

Қазақстан Республикасы білім және ғылым министрлігі
Қарағанды “Болашақ” маңызды білім беру колледжі

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Карагандинский колледж актуального образования “Болашақ”

The ministry of education and science of Republic of Kazakhstan
Karaganda college of actual education “Bolashak”

БІЛІМ БЕРУДІҢ ЗАМАНАУИ ДАМУ БАҒЫТТАРЫ

Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Материалы международной научно-практической конференции

THE TENDENCIES OF DEVELOPMENT IN THE MODERN EDUCATION

The materials of the international scientific conference

Қарағанды 2014

«Білім берудің заманауи даму бағыттары» атты Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары, Қарағанды маңызды білім беру «Болашақ» колледжі, Қарағанды 2014ж, 933 б.

Материалы Международной научно-практической конференции «Тенденции развития современного образования», Карагандинский колледж актуального образования «Болашақ», г.Карағанды - 2014г, стр-933

ISBN 978-601-273-228-3

Жинаққа «Білім берудің заманауи даму бағыттары» атты Халықаралық ғылыми-практикалық конференцияға қатысушылардың мақалалары енгізілген. Мақалалар білім берудің жаһандану мен ұлттық кеңістіктегі мәселелеріне арналған. Жинақ материалдары білім берудің барлық деңгейдегі қызметкерлер, педагогтар, ғалымдар, жас ізденушілердің назарына ұсынылған.

Редакция алқасы ұсынылған ғылыми мақалалардың мазмұнына жауап бермейді.

В настоящем сборнике размещены статьи участников Международной научно-практической конференции «Тенденции развития современного образования».

Статьи посвящены проблемам современного образования в глобальном и национальном контекстах. Материалы сборника представляют интерес для работников всех уровней образования, педагогов, ученых, начинающих исследователей.

Редакционная коллегия не несет ответственности за содержание представленных научных статей.

Алқа мүшелері/Редакционная коллегия:

Мамраева Г.Б., директор ККАО «Болашақ», кандидат экономических наук
Капанова И.Х., Нургалиев Н.К., Конакбаева А.Д., Досмаганбетова М.Б., Тендикова А.Б.

ISBN 978-601-273-228-3

СЕКЦИЯ 1

БАСТАУЫШ БІЛІМ

СЕКЦИЯ 1

НАЧАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

SECTION 1

PRIMARY EDUCATION

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУДА ИНТЕГРАЦИЯЛАУ ТӘСІЛДЕРІН ҚОЛДАНУ

Айтжанова Р.М., Баярхуу М.

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды Мемлекеттік Университеті

«Ұлттық білім берудің барлық буынының сапасын жақсартуда бізді ауқымды жұмыс күтіп тұр. 2020 жылға қарай Қазақстандағы 3-6 жас аралығындағы балаларды мектепке дейінгі біліммен 100 пайыз қамту жоспарлануда. Сондықтан оларға заманауи бағдарламалар мен оқыту әдістемелерін, білікті мамандар ұсыну маңызды» - деп президентіміз мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеудің үздіксіз білім беру жүйесіндегі аса маңызды буын екенін көрсетуде [1].

Қоғам барған сайын күрделене түсуде. Жаңа ғасырға сай өзгеше қабілет, қасиетке ие ұрпақ қалыптасып келеді. Ал осының барлығы тікелей білім-ғылым саласына байланысты. Сондықтан білім беруді жетілдіру, ақпараттандыру, білім алушылардың танымдық, шығармашылық қабілетін арттыру, оқу дағдысын жетілдіру мәселелері көтерілуде. Педагогикалық инновация, жаңа педагогикалық технологияға негізделген сабақтың дәстүрлі емес типтері, жаңа ақпараттық технологияны пайдалану тірек-сигналдар технологиясы, проблеманы оқыту, интерактивті оқыту, интеграция, модульдік оқыту тағы басқа қайысын алсақ та жас жеткіншекті, жеке тұлғаны білімімен, біліктілікпен қаруландырудың түрлі құралдары болып табылады.

Бүгінгі күнде ең алдымен, балаға оның қажеттілігі мен қызығушылығына көңіл аударуды күшейтіп, әр баланың жеке тұлғалық қасиеттерінің барлық байлығын дамытып, оны толық ашуға мүмкін болған жағдайды құру қажет. Осыған байланысты қазірде алдымызда тұрған міндет балаға белгілі бір білім жүйесін терең меңгертіп қана қоймай, оқу белсенділігін арттырып, олардың әрқайсысының шығармашылық қабілетін айтарлықтай дамыту болып табылады. Сондықтан балалардың сабаққа қызығушылығын арттырып, әр сабақты дұрыс ұйымдастыру әр ұстаздың педагогикалық шеберлігіне байланысты. Өміріне құр ғана сабақ болып қоймас үшін, ол қызықты болуы керек. Осыған қол жеткенде ғана білім ордаларымыз бала үшін рухани ошағына, жетпес қазынасына айналатыны сөзсіз [2].

Жоғарыда айтылғандарды негізгі ала отырып интеграцияға ерекше мән беруді жөн көрдік. Интеграциялық оқытуды жүзеге асыру, оның ғылыми деңгейін арттыру, тұтастай алғанда балалардың танымдық әрекетіне тән дағдыларды қалыптастыру, тіл мәдениетін дамыту міндеті күн тәртібіне қойылған мәселелердің бірі екендігіне дау жоқ. Осыған орай интеграция, интеграциялық оқыту мәселесі сан қырынан зерттелуде. Оқыту мен тәрбиелеудегі пәнаралық байланыс мәселесін және білім берудегі интеграцияны әр түрлі негізде жасауға Н.В. Малахов, И.А. Лошкарева, В.Н. Максимова, тағы басқалар зор үлес қосты. Қазақстандық педагогика да жалпы білім беретін мектептегі оқу-тәрбие үрдісіндегі интеграция мәселесінің педагогикалық негізін Б.Т.Набиева, А.Ерімбетова, А.А.Әбдиева тағы басқалар сипаттады.

Жалпы білім беру бағдарламасының негізгі құрлымына сай, мектепке дейінгі ұйымда педагогикалық жұмысы білім беру салаларының мүмкіндіктерін, тәрбиеленушілердің жас ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып, білім беру салаларының кіріктірілген қағидаларының негізінде құрылуы қажет. М.В Крулехт, А.Г Погоберидзе, М.В Лазереваның зерттеулерінше интеграциялау қағидаларын жүзеге асыру арқылы балаларда әлемнің біртұтастығын, өзін ойын еркін жеткізуге және қарым-қатынас дағдыларын, шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Кіріктірілген қағидасы білім беру мазмұнының таңдау мен талдауын қажет, сондай-ақ балаға қоршаған орта құбылыстарын қабылдауға мүмкіндік береді.

Ең бірінші «интеграция» түсінігін анықтау маңызды. Интеграция терминін жалпы ғылыми терминдер қатарына жатқызады. Отандық ғылымда 1980 жылдан бастап, бұл терминді белсенді түрде қолдана бастады.

Философия, педагогиканың ізімен алға ілгерлей бастады. «Интеграция» түсінігі «байланыс», «қарым-қатынас», «кешенді әдіс», «жүйе», «біртұтастық» ұғымдарымен мағыналас. Бұл ұғымның мағынасы жыл өткен сайын тереңдей түсті. Философиялық сөздіктен әр жылдағы бірнеше анықтамасын ұсынамыз:

Біртұтас әр түрлі бөліктер мен бөлімнің бірігуімен байланысты даму үрдісінің бір түрі деп интеграцияға 1983 жылы түсінік берді. Ал, 1987 жылы интеграция ағзаның біртұтастығын функциялар жүйесі мен дифференциацияланған бөліктерімен байланысты деген тұжырым жасады.

Қазіргі уақытта философтар интеграцияны байланыс жасау арқылы қалыптасқан қандайда бір кері түсініктердің шешімінің нәтижесі ретінде қарастыруда. В.С. Безруковтың пікірінше, педагогикалық интеграция бұл педагогикалық мақсатта, педагогикалық әдістермен қатынас және байланыс жасауды орнықтыру. Ол педагогикалық теория және тәжірибе шеңберінде жүзеге асады, сондықтанда интеграцияның әдіс-тәсілдерін, педагогикалық қағидаларын қолданады.

Педагогикалық интеграция бірнеше мағынаға ие. Көбінесе интеграция бұл үрдістің нәтижесі ретінде қарастырылады. Дегенмен кейде интеграция педагогикалық тәжірибенің және педагогиканың даму қағидасы ретінде сипатталады.

Интеграция үдерісі, оны жобалау екі кезеңнен тұрады.

Бірінші кезең интеграция үдерісін дайындық, оған:

- интеграция үдерісінің бағытын (мақсатын) анықтау;
- интеграция объектілерін таңдау және оларға зерттеу жасау;
- формальды-логикалық белгісіне қарай интеграция үдерісінің нысанын таңдау.

Интеграция білім беру үрдісінің моделі дайындық кезеңінің қорытындысында не біріктіріліп және одан не шығу керектігінің жалпы көрінісі болу керек.

Екінші кезеңде таңдалған интеграция формасын тікелей талдама жасау, атап айтқанда:

- жүйесінің пайда болу факторларын таңдау;
- Жаңа білім беру жүйесін құру;
- Байланысты құру және тәуекелді компоненттердің интеграциясы;
- Интеграциялаудың тәсілін қолдану;
- Жаңа интегративті білім беруді тиянақтау.

Интеграция - жалпы мағынада біріктіру, өзара түсінісу- әртүрлі элементтердің немесе бөліктердің бір «тұтас» болып бірігуі. Жеке элементтерге қарағанда, тұтастардың артықшылығы мен мүмкіншіліктері көп. Интеграциялық қызмет педагогикалық процессті қызық әрі мазмұнды етеді [3].

Интеграция мектепке дейінгі білім беруде балаларға білім беру компоненттерінің жалпылама ықпалын тигізеді, бұл әр қайсысына бөлек ықпал жасағаннан әлде қайда белсенді және қолайлы, білім беру барысында жақсы нәтижелерге әкеледі. Интеграцияның ішіне бастапқы мақсаттарды жүзеге асыру және тәрбиелеу тапсырмалары және айналадағы дүниеге көзқарасын толықтай қалыптастыру негізінде жеке тұлға ретінде қалыптасуы; мазмұнын жүзеге асыру ғана емес формальды мақсаттарымен тәрбиелеумен дамыту тапсырмалары; әр түрлі бөлімдердің (тұраралық интеграция) және бөлім ішінде (ішкітүрлі интеграция) байланыс компоненттерін нығайту; тәсілдердің өзара әрекеттесуі және тәрбиелік тәсілдері және балаларға білім беру жұмыстарын тікелей ұйымдастыру (методикалық интеграция); балалар шығармашылық түрлерінің синтезі; үлкендер мен балалардың және балалардың өзіндік жұмысына интеграция түрлерін енгізу

1- кесте.

Мектепке дейінгі балаларды тәрбиелеу мен оқытуға арналған бағдарламада белгіленген білім берудің бес саласы белгіленген. Балалардың жасы мен жеке ерекшеліктеріне байланысты басты бағыттарымен дене шынықтыру, әлеуметтік - жеке, танымдық-сөйлеу мәдениеті және көркем-эстетикалық тұрғыда жан-жақты дамуын қамтамасыз етеді. Бұл бізге интеграцияның екі дәрежесін көрсетеді: интеграцияның басты бағыты баланың дамуы және білім беру саласының интеграциясы.

1-кесте

Мектепке дейінгі білім берудегі интеграция

<i>Білім беру салалары</i>				
<i>«Денсаулық»</i>	<i>«Қатынас»</i>	<i>«Таным»</i>	<i>«Шығармашылық»</i>	<i>«Әлеуметтік орта»</i>
<i>Ұйымдасқан оқу іс-әрекеттері</i>				
<i>Дене шынықтыру</i>	<i>Тіл дамыту; Көркем әдебиет; Қоршаған ортамен танысу.</i>	<i>Қарапайым математика; Құрастыру; Экология негіздері.</i>	<i>Мүсіндеу; Жапсыру; Сурет салу; Музыка.</i>	<i>Қоршаған ортамен танысу; Экология; Көркем әдбиет.</i>

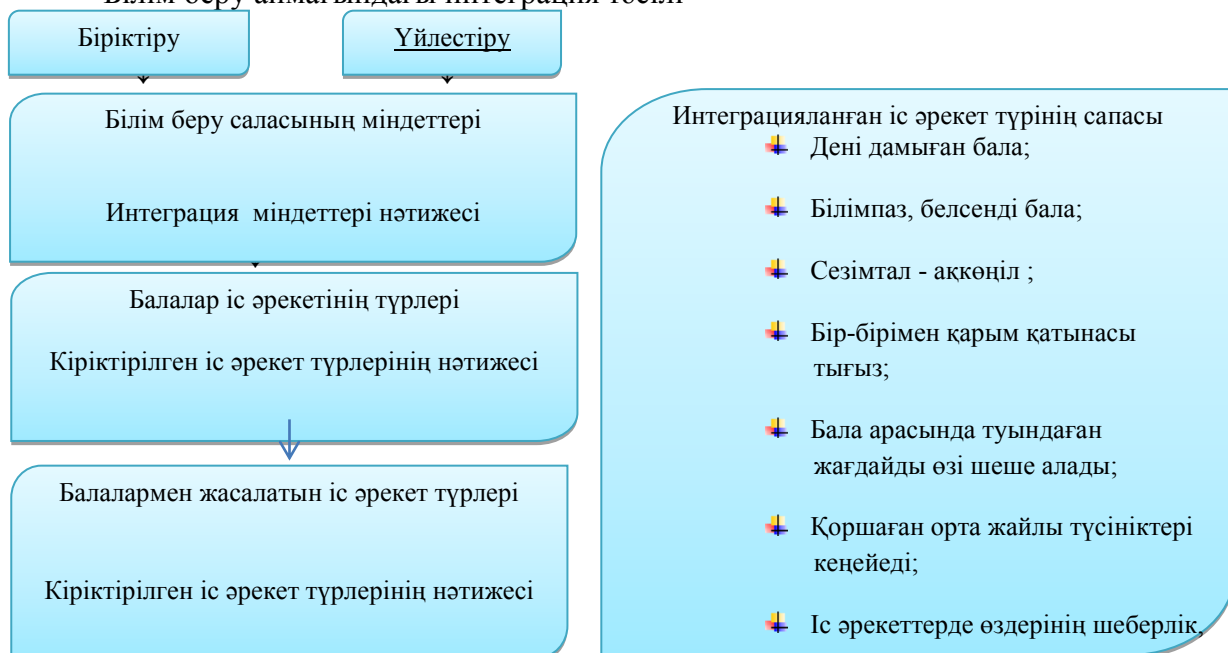
Интеграцияның басты бағыты баланы дамыту дәрежесінде әр түрлі элементтердің (бөліктердің) бір «тұтас» болып бірігуі, бала дамуының әр түрлі бағыттарының категория түсініктерінің бірігуі, педагогикалық үрдісті қызық және мазмұнды қылады.

Білім беру саласының интеграциясының дәрежесінде бір білім беру саласының мақсаттары мен тапсырмалары мен екінші білім беру саласының мақсаттары мен тапсырмалары арасында байланыс болады.

Тақырыпты түсіндіру шеңберінде «Интеграцияның әдіс-тәсілдерін» түсінігін анықтайтын біріктіру және үйлестіру компоненттерінің құрлымына тоқталып кетсек. Білім беру аймағындағы интеграция тәсілін бөліп көрсеттік 2 - кесте.

2 кесте

Білім беру аймағындағы интеграция тәсілі

Интеграциялық тапсырмаларды шешу барысында, бала үлкендердің көмегімен ассоциялық байланыстарды «тізбектеп» және қандайда да бір белгіні еншілейді, тек өзі ғана емес, басқа ерекшеліктер жүйесінде және интеграциялық білім беру саласын байланытырып, талдаудың негізі болады. Жүйелі зерделеу нәтижесінде білім беру саласын жан-жақты танып басты талдамаларды қолдана отырып (бала көреді, естиді, сезеді), мектепке дейінгі бала бір білім саласын танудан екінші білім саласын тануға оңай қайта бағдарлана алады. Неғұрлым маңызды белгілерін бөлу үрдісі сәтті болса, соғұрлым баланың білім саласында тұспалдауы кеңірек болады. Нақты бір немесе басқа білім саласын толығырақ және тереңірек танығанда керек белгілерді талдауда бірталай жеңілдетеді.

Бірақ педогогикалық тәжірибеде жаңартпашыл құбылыс ретінде тәжірибеге енгізуде теориялық, методикалық дәлелділігінің әлсіз болғандығынан қиындықтар туғызады.

Көптеген зерттеулерде педагогикалық әртүрлі аспектілер қаралады: Мектепке дейінгі білімнің мазмұны, үлгі ретінде бейнелеу қызметі және бейнелеу өнері арасындағы байланыс, басқа өнер түрлерімен және қоршаған орта туралы түсініктерінің қалыптасуымен байланысты жағдайына байланысты әр түрлі білім беру аумағына интеграцияның әдіс-тәсілдерін өңдеу қажет. Интеграция тәсілі интеграцияның қағидаларын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. білім беру аймағына тәрбиеленушілердің артықшылықтары мен ерекшеліктерін ескерілуі тиіс.

Біріктіру - білім беру аймағындағы барлық элементтердің жинағы;

Үйлестіру - білім беру аймағындағы психологиялық – педагогикалық міндеттердің шешімін анықтайды.

Қорыта келгенде айтатынымыз, біздің мақаламыздың өн бойында сөз болып отырған интеграциялық сабақтар балаларды жалықтырмайды, жұмыстың түрі өзгеру барысында біртұтастықпен тақырыпты жан-жақты дамытады. Әрине ол тәрбиешінің шеберлігіне оқу материалдарын өткізуге сабаққа мұқият әзірленуіне байланысты. Интеграция – іс әрекетті алмастыру және бір пәннен басқасына білімді жай келтіру емес, қазіргі ғылыми білімнің тенденциясын бейнелейтін жаңа дидактикалық эквивалентті құру процесі болып табылады [4].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ: ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы - *Астана, 2014 жылғы 17 қаңтар*, - http://www.akorda.kz/kz/page/page_215740_

2. Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептері педагогтерінің біліктілігін арттыру курстарының бағдарламасы - Алматы, 2012.

3. Бекбосынов М. «Интеграция әдісін сабақта қолданудың тиімділігі», - Қазақ тілі мен әдебиет орыс мектебінде, 2009 №1.

4. Жайлауова М. Әбуова А. «Пәнаралық байланыс», - Бастауыш мектеп 2010 ж.

ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРДІ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ

Алтынбекова Айдана Тұрсынқызы БОПмӘ – 41 топ студенті
Ғылыми жетекші: п.ғ.к., доцент Мухаметжанова Айгүл Олжабаевна
Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Қазіргі қоғам жеке адамнан прогрессивті ойлай алатын белсенді әрекетті, жан-жақты болуды талап етеді. Қоғамда «орындаушы» адамнан гөрі «шығармашыл» адамға деген сұраныстың көп екендігін қазіргі өмір дәлелдеп отыр.

Бүгінгі заман талабы білімді, білікті өздігінен тығырықтан шығар жол таба білетін іскер және өмірге икемді адам тәрбиелеуді қажет етіп отырғандықтан мұғалімнің басты міндеттерінің бірі – жеке тұлғаның құзіреттілігін қалыптастыру.

«Қыран түлегіне қайтпас қанат сыйласа, ұстаз шәкіртіне талап сыйлайды» деген халқымыздың қанатты сөзі ұстаз арқылы дарыған талаппен ұрпақтың алысқа ұшатынын меңзеген. Олай болса, мұғалім әрдайым бала жанының тамыршысы болып, бала жүрегінің пернелерін дәл тауып, оны ойната білуі керек. Сондықтан «Мұғалім әрдайым ізденісте болса ғана, шәкірт жанына нұр құя алады» деп Ахмет Байтұрсынұлы айтқандай, мұғалім әрдайым ізденіс үстінде болуы маңызды.

Қазіргі оқу үрдісінде түрлі инновациялық технологиялар – білім сапасын арттырудың кепілі. Жаңа педагогикалық технология ұғымы тың, белгісіз, жаңа оқыту амалдарды іс-әрекеттермен ізденуді, яғни, білім мен тәрбие берудегі ғылымның нәтижеге қол жеткізуі, жаңа ізденістерін оңтайлы пайдалану, сол арқылы жоғары көрсеткіштерге жету деген сөз. Жоғары көрсеткіш білім деңгейін шығармашылық деңгейге жеткізу болып саналады. Бала білімін оқушы деңгейінен шығармашылық деңгейге жетуде В.П.Беспальконың еңбегі бойынша оқушының білімді меңгеруін былай бөліп қарастыруға болады.

Шығармашылық деңгейге жету жолдары оңай емес. Шығармашылық тұлға қалыптастырудың бір жолы – оқушылардың танымдық ізденістерін дамыту.

Конфуций былай деген екен: «Танымның үш жолы бар: ең оңайы – еліктеу, ең ащысы – тәжірибе, ең мәртебелісі- ойлау». СТО бағдарламасы бойынша сабақты өту кезеңдерінің де үш сатысы бар:

1. Қызығушылықты ояту
2. Мағынаны ажырату
3. Ой толғаныс

Ал, оқушылардың танымдық ізденістері сабақ кезеңдерінің үш сатысын тиімді ұйымдастырумен жүзеге аспақ [1].

Қазақ тілі мен әдебиеті пәндерін технологияландыруда интербелсенді тәсілдер пайдаланудың маңызы зор. Ол – өнімді білім беру іс-әрекетінде, оқушылардың белсенділігін өз бетінше, топтық, ұжымдық жұмыс істеуінде пайдалы. Ең бастысы, қандай тәсілді сабақтың қай кезеңінде қалай қолдану керектігіне баса назар аудару керек. Төменде сабақ кезеңдерінде интербелсенді тәсілдерді тиімді қолдану үлгісінің кестесін ұсынып отырмыз (кесте 1).

Кесте-1.Сабақ кезеңдеріндегі қолдануға тиімді интербелсенді әдістер

Сабақ кезеңдері	Сабақ кезеңінің негізгі мақсаттары	Қолдануға тиімді тәсілдер
1.Сабақ мақсатын айқындау кезеңі	Сабақтың бұл кезеңінде оқушылар сабақ мазмұмынын өздерінің бұрынғы білімдерімен салыстырып, байланыстырады. Оқушының бұл	Ой-қозғау. Болжау. Оңай және қиын сұрақтар кестесі. Ойлан, жұптас,

	кезеңде басты мақсаты – оқушыларды жаңа білім қабылдауға және игеруге белсенділендіру. Оқушылар тақырып бойынша сұрақтар қалыптастырып, өз мақсаттарын айқындайды. Сабақтың бұл кезеңінде оқушылар «Не білемін?», «Не білгім келеді?», «Жаңа білімнің маған берер пайдасы қандай болмақ?» деген сұрақтарға жауап беруге ұмтылады.	пікірлес. Алдын-ала берілген атаулар. Үлкен шеңбер.
2. Жаңа білімді іздену мен зерттеу кезеңі.	Сабақтың бұл кезеңінде оқытушы оқушыларға білім алудың белсенді тәсілдерін ұсынып, олардың өздігімен жаңа мәліметті жан-жақты қарастырып, зерттеп, игерілуіне мүдделі. Оқушылар жекелей, жұппен, топпен, жаңа ақпаратпен танысып, ол туралы өзіндік пікір қалыптастырады. Оқушылар бұл кезеңде «Қалайша жаңа білімге үйренемін, түсінемін, игеремін?», «Бұл мәлімет туралы менің ойым, түсінігім, қатысым қандай?» деген сұрақтарға жауап іздейді.	Атаулар туралы үш сұрақ. Еркін жазу. Кең ауқымды лекция. Сұрақ қою. Қайтадан сұрақ қою. Бірін-бірі оқыту. Қол жазба күнделігі. Білемін, білгім келеді, білдім. Белгі қойып оқу. Жигсо. Миға шабуыл. Рөлдік ойындар. Пікір-талас.
3. Үйренгенді айқындау және бағалау кезеңі	Бұл кезеңде оқытушы оқушылардың жаңа мағлұмат бойынша ойланyp, ол жөнінде өзара пікір алмасу мен талқылауды ұйымдастырады. Оқушылар осы сабақта білгендері мен үйренгенін тұжырымдайды, олардың қолданысы туралы пікірлесіп, өзінің жаңа біліміне баға береді, оны проблема шешуде қолданады. Бұл кезеңде оқушы «Не білдім, не үйрендім?», «Бұл білім маған не үшін керек?», «Бұл білімнің қолданысы қандай?», «Бұл білімді ары қарай қалай дамытамын, жалғастырамын?» деген сұрақтарға жауап беруі керек.	Білемін, білгім келеді, білдім. Дөңгелек үстел. Үш қадамды сұхбат. Пікірталас. Топтық зерттеу. Эссе. Жеңілдетілген анықтама (түсіндірме)

«Интерактив» деген сөз ағылшынның «interact» («inter» - «өзара», «act» - әрекет ету) деген сөзінен шыққан. Яғни, интеракция – жеке тұлғалардың топтың, жұптың өзара біріккен әрекетте бір-біріне алма кезек әсер етуі. Интерактивті оқыту бұл таным әрекетін ұйымдастырудың арнаулы формасы [2]. Интерактивті оқыту 1990 жылдары интернет желісінің дамуымен байланысты пайда болды. Осыған орай, көптеген ғалымдардың түсіндіруінше, интерактивті оқыту компьютер және интернет желісін пайдалану арқылы оқыту дегенге сай.

Қазіргі білім мен ғылымның түрлі инновациялық технологиялар мен дүниежүзілік интернет жүйесінің дамыған заманында бүкіл әлемде ақпарат ағымының шектен тыс көбеюі байқалуда. Сондықтан ұстаздарға жүктелетін міндет өте ауыр. Сонымен қатар, мұғалім өзінің әрбір ісінде әйтеуір жаңалықты пайдалану осы екен деп, бейберекет пайдаланбай, оқыту мен тәрбиелеуде оның орнын білуі керек. Яғни, ұлттық тәрбиені білім

негіздерімен ұштастыра, сабақтастыра отырып баланың жеке қабілеті мен дарынын ояту, шығармашылыққа баулып, танымдық қабілеттерін арттырып, құзіреттілігін қалыптастыру көзделуі тиіс.

Интербелсенді оқыту - әрекетпен және әрекет арқылы оқыту, бұл ұстаным үлкен нәтижелерге жеткізетін тиімді жүйе деп есептелінеді, себебі адам санасында бірінші кезекте өзінің әрекеттері мен өз қолымен жасаған істер қалады. Кезінде көне қытай ғұламасы Конфуций (Күн-цзы) былай деген екен: «Маған айтып берсең – ұмытып қаламын, көрсетсең – есте сақтармын, ал өзіме жасатсаң – үйренемін!» деген пікірі дәлел бола алады. Сондықтан интербелсенді оқыту тіл үйренушілердің оқу үдерісіндегі белсенді әрекеттерін үйренудің негізгі құралдары ретінде танылады.

Мен, оқыту мен тәрбие беру барысында алдыма қойған мақсатым – танымдық, шығармашылық қабілеті дамыған жеке тұлғаның құзіреттілігін қалыптастыру, яғни оқушылардың оқудағы іс-әрекеті арқылы ойлау дағдыларын жетілдіріп, шығармашылыққа жол салу.

Міне, осы мақсатқа жету жолында қазіргі кездегі оқытудың педагогикалық технологияларын меңгеріп, тиімдісін орынды қолдандым. Әсіресе «Сорос - Қазақстан» қоры арқылы келген «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасының, Қ. Бітібаеваның «Жаңа сабақты меңгерту» технологиясының, В.Шаталовтың «Сызба және белгілер моделі негізінде оқыту» технологиясының маған берген ұтымды жақтары мол [3].

Педагогикада оқытудың бірнеше моделі ажыратылады: 1) пассивті – оқушы оқытудың «нысанасы» ретінде көрінеді (тыңдайды, қарайды); 2) активті – оқушы оқытудың «субъектісі» ретінде көрінеді (өздік жұмыстарды, шығармашылық тапсырмаларды орындайды); 3) интерактивті – өзара әрекетте болады

Интербелсенді (интерактивті) оқыту кезінде оқушының істі ұйымдастыра білу қабілеті де көрінеді. Интербелсенді әдістермен сабақ өткізу кезінде мұғалім тек кеңесші, серіктес рөлін атқарады. Мұғалім жаңа біліммен бірге оқушыларды өз беттерінше ізденуге жетелейді. Мұғалім белсенділігі белсенділікті қамтамасыз ететін оңтайлы жағдай тудыру ғана болып қалады.

Интербелсенді оқыту барысында тіл үйренушілер белсенді болуы, өзіндік пікір қалыптастырып, өз ойларын дұрыс жеткізе білуге, өз көзқарасын дәлелдеуге, пікірталас жүргізуге, басқаларды тыңдауға, өзге пікірді сыйлауға және онымен санасуға үйренеді.

Интербелсенді әдістемесінің жұмыс түрлері мен әрекеттері:

- бірлескен жұмыстар (жұптық, топтық, ұжымдық),
- рөлдік және іскерлік ойындар, пікірталастар,
- ақпараттың әртүрлі көздерімен жұмыс жасау (кітап, лекция, интернет, құжаттар, мұражай т.б.)
- презентациялар,
- тренингтер,
- интервью,
- сауалнама т.б.

Интербелсенді әдістің ерекшеліктерін ескерсек, құрастырылған тапсырмаларды орындау студенттерге оқытылып отырған тілдің практикалық тұрғыдан қолдану нәтижесін, жемісін көруге мүмкіндік береді және қазақ тілін оқып үйренуге деген қызығушылығын арттырады. Қазіргі таңда бұл интербелсенді әдісті өздерінің педагогикалық жұмысында барлық оқытушылар қолданып жүр.

Сонымен қатар, мұғалім ұйымдастырушы, бақылаушы деңгейінде ғана көрінеді де, оқушы белсенділігі арта түседі.

Қорыта келе айтарым, интербелсенді тәсілдерді ойын түрінде ұйымдастырылған сабақтар оқушының зерттеушілік, шығармашылық ізденістерін, қарапайым нәрседен ой тұтатып, қиял әлеміне шомылып, кез-келген нәрсеге өз ұсынысын еркін жеткізе білетін қабілеттерін дамытып, құзіреттіліктерін қалыптастырады.

Сабақ кезеңдерінде интербелсенді тәсілдерді ойын түрінде қолданудың сапалық нәтижелері:

- берілген ақпаратты қарастыра отырып, ондағы көрсетілмеген жақтарын анықтады;
- үйренген білімді дереу қолдана білді;
- әр тұтас бөлшектердің ішкі құрылысын білу үшін бөліктерге бөліп, оны қайтадан тұтасқа айналдыру қабілеттері артты;
- шығармашылық қабілеттері шыңдалып, өмірмен байланысы күшейді;
- нақты ақпаратты жүйеледі;
- ынта-қызығушылықтары, танымдық іс-әрекеттері, ойлау белсенділіктері, тапқырлықтары артты;
- оқушының дербестігі, өз-өзіне сенімі, өзін ұстай білу, өз ойын өзгенің ойымен салыстыру, толықтыру дағдылары, құзіреттіліктері қалыптасты;
- алған білімін өмірде пайдалануға дағдыланды;
- шығармашылық қабілеттері артты [5].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ә. Әлметова Оқытуда интерактивті әдісті қолдану// Қазақстан мұғалімі. - 2003. - 120б.
2. В.Шаталов Сызба және белгілер моделі негізінде оқытудың технологиясы. //2002. –115б.
3. Д.Соростың ашық қоғамы ституациясының «Сорос - Қазақстан» қоры арқылы келген «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» 1999. – 123б.
- 4.Ж.Қараев Оқытудың үш өлшемді әдістемелік жүйесі //Педагогикалық технология. - 2003. - 86б.
5. Қ.Бітібаева Әдебиетті оқытудың инновациялық технологиясы. - 2002ж. – 122б.

УПРАВЛЕНЧЕСКАЯ ПОДДЕРЖКА ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГОВ ДОШКОЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

Алимова Гульзия Халиловна

Карагандинская область, город Сарань, КГКП «Ясли-сад «Берёзка»

Стратегия развития Казахстана, определённая Главой государства Нурсултаном Абишевичем Назарбаевым, направлена на повышение конкурентоспособности страны в мировом сообществе. Ведь одним из факторов успешной реализации задач, поставленных Президентом перед казахстанским обществом, является поступательное развитие национальной системы образования. Проект Государственной программы развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы содержит обоснованную концепцию очередного этапа развития отечественного образования, ориентированного на подготовку специалистов, способных конкурировать на международном уровне, умеющих применять новые знания и технологии в различных сферах деятельности, мотивированных к постоянному самообразованию.

Особенность нынешнего состояния системы образования заключается в том, что её реформирование происходит на фоне высокой динамики изменений в обществе, неоднородности и ограниченности ресурсов образовательных организаций. В этих условиях число новых проблем и порожденных ими новых задач, работать над решением которых приходится образовательным учреждениям, неуклонно возрастает. Многие из них принципиально новы и не могут быть решены на основе прежнего опыта. Анализ теории и практики управления образовательными организациями (С. Г. Вершовский, В.

Ю. Кричевский, В. С. Лазарев, А. М. Моисеев, Н. В. Немова, М. М. Поташник, П. И. Третьяков, К. М. Ушаков, Л. И. Фишман, Р. Х. Шакуров, Т. И. Шамова и др.) показывает, что в современных условиях руководители, из всех типов организационных ресурсов, наибольшее влияние способны оказать на человеческие ресурсы. Это означает, что совершенствование работы образовательных учреждений может быть достигнуто преимущественно за счет лучшего их использования и предполагает целенаправленную деятельность управленцев в этом направлении, в том числе по мотивации трудового поведения педагогического персонала.

Однако, несмотря на высокую степень разработанности вопросов мотивации труда в отечественных и зарубежных исследованиях по управлению (А. Альберт, У. Брэддик, О. С. Виханский, Ф. Герцберг, Е. П. Ильин, С. Б. Каверин, А. В. Карпов, Р. Л. Кричевский, И. Д. Ладанов, М. Мескон, Е. Г. Молл, А. И. Наумов, Э. А. Уткин, Ф. Хедоури и др.), руководители очень часто используют такие приемы влияния на поведение педагогов, которые приводят к демотивации профессиональной деятельности. В связи с этим для руководителей образовательных учреждений особенно значимым становится умение переосмысливать свой управленческий опыт и преодолевать собственные стереотипные представления о мотивации трудового поведения педагогов.

Современный детский сад – это место где ребёнок получает опыт широкого эмоционально-практического взаимодействия с взрослыми и сверстниками в наиболее значимых для его развития сферах жизни, это детский сад в котором ребёнок реализует своё право на индивидуальное развитие в соответствии со своими потребностями, способностями и возможностями, через создание для этого организационно-педагогических условий; педагог развивает свои профессиональные и личностные качества, руководитель обеспечивает успех деятельности детей и педагогов; учреждение учитывает особенности взглядов родителей на желаемое будущее своих детей и ориентирует их на конструктивно-партнёрское взаимодействие с детьми и всеми участниками образовательного процесса.

Сегодня в сфере образования выделяется большое число инноваций различного характера, направленности и значимости, внедряются новшества в организацию, содержание, методику, технологию преподавания. Теоретическая проработка проблемы инноваций служит основой обновления образования, его осмысления и обоснования с целью преодолеть стихийность этого процесса, эффективно управлять им. В целом есть основания утверждать, что развитие инновационной деятельности – одно из стратегических направлений в образовании.

Сегодня детскому саду нужен педагог, способный строить работу с детьми на основе прогрессивных инновационных технологий и новых программ. Он должен быть творцом педагогического процесса, обладать гибким мышлением, умело использовать инновации. Руководитель должен создать условия для формирования педагога с положительным отношением к инновациям, способного заниматься инновационными процессами в дошкольном образовании. Ведущим направлением деятельности современного руководителя является целенаправленная педагогическая (а не только административная) деятельность по обновлению содержания работы с детьми, педагогами и родителями в ДО.

Причинами не отработанной системы внедрения инноваций в педагогический процесс могут быть:

- отсутствие системности и целостности внедряемых педагогических инноваций;
- недостаточность научно-методического обеспечения инновационных процессов, нормативно-правового обеспечения инновационной деятельности ДО, которое способствовало бы расширению возможностей для творческого поиска, защищала авторские права новаторов, стимулировало их инновационную деятельность
- квалификация педагогов

- наличие педагогов, которые отрицательно относятся к организационным изменениям и инновациям в педагогической деятельности
- материально-техническая база не достаточная для формирования оптимальной предметно-развивающей среды

Идеи развития ДО – это мысли предложения о том, как реорганизовать деятельность ДО, как использовать реально существующие возможности для его обновления. Источниками идей развития ДО являются:

- потребности жителей города (социальный заказ);
- нормативные документы органов власти и управления;
- достижения современной педагогики, психологии, социологии, возрастной физиологии;
- массовый педагогический опыт, в первую очередь достижения педагогов собственного детского сада;
- творческий поиск руководителя детского сада (изучение литературы, экспериментирование, «мозговые штурмы», деловые игры и так далее);
- материалы по итогам работы педагогического коллектива ДО за прошедший год;
- печатные издания: газеты, журналы, книги

Выбор идей предполагает их обсуждение, продумывание группой в составе руководителя ДО, опытных творческих воспитателей, специалистов, приглашенных научных работников.

Модель управленческой поддержки инновационной педагогической деятельности педагогов ДО.

I. Подготовительный этап

Цель: обеспечение мотивационной готовности педагогического коллектива к освоению новшеств.

Содержание деятельности:

1. Диагностика уровня инновационного потенциала педагогического коллектива.

В организации инновационной деятельности важны последовательность действий и постепенность в решении задач. Руководитель - как стратег развития своей организации, должен создать целый комплекс условий для получения положительных результатов.

Первое - это мотивационные условия вхождения в инновационную деятельность коллектива, программа постепенного приобщения педагогического коллектива к принятию и последующему освоению нового типа деятельности.

Ключевой задачей руководителя является увязка инновации с интересами коллектива. Обсуждая план инновационных действий, необходимо стимулировать чувство ответственности каждого педагога за общий результат, искреннее желание решить проблему.

Подготовить коллектив к инновационной деятельности - это значит сформировать высокую коммуникативную компетентность. Такая компетентность складывается из умения адекватно передавать информацию, оценивать её реалистичность, способности налаживать диалог с коллегами при искреннем уважении их личностных особенностей. Педагогический коллектив всегда неоднороден. Его изучение и анализ всегда помогают руководителю правильно организовать инновационную деятельность с учетом оценки уровня готовности членов коллектива к восприятию новшеств. Для этого можно провести:

- дискуссии
- «Индивидуальное оценочное интервью»
- «Панораму инновационных идей
- «День инноватора»
- «Рефлексивный семинар»
- «Проектировочный семинар»
- Метод «Выбор из предложенного»

- «Матрица выбора»
- «Мозговой штурм»
- анкетирование

2. Создание информационного поля:

- формирование банка новшеств в сфере образования;
- посещение теоретических семинаров в институте повышения квалификации работников образования по актуальным для детского сада или отдельных педагогов проблемам.

3. Установление связей с наукой, привлечение ученых в качестве научных руководителей и консультантов.

4. Выявление потребностей в инновациях, определение их типа.

5. Выбор педагогами новшеств в соответствии со своими потребностями и с учетом интересов и склонностей воспитанников

6. Прогнозирование возможных отклонений от цели, нежелательных препятствий и последствий.

7. Повышение профессионализма администрации ДО

8. Создание мотивации на достижение успеха.

II. Организационный этап

Цель: усиление мотивационной готовности, обеспечение теоретической готовности педагогического коллектива к освоению новшеств.

Содержание деятельности:

1. Внесение изменений в структуру методической деятельности:

создание временных творческих коллективов;

преобразование методического совета в научно-методический.

2. Пополнение педагогов базовых научных и методических знаний

3. Развитие исследовательских умений педагогов

4. Разработка положения о стимулировании труда педагогических работников ДО

6. Организация взаимодействия занятий, круглых столов, защит программ, творческих отчетов и т. д.

III. Практический этап

Цель: обеспечение практической готовности педагогического коллектива к освоению новшеств.

Содержание деятельности:

1. Промежуточная диагностика уровня инновационного потенциала педагогического коллектива.

2. Совершенствование системы научно-методической работы, организация ее на трех уровнях:

первый – традиционная деятельность методических объединений;

второй – временные творческие коллективы;

третий – творческие лаборатории.

3. Создание внутрисадовой системы повышения квалификации (теоретические семинары, деловые игры, практикумы, творческие группы и т. д.).

4. Изменение характера нововведений: от локальных до комплексных, касающихся всех сторон деятельности ДО: содержания образования, технологий обучения, воспитания и развития воспитанников и т. д.

5. Совершенствование структуры управления в условиях работы в инновационном режиме, активное участие педагогов и принятие управленческих решений.

6. Акцент в деятельности научно-методической службы на обучение педагогов организации научно-методического эксперимента, совершенствование исследовательских умений и навыков.

7. Разработка педагогами авторских программ, учебных курсов, специальных семинаров.
8. Активное участие педагогов в методической работе на уровне города:
работа в составе творческих лабораторий;
участие в работе научно-практических конференций;
обобщение опыта своей работы в виде публикаций;
участие в выставках материалов передового педагогического опыта.

IV. Контрольнооценочный этап

Цель: выявление рассогласования между желаемым и реальным уровнями инновационного потенциала педагогического коллектива.

Содержание деятельности:

1. Диагностика уровня инновационного потенциала педагогического коллектива. Оценка в системе показателей:

восприимчивость педагогов к новому;
подготовленность к освоению новшеств;
степень новаторства педагогического коллектива;
степень творческой активности;
развитость коммуникативных связей.

2. Установление причин рассогласования между желаемыми и реальными уровнями инновационных потенциалов.

3. Составление программы деятельности педагогического коллектива по дальнейшему развитию инновационного потенциала.

При оценке работы в режиме инновации используются следующие **критерии достижения цели:**

1. Эффективность для ребёнка:

- положительная динамика качества обучения и воспитания;
- дифференцированный подход к каждому ребёнку.

2. Эффективность для родителей:

- положительная оценка деятельности дошкольного учреждения и педагогов; - готовность и желание помогать ДО;
- высокая степень информированности о состоянии дел в ДО среди родителей.

3. Эффективность для педагога:

- повышение квалификации и образовательного уровня педагогов;
- повышение активности педагогов в методической, познавательной и самообразовательной работе, в том числе и на уровне города изменение мотивов деятельности педагогов.

4. Расширение в развивающей предметной среде пространства для индивидуальной самореализации ребёнка

5. Повышение конкурентоспособности ДО на рынке образовательных услуг.

Литература:

1. Волобуева Л.М., Мирко И.А. Активные методы обучения в методической работе ДОУ // Управление Дошкольным Образовательным Учреждением. - 2006. - № 6(32).
2. Зимняя И.А. Педагогическая психология: Учебник для вузов. – 2 изд. доп. испр. и перераб. - М.: Логос, 2004. - 384 с.
3. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя / Н.В. Кузьмина. - М.: АПН, 1990.

4. Лукьянова М.И. Профессиональная компетентность педагога: теоретический анализ понятия // Управление Дошкольным Образовательным Учреждением. - 2007. - № 1(35).
5. Майер А.А. Модель профессиональной компетентности педагога дошкольного образования // Управление Дошкольным Образовательным Учреждением. - 2007. - № 1(35).
6. Белая К.Ю. «Инновационная деятельность в ДОУ» методическое пособие// Библиотека руководителя ДОУ-2004 год
7. Маханёва М.Д. «Управление развитием ДОУ» проблемы, планирование, перспективы// Приложение к журналу «Управление ДОУ» - 2006 год

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К ИННОВАЦИОННОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

*Амирбекова М.Р., Медиева С.Х., Скакова А.К.
Карагандиский государственный университет им.Е.А.Букетова*

В связи с переходом на 12-летнее образование остро стоит вопрос о необходимости изменения целевых ориентиров, стратегии и тактики педагогического образования.

Вооружение студентов строго определенным объемом знаний, формирование умений и навыков организации учебно-воспитательного процесса в рамках «знаниевой» парадигмы провозглашаются как цель педагогического образования, в то время как ЗУНы являются всего лишь средством профессионально-личностного становления будущего учителя. «Знаниевый» подход в обучении предопределяет установку будущего учителя в профессиональной деятельности. Такой педагог рассматривает себя в первую очередь как учитель, основная задача которого заключается в вооружении учащихся предусмотренным программой объемом знаний. Однако сейчас, как отмечает Н.В.Кузьмина, «знание своего предмета перестало быть основным признаком профессионализма педагога, его квалификации. Знание учителем своего предмета является само собой разумеющимся, но еще не характеризует его профессиональную квалификацию». [1]

Традиционная парадигма педагогического образования, в рамках которой акцент делается на когнитивном аспекте профессиональной деятельности, в наши дни уже не срабатывает. Кардинальные изменения, произошедшие в жизни общества и главным образом в массовой школе, сложные задачи, стоящие перед образованием на новом этапе исторического развития страны, требуют пересмотра взглядов на учителя и на процесс его подготовки.

Необходим переход от сциентистской парадигмы педагогического образования, в рамках которой учитель готовится к выполнению инструментальной роли, к инновационному образованию, преследующему цели формирования творческой индивидуальности педагога, готового работать в обновляющейся и обновленной школе, способного разрабатывать, осваивать и использовать инновационные проекты.

Инновационное обучение направлено на преодоление противоречия между творческим характером педагогической деятельности, который в условиях инновационной школы становится доминирующим, и репродуктивным характером учебного процесса в педагогическом вузе.

В связи с этим возникают вопросы: каким должны быть исходные, стратегические цели педагогического образования? Какой учитель нам нужен завтра? Постараемся ответить на эти вопросы.

Развитие системы подготовки учителей, как и образования в целом, обусловлено социально-экономическими, идеологическими, духовно -нравственными факторами. Однако при всей их важности определяющим при разработке стратегии педагогического образования являются состояние и перспективы развития школы, качественные и количественные перемены, происходящие в ней, и те требования, которые в связи с этим предъявляются к учителю. Общество в лице школы с учетом изменившихся и возросших требований к профессиональной деятельности учителя дает социальный заказ педагогическим учебным заведениям. Модель деятельности, интегрируя в себе основные, важнейшие требования практики к специалисту, дает определенный заказ высшей школе. Вуз разрабатывает модель подготовки, точно зная, что от него ждут.

На наш взгляд, разработке проекта педагогического образования должны предшествовать:

- Анализ педагогической практики, определение качественных перемен, произошедших и происходящих в современной школе, и перспектив ее развития;
- Разработка модели учителя с учетом происходящих перемен в школе и определение новых требований к его деятельности на основе анализа реальной школьной практики. Речь идет о профессиографии учителя, т.е. своде требований к профессиональным и личным характеристикам, обеспечивающим успешность педагогической деятельности;
- Перевод модели учителя в модель подготовки учителя. Средством такого перехода являются учебные планы, программы, методика и технология учебного процесса.

Итак, первым шагом в разработке проекта педагогического образования является анализ школьной действительности. Отечественная школа, в свете перехода на 12-летнее образование становится качественно другой.

Как отмечает В.А.Сластенин и Л.С.Подымова, «процесс профессионального становления будущего учителя не моделирует структуру инновационной деятельности». [2] Однако нельзя сказать, что вузовская система обучения не готовит будущих учителей к исследовательской, поисковой деятельности, что в учебном процессе не используются инновационные подходы. Другое дело, какие именно и насколько они обеспечивают готовность к инновационной деятельности.

Анализ современного состояния отечественной школы и перспектив ее развития позволяет прийти к заключению, что в психолого-педагогическую структуру деятельности учителя, а следовательно, и модель его подготовки, наряду с такими компонентами, как организаторский, коммуникативный, гностический, информационный, конструктивный, должен быть включен и креативный как базовый, системообразующий, интегрирующий все другие компоненты.

Переход к инновационному обучению является преобладающей тенденцией в мировом образовании. С ним связываются надежды на выведение образования из затянувшегося кризиса. Ф.Кумбс пишет: «Все, что непосредственно связано с образованием, должны проникнуться убеждением, что только внедрение новшеств может привести к дальнейшему развитию образования и способствовать преодолению кризиса».

В педагогической литературе инновационную педагогическую деятельность часто рассматривают как труд, направленный на повышение эффективности учебно-воспитательного процесса, на качественное изменение педагогической системы. Такое понимание, как представляется, будучи в целом верным, все же не до конца раскрывает ее специфику. Ведь и репродуктивная, воспроизводящая деятельность, использующая уже известные, апробированные подходы, методы и средства обучения, тоже направлена на повышение эффективности учебно-воспитательного процесса. Раз это так, то в чем же тогда специфика инновационной деятельности? Она изначально носит преобразующий, исследовательский и творческий характер и направлена не просто на повторение,

воспроизводство уже известных способов, а на создание и использование принципиально и относительно новых подходов, способов, форм и технологий.

Инновационная деятельность – это метадеятельность, имеющая иную, чем воспроизводящая деятельность, процессуальную сторону и результат. Особенно важно то, что она активизирует самого субъекта этой деятельности, повышает его восприимчивость к новому. Для понимания специфики и сущности инновационной деятельности ее целесообразно рассматривать в контексте теории активности личности. Инновационная деятельность есть проявление надситуативной активности личности, выход субъекта за пределы данной ситуации, за рамки первоначальной, нормативной деятельности. При этом меняется педагогическая позиция учителя, происходят трансформации в его профессионально-личностных установках, мотивах, целях, операциональных, рефлексивных компонентах его труда, в предмете и объекте педагогического воздействия – учащихся.

Подготовка студентов к инновационно-педагогической деятельности предполагает изменение цели, обновления содержания образования, использование новых, личностно-ориентированных технологий обучения, организационно-деятельностных, ролевых игр, моделирующих педагогическую деятельность, трансформацию содержания педагогической практики, формирование мотивационного, психологического, информационного, опрационального, креативного и рефлексивного компонентов в деятельности, изменение позиции студентов в учебном процессе, превращение их в активных субъектов собственного учения.

Инновационное обучение как альтернатива традиционному, поддерживающему образованию обладает большими обучающими и развивающими возможностями. Педагогическое образования должно играть опережающую роль по отношению к сегодняшним проблемам школы и быть ориентированным на школу завтрашнего дня. М.Н.Скаткин писал: «Обычно учителя учат так, как их самих учили. Вот почему, если мы хотим внедрить в школьную практику какие-нибудь новые методы преподавания, лучший путь – применить эти методы в занятиях с самими учащимися». Сказанное в полной мере относится и к инновационному обучению.

Литература:

1. Кузьмина Н.В. Способности, одаренность, талант учителя. - Л.: Знание, 1985.
2. Сластенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: инновационная деятельность. - М., 1997
3. Кумбс Ф. Кризис образования в современном мире: системный анализ. - М., 1970. – 258 с.
4. Герасимов Г.И., Илюхина Л.В. Инновации в образовании: сущность и социальные механизмы. – М., 1999. – 136 с.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ШЕШЕНДІК СӨЗДЕР АРҚЫЛЫ ОТАНСҮЙГІШТІККЕ БАУЛУ

Абильдина Б.К.

Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі

Егеменді елдің бәсекеге қабілеттігі, ертеңі білім мен тәрбиенің тереңдігімен өлшенеді. Жаһандану заманында әрбір ұлт өз тілін, өз мәдениетін, салт-дәстүрін қалпына келтіріп, оны жас ұрпақтың кәдесіне жарату мақсатында игілікті істер атқаруда. Егер

ұрпақтарымызды парасатты да білікті, мәдениетті де білімді етіп тәрбиелеп, азаматтық деңгейін көтереміз десек, бойында ұлттық намысы бар ұрпақ өсіргіміз келсе, бар күшімізді ғасырлар бойы сақтаған озық дәстүрімізді, мәдениетімізді, әдебиетімізді жинап дәріптеуге жұмсағанымыз абзал.

Қазақстан – бүкіл қазақ халқының атамекені, кіндік қаны тамған жері. Іргелі ел атанып, бабаларымыздың жатса түсінен, жүрсе ойынан кетпеген, ғасырлар бойы аңсаған арманы – тәуелсіздікке қол жеткізді. Бүгінде Қазақстанды бүкіл әлем жұртшылығы кеңінен танып отыр. Қазақтың басын біріктіріп, оны іргелі ел, мызғымас мемлекет етіп қалыптастыру- Президентіміздің барлық ақыл-ойы, күш жігері осыған бағытталған. Өркениетке бет алған, егеменді еліміздің болашағы бүгінгі оқушы, жасөспірім балалар. Сондықтан, ең алдымен оқушылардың бойында ұлттық идея, азаматтық сезім, елжандылық болуы қажет.

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев: «Қазақстандық отаншылдық сезімін тәрбиелеу – білім берудің мектепке дейінгі жүйесінен, жоғарғы оқу орнына дейінгі орталықтарда, барлық ұйымдарда көкейтесті болып табылады. Балаларды Отанды, туған жерді, өзінің халқын сүйуге тәрбиелеу – мұғалімнің аса маңызды, аса жауапты да қадірменді парызы» - деп атап көрсетті.

Әр халықтың бір- біріне ұқсамайтын этномәдениеті, ғасырлар бойы қалыптасқан халықтық педагогикасы, озық дәстүрі болады.

Халық педагогикасы - халықтың ғасырлар бойы жинақтаған ұрпақ тәрбиесі жөніндегі ой-пікір, білім тәжірибелер жиынтығы. Бірде – бір азамат өзінен бұрынғы аға-буынның ақыл-ой, тәрбиелік тәжірибесін пайдаланбай өмір сүрген емес. Халық келер ұрпағын заманға сай азамат ретінде тәрбиелеу үшін өзіне дейін қолы жеткен жетістіктердің ең озық түрін пайдаланған. Өнеге тәрбиеге толы бай мұраларымыздың бірі –шешендік өнер.

Шешендік өнер - жас жеткіншекке білім, тәлім-тәрбие беретін, білім бұлағымен сусындататын өмірлік оқулық, сонымен қатар балаларды тапқырлыққа, өткірлікке, адамгершілікке баулиды.

Қазақ фольклорында жасалып, сөйлеу тілінде көкбірек қолданылатын мақал-мәтел, жұмбақ жаңылтпаш түрінде айтылатын ғибратқа толы нақыл үлгілерін шешендік сөздер деп атаймыз.

Қазақ шешендік өнерінің бастауыш сынып оқушыларын адамгершілік-имандылыққа тәрбиелеудегі орны орасан зор.

Қазақ шешендік өнерін үйрету ісінде, басқасын айтпағанның өзінде Төле, Қазыбек, Әйтеке билер мен Сырым шешен тағылымын оқушы қауымға тиісінше әлі таразылап, саралай ұсына алмай жүрміз. Қазір халқымыздың рухани мұрасына тек тамсану мен сүйсіну ғана бар. Ал жас ұрпақтың бойына оны сіңіру эстетикалық бойлату, осы байлықтың иегері екеніне көз жеткізу оны тәрбиелеу жеткіліксіз болып отыр.

Біздің қазіргі жастарымыз еркін сөйлей алмау дертіне ұшырады, ойлау қабілеті ойсырады. Себебі шешен сөйлеудің түрлерімен жастайынан таныс болмады. Ендеше бүгінгі таңда шешендік өнер қазақ өнерінің алдыңғы сапында болуы тиіс. Қолда бар шешен, би мұралары шәкірт талғамына, жас ерекшеліктеріне қарай сұрыптауды қажет етеді. Шешендік сөздерді тақырыптарға топтап, жіктеп оның берер тәлімдік тәрбиесін зерттеу – кезек күттірмейтін мәселе.

Шешендік сөздерді оқытып, үйретуде біз төменгі сынып оқушыларын халықтық мұраның мөлдір бұлағымен сусындатып, оларды зеректікке, адамгершілік асыл қасиеттерге, ұлтжандылыққа, достыққа, ынтымақшыл болуға тәрбиелейміз.

Сондықтан да педагогикалық тұрғыдан шешендік өнердің оқушыға берер тәлім-тәрбиесі туралы ой қозғау – бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі.

Мектеп оқушыларына парияттық тәрбие беру, отансүйгіштікке тәрбиелеу мәселелері Ж.Н.Қалиев, А.А.Бейсембаева, К.Әбілғазиева, Р.М.Рысбекова, Г.К.Белгібаева,

Р.А.Джанабаева, С.Т. Иманбаева, Н.С.Сайлауова ғылыми-зерттеу жұмыстарында зерттелген.

Бастауыш сынып оқушыларын оқыту мен тәрбиелеудің дидактикалық және әдістемелік аспектілері Қ.А.Аймағамбетова, С.Рахметова, Т.С.Сабыров, Б.А.Тұрғынбаева, Г.Ж. Уәйісова, Б.Д.Қалимұқашева, Ұ.Т.Төленова, Ә.М.Мұханбетжанова, А.Х.Аренова, С.Қ.Әбілдина, С.Н.Жиенбаева, Ж.Ы.Сардарова, Б.Т.Барсай, Н.С.Сайлауова, А.У. Мұханбетжанова және т.б. қазақстандық ғалымдардың еңбектерінде ашылған.

Дегенмен, бастауыш сынып оқушыларының шешендік сөздерді оқыту арқылы отансүйгіштіке тәрбиелеу әдістемесі зерттелмегендіктен, мақала арқауы осы тақырыпқа арнаулы жөн көрдік.

Шешендік өнерге бірден-бір қатысты қазақ қауымының көсемі болған бидің басшылығы таптық тегіне ие байлық ерекшелігіне емес, негізінде, жеке басының қасиетіне, атап айтсақ, ел тарихын, салт-санасын, әдет-ғұрпын жетік білу мен ойға шебер, тілге шешендігіне бірден-бір байланысты болған.

Жинақтай келе, қазақ шешендік сөздерінің табиғаты турасында төмендегіше түйіндерді тізбектеуге болар еді:

- Шешендік сөздердің көлемі шағын, сөйлемі ықшам болуы;
- Қасаң дау, ұзақ толғаудан қажетті сөздерді қалпына күйғандай іріктеп алып жаттауға, керек кезінде жаңғыртуға да қолайлы келуі;
- Тыңдаушысын жалықтырмай, зеріктірмей ұйытып, үйіріп әкететін әсерлі келуі;
- Шешендік сөздер – қысқа болғанмен, мақал-мәтел еместігі, бір оқиғаға байланысты туып, белгілі адамдардың атынан айтылған сөздер екендігі. Бұл іспеттес қасиет шешендік сөзге сенім туғызары белгілі. Өмірге үйлесе келу, тыңдаушыларын иландыра білу ауыз әдебиеті үшін де, жазба әдебиеті үшін де қажетті екендігі аян;
- Шешендік сөздердің құндылығы тек шындығында емес, ойының тапқырлығында. Қиядан жол табу, қиыннан сөз табу – нағыз шешендерге тән қасиет. Мәселен, «Көшерімді жел біледі, қонарымды сай біледі, соны сұрата жіберген хан ақымақ па, сұрай келген сен ақымақ па?» -деп қаңбақ атынан ханға тұспалдап айтылатын Жиреншенің сөзі – тапқырлықтың тамаша үлгісі екендігін айтып жүрміз.
- Шешендік сөздердің тартымдылығы тапқырлығымен бірге батылдығында, ойының қисынды, сөздерінің мәнділігінде. Мәселен, «сөздің шынына қарама, қисынына қара» дейтін мақал мәселенің дәлелді, ойдың жүйелі болуына үлкен мән бергендікті көрсетеді. Демек, шешендік күші шындықта, шындықты тартымды ой, шебер тілмен тыңдаушыларға жеткізе, ұғындыра білуде. Тек сондай көркем тіл, жүйелі оймен батыл айтылған және мақал, нақыл сияқты белгілі халық даналығымен шегеленген шешендік тапқырлық, көркем сөздер ғана тыңдаушының ақыл-баурап, сезімін тебірте алмақ. Қысқасы, қазақ шешендігінің табиғаты өз алдында бір тылсым дүние. Қазақ шешендік сөздерінің табиғатына үңіле отырып, бойлай білсек, ұтарымыз мол.

Бастауыш сынып оқушыларына шешендік сөздерді оқыту арқылы отансүйгіштікке тәрбиелеуге арналған тәжірибелік-эксперимент жұмысымыз екі кезеңге сәйкес жүргізілді. Олар: анықтау және қалыптастыру эксперименті кезеңдері. Эксперимент жұмысы қарағанды қаласындағы №101 мектеп-лицейінің 3 – сыныбында жүргізілді, оған 30 оқушы қатыстырылды. Бұнда 3^а - сыныбы (17 оқушы) эксперимент сыныбы, 3^ә - (13 оқушы) бақыланушы сынып болды.

Анықтау экспериментінің мақсаты:

- оқулықтарды шешендік сөздер мазмұнын анықтау, оларға талдау жасау;
- бүгінгі бастауыш мектепте шешендік сөздерді оқыту әдістемесін зерттеу, мұғалімдер тәжірибесін бақылау;
- шешендік сөздердің оқушыларда елжандылық, отансүйгіштік сезімдерін қалыптастыруындағы ролін зерттеу, озық әдіс-тәсілдерді айқындау;

Анықтау эксперименттің міндеттері:

- Анықтау экспериментінің материалдарын тәжірибеден өткізу;

-Анықтау экспериментінің нәтижелерін талдау, қалыптастыру экспериментінің материалдарын дайындау.

Ізденіс барысында бастауыш мектеп оқушыларының шешендік сөздер арқылы отансүйгіштік қасиеттерінің қалыптасу деңгейін ғалым С.Рахметованың «Қазақ тілін оқыту методикасы» оқу құралы бойынша және ғалым Л.Әбдірасілованың «Әр түрлі жанрдағы мәтіндерді оқыту» оқу құралы бойынша ұсынған әдістерін басшылыққа алып, анықтадық:

№1 әдістеме Оқушылардан сауалнама алынды.

Мақсаты: Оқушылардың шешендік сөздерге қызығушылығын байқау.

1.Қандай кітаптар оқығанды ұнатасың?

А/ Шешендік сөздер ә/ Ертегілер б/ әңгімелер

Оқушылардың қызығушылығын байқау мақсатында жүргізілген сауалнама нәтижесі 3^а және 3^ә сыныбының көрсеткіштері бойынша, шешендік сөздері 23% - 23%, ертегілерді 35% -38%, ал әңгімелерді 41% - 38% қызығушылық танытатын көрсетті. Ал екінші сұрақ бойынша оқушылардың басым көпшілігі 35% - 38%-ы мүлдем ұнатпайтындығын айтады және мәтін мазмұны бойынша оқушылардың көпшілігі шешендік сөз тек сөзімен ғана 64% - 54% ұнайды екен. Бұдан байқағанымыз - оқушылардың басым көпшілігі әңгімелер оқығанды ұнататындығы, яғни шешендік сөздерге деген қызығушылығының төмен екендігі және мәтіннің мазмұнына жете мән бермейтіндігі анықталды.

№2 әдістеме. Оқушыларға тапсырмалар

1-тапсырма

Мақсаты: Оқушылардың шешендік сөзге деген қызығушылығын, шешендік сөздерді қаншалықты білетін деңгейін анықтау.

1 Үш би:

А) Майқы би, Досбол шешен, Жиренше

Ә) Төле би, Қазыбек би, Әйтеке би

Б) Қабанбай, Бөгенбай, Абылай

2. Абылай хан жас бала кезінде жұрт аузында атанған

А) Жақсы Жанайдар Ә) Сабалақ Б) Қарылғаш әулие

3. Шешендік сөздер дегеніміз...

А) әркімнің құрғақ қиялының туындысы: Ә) ой өрісті дамытады Б) тапқыр ой, көркем тілмен айтылған, жүйелі сөз

2-тапсырма «Анықталмаған сөйлемдер.»

Мақсаты: Оқушылардың отансүйгіштік қасиет жөніндегі түсінігі мен білім деңгейін анықтау.

Эксперимент барысы: Оқушыға берілетін нұсқау: «Мен қазір сендерге бір сөз айтамын, сендер сол сөзді мұқият тыңдап, ойланыңыздар. Содан кейін сол сөздің мағынасын қалай түсінетіндеріңді алдарыңдағы бір парақ қағазға жазасыңдар».

Ұсынылатын сұрақ: «Отансүйгіштік» деген сөзді қалай түсінесіңдер? Берілген сұрақ бойынша оқушылардың жауабын біз келесі үш топқа бөлдік:

Төмен 1-топ – мүлдем дұрыс емес.

Орташа 2-топ – жартылай дұрыс.

Жоғары 3-топ – толық жауап бар.

Ұсынылған сөйлемдер:

Отансүйгіштік ол-

Елжандылық ол-

Тест сұрақтарына жауап берген оқушылар 3^а сыныбы және 3^ә сыныбы бойынша толық жауап бергендер «Жоғарғы деңгей» - 24% -/24%,

«Орташа деңгей» - 52% / 38%, «Төменгі деңгей» - 24% /38% - ды көрсетті. Бұл көрестікші оқушылардың шешендік сөздерге, әдебиеттерге деген қызығушылығының төмен екендігін байқатты. Сондықтан бастауыш сынып оқушыларына шешендік сөздерді

оқыту арқылы отансүйгіштік тәрбие беру жұмысын озық әдіс-тәсілдер негізінде сапалығын арттыру, оқушылардың оған деген қажеттілігін және қызығушылығын арттыру қажеттігі туындады. Бұл қалыптастыру эксперименті кезінде басты ұстанымға алынды.

Қалыптастыру эксперименті мақсаты: бастауыш сынып оқушыларына шешендік сөздерді оқыту арқылы отансүйгіштікке тәрбиелеуге арналған әдістеменің тиімділігін тексеру, озық әдіс-тәсілдерді анықтау;

Міндеттері:

- Эксперимент материалдарын тәжірибеден өткізу;
- Экспериментті қорытындылау, анықтауыш экспериментпен салыстыру.

Енді осы кезеңде өткізілген сабақ түрлеріне тоқталып өтсек.

Сабақтың тақырыбы: «Асыл сөз» (Қайталау)

VI. Шешендік сөздер.

- «Кедейлік неден?» шешендік сөзінде не туралы айтылған?
- Кежірлік (қыңыр, кертартпа)
- Еріншектік
- Ұйқы.

Кімнің шешендік сөзі? (Төле би)

- *Жігіттің жампозы ел қориды,*

Жігіттің жаманы жер қориды.

Кімнің сөзі? (Әйтеке би)

- *Алтын ұяң - Отан қымбат*

Құт берекең –атаң қымбат.

Аймалайтын анаң қымбат.

Мейірімді анаң қымбат

Кіндік кескен жерің қымбат

Ұят пенен арың қымбат.

Кімнің сөзі? (Қазбек би)

Эксперимент материалдарын тәжірибеден өткізу барысында бастауыш мектеп оқушыларына шешендік сөздерді оқыту арқылы отансүйгіштікке тәрбиелеудің деңгейін ғалым С.Рахметованың «Қазақ тілін оқыту методикасы» оқу құралы бойынша және ғалым Л.Әбдірасілованың «Әр түрлі жанрдағы мәтіндерді оқыту» оқу құралы бойынша ұсынған әдістері негізінде жүргізілді.

1.Оқушыларға тест тапсырмалары берілді.

Мақсаты: оқушылардың тарауды қаншалықты меңгергенін, шешендік сөздерге қызығушылығын анықтау

1. – Ұй баласы ма деп едім,

Ел баласы екенсің.

Ақ маңдайлы арысым,

Талабың алдан өтелсін

Ауылыңның таңы бол,

Маңдайдағы бағы бол – деген бата кімге берілген?

А) Төле Ә) Қазыбек Б) Әйтеке

2. Қазыбек інісін тоқтатып:

- Шырағым бір қолың ұрысшы болса, екінші қолың арашашы болсын. Ашу – дұшпан, ақыл-дос, ақылыңа ақыл қос. Жауға сілтер қаруыңды ешуақытта жақыныңа сілтеме. – дейді. Қай мәтіннен үзінді?

А) Төле бидің төрелігі Ә) Қазыбек бидің толғауы Б) Бала Әйтекенің билігі

3. Сонда Қосуақ би риза пішінмен:

-Е, ол өзіміздің Байкемнің баласы _____ шығар. Атасы Ақша биге тартып, ай маңдай ұл болып өсіп келеді. Тіл-көзден аман жүрсе, әлі талай сөз айтар кезі алда-депті. Сызықшаның орнына атын жаз.

А) Төле Ә) Қазыбек Б) Әйтеке

4. «Ә» - дегені -әділ бол,
«К» - дегені - күншіл болма, көпшіл бол
«І» - дегені - ізетті бол,
«М» - дегені менмен болма, мейірбан бол – деген өсиет кімнің өсиеті?
А) Бертіс би Ә) Өнет баба Б) Тілеуке би

5. ... Үстіне сауыт киеді
Беліне байлап болатын,
Қарына найза іледі.
Алтын тұрман ер салып,
Енді атына мінеді.
Шақырып тұрған батырға
«Қорықты дер деп бармасам»
Алдынан жүре береді. Қандай жырдан үзінді?
А) Қобыланды батыр Ә) Алпамыс батыр

Енді осы анықтау және қалыптастыру эксперименті кезінде алынған нәтижелерді салыстырсақ, эксперимент сыныбы бойынша оқушылардың шешендік сөзге деген қызығушылығының артқаны мынадан байқалады. Анықтау эксперимент барысында жоғары деңгей 24% - ды көрсетсе, қалыптастырушы экспериментте 41%-ды көрсетіп, яғни 17%-ға артқандығы, ал орташа деңгей 52% ден 45% болып, 7% -ға төмендегендігі және төменгі деңгей 24%-да 14% болып, төменгі деңгейдің 10%-ға кемігендігін көрсетті. Бұл, әрине, оқушыларға шешендік сөздерді оқыту арқылы отансүйгіштікке тәрбиелеуде, олардың бойынд елжандылық сезімдерін қалыптастыру мақсатында жүргізілген қалыптастырушы эксперимент кезіндегі жұмыстардың нәтижелілігін және біздің әдістемеміздің тиімділігін дәлелдейді.

Қорыта айтқанда, әрбір мұғалім өз тәрбие жұмысының негізгі мақсатын азамат тәрбиелеу деп қарап, осы бағытта шешендік сөздердің маңыздылығын ескерсе, ұлтжанды ұрпақ тәрбиелеуге қол жеткізуге болары хақ.

Тәжірибелік-эксперименттік жұмыстар мынадай нақты практикалық ұсыныстарды беруге мүмкіндік туғызды:

- бастауыш сыныптағы «Әдебиеттік оқу» пәні бойынша кейбір тақырыптарды мүмкіндігіне қарай отансүйгіштік мазмұндағы шешендік сөздермен үнемі байытып отыру;
- шешендік сөздерді оқыту арқылы отансүйгіштікке тәрбиелеуде озық инновациялық тәжірибелермен, шығармашылық тапсырмалармен, ізденістермен байланыстырып отыру керек;
- отансүйгіштікке тәрбиелеуге бағытталған сыныптан тыс тәрбиелік шараларды мақсатты түрде жүргізіп отыру;
- бастауыш сынып оқушыларына шешендік сөздерді оқытудың озық әдістемесіне арналған арнайы семинар-тренингтер ұйымдастыру;
- бастауыш сынып оқушылары үшін отансүйгіштік тәрбиенің мәнін сипаттайтын шешендік сөздерді оқытуға арналған оқу-әдістемелік құралдар дайындау жұмысын жандандыру қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.Ә. Тарихтың шеңберлері ұлттық зерде Алматы «Атамұра» 2003 285 - б.
2. Әбілдина С.Қ. Шешендік өнердің өзіндік ерекшеліктері және оқушылардың адамгершілік –имандылық мәдениетін қалыптастырудағы ролі. Білім беру жүйесіндегі жаңашыл процестерді басқару мәселелері: облыстық ғылыми-практикалық конференция материалдары. - Қарағанды: Ғылыми басылым, 1997-Б. 344-355.
3. Қожабекова Р. Ана тілі сабағындағы шешендік өнердің маңызы //Бастауыш сыныпта оқыту №2, 2006.

ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ ЭЛЕМЕНЕТТЕРІН САБАҚ БАРЫСЫНДА ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ

Аманбек Д.

Қарағанды облысы, Абай қаласы, №1 ЖББОМ бастауыш сынып мұғалімі

Егемен ел болып, тәуелсіздігімізді еншілеп, еңсеміз тіктеліп, өркениет көшінің алдыңғы сапына шыққан, бәсекелестікке қабілетті, дамыған алдыңғы қатарлы 50 елдің қатарына қосылуды мақсат жайдары еліміздің жарқын болашағы – жас ұрпақ. Осы ұрпақты болашаққа даярлау, қоғамға сай бейімдеу-білім беру жүйесі, соның ішінде мектеп еншісінде.

Бүгінгі еліміздің тірегі-білімді ұрпақ. Білім бастауы - бастауыш мектепте берілетіні айқын. Осыдан да бастауыш мектепте әртүрлі пәндер тоғысып, оқушы білімін дамытып, келбетін сомдауға үлес қосады. Әсіресе, баланың эстетикалық-көркемдік талғамын ұштап, ұлттық тәрбие береміз. Тіл ана сүтімен бала бойына дарып, мектеп атты ұяда дамып-жетіледі. Сусыз құрғақ жерге, таса көлеңкелі жерге дән тастағанмен өнбейтіні сияқты, жас баланы біліммен сусындатып, бағып-күтпесек, көкірегін ашып, тәрбие бермесек, өспейді, өнбейді. Баламен тіл тауып оның бойына білім ұрығын себетін басты тұлға – Ұстаз.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Еліміздің ертеңі бүгінгі жас ұрпақтың қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры ұстаздардың қолында» деген болатын. Ұстазы білімді болса ғана, осы мақсатқа-еліміздің терезесі тең елге айналуға, мойын бұрамыз.

Қазіргі таңдағы білім саласында жүргізіліп жатқан реформаның басты мақсаты ой өрісі жаңашыл, дүниетанымы жоғары, білімдік бәсекеге қабілетті жан-жақты қалыптасқан жеке тұлға тәрбиелеу. Қазір «Сын тұрғысынан ойлау», «Дамыта оқыту», «Саралап деңгейлеп оқыту», «Модульдік оқыту» т.б. технологияларды пайдаланып жүрміз. Қазіргі оқыту технологиялары оқушыға толық не жартылай өз бетінше жұмыс істеуіне бағытталған. Ендеше, мектепке оқушының дамуы мен тәрбиеленуіне тікелей ықпал ететін жаңаша көзқарастарды енгізу қажет.

Қазіргі талап деңгейіне сай мектептерде оқу-тәрбие үрдісі арқылы оқушыларды тек біліммен ғана қаруландырып қоймай, олардың назарын білгендерін жадына сақтауға, қабілетін ойлауын, тіл шеберлігін, зерделі білім алу құштарлығын ояту, өмірге көзқарасының ұрыс қалыптасуын, ықыласын, төзімділігін, іскерлігін, іздемпаздығын тағы басқа танымдық қасиеттерін жетілдіру-жаңа ғасыр мектебінің мақсаты.

«Сабақ беру – үйреншікті жай шеберлік емес, ол үнемі жаңадан жаңаны табатын өнер» деп, Ж.Аймауытов айтқандай білім беру жүйесіндегі бүгінгі өмірдің талабы сабақ өткізудің жаңа әдістері мен ақпараттандырылған оқыту технологияларын пайдалану. Бұл мақсатқа жетудің бірден-бір жолы оқытудың тиімді жолдары мен түрлерін іздестіру. Сондықтан да оқытудың жаңа түрлерін күнделікті сабақта қолданып, жоғары нәтижеге жету-мұғалімнің міндеті.

Болашақтың бүгінгіден нұрлы ықпал етіп, адамзат қоғамын алға апаратын күш білімде ғана. Қай елдің болмасын өсіп-өркениетті дүниеде өзіндік орын алуы оның ұлттық білім жүйесінің деңгейіне, даму бағытына байланысты.

Бастауыш мектеп - бұл оқушы тұлғасы мен сапасының дамуы қуатты жүретін ерекше құнды, қайталанбас кезеңі. Сондықтан да бастауыш білім берудің алғашқы басқышы. Мектептің бастауыш сатысында оқушы дайын стандартпен жазу, оқу және есептеуді үйренеді.

«Оқушылардың танымдық қабілетін дамыту» мақсатында жүргізген зерттеу жұмыстарында мына міндеттер анықталды:

- Өз ойы мен пікірін еркін жеткізе алуға үйрету;
- Өз бетінше ізденуге, шешім қабылдай білуге, практикалық әрекеттерге дайын болуға машықтандыру;

- Пәнге деген қызығушылыққа арттыру;
- Есте сақтау қабілетін жетілдіру;
- Көрнекілік арқылы танымдық белсенділігін арттыру;
- Баланың білім деңгейін саралап, шығармашылық жұмысқа тарту;
- Интербелсенді тақтаның мүмкіндігі арқылы оқушының танымдық қабілеттерін дамыту.

Бастауыш мектеп оқушыларының білімі психологиялық-танымдық іс-әрекет негізінде ғана бақылауға алынса тиімді болатыны белгілі. Ол үшін танымдық жаттығулар, мағыналы есте сақтау, зейінділік, ішкі әрекет жоспары бейнелік- кеңістік байланыстар бағыттарында жүргізіледі.

Көп жағдайда танымдық процестердің өте маңызды мәселелерді, қиындықтарды ескермеу салдарынан таным дұрыс қалыптаспайды. Ол тек сабаққа ғана емес, сонымен қатар танымдық іс-әрекетке де кедергісін тигізеді. Мысалы, мұндай балалар үндемегенді қалайды, өзін өте енжар ұстайды және сабақ тапсырмаларын жиі орындамайды. Осы себеппен баланың жаңа тақырыпты меңгеруі төмен болады да балада қажетті дұрыс игере алмайды. Сонымен қатар мектептегі оқу процесі ойдағыдай дәрежеде жүргізілмеген жағдайда, мысалы, төменгі сынып оқушысы сабақтың мазмұнын жаттап алып, бірақ мағынасына түсінбейтін болса, өз бетімен пікір айтып, қортынды жасауға қатты қиналатыны сөзсіз.

Бұл мәселе жөнінде В.В.Давыдов, В.И.Слободчиков, Г.А.Цукерман еңбектерінде «Адам өзін өзгерту үшін оның алуы керек, ол біріншіден, өзінің білімді меңгеру шегін білуі қажет, екіншіден, өз мүмкіндіктерінің шекараларына өте алуы қажет»-дейді.

Бастауыш мектеп оқушысы үшін дамытатын жаттығулардың кешенді орындалуы олардың танымдық іс-әрекетінің барлық түрлерін қамтиды. Танымдық жаттығулардың мақсаты мектептегі оқытудың интеллектуалдық потенциалын көтеру және әр сабақты оқушының танымдық құқықтарын меңгеруге бағыттау, тапсырманың шешу жолдарын талдау, тапсырманың орындалуына түрлі тәсілдер іздеу, өзінің шешімін құрбыларының жұмысымен салыстыру, өзінің дәлелдеген шешімін айтуға үйрету болып табылады.

Сабақтың әр бөлімінде оқушы баяндау, сұрақ жауап беру, топтық жұмыстар арқылы сабақтың жоспарлық құрылымының нақтылы жетістігіне қол жеткізеді.

Оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін үзбей қолданып, оқыту процесінің барлық формасына практикалық сабақтар, оқушылардың өзіндік жұмыстары қолдану керек деп тұжырымдаймын. Себебі, оқыту іс-әрекетінің негізгі міндеті танымдық іс әрекетті дамыту, ойлауды дамыту болып табылатындығы әрбір педагог үшін кәсіби парыз.

Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға деп, Абай атамыз айтқандай шебер ұстаздың еңбегінің жемісі оқушының сол пәнге деген қызығуын арттырып, толық білімді игерте білуінде.

Дәстүрлі оқытудан тыс технологиялық оқыту түрлеріне сүйене отырып, ақпараттық технологияның білім сапасының көтерілуіне түрткі болғаны сөзсіз. «Бүгінгі күні ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды қолдана білу қабілеті қоғамның әрбір мүшесі үшін қажетті оқу, жазу біліктерімен тепе-тең саналуда» [5, 7].

Қазіргі заман талабына сай қоғамдағы білім беру ордалары әлемдік білім беру кеңістігіне енуді, білім жүйесін ақпараттандыруды мақсат ете отырып, төмендегідей міндеттерді қойып отыр:

- Білім сапасын арттыру;
- Әлемдік білім беру кеңістігіне ену;
- Орта білімді ақпараттандыру;
- Интернет жүйесін пайдалану;
- Электрондық оқулықтар;
- Қашықтықтан басқару .

Оқушы білімін оқушылық деңгейден шығармашылық деңгейге дейін көтеруде, сондай-ақ оқушыларды жан-жақты дамыған, жеке тұлға етіп қалыптастыруда ақпараттық құзыреттілікке бағытталған тапсырмалар жүйесі тиімді.

Ақпараттық құзыреттілік бойынша оқушы бойында төмендегідей құзыреттіліктер қалыптасады:

- ақпараттар жинау;
- жинаған ақпаратты сұрыптау, таңдау, соның негізінде шешім қабылдау,
- ақпаратты қайта құруға, сақтауға, түсіндіруге, дәлелдеуге, қолдануға үйрену, ақпараттарды тасымалдауды, атап айтқанда, қазіргі заманғы ақпараттық-коммуникациялық технологиялар көмегімен жүзеге асыруды білу;
- ақпаратты өңдеу. Өңдеу үшін логикалық операцияларды: талдау, жинақтау, қорыту, құрылымдау, тікелей және жанама дәлелдеу, ұқсастығы бойынша дәлелдеу, модельдеу, салыстыра ойлау, материалдарды жүйелеу, қолдану, т.б.

Сондай-ақ, білім беру жүйесінің мемлекеттік стандартына және оқыту пәндерінің бағдарламасына сәйкес құрылған электрондық оқулықтардың білім сапасын арттыруда тиімділігі өте зор. Электрондық оқулықтар цифрлі мультимедиялық білім қорының бірі болып табылады.

«Заманына қарай адамы», - деп дана халқымыз айтқандай, қазіргі жас буынның буырқанған заманы – ақпараттың дамып, әлем кеңістігіне енудің мақсат еткен, білім, ғылымның заманы.

Қазіргі заманғы оқыту интеллектуалдық ерекшеліктеріне сүйене отырып білім беруді қажет етеді, сондай-ақ қашықтықтан білім алып, қашықтықтан сайыстарға қатысуда да білім жүйесінде кең жол ашылып отыр. Ұлы дана, ойшыл ақын Абай Құнанбаев: «Өзіңе сен өзіңді сүйреп шығар», - деп айтқандай, ең бастысы, өзіне-өзі сенімді, «Мен» менталитеті қалыптасқан оқушылар дайындауымыз шарт. Олай болса, «көзі ашық, көкірегі ояу» рухани жан-дүниесі бай, ұрпақ тәрбиелеуде ақпараттық технологияның алар орны да биік.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Ақпараттық технологияны қолдану арқылы әдебиет сабағында шығармашылық жұмыстарға жетелеу жолдары: Митанова А.Е.
2. Бітібаева Қ. Құдайбергенова Г. Мұқашева М. Әдебиетті оқытудың инновациялық технологиясы. Өскемен, 2002ж.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТЫҢ МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Алтынбекова Айдана Тұрсынқызы –БӨПмӘ -41 тобының студенті

Ғылыми жетекші –Асетова Ж.Б.

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Дидактикалық ойындар - бұл бастауыш сынып оқушыларының танымдық әрекеттерін дамуының негізгі тәсілі.

Математика сабағында қолданылатын дидактикалық ойындар. Балалық шақ адам бойына адамгершілік негізін қалайтын кез. Сондықтан да бала бойына жас кезінен бастап ізгілік, мейірімділік, инабаттылық сезімдерін қалыптастыру ата-аналар мен ұстаздардың міндеттері. Баланың жан-жақты дамуы үшін ойынның ролі ерекше. Мұғалім бағдарламада көрсетілген көріністік-ролдік, қимыл қозғалысты, дидактикалық, шығармашылық ойын түрлерін пайдалана отырып, баланың ойын әрекетін ұйымдастыра білуі тиіс.

Ойын-балалардың оқуға еңбекке деген белсенділігін артырудағы басты құрал. Ойын проблемасымен шұғылданған көрнекті ғалымдар Р.М. Жуковская, Д.В. Менджеридцкая, Т.А. Маркова, Н.Я. Михойленколардың айтуынша балалардың әлсіздігінен көріністік, рольдік ойындар ойнау үшін білім машықтарының болуы ғана жеткілікті емес[1]. Балалар игерген білімдерін ойынға пайдалана білуі керек.

Оқытып үйрену барысында олар біртіндеп ойын іс - әрекетінен таным іс -әрекетін орындауға бейімделуі тиіс. Сабақ барысында пайдаланылатын практикалық ойындар және қызықты тапсырмалар арқылы жүзеге асырылады.

Дидактикалық ойындар арнайы мақсатты көздейді және нақты міндетті атқарады. Ойынның мақсаты - бағдарламада анықталған білік және дағдылар жайында түсінік беріп, оларды қалыптастыру тиянақтау және бекіту, қайталау және пысықтау немесе тексеру сипатында болып келеді.

Әдістемелік әдебиеттерде берілген және мұғалімдердің тәжірибесінде пайдаланып дидактикалық ойындар өте көп. Алайда олардың барлығы дерлік бүгінгі талаптардан туындап отырған білім мазмұнының өзгерістеріне, сондай-ақ оқушылардың жас және психологиялық ерекшеліктеріне сәйкес келе бермейді.

Дидактикалық ойындардың тиімділігі олардың сабақты әр кезеңіндегі орны мен міндеті және мақсатын дәл анықтауға, оны қолданудың теориясы мен практикасын мұғалімнің жетік игеруіне, шеберлік танытуына, ойынға қажетті материалдардың жиынтығын алдын-ала дайындап алуға, оқу процесінде оқушыларды белсенді қатыстыруына байланысты сабақ материалына лайықты алған ойынды алып, тек қана оқушының орындай алатын іс-әрекетімен шектелу жеткіліксіз. Мұнда ойынды ұйымдастырудың және басқарудың сипаты сипаты мен жолдары да жан-жақты ойластырылуы керек. Мәселен ойынды жасына қарай өткізу аралық және ауытқу нәтижелерін көрсету үшін сигналды карточкаларды т.б әр-түрлі шартты белгілерді кеспе цифрлар мен таңбаларды т.б заттарды пайдалану. Сонымен бірге ойын түрлеріндегі көрнекі құралдарды да сабақтың қай кезінде өткізілуіне орай өзгертіп тұру керектігін ескерген жөн.

Дидактикалық ойындардың түп тамыры қазақтың ұлттық ойындарымен мазмұндас.

Математика пәні бойынша сабақтың ерекшелігіне қарай тиімдірек деген ойын түрлерін сабақтың мақсатына қарай тандап алуға еркіндік беріледі.

Дидактикалық ойындар арқылы есі кем балалардың тілін дамытуда маңызды роль атқарады [2]. Балаларға бағдарламаның материалдарын меңгерту.Үйренген білім — дағдыларын бекіту жұмыстарын осы дидактикалық ойындар арқылы іске асады Онсыз ақыл ссі кем балаларға қасиетті білім-дағдыларына үйрету тәрбие жұмыстарын жүргізу олардың сөздік қорын дамыту молайтып, есту, көру, сөйлеу мөлшерін дамытып. жаттықтыру қиындыққа соғатыны сөзсіз .Сондықтан олар- мен мынадай ойындар көбірек үйретіледі. Ойынның әр түрі тәрбие сабақ мақсатына қарай алмастырылып отырылады. Бұл ойындар баланың танымдылық процесін әдісін дамыту үшін жүргізіледі. Осы орайда дидактикалық ойындар және ойын түрінде орындалатын жаттығулардың маңызы өте зор . Жалпы алғанда ойын элементтері оқыту әдістерінің құрамды бөлігі болуы тиіс .Бірақ ойын процесі мен оқу процесінің бірінен - бірі ажыратылмағаны жөн. Бала ойын іс-әрекеті үстінде қолайлы білімді игеріп жатқанын, ал оқу процесінің. өзінде қалай ойынға араласып кеткенін аңғармай қалуы керек. Дидактикалық ойындардың тиімділігі олардың сабақтарының әр кезеіндегі орны мен міндетін және мақсатын дәл анықтауға, оны қолданудың теориясы мен практикасын мұғалімнің жетік игеруіне. шеберлік дамыуына, ойынға қажетті материалдардың жиынтығын алдын-ала дайындап алуға ойын процесіне оқушыларды белсенді қатыстыруға байланысты

Дидактикалық ойын оқыту процесінде мынандай екі түрлі мақсатта қолданылады оқу танымдық мақсатта .екінші-ойын ойнау мақсатында. Мұғалім өзі де ойынға қатысады. баланы үйретеді. Бала ойнай отырып үйренеді. Мысал келтірсек :

«Жеміс жинау».

Дидактикалық мақсаты. Заттарды санауға және олардың екі тобын салыстыруға, өлшеміне, пішініне және түстеріне қарай ажыратуға үйрету.

Қажетті құрал - жабдықтар. Қағаздан жасалған үш себет және үлестірмелі жеміс түрлері.

Ойын мазмұны. Үстел үстінде шашырап жатқан жеміс түрлері. Тақтаға шақырылған оқушы жемістерді теріп, үш себетке жинайды. Бірінші себетке - алма, екінші себетке - алмұрт, үшінші себетке - әр түрлі жемістер теріледі. Әр себеттегі жемістерді алдымен жеке оқушы санайды, кейін сынып оқушылары хормен салыстырады. Екі себеттегі әртүрлі жемістерді салыстырады.

Мысалы: «Себеттегі алмалар нешеу? Себеттегі алмұрттар нешеу?

Бірінші себеттен бір алма, ал екіншісінен бір алмұрт алып қой. Осылайша әрі қарай жалғастыр. Себеттегі алмұрт қалды ма? Неше алма қалды? Неше алмұрт қалды? Алмұрттың алмадан қаншасы кем? Қаншасы артық? Алмұрттың пішіні неге ұқсайды, алма ше?» деген сұрақтар қоя отырып, ойынды әрі қарай жалғастыруға болады.

Қорыта кетсек бұл ойында оқушы санауға, түстерді айыруға үйренеді.

Екінші ойынның аты «Санамақ» ойыны алғашқы ондықты оқып үйрену кезеңінде математиканың бастапқы негіздерін меңгеруіне толық мүмкінділік береді де, келесі ондыққа көшуді оңайлатады. Оны, әсіресе ойына сақтау қабілеті төмен балалар үшін қолданған жөн.

Мысалы: бір дегенім білеу —.

екі дегенім егеу
үш дегенім үскі
төрт дегенім төсек
бес дегенім бесік
алты дегенім асық
жеті дегенім желке
сегіз дегенім серке
тоғыз дегенім торқа
он дегенім оймақ
он бір қара жұмбақ

Бұл ойынның оқушыға әсерлігі, біріншіден, оның қарапайым, ұғымға жеңілдігі болса, екіншіден, ұйқасымды, ырғақты айтылуы, үшіншіден, білеу, үскі т.б. сөздер жай мағынасыз айтыла салған сөз тіркестері емес, санның негізін көрсететін қасиеттері бар заттар таңдап, іріктеліп алынған, сондықтан да балалардың ұғымына жақын, түсінікті.

Қорыта айтқанда ұлттық ойындар - ата бабамыздың бізге келіп жеткен, өткен мен бүгінгі байланыстыратын баға жетпес байлығымыз, асыл қазынамыз болып табылады.

Ойын оқу әрекетіне тән бірқатар қасиеттерге ие екендігі белгілі. Мұны мектеп оқушыларының білімі мен дағдыларын қалыптастыруға бағыттауына мақсатталуы айқын көрсетеді. Сонымен қатар ойын оқушыларға қозғау салуға, оларға түрткі болуға да бағытталған. Ол төмендегідей бірқатар қайталанбас қасиеттерге ие: балалар мен жасөспірім жеткіншектер үшін оның оңайлығы мен игерімділігі, демократиялылығы («ойын барлығын да қабылдайды»), игерілуі тиіс шынайы ақиқаттың барынша әралуан қырларын модельдеуге мүмкіндік беретін ойындық құралдардың бейімділігі, ең бастысы— балалар үшін ойынның тартымдылығы. Қазақ халқының ұлы ақыны Абай Құнанбаев: «Ойын ойнап ән салмай, өсер бала бола ма?»-деп айтқандай, бала өмірінде ойын ерекше орын алады [3]. Баланың өмірі, қоршаған ортаны танып, еңбекке қатынасы, психологиялық ерекшеліктері ойын үстінде қалыптасады. Олар ойын ойнау барысында өздерін еркін сезінеді. Іздемпаздық, тапқырлық әрекеті (сезіну, қабылдау, ойлау, зейін қою, ерік арқылы) байқалады.

Ойындарды мақсатты пайдалану мәселесі қандай да бір деңгейде бастауыш оқушыларына тәрбие беру теориясы мен оқыту тәжірибесінде шешімін тапқан.

Педагогикалық ғылымның аталған саласына Л.А.Венгер, В.В.Давыдов, А.В.Запорожец, А.П.Усова, Д.Б.Эльконин ғалымдар өздерінің елеулі үлестерін қосты.

Алты жастағы мектеп оқушыларын математикаға оқытуда дидактикалық ойындарды қолданудың негіздерін жасау үшін мектептегі оқытуға даярлық барысында бірқатар математикалық фактілерді үйренумен айналысатын мектеп жасына дейінгілердің ойын мазмұны мен типтерінің, бірінші сыныптағыларды (және тек алты жастағы балаларды ғана емес) мектептегі жүйелі оқытуда қолданылатын ойын мазмұндары мен типтерінің негізгі ұқсастықтары мен айырмашылықтарын айқындау айрықша маңызды екендігі байқалады. Бұл кезеңде, әрине, соңғы жылдары белгілі өзгерістерге ұшыраған бағдарламадағы (оқыту мазмұны мен мақсаттары) айырмашылықтар ескерілді[4]. Мектепке балаларды мектепке дейінгі даярлық жағдайларында пәндік білімдерді, шеберліктер мен дағдыларды қалыптастыруға назар аударуды күшейту мектеп жасына дейінгілермен жұмыс жүйесіне мектеп тәжірибесінен ойынды (басты үлгіде ойындық жаттығуларды) тікелей байланыстыруға алып келді. Бұл кезеңде мектеп жасына дейінгілермен математикалық сабақтар оған тән барлық кемшіліктерімен мектеп сабағы типі бойынша құрылғандығы жөніндегі фактілер айрықша назар аударуға тұрарлықтай. Сабақтарда көбінесе мұғалім тәжірибесінде қолданылатын дидактикалық ойындардың барлық түрлері кеңінен қолданылмайды. Дидактикалық ойындар пайдаланылды, дегенмен балалар бақшасындағы мектеп жасына дейінгі балалармен және балалар бақшасына бармайтын балалармен, сондай-ақ мектепте даярлықтан өтуші балалармен жүргізілген сабақтарға бақылау жасау, мұғалімдер мен тәрбиешілерден сұрақ-жауап жүргізу нәтижелері жоғарыда қарастырылған типтік дәйектерді айғақтайды.

Екінші бір жағынан, мектеп жасына дейінгі балаларға тәрбие беру үрдісінде дидактикалық ойындарды пайдалану туралы көзқарастар мен ережелер балалар бақшасы жағдайларында елеулі ерекшеленетін алты жастағы балаларды мектепте оқыту жағдайларында көбінесе іс жүзінде қолданып, жүзеге асырыла алмайтындығына көз жеткізу аса қиын бола қоймайды. Ал осындай тікелей тасымалдау дәйектерінің бар болуын тұрақты деп санауға болады[5].

Қорыта келе, оқушылардың ой-өрісін дамытуда дидактикалық ойын есептерін қолданудың әдіс-тәсілдері оқушылардың ой-өрісін дамытудағы атқаратын қызметінің ерекшеліктерін айқындайды.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Қосанов Б.М. «Қазақстандағы әдістемелік математикалық ой-пікірдің қалыптасу тарихы».
2. Құрмалина «Математикада дидактикалық ойындар және қызықты тапсырма». Алматы «Атамұра» 1997ж.
3. Кішібаева Д. «Ұлттық ойындарды пайдалану». Бастауыш мектеп.
4. Наурызбайқызы Ә, С.Мұхамедқызы «Математикадан дидактикалық ойындар және қызықты тапсырмалар». Алматы «Рауан» 1940ж
5. Оразбекова «Дидактикалық ойындардың маңызы» Бастауыш мектеп 2-2000ж.40бет.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫНЫҢ РОЛІ

Айдарханова Г.К.

101 мектеп –лицейі Қарағанды қаласы

Бүгінгі жастар – халқымыздың болашағы, еліміздің ертеңі, өрлеу жолына түскен еліміздің ұлттық сана-сезімі, ой-өрісі кеңейген қазіргі кезеңде ата-бабаларымыздың кең-байтақ өлкені қалай қорғағанын, бостандыққа жету жолындағы күресін, терең тамырлы тарихымызды, ту ұстаған батырларымыз бен даналарымызды, сөз бастаған шешендеріміздің үлгі-өнегесін бүгінгі ұрпаққа ұғындырып, болашаққа мирас ету – бізге парыз.

Қазіргі заман білім беру жүйесінде ұлттық педагогикаға бет бұрушылық басым екендігін атамауға болмас. Жаңа буын шығарылып жатқан мектепке дейінгі мекемелерге арналған оқулықтарда «Талапбек» пен «Зерделі» сынды кейіпкерлердің қазақ киімінде көрсетілуі, түрлі қазақы нақыштағы суреттер, бейнелеу сабақтарында түрлі текеметтерді салу, жапсыру, мүсіндеуге берілген сағаттар (әдемі қазақы оюлармен текеметтің суреті салынған) т. б. ұлттық нышандар көңіл қуантады.

Қазақ ауыз әдебиетіндегі, әсіресе балалар фольклорын дамытушы негізгі бір сала – балалар ойыны. Ойын – балалар өмірінің нәрі, яғни оның рухани жетілуі мен табиғи өсуінің қажетті алғы шарты және халықтық салтын үйренуде, табиғат құбылысын тануда олардың көру, есту, сезу қабілеттерін, зейінділік пен тапқырлықтарын дамытады. Ұлт ойындары – ата – бабамыздан бізге жеткен, өткен мен бүгінгіні байланыстыратын баға жетпес байлығымыз, асыл қазынамыз. Сондықтан оны күнделікті сабақ үрдісінде пайдаланудың заманымызға сай ұрпақ тәрбиелеуге пайдасы орасан зор екендігі сөзсіз. Халық арасында кең таралған ойынның бірі – «Сақина тастау». «Сақина тастау» ойынын көбінесе, үй тапсырмасын сұрағанда, жаңа тақырыпты пысықтағанда, сабақты қорытуға пайдалануға болады. Бұдан басқа «Көкпар», «Бәйге», «Сиқырлы қоржын» «Асық» т.б. тәрізді түрлі ұлттық ойындарды сабақ барысында жаңа материалды түсіндіруге, оны қайталап пысықтауда, бекітіп-қорыту кездерінде жарыс түрінде өткізуге болады.

Бүгінгі таңда бұл проблемаға ғалымдар әр қырынан мән беріп, түрлі зерттеулер жүргізеді. Мәселен, әлеуметтік мәдениеттің өзегі болатын қарым-қатынастың философиялық негізін В.С. Библер, Л.Н. Коган, М.Х. Балтабаев, Д. Кішібеков т.б. қарастырған. Қарым-қатынастың психологиялық мүмкіндіктерін Қ.Б. Жарықбаев, Ә. Алдамұратов, С. Бабаев, А.А. Леонтьев, С.Л. Рубинштейн зерттеген т.б.

Баланың рухани жан дүниесін оятып, ұлттық дүниетанымын қалыптастыратын әңгімелерді, ертегі-өлеңдерді, жыр-дастандарды жас ерекшелігіне сай іріктеп алу керек. Оларды іріктеуде баланың көңіл-күйіне, ішкі жан сезіміне әсер ететіндей, одан алған әсері есінде қалатындай болып, олардың мазмұнына жоғары мән берілуі қажет.

Баланың рухани адамгершілік тағылымына кері әсер етуші факторлар: соғыс ойындар, жат қылықты жариялайтын фильмдер, бейнетаспалар және компьютерлік ойындар бар. Сондықтан балабақшада сабақтарды ұйымдастыруда тәрбиеші барынша тапқырлық танытқаны жөн. Ұлттық нақыштағы іс-шараларды, балалар оларға қатысуға құмартып тұратындай және оның жалғасын асыға күтетіндей дәрежеде тартымды етіп өткізу керек.

Десек те, мен өзімнің педагогикалық тәжірибемде сабағымды біраз ұлттық педагогика саласына негіздеп жоспарлауға тырысып жүрмін. Мәселен, математика немесе сауат ашу сабақтарында «Дымбілместің қатесін» емес, Алдар көсенің суретін іліп, оқушыларыма Алдар көсенің қу екендігін, алдап қоюы мүмкін екендігін ескертіп қате есептерді, мәтіндерді ұсынамын. Рефлексия – бағалау кезеңінде Төле бидің суретін көрсетіп, оның шыншылдығын, әділдігін естеріне сала отырып, достарын және өзін

бағалауын сұраймын. Жаңа тақырыппен танысарда немесе марапаттау кезінде қоржын немесе сандықты пайдаланамын.

Ал сауат ашу сабақтарындағы жаттығуларда сөйлем құрастыру барысында адам бойындағы ізгі қасиеттермен қатар, ырым- тыйым сөздер, мақал-мәтел, нақыл сөздерді жиі қолданып, мағынасына түсінік беріп отыру арқылы ұлттық тәрбиені балалар бойына қалыптастыруға тырыстым.

Қазіргі кезеңде бастауыш сынып мұғалімдер қауымының алдына қойылған міндет – оқушыларға рухани-адамгершілік тәрбие беру және осы мақсатта ұлтымыздың ұлы мұраларын жаңғырту, яғни ұлттық құндылықтарымызды басшылыққа алу.

Педагогика ғылымын халық педагогикасымен ұштастыра отырып, Мағжан ұлттық тәрбиенің ғылыми негіздерін жасады. Ол: «Әр тәрбиешінің қолданатын жолы – ұлт тәрбиесі. Әрбір ұлттың бала тәрбиесі туралы ескіден келе жатқан жеке-жеке жолы бар. Ұлт тәрбиесін баяғыдан бері сыналып, көп буын қолданып келе жатқан тақтақ жол болғандықтан, әрбір тәрбиеші, сөз жоқ, ұлт тәрбиесімен таныс болуға тиісті», деп жазды. Сөйтіп, ол педагогика ғылымының негіздерін халық педагогикасымен және халық психологиясымен байланыстырып, баланы тәрбиелеудің, дамытудың, оған дүниетанудың жолдарын талдап көрсетіп берді. Мектепте кез-келген оқу пәнін, тәрбие жұмысын ұйымдастыруда халық шығармашылығының элементтерін пайдалану балалардың адамгершілігін, жақсы мінез құлығын қалыптастыру құралы болып табылатынын қазіргі тәрбиешілерге жеткізу өз қиыншылықтарын туғызуда.

Қазіргі замандағы балаларға арналған шетелдік қызықтырушы материалдармен, жаһанды жайлаған компьютерлік ойындармен халық педагогикасын қатар қою күрделі мәселе екені анық. Кез-келген жастағы бала Гари Поттер, Шрек, Бэмби сынды кейіпкерлерді Тазша бала, Алдар көсе, Қожанасырдан жақсы білетіні ешкімге жаңалық емес екені анық. Осы ретте қоғамды, ақпарат құралдарын жаулаған жаңалықтармен қатар заман талабына сай деңгейде талаптарға жауап беретін халық педагогикасы негізінде нағыз қазақы болмыс қалыптастыру кезегін күттірмес мәселе болып қала бермек.

Шәкірттерімді жеке тұлға ретінде қалыптастыруда халықтық педагогиканың ұтымды тұстары бар екендігін түсінемін. Себебі, бар қуаныш, қызығын бала деп білетін халқымыз, «баланы жастайынан» көрегенді ұл, өнегелі қыз болуға, ту бастан инабатты келін, сегіз қырлы, бір сырлы азамат тәрбиелеуді мақсат еткені аян. Үлкендердің қабағын бағып, бір ауыз сөзінен, мегзеу, мысал, тұспал, жұмбақ, жорамалынан өмірдің сырын, істің жайын пайымдай алатын сезімталдықты, сергектікті, болжағыштықты, аңғарымпаздықты меңгерген. Солайша үлкенге ықылас, ілтипат танытып, кішіге мейірім, пейіл қоюда, ұя бұзбай, отбасының ынтымақ-берекесін, ауыл-аймақтың, абырой-атағын қорғаудағы намыскерлікті оқымай ұғып, жазбай жадында жаттап өскен. Халқымыздың басқа жұрттан өзгешелігін, ерекшелігін мақтанышпен мадақтау, жандандыру, көркейту – елдігімізге, бүгінгі ұрпақтың азаматтығына сын болса керек.

Жас ұрпақты халықтық педагогика идеялары негізінде әлеуметтік мәдениетті дамыту мәселесі ұлттық мәдениетімізді дамытуға, ұлттық құндылықтар мен мәдени мұраларымыздың мәнін түсіну, тарихты зерделей отырып, жан-жақты дамыған, рухани мәдениетті жеке тұлға тәрбиелеуде маңызы зор. Осы орайда ең негізгі талаптардың бірі – ұлттық қасиеттерімізді танып-білу, соның негізінде әлеуметтік мәдениетті дамыту. Өзімізді-өзіміз танып, өзгелерге таныту, яғни ұлттық ерекшеліктеріміз бен құндылықтарымызды бүгінгі талаптарға сәйкес жүйелеп, байытып, дамытып, басқаларға тарату арқылы өзіміздің ұлттық деңгейлерімізді көтере білу қажет. Осыған байланысты бастауыш сынып оқушыларға білім беру барысында ұлттық педагогика идеялары негізінде әлеуметтік мәдениетті дамыту оқу-тәрбие үдерісінің ажырамас бөлігі ретінде қарастыру керек. Сондықтан қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайда бастауыш мектептің білім мен тәрбие мазмұнын ұлттық сипатта жетілдіру қажеттілігі арта түсуде.

1. Әбілова З. «Этнопедагогика» -Алматы, 1997 ж.
2. Рахметова С., Әбдікәрімова Т., Қабатаева Б. «Ана тілі» – Алматы., 2003ж. – 192б.
3. Пазылова Қ., Паштанов С. «Халық педагогикасындағы адамгершілік тәрбие» - «Бастауыш мектеп», 2007 ж. №10-11б.-34б.
4. Мұқанов С. «Халық мұралары» Алматы, «Қазақстан», 1994ж.
5. Қожахметова Ж. «Халықтық педагогиканы зерттеудің кейбір ғылыми және теориялық мәселелері» Алматы, 1993ж.
6. Жұмабаев М. «Таңдамалы өлеңдер, поэмалар, зерттеулер, аудармалар» Алматы, «Ғылым», 1992жыл, Педагогика, «Ана тілі», 1992ж.

ЖОҒАРҒЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН БИОЛОГИЯ ПӘНІНЕ ОЛИМПИАДАҒА ДАЙЫНДАУДЫҢ ӘДІС- ТӘСІЛДЕРІ

Абдраманова Г. Б., Арыстанова С. А.

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті

Білім – Қазақстанның экономикалық, әлеуметтік және саяси модернизация жолындағы дамуының аса маңызды, әрі басты бағыттарының бірі болып табылады. Қазіргі заман шарттарына сай – президенттің анықтауы бойынша стратегиялық мақсаттарды жүзеге асырудың, атап айтқанда, бәсекелестікке қабілетті ұлт пен экономика қалыптастырудың негізгі факторы. Білім – мәдениеттің негізі. Ол арқылы тұлға қалыптасып, мәдени тұрғыда өзін-өзі тану жүзеге асады.

Қазақстан Президентінің жолдауында: «Осы заманғы білім беру жүйесінсіз әрі алысты барлап, кең ауқымды ойлай білетін осы заманғы басқарушыларсыз біз инновациялық экономика құра алмаймыз», - деген. Осыған орай нәтижелі білім беру – басты мақсат болып табылады.

Елбасы Н. Ә. Назарбаев «Еліміздің ертеңі – бүгінгі жас ұрпақтың қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры – ұстаздың қолында» - деп құрметпен сенім білдірген еді. Осы жолда білім беріп жүрген ұстаздардың атқарар ісі аумақты. Сондықтан алға қойылатын мақсат – оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастырудың сан түрлі жаңа әдіс-тәсілдерін іздестіру, жаңа инновациялық технологияларды тиімді пайдалану арқылы жеке тұлғаның, көпмәдениетті тұлғаның дамуына жол ашу. Ол жолды ашатын- мектеп.

Білім министрлігі тәлім-тәрбие тұжырымдамасында былай деп жазылған: "Бұл таңда жастарға әлемдік ғылым мен прогресс деңгейіне сәйкес білім мен тәрбие беру, оның рухани байлығы мәдениеттілігін, ойлай білу мүмкіндігін жетілдіру, сонымен қатар әр адамның кәсіби біліктілігін, іскерлілігін арттыру әділетті қоғамның міндеті болып табылады." Міне, осы тұрғыдан қоғамға жан-жақты білімді, жоғары мәдениетті, жұмысты шығармашылықпен істей білетін жеке адам қажет. Ондай адат мектеп табалдырығынан бастап орта және жоғары оқу орындар дайындайды.

Оқыту процесі оқыту әдістері арқылы мақсатқа жету; саналы түрде қолданылатын тәсілі, ал мақсатқа жету мұғалімнің шеберлілігіне, оның оқыту процесін тиімді ұйымдастыра білуіне студенттердің даярлық дәрежесіне мұғалім мен студенттердің белсенділік педагогикалық ынтамақтастығына байланысты.

Кез келген қоғамның дамуы оның ғылым саласы мен оқу жүйесіне тікелей ықпал ететені белгілі. Қазіргі кезде қоғамдық-әлеуметтік өмірде болып жатқан құндылықтары қайта қарау мен күрделі тоғысу үдерістері мектептегі оқу жүйесіне де әсерін тигізуде.

Егеменді еліміздің болашағы –бүгінгі мектеп партасындағы оқушылар. Оларды заман талабына сай жан-жақты, білімді, өз бетімен білуге талпынатын, өзінің ой-тұжырымы бар етіп

тәрбиелеу үшін сабақ түрлері құрылысын жетілдіру, оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін пайдалану-бүгінгі күннің талабы.

Еліміздің стратегиялық мақсат-міндеттерін шешу жолында қоғамның дамушы қатар білім беру жүйесі де жетіліп, дамып отыруы керек. Жас ұрпаққа сапалы білім мен ұлағатты тәрбие беру мақсатында мектеп реформасына өзгерістер енгізілуде. Әр елдің даму деңгейі оның табиғи байлықтарымен емес, оның интеллектуалдық және шығармашылық потенциасымен, ғылым мен өндірісте технологияларды жете меңгеріп оны ендіре білуіне байланысты.

Қазақстан Республикасының бүгінгі таңдағы білім жүйесінің негізгі стратегиялық мақсаты: жоғары білімді, бәсекелестікке қабілетті, шығармашыл жеке тұлғаны қалыптастыру. Сондықтан педагогикалық үрдістегі басты міндет білім дамытушылық сипатта болуы тиіс. Көптеген педагог-психологтар оқытудың дамытушылық ролін зерттеп, оны ғылыми түрде жаңа әдіс-тәсілдерді пайдалану арқылы жетілдіруге атсалысуда. Осыған орай ж.Қараев, М.Монахов, Ф.Я.Вассерман, М.Жанпейісовалардың жаңа технологияларын толық меңгеріп, тиімді пайдалана білген жөн. Шәкірттің білім дәрежесіне қарап, ұстазын бағалауға болады деген ұлағатты сөз бар.Әрбір ұстаз кәсіптік білімін шыңдай түсетін, сондай-ақ білім берудің жаңа технологияларын тиімді пайдалана алатын, өзінің нақты мақсатын айқын көре алатын әлемдік ақпараттық қоғамның толыққанды мүшесін қалыптастыра алатын кәсіби шебер болуы керек.

Қазіргі кезде білім берудегі негізгі мақсат – жан-жақты білімді, өмір сүруге бейім, іскер, өзіндік ой талғамы бар, адамгершілігі жоғары, қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру.

Оқушылардың білім сапасын көтеру сапасында әрбір сабақта қолданатын оқытудың жаңа формалары мен техникалары.оқушылардың пәнге қызығушылығы ізденімпаздығын байқау қабілеттерін жетілдіруге, білім сапасын көтеруге мүмкіндік береді. Жаңа технологияларды оқытудағы негізгі мақсат баланың ашылмаған қабілетін ашу дамыта оқыту белсенділігін, арттыру өзіне деген сенімін арттыру, іздендіру қосымша пәнге қызығушылығын арттыру.

Мұғалімнің міндеті пәннің ғылыми сипатын арттырып, білім беруде тек мәлімет жиынтығын меңгертумен шектелмей, терең білімді ізденімпаз барлық іс-әрекеттерде, шығармашылық бағыт ұстанатын, сол тұрғыдан болмысын таныта алатын жеке тұлға тәрбиелеу. Мұның бәрін жүзеге асыратын мұғалім сабақтың сапалы болуының толып жатқан шарттары, әдіс тәсілдері бар. Соның бірі - оқушылармен жүргізетін шығармашылық жұмыс.

Шығармашылық дегеніміз - адамның белсенділігі мен дербес іс әрекетінің ең жоғары формасы. Ж. Дистервег «жаман мұғалім ақиқатты өзі айтып береді, ал жақсы мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді» - дейді.

Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасының жобасында “Жоғары білімді дамытудың негізгі үрдісі мамандар даярлау сапасын арттыру, қарқынды ғылыми – зерттеу қызметімен ықпалдастырылған инновациялық білімді дамыту, жоғары оқу орындары зерттеулерінің әлеуметтік сала мен экономиканың қажеттіліктерімен тығыз байланысты білім беру және технологияларды жетілдіру болып табылады” деп атап көрсетілгендей, қазіргі білім беру саласындағы басты мәселе: әлеуметтік – педагогикалық ұйымдастыру тұрғысынан білім мазмұнына жаналық енгізудің тиімді жаңа әдістерін іздестіру мен оларды жүзеге асыра алатын болашақ мамандарды даярлау болып отыр.

Қазіргі таңда биологиядан олимпиадаларға дайындау курстары оқу бағдарламасының негізі бөлігі болып қалыптасып келеді. Бұл курстар бір жағынан оқушыларды биология пәніне қызықтырып ынталандырса, екінші жағынан оқушылардың білімін объективті бағалауға мүмкіндік береді[1].

Оқушыларға биологияны тереңдетіп оқытудың бірнеше тәсілдері бар. Ол, әрине әртүрлі оқушылардың шығармашылық жұмыстары, рефераттар, ғылыми ізденістегі жұмыстар. Ал, бірақ олимпиадаға дайындық курстарының мазмұны мен алға қойылған міндеттердің жоғары деңгейде құрастырылудың арқасында және тақырыптардың мағыналарының ашылуы

негізінде оқушы пән бойынша терең білім алып, нәтижесінде биологиялық эрудициялы тұлға қалыптасады.

I. Өзектілігі: Олимпиадаға дайындаудың қазіргі кезде қазақ тілінде құрастырылған әдебиеттер немесе мұғалімдерге арналған нұсқаулар жоқтың қасы. Нұсқаулардың болғанның өзінде орыс тілінде жазылған немесе кез келген мұғалімнің қолына түсе бермейтін тапшы әдебиет екені белгілі. Егер де олимпиадаға дайындайтын курстар мен әдістемелік-нұсқаулар арқылы пән мұғалімдері тәжірибе алмасып отырса, мұғалім шығармашылық ізденіс жолында жүрсе, мұғалім олимпиадаға дайындықтың дұрыс жолын таңдап алып, оңтайлы нәтижелерге қол жеткізер еді.

Олимпиадаға дайындық бағытындағы мұғалімнің әдістемесінің мақсаты мен міндеттерінің дұрыс құрылуының арқасында оқушы пән бойынша терең білім алып, жоғары нәтижеге жетері сөзсіз. Бұл курста биологиядан өткен аудандық, қалалық, республикалық және халықаралық олимпиадаларда кездескен тапсырмалар жинақталған. Сондықтан бұл оқулық ең бірінші оқушыларын олимпиадаларға дайындайтын ұстаздар үшін таптырмас көмекші құралдың бірі.

II. Проблема: Олимпиадаға дайындық курсына қатысқан оқушылардың барлығы бірдей бірден жоғары нәтиже көрсетеді деген ұғым алайда, өмірде шындыққа айнала бермейді. Ол жалғыз мұғалімнің шеберлігіне ғана байланысты емес. Біздің алдымызда тұрған мәселенің бірі оқушылардың өз бетімен шығармашылықпен, ізденіспен айналыспауы. Егер оқушы тек мұғалімнің бергеніне ғана қанағаттанып, өз тарапынан ізденбесе, әдебиеттерге үңілмесе нәтиже бола бермес.

Сондықтан олимпиада курсында мұғалім алдына қойған міндеттің бірі оқушыны өз бетімен жұмыс істеуге итермелеу, ынталандыру болып саналады.

III. Мақсаты: Мектеп бағдарламасының біліміне сүйене отырып, биология пәнін тереңдете оқытып, олимпиадаға дайындау. Арналған бағдарлама мемлекеттік тілде оқитын оқушыларға бұл пәнді игеруді жеңілдету мақсаты көзделген. Бұл курста өсімдіктану (ботаника) курсын терең меңгеруге жасалған.

IV. Міндеттері:

1. Оқушыларға олимпиадаға дайындық кезінде биология пәні бойынша терең білім беру;

2. Оқушыларды биологиялық ізденісте болуға, өз бетімен жұмыс істеуге жағдай жасау;

3. Өсімдіктану бойынша курсты тереңдету;

V. Бағдарлама объектісі:

Бағдарлама олимпиадаға дайындалатын оқушыларға арналған

VI. Күтілетін нәтиже: Іздемпаз, білімге құштар, терең және тиянақты білім алған оқушы шығару.

VII. Кімдерге арналған: Оқушылар мен ұстаздарға көмекші құрал Оқушылардың дайындық деңгейлеріне қойылатын талаптар:

Оқушылар нені білу керек:

- микроскоптың құрылысын;
- жасушаның зерттелу тарихын;
- жасушаның құрылысын;
- өсімдік пен жануар жасушасының айырмашылығы мен ұқсастығын;
- биологиялық анықтамалар мен терминдерді;
- өсімдіктерде болатын физиологиялық әрекеттер

- биологиялық үдерістер анықтамасын

Оқушылар нені істей алу керек:

- жарық микроскобы мен ылғалды препараттарымен жұмыс істеу;
- жасушаның бөліктерін танып оны суреттен көрсете алу;
- микроскоптық қарапайым зерттеулерге препарат дайындай алу;
- қызықтыратын тақырыптар бойынша реферат немесе баяндама жасай алу;
- қазіргі таңдағы әртүрлі биологиялық кітаптармен жұмыс істеу алу;

Методикалық нұсқаулар:

- жарық микроскоптарын пайдалану,
- интерактивті тақтаны сабақтарда пайдалану,
- ұлпа түрлерін көрсетуге арналған ылғалды препараттарды дайындау;
- қосымша әдебиеттерден ақпарат жинау;

Атап кететін бір жайт, олимпиададағы білім додасы оңай емес. Ол жарысқа жүзден жүйрік шыққандар ғана қатысады. Қас пен көздің арасында жаңарып жатқан ақпараттар тасқынынан, өзіне қажетті білім нәрін іріктеп ала алатын, өз бетімен ізденетін, қажырлы, еңбекқор, өзінше намысы бар оқушылар ғана жүлделі орынға ие болады. Сол себепті мектептің ұстаздар ұжымы облыстық, республикалық олимпиадаларға өз оқушыларын үлкен дайындықпен жібереді.

Қазіргі күнде ерекше қабілетті балаларды іріктеп, олардың әрі қарайғы дамуы үшін жағдайлар жасауы керек екендігі анық. Себебі баланың қабілеттері мен таланттарын толық ашу өзіне ғана емес, мемлекетке де қажет болып табылады. Жаңа технологияларды практикаға енгізу және игертудегі сапалы қадамның сандарынан қоғамның стандартты емес ойлау қабілетіне ие, өндірістік және әлеуметтік өмірге, жаңа мазмұн енгізетін, болашаққа қатысты жаңа міндеттерді қойып, оларды шеше алатын мамандарға деген қажеттілік өсті. Педагог ерекше оқу бағдарламаларын игеріп қана қоймай, өз оқушыларының дарындылығына жекеленген қатынас тауып, оның әрбіреуінен жекедаралықты көру керек. Дарындылықтың арнайы түрлерімен қатар, олардан едәуір ауқымды, ақылдың абыройы қажет болатын, бар жерде көрінетін ақыл-ой дарындылығы бар екендігін өмір үнемі көрсетуде.

Қазіргі заманғы жаңа техникаларды қолдана білу білімдерімен және дағдыларымен қаруландыру, оқу үрдісінде кеңінен қолдану биология пәні мұғалімімен оқушылардың арақатынасын арттырады. Биология сабақтарында оқушылардың пәнге деген белсенділігін арттыру мақсатында тәжірибеде қолданылып жүрген жаңа технология әдістері мен элементтері, ойын арқылы оқыту, шығармашылық пен дамыта білім беру технологиясы, проблемалы оқыту технологиясы, деңгейлік саралап оқыту технологиясы, ақпараттық (компьютерлік) оқыту технологиясын қолдану арқылы өткізу сабақтың тез меңгерілуіне өте үлкен септігін тигізеді.

Биология пәнін оқытуда, олимпиадаға дайындауға жаңа технологияларды қолдана отырып, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын артады. Жаңа технологияның тиімділігі берілетін көлемді түсініктерді, ұғымдарды тұжырымды түрде, көрнекті түрде ғана жып-жинақы етіп бере білу шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Өз бетімен дербес ізденуге, белсенді іс-әрекеттенуге ұмтылады. Өз ойын ашық айтуға, пікір алмасуға үйретеді. Уақытты тиімді пайдалануға болады. Ақпаратпен жұмыс істей білуді қалыптастыру және қатынас қабілетін дамыту арқылы пәнге деген қызығушылық пен белсенділігін арттыруға болады [2-3].

Жаңа технология мен оның элементтерін сабақта пайдалана отырып, жаңа технологияның әдіс-тәсілдерін пайдалану арқылы, қызығушылығы артып, белсенділігі артады, пәндік олимпиадаға дайындауды жан-жақты дамыту жолы ашылады, шығармашылық қабілеттері дамиды, оқушылардың білім сапасының көрсеткіштері көтеріледі, білікті де білімді, елжанды жас ұрпақ тәрбиелеуге бағыттайды.

Жыл өткен сайын олимпиада тапсырмаларының күрделілігі жоғарлай түсуде. Олимпиадаға дайындық әр мектепте белгілі бір жүйеге келтіріліп, төмендегідей жұмыс түрлері атқаруға болады:

- ✓ дайындық үздіксіз (жыл бойы) жүргізіледі
- ✓ даярлау бағдарламасы терең де, ауқымды құрылады
- ✓ университет ұстаздарымен тығыз байланыс жасалады
- ✓ оқушылар өздігімен жұмыс жасай біледі (облыстық, университет кітапханасында болып, Ғаламтор жүйесіне кіреді)

✓ белгілі бір пәнді тереңдетіп оқыту мақсатында «Арнайы курс», «Элективті курстар» ұйымдастырылады («Олимпиадалық есептерді шығару» т.б.)

Білім беру жүйесінде көптеген жаңашылдық бағытында жұмыстар атқарылуда. Жаңа технология әдістерін үйрене отырып әрбір ұстаз жаңашылдыққа ұмтылуда. Оқушыларды олимпиадаға дайындау биологияның базалық курсының жалғасы болып табылады. Оқушыларды олимпиадаға дайындау үшін сыныптан тыс жұмыс кезінде бірқатар қосымша материалдармен таныстырып, бұрынғы облыстық, республикалық олимпиада тапсырмаларын білуге үйрету керек. Дайындықтың ең тиімді түрі сабақты олимпиада түрінде жүргізу. Олимпиада кезінде оқушыға тиісті негізгі талап мынадай: тапсырманың қойылуы және орындауға қажетті шарттар оның текстінде көрсетіледі де, әр оқушыға таратылып беріледі. Оқушының мақсаты, тапсырманың қойылуына сәйкес берілген шарттарды орындау[4].

Жалпы, қазіргі таңда мемлекет үшін ұлттың интеллектуалдығын арттыру маңызды мәселе болып отыр. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Интеллектуалды ұлт-2020» ұлттық жобасы білім беру саласының жаңа бағытта жұмыс жасауына мол мүмкіндік жасауда. Жобаның мақсаты – жаңа қалыпта қазақстандықтарды тәрбиелеу, сондай-ақ Қазақстанды бәсекеге қабілетті адамдық капиталы бар мемлекетке айналдыру.

Осыған орай, Елбасы оның негізгі үш аспектісін: білім беру үрдісіндегі инновациялық даму, ақпараттық даму және жастарды рухани тәрбиелеу деп нақтылап көрсетті. Сондықтан, бүгінгі білім беру саласында тәрбие мен білімді қатар дамыту арқылы білім алушының интеллектісін дамытуға баса назар аударылуда.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Елеупаева Ж. Қазіргі мектептерде оқушылардың шығармашылық дарындылығын дамытудың педагогикалық шарттары / Педагогика ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертацияның авторефераты. Түркістан, 2008. -25б.
2. Сейсенбаева Ж., Орманбекова Л. Дарынды балалармен жұмыс // http://new.kaznpu.kz/docs/tarbie/darindi_balalar.doc
3. Жексенбаева Ү. Балалар дарындылығын диагностикалау. – Алматы, 2005.
4. Орынханова С. Биология пәнінен дарынды оқушыларды оқытудың әдістері // Биология. Химия. 2012ж. қаңтар-ақпан, №1, 20-б.

ОЙНАП ӨСПЕГЕН БАЛА - ОЙЛАП ӨСПЕЙДІ

Адилова Майя Бегиналиевна №4 НОМ-тің тәрбиешісі

*«Ойын баланың шығармашылық қабілетін дамытады».
В.А.Сухомлинский.*

Ұрпақтан ұрпаққа жалғасын тауып келе жатқан ұлтымыздың ой салатын ойлы ойындарының бірі-саусақ ойыны. Бұл ойын баланың төзімін шындап, байсалдыққа, ойын ережесін сақтау мәдениетіне тәрбиелеумен қатар, келешекте мектепке барар бүлдіршіннің саусақтарының бұлшық еттерін жетілдіруге септігі тиеді. Бала осындай дайындықпен мектепке келгенде, ол сурет салғанда, жазғанда, қолы талмай қаламы мен қарындашын еш қиындықсыз қиналмай бағындыра алады. Қимыл-қозғалыс әрекеттері арқылы көздің көрегендігі мен мергендігін арттырады, жылдамдыққа, ептілікке баулиды. [1] Ойын-мектеп жасына дейінгі балалардың негізгі іс- әрекеті. Жалпы ойынның қандай түрі болмасын, атадан балаға, ұрпақтан ұрпаққа ауысып отырады. Халық ойындары өмірлік қажеттіліктен туады. Психологиялық жағынан денсаулық сақтауға негізделеді. Саусақ

ойыны- қол саусақтарының көмегімен ертегіні, өлең, тақпақ шумағын сахналауға, би қимылдарын, қимыл-әрекет ойындарын нәзік қол қимылдарымен көрсетуге болады. Саусақ ойыны арқылы баланың сөйлеуге деген қабілеті дамып, өмірге талпынысы, ынтасы артады, шығармашылық әрекетіне жол ашады. Саусақ ойынын ойнай отырып, ата- аналар, тәрбиешілер, балалар қоршаған ортадағы заттар мен құбылыстарды, жан- жануарларды, құстар мен ағаштарды бейнелей алады. Саусақтардың қозғалыс қимылына қарап бала қуанады, шаттанып шапалақтайды. Қазақтың ұлттық тәрбиесінде саусақ ойынының бала өмірінде алатын орны ерекше. С.Торайғыров «Балалықтың қанына ойын азық»- деп бекер айтпаған. Өйткені, ойын кезінде баланың бейімділігі, қызығушылығы, заттардың айырмашылығын ажырата алатыны анық байқалады. Мысалы:

Қайда екен қолымыз,
Оңымыз бен солымыз?
Қайда екен қолымыз,
Оңымыз бен солымыз?
Міне, міне, алақай,
Қолсоғайық, балақай.
Міне, міне, алақай,
Қол соғайық, балақай!

Он тоғызыншы ғасырдың басында, жарық көзі елімізге жаңадан ене бастаған тұста жылаған балаларын жұбату үшін ата- аналары шамның жарығына саусақ арқылы әр түрлі жан - жануарлар бейнесін көрсетіп ойын ойнаған және ертегі құрастырып берген. Саусақ ойынын балбақшада және үй жағдайында әсерлі, көңілді түрде ұйымдастыруға болады. Балаларға алдымен саусақ ойыны түсіндіріледі, әр қимыл - әрекеттері көрсетіледі. Сондай - ақ саусаққа арналған ойыншықтарды саусаққа кигізіп алып ойнатуға болады. Ертегі кейіпкерлерінің бейнелерін түрлі- түсті қағаздарға салып, желім арқылы желімдеп, саусаққа киіп ертегі айтылса, ол баланың есінде ерекше қалады. [3]

Мысалы, «Саусақтар сәлемдесуі» ойынын алайын. Бұл ойында бас бармақ ұшы әр саусақтың ұшымен кезек- кезек түйіседі. «Қонақтар келді» оң қолдың саусақтары және сұқ саусағымен ортанғы саусақтарын жүгірген тәрізді етіп қимылдатады. «Билеген кісі» екі саусағымен билеген бейнені жасауға болады. Қазақ халқының арасында кеңінен тараған «Қуырмаш» өлең - ойыны да саусақтардың нәзік қимылын жетілдіреді.

Қуыр - қуыр, қуырмаш,
Балапанға бидай шаш!
Торғайларға тары шаш!
Мына жерде – қант бар,
Мына жерде – жент бар,
Мына жерде қатық бар,
Ал мына жерде – қытық бар.

Қытық – қытық, қытық – қытық! – деп қытықтап ойнағанда анасы да бөбек те еріксіз күледі. Балалар саусақ ойынын ойнай отырып, өздері де есте сақтайды. Саусақ ойынының көнерген көне көзі – халық арасында, ел аузында, сол дәстүрлерден үйрене және тәлім – тәрбие ала білуіміз керек. Сол халық қазынасындағы ұлттың ұлттық ойындарын балабақшадан бала бойына дарытып сіңіре білуіміз қажет.

Саусақ ойындарында балалардың ептілігі (қолдың білезігі майысқақ, иілгіш икемді болады), қимылдың әдемілігі (әр түрлі түсті үйренеді, әрбір қимылды қайталайды) саусақ буындары, қол буындары дамып қалыптасады. [2]

Балалар саусақ ойындары арқылы бойында мынандай дағды – біліктерді қалыптастырады:

* Әр түрлі қимыл – қозғалысты жасап үйретеді, сосын бала өзі үйренеді;

* Ой қиялының кеңістігін кеңейтеді, дамытады;

Балалар мынандай саусақ ойынын ойнай отырып, өлең шумағын қызыға айтады.

Мысалы: «Оны тапшы ай - күнім» санамағында:

Бірім – бір,
Екім – екі,
Үшім – үш,
Төртім – төрт,
Бесім – бес,
Алтым – алты,
Жетім – жеті,
Сегізім – сегіз,
Тоғызым – тоғыз,
Оным – он,
Он бірім –
Оны тапты ай – күнім?

Екі қолының саусақтарын біріктіріп кезек – кезек саусақ бастарын түйістіріп, бас бармақ – атасы, себебі, сол кісіден тараған ұрпақ. Сосын әжесі, одан кейін барып әкесі, сосын – анасы, ең соңында – өзі.

Мынау менің – атам,
Мынау менің – әжем,
Мынау менің – әкем,
Мынау менің – анам,
Ал мынау – мен.

Мен бәрін жақсы көремін!- деп екі рет қайталай ойнатуға болады. Балалардың шаршағанын басады, санасын сергітеді.

Егер бала қандай да бір саусақ ойынын жетік меңгерсе, онда ол міндетті түрде бір көрініске, не өлеңге жаңа бір сахналау ойлап табуға тырысады. Бір жастан екі жасқа дейінгі балалар бір қолмен ойналатын саусақ ойындарын жақсы қабылдайды. Үш жастағы балалар екі қолмен ойналатын саусақ ойындарын игере алады. Мысалы, бір қол үйшік те, екінші қол үйге жүгіріп келе жатқан мысық болуы мүмкін. 4-5 жастағы балалар белгілі бір көріністі саусақ арқылы сахналай алады.

Тәрбиешілерге саусақ ойындарын сергіту жаттығуларына, ертеңгілік жаттығуларға, барлық ұйымдастырылған оқу іс-әрекеттері үстінде үнемі пайдалануды ұсынамын. Нәтижесінде балалардың тілі, қимыл – қозғалысы мен икемділігі айтарлықтай дамиды.

Ең бастысы қандай да болсын ойын түрлері арқылы адам баласы қоғамдық тәжірбиені меңгереді, психикалық қасиеттер мен танымдық ерекшелері қалыптасады. Бала өмір құбы- лыстарына, адамдарға, жануарларға деген құштарлығын ойын арқылы қанағаттандыра- тындықтан, ойынның қай түрі болсын балалардың рухани – адамгершілік тәрбиесінің дамуында маңызды рөл атқарады. [4]

Ойын дегеніміз-жас ерекшелікке қарамайтын, адамның көңіл-күйін көтеретін, ойландыратын үрдіс. Ойын-төзімділікті, алғырттықты, тапқырлықты, ұқыптылықты, ізденпаздықты, іскерлікті, дүниетаным өрісінің көлемділігінің, көп білуді, сондай-ақ, басқа да толып жатқан сапалық қасиеттердің қалыптастыруға үлкен мүмкіндігі бар педагогикалық тиімді әдістерінің бірі. Сондықтан ойынды сабақтан тыс уақытты пайдалану-үлкен нәтиже берері анық. Ойынға зер салып, ой жүгіртіп қарайтын болсақ, содан үлкен мәнді де мағыналы істер туындап өрбейтінін байқаймыз. Себебі, бар өнердің бастауы деп білеміз.

Ойын-тек жас адамның дене күш қуатын молайтып, оны шапшаңдыққа, тәрбиелеп қоймайды, баланың ақыл ойының толысуына, жан дүниенің қалыптасуына, есейіп өсуіне де пайдасын тигізеді. Ойын баланың алдынан өмірдің есігін ашып, оның шығармашылық, қабілетін оятып, танымдық қасиеттерін дамытады дегім келеді.

В.Сухомлинский: «Ойынсыз, музыкасыз, ертегісіз, шығармашылықсыз, қиялсыз толық мәндегі ақыл - ой тәрбиесі болмайды» - дегендей баланы ақыл – парасатты, рухани дүниесі бай, рухы биік, білікті, білімді ұрпақты тәрбиелеу, тәрбиеші – педагогтардың міндеті деп білемін.

Балабақшадағы балалар ойнай да, күле де, ойлай да білсін!

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1.Отбасы және балабақша. 2002 ж. №5.
- 2 .«Логопедия» Е. Н. Краузе.
3. Дошкольное воспитание. 2002ж. №11.
4. Бала мен балабақша. 2010ж. № 11.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРҒА ТӘРБИЕ БЕРУДЕГІ ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРДЫҢ МАҢЫЗЫ

Айтжанова Р.М., Базылова С.О, Женис А.А.

Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

«Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек. Қазіргі әлемде жай ғана жаппай сауаттылық жеткіліксіз болып қалғалы қашан. Біздің азаматтарымыз үнемі ең озық жабдықтармен және ең заманауи өндірістерде жұмыс жасау машығын меңгеруге дайын болуға тиіс. Сондай-ақ балаларымыздың, жалпы барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет. Балаларымыз қазіргі заманға бейімделген болуы үшін бұл аса маңызды. Бүкіл әлемдегі сияқты, Қазақстан мектепке дейінгі білім берудің жаңа әдістеріне көшу керек» - деп Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясында [1]. Осы маңызды тапсырманы іске асыруда өскелең ұрпақтың алатын орны зор, себебі қандай да болмасын алға қойылған жоспарды іске асыру үшін білімді және денсаулығы мықты ұрпақ қажет.

Осы болашақты қазірден бастап яғни мектеп жасына дейінгі кезеңде тәрбиелеу қабылданған стратегиялық жоспарың маңызды бір бөлімі болып саналады. Қандай ұлт болса да өз жолын, болашағын айқындап, айналасына баға береді, бір-біріне еліктейді, бір-бірінен үйренеді.

«Қоғам өмірінің өзгеруі, демократиялық өзгерістерге бұрылуы мектеп жасына дейінгі балаларға тәрбие беру үрдісін халықтың өткен тарихымен, рухани-мәдени мұраларымен, өмірлік бай тәжірибесімен тығыз байланыста ұйымдастырып, ұштастыра жүргізуді талап етеді» деп көрсетеді А. Айталы өзінің «Ұлттану» атты еңбегінде [2].

Ойын, адамның балалық шағынан бастап бүкіл саналы ғұмырының барлық кезеңінде бірге болып еретін ерекше құбылыс. Сондықтанда ұлттық ойын мәселесін тек қана педагогтар мен психологтардың емес, әлеуметтанушылар мен этнографтар, өнертанушылар ғылыми объект ретінде жан-жақты қарастыруда. Ұлттық ойындар ғылымның қай саласында зерттелсе де көптеген ғалымдардың ойы бір жерден шықты, ол ойынды адам мәдениетінің бір бөлшегі ретінде алып қарауы болып табылады.

Қазақстан Республикасының тәуелсіздік алып, дербес мемлекеттікке қол жеткізуіне орай баланы ата мұра дәстүрінде тәрбиелеуге халықтың ынта-ықыласы арта түсті. Бұл ұрпақтар жалғастығының, дәстүр сабақтастығының нығая түсуіне септігін тигізеді.

Н.Мыңжан өзінің «Қазақтың қысқаша тарихы» атты еңбегінде «...қандай да болмасын ойын түрінде тәлімдік, тәрбиелік өнеге бар. Ойындар ұлт мәдениетінің алуан түрлерімен тоғысып, араласып жатады. Не бір дарынды азаматтар да осы топтардың арасында жүріп жетіліп, жұртқа ісімен танылады. Бұл-ұзақ тарихи дәуірлерді сабыла басып өткен қазақ халқының игі дәстүрі, ұлтқа тән асыл мұрасы» деп жазады [3].

Ұлт ойындары жөнінде, тіпті жалпы ойын туралы, оның әлеуметтік-психологиялық тұрғыдан қажеттілігін түсіндіруде ғалымдардың көзқарастары әр-түрлі қалыптасты.

Мысалы: Орта ғасырларда, діни көзқарастар үстемдік алып тұрған кездерде, тек ойын ғана емес, жалпы ойын-сауық атаулыға қарсы насихат жүрді.

Ойынға қарсы дін иелерінің күрескені соншалық, бүкіл әлемдік деңгейде пікір айтылып, ойын атаулыны әлеуметтік-педагогикалық іс-әрекеттің негізі деп пікір айтуға тиым салынды.

Осындай субъективті факторларға байланысты ұлт ойындары Европа халықтарының арасында әлсіз өрістеді. Ал керісінше, Шығыс мемлекеттерінде, Орта Азия, Қазақстан секілді елдерде жағдай басқаша бағыт алды. Себебі көшпенділер өркениетінде ұлт ойындарының әлеуметтік әсері күшті болды. Ол тек көңіл көтеру құралы емес өмір сүру, дүниені танып, білу, ақыл-ойдың, дене мүшелерінің дамуына, еңбекке баулу секілді адамның өмір сүру қажеттілігін қалыптастыратын әрекет ретіндегі орны зор болды.

Қазақ Кеңес Энциклопедиясында ұлттық ойындарға былай деп анықтама берілген: «Ұлттық ойындар, қазақтың ұлт ойындары-ежелгі заманнан қалыптасқан дәстүрлі ойын-сауық түрлері. Бүгінгі бізге жеткен ұлт ойындарының тарихы Қазақстан жерінде қалыптасқан алғашқы қауымдық құрылыстан басталады. Тоғыз құмалақ, қуыршақ, асық ойындары Азия елдерінде тайпалық одақтар арасында тараған. Ұлттық ойындар негізінде халық әр-түрлі жаттығулар жасау арқылы дене шынықтыру негізін қалады. Мұның әлеуметтік, тәрбиелік мәні де болды. Ұлттық ойындар кейіннен спорттық ойындарға айналды».

Соңғы жылдары көптеген ғалымдар ұлттық ойындарды қоғамның нақты бір даму кезеңінде қалыптасқан адам іс-қарекетінің ерекше бір түрі деп түсіндіреді.

XX ғасырдың басында зерттеушілер арасында адамның дамуына бірінші болып әсер еткен еңбек пе әлде ойын ба деген сұрақ төңірегінде үлкен пікірталастар туындады. Ойын еңбектен бұрын пайда болған деген көзқарастар айтылады. Бұл пікірге алғаш рет қарсы шыққан неміс психологы философ В. Вунд болды. Оның тұжырымдамасы бойынша «Ойын-ол еңбектің баласы» дегенге сайды. Әрі қарай бұл көзқарасты орыс фәлсафашысы Г.В. Плеханов дамытты. Ол адам қоғамындағы өнердің шығу тегін, пайда болу мәселесімен айналысып, нәтижесінде мынадай қорытындыға келді: «ойын көп ғасырлық тарихы бар, алғашқы қауымдық қоғам кезінде әр-түрлі өнер түрлерімен бірге тұтасып өрістеп, солармен бірге дүниеге келді» деп көрсетеді.

Неміс психологы К. Гростың: «ұлдар мен қыз балалар ойындарының өзгешелігі олардың жыныстық инстинк ерекшелігімен айқындалады» деген пікіріне қарсы шыққан Плеханов әлеуметтік себептерді алға тартты, оның ішінде нақтырақ айтқанда қоғамдық бөліністегі жынысына қарай үлкен адамдар арасындағы еңбек бөлінісі басты фактор ретінде көрсетіледі.

Д.Б. Эльконин өзінің этнографиялық зерттеулерінің негізінде рөлдік немесе бейнелеу сипатындағы ойындардың тарихпен біртұтас дүниеге келген деген гипотезасын алға тартты. Оның пікірінше адам қоғамының бастапқы сатысында балалар ойыны болған жоқ. Сол дәуірдегі еңбектің қарапайым дәрежесі және оған қатысты еңбек құралдарының қажеттілігінің жетіспеуі, яғни тайпа адамдарының барлығының қолында еңбек құралдарының болмауы, балалардың қол күшін үлкендер еңбегіне тартуға (табиғаттың дайын өнімдерін жинау, балық аулау тағы да басқа жұмыстар жасауға) алып келді. Кейін келе еңбек құралының күрделенуі, аншылыққа өту, мал шаруашылығы, егіншілік қоғамдағы бала жағдайын өзгеріске ұшыратты. Бала бұрынғыдай үлкендер еңбегіне тікелей араласа алмады, себебі ендігі жұмыс білімді, күшті, ептілікті талап етті.

Үлкен адамдар балалардың еңбек әрекеті үшін жаттығу ойыншықтары: садақ, жебе, қалқан, арқан жасай бастады. Осылайша жаттығу ойындары туып, оның барысында бала еңбек құрал жабдықтарын ұстап, оны пайдаланып ойыншық кішкене садақпен нысананы көздеп, кіші кетпенмен жер шауып үйренеді.

Әр-түрлі қолөнердің дамуы, еңбек құралының күрделенуі нәтижесінде жаттығу ойыншықтары олардың көрінісі болудан қалды. Олар еңбек құралдарын қолдануы

тұрғыдан емес (ойыншық қару-жарақтар т.б.) сыртқы бейнесімен еске салды. Басқаша айтқанда ойыншықтар еңбек құралдарының бейнесі болды. Бұндай ойыншықтармен еңбек қызметін атқаруға болмайды, бірақ оны бейнелеп ойнауға болады. Осы жерден рөлдік-сюжеттік бейнелеу ойындары дүниеге келді. Кішкентай бала үлкен адамның өміріне белсене қатысқысы келеді, ал рөлдік-бейнелеу ойыны оның сол қажетін қанағаттандырды.

Шынайы өмірде үлкендер өміріне балалардың белсенді қатысуға мүмкіндігі жоқ болғандықтан, бала өз қиялымен, іс-әрекетімен үлкендерге еліктеп бейнелеу ойынын ойнады. Рөлдік-бейнелеу ойыны ішкі, табиғи инстинктің нәтижесінде емес, баланың қоғамдағы нақты әлеуметтік шартты қажеттілігінен туындаған үрдіс. Үлкендер өз тарапынан арнайы жасалған ойыншықтар көмегімен бала ойынын дамытып, ойын ережесі мен тәртібін нақтылап, ойынды атадан балаға мұра етіп жеткізіп, ең соңында ұлттық ойынның өзін қоғам мәдениетінің бір бөлшегіне айналдырады.

Адамзаттың әлеуметтік-тарихи дамуында ұлттық ойындар баланың қалыптасуына көмектесетін бірден-бір құрал ретінде қарастырылды. Ұлттық ойын көмегімен балалар қоршаған әлеммен өзара қатынас жасап, моралдық нормалары қалыптасып, адамның көп ғасырлық даму тарихындағы практикалық және ой еңбегін өмірге енгізу әдісіне көмекші болды.

Осылайша қазіргі замандағы ұлттық ойын теориясына қатысты пікірлер оның тарихпен қатыстылығын, әлеуметтік табиғатын адам қоғамындағы мазмұны мен мәнін дәлелдеді.

Біз жоғарыда айтқанымыздай ұлттық ойындар әлеуметтік негізден бастау алады. Оның ішінде балалар ойнайтын ұлттық ойындар үлкендер әлемімен тығыз байланысты. Бұл жағдайды ғылыми-психологиялық тұрғыдан алғаш дәлелдеген К.Д. Ушинский болды. Ғалым еңбегінде: «баланың өзін қоршаған үлкендер әлеміне кірудің басты жолы ойындар. Балалар ойыны өзін қоршаған әлеуметтік ортаның көрінісін бейнелеп, ойыншықтар арқылы шынайы өмірді суреттейді». Шынайы өмірді ойын арқылы бейнелеу баланың құндылық жүйесінен жинақталған әсері нәтижесінде болады. К.Д. Ушинский былай деп жазды: «бір қыз баланың қуыршағы тамақ істеп, іс тігіп, киім жуып, үтіктейді, екіншісінің қуыршағы салтанатты түрде диванда отырып қонақ күтіп, театрға асығады, үшіншісінің қуыршағы басқаларын ұрып, жинақ қобдишаға тиын жинап, ақша санайды» [4].

Үш жастағы бала өзін қоршаған үлкендер тұтынатын заттар мен еңбек құралдарына қызығады. Сондықтанда бала ойындарында үлкендер әрекетін өз бейнесінде қайталау басым. Бұны «жартылай ойын, жартылай еңбек» деп атауға болады.

4-5 жасқа толған балалардың ойнайтын сюжеттік-бейнелік ойындарында ойыншық құралдарымен адамдар қарым-қатынасын бейнелеу басым. Осылайша ойын әлеуметтік ортадағы адамдар қарым-қатынасының үлгісі мен бала сезімінің айрықша бейнелік көрінісінің бір үзік ойы болып байқалады.

Қоғамдық дамуда жалпы ойын атаулы жүзеге асу әдісі тұрғысынан да әлеуметті.

Ойын әрекеті Г. Ленард, И. Лахмандардың дәлелдеулері бойынша баланың ойлап тапқаны емес, үлкендердің үйретуімен, қалыптасқан ойынның әрекет-тәсілімен таныстырып, ойыншықты қалай пайдалану, ойын ережесіне бағынуды күнделікті дағдыға айналдырған іс-қимыл үрдісі. Үлкендермен қатынас жасау барысында әр-түрлі ойын техникасын меңгерген бала ойынды одан әрі дамытып, оны басқа жағдайда ойнауға көшіріп (үйде, далада, бөлмеде) ойынды өз қиялының үлгісіне айналдырып өз ойының даму нәтижесін көрсетеді.

Қазіргі кездегі педагогикалық теорияда ойын мектеп жасына дейінгі баланың негізгі қызмет түрі ретінде қарастырылады. Ойынның негізгі дәрежесі оған баланың арнаған немесе кеткен уақыт мөлшерімен емес, баланың негізгі қажеттілік құндылығын қанағаттандыратын, яғни ойын барысында басқа іс-әрекеттер туындап, ойын көп жағдайда бала психикасының дамуына себепші болып келеді.

Жоғарыда келтірілген дәлелдерден біз ойын мектеп жасына дейінгі баланың жан-жақты өсуіне қажетті негізгі тәрбие құралы екендігін көреміз.

Ең бастысы бала үлкендер өміріне белсене қатысып, өзінше тәуелсіз болуға ұмтылады. Баланың дамуына қарай қоршаған әлем мен таным туралы түсінігі кеңейіп, ішкі жан-дүниесімен үлкендер қызметіне араласу қажеттілігі артады. Сондықтан бала ойнағанда тәжірибесі мен ойында сақталып қалған үлкендерге еліктеу рөлін өзіне алады. Ойын барысында бала тәуелсіз қимылдап, өз тілек-қалауын, сезімін еркін білдіреді. Күнделікті өмірдегі балаға жасалатын ескертпелер мен үйрету мақсатында айтылатын «жүгірме, қолыңмен ұстама, құлап қалма, өтірік айтпа» деген сөзден бөлек, ойын сәтінде барлық ұнамды бейнені: «кемеде жүзіп», «космосқа ұшып», «атқа мініп» өз қуанышын жағымды эмоциялық түрге ауыстырады.

Бала кез-келген ойынды дене қимылы арқылы дамытып, бала іс-әрекетке тән қозғалысты меңгеріп, мақсат қойып, жоспарлап, нәтижеге жетуге ұмтылады. Кейін осы білгенін қызметтің басқа салаларына, оның ішінде еңбекте қолданады. Балаларды ойын арқылы денесін шынықтырып, еңбекке даярлау мәселесін күн тәртібіне өмірдің өзі қойып отырады. Ойын адам баласының алғашқы әрекеті және саналы әрекеті болып табылатындығына көз жеткіземіз.

Еңбек пен ойын әрекеті адам баласын саналылыққа жетелейді. Адам баласының қоғамдасқан алғашқы дәуірінде ұлт ойындары әмбебаптық рөл атқарды, оның қолданыс әрекеті кең болды. Ұлт ойындары сан-салаға бөлініп, адам баласын саналы болуға бастады. Денені жаттықтырушы, шынықтырушы, денсаулық кепілі, тек ойын арқылы жүзеге асты.

Еңбек тәрбиесі халықтың дене шынықтыру өзегі, өйткені еңбек өмірдің бірден-бір қайнар көзі, адамның өмір сүруінің шарты, жеке адамды қалыптастырудың факторы. Қазақ халқының дәстүрлі еңбек тәрбиесі этностардың өмір салтымен, олардың шаруашылық қызметімен, әлеуметтік қатынастарымен байланысты. Сондықтан да дене шынықтырудың маңызы еңбек студия мәні-мағынасымен өзара байланысты.

Қазақ халқының дене шынықтыру дәстүрін жүйелеу жұмысы, оның әлеуметтік-мәдени және педагогикалық мән-мағыналарына жасалған талдау көрсеткендей, ойын түрлері жасөспірімдерді дене шынықтыру саласында тәрбиелеудің қажеттілігіне жауап береді.

Балалардың тұлғасы мықты, денесі шымыр, қимылы ширақ, әрі епті болуы үшін ұлттық ойындар арқылы дене шынықтыру әдістерін қалыптастырған жөн болып табылады.

Бала ойынын олардың еңбек күштері және психикалық нышаны аңғарылып тұратындай етіп ойнату қажет, онсыз ойынның тәрбиелік мәні болмайды. Ойын арқылы еңбекке қажетті кейбір дағдылар тәрбиеленеді.

Е.И. Тихееваның мектеп жасына дейінгі тәрбиеде ойынның еңбекпен тікелей байланысты болуын қолдайтын ұсынысының маңызы өте зор. Оның: «Ойын-еңбек, еңбек-ойын» деген өзіндік пікірі белгілі.

Ойын мен еңбектің өзара байланысын осы тұрғыда түсінетін Е.И. Тихеева балабақшадағы педагогикалық үрдістің алға қарай дамуына өзіндік бір үлесін қосты. Бірақ, ғалым Е.И. Тихееваның әдісі бойынша оқытуды қарастырғанда оның ойын-еңбек принципі негізінде ғана баланы дамыту бір жақты сипатта қарастырылатындығын көреміз.

Ойынның еңбекпен мұндай байланысы жасанды болып табылады. Себебі ойын тікелей еңбекке айналмайды, сондай-ақ ойын да тікелей еңбек бола алмайды.

Мектеп жасына дейінгі балалар ойынының іске ауысуы, әсіресе тәрбие арқылы ықпал жасаған кезде айқын көрінеді. Балалардың өзіне-өзі қызмет етуі кезінде оқу емес, еңбектің мәні бар іс-әрекеттері көбірек дами түседі.

Бала еңбегін зерттеу барысында анықталғандай мектеп жасына дейінгі балалар өз еңбектеріне ойын элементтерін жиі әрі құлшына қосып отыратынын көреміз. Ойынға еңбек элементтерін енгізе отырып, балаларға тәрбиелік ықпалдың тиімділігін арттыруға, ойын көмегімен балалар тарапынан байқалған олардың еңбекке деген құлшынысын дамытуға және нығайтуға болады.

«Ойын дегеніміз жаттығу, ол арқылы бала өмірге әзірленеді» деген П.Ф. Лесгафтың дәлелдеуіне қосыла отырып, біз мектеп жасына дейінгі балаларға өткізілетін дене шынықтыру сабағын бұрынғыдан да қызықты өткізу үшін халық ойындары негізінде спорттық жаттығу элементтеріне баланы тұрақты тартып, өмірінің дағдысына айналдырып тәрбиелеу жолын халық ойындары арқылы көрсеткіміз келеді.

Қоғамдық дамуда халық ойындарының бала өміріндегі тағы бір мәнді жағы бар. Ол ұлттық ойындардың балаға беретін патриоттық тәрбиесі болып табылады. Қазақ халқы сонау көне дәуірден бері соғыстар мен өзара күрестерге толы тарихи дәуірді басынан өткергені белгілі. Сондықтан ұлттық рухта тәрбие алмаған, тілін-ділін, дәстүрін дұрыс білмеген ұрпаққа отанын қорғау сияқты жауапты істерде сенім арту өте қауіпті. Өйткені өз ұлтының ұлттық өнерін-тілін сыйламаған адам Отанын да сыйламайды. Ұлттық ойындар бала өмірінде Қазақстандық патриотизмді қалыптастырып, отан сүйгіштікке тәрбиелейтін бірден-бір құрал болып табылады.

Ерлік тәрбиесі дегеніміз ата-бабаларымыздың жауынгерлік дәстүрі негізінде балалардың ерік-жігерін, табандылық, батылдық қасиеттерімен бірге ұлттық сана, парыз, намысты қалыптастыра отырып, отансүйгіштікке тәрбиелеу. Бүгінгі күн тұрғысынан алып қарайтын болсақ, егемен еліміздің бейбітшілігі мен бірлігін сақтайтын жас ұрпақтың санасына жастайынан ата-бабаларымыз негізін салған ерлік рухты ендіру.

Баланы ұлттық негізде жауынгерлік дәстүр арқылы ерлікке баулуға байланысты халық батыры Б. Момышұлының «Жігітті жауынгерлік қасиеттерге тәрбиелейтін қазақтың игі дәстүрлері» атты мақаласында солдаттардың бойында жауынгерлік жолдары мен ұлттық дәстүрлерінің маңызы зор екеніне тоқтала келе, халық даналығының алтын қазынасын білім мен тәжірибеге пайдалану жолдарын көрсетеді [5].

Ғалым С. Иманбаеваның «Ерлік тағылымы» атты ғылыми монографиясында былай деп келтіріледі: «...бала бойындағы ерлік және жауынгерлікті қалыптастыруға себін тигізетін қасиетті белгілер: ұлттық сана сезім, ұлттық мақтаныш, ұлттық салт-дәстүрлер, әдет-ғұрыптар, парыз, намыс, бірлік және міндет» [6].

Қазіргі ұрпақты ұлттық тәрбие арқылы өсіруде ғалым С. Қалиев [7] этнопедагогиканың төмендегідей негізгі қағидаларын ұсынады:

- 1) Келер ұрпақтың ақылды, арлы, намысқор, өміршең азамат болуын тілеу;
- 2) баланы жастайынан еңбек сүйгіш, елгезек етіп тәрбиелеу;
- 3) тән саулығы мен жан саулығын қатар қалыптастыру;
- 4) адамгершілік, ар ождан, кішіпейілділік, қайырымдылық, ізгілікті арқау ету;
- 5) гуманизм мен патриотизм халықтық тәрбиенің басты қағидаларының бірі.

Қорытындылай келе айтпағымыз мектепке дейінгі ұйымдарда ұлттық ойындар қолданылатын болса бала денсаулығы мен тәрбиесіндегі маңызына, шығармашылықпен айналысуына, жаңашылдыққа ұмтылуына зор ықпалын тигізетін болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Құралбекұлы А., Әкімбайұлы С., Оқушылар дене шынықтыруының этнопедагогикалық негіздері. -Алматы: 2000. –Б 32.
- 2.
3. Құралбекұлы А., Әкімбайұлы С. Оқушылар дене шынықтыруының этнопедагогикалық негіздері. -Алматы., 2000. –Б 106.
4. Ушинский К.Д. Избранные педагогические сочинения. -М., 1954. -Т.2. –Б 483.
5. Тихеева Е.И. Развитие речи детей /раннего и дошкольного возраста/. -3-е изд. -М: Педагогика, 1967. –Б 54.
6. Иманбаева С. Ерлік тағылымы. -Алматы: Республикалық баспа кабинеті, 1998. -Б22.

7. Қалиев С. Қазақтың халықтық тәлім-тәрбиесінің ғылыми педагогикалық негіздері. -Пед.ғылым.докторы ғылыми дәрежесін алуға дайын док.диссерт. Авторефераты. -Б199.

ФОРМИРОВАНИЕ ЗНАНИЙ ДОШКОЛЬНИКОВ О ЖИВОТНЫХ КАЗАХСТАНА, ЗАНЕСЕННЫХ В КРАСНУЮ КНИГУ.

Альфрейтор И.Н

Мини-центр «Айдана» при КГУ СОШ №88

Окружающая природа - непосредственный источник, из которого дети черпают свои первые впечатления. Ребёнок впервые сталкивается с миром зверей, птиц, насекомых, растений. Одним из важнейших проявлений личности, по которым можно судить о том, насколько значителен и интересен человек, является его отношение к окружающей природе. Воспитательное значение природы трудно переоценить. Общение с природой положительно влияет на человека, делает его добрее, мягче, будит в нем лучшие чувства. Особенно велика роль природы в воспитании детей.

В дошкольном учреждении ребят знакомят с природой, происходящими в ней в разное время года изменениями. На основе приобретенных знаний формируются такие качества, как реалистическое понимание явлений природы, любознательность, умение наблюдать, логически мыслить, эстетически относиться ко всему живому. Любовь к природе, навыки бережного отношения к ней, забота о живых существах рождают не только интерес к природе, но и способствуют формированию у детей лучших черт характера, таких, как патриотизм, трудолюбие, гуманность, уважение к гурду взрослых, охраняющих и умножающих природные богатства.

Общение с природой имеет большой психолого-педагогический потенциал, но проблема заключается в том, что без готовности его видеть, без соответствующей внутренней активности он так и останется потенциалом, не станет осуществившейся возможностью. В основе общения дошкольника с живой природой должно лежать отношение старшего к младшему (проявляется потребность ребенка ласкать, заботиться о растениях и животных). В.А.Сухомлинский говорил: Добрый ребенок не сваливается с неба. Его надо воспитывать.

Все выдающиеся мыслители и педагоги прошлого придавали большое значение природе как средству воспитания детей: Я.А. Коменский видел в природе источник знаний, средство для развития ума, чувств и воли; В.Г.Белинский, А.И. Герцен говорили о необходимости приобщения детей к природе, к возбуждению стойкого и глубокого интереса к ней.

Известно, какое большое значение придавал природе К.Д. Ушинский, он был за то, чтобы вести детей в природу, чтобы сообщать им все доступное и полезное для их умственного и словесного развития.

Наличие экологических представлений, эмоционально-положительного отношения к природе и организация полезной деятельности детей, по мнению ряда авторов (В.Г. Грецова, З.П. Нлохий, М.К. Ибраимова и др.), являются основой осознанного бережного отношения к природе.

Процесс взаимодействия ребенка с животным миром противоречив. Эмоциональное отношение к нему может проявиться у ребенка, как в нравственном, так и в безнравственном поступке. Это связано с незнанием

дошкольником правил взаимодействия с объектами природы. Поэтому экологический подход подтверждает важность формирования у детей дошкольного возраста представления о природе и формах отношения к ней.

Животный мир, являясь составной частью природной среды, выступает как неотъемлемое звено в цепи экологических систем, необходимый компонент в процессе круговорота веществ и энергии природы, активно влияющий на функционирование естественных сообществ, структуру и естественное плодородие почв, формирование растительного покрова, биологические свойства воды и качество окружающей природной среды в целом. Вместе с тем, животный мир имеет большое экономическое значение: как источник получения пищевых продуктов, промышленного, технического, лекарственного сырья и других материальных ценностей и поэтому выступает, как природный ресурс для зверобойного, китобойного, рыболовного и других видов промысла. Отдельные виды животных имеют большое культурное, научное, эстетическое, воспитательное, лечебное значение.

Каждый вид животных является незаменимым носителем генетического фонда. Животный мир нашей планеты насчитывает около 2 млн. видов животных. В результате воздействия человека численность многих видов значительно сократилась, а некоторые из них полностью исчезли.

Организация охраны фауны строится по двум основным направлениям - заповедывание и сохранение в процессе использования. Оба направления необходимы и дополняют друг друга.

Все заповедные меры по охране животных носят исключительный, чрезвычайный характер. Чаще всего использование и охрану фауны, мероприятия по ее воспроизводству приходится сочетать с интересами других отраслей природопользования. Опыт многих стран доказывает, что это вполне возможно. Гак, при правильной организации землепользования сельскохозяйственное производство можно сочетать с сохранением многих диких животных.

Для обогащения фауны во многих странах в больших размерах проводятся акклиматизация и реакклиматизация диких животных. Под акклиматизацией понимается работа по расселению животных в новые биогеоценозы и их приспособление к новым условиям обитания. Реакклиматизация - это система мер по восстановлению животных, уничтоженных в том или ином регионе. Благодаря акклиматизации удастся шире и полнее использовать биоресурсы многих природных комплексов.

Все меры по охране животных бывают достаточно эффективными, если они трются на основе тщательного учета ландшафтно-экологических условий. При любом виде работ по организации умножения и эксплуатации дикой фауны следует исходить из того, что определенные виды и популяции животных приурочены в своих границах к конкретным природным территориальным и аквальному комплексам или их антропогенным модификациям. Многие животные перемещаются по сезонам года на значительные расстояния, но их миграции всегда приурочены к строго определенным типам ландшафтов.

Редкие и исчезающие видов животных (как и растений) заносятся в Красные книги. Включение вида в Красную книгу — сигнал о грозящем ему опасности, о необходимости принятия мер по его спасению.

Значение Красной книги РК в охране редких видов заключалось в первую очередь в том, что она стала основой для законодательных актов, направленных па охрану животного и растительного мира. Кроме того, она по сути своей представляет собой научно обоснованную программу практических мероприятий по спасению редких видов. И, наконец, неопенима роль Красной книги как средства воспитания и пропаганды разумного и бережного отношения к животным

и растениям вообще и редким, в частности.

На этапе дошкольного детства складывается начальное ощущение окружающего мира: ребенок получает эмоциональные впечатления о природе, накапливает представления о разных формах жизни. Таким образом, уже в этот период формируются первоосновы экологического мышления, сознания, экологической культуры. Но только при одном условии - если взрослые, воспитывающие ребенка, сами обладают экологической культурой: понимают общие для всех людей проблемы и беспокоятся по их поводу, показывают маленькому человеку прекрасный мир природы, помогают маленькому человеку прекрасный мир природы, помогают наладить взаимоотношения с ним.

Работа с детьми предполагает сотрудничество, сотворчество педагога и ребенка и исключала авторитарную модель обучения. Занятия строятся с учетом наглядно-действенного и наглядно-образного восприятия ребенком окружающего мира и направлены на формирование экологических знаний (знания о мире животных; знания о растительном мире; знания о неживой природе; знания о временах года) и экологически правильного отношения к природным явлениям и объектам.

Список литературы:

1. Ашиков В. И., Ашикова С. Г. Семицветик: Программа и руководство по культурно-экологическому воспитанию и развитию детей дошкольного возраста. - М, 1997.
2. Бобылева Л., Дупленко О. О программе экологического воспитания старших дошкольников // Дошкольное воспитание. - 2005. - N 7. - с. 36-42.
3. Букин Л. П. В дружбе с людьми и природой. - М.: Просвещение, 2004. - с. 111-113.
4. Васильева А. И. Учите детей наблюдать природу. - М, 2002. - с. 56.
5. Зебзеева В. О формах и методах экологического образования дошкольников // Дошкольное воспитание. - 2004,- N 7. - с. 45-49.
6. Зенина Т. Наблюдаем, познаем, любим: // Дошкольное воспитание. - 2003. -N7. -с. 31-34.
7. Иванова Г., Курашова В. Об организации работы по экологическому воспитанию // Дошкольное воспитание. - 2006. - N 3. - с. 10-12.

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕ ДЕҢГЕЙЛЕП САРАЛАП ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ

Айдарбекова К.А., Айдарбекова А.Қ.

*Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті
«Петровка жалпы білім беру орта мектебі» ММ*

Бастауыш мектеп – бұл оқушы тұлғасы мен санасының дамуы қуатты жүретін ерекше құнды, қайталанбайтын кезеңі. Сондықтан да бастауыш білім – үздіксіз білім берудің алғашқы басқышы. Осыған сәйкес оқушыға белгілі бір көлемдегі білім, білік, дағдыларды меңгертумен бірге табиғат, қоршаған дүние түсініктерін кеңейте отырып, оларды шығармашылық бағытта жан-жақты дамыту – бүгінгі күннің басты талабы.

Оқушыларға сапалы білім беру жолында оқыту әдістерін жетілдіру - әр мұғалімнің басты міндеттерінің бірі. Бұрын ісімізге біржақты қарап, оқытуды тек сабақты жақсы беру деп санап едік. Соның салдарынан барлық ауыртпалық мұғалім мойнына түсті, ол өзі

сабақ айтады, сөйлейді, сұрайды. Қазіргі таңда мұғалім көп ізденіп, сабақты қосымша жұмыстармен толықтырса, алдына қойған мақсатына жете алады. Яғни, бастауыш сыныптан бастап оқушылардың ақыл-ойын жетілдіруде, іскерлік білім, білік пен дағдыларды қалыптастыруда жаңа технологияларды сабақ барысына кеңінен қолдану оң нәтижесін беріп келеді.

«Қазақ тілі» - бастауыш мектептегі негізгі де маңызды пән. «Қазақ тілі» пәні арқылы оқушылар қоршаған ортаны таниды, ұлттық мәдениеті, моральды, дүниетанымды сезіне бастайды, сөйлеуге дағдыландыруда оқушының өзіндік ерекшелігі айқындала түседі. Бұған қоса тілді оқып-үйрену барысында оқушылар алғашқы тілдік мағлұматтарды меңгереді, ақыл – ойы, сөйлесу оқушылар алғашқы тілдік мағлұматтарды меңгереді, ақыл-ойы мен пікірін еркін жеткізе алатын дара тұлға тәрбиелеу.

Қазақ тілі сабағында деңгейлеп саралап оқыту технологиясын қолдану оқушылардың сөздік қорын байытуға, сөздерді орнымен дұрыс пайдалана білу дағдысын жетілдіруге, ойды дәл, айқын жеткізуге, сауатты жазуға, білім сапасын арттыруға және алған білімін жинақтауға, қорытындылауға мүмкіндік береді.

Қазақ тілі сабағында оқушылардың ойлау негіздерін қалыптастырудың алғы шарттары мыналар:

- ойлауын қалыптастыру үздіксіз түрде жүзеге асырылуы қажет;
- жаңа буын оқулығы, хрестоматиялардың мазмұнын талдау, білімді ойлау арқылы мектептік стандарт деңгейінде игеруге қол жеткізу;
- оқыту үдерісін айқын түрде демократияландыруды қадағалау, яғни мұғалім – бағыттаушы, ал оқушы - ізденуші, зерттеуші іс-әрекеттері орындалуын қажет етеді [1].

Осыған орай қазақ тілі сабағын келсі жоспар бойынша өткізуге болады. Оқушыларға үйге тапсырма келесі өтетін сабақтың тақырыбына байланысты беріледі, оқушылар үйде өз беттерімен дайындалады. Сабақ үш кезеңнен тұрады. Бірінші кезеңде тірек тапсырмалармен жұмыс өтілген тақырыпты қайталау, естеріне түсіру. Бұл кезең ауызша өтеді. Көбінесе топтық жұмыстар жүргізіледі. Сұрақ-жауап арқылы оқушылардың алған білімдері ортаға салынады. Екінші кезеңде оқушылар мұғалімнің басшылығымен жаңа материалды меңгереді, өздері ой қорытып шығарады. Жаттап алуға ыңғайлы ережелер айтылады. Оқушылармен жұптық, жекелей жұмыстар ауызша жүргізіледі. Соңғы екі тапсырма оқушылардың шығармашылығын шыңдауға беріледі. Әр оқушы, яғни сыныптағы барлық бала тапсырманы 1 деңгейден бастайды. Бұл деңгейде тапсырмалар саны екеу-үшеу және жеңіл беріледі. Орындап болған оқушы келесі деңгейдің тапсырмасын орындауға кіріседі. Осылайша 4-інші деңгейге жетеді. Егер үлгермесе оқушылардың тапсырмаларды үйге аяқтауына болады. Бірақ, онда баға 1 ұпайға төмен қойылады. Сабақ соңында әр оқушы ұпайын санайды, бағалайды. Үйге тапсырма сыныпта өткен материалды пысықтауға, қайталауға және келесі сабақта өтілетін жаңа тақырып көлемінде беріледі (көбінесе шығармашылық жұмыстар). Егер оқушы міндетті деңгейдегі жеңіл тапсырмаларды орындап, қиыннан күрделіге талпынса, мұғалім оның білімін, мүмкіндігін, сұранысын және қабілетін анықтай алады. Нәтижесінде дарынды, ізденімпаз, қабілеті бар оқушыларды анықтап, шығармашылық деңгейдегі тапсырмаларды орындауына қарай қойылады. Деңгейлік тапсырмаларды карточка ретінде, тест түрінде сабақта және үйге беруге болады. Сабақта оқушыларға өз ойларын талдауға, айтуға, қорытындылауға көп көңіл бөлу қажет. Деңгейлік тапсырмаларға, мысалы қазақ тілі пәнінен, төмендегідей талаптар қойылады:

Бірінші деңгейдегі тапсырмаларға:

- 1) Жаттап алуға лайықталған болуы керек.
- 2) Алдыңғы сабақта жаңадан менгерілген білімнің өңін өзгертпей қайталап, пысықтауына мүмкіндік беруі тиіс.
- 3) Тапсырмалар жаңа тақырып үшін типті және өмірмен байланысты болуы керек.

Қазақ тілі пәнінде мұндай талаптар жаңа тақырыпты игеру соңында тапсырмалар құру арқылы орындалады.

Бастауыш сынып оқушыларын оқытуда тиімді әдістерді пайдалану арқылы оқушының білімге деген қызығушылығын арттыруға, терең ойлау қабілетінің белсенділігін қалыптастыруға болады. Бұған дейін оқушы мұғалім мен оқулыққа ғана бағынатын тыңдаушы еді өз ойын дәлелдей алатын тұлғаға айналады.

Бұл технологияның білім үдерісіне енуінің себебі – оқу ақпараттық материал көлемінің кеңеюі, оқушы жіктемесі көбейді, барлық оқушыны тек жоғары деңгейде оқыту мүмкін еместігін түсіндік.

Деңгейлік тапсырмаларды енгізудің мақсаты – сынып оқушыларын «қабілетті және қабілетсіз» деп жасанды түрде әртүрлі жіктерге бөлуді болдырмау.

Деңгейлік тапсырмалардың ауқымы өте кең. Оқулықтағы жаттығулар - өтілген ережелер бойынша қайталау, пысықтау, бекіту жұмыстарына арналған тілдік, грамматикалық жұмыстар жүйесі. Деңгейлік тапсырмалар құрамында мәтіндер, кроссворд, қызықты грамматика, тестік сұрақтар, іскерлік ойындар мен тренингтер жүйесі қамтылады. Бұлар оқытудың деңгейіне сәйкес оқушыны саралап оқытуға ыңғайлы, әрі оқу бағдарламасы бойынша оқушының жас ерекшелігі мен білім деңгейіне сай құрылып, оқулыққа қосымша пайдалануға беріледі.

Оқушыны деңгейге бөліп оқыту үшін сабақ жаңаша жоспарланады. Балаларға деңгейлік тапсырмалар беру арқылы сан түрлі жұмыс жүргізіледі және алған білімін жүзеге асыра алатындығы тексеріледі. Өз бетімен жұмысты орындауға бейімділігі бақылауға алынады. Қорытындысында деңгейлік тапсырмалар арқылы жұмыс жасаудың тиімділігі байқалады. Оқушының белсенділігі мен іскерлігі артып, шығармашылыққа ұмтылады. Деңгейлік оқыту барысында біліктілікке жетеді.

Алдына қойған мақсаты мен шеберлігін ұштастыра түрлендіріп отыруы тиіс. Шәкірттердің қабілеті мен мүмкіндік деңгейіне сай білім орталарға көмектесіп, қабілеті жоғарыларға ерекше назар аударуы қажет. Мұнда деңгейлік оқыту технологиясының маңызы ерекше.

Оқушы тұлғасының дамуына максималды себепкер болу үшін дамыта оқыту идеясы бойынша ұстанымдар жүйесі қалыптасқан. Соның ішінен ана тілі сабағында басшылыққа ала отырып, қолдануға ыңғайлысы мыналар:

- оқыту үдерісінде танып-білуге арналған материалға және оны игеруге оқушының қызығушылығын тудыру;

- оқытуда білім дайын берілмеуі тиіс, оқушы білім тереңіне қарқынды ой еңбегін қажет ететін тапсырманы орындау арқасында өзі жетуі керек;

- жұмысты тексеруде баға оқушының жеткен нәтижесіне емес, оның еңбегінің мөлшеріне сәйкес қойылуы керек.

Деңгейлеп саралап оқыту технологиясын оқушыларды әртүрлі іс-әрекетке тартуды құптайды, сабақта дидактикалық ойындар, пікірталастар, ойлау, қиялдау, есте сақтау, тіл байлығын, логикалық ойлауын, шығармашылық қабілеттерін дамытуға арналған оқыту әдістерін қолдануды ұсынады. Яғни күнделікті сабақта оқушылардың жоғары білімдік пен адамгершілік құндылықтарын арттырсақ, жеке тұлға білімдегі шындықты іздеу, салыстыру, дәлелдеу, зерделеу, өз іс-әрекеттерін салыстырып, өзіне-өзі баға беруге дағдыланады.

Бастауыш сыныпта деңгейлеп саралап оқыту технологиясын пайдаланудың тиімділігі ретінде мынадай мәселелерді атап өтуге болады:

- а) Оқушылар өздеріне қажетті ақпаратты жедел түрде алады;

- ә) Білім сапасын арттыруға септігін тигізеді;

- б) Көзбен көріп, қолмен ұстап сезіну немесе құлақпен есту мүмкіндіктері болмайтын түрлі құбылыстар мен әртүрлі тәжірибе нәтижелерін көріп, сезінуге мүмкіндік береді;

в) Оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырады, оқу іс-әрекетін белсендіреді;

г) Оқушылардың ой-өрісін, дүниетанымын кеңейтуге ықпал жасайды.

Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үдерісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Егер мұғалім жаңаша әдіс-тәсілдерді жүйелі, орынды қолдана білсе, оқушылар өз ойларын еркін айтып қорытынды жасай алады, шығармашылық жұмыс жасауға дағдыланады, жүйелі білім алады.

Деңгейлеп саралап оқыту технологиясының қазақ тілі сабақтарында тиімді пайдаланудың оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттыруда алатын орны ерекше. Оқушының ойы шыңдалып, белгілі бір жетістіктерге жетеді, танымдық белсенділігі, сабаққа қызығушылығы артады, өз бетінше білім алуға талпынады.

Жас бала не нәрсені болса да білуге құмар, қызыққыш, қолымен ұстап, көзбен көргенді жақсы көреді. Оқушылардың қызығушылығын арттыру жақсы ұйымдастырылған сабаққа байланысты. Сондықтан, әрбір сабақта бұрыннан белгілі мәліметтерді қайталай бермей, оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін іздестіру қажет.

Оқушыларға сапалы білім беру жолында оқыту әдістерін жетілдіру - әр мұғалімнің басты міндеттерінің бірі. Бұрын ісімізге біржақты қарап, оқытуды тек сабақты жақсы беру деп санап едік. Соның салдарынан барлық ауыртпалық мұғалім мойнына түсті, ол өзі сабақ айтады, сөйлейді, сұрайды. Қазіргі таңда мұғалім көп ізденіп, сабақты қосымша жұмыстармен толықтырса, алдына қойған мақсатына жете алады. Яғни, бастауыш сыныптан бастап оқушылардың ақыл-ойын жетілдіруде, іскерлік білім, білік пен дағдыларды қалыптастыруда деңгейлеп саралап оқыту технологиясын сабақ барысына кеңінен қолдану оң нәтижесін беріп келеді [3].

Бастауыш сынып оқушыларын оқытуда тиімді әдістерді пайдалану арқылы оқушының білімге деген қызығушылығын арттыруға, терең ойлау қабілетінің белсенділігін қалыптастыруға болады. Бұған дейін оқушы мұғалім мен оқулыққа ғана бағынатын тыңдаушы еді өз ойын дәлелдей алатын тұлғаға айналады.

Қазақстан Республикасы бастауыш білімнің мемлекеттік стандартында: «Бастауыш білім мазмұны оқушылардың білім, білік, дағдыларына қойылатын талаптар түрінде екі деңгейімен беріледі:

1. Оқу материалының мектеп ұсынатын базалық (инварианттық) деңгейі (немесе мүмкіндік деңгейі)

2. Оқушылар дайындығының ең аз (минималды) қажетті деңгейі (міндетті деңгейі).

«Әдебиеттік оқу» пәнін оқыту мақсаты – балалар әдебиетінің озық үлгідегі шығармаларын жүйелі оқыту, оқырмандық мәдениетке баулу, оқушының әдеби сауатын ашу, рухани дүниесін байыту, көркемдік – эстетикалық талғамын арттыру, ізгілікті-елжанды дара тұлға тәрбиелеу.

Мәтінмен жүргізілетін жұмыстардың әрқайсысы да оқушы ойын дамытуға өзіндік үлес қосады. Дегенмен, бұлардың ішіндегі мәтіннің жоспарын жасау, мазмұнын айту, мәтін бойынша жүргізілетін шығармашылық жұмыстар оқушының ойын дамытуда ерекше қызмет атқарады.

Оқушы мәтінге жоспар жасау үшін, мәтінді жақсы түсінуі керек, ал оның ішіндегі мағыналық бөлімдерін табу арқылы ғана оқушы жоспар жасай алады. Мәтіннің мағыналық бөлімдеріне ат қою, олардың бір-бірімен байланысын табу ойлануды қажет етеді, яғни ойын дамытады. Сонда оқушының ойының дамуы мәтіннің мзмұны арқылы, соның негізінде жүзеге асады.

Ал мәтіннің мазмұнын айтудың да ойды дамытуды қызметі күшті, бірақ ол қызметті жақсы атқару үшін, мәтіннің мазмұнының түсініп, ойланып саналы түрде өз сөзімен айтуға жаттықтыру керек. Сонда ғана мәтіннің мазмұнын айтудың ойды, сананы

дамытуға ықпалы болады. Оқушы мәтін мазмұнын кітаптағы бетінде, оның әйтеуір есте қалғанын айтатын болса, оның дамытуға әсері шамалы болады.

Мәтін бойынша жүргізілетін шығармашылық жұмыстардың оқушы ойын дамытуда алатын орны ерекше.

Мәтін бойынша шығармашылық жұмыстың түрлері де бірсыпыра, оны тәжірибелі мұғалімдер алуан-түрлі жүргізіп жүр. Солардың ең негізгілерін атап кетейік.

Әдетте тәжірибелі мұғалімдер оқушыға таныс мазмұнды мәтіндерді әңгімелегенде, оқушының сол мәтінді өз білгені мен толықтыруға әдеттендіруі жиі кездеседі.

Айталық, мәтін еңбек ерлері туралы болғанда, мұғалімдер оқушыны өзі өмір сүріп отырған ортасындағы еңбек озаттары туралы оқушының мәтінді жалғастырылуын талап етеді, ол нәтижелі болып жүргенін тәжірибе көрсетіп жүр. Мұндай тәсіл жылдың 4 мезгілі тақырыбындағы т.б. мәтіндеріне байланысты жиі кездеседі. Оқушылардың мәтіндерді жалғастырып, толықтырулары олардың ойын дамытып, білімін өмір тәжірибесімен байланыстырады. Олардың арасындағы ұқсастық, айырмашылық белгілерді іздеуге, салыстыруға, ойлауға мәжбүр етеді. Мұның бәрі оқушы ойын дамыту үдерісіне жалғасады.

Мәтін бойынша ой дамытуға жататын жұмыстың бір түрі – мәтіндегі уақиға, кейіпкерге оқушының көзқарасын айтқызу. Метепте өткен эксперимент кезінде «Құстар айтысы» деген мәтін бойынша «Құстар неліктен құсбегінің қолына түсті?» деген сұрақ қоюға болады. Осы мәтінді айтылған ойдың негізі осы сұраққа тірелетін еді. Оқушылардың жауапты дұрыс беруі олардың ой қорыта білу үдерісінің жемісі деп білеміз. Бірақ, әрине, үнемі осылай негізгі ойды оқушы таба біледі деу қиын.

Мәтіннің мазмұнын білгізіп қана қоймай, мұғалім ондағы негізгі ойды тануға, зат пен құбылыстардың белгілерін ажыратуға, мәтіндегі уақиғалардың себебін түсінуге бағыттайды. Сондықтан мәтінді талдағанда, оқушының ойын дамыту үшін, қай кейіпкер ұнады?, ол неге ұнайды?, кім дұрыс айтып тұр?, неге оны дұрыс деп санайсың?. Осы сияқты толып жатқан сұрақтарға оқушыны жауап беруге жетелей, оған дағдыландыру арқылы оқушы ойын дамытуға әсер ету тәжірибелі мұғалімнің күнделік жұмысының бір түріне айналған.

Шығармашылық тапсырмалар оқушыны өнімді әрекет жасауға мысалы:

1. Өлең құрастыру.

Бұл жұмысты ұйымдастырудағы мұғалімнің негізгі қызметі: өлең туралы қарапайым мағлұматты ұғындыру. Бұл жұмысты екі тәсіл арқылы ұйымдастыруға болады:

а) Дайын өлең жолдарын ұсынып, оқушыларға соны аяқтауды тапсыруға болады. Мысалы, Ө. Тұрманжановтың «Туған өлке» деген өлеңінде қайталанып тұрған жолдар бар. Оқушыларға осы дайын өлең жолдары ұсынылып, оны әрі қарай жалғастыру тапсырылады. Тапсырма дұрыс орындалу үшін ең алдымен оқушылар құрастыруға тиісті өлеңнің сызбасы түсіріледі:

Бұл сызба бойынша өлеңнің бірінші, екінші, төртінші жолдары ұйқасуға тиісті. Берілген сызба-жоспар оқушыға өлеңнің белгілі бір ұйқасқа құрылатынын байқатады. Сызбаны басшылыққа ала отырып, оқушының құрастырған өлеңі:

Неткен сұлу, неткен көркем

Осы менің туған өлкем.

— бұл оқушыға ұсынылған өлең жолы.

Сарыарқадай ұлан байтақ

Өз өлкемді сүйіп өтем.

— Оқушының өлеңді жалғастыруы.

Өлең құрастырудың екінші:

Ә) Дайын ұйқастар ұсынып, оқушыға осы ұйқастарға сәйкес мазмұнды өлең мәтінін құрастырылуға тапсырылады.

Мысалы, «Күз» тақырыбына арнайы төмендегідей ұйқас бойынша өлең құрастыру тапсырылды: 1) ... байлық, 2) ... алдық, 3) ... құстарға, 4) ... қалдық

2. Мәтін құрастыру

Шығармашылық жұмыстың бұл түрі алғашқыда сурет бойынша әңгіме құрастыру арқылы ұйымдастырылады. Мұндай жұмыстарда көзделетін негізгі мақсат – оқушыларды көркем тілмен сөйлеуге үйрету.

Әдістемелік тұрғыда дұрыс ұйымдастырылған мұндай жұмыстар оқу іс-әрекеттері арқылы педагогикалық үдерістің қарама-қайшылықтарын шешуге, яғни әрбір оқушының шығармашылық мүмкіндігінің дамуында, жеке тұлға ретіндегі дербестігінің сапалық қасиеттерінің қалыптауына негіз болады деп есептейміз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Нұржанқызы Ж. «Сабақ барысында оқушыларға даралап-саралап қатынас жасау» //Ұлағат 2002ж. №1 44-45б.2.
2. Өмірбаева Қ. «Деңгейлік тапсырмалар», Ақтөбе, 2001 ж.
3. Оңайбаева Ж. Деңгейлік оқыту технологиясы //Сынып жетекшісі-2007 №5, 21-25 бет.

ОҚЫТУ НӘТИЖЕСІН БАҒАЛАУ-БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫСЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ДАМУЫ ЖОЛЫ

Арыстанова Н.Н.

Е.А.Бөкетов ат. ҚарМУ, БОПмӘ-21 топ студенті

Ғылыми жетекшісі Айдарбекова К.А., п.ғ.м., аға оқытушы

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Қазақстан-2030» стратегиясында ел келешегі жас ұрпақтың тәрбиесіне, олардың білім негіздерін игеруіне, біліктілігіне елдің болашағы байланысты екендігі айтылып, оған мән берілуі маңызды іс екендігін байқатады. Сондықтан, сапалы білім беріп, саналы етіп жас ұрпақты тәрбиелеу – басты мақсаттардың бірі, соның ішінде халық «білім негізі - бастауышта» деген тағылымды ойды орынды айтады [1].

Бастауыш мектеп – бұл оқушы тұлғасы мен санасының дамуы қуатты жүретін ерекше құнды, қайталанбайтын кезеңі. Сондықтан да бастауыш білім-үздіксіз білім берудің алғашқы басқышы. Осыған орай оқушыға белгілі бір көлемдегі білім, білік – дағдыларды меңгертумен бірге табиғат, қоршаған дүние туралы түсініктерін кеңейте отырып, оларды шығармашылық бағытта жан-жақты дамыту – бүгінгі күннің басты талабы.

Бастауыш мектептің маңызы мен қызметі оның үздіксіз білім беру жүйесіндегі басқа буындармен тек сабақтас болуымен ғана емес, ең алдымен оқушы тұлғасының ұйытқысының қалыптасуы мен дамуы қуатты жүретін ерекше құнды, қайталанбайтын буын екендігімен анықталып негізделеді.

Сондықтан білім берудің басты міндеттері:

- оқушының өзін қоршаған, өзі өмір сүретін жаңа әлеуметтік ортаға үйренуі, онда жаңа әлеуметтік мәртебе - оқушы мәртебесінің қалыптасуы;
- оқу, ойын, еңбек, қарым-қатынас, т.б. әрекет түрлерін қажетті деңгейде меңгеруі;
- айналадағы дүние мен дара тұлғалық қатынасының қалыптасып, эстетикалық, этикалық, адамгершілік негіздерін қамтамасыз ету.

Бастауыш саты оқушысының жас ерекшеліктеріне сай таным мүмкіндіктерін және оқыту мақсатының оқушы тұлғасын тәрбиелуге бағдарланатынын ескерсек, онда бұл сатыда оқылатын пәндерді ғылымдар негіздері түрінде құруға болмайтындығы түсінікті, мұнда негізінен оқушыда мәдениеттің базистік қырларын

қалыптастыру бірінші орынға шығады. Осыған орай білім мазмұнын былай жүктеуге болады: коммуникативтік мәдениет, ана тілі, ақыл-ой мәдениеті (математика, жаратылыстану, қоғамтану), эстетика және адамгершілік мәдениеті, еңбек мәдениеті, дене тәрбиесі.

Оқушыны қандай мақсатта, не үшін, қалай бағалаймыз? Бағалау кезінде мынадай мақсаттар болуы мүмкін: оқытудың қиындықтарын анықтау, жетістікке жеткендегі кері байланыс, уәж, болжау, стандарттарды бақылау, бағдарламаның мазмұны мен стилін бақылау. Бұл келтірілген барлық бағалаудың түрлерінде бақылау, интерпретациялау, қорытындылауды қамтиды.

Оқыту үшін бағалау және оқуды бағалау білім беру, оқыту үдерісіндегі әдіс-тәсілдердің барлық түрлерімен байланыста болады. Бұны меңгеру үшін қалған модульдердің мазмұнын игеру қажет, болжау, сұрыптау, бақылау, жоспарлау әдістерін меңгеру керек. Оқушылардың алға қарай даму мақсатында жұмыс нәтижелерін, өз-өздерін бағалай білуі керек. Оқуды бағалаудың мақсаты — оқушылардың оқып білгенін жинақтау. Бірақ, маңызды мәні бар тест жүйесі арқылы оқушылардың білімін бағалау оқыту үдерісіне кері әсерін тигізуі мүмкін.

Мұғалімнің оқушыларды бағалауы — ол оның білімін топтау, белгілі бір шаблонмен салыстыру. Мұғалімнің іс-әрекеттеріне қарай, шеберлігіне қарай оқушыларды бағалауда бірнеше әдістерін қолдана алады: жеке, жұптық, топтық, жиынтық, қателер талдауын, салыстырмалы түрде, өздерін-өздері, кері байланыс, т.б. Оқушының мұғалімге деген сенімі артады, көзқарасы өзгереді.

Қазіргі кезде оқытудың көптеген жаңа технологиялары жайлы айтылып, бұқаралық ақпараттар құралдар арқылы да жарияланып келеді. Бұған көптеген материалдар бар. Оқуды бағалау тақырыбы өте күрделі және мұғалімнің оқушыға қоятын бағасы өте тиянақты, әділ, маңыздылық пен дәлелділік, жариялылық пен қарапайымдылықпен сипатталатын болса, оқушылардың да оқуға деген ынтасы артуына, қандай да бір мақсатқа жетуіне ықпал етеді деп есептейміз. Оқушылар тапсырманы шығармашылықпен, ізденіспен орындаса, тақырып мазмұнын суреттеп берсе, ол жұмыс жоғары бағаланатынын біледі. Кез келген іс-әрекетте өзінің қиындықтары болады. Жаңа бағдарламамен жұмыс істеген мұғалімдердің де өздеріне лайықты жетістіктері мен кедергілерге кездесетіні болады. Мұғалімдер мектеп іс-тәжірибесінде оқушыларды формативті бағалаудың бір ғана түрін қолданады.

Оқыту үдерісінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын (жаратылыстану, математика, оқу және жазу, т.б.) қалыптастыруда, ең бастысы, оқушыларды ғылыми біліммен қаруландыру міндеті аса маңызды. Осы орайда оқытудың ғылымилығы, ұстанымы жетекші рөл атқарады. Бұл ұстаным бойынша оқушыларға берілетін білім мазмұнының, ғылымның қазіргі даму деңгейіне сәйкестігі, оларға заттар мен құбылыстардың заңдылықтарын ұғындыру және олардың арасындағы себеп-салдарлық байланысты ашу ескеріледі. Бастауыш мектепте кез келген пәнді оқытуда оқушылардың қарапайым ғылыми зерттеу дағдыларын қалыптастыру, заттар мен құбылыстардың негізгі және жанама белгілерін ажырату, қоршаған әлемде және табиғатта болып жатқан құбылыстарды түсіну, салыстыру, талдау, жіктеу, жүйелеу, жалпылау білік, дағдыларын меңгерту мақсаттары көзделгенде ғана оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға болады [2].

Қазіргі таңда жалпы білім беретін мектептердің дамуында жағымды өзгерістер және оқыту мен тәрбиелеу ісінің ұтымды жақтары ашылып жатқанымен, оқушылардың жеке басының шығармашылық жақтарына терең үңіле бермейміз.

Бастауыш мектеп оқушыларының оқу іс-әрекеті мен оқудан тыс уақытындағы іс-әрекетінде шығармашылық қабілетін дамыту - өскелең буынға тәлім-тәрбие берудегі күрделі психологиялық әрекет болып табылады. Шығармашылық қабілеттің дамуы оқушылардың интеллектісін дамытумен байланысты екендігін негізге ала отырып, оқу үрдісін тиімді ұйымдастырудың, іс-әрекеттің субъектісінің шығармашылық сапалық

ерекшеліктерінің, сабақ кезінде және сабақтан тыс кездерінде диагностикалық және шығармашылық тапсырмаларды ұтымды қолданудың мәні зор.

Қазіргі кезде мектептердегі білімдер жүйесінен бір дағдарыс кезеңдерін көруге болады. Мұның мәні – оқыту әдіс-тәсілдерінің жеткіліксіздігі емес немесе мектеп өмірін басқаша ұйымдастыру емес. Бүгінгі күннің негізгі талабы – білімді адамды әлемнің бүтіндей бейнесін қабылдай алатын, шығармашылық таныммен тікелей қатынас жасай алатын жаңаша ойлай алатын шығармашылық адамға айналдыру.

Бастауыш мектеп оқушыларының шығармашылық қабілетінің дамуы оқу барысын дұрыс ұйымдастырумен байланысты. Мектеп мұғалімдері көп жағдайда оқушылардың пәнге байланысты жаңа материалды дұрыс меңгеріп, сабақ үлгерімінің жақсы көрсеткіштеріне қанағаттанып қояды да, олардың айрықша, стандартты емес шешім қабылдауына, шығармашылық белсенділігіне жағдай жасай бермейді.

Бастауыш мектеп оқушыларының қызығулары заттық әлеммен байланысты. Оларға тән жағдай үлкендерге бағдарлану, яғни оларға еліктеу, үлкендерді үлгі тұту ерекшеліктері педагог үшін күшті дамыту құралы болып табылады. Соның негізінде балалардың шығармашылық және интеллектуалды даму деңгейлері жоғарылап қана қоймайды, әрі олардың мінез-құлқындағы жағымды өзгерістер де жүзеге асырылады.

Қазақша оқитын бастауыш мектеп шәкірттерінің тұйықтық, жасқаншақтық қасиеттері, олардың бойындағы шығармашылық потенциалдарын үнемі жарыққа шығара бермейді. Олай болса, шығармашылық қабілеттің физиологиялық негізін сипаттауда әрбір бала белгілі бір нышанымен туылатындықтан, ал оның дамуы кейінгі дамытушылық жағдайларға байланыстылығын басшылаққа алу қажет болады [3].

Оқу процесін оптималдау дидактиканың анықталған заңдылықтар және принциптермен жүзеге асады. Оқытудың бөлек жақтарын, оның мазмұнын, әдістерін, техникалық әдістерін және тағы басқа жетілдіру бойынша кейбір жеке ұсыныстарға қарағанда әдістерді оптималдау жүйесі оқыту процесін барлық негізгі компоненттерін оптималды таңдауын қажет етеді. Сондықтан ол дидактикалық жаңа категориясы, ол оқыту принциптері мен заңдылықтарынан шығады.

И.Я. Лернер оқытудың келесі заңдарын және заңдылықтарын атап кетті: оқытуды тәрбиелеу заңдылығы; барлық оқыту оқушы мен оқытушының екі жақты қарым-қатынасы негізінде жүзеге асады. Оқу процесі тек оқушының белсенді әрекеті арқылы жүзеге асады. Және де оқытушының әрекет белсенділігіде маңызды. Оқу процесі мұғалімінің мақсаты мен оқушының индивитті бір әрекетке мақсатты түрде бағыттау, оны сол әрекетке толығымен кірістіргенде ғана жемісін береді.

Оқу процесінің белсенділігі оқушылардың таным мотивтерімен, оқытушылардың стимулды әдістерді қолданумен заңдылықты түрде байланысты. Стимулдаусыз оқушылардың белсенді оқу-танымдық әрекетін, тәрбиелеуін дамуын қамтамасыз ете алмайды. Міне сол себептен оқу процесін стимулдау әдісін қолдану керек және де оқу-танымдық әрекетінің басқада мотивациясын қолдану қажет.

Оқу-танымдық әрекетін ұйымдастыру әдісі тексеру және өзін-өзі тексерумен заңдылықты түрде байланысты. Бұл заңдылық оқу әдісі таңдаудағы мақсатты ғана есепте алмай, сонымен қатар оқу мазмұнындағы спецификаны, оқушылардың жеке қасиеттерін және дамуын, оның оқуға деген дайындығын есепке алу керек.

Оқытуды ұйымдастыру формасы мақсаты, мазмұны және оқыту әдістерімен байланысты. Бұл заңдылықты ескеру мұғалімдерге оқу танымдық әрекеттерін ұйымдастыруда жалпы сыныптау, топтау, жеке даралық түрді байланыстыруға мүмкіндік береді.

Оқыту ырғағының тым жылдам немесе тым баяу болуынан оқыту және оқушының дамуы төмендейді. Бұдан шығатын қорытынды әр нақты ситуацияда ең жақсы оқу ырғағын тауып және оқу уақытын жоспарлап, тақырыпты түсіну үшін барлық жағдайдың жасалуы мүмкін [4].

Біз зерттеу жұмысымызда бастауыш мектеп кезеңін алып отырған себебіміз, шығармашылықты жеке адам ретінде дамуына бұл кезеңнің мәні зор. Сондай-ақ қабілетті балалардың шығармашылық потенциалын дамытуда оқыту жүйесіне бірқатар өзгерістер енгізу, оқыту үрдісін біршама жаңаша ұйымдастыруды да негізге алу қажет.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Президент Н.Ә. Назарбаевтың “Қазақстан-2030” жолдауы 1997 жыл, қазан// <http://malimetter.kz/kazakstan-2030-strategiyasy/>
2. Бабаев С. Б. Жалпы педагогика - Алматы : NURPRESS, 2011. - 227 б.
3. Кіші мектеп оқушыларының мотивациясының бейімделуі .Г.Елубаев // Бастауыш мектеп 2003ж.
4. Байжұманова Б.И. Бастауыш мектеп оқушыларының танымдық қабілетін дамыту// «Қазақстан мектебі» 1999.

**БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ БОЙЫНДА АДАМГЕРШІЛІК-
РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ.**

*Адамова З.Х, Манас Р.Т.
№101 мектеп-лицейі*

Адам өмірінің «алтын бесігі» -мектептің есігін ашқан балдырған жарығы мол жаңаша өмірде адамдық асыл қасиеттерді қастерлеп,өмір заңдылықтарын үйренеді. Адам бойында адамгершілік құндылықтарды қалыптастыруда адамгершілік тәрбиесі негізгі орын алады. Жалпы педагогикалық, психологиялық түсінік тұрғысынан қарағанда, адамгершілік-адам бойында қалыптасатын адами қасиет.

Рас, қазіргі кезде материалдық қажеттіліктер өте маңызды,алайда адам тек қана тән емес,ол-үлкен қажеттігі бар жан да.Қазақта мынадай фразеологиялық сөз тіркестері де көптеп кездеседі: рухани бай адам, рухы жоғары, рухы жоқ, ұлттық рух, рухтанып кетті т.с.с. Осы тіркестерге сүйене отырып «рух»деген ұғымның адам бойындағы ерекше бір күш, қуат екендігін байқауға болады.Сондықтан ол-адам бойында кездесетін барлық жақсы қасиеттер мен жасайтын барлық игі істерінің қайнар көзі.

Инновациялық мектеп санатына жататын №101 мектеп-лицейінің әрбір шәкіртін тәрбиелеуде бастауыш сыныптан бастап тұрмыстық тегі мен санасы тұрғысынан алғанда келешек қоғамның бір-бір тірегі боларлық тұлға деп тани отырып,олардың әрбір сабақта ұлтымыздың және шығыс халықтарының рухани мәдениетіне бірте-бірте жақындауына,ал түпкі нәтижеде әлемдік мәдениет даңғылына шығуына ықпал етерлік тәрбиемен ұштастыра өткізуді мақсат етеміз. Әрбір халық руханиятының қайнар бұлағы-оның халықтық педагогикасы мен ұлттық салт-дәстүрлері екені мәлім.

«Адамға ең алдымен білім емес,тәрбие берілуі керек,тәрбиесіз берілген білім-адамзаттың қас жауы,ол келешекте оның барлық өміріне апат әкеледі»деген ұлы ғұлама Әл-Фарабидің ойы жас жеткіншекті тәрбиелей отырып оқытудың маңыздылығына меңзейді.

Қазіргі таңда бұл талаптарды жүзеге асырудың мынадай мүмкіндіктері бар:

1.Адамгершілік құндылықтарын,халықтық педагогика мен салт-дәстүрді кез-келген пәнді оқытудың мазмұнына енгізу.

2.Сыныптан тыс сабақтарда,күнделікті өмірде баланың адамдық асыл қасиеттерді игеруіне ықпал ету.

3.Жеке пән ретінде жүргізілетін сабақтардың бағдарламасына енгізу. (Өзін-өзі тану) Жоғарыда атап өтілгендей бастауыш сынып оқушыларының әлемдік мәдениетті

оқып-үйренуінің алғашқы сатысы-өз ұлтының әдет-ғұрпын, салт-дәстүрін үйренуден басталады.

- Мысалы,өзім кез-келген сабағымда өз шәкірттерімнің ұлттық сана-сезімдеріне әсер ете отырып,оқушы бойында ұлттық мәдениетті, өнерді, салт-дәстүрді қалыптастырып,оны әрі қарай дамытуға көңіл бөлемін.

Шын мәнінде, жалпыадамзаттық құндылықтар ұғымына енетін өмір құбылыстарының бәрін сабақтардың кез-келгенінде көрсетуге болады.

Мәселен,дүниетану сабағында «Құстар»тақырыбын оқыту барысында балалар табиғат пен адамның,қоғамның арасындағы тығыз байланысты ажыратады.Отанға сүйіспеншілік,туған жерге деген ыстық сезімдері артады,Құс екеш құс та туған жерге оралады.Алысқа ұзап кетсең туған еліңді аңсайсың,оның топырағы,ауасы,тіпті туған үйіңнің мұржасынан шыққан түтіннің иісін де сағынасың. (Оралмандар,шетелде тұратын қазақтардың туған жерге оралуы);құстардың ұя салып балапан өрбітуін әрбір баланың жанұясындағы өмірімен салыстыру,құстардың бойындағы қасиеттерді адам бойындағы қасиеттермен салыстыру т.с.с.

1 сыныптың ана тілі пәнінде берілген «Сауысқан мен көкек»мәтінін өту барысында көкектің өзінікі деген ұясының болмауы,жұмыртқасын басқа ұяға тастап кетуі, балапанын басқа құстардың басып шығаруы, көкектің өз балапанына қамқорлық жасамауы қазіргі кездегі қоғамдағы кездесетін «тастанды балалар»мен «қарттар үйінің»көбейіп кету жағдайларымен салыстырыла оқыту нәтижесінде балалардың бойында аяушылық сезімдерін тудырады және ата-анасы қартайған шағында оларға қамқоршы болуға тәрбиелейді,ата-ананың баласы алдындағы борышы мен міндеті туралы ұғымдар қалыптастырады.

- Сыныптан тыс сабақтарды баланың адамдық асыл қасиеттерді игеруіне ықпал ететіндей бағытта ұйымдастыру баланың шығармашылығын оятып,жан дүниесімен сезінетін тамаша ойларға жетелейді.Сыныптан тыс шараларды ұйымдастыру: табиғатқа серуен,мұражайға,театрға бірге бару, мектептен тыс кездесулер кезіндегі пікірталастар, әңгімелер т.б. баланың рухани-адамгершілік тағлымына кері әсер етуші факторлар:соғыс ойындары, жат қылықтарды жариялайтын бейнетаспалар мен компьютерлік ойындардың орнына көбірек қолданылса –бұл рухани адамгершілік тәрбие үшін тамаша құралдар.

- Бүгінгі таңда жалпыадамзаттық құндылықтар балаларға жеке сабақтарда (Өзін-өзі тану) беріледі.Бұл сабақта баланың ішкі жан-дүниесін оятудың және дамытудың тәсілі ретінде төмендегі іс-әректтер жүзеге асырылады:

- 1) Тыныштық сәті.
- 2) Жағымды ойларға бейімдеу.
- 3) Үлгі аларлық әңгімелерді,нақыл сөздерді,ертегілерді тыңдау және талқылау.
- 4) Ән және музыка тыңдау.
- 5) Топтық қызмет.

Әрбір құндылық өз бойында бірқатар адамгершілік ұғымдарын сақтайды. Жас бала тамылжыған табиғатқа, әсем әуезге, жақсы сөзге, айналадағы ақкөңіл адамдарға, жақсы тұрмысқа қызығады.

Мысалы «сүйіспеншілік»деп аталатын адамгершілік құндылық қайырымдылықты, жан аямай еңбек етушілікті, шыншылдықты, тірі нәрсенің бәріне аяушылық білдіруді және жанның көптеген басқа сапаларын көрсетеді. Әр сабақта адамгершілік құндылықтардың біреуі ғана алынып,әдістер мен тәсілдердің бәрі оны жан-жақты ашып көрсету үшін пайдаланылады.

➤ Тыныштықта отыру –жақсы ой ойлауға икемделу мен ақылдың жан сезіміне қызмет етуіне жол ашады.Соның нәтижесінде біздің ішімізде жатқан кез-келген ақпаратты алу мүмкіндігі туады.

➤ Жағымды ойға,ізгілік күйге бейімдеу- өзіне және жақындарына іштей ізгі тілек білдіру.Жағымды ойлардың маңызы зор.Ол өзіне деген сенімді дамытады, қорқынышты болдырмайды,адам бойына салмақтылық пен қайырымдылық әкеледі.Тек қана

жақсылықты ойлап, адам баласына ізет көрсету, инабатты болу айналасындағыларға ізгілік нұрын шашады. Балаларды жас кезінен бастап көтеріңкі ойлардың мәнін түсіне білуге үйрету керек. Ең бастысы балаға біздің ойларымыз қандай болса, өміріміздің де сондай болатынын түсіндіре білу керек.

➤ *Баланың рухани жан дүниесін оятып, дүниетанымын қалыптастыратын әңгімелерді, ертегі-өлеңдерді, жыр-дастандарды төмендегіше іріктеп алуға болады:*

1. Көлеміне назар аудару. Балаға қозғалмай ұзақ отыру қиынға соғады.
2. Мазмұны сабақтың тақырыбына сәйкес болғаны жөн.
3. Олар балаға қандай болмасын құндылықты түсінумен қатар, өз пікірін тудыратындай болу керек.
4. Баланың жас ерекшеліктерін ескеру қажет.

➤ Барлық балалар *ән айтуды және музыка тыңдауды* жақсы көреді. Музыка мен өлең сезімді оятып, шығармашылық қабілетті жетілдіреді. Сабақ кезінде жағымды әуен естіліп тұратын болса, балалар сабақты жақсы игеріп әкетеді. Музыка шығармашылыққа дем береді. Сондықтан балалар сурет салумен, жабыстырумен, әдеби шығарма жазумен айналысқан кезде оны қосып қойған жөн. Музыка адамның санасын оятуға, оның бойынан күтпеген талант пен қабілетті ашуға себепкер болады.

➤ Баланың мінез-құлқын, қалыптастырып, олардың білімін дамытуда, жас кезінен дұрыс қарым-қатынас жасай білуге үйретуде топтық жұмыстың ерекше маңызы бар. Бір ұжымдағы іс-әрекетке қатысушы әрбір адам сол топтың абыройын, намысын қорғауға міндетті. Жеке адамның адамгершілік қасиеттері айналасындағы адамдармен игі қарым-қатынас жасай білуі арқылы қалыптасады. Топтағы жұмыс бірлесіп орындалады: біреуі оқушылардың пікірлерін жазып отырады, енді біреуі тақтаға іледі, біреуі суретін салады, сызбаларын жасайды, енді біреуі жазылғанды дауыстап оқиды.

Бала бойында жалпыадамзаттық құндылықтарды қалыптастыруда сабақтарға да қойылатын талаптар ерекше. Мысалы әр мұғалімнің сабақ оқытуда өзіндік стилі болады. Әр ұстаз өзіне белгілі тәсілдермен оқушылар зейінін аударуға қол жеткізеді.

«Өзін-өзі тану» сабақтарында адамгершілік қасиеттерді бала бойына сіңіру, қалыптастыруда мұғалім нені ескеруі керек:

а) Жаттап алуды талап етпеу.

Басқа пәндерден ерекшелігі сол жалпыадамзаттық құндылықтар жөніндегі сабақтардың тақырыптары дәлме-дәл ғылыми есеп-қисап пен фактілерге негізделінбейді. Сондықтан балалардан өткен сабақтың тақырыбын оқуын және айтып беруін талап етпеу керек.

Алайда оқушылар хормен айтатын әннің сөздерін, өлеңдер мен қара сөздерді (прозаны) жаттауға беруге болады. Есте сақталынып қалған мәнді өлең сөздері, қара сөздер бала бойындағы жақсы ойлар мен дұрыс дағдыларды дамытуға көмектеседі.

ә) Баға қоймау.

Мұғалім оқушылармен күрделі өмірлік проблемаларды талдауына көмектесетінін есінде ұстағаны жөн. Бұл жолда әр бала өзіне қойылған сұраққа шын жүректен үн қатуы мүмкін. Сол себепті оның жауабына баға беруге асықпаған жөн. Егер мұғалім берген жауабы үшін бір баланы мақтап, екіншісін сынға алатын болса, онда мұғалім көздеген мақсатына жетпейді. Өйткені баланың жан сезіміне кері әсерін тигізетін жағдайлар оның көңіл-күйін бұзады, шығармашылық қабілетін тежейді.

Ұтымды әдіс-кез-келген пікірге қолдау жасай отырып, айтылған әрбір ойды мақұлдау және жауаптарды бірлесе талқылау.

б) Өмірмен байланыс.

Қоршаған шынайы өмірмен тығыз байланыс жасамайынша сабақтың тақырыбы тек теориялық тұрғыда қалып, өмірдегі өзгерістерді шынайы жеткізе алмайды. Әңгімеде баяндалатын қандай да бір өмірлік оқиғаны туыстарымен, таныстарымен, ата-аналарымен немесе достарымен талқылауға ұсынуға болады.

в) Мұғалім бейнесі.

Балалар үшін ұстаздың жеке басының ерекше маңызы бар. Балаларға жалпыадамзаттық құндылықтар бірлігін бергісі келетін мұғалім ең алдымен осы құндылықтарды өзі ой-санасынан өткізіп алуы керек. Тек осы жағдайда оқушы жүрегіне баратын жол табылады. Бұл, шынын айтқанда, ең бастысы болып табылмақ.

Бастауыш сынып оқушыларының бойында адамгершілік рухани құндылықтарды қалыптастыру-жеке тұлғаны қалыптастырудағы бүгінгі күннің өзекті мәселесі болып табылады. Сондықтан, басты шарт-бұл:

- білім беруді баланың сезімдік әсеріне негіздеу;
- жанның таза және сау болуын ескеру;
- өз Отанын сүйуге үйрету,
- адамгершілікке, кішіпейілділікке тәрбиелеу;
- берілетін білімді негізінен судан, жерден, ауадан, яғни қоршаған өмірден беру;

Әдебиеттер тізімі:

- 1) Бастауыш мектеп. Алматы. №10, 2004.
- 2) Ғаббасов С. Изгілік әліппесі. Алматы, Мектеп-1988.
- 3) Игенбаева Б.К. Мен-Адаммын. Алматы-2000.
- 4) Назарбаева С.А. Ұстаздан ұлағат. Алматы, Атамұра-2000
- 5) Озғанбаев Ө.О. Халықтан асқан ұстаз жоқ. Алматы-1997.

ОҚУШЫЛАР ҰЙЫМЫ АРҚЫЛЫ ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУДІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

*Әмірбекова М.Р., Медиева С.Х., Скакова А.К.
Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ*

Оқушылар ұйымы – балалар мен жасөспірімдердің өз еріктерімен белгілі бір мақсат қойып, білім дағдылары мен пайдалы істерді игеруде ұйымдық түрде арнайы топқа біріккен шығармашылық әрекеттерінің үрдісі болып табылады. Ондағы тәрбие мәселелерінің маңызы мен әлеуметтік мәнін Луначарский А.В., Крупская Н.К., Макаренко А.С., Сухомлинский В.А., Блонский П.П., Лебединский В.В., Бабанский Ю.К., Болдырев Н.И. т.б қарастырған.

Оқушылар ұжымындағы өзін-өзі басқару жүйесінің негізін салушы американдық педагог Э.Джилль болды. Бұл жөнінде ол өзінің “Мектеп республикасы – Republic of school” (1897) атты еңбегінде баян етеді. Солардың бірі Ұлыбританияда пайда болған “скауттар” атты балалар мен жасөспірімдердің бірлестіктері болып табылады.

1907 жылы Британия Корольдігінің қолдауымен, Лондон қаласында тұңғыш скауттар ұйымының Құрылтайы өтеді. 1921 жылы Дүниежүзілік скауттар ұйымы құрылды. Оған 63 мемлекеттің (Патшалы Ресей, Америка, Германия, Италия, Франция, Швеция, Индия т.б) өкілдері мүше болды.

Патшалы Ресейде Царское Село (Пушкин қаласы) қаласында 1909 жылы тұңғыш Скауттар ұйымы тұсауын кесті. 1914 жылы Ресей Императоры Николай II “Русский скаут” атты қоғамдық ұйымды құру жөніндегі Патша Жарлығына қол қойды[1].

Кеңес үкіметі және социалистік даму бағытын ұстанған мемлекеттерде (Болгария, Куба, Германия, Венгрия, Вьетнам т.б.) балалар мен оқушылардың ұжымдық топтасуларының аса белсенді көріністері – пионер ұйымының құрылуына негіз болды.

Пионер ұйымы туралы Үлкен Кеңес Энциклопедиясында: “...Бүкілодақтық В.И.Ленин атындағы пионер ұйымы балалар мен жасөспірімдердің өзін-өзі басқаратын, бұқаралық коммунистік қоғамдық бірлестік болып табылады...” делінген. 1945 жылдары

“тимуршылар” атты мектеп оқушыларының қайырымдылық қозғалысы бүкіл одақты шарпыды. Пионер көсемдері мен белсенділерін дайындау барысында бүкілодақтық “Артек” пионерлер лагерінің маңызы өте зор болды.

Мектептегі оқушылар ұжымының негізгі қалыптастырушы күші – оқушы балалардың қоғамдық қарым-қатынасы. Балалар арасындағы қарым-қатынас, мектеп оқушылар қауымының қоғамдық пікірін қалыптастырады. Оқушылардың өмірге және мектептегі педагогикалық ықпалдарға деген көзқарастары олардың жас ерекшеліктеріне қарай әр түрлі сипатта дамиды.

Ғұлама бабамыз Әл Фараби жас ұрпаққа тәрбиесіз білім беруге болмайтынын ескертті. Я.А.Коменскийдің ойынша ұйымдық тәрбиенің негізгі ошағы отбасы дәстүрі мен тәрбиеленуші оқушылар қауымдастықтары – ата-баба тағылымдарынан бастау алғанда ғана, оларға білім берудің тиімділігі мен сапалылығы және қоғам үшін қажеттілігі арта түседі деп санаған[2].

И. Песталоцци ұрпақ тәрбиесінде адамгершілік құндылықтардың басты орын алуын меңзеген. Ж.Ж. Руссо тәрбиенің негізгі көзі – ата салтында деп санаған. Дж. Лоокк бала тәрбиесі тек қоғамдық, я болмаса әулеттік қажеттілік ғана емес, ол адамзаттың өркениеттік қозғаушы күші ретінде ғылыми тұрғыда арнайы қарастыруды қажет санады.

К.Д. Ушинский тәрбие мәселесін ауқымды ғылым саласы ретінде қарастырады. Оның ойынша, жас ұрпақтың санасына адами қасиеттер мен ізгілік тағылымдарын қалыптастыру біріншіден - ғылыми зерттеу жетістіктеріне негізделсе, екіншіден – халықтың тәлім-тәрбиелік құндылықтарына сүйенуі керек деп, тәрбиенің “халықтық принципін” ерекше атауына мән беруді қуаттады.

С.Т.Шацкий мектептегі оқушылар ұйымын-балалардың қоғамдық бірлестіктері деп санады. Оның ойынша оқушылар ұжымындағы тәрбие жұмыстары баланың танымдық ерекшелігі мен мүмкіндіктеріне, денсаулығы мен физиологиялық дамуына және эстетикалық талғамына байланысты жүзеге асырылу керек деді.

В.Лебединский зерттеуінде пионер, яғни оқушылар ұжымындағы тәрбие мәселесін педагогика ғылымының бір саласы ретінде қарастырған. Оның ойынша оқушылар арасындағы өзін-өзі басқару жүйесінің мектеп қажеттілігіне айналуы – демократиялық қағидаларға негізделе отырып жүзеге асырылуында дейді. Н.И Болдырев өз еңбегінде оқушылар ұйымының негізгі көрсеткіші-жалпы идеялық ортақ әрекет, оқушылар арасындағы тығыз қарым-қатынас, жалпыға ортақ басқару жүйесі, көпшілікке ортақ жауапкершілік пен ұжымның әр мүшесіне қойылатын ортақ талаптар болмақ [3].

Балалар ұйымының жаңа формациядағы жағдайы жөнінде Л.В.Алиеваның докторлық диссертациясында бірқатар маңызды мәселелер көтеріледі. Зерттеуші А.В.Волохов Л.В.Алиеваның тұжырымдарын одан ары дамыта келе, балалар әлемі үшін ешқандай шекара жоқ екенін растай түсіп «социокинетика» ғылымының қажет екені жөнінде маңызды ұсыныс жасайды.

Р.Д. Иржанова өз еңбегінде мектепте пионер мен комсомол жұмыстарын ұйымдастыруда сынып жетекшісінің шешуші рөл атқаратынын атап өтеді. Б.Ы. Мұқанова Қазақстандағы пионер ұйымының әлеуметтік мәселелеріне арналған үкімет пен басқару органдарының қаулы-құжаттары және басқа маңызды іс-шаралар жөнінде баяндап өтеді. Р.Байназаров оқушылар ұжымындағы тәрбие жұмыстарын көпшілік қауыммен бірлесе отырып жүргізу керектігін атап өтеді. Оның ойынша бұл істі әулет пен отбасы дәстүрі, туыстық қарым-қатынас, сондай-ақ педагогтар мен ата-аналар қауымдастықтары арқылы ұйымдастыру оқушы санасында көпшіл, ұйымшыл, шығармашыл және басқа ерекше қасиеттердің қалыптасуына әсер етеді деп санайды. Н.Б. Абаеваның ойынша оқушылар ұжымындағы тәрбие жұмыстарын жандандырудың педагогикалық жолы-ұжымдық топтардың жоғарғы органы пионер жиыны болып табылады[4].

Ұзақ жылдар бойы Кеңес үкіметінің мектептегі пионер жұмысының жалпы үрдісін қатаң қадағалап, тәрбие жұмысын ұйымдастыруда коммунистік идеологияға негізделген саяси бағыт ұстанғаны – мектептегі жалпы оқу-тәрбие жұмыстарының саясаттануына

әкеліп соқтырды. Сол себепті мектептегі тәрбие жұмыстарында ұлттық тәрбие жұмыстарын жүргізу қажеттігі туды деп санаймыз.

Ұлттық тәлім-тәрбие бастаулары тарихи дәуірлер көшінде заман талаптары мен құбылыстарының өзгерістеріне қарай өзінің даму мен қалыптасу генезисінің ерекшеліктерімен сипатталып отырды.

М. Қашқаридың: “Ұлым, менің өсиетіммен жанды аузыңа қаратқын. Ғалым болып, білімді ел ішіне таратқын.”,- деген тағылымдық өсиеттер арқылы, жас ұрпақтың тағдыры мен болашағына деген алаңдаушылығын білдіреді.

Ал, халық тәлімгері атанған Қайқауыстың “Кодекс куманикус” атты еңбегінде: “...ей перзенті дүниедегі басқа заттарды өз өрнегің сияқты танып түсіне біл. Аллаһ тағала, адамзатты жаратты. Оған өмір сүруге қажетті өнер, білім, саясат ағымдарын жаратты. Сені жан-діліңмен жақсы көріп, тәрбиялап жүрген ата-анаңның көңілін қалдырма. Білім – ақылдың ажар көркі. Аңдасаң – ақыл деген қымбат нәрсе. Оны ұры алып кете алмайды, отқа жанып, суға ақпайды..”, - деген астарлы ұғымдары арқылы ұлттық тәлім-тәрбие тамырларының тереңде жатқанын пайымдайды.

А. Йассауи өз өсиетін шын мәнінде шәкірттерге аманат қылу дәстүрін ұстанады. Аталмыш қағидалардың жоғарыда айтып кеткендей адамның танымдық қабілеттерінің жас ерекшеліктеріне негізделе отырып баяндалғаны байқалады.

Асанқайғыдан бастап Абайға дейінгі алып тағылым кеңістігіндегі қазақ ғұламаларының тәлімдік идеялары – қазақи қанымыз бен ұлттық намысымызға сіңген мәңгілік рухани құндылықтар ошағы болып қала бермек. Дала абызы Асанқайғының ой әпсаналарында табиғат, адам және кеңістік дүниелері орын алады. Мұндағы шартты түрде қабылдап отырған асыл тас – табиғат ортасы, асыл сөз – адамзат парасаты, жел мен ой толқыны – тылсым кеңістіктің таңғажайып құпиясы болса керек. Абыз бабамыз аталмыш ой маржандарын ұрпақ санасына жұмбақ зерде жүйесі арқылы жеткізуді мақсұт еткені байқалады.

Ұлы ағартушы, Ы. Алтынсариннің қазақ баласының болашағы үшін бойындағы бар күш-жігерін арнағанын қоғамдық қатынастардағы шығармашылық істермен айналысуда өз ұлтының тарихын, мәдениетін, әдет-ғұрпы мен салт-дәстүрін өте жоғары бағалап, оның оқу-тәрбие жұмыстарында іске асыру идеяларын алдына мақсат етіп қойғанын көреміз.

XX ғасырдағы әлемдегі өркениетке - Ұлы Абай мұралары философиялық ойлар мен танымдық-тағылымдық ғибраттар қазынасын басқа қырынан көрсетті. Қазақтың ұлттық таным мен тағылым тарихнамасын Абайға дейінгі кезең және Абайдан кейінгі кезең деп атауымызға болады. Ұлттық тәрбие атауын алғаш әдеби-педагогикалық оқулықтарға енгізген М. Жұмабаев болды[5].

Кеңес үкіметі тұсында Қазақстанда қазақтың ұлттық тәрбиесі жөнінде арнайы ғылыми еңбек жазуға мемлекет тарапынан мүмкіндік болмағаны белгілі. Оған кеңес заманында жүргізілген зерттеу жұмыстарын талдау барысында көз жеткіздік. Халық педагогикасы, немесе ұлттық тәрбие мәселесі арнайы ғылыми-зерттеу немесе пән оқулығы ретінде қарастырылмай, негізінен ғылыми мақала, тезис, қосымша мағлұматтар негізінде Т.Тәжібаев, М. Ғабдуллин, Б.Момышұлы, Б.Адамбаев, Х.Арғынбаев, М.Әлімбаев, С.Сауытбеков т.б еңбектерде көрініс тапқан.

Педагогикалық проблемаға жақын зерттеулер жүргізген (Байсарина С.С., Сайдахметов Б.С., Пенева Л.Д., Сыздықов М.Е., Дүйсенбаев А.Қ.) ғалымдардың еңбектеріне жүргізілген талдау біздің алға қойған мақсатымыздың дұрыс бағытта өрбігенін растайды. Аталған ғалымдар тәрбие үрдісінің белгілі ортада қалыптасуы, жоспарлануы, қабылдануы және жүзеге асырылуы педагогикалық шарттарға негізделуі керек деп санайды. Аталған тұжырымдар біздің алдағы уақытта өз зерттеу жұмысымыздың ғылыми бағытты анықтауға мүмкіндік берді.

Осыған орай біз алдымен мектептегі оқушылар ұйымы арқылы ұлттық тәрбие жұмысын ұйымдастыру қажеттігін қамтамасыз ететін және оның оқушылардың қоғамдық пікірлері арқылы қалыптасатын педагогикалық атмосфераның болуы; қоғамдық пікір

негізінде пайда болған құнды тәлім-тәрбиелік идеялар қорын жинақтау және аталмыш жүйенің толыққанды жүзеге асырылуының педагогикалық шарттарын айқындау сияқты міндеттемелерге қол жеткіздік. Ол мәселелерді шешу барысында алдымен зерттеу объектісіне педагогикалық диагностика жасалды. Диагностикалық бақылау барысында төмендегідей міндеттемелерді орындау қажеттігін анықтадық. Оларға:

- оқушылар ұйымы арқылы ұлттық тәрбие жұмыстарын жүргізудің жоспарын құру;
- ұлттық тәрбие жөніндегі ғылыми зерттеулерге талдау жүргізу;
- эксперименттік топтарды анықтау және оларға аталмыш тақырыпқа қатысы бар тапсырмалар жобасын құрастыру;
- эксперименттік жұмыстардың нәтижесін анықтау;
- қол жеткізген нәтижелер негізінде оқушылар ұйымы арқылы әлемдік мәдениет пен ұлттық тәрбие мұраларын кіріктіре отырып жүзеге асыруға бағытталған моделін жасау;
- зерттеу жұмысының міндет-мақсаттары мен педагогикалық алғышарттарын айқындау;
- педагогикалық шарттардың мотивациялық, танымдық, шығармашылық критерийлеріне мән беру;

Бұдан бірқатар педагогикалық шарттарды анықтауға болатынын білуге болады. Сол себепті балалар арасындағы ұжымдық қарым-қатынастың дамуы үшін бірнеше педагогикалық алғышарттар қажет деп санадық. Олар мыналар:

1 Мотивациялық

- ұжымда (ұжымтопта) оңтайлы педагогикалық көңіл-күйдің (атмосфераның) орнауы;
- жеке тұлғаның қоғам талаптарына сай әлеуметтенуі;
- ұжымның алдында тұрған ортақ мақсатты дұрыс белгілеу; соған сай атқарылатын іс-шараларды дұрыс жоспарлау;
- жоспарланған міндеттердің әркімнің іскерлік қабілетіне қарай дұрыс бөлініп берілуі;

2 Тұлғалық

- іс-әрекетті ұйымдастыру кезінде ұжым мүшелері мен топ көсемдері (лидерлері) мен жетекшілері арасында ортақ іс пен мүддеге деген бірыңғай ынтымақтастық көңіл-күйдің орнауы;
- іс-әрекетті ұйымдастыру кезінде ұжымның жеке мүшелері қиындыққа кездескен кезде басқа топ мүшелерінің немесе топ жетекшілерінің көмекке келуі;
- істі атқару кезінде ұжымдағы тәртіптің қатаң сақталуы, азшылықтың (топтың жеке мүшелерінің) көпшілікке бағынуы; олардың пікіріне құлақ асуы;

3 Шығармашылық

- істі көпшілік болып бірлесе атқару;
- топ жетекшісінің ұжым мүшелерінің іс-әрекетін бақылап-басқаруы, ерекше еңбексүйгіштігімен көзге түскен топ мүшесінің әрекетін бағалап-марапаттауы;
- атқарылған істі қорытындылау, ұжымның қолы жеткен табыстарға көпшілік болып қуана білу;

Кеңестік тоталитарлық саяси жүйеде көпұлтты халықтардың да өзара теңдігі мен дербестігі де бұрмаланып келді. Осындай қасіреттен арылу үшін және рухы мен намысы биік ұрпақты сақтап қалу үшін – қазақи бағыттағы ұлттық тәрбие жүйесі керек екенін бұқара халық іштей сезінді.[4]

Ұлттық тәрбиенің ұрпақ тағдырын шешетін ұлы қазынамыздың бірі екенін айтуға, талап етуге және дәлелдеуге тырысқан ғалымдар мен жаңашыл педагогтардың ұсыныс-пікірлері мен әдістемелік бағдарламалары мектеп оқушыларына ұлттық тәрбие берудің құралына айнала алмай келді. Айтылған мәселенің шешімін табуда республика көлемінде бірқатар жұмыстар атқарылды[6].

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Ыбырай Алтынсарин және халықтың салт-дәстүрі //Тезисы докладов и сообщений на республиканской научно-практической конференции к 150-летию со дня рождения И. Алтынсарина (16-18 октября 1991 г). – Костанай, 1991. – С.34-35.
2. Ғаламдық жаһандану кеңістігі һәм ұлттық тәрбие // Современные тенденции управления развитием человеческих ресурсов в системе образования. Мат.научно-практ.конференции (12-13 апреля 2005 г). – Алматы, 2005. – II часть, С.353-358.
3. Ұлттық тәлім-тәрбиенің тарихи кезеңдері // Гуманитарное образование в условиях модернизации казахстанского общества: опыт и перспективы. Сб.материалов республиканской научно-практической конференции (21-22 апреля 2005 г) / ЕАГИ. – Астана: Изд-во ЕАГИ, 2005. – С. 291.
4. Оқушылар ұйымының тарихы: Скаутизмнен пионеризмге дейін // Білім берудегі менеджмент. – 2005. – № 2 (37). – С.56-63 б.
5. Оқушылар ұжымының пайда болу генезисі // Бастауыш мектеп. – 2005. – № 7. – Б.18-20 б.
6. Мектептегі оқушылар ұйымының тәрбиелік моделі // Білім беру жүйесіндегі этнопедагогика. – 2005. – №6. – Б. 62-64.

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ДЕҢГЕЙЛЕП-САРАЛАП ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

*Әбдіғаптар Ж.С., Сапарбекова М.С.,
Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті*

Қазақстан Республикасы бастауыш білімнің мемлекеттік стандартының мақсат, міндеттеріне сүйенсек, білім мазмұнының көп деңгейлілігі білім берудің мақсатына орай, психологияда зерттеліп анықталған баланың жасымен байланысты таным ерекшеліктерін ескере отырып, оқушылардың бәрінің білім алуына тең мүмкіндік берілуі қажет дейтін дидактикалық ұстанымға сүйенгенде, ең алдымен мектеп ұсынылатын оқу материалының базалық деңгейі анықталуы тиіс. Бұл деңгей бастауыш сатыда қандай типті екеніне қарамастан кез-келеген мектептің әр оқушыға ұсынатын білім мазмұнын жан-жақты толық ашады және оқу бағдарламасы осы мазмұнға құралады [1].

Оқу үрдісінде бұл мазмұнды оқушылардың меңгеруі біркелкі болмайды, бір оқушы толық жан-жақты меңгерсе, бұл білім мазмұнының жоғарғы деңгейіне сәйкес келеді. Екінші оқушы толық меңгере алмаса, ол төменгі деңгейге келеді. Бірақ, әр оқушы үшін меңгерілуі қажетті деңгейі оқушы дайындығының ең аз міндетті деңгейіне қойылатын талаптар түрінде анықталады. Осы екі деңгейдің арасында бірнеше деңгейлер болады. Бірақ оқушы меңгеретін білім, білік, дағдылар міндетті деңгейден төмен болмауы керек.

Осыдан туындай келе сынып оқушыларының жеке бас ерекшелігін анықтау басты мақсат болып отыр. Оқушылардың дербес ерекшеліктерін анықтау үшін мұғалім алдымен олардың ықылас-жігерін, есте сақтау мен ойлау қабілеттерін, ынтасын, жалпы білім деңгейін зерттеуі қажет. Сынып оқушыларының жеке бас ерекшелігін және жалпы ой-өрістерінің даму деңгейін анықтау үшін белгілі психолог Р. Аметхауердің интеллекттік құрылымға арналған тестілердің әдістері негізінде педагогикалық – психологиялық тест жүргізіледі. Бұл алынған тесттің нәтижесінде оқушылардың ойлау қабілеттерінің даму деңгейі белгілі ұпайлар арқылы анықталып, жоғары, орта, төменгі деңгей болып үшке бөлінеді.

Сынып оқушыларының жеке бас ерекшеліктері анықталғаннан кейін, деңгейлік саралап оқыту технологиясы қолданылады. Сондықтан іс-тәжірибеде педагогика

ғылымының докторы, профессор Қараев Жауынбай Амантұрлыұлының «Әр түрлі деңгейде оқыту технологиясы» жас ұрпақты оқыту мен тәрбиелеу барысында қолданылады [2].

Деңгейлеп саралап оқыту технологиясы 1998 жылғы оқу жылынан бастап мектептің барлық сатысына, барлық пәндерге еніп, оқу үрдісін жандандыруға үлкен үлес қосып келеді.

Профессор Ж.Қараевтың деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы жаңаша өзгерген мақсатпен оқушылардың өздігінен танып, іздену іс-әрекеттерін меңгертуді талап етеді. Бұл технология – оқытуды саралауға негізделген, оқу үрдісіндегі мұғалім мен оқушының, оқу мазмұны мен түрдің, әдістер мен амалдардың, оқу мақсатының ықпалдасу заңдылығының жүйесі. Бұл технологияның ең басты ерекшелігі: алдымен мұғалім емес, оқушының әсерлену жүйесін қалыптастырады. Оның ерекшелігі:

1. білім стандартына сай нәтиже береді;
2. оқу нәтижесін шынайы дәл бағалау;
3. дидактикалық үрдістің тұтастығы;
4. оқушының оқу-танымдық қызметінің құрылымы мен мазмұнын анықтайтын

оқу үрдісі жобасының болуы.

Бұл технологияның білімдендіру процесіне енуінің себептері: оқу ақпараттық материал көлемінің кеңеюі, оқушы жүктемесі көбейді, барлық оқушыны тек жоғарғы деңгейде оқу мүмкін еместігі түсінікті болды.

Деңгейлік саралап оқыту технологиясының мақсаты әр оқушыны оқушылардың әр түрлі топтарының ерекшелігіне сәйкес бейімдеу, ыңғайлау. Сондықтан бұл деңгейде оқыту технологиясы білім мазмұнының ерекшелігін ескере отырып, оқыту процестеріне енгуге құқылы.

Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы:

- оқушының өз қабілетіне, болашағына сенуіне;
- оқушының ынталандыруға;
- оқушы мен оқытушының ынтымақтастық қарым-қатынас достығына;
- оқушының өз білімін өз бағалай білуіне;
- баға әділдігіне;
- білім көрсетудің әділ сайысына мүмкіндік береді [3].

Деңгейлік тапсырмалар енгізудегі мақсат бастауыш сынып оқушыларын «қабілетті және қабілетсіз» деп жасанды түрде әр түрлі жіктерге бөлуді болдырмау. Осы арқылы деңгейлік және дербес оқыту принциптерімен қатар, барлық оқушыға қатысты, ізгілендіру принципі де сақталады. Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясында жұмыс міндетті үш деңгейлік, қосымша шығармашылық деңгей талаптарынан тұрады:

I. Репродуктивтік деңгей. Бұл деңгей тапсырмаларын орындау мемлекеттік білім стандарты талаптарының орындалуына кепілдік береді. Барлық оқушы бірінші деңгейлік тапсырмаларды орындауға міндетті, сонымен қоса жоғары деңгейлік тапсырмаларды да орындай алуы қажет. Оқушылар жұмысты бір мезгілде бастап, білім игерудегі өз қабілеттері анықтайды. Міндетті деңгейді толық меңгергеннен кейін келесі деңгейге өтеді. Сабақта қандай оқушы болмасын, жақсы оқитынына қарамастан жұмысты I деңгейден орындайды.

II. Алгоритмдік деңгей. Үйренушілік деңгейдегі білімін толықтыра отырып, оқушының ойлау қабілетін жетілдіруге берілетін екінші деңгей тапсырмаларын орындау кезінде күрделі материалдарды реттеуі және жүйелеуі керек.

III. Эвристикалық деңгей. Бұл деңгейде оқушылар тақырып бойынша меңгерген білімдерін жетілдіріп, тереңдетумен қатар, ой қорытуға арналған, дағды қалыптастыратын, әртүрлі әдіс-тәсілдермен орындалатын тапсырмалар орындайды. Оқушы өзі ізденіп, материалды саналы түрде меңгеруі керек.

IV. Шығармашылық деңгей. Оқушы өзіндік шығармашылық деңгейін көрсетеді. Шығармашылық тапсырмалар – оқушылардың білімділігі мен дағдысын қалыптастыру

және оны бағалау деңгейі болады. Өз бетімен талдау жасау арқылы шығармашылық тұрғыдан зерттеу жұмысын жүргізуге баулу.

Осылай бір деңгейден келесі деңгейге өту үшін өз білімін, білік пен дағдысын толықтырып отырады. Нәтижесінде жоғары деңгейлік тапсырмаларды орындау әр оқушының мақсатына айналады [4].

Деңгейлік тапсырмалар рейтинг-ұпай – балл жинау әдісімен бағаланатынын ескерсек, оқушылардың деңгейлік сабақ өткеннен кейін де сол тапсырмаларда жіберген қателіктеріне, тапсырмаларын орындауда қолданған тәсілдеріне анализ жасап, қателіктері мен кемшіліктерін анықтай білуге мүмкіндік береді. Келесі тапсырмаларда оқушы неғұрлым көбірек ұпай жинау үшін ізденіп оқытушыдан, жолдастарынан, қосымша материалдардан білім жинайды

Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясының оқушыларға тиімді қырлары:

- ◆ Топ оқушыларының барлығы деңгейлік тапсырма орындауы
- ◆ Білім көрсеткішінің нақты және сапалы болуы
- ◆ Оқушының өз білімін өзі бағалап, білім деңгейін дамыта алуы
- ◆ Оқушылардың оқуға ынтасы мен мамандығына деген қызығушылығының артуы

- ◆ Оқушының іздену дағдысының, ұстамдылығының қалыптасуы
- ◆ Оқушы белсенділігінің оянуы
- ◆ Алға қойған мақсатына жетуге дағдылануы, қиындықтарды жеңуге ұмтылуы
- ◆ Оқушының өздігінен жұмыс істеуі мен жауапкершілігінің артуы

Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясының оқытушыларға тиімділігі:

- ◆ Деңгейлеп-саралап оқытуда білім игерудің үш деңгейінің қарастырылуы
- ◆ Оқушылардың сабақ үстінде бірнеше деңгейде жұмыс жүргізуі
- ◆ Білім дәрежесі бірдей топтарды тексеру ісінің жеңілдеуі
- ◆ Оқушылардың жұмыстары әділ бағалануы
- ◆ Оқушы мен оқытушының шығармашылық қызметін белсенді түрде дамытуы
- ◆ Дарынды оқушыларды анықтап, олармен тұрақты және жүйелі жұмыс істеу мүмкіндігінің орнауы

Қорыта айтқанда, деңгейлік тапсырмалар арқылы оқытудың тиімділігі мынада:

1. Өтілген материалды толық меңгереді, өйткені сабақ сайын қайталанып, пысықталып отырады.
2. Тақырыпқа баланысты оқулықта берілген тапсырмалар толығымен орындалады.
3. Оқушы өзін-өзі тексереді, өзінің жіберген қателерін біліп отырады.
4. Талдау жұмыстарын үнемі жүргізіп отырады. Талдаудың барлық түрін сабақ сайын қайталап отырады.
5. Білім сапасы әр сабақ сайын тексеріліп отырады, алған білімдерінің нәтижесі айқын көрініп тұрады.
6. Ойлау қабілетін арттыратын тапсырмалар орындайды.
7. Әр оқушы әр пәннен 100% үлгеріміне қол жеткізудің кепілі болады және әр оқу пәнінің барлық тақырыбы бойынша ең болмағанда міндетті I деңгейді игеруін толық жүзеге асырады.
8. Әр деңгейдің барлық тапсырмаларын дұрыс орындағаны үшін оқушылар сол деңгейді игергеніне сәйкес балдық жүйемен ерекше бағаланады.
9. Сынып оқушыларын жаппай жұмыс істеуге әкеледі.
10. Бос отырған оқушы болмайды.
11. Таланттылар өздерінің қабілеті мен икемділігін одан әрі бекіте түседі, әлсіздер оқуға ниет білдіріп, сенімсіздіктен арылады [5].

Сонымен, жаңа мазмұнды білім беру жүйесіндегі деңгейлеп-саралап оқыту технологиясының алатын орны ерекше. Оқыту технологиясын сауатты қолдана білген әр

ұстаздың білім беру үрдісі нәтижелі және сапалы болатыны сөзсіз. Тек қана осындай ұстаз сабағында жеке тұлғаның білім, білік, дағдысын қалыптастырып, өздігінен даму бағдарын анықтап, дұрыс шешім қабылдай алатын, өзін-өзі жетілдіріп дамытатын тұлға тәрбиелей алады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы мемлекеттік жалпыға міндетті бастауыш білім беру стандарты. - 24 қаңтар 2014 жыл.
2. Қараев Ж. Деңгейлеп-саралап оқыту.-Алматы, 1998.
3. Джелдербаева Ж. Саралап оқыту технологиясының қолданысы Білім технологиялары - 2013. - № 1. - С. 31-32 б.
4. Қоянбаев Ж.. Б. Педагогика. Оқу құралы.-Алматы, 1998.
5. Омарова Г. К. Деңгейлеп оқыту технологиясының тиімділігі Бастауыш сынып . - 2013. - № 4. - С. 2-3 б.

**БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ
САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ТӘЖІРИБЕСІНЕН**

*Әбілдина С.Қ., Жумабекова А.А.
Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ*

Функционалдық сауаттылық дегеніміз – адам өзінің оқу және жазу дағдыларын әлеуметтік ортада қарым-қатынас жасауда қолдана білу қабілеті, яғни адамға өзін қоршаған әлеуметтік ортамен қарым-қатынасқа түсуге мүмкіндік беретін және сол ортаға барынша тез әрі жайлылықпен бейімделуіне жағдай туғыза алатын сауаттылық деңгейі. Бұл деңгейде адам мәтіндерден өзіне қажетті ақпаратты, мәліметтерді іріктеп алуы үшін және сондай ақпаратты басқаларға жеткізе алуы үшін қажетті болатын қабілеттер қалыптасады.

Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады.

Оқушылардың функционалдық сауаттылық мазмұны келесі құзыреттіліктерден көрінеді:

- – оқу, жазу сауаттылығынан;
- – жаратылыстану ғылымындағы сауаттылығынан;
- – математикалық сауаттылығынан;
- – компьютерлік сауаттылықтан;
- – денсаулық мәселесіндегі сауаттылықтан;
- – құқықтық сауаттылығынан.

Психологиялық зерттеулерде анықталғандай, балаларға берілетін білімнің көлемі мен мазмұны олардың өмірден жинаған тәжірибесіне, таным деңгейіне және психикалық тұрғыдан дамуына лайықталуы тиіс. Сондай-ақ олардың сұраныстары мен қабілеттері де ескерілуі керек. Өйткені бала ақпараттар ағынынан өзіне қажеттісін әрі түсініктісін ғана қабылдай алады.

Сондықтан бастауыш сынып үшін оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеру ұстанымы басшылыққа алыну қажет. Бұл ұстанымның мәні – бастауыш сынып оқушыларының ұғымына жеңіл, психологиялық ерекшеліктеріне сай келетін, білім деңгейлеріне лайықталған және олардың өмір тәжірибесін есепке алатын материалдардың қамтылуы.

2013/2014 оқу жылынан бастап біз өз мектебімізде осы әдістеме бойынша жұмыс жасап келеміз. Бірінші жылы біз оқушылардың оқу жылдамдығына жұмыс жасадық.

Жалпы оқу техникасын меңгеру 2 кезеңнен тұрады, ол:

- 1) Шапшаң оқи алу;
- 2) Түсініп оқу.

Оқу жылдамдығын арттыру мақсатында бастауыш сыныптарда төмендегі тренингтерді жүргіздік.

1) Шульте кестесін қолдану бойынша тренинг өткізу.

Шульте кестесі – бұл 25 бөлшекке бөлінген өлшемі 20х20 см құрайтын төртбұрыш, әрқайсысының ішінде 1ден 25 ке дейін еркін түрде сандар жазылған. Орталық цифрға қарап тұрып, кесте ортасынан көзді алмастан, көріп тұрған барлық цифрларды атайды. Жаттығу жұппен жүргізіледі. Жұптас адам қарсы отырып, қарсыласының көзі кестеден жылжымауын бақылайды.

Тапсырманың орындалатын уақыты 1 минут. Біздің мақсатымыз, әр кестені 25 секунд аралығында оқып шығу. Кестедегі сандарды естеріне сақтап алмаулары үшін, сандары әрқилы орналасқан бірнеше кестелер қолданылады. Төменде берілген кестеге ұқсақ 10 кесте әзірлеңіздер.

9	5	11	23	20
14	25	17	19	13
3	21	7	16	1
18	12	6	24	4
8	15	10	2	22

Сандардан тұратын Шульте кестесімен жүргізілетін тапсырма перифериялық көру аумағын қолдану дағдылары, іс-әрекеттің қарқынын көбейту мен қабылдау жүйелілігінің жаттығулары, тренингтік тапсырмаларға сәйкес бір кезеңде, бір мақсатты жүйе болып табылады.

Перифериялық көру аумағы кеңейту

Әр сабақта белгілінген бір уақытты 10 минут перифериялық көру аумағы кеңейту (жан-жағын көру немесе жиекті көру) үшін бөліңіз. Берілген тренингтер жекеше түрде жүзеге асырылады.

ТРЕНИНГ «САНДЫҚ МҰНАРА» Сандар пирамидасы жоғарыдан төменге кездейсоқ орналастырылған екі таңбалы сандардан тұрады және ол сандардың ортасында ретімен орналастырылған 1 таңбалы сандар бар, олардың әр қайсысы тең бөлінген бір ретте орналасқан сандарды нөмірлейді.

Тренингтің басты мақсаты: ортаңғы қатардағы сандарға көз қырын сала отырып, жан-жақтағы сандарды айырып тану.

ТРЕНИНГ «ПОЛИЭТИЛЕН ҚАБЫҚШАСЫ»

Оқу кезінде мәтіннің ортасы жұқа полиэтилен қабықшасын жабады, перифериялық көру аумағымен мәтіннің енін, он жақ сол жақ шетін көруге ерік береді. Оқу кезінде көз мәтіннің он жақ шетінен сол жақ шетіне дейін жылжиды. Перифериялық көру аумағын ұлғайту барысында полиэтилен қабықшасын кішірейтеді, кейін жіңішке жолаққа ауыстырады, аяғында вертикалды сызық қалады, сол сызық бойынша көз астыға және үстіге түсіп отырады.

ТРЕНИНГ «ЖАСЫЛ НҮКТЕ»

Мәтіні бар парақтың ортасына нүкте қою керек. Оқыған кезде нүктені көзден таса қалдырмау керек.

Перифериялық көру аумағын кеңейту бойынша жол картасы

	03.03	04.03	05.03	06.03	07.03	10.03
	Шеткі көру аумағы					ФТ
1-4 сын	Сандық мұнара	Қабықша-сызық*	Қабықша-сызық **	Сызық	«Жасыл нүкте»	

*Қабықша мәтінің $\frac{3}{4}$ бөлігін жабады

**қабықша мәтінің $\frac{1}{5}$ бөлігін жабады

Мәтінді оқыған кезде сөздің айтылуын және регрессияны (оқығанын қайталап оқу) жою

Берілген тренингтер жекеше түрде жүзеге асырылады.

«Алды артына қарамай» оқу

«ӨРТ» Тренингі: Келесі нұсқаулықтарды орындай отыра мәтінді оқуға тырыс:

- Ішіңнен мына сөйлемді қайтала «Мына мәтінді оқуыма бірақ рет мүмкіндігім бар». Көзіңе елестет, мәтін өртеніп жатыр, мәтінді есте сақтау үшін уақыт аз.

- Мәтінді бір рет оқы.

- Мәтінді оқығанан соң алған ақпаратты қайта талқыла.

«САУСАҚ» ТРЕНИНГІ: Мәтінді оқыңыздар, сонымен қатар оқыған сөздерді сол қолыңыздың үлкен саусағымен жауып отырыңыздар.

Тілді тұрақтау (оқыған кезде механикалық кедергілерді жасау)

«Тіліңді жоғары ұста» Тренингі: Мәтінді ауызды кең ашып және тілді таңдайға тигізіп оқу.

«ҚарЫндаш» Тренингі: Тіске қыстырылған бұйыммен (қарындашпен) мәтінді оқындар.Сөздерді оқыған кездегі сөздік, сөзсіз және музыкалық кедергілерді жою.

Сөзсіз кедергі

«Жу-жу-жу» Тренингі: Оқи отырып барлық оқушылар дауыстап ызылдайды («жу-жу-жу...»)

«ӘУЕН» Тренингі: Әуенмен бірге оқу.

Сөйлеу кедергісі

«ӨЛЕҢ» Тренингі: Оқып және сонымен қатар қайта қайта дыбыстап кез келген өлеңді айту (мысалы: «Аю отыр партада»).

Білім беруді оқушылардың жас ерекшеліктеріне бағдарлау ұстанымымен үндес келетін білімнің жеңілден ауырға, қарапайымнан күрделіге, нақтыдан белгісізге қарай берілуі ұстанымын да ескерудің маңызы зор. Осы орайда ұлы ұстаз Абайдың: «Адам ата-анадан туғанда есті болып тумайды: естіп, көріп, ұстап, татып ескерсе, дүниедегі жақсы, жаманды таниды-дағы, сондайдан білгені, көргені көп болған адам білімді болады» деген дана сөздерінен адам табиғатының, болмысы мен танымының қалыптасуының өзі осы ізбен жүретінін байқауға болады. Егер оқу үдерісі, балаларға білім, білік, дағдыларды игерту осы ұстанымға негізделсе, нәтижелі болатыны анық. Бұл оқушылардың келешекте негізгі білім беру сатысында ғылым негіздерін (жаратылыстану, математика, физика, химия пәндерін) меңгеруге дайындық жасауға да септігін тигізеді.

«Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-16 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары» атты құжатында «тұлғаның ең басты функциялық сапалары белсенділік, шығармашыл тұрғыда ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын таңдай алуға қабілеттілік, өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады» деп айтап көрсетілген [1]. Аталған құжатта мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытудың 4 түрлі механизмі қарастырылған. Біріншіден, білім берудің мазмұны мен әдіснамасын түбегейлі жаңарту, екіншіден, оқу нәтижелерін бағалау жүйесін өзгерті, үшіншіден, қосымша білім беру жүйесін дамыту, төртіншіден, оқыту мен тәрбиелеу үдерісіне ата-аналардың барынша белсенді қатысуын қамтамасыз ету.

Бастауыш сынып оқушыларының функционалды сауаттылықтарын қалыптастырудың психологиялық және педагогикалық негіздеріне келер болсақ:

- Бастауыш сынып оқушыларының психологиялық ерекшеліктері ескерілуі керек.
- Оқу, жазу сауаттылықтарын қалыптастыруда, ең алдымен, кіші мектеп жасындағы балалардың ойлауы мен сөйлеуі маңызды орын алады.
- Оқу әрекетінде олардың жалпы интеллектуалдық қабілеттері қалыптаса бастайды.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Оқушылардың функционалды сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 Қаулысы).
2. ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. -Астана, 2010.
3. Оқушылардың функционалды сауаттылығын қалыптастыру (бастауыш сыныптар) - Астана: Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК)

ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Белгібаева Г.Қ., Алимжанова А.К.

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Алдыменен жұмысымның кіріспелі бөлігіне шолу жасағаным, өзім жазған ісіме дұрыс көңіл аударатын шығар деп ойлаймын. Осы тақырыпты таңдағаным қазіргі заманғы білім беру жүйесінің уақыт талабына сай алдында тұрған күрделі міндеттерінің бірі- білім жүйесін қайта құру, білім мазмұнын жаңартып модернизациялау. Сондықтанда халықтық педагогикаға ден қойып технология сабақтарының сабақтастығы негізінде салт-сана, әдет-ғұрып, дәстүрлерді жаңғырта отырып ұрпақ тәрбиесінде халқымыздың өнерін, оның нәзік те көркем сырын ескеріп болашақ мұғалімдерге мәдениеттілікті, көркемдікті, әсемдікті, сұлулықты түсіндірудің және эстетикалық талғамын арттырудың бірден-бір жолы осы мәселені ұлттық үрдісте көптеген ғылым салаларының тоғысқан тұсынан жаңа педагогикалық талапқа сай қарастыру болып табылады [1].

«Ұстаз адамның жан-жақты түсінігі мол, қандай істі болса да тез шешіп, тұжырымдай алатын, ұшқыр ойлы, көреген, батыл һәм шешен болуы керек. Ұстаз шындық пен әділдіктің қажымас жақтаушысы, қайратты күрескері болуы тиіс», - деп Әбу Насыр әл-Фараби айтқандай ұстаздың қай жерде болса да, мектепте де, халық ортасында да ерекше адам екені жүріс-тұрысынан, сөйлеген сөзінен байқалып тұратыны кімге болса да аян. Ал, мектеп ішінде мұғалім- ең басты тұлға. Өнер-білімі жағынан жоғары, тәрбиелік жағынан тағылымы мол, қабілетті, эстетикалық талғамы ерекше әсерлі, практикада өз ісінің шебері, халықтың сенген ой-пікірін, тапсырған жұмысын зор бағалап, орынды аяқтайтын қасиеттерді бойына сіңіре білуі қажет. Өйткені заманымыз да, халқымыз да, әрбір ата-анада өзінің көзінің қарашығындай сақтайтын баласын берсе, халқымыз өзінің болашақ ұрпағын тәрбиелейді деп сенім артып тапсырып отырғанын әр ұстаз жақсы біледі.

Қазақстан Республикасының жаңа білім арналарын қалыптастыра бастаған игі қадамы күннен күнге өрістеп келеді. Оқытуды 12 жылдық жүйеге көшірудің өмірлік қажеттілігі мен талаптарын ғылыми деңгейде танып, қоғамымыздың сан салалы

деңгейінен үйлесімді орнын қалау үшін білім беруді ұйымдастырушы басты тұлға – мұғалімнің кәсіби шеберлігін алдыңғы орынға қою қажеттілігі туындап отыр.

Педагогтың тұлғалық сапаларын жете бағаламау оның еңбегінің нәтижесіне кері әсерін тигізеді сөзсіз. Педагогтың тұлғалық сапасы «педагог-оқушы» қатынас жүйесінде оның әрекетінің психологиялық құрылымына әсер ететін шешуші бөліктердің біріне жатады.

Педагогикада, негізінен, оқыту, тәрбиелеу және дамыту әдістеріне, сондай-ақ оларда білік пен дағдыларды қалыптастыруға көбірек көңіл бөлінеді. Әрине олардың мәнділігін кемітуге болмайды [2].

Тұтастай алғанда мұнда осы критерийлерге сай психология мен педагогика ғылымдарының негізімен қаруланған, шығармашыл ойды табысты іс-шараларға ұластыра алатын қазіргі заман мамандарын даярлау – ең басты әрі өзекті мәселелердің бірі.

Мектептегі оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастырушы және іске асырушы жеке тұлға бұл мұғалім болып табылады. Ол тәрбиенің мақсаттары мен міндеттерін іске асырады, оқушылардың жан-жақты жеке тұлғалық сапаларды дамыту мен қалыптастыруға бағытталған, белсенді оқу-танымдық, спорттық сауықтыру және көркемдік-эстетикалық қызметін ұйымдастырады.

Білім беру мен тәрбие берудегі мұғалімнің шешуші қызметін мектеп тәжірибесінен алынған көптеген мысалдар мен белгілі педагогтардың айтқан қағидалары дәлелдейді.

Ян Амос Коменский балаларға тәлім-тәрбие беріп, ұстаздық қызметті атқаратын мұғалімді өте жоғары бағалады. Ол мұғалімнің ролін жоғары бағалай келіп, былай деп жазды: «мұғалім- мәңгі нұрдың қызметшісі. Ол барлық ой мен қимыл әрекетіне ақылдың дәнін сеуіп, нұр құятын тынымсыз лаулаған жалын иесі, мұғалімдерге тамаша қызмет тапсырылған, күн астында одан жоғары еш нәрсе болмақ емес».

Қазақ халқының белгілі ағартушы – педагогі, қазақ топырағында тұңғыш «Педагогика» оқулығын жазған Мағжан Жұмабаев осы аталмыш оқулықтың кіріспесінде мұғалім туралы: «Қазақтың қаны бір, жаны бір жолбасшысы- мұғалім. Еліміздің аз ғана жылдық ояну дәуіріне баға беру үшін алты алаштың баласы бас қосса, қадірлі орын мұғалімдікі»- деп, қазақ мұғалімдерінің ролін ерекше бағалады [3].

Мұғалім еңбегінің негізгі объектісі әрі субъектісі бала, ал оның дамуының, тәрбиесінің заңдылықтарын жете білу бірінші кезектегі міндет. Осыдан мұғалімді адамтану мамандығының иесі деуге де болады. Мұғалім еңбегі өте-мөте ептілікті, сезгіштікті, шыдамдықты әрі сергектікті талап етеді. Мұғалім- бала жанын сезе білуге, түсінуге бейім, онымен үнемі бірге болудан, араласудан жалықпайтын және одан өзіне зор ләззат алатын адам [4].

В.А.Сухомлинский «Менің өмірімдегі ең басты нәрсе не болып еді? Деген сұраққа ойланып жатпастан-ақ «балаларға сүйіспеншілік» деген болатын-ды.

Жоғары педагогикалық білім берудің қазіргі жүйесінің мақсаты жаңа тұрпатты мұғалімнің үздіксіз, жалпы және кәсіптік дамуын қалыптастыру. Ол төмендегі бағытта сипатталады:

- жоғары азаматтық белсенділік пен әлеуметтік жауапкершілік. Ондай ұстаз еліміздің тыныс-тіршілігіне, балалардың тағдырына қалай болса солай қарай алмайды. Оның қызметіндегі негізгі бағдары жоғары кәсіби борыш сезімі;

- баланы сүйу, балаға жүрек жылуын сыйлауға бейімділігі мен қабілеттілігі. Баланы сүйе де, түсіне білетін ұстаз олармен, ата-аналармен, әріптестерімен педагогикалық ынтымақтастыққа бейім келеді;

- шынайы интеллигенттілік, рухани мәдениеттілік, ұжымдық педагогикалық шығармашылықта өз күші мен қабілетін орынды пайдалана білуге бейім тұратын ұстаз ұжымда қолайлы моральдық-психологиялық ахуал жасай білуге көмектеседі. Ондай ұстаздар балалар үшін үлгі-өнеге болып табылады.

- өз пәнін жете білетін, ғылыми-педагогикалық ойлау стилінің жаңалығы, жаңа құндылық пен шығармашылық шешімдерді алуға бейімділігі бар. Бірсарандылық пен

формализмге табиғатынан жат, шәкірттермен жұмыста әр уақытта да дәстүрлі емес шешім алуға даяр тұратын, ізденіс үстіндегі ұстаз.

Қоғамды демократияландырумен қатар бүкіл жоғары педагогикалық білім беру жүйесін түбірімен жаңартуды қажет етеді. Оның негізіне төмендегі идеялар мен ұсынымдар жатады:

- жоғары педагогикалық білім берудің үздіксіздігі;
- кәсіптік-педагогикалық бағдарлау, базалық-кәсіптік даярлау, мұғалімді кәсіптік жетілдіру;
- шығармашылық қызметке бағдарлау, әрбір мұғалімді қайталанбайтын тұлға ретінде қарастыру, оны даярлауда саралап, жеке шығармашылықпен қарауды қамтамасыз ету;
- жоғары педагогикалық білім беруді жаппай ізгіліктендіру жағдайында мұғалімнің жеке басының әлеуметтік адамгершілік, жалпы мәдени және кәсіптік дамуының бірлігі;
- жоғары педагогикалық білім беруді ізгіліктендіру, қарым-қатынас, әлеуметтік шығармашылық субъектісі ретінде жеке тұлғаға құрметпен қарау;
- қазіргі уақыт талабы болашақты жобалауға сәйкес мұғалім даярлаудың мазмұны, түрлері мен әдістеріндегі өзгерістерінің ашықтығы, икемділігі, әрнұсқалылығы.

Тәуелсіз ел тірегі- білімді ұрпақ десек, жаңа дәуірдің күн тәртібінде тұрған келесі мәселе- білім беру, ғылымды дамыту. Өркениет біткеннің өзегі білім, ғылым, тәрбие екендігіне ешкімнің таласы жоқ. Осы орайда білім ордасы- мектеп, ал мектептің жаны мұғалім екендігі бәрімізге мәлім [5].

Баланың бойына білім нәрін себегін басты тұлға – ұстаз. Яғни жас ұрпақты оқытуда тиімді жағдайлар жасау көбіне мұғалімге тікелей байланысты. Өйткені ұстазға егеменді еліміздің болашағы- жас ұрпақты оқыту және тәрбиелеу тапсырылған. Сондықтан ХХІ ғасырдың мұғалімін дарлауға қойылатын талаптар студенттерді- ертеңгі ұстаздарды оқытудың жаңа түрлерімен қаруландыра отырып, қазіргі уақыттағы мектеп талабына сай кәсіптік дағдыларын игеруге бағытталған оқытудың жаңа жолдарын енгізуді көздейді [6].

Қорыта келгенде нағыз ұстаз, шынайы мұғалім - өскелең ұрпақтың бақыты, қоғамның мемлекеттің байлығы. Әрине, ұстаз деген ұғымның өзі мұғалімнен тек мамандығының шебері ғана емес, сарқылмас білім мен тәрбиенің кеніші, жан-жақты дамыған дар тұлға болуды талап ететіні белгілі.

Өсіп келе жатқан ұрпақ – адамзаттың болашағы, жалғасы. Артта қалған ұрпақ саналы болса, адам баласының жер бетінде жасуы да сан ғасырларға жалғаса береді. Білім күші күдіретті. Ол бар жерде үздіксіз даму жүреді. Бұдан біз білімнің қаншалықты маңызды екеніне көз жеткіземіз.

Жалпы қай заманда болмасын шығыс әлемінде білімге деген талап пен талғамның ерекше болғанын жоққа шығармау керек. Тәуелсіз ел атанып, төбемізге ту тігіп, тіліміздің мәртебесі артып, әлемге атымызды танытып жатқан кезеңде ұлттың, елдің болашағы- жас ұрпақ тәрбиесіне де мықты көңіл бөлінуі қажет.

Бала тәрбиесі ең алдымен, аға ұрпақтың жас жеткіншекке деген сүйіспеншілігі мен қамқорлығынан, ұрпақтан ұрпаққа жалғасқан адамгершілік ізгі қасиеттердің жиынтығынан туындайды. Атадан балаға ұласатын асыл құндылықтар үлкендердің әңгімесінен, іс-қимылынан танылып, сезім арқылы жүректен жүрекке беріліп отырған. Сондықтан егеменді ел жастарының санасына осы ұлттық ұлағатты қасиеттерді сіңіре білудің мәні зор. Адамның адам болып қалыптасуында ата-аналармен қатар, тәрбиеші мен мұғалімнің ролі зор. Яғни мұғалім мамандығының иелеріне болашақ ұрпақты тәрбиелеуде үлкен жауапкершілік жүктелген.

Адамзаттық асыл қасиеттердің жиынтығын алдымен мұғалім өз бойынан тауып алмай, оны жарыққа шығаруды әрекет етпей, оларды баламен қарым-қатынаста шынайы түрде іске асырмай, қоғам, болашақ алдындағы жауапты ісін өз деңгейінде атқара алуы мүмкін емес. Ал бүгінгі күні ұстаздың басты мақсаты- өзіндік адамгершілік

құндылықтарын бала бойына дарыта отырып, оның рухани қазынасын жарыққа шығару, әрбір баланы жек тұлға ретінде жетілдіру үшін оның бойындағы бар құндылықтарын дамыту.

Атап айтсақ, жаңа инновациялық оқыту технологияларын оқу үрдісіне тиімді пайдаланып, белгілі нәтижеге қол жеткізген мұғалімдермен жұмыс істеу. Оқу үрдісіндегі электронды оқулармен жұмыс жасауды, оқытуда эксперименталдық, авторлық бағдарламалармен айналысатын ұстаздардың озық тәжірибесін тарту сынды жұмыстарды іске асыру-негізгі мақсат болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1.Атенова З. Мектеп-білім тірегі Ұстаз -оның жүрегі: Ұстаз ұлағаты// Мектептегі сыныптан тыс жұмыстар.- 2006.- № 9.- 12-13 б.

2.Әмзеев Қ. Мұғалімдердің психикалық саулығын сақтау - білім беру нәтижелігін кепілі [Мәтін]: Ұстаз ізденісі// Психологияны мектепте және ЖОО-да оқыту Преподование психологии в школах и ВУЗах.- 2006. - № 5.- 5-8 б.

3.Бадамұратов Д. Мұғалімдердің қадір-қасиетін бағалай білейік. [Текст]: [Сұхбат] / Шүкірбекова, Ә // Түркістан.- 2005.- 6 қазан.- 9 б

4. Бөлеев, Қалдыбек. Болашақ мұғалімдерді оқушыларға ұлттық тәрбие беруге кәсіби дайындау [Мәтін]: теориясы және практикасы.- Алматы: Нұрлы Әлем, 2004.- 304 б.

5.Бұзаубақова К. Мұғалімнің инновациялық даярлығын қалыптастыру [Мәтін]// Қазақстан мектебі.- 2007.- № 4.- 11-15 б.

6.Жүніс Н. Мұғалімнің кәсіби мәдениеті [Текст]: [Ел тілегі - білімді ұрпақ]// Сынып жетекшісі.- 2005.- N 1.- 36-39 б

ҚОҒАМНЫҢ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯСЫНА САЙ БҮГІНГІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ДАМУЫ

Белгібаева Г.Қ., Сахиева Г.Н.

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Болашақ тек қана өркениеттілік техникалық прогрестің деңгейіне және экономиканың өсуіне ғана байланысты емес. Ол көбінесе адам игілігі үшін негізгі әлеуметтік-экономикалық мәселелерді шешуге дайындығы бар Адаммен анықталады. Сондықтан ХХ ғасырдың екінші жартысында білім беру жүйесін реформалауды қолға алу тегіннен тегін болмай отыр, бұл мәселе мәліметі бойынша бұл көріністің бірден бір себебі әлемдегі өркениетті жоғары бағалау болып табылса, сондай-ақ адамды мәдениеттілікке тәрбиелеудің қажеттілігімен ғаламдық ойлауымен, әлеуметтік прогреске жедел араласуға қабілетті, өзін және шынайы қоршаған ортаны өзгерте алатындай үрдіске қоғам саналы түрде келіп отыр. Бұл ауқымды міндетті жүзеге асыруда жетекші фактор білім беру жүйесі, мұнда басты әрекет ететін, кәсіби педагогикалық білігінің жоғары деңгейін жетік меңгерген мұғалім болып табылады.

Сонымен, тұтасымен алғанда білім беру жүйесінің негізгі іргетасы педагогикалық білім беру болып табылады. Бұл жұмыстың негізінде жоғарғы оқу орындарын қайта бағдарлауды, өздігінен ойлай алатын, алдына мақсат қоя алтын, өз іс-әрекетінің нәтижесінде бақылау жасап, бағалай білетін, рухани-азаматтық қажеттілік дәрежесін, экологиялық көпмәдениеттілік және денсаулық сақтау қазіргі азамат, жастардың тәрбиесін жүзеге асыру болып табылады.

Көкейкестілігі Қазақстан Республикасында педагогикалық білім беру сапасын көтеру, сондай-ақ дүниежүзі бойынша әлемдік білім кеңістігіне кіру және 12 жылдық білім беруге бағдар жасау қажеттігімен байланысты.

Бұл мақаланы жазудағы мақсат – модернизация жағдайында жоғары педагогикалық білім беруде жаңа фармация педагогын дайындауды жасауды көрсету. [1]

Педагогикалық білім беру жүйесін дамыту тенденциясын анықтайтын әлеуметтік-экономикалық талаптарына сәйкес кез келген қоғамда педагогикалық кадрларды дайындау өзгеріп келеді. Әлемдік тәжірибеге жалпы және теориялық талдау жасау негізінде дүние жүзі бойынша төмендегідей педагогикалық білім беруді дамыту тенденциясы анықталды:

Білім беруді реформалау мәселесі және мамандар даярлау (мұғалім) білім беру саласының басыңқы және жүйе түзші саласы ретінде қарастырылады;

Болашақ мұғалімдерді даярлау үздіксіз педагогикалық білім беруден сипатталғандықтан, педагогикалық колледжде, институтта, университетте жүзеге асырылуда, дегенмен де университетте білім беруге көшу жетекші болып табылады.

Жеке тұлғаның белгілі бір сапасын қалыптастыруда, оның кәсіби дәрежесін ескеру. Тұлғаның мұндай сапасы кәсіби-бағалы және болашақ мұғалімінің іс-әрекетіне қарай қалыптасады. Сондай-ақ кәсіби білім беруді реформалаудың мәнін болашақ мамандарды тұлғалық қалыптастыруда қаралу тұлғалық аспектісі, алынған білімі, құрылымы мен мазмұнына өзгеріс енгізу мазмұндық аспектісі, технологиялық аспект.

Жеке басымдыққа шығарған стратегиялық тұрғыдан маңызды және ең өзекті бағыттардың бірі - өткен білім беру жүйесін дамыту және білікті кадрларды даярлау (төртінші басымдық) болып табылады. Білім беру экономикалық және қоғамдық жаңартудың өсіп келе жатқан сұраныстарына сәйкес болуы тиіс. Білім беру реформасы – Қазақстанның бәсекеге нақтылы қабілеттігін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін аса маңызды құралдардың бірі.

Қазіргі кезде «адамзат әлеуеті» көпқырлы категориялық құнды бағытты сипатқа ие болмақ.

Ашық қоғамның жағдайында әлемдік білім беру кеңістігінде ұлттық білім беру жүйелерін интернационалдау мен кірігудің ұтымды, тиімді жолдарын қарастыру – ең маңызды мәселелерінің бірі. Осыған орай білім беру мен азаматтық ресурстардың сапасы геосаяси және геоэкономикалық негізгі фактор болып есептеледі.

Білім берудегі дамудың стратегиясы ұлттық экономика қажеттілігі мен мәдени-ұлттық ерекшелігі бар әлемдік стандарттар негізіндегі білім берудің жаңа ұлттық тиімді механизмдерін құрумен тығыз байланысты. Бұл модель инновациялық, қарқынды әлеуметтік ұмтылыс болуы қажет. Шынында да, білім берудегі инвестициялар ұлт пен мемлекет болашағы үшін жасалады.

Бұл модель мемлекеттің білім беру саясатымен тығыз байланысты міндеттердің кешенін тоқтаусыз шешуді талап етеді:

- жалпыға бірдей сауаттылықты сақтау;
- білім беру процесіндегі үздіксіздікті қамтамасыз ету;
- білім алуға экономикалық және аймақтық теңсіздікті жою;
- білім сапасын көтеру;
- білім беру саласындағы республикалық және аймақтық деңгейлер арасындағы қызметтер мен жауапкершілікті нақты жіктеу;
- бюджетті қаржыландыруда жеткілікті және тұрақты қамсыздандыру;
- білім берудегі басқарудың тиімділігін арттыру.

Бұл тұжырымды міндеттер жүйелі түрде ғана шешіледі. Бүгінгі таңда әрбір қазақстандық жоғарғы оқу орны білім беру қызметі нарығы мен еңбек нарығының арасында анағұрлым тиімді байланысты орнатады. Бұл – қазіргі заманғы Қазақстан үшін толық орындалатын міндет. Әр азамат осы міндетті орындауға бар күшімізді жұмсауымыз қажет. Халық даналығы «Жолды жүрген жеңеді», - дейді. Біз әр қадамымызды Отанымыз – Қазақстанның Республикасының гүлденуі мен өркендеуіне қол жеткізуге бағытталған

қоғамдық, экономикалық, мәдени-этникалық өзара қарым-қатынастың жаңа деңгейін сапалы жасауға жұмсауымыз қажет.[2]

Қазіргі заман талабына сай әлемдік білім кеңістігіне іру мәселесі 12-жылдық білім беру жүйесіне кірігу мәселесі 12-жылдық білім беру жүйесіне көшуді алға тартуда. Осы маңызды мәселені шешу мақсатында 2008-2009 оқу жылынан бастап 12-жылдық білім беруге кезең-кезеңімен көшу көзделіп отыр. Осы бағытта қазіргі уақытта республикамыздың 104 мектебінде эксперименттік жұмыстар жүргізілуде.

Әлемнің өркениетті елдерінде олардың білім беру жүйесі білім беру мақсатын, мазмұны мен оқыту технологияларын оның нәтижесіне қарап, бағалауға бет алып, 12 жылдық білім беруге көшуде (Румыния, Сингапур, Финляндия, АҚШ, Украина, Беларусь т.б.). [3]

Өмір дағдылары – адамның өзінің қажетіне қарай өз бетінше білім алуға, оқуға, еңбек етуге, денсаулығын жақсартуға, еліміздің (мектептің) қоғамдық және экономикалық өміріне белсене араласуы, қоғамдағы оң өзгерістерге бейімделуі, күнделікті өмірде туындап отыратын қажеттіліктер мен кедергілерді өзі шеше алуына мүмкіндік беретін дағдылар. Қазіргі уақытта заман талабына сай мектеп бітіретін оқушының компетенттілігіне басты назар аударылуда.

Қазіргі ғаламтану заманында еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуына, индустрияның қарыштап өсуі, әлемдік деңгейге көтерілуге бет бұруы кезеңіндегі ұлттық мәдени-тарихи, рухани құндылықтарымызды бойына сіңірген азаматтарға қоғамның сұранысының өсуі ауылдық және шағын комплектілі мектептерде жас ұрпақ бойына ұлттық құндылықтарды сіңіру механизмдерін жетілдіру қажеттігін алға тартады.

Білім туралы заңда «Әлемдік және Отандық мәдени жетістіктеріне баға беру – қазақ халқы мен республикадағы басқа да халықтардың тарихын, әдет-ғұрпы мен дәстүрін зерделеу, мемлекеттік тілді, орыс, шет тілдерін меңгерудің қажеттігі» (7 маусым, 1999 ж 8-бап, 1-10 пункттер) атап көрсетілген.

Қазіргі заман талабына сай ауыл социумының білім беру саласын әлемдік білім беру беру кеңістігіне кірігуге, сонымен бірге ұлттық болмысымызды қалптастыру үшін мәдени-тарихи құндылықтарға сай өркендеуге басым бағыт берілуде.

Сонымен қоғамның даму тенденциясына сай, талабына сай, маманның рухани құндылығының болуы, кәсіби маман ретінде қалыптасуына бүгінгі күннің білім жүйесінің дамуының жақтарын толығымен ашып көрсету керек. [4]

Қорыта айтар болсақ, жоғары білім беру жүйесін реформалау әртүрлі ғылыми әдістер мен технологиялар арқылы жүзеге асырылады. Мақалада көрсетілген бағыттар – аталмыш мәселенің негізгілері ғана. Ал білім жүйесінің әртүрлі компоненттерін жеке қарастыратын болсақ, ғылыми дәйектемелер келтіруге болады. Сондықтан жоғары білім беру жүйесі күн өткен сайын күрделене береді, ал ағымдағы жоспарларға негізделген білімді реформалау тенденцияларының теориялық заңдылықтарымен логикалық-әдіснамалық тұжырымдамалары, білім мазмұнының құрылымды кезеңдерін ғылыми технологиялар арқылы бірнеше нұсқада келтіріп, тың идеялардың бастамасы ретінде инновациялық оқыту технологияларының практикада қолданысқа ендірілуіне септігін тигізері сөзсіз болғандықтан, алдағы реформалардан отандық білім беру жүйесінің жаңа сипатқа ие болып, жаңа білім сапасына қол жеткізеріне сенгіміз келеді. Тек қана ғылым мен білімді ұштастыру арқылы сапалы білімге дұрыс бағыттағы реформалар арқылы ғана жеткіземіз.

Сонымен қатар қорыта келгенде мұғалімдердің кәсіптілігінің қалыптасуына, шығармашылық деңгейлерінің өсуіне, білімдерінің жетілдіруіне, жаңашылдыққа ұмтылуына мектеп әкімшілігінің ықпалы зор. Сондай-ақ мектеп-білім ошағы, тәрбие ордасы, тағылым табалдырығы. Ал ондағы білімнің, тәлім-тәрбиенің сапалы болуы мектептегі оқу-тәрбие үрдісінің ұйымдастырылуы ретіне байланысты болмақ.

Болашақ мұғалімдердің кәсіби іскерліктерін қалыптастыру педагогикалық практикаға білімгерлермен алдын ала жүргізілген дайындық және қазіргі таңдағы білім

беру жүйесіне еніп отырған білім стандарты мен тұжырымдама талаптарына сәйкес ұйымдастырылған педагогикалық практиканың нәтижесі негізінде жүзеге асады. Болашақ мұғалімдердің кәсіби деңгейінің қалыптасуы оқушыларға берілетін білім мен тәрбиенің тиімділігіне, нәтижелігіне, олардың шығармашылығының дамуына жағдай жасайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 [Төлепберген М. Бәсекеге қабілеттіктің кілті – білімде//Егемен Қазақстан.2005.-8 қыркүйек.-1 б.]
- 2 [ҚР-ғы білім беруді дамытудың 2005-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы]//Білім-Образование.-2006.-№4.-5-7б.
- 3 ҚР-ғы білім беруді дамытудың 2005-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы]//Білім-Образование.-2006.-№4.-8-9б.
- 4 [XXI ғасырдағы қазақ мектебі: даму болашағы. 1 том. Республикалық ғылыми-практикалық конференцияның материалдары. Алматы, 2006]

ОТБАСЫ – БАЛА ТӘРБИЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ ЕҢ АЛҒАШҚЫ БЕСІК

Белгібаева Г.Қ., Майданова Т.К.

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Қазақстан Республикасының Конституциясында «Балаларына қамқорлық жасау және оларды тәрбиелеу – ата-ананың табиғи құқығы, әрі парызы» деп отбасының міндеті анық көрсетілген [1]. «Қазақстан – 2030» бағдарламасында балаларымызды алыс болашақта қандай сапада көруіміз керектігі туралы айтылған [2]. Сонымен бірге «Отбасы туралы Заң» , «Жоғары және орта білім тұжырымдамасында» әрбір отбасында өзінің ұрпағын тәрбиелеп, қатарға қосу міндеті жүктелген. Сөйтіп, отбасының әуел бастан-ақ өзіне тән киелі міндетін орындау қажеттілігі бекемделе түсті. Жас отбасылардың денсаулығын сақтау және нығайтумен байланысты мәселелердің өзектілігі мен маңыздылығын, оларды мемлекеттік құрылымдардың белсенді қолдауымен өзара ынтымақпен шешудің қажеттілігі мен мәнін ескере отырып, Халықаралық Отбасы күнінің ұраны «Салауатты қоғам жас салауатты отбасыдан басталады» деп шешілді. Осы іс-шараның негізгі мақсаты – жастар мен жас отбасылардың отбасын жоспарлау және жас сәбилерді бағу мәселелері туралы ақпараттандырылу деңгейін арттыру, жас отбасы мәселелеріне жұртшылық назарын аудару болып табылады [3].

Салауатты отбасы – өркениетті қоғамның талабы. ұрпақтан-ұрпаққа беріліп отыратын дәстүрлер мен ізгі мұраттар тек отбасында ғана дамып, байытыла түседі. Адамды өзара түсіністікке алып келетін шынайы да тұрақты сүйіспеншіліктің дәстүрлері де тек салауатты отбасында қалыптасады [4].

Ата-ана алғашында тәрбиені бесік тәрбиесін беруден бастайды. Тектілігі тереңге тамырланған қазақ халқы бала тәрбиесіне баса назар аударған. Сәби дүниеге келгеннен бастап, оның ойлы, дене бітімінің дұрыс қалыптасуына, ақыл-ойының жетілуіне назар аударған. Тәрбиенің мақсаты – адам бойында ізгілік, шабыттылық қасиеттері тіршілікке қажетті дағдылар қалыптастыру болып табылады.

Қоғам үшін әр кезеңде, әр отбасында өсіп келе жатқан өрімдей ұл-қыздардың дені сау, рухани бай, еңбекке,білімге құштар болып өсуі – ең жоғарғы тілек, биік мақсат. Оның қуат алатын қайнар бастауы – отбасы.

Жеке тұлғаның өсіп жетілуіне ықпалы ерекше болғандықтан, отбасы тәрбиесіне әлеуметтанушылық, психологиялық және педагогикалық зерттеулерде ерекше көңіл бөлініп, «отбасы» ұғымына мынадай анықтамалар берілген . Мәселен, Р.Н.Нұрғалиевтің

1996 жылы жарық көрген философиялық сөздігінде: «Отбасы – әлеуметтік қауымдастықтың түрі, ерлі-зайыпты одаққа және туыстық байланыстарға, яғни ері мен әйелінің, ата-аналар мен балалардың, аға інілер мен апа-қарындастардың және бірге туып, ортақ шаруашылық жүргізетін туыстардың арасындағы сан алуан қатынастарға негізделген жеке тұрмысы» десе, Ж.Қоянбаевтың педагогикалық еңбегінде: «Отбасы – ол бірге тұратын некеге негізделген немесе қандас туыстар (әке, ана, бала) тобы» деп анықтама берілген.

Отбасының аса құнды ықпалы мен әсерін өмірдегі ешнәрсенің күшімен салыстыруға болмайды. Балаға ата-ана тәрбиесінің орнын ешнәрсе алмастыра алмайды. Отбасы – өмірге сәби әкеліп, оны тәрбиелеп, қалыптастыруға және ұрпақ жалғастыруда теңдесі жоқ орын. Отбасының балаға тәрбие берушілік қызметінің мақсаты: баланың жасын, жеке ерекшелігін, психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, жарасымды жетілген ұрпақты тәрбиелеу.

Қазақта: «Отан отбасынан басталады», — деген дана сөз бар. Шынында да, адам баласы үшін Отаннан кейінгі қасиетті ұғым - отбасы болса керек. Отбасы – Отанның әрбір мүшесін дүниеге әкеліп, қанатын қатайтып, қатарға қосатын маңызды мекеме. Данышпанның да, ғалымның да ең алғашқы тәлімі мен тәрбиесі осы мекемеде қаланған. Мемлекеттің мықты болмағы оның дана басшысына байланысты болғаны сияқты, отбасының берекесі – ері мен әйеліне байланысты екені даусыз. «үйлену оңай, үй болу қиын» десек те, отбасын құрған әрбір жан үйленерде бақытты болам деп емес, жарымды бақытты қылам деген мақсатпен үйленсе, көп қиындықтың басы шешілер еді. Қазіргі қоғамымыздағы ажырасу дерегінің күн санап өсіп келе жатқандығы көңіл алаңдатады. Отанымыздың тұғыры мықты болуы үшін Отанды құрайтын отбасы мықты болуы керек.

Үленетін ер адам – өзінің мойнына үлкен жауапкершілік артылғанын толық сезінуі керек. Ер адам – отағасы, отбасының асыраушысы, әйелі мен балалары үшін негізгі жауапты адам. Бала шағасын тамақтандырып, киіндіру, баспанамен қамтамасыз ету оның міндеті. Сондықтан жалқаулық, бейқамдық сияқты қасиеттерден барынша арылып, еңбекқорлық, шыдамдылық пен төзімділікті бойына серік қылғаны абзал. Сол сияқты тұрмыс құруға шешім қабылдаған әйел – үйдің берекесі, отбасының ұйтқысы, ардақты ана және адал жар болу жауапкершілігін толық сезінгені жөн. Еріне бойұсынып, балаларына жақсы тәрбие беру, үй тіршілігіне дайын болуы керек.

Даналықтың мектебі болған ата-бабаларымыз: *«Адамның басшысы — ақыл, шолушысы-ой, жетекшісі-талап, қорғаушысы-сабыр, сынаушысы-халық, таусылмайтыны-арман, ең қымбаттысы-ар сақтау, бәрінен ардақтысы-өмір сүру, соның ішінде ең тәттісі-сыйластық»*, (Төле би) — деген екен [8]. Шындығында да, отбасы берік болуының негізгі қағидасы адам бойындағы осы қасиеттерге негізделсе керек. Ашу немесе өсек-аяң емес, әрдайым ақылын басшылыққа алса, ой таразысына салып шешім қабылдап, бақытты отбасын құруға талаптанса, ең мықты қорғаушы – сабырды серік етіп, арын – бәрінен де қымбат санаса және ең бастысы өмірін ардақтап, оны сыйластықтың бал шырынымен сусындатса – міне бұл отбасы бақытының кілті болар еді.

Отбасы - баланың ең жақын әлеуметтендіру ортасы қатарында өмірдің мақсаты, оның құндылықтарын біліп, өзін қалай ұстау керектігі туралы алғашқы мәліметтерді береді және онда басқалармен қарым - қатынас орнатуына іс жүзінде дағдыланады. Сөйтіп өзінің «кім» және «қандай» екенін практикада сынап байқап көреді. Отбасында әртүрлі жағдаяттар мен төтенше ахуалдарда өзін ұстаудың нормаларын, мінез - құлқын реттеудің өлшемдерін меңгереді. Ата - ананың үгіт - насихаты, түсіндіруі, олардың үлгі - өнегесі, үйдегі ахуал, отбасының психологиялық тынысы арқылы балалардың әдеті, мінез - құлқы, жақсы - жаманды бағалау критерийлері қалыптасуымен қатар қандай қылықтары үшін сөгіс алып, не үшін жазаланатынын, әділдік пен адалдық туралы ұғынып түсінеді.

Перзент үшін дүниеде ең жетілген, білімді де мәртебелі адам - оның ата - анасы. Ал, ең әдемі де жарық үй - оның туылған үйі. Сондықтан да жас баланың дамуына ата -

ананың орны ерекше. Отбасы тұлғаның әлеуметтенуін қамтамасыз етеді, оның тәндік, моральдық және еңбектік тәрбиесіне болған мүмкіндіктерді мейлінше шоғырландырып, іске қосады. Қоғамның азамат мүшесі отбасыдан бастау алады, қоғам келбеті отбасыдан көрінеді. Отбасының аса маңызды әлеуметтік қызметтері - азамат тәрбиелеу, патриот қалыптастыру, болашақ жанұя игерген кемелдендіру және мемлекет заңдарын мойындап, құқықтарын сауатты пайдалана білетін қоғам мүшесін жетілдіру. Балалар өз бойынан ата - анасының бар болмысын көрсетсе, керісінше ата - аналар да өмірінің жалғасын балаларынан көреді. Әсіресе, балаларды жас кезінен бастап тазалыққа, жинақы - ұқыптылыққа, еңбекті сүйеге және оның қадір - қасиетін түсінуге, үлкендерді соның ішінде жасы үлкен қарттарды құрметтеуге және оларға мейіріммен қарауға, ал өзінен кішілерге қамқор болуға үйрету ежелден келе жатқан тәрбие құндылықтары болып саналады. Ата - аналар өсіріп отырған ұл - қыздарын жағымсыз қылықтардан сақтандырып отырған. Сондықтан да баланың бойынан көрінген кейбір арзымайтын кемшіліктерді дер кезінде түзеп, ескерту жасап тұрудың маңыз үлкен болған. Себебі бүгін арзымайтындай болып көрінген кішкентай қателік, ертең үлкен бір даулы мәселеге жол ашып беруі мүмкін. Ал мұның соңы жақсы нәтижеге алып келмейтіні рас.

Отбасында жасы кіші балаларды ұқыптылық негізінде тәртіпке салу, мәдениетті етіп тәрбиелеу, оларды өздерінен үлкендерді құрметтеуге, оларға «сіз» деп сөйлеуге, сәлемдесу ережелеріне мән беруге, жағымсыз қылықтардан өздерін аулақ ұстауға үйретіп бару да өте қажетті маңызды мәселе.

Кейбір ата - аналар өз перзенттерін шектен тыс еркелетіп, баланың бетінен қақпай, көңіліне қарап тәрбиелейді немесе отбасындағы өнегелі тәрбие мөлшеріне немқұрайдылықпен қарайды. Ал мұндай көріністер баланың бойында кері қасиет пайда болуына тікелей жағдай тууына себеп болады. Бұндай қолайсыз жағдайларға тап болуына баланың өз ата - анасы кінәлі емес деп қалай айта аласыз. Бірақ осындай ата - аналар өз кемшілігін сезініп, өздері мойындай да бермейді. Бұл тәрізді жағдайлар аз болса да өмірде кездесіп тұратыны шындық.

Қаншама ата - ана болса, баланы тәрбиелеу әдістері де, түрі де соншалықты болатыны анық жағдай. Оларға: жылы сөзбен көндіру, көнбесе қорқыту, айқайлап үркіту, мақтау мен мадақтау, қаталдық құрсауына салу, жазалау т. б. Әдістер ата - аналар таңдаған тәрбиелік бағыт - бағдарға тәуелді келеді: біреулері өз баласын тіл алғыштыққа тәрбиелегісі келеді, осыдан олардың таңдаған әдісі ересектер талабын мүлтіксіз орындатуға бағдарланады. Екінші біреулері дербес, өз бетінше ойлай білуге негіз болар тұлғалық қасиеттерді орнықтыруды көздеп, осыған сәйкес әдістік жолдарды таңдастырып, қолданады.

Біз жоғарыдағы қарастырылған мәселелерді түйіндей келе, бала тәрбиесінде «ұсақ - түйек» деп атап, мән бермей қалдыра салатын ешнәрсе жоқ және еш қателесуге қақымыз да жоқ. Бала - әр отбасының бақыты. Олай болса, өз бақытымызды бағалай білейік!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы – Астана, 1995.
2. «Қазақстан – 2030» стратегиясы
3. «Отбасы туралы заң»
4. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаева Р.М. Педагогика: Оқу құралы. Алматы, 2000. - 327 б.
5. Қ.Т.Әтемова. Әлеуметтік педагогика. - Алматы, 2012. - 150 б.
6. Нұрғалиев Р.Н. Философиялық сөздік. - Алматы, 1990. - 423 б.
7. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаева Р.М. Педагогика: Оқу құралы. Алматы, 2002.
8. Қоңырбаева С. Қазіргі балалар және оларды отбасы жағдайында әлеуметтендіру мүмкіндіктері. - Алматы. / "Ұлттық тәрбие" журналы, 2011. №1. - 98 б.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТІЛ ДАМУ САПАСЫН АРТТЫРУ

Бигаза А.Қ., Академик Ж.С.

Ақылбаевтың Балқаш маңызды білім беру колледжі

«Қазақстан Республикасындағы 12-жылдық жалпы орта білім беру тұжырымдамасында»: «Қазақстан қоғамындағы өзекті мәселелердің бірі- өзгермелі әлеуметтік және экономикалық жағдайда өмір сүруге дайын ғана емес, айналасындағы шынайы өмірге белсенді қатынасын байқатып, оны жақсартуға ықпал ете алатын, бәсекеге қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру болып табылады. Осыған байланысты жеке тұлғаға қойылатын мынадай талаптар алдыңғы орынға шығады: креативтілік, белсенділік, әлеуметтік жауапкершілік, ой-өрісінің кеңдігі, танымдық әрекетке қызығушылығының сауаттылығы» деп айқын көрсетілген. Бүгінгі күннің өзекті мәселесі адам ресурстарын арттырудың ұстанымдарын, шығармашылық ойлауды қалыптастырудың теориясын басшылыққа ала отырып әлемдік бәсекелестікке лайықты жаңа тұлға ретінде тәрбиелеу болып отыр. «жаңа ақпараттық технология» ұғымының мазмұны оқытудың жүйесіне жаңа көзқараспен қарауды талап етеді. Қазіргі даму кезеңі білім беру жүйесінің алдына өсіп келе жатқан жеке тұлғаны жан-жақты дамыту мәселесін қойып отыр. Қазіргі оқушы:

- Дүниетаным қабілеті жоғары;
- Дарынды өнертапқыш;
- Ізденімпаз, талапты;
- өз алдына мақсат қоя білетін болуы керек.

Осындай жеке тұлғаны дамытып, қалыптастыру керек.

«Бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастырудың алғы шарты - өзгермелі даму үстіндегі ортада өмір сүруге бейім, коммуникативті құзіретті, адамдармен өзара әрекет пен қарым қатынас тәсілдерін білетін, тілі дамыған жеке тұлғаны субъект ретінде дамыту және қалыптастыру», -деп 12-жылдық жалпы орта білім беру тұжырымдамасында көрсетілген. «Тілі дамымаған адамның ойы да дамымайды» деген халқымыз. Мектеп психологымен бірлесе отырып алынған диагностикалық жұмыстар мен сауалнамалар қорытындысы бойынша бірінші сыныпқа келген оқушыларда мына проблемалар анықталды:

1. Тілдері нашар дамыған, сөздік қорлары аз, өз ойларын еркін жеткізе алмайды;
2. Орыс тілді балалар.

Сондықтан да мен 2008-2013 жылдар аралығына «Білім беру үрдісінде жаңа ақпараттық технология негізінде бастауыш сынып оқушыларының тіл дамыту сапасын арттыру» деген өзекті тақырып алдым.

Зерттеу нысаны: 1 сынып.

Зерттеу пәні: тіл дамыту, субъект-субъектілік қарым-қатынас.

Болжам: Егер білім беру ортасында субъект-субъектілік қарым-қатынас педагогикалық, психологиялық тұрғыда қолайлы ықпал ететін ахуал болса, тілі дамыған бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастырады. Мұғалім алдындағы балаға субъект ретінде қарап, оның ой белсенділігін, саналы әрекет белсенділігін күнделікті дамыта білуі керек.

Күтілетін нәтиже:

- Ақыл-ойы дамиды;
- Мен жүйесі қалыптасады;
- Шығармашылық белсенділігі артады;
- Коммуникативті құзіреттілігі артады.

Б.Г.Ананьевтің пайымдауынша, субъект – тұлғаның өзін-өзі ұйымдастыруы, өзін-өзі реттеу, өзін-өзі құру ерекшеліктері, іс-әрекетті жүзеге асыру үшін ішкі және сыртқы ахуалдарды үйлестіру тәсілі, іс-әрекеттің объектілік және субъектілік мақсаттары мен міндеттеріне орай барлық психикалық процестерді, қасиеттерді, кейіпті байланыстыру орталығы. Тіл дамыту жұмысы- күрделі де творчестволық процесс. Тілін дамыту ең

бірінші кезекте баланың өмірден туатын қажеттілікті, өз сұранысын айтуға талпынуынан туады.Тіл байлығынның мол болуы бір жағынан балада жаңа құбылыс, көрініс ,ұғымдар мен түсініктердің көбеюіне, ал екінші жағынан, тілді жан-жақты меңгеруіне байланысты. Тілдің жақсы дамуының құралы тілдік қор болып табылады Тіл дамытудың негізгі көрсеткіштері:

- Өз ойын жүйелі түрде еркін жеткізе білу;
- Қазақ әдеби тіл нормасына сай сөйлей білу;
- Байланыстырып бейнелі сөйлей білу;
- Мазмұндылығы; анықтығы, мәнерлілігі;
- Грамматикалық,орфографиялық қатесіздігі.

Тіл дамытудың негізгі көрсеткіштерін жүзеге асыру үшін, оқудың алғашқы аптасында мына мәселелерді анықтап алдым:

- Сыныптағы әрбір баланың жалпы сөздік қоры;
- Сөздің дыбыстық жағын меңгеру дәрежесі;
- Байланыстырып сөйлеу дәрежесі.

Тіл дамыту жұмыстарын жүргізу барысында мынадай қиындықтар кездесті:

1. Сөздік қоры тапшы бала сөйлегенде көңілінде сайрап тұрған ойын дәл білдіруге қажетті сөз таба алмай, сасқалақтап қиналып қалады.Баланың сөздік қоры біршама мол болғанымен, ол актив емес пассив болып есептеледі,яғни бала көптеген сөзді біліп, ұғына тұра, оны дер кезінде пайдаланып, үнемі қажетіне жарата алмайды.

2. Оқушылар арасында дыбыстарды бұзып айтушылық, «Р» орнына «Л»/ротацизм/, «С» орнына «Ш» /сигматизм/;

3. Ойларын шашыратып, байланыссыз айту.

4. Сөзді қабылдауда мұғалімнің нені істеу керек екені жайлы айтқанын аяғына дейін тыңдамай, қолма-қол іске кірісетіні жиі кездеседі. Тіл дамытудағы кездескен кедергілерді жүзеге асыруда, ең алдымен мектеп логопеді-мен бірлесе отырып, дыбысты дұрыс айтпайтын оқушылармен жеке жұмыстар жүргізіп, дыбыстық жаттығуларды жүйелі орындатып отырдық. Соның нәтижесінде Збаланың төртеуінің тілі түзеліп, дыбыстарды дұрыс айта алатын дәрежеге жетті.

Бастауыш сатысы – оқушы дамуының іргетасы,оқу әрекетінің қуатты жүретін кезеңі.Қуатты кезеңдегң түбегейлі мақсат ,міндетті түрде жүзеге асыратын оқу пәнінің бірі – ана тілі. «Ана тілі»-1 сыныпқа арналған оқулық. Ол «Әліппе» оқулығын аяқтаған соң ,оқу жылының екінші жартысынан басталып оқытылады.Бастауыш сынып пәндерін оқытуда да ақпараттық технологияларды қолданудың мүмкіндіктері өте мол. Мәселен,

1-сыныпта Тілдің дыбыстық жүйесімен танысу барысында «Қай әріпті жоғалттым?» ойыны сабақта жаттығудың бір бөлімі ретінде 3-4 минут көлемінде жүргіземін. Ойын тәртібі:әріптері кем карточкаларды оқушыларға таратып беремін. Ойынға қатысушы оқушы өзіндегі әріптен керектісін алып , әр сөздегі жоқ әріпті қоюға тиісті. Берілген уақыт өткенде интербелсенді тақта іске қосылып оқушылар өзері орындаған жұмыстарын тексеріп, қай топтан қанша оқушының дұрыс орындағанын анықтайды. Ойын соңында қойылған әріптерді тапқызып дыбыстық талдау жасатамын.

1. Қазақ тілі фонетикасын оқыту барысында сөздегі не сөйлемдегі дауысты, дауыссыз дыбыстар санын ДЭЕМ –да анықтаудың бағдарламасын іздеп табады.

2. Сөз құрамында керекті әріпті табу бағдарламасын құр деп тапсырма беруге болады.

3. Тест арқылы тапсырманы сұрау, оған дұрыс жауап алу арқылы оқушы білімін бағалауға болады.

Қазақ тілі мен әдебиеттік оқу сабақтарында жиі кездесетін сөздер мен сирек кездесетін сөздерді анықтауға жұмыс жасатамын. Мысалы, оқушыларға адамның ой сипаттарын қатыстырып «Менің күшігім», «Менің досым» сияқты шығармашылыққа бағытталған тапсырмалар беремін. Жұмыстарын тексере отырып, нәтижесінде оқушылар көркем әдеби тілде өз ойын ұшқыр жеткізуге дағдыланады. Сөйлем құрату-оқушыларды

дұрыс та нақты сөйлеуге дағдыландырудың ең тиімді жолы. Оқушылардың ақыл-ойын, санасын дамыта отырып өздігінен жұмыс істей білуіне ерекше көңіл бөлдім. Ой дамыту – тіл дамытумен ұштасады. Тіл дамытудың тиімді құралдарының бірі- жаңылпаш, жұмбақ айтқызып, оның шешімін табу. Себебі бұлар баланың дүниетанымын, түсінігін, болжағыштығын, ұғымын кеңейтуде және тілін ұстартып, ойын дамытуда маңызды рөл атқарады. Баланың тілін шындай түсіп, асықпай, жатық еркін сөйлеуіне көмектеседі. Жаңылтпаштар балаға затты аңғаруға, ой-өрісін дамытуға игі әсерін тигізеді. Балаға жаңылтпаш үйретіп, оны айтқызу сөзді дұрыс сөйлеуге әдеттендіреді, кейбір тілі келмейтін дыбыстарды анық айтуға жаттығады. Жұмбақтарда аталған нәрсенің сипат белгілеріне қарап, балалар олардың шешімін табады. Оқушыларды тез ойлауға, шапшаң жауап беруге, тапқырлыққа үйретеді. Қолданатын жұмбақты оңайынан бастап, бірте-бірте күрделендіріп отырамын. Бірінші сыныптан бастап мақал-мәтелдер көбірек үйретіліп, тілдерін дамытудың негізгі тәсілі- мақал-мәтелдер үйрету. Ана тілі сабақтарында мақалды аяқтау тапсырмаларын жиі пайдаланамын.

Бірлік болмай

Татулық-

Орны ауыстырылып берілген мақалды құрастыру тәрізді тапсырмаларды қолданамын:

1. Көрген, жонар, әке, оқ.
2. Күймейсін, үшін, түс, отқа, Отан.

Нәтижесінде баланың тілі, ойлау қабілеті дамиды. Мақал-мәтелдер балаларға ой салумен қатар, оларды көркем және образды сөйлеуге жаттықтырады, сөз байлығын, сөздік қорын дамыта түседі, сөйлеу мәдениетін дамытады.

Ойы шашыраңқы балалармен айтар ойын тәртіппен, жүйелі сөйлеуге үйрету жұмыстарын сабақта, сабақтан тыс уақытта жүргіземін. Оқушыларға көпшілік алдында сөйлей білуге үйрету қажет. Сынып алдында тыңдаушыларға қарап ойын асықпай-саспай, қысылмай айтып беру шеберлігіне үйрету де тілдерін жетілдіріп, ой ұшқырлығын дамытады, көпшілік алдында өзін ұстай алуға дағдыланатынына көзім жетті.

Көрнекілік арқылы бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілін дамыту.

Бастауыш сыныптарда балаларға жалпы өмірде, күнделікті тұрмыста кездесетін жайларды дұрыс танытып, ой-өрісін кеңейтіп, сабақты сапалы игеруге және түсінгенін айтып беруге үйретуде сабақ тақырыбына лайықты қолданылатын көрнекі құралдардың, дидактикалық материалдардың маңызы зор. Көрнекі құралдарды пайдалану арқылы балалар алдымен сөз, содан кейін сөйлем ойланып, ойын жүйелі, тұтас айта білуге төселеді. Әр балаға жеке-жеке үлестіріліп берілетін карточкалар сөздік жұмысын игертуге, сөйлем ойлатуға мақсатталған. Қазақ тіліндегі тақырыптарды қамтитын жаттығу жұмысына арналған үлестірмелерді балалардың тапсырманы өздіктерінен орындауына пайдалануға болады. Көрнекіліктің бұл түрімен жұмыс барысында оқушының тақырыпты қалай меңгергендігін есепке алуға болады. Сабақ кезіндегі сергітуге арналған ойындардың кейіпкерлері «Дым білмес», «Бауырсақ», «Қызыл телпек», тағы басқалары оқушылардың оқу еңбектерін жеңілдетіп, күшін жинауға, әрі қарай ой еңбегін жалғастыруға көмектеседі. Сонымен сабақта тақырыпқа байланыстыра пайдаланылған көрнекіліктен ұтарымыз көп. Бастауыш сыныптарда тіл дамыту деген – оқушылардың сөз байлығын молайту, дұрыс сөйлеуге үйрету. Тіл дамыту жұмысының нәтижесінде оқушылардың сөз байлығы молайып, олар тілдің фонетикалық жүйесін меңгереді. Оқушылар бастауыш сыныптардан-ақ сөйлеу мәдениетін игере бастайды. Сөздерді дұрыс айту, сауатты жаза білу – тіл мәдениетінің басты талаптарының бірі. Өйткені шын мәнісінде, сөздердің айтылуы мен жазылуы бірдей бола бермейді. Оқушыларды өз ойын толық баяндай білуге үйрету, байланыстырып сөйлеу дағдысын қалыптастыру – әр мұғалімнің парызы. Сөздік жұмысы да, көрнекіліктермен орындалатын тапсырмалар да оқушыларды байланыстырып сөйлеуге даярлайды.

Тиісті затты көзбен көру, қолмен ұстау немесе суретін көрсету арқылы жүргізілетін сабақ есте жақсы сақталады. Сабақ үстінде оқушылардың тілін ұстартуда сабақты құрғақ сөзбен түсіндіргеннен гөрі, көрнекі құралды пайдаланып түсіндірген тиімді.

Осыған орай, орыс мектебінде қазақ тілінің әрбір сабағын көрнекі құралды пайдалана отырып өткізген жөн. Олардың түрі, көлемі, аз-көпті сабақ тақырыптарына қарай бөлінеді. Кейде оқулықтың өзіндегі материалды үлкейтіп пайдалануға да болады. Көрнекі құралдармен өткен сабақтың тиімділігі:

- а) материалдарды түсіндіруде мұғалім көп қиналмайды;
- ә) оқушылар жаңа сабақты, материалды оңай қабылдап, тез меңгереді;
- б) сабақты түсіндіру арқылы оқушылардың ынтасы артады;
- в) тіл ұстарту жұмысы еркін жүргізіледі;
- г) сыныпта басы артық шу, әңгіме болмайды;
- ғ) сурет арқылы екі-үш сөзден сөйлем құрай алады;
- д) сурет арқылы жаңа сөздің мағынасын түсіндіруге болады;
- е) оқиғаға құрылған сурет бойынша оқушыға заттың атын, түсін жататқыза отырып, қимылына көрген-байқағандарына байланысты сөйлем құрғызып, әңгіме айтқызуға болады;

ж) мәтін мазмұнына байланысты берілген суреттер мәтінде баяндалған оқиғаны көзге елестету арқылы оның мазмұнын түсіндіруге мүмкіндік жасайды.

Мәтінмен байланысты жүргізілетін тіл ұстарту жұмыстарында қолданылатын көрнекі құралдар:

1. Мәтіннің тақырыбына байланысты түрлі суреттер;
2. Мәтінге байланысты сөздік-плакат;

Көрнекі құралдың бәрін бір сабақта үйіп-төгіп қолдану керек деген ұғым тұмауы тиіс. Мұғалім оларды сабақтың тақырыбына, сыныптың дайындығына, уақыттың материалды көрнекі құралға айналдыруға болмайды.

Мәтінге байланысты сөздерді, сөйлемдерді оқулықтан, ал түрлі суреттер және мысалдарды қосымша материал ретінде басқа еңбектерден алынған жөн. Сурет бойынша мазмұндама да, сайып келгенде мәтін де дайындалады. Бірақ мұнда мәтінге қосымша сурет болады. Сурет бойынша мәтін құрастыру балалардың ойын, тілін дамытумен бірге, оқушыларды суреттің мазмұнын түсінуге үйретеді. Сурет бойынша әңгіменің де өз ішінде бірнеше түрлі болады:

- а) Дайын сурет бойынша мазмұндау.

Мұнда алдымен дайын сурет беріледі де, сол суреттің мазмұны бойынша мәтін құрастырылады. Дайын сурет бойынша мазмұндаманы да түрлендіріп жүргізу керек. Мазмұндаманың бұл түрі бастауыш сыныптарда бір сюжетті бейнелейтін бір сурет арқылы да, бірнеше сурет арқылы да жүргізіледі.

- ә) Мәтіннің жүйесін сурет бойынша реттеу.

Бастауыш сыныптарда сурет бойынша жүргізілетін әңгіменің мынандай түрлерін де қолдануға болады:

- 1) орны ауыстырылып берілген суреттерді мәтін бойынша түзету;
- 2) орны ауыстырылып берілген суреттерді де, мәтінді де оқиғаның болу ретіне қарай түзету.

Мұндай жұмыс үшін бір сюжетке салынған бірнеше сурет алынады.

Сөздік жұмысы да, көрнекілікпен жұмыстары да оқушыларды байланыстырып сөйлеуге даярлайды. Дидактикалық материалдарды тақырыптардың жүйесі бойынша тапсырмаларға бөліп беру ұтымды. Қазақ тілінде сөйлей білмейтін оқушылардың сөздік қорын, сөйлеу тілін дамытуда көрнекілік пен ойын әдісін, сөйлеу үлгілерін қолдануға болады. Оқушылардың сөздік қорын дара суреттер не заттың нақтылы өзін көрсету, ойындар ойнату және өзара сөйлестіру жолдарымен байытып, сөздің дыбысталу жағын дұрыс айтуды, грамматикалық тәсілдерді, логикалық жаттығуларды орындату арқылы өткізу керек.

«Біздің заманымыз – жазу заманы. Сөздің жүйесін қиысын келтіріп жаза білуге, сөз қандай орынды қалай өзгеріліп, қалайша бір-біріне қиындасып, жалғасатын жүйесін білу керек» болғандықтан «қазақ бастауыш мектебінде басқа білімдермен қатар қазақ тілінің дыбыс, сөз, сөйлем, жүйелерін де үйрету керек» деп А. Байтұрсынов айтқандай тіл дамыту сабақтарын шығармашылықпен жүргізіп, тілден сырлы сазды табайық. Оқушыны субъект ретінде қалыптастыруда тілді дамытып оқытуды өне бойы өмір серік етіп алғанымыз жөн.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, 2007
2. Қазақстан Республикасындағы 12-жылдық жалпы орта білім беру тұжырымдамасы, 2006.
3. Абулханова К.А. О субъекте психической деятельности. -М. 1973.
4. Абдурахманова Г. Коммуникациялық технологиялардың дидактикалық мүмкіндіктері. «Қазақстан мектебі», Алматы, 2006, №3, 17-19 б.
5. Ахметов С. Бастауыш сыныпта білім берудің тиімділігін арттырудың жолдары. Алматы, «Рауан», 1999.
6. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. -СПб.: Питер, 2001
7. Брушлинский А.В. Субъект: мышление, учение, воображение. -М.-Воронеж, 1996.
8. Гонаболин Ф.Н. Психология. -Алматы, «Мектеп», 1976, 37, 63, 71 б.
9. Молдабеков Қ. Бастауыш сыныпта тіл дамыту. Алматы, Республикалық баспа кабинеті, 1993.
10. Истратова О.Н., Эксакусто Т.В. Справочник психолога начальной школы. – Ростов н/Д: «Феникс», 2004, 141-143 б.

ӘЛЕМ ЖЫЛДАМ ӨЗГЕРУДЕ

*М. Жұмабаев атындағы №39 гимназия
8 «А» сынып оқушысы Бибосынова Назым
Жетекшісі: Омирбаева Дана Муратовна*

Жаһандану қоғамдық өміріміздің бар саласында кеңінен қанат жаюда. Әлемдік жаһандану үрдісін сезіп, білмеу мүмкін емес. Әр адам осы жаңа жаһандану ғасырына сай өмір сүруге талпынады. Әлеммен бірге адам да дамиды. Бірақ бұл болашаққа деген күштарлыққа алданып, өз тілімізді, тарихымызды ұмыту дұрыс па?!

Қазақ елінің мақтанышы, даңқы, құдіретті күші де біздің ана тіліміз. Қазақ тілін дамытып, оның ғажап сырларын ашқан асқақ ақын-жазушыларымыздың бірі Абай Құнанбаевтың қазіргі замандағы орны өте маңызды. Абайдың сөзі – қазақтың бойтұмары. Абайдың шығармашылығын терең меңгерсек, қазақтың рухани мәдениетін де терең меңгереміз. Абай тану — қазақтың жан дүниесін тану, қазақтың ғажайып бай тілін тану, сұлулықты, ізгілікті, адамдық, адалдықты тану. Ал қазіргі заман жастары Абай танудан да, қазақ танудан да қалды. Өз тілінді құрметтемеу – өз тарихыңды құрметтемеу, өз тарихыңды құрметтемеу – өз-өзіңді құрметтемеу деген сөз. Өз-өзін құрметтемеген адам адам емес. Өз тілін, дінін, мәдениетін жетік білген адам мына өмірдің, мына қазақ өмірінің бар ғажабын сезіне алушы еді. Ғасырлар бойғы соғыстардың, қанды шайқастардың бар себебін танып, түсінуші еді. Өз тарихын жетік білуші еді. Ал өз тарихын білмеген адам өз болашағына да дайын емес.

Қазір біз жаңа заңдар, жаңа стратегияларды болашақты дамытып, дұрыс құру үшін қабылдаймыз. Бірақ бұл заңдарды біз құрадық деп айта аламыз ба? Әрине жоқ. Бұл заңдардың барлығы Орта ғасырлардағы Қазақ хандығының ұлы хандары Қасым ханның

«Қасқа жол», Есім ханның «Ескі жол», Тәуке ханның «Жеті жарғы» заңдар жинақтарының ғасырлармен тексерілген, қазіргі заман талаптарына сай нұсқасы. Ал енді, жастар, ойланып көріңдерші, егер біз тарихымызды білмесек, қазір қандай болушы едік?! Осындай ұлы адамдарға шын жүректен алғыс білдіргім келеді. Өз өмірін халқына арнап, оны дамыту үшін тер төгіп еңбек еткендеріне үлкен рахмет!

Әлем өте қарқынды дамып келуде. Бұның жақсы жақтары да көп. Әр ел өзінің ең жетік меңгерген ғылым саласын танып, дамытуда. Бірнеше ғасырлар бұрын адамзат осындай деңгейде болатынына ешкім сенбейтін еді, қазіргі күнделікті мәнді телефон, ғаламтор, теледидар, радиолардың барлығы бұрында ғажап түстей көрінуші еді. Адамдар күн сайын жаңа заманауи техникаларды шығарып жатыр. Бұлардың барлығы заманымыздың жаңа даму сатысына көтерілуіне себепкер болуда. Оның барлығын біз білім, ғылым арқылы дамытамыз. Әлемді дамыта отырып, біз өзімізді дамытамыз. Бірақ бұл технологиялар арқасында әр адам әртүрлі күйге ұшырауы мүмкін. Бірі алдыға ұмтылып, өз-өзін жетелдірсе, бірі өз-өзін әлемнен алшақтатып, артқа қарай шегінеді.

Бұл заманның өзгеруіне байланысты адамның тәлім-тәрбие, білім алуы да өзгеруде. Қазір телефон, ғаламторсыз жүрген жастар аз. Телефон, теледидар, радиосыз өмірімізді елестетіп көрейікші, ол бізге мүмкін емес сияқты болып көрінеді. Біз жастайымыздан ғаламторға жанымыз жақын болған жастар, болашақта не болмақпыз? Ғаламтор бірде бізді жетілдіріп, біздің білім деңгейіміздің өсуіне, бізді жаңа ақпарат алуға талпындаратын тамаша өнертабыс болса, бірде адамдарды өз-өзіне тәуелді етіп, оларды психикалық ауытқуларға да әкеле алады. Бірақ бұл қайғылы оқиғалардың барлығына да себепкер болған адамның өзі. Ол өзі жаңа өмірді іздеп жүріп, не жаңа өмірге келе алмаған, не бұрынғы өмірінен айырылып қалған күйге ұшырайды. Өз табысын тілеп, жаңа өмір, жаңа табыс көзін іздеген адам не өз жағдайына қарамайды, не өз қоршаған ортасының, табиғаттың, өзіне жақын адамдарының күйіне назар аудармайды. Талай шөбі шүйгін, ауасы таза орман- тоғайларды құртып, кесіп тастап жатырмыз. Қазіргі орман-тоғайлардан алшақ өмірде адамға ауадай қажет табиғаттың соңғы қалдықтарын жойып жатып, бұның барлығына өкініп жатырмыз, жаңадан ағаш отырғызып, орман тұрғызып жатырмыз. Бірақ бұның барлығы бос үміт. «Қолда бар алтынның қадірі жоқ» дегендей, көз алдымызда тұрған орманды даланы жойып, енді бұл туралы өкінудеміз. Өкнішке орай, қазір ағаш кесіп, табиғатты ластаған адамдарға Орта ғасырлардағыдай жаза жоқ. Ол кездегі хандар қатігез болса да, олар өз елі, жерінің экономикалық-саяси жағдайын ғана емес, табиғаттың ішкі жан дүниесін көркем, әсем сақтауды ойлаған еді.

Қазіргі әлемде үздіктер қатарына шыққысы келген елдер көп, бірақ олар өз ішкі жағдайын ойлап алмай, өз халқына қиыншылық көрсететін жағдайларға тап болып, өз елдігін, адамдығын, адалдығын жоғалтуда. Біз де үздік елдердің қатарына қосыламыз деп, өз елдігімізді жоғалтуға таяу жердеміз. Қазір осындай кешірілмес қате жасап отырсақ, болашақтағы өміріміз не болмақ? Ал, енді, бауырларым, айтыңдаршы, адамдарды әлемдегі ең жетік ақыл-есті өмір иесі деп айта аламыз ба?!

Әлем жылдам өзгеруде, бірақ оның жақсы жақтары көп пе?!

КОММУНИКАТИВНОЕ ОБЩЕНИЕ ПЕДАГОГА С ДЕТЬМИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ РАЗВИВАЮЩИХ ИГР И УПРАЖНЕНИЙ НА РАЗВИТИЕ РЕЧИ ДЕТЕЙ

*Бикмурзина Лариса Владимировна
Карагандинская область. г. Сарань, КГКП я/с «Березка»*

Мы живём в стремительном мире, в эпоху информации и уже не представляем жизнь без компьютеров, спутникового телевидения, мобильной связи. Информационные

технологии дают нам всё новые возможности, но и многое требуют от нас: понимать и принимать новые реалии, быстро ориентироваться, обучаться, общаться.

Современная педагогика из дидактической постепенно становится развивающей. Что подразумевается под этим? Прежде всего то, что не только психологи, но и педагоги – практики начинают осознавать и видеть результат своей работы в развитии личности каждого ребёнка, его творческого потенциала, способностей, интересов.

В этом плане невозможно переоценить роль языка, который помогает детям осознанно воспринимать окружающий мир и является средством общения.

Речь ребёнка формируется в общении с окружающими его взрослыми. В процессе общения проявляется его познавательная и предметная деятельность. Чтобы научить ребёнка тому или иному виду общения, педагог сам должен уметь общаться.

Поэтому важно, чтобы педагог использовал выразительную, правильную речь при общении с ребёнком. Важно быть не только высококвалифицированным педагогом, но и знать принципы и функции профессионального речевого общения. Работая с детьми, я могу сказать, что уровень подготовленности детей к обучению в школе зависит от общения и умения педагога построить педагогический процесс так, чтобы он в максимальной степени помогал развитию у детей умений и навыков в соответствии с индивидуальными способностями и возможностями каждого ребёнка.

В процессе воспитательно-образовательной работы я осуществляю те задачи, которые определяют программы «Балбёбек», «Кайнар», «Зерек-бала». В своей работе применяю метод проектной технологии, которая позволяет углубленно решать актуальную тему.

Многочисленны и применяются на практике проекты и планы работы «Речь и общение – удивительный мир», «Развивающие игры и упражнения на развитие речи детей». Не секрет, что речь не только главное условие в развитии ребёнка, но и главная проблема в развитии современного дошкольника: дети плохо и мало говорят, испытывают разного рода затруднения в формировании правильной речи. Одна из наиболее эффективных форм развития общения педагога с детьми в условиях детского сада являются развивающие игры и упражнения на развитие речи. Развитие речи ребёнка идёт по нескольким направлениям. Это отработка артикуляции и расширения словаря; развитие связной речи (т.е. умение выражать свою мысль словами) и формирование речевого мышления. Развивающие игры на развитие речи характеризуются тем, что они имеют игровой замысел предложенный ребёнку. Цель игры имеет два аспекта:

1. Познавательный, т.е. чему мы должны научить ребёнка, какие способы действия с предметами хотим ему передать.

2. Воспитательный, т.е. способы сотрудничества, формы общения педагога с детьми, отношения к другим людям.

Слово «Игра» – магическое. Оно притягивает, завораживает и увлекает в мир нового, ещё неопознанного ребёнком окружающего пространства. «Поиграй со мной» – как часто мы слышим эту просьбу. И сколько радости они получают, когда соглашаемся побыть больным или пассажиром, учеником или доброй феей. Скажем прямо, чаще всего, играя с ребёнком, мы следуем его желанию: он сам рассказывает нам, что делать. Однако игра – это не только удовольствие. С её помощью развивается внимание, память, воображение и самое главное – речь. Использовала игры и упражнения: «Весёлые гномы», «В зоопарке», «Найди картинку», «Кто в каком домике живёт?», «Положи камешки на место». Среди развивающих игр есть поистине удивительные, «Им и вместе тесно и врозь скучно?» – речь идёт о деталях детского конструктора! Конструктор – настоящая «развивалка». Он позволяет ребёнку усваивать знания о форме, цвете, размере и физических свойствах предметов в процессе игры. Для развития речи можно и нужно использовать считалки, потешки, скороговорки, загадки, стихотворения, чтение сказок.

Читая книги у ребёнка развивается словарный запас, улучшается речь, развивается воображение.

Обсуждение персонажей, то, что с ним происходит, придумываем концовки для сказок.

Успех игровой деятельности определяется интересом самого воспитателя к развивающим играм. Воспитатель должен владеть знаниями о характере, назначении, развивающем воздействии занимательного материала. Заинтересованность, увлечённость педагога-основа для проявления у детей интереса к развивающим играм и упражнениям.

Доброжелательность, поддержка, радостная обстановка, выдумка и фантазии-только в этом случае игры будут полезны для развития ребёнка.

Народная мудрость гласит: «Ребёнок развивается в игре». Так давайте поиграем!

Список литературы:

1. Программа «Балбөбек», «Қайнар», «Зерек бала».
2. «Развивающие игры» С. Кантор 2008г.
3. «Развивающие игры для детей младшего дошкольного возраста» З. М. Богуславская 1999г.
4. «Пальчиковые игры» Для развития речи дошкольников. А.Е. Белая, В.И. Мирясова 2003г.
5. Ознакомление дошкольника со звучащим словом Г. А. Тумаков 1991г.
6. По дороге к Азбуке. Методические рекомендации. Образовательная программа «Школа 2100».

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ

Диябекова Н.К., Еркинова З.А.

*№101 мектеп-лицейінің бастауыш сынып мұғалімі
Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ, МДОЖТ-11 студенті*

Егеменді еліміздің өсіп келе жатқан ұрпағын ойлы да іскер, өзіне - өзі сенімді, интеллектуалдық деңгейі биік азамат етіп тәрбиелеуде мектептің алатын орны ерекше. Бастауыш саты - білім, дағды, іскерліктің қалыптасуының бастамасы болып табылады. Біздің міндетіміз - жеке тұлғаны дамытып, білімге деген сенімін нығайту, оқуға қызығушылығын оятып, ынтасын арттыру.

Қазіргі заманғы ғылыми - техникалық үрдістің қарқыны білім беру жүйесінің алдына үлкен мақсаттар мен жаңа міндеттер жүктейді. Жас ұрпақты жан - жақты жетілген, ақыл - парасатты, ой - өрісі биік, бәсекеге қабілетті азамат етіп тәрбиелеу - қоғамымыздың ең өзекті мәселесі. Бұл әр мұғалімнің шығармашылық ізденіспен жаңаша істеуін қажет етеді.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында білім беру жүйесінің жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсібін шыңдауға бағытталған рөлі атап көрсетілген: «педагог қызметкерлер оқушылардың мемлекеттік білім беру стандартында көзделген деңгейден төмен емес білім, білік, дағды алуын қамтамасыз етуге, жеке шығармашылық қабілеттерінің көрініп, дамуы үшін жағдай жасауға міндетті», - делінген [1]. Заман талабына сай педагогикалық теория мен практиканың даму кезеңінде актуальді проблеманың бірі- оқушының танымдық қабілетін арттыру. Жас ұрпақты өмірдің сан саласында еңбек етуге даярлау, ғылыми- техникалық өзгерістерге белсене қатыстыру сияқты негізгі міндеттер осы үрдіс барысында шешіlmек. Республика ғалымдары Ж.А.

Қараев, Н.Д. Хмель, М.Ә. Құдайқұлов, А.Е. Әбілқасымов, Қ.К. Жанпейісова, т.б. ғылыми еңбектерінде танымдық қызығушылық дағдыларын қалыптастырудың тиімді негіздерін зерттеген. Білім берудің әдісін қалыптастыруда танымдық қызығушылық ерекше маңызды. Оқытудың танымдық қызығушылығын қалыптастырудағы маңызын И.Я. Лернер, Б.Г. Ананьев, М.А. Данилов, М.И. Махмутов, Ю. К. Бабанский, Б.П. Есипов, Г.И. Шукина, Т.И. Шамова, және т.б. еңбектерінде зерттеген. ХҮІ ғасырда өмір сүрген француз ғалымы Мишель Монтень оқытудағы танымдық әрекеттің маңыздылығы жөнінде: «Оқушыға мұғалімнен алған білімін түгел сүзбеде өткізіп, өз бетінше талдау жасату қажет. Нәтижесінде білімге құштарлығы дами түсетіні сөзсіз», - деп атап көрсеткен [2].

Сондықтан оқу материалдарының мазмұны, жан-дүниені қызықтыруға бағытталуы керек. Танымдық қызығушылықты дамытудың үш шарты бар: мазмұнның жаңғыртылуы, бұрын жарияланып өтілген фактілерді жаңаша сипаттау, хабарланып отырған мәліметтерге тарихи бағдар беру, білімнің тәжірибелік мәнін ашып көрсету және ғылымның соңғы жаңалықтарын, табыстарын жүйелі баяндау; өз бетінше жұмыс істеудің әр-түрлеріне негізделген, оқытудың проблемалық тұрғыда алған мәліметтерді зерттеу негіздеріне және оқушының шығармашылық, тәжірибелік жұмыстарына бағытталған оқыту тәсілдері; оқушының қабілетін ұштау, оқытушының оқушыға көмек беруге дайын тұруы, олардың мүмкіндіктеріне қолдау көрсету қабілеті, талап қоюшылығы мен адалдығы, оқушыларды көтермелей білу, сондай-ақ оқушылардың өзара бәсекелестігіне көмек көрсете білу қасиеті.

Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын дамытудың негізгі факторы олардың білімі мен дағдыларының дәрежесі ғана емес, сонымен бірге, баланың маңызды психикалық қызметтерін, ақыл - ой жұмысының тәсілдерін қалыптастыруға мүмкіндік беретін оқу процесін жолға қою керектігі саналады. Оқушының шығармашылық қабілеті де оның ойлау мен практикалық әрекеттері арқылы ғана дамиды. Ойлауға үйренетін сабақтарды дамыта оқыту сабақтары деп білеміз.

Білім негізі бастауыштан басталатыны белгілі. Бастауыш сынып оқушысы не нәрсені болса да білуге құмар, қолымен ұстап, көзбен көргенді ұнатады. Зейіндері тұрақсыз болғандықтан бір сарынды оқудан тез жалығады. Сондықтан оқу мазмұны мен тәрбие әдістерін жаңарту бағытында оқушыларға сапалы білім мен саналы тәрбие беру үшін жан - жақты іздене отырып, өз алдыма мынандай мақсат қойдым: «Бастауыш сынып оқушыларының танымдық үрдістерін дамыту жолдарын айқындап көрсету».

Әр сабағымызды қызықты, өзгеше өткізу үшін, әр пән бойынша көптеген жұмыстар жасауға тура келеді. Танымдық белсенділік дегеніміз - оқушының оқуға, білімге деген ынта - ықыласының, құштарлығының ерекше көрінісі. Ал, «таным - ойдың білмеуден білуге қарай дәл емес, білуден неғұрлым толық дәл білуге қарай ұмтылатын ой - өрісінің күрделі үрдісі».

Таным теориясы оқу әрекетіне тікелей қатысты. Білім игеру әрқашан таныммен байланысты келеді. Оқудың міндеті - табиғат, қоғам және оқушының психикалық процестерінің даму заңдылықтарын оқушы санасына ендіру. Таным мен оқу арасында жалпы ортақтастық көп. Оқушы қоршаған дүниені тану арқылы дамиды, кемелденеді. Оқу жұмысын таным істерінің өзінше бір формасы ретінде қарастыруға болады.

Оқу - танымдық іс - әрекет - бұл арнайы оқушының өзі ұйымдастырған және адамзат баласы жинақтаған мәдени байлықты игеру мақсатында сырттай тану. Оның пәндік нәтижесі ғылыми білім, білік, дағды, тәртіп үлгісі және оқитындар меңгеретін іс - әрекеттер түрлері болып табылады.

Оқу - танымдық іс - әрекет педагогикалық процестің құрамды бөлігі. Оқу - танымдық іс - әрекетке, педагогикалық процеске оқушының әлеуметтік болмысының ең маңызды, мәнді бөлігін қамтиды, бұл ұғымды көптеген ғылымдар: философия, әлеуметтану, психология, педагогика, білім беру философиясы, педагогикалық психология т. б. қарастырады. Оқу - танымдық іс - әрекетін ұйымдастыруда оқушыларды

ғылымдар, білімдер жүйесімен, іскерлік дағдылармен қаруландыру, ақыл - ой, ерік - күш жігерін, психикалық процестерін: зейінін, есін, қабілетін дамыту, іс - әрекетті орындаудың нақты амал әрекеттерін пайымдау, дүниетанымын және жеке басын дамыту жолдарын, қалыптастыру тәсілдерін зерттейді.

Танымдық іс - әрекеттің өзге әрекет түрлерінен ең басты ерекшелігі - оқушының үнемі «жаңа дүниеге енумен», әрбір жаңа әрекеттерді оқушының оның бірінен екіншісіне ауысып отырумен байланысты. Сондықтан, оқу үрдісінде оқушының білім алуға, өз бетімен әрекет етуге деген құлшынысын оятуға, ақыл - ойының дамып, жетілуіне түрткі болатын танымдық іс - әрекетті ұйымдастырудың тиімді әдіс - тәсілдерін іздестіру өзекті сипат береді. Терең білімге негізделген танымдық біліктердің қалыптасуы оқушылардың білімді теориялық негізде қорыта алуға мүмкіндік беріп, интеллектуалдық белсенді ойлауын жандандырып, шығармашылыққа жетелейді, нәтижесінде, оқушы жеке тұлғасының қалыптасуына негіз болады.

Оқушының танымдық іс - әрекет құрылымын: танымдық қызығушылықтан, танымдық белсенділік, танымдық ізденімпаздық және шығармашылық іс - әрекеттен тұрады. Оқушы қоғам өмірінде маңызды іс - әрекетке дайындалып жатқандықтан, оның оқу - танымдық әрекеті болашақ кәсіби әрекетінің дидактикалық бейнесі болуы керек. Сондықтан оқушының іс - әрекеті бағытталған, ал оның әлеуметтік және танымдық белсенділігі оның өмірлік жолын анықтаудағы ұмтылысы болып табылады. Сонымен қатар, оқушылардың іс - әрекет ерекшелігіне: өзіндік мақсаты мен нәтижесінің болуы (білім, білік және дағдыны игеру, жеке қасиеттерінің дамуы); оқу нысанының ерекше сипаты (ғылыми білім, болашақ қызметі туралы ақпарат және т. б.); оқушы іс - әрекетінің жоспарлы жағдайда өтуі (бағдарлама, оқыту мерзімі); оқыту құралдарының болуы - кітаптар, лабораториялық құрал - жабдықтар, болашақ кәсіптік еңбектегі модельдер, техникалық құралдар, т. б. жоғары интеллектуалды жүктеме (емтихан, сынақ тапсыру, ғылыми жұмыс қорғау, т. б.) жатады.

Танымдық қызығушылық – оқушының табысқа жету дағдысын қалыптастырады. Танымдық қызығушылықты дамыту нәтижелері: белсенділік, білімге деген қызығушылық; өздігінен іздену; орындалатын жұмыстың мақсаты мен міндеттерін айқындау; оқу-танымдық қызметтегі негізгі түйінді анықтау; игерілген білімді тасымалдай білу; өз іс-әрекетін бақылау, бағалау.

Танымдық қызығушылық 3 деңгейде жүзеге асады: жоғары деңгей - білуге деген қызығушылық, іс-әрекетті бағалай білу; орта деңгей - танымдық іс- әрекетті өздігінен орындау; төменгі деңгей - тапсырманы қайталау, оқытушы көмегіне жүгіну.

Танымдық сапаны арттыруда қолданылатын әдістемеде көрнекілік, үлгі көрсету, проблемалық ізденістер туғызу, нақты өмір деректеріне жүктеледі. Танымдық процесс зейін қою, қабылдау, елестету, еске сақтау және ойлай білу арқылы жүзеге асады.

Осы орайда халқымыздың ұлы ақыны Абайдың «Адам баласы өмірге келгеннен кейін ішсем, жесем, көрсем, білсем, үйренсем екен деп армандайды»- деген қара сөзі еске түседі. Бастауыш сынып оқушыларының таным мотивациясын арттыру үшін білімді меңгерудің мынадай жобасы болуы керек: мақсат қою (мақсатты түсіну); мақсатты жүзеге асыру (тапсырманы орындау); нәтижені бағалау (бақылау, баға).

Оқудағы белсенділік оқып - үйренетін тақырыпқа, пайда болған мәселеге, міндетке тұрақты ынтаның пайда болуымен, назар мен ой - сана операциясының бағыттылығымен (талдау мен синтез, салыстыру мен салмақтау, т. б.) оқып жатқан материалды түсінумен бейімделінеді.

Белсенділік адамның әрекетке қатынасын өз бетінше әрекет етуге дайын болудан ұмтылысынан, алға қойған мақсаттарға жету үшін оңтайлы жолдарды таңдай білуден көрініс табатын жеке тұлғаның сипаты ретінде айқындалады.

Оқушының танымдық белсенділігі өз кезегінде қабылдау, есте сақтау, ойлау, қиялдау үрдістері мен зейіннің тұрақты күйін қажет етеді. Оқу барысында оқушының танымдық белсенділігін арттыруда олардың өз бетінше танымдық ықылас - ынтасын,

шығармашылық әрекетін дамытатындай етіп ұйымдастыру қажет. Оқушының қабылдауы, негізінен мұғалімнің сабақты жүйелі түрде жүргізуіне байланысты. Оқушылардың жаңа материалдарды қабылдауына негіз болатындай етіп даярлық жұмыстары жүргізіледі. Оқушылардың оқу - танымдық қызметін арттыру дұрыс әрі нақты әрекеттер негізінде іске асады. Оқушының өзіндік сезімдік танымы (қалауы, ынтасы, құштарлығы, әсерленуі) негізінде қабылданған білім, дағды, ептілік әлдеқайда нәтижелі әрі жемісті болады.

Оқушылардың оқу - танымдық іс - әрекетін белсендіруде оқу материалының маңыздылығы дәрежесіне қарай, оның құндылығын анықтай білу, сабақ беру мен оқу үрдісін ұйымдастыра білудің маңызы зор. Оқытудың мазмұнына да фактілерден, әрекет тәсілдерінен басқа оқытудың шын мазмұнымен бірге оқу үрдісінде қатысушылардың арасында ақпарат алмасу қорын құратын және оқушылардың осы мазмұнды игеруіне және оны практикада қолдануына қызмет ететін мәліметтер қамтылады.

Қазіргі кезеңгі қоғам талабына сай оқытуда жаңа технологияны пайдалана отырып, оқушылардың оқу - танымдық іс - әрекетін белсендірудің шығармашылық әлеуетін көтерудің маңызы зор. Жаңа технология үрдістерінің талабы - оқушыларға білім беруде белгіленген мақсатқа жету, оқушылардың іс - әрекеті арқылы ойлау дағдыларын, оқу - танымдық іс - әрекетін белсендіре отырып, сабақтағы үш біріккен мақсатты жүзеге асыруға қол жеткізу.

Белгілі бір дәрежеде оқу - танымдық іс - әрекетті белсендірудің қажеттігі туындайды. Мұнда оқыту үрдісіндегі әдістемелік жүйенің (мазмұн, әдіс - тәсілдер, оқыту формасы, оқыту құралдары) өзара байланысы негізінде оқу - танымдық іс - әрекет міндеттерін жүзеге асырылуын талап етіледі. Оны оқу - тәрбие үрдісінде қолдану үшін мына ұстанымдар жүзеге асуы тиіс: оқушының өзіндік жұмыстарының жоғары формасы болып табылатын олардың өз еркімен жаңа амал - тәсілдер қолданып жасайтын шығармашылық жұмыстарына басты назар аударылуы тиіс; жаңа педагогикалық технологияны қолдану оқушылардың оқу - танымдық белсенділігін арттырып, өзін - өзі тәрбиелей алатын жеке тұлға ретінде қалыптасуына мүмкіндік береді.

Оқыту үрдісінде оқушының оқу - танымдық белсенділігін қалыптастыру үшін барлық қажетті шарттарды: білімдер мен әрекет тәсілдерін алуды, қажетсінуді қалыптастыратын шарттарды, өзін - өзі бейімдеу шарттарын, проблемаларды шешудің түрлі нысандарын ұйымдастыру дағдыларын дамытудың шарттарын қамтамасыз етуге тиіс.

Оқу - танымдық белсенділіктің деңгейлерінің даму барысы дәл анықталуы, мүмкіндігінше неғұрлым дәл бақылау өлшемдеріне ие болу үшін қажет. Бұл адамның «ішкі» мүмкіндіктерін «сыртқы» факторлар арқылы жарыққа шығару нәтижесінде жүзеге асады.

Оқушылардың белсенділігін арттырудың жаңа формаларын епті пайдалана отырып, жаңашыл ұстаз белсендіру әсерін жүзеге асырады, онда оқушылар: өз пікірінде тұра алуы; пікірталастар мен талқылауларға қатысуы; өз жолдастарына және мұғалімдеріне сұрақ қоя алуы; жолдастарының жауаптарын түзету; жолдастарының жауаптары мен жазба жұмыстарын бағалай білу; артта қалған оқушыларды оқытуы; үлгерімі нашар оқушыларға түсініксіз жерлерді түсіндіруі; өз бетінше шамасы келетін тапсырмаларды таңдауы; танымдық міндетті (мәселені) шешудің бірнеше түрін табуы; өзін - өзі тексеру үшін, өзіндік танымдық және тәжірибелік әрекеттерін талдау үшін жағдайлар ойластыруы; танымдық міндеттерді шешімнің өзіне белгілі тәсілдерін жинақтап қолдануы. Көптеген зерттеушілердің пікірінше, өз бетінше үздіксіз білім алудың қажетті жағдайы ретінде оқу - танымдық белсенділікті қалыптастыру болып табылады. Алайда, мектептерде оқушының осы қасиеттерін дамытуға байланысты бағытталған оқушылардың өзіндік жұмысының жүйесі әзірге қалыптасқан жоқ.

Білім беру жүйесі қоғамның әлеуметтік - экономикалық дамуында жетекші роль атқарады, сондай - ақ оны әрі қарай айқындай түседі. Ал білімнің қалыптасып, дамуының жалпы шарттары философияның негізгі мәселесі - рухтың материяға, сананың болмысқа

қатынасы тұрғысынан зерттелетін ілім таным теориясы деп аталады. Таным теориясының басқа ғылыми теориялардан түбірлі айырмашылығы - ол білімнің қалыптасуы мен негізделуінің жалпы ұстанымдарын, объективтік қатынастарды қалыптастырады.

Танымдық әрекет - шәкірттің білімге деген өте белсенді ақыл - ой әрекеті. Ол танымдық қажеттіліктен, мақсаттан, таным қисындарынан және әрекеттің негізінде оқушыларда танымдық белсенділіктерінен ізденімпаздық қалыптасады.

Танымдық ізденімпаздық ұғымы және оны қалыптастыру проблемасын көптеген педагогтар, психологтар мен әдіскерлер зерттеп, ғылыми еңбектер жазды. Бұл проблеманың түп тамыры сонау көне замандардан бастау алады.

Егер баланың қызығушылығы жайында жүйелі мәлімдемелер түсіп отырса, баланың даму үрдісі шапшандайды. Біз бұл жерде Л. В. Занковтың идеясын негізге алдық. Ол баланың қоғамдық өмірдің әртүрлі жақтарымен еркін араластыру керек, әртүрлі баланың дамуы үшін туындайтын шегіністерден қашпауымыз керек, керісінше, баланың дамуына қандай дәрежеде ықпал еткенін айқындай отырып, жүргізу қажет деген ұсынысын зерттеуімізге басшылыққа алдық. Тарихи ескерткіш мұраларға жүргізілген саяхат - сабақтар мен экскурсиялар баланың танымын қалыптастыруда негізгі орын алатынын практика барысында айқын байқадық. Әр түрлі жүргізілген саяхат жұмыстары бастауыш сынып оқушыларының ынтымақтастығын жетілдіре түседі. Бұл туралы психолог Л. С. Выготский «Дербес жұмыс істегеннен гөрі бала ынтымақтастықта күштірек әрі ақылдырақ болып, ол өзі шеше алатын интеллектуалды қиындықтар деңгейі жөнінен биікке көтеріледі...» - дейді.

Қорыта келгенде, тәуелсіз мемлекетіміздің ертеңі ұрпақтың рухани байлығы, мәдениеті, саналы ұлттық ойлау қабілеті мен біліміне, іскерлігіне байланысты. Осыған орай мектептегі оқу үдерісінде оқушылардың танымдық қызығушылықтарын арттыру, дамыту болашақта білімді өз бетінше жинап алу қабілеттерін дамытуда жетекші рөл атқарады және пәндерді оқыту барысында көзделетін білімділік, дамытушылық, тәрбиелік міндеттерді жүзеге асыруда оқушылардың танымдық қызығушылығын дамыту және қалыптастыруда сабақта әртүрлі әдіс - тәсілдерді қолданудың тиімділігіне көз жеткізуге болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

- 1 «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III Қазақстан Республикасының Заңы.
- 2 И.А. Зимняя. Педагогическая психология. - Москва, 2009.
- 3 Мен – Адаммын. - Алматы, 2002.
- 4 Психология. Адамзат ақыл-ойының қазынасы. – А., 2006.

САЛАУАТТЫ ӨМІР СҮРУ МӘДИНЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

*Догдорхан А., Е.А.Бөкетов ат. ҚарМУ, БОПмӘ-31 топ студенті
Ғылыми жетекшісі Медиева С.Х., п.ғ.м., аға оқытушы*

Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті елу елдің қатарына кіруі жөнінде мемлекет басшысы алға қойған міндетті жүзеге асыруда халықтың денсаулығы ең маңызды мәселе болып табылады. Қазіргі уақытта әлеуметтік жағдай, өмір сүру ұзақтығының төмендеуі және адам экологиясының қолайсыздығы бүкіл өркениетті әлем үшін көкейтесті мәселе болып отыр. Еліміздің даму бағытын бекіткен «Қазақстан – 2030» бағдарламасында салауатты өмір салты мәдениетін ұстану мемлекеттік маңызы бар мәселелермен тең дәрежеде екендігі баса көрсетілген. Валеология (лат. valeo – сау болу,

грек. *logos* – ілім) – адам денсаулығы туралы ғылым [1]. Негізгі мақсаты – әр адамды денсаулығын күтуге үйрету, оның сана-сезімін оятып, мед., гигиеналық сауаттылығын арттыру, салауатты өмір салтын дағдылы әдетке айналдыру. Валеология медицина, биология, педагогика, психология, экология, акмеология, философия, экономика, т.б. ғылымдармен тығыз байланыста дамиды. Салауатты өмір сүру салты дегеніміз — биоәлеуметтік категория. Салауатты өмір сүру салты интегративті түрде қалыптасады. Сондай-ақ, адамдардың іс-әрекеттеріне байланысты болады. Салауатты өмір сүру мәдениеті шаруашылық, күнделік үй тұрмысы, материалдық және рухани формаларын қанағаттандыру үшін, қоғамдық ұжымдарда өзін-өзі ұстай білуі, қоғамдық тәртіппен санасу, артық сөз айтпау, орынсыз саясатпен айналыспау, кез-келген адамдарды жамандамау, біреуді-біреуге шағыстырмау, өзін ақылды деп есептеп, басқаларды ақымақ ретінде көру т.б. аулақ болу. Сонымен өмір сүру мәдениеті дегеніміз — тұлға мен қоғам деңгейінің прогрессті дамуының көрсеткішінің категориясы. Салауатты өмір сүру мәдениеті жоғары немесе төменгі деңгейде болуы әлеуметтік-экономикалық жағдайларға байланысты болады. Адамның психикасына, денсаулығына, ағзаның функционалды биологиялық қасиеттеріне де байланысты болады.

Салауаттылық ұғымы қазақ халқының салт-дәстүрін, көнеден келе жатқан мәдениетін, өнерін, әдет-ғұрпын, жас ұрпаққа ұғындыру. Бір сөзбен айтқанда өз ұлтының дінін ұстануға үйрету. Салауаттылық - ішкіліктен, есірткі, темекіден аулақ болу, дене және жан тазалығын сақтау, тіпті қарапайым түрде айтсақ адамның киім киісі, тамақты қалыппен ішуі де кіретін игі іс-әрекет. Өмір заңдылығы салауатсыздықты кешірмейді, оғаш қылықтар түбінде опық жегізеді. Жасөспірімдердің салауаттылық өмірге ұмтылысы, зиянды әдеттерді жек көрушілігі олардың өзге адамдармен қарым-қатынасына яғни әлеуметтік ортаға тығыз байланысты. Ұрпақты өмір заңдылықтарына, салауаттылық негіздеріне бейімдеу мектеп жүйесі жүктеген маңызды да жауапкершілігі мол міндет болып табылады. Жастары әлсіз, денсаулығы нашар, қыздары шылмы тартса, білімсіз болса, зиянды әдеттерге әуес, жалқау, тәрбиесіз болса ол мемлекет қашанда әлсіз, қорғансыз ол мемлекеттің алға қояр мақсатыды алдағы уақытта сеніп тапсырар ұрпағыда болмайт. Сол себептен жастар - біздің болашағымыз. Ал бізге болашағымыздың айбындылығы мен жарқындылығы қажет. Келешегінен үміт күткізіп отырған бүгінгі жастар - ертеңгі қоғам иелері сол себептен салауатты өмір салты мәдениетін ұстауға жастарды өтте жоғары дәрежеде мақтаншылықпен тәрбие беруіміз қажет салауатты өмір салты мәдениетін қалыптастырудың мазмұны мен ұйымдастыру формалары алдағы уақытта осы талаптарды қажет етет:

- Өз денсаулығына жауапкершілікпен қарау;
- Табиғи сезімталдық, оқушылардың жас ерекшелігін ескеру;
- Ғылымилық, тек тексерілген ғылыми дәлелденген деректерге ғана сүйену;
- Экологияландыру адам организміне қоршаған орта факторларының әсерін білу;
- Ұлттық аймақтық ерекшеліктерді ескеру, салауатты өмір салты туралы ұлттық салт-дәстүрлерімен танысып оны ұстана білу;
- Үздіксіз оқыту, салауатты өмір салты мәдениетін дағдыларын үздіксіз қалыптастырып үнемі пайдалану;
- Әлеуметтендіру, салауатты өмір салтын ұстанған қоғам мүшесін дайындау.

Осы факторларды негіздеп жасөспірімдерді салауатты өмір мәдениетіне тәрбиелеу барысында мұғалімнің орны ерекше болуы тиіс. Мұғалім мектептегі басты тұлға. Қай мектептің болсын нәтижелі, жемісті жұмыс істеуі түптеп келгенде сол мектепте еңбек ететін әр мұғалімнің өз міндетіне, көзқарасына тікелей байланысты. Әрбір сыныпта ұстаз алдында отырған шәкірттері де сол болашаққа барар жол үстіндегі талапкерлер [2].

Қазіргі кезде мектептегі кешенді бағдарламалардың жеті саласын және «Атамекен» бағдарламасының 30 бағытының негізінде ала отырып, тәрбие жұмыстарын жүргіземіз. Бұл тәрбие салаларының мақсаты - дүниенің шындығын өз мәнінде танитын, эстетикалық сезімі жоғары, үлкенге ізет, кішіге құрмет көрсететін, ақыл-ой жағынан дамыған және өз

халқын, елін сүйетін азамат тәрбиелеу. Біздер қазіргі қоғамда әрбір жасөспірімді сол бақытты уысынан шығармауға тәрбиелеуіміз керек салауатты өмір мәдениетін ұстануын қадағалауымыз қажет. Денсаулық адам бақытының бірінші байлығы. Денсаулықтың мықты болуы үшін қандай әдістерді қолдануды, жақсы жұмыс халін, күнделікті тұрмыс қиындықтарын жеңуі, белсенді өмір сүру жағдайларын білу қажет. Денсаулық - салауатты өмір сүру мәдениетінің кепілі. Осы салауатты өмір салты мәдениетінің кепілін, оның қыр-сырын білу басты міндет. Қай заманда болсын адамзат алдында тұратын ұлы мұрат, міндеттердің ең бастысы өзінің ісін, өмірін жалғастыратын салауатты, саналы ұрпақ тәрбиелеу. Сол тәрбиенің бір түрі рухани байлық десек, артық айтқандық емес. Адам бойындағы жақсы қасиеттері мен игі істерінің қайнар көзі осы рухтан бастау алады.

Рухани бай адам дегеніміз - өз тілін, өз тарихын, салт-дәстүрін жоғары бағалап, жан-жақты, өзін-өзі басқаратын, өмірдің ағымына дұрыс көзқараспен қарай алатын, мейірімді, әділ, қанағатшыл адам. Егер біз саналы, мінез - құлқымыз жетілген азамат болғымыз келсе, алдымен өзімізді - өзіміз білуіміз қажет. Өзін тану арқылы өзгені танитын артықшылыққа ие боламыз. «Дүниедегі ең оңай нәрсе - кісіге ақыл айту, ең қиыны - өзіңді-өзің түсіну» - деген екен ғұлама ғалым Әл-Фараби. Осы рухани байлықты жастардың бойына сіңіріп, сана сезімін жеткізу - біздің міндетіміз. Мектептегі қазіргі оқытып жатқан имандылық бағыттағы тәрбие сағаттар басым. Адамның материалдық қажеттілігінің бірі - дене мүшесінің саулығы. Бүгінгі күні ең маңызды мәселе - салауатты өмір мәдениетін қалыптастыру. Яғни, адамның денесінің саулығы, бірқалыпта сақталуы, нығаюы, ширауы, сергуі еңбекке қабілеттілігі, құлшынысы, құштарлығы, ниеттілігі, ынталығы биологиялық үрдісте мәлім. Қазір адамдарға салауатты өмір сүру мәдениетін ұсатану, білу үшін қазақтың ұлттық теле арналары көбеп жатыр. Арнада салауатты өмір сүру мәдениетін насихаттау мақсатында әр түрлі бағдарламалар беріліп жатыр жаңашыл әдістегі бағдарламалардың желісінде «Намыс дода», «Дарабоз», «Толағай» атты спорттық, ұлттық ойындар көрсетіледі [3].

Жоғарыда аталған ұлттық спорттық ойындардың өтілу нәтижесінде оқушының:

- Салт - дәстүрді құрметтеуі;
- Ұйымшылдығы, ізденімпаздығы;
- Намысқойлығы;
- Жүйке жүйесінің шынығуы;
- Ойлау қабілетінің дамуы;
- Білім алуға құштарлығы өтте белсенді болады;

Адам денсаулығы өмірде өте маңызды көп факторларға тәуелді. Денсаулық физикалық, психикалық, әлеуметтік болып бөлінеді.

- физикалық – адам ағзасында функциялардың өздігінен реттелуі, функциялық үрдістердің келісімді өтуі;

- психикалық – ауруды болдырмау және одан арылу;

- әлеуметтік – адамның әлеуметтік белсенділігінің, яғни қоршаған ортамен араласуы;

Дене тәрбиесінің маңызды міндеттерінің бірі мектеп оқушыларының салауатты өмір сүру мәдениетіне деген ықылас жігерін қалыптастыру болып табылады. Олай болса оқушылардың салауатты өмір сүру мәдениетін қалыптастыруда отбасының балаға деген тәрбиенің маңызы зор.

- ата - ананың балаға деген қамқорлығы,
- баламен тығыз қарым – қатынасты дамыту,
- баланың күйзеліс сезімін бақылау,
- баланың білімін, оқуға деген ынтасын байқау,
- қоршаған орта және ересектермен қарым – қатынастарын бақылау,
- денсаулыққа нұқсан келмейтін іс – әрекет қимылдарына мән беру,
- еңбек пен демалыстың тиімді пайдалануын қадағалау.

Салауатты өмір сүру мәдинеті мен салауатты өмір сүру сапасы эквипотенциалды болып келеді. Сондықтан да адам денсаулығының жақсы және жаман болуы салауатты өмір сүру стиліне байланысты болады. Ал салауатты өмір сүру стилі тарихи және ұлттық дағды, дәстүрлер арқылы қалыптасады. Сондай-ақ тұлғаның бейімділігіне байланысты болады.

Адамның жүріс-тұрысы оның тіршілікке қажетті заттарын пайдалануға қарай дамиды. Адам өзінің жеке басының ерекшелігіне сәйкес өмір сүреді. Белгілі бір ұжымдарға қалыптасып, сол ұжым мүшесі болып сіңіп кетеді. Қызмет еткен ұжым мүшелерімен бірге өсіп, біте қайнасып кетеді. Адам бір-біріне көмекке келеді. Адамның басына түскен ауыр жағдайлармен беліседі. Адамның жүріс-тұрысы біркелкі емес. Ол тәрбиеге байланысты болады. Тәрбиелі үйлердің балалары сүйкімді тәртіпті келеді. Үлкенді аға, кішіні іні деп ерекше көзге түсіп тұрады. Жақсы тәрбие көрген балаларды педагогтар бірден тани кетеді. Ал тәрбиені аз көрген балаларды бірден ажыратуға болады. Тәжірибелі мұғалім, адам оларды бірден байқап отырады. Жалпы қазақ елін ежелден салауатты өмір сүрудің салтының символы деп есептеуге болады. «Ұяда не көрсен, ұшқанда соны ілесің» деп егде адамдар өзінің ұрпақтарына үйретіп отырады. Өмір сүру салты мен денсаулықтың ара-қатынасына салауатты өмір сүру салты туындайды. Салауатты өмір сүру валеология ғылымының негізі болып есептеледі. Салауатты өмір сүру салты адамның профессионалды іс-әрекетінің, қоғамдық қызметімен күндәлікті тіршілік ету функцияларымен дамып отырады. Бұлар денсаулықтың қалыптасуына және оның сақталуына, мықты болып бекінуіне жәрдемдеседі. Осыдан келіп қоғамдық денсаулық қалыптасады. Жалпы алғанда адам денсаулығы бірінші орында болуы қажет. Бірақ жас жеткіншектер өздерінің денсаулығына онша мән бермейді. Ол жастық өмірдің белгісі, тәрбие жұмыстарының әлсіздігі. Сондықтан да балаларды жас кезінен бастап денсаулығын сақтай білуге тәрбиелеудің қажеттілігі туындайды. «Баланы жастан...» тәрбиелеу керек дейді қазақ. Өмір тәжірибесінен жинақталған қағида екені өзінен-өзі белгілі. Осыдан келіп денсаулық зор байлық деген ұғым қалыптасады.

Мектеп оқушыларының салауатты өмір салты мәдениетін қалыптастыру бұл:

- Біріншіден, жеке тұлғаның өзін қоршаған жансыз және жанды табиғи ортамен жан – жақты үйлесім тауып, өз ғұмырын Отаны, елі, отбасы және өзі үшін барынша пайдалы өткізу дағдысын қалыптастыру;

- Екіншіден, салауатты өмір салты мәдинеті—ол денсаулықтың үйлесімді дамып, сақталуы мен орнығуын қамтамасыз ету мақсатында денсаулықты нығайтуға бағытталған іс – шараларды жүргізу.

Мектептегі оқушы денсаулығын сақтау мен қалыптастырудың басты мақсаты: тұлғаның психологиялық, дене – қимыл әрекеттерінің мүмкіндіктері мен жас ерекшеліктерін ескеріп, гигиеналық ұғымдарды, салауатты өмір салты мәдинетінің уәждәмаларын, жеке бас тазалығын жете түсіндіру;

Олардың мінез – құлқында белгілі гигиеналық тұрақтылықты қалыптастыру, өзіне - өзі қызмет ету, денсаулығын сақтау, нығайту, мәдени – гигиеналық мінез – құлық дағдыларын қалыптастыру болып табылады.

Салауатты өмір салты мәдинетін қалыптастыру үшін қандай жағдайларға назар аудару керек?

Өмір салты дегеніміз не?

Бұл жеке адамның тіршілік етуге бағытталған мүмкіндіктерін қалыптастыру. біздіңше, адамның әлеуметтік – психологиялық және биологиялық жақтан салауатты өмір салты мәдинетін қалыптастыруға мына жағдайлар негіз бола алады:

- белсенді қозғалыс нәтижесінде организмді шынықтыру дене тәрбиесі немесе спортпен шұғылдану;

- физикалық еңбектің гигиеналық талаптарын жүзеге асыру;

- жеке және әлеуметтік гигиеналық талаптарын жүзеге асыру;

- қарым – қатынас және экологиялық мәдениетке жету;

- дұрыс жыныстық тәрбие алу;
- зиянды әдеттерден аулақ болу.

Оқушы, сол жерде практикалық түрде орындап көрсетеді. Сабақ кезінде оқушының ішкі позициялық көз қарасы мен бағыты айқын көрініс бере алады. Сонда ғана сабақ нәтижелі болып, білім сапасы артады [4].

Осы бағыттарда әрбір мұғалімнің оқытуға, үйретуге өз тұғырнамасы болуы қажет. «Он екі мүшең сау болса - жарлымын деме», - деп халқымыз денсаулықты адам өміріндегі орнын, тән сұлулығын, жан тазалығын еш нәрсемен айырбастауға, теңестіруге болмайтынын ұрпақтарына ескертіп отырған. Дене тәрбиесі мен салауатты өмір сүру мәдинетін, денсаулықты және табиғи факторларды пайдалану жолдарын халық педагогикасымен тығыз байланыстыра отырып, батыл да, жүректі, елжанды, парасатты дені сау, бақытты азамат тәрбиелеуде жетістіктерге қол жеткізіп отырған.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Шакирова Ж. Гимнастика // Мектептегі дене шыңықтыру. - 2011. - №1. - Б. 14-17.
2. Б. Төтенаев. Дене тәрбиесі. - Алматы: Мектеп, 1988.
3. Е. Уақбаев. Қазақстанда дене тәрбиесі жүйесінің дамуы. - Алматы: Санат, 2011- Б. 23-25
4. С. Жұманова. Спорттық морфология негізіндегі тәнтану. - Алматы: Рес. Бас. - Б. 49-51

ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ҮРДІСТЕРІНІҢ ФИЛОСОФИЯЛЫҚ, ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

*Жолкенова Г.Ж ҚМББ «Болашақ» колледжі
Ниязбекова Г.К. №68 МИББ кешені*

Білім беру үрдісін жаңаша ұйымдастыру оның философиялық- педагогикалық негіздерін, теориясы мен тәжірибесін тереңірек қайта қарауды қажет етеді. Бүгінгі философтар мен педагог- ғалымдар білім беру саласында жаңа оқыту технологиялары мен әдістерін енгізумен шектелмей, білім берудегі дүниетанымдық ұстанымдарды қайта қарау, философиялық материализмнен руханилық, гуманистік ұстанымдарға бетбұрыс жасау қажеттігін дәлелдеуде.

Қазақстандағы отандық және шетелдік оқыту теориясындағы, педагогика мен психологиядағы ізгіліктік дәстүрлер мен ой-пікірлерді, зерделеп адамға бағытталған әлеуметтік психологиялық танымды дамытудың маңызы зор. Отандық педагогика адамзат жинақтаған тәжірибені келесі ұрпаққа беру мақсатына сүйене отырып негізгі бағдарды жеке тұлғаның азаматтық белсенділігін арттыруға, рухани- адамгершілік қуатын қалыптастыруға бағытталғаны аса қажет. Сондықтан білім берудің жаңа ізгіліктік бағыттары, мазмұны мен міндеттері, әдіс- тәсілдері іздестіріліп, оқушының дүниені тұтастыққа қабылдауы арқылы өзіндік дамыту жолдарын зерделеу басты мәселердің бірі.

Білім берудің адамға, тұлғаға бағытталуы, білім мазмұнының демократиялығы, заман талабына сай білім беру мен ұлттық тәрбие үрдісінің гуманистік сипаты - оқытудың методологиялық негізі ретінде қызмет ете алады. Оқытудың оқушыға бағытталған мазмұнын, өзіндік ерекшеліктерін, одан туындайтын ұстанымдары мен шарттарын жүйелеу арқылы қазіргі ұлттық білім берудің философиялық тұғырнамасын, әдіснамалық және әдістемелік негіздерін жасауға болатыны сөзсіз. Онсыз мектептер мен білім беру

мекемелеріндегі ұлттық идеяны көздейтін тұжырымдамалық тұтастықты қамтамасыз ету мүмкін емес.

Мемлекетіміздің 2030 жылға дейінгі стратегиясы халқымыздың рухани ғылыми шығармашылық қабілеті жоғары болған жағдайда ғана Қазақстанның дамуындағы ұзақ мерзімге межеленген мақсаттарға жетуге болатынын анықтап берді. Елімізде соңғы жылдары инновациялық процестер мәселесі терең зерттеле бастады.

Инновация теориясының негізін қалаушылар неміс ғалымдары В. Зомберт, И. Метчерлих, Австралиялық И. Шуллерпетер инновациялық процестің толық жазбасын қолданып, болашақ қоғамның азаматы:

- дүниеге диалектикалық көзқарастың негізі болып саналатын белгілі мөлшердегі ғылыми білім жүйелері;
- жаңа хабарларды өздігінен қабылдап, дереу шешім табуға қабілетті;
- кез- келген нақты жағдайда өз бетінше қабылдау керек, мәліметті меңгеруге міндетті, - деп атап көрсетті.

Оқыту мен білім беру тәжірибесі педагогикалық үрдістің сапасын үнемі арттырып отыруды талап етеді. Осыған байланысты ғылыми тәжірибеде педагогикалық үрдістің сапасын көтеру тәжірибесі жинақталған. «Технология» ұғымының ену тарихына көз жіберсек бұдан көп жыл бұрын отандық педагогикада технология ұғымы мүлдем қолданылған жоқ. Дәстүрлі педагогика өкілдері «технология» терминіне үрке қарады, себебі оған дейін «технология» деп белгілі бір объектінің өзгерісін айтатын еді, оқыту үрдісін технологияландыру туралы бұдан 400 жыл бұрын Я. А. Коменский айтқан болатын. Оның ойынша оқыту технологиялық болуы қажет «дидактикалық машина» деп аталады. Оған:

1. Мақсат қою;
 2. Осы мақсатқа жетудің құралдарын іздестіру;
 3. Бұл құралдардың қолдану ережелерін пайдалану маңызы болады;
- Сөйтіп мақсат-құрал- оны қолдану ережесі- нәтиже модулі шығады.

Оқыту технологиясы оқу ақпараттарында көріну, өзгеру, өңдеу әдістері мен құралдарының жиынтығы болса, екінші жағынан оқыту барысында мұғалімнің оқушыға қажетті техникалық және ақпараттық құралдарын пайдалана отырып, әсер ету жолдары туралы ғылым.

Әлем елдерінің біразы бұдан бұрын игерген әдіс- тәсілдер мен озық технология бұл күнде біздің елімізде әрбір мұғалімнің қолдану құралы болып отыр. Қазіргі уақыт талабы болып отырған жаңа педагогикалық технологияның өзі жаңадан пайда болған дүние емес, оның негізі бұрын қалыптасып, бірақ көпшілігі түбегейлі өзгерістерге ұшырап, зерттеліп, жинақталып жетілдірілді. Педагогикалық технологияның даму кезеңдері ағылшын тілді елдерде 60- жылдардан, Ресейде 90-жылдардан, Қазақстанда 1993 жылдардан басталады.

Педагогикалық технология сөзіне түсінік беретін болсақ «техно»-латын тілінен аударғанда «шеберлі, іскерлік әдіс деген мағынаны білдіріп, оқыту шеберлігі деген сөзге ие болады. Ресейде педагогикалық технологияны толық зерттеп енгізген академик В. П. Беспалько. Жаңа педагогикалық технологияны қолдануға бүгінде ерекше мән беріледі.

Осы орайда оқытуда көбінесе қолданатын әдістерге тоқталайық.

1. Проблемалық оқу әдісі - негізін салушы Джон Дьюи 1894 жылы Чикаго университетінде енгізген. Бізде бұл әдісті «Махмудовтың проблемалық әдісі» деп атайды. Бұл әдіс күнделікті сабақта қолданылады.

Тақырып бойынша оқушыларға сұрақ беру, жаңа сабаққа ойын аудару, осыдан келіп сабақтың соңында эвристикалық әдіс қолданылады, яғни оқушының өзіне ереже шығарту, сабақты қорыту.

2. Дьяченконың жұптап оқыту әдісі- баланы бір-біріне үйрету, бірінің білім деңгейін біріне бағалату, нұсқа бойынша тапсырмаларды беріп, келесі нұсқаның оқушыларына тексерту, яғни оқушыны өзара байланыстыру. Мысалы: 9-10 сыныптарда

бұл әдісті көп қолдануға болады. В. П. Максаковский оқулығының «Өзіңді өзің және жолдасыңды тексеру блогы» деп аталатын тапсырмалар кезінде іске асыруға болады.

3. Границкаяның көп деңгейлі тапсырма беру әдісі- оқушының қабілетіне байланысты жалпылама да, жеке де жүргізуге болатын әдіс. Бұл әдісті Қазақстанда өңдеп зерттеуші Ж.А. Қараев әдісі деп аталады. Оның төрт деңгейлі әдіс бөлімі бар:

- 1) Оқушылық деңгей;
- 2) Алгоритмдік деңгей;
- 3) Эвристикалық деңгей;
- 4) Шығармашылық деңгей;

4. В. Ф. Шаталовтың тірек - сызба нұсқа және өзара байланысты үш деңгей әдісі – тірек белгілері арқылы оқушылар алған білімдерін жүйелі түрде кері айтып бере алады және сызба арқылы есту, көру, есте сақтау қабілеті дамиды. Тірек белгілері арқылы оқыту кезінде оқушының үлкен ми сыңарларының қызметін жетілдіреді. В.Ф.Шаталовтың тірек сызба нұсқасының үш деңгей әдісі бар.

- 5) Сыныпта тақтаға салынған сызба-нұсқа арқылы сабақты түсіндіру
- 6) Әдемі салынған сурет немесе плакатты көрсету арқылы түсіндіру
- 7) Үйде оқушыға оқулық, дәптер және ата ананың көмегімен сызба-нұсқа сыздыру.

5. Оқытудың компьютерлік технологиясы- ақпаратпен жұмыс істей білуді қалыптастыру. Оқушыны ақпараттық қоғамға даярлау. Меңгергенінше оқу материалын беру. Компьютермен жұмыс істеуге дағдыландыру. Оның негізін салушы Н.В. Апатова және В.П. Беспалько.

Қазіргі таңда тәуелсіздік талабына сай білім беру жүйесін жаңа сапалық деңгейге көтеруге, оқу технологияларын жан-жақты меңгеруге үлкен мән берілуде. Мұның өзі оқушының білімі мен білігін, талабы мен талғамын ұштауда, өзіндік ізденісін қалыптастыруда жаңа оқыту технологияларының алар орны ерекше. Біздің елімізде орта мектептердің білім беру жүйесінің дамуы ұлттық сипатты бойына дарытумен қатар, озық елдердің үздік педагогикалық әдістерін пайдаланудың ерекшелігі мынада:

1. Оқу материалдарын белгілі бір жүйеге келтіріп, тірек-сызба арқылы беру.
2. Жаңа тақырып бойынша алған білімдерін бекіту, еске түсіріп, үнемі қайталап отыру.
3. Оқушыларды білімге қызықтыру және бірлесе отырып жұмыс жүргізуге үйрету.
4. Оқушылардың бұрыннан игерген білімдерін тереңдете түсу, оқушының білім деңгейін дәл анықтау.
5. Ерекше қабілетті оқушыларды анықтау, ізденісін дамыту.

Модульдік оқыту технологиясына тоқталып, кейбір сырларын айтатын болсақ, біріншіден балаға тұлға деп қарап, оның білім алу арқылы дамуын қарастырады.

Екіншіден, тұлғаның танымдық қабілетін дамытуға, шығармашылық, ізденісін тереңдетуге, сөздік қорын молайтуға бағытталады. Үшіншіден, дарынды балалар мен жүйелі түрде жұмыс жасауға көп мүмкіндіктер береді.

Оқыту жүйесінде ақпараттандыру технологиясын қолдану да оқу үрдісін едәуір тиімді, сапалы ете түскені, тәрбиенің жаңа құрылымына қол жеткізілгені белгілі. Сабақта компьютерді пайдаланудың мынандай жетістіктерін атауға болады:

Сабақта компьютерді қолданғанда оның тиімді жақтары:

1. Оқушылар дербес жұмыс жасайды.
2. Компьютер пайдалану уақытты үнемдейді.
3. Оқушылардың сабаққа қызығушылығы артады.
4. Оқушылардың жеке дара жұмыс жасауын ұйымдастырады ол үшін әрбір оқушының өзіне тән ерекшеліктерін (ойлауын, қабылдауын, жұмыс жасау жылдамдығын) ескере отырып жекелей тапсырмалар құруға болады.
5. Денсаулығында кемшілігі бар балалар үшін (нашар еститін, көретін, сөйлейтін) оқытудың тиімділігін арттыруға болады.

6. Оқушыларда еркіндік позициясы өріс алады, жұрт алдында жасқаншақтық әдеті ескеріледі.

7. Оқушылардың жауапкершілігін арттырады, себебі компьютердегі әр тапсырма өзіне ғана арналғандығын сезінеді.

8. Оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады.

Жаңа технологияның ең басты мақсаты - сабақта қолданған уақытта белгілі бір жетістіктерге жету арқылы оқу сапасын арттыру. Ондай сабақтардағы оқытушының орны сабақ мақсатына жетудегі оқушылардың әрекетіне бағытталуымен келеді. Егер пассивті әдістер авторитарлық стильді болжаса, белсенді, жаңа технологиялық әдістер демократиялық стильді болжайды. Мұндай жағдайда оқытушы қарым-қатынаста тең құқылы, білім алушылардың жеке даму деңгейі мен пікірін тыңдайды, санасады. Оқушылармен бірлескен жұмыста әркім өзінің жеке үлесін қосады, білім алысады, идея алмасады, таным үрдісіне тартылады. Ұтымдық ізденіс әрекеттегі субъектінің зияткерлік белсенділігін ынталандырады. Бұл оқушыларға білім алып қана қоймай, өзінің қатысымдық білігін дамытуына ықпал етеді: өзгені тыңдай біледі, көзқарасын таразылап, бағалайды, пікірталасқа қатысады, бірігіп шешім қабылдайды т.б.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1) Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, Кларин М.В. Технология полного усвоения. Современная дидактика:
- 2) Теория - практике / под ред. И.Я.Лернера, И.К.Журавлева. –М., 1993. - 367 с.
- 3) Қараев Ж.А., Қуанбаева Б. Жетілдірілген педагогикалық жүйені жобалаудың дидактикалық шарттары // Ізденіс. – 2004. – №1. – 233 б.
- 4) Қабдықайырұлы Қ., Монахов В.М., Оразбекова Л.Н., Әлдібаева Т.Ә.
- 5) Оқытудың педагогикалық жаңа технологиясы. –Алматы: Ы.Алтынсарин
- 6) атындағы Қазақтың білім академиясының Республикалық баспа кабинеті, 1999. – 149 б.
- 7) Жанпейісова М.М. Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту
- 8) құралы ретінде. – Алматы, 2002. – Б. 4-6.

БІЛІМДІ ҰРПАҚ – ЕЛ БОЛАШАҒЫ

*8«А» сынып оқушысы Жасұланова Зейнеп
Жетекшісі: Омирбаева Дана Муратовна
М.Жұмабаев атындағы №39 гимназияның*

«Мықты мемлекет күнкөріс саясатымен емес, жоспарлау саясатымен, ұзақ мерзімді дамумен және экономикалық өсумен айналысады.»

Н.Назарбаев.

XXI ғасыр – білім ғасыры. Тек білімді азаматтарымен ғана еліміздің болашағы жарқын болмақ. Білімді ұрпағы бар мемлекет өзінің даму жолында қандай да болмасын кедергілерге, тосқауылдарға қарсы тұра алады.

Бірақ, ғұлама ойшыл әл-Фараби айтқандай, «Тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы». Сол себепті тәуелсіз еліміздің ертеңі – жас буынның біліммен, тағылымды тәрбиемен мейлінше молынан сусындап өскені абзал. Ол үшін білім беру ошағы мектеп мұғалімдерінің біліктілік талаптары үрдісінен шыға білгені жөн.

«Тегінде, адам баласы адам баласынан ақыл, білім, ар, мінез деген қасиеттермен озады» деген екен Абай Құнанбаев. Ал білімді – ұрпақ еліміздің болашағының жарқындығы. Оны мына өлең шумағынан білуге болмайды:

Білімді ұрпақ асқақ елдің болашағы,
Даму өткел өркениетке жол ашады.
Құндылығы білім құшқан өр жастарым,
Егеменді тылсым елге жарасады.

Білімді ұрпақ болашақтың тамшылары,
Оқу іздеп тағат күткен аңшылары.
Әр кез елдің ертеңіне алаңдаулы,
Қазағымның тұлы ірге жалшылары.

Келер ұрпақ тұғырыма қажет пана,
Құштар еткен тал бойы өжет сана.
Білімі мол, тұс дамудың, түп тамырын,
Болашақ қой ұстайтұғын тежеп қана.

Қазіргі ұрпақ болашақтың замандасы,
Анық қой сұм қасіреттің қаланбасы.
Оқығандар өлім құшқан отыз сегіз,
Оқу дәмін ерте татқан алаң басы.

Қазіргі жаһандану заманында Қазақстан Республикасы – жастардың білім мен біліктілікке талпынып әрекеттенуін, еңбектеніп өсуін талап етіп отыр. Осы тұста Елбасының мына бір сөзін айта кетудің орны ерекше: «Еліңнің ұлы болсаң, еліңе жаның ашыса, азаматтық намысың болса, қазақтың мемлекетін нығайтып, көркеюі жолында теріңді төгіп еңбек ет. Жердің де, елдің де иесі екеніңді ұмытпа». Сондықтан да, ұлы мұрат жолында ұстаздар да жастарға білім беруге әрқашанда даяр.

«Біліксіз қалар жырақта, білімді жетер мұратқа» деген өсиетпен басталған пікірсайыс, ел Президенті «Бұл заман білекке сенетін емес, білімге сенетін заман» деп айтуы тегін емес.

Еліміздің болашағы жастардың еңбекқорлығына, талап-тілегіне, арман-мұратына байланысты. Олар ата-бабаларымыздан мұра болып келе жатқан құндылықтарымызды, тарихи дәстүрлерімізді жаңғыртып, оны алға ілгерілетіп қана қоймай, экономикасын, ғылымын да дамытуға, жігерлене ел үшін еңбектенуге міндетті. Ендеше жастар еңбек жолына түскенде ғана мемлекетті дамытуға үлес қоса алады. Отансүйгіш, патриот мемлекет жастары болмаған елдің болашағы бұлыңғыр.

Бүгінгі жастар – мемлекетіміздің ертеңін ойлайтын, ел тұтқасын ұстар азаматтар. Бұл ұлы сөзді Елбасы ешқашан естен шығарған емес. Мемлекет басшысы жастар үшін қазіргі таңда жан-жақты жағдай жасап, үлкен мүмкіндіктер туғызып отыр. Ең алдымен бұл деген жастарымызды пайдалы еңбекпен қамту, ел ертеңі үшін маңызды істерге жетелеу.

Олай болса, өскелең жас ұрпақты болшақ еліміздің тұтқасы етіп тәрбиелеу – әр ұстаздың, оқытушының, тәрбиешінің, қоғамның міндеті. Осы міндеттерді атқару баршамыздың азаматтық парызымыз болмақ. Бұл жауапкершілікті сезіне отырып, жаңа заманның салмақты жүгін қайыспай, жұмыла, бірлесе көтерген жүктің жеңіл болатыны сияқты отбасы, бала-бақша, мектеп, оқу орындары және қоғамның бірлескен жұмысының нәтижесі көрсететін болады.

Баршамызды алдымызда «Мен осы парызымды дұрыс атқарып жүрмін бе?» деген сұрақ тұруы қажет. Бұл сауал әрқайсысымызды ойландыруы тиіс.

«Ұлылықтың басында ұстаз тұрар» демекші, білім саласындағы басым бағыттардың бірі – педагог мәртебесін арттыру болып отыр.

Бәріміз білетіндей, ұстаз – жас ұрпақтың рухани сәулеткері, қоғам, халық өзінің үміті мол болашағын тапсыратын сенімді өкілі. Олар сол сенімді ақтай отырып, зерделі де зерек, парасатты, ұлттық және адамзаттық құндылықтарды бойына дарытқан тұлғаларды тәрбиелеуде.

XXI ғасыр Қазақстанның «Алтын ғасырына» айналуына ат салысуымыз қажет деп білеміз. Ұрпағы білімді халықтың болашағы бұлыңғыр болмайды. Сондықтан, «мәңгілік ел» болу жолындағы игі істеріміз арта берсін.

Дені сау, білімді ұрпақтың,
Ұстаздан меңгерген.
Келешегі қазақтың,
Басталады сендерден,-дей отыра ойымды аяқтаймын.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Абай Құнанбаев өлеңдер жинағы
2. Елбасы Жолдауы

ФОРМЫ И МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

*Жумабекова А.А.,
КарГУ им.Е.А.Букетова*

Одним из требований школьного образования становится не столько необходимость обеспечить учащихся системой знаний, сколько вооружить их продуктивными способами, умениями приобретать, применять на практике, преобразовывать и самостоятельно вырабатывать новые знания в любой деятельности. И только правильно организованный педагогический процесс, представляющий собой систему, способен реализовать данные требования.

Главой государства Н. Назарбаевым в Послании народу Казахстана от 27 января 2012 года «Социально-экономическая модернизация - главный вектор развития Казахстана» поставлена конкретная задача по принятию пятилетнего Национального плана действий по развитию функциональной грамотности школьников.

Функциональная грамотность – способность человека вступать в отношения с внешней средой и максимально быстро адаптироваться и функционировать в ней. В отличие от *элементарной грамотности* как способности личности читать, понимать, составлять простые короткие тексты и осуществлять простейшие арифметические действия, *функциональная грамотность* есть атомарный уровень знаний, умений и навыков, обеспечивающий нормальное функционирование личности в системе социальных отношений, который считается минимально необходимым для осуществления жизнедеятельности личности в конкретной культурной среде. Функциональная грамотность в наиболее широком определении выступает как способ социальной ориентации личности, интегрирующий связь образования (в первую очередь общего) с многоплановой человеческой деятельностью. В современном, быстро меняющемся мире, функциональная грамотность становится одним из базовых факторов, способствующих активному участию людей в социальной, культурной, политической и экономической деятельности, а также обучению на протяжении всей жизни.

Приоритетным направлением в деятельности общеобразовательных учреждений является создание таких педагогических условий, которые обеспечивают развитие личности с учетом ее внутренних мотивов познания, на основе учебной деятельности школьника.

В.И. Андреев считает, что педагогические условия представляют собой результат «целенаправленного отбора, конструирования и применения элементов содержания, методов (приемов), а также организационных форм обучения для достижения... целей»

Е. В. Яковлев под педагогическими условиями понимает «совокупность мер педагогического процесса, направленную на повышение его эффективности»

А. Я. Найн, Н. М. Яковлева и другие исследователи определяют педагогические условия как совокупность мер (объективных возможностей) педагогического процесса

Таким образом, определение понятия «педагогические условия» можно сформулировать как комплекс мер, направляемых в качестве педагогических условий успешности достижения поставленных целей, взаимодействующих и взаимодополняющих друг друга.

Составляющими функциональной грамотности являются умения (ключевые компетенции или универсальные учебные действия) определённого типа, основанные на прочных знаниях, а именно: организационные, интеллектуальные, оценочные и коммуникативные.

В образовательном процессе они могут быть приобретены учеником, если соблюдены следующие условия:

- Обучение носит деятельностный характер;
- Учебный процесс ориентирован на развитие самостоятельности и ответственности ученика за результаты своей деятельности;
- Предоставляется возможность для приобретения опыта достижения цели;
- Правила аттестации отличаются чёткостью и понятны всем участникам учебного процесса;
- Используются продуктивные формы групповой работы; для обеспечения продуктивности формирования функциональной грамотности младших школьников педагогам необходимо применять специальные активные, деятельностные, «субъект-субъектные», личностно-ориентированные, развивающие образовательные технологии, такие как:
 - Проблемно-диалогическая технология освоения новых знаний, позволяющая формировать организационные, интеллектуальные и другие умения, в том числе умение самостоятельно осуществлять деятельность учения;
 - Технология формирования типа правильной читательской деятельности, создающая условия для развития важнейших коммуникативных умений;
 - Технология проектной деятельности, обеспечивающая условия для формирования организационных, интеллектуальных, коммуникативных и оценочных умений (подготовка различных плакатов, памяток, моделей, организация и проведение выставок, викторин, конкурсов, спектаклей, мини-исследований, предусматривающих обязательную презентацию полученных результатов, и др.);
 - Обучение на основе «учебных ситуаций», образовательная задача которых состоит в организации условий, провоцирующих детское действие;
 - Уровневая дифференциация обучения, использование которой вносит определённые изменения в стиль взаимодействия учителя с учениками (ученик – это партнёр, имеющий право на принятие решений, например, о содержании своего образования, уровне его усвоения и т. Д.), главная же задача и обязанность учителя – помочь ребёнку принять и выполнить принятое им решение;
 - Информационные и коммуникационные технологии, использование которых позволяет формировать основу таких важнейших интеллектуальных умений, как сравнение и обобщение, анализ и синтез;

➤ **Технология оценивания учебных достижений учащихся**

Таким образом, научиться действовать ученик может только в процессе самого действия, а каждодневная работа учителя на уроке, образовательные технологии, которые он выбирает, формируют функциональную грамотность учеников начальных классов, соответствующую их возрастной ступени.

В школе-лицее №101 активно используются такие формы и методы для формирования функциональной грамотности как проектная деятельность, исследовательская работа, компетентностные задания на уроках, технология критического мышления RWST, компетентностный подход в обучении по методу профессора Рудика Г.А.

Процесс развития функциональной грамотности осуществляется на основе формирования навыков мышления средствами учебных дисциплин, исходя из предметных знаний, умений и навыков. Средствами формирования и развития навыков мышления являются те же предметные ЗУНы, представленные в виде задания, а формой организации – проблемные ситуации. При этом сами навыки мышления служат инструментом перехода ЗУНов в компетенции, т. е. в функциональную грамотность.

Литература:

1. Андреев В.И. Педагогика: учебный курс для творческого саморазвития. - 2-е изд. - Казань: Центр инновационных технологий, 2000. - С. 124
2. Асмолов А.Г. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе. – М: Просвещение, 2008 – 151с.
3. Найн А. Я. Подготовка учителя трудового обучения к исследовательской деятельности (Опыт Челябинской области) // Актуальные проблемы управления образованием в регионе. - Челябинск, 1997. - С. 102-107.
4. Яковлев Е. В. Педагогическое исследование: содержание и представление результатов. - Челябинск: Изд-во РБИУ, 2010. - 316 с.

**ҰСТАЗ ШЕБЕРЛІГІ – ӘР ЖҮРЕКТІ БІЛІМ ШҰҒЫЛАСЫМЕН
НҰРЛАНДЫРУДЫҢ ЕҢ ТИІМДІ, ЕҢ ТӨТЕ ЖОЛЫ**

Кошикова М.Б., ҚР білім беру ісінің үздігі

№ 66 жалпы білім беретін орта мектептің бастауыш сынып мұғалімі

С.А.Фейзулдаева., п.ғ.м.

Академик Е.А.Бөкетов атын. Қарағанды мемлекеттік университетінің аға оқытушысы

Қазақстандағы білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене бітімі және рухани дамыған азаматын қалыптастыру, оның тез өзгеретін әлемде табысқа жетуін қамтамасыз ететін білім алудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін, ең бірінші, педагог мамандығының беделін көтеру, білім беру жүйесін жоғары білікті кадрлармен қамтамасыз ету, сонымен бірге педагог қызметкерлердің еңбегін мемлекеттік қолдау мен ынталандыруды күшейту мәселелеріне аса мән беріліп отыр [1].

Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаев "Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан ұстазға жүктелер міндет ауыр" деген болатын. Бұл білім саласында еңбек етіп жүрген барлық педагогтарға үлкен жауапкершілік артып отырғаны белгілі.

Қазақстан Республикасының дамыған елдерімен иық тіресіп тұру үшін, қазіргі өркениетке ұмтылған қоғам талабына сәйкес, еліміздің болашағы мен қазіргі кезеңі үшін

білімді де, зерделі, өз бетімен іс-әрекет ете алатын, қоғамнан өз орнын таба алатын, бәсекеге лайықты шәкірттерді дайындау ұстаздың міндеті.

Жаңа адамды қалыптастырудың көпқырлылығы мен күрделілігі қазіргі педагог маманынан жоғары деңгейлі педагогикалық біліктілікті қажет етеді. Педагогикалық біліктілік, бір жағынан, педагогтың педагогикалық мәдениетінің маңызды компоненті болса, екінші жағынан, кәсіптік даму мен жетілдірудің алғы шарты болып табылады. Педагог білім мен дағдының, қабілеттің тұтас жиынтығына ие болған жағдайда ғана маман бола алады. Педагогикалық үрдіс тұтастығымен және жүйелілігімен сипатталып, барлық педагогикалық құралдар өзара байланыста болса ғана тәрбие мен оқыту шындыққа айналады.

Білім – қоғамды әлеуметтік мәдени, ғылыми үрдіспен қамтамасыз ететін құбылыс, жоғары құндылық. Осы білім мен ғылымның жетістіктерін бүткіл әлемге паш ететін еліміздің болашағы жастар десек, жастарымыздың болашағы оларды саналы тәрбиемен, сапалы біліммен қаруландырып, білімі алдыңғы қатарлы елдердің озық үлгісін, өнегесін, тәжірибесін үйрететін ұстаздар қауымының еңбегіне байланысты болмақ. Осы кезде В.Г.Белинскийдің: «...Ұстаздың қолында адам өмірінің келешектегі тұтас тағдыры тұр» - деген сөзі еске түседі [2]. Демек, болашақ маман келешектің тұтқасы, жас ұрпаққа білім беру мен тәрбиелеу ісіндегі қоғамның ел сенген өкілі. Ұстаз жас ұрпақ бойына білімділікті, дүниетанымдық көзқарасын, әдептілікті, өмірге деген өмірлік мақсатын қалыптастырушы басты тұлға болып табылады.

Қазіргі кезде ғылым мен техниканың даму деңгейі әрбір адамға сапалы және терең білімнің, іскерліктің болуын қамтиды. Шебер ұстаз дегенді шығармашыл ұстаз деп те атар едік. Шығармашыл ұстаз күнделікті әрбір сабағын түрлендіріп өткізуге тырысады. Оқушының білімін көтерудің ең басты шарты-оның пәнге деген қызығушылығын арттыру. Пәнге деген қызығушылығы болса ғана, бала оған көңіл қойып тыңдап, тереңдете оқып үйрене бастайды. Пәнге қызыққан оқушының білім сапасының жоғары болатыны белгілі. Шебер мұғалім үнемі оқушының ойлау белсенділігін арттырып, білімге қызығушылығын тудырғанда ғана ұстаз мақсатына жетеді.

Сабақты тартымды, қызықты етіп өткізу - мұғалімнің шеберлігі, білімділігі, таланты. Егер, мұғалім сабақта бір тақырыпты оқытуда оқушыларды ойландыруға, ізденуге, тәжірибе жасап, істеген жұмысын қорытындылай білуге, сөйлеу мәдениетін дамытуға, ғылыми тілде сөйлей білуге назар аударса, яғни оқытудың инновациялық технологияларын тиімді қолданса, білім сапасы да жоғары болары сөзсіз. Оқыту технологиясы оқыту мазмұнын жүзеге асыру жолындағы алға қойған мақсатқа жетудің тиімділігін қамтамасыз ететін оқытудың әдіс, құрал және түрлерінің жүйесі болып табылады. Педагогикалық технологияны жақсы меңгеру дегеніміздің өзі – шеберлік. Сабақ үрдісінде оқушылар өзіне-өзі баға беруге, әлсіз жақтарын сын көзбен қарауға өзінің жетістігін жете білуге, өзбетімен іздене білуге дағдылары қалыптасады. Оқушылар арасында ынтымақтастық, сенім ахуалы қалыптасып, өзара сыйластық орнайды. Міне, осыларды педагогикалық шеберлікті аша түсудің тағы бір қыры.

В.А.Сластенин педагогикалық шеберлікті тұлғаның кәсіптік бағытталуының жоғары формасы [3] деп белгілейді. Ал кез-келген іс-әрекетте, оның пікірінше, шеберліктің көрсеткіші – бұл іс-әрекетте қажет болатын арнайы іскерліктер мен дағдыны меңгеру.

Педагогикалық шеберліктің мәні «Педагогикалық энциклопедияда» былайша түсіндіріледі: «...бұл балаларды жақсы көретін және өз жұмысына бейімділігі бар педагогтардың қолы жетерлік әрдайым жетілдіруді қажет ететін жоғары дәрежелі өнер. Өз ісінің шебері бола алатын педагог – бұл өз пәнін терең меңгерген, ғылымның нақты салаларынан және өнерден хабары бар, оқыту және тәрбиелеу әдістемесін толық деңгейде білетін, жалпы және, әсіресе, балалар психологиясын түсінетін жоғары дәрежелі маман».

Демек, мұғалімге қойылатын талап – жауапкершілік, жүктелген үлкен міндет, абыройлы істің сан қырлылығы одан жан – жақты терең біліктілікті, аса педагогикалық

шеберлікті, өте нәзік психологиялық қабілеттілікті талап етеді. Бұдан нені байқауға болады? Мұғалімнен жан – жақты терең білім-біліктілікті, сегіз қырлы, бір сырлылықты талап етіп тұрған жоқ па? «Дуйсенбаев Еркін САЙТЫ» сайтындағы [4] анықтамаға жүгінсек:

Мұғалімнің бір ғана сыры – оның мамандығы. Бұл дүниеде теңдесі жоқ мамандық тек мұғалімге ғана лайық. Сондықтан ұстаз адам – кәсіби мамандығына құштар, оны жан – тәнімен сүйетін, барлық өмірін соған арнауы тиіс. Олай болса мұғалім еңбегінің сан қырлылығы осыдан өрбиді. Алғашқы қыры - Мұғалім адамның өз пәнін терең меңгеруі. Екінші қыры - кәсіби шеберлілігін үздіксіз ұштай, шыңдай түсуі. Үшінші қыры – мұғалімнің тілді меңгеруі – тіл шеберлігі. Сөзді жетесіне жеткізе сөйлей білудің өзі – өнер. Себебі, тіл – тәрбие құралы. Төртінші қыры – байқағыштық сезімі – көрегендігі. Бесінші қыры – әр жүректі білім шұғыласымен нұрландырудың ең тиімді, ең төте жолын таба білетін жасампаздығы. Алтыншы қыры – жан-жақты дарындылығы. Жетінші қыры – үздіксіз, тынымсыз ізденімпаздығы. Сегізінші қыры – үлгі-өнегесі, мұғалім мәдениеті немесе педагогикалық әдеп – этикасы деуге болар еді. Себебі, мұғалімнің келбеті – сыртқы мәдениеті, қарым-қатынасы, өзін-өзі басқаруы, бақылауы, сөйлеу мәдениеті, үздіксіз жаңарып, өзгеріп, үнемі жаңа сипатқа ие болып отыруы мұғалімдік мамандықтың ең басты этикалық сапалық белгісі. Мұғалімнің іс-әрекетінен бір сыры мен сан – қырлылығы тоғысса, ұстаз шеберлігінің шыңдалғаны.

Демек, - мұғалім білім берудің жаңа құндылықтарына бағытталған, жаңа мектептердің тұжырымдамаларын, тәрбие мен білім берудің балама жүйелерін білетін; білім мазмұнын құрудың жаңа әдістерін айта алатын;

- дамыта оқытудың психологиялық-педагогикалық негіздерін білетін;
- оқытуды кіріктіру және саралаудың тұжырымдамалық әдістері мен принциптерін, маңыздылығын білетін.

- жас ерекшелік және педагогикалық психология бойынша базалық білімі бар: әр түрлі жас кезеңдеріндегі оқушылардың, ұжымның психологиялық заңдылықтарын және оларды диагностикалауды; педагогикалық өзара әдістер мен тәсілдерді, өздік талдауды ұйымдастыру принциптерін игерген;

- құзырлық тұрғысынан ұйымдастыру қарым-қабілеті бар, яғни құрастырушылық, кәсіби, әлеуметтік, жеке тұрмыстық құзырлықтарға ие.

- жалпы және кәсіби білім беруді қазіргі модернизациялау арқылы қоғамның талабы мен жеке тұлғаның сұранысын қамтамасыз ете алатын болуы керек.

Шебер педагог көзі қарақты, құлағы сергек, көкірегі ояу, білім беру саласында атқарылып жатқан игі істердің куәсі болуы керек. Сонымен бірге жаныңды шуаққа бөлеп, үлкен үмітке жетелеуші - білім беру саласы мұғалімдік мамандықтың сыры мен қырын шебер меңгерген, сол кәсіптің ыстығы мен суығын өзі де басынан кешірген адам нағыз ұстаздар, шынайы бапкерлер осындай қасиеті бар жандардан шығады. Сыпайы әдебімен, тұнық мінезімен, терең білімділігімен көпке жақын адам.

Мұғалім шеберлігі – бұл өте жоғары білімді сапалар жиынтығы, әрі ұдайы жетіліп отыратын тәрбиелеу мен оқыту өнері. Жеке тұлға мәдениеті, білім мен өрісті дүниетаным, педагогикалық техника мен озат тәжірибе, осы педагогикалық шеберліктің негізі деп ойлаймыз. Қазіргі заман мұғалімнің тұлғалық белгісі – ой өрісінің кеңдігі мен оның ауқымды дүниетанымы. Заман ағымымен теңдей қадам басамын деген әрбір адам өте көп ақпараттан хабардар болуы қажет. Қазіргі заманғы оқытудың технологияларын жете меңгеру де осы шеберліктің бір қыры. Ұстаз өмір бойы бала тәрбиесіне ықпал етумен яғни дәлелдеп сендіру, шәкірттің қызығушылығын дамыту, талап ете білу керек. Осы ықпал түрлерін іске асыруда ұстаз нағыз шебер болары анық. Ол үшін үздіксіз біліктілік көтеріп отыру; арнайы әдебиеттерді оқу; өз оқу істерінде оқытудың жаңа әдістерін ендіріп отыру және озат мұғалімдер тәжірибесін бақылау, үйрену, зерделеу қажет.

Мектептегі оқу-тәрбие үрдісі өте күрделі, көпқырлы, өзгермелі құбылыс. Сондықтан да қазіргі заман мұғалімінен тек өз пәнінің терең білгірі болуы емес, тарихи

танымдық, педагогикалық-психологиялық сауаттылық, саяси экономикалық білімділік және ақпараттық сауаттылық талап етілуде. Ол заман талабына сай білім беруде жаңалыққа жаны құмар, шығармашылықпен жұмыс істеп, оқу мен тәрбие ісіне еніп, оқытудың инновациялық технологиясын шебер меңгерген жан болғанда ғана білігі мен білімі жоғары жетекші тұлға ретінде ұлағатты саналады деп ойлаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011 – 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, <http://adilet.minjust.kz/kaz/docs>
2. Белинский В. Г. Избранные педагогические сочинения /Под ред. действ. чл. АПН Е. Н. Медынского.— М.; Л.: Академия пед. наук РСФСР, 1948.- 280 б.
3. Сластенин В.А. и другие. Педагогика: уч. пособие. -Москва: Академия, 2004
4. <http://erkin.ucoz.kz/>

ОЙЫННЫҢ БАЛА ТӘРБИЕСІНДЕГІ МАҢЫЗЫ

Күленбаева Гүлбарша Исатаевна

Қарағанды облысы, Саран қаласы, КМҚК «Берёзка» бөбекжайы

Н.Ә.Назарбаевтың жолдауында «Біз бүкіл стандарттар деңгейіне сапалы білім беру қызметіне қол жеткізуге тиіспіз» деген болатын. Сондықтан да бүгінгі өскелең уақыт талабына сай білім беруді одан әрі жетілдіру мәселесі толассыз, үздіксіз күн сайын өзгеріп тұрған әлеммен бірге қатар жүрері анық. Сондықтан да балалардың ой-өрісін үздіксіз дамыту үшін ұйымдастырылған оқу іс-әрекетін ойын арқылы өткізудің таным белсенділігін арттырып, көздеген мақсатқа жетеміз. Қазақ халқында «Баланы ойын өсіреді» деген даналық сөзі бар. Ойын балалар өмірінің нәрі. Ойын баламен бірге мәңгілік өмір сүреді. Ойында баланы алдаушы құрал ретінде ғана қолданбай, ойын арқылы баланың арман, тілегін білуге, зейінін, жадының қалыптастыруға, ойлау қабілетінің дамуына әсер етуге болады.

Ойын - бала әрекетінің негізгі түрі. Ойын арқылы балалар қоғамдық тәжірибені меңгереді, өзінің психологиялық ерекшеліктерін қалыптастырады. Бала ойынында да қоғамдық, ұжымдық сипат болады. Мәселен кез-келген бала еш уақытта жалғыз ойнамайды, сол арқылы бір-бірімен өз ара қарым-қатынас жасайды. Ойын балалар үшін айналадағыны танып, білу тәсілі. Балалар ойындарының тәрбиелік маңызын жоғары бағалай келіп, А.С.Макаренко былай деп жазады: «Бала ойында қалай болса, өскен соң жұмыста да көп жағынан ұқсас болады». Сондықтан келешек қайраткер азаматты тәрбиелеу алдымен ойыннан басталады.

«Ойынсыз ақыл ойдың қалыпты дамуы да жоқ және болуы да мүмкін емес», - деп айтқан В.А.Сухомлинский.

Халқымыздың ұлы перзенттерінің бірі, заманымыздың аса көрнекті жазушысы М.О.Әуезов: «Біздің халқымыздың өмір кешкен ұзақ жалдарында, өздері қызықтаған алуан ойын өнері бар ғой. Ойын деген менің түсінуімше, көңіл көтеру, жұрттың көзін қуатып, көңілін шаттандыру ғана емес, ойынның өзінше бір ерекше мағыналары болған» деп тегіннен тегін айтпаса керек.

Ойын дегеніміз - ұшқын, білімге құмарлық еліктеудің маздап жанар оты. Ойын - тынысы кең, алысқа меңзейтін, ойдан-ойға жетелейтін, адамға қиял мен қанат бітіретін, ақыл-ой жетекшісі, денсаулық кепілі, өмір тынысы. Ойын баланың күш қуатын молайтып, оны шапшаңдыққа, дәлдікке ғана тәрбиелеп қоймай, оның ақыл-ойының толысуына, есейіп өсуіне де пайдасын тигізеді. Бала ойнап жүріп, жүйкесі тынығады, көңілі өсіп, ойы

сергиді, денесі ширай түседі. Ойын арқылы тұрмыс-салт, әдеп-ғұрып, ұлттық ерекшелік, дәстүр жайында таным түсінігі де қалыптасады. Мектеп жасына дейінгі баланы дамытатын, өсіретін әрі тәрбиелейтін де негізгі іс-әрекет - ойын.

Бұл кезде баланың бойында адамға тән барлық қасиеттердің негізі қаланатындықтан тәрбиеге ата-аналармен қатар педагогтар да аса зор жауапкершілікпен қарағаны абзал. Сырттай қарағанда оп-оңай тәрізді көрінген ойын іс жүзінде бала үшін күрделі нәрсе. Айталық ойынға қатысатын балалармен тіл табысу, өзіне ұнамсыз рөл тигенде өзін қалай ұстауы сияқты нәрселердің мәні бар. балаларға тән тағы бір қасиет бәрін өзім істеймін деп талпынады. Баланың осы талпынысын қосшап, көмектесіп, сенім білдіріп отыру тәрбиешінің ең бір ұтымды әдісі. Бала өз ойын дүние таным түсінігі арқылы қабылдап, ересектерге еліктей жүріп үйренеді, өзіне қабылдайды. Ойнай жүріп өсетін әрбір баланың жан серігі де ойын.

Халқымыздың өмірге дені сау, шыныққан балалар тәрбиелеу жөнінде өз ұрпақтарына үлкен де бай мұрасы-ұлттық ойындар. Ұлттық ойындағы ата-бабамыздан бірге жеткен өткеніміз бүгінді байланыстыратын баға жетпес байлығымыз, асыл қазынамыз деп қараған жөн. Бала ұлттық ойын үстінде өмірде көрген-білгеніне, өзіне ұнаған адамның іс-әрекетіне еліктей отырып, соны бейнелей ойнайды. Халқымыз ойындарды балаларды тек алдандыру, көңілін ісі деп қарамай, жас ерекшеліктеріне сай олардың көзқарасының, мінез-құлқының қалыптастыру құралы деп ерекше бағалаған.

Ендеше адамдыққа баулу жұмысының ережесі балабақшадан бастап нақтылы мақсатты көздеуі шарт. Тәрбиеші балалардың орындық іс-әрекеттерін мақұлдай отырып азды-көпті жіберген кемшіліктерін өздері түсініп, түзетуге бағыттауы тиіс. Әрбір бала өз ісі мен қылығына жауапкершілікпен қарап ұялу, кешірім сұрау сияқты әдеттерді үйрету керек. Балалардың рухани дүниесін байыта отырып, жаңа міндетті снлатындықтан, балабақша жұмысының, мазмұнына күн тәртібінің барлық сәттері мінез-құлық ережелерін дұрыс бағытта тәрбиелеуге негізделеді. Тегінде көп нәрсені баланың өмірін дұрыс ұйымдастырып, жақсыға қарай баулап, шеңбер басқара білуге байланысты. Сондықтан педагог балаларды ойындарға өз қызығушылығымен, ынтасымен қатысуын қамтамасыз етуге міндетті. Сондай жағдайда ғана ойын өз мақсатына жетіп, тәрбиелік мәні арта түседі.

Осындай келіп ойын туралы мынадай тұжырым жасалады:

- Ойын-тәрбие құралы, ақыл-ойды, тілді дамытады, сөздік қорын байытады, өмірді танытып, сезімді кеңейтеді, тәрбиелейді;
- Ойын-ерік-жігерін және мінез-қасиеттерін бекітеді, адамгершілік сапаны жетілдіреді;
- Ойын-ұжымдық сезім әрекеттері өсе түседі;
- Ойын-эстетикалық тәрбие беру құралына айналады;
- Ойын-еңбек тәрбиесін беру мақсаттарын шешуге мүмкіндік береді;
- Ойын-дене күшінің жетілуіне көмектеседі.

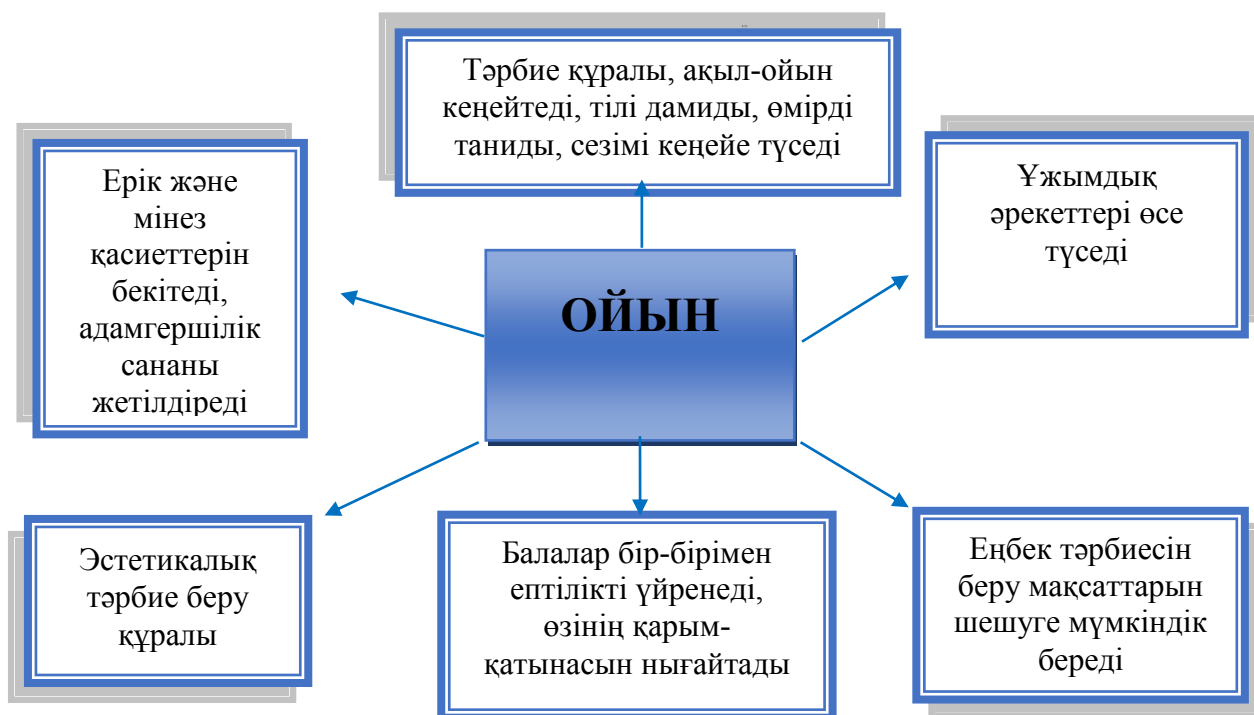
Бала ұлттық ойын үстінде өмірде көрген-білгеніне,өзіне ұнаған адамның іс-әрекетіне еліктей отырып соны бейнелей ойнайды. Демек ойын баланы жан-жақты жарасымды тәрбиелеудің психологиялық және жизеологиялық негіздері болып табылады. Ойын баланы жасытпай оқытуға, балалардың бойында сенімсіздік комплекстерін жоюға, баланың өзін-өзі тануына, жеке тұлғалыққа, дарындылыққа, балаларды жан-жақтылыққа, кісілік парасаттылыққа, салауаттылыққа, имандылыққа тәрбиелеудің негізгі құралы.

Балалар ойындары бірнеше түрге бөлінеді. Мысалы: ұлттық ойындар, желілі-рөлді ойындар, дидактикалық ойындар, қимылды-қозғалысты ойындар, спорттық ойындар сияқты сан алуан түрлері бар.

Бала өмірінің алғашқы мектепке дейінгі кезеңі оның өсіп жетілуіндегі ең жауапты кезең. Бұл кезде баланың ақыл-ой қабілеті, қасиеттері және эстетикалық сезімдері қызықты, мазмұнды сабақ, еңбек, ойын процесінде жан-жақты қалыптасады. Бала

әрқашан, барлық жерде - бала. Бала үшін ойын өз тәжірибесін, өмір мен адамдар туралы түсініктерін тексеріп, зерделейтін эксперименттік алаң ғана емес, сонымен қатар, үлкендер араласпайтын, өзі қалаған нәрсесін жасай алатын өзінің жеке, тәуелсіз, таңғажайып әлемі.

Ойын - бала әрекетінің негізгі түрі.

Мектепке дейінгі тәрбие беру мен оқыту, дамыту процесінде ойынды қолдану баланың тілін дамытып, сөздік қорын байытып, ойын толық жеткізе біліп, өзіне сенімді тұлға болып қалыптасуына ықпал ететіні анық. Сондықтан балалардың тілін, сөздік қорын барлық іс-әрекеттерде ойын арқылы дамыту қажет. Баланы дамытуда ойынды, дидактикалық тапсырмаларды өздерін қатыстыра отырып жүргізгенде ғана жетістіктерге жетуге болады. Өйткені ол барлық нәрсені өзі көріп, қолымен ұстап, ол туралы толық мәлімет алғанды қалайды. Осы мақсатқа жетудің сары жолы ол түрлі ойындар екені бәрімізге белгілі. Бала дамуының ең биік шыңы ол бала денсаулығы, сондықтан бүлдіршінді шынықтырып сауықтыратын ойындарды, жаңа технологияны, сонымен бірге ата-бабамыздан мұра болып қалған әдіс-тәсілдерді кеңінен пайдаланудың маңызы зор.өзімнің тәрбиешілік қызметімде

Бала саусағын ойната отырып, тілін дамыту.

Саусақ ойыны-бұл ұрпақтан-ұрпаққа жалғасын тауып келе жатқан, әрі үлкен мәні бар мәдени шығармашылық. Бұл саусақтардың көмегімен қандай да болмасын ертегіні немесе өлең-тапқақ шумағын сахналау болып табылады. Саусақ ойыны арқылы баланың сөйлеуге деген талпынысы, қабілеті дамып, ынтасы артады және шығармашылық әрекетіне жол ашады. Саусақ ойынын ойнай отырып, балалар қоршаған ортадағы заттар мен құбылыстарды, жан-жануарларды, құстарды және ағаштарды бейнелей алады. Саусақтарының қозғалыс-қимылына қарап бала қуанады, шаттанады, сөзді айтуға тырысады және өлеңдегі үйренген сөз шумақтарын қайталап айта отырып, есінде сақтайтын болады. Сонымен қатар балалар екі қолын қимылдата отырып, оң, сол, жоғары, төмен т.б. түсініктерді бағдарлай алуды үйренеді. Саусақтармен отбасы ойынында ойнауға болады.

Бас бармағым-атам, үйдің данасы,

Балаң үйрек-әжем, ошақ анасы.

Ортаң терек-экем, үйдің панасы,
Кішкентай бөбек-анам, үйдің ажары,
Шылдыр шүмек-мен, үйдің базары.

Саусақ ойынын балабақшада және үй жағдайында әсерлі, көңілді түрде ұйымдастыруға болады. Алдымен балаларға саусақ ойыны түсіндіріледі, әр қимылы көрсетеді.

Сюжетті ойын

Мақсаты: Балаларды тазалыққа, іскерлікке баулып, ойлау қабілеттерін дамытып, сөздік қорларын байытады. Балалар үлкендерше қуыршақпен ойнау арқылы қарым қатынас жасауға, жансызға жан бітіре сөйлеуге, өзінің ойын анық жеткізе білуге үйренеді.

Жуынбайды, жуынсақ,

Бұл не деген қуыршақ?

Тығылмайды тығылсақ,

Бұл не деген қуыршақ?

Бір, екі, үш, төрт, бес

Қуыршақтың тұсауын кес,

Қуыршағым, қаз-қаз,

Қыдырайық аз-маз-деп, бала өз қуанышын ойыншықпен бөлісе ойнайды.

Ойынның тәрбиелік мәні арқылы-баланың шыншыл болуы, тәрбиешісін, ата-анасын, қасындағы балаларды сыйлауы, жақсы көруі, қоршаған ортаға қызығушылықпен қарауы - біздің бөбектеріміздің болашағына жарқын жол ашады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Б.Баймұратова. Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту методикасы Алматы, 1991 ж.
2. Сәтімбекова М.С. «Ойна да ойла» Алматы 2000ж.
3. Тұрыскелдина М.Т. «Кел, ойнайық» Алматы Мектеп 1995ж.
4. Әмірова Ә.С. «Балалардд көркем әдебиет арқылы адамгершілікке тәрбиелеу» Алматы Рауан 1998ж.
5. Усова А.П. Обучение в детском саду. Москва Просвещение 1970г.
6. Пилюгина Э.Г. Занятие по сенсорному воспитанию с детям раннего возраста. Масква Просвещение 1983г.

ТАРИХ САБАҚТАРЫНДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯ ЭЛЕМЕНТТЕРІН ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ, ОҚУШЫЛАРДЫҢ ПӘНГЕ ДЕГЕН БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ

*Қайырбеков Т.Қ, Қарағанды қаласы, Шет ауданы, Ақшоқы с/о
Қызылтау негізгі орта білім беретін мектеп*

«Еліміздің ертеңі - бүгінгі жас ұрпақтың қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры-ұстаздың қолында» деп елбасымыз Н.Ә.Назарбаев айтқан болатын. Қазіргі мектеп мұғалімдерінің алдында тұрған басты міндет-егеменді еліміздің тірегі-білімді ұрпақ тәрбиелеу. Үшінші мыңжылдықтың басында ақпараттық кезеңге қадам бастық. ҚР білім беру мемлекеттік стандартының тұжырымдамасында айқын көрсетілгендей, қоғамымыздың жаңа әлеуметтік тапсырыстары, өз кезегінде оқу бағдарламаларын өзгертуді, оқытудың жаңа технологияларын енгізуді көздейді.

Ұлы педагог К.Д.Ушинский «...қызығушылық туғызбайтын оқыту бірте-бірте оқушының білімге деген құштарлығын жояды, ал тек қызығушылыққа негізделген оқу оқушының еркін күш-жігерін тәрбиелемесе мәнін жоғалтады» деген екен.

«Адам ұрпағымен мың жасайды» – дейді халқымыз. Ұрпақ жалғастығымен адамзат баласы мың емес миллиондаған жылдар жасап келеді. «Надан жұрттың күні – қараң, келешегі тұман» – деп М.Дулатов айтқандай, егеменді еліміздің тірегі – білімді ұрпақ. Сондықтан да, заман талабына сай оқыту мен тәрбиенің соңғы түрлерін жедел меңгеріп, кәсіби шеберлікті ұштап отыру ұстаздың басты парызы. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасының жобасында: қазіргі білім берудегі басты мәселе – білім мазмұнына жаңалық енгізудің тиімді де жаңа әдістерін іздестіру мен оларды жүзеге асыра алатын болашақ мамандарды даярлау екені атап көрсетіледі. ХХІ ғасыр – қатаң бәсеке ғасыры. Еліміздің білім беру жүйесі әлемдік білім беру кеңістігіне бағыт алуда. Қазақстан Республикасының «Білім заңында» «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтармен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» делінген [1].

Осыған байланысты, Қазақстан Республикасының ұстаздарының негізгі мақсаты – қоғам дамуының қазіргі кезеңіне сай жастардың саналы ойлауын қалыптастыру, шығармашыл, өз мамандығын дұрыс таңдаған, ой – өрісі жоғары жеке тұлға дайындау. Қазіргі заман ағымына байланысты оқушылардың білімге қызығуын арттыру үшін мұғалімдерге жаңа талаптар қойылуда. Сол себепті оқытудың әр түрлі технологиялары жасалып, мектеп тәжірибесіне енгізілуде. Жан – жақты ізденістің нәтижесінде білім беру аясында жаңа педагогикалық технологиялардың саны да, сапасы да өсіп келеді. Ұлы педагог Я.А. Каменский «Мұғалім – мәңгі нұрдың қызметшісі, ол барлық ой мен қимыл – әрекетіне ақылдың дәнін сеуіп, нұр құятын тынымсыз лаулаған жалын иесі» – деп ұстаздың еңбегіне ерекше баға беріп, үнемі ізденісте, шығармашылық әрекетте болатын, жалындап жүретін тұлға екендігін айтқан. Ал шығармашыл мұғалімнің шәкірті де шығармашыл болуы керек. Оқу процесі басқарылатын процесс болғандықтан, жеке оқушының ерекшелігін ескеру – мұғалімнің міндеті. Шығармашылық қабілеті әр баланың табиғатында болады. Біздің міндетіміз оқушы бойында жасырын жатқан мүмкіндіктерін ашу. Сабақ – мұғалім мен оқушылар тобы, шағын топтар мен жеке оқушы арасындағы қатынас арқылы жүзеге асырылады. Мұғалім оқушыларға өз көзқарастарын өздері айқындап, белгілі бір қорытындыға келуіне мүмкіндік береді.

Технология – белгілі бір істегі адамның әдісі, шеберлігі. Осы шеберлік арқылы мұғалімнің өз сабағын оқушыға жоғары сатыда жеткізуіне мүмкіндік береді. Мұғалім үнемі шығармашылықпен, ізденіспен жұмыс жасап отырса жаңашылдыққа жақын болғаны. Өзгелердің үлгісін өз ісінде пайдалана білсе, оған өзіндік қолтаңбасын қосып отырса – оқушы тәрбиелеу мен білім берудегі жетістігі сол болмақ. Қазіргі педагогикалық әдебиеттерден 50 – ден астам оқыту технологиялары қолданысқа енгізілгені белгілі болып отыр. Қазақстан өз тәуелсіздігін алып, жаңаша құрылымы бар демократиялық қоғам құруға кіріскеніне біршама уақыт өтті. Еліміздің болашағын жасайтын жастар білімімен қатар шығармашылық қасиеті жоғары, өзіндік көзқарасы бар, елге тұлға болатын азаматтар болуы керек. Ал азаматтарды оқытып, тәрбиелеп шығаратын негізгі орта – білім ордалары – мектеп, колледж, ЖОО. Тарих сабақтарында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін жаңа технологияларды ұтымды пайдалану қажет. Оқыту технологияларының құрылымдық элементтеріне мыналар жатады: мақсат, мазмұн, әдістер, формалар, құралдар, оқушы, оқытушы, нәтиже. Оқыту технологияларына тән белгілер: негізділігі (кез келген технологияның өзіндік философиясы, өзіндік тұжырымдамасы болуы шарт); жүйелілігі (құрылымдық элементтердің біртұтастығы); басқарылмалығы (оқыту үрдісін жоспарлап, нәтижесін бастан – аяқ тексеруге болатындығы); тиімділігі

(қысқа мерзімде аз шығынмен жоғары нәтижеге жеткізу тиімділігі). Барлық технологиялардың мақсаты – пәнді оқытуда оқушының жеке басының дара және дербес ерекшеліктерін ескеріп, олардың өз бетінше ізденуін арттырып, шығармашылықтарын қалыптастыру болып табылады.

Қазіргі мектептерде тарих пәнін оқытудың негізгі мәселелерінің бірі оқушылардың білімді өз бетінше игеруі болып табылады. Соған сәйкес мұғалімнің басты міндеті – білімнің жаңа мазмұнынан туындайтын сабақтың маңызды ерекшеліктерін анықтап, сабақтың үлгісін құру және сабақты жетілдірудің жолдарын тауып, оның сапасын арттыру. Ол үшін оқушылардың әрбіреуі тарихи оқиғаларға ғылыми тұрғыдан баға беріп, олардың сабақтастық байланысын түсінуіне жағдай жасау қажет.

Менің тарих мұғалімі ретінде алдыма қойған басты мақсатым: мәдениетті түрде білімді, іскер, жеке тұлғаны дамыту, ұлтымыздың рухын көтеру, осы мақсатқа жететіндей тиімді жол іздеу. Сол себепті сабақты идеялық жағынан ғылыми негізде, өмірмен байланысты ұйымдастыру оқушының қызығуын, білім құмарлығын таныту, әр сабақта оқушыларды ойлануға, өздігінен ізденіс жасауға баулып, ойын ауызша, жазбаша жинақтап баяндай білуге, мәдениетті сөйлеуге үйрету – әрбір ұстаздың абыройлы борышы. Қазіргі кездегі мұғалімнің басты мақсаты – білім мазмұнын игеруге және оны өзінің жеке білімдік капиталына енгізуге арналған ақпараттық ортадағы берілген мүмкіндіктерді қолдану болып саналады. Тарихты оқыту – өзара байланыста және үнемі қозғалыста болатын құрауыштардың басын біріктіретін өте күрделі үрдіс. Қазір білім беру саласында түрлі технологиялар енгізілуде, бірақ олардың ішінде қажеттілігін таңдап, сабақтың әр кезеңінде тиімді қолдану – басты талап. Бұл ретте өзім тарих сабағымда оқытудың көптеген әдістерінен құралған интерактивті оқыту технологиясының тиімді әдістерін қолданамын. Интерактивті оқыту әдістері тұлғааралық қарым – қатынасқа негізделіп отырып, «жеке тұлғаны дамытуға бағытталатын» қазіргі білім беру парадигмасын қанағаттандырады. Сонымен бірге, сапалы білім алудың алғышарттары болып табылатын таным белсенділігі мен ізденіс дербестігін қалыптастырып қана қоймай, ары қарай дамытады. Интерактивті ағылшын тілінен аударғанда *inter* – аралық, *action* – әрекет.

Интерактивті әдіс – бұл: Баланың жеке өздігінен ізденуіне мүмкіндік беру;

Топтасып оқып үйренуге жағдай жасау

Өздерін – өздеріне бағалату

Іс – әрекет барысында білім алу

Оқушы өз ойын еркін айту үшін мұғалім мына тәсілдерді қолдануы тиімді. Алғыс сезіміңізді білдіріп, үнемі көтермелеп отыру. Ешқашан «жауабыңыз дұрыс емес» деменіз, ондай жағдайда тек топпен «келісесіздер ме?» – деп сұрау керек. Зейінсіз, енжар оқушыны анықтау, олардың бойындағы ашылмай жатқан «ғажайыпты» ашу.

Бұл әдіс мұғалім мен оқушы, шағын топ, жеке оқушы арасындағы қатынас арқылы жүзеге асырылады. Мұнда оқытушы хабарлама беруші – модератордың қызметін атқарады. Оқытушы студенттерге өз көзқарастарын өздері айқындап белгілі бір қорытындыға келуіне мүмкіндік беруі тиіс.

1. Диагностика сәті. – «Миға шабуыл» – жаңа сабақты өтілген тақырыптармен байланыстыру үшін бірнеше сұрақ беру арқылы мұғалім оқушылардың білгендерін ортаға салдыртады.

2. Ізденіс тенденциясы сәті – Мұнда оқушылар жұппен немесе топпен жұмыс істей отырып «миға шабуыл» әдісі арқылы жинақтаған түсініктерін кеңейтіп өз беттерінше оқулықпен немесе басқа қосымша әдебиеттермен жұмыс жасайды.

3. Тұсау кесер – әрбір топ белгілі бір сұрақтар бойынша өз мәліметтерін қорғайды. Осыдан кейін барып мұғалім әлі де жетіспей жатқан жағдайлардан ақпарат береді.

4. Сабақты қорыту – пікірсайыс, рольдік ойын, сөзжұмбақ шешу әдістері арқылы бекітіледі [2].

Бұл әдісте оқытушы 5–7 минут уақыт алады, қалған уақыттың бәрінде студенттердің өздері ізденіп танымдарын арттыруға жағдай туады. Бұл әдіс бойынша оқушылар өз білімін өздері бағалайды. Қазақстан тарихынан «Ұлт – азаттық көтерілістері» тақырыбының қорытынды кезеңінде Венн диаграммасын қолдандым. Бұл оқушылардың білімін тереңдетіп қана қоймай, материалды жан – жақты меңгеруге, деректермен дәйектерді салыстыру, жүйелеу, талдау дағдыларын дамытуға негіз болды.

XXI ғасыр – білім беру жүйесін ақпараттандыру ғасыры. Ақпараттық қоғамның негізгі талабы – студенттерге ақпараттық білім негіздерін беру, логикалық ойлау – құрылымдық ойлау қабілеттерін дамыту, ақпараттық технологияны пайдалану дағдыларын қалыптастыру. Ақпараттық ортада жұмыс жасау үшін кез келген ұстаз өз ойын жүйелі түрде жеткізе алатындай, коммуникативті және ақпараттық мәдениеті дамыған интерактивті тақтаны пайдалана білетін болуы тиіс. Сабақта жаңа технология ретінде ақпараттық технологияны пайдалану сабақтың тиімділігі мен сапасын арттырып, білім берудің табысты болуына оң ықпал етеді. Тарих сабақтарында ақпараттық технологияны енгізу арқылы сабақтың белсенділігін арттыруға, дамыта оқыту идеясын жүзеге асыруға, сабақты шапшаң жүргізуге, өздік жұмыстың көлемін көбейтуге болады. Ақпараттық технологиялардың бірі – интерактивті тақта. Интерактивті тақтаның мүмкіндіктері оқытушыларға баланы оқытуда уақытты тиімді пайдалануға мүмкіндіктер береді. Демонстрациялық материалдар дайындау, топпен кері байланыс жүргізу үшін интерактивті тақтаның мүмкіндігі шексіз. Тарих сабақтарында мүмкіндігінше компьютерді, интерактивті тақтаны пайдалану қажет. Тақырыпқа байланысты суреттер, слайдтар, сызбалар, кестелер жасау, термин сөздерді жазу сабақ жүргізудің мазмұнын кеңейтіп, оқушылардың түсінігін тереңдете түседі. Кейбір сабақтарда видеофильмдер де көрсетіп отыру керек. Мысалы, Қазақстан тарихы бойынша «1986 жылғы Алматыдағы желтоқсан оқиғасы» атты тақырыпты өткен кезде, сол оқиға туралы видеофильм көрсетіліп, сонынан оқушылар көргендері негізінде қысқаша эссе жазды. Сабақты қорыту кезеңінде сынақхаттар, сөзжұмбақтар, ойталқы сұрақтарды да компьютерді, интерактивті тақтаны қолдану арқылы жүргіземін. Барлық бақылау жұмыстарының түрлерін және қорытынды тест жұмыстарын тек қана компьютер арқылы жүргіземін. Себебі бұл әдіс уақытты тиімді пайдалану үшін өте қолайлы. Оқу процесі кезінде компьютерді тиімді пайдалану және қолдану оң тәжірибе беріп отыр. Оқушылардың өзбетімен ізденісі, пәнге деген қызығушылығын арттырып, шығармашылығын дамытуға, оқу қызметінің мәдениетін қалыптастыруға дербес жұмыстарын ұйымдастыруға ерекше қолайлы жағдай туғызып отыр. Нақты мәліметтер мен деректерге сүйеніп, материалды талдауға, сараптауға, дәлел келтіруге, ақпарат көздерімен ғылыми тұрғыдан жұмыс жүргізе білуге дағдыланады. Тапсырманы орындау арқылы олар компьютерді пайдаланды және шығармашылық, ізденіс қабілеттерін арттырды [3].

«Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға» деп Абай атамыз айтқандай, біздің міндетіміз – жеке тұлғаның өзіне, қоғамға қажетті қабілеттерін қалыптастыру, дамыту және өз бетімен білім алуына, өзін – өзі дамытуға қолайлы жағдай жасау. Сондықтан да әрбір ұстаз сапалы білім мен саналы тәрбие берудің тиімді жолдарын талмай ізденуі қажет. Еліміздің болашағы жастардың қолында. Сол жастарды өз мамандығын жақсы меңгерген, теориялық біліммен тереңсусындаған, қазіргі қоғамның талабына сай, нарықтық экономиканың сұранысын қанағаттандыра білетін «сегіз қырлы, бір сырлы» тұлға етіп шығару мына біздің қолымызда.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы

3. С.Т.Мұхамбетжанова, Ж.Ә.Жартынова «Интерактивті технологиямен жұмыс жасаудың әдіс – тәсілдері – Алматы, 2008

ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІН АЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

*Қалиева С.Н., Абильдина С.Қ.
ҚР БЖФМ «Оқулық» РҒПО*

Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту Тұжырымдамасында бастауыш мектепте білім берудің маңыздылығын атай келіп, қазақ тілін оқытудың басты ұстанымдарын: «Бастауыш мектептің негізгі міндеті – баланың жеке басын бастапқы қалыптастыруды қамтамасыз ету, оның қабілеттерін анықтау және дамыту. Осы сатыдағы оқу мен тәрбие оң уәжді қалыптастыруға, оқу қызметін білуі, оқу, жазу, санаудың берік дағдыларын үйренуге, тілдің қарым-қатынастық қарапайым тәжірибесіне, өзін-өзі шығармашылық тұрғыдан таныта білуге бағдарланады», - деп белгіленген [1]. Бұдан қоғам мүшелерінің тілдік қорын кеңейту сөйлеу мәдениетін жетілдіру мәселесінің туындайтындығы сөзсіз.

Шынымен де қазіргі жаһандану заманында интернеттің сананы жаулап алуынан халықтың басым көпшілігі кітап, газет-журнал оқу деңгейін төмендеткені ащы да болса шындық.

Бүгінгі жағдай еліміздің әр түрлі аймақтарындағы тілдік процестерді объективті түрде ғылыми түрде зерттеу және тілдік орта жасау жөніндегі шаралар жүйесін әзірлеу қажеттігін талап етеді. Білім – ұлттың ақыл – ойы мен ерік – жігерін қалыптастырушы тірек. Ендеше ол мемлекеттік саясаттың әр адамның сол мемлекет мүддесін дұрыс түсінуінің, оны сақтауға, орындауға деген шын сенімінің де негізі болуы тиіс. Ана тілі жас буынның өзіндік ойлауын, жан дүниесін, дүниені қабылдауын оның ділін қалыптастырады.

Бастауыш мектептің тіл сабақтарында жеке тұлғаны қалыптастыру оқушының өз ой-пікірін ана тілінде еркін, дұрыс, түсінікті жеткізе білуден басталады. Оқушы айтайын деген ойын, біріншіден, жасқанбай жеткізе білуі; екіншіден, сөйлемдерді дұрыс та нақты құрастыра алуы; үшіншіден, сөйлеу мәдениетінің алғашқы қарапайым элементтерін меңгеруі; төртіншіден, қоршаған ортаға сай қарым-қатынас жасай білуі тиіс.

Сайып келгенде, осының бәрі, Тұжырымдамада көрсетілгендей, тілдік қатынастың басты қағидалары мен ұстанымдарын меңгеруді қажет етеді. Сондықтан бастауыш мектепте қазақ тілін Қазақстан Республикасының мемлекеттік сұранысына орай оқытып, қатысым арқылы балалардың ауызша сөйлеу дағдысын, сөйлеу мәдениетін қалыптастыру өзекті мәселеге айналып отыр.

Біздің мақаламызда оқушылардың сөйлеу мәдениетін қалыптастырудың тиімді әдіс-тәсілдері сөз болады.

Білім беру саласында оң өзгерістердің жиі болып жатқандығы баршаға мәлім. Қазіргі кезеңде білім беру салаларында жаһандану үрдісі жүріп жатыр. Осы үрдіс арқылы бастауыш мектепте қазақ тілін оқыту әдістемесіне жаңа инновациялық технологиялар көптеп енуде. Әлемдік педагогиканың озық тәжірибелерін ұлттық педагогикада сапалы қолдану - бүгінгі күннің аса маңызды мәселелерінің бірі болып отыр. Ендеше, I сынып оқушыларының сөйлеу мәдениетін интерактивті әдістер, диалогті оқыту т.б. технологиялары арқылы қалыптастыру мәселесі оқушылардың жеке тұлғалық қасиеттерін тәрбиелеумен, олардың пәнге деген қызығушылықтарын арттырумен сабақтасуда.

Бастауыш мектеп оқушыларының тілін дамыту мәселесіне Ы.Алтынсарин, А.Байтұрсынұлы, М.Жұмабаев, Ж.Аймауытов т.б. ұлы педагогтар өз кезінде ерекше көңіл бөлген болатын. Бірақ, қазақ мектептеріндегі тіл дамыту мәселесі әсіресе егеменді ел

болғаннан кейін ғана ғылыми зерттеу пәніне айнала бастады. Бұл жөнінде бастауыш мектеп оқушыларының тілін дамытуға арналған С.Рахметова, Т.Әбдікәрімова, Г.Уаисова, Ә.Жұмабаева, С.Әбілдина сияқты т.б. ғалымдардың зерттеулері мен еңбектерін түрлі кітапшалар, мақалалардың жарық көргенін айтуға болады.

Бірінші сынып оқушыларының ауызша сөйлеу дағдыларын дамыту мен сөйлеу мәдениетін қалыптастыруда С.Рахметова төмендегі жұмыс түрлерін негізге алады:

- Сөздік жұмысы
- Сөз тіркесі және сөйлеммен жұмыс.
- Байланыстырып сөйлеуге үйрету жұмысы.

Әдіскер - ғалым осы жұмыстар өзара бірлікте жүргізілетінін атап көрсетеді: «Бұл жұмыстар бір - бірімен байланыстырыла қатар жүргізіледі, – дейді одан әрі ғалым, әсіресе байланыстыра сөйлеуге үйрету жұмыстарында қалған екеуінде үйренген білім, дағды, шеберліктері ұштасады, яғни ойлау, жүйелеу, мәтін құрастыру, материал жинау, сондай-ақ графиклық-орфографиялық шеберліктері іске асырылады» [2].

Ғалымның осы тұжырымы бірінші сынып оқушыларының сөйлеу мәдениетін қалыптастыруда негізгі жүйе ретінде басшылыққа алынды. Сонымен қатар, бұл жүйе тиімділігін тәжірибе кезінде дәлелденді. Осыған орай, бірінші сынып оқушыларының сөйлеу мәдениетін қалыптастыруда жаңа инновациялық амал-тәсілдерді іздестіріп, пайдалануға тырыстық. Олар:

- Диалогтік оқыту технологиясы
- Ойын технологиясы
- Пікірталас технологиясы

Диалогтік оқыту технологиясы (технология грек тіліндегі *tache* — шеберлік, өнер және *logos* — заң, ғылым дегенді білдіреді) — оқушылар мен мұғалімнің шешімді бірге іздеуін, оқыту процесінде өзара белсенді тілдік қатынаста болуын, бір-бірінің пікірін, ойын, көзқарасын сыйлауды, құрметтеуді қажет ететін жаңа инновациялық амал-тәсіл[3].

Диалогтік оқыту амал-тәсілін, оқыту процесінде диалогтік оқыту амал-тәсілін қолданудың әдіс - тәсілдері туралы орыс және шет ел педагогтары мен әдіскерлері арасында түрліше көзқарастар, пікірлер қалыптасып, осы мәселеге қатысты бірнеше зерттеу жұмыстары жүргізілген. Диалогтік оқыту амал-тәсілін пайдалану заңдылықтарын, оның өзіндік ерекшеліктері М.М. Бахтина, И.Е. Берлянд, В.И. Библер, С.Ю. Курганова т.б. ғалымдардың еңбектерінде қарастырылған. Ғалымдардың пікірлеріне сүйене отырып, біздің пікірімізше диалогтік оқыту технологиясының белгілеріне:

- Бір тақырыпқа қарай түрлі көзқарастар мен пікірлерді қарастыру;
- Мұғалім мен оқушының арасындағы өздерінің пікірін дәлелдеуге, нақтылауға арналған өзара сыйласымдыққа негізделген ерекше қарым-қатынасты орнату;
- Оқушының өзіндік ойлауы мен өзіндік көзқарасын, оқушының жеке басын құрметтеу;
- Оқушылар арасында өзара пікірталастық көзқарастардың көп болуына жағдай жасау;
- Диалогтар арқылы оқушыға беймәлім ақпараттарды, сөйлесу формалары мен үлгілерін үйрету.

Қатысымдық - ақпараттық деңгейдің мақсаты – оқушыларға дайындық кезеңіндегі лингвистикалық мақсатты, тілдік заңдылықтардың өзіндік ерекшеліктерін меңгерту, үйрету және соның барысында оларды сөйлеу мәдениетіне үйрету. Қатысымдық – ақпараттық деңгей сауат ашу кезеңіне дейін жүргізіліп, сабақтар диалогтік оқыту технологиясы негізінде жүргізілді. Бұл деңгейде оқушылар сұрақ қоюға, сұраққа жауап беруге, өз ойын жеткізуге, сынып алдында тұруға, сөйлеуге үйренеді. Диалогтік оқыту технологиясы — оқушылар мен мұғалімнің шешімді бірге іздеуін, оқыту процесінде өзара белсенді тілдік қатынаста болуын, бір-бірінің пікірін, ойын, көзқарасын сыйлауға, құрметтеуді қажет ететін жаңа инновациялық амал-тәсіл. Диалогтік оқыту технологиясының дәстүрлі оқытудан мынадай ерекшеліктері бар:

- Оқушылардың бір тақырыпқа қарай түрлі көзқарастар мен пікірлер білдіру;
- Оқушы мен оқушының арасында өздерінің пікірін дәлелдеуге, нақылауға арналған өзара сыйласымдыққа негізделген ерекше қарым-қатынас туғызу;
- Оқушының өзіндік ойлауы мен өзіндік көзқарасын, оқушының жеке басын құрметтеу;

- Оқушылардың сабақта өзара тілдік қатысым әрекетін белсендіру.

Диалогтік оқыту технологиясына негізделген сабақтарда оқушылар бір- бірінен сұрауға, өз ойын дәлелдеуге дағдыланды.

Диалогті оқыту технологиясына негізделген жұмыстар жүйесі оқушылардың өзіндік психологиялық ерекшеліктеріне қарай түрлендіріліп берілді. Диалогты оқыту технологиясы қолданылған сабақтарда оқушылар мынадай тапсырмаларды: «Өзара диалог жүргізу», «Досыңнан сұқбат ал», «Моделмен жұмыс» орындады. «Өзара диалог жүргізу» тапсырмаларында оқушылар белгілі бір тақырып бойынша (өзінің жанұясы, үй жануарлары туралы т.б.), суреттердегі сюжеттер бойынша әңгімелесіп, өздерінің ойын, пікірін жеткізуге үйренді. «Досыңнан сұқбат ал» тапсырмаларында өзінің сыныптас достарынан болашақта кім болатыны, мектеп және сыныптастары және т.б. мәселелер туралы сұрақты дұрыс қоюды, қойған сұрақтарына жауап алуды меңгерді. «Моделмен жұмыс» тапсырмаларында өзінің ой пікірін дәлелді айтуға, сөйлемдерді дұрыс құрастыруға дағдыланды. Мысалы, Мен, Сен... моделіне негізделген тапсырма.

Сабақтың тақырыбы: Сөйлем ұғымын оқушыларға таныстыру.

Сабақтың мақсаты:

- 1) Балаларға сөйлем туралы түсінік беру. .
- 2) Балалардың ой-өрісін, сөздік қорын, ауызша сөйлеу дағдысын, сөйлеу мәдениетін қалыптастыру.
- 3) Балаларды ұғымталдыққа, әдептілікке, мәдениеттілікке тәрбиелеу.

Оқушылардың ауызша сөйлеу дағдыларын, сөйлеу мәдениетін қалыптастыруда диалогтік технология сабақтары мынадай түрлері тәжірибе барысында тиімділігін көрсетті:

Сабақ тақырыбы: Сөйлем ұғымын оқушыларға таныстыру.

Сабақтың мақсаты:

- 1) Балаларға сөйлем туралы түсінік беру. .
- 2) Балалардың ой-өрісін, сөздік қорын дамыту, сөйлеу мәдениетін қалыптастыру.
- 3) Балаларды ұғымталдыққа, әдептілікке тәрбиелеу.
- 4) Алдыңғы сабақта өтілген балалардың ой, сөз туралы түсініктерін жетілдіру.

Сабақ көрнекілігі: суреттер, жұмбақтар, буындар, үлестірмелі кеспелер.

Сабақтың барысы:

- Ұйымдастыру кезеңі.

Мұғалім оқушыларға жеміс – жидектердің суреттерін көрсетіп, олардың аттарын сұрады:

- Бұл не, балалар?

- Алма.
- Дұрыс.
- Алманы біз не істейміз?
- Алманы біз жейміз.
- Алма тәтті ме, әлде ащы ма?
- Тәтті алма да, ащы алма да бар.
- Енді осы алма сөзін пайдаланып бірнеше сөздер айтайық.
- Қызыл алма, көк алма
- Дұрыс. Енді осы сөздерді бір-бірімен байланыстырып, айтып көрейік. Маған апам қызыл алма берді. Қызыл алма тәтті екен. Мен апам рахмет айттым.
- Балалар, мен сендерге алма деп бір сөзді айтқанда ма, әлде Маған апам қызыл

алма берді деген кезде ой түсінікті ме?

- Толық айтқанда ой түсінікті. Балалар, біз бүгін сендермен сөйлем туралы түсініп, оның қалай жасалатынын үйренеміз.

- Алма қайда өседі?

- Алма бақта өседі.

- Алма, бақ, әдемі сөздерді біріктіріп айтайық.

- Бақта әдемі алмалар өседі.

Сөздер бірігіп, белгілі аяқталған ойды білдіреді. Сөйлем төрт сөзден құралып тұр. Сөйлемде сөздер бір-бірімен байланысып тұр. Енді өздеріңнің аналарың жөнінде сөйлем құрастырыңдар.

Сонан кейін оқушылардың өздерінің аналары туралы құраған сөйлемдері тыңдалды. Мұғалім оқушылармен жеке жұмыс жасау үшін әрқайсысына жеке-жеке сурет салынған қима қағаздар беріп, сөйлем құрастыруды тапсырды.

- Енді қолдарыңдағы суретке қарап атын тауып, оған сөйлем құрайсыңдар.

Осы тапсырмаларды орындағаннан кейін оқушыларға жұмбақтар жасырылып, олардың жауаптары тыңдалды.

Көк ала костюм киеді,

Күннің көзін сүйді. (*Қарбыз*)

Аспай піскен

Қайнамай түскен. (*Жеміс*)

Қорытындылау.

Сабақтың тақырыбы: Сөздер мен дыбыстар.

Сабақтың барысы:

Мұғалім балаларды сабаққа ұйымдастырады. Балалар назарын өзіне аудару үшін есік қағады да, олардан не естігенін сұрайды.

Мұғалім дабылды (Барабанды) соғады да, не естідіндер деп сұрайды.

- Дұрыс, балалар, сендер дұрыс естідіндер? Бірақ ол дыбыстар біркелкі ме?

- Дыбыстар әр түрлі болады. Мысалы: А-а десек? Оны созып айтуға болады, даусымыз еркін шығады. Ал енді бір дыбыстардың айтылуы қысқа. Мысалы: Д дыбысы. Қане, бәріміз осы екі дыбысты айтып көрейік. Айырмашылығы қандай? Ол дыбыстарды жеке-жеке айтайық ол дыбыс. Енді осы дыбыстардан сөз құрайық. Топта көргендеріңнен, ойыншықтардың аттарын, заттарды атаңдар.

- Сөз бір нәрсе туралы ұғымды білдіреді. Мысалы қуыршақ десек, онда ойыншықты білдіреді. Осы сияқты басқа сөздерді де айтуға болады. Сөз дыбыстан құралады. Енді Ана сөзін талдайық.

- АНА –неше дыбыс бар?

- Дұрыс айтыңдар, ана сөзі үш дыбыстан құралған. Келесі сөзді өздерің ойлап, кезекпен айтыңдар.

- Жеке дыбыс ойлаңдар.

Балалардың жауабы тыңдалады.

«Кім көп біледі?» ойынын ұйымдастыру.

Балалар жеке дыбыстарды айтып жарысады. Ең аз айтқан бала жеңілген айыбын өтейді.

Қорыта айтқанда, диалогтік оқыту технологиясында мұғалім мен оқушылар арасында тілдік қатынас бүкіл сабақ бойы жүреді. Бұл оқушылардың ауызша сөйлеу дағдыларын жетілдірді, ойлау қабілеттерін арттырып, білімдерін толықтырды.

Интерактивті әдістер арқылы өтілген сабақтар оқушыларға еркіндік беруімен құнды. Оқыту барысында оқушылар бір-бірімен тығыз танымдық, қатысымдық байланысқа түседі және осы арқылы олардың ауызша сөйлеу дағдылары жетіліп, сөйлеу мәдениеті қалыптасады.

Бірінші сынып оқушыларының сөйлеу мәдениетін интерактивті әдістер арқылы қалыптастыруда — оқушылар сабақта белсенді іс-әрекеттер жасап, өтілген материалдарды

және алдарында тұрған тапсырмаларды ұжым болып шешеді, бірін-бірі оқытады, бір-біріне үйретеді. Интерактивті әдістер оқушылардың белгісіз білімді өздігінен ізденуіне, олардың танымын және оқу әрекетін белсендіруге, алғырлық, тапқырлық қасиеттерін дамытуға, қабілеттері мен жеке тұлғалық қасиеттерін жетілдіруге, ауызша сөйлеу дағдыларын, жалпы сөйлеу мәдениетін қалыптастыруға игі әсер етеді. Тәжірибелік-эксперимент кезеңінде интерактивті әдістер, атап айтсақ, «Ақыл - ойын қозғау» әдісі, «Сөз жарысы» әдісі, «Тез тап» дидактикалық ойыны, Рольдік ойындардың тиімділігі айқындалды.

Қорыта келе, біз мынадай тұжырымдарға келеміз:

- Оқушылардың сөйлеу мәдениетінің қалыптасуы бастауыш сынып мұғалімінің әдістемелік біліктілігіне байланысты;

- Сабақта және сабақтан тыс кезде әрбір оқушының сөйлеу мәдениеті ерекше назарда болып, бұл жұмысқа арнайы дәптер арналып, барлық ақпарат тіркеліп отырғаны абзал;

3. Сөйлеу мәдениетін қалыптастыру сабақтарында қатысымдық тұрғыдан оқушылардың тілдік қарым-қатынасқа еркін түсу қабілеттеріне және жалпы ойын элементтеріне, оның ішінде, сахналық көрініске, рольдік ойынға негізделген жұмыстарға басымдықтар беру керек;

4. Бастауыш сынып оқушыларының тілдерін дамыту, сөйлеу мәдениетін қалыптастыру жұмыстарын ата-аналармен бірлесе ұйымдастыру, сол арқылы отбасы тәрбиесіне ықпал жасау керек;

5. Бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу мәдениетін қалыптастыру жұмысында оқушылардың өздерінің жетістіктерін көре білуге жағдай жасай отырып, өз-өздерін, бірін-бірі бағалай білуге, құрметтеуге тәрбиелеу жұмыстарына мән берілгені абзал.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беру тұжырымдамасы // Қазақстан жоғары мектебі. - 2004 - № 1.

2. Рахметова С. Бастауыш мектеп оқушыларының тілін дамытудың ғылыми-әдістемелік негіздері (ауызша және жазбаша тіл дамыту): педагогика ғылымдарының докторы ғылыми атағын алу үшін дайындалған диссертация. 13.00.02. -Алматы, 1994.

3. Қозыбаев Е.Ш., Маджуга А.Г. Технология проведения традиционных и инновационных форм организации урока в процессе учебной деятельности (учебное пособие). – Шымкент: ЮКГУ им. М. Ауэзова, 2004. – 186 с.

4. Әбілдина С.Қ. Бастауыш мектепте қазақ тілін оқыту теориясы және технологиясы. -Қарағанды: ҚарҒТАО, 2005. –175 б.

СӘКЕН СЕЙФУЛЛИН – ҚОҒАМ ҚАЙРАТКЕРІ

*8 «А» сынып оқушысы Қалиакпарова Әсел
Жетекшісі: Хасенова Баршагуль Омиржанкызы
М. Жұмабаев атындағы №39 гимназия*

Қазақ еліне тәуелсіздік келгеннен бері талай игі істер жасалып жатыр. Соның ең негізгілерінің бірі- рухани байлығымызды жаңаша бағамдау. Бұл қазақ халқының тарихына, мәдениетіне, әдебиетіне, өнеріне, ән-күйіне, тұрмыс-тіршілігіндегі, не керек, бір сөзбен айтқанда, рухани әлеміне жаңа заман биігінен қарап, салыстыра зерттеу, дәстүрдің озығы мен тозығын айқындап, өркениетіміздің бұрмаланбаған келбетін, ылайланбаған кәусәр ойын сол қалпында жеткізу, жалғандыққа ұрынбаған шын табиғатын

таныту мақсатынан туып отыр. Данышпан Абай атамyzдың сөзімен айтар болсақ, «Өлді деуге сыймайтын», себебі, «өлмейтін артында сөз қалдырған» Алаш ардақтыларының бірі де, бірегейі- Сәкен Сейфуллин.

Сәкен (шын аты Сәдуақас) Сейфоллаұлы 1894жылы сол кездегі Ақмола облысының, Ақмола уезінің Нілді болысында Нілді мыс қорыту зауытына (Успен поселогы) таяу жердегі қазақ ауылында туған. Сәкен туған жер «Қарашілік» деп аталады- қазіргі Ағадыр станциясына таяу Ор мен Аба тауларының баурайында. Ол жасында ауыл молдасынан хат таниды. Әкесі Сәкенді орысша оқытуды армандаған.

Осы мақсатпен әкесі Сәкенді Нілді мыс қорыту зауытына жібереді. Нілді мектебінде Сәкен екі жыл оқиды. Оны мақтау куәлік алып (1908 жылы) бітіреді.

Нілді зауытына жақын келу, ондағы жұмысшылардың балаларымен бірге оқып, олардың өздерімен араласу Сәкеннің қоғамдық өмірдегі әділетсіздіктерді көріп, жан-жақты танысуына мүмкіндік береді.

Сәкен осында жүріп 1905 жылдың желтоқсанындағы әйгілі жұмысшылар көтерілісіне де куә болады. Онда жұмысшылар жалақы арттыруды, еңбек пен тұрмыс жағдайларын жақсартуды талап етті. Шығармашылық бастауы болған алғашқы балауса өлең туындылары да осы Өспен топырағында дүниеге келді. Мұның барлығы болашақ жазушының ой дүниесінде із қалдырады.

Бұдан кейін Сәкен Ақмола қаласына барып приходская школага түседі. Онда екі жыл оқып, кейін үш кластық қалалық училищеге түседі. Мұны ол 1913жылы бітіреді.

Сәкен Омбы жастарының «Бірлік» атты ұйымының жұмысына белсене ат салысады. «Біздің программамыз және көздеген мақсатымыз,-деп жазды ол «Бірліктің» мақсаты туралы,-қазақ арасына мәдени-ағарту жұмысын жүргізіп, қазақ әдебиеті арқылы патша өкіметінің қысымшылығына қарсы идея тарату еді.

Е.Исмаилов Сәкен бастаған топтың тек ағартушылық бағытта тоқтап қалмай, «Бірлік» ұйымының алдына саяси күрес программасын ұсынғанын айтады. «1914жылы ұйымның қала сыртында Сәкен орыс революционерлерімен бірге патша өкіметіне қарсы күреске қазақ еңбекшілерін қатыстыру мәселесін қояды.

Міне, осы жағдайлардың негізінде Сәкен Омбыдағы патша үкіметі жандармериясының бақылауына ілігеді. 1914жылы 27 қазанда оқытушылар семинариясының педагогикалық кеңесі «Бүкіл екінші тоқсан бойында кешкі сағат алтыдан кейін Сейфуллиннің интернаттан шығуына мүлдем тыйым салынсын», -деген қаулы алады.

Омбы семинариясын бітіргеннен кейін Сәкен Ақмола уезіндегі Сілеті-Бұғылы деген жердегі ауылдық мектепке оқытушы болып тағайындалады. Мұнда жүріп 1916 жылғы маусым жарлығы кезіндегі елдің патша үкіметіне қарсы көтерілісінің куәсі болады. Көтеріліске өз тілектестігін білдіреді. «Тар жол, тайғақ кешуде» Сәкен патшаның қазақ жастарынан солдат алу туралы указын пайдаланып, болыс-билердің параға құныққанын, онсыз да жүдеу халықты ашық тонағанын жазады. «Ардан, ұяттан безіп, қиянаттың, жауыздықтың дәуірі енді ашықтан- ашық жүрді. Халық басындағы осы жәбіршілікті айтып ол Алматы уезінің бастығына хат жазады.[2]

Сәкен халқы үшін аянбай қызмет еткен, оның игілікті істері өте көп. Мәдени революцияның алтын дінгегі- оқу-ағарту ісі Сәкен үшін қатардағы міндеттердің бірі болған жоқ, ол кезек күттірмейтін қауырт мәселелердің бірі болды. Октябрь революциясы жеңгеннен кейінгі дәуірде Сәкеннің ағартушылық ой- пікірлері барынша қомақтана, нақтылана түсті. Егер ол бұрын үндеуден, шақырудан, өнер-білімге ұмтылмағандарды сынап-әжуалаудан әрі бара алмаса, енді жаңа насихаттық қызметті нақты тәжірибелік іспен сабақтастырып отыруға тиіс болды.

Сәкен шығармашылығын еске алғанда ең алдымен «Жас қазақ марсельезасы» мен «Тар жол, тайғақ кешу» еске түседі. Бұл шығармалар төңкерістің алды-артындағы қазақ өміріне арналған, соның жоғын жоқтап, табысына қуанған дүниелер. Қазан төңкерісі

қазақты, әсіресе кедейді жарылқайды деп Сәкеннің имандай сенгені, еңбек еткені өтірік емес.

Дүниенің құлдық шынжырын қиратып, әділдік, теңдік іздеген, еркіндік, кеңдікті аңсаған «Сендерге арналды бұл әндер» деп ұрандатқан Сәкен өзінің құрбы- құрдастарын «кел жігіттер, болыңдар ер» деп жігерлендіріп:

Азамат, жүнжіме, жүрме бос,
Қол ұстас, бірігіп тізе қос...
Ту ұстап дұшпанға барайық,
Теңдіктің ұранын салайық
Тізесін батырған залымнан

Күн туды- біз теңдік алайық!-деген ұлы мақсатын ашық айтты да, жазды да.[3]

Сәкен көзі тірісінде де, қайтып оралғаннан кейін де оңайлықпен «өмір сүрген» қайраткер емес. Тарих соқпағынан талай қиястықты көріп келеді.

Сәкен Сейфуллин- ірі мемлекет қайраткері. Қазақтың елдік пен азаматтыққа қолы жетеді деп үміттенген шағында Халық Комиссарлар Кеңесінің Төрағасы болғандығы, ең бір шешуші кезеңде бар жан- тәнімен жұмыс істегенін, халқын өркениетке қалай жеткізу, өркендету, басқалармен терезесін қалай тең ету жолын іздегенін кім жоққа шығармақ?! Ол өзінің өлең- жырларында, көркем шығармаларында ғана емес, әрбір іс- әрекетінде осы арманын жүзеге асыруға талаптанғанын қалай ұмытпақпыз?!

Сәкеннің ең жақын достарының бірі Галина Серебрякова ол туралы мынадай түйінді сөз қалдырған:

«Мен Сәкенді жақсы білдім, дос тұттым, бұны өзіме мәртебе көремін...Алатаудай сымбатты заңғар тауды жер-жаһанда көрген емеспін. Қазақстан- байтақ өлке, бай өлке... Ең бастысы- онда табиғат артықша дарынды етіп жартқан талапкер жұрт бар. Мен таныған Сәкен Сейфуллин Қазақстанның бір бөлшегі сияқты. Сәкен бар жан- жүрегімен туған елінің, өз халқының бел баласы еді, халқына жаны пида жақсылардың бірі еді».

Қазіргі таңда өзекті өртеп жүрген бір жайт бар. Ол отыз жетіде опат болған Алаш ардақтыларының сүйегінің табылмағандығында. Мәселен, Мудров деген ақсақал Сәкен атылып кеткен дегенге қарсы шығып, «Мен Сәкенмен Магадан түрмесінде бірге болдым. Қыстың бір күнінде ол кенеттен жоғалып кетті. «Қашып кеткен ғой» дестік бәріміз. Сөйтіп едік, қар астынан сүйегі табылды. Оны өз қолыммен жерлегенмін» деп шықты. Токсанға таяп қалған қартты жолбасшы қылып, сол өзі айтқан жерге барғанда, өкінішке қарай, бірнеше жыл өтіп кеткендіктен, Сәкенді жерлеген жерді таба алмаған. Осындай оқиғаларға байланысты ақын Ғалым Жайлыбай «Рух» атты өлең жазған. Сондағы мына бір жолдарды көңілге жұбаныш еткеннен басқа амал жоқ:

Ақбоз атты құлатқан жала керме,
Магаданға мола іздеп бара берме.
Сәкен деген халықтың рухы ғой,
Рухтарды көмбеді қара жерге![1]

Алаш ардақтыларының ішінде Сәкен Сейфуллиннің алар орны жөнінде Республика Президенті Н.Ә.Назарбаевтың сөзін келтірсек: «Қазақтың біртуар перзенті, аса көрнекті ақыны және мемлекет қайраткері Сәкен Сейфуллинді халық жадында мәңгі сақталар жан, асылдардың асылы, аяулылардың аяулысы деп еске аламыз. Сәкен біздің ұлттық мақтанышымыз, ел үшін еңіреген ер, қайтпас қайсар күрескер. Егер ол тірі болса, бүгін, сөз жоқ, өзіне тән өткірлікпен, отпен судан қорықпайтын батырлықпен тек халық мүддесі жағында ғана тұрар еді. Егемен ел атанып, тәуелсіздік туын тіккен қазақ еліне Сәкеннің үздік үлгісі, өрелі өнегесі өте керек», - деп үлкен баға берген болатын. Сәкеннің қазақ халқының тарихындағы, әдебиеті мен мәдениетіндегі мәртебесіне дақ түсірмейік, ұлыларымызды ардақтай білгеніміз жөн.

Қолданылған әдебиеттер:

1. І.Ісләмұлы, Ж. Оспан. Өспен: ел мен жер шежіресі. Дерекнама.-Қарағанды: Болашақ-Баспа, 2007.
2. Қирабаев С. Көп томдық шығармалар жинағы.Т.6.-Алматы: «Қазығұрт» баспасы,2007.
3. Қирабаев С. Сәкен Сейфуллин: өмірі мен творчестволық жолы.- Алматы: Жазушы, 1974.

ҚАЗІРГІ ЗАМАН ОЙЫНШЫҚТАРЫНЫҢ ПАЙДАСЫ МЕН ЗИЯНЫ

Қадыс Ғ.Ә., Академик Ж.С.

Ақылбаевтың Балқаш маңызды білім беру колледжі

Өскелең ұрпақ қазіргі заман талабының ағымымен шығарылып жатқан сапасыз ойыншықтармен ойын ойнауда , яғни ,сол ойыншықтар арқылы баланың жан-жақты дамуына, оның рухани әлемін жандандыруына көп әсер етіп, зиянын тигізетіндігін ұмытып бара жатырмыз. Бала ойын ойнау арқылы ой-өрісін дамытады. Осыған орай қазіргі ойыншықтар баланың денсаулығына қаншалықты әсер етеді деген сұрақ мені алаңдатады. Шет елден келген мультфильм кейіпкерлерінің қорқынышты сұлбасы арқылы шығарылған жаңа ойыншықтар баланың психологиясына кері әсер етеді. Егер мен осы жұмыс арқылы достарымды, сыныптастарымды және де басқа адамдарды біз ойнайтын ойыншықтардың пайдасы мен зияны және сапасы жөнінде ашып айтып,қызықтырар болсам, онда ойыншықтар әлемі туралы білім аясын кеңейту- бала бойына терең мағлұмат береді деген ойдамын. Бұл жұмысты алған себебім: ойыншықтар әлемі туралы көп оқып білгім келді. Себебі қазіргі заман талабына және баланың денсаулығына сай шығарылып жатқан отандық ойыншық өнімдері жоқтың қасы.Бүгінгі күнде баланың рухани әлемінің дамуына өзіндік үлес қосар ойыншық өнімін шығарушы отандық кәсіпкерлер туралы білгім келді. Сондықтан алдыма қойған мақсатым өзім үшін де, басқа балалар үшін де ойыншықтың сапасын біліп, балғын балалық шақтың досына айналту болды.

Қазір қай базарға бас сұқсаң да, балаларға базарлық көп. Әсіресе, самсаған ойыншықтар көздің жауын алады. Үлкені де, кішісі де, сүйкімдісі де, сұрықсызы да, қаттысы да, жұмсағы да бар. Бала түгіл, ересектердің өзі осы ойыншықтарға қарап, өзінің есейіп кеткеніне өкініп қала ма дерсің. Ал осы ойыншықтардың дені – шетелдің мультфильмдері мен қиял-ғажайып киноларының кейіпкерлері. Үлкендер біле бермеуі мүмкін, бірақ тілі әлі шығып болмаған баланың өзі Шрэк пен Спандж Бопты жазбай таниды. Мультфильмдегі кейіпкерлерді түннің бір уағында оятып сұрасаң да, атын жаңылыспай айтып беруі мүмкін. Сол кейіпкер-ойыншықтардың біздің бүлдіршіндердің санасын улап жатқаны – өз алдына бір әңгіме, ал ағзасына қалай әсер етіп жатыр? Психологтардың айтуынша, бұл сапасыз ойыншықтар сәбилерді рухани тұрғыда мүгедек етеді. Ал отандық тауар өндірушілердің сапалы ойыншық шығаруға шамасыбарма, жоқ па сол жөнінде зерттеу жұмысын жүргізу.Еліміздің танымал жұлдызды жұп әншілері «Бал-бала» креативті жобасының жетекшілері Қыдырәлі Болманов пен Қарақат Әбілдинаның басшылығымен ұлттық сапада шығарылып жатқан отандық өнімдердің пайдасын аша отырып, баланың жан-жақты дамуына септігімді тигізу.Осы тақырыптың мақсат, міндеттері жүзеге асатын болса,отандық кәсіпкерлерге сапалы өнім шығаруға ұсыныс тастап, бүлдіршіндеріміздің ертеңгі күні денсаулығы мықты,болашағына нық сеніммен қарайтын азамат болып өсуге өзіндік үлесімді қосу.

XIX-XX ғасыр ойыншықтар тарихындағы ерекше кезең. Ол бүлдіршіннің логикалық дамуына, есептеу, ойлау, есте сақтау қабілеттерін жетілдіруге үлкен әсерін тигізетін ойыншықтар ойлап тауып, қазіргі ойыншықтар әлемін ашуға ықпалын тигізді. Әр халықтың ойыншықтарының өзіндік өрнектері, ұлтқа тән нақыштары болғанымен, бәрінің де балаға берер тәрбиелік мәні зор.

Ойыншық дегеніміз не? Бұл сұраққа «ойыншық деген балалар ойнау үшін жасалған зат» деп жауап беруге болады. Әйткенмен, ойыншықтар балалар әлеміне, тіпті үлкендер әлеміне де тән зат. Демек, ойыншық ежелден келе жатқан қол өнердің бір түрі. Белгілі суретші Н. Д. Бартрам «Ойыншық – өмір айнасы» деген. Ойыншықтар әлемін зерттей отырып, осы сөздің растығына көз жеткізуге болады. Егерде бір ойыншық ертеден келе жатқан дәстүрді білдірсе, кейбіреулері өмірде болған тарихи жағдайларды паш етеді.

Балалық шақтан бастасақ, өзінің ойлау және тану қабілеті жетілген жасқа дейінгі шақта, бала үшін, оны қоршаған ортадағы нәрсенің бәрі жұмбақ. Ал бұл жұмбақты шешуге көмектесетін құралдың бірі ойыншық, бала ойыншықтар арқылы дүниені тани бастайды. Олар ойыншықты өзінің жан ашыр жақыны тұтып, жүрегіне жақын ұстайды. Сондықтан болар, бала ойыншығын жазатайым сындырып немесе жоғалтып алса сол үшін қатты қапаланады. Сәби ойын кезінде жан-жануар да, ұшақ та, ағаш та, балық та, тіпті найзағай да бола отырып, солардың жүрісін, дауысын, қимылын салып, ғажайып әлемге еніп кетеді. Осының арқасында ойыншық баланың жеке тұлға болып қалыптасуына зор әсерін тигізетіні анық. Себебі бала ойыншықты күнделікті ермек қана емес, өмірді, қоршаған ортаны түсінуге қажетті оқу құралының бірі ретінде жанына жақын тұтады. Ал ересектер үшін де ойыншықтар балғын балалық шақты еске салатын, уайымсыз күн кешкен оралмайтын сәттермен жалғастыратын алтын көпірдей қымбат.

Ерте замандағы ойыншықтың бір түріне қуыршақ жатады. Ең көне египет қуыршақтарына төрт мың жыл толған. Сол сияқты ежелгі Грек пен Римде де қуыршақтардың көптеген түрлері табылған. Олардың көпшілігі мәдениеттік сипатқа тән болған. Сол сияқты ағаштан, балшықтан жасалған қол аяқтары қимылдатуға келетін ойыншық қуыршақтардың да болғаны анықталған.

Сонымен қатар, ойыншықтардың нақышына келтіре салынған ою-өрнектері мен түрлі-түсті өңдері бала қуанышы емес пе? Мысалы, суретті, санды, әріптер салынған сияқты бірнеше түрлері бар кубик ойыншықтарын алайық. Суретті кубиктердің барлық жағына әртүрлі бейнелер мен ертегі кейіпкерлерінің суреттері салынған. Бала ол кубиктер арқылы үйлер, қорғандар, сарайлар құрастырып ойнайды. Алайда бұл ойын үшін бала құмды пайдалануына да болады, бірақ бала құмнан және кубиктерден тұрғызылған қорғандар мен үйлерді құрастыру кезінде олардың айырмашылығы мен артықшылығын байқай білуі шарт. Мысалы, кубиктер қатты ағаштан жасалғандықтан одан тұрғызылған үйлер, әртүрлі бейнелер тікбұрышты немесе шаршы тәрізді болып құрастырылады. Ал құмнан дәл сол заттарды дөңгелек, конус, цилиндр тәрізді етіп те тұрғызуға болатындықтан, бала осыларды салыстыра отырып айырмашылықтарын ажыратуға тырысады. Санды кубиктердің әр жағына 0-ден 9-ға дейінгі сандар жазылады. Балалар кубиктердегі сандарды ретімен орналастыру немесе әр қабырғасындағы сандарды қосу, алу арқылы дұрыс санай білу дағдыларын қалыптастырады. Бала кубиктермен ойнай отырып, әріптерді таниды, бірте-бірте сөз құрастыратын дәрежеге жетеді.

Тағы да бір ойыншықтар арқылы (мысалы, текшелер) баланы өлшемді анықтай алуға, түстерді ажырата білуге үйретуге болады. Ағаштан немесе пластмастан жасалған ұзын таяқшаға түрлі-түсті дөңгелекшелер кигізілген ойыншықтардың бір түрі. Бала таяқшаға түстерді ретімен кигізе отырып, олардың түсін, үлкен немесе кіші екенін анықтай алады. Текшелерді құрастырған кезде таяқшаға түстерді рет-ретімен орналастырылуын қадағалау қажет: ең алдымен астына қоңыр түс (жер белгісі) түседі, содан кейін жасыл түс (адамзат, тіршілік белгісі), келесі көгілдір түс (аспан белгісі), қызыл түс (пәктік, адалдық белгісі), сары түс (періштелер белгісі), ең үстіне ақ түс (жаратушы белгісі) бойынша кигізілуі тиіс.

Ал енді жұмсақ ойыншықтарға келетін болсақ, олар қол өнердің нағыз өзі. Себебі бұл ойыншықтарды ойлап тапқан автор өз қолтаңбасын қалдырумен қатар, әр қуыршақты бар мейірімін төге отырып жасайтыны анық. Шүберектен тігілген қуыршақ түріндегі мәнерлей жасалған әртүрлі жұмсақ ойыншықтар балаларды нәзіктікке, мейірімділікке, қайырымдылыққа тәрбиелейді. Жұмсақ ойыншықтар көбіне піл, қоян, аю сияқты жан-жануарлар бейнесінде болады. Бұл ойыншықтармен ойнау арқылы бала табиғат әлемімен, ондағы жан-жануарлармен танысады. Мысалы, орман аңдарының патшасы аю, бала қолында жұп-жұмсақ пүліш ойыншық. Бала оны отырғызып қойып қасықпен тамақ береді, өзінше әңгімесен айтады. Ал өсе келе сол аюды жануарлар паркінен көргенде «соншалықты үлкен болғанымен оның жүрегі менің пүліш аюым сияқты жұмсақ екен» деп ойлауы мүмкін. Осылайша баланың табиғатқа деген сезімі ояны. Сол себепті баланы қуанышқа бөлейтін, ойыншықпен дос бола отырып қоршаған ортаға бейімделуіне, жеке тұлға ретінде қалыптасуына көмектесетіндей ойыншықтар қол өнердің негізі болуы тиіс. Тағы да бір айта кететін жайт, қыз бала қуыршақ ойыншықтармен ойнай отырып тігуді, тоқуды, өрнектеуді үйренді. Ал бұл әрекет қыз балаға дәстүрлі түрде киіну өнерін меңгеруге септігін тигізген. Сонымен қатар ол қуыршақ болсын, болмаса басқа ойыншық болсын баланың болашақ қоғам мүшесі ретінде қалыптасуына себеп болатын, үлкеннен кішіге берілетін зат. Өйткені бала үшін ойыншық оның ең жақын досы. Ойыншық ойнай отырып балалар бірімен бірі араласуды, қиялдауды, ойлауды, миын жаттықтыруды, біреуге жаны ашуды үйренеді.

Жоғарыда айтып өткендей, әр елдің халық ойыншықтарының белгілі бір өзіндік нақышы бар. Сол нақыш баланың психикасына қалай да әсер етеді. Психологиялық зерттеулерге сүйенсек, адам геометриялық фигураларға, олардың түстері мен түрлеріне психологиялық тұрғыда әр түрлі көзқараспен қарайды екен. Басқаша айтқанда, балаға ойыншықты бермес бұрын, ойыншық баланың жасына, қалыптасқан мінез-құлқына, көңіл-күйіне сәйкес келуін байқау керек. Мысалы, қара немесе қызыл түске боялған ойыншықтар қызба мінезді баланы психологиялық жағынан жаралауы мүмкін. Орыс халқында осы түстер қайғымен байланысты.

Кезінде неміс ғалымы философ және психолог Юнг түстердің адам психикасына, әсіресе қалыптасып үлгермеген бала психикасына әсерін өзінің көптеген еңбектерінде атап өткен. Біздің кезімізде де Жапон ғалымдары зерттеу жүргізіп, адамдар сөйлесуге аз уақыт кетіру үшін, телефон қораптарының ішін қызыл түспен бояуды ұсынған. Сол сияқты Испания мен Латын Америкасында өгіздерді ашуландыру үшін қызыл орамал қолданған. Ал аспан тәрізді көк түсті іштей тыныштандыру үшін психологиялық тренинг ретінде қолданған.

Сонымен қатар, геометриялық символдар да адам психикасына әсер ететіні дәлелденген. Мысалы, толқын тәрізді сызықты өрнектер тек қыз балаларға арналған ойыншықтар мен әйел киімдеріне ғана салынады. Сол сияқты ұл балалардың киімдері мен ойыншықтарына салынатын өрнектер де басқаша болатыны анық. Демек, басқа жыныстық символикасы бар ойыншықтарды пайдалану баланың мінезінің өзгеріп, оның тұлғалық жетілуіне кері әсерін тигізу мүмкіндігі белгілі.

Алайда ондай ойыншықтарды сатып ала бермей әркім өзі қолдан жасаса да болады емес пе?! Егерде ата-анасында қолөнерге деген икемдігі бар болса, балаға арнап неге ойыншық жасап шығармаса (қуыршаққа киім тігу, оның үйіне ағаштан жабдық дайындау, машина, көтергіш крандар, киіз доп, шашка және т.б.)? Бұл баланың қол өнерге деген қабілетін оятып, өнерге баулыр еді, өйткені ойыншық жасау барысында бала да соған еліктеп үйренер еді. Балшықтан иленіп, ағаштан ойып жасалған, ши мен жіптен тоқылып, жүннен, киізден илектеліп адам қолының табымен, жүрегінің жылуымен, шеберлердің ою өрнегімен нақышына келтіре отырып жасалған ойыншықтар бағзыдан адамзатқа жылылық беріп, махаббат сыйлаған.

Біз, балалар мен ата-аналардың сүйіспеншілігін тудыратын өзіміздің халық ойыншықтары өндірісін жолға қойған дұрыс болар еді деп ойлаймыз. Сондықтан қазақ халқына

тән тәрбиелік мәні бар ойыншықтар жасап шығаратын «қолданбалы өнер шеберханасы мен сату тораптары өндіріс кешені» ашылған болса балаларға жарқын болашаққа жол салған болар едік. Балдырғандарды халық қол өнері мен таныстыра отырып, жарқын өмірге кіруге, табиғи мәдениеттілікке, табиғаттың әдемілігін сезінуге баулу арқылы, бала жүрегіне сүйіспеншілік пен қуанышты өмір сүру қажеттілігін себер едік. Қазіргі, техниканың жетілген заманында шығарылып жатқан баланың ойлау қабілетінің жетілуіне себеп болатын ойыншықтар, болашақта оның ғылыммен айналысып, үлкен жаңалық ашып, тұлға ретінде танылып, елінің елеулісі болатынына септігін тигізбесіне кім кепіл?

Қорытындылай келе, айтарымыз, ойыншықтар халық шығармашылығының ерекше түрі болып табылады. Себебі ойыншық өздігінен пайда болмайды, оны да адам жасап шығарады. Ол өзін ойлап тапқан адамның қиялы мен ойлау санасына байланысты өмірге келеді. Адамзат өнерінің бір бөлігі ретінде ойыншықтар сол халыққа тән сипатты сақтайды. Демек халық өнеріндегі дәстүрлі ойыншықтардың да негізгі құндылығы осында.

Дүкендегі ойыншықтардың сапасы туралы не айта аламыз?! Ойыншық арқылы ойын жалғасады. Ойыншықтың алуан түрлері бар. Бірақ, олардың барлығы педагогика мен эстетикаға сәйкес келгені жөн болар еді. Баланың әр жасына сай ойыншықтар қажет.

Бір жастағы балаларға қызықты және пайдалы үш-төрт сақиналардан құралған түрлі түсті пирамидалар. Өртүрлі кубиктар, осы ойыншықтар балаларға өте қызықты.

Екі жастағы балаларға үлкен әртүрлі доптар. Жеті-сегіз сақиналардан тұратын пирамидалар, жұмсақ ойыншықтар: балалар оларды ауызға салмайды, осы ойыншықтар мен көбінесе балалар ұйықтайды. Үлкен машиналар ұлдарға қызықты. Басқа сөзбен айтқанда, бұл ойыншықтар, ересектердің күнделікті өмірінде пайдаланып жүретін заттардың көшірмесі. Үлкен пішінді ойыншықтар балаға шақ автокөлік, тракторлар. Гиподинамия ауруына қарсы, құрылысқа арналған, пішіні, яғни формасы оңайлықпен өзгертін ойыншықтар баланы іс-қимылға және кеңістікте бағыт алуға үйретеді. Үстел үстінде отырғанда балаға кішкентай ойыншықпен ойнаған ыңғайлы болады, бала бойымен шамалас ойыншықтармен балаға тұрып ойнаған жөн. Аулада ойнағанда үлкен ойыншықтар ыңғайлы. Балаға ұжымдық ойындар пайдалы, өйткені сол кезде бала барлық ойыншықты пайдаланып, басқа балалармен бөліседі. Ойыншық таңдау кезінде баланың жасына сай ойлау қабілетін ұйғару керек. Баланың бүкіл жануар мен құстарды мысалға өз көзімен көруіне жағдай болмайды. Олармен танысуға көмек болатын кітаптар, ойыншық, телеарна бар. Ойыншық заттар болсын немесе жануар түрі мен келбетіне сәйкес болуы қажет. Баланың жаңа ойыншыққа деген қызығушылығын ересектер ояту керек. Онымен өзара байланыс болу керек. Қуыршағы ояныпты, оны тамақтандыршы, т.б. Ойыншықтың балаға деген мәні мен маңызы зор.

Ерте жас топпен жұмыс істегендіктен, осындай ойындарды ойнаймыз. Дидактикалық ойындар баланың ойлау қабілеттерін арттырып, тілдерін дамытады. Қимыл-қозғалыс ойындар шапшаңдылықтарын арттырады. Құрылыс материалдары баланың ойлау қабілетін, фантазиясын жақсы дамытады, т.б. Ойынды дұрыс жүргізу барысында баланың көзқарасы едәуір кеңейеді. Көп балалар ойын барысында басқа да заттарды пайдаланады. Мысалы, кереует кеме немесе көлік болып, орындықтар, пойыз вагондары және тағы басқа салыстырулар баланың ойлау қабілетінің және фантазиясының жақсы дамығанын білдіреді. Сондықтан бала тіршілігінде де, тәрбие процесінде де ойыншықтардың маңызы өте зор. Ойыншықтар арқылы өзін қоршаған ортамен танысып, баланың көңіл күйі көтеріңкі болатынын естен шығармайық. Ойыншық — бала танымының қалыптасуында маңызы зор фактордың бірі, тәрбие құралы. Бірақ осы балаларға арналған тауарлардың бәрі бірдей сапалы ма? Бәрі бірдей денсаулыққа зиянсыз ба? Бізді мазалаған — осы сауал. Ойыншықтың бір-екі сөлкебайдан бастап, бір тайдың құнын сұрайтындары бар. Қалтасы көтеретін ата-аналар, әрине, сауда орындарына барады. Лицензиясы һәм сертификаты бар ойыншықтарды сатып алады. Яғни, «неғұрлым қымбат болса, соғұрлым сапалы» деген ұстанымға сүйенеді. Оның үстіне, тауардың

тиісінше, құжаты болуы көңіл көншітеді. Бөбегіңіздің денсаулығы үшін еш алаңдамайсыз. Әрі мұндай дүкендер қалалық СЭС-тің қадағалауында болады. Әйткенмен, дүкеннің бәрі бірдей сапалы ойыншықпен «мақтана» алмас-ау. Мысалы, кірген бетте қолқаны қабатын иіспен қарсы алатын ойыншық дүкендері де бар. Дүкен ішіндегі жағымсыз иістен бас айналардай. Өкінішке қарай, дәл осы сипат қаламыздағы көптеген ойыншық дүкендеріне тән. Қалтасы жұқа ағайынның көпшілігі баласын жетектеп, базар жағалайды. Базар сөресіндегі арзан-құрзан ойыншықпен баласын алдаусыратып, мәз қылады. Ойыншыққа сертификат сұрау ойға кіріп те шықпайды. Өйткені шекарадан заңсыз асып келген тауар екені айтпаса да түсінікті. Сондықтан да арзан. Арзан болған соң күмәнді де. «Арзанның жілігітатымайды» деген сөзді кез келген қазақ біледі. Біле тұра, ата-ана да, саудагер де ләм-мим деместен, әркім өзінің мүддесін көздейді. Яғни, ата-ана базар сөресіндегі ойыншықтың сапасы мен қауіпсіздігінде кінәрат барын біле тұра сатып алады. Баласының тілегін орындап, сұраған ойыншығын әпереді. Кез келген ата-ана баласын шат-шадыман қуанышқа бөлеуді қалайды. Біраз ұстаған соң қолға бояуы жұға бастайтын ойыншықтарды жас бала аузына салып, тістелеп көрсе, ешкім «тек» дей қоймас. Бірақ сәбидің сілекейімен суланған ойыншықтан қаншама зиянды заттар бөлінетінін, олардың сәбидің ішкі ағзасына қауіпті екенін ойлаудың өзі қорқынышты. Гигиеналық талапқа сай ойыншыққа арналған шикізаттар бекітілген нормадан артық химиялық заттар бөлмеуі керек. Бірақ әлдеқандай бұрыштан сатып алған ойыншықтан сәбиіңіз зардап шегіп жатса, кімді кінәлайсыз? Әрине, тек өзіңізді. Сәбилер үшін ең қызық ойыншықтың бірі — сылдырмақтар. Кәдімгі, тойбастарда қолдан-қолға өтетін шылдырмақ. Бірақ бұны сылдырмақ дегеннен гөрі «қаңғырлақ» деп атаса, жөн-ау. Өйткені оның шығаратын дауысы өте ащы әрі сүйкімсіз. Осындай ойыншықтың дауысын естіген сәби ең алдымен шошына селк ете түседі. Мұндай ойыншықтардың дыбыс шығаруы белгілі дәрежеде болуы керек. Әйтпесе сәбидің есту қабілетін зақымдайды. Біз көріп жүрген арзан шылдырмақтардың дауысы сәбиге зиянсыз деу қиын. Оның шығаратын дауысы сәби тұрмақ, үлкен адамның құлағын жарып жібере жаздайды. Ал сәбидің барлық сезіну қабілеттері (оның ішінде есту қабілеті) ересек адамнан бірнеше есе жоғары болатынын ескеріңіз. Яғни, оларға аса сезімталдық тән. Сондықтан ересектер балаға ойыншық таңдауға үлкен жауапкершілікпен қарағаны дұрыс. Бұл — «базар бардым, сатып алдым» дегеннен әлдеқайда салмақты шаруа.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Бартрам Н. Д. «Ойыншық – өмір айнасы» деген.
2. Қалжанова Ж. «Менің ойыншықтарым», «Аруна» баспасы
3. Островская Л.Ф. «Ойыншықтар мен құрал-жабдықтардың үлгі жиынтығы», «Просвещение» 1982ж
4. Сигуттина Р.С., Михайленко Н.Я «Балалардың ойын әрекеті»
5. Сапарбекова Н., Тұрсынқұлова Н, Турлина Ф. «Балабақшаға арналған ойыншықтар мен құралдар» Алматы «Мектеп» баспасы 1988ж.

ДОБРО И ЗЛО В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

*Кыдыралиева Л.Т.
г. Караганда, ОСШ № 87*

Категории добра и зла составляют суть извечного выбора человека, смысл его земного существования. Эта проблема появилась с самого момента появления человека. Без осознания личностью, что есть добро и зло невозможно постижение других категорий этических ценностей. Вопрос о добре и зле является центром всех религиозных доктрин,

известных человечеству. Проблемы добра и зла разбираются в философии, этике, психологии и других науках. Тема добра и зла – одна из основных тем мировой литературы на протяжении многих веков.

Проблема борьбы добра со злом поднималась и в русской литературе, где часто появляются фигуры православных святых, подвижников, князей - праведников. Пушкин и Лермонтов в начале XIX-го века вводят в свои поэмы образы нечистой силы («Гавриилиада» А.С.Пушкина; «Демон» и «Ангел смерти» М.Ю.Лермонтова.). Не оставляют без внимания эту проблему и писатели второй половины XIX-го века, в частности Л.Н.Толстой и Ф.М.Достоевский, создавшие в своих произведениях образы людей, являющихся, с точки зрения требований христианской морали, святыми (князь Мышкин, старец Зосима, Алеша Карамазов - у Достоевского; Платон Каратаев - у Толстого).

А.С.Пушкин в своем романе «Евгений Онегин» не разделяет героев на положительных и отрицательных. Он дает каждому из персонажей несколько противоречащих друг другу оценок, заставляя взглянуть на героев с нескольких точек зрения. Пушкин хотел добиться максимального жизнеподобия.

Трагедия Онегина заключается в том, что он отверг любовь Татьяны, боясь потерять свою свободу, и не смог порвать со светом, поняв его ничтожность. В подавленном состоянии духа Онегин уехал из деревни и «начал странствия». Герой, вернувшийся из путешествия, не похож на прежнего Онегина. Он уже теперь не сможет, как прежде, проходить по жизни, вовсе игнорируя чувства и переживания людей, с которыми он сталкивался, и думать только о себе. Он стал гораздо серьезнее, внимательнее к окружающим, теперь он способен к сильным чувствам, целиком захватывающим его и потрясающим его душу. И тут судьба снова сводит его с Татьяной. Но Татьяна отказывает ему, так как она смогла увидеть то себялюбие, тот эгоизм, который лежал в основе его чувства к ней. В Татьяне говорят оскорбленные чувства: настала ее очередь отчитывать Онегина за то, что он не сумел вовремя разглядеть в ней всю глубину ее души. В душе Онегина происходит борьба добра и зла, но, в конце концов, побеждает добро. [1]

Вечная тема добра и зла очень ярко выражена в произведении Н.В.Гоголя «Вечера на хуторе близ Диканьки». Действие в повести происходит вечером, в сумерки, между сном и явью, на грани реального и фантастического. Изумительна природа, окружающая героев, прекрасны и трепетны чувства, испытываемые ими. Однако в прекрасном пейзаже есть нечто, что нарушает эту гармонию, беспокоит Галю, чувствующую присутствие злых сил совсем рядом. Здесь произошло дикое зло, от которого даже дом внешне изменился.

Отец под влиянием мачехи выгнал родную дочь из дома, толкнул на самоубийство. Но зло не только в страшном предании. Оказывается, у Левко есть сильный соперник. Его родной отец. Человек жесткий, злобный, который, будучи Головой, обливает на морозе людей холодной водой. Левко не может добиться у отца согласия на брак с Галей. На помощь ему приходит панночка. Утопленница обещает любую награду, если Левко поможет ей избавиться от ведьмы. Панночка обращается именно к Левко за помощью, так как он добр, отзывчив на чужую беду, с сердечным волнением слушает он печальный рассказ панночки. Левко нашел ведьму. Он узнал ее, так как «внутри у ней виделось что-то черное, а у других светилось». Когда ведьма бросается на девушку, на лице ее сверкает злобная радость, злорадство. И как бы ни маскировалось зло, добрый, чистый душой человек способен его почувствовать, распознать. [2]

Осмысление проблемы борьбы добра со злом нашло отражение и в творчестве М.А.Булгакова. В романе «Мастер и Маргарита» Булгаков изображает добро и зло - дьявола и Христа - во всей их полноте, имея целью разоблачить зло реальное, порожденное новым строем, и показать возможность существования добра. Главными действующими лицами романа являются Иешуа, прообраз которого - библейский Христос - воплощение добра, и Воланд, чьим прообразом является сатана - воплощение зла.

Добро и зло в произведении не два равновесных явления, вступающие в открытое противодействие, поднимая вопрос веры и безверия. Они дуалистичны. Добро для М. Булгакова - это не характеристика человека или поступка, а образ жизни, её принцип, за который не страшно перенести боль и страдания. Очень важна и ярка мысль автора, произнесенная устами Иешуа: «Все люди добрые». То, что она высказывается в описании времени, когда жил Понтий Пилат, то есть двенадцать тысяч лун назад, при повествовании о Москве двадцатых-тридцатых годов раскрывает борьбу писателя и веру в вечное добро, несмотря на сопутствующее ему зло, что тоже обладает вечностью. «Изменились ли эти горожане внутренне?» - прозвучал вопрос сатаны, и хотя ответа не последовало, очевидно, ощущается горькое «нет, они все так же мелочны, жадны, эгоистичны и глупы». Основной свой удар, гневный, неумолимый и разоблачающий, Булгаков обращает против людских пороков, самым тяжким из них считая трусость, которая порождает и беспринципность, и жалость человеческой натуры, и никчемность существования обезличенного индивидуализма. [3]

Важную философскую проблему добра и зла М.Ю.Лермонтов поднимает в стихотворениях, посвященных теме поэта и поэзии. Поэт, по мнению Лермонтова, обладает как добрым, так и злым началом. Об этом он прямо говорит в стихотворении «Мое грядущее в тумане...»:

К чему творец меня готовил,
Добра и зла он дал мне чашу,
Сказав: я жизнь твою украшу,
Ты будешь славен меж людей!

Лермонтов считал, что в его время поэзия должна была быть, прежде всего, оружием и доброе начало должно уступить место злему, восславившему пороки общества, во имя конечной цели — добра:

С святыней зло во мне боролось,
Я удушил святыни голос,
Из сердца слезы выжал я.

К этой же мысли он возвращается в стихотворении «Поэт», сравнивая поэзию с грозным оружием — кинжалом, не знающим пощады, карающим во имя высокой цели. И во вступлении к роману Лермонтов вновь проповедует идею зла ради добра: «Довольно людей кормили сластями; нужны горькие лекарства, едкие истины».[4]

В романе «Преступление и наказание» Ф.М. Достоевский пытается определить границы между добром и злом, дать оценку этим понятиям и установить их взаимодействие как в обществе в целом, так и в отдельном человеке. В столкновении своих героев Достоевский прежде всего выясняет границы добра и зла отдельной личности, их идей, поступков. В протесте Раскольникова трудно провести четкую грань между добром и злом. Писатель показывает необыкновенную доброту своего героя: он горячо любит сестру и мать; жалеет Мармеладовых и помогает им; он один понял трагедию этого человека, услышав его исповедь в распивочной; отдает последние деньги на похороны Мармеладова; не может бросить пьяную девушку на бульваре; заботится об отце умершего университетского товарища. Сон Раскольникова о забитой насмерть лошади подчеркивает необыкновенный гуманизм героя, его протест против зла и насилия. Раскольников, любящий людей, страдающий за их боль, совершает зверское убийство и ограбление. Этим он пытается утвердить абсолютную нравственную свободу человека, что по существу, означает вседозволенность. Это приводит к тому, что и граница зла сотрется и перестанет существовать. Но ведь все преступления Раскольникова совершает ради добра, и в основе их лежит стремление облагодетельствовать униженных и оскорбленных.

В романе Раскольникову и его идее «крови по совести» противостоит Соня Мармеладова. И все же в поступках Сони сама жизнь стирает грань между добрым и злым. Она продает себя (поступок безнравственный), чтобы прокормить больную мачеху

и ее детей (что заслуживает только добрых слов в ее адрес). Однако своей душой своей совести она причиняет непоправимое зло.

И все-таки именно Соня, беззащитная и безгранично добрая, своим ужасом и недоумением, своей твердой убежденностью, что зло невозможно творить безнаказанно прежде всего для своей души и совести, спасает Раскольникова от тяжелого груза, который он взвалил на свои плечи убийством старухе-процентщицы, от помешательства, на грани которого находился герой. Так добро и зло снова сталкиваются в романе Достоевского, снова между ними идет непрерывная борьба, «а поле битвы — сердца людей».

В финале этого романа о сострадании, необходимости и способности одного человека взять на себя груз боли и скорби другого, разделить этот груз как бы поровну, Соня говорит Раскольникову: «Вместе страдать будем», утверждая тем самым непреходящую ценность добра, его великую очищающую силу. [5]

Осмысление проблемы борьбы добра со злом нашло отражение в творчестве такого крупного русского писателя начала XX-го столетия, как Андреев Л.Н., чьи произведения находятся в непосредственной взаимосвязи с творчеством Ф.М. Достоевского. Наиболее важное надо отметить, что Леонид Андреев не оставляет надежды на то, что зло победимо. Так, в рассказе «Правила добра» старый черт пришел к попу, чтобы тот научил его добру. Черт все делает согласно христианским заповедям, но получается только горе. В итоге, заповеди приобретают в рукописи попа такой вид: «Когда надо — не убий, а когда надо — убий; когда надо — скажи правду; а когда надо — солги; когда надо отдай; а когда надо сам возьми, даже отними; когда надо — прелюбы не сотвори, а когда надо — то и прелюбы сотвори; когда надо — жены ближнего не пожелай, а когда надо — то и жену ближнего пожелай, и вола его, и раба его». Андреев изображает происходящее саркастически: улыбку вызывает уже уведомление о том, что чёрт стал «внештатным работником» церкви

Сильнее наполнено ужасом и насмешкой над религией повесть Леонида Андреева «Жизнь Василия Фифейского». Различные несчастья сваливаются на голову богослужителя, но он все равно говорит: «Я верую». Любимый сын утонул, жена спилась, родила идиота и потом сожгла дом. Все мечты порушились. Осталась вера и служение Богу. Но Бог обманул. Когда поп Василий отпевал усопшего и заклинал его встать из гроба, тот не встал. «Сошел с ума поп Василий», — решили люди. Он умер. И словно насмешка звучит над всем произведением постоянное: «Я верую». И тут зло побеждает добро. Нет ничтожнейшей надежды на чудо. На то, что жизнь настоящая может быть иной. Также поп Василий пытался понять, в чем повинен каждый прихожанин перед богом. И самый ужасный момент, когда инвалид без ног исповедовал свой грех в том, что изнасиловал малолетнюю девочку и дал за это три копейки, но потом ему их стало жалко и он убил девочку — тут даже поп Василий не выдержал... И постоянно, когда приходили люди к нему на исповедь он говорил им: «Его проси! Его проси!» И этот ужас в пустой церкви, где только покойник и желающий его оживить поп Василий — самая страшная картина, на мой взгляд, написанная пером Леонида Андреева. А покойник был примерный христианин. Итак, зло побеждает.

Писатель вслед за Ф.М. Достоевским констатирует существование добра и зла не как полюсов этического сознания человека, но как двух неразделимых начал. И если, кроме Добра и Зла, третьего не дано, то между первым и вторым существует что-то промежуточное, среднее. В своих произведениях Андреев выступил как оригинальный интерпретатор библейских сюжетов, как писатель, предложивший принципиально новую трактовку понятий добра и зла, заставивший иначе взглянуть на традиционный для русской литературы гуманизм. [6]

Итак, исходя из выше сказанного, можно сделать вывод о том, что тема добра и зла является многоликой, многообразной и живой. На примере художественных произведений русской литературы в статье показана вечная борьба добра со злом, невозможность

провести абсолютную границу между добром и злом. Анализ произведений доказывает, что вечное стремление людей к добру неодолимо.

Литература:

1. Пушкин А.С. Евгений Онегин: роман в стихах, критика / сост. С. Селиванова. - М.: Эксмо, 2008. - 384 с.
2. Гоголь Н.В. Вечера на хуторе близ Диканьки: повести. - Азбука, Азбука-Аттикус, 2014. – 317 с.
3. Булгаков М.А. Мастер и Маргарита: роман. - СПб.: Азбука, Азбука-Аттикус, 2011. - 416 с.
4. Лермонтов М.Ю. Собрание сочинений: в 4-х т. / М. Ю. Лермонтов. – М.: Художественная литература, 1975. – Т. 1-4.
5. Достоевский Ф.М. Преступление и наказание. - М.: Эксмо, 2008. - 608 с.
6. Андреев Л.Н. Собрание сочинений в 6-ти томах - М.: Художественная литература, 1996 г. – 720 с.

ТАРИХТЫ ОҚЫТУДА «СЫНИ ТҰРҒЫДА ОЙЛАУ» ЖОБАСЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Малик Т.

*Қарағанды қ, Бұқар жырау ауд, Киров орта мектебі,
тарих және қоғамтану пәндерінің мұғалімі*

Қазақстан Республикасының әлемдік өркениетке кірігуіне қатысты білім беру саласына қойылып отырған заман талабы – шығармашылықпен жұмыс істей алатын, бәсекеге қабілетті тұлға тәрбиелеп қалыптастыру. Бұл жұмыс Қазақстан Республикасында білім беруді 2010-2015 жылдарға дейін мемлекеттің дамыту бағдарламасына сәйкес жалпы орта білімде 12 жылдық білім беру жүйесіне көшуге байланысты жүзеге асыру жоспарланған. Осындай білім беру жүйелерінде білім беруді ұйымдастырудағы жаңаша көзқарас ретінде қарастырылуда [1].

Тарихи сананы қалыптастыру міндетін жүзеге асыру үшін мектепке дейінгі, мектептегі және жоғарғы оқу орындарындағы білім беру жүйесі, бұқаралық ақпарат құралдары, мәдениет мекемелері, қоғамда тарихқа ден қою, тарихқа деген құрмет пен тағзым, тарихты түйсіну ахуалын туғызуы тиіс болды. Осындай игі шараның аясында Қазақстан тарихы пәні тек қане мектеп қабырғасында ғана емес, барлық жоғары жоғарғы оқу орындарындағы барлық мамандық студенттеріне міндетті пән ретінде оқытылып, мемлекеттік емтихан ретінде қабылдануда.

Тарих пәнінің оның ішінде Қазақстан тарихының мектепте 5 сыныптан бастап 11 сыныпқа дейін оқытылып, 11 сыныптың Ұлттық біріңғай тестісіне де негізгі пән ретінде енгені де белгілі. Тарих пәні сонымен қатар адамзат дамуының барлық сатысындағы әлемдік тарихты да қамтитыны белгілі. Ал, осындай өте үлкен тарихи кезеңіндегі сан қилы оқиғаларды тек қане дәріс, немесе мұғалімнің жетектеуімен оқушы санасында ұзақ уақытқа қалдыра алмайсың. Немесе, қазіргідей мектептен тыс уақытта да оқушының қолы жетер ақпараттық технологияның дамыған заманында жасөспірімдердің пәнге деген қызығушылығын арттыру үшін, ұстаз да өз пәнін жетік білетін, АКТ –ны меңгерген, кез-келген жайттардан шығар жолды оңай таба білетін, құзіреттілігі жан-жақты дамыған болуы қажет. Оқушы тарапынан қойылатын сауалдар өте көп, солардың жауаптарын қанағаттанарлықтай етіп беру де қажет. Тарихты бүгінгі заманның талабына сай оқытудағы басты талап – дүние жүзілік дамудағы адамзаттың орны, ол жасаған әлемдік құндылықтардан хабардар, жан – жақты жетілген, өз тарихының өткеніне көз жүгіртетін,

қоғамның даму үрдісіне өзінше баға бере алатын, белсенді ұлтжанды, патриот азаматты қалыптастыру. Тарих пәнін оқыту, ұлттық идеологиямен сусындаған азаматтар тәрбиелеу, ашық қоғам орнатуға ат салысатын патриот болуға ықпал ету үшін қаншама шығармашылық ізденіс қажет.

Әрбір ұстаз алдында өз Отанын шексіз сүйетін, білімді, іскер, адамгершілігі мол, мәдениеті жан – жақты жетілген тұлғаны дайындау міндеті тұр.

Сабақ түрі жаңа заман талаптарына сай өзгеріп, жаңарып отырса, болашақ ұрпаққа әсері мен ықпалы ерекше болады.

Жаңа технологиялардың мақсаты мен тиімділігі:

- шығармашылықпен жұмыс істей алатын жеке тұлға қалыптастыру;
- демократиялық білім беру;
- білім берудің ұлттық үлгісін қалыптастыру;
- білім сапасын көтеру;
- өзін бағалай білу және өзгелердің ой – пікірімен санасуға, құрметтеуге

басқаны баулу;

- әр оқушы өз мүмкіндігінше дамиды;
- жауапкершілігі, қызығушылығы артады
- пікір айтуға жаңаш ойлауға жағдай туғызады.

Нағыз сабақ – ол әрқашан диалог, іздене, дайындала, үйрене, кеңесе, шәкірттер болашағын ойлай жасаған еңбек пен тәжірибенің бірлігі болуы қажет.

Педагогикалық технологиялар оқыту мақсатына жетудің тиімді, нақты жолдарын көрсетеді. Олар аз емес; мәселелік технологиялары, дебат, ойын әдістері, оқушының денсаулығын қорғайтын оқыту технологиялары, модульдік технология және сыни тұрғыдан ойлауға дамыту технологиясы. Мен осылардың ішінде «Сын тұрғысынан ойлау» технологиясына тоқтала кетпекпін.

Сын тұрғысынан ойлау мен жазуды дамыту технологиясы.

«Оқу мен жазу арқылы сыни ойлау бағдарламасы – алған білімін өмірде қолдана алатын, өзін таныта, дамыта білетін жеке тұлғаны қалыптастыруға мүмкіндік тудыратын технология»

«Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасы бойынша л мынандай құрылым:

- шыңдалған ойлау, кез – келген даму деңгейіне байланысты мәселелерін сын көзбеу қарау;
- күрделі мәселелерді шешуге, аса маңызды, жауапты шешімдер қабылдауға құштарлық;
- үйрету мен үйрену бірлігін, үйренудің қызығуынан тұратын, үйренушінің сеніміне негізделген құрылым;
- баланың бойындағы құмарлығын жойып алмай, оның үнемі алға жылжуға деген талап – тілектерін, сұраныс пен қажеттілігін ескеру, шығармашылыққа баулу;
- білімді өз бетімен іздену арқылы йлауға жағдай жасау,
- өзін - өзі дамытатын тұлға қалыптастыру.

Сын тұрғысынан ойлау – шыңдалған ойлау. Сын тұрғысынан ойлау және оның бағдарламасы үш деңгейден тұратын оқыту мен үйрену моделі. Олар:

I. Қызығушылығын яту езеңі.

II. Мағынаны ажырату.

III. Ой – толғаныс кезеңі.

Оқушылардың қызығушылығын ояту үшін байырғы білімін еске түсіртіп, жаңа тақырып туралы болжам жасатып және сауал қоюға үйрету қажет.

Мағынаны ажырату кезеңінде оқушылар жаңа тақырыпты өздігімен қабылдап, өзіне пайдалысын алуы керек. Олар әр түрлі сұрақ қояды, жаңа білімді сын елегінен өткізе білуі керек, әдіс–тәсілдерді пайдалана отырып, білімін жетілдіреді.

Ой–толғаныс кезеңінде өзінің не үйренгенін тексеріп, сын көзбен қарап, жаңа әдіс-тәсілдер арқылы білімдерін кеңейтіп, тест құрастырып, проблемалы сұрақтарға жауап беруі тиіс.

Осы кезеңдердің ұтымды өткізілуі төмендегідей нәтиже береді:

- оқушылар басқалармен қарым – қатынас жасай біледі;
- басқаларды тыңдап кез келген жауапқа сыйластық, түсіністікпен қарайды;
- өз ойын топ алдында ашық айтып, қорғай біледі;
- керек кезде өз көзқарасын өзгертуге үйретеді, дамуын қамтамасыз етеді;
- оқушының өз мотивациясы өзгереді;
- өз бетінше ізденуге үйренеді;
- ең бастысы сабаққа қызығушылығы артып, балалардың белсенділігі өте жоғары болады [4].

Қоғамымыздың қазіргі даму кезеңі мектептегі білім беру жүйесінің алдына оқыту үрдісін технологияландыру мәселесін қойып отыр. Оқытудың әр түрлі технологиялары жасалып, білім беру мекемелерінің тәжірибесіне енуде. Жаңа технологияларды меңгерту мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және де басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді.

Жаңа технологиялар теориялық тұрғыда дәлелденіп, тәжірибеде жақсы нәтижелер беруде.

Жаңа педагогикалық технологияларды күнделікті сабақ үрдісінде пайдалану үшін, әр мұғалім алдында отырған оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, педагогтік мақсатына, мүддесіне сай, өзінің шеберлігіне орай таңдап алады. Бұл жаңа технологиялар-оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, терең ойлай білуін, теориялық негіздерін, эстетикалық көзқарастарын пайымдауын, баға беруін, танымдық белсенділігін дамытуға бағытталған. Жалпы білім беретін мектептердегі оқу-тәрбие үрдісін жаңаша дамыту, яғни оның нәтижесінің жоғарғы деңгейде болуын қадағалау жаңашыл педагогтардың қолында болды. Олар педагогикаға «жаңа технология»терминін енгізді. Бұл жаңашыл педагогтардың мақсаты-оқушылардың алатын білімдерін сапалы ету, оның толыққанды жеке тұлға болып қалыптасуына негіз болу. Осыған орай қазірде педагогикалық технологиялар көптеп саналады.

Мысалы, атап айтар болсақ, Ынтымақтастықта оқыту технологиясы, Ш.А.Амонашвилидің «Білім беруді ізгілендіру технологиясы», П.М.Эрдниевтің» Дидактикалық бірліктерді ірілендіру технологиясы», Л. С. Выготский, Л.В.Эльконин, В.В.Давыдовтің «Дамыта оқыту технологиясы», В.М.Монаховтың «Модульдік оқыту технологиясы», «Проблемалық оқыту технологиясы», В.Ф.Шаталовтың «Тірек сигналдары арқылы оқыту технологиясы», С.Н.Лысенконың «Түсіндіре басқарып оза оқыту технологиясы», «Деңгейлеп саралап оқыту технологиясы», «Оқытудың компьютерлік технологиясы», Сын тұрғысынан ойлау арқылы оқыту технологиясы»т. б. көптеген технологиялар енгізілді.

Бұл педагогикалық жаңа технологиялар бастауыш сынып мұғалімдеріне мынадай қағидаларды ұстанады:оқуға шығармашылықтың енуі, мұғалім мен оқушы арасында ынтымақтастық, өзара әрекеттестік сипатындағы жаңа әлеуметтік қатынастың пайда болуы, жеке тұлғаның дамуына жағдайдың туғызылуы, яғни жеке тұлғаға бағдарланған оқу, тұлға дамуының сыртқы әсермен бірге оқушының ішкі түрткілері негізінде жүргізілуі. Сонымен, педагогикалық технология дегеніміз - тәжірибеде жүзеге асырылып, нәтиже беретін педагогикалық жүйенің жобасы. Жаңа технологиялардың негізгі қағидалары:

- балаға ізгілік тұрғысынан қарау;
- оқу мен тәрбиенің бірлігі;
- баланың танымдық және шығармашылық икемділігін дамыту;
- баланың танымдық күшін қалыптастыру және дамыту;
- әр оқушының , оның қабілетімен мүмкіндік деңгейіне қарай оқыту;

- барлық оқушының дамуы үшін жүйелі жұмыс істеу.

Білімнің жаңа мазмұнын жүзеге асыру үшін жаңа технологиялар қажет-ақ. Жаңалықты меңгеру мен жүзеге асыруда дұрыс түсінбеушілік ұйымдастырушыға әртүрлі кедергі жасайтыны белгілі. Сондай педагогикалық технологиялардың бірі « Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» .

«Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясы әлемнің түкпір-түкпірінен жиналған білім берушілердің бірлескен еңбегі деп түсінуіміз керек.

Жаңа буын оқулықтарының талаптарын жүзеге асыруда, оқушылардың білім деңгейін көтеруде, балаларды шығармашылыққа баулуда, ойларын еркін айтуда тез арада дұрыс шешімдер табуға атсалысатын бірден-бір тиімді бағдарлама деп есептеймін.

Сын тұрғысынан ойлау-сынау емес, шындалған, бірін-бірі толықтырған ойлау десек қателеспейміз.

Сын тұрғысынан ойлау - бұл кез-келген мазмұнды сынау емес, оны зерттеу, бақылау, талдау, әртүрлі стратегиялар арқылы өзінің ойлау негіздерін сыни тұрғыда дамыту. Жаңа технологияның арқасында оқушының белсенділігі артып, жан-жақты талдауға, ойын ашық айтуға, оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауға үйренеді. Осындай жұмыстардың нәтижесінде бүгінгі күн талабына сай сауатты, білімді оқушылар тәрбиелеуге болады. Ол үшін мұғалім көп ізденіп, көп оқып, ізденіс үстінде болу керек.

Тарих сабағы көбінде ауызша жүргізілетін сабақтардың бірі, сондықтан сұрақ – жауап әдістерінің болуы заңдылық. Дегенмен, аталған технологияны сабақ барысында оны тек сабақтың бір құрамдас бөлігі деп қане қарастырмай, керісінше сабақтың негізгі қозғаушы күші ретінде қарастыруға болады.

Тарихты оқытуда оқушылардың креативтілік қабілетін дамыту қазіргі білім берудің негізі болып табылады. Сын тұрғысынан ойлау – креативті тұлғаны қалыптастырудың бір жолы. Креативтілік – ағылшынның Creativity сөзінен аударғанда «шығармашылық» деген мағынаны береді.

Сын тұрғысынан ойлау –сынау емес, шындалған ойлау. Сыни тұрғыдан ойлай отырып, оқушы сана-сезімін, ойлау қабілетін, дүниетанымын дамыта алады. Сыни тұрғыдай ойлауды тарих сабағында пайдаланған өте тиімді, әрі керекті әдіс деп қарастыруға әбден болады. Неліктен? Отанымыздың тарихына сараптама жасау арқылы оқушылардың өзіндік пайымы қалыптасады. Оқушылар тарих сабағында ұтқыр жауап айтуға тырысады: ең жақсы түсініктемені табуға ұмтылады, үзілді-кесілді жауаптарды іздеудің орнына тарихи сұрақтар қояды. Оқушылар болжамдар айтады, өзіндік сана-сезімі қалыптасады [7].

Еліміздегі әлеуметтік-саяси ахуал позициялар, пікірлер әртүрлілігі жағдайында адамдар арасындағы сенім, өзара түсінушілік және өзара әрекеттестікке деген қажеттіліктерді қатты сездіруде. Оқушының жеке тұлға ретіндегі еркіндігі, мұғаліммен бірлестігі, өз еркімен, ықыласымен басқаларға тәуілді болмай қызмет жасауы, еңбектенуі біздің қоғам үшін маңызды. Сондықтанда «сыни ойлауды оқу мен жазу арқылы дамыту» жобасының осы жолда ең тиімді идеялар, қағидалар мен тәсілдер жиынтығы деп тануға болады. Бұл жобаның мақсаты – барлық жастағы оқушыларға кез-келген мазмұнға сыни тұрғыдан қарап, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін таңдауға саналы шешім қабылдауға сабақта үйрету. Сын тұрғысынан ойлау ұғымы белгілі бір идеяларды қабылдай отырып, оның неге қатысты екенін зерттеу, оларды жеңіл септикалық ойларға қарсы қоя білу, салыстыра алу, ол идеяларға қарсы кезқарастармен тепе-теңдікті ұстап зерттеу, оларға сеніммен қарау.

Қорыта айтқанда, педагогикалық жаңа технологиялардың барлығы жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуына, өздігінен шығармашылықпен жұмыс істей білу қабілетін және біліктері мен дағдыларын қалыптастыруға бағытталған алға қойған мақсатқа жетудің тиімділігін, нәтижелілігін қамтамасыз етуді көздейтін, берілген материалды жедел, әрі сапалы меңгертуге бағытталған.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді 2010-2015 жылдарға дейін мемлекеттің дамыту бағдарламасы
2. Камбасова М.М. «Тарих пәнін оқытудағы диалогтік әңгіменің тиімділігі мен маңызы»
3. «Мұғалімге арналған нұсқаулық». - 2012ж.
4. Сарбағысов А. Тарих сабақтарында аудио-бейнематериалдарды пайдалану.- «Қазақ тарихы», 2005, №3
5. Қазіргі педагогикалық технологиялар: оқу-әдістемелік құрал Алматы. 2008.
6. Б.Жолдасов. Инновациялық технологияларды білім беруде қолдану. Білім, №5, 2007 ж.
7. Сатдыкова Н.Н.: «Жаңа инновациялық технологияларды пайдалана отырып оқушылардың бойына тарихи танымды қалыптастыру»

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Мадешова А.А

№42 «Тілек» балабақшасының І-санатты тәрбиешісі

Біз даналықты үш жолмен үйренеміз:

Ойлану - ең ізгі жол;

Еліктеу – ең жеңіл жол;

Тәжірибе жолы – ең ауыр жол.

Бенедикт Спиноза

Қоғамымызда болып жатқан әлеуметтік-экономикалық өзгерістер мен еліміздің білім беру саласының әлемдік білім кеңістігіне өтуі білім беру саласында, соның ішінде мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуға уақыт талабына сай өзгерістер енгізуді талап етіп отыр.

Қазіргі кезеңде білім ғылым саласында инновациялық педагогикалық технологиялар қаншалықты маңызды болса, мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту мен тәрбиелеуде де педагогикалық технологиялар ұғымы кеңінен қолданылатын ұғымдардың біріне айналды.

Мектеп жасына дейінгі балаларды дамыту мәселесі мемлекеттік саясаттың ажырамас бөлігі болып отыр. Сондықтан мектепке дейінгі балаларды оқыту мен тәрбиелеудің негізгі мақсаты – баланың жеке басының қалыптасуы мен дамуы болып отыр.

Жаңа заман баласы ертеңгі еліміздің болашағы. Жаңа заман баласын қалыптастырып, дамыту үшін, тұлғаның ішкі дүниесі мен оның қыр сырын анықтап, мүмкіншіліктері мен қабілетінің дамуына жағдай туғызу қажет. Әрине, ол үшін мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде балалардың жеке басының қалыптасуы мен дамуында педагогтардың педагогикалық технологияларды қолдана білу сауаттылығына да байланысты.

Яғни, педагогикалық технологияны қолдану негізінде келешек ұрпақтың еркін дамуына, жан-жақты білім алуына, белсенді, шығармашыл болуына жағдай жасау қазіргі таңдағы әрбір педагогтың міндеті.

Қоғамдағы қазіргі даму кезеңінде мектепке дейінгі мекемелердегі білім беру жүйесінде оқыту, тәрбие беру үрдісін технологияландыру- басты мәселенің бірі. Осыған

орай мектепке дейінгі мекемелердің тәжірибесіне оқыту мен тәрбиелеудің әр түрлі технологиялары жасалып енгізілуде.

Әрине мұндайда педагогикалық технологияға анықтама берген ғалымдардың бірін атап өтсек те болады. Олар: В.П.Беспалько, В.М.Монахов, В.М.Кларин, П.И.Третьчков, И.П.Сенновский, Г.А. Монахова, М.А.Чошанов т.б. өз еңбектерінде қарастырып өткен.

Білім беру жүйесінде қолданылып жүрген педагогикалық технологиялар: ынтымақтастық педагогикасы, білім беруді ізгілендіру, ойын арқылы оқыту, проблемалық оқыту, модульдік оқыту, тірек сигналдары арқылы оқыту, дамыта оқыту, түсіндіре басқарып оза оқыту, өздігінен оқыту, сын тұрғысынан ойлауды дамыту, оқытудың компьютерлік технологиясы, бағдарламалап оқыту, деңгейлеп оқыту т.б.

Білім берудің алғашқы деңгейлері балабақшадан басталмақ. Мақсаты-мектепке дейінгі білім балалардың білім алуына бірдей бастапқы мүмкіндіктерді қамтамасыз ету. Кез келген оқыту технологиясы тәрбиешіден терең теориялық, психологиялық, педагогикалық әдістемелік білімді, педагогикалық шеберлікті, балалардың жан дүниесіне терең үңіліп оны ұғына білуді талап етеді.

Қазіргі таңда мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде қолданылатын педагогикалық технологиялардың бірнеше түріне тоқталайық.

Ойын арқылы оқыту технологиясының мақсаты дидактикалық, тәрбиелік, дамытушылық, әлеуметтендірушілік мақсатқа жету. Ойын технологиясының ерекшелігі ойындық іс-әрекеттің психологиялық механизмі жеке бастың өзіндік талап-талғамдарына сүйенеді. Баланың бойындағы білімділік, танымдық, шығармашылық қасиеттерін аша түсуді көздейді. Ойын - балалар үшін оқу да, еңбек те. Ойын айналадағы дүниені танудың тәсілі. Сонымен қатар, ойын балаларға өмірде кездескен қиыншылықтарды жеңу жолын үйретіп қана қоймайды, олардың ұйымдастырушылық қабілеттерін де қалыптастырады. Ойын-әлеуметтік қызмет. Ол баланың жасына қарай өзін қоршаған ортаны танып білуге құштарлығын арттырады.

Проблемалық оқыту технологиясы-баланы өз бетімен ізденуге үйрету, танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамыту. Яғни, балалардың белсенділігін арттыру, оқу материалына баланы қызықтыратындай мәселе тудыру, бала материалды сезім мүшелері арқылы ғана қабылдап қоймайды, білімге деген қажеттілігін қанағаттандыру мақсатында меңгереді, бала оқытуды өмірмен және еңбегімен байланыстырады.

Өздігінен даму технологиясы-бұл баланы жан-жақты дамыту, дербестікке тәрбиелеу, бала санасында нәрселер әлемі мен ойлау әрекетінің бірігуі.мұнда оқыту бала дамуына сәйкес табиғи болуы керек, сонда ғана бала өзін дамыта алады. М. Монтесори педагогикасының түсіндіруінше баланың туғаннан азамат болғанға дейін барлық өмірі-оның еркіндігі мен дербестігінің дамуы болып табылады.

Бұл технологияның ерекшелігі оқытудың бірыңғай бағдарламасы болмайды, әркім табиғат берген даму жолымен жүреді. Балабақшада сабақ болмайды әр күн жалпы жиыннан басталады және жиыннан кейін әркім өз еркімен қалаған жұмысымен айналысады. Әр баланың іс-әрекеті өз еңбегіне орай үлкендердің басқа бала тарапынан бағаланады. Мұндағы басты мәселе бала өзін-өзі бағалайды.

Ынтымақтастық педагогикасы-педагогтың талап ету педагогикасынан қарым-қатынас педагогикасына көшуі. Балаға ізгілік тұрғысынан қарау, оқыту мен тәрбиенің ажырамас бірлігі: тәрбиеші-бала, бала-тәрбиеші, бала-бала, яғни бала да тәрбиеші де субъектілер болып табылады. Сонымен қатар, баланың жеке басына ізгілік қарым-қатынас, бала мен тәрбиеші арасындағы өзара түсінушілік, ынтымақтастық қарым-қатынас жасау.

Бұл технологияның негізгі мақсаты-баланы азамат етіп тәрбиелеу, олардың танымдық күшін қалыптастыру және дамыту, баланың жаны мен жүрегіне жылылық ұялату.

Деңгейлеп саралап оқыту технологиясы-білім, білік, дағдыны меңгерту болып табылады. Әр баланы қабілеті мен мүмкіндік деңгейіне қарай оқыту, балалардың әр түрлі топ ерекшеліктеріне сәйкес оқытуды бейімдеу, ыңғайлау.

Модульдік оқыту технологиясы-оқытудың тұтас технологиясын жобалау, алға қойған мақсатқа жетуді көздейтін педагогикалық процесті ұйымдастыру, тәрбиешіге нәтижені талдап, түсіндіріп бере алатындай жүйені таңдау және құру. Балалармен жүргізілетін жұмыстарда кездесетін қиыншылықтардың алдын-алу және түзету жұмыстарының жүйесін құру.

Дамыта оқыту технологиясы-баланы оқыта отырып, дамыту. Бала бойында еркіндік, мақсаткерлік, ар-намыс, мақтаныш сезім, дербестік, адамгершілік, еңбексүйгіштік, белсенділік т.б. қасиеттер дамыту.

Сонымен қатар, мектепке дейінгі мекемелерде инновациялық білім беру құралдарын қолданудың да маңызы зор. Инновациялық білім беру құралдарына: аудио, видео, құралдар, компьютер, интерактивті тақта, интернет, мультимедиялық құрал, электрондық оқулықтар, мен оқу әдістемелік кешендер, инновациялық ақпараттық банк, инновациялық сайт және тағы басқалары жатады. Қазіргі таңда көптеген интерактивтік бағдарламалық бөлімдер, қозғалмалы объектілер құруға мүмкіндік беретін векторлық және графикалық жабдықтар көптеп шығып, қолданыс табуда. Осындай құралдардың бірі-мультимедиялық оқулықтарды балабақшаларда кеңінен пайдалану. Бұл жағдайда тәрбиеші әр оқу іс-әрекеттерін бастар алдында жиі көрнекіліктер ауыстырмаған болар еді. Ал, мультимедиялық оқулықтар арқылы тәрбиеші уақытты тиімді және ұтымды пайдаланар еді.

Балабақша баласына мультимедиялық оқулықтар біріншіден, балалардың қызығушылығын арттырады, екіншіден, зейін қойып көрумен қатар түсінбеген жерлерін қайта көруге мүмкіндік алады. Мультимедиялық оқулықтар балабақшада балаларға арналған таптырмас құрал болып табылады. Өйткені, балалардың зейіні әр түрлі әдемі түстерге, ойыншықтарға, әдемі суреттерге, әсемдікке әуес болады.

Мультимедиялық электронды оқулықтар бала үшін де, тәрбиеші үшін де күнде дамытылып отыратын анық түрдегі әдістемелік жүйе болып табылады.

Мектепке дейінгі мекемелерде ақпараттық қатынастық технология құралдарын қолданудағы мақсат- баланың танымдық қызығушылығын қалыптастыру. Балада танымдық қызығушылықтың болуы олардың оқу іс-әрекеттерге белсенді, білімінің сапалы болуына, жағымды мінез құлықтарын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Аталған педагогикалық технологиялар мен инновациялық құралдар балабақшада балалардың жас ерекшеліктерін ескерген, әр сатыға балалардың қабылдау мүмкіндіктерін ескерген жағдайда ғана пайдалануға болады. Мектепке дейінгі балалардың есте сақтау қабілеті әлсіз, қабылдау процестері тұрақсыз келеді. Сондықтан олар затты қолмен ұстап, көзімен көргенді ұнатады. Осыған сәйкес, мектепке дейінгі балалардың оқу іс-әрекеттеріне көрнекілік, ойын технологиясын кеңінен қолданған жөн.

Қорытындылай келе, мектепке дейінгі мекемеде жаңа технологияларды қолдану заман талабы. Дегенмен, оны жүзеге асыру үшін балабақша мен ондағы кадрлер сол технологияларды меңгерген болуы тиіс.

Қолданылған әдебиеттер:

1. К.Ж.Бұзаубақова. Жаңа педагогикалық технология. Оқулық. Тараз.ТарМУ.2003.
2. А.К.Ахметов. Принципы технологии и содержание образовательной программы.Алматы.1995.
3. Интернет көздері

ҚАЗАҚ ТІЛІ ЖӘНЕ АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАТИВТІК ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Мадыханова Г.М
№87 негізгі орта мектеп

Бүгінгі таңда білім берудің тиімділігін арттыру үшін оқу үрдісін адамды қоршаған ортадағы болып жатқан өзгерістерді есепке ала отырып, ұйымдастыру қажет екендігі баршамызға мәлім. Қазіргі кездегі қоршаған ортадағы өзгерістер ақпараттық коммуникативтік технологиялар саласында болып жатқаны белгілі. Бұл саладағы маңызды өзгерістер білім беру саласына да оң ықпалын тигізіп отырғаны бүгінгі білім ордасындағы ұстаздар қауымына кеңінен таныс. Жаңа ақпараттық-коммуникативтік технологиялардың адам, қоғам өміріндегі орны туралы Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев өзінің «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» атты жолдауында білім ордаларын жаңа технологиялармен қамтамасыз етуді одан әрі жетілдіретіндігін атап өткен болатын. [3]

Ақпараттық-коммуникативтік технологиялар бүгінгі күні біздің қоғамымызға кеңінен енді. Бұл технологияларды төмендегіше жіктеп көрсетуге болады. Олар:

- аудио және бейнетаспалар;
- компьютерлер;
- теледидарлар;
- ұнтаспалар;
- арнайы мультимедиа техникалары;
- қашықтан оқыту құралдары;

Жоғарыда аталған ақпараттық-коммуникативтік технологияларды мектептік білім базасында қолдануға көп уақыт берілмегені анық. Себебі жаңа ақпараттық-коммуникативтік технологияларды пайдалану, негізінен, білім саласындағы математика-жаратылыстану сабақтарында жүргізіледі. Бұл тек қана математика-жаратылыстану бағыты деген түсінік бермейді. Қоғамдық-гуманитарлық пәндерді оқытуда да пайдалануға болатыны мәлім. Осы жұмыстардың негізін жинау үшін, ақпараттық технологияларды қолдану аясын кеңейту үшін бүгінгі күні әр білім ордасында компьютер сыныптары жасақталды. Бұл сыныптардың негізгі мақсаты байланыс жүйесін пайдалана отырып, оқушылардың шығармашылық, танымдық, белсенділік қабілеттерін дамыту. Терең де мағыналы білім бере отырып, білімді сенімді тірекке айналдыру.

Ақпараттық –коммуникативті технологияларды сабақ барысында пайдаланудың оқушы үшін тиімділігі:

- шапшаң ойлап, тез жұмыс істеп, қосымша құрылғыларды қолдана алады;
- түрлі-түсті иллюстрациялар, музыка анимациялар арқылы есте сақтау қабілеттері артады;
- интернет желіні пайдалану арқылы өздігінен ізденеді;
- дербес жұмыс істеу арқылы ұқыптылық, нақтылық пен дүзету әрекетіне дағдыланады;
- дұрыс жоспарлап, дұрыс шешім қабылдай алады.

Бүгінгі ақпараттық технологияларды мектепке кеңінен қолдануға әлемдік аренаға шығу жолындағы негізгі бағыттардың алдын ала дайындығы деп білуге болады. Сол үшін мектептік білімге енгізуге мұғалімнің шығармашылық деңгейінің жоғары болуы шарт. Шығармашылықпен жұмыс жасайтын ұстаздарды анықтау мен жетілдіру жоғарғы білім ордаларында қалыптастырады. Сол алған білімдерін жинақтай, толтыра отырып, маман ретінде жаңа ортаға бейімделу сипаттары жетілдіріледі. [1]

Ғылым пен техника дамуының, ақпарат көлемінің үдеп өсуінің білім беру үрдісіне ықпалы зор. Жаңа ақпараттық-коммуникативтік технологияларды тілдік сабақтарда қолдану үшін қандай дайындық жұмыстары қажет деген негізгі сұрақ баршамызға да қойылуы мүмкін? Бұл сұрақ төңірегінде жауап іздеп көргенде мынадай алдыңғы

дайындық жұмыстарын жүргізу қажет деген пікір қалыптасады. Енді сол жұмыстарға тоқталып кетсек:

1. Ақпараттық-коммуникативтік сауатын арттыру;
2. Сауатын ашқаннан кейін өз пәніне қолданатын материалды іс жүзінде үйрету;
3. Пән мұғалімі ақпараттық-коммуникативтік технологияның мәнін ұғыну қажет;
4. Өзіне қажетті ақпараттық-коммуникативтік технологияны анықтау керек;
5. Жаңа технологияны мұғалімнің өзінің меңгеруі шарт;
6. Жоспарға сай өзіндік танымдық жұмысын жинақтау қажет;
7. Сабақ жоспарын құру;
8. Оқушыларды жұмысқа жинақтау;
9. Сабақ жүргізу.

Бұл аталған жұмыстар қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында мұғалімнің ізденіс деңгейін анықтауға жол береді. Мұғалім осы жұмыстарды жасай отырып, оқушының танымдық, қызығушылық, ізденгіштік жақтарын жасауға негіз болады.

Жоғарыда атап өтілген ақпараттық технологияларды бір сабақ көлемінде пайдалану мүмкін емес. Сондықтан да мұғалім өзінің әр сабағын жаңа ізденіспен, тың жаңалықтармен жасақтап отырғаны шарт.

Сабақтың өтуінің негізгі шарты сабақта шығармашылық ахуал қалыптастыру болып табылады. Мұғалім әр оқушының сабақта белсенді әрі жақсы жұмыс жасау жағдайына жеткізу керек. Сонда оқу материалы терең меңгеріледі, білім сенімге айналады.

Тілдік сабақтарда жаңа ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдану аясын кеңінен қарауға болады. Тілдік сабақтарда компьютер, проектор, телефон-факс, газет материалдарын қолдануға болады. Бұл технологияларды қолдануда мұғалім іздену, әрі материалды тиімді пайдалану жағын қарастырады. [2]

Атап өтер болсақ, компьютерді мәтіндік жұмыстарды жазуда, олардың айырмашылығын ажырату барысында көруге болады, газет-журнал материалдарын ақпаратты өңдеу сабақ-тарында, жаңа өмірмен байланысты пәндік тақырыптарда қолданатын болсақ, Теледидарды редакторлық жұмыстарды жетілдіруде пайдалануға болады. Редакторлық жұмыстар жүргізуде оқушы мен мұғалім, оқушы мен жаңа ақпарат, мұғалім мен жаңа ақпарат қамты-луы тиіс. Мұғалім өз жұмысын дұрыс жүргізуі қажет.

Оқытуды ақпараттандыруда келесі мәселені де есте сақтаған жөн деп ойлаймын.

1. Компьютерді модельдеу бағытында үйрету;
2. Оқушымен жұмысты белсендіру жағдайын жасау керек. Мұғалім сабақ әрекетінен тыс қалмау керек;
3. Мақсатқа жету ұстанымына пайдалану қажет;
4. Оқушының өзіндік іс-әрекетін жетілдіру керек.

Осы орайда қазақ тілі сабағынан 5-сыныпта өткізілген мына сабақ жоспарына тоқталып өтейін:

Тақырыбы: Мәтін. Мәтін түрлері.

Мақсаты:

1. **Білімділік:** Мәтінді компьютер арқылы жазып, оның ерекшелігін ұғыну, сауатты, көркем тілмен жазуға дағдылану, термин сөздерді қатесіз жазу;
2. **Дамытушылық:** Оқушылардың ойлау қабілетін істеген жұмысқа қорытынды жасау дағдыларын, компьютерде жұмыс жасау машықтарын дамыту;
3. **Тәрбиелік:** Мектеп өміріне, жаңа қоғамдық өмірге белсене араласуға тәрбиелеу, кәсіптік бағдар беру.

Әдісі: Компьютерлік технология.

Құрал-жабдықтар: Информатика кабинеті, принтер, факс.

Жүру барысы:

I. Қызығушылықты ояту.

Үйге берілген тапсырманы «Ана тілінің қыметі» тақырыбына арналған сұрақтарды «Жуан және жіңішке» деп алып, компьютерлік желі арқылы әр оқушыға қою. Жауаптарын компьютерлік ішкі желі арқылы тексеру.

II. Мағынаны тану.

Жаңа сабақты «Топтастыру» арқылы компьютерге шығарып, проектор арқылы көрсетеміз.

1. Мәтін дегенімі не?
2. Мәтіннің қандай түрлері болады?
3. Мәтін қандай бөліктерден тұрады?
4. Мәтінге тән белгілер.

Оқушылардың жауаптарынан соң, толық түсінік беріледі.

III. Толғаныс.

Толғаныс сәтінде оқушыларға мәтін түрлері беріледі. Осы мәтін түрлерін жинақтай отырып, оқушылар өзіндік қорытынды шығарады. Мәтін түрлеріне әңгіме жазып, принтер арқылы басып шығарады.

Жазылған мәтінді мұғалім тексеріп, жақсы жазылған мәтінді баспа бетіне жіберуге дайындайды. Факс арқылы басылымға жолданады.

Жоғарыда көрсетілген сабақта жаңа оқыту технологиясы сен жаңа ақпараттық технология қатар қолданылады. Жаңа технологияларды қолданудың тиімді жақтарын саралап айтуға болады. Олар:

- **Икемділік:** Оқушылар ыңғайлы орында бірыңғай, толық жұмыс жасай алады. Пәнге деген қызығушылық артады.
- **Модульдік:** Сабақ жинақы түрде, барлық оқушыға бірдей беріледі.
- **Оқытушының рөлі:** Танымдық рөлі артады. Оқылатын сабақ жан-жақты өңделеді.
- Жаңа жетістік дағдылары қалыптасады: Оқушымен тиімді жұмыс жүргізіледі, білім сапасы артады, қажетті мақсатқа жету жолы қарастырылады, оқушымен жеке жұмыс жасалады, нақты жауап беру дағдылары жетіледі.

Шәкірттің жеке тұлға ретінде дамуына ұстаздың өткізген әрбір сабағы шешуші рөл атқарады. Оқушы білімінің сапалы болуы ұстазының дәріс беру шеберлігі мен жаңа технологияны тиімді пайдалана білуіне, яғни кәсіби құзіреттілігіне тікелей байланысты. Оқушы үшін мектепте оқытылатын әрбір пәннің орны ерекше. Ал оқушының пәнге қызығушылығын арттыру үшін әр сабақты дұрыс ұйымдастыру, педагогикалық шеберлікті үнемі ізденістермен жаңартып отыру әр ұстаздың міндеті болу керек. Ол:

-Күнделікті сабақты таңқаларлықтай өткізу (Өсіресе сабақтың кіріспе бөлімінің ерекше ұйымдастырылуы, бұрын соңды болмаған ойын түрлерін қолдану, сөзжұмбақ, ребустар пайдалану, проблемалықпен оқыту, өмірмен ұштастыру, әрбір оқушының шығармашылықпен жұмыс істеуіне жағдай жасау)

- Қиынның қисынын келтіру, күрделіні тартымды, аса сезімталдықпен айту
- Қысқа, нұсқа негізділікке үйрету

Ал оқыту сапасын арттыруда мұғалім:

- Жаңа дидактикалық әдістерді қолдану,
- Сабақтың түрі мен әдістемелерін өзгертіп отыру.
- Оқушының білімін, іскерлігін, дағдысының жетістігін дамыту.

Тілдік сабақтарда ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдану кезінде оқушы мен мұғалімнің арасындағы қарым-қатынас деңгейі артады. Ойымды жинақтай келе тілдік сабақтарда ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолданудың өзекті тұсы мұғалімнің шеберлік, ізденгіштік деңгейінің негізі болып табылатындығын ұғынамыз. Осы мәселені әріге қарай сабақта қолдануды әріге қарай дамытуымыз шарт.

- 1.Қазақстан мектебі. 2008 ж. №11 «Электрондық оқулықтарды пайдаланудың педагогикалық ұстанымдары»
- 2.Қазақстан мектебі. 2009 ж. № 8 «Электрондық оқытудың әдістемелік аспектілері»
- 3.Н.Ә.Назарбаев «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» атты Жолдауы.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕСІ – ӨЗІН-ӨЗІ ТАНУДЫҢ НЕГІЗІ

Маженова Р.Б., Кантарбаева Ж.Е.

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту білім беру үрдісінің бірінші деңгейі болып табылады.

Жаңа кезеңдегі білім берудің өзекті мәселесі жас ұрпаққа рухани-адамгершілік тәрбие беру, бала бойындағы мәңгілік құндылықтарды дамыту, рухани бай адамды қалыптастыру оның туған кезінен басталуы керек.

Рухани-адамгершілік тәрбие отбасынан басталады. Бала тәлім-тәрбиені, адамгершілік қасиеттерді ата-анасынан, үлкендерден, тәрбиешілерден насихат жолымен емес, тек шынайы көру, сезім қатынасында ғана алады. Дәлірек айтқанда, адалдық пен шыншылдық, адамгершілік пен кішіпейілділік, қарапайымдылық пен сыпайылық, үлкенді сыйлау мен инабаттылық адамзат тәрбиесінің ең өзекті мәселелері. Мектепке дейінгі адамгершілік тәрбие – балалардың сана-сезімін, мінез-құлықты қалыптастыруды қамтиды. Ұрпақ тәрбиесі – келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан-жақты жетілген, ақыл-парасаты мол, мәдени, ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу – біздің де қоғам алдындағы борышымыз. Бұл жөнінде Елбасының биылғы жылғы «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауында мектепке дейінгі білім беруді дамытуға баса назар аударылды [1].

Рухани-адамгершілік тәрбие ерте балалық шақтан бастау ала отырып, адам өмірінің әр кезеңдерінде жүйелі дами келе, осы тәрбие үрдісін дұрыс ұйымдастыру нәтижесінде, рухани бай, дамыған жеке тұлғаны тәрбиелеуге өріс ашады.

Мектепке дейінгі кезеңде жалпыадамзаттық құндылықтарға сәйкес баланың жеке тұлғалық мәдениетінің негіздері қаланады. Сондықтан, баланың бойына туған-туысқандары мен жақын адамдарына сүйіспеншілік, айналасындағы жанды-жансыз дүниеге қайырымды көзқарастары мен сезімталдық сияқты адамгершілік сапаларын қалыптастыру аса маңызды. Жеке тұлғаны қалыптастыру үрдісі адамгершілік, еңбексүйгіштік, ізеттілік, шыншылдық, жауапкершілік, әдептілік, т.б. адами қасиеттерді дамытуды көздейді.

Мектепке дейінгі жастағы балаларды адамгершілікке тәрбиелеудің негізгі міндеттері – балалардың адамгершілік сезімдерін, мінез-құлықтың ізгі дағдылары мен әдеттердің адамгершілік ұғымдары мен мінез-құлық түрткілерін қалыптастыру. Баланы тәрбиелеуде оның өмірінің алғашқы жылдарынан бастап-ақ адамгершілік сезімдерін қалыптастыру үлкен орын алады. Үлкендермен қарым-қатынас жасау үрдісінде оларды жақсы көру сезімі, олардың нұсқауларына сай әрекет жасауға, оларға қуантуға, жақын адамдарын ренжітетін қылықтар жасамауға ұмтылу пайда болады. Бала өзінің тентектік, қателік жасаған кездегі ренішті немесе наразылықты көргенде толқуды бастан кешіреді, ал өзінің жақсы қылықтарына жылы шыраймен қараса, оған қуанып, жақын адамдарының ризашылдық білдіруінен рақат алады. Мектепке дейінгі шақта балада қайырымдылық, жанашырлық, қуанышқа ортақтасу сезімдері қалыптасады. Сезім балаларды белсенді іс-

әрекетке: көмек көрсетуге, қамқорлық жасауға, көңіл аударуға, жұбатуға, қуантуға итермелейді. Патриоттық сезімге: туған өлкесін, Отанын сүйуге, басқа ұлттардың адамдарын құрметтеуге тәрбиелеудің ерекше маңызы бар.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында қатынаста болу, серуен, жеке шығармашылық үшін уақыт үнемдеуге әсер ететін ықпалдасу жолын жүзеге асырудың негізгі түрлерінің бірі және ойын әрекетінің ең бастысы – ықпалдасқан сабақтар болып саналады. Педагогикалық процеске тұтастық-ықпалдасқан жол мектепке дейінгі жастағы балаларға әлемнің толық бейнесін беру, оларды жүйелі білімді қалыптастыру, қорытылған ептілік және ең маңыздысы, адамгершілік қасиетін тәрбиелеу, руханилығын ашу. Тұтастық «үйлесімділік» және «ықпалдастық» түсініктерімен бір маңызды байламға жалғанады. Үйлесімділік - бұл саналуандықтың бірлігі, ал ықпалдастық - бірліктің саналуандылығы. Үйлесімділік ықпалдастықпен ғана тығыз байланыста емес, сонымен қатар, тұтастықпен де байланысты: педагогикалық процестің тұтастық деңгейі барынша жоғары болса, ол сонша рет үйлесімді және тәрбиелеу мен оқытудың басты болашағы - жан-жақты дамыған жеке тұлғаның қалыптасуы тиімді шешіледі. Керісінше, педагогикалық процестің үйлесімділік дәрежесі барынша жоғары болса, сонша рет ол тұтастық болып есептеледі және ол өзінің қызметтерін нәтижелі орындайды. «Жеке тұлғаның сан алуан жағының дамуы», оның дене бітімінің және рухани күштерінің, оның барлық шығармашылық қабілеттерінің және таланттарының, сонымен қатар, жоғары адамгершілік қасиеттерінің, жан-жақты рухани және материалды құндылықтармен эстетикалық және мәдени құндылықтарды таратушысы ретінде белгіленетін баланың жеке тұлғасының жан-жақты дамуы. Оқытуда ықпалдасу идеясы Я.А. Коменскийдің еңбектерінде бастау алады, ол бір-бірімен байланысты нәрселер, ұдайы байланыста болуы және ақыл-парасат, ес және тіл арасында бірдей бөлінуі керектігін дәлелдейді. Сонымен, барлығы, адамды неге оқытатын болса, ол аз, бірікпеген болмауы керек, керісінше бірыңғай және тұтас болуы керек. Ықпалдастық-заманауи білім берудің қалыптасуының ең маңызды және болашағы бар әдістемелік бағыттарының бірі болып саналады. Білім беруде ықпалдастық білім беру әдістерінің тәрбиешілерге ерекше ықпалы, тәрбиелеу мен оқытудың позитивті нәтижесін, өмірдің барлық тұстарының негізі ретінде гуманистік бағытты қамтамасыз етуші олардың әрқайсысының жеке-жеке әсеріне қарағанда, көбінде белсендірек және тәуірлеу деп есептелгенінде көрінеді. Педагогтың негізгі міндеті-баланың алдында әлемді жалпы ашу, оған әлемді орасан кең және сан қырлы етіп, бұл үшін дыбыстарды, сөздерді, қимылдарды, ым-ишараларды және иістерді қабылдап, қолдана отырып үйрету болып табылады. Балалар, орман, өзен, жер және т.б. бар екенінен хабардар болуы шарт, және олардың қандай да бір жағдайда қалай өзара әрекетте болуын білуі керек. Бірақ олар жеке іс-әрекетте және сондай-ақ бірлескенде қандай нәтижелер алып келетінін білмейді. Әрине қорытындысында біз білетін, бірақ түсінбейтін баланы аламыз. Түсінетін бала ол алдымен, барлық нәрсенің тұтас байланыстарын және қатынастарын көруге қабілетті, құбылыстар арасында кішкентай ғана байланыстар мен өзара тәуелділікті, сонымен қатар іс-әрекеттерінен туындайтын зардаптарды көруге қабілетті бала. Бұл, сезінуге қабілетті, біреудің қайғы-қуанышына ортақтаса білетін, «барлығының бірлікте, бәрімен байланысты екенін» сезінеді нәтижесінде білуі мүмкін, бірақ түсінбейді [2].

Мұның барлығы әртүрлі білім беру саласында жалпыадамзаттық құндылықтарды ықпалдастыруға мүмкіндік береді. Осылай мазмұн ықпалдаса қалыптасуы мүмкін:

- бейнелеу және тіл, бейнелеу өнері және музыкалық даму, мұнда байланыстырушы элементі болып бейне көрінеді (көркем және тіл);

- техникалық және көркем – эстетикалық құрастыру, қызметтің осы түріне шығармашылық сипат береді, мұнда рухани-шығармашылық даму және қабілеттердің дамуы болады;

- математикалық және ақпараттық, құрылымдық, балалардың математикалық ойлауын дамытуды теңестіру, талдау, пайымдау, қорытындылай білу, ойша

пайымдауларды, әртүрлі нүктелер, қасиеттер, алуандар арасындағы қатынастарды түсіне білуді қамтамасыз етеді;

- әлеуметтік мәдениетпен экологиялық білім беру, бұл өз кезегінде балаларда экологиялық қауіпсіздіктің, тірі әлемге күш көрсету, экологиялық мәдени ойлай білу және мінез-құлықты қалыптастыру, қоршаған ортада адамгершілік мәндерін ажырату, табиғатта және әлеуметтік ортада өзін тани білу негіздерін дамытудың міндеттерін шешуге мүмкіндік береді;

- валеологиялық және физикалық дамыту «өзі туралы» білімдердің қалыптасуының және балалардың денсаулығын жақсарту міндеттерін шешуге мүмкіндік береді;

- байланыстырушы элемент болып табылатын бейне, құбылыс, категория, түсінік шығатын танымдық және бейнелеу; балаларда танымдық процестердің дамуын қамтамасыз етеді, шығармашылыққа жол ашады.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту үздіксіз білім беру жүйесінің алғашқы деңгейі ретінде қазіргі тұрақты өзгеріп тұрған әлемде табысты бейімделуге қабілетті бала тұлғасының қалыптасуы мен дамуы үшін жағдайлар жасайды. Жетекші ғалымдар мен практиктер жүргізген көптеген психологиялық-педагогикалық зерттеулер нақты мектепке дейінгі жастың зияткерлік, тұлғалық, әлеуметтік және эмоционалдық дамуын анықтайтын шарт екендігін дәлелдеді. Уақытында алынған мектепке дейінгі білімнің әр бала үшін де, еліміздің әл-ауқаты үшін де өмірлік маңызды мәні бар [3].

Балалар бақшасында және жанұяда балаға қойылатын талаптардың жүйелілігі, бірізділігі және бірлігі мінез-құлық дағдыларын бекем меңгеруді, баланың жеке басының адамгершілік қасиеттерінің қалыптасуын қамтамасыз етеді. Бұл заңдылық тәрбиешіден барлық тәрбие жұмысын жүйелі түрде, тәрбие міндетін бүкіл топқа тұтас және әр балаға өз алдына (оның ерекшеліктерін және енгізілген адамгершілік ережелерді меңгеруін, мінез-құлық тәжірибесін есепке ала) біртіндеп күрделендіре отырып жүзеге асыруды талап етеді. Сондай-ақ тәрбие міндетін неғұрлым толық шешуді қамтамасыз ететін жағдай жасау қажет: қандай да болса адамгершілік қасиетті қалыптастыру үшін баланың сол қасиеті бейнеленетін қылықтарын жүйелі жаттықтыру қажет, сонымен бірге оны тәрбиелеуші адамдардың талаптарының бірдей болуын қамтамасыз ету керек. Әйтпесе, балаларда өз мінез-құлқын саналы басқару емес, тек үлкен адамдардың бұйрығына бағына білу ғана қалыптасады. Бейімделгіш болу қаупі туады. Балаларды құрбы-құрдастар ұжымында тәрбиелеу жеке-дара тәсіл заңдылығымен де жүзеге асырылады, мұнда жас ерекшеліктерін, адамгершілік түсінік дәрежесін және баланың мінез-құлық тәжірибесін есепке алу керек. Бұл заңдылықты жүзеге асыру үшін тәрбиешіден әр жастағы баланың психо-физиологиялық және әрбір тәрбиеленушінің дамуының жеке-дара ерекшеліктерін терең білуді талап етеді.

Адамның моралдық сапа негіздері мектепке дейінгі балалық шағында қалыптасады. Мектепке дейінгі жылдарда бала ересектердің жетекшілігімен жақын адамдарымен, құрдастарымен, заттармен, табиғатпен қарым-қатынас жасаудың, тәлім-тәрбие алудың бастапқы тәжірибесіне ие болады. Балалардың іс-әрекеттерін басқара отырып, тәрбиеші олардың бойында Отанын сүю, айналадағыларға ықыласпен қарау, шамасы келгенше оларға көмектесуге ұмтылу, дербес іс-әрекетте белсенділік және белгілі бір іске бастама (инициатива) көрсету сияқты адамның маңызды сипаттарын қалыптастырады. Дұрыс тәрбие балаларда теріс тәжірибе көбеюіне жол бермейді, баланың адамгершілік сапасының қалыптасуына қолайсыз әсер ететін мінез-құлықтағы теріс дағдылар мен әдеттердің дамуына кедергі жасайды. Тәрбиеші балаларда үлкендерге құрмет көрсетуді, өз қатарларымен дұрыс қарым-қатынас жасауды, заттарға ұқыпты қарауды білдіретін сан алуан мінез-құлық дағдыларын қалыптастырады. Бұлар әдет бола отырып, мінез-құлық нормасына айналады: сәлемдесу мен қоштасу, біреудің көрсеткен қызметіне рақмет айту, алған затын орнына қою, қоғамдық орындарда өзін мәдениетті ұстау, өтінішін ізеттілікпен білдіру әдеті. Мектепке дейінгі естияр жаста үлкендермен, өз қатарларымен мәдениетті қарым-қатынас жасау, шын айту, тазалық, тәртіп сақтау, пайдалы іс-әрекет жасау, еңбек

ету әдеті қалыптаса береді. Мектепке дейінгі ересек жаста балалар қылығының адамгершілік мазмұнына ой жүгірте қарау негізінде дамыған адамгершілік дағдылар мен әдеттер неғұрлым берік болады. Тәрбиеші балалардың адамгершілік нормаларына бағынатын, саналы түрде меңгерілген мінез-құлыққа тәрбиелейді. Сезімге, санаға және мінез-құлыққа ықпал жасау бірлігі заңдылығы жеке адам дамуы үдерісінің біртұтастығы ұғымынан туады. Ол адамгершілік тәрбие құралдары мен әдістерін тандап алуда кешенді қатынасты талап етеді [4].

Адамгершілік тәрбиесінің мазмұнына балалардың интерационалдық рухта тәрбиелеу де жатады. Өйткені, ол адамгершілік тәрбиесінің негіздерінің бірін құрайды. Балабақшада көптеген ұлттың балалары бар олардың бәрі бірдей тәрбиеленіп, бірдей қамқорлыққа бөленеді. Осының өзі-ақ балалардың бір-біріне жолдастық, достық сезімін тәрбиелеудің қолайлы жағдайы.

Адамгершілік тәрбиесінің мазмұнына баланың мінез-құлқын тәрбиелеу жатады. Мінез-құлық дегеніміз – адамдардың өзін қоршаған ортаға, қоғамға, басқа адамдарға деген қарым-қатынасынан көрініс табатын тұрақты психикалық ерекшелігінің жиынтығы.

Бұл ерекшеліктердің ең бастысы - сана мен ерік. Мінез-құлық ерте жастан бастап қалыптасады және саналы, ақылды ұйымдастырылған тәрбие ісіне бағынады. Еріктік сапаға: қажыр-қайрат, өзін меңгере алу, сабыр, төзім, мақсаттылық, шешімділік, тұрақтылық, ұстамдылық, батылдық, белсенділік жатады. Бұл қасиеттер балалардың іс-әрекет, еңбек, ойын, оқу-тәрбие жұмыстары үстінде көрініс тауып, қалыптасады [5].

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Балаларды мектепке дейінгі тәрбиемен және оқытумен қамтамасыз ету жөніндегі 2010 – 2020 жылдарға арналған «Балапан» бағдарламасы.
- 2 Меңжанова Ә. Мектепке дейінгі педагогика. - Алматы, 1992.
- 3 Белобрыкина О.А. Психологическая диагностика самооценки детей старшего дошкольного возраста. - Новосибирск: ГЦРО, 2000.
- 4 Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. - М. Прогресс, 1986.
- 5 Лисина М.И., Сильвестру А.И. Психология самопознания у дошкольников. - Кишинев: Штиинца, 1983.

БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУДЕ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Мәнен Г.

Қарағанды қаласы, № 87 негізгі орта мектебі, бастауыш сынып мұғалімі

Компьютердің пайда болуы адамзат қоғамына көптеген өзгерістер әкелді. Ғылым мен техниканың қарқынды дамуы және әлеуметтік экономикалық өзгерістер жас ұрпақты тәрбиелеуге жаңаша көзқараспен қарауды талап етуде. Бүгінгі білім беруді жаңарту жағдайында оны ақпараттандыру басым мәнге ие болып отыр. Жалпы бүгінгі күні әлемнің барлық елдерінің қоғамдық даму негізі - білім, ақпарат және ақпараттық технологиялар болып табылады. Соған сәйкес өркениет дамуының қазіргі кезеңін ақпараттандырумен және ақпараттық қоғамды қалыптастырумен байланыстыру кездейсоқ нәрсе емес.

Қазіргі таңда республикамызда білім беруді ақпараттандырудың негізгі мақсаты – бұл қазіргі ақпараттық технологияларды қолдану негізінде біртұтас біліми ақпараттық орта құру арқылы мемлекеттік білім сапасын арттыру.

Оқыту жүйесінде ақпараттық технологияларды қолдану қазіргі таңда білім беруді жетілдірудің негізгі бағыттарының біріне айналды. Яғни, оқу үрдісінде ақпараттық технологияны қолдану:

1. Оқу үрдісін жетілдіруде ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың беретін мүмкіндіктері;

2. Бастауыш мектепте мұғалімдердің ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданудың мүмкін нұсқалары;

3. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды сабақта қолдану үшін пән мұғалімі мен оқушыға осыған сай дағдылары мен білімінің болуы.

Қазақстан Республикасы «Білімді дамытудың 2011-2020 бағдарламасына» сәйкес ақпараттық қоғам құруға көшуде. Бүгінгі күні ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды қолдана білу қабілеті - қоғамның әрбір мүшесі үшін қажетті оқу, жазу біліктерімен тепе-тең саналуда.

Қазіргі білім беру электрондық оқытуға көшу жолында жер-жерлерде ақпараттық технологияларды - компьютерлер, программалар, ақпаратты сақтау және тарату құралдарын т.б. қолдануға негізделген. Ол өз кезегінде әр түрлі деңгейдегі білім беру мекемелерінің түлектерімен қатар бастауыш сынып оқушыларының білімдерінің өзгерістерін жедел бақылауға мүмкіндік береді.

Расында, мектеп түлектерді қазіргі заман өндірісі жағдайында - ақпараттық технологияны қолдана алатын, өндірістік қызмет үрдісінде жұмысқа дайындауы керек. Бұл тек компьютердің тетіктерін басып, түрлі бағдарламалармен жұмыс жасау деген түсінік емес, ол ақпаратпен жұмыс жасай білу, ақпаратқа сараптама жасай білу, дұрыс сараланған шешім қабылдай білу, қабылданған шешімді соңғы нәтижесіне дейін жеткізу болып табылады.-

Ақпараттық қоғамға көшу үрдісі ол *ақпараттандыру* деп аталады. Мектептер де қазіргі қоғамға сай болуы үшін ақпараттық технологияны қолданып оқыту негізіне көшуі керек. Сондықтан да білімді дамытудың басым бағыты ол – электрондық оқуға (e-learning) көшу мәселесі болып табылады. Осыған орай, білім беру мекемелерін ақпараттандыру мәселелері тек информатиканы оқытуды ұйымдастыру ғана емес, ақпараттық технологияларды қолдануды барлық пәндерді оқытуға тиімді қолдану, информатика кабинеттерінің осыған сай жабдықталуы және мұғалімдер мен оқушылардың осындай жаңалыққа дайын болуы.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану оқушылардың берілетін білімді игерулерулеріне айтарлықтай үлес қосады, сабақ материалын балаларға жеткізуді жақсартады, сабақты түсіндіргенде оның көңіл-күйлік, эстетикалық және ғылыми маңыздылығын арттырады.

Компьютерді сабақта қолдану оқушылардың сол пәнге, оқытушыға деген көзқарасын өзгертеді, тәртіп пен үлгерімді де жақсартады.

Ақпараттық технологияны қолдану арқылы пәнді оқыту: оқушыларға сабақ барысында мұғалімнің жалаң сөзін тыңдап қана қоймай, көптеген мағлұматты өз көзімен көру арқылы қабылданған ақпаратты есінде жақсы сақтап қалуына мүмкіндік береді. Пәнді оқыту барысында мұғалімнің оқушыларға қоятын талаптардың бірі: ақпараттық мәдениетінің дамуы, яғни: ой-өрісінің дамуына, түрлі ақпарат көзімен жұмыс істей білу және оны оқушыларға түсінікті етіп жеткізу арқылы оқушының пәнге деген қызығушылығы арттыру. Егер де, оқушының пәнге деген қызығушылығы жоғары болса, ол оқушының пән бойынша білім сапасының жоғары болуына әсер етеді.

Бұл мұғалімнің жауапкершіліктері мен міндеттері немесе өмірлік жоспарларын жүзеге асыруда қосымша мүмкіндіктер алу, бостандықтың бір түріне қол жеткізуі, кәсіби өсуі, оқушыларға жақындай түсу, олардың алдында беделінің артуы, балалармен бірігіп атқаратын шығармашылық жұмыстар, компьютер экранында тірек-конспектісінің болуы, әдістемелік материалының электрондық түрде жүйеленіп сақталуы, басқалардың тәжірибелерін сабақ барысында қолдануға мүмкіндіктердің пайда болуы және т.б.

Осының барлығы да мұғалімнің қажет деп тапқан жағдайында оңай қолжетімді болады. Ал, егер мұғалім ізденбесе, алдыға жылжу болмайтыны белгілі. Сондықтан, әр бір педагог алдында осы бағытта өз қызығушылығын тауып, барлық күдік қорқыныштарын артқа тастап, сол тақырып бойынша балалармен бірігіп тереңірек жұмыс жасау керек.

Бүгінгідей таңда, ақпарат стратегиялық ресурс болып тұрған жағдайда, қоғамның дамуы, қазіргі заман білімі бұл үздіксіз үрдіс екеніне көз жеткізіп отырмыз. Сондықтан, дәл қазіргі уақытта білім беру үрдісін заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана отырып ұйымдастыру орынды болып тұр. Бұл жерде ақпарат көзі ретінде электрондық құралдар кеңінен қолданылады.

Бастауыш сынып үшін бұл білімнің мақсаттарын анықтатаудағы басымдылықтарының ауысуы: мектепте алғашқы сатыда білім алу мен тәрбиенің нәтижелерінің бірі ол – баланың заманауи компьютерлік технологияны меңгере отырып білім алуға дайын болуы.

Осыларды жүзеге асыру мақсатында бастауыш сынып мұғалімінің тәжірибелік қызметінде балаларды үйрету үшін білім беру мен тәрбие жұмыстарында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданудың қажеттілігі туындады. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданудың бастауыш сыныптардың сабағында қоршаған ортадағы ақпараттық ағында бағдар таба білуге, электрондық-техникалық құралдар арқылы ақпарат алмасуға, қажетті ақпаратпен жұмыс жасай білу әдістерін үйренуге мүмкіндік береді. Бастауыш сыныпта АКТ қолдану сабақты біржақты түсіндіруден екі жақты байланыс арқылы түсіндіруге ауысады. Бұнда оқушы оқу үрдісіне белсенді қатысу арқылы берілген материалдарды оңай меңгеруге мүмкіндік алады. Балалар «сабақты түсіну қиын деген» ойларынан оңай арылады.

Осылайша, заманауи мектепте білім беруде оқу үрдісінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды *қолдану өзекті мәселе болып* табылады. Бүгінгі күн мұғалімі өзі беретін пәні бойынша АКТ қолдана отырып сабақ дайындап оны өткізе білуі тиіс. АКТ қолдануымен өткізілетін сабақ бұл – түсті бояудағы көрнекі, ақпаратты, интерактивті, оқушы мен мұғалімнің уақытын үнемдейді, балаға өз жылдамдығында жұмыс жасауға мүмкіндік беретін, әр оқушымен жеке жұмыс жасауға ыңғайлы, білім сапасы мен нәтижесін жылдам және толық бағалауға да мүмкіндік береді. Сондай-ақ, бастауыш сыныпта қазіргі ақпараттық технологияларды оқу үрдісінде қолдану оқушылардың білімді сапалы да шығармашылық деңгейде қабылдауларына мүмкіндік берумен қатар, олардың білімді енжар қабылдаушы ролінен осы үрдістің белсенді субъектісіне айналуына да қолайлы жағдай туғызады.

Бастауыш сыныпта қазіргі ақпараттық технологияларды оқу үрдісіне пайдалану, оқушыларға білімді сапалы да шығармашылық деңгейде қабылдауға мүмкіндік беру мен қатар, оларды осы үрдістің белсенді субъектісіне айналуына да қолайлы жағдай туғызады.

Ақпараттық коммуникациялық технологияның келешек ұрпақтың жан-жақты білім алуына, іскер әрі талантты, шығармашылығы мол, еркін дамуына жол ашатын педогогикалық, психологиялық жағдай жасау үшін де тигізер пайдасы мол.

Ақпараттық-коммуникациялық технология құралдарын білім беру жүйесіне енгізу білім алушылардың танымдық қабілеттерін арттырудың бірден бір көзі. Сабақ барысында әр түрлі тәсілдер қолдану оқушылардың есінде ұзақ сақталады және білім мазмұнынан тыс яғни оқу материалынан өзгеше мағлұматтар ала отырып, сабаққа деген белсенділігін, пәнге деген қызығушылықтарының артқанын байқадық. Мысалы ана тілі, қазақ тілі, дүниетану, математика сабақтарында топтастыру, сәйкестендіру тестерін қолданамыз.

Математикада түрлі геометриялық фигураларды салу,салыстыру, құрау жұмыстары оқушылардың таным қабілеттерін арттыра отырып, пәнге деген қызығушылықтарын дамытамыз.

Бастауыш білім берудегі педагогикалық ақпараттық коммуникативтік технология құралдарын оқыту үрдісінің барлық кезеңдерінде,жаңа сабақты түсіндіруде, алынған

білімді бекітуде, қайталауда, білім, білік, дағдыларын бақылау барысында қолдануға болады. /4,12-бет/

Ақпараттық технология көптеген оқу бағдарламаларының тууына, дамуына ықпал етеді. Оқушыларға уақытты орынды пайдаланып, оларға жаңа мағлұмат, тың дүние беру-жаңа технологиялардың, ақпараттық технологиялардың жетістігі. Жеке тұлғаның ақыл-ой санасы, оқу, білім алу барысында қалыптасады. Бала жаны жаңалыққа құмар, білмегенін білгісі келіп, белгісіз нәрсені ашуға тырысатын болғандықтан, олардың осы талпынысын дамытуға көңіл бөлемін. Оқушылардың өздігінен істейтін жұмысы олардың белсенділігін арттырады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Какенова Д.М., «Ақпараттық-коммуникациялық технологияның оқушылардың танымдық қабілеттерін аттырудағы маңызы
2. Мусатаева И.С., «Қазіргі заман оқыту технологияларының теория-әдіснамалық негіздері»

ОТБАСЫ МЕН БАЛАБАҚША ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫ

*Мадешова А.А., Баяндина Д.Д.
№88 ЖББОМ жанындағы «Айдана» шағын орталығы*

*«Баланы бұзуға, түзеуге себеп болатын
бір шарт — жас күнде көрген өнеге»
Жүсіпбек Аймауытов*

Қоғам үшін әр кезеңде, әр отбасында өсіп келе жатқан өрімдей ұл — қыздардың дені сау, рухани бай, еңбекке, білімге құштар болып өсуі — ең жоғарғы тілек, ең биік мақсат. Оның қуат алатын қайнар бастауы отбасы. Отбасының аса құнды ықпалы мен әсерін өмірдегі ешнәрсенің күшімен салыстыруға болмайды. Балаға ата — ана тәрбиесінің орнын ешнәрсе алмастыра алмайды. Отбасы — өмірге сәби әкеліп, оны тәрбиелеп, қалыптастыруда және ұрпақ жалғастыруда теңдесі жоқ орын.

Отбасының балаға тәрбие берушілік қызметінің мақсаты — баланың жасын, жеке ерекшелігін, психологиялық процестерін ескере отырып, жарасымды жетілген ұрпақты тәрбиелеу. Көздеген мақсатқа жету үшін отбасындағы тәрбие төмендегі міндеттерді шешеді.

Отбасында баланың өсуіне, денсаулығына қамқорлық жасау, тазалықты қалыптастыру;

Еңбексүйгіштікке баулу, тұрмыстағы, үй шаруасындағы еңбекке құлшынысын арттыру, өзіне — өзі қызмет етуге үйрету;

Отбасы мүшелерімен тіл табысып, дұрыс қарым — қатынас жасауға, үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсетуге үйрету;

Әдебиетке, мәдениетке, өнерге тәрбиелеу.

Бұл міндеттер жүзеге асу үшін бала дүниеге келген күннен бастап отбасында, қоғамдық орындарда, мектепте тәлім — тәрбие беріледі.

«Баланы жастан», «Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілесің» деген даналық сөздердің мағынасы өте терең. Себебі, есейіп кеткен соң баланың теріс мінезін, қалыптасқан қате көзқарасын өзгерту өте қиын.

Осы кезде «Балаңыздың тәрбиесін бастамас бұрын, өзіңіздің мінез — құлқыңызды, өмірге көзқарасыңызды ой елегінен өткізіп, бақыладыңыз ба?» деген сауал туады.

Ұлы педагог А. С. Макаренко: «Балалардың алдында беделді болуды қаламайтын ата – ана жоқ. Бірақ қалай, қай бағытта өнеге беріп, өсіріп келе жатқанын ойламастан, бала санасын рухани өктемдік жасап тәрбиелейтін ата – ана баршылық. Бұл беделді болудың қандай жолы? Мұндай жолмен келген адал баланың санасы жетілгенде өздігінен жойылады» деген.

Отбасы – барлығының басы, жан-жақты дамуының негізі болатын тәрбие институты. Отбасындағы ата — ана мен баланың қарым — қатынас нәтижесінде, адамгершілік, эстетикалық, дене тәрбиесінің алғашқы үлгілері қалыптасады. Ал әке мен шеше — баланың алғашқы тәрбиешілері.

Ата — аналар бала бақытының шынайы бағбаны болуы тиіс. Бала бақыты — білімде. «Білім бір құрал. Білімі көп адам құралы сай ұста сықылды, не жасаса да келістіріп жасайды», — дейді А. Байтұрсынов.

Бүгінгі таңда болып жатқан өміріміздегі өзгерістерге байланысты ұстаздар мен ата — аналардың бала тәрбиелеудегі жауапкершілігі арта түсуде. Балаларды оқыту мен тәрбиелеуде отбасының басым ролін мойындай отырып бірлесе жұмыс жасау керек. Әрбір ұстаз ата — аналармен қарым — қатынас жасауда түрлі тәсілдерді, қазіргі жаңа технологияларды пайдалана отырып, ата — ананың қызығушылығын арттыру мақсатында жұмыс жасаса, ата — ананың балабақшаға, тәрбиешіге деген көзқарасы өзгерер еді.

Ата — аналармен жұмысты ұйымдастырудың негізгі мақсаты:

- Ата — ананың өмірге деген көзқарасын өзгерту;
- Баланың бүгінгі жасаған қадамы ертеңгі тұлға қалыптасуына үлкен әсер ететінін атап өту;
- Ата – аналармен жұмыс жасаған кезде бірізділік қағидасын басшылыққа алу;
- Ал міндеттері:
- Бала өміріне қолдау жасау, келешекте өз жемісін береді.
- Қоғам тарапынан көрсетілген қолдау, ата — ананың өміріндегі тұрақтылық пен болашаққа деген сенімін нығайтады.

Қазіргі уақытта жұртшылықтың балаларды тәрбиелеуге қатысы кеңейе түсіп, тәрбие жұмысы еңбек ұжымының күнделікті ісіне айналуға тәрбиешілердің практикасында ата — аналармен және көпшілікпен бірігіп жұмыс істеудің әр түрлі формалары қалыптасып, жемісті түрде қолданылуға. Олар ата — аналармен жекелеп және ұжымдық жұмыстар жүргізуде.

Отбасы тәрбиесіндегі кездесетін сәтсіздіктер ата — аналардың педагогикалық сауатсыздығынан және оларда тәрбие жұмысын жүргізуге қажетті тәжірибенің жоқтығынан болады. Балаларды тәрбиелеудің дұрыс жолын табу үшін ата — аналарға көмектесу тәрбиешілердің міндеті.

Ата — аналармен жүргізілетін жұмыс түрлерін қалай ұйымдастыруға болады?

Ол үшін біз ата — аналармен жақынырақ танысып, отбасының әлеуметтік жағдайын, отбасы мүшелерінің бала тәрбиелеудегі ролін анықтау үшін, ата — аналардың ұсыныс — пікірлерін, ойын бөлісу мақсатында сауалнамалар, анкеталық сұрақтар алуымызға болады. Сонымен бірге жыл бойғы жүргізілетін жұмыс түрлерін ата — аналармен бірлесе отырып жасаған тиімді. Себебі, ата — аналар заман талабына сай өзекті мәселелерді, отбасы тәрбиесіне байланысты тақырыптарды өздері ұсына алады. Сонымен қатар ата — аналардың ұсыныс — пікірлерімен санаса отырып, ата — аналарға арналған әңгімелер мен лекциялар, консультациялар, сұрақ — жауап кештері, тәрбие жұмысын алмасу жөніндегі конференциялар, ата — аналарды педагогикалық әдебиеттермен таныстыру әдіс — тәсілдері қарастырылады.

М. Әуезов «Қай істің болсын өнуіне үш түрлі шарт бар. Ең алдымен әуелі ниет керек, одан соң күш керек, одан соң тәртіп керек». Өмірлік тәжірибе ұлы жазушымыздың сөзінің құдіреттілігін байқатады.

Отбасы мен балабақша арасындағы байланысты күшейтіп, бағытты жұмыс жүргізу, ұйымдастырылатын мерекелік іс — шараларға, ата — аналар және топ жиналыстарына ата — аналарды тартудың қажеттілігі:

- * Балаларда іс — әрекетті таңдаудың үлкен мүмкіндігі болады;
- * Балалар маңызды жетістіктерге жете алады;
- * Ұнайды;
- * Балалар еліктеудің жаңа үлгісін алады;
- * Ересектер мұғалім жұмысымен жақын танысып, оны бағалай біледі;
- * Ата – аналар және басқа да ересектер мектепке оқыту философиясымен және оқу жоспарларымен танысады;
- * Ата – аналар және отбасы мүшелері өздерінің бала тәрбиелеуге, оқытуға қатысы бар екендігін сезінеді;

Тәрбиешілер ата — аналарға ақыл — кеңес беріп, ұсынылатын тыңдау барысында төмендегідей қарым — қатынас ережелерін есте сақтауы керек;

- Бір – біріне көңіл бөлу
- Тыңдау
- Сыйлау
- Көзбе – көз қарау
- Тиімді орынды таңдау
- Әзілді сезіну
- Ұрыс – керістен сақтану сияқты

Сонымен қатар ата — аналарға тәрбиеші сөзі әсерлі, отбасы қажеттіліктеріне байланысты екендігін түсіндіріп толық тыңдату үшін;

- Сикырлы сөздер айту;
- Баласының жетістігін айту
- Сенімді болу
- Көңіл — күйіне қарау
- Намысына тимеу
- Материал арқылы сөйлесу (анкета, тест, т.б)
- Қарапайымдылық
- Пікірін сыйлау

Ата — аналармен жұмыс жүргізудің негізгі алғы шарттары:

* Әрбір отбасының мықты жақтары болады, әр адам жақсы ата — ана болғысы келеді;

* Барлық отбасы көмекті қажет етеді, көмек түрі отбасының нақты қажеттіліктеріне байланысты болады;

* Ата – анамен жұмысты ұйымдастыру барысында ата — ананы, яғни отбасын тәуелді ету емес, оның қиыншылықтарды жеңу мүмкіндігін нығайтуды көздеу;

* Баланың дамуы туралы ақпарат ата — аналарға бала тәрбиелеуде өз ролін жүзеге асыруға ықпал етеді;

* Әрбір отбасы көрсетілген көмектің тиімділігіне көзі жеткенде ғана, қоғамдық жұмыстарға белсене араласады;

* Тәрбиеші мен баланың оқуға деген қызығушылығын арттыру жолдарын түсіндіреді;

* Ата — анамен баланың ортақ қарым — қатынастары жөнінде кеңес беру;

Қазіргі таңда баланы тәрбиелеуде ата — ананың, тәрбиеші — ұстаздың да атқаратын ролі зор. Жас күнінде бала қандай тәрбие алса сол ізбен алға қарай өседі. Тәрбие кезінде отбасының, балабақшаның да алатын орны бар.

Ата – ана баласына өз отбасын қадір тұтудан бастап, туған — туыс, Отан, Қазақстан деген ұғымдарды терең түсінгені, құрметтеп қарауға тәрбиелеу керек екенін ұғындыру.

Ата — ана жауапкершілігі бәрінен биік болмақ. Сондықтан ата — ана басты талапты өздеріне қойғандары жөн.

БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ ЖӘНЕ ОНЫ ОҚУ ҮРДІСІНЕ ЕНГІЗУ ЖОЛДАРЫ

Мұхтарқызы Р.

Е.А.Бөкетов ат. ҚарМУ, ӘПЖӨӨТ-21 топ студенті

Ғылыми жетекшісі Медиева С.Х., п.ғ.м., аға оқытушы

Қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты - бәсекеге қабілетті маман дайындау. Мектеп-үйрететін орта, оның жүрегі - мұғалім. Ізденімпаз мұғалімнің шығармашылығындағы ерекше тұс - оның сабақты түрлендіріп, тұлғаның жүрегіне жол таба білуі. Ол өз кәсібін, өз пәнін, барлық шәкіртін, мектебін шексіз сүйетін адам. Өзгермелі қоғамдағы жаңа формация мұғалімі – педагогикалық құралдардың барлығын меңгерген, тұрақты өзін-өзі жетілдіруге талпынған, рухани дамыған, толысқан шығармашыл тұлға құзыреті. Жаңа формация мұғалімі табысы, біліктіліктері арқылы қалыптасады, дамиды. Нарық жағдайындағы мұғалімге қойылатын талаптар: бәсекеге қабілеттілігі, білім беру сапасының жоғары болуы, кәсіби шеберлігі, әдістемелік жұмыстағы шеберлігі. Осы айтылғандарды жинақтай келіп, жаңа формация мұғалімі - рефлексияға қабілетті, өзін-өзі жүзеге асыруға талпынған әдіснамалық, зерттеушілік, дидактикалық- әдістемелік, әлеуметтік тұлғалы, коммуникативтілік, ақпараттық және тағы басқа құндыреттіліктердің жоғары деңгейімен сипатталатын рухани - адамгершілікті, азаматтық жауапты, белсенді, сауатты, шығармашыл тұлға. Нәтижеге бағытталған білім моделі мен басқарудың жаңа парадигмасы аясында жекелеген ұғымдар мен нормаларды және тиімді педагогикалық технологияларды меңгеру үшін педагогтардың кәсіби мәдениетін дамытуға бағытталған оқу қажеттіліктері туындылап отыр. Біліктілік арттыру жүйесінде педагогтардың оқу қажеттіліктері нақты білімнің мәнін түсінуге, соның нәтижесінде өзіндік іс-әрекетке енуге және жеке өміріндегі тәжірибені жетілдіру мақсаттарына байланысты қалыптасады. Осы заманғы мұғалім оқуға үлкен потенциалдық мүмкіндіктермен келеді.[1]

Қазіргі заман талабына сай білім беру - бұл қоғам мүшелерінің адамгершілік, интеллектуалдық, мәдени дамуының жоғары деңгейлік және кәсіби біліктілігін қамтамасыз етуге бағытталған тәрбие беру мен оқытудың үздіксіз үрдісі екендігі белгілі. Осы орайда оқушылардың танымдық қабілетін дамыту, білім сапасын арттырумен қатар ақыл-ой шығармашылық белсенділіктерін жетілдіру үшін жеке пәндерді оқытудың тиімді әдістері мен тәсілдерін іздестіру, қазіргі білім беру саласының алдындағы өзекті мәселелердің бірі болып отыр. «Біз өзіміздің болашағымызды, жеке балаларымыздың болашағын қандай күйде көргіміз келеді осыны айқындап алатын уақыт жетті» деп көрсетілген. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың 2030 жылға арналған стратегиялық бағдарламасында. Сондықтан еліміздегі ұлттық қоғамды кемелдендіру ел болашағы-жас ұрпақты жаңа инновациялық әдісте рухтық тәлім және білім негіздерімен қаруландырып, қалыптастыру қажет. Білім мен тәрбие ажырамас егіз ұғым. Ұлы данышпан Әл-Фараби «Тәрбиесіз берген білімнің күні қараң» деген сөзі осынын дәлелдесе керек. Сондықтан бүгінгі ұрпақтарға, білім - ғылым нәрін берумен қатар, өз халқымыздың тығылым қағидаларын жеке тұрғыда үйретіп, игерудің маңызы зор. Себебі, бүгінгі бала ертеңгі ата-ана, бала тәрбиелеуші, халық өкілі, ел намысын қорғаушы, ата - бабалардың ісін жалғастырушы мәңгілік күш. Сол себепті жалпы білім беретін орта мектептерде бұл мәселені жолға қою, яғни егеменді елімізге қазақ қоғамын қалыптастыру –басты міндет. Парасатты да саналы азамат болу үшін бүгінгі таңдағы жас ұрпақтың білімін терең әрі жан-жақты болғанына не жетсін. Елбасы 2030 жылға арналған бағдарламасында жас

ұрпаққа жан-жақты білім беру, оны дамытудың ерекшелігі айтылған. Мемлекеттік білім стандарты деңгейінде оқыту үрдісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияның түрін, қолдану ерекшелігін ендіруді міндеттеп отыр. Ал инновация дегеніміз - белгілі бір жүйедегі ішкі өзгерістер. Педагогикалық инновация дегеніміз - педагогикалық жүйедегі жаңашылдық[2].

Сабақ - оқытуды ұйымдастырудың негізгі түрі. Демек, әрбір сабақ - оқу үрдісіндегі шешуші буын, сондықтан ол - оқытуды жетілдіру, қажетті түрлендірулер мен мақсатты нәтижеге жетуді ойластыратын орталық, сонымен бірге жоғары шеберлікті үнемі қажет ететін, дамуды керек ететін, даму үстіндегі сапалы оқуды іздестіретін үрдіс. Осыған орай, оқыту барысында әр түрлі педагогикалық технологиялары жасалып, мектеп практикасына енгізілуде:

Іскерлік ойын технологиясы
Проблемалық және интеграциялап оқыту;
Шаталовтың интенсивті оқытуы;
Дьяченконың ұжымдық технологиясы
Эрдниевтің блоктап оқытуы;
Деңгейлеп оқыту;
Модульдеп оқыту;
Дамыта оқыту технологиясы және т.б.

Жоғарыда айтылған оқытудың педагогикалық технологияларын оқу - тәрбие процесіне біртіндеп енгізетін болсақ, онда білім сапасын арттыруға, оқушылардың дамуына бақылау жасауға, оған сәйкес бағалауға, басқару тиімділігін жетілдіруге мүмкіндік болатыны дәлелденіп отыр. Сондықтан да бірқатар мектептерде жүргізіліп жатқан тәжірибелердің басты міндеті дәл осындай оқытудың жаңа педагогикалық технологиясын оқыту процесіне енгізу болып отыр. Математикалық ойындар - сыныпта жүргізілетін жұмыстардың ең қызықтысы. Ойынның қандайда түрі болмасын өзіне тартады. Сыныптағы оқушылардың ойлау қабілеттері бірдей болмайды. Сондықтан да математика сабағында әр сыныптағы оқушының жас ерекшеліктеріне қарай және білім деңгейіне сай сабақтың түрін тауып, сол тақырыптарды игеруді мақсат ету керек. Бұған оқушылардың қызығушылығын арттырудың бір-көзі - математикалық ойын элементтерін қолдану. Бұл айтып отырған мәселе оқушылардың ойлау қабілеттерін арттырады. “Ойын дегеніміз ұшқын, білімге құштарлық пен еліктеудің маздап жанар оты” деп В.Ф.Сухомлинский айтқанындай ойын ақылды, ойды, тапқырды алғырлықты дамытады. Сабақта ойын элементтерін пайдалану оқушылардың ой-өрісін, танымдылық белсенділігін арттырады. Теорияны практикамен ұштасшытуға жол ашады. Алайда ойынды үнемі оқу процесінде қолдануға, ұзақ уақыт созуға болмайды. Ойын белгілі бір уақытта жүзеге асырылып, сабақ кездерінде нұқсан келтірмейтіндей жымдасып жатуы тиіс.

Ж.Қараев оқушылардың оқу материалын меңгеру деңгейін 4 түрге бөліп отыр:

1. Репродуктивті деңгей. Жалпыға бірдей стандартты білім негізіндегі тапсырмалар беріледі. Мұнда тапсырмалар оқушылардың алдыңғы сабақта алған білімдерінде және оқулықта бар мәселелерге байланысты құрылады.

2. Алгоритмдік деңгей. Мұнда оқушылар мұғалімнің түсіндіруімен қабылдаған жаңа ақпаратты пайдалана отырып, тапсырманы орындайды.

3. Эвристикалық деңгей. Оқушы өзі ізденіп, қосымша әдебиеттерді пайдалана отырып, жауап береді. Бұл тапсырманы орындауға оқушының ой белсенділігі негізгі қызмет атқарады.

4. Шығармашылық деңгей. Оқушы таза өзіндік дағдысын білім сапасының дамуын қамтамасыз етеді. Жаңа тақырыпты балалар шығармашылық ізденіс үстінде өздігінен меңгеруі қажет. Іс-әрекеттің ең өнімдісі - 3,4 деңгей , яғни эвристикалық, шығармашылық сатылары. Бұл технология бойынша оқушының осы шығармашылық сатыға жету жолдары тек мұғалім арқылы емес, оқушының өзі, іс-әрекеті арқылы жүзеге асырады.

Технологияның негізі де, тиімділігі де осында. Бала білімін оқушы деңгейінен шығармашылық деңгейге жетелеуде дамыта оқыту, проблемалық оқытудың орны да ерекше. Дамыта оқыту технологиясын қарастыратын болсақ, ол ең алдымен «Нені дамыту керек?» деген сұрақтарға жауап іздестіруіміз керек[3].

Қазіргі кезде біздің Республикамызда білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Бұл педагогика теориясы мен оқу-тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр: білім беру парадигмасы өзгерді, білім берудің жаңа мазмұны пайда болуда:

- білім мазмұны жаңа біліктермен, ақпараттарды қабылдау қабілеттерінің дамуымен, ғылымдағы шығармашылық және нарық жағдайындағы білім беру бағдарламаларының нақтылануымен бай түсуде;
- ақпараттық дәстүрлі әдістері – ауызша және жазбаша, телефон және радиобайланыс – қазіргі заманғы компьютерлік құралдарға ығысып орын беруде;
- баланың жеке басын тәрбиелеуде, оның жандүниесінің рухани баюына, азамат, тұлға ретінде қалыптасуына көңіл бөлінуде;
- мектеп, отбасы мен қоршаған әлеуметтік ортаның бала тәрбиесіндегі бірлігіне ұмтылыс жасалуда;
- қоғамдық біліммен бара - бар педагогикалық технологияның кеңінен қолданылуына және ғылымның рөліне мән берілуде.

Оқыту технологиясын жетілдірудің психологиялық, педагогикалық бағыттағы негізгі ой-тұжырымдары төмендегіше сипатталады:

- есте сақтауға негізделген оқып білім алудан, бұрынғы меңгергендерді пайдалана отырып, ақыл-ойды дамытатын оқуға көшу;
- білімнің статистикалық үлгісінен ақыл-ой әрекетінің динамикалық құрылым жүйесіне көшу;
- оқушыға орташа деңгейде білім беретін бағдарламадан жекелеп, саралап оқыту бағдарламасына өту.

Қазір Республика оқу орындары, педагогикалық ұжымдары ұсынылып отырған көпнұсқалыққа байланысты өздерінің қалауына сәйкес кез келген үлгі бойынша қызмет етуіне мүмкіндік алды. Бұл бағытта білім берудің әртүрлі нұсқадағы мазмұны, құрылымы, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, жаңа технологиялар бар. Сондықтан әртүрлі оқыту технологияларын оқу мазмұны мен оқушылардың жас және психологиялық ерекшеліктеріне орай тандап, тәжірибеде сынап қараудың маңызы зор. Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және де басқа көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. Дегенмен, оның мән-мағынасы туралы пікірлер алуан түрлі. Түсіндірме сөздікте: "Технология – бұл қандайда болсын істегі, шеберліктегі, өнердегі амалдардың жиынтығы" делінсе, Б.Т.Лихачев педагогикалық технологияны оқу процесіне белгілі бір мақсат көздей әсер ететін педагогикалық ықпал деп түсіндіреді. Ал, технологиялық үрдісті нақты педагогикалық нәтижеге жетелейтін бірліктердің (өлшемдердің) белгілі бір жүйесі ретінде көрсетеді және педагогикалық технология түпкілікті өзгермейтін механикалық құрылым емес, қайта бала мен мұғалімнің үнемі түрленіп отыратын өзара қарым-қатынасының өзегі, мазмұнды ұйымдастырушы құрылымы[4].

Еліміздің болашағы, көркейіп өркениетті елдер қатарына қосылуы бүгінгі ұрпақ бейнесінен көрінеді. Қазіргі білім беру саласындағы проблема - әлеуметтік педагогикалық және ұйымдастыру тұрғысынан, білім мазмұнына жаңалық енгізудің тиімді, жаңа әдістерін іздестіру, оларды жүзеге асыра алатын мұғалімдерді даярлау. Мұғалімдерді даярлау қай уақытта да ең өзекті мәселелер қатарына кіретіні белгілі жәйт. Олай болатыны, қоғамның әлеуметтік – экономикалық міндеттері заманына сай өзгерістерге ұшырап, өскелең ұрпақты соған лайықтап өмірге бейімдеудің жаңа талаптары туындап

отырады. Бұл жерде ұстанымдар кәсіби педагог кадрларын даярлау жүйесіндегі көзқарастардан айқындалары даусыз. Қазіргі мектеп жағдайындағы білім берудің ұлттық моделіне өту оқыту мен тәрбиелеудің соңғы әдіс-тәсілдерін, инновациялық педагогикалық технологияны игерген, психологиялық - педагогикалық диагностиканы қабылдай алатын, педагогикалық жұмыста қалыптасқан бұрынғы ескі сұрлеуден тез арада арылуға қабілетті және нақты тәжірибелік іс-әрекет үстінде өзіндік дағдылы жол салуға икемді, шығармашыл педагог-зерттеуші, ойшыл мұғалім болуын қажет етеді. Мемлекеттік білім стандарты деңгейінде оқыту үрдісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияны ендіруді міндеттейді.

Оқу – тәрбие үрдісіне педагогикалық жаңалықтарды енгізу IV кезеңінен тұрады.

I кезең: Жаңа идеяны іздеу

Ақпараттандыру және инновацияларды ұйымдастыру, жаңалықтарды іздестіру.

II кезең: Жаңалықтарды ұйымдастыру

Оқу-тәрбие үрдісінде жаңалық енгізулерді алғашқы байқаудан өткізу, ұйымдастыру және кеңес алу.

III кезең: Жаңалықтарды енгізу

Оқу-тәрбие үрдісінде инновациялық әдіс-тәсілдерді пайдалану.

IV кезең: Жаңалықтарды бекіту

Оқу-тәрбие үрдісінде енгізілген жаңалықтардың нәтижесін бағалау. Инновациялық үрдістің негізі - жаңалықтарды қалыптастырып жүзеге асырудың тұтастық қызметі.

Инновация білім деңгейінің көтерілуіне жағдай туғызады. Мектеп өмірінде болып жатқан өзгерістер, олардың инновациялық бағытқа бет бұруы болашақ мұғалімдерді даярлаудағы әдістемелік өзгерістермен тығыз байланысты[5].

Модульдік оқыту технологиясының артықшылықтарына мына төмендегілерді жатқызуға болады:

1. Оқу мазмұнының мақсатының алдын-ала қойылуы, нақтылануы оқу нәтижесін бағалаудың объективтілігін арттырады;
2. Оқушының пәндер бойынша барлық класстағы оқу-танымдық қызметінің мазмұны мен структурасын анықтайтын оқу процесінің жобасы жасалады;
3. Дидактикалық процестің бүтіндей берілуі іске асырылады;
4. Педагогикалық қызметтегі мұғалім мен оқышының қарым-қатынасының, өзара түсіністігінің жаңа жүйесі қалыптасып интерактивтік әдістеме жүзеге асырылады;
5. Инновациялық қызметтің ұйымдастырылуының жаңа формасы мен оның негізгі принциптері жасалады;
6. Бұл жүйе оқушылардың білім алуға деген қызығушылығын арттырып, білім сапасын тұрақтандыруы тіпті оны көтеруі де мүмкін;
7. Оқу пәнін танып-білу, оқушылардың танымдық-шығармашылық қызметінің белсенділігін арттыратын дидактикалық модуль жасалады;
8. Мұғалім - шығармашылық жұмысқа-ақпараттық дамытушы модуль жасауға төселеді.

Ахмет Байтұрсынұлы өзінің «Мектеп керектері» деген еңбегінде былай деп жазған: «...мұғалім қандай болса, мектеп нем сондай болмақшы. Яғни, мұғалім білімді болса, білген білімін басқаға үйрете білетін болса, ол мектептен балалар көбірек білім біліп шығады. Солай болған соң, ең әуелі, мектепке керегі-білімді педагогика, методикадан хабардар, оқыта білетін мұғалім ». Қазіргі мектеп жағдайында оқыту мен тәрбиенің соңғы тәсілдерін игерген, нақты тәжірибелік іс-әрекет үстінде өзіндік даңғыл жол салуға икемді шығармашыл педагог-зерттеуші, сондай-ақ интегративті ойлауға қабілетті ойшыл мұғалім қажет.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев мемлекетіміздің болашақ дамуына арналған «Қазақстан 2030» бағдарламасында жоғары білімнің сапалылығы, адамсүйгіштігі және ғаламдануы арқылы мәдениет жасауға, интеграцияға ерекше мән бергені белгілі. Интеграциялық оқытуды жүзеге асыру, оның ғылыми деңгейін арттыру, тұтастылығында оқушылардың

танымдық әрекетіне тән дағдыларды қалыптастыру міндеті қазіргі кезде алдымызға қойылған мәселелердің бірі болып табылады. Интеграциялық оқытуды жүзеге асыру оқушылардың танымдық қызығуы мен білім сапасын арттырумен қатар, бір сабаққа бірнеше оқу пәндері мақсатының бірігуіне мүмкіндік береді. Бұл әр пәндік мазмұнды қосып біріктіріп жіберу немесе бірнеше пәнді бір пәнмен алмастыру емес, әрі пәндік құрылымды жоққа шығармайды, керісінше, оған қондырғы ретінде қызмет етеді. Жалпы қарастыратын болсақ Интеграция дегеніміз-пәндердің өзара байланысын жоғары деңгейде нақтылы түрде іске асыру. Интеграция тұтастықты қалыптастырып, білімді жүйелеу мен жинақтауда әр түрлі ғылымдарды біріктіреді.

Пәндердің өзара байланыс деңгейі оқушылардың білімін зерттеу, талдау, жүйелеу сияқты негізгі дидактикалық міндеттер арқылы шешіледі. Мұғалімдердің тәжірибесінде жиі кездесетін интеграцияны жүзеге асырудың жолы- сабақтарды бір мұғалім арқылы жүргізіп, бірнеше пәндер бойынша біріккен сабақтар білімнің жинақталуы яғни әр түрлі пәндерден алған білімдерін синтездеу. Демек, бүгінгі мектептің мақсат-міндеті әр оқушының жеке тұлғалық қадамына жол ашу болып отыр. Мұндағы бар салмақ мектеп айнасы болып есептелетін мұғалім иығына түспек. Мектеп, білім беру саласындағы мақсат, міндеттер мұғалім санасынан, мұғалім жүрегінен шықпайынша, белгілі бір нәтиже береді деп айту артық болады. Баланы дарынды, бойында күш-қуаты жеткілікті екендігіне сендіру ұстаз бойындағы құдіретті күш. Өйткені, сенім үлкен жеңіске жетелейді. Терең біліммен қоса сапалы тәрбие беру- әрбір ұстаздық абыройлы борышы.

Қолданылған әдебиет:

1. Б.А. Тұрғынбаева. Мұғалімнің шығармашылық әлеуметін біліктілікті арттыру жағдайында дамыту: теория және тәжірибе // Алматы. 2005,
2. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың 2030 жылға арналған стратегиялық бағдарламасы.
3. Ж.А. Караевтың деңгейлеп оқыту технологиясын пайдалану арқылы оқушылардың бағалау. М.С. Жакманова // Шағын мектеп. - 2007.-№6. - Б. 4-6
4. Қазақстан Республикасы “Білім мемлекеттік бағдарламасы” / Қазақстан мұғалімі. – 2000.Қазақстан Республикасында гуманитарлық білім беру тұжырымдамасы. – Алматы: Қазақстан,1994ж
5. Айтмамбетова Б.Р. Жаңашыл педагогтар идеялары мен тәжірибелері./23-лекция/ - Алматы.1991.

ҰЛТ КЕЛЕШЕГІН ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Ондырханова Ж.М., 2 курс студенті

Туткышева Ф.Т. аға оқытушы, әлеуметтік жұмыс магистрі

Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды Мемлекеттік Университеті

Мектептің жаны – мұғалім. Мұғалім қандай болса, мектеп сондай болмақшы. Яғни, мұғалім білімді болса, ол мектептен балалар көбірек білім алып шықпақшы. Солай болған соң, ең әуелі мектепке керегі – білімді, педагогика, методикадан хабардар, жақсы оқыта білетін мұғалім.

Ахмет Байтұрсынов

Осы сөздерді естігенде, ұстаз деген ұлағатты сөздің қасиетін түсінгендей боласың. Иә, мектептің жаны – мұғалім. Ал білімді оқушы білікті ұстаздың жетелеуімен ғана өз көздеген мақсатына жетіп, өмірде дұрыс таңдау жасай алады. Ұстаз – жан-жақты болуы тиіс. Сабақ өткізуде білімді болумен қатар, өзінің педагог екенін де ұмытпауы тиіс.

Педагог – тек қана білім беруші емес, тәрбие беруші, жол сілтеуші болып табылады. Ал, жалпы, педагогика деген не, қайдан шыққан сөз?

Педагогика – ғылыми көзқарас болып есептелетін және объективтік дүниені танудың, білудің және ғылыми білімнің дамуының бірден-бір әдісі болып саналатын философия негізінде дамитын ғылым. Педагогика ғылымы жан-жақты тәрбие, білім беру, оқыту процестерінің заңдылықтарын зерттейтін ғылымға жатады. Ол бір орында тұрып қалмайды, үнемі дамып отырады.

Педагогика ұғымының бірі – тәрбие. Тәрбие деген адамдарды қоғамдық және өнімді еңбек өміріне дайындауды негізгі мақсатқа алатын, ұрпаққа қоғамдық – тарихи тәжірибені бере алатын процесс. Ол дегеніміз: отбасы, мектепке дейінгі тәрбие, оқу-тәрбие орындары, еңбек ұжымы сияқты атауларды қамтиды.

Қай халықта да ұрпағының тәрбиесіне терең мән беріп, болашағына үнемі алаңдаушылықпен қараған. Ұрпақ тәрбиесі – келешек қоғам мұрагерлерін тәрбиелеу ісі. Сол себепті де қазақ халқыда бұл істің маңызын түсініп, аса жауаптылық пен қырағылық танытуда. Келешек жастардың еншісі болғандықтан, саналы, дені сау, ойы ұшқыр, сезімі сергек, білімі мен ақылы зор, абзал азамат өсіру ең бірінші орында тұрған мәселе. Оны сіз бен біз анық білеміз. Қазіргі нарықтық қоғамда өз орнын таба алатын бала тәрбиелеп шығару үшін ең алдымен ұлттық салт-дәстүрден бастағанымыз жөн болары сөзсіз. Ұлттық болмысты санасына сіңіріп, тұла бойына қалыптастырып өскен әрбір жас өскелеңнің еліне, халқына, тіліне, Отанына деген патриоттық сезімі мен құрметі ерекше.

Ұлттық болмыс менталитетпен тығыз байланысты. Менталитет дегеніміздің өзі ген. Ген деп отырғанымыз, ұлттық мінез-құлық, сол ұлтқа тән қызуқандылық, жан-күй. Ол рухани сапамен ерекшеленіп, көзге түседі. Мысалға алып айтар болсақ, қазаққа тән қонақжайлылық, бауырмалдық, ақжарқындылық, батырлық, өжеттілік және тағысын тағы. Кез-келген жас сәби отбасында ұлттық нақышта тәрбие көріп өсіп, ол тәрбие балабақша мен мектептен жалғас тауып, өмірлік қағидасына, ережесіне айналу керек.

Әр халықтың өзіне тән мінез-құлқы, өзіне ғана жарасатын салт-дәстүрі болады. Тек ғана сол халықтың ұрпақтары ата-баба дәстүрі кәусарларын бойларына сіңіріп өссе, онда ондай ұрпақ сол халықтың абыройын аспандатып, қай уақытта да өз көрегендігін танытады.

Ол үшін бала ата, ел, ру тарихын білгені жақсы. Ел ішіндегі ақылды, шешен, батыр, белгілі танымал атақты адамдарды жиі сөз етіп, мысалға алып, «жақсы туса ел ырысы», «жақсы көпке ортақ» деген ой-пікірлерді жастардың жетесіне жеткізу азаматтық парыз.

Әрбір отбасының қалыптасқан әдет-ғұрпы, ата дәстүрі болады. Сонымен бірге жалпы қазақ отбасына ортақ дәстүрлер бар. Оларды атап өтсек мыналар: жасы кішілер үлкендердің атын атамай, ата, әже, әпке, аға, әке, көке деп сыпайы қарым-қатынас жасауы, сондай-ақ жасы кішілер үлкендердің, әсіресе қариялардың алдын кесіп өтпеуі, отбасы мүшелерінің бірін-бірі ренжітпеуі, үлкеннің тілін кішінің алуы, елгезек, тілалғыш, қолғанат болу, ал отбасы мүшелері үлкендерінің өзінен кішілерге қамқоршы, ақылшы болуы, еңбекті үй ішінде жұмыла істеп, әр қайсысының өз шама-шарқынша пайда тигізіп, іс атқаруы.

«Ұлдың ұяты әкеге, қыздың ұяты шешеге» – деп қараған халқымыз бала тәрбиесіне орнымен талап қоя білген. Отбасы деп отырғанымыз, әрине тек туған жанұясы ғана емес, ол екінші жанұясы мектеп екені айдан анық. Ата-анадан алған үлгі-өнегені жалғастырып, қоғамның бір белді мүшесі ету біздің, яғни ұстаздардың міндеті.

«Заманына қарай амалы» демекші, қоғам күнделікті дамуда. Техникалық прогресте қарыштауда. Сондықтан әлемдік мәдениеттен қалыспай, олармен бірге жылжып, Елбасы биылғы жолдауында айтқандайын, дамыған елу елдің қатарына қосыламыз десек, өркениетке зор мән бергенде жөн. Ол үшін ұлттық дәстүрді қазіргі дамумен ұштастыра отырып, бала тәрбиесіне де енгізу керек. Жалпы жоғарыда сөз еткен, тәрбиенің бәрі білім мен ғылымнан бастау алады. Жатпай-тұрмай ендігі кезекте тек оқуға зер салғанымыз абзал. Бұл бүгін ғана күн тәртібіне қойылып отырған талап емес. Ес біліп, етек жиғалы

алға қойылған басты мақсаттардың бірі де, бірегейі. Тәуелсіз ел болып, әлемдегі дамыған елдермен қатар терезе теңестіріп, өзге мемлекеттерге үлгі боларлық іс жасап жатырмыз. Бұның бәрі ел тізгінін ұстап отырған азаматтарымыздың абыройы. Саналы ұрпақтың өсіп келе жатқанынан хабар береді. Алайда жайбасарлық танытпаған абзал. Бүгінім мен ертеңім не болар? Болашақ қалай бет алмақ? Ертеңгі ел тағдыры не болмақ деген сауалдар үнемі көкейімізде жүруі шарт.

Кемеңгер Абай атамыз айтқандай бар ынта-жігер білім жолына арналғаны дұрыс. Білімсіздің көрер қызығы мен асар асуы, жетер биігі, шығар шыңы болмайды. Саналы, білімді, көзі мен көкірегі ояу адам ғана армандаған армандар мен жоспарлаған мақсаттарға жете алады. Ұлы Абай айтқан бес асыл іске ғашық болған жан қай уақытта да өз дегеніне жетіп, мұратына кеңеледі. «Талап, еңбек, терең ой, қанағат, рақым ойлап қой». Міне, осы ойдың астарына үңіліп көріңізші? Адам болам, ата-анама, туған еліме, Отаныма пайда тигізем десеңіз, ең әуелі талаптан. Сонан соң талапты алға жетелейтін еңбекпен дос болып, еңбектен, тер төк. Еңбек ету үшін, ойшыл бол. Ойламай жасаған істің түбі шикі болары сөзсіз. Әрбір жеткен жетістігіңе масайрама, адамдық қасиеттердің бірі – қанағатшыл бола біл. Қанағатсыздық, көрсеқызарлық жат қылық. Өз дегеніме жеттім, өзгелер не істесе соны істесін, олардың көрер күні не болса, сол болсын деу әсте жаман екенін естен шығарма. Айналаңдағы адамзатқа бауырмалдылықпен қарап, қамқоршы бола біл. Рақымдық жасасаң ол алдыңнан шығары кәміл. Міне, осы айтылған сөздерді жадымызда сақтап, үнемі іске асыра білсек, еліміз дамыған үстіне қарыштап дами бермек.

Бүгінгі таңда техникалық прогрес асқақтап тұр. Соның арқасында әлемнің кез келген түкпірінен бір минут ішінде, білім мен ғылымның қай саласында болмасын, өз іздегенінді табуға болады. Бүгінгі жас ұрпақ үшін бар жағдай жасалған десек, ешкім дау айта қоймас. Мектептердегі білім беру базасы жылдан-жылға жақсарып, оқу құралдардың барлығы жаңартылуда. Ұрпақ тәрбиесі үшін, қай уақытта да жағдай жасауға тырысудамыз.

Көшеде білім алмай, бос сенделіп жүретін жас өскелеңдер жоқ. Бәрі де білім алу жолында құлшынып жүр. Мұның барлығы ата-аналар мен ұстаздардың сіңіріп жатқан еңбектері, тәлім-тәрбиесі деп білемін.

Қазіргі батыстық кейбір менталитетке жат қылықтардан әлі де болса арылғанымыз жөн. Ол ертеңгі ұлт тағдырына, келешегіне кесел болады. Жамандықтың алдын дер шағында ауыздықтап отырғанымыз ләзім. Еліміз қашанда тыныштық туғызып, ұрпақтың ертеңі үшін аянбай қызмет қылуда. Ендігі жерде сол істің ары қарай жалғас табуына бәрімізде ат салысайық. Жиырма бірінші ғасырға лайық жоғары мәдениетпен өмір сүргеніміз кім-кімгеде жоғары мәртебе емес пе? Өз тағдырымыздың, өз болашағымыздың жарқын да, кемелді болуы тек өз қолымызда екенін ұмытпайық.

Тәрбие – педагогикалық кең мағынада қоғамның арнайы бөлінген адамдары – мұғалім, педагог, тәрбиешілердің басқаруымен жүретін міндетті процесс. Олар арнайы тәрбие жұмысын ұйымдастырып, жеке адамның қалыптасуына әрекет ететін ерекше әдіс-тәсілдерді қолданады. Ал білім беру – табиғат пен қоғам жайлы түсінік пен жүйені жеке адамның қабылдап, меңгеріп, оны өмірде тиімді түрде пайдалана алуы. Бұл ұғымды алғаш педагогикаға енгізген И. Песталоцци.

Оқыту – білім берудің негізгі жолы. Оқытушы – білім нәрін себуші, білім, білік-дағдыға үйретуші.

Қазақтың педагог – ағартушысы А.Байтұрсынов өзінің “Оқыту жайында” атты мақаласында оқыту әдістерін жетілдіруді, оқытудың әдіс-тәсілдерін жаңартуды көреді. “Оқу жұмысының үш жағы үш нәрсеге тіреледі. Бірі ақшаға, бірі құралға, бірі мұғалімге. Осы үш тіреуі бірдей тең болса, оқу қисаймайды, ауытқымайды, түзу жүреді”... дейді.

Оқу ісін жолға қою үшін ғылыми жүйелілік жасалған оқу бағдарламасы болуы керек. Сол бағдарламаға негіздей жазылған оқулық болуы тиіс. Оқулықтағы білімді оқушы бойына дарыта білетін әдіскер мұғалім керек дегендерді көтереді.

Ұлы педагог Ы.Алтынсариннің оқу-ағарту мәселесіне байланысты идеяларын әрмен қарай жалғастырып, ол да А.Байтұрсынов сияқты оқу-тәрбие істерін ғылыми тұрғыда қарастырды. Оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін марапаттап, шәкірттердің жаңа бағдарлама бойынша білім алуына, сабақтың ғылыми дидактикалық негізде жүргізілуіне зер салды. Мәселен, ол бір сөзінде “балаларды – дейді ол – оқыту өз алдына бір ғылым. Ғылыми педагогикада мектеп программасында бірінші орыналатын нәрсе қирағат, баяндап оқыту.

Қирағаттың мақсатын түсінбеген мұғалім үміт еткен пайданы бере алмайды. Баланы оқыған нәрсесін бір-біріне ұйқастырып ойлануына, оқып шыққанын жадында рет-ретімен һәм толық мағынасымен сақтауға әрекеттендіру керек”.

Б.Момышұлы айтып отырған белгілердің педагогикалық негізі- тұлғаның патриоттық сана –сезімін қалыптастыру; патриоттық іс-әрекеттің ұйымдастыру; мінез-құлқына патриоттық сипат беру мектептегі оқу-тәрбие ісінің өзегі болуы керек. Бұл, оқулықтар, оқу-әдістемелік құралдардың мазмұнына басту алып, сабақтан тыс тәрбиелік жұмыстарда жалғасын табуы тиіс. Тәрбиедегі басты бағыт делінген тәлім-тәрбие тұжырымдамасында: «Әрбір адам ең алдымен өз халқының перзенті, өз Отанының азаматы болуы керек екенің, ұлттық болашағы тек өзіне байланысты болатының есте ұстауға тиіс. Оның осындай тұжырымға ұлттық әдет-ғұрыптар мен дәстүрлер көмектеседі, сол арқылы ол жалпы азаматтық мәдениетке аяқ басып, өз халқының мәдени игілігін басқа халықтарға түсінікті ете алады. Сондықтан әрбір ұрпақ өз кезімен өткенің тағдыры мен талаптарын, объективті факторлар ретінде ұсынып, сол арқылы ұрпақты өмірге даярлап, оларды жинақталған бай тәжірибе негізінде тәрбиелей отырып, өзінің ата-аналарының рухани мұрасын игере түсінуі керек» екені айтылған.

Оқушылардың бойында қазақстандық патриотизмін, отаншылдығын қалыптастыруда қоғамдық бағыттағы пәндердің алатын орны өте зор. Бұған әсіресе тарих пәнінің қосар үлесі зор, өйткені аталмыш пәннің негізгі мақсаттарының бірі және бірегейі жас ұрпақты отаншылдық, ұлтжандылық рухта тәрбиелеу болып табылады. Сонымен қатар сабақтан тыс өткізілетін іс-шаралар да патриоттық сезімді оятуға себін тигізеді. Мысалы, Тәуелсіздік күніне байланысты ұйымдастырылған «Тәуелсіздік – тұғырың» атты әдеби – музыкалық қойылымда оқушылар еліміздің өткенінең мол мағұлмат ала отырып, Райымбек, Қабанбай, Наурызбай, Әлия мен мәншүк сынды батырлардың елі, жері, үшін аянбай күрескенін, кешегі Желтоқсан құрбандары- Ләззат Асанова, Қайрат Рысқұлбеков, Ербол Сыпатаевтың ерлігін үлгі етері сөзсіз.

Әрқашанда Отанын сүйетін, елін жаудан қорғау үшін қасық қаны қалғанша аянбай шайқасқан Қобыланды, Қамбар, Ер Тарғын, Алпамыс тұлғалары, ақын-жыраулардың, көсем-билердің татулыққа, адамгершілікке елін сүюге шақырған өлең-жырлары, шешендік сөздері жас жеткіншектер бойында патриоттық сезімді қалыптастыруда үлкен рөл атқарары сөзсіз. Бұл істі атқаруда мектеп ұстаздарының еңбегі зор.

Көне заманнан келе жатқан таным-түсінік, әдеп-тағылымдарын ұғыну, білу және өмірге үйлесімдерін қажетке жарату жастардың туған халқына деген құрметінің артып және өнегенің рухани түлей түсуіне ықпал етеді. Былайша айтқанда, елінің тарихи өткен жолы мен бұран бұлтарысы көп болмыс-білімін ұғыну халқына деген сүйіспеншілігі мен патриоттық сезімінің қарқынды түрде жетіле түсуіне әсерлі ықпал етуімен қатар, бұл сапалы нәтижеге айналады.

Қорыта келгенде, ұлтына сенімі, нанымы, саяси көзқарасы, т.б. қарамастан, әрбір қазақстандық өзі өмір сүріп, күн көріп отырған мемлекетің «Отаным» деп тануы, оның негізін салып отырған қазақ ұлтын сыйлау, оның заңдарына бас ию, рәміздеріне құрмет, жетістігіне сүйсініп, мақтану, кемшіліктерін болдырмаудың жолын қарастыру – қазақстандық патриотизмнің белгілері болуы керек деген ой келіп шығады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. А.Байтұрсынов «Оқыту жайында», 58-60 б
2. Ы.Алтынсарин “Қирағат” атты кітабы, 126-128б
3. Қазақстан мектебі. №10.2001ж.
4. Қалиев С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық мәселелері және тарихы. “Білім” 2004 ж.

**МАТЕМАТИКАЛЫҚ БІЛІМ ЖҮЙЕСІН АҚПАРАТТЫҚ-ИННОВАЦИЯЛЫҚ
ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ ДАМУЫ**

Омашева А.М.

Қарағанды қаласы, Шет ауданы, Ақшоқы с/о

Қызылтау негізгі орта білім беретін мектеп Математика пәні мұғалімі

*«Математика пәнін оқыту жүйесі»
Математика бүкіл ғылымдардың ішінде
айрықша қадір-құрметке бөленген; мұның
бірден - бір себебі оның қағидаларының абсолют
ақиқаттығы мен даусыздығында жатыр.
А. Эйнштейн*

Қазіргі кездегі шапшаң жүріп жатқан жаһандану үрдісі әлемдік бәсекелестікті күшейте түсуде. Тіпті бірқатар дамыған елдерде бұл идея ұлттық қағидаға айналған. Қазақстанның бәсекеге қабілеттілігін жүзеге асырудың тиімді жолдары Елбасының «бәсекеге барынша қабілетті 50 елдің қатарына кіру стратегиясы» жолдауында айқындалған. Адамның жалпы білімін көтеру кең ауқымды мәселе болып отыр. Олардың біліктілігін, дағдыларын қалыптастыру қажеттігі еліміздегі ғылым-техникалық және әлеуметтік мәдени жетістіктерінің қарыштап дамуынан туындайды. Математиканы оқыту жүйесі болашақ мұғалімдерді оқыту мен тәрбиелеудің жалпы теориясын математиканың көмегімен жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Математика- барлық ғылымдардың логикалық негізі, демек, математика – оқушының дұрыс ойлау мәдениетін қалыптастырады, дамытады, оны шындай түседі және әлемде болып жатқан жаңалықтарды дұрыс қабылдауға көмек береді. Математика сабағында оқытудың әр түрлі әдіс-тәсілдерін қолдана отырып, оқушылардың шығармашылық ізденістерін, өз бетінше жұмыс істеу белсенділіктерін арттыру барысында теориялық білімдерін кеңейтіп, логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға болады. Оқушылардың ойлау қабілетін дамытуда, математиканың негізін қалыптастыру, ұғындыру, түсініктерін тереңдетуде бастауыш сынып мұғалімдерінің математикалық білімдері терең болуы керек. Математика пәнін жақсы, терең білетін, күнделікті сабақтағы тақырыпты толық қамтитын, оны оқушыға жеткізе алатын, әр түрлі деңгейдегі есептерді шығара білу іскерлігі, оқытудың дәстүрлі және ғылыми жетілдірілген әдіс – амалдарын, құралдарын еркін меңгеретін, оқушылардың пәнге қызығушылығын арттыра отырып дарындылығын дамытудағы іздену-зерттеу бағытындағы тапсырмалар жүйесін ұсыну өмір талабы. Қазіргі кезде дарынды балалардың ерекшеліктері мен бейімділігін және мінез-құлқын сипаттайтын бірнеше тізімдер бар. Мысалы, әлемге әйгілі Б.Кларктың кітабында дәл осындай бес тізім бар. Олар баланың ойлау, шығармашылық қабілеттерін және өнер саласындағы (ән, би, драма т.б) қабілетін сипаттайды. Ақпараттық технологияларды пайдалану-бұрыннан пайдаланатын жүйелерге қосымша болғанда емес, дәстүрлі жүйелермен тұрақты байланыста, оқыту процесінде қатысушыларға жаңа

мүмкіндіктерімен ұйымдастырылғанда ғана тиімді. Математика пәні адамның ой – өрісін, ойлау, талдау қабілетін дамытады және білім қазынасын игеру, әсіресе математиканы оқыту, оқып- үйрену дәйектілікті, табандылықты, сонымен бірге қажырлы еңбекті талап етеді. Сондықтан, барлық оқушыларды жүйелі дайындықсыз жоғары нәтиже көрсету мүмкін емес. Оқушыларды сырттай мемлекеттік бақылауларға дайындауда пән мұғалімі математика пәніне деген өзінің көз қарасын түсіндіріп жеткізуі және математиканы санақ жүйесі немесе қандайда-бір өлшеуші құрал ретінде қана қарастырмай, біріншіден ғылым екендігін түсіндіріп, ал екіншіден кез келген оқушы жігерлік танытып, бар күш-қайратын салып талаптанса ғана меңгеретіндігі туралы бойларына сезім тудыру қазіргі кезеңдегі мектептің ең күрделі психологиялық мақсаты деп білу өте орынды. Математика арқылы оқушыға мұғалім күнделікті іс-әрекетін ғылыми стильмен жеткізу, оларды адамгершілікке, өз-өзіне сын көзімен қарауға, сонымен қатар, жауапкершілік пен адалдыққа бейімдейді. Бұл қасиеттерді бойына сіңірген оқушы келешекте қиындыққа және уақытша психологиялық қолайсыздыққа төзімді болады [1].

Математиканы оқытудың негізгі міндеті – қазіргі қоғамның әрбір мүшесінің күнделікті тынысы мен еңбек әрекетіне қажетті білімін одан әрі жалғастыруға жеткілікті математикалық білім мен біліктілікті жүйелі түрде тиянақты әрі саналы меңгеруін қамтамасыз ету болып табылады. Болашақ математика мұғалімі математиканы оқытудың жалпы заңдылықтарын, мақсаттары мен мазмұнын, әдіс-тәсілдерін, әдістемелік зерттеулерді, есеп шығарудың және оларды түсіндірудің жолдарын жоғары мектеп қабырғасында игеруі тиіс. Жастарды оқытуға оларға кәсіби білім беруге, мамандарды жан-жақты даярлауға қоғам мен мемлекеттің бүгінгі таңда барынша назар аударуы да сондықтан. Елімізде жүргізіліп жатқан білім саясаты әлемдік білім кеңістігімен ықпалдасуға бағдарланған. Әлемдік білім кеңістігінен жалпы білім берудің басымдылық мақсаты-өзгермелі білім жағдайына тез бейімделетін өз жолын дұрыс таңдай білетін, оң шешім қабылдай алатын тұлғаны даярлау. Қазіргі мектеп ғылым жетістіктері мен адам қызыметінің әртүрлі салаларының сұраныстарына сәйкес ертеңгі күннің қажеттіліктеріне сай бола отырып, мектеп бітіруші түлектің алдағы өміріне қажетті білімінің берік іргетасын қалауы керек. Сондықтан, білімдер мен икемділіктер білім жүйесін құруға арналуы тиіс. Жалпы, білім жүйесінде ақпараттық технологиялардың тереңдеп енуі оны оқыту әдістемесін ғана емес, мазмұнын да өзгерте бастады. Математика саласында математикалық әдістер мен математикалық ойлау ғана емес, жалпы ғылыми дүниетанымын да жаңаруда. Мектепте математикалық білім беру мазмұнын жаңарту мен оны оқыту әдістемесін жетілдіруден бұрын математикалық білім беру сапасын жолға қоюмыз қажет деп ойлаймын. Қазіргі кезде білім беру: пәндік – мазмұндық, мазмұндық – әрекеттік және мазмұндық – тұлғалық байланыста болуы керек. Сондай – ақ математикалық білім беру, математикалық сауаттылыққа түгелдей тәуелді. Ендеше математикалық білім беру туралы әңгімені математикалық сауаттылық мәселесінен бастауымыз керек. Ал, сауаттылық мәселесі математика пән мұғалімінің дайындық сапасының негізгі проблемасы.

Бұл проблемалар:

- Пән мұғалімінің теориялық әдістерінің жан – жақтылығы
- Мұғалімнің кәсіби дайындық негіздері, (курстар, семинарлар т.б.)
- Пән дамуының ішкі қисындылығы, яғни логикалық ой – өрісінің жан – жақтылығы.

Менің математик ретінде өз алдыма қойған мақсатым: «Оқытудың озық ақпараттық – инновациялық технологиялар әдістерінің тиімді жағын пайдаланып, математикалық білім жүйесін дамытып, сапалы білім беру». Оқушыларға білім беруді дамытуда білім сапасын төмендегідей анықтаймын:

- толықтығы
- тереңдігі
- жеделдігі

- икемділігі
- нақтылығы
- жалпыланғандығы
- жүйелілігі
- түсініктілігі
- беріктігі

Оқушылардың ойлау қабілетін тереңдету, пәнге қызығушылығын арттыру бағытында өзімнің сабақтарымда қажет кезінде төмендегідей технологиялардың элементтерін қолданамын

- есептің берлігенін толық оқып шығуға дағдыландыру
- теорияны білу оны логикамен ұштастыру
- шапшаң ойлау қабілетін қалыптастыру.
- көру, есте сақтау қабілетін дамыту
- есепті шығаруда тиімді жағын көруге баулу
- пәнге деген құзырылылығын арттыру [1].

Математика пәнін оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану. Бүгінгі күні әлемдік ақпараттық білім кеңістігінің деңгейіне республика мектептерін көтерудің тиімді жолы - білім беру саласын толықтай ақпараттандыру. Ақпараттандыру – жеке және заңды тұлғалардың ақпаратқа деген талаптарын қанағаттандыру мақсатында ақпараттық және мәселені шешу құзыреттілігін коммуникациялық технологияларды пайдалану негізінде ақпараттық қорлар мен жүйелерді қалыптастыруға және дамытуға бағытталған ұйымдастырушылық, әлеуметтілік-экономикалық және ғылыми-техникалық процесс. Ел президентінің Қазақстан халқына жолдауында өткен ғасырдың отызыншы жылдарында сауатсыздықпен күрес жүргізілгендей, компьютерлік сауаттану жөніндегі ауқымды іске азаматтарды тарту қажеттілігі айтылған және мемлекеттік қызметке жаңа қызметкерлерді қабылдау кезіндегі компьютерлерді, интернетті және электрондық почтаны қолдана білу дағдысы міндетті талап болуға тиіс екендігі атап көрсетілді. Осыған байланысты ХХІ ғасырда ақпараттанған қоғам қажеттілігін қанағаттандыру үшін білім беру саласында төмендегідей міндеттерді шешуге міндеттіміз: компьютерлік технологияны, интернет, компьютерлік желі, электрондық және телекоммуникациялық құралдарды, электрондық оқулықтарды оқу үрдісіне тиімді пайдалану арқылы білім сапасын көтеру.

ХХІ ғасыр ақпарат ғасыры болғандықтан адамзатқа компьютерлік сауаттылық қажет. Ал бұл сауаттылықтың алғашқы баспалдағы мектептен басталады. Мектеп қабырғасынан теориялық біліммен қатар практикалық білімнің алғышарттарын меңгеру қажет. Ал теориялық білімді практикамен ұштастыру үшін компьютердің қажет екендігі даусыз. Түрлі елдерде болып жатқан жаңалықтармен танысуда, ақпараттар ағымынан қалыспауда интернет, электронды почта құралдарын пайдалануға болатыны дәлелденді. Сондықтан білім беруді ақпараттандырудың тағы бір басты бағыттарының бірі оқушылардың интернет желісінде жұмыс істей білуіне жағдай жасау. Интернет желісінде жұмыс істеу оқушыларға әлемдік жаңалықтардан хабардар болып, білімін тереңдетуіне септігін тигізеді. Заман ағымына сай күнделікті сабаққа видео, аудио қондырғылары мен теледидарларды, компьютерлерді қолдану айтарлықтай нәтижелер беруде. Кез келген сабақта электрондық оқулықтарды пайдалану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға, шығармашылықпен жұмыс істеуге жағдай жасайды. Дәстүрлі оқулықты оның электрондық нұсқасына оңай айналдыруға болады. Бұл нұсқаның жетістігі –оны компьютер жадында сақтау мүмкіндігі, оны компьютерлік желілер арқылы тарату болып табылады.

Оқу-тәрбие процесінде ақпараттық технологияны пайдалану мұғалімдердің, білімгерлердің мүмкіндіктерін кеңейтеді. Ендеше ақпараттық технологияларды үйлесімді пайдалану қазіргі кезеңде өзекті мәселеге айналып отырғаны даусыз.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесінің барлық саласында ақпараттық технологияларды жоспарлы түрде енгізіп, жүйелілік интеграциялауды өткізу немесе қамтамсыз ету қажеттілігі туып отыр. Интеграция латын тілінен аударылғанда, қалпына келтіру, толықтыру. Интеграция дегеніміз педагогикалық тұтастықты қалыптастырып, білімді жүйелеу мен жинақтауда әртүрлі ғылымдарды біріктіру.

Математикадан сабақ беру әдістемесі педагогикалық ғылымдар жүйесінің бір бөлігі болып табылады. Пән ерекшелігіне қарай математика курсы толғымен компьютерлік негізде ауыстыруға болмайды. Мысалы, аксиома, теорема, оларды дәлелдеулер жолымен оқушылардың абстрактылық ойлау қабілетін дамыту істері бұрынғы тәсілдермен жүргізілуі тиіс. Тек кейбір тақырыптар мен тарауларды оқып үйренуді ғана компьютерлік технологияға жүктеу керек.

Білім жүйесін ақпараттандыру және мәселені шешу құзыреттілігін әріқарай дамыту барлық пәндер бойынша компьютерлік оқулықтарды кенінен оқу процесіне енгізу арқылы оқуі жүйесін жаңа сатыға көтеру болып табылады. Міне осыған байланысты тұлғалық өзекті тақырыптың мақсаты:

Оқу танымдылық коммуникативтік құзіреттіліктің және ақпараттық оқу технологияларын жетілдіре отырып, математикаға деген қызығушылығын арттырып оқушылардың ой-өрісін кеңейту.

Математика пәнін оқытуда жаңа педагогикалық ақпараттық – коммуникативтік технологияларды пайдаланудағы басты мақсаты – оқушыларға білім алу процесінде көмектесу. Бұл мақсаттарға оқыту программалары, дәрістерді қолдауға арналған электрондық оқулықтар, тексеру программалары сияқты программалық өнімдер қызмет етеді.

Математика пәнін оқытудағы ақпараттық технологиялардың педагогикалық мақсаттары:

- Қолданушы мен ақпараттық және коммуникациялық құрылғылар арасындағы жылдам байланыс;
- Оқытылу ақпаратының компьютерлік көзге елестетілуі;
- Ақпараттық - әдістемелердің оқыту процесін ұйымдастырудағы бақылауын автоматтандыру.

Математиканы оқыту әдістемесі оқушының өзіндік тұлғасын қалыптастыру үшін, оның дүниетанымын және интеллектін дамытуға, іргелес пәндерді зерттеуге, білімін жалғастыруға және болашақ мамандық қызметі үшін қажетті математикалық білімі мен іскерлігін қалыптастыруға және жүйелендіруге бағытталған. Бірақ, көпшілік жағдайда мұғалімге оның әртүрлі бөлімдерінің байланыстарын талқылауға және көрнекі бейнелеуге уақыт жете бермейді.

Қазіргі уақытта математика сабағында тек қана иллюстрация тестілеу үшін ғана қолдану жеткілікті емес. Компьютер оқу үрдісінің барлық кезеңдерде қолданылуы қажет жаңа сабақты түсіндіруде, бекітуде, қайталауда, білімді, дағдыны, іскерлікті тексеруде және үлгерімді тексеру және оқушылардың білімін жетілдіру мақсатында. Электрондық оқулық оқушылардың үлкен ізденіспен жұмыс істеуіне жағдай туғызады.

Электрондық оқулықты пайдалану арқылы:

- 1.Сабақта технологиялық құралдарды, дидактикалық материалдарды қолдану тиімділігі.
- 2.Мұғалімнің педтехнологияны игеруі.
- 3.Оқушының пәнге деген қызығушылығы.
- 4.Білім, білік, дағды деңгейін қалыптастыруы.
- 5.Білімнің тереңдігі.
- 6.Тексеру түрлері, бағалауы.
- 7.Практикалық дағдыларды игеруі артады [3].

Қазіргі уақытта математика сабағында тек қана иллюстрация тестілеу үшін ғана қолдану жеткілікті емес. Компьютер оқу үрдісінің барлық кезеңдерде қолданылуы қажет

жаңа сабақты түсіндіруде, бекітуде, қайталауда, білімді, дағдыны, іскерлікті тексеруде және үлгерімді тексеру және оқушылардың білімін жетілдіру мақсатында ақпараттық технологияларды пайдалану; біріншіден, оқытушының жұмыс өнімділігін арттырып, оқу нәтижелерін тексеруге көбірек уақыт бөлуге көмектеседі; екіншіден, объективті түрде қадағалай отырып, балалардың алған білімін бағалауды жүзеге асырады; үшіншіден, бақылау технологиясына ғылыми элементтер енгізіп, оны кейіннен де дайдалануға болатындай етіп, білім мекемелерін алынатын білім мен дағдылану деңгейлерін нақты түрде стандарттау технологиялары жайлы айтуға негіз бола алады. Бұл процестің негізі мынада – мұғалім тексеру нәтижесі жайлы толық ақпарат ала отырып, балалардың әрқайсысына олардың қатесіне байланысты қағазға жазылған қосымша тапсырма береді. Бұларды орындау нәтижесін тағы да компьютерлік тест немесе мұғалімнің өзі тексеріп шығады. Мұндағы негізгі мақсат – оқушыға баға қою мақсатында емес, оқушының қай тақырыпты қалай меңгергені жайлы мәлімет беретін дидактикалық тест алу.

Компьютер оқытушының көмекші құралы ретінде сабақтың тиімділігін арттыратыны дәлелденген. Сондай – ақ, компьютерден сабақты өткізу барысында әрбір оқушыға әртүрлі деңгейдегі тапсырмаларды беруде, ал топтағы оқушылардың білім көрсеткіштерін есепке алып, бақылап отыруға толық мүмкіндік беретін тұстары қолданыс тапқан.

Қазіргі кезеңде оқулықтар теориясы, оқытудың жаңа ақпараттық технологиялармен жобалау әдістемесі жасалуда. Оқыту процесін компьютерлендіру үрдісі мұғалімдердің қызығушылығын, шығармашылық ізденісін, электронды оқулықтарды жасау теорияларын және оларды іс – тәжірибеде қолдану әдістерін игеруге ұмтылысын тудыруда.

Қазіргі таңда қолға алынып отырған компьютерлік оқу үрдісінде «интерактивті тақтамен» жұмыс істеу. Бұлтақтаның тиімділігі мынада:

- тез арада қайтарма байланыс болуын қамтамасыз етеді;
- қажетті ақпараттық материалдарды жылдам тауып алуға мүмкіндік береді;
- әрбір жеке тұлғаның, білімін, білік іскерлігін әрбір тараулар бойынша тексеруге, ағалауға мүмкіндік береді.

Оқытушыны алдымен сыныптағы компьютерлерге пәні бойынша дәріс тақырыптары мен мазмұны жеке тақырыпты игеруге қатысты зертханалық жұмыстарды тәжірибелік есептерді, оқушының білімін тексеруге арналған тесттерді енгізіп қояды. Дербес компьютердегі дәріс мәтініне өзгертулер мен қосымша материалдарды қиындықсыз ендіруге болады. Оқушылар өзгерістерді дер кезінде біліп отырады.

Әрбір оқытушы өзінің пәнінен дәріс материалын, тәжірибелік сабағын, бақылау жұмысын, қорытынды тесті компьютерге енгізіп қоюының артықшылықтары бар. Бұл біріншіден, әртүрлі себеппен сабаққа келмей қалған оқушының өтілген материалды компьютерден оқып, ізденіс жасауына, білім алуына мүмкіндік береді. Екіншіден, дербес компьютерді қолдану, оның графикалық мүмкіндігі оқушының пәндерге деген қызығуын туғызады, әрі келесі сабақтарды меңгеруге жетерлік білімдері жинақталады. Үшіншіден, білім деңгейі әртүрлі оқушылардың жаңа сабаққа қатысты даярлығы шамаланады. Төртіншіден, оқушы компьютер арқылы сабақтың жалпы қисынды құрылымын біле отырып модульді тапсырмаларын орындауды алдын ала жоспарлай алады.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер – бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан ұстазға жүктелетін міндет ауыр» деген болатын. Қазіргі заман мұғалімінен тек өз пәнінің терең білгірі болу емес, тарихи танымдық, педагогикалық – психологиялық сауаттылық, саяси экономикалық білімділік және ақпараттық сауаттылық талап етілуде.

Қазіргі білім жүйесінің ерекшелігі – тек біліммен қаруландырып қана қоймай өздігінен білім алуды дамыта отырып, үздіксіз өз бетінше өрлеуіне қажеттілік тудыру.

Еліміздің кепілі, болашақ тірегі мектептердің білім деңгейін көтеру және онда ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы оқу - тәрбие процесін тиісті деңгейге

көтеру, ұстаздардың, басшылардың педагогикалық ұжымның жүйелі басшылыққа алған бағыты деп есептейміз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Айдосова З. “Дамыта оқыту технологиясының мәселелері ”(қазақ тілі мен әдебиеті).- 2004.- 93-7 бет
2. Аяғанова Л. Жаңа технологиялар сабақта «Бастауыш мектеп» – 2003 – №4. 21-24 б.
3. <http://kazustaz.kz/ustaz/947-matematika-pnn-oytu-zhyes.html>

**БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЖАҢА
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ**

Омашева А.М.

Қарағанды қаласы, №54 ЖББОМ КММ

Қазақ мектебінің бүгінгі жайы мен ертеңі, оқушылардың білімділік және тәрбиелік деңгейі шешуші дәрежеде мұғалімге, ата-анаға және қоғам қауымдастығына жүргізілген жұмыстарға, ізденісіне байланысты. Бастауыш сыныптарға арналған бағдарламалар педагогикалық үрдісті жаңаша қарауды талап етеді. Педагогика ғылымында баланы оқыту мен тәрбиелеудің мақсаты – жан-жақты дамыған жеке тұлға қалыптастыру болса, оқытудағы негізгі мақсат - өздігінен дамуға ұмтылатын жеке тұлғаны қалыптастыру. Жеке тұлғаның дамуында маңызды роль атқаратын оқушының өз бетінше жұмысын тиімді ұйымдастыра білу; сол арқылы материалды саналы меңгерудің жүйесін жасау; оқушының түрлі дара қабілеттерін арттыру.

Өз бетінше жұмыс қазіргі жеке тұлғаны қалыптастыру және тәрбиелеуде, білім берудің приоритетін түбегейлі өзгертуде, яғни бұрынғыша оқушыны пәндік білім, біліктердің белгілі бір жиынтығымен қаруландыруды түбегейлі өзгертуде.

Өзіндік жұмыстың негізгі мақсаты оқушылардың танымдық міндеттерін қалыптастыру, шығармашылық қабілеттері мен қызығушылығын жетілдіру, білімге күштарлығын ояту. Мұғалім сабақта әдіс - тәсілдерді пайдалана отырып, балалардың ұсыныс - пікірлерін еркін айтқызып, ойларын ұштауға және өздеріне деген сенімін арттыруға мүмкіндік туғызып отыру қажет. Әдіс – тәсілдер арқылы өткізген әрбір сабақ оқушылардың ойлануына және қиялына негізделіп келеді, баланың тереңде жатқан ойын дамытып оларды сөйлетуге үйретеді. Түрлі әдістемелік тәсілдер пайдалану арқылы қабілеті әртүрлі балалардың ортасынан қабілеті жоғары баланы іздеп, онымен жұмыс жасау, оны жан - жақты тануды ойлап, оқушылардың шығармашылық деңгейін бақылап отыру әрбір мұғалімнің міндеті.

Жаңа технологияны меңгеруде мұғалімнің жан – жақты, білімі қажет. Қазіргі мұғалім:

- Педагогикалық үрдісте жүйелі жұмыс жүргізе алатын;
- Педагогикалық өзгерістерге тез төселетін;
- Жаңаша ойлау жүйесін меңгере алатын;
- Оқушылармен ортақ тіл табыса алатын;
- Білімді, іскер, шебер болу керек;

Жаңа педагогикалық технологияның ерекшеліктері – өсіп келе жатқан жеке тұлғаны жан –жақты дамыту. Инновациялық білімді дамыту, өзгеріс енгізу, жаңа педагогикалық идеялар мен жаңалықтарды өмірге әкелу. Бұрынғы оқушы тек тыңдаушы,

орындаушы болса, ал қазіргі оқушы – өздігінен білім іздейтін жеке тұрға екендігіне ерекше мән беруіміз керек.

Қазіргі оқушы:

- Дүниетаным қабілеті жоғары;
- Дарынды, өнерпаз;
- Іздемпаз, талапты;
- Өз алдына мақсат қоя білу керек; [1,3]

Отбасының жетекшілік маңызы онда тәрбиеленіп жатқан адамның тән-дене және рухани дамуына әсер етуші ықпалдар мәні мен мағынасының тереңдігіне тәуелді келеді.

Ата-ананың ұйымдастыру және бағыттаушы ролін, ата-анамен бала арасындағы өзара қатынастың сипатын, бала тәрбиесіне әсер ететін жанұяның мақсатты адамгершілік бағыттарын, баланың жанұядағы араласатын іс-әрекетінің алуан түрлілігін, ата-ананың тәрбие құралдарын, тәсілдерін, әдістерін пайдалана алу қабілеттерін, баланың белсенділігінің дәрежесін көруге болады.

Ата-ана арасындағы, ата-ана мен бала арасындағы, балалардың арасындағы өзара қатынас педагогикалық процестің тәрбиелік механизмдері болып табылады.

Тәуелсіз ел тірегі – білімді ұрпақ десек, жаңа дәуірдің күн тәртібінде тұрған мәселе – білім беру, ғылымды дамыту. Өркениет біткеннің өзегі, сғылым, тәрбие екендігіне ешкімнің таласы жоқ. Осы орайда білім ордасы – мектеп, ал мектептің жаны – мұғалімдердің басты міндеті - өз ұлтының тарихын, мәдениетін, тілін қастерлей және оны жалпы азаматтық деңгейдегі рухани құндылықтарға ұштастыра білетін тұлға тәрбиелеу.

Бәрімізге белгілі, біздің қоғам аса күрделі жағдайларды бастан кешірді. Өтпелі кезеңге тән өмірдің ауыртпалықтарын ешкім жоққа шығара алмайды. Бірақ адам қандай жағдайда да өзінің биік адамгершілік сипаттарын, кісілік қасиеттерін сақтап қалуға тиіс. Тәрбиенің осы жақтарын қазақ жастарының санасына кішкентайынан терең енгізу қажет. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында да мектеп оқушылары бойында адамгершілік және тұрмыс негіздерін қалыптастыру, азаматтыққа тәрбиелеу және олардың ақыл – ойын айқындау басты міндет екендігі айтылған. Олай болса, қоғам болашағы- жас ұрпақтың бойына адамгершілік, ізгілік, мейірімділік, ақыл-ой, сана-сезім қалыптастыратын салауатты тәрбие беру мазмұнын жаңаша құру қажет. Осы орайда, «Сабақ беру – үйреншікті жай шеберлік емес, ол – үнемі жаңадан жаңаны табатын өнер» деген, Жүсіпбек Аймауытовтың сөзін айта кету артық болмас.

Егеменді еліміздің ең басты мақсаты өркениетті елдер қатарына көтерілу болса, ал өркениетке жетуде жан-жақты дамыған, рухани бай тұлғаның алатын орны ерекше. Қазіргі білім берудің басты мақсаты да сол жан-жақты дамыған, рухани бай жеке тұлға қалыптастыру болып табылады.

Рухани бай, жан-жақты дамыған жеке тұлғадағы ең басты қасиеттердің бірі - тіл байлығы, өз ойын нақты, терең мағыналы әрі көркем жеткізе білетін, шешен де ойлы сөйлей білетін, Абайша сөйлегенде сөзі жүрекке жылы тиетін, сөз құдіретін игерген адамдарда да тұлғалық қасиет болады. Рухани адамгершілікке тәрбиелеудің басты мақсаты оқушылардың белсенді өмірлік жолын, қоғамдық борышқа саналы көзқарасын, сөз бен істің бірлігін қамтамасыз етіп, адамгершілік нормаларынан ауытқушыларға жол бермеуді қалыптастыру болып табылады.

Сынып жетекшісінің ата-аналармен өзара іс-әрекетінің ерекшеліктері

К.Д.Ушинский айтқандай, «Мұғалім тек өз пәнінен сабақ беріп қана қоймауы керек, сонымен қатар тәрбиеші адал, әділетті, шыншыл адам болуы керек». Олай болса, әр мұғалім сабаққа қойған үш мақсатының үшеуіне де жетіп, білім мен тәрбиені ұштастыруымыз қажет.

• Мектепте оқу жылының басында негізгі пәндер бойынша әр баланың білім деңгейі анықталады.

• Сынып жетекшісі ата-ана, оқушы, пән мұғалімдерін байланыстырушы ғана емес, қарым-қатынастарын басқарушы, бақылаушы, кеңесші.

Ата-аналармен жұмысты ұйымдастырудың түрлері

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында мемлекеттік саясат негізінде ең алғаш рет әр баланың қабілетіне қарай интеллектуалдық дамуы жеке адамның дарындылығын таныту сияқты өзекті мәселелер енгізіліп отырғаны белгілі. ХХІ ғасыр - бәсеке ғасыры, бұл бәсеке енжарлықты, керітартпалықты көтермейді. Еліміз егемендігін алып, өзін бүкіл әлемге мойындата бастаған осы кезеңде біздің қоғам дарынды, қабілетті, жан-жақты жетілген адамдарды қажет етеді. Сондықтан да еліміздің білім берудегі ұлттық жүйесі өте қарқынды өзгерістер сатысында тұр. Бүгінгі таңдағы негізгі мақсат - ұлттық құндылықты әлемдік деңгейге шығаруға қабілетті, өзіндік жеке көзқарасы қалыптасқан тұлға тәрбиелеу. Ол үшін оқушылардың белсенділігін арттыру, іздемпаздыққа үйрету және білімді өз бетінше алуы мен қолдана білетін дарын иесін тәрбиелеу керек.

Жас жеткіншектердің бойындағы ерекше қабілеттілікті, дарындылықты тани білу, оның одан әрі дамуына бағыт-бағдар беру, оны сол бағытта жетелеу - ұстаз парызы. Ұлы ойшыл Плутарх кезінде: «Көптеген табиғи талант дарынсыз ұстаздардың кесірінен жойылып кетеді. Сондықтан әрбір ұстаз бұған жол бермеуі керек», - деген екен. ХХІ ғасыр – білімділер ғасыры. Сол себептен де білім сапасын арттыру, оқушылардың дарындылығын айқындап, біліміне, ойлау қабілетіне сай деңгейлеп оқыту, ғылыми ізденіс қабілеттерін қалыптастыру - әрбір ұстаздың міндеті. ХХІ ғасырдың жан-жақты зерделі, дарынды, талантты адамды қалыптастыруда білім беру мәселесі мемлекетіміздің басты назарында. Осы тұрғыда мұғалімге білім берудің тиімді жолдарын қарастыру, таңдай білу еркіндігі тиіп отыр [2].

Бастауыш мектеп – бұл оқушы тұлғасы мен сапасының дамуы қуатты жүретін, ерекше құнды, қайталанбас кезеңі. Сондықтан да, бастауыш білім үздіксіз білім берудің алғашқы басқышы, қиын да, қадірлі жұмыс. Бастауыш мектеп балаға белгілі бір білім ғана беріп қоймай, оны жалпы дамыту, яғни сөйлеу, оқу, қоршаған ортаға дұрыс көзқарасты болу, жағдайларды объективті түрде бақылап, талдау жасауға үйрету, ойын дұрыс айтуға, дәлелдеуге, сөйлеу мәдениетіне үйрету. Дамыта оқытудың басты мақсаты –баланы оқыта отырып, жалпы дамыту.

Әрине бастауыш сынып оқушысының зейіні тұрақсыз, импульсивті, қабылдау мүмкіндіктері әртүрлі болады. Дегенмен әр баланың бір нәрсеге бейімі болады.

Бейімділік - оянып келе жатқан қабілеттің алғашқы белгісі. Баланың жасырын, тіпті тым терең жатқан қабілеттерінің көрінуін мүмкіндік жасау тек оқыту үрдісі кезінде үлкендердің басшылығымен жүзеге асады.

Педагогика ғылымы еш нәрсеге бейімі жоқ, қабілетсіз адам болмайды деп дәлелдейді. Сол себепті, балалардың қабілетін кеңінен өрістете дамытуға тек мектеп қана мақсатты түрде ықпал ете алады. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда әр түрлі әдіс - тәсілдерді қолдануға болады. Оқушылардың өзіндік жұмыстарының мән - мағынасын ұйымдастырудың тәсіл - амалдарын бір ғана белгімен сипаттауға болмайды. Өзіндік жұмыстың ұйымдастырудың негізгі шарттары мыналар:

- Мұғалімнің нақты тапсырмалар беруі;
- Жұмысты орындаудың уақытын белгілеу;
- Мұғалімнің басқаруымен оқушылардың
- Дербестігінің өзара байланысы олардың жұмысты өз еркімен орындау.

Оқушылардың өзіндік жұмысы - мұғалімнің қажетті нұсқаулары бойынша оқушының оқу жұмысының жеке дара және ұжымдық түрі. Өзіндік тапсырмаларды орындау барысында оқушылардан белсенді ойлау талап етілді. Осының нәтижесінде оқушылар өздігінен бақылауды үйренеді, олар да тапсырылған істі орындаудағы жауапкершілік сезім, еңбексүйгіштік, табандылық, ұйымшылдық, бір - бірімен деген жолдастық көмек қалыптасады. Өзіндік жұмыстың негізгі мақсаты оқушылардың танымдық міндеттерін қалыптастыру, шығармашылық қабілеттері мен қызығушылығын жетілдіру, білімге құштарлығын ояту. Мұғалім сабақта әдіс - тәсілдерді пайдалана отырып, балалардың ұсыныс - пікірлерін еркін айтқызып, ойларын ұштауға және өздеріне

деген сенімін арттыруға мүмкіндік туғызып отыру қажет. Әдіс – тәсілдер арқылы өткізген әрбір сабақ оқушылардың ойлануына және қиялына негізделіп келеді, баланың тереңде жатқан ойын дамытып оларды сөйлетуге үйретеді. Түрлі әдістемелік тәсілдер пайдалану арқылы қабілеті әртүрлі балардың ортасынан қабілеті жоғары баланы іздеп, онымен жұмыс жасау, оны жан - жақты тануды ойлап, оқушылардың шығармашылық деңгейін бақылап отыру әрбір мұғалімнің міндеті.

Бастауыш саты-бұл оқушы тұлғасы мен санасының қарқынды дамитын құнды, қайталанбайтын кезеңі. Сондықтан бастауыш мектеп-оқушыны тұлға етіп қалыптастырудың алғашқы баспалдағы.

Президенттің жолдауында: «Ұлттың бәсекеге қабілеттілігі бірінші кезекте білім деңгейімен айқындалады» - деген байламы жеке адамның құндылығын арттыру, оны дайындайтын ұстаз жауапкершілігінің өсуі, тынымсыз еңбек, сапалы нәтиже деген ұғыммен егіз.

Тәуелсіз ел тірегі-білімді ұрпақ.

Қазіргі мектеп жағдайындағы білім берудің ұлттық моделіне өту оқыту мен тәрбиелеудің соңғы әдіс-тәсілдерін, жаңа инновациялық педагогикалық технологияны игерген, психологиялық-педагогикалық диагностиканы қабылдай алатын, педагогикалық жұмыста қалыптасқан бұрынғы ескі сүрлеуден тез арада арылуға қабілетті және нақты тәжірибелік іс-әрекет үстінде өзіндік даңғыл жол салуға икемді, шығармашыл педагог-зерттеуші, ойшыл мұғалім болуын қажет етеді.

Мемлекеттік білім стандарты деңгейіне оқыту үрдісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияны ендіруді міндеттейді. Сондықтан оқу-тәрбие үрдісіне жаңа инновациялық әдіс-тәсілдерді енгізу оқушылардың білімге деген қызығушылығын, талпынысын арттырып, өз бетімен ізденуге, шығармашылық еңбек етуге жол салу.

Оқу тәрбиесі үрдісінде педагогикалық жаңалықтарды енгізу IV кезеңнен тұрады:

I. Жаңа идеяны іздеу

Инновацияларды ұйымдастыру, жаңалықтарды іздестіру

II. Жаңалықтарды ұйымдастыру

III. Жаңалықтарды енгізу

Оқу - тәрбие үрдісінде жаңа инновациялық әдіс-тәсілдерді пайдалану

IV. Жаңалықтарды бекіту

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында оқыту формасын, әдістерін, технологияларын таңдауда көпнұсқалық қағидасы бекітілген, білім мекемелерінің педагогтарына өзіне оңтайлы нұсқаны тиімділігіне қарай пайдалану мұғалімнен үлкен шеберлікті талап етеді.

Бастауыш мектеп оқушыны тұлға етіп қалыптастырудың алғашқы баспалдағы.

Инновациялық технологиялардың бастауыш мектептігі білім сапасын арттыру:

- Әр сабақта интерактивті әдістерін қолдану;
- Әр оқушының психологиялық ерекшеліктерін ескеру;
- Міндетті деңгейдегі білімді қалыптастыра отырып, мүмкіндік деңгейлерін ашу;

- Инновациялық технологияларды сынау арқылы тиімділігін арттыру, мектеп жағдайына бейімдеу;

Бастауыш сынып мұғалімдері өз сабақтарында оқушылардың тілін дамытуда, өздік жұмыс жасау, өз дағдыларын қалыптастыруда өз ойларын еркін жеткізе алуға баулуда.

Заман талабына сай технологияларды қолдану ауқымы, түрлері өзгеріп отырады. Бірақ, ең басты технологияларды тиімді, жүйелі қолдану керек.

Инновациялық технологиялар:

- Жобалау технологиясы;
- Саралап даралап оқыту;
- Дамыта оқыту технологиясы;
- Модульдік оқыту технологиясы;

- Сын тұрғысынан ойлауды дамыту;
- Деңгейлеп оқыту технологиясы;

Инновациялық технология нәтижелері:

1. Түрлі әдістерді пайдалану сабақтың нақты мәнін терең ашуға көмектеседі.
2. Оқушылардың барлығын сабаққа қатыстыруға мүмкіндік туды.
3. Олардың әрқайсының деңгейін анықтай аласың.
4. Оқушылардың көбін бағалауға мүмкіндік аласың.
5. Оқушыларды ізденіске баулып, өз бетімен жұмыс істеуге үйретеді.
6. Оқушылардың қабілеттері, сөз саптау еркіндігі, ұйымшылдығы,

шығармашылық белсенділігі артады.

7. Жеке тұлғалық сипатын дамытуға, шығармашылығын шыңдауда, өзіне деген кәсіби сенімін қалыптастырады [5].

Педагогикалық үрдісте жаңа технологияларды енгізіп, интерактивті оқытуды пайдалану мұғалімдерді шеберлік жағынан шыңдайтындығына дау тудырмайды. «Білім туралы» Заңда қабылданған білім беру жүйесінің жаңа моделі 2004 жылы ЮНЕСКО ұсынған халықаралық білім жүйесіне сәйкестендірілген. Осы заңның 8-бабында білім беру жүйесі басым міндеті ретінде оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық, ғаламдық, коммуникациялық желілерге шығу деп аталып отыр.

Қазіргі білім беру саласында оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты маман болуы мүмкін емес.

Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалды, кәсіптік адамгершілік, рухани азаматтық және де басқа көптеген адами келбетінің қалыптасуына әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үлгісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Сабақта қолданылатын әдістер көмегімен жеке тұлға ретінде жан-жақты дамыған, шығармашылық ойлау білімі меңгеріледі.

Педагогикалық технологияларды талдау барысында мына факторлар ескерілуі керек:

- Алынып отырған технология сабақтың тақырыбы мен мазмұнына болды;
- Тиімділігі, жүйелілігі және басқа жақтары.

XXI ғасырда барлық елдер бірінші орынға білім беру сапасын қояды. Оның өлшемі тек сауаттылық деңгейімен (жазу, оқу, есептеу) өлшенбейді, оның критерийі - функционалдық сауаттылық.

Бұл проблемаларды шешуде жаңа технологиялардың атқаратын орны бөлек. Болашақта өркениетті елдердің жоғары технологиясын меңгерту, дүниежүзілік білім кеңістігіне шығу-бүгінгі күннің мақсаты.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. <http://el.kz/m/articles/view/content-4021>
2. <http://teacher-almaty.clan.su/publ/28-1-0-175>
3. А. Асқарбаев, М. Жазыбаев, С. Рахметова. “Бастауыш оқудың тиімділігін арттыру”: Алматы-1975, 6-47 бет
4. Бастауыш мектеп методикасы. Алматы.- 1987, 6-12 бет
5. <http://bilimsite.kz/bastaush/2736-12-zhyldyk-bilim-beruge-koshu-zhagdayynda.html>

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КӨРКЕМДІК ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН ЕҢБЕККЕ БАУЛУ НЕГІЗІНДЕ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Омарова Т.Ж.,

академик Ж.С. Ақылбаевтың Балқаш маңызды білім беру колледжі

Қазақстан Республикасының Орта білімді дамыту тұжырымдамасында: «Бастауыш мектептің негізгі міндеттері – баланың жеке басының алғашқы қалыптасуын қамтамасыз ету; оның қабілеттерін ашып дамыту, оқуға деген ықыласын, іскерлігін қалыптастыру, оқу, жазу, санау, қарым-қатынас ынтымақтастық тәжірибесінің берік дағдыларын меңгерту» - дей келіп, оқытудың жаңа мазмұны, тиімді әдістемелер мен педагогикалық технологиялар мәселелері бойынша жедел ақпарат беру үшін қазіргі коммуникациялар жүйесін жасау міндетін қояды. Ал, Қазақстан Республикасында гуманитарлық білім беру тұжырымдамасында «қоғамды ізгілендіру – ХХІ ғасырдың табалдырығындағы өркениетті дамудың талабы, мұның өзі әлеуметтік қатынастарды ұйымдастырудың тиімді нысаналарына қол жеткізуіне байланысты болып отыр, әрі бұл қатынастарда алдымен әлемнің тұтқасы ретінде адам аса айшықтана көрінеді».

Технологиялық мәдениеттің құрылымы мен мазмұнын анықтауда біз, ол элементтердің динамикалық жиынтығын құрайды деген түсінікті тірек етеміз.

Технологиялық мәдениетті төмендегідей өзара байланыстағы құрылымдық компоненттер арқылы көрсетеміз: эмоционалдық-мотивациялық, мазмұндық, іс-әрекеттік.

Эмоционалдық-мотивациялық компонент тұлғаның түрлендіру әрекеті процесіне қажетті құндылық бағдарының, мотивтерінің, құзырлық іскерлігі мен адамгершілік-ерік қасиеттерінің кешенімен сипатталады.

Мазмұндық компонент тұлғаның түрлендіру әрекетінің әдістері мен тәсілдері туралы ғылыми және технологиялық білімінің жиынтығын құрайды.

Іс-әрекеттік компонент тұлғаның меңгерген білім, іскерлік, дағдысының негізінде алдыға қойған мақсатқа жетудегі әр түрлі технологияларды пайдалану қабілеті ретінде сипатталады.

1-кесте – Қазақ халқының сәндік-қолданбалы өнер түрлері – «Тігіс тігу мен кестелеу» және «Кілем тоқу» өнерінің технологиялық жіктемесі (үлгі ретінде)

Сәндік-қолданбалы өнер түрлері	Технологиялық мүмкіндіктері	Жіктелуі
Тігіс тігу және кестелеу өнері	Пішілуіне байланысты	Сәндік пішінді (киімнің қосымша бөліктері, кесе қап және т.б.) Тік пішінді (ақ жайма, тұс кесте, дастархан, тұтқыш және т.б.)
	Қолданылуына байланысты	Сәндік бұйымдар (шымылдық, жапқыш, сүлгі, тұс кесте, сәндік панно және т.б.) Сыйлықтық бұйымдар (кітап арасына салатын тілше, қолдорба, әмиян, орамал, нышандық белгілер және т.б.) Тұрмыстық бұйымдар (киім-кешек, ас-үй жабулары, төсек орын, жастық тыс, жапқыштар және т.б.)
	Материалына байланысты	Мақта, кенеп, жүн, жібек, аралас, синтетикалық
	Ою-өрнегіне байланысты	Ғарыштық, геометриялық, өсімдік тектес, хайуанаттық

Кілем тоқу өнері	Түсіне байланысты	Бір түсті, екі түсті, үш түсті, көп түсті
	Өңделуіне байланысты	Айқас кесте, шым кесте, біз кесте, торлап тігу және т.б.
	Көлеміне байланысты	Шаршы кілем, үлкен кілем, шағын кілем, қос гүлді, үш гүлді, қос күмбезді, бес күмбезді
	Қолданылуына байланысты	Тор кілем, жайнамаз кілем, төсек кілем, нар кілем, қабырға кілем, бөстек кілем, қоржын кілем
	Материалына байланысты	Жібек, жүн, мақта, синтетикалық
	Өңдеуіне байланысты	Түкті кілем, тақыр кілем, шашақты кілем, қалы кілем, жұлқыш кілем, оқалы кілем, алаша кілем және т.б.
	Ою-өрнегіне байланысты	Қыпшақ кілем, поднос кілем, шатыр гүл, жолақ, оюлы кілем және т.б.
	Түсіне байланысты	Ақ, қызыл, жасыл, қара, құлпырма, ақ сирақ және т.б.
	Шығу тегіне байланысты	Арабы, бұқар, адай, ашхабад, әндіжан, парсы, түркмен, орыс, Алматы кілем және т.б.

Жіктеме бізге сәндік-қолданбалы өнер түрлерінің тұлғаның технологиялық мәдениетін, нақтырақ айтсақ, көркемдік-эстетикалық, конструкторлық, ақпараттық, технологиялық өңдеу, кәсіпкерлік, экологиялық, экономикалық, шығармашылық, тәрбиелік мәдениетін кешенді түрде қалыптастырудағы мүмкіндіктерін анықтауға көмектесті (2-кесте).

Сәндік-қолданбалы өнер бұйымдарының әрбір тобын өз кезегінде көркем кәсібіне қарай бөлуге де болады, өйткені әрбір кәсіптің өзінің өрнегі, түр-түс үйлесімі, жасау әдісі және бұйымды әрлеу мен басқа да ерекше белгілері болады. Біз осының бәрін ескере отырып, сәндік-қолданбалы өнер түрлері – «Тігіс тігу мен кеселеу» және «Кілем тоқу» өнерінің технологиялық жіктелісін жасадық (1-кесте).

2-кесте – Қазақ халқының сәндік-қолданбалы өнерінің тұлғаның технологиялық мәдениетін қалыптастырудағы мүмкіндіктері.

Технологиялық мәдениет түрлері	Қазақ халқының сәндік-қолданбалы өнерінің технологиялық мәдениетті қалыптастырудағы мүмкіндіктері	Қазақ халқының сәндік-қолданбалы өнерінің технологиялық мүмкіндіктерінің жіктелісі
Көркемдік-эстетикалық	Сәндік-қолданбалы өнер түрлерін эстетикалық талғаммен қабылдауға үйретеді, материалдардың түрін, түсін, бояуын, формасын үйлесімділікте таңдауға дағдыландырады, бұйымның композициялық шешімінің әсерлі де әсем болуын талап етеді	<i>Көркемдік-бұйымды жасауда қолданылатын материалына қарай:</i> ағаштан, металдан, сүйектен, мүйізден, тастан, керамикадан, шыныдан, теріден, тоқыма жіптен, матадан, былғырыдан жасалатын көркемдік бұйымдар және т.б. <i>Көркемдік бұйымның қолданылуына қарай:</i> күнделікті тұтынатын бұйымдар (ыдыс, кесетін тақтай, асхана жиынтығы, жиһаз және т.б.) Сәндік бұйымдар (кілем, алаша, басқұрлар, текемет, сырмақ, әйелдер,

		ерлер киімдері және т.б.). Әшекей заттар (сырға, жүзік, білезік, алқа және т.б.) және сыйлық заттар (төс белгілер, шақша және т.б.) <i>Көркемдік бұйымды дайындау әдісіне қарай:</i> құйма, шекіме, дәнекерлеу, ойылған, ағаш ұқсату, темір ұсату, бізбен тоқу, өру, тоқу, кестелеу, үрлеу, басылу, күйдіру, балқыту, металды иіп өрнектеу, өрмек тоқу, ши орау, сымақ сыру, шілтер шалу, жүн сабау, арқан есу және т.б. <i>Көркемдік бұйымның әшекейленуіне қарай:</i> бедерлеу, бетін өрнектеу, ойнақышты, бастырмалау, шекімелі, күйдірілген, жазба, егелген және т.б. <i>Көркемдік бұйымның мағынасына қарай:</i> ертегі мен батырлар жырына тарихи оқиғалар мен қазіргі шындыққа негізделген көріністер; өсімдік және жануарлар әлемін бейнелетін көріністер; ою-өрнек түрлерінің сипаты
Конструкторлық	Сәндік-қолданбалы өнер түрлерінің эскизін сызуға модельдеуге үйретеді, қиып-пішуге дағдыландырады	
Ақпараттық	Сәндік-қолданбалы өнер түрлерінің шығу тарихымен таныстырады, сәндік-қолөнер түрлерінің ою-өрнектерінің композициялық шешімінен мәліметтер береді, оларды жинақтауға, зерттеуге бағдарлайды	
Техникалық-технологиялық	Сәндік-қолданбалы өнер бұйымдарын әзірлеуде қолданылатын техникалық құрал-жабдықтармен таныстырады, оларды орынды пайдалануға үйретеді, техникалық құралдарды ұжым болып пайдалануға дағдыландырады	
Кәсіпкерлік	Сәндік-қолданбалы өнер бұйымдарына тұтыншылардың	

	сұранысын анықтауға, сұранысын қанағаттандыруға үйретеді, бұйымдардың сапасын арттыруға, өнімді тауар шығаруға дағдыландырады, жасаған бұйымдарын бағалай білуге үйретеді	
Экологиялық	Сәндік-қолданбалы өнер түрлерін жасауға қажетті материалдардың таза, табиғи, адамның денсаулығына зиянды болмауын ескертеді, материалдарды тазарту, өңдеу технологиясын меңгертеді	
Экономикалық	Сәндік-қолданбалы өнер бұйымдарын әзірлеуге кететін материалдар мен уақытты үнемдеуге үйретеді, жұмыс күшінің шығыны, бұйымның сатылу бағасы мен өзіндік құны туралы мағлұмат береді, білімі мен іскерлігін шыңдайды	
Шығармашылық	Сәндік-қолданбалы өнер бұйымдарын жасауда шығармашылық ізденіске итермелейді, өзінің айтайын деген ойын үйлесімділікте бұйым бетіне түсіре білуге көмектеседі, өзіне деген сенімін арттырады	
Тәрбиелік	Сәндік-қолданбалы өнер бұйымдары сапасын бақылауға, еңбек барысын жоспарлауға, жұмыс орнын ұйымдастыруға, технологиялық тәртіпке дағдыландырады. Халықтың дәстүрлі еңбек тәрбиесіне сыйластық көзқарасты қалыптастырады	

Бастауыш сынып оқушыларын еңбекке тәрбиелеудің басты міндеттері:
- еңбексүйгіштік пен еңбек адамдарына құрметпен қарау;
- халық шаруашылық салаларындағы еңбектің түрлерімен таныстыру;

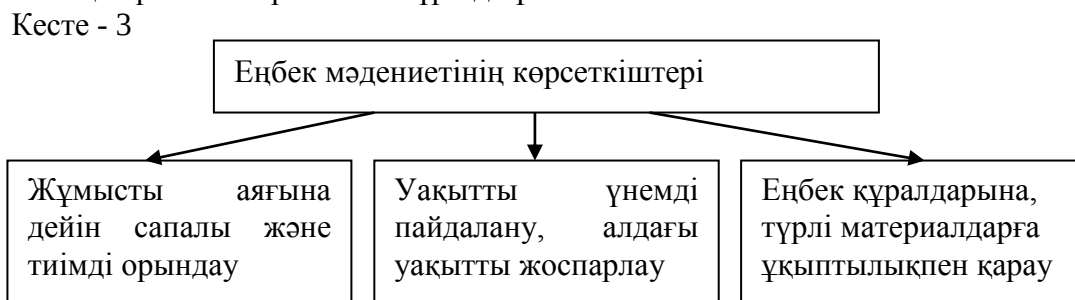
- еңбек іс-әрекетінің барысында оқушылардың дағдысы мен іскерлігін қалыптастыру. Оқушыларды еңбекке тәрбиелеу жоғарыда көрсетілген жалпы міндеттер мен бірнеше жеке міндеттерді орындау арқылы жүзеге асады. Олар: балаларды еңбекке психологиялық және практикалық тұрғыдан даярлау;

- оқушылардың қарапайым еңбек дағдыларын қалыптастыру;
- еңбек мәдениетіне үйрету, оқушылардың ынтасы мен қабілетін дамыту.

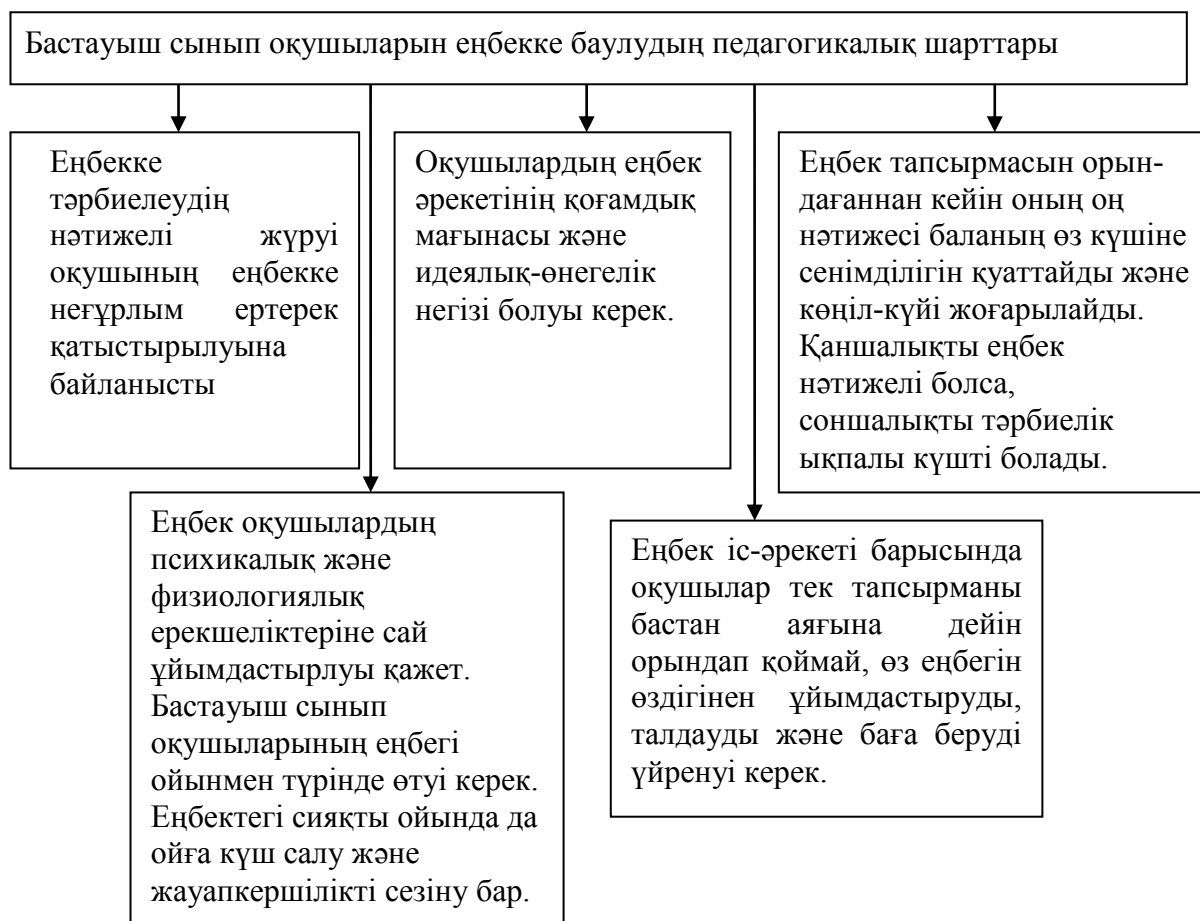
Бастауыш сынып оқушыларын еңбекке психологиялық және практикалық тұрғыдан дайындау – бұл оқушылардың қоғамға пайдалы еңбекке даярлығы мен еңбекті қажетсіну талаптарын тәрбиелеу, еңбекті өз бетімен, өз еркімен ынталанып орындауға үйрету болып табылады. Бұл өте күрделі үдеріс – мұнда оқушылардың мінезі, адамгершілігі, сезімі қалыптасады.

Оқу - тәрбие жұмысының барлық жүйесі оқушыларды еңбекке психологиялық-практикалық тұрғыдан дайындау мен әр түрлі мәселелерді шешуге бағытталуы қажет. Бастауыш сынып оқушыларының ұжымдық еңбек дағдыларын қалыптастырудың маңызы өте зор. Ұжымдық еңбекте балалардың қабілеті, дарындылығы толық ашыла бастайды, ұжымдық өмірде тәртіп және мінез-құлық әдеттері, дағдылары қалыптасады, ой-өрісі дамиды. Еңбек барысында достық, жолдастық өзара көмек көрсету мен жауапкершілік қасиеттері нығая түседі. Әрбір адамның мінезі ұжымдық өмір нормалары тұрғысынан бағаланады.

Еңбек мәдениеті дағдыларын қалыптастыру басты мәселелердің бірі. Еңбек мәдениетінің көрсеткіштерін кесте түрінде ұсынамыз:

Бастауыш сынып оқушысы қағаз қию, сазбалшық, ермексазdan әр түрлі бейнелерді мүсіндеу, өсімдіктерді күту, ағаш, қаңылтыр, сыммен жұмыс істеуді үйреніп, мектеп үлескілерінде еңбек ету, сенбіліктерге қатысу арқылы өздерінің көркемдік шығармашылығын қалыптастыруға жағдай жасалады. Еңбекке тәрбиелеу бірқатар педагогикалық шарттарға байланысты:

Бастауыш сынып оқушыларының көркемдік-шығармашылығын қалыптастыру тек оқу бағдарламасымен шектеліп қана қоймай, сыныптан тыс жүргізілетін еңбекке баулу жұмыстарына да ерекше көңіл бөлінуі тиіс. Бастауыш сынып оқушысы өзінің эмоционалдығымен, зейіннің тұрақсыздығымен ерекшеленеді. Сондықтан да, оқушылардың сыныптан тыс уақытта да оқу әрекетімен қызықтыра отырып, көркемдік шығармашылығын дамыту ісін жалғастыру мәселелерінің бірі.

Сыныптан тыс жұмыстарды жүргізгенде сыныпта еңбекке баулу бұрышының болуының маңызы зор. Оны бастауыш сынып оқушыларын мұғалімнің жетекшілігімен құрады. Онда төмендегі заттар орналасады: еңбекке баулу сабақтарында жасаған жеке оқушылардың шығармашылық жұмыстары, дәптерлер көрмесі, түрлі мәліметтері бар газет қиындыларынан жасалған альбомдар, түрлі кестелер. Бұл бастауыш сынып оқушыларына сыныптан тыс жұмыстардың аралығында жаңа тапсырмалар алуға және оларды орындауға мүмкіндік береді. Еңбекке баулу бұрышының арнаулы атауы болады. Мәселен, «Тапқыр болсаң, тауып көр!», «Мен еңбекті сүйемін», «Еңбек етсең, ерінбей...» т.б. сонымен қоса еңбекке баулу бұрышында оқушыларға сыныптан тыс жұмыстарға қатысатын оқушылар тізімі, оларға берілетін апталық тапсырмалар және оқушылар жауабына арналған арнайы конверт немесе қорапша қойылады. Белгіленген мерзім жеткенде мұғалім оқушылардың жауаптарын тексеріп, жұмысты ұпаймен бағалайды да, нәтижелерін кестеге жазады. Қателер сыныптан тыс жұмыстарда немесе сабақтың соңында талданады.

Жүргізілген зерттеу жұмысы күрделі де көпсалалы болғандықтан, оның бағытының бәрі шешімін тапты деуге болмайды. Алдағы уақытта қазақ халқының сәндік-қолданбалы өнері негізінде оқушылардың технологиялық мәдениетін сыныптан тыс іс-әрекеттерде қалыптастыру; қазақ халқының сәндік-қолданбалы өнері арқылы оқушылардың технологиялық мәдениетін қалыптастыруға оқытушыларды даярлау және т.б. мәселелер зерттеуді талап етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы “Білім туралы Заңы”. // Егемен қазақстан, 11 маусым, 1999ж.
2. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2005-2010 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы //Егеменді Қазақстан. 2004. – 3
3. Алтаев Ж., Ғабитов Т. Философия және мәдениеттану. –Алматы: Жеті жарғы, 1988.-228б.
4. Акишев К. Педагогические условия активизации трудового обучения учащихся средних общеобразовательных школ. Дисс.канд.пед.наук. А.,1998.
5. Әл-Фараби әлеуметтік-этикалық трактаттар.- Алматы.: Ғылым, 1974. - 18, -343 б.
6. Әбжанов Т., Нысанбаев Ә. Қысқаша философия тарихы. -Алматы, 1999,
7. Болатбаев Қ.К. Болашақ бейнелеу енері мұғалімдерін дайындау процесінде халықтық педагогиканы қолдану. Пед.ғыл.канд. дис. – Алматы., 1995.
8. Жалпы білім беретін мектептер оқушыларын еңбекке оқыту мен тәрбиелеу тұжырымдамасы. -Алматы, 1996
9. Жолдасбекова С.А. Бастауыш класс оқушыларының сәндік қолданбалы өнерге эстетикалық қызығушылығын қалыптастыру. Пед.ғыл.канд.дис. –Алматы, 1993.
10. Жұмабекова Ф.Н. Баланың көркемдік талғамын сәндік қолданбалы өнер негізінде қалыптастыру. Пед.ғыл.канд.дис. –Алматы, 1998.-
11. Көкшеева З.Т. Бастауыш мектеп оқушыларының эстетикалық талғамын қалыптастыру. Дисс. пед.ғыл.канд. –Алматы 2006ж.
12. Кішібеков Д. Философия. А 1991, -160, -320 б.
13. Құнантаева К.К. Жастарды еңбекке баулу. -Алматы, 1988, 120 б.
14. Қожахметова К.Ж. Мектептің ұлттық тәрбие жүйесі: теория және практика. Алматы: Республикалық баспа каб., 1998,
15. Қасиманов С. Қазақ халқының қолөнері.-Алматы: Қазақстан, 1995. -
16. Ұзақбаева С. балаларға эстетикалық тәрбие берудегі халық дәстүрі. - Алматы, 1990. -32 б.

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ

Райханова Б. Ж.

Қарағанды қаласы, № 87 негізгі орта мектебі, математика мұғалімі

Қазақстан Республикасының білім беру стандартында білім берудің басты міндеті логикалық ойлауды дамыту болып табылатындығы атап айтылған.

Бастауыш сынып – оқушылардың логикалық ойлауын дамытудың негізгі кезеңі. Бастауыш сыныпта балалардың ойлары нақты-бейнеліден абстрактылы - логикалық ойлауға қарай дами. Мектептің алғашқы сатысының міндеті – бала интеллектісін себеп – салдарлы байланыстарды түсіну деңгейіне дейін дамыту.

Логикалық ойлауды дамыту туралы сөз етпес бұрын логика туралы қысқаша айтып кету керек. Логика - (грек тілінен алынған logic - сөз, ой,ойлау, ақыл-ой) ойлаудың заңдылықтары мен түрлері туралы ғылым. Объективті пікірлерге негізделген процесс логикалық ойлау деп, ал дұрыс ойлаудың формалары мен заңдары туралы ғылым логика деп аталады. Логикалық ойлаудың қисындылығы олардың шындыққа сай келуінде. Логикалық ойлауға түскен құбылыстың себептері мен салдары, ұғымдар арасындағы байланыстар мен қатынастар логикалық ойлау жолымен ашылады. Пікір алмасу кезінде, әсіресе математикалық тұжырымдар кезінде пайымдау,ойлау заңдылықтарын немесе

былайша айтқанда сол заңдылықтар мен формалары жөніндегі ғылым-логиканың көмегі мен бір пікірден екінші пікірді шығарамыз. Логикалық тұжырым теориясының ең алғаш грек философы Аристотель негізін қалаған.

Ой әрекеті барысында адам қоршаған дүниені танып, білу үшін ерекше ақын қызметін орындайды. Бұл нақты қызметіне талдау, біріктіру, салыстыру, дерексіздендіру нақтылау және қорытындылау арқылы жүзеге асырылады.

Талдау – бұл оймен бүтінді жіктеу немесе бүтіннен оның қырларын, әрекет не қатынас бірліктерін бөліп алу, қарапайым формадағы талдау әрқандай затты практикалық қажеттілікке орай құрама бөлшектерге ажырату.

Мысалы балаларды қандай да бір өсімдіктермен таныстыруда оның құрамын көрсетуден бастаймыз. (тамыры, сабағы, жапырағы). Талдау тәжірибелік және теориялық болып бөлінеді. Егер талдау жоғарыда айтылған ой операцияларына ұштаспаса, онда қате, механикалық сипат алады. Мұндай талдау элементтері жас балаларда көптеп кездеседі.

Біріктіру – бұл әрқилы бөлшектер, қасиеттермен әрекет қимылдарды тұтас бірлікке топтастыру. Біріктіру операциясы талдау әдістеріне қарама-қарсы. Бұл қызмет барысында жеке заттар мен құбылыстар күрделі, бүтін құбылысқа қатысы бар бөлшек, элементтер тобы ретінде қарастырылады.

Ой процесіндегі талдау мен біріктіру әрекеттері оқу жұмысында аса үлкен маңызға ие. Бала жекелеп талдау мен әріптерді тануға қол жеткізеді, ал кейін сол игерген әріптердің басын біріктіріп буын құрайды, буыннан сөз, сөзден – сөйлем, сөйлемдерді біріктіріп мәтін мазмұнын шығарады.

Салыстыру – әрқандай заттар мен құбылыстардың, не ойлардың бөліктері арасындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтарды білуге бағышталған ой әрекеті. Күнделікті тұрмыстық салыстырулар.

Логикалық ойлаудың ерекшелігі – қорытындылардың қисындылығы олардың шындыққа сай келуінде. Логикалық ойлауға түскен құбылыс түсіндіріледі, себептері мен салдары қатесіз анықталады. Ұғымдар арасындағы байланыстар мен қатынастар логикалық ойлау жолымен ашылады. Бұл байланыстар мен қатынастардың дұрыстығын теріске шығаруға болмайтыны пікірлерде көрсетіледі. Пікір дегеніміз – ойлау формасы, мұнда бір нәрсе мақұлданады, не теріске шығарылады. Бір немесе бірнеше пікірден жаңа пікір шығаратын ойлау формасы – ой қорытындылары деп аталады.

Математиканы оқытудың әрбір кезеңінде оқушылардың бағдарламалық материалды оқып үйренгендей қабылдауға терең де берік білімдеріне, іс-әрекеттеріне және дағдыларына, сонымен бірге, математиканы оқытудағы қызығушылығын дамытуға да байланысты болады. Сынып оқушылары бірдей емес. Олардың ішінде математиканы сүйіп оқитын, оған деген ынтасы зор оқушылар да бар. Оларды жеңіл, бірінғай жаттығулар орындау жалықтырады. Сондықтан белгілі бір ережені меңгеретін жаттығуларды орындағанда оларға қиынырақ тапсырмалар, міндетті емес тапсырмалар берілуі қажет. Қазіргі кезеңдегі мектеп математикасында әлі шешімдері табылмаған проблемалар аз емес. Соның бірі – оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамыту, кітапқа, оқуға, білім алуға деген құмарлықтарын арттыру. Осындай проблемаларды шешу мақсатында бастауыш сыныптан бастап логикалық есептерді шығару керек.

Оқу еңбегінің қаруы – ой. Логикалық жеке пікір мен өзіндік талдау біртұтас. Бұл талаптар ой мен іс-әрекеттің негізгі өзегі болып келеді. Ол үшін әр адам өз орынында еңбек өнімділігін арттырып қана қоймай, оның сапасын қлай өсіру керектігін ойластырғаны жөн.

Оқушылардың жеке ойлау қабілетін дамыту үшін олардың өзіндік күш қуаты мен сенімін арттыру керек. Қолынан келетін көп істердің мүмкіндіктеріне бағыт берген абзал. Оқушылардың білімді меңгеру үрдісі негізінен мына компоненттерден тұрады.

1. Қабылдау
2. Түсіну
3. Есте сақтау

4. Қорыту және жүйелеу.

Балалардың ойлауын дамыту туралы М.Жұмабаев былай деген:

«Ойлауды өркендету жолдары. Ойлау - жанның өте бір қиын, терең ісі. Жас балаға ойлау тым ауыр. Сондықтан тәрбиеші баланың ойлауын өркендеткенде, сақтықпен басқыштап іс істеу керек».

Логикалық жаттығуларды орындау баланың ақыл-ойын, қиялын, ой ұшқырлығын дамытады. Бұл оқушылардың түрлі мазмұнды есептерді шығаруда, есептің шартын құра білуге қалыптастырылады. Бір есептің бірнеше шешімдерін табуға жетелейді. Әрбір сабақ қызықты есептер мен аяқталып, логикалық есептер оқушылардың жас ерекшелігіне қарай күрделене түсуі қажет.

Логикалық зерттеу саласы – ойлау қабілеті. Демек адамның ойы – ғалымдардың зерттеу объектісі болып табылады. Сонда логиканың өзіндік ерекшелігі неде?

Ойлау формалары немесе логикалық формалар үшеу: ұғым, ой пікір және ой қорыту.

Психолого-педагогикалық ғылымда логикалық ойлауды бастауыш сыныптардан бастап кіргізу керек деген ұғым бар.

Балаларды логикалық ойлаудың тәсілдеріне үйрету керек: мұнысыз оқу материалын қабылдау мүмкін емес. Сондықтан да математикалық дайындық логикалық ойлау және көңіл бөлушілік дамуымен байланысты болуы керек.

Бұл ойлаудың түрі негізі жалпы ойлаудың үш формасын меңгеру шартымен ғана дамиды: көрнекі әсерлік, көрнекі мүсіндік және логикалық.

Алғашқыда 3-4 жаста көрнекі әсерлік ойлау күш алады. Бала перамидка жинағысы келеді, одан соң оны түзетіп қалауға тырысады.

5-6 жаста көрнекі-мүсіндік ойлау дамиды, бұл көріп тұрған заттардан керектісін таңдай білуді, бұл заттардың бір-бірімен, бөлшектерінің өзара байланысын, қатынасын анықтауға көмектеседі бала мектеп, дүкен ойындарын ойнайды, суреттерді үлкен қызығушылықпен қарастырады.

Кейін ойлаудың дамуы балада логиканың дами бастауына соғады. Бала талдауға, талқылауға, қарапайым заңдылықтарға, логика заңдылығына байланысты ой қорытындыларын жасауға үйренеді.

Оқушыларды логикалық ойлауға қалай үйретуге болады? Бастауыш сынып оқушыларын логикалық ойлауға үйретуге бола ма? Балаларға жас ерекшелігіне байланысты қандай қиындықтағы тапсырмалар беру керек?

Міне, осындай сұрақтар көптеген мұғалімдері мазалайды. Мұғалімнің басшылығымен балалар түрлі есептер мен тапсырмалар орындай отыра логикалық тәсілдері қолдануды үйренеді. Сабақта әр түрлі әдіс-тәсілдерді пайдалану арқылы оқушының ойлау қабілеті дамып, білімдері бекіп, ізденуге, өз жұмыстарының ойларын ортаға салуға дағдыланады да, сөз қорлары молаяды. Олар басқа пәнге қарағанда математика ойлау, есте сақтауын қажет етеді, қызығушылығы оянып, ой-өрісі дамып, алған білімдерін анықтайды. Оқыту процесінің басты компоненті – оқытудың мақсаты мен міндеті.

Мысалы: логикалық есептер

1. Сұрақтарға жауап беріңдер:

1. Екі сиырдың мүйізі – (4);

2. Бір мысықтың аяғы – (4);

3. Бес қойдың басы – (5);

4. Үш адамның қолы – (6);

5. Бес баланың аяғы – (10);

8 майшам жағылды, оның 2 сөніп қалды. Барлығы қанша майшам қалды? Ж: 8 майшам

4. Ыдыста 9 тоқаш, 3 өрік және 5 құрма бар. Ыдыста барлығы неше жеміс бар? Ж: Ыдыста 8 жеміс бар.

5. Менің атым – Гүлнұр. Менің інімнің бір әпкесі бар. Оның аты кім? Ж: Гүлнұр
6. Інісі 5 жаста, апасы 8 жаста. 10 жылдан кейін апасы інісінен неше жас үлкен болады? Ж: 3
7. Бес балаға бір алма себетте қалатындай етіп қалай бес алманы бөлу керек? Ж: бір балаға алманы себетпен беру керек
8. Бөлмедегі үстелдің жанында 6 орындық бар еді. Екеуін терезеге қарай жылжытты. Бөлмеде неше орындық болды? Ж: 6
9. Қарындасы 2-де болғанда, ағасы 5-те болды. Ағасы 8-ге келгенде қарындасы нешеде болады? Ж: 5
10. Бір әкенің 6 ұлы бар, әр ұлдың 1 қарындасы бар. Әкеде барлығы қанша бала бар? Ж: 7 бала
11. Қарағайда 40 апельсин пісті, олардың 10 түсті. Неше апельсин қарағайда қалды? Ж: Ыдыста алма жоқ
12. Математикалық жұмбақтар.
1. Өз үлкен жануар, Үстінде екі тауы бар. (түйе)
2. Мың найзалы жалғыз батыр, Жауларына алғызбай тұр. (кірпі)
3. Тышқаннан басқа батпаған, Бір шланг, төрт баған. (піл)
4. Айқасқан екі таяқ, Тұрады жоқты сұрап. Бұл не? (х-икс)
5. Бүкірейген сызық, Әй, көнбейтін бір бұзық. (сұрақ белгісі)
6. Қос мықынын тіреніп, Тұрады ылғи шіреніп. (Ф әрпі)
13. Математикалық жаңылтпаштар.
- а/ Көрмеген үш қыс, Ұшқыш. Құшақтап қыс, құш, Құш, қыс.
- ә/ Үш кіші ішік піштім, Бес кіші ішік піштім, Неше кіші ішік піштім?
- б/ Есет атам ет асатар, Ет асатса бес асатар.
14. Екі қыстақтың арасы 10 шақырым. Осы екі ортаға бір адам жолаушылап шығады. Оның өзі нағыз қырсықтың қырсығы екен. Ол күніне екі шақырым алға жүріп, бір шақырым кейін қайтыпты. Осы қырсық адам екінші ауылға қанша күнде жетер екен?
- 9 күн. Себебі, ол 8 шақырымды 8 күнде, қалған екі шақырымды 9-шы күні жүріп өтеді.
15. Үш ағайынды. Арман, Аян, Абзал ағайынды үшеуі әртүрлі сыныпта оқиды. Абзал Арманнан, ал Аян Абзалдан кіші емес. Бұл үйдің үлкені кім? Аян
16. Көшедегі жаяу жүргінші өтпесі жолақтап ақпен боялған. Егер олардың арасында 30 боялмаған жолақ болса, ақ жолақтар саны қанша болған. Жауабы: 30

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

Рахыметжан А.

*Қарағанды қаласы, Бұқар Жырау ауданы,
Киров орта мектебі, қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі*

Тәуелсіз Қазақстанның тірегі мықты болуы үшін ең алдымен ұрпақ тағдырын ойлау керек. Осы орайда Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың: «Еліміздің ертеңі – бүгінгі жас ұрпақтың қолында. Жас ұрпақтың тағдыры – ұстаздардың қолында» деген қанатты сөзі еріксіз ойға оралады. Бала тәрбиесіне, оның білім алуына салғырт қарау - баланың тағдырына ғана емес, қоғамымыздың өркендеуіне жауапсыздықпен қарау деген сөз. Шәкірттерге терең де тиянақты білім беруде жаңа инновациялық технология ларды меңгеріп, құзыреттілігін дамытып, өз тәжірибесінде шеберлікпен қолдану – барша педагогтардың міндеті.

Кез-келген инновациялық үрдістің нысаны – оқушы десек, қазіргі ұрпақ тәрбиесіндегі басты мәселе – тұлғаны рухани дамыту. Рухани даму – тұлғаны

қалыптастырудың өзегі және ол адамның тәндік, жандық, рухтық сипатының біртұтас үйлесімділікте дамуы. Даму күрделі, қозғалмалы үрдіс болғандықтан, тәрбие арқылы ұрпақтар тәжірибесі сабақтасады. Ал нәтижелі тәрбие - тұлғаны дамытады. Білім беру – қоғамда адамды дамыту жайын арнайы ұйымдастыратын жүйе. Оқыту – мұғалім мен оқушы арасындағы қатынастар арқылы ұрпақтар тәрбиесін беретін «алтын» үдеріс.

Оқыту принциптерін теориялық және практикалық бағытта алып қарайтын болсақ, оны жүзеге асыру сабақ мақсатымен, мазмұнымен, әдіс-тәсілімен, ұйымдастыруымен, өзара ынтымақтастық әрекеттермен тығыз байланысты.

Білім беру үрдісін ақпараттандыру – жаңа инновациялық әдістер мен оқыту технологияларын қолдану арқылы, дамыта оқыту, дара тұлғаны бағыттап оқыту мақсаттарын жүзеге асыра отырып, оқу- тәрбие үрдісінің барлық деңгейлерінің тиімділігі мен сапасын жоғарлатуды көздейді. Бүгінгі күннің талабына сай білім саласында жаңа технологиялар қолданудың маңызы зор.

Заман талабына сай білім беру оқушылардың адамгершілік, интеллектуалдық дамуының жоғары деңгейі мен білімін қамтамасыз етуге бағытталған оқытудың үздіксіз үрдісі десек, оның тиімділігі мен сапасын арттыру мұғалімнен оқу процесінің ғылыми теорияға негізделген және оқушының қабілеті мен бейіміне негізделген оқытудың таңдамалы әдістеріне көшуді талап етеді. Ондағы негізгі мақсат оқушыға сапалы білім беру болып табылады. Бүгінгі таңда жас ұрпаққа кезкелген пәнді ұғындырудың тиімді жолы - жаңа технология негіздері болып табылады.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда жаңа технологияларды пайдалану мұғалім үшін қандай маңызды болса, оқушы үшін одан да маңызды. Жаңа технологиялар оқушылардың білім сапасын арттыруға, өздігінен жұмыс істеу мүмкіндігін молайтуға көп көмегін тигізеді.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев көрсеткендей, Қазақстанның болашағы қазақ тілінің дамуына, тағдырына тікелей байланысты. Сондықтан да мемлекеттік тілдің оқытылу жағдайына көп көңіл бөлініп отыр. Осы тұрғыда жаңа технологияларды қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында кеңінен пайдаланамыз.

Соңғы жылдары оқытудың жаңа технологиялары білім беру саласында кеңінен қолданылып келеді. Олардың ішінде отандық әдіскер ғалымдар жасақтаған «Модульдік оқыту технологиясы» (М.Жанпейісова), «Деңгейлік тапсырмалар» (Ж.Қараев), әсіресе қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарына арналған «Сатылай кешенді талдау» (Н.Оразақынова) т.б. технологиялары мұғалімдердің қызығушылығын арттырып, оқу үдерістеріне кеңінен ендірілуде. Мұндай әдіс-тәсілдер мен оқытудың жаңа технологиялары туралы арнайы еңбектер мен ғылыми-әдістемелік тұрғыдан баяндайтын құралдар, түрлі курстар мен білім сатысы оқулары арқылы мұғалімдердің әдіскерлік шеберліктерін ұштауларына мүмкіндіктер мол. Сондықтан түпкі нәтижені таңдаудың, оны мақсатқа сай ұйымдастыра білудің маңызы зор. Оқыту әдістерінің кез келген түрін белсенді әрекетке айналдыру – мұғалімнің әдіскерлік шеберлігі мен шығармашылық ізденісіне байланысты болмақ. Оқыту әрекетінде жеке, топтық, ұжымдық жұмыстарды оқу мазмұны мен мақсатқа сәйкес, үйлесімді түрде жүргізудің қажеттілігі осыдан туындайды.

Қазіргі заманның әлеуметтік экономикалық жағдайында оқушылардың білім деңгейін көтеру белгілі бір дәрежеде жеке тұлғаның өзін – өзі жан – жақты танып білуі мен қалыптасуына жағдай жасауға бағытталған. Осыған орай оқушылардың білімін тереңдету мақсатында колледжімізде жаңа технологиялық бағдарламалар қосылуда.

Бүгінгі оқыту жүйесінде әртүрлі жаңа технологияларды пайдалану тәжірибеге еніп, нәтижелер беруде. Әрбір сабақта оқытудың тиімді әдіс – тәсілдерін енгізіп жүрсе, білім сапасына елеулі әсер етеді. Кез келген сабақты қызықты өткізу үшін әрбір ұстаз жаңалыққа ұмтылып, ізденіс үстінде болғаны абзал.

Сабақ барысында бір ғана тәсілмен шектелмей, өз сабақтарында қазіргі таңдағы инновациялық технологияларды оқушылардың жас ерекшеліктеріне байланысты таңдап қолданамын. Атап айтсақ, модульдік технология, сын тұрғысынан ойлау, тірек- сызба,

дамыта оқыту, деңгейлеп-саралап оқыту т.б. Мен үшін әрбір сабаққа жаңалықтарды, озық тәжірибелерді пайдалану үлкен жетістіктерге жетелейді. Өзімнің әрбір сабағымда озық технологияларды пайдалану жақсы нәтижелер бергенін көрудемін. Кез келген сабағымда тақырып бойынша жаңалықтармен таныстыру арқылы бастау дәстүрге айналды. Қызығушылықты арттыру арқылы сабақты бастау сол сабақтың аяғына дейін қызық өтуіне себеп. Мен қызмет етіп жүрген Маңғыстау гуманитарлық колледжі біренеше мамандық бойынша мамандарды дайындайды. Сондықтан мектеп қабырғасынан келген оқушыларды (мемлекеттік тілде оқымайтын топтар үшін) қазақ тілі сабағында өз мамандықтарына бейімдей оқыту, тіл үйрету – бұл оқытушының міндеті. Мен көп жылдан бері мемлекеттік тілде оқымайтын топтарда қазақ тілі, қазақ әдебиеті, мемлекеттік тілде іс қағаздарын жүргізу пәндері бойынша дәріс беріп келемін. Соңғы екі жылдан бері қазақ тілді топтарда тіл біліміне кіріспе, қазіргі қазақ тілі пәндерін жүргіземін. Әр түрлі әдістерді сабағымда қолданып тиімді – тиімсіз жақтарын зерттеп, ізденіп жүрмін.

Қазақ тілі пәнін оқытуда жаңа технологиялардың элементтерін қолдана отырып, деңгейлеп оқыту технологиясына ерекше көңіл бөлемін. Өйткені, бұл технология баланың жеке мүмкіндігіне бағытталған. Ғалымдар Л.Выготский, В.Давыдов, Д.Эльконин т.б. осыны түбегейлі зерттеп, оқыту мен даму арасындағы тығыз байланысты анықтаған.

Сабақ барысында қандай оқушы болмасын І деңгей тапсырмасын орындайды, Әрбір оқушы І деңгей тапсырмасын орындауға міндетті және одан жоғары деңгейдің тапсырмаларын орындауға құқылы.

Деңгейлеп – саралап оқытудың тағы басты қажеттілігі, оқушыны өз бетімен ізденуге үйрету, олардың шығармашылық бейімділіктері мен икемділіктерін дамыту.

Жеке тұлғаның қалыптасып, ой–өрісінің дамуы, белсенділігіні, білім алу қажеттілігі, оны өмірде іс–тәжірибеде қолдану, шығармашылық міндеттерді ойдағыдай шешудің негізгі құралының бірі – оқушылардың өзіндік жұмысы болып табылады.

Деңгейлеп–саралап оқытудың және бір бағыты – тәрбиелік. «Адамға ең бірінші білім емес, тәрбие берілуі тиіс. Тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы», деп Әбу – Насыр әл–Фараби айтқан.

Қазіргі педагогикада пайдаланып жүрген технологиялардың бірі және бірегейі – модульдік оқыту технологиясы. Бұл технология қазіргі қазақ тілі пәнін оқытудағы тиімді әдіс болып саналады. Студенттер мектеп қабырғасында меңгерген білімдерін колледжде одан әрі ғылыми–практикалық түрде дамытады. Осы мақсаттың орындалу жолында тілдік материалдарды модульдік жолмен ұсыну уақытты да үнемдейді, әрі студенттердің практикалық, лабораториялық жолмен жұмыс істеу дағдысын жетілдіреді. Олар түрлі тараулар мен тақырыптар бойынша дайындалған тірек кестелерімен, текстпен, басқа да ізденімпаздық, шығармашылық бағытта орындалатын жұмыс түрлерімен өздерінің іскерлік дағдыларын қалыптастыра алады.

Осы орайда қазіргі қазақ тілі, тіл біліміне кіріспе пәндері бойынша шығармашылық жұмыс түрлерін көбірек ұсыну, ойын түрлерін беру, оны кейін практикалық тұрғыда қолдана білуге үйрету жұмыстары өз нәтижесін беріп келеді.

Әсіресе, оқу сабақтарында модульдік оқыту технологиялары бойынша ұйымдастырылған ойын түрлерін сөйлесу бөлімінде шебер ұйымдастыра білу студенттерді шығармашылыққа, ізденімпаздыққа жетелейді.

Жаңа әрі пайдалы ізденістердің бірі қазақ тілі мен әдебиеті сабағында қолданылыпжүрген әдістердің бірі – «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлау» технологиясы. Бұл технология 18 елдің тәжірибесіне енгізілген. Бұл технология оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады, ойлау белсенділігін, тапқырлығын, өзіне деген сенімділігін, іскерлік дағдысын қалыптастырады. Сыни тұрғысынан ойлау технологиясы ыойынша сабақ құрылымы қызығушылықты ояту, мағынаны ажырату, ой толғаныс кезеңдерінен тұрып, әр кезеңдегі тәрбиелік және оқу мақсаттары әр түрлі стратегияларды қолдана отырып, алға мақсат қою, мәселені зерттеу, жауап іздеу, оқушылардың өз ойларын ашық айта білуге тәрбиелейді.

Жалпы айтқанда, «Оқу мен жазуды сын тұрғысынан ойлау» стратегиясы сабақты жоспарлауда өте тиімді. Мұнда оқушының ойы шындалып, өз даму деңгейіне сай жетістіктерге жетуге болады. Сын тұрғысынан ойлау жобасы мынадай үш құрылымнан тұрады:

- қызығушылықты ояту;
- мағынаны тану;
- ой толғаныс.

Бұл технологияда бұрынғы білім мен жаңа ұғым ұштастырылады. Соңғы кезеңде оқушы өз шығармашылық қабілетін таныта алады.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында жаңа технологияларды қолдану арқылы оқушылардың таным белсенділігін арттыру, қазіргі қоғам талабына сай ой-өрісін дамыту, шығармашылығын кеңейту, дамыту, терең білімді, бәсекеге қабілетті тұлғаны жасау, заман сұранысына сай ізденімпаз тұлғаны қалыптастыру. Қорыта айтқанда, оқыту процесінің нәтижелі болуы оқытушының сабақ беру шеберлігіне, сабағын қызығушылықты жүргізіп, зейін қойдыра білуіне, оқушылардың өздігінен білім алуға үйренуіне байланысты. Қандай да болмасын жаңа әдіс-тәсілдер әрбір оқушының өз бетімен оқып үйренуіне сенімін ұялатып, шығармашылықпен жұмыс істеуіне, қорытынды жасай алуына, сөйлеу мәдениетінің өсуіне ықпал етеді, білім сапасын арттырады. Оқыту технологияларын сабақта қолдану оқушылардың білім сапасын арттырып қана қоймайды, олардың жеке тұлға ретінде қалыптасуына әсерін тигізеді. Жаңа әдіс-тәсілдерді мән-мағыналарына, ерекшеліктеріне қарай таңдап қолдана білсек, балаға білім беруде ұтарымыз анық.

Сондықтан оқытушы үшін сабақтың жүргізілу жүйесін жетілдіріп, оқу – тәрбие жұмыстарын жүйелеп, сапасы мен тиімділігін арттырып, өзгерістер енгізуге барлық күш – жігерін жұмсауы тиіс.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Садуова Ж.Н. Жаңа педагогикалық технологиялар арқылы болашақ мұғалімдердің кәсіби бағыттылығын қалыптастыру
2. «Қазақ тілі мен әдебиеті» журналы 2012ж.
3. Бұзаубақова К.Ж. «Жаңа педагогикалық технологиялар» Тараз 2003ж.
4. Орта білім берудің мазмұны: Дәстүрлер мен өзгерістері халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция мақалаларының жинағы. Астана 2012ж.

БАСТАУЫШ МЕКТЕП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШЕБЕРЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Сапарбекова М.С., Әбдіганнар Ж.С.

Е.А.Бөкетов ат. ҚарМУ, БОПмӘ-31 топ студенттері

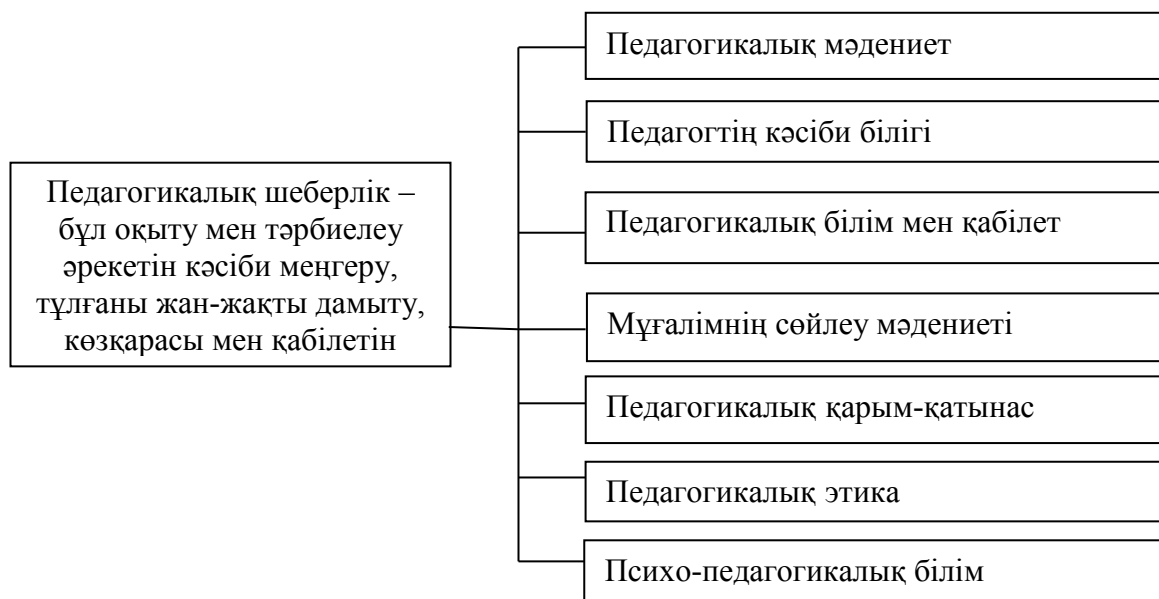
Ғылыми жетекшісі Айдарбекова К.А., п.ғ.м., аға оқытушы

Заман ағысына сай біліммен қаруланған ой-өрісі жоғары, зерделі, жан-жақты дамыған маман – уақыт талабы. Осыған орай, жаңа ғасырдың жеке тұлғасын қалыптастыруда тәрбие мен білімнің қайнар бұлағы мектепке зор сенім артуы ұстаз қауымына үлкен міндеттер жүктейді. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев: «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан ұстаздарға жүктелер міндет ауыр» – деген болатын [1].

Сондықтан да бүгінгі мектеп мұғалімдерінің бойында педагогикалық шеберліктің көрініс табуы, мектеп оқушыларының терең білім алуының бірден бір факторы екені даусыз.

Жалпы бастауыш мектеп мұғалімдерінің педагогикалық шеберлігінің мазмұны көптеген ауқымды талаптарды қамтиды. «Мұғалімдер – қоғамның ең білімді, ең отаншыл, білгілеріңіз келсе, «ең сынампаз» бөлігі болып табылады», – деп Елбасымыз бекер айтпаса керек. Сондықтан да бүгінгі таңда тәуелсіз елімізге білікті маман, өз ісінің шебері қажет. Ал педагогикалық шеберліктің негізі неде?

Педагогикалық шеберлік – мұғалімге оқу–тәрбие процесін ұйымдастыруда қажетті кәсіби білім, білік және дағдылардың жиынтығы. Педагогикалық шеберліктің негізі жоғары оқу орнында қалыптасады. Оның мазмұнына:

1. кәсіби педагогикалық білім;
2. Шығармашылық тәжірибе;
3. Тұлғалық қасиеттері;
4. Кәсіби педагогикалық бағыты енеді.

Кесте 1. А.С.Макаренко бойынша мұғалімнің педагогикалық шеберлігі мен кәсіби қабілеттілігінің өзара байланысы [2].

Педагогикалық шеберліктің нәтижесі ретінде мұғалімнің шығармашылығы, жеке тәжірибесі және оның жариялылығы болып табылады. Мұғалімнің педагогикалық шеберлігі мен кәсіби қабілеттілігінің өзара байланысын А.С.Макаренко педагогикалық шеберліктің туа біткен ерекшеліктері, қасиеттері арқылы белгіленетінін жокқа шығара отырып, ол оның кәсіби қабілеттілік деңгейіне байланысты екендігін көрсетті. Оның айтуынша, іскерлікке, педагогикалық біліктілікке негізделетін педагогикалық шеберлік – бұл тәрбие процесін білу, оны құру, қозғалысқа түсіру. Педагогикалық шеберлікті меңгеруге әрбір педагогтың жеке практикалық тәжірибесі мен еңбектенуі нәтижесінде қол жеткізуіне болады [2].

Шебер педагог – бұл жоғары мәдениетті, өз ісінің шебері, оқыту мен тәрбиелеу әдістемесін білетін, психологиялық білімі бар, сонымен қатар әр түрлі ғылым саласынан хабардар маман.

Педагогикалық шеберліктің негізі – балалардың өз еркімен дамуына жол ашу, оқу–тәрбие процесінде оқушылармен педагогикалық ынтымақтастықтар, жұмыс атқарудың формаларын, әдістерін дамыту, шәкірттерге деген қамқорлық пен сүйіспеншілікті арттыру педагогикалық шеберліктерінің басты сипаты болып табылады [3].

Болашақ бастауыш сынып мұғалімінің педагогикалық мамандыққа өзін-өзі бағыттап, жұмысты ұйымдастыруы педагогикалық шеберлік негіздерін білумен шарттас. Бұл саланы зерттеуші ғалымдардың пікірінше педагогикалық шеберлік мынадай жүйелерге бөлінеді:

- педагогтық іс–әрекеттегі гуманистік бағыттылық;
- кәсіптік білім, білгірлік;
- педагогикалық іс–әрекетке бейімділік;
- педагогтың іс–әрекеттік техникасы.

Педагогтық іс–әрекеттегі гуманистік бағыттылық – тәрбиешілердің, мұғалімдердің балаларға адамгершілік–ізгілік қарым–қатынас орнату жағынан жетіле түсуін қажет етеді. Гуманистік бағыттылық жүйесі – педагогтардың балалармен ынтымақтастық, демократтық бағыттағы ізгілі адамгершілік, сүйіспеншілік қатынас орнату стратегиясы мен тактикасының болуын қажет етеді.

Л.Н.Толстой былай деген болатын: «Егер мұғалім өзінің балаларға деген сүйіспеншілігін педагогикалық іс–әрекетпен жалғастыра білсе, ол жетілген мұғалім».

Педагогикалық кәсіптік шеберліктің фундаменттік негізі – кәсіптік білім. Мұғалімнің кәсіптік білгірлігі – біріншіден, өзі оқытатын пәнін терең, негіздей білуге негізделсе, екіншіден, сол пәнді оқып тани білетін оқушыларға арналады.

Мұғалімдік шеберлікке баулу-жалпы мұғалімдік мамандыққа баулып тәрбиелеудің орталық біріктіру аспектісі болуға тиіс.

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдеріне педагогикалық шеберлік негіздері курсын оқып-үйретуде төмендегідей принциптер басшылыққа алынса, нәтиже соғұрлым мол болады:

- тұтастық қатынастар жасау принциптерін басшылыққа алу, яғни теориялық мәселелерді практикамен ұштастырып таныту, оқылған материалды дискуссия ретінде талқылау, жаттықтыру, ойлау операциясын белсендіру, сызба, конспект, тезис құру, т.б.
- белсенді қатынас жасау принципі (комуникация) түрлі ойындар ұйымдастыру, демонстрация, жарыс, фрагменттеу, сабақ ұйымдастыру барысына студенттердің өздерін тарту.
- жеке пәндерді оқып үйрену барысында оны шығармашылық меңгеру;
- аспектілік қатынас-мамандыққа бағыттау, педагогикалық шеберлік негізін бағыттау;
- білім және дағды байланысы принципі, практикалық тапсырыс, базалық мектептермен жиі байланыс.

Мұғалімнің шеберлігі – алдындағы оқушының даму деңгейін, оның әрбір кезінде өсуін бақылап отыруы керек. Сол даму кезінде оқушыны бағыттап оны әрі өсуі, даму жағдайларын бағыттап отыру қажет. Оқушының дамуын екі деңгейде тануға болады: бірінші кезеңінде неге бейім, оның сол бағытта әрекетін білу керек. Екіншіден-потенциалдық даму мүмкіндіктерін білу керек [4].

Кесте 2. Педагогикалық шеберліктің элементтері

Гуманистік бағытталғандығы	Кәсіптік білімдері	Педагогикалық қабілеттері	Педагогикалық техника
Қызығушылығы Құндылықтары Мұраттары	Өз пәнін, оны оқытудың әдістемесін, педагогиканы, психологияны білу	<i>Коммуникативтілігі:</i> адамға деген оң қатынасы, тілектестігі, перцептивтілігі, кәсіптік байқағыштығы, педагогикалық интуициясы. <i>Динамизмі:</i> еріктік әрекетке, логикалық сендіруге қабілеттілігі.	Өзін-өзі басқара білу іскерлігі, өзара әрекет жасау іскерлігі

		Эмоционалдық орнықтылығы: өзін-өзі меңгеруі, оптимистік болжау. Креативтілігі: шығармашылыққа қабілеті	

Педагогикалық шеберлік негіздерін оқып үйренуде мына принциптер басшылыққа алынады:

- тұтастық қатынас жасау принципін басшылыққа алу, теориялық мәселелерді практикамен ұштастырып таныту, оқыған материалды дискуссия ретінде талқылау, жаттықтыру, ойлау операциясын белсендіру т.б.

- белсенді қарым-қатынас жасау принципі түрлі ойындар ұйымдастыру, демонстрация, жарыс;

- жеке пәндерді оқытудағы үйрену барысында оны шығармашылықпен меңгеру;

- білім және дағды байланысы принципі, практикалық тапсырыс, базалық мектептермен жиі байланыс.

Педагогикалық ықпал етіп, эстетикалық сезім тудыратын құралдардың ішінде халық мұралары, ұлттық салт-сана, ұлттық мәдениет, өлең, жыр, ою-өрнек т.б. оқушыларға эстетикалық сезім тудыратын негізгі көздері болып табылады.

Жалпы бала жаны жаңалыққа құмар, білмегенін білгісі келіп, белгісіз нәрсені ашуға тырысатын болғандықтан, бастауыш сыныптан бастап мектеп мұғалімдері олардың осы талпынысын дамытуға көңіл бөлуі тиіс. Оқушылардың сүйіспеншілігін арттыру мақсатында сабақ барысында тиімді әдіс-тәсілдерді енгізіп, күнделікті өтілетін әрбір сабақты ұтымды ұйымдастыра білу - мұғалімнің басты міндеті екені белгілі. Мұндай жағдайда мұғалімнің шеберлігі, ұйымдастырушылық қабілеті үлкен рөл атқарады.

Қорыта келгенде, оқу процесінің жаңаруына қажетті шарт кез-келген педагогикалық жүйенің басты тұлғасы болып табылатын мектеп мұғалімдері мен жоғары оқу орындары оқытушыларының педагогикалық шеберлігін арттыру арқылы үлкен нәтижелерге қол жеткізуге болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан 2050 бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Қазақстан халқына Жолдауы. Астана. 2013ж
2. Жүсіпова Ж.А. Педагогикалық шеберлік: Оқулық. Алматы: Экономика, 2011.
3. Н. Берікұлы. Педагогика. Оқу құралы, 2004.
4. Рыданова И.И. Основы педагогики и общения. Мн.:Беларуская наука, 1998

БАЛАНЫҢ МЕКТЕПТЕГІ ОҚУҒА БЕЙІМДЕЛУ МӘСЕЛЕСІ

*Серік А. «Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының
2 курс студенті*

(Ғылыми жетекшісі: п.ғ.к., доцент Бейсенбекова Г.Б.)

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Баланың мектептегі оқуға бейімделу мәселесі Коломинский Я.Л., Панько Е.А., Чуткина Г.М., Венгер Л.А., Мухина В.С. т.б. ғалымдардың зерттеулерінде орын алды.

Мектептегі оқудың басталуы - бала өмірінде физиологиялық және әлеуметтік-психологиялық негіздегі сияқты жауапты және қиын кезеңдердің бірі. Адам өмірінің және

әрекетінің жаңа шарттары ғана емес - бұл жаңа байланыс, жаңа қарым-қатынас, жаңа міндеттер. Бұл кезде баланың барлық өмірі өзгереді: барлығы мектеп ісіне, мектепке, оқуға бағынады. Балалар үшін ынталы, қызу кезең, себебі, мектеп оның алдына алғашқы күннен бастап, оның тәжірибесімен байланысты емес міндеттер қояды, физикалық және интеллектуалдық күшті талап етеді.

Мектептегі оқудың алғашқы кезінде барлық балаларда төмендегілер байқалады: әрекетінің қозуы немесе тежелуі, тәбетінің төмендеуі, ұйқысының бұзылуы, ашуланшақтық, шаршау. Бұл бала ағзасының күнделікті өмір жағдайынан біртіндеп жаңа жағдайға енуінің заңды реакциясы болып табылады[1].

Бейімделу - ағза функцияларының, құрылысының, оның органдарының және клеткаларының орта жағайына ыңғайлануы, бейімделуі.

Баланың мектепке бейімделуі жылдам өтпейді: ол үшін, яғни мектепке толығымен үйренуі үшін бір күн, бір апта талап етілмейді. Бұл барлық ағза жүйелерінің маңызды ширақтылығымен байланысты ұзақ өтетін үрдіс. (М.М.Безруков - 5-6 апта, И.В.Дубровин - 4-7 апта, Н.В.Самоукин - 3 ай-1,5 жыл).

Бейімделу – баланың ол үшін жаңа болып табылатын мектеп өміріне, талаптар мен қадағалаудың жаңа жүйесіне, жаңа ұжымға енуінің көп факторлы үрдісі. Баланың мектепке бейімделуіне жағымды және жағымсыз түрде не әсер ете алады? Баланың мектепке бейімделуіне келесілер әсер етеді:

Бейімделуге әсер ететін факторлар

Жағымды	Жағымсыз
Жағдайын адекватты түрде бағалау	Отбасындағы тәрбиенің дұрыс емес тәсілдері
Ойыннан әрекетке көшудің өз уақытылы болуы	Мектептегі оқуға функционалды түрде дайын болмау
Отбасындағы тәрбиенің дұрыс тәсілдері	Ересектермен қарым-қатынаспен қанағаттанбаушылық
Баланың құрдастар тобындағы әлеуметтік жағдайының қолайлы болуы	Құрдастар тобындағы әлеуметтік жағдайын адекватсыз қабылдау

Әрине, баланың мектепке бейімделуі бірден болмайды. Мектепте толығымен меңгеруіне бір күн немесе бір апта жеткіліксіз. Бейімделу ұзақ мерзімді қажет етеді. Бала өміріндегі бұл мерзімнің бала өміріндегі өзгерістерінің психологиясы мен мінездемесін Р.С.Немов дамудың әлеуметтік жағдайы мен ішкі позициясының түсініктерімен байланыстыру қажеттігін ұсынды. Сонымен қатар, ғалымдар М.М.Безруких, С.П.Ефимова баланың мектепке бейімделуін ұзақ мерзімдегі үрдіс ретінде қарастырып, оны әлеуметтік-психологиялық және физиологиялық жақтарын сипаттады.

Олардың көзқарасынша, баланың өмірінің өзгеруі: барлығы мектепке бағынады, мектеп жұмысына, сабаққа көп уақыты кетеді. Бұл өте қысымды кезеңдер. Себебі мектеп алғашқы күннен бастап өзінің талаптарын қояды[2].

Баланың мектепке бейімделуіне негізгі үш жақты қиындық әсер етеді:

Біріншісі: мектептің жаңа күн тәртібі – ерте ұйқыдан тұру, тыныш отыру, сабақтан қалуға болмайды, дер кезінде сабақта орындау және т.б. Мұндай дағдылар балада бұрын қалыптаспағандықтан олар шамадан тыс шаршайды, сабақтан қалыңысы келіп тұрады, мазасызданады және т.б. Көбіне алты-жеті жастағы балаларда өзіндік әдетердің қалыптасуының алғышарттары қалыптаса бастағандықтан кейбір жаңа құбылыстарға бейімделу қиынға соғады. Ең бастысы мұғалім мен ата-ана осы жағдайларды дұрыс ескергендері маңызды.

Екіншісі: баланың мектеп мұғалімімен, құрбыларымен және отбасымен өзара қатынасына байланысты туындаған мінез-құлықтар. Жай ғана мейірімділіктен мұғалім

өзінің авторитарлық стилі талап етушілік, қаталдық, мінез құлықта қажетті әрекеттердің орындалуын талап етуші болып көрінеді. Ол үнемі баланың жұмысын бағалап отырады. Кей жағдайда бала өзін құл ретінде сезуге дейін барады. Нәтижесінде кейбір балалар жасқаншақ немесе мектепте мүлдем басқаша қылық көрсетеді.

Кейбір балалар жаңа ортада өздерін дұрыс меңгере алмай, басқа балалармен танысуы бірден болмағандықтан, өзін жалғыз сезінеді. Тәжірибелі мұғалім барлық балаларға бірдей талап қояды, бірақ әр баланы жеке-жеке қадағалайды. Бала мектепке келгеннен соң оның үйдегі орны да өзгереді. Оның міндеттері де және құқықтары да жаңаша құрылады. Мысалы оның сабақ орындауына ерекше, бөлек уақыт қажет болғандықтан үлкендер оның күн тәртібімен санасады.

Үшінші түріне балалар оқу жылының ортасына қарай сезінеді. Олар басында мектепке бірден жүгіріп, уақытынан ерте баратын болса, кейіннен ересектердің ықпалымен ғана барады. Өздерінің әрбір алған бағасына қуанып, сабақты қызығушылықпен орындаса осы кезеңде ол төмендейді және бәрі бірлікке ауысады. Мұғалімдер бұл кезеңде баламен сыртқы жағдайларына да әсер ететін тапсырмалар береді.

Балалардың мектептік өмірге бейімделуінде оның жеке басының қасиеттерін зерттеуде, онымен жүргізілетін жұмыстардың әдіс-тәсілдерін іріктеу үлкен маңыздылықты талап етеді. Бала бойындағы алғашқыда байқалмаған қасиет екінші күні байқалып отырады.

Сондай-ақ, мамандар баланың мектепке физиологиялық бейімделуінің үш кезеңін бөліп көрсетеді [3].

Бірінші кезең - бағдарлану жүйелі оқытудың басталуымен байланысты, барлық кешенге жаңаша әсер етуге, қарқынды реакциялардың және ағзаның барлық жүйелерінің маңызды қозуымен жауап беруі. Бұл «физиологиялық толқын» ұзаққа созылады (2-3 апта). Бұл кезеңде бала өз мүмкіндігінің шегінде жұмыс істейді. Сондықтан оқудың алғашқы аптасында балалардың салмағының төмендеуі, ұйқысының бұзылуы, бас ауруы байқалады.

Екінші кезең - тұрақсыз бейімделу. Мұнда бала ағзасы бұл әсерлерге қандай да бір тиімді реакциялар нұсқаларын іздеп, табады. Бірінші кезеңде ағза ресурстарын үнемдеу туралы сөз болмайды: ағза не бар соның бәрін жоғалтады, ол кейде «үнемдейді»: сондықтан мұғалім бұл кезеңде әрбір бала ағзасы қандай жоғары «бағаға» өлшенетінін білу керек.

Үшінші кезең - тұрақты бейімделуге қатысты кезең. Мұнда ағза мектеп жүктемесіне әсер ететін, барлық жүйелердің аз мөлшерде күшін талап ететін қажетті нұсқаларды табады. Осыларға қатысты, барлық педагогикалық үрдісті әр баланың денсаулығына зиян келтірмейтін етіп, құру қажет.

Бейімделу үрдісінің табысты болуы, көбіне баланың денсаулық жағдайымен анықталады, сондықтан мектепке бейімделу мәселесімен ертеден дәрігерлер айналысады. «мектеп стрессі», «мектеп үрейі», «мектептік қорқыныш» жөнінде дәрігерлер 50-жылдардан бастап сөз қозғап және бұл құбылыс жоғалмайды, жылдан-жылға үлкен қиыншылықпен пайда болатынын көрсетті.

«Мектеп стрессі» - бұл психикалық күйінің бұзылуы. Баланы қарапайым өмірден алшақтатып, қалыпты жағдайының жылдам бұзылуына әкеледі және балаға оқу жүктемесін табысты орындауына жол бермейді.

Қалыпты жағдайына, өмірдің өзгерген шартына байланысты мектепке бейімделу әр түрлі жүреді. Балалар тобын жеңіл бейімделу, орташа ауыртпашылықты бейімделу, ауыр, қиын бейімделу деп бөледі.

Жеңіл бейімделуде бала ағзасының функционалды жүйесі жағдайы бірінші тоқсан мерзімінде дұрысталады. Орташа ауыртпашылықты бейімделуде денсаулығының және көңіл-күйінің бұзылуы бірінші жарты жылдықта байқалуы мүмкін. Кейбір балаларда

мектепке бейімделу ауыр, қиын өтеді. Мұнда денсаулығының бұзылуы оқу жылының басынан аяғына дейін созылады.

Жеңіл және орташа бейімделуді бала ағзасының, өмірдің өзгерген шартына заңды реакция деп есептеуге болады. Бейімделудің ауыр өтуі балалардың ағзасы үшін оқу тәртібі және оқу жүктемесі аса ауыр болуымен сипатталады. Өз кезегінде, бейімделу үрдісінің ұзақтығы баланың денсаулық жағдайына, жүйелі оқудың басталуына тәуелді.

Қорыта келгенде, бейімделу кезеңнің сұрағын оқып білу бойыша жұмыс нақты баламен жұмыс стратегиясын анықтайтын, мектептегі оқуға баланың бейімделуі бағдарлама бойынша өтеді. Бейімделу үрдісін жақсартуын қамтамасыз ету бойынша мектептерде психологтардың, мұғалімдердің, ата-аналардың біріккен ісі арқылы жүзеге асады.

Баланың мектепке бейімделуіне байланысты мұғалім мен ата-аналардың маңызды көңіл аударатын негізгі шарттары:

- Баланың тәртібін сабақ үстінде және сабақтан тыс кезеңде бақылау.
- Баланы, оны не қызықтырады және жақсы көретін сабақтары жөнінде әңгімелесу.
- Бала жөнінде достарымен, ата – анасымен әңгіме жүргізу.
- Бала мектепке үлкен қызығушылықпен келеді, ең негізгі шарт бала бойындағы қызығушылықты жоғалтып алмау.
- Бала бойындағы қиындықтарды дер кезінде анықтап, түзету жұмыстарын жүргізу.
- Балаларды қанағаттандыратын эмоционалдық жағымды өзара қарым-қатынас жүйелерін (кұрбыларымен, мұғалімдермен, ата - аналарымен) қалыптастыру.

Әдебиеттер:

1. Бейсенбекова Г.Б. Кіші жастағы оқушы тұлғасының психологиялық-педагогикалық диагностикасы. Қарағанды: Санат-Полиграфиясы, 2008.- 126 б.
2. http://www.rusnauka.com/5_SVMN_2013/Psihologia/7_129321.doc.htm
3. Карманова Ж. А., Абылайхан С.М. Бастауыш мектеп оқушысы психологиясының ерекшеліктері. Қарағанды: ҚарМУ, 2010.-92б.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫ ТҮЛҒАСЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Серік Алтыншаш

*Е.А.Бөкетов атын. Қарағанды мемлекеттік университеті, бастауыш оқытудың
педагогикасы мен әдістемесі мамандығының 2 курс студенті*

Ғылыми жетекшісі Фейзулдаева С.А., п.ғ.м.

Е.А.Бөкетов атын. Қарағанды мемлекеттік университетінің аға оқытушысы

Мектеп адамды қоғамның экономикалық, мәдени, саяси салаларында іс-әрекет жасауға даярлайды. Қазақстанның білім беру жүйесі осы мақсатта оқушының тұлғалық құндылығын алдыңғы орынға қоя отырып, оның руханилығын, даралығын, құзыреттілігін дамытуға бағыт алған. Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы құжаттары осы саясатты жүзеге асыруда бірқатар қадамдар жасаған.

Осыған орай, «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар, ғылым мен практиканың жетістіктері негізінде жеке тұлғаны қалыптастыру және дамыту үшін қажетті жағдайлар жасау», - деп Қазақстан Республикасы Білім туралы Заңы [1] білім беру саласының алдына үлкен міндеттерді жүктейді.

Бастауыш мектептің негізгі міндеті – баланың бастапқы тұлғалық қалыптасуын қамтамасыз ету, оның қабілеттерін айқындау және дамыту болып отыр. Демек, білім берудің оқушы бойында тұлғалық ерекшеліктерінің қалыптасуы қарқынды жүретін, арнайы білім алудың негізі қаланатын құнды буын-бастауыш мектеп болып табылады.

Кіші мектеп кезеңіне ену баланың психикалық дамуында сапалы жаңа қасиеттер мен ерекшеліктер қалыптасатын жас дағдарысымен байланысты. Сонымен қатар бұл жас кезеңінде баланың жаңа әлеуметтік ортаға ауысуы оның психикалық процестері мен тұлғааралық сфераларының, демек тұтастай тұлғасының қалыптасуына мәнді әсер етеді. Ал оқу дағдыларына ие болу баланың оқу хабардарлығының дамуына, оның алдағы оқуының табыстылығына ықпал етеді.

Балалардың мектепке дейінгі дайындыққа кеткен уақыт пен күшке қарамастан, бастапқы оқу кезеңінде барлық балалар белгілі бірнеше қиындықтарды басынан кешіреді. Бұл балалардың мектепке қалыптасу кезеңі. Балалардың мектепке қалыптасу кезеңі деп, мектепке дейінгі және мектептегі өтпелі кезеңді айтуға болады [2].

«Мектеп» деп аталатын жаңа әлеуметтік ортада балалардың үлкендер тарапынан айтылатын көптеген талап – тілектерді орындау және мектептің ішкі ережесіне бағынуы, 45 минуттық сынып – сабақ жүйесіне бейімделуі қажет. Л.И.Божович көрсеткендей, мектепке дейінгі балалық шақтан мектептік кезеңге өту оның өмір сүру салтының түбірімен өзгеруімен сипатталады [3].

Мектепке оқуға қабылданған баланы мектептік болмысқа ендіру, толыққанды оқу әрекетін қалыптастыру-өтпелі кезеңге тән психикалық дамудың барлық жиынтықтарымен тығыз байланысты. Олар оқу-тәрбие процесін осы жастың психологиялық ерекшеліктерімен қатаң сәйкестікте жүргізуді қажет етеді. Сондай-ақ мектепке дейінгі шақтан оқушылық өмірге өту кезеңін зерттеу мәселесі мектептегі оқу – тәрбие міндеттерін нақтылауға мүмкіндік береді. Бұл істің түпкі мақсаты баланың мектептегі оқуына берік тұрғыда қамтамасыз ету. Ол мұғалім талаптары мен мектеп ережесін орындауға, баланың ерік- күшін бағындыра алу іскерлігінен көрінеді.

Ал, алты жасар баланың мектепке баруы оның өмірінде ерекше оқиға болып табылады. Мектепке дейінгі кезеңнен мектеп жасына өтуі баланың іс-әрекетінде, басқа адамдармен қарым-қатынасында ерекше өзгерістермен байланысты. Кіші мектеп жасындағы баланың ең негізгі іс-әрекеті оқу болғандықтан, баланың өмір тіршілігі өзгереді, жаңа міндеттер пайда болады, баланың қоршаған ортамен қарым-қатынасы жаңаша қалыптасады [4].

Мінез-құлықтың жаңа формаларының пайда болуы оқу іс-әрекетімен тікелей байланысты. Өйткені оқу іс-әрекеті бала үшін міндетті болып, бірқатар нормалар мен ережелерді сақтауды, жинақылық пен тәртіптілікті талап етеді. Алайда баланың мектепке баруы өзінен-өзі бұл қасиеттердің пайда болуын қамтамасыз етпейді. Оны арнайы ұйымдастыру керек. Л.С.Выготский: «Ырықты әрекет ету қабілеті біртіндеп, кіші мектеп жасының бүкіл барысында қалыптасады. Психикалық әрекеттің барлық жоғары формалары сияқты, ырықты мінез-құлық олардың қалыптасуының негізгі заңына бағынады: жаңа мінез-құлық алдымен, балаға мұндай мінез-құлықты ұйымдастыру амалын беретін ересектермен біріккен іс-әрекетте пайда болып, тек содан соң өзінің дара әрекет тәсіліне айналады» - деп атап өткен [5].

Кіші мектеп жасы бала тұлғасының қалыптасуында да едәуір өзгерістермен байланысты кезең. Бұл жаста баланың мінез-құлқы аңғалдықтан жанамалылыққа, яғни саналылыққа, ырықтылыққа ауысады. Бала өзін белсенді басқаруды, өз іс-әрекетін қойылған мақсатқа, саналы ниеттер мен шешімдерге сәйкес құруды үйренеді.

Кіші мектеп жасындағы балада еңбексүйгіштік пен дербестік сияқты тұлғалық сапалар жетіле түседі. Еңбексүйгіштік балалар қажетті күш жұмсап бірнеше рет табыстарға жеткенде және бұл үшін қолдау алу нәтижесінде пайда болады. Еңбексүйгіштік мектепте оқудың алғашқы кезеңінде оқу мен еңбек әрекетінде дамып, нығаяды. Оқу әрекеті алғашқыда балаға үлкен қиындық әкеледі. Бұл өмірдің жаңа

жағдайларына бейімделу (күн режимі, міндеттер мен талаптар), оқу, санау, жазумен байланысты проблемалар, мектепте және үйде туатын жаңа қиыншылықтар.

Бұл маңызды қасиеттің қалыптасуында баланы табыстары үшін қолдаудың парасатты, ойластырылған жүйесі үлкен рөл атқарады. Ол жеңіл, баланың қабілетіне байланысты жетістіктерде емес, оның толық жұмсаған күшімен анықталатын қиын табыстарына бағытталуы керек. Еңбексүйгіштік бала өз еңбегіне қанағаттанғанда да пайда болады. Ол өз кезегінде, кіші мектеп оқушыларының оқуы мен еңбегі өзінің нәтижесімен, осы жастағы баланың қажеттіліктерін қаншалықты қанағаттандыруына байланысты.

Бастауыш мектеп жасындағы балалардың дербестігі олардың ересектерге тәуелділігімен үйлесімдікте болады. Бұл жас кезеңі тұлғаның осы қасиетінің дамуы үшін өтпелі, сыни сипатта. Бір жағынан, сенгіштік, тіл алғыштық, және ашықтық шектен тыс байқалатын болса, баланы тәуелді, дербес әрекет ете алмайтындай етіп, тұлғаның бұл қасиетінің дамуын баяулатады. Екінші жағынан, дербестік пен тәуелсіздікке өте ерте ұмтылыс тіл алмаушылықты және тұйықтықты тудырып, бала үшін, өзге адамдарға сенім мен еліктеу арқылы, мәнді өмірлік тәжірибені жинақтауды қиындатады. Мұндай қажетсіз беталыстарды болдырмау үшін, дербестік пен тәуелділікті тәрбиелеу өзара теңестірілуі керек.

Бастауыш мектеп жасындағы балаларда дербестікті дамытудың анықталған бірқатар амалдары мен тәсілдері бар. Ең алдымен, балаға дербес орындау үшін көбірек іс беріп, оған көбірек сенім арту керек. Баланың дербестікке кез-келген ұмтылысына көңіл бөліп, қолдап отыру қажет. Мектепте оқудың алғашқы күнінен бастап, баланың үй тапсырмасын, отбасының ересек мүшелері тарапынан ең аз көмекке сүйене отырып, дербес орындайтындай болуын қадағалау ерекше маңызды.

Оқушы мінезімен пара-пар мұғалімнің жеке басының үлгісінің, жүріс тұрысының балаларға әсер ететіндігі белгілі. Мұғалім баланың байсалды, сабырлы, салмақты болуына баса назар аударып, оларға қай жағынан болса да, үлгі – өнеге, тәлім- тәрбие көрсетіп отыруы тиіс. Олардың арасында жолдастық, достық қарым-қатынас, әдептілік тақырыптарына арналған әңгіме, диспут, пікір-таластарын ұйымдастырып, шәкірттердің өз ойларын ортаға салып, олардың еркін сөйлей білуіне ықпал жасап отырғаны абзал. Сонымен бірге бастауыш сынып оқушыларының өзара және мұғаліммен арақатынасының негізінде оның дара ерекшеліктері айқын көрініс табады.

Бастауыш сынып оқушыларының өзара қарым-қатынасына тән белгі олардың достығы, әдетте, өмірдің сырқы мақсаттар мен кездейсоқ мүдделер ортақтастығында негізделеді. Бастауыш сынып оқушысының санасы әзірше құрдастарының пікірі өзін-өзі шын бағалаудың критерийі болатындай деңгейге жетпейді.

Демек, балада тұрақты жағымды қасиеттер, дұрыс мінез қалыптасуы үшін мына негізгі шарттарды орындау маңызды:

- баланың өз қолынан келетін іске толық ерік беруі. Басқаның күшіне, көмегіне сеніп кетпей, өз қолынан келетін істе ғана ата – ана көмек көрсетіп жіберуге міндетті.

- баланы еркіне жіберу оны ерлікке, батырлыққа үйретсе, тәртіпке бағындыру оны шыдамдылыққа, табандылыққа үйретеді. Баланы еркіне жібермеу оны жасқаншақ, қорқақ етіп өсіреді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі N319 Заңы. "Егемен Қазақстан" 2007 жылғы 15 тамыз.
2. Битянова М.Р., Азарова Т.В., Е.И. Афанасьев, Н.Л. Васильева. Работа психолога в начальной школе. М.: Совершенство, 1998.
3. Божович Л.И. Проблемы формирования личности. -Москва - Воронеж, 1997.

4. Амонашвили Ш.А. Воспитательная и образовательная функция оценки учения школьников. -М., 1984.
5. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии. – СПб.:Союз, 1997

«ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЗАНЯТИЯХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ДЕТСКИХ ДОШКОЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ».

*Седова Анастасия Викторовна
Карагандинская область, г.Сарань, КГКП д/с «Балгын»*

*«The world always moves forward - мир не стоит на месте» -
цитата из романа «Время жить и время умирать».*

[Эрих Мария Ремарк](#) начал писать этот роман в 1945 году. Казалось бы, прошло так много времени с тех пор, а слова, сказанные Польшманом, актуальны и сейчас. Мир, действительно, не стоит на месте. Думали ли мы 25 лет назад о том, что сможем разговаривать по телефону с друзьями, стоя в очереди или прогуливаясь по парку? Что сможем отправить только что сделанное фото далеко за границу и получатель увидит его в течении нескольких секунд после его появления? Что сможем общаться с людьми на другом конце света и видеть их в реальном времени? Конечно, нет! Сейчас же это всё никого не удивляет. Мир не стоит на месте. Новинки поражают человеческие умы и что самое интересное, дети очень быстро осваивают новейшие технологии. Мы, современные педагоги, должны идти в ногу с прогрессом и использовать появляющиеся инновационные технологии для достижения поставленных целей в воспитании подрастающего поколения. Всё, что интересует ребёнка, может послужить основой для изучения чего-то нового и необходимого для его гармоничного развития.

Одним из видов инновационных технологий, применяемых в детских дошкольных учреждениях, являются **информационные технологии**: использование компьютерной техники на занятиях в детских дошкольных учреждениях имеет ряд преимуществ перед традиционными формами организации занятий. Компьютер привлекателен для детей, использование анимации, слайдовых презентаций, фильмов позволяет вызвать активный познавательный интерес у детей к изучаемым явлениям. Способы визуальной поддержки материала позволяют добиться длительной концентрации внимания воспитанников, а также одновременного воздействия сразу на несколько органов чувств ребёнка, что способствует более прочному закреплению новых получаемых знаний.

На занятиях английского языка в детских дошкольных учреждениях так же возможно использование современных инновационных технологий. Это, несомненно, вызовет интерес у детей и облегчит работу учителя. Педагог может использовать анимационные ролики, песенки, фильмы, слайд-шоу на любом этапе занятия. Можно начать занятие с задорной анимационной песни-приветствия. Дети с радостью споют её с героем ролика, это будет весело и намного интереснее, чем сухое «Hello, children».

При изучении новой лексики так же можно использовать видеоматериалы. Дети быстрее запомнят слова по темам «Colors», «Family», «Numbers» и другие, если будут видеть яркие, движущиеся картинки, сопровождаемые музыкой и звуками, весело повторяющиеся несколько раз. Изучение английского языка станет для них праздником, а ведь это и нужно для получения хороших результатов – заинтересованность, позитивный настрой и успех не заставит себя долго ждать. А в старших группах, при изучении букв английского алфавита, можно использовать слайды с заглавной и строчной буквами, а так же с картинками, на которых изображены предметы, название которых начинается с

изучаемой буквы. Весёлая песенка про английский алфавит поможет запомнить не только названия букв, но и их написание. Немного потрудились, теперь можно и отдохнуть. Физ.минутка под анимационный ролик пройдёт на «ура»! Дети с удовольствием будут повторять движения и слова, не подозревая о том, что таким образом учат рифмовку на английском языке:

Clap your hands, clap your hands,
Listen to the music and clap your hands.
Stamp your feet, stamp your feet,
Listen to the music and stamp your feet.
Turn around, turn around,
Listen to the music and turn around.
Jump up high, jump up high,
Listen to the music and jump up high.

Во время закрепления пройденного материала можно разучить песню с использованием новых слов. Ненавязчивые повторения, живая музыка и весёлый мотив надолго оставят в памяти детей, полученные на занятии знания.

Анимационные ролики по темам можно найти в интернете, слайды сделать самому. Конечно, придётся потрудиться, но оно того стоит!

Мир не стоит на месте... Прогресс предлагает много нового, нужно только уметь использовать это «новое» для достижения поставленной цели. Тогда педагогическая деятельность будет яркой, интересной и плодотворной.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИГРЫ НА ЗАНЯТИЯХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ДЕТСКОМ САДУ

*Солодова Марина Николаевна
Карагандинская область, г. Сарань*

Дошкольный возраст особенно благоприятен для начала изучения иностранного языка: дети этого возраста отличаются особой чуткостью к языковым явлениям, у них появляется интерес к осмыслению своего речевого опыта, «секретов» языка. Они легко и прочно запоминают небольшой по объёму языковой материал и хорошо его воспроизводят. С возрастом эти благоприятные факторы теряют свою силу.

Есть еще одна причина, по которой ранний возраст предпочтителен для занятий иностранным языком. Чем меньше ребенок, тем меньше его словарный запас в родном языке. Но при этом меньше и его речевые потребности: сфер общения у маленького ребенка меньше, чем у старшего, ему еще не приходится решать сложные коммуникативные задачи. А значит, овладевая иностранным языком, он не ощущает такого огромного разрыва между возможностями в родном и иностранном языке, и чувство успеха у него будет более ярким, чем у детей старшего возраста.

Обучение малышей – это очень непростое дело, которое требует совсем иного методического подхода, чем обучение школьников и взрослых. Если взрослый владеет иностранным языком, то это совсем не означает, что он может обучать других. Столкнувшись с методически беспомощными уроками, дети могут надолго приобрести отвращение к иностранному языку, разувериться в своих возможностях. С дошкольниками должны работать только опытные специалисты.

Игра является и формой организации, и методом проведения занятий, на которых дети накапливают определенный запас английской лексики, заучивают много стихов, песенок, считалок и т.д.

Такая форма проведения занятий создает благоприятные условия для овладения языковыми умениями и речевыми навыками. Возможность опоры на игровую деятельность позволяет обеспечить естественную мотивацию речи на иностранном языке, сделать интересными и осмысленными даже самые элементарные высказывания. Игра в обучении иностранному языку не противостоит учебной деятельности, а органически связана с ней.

В дошкольном возрасте при обучении английскому языку у детей происходит постепенное развитие основ коммуникативной компетенции, которая на ранней стадии изучения английского языка включает в себя следующие аспекты: умение правильно с фонетической точки зрения повторить английские слова за преподавателем, носителем языка или диктором, то есть поэтапное формирование слухового внимания, фонетического слуха и правильного произношения;

овладение, закрепление и активизация английского словаря;

овладение определенным количеством несложных грамматических структур, построение связного высказывания.

Игра ведущий вид деятельности дошкольника, что именно игра в этот период ведет за собой развитие дошкольника. Притом, что о детской игре написано уже очень много, вопросы теории ее так сложны, что единой классификации игр до сих пор не существует.

Методика проведения непосредственной образовательной деятельности должна строиться с учетом возрастных и индивидуальных особенностей структуры лингвистических способностей детей и быть направлена на их развитие. Непосредственная образовательная деятельность иностранным языком должны быть осмыслены преподавателем, как часть общего развития личности ребенка, связаны с его сенсорным, физическим, интеллектуальным воспитанием.

Общение на иностранном языке должно быть мотивированным и целенаправленным. Необходимо создать у ребенка положительную психологическую установку на иноязычную речь. Способом создания такой положительной мотивации является игра. Игры в непосредственной образовательной деятельности не должны быть эпизодическими и изолированными. Необходима сквозная игровая методика, объединяющая и интегрирующая в себя другие виды деятельности в процессе обучения языку.

В основе игровой методики лежат создание воображаемой ситуации и принятие ребенком или преподавателем той или иной роли.

Обучающие игры делятся на ситуативные, соревновательные, ритмо-музыкальные и художественные.

К ситуативным относятся ролевые игры, которые моделируют ситуации общения по тому или иному поводу. **Ролевая игра** – это игровая деятельность, в процессе которой дети выступают в определенных ролях, разыгрываются различные жизненные ситуации, например: продавец-покупатель, доктор-пациент, актер и его поклонник и т.д.

Они, в свою очередь, делятся на игры репродуктивного характера, когда дети воспроизводят типовой, стандартный диалог, применяя его к той или иной ситуации и импровизационные игры, требующие применения и видоизменения различных моделей.

Стандартные диалоги, например:

1. Show me(покажи мне) – когда преподаватель называет предмет, а ребенок должен подойти к карточке с изображением нужного слова и указать на нее.

2. What's this? Преподаватель показывает слова, дети называют слова.

3. What's missing? (Что пропало)

4. What's doesn't belong? (что лишнее)

5. «Волшебное зеркало» - цель: развитие внимания. К зеркалу подходят дети в масках зверей. В волшебном зеркале отражается несколько зверей. Детям нужно сказать кого они видят и в каком количестве. Например: I see a dog. I see five dogs.

К соревновательным относятся большинство игр, способствующих усвоению лексики и грамоты. В них побеждает тот, кто лучше владеет языковым материалом.

Это всевозможные кроссворды, аукционы, настольно-печатные игры с лингвистическими заданиями, выполнение команд. Кроссворды могут быть на любую тему: животные, фрукты, овощи, мебель, игрушки и т.д. Команды бывают различные. На занятиях дети могут играть в игру: "Simon says" – цель этой игры развитие познавательных интересов. Дети встают рядом с преподавателем. Задача детей состоит в том, чтобы выполнять команды преподавателя. Например: Hands up! Sit down! Jump! Run! И т.д. В процессе проведения данной игры используется лексический материал различных тем.

Ритмо-музыкальные игры – это всякого рода традиционные игры типа хороводов, песен и танцев с выбором партнеров, которые способствуют не столько овладению коммуникативными умениями, сколько совершенствованию фонетической и ритмомелодической сторон речи и погружению в дух языка, например: Nuts and May, "What's your name", "I like my friends", "Heard, shoulders, knees and toes" и т.д.

Художественные, или творческие, игры – это вид деятельности, стоящий на границе игры и художественного творчества, путь к которому лежит для ребенка через игру. Их, в свою очередь, можно разделить на

1. **Драматизации** (т.е. постановка маленьких сценок на английском языке) «В лесу» - например: в лесу встречаются лисичка и медведь, и разыгрывается маленький диалог (Hello! I'm fox. I can run. I like fish); «Красная Шапочка» и другие.

2. **Изобразительные игры**, такие как графический диктант, раскрашивание картинок и т.п. Раскрашивание картинок, это успокаивающее, не всегда содержательное, но очень распространенное занятие. Например, можно показать готовую картинку. Пока ребенок занимается с контуром, преподаватель многократно повторяет слово, называет детали. Таким образом, мы зложим основу как на новом языке называется то, что ребенок сделал сам. Графический диктант – например: на занятиях говорить детям, что какого цвета, дети раскрашивают, а потом сравнивают получившиеся изображения с тем, по которому диктовал преподаватель.

3. **Словесно-творческие** (коллективное сочинение маленьких сказок, подбор рифмы), например:

– Взад-вперёд и сверху-вниз

Утром с пастой чищу ...(teeth - зубы)

– Так вкусно пахнет цвет у лип,

Что облизнул свою я ...(lip - губа) и т.д.

На границе ситуативных импровизационных игр и творческих драматизаций находится такой вид деятельности, как импровизация на тему известной сказки, уже проигранной в устоявшемся виде. Например, игра в Репку или Теремок, в которых, в зависимости от количества играющих и усвоения новой лексики, появляются новые персонажи и реплики.

Выбирая, или придумывая игру для включения в занятие, необходимо соблюдать следующие правила:

1. Прежде чем приступить к игре, ответьте на следующие вопросы: какова цель игры, чему в ней должен учиться ребенок? Какое речевое действие он должен выполнять? Умеет ли ребенок строить такое высказывание, нет ли там дополнительных трудностей?

2. Ответив на эти вопросы, попробуйте сами превратиться в ребенка и придумать, в какой интересной ситуации могло бы возникнуть высказывание по такой модели.

3. Подумайте, как обрисовать эту ситуацию ребенку таким образом, чтобы он ее сразу принял...

4. С удовольствием играйте с ребенком сами!

Игра должна быть обучающей, и она должна быть игрой. Советский энциклопедический словарь определяет игру как вид непродуктивной деятельности, мотив которой заключается не в ее результате, а в самом процессе. Это очень важный признак. Поэтому, вводя на занятии игру, ее дидактический результат важен для преподавателя, но не может явиться побудительным мотивом для деятельности детей. Следовательно, игра должна изменить сам стиль взаимоотношений между детьми и взрослым преподавателем, который не может ничего навязывать: играть ребенок может только тогда, когда он этого хочет и когда это ему интересно, и с теми, кто вызывает у него симпатию.

Преподаватель не может быть лишь организатором игры – он должен играть вместе с ребенком, потому, что дети с большим удовольствием играют с взрослыми и потому, что игровая атмосфера разрушается под взглядом стороннего наблюдателя.

Итак, можно сказать, что основа любой игры – ролевая. Ребенок в ролевой игре может выступать в роли себя самого, английского ребенка или взрослого, сказочного персонажа или животного, ожившего предмета и т. п. – возможности здесь неограниченны. Его партнером может становиться другой ребенок, учитель, кукла, воображаемый герой, помощник-актер или второй преподаватель, всегда играющий одну и ту же роль, и т. д.

Ещё одним из самых популярных методов обучения иностранному языку является использование информационных и коммуникационных методов, такие как компьютерное оборудование, мультимедийные средства, аудио и многое другое.

Использование аудио, видео рассказов, сказок, познавательного материала в непосредственной образовательной деятельности способствует индивидуализации обучения и развитию мотивированности речевой деятельности дошкольников. Именно использование ИКТ в непосредственной образовательной деятельности иностранного языка развивается два вида мотивации: само мотивация, когда предлагаемый материал интересен сам по себе, и мотивация, которая достигается тем, что дошкольнику будет показано, что он может понять язык, который изучает. Это приносит удовлетворение и придает веру в свои силы и желание к дальнейшему совершенствованию.

Гораздо интереснее слушать или смотреть сказку, рассказ или познавательный фильм, а не обучающую программу. Дети очень быстро схватывают семантическую основу языка и начинают говорить сами. Тем более, если при обучении используется метод полного погружения. Этот метод подразумевает регулярный и глубокий контакт ребенка с иностранным языком. Детское подсознание необычайно восприимчиво, и даже если не видно ярко выраженного результата сейчас, то через год, два вполне можно столкнуться с необычайно развитыми лингвистическими способностями ребенка.

Аудио сказки для изучения английского языка

Когда словарный запас дошкольника достигнет нескольких десятков слов, можно разнообразить непосредственную образовательную деятельность с помощью аудио сказок на английском языке. Аудио сказки можно разделить на:

Аудио сказки « в чистом виде». Аудио сказки являются отличным подспорьем для изучения английского языка детьми. Для начала вполне подойдут крохотные английские рассказы. Например, с детьми можно слушать такие сказки как «Three little kittens», «Three Little Pigs» или «Too Many Daves». Крайне важно, чтобы суть аудио сказки была понятна, ведь в противном случае ребенок быстро потеряет интерес. А непосредственная образовательная деятельность без интереса не будет настолько плодотворной и эффективной.

Аудио сказки в сочетании с иллюстративным материалом. По ходу звучания аудио сказки дети вместе с преподавателем рассматривают картинки и одновременно проговаривают слова.

Аудио сказки и метод «полного погружения». Чтобы сделать прослушивание английских аудио сказок более интересным, можно задействовать один из методов сказкотерапии – рисование сказки. Но рисовать в процессе прослушивания получится в том случае, если сюжет сказки хотя бы немного ребенку знаком. Поэтому детям дают карандаши и бумагу тогда, когда сказка слушается во второй или третий раз. Дело в том, что рисование во время прослушивания – процесс, который затрагивает глубинные навыки одновременного восприятия и воспроизведения информации. В ходе рисования у ребенка образуются ассоциативные связи с услышанным. Вольно или невольно, иностранные слова запоминаются, ассоциируясь с изображаемым на рисунке сюжетом. Попутно, необходимо обратить внимание, умеет ли он одновременно слушать и рисовать услышанное. В четыре-пять лет навыки быстрого воспроизведения услышанной информации у большинства малышей отсутствуют. Но к шести годам у тех детей, которые регулярно слушают и воспроизводят только что услышанную информацию в виде пересказа, рисунка, аппликации и пр., развивается умение одновременно слушать, слышать, понимать и интерпретировать услышанное.

Таким образом, игра – это ориентированная игра на зону ближайшего развития, совмещающая педагогическую цель с привлекательным для ребенка мотивом деятельности.

Список литературы:

1. Астфафьева М.Д. Праздники для детей, изучающих английский язык. - М.: Мозаика-Синтез, 2009 г.
2. Гусева Л.П. Играем, учим, мастерим – мы английский знать хотим. – Ростов н/Д: Феникс, 2009 г.
3. Земченкова Т.В., Английский для дошкольников. – М.: ВАКО, 2008 г.
4. Иванова М.В. Английский для малышей. – М.: АСТ: Астрель, 2009 г.
5. Козина С.В. Праздники для дошкольников на английском языке. – М.: ТЦ Сфера, 2008 г.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАЗВИТИИ РЕЧИ ДЕТЕЙ И ОБУЧЕНИИ ОСНОВАМ ГРАМОТЫ И ПИСЬМА.

*Сидорова Светлана Михайловна воспитатель I категории
КГКП я/с «Березка» г.Сарань Карагинской обл.*

Дошкольный возраст – это период активного усвоения ребенком разговорного языка, становление и развития всех сторон речи: фонетической, лексической и грамматической. Полноценное овладение родным языком в дошкольном детстве является необходимым условием задач умственного, эстетического и нравственного воспитания детей. Для детей 5-7 лет – это важная часть подготовки к школе. Сейчас много методик по обучению дошкольников письму и чтению.

Чем раньше будет начато обучение родному языку, тем свободнее ребенок будет им пользоваться в дальнейшем.

Особенно, важное значение имеет правильное, чёткое произношение детьми звуков и слов в период обучения грамоте, так как письменная речь формируется на основе устной и недостатки устной речи могут привести к неуспеваемости.

Моей главной задачей является не только обучение детей, но и формирование устойчивого интереса к занятиям по развитию речи и обучению грамоте. Исходя из этого была поставлена цель: развитие звуко-буквенного анализа, развитие фонематического восприятия, подготовка руки к письму.

Занятия начинаются с изучения звука. Дети учатся выделять звук из слова, уточняется его произношение, определяется место звука в слове. Затем детям предъявляется буква, обозначающая изучаемый звук. Детям демонстрируется изображение образной буквы и веселое стихотворение о ней, затем её печатное изображение, что помогает ребенку лучше запомнить образ буквы.

Для успешной работы по ознакомлению со звуками и буквами занятия должны быть интересны, занимательны, динамичны. Работа ведется как на занятиях, так и в повседневной деятельности, к концу года у детей формируется четкое представление о них.

Благодаря играм и игровым упражнениям дети легче запоминают буквы, у них развивается память, внимание, мышление, уверенность в себе.

С целью активации, самостоятельной деятельности детей, желания закрепить полученные знания на учебных занятиях, и развитие творческих способностей детей. Создала соответствующую предметно – развивающую среду, направленную на развитие речи ребенка: центр речевого развития, подобрала картинки, раскраски и иллюстрации с изображением букв, библиотеку художественных произведений, систематизировала дидактические игры по речевому развитию, приготовила экран с песком, разноцветные шнурки.

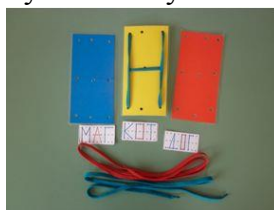
В своей практической деятельности по развитию речи и обучению основам грамоты и письма дошкольников я использую разнообразные дидактические, развивающие игры с целью развития у детей мыслительных операций, логического мышления, уточнения знаний детей об окружающем.

Дети не только учатся писать печатные буквы с использованием образца, но и лепят их, вырезают и наклеивают, раскрашивают, выкладывают из счетных палочек, макарон, кубиков, веревочек. По мере ознакомления с буквами дети учатся читать слоги и слова.

Игры, направленные на закрепление образа букв, развитие навыка чтения, навыка анализа и синтеза слов и предложения, а также на формирование фонематического восприятия, развитие сенсомоторных навыков.

Д/и «Шнуровки»

Цель: развитие навыка чтения, развитие мелкой моторики. Пособие включает в себя: карточки – образцы, карточки для шнуровки, шнурки. Дети по образцу шнуруют буквы, затем из полученных букв составляют слова.

Д/и «Волшебный песок»

Цель: развитие сенсомоторики, развитие графомоторных навыков, закрепление образа букв. Пособие представляет собой рассыпанную на плоскости песок или манную крупу.

Ребенок рисует пальчиком очертания изученных букв, а также любые изображения по заданию воспитателя или по собственному желанию.

Д/и «Чудо-квадратики», «Палочки»

Цель: закрепление образа букв, развитие мелкой моторики. Из нарезанных из картона мелких квадратиков и палочек дети выкладывают изученные буквы, слова, любые изображения.

Пластилиновый

конструктор

Цель: запоминать буквы, учиться лепить буквы из пластилина, развивать мелкую моторику.

Что вам понадобится: набор пластилина (заранее проверьте, чтобы пластилин был эластичный, не жесткий и не ломкий), доска для лепки, стека или одноразовый пластиковый нож.

Из пластилина ребенок может составлять буквы по вашему образцу или по собственному представлению.

Д/и «Пуговицы»

Цель: развитие мелкой моторики, сенсорного восприятия, закрепление образа букв. Дети разделяют пуговицы по цвету, размеру, форме, на ощупь выбирают самую большую, самую маленькую; из пуговиц выкладывают буквы.

Д/и «Рыбалка»

Цель: закрепление образа букв, формирование фонематического восприятия. Ребенок вылавливает удочкой картинки, на которых изображены буквы. Поймав картинку, ребенок называет букву, называет характеристику звука, которого обозначает данная буква. Затем ребенок придумывает слово с данной буквой.

Д/и «Живые буквы»

Цель: развитие фонематического восприятия, закрепление образа букв закрепления навыка чтения.

Пособие представляет собой набор карточек – букв. Задание 1: играет группа детей, каждому присваивается какая – либо буква алфавита. Ведущий перечисляет вперемешку буквы. Услышав свою букву алфавита, ребенок должен встать. Игру можно провести выделяя первый или последний звук в слове. Задание 2: «В нашем слове все буквы разбежались, давайте соберем их обратно в слово». Дети составляют слово из предложенных букв.

Список литературы:

1. Программа «Балбөбек», «Қайнар», «Біз мектепке барамыз».
2. «Развивающие игры» С. Кантор 2008г.
3. «Развивающие игры для детей младшего дошкольного возраста» З. М.Богуславская 1999г.
4. «Дидактические игры в воспитании и обучении дошкольников» Е.И. Удальцова Минск 1993г.
5. Развивающие игры З М.Богуславская. Е.О. Смирнова Москва 1991 г
6. Ознакомление дошкольника со звучащим словом Г. А. Тумаков 1991г.

7. По дороге к Азбуке . Методическое рекомендации. Образовательная программа «Школа 2100».
8. «Развитие звуко-буквенного анализа у детей 5-6 лет Е.В Колесникова Москва 2005г.»

ОЙЫН - БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ЫНТАЛАНДЫРУ ҚҰРАЛЫ

Санақбек Ақнұр Санақбекқызы

Е.А.Бөкетов атын. Қарағанды мемлекеттік университеті, бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі мамандығының 2-курс студенті

Ғылыми жетекшісі - Бейсенбаева А.М., п.ғ.м.

Е.А.Бөкетов атын. Қарағанды мемлекеттік университетінің аға оқытушысы

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев «Қазақстанның болашағы- қоғамның идеялық бірлігінде» деп аталатын еңбегінде елдің Туын, Елтаңбасын, әнұранын кастерлеуді, Заңды құрметтеуге тәрбиелеуден бастау керек. Әрбір адам бала кезінен: Қазақстан-менің Отаным, оның мен үшін жауапты екені сияқты, мен де ол үшін жауаптымын деген қарапайым ойды бойына сіңіріп өсетіндей істегені жөн», - деп көрсетті [1]. Әрине, өнегелі тәлім-тәрбиені бойға сіңіру-өмір заңы, ата-ана борышы, педагог парызы. Өйткені, ел болашағы оқу - тәрбие ісіне тәуелді.

Дүниеге келген әрбір перзенттің өмірі, келешегі оқу - тәрбие ісіне байланысты, одан сыртқары болуы мүмкін емес. Балалық шақтағы тәрбие ойыннан басталады. Сондықтан ойын-тәрбиенің бастауы, ол мәңгі жас, әрбір бала бастан кешіретін кезең болып саналады.

Ойын – бала әрекетінің бір түрі, адамзат мәдениетінің қазынасы. Ұлы педагогтар, ғалымдар баланы тәрбиелеудегі ойын рөлін жоғары бағалаған. Бала ойын арқылы өмірге енеді, табиғатпен, қоршаған ортамен қарым-қатынасқа түседі, таным-түсінігін арттырады, еңбек ете білу дағдысы қалыптасады.

Ойын әлеуметтік қызмет, ол баланы жасына қарай өзін қоршаған ортаны танып білуге, оны өзгертуге құштарлығын арттыратын құрал. Ойын таным және бағдарлық қызмет атқарады. Ойынның танымдық қызметі тануға деген мүдделікті қалыптастыру, ол бағдарлық қызметке араласуға ынтаны арттырады.

Ойын-бұл баланың өзінше еңбегі. Жалпы өмірде ойынның да қоғамдық мәні бар. Ойын барысында белгілі бір әрекет жасай отырып, бала қоғамдық өмірге қатынасудың алғашқы үлгісін алады, ересектермен арадағы қарым-қатынас құрылымын түсінеді. Балалар, әдетте ойындарда үлкендердің өмірі мен еңбегін елестетеді, оларға еліктейді, шынайы заттар орнына ойыншықтарды немесе жеке атрибуттарды пайдаланады. Ойынның барысында оның табиғатпен, адамдардың еңбегімен, қоғам өмірімен білуінде, міне осының бәрімен бала бастауыш сыныпта танысады.

Ойын балалар үшін оқу да, еңбек те болып табылады. Ойын-айналадағы дүниені тану тәсілі. Ойын балаларға өмірде кездескен қиыншылықтарды жеңудің жолын үйретіп қана қоймайды, ұйымдастырушылық қабілетін қалыптастырады.

Демек, бастауыш сынып оқушыларының білуге деген ынтасы мен мүмкіндіктерін толық пайдаланып, оларды оқу процесінде үздіксіз дамытып отыру және сабақ барысында алған білімдерін практикада қолдану дағдыларын қалыптастыру үшін ойын элементтерін пайдаланудың орны бөлек.

Кеңестік педагог А.С.Макаренко «Баланың ойынға деген құмарлығы бар, сол құмарлықты қанағаттандыра білуіміз керек. Ойнау үшін тек қана уақытты бөліп қана қоймай, сонымен бірге баланың барлық өміріне ойынды бере және сіңіре білуіміз

қажет. Оның барлық өмірі – ойыннан тұрады, - деген пікірін өз еңбектерінде атап өткен [2]. Оның айтуы бойынша ойынға бір жақты көзқарас қате. Педагогикалық үрдісте ойынды дұрыс пайдалану сабақтың тиімділігін арттырады, балаларға қуаныш сыйлайды. Ойын бала үшін жаңа ортаға бейімделуге мүмкіндік береді. Жаңа ортаға, оқу үрдісіне өту үйреншікті өмір сүру әдістерін өзгертуді қажет етеді. Ал, Ю.Бабанский ойынды бастауыш сынып оқушыларының барлық әрекеттерін ынталандырудың әдісі деп қараған.

«Ойын баланың алдынан өмір есігін ашып, оның шығармашылық қабілетін дамытады ойынсыз ақыл-ойдың қалыптасуы мүмкін емес» - деп В.А.Сухомлинский [3] атап өткен, одан басқа да атақты педагогтар Н.К.Крупская, К.Д.Ушинский ойынның балалардың ой өрісін дамытуда, дүние танымын қалыптастыруда практикалық маңызы зор екенін атап көрсеткен.

Ойын мәселелерін оқыту-тәрбиелеу процесінде қолдану жақтарын Е.Сағындықов, Б.Татунаев, Э.Бүркітбаев, А.Алдабергенов және тағы басқалар қарастырған.

Ойын-балалардың шынайы және ойлап тапқан шындығына тез, еркін енуіне, өзіндік «Менін» қалыптастыруға және шығармашылыққа, белсенділікке, өзін-өзі дамытуға мүмкіндік береді. Ол әрқашан білім бола отырып, баланы білім алуға, еңбекке дайындайды. («Мен оқушымын», «Мен және менің отбасым», «Мен жолаушымын», «Біз жолаушымыз», «Адамдардың кәсібі», «Мен кәсіпкермін», «Біз қонақтамыз») Мұндай ойын түрлерінің ерекшелігі-жоғары көңіл-күйде ойналатын рөлдер шынайы сезімге, ойға, ниетке толы болады және бала үлкендер сияқты дәрігер, эколог, жол көрсетуші болғысы келеді. Бұл ойындарда балалардың мінез-құлықтары мен іс-әрекеттері реттеледі. Ойын іс-әрекетінің мотивациясы еркіндікті, таңдау мүмкіндігін, қажеттілігін, өз-өзіне сенімін, өзін-өзі дамытуын қамтамасыз етеді [4].

Сонымен, ойын арқылы келесі маңызды міндеттер: баланың қоғамдық қатынастарға бейімделуі, жалпыадамзаттық мәдени құндылықтар мен әртүрлі ұлт өкілдерінің мәдениеттерін меңгеруі; баланың шынайы адамгершілік коммуникацияға енуіне мүмкіндік беретін коммуникативті іс-әрекеттердің көрініс табуы жүзеге асырылады. Мұғалім ойын технологияларын пайдалана отырып, баланың әр қырынан көрінуіне (интеллектуалдылық, шығармашылық, эмоционалдылық, коммуникативтік) және оның мінез-құлқында, қарым-қатынасында, оқуында пайда болатын әртүрлі қиындықтарды жеңуге жағдай жасайды.

Ойынға қойылатын әдістемелік талаптар:

- Ойынның мақсаты нақты және керекті көрнекіліктер мен материалдар күн ілгері дайындалып, оңтайлы жерге қою;

- Ойынға кірісер алдында оның жүргізілу тәртібін оқушыларға әбден түсіндіру;

- Ойынға сыныптағы оқушылардың түгел қатысуын қамтамасыз ету;

- Ойын үстінде шешім қабылдай білуіне, ойлана білуіне жетелеу;

- Ойын түрлерін бағдарламаға сай іріктеп алу;

- Ойынды баланың жас ерекшелігіне қарай түрлендіріп пайдалану;

- Қарапайым ойыннан қиын ойынға көшу;

- Міндетті түрде ойынның қорытындысын жариялау қажет.

Жалпы білім беретін орта мектептің бастауыш сатысы, білім мен тәрбиенің негізін қалап, қалыптастыратын кезең. Сондықтан бастауыш мектепте берілетін білім мазмұны, сапасы, оқыту әдіс-тәсілдері баланы күн сайын дамытып отыратын дәрежеде болуы керек. Негізгі бетбұрыс оқушы білімінің сапасын арттыру, ол дегеніміз түпкі нәтижені көре білу, яғни оқушыға берген біліміміздің қайтарымын көру. Ол үшін сабаққа сыныптағы оқушының барлығын қызықтыра отырып қатыстыру қажет. Бес саусақ бірдей емес, яғни әр оқушының сабаққа қызығушылығы, дүниетанымы, даму ерекшеліктері әртүрлі. Сондықтан оқушылардың осы топтарына әртүрлі деңгейде талап қоюға тура келеді. Ал, ойын элементтері оқушының коммуникативтік құзырлылығын қалыптастырады және де кез-келген қызығушылығын тудырады [5]. Тіпті нашар оқитын оқушының өзі ойын арқылы берілген тапсырмаларды асқан қызығушылықпен, белсенділікпен орындайды.

Оқушылардың білімге ықыласын, ынтасын, қызығушылығын арттырудың ең жақсы жолының бірі- сабақта ойындарды қолдану.

Бастауыш сынып оқушысының қызмет бағыты күшейген кезде оның құлшынып ойнағысы келіп тұрады. Ойында ең алғаш баланың дүниеге әсер етуді қажетсінуі қалыптасады және көрінеді, ойынның негізі, жалпы мәні де осында.

Бастауыш сынып мұғалімі әрбір сабаққа, тақырыпқа және әр сыныптың өзіндік ерекшеліктеріне байланысты оқытудың әр түрлі әдістері мен формаларын тандай білуі қажет. Сонымен қатар оқушыларды өзіндік жұмысқа үйрету, олардың ізденісін ұйымдастыру және кейбір материалдарды кең көлемде беріп, тәрбиелік мақсатқа жету үшін де оқыту формаларын тандай білу керек. Бір сабақтың өзінде қолданатын әдістерді кезектестіріп, оқушыларды шаршатпай, материалды қызықты жеткізе білуді де ескерген жөн. Сол себепті сабақта ойын түрлерін пайдалану қажет. Ойын түрлері өте көп. Соның ішінде бастауыш сыныптарда пайдаланатын ойын сабақ, ойын жаттығу, сергіту ойындары, дидактикалық мақсаттағы ойындар, логикалық ойын есептер, ұлттық ойындар, дамытушы ойындар және т.б.

Сабақта тиімді қолданылған ойын түрлері-мұғалімнің түсіндіріп отырған материалын оқушылардың аса зор ілтипатпен тыңдап, жемісті, сапалы меңгеруіне сенімді көмекші бола алады. Өйткені, кіші жастағы оқушылар жас ерекшеліктеріне байланысты ойынға өте ынталы келеді. Балалар серігіп, тапсырмаларды тез, әрі ынтамен, қызығып орындайтын болады және өз беттерімен жұмыс істей білуге үйренеді [5].

Тиімді қолданылған ойын мұғалімнің түсіндіріп отырған материалын оқушылардың зор ынтамен тыңдап, берік меңгеруіне көмектеседі. Өйткені, төменгі сыныптағы оқушылардың аңсары сабақтан гөрі ойынға ауыңқырап тұрады. Қызықты ойын түрінен кейін олар тез серігіп, тапсырманы ықыластана әрі сапалы орындайтын болады.

Баланың кез-келген әрекеті белгілі бір міндеттерді шешуге бағытталғанын педагог ұмытпауы тиіс. Негізгі міндеттер қайта өзгертуге мүмкіндік беретін шешімді және сонымен бірге алға қойған мақсатқа жетуді жеңілдету аралықтарын алады. Балалар шешетін тәжірибелік міндеттер, оқудан өзгешеленіп тұрады. Ойын міндетінің мазмұны баланың тәжірибесімен, білімімен ерекшеленеді. Бала өз әрекетінен тәжірибе алады, көптеген нәрселерді мұғалімдері мен ата-аналарынан үйренеді. Әр түрлі білімдер, әсерлер баланың рухани әлемін байытады, осының барлығы ойында көрніс береді. Ойын міндеттерін шешу заттық әрекеттің көмегімен ойын тәсілдерін шынайы танып, қорытудан көрінеді. Бастауыш сынып оқушылары қозғалысты талап ететін ойындарды жақсы көреді. Бұл ойындар олардың координациясын жетілдіреді, күші мен ептілігін арттырады, ішкі органдардың жұмысын жақсартады (дем алысы, қан айналымы), балалардың денсаулығын шынықтырады. Ойын қабылдаудың, зейіннің, қиялдың, ынта-ықыласының, ойлаудың инициативаның, белсенділіктің дамуына жәрдемдеседі, жақсы эмоция туғызады, онсыз ойын әрекетінің болуы мүмкін емес. Оның үстіне оқушының оқу процесіндегі ой еңбегінен кейін дем алуының тамаша түрі болады.

Әрбір ойынның бала үшін білімділік мақсаты ғана емес, тәрбиелік, танымдық мақсаты зор. Ол оқушылардың ой-өрісін дамытып, ойлау қабілетін арттырумен қатар, үйретілген, өтілген тақырыптарды саналы да берік меңгеруге үлкен әсер етеді. Ойындар оқушылардың шығармашылық ойлау қабілеттерін жетілдірумен қатар, сөздік қорларын молайтып, сауатты жазуға да баулиды. Оқушылар ойын ойнау барысында үйренген сөздерін айтып қана қоймай, оның қандай мағынада қолданылатынын да біледі. Ойын оқу пәндерінің мазмұнымен тығыз байланыста жүргізілгенде ғана дұрыс нәтижелер береді.

Ойын арқылы оқушылар төмендегілерді меңгереді:

- Оқушылар нақты қызмет тәжірибесін меңгереді.
- Оқушылар тек бақылаушы ғана емес, өздері қатыса отырып қиын мәселелерді өз бетінше шеше білуге үйретеді.
- Оқу процесінде алған білімді нақты істе қолдана білуге мүмкіндік береді.

- Оқушы әрекетіне негізделген оқу көлемін басқарады.
- Уақытты үнемдеуге үйретеді.
- Ойын барысында шешім қабылдай біледі.
- Өз жетістіктері мен алған әсерлерімен бөлісе алады.
- Өз бетімен іздену және қажетті материалдарды іріктей білуге үйренеді.

Ойын екі түрлі уақыттық бағытты қамтиды: қазіргі және болашақ. Бір жағынан бала бірден, осы мезетте қуанышқа бөленеді, екінші жағынан ойын әрқашан болашаққа бағытталған, өйткені ойын барысында тұлғаның келешек өміріне ықпал ететін сапалы қасиеттері мен іскерлік дағдылары қалыптасады.

Сонымен, баланың танымдық үрдістерін жетілдірудің, әлеуметтендіру мен жан-жақты тәрбиелеудің көрсеткіші ретінде бағаланатын оқу үрдісінде оқушылардың жас және дербес ерекшеліктерін ескере отырып, бастауыш сыныптарда ойын әрекеттерін ұтымды пайдаланудың мүмкіндіктері мол.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н. Ә. Қазақстанның болашағы - қоғамның идеялық бірлігінде/Н. Ә. Назарбаев. – 1993ж.
2. Макаренко А.С. Работа воспитателей. Сочинения, 5 том.
3. Сухомлинский В.А. Ата-ана педагогикасы. Алматы, 1983ж.
4. Құдайбергенова А.М. Ойындар-коммуникативтік, компетенциясын қалыптастыру құралы. Қазақ тілі әдістеме. 2009 ж № 8. 20-22 б.
5. Сұңғатова Г.Ж., Сабақта ойын жағдаяттарын пайдалану. Қазақ тілі әдістемесі. 2008 ж №2. 9-11б.

ӘДЕБИЕТТІК ОҚУ САБАҚТАРЫНДА БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

*Глеуберлинова Э.Б., Айдарбекова К.А.
Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті*

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңының негізгі міндеттерінің бірі баланы интеллектуалдық және шығармашылық қабілеттерін дамытуды міндеттесе, білім беру жүйесі шығармашылықпен дамыған жеке тұлғаны қалыптастыруды көздеп, Қазақстан Республикасының дарынды балаларды анықтап, оларға қолдау көрсетіп дамыту концепциясы шығармашылық қабілетті дамытуға бағытталған білім беру кеңістігін туғызуды талап етеді. Соған сәйкес Қазақстан Республикасының білім саласындағы нормативті-құқықтық құжаттары адамның шығармашылығын дамытуды басым бағыттардың бірі ретінде қарастырады. Сондықтан жеке тұлғаның шығармашылық мүмкіндігін, шығармашылық қабілетін, шығармашылық ойлауын әрбір адамның жаңа білімді игеруіне, интеллектуалды мен ойлау қызыметінің артуына міндетті ықпал ретінде дамыту өзекті мәселелердің біріне айналып отыр [1].

Балалардың дамуына ең алдымен, оқыту мазмұнының ерекшеліктері оқу материалының нақтылық және теориялық сипаты, жеңілдігі, күрделілігі т.б. әсер етеді. Бастауыш мектептен оқытудың мазмұнында ерекше орын алатын пән-ана тілі. Ж. Аймауытов былай деген:

«Оқытатын пәндердің бәріне бірдей керекті, бәрін қатырып, орап алатын пән – ана тілі екендігі даусыз. Ана тілін жақсы меңгеріп алмай өзге пәндерге түсіну мүмкін емес.

Ана тілі халық болып жасағаннан бергі жан дүниесінің айнасы өніп, түрлене беретін мәңгі қуармайтын бәйтерегі» [2].

Жанның барлық толқындарын ұрпақтан - ұрпаққа жеткізіп, сақтап отыратын қазынасы-сол халықтың тілі. Ана тілін қоса үйрену – сөздерді жаттау, олардың өзгеру жүйесі заңдарын білу ғана емес, тіл үйренумен қатар, бала тілдің сансыз көп ұғымдарын, ойларын, сезімдерін, сұлу үлгілерін, ойлау жүйесін де меңгереді.

Егеменді еліміздің білім беру жүйесінде әлемдік деңгейге жету үшін жасалынып жатқан талпыныстар оқытудың әр түрлі әдіс-тәсілдерін қолдана отырып, терең білімді, ізденімпаз, барлық іс-әрекеттерінде шығармашылық бағыт ұстанатын, сол тұрғыда өз болмысын таныта алатын жеке тұлға тәбиелеу ісіне ерекше мән берілуде. Демек, мектептегі оқу үрдісі оқушылардың танымдық қызығушылығын қалыптастыру, шығармашылық қабілеттерін дамытуға жол ашу қажет.

Шығармашылық іс-әрекет деген не? Шығармашылық деңгейге көтерілуі неге байланысты деген сұрақтар әрбір ұстазды мазалайды деп ойлаймыз. Шығармашылық әрекет өте күрделі процесс және ол адамға тән. Шығармашылық адам іс-әрекетінің түрі. Екі әрекетте оқушылар 2-түрлі мүдделер кезделген әртүрлі мақсатты шешеді. Мысалы оқу әрекетінде белгілі бір дағдыны қалыптастыратын, белгілі бір ережені меңгеретін жаттығулар орындалса, шығармашылық әрекеттер баланың іздену жұмысы басты нысанда болады. Сондықтан оқу әрекеті баланың жалпы қабілетін дамытса, шығармашылық іс-әрекет нақты жағдай шешу барысында нәтижеге жеткізетін қабілеттерін дамытады.

Оқыту сабақтарының шығармашылық сипаты оқушының танымдық белсенділігін оятып, шығармашылық қабілеттерінің дамуына, тәртіптілік пен жолдастыққа, адамгершілік қасиеттеріне әсер етеді. Ұжымдық сабақтарда өзінің сыныптасының кемшілігін көруге, оған достық қолын созуға, өзгелердің ісінен сабақ алуға, саналылыққа, танымдық, әлеуметтік ұстанымының қалыптасуына өз ортасының пікірінің әсері зор. Мұндай сабақтарда оқушылардың ұжымдық ой – пікірлері қалыптасып, сыныптағылардың пікірі бойынша ортақ тұжырым жасауға үйренеді: ортақ іске өз үлесін қосады, жолдасының жауабына пікір айтып, бағалауға үйренеді; оқушының өзіндік жұмысы талқыланады: шығарма, реферат, баяндама, бақылау жұмысы т. б.; сайыстар ұйымдастырылып, оқушылардың жарысу серпінін туғызады; ортақ мақсаттарының болуы есебінен ұжымдық шешім шығады, болжамдар жасайды, эксперименттер жүргізеді.

Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту проблемасын ұқыпты қадағалау, оқу процесінің тиімді болуында қандай көрініс табады? Жалпы үлгерім, яғни олардың шығармашылық қабілетін дамытуға және логикасын дамытуға бағытталған тапсырмалар тек білім мен ұқыптылығына ғана әсер етіп қана қоймай, оқушылардың ойлау қабілетін дамытады. Баланың ойлау қабілетін дамыту мәселесі мектеп тәжірибесінде үлкен орын алады. Оқушы қабілетіне қарай ең басты мәселені айыра білсе, демек, ол күрделі шығармашылық мәндегі тапсырмаларды орындай алады.

Оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулып, олардың белсенділіктерін, қызығушылығын арттыра түсу үшін, шығармашылық қабілеттерін сабақта және сабақтан тыс уақытта дамытуда әр түрлі әдіс- тәсілдерді қолдануға болады. Олар мынадай:

1. Тақырыпты мазмұнына қарай жинақтау.
2. Арнаулы бір тақырыпта пікірталас тудыру.
3. Логикалық ойлауын дамытатын ойындармен берілген тапсырмаларды шешу (анаграмма, сөзжұмбақ, құрастырмалы ойындар, т.б.)
4. Берілген тапсырманы түрлендіру бағытындағы жұмыс (кері есеп құрастыру, мәтін мазмұнын өңдеу, шығарма, шағын әңгіме мәтінін құру, т.б.)
5. Әңгіменің ұқсастығын салыстыру, бөліктерге бөлу, ат қойғызу.
6. Қиялдау арқылы сурет салғызу, рөлге бөліп оқыту.
7. Ұнатқан кейіпкеріне мінездеме беру.
8. Ой шапшаңдығын, сөз байлығын дамытуда өлең шумақтарын құрастыру.
9. Мәтін, ертегі, әңгіме өз бетінше аяқтау.

Ал сабақтан тыс уақытта оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытудың жұмыс түрлері:

1. Орталық мұражайға апару;
2. Әр түрлі кездесулер өткізу;
3. Әр түрлі тақырыптарда сайыс, пікірталастар өткізіп, алған әсерлері бойынша шығарма жазу;
4. Балаларға арналған журналдарға жаздырып, оны сабақ кезінде үнемі пайдалану;
5. Әрбір оқылып отырған шығармалардың авторлары туралы толық мағлұмат жинау, реферат жазу.

Осындай жұмыстарды үнемі жүргізу оқушыларды шығармашылыққа баулуға, шәкірт бойындағы қабілет көзін ашып, тілін байытуға, қиялын ұштауға, өз бетінше ізденуге зор әсерін тигізеді. Бала бойындағы қабілетті ашу – оқушының шығармашылық бағытта дамуына жете мән беру болып табылады.

Бастауыш буында шығармашылықтың алғашқы сатысын іс - әрекет және ойын түрінде бастаған дұрыс. Себебі: ойын баланың дамуындағы ең күшті әсер ететін фактор. Бала ойын ойнауға қызығу арқылы оның ойлау өрісі және еркін қиялдауымен шығармашылық ойлауы тәрбиеленіп, қалыптасып дамиды. Мысалы; бастауыш сыныпта шығармашылықты тәрбиелеудің бір түрі оқушыны суырып салмалыққа үйретуде, «Жаңбыр» ойыны, «Музыкалық әңгіме», т. б. іс - әрекет жасатудың маңызы ерекше. «Жаңбыр» ойыны кезінде мұғалімнің айтқан құбылыстарын оқушылар сол сәтте, әрқайсысы өз беттерінше найзағай ойнады, жаңбыр тамшылады, жел күшейді, нөсерлеп құйып жауды, жел бәсеңдеді т. б. Осылайша оқушыларды сергіте отырып, қызығушылығын туғызып алған соң, «Жаңбыр» өлеңіне сай суырып салмалықтың ең алғашқы сатысын орындатуға болады. Ол үшін тірек сөздерді қолданамыз. Жаңбыр, дала, қала, тау, бау т. б.

Оқушылардың шығармашылығынан туындаған өлең шумағын сыныпта оқып беру арқылы оның осындай істерге деген ынтасын арттыруға болады. Жоғарыда айтылған мәселені түйіндейтін болсақ, қызығушылық пен белсенділікті үнемі арттырып отыру арқылы шығармашылық қабілеттің көптеген қырларын тәрбиелеп қалыптастыруға болатындығы айқын көрінеді.

Бастауыш сынып оқушыларының ой шапшаңдығын дамытып, шығармашылығын арттырытын жұмыстың бірі- өлең құрастыру. Бұл жұмысты 2 сыныптан бастап- ақ жүргізе беруге болады. Ең алғаш «ұйқас» деген сөздің мағынасын түсіндіріп, оқыған өлеңдегі ұйқастарды тауып, қалай жазалып тұрғанын талдаудың мәні зор. Содан кейін өлең құрастыруға мына төмендегідей жұмыс жүргізуге болады.

Мұғалім: а – а - а....

Оқушылар: қызыл алма,

Мұғалім: у – у – у...

Оқушылар: жақсы оқу, деп жалғастырады.

Буындар арқылы:

Мұғалім: -ға, -ға, -ға.

Оқушылар: шықты далаға;

Немесе «бардым ауылға» деген нұскалар болып келуі мүмкін. Әсіресе оқу, сыныптан тыс оқу сабақтарында сөз өнері сайысын өткізу тиімді-ақ. Ол үшін алғашқыда мұғалім дайын ұйқастар береді, не ақындардың өлеңдерінің соңғы ұйқастарын алып тастап, олардың орнына сөз қою тапсырылады. Мысалы: Шаң, тозаң, лас

Болмасын...(класс)

Немесе «барамын», «бағамын» деген ұйқас сөздерді қатыстырып – екі жолды өлең құру тапсырылса, оның жауабы төмендегідей болуы мүмкін:

Ауылға барамын,

Төлдерді бағамын.

Бұл жұмысты сурет арқылы да жүргізуге болады. Тақтаға ертегі кейіпкерлерінің суреттерін іліп қойып, оларға тән іс-қимылдарды ұйқас түрінде жазуға тапсыруға болады. Мысалы: Арыстан (ақырады). Әтеш (шақырады).

Берілген тақырып бойынша өлең жазу төмендегі әдіс бойынша жүргізіледі. Мысалы: «Жаз келді алақай» деген бірінші жолды мұғалім өзі айтып тақтаға жазып қояды. Екінші, үшінші, төртінші жолдарын балалар айтқан ұсыныстардың ең лайықтысын таңдау арқылы құралады

Сонда: Жаз келді алақай,
Қуанды балақай.
Орманда, тоғайда,
Өсіпті қалақай, деген (мүмкін басқаша) өлең шығуы мүмкін.

Бастауыш сынып оқушыларының қиялын дамытатын жұмыстың бір түрі – ойдан ертегі, әңгіме құрастыру. Алғашқыда сурет бойынша әңгіме құраудан басталған бұл жұмыс бірте-бірте күрделене түседі. Бұдан соңғы кездерде оқыған ертегінің мазмұнын өз қалауынша өзгерту, басқаша аяқтау, мақал – мәтелдер мазмұнына сәйкес әңгіме құрастыру сияқты болып жалғаса береді. Тек бұл жұмыс тұрақты түрде жүргізіліп тұруы керек.

Оқу сабақтарында кейіпкерлерді мүсіндету арқылы шығармашылыққа үйретуге болады. Мүсіндету арқылы бала кейіпкерді өз қабылдауы бойынша бейнелейді, шығармашылық кезеңнің барлық сәттерін бастан кешеді.

Ауызша суреттеу. Алғашқы кезде қиындау тиеді, өйткені ол айтуға әлі дағдылана қоймаған. Үйде ол оқығанын не өзіне не ата-анасына айтпайды. Тек оқып шығумен шектеледі. Бұдан баланың өз ойын айтуы, оны әртүрлі сөздермен жеткізуіне нұқсан келеді.

Психологтар кіші оқушылардың топ боп жұмыс істеуді ұнататыны анықтады. Ауызша суреттеу жұмысын топтастыруда және оқып болған соң мұғалім ондағы кейіпкерлерді, құсты, анды, жануарды суреттеуді сұрайды. Әр оқушы оны қалай салыстырғандығын өзінің елкітеуі бойынша әңгімелеп береді.

Әліппе кезеңінен бастап оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту бұл мұғалімнің шеберлігіне байланысты. Дыбыс және әріппен таныстыру, сөз үйретіп, сөйлем, сөйлеу үлгілерін таныстыру, өз бетінше жұмыс жасауға төсілдіру, мәтінмен жұмыс істеу, оқу дағдыларын қалыптастыру жүзеге асырылады, сонымен қатар жаңа сөздер үйрету арқылы оқушылардың сөздік қорларын байыту, сөйлем құрастыру, сөйлемдерді байланыстыра сөйлеуге үйрету. Осыған сәйкес мынадай жұмыс түрлерін ұйымдастыруға болады:

1. Екі сөзге бір буын
Мал – шы, ора – мал т.б.
2. Сөз соңында әріп қосу.
Қал – қала монша- моншақ т.б.
3. Сөздердегі бір әріпті өзгерту арқылы
Жүру – жүзу, көлік – көмір, қара – қора
4. Сөздердегі әріптердің орнын ауыстыру арқылы
Мақал – қалам
Кілем – ілмек
Пара- арпа
5. Сөзді тап
О- он о-дауысты
О - -о ала –дауысты
О---о алма
О—о—о орамал
6. Сөзжұмбақ шешкізу
С - * су

С- ** сал
С- *** сана
С- **** сағат

7. Оқушыларға ұйқасын таптыру арқылы болашақта ақын болуына үйрету мақсатында мынадай тапсырмаларды беруге болады:

А) Шық-шық-шық-ойыншық

Біздің үйде көп ойыншық

Дық-дық-орындық

Төрде тұр бір орындық

Ә) Өленді жалғастыр, ұйқасын тап.

Үйді жинап қағады. -----

Сиырға шөп салады -----

Мектепке де барады. -----

Бестік баға алады. -----

4. Мағыналы сөзді тап.

Ұқыпты - ұтады -----

Іздеген табады -----

Оқыған –озады -----

Еріншек- тозады.

Кез келген тапсырма берген кезде оқушылардың оқуға деген ынта-ықыласын, қызығушылығын жойып алмау мақсатында:

1. Оның бала ұғымына сәйкес түсінікті қойылуы;

2. Берілген тапсырманың тәрбиелік мәні болуы;

3. Қандай да болсын берілген тапсырма бала қызығушылығын оятатындай деңгейде болуы керектігіне баса назар аудару қажет.

Баланың шығармашылығын арттыруға ықпал ететін жұмыс түрінің бірі - шығарма жаздыру. Қиял баланың жеке тұлға ретінде қалыптасып дамуына, қоршаған ортадағы құбылыстарды дұрыс аңғарып, тани білуіне, дарындылық қабілетінің қалыптасып, ұшталуына зор ықпал тигізеді.

Л.В.Занковтың зерттеуінше, шығарма жазуды меңгеру үшін олардың жалпы дамуында ілгері басшылық болуы қажет делінген [3]. Шығарма тақырыбы оның мазмұнын анықтайды. Сондықтан да әрбір жаңа тақырып-бұл жаңа мазмұн. Шығарма жазуды екі топқа бөлуге болады. Біріншісіне, белгілі бір құбылыстың ашылуын немесе ана тілі бойынша жазады. Екіншісіне, шығармашылық бағытта әр түрлі деңгейде қарастырылады. Онда оқушы ақыл-ой белсенділігін, яғни бар мағлұмат деректерін, білімдерін сұрыптап, өз бақылауларына сүйене отырып баяндайды. Шығармашылық бағытта шығарма жазуда ескеретін жай: 1. Оның мазмұны оқушының білімі мен жас ерекшелігіне сай келуі. 2. Тақырып таңдауда еркіндік беру, таңдаған тақырыпта өз ойын еркін және толық жеткізе алуы.

Шығармашылық жазба жұмыстарға үйретудің аса жеңіл де тиімді әдістері аз емес. Байланыстырып жазу жұмыстарының барлық түрлері: жазбаша грамматикалық жаттығулар да, сұрақтарға жазбаша жауап беру де, мәтін мазмұнын жазбаша құру да байланыстырып сөйлеу арқылы жаттықтырылады.

Шапшаңдығын, сөз байлықтарын дамытып, шығармашылыққа баулитын жұмыстың бір түрі -өлең құрастыру, эссе жазу, хат жазу стратегиялары. Шығармашылық жұмыс – бұл өз бетіндік жұмыс, зерттеу жұмысының бастамасы. Сол себепті де оқушылардың шығармашылық қабілеттерін олардың өз бетіндік жұмысынсыз дамыту мүмкін емес. Оқушыларды шығармашылық бағыттағы өздігінен жұмыстарды орындауға баулу, олардың қабілеттерін шыңдаудың, дамытудың ең сенімді және тиімді жолы болып табылады. Оқушылардың шығармашылық ізденістерін, өзіндік қабілетін және қоғамдық қарым-қатынасын қалыптастырудың міндеті:

- оқу-тәрбие үрдісінде алған білімдерін дамытуға мүмкіндік жасау;

- оқушының белсенділігін дамыту;
- өз ойын еркін жеткізе білуге баулу.

Осы технологияларды тиімді пайдаланудың нәтижесінде оқушылардың мынадай шығармашылық қабілеттері дамиды:

- өз жұмысын ұйымдастыра білу;
- тіл баайлығының артуы мен ойлау қабілетінің жетілуі;
- берілген тапсырманы кітаптан, журналдан, қосымша әдебиеттерден таба алуы;
- материалдың мазмұны мен орындалу тәртібін түсінеді;
- сөздікпен, энциклопедиямен, каталог, кестелерді пайдаланып, жұмыс жасауға жаттығу.

Мұнда баса назар аударатын мәселе оқушылардың ауызша, жазбаша тілдерін өзара ұштастыра отырып көрініс табуларын талап ету. Соның негізінде ғана тіл байлығы мол, сауатты да шығармашыл жас жеткіншек тәрбиелей аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасындағы білім туралы заңнама. Заң актілерінің жиынтығы. – Алматы: Юрист, 2008. – 240 б.
2. Аймауытов Ж. Шығармалары. - Алматы: Жалын, 1991. - 340 б.
3. Обучаем по системе Л.В. Занкова: первый класс / И.И. Аргинская, Н.Я.Дмитриева, А.В. Полякова, З.И. Романовская. - М. : Творческая педагогика - Новая школа, 1994. – 243 с. - (Методика развивающего обучения).

ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ ДОШКОЛЬНОГО И НАЧАЛЬНОГО ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СТАНОВЛЕНИИ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ

Тришина Т.П.

Школа искусств №2 – Клуб ЮНЕСКО.

Одна из важнейших проблем начальной школы – это проблема преемственности между дошкольным образованием и начальной школой, адаптация первоклассника к школьной жизни. Правильно организованная работа по этой проблеме – это залог успешного обучения детей.

Сегодня понятие преемственности практикуется широко - как непрерывный процесс воспитания и обучения ребенка, имеющий общие и специфические цели для каждого возрастного периода. Преемственность обеспечивает постепенное развитие и углубление знаний, усложнение требований к умственной деятельности, формирование личного и общественного поведения. Установление преемственности между дошкольной группой и начальной школой способствует сближению условий воспитания и обучения детей дошкольного и младшего школьного возраста.

Основанием преемственности между дошкольным образованием и школой являются: развитие любознательности; развитие способности самостоятельно решать творческие задачи; формирование творческого воображения, направленного на интеллектуальное и личностное развитие ребёнка; развитие коммуникативности (умение общаться со взрослыми и сверстниками).

На дошкольной ступени образования сокращается самоценность дошкольного детства и формируются фундаментальные личностные качества ребёнка, служащие основой успешного школьного обучения. Такое понимание преемственности позволяет реально осуществлять непрерывность в развитии и обучении детей, а именно:

координировать цели, задачи, содержание, методы, средства и формы организации образовательных процессов дошкольников и школьников; обеспечивать условия, направленные на сохранение здоровья, эмоционального благополучия и на развитие индивидуальности каждого ребёнка.

Практика показывает, что положительные результаты адаптации детей к школе и учению есть там, где четко определены общие и специфические цели образования на данных ступенях и построена единая содержательная линия, обеспечивающая эффективное поступательное развитие ребенка и его успешный переход на следующую ступень образования, а также налажены тесные контакты педагогов начальной школы и педагогов, работающими с дошкольниками.

Следует отметить тот факт, что при переходе от ступени «дошкольник» к ступени «школьник», ребенок нередко теряет тот психологический комфорт, который давало ему общение со взрослыми и совместная бытовая, познавательная и игровая деятельность. В школе ребенок в первую очередь оценивается за успех в учебе, за послушание, его отношения с педагогом все чаще строятся на основе ролевой позиции «учитель - ученик». А дошкольнику тяжело включиться в дистантный стиль общения, для него трудна жизнь в рамках школьной дисциплинарной модели.

Чтобы предотвратить это учитель не должен забывать о специфических дошкольных методах и формах организации жизни детей. Ведь использование этих специфических методов и форм может сделать переход к новой ведущей деятельности (учебной) более эффективным и безболезненным. Использование же чисто школьных методов не способствует адаптации к школе, а наоборот, негативно сказывается на физическом и психическом здоровье детей. В результате, те положительные качества, которые приобретены в предшколе, не получают дальнейшего развития.

На примере личного опыта, работая на театрально – музыкальном отделении в школе искусств, следует отметить, что занятия строятся прежде всего на развитии личности ребенка. Все педагоги нашего отделения создают комфортные условия на уроках, помогающие детям раскрепоститься, чувствовать себя свободно и уверенно, помогают детям приобретать веру в себя, а также способствуют поддержке и развитию творческой инициативы и способностей дошкольников и школьников к творческой деятельности. Стиль педагогического общения – демократический. При таком стиле общения педагог прислушивается к мнению учащихся, а они – к его мнению, происходит процесс постоянного взаимодействия. При таком стиле общения повышается роль ученика, он становится самостоятельным, учится сам принимать решения, отвечать за свои поступки, у ребенка раскрываются и формируются первые задатки личности. Учащиеся начинают трудиться над одним общим делом, беспокоясь о хорошем результате. У нас проводятся совместные мероприятия, показы спектаклей с участием детей разных возрастов, что помогает учащимся адаптироваться в коллективе, осознавать свою значимость и воспитывать чувство ответственности за своих партнеров. На мой взгляд, это единственно правильный стиль общения педагога и ребенка. Ученики без опаски могут с преподавателем обсудить любые возникшие сложности, при этом они точно знают, что найдут поддержку в лице учителя, что он поможет им найти правильный выход из сложившейся ситуации. По своей природе театральное искусство произошло от игры, от подражания. Это так называемое «изображение» межличностных отношений в театре, это передача ощущений, впечатлений через образы. Следовательно, работая с детьми, очень важно сохранить для сцены богатство их воображения, живость, открытость и непосредственность передачи различных, эмоциональных состояний, а для этого им нужно предоставить полную свободу действий под аккуратным присмотром педагога, раскрепостить их психологически, не загонять в рамки общеобразовательного урока. Нужно помнить о том, что главная ценность дошкольного и школьного возраста – это высокая эмоциональная отзывчивость на художественный образ, способность ярко переживать запечатленные события, выстраивать сюжетную линию, рассуждая

гипотетически, предполагая предшествующие и последующие события. Театральная деятельность имеет большое значение во всестороннем развитии личности ребенка, что важно для подготовки детей к школе. Особо ученые подчеркивают значение театральной деятельности для формирования образных представлений у детей, без которых не может быть успешного овладения учением не только в начальных классах школы, но и в последующих классах.

Список использованной литературы:

1. Бабунова Т.М. Дошкольная педагогика. Учебное пособие. М.: ТЦ Сфера, 2007. (Учебное пособие)
2. О проблемах преемственности, подготовки к школе и раннего обучения. // Дошкольное воспитание. -2004 - №5
3. Дошкольное учреждение и начальная школа: проблемы преемственности.// Дошкольное воспитание. - 1998. - №4.
4. Виноградова Н.Ф. Современные подходы к реализации преемственности между дошкольным и начальным звеньями системы образования //Начальная школа. 2000. №1.
5. Гуткина Н.И. Психологическая готовность к школе. - М., 2000.
6. Микулина Г.Г.,Савельева О.В. К психологической оценке качества знаний у младших школьников. //Начальная школа 2002. №9.
7. Хрипунова О.Ю., Солецкая Л.Т., Толчина В.А. Социальная адаптация ребёнка при переходе из дошкольного образовательного учреждения в образовательную школу. //Начальная школа 2001 №11.

**БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІН ДАМУЫ МЕН БҰЗЫЛУЛАРЫН ТҮЗЕТУ -
АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕЛЕРІНІҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТЫ**

Тебенова К.С., Ишанова А.К.

Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Балалардың психикалық дамуында сөйлеу аса маңызды қызмет атқарады себебі сөйлеу тілінің көмегімен оның танымдық әрекеті, ойлау қабілеттері қалыптасады. Сонымен бірге қалыпты тілдік қарым-қатынас басқа адамдармен дұрыс байланыс жасауға қажет.

Сөйлеу тілі балалардың ақыл-ой және дене бітімдік дамуымен қатар оның жасқа сай дейгейін көрсетеді. Баланың ана тілін меңгеруі өзіне тән заңдылықтармен жүзеге асады. Сөйлеу тіліндегі патологияны ажырату үшін бұл процестің заңдылықтарын толық білу қажет. Бұл дұрыс диагностика жасауға септігін тигізеді, әрі коррекциялық тәрбие жұмысын дұрыс ұйымдастыруға негіз болады. Ал бала тіліндегі кемістіктер оның психикалық дамуына кері әсер етеді. Танымдық қызметтеріндегі жоғары даму деңгейлері тежеледі. Эмоция және ерік саласында ауытқулар пайда болады. Жеке тұлғалық қасиеттері дұрыс қалыптаспайды.

Тіл мүкістігі бар балаға ұшырасатын қиындықтар оның жеке тұлғалық дамуымен тікелей байланысты. Сөйлеу тіліндегі дыбыстық бұзылулар баланың психикалық дамуына кері әсер етеді: оның мінез-құлқында, іс-әрекетінде, тәртібінде айқын көрініс табады. Өртүрлі тіл мүкістіктері баланың ақыл-ой дамуына, оның ішінде танымдық қызметтің жоғары деңгейлерінің қалыптасуында ықпалы зор. Бұл сөйлеу мен ойлау қызметтерінің өзара тығыз байланыстылығымен және қоршаған орта нақтылығын танып білуге қажетті тілдік қарым-қатынас пен әлеуметтік байланыстардың шектеулілігімен түсіндіріледі.

Мектепте оқитын ересек және орта жастағы балалардың арасындағы ең көп тарағаны дыбыстарды бұзып айту ақаулықтары. Бұл топқа жататын есту қабілеті дұрыс балалар жеке дыбыстарды, бір немесе бірнеше топтағы (мысалы, ызың, ызың және ысқырық, ызың және аффрикат) дыбыстарды дұрыс айта алмайтындығы байқалады. Бұл балалардың сөйлеу тілінің дыбыстар жағын мұқият тексерген кезде солардың ішіндегі кейбіреулерінің дыбыстарды айтуы, сөздің құрамындағы буындық ырғақтың, дыбыстық түсінігінің барлық элементтерінің жиынтығының қалыптаспағандығын көрсетті. Бұл сияқты ауытқулардың ерекшеліктері оқуы мен жазуында дағдылануын меңгеруіне қауіпті десек болады.

Сөйлеу қабілеті - мүмкіндігі шектелген балалардың әлеуметтік бейімделуінде маңызды роль атқарады. Сөйлеу тілінің барлық жақтарын дамыту мен бұзылуларын түзету арнайы мекемелердің негізгі бағыттарының бірі.

Мемлекетіміздің алдында тұрған негізгі мәселелердің бірі оларды қоғамдық өмірге дайындау, әлеуметтік бейімдеу, жан-жақты дамуларына көмек көрсету, әлеуметтік өмір шеңберде тең құқылы тіршілік ете алуларына жағдай жасау [1].

Даму мүмкіндігінің шектелуі, әсіресе сөйлеу тілінің дамуындағы кемістіктер кез келген баланың қоғамдық ортаға бейімделуіне кедергі жасайды.

Қалыпты дамып келе жатқан балалар ең алдымен ауызша сөйлеу тілін меңгереді. Олар арнайы оқытусыз - ақ сөйлеу тілін айналадағы адамдармен тілдік қарым-қатынас жасау процесінде меңгереді. Даму кемістігі бар балалардың сөйлеу тілі тежеле, әрі өзіндік ерекшеліктермен дамиды. Өзіндік ерекшеліктер тілдің фонетикалық, лексикалық, синтаксистік жақтарын меңгеруде көрінеді: дұрыс дыбыстау, сөздік қорды молайту, сөйлем құру, диалог пен монолог құру т.б.

Жеке адамның сөйлеуі – оның білімі мен мәдениетінің, сауаттылығының, жалпы рухани дәрежесінің негізгі көрсеткіштерінің бірі. Сондықтан мектепте оқушылардың тілін дамыту өте кең тұрғыда және жүйелі жұмыс ретінде жүргізіледі. Соның нәтижесінде мектеп оқушыларға ана тілінен төмендегі дәрежеде білім беру мақсатын көздейді:

Мектеп балаға әдеби тілдің нормасын үйретеді. Мектепте оқушы әдеби тілді диалектіден, жаргоннан ажырата алатын болып, әдеби тілді ғылыми және ауызекі сөйлеу түрлерін меңгереді. Оны толығырақ айтса, оқушының сөздік қоры байиды, мыңдап жаңа сөздер, сөздердің жаңа мағыналарын үйренеді. Сөздердің түрлену жолдарын, бір-бірімен байланысу, сөз тіркестері мен сөйлем жасау тәсілдерін, сөздер мен тіркестердің орынды қолданылу жолдарын меңгереді. Сөз, сөз тіркесі, грамматикалық формалардың, түрлі тілдік жағдайларда қолданылу нормалары мен заңдылықтарын үйренеді. Оған жаттығады. Сонымен бірге орфографиялық, орфоэпиялық нормаларды да меңгереді.

Мектеп оқушыға қажетті оқу, жазу дағдысын қалыптастырады. Сол арқылы оқушы жазбаша тілдің өзіндік ерекшеліктерін меңгеріп, оны басқа стильден ажырататын болады.

Мектеп оқушыға тіл мәдениетін меңгертеді. Тіл мәдениеті қоғамның әр мүшесінің мәдени деңгейін аңғартатын көрсеткіштердің бірі. Әрине, мектепте оқушы тіл мәдениетінің ең жоғарғы деңгейіне жете алмайды, бірақ оның алғашқы сатысын меңгеруге тиісті.

Мектеп оқушының сөйлеу дағдысын қалыптастырады. Ал оның аумағы өте кең, оқушы сұраққа тар және кең түрде жауап бере алатын, оқығанын, тыңдағанын ауызша және жазбаша түрде анық, дәл әдеби тілдің нормасына сай жеткізетін шығарма жаза алатын, жоспар жасайтын, конспект және реферат жаза алатын болуға тиісті. Сонымен бірге оқушылар түрлі стиль жанрларымен және көркем сөз бейнелерімен танысып тілдік көрсеткіштерді сол стильдік ерекшелікке қарай қолдануға үйренеді.

Оқушы тілінің дамуы мектепке ғана байланысты деп санауға болмайды. Мектеп бала тілінің дамуы процесінде негізгі қызметті атқаратыны рас, бірақ ол бірден бір фактор емес. Адамның жалпы өсіп-дамуына, жеке басының қалай қалыптасуында, оның өскен қоғамдық ортасының ықпалы да күшті. Мысалы, көбіне қазақтар тұратын ауыл мектебінің оқушысы мен ондай мүмкіндігі жоқ қаладағы қазақ мектебінің балаларының тілінде үлкен

айырмашылық бар. Оның үстіне бір жердегі әр отбасының баласының тілінен айырмашылық байқалады.

Қазақтың әдеби тілінде сөйлейтін отбасында өскен бала сол жердегі орысша сөйлейтін немесе ауызекі қарапайым тілде сөйлейтін балалардың тілі, оның даму ережесі бірдей болмайды. Бұл арада өскен ортаның әсері болатынын көріп отырмыз. Тіл дамытуға оқушының мектептен тыс уақытта кітапты көп оқуының алатын орны ерекше екенін ұмытуға болмайды. Алайда тіл дамыту жұмыс негізінен мектепке байланысты.

Мектепте мұғалім мен оқушының жоспары жүйелі, ұзақ уақытқа созылатын, үздіксіз жүргізілетін жұмысы ғана оқушының тіл дамыту мәселесін дұрыс шеше алады[2].

Осы орайда, А.Н. Корневтің пікірінше, оқуға үйретудегі қиындықтар үш құбылыстың нәтижесі болып табылады: ми жүйелерінің биологиялық жеткіліксіздігі, осының негізінде пайда болған функционалдық қабілетсіздік және тежелген немесе жетілмеген психикалық қызметтерге қоршаған орта тарапынан қойылатын жоғары талаптар. А.Н. Корнев балалардың басым көпшілігінің анамнезінде экзогендік зияндылықтар кездесетіндігін айтады. Олар көп жағдайда ми құрылымдарының зақымдануына әкеліп соқтырады.

Мысалы, сөйлеу патологиясы есту, көру және қозғалыс анализаторларының перифериялық және орталық бөліктерінің зақымдануы салдарынан болады. Есту анализаторларының перифериялық бөлігі зақымданған кезде ауызша сөйлеу тілін қабылдау мүмкіндігі бұзылады. Бұл сенсорлық афазия немесе алалияны туғызады, сөйтіп, фонемалық қабылдау қабілеті зардап шегеді. Ал көру анализаторының кейбір бөліктерінің зақымдануы жазба тілді қабылдау мүмкіндігін қиындатады. Сол сияқты, қозғалыс анализаторының моторлық аймақтарының зақымдануы дыбыстау кемістігін тудырады. Себебі, артикуляциялық мүшелердің (тіл, ерін, таңдай) және статикалық мүшелердің (қатты таңдай), дыбыс шығару және тыныс алу мүшелерінің (көмей, өкпе, бронхылар, трахея, диафрагма) жұмыстары бұзылады. Жоғарыда аталғандардың барлығы ғылыми әдебиетте сөйлеуге қатысатын қозғалыс анализаторының перифериялық бөлігі болып саналады.

Баланың құрсақтағы дамуы кезінде миына әсер ететін түрлі қолайсыз, теріс жағдалардың салдарынан және бала өмірінің алғашқы жылдарындағы алған жарақаттар т.б сөйлеу патологиясын туғызады.

Сөйлеу кемістігінің құрылымы мен дәрежесі мидың зақымдану деңгейімен және оқшаулануымен байланысты, ал бұл факторлар өз кезегінде миға әсер ететін патогендік себептердің уақытымен байланысты. Зақымданудың ең ауыр дәрежесі эмбриогенез кезеңінде болады. Оның ішінде алғашқы 3-4 ай немесе алғашқы триместр өте қауіпті кезең болып саналады. Ми жұмысының кемістігін туғызатын себептер негізінен түрлі уланулар, жұқпалы аурулар, нейроинфекциялар т.б. (Н.С.Жукова, Е.М.Мастюкова, Т.Б.Филичева)[4].

Мидың жетілмеуі мен сөйлеу тілінің ауыр бұзылуларына әкеп соқтыратын себептердің ішінде жиі кезітетіні ананың жүкті кезінде жұқпалы науқастармен ауыруы және улануы(интоксикация), токсикоздар, асфиксия, ана мен бала қанының резус- фактор бойынша (резус-конфликт) немесе қан тобы бойынша сәйкес келмеуі, орталық жүйке жүйесінің науқастары (нейроинфекциялар –менингит, энцефалит, менингоэнцефалит) және бала өмірінің алғашқы жылындағы ми жарақаттары.

Моторлық алалияның пайда болу себебін зерттеген ғалымдар (Г.В Гуровец, С.И.Маевская) бұл кемістіктің себебі туу кезеңіндегі бас-ми жарақаты мен асфиксияның әсері екендігі дәлелдейді.

Ал Е.М.Мастюкованың еңбектерінде алкоголь мен никотинді қолдану құрсақтағы баланың жүйке-психикалық дамуына кері әсерін тигізіп, нәтижесінде тіл кемістігіне әкеп соқтыратындығы айтылады. Алкоголь синдромымен дүниеге келген баланың дене салмағы нормадан анағұрлым кем, дене бітімі мен психикалық дамуында тежеліс болады. Бұл балалардың жалпы тіл кемістігі қимыл-қозғалыс бұзылуымен, аффективті

қозғыштықпен және жұмыс істеу қабілетінің төмендігімен ұласады.

Балалардың сөйлеу тілі қалыптасқаннан кейінгі кезеңде мидың тілдік аймақтарына зақым келсе, сөйлеу тілі мүлдем жойылуы, яғни афазия пайда болуы мүмкін.

Сөйлеу тілінде қайта түзетілмес бұзылулардың пайда болуына балалардың өмір сүру ортасындағы зиянды әсерлер де себеп болады. Әсіресе, сөйлеу тілінің қарқынды дамуы кезіндегі психикалық депривация сөйлеу тілінің тежелуіне әкеп соқтырады. Сондай-ақ, егер бұл факторлар церебральды- органикалық кемшіліктермен немесе генетикалық бейімділікпен асқынатын болса, онда сөйлеу тілінің кемістігі анағұрлым күрделі, әрі тұрақты сипатқа ие болады.

Сөйлеу тілінің жалпы жетілмеуі әдетте мидың резидуальдық - органикалық зақымдануының нәтижесінде болады (бұл терминмен аяқталған патологиялық процесс нәтижесінде пайда болатын күйлер аталады). Мұн ағымдық жүйке-психикалық науқастардағы (эпилепсия, шизофрения т.б.) сөйлеу тілінің бұзылуынан ажыратып алған жөн. Интеллектуалдық кемістігі бар балалармен салыстырғанда, бұл балалардың орталық жүйке жүйесіндегі органикалық зақымданулардың қалдығы - минимальды ми дисфункциясы (ММД) сияқты көріністер байқалады.

Қазіргі кезде дислексиялық қателерге жатқызылатындар: әріптердің алмасуы, қосып жазылуы, шатастырылуы, жазылмай қалып қоюы, әріп элементтерінің жеке-жеке жазылуы, бір сөздің бөлініп жазылуы, екі сөздің қосылып жазылуы, контаминациялар, персеверациялар, аграмматикалық қателер, оптикалық сипаттағы қателер (И.Н. Садовникова, А.Н. Корнев).

Ғылыми зерттеулерге талдау жасай отырып, дислексиялық қателердің тұжырымдамасын жасауда авторлардың пікірлері әртүрлі екендігі анықталды. Р.Е. Левина, Л.Ф.Спирова, А.В. Ястребова, А.Н. Корнев әріп алмастырулары мен әріптерді өзара шатастырулар негізінен фонематикалық қабылдау қабілетінің жеткіліксіз дамуын көреді, И.Н. Садовникова болса мұның себебі дыбыстың әріппен қате таңбалануы екендігін айтады.

Әріптерді тастап кетудің себебі дыбыстық анализдің бұзылуы (И.Н. Садовникова, А.Н. Корнев) [5].

Жалпы айтқанда, дамуында ауытқулары бар балалардың тілдік дамуы көп салалы процесс болып табылады. Оқу мекемелерде де, үйде де бұл процесті жан-жақты қамтамасыз ететін жағдайлар қарастырылуы керек. Есту-сөйлеу ортасын ұйымдастыру - есту қабілеті бұзылған баланың тілдік қабылдау және тілдік даму деңгейінің мүмкіндігіне қарамай үнемі сөйлесу дегенді білдіреді.

Күнделікті тұрмыстық жағдайлар балалардың өзара және ересектермен тілдік қарым-қатынас жасауына мүмкіндік туғызады. Балалар ересектердің іс-әрекеті мен сөйлеуін бақылайды. Ересектер балалардың сөйлеу талаптарын мақұлдайды және бағыт беріп отырады. Тұрмыстық жағдайлардың үнемі қайталануы, гигиеналық құралдарды, ыдыстарды, киімдерді үнемі пайдалану сөздердің қорлануына мүмкіндік туғызады. Оқытудың бастапқы кезеңдерінде тұрмыстық әрекеттер сөздерді мен көрнекіліктермен қамтамасыз етеді.

Балалардың тілінің дамуы әр түрлі әрекеттер барысында, яғни сабақтарда, ойнауда және қоршаған ортаны тануда жүзеге асады.

Есту қабылдауын дамыту және дыбыстауға үйрету сабақтары тілдік материалды естіп-көріп қабылдау машықтарын қалыптастыруға, оның дыбыстауды анықтауда маңызы бар сенсорлық негізін кеңейтуге көмектеседі. Сөйлеу тіліндегі жеке компоненттердің игерілуі тілдің түсінікті, ұғынықты, анық болуына әсер етеді.

Сөйлеу тіліндегі ақаулықтарды дұрыс түсініп және тиімді ықпал жасау үшін оны жоюдың ең ұтымды және үнемді жолын таңдау керек, яғни инновациялық технологиялар арқылы жазбаша сөйлеу тілін түзету. Сөйлеу тіліндегі мүкістіктің ішкі сырының ерекшелігін және оның ауқымын анықтай білу қажет. Жазбаша сөйлеу тілі жүйелерінің қайсы бөлігінің ақауы барлығын да дұрыс талдай білу қажет. Жазбаша сөйлеу тілінің

мүкістіктерінің ерекшеліктері мен оның күрделілігіне байланысты әрбір нақтылы жағдайға сәйкес тапсырмаларды пайдаланып тексеру ішінара жекелеген болуы керек.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы Қазақстан Республикасының Заңы. 2002ж. 11 шілде № 343-ІІ тарау.
2. Рау Е.Ф., Рождественская В.И. Смешение звуков речи у детей. М.: Просвещение, 2002. – 362с.
3. Соботович Е.Ф., Гопиченко Е.М. Фонетические ошибки в письме умственно отсталых учащихся младших классов. //Хрестоматия по логопедии. - М.: ВЛАДОС, 2007.-351с.
4. Логинова Е.А. Нарушения письма. Учебное пособие. / Под ред. Волковой Л.С. - СПб.: Детство-Пресс, 2004. - 208с.
5. Колпаковская И.К., Спирова Л.Ф. Характеристика нарушений письма и чтения. // Хрестоматия по логопедии. - М.: ВЛАДОС, 2007.-256с.

ХАЛЫҚ ПЕДАГОГИКАСЫН БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІНДЕ ҰТЫМДЫ ҚОЛДАНА БІЛУ

Туганбаева А.К.

Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі

Білімді, жан-жақты қабілетті ұрпақ: - ұлтымыздың баға жетпес қазынасы.

Ал, қазақ халқының ұлттық тәжірибелері мен тағылымдарының мол қазынасы – халықтық педагогика. Халқымыз өскелең ұрпақ тәрбиесінде ұлттық игіліктер мен адамзаттық құндылықтар, рухани мұралар сабақтастығын сақтауды мақсат тұтқан. Қазақ зиялыларының бірі Міржақып Дулатов: «Мектептің мақсаты – құрғақ білім үйрету ғана емес, біліммен бірге тәрбиені қоса беру», – деп жазады. Балаға тәрбие беру білім беруден де маңызды екенін аңғартады. «Ел боламын десек, бесігіңді түзе» деген Мұхтар Әуезовтің сөзінде қаншалықты ұлттық тәрбие, болашақты болжаған көрегенділік жатыр. Ұлт боламыз десек, тәрбие ана сүтімен беріліп, ана тілімізбен қалыптасып, тал бесіктен сіңірілуі шарт.

Сәби дүниеге келгеннен бастап, оның өсіп, дене бітімінің дұрыс қалыптасуына, ақыл-ойының жетілуіне назар аударған. Шыр етіп дүниеге келген күннен бастап тәрбиенің негізін қалаған халық ұрпақ тәрбиесіне ерекше мән берген, бесіктегі балаға үн қатып, тілге тартқан. Халықтық педагогиканың асыл мұралары болып табылатын салт-дәстүр, әдет-ғұрып, мақал-мәтел, шешендік өнер, халық ауыз әдебиетін бүгінгі жастардың бойына, ең алдымен, ана тіліміз арқылы сіңіреді. Ана тілін білмейтін ұрпаққа ұлттық тәлім-тәрбие беру әсте мүмкін емес. Адамзат ес білгелі өз ұрпағын тәрбиелеумен келеді, ұрпақ тәрбиесі – ұлт тәрбиесі. Қазақ ес білгелі өз баласының өте тәртіпті, кішіпейіл, білімді, шебер, еңбекқор, үлгілі отбасы иесі болғанын қалайды. Ұлтымыздың болашағы – тәрбиелі ұрпақ қолында. Ал тәрбиелі ұрпақ қалыптастырудың бірден-бір жолы – халықтың педагогикасының мәні – еңбек, білім, дағды, адалдық пен адамгершілікті жас ұрпақ бойына дарыту. Заман ағымына орай, ақыл-ойы озық, білімі мен ұлттық рухы күшті, өзін еркін ұстайтын тұлға тәрбиелеу – бүгінгі күннің талабы. Ұрпағымызға өнегелі тәрбие беруде, бойларындағы білім мен өнерге деген құштарлығын арттыруда, өз халқының беделін көтеріп, барын бағалап, жоғын жоқтауына ата-бабаларымыздың

тәлімдік тәрбиелері, ғұлама-ойшылдарымыздың ой-толғамдары мен ұстанымдарының ықпалы зор.

Қазақ халқының сан ғасырдан бері тәрбие жөніндегі өнегелі істері мен сөздері, тұрмысы, өнері, өмір тәжірибесі халық педагогикасының асыл қазынасы болып келеді. Қай заманда болмасын ұрпақ тәрбиесі адамзаттық парызы болды. Әрбір халық өзінің тарихы мен тәжірибесін жалғастыратын жас түлектерді ғасырлар бойы тәрбие әдістері мен тәсілдерін қолданып, өмір тәжірибесі сынынан өткен әдептілік, сыпайлылық, адалдық, инабаттылық, іскерлік, мейірімділік, қайырымдылық, еңбексүйгіштік, үлкенді сыйлау, оған ілтипат көрсету сияқты қабілеттерді олардың бойына екті. Осылардың бәрі адамзат тәрбиесінде халық педагогикасының қандай рөл атқаратынын көрсетеді.

Халық педагогикасы – қазақ халқының сан ғасырдан бері баланы бағып-қағып, өсіріп, өнегелі азамат етіп шығару жөніндегі жинақталған тәжірибесі. Жақсы қасиеттерді келер ұрпақтың бойына сіңіріп, ізгілікке тәрбиелеуді армандап: «Шыншыл, әділетті, иманды болу – ата-бабадан келе жатқан дәстүріміз». Жеткіншек ұрпақ өз халқының рухани қазынасымен, ұлттық мәдениетімен, салт-дәстүрімен неғұрлым тереңірек сусындап өсуі керек.

Өскелең ұрпақ білім мен ұлттық тәрбие негіздерін өзінің ұлттық мектебінен алатыны сөзсіз. «Ұлттық мектеп дегеніміз – ұлттық рухта тәрбие беретін орын». Ұлттық тәрбие – біздің ұрпақтан-ұрпаққа жеткізетін асыл қазынамыз. Біздің ұлттық өнеріміздің, мәдениетіміз бен дәстүрлеріміздің алдыңғы қатарлы үлгілерін, тіліміздің орасан зор байлығын жас жеткіншектердің жан дүниесіне сіңіріп, сол арқылы әлемдік рухани өркениеттің өріне шығып, нәр алу – бүгінгі күн талаптарының маңыздысы. Ата-бабаларымыздың сан ғасырлар бойы ұрпағына азық болған ақыл-кеңес, өсиеттері, асыл мұрасы ұлттық рух, ұлттық мақтаныш, ұлттық намыс, ана тілі мен ұлттық мәдениетін қалыптастыру сезімін ояту – баршамыздың парызымыз. Сонда ғана ұлттық сана-сезімі толыққанды жетілген, туған тілін еркін білетін, ұлттық сипаты мен ұлттық рухын жоғалтпаған ұрпақ тәрбиелей аламыз. Адамзат баласының алға қарай сатылай өркениет өріне жетуі әр адамның дұрыс ой түйіп, өнегеге жол сілтеуі, рухани күшін нығайтуға, аға буын өкілдеріне ізет көрсету отансүйгіштік тәрбиенің бастамасы болып табылады. «Адамға ең бірінші білім емес, тәрбие берілуі керек, тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы» дейді Әбу Насыр әл-Фараби өз қағидасында. Яғни оқу мен тәрбие егіз. Оқу мен тәрбие ықпалдастығы сондай бірін-бірі толықтырып отырады. Сол себепті, оқу орнының күнделікті тыныс тіршілігі әр дайым тәрбиеден басталады.

Тәрбие мәселесі – ұрпақтан ұрпаққа таралып, жетілдіріліп отырған өмір мектебі. Оны халық даналығынан, рухани өмір беттерінен, ұлтымыздың тарихы мен мәдениетінен, әдебиеті мен өнерінен, салт-санасы, әдет-ғұрыптарынан іздеген жөн. Осыларды бойына сіңірген исі қазақ баласы ұлттық педагогика негіздерімен тәрбиелеудің маңыздылығын түсінеді, мәнін біледі, қажетін сезінеді. Әлбетте оның бастауы отбасында жатыр. «Отан – отбасынан басталады» дегенді атам қазақ бекер айтпаған. Ұлы ойшыл Абай: «Шын жақсы адам – шын мағынасында талапты, ізденгіш, қоғамға да, өзіне де пайдалы еңбек адамы», – деп айтқан болатын. Ата-ана баланың өмірлік ұстазы һәм тәрбиешісі. Баланың болашағы, олардың өмірден алар несібесі мен еншісінің үлес салмағы ата-ананың сіңірген еңбегіне, тәлім-тәрбиесіне тікелей байланысты.

Халық педагогикасының құрамды бөліктері – қазақтың ұлттық ойындары, мақал – мәтелдер, жұмбақтар, ауызша есеп т.б. ерте заманнан бастап, жасөспірімдердің ой – өрісін, зеректігін дамыту және тапқырлығы мен шешендігін анықтау үшін тәрбие құралы түрінде қолданып келді. Қазақтың халық ойындары – мәдени мұралардың бірі болап саналады, ғасырлар бойы балаларды тәрбиелеудің бір құралы болып келеді. Ойнау барысында баланың дұрыс қозғалу, ойлау қабілеттері, бір-бірімен қарым-қатынас жасау мүмкіндігі.

Ұрпақ тәрбиесі-адамзат баласының асыл мұраты. Түбегейлі өзгерістерге бет бұрған жаңа қоғамда тек білімді болу жеткіліксіз, сондықтан әрбір жеке тұлғаның бойында әр

ұстаз адамгершілік, ізгілік кішіпейілділік, қарапайымдылық, отансүйгіштік қасиеттерін тәрбиелейді. Бұл ретте оқу орындарындағы тәрбиенің мақсаты: ұлттық сана-сезімі оянған, рухани ойлау дәрежесі биік, парасатты, мәдениетті, ар-ожданы мол, еңбекқор, бойында басқа да ізгі қасиеттері қалыптасқан азаматтарды тәрбиелеу.

Тәрбие - өсіп келе жатқан жас ұрпақты өмірге даярлаудың барлық жағын қамтитын, жеке тұлғаны ғасырлар бойы жиналған адамзат тарихындағы тәжірибені игертіп, біліммен жарактандыруға бағытталған қоғамның талап-тілегіне тәуелді күрделі үдеріс. Жоғарыда аталып кеткен қасиеттерге ие тұлғаны қалыптастыру үшін мұғалімнің кәсіби қасиеттері, икемділіктері жаңаша қырынан сипат алуы керек деген ой туады.

Халқымыздың маңдайына біткен ұлттық құндылықтарымызды, сонау өткен ғасырлардан өшпес мұра болып қалыптасып келе жатқан дархан халқымыздың таратқан үлгі насихаты асыл мұраларымызды дәріптеп, білімге ден қойып көп ізденіс жасамайынша оқыту мен тәрбиені бірге ұштастырып, ықпалдастыру мүмкін болмайды. Оқыту мен тәрбиені ықпалдастырып қажымай еткен еңбек арқасында әлемдік деңгейдегі дарынды да тәрбиелі оқушы тұлға шығатынына сеніміміз мол.

Әр ұстаз оқу - тәрбие жұмысына шығармашылықпен қарап, жаңа заман талабына сай, озық ұлттық дәстүр рухында тәрбиелеп, сабақты түрлендіру мақсатында оқытудың түрлі әдіс - тәсілдерін пайдаланса, игі нәтижеге жетеріміз сөзсіз.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Айтмамбетова Б.Р, Бейсенбаева А.А. Жеке адамның дамуы, тәрбиесі Алматы: КазПИ, 1991.
2. Сластенин В.А. и др. Педагогика: уч. пособие. - Москва: Академия, 2004.
3. Әбиев Ж. Ә., Бабаев С. Б. Педагогика. Алматы, 2006.

ЗДОРОВЬЕ СБЕРЕГАЮЩЕЙ ТЕХНОЛОГИИ

Чилимова Зарида Габидулаевна

Карагандинская область. г.Сарань, КГКП я/с «Березка»

Дошкольный возраст является решающим этапом в формировании фундамента физического и психического здоровья ребенка. В этот период идет интенсивное развитие органов и становление функциональных систем организма. Наметившаяся в последние годы устойчивая тенденция ухудшения здоровья дошкольников, увеличение количества детей с нарушениями психического и речевого развития, диктует необходимость поиска механизмов, позволяющая изменить эту ситуацию.

Основная задача детского сада - подготовить ребенка к самостоятельной жизни, дав ему для этого необходимые умения, навыки, воспитав определенные привычки. Но может ли каждый профессионально подготовленный педагог, просто взрослый ответственный человек бесстрастно относиться к неблагоприятному состоянию здоровья своих воспитанников, его прогрессирующему ухудшению? Одним из ответов на этот, во многом риторический вопрос и стала востребованная педагогами образовательного учреждения здоровьесберегающих образовательных технологий.

Здоровье сберегающие образовательные технологии - системно организованная совокупность программ, приемов, методов организации образовательного процесса, не наносящего ущерба здоровью детей; качественная характеристика педагогических технологий по критерию их воздействия на здоровье учащихся и педагогов; технологическая основа здоровьесберегающей педагогики.

Цель здоровьесберегающей технологии:

обеспечить дошкольнику высокий уровень реального здоровья, вооружив его необходимым багажом знаний, умений, навыков, необходимых для ведения здорового образа жизни, и воспитав у него культуру здоровья. Решению этой цели подчинены многие задачи, которые решает педагог в процессе своей деятельности. Педагоги в детских садах учат детей культуре здоровья, как ухаживать за своим телом, то есть осознанному отношению к своему здоровью, безопасному поведению.

Задачи здоровьесберегающей технологии:

1. Обучить детей безопасному поведению в условиях чрезвычайных ситуаций в природе и мегаполисе.
2. Объединить усилия сотрудников и родителей для эффективной организации физкультурно-оздоровительной работы, в том числе и профилактике нарушений плоскостопия и осанки.
3. Осуществить преемственность между дошкольным образовательным учреждением и школой средствами физкультурно-оздоровительной работы.

Все здоровьесберегающие технологии можно разделить на 4 группы:

1 группа Технологии сохранения и стимулирования здоровья.

динамические паузы (комплексы физ. минуток, которые могут включать дыхательную, пальчиковую, артикуляционную гимнастику, гимнастику для глаз и т.д.)

подвижные и спортивные игры

контрастная дорожка, тренажеры

2 группа Технологии обучения здоровому образу жизни.

утренняя гимнастика

физкультурные занятия

точечный массаж

спортивные развлечения, праздники

День здоровья

СМИ (ситуативные малые игры – ролевая подражательная имитационная игра)

3 группа Технологии музыкального воздействия.

музыкотерапия

сказкотерапия библиотерапия

4 группа Технология коррекции поведения.

Таким образом в нашем детском саду «Березка» в каждой группе оборудован «Уголок здоровья». Он оснащен как традиционными пособиями (массажными ковриками, спортивным инвентарем и т.д.), так и нестандартным оборудованием для :

- ходьбы по коврику из пробок, пуговиц, крупы, где происходит массаж стопы ног.

- развития дыхания и увеличения объема легких используются султанчики и вертушки.

- массажа ладоней рук, массируя которые можно воздействовать на различные точки организма. Для этого педагоги используют различные массажеры, в том числе и самодельные - напальчник с пуговицами.

- массажа ступней ног и развития координации движений используются коврики: веревки с узелками, нашитые шпильки от ниток, фломастеры.

- ежедневной после сна оздоровительной гимнастики босиком под музыку.

Здоровьесберегающая деятельность в итоге формирует у ребенка стойкую мотивацию на здоровый образ жизни.

Поставленные цели и задачи я успешно реализую на практике:

- динамические паузы я провожу во время занятий, 2-5 мин., по мере утомляемости детей. Туда включаю элементы гимнастики для глаз, дыхательной гимнастики и других в зависимости от вида занятия.

При помощи правильного дыхания можно избежать гайморита, астмы, неврозов, избавиться от головной боли, насморка, простуды, расстройства пищеварения и сна и быстро восстановить работоспособность после умственного и физического утомления.

Систематическое использование физкультминуток приводит к улучшению психоэмоционального состояния, к изменению отношения к себе и своему здоровью.

Подвижные и спортивные игры проводятся как часть физкультурного занятия, на прогулке, в групповой комнате – малоподвижные игры.

Релаксация.

Гимнастика пальчиковая проводится с детьми своей возрастной группы индивидуально либо с подгруппой ежедневно в любое удобное время, а так же во время занятий.

Гимнастика для глаз ежедневно по 3-5 мин. в любое свободное время и во время занятий, чтобы снять зрительную нагрузку у детей.

Гимнастика дыхательная в различных формах физкультурно-оздоровительной работы, на физ. минутках во время занятий и после сна: во время гимнастики.

Гимнастика бодрящая ежедневно после дневного сна, 5-10 мин. Форма проведения различна: упражнения на кроватках, обширное умывание; ходьба по ребристым дощечкам.

Физкультурные занятия. Проводятся в хорошо проветренном помещении 3 раза в неделю, в спортивном зале. Младший возраст- 10-15 мин.

Самомассаж. В различных формах физкультурно-оздоровительной работы или во время физминутки, в целях профилактики простудных заболеваний.

Психогимнастика. 1 раз в неделю со старшего возраста по 25-30 мин. Проводит психолог.

Технология воздействия через сказки (сказкотерапия)

Сказка – зеркало, отражающее реальный мир через призму личного восприятия. В ней, возможно, все чего не бывает в жизни. На занятиях по сказкотерапии с детьми старших групп воспитатели учатся составлять словесные образы. Вспоминая старые и придумывая новые образы, дети увеличивают свой образный репертуар, и внутренний мир ребенка становится интереснее, богаче. Это истинный шанс понять и принять себя и мир, повысить самооценку и измениться в желаемом направлении. Сказку может рассказывать взрослый, либо это может быть групповое рассказывание, где рассказчиком является не один человек, а группа детей.

Спокойное состояние нервной системы возвращает ребенку здоровье.

Технологии музыкального воздействия. Используются для снятия напряжения, повышения эмоционального настроя в различных формах физкультурно-оздоровительной работы. Проводят воспитатели и музыкальный руководитель.

Так же с детьми проводятся разные виды закаливания:

- ходьба босиком по мокрой дорожке проводится после дневного сна.
- обширное умывание.
- ходьба по массажным коврикам.

Использование здоровьесберегающих технологий предполагает и работу с родителями. Перед нами стоит задача:

-ознакомить родителей с факторами влияющими на здоровье детей, с условиями созданными для охраны здоровья детей в группе.

- консультации, рекомендации и беседы с родителями по поводу профилактики болезней, соблюдением личной гигиены, пользе дополнительных прогулок и занятий.

- родительское собрание;

- папки-передвижки;

- семинары-практикумы;

- круглый стол;

- анкетирование;

- совместные акции: спортивные праздники, дни здоровья; памятки, буклеты из серии «Пальчиковая гимнастика», «Как правильно закаливать ребенка?», дни открытых верей;

- обучение родителей приемам и методам оздоровления детей (тренинги, практикумы).

Педагогическими условиями здоровьесберегающего процесса воспитания и развития детей в дошкольном учреждении, являются: организация разных видов деятельности

детей в игровой форме; оснащение деятельности детей оборудованием, игрушками, играми, игровыми упражнениями и пособиями.

Вся эта работа осуществляется комплексно, в течение всего дня и с участием медицинских и педагогических работников: воспитателя, педагога - психолога, инструктора по физической культуре, музыкального руководителя.

Родители являются примером подражания для своих детей и авторитетом. Поэтому очень важно чтобы родители прислушивались к советам, рекомендациям воспитателей по организации режима дня, досуга дома.

Применение здоровьесберегающих технологий в воспитании и развитии детей дает положительный результат. Дети быстрее адаптируются в предметно-пространственной среде, к сверстникам и взрослым: у них повышается сопротивляемость организма к простудным заболеваниям и двигательная активность. Так же хочется отметить улучшение показателей социального здоровья.

Специалисты по возрастной психологии считают, что лечение сказками можно использовать в любом количестве и для детей любого возраста. Играть в сказку – это не только развлечение. На основе волшебных сюжетов, бытовых и литературных сказок сказкотерапевты составляют серьезные методики.

Терапия сказкой помогает ребенку справиться со многими внутренними переживаниями. Маленькому человечку всегда проще передать нормы поведения и умение ориентироваться в разных жизненных ситуациях в игровой форме. С помощью сказочной метафоры ребенок сам делает нужные выводы. Рассказ о какой-нибудь капризной принцессе или «зайце-хвостуне» всегда эффективнее ваших нотаций.

Сказкотерапия помогает замкнутому ребенку раскрыться, а слишком агрессивного и непоседливого учит задумываться. В процессе сказочной игры дети развивают речь и фантазию, творческие способности и логическое мышление. Разыгрывая сказочное представление или обсуждая сказку, они приобретают навыки общения.

Тема занятия сказкотерапия «Зайка в гости к нам пришел»

Цель : Закрепление основных навыков личной гигиены – мытье рук.

Задачи: Прививать желание заботиться о своём здоровье, учить находить решение поставленной проблемы, развивать речевую активность, воспитывать доброжелательность.

Оборудование: использование игрушки зайчика, показ мытья рук с гигиеническими принадлежностями.

Ход занятия:

I. Организационный момент

Воспитатель: Детки, я к вам пришла не одна. У меня в коляске маленький зайчик. Он заболел. У него болит живот и зубки. Представляете, оказывается, наш маленький зайчонок часто болеет, и я привезла его к нам, чтобы мы показали ему, что нужно делать, чтобы не болеть. А вы знаете, что с ним случилось? Послушайте!

II. Основная часть

Воспитатель рассказывает сказку: Жил был зайчик и он ни слушался ни маму ни папу и никогда ни мыл лапки. Мама и папа его очень ругали, а он все равно не мыл лапки. И они у него сильно заболели, зайчик не мог ими брать игрушки, одеваться, и даже держать ложку. Мама вызвала врача, врач посмотрел на лапки зайчика и покачал головой. Врач достал из своего чемоданчика лупу с большим увеличительным стеклом и посмотрел на лапки зайчика, он увидел, что там поселился злой и страшный Микроб - Микробыч. (Воспитатель показывает лупу (увеличительное стекло) и дети смотрят через него на свои ладошки, отмечая, как все увеличивается) Он кусал лапки зайчика, зайчику было больно. Что же делать, спросила мама, как избавиться от этого страшного и опасного микроба. Есть одно очень хорошее средство...ЭТО - МЫЛО. Зайка, скорее, скорее беги мыть лапки.

Давайте покажем как надо мыть ручки (дети показывают движениями: нужно намочить ручки, намылить хорошенько, чтобы на ручках появились перчатки, а потом хорошо смыть и вытереть) и еще волшебные слова скажем зайке:

«Водичка, водичка,
Умой мое личико,
Чтобы глазки блестели,
Чтобы щечки краснели,
Чтоб смеялся роток
И кусался зубок».

А мы сейчас зайчику помоем лапки (воспитатель моет лапки зайчику). Микроб испугался мыла и убежал. Теперь зайчик всегда будет мыть руки, а вы не забываете мыть ручки?

Воспитатель: Мы любим играть. Давайте покажем зайчику одну из веселых игр с нашими чистыми ручками!

Проводится песня-игра «Где же наши ручки» (диск «Песни-игры для детей»)

Где же наши ручки? (дети прячут ручки)

Наши ручки, наши ручки

Вот ручки, вот ручки, вот! (показывают ручки – фонарики)

Пляшут наши ручки,

Поплясали, стоп!

Где же наши ножки? (дети приседают, накрывают ручками колени)

Вот ножки, вот ножки (топают ножками)

Пляшут наши ножки,

Поплясали, стоп!

Где же наши детки? (закрывают ручками лицо)

Вот детки, вот детки! (ручками делают фонарики, топают ножками)

Пляшут, пляшут наши детки!

Поплясали, стоп!

Воспитатель: А теперь давайте подумаем, что будет, если мы не будем мыть ручки, морковку, яблочки, огурчики.

Дети: Живот заболит.

Воспитатель: Вот зайка, ты морковку- то, наверно тоже не мыл? Нужно мыть, запомни! И тогда у тебя живот болеть не будет!

Воспитатель: Я еще хочу рассказать сказку - о королеве, с этой королевой вы, я уверена, знакомы и встречались с ней ни один раз, а каждый день. Она очень добрая, хоть немного колючая. Еще не догадались, что это за королева? Это королева Щеточка.

Вот она! (Воспитатель показывает зубную щетку, в красивом платье):

- Я жду вас утром и вечером. Я люблю, когда вы берете меня в свою руку и выдавливаете на мою щетинку вкусную зубную пасту. И я начинаю трудиться, чистить твои зубки вверх вниз и язычок не забываю. Ровно три минутки. Зубки нужно чистить утром и вечером, для того чтобы они были здоровыми и красиво улыбались. Зубки любят яблочки, морковку, творожок, молоко, не случайно они называются молочными.

III .Итог занятия

Воспитатель: А ну-ка, улыбнитесь зайчику, чтобы он тоже повеселел! Какие красивые у вас зубки! Вы не забываете чистить зубки? Берегите свои зубки, а поможет в этом королева- щеточка. А Зайка совсем стал веселый, он теперь знает, что нужно делать, чтобы быть здоровым! Как вы думаете, он запомнил, как надо мыть ручки? Ну вот, зайчика мы научили всему, что знали. Теперь он будет меньше болеть.

Воспитатель говорит спасибо за зайку, прощается с детьми и увозит его.

Динамическая пауза - пауза в учебной или трудовой деятельности, заполненная разнообразными видами двигательной активности. Предназначена для предупреждения утомления и снижения работоспособности. Физиологическая сущность динамической паузы -переключение на новый вид деятельности, активный отдых.

"Динамические паузы. Речёвки".

1 «Шла веселая собака»

Шла весёлая собака, чики-брики, гав!

А за ней бежали гуси, головы задрал,

А за ними поросёнок, чики-брики-хрю!

Чики-брики повтори-ка, что я говорю.

2 Динамические паузы с элементом самомассажа

"Бабочка щекочет носики".

Потереть область носа пальцами, затем ладонями до появления тепла. Повращать кончик носа вправо и влево 3–5 раз. После этого проделать 3–5 поглаживающих вращательных движений указательными пальцами обеих рук вдоль носа, сверху вниз, с обеих сторон. Это упражнение защищает от насморка, улучшает кровообращение верхних дыхательных путей.

3 Гимнастику после дневного сна.

«Зарядка для зверят»

Гимнастика в постели – 2-3 мин:

Зайчата просыпаются:

Зайчата, вы проснитесь -

На постели потянитесь

Тяни лапку, не ленись-

Лапку вверх и лапку вниз

Потягивание. И.п. - лежа на спине, руки вдоль туловища. Поочередно поднимать правую (левую) руку вверх, тянуться, опустить; то же самое поочередно левой рукой, правой и левой ногой. Затем поднять одновременно руки и ноги, потянуться, опустить.

Зайчата повернулись на живот, и смотрят, кто проснулся ещё

На живот ты повернись-

Слева, справа осмотришь,

Твои лапки отдыхают

И друг с другом поиграют.

«Отдыхаем».

И.п. - лежа на животе с опорой на локти, ладонями аккуратно поддерживать подбородок. Поочередно сгибать и разгибать ноги в коленях. Повторить 3-4 раза.

Зайчата умываются

Умываться всем пора!

Вот хорошая игра!

Самомассаж головы («помоем голову»). И.п. - сидя на корточках. «Потрогайте воду... Ой, холодная! Аккуратно намочите волосы, намыливайте их, хорошенько мойте голову со всех сторон... Нет, сзади совсем не промыли. Теперь хорошо! Смывайте пену, со всех сторон. Осторожно протрите волосы. Возьмите расческу и хорошенько расчешите волосы. Не нажимайте слишком сильно, а то поцарапаете кожу головы. Какие вы красивые!».

А теперь пора гулять!

Лес наш просто не узнать!

Дети идут по дорожке здоровья

Профилактика плоскостопия - 2-3 мин.

Литература:

1. Волошина Л. Организация здоровье сберегающего пространства//Дошкольное воспитание.-2004.
2. Новые здоровье сберегающие технологии в образовании и воспитании детей. С.Чубарова, Г. Козловская, В. Еремеева //Развитие личности.-N2.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЗДОРОВЬЕ СБЕРЕГАЮЩИХ ТЕХНОЛОГИИ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ПРОЦЕССЕ ДО

*Петкер Любовь Фаридовна
Карагандинская область. г. Сарань, КГКП я/с «Березка»*

*«Я не боюсь ещё и ещё раз повторять: забота о здоровье –
это важнейший труд воспитателя.
От жизнерадостности, бодрости детей зависит их духовная жизнь,
мировоззрение, умственное развитие, прочность знаний, вера в свои силы».*
В.А. Сухомлинский

Дошкольный возраст обоснованно считается наиболее важным периодом в процессе формирования личности человека. В этом возрасте более интенсивно развиваются различные способности, формируются нравственные качества, вырабатываются черты характера. Именно в данном возрастном периоде закладывается и укрепляется фундамент здоровья и развития физических качеств, необходимых для эффективного участия ребенка в различных формах двигательной активности, что, в свою очередь, создает условия для активного и направленного формирования и развития психических функций и интеллектуальных способностей дошкольника.

Работая в детском саду «Березка» в городе Сарань, мы применяем в своей работе различные образовательные технологии, соответствуя современным требованиям к организации педагогического процесса: информационно - коммуникационные технологии (ИКТ), здоровье сберегающие технологии, технологии проектирования, социогровые технологии, личностно-ориентированные технологии и другие.

Сохранение и укрепления здоровья воспитанников - основная задача дошкольных образовательных учреждений.

На современном этапе развития общества выявляется тенденция к ухудшению состояния здоровья детей, поэтому нет необходимости убеждать кого-либо в актуальности проблемы здоровья детей.

Одним из средств решения обозначенных задач становятся здоровье сберегающие технологии, без которых немислим педагогический процесс современного детского сада.

В процессе нашей деятельности мы стремимся решить следующие задачи: обеспечение условий для физического и психологического благополучия участников воспитательно-образовательного процесса; формирование доступных представлений и знаний о пользе занятий физическими упражнениями, об основных гигиенических требованиях и правилах; формирование основ безопасности жизнедеятельности; оказание всесторонней помощи семье в приобщении их к здоровому образу жизни.

Цель здоровье сберегающих технологий в ДООУ применительно к ребенку – обеспечение высокого уровня реального здоровья воспитаннику детского сада и воспитание вале логической культуры как совокупности осознанного отношения ребенка к здоровью и жизни человека, знаний о здоровье и умений оберегать, поддерживать и охранять его, вале логической компетентности, позволяющей дошкольнику самостоятельно и эффективно решать задачи здорового образа жизни и безопасного поведения, задачи, связанные с оказанием элементарной медицинской, психологической самопомощи и помощи. Применительно к взрослым – содействие становлению культуры

здоровья, в том числе культуры профессионального здоровья воспитателей ДОУ и вале логическому просвещению родителей.

Здоровье сберегающие образовательные технологии наиболее значимы среди всех известных технологий по степени влияния на здоровье детей. Главный их признак – использование психолого-педагогических приемов, методов, подходов к решению возникающих проблем.

Главное назначение таких новых технологий – объединить педагогов, психологов, медиков, родителей и самое главное – самих детей на сохранение, укрепление и развитие здоровья.

Наше ДО уже несколько лет осваивает комплекс мер, направленных на сохранение здоровья ребенка на всех этапах его обучения и развития.

Планируя здоровье сберегающие технологии, мы выделяем:

- формы работы
- время проведения в режиме дня
- возраст детей
- особенности методики проведения

Здоровье сберегающие технологии можно разделить на следующие группы:

1. Технологии сохранения и стимулирования здоровья.

Динамические паузы (комплексы физ. минуток, которые могут включать дыхательную, пальчиковую, артикуляционную гимнастику, гимнастику для глаз и т.д.).

Подвижные и спортивные игры.

2. Технологии обучения здоровому образу жизни.

Утренняя гимнастика, физкультурные занятия, точечный массаж, спортивные развлечения, праздники, день здоровья.

СМИ (ситуативные малые игры – ролевая подражательная имитационная).

3. Коррекционные технологии

Музыкотерапия., сказкотерапия. библиотерапия, фонетическая ритмика, психогимнастика

Мы выработали такие правила здоровьесбережения: соблюдайте режим, больше двигайтесь, обращайтесь больше внимания на питание, старайтесь получать как можно больше положительных эмоций, гоните прочь уныние и тоску, желайте себе и окружающим только добра.

Для осуществления обогащенного физического развития и оздоровливания детей в детском саду используются нетрадиционные приемы работы. В каждой группе оборудованы «Уголки здоровья». Они оснащены как традиционными пособиями (массажными ковриками, массажерами, спортивным инвентарем и т.д.), так и нестандартным оборудованием, сделанным руками педагогов коврики из пробок, камушков, пуговиц, султанчики, вертушки, самодельные массажеры и тд)

В структуру оздоровительных режимов каждой группы, вплетен спектр медико-восстановительных методик, приемов, способов: мимические разминки, гимнастика для глаз (способствующая снятию статического напряжения мышц глаз, кровообращения), пальчиковая гимнастика (тренирует мелкую моторику, стимулирует речь, пространственное мышление, внимание, кровообращение, воображение, быстроту реакции, дыхательная гимнастика (способствует развитию и укреплению грудной клетки)точечный массаж, игры, упражнения для профилактики и коррекции плоскостопия и осанки.

Взаимодействие коллектива детского сада с родителями воспитанников происходит под девизом: «К здоровой семье через детский сад», что способствует сохранению и укреплению здоровья детей, формированию здорового образа жизни в условиях семьи. Для этого используются различные формы и методы: групповые родительские собрания, анкетирование, совместные акции: спортивные праздники, дни здоровья, консультации, рекомендации, памятки, дни открытых дверей в обучение родителей приемам и методам оздоровления детей, тренинги, практикумы.

Применение в работе ДО здоровьесберегающих педагогических технологий повысит результативность воспитательно-образовательного процесса, сформирует у педагогов и родителей ценностные ориентации, направленные на сохранение и укрепление здоровья воспитанников, если будут созданы условия для возможности корректировки технологий, в зависимости от конкретных условий и специализации ДО; если, опираясь на статистический мониторинг здоровья детей, будут внесены необходимые поправки в интенсивность технологических воздействий, обеспечен индивидуальный подход к каждому ребенку; будут сформированы положительные мотивации у педагогов ДО и родителей детей.

Таким образом, каждая из рассмотренных технологий имеет оздоровительную направленность, а используемая в комплексе здоровьесберегающая деятельность в итоге формирует у ребенка привычку к здоровому образу жизни.

Нужно помнить: только здоровый ребенок с удовольствием включается во все виды деятельности, он жизнерадостен, оптимистичен, открыт в общении со сверстниками и педагогами. Это залог успешного развития всех сфер личности, всех ее свойств и качеств.

Литература:

1. Программа «Балбөбек», «Қайнар», «Зерек бала».
2. Волошина Л. Организация здоровье сберегающего пространства//Дошкольное воспитание.-2004.-N1.
3. Новые здоровье сберегающие технологии в образовании и воспитании детей. С.Чубарова, Г. Козловская, В. Еремеева //Развитие личности.-N2.

СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫНЫҢ АҚЫЛ-ОЙЫН ДАМУЫ

*Шәкірт Раушан Түгелбайқызы - БОПмӘ-41 тобының студенті
/Ғылыми жетекші: Аяған Еркін Сағынтайұлы/
Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті*

Қазіргі кезеңде білім берудің сапасын жақсарту, әдістемелік негізін өзгерту заман талабына сәйкес туындап отырған қажеттілік. Өйткені, мектептің әр күні көптеген ғылыми жаңалықтарға, терең әлеуметтік өзгерістерге толы. Бұрын оқу үрдісінде мұғалім басты роль атқарған болса, қазір оқушының белсенділік көрсететін кезі туды. Сабақ мұғалімнің емес, оқушының іс-әрекетімен бағаланады. Қазіргі заманда нені оқыту емес, қалай оқыту маңыздырақ болып отыр. Сабақ барысында оқушының ізденуі мен зерттеу дағдыларын қалыптастыра отырып, пәнге деген қызығушылықтарын арттыру мақсатында қолданылатын технологиялар баршылық. Солардың бірі сын тұрғысынан ойлау технологиясы. Бұл технология Совет өкіметі кезінде 1973 жылдан, Қазақстанда 1997 жылдан бері таныла бастады. Оқу мен жазу арқылы сыни тұрғыдан ойлау, яғни, RWST

жобасы 29 мемлекетте қолданылады.Технологияның негізін қалаушылар американдық ғалымдар Чарльз Темпл, Джон Дьюи, Мередит. Кезінде жоба ретінде ұсынылып, көпшіліктің қолдауын тапқан бұл технологияда Выготский, Пиаже, Эльконин-Давыдовтардың, басқа да ғалымдардың еңбектерінің ең құнды жерлері көрініс тауып, идеялар тоғысып, біріктірілген іспетті. [1]

Сыни ойлау- өзіндік ойлау.Сыни ойлау – сұрақ қоюдан және шешімін талап ететін проблемаларды айқындаудан басталады. Оқушы өзі сұрақ қойып, шешімін өзі айқындайды.Сыни ойлау- әлеуметтік ойлау, бірлесе оқыту идеясы. Сыни ойлау сабағының құрылымдық формуласы 3 кезеңнен (ERR) тұрады:

I. қызығушылығын ояту («көпір жасау», ой қозғау)

II.- мағынаны таныту (мағынаны ажырату)

III.- ой-толғаныс (рефлексия, жаңа білім құрастырылады)

Сын тұрғысынан ойлауды дамыту бағдарламасы – әлемнің түкпір-түкпірінен жиылған білім берушілердің бірлескен еңбегі. Тәжірибені жүйеге келтірген Джинни Л.Стил, Куртис С.Меридит, Чарльз Тэмпл. Жобаның негізі Ж.Пиаже, Л.С.Выготский теорияларын басшылыққа алады. Мақсаты барлық жастағы оқушыларға кез келген мазмұнға сыни тұрғыдан қарап, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін таңдауға саналы шешім қабылдауға сабақтарда үйрету. Біздің елімізге Джордж Соростың ашық қоғам институты, “Сорос-Қазақстан” қоры арқылы келген бұл технология орыс және қазақ тілдерінде мектеп тәжірибелеріне ене бастады. “Сын тұрғысынан ойлау” ұғымы белгілі бір идеяларды қабылдай отырып, оның неге қатысты екенін зерттеу, оларды жеңіл септикалық ойларға қарсы қоя білу, салыстыра алу, сол идеяларға қарсы көзқарастармен тепе-теңдікте ұстап зерттеу, оларға сеніммен қарау деп түсіндіре ді авторлар.

Жалпы педагогикада оқыту үрдісіндегі – халыққа білім беру ісін жетілдіру мемлекет саясатының өзекті мәселелерінің бірі. Сондықтан да оқыту үрдісі мына мәселелерді қамтуы керек:

- табиғат, қоғам, техника, мәдениет, адам жайындағы білім қалыптастыру;

- адамды жан – жақты дамыту;

- жастарды өмірге, еңбекке мамандық таңдауға даярлау. Уақыт талабында мектеп түлегі жалпы білім беретін орта мектептерде қазіргі инновациялық өзгерістерге бейім, ізденуге бағдарланған және ізденіс жұмыстарын шығармашылықпен жүргізе алуды талап етеді. Адамның субъектілік қасиеттерін дамыту туралы қағидалар өте көп. Бірақ нақтылы жоспар, басшылық жасай отырып қана субъектілікті дамытуда нәтижеге жетуге болады. Субъектілік ұғымының мазмұны оқытуды басқару жүйесімен оқыту жүйесіне жаңа көзқараспен қарауды талап етеді. «Субъект» (латынша:Subjeetum – бастауыш) деген мағынаны білдіреді. [2]

Субъектілік қарым-қатынас пен іс-әрекет барысында ғана танылады және дамып, жетіледі. Жеке тұлғаның өзіне деген құнды және ортаға қатысты рухани-адамгершілік қатынастарын анықтайтын қасиеттер – белсенділік, дербестік, еңбекқорлық, жауапкершілік және т.с.с. субъектілік ұстанымының негізгі қағидалары болып табылады. Осы қасиеттерге сүйене отырып субъектілікті дамытуға болады. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында оқыту формасын, әдістерін, технологияларын таңдауда көп нұсқалылық қағидасы бекітілген, бұл білім мекемелерінің мұғалімдеріне өзіне оңтайлы нұсқаны қолдануға, педагогикалық процестерді кез-келген үлгімен, тіпті авторлық үлгімен құруға мүмкіндік береді. Сын тұрғысынан ойлау жобасы арқылы стратегияларды пайдалануда оқушының ізденушілік, зерттеушілік әрекетін ұйымдастыруға жол ашылады. Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз-мұғалімнің бағыттауымен оқушының өз бетінше білімді меңгеруі, ізденуі, шығармашылыққа бағыт алуы. Оның тікелей осы пәнге оңтайлы бірнеше стратегиялары бар: тірек-сызба, ой қозғау, топтастыру, Венн диаграммасы,эссе жазу, ортақ жоба қорғау, автор орындығы т.б. Сонымен қатар ақпараттық технологияны сабақ үрдісінде қолдану өз нәтижесін беруде. Мысалы, «Белдемше, оның түрлері. Белдемшені тігу үшін өлшем алу» сабағында

интерактивті тақтаның көмегімен белдемше түрлері, оны қалай тігу керектігі туралы терең ақпарат беруге болады.

«Баланы оқытудың мақсаты - оны әрі қарай мұғалімнің көмегінсіз - ақ дамуға қабілетті ету» (Эдгард Хабард). [3]

Бір немесе бірнеше іс-әрекеттің түрін ойдағыдай орындаудың шарты болып табылатын тұлғаның дара психологиялық қасиетін қабілеттіліктер деп атаймыз.

Қабілеттіліктер жалпы және арнаулы болып бөлінеді. Мысалы, ойдың сапасы немесе естің сапасы сияқты психикалық қасиеттер көптеген іс-әрекетте кеңінен қолданылады. Жалпы қабілеттіліктерге тұлғаның қасиеті ретінде бақылағыштық жатады. Сонымен қатар жалпы қабілеттілік байқалған адамдар әртүрлі іс-әрекетпен ойдағыдай айналыса алады. Мәселен, жалпы қабілеттілікті меңгерген мектеп оқушылары көп жағдайда барлық пәндерден жақсы оқиды. Арнаулы қабілеттілік қандай да белгілі бір іс-әрекетті ойдағыдай орындауға мүмкіншілік жасайды. Математикалық, техникалық, әдеби, музыкалық, бейнелеу өнері саласында және тағы басқа қабілеттілік қалыптасуы мүмкін. Қабілеттіліктердің бұл екі негізгі түрінен басқа үшінші түрін — практикалық іс-әрекетке қабілеттілікті ерекше атауға болады. Бұл түріне құрастырушылық — техникалық, ұйымдастырушылық, педагогикалық қабілеттіліктер жатады. Көптеген қабілетті адамдар тек белгілі бір салада қабілеттілік танытты, мәселен, музыкада немесе математикада, немесе өнерде. Белгілі бір істі өз бетімен және ойдағыдай орындауда қабілеттіліктердің қиысып келуін талант деп атайды. Талантты адамдар шығармашылық қызметке ерекше қабілеттілік аңғартады. Өмірге еніп жатқан жаңалықтар келешек ұрпақтың еркін дамуын, жан-жақты білім алуын, белсенді шығармашыл болуын талап етеді.

Дарынды баланы байқамау мүмкін емес, көпшіліктің ортасында ол өзінің іс – әрекетімен, бейімділігімен, қабілеттілігімен бірден көзге түседі. Қабілетті балаларды қалай тануға болады? Оқушылар бір ғана пәннен емес бірнеше пәндерден жоғары деңгей көрсетуі мүмкін. Мысалы: әртістік, спорттық немесе басқа таланттарымен танылуы да мүмкін. Сондықтан оқушыны ең әуелі психологиялық тестілеуден өткізу арқылы анықтау керек.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында мемлекеттік саясат негізінде ең алғаш рет «Әр баланың қабілетіне қарай интеллектуалдық дамуы жеке адамның дарындылығын таныту» сияқты өзекті мәселелер енгізіліп отырғаны белгілі.

Қабілетті оқушымен жұмыс істеудің негізгі мақсаты: олардың шығармашылық жұмыста өзінің қабілетін іске асыруға дайындығын қалыптастыру. Ал мақсат қажет оқу бағдарламасын тереңдетіп, оқыту және оқушының танымдық белсенділігін дамыту арқылы жүзеге асады. Дегенмен, әліде болса бізді ойландыратын, толғандыратын істер жетерлік. Атап айтқанда, олардың білім сапасын арттыру, оқушылардың дарындылығын айқындап, біліміне, ойлау қабілетіне сай, деңгейіне оқыту, ғылыми ізденіс қабілеттерін қалыптастыру, өйткені ХХІ ғасыр білімділер ғасыры. Ендеше бізге ой - өрісі жоғары дамыған, зерделі, жан - жақты, парасатты ұрпақ керек екенін бір сәттен естен шығармауымыз жөн. [4]

Бастауыш сыныпта алдымен қабілетті оқушыны анықтап аңғарған соң келешекте сәтсіздікке ұшырамас үшін тілі мен ойын дамытудан бастау алған жөн. Баланың тілінің дамуына да байқағыштың орны ерекше, өз ойларын, білімдерін белгілі бір жүйемен мазмұндауға пікірлерін негіздей білуге дағдыландырудың маңызы зор, сонымен қатар ой қорытындысын шығара білуге дағдыландыру.

Қорыта айтқанда бүгінгі заман талабының білім алушысы жан-жақты, өзіндік пікірі қалыптасқан, еркін сөзді болуы хақ. Олай болса ондай адамды тәрбиелейтін білім беруші де осыған сай болуы айтпасақта түсінікті. Демек, ұстаз әлемі әлі де ізденіс, қабілет, тәжірибе қажет ететін әлем екендігін ұмытпайық.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Педагогикалық технология ұғымының мәні мен әдіснамалық сипаттамасы. //Бастауыш мектеп. 1999. - №8,9.
2. Педагогика. - Алматы, 2003.
3. Бастауыш мектеп -2002,2005ж
4. Ж.Қобдикова. Орта мектепте білім алуды технологияландыру. Алматы, 2002.
5. Ұстаздық шығармашылық Б.А. Тұрғынбаева Алматы, 2007 ж.

ТӘРБИЕ БАБАЛАР СӨЗІНЕН БАСТАЛАДЫ

Телегенова Альбина

Ғылыми жетекші: Қасенова К.Т.

Қарағанды қ., Ж.Д.Букенов атындағы Қарағанды банк колледжі

Қоғамның экономикасын, мәдинетін, әлеуметтік-рухани өмірін дамытуда әр адамның жеке тұлғасы, азаматтық келбеті, адамгершілігі, отаншылдығы, ұлтжандығы еңбекке деген шығармашылық қабілеті мен белсенділігі шешуші рөл атқарады. Жас ұрпақты осындай тұлға етіп тәрбиелеуде даналар сөзі де көп көмегін береді. Бәрінен де жас ұрпаққа рухани қуат-күш беретін, жүрегіне от беріп, тың ойларды ойлауға, дүниені дұрыс танып, әлемдегі мәдениеттің шарқау шыңына бағдарлайтын да әуелі даналар сөзі болса, сол дана, ақыл сөздерді пайдалана отырып балаға, жас ұрпаққа тәрбие беретін ата-анамен ұстаз деп ойлаймын. Ойлап қарасақ “бала тәрбиесі бесіктен”. Ал даналар сөзі тәрбие берудегі көмекші құрал іспеттес.

Бабалар салған дана жол, әркімге болар сара жол,- демекші ата - баба рухы, өскелең ұрпақ рухы. Кешегі күнсіз - келешек жоқ. Бүгін жас ұрпақты сонау замандардан жинақталған ата - бабаларымыздың мол мұрасымен сусындату біздің міндетіміз. Ұлдың батыр, қыздың әдепті болып қалыптасуы, бабалар мұрасына байланысты. Демек, бабаларымыздың өнеге өсиетін пайдалана отырып тәрбиелеу ұлттық тұлғаны қалыптастырады. Қазақ даналарының ұрпақтарына қалдырған өсиет сөздері бізге, халқымызға рух қосып, бірлігімізді жарастырып отыр.

Кешегі өткен қариялардан, ғұлама ойшылдар мен шешен-билерден, ақын-жыраулар мен сал-серілерден мұра, мирас болып қалған ұлы тәрбие құралының бірі даналар сөзі.

Мың жылда бір-ақ рет көрінетін кометалардай сыры да, сезімі де терең, тұңғыық дана тұлғаларымыз даналық болжамы, ғибрат аларлық сөздері мен пайымдаулары бүгінде жүрегімізден орын алуда.

Елдің тарихы, ел басынан өткен ұлылы-кішілі уақиғалар, тарихи қайраткерлер туралы деректер, ақылды - аталы сөздер мен өнеге өсиеттер-осылардың барлығы қағазда емес, халық жадында өлең-жыр, аңыз-әңгіме болып сақталған, ел аузында өмір сүрген. Көпті көрген көзі хат, көкірегі шот қариялар, шежіре шешендер, шын мағынасында нағыз тарихшы, әдебиетші, заңшы тағы басқа ғалымдардың оқытушы ұстаздардың міндеттерін атқарған.

Біздің ата-бабаларымыздан бізге жеткен көптеген ұлағатты, ғибрат аларлықтай тамаша тәлім-тәрбие берерліктей өсиет сөздері көп.

Дүниенің, өмірдің және өз табиғатының сырын танып, білу үшін адам баласы оқу-білімге ұмтылады, ғылымға ден қойып, логикаға сүйенеді. Бірақ даналық білім аясында шектеліп қалмайды; оның негізгі өлшемі - түсінік. Әр нәрсені білу бір басқа да, түсіну - басқа: яғни білім оқумен келсе, түсінік оқығанды көкейге тоқумен, өз еркімен жақсылыққа

ұмтылып, ой қорытумен қалыптасады. Білімділер қай заманда да көп болған, Қазіргі кезде де жетіп артылады, ал дана адамдар, данышпандар бұрын да, қазір де аз. Абай үшін даналық өлшемі - адам мен уақыт, өнер мен қабілет - кесіп мүмкіндігі, түсінік пен іс-әрекет бірлестігі.

Абайдың да, қазақ халқының да даналығы табиғаттанудағы, адамтанудағы, өнертанудағы, ағартушылықты жетілдірудегі ойшылдықтан, талпыныстан құралды, тірлік пен рухқа сүйенерлік сенімде жалғасын тапты.

Бабалар сөзі - тәрбие көзі - деп бекер айтылмаған. Жас кезінде ұлылардың ұлағатты сездерін естіп өскен бала, яғни «Босағада дұрыс тәрбие алған бала Отан, Бақыт, Білім, Береке» деген қасиеттерді жан дүниесімен сезінеді. Ата-бабаларымыз жазу-сызуды білмеген кездің өзінде де бала тәрбиесіне ерекше көңіл бөлген.

Абайдың: “Адам ата-анадан туғанда есті болмайды: естіп, көріп, ұстап, татып ескерсе, дүниедегі жақсы, жаманды таниды-дағы, сондайдан білгені, көргені көп болған адам білімді болады. Естілердің айтқан сөздерін ескеріп жүрген кісі өзі де есті болады”, - дегені ұрпақ тәрбиесінде ерекше есте жүрер тағылым. Қазақ отбасында әуелі әке, содан кейін шеше отбасы мектебінің ұстаздары болып саналады.

“Отан от басынан басталады”. “Ел болам десең - бесігіңді түзе”, “Ұяда не керсең, ұшқанда соны ілерсің”, т.б. халық даналықтары ұрпақтан ұрпаққа жалғасып келе жатыр.

Дана адам - дара адам. Дана адам деп өмірді көп керең, өз ойын толық жеткізе алатын адал, сөзге шешен, ойға жүйрік адамды айтамыз. Даналар сөзі - бізге қалған асыл қазыналардың бірі. Ол баға жетпес байлық.

Ұлы қазақ елінің ұлы даналары деп Әбу насыр әл Фарабиден бастау алып ұлы ақын Абаймен жалғасып кете береді. Олардың әрбір сөзі тұнып тұрған ақылдың көзі, тәлім-тәрбие. Тіпті Әбу насыр Әл-Фарабидің өзі: “тәрбиесіз берген білімнің сөзі бес тиын”, - деп айтпақшы тәрбие тәртіп болмаса білім беріп керегі де жоқ. Әл Фараби - әлемдік өркениетке үлес қосқан ойшыл, Аристотельден кейінгі “Екінші ұстаз”. Ұлы философтың тәрбие беруге “Таза шыңдық” атты шығармасы уағыздар мен өсиет нақылдарының мейлінше қысқа, мейлінше қарапайым әрі түсінікті жазылған. Онда Аллаға сенуі, тәубеге келу, тәрбиелік-тағылымдық мәні бар қанатты сөздер баяндалған. Адамның өзін өзі танып, өзін өзі тәрбиелеуге көп ықпал етеді. Сонымен қатар “Жан өмірі есте, ес өмірі жүректе, жүрек өмірі ақылда, ақыл өмірі ғылымда” деген нақыл сөзінің өзі білімге, ғылымға баулиды.

Тәрбиелі болу - адамның басты қасиеті. Егер адам тәрбие көрсе ғана қоғамның бір тұлғасы бола алады деп есептеймін.

Ұлы қазақ елінің ақыны, “өлең сөздің патшасы” - Абай атамyzдың қара сөздеріне не жетеді! Абай Құнанбайұлы адамзат мәдениетіне үлкен үлес қосқан, әлемге ортақ дара тұлғалардың бірі болып саналады. Тәрбие көзі атамyzдың шығармашылығында. Қара сөзі адамды өз-өзін танып білуге, өзін жақсы қылықтарға баулып, жат қылықтардан аулақ болуға үйретеді. Ал өлеңі де тұнып тұрған баға жетпес қойнау десем артық болмас. “Ғылым таппай мақтан ба”, “Жасымда ғылым бар деп ескермедім”, “Жігіттер ойын - арзан, күлу - қымбат” атты өлеңдерінің өзі тәрбие беруге адамды өмірге ашық көзбен қарап, жақсы мен жаманды, адал мен арамды ажыратуға, ғылым мен білімге құштар болуға тәрбиелейді.

Ал Сұлтанмахмұт Торайғыровтың өлеңдерінен жас ұрпақты қайсарлықпен табандылыққа, батылдыққа үйретеді. Ешбір кедергіге мойын ұсынбай, ілім білім жинап, халыққа қызмет ету, жұлдыз болып емес толған айдай балқып туып еліне жарық болу сөйтіп “Қараңғы қазақ көгіне өрмелеп шығып күн болу”, “Мұздаған елдің жүрегін жылыту” сияқты асқақ армандарымен жас ұрпаққа тәрбие берді, патриоттық сезімдерін оятады. Сұлтанмахмұт Торайғыровтан қалған мұра әр салалы. Онда көбіне тәрбиелік мәні бар лапылдаған от сезімді өлеңдері біз үшін баға жетпес асыл қазына.

Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев “Отбасында адам бойындағы асыл қасиеттер жарқырай көрініп, қалыптасады. Отанға деген ыстық сезім - жақындарына,

туған - туысқандарына деген сүйіспеншіліктен басталады”, - дегендей отбасында ұлылардың сөзін **естіп**, оны үлгі тұтатын жас ұрпақ, ертен ұлтжанды азамат болып шығатыны сөзсіз. Мысалы, Абай атамyzдың «Бес нәрседен қашық бол, бес нәрсеге асық бол» деген өнеге сөзін балабақшадан **бері естіп** келе жатырмыз. Осындай даналық сөздердің арқасында **біз** жаман мен жақсыны айыруды, үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсетуді үйрендік.

Қазыбек биге бір адам "кім жақын, не қымбат, не қиын ?" - деген үш сұраққа жауап беріңізші деп қиылып отырып алыпты. Сонда Қазыбек былай деп жауап қайтарған екен:

Тату болса, ағайын жақын	Құт берекең - атаң қымбат,
Ақылшы болса, ағайын жақын,	Аймалайтын - анаң қымбат.
Бауырмал болса, інің жақын,	Асқар тауың- әкең қымбат
Инабатты болса, келінің жақын.	Туып өскен елің қымбат
Жан серігің жас кезіңнен	Ұят пенен ар қымбат,
Бәрінен де әйелің жақын	өзін сүйген жар қымбат.
Алтын ұяң- Отан қымбат,	Таусылмайтын дау қиын,
Шанышқылаған сөз қиын,	Ақылыңнан адасып,
Дәл осындай жағдайда,	Өзің түскен өрт қиын.
Пана болмас өз үйің	Тентек болса, ұл қиын,
Жазылмаса, дерт қиын,	Не істеріңді - біле алмай,
Іске аспаған серт қиын,	Ашиды сонда бас миың.

Кім жақын, не қымбат, не қиын дегенде — даналықтың мәні бар, даналықты керек қылатын сұрақтар. Жақындық, туыстық - халқымыздың қанына сіңген қасиет. Адам кімге арқа сүйерін, кімге үміт артарын ойлағанда ең алдымен жақын - жуығын есіне алады. Қазыбек олардың жақындығына шарт қояды, егер тату болса, бауырмал болса деп. Билер мен шешендер сездерінде ойдан шығарып топшылау жоқ, тәжірибені қорыту орын алады.

Қазақ халқын тану үшін оның ұлтының бойына сіңген ұлы данышпан даналардың қалыптастырған ғасырдан-ғасырға ұласқан, ғасырлар бойы қазақ халқының қойнауын бойлаған даналық рухын тануға міндетті. Қазақтың даналық рухы даналық дүниетанымы басқа елдерде қайталанбайтын төл тума өнерінде мақал-мәтелінде, аңыз әңгімелерінде шешендік өнерінде, рухани құндылығында жатыр.

Қазақ халқының даналық дүниетанымы, қазақ өмірінің болмысымен, шаруашылық тұрмыс жағдайымен, саяси қызмет ахуалымен, халықтың бойына біткен тәлім-тәрбиесімен, халқымыздың керемет бай, әрі терең ойлы асыл қазына тілімен ұлы даналардың мұраларымен тығыз байланысты.

Ана сүті жас баланың буыны бекіп, бұғанасы қатаюға қандай әсері зор болса, сол секілді қазақ даналығын оқу арқылы қазақ баласының азаматтық рухы көтеріледі. Қазақ даналығын оқи отырып, оның ұлтының бойына сіңген дүниетанымды тани аламыз.

Әдебиеттер:

1. “Ана **тілі**” журналы №4-5 2009ж
2. “Қазақ әдебиеті оқу әдістемелік” кітабы Атамұра баспасы 2007ж.
3. «Бабалар сөзі - даналық көзі» Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл. Ғылыми-әдістемелік журналы, № 1 (61) **қаңтар** 2014 жыл, 20 бет.
4. [www.pushkinlibrarv.kz/Marafon/balalar](http://www.pushkinlibrarv.kz/Marafon/balalar_soz.html) sozi.htm

ОРТА МЕКТЕПТЕ ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН ШЫҒАРМАЛАРЫН ОҚЫТУ

ҚТӘ-31 тобының студенті Балғынбаева Айнұр

Жетекшісі: Алиманова Сандуғаш Нұртаевна

Академик Ж.С Ақылбаевтың Балқаш маңызды білім беру колледжі

Бұл өлеңді Ыбырай атасы Балқожа биге арнаған еді.

Ыбырай Алтынсарин- қазақ балалар мектебінің атасы,ұлы ұстаз. Ыбырай Алтынсарин 1841 жылы Қостанай облысында дүниеге келген. Өз әкесі Алтынсары Ыбырайдың 4 жасар кезінде қайтыс болды да, Ыбырай атасы Балқожа бидің тәрбиесінде өседі.

Қазақтың аса көрнекті ағартушы-педагогы Ыбырай Алтынсарин Қостанай өңірінде белгілі атақты Балқожа бидің отбасында тәрбиеленеді, 9 жасында Орынбор қаласындағы қазақ балаларына арналған жеті жылдық мектепке оқуға түсіп, сондағы шекара комиссиясында қызмет еткен белгілі Шығыс зерттеушісі Григорьевтен сабақ алды. Оның үйінде жиі болып кітапханасынан кітап оқиды. Мектепті үздік бітірген ол 1857-59 жылдар арасында өз атасы Балқожа бидің пәсірі (қағаз көшіруші) болады, 1860 жылы Орынбор облыстық басқармасына кіші тілмаштыққа ауысады. Кейінен өз қалауы бойынша Торғай қаласындағы бастауыш мектепте мұғалім болып келеді. Осы кезден бастап оның ағартушылық – педагогикалық қызметі басталады. Ол ел-елді аралап мектеп ашуға қаражат жинайды. 1864 жылы қаңтардың 8 жұлдызында жұрттың күткен мектебі ашылады.

Алтынсарин балаларға сабақты қызықты, тартымды, әрі түсінікті етіп беруші еді. Мәселен, діни мектептерде молдалардан сабақ алған балалар бір жылда әсер хат таныса, Ыбырайдың оқушылары небәрі үш айдың ішінде хат танитын.

Оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруда ол дүние жүзі педагогика классиктері Ушинский, Руссо, Каменский, Толстой, т.б. гуманистік идеяларын басшылыққа алды.

Ыбырай Алтынсариннің көзқарастарынан бүкіл әлемдік тәлім-тәрбиенің алатын дінгегі гуманистік көзқарас, яғни шәкіртке жылы жүректі болу, мұғалім мен оқушы арасындағы ынтымақтастық принциптерінің көрініс тапқанын байқаймыз. Мысалы, өзінің екі класстық мектептердің меңгерушісіне жазған нұсқау хатында ол «Егер балалар бірдемені түсінбейтін болса, онда оқытушы оларды кінәлауға тиіс емес, оларға түсіндіре алмаған өзін кінәлау тиіс. Ол балалармен сөйлескенде ашуланбай, жұмсақ сөйлеуі, шыдамдылық етуі керек, әрбір нәрсені де ықыласпен түсінікті етіп түсіндіру керек, орынсыз терминдерді қолданбай керек, мұндай сөздер оқушыларға түсініксіз болады да, жалықтырып жібереді...»

Ы.Алтынсарин демократиялық-ағартушылық бағыты оның педагогикалық көзқарастарының үш бірдей саласынан көрініс тапты. Біріншіден, бүкіл өмір жолын мектеп ашуға, қазақ балаларын оқуға тартуға, дүние ғылымдарын үйретуге және соған оқу құралдарын жазып шығаруға арнаса, екіншіден, өнегелі ұстаз тәлімгер даярлауға, оларға күнделікті ғылыми әдістемелік басшылық жасауға көңіл бөлді. Үшіншіден, шығармаларында шәкірттерді адал, шыншыл, еңбек сүйгіш, өнерлі азамат болуға, жат мінезден бойын аулақ ұстауға шақырады.

Қазақ халқының келешегі тек өнер-білімде деп түсінген Алтынсарин өз ойын іске асыруда түрлі тосқауыл кедергілерге кездесті, бірақ оларды табандылықпен және отырып, өз мақсатын іске асыра білді.

Алтынсарин қазақ тілінде кітаптар жазды, оларды халық арасына тарату арқылы ғана дін ықпалынан бірте-бірте бәсеңдеуге мүмкіндік туады деп түсінді. «Мәселенің мәнді жері- деп жазды ол, қазақтарға татар фанатизмінің ықпалын тигізбеу, қазақтар білім алуына оның кесірін тигізбеу ғой. Ондай ықпалдан құтқару үшін мазмұны балалардың білімін көтеретін тақырыбы оларды қызықтыратын кітаптарды асықпай, бірақ алған бағыттан қайтпай, қазақтың өз тілінде, олардың өздерін таныс әріппен шығара білу керек.

Сөйтсек, ол кітаптарды жұрт оларды бірден қолға алып оқиды, татар кітаптарымен қатар зор күш болар еді». Ұлан-байтақ қазақ даласында діни мектептер ашу, балаларды өз ана тілінде оқыту- оның басты арманы болатын.

Ұзақ жылдар бойы бізде«Ыбырай орыс алфавитінің қазақ тілінде негізін салушы»деген жаңсақ пікір уағыздалып келеді.

Батыс Сібір генерал-губернаторының 1876 жылы Ішкі істер министріне жолдаған жолдамасында «...Торғай облыстық халық мектебінің инспекторы Алтынсарин өзі орыс алфавитін қолданып қазақтардың халық өлеңін маған әкеп тапсырды... Біз орыс алфавитімен қазақ грамматикасын жасауымыз керек. Бұл жұмыс Ильминскийге тапсырылды» деп хабарлауына қазақтар үшін орыс алфавитін алғаш рет жасаушы Ильминский болғаны, ал оны тәжірибеде тұңғыш қолданушы Ыбырай екені аңғарылды.

Ы.Алтынсариннің ағартушылық саласындағы мақсат мүдделерінің іске асуына оның 1879 жылы Торғай облыстық мектептер инспекторы болып тағайындалуы және бұл қызметте өмірінің соңғы минутына дейін үздіксіз он жыл табандылықпен еңбек етуі үлкен пайдасын тигізді. Инспекторлық жұмысқа кіріскен соң ол замануи мектептерді ашуды қолға алды. Ол оқытушы кадрларын даярлау мәселесін де қолға алды. Оның ұсынысы бойынша 1888 жылы көкек айында Ор қаласында тұңғыш мұғалімдер мектебі ашылды. Мұғалімдер даярлау ісімен қатар оларға керекті оқу-әдістемелік құралдарын жазу мәселесімен де шұғылданды. Оның ұсынуымен орыс-қазақ училищесінде К.Д.Ушинскийдің «Балалар дүниесі», Л.Н.Толстой «Әліппе және оқу кітабы», Ф.Бунаковтың «Әліппесі мен құралы»,Тихомировтың «Грамматикалық элементарлық курсы» оқу құралы ретінде пайдаланылады. Орыс педагогтарының үлгісімен орыс-қазақ мектептеріне арнап Ы. Алтынсариннің өзі екі оқу құралын «Қазақ хрестоматиясын» (1889) және «Қазақтарға орыс тілін үйретудің бастауыш құралын» (1889) жазып, бұларды қазақ-орыс мектептеріне төлтума оқулық ретінде ұсынды. Мәселен, «Хрестоматияға» ол қазақ халқының ауыз әдебиетінің асыл үлгілерін,балаларға арналған нақыл әңгімелер мен өлеңдерді, орыс жазушылары Крылов,Толстой , т.б. әңгімелері мен мысал өлеңдерін аударып енгізді. Алтынсарин өз хрестоматиясының екінші бөлімінде жаратылыстану, жағрапия, тарих, физика, сондай-ақ техника саласынан түсінік беруді көздейтінін айтқан еді. Бірақ ол кітабы осы кезге дейін табылмай келеді.

Ы.Алтынсарин оқыту әдісі мәселеріне де ерекше мән берді. Өзінің А.А.Мазюхин, Ф.Д.Соколов, Ғ.Балғымбаев, т.б. мұғалімдерге жазған хаттарында балаларға тиянақты білім беру, оқыту өмірмен байланыстыру, оқыту әдістерін жетілдіру жайында көптеген ақыл-кеңестер берді.

Ы.Алтынсариннің оқу-ағарту ісіндегі тағы бір ерен еңбегі қазақ жастарына кәсіптік мамандық беру мәселесін қолға алуында еді. Ол осы мәселеге ерекше мән беріп, қолөнер, ауыл шаруашылық училищелерін ашуға көп күш жұмсады. Көп ұзамай Торғай қолөнер училищесі ұйымдастырылып, өзі қайтыс боларының алдында Қостанайда ашылғалы отырған ауыл шаруашылығы училищесінде өзінің қора жайын беретіні туралы өсиет қалдырды. Қазақ қыздарын оқытып-тәрбиелейтін ісіне жол ашқан Алтынсарин еді. Ол Ырғызда қазақ қыздарына арнап жанында интернаты бар иектеп аштырды. Мұның өзі қазақ халқының өміріне орасан зор маңызды тарихи оқиға болды. Ол патша әкімшілігінен Торғай облысының барлық уездерінде қыздар училищелерін ашуды өтінді. Оның бұл ұсынысы өзі қайтыс болған соң екі жылдан кейін жүзеге асты.

Ы.Алтынсарин өз халқын жан-тәнімен сүйген, халқының мәдени көркейіп өсуі үшін бойындағы бар күш-жігерін аянбай жұмсаған нағыз патриот еді. Ол Н.И.Ильминскийге жазған бір хатында: «Қазақ даласын үш жыл аралығында қазақтар, тапқыр, ақылды, қабілетті, бірақ білімсіз халық екен дегеніңіз әбден дұрыс. Қазақтарды оқыту бастықтардың ойына да кіріп шықпайды, бекіністерде училищелерден гөрі үйінің онсыз да қып-қызыл шатырын сылауды, онсыз да аппақ қабырғаларын ағартуды артық санайды»-деп жазды.

Ы.Алтынсарин өз заманының ақыл-ойшылы, ірі қоғам қайраткері. Оның жарқын бейнесі мен іс-әрекетінен қазақ халқының мәдени-экономикалық дамуын, қазақтың ұлт болып бірігуін, жаппай сауатты, мәдениетті, оқыған ел болуын көксегенін біртуар асыл азаматты көреміз. Ыбырайдың бұл арманы Қазан, кейіннен қазақ топырағында толық іске асып, салтанат құрып отыр.

Еңбекші халықтың үстем тапқа деген ыза-кегін, олардың арасындағы қайшылықты бейнелеуде Ыбырайдың «Залым төреге», «Ей, жігіттер» өлеңдерінде байқалады. «Залым төре» өлеңі арқылы әділетсіздікті көрген қарапайым адамның монологі ретінде берілген. Ол төреден көрген зәбірді айтады. Бірақ кейіпкердің торығу түңілу мұюы жоқ, тек алдағы күнге деген үмітпен қарап, оптимизм сезімі жоғары болғанын байқауға болады. Осы өлеңнен үзінді:

Оразаның түбіне мақсұм жетер,
Азған елдің түбіне тақсыр жетер.
Әділдіктен хан тайса, наным кетер,
Жылай-жылай жарлының малы кетер.
Ай, тақсыр, бұл дүние өтер-кетер,
Мал иесі артыңнан қуып жетер.
Жарлылар да бір табар әділ қазы,
Таразылы күн болса, арыз етер,-

«Кел, балалар оқылық» деген өлеңінде жастарды оқуға, білім алуға үндесе, екінші жағынан, өмірдің қызығы тек қана байлықта деп ұғатын, оқу, өнер, ғылым-білімге, оның жалпы халық үшін керектігіне еш мән бермейтін ескі көзқарасқа соққы береді. Өмірдегі сарқылмайтын мол байлық-білім екендігін айта келіп, білімге адамның қолы жету үшін ерінбей еңбек ету керек. Мысалы есті бала мен ессіз баланы кімнен үдгі алып кімнен безу керектігін көрсетеді.

Ыбырайдың «Өзен», «Жаз» деген өлеңдерінде табиғат көріністерін суреттеген. Оқырмандардың табиғаттың көріністері арқылы отынын, елін, жерін сүйуге баулыған.

Ал, «Жаз» өлеңінде көктемдегі табиғаттың әсем суреттері бар. «Ұшпақтың күн сәулесі жерге түсіп», «Аспаннан рақыменен күн күн төнгенде», «Ұйқыдан көзін ашқан жас балаша, жайқалып шыға келер жердің гүлі», «Кеш болса, күн қонады таудан асып, шапаққа қызыл алтын нұрын шашып», т.б. бейнелі сөздері арқылы табиғат көріністері суреттеген.

«Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш» әңгімесінде кішкентай құмырсқаның тіршілік үшін еңбек етіп жүргенін көрсете келіп, оларды балаларға үлгі етеді. «Қарлығаш, өрмекші ғұрлы жоқпысың, сен де еңбек ет, босқа жатпа», - дейді.

«Атымдай жомарт» әңгімесінде жазушы халық арасындағы Атымдай жомарт туралы аңыздарға жаңаша мазмұн беріп, өзінше қорытады. Атымдайды ол еңбек адамының үлгісін көрсетеді. Еш нәрсеге мұқтаждығы жоқ Атымдай ылғи жұмыс істейді. «Күн сайын өз бейнетімен тапқан пұлға нан сатып алып жесем, бойыма сол нәр болып тарайды. Еңбекпен табылған дәмнің тәттілігі өзгеше болады», - дейді ол.

«Әке мен бала» әңгімесінде мынадай бір жай болады.

«Бір адам он жасар баласын ертіп, егістен жаяу келе жатса, жолда қалған бір ескі тағаны көріп, баласына айтты: «Анау тағаны, балам, ала жүр», - деп. Бала әкесіне: «Сынып қалған ескі тағаны не қылайын», - деді. Әкесі үндемеді. Тағаны өзі алды да, жүре берді. Қаланың шетінде темірші ұсталар бар екен, соған жеткен соң әкесі қайырылып, тағаны соларға үш тиынға сатты. Одан біраз өткен соң, шие сатып отырғандардан 3 тиынға бірталай шие сатып алды. Сонымен, шиені орамалына түйіп, шетінен өзі бір-бірлеп алып жеп, баласына қарамай, аяндап жүре береді. Біраз жер өткен соң, әкесінің қолынан бір шие жерге түседі. Артынан келе жатқан бала да тым-ақ қызығып келеді екен. Жерге түскен шиені жалма-жан жерден алып, аузына салды. Біраздан соң және бір шие, одан біраз өткен соң және бір шие, сонымен, бала әрбір шие тастаған жерге бір еңкейіп шие теріп жеді. Ең

соңында әкесі тоқтап, баласына шиені орамалмен беріп тұрып айтты: «Көрдің бе, бағана тағаны жамансынып, жерден бір иіліп көтеріп алуға еріндің. Енді сол тағаға алған шиенің жерге түскенін аламын деп, бір еңкеюдің орнына он еңкейдің. Бұдан былай есінде болсын: «Аз жұмысты қиынсынсаң, көп жұмысқа тап боларсың, азға қанағат етпесең, көптен құр қаларсың», - дейді.

«Ыбырай қалдырған мұралардың құнды бір саласы-оның хаттары. Жазушының хаттары үлкен суретшінің зор бейнесін айқындай түсетін мәнді еңбектер. Бұлар, әсіресе, ақынның дүниеге көзқарасын, қоғамдық ойларын, әлеуметтік бетін, саяси бағытын айқындау үшін қажетті материал. Оның үстіне, жазушының кейбір хаттары жай хат-хабар дәрежесінен асып, көркем публицистика дәрежесіне көтерген. Мысалы, оның 1864-1873 жылдары Н.И.Ильминскийге жазған хаттары осындай,

Жазушы хаттарының тақырыбы да алуан түрлі. Оларда ақынның негізгі мақсаты-оқу жұмысының жайы, оқулық шығару, мектеп ашу, елдегі әлеуметтік қайшылықтар және басқа көптеген өмірлік мәселелер қозғалады.

Ыбырай мұраларының ішінде кейінгі кезде дейін ескерусіз қалып, зерттелмей келе жатқан еңбегі деп осы хаттарын және бір топ мақалаларын атауға болады. Жазушының бұл саладағы еңбектері оның публицистік қызметін, әлеуметтік істерін айқындай түсетін өте қажет дүние. Ақын саяси өмірге қызу араласып, әрдайым езілген халқының мұң-мұқтажын білдіріп отырған. Осы мақсаты үшін ақын баспасөзді де жақсы пайдаланылған».

(Х. Сүйіншіәлиев).

Ыбырай туған халқын ерекше сүйді, оның болашағына зор сеніммен қарады. Сондықтан халық ағарту ісін айрықша шабытпен жүргізді. «Қазақтарға- осы дарынды, ақыл-есі мол халыққа – кешікпей рухани және қоғамдық даму жолына түсетін дұрыс бағыт беру – қалай дегенмен де аса қажет болып отыр», -деп жазды ол 1833 жылы Торғай облысының әскери губернаторына жолдаған баяндамасында.

Ыбырай Алтынсариннің еңбектері яғни біз сияқты жас ұстаздарға дұрыс бағыт-бағдар береді деп ойлаймын. Әр шығарманы оқи отырып, адамгершілікке, еңбек қорлыққа, оптимисттік қасиеттерді әр жас ұрпақ бойына сіңіrmек. Сондықтан Ы.Алтынсариннің дамып жетіліп келе жастарға жаман қасиеттерден арылып жақсы қасиеттерді үлгі алу керек.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- Қазақстан Республикасының Білім туралы заңы. -Алматы, 1999.
- Ы.Алтынсарин. Өлең, этнографиялық еңбектері. -Алматы, 2003.
- Дербісәлин Ә. Ыбырай Алтынсарин. -Алматы, 1995
- Жарықбаев Қ., Қалиев С. «Қазақ тәлім-тәрбиесі», Алматы, «Сенат», 1995.
- Жарықбаев Қ., Қалиев С. «Халық педагогикасының тағылымдары», Алматы, «Бастауыш мектеп», 1990 ж.
- Ламашев Ә. Ыбырай Алтынсарин.-Алматы: Ана тілі, 1991
- Ыбырай тағылымы/Құраст. Т.Жармұхамедов,-Алматы, 1991.

ҰЛТТЫҚ ОЙЫН АРҚЫЛЫ ҚАЗАҚ ТІЛІНЕ ҮЙРЕТУ

ҚТӘ - 31 тобының студенті Серғазынова Жанерке

Жетекиі Алиманова Сандугаш Нұртаевна

Академик Ж.С Ақылбаевтың Балқаш маңызды білім беру колледжі

Қазақстан Республикасы өз тәуелсіздігін жариялағаннан кейін қазақ тіліне мемлекеттік тіл статусын Ата Заңмен заңдастырып бекітті. Содан бері мемлекеттік тілдің қолданыс аясын кеңейту мақсатында көптеген бағдарламалар қабылданып, іске асуда. Айталық, қазақ тілін білу деңгейін бағалаудың “Қазтест” жүйесін енгізу бойынша нақты жұмыстар жалғасын табуда. Соның ішінде “Азаматтардың қазақ тілін меңгеру деңгейін Қазтест жүйесі арқылы бағалау технологиясы” атты мемлекеттік стандарттар бекітіліп, осы стандарттарға сәйкес келешекте мемлекеттік қызметке келетін үміткерлерден мемлекеттік тілді білу қатаң талап етілетін болады. Бүгінгі таңда мемлекеттік тілдің қолданыс аясын кеңейту мақсатында бірқатар заңнамаларға өзгерістер мен толықтырулар енгізу жөнінде тиісті жұмыс жүргізіліп жатыр. Бірақ та, мұның бәрі әлі де болса мемлекеттік тілдің мәртебесін көтеруде жеткіліксіз. Мемлекеттік тілді дамытудың инновациялық - технологиялық жүйесін одан әрі жетілдіре түсу керек. Қазақ тіліндегі түрлі бағдарламаларды орналастыру, жүйелеу, дамыту ісі жаңа технологияларға сай ғылыми тұрғыда сарапталуы үшін Әлеуметтік - лингвистикалық ғылыми - зерттеу орталығы тынбастан еңбек ету керек. Сонымен қатар, тіл мамандары тіл үйретудің түрлі әдіс тәсілдерін пайдалана отырып, өзге ұлт өкілдеріне, бастауыш сынып оқушыларына байланысты тиімді әрі жеңіл тәсілдер ұсынса нұр үстіне нұр болар еді.

«Қазақстанның болашағы – қазақ тілінде» және «Тіліміздің – мемлекеттік қызметте де, өндіріс те де, ғылымды да, білім беруде де кең қолданылуы үшін қолдан келгеннің бәрін істеу керек», - деген Елбасы Н. Ә. Назарбаевтың тұжырымдары бар. Тіл үйрету ісі алдыменен балабақша, соның ішінде бастауыш сыныптан бастау алады. Мектепте оқушының білім фундаменті қалай қаланса, соған байланысты өмір жолы да жалғасады. Қазақ тілі — әлеуметтік, рухани - адамгершілік, эстетикалық тәрбиенің қайнар көзі. Балалардың сөйлеу мүмкіншіліктерінің даму барысында қазақ тілінің оқыту мен тәлім - тәрбие берудегі рөлі күннен күнге арта түсуде. Қазақ тілін (кез келген басқа да тілді) сөздерді, сөйлемдерді, диалог, монолог үлгілерін механикалық қайталай беру жолымен емес, жалпы белсенді түрде сөйлеу арқылы үйрету керек. Бұл тұрғыда ұлттық ойындардың рөлі ерекше.

Ойын дегеніміз не? Ойын — қоғамдық тәжірибені қалыптастыру бағытындағы іс - әрекеттің бір түрі, яғни тәртіпті, өзін - өзі басқаруды жетілдіреді. Адам тәжірибесіндегі кең тараған дамыту ойынының қызметі: ойынға тарту, рахат беру, демалдыру, қызығушылығын тудыру.

Тіл үйрету барысында әрбір сабақта ойын түрлерін және өзара сөйлесу үлгілерін қолданған дұрыс. Сабақ барысында ойын элементтерін дидактикалық материал ретінде пайдаланудың пайдасы бар.

Ойынның сабақ барысында басты мақсаты – білім беруді ойынмен ұштастыру. Баланың ойынға белсенді түрде қатысуы оның ұжымдағы басқа да әрекеттерін айқындайды. Ойын бір қарағанда қарапайым құбылыс не әрекет сияқты болғанымен, ол ұжымдық әрекет. Ойын арқылы бала неге үйренеді:

- Қисынды ой - қабілетін дамытады;
- Өздігінен жұмыс істеуге үйренеді, сабаққа қызығушылығы артады;
- Сөздік қоры байиды, тілі дамиды, өзара сыйластыққа үйренеді;
- Зейіні қалыптасады, байқампаздығы артады;
- Ойынның ережесін бұзбау, яғни, тәртіптілікке баулиды;
- Бір - біріне деген бала сенімі артады достыққа, ынтымақтастыққа баулиды.

Сабақ барысында оқушының тілін дамытатындай, коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыратындай ойындарды қолданылады. Олар: «Кедергіден өту», «Кім болам?», «Асауды ұстау», «Аударыспак», «Вагондарды құрау», «Қай әріп жоғалды», «Лоторея ұту», «Жасырынбақ», «Атын айт», «Түсін таны», «Орнын тап» т. б. ойындар. Әр ойын сабақ мақсатына сай қолданыс табады.

«Кедергіден өту» ойыны. Интерактивті тақтадан «кедергілер» көрсетіледі. Әр кедергінің өз тапсырмасы тақтадан көрінеді. Тапсырмалар топқа беріледі. Осылайша ойын соңында кедергілерден өтіп мәреге жеткен топ жеңіске жетеді.

«Вагон құрау» ойыны. Әр топқа бірнеше вагондар беріледі. Әр балаға 1 вагоннан. Вагонның артындағы тапсырманы орындаған оқушы вагонды ретімен тақтаға келіп іледі. Қай топтың вагондары алдымен құралса, сол топ жеңіске жетеді.

«Атын айт» ойыны. Интерактивті тақтадан бір - бірімен араласқан бірнеше суреттер тұрады. Оқушылар кезекпен шығып суреттерді «белгісі» арқылы топтан себебін түсіндіреді. Қазақ тілін үйренуде қазақ тілін тек теориялық тұрғыдан ғана емес, білімін практикалық өмірде кеңінен қолдануы маңызды рөл атқарады. Бұл үшін бала бойында, біріншіден, айтар ойын жасқанбай жеткізе білуі, екіншіден, сөйлемдерді дұрыс құрастыра алуы, үшіншіден, сөйлеу мәдениетінің нормаларын сақтап сөйлеу дағдылары мен білім біліктері болуы керек. Демек, мұның барлығы қазақ тілін сапалы, тиімді әдіс - тәсілдермен оқытқанда ғана жүзеге асады. Ақпараттық технологияларды қолдану арқылы білім беру барысында оқушының зейіні, есі, қиялы, ойы мен тіл байлығы артып, шығармашылық қабілеттерінің дамуына ықпалын молынан тигізеді. Егер кешегі күні дәстүрлі сабақ берудегі қатысымдық үрдісте мұғалім тек қана ақпарат беріп, оқушы ол қатысымдық үрдіске белгілі бір жағдайларға байланысты кіріге алмайтын болса, ал бүгінгі таңда ақпараттық технологияны қолдану арқылы берілетін сабақта оқушы мұғаліммен үнемі қатысымдық әрекет жасап, екі жақты байланыс жүзеге асады. Ал бұл әрекет осы негізде жалғасын тапса, ертеңгі күні оның жемісті нәтижелер беретіндігі күмәнсіз. Қазақ тілін оқыту үрдісінде ақпараттық технологияны қолдану ең алдымен оқушылардың қазақ тілі пәніне деген ынтасын, қызығушылығын арттырады. Қазіргі кезеңде Қазақстанда әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағытталған жаңа талаптарға лайықты білім беру жүйесі жүзеге асып келеді. Бұл бағыт оқу – тәрбие үрдісінің педагогикалық теориясы мен іс - тәжірибесін мәнді өзгерістермен халықаралық білім беру деңгейіне көтеруді көздейді. Ақпараттық технологияны қолдану мұғалім үшін тиімділігін келесі жағдайлар сипаттайды:

- Оқушының білімін қысқа уақытта бағалай алады.
- Білім сапасын арттыра алады.
- Оқушының білімін кез келген уақытта бағалай алады.
- Уақытты үнемдейді.
- Оқу материалын визуализациялауға көмектеседі, әсіресе бүгінгі компьютерлік бағдарламалардың анимациялық мүмкіндіктеріне орай бастауыш сынып оқушыларына елестетуге қиындық туғызатын құбылыстар мен процестерді көзбен көру және есту мүмкіндігін қамтамасыз етеді.

Біздің ойымыз бойынша, болашақта мұғалімдердің еңбектері өз сабақтарында ақпаратты технологияларды пайдалану арқылы тиімді және нәтижелі болады, өйткені ақпараттық технологиялардың оқу материалын оқушыларға жеткізудегі мүмкіндіктері жылдан - жылға артып барады. Олар: интерактивті тақталар, мультимедиялық презентациялар және тағы басқа түрлері. Қазіргі заман талабына сай білім беру мәселесі, сол қоғам мүддесіне, техника мен ғылымның даму деңгейіне сай болу керек. Осыған орай зерттеу мәселесі бойынша әр түрлі ақпарат көздерін, ғылыми әдебиеттерді қарастырып, саралай келе бастауыш сынып кезінен балаларды ұлттық ойындармен таныстырып, қызығушылықтарын арттыру үшін әр сабақ тақырыптарында ұлттық ойындардың элементтерін ақпараттық технологиялар негізінде түрлендіру қажеттігі туындады. Себебі өзге ұлт өкілдері қазақтың ұлттық ойындары туралы орта буын сыныптарында ғана

мағлұмат алады. Егер де бастауыш сынып кезінде қазақтың ұлттық ойындарының аты, ойналу шарттары жайлы құлақпен естіп, көзбен көріп, ойнап жаттықса, жоғарғы сыныптарға барғанда оқушылар ұлттық ойындар туралы мәліметтерді жедел қабылдап, жеңіл меңгеретін болады. Орыс тілді балабақшада қазақ тілін үйретуде ұлттық ойындарды пайдалануды оңтайландыру мақсатында ақпараттық технологияны, оның ішінде Activstudio Professional Edition бағдарламасының артықшылықтарын қолдандық.

Білім берудегі интерактивті технология - мұндағы интерактивті сөзі - inter (бірлесу), act (әрекет жасау) ұғымын білдіреді, сабақ барысында оқушының топпен жұмыс жасауға қатыспауы мүмкін емес, бірін - бір толықтыратын, сабақ барысында барлық оқушылардың қатысуын ұйымдастыратын оқыту барысы.

Флипчарт – бұл бірнеше қажетті беттерден тұратын негізгі жұмыс аймағы. Бұл аймақта презентацияны құруға және оны көрсетуге қажетті құралдардың барлығы көрсетіледі. Бірнеше флипчарттарды бірден ашып, бір флипчарттан келесі флипчартқа, объектілерге сілтемелер қоюға немесе объектілерді бір мезетте келесі бетке көшіруге болады. Флипчартты басу құрылғысынан шығаруға немесе әр түрлі форматтарда экспорттауға болады

Бәйге. Ойын көгалда өткізіледі. Ойынға 3 - 5 жаяу, бір салт атты адам қатысады. Ойын жүргізушінің әмірімен 20 - 30 шаршы метр алаң белгіленеді. Осы белгіленген алаң ортасына ойынға қатысушы 3 - 5 жаяу мен бір салт атты жігіт шығады. Жаяу ойыншылардың мақсаты – ат үстінде отырған адамды жерге аударып түсіру. Ойынның шарты бойынша жаяудан қашқан атты осы белгіленген алаңның сыртына шығып кетуіне болмайды. Ойын жүргізуші жаяуларға аттыны аударып тастау үшін 10 - 15 минут уақыт белгілейді. Осы уақыт ішінде аттыны жаяулатпаса ойынға жігіттердің келесі тобы шығады. Ескерту: жаяулар аттының атына тиісуіне болмайды, тек оның өзін ғана аударып алулары керек. Біз оны заманға сай ақпараттық технология арқылы тақырыпқа сай өзгерттік. Үш қатардан үш оқушы (үш қатарды үш топ ретінде қатыстыруға болады) ортаға шығып, мұғалімнің жасырған жұмбақтарын шешулері тиіс. Белсенді, дұрыс жауап берген оқушы жеңімпаз атанады.

«Теңге» алу. Балалар ұлттық ойын түрлерімен, олардың жаттығу әдістерімен жақын танысады. Өздері ойнап жаттығады. Қимыл - қозғалыс икемділіктері артып, денелерін ықшам алып жүруге дағдыланады. Шапшаң қимылдауға, жүгіру кезінде қосымша жаттығулар жасауға үйренеді. Ойыншылар санау арқылы 2 - 3 топқа бөлініп, топтар алаңның бір шетіндегі сызықтан кейін тұрады. Әр топтың алдында 15 - 25 м жерде ойыншылар саны қанша болса, сонша “теңгелер” (құм салған қалташалар) жатады. Одан 15 - 25 м қашықтыққа белгі қойылады. Ойын басқарушының “ Бір! Екі! Бастандар!” деген бұйрығынан кейін, әр топта бірінші тұрған ойыншылар жүгіре жөнеледі. Көп кідірмей, бір “теңгені” алып, белгіні айналып, екінші баланың алақанына соғу арқылы ойын кезегін береді де, өзі тізбектің соңына барып тұрады. Ойын осылай топтағы барлық бала ойнап шыққанша жалғасады. Ойын шартын бұзбай ойнаған және ұйымшылдық пен шапшаңдық көрсеткен команда жеңген болып саналады. Командалар саны балалардың көп, не аз болуына байланысты болады. Әр команда 6 - 7 баладан болуы мүмкін. “Теңгені” тоқтамай, тез алып өту керек.

Ханталапай. Асықпен ойналатын ойынның бір түрі. Ойынды үлкендердің басшылығымен жас балалар ойнайды. Ойынға қатынасушы балалардың санына шек қойылмайды. Олар ойын жүргізушінің айналасына жарты шеңбер құрып отырысады. Ойын жүргізуші қолындағы асықты «хан талапай» деп ортаға қарай шашып жібереді. Отырғандар тез - тез жинап алулары керек. Кім аз жинап алса, сол жеңілген болып есептеледі. Ойынның мақсаты – балалардың жылдамдығын жеделдету, нерв жүйелерін шыңдау, тілін дамытып, ойда сақтау қабілеттерін жетілдіру.

Қыз қуу ойыны. Ойын айдалған жерде, болмаса шөптесін көгалдарда өтеді. Ойынға бір қыз, бір жігітпен қатысады. Келесі қатынасатындар да екіден болуы керек. Ойынға әркім өз атымен қатысады. Ойын басталмас бұрын ара қашықтығы бір - екі

шақырымдай екі көмбе белгіленеді. Бірінші көмбенің сызығында тұрған атты жігіт өзінің арт жағында он адымдай жерде тұрған қыз жанынан өтіп шыққан кезде ол да қызды қуып жетіп, құшақтап сүюі керек. Одан екінші көмбеге жеткен беттен кері қарай өзі қашады, енді қыз оны қуа жөнеледі. Егер қыз оны қуып жетсе, онда жігітті қамшының астына алады. Осылайша келесі қыз - жігіт шығады, олар да осылай қайталайды. Ойынға қатысушылардың барлығы жүріп өткенше ойын жалғаса береді.

Біз оны қозғалыс ойындарымен байланыстырып, қалам арқылы жылжытып көз алдарында кімнің жеңгенін байқайтындай етіп ойластырдық. Ортаға бір қыз бала және ұл бала шығып өзара тақырып бойынша алған білімдерін ойын арқылы көрсетеді. Интерактивті тақтада бейнеленген ойыншық түрлерін ұл бала қазақ тілінде атауы керек. Белгіленген мәреге жеткенше дұрыс жауаптар беру керек.

Қамшы ойыны. Ол үшін бәріміз үлкен шеңбер болып тұрамыз. Музыка ойнайды. Қамшы шеңбер бойымен қолдан – қолға өтеді. Музыка тоқтағанда қамшы кімнің қолында қалса, сол баланың оң жағындағы және сол жағындағы балалар қарама – қарсы жүгіріп келіп, қамшыны алу керек. Қамшыны кім тез алады, сол жеңімпаз болады.

Біз оны қайталау сабағында қолданамыз. Бәріміз үлкен шеңбер болып тұрамыз. Музыка ойнайды. Қамшы шеңбер бойымен қолдан – қолға өтеді. Музыка тоқтағанда қамшы кімнің қолында қалса, орысша сөздің аудармасын айтады. Халық ойындары тек көне заманда ғана емес, күні бүгінге дейін өзінің жалғасын тауып келе жатқан құбылыс. Бірақ ол кезде бала ойындары жеке балалар арасында, тиісті бас қосу себептері кезінде, көшпелі елдің жаңаша қоныстануы сәттеріндегі топтарда ойналған. Бүгінгі күні ұлттық ойындардың сабақтарда қолданылу маңызы мынада. Ол зеректілікке, білгірлікке, тапқырлыққа баулиды. Бізге мұра етіп тапсырып кеткен бабаларымыздың асыл қазыналары қазақтың ұлттық ойындарына деген өзге ұлт өкілдерінің көзқарасын өзгертіп, құрметтеуге үйретеді.

Қазақ халқының ұлттық мұраларының бірі - ұлттық ойындар. Өйткені, ұлттық ойындар арқылы біз болашақ жас жеткіншектерді рухани сезімге тәрбиелей аламыз. Осындай атадан - балаға мұра болып келе жатқан ұлттық ойындардың атауларын естіп, дұрыс айтып, жазуға үйренеді. Ұлттық нақыштағы суреттерді көру арқылы оқушылардың эстетикалық талғамы дамиды. Ұлттық ойын элементтерін ақпараттық технологиялар арқылы тиімді қолдану 1 - 4 сыныптар арасында өте тиімді деп ойлаймын, себебі тез жазу, оқу, мазмұндау дағдылары толық қалыптаспаған оқушыларды бірыңғай жаттығу жұмысы жалықтырады, ал ойын технологиясы керісінше пәнді сүюге, қызығуға ықпал жасайды. Тілге үйретуге деген бірден бір ұтымды тәсілі деп білемін.

Мектептегі оқу үрдісінде ақпараттық қатынастық технология құралдарын қолданудағы мақсатымыз оқушылардың танымдық қызығушылығын қалыптастыру болып табылады. Оқушыларда танымдық қызығушылықтың болуы - олардың сабақта белсенді, білімінің сапалы болуына, оқуға жағымды түрткісін қалыптастыруға, оқыту үдерісінің тиімділігін арттыруға, белсенді өміршең позицияны ұстауға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы 2011 ж
2. Бекетова А. Қазақ тілін оқытуда білім сапасын арттыру мақсатында оқушылардың танымдық үрдістерін ойын элементтері арқылы дамыту жолдары. // Педагогика және оқушы психологиясы. №3, 2011.
3. Калмыкова Е. В. Бастауыш мектептегі ойын технологиясы арқылы оқыту. – Алматы, 2007.
4. Көккөзова М., Дәрменқұлова Р. Қызықты қазақ тілі. - Алматы, 2004.

ҚАЗАҚ ЕРТЕГІЛЕРІНІҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ

*БК-41 тобының студенті Елкен Жансая
Жетекші: Алиманова Сандуғаш Нұртаевна
Академик Ж.С Ақылбаевтың Балқаш маңызды білім беру колледжі*

Менің зерттеу жұмысымның тақырыбы «Қазақ ертегілерінің тәрбиелік мәні» деп аталады. Ертегілерге деген қызығушылықтан оны зерттеу туралы ниет туындады. Ертегісі жоқ ел жоқ әлемде. Бірақ әр елдің әр халықтың ертегілері сол халықтың сарқылмас рухани қазынасы.

Әр ертегі арқылы біз өткен ата-бабаларымыздың ой-қиялдарын, тұрмыс-салтын, тіл байлығын білеміз. Әр ертегі тұнып тұрған тәрбие құралы. Мысалы, балаларға арналған арналған ертегілер баланы адалдыққа, тапқырлыққа, адамгершілікке тәрбиелейді. Өкінішке орай қазіргі кезде радио, телевидение арқылы шетелдік ертегілер желісімен түсірілген көркем фильмдер, мультфильмдер жиі көрсетіледі. Ондағы кейіпкерлер есімі, жер-су аттары таныс емес және біздің менталитетімізге жат оқиғалар баяндалады. Ал, қазақ ертегілерін көру немесе тыңдау олардан көрі әлдеқайда тиімді. Мен өзімнің зерттеу жұмысымды қазақ ертегілерін зертте, оқып, оларды қазіргі ғылым мен техника дамыған заманда қалай дамыту керектігін және насихаттау жолдары туралы өз жаңалығым мен ұсыныстарымды көрсеттім. Бұл жаңалықтарым әрі пайдалы, әрі тиімді. Ертегілер өте заманда, тіпті жазу-сызу болмаған кездің өзінде-ақ туған. Бұларды халқымыз үні бүгінге дейін ұрпақтан ұрпаққа ауызша жеткізіп келді. Ауыз әдебиетінің басқа түрлері секілді ертегілерде адам баласының еңбекке, тұрмыс тіршілік жағдайларына байланысты туған. Жаратылыс құбылыстарын, табиғат сырын жетік білмеген, олардың неден болатынын толық түсінбеген ертегідегі адамдар әр нәрсені қиял еткен, өздерінің ауыр еңбектерін жеңілдету жайын қарастырған. Бұл жөнінде өз жай күйлерін әңгімелеп айтатын болған. Бертін келе адам баласының ой-өрісінің ұлғайып өсуі ертегілердің туындауына көп әсер еткен. Ертегілердің алғашқы үлгілері әр түрлі өзгерістерге түскен, мұнымен қатар жаңа ертегілер туа бастайды және онда халықтың тұрмыс-салты, іс-әрекеті басты орын алады. Бұлардың бәрін халық ертегілері арқылы көркемдеп, әр түрлі образдар арқылы бейнелейді. Ертегі балалардың ой-өрісін, дүние танымын кекңейтеді. Оларды адамгершілікке, еңбекке, тапқырлыққа, сүйіспеншілікке, сезімге баулу ісінде шешуші орын алады.

Нелер жауыздық, зұлымдық жасаушылар, тоғышарлар, ел арасындағы алаяқ қулар т.б. халық ертегілерінде жиіркенішті роль атқарады. Оларға халық арасынан шыққан қарапайым адамның ақылы мен қайратын, көпшілік үшін жасаған адал еңбегін қарама-қарсы қояды да, үлгі етеді.

Ертегілердің өзіндік құрлысы, көркемдік ерекшеліктері бар. Қандай ертегіні алсақ та, ол белгілі бір сюжетке құрылады, оқиға желісінің басталуы, аяқталуы, өзіндік шешімі болады. Ертегі баяу басталып, оқиға желісі күрделене түседі. Кейіпкерлер арасындағы қайшылықтар өрістей келе әділдік, үстемдік құрып, зұлымдық жеңіліс табумен аяқталады. Әсіресе адам өміріне байланысты іс-әрекеттер өткір сықақ-мысалмен бірігіп, бала сезімін селт еткізіп, күлкіге мәз етеді. Мысалы: Тазша бала туралы ертегілердегі әкешесі жоқ басы таз Тазша атанған баланың баланың тапқырлықтары ханның ақылынан да асып кетеді «Қырық өтірік» ертегісіндегі шындыққа келмейтін қиял ғажайып оқиғаларды қызықты етіп баяндау арқылы тазша бала ханның байлығына ие болып, қызын алады. Ертегіні тыңдаған балалар жағымсыз кейіпкердің жексұрын әрекетінен бой тартып, жақсылыққа құмартады. Ертегіні қызықты етіп жеткізу айтушының шеберлігіне байланысты.

Ертегілер мазмұны ерекшеліктеріне қарай бірнеше түрге бөлінеді. Солардың ішіндегі бастылары:

1. Қиял ғажайып ертегілері.

2. Хайуанаттар жайлы ертегілер.
3. Тұрмыс салт ертегілері.
4. Аңыз ертегілері.

Балалардың ой-өрісін кеңітіп, дүниені молырақ танытатын ертегілер бала ұғымын, түсінігін, дүние танымын кеңейтеді. Тілін ұстартып, ұштай түседі, ойлау мен қиялын дамытады. Мысалы: «Қанбақ шал» ертегісіндегі қауқарсыз шалдың аылмен жеңуі, даулердің күші көп, ақылы аздығы тыңдаушыны қызықтырып, тіпті ертегіні баяндаушыға қосылып айтып кеткісі келетіндей әсерге бөлейді.

Халқымызда қай тақырыпта да табылатын, тілге жеңіл, жүрекке жылы телік ертегілері қаншама?! Ол ертегілер арқылы бала өз халқының тілін, мәдениетін, дәстүрін біледі және ой өрісі қиялы дамиды және адамгершілікке тәрбиеленеді. Мысалы: «Жақсымен жолдас болсаң – жетерсің мұратқа, жаманмен жолдас болсаң – қаларсың ұятқа» деген мақалды, «Жаман дос жолдасын жолда қалдырар» деген мақалдарды «Екі дос», «Кедей мен бай» атты ертегі желісінен оқуға болады.

«Бай баласы мен жарлы баласы» атты қызықты ертегі арқылы еңбек адамның кез келген қиыншылықты жеңуге үйрететінін және өмірлік тәжірибесі арқылы жеңіске жететінін көреміз және «Еңбек етсең ерінбей, тояды қарның тіленбей» деген мақалды дәлелдей түседі.

«Мақта қыз бен мысық» ертегісі өте тартымды, қызықты. Бұл ертегіде мақта қыздың досы мысық мақта қыздың тілін алмай қатығын төгеді де, оны қайтарып беру үшін көптеген адамдарға жолығып, көп қиыншылық көріп барып, қатықты төлей алады. Бұл жерде адамды әрбір іс қимылына жауап беруге, үйренуге қателік тәрбиелейді.

«Бес ешкі» ертегісі хайуанаттар жайлы ертегіге жатады. Өте қызық, тартымды. Мұнда кедейдің бес ешкісі қарлы боранда далада қалады да, қасқырға жолығады. Сол кезде бәрі бірігіп, береке – бірлік танытып, қасқырдан аман қалады. Бұл ертегі балаларды бір – біріне көмектесуге, береке бірлікке, бауырмалдыққа үйретеді.

«Жыл басына таласқан хайуанаттар» ертегісі аңғалдықтың кесірін, шапшандықтың пайдасын айтады. Онда аңқау түйе жыл басынан құр қалады, шапшан тышқан жыл басы атанады.

«Шық бермес Шығайбай» ертегісі сараң, қайырымсыз байларды қарапайым кедей Алдардың ақылмен алдап кетуін баяндайды.

«Жақсымен жолдас болсаң-жетерсің мұратқа, жаманмен жолдас болсаң-қаларсың ұятқа», «Жаман дос, жолдасын қалдырар жауға» деген мақалды осы ертегі желісінен оқуға болады.

«Зеректік» ертегісіндегі үш жолаушының жол бойында кездескен нәрселерге зер салғандарын баяндайды. Яғни, балаларды қағілездікке, зеректікке тәрбиелейді.

Қазіргі кезде теледидардан көптеген шетел мультфильмдері жиі көрсетіледі. Мысалы, Қазақстан телеарнасында сенбі, жексенбі күндері «Дара» ағылшын ертегісі, «Кайлан» қытай ертегісі, «Спорт Кус», «Диего» ағылшын ертегісі, ал сенбі күні «Барби күнделігі» деген шетел мультфильмдер болады. Ал, Еуразия телеарнасында жексенбі күні «Робот» деген шетел мультфильмі болады. Осы шетел мультфильмдерінің орнына қазақ ертегілерінің желісі бойынша мультфильмдер көрсетілсе. Тек қана «Қазақстан» телеарнасында ғана Алдар Көсе ертегісі желісі бойынша мультфильм көрсетіледі.

Адамгершілік тәрбиенің нәтижесі адамдық тәрбие болып табылады. Адамгершілік тақырыбы мәңгілік. Ол ешқашан ескірмек емес. Жас ұрпақтың бойына адамгершілікті сіңіру ертегі арқылы беріледі. Адамгершіліктің қайнар бұлағы-қазақ ертегілерінде десем артық айтпаған едім.

Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы мұрат-міндеттердің ең бастысы-өзінің ісін, өмірін жалғастыратын салауатты, саналы ұрпақ тәрбиелеу.

Ұрпақ тәрбиесі-келешек қоғам тәрбиесі. Ендеше, ақпараттық технологилар дамыған кезеңдегі балалардың ой-қиялдарын өз ертегілері арқылы жеткізу мүмкіндігі бар.

Руханилық жеке тұлғаның негізгі сапалық көрсеткіші. Руханилықтың негізінде адамның мінез-құлқы қалыптасады, ар-ұят, өзін-өзі бағалау және адамгершілік сапалары дамиды. Мұның өзі өзін мейірімділікке, ізгілікке шақырады.

Қазақ халқының салт-санасы мен ата-бабасымен келе жатқан дәстүрін өз бойындағы ерекше қасиеттерін талантымен дарындылығымен, өзгелерден ерекше табиғи қабілеті арқылы биіктерден көрсеткен. Қасиетті ертегілер арқылы тәрбие берген, салт-дәстүрін сол қалпында сақтап қалған. Сонымен қатар еліміз егемендік алғалы мемлекеттік тілде сөйлеуіне, бұл қасиетті ертегілердің халық ауыз әдебиетінде ең маңызды орын алатыны сөзсіз екенін салыстырып көрсету.

Халқымызда «Ізденген жетер мұратқа» деген сөз бар. Яғни, әр нәрсені білуге талпынып, білімнің тереңіне бойлау-дамуды кемелдікке жеткізеді, рухани байытады. Дүниеде балалар біле бергісі келетін олар «Ол кім?», «Бұл не?», «Неліктен?», «Қайда?», «Қашан?» деген сұрақтарға жауап іздеп, бір тыным таппайды. Олардың осылайша ізденімпаздық танытуы табиғи заңдылық.

Мен өзімнің ғылыми жобамды қазақ халқының әр ертегісінің өзіне тән ерекшелігін саралай білу. Жобамдағы мақсат қазақ ертегілері адам өміріне байланысты іс-әрекеттер, күнделікті тұрмыстағы заттар арқылы берілсе, бала сезімін селт еткізіп, күлкіге мәз етеді. Бала жағымсыз кейіпкердің жексұрын әректінен бой тартып, жақсылыққа құмартады.

Ертегінің осындай әр жақты сырын қызықты, тартымды бала санасына лайықтай жеткізуді мен өзімнің жаңалығым, шеберлігім деп таптым.

1. Күнделікті пайдаланатын заттар арқылы. Мысалы, ойынға киетін кепка, футболка, сумка және күнделік сыртына, қағаз пакет, қойын дәптер, шокалад сыртына шетел ертегілерінің суреттерін жапсырғанша, қазақ ертегілерінің кейіпкерлерінің суреттерінің суреттері салынса;

2. Қазақ ертегілер кейіпкерлерінен ойыншық жасап, драма театрларда ойын көрсетілсе (куыршақ театры)

3. Көлеңке театры (теневой театр) Қазақ ертегілерінің мазмұнын көлеңке театры арқылы көрсетілсе;

4. Аудиодискілерге жазылып, балабақшаларға таратылса. Үйде ұйықтар алдында балалар тыңдаса.

Ұрпақ тәрбиесі-келешек қоғам тәрбиесі. Ендеше, ақпараттық технологилар дамыған кезеңдегі балалардың ой-қиялдарын өз ертегілері арқылы жеткізу мүмкіндігі бар.

Менің ұсынысым: Осы айтылған пікірім мен ұсынысым туралы ереже немесе заң қабылданса, бұл мәселе мемлекеттік дәрежеде шешілер еді.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Жұмағұлова Р Ауыз әдебиеті үлгілерін балалар бақшасында пайдалану. Алматы, 2000
2. Оразбекова. К «Иман және инабат» «Ана тілі» - 1993
3. «Ол кім? Бұл не?» балалар энциклопедиясы. Алматы, 2002

АБАЙ ҚАРА СӨЗДЕРІНДЕГІ АР – ҰЯТ ЖӘНЕ АДАМГЕРШІЛІК МӘСЕЛЕСІ

БК -31 тобының студенті Исмамбетова Әйгерім

Жетекшісі: Алиманова Сандуғаш Нұртаевна

Академик Ж.С. Ақылбаевтың Балқаш маңызды білім беру колледжі

Қазіргі кездегі елімізді толғандыратын мәселелердің бірі жастарды адамгершілікке, әдептілікке, адалдыққа, имандылыққа баулу. Сондықтан мен осы тақырыпты таңдауға шешім қабылдадым.

Ел жұрттың болашағын ойлап, халықты ауыр тұрмыстан, азаптан құтылудың жолын меңзеп, оқу – білімге шақырған. Адамның сол кездегі жаман қасиеттерінің бәрін санап, атап көрсетіп, содан арылуға, жақсылықты өн бойына жинауға, яғни тәрбиеге көп көңіл бөлген. Өсек, өтірік, мақтаншақ, еріншек, бекер мал шашу сияқты, рулық тартыс, бітпейтін дау - жанжал елдің сикын бұзғанын, еш мақсатсыз бос жүрген халықты көріп, қатты қынжылған. Ел ішіне іріткі салатын, өтірікпен мал жиып, байыған би – болыстарды өлеңмен шенеген.

Қазақ даласында қазіргі психология ғылымы тұрғысынан, бірінші болып Абай «адам» деген ұғымға анықтама берген. Адам – ұғымы – педагогика мен психология ғылымында негізгі пәндік ұғым. Абай түсінігіндегі «адам – ақылдылық пен еңбек сүйіспеншіліктің әділдік пен білімділіктің, махаббат пен адалдықтың, адамгершіліктің жиынтығы».

Тек осы қасиеттерді бойына сіңірген кісі ғана – нағыз Адам деп ойлаймын. Орыстың ұлы педагог ғалымы К. Д. Ушинский де өзінің басты еңбегін адамға арнаған. «Адам тәрбие пәні қақында» осы тұрғыдан Абайдың ойлары, пікірлері орыс ғалымдарымен үндес келеді.

Абайдың адамгершілік идеалы, мұраты, принципі – қысқаша ғана «Адам бол!» деген формула, тұжырым. Адам болу – кісіліктің кісісі, шын мәнінде азамат болу, қара бастың қамы, тіпті, бүкіл адамзаттың қамын ойлайтын, «өзін - өзі зор тұтып», «надандарды менсінбейтін», дүниеге әлем тұрғысынан қарайтын Азамат адам болу. Абай қазақ жастарын желөкпе, әр нәрсеге көрсеқызар болмай, өнерді үйренуге, табиғатты тануға, ғылыми көзқарасқа негізделген тиынақты білім алуға үндеді.

Жастардың мінез – құлық, адамгершілік тәрбиесіне ерекше көңіл бөлген Абай: «Тез үйреніп, тез жайма,

Жас уақытта көңіл – гүл» деп жазған. Менің ойымша, менің таңдаған тақырыбым қазіргі күн талабына сай, себебі ар – ұят, адамгершілік бар жерде әділдік, бейбітшілік, шыншылдық, ең басты тәрбие орнайды. Мен Абай қара сөздерін оқып, зерттей келе, ар – ұят, адамгершілік, тәрбие барлық жерде керек екеніне көзім жетті.

Ар – ұят пен адамгершілік қай жерде, қандай жағдайда адамның бойында болу керектігін анықтау мақсатында әр түрлі зерттеу жұмыстарын жүргізіп, көптеген кітаптарды оқып, сараладым. Осылай зерттей келе Абайдың отыз алтыншы қара сөзін зерделей келе, ар – ұят, адамгершілік мәселесіне көп көңіл бөлдім.

Абай өзінің қара сөздерінде шығарманың ажарына ғана назар аударып қоймай, оның тереңдігіне, логикалық мәніне зер салған. Абайдың қара сөздеріндегі гуманистік, ағартушылық, әлеуметтік ойлары дін туралы пікірлермен бірігіп, тұтас бір қазақ халқының философиялық пікірлерімен бірігіп, философиялық тұжырымдамасын құрайды. Абай қара сөздері көбінесе барлық жайлардан өзі сөз бастап, өзі әңгіме дүкен құрып отырған болады. Абайдың қара сөздері орыс, қытай, француз т. б. көптеген әлем тілдеріне аударылды. «Қара сөздер» деген атау өлең сөзден бөлек шығарма мағынасын білдіреді. Өлең өнерін қазақ қара сөз демейді. Қара сөз «проза» деген мағынада айтылған. Қара сөз еркін ой білдіру формасы. Ақын өлеңдерінің кейбір күрделі дүниетанымдық мәселелері

қара сөздерде түсіндірілген. Абайдың біршама өлеңдерін қара сөздердегі кейбір ойларды түсініп барып қабылдауға мүмкіндік ашылады. Мысалы «Алланың өзі де рас, сөзі де рас» деген өлеңің түсіну үшін алдымен отыз сегізінші сөзді оқыған жөн. Абай қара сөздерінде Сократ, Платон, Аристотельдерді хакімдер деп атай отырып, өзінің де хакім екендігін дәлелдеп берген, Абай «хакім» деген ұғымды тек қолданып қоймай оны түсіндірген.

Соңғы қара сөздер жөнінде ақын байқалатын бір өзгешелік, Абай өзінің өлең сөздерінің көптен – көбін заманындағы оқушы мен тыңдаушыларына үнемі түсінікті болмайтындай көрінеді. Онысы – анығында солай еді.

Осы жайды ескеріп, Абай енді қара сөзінде сол өлеңдерінде айтылатын ойларының бірталайын жаңа сөзбен таратады. Сондықтан кейбір қара сөздерінде бұрынғы өлеңінде айтылған ойлар жеңіл, қарапайым, оңай ұғымдар мен қайтадан айтылады. Бұл жөнінде көпшілік оқушы, тыңдаушысымен әңгімелеседі және сол әңгіменің үстінде адамгершілік мәселелерінен; әділет, ақтық, турашылдық, шындықты, сүйгіштік, ғылымға құмарлық, еңбектің бағалағыштық сияқты жайларды айтады. Немесе осылардай, адамдық, жалғаншылық, бәлекұмарлық, мақтаншақтық, мансапқорлық, өсекші - өтірікшілік, еріншектік, әр алуан арамтамақтық сияқты мінездердің барлығын айтқанда, Абай сол жайларды тыңдаушының көңіліне, көкейіне қонымды ету жағын алдымен ойлайды. Айтпақ сөздерді мен ойларын мысалдармен келтіреді. Кейде өзі көп алдында отырғандай, тыңдаушысына сұрақтар береді. Өзі онымен жауаптасып, әңгімелескен кісі тәрізденіп отырады. Мысалдарды қазақтың Абай заманындағы күнделік болмысынан алады. Сол мысалдарды кейде күлкіге санап, мысқыл әжуа-хәлдерді әдейі айқындай түседі. Әңгімесі тыңдаушысына пайдалы өсиет болумен бірге, көңілді айтылып, қызықты боп жетсін деген мақсатты ойлайды.

Өзінің адамгершілік, әлеуметшілік, ағартушылық ойларын айтуда Абай педагогикалық жақсы әдіс қолданады. Оңайдан қиынға қарай, жақыннан жарыққа қарай, қызықты, күлкілі жайдан үлкен қорытындыға қарай біртіндеп жетектейді.

Стиль, мазмұн жағынан алғанда, осы шығармалар Абайдың өзі тапқан бір алуан көркем сөздің түрі. Кейде бұлар сыншылдық, ойшылдық және адамгершілік, мораль мәселелеріне арналған өсиет, толғау тәрізді. Бұл шығармаларда Абай өзінің оқушыларымен әңгімелесіп, жүзбе – жүз кездесудегі мәслихат, кеңес құрып отырған ойшыл ұстаз тәрізденеді.

Ақын қара сөздерінің тілі сырттай, тұтас алып қарағанда бір стильдік үлгіде болғанмен іштей, жіктей оқығанда, осы үлгінің өзінде азды – көпті айырым жайлар байқалады. Ақынның поэзиясындағы талғампаздық, яғни сөз етіп отырған тақырыбына орай өлеңдік үлгі, форма іздену сияқты талғампаздық қара сөздері тілі тұтасында да көрінеді.

Абай тегінде поэзиясы сияқты қара сөздерінің де оқушысы кім болғанын көптен – көп ескеріп отырған болса керек. Сондықтан да бұлар қазақтық мінез, бұқара халыққа сөз болған орайда лексикасында араб, парсы сөздерінің барынша сирек ұшырасатыны сияқты, сөйлем жүйесінде, барынша қарапайымдылық, ауызекі әңгімелесу стиліне дін оңай, жеңіл оралымдар үстеме болып келсе, діни мораль, дін ережелері сөз болған шақта әрі дін иелерімен, ескіше оқығандармен пікір сарабына түсіп кететін реттерде лексикасында араб, парсы сөздері, діни лексика құран аяттары, түркі кітаптарына тән грамматикалық формалар көп енгізілетін сияқты, сөйлем құрылысында да өзгеше бір ерекшелік кездеседі.

Абайдың қара сөздерін мағынасына қарай: ел мінезі жөнінде, оқу ғылым жөнінде, мақал афоризмдері, тәлім – тәрбие жөнінде, адамгершілік жөнінде деп бөлуге болады.

Мысалы: Адамгершілік жөніндегі қара сөздерге 7, 17, 19, 20, 31, 32, 34, 38, 43, 36.

Солардың бірі отыз алтыншы қара сөзі.

Пайғамбарымыз салалаһу һайлайһи уәсәләнің хадис шарифінде айтыпты:

- «Мен лә хаяһу уә лә иманун ләһу» кімнің ұяты жоқ болса, оның иманы да жоқ, деген. Біздің қазақтың өзінің мақалы да бар: «Ұят кімде болса, иман сонда» деген.

Енді бұл сөзден білінді, ұят өзі иманның бір мүшесі екен. Олай болғанда, білмек керек, ұят өзі қандай нәрсе?

Бір ұят бар – надандықтың ұяты: жас бала сөз айтудан ұялған секілді, жақсы адамның алдында жазықсыз – ақ әншейін барып жолығысудан ұялған секілді. Не шарифатқа теріс, не ақылға теріс жазығы жоқ болса да, надандықтан бойын керістендіріп, шешілмегендік қылып, ұялмаса нәрседен ұялған ұялу – ақымақтық жаманды. Осы күнге менің көрген кісілерім ұялмақ түгіл, қызармайды да. «Ол істен мен ұятты болдым дедім ғой, енді нең бар? – дейді. Я болмаса, «жә, жә, оған мен – ақ ұятты болайын, сен өзің де сүйтпеп пе едің?» - дейді. Немесе «пәленше де, түгенше де тірі жүр ғой, пәлен қылған, менікі оның қасында несі сөз, пәлендей, түгендей мәнісі бар емеспе еді?» - деп ұялтамын десек, жап – жай отырып дауын сабап отырады. Осыны ұялған кісі дейміз бе, ұялмаған кісі дейміз бе? Ұялған десек, хажис анау, жақсылардан қалған сөз анау. Осындай адамның иманы бар дейміз бе, жоқ дейміз бе?!

Абайдың осы қара сөзінде «ұят болса – иман сонда» деген мәселеге көңіл бөлсек алдымен «иман» сөзіне тоқталайық. Иман – араб тілінен шыққан сену деген сөз.

Иман дегеніміз – иланған көңілімен ықтияр болушылық делінген ислам дінінде. Иман ол сенім, адам сенімсіз, үмітсіз, армансыз өмір сүре алмайды.

Қазіргі тәуелсіз елімізде ғасырлар бойы халқымыздың көкірегіне ұялап, қанына сіңген ислам дінінің имандылық қағидаларын адамдар арасындағы ізгілі, қайырымдылық, адалдық, әділдік қарым – қатынас негізіне алып, жас ұрпақты тәрбиелеуге пайдаланудың сыры тым тереңде жатыр. Осыны ескере отырып иман жүзді адамдарда төмендегідей қасиеттер болу керек деп ойлаймын:

Имандылық бастаулары - әдептілік, кішіпейілділік пен қайырымдылық, жомарттық, ар – намыс, ұят – абырой тағы басқа әдеп, имандық. Ар – ұят, иманды жан ешкімнің ақысын, жеп ала жібін аттамай, өз еңбегімен дүние жинап күн көріп жатқан, кісіге қиянат жасамайтын жан. Бұл адамның ең тамаша қасиеттерінің бірі. Өз бойына осы бір қасиеттерді дарыта білген адам иманды деп танылатыны сөзсіз.

Иман – деген қазақ даласында ар білімінің басты ұғымына айналған. Халқымыздың жақсы адамды иманжүзді дейтіні де содан. Мұсылмандық түсінікте иманды адам ғибратсыз болмайды. Абай адамның адамгершілік, имандылық, ар - ұят сезімдеріне айрықша мән береді. Осындай сезімдерді бойға дарыту үшін адам жаман мінезден арылып, өзін - өзі тәрбиелеуі керек деп есептеймін.

Пайғамбарымыз с. ғ. с былай дейді:

- «Әрбір діннің мінезі бар. Исламның мінезі ол – ұят». Тағы да бір хадисте:

«Ұят пен иман бір – бірімен өте тығыз байланысты. Егер біреуін алып тастаса, екіншісі өзі кетіп қалады. Адам бойында иман мен ұят қатар жүруі керек. Мысалы: құс бір қанатсыз ұша алмайды. Құстың бір қанаты иман, екінші қанаты ұят. Сондықтан осы екеуін бойымызда бірдей ұстауымыз керек.

Ұят жүректегі кіршіксіз сенімнің көрінісі. Адам баласын абыройлы ететін қасиет осы мінез. Ибн Хажар ал Асқаланидің «Мунаббихатында» мынадай нақыл сөз бар; «Төрт нәрсе жақсы, алайда одан жақсы төрт нәрсе бар». Ер кісінің бойында ұяты болуы жақсы, ал ұят әйелде болуы одан да жақсы. Әр адамның әділ болуы жақсы, ал әділдің басшыларда болуы оданда жақсы. Қарт қарияның тәубе еткені жақсы, ал жастар тәубе етсе оданда жақсы, байлардың жомарт болуы жақсы, жомарттық кедейдің бойынан табылуы одан да жақсы» деген екен. Сондықтан ұятты барлық жерде ұстануымыз керек, тек сонда ғана біз көркем бола түсеміз.

Қазіргі жастар өз қылықтарына ұялмақ түгілі қызармайды да. «Ол істеп мен ұятты болдым ғой, енді несі бар» дейді. Я болмаса «жә, оған мен ақ ұялатын болайын, сен өзің де сүйтпеп пе едің» деп көп сылтаулар табады. Яғни, «Ұят пен иман екеуі егіз». Егер бірі (кісі бойында) кетсе, екіншісі де кетеді.

Адамзат тарихында адамгершілікке байланысты пайда болған категорияларға мыналар жатады: жомарттық, батырлық, ерлік, әділдік, кішіпейілділік, адалдық, шыншылдық, ұяттылық, ар мен намыс.

Адамның адамгершілігі – оның жоғары қасиеті, былайша айтсақ, кісілігі. Оның негізгі белгілерінің бірі – адамдық ар – намысты ардақтау, әр уақытта жақсылық жасауға ұмтылу, соған дайын болу, «Өзің үшін еңбек қылсаң, - дейді Абай, - өзі үшін оттанған хайуанның бірі боласың. Досыңа достық – қарыз іс, дұшпаныңа әділ бол». Ақылды, мейірімді адам кез келген уақытта өзгенің жақсылығын бағалағыш болып келеді. Арлы адам – ардақты. Біздің ортамызға осы сапаларды бойына сіңіріп қана қоймай, өзінің қоршаған ортаға таратушы болуың керек. Осындай өз сапаларымен жас ұрпақты тәрбиелеуші ұстаздар аз емес. Адамгершілігі мол адам - басқаларға қашан да үлгі - өнеге.

Адамның бойында мынадай жеті түрлі қасиет болса, ол нағыз адамгершілігі бар адам болады деп ойлаймын. Ойшылдың отыз алтыншы қара сөзінде шын ұят – шарифатқа теріс, ақылға теріс, абыройлы бойға теріс бар делінген. Сол сияқты бір ұят бар – надандықтың ұяты, жас бала сөз айтуға ұялған секілді жақсы адамның алдында жазықсыз – ақ әншейін барып жолығысудан ұялған секілді. Надандықтан бойын керістендіріп, шешілмегендік қылып, ұялмас нәрседен ұялған ұялу – ақымақтық, жамандық. Абай атамыз ұят туралы XIX ғ. айтқан сөзі әлі күнге қоғамда өз маңызын жойған жоқ. Мәселен жоғарыда жағдаятқа қатысқан адамдардың барлығының бойында надандық ұят бар. Абай айтқан шын ұят адам бойында болу керек. Бірақ надандық ұяттан аулақ болуымыз қажет.

Имандылық пен ар – ұят арасында байланыс бар екенін және ар – ұят қазіргі заманда керек пе екенін анықтау үшін мектеп оқушылар арасында сауалнама өткіздім.

Сауалнама нәтижесі бойынша оқушылар ар - ұят пен имандылықтың арасында байланыс бар екенін білді. Қазіргі заманда ар – ұят қажет деп санайды.

Сауалнамада Абайдың қара сөзіндегі «Сендер біреудің жаман іс істеп жатқанын көрсендер ұялар ма едіңдер?» деген сұраққа ерекше көңіл бөлдік. Осы сұраққа қатысқан оқушылардың 98 пайызы «иә» деген жауап берді. Сауалнамадан біз мектеп оқушыларының ар – ұят және имандылық туралы түсініктері бар екеніне көз жеткіздік.

Ал, бастауыш сыныптар арасында «Сендер ар – ұятты қалай суреттер едіңдер?» деген сұраққа оқушыларға сурет салғыздым. Қатысқан оқушылардың саны 14. Оқушылар көбінесе ар – ұяты бар адам – үлкенді сыйлау, бұзақы жасамау, қоршаған ортаға қиянат жасамау, өтірік айтпау, жаман әдеттен аулақ болу сияқты суреттер салды.

Абайдың осы сөзінің мәнін ашуға мен жас буын мен үлкен кісілердің арасында «ұялу» түсінігін салыстыру үшін келесі жағдаятты жүргіздім. Адамның бойында төрт қасиет: ақыл, дін, ұят ізгі амал, оларды жоятын ашу, көре алмаушылық, дәмету, ғайбат. Осы қасиеттерді бойымыздан жойып алмау үшін оларды жоятын Құнанбаевтың жазған қара сөздерінің тәрбиелік мәні өте зор. Біз одан үлкен ғибрат аламыз. Әр сөзі терең ойға, өзінді, ортаңды тануға, жақсы қасиеттерді бойыңа дарытуға, жаманнан аулақ болуға жетелейді.

Шындығында Абай тағылымын дәріптеу, оны терең түсіне білу, меңгеру оңай емес. Абайдың шығармаларында даналық толып жатыр. Өмірде ар – ұят пен иманды қатар ұстау керек. Сонда адам баласы артына жақсы ұрпақ қалдырады. Ұят пен иман – адам өмірінің негізгі қасиеттерінің бірі. Адам баласының бақыты оның ар – ұяты таза болуында. Абайдың қара сөзіндегі ар – ұят қазіргі жас ұрпақтарымыздың бойында аз да болса бар екенін дәлелдедік. Сонымен қатар үлкен кісілер мен жастардың ар – ұят түсінігінде айырмашылық бар екенін анықтадым.

Абайдың поэзиялық мұрасына қоса қара сөздері беретін бір заманда бағасы жойылмайтын бір үлкен қымбат қазына – деп ойлаймын.

Адамгершілік қасиеттер отбасында, қоршаған ортада, балалар бақшасында, мектепте, адамдардың іс - әрекетінің барысында бір – бірімен араласуы нәтижесінде, қоғамдық тәжірибе алуын өмірмен байланыстыру арқылы қалыптасады. Халықта: «Ұяда

не көрсең, ұшқанда соны ілерсің» деген мақал бар. Сондықтан адамгершіліктің іргетасы отбасында басталады.

Тәлім – тәрбие болмаған жерде адамгершілік мәдениеті мен қасиеті де қалыптаспайды дегеніне көзім толық жетті. «Адамға ең бірінші керегі білім емес, тәрбие. Тәрбиесіз білім – адамзаттың қас жауы, ол келешекте оның өміріне апат әкеледі» Әбу Насыр Әл – Фарабидің сөзін әрдайым жадымызда сақтауымыз керек деп ойлаймын.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Абай педагогикасы «Келешек - 2030», Көкшетау, 2003
2. Абай қара сөздері «Көшпенділер» баспасы, Алматы, 2007
3. Қазақ әдебиет энциклопедиялық анықтамалық «Аруна» баспасы Алматы, 2007
4. «Шапағат нұр» журналы, 2006
5. Хадистер жинағы

ҚАЗАҚ ГАЗЕТІ – ЕЛДІКТІҢ ЖАРШЫСЫ

БК-41 тобының студенті Мұхаметжан Айымгүл

Жетекші Алиманова Сандуғаш Нұртаевна

Академик Ж.С Ақылбаевтың Блқаи маңызды білім беру колледжі

Халықтың өткен өмірі жалпықоғамдық мәні бар тәжірибе ретінде қорытылып, белгілі бір дәрежеде ұлт игілігіне асқанда ғана құндылыққа айналады. Онсыз өткен тарих мәнсіз әңгіме ғана болмақ. Егер біз Алаш қозғалысын ұлт тарихында ерекше орны бар құбылыс ретінде ғана бағалаумен шектелсек, онда оны түсіне алмаған ұрпақ болып шығар едік. Бізге бүгін жалпыұлттық деңгейде қорытылып, жалпыұлттық деңгейде игерілген, яғни ұлттық дүниетаным мен ұстанымның іргетасы міндетін атқара алатын тарих қажет. Ал Алаш қозғалысы мен Алаш жұртының алдаспанына айналған «Қазақ» газеті - сол дүниетанымдық тарихтың өзегі.

Осыдан дәл ғасыр бұрын 1913 жылдың 2 ақпанында қазақ даласында тарихи маңызы зор, алаш тарихындағы рухани сілкіністі оқиға орын алды. Дәл осы күні дүниеге алты алаштың жоқтаушысына айналған «Қазақ» газеті келді. Жылдар бойғы езгіден қажып, рухани қалжырай бастаған қазақ даласында ұлттың еңсесін көтеруге үндейтін, ұлттық идеяны насихаттайтын «Қазақ» газетінің алғашқы нөмірі осы күні жарық көрді.

«Қазақ» – қоғамдық-саяси және әдеби газет. 1913 жылдың 2 ақпанынан бастап Орынборда аптасына бір рет, 1915 жылы аптасына екі рет шығып тұрған. Таралымы 3000, кейбір мәліметтерде 8000-ға жеткен. Бірінші редакторы – әйгілі ғалым, жазушы қоғам қайраткері Ахмет Байтұрсынов, екінші редакторы - қоғам қайраткері, жазушы Міржақып Дулатов, бастырушысы - “Азамат” серіктігі болған.

Өткен XX ғасыр басында ұлт мұраты, ел мүддесі қатаң сынға түскен кезең болғандықтан, сол тұстағы зиялы қауым өкілі қазақ жұртының да өркениетті елдердегідей сауатты болуын тілеп, ең бастысы ұйқыға кеткен қоғамның саяси сауатын ашуға белсене кіріскен болатын. Осы бағытта ұлттың жоғын жоқтайтын, байтақ далаға қоныстанған ел арасына ендеп кете алатын, сол арқылы ұлттық идеяны, бостандық пен бірлікті насихаттай алатын баспасөздің рөлі ерекше сезілген еді. Мұндай мақсат-мұратты 5 жыл ғұмыр кешіп, 265 нөмірін жарыққа шығарып үлгерген "Қазақ" газеті шебер орындап шықты. Басылым туралы Мұхтар Әуезов: "Қазақ" газеті - ел дертінің себебін ұғып, емін біліп, енді қазақты оятып, күшін бір жерге жинап, патша саясатына қарсылық ойлап, құрғақ уайымнан да бос сөзден де іске қарай аяқ басамыз деп талап қыла бастаған уақытқа тура келді. Бұл тұтынған жолда "Қазақ" газеті өз міндетін дөп атқарды", - деп жазады.

Біз осы зерттеу жұмысы арқылы Алаш аспанының астында дүниеге келген тұңғыш ұлттық-демократиялық, саяси-қоғамдық басылым «Қазақ» газетінің негізгі мақсатымен, тұтқан жолымен танысып, бүгінгі таңдағы қазақ басылымдарымен үндестігін талдамақпыз.

Әлихан Бөкейхан, Ахмет Байтұрсынұлы, Райымжан Мәрсекұлы және басқалар бастаған алдыңғы қатарлы қазақ оқығандары жалпыхалықтық газет ашумен 1905 жылдан айналыса бастады. Алдымен олар «18 ақпан жарлығы» шығысымен "Қазақ" газетінің басты ұйымдастырушысы, қамқоршысы әрі негізгі авторы Әлихан Бөкейханұлыөздерінің саяси талаптарын әйгілі «Қарқаралы петициясына» тізіп жазып, осы жарлыққа қол қойған орыс патшасының атына поштамен жөнелтеді.

Петицияның 3-тарауында: «Қазақ халқының қазіргі мұқтажын айқындау үшін қазақ тілінде газеттер басып шығару қажет, ол үшін бастапқы цензурасыз баспахана ашуға және газет басуға рұқсат сұрау емес, құлақтандыру тәртібін орнату керек болады» деп жазылған еді.

Тарихи деректерге қарағанда, «Қазақ» деген атаумен қазақ газетін шығаруға ресми рұқсат Ахмет Байтұрсынұлына 1905 жылғы желтоқсанның 9-ы берілген.

«Қазақ» газетін метрополияның Киевтен Қазанға, Санкт-Петербургтен Томскіге дейінгі университеттерінде білім қуып жүрген қазақ студенттері жаздырып оқығаны туралы деректер кездеседі.

Оксфорд университетіндегі Орталық Азияны зерттеу қоғамының пікірінше, «Қазақтың барлық маңдайалды жетекшілері оның «Қазақ» газетінің қызметкерлерінің арасында жүрді, оның ішінде М.Жұмабайұлы, М.Дулатұлы, Х.Досмұхамедұлы, Е.Омарұлы, А.-Х.Жүндібайұлы, М.Тынышбайұлы және тағы басқалар бар...». «А.Байтұрсынұлы және басқалар өздерінің қазақ тарихы, қазақ фольклоры және лингвистикасы туралы зерттеулерін жариялады. Жалпы «Қазақ» газеті өте жоғары ғылыми деңгейге жетті» деп есептейді Оксфорд университетінің зерттеушілері.

Әйтсе де «Қазақ» газетінің құрылтайшылары ағартушылықпен қатар, негізі 1905 жылғы «Қарқаралы петициясына» жазылған саяси мақсаттар мен мүдделерді де, оның ішінде стратегиялық мақсаттарды жүзеге асырғысы келді.

Петицияда көрсетілмеген маңызды мүдденің бірі - газеттің атауы. Ол туралы «Түрік баласы» газеттің екінші санынан бастап «Қазақ тарихы» айдарымен жарияланған тізбекті мақаласында былай деп жазды: «...Біздің қазақ өзінің атынан айрылып, қырғыз атанып жүрмекші емес. Қияметке шейін қазақ қазақ болып жасамақ. Осы ғасырдағы әлем жарығына қазақ көзін ашып, бетін түзесе, өзінің қазақшылығын жоғалтпағандай және өзіміздің шарқ әдетіне ыңғайлы қылып «Қазақ мәдениеті» (Казакскаякультура) құрып, бір жағынан «Қазақ әдебиеті» (Казакскаялитература) тұрғызып, қазақшылығын сақтамақшы» (Түрік баласы. Қазақ тарихы. «Қазақ» газеті, 16 ақпан, 1913 жыл, № 3)

Шындығында "Қазақ" газетінің басты мақсаты "есігін тарс бекітіп, қалың ұйқыға кеткен" жұртты түндіктен сәуле болып кіріп, ояту болатын. Газеттің басына ақ орда қондырылып, түндігі жарық көрінуіне еркін ашық қойылып, есігін "Қазақ" күзетуі газеттің тұтқан жолы мен көздеген мақсаты не екендігін айтып тұр.

«Қазақ» газетінің ұстанған бағыт-бағдарына келсек, газет шығарушыларының бірі Міржақып Дулатұлы 1918 жылғы 258-санында жарияланған «Орда гербі (таңбасы)» деген мақаласында тоқталып, былай дейді: «Киіз үй - киіз туырлықты қазақ халқы. Үйдің түндігі ашық, есігі жабық болуындағы мағына: түндік жарық кіретін жол, есік түрлі заттар кіретін жол дегендік. Жарық жолы ашық, еркін болсын, түрлі заттар кіретін жол есігі еркін болмасын делінген еді. Түндіктен түсетін жарыққа өнер-ғылым енгізілген еді. Түндік күнбатыс жағынан ашылуы өнер-ғылым Еуропа жағында күшті болған себепті қазақ ішіне Еуропа ғылым-өнері таралсын деген мағына еді. Үйдің есігі «Қазақ» деген сөзден жасалған. Ондағы мағына «Қазақ» газеті қазақ жұртына әрі мәдениет есігі болсын, әрі жат жұрт жағынан күзетшісі болсын делінген еді. Қазаққа деген игілік нәрсені енгізу

жолында газет қызмет етсін, сырттан келетін жамандық болса, күзетші орнында газет қызмет қылсын делінген еді».

«Қазақ» пен оның құрылтайшыларының орта және ұзақ мерзімге жоспарлаған мақсаттарына келсек, олар мыналар:

- Қазақтардың 1907 жылғы 3 маусым заңымен жойылған сайлау және сайлану құқығын қалпына келтіру;

- Келімсектерді қоныстандыру арқылы отарлау саясатына қарсы тұру және тәркіленген жерлерді қазақтарға қайтарып алып, меншікті жері ретінде заңдастыру;

- «Ауыл мектептеріне қазақ әліппесін енгізу, осы мектептерде балаларды ана тілінде оқыту» және «Болыс кеңселері мен халық соттарында ісқағаздарын қазақ тілінде жүргізу» арқылы астыртын және ашық орыстандыру саясатына төтеп беру;

- Дала өлкесіне заң жүзінде земство (жергілікті басқару) тетігін енгізу мен дамыту арқылы жаңа қазақ мемлекетінің негізін салуды бастау;

- Қазақтарды әскери қызмет етуге заң арқылы міндеттеу, сол арқылы қазақтар үшін қазіргі заманның әскери ілімі мен қару-жарағына жол ашу.

Алдына міне осындай мақсат-мүдделерді қойған «Қазақ» газеті мен оның құрылтайшылары мақсаттарына монархиялық билік дәуірінде қантөгіссіз күрес жолымен жетуге ұмтылды. Алайда, отаршыл империя заманынан аман шыға білген «Қазақ» газеті совет өкіметінің Қазақстанға билік орнатуға тырысқан алғашқы күндерінде-ақ – 1918 жылдың наурызында біржола жабылды. Көп ұзамай оның құрылтайшылары мен авторларының басым көпшілігі саяси қуғын-сүргін кезінде атылып кетті

«Қазақтың» тұңғыш нөмірінде жарияланған оқырманға арнау мақаланың авторы – Әлихан Бөкейханов «Құрметті оқушылар!» деп басталатын мақаласында: «Әуелі – газета халықтың көзі, құлағы һәм тілі...; «Екінші – газета жұрттың әулет басына қызмет ететін нәрсе...; «Үшінші – газета халыққа білім таратушы... «Төртінші – газета халықтың даушысы...» – деп, оның қатардағы адамдардың ар-намысын қорғайтын құрал екенін көрсетеді.

Әлихан Бөкейхановтың көсемсөзінде ерекше орын алатын 1913 жылғы «Қазақ» газетінің № 9, №10 «Үшінші дума һәм қазақ», №23 «Дума һәм қазақ», №19, №25 «Төртінші дума һәм қазақ» атты мақалалары. Тақырыбы бір бұл үш мақалада бір ғана қазақ халқына қатысты бірнеше проблема қозғалған. Бірінші мәселе: қазақ халқының өз билігін өзі пайдалана білмеуі. Бұл білім аздығының тағы бір белгісі. Өз құқықтарын өздері білмеген қазақ халқы осылайша жапа шеккен. Қазіргі таңға дейін аса үлкен кемшілігіміз болып табылатын халқымыздың заң білместігі ұлт болу, дамыған мемлекет болу жолында тоқырауға ұшыратарын Әлихан Бөкейханұлы осыдан қанша ғасыр бұрын айтып өткен. Екінші мәселе: Малдың соңынан жүретін қазақ, бар байлық малда деп ойлайды. Бірақ олар сол арқылы артта қалып барады. Әлихан Бөкейханов осы жерде: «Бұл тіршілік үлкен талас, бір бәйге: жүйрік алады, шабан қалады. Жүйріктік ақыл, ұсталық, жәһитшілікте. Еріншек – езге жол, бәйге, сыбаға, мүше жоқ. Үшінші мәселе: «Сайлау» мақаласында қозғалған мәселе, қазақ халқының өзара даудамайы, өзара бірін-біріне сатқындық жасауы. Мақалада Әлихан Бөкейханов: «Әке баладан, аға ініден, туған туысқаннан айырылып, бірі атқа, бірі асқа сатылып сандалады», дейді. Ал, төртінші мәселе: сайланатын ауылнай, би болсын, олардың пара алуы жайлы мәселе.

Әлихан Бөкейхановтың аузынан шыққан, қаламынан құйылған, «Қазақ» газетінің бетінде жарияланған мынадай қанатты сөздері де кімнің болса санасына сәуле түсіретіні күмәнсіз.

- *Талас-тартыс жоқ болса – өмір абақтыға айналар еді;

- *Жұрт әділ болмай, жұрт ісі алға баспайды;

- *Бостандыққа апаратын жалғыз жол – ұлттық ынтымақ қана;

- *Ұлтына, жұртына қызмет қылу – білімнен емес, мінезден;

- *Адам баласы – нәпсінің құлы: маңдайы тасқа тимей тоқтамайды;

- *Мансапқұмар ел – кемелдіккежетпеген ел;

*Жер десе, дірілдемей болмайды: жер мәселесі – негізгі өмір мәселесінің ең зоры;

*Еуропада газета – өмірайнасы: өмірде не болса, бәрігазетаданкөрініптұрады. Газетаныоқыпжұртөзінезікөреді, өзінезітанып, біледі.

*Өз күшіне сенбеген адам да, халық та ешқашан өмір бәйгесін ала алмайды.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев: «Ғасыр басында мемлекет мүддесін ойлаған ұлы қазақтардың жеке басының тағдыры да қасіретті болды. Алайда ұлттық жігер мен толысқан зерде сабағы ұмыт болған жоқ. Жүз жылдықтың алғашқы жартысындағы қазақ зиялыларының жеке басының қасіретімен қатар өрілген қызметі өзінің бірегей құбылыс ретіндегі тұжырымды деңгейімен ғана емес, азаматтық һәм адамгершілік деңгейімен де осы заманмен үндес», - деп ерекше бөліп көрсеткен еді.

Алаш қозғалысының әлеуметтік істердегі салған арнасы азат Қазақстан мұраттарымен сабақтас болса, рухани, шығармашылық мұраттары көркем шығармашылығымызбен кіндіктес.

Алаш қозғалысына қатысқан азаматтардың басым көпшілігі ұлт мүддесіне арналған күнделікті аршынды іс, қарымды әрекеттермен айналыса жүріп, қуғын-сүргін азабына қарамастан, әдебиет, публицистика, ғылым, аударма салаларында орасан бай мұра қалдырды. Осы идеялар қазақ әдебиетінде бұрыннан бар үлгілермен қоса жанрлық формалар арқылы жүзеге асырылып, роман, драма, публицистиканың соны түрлері туды. Әлем әдебиетінің классикалық шығармалары аударылды. Сөйтіп, әсіресе Абай сабақтарын нысана тұтқан, бұрынғы озық дәстүрлерді жалғастырған жаңа сапалы Алаш ұранды әдебиет тарихымыздағы ерекше кезең болып табылады.

Ал Алаш көсемсөзін ұрпақ санасына сіңірудің дәл қазіргі күні ауадай қажеттігі бірнеше себептерге байланысты. Біріншіден, Алаш қайраткерлері ел тәуелсіздігі мен азаттығы туралы кемінде 70-80 жыл ілгерірек ойлаған. Бүгінгі күні тәуелсіздікке тұғыр болатын ойларды, идеяларды Алаш мұраларынан табамыз. Олар жазған көсемсөздердің, айтқан ойлардың зор ықыласпен қабылданып, қажеттілікке айналуының сыры осында.

«Қазақ» газеті жарық көрген уақыт ішінде өзі көтерген міндетті аса табысты орындап, ұлттық-демократиялық даму жолындағы алға қойған өз мақсатын ғаламат орындап шыға алды. Сол кездің өзінде тәуелсіз ел болуға үндеген, ұлт мұратын ұрпаққа аманат еткен алаш баспасөзінің атасы өзінен кейінгі баспасөз қадіріне қатысты үлкен даңғыл ашты. Ондағы айтылған ойдың, ұлттық, алаштық идеяның әлі күнге өзегін жоймай келе жатқаны да соның жарқын айғағы. Өзі айтпақшы «Халықтың көзі, құлағы һәм тілі» бола алған алаштың алдаспан газеті халық жадында ұдайы жаңғырып, тәуелсіз елдің тірлігімен қазіргі таңда да сабақтасып тұратынына еш дау жоқ.

Әлихан Бөкейхановтың: «Тірі болсақ – алдымыз үлкен той. Алаштың баласы бұл жолы болмаса, жақын арада өз тізгіні өзінде бөлек мемлекет болар» деп түйіндейді. Тәуелсіздік туы асқақтай желбіреген сәтті Ұлт көсемі көруіне тағдыр жазбаса да, міне, бүгін біз, ұрпақтары көріп отырмыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Балташұлы Е. «Әлихан Бөкейханов және «Қазақ» газеті», «Орталық Қазақстан» газеті, 2 ақпан 2013 ж.
2. Байтұрсынов А. Ақ жол: Өлеңдер мен тәржімалар, публицистикалық мақалалар және әдеби зерттеу. Алматы, 1991
3. Кенжалин Д. «Қазақ» газетіне - 100 жыл. «Егемен Қазақстан »,31 қаңтар 2013 ж.
4. Тілешов Е. «Алаштың жолы», Астана, 2008 ж.

САБАҚТА ДИАЛОГТІК ӘНГІМЕНІ ҚОЛДАНА ОТЫРЫП, ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОГНИТИВТІ ДАМУЫН ЖЕТІЛДІРУ

БК – 41 тобының студенті Мүсілімбек Ақерке

Жетекші: Алиманова Сандуғаш Нұртаевна

Академик Ж.С Ақылбаевтың Балқаш маңызды білім беру колледжі

“Белсенді сабақтарды жүргізу, табиғатты, жаратылыстану ғылымы пәндерін, өнерді, тарихты оқу, қарапайым бейнелеме және ауызша сабақтардан арылу және оларды екінші жоспарға ауыстыру; мектептегі рухани атмосфераны өзгерту, оқушылар мен мұғалімдерге келетін болсақ – тәртіпті өзгерту; өте белсенді факторларды, дәлдікті және өзін - өзі басқаруды енгізу – бұның барлығы кездейсоқ емес, өте ауқымды революция үшін қажетті нәрселер болып табылады. (1990)

Брунер теориясының ажырамас бөлігі «жаңалық ашу» және «егер оқушыға бөліктерді бір жерге жинауға және өзіне өзін ашушы болуға рұқсат етілсе (sic!), алынатын шынайы нәтижелер» деген ұғымдар болды (1962, 82 - бет). Оқытудың мұндай типінің артықшылығына төрт аспектінің арқасында: біріншіден, зияткерлік мүмкіндіктердің өсуі арқылы; екіншіден, сыртқы марапаттаудан ішкі марапаттауға өту арқылы; үшіншіден, жаңалық ашу арқылы және соңғысы, жадыны дамыту үшін осындай оқытудың тиімділігі арқылы қол жеткізіледі. Брунер мұндай әдіс арқылы оқытуды, оны дәстүрлі «сипаттау» әдістерінен бөлетін, «болжаулық» тәсілді ұсынатын оқыту ретінде сипаттайды (83 - бет). «Іс - әрекет арқылы оқыту»; «сынау және қателер» арқылы оқыту және «жаңалық ашу» ұғымы көптеген елдерде білім беруге қатты ықпал етті. Брунердің Сынау және қателесу үдерісіндегі болжаулық түсінік туралы тұжырымдамасы жаңалық ашу жолымен оқыту ретінде белгілі болған тәсілді қолдайды. Мұндай тұжырымдаманың ажырамас бөлігі тәуекел, яғни идеяны зерттеу кезіндегі сынау мен ықтимал болатын қателер ұғымы болып табылады.

Сонымен қатар Выготский когнитивті дамудың оқушылар өздерінің «жақын арадағы даму аймағында» жұмыс істесе жақсаратындығын атап көрсетеді. Оның оқыту моделі оқушы диалог құру нәтижесінде білім алады деп жорамалдайды және ол оқытудағы сөздің, сөйлеудің негізі ролі туралы айтады.

Бағдарламаға сай, сабақ барысында «Сабақ беру мен оқытудағы жаңа тәсілдер»- ді қолдануда «диалогтік оқыту» тәсілін басшылыққа алдым. Оқушылар диалог әдісін қолдана отырып, мысалы: талқылау, білімді бірлесіп құру, түсіну мен дағдыларды қалыптастыру арқылы білім алады.

Оқытудың қандай жолы қолданылса да, қарастырылатын екі көзқарас бар. Біріншіден, оқушының жеке тұлға және әлеуметтік нысан ретіндегі келешегі, екіншіден, оқытудың оқушы мен мұғалім арасындағы қарым - қатынас нәтижесі ретінде қарастырылуы. Егер «жеке тұлға» ұғымының мазмұнын талдап, түсінік беретін болсақ: «жеке тұлға - бұл адамның психикалық, рухани мәні, ол, әртүрлі жинақталған қасиеттер жүйесіне тән.:

- адамның әлеуметтік маңызды қасиеттерінің жиынтығы;
- өзіне және өзімен - өзінің, дүниеге және дүниемен қатынастарының жүйесі;
- іс жүзіне асырылып жүрген әлеуметтік рөлдер қызметінің жүйесі, - мінез - құлық әрекеттерінің жиынтығы;
- айналадағы қоршаған әлемді және онда өзін - өзі жете түсінуі;
- қажеттілік жүйесі;
- шығармашылық мүмкіншілігі мен қабілеттерінің жиынтығы;
- сыртқы жағдайларға әсерінің жиынтығы; және т. б. (Г. К. Селевко).

Қазіргі уақытта педагогика ғылымының бір ерекшелігі – баланың тұлғалық дамуына бағытталған жаңа оқыту технологияларын шығарып, таратуында. Оқушылар өзара сөйлесудің, оқыта үйрету ойындарының артықшылығын көреді. Бұл оқушылардың

өз күшіне сенуіне және оларда оқуға жағымды қызығушылық қалыптастыруға ықпал етеді. Дарынды балалар сабақта жүйелі түрде, үнемі аса жоғары күрделілік деңгейінде жұмыс істеу мүмкіндігіне ие болады, бұл олардың интеллектуалдық қуатын жүзеге асыруға ықпал етеді. Сындарлы оқытуға негізделген сабақтар оқушыларға өз білімдері мен ұстанымдары жайында ойланып, сұрақтар қойып, білімін толықтырып, белгілі бір тақырыпты оқып - білу кезеңінде өз түсінігін өзгертуге мүмкіндік береді. Бұл үдеріс оқушылардың өз болжамдарына күмәнмен, сыни тұрғыдан қарай отырып, сол арқылы әлем, тіршілік, жаратылыс туралы өзінің түсінігін тереңдетіп, кеңейтуге ұмтылу мүмкіндігін ұлғайтады. Оқытудың бұл түрінде оқушылар өте маңызды рөл атқарады: олар құрбы - құрдастарымен әлеуметтік байланыс жасау арқылы белсенді түрде білім жинақтайды. Мұғалім оқушылардың оқуына мүмкіндік тудырып, оқу материалы және өзге де қажетті құралдармен қамтамасыз етеді. Қазақстанның көркеюі үшін оқушылардың таланты мен қабілетін ашып, оларды оқыту барысында дамыту өте маңызды. Сындарлы оқытуда пайдаланылатын жеті модуль өзара байланыста болады. Топқа бөлудегі жаңа әдістер оларға ұнайды, бас кезінде өздері қалағандарымен отырғысы келіп, нашар оқушылардан қашқақтаған еді, қазір оқушылардың белсенділігі артқандығы соншалық олар топта кіммен болатындығын ұмытып, қандай тапсырма орындайтындықтарына мән беретін болды. «Оқушы - оқушы» қатынасына түсе отырып, негізделген дәлелдерді әзірлеуде және қадағаланатын оқиғаларды сипаттауда түрлі мүмкіндіктерге ие болатындығын түсінді. Сабақты пысықтау негізінде жүргізілетін ментальды карта жасауды шеберлікпен орындай алуға жетісті. Біреулері суретін ойластырып жатса, екіншілері тапсырманы жүйелеп қалай жазатынын талқылап отырады, аяғында бір шешімге келіп, тапсырманы орындап қорғайды. Мысалы, 8 сыныптағы «Ақмола тарихы» тақырыбында «Астана - біздің мақтанышымыз» атауымен жасаған ментальды карталарында бірінші топ Қазақстан картасын салып, онда Астананы көрсетіп, өлең жолдарымен мақтаса, екінші топ Бәйтерек арқылы Астананың ірі құрылыстарын көрсетті, т. б.

Сабақтағы өтілген тақырыпқа байланысты сұрақ қою бір қарағанда қарапайым болып көрінгенімен, ол маңызды дағдылардың бірі болып табылады. Мәселе сұрақты дұрыс қоя білуде болып тұр. Сұрақ қою арқылы оқушылармен диалогтік қатынасқа түсумен қоса оның білімін тексереміз. Сұрақ дұрыс қойылған жағдайда сабақ берудің тиімді құралына айналады және де оқушылардың оқуына қолдау көрсетіп, оны жақсарта және кеңейте алады. Оқушылардың тақырыпты түсінуіне қол жеткізу үшін мұғалімдер қолданатын сұрақтардың екі түрі бар: төменгі дәрежелі, жоғарғы дәрежелі сұрақтар кең қолданылады. Сұрақтың дәрежесі оқушылардың түрлі мүмкіндіктеріне қарай ойластырылуы қажет. Сұрақ қоюда мұғалімнің мақсаты айқын болу керек. Оқушының білім алуын қолдау үшін сұрақ қоюдың техникасын білу әр мұғалімге міндетті. Енді сұрақтың сол техникаларына тоқталатын болсақ: бірінші түрткі болу сұрағы: жауап алу үшін және оқушының жауабын түзетуге көмектесу үшін қажет, ол үшін сұрақта қарапайым етіп қою, өткен материалға оралу, ойға салу, дұрысын қабылдау және толығырақ жауап беруге итермелеу. Сұрақ қоюдың келесі техникасы, сынақтан өткізу сұрағы деп аталады. М

Оқытуды диалогтік тәсілмен дамытудағы сұрақтардың маңызын қарастыратын болсақ, сұрақ қою арқылы:

- оқушыларды тақырып бойынша және сындарлы сөйлеуге ынталандырады;
- оқушылардың шынайы қызығушылығы мен сезімдерін анықтайды;
- білімге құштарлықты дамытады және зерттеуге ынталандырады;
- оқушыларға білімін қалыптастыруға және вербалдандыруға көмектеседі;
- оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауына ықпал етеді және көмектеседі;
- оқушылардың бір – біріне үйренуіне, басқа оқушылардың идеяларын құрметтеуіне және бағалауына ықпал етеді;

- әңгімелесу және ой елегінен өткізу көмегімен ойын жинақтауға көмек береді, іс – әрекеттерін тереңдетеді және шоғырландырады;

- оқытудағы қиындықтар мен түсінісбестіктерді анықтайды.

Оқушылар қысқа ғана жауап беретін мұғалімнің сұрағымен салыстырғанда диалогтік сұхбаттасу мұғалімдерде, оқушылар да білім алуға қомақты үлес қосатын өзара іс – қимылдың шын мәніндегі тиімді түрі болып табылады. Әрбір сабақта оқушыларға сұрақтар қою арқылы, тақырып бойынша өз ойларын айтуға мүмкіндік бердім. Өзара талқылау арқылы, түрлі ойлардың болатындығын, бір - бірінің түсінуіне көмектесетінін көрсетті. Сұхбаттасу арқылы өз ойларын дәлелдеуге тырысты. Оқушылардың қандай деңгейде екенін түсінуге көмектеседі. Диалогтік тәсілдің оқушылардың ашылуына, ойын жеткізуіне, сөздік қорының молаюына көмектесетінін түсіндім.

Оқудағы қиындықтарды анықтау:

Құрмет: егер балалар жұптасып, топтасып атқарылатын жұмыстарда өздерін еркін сезіне алмайтын болса, оларды мәжбүрлеудің қажеті жоқ. Осы мақсатта сыныптағы балалардың кімдермен қарым - қатынас жасайтынын білу керек. Бұған «Достар ортасы» немесе «Әлеуметтік тарих» сияқты жаттығулар көмектесе алады.

Мадақтама: баланың қарым – қатынас жасау үшін қабылдаған барлық әрекеттерін марапаттап отыру қажет. Баланың ауызекі тілін жөндеуден аулақ болу, одан да сөйлеуді дамытатын жақсы модельдермен және мүмкіндіктермен қамтамасыз ету керек. Баланың әлеуметтік дағдыларын, тіл қолданысын арттыруды баланың қызығушылық танытатын істері арқылы жүзеге асырылады.

Мұғалім әрекеттері оқушыға:

- пәнді түсінуін дамытуға;
- ақпаратты есте сақтауға және толықтыруға;
- мәтінді оқудағы, жазудағы және ойлау қабілеттеріндегі қиындықтарды жеңуге мүмкіндік беруге тиісті.

Саналы түрде ұғынып оқу оқушылар орындауға тиісті әрекеттермен және олардың өзіндік білім алуын дамыту үшін біздің қолайлы жағдай жасауымызбен ғана шектелмейтіндігін түсіну керек

Сыни тұрғыдан ойлау – Қазақстандағы білім беруді дамыту үшін маңызды болып табылатын қазіргі ең басты педагогикалық түсінік. Бұл модуль оқушылардың да, мұғалімдердің де сыни тұрғыдан ойлауды дамытуды саналы және оймен қабылдауын көздейді. Сыни тұрғыдан ойлауды әдетте, білім берудің кейінгі кезеңдерімен – орта мектептің жоғары сыныптары оқушыларымен байланыстырады. Алайда сыни тұрғыдан ойлаудың негіздерін білім берудің ерте кезінен бастау қажет. 6 «А» сыныбындағы «Ежелгі Үндістан» тақырыбында топтарға берілген Үндістандағы касталық жүйе және оған сенің көзқарасың? тапсырмасында оқушылар сыни тұрғыдан ойлана отырып, қоғамда адамдардың тапқа, жікке бөлінуі, бай, кедей, адамдардың бірін – бірі қанауына қарсы екендіктері жайында айта отырып топта өзара пікір алысып, ортақ пікірлерін жеткізе білді. Балаларды диалог пен дәйектеуге, талқылауға тарту белсенді жүргізілген жағдайда олардың оқуы тиімдірек және зияткерлік жетістіктері жоғары болатыны дәлелденген. Педагог Александр тәжірибеде зерттелген диалогтың бес үлгісін анықтады:

1. механикалық есте сақтау (үнемі қайталап отыру арқылы фактілерді, ойларды және күнделікті іс - әрекеттерді жаттау);

2. декламация – (тестілеу үшін дайындалған сұрақтар арқылы немесе бұрын өткендерді еске түсіруге ынталандыру үшін жауапты ойлауға жол сілтеу арқылы жинақталған білім мен ұғымдарды толықтыру);

3. нұсқаулық/мазмұндама (оқушыға не істеу керектігін түсіндіру немесе ақпаратты жеткізу, сонымен бірге фактілерді, қағидаттар мен рәсімдерді түсіндіру);

4. талқылау (ақпараттарды тарату және мәселелерді шешу мақсатында ой бөлісу);

5. диалог (қателіктер мен тәуекелдерді азайта отырып, таңдауды қысқартуға және түсініктер мен қағидаттарды «жеткізуге» тездетуге ықпал ететін саулнама мен талқылаудың жиынтығы арқылы өзара түсіністікке қол жеткізу)

Талқылау мен диалог өзінің танымдық әлеуметімен ерекшеленеді. Диалог барысында балаларға баламалы мүмкіндіктер беріліп, басқа адамның көзқарасын өзінің тұжырымдамалық түсінігін тереңдетіп, дамуын ынталандыратын әдістермен қарастырылады. Диалогтік оқыту ұжымдық, өзара білім алмасуға жағдай туғызатын және қолдаушы болып табылады.

Оқуды белсендіруге және диалог түрінде оқытуды белсендіруге ықпал ететін кез келген тәсілді қолдау мектептің басынан бастап құқықтар тең бөлінген орын екенін білдіретін фактіні растайды; сабақ беру мен оқыту талқылау үдерісінде жүзеге асырылуға және ынтымақтастық қолдануға тиіс, сондықтан мұғалімдер оқушыларға өз бетінше орындау құқығын беретін, сыныпта аса демократиялық атмосферасын қалыптастыратын тәсілмен оқыту үдерісін көңіл бөле ұйымдастыруы керек. Оқушыға өзінің білмейтіндігін өзі мойындауы және басқалардың алдында мойындауы маңызды екенін түсінуге қалай көмектесе аламыз? Мұғалім мен оқушы арасындағы қарым - қатынасты мүмкіндігінше кеңейту.

Біздің беріп тұрған материалымыз оқушылардың түсінуіне, қабылдануына қиын болса, бұндай жағдайда не істейміз? Біз қолданатын сөздер оқушыларға қиындықтардың пайда болуы қалыпты құбылыс екендігін және де бұны мойындау оқытудың маңызды бөлігі болып табылатындығын көрсетеді.

Мұғалімдер оқушыларға олар қолдауды қажетсінетін салалардағы олардың өздеріне деген сенімдерін дамытуға және өздерінің табысты болғандығын сезінген салаларда көмектесетін мәселелердің бар екендігі туралы тоқтамға келді. Бұл мынадай мәселелер:

- Қандай жаңа мәлімет алдыңдар?
- Бәрінен де неге риза болдың?
- Сізге ең оңайы не болды?
- Сізге не ерекше қиын болды?
- Өз проблемаңызды шешуге не көмектесті?

Осы сұрақтарға жауап алу үшін мұғалім оқушылармен барынша көп сөйлесуі қажет.

а) Сабақта сөйлесуге қанша уақыт бөлінгенін зерттеу үшін, сабақтың бейнеклипін көру ұсынылады. Бұл орайда оқушылар мен мұғалім айтқан сөздердің ара - қатынасын ескеру қажет.

- Жалпы сабақта әңгімеге қанша уақыт беріледі?
- Әңгіме кезінде кімнің рөлі бастаушы болып табылады?
- Қай оқушы әңгімеге көп қатынасады? Белсенділігі төмен немесе мүлде әңгімеге қатыспаған кім?

- Қай кезде мұғалім көп сөйлейді?
- Қандай жағдайда әңгіме тек оқушылар арасында жүреді?

б) Оқушылардың өзара қарым - қатынасы

Оқушылардың өзара қарым - қатынастарының тәсілдерін терең зерттеу қажет. Бұл зерттеу түрлі қатынас түрлерінің толық тізімін жасауды талап етеді. «Білім алу», «ұйымдастырушылық», «әлеуметтік» және т. б. санаттарды пайдалана отырып, оқушылар арасындағы қарым - қатынасты жіктеуге болады.

Зерттеуге мен үш оқушыны алдым: Аяулым – дарынды оқушы, Әсем – жақсы, талапты, Сернар – орташа, сәл пәл тілінде тұтықпасы бар. Сернарды сабақта топтық жұмыс арқылы белсенділігін арттыруға, оқушылармен қарым - қатынасын жиілетуге тырыстым. Оны дебатқа үшінші спикер ретінде қатыстырып жұмысымның нәтижесін көрдім. Сабақ айтуға ұялатын Сернар дебатта көпшілік алдына шығып, өз тобының пікірін қолдауы, оны дәлелдеуі менің жұмысымның нәтижесі болды. Әсемің өз пәніме

қызығушылығын ояту үшін ғылыми жобаға қатыстырдым. Қаламыздағы көпсалалы колледждің ұйымдастыруымен өткен ғылыми конференцияда бірінші орын алды.

Ғылыми – зерттеу жұмысына менің алып отырған тақырыбым өзектілігімен ерекше және өміршең деп ойлаймын. Себебі дүниежүзіндегі көптеген мұғалімдердің іс - тәжірибесінен тұрақты орын алған оқыту жұмысын ұйымдастыру мен жоспарлаудың негізгі қағидаттарын негізге алдым. Сындарлы оқытудағы модульдердің бір - бірімен ықпалдастығын көрсете отырып, әсіресе диалогтік әңгімеге сабақтарымда аса мән бергенімді, оның оқушылардың танымын қалыптастыруға ықпал ететіндігін көрсетуге тырыстым. Диалогтік әңгіменің Мерсер көрсеткен үш түрін де – зерттеушілік әңгіме, топтық әңгіме, дебат - әңгімені сабақтарымда қолдандым. Менің сабақ беретін тарих пәнінің өзі диалогтік оқытуды, сыни тұрғыдан ойлауды сұрап тұр. Зерттеуге алып отырған тақырыппен жұмыс істегеніме екінші жыл болады. Қиындықтарымен бірге нәтижесі де бар деп айта аламын. Мысалы өзім сабақ беретін сыныптар топтық жұмысқа дағдыланып қалды, олар тек топқа бөліну ғана емес, топта қалай жұмыс істеу керектігін де меңгерді. Бір – бірімен диалогтік әңгімеге кез - келген сабағымда еркін араласады алады. Әр оқушы өз білімін көрсете отырып, танымының жетістіктеріне көз жеткізеді. Бас кезінде оқушылардың көпшілігінің өзіне - өзі сенімі төмен болған еді, қазір олар сенімдері молайған, өзінің қолынан ұйымдастырушылық, көшбасшылық келетініне нақты көздері жеткен. Біз сабақтағы жұмысты топтардың құрамын үнемі өзгертіп отыратындай етіп ұйымдастыра алуымыз қажет. Сонда оқушы сабақ барысында кез келген сыныптасымен диалогқа түсе алатын болып қалыптасады

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. ҚР – ң 2011 – 2020 ж арналған Білім беру бағдарламасы. 2011ж
2. ҚР Білім туралы Заңы
3. ҚР Конституциясы. 1995ж
4. Ә. Әлметова «Сөйлеу әрекеттері түрлеріне оқыту», А. Арыс, 2007
5. Мұғалімге арналған нұсқаулық. 2012ж (ІІІ деңгей)
6. Мирсеитова С. Оқыту ізденіс ретінде және ізденіс оқыту ретінде: оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын дамыту нысандары мен әдістері: Қарағанды 2011.

**КІШІ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ АҚЫЛ-ОЙЫНЫҢ ДАМУ
ЕРЕКШЕЛІГІ МЕН ФИЗИОЛОГИЯЛЫҚ, ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ
КӨРСЕТКІШТЕРІНІҢ ДИАГНОСТИКАЛЫҚ МОНИТОРИНГІСІ**

БК-41 тобының студенті Омарбекова Гүлімай

Жетекші: Алиманова Сандуғаш Нұртаевна

Академик Ж.С Ақылбаевтың Балқаш маңызды білім беру колледжі

Балалар жер шары халқының санының басым көпшілігін құрайды. Бала дамуы болашақ ересек адамның рухани және практикалық іс - әрекет аймағының, оның бейнесі мен шығармашылық әлеуетінің дамуының өзекті алғы шарттары болып табылады.

Біздің елімізде балаларға қоғамдық тәрбие берудің ықпалы ұдайы өрісін кеңейтіп келеді. Балабақшалар ағарту ісіндегі алғашқы буын ғана емес, оларға басқа да оқу - тәрбие мекемелерімен қатар біздің қоғамымызға сай келетін баланың тұлғалық, әлеуметтік бағдарларын дамыту жауапкершілігі жүктелген.

Баламен жұмыс жасау барысында оның психологиялық ерекшеліктерін, даму заңдылықтарын, механизмдерін білу өте маңызды. Отандық психологиялық еңбектер атақты кеңес психологтары Л. С. Выготский, С. Л. Рубинштейн, А. Н. Леонтьев, А. В. Запорожец, П. Я. Гальперин, Д. Б. Эльконин, Л. И. Божович, В. С. Мухина, М. И. Лисина,

Х. Т. Шерьязданова еңбектеріне сүйенеді. Сонымен бірге, балалар психологиясын зерттеген шетелдік психологтардың концепциялары да үлкен мәнділікке ие. Бұл концепциялар қатарына В. Штерн, К. Бюлер, Ж. Пиаже, А. Валлон, Дж. Брунер және т. б. еңбектерін жатқызуға болады.

Бала тәрбиесімен айналысатындардың балалардың жас ерекшеліктеріне байланысты дамуын жан - жақты жақсы білуі, балалардың өмірін және іс - әрекетін, ойыншықтармен және заттармен әрекет дағдыларын қалыптастыруға, тілді меңгерудің алғышарттарын ұйымдастыруға мүмкіндік жасайды. Баланың мектепке дейінгі жетекші іс - әрекет түрі ойын болып табылатыны белгілі. Соған байланысты балалармен жұмыс барысында баланың ойлауын, тілін, қиялын, еске сақтауын дамыту, қоғамдық мінез - құлық ерекшеліктерін меңгерту, сәйкес дағдыларды қалыптастыру ойын іс - әрекеті арқылы жүзеге асыра алуы тиіс.

Педагог ұқыпты, шын мәніндегі өнегелі ұстаз – тәрбиеші болуға тиіс.

Ақыл – парасатты, қажырлы өтірік айтпайтын, қолайсыз іске бармайтын, дүние қоңыздыққа салынбайтын, өз нәпсісін тыйып ұстайтын адал да, шыншыл адам болуға тиіс.

Ақыл - ойдың дамуы – бұл бала жасына, тәжірибесінің молаю мен тәрбиелік ықпалдарының әсеріне пайдалы болатын сан және сапалық өзгерістердің жиынтығы. Мектепке дейінгі шақта білімнің қорлануы шапшаң қарқынмен жүреді. Таным процестері жетіледі, бала ақыл ой әрекетінің қарапайым әдістерін меңгереді. Баланың ақыл - ойы дамуын қамтамасыз етуінің барлық кейінгі іс - әрекеті үшін зор маңызы бар. Ақыл - ойдың дамыту әлеуметтік ортаның ықпалымен жүзеге асырылады. Ол айналадағылармен араласу барысында тілді қарым - қатынас құралы ретінде пайдаланып, сонымен бірге қалыптасқан ұғымдар жүйесі игереді. Ақыл – ойды неғұрлым тиімді дамыту оқыту мен тәрбиелеу негіздері жүзеге асырылады. Қазіргі педагогика ғылыми ақыл – ой дамуының негізгі көрсеткіштері – білімдер жүйесін игеру, олардың қорын жинау, шығармашылық ойды дамыту және жаңа білімдер алуға қажетті танымдық қызмет әдістерін меңгереді деп есептейді.

Балалардың ақыл – ойын дамытуды дұрыс ұйымдастыру үшін олардың ақыл – ой дамуының заңдылықтары мен мүмкіндіктерін білу керек. Осыларды ескере отырып, ақыл – ой тәрбиесінің міндеттері, мазмұны, ұйымдастырылуы мен әдістері белгіленеді. Ақыл – ой тәрбиесі міндеттерін шешу жолдары: бір жағынан баланың мүмкіндігін барынша пайдалану және екінші жағынан баланы шаршататын немесе қажытатын, шамадан тыс міндеттер жүктеуді болдырмау болып табылады.

Ақыл – ой тәрбиесі – балалардың белсенді ойлау қызметінің дауына ересектердің мақсатты ықпалы. Ол қоршаған дүние туралы түсінікке жеңіл білімдерді хабарлауды, оларды жүйелеп отыруды, танымдық мүдделерді зияткерлік дағдылар мен іскерлікті қалыптастыруды, танымдық қабілеттерді дамытуды қамтиды.

2. Ақыл – ой тәрбиесінің басты құралы – айналадағы адамдар, заттар, табиғат, қоғамдық құбылыстары. Осылардың әсерінен баланың дүниеге көзқарасы кеңейіп, танымды дамиды. Ақыл – ой тәрбиесінің негізгі құралдарының бірі – ойын. Ол баланың ерекше әрекеті. Әр ойын баланың дамуына әр қимылы әсер етеді. мазмұнды рөлді ойындар айналадағы дүние туралы түсінігін кеңейтіп, сөзін дамытады. Драмалық ойындар көркем әдебиет шығармаларын терең түсінуіне, тілінің дамуына әсер етеді. Ақыл – ойды дамытудың пәрменді құралдарының бірі - оқыту процесі. Оқытуда бала жоспарлы түрде қажетті білім дағдысын игереді. Оқытудың мазмұны мен оны ұйымдастырудың әсері күшті болады. Оқыту баланың ойлауға күш сала білу қабілетін, еркін, табандылығын, төзімділігін, қиыншылықты жеңе білу қабілетін, жауапкершілігін, тәртібін тәрбиелейді. Ақыл – ой тәрбиесінің тағы бір бағалы құралы – еңбек. Еңбек арқылы әр бала түрлі құбылыстармен, олардың пішіндері, көлемдерімен, сан алуан материалдардың қасиетімен танысады.

3. Ақыл – ой тәрбиесінің әдістері: табиғат пен қоғам құбылыстарын бақылауды дұрыс және жүйелі ұйымдастыру, әңгіме әдісі, көркем сөзбен әңгімелесу, көрнекіліктер пайдалану, қызықтыру, т. б. Ақыл – ойды дамытуда сезім (сенсорлық) тәрбиесінің алатын орны ерекше. Сенсор – латынның сезім, түйсік, қабылдау, түйсіктің қабілеті деген сөздерінен шыққан. Сенсорлық тәрбие – ақыл – ой тәрбиесінің негізі. Сенсорлық процестер мен таным - ақыл – ой тәрбиесінің алғашқы сатысы. Сенсорлық тәрбиенің басты міндеттері ақыл – ой дамуының негізін салу және эстетикалық тәрбиенің құрамдас бөлігі ретінде көріну. Айналадағы дүниені тану түйсік пен қабылдаудан басталады. Сенсорлық тәрбие дегеніміз – түйсік пен қабылдаудың дұрыс бағытта дамуы. Баланың сенсорлық процестерінің дамуына мүмкіндік тудыратын іс - әрекеттің тиімді түрі – көркем сурет салу, сазбалшықтан, ермексаздан мүсіндер жасау, салынған суреттерді, өрнектерді қиып желімдеу әрекеттері, бірлескен дидактикалық ойындар, педагогикалық басшылықпен ұйымдастырылған іс - әрекет болып табылады.

Сенсорлық тәрбие мазмұны – баланың түстерді ажырата алуы, олардың реңктері туралы, яғни бояуларды араластыру түс немесе реңк пайда болатынын үйрету. сондай – ақ, суреттерді қараған кезде бейненің түс арқылы қалайша көркемдік сипат алатынын көре білу қабілетін дамытады. Сенсорлық тәрбие мазмұнына есту сезімділігін дамыту, қоршаған жағдайда дыбысты мұқият тыңдап, ажырата білуі, музыкалық есту қабілетін дамыту енеді. Сондай – ақ заттың сапасын сипап сезу арқылы ажырата білуі және оларды: тегіс, мамық, кедір – бұдыр, жұмсақ, қатты, ауыр, жеңіл, суық, жылы, т. б. деп дұрыс атай білуге үйренеді.

Қазіргі кездегі психологтар мен педагогтар баланың жеке басының дамуындағы қиялдың маңыздылығының ең тиімді жолы шығармашылық жұмыста көрсету, үйрету, көркемдік әдебиетте нақтылау, өз бетінше жұмыс жасауына жағдай жасау, яғни, еркіндік беру керектігін айтады. Сонымен қиялдың дамуы төмендегідей үш компоненттен тұрады:

Бірінші дәрежеде қиял қоршаған болмыспен байланысты, дайын нәтижені ойластыруға мүмкіндік береді.

Екінші дәрежеде баланың өткен тәжірибесімен байланысты, бірақ сонда да заттық байланыстың рөлі бар.

Үшінші дәрежеде қиялдың дамуы балаға ақиқаттан қиялдың қозғалысының жоғарғы формасы – ой – пікірден оның іске асуына байланысты.

Сонымен, қорыта айтқанда, біздің тәжірибемізге негіз болған 5 - 6 жастағы балалардың құрастырған ертегілері мен қызықты әңгімелері ұйымдасқан түрде мағыналы, жүйелі, өз бетінше еркін жүргізілген жұмыс, қиялдың дұрыс дамуына апаратын көп жолдың бірі болды деп есептейміз. Бала өз қиялында алуан түрлі жағдайлар құра алады және баланың өзі сонда әртүрлі жағынан көрінеді. Ойын барысында қалыптаса отырып, қиял басқа да іс - әрекет түрінде өте алады. Тілі және қиялы жақсы дамыған бала қызықты сюжетті тез арада жанынан ойлап шығара алады. Қиялдың үздіксіз жұмысы – баланың айналадағы әлемді танып - білуінің және игеруінің маңыздылығы, бұл жеке тәжірибе аумағынан шығудың әдісі.

Белгілер функциясын дамытудың бір желісі заттарды басқа баламалармен және олардың бейнелеулерімен алмастырудан тілдік, математикалық және басқа белгілерді пайдалануға, ойлаудың логикалық формаларын меңгеруге әкеледі. Екінші желі нақтылы бұйымдарды, оқиғаларды қиял арқылы толықтыру мен алмастыру мүмкіндігінің пайда болуы мен кеңеюіне, жинақталған түсініктердің материалынан жаңа бейнелер құруға жетелейді.

Баланың қиялдауы ойын үстінде қалыптасады. Алғашқы кезде қиял заттарды қабылдаудан және ойын іс - әрекеттерін орындауынан ажыратылмайтындай. Ойын үстінде қалыптасқан қиял мектепке дейінгі бала іс - әрекеттерінің түрлеріне де ауысады. Бала сурет салғанда, ертегілер мен тақпақтарды ойлап шығарғанда қиял неғұрлым айқын байқалады.

Бала әрекетінің жаңа түрлерін, үлкендердің оған қойған жаңа талаптарын игерудің ықпалымен баланың алдында бір нәрсеге зейінін шоғырландыру және оған зейін қою, материалды есте ұстау және оны жаңғырту, ойынның, суреттің т. б ой желісін құру сияқты жаңа ерекше міндеттер пайда болғанда ғана бетбұрыс жасалады. Осы міндеттерді шеше білу үшін бала үлкендерден үйренген тәсілдердің қандай да біреуін пайдаланады. Міне, сонда ғана зейіннің, естің, қиялдың арнайы іс - әрекеттері қалыптаса бастайды

Бала бір нәрсеге ынтасы өшпей тұрған кезде ғана зейінін шоғырлайды. Жаңа бір нәрсе пайда болысымен - ақ баланың зейіні лезде соған ауады. Сондықтан балалардың ұзақ уақыт бір іспен шұғылдануы сирек болады.

Д. Б. Эльконин пікірінше, балалар іс - әрекетінің күрделенуіне жалпы ақыл - ой дамуының ілгерілеуіне байланысты зейін күшті шоғырланып, тұрақтылыққа ие болады. Мұны ойында адамдардың күрделірек іс - әрекеттері мен қарым - қатынастарының бейнеленуімен және ойынға үнемі енгізілетін жаңа ахуалдардың қолдау табуымен түсіндіруге болады. Балалар суреттерді көргенде, әңгіме, ертегі тыңдағанда зейін тұрақтылығы арта түседі.

Балаларға өздері үшін бір текті әрі тартымы шамалы іс - әрекетке зейін қою қиынға түседі, сонымен бірге ойын процесінде немесе әсерлі сезімге бөлерліктей тапсырмаларды шешерде олар едәуір ұзақ уақыт бойы ықыласты болып жүреді. Мектеп жасына дейінгі бала зейінінің ерекшелігі мектепке дейін оқыту ықтиярлы зейінге үнемі күш салуды талап ететін тапсырмалар бойынша құрылуы мүмкін емес себептердің бірі болып саналады. Сабақтарда пайдаланылатын ойын элементтері, іс - әрекеттің нәтижелі түрлері, іс - әрекет формаларын жиі өзгерту балалардың зейінін айтарлықтай жоғары деңгейде ұстауға мүмкіндік береді

Сенсорлық даму, бала заттардың түсін, пішінін, мөлшерін және олардың кеңістіктегі орналасуын айырып қана қоймай, оларды мөлшеріне қарай сәйкестендіріп (үлкен, кіші, аз, көп) анықтай алады.

К. Д. Ушинский «Балаға оқуды қызықты ете білу керек және сонымен қатар, оларды қызықтыра қоймайтын тапсырмаларды да бұлжытпай орындауды талап ету керек, бұл жұмысты орындағанда бір жағын басым етіп жібермей, екі жағын теңестіру арқылы еріксіз зейінді тудырып отырумен қатар, балада белсенді зейін шамалы болғанына қарамастан оны жаттықтырып отыру керек», - деп көрсетеді. Оқушылардың зейінін дұрыс қалыптастыруға мұғалімнің жеке басының үлгі - өнегесінің маңызы.

Естің ықтиярлы формаларын меңгеру бірнеше кезеңнен тұрады. Олардың біріншісінде әлі қажетті тәсілдерді меңгере алмай тұрып бала есте сақтау мен еске түсіру міндетінің өзін бөле бастайды. Мұнда еске түсіру міндеті бұрын бөлінеді, өйткені бала алдымен дәл еске түсіруді, елестетуді қажет ететін ахуалдарға кездеседі. Бұған дейін ол нені қабылдап, жасағанын көрсететін іс - әрекетті білуі керек. Есте сақтау міндеті еске түсіру тәжірибесінің нәтижесінде пайда болады

Есте сақтау мен еске түсірудің жолдарын бала өз ойынан шығара алмайды. Ондай жолдарды белгілі түрде баланың есіне үлкендер салады. Мысалы, үлкен адам балаға тапсырма бергенде оған осы арада дәл оны қайталап беруді талап етеді. Үлкен адам баладан бір нәрсе сұрағанда, оның еске түсіруіне бағыт береді. Бала біртіндеп қайталай білуге, түсіне білуге, материалды есте сақтау мақсатында байланыстыра білуге, еске түсіргенде байланыстарды пайдалана білуге үйренеді.

Сондай -ақ балалардың ойлау үрдісіне тоқталсақ, ойлау – тіл дамуы және ғылыми ұғымдарды меңгеру бірлігінде дамиды. Баланың сау психикасының ерекшелігі – танымдық белсенділігі. Ойлау – сыртқы дүние заттары мен құбылыстарының байланыс қатынастарының адам миында жалпылай және жанама түрде сөз арқылы бейнеленуі. Ақыл - ой жағынан бала қаншалықты пәрменді болса, ол сонша көп сұрақтар қояды және оның сұрақтары соншалықты алуан түрлі болады. Бала заттың бейнесін ғана емес, оның қимыл - қозғалыстары туралы да ойлайды. Бала дамуындағы іс - әрекеттің ықпал етуін айқындауда тәрбиеші іс - әрекеттің түрлерімен танысады.

Олар:

1. Ойын әрекеті – негізгі болып табылады.
2. Оқу әрекеті – жоспарлы, жүйелі жүргізуді талап етеді.
3. Еңбек әрекеті – оның мазмұнын, әдіс - тәсілдерін игеруді көздейді.
4. Қоғамдық әрекеттерде балаларды ұжымдық жалпы тапсырмаларды орындауға үйретеді.

5. Көркем өнер әрекеті – барысында баланың көркемдік ой - қиялын, арманың, елестету сезімін, логикасын дамытуға назар аударады.

6. Спорттық әрекетте баланың денсаулығын нығайту, қимыл - қозғалыс үйлесімділігін дамыту жолдары қарастырылады.

Қорыта келе ақыл – ой тәрбиесі және айналадағы тіршілік құбылыстары жайлы дұрыс түсініктерін қалыптастыруға баса көңіл бөлуге, танымдық психикалық процестерді дамытуға мән береді. Ақыл – ой тәрбиесінің құралдары мен әдістері, баланың ақыл – ойын дамытуға сенсорикалық тәрбиенің маңызын түсінеді.

Сонымен, баламен жұмыс жасайтын тәрбиешінің балалардың жас ерекшеліктеріне байланысты дамуын жан - жақты жақсы білуі, балалардың өмірін және іс - әрекетін, ойыншықтармен және заттармен әрекет дағдыларын қалыптастыруға, тілді меңгерудің алғышарттарын ұйымдастыруға мүмкіндік жасайтындығын анықтадық. Баланың жетекші іс - әрекет түрі ойын. Соған байланысты балалармен жұмыс барысында баланың ойлауын, тілін, қиялын, еске сақтауын дамыту, қоғамдық мінез - құлық ерекшеліктерін меңгерту, сәйкес дағдыларды қалыптастыру ойын іс - әрекеті арқылы жүзеге асыра алуы тиіс екендігін қарастырдық.

Зерттеу жұмысы барысында балалар психологиясымен айналысқан ғалымдар Л. С. Выготский, С. Л. Рубинштейн, А. Н. Леонтьев, А. В. Запорожец, П. Я. Гальперин, Д. Б. Эльконин, Л. И. Божович, В. С. Мухина, М. И. Лисина, В. Штерн, К. Бюлер, Ж. Пиаже, А. Валлон, Дж. Брунер еңбектеріне талдау жасалды.

Жүргізілген жұмыстар нәтижесінде жүргізілген соңғы зерттеу жұмысы барысында балалардың зерттеу жүргізуге таңдап алынған зерттеу әдістемелерінің қорытындысы оң нәтижелер көрсетті. Алғашқы және соңғы алынған зерттеу нәтижелерінің арифметикалық орташа көрсеткіштері арасындағы айырмашылықтар статистикалық мәнділік көрсетті. Мұның өзі балаларға жүргізілген жұмыстардың тиімділігін көрсетеді. Олай болса, біздің зерттеу жұмысымыздың ойын іс - әрекетін ұйымдастыру баланың психологиялық дамуына оңтайлы әсер етеді болжамы дәлелденді.

Бірақ бала жанын түсіну өте күрделі және әрбір балаға жұмыс барысында индивидуалды жол таба білу әрбір тәрбиешінің мамандық даярлығына, құзіреттілігіне байланысты. Сондықтан балабақша мәселесіне байланысты біздің жұмысымыз бұл мәселенің бір қырын ғана аша алды. Жалпы бұл мәселеге қатысты зерттеу жұмыстары болашақтың еншісінде деп білеміз.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ЕСЕПТЕР ШЫҒАРУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОЙЛАУЫН ДАМУ

Сағынтай Айтолқын

Ғылыми жетекші: Алиманова С.Н.

Ж.С.Ақылбаевтың Балқаш маңызы білім беру колледжінің студенті

Қазіргі кезде жалпы білім беретін бастауыш дүние жүзілік деңгейдегі мәдениет пен білім қорын жинақтаған, өз бетінше шешім қабылдай алуға, әр істе белсенді шығармашылық әрекет жасауға қабілетті ұрпақ тәрбиелеуі тиіс. Дарынды, болымды жастар ғана егемен еліміздің экономикасын жетілдіріп, еліміздің ертеңін ойлай алады.

Сондықтан да уақыт талабы оқушыларға сапалы білім берумен бірге олардың өзіндік жұмыс жасау қабілетін жетілдіруді, ақыл-ой белсенділігін дамытуды міндет етіп қойып отыр.

Ал мектеп бағдарламасын анықтайтын математикалық білімнің іскерлік пен машықтық барлық жүйесін оқушылардың терең және саналы меңгеруін қамтамасыз ету, математикалық тілді меңгеруге үйрету; оқушылардың нәрселер мен құбылыстардың арасындағы қатынастарды өздігінен орнату іскерліктерін шыңдау, стандарт емес есептерді шығаруға проблемалық ахуалдарға бағдарлануды үйрету, оқушылардың нақтылы шындықты математикалық әдістермен меңгеруіне көмектесу екенін ескерер болсақ, онда оқушыларды ойлауға үйрету маңызды мәселе.

Оқушылардың шығармашылық іс-әрекеті мен ізденімпаздық дағдыларын қалыптастыру, жүйелі қорытынды жасай білу, дәлелді пікір айту іскерлігін арттыру, жалпылай алу, дедуктивті ойлау, логикалық икемділіктер-салыстыру, талдау, жинақтау, жүйеге келтіру математика пәнін оқытудың өн бойында жүзеге асыруға болатындай мүмкіндіктер өте көп

Бұл айтылған еңбектерде бастауыш сыныптарда деңгейлік саралауды жүзеге асыру негізінде оқушылардың математикадан алатын білімінің дәрежесін көтеруге болатындығы анықталып, оның кейбір жолдары мен әдіс-тәсілдері келтірілген. Бастауыш оқушылары сынып есептерді шығарту арқылы оқушылардың өзіндік жұмыс жасау қабілетін жетілдіру.

I. Есептер жүйесі баланың ойлау әрекетін дамыту құралы

1.1. Бастауыш сыныпта есептер шығару арқылы оқушылардың ойлауын дамыту

Бастауыш сынып баланың ойлауын дамытудың негізгі кезеңі деп есептеледі. Өйткені логикалық ойлау, кеңірек бейнелік ойлаудың негізінде қалыптасады. Ауқымды кеңірек мәселелерді шешуге, ғылыми білімдерді меңгеруге мүмкіндік береді.

Ұстаз қауымы оқушыларға мейлінше терең білім беруге тырысады. Алайда «көп» білген кемегер емес, білімін пайдалана білген кемегер

Демекші, білім тез ескіреді, маңыздылығы жойылады, оқыту тиімділігі төмендейді. Оның үстіне мектепте оқытылатын пәндердің мазмұны заман талабына сай күрделеніп келе жатыр. Оқушы қысқа мезгілде жалпыланған білім көлемін меңгеру қажет. Сондықтан оқушылардың ойлауын дамыту, олардың бойына ойлау операцияларын қалыптастыру және тиімді жолдарын іздестіру мәселесі қазіргі таңда ұстаз алдында тұраған міндеттің бірі.

Бастауыш мектеп оқушыларды оқуға үйретіп, олардың танымдық мұқтаждығын сақтап және дамытып, ғылым негіздерін игеруі үшін қажетті танымдық құралдармен қамтамасыз етуі тиіс. Бұл міндеттерді шешу үшін мұғалім танымдық іс-әрекеттің, табиғаттың шығу тегін, неден тұратындығын, оны оқушыларда қалыптастыру қандай ретпен жүзеге асатындығын білуі керек.

Бастауыш мектеп оқушыларының танымдық іс-әрекетінің бір түрі – логикалық ойлау тәсілдерін қалыптастыру.

Оқушылардың ойлауын дамыту жөнінде оқу бағдарламаларына берілген түсініктеме хаттарда айтылып, мұғалімдерге арналған әдістемелік әдебиеттерде жазылған. Бірақ нақты пәнді оқыту барысында қалыптасуы тиіс, логикалық ойлау тәсілдерінің нақты бағдарламасы жоқ. Содан барып оқушылардың логикалық ойлауын дамыту жөніндегі жұмыс қажетті тәсілдер жүйесін, олардың мазмұнын және қалыптастыру ретін білмей жүргізіледі. Ойлаудың дамуы едәуір тақпақ (стихиялық) түрде өтеді. Сондықтан оқушылардың көпшілігі бастауыш ойлау тәсілдерін жоғары сыныптарда ғана емес, тіпті жоғары оқу орындарында да меңгермейді. Оқушылардың ойлауын дамыту мәселесін шешу ұстазға ауыр жүк арттыратыны сөзсіз. Оқушылардың ойлауындағы қателікті байқап, сол қатенің мән-мағынасын түсіндіріп, ойлау жүйесіндегі тізбектілікті, ойлау операцияларын дұрыс қалыптастыра білу үшін ұстазға логика саласынан қажетті теориялық білім керек. Сол себептен оқыту практикасында бұл бір бөлек дидактикалық мәселені құрайды. Әлемдік педогогикалық практикада бұл мәселені шешудің кейбір

тенденциялары пайда болуда. Олардың бірі – оқыту үрдісінде формалды аспектігі назар аудару. Білім беру жүйесі осы бағытта дамып келе жатқан елдер (Жапония, Оңтүстік Корея, Сингапур, т.б.) өздерінің дамуында елеулі жетістіктерге жетіп, соңғы он жыл ішінде әлемдік прогрестің алғырлар қатарына қосылады.

Педагог ғалымдар, атап айтқанда, Н.Н.Поспелов, Ю.А.Петров, А.Н.Леонтьев, И.А.Гибш «логикалық ойлау» ұғымына нақты анықтама берген. Олардың пікірлерін жүйелесек, «ойлау» дегеніміз - заңдылықтарын пайдалана отырып ұғымдарды, ой-пікірлерді, тұжырымдарды қолдануға негізделген ойлаудың бір түрі.

Логикалық ойлауды дамыту дегеніміз:

Барлық ойлау операцияларын (талдау, жинақтау, салыстыру, жалпылау, саралау) арнайы жүйелі түрде қалыптастыру; ойлау белсенділігін, өзбеттілігін дамыту; трансформация әрекетін, яғни объектіні өзгерте біл қабілеттерін жетілдіру.

Осы анықтамалар негізінде логикалық ойлауды дамыту жүйесі төмендегідей құрамдас бөліктерден тұрады.

Ойлау ойлау операцияларын қалыптастыру

талдау

жинақтау

салыстыру

жалпылау

саралау

Ойлау белсенділігін, өзбеттілігін дамыту;

Әртүрлі болжам, пікір айта білу;

Мәселені шешудің бірнеше әдістерін ұсыну;

Трансформация әрекетін жетілдіру.

Заттарды бөліктері арқылы құрастыру;

Объектілер топтарының арасындағы қатынастарды анықтай білу.

Ойлау формаларын игерудің өзі ойлаудың жетілген формалары ретінде игерілмейінше, толық құнсыз күйде қалып отырады. Дамыған көрнекті схемалық ойлау баланы логика табылдығына жеткізеді. Логикалық ойлауды игеріп болғаннан кейін бейнелік ойлау өзінің мәнін ешбір жоғалтпайды.

Екі негізгі саты байқалады. Бірінші сатыда (ол шамамен 1-2 сыныптардағы оқушыларға тура келеді) олардың ойлау әрекеті көбіне мектеп жасына дейінгі баланың ойлауын еске түсіреді. Оқу материалдарын талдау бұл жерде көрнекі әсер ету жоспарында басым болады. Мұнда балалар нақты заттарға немесе оның дәл баламаларын бейнелеуге сүйенеді. (мұндай талдауды кейде тәжірибелік немесе сезімдік деп атайды).

Ойлауды дамытудың екінші кезеңі осы өзгерістермен байланысты 1-2 сыныпта мұғалім балаларға игерілетін мәліметтердің жекелеген элементтері арасындағы болатын көрсету үшін ерекше қам жасайды. Жыл өткен сайын осындай байланыстар немесе ұғындар арасындағы қатынасты көрсету талап ететін тапсырмалар көлемі ұлғая береді.

Оқу материалын балалардың ойлау қабілеті жетерліктей жас ерекшеліктерін ескере ұйымдастырса ғана, оның ойлау қабілетінің дамуына мүмкіндік туады. Сондықтан да мұғалім балаларды үнемі ойланып оқуға бағыттауы тиіс, бұған оқу үрдісін жүйелі ұйымдастыру, сабақта бала логикасын дұрыс дамыта алатын мүмкіндіктерді мол пайдалану арқылы жетуге болады.

Оқушыларға өз бетінше жасаған ой операцияларының дұрыс-бұрыстығын тексеркізу, оларды бір мәселенің өзін түрлі жолдармен шешуге үнемі бағыттап отыру (тапқырлық пен зеректік) логикалық ойлауды қажет ететін мысалдар құрастыру, есептер шығарту, шығармалар жаздырту – баланың ойлауын тәрбиелеудің тиімді жолы. Баланың ой операциясын дамытып талдау, жинақтау, топтау және классификациялауға арналған мынадай жаттығулар жүргізуге болады. Балаға бірнеше заттың бейнесі көрсетіледі. Бала сол суретке қарап талдап, жүйелеп, ой қорытындысын шығара білу керек. Мысалы 5 түрлі

бас киімнің ішінде 1 етіктің суретін көрсетіп, мына суретте не артық деп сұрасақ, бала артық заттың атын атайды. Мына жерде етік артық.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Әбілқасымова, Көбесов, Кенеш. Математиканы оқытудың теориясы мен әдістемесі оқу құралы. Алматы, «Білім», 1998.
2. Байшуақова М. Оқушыны ойлауға үйрету. Бастауыш мектеп, 2004, №8
3. Дауметова С. Логикалық сұрақ-тапсырмалар. Бастауыш мектеп, №7-8, 1996.
4. Демеусінова С. Оқушылардың ойлау қабілетін логикалық есептер арқылы дамыту. ИФМ 2000, №3, 23 б.
5. Есжанова Қ. Ақыл – ойды дамытуға арналған есептер. ИФМ 1999, №2,9б.
6. Сансызбайқызы М. Балдырғандарға арналған қызықты математикалық тапсырмалар. Алматы. «Рауан», 1993.

СЕКЦИЯ 2
ОРТА БІЛІМ

СЕКЦИЯ 2
СРЕДНЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ

SECTIO 2
SECONDARY EDUCATION

ОҚУШЫЛАРДЫҢ БОЙЫНДА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП ДӘСТҮРЛІ ХАЛЫҚТЫҢ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Алиева А.С.

Қарағанды қаласы, № 54 ЖББОБ музыка пәнінің мұғалімі

Қазақстан Республикасының Білім туралы заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу»-делінгендей, қазіргі жаһандану заманында білім жүйелері оқытудың инновациялық технологиясынан іздене отырып, ақпараттық технологияны тиімді пайдалануды жүзеге асыруда. Бүгінгі таңда әлемдік білім кеңістігіне ену, сондай-ақ шығармашылық ізденістегі дарынды, жеке тұлғаның дамуына жан-жақты жол ашылып отыр.

«ҚР 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасында» өз бетімен білім ала алатын және алған білімді өмірдің түрлі жағдайларында қолдана білетін жеке тұлғаның қалыптасуын қамтамасыз ететін оқытудың жаңарған технологиясына көшу талабы қойылып отыр.

XXI ғасыр - білім, ғылымның дамыған, ақпараттық технологияның кеңінен өріс алған ғасыры. Біріккен ұлттар ұйымының шешімімен «XXI ғасыр – ақпараттандыру ғасыры» деп аталады. Қазақстан Республикасы да ғылыми-техникалық прогрестің негізгі белгісі – қоғамды ақпараттандыру болатын жаңа кезеңіне енді. Қоғамды ақпараттандыру – экономиканың, ғылымның, мәдениеттің дамуының негізгі шарттарының бірі. Осы мәселені шешудегі басты рөл мектепке жүктеледі.

Елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, оның мазмұнының түбегейлі өзгеруі, оның дүниежүзілік білім кеңістігіне енуі бүкіл оқу-әдістемелік жүйеге, мұғалімдер алдына жаңа талаптар мен міндеттер қойып отыр. Қазіргі таңда республика мектептерін жаңа компьютерлік технологиямен қамтамасыз ету жұмыстары іске асып, енді сол ақпараттық технологияны қолдану мен оны мектептерге енгізу саласында, оқушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыру мақсатында информатика оқытуды жетілдіру жұмыстары жүргізілуде.

Қазіргі заман талабына сай жан-жақты дамыған құзыретті тұлға қалыптастыруды мақсат еткен білім ордалары “Жаңа ақпараттық технология арқылы білім мазмұнын жаңартуды” мақсат етуде

Сондықтан ақпараттық-коммуникациялық технологияны бәсекеге қабілетті ұлттық білім беру жүйесін дамытуға және оның мүмкіндіктерін әлемдік білімдік ортаға енудегі сабақтастыққа қолдану негізгі мәнге ие болып отыр.

«Қазақстан Республикасындағы жалпы білім беретін орта мектептердің даму тұжырымдамасында»: «Білім берудің басты мақсаты – оқушының білім алуына, өзгермелі дүние жағдайында өздігінен әрекет ету, өзін таныту, әлеуметтік дағдыларды меңгеру қызметтерін орындауына қажетті іскерліктерді қалыптастыра отырып дара тұлғаның қабілеттерін дамыту», - деп көрсетілді. Яғни, қазіргі қоғамға бейімделген, білімді, саналы да салауатты құзіретті тұлғаны тәрбиелеу - ұстаздар қауымына жүктелген міндеттердің бірегейі. Қазіргі мектепке шығармашылық ізденіс қабілеті дамыған, жаңа педагогикалық технологияларды жете меңгерген мамандық шеберлігі қалыптасқан мұғалім қажет, сондықтан да қазіргі мұғалім шығармашылық ізденісі мол, ақпараттық технологияны жетік меңгеруі қажет. Яғни, әлемдік білім жүйесіне енуде, білім жүйесінің модернизацияланған заманында ақпараттандыру үрдісі мұғалімге де зор талап қояды.

XXI ғасыр – ғылым мен техниканың дамыған кезеңі. Заман талабына сай қазіргі білім жүйесіндегі игі өзгерістер мен жаңалықтар соның нәтижесі. Бүгінгі білім беру

үрдісінде жаңа ақпараттық технологияны пайдалану және оны мақсатты түрде жүзеге асыру – ақпараттық қоғам дәуірінің негізгі көзі.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау; оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру» - деп білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттері көрсетілген. Солардың бірі білім беруді ақпараттандыру барысында дидактикалық және оқыту құралы болып компьютер саналады. Сондықтан кез келген білім беру саласында мультимедиялық электрондық оқыту құралдары барлық пәндерді оқытуға пайдаланады. Осы ретте ақпараттық технологияны пайдаланудың тиімділігін ашып айтуға болады. Қазіргі таңда жаңа технологияның жетістіктері интерактивті тақта мен электрондық оқулыққа тоқталар болсақ:

Бағдарламалық-теникалық кешеннің құрамына кіретін интерактивті тақтаны оқытушыға сабақты қызықты және динамикалық түрде мультимедиялық құралдар көмегімен оқушылардың қызығушылықтарын тудыратындай оқуға мүмкіндік беретін визуалды қор деп те атауға болады. Сабақты түсіндіру барысында мұғалім тақта алдында тұрып, бір мезетте мәтіндік, аудио, бейне құжаттарды DVD, CD-ROM және Интернет ресурстарын қолдана алады. Бұл кезде мұғалім қосымшаны іске қосу, Web-түйін мазмұнын қарастыру, ақпарат сақтау, белгі жасау тышқанды ауыстыратын арнайы қалам арқылы жазулар жазу және т.б. әрекеттерді жеңіл орындай алады.

Қазіргі заман мұғалімнен тек өз пәнінің терең білгірі болуы емес, тарихи танымдық, педагогикалық – психологиялық сауаттылық, саяси экономикалық білімділік және ақпараттық сауаттылық талап етілуде. Ол заман ағымына сәйкес білім беруде жаңалыққа жаны құмар, шығармашылықпен жұмыс істеп, оқу мен тәрбие ісіне еніп, оқытудың жаңа технологиясын шебер меңгерген жан болғанда ғана білігі мен білімі жоғары жетекші тұлға ретінде ұлағатты саналады.

Ақпараттық технологияның бізге ұсынып отырған тағы бір жетістігі бұл әрине мультимедиялық оқулығымыз - электрондық оқулық. Білім берудің кез келген саласында танымдық белсенділікті арттырып, ойлау жүйесін қалыптастыруға шығармашылықпен жұмыс істеуге жағдай жасайтын – электрондық оқулық. Электрондық оқулықты пайдалану мұғалімнің ғылыми-әдістемелік потенциалын дамытып, оның сабақ үстіндегі еңбегін жеңілдетеді. Оқытудың әр сатысында компьютерлік тесттер арқылы оқушыны жекелей бақылауды, графикалық бейнелеу, мәтіндері түрінде, мультимедиялық, бейне және дыбыс бөлімдерінің бағдарламасы бойынша алатын жаңалықтарды іске асыруға көп көмегін тигізеді. Электрондық оқулықтарды қарапайым оқулықтарға қарағанда пайдалану ыңғайлы және оларда өзін-өзі тексеру жүйесі бар. Осы электрондық оқулықтың артықшылығы болып табылады. Мұғалім үшін электрондық оқулық бұл күнбе-күн дамытылып тұратын ашық түрдегі әдістемелік жүйе, оны әрбір оқытушы өз педагогикалық тәжірибесіндегі материалдармен толықтыра отырып, ары қарай жетілдіре алады. Мазмұны қиындау бір үлкен тақырыптың бөліктерін өткенде қосымша бейнехабар және клиптер қажетті элемент болып табылады. Бейнеклиптер уақыт масштабын өзгертуге және көріністерді тез және жай түрде көрсетуге пайдалы. Электрондық оқулық таңдап алынған хабарды көшіруге мүмкіншілік туғызады. Электрондық оқулық арқылы түрлі суреттер, видеокөріністер, дыбыс және музыка тыңдатып көрсетуге болады. Бұл әрине, мұғалімнің тақтаға жазып түсіндіргенінен әлдеқайда тиімді, әрі әсерлі. Меңгерілуі қиын сабақтарды компьютердің көмегімен оқушыларға ұғындырса, жаңа тақырыпқа деген баланың құштарлығы оянады.

Біз бейбіт елде, мемлекеттік білімді жетілдіруге аса мән берген елде тұрамыз. Жалпы білім берудің мақсаты – терең білімнің, кәсіби дағдылардың негізінде еркін бағдарлай білуге, өзін-өзі дамытуға адамгершілік тұрғысынан жауапты шешімдерді қабылдауға қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыруға, яғни жеке тұлғаны қалыптастыруға

негізделген, ақпаратты технологияны терең меңгерген, жылдам өзгеріп жататын бүгінгі заманға лайықты, жаңашыл тұлғаны қалыптастыру.

Қазақстанның тәуелсіз мемлекет ретінде қалыптасуы орта білім беру жүйесінің дамуымен тығыз байланысты. Қай халықтың, қай ұлттың болсын толығып өсуіне, рухани әрі мәдени дамуына басты ықпал жасайтын тірегі де, түп қазығы да – мектеп. Мектептердің білім деңгейін көтеру және онда интерактивті құралдарды пайдалану арқылы оқу – тәрбие процесін тиісті деңгейге көтеру, мектеп ұстаздарының, басшыларының, педагогикалық ұжымның жүйелі басшылыққа алған бағыты деп есептейміз.

Ақпараттық технологияның келешек ұрпақтың жан-жақты білім алуына, іскер әрі талантты, шығармашылығы мол, еркін дамуына жол ашатын педагогикалық, психологиялық жағдай жасау үшін де тигізер пайдасы аса мол. Әр халықтың ұлттық мәдениеті халықтың ежелден келе жатқан өзіне тән өнері, әдет-ғұрып, салт-дәстүрі есебінде жетілетіні белгілі. Сол себепті, бүгінгі таңда халықтың дәстүрлі өнер түрлерін, оның ішінде музыка өнерін, жинақтап зерделеудің, оның айналасындағы тәлім-тәрбиесінің мол тәжірибесі негізінде жасөспірімдерді тәрбиелеудің қажеттігі өсе түсуде. Сондай-ақ, еліміздің қоғамдық-экономикалық өміріне нарықтық қатынастардың енуіне байланысты өзгеріске түскен саяси-экономикалық, әлеуметтік-мәдени, рухани қарым-қатынас жағдайлары жас ұрпақ тәрбиесінің проблемаларын осы үдеріс талаптарына сай ойластыруды

Әр халықтың ұлттық мәдениеті халықтың ежелден келе жатқан өзіне тән өнері, әдет-ғұрып, салт-дәстүрі есебінде жетілетіні белгілі. Сол себепті, бүгінгі таңда халықтың дәстүрлі өнер түрлерін, оның ішінде музыка өнерін, жинақтап зерделеудің, оның айналасындағы тәлім-тәрбиесінің мол тәжірибесі негізінде жасөспірімдерді тәрбиелеудің қажеттігі өсе түсуде. Сондай-ақ, еліміздің қоғамдық-экономикалық өміріне нарықтық қатынастардың енуіне байланысты өзгеріске түскен саяси-экономикалық, әлеуметтік-мәдени, рухани қарым-қатынас жағдайлары жас ұрпақ тәрбиесінің проблемаларын осы үдеріс талаптарына сай ойластыруды қажет етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Жұмағалиева Г.Ұ., Аскарова Г.А.: «Білім беруде жаңа технологияларды қолданудың тиімділігі»
2. Бөрібаев Б., Балапанов Е. «Жаңа ақпараттық технологиялар», Алматы, 2003.
3. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан экономикалық, әлеуметтік және саяси жаңару жолында», «Егемен Қазақстан» газеті, 3/III-2005. № 13
4. Істеміров Н «Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары», Алматы, 2007.

**ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ ЭЛЕМЕНЕТТЕРІН САБАҚ
БАРЫСЫНДА ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК
ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ**

*Аманбек Д. Қарағанды облысы, Абай қаласы
№1 ЖББОМ бастауыш сынып мұғалімі*

Егемен ел болып, тәуелсіздігімізді еншілеп, еңсеміз тіктеліп, өркениет көшінің алдыңғы сапына шыққан, бәсекелестікке қабілетті, дамыған алдыңғы қатарлы 50 елдің қатарына қосылуды мақсат жайдары еліміздің жарқын болашағы – жас ұрпақ. Осы

ұрпақты болашаққа даярлау, қоғамға сай бейімдеу-білім беру жүйесі, соның ішінде мектеп еншісінде.

Бүгінгі еліміздің тірегі-білімді ұрпақ. Білім бастауы - бастауыш мектепте берілетіні айқын. Осыдан да бастауыш мектепте әртүрлі пәндер тоғысып, оқушы білімін дамытып, келбетін сомдауға үлес қосады. Әсіресе, баланың эстетикалық-көркемдік талғамын ұштап, ұлттық тәрбие береміз. Тіл ана сүтімен бала бойына дарып, мектеп атты ұяда дамып-жетіледі. Сусыз құрғақ жерге, таса көлеңкелі жерге дән тастағанмен өнбейтіні сияқты, жас баланы біліммен сусындатып, бағып-күтпесек, көкірегін ашып, тәрбие бермесек, өспейді, өнбейді. Баламен тіл тауып оның бойына білім ұрығын себетін басты тұлға – Ұстаз.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Еліміздің ертеңі бүгінгі жас ұрпақтың қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры ұстаздардың қолында» деген болатын. Ұстазы білімді болса ғана, осы мақсатқа-еліміздің терезесі тең елге айналуға, мойын бұрамыз.

Қазіргі таңдағы білім саласында жүргізіліп жатқан реформаның басты мақсаты ой өрісі жаңашыл, дүниетанымы жоғары, білімдік бәсекеге қабілетті жан-жақты қалыптасқан жеке тұлға тәрбиелеу. Қазір «Сын тұрғысынан ойлау», «Дамыта оқыту», «Саралап деңгейлеп оқыту», «Модульдік оқыту» т.б. технологияларды пайдаланып жүрміз. Қазіргі оқыту технологиялары оқушыға толық не жартылай өз бетінше жұмыс істеуіне бағытталған. Ендеше, мектепке оқушының дамуы мен тәрбиеленуіне тікелей ықпал ететін жаңаша көзқарастарды енгізу қажет.

Қазіргі талап деңгейіне сай мектептерде оқу-тәрбие үрдісі арқылы оқушыларды тек біліммен ғана қаруландырып қоймай, олардың назарын білгендерін жадына сақтауға, қабілетін ойлауын, тіл шеберлігін, зерделі білім алу құштарлығын ояту, өмірге көзқарасының ұрыс қалыптасуын, ықыласын, төзімділігін, іскерлігін, іздемпаздығын тағы басқа танымдық қасиеттерін жетілдіру-жаңа ғасыр мектебінің мақсаты.

«Сабақ беру – үйреншікті жай шеберлік емес, ол үнемі жаңадан жаңаны табатын өнер» деп, Ж.Аймауытов айтқандай білім беру жүйесіндегі бүгінгі өмірдің талабы сабақ өткізудің жаңа әдістері мен ақпараттандырылған оқыту технологияларын пайдалану. Бұл мақсатқа жетудің бірден-бір жолы оқытудың тиімді жолдары мен түрлерін іздестіру. Сондықтан да оқытудың жаңа түрлерін күнделікті сабақта қолданып, жоғары нәтижеге жету-мұғалімнің міндеті.

Болашақтың бүгінгіден нұрлы ықпал етіп, адамзат қоғамын алға апаратын күш білімде ғана. Қай елдің болмасын өсіп-өркендетті дүниеде өзіндік орын алуы оның ұлттық білім жүйесінің деңгейіне, даму бағытана байланысты.

Бастауыш мектеп - бұл оқушы тұлғасы мен сапасының дамуы қуатты жүретін ерекше құнды, қайталанбас кезеңі. Сондықтан да бастауыш білім берудің алғашқы басқышы. Мектептің бастауыш сатысында оқушы дайын стандартпен жазу, оқу және есептеуді үйренеді.

«Оқушылардың танымдық қабілетін дамыту» мақсатында жүргізген зерттеу жұмыстарында мына міндеттер анықталды:

- Өз ойы мен пікірін еркін жеткізе алуға үйрету;
- Өз бетінше ізденуге, шешім қабылдай білуге, практикалық әрекеттерге дайын болуға машықтандыру;
- Пәнге деген қызығушылыққа арттыру;
- Есте сақтау қабілетін жетілдіру;
- Көрнекілік арқылы танымдық белсенділігін арттыру;
- Баланың білім деңгейін саралап, шығармашылық жұмысқа тарту;
- Интербелсенді тақтаның мүмкіндігі арқылы оқушының танымдық қабілеттерін дамыту.

Бастауыш мектеп оқушыларының білімі психологиялық-танымдық іс-әрекет негізінде ғана бақылауға алынса тиімді болатыны белгілі. Ол үшін танымдық жаттығулар, мағыналы есте сақтау, зейінділік, ішкі әрекет жоспары бейнелік- кеңістік байланыстар бағыттарында жүргізіледі.

Көп жағдайда танымдық процестердің өте маңызды мәселелерді, қиындықтарды ескермеу салдарынан таным дұрыс қалыптаспайды. Ол тек сабаққа ғана емес, сонымен қатар танымдық іс-әрекетке де кедергісін тигізеді. Мысалы, мұндай балалар үндемегенді қалайды, өзін өте енжар ұстайды және сабақ тапсырмаларын жиі орындамайды. Осы себеппен баланың жаңа тақырыпты меңгеруі төмен болады да балада қажетті дұрыс игере алмайды. Сонымен қатар мектептегі оқу процесі ойдағыдай дәрежеде жүргізілмеген жағдайда, мысалы, төменгі сынып оқушысы сабақтың мазмұнын жаттап алып, бірақ мағынасына түсінбейтін болса, өз бетімен пікір айтып, қортынды жасауға қатты қиналатыны сөзсіз.

Бұл мәселе жөнінде В.В.Давыдов, В.И.Слободчиков, Г.А.Цукерман еңбектерінде «Адам өзін өзгерту үшін оның алуы керек, ол біріншіден, өзінің білімді меңгеру шегін білуі қажет, екіншіден, өз мүмкіндіктерінің шекараларына өте алуы қажет»-дейді.

Бастауыш мектеп оқушысы үшін дамытатын жаттығулардың кешенді орындалуы олардың танымдық іс-әрекетінің барлық түрлерін қамтиды. Танымдық жаттығулардың мақсаты мектептегі оқытудың интеллектуалдық потенциалын көтеру және әр сабақты оқушының танымдық құқықтарын меңгеруге бағыттау, тапсырманың шешу жолдарын талдау, тапсырманың орындалуына түрлі тәсілдер іздеу, өзінің шешімін құрбыларының жұмысымен салыстыру, өзінің дәлелдеген шешімін айтуға үйрету болып табылады.

Сабақтың әр бөлімінде оқушы баяндау, сұрақ жауап беру, топтық жұмыстар арқылы сабақтың жоспарлық құрылымының нақтылы жетістігіне қол жеткізеді.

Оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін үзбей қолданып, оқыту процесінің барлық формасына практикалық сабақтар, оқушылардың өзіндік жұмыстары қолдану керек деп тұжырымдаймын. Себебі, оқыту іс-әрекетінің негізгі міндеті танымдық іс әрекетті дамыту, ойлауды дамыту болып табылатындығы әрбір педагог үшін кәсіби парыз.

Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға деп, Абай атамыз айтқандай шебер ұстаздың еңбегінің жемісі оқушының сол пәнге деген қызығуын арттырып, толық білімді игерте білуінде.

Дәстүрлі оқытудан тыс технологиялық оқыту түрлеріне сүйене отырып, ақпараттық технологияның білім сапасының көтерілуіне түрткі болғаны сөзсіз. «Бүгінгі күні ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды қолдана білу қабілеті қоғамның әрбір мүшесі үшін қажетті оқу, жазу біліктерімен тепе-тең саналуда».

Қазіргі заман талабына сай қоғамдағы білім беру ордалары әлемдік білім беру кеңістігіне енуді, білім жүйесін ақпараттандыруды мақсат ете отырып, төмендегідей міндеттерді қойып отыр:

- Білім сапасын арттыру;
- Әлемдік білім беру кеңістігіне ену;
- Орта білімді ақпараттандыру;
- Интернет жүйесін пайдалану;
- Электрондық оқулықтар;
- Қашықтықтан басқару .

Оқушы білімін оқушылық деңгейден шығармашылық деңгейге дейін көтеруде, сондай-ақ оқушыларды жан-жақты дамыған, жеке тұлға етіп қалыптастыруда ақпараттық құзыреттілікке бағытталған тапсырмалар жүйесі тиімді.

Ақпараттық құзыреттілік бойынша оқушы бойында төмендегідей құзыреттіліктер қалыптасады:

- ақпараттар жинау;
 - жинаған ақпаратты сұрыптау, таңдау, соның негізінде шешім қабылдау,
 - ақпаратты қайта құруға, сақтауға, түсіндіруге, дәлелдеуге, қолдануға үйрену,
- ақпараттарды тасымалдауды, атап айтқанда, қазіргі заманғы ақпараттық-коммуникациялық технологиялар көмегімен жүзеге асыруды білу;

- ақпаратты өңдеу. Өңдеу үшін логикалық операцияларды: талдау, жинақтау, қорыту, құрылымдау, тікелей және жанама дәлелдеу, ұқсастығы бойынша дәлелдеу, модельдеу, салыстыра ойлау, материалдарды жүйелеу, қолдану, т.б.

Сондай-ақ, білім беру жүйесінің мемлекеттік стандартына және оқыту пәндерінің бағдарламасына сәйкес құрылған электрондық оқулықтардың білім сапасын арттыруда тиімділігі өте зор. Электрондық оқулықтар цифрлі мультимедиялық білім қорының бірі болып табылады.

«Заманына қарай адамы», - деп дана халқымыз айтқандай, қазіргі жас буынның буырқанған заманы – ақпараттың дамып, әлем кеңістігіне енудің мақсат еткен, білім, ғылымның заманы.

Қазіргі заманғы оқыту интеллектуалдық ерекшеліктеріне сүйене отырып білім беруді қажет етеді, сондай-ақ қашықтықтан білім алып, қашықтықтан сайыстарға қатысуда да білім жүйесінде кең жол ашылып отыр. Ұлы дана, ойшыл ақын Абай Құнанбаев: «Өзің сен өзіңді сүйреп шығар», - деп айтқандай, ең бастысы, өзіне-өзі сенімді, «Мен» менталитеті қалыптасқан оқушылар дайындауымыз шарт. Олай болса, «көзі ашық, көкірегі ояу» рухани жан-дүниесі бай, ұрпақ тәрбиелеуде ақпараттық технологияның алар орны да биік.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Ақпараттық технологияны қолдану арқылы әдебиет сабағында шығармашылық жұмыстарға жетелеу жолдары: Митанова А.Е.

2. Бітібаева Қ. Құдайбергенова Г. Мұқашева М. Әдебиетті оқытудың инновациялық технологиясы. Өскемен, 2002ж.

ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАР - САПАЛЫ БІЛІМ БАСТАУЫ

Абдикешова Айман Мажитқызы.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, №5 ЖББОМ Қарағанды қаласы

Қазақстан Республикасы ХХІ ғасырда болашақ ұрпаққа білім беру мен тәрбие беру жүйесінің жаңа парадигмасын қалыптастыруды ең негізгі міндет етті.

Демек, әлемдік білім кеңістігінен орын алуда ұлттық білім беру жүйесінің даму бағыттарын айқындап, білім мазмұнын байыту, оқыту үрдісін жүргізу, жаңа инновациялық технологияларды енгізу, жан- жақты дамыған, рухани бай өз елін, халқын ерекше сүйетін тұлға қалыптастыру міндеттері ең өзекті мәселелердің бірі.

Жаңа білім беру жүйесі дәстүрлі оқыту үрдісін түбегейлі өзгерте отырып, оқытудың жаңа технологияларын қолдандырудың тиімді жолдарын қарастырады. Мұның өзі білім берудің, жеке тұлғаны жан – жақты дамытудың нәтижелі ізденістерін мақсатты түрде ұйымдастыра білуді, оған басшылық жасай отырып, оқушылардың білімді өз ізденісі, белсенділіктерімен ала білулеріне түрткі жасауға бағыттайды. Егеменді еліміздің тірегі білімді ұрпақ екендігі анық, демек бүгінгі заман талабына сай жастарға сапалы білім берудің, ғылымды дамытудың талаптары күшейе түсуде.

Жастарды биік адамгершілікке, еліне, Отанына, халқына деген асқан сүйіспеншілік сезімге тәрбиелеуде әдебиет пен өнердің орны ерекше.

Әдебиеттің адамды рухани жағынан өсіру мүмкіншілігін оқыту үрдісінде барынша пайдалану – мектепте әдебиетті оқытудың негізгі мақсаты.

Сабақ үрдісінде де, қосымша және сыныптан тыс сабақтарда да жазушы шығармасында көтерілген адамгершілік, философиялық ой-түйіндерді оқушыға, түсіндіре білсек, әдебиет пәнін оқытудағы басты мақсатқа қолжеткізе аламыз.

Оқушыда көркем мәтінді оқуға қызығушылық туғызу мұғалім шеберлігіне, білімділігіне байланысты. Мәтінді ой көзімен тереңдей оқығанда ғана шығарма бар саз – әуенімен тіл қатып, оқушы сезімін оятады, оның көркем шығармаға деген ынтасын арттырады. Сондықтан, ең алдымен, оқушыны көркем мәтінді оқуға үйрету керек. Сабақта шығарманы сөйлету үшін мұғалім тиімді әдіс – тәсілдерді ретіне қарай пайдаланады. Әрине, мұғалім сабаққа қойылар дидактикалық, әдістемелік талаптар биігінде болып, соны шығармашылықпен қолдана білуге тиісті. Әрбір өнер адамы сияқты, мұғалімнің өз қолтаңбасы, әдісі болуы керек.

Бүгінгі сабаққа қойылар талап зор. Қазіргі дидактика дамыта оқытуды басты нысана етіп отырғаны белгілі. Мұғалім әр сабақта дамыта оқыту мақсаттарын көздеуі тиіс. Оқушы өздігінен ізденбесе, ілгері баса алмайды. Ол үшін әдетте мұғалім сабақты негізгі проблема төңірегіне құрайды. Ал ондай проблеманы айқындау, соған орай сұрақ қоя білу оңай жұмыс емес, мұғалім тарапынан көп ізденуді, уақытты қажет етеді. Әр сабақ оқушыны адамгершілікке тәрбиелеу мақсатына бағыттауы тиіс. Оқушылардың танымдық қабілетін арттыру, оларды білуге ынталандыру, шығармашылық іске ұмтылдыру, ойлана, іздене білім алуға, өз ойын дәлелдеп, тиянақты айтып беруге дағдыландыру - негізгі мақсат. Сондықтан сабақ өзінің мақсаты, мазмұны, оқыту құралдары мен әдістері жағынан оқушылардың материалды саналы түрде қабылдауын жүзеге асыруға бағытталуы керек.

Көркем шығарманы оқыту әдістемесінің тәрбиелік мүмкіндіктері ұшан - теңіз. Шығарма әлеміне оқушыны енгізу, ой қозғалысына жетелеу, көркем туындыға қызығушылық туғызу – жазушының эстетикалық мұрат – мақсатына ортақтастырудың негізгі жолдарының бірі. Демек, оқушы көркем өнерді таниды, сезінеді, оны түсініп, меңгерудің әдістерін айқындайды. Бұл қабілеттер тоғыса келе шығармашылық жұмысқа жалғасады.

Оқушылардың ой – пікір еркіндігіне мүмкіндік берген жөн. Олар шығармашылық, зерттеу сипатта жұмыстар жүргізуге әдеттенеді. Болжам, жорамал жасайды, мағынаны ажыратады, салыстыра отырып дәлелдейді. Ең бастысы, оқушыларда өзіндік идея, тұжырым пайда болады, шешімге келеді. Суреттеп, саралай отырып, сын тұрғысынан ойлауға жол ашылады, пікір алмасулар арқылы қорытынды нәтижеге қол жеткізіп, көркем шығармадағы негізгі, маңызды идея танылады. Шығарманы жан-жақты білгірлікпен, психологиялық тұрғыда талдау өте күрделі мәселе, бұл мұғалімнің шеберлігіне байланысты іске асады. Кейіпкердің қуанышын, қайғы – мұңын, бүкіл болмысын, жан – дүниесін сезіну, табиғатпен байланыс, әр пейзаждық көрініс – сурет, бәрі сабақтаса келгенде кейіпкерлерді тану жолындағы танымдық әрекеттер- білім мазмұнын игерудің қайнан көзі.

Қазіргі кезде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алдық. Бұл педагогика теориясы мен оқу- тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр: білім беру парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас пайда болды. ХХІ ғасыр ақпараттық қоғам оның ішінде технологиялық мәдениет екендігін ескерсек, онда адамзат дамуының жаңа кезеңінде білім жүйесін жетілдіріп, оқытудың жаңа жолдарын іздестіру қажет екендігі түсінікті. Қазіргі білім беру жүйесінде оқыту технологияларын тиімді пайдалану арқылы үздіксіз өзгерістерге бейімделе алатын жеке тұлға қалыптастыру- басты міндет.

Бүгінгі таңда Қазақстанның дүниежүзілік білім кеңістігіне ену қажеттілігі көтеріліп отырған кезеңде жалпы білім беру мәселесін қайта қарап, жаңа әдіс - тәсілдерді инновациялық үрдістермен алмастыру арқылы білім сапасын арттыру көзделген. Білім беруді жақсартудың бірден-бір жолы- жаңа педагогикалық технологияларды қолдану. Осы орайда әрбір мұғалім өзінің кәсіби шеберлігін жетілдіру мақсатында жаңа технологияларды терең талдаудан өткізіп, өзіне тиімдісін таңдауы қажет.

Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасында «Жоғары білімді дамытудың негізгі үрдісі мамандар даярлау сапасын арттыру, қарқынды ғылыми зерттеу қызметімен ықпалдастырылған инновациялық дамыту жолдарын, білім беру және ақпараттық технологияларды жетілдіру болып табылады» деп көрсетілген болатын.

Білім беру өзі өзгеріп, кеңейіп, толығуда. Жеке тұлғаны дамытудың жаңа тұжырымдамасы білім берудің даралық сипатын көздейді, ол әрбір адамның нақты мүмкіндіктерін және оның өзін – өзі дамытуға қабілеттілігін ескеруге мүмкіндік береді. Мұның өзі білім мазмұнын тұлғаны жан – жақты үйлесімді дамытуға бағыттайды.

Ж.Аймауытов «Сабақ беру үйреншікті жай ғана шеберлік емес, ол жаңадан жаңаны табатын өнер», -деген екен.Сабақ-оқытушының педагогикалық мәдениетінің айнасы. Сабақтың сәтті болуының толып жатқан шарттары бар. Оның ең бастысы- мұғалімнің білімі, жеке бастың қасиеті мен өзіндік ерекшеліктері, мұғалімнің шеберлігі, оқытудың жаңа педагогикалық технологияларын меңгеруі. Қызықты сабақтар мұғалімнің ашқан жаңалығы, өзіндік қолтаңбасы, әдістемелік ізденісі, қолданылған әдіс- тәсілдері арқылы ерекшеленіп, шәкірт жүрегінен орын алады. Сондықтан жаңа ақпараттық технологияны еркін пайдалана білу - уақыт талабы. Оқытудың жаңа технологияларын қолдану арқылы білім алу сапасын жақсартудың жолын тауып, жан- жақты дамыған шығармашыл, әлеуметтік бәсекеге қабілетті ортаға бейімделген, кәсіби біліктілігі жоғары тұлға тәрбиелеу мәселесін шешуге болады. Ұлт болашағына жаны ашитын әрбір мұғалім ұлттық тіл мен әдебиетті оқыту үрдісін жетілдіріп отыруы керек. Білім мазмұнын жетілдіру үрдісі оқушыларға білімді өздігінен меңгертудің әдіс-тәсілдерін игеруді, оның дамытушылық жақтарына басымдылық беруді қарастырады.

Қазіргі оқыту үрдісіндегі басты мақсат-оқушы тұлғасы және оның білім алу арқылы өзін-өзі дамытуы. Жаңа технология оқушыға тек білім негіздерін беріп қана қоймайды, сонымен қатар оны тұлға ретінде дамытуға бағыттайды. Кез келген оқыту белгілі мөлшерде адамды дамытады. Мұғалімнің шеберлігі жоғары болса да, ол оқушының белсенділігін туғыза алмаса, берген білім күткен нәтиже бермейді. Оқушының адам ретінде қалыптасуы белсенділік арқылы жүзеге асады. Жаңа технологияның басты мақсаттарының бірі- баланы оқыта отырып, оның еркіндігін, белсенділігін қалыптастыру, өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру.

Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында оқытудың инновациялық технологияларын тиімді пайдалану білім сапасын арттыруға септігін тигізеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қ. Бітібаева. Әдебиетті оқытудың инновациялық әдістемсі.
2. Қазақ тілі мен әдебиеті журналы. 2011жыл.
3. Тарихи тұлғалар. Танымдық көпшілік басылым.

ЖАҢА ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Абдибекова Г.Т.

Арал қаласының №83 орта мектептің тарих пәнінің мұғалімі

Қазіргі аса қарқынды өзгерістерге толы әлеуметтік – экономикалық жағдайда білім беру жүйесінде педагогке қойылатын талап та ерекше екендігі түсінікті. Бұл мынандай фактілерге байланысты:

- оқытудың әр алуан түрлері мен әдістерін қолдану,
- топтық жұмыс дағдыларын дамыту,

- әрекеттерге үйрету,
- нақты ситуацияларды талдау.

Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған бағдарламасында білім беру саласына «заманауи технологияларын енгізу үшін оқу орындарының педагог кадрларының біліктілігін арттыру және қайта даярлау тұрақты түрде іске асырылатын болады» деп атап көрсетілген[1]. Сондықтан бүгінгі таңда педагогтардың алдында білім беруде түйінді құзыреттілікті меңгеру қажеттілігі туындап отыр. Екінші жағынан, еліміздің халықаралық экономикалық қауымдастыққа енуі білім беру саласындағы өзгерістерге байланысты жаңа жағдайда жұмыс істеуге қабілетті педагог қызметкерлердің кәсіби құзыреттіліктерін дамытуға бағытталған.

Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту, қазіргі технологияны тиімді пайдалану мәдениетіне тәрбиелеу-мұғалімнің басты міндетінің бірі болып отыр. Қай ұстаз болсын қазіргі күн талабына сай оқытудың ең тиімді жаңа әдіс-тәсілдерін қолдану арқылы оқушылардың білімін тереңдетіп, оны практикада қолдана білуге, таным белсенділігін арттыруға тырысатыны анық.

Қазіргі талаптың басты міндеті – педагог мамандардың кәсіби құзырлығын қалыптастыру мен біліктілігін үздіксіз арттыруды, ғылыми-әдістемелік қызметтің жаңашылдығын, түрлері мен әдістерін іздестіруді қамтамасыз ету, оны үйлестіре білу болып отыр.

Әдістемелік ізденіс - жаңалыққа жол ашу. Ендеше сабақтың қызықты өтуі мұғалімнің үнемі іздену, ұтымды әдіс-тәсілдерді қолдану, оқыту әдістемесін жаңартып отыруына байланысты. Инновациялық және интербелсенді әдістемелерді сабақ барысында пайдалану сабақтың сапалы әрі қызықты өтуіне ықпалын тигізеді.

Қазіргі заманауи білім беруде әр оқушының қабілетіне қарай білім беруді, оны дербестікке, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын жаңартылған педагогикалық технологияны меңгеруге үлкен бетбұрыс жасалуда. Өйткені, мемлекеттік білім стандарты деңгейінде оқу үрдісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияны ендіруді міндеттейді. Технология – бұл қандай да болсын істегі, шеберліктегі, өнердегі амалдардың жиынтығы деген ұғымды білдіреді.

Жаңа технологиялардың мақсаты мен тиімділігі:

- шығармашылықпен жұмыс істей алатын жеке тұлға қалыптастыру;
- демократиялық білім беру;
- білім берудің ұлттық үлгісін қалыптастыру;
- білім сапасын көтеру;
- өзін бағалай білу және өзгелердің ой-пікірімен санасуға, құрметтеуге басқаны баулу;
- әр оқушы өз мүмкіндігінше дамиды;
- жауапкершілігі, қызығушылығы артады;
- пікір айтуға, жаңаша ойлауға жағдай туғызады;

Қазақстан Республикасының «Білім беру туралы» Заңында: «Білім беру жүйесінің басты мақсаты – ұлттық және жалпыадамзаттық мәдени құндылықтар негізінде жеке тұлғаның қалыптасуына қажетті жағдай жасау» делінген. Осы міндеттерді жүзеге асыруда басты нысана – білім сапасы. Сапалы білім беру педагогтардың шеберлігі мен іскерлігіне байланысты. Ал педагогикалық шеберлік пен іскерлікті дамытуда жаңа технологияны қолданудың маңыздылығы зор[2].

Жаңа педагогикалық технологияның ерекшеліктері – өсіп келе жатқан жеке тұлғаны жан –жақты дамыту. Инновациялық білімді дамыту, өзгеріс енгізу, жаңа педагогикалық идеялар мен жаңалықтарды өмірге әкелу. Бұрынғы оқушы тек тыңдаушы, орындаушы болса, ал қазіргі оқушы – өздігінен білім іздейтін жеке тұлға екендігіне ерекше мән беруіміз керек.

Қазіргі оқушы:

- Дүниетаным қабілеті жоғары;

- Дарынды, өнерпаз;
- Іздемпаз, талапты;
- Өз алдына мақсат қоя білу керек;

Ұлтты ұлт етіп, оны әлемдік деңгейге көтеретін –дарынды да талантты ұрпақ. Ғылыми ізденіске әр мұғалім оқушыны өзі таңдап, ортаға тартуға ықпал етеді. Әрбір ұстаз алдындағы міндет -өзі оқытатын пәнінен көкірегінде сәуле бар, талантты шәкіртті тани біліп, оқушы дарынын ашып,оған бағыт-бағдар беріп, оны дамыта білу. Оларды баулып, қамқорлыққа алып тәрбиелеу -ортақ шара. Оқушы бойындағы дарынын қырағылықпен көре білу-мұғалім үшін аса қажетті қасиет.

Инновациялық технологияларды қолданып, білім сапасын арттыру:

- Әр сабақта интерактивті әдістерді қолдану;
- Әр оқушының психологиялық ерекшеліктерін ескеру;
- Міндетті деңгейдегі білімді қалыптастыра отырып, мүмкіндік деңгейлерін ашу;
- Инновациялық технологияларды сынау арқылы тиімділігін арттыру, мектеп жағдайына бейімдеу;

Мектеп мұғалімдері өз сабақтарында оқушылардың тілін дамытуда, өздік жұмыс жасау, өз дағдыларын қалыптастыруда өз ойларын еркін жеткізе алуға баулуда.

Заман талабына сай технологияларды қолдану ауқымы, түрлері өзгеріп отырады. Бірақ, ең бастысы технологияларды тиімді, жүйелі қолдану керек.

Инновациялық технологиялар:

- Жобалау технологиясы;
- Саралап даралап оқыту;
- Дамыта оқыту технологиясы;
- Модульдік оқыту технологиясы;
- Сын тұрғысынан ойлауды дамыту;
- Сатылай комплексті талдау;
- Деңгейлеп оқыту технологиясы;

Инновациялық технология нәтижелері:

- Түрлі әдістерді пайдалану сабақтың нақты мәнін терең ашуға көмектеседі.
- Оқушылардың барлығын сабаққа қатыстыруға мүмкіндік туады.
- Олардың әрқайсысының деңгейін анықтай аласың.
- Оқушылардың көбін бағалауға мүмкіндік аласың.
- Оқушыларды ізденіске баулып, өз бетімен жұмыс істеуге үйретеді.
- Оқушылардың қабілеттері, сөз саптау еркіндігі, ұйымшылдығы, шығармашылық белсенділігі артады.

• Жеке тұлғалық сипатын дамытуға, шығармашылығын шыңдауда, өзіне деген кәсіби сенімін қалыптастырады.

Педагогикалық үрдісте жаңа технологияларды енгізіп, интерактивті оқытуды пайдалану мұғалімдерді шеберлік жағынан шыңдайтындығына дау тудырмайды[3].

Әрбір ұстаздың алдына қойған басты міндеті өз оқушыларының сапалы білім, саналы тәрбие алуын мақсат етіп, заман талабына сай үздіксіз өзгеріп отыратын оқу мен білім процесінің жаңа технологиясын қолдана отырып білім беру.

Оқушы бойына білім, дағды, құндылықтарды қалыптастыруда тарих пәнінің алатын орны ерекше. Кешегісіз бүгінгіміз, ал бүгінгісіз ертеңіміз жоқ екенін шәкірттеріміз тарих пәні арқылы жақсы білуі керек. әрбір оқушының жүрегіне жол таба білу, оны қызықтыра білу, ойланып сөйлете білу-ұстаздың шеберлігінің жемісі.

Тарих – мектептегі оқу пәні ретінде жалпы негізгі білім беретін барлық гуманитарлық және қоғамтанушылық курстардың негізін құрайды. Тарих ұлттық өзіндік сана-сезімді және адамгершілік-этикалық нормаларды қалыптастыра отырып, оқытудың дүниетанымдық негізін қалыптастырады. Тарихтың басқа пәндермен өзара байланысы

талдау, жинақтау сияқты ортақ логикалық таным әдістерін қолдануға мүмкіндік береді. Мысалы, гуманитарлық циклдағы пәндермен байланысы картамен, мәтінмен жұмыс істеу, оқиғалар мен құбылыстардың ерекшеліктерін айқындау сияқты ортақ әдіс-тәсілдері негізінде іске асады. Тарихи білім берудің басты мақсаты мен міндеттері мынадай:

- оқушылардың адамзат қоғамының ежелгі заманынан бүгінгі күнге дейінгі даму тарихынан жүйелі білім негіздерін қалыптастыру;
- бүкіл адамзат жасаған құндылықтарды, мәдени тарихи тәжірибенің негізін оқытып, меңгерту;
- оқушылардың дүниеге ғылыми көзқарасын қалыптастыру, оларға адамзат жинаған әлеуметтік рухани, адамгершілік тәжірибесін меңгерту;
- оқушыларды өз халқы мен басқа халықтардың мәдениеті мен тарихын, бүкіл адамзаттың мәдени мұрасын сақтауға тәрбиелеу;
- оқушылардың бойында Қазақстандық патриотизм мен азаматтық сезімді қалыптастыру;
- эстетикалық, экономикалық тәрбие беру, діннің тарихтағы қызметін дұрыс түсіне білуге тәрбиелеу.

Осы міндеттер мен мақсаттарды орындау үшін қазіргі педагогиканың жаңалықтарын, оқу әдістемелік тәсілдің тиімді жолдарын таңдау, үздіксіз ізденіс пен білім сапасын жақсарту қажет. Тарихқа деген қызығушылығын арттыру үшін сапалы білім берудің тиімді жолдарын таңдау, тарихи және мәдени мұралармен таныстыру, қосымша элементтерді пайдалану мен тарихи деректерді оқып үйренуге дағдыландыру, баяндама, рефераттар, хабарлама жасату, өз бетінше оқып білім алып шығармашылықпен айналысуына жағдай жасау сияқты жаңа педагогикалық технологиялар мен инновациялық бағыттарды, әдістер мен тәсілдерді енгізу және т.б. Осыған орай, біз яғни мұғалімдер қауымы орыстың ұлы педагогі К.Ушинскийдің «Мұғалім өзінің білімін үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім, оқуды ізденуді тоқтатысымен оның мұғалімдігі де жойылады» деген сөзін әр уақытта естен шығармауымыз қажет.

Білім сапасын көтеруде, оқу әдісін жандандыру мақсатында болып отырған қазіргі кезеңде өзіндік жұмыс оқушылардың белсенділігін арттыруға, шығармашылық қабілетін арттыруға, жетілдіруге көмектеседі. Оқушылар ой-өрісін, қиялын дамытады.

Өзіндік жұмыста оқушы:

Істейтін жұмыстың мақсатын біледі.

Жұмыстың жемісті аяқталуына, оның алдағы нәтижесіне қызығады;

Оқушылар өз еркімен орындайды.

Оқушылардың логикалық ой-өрісін дамуына және өздігінен жұмыс істеу қабілетінің қалыптасуына ықпал етеді.

Қоғамда ақпараттық технологиялар күннен күнге дамып өрістеп келеді. АКТ-ны қолдану арқылы біз сабағымыздың дәстүрлі сабақтардан көптеген айырмашылығы бар екенін және техниканы меңгертеміз, әлемді танытамыз, пәнаралық байланыс жасаймыз.

АКТ оқушыларға ғылыми ұғымдарды түсіндіруді және олардың қабылдауын, түсінуін жеңілдетуге мүмкіндік беріп, мұғалімдерге сабақ беруде көмектесетін маңызды құрал болып отыр.

Қазіргі таңда АКТ кең ауқымды түрде дамып келе жатқаны белгілі, кейбір оқушылардың үйлерінде компьютер бар, мобильдік телефонды емін-еркін қосып отырады. Оқушылардың интерактивті тақтамен жұмыс жасауы қалыптасқан, тақтадағы түрлі тапсырмалар, жаттығулар орындай алады. Әсіресе, сыныптан тыс жұмыстарымды интерактивті тақтаның көмегімен көрсеткенім нәтижелі болды.

Өз тәжірибемде оқушылардың қызығушылығын ояту мақсатында әр түрлі әдістерді пайдаланамын. Жаңа тақырыпты ашу үшін «бұл туралы не білетін едік, есімізге түсірейікші» деп оқушылардың 2-3 минут ойландыру арқылы бұрынғы білетінін ой елегінен өткізіп, ойлана білуге бағыттаймын.

Қорыта айтқанда, шығармашылық қабілеті дамып, қалыптасқан оқушы зерттеушілік жұмыстардың игеру жолдарын таба алады, негізгі мақсатына қол жеткізе алады. Мектепте бұрынғы үрдісте мұғалім-кітап- оқушы болса, жаңа технологияда оқушы-кітап-мұғалім. Білім дайын күйінде ұсынылмайды. Бала –тыңдаушы, мұғалім информатор. Керсінше бала-зерттеуші, жаңалық ашушы. Олардың дағды, іскерлігі, зерттеушілік қабілеттері бір проблема- мәселені шешу арқылы қалыптасады. Мұғалім-оқушы ісіне бағыт беруші, ұйымдастырушы. Бүгінгі күнде ең алдымен жеке тұлғаның оның қажеттілігі мен қызығушылығына көңіл аударуды күшейтіп, жеке тұлғаның қасиеттерінің барлық байлығын дамытып, оның толық ашуға мүмкіндік жасау. Сондықтан тарих сабағында оқушылардың қызығушылығын арттыруға, әр сабақтың дұрыс ұйымдастырылуына көңіл бөлемін.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасында білімді дамытудың 2011 - 2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы № 1118 Жарлығы.
2. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы 2007 жыл 27 шілде № 319-III.
3. Бұзаубақова К.Ж. Жаңа педагогикалық технология. Алматы, 2004

ЖОҒАРҒЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН БИОЛОГИЯ ПӘНІНЕ ОЛИМПИАДАҒА ДАЙЫНДАУДЫҢ ӘДІС- ТӘСІЛДЕРІ

Абдраманова Г.Б., Арыстанова С. А.

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті

Білім – Қазақстанның экономикалық, әлеуметтік және саяси модернизация жолындағы дамуының аса маңызды, әрі басты бағыттарының бірі болып табылады. Қазіргі заман шарттарына сай – президенттің анықтауы бойынша стратегиялық мақсаттарды жүзеге асырудың, атап айтқанда, бәсекелестікке қабілетті ұлт пен экономика қалыптастырудың негізгі факторы. Білім – мәдениеттің негізі. Ол арқылы тұлға қалыптасып, мәдени тұрғыда өзін-өзі тану жүзеге асады.

Қазақстан Президентінің жолдауында: «Осы заманғы білім беру жүйесінсіз әрі алысты барлап, кең ауқымды ойлай білетін осы заманғы басқарушыларсыз біз инновациялық экономика құра алмаймыз», - деген. Осыған орай нәтижелі білім беру – басты мақсат болып табылады.

Елбасы Н. Ә. Назарбаев «Еліміздің ертеңі – бүгінгі жас ұрпақтың қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры – ұстаздың қолында» - деп құрметпен сенім білдірген еді. Осы жолда білім беріп жүрген ұстаздардың атқарар ісі аумақты. Сондықтан алға қойылатын мақсат – оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастырудың сан түрлі жаңа әдіс-тәсілдерін іздестіру, жаңа инновациялық технологияларды тиімді пайдалану арқылы жеке тұлғаның, көпмәдениетті тұлғаның дамуына жол ашу. Ол жолды ашатын- мектеп.

Білім министрлігі тәлім-тәрбие тұжырымдамасында былай деп жазылған: «Бұл таңда жастарға әлемдік ғылым мен прогресс деңгейіне сәйкес білім мен тәрбие беру, оның рухани байлығы мәдениеттілігін, ойлай білу мүмкіндігін жетілдіру, сонымен қатар әр адамның кәсіби біліктілігін, іскерлілігін арттыру әділетті қоғамның міндеті болып табылады.» Міне, осы тұрғыдан қоғамға жан-жақты білімді, жоғары мәдениетті, жұмысты шығармашылықпен істей білетін жеке адам қажет. Ондай адат мектеп табалдырығынан бастап орта және жоғары оқу орындар дайындайды.

Оқыту процесі оқыту әдістері арқылы мақсатқа жету: саналы түрде қолданылатын тәсілі, ал мақсатқа жету мұғалімнің шеберлілігіне, оның оқыту процесін тиімді ұйымдастыра білуіне студенттердің даярлық дәрежесіне мұғалім мен студенттердің белсенділік педагогикалық ынтамақтастығына байланысты.

Кез келген қоғамның дамуы оның ғылым саласы мен оқу жүйесіне тікелей ықпал ететені белгілі. Қазіргі кезде қоғамдық-әлеуметтік өмірде болып жатқан құндылықтары қайта қарау мен күрделі тоғысу үдерістері мектептегі оқу жүйесіне де әсерін тигізуде.

Егеменді еліміздің болашағы –бүгінгі мектеп партасындағы оқушылар. Оларды заман талабына сай жан-жақты, білімді, өз бетімен білуге талпынатын, өзінің ой-тұжырымы бар етіп тәрбиелеу үшін сабақ түрлері құрылысын жетілдіру, оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін пайдалану-бүгінгі күннің талабы.

Еліміздің стратегиялық мақсат-міндеттерін шешу жолында қоғамның дамушы қатар білім беру жүйесі де жетіліп, дамып отыруы керек. Жас ұрпаққа сапалы білім мен ұлағатты тәрбие беру мақсатында мектеп реформасына өзгерістер енгізілуде. Әр елдің даму деңгейі оның табиғи байлықтарымен емес, оның интеллектуалдық және шығармашылық потенциясымен, ғылым мен өндірісте технологияларды жете меңгеріп оны ендіре білуіне байланысты.

Қазақстан Республикасының бүгінгі таңдағы білім жүйесінің негізгі стратегиялық мақсаты: жоғары білімді, бәсекелестікке қабілетті, шығармашыл жеке тұлғаны қалыптастыру. Сондықтан педагогикалық үрдістегі басты міндет білім дамытушылық сипатта болуы тиіс. Көптеген педагог-психологтар оқытудың дамытушылық ролін зерттеп, оны ғылыми түрде жаңа әдіс-тәсілдерді пайдалану арқылы жетілдіруге атсалысуда. Осыған орай ж.Қараев, М.Монахов, Ф.Я.Вассерман, М.Жанпейісовалардың жаңа технологияларын толық меңгеріп, тиімді пайдалана білген жөн. Шәкірттің білім дәрежесіне қарап, ұстазын бағалауға болады деген ұлағатты сөз бар.Әрбір ұстаз кәсіптік білімін шындай түсетін, сондай-ақ білім берудің жаңа технологияларын тиімді пайдалана алатын, өзінің нақты мақсатын айқын көре алатын әлемдік ақпараттық қоғамның толыққанды мүшесін қалыптастыра алатын кәсіби шебер болуы керек.

Қазіргі кезде білім берудегі негізгі мақсат – жан-жақты білімді, өмір сүруге бейім, іскер, өзіндік ой талғамы бар, адамгершілігі жоғары, қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру.

Оқушылардың білім сапасын көтеру сапасында әрбір сабақта қолданатын оқытудың жаңа формалары мен техникалары.оқушылардың пәнге қызығушылығы ізденімпаздығын байқау қабілеттерін жетілдіруге, білім сапасын көтеруге мүмкіндік береді. Жаңа технологияларды оқытудағы негізгі мақсат баланың ашылмаған қабілетін ашу дамыта оқыту белсенділігін, арттыру өзіне деген сенімін арттыру, іздендіру қосымша пәнге қызығушылығын арттыру.

Мұғалімнің міндеті пәннің ғылыми сипатын арттырып , білім беруде тек мәлімет жиынтығын меңгертумен шектелмей, терең білімді ізденімпаз барлық іс-әрекеттерде, шығармашылық бағыт ұстанатын, сол тұрғыдан болмысын таныта алатын жеке тұлға тәрбиелеу. Мұның бәрін жүзеге асыратын мұғалім сабақтың сапалы болуының толып жатқан шарттары, әдіс тәсілдері бар. Соның бірі - оқушылармен жүргізетін шығармашылық жұмыс.

Шығармашылық дегеніміз - адамның белсенділігі мен дербес іс әрекетінің ең жоғары формасы. Ж. Дистервег «жаман мұғалім ақиқатты өзі айтып береді, ал жақсы мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді» - дейді.

Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасының жобасында «Жоғары білімді дамытудың негізгі үрдісі мамандар даярлау сапасын арттыру, қарқынды ғылыми – зерттеу қызметімен ықпалдастырылған инновациялық білімді дамыту, жоғары оқу орындары зерттеулерінің әлеуметтік сала мен экономиканың қажеттіліктерімен тығыз байланысты білім беру және технологияларды жетілдіру болып табылады» деп атап көрсетілгендей, қазіргі білім беру саласындағы басты мәселе: әлеуметтік – педагогикалық ұйымдастыру тұрғысынан білім мазмұнына жаналық енгізудің тиімді жаңа

әдістерін іздестіру мен оларды жүзеге асыра алатын болашақ мамандарды даярлау болып отыр.

Қазіргі таңда биологиядан олимпиадаларға дайындау курстары оқу бағдарламасының негізі бөлігі болып қалыптасып келеді. Бұл курстар бір жағынан оқушыларды биология пәніне қызықтырып ынталандырса, екінші жағынан оқушылардың білімін объективті бағалауға мүмкіндік береді.

Оқушыларға биологияны тереңдетіп оқытудың бірнеше тәсілдері бар. Ол, әрине әртүрлі оқушылардың шығармашылық жұмыстары, рефераттар, ғылыми ізденістері жұмыстар. Ал, бірақ олимпиадаға дайындық курстарының мазмұны мен алға қойылған міндеттердің жоғары деңгейде құрастырылудың арқасында және тақырыптардың мағыналарының ашылуы негізінде оқушы пән бойынша терең білім алып, нәтижесінде биологиялық эрудициялы тұлға қалыптасады.

I. Өзектілігі: Олимпиадаға дайындаудың қазіргі кезде қазақ тілінде құрастырылған әдебиеттер немесе мұғалімдерге арналған нұсқаулар жоқтың қасы. Нұсқаулардың болғанның өзінде орыс тілінде жазылған немесе кез келген мұғалімнің қолына түсе бермейтін тапшы әдебиет екені белгілі. Егер де олимпиадаға дайындайтын курстар мен әдістемелік-нұсқаулар арқылы пән мұғалімдері тәжірибе алмасып отырса, мұғалім шығармашылық ізденіс жолында жүрсе, мұғалім олимпиадаға дайындықтың дұрыс жолын таңдап алып, оңтайлы нәтижелерге қол жеткізер еді.

Олимпиадаға дайындық бағытындағы мұғалімнің әдістемесінің мақсаты мен міндеттерінің дұрыс құрылуының арқасында оқушы пән бойынша терең білім алып, жоғары нәтижеге жетері сөзсіз. Бұл курста биологиядан өткен аудандық, қалалық, республикалық және халықаралық олимпиадаларда кездескен тапсырмалар жинақталған. Сондықтан бұл оқулық ең бірінші оқушыларын олимпиадаларға дайындайтын ұстаздар үшін таптырмас көмекші құралдың бірі.

II. Проблема: Олимпиадаға дайындық курсына қатысқан оқушылардың барлығы бірдей бірден жоғары нәтиже көрсетеді деген ұғым алайда, өмірде шындыққа айнала бермейді. Ол жалғыз мұғалімнің шеберлігіне ғана байланысты емес. Біздің алдымызда тұрған мәселенің бірі оқушылардың өз бетімен шығармашылықпен, ізденіспен айналыспауы. Егер оқушы тек мұғалімнің бергеніне ғана қанағаттанып, өз тарапынан ізденбесе, әдебиеттерге үңілмесе нәтиже бола бермес.

Сондықтан олимпиада курсына мұғалім алдына қойған міндеттің бірі оқушыны өз бетімен жұмыс істеуге итермелеу, ынталандыру болып саналады.

III. Мақсаты: Мектеп бағдарламасының біліміне сүйене отырып, биология пәнін тереңдете оқытып, олимпиадаға дайындау. Арналған бағдарлама мемлекеттік тілде оқытын оқушыларға бұл пәнді игеруді жеңілдету мақсаты көзделген. Бұл курста өсімдіктану (ботаника) курсына терең меңгеруге жасалған.

IV. Міндеттері:

1. Оқушыларға олимпиадаға дайындық кезінде биология пәні бойынша терең білім беру;

2. Оқушыларды биологиялық ізденісте болуға, өз бетімен жұмыс істеуге жағдай жасау;

3. Өсімдіктану бойынша курсты тереңдету;

V. Бағдарлама объектісі:

Бағдарлама олимпиадаға дайындалатын оқушыларға арналған

VI. Күтілетін нәтиже: Іздемпаз, білімге құштар, терең және тиянақты білім алған оқушы шығару.

VII. Кімдерге арналған: Оқушылар мен ұстаздарға көмекші құрал Оқушылардың дайындық деңгейлеріне қойылатын талаптар:

Оқушылар нені білу керек:

- микроскоптың құрылысын;
- жасушаның зерттелу тарихын;
- жасушаның құрылысын;

- өсімдік пен жануар жасушасының айырмашылығы мен ұқсастығын;
- биологиялық анықтамалар мен терминдерді;
- өсімдіктерде болатын физиологиялық әрекеттер
- биологиялық үдерістер анықтамасын

Оқушылар нені істей алу керек:

- жарық микроскобы мен ылғалды препараттарымен жұмыс істеу;
- жасушаның бөліктерін танып оны суреттен көрсете алу;
- микроскопттық қарапайым зерттеулерге препарат дайындай алу;
- қызықтыратын тақырыптар бойынша реферат немесе баяндама жасай алу;
- қазіргі таңдағы әртүрлі биологиялық кітаптармен жұмыс істеу алу;

Методикалық нұсқаулар:

- жарық микроскоптарын пайдалану,
- интерактивті тақтаны сабақтарда пайдалану,
- ұлпа түрлерін көрсетуге арналған ылғалды препараттарды дайындау;
- қосымша әдебиеттерден ақпарат жинау;

Атап кететін бір жайт, олимпиададағы білім додасы оңай емес. Ол жарысқа жүзден жүйрік шыққандар ғана қатысады. Қас пен көздің арасында жаңарып жатқан ақпараттар тасқынынан, өзіне қажетті білім нәрін іріктеп ала алатын, өз бетімен ізденетін, қажырлы, еңбекқор, өзінше намысы бар оқушылар ғана жүлделі орынға ие болады. Сол себепті мектептің ұстаздар ұжымы облыстық, республикалық олимпиадаларға өз оқушыларын үлкен дайындықпен жібереді.

Қазіргі күнде ерекше қабілетті балаларды іріктеп, олардың әрі қарайғы дамуы үшін жағдайлар жасауы керек екендігі анық. Себебі баланың қабілеттері мен таланттарын толық ашу өзіне ғана емес, мемлекетке де қажет болып табылады. Жаңа технологияларды практикаға енгізу және игертудегі сапалы қадамның сандарынан қоғамның стандартты емес ойлау қабілетіне ие, өндірістік және әлеуметтік өмірге, жаңа мазмұн енгізетін, болашаққа қатысты жаңа міндеттерді қойып, оларды шеше алатын мамандарға деген қажеттілік өсті. Педагог ерекше оқу бағдарламаларын игеріп қана қоймай, өз оқушыларының дарындылығына жекеленген қатынас тауып, оның әрбіреуінен жекедаралықты көру керек. Дарындылықтың арнайы түрлерімен қатар, олардан едәуір ауқымды, ақылдың абыройы қажет болатын, бар жерде көрінетін ақыл-ой дарындылығы бар екендігін өмір үнемі көрсетуде.

Қазіргі заманғы жаңа техникаларды қолдана білу білімдерімен және дағдыларымен қаруландыру, оқу үрдісінде кеңінен қолдану биология пәні мұғалімімен оқушылардың арақатынасын арттырады. Биология сабақтарында оқушылардың пәнге деген белсенділігін арттыру мақсатында тәжірибеде қолданылып жүрген жаңа технология әдістері мен элементтері, ойын арқылы оқыту, шығармашылық пен дамыта білім беру технологиясы, проблемалы оқыту технологиясы, деңгейлік саралап оқыту технологиясы, ақпараттық (компьютерлік) оқыту технологиясын қолдану арқылы өткізу сабақтың тез меңгерілуіне өте үлкен септігін тигізеді.

Биология пәнін оқытуда, олимпиадаға дайындауға жаңа технологияларды қолдана отырып, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын артады. Жаңа технологияның тиімділігі берілетін көлемді түсініктерді, ұғымдарды тұжырымды түрде, көрнекті түрде ғана жып-жинақы етіп бере білу шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Өз бетімен дербес ізденуге, белсенді іс-әрекеттенуге ұмтылады. Өз ойын ашық айтуға, пікір алмасуға үйретеді. Уақытты тиімді пайдалануға болады. Ақпаратпен жұмыс істей білуді қалыптастыру және қатынас қабілетін дамыту арқылы пәнге деген қызығушылық пен белсенділігін арттыруға болады.

Жаңа технология мен оның элементтерін сабақта пайдалана отырып, жаңа технологияның әдіс-тәсілдерін пайдалану арқылы, қызығушылығы артып, белсенділігі артады, пәндік олимпиадаға дайындауды жан-жақты дамыту жолы ашылады,

шығармашылық қабілеттері дамиды, оқушылардың білім сапасының көрсеткіштері көтеріледі, білікті де білімді, елжанды жас ұрпақ тәрбиелеуге бағыттайды.

Жыл өткен сайын олимпиада тапсырмаларының күрделілігі жоғарлай түсуде. Олимпиадаға дайындық әр мектепте белгілі бір жүйеге келтіріліп, төмендегідей жұмыс түрлері атқаруға болады:

- ✓ дайындық үздіксіз (жыл бойы) жүргізіледі
- ✓ даярлау бағдарламасы терең де, ауқымды құрылады
- ✓ университет ұстаздарымен тығыз байланыс жасалады
- ✓ оқушылар өздігімен жұмыс жасай біледі (облыстық, университет кітапханасында болып, Ғаламтор жүйесіне кіреді)
- ✓ белгілі бір пәнді тереңдетіп оқыту мақсатында «Арнайы курс», «Элективті курстар» ұйымдастырылады («Олимпиадалық есептерді шығару» т.б.)

Білім беру жүйесінде көптеген жаңашылдық бағытында жұмыстар атқарылуда. Жаңа технология әдістерін үйрене отырып әрбір ұстаз жаңашылдыққа ұмтылуда. Оқушыларды олимпиадаға дайындау биологияның базалық курсының жалғасы болып табылады. Оқушыларды олимпиадаға дайындау үшін сыныптан тыс жұмыс кезінде бірқатар қосымша материалдармен таныстырып, бұрынғы облыстық, республикалық олимпиада тапсырмаларын білуге үйрету керек. Дайындықтың ең тиімді түрі сабақты олимпиада түрінде жүргізу. Олимпиада кезінде оқушыға тиісті негізгі талап мынадай: тапсырманың қойылуы және орындауға қажетті шарттар оның текстінде көрсетіледі де, әр оқушыға таратылып беріледі. Оқушының мақсаты, тапсырманың қойылуына сәйкес берілген шарттарды орындау.

Жалпы, қазіргі таңда мемлекет үшін ұлттың интеллектуалдығын арттыру маңызды мәселе болып отыр. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Интеллектуалды ұлт-2020» ұлттық жобасы білім беру саласының жаңа бағытта жұмыс жасауына мол мүмкіндік жасауда. Жобаның мақсаты – жаңа қалыпта қазақстандықтарды тәрбиелеу, сондай-ақ Қазақстанды бәсекеге қабілетті адамдық капиталы бар мемлекетке айналдыру.

Осыған орай, Елбасы оның негізгі үш аспектісін: білім беру үрдісіндегі инновациялық даму, ақпараттық даму және жастарды рухани тәрбиелеу деп нақтылап көрсетті. Сондықтан, бүгінгі білім беру саласында тәрбие мен білімді қатар дамыту арқылы білім алушының интеллектісін дамытуға баса назар аударылуда.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Елеупаева Ж. Қазіргі мектептерде оқушылардың шығармашылық дарындылығын дамытудың педагогикалық шарттары //Педагогика ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертацияның авторефераты. Түркістан, 2008. -25б.
2. Сейсенбаева Ж., Орманбекова Л. Дарынды балалармен жұмыс //http://new.kaznpu.kz/docs/tarbie/darindi_balalar.doc
3. Жексенбаева Ү. Балалар дарындылығын диагностикалау. – Алматы, 2005.
4. Орынханова С. Биология пәнінен дарынды оқушыларды оқытудың әдістері //Биология. Химия. 2012ж. қаңтар-ақпан, №1, 20-б.

ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАР ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІНДЕ

Алтаев Балтабай

№1 қазақ орта мектебі Жезқазған қаласы

Бүгінгі таңда ата-бабаларымыздың көне ғасыр қойнауынан сақтап келген ұрпақ тәрбиесі жөніндегі мол тәжірибесі негізінде жастарға ұлттық тәлім-тәрбие беру мүмкіндігі туып отыр. Жастарға осы кезге дейін жинақталған озық педагогикалық технологиялар мен тәжірибелер негізінде жан-жақты тәрбие беру қажеттігі - Елбасымыз Н.Назарбаевтың халыққа арнаған Жолдауында және осы мәселе төңірегінде зерттеулер жүргізіп жатқан көрнекті ғалымдар еңбектерінде, ұрпақ тағдырына алаңдаушылығын білдірген қоғам қайраткерлері талап-тілектері мен әдеби мұраларында айтылып-жазылуда. Әлемдегі аса ауқымды құбылыстардың бірі – жаһандану дәуірінің білім жүйесіне зор ықпалын тигізіп жатқан кезеңінде – адамзат ұрпағының тағдырына деген алаңдаушылығы мен жауапкершілік сезімдері толастаған емес.

Ұлттық педагогика мұраларын пайдалана отырып, жас ұрпаққа кешенді тұрғыда сапалы білім, саналы тәрбие берудің тарихи-әлеуметтік маңыздылығының жоғары екенін – бүгінгі таңдағы педагогикалық жетістіктер айғақтап отыр. Ұлт педагогикасының көп салалы ғылым жүйесі екенін ескерсек, оның әр саласы, соның ішінде – ұлттық тәлім-тәрбие саласы үлкен ізденістерді қажет ететіні анық. Қазіргі дене шынықтыру тәжірибесіне ғасырлар бойы сомдалған сыннан өткен халық ойындары мен ұлттық спорт түрлері құралдары арқылы жеткіншек ұрпақты тәрбиелеудің бай тәжірибесін пайдалану қажет. Бұл халықтық педагогиканың сарқылмайтын қазынасы және қазіргі заман жағдайында оның пәрменді күші бар, себебі онда халық арасында дене шынықтыру – сауықтыру және спорттық-бұқаралық жұмысты дамытудың және салауатты өмір салтын қалыптастырудың негізі салынған. Олардың сауықтыру мүмкіндіктері мен сипатын аша отырып, ұлттық спорт түрлері мен халық ойындарын дамыту Қазақстанда тұратын халықтар арасында мәдениеттердің де өзара келісім процесінде үлкен роль атқарады.

Қазақта ұлттық ойындардың түрлері өте көп, олардың қай-қайсы да адамдарға мәдени игіліктердің бірі ретінде аса құнды. Бұл күнде оны халық педагогикасының құрамды бір бөлігі деп тегін қарастырмаса керек. Ұлт ойындары атадан балаға, үлкеннен кішіге мұра болып жалғасып отырған өнер тіршілігінің жиынтық бейнесі көрінісі десе де болады. Ойындар жас ұрпақтың күш-қуатын молайтып, оны шапшандыққа, дәлдікке т.б. тәрбиелеп қана қоймайды, оның ақыл-ойының толысуына, есейіп-өсуіне де пайдасы зор.

Ұлттық ойындармен шұғылданатын ұлдар мен қыздардың қандай іске болсын қабілеттері артып, толеранттылық сияқты сапа қасиеттері өседі. Ұлт спортының да спорттың басқа да түрлері сияқты барлық спорт ойындармен ұқсастығы бар. Мысалы: доп ойнау, қуыспақ, жасырынбақ, атысу ойындарын барлық ұлттың балалары ойнайды. Демек, ойындардың да бірыңғай негізі және заңдылығы бар. Қазақтың да ұлттық ойындары өз тұрғысынан сан алуан түрлі болып келеді. Атап айтқанда: «Бәйге», «Білектесу», «Қазақша күрес», «Теңге алу», «Қыз куу», «Арқан тарту» т.б. тіршілікпен байланысты мағыналы, мазмұнды ойындарға бай келеді.

Оқушылардың салт-дәстүрімізге деген қызығушылығын, сүйіспеншілігін арттырып, ұлттық ойындарға қызықтыру және жас ерекшеліктерін ескере, пәнге деген қызығушылығын арттыру мақсатында, ойындар күрделілігіне қарай әр сыныпта әртүрлі мақсатта пайдаланылады. Әсіресе, 5-6-7 сынып оқушылары жоғары сыныптарға қарағанда қозғалғыш, икемдірек, қабылдағыш келеді. Сондықтан, ұлттық ойындарды көбірек өткізгенді қалайды. Өйткені олар бір-бірін қуалауды, итерісіп-тартысуды, алысып, жұлысуды, жүгіруді жақсы көреді. Ал біздің ұлттық ойындарымызда бұндай қозғалмалы ойындар көптеп саналады. Сонымен қатар ұлттық ойындарды оқу процесінің бөлімдерімен байланыстыруға да болады. Мысалы: жеңіл атлетика бөліміне байланысты қазақтың ұлттық ойындары «Жаяу көкпар», «Теңге алу», «Бәйге», «Түйілген орамал» т.б.

Себебі бұл ойындар командалық және көпшілікпен ойналатын ойындар. Ойында алысып, жұлысып-итерісу, тез жүгіріп мәреге жету, ортаға алынған допты ұстау, сол үшін күресу, ептілікті танытып, белгілі бір орынға әкеліп тастау деген сияқты белгіленген оқушыларға қойылатын талаптар, ережелер, тәртіптер де бар. Сол тәртіп бойынша ойын қадағаланып, ойнатылып, уақытымен жүргізіліп отырылады.

Ұлттық ойындардың әрқайсысына тән қасиет, көздейтін негізгі мақсат – адамға әсер ету, оған қоршаған орта туралы мағлұмат беріп, ықпал ету. Әр ұлт ойынының бойында жастардың білімді меңгеруге, өмірді танып білуге деген ынтасын оятатын, ұжымға деген ынтымақ, жолдасқа деген ілтипат, сыйластық, тіл табысу, басқалармен санаса білу және т.б. өмірге аса қажетті адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру секілді дидактикалық ұстаным, тұтас педагогикалық үрдіс, іргелі идея бар.

Этнограф – ғалымдардың пайымдауынша, ата-бабаларымыздан бізге жеткен ұлттық ойындарымыздың тарихы Қазақстан жерінде б.з.б. бірінші мыңжылдықта-ақ қалыптасқан. Олардың ішінде тоғызқұмалақ, асық ойындары Азия елдерінде тайпалық одақтар мен алғашқы мемлекеттерде кеңінен тарады. Біздің қоғамымыздағы ұлттық ойындардың негізі, шығу тегі халқымыздың көшпелі дәстүрлі шаруашылық қарекеттерінен бастау алады. Ахмет Жүнісовтың айтуынша (Фәниден бақиға дейін, - Алматы: «Қайнар», 1994), «Өзге халықтар сияқты қазақтың да ертеден қалыптасқан, атадан – балаға мұра болып жалғасып келе жатқан ұлттық ойын-сауық түрлері бар. Зер салып байқап отырсақ, ол ойын-сауықтар қазақтың ұлттық ерекшелігіне, күнделікті тұрмыс-тіршілігіне тығыз байланысты туған екен және адамға жастайынан дене тәрбиесін беруге, оны батылдыққа, ептілікке, тапқырлыққа, күштілікке, төзімділікке т.б. әдемі адамгершілік қасиеттерге баулуға бағытталған екен». Ал енді, «Қазақстан. Ұлттық энциклопедия» кітабында қазақтың ұлттық ойындарының мән - маңызы туралы былай деп жазылған: «Қазақ ұлты негізінен ұрпақ қамын басты мақсат етіп қойып, балалардың нағыз азамат болып қалыптасуына аса зор мән берген. Нәтижесінде дәстүрлі бала тәрбиесінің басты құралы ретінде ұлттық ойынды орайластырып, дамытып отырған». Қазақтың ұлттық ойындары бес түрге бөлінген. Олар: аңға байланысты, малға байланысты, түрлі заттармен ойналатын, зеректікті, ептілікті және икемділікті қажет ететін, соңғы кезде қалыптасқан ойындар. Олардың негізгілерінің өзі жүзден астам.

Дене тәрбиесіндегі халық педагогикасы тәрбиеде маңызды рөл ойнайды.. Қазақтың ұлттық ойындары толеранттылықты, ерлікті, өжеттілікті, ұлтжандылықты, батылдықты, ептілікті, тапқырлықты, байсалдылықты, т.б. мінез - құлықтың ерекшеліктері мен бірге күш - қуат молдығын, білек күшін, дененің сомданып шынығуын қажет етеді. Сонымен бірге бұл ойындар әділдік пен адамгершіліктің жоғарғы принциптеріне негізделген. Өйткені, ойынға қатынаспай тұрып - ақ, оған күн ілгері көп адамдардың тер төгіп, еңбек етуіне тура келеді. Ұлттық ойындар өзінің бастауын халықтық педагогиканың тұңғығынан алады. Қазақтың ұлттық ойындары: көкпар, күрес, теңге алу, қыз қуу және т.б. туристік-спорттық сипатпен бірге үлкен тәрбиелік маңызға да ие болады.

Ұлттық ойындардың әрқайсысына тән қасиет, көздейтін негізгі мақсат – адамға әсер ету, оған қоршаған орта туралы мағлұмат беріп, ықпал ету. Әр ұлт ойынының бойында жастардың білімді меңгеруге, өмірді танып білуге деген ынтасын оятатын, ұжымға деген ынтымақ, жолдасқа деген ілтипат, сыйластық, тіл табысу, басқалармен санаса білу және т.б. өмірге аса қажетті адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру секілді дидактикалық ұстаным, тұтас педагогикалық үрдіс, іргелі идея бар.

Қорыта келгенде, тарихының көнелігіне қарамастан ойын ескірмейді, өйткені, күн сайын баланың қиялын қозғап, сезімдерін аялайтын, денеге қуат, жанға саулық беріп, рухани азық болатын да осы ойын. Ұлттық ойын арқылы ғана ұлттық сезімге жететіндігіміз айқын.

Әдебиеттер:

1. Табылдиев Ә. Қазақ этнопедагогикасы. - Алматы: Санат- 2001.
2. Тайжанова С. Дасымбекова С, «Қазақтың ұлттық ойындары» Мектептегі дене шынықтыру, №5, 2006.
3. Таникеев М.Т. От байги до олимпиады. Алма-Ата: 1983.
4. Тәнекеев М.Г. Қазақстанның дене дәрбиесі жөніндегі тарихы. Оқу құралы, - Алматы, 1977.

СКВОЗНАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ЗАДАЧА КАК ЭЛЕМЕНТ ТЕХНОЛОГИИ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ

Акишкина О.Н

*Бюджетное профессиональное образовательное учреждение
Омский государственный колледж управления и профессиональных технологий*

Технологи проблемного обучения не нова, на сегодняшний день понимается такая организация учебных занятий, которая предполагает создание под руководством учителя проблемных ситуаций и активную самостоятельную деятельность учащихся по их разрешению, в результате чего и происходит творческое овладение профессиональными знаниями, навыками, умениями и развитие мыслительных способностей. Сквозная профессиональная задача это условный пример, представляющий собой экономическую задачу, где прописанные условия затрагивают основные темы изучения дисциплины «Экономика отрасли» в зависимости с отраслевыми особенностями. Данное задание отражает основные признаки проблемного обучения:

- особым образом организованная деятельность учащихся, предполагающая стимулирование их самостоятельности и творчества в познании;
- деятельность педагога, выстроенная на основе принципа проблемности (создание для учащихся ситуаций затруднения, найти выход из которых для них вполне по силам, но требует отступить от готовых решений, по-новому применить имеющиеся знания и умения).

Учащиеся в рамках дисциплины решает 3 сквозные профессиональные задачи:

1 - аудиторная совместно с преподавателем (данная задача разделена на блоки по тематике, где имеется алгоритм её решения и даны указания на изучаемые темы, которые необходимо изучить при успешном решении каждого блока.)

2 - аудиторная самостоятельная (данная задача имеет целостное описание условий, и учащийся самостоятельно производит разбивку её на блоки в соответствии с темами-учащийся может воспользоваться помощью педагога по необходимости.)

3 - самостоятельно составленная и решенная (данная задача составляется учащимися самостоятельно, по предложенной схеме, где они её не только прописывают, решают и защищают её публично).

Решение разработанной аудиторной сквозной профессиональной задачи осуществляется последовательно, по мере изучения соответствующего учебного материала дисциплины. Учащиеся заранее получает весь текст задачи и последовательно её выполняет в специальной тетради по заранее разработанному плану.

Координирует выполнение сквозной профессиональной задачи – преподаватель. Важно, чтобы учащиеся выполняли задания в установленные сроки (заранее устанавливается время на каждый этап согласно календарно-тематическому плану и учебному расписанию), так как от работы на каждом этапе будет зависеть качество выполнения следующего этапа.

Работая над сквозной профессиональной задачей – делает изучение дисциплины практикоориентированной и целенаправленной, готовит учащегося к осознанному самостоятельному выполнению вначале курсового, а затем дипломного проекта.

Исходя из роли дисциплины при подготовке специалиста, прописываем показатели ОК (под них формулируется и составляется сквозная задача). Если сквозная задача не затрагивает каких-либо показателей, тогда она недостаточна для оценки компетенций и необходимо вводить добавочные условия для демонстрации показателей ОК.

Задача создаётся как набор условий демонстрации показателей ОК и результатов освоения умений и знаний. Задача состоит из нескольких блоков. Каждый блок соответствует определённой теме программы дисциплины.

Учащийся, пропустивший по какой-либо причине «блок» не может быть допущен к последующему выполнению задания. Он должен в индивидуальном порядке совместно с преподавателем изучить данный «блок». Если этого не произойдет – то теряется логика решения задачи.

Прежде чем решать задачи учащиеся посещают лекционно – семинарские занятия, потом приступают к практической работе в виде решения задач. Завершением является защита задачи с решением, где учащийся самостоятельно её составляет и провешивает, при необходимости может воспользоваться помощью преподавателя.

Закрепление происходит при решении задачи второй. Она представлена целиком, её необходимо детализировать и решить в микро группах, а далее происходит процедура защиты.

Технология проблемного обучения позволяет организовать обучение, при котором преподаватель обеспечивает оптимальное сочетание самостоятельной деятельности с усвоением новых знаний.

Список используемых источников:

1. Богомолова О. Б. Проблемный подход в профильном обучении : одна задача - несколько решений // Информатика и образование. - 2010. - N 1. - С. 95-114.
2. Волков, О.И. Экономика предприятия / О.И. Волков.- 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Инфра-М, 2000. - 520с.
3. Пелих, А.С. Экономика отрасли: Учеб. Пособие / А.С. Пелих. – Ростов н/ Д: Феникс. 2003 – 466с.
4. Радудова Е. Н. Создание проблемной ситуации // Открытая школа. - 2009. - N 6. - С. 51-52.

ИНТЕГРАЦИЯ МЕН ИННОВАЦИЯНЫ ДАМУ - БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІКТІ АРТТЫРУДЫҢ НЕГІЗІ

Ахатова. А.А.

Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі

Қазіргі таңда Қазақстанның алдындағы басты міндет интеграция мен ғылыми инновацияны дамыту. Бұл салаларды дамыту еліміздің әлемдік қауымдастықтарға мүшелік етуіне себеп болмақ. Мақалада, жоғарыда айтылған маңызды істердің даму жолдары зерттеледі.

Мақалада қазіргі уақыттағы инновациялық бағдарламалар мен интеграциялау шаралары турасында айтылады. Сондықтан өзара әріптестікті арттырып, жан-жақты білім беру мен заманауи технологияларды игеру, бәсекеге қабілеттілікті арттыру, интеграциялауда аса қажеттілігі басты назарға алынады.

Қазіргі әлемдік мәселе – бүкіләлемдік тарихи үрдістерді бір жүйеге келтіріп, ортақ тұтастықты құру. Бұл айтылған мәселені жүзеге асыру үшін, қандай салада болмасын инновациялық технологияларды жүзеге асыру басты міндет болып отыр. Инновация дегеніміз – ол аудио, видео, компьютер, сонымен бірге жаңа әдіс- тәсілдердің жиынтығы. Қазір еліміз дамудың жаңа кезеңіне қадам басты. Біз бүгінде бәсекеге қабілетті, әлеуеті зор, экономикасы қуатты ел құрудамыз. Қазіргі уақытта инновациялық бағдарламалар мен интеграциялау шаралары жөнінде кеңінен айтылып келеді. Интеграцияға алдымен саясаткерлер мен азаматтар мүдделі болуы тиіс. Интеграцияның жеңіл процесс еместігі белгілі. Оған тәжірибе жинақтап, уақытпен бару керек. Оған мына зымыран уақыт мұрша берер ме екен? Мүмкін, алғашқы кездері екі елдің жеделдетілген және көп сатылы интеграциясы қажет болар, яғни айрықша интеграциялық орталықтардың болғаны дұрыс шығар.

Дегенмен де әртүрлі жеделдетілген және көп сатылы интеграция формалары экономикалық интеграцияны құруға деген қажеттілікті толық түсініп, саясаткерлер мен тұрғындардың ортақ еркі бір арнаға тоғысқан кезде, яғни әбден пісіп-жетілген кезеңде ғана көкейге қонымды болары сөзсіз.

Бұл тұрғыда екіжақты өзара байланыстардың аса қажеттігін баса айтқан шетелдік ғалымдар тәжірибе алмасу мәселесіне көңіл аударады. Қазақстан бүгінде халықаралық білім жүйесі көшкен Болон процесін қабылдап, студенттер кредиттік жүйе арқылы білім алуда. Бұл жүйеге көшу – Қазақстанның басқа елдермен қарым-қатынасының нығая түсуіне үлесін тигізбек. Осының негізінде халықаралық ғылыми және білім кеңістігіне интеграциялану тетіктері, академиялық жеделдікті дамыту мәселелері мен міндеттері және ортақ білім беру жоспарын түзу инновациялық, ғылыми жобалардағы ынтымақтастықтың маңызы зор. Еліміздің әлемдік қауымдастықтарға мүшелікке енуі білім мен ғылым саласында да интеграция үдерісінің дамуын қажет етеді. Сол себепті, қазақстандық білім беру жүйесінің әлемдік стандарттарға сәйкестендіріліп, өзге елдердегі жоғары оқу орындарымен байланыс орнату – Қазақстан үшін аса маңызды.

Осы тұрғыда халықаралық семинарға қатысушылар студенттер мен магистранттар, Phd докторанттарға, сондай-ақ ұстаздар қауымына ортақ білім жоспарларын түзіп, әріптес жоғары оқу орындарының дамуына ықпал ету, алдыңғы қатарлы еуропалық университеттерде жас ғалымдар мен ЖОО ұстаздарының біліктілігін арттыру қажеттігін ерекше атап өтті. Осы орайда, Қазақ Ұлттық Аграрлық университетінде академиялық ұтқырлықтың модельді орталығы ашылғанын айта кету керек. CASIA Erasmus Mundus жобасының үйлестірушісі, Нидерландының Вагенинген университетінің өкілі Ева Виетсма: «Біз әрқилы жобаларды жүзеге асырамыз. Біз студенттердің ұтқырлық орталығын Қазақстаннан ашу дұрыс деп шештік. Оған Қазақстан мемлекеті біраз қаржы да бөлуде. Бұдан былай қазақстандық студенттер Еуропаға шықса, еуропалық студенттер де Қазақстанға келіп, тәлім алу мүмкіндігіне ие болады», – деді.

Бұдан әрі де үлкен жетістіктерге қол жеткізудің басты мақсаты - ғылым мен білім арасындағы шекараны болдырмау. Білім деңгейі өте жоғары деңгейде деп айтуға болады. Жастардың білім алуға деген талпынысы, ғылымды сіңіруге деген ұмтылысы қызықтырады. Кеңестік одақ тарағаннан кейін біздің республикалар әр салада жоғалтып алғанын қайта тауып, тез арада қуып жетіп жатыр. Сондай-ақ біз қазақ-жапон орталығында жапондармен бірлесіп жұмыс істедік. Жапондықтар құрал-жабдық жағынан көмек берсе, біз қазақстандық әріптестерімізге жұмыс істеу әдіс-тәсілін көрсеттік. Құрал-жабдықтың болғаны бір бөлек те, онымен жұмыс істей алатын мамандар қажет. Және соған лайықты жағдай жасалу керек.

Әр мемлекет кадрлық әлеует жағынан бәсекеге қабілетті болу керек. Қазір заман біз ойлағандай емес, өте тез зымырап жатыр. Міне, уақыт ештеңені күтпейді. Біз заман ағымымен ілесіп отыруымыз керек. Мұндай оқу орындарын Украинада, Қазақстанда, Белоруссияда да ашу керек. Өйткені біз жақында бәріміз бірыңғай экономикалық кеңістікте жұмыс істейтін боламыз. Бұл тұрғыда құжаттар талқыға салынуда. Енді алда

тұрған мақсаттарға ұмтылу керек. Еңбек ресурстары мемлекетке жаңа жобалар енгізу үшін барлық қолайлы жағдайды жасап, бірлесіп білім беру бағдарламасын жасақтап, кадрларды қайта дайындау қажет. Зейнетақы бағдарламасын да қайта қарап, экономикада, саясатта, агрокәсіпте жұмыс істейтін мамандарды қолдап, жаңа технологияның тілін білетіндерге жол ашу керек.

Интеграция мәселесі Германия мен Франция да бар. Интеграциялық процесті дамыту үшін Ресейдің мектептерінде арнайы бағдарлама қолға алынған. Бұл бағдарлама тіпті кішкентай ауылды мектептерде де жүзеге асуда. Ол үшін интернет, интерактивті оқулықтар пайдаланылуда. Қазір бізде барлық жастағы адамдарға интернетпен, интерактивті тақтамен жұмыс істеуді үйрететін арнайы курстар көп. Интернет – адамның бір - бірімен байланысына қылау түсірмеуі керек. Адам бір-біріне көмек беруі керек. Адам факторы білім саласында жалғасуы керек. Соңғы уақыттарда жоғары оқу орындарындағы білім жүйесінде жаппай интернетке деген көзқарас басым. Күнделікті болып жатқан жаңалықтардан хабардар болып отыруға интернет ресурстарының пайдасы өте зор. Әрине бұл жақсы көрсеткіш. Алайда, белгілі бір мақсатқа сай емес интернетті қолдану өте зиян. Оқушы интернетпен жұмыс жасағанда «неге?» және «не үшін?» қолданып отырғанын білуі керек. Сабақ беру барысында әр оқытушы осы мәселені оқушылар санасына құйып, ескеріп айтып отырғаны абзал. [3,126.].

Еліміздің ертеңі – бүгінгі біздің жастарымыз. «Жас баланың миы, ақ қағаз тәрізді. Оған не жазсаң, сол болады», - деп ұлы ақынымыз Мағжан Жұмабаев айтқандай, өскелең ұрпақ қазіргі заман талабына сай жаңа инновациялық әдіс технологиясымен білім алса, «көзі ашық, көкірегі ояу» азамат болары сөзсіз.

Міне бұл - жаңа заманауи технологияның пайдасы.

Бәріміз бір-бірімізбен бірлікте жұмыс істейтін болсақ, басқа мемлекеттердің ғылымдағы жетістіктерімен тәжірибе алмасуға септігін тигізеді. Білім мен ғылым саласындағы интеграциялық процестер саясат пен экономиканың екпінінен еш қалыспауы тиіс. Яғни, оқу ордалары көрші мемлекеттердегі әріптестерімен тонның ішкі бауындай араласуы керек. Тап осы мақсатты жүзеге асыратын, жүйелі жұмыс істейтін халықаралық бірлестіктер бүгінде молынан. Соның бірі – ТМД елдерінің тіл және мәдениет жөніндегі Жоғарғы оқу орындарының қауымдастығы болса, екіншісі – Шанхай ынтымақтастығы ұйымы шеңберіндегі гуманитарлық университеттердің консорциумы.

Мамандардың ойынша өзара әріптестікті арттырып, жан-жақты білім беру мен заманауи технологияларды игеру, бәсекеге қабілеттілікті арттыру, интеграциялауда аса қажет. Маманды бірлесіп дайындап, бірыңғай білім беру бағдарламасын жасаған жөн. Сонда біздің елде оқыған бакалавр, магистр, докторлардың дипломдары консорциумға мүше елдердің барлығында жарай беретін болады. Мысалы, бізге керек болатын болса, Москвадан кейбір программаларын біздің студенттер оқиды да, сол Москвадағы жақсы профессорларды тыңдап, солардың курстарынан өтіп, содан білім алып. Керек болатын болса, Тәжікстаннан, керек болатын болса, Қытайдан, басқа жақтан сол білімді алмастыру, нағыздау, тереңдету. Сондай деңгейге көтеру үшін.

Білім саласындағы интеграциялық процестердің болашағы зор. Қандай шаруаны болмасын бірлесіп атқарса, нәтижелі болады. Бірлескен жобаларды іске асырсақ, маманды бірлесе даярласақ, ұтылмаймыз. Әрине, әлі де біраз шешілмеген мәселелер бар. Біз оларды бүгінгідей басқосуларды жан-жақты талқылап, ортақ шешімге келуге тиістіміз.

Қазіргі таңда Қазақстанның алдында жаңа міндеттер тұр. Оның бірі өңірлік интеграция мен ғылыми-инновациялық даму. Аталған мәселелерді шешу көп жағдайда қоғамның өзіне байланысты. Басқосуда Қазақстан әлеуметтанушылары қауымдастығының президенті Марат Тәжин қазіргі уақытта әлемде діншілдіктің күрт артып отырғандығын алға тартып, әлеуметтанушылардың аталған мәселеге ден қою керектігін ескертті. [4]. Қазіргі уақытта бәріміз де діншілдіктің әр түрлі аймақтарда өзіндік толқынмен дамып отырғандығын көріп отырмыз. Кей жерлерде дінге бой ұру жәйттері - жаңашылдыққа қарсы қатаң жауап іспетті. Дін аймақтық және геосаяси деңгейде елеулі саяси фактор

болып отыр. Сол себепті жаңалану процестерінің бөлігі ретіндегі діншілдік пен діни институттарға социологиялық зерттеулер жүргізу аса маңызды.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев айтқанындай «біз бұдан бұрын да биік белестерді бағындырдық. Сондықтан, мақсатқа жету біздің қолымыздан келеді. Біз оған жетудің жолдарын жақсы білеміз. Ол үшін қажетті ресурстар бүгін мемлекетте жеткілікті. Біздің міндетіміз – айқын, алған бағытымыз дұрыс деп санаймын. Бұл жолда біз үшін ең бастысы – тәуелсіз Қазақстанның тұтастығы мен тұрақтылығы» деген болатын. [5]. Олай болса, еліміздің инновациялық-индустриялық дамудың іргетасы қаланып отыр, оны дамыту үшін талантты ғалымдардың күш жұмылдырғаны жөн. Әрбір ғылыми жаңалық еліміздің тұғырын бекіте түсуге арналуы керек. Берілген білімнің сапалылығы қаншалықты болса, мемлекетіміздің де көрінер тұсы сол болмақ!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Хамидов А.А. Проблема глобализации без альтернативы: глобализм или антиглобализм // Евразия . - 2005. - №1.-25 бет.
2. <http://www.zonakz.net>
3. Нағымжанова Қ.М. Инновациялы – креативті технологиялар. – Өскемен, 2005ж.
4. Қазақстан әлеуметтанушыларының IV конгресі
5. <http://www.egemenkz>

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУ

Әбдібекова Э.М.

Ғылыми жетекшісі Г.С. Турсынова

Ж.Қ. Букенов атындағы Қарағанды банк колледжі

Барлық адам білім алуға құқылы. Еліміздің 2002 жылғы «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық – педагогикалық түзу арқылы қолдау туралы» заңында даму мүмкіндігі шектелген барлық балалар психолого – медицина-педагогикалық кеңестің қорытындысына сәйкес арнайы түзету мекемелерінде және мемлекеттік жалпы білім беретін мектептерде тегін оқуға құқылы делінген.

Елімізде мүмкіндігі шектелген балаларды жалпы білім беретін ортаға кіріктіру мәселесі төңірегінде бірқатар заң мен тұжырымдама қабылданған.

Атап айтсақ, мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін ортаға кіріктіру мақсатында 2009 жылы Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамыту тұжырымдамасының жобасы әзірленген. Сонымен қатар, 2010 жылдың 1 ақпанында бекітілген «Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын» атауға болады. Бұл бағдарламаның басты міндеттерінің бірі – еліміздегі инклюзивті оқытуды дамыту болып саналады. Мұндай білім мүмкіндігі шектеулі балаларды өзге оқушылармен тең дәрежеде жалпы білім беру процесіне қатыстыруға жол ашады.

Қазіргі таңда Қазақстанда 609,7 мың мүмкіндігі шектеулі азаматтар тұрады, пайызға шаққанда мүгедектердің үлесі Қазақстан халқының 3,5 пайызын құрайды, олардың ішінде 65 мыңы мүгедек балалар. 2002 жылы олардың саны 120 мыңды құраса, 2009 жылы 150 мыңға жеткен. Оның тек 38%-ы ғана арнаулы білім бағдарламасымен қамтылыпты. Республика бойынша 101 коррекциялық мектепте және жалпы білім беретін мектептердің 1096 арнайы сыныптарында 24 мың бала білім нәрімен сусындауда. Ал жалпы білім беретін мектептерде 56 мыңнан аса мүмкіндігі шектеулі балалар оқып жүр.

Қазір олардың мүмкіндіктерін ескере отырып, өзгелермен бірдей білім алуына жағдай жасау қажет. Сондықтан мамандар елімізде инклюзивті білім беруді дамыту қажет екендігін алға тартады.

Біздің ҚР-сында инклюзивті білім беру үлгісін алдымен жетілдіру, бейімдеу және мақұлдау қажет, ал содан кейін бекіту керек. Алайда ең алдымен, инклюзия – бұл тек білім алу ғана емес, сонымен бірге адамды өмір қатарына ергізу құрылғысы деп түсінуіміз керек. Инклюзивті үрдіс мектепке дейінгі және мектептегі ортада басталады, бұл уақытта өсіп дамуында ерекшелігі бар балалар мен қалыпты балалар бірі-бірімен қарым-қатынас жасауға үйреніп, бірге әлеуметтік дағдыларды иемденеді.

Инклюзивті білім беру мүгедек балалардың ортаға тезірек бейімделуіне мүмкіндік береді. Ал дені сау балалар оларға қамқорлық жасау арқылы адамгершілік пен мейірімділікті сезіне түседі. Демек, мұндай білім ошақтары бізге қажет. Мүгедек және дамуларында шектеушілік бар балаларды инклюзивтік оқыту оларды жалпы түрдегі мекемелерде оқыту үшін жағдайлар жасау және қоғамның мүгедек балаларға деген көзқарастарын өзгертумен бірте-бірте енгізілуі керек. Ең бастысы, мүмкіндігі шектеулі балаларды өмірге бейімдеу, қоғамның балаларды қабылдауы, балалардың қоғамға үйренуі қажет.

Адам құндылығы оның мүмкіндігіне қарай қабілеттілігімен, жеткен жетістіктерімен анықталады. Әрбір адам сезуге және ойлауға қабілетті. Әрбір адам қарым-қатынасқа құқылы. Барлық адам бір-біріне қажет. Білім шынайы қарым-қатынас шеңберінде жүзеге асады. Барлық адамдар құрбы-құрдастарының қолдауы мен достығын қажет етеді. Әрбір оқушы үшін жетістікке жету – өзінің мүмкіндігіне қарай орындай алатын әрекетін жүзеге асыру. Жан -жақтылық адам өмірінің даму аясын кеңейтеді.

Инклюзивті оқыту – барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеретін, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісінің дамуы.

Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайлары да өзгереді. Инклюзивті оқытудың ашқан мектептерде оқыған балалар бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, танып - білуге, қабылдауға үйренеді.

Инклюзивтік білім беру – барлық балаларды жалпы білім үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзеу – педагогикалық және әлеуметтік қажеттіліктерін арнайы қолдау, қоршаған ортаның балаларды жас ерекшеліктеріне және білімдік қажеттіліктеріне бейімделулеріне жағдай қалыптастыру, яғни, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат.

Инклюзивті оқыту негізінде балалардың қандай да бір дискриминациясын жоққа шығару, барлық адамдарға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету, сонымен бірге оқытудың ерекше қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастыру идеологиясы жатыр. Тәжірибе көрсеткеніндей, қатаң білім беру жүйесінен балалардың бір бөлігі шығып қалады, өйткені қалыптасқан жүйе мұндай балалардың даралық қажеттілігін қанағаттандыра алмайды. Инклюзивті бағыт мұндай балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру мүмкіншілігін қалыптастырады. Инклюзивті оқыту – барлық балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында, мектепте және мектеп өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді; оқушылардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға мүмкіндік береді; адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді.

Даму мүмкіндігі шектеулі балаларға білім беруді ұйымдастыру мақсатында, типтік арнайы білім бағдарламасы жасалады. Онда балалардың мұқтаждықтары ескеріліп, білім алуларын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдістері қарастырылған. Инклюзивті оқыту балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің

жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайлары да өзгереді.

Мемлекеттік бағдарламада инклюзивті білімді жетілдіру үшін белгіленген мақсаттар, 2015 жылға қарай мына міндеттерді шешу арқылы жүзеге асырылатыны анықталған:

- мүмкіндігі шектеулі балаларды біріктіріп оқытудың модульдік бағдарламалары жасалған;
- мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін ортада біріктіріп оқыту ережесі
- әзірленеді, түрлі кемістігі бар балалар үшін бірігу нысандары анықталған;
- мүгедек балаларға қашықтан білім беруді ұйымдастыру қағидалары әзірленген;

Осылайша, Қазақстан Республикасында 2020 жылға қарай инклюзивті білім жүйесі енгізіледі; инклюзивті білім үшін жағдай жасайтын мектептердің үлесі мектептердің жалпы санынан 70 %-ға ұлғаяды; мүгедек балалар үшін «кедергісіз қол жеткізуді» жасайтын мектептердің үлесі мектептердің жалпы санынан – 20%; инклюзивті біліммен қамтылған балалардың үлесі даму мүмкіндігі шектеулі балалардың жалпы санынан 50% құрайтын болады.

2012-2013 жылдары 17271 астам мүмкіндігі шектеулі азаматтар мен жекелеген санаттағы азаматтар арнаулы әлеуметтік қызметтермен қамтылған.

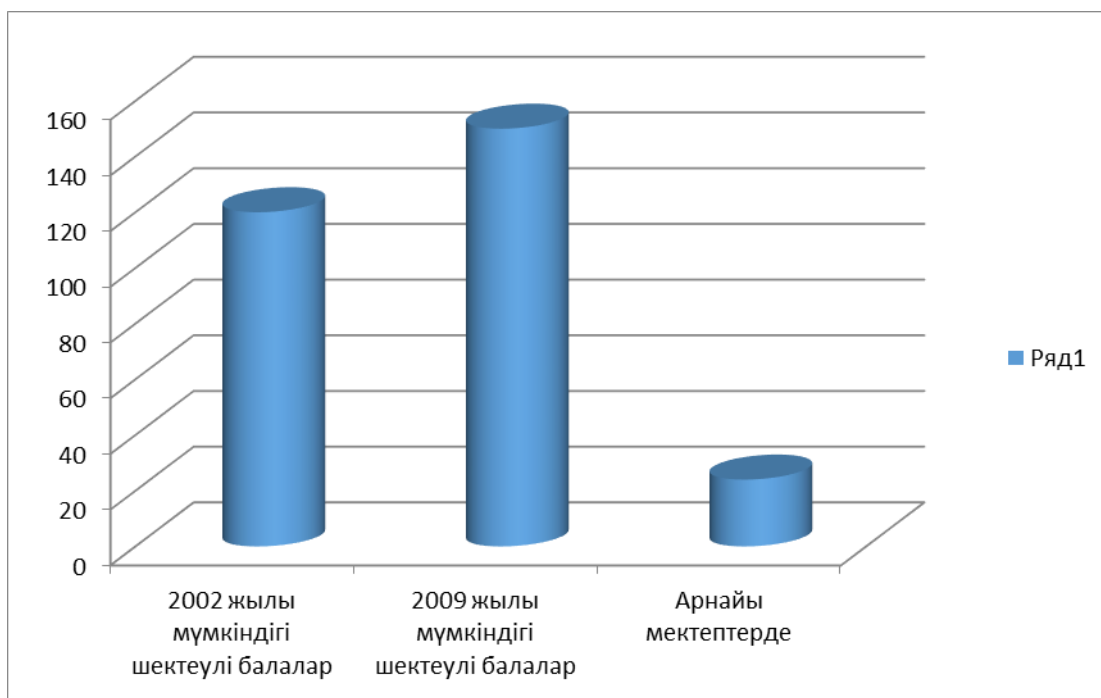
2013 жылы мүмкіндігі шектеулі балаларды оңалтуға 476,3 млн теңге бөлінген. Бұл өткен жылмен салыстырғанда 42,4 млн теңгеге артқан. 2012 жылы оңалту бағдарламасы бойынша барлығы 6043 адам қамтылған. Оның ішінде 774 адамға санаториялық-курорттық емдеуге жолдама берілген. 255 адамға қоларба, 362 адамға сурдоқұралдары және тағы басқа мүгедектерге қажетті заттармен қамтамасыз етілген.

Арнайы бейімделген мектептердің өзінде де мүгедек арбасы көтерілетін пандустарда таяныштар тек бір жағында ғана орнатылғандығын, дұрысы қос қапталында да болуы шарт. Сондай-ақ, арба бұрылатын алаңдар тегіс болу керектігі де ескерілуі қажет.

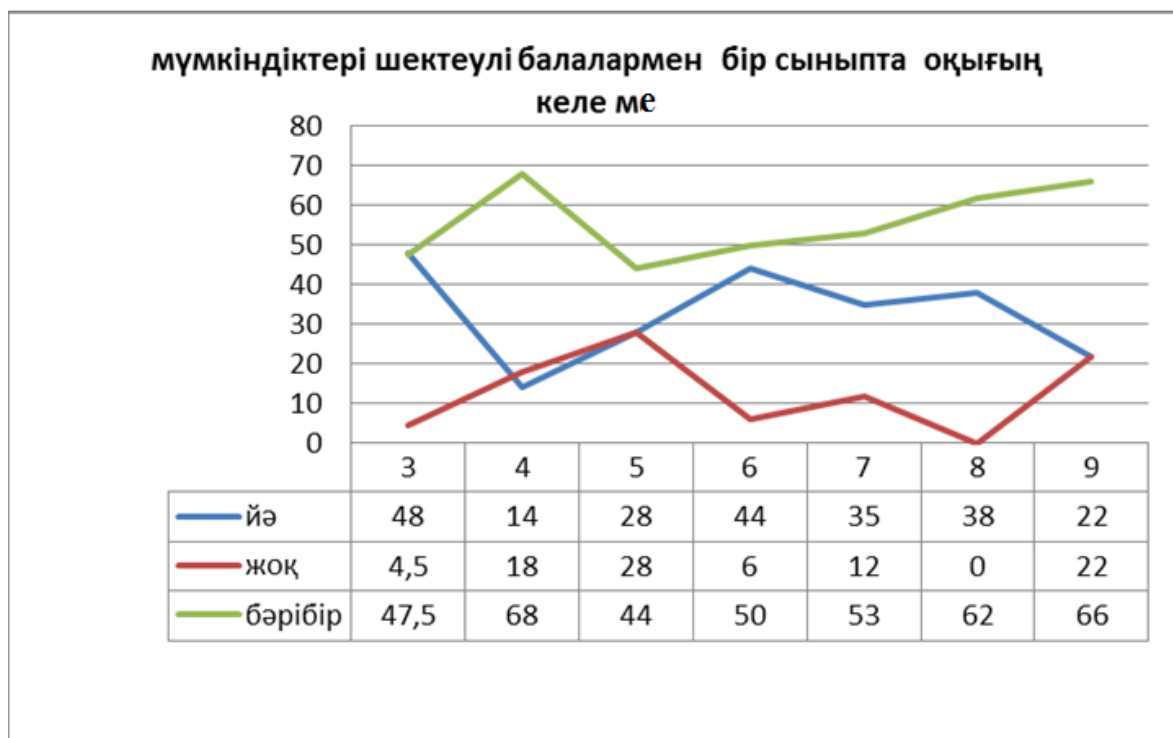
Мүгедектердің кедергісіз түсіп-шығуы үшін әр орынның ені 3,5 метрден кем болмауы керек. Егер құрылыс жобасында мүгедектерге арналған пандустар қарастырылып, ол нысанда іс жүзінде болмай шықса, онда ғимаратты мемлекеттік комиссия қабылдамауы қажет. Ал, ертеректе салынған қоғамдық ғимараттар мүгедектерге жағдай жасау үшін қайта жаңғыртылулары тиіс.

2002 жылы мүмкіндігі шектеулі балалар саны	120 мың
2009 жылы мүмкіндігі шектеулі балалар саны	150 мың
Арнайы мектептердегі балалардың саны	24 мың
Қазақстандағы жалпы мүмкіндігі шектеулі адамдар саны	600 мыңнан асады 49,50%
Әйел адамдар	21%
16 жасқа дейінгі балалар	47,50%
Бала кезінен мүгедек	59,50%

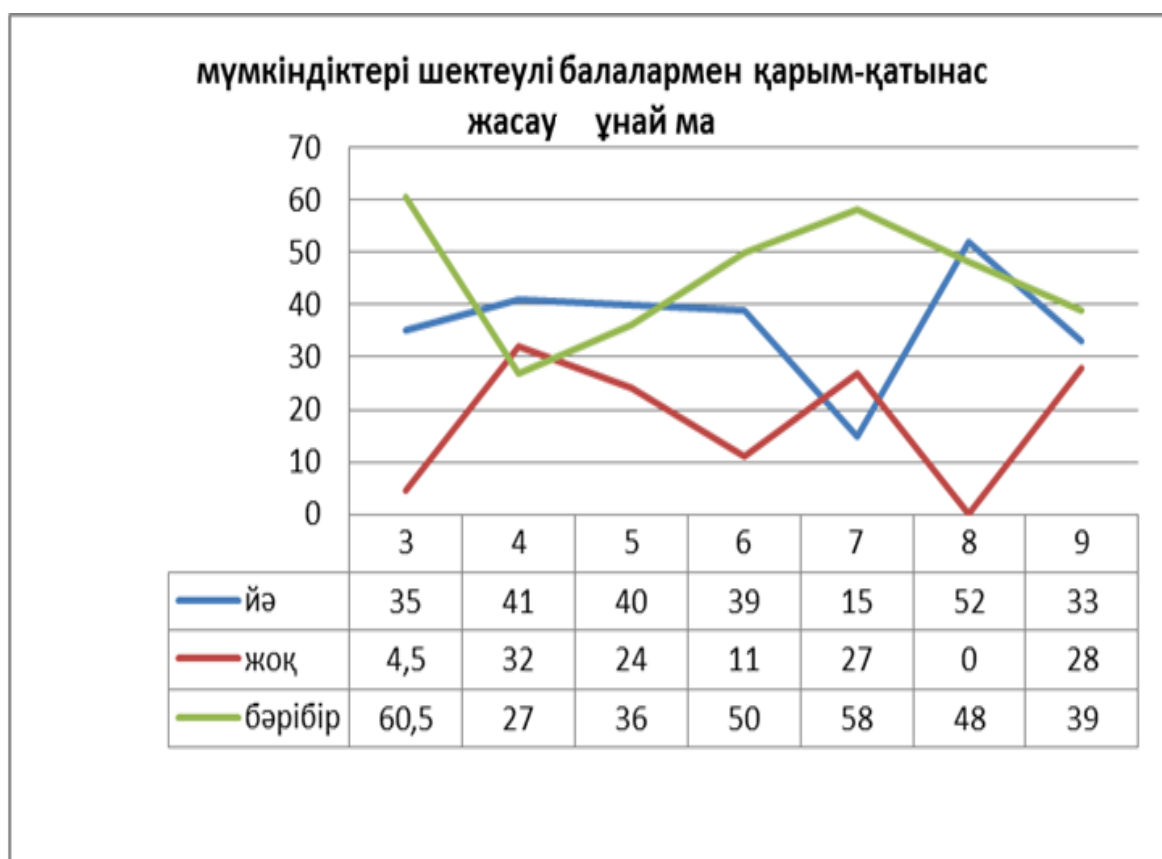
Облыстар	16 жасқа дейінгі мүгедек балалар саны	3 жасқа дейінгі мүгедек балалар саны

Сауалнаманың көрсеткіші:

	2010ж	2011ж	2012ж	2009ж	2010ж	2011ж	2012ж
Ақтөбе облысы	1727	1796	1965	-----	203	245	279
Ақмола облысы	1999	1194	1332	114	132	119	147
Алматы облысы	4819	4905	5358	394	499	522	754
Жамбыл облысы	3231	3504	3673	354	431	436	429
Қарағанды облысы	3783	3796	3885	-----	340	367	407
Қостанай облысы	1836	1914	1896	132	148	161	157
Қызылорда облысы	2380	2328	2560	138	276	239	372

Облыстар бойынша мүгедек балалардың жалпы саны [4]

Қорыта айтқанда, қазіргі таңда Қазақстан Республикасында мүмкіндігі шектеулі балаларды оқытудың келесі формалары белгілі: арнайы мектептер мен интернаттар, орта мектептердегі коррекциялық (түзету) сыныптар, үйде оқыту және қашықтықтан оқыту. Соңғы уақытта елімізде атқарылып жатқан келесі істер инклюзивті білім беру жүйесінің қалануына негіз болары анық. Елімізде өркениетті қоғам құру үшін, тәрбиелі, дені сау азаматтар мен азаматшалар тәрбиелеу керек.

Инклюзивті оқыту – ерекше мұқтаждықтары бар балалардың жалпы білім беретін мектептердегі оқыту үрдісін сипаттауда қолданылады. Инклюзивті оқыту негізінде балалардың қандай да бір кемсітушілікті жоққа шығару, барлық адамдарға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету, сонымен бірге оқытудың ерекше қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастыру идеологиясы жатыр. Тәжірбие көрсеткеніндей қатаң білім беру жүйесінен балалардың бір бөлігі шығып қалады, өйткені қалыптасқан жүйе мұндай балалардың даралық қажеттілігін қанағаттандыра алмайды. Инклюзивті бағыт мұндай балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру мүмкіншілігін қалыптастырады. Инклюзивті оқыту: - барлық балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында, мектепте және мектеп өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді;

- Оқушылардың тең құқығын анықтайтын және ұжым іс-әрекетіне қатысуға мүмкіндік береді;
- Адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді.

Біздің мақсатымыз – кемтар балалардың кемістіктерін жою, оларды әр тарапты дамыған қоғамның толық мүшесі болуына ықпал ету.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» заң. 2002ж., 11 шілде
2. Проект Концепции развития инклюзивного образования в Республике Казахстан на 2005-2010г.
3. «Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы». А., 2010ж.
4. Анализ положения детей с инвалидностью: развития инклюзивного общества в Республике Казахстан.
5. Создание безбарьерной среды для людей с инвалидностью – основной приоритет развития Республики Казахстан.

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУ МӘСЕЛЕСІ ТУРАЛЫ

*Тебенова Қ.С. (ғылыми жетекшісі), Баяншинова Ф.Т.(1-ші курс студенті)
Академик Е.А.Бөкетов ат. Қарағанды мемлекеттік университеті*

1995 жылы 30 тамызда жаңа Ата Заңымыз қабылданды. Ондағы қарастырылған ең басты екі мәселе орын алған: біріншісі, мемлекеттің құрылымы, екіншісі, адам және оның құқығы. Конституцияны бүкіл заңдардың заңы деп атаудың себебі де сонда. Мысалы, Ата Заңының 1-бабында: «Қазақстан Республикасы өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады. Оның ең қымбат қазынасы – адам және оның өмірі, құқықтары мен бостандықтары» деп көрсетілген. Олай болса арамыздағы кездесетін мүмкіндігі шектеулі балалар, мүгедек жандар да тең құқықты, олар да денсаулықтарына байланысты, өздері қалаған ортадан білім алуын мемлекетіміз қарастырған[1].

Қазіргі таңда мүгедек балалардың жеке сұраныстары мен ерекшеліктеріне ортаның, отбасының қатысуымен білім беру үрдісіне толық қосуды қарастыратын инклюзивті білім беру жүйесі болып табылады.

Инклюзив сөзін латын тілінен аударғанда «өзімді қосқанда» ал, ағылшын тілінен аударғанда «араластырамын» деген мағынаны білдіреді.

Инклюзивті білім беру дегеніміз даму мүмкіндігі шектеулі балаларды қалыпты балалармен бірге оқытып, білім беру. Яғни адамның жынысына, дініне, шығу тегіне қарамастан мүмкіндігі шектеулі балаларды тең құқылы жеке тұлға ретінде қарап, білім беру.

Инклюзивті оқыту – даму мүмкіндігі шектеулі балалардың қалыпты дамыған балалармен бірге әлеуметтендіру және интеграция процестерін жеңілдету мақсатындағы бейімделген оқыту жүйесі. Инклюзивті оқыту біріктірілген, яғни оқушы қалыпты балалар сыныбында немесе тобында оқиды және дефектолог мұғалімнің жүйелі көмегін алады, жартылай яғни, жеке балалар күннің жарты бөлігі арнайы топтарда, ал екінші бөлігі қарапайым топтарда өткізіледі. Уақытша арнайы топтардағы бала бірлескен серуендерді,

мерекелерді, сайыстарды, жеке істерді өткізу үшін біріктіріледі. Толық дамуында ауытқулары бар балалар балабақшаның, сыныптың, мектептің қарапайым топтарына енгізіледі, мамандардың бақылауы бойынша түзету қолдауды ата-аналар көрсетеді. Кемтар балалардың ата-аналары көмекші не арнайы мекемелерге, арнайы интернаттарға немесе балабақшаға баласын бергісі келмесе жалпы балалар оқитын мектептерге психологиялық-медициналық- педагогикалық комиссиясының ұсынысы бойынша жеңілдетілген түзете-дамыту бағдарлама сәйкес оқытуға толық құқылы. Жалпы білім беретін мектептер, балабақшалар психологиялық-медициналық- педагогикалық комиссиясының қорытындысы бойынша көрсетілген баланың деңгейіне қарай жеңіл бағдарламамен білім беруге тәрбиешілермен мұғалімдер инклюзивті білім беруге дайын болғаны жөн. Инклюзивті оқыту негізінде балалардың қандай да бір дискриминациясын жоққа шығару, барлық адамдарға деген теңдік қатынасын қамтамасыз ету, сонымен қатар оқытудың ерекше қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастырудың идеологиясы жатыр. Тәжірибе көрсеткендей қатаң білім беру жүйесінен балалардың бір бөлігі шығып қалып жатады. Мұндай қалыптасқан жүйе баланың даралық қажеттілігін қанағаттандыра алмайды. Инклюзивті бағыт мұндай балаларды оқытуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру мүмкіншілігін қалыптастырады.

Инклюзивті оқыту – барлық балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында мектеп өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді. Инклюзивті оқыту – оқушылардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға мүмкіндік береді. Адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар инклюзивті оқыту – барлық балалардың мұқтаждығын ескеретін ерекше қажеттілігі бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісінің дамуы деп білеміз. Инклюзивті білім беру балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайын да өзгертеді. Инклюзивті білім беруді ашқан мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіндік алады. Инклюзивті оқыту балаларды жалпы білім беру үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімделуге, жынысына, шығу тегіне, дініне қарамай балаларды айыратын кедергілерді жоюға ата-аналарын белсенділікке шақыруға балалардың түзеу-педагогикалық және әлеуметтік қажеттіліктерін арнайы қолдау, қоршаған ортаның балаларды жас ерекшеліктеріне бейімделуіне жағдай қалыптастыру, яғни жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді саясат.

Республикамызда арнайы инклюзивті білім беру үшін тарихи маңызы бар 2002 ж. «Мүмкіндігі шектеулі балаларға әлеуметтік дәрігерлік-педагогикалық және түзету көмегін көрсету туралы» заңының қабылдануы. Бұл заң актісінің қабылдануы мемлекет пен қоғамның дамуында бұзылысы бар балаларға оң көзімен қарай бастағанын көрсетеді [2].

Толық бұл заңды БҰҰ-ның Бас Ассамблеясы мақұлдап, БҰҰ-ның Конвенциясына 2006 жылдың 13 желтоқсанында енгізген екен.

Сонымен, инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс жүргізетін мектептерде білім мазмұнын үш түрлі бағдарлама бойынша реттеген абзал.

Атап айтқанда:

1. Жалпы мектептерге арналған типтік оқу бағдарламалары;
2. Мүмкіндігі шектеулі балалардың ақаулық типтеріне сәйкес арнаулы білім беру бағытындағы оқу бағдарламалары;
3. Мүмкіндігі шектеулі балалардың психофизикалық ерекшеліктерін есепке ала отырып әзірленетін оқытудың жеке бағдарламасы.

Инклюзивті білім беру мәселесі шет елдерде 1970 жылдан бастау алады. Дамыған Европа елдерінде «Коррекциялық педагогика институтының» директоры Николай Малофеев былай дейді: «...1950 жылдарда педагогика мамандығын алатын студенттер міндетті түрде ауыр балаларды оқыту түрімен танысу курсынан өткен. Сонда мұғалім ондай

балаға қалай көмек беру керек, қалай оқыту керектігін алжын –ала білген. Басқа Еуропа елдерінде бұл оқыту түрінің саясаты 1970-80 жылдары басталған.

90 жылға қарай АҚШ пен Еуропа өздерінің білім беру саясатына осы бағдарламаны толық енгізді. Қазіргі таңда АҚШ-та «Инклюжен» бағдарламасы іске асырылады екен. Оның негізі 1973 жылы заңды түрде қаланған. Ұлыбританияда инклюзивті оқыту 1978 жылдан бастап оқу бағдарламасына енгізілген. Италияда 1977 жылы бірінші нормативтік акті қабылданған: сыныпта 20 бала оқыса, оның екеуі мүгедекбала болған. Бұл сыныптарға педагог-дефектолог мамандарымен бірге пән мұғалімдері білім берген. 2005 жылдан бастап мүгедек балалардың 90 % қалыпты мектептерде оқыған. Испания мемлекетінде «Арнайы білім беру» тіпті ерте басталған екен. 1940 жылдары жалпы білім беру заңдарына енгізіліп, бекітілген.

Ал, біздің елімізде инклюзивті білім беру жүйесінің дамуы туралы ресми дерек «Қазақстан Республикасының Білім беруді дамытудың 2010-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында» көрсетілді. Осы бағдарлама төңірегінде инклюзивті білім беруді жетілдіру мәселелері қарастырылып, 2015 жылға мына міндеттерді шешу көзделген:

- мүмкіндіктері шектеулі балаларды біріктіріп оқытудың модульдік бағдарламалары жасалады;

- мүмкіндіктері шектеулі балаларды жалпы білім беретін ортада біріктіріп оқыту ережесі әзірленеді;

- түрлі кемістігі бар балалар үшін бірігу нысандары анықталады;

- мүгедек балаларға қашықтықтан білім беруді ұйымдастыру қағидалары әзірленеді [3].

Мемлекеттік бағдарлама негізінде 2020 жылға қарай мектептерде мүгедек балалар үшін көтергіш жабдықтар, пандустар, санитарлық бөлмелерде арнайы құралдар орнату, тұтқалармен, арнайы парталармен, үстелдермен және басқа да арнайы компенсаторлық құралдармен жабдықтау арқылы «кедергісіз аймақтар» құруы жоспарланған. 3030 мектепте мүмкіндіктері шектеулі балаларды оқытуға және тәрбиелеуге тең қол жеткізу үшін жағдайлар жасалу міндеті мектептерде педагог-дефектологтардың, балаларды психологиялық-педагогикалық қолдаудың, арнайы жеке техникалық және компенсаторлық құралдардың болуы алға қойылған. Үйде білім алатын мүгедек балаларды жеке мүмкіндіктері мен қажеттіліктері ескеріле отырып, компьютерлік техникамен қамтамасыз ету сияқты істері жүзеге асырылмақшы. Осылайша мемлекетіміз мүмкіндігі шектеулі жандарды әлеуметтік қорғау, олардың қоғамға белсене араласуына, оларды оңалту, жұмысқа орналастыру және жаңа жұмыс орындарын құру, білім алу, оқыту, қайта мамандандыруда қолдан келгенше жағдай жасауда [3].

Саламан Декларациясына сәйкес инклюзивті білім беру саясатының міндеттері келесідей:

- Әрбір бала білім алуға құқылы және оны алуға тиіс.

- Әрбір баланың дара қабілеттері, қызығушылықтары, қажеттіліктері және оқуға деген мұқтаждықтары болады.

- Білім беру жүйесіне оң өзгерістер, яғни осы мұқтаждықтарды қанағаттандыру мақсатына орай өзгерту.

- Осыған орай, инклюзивті білім берудің негізгі 8 принципі туындайды. Яғни ол мына принциптер:

1. Адам құндылығы оның мүмкіндігіне қарай қабілеттілігімен, жеткен жетістіктерімен анықталады.

2. Әрбір адам сезуге және ойлауға қабілетті.

3. Әрбір адам қарым-қатынасқа құқылы.

4. Барлық адам бір-біріне қажет.

5. Білім шынайы қарым-қатынас шеңберінде жүзеге асады.

6. Барлық адамдар құрбы-құрдастарының қолдауы мен достығын қажет етеді.

7.Әрбір оқушы үшін жетістік кезеті өзінің мүмкіндігіне қарай орындай алатын әрекетін жүзеге асыру.

8. Жан-жақтылық адам өмірінің даму аясын кеңейтеді.

2014 жылдың мамыр айының көрсеткіші бойынша біздің елімізде 39 арнайы балабақша мен 315 арнайы топтар қызмет етеді, онда мектепке дейінгі жастағы 15 мың бала тәрбие мен білім алуға, 25 мыңға жуық мектеп оқушылары білім алып отырған 106 арнайы мектеп және жалпы білім беретін мектептер жанындағы 1219 арнайы сыныптар да қызмет етуде. Қазіргі таңда мүмкіндігі шектеулі балаларға коррекциялық-педагогикалық қолдауды 17 реабилитациялау орталықтары, 133 психологиялық-педагогикалық коррекциялау кабинеттері, мектеп жанындағы 558 логопедиялық пунктері көрсетуде.

Елімізде 18 жасқа дейінгі мүмкіндігі шектеулі 138 513 бала бар екен, ол барлық балалар санының 2,8 % құрайды. Соның ішінде, мектеп жасындағы балалар саны – 93 740 бала, мектеп жасына дейінгі – 44 773 бала.

Арнайы оқу бағдарламасы бойынша 62 мыңға жуық қатысушы, мектепке дейінгі арнайы бағдарлама бойынша – 27 мыңнан астам бала білім алуға. Сонымен қатар, ИПБТ жүйесінде мүмкіндігі шектеулі жандар қатарынан мамандарды даярлау ісін 178 колледж жүргізуде. Аталмыш санат студенттерінің контингенті 3 мыңға жуық адам құрайды.

Қазіргі уақытта республикадағы арнайы білім беру ұйымдарының жартысына жуығы мүмкіндігі шектеулі балалардың танымдық дамуын ынталандырушы мультимедиялық білім беру жүйесімен жабдықталған. Арнайы мектептердің 20% -ында интерактивті тақталар орнатылған. Ғаламторға қосылған арнайы мектептер саны шамамен 95%, білім беру арнайы мекемелерінің 41% логопедтік жаттықтырғыштармен 37% – есту-сөйлеу жаттықтырғыштарымен жабдықталған.

Елбасымыздың 2014 жылдың 17 қаңтар айында халыққа жолдаған «Қазақстан жолы-2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» жолдауында: мүмкіндігі шектеулі азаматтарымызға көбірек көңіл бөлу керек. Олар үшін Қазақстан кедергісіз аймаққа айналуға тиіс. Бізде аз емес ондай адамдарға қамқорлық көрсетілуге тиіс – бұл өзіміздің және қоғам алдындағы біздің парызымыз – деген. Біздің бұл парызымыз мүмкіндігі шектеулі жандарды жас, балалық кезінен инклюзивті білім алудан басталады деп білеміз.

Біздің қаламыздың оқу-әдістемелік орталығы жоспарлы түрде облыс мектептерінде инклюзивтік білім беру жолдарын қарастырып, оны насихаттауда екен. 2014 жылдың 12 ақпан айында қаламыздың оқу-әдістемелік орталығы «Жалпы білім беру мектептерінде балаларға инклюзивті білім беруді ұйымдастыру» тақырыбында облыстық семинар-тәжірибе өткізіпті. Бұл семинардың мақсаты облысымыздың аудандарында инклюзивті білім беруді қарастыру, жандандыру. Қаламызда №51, №27, облысымыздағы Дубовка орта жалпы білім беру мектептері мүмкіндігі шектеулі балаларды инклюзивті білім беру жолдарының бір бағытына облыстық оқу-әдістемелік орталықтың белсенді қатысуымен эксперименттік жоба жасаған. Бұл жобаға шартты түрде Алматы қаласындағы «Түзету Педагогикасының Ұлттық ғылыми-практикалық орталығы» жетекшілік етеді.

Білім беру қызметкерлерінің тамыз айында болған конференциясында облыс әкімі Нұрмұхамбет Әбдібеков инклюзивтік білім беру туралы:

– Қазіргі таңда балалардың мүмкіндіктерін ескере отырып, өзгелермен бірдей білім алуына барлық жағдай жасалуда. Қарағанды облысында инклюзивті білім беруді дамыту дұрыс жолға қойылған. Жақын уақытта аймақта алғашқы инклюзивті білім беру колледжі ашылады. Әрбір оқушыға жеке тұлға ретінде қарап, сапалы білім, саналы тәрбие беру өмір талабы болып табылады. Осы ретте сіздердің білім ошақтарыңыздың үлесі өте зор. Басқа балабақшаларда да осындай жұмыстар ұйымдастырлса игі болар еді. Өйткені, инклюзивті білім беруді енгізу жұмыстары жақсы нәтижелерге жеткізеді. Бұл өте маңызды мәселе. Осы орайда биыл Инклюзивті білім беру жобасын іске қосуға, Қарағанды техникалық-құрылыс колледжінің базасында инклюзивті білім беру колледжін ашуды тапсырамын, – деді.

Мамандардың көз-қарастарына келетін болсақ Ресейлік А.А. Левитская былай деп есептейді, инклюзивті білім беруге көшкен кезде кейбір ойланбай істеген жағдайлардан балаларға қиындық тууы мүмкін, себебі олар бір-біріне үйренісе, қалыпқа келе алмай дұрыс білім алмауы мүмкін. Сондықтан қоғам әрқашан есептесуі керек, баланың неге қызығушылығын, ой-өрісін қалай дамытуға болатындығын. Осының бәрін баланың ата-анасымен бірлесіп шешуі баланың дамуына, дұрыс білім алуына әкеледі. Ең бастысы мүгедек балаларды сәби кезінен бастап анықтап, олардың ортаға бейімделуіне жағдай жасау керек. Сондықтан күндізгі шағын стационар да арнайы жұмыс тобын құрып, әр баланың қабілет – қарымын анықтап, дұрыс бағыт – бағдар беріп, жарымжан балалардың жастайынан жасық болып өсуіне жол бермеу керек. Жарымжан балаларды оқыту процесінде ерте бейімдеудің маңызы зор. Тек оқытып ғана қоймай, мемлекеттің әлеуметтік қамсыздандыру мен денсаулық сақтау қызметін тарту қажет. Жалпы баланы қоғамға бейімдеу мен оқытуда ерте диагностикалау мен түзету маңызды [4-6].

Мүмкіндіктері шектеулі балалардың үйде білім алуын қамтамасыз ету, жай және арнайы мектептерде оқуға мүмкіндігі жоқ балаларды қашықтықтан оқытуға жағдай жасау мемлекетіміздің басты парыздарының бірі. Педагогта әр оқушының үлгермеу себебін анықтап, мүгедек баланың диагнозына қарай жұмыс жүргізсе, оқушының білімге деген құлшынысы артып, өзіндік дарындылығы айқындалады деп ойлаймын. Сөйтіп олар да осы өмірден өз орнын тауып, мектепте алған білімдерінен кейін тандаған мамандықтарының иесі болып, өмірде өздерін кемтарлыққа бой жібертпей, қазақтың ұлы ақыны Абай Құнанбаев айтқандай дүниенің бір кірпіші болып қалана еді.

Сонымен қорыта айтқанда, инклюзивті оқыту балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайлары да өзгереді. Инклюзивті оқытуды ашқан мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіншілік алады. Өйткені, олар бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, танып-білуге, қабылдауға үйренеді. Инклюзивті оқыту - барлық балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында, мектепте және мектеп өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді.

Инклюзивті білім беру – адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді, оқушылардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға, адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді. Мұндай оқыту түрі арнаулы білім беру жүйесінде дәстүрлі түрде қалыптасқан және даму үстіндегі формаларды ығыстырмайды, қайта жақындатады. Инклюзивті бағыт арқылы мүмкіндігі шектеулі балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру мүмкіншілігін қалыптастырады. Осы бағытты білім беру жүйесіне енгізу арқылы оқушыларды адамгершілікке, ізгілікке, қайырымдылыққа тәрбиелей аламыз. Сонымен қоса, инклюзивті оқыту үрдісі балаларды толеранттылыққа тәрбиелеудің бастауы болмақ [4-6].

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы. – 30 тамыз 1995ж.
2. Елбасымыздың 2014 ж. ақпан айында халыққа жолдаған «Қазақстан жолы – 2050: бірмақсат, бір мүдде, бір болашақ».
3. «Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылға арналған Мемлекеттік бағдарламасы». – Астана, 2010 ж.
4. Байтұрсынова А.А. «Арнайы педагогика: проблемалары мен даму болашағы». – Алматы, 2008 ж.
5. Инклюзивное образование: не строиться под «норму ... // www.miloserdie.ru/.../inklyuzivnoe-obrazovanie-ne-stroitsya-pod-normu.

ОТБАСЫ – БАЛА ТӘРБИЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ ЕҢ АЛҒАШҚЫ БЕСІК

Белгібаева Г.Қ., Майданова Т.К.

Академик Е.А.Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Қазақстан Республикасының Конституциясында «Балаларына қамқорлық жасау және оларды тәрбиелеу – ата-ананың табиғи құқығы, әрі парызы» деп отбасының міндеті анық көрсетілген. «Қазақстан – 2030» бағдарламасында балаларымызды алыс болашақта қандай сапада көруіміз керектігі туралы айтылған. Сонымен бірге «Отбасы туралы Заң», «Жоғары және орта білім тұжырымдамасында» әрбір отбасында өзінің ұрпағын тәрбиелеп, қатарға қосу міндеті жүктелген. Сөйтіп, отбасының әуел бастан-өзіне тән киелі міндетін орындау қажеттілігі бекемделе түсті. Жас отбасылардың денсаулығын сақтау және нығайтумен байланысты мәселелердің өзектілігі мен маңыздылығын, оларды мемлекеттік құрылымдардың белсенді қолдауымен өзара ынтымақпен шешудің қажеттілігі мен мәнін ескере отырып, Халықаралық Отбасы күнінің ұраны «Салауатты қоғам жас салауатты отбасыдан басталады» деп шешілді. Осы іс-шараның негізгі мақсаты – жастар мен жас отбасылардың отбасын жоспарлау және жас сәбилерді бағу мәселелері туралы ақпараттандырылу деңгейін арттыру, жас отбасы мәселелеріне жұртшылық назарын аудару болып табылады.

Салауатты отбасы – өркениетті қоғамның талабы. ұрпақтан-ұрпаққа беріліп отыратын дәстүрлер мен ізгі мұраттар тек отбасында ғана дамып, байытыла түседі. Адамды өзара түсіністікке алып келетін шынайы да тұрақты сүйіспеншіліктің дәстүрлері де тек салауатты отбасында қалыптасады.

Ата-ана алғашында тәрбиені бесік тәрбиесін беруден бастайды. Тектілігі тереңге тамырланған қазақ халқы бала тәрбиесіне баса назар аударған. Сәби дүниеге келгеннен бастап, оның ойлы, дене бітімінің дұрыс қалыптасуына, ақыл-ойының жетілуіне назар аударған. Тәрбиенің мақсаты – адам бойында ізгілік, шабыттылық қасиеттері тіршілікке қажетті дағдылар қалыптастыру болып табылады.

Қоғам үшін әр кезеңде, әр отбасында өсіп келе жатқан өрімдей ұл-қыздардың дені сау, рухани бай, еңбекке,білімге құштар болып өсуі – ең жоғарғы тілек, биік мақсат. Оның қуат алатын қайнар бастауы – отбасы.

Жеке тұлғаның өсіп жетілуіне ықпалы ерекше болғандықтан, отбасы тәрбиесіне әлеуметтанушылық, психологиялық және педагогикалық зерттеулерде ерекше көңіл бөлініп, «отбасы» ұғымына мынадай анықтамалар берілген. Мәселен, Р.Н.Нұрғалиевтің 1996 жылы жарық көрген философиялық сөздігінде: «Отбасы – әлеуметтік қауымдастықтың түрі, ерлі-зайыпты одаққа және туыстық байланыстарға, яғни ері мен әйелінің , ата-аналар мен балалардың, аға інілер мен апа-қарындастардың және бірге туып, ортақ шаруашылық жүргізетін туыстардың арасындағы сан алуан қатынастарға негізделген жеке тұрмысы» десе, Ж.Қоянбаевтың педагогикалық еңбегінде: «Отбасы – ол бірге тұратын некеге негізделген немесе қандас туыстар (әке, ана, бала) тобы» деп анықтама берілген.

Отбасының аса құнды ықпалы мен әсерін өмірдегі ешнәрсенің күшімен салыстыруға болмайды. Балаға ата-ана тәрбиесінің орнын ешнәрсе алмстыра алмайды. Отбасы – өмірге сәби әкеліп, оны тәрбиелеп, қалыптастыруға және ұрпақ жалғастыруда теңдесі жоқ орын. Отбасының балаға тәрбие берушілік қызметінің мақсаты: баланың жасын, жеке ерекшелігін, психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, жарасымды жетілген ұрпақты тәрбиелеу.

Қазақта: «Отан отбасынан басталады», — деген дана сөз бар. Шынында да, адам баласы үшін Отаннан кейінгі қасиетті ұғым - отбасы болса керек. Отбасы – Отанның әрбір мүшесін дүниеге әкеліп, қанатын қатайтып, қатарға қосатын маңызды мекеме. Данышпанның да, ғалымның да ең алғашқы тәлімі мен тәрбиесі осы мекемеде қаланған. Мемлекеттің мықты болмағы оның дана басшысына байланысты болғаны сияқты, отбасының берекесі – ері мен әйеліне байланысты екені даусыз. «үйлену оңай, үй болу қиын» десек те, отбасын құрған әрбір жан үйленерде бақытты болам деп емес, жарымды бақытты қылам деген мақсатпен үйленсе, көп қиындықтың басы шешілер еді. Қазіргі қоғамымыздағы ажырасу дерегінің күн санап өсіп келе жатқандығы көңіл алаңдатады. Отанымыздың тұғыры мықты болуы үшін Отанды құрайтын отбасы мықты болуы керек.

Үйленетін ер адам – өзінің мойнына үлкен жауапкершілік артылғанын толық сезінуі керек. Ер адам – отағасы, отбасының асыраушысы, әйелі мен балалары үшін негізгі жауапты адам. Бала шағасын тамақтандырып, киіндіру, баспанамен қамтамасыз ету оның міндеті. Сондықтан жалқаулық, бейқамдық сияқты қасиеттерден барынша арылып, еңбекқорлық, шыдамдылық пен төзімділікті бойына серік қылғаны абзал. Сол сияқты тұрмыс құруға шешім қабылдаған әйел – үйдің берекесі, отбасының ұйтқысы, ардақты ана және адал жар болу жауапкершілігін толық сезінгені жөн. Еріне бойұсынып, балаларына жақсы тәрбие беру, үй тіршілігіне дайын болуы керек.

Даналықтың мектебі болған ата-бабаларымыз: *«Адамның басшысы — ақыл, шолушысы-ой, жетекшісі-талап, қорғаушысы-сабыр, сынаушысы-халық, таусылмайтыны-арман, ең қымбаттысы-ар сақтау, бәрінен ардақтысы-өмір сүру, соның ішінде ең тәттісі-сыйластық», (Төле би) —* деген екен. Шындығында да, отбасы берік болуының негізгі қағидасы адам бойындағы осы қасиеттерге негізделсе керек. Ашу немесе өсек-аяң емес, әрдайым ақылын басшылыққа алса, ой таразысына салып шешім қабылдап, бақытты отбасын құруға талаптанса, ең мықты қорғаушы – сабырды серік етіп, арын – бәрінен де қымбат санаса және ең бастысы өмірін ардақтап, оны сыйластықтың балшырынымен сусындатса – міне бұл отбасы бақытының кілті болар еді.

Отбасы - баланың ең жақын әлеуметтендіру ортасы қатарында өмірдің мақсаты, оның құндылықтарын біліп, өзін қалай ұстау керектігі туралы алғашқы мәліметтерді береді және онда басқалармен қарым - қатынас орнатуына іс жүзінде дағдыланады. Сөйтіп өзінің «кім» және «қандай» екенін практикада сынап байқап көреді. Отбасында әртүрлі жағдаяттар мен төтенше ахуалдарда өзін ұстаудың нормаларын, мінез - құлқын реттеудің өлшемдерін меңгереді. Ата - ананың үгіт - насихаты, түсіндіруі, олардың үлгі - өнегесі, үйдегі ахуал, отбасының психологиялық тынысы арқылы балалардың әдеті, мінез - құлқы, жақсы - жаманды бағалау критерийлері қалыптасуымен қатар қандай қылықтары үшін сөгіс алып, не үшін жазаланатынын, әділдік пен адалдық туралы ұғынып түсінеді.

Перзент үшін дүниеде ең жетілген, білімді де мәртебелі адам - оның ата - анасы. Ал, ең әдемі де жарық үй - оның туылған үйі. Сондықтан да жас баланың дамуына ата - ананың орны ерекше. Отбасы тұлғаның әлеуметтенуін қамтамасыз етеді, оның тәндік, моральдық және еңбектік тәрбиесіне болған мүмкіндіктерді мейлінше шоғырландырып, іске қосады. Қоғамның азамат мүшесі отбасыдан бастау алады, қоғам келбеті отбасыдан көрінеді. Отбасының аса маңызды әлеуметтік қызметтері - азамат тәрбиелеу, патриот қалыптастыру, болашақ жанұя игерген кемелдендіру және мемлекет заңдарын мойындап, құқықтарын сауатты пайдалана білетін қоғам мүшесін жетілдіру. Балалар өз бойынан ата - анасының бар болмысын көрсетсе, керісінше ата - аналар да өмірінің жалғасын балаларынан көреді. Әсіресе, балаларды жас кезінен бастап тазалыққа, жинақы - ұқыптылыққа, еңбекті сүйеге және оның қадір - қасиетін түсінуге, үлкендерді соның ішінде жасы үлкен қарттарды құрметтеуге және оларға мейіріммен қарауға, ал өзінен кішілерге қамқор болуға үйрету ежелден келе жатқан тәрбие құндылықтары болып саналады. Ата - аналар өсіріп отырған ұл - қыздарын жағымсыз қылықтардан сақтандырып отырған. Сондықтан да баланың бойынан көрінген кейбір арзымайтын кемшіліктерді дер кезінде түзеп, ескерту жасап тұрудың маңыз үлкен болған. Себебі бүгін

арзымайтындай болып көрінген кішкентай қателік, ертең үлкен бір даулы мәселеге жол ашып беруі мүмкін. Ал мұның соңы жақсы нәтижеге алып келмейтіні рас.

Отбасында жасы кіші балаларды ұқыптылық негізінде тәртіпке салу, мәдениетті етіп тәрбиелеу, оларды өздерінен үлкендерді құрметтеуге, оларға «сіз» деп сөйлеуге, сәлемдесу ережелеріне мән беруге, жағымсыз қылықтардан өздерін аулақ ұстауға үйретіп бару да өте қажетті маңызды мәселе.

Кейбір ата - аналар өз перзенттерін шектен тыс еркелетіп, баланың бетінен қақпай, көңіліне қарап тәрбиелейді немесе отбасындағы өнегелі тәрбие мөлшеріне немқұрайдылықпен қарайды. Ал мұндай көріністер баланың бойында кері қасиет пайда болуына тікелей жағдай тууына себеп болады. Бұндай қолайсыз жағдайларға тап болуына баланың өз ата - анасы кінәлі емес деп қалай айта аласыз. Бірақ осындай ата – аналар өз кемшілігін сезініп, өздері мойындай да бермейді. Бұл тәрізді жағдайлар аз болса да өмірде кездесіп тұратыны шындық.

Қаншама ата - ана болса, баланы тәрбиелеу әдістері де, түрі де соншалықты болатыны анық жағдай. Оларға: жылы сөзбен көндіру, көнбесе қорқыту, айқайлап үркіту, мақтау мен мадақтау, қаталдық құрсауына салу, жазалау т. б. Әдістер ата - аналар таңдаған тәрбиелік бағыт - бағдарға тәуелді келеді: біреулері өз баласын тіл алғыштыққа тәрбиелегісі келеді, осыдан олардың таңдаған әдісі ересектер талабын мүлтіксіз орындатуға бағдарланады. Екінші біреулері дербес, өз бетінше ойлай білуге негіз болар тұлғалық қасиеттерді орнықтыруды көздеп, осыған сәйкес әдістік жолдарды.

Біз жоғарыдағы қарастырылған мәселелердітүйіндей келе, бала тәрбиесінде «ұсақ - түйек» деп атап, мән бермей қалдыра салатын ешнәрсе жоқ және еш қателесуге қақымыз да жоқ. Бала - әр отбасының бақыты. Олай болса, өз бақытымызды бағалай білейік!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы – Астана, 1995.
2. «Қазақстан – 2030» стратегиясы
3. «Отбасы туралы заң»
2. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаева Р.М. Педагогика: Оқу құралы. Алматы, 2000. -327 б.
3. Қ.Т.Әтемова. Әлеуметтік педагогика. - Алматы, 2012. - 150 б.
4. Нұрғалиев Р.Н. Философиялық сөздік. - Алматы, 1990. - 423 б.
5. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаева Р.М. Педагогика: Оқу құралы. Алматы, 2002.
6. Қоңырбаева С. Қазіргі балалар және оларды отбасы жағдайында әлеуметтендіру мүмкіндіктері. - Алматы. / "ұлттық тәрбие" журналы, 2011.№1. - 98 б.

ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Белгібаева Г.Қ., Алимжанова А.К.

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Алдыменен жұмысымның кіріспелі бөлігіне шолу жасағаным, өзім жазған ісіме дұрыс көңіл аударатын шығар деп ойлаймын. Осы тақырыпты таңдағаным қазіргі заманғы білім беру жүйесінің уақыт талабына сай алдында тұрған күрделі міндеттерінің бірі- білім жүйесін қайта құру, білім мазмұнын жаңартып модернизациялау. Сондықтанда халықтық педагогикаға ден қойып технология сабақтарының сабақтастығы негізінде салт-сана, әдет-ғұрып, дәстүрлерді жаңғырта отырып ұрпақ тәрбиесінде халқымыздың өнерін, оның нәзік те көркем сырын ескеріп болашақ мұғалімдерге мәдениеттілікті, көркемдікті, әсемдікті, сұлулықты түсіндірудің және эстетикалық талғамын арттырудың бірден-бір жолы осы

мәселені ұлттық үрдісте көптеген ғылым салаларының тоғысқан тұсынан жаңа педагогикалық талапқа сай қарастыру болып табылады.

«Ұстаз адамның жан-жақты түсінігі мол, қандай істі болса да тез шешіп, тұжырымдай алатын, ұшқыр ойлы, көреген, батыл һәм шешен болуы керек. Ұстаз шындық пен әділдіктің қажымас жақтаушысы, қайратты күрескері болуы тиіс», - деп Әбу Насыр әл-Фараби айтқандай ұстаздың қай жерде болса да, мектепте де, халық ортасында да ерекше адам екені жүріс-тұрысынан, сөйлеген сөзінен байқалып тұратыны кімге болса да аян. Ал, мектеп ішінде мұғалім- ең басты тұлға. Өнер-білімі жағынан жоғары, тәрбиелік жағынан тағылымы мол, қабілетті, эстетикалық талғамы ерекше әсерлі, практикада өз ісінің шебері, халықтың сенген ой-пікірін, тапсырған жұмысын зор бағалап, орынды аяқтайтын қасиеттерді бойына сіңіре білуі қажет. Өйткені заманымыз да, халқымыз да, әрбір ата-анада өзінің көзінің қарашығындай сақтайтын баласын берсе, халқымыз өзінің болашақ ұрпағын тәрбиелейді деп сенім артып тапсырып отырғанын әр ұстаз жақсы біледі.

Қазақстан Республикасының жаңа білім арналарын қалыптастыра бастаған игі қадамы күннен күнге өрістеп келеді. Оқытуды 12 жылдық жүйеге көшірудің өмірлік қажеттілігі мен талаптарын ғылыми деңгейде танып, қоғамымыздың сан салалы деңгейінен үйлесімді орнын қалау үшін білім беруді ұйымдастырушы басты тұлға – мұғалімнің кәсіби шеберлігін алдыңғы орынға қою қажеттілігі туындап отыр.

Педагогтың тұлғалық сапаларын жете бағаламау оның еңбегінің нәтижесіне кері әсерін тигізері сөзсіз. Педагогтың тұлғалық сапасы «педагог-оқушы» қатынас жүйесінде оның әрекетінің психологиялық құрылымына әсер ететін шешуші бөліктердің біріне жатады.

Педагогикада, негізінен, оқыту, тәрбиелеу және дамыту әдістеріне, сондай-ақ оларда білік пен дағдыларды қалыптастыруға көбірек көңіл бөлінеді. Әрине олардың мәнділігін кемітуге болмайды.

Тұтастай алғанда мұнда осы критерийлерге сай психология мен педагогика ғылымдарының негізімен қаруланған, шығармашыл ойды табысты іс-шараларға ұластыра алатын қазіргі заман мамандарын даярлау – ең басты әрі өзекті мәселелердің бірі.

Мектептегі оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастырушы және іске асырушы жеке тұлға бұл мұғалім болып табылады. Ол тәрбиенің мақсаттары мен міндеттерін іске асырады, оқушылардың жан-жақты жеке тұлғалық сапаларды дамыту мен қалыптастыруға бағытталған, белсенді оқу-танымдық, спорттық сауықтыру және көркемдік-эстетикалық қызметін ұйымдастырады.

Білім беру мен тәрбие берудегі мұғалімнің шешуші қызметін мектеп тәжірибесінен алынған көптеген мысалдар мен белгілі педагогтардың айтқан қағидалары дәлелдейді.

Ян Амос Коменский балаларға тәлім-тәрбие беріп, ұстаздық қызметті атқаратын мұғалімді өте жоғары бағалады. Ол мұғалімнің ролін жоғары бағалай келіп, былай деп жазды: «мұғалім- мәңгі нұрдың қызметшісі. Ол барлық ой мен қимыл әрекетіне ақылдың дәнін сеуіп, нұр құятын тынымсыз лаулаған жалын иесі, мұғалімдерге тамаша қызмет тапсырылған, күн астында одан жоғары еш нәрсе болмақ емес».

Қазақ халқының белгілі ағартушы –педагогі, қазақ топырағында тұңғыш «Педагогика» оқулығын жазған Мағжан Жұмабаев осы аталмыш оқулықтың кіріспесінде мұғалім туралы: «Қазақтың қаны бір, жаны бір жолбасшысы- мұғалім. Еліміздің аз ғана жылдық ояну дәуіріне баға беру үшін алты алаштың баласы бас қосса, қадірлі орын мұғалімдікі»- деп, қазақ мұғалімдерінің ролін ерекше бағалады.

Мұғалім еңбегінің негізгі объектісі әрі субъектісі бала, ал оның дамуының, тәрбиесінің заңдылықтарын жете білу бірінші кезектегі міндет. Осыдан мұғалімді адамтану мамандығының иесі деуге де болады. Мұғалім еңбегі өте-мөте ептілікті, сезгіштікті, шыдамдықты әрі сергектікті талап етеді. Мұғалім- бала жанын сезе білуге, түсінуге бейім, онымен үнемі бірге болудан, араласудан жалықпайтын және одан өзіне зор ләззат алатын адам.

В.А.Сухомлинский «Менің өмірімдегі ең басты нәрсе не болып еді? Деген сұраққа ойланып жатпастан-ақ «балаларға сүйіспеншілік» деген болатын-ды.

Жоғары педагогикалық білім берудің қазіргі жүйесінің мақсаты жаңа тұрпатты мұғалімнің үздіксіз, жалпы және кәсіптік дамуын қалыптастыру. Ол төмендегі бағытта сипатталады:

- жоғары азаматтық белсенділік пен әлеуметтік жауапкершілік. Ондай ұстаз еліміздің тыныс-тіршілігіне, балалардың тағдырына қалай болса солай қарай алмайды. Оның қызметіндегі негізгі бағдары жоғары кәсіби борыш сезімі;

- баланы сүйу, балаға жүрек жылуын сыйлауға бейімділігі мен қабілеттілігі. Баланы сүйе де, түсіне білетін ұстаз олармен, ата-аналармен, әріптестерімен педагогикалық ынтымақтастыққа бейім келеді;

- шынайы интеллигенттілік, рухани мәдениеттілік, ұжымдық педагогикалық шығармашылықта өз күші мен қабілетін орынды пайдалана білуге бейім тұратын ұстаз ұжымда қолайлы моральдық-психологиялық ахуал жасай білуге көмектеседі. Ондай ұстаздар балалар үшін үлгі-өнеге болып табылады.

- өз пәнін жете білетін, ғылыми-педагогикалық ойлау стилінің жаңалығы, жаңа құндылық пен шығармашылық шешімдерді алуға бейімділігі бар. Бірсарандылық пен формализмге табиғатынан жат, шәкірттермен жұмыста әр уақытта да дәстүрлі емес шешім алуға даяр тұратын, ізденіс үстіндегі ұстаз.

Қоғамды демократияландырумен қатар бүкіл жоғары педагогикалық білім беру жүйесін түбірімен жаңартуды қажет етеді. Оның негізіне төмендегі идеялар мен ұсынымдар жатады:

- жоғары педагогикалық білім берудің үздіксіздігі;

- кәсіптік-педагогикалық бағдарлау, базалық-кәсіптік даярлау, мұғалімді кәсіптік жетілдіру;

- шығармашылық қызметке бағдарлау, әрбір мұғалімді қайталанбайтын тұлға ретінде қарастыру, оны даярлауда саралап, жеке шығармашылықпен қарауды қамтамасыз ету;

- жоғары педагогикалық білім беруді жаппай ізгіліктендіру жағдайында мұғалімнің жеке басының әлеуметтік адамгершілік, жалпы мәдени және кәсіптік дамуының бірлігі;

- жоғары педагогикалық білім беруді ізгіліктендіру, қарым-қатынас, әлеуметтік шығармашылық субъектісі ретінде жеке тұлғаға құрметпен қарау;

- қазіргі уақыт талабы болашақты жобалауға сәйкес мұғалім даярлаудың мазмұны, түрлері мен әдістеріндегі өзгерістерінің ашықтығы, икемділігі, әрнұсқалылығы.

Тәуелсіз ел тірегі- білімді ұрпақ десек, жаңа дәуірдің күн тәртібінде тұрған келесі мәселе- білім беру, ғылымды дамыту. Өркениет біткеннің өзегі білім, ғылым, тәрбие екендігіне ешкімнің таласы жоқ. Осы орайда білім ордасы- мектеп, ал мектептің жаны мұғалім екендігі бәрімізге мәлім.

Баланың бойына білім нәрін себетін басты тұлға – ұстаз. Яғни жас ұрпақты оқытуда тиімді жағдайлар жасау көбіне мұғалімге тікелей байланысты. Өйткені ұстазға егеменді еліміздің болашағы- жас ұрпақты оқыту және тәрбиелеу тапсырылған. Сондықтан ХХІ ғасырдың мұғалімін дарлауға қойылатын талаптар студенттерді- ертеңгі ұстаздарды оқытудың жаңа түрлерімен қаруландыра отырып, қазіргі уақыттағы мектеп талабына сай кәсіптік дағдыларын игеруге бағытталған оқытудың жаңа жолдарын енгізуді көздейді [6].

Қорыта келгенде нағыз ұстаз, шынайы мұғалім - өскелең ұрпақтың бақыты, қоғамның мемлекеттің байлығы. Әрине, ұстаз деген ұғымның өзі мұғалімнен тек мамандығының шебері ғана емес, сарқылмас білім мен тәрбиенің кеніші, жан-жақты дамыған дар тұлға болуды талап ететіні белгілі.

Өсіп келе жатқан ұрпақ – адамзаттың болашағы, жалғасы. Артта қалған ұрпақ саналы болса, адам баласының жер бетінде жасуы да сан ғасырларға жалғаса береді. Білім

күші күдіретті. Ол бар жерде үздіксіз даму жүреді. Бұдан біз білімнің қаншалықты маңызды екеніне көз жеткіземіз.

Жалпы қай заманда болмасын шығыс әлемінде білімге деген талап пен талғамның ерекше болғанын жоққа шығармау керек. Тәуелсіз ел атанып, төбемізге ту тігіп, тіліміздің мәртебесі артып, әлемге атымызды танытып жатқан кезеңде ұлттың, елдің болашағы- жас ұрпақ тәрбиесіне де мықты көңіл бөлінуі қажет.

Бала тәрбиесі ең алдымен, аға ұрпақтың жас жеткіншекке деген сүйіспеншілігі мен қамқорлығынан, ұрпақтан ұрпаққа жалғасқан адамгершілік ізгі қасиеттердің жиынтығынан туындайды. Атадан балаға ұласатын асыл құндылықтар үлкендердің әңгімесінен, іс-қимылынан танылып, сезім арқылы жүректен жүрекке беріліп отырған. Сондықтан егеменді ел жастарының санасына осы ұлттық ұлағатты қасиеттерді сіңіре білудің мәні зор. Адамның адам болып қалыптасуында ата-аналармен қатар, тәрбиеші мен мұғалімнің ролі зор. Яғни мұғалім мамандығының иелеріне болашақ ұрпақты тәрбиелеуде үлкен жауапкершілік жүктелген.

Адамзаттық асыл қасиеттердің жиынтығын алдымен мұғалім өз бойынан тауып алмай, оны жарыққа шығаруды әрекет етпей, оларды баламен қарым-қатынаста шынайы түрде іске асырмай, қоғам, болашақ алдындағы жауапты ісін өз деңгейінде атқара алуы мүмкін емес. Ал бүгінгі күні ұстаздың басты мақсаты- өзіндік адамгершілік құндылықтарын бала бойына дарыта отырып, оның рухани қазынасын жарыққа шығару, әрбір баланы жек тұлға ретінде жетілдіру үшін оның бойындағы бар құндылықтарын дамыту.

Атап айтсақ, жаңа инновациялық оқыту технологияларын оқу үрдісіне тиімді пайдаланып, белгілі нәтижеге қол жеткізген мұғалімдермен жұмыс істеу. Оқу үрдісіндегі электронды оқулармен жұмыс жасауды, оқытуда эксперименталдық, авторлық бағдарламалармен айналысатын ұстаздардың озық тәжірибесін тарту сынды жұмыстарды іске асыру-негізгі мақсат болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Атенова З. Мектеп-білім тірегі Ұстаз -оның жүрегі: Ұстаз ұлағаты// Мектептегі сыныптан тыс жұмыстар.- 2006.- № 9.- 12-13 б.
2. Әмзеев Қ. Мұғалімдердің психикалық саулығын сақтау - білім беру нәтижелігін кепілі [Мәтін]: Ұстаз ізденісі// Психологияны мектепте және ЖОО-да оқыту Преподование психологии в школах и ВУЗах.- 2006. - № 5.- 5-8 б.
3. Бадамұратов Д. Мұғалімдердің қадір-қасиетін бағалай білейік. [Текст]: [Сұхбат] / Шүкірбекова, Ә // Түркістан.- 2005.- 6 қазан.- 9 б
4. Бөлеев, Қалдыбек. Болашақ мұғалімдерді оқушыларға ұлттық тәрбие беруге кәсіби дайындау [Мәтін]: теориясы және практикасы.- Алматы: Нұрлы Әлем, 2004.- 304 б.
5. Бұзаубақова К. Мұғалімнің инновациялық даярлығын қалыптастыру [Мәтін]// Қазақстан мектебі.- 2007.- № 4.- 11-15 б.
6. Жүніс Н. Мұғалімнің кәсіби мәдениеті [Текст]: [Ел тілегі - білімді ұрпақ]// Сынып жетекшісі.- 2005.- N 1.- 36-39 б

ТЕАТР ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ МИНИАТЮР

Жумагалиева Б.А.

Школа-лицей №57 им. С.Саттарова

Поиск методических вариантов преподавания языка и литературы ведется не только на уроках. Меняются подходы к организации внеклассных занятий, кружковой

работы. «Пришла пора создавать вариативные факультативы, из которых учитель выберет то, что ему ближе,» - считает И.М.Подгаецкая, профессор Луганского государственного педагогического института имени Т.Г.Шевченко.

В каждой школе в целях повышения интереса учащихся к изучению русского языка учителя широко используют различные способы работы, рассчитанные на включение в процессе познания эмоциональной сферы детей, сочетание рационального и эмоционального при овладении знаниями. Это кружки занимательной грамматики, недели русского языка, вечера, КВН, рассказы о научно- популярных книгах, всевозможные конкурсы, интеллектуальные игры, диспуты, встречи, литературные праздники, посиделки, и т.д.

Среди указанных видов работы часто применяются компоненты театрализации. Однако важна такая форма работы, где театрализация носила бы не фрагментарный характер, а становилась основной, постоянной. Такова идея школьного театралингвистических миниатюр, актеры которого- сами учащиеся. Обычно, когда говорили о школьном театре, то в виду имели инсценировки отдельных художественных произведений, монтажи по творчеству известных писателей и т.п. Театр же, посвященный сценарному воплощению языковой тематики,- явление необходимое и довольно сложное. Ведь нет готовых сценариев для такого театра.

Для создания таких сценариев используются различные рассказы о языке. Например: Д.Родари «Грамматика фантазии» (М., 1978), пособие «Повышение интереса у учащихся к русскому языку» (М.,1985), Ф.Кривин «Несерьезные Архимеды», К.Чуковский «От двух до пяти», Кохановская «Лингвистические сказки», Бурмистрова «Русский язык в образах» и многое другое. Необходимый материал также можно найти и в научно-популярной литературе. Сценарии могут включать материалы по разным языковым темам, также могут строиться путем «движения» по тексту книги-инсценирования ее фрагментов, театрализация ее отдельных рассказов о языке.

В различных сценариях можно использовать не только рассказы о языке, определенное место можно уделить, даже нужно, пословицам, загадкам, сказкам- этой кладези народной мудрости, богатства языка, меткости. В репертуаре театра есть восточная народная сказка «Аист и соловей», небольшая сказка, по которой ученица нашей школы сочинила сценарий в стихах. С удовольствием ребята переделывают старые народные сказки на современный лад.

«О языке- интересно!» - это девиз театра. Все, что люди совершают действительно человеческого, совершается при помощи языка. Нельзя без него работать согласованно, совместно с другими. Без его посредства немыслимо ни на шаг двинуть вперед науку, технику, искусство – жизнь.

Предоставлены вашему вниманию две лингвистические миниатюры, после просмотра которых навряд ли ученики, даже взрослые забудут как пишется частица не с глаголами или спросят в очереди, кто крайний?

Лингвистическая миниатюра под названием «Сила любви».

Гордую и упрямую частицу Не полюбил благодарный Глагол. Трудной и печальной была эта любовь. Не постоянно перечила Глаголу. Он говорил: «Люблю», а она ему: «Не люблю». Он признавался: «Верю», а она ему: «Не верю».

Частица не подходила к Глаголу близко и писалась от него отдельно. Однако Глагол был постоянен в своих чувствах. Вот однажды Не и говорит ему: «Я отвечу взаимностью, если докажешь, что жить без меня не можешь».

Вздыхнул Глагол и отправился скитаться по словарям, учебникам, когда он вернулся к своей любимой, она, как обычно, отскочилв от него с криком: «Негодую! Ненавижу!». И вдруг замерла от неожиданности: на этот раз Глагол остался рядом. Так он доказал, что в некоторых случаях, действительно не может без нее жить.

Частица в пышном белом платье, Глагол во фракте, они уходят со сцены, кружась в вальсе.

Миниатюра «Тонкость выражений» построена на стихотворении. Стихотворение не просто читается, а разыгрывается в виде разговора пассажиров в автобусе, людей в очереди.

Тонкость выражений

Я в автобусе стоял,
Вдруг на повороте
Кто-то сзади мне сказал:
-Вы сейчас встаете?
Нам к ответу бы призвать этого героя
«Объясни, как может встать
Тот, кто едет стоя?»
Но автобус не привык
Видеть суть ошибок,
Да к тому же наш язык
Беспредельно гибок,
И стараются в пути
Дяди или тети
Всех сидящих впереди
Спрашивать: «Встаете»
Двух гражданок городских
Слушал я при встрече
Заурядные у них
Обороты речи,
Никаких таких примет,
Только многократно
Там, где надо, там, где нет,
Слышится «обратно»
-Главк обратно ордер дал
Нашему соседу
-А у нас большой скандал
Был обратно в среду.
Я, бодрясь по мере сил,
У врача в передней
Ожидающих спросил:
-Кто из вас последний?
И сейчас же был ответ
Выдан громогласно:
-В наши дни последних нет,
Я здесь крайний.... ясно?
Так сострил какой-то бас,
И не без успеха
Ожидающие враз
Взвигнули от смеха
Но сказал я в свой черед
Со злорадством тайным:
-Хорошо смеется тот,
Кто смеется...крайним.

Ю.Благова

Ведущий. Запомните! Из трамвая, троллейбуса выходят, а не встают и даже не сходят. У нас есть наречия опять, снова: я опять сделаю эту работу или я снова сделаю эту работу, но нельзя ни в коем случае говорить: я обратно сделаю эту работу. И, наконец, в очереди бывают последний, а не крайний, так как у очереди есть начало и конец.

В своей работе мы используем богатый опыт коллег пед. института им Т.Г.Шевченко, научно-популярную литературу, творческие работы учащихся. Выступал театр перед ребятами нашей школы, принимал участие в работе семинара учителей русского языка города, на открытом заседании метод. объединений школы. Театр ведет плодотворную деятельность, в живой, интересной форме учащиеся изучают язык, узнают о его развитии. Благодаря работе в кружке у ребят заметно поднялся уровень знания русского языка, расширился кругозор, развивается речь, творчество. Члены кружка, мои ученики, являются неоднократными призерами городских, областных олимпиад и всевозможных конкурсов. К тому же ребята с пользой и интересно проводят свободное время.

Время люди научились ценить давно. Народная мудрость гласит: «Время – казна для знающего ему цену», «Потерянную вещь можно найти, потерянное время – никогда». Вот лишь некоторые высказывания на этот счет великих писателей, ученых, педагогов. «На день надо смотреть как на маленькую жизнь, надо проверить, чем богата эта жизнь» (А.М.Горький); «Уважайте текущий и сегодняшний день! Уважайте каждую минуту, ибо умрет она и никогда не повторится...» (Я.Корчак); «Хорошее употребление времени делает время еще более драгоценным» (Ж.Ж.Руссо); «Всегда можно найти достаточно времени, если употреблять его хорошо» (И.В.Гете)

Список использованной литературы:

1. «Школьный театр лингвистических миниатюр» М.И.Подгаецкая.
2. (Русский язык и литература в средних и учебных заведениях.-1990.-№8).
3. Кохановская Л.В. Лингвистические сказки. (Русский язык и литература в средних и учебных заведениях УССР – 1990.- №10).
4. Ф.Кривин «Несерьезные Архимеды» (М.,1971).
5. К.Чуковский «От двух до пяти» (М.,1970).
6. Л.В.Успенский «Слово о словах» (М.,1986).
7. Нуртазина Р.Б.Занимательная грамматика. Мектеп, 1987.

ЕЛІМІЗДЕГІ БІЛІМНІҢ НЕГІЗГІ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

*Жолкенова Г.Ж. «Болашақ» колледжі Абжаппаров Ж.М.
№41 ЖББОМ*

Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан үшін ең негізгі басымдықтың бірі - білім. Білім - ғылымның іргетасы және мемлекет дамуының алтын арқауы. Осы уақыт ішінде елімізде оң өзгерістер, табыстар мен көптеген ғылыми жаңалықтар өмірге келді. Жаңа ғасырдың жаңаша ойлайтын білімді де білікті жастарының арқасында жаңа технологиялар өндіріске енгізіліп, қай салада болмасын әлемдік озық тәжірибе өмірімізге еніп келеді. Қазіргі білімнің тенденцияларын талдай отырып, қазіргі әлемдегі білімнің келесі негізгі даму тенденцияларын ерекшелеуге болады:

«Білім үйрену» парадигмасының «білім қалыптасу» парадигмасына ауысуы. Білім берудегі қазіргі заманғы технологиялардың көмегімен жаңа білім беру парадигмасы іске асырылады. Білім беру технологияларының даму тенденциялары тұлғаның өзін-өзі тануына және өзіндік дамуына тікелей байланысты. «Білім беру технологиялары», «Педагогикалық технология» терминімен қатар "оқыту технологиялары" термині де қолданылады.

Оқыту технологиясы – белгіленген мақсатқа нәтижелі қол жеткізуді қамтамасыз етуде оқытудың формасы, әдістері мен құралдарын ашып көрсетіп, оқу бағдарламасында

белгіленген оқытудың мазмұны жүзеге асырылады да, оның құрылымы төмендегідей етіп көрсетіледі:

- оқытудың мақсаты;
- білім берудің мазмұны;
- педагогикалық өзара әрекеттестіктің құралы (оқыту және мотивация), оқыту процесін ұйымдастыру;
- оқушы, оқытушы;
- әрекеттің нәтижесі (сонымен бірге кәсіптік даярлықтың деңгейі).

Сонымен қатар, нақтылы педагогикалық процесті талдап жүзеге асыруды «... оқыту технологиясын жобалау процесі деп атауға болады», ал оның құрылымы төмендегідей анықталады:

- оқу жоспары және бағдарламасына сай оқытудың мазмұнын таңдау;
- оқытушы бағдарлай алатын оқытудың басымды мақсатын таңдау, яғни жобалау барысында білім алушыларда қандай кәсіптік және тұлғалық сапа қалыптасады, міне соны анықтау;
- мақсаттарға немесе басымды бір мақсатқа негізделіп оқыту технологиясын таңдау;
- оқыту технологиясын талдап жасау.

Білім саясатының өзекті мәселелері – кәсіптік даярлаудың сапасын жақсарту, біліммен қамтамасыз етудің ғылыми-әдістемелік жүйесін түбегейлі жаңарту, оқытудың формалары мен әдістерінің түрлерін өзгерту, ондағы алдыңғы қатарлы оқу-тәрбие тәжірибелері мен қазіргі қоғамның сұраныстарының алшақтығын жою, білімдегі жаңашылдықты саралау, білімді жетілдіру үдерісіндегі үздіксіздікті қамтамасыз етуде оның ролін арттыру және қазіргі заман техникасы мен технологиясын жоғары деңгейде қолдана білу.

Қоғам дамуының қазіргі кезеңі адам қызметінің басым бөлігін ақпараттандырумен, компьютерлендірумен ерекшеленеді. Соған байланысты мұғалімдердің қызмет аясы кеңейіп, ақпараттық-компьютерлік іс-әрекетінің практикалық сұранысы артуда. Қоғамдық прогрестегі жетістіктер болашақ ұрпақтың білімі мен тәрбиесіндегі жетістіктерге, ал ол өз кезегінде жаңа формация мұғалімінің білік деңгейіне байланысты. Сондықтан да мұғалімдердің инновациялық біліктілігі проблемасы аса назар аударуды талап етеді.

Педагогикалық технология әр түрлі жағдайлардағы нақты өзара іс-қимылдарды, жүйеленген, бағдарланған, оқыту және тәрбиелеу стандарттарына сай тәсілдер негізінде компьютер мен техникалық құралдар қолдану арқылы да ұйымдастырылады. Бүгінгі таңда білім беру жүйесінің құрылымдарында оқытудың айқындалған көптеген технологиялары пайдаланылып жатқандығы белгілі. Болашақ маманға тәжірибе беруде ақпаратпен жұмыс істеу әдістеріне, жаңа білімдерді құру әдістеріне, ең маңыздысы - әлемнің дамуы туралы білімдердің қажетті деңгейін қалыптастыратын әдістерге үйрету маңызды болмақ. Сондықтан әрбір оқытушыға және оқушыға «оқыту» мен «үйрену» процестерін игеру үшін 3 тілді меңгеруі қажет: ана тілін, ғылым тілін және технология тілін. Сонымен технология көмегімен білімдерді, іскерлікті, дағдыларды игеру процесінде тұлғалық қасиеттің дамуында нәтижелі шешімге жету мүмкіндігі қамтамасыз етіледі. «Педагогикалық технология» оның ішінде «оқыту технологиясы» ұғымын анықтауда, басым көпшілік мамандар оларды үш маңызды жағдайлармен біріктіреді:

- іс-әрекетінің жиынтығы түріндегі қажет ететін үлгіні дәл анықтау негізінде оқытуды жоспарлау;
- оқытуды талап ететін әрекетті қалыптастыруды іріктеген қатаң тізбекті әрекеті түріндегі оқытудың барлық процесін «бағдарламалау».
- алғашқы белгіленген эталонмен оқытудың нәтижесін салыстыру. Оқыту технологиясы негізінен педагогикалық процестегі «Қалай нәтижелі етіп оқыту керек?» мәселесін шешуге бағытталады. Оқыту технологиясы жөніндегі ой-пікірлерді саралай келе, біздер оны: біріншіден, оқытудың мақсатқа сәйкес нәтижесіне қол жеткізудегі нақты

қадамдарды және олардың үйлесімділігін зерделейтін ғылым саласы; екіншіден, оқытудың нақты жағдайда нәтижелі жүзеге асырылуын белгілейтін жобалау немесе модельдеу; нақты оқыту процесін нәтижелі етіп оқытудағы процес деп білеміз. Жалпы «Педагогикалық технология» білім берудің қазіргі кездегі практикасында стандартты емес ғылыми көріністерде ереже ретінде қолданылып, педагог жұмыстарының өндірілген әдіс-тәсілдерін, құралдарын білдіреді. В.П.Беспалько технологияны түсіну үшін ең алдымен педагогикалық іс-әрекеттің өндірушілік белгісіне көңіл аудару қажеттігіне зейін аударады, әлеуметтік тұрғыдан бұл белгі, технологияның басқа белгілерінен оның жалпылық сипатымен байланыстылығын сипаттайды. Қазіргі білім беру технологияларын Г.К. Селевко технологияның классификациялық параметрлері тұрғысынан: қолдану деңгейі, негізгі дамыту факторы, меңгеру тұжырымы, жеке тұлғаның құрылымына бағдарлау, мазмұн сипаты, басқару типі, ұйымдастыру формалары, балаға ықпал ету тәсілдері, әдістердің басымдылығы, жетілдіру бағыттары, оқушылар категориялары бойынша нақтылап көрсетеді.

Ш.Т.Таубаева оқытудың қазіргі технологияларының аттарын атап көрсетіп, олардың мақсаттарын, тұжырымының және мазмұны мен әдістерінің ерекшеліктерін сипаттап көрсетеді. Жұмыста педагог-ғалымның зерттеулері басшылыққа алынған.

Сонымен педагогикалық технологиялардан төмендегілерін бөле жарып көрсетуге болады:

- ойын арқылы оқыту технологиясы;
- проблемалық оқыту технологиясы;
- тірек сигналдары арқылы оқыту;
- деңгейлік саралап оқыту;
- міндетті нәтижелерге негізделген деңгейлік оқыту технологиясы;
- бағдарламалап оқыту технологиясы;
- оқытудың компьютерлік технологиясы;
- дидактикалық бірліктерді ірілендіру технологиясы;
- дамыта оқыту технологиясы;
- модульдік оқыту.

Сондай-ақ, қазіргі кезде Қазақстандық ғалымдардың оқыту технологиялары белсенді түрде білім беру жүйесінде қолданылуда. Бұл технологиялардың өздеріне тән ерекшеліктері бар. Мәселен, Н. Оразақинованың сатылай кешенді талдауын алып қарастырсақ, ол – оқушылардың тіл білімі салалары бойынша меңгерген теориялық білімдерін практикалық тұрғыдан талдап, саралап меңгерудің ең қажетті құралы. Практикалық тұрғыдан жетік игерілмеген білім құр жаттандылыққа ұрындырады. Есте ұзақ сақталмайды. Тілдің әр саласынан өтілген материалдарды, ондағы грамматикалық тұлғалардың атқаратын қызметтерін, тыныс белгілердің қолдану ерекшеліктерін талдап, саралап жинақтап меңгерту сатылай комплесті талдау технологиясының бір белгісі болмақ.

Тілдік материалдарды сатылай кешенді талдауды меңгеру арқылы оқушылар:

- Тілдің әр саласы бойынша теориялық материалды ғылыми түрде терең меңгереді;
- Әр сала бойынша сатылай кешенді талдаудың жүйесін басшылыққа ала отырып, ауызша және жазбаша баяндау дағдысы қалыптасады;
- Тілдік формалардың атқаратын қызметін, беретін грамматикалық мағыналарын саналы түрде толық ажырата алады;
- Тілдік талдау жүргізу барысында қажетті білімді еске түсіре отырып, пәнішілік байланысты жүзеге асырады;
- Талдау объектісіне қажетті материал жинау үшін көркем шығармалардан мысалдар жинап, оны сұрыптауға дағдыланады;
- Жазба жұмыстарын сауатты жазуға, сөлемдерді стильдік тұрғыдан дұрыс әрі көркем жазуға машықтанады.

Сондай-ақ, әрбір педагогикалық технологияның өзіндік ерекшеліктері бар. Олардың негізгі қарастыратыны - оқытуды нәтижелі ету.

Педагогикалық жүйедегі негізгі өзекті мәселе - оқушылардың, студенттердің ойлау қабілетін дамытып, өздігінен жұмыс істеуге баулу, өз ойын тұжырымдауға дағдыландыру болғандықтан сабақ барысында кеңінен деңгейлеп, дамыта оқытудың модульдік әдісін жиі пайдалану қолдау табуда.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Әбенбаев С., Ахметова Г., Әбенбаева И. Дәстүрлі емес сабақ турасында // . 2003, №2, бб.11-16.
2. Селевко Г.К. Современные технологии в образовании. –М., 1998.
3. Таубаева Ш.Т. Оқытудың қазіргі технологиялары //Бастауыш мектеп. -1999. №4. бб-5-12.
- 4.Білім журналы.2012. №5.

ҰЛТЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ БАЛАНЫҢ ТІЛ КЕМІСТІГІН ЖЕТІЛДІРУ

Кусаин Ж.И.

Қарағанды қаласы, №145 «Балапан» б/б Логопед

Ұлттық тәрбие мен білім ол балабақшадан басталады. Егеменді еліміздің болашағы, жеткіншектеріміздің қолында екені белгілі. Ал олардың білімді, өнерлі сөзге шешен, ойға ұшқыр болуы әбден қажет. Әрбір адамның өз тілінің терең иіріміне бойлай алуы, ойын жатық тілмен әдемі жеткізе алуы сол адамның мәдениеттілігінің белгісі.

Тіл кемістігі жетілмеген балалар – сөз шеберлік кезеңінен бөгеледі, балалардың сөйлеуінде, дыбыстық қабілетінде лексикалық және грамматикалық құрамында кемшіліктер көп кездеспейді. Көбіне сөйлеуде бір-екі дыбыстық кемшілігі кездеседі. Қалған дыбыстарды дұрыс естиді және айтады. Егер мұндай балаларды жүйелі түрде оқытса, олар кейін түзеледі. Әр іс-әрекеттерде осындай балалармен ойын арқылы өткізе отырып, ұлттық құндылығымызды бойларына сіңіруге тырысуымыз керек. Ұлттық ойын түрлерін, мақал-мәтелдерді қолдану арқылы балаларға ұлтын, тілін, салт-дәстүрін сүюге үйрету. Баланың туылған күнінен бастап әр ата-ана, педагог, логопед, дефектолог, психолог, тәрбиеші бір-бірімен байланыста жұмыла жұмыс жүргізгенде ғана бұл істе жақсы нәтижеге жеткізуге болады. Мәселен «Сақина салмақ» ойыны арқылы баланың керекті сөздерді тез байқап таба білуін ептілігін дамытуға жетілдіруге болады. Ал «Ақ сандық, көк сандық» ойыны арқылы балаларды шымыр болуға, төзімділікке тәрбиелейміз. Осы сияқты «Ұшты-ұшты», «Тымпи-тымпи» сияқты ұлттық ойындар балаларға жақсы таныс және олардың әр қайсысының өзіндік тәрбиелік мәні зор. «Бәйге», «Күрес», «Көкпар» спорт түріндегі ойындар балаларға өте қызықты.

Енді осы ойын түрлерінің бірнешеуіне тоқталып өтейік. Бұл ойындар іс-әрекетті бекіту кезінде ойналады. Балалардың тіл кемістігіне қойылған дыбыстарды анық айта білуіне арналады (Автоматизация, дифференциация звуков). Іс-әрекет алдында осы ұлттық ойындарды қазақ халқымыз қалай ойнағаны жайлы қысқаша қызықты түрде балаларға ертегі ретінде айтып өтеміз. Енді осы ойындарды біз сендермен ойнаймыз.

«Теңге алу»:

Тақтаға баланың тіліне қойылған бірнеше әріптерді теңге түрінде жасалған қағазға жазып, жіпке ілеміз. Балалар өздерінің ойыншық аттарына мініп, секіріп барып, керекті аталған әріпті алуы керек. Қай бала бірінші алады, сол бала жеңімпаз аталады.

«Хан талапай»:

Бірнеше асыққа әріптер жапсырылады. Балалардың алдына «Хан талапай» деп асықтарды шашып жібереміз. Шашылған асықтарды балалар бөліп алады. Әр асықтағы әріп арқылы балалар сөздің басында, ортасында, аяғында келетін сөз құрайды.

«Ұшты-ұшты»:

Әр балаға бірнеше құстың суреттері беріледі. Ал, балалар мен қай құсты атап «Ұшты-ұшты» дегенде сендер сол құстың суретін алып қолдарыңды жоғары көтересіңдер. Мысалы: «Қарлығаш, ұшты-ұшты» балалар қарлығаштың суретін жоғары көтереді. Енді осы қарлығаштың бейнесін суреттен айтып, оның пайдасы жайлы әңгіме құраймыз. Осындай ойындар арқылы әр баланың өзіндік ерекшелігі, мінез-құлық, санасы мен бейімділігі сөз қорларын, дыбыстарды анық айта алуы назарға алынады. Бұл мінездемелерді ескере отырып, соған сәйкес жұмыстар жүргізіп отыруы керек.

Әр ойын 5,10,15 минуттан артпау керек. Ойынның шарты балаларға түсінікті түрде жәйімен айтылуы қажет, бала ойынның шартын түсіне білу керек. Ойын түрлері қызықты түрде жүруі керек. Ойын арқылы бала тіліндегі кеміс дыбыстарды ашық атап, анық сөйлей білуіне баса назар аудару қажет.

Нақтырақ айтсам, ұлттық ойындар – ата-бабамыздан бізге жеткен, өткен мен бүгінгіні байланыстыратын баға жетпес байлығымыз, асыл қазынамыз, сондықтан оны күнделікті оқу-тәрбие үрдісінде пайдаланудың заманымызға сай ұрпақ тәрбиелеуге пайдасы орасан зор екендігі сөзсіз.

Бөбектерді тәрбиелеуде де ұлттық ойындардың берері мол. «Санамақ», «Жылдам айт», т.б. тартымды үйрету, тіл өнеріне негіз салады деп есептелген. Балалар негізінен ойын үстінде бір-бірімен тез тіл табысады. Ойынына қарап баланың психологиясын аңғаруға болады. Бес саусақ бірдей емес дегендей, әр отбасынан шыққан балалардың мінез-құлқы бірдей емес. Жалпы ойынның қандай түрі болмасын, атадан балаға, ұрпақтан-ұрпаққа ауысып отырады. Халық ойындары өмірлік қажеттіліктен туады да, психологиялық жағынан денсаулық сақтауға негізделеді. Тапқыр да алғыр, шымыр да епті, қайратты да қажырлы бала өсіруді армандамайтын отбасы жоқ. Демек ойынның өзі бала үшін біліктің, тәлімнің қайнар көзі болып табылады. Балаларға ұлттық ойындарды үйретіп, оған өзгеше әр беріп, жаңартып өткізіп отыруды ата-аналар, тәрбиешілер бір сәт те естен шығармағандары абзал. Жас бүлдіршіндер ойнай да, күле де, ойлай да білсін!

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Ахмет Жүніс «Бабалар дәстүрі» Алматы 1992 ж
2. Н.Х.Тулегенова. Қазақ топтарындағы логопедтерге арналған әдістемелік-көмекші құрал. Алматы 2009 ж
3. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту» №2, 2012 ж
4. Этнопедагогика №1 2007 ж
5. Г.С. Швайко «Игры и игровые упражнения для развития речи».

ҚОЙЫЛҒАН ЗАТҚА ҚАРАП КЕЗЕҢГЕ БӨЛЕ ОТЫРЫП СУРЕТ САЛУ

Кусаинова Қ. И.

Бейнелеу өнері мұғалімі ЖББОМ №77МБК Қарағанды қаласы

Салынған суретті бояу үшін қолданылатын су бояуы, мектеп оқушыларымен жұмыс істеудің ең қажетті әрі қолайлы құралы болып табылады.

Бейнелеу өнерінде бояумен жұмыс істеуге үйрететін тиімді әрі сапалы бояудың бірі-акварель және гуашь.

Акварель бояуы сықпалы ыдыста немесе жалпақ пластмасса ыдыстарында сақталады. Бұндай бояулар, қысқа мерзімді сурет салуға өте қолайлы.

Ал гуашь бояуы қағаз бетіне қалың жағылады. Гуашь бояуы көбіне сәндік сурет салуға өте қолайлы. Гуашь бояуы мен акварель бояуын қосу арқылы тәсілмен жұмыс істеуге болады.

Акварель бояуы қағазға жақсы жұғады және жылдам жайылады.

XVI-XVII ғасырдағы бояулар өсімдіктердің құрамынан алып пайдаланылған.

Ал қазыргі су бояулар химиялық жолымен алынып түстері ашық, құрамына ара балы, глицерин қосылып әзірленеді. Ол бояудың қатып қалуынан қорғайды. Акварель бояуы қағаз бетіне мөлдір түседі, мөлдірлік акварель туындыларының ең басты, құнды қасиеті болып табылады.

Бояуды қалың жағуға керекті тұстары, жұмысты кептіре отырып, қабаттап жағу арқылы жүзеге асырылады сондада сол мөлдірлік қасиетін жоғалтпауы керек. Акварель бояуымен әр түрлі түстерді жымдастыра отырып этюдтер, натюрморттар салуға өте қолайлы.

Бірітіндеп бояуды қалындата отырып, натюрморттағы заттың формасын, көлемін, ауа кеңестігін айқындауға болады.

Ақ бояу акварельде қолданылмайды. Сондықтан бояумен ұқыпты, таза жұмыс істеу қажет.

Акварель бояуына арналған қылқаламдар тиын, бұлғын, күзен сияқты аңдардың құйрық қылынан жасалады.

Түрлері:

1. Жалпақ.
2. Жұмыр және №1,2,3-10 т.б. болып келеді.

Натюрморт, яғни затқа қарап сурет салуға, бейімдеудің алғашқы шарты болып табылады. Натюрморт – француз тілінде «Өлі табиғат» деген сөз. Қарапайым тілдегі баламасы жансыз заттарды бұйымдарды бейнелеу құралдары арқылы салған көркем туынды.

Осылай салынған суреттер сол заттардың қожасының өмірі мен талғамы, үйреншікті әдетте жайлы көп сыр шертеді. Түрлі түсті маталар, ыдыс-аяқ, гүлдер, жеміс, жидектер, теңіз байлығы мен түз құстары сияқты әр қилы көрініс үйлесімді қоршаған ортаның байлығы мен сұлулығын дәріптеп қана қоймай, біздің көңілімізді де мұңға, не шаттыққа бөлейді.

Солардың ішінде XVII ғасырдағы фломад, голанд суретшілері Шрден, Ф.Снейдерс, В.Хедделдердің шығармалары ерекше орын алады. Суретшілер өз шығармаларында табиғаттың адамға сыйлайтын мол ризығын, адам қолынан шыққан бұйымдардың сұлулығын тамаша көрсете білді.

Қазақтың ұлттық тағамдардың кейбір түрлеріне белгілі суретші А.Ғалымбаеваның «Дастархан» атты натюрмортында әсерлі берген. Мұндағы күрең, бауырсақ пен ақ құрт, ағаш тегенедегі сары қымыз, шақпақ қант пен үгіліп кеткелі тұрған кеудірлек нан, дастархан шетіндегі торғын сүлгі, бұлардың тұсындағы аяққап сондай бір-бірімен жарасып, ел байлығының, қазақ дастарханының бір көрінісінің бейнесі.

Күн сайын көріп жүрген қарапайым бұйымдар біздің көз алдымызда бұрын соңды байқамай келген ерекше жарастық тауып тоғысқан.

Қандай суретті салмайық оның барлығында ортақ белгілі біржолы, кезең болады. Сондықтан сурет салмағанда төменгі кезеңдермен бірітіндеп салынып өрбіп отырады:

1. Зат бейнесінің оналасуын анықтау, компановка яғни үйлестіру.
2. Құрылымын табу.
3. Пішінін айқындау.
4. Суреттің аяқталуы.

1-ші кезең анықтау.

Бейнеленетін затымыздың жалпы нұсқасын қағаз бетіне ықшамдай түсіру, яғни салынатын зат қағаз бетіне шамадан тыс үлкен не кіші болмауы тиіс.

Бейнелейтін затымыздың жалпы нұсқасын қағаз бетіне ықшамдай түсіру, яғни салынатын зат қағаз бетіне шамадан тыс үлкен не кіші болмауы тиіс.

2-ші кезең.

Зат бейнелерінің құрылымын табу.

Натюрморттағы заттардың бір-бірінің ара қатынасын тексеріп олардың сызықтық қатынасын сызамыз.

3-ші кезең.

Пішімді сомдау.

Бұл кезеңде көлеңке мен жарықтың арақатынасын шешіп, табиғи пішінін бейнелеуге көшеміз.

Натюрморттың артқы қабырғасы төсеніші, фон мен байланысына көңіл бөлген жөн. Яғни заттың құрылымын табу үшін біз сызықтық бейнелеу арқылы жүзеге асырсақ, енді заттың бойындағы жарық пен көленкенің ауысуын реңдік бейнелеу, бояу арқылы жүзеге асырамыз.

Заттың бойындағы көленкелерге тоқтасақ, жартылай көлеңке, толық көлеңке болып бөлінеді.

4-ші кезең.

Бұл кезеңде суретті мұқият тексеріп көзге көрінетін елеулі кемшіліктерді жойып, натюрморттың фонға жабысып қалмауын тексереміз.

Артық сызықтарды өшіріп суретті аяқтаймыз. Сурет салудың алдында оқушыларды нәрселердің пішінін тандай білуге үйреткен жөн. Нәрсені геометриялық денелерге бөліп бейнелеу арқылы кеңестікте дұрыс бейнелеуге дағдыны қалыптастыруға болады.

Пішіні симетриялық заттарды дейнелеуді ось сызығын жүргізуден бастаған жөн. Ал пішіні алуан түрлі болып келетін заттарды бейнелегенде көмекші сызықтар пайдалану сурет салуды жеңілдетеді.

Сурет салу барысында нәрсе бөліктерінің шама жағынан өзара қатынасын анықтау пропорция деп аталады.

Нәрсенің пропорцияларын дұрыс беру затқа қарап сурет салудағы басты міндеттерінің бірі болып табылады.

Бұл үнемі жаттығу жасау барысында іске асады. Сурет салғанда ең алдымен заттың жарық көлеңкесін анықтау керек. Жарық деп затқа сәуле түскен бетін айтамыз. Көлеңке – затқа жарық түспеген беті. Оны заттың меншікті көлеңкесі деп аталады. Заттан түскен көлеңке түспе көлеңке деп аталады. Жарықтың көлеңкеге ауысар жерін шала көлеңке дейміз.

Жылтыр немесе мөлдір заттың бетіне түскен ең жарық дақ жылт болып табылады. Бұл заттың дөңес қырларында жақса байқалады. Заттың ең көлеңкелі жеріне үстелдің бетінен, немесе жақын тұрған екінші заттан түскен болмашы жарық рефлекс деп аталады.

Бейнелеу өнері пәні ережелерін мұғалім әрқашанда ұқыпты қарауы қажет. Оқушыларға сауатты сурет салуға үйретуге мұғалім басшылық жасау керек.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Беда Г.В. «Бейнелеу өнерінің негіздері»
2. Б.Әлмухамбетов, Ж.Балкенов «Сурет салу істеу әдістері.»
3. Б.Байжігітов «Өнер тарихы мен теориясы» А.1981ж.
4. Е.Каменова «Кемпіркосақтың түсі қандай» А.1981ж.
5. Қ.Ералин, Қ.Тастемиров «Бейнелеу өнерін сабақтарында оқушылардың кеңестік тулары түсінігін қалыптастыру» А.Мектеп 1987ж.

ПОНЯТИЕ «ПРОБЛЕМНАЯ СИТУАЦИЯ» КАК ОСНОВНОЙ ЭЛЕМЕНТ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ

Корнейченко Н.А., к.п.н. Одинцова С.А.

Карагандинский государственный университет имени академика Е.А. Букетова

В Концепции развития образования Республики Казахстан до 2015 года указывается, что основной задачей начальной школы является обеспечение первоначального становления личности ребенка, выявление и развитие его способностей. На современном этапе мы можем наблюдать стремительные изменения во всем обществе, которые требуют от человека новых качеств, одной из которых является способность к творческому мышлению, самостоятельности в принятии решений, инициативности.

Школа должна воспитывать человека, умеющего использовать полученные знания, критически мыслить, анализировать и принимать решения, работать как индивидуально, так и в команде, мыслить творчески, развивать свои коммуникативные навыки и постоянно совершенствоваться. В начальной школе долгое время применялись репродуктивные методы, однако в настоящее время они отвечают современным требованиям. Проблемное обучение способствует эффективному развитию творческих умений учащихся, обеспечивает более качественное усвоение знаний, воспитывает инициативную личность, таким образом, реализует социальный заказ – формирование творческой личности.

Фундаментальные работы, посвященные теории и практике проблемного обучения, появились в конце 1960-х – начале 1970-х гг. (Т.В.Кудрявцев, А.М.Матюшкин, М.И.Махмутов, В.Оконь и др.).

Под проблемным обучением понимается такая организация учебных занятий, которая предполагает создание под руководством учителя проблемных ситуаций и активную самостоятельную деятельность учащихся, с целью развития познавательной активности, в результате чего и происходит творческое овладение знаниями, навыками, умениями и развитие мыслительных способностей.

Учитель при организации проблемного обучения так строит урок, чтобы ученики не оставались пассивными слушателями и исполнителями, а превращались в активных исследователей учебных проблем. Учебная деятельность младших школьников становится творческой, и поэтому они лучше усваивают материал, т.к. знания не получают в готовом виде, а открывают сами.

По мнению Е.Л.Мельниковой, проблемное обучение обеспечивает творческое усвоение знаний. Это значит, что ученик проходит четыре звена научного творчества: 1) постановку проблемы, 2) поиск ее решения – на этапе введения знаний; 3) выражении решения и 4) реализацию продукта – на этапе воспроизведения (проговаривания) знаний. В отличие от научного творчества, ученик формулирует учебную проблему, открывает субъективно новое знание и выражает его в простых формах.

Проблемное обучение как теория имеет свою систему понятий, которые связаны с категорией проблемности усвоения. Такими понятиями являются проблема, проблемная ситуация, гипотеза, проблемный вопрос, проблемное изложение и др. Естественно, что эти понятия должны определять новую структуру процесса учения. Более подробно рассмотрим понятие «проблемная ситуация».

В дидактике нет единого, общепринятого определения «проблемной ситуации», но употребляется это понятие в научно-педагогической литературе в связи с вопросами побуждения учащихся к умственной деятельности.

Ю.К.Бабанский, И.Я.Лернер, М.И.Махмутов и др. рассматривают проблемную ситуацию как ситуацию интеллектуального затруднения. В частности, М.И.Махмутов писал: «Под проблемными ситуациями имеются в виду такие учебные ситуации затруднения, которые возникают в моменты, когда учащийся принимает задачу, пытается

ее решить, но чувствует недостаточность прежних знаний. Эти ситуации вызывают активную мыслительную деятельность учащегося, направленную на преодоление затруднения, т.е. на приобретение новых знаний, умений, навыков». Ю.К.Бабанский считает, что ситуация познавательного затруднения, вовлекающая учащихся в самостоятельное познание элементов новой темы, носит название проблемной ситуации.

В педагогическом словаре дается следующее определение понятию «проблемная ситуация» (от греч. *problema* – задача, задание и лат. *situatio* – положение) – 1) соотношение обстоятельств и условий, в которых разворачивается деятельность человека или группы, содержащее противоречие и не имеющее однозначного решения; 2) психол. модель условий порождения мышления на основе ситуативно возникающей познавательной потребности.

Проблемная ситуация – это познавательная задача, которая характеризуется противоречиями между имеющимися у учащихся знаниями и умениями и предъявляемыми требованиями. Познавательная задача вызывает у учащихся стремление к самостоятельному поиску путей ее решения. Проблемные ситуации дифференцируются по структуре действий, которые должны быть выполнены при решении проблемы; по уровню развития этих действий; по трудности проблемной ситуации.

В литературе известно свыше 20 классификаций проблемных ситуаций (А.М.Матюшкин, Т.В.Кудрявцев, Р.А.Хабиб, Д.В.Вилькеев, М.И.Кругляк, Ю.К.Бабанский и др.). Многие авторы классифицируют проблемные ситуации по следующим основаниям:

- по направленности на приобретение нового (знаний, способов действия, возможностей их применения в новых условиях);
- по содержанию (учебно-теоретические, учебно-практические, научные, общественно-практические, производственные);
- по степени трудности;
- по характеру противоречий (например, между житейским и научным знанием);
- по объему (предметные, межпредметные, общенаучные).

А.М.Матюшкин разработал классификацию проблемных ситуаций в наиболее общем виде, т.к. в ее основу положены три наиболее общих основания. Одним из оснований взято действие, которое является главным элементом поведения человека, его деятельности, а также одним из наиболее общих элементов, усваиваемых человеком в процессе обучения.

В строении действия принято выделять три компонента:

1) цель (предмет)

2) способ

3) условия действия, которые определяются специфическими особенностями предмета действия.

В зависимости от того, какой из структурных компонентов действия будет поставлен в проблемной ситуации как неизвестное, возможны три достаточно общих класса проблемных ситуаций.

1-й класс – ситуации, где усваиваемым неизвестным является цель (предмет) действия. В ситуациях этого рода неизвестное будут составлять какие-либо усваиваемые человеком закономерности, те или иные теоретические положения. В соответствии с этим А.М.Матюшкин характеризует данный класс проблемных ситуаций, как теоретический. Чаще всего эти ситуации применяются при изучении гуманитарных предметов.

2-й класс – ситуации, где усваиваемое неизвестное это способ действия. Проблемные ситуации этого рода широко представлены при усвоении многих предметов, предполагающих формирование у учащихся достаточно сложных способов выполнения тех или иных действий (языковых, математических операций, многих теоретических умений и двигательных навыков). Сюда также относятся ситуации, возникающие в процессе обучения общим и специфическим способам решения задач в различных учебных предметах.

3-й класс – ситуации, где неизвестным являются новые условия действия. Ситуации этого рода чаще всего рассматривались при изучении формирования навыков, т.е. на различных этапах тренировки усвоенного действия.

В.Т.Кудрявцев выделяет два типа проблемных ситуаций – первичные и вторичные. Первичная проблемная ситуация возникает тогда, когда обучаемый, наталкиваясь на противоречие, еще не осознает его, хотя и испытывает при этом недоумение, удивление, познавательный дискомфорт. Вторичная проблемная ситуация имеет место там, где проблема осознана и четко сформулирована, т.е. субъект видит, в чем состоит противоречие. По его мнению, проблемная ситуация возникает:

- когда обнаруживается несоответствие между имеющимися уже системами знаний у учащихся и новыми требованиями (между старыми знаниями и новыми фактами, между знаниями более низкого и более высокого уровня, между житейскими и научными знаниями);

- при необходимости выбора из систем имеющихся знаний единственно необходимой системы, использование которой только и может обеспечивать правильное решение предложенной проблемной задачи;

- перед учащимися – когда они сталкиваются с новыми практическими условиями использования уже имеющихся знаний, когда имеет место поиск путей применения знаний на практике;

- если имеется противоречие между теоретически возможным путем решения задачи и практической неосуществимостью или нецелесообразностью избранного способа, а также между практически достигнутым результатом выполнения задания и отсутствием теоретического обоснования;

- при решении технических задач – когда между внешним видом схематических изображений и конструктивным оформлением технического устройства отсутствует прямое соответствие;

- когда существует объективно заложенное в принципиальных схемах противоречие между статическим характером самих изображений и необходимостью прочесть в них динамические процессы.

Проблемная ситуация завершается формулированием проблемы в общем виде. Общая проблема конкретизируется в проблемном вопросе. Неудачно сформированный вопрос может исключить все предыдущие усилия учителя, убить возникающий интерес к обсуждаемой области неизвестного. Это в частности случается, если вопрос слишком сложен и ученики понимают полную бесперспективность поиска выхода из проблемной ситуации, а также в том случае, когда вопрос слишком легок. Правильно сформулированные вопросы конкретизируют, сужают область неизвестного, показывают, что именно следует выяснить для решения проблемы. Таким образом, учитель должен достичь того, чтобы ученик:

- действительно почувствовал определенную теоретическую или практическую трудность;

- сформулировал проблему или уяснил сформулированное учителем;

- захотел решить эту проблему;

- смог это сделать .

Кроме того, проблемная ситуация создает и определенный эмоциональный настрой учащихся (сопереживание с литературными героями, удивление перед научными фактами, поисковый интерес при проведении опытов и др.).

Для создания проблемной ситуации необходимо учитывать ее специфику, т.е. все ее компоненты. В числе таких компонентов А.М.Матюшкин называет:

- необходимость выполнения такого действия, при котором возникает познавательная потребность в новом, неизвестном способе или условии действия;

- неизвестное, которое должно быть раскрыто в возникающей проблемной ситуации;

– возможности учащихся в выполнении поставленного задания, в анализе условий и открытии нового.

Проблемные ситуации могут создаваться на всех этапах процесса обучения: при объяснении, закреплении, контроле. Для обеспечения развития познавательной деятельности учащихся в проблемном обучении необходима оптимальная последовательность проблемных ситуаций, их определенная система. Учитель создает проблемную ситуацию, направляет учащихся на ее решение, организует поиск решения. Таким образом, необходимо ставить ученика в позицию субъекта обучения и как результат у него образуются новые знания, он овладевает новыми способами действия. Трудность управления проблемным обучением в том, что возникновение проблемной ситуации – акт индивидуальный, поэтому от учителя требуется использование дифференцированного индивидуального подхода.

В дидактике определены методические приемы создания проблемной ситуации:

– учитель подводит школьников к противоречию и предлагает им самим найти способ его разрешения;

– сталкивает противоречия практической деятельности;

– излагает различные точки на один и тот же вопрос;

– предлагает учащимся рассмотреть явление с различных позиций, например: командира, юриста, педагога и др.

– побуждает учеников делать сравнения, обобщения, выводы, сопоставлять факты;

– ставит конкретные вопросы на обобщение, обоснование, конкретизацию, логику, рассуждение;

– определяет проблемные теоретические и практические задачи (например: исследования);

– ставит проблемные задачи (например: с недостаточными или избыточными исходными данными, с неопределенными в постановке вопросами, с противоречивыми данными, с заведомо допущенными ошибками, с ограниченным временем решения).

Для реализации проблемной ситуации необходимы:

– отбор самых актуальных, сущностных задач;

– определение особенностей проблемного образования в различных видах учебной деятельности;

– построение оптимальной системы проблемного обучения, создание учебных и методических пособий и рекомендаций;

– личностный подход и мастерство учителя, способность вызывать активную познавательную деятельность.

Вариантами проблемного обучения выступают поисковые и исследовательские методы, при которых учащиеся ведут самостоятельный поиск и исследование проблем, творчески применяют новые знания.

На основе анализа психолого-педагогической литературы можно сделать вывод, что проблемная ситуация – центральное звено проблемного обучения, с помощью которого пробуждается мысль, познавательная потребность, активизируется мышление, создаются условия для формирования правильных обобщений. Создание проблемных ситуаций, определяющих начальный момент мышления, является необходимым условием организации процесса обучения, способствующего развитию подлинного продуктивного мышления детей, их творческих способностей.

Список использованной литературы:

1. Концепция образования Республики Казахстан до 2015 года // Учитель Казахстана. - 2004. - № 1-2. - С. 2-6.

2. Ксензова Г.Ю. Перспективные школьные технологии. – М.: Педагогика, 1989. – 364 с.
3. Мельникова Е.А. Проблемный урок, или Как открывать знания с учениками. – М., 2012.
4. Махмутов М. И. Организация проблемного обучения в школе. – М., 1977.– 374с.
5. Бабанский Ю.К. Проблемное обучение как средство повышения эффективности учения школьников. – Р/н/Д, 1970. – С.9.
6. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю.Педагогический словарь: для студентов высших и средних педагогических учебных заведений. – М.: Academia, 2003. – 172с.
7. Хоритонов Л.А. Проблемные ситуации на уроках природоведения // Начальная школа. – 1998. – №4. – С. 29-41.
8. Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. – М.: Директмедиа Паблишинг, 2008. – 392 с.
9. Брызгалова С.И. Проблемное обучение в начальной школе: Учеб. пособие. – Калининград: Калинингр. ун-т, 1995. – 72 с.
10. Кудрявцев В.Т. Проблемное обучение: истоки, сущность, перспективы. – М.: Знание, 1991. – 80 с.
11. Педагогический поиск. /Сост. И.Н.Баженова. – М.: Педагогика, 1989. – 273 с.
12. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998. – 267 с.

ИНФОРМАТИКА САБАҒЫНДА ЖЕТІ МОДУЛЬ ТИІМДІ ҚОЛДАНУ

*Кулембаев Аманай Таттығалиевич
Қарағанды облысы, Саран қаласындағы
№4 ОЖББ мектептің информатика пәнінің мұғалімі*

Бәрімізді бүгінгі таңда алаңдататын мәселе – жас ұрпақтың сапалы білімді игеруі. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев «Білімді, сауатты адамдар – бұл ХХІ ғасырда адамзат дамуының негізгі қозғаушы күші» деуінің өзі – үлкен көрегендіктің белгісі. Мектеп жұмысы мен оқушы жетістіктерін өрістетудегі негізгі тұлға – мұғалім, егеменді еліміздің алғышарттары өркениетті елдер қатарына көтерілуді міндет, өркениетке жету үшін жан – жақты дамыған, рухани бай тұлғаны өсіруде ұстаздар қауымының алдына жаңа міндеттер қойылып отыр. Қазіргі кездегі оқыту үрдісі жаңа әдіс-тәсілдерді, жаңаша идеяларды қолдануды талап етеді. Әр мұғалім өз іс-тәжірибесінде көптеген қиындықтармен, кедергілермен кездеседі. Ол заман көшіне ілесу үшін өз білімін жетілдіріп отыруы қажет. Ұстаз бола отырып, мен де өз тәжірибемде жетістіктерге жету жолдарын іздестірудемін. Оқушылар өз пікір-көзқарастарын еркін түрде білдірсе, тек білдіріп қана қоймай, сонымен қатар өз пікірлерін дәлелдей алатын және оны іс жүзінде іске асыра алатын жеке тұлға болып қалыптаса алса, сонда мұғалім мақсатының жүзеге асқаны.

Қазақ халқында жеті санын қасиетті санға теңесе, мен үшін де осы бағдарлама мазмұнындағы жеті модульдің қасиеті ерекше болып табылады. «Мұғалімге арналған нұсқаулықтан» білім берудегі Кембридждік әдістің теориялық негізін оқып, оқытудың жаңаша әдіс-тәсілдері – жеті модульді іс-тәжірибемде қолдану арқылы оның артықшылықтарына көз жеткізіп отырмын. Бірақта, бұрынғы дәстүрлі әдістерді де жоққа шығаруға болмайды, әр әдіс-тәсілдің өзіндік артықшылықтары бар. Біз қолданып отырған бағдарламаның түрлі тәсілдерді жинақтағанына қарамастан, сындарлы оқыту негіздері қамтылған. Бұл жеті модульдің барлығы да барлық пән сабақтарында қолдануға ыңғайлы әрі тиімді. Информатика сабағында бұл бағдарламаның негізгі идеяларын пайдалана

отырып көптеген тиімді жақтарын көруге болады. Бағдарламаның негізгі факторларға тоқталар болсам, оқушылардың білім алу үдерісін түсінуі, нені оқу керектігін үйренуі, өзін-өзі реттеуі, оқу нәтижелерін бағалауды игеруі. Оқушылармен жұмыс жасау барысында олардың пайымдаулары, көзқарастары мен білім деңгейлерін анықтап алу қажет. Оқушылардың нені игере, игере алмайтындығын бақылау арқылы әртүрлі әдістерді пайдалана аламыз. Оқушылар өздері оқудың қажетті екенін, оны өмірде де өз қажетіне қолдана білу керек екенін сезінуі керек. Сонда ғана олардың оқуға деген ынтасы артады.

Егер де оқушы жаттап алатын болса, онда ол емтихан немесе сабақ аяқталған соң ұмытып қалады. Сондықтан олар өздері оқудың қажеттігін түсінуі қажет. Олар өздерінің алдына мақсат қойып, өз ойларын еркін айта білуі қажет. Оқушылар өз ойларын айта алады, пікірлесе отырып, оқуды түсінеді. Осы мақсатта біз өз оқу жүйемізді енгізуіміз қажет. Алда тұрған жұмысты жоспарлау мен мақсат қоя білу арқылы, оқушыларды ынталандырамыз және де оқушылардың барлығын, белсенді ете аламыз. Оқытуда бірінші баланың өзін-өзі реттелуіне жағдай жасап, үйрету қажет. Оқушыны оқуда белсенді ету үшін оның нені білетіні мен не білмейтіндігіне көңіл бөлуіміз қажет. Оқушыға әртүрлі сұрақтар мен тапсырмалар беру барысында оларды орындауына уақыт бөліп, тыңдап, түсіністікпен қарап, бірін-бірі оқытуына мүмкіндік берген жөн. Сонда ғана оқытуда оқушылар өздеріне деген жауапкершілікті сезінеді, өзіне деген сенімі күшейіп, оқуға деген белсенділігі артады. Білім үдерісінің нәтижелі болуы оқушының өздігінен меңгеріп, өзі үшін оқу керектігін түсінуі болып табылады.

Бағдарламаның жеті модульдеріне қысқаша тоқталсам, сыни тұрғыдан ойлау – бақылаудың, тәжірибенің, ойлау мен талқылаудың нәтижесінде алынған ақпаратты, ойлауға, бағалауға, талдауға және синтездеуге бағытталған пәндік шешім екенін білеміз. Ол оқушылардың ойлана білуіне, өз оқуына таңдау жасау, басқалардың идеяларына күмәнмен қарау қабілеті ретінде түсіндіріледі. Сыни тұрғыдан ойлау әдісі оқушының ойын дамытуға көп көмегін тигізеді. Сын тұрғысынан ойлауға дамыту модулінде мен келесідей: «Кубизм», «Ыстық орындық», «Кезбе тілші», «Қар үйіндісі», «Екі жұлдыз, бір тілек», «Жіңіше-жуан сұрақтар», «БҮБ», «Венн диаграммасы», «Ашық хат» және т.б. стратегияларды қолдандым.

Оқудағы жаңа тәсілдер модулін топтық, жұптық жұмыс арқылы іске асырылады. Яғни, оқушылар арасында өзара диалог орнату арқылы білім беру деп түсінемін. Диалогтік оқыту білім сапасын арттыруға көп көмегін тигізеді. Диалогтік оқыту баланың білімін жетілдіруде көбірек қолданылады. Біз көбінесе диалогтік оқытуды сұрақ – жауап ретінде қолданамыз. Диалогтік оқыту тек қана информатика саласында емес барлық пәндер үшін тиімді оқыту түрі болып табылады. Әсіресе тіл дамыту кезінде немесе басқа тілді үйрену барысында көп көмегі тиеді. Өз пәніме қатысты айта кетер болсам, бізде көпнесе теориямен практиканы ұштастырып оқытамыз. ҮІ. Алтынсарин: «Балаға айтып түсіргеннен гөрі, қолымен ұстап, көзімен көріп, мұрнымен иіскеп түсіндірген сабақ ұғымды» деген. Яғни бала теорияны меңгерумен қатар тәжірибе жүзінде де қалай жасау қажеттігін ұғынуы керек. Тәжірибелік жұмыс жасау барысында көптеген сұрақтар туындайды. Оқушылар өзара пікірлері мен болжамдар айта отырып, бірлесе жұмыс жасайды. Бұл таңда «Үш оқушының әңгімесі», «Жұптық әңгіме», «Қар үйіндісі», «Әңгіме-дебат» сияқты әдіс-тәсілдерді пайдалану тиімді.

Топтық жұмыс. Әңгіме – дебат

Қазіргі уақытта білім беру үдерісінде ақпараттық –коммуникациялық

технологияларды қолдану қажеттілігі туып отыр. Осыған байланысты білім берудегі әдіс-тәсілдер жаңарып отырады. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану қазіргі кездегі заман талабы болғандықтан оған басты назар аударуымыз қажет. Жаңа ақпараттық технологияларды білім беру үдерісінде қолдану біршама жетістіктерге апаратын жол. АКТ-ны қолдану мұғалімге де оқушыға да қолайлы. Біз информатика сабағында теория мен практиканы ұштастырамыз. Бұл екеуі бір-бірімен өзара тығыз байланыста болады. Тәжірибелік жұмыс жасау барысында бала теориялық білімін шындайды. Конфуций: «Маған айтып берсең – ұмытып қаламын, көрсетсең – есте сақтаймын, өзіме жасатсаң - үйренемін» деген. Конфуций айтпақшы бала қолымен жасағанда ғана жақсы түсінеді, есте сақтайды. Сондықтан да сабақта АКТ пайдалану қажеттілігі туындайды. АКТ-ні тек қана сабақ кезінде ғана емес, сабақтан тыс уақытта да қолданамыз. Өйткені кез келген деректерді интернеттен алуымызға мүмкіншілігіміз бар. АКТ-ны сабақта қолдану оқушылардың белсенділігін, қызығушылығын арттырады, сыни ойлауға, басқалармен ой бөлісуге, өз тәжірибесін шыңдауға көмектеседі. Сабағымда АКТ-ны қолдану міндетім, өйткені күнделікті өтетін сабағымыз АКТ-мен байланысты. Сабақта АКТ-ны қолдану арқылы оқушылардың ақпараттық құзіреттілігін қалыптастыру бірінші орынға қойылған. АКТ-ны қолдану нәтижесінде оқушылардың өз бетімен ізденісі, қызығушылығы, белсенділігі, сенімділігі артады. Дарынды және талантты оқушылардың да білімін шыңдауда осы АКТ-ның қосар үлесі мол. Оқуды тиімді бағалау білім беру үдерісіндегі жаңа тәсілдердің барлығымен байланысты. Бағалау оқыту барысында ілгерілеу қадамдарын айқындау мен қолдау көрсету үшін қажет. Бағалау – одан арғы, білім алу туралы нәтижелерін жүйелі түрде жиынтықтауға бағытталған қызметті белгілеу үшін қолданылатын термин деп нұсқаулықта көрсеткен. Бағалау оқыту мен білім берудің ажырамас бөлігі екенін білеміз. Сондықтан біз оқытуды бағалау білім беруді жетілдіру болып табылатынын түсінуіміз қажет. Бағалаудың екі түрі қарастырылған: формативті бағалау және жиынтық бағалау. Формативті бағалау оқыту үшін бағалау болып табылады да, ал жиынтық бағалау оқытуды бағалау болып табылады. Жиынтық бағалауды оқудың қорытындысын шығаруда, оқудың алға ілгерілеуін тіркеу мақсатында қолданылады. Оқыту үшін бағалауда оқушы өзін-өзі реттеу арқылы өз білім деңгейін бағалайды, білімін жақсартады, сабаққа деген белсенділігі артып, қызығушылығы оянады, өзін-өзі, бірін-бірі бағалауды үйренеді. Әр сабақта оқушыларды өзін-өзі, бірін-бірі бағалауына баса назар аудардым. Өйткені оқушы өзін-өзі реттей отырып, өз білім деңгейін анықтайды, өз білімін басқалармен салыстыруды үйренеді. Қате кеткен жерлерін түсініп, әділ бағалауды үйренеді, дағдыланады. Бағалау оқушылардың өзі-өзінің, басқалардың ойлары мен жұмыс жасауын бақылау болып табылатындықтан оқушы өзінің ойлауын, түсінуін, тәртібін қадағалап отыруды үйренеді, дағды қалыптасады.

Топтық ереже. Топты бағалау

Дарынды балаларды оқыту мен тәрбиелеуді ұйымдастырудағы басты міндет - балалардың қабілеттері мен таланттарын жан-жақты аша түсу үшін дарындылықтың ерекшеліктерін анықтау болып табылады. Дарындылықты қандай да бір әдіспен анықтау мүмкін емес. Бір қарағанда, балалардың барлығы біркелкі болып көрінеді. Дарынды оқушының дарындылығын айқындау үшін баланы ұзақ зерттеу қажет. Дарындылықты

зерттеген Дж.Рензуллидің пікірінше, дарындылық адамға мінез-құлықтың үш негізгі «кластерінің» өзара байланысы арқылы беріледі:

Еліміздің ертеңгі тізгінін қолына алып, елін, жерін көркейте алатын ұрпақ-қазіргі мектеп партасында отырған қабілеті ерекше, талантты немесе дарынды ұрпақ. Алдымен өткізген сауалнама нәтижесі арқылы, өзге адамдармен сөйлесу арқылы сыныпта шығармашылық қабілеті жоғары оқушылардың бар екендігін анықтап, әр сабағымда шығармашылық тапсырмалар беруге тырыстым. Мәселен, 5 жолды өлең, реферат жазу, эссе жазу, сөзжұмбақ құрастыру және т.б. Шығармашылық тапсырмаларды сыныпқа жаппай бере отырып, әр топтан тек қабілетті оқушылар орындап отырды. Бұл дарынды оқушыны анықтап алу үшін оңтайлы болды. Тапсырманы жеке орындаған оқушы да өз жұмысын топтың атынан қорғап, өз тобын алға сүйреуге ұмтылғандары. Бұл жерден ынтымақтастықтың белгісін анық байқауға болады.

Оқушыларды жас ерекшеліктеріне сәйкес оқыту модулі оқушының танымдық дамуына негізделген. Танымдық даму – баланың оқу және проблемаларды шешу қабілеті. Тәжірибе кезінде оқушылардың физиологиялық, психологиялық ерекшеліктеріне сәйкес тақырыптар бере отырып, олардың сол тақырыпты қабылдауы, түсінуі, есте сақтауына мән бердім. Бұл жерде байқағаным әр бала ақпаратты әртүрлі деңгейде қабылдайды екен. Сондықтан да сабақ жоспарын жасауда тапсырмаларды құру барысында әр оқушының деңгейін ескеру керектігін түсіндім. Мысалы, сыныптағы оқушылардың деңгейге байланысты топтастыруға немесе жұптастыруға болады, жоғары деңгейлі оқушыларға күрделі тапсырма, орта деңгейге орташа және төмен деңгейлі оқушыларға төмендеу тапсырмалар дайындап отыру керек.

Оқытудағы басқару және көшбасшылық модулі педагогикалық жетілудің пайдаланылмаған әлеуеті, мұғалімдерге қолдау көрсетілген жағдайда, кәсіби өсу мен бірлескен білім беруде іске асырылады деген сенімге негізделген. Яғни, мұғалім сабақ бойы оқушыларды дұрыс басқарып, көшбасшылық жасай алған жағдайда, жақсы нәтижеге қол жеткізгені деп түсінемін. Білім беруде кәсіби құзырлы маман иесіне жеткен деп мамандығы бойынша өз пәнін жетік білетін, оқушының шығармашылығы мен дарындылығына жағдай жасай алатын, тұлғалық-ізгілік бағыттылығы жоғары, педагогикалық шеберлік пен өзінің іс-қимылын жүйелілікпен атқаруға қабілетті, оқытудың жаңа технологияларын толық меңгерген, отандық, шетелдік тәжірибелерді шығармашылықпен қолдана білетін кәсіби маман педагогті атаймыз. Бүгінгі білім мен білік бәсекелес заманында ұландарымыздың биіктен көрінуіне күнделікті ісіміздегі жаңашылдығымыз арқылы, жан-жақты берген тәрбиеміз арқылы қол жеткізуге болады. ХХІ ғасыр - білімділер ғасыры. Ендеше бізге ой өрісі жоғары дамыған, зерделі, жан-жақты дамыған, парасатты ұрпақ керек екенін бір сәтте естен шығармағанымыз жөн.

Әдебиеттер:

1. «Информатика негіздері» ғылыми-әдістемелік журналы №1-2011 ж., (б.8-11)
2. «Қазақстан мектебі» ҚР Білім және ғылым министрлігінің «Құрмет белгісі» орденді республикалық ғылыми-педагогикалық журналы №1, 2012 ж., (б.31-32)
«Мұғалімге арналған нұсқаулық» 2012 ж (б.72)

Қуатова Г. Қ
Ақмола облысы, Егіндікөл ауданы, №1 орта мектебі

*Ұлттың бәсекелестік қабілеті алдымен,
оның білімділігімен анықталады*
Н.Ә.Назарбаев.

Еліміздің болашағы – бүгінгі мектеп қабырғасындағы ұрпақ. Ел тізгініне ие болар жеткіншектеріміздің ғаламдық өркениеттен қалып қоймай, білімді, тәрбиелі, жан-жақты қалыптасуы мемлекеттік маңызды іс. Өскелең өмірдің жас жеткіншегін тәрбиелеу үлкен құрмет, кішіге ілтипатты болуға баулу – ерекше еңбекті қажет етеді. Тәуелсіз еліміздің ертеңі бүгінгі жастар қолында болары сөзсіз. Әрбір мәселенің құрылымдық ерекшелігі зерттеу үстінде дамып, ашыла түседі, бір орында тоқырап қалмайды. Осы бізде Қазақстанда толыққанды таза ұлттық мектеп бар ма, болса қандай болуы керек, ал қазіргі мектептер ше? – деген сұрақтар міндетті түрде мазалайды, әрі кең ауқымды ой толғап, елек-екшем, кесімді де тиянақты жауапқа итермелейді.

Бұл сұраққа жауап іздеу бүгінгі күннің ең өзекті мәселесі дер едім. Қазақ елінде мектеп ашу, жалпыға бірдей білім жүйесіне талдау жасасақ көп ойландырамыз анық. Болашақтың мектебі қандай болмақ? Совет үкіметі кезіндегі мектептердің құрылымдық ерекшелігі, педагогикасы, оқу жүйесі, ұстанған мақсаты, онда тәрбиеленген шәкірттерде бүгінгі күнмен салыстырғанда жер мен көктей айырмашылықта. Тәуелсіз елдің тірегі – сапалы білімді, өмірлік құзырлы жас ұрпақ, жаңа дәуірдің келелі мәселесі – білім беруді, ғылымды дамыту мен тәлімді тәрбие беру екендігінде ешкімнің таласы жоқ. Осы орайда айта кететін жайт білім ордасы – мектеп, ал мектептің жүрегі – ұстаз. Ұстаздың қолында адам тағдыры, болашақ ел тағдыры, мұғалім өсіп, дамып келе жатқан ұрпақпен жұмыс жасайды.

«Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» атты бағдарламалық мақаласында Елбасы қоғамымыздың әрбір саналы азаматы мамандығы мен лауазымына қарамастан, өзінен: мен бірінші кезекте өз басымдағы инерттілікті жеңу үшін не істедім? – деп сұрауы тиіс деген талап қояды. Адам бойындағы инерттілік – оның іс-әрекетіндегі енжарлық, селқостықты, бойкүйездікті, салғырттықты білдіреді. Бұл мәселені мектеп мұғалімдерінің әрекетіне қатысты ашатын болсақ, мұғалімнің бойындағы инерттілік деген – оның алғашқы жоғарғы оқу орында алған біліміне және еңбек жолының басынан қалыптасқан тәжірибесіне ғана сүйеніп, қоғамның жаңа талаптарына мән бермей, жаңалықтардан бейхабар, ізденбей жүре беру деген сөз. Қазіргі мұғалім «өмірлік білім алу» ұстанымынан «өмір бойы білім алу» ұстанымына көшу арқылы үнемі қоғамның замануи талаптары мен білім беру саласындағы жаңалықтарды іздеп, тауып, зерттеп, өз тәжірибесіне бейімдеп шығармашылықпен пайдалану үстінде болуы керек. Бұл – үздіксіз үдеріске айналуы тиіс. Мұғалімнің жаңалықтан қалыс қалуы – оның кері сырғанауына әкеліп соқтырады. Білім беру жүйесін жаңғырту жөніндегі бұдан былайғы қадамдар - «оқу-тәрбие үдерісін жаңғырту» және «білім беру қызметтерінің тиімділігі мен қолжетімділігін арттыру», ал бүкіл «әлеуметтік жаңғырту үдерісінің табысқа жетуінің түйінді факторы ұлттық білім беру жүйесін жаңартудың табысты өтуі болып табылады» делінген мақалада. Бұл мәселе Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы мақсаттарының бірі ретінде де анықталған. Ахмет Байтұрсыновтың «Мектептің керектері» еңбегінде былай делінген: «Мұғалім қандай болса, мектеп хәм сондай болмақшы. Яғни, мұғалім білімді болса, сол мектептен балалар көбірек білім алып шықпақшы. Солай болған соң, ең әуелі мектепке керегі – білімді, педагогика методикадан хабардар, жақсы мұғалім». Бүгінгі таңда мұғалімнің тұлғасын қалыптастыру күшеймесе, кеміген жоқ. Білім берудің жаңа кезеңінде өткен кезде мектепке ойшыл, зерттеуші,

жаттандылықтан аулақ, іскер мұғалім керек. Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев: «Сіздер мен біздер тек болашақ буынды ғана емес, жалпы адамзаттық қадір-қасиеттердің мән-маңызын түсінетін жаны да, тәні де таза білімді, жан-жақты мәдениетті, патриот азаматтар тәрбиелеуге міндеттіміз» - деп қадап айтты. Ендеше оқушының қиялына қанат бітіріп, армандай білуге жетелеу, мейірімділік пен қайырымдылыққа тәрбиелеп, қатыгездік пен зұлымдықтан бойларын аулақ ұстауға, өмірлік құзырлылық пен әлеуметтік жауапкершілікке бағыт беріп отыру – барлық ұстаздар қауымының ең басты міндеті. Мұғалімнің оқыту әрекеті нәтижелі болуы үшін ол педагогика мен психология, сәйкесті ғылым негіздері мен әдістемелері ғылымдарының заңдылықтарын, теория мен тәжірибенің бірлігін, қоғамның мақсаты мен талап-тілегінен туындайтын әрекет – дамудың көзі екендігін, қарама-қайшылықсыз дамудың жоқтығын, оқытудың білімділік, дамытушылық сипатын т.б нақты білуі керек. Бұл білімдер мұғалімнің педагогикалық процессте қателіксіз, нәтижелі еңбек етуіне мүмкіндік жасайды.

Менің ойымша, жаңа заман талабына сай келетін ғылыми жүйемен, озық технологиямен жабдықталған, жаңа базистік оқу жоспары мен бағдарлама негізінде болуы керек.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңына мемлекеттік саясат негізінде «Әр баланың жеке қабілетіне қарай интеллектуалдық дамуы, жеке адамның дарындылығын дамыту сияқты өзекті мәселелер енгізіліп отыр. Сондықтан соңғы кезде дарынды балалармен жұмыс істеуге көп көңіл бөліне бастады. Дарынды балаларды іздеу, оларды оқыту мен тәрбиелеу қоғам үшін бүгінгі таңда ауадай қажет, себебі дарынды адам басқаға қарағанда көп пайда әкелетіндігі анық. Дарынды балалар және талантты жастар - әрбір мемлекеттің мақтанышы. Дарынды балаларды қолдап, олардың табиғи талантын барынша дамытуға қамқорлық жасау Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы мемлекеттік саясатының басты бағыттарының бірі. Дарынды баланың дарынды ересектен ерекшелігі – ол әлі толық қалыптаспаған тұлға, оның болшағы анықталмаған. Оның қабілеттерін дамыту керек және оған қолдау көрсету қажет. Дарындылықтың басты ерекшеліктері:

- ерекше зейінділік;
- жинақтылық;
- күрделі ақыл-ой жұмысына әрқашан дайын тұру;
- еңбекке жұмылушылығы;
- таным аясы өте кең болуы;
- ойлау белсенділігі аса тұрақты және тағы басқа қасиеттері жатады. Баланың

дарындылығын анықтаудың негізі мектептен басталады. Біздің мектепте дарынды балаларды оқыту мен тәрбиелеуде алға қойған мақсат – жан-жақты, білімді, іскер, өзіндік ойлау жүйесі дамыған, адамгершілігі жоғары, дені сау, бәсекеге барынша қабілетті, дарынды жастарды қалыптастыру болып табылады. №1 Егіндікөл орта мектебінде дарынды балаларды қолдау мен дамытуға арналған жұмыстардың жалпы жүйесі төмендегідей бағыттарда жүзеге асады:

- 1) диагностикалық талдау;
- 2) әдістемелік бағыт;
- 3) ұйымдастырушылық бағыт;

Сонымен қатар, сабақтан тыс мезгілде жүргізілетін жұмыстарға – пәндік олимпиадалар, сайыстар, дебат, жобалар байқаулары, зерттеу жұмыстары, рефераттар қорғау, интеллектуалдық турнирлер және тағы басқа сайыстар жүргізіледі.

Қазір барлығымыз бүкіл дүние жүзіндегі ауқымды саяси және экономикалық өрістердің куәгері болып отырмыз. Бүгінгі таңда болып жатқан істердің бір жарқын көрінісі – біздің және басқа елдерге жаңа компьютерлік технологиялардың енуі. Қазіргі компьютерлер біздің өміріміздің барлық салаларында, оның ішінде білім беру саласына ауадай қажет. Әлі де болса, компьютер, интерактивті тақталар мектептерде саусақпен

санарлық, әр оқушы мен мұғалім күнде жұмыс істей алмайды. Ашық сабақтарда ғана қолдана алады. Әлі де болса жеткіліксіз.

Егемендігімізді алғанымызға 20 жылдан асты, нарықтың қиын қыспағында қаз тұрып келе жатқан біздің жас мемлекетімізде ұлттық мектептер бар деуге болады, бірақ саусақпен санарлық. Елдігімізді алып, еңсемізді көтеріп, есімізді жиғаннан бері қаншама игі істер атқарылып, өмірімізге енуде. Оған дәлел өзім еңбек етіп жатқан Ақмола облысы Егіндікөл ауданы №1 орта мектеп. Ұлттық мектептің бар екенін жұрт таныды, мойындады. Мектебімізде қазақ және орыс балалары да қазақ тілінде дәріс алып тәрбиеленуде. Барлық іс-қағаздары қазақша жазылады.

Жинақтай айтқанда ұлттық мектептің іргетасы қаланып, нық басуға бет бұруда. Мектеп дегенде ойыңа бірден ұстаздар мен оқушылар оралады. Бұлар мектептің мәңгі ажырамайтын басты бөлігі. Ұлттық мектептің міндеті – ұлтжанды жеке тұлғаны тәрбиелеп, қалыптастыру болса, оған сабақ беретін ұстазда осы талапқа сай болуы керек. Атадан балаға мирас болып, келе жатқан халқының даналығы мен қазіргі таңда туындап, өрістеп келе жатқан жаңа үлгілерді бірлестіре ұғындырар да ұстаздар болмақ.

Ұстаздардың мойнында қоғам артқан ауыр жүк бар. Дүние жүзіне әйгілі ұлы бабамыз Әл-Фараби «Ұстаз ел, жетекшісі, халық қадірлісі» деген. Ең алдымен мұғалім – тұла бойы шығармашылық болу керек, қиялы кең, өрісті болғаны жөн, жан-жақты маңызды рөл атқарады, жүріс-тұрысы, жалпы бітім- болмысы сабақ, тәрбие беру шеберлігімен ұштасып жатса құба-құп.

Жазықсыз жаланың құрбаны болған бес арыс, үш бәйтерек сынды азаматтарымыздың да арманы, түп мақсаты ұлт мектебі емес пе?! Издеп, жаңашыл мұғалімнің шығармашылығындағы ерекшелігі, оның сабақты түрлендіре өткізіп, оқушының жүрегіне жол таба білуінде.

Әр мұғалім өзінің іс-оқушылардың білімін ақпараттандыру және электрондық оқулықтарды тиімді пайдалана отырып, күнделікті сабақты ыңғайына қарай түрлендіріп өткізсе, оқушылардың сабаққа деген қызығушылығы арта түседі. Сабақ мазмұнын теориялық, практикалық құндылығы жоғары болған сайын оқушыларды оқыту мен тәрбиелеу өте тиімді, құрылымы көп түрлі оқыту әдістерімен, мұғалімнің дайындығымен жоғары дейгейде өтеді. Оқушының пәнге деген қызығушылығын арттыру – мұғалімнің өз еңбегін ұтымды ұйымдастыратып, жаңа сабақ үлгілерімен оқушыларды шығармашылыққа ізденуін қалыптастыру, оқушыларға сұрақ қою, эксперименттік тапсырмаларды шештіру, ой таласын жасау, танымдық ойындар ұйымдастыру арқылы іске асады.

Халқымыздың сан ғасырдан бергі даналығына құлақ ассақ, «Адамның бақыты – балада» деген екен. Кез келген адам өзі өмір бойы қуып жете алмайтын бақыт деген құдіретті сөздің өлшемі өмірінің жалғасы ұрпағымен келетініне мән бермеуі мүмкін. Біреу бақытын байлықтан тапқысы келсе, екінші біреуі даңқ пен атақтан, мансап пен қызметтен іздестіреді. Мұның бәрі түсінген адамға қолдың кірі сияқты нәрсе. Адамға нағыз бақытты – тәрбиелі ұрпағы ғана сыйлай алады.

«Адам ұрпағымен мың жасайды» деген сөз тегін айтылмаса керек. Олай болса өмірінің мәні - өз ұрпағы. Шыр етіп сәби дүниеге келген сәттен бастап ата-ана алдында нәзік те қыр-сыры мол үлкен қоғамдық міндет тұрады. Ол – бала тәрбиесі. Бала тәрбиесінде алғашқы ұстаз – ата-ана. Бала үшін үй ішінен, ата-анадан артық тәрбиеші жоқ. Адамгершілік, бауырмалдық, татулық, қайырымдылық әдептілік, инабаттылық сияқты қасиеттер – жанұяда тәрбие балаға сөзбен, теориямен дарымайды, үлкендердің үлгісімен сіңеді. «Әкеге қарап ұл өсер, шешеге қарап қыз өсер» дейді халық даналығы. Бала кішкентай кезінен-ақ әр нәрсеге әуестеніп үлкендерге көмектескісі келеді. Бұған кейбір әке-шеше «жұмысымды бөгейсің, істеп жатқан ісімді бүлдіресің» деп ұрысып жіберуі мүмкін. Бұл қате түсінік. Тіпті балаға берген тапсырмаңыздың аяғына дейін орындалуына төзімділікпен бақылау керектігін де ұмытпаған жөн. Өстіп баланың бірте-бірте еңбекке деген болашағына жол ашылады.

Ата-ана – бала тәрбиесіндегі басты тұлға. Сондықтан әке де, шеше де балаларының жан дүниесіне үңіліп, мінез-құлқындағы ерекшеліктерді жете білгені дұрыс. Кейбір ата-аналар барлық ауыртпалықты мұғалімдерге артып қойып жүре береді. Болашақтағы мектепте барлық ата-аналар мен мұғалімдер және қоғам үнемі қарым-қатынаста болса нұр үстіне нұр болар еді. Иә «Ұяда не көрсең ұшқанда соны ілерсің» демекші ата-ана тәрбиесі бала өмірінде үлкен із қалдырады. Балаңның бойына барлық жақсы қасиеттерді дарыту, тіпті жанында жүрген достарына дейін мән беру, табиғат сыйлаған дарыны болса дамыту, дұрыс білім алуына жағдай жасау – ата-ананың басты парызы. Ендеше бала тәрбиесіндегі ұсақ-түйек дейтін ешнәрсе жоқ және сәл нәрседен де қателесуге қақымыз жоқ. Бала - әр жанұяның бақыты. Олай болса, өз бақытымызды бағалай білейік!

Тәрбие мен білім егіз ұғым. Қоғам дамуына білім алу ең маңызды мәселе екендігін тарих бүкпесіз дәлелдеп берді. Өркениеттің өріне шығып оның мәуелі жемісіне қол жеткізу – сапалы білім мен саналы тәрбиеге тікелей байланысты екенін ешкім жоққа шығара алмайды. Осы орайда, соңғы жылдар еліміздің білім саласына үлкен өзгерістер еніп келеді. Жаңалыққа деген ұмтылыс – дамуға деген құлшыныстың кепілі. Бүгінгі таңда бала мектеп қабырғасында күрделі үш сынақтан өтеді. Оның бірі – бастауыш мектепті бітіргенде 4 сыныпта, екіншісі – 9 сынып негізгі мектепті бітірердегі сыртқы бақылауға қатынасуы. ҰБТ - 11 жыл оқып, білім ұйымына тәуелсіз жағдайда оқу сапасын бағалайтын мемлекеттік жүйе. Ұлттық бірыңғай тестілеу жүйесі арқылы мемлекеттік бақылаудың нәтижесінде білім сапасының нақтылығына көз жеткізуге болатындығын өмірдің өзі дәлелдеп отыр.

12 жылдық білім беру жүйесіне көшу кезеңінде мұғалімнің кәсіптік жетілуі мен дамуы тұрғысында көп мәселелер қарастырылуы қалыпты жағдай. Мұғалімнің шығармашылық жұмысында кәсіптік – шығармашылық дамуы жөнінде Ш.Т. Таубаева, А.А. Бейсенбаева.

А.К. Ахметов және т.б ғалымдар педагогикалық кәсіби шеберлікті шыңдау жөнінде көптеген еңбектер жазды. Бүгінгі күн талабының мектеп реформасында 12 жылдық білім беруге көшу мәселесінің ерекшелігі сол - 12 жылдық білім беру орталығы ғалымдарының зерттеулері бойынша жаңа қоғамдық формациядағы мектеп пен мұғалімдер алдында тұрған негізгі мәселер «Баланы оқуға қалай үйрету керек?», «Ойлауға қалай үйрету керек?» деген сұрақтарға жауап табатындай білім нәрін беруге бағытталып отыр. 12 жылдық білім беру жүйесіне көшуде мектеп негізгі үш бағытты басшылыққа алады. Олар:

1-бағыт: оқушының жеке қабілетін есепке ала отырып жеке даралық бағытта оқыту;

2-бағыт: оқушының потенциалдық мүмкіндіктерін есепке ала отырып жеке даралық бағытта оқыту;

3-бағыт: ішкі қажеттіліктерді есепке ала отырып жеке даралық бағытта оқыту;

Ал мұндай сынақтардан баланың сүрінбей өтуі үшін ұстаздармен қоса ата-аналардың да рөлі ерекше екендігі баршамызға аян. Осы орайда оқулық мәселесіне тоқталсақ, баланы оқулықпен қамтамасыз ету ата-ананың міндеті екендігі жайлы мемлекеттік қаулы шыққалы қаншама жыл.

Мектеп, жағдайы төмен және көп балалы жанұяларды ғана қамқорлыққа ала алады. Ал көпшілік ата-аналар «кітапты мектеп беру керек» деген ойдан әлі арыла алмай келеміз. Ал өмір көші тоқтаусыз алға, өркениетке қарай жылжуда. Көптеген ата-аналар балаларына білім мен тәрбиені тек мектеп қана беруі керек – деген қағиданы ұстануда. Барлық жауапкершілікті мұғалімдердің иығына артып қойды.

Біз «Балам- балым, баламның баласы жаным» деп санайтын ұрпағына жүрегін жұлып беретін, жаны жомарт, пейілі кең, рухы күшті халықтың ұрпағы емеспіз бе?! Олай болса, еліміздің ертеңі болар ұрпағымыздың тағдыры өз қолымызда. Дана халқымыз ұлына да, қызына да «Атаның баласы болма, адамның баласы бол» демей ме?! Олай болса, ата-ана мен баланың арасындағы қарым-қатынастың тәрбиелік мәні зор, яғни

өмірде дәлелденіп отыр. Бала үшін отбасындағы тәрбиенің мәні зор. Ата-ана өз еңбегімен, өмірге деген саналы көз қарасы, жақсы қасиеттері арқылы өнегелі ғұмыр кешіп, ұрпағына мирас ете білсе, баланың бойына адамгершілік қасиеттерін сіңіретін еді. Ата-ана – бала тәрбиесіндегі басты тұлға. Сондықтан әке де, шеше де балаларының жан дүниесіне үңіліп, мінез-құлқындағы ерекшеліктерді жете білгені жөн.

Балалармен әңгімелескенде олардың пікірімен де санасып отырған орынды. Өз баласымен ашық сөйлесе алмай, сырласа білмейтін ата-аналар «Екеуміз де жұмыстамыз, кешкісін үй шаруасынан қол тимейді, баламен сөйлесуге уақыт жоқ» дегенді айтады. Бұл дұрыс емес. Баламен сөйлесуге тіпті арнайы уақыт бөлудің қажеті жоқ. Әке мен шеше ұл-қыздармен үй шаруасында жүріп-ақ әңгімелесіп, ой бөлісуге неге болмасқа. Жанұядағы жанжал, үлкендердің аузына келген сөзді айтуы, баланың көзінше басқа біреуді сөгуі, біреудің сыртынан өсек айтуы балаға теріс әсер етеді. Бала алдында әке-шеше, үй ішінің үлкендердің әдептілік танытқаны жөн. Сондықтан ұлттық мектепте ата-анамен ұстаздар үнемі тығыз байланыста болып, баланың негізгі кемшілігін жою үшін не істеу керектігін тапсақ, шешілмейтін мәселе жоқ. Менімше ұлттық мектепте ата-аналармен жұмыс істейтін психологиялық ұйым болса деп ойлаймын. Баланың оқымай қалуына бұрын мектеп ұжымы жауап беретін. Енді Білім туралы Заңда көрсетілгендей, әрбір ата-ана мектеп жасындағы балаларын білім ұяларында оқытуға міндетті. Балалардың себепсіз сабақтан қалғаны үшін енді ата-аналар заң алдында жауап береді.

Жасөспірімдер ісі жөніндегі инспекция қызметкерлерінің пікірінше, бала тәрбиесіне салғырт қарап, заң алдында жауап берушілер арасында маскүнемдікпен қатар, өте ауқатты ата-аналар да кездеседі. Байлық пен мансаптың соңына түскендердің өз балаларының білімі мен тәрбиесі туралы ойды естен шығарып, баласына тек байлықты мұра қылуды мақсат етуде. Бірақ білімсіз байлықтың ешқашан бақыт әкелмейтінін кеш ұғыну өкінішті. Осының бәрін ата-ана бойына бойына сіңіру тек мұғалімдердің қолынан келетін сияқты, сондықтан ата-аналармен жұмысты көбірек қолға алса нұр үстіне нұр болар еді.

Бұл міндеттер жүзеге асыру үшін қазіргі мектептерге зерттеушілік-шығармашылық талаптарын толық меңгерген, қызығушылықпен баланың жеке тұлға болып дамуына өз үлесін қоса алатын, баланы өздігінен өмірге жетелейтін ақыл-кеңес бере алатын мұғалім қажет.

Ақын педагог М.Жұмабаевтың «Қазақ баласының тәрбиесі – қазақ тұрмысымен, қабысуы керек» деген дана ойының да түп төркіні ұлттық мектеп, ұлттық тәрбиеге көзделген. Мен ұлттық мектепте ұлтжанды мұғалімдер болғанын және нығая берсін дер едім. Ұлт мүддесін қорғайтын ұстаздардың болғанын қалар едім.

Сонда ғана ұлтжанды азаматтарды тәрбиелеп шығарар едік. Олай болса осыған жету үшін, ата-аналармен бірлесе отырып, Еліміздің ертеңі болар ұрпағымыздың тағдыры өз қолымызда. Ендеше, ұлт болашағын ойласақ ұрпағымызды ойлайық, ағайындар!

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы
2. Қазақстан Республикасы Білім туралы Заңы. 2007.
3. Қазақстан Республикасы тілдер туралы заңы. 2007.
4. Балар құқығы жайлы Конвенция. – Алматы, 1999.
5. 12 жылдық білім беруге көшу Тұжырымдамасы.
6. Білімдегі жаңалықтар №4, 2012.

ДОБРО И ЗЛО В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

*Кыдыралиева Л.Т.
г. Караганда, ОСШ № 87*

Категории добра и зла составляют суть извечного выбора человека, смысл его земного существования. Эта проблема появилась с самого момента появления человека. Без осознания личностью, что есть добро и зло невозможно постижение других категорий этических ценностей. Вопрос о добре и зле является центром всех религиозных доктрин, известных человечеству. Проблемы добра и зла разбираются в философии, этике, психологии и других науках. Тема добра и зла – одна из основных тем мировой литературы на протяжении многих веков.

Проблема борьбы добра со злом поднималась и в русской литературе, где часто появляются фигуры православных святых, подвижников, князей - праведников. Пушкин и Лермонтов в начале XIX-го века вводят в свои поэмы образы нечистой силы («Гавриилиада» А.С.Пушкина; «Демон» и «Ангел смерти» М.Ю.Лермонтова.). Не оставляют без внимания эту проблему и писатели второй половины XIX-го века, в частности Л.Н.Толстой и Ф.М.Достоевский, создавшие в своих произведениях образы людей, являющихся, с точки зрения требований христианской морали, святыми (князь Мышкин, старец Зосима, Алеша Карамазов - у Достоевского; Платон Каратаев - у Толстого).

А.С.Пушкин в своем романе «Евгений Онегин» не разделяет героев на положительных и отрицательных. Он дает каждому из персонажей несколько противоречащих друг другу оценок, заставляя взглянуть на героев с нескольких точек зрения. Пушкин хотел добиться максимального жизнеподобия.

Трагедия Онегина заключается в том, что он отверг любовь Татьяны, боясь потерять свою свободу, и не смог порвать со светом, поняв его ничтожность. В подавленном состоянии духа Онегин уехал из деревни и «начал странствия». Герой, вернувшийся из путешествия, не похож на прежнего Онегина. Он уже теперь не сможет, как прежде, проходить по жизни, вовсе игнорируя чувства и переживания людей, с которыми он сталкивался, и думать только о себе. Он стал гораздо серьезнее, внимательнее к окружающим, теперь он способен к сильным чувствам, целиком захватывающим его и потрясающим его душу. И тут судьба снова сводит его с Татьяной. Но Татьяна отказывает ему, так как она смогла увидеть то себялюбие, тот эгоизм, который лежал в основе его чувства к ней. В Татьяне говорят оскорбленные чувства: настала ее очередь отчитывать Онегина за то, что он не сумел вовремя разглядеть в ней всю глубину ее души. В душе Онегина происходит борьба добра и зла, но, в конце концов, побеждает добро.

Вечная тема добра и зла очень ярко выражена в произведении Н.В.Гоголя «Вечера на хуторе близ Диканьки». Действие в повести происходит вечером, в сумерки, между сном и явью, на грани реального и фантастического. Изумительна природа, окружающая героев, прекрасны и трепетны чувства, испытываемые ими. Однако в прекрасном пейзаже есть нечто, что нарушает эту гармонию, беспокоит Галю, чувствующую присутствие злых сил совсем рядом. Здесь произошло дикое зло, от которого даже дом внешне изменился.

Отец под влиянием мачехи выгнал родную дочь из дома, толкнул на самоубийство. Но зло не только в страшном предании. Оказывается, у Левко есть сильный соперник. Его родной отец. Человек жесткий, злобный, который, будучи Головой, обливает на морозе людей холодной водой. Левко не может добиться у отца согласия на брак с Галей. На помощь ему приходит панночка. Утопленница обещает любую награду, если Левко поможет ей избавиться от ведьмы. Панночка обращается именно к Левко за помощью, так как он добр, отзывчив на чужую беду, с сердечным волнением слушает он печальный рассказ панночки. Левко нашел ведьму. Он узнал ее, так как «внутри у ней виделось что-

то черное, а у других светилось». Когда ведьма бросается на девушку, на лице ее сверкает злобная радость, злорадство. И как бы ни маскировалось зло, добрый, чистый душой человек способен его почувствовать, распознать.

Осмысление проблемы борьбы добра со злом нашло отражение и в творчестве М.А.Булгакова. В романе «Мастер и Маргарита» Булгаков изображает добро и зло - дьявола и Христа - во всей их полноте, имея целью разоблачить зло реальное, порожденное новым строем, и показать возможность существования добра. Главными действующими лицами романа являются Иешуа, прообраз которого - библейский Христос - воплощение добра, и Воланд, чьим прообразом является сатана - воплощение зла.

Добро и зло в произведении не два равновесных явления, вступающие в открытое противодействие, поднимая вопрос веры и безверия. Они дуалистичны. Добро для М. Булгакова - это нехарактеристика человека или поступка, а образ жизни, её принцип, за который не страшно перенести боль и страдания. Очень важна и ярка мысль автора, произнесенная устами Иешуа: «Все люди добрые». То, что она высказывается в описании времени, когда жил Понтий Пилат, то есть двенадцать тысяч лет назад, при повествовании о Москве двадцатых-тридцатых годов раскрывает борьбу писателя и веру в вечное добро, несмотря на сопутствующее ему зло, что тоже обладает вечностью. «Изменились ли эти горожане внутренне?» - прозвучал вопрос сатаны, и хотя ответа не последовало, очевидно, ощущается горькое «нет, они все так же мелочны, жадны, эгоистичны и глупы». Основной свой удар, гневный, неумолимый и разоблачающий, Булгаков обращает против людских пороков, самым тяжким из них считая трусость, которая порождает и беспринципность, и жалость человеческой натуры, и никчемность существования обезличенного индивидуализма.

Важную философскую проблему добра и зла М.Ю.Лермонтов поднимает в стихотворениях, посвященных теме поэта и поэзии. Поэт, по мнению Лермонтова, обладает как добрым, так и злым началом. Об этом он прямо говорит в стихотворении «Мое грядущее в тумане...»:

К чему творец меня готовил,
Добра и зла он дал мне чашу,
Сказав: я жизнь твою украшу,
Ты будешь славен меж людей!

Лермонтов считал, что в его время поэзия должна была быть, прежде всего, оружием и доброе начало должно уступить место злему, восславившему пороки общества, во имя конечной цели — добра:

С святыней зло во мне боролось,
Я удушил святыни голос,
Из сердца слезы выжал я.

К этой же мысли он возвращается в стихотворении «Поэт», сравнивая поэзию с грозным оружием — кинжалом, не знающим пощады, карающим во имя высокой цели. И во вступлении к роману Лермонтов вновь проповедует идею зла ради добра: «Довольно людей кормили сладостями; нужны горькие лекарства, едкие истины».

В романе «Преступление и наказание» Ф.М. Достоевский пытается определить границы между добром и злом, дать оценку этим понятиям и установить их взаимодействие как в обществе в целом, так и в отдельном человеке. В столкновении своих героев Достоевский прежде всего выясняет границы добра и зла отдельной личности, их идей, поступков. В протесте Раскольникова трудно провести четкую грань между добром и злом. Писатель показывает необыкновенную доброту своего героя: он горячо любит сестру и мать; жалеет Мармеладовых и помогает им; он один понял трагедию этого человека, услышав его исповедь в распивочной; отдает последние деньги на похороны Мармеладова; не может бросить пьяную девушку на бульваре; заботится об отце умершего университетского товарища. Сон Раскольникова о забитой насмерть лошади подчеркивает необыкновенный гуманизм героя, его протест против зла и насилия.

Раскольников, любящий людей, страдающий за их боль, совершает зверское убийство и ограбление. Этим он пытается утвердить абсолютную нравственную свободу человека, что по существу, означает вседозволенность. Это приводит к тому, что и граница зла сотрется и перестанет существовать. Но ведь все преступления Раскольникова совершает ради добра, и в основе их лежит стремление облагодетельствовать униженных и оскорбленных.

В романе Раскольникову и его идее «крови по совести» противостоит Соня Мармеладова. И все же в поступках Сони сама жизнь стирает грань между добрым и злым. Она продает себя (поступок безнравственный), чтобы прокормить больную мать и ее детей (что заслуживает только добрых слов в ее адрес). Однако своей душой своей совести она причиняет непоправимое зло.

И все-таки именно Соня, беззащитная и безгранично добрая, своим ужасом и недоумением, своей твердой убежденностью, что зло невозможно творить безнаказанно прежде всего для своей души и совести, спасает Раскольникова от тяжелого груза, который он взвалил на свой плечи убийством старухе-процентщицы, от помешательства, на грани которого находился герой. Так добро и зло снова сталкиваются в романе Достоевского, снова между ними идет непрерывная борьба, «а поле битвы — сердца людей».

В финале этого романа о сострадании, необходимости и способности одного человека взять на себя груз боли и скорби другого, разделить этот груз как бы поровну, Соня говорит Раскольникову: «Вместе страдать будем», утверждая тем самым непреходящую ценность добра, его великую очищающую силу.

Осмысление проблемы борьбы добра со злом нашло отражение в творчестве такого крупного русского писателя начала XX-го столетия, как Андреев Л.Н., чьи произведения находятся в непосредственной взаимосвязи с творчеством Ф.М. Достоевского. Наиболее важное надо отметить, что Леонид Андреев не оставляет надежды на то, что зло победимо. Так, в рассказе «Правила добра» старый черт пришел к попу, чтобы тот научил его добру. Черт все делает согласно христианским заповедям, но получается только горе. В итоге, заповеди приобретают в рукописи попа такой вид: «Когда надо – не убий, а когда надо – убий; когда надо – скажи правду; а когда надо – солги; когда надо отдай; а когда надо сам возьми, даже отними; когда надо – прелюбы не сотвори, а когда надо – то и прелюбы сотвори; когда надо – жены ближнего не пожелай, а когда надо – то и жену ближнего пожелай, и вола его, и раба его». Андреев изображает происходящее саркастически: улыбку вызывает уже уведомление о том, что чёрт стал «внештатным работником» церкви

Сильнее наполнено ужасом и насмешкой над религией повесть Леонида Андреева «Жизнь Василия Фифейского». Различные несчастья сваливаются на голову богослужителя, но он все равно говорит: «Я верую». Любимый сын утонул, жена спилась, родила идиота и потом сожгла дом. Все мечты порушились. Осталась вера и служение Богу. Но Бог обманул. Когда поп Василий отпевал усопшего и заклинал его встать из гроба, тот не встал. «Сошел с ума поп Василий», – решили люди. Он умер. И словно насмешка звучит над всем произведением постоянное: «Я верую». И тут зло побеждает добро. Нет нисколько надежды на чудо. На то, что жизнь настоящая может быть иной. Также поп Василий пытался понять, в чем повинен каждый прихожанин перед богом. И самый ужасный момент, когда инвалид без ног исповедовал свой грех в том, что изнасиловал малолетнюю девочку и дал за это три копейки, но потом ему их стало жалко и он убил девочку – тут даже поп Василий не выдержал... И постоянно, когда приходили люди к нему на исповедь он говорил им: «Его проси! Его проси!» И этот ужас в пустой церкви, где только покойник и желающий его оживить поп Василий – самая страшная картина, на мой взгляд, написанная пером Леонида Андреева. А покойник был примерный христианин. Итак, зло побеждает.

Писатель вслед за Ф.М. Достоевским констатирует существование добра и зла не как полюсов этического сознания человека, но как двух неразделимых начал. И если, кроме Добра и Зла, третьего не дано, то между первым и вторым существует что-то промежуточное, среднее. В своих произведениях Андреев выступил как оригинальный интерпретатор библейских сюжетов, как писатель, предложивший принципиально новую трактовку понятий добра и зла, заставивший иначе взглянуть на традиционный для русской литературы гуманизм.

Итак, исходя из выше сказанного, можно сделать вывод о том, что тема добра и зла является многоликой, многообразной и живой. На примере художественных произведений русской литературы в статье показана вечная борьба добра со злом, невозможность провести абсолютную границу между добром и злом. Анализ произведений доказывает, что вечное стремление людей к добру неодолимо.

Литература:

1. Пушкин А.С. Евгений Онегин: роман в стихах, критика / сост. С. Селиванова. - М.: Эксмо, 2008. - 384 с.
2. Гоголь Н.В. Вечера на хуторе близ Диканьки: повести. - Азбука, Азбука-Аттикус, 2014. – 317 с.
3. Булгаков М.А. Мастер и Маргарита: роман. - СПб: Азбука, Азбука-Аттикус, 2011. - 416 с.
4. Лермонтов М.Ю. Собрание сочинений: в 4-х т. / М. Ю. Лермонтов. – М.: Художественная литература, 1975. – Т. 1-4.
5. Достоевский Ф.М. Преступление и наказание. - М.: Эксмо, 2008. - 608 с.
6. Андреев Л.Н. Собрание сочинений в 6-ти томах - М.: Художественная литература, 1996 г. – 720 с.

АНАЛИЗ ТЕКСТА КАК ОСНОВНОЙ ИНСТРУМЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИТЕРАТУРНОЙ ГРАМОТНОСТИ

*Легкоконец Е.В., Адамова Г.Ш., Кулмагамбетова Б.М.
Карагандинский колледж актуального образования «Болашак»*

Основным результатом деятельности образовательных учреждений РК должна стать не сумма знаний, умений и навыков сама по себе, а владение набором заявленных государством ключевых компетенций в интеллектуальной, общественно - политической, коммуникативной, информационной и прочих сферах. Достижение именно этого результата обеспечивает компетентностный подход в образовании, базирующийся на развитии функциональной грамотности обучающихся.

Современное понимание грамотности далеко выходит за рамки овладения базовыми знаниями и навыками. Акцент ставится не на освоение определенного содержания учебного плана, а на способность осмысливать и использовать его для достижения личных целей и для эффективного участия в жизни общества. Поэтому правильнее говорить о компетентности современного человека.

Современное понимание компетентности основывается на общеучебных умениях (функциональной грамотности) в трех основных сферах: литературе, математике, естественных науках.

Еще одним важным компонентом функциональной грамотности является способность абстрагироваться от аргументов, фактов или текстов, обдумывать, оценивать

и критически осмыслить. Эти навыки выходят за пределы анализа, решения задач и коммуникации и являются элементами оценки и критического осмысления.

Исходя из такого понимания результата современного образования, мы подходим к осознанию необходимости направить процесс обучения в колледже на развитие функциональной грамотности и, в конечном итоге, компетентности студентов.

Функциональная литературная грамотность, базирующаяся на учебно-информационных умениях, предполагает способность понять и осмыслить различные типы текстов на основе их анализа.

Анализ – это путь от понятного целого к менее заметным деталям; интерпретация – это путь от понятных деталей к менее понятному целому. Анализ замкнут рамками разбираемого текста, интерпретация требует привлечения стороннего материала.

Анализ художественного произведения предполагает постепенное углубление понимания художественного текста в процессе осмысления и истолкования всех его составляющих. Согласно мнению Ежи Фарыно, известного польского слависта, в литературоведении выделяют три уровня осмысления текста: описание; анализ; интерпретация.

Описание предполагает выявление всех элементов, из которых состоит художественный текст, анализ – установление связей между этими элементами, а интерпретация – истолкование этих связей. Иными словами, в литературоведении важен системный подход к произведению, который потенциально не возможен в условиях литературного образования в средних учебных заведениях по причине ограничений литературного развития обучающихся. Более того читатели-студенты часто рассматривают художественный текст как вместилище собственных ассоциаций и устремлений, они не столько пытаются понять, что он значит, еще менее, как он устроен, сколько найти в тексте то, что он может сказать им лично, как читателям. Они ищут в тексте себя и часто находят, они «вчитывают» в текст произвольные значения, часто никак не связанные с его реальностью. Задача педагога научить «вчитываться» в текст, открывая в нем не себя, а для себя важные смыслы.

Прежде чем формулировать принципы анализа литературного произведения на занятиях и говорить о его видах следует сформулировать, а какова роль литературы как общеобразовательного предмета в интеллектуальном и духовно-нравственном развитии студентов, каково целеполагание предмета?

Во-первых, литературное произведение как сложно организованная семиотическая система является отражением семиотической полисистемности мира и, следовательно, навык понимания и интерпретации художественного текста изоморфен (структурно подобен) навыку понимания окружающей действительности.

Во-вторых, как пишет известный итальянский филолог, культуролог и публицист Умберто Эко: «домысливание по ходу дела составляет обязательный аспект чтения, порождающий надежды и страхи, а также переживания, которые возникают, когда мы начинаем примеривать судьбы персонажей на себя». Иными словами, читающий человек испытывает потребность в расширении границ своего эмпирического существования в пространстве и истории, он получает возможность прожить в виртуальном мире искусства судьбы литературных персонажей, перенестись в далекие времена и страны, стать свидетелем исторических и человеческих драм и трагедий.

В-третьих, неизбежность домысливания превращает чтение в «со -творчество», и, следовательно, позволяет человеку реализовать свои способности. Показательно, что любовь к чтению неперенное свойство людей талантливых и неординарных.

В-четвертых, чтение воспитывает душу. Цель литературы – поставить диагноз современному человеку и обществу и, следовательно, побудить читателя задуматься. Овладев элементарными навыками чтения, каждый может стать «собеседником» великих художников прошлого и настоящего.

Наконец, в-пятых, (и это самое главное) почему все-таки, несмотря на бесконечные разговоры о том, что дети перестают читать, индустрия книгоиздательства процветает и, следовательно, книга находит своего читателя. Ответ мы нашли в уже цитируемой выше книге Умберто Эко: «...читать литературное произведение – значит принимать участие в игре, позволяющей нам придать осмысленность бесконечному разнообразию вещей, которые произошли, происходят или еще произойдут в настоящем мире. Читая литературный текст, мы бежим от тревоги, одолевающей нас, когда мы пытаемся сказать нечто истинное об окружающем мире. В этом и состоит утешительная функция литературы – именно ради этого люди рассказывают истории и рассказывали их с самого начала времен. Такова всегда была функция мифа: сообщить форму, структуру хаосу человеческого опыта», – и еще: «Я считаю, что, помимо прочих важных эстетических соображений, мы читаем романы вот почему: они дарят нам уютное ощущение, будто мы оказались в мире, где понятие правды бесспорно, тогда как настоящий мир – место куда менее надежное».

Действительно, серьезные книги – это сказки для взрослых, потому что и мы нуждаемся в ощущении торжества добра над злом, правды над ложью, красоты над безобразием, еще больше в этом нуждаются наши ученики. Наша задача воспитать в них потребность общения с книгой. Цель анализа текста научить их следовать за текстом и сделать это «путешествие» увлекательным и интересным.

Филологическая наука традиционно выделяет в литературе как искусстве три основных функции, осуществляющиеся в процессе восприятия художественного произведения. «...Поскольку можно судить по данным истории искусств, полное впечатление от художественного произведения, именно как от такового, отнюдь не исчерпывается эстетическим его переживанием, что обычно оно гораздо более сложно и кроме эстетического момента содержит в себе и целый ряд других переживаний этического и познавательного характера», – утверждал Б.М.Энгельгардт [5,23].

Своеобразие русской словесности заключается в акцентуации этического начала, так как в силу исторически сложившихся условий она стала сосредоточием духовной жизни и учебником свободомыслия. Д. С. Лихачев [6, 32] назвал главным, определяющим свойством русской литературной традиции «учительность».

Литература сама подсказывает словеснику как внимательному и профессиональному читателю ответ на первый, возникающий перед ним вопрос – “зачем?”. Зачем изучать литературу и учить ее читать? На этот вопрос можно ответить так: «Помочь молодым вписаться в мироздание, научить их пользоваться инструментами познания мира и самопознания – вот главная задача учителя русской словесности, на мой взгляд».

Впрочем, приоритет этического начала ни в коем случае не обесценивает эстетического. Закон единства формы и содержания, будучи универсальным эстетическим законом, своего рода аксиомой, необходимо должен определять приемы, формы и методы изучения литературы в среднем учебном заведении. «Искусство должно изучать по законам самого искусства». Признание этого методического правила предполагает осуществление закона единства формы и содержания в каждом методическом действии, приеме или шаге. По выражению Е.Г.Эткинда: «...Все без исключения оказывается содержанием – каждый даже самый ничтожный элемент формы строит смысл, выражает его». Хотя сказано это применительно к поэзии, но, по нашему убеждению, в полной мере относится и к прозе, и к драме, как и то, что «по-настоящему понимать поэзию значит понимать ее содержание – не в узком, привычно бытовом, а подлинном, глубоком, всеобъемлющем смысле этого слова. Понимать содержание, воплотившееся в единственно возможной, им порожденной, им обусловленной форме. И понимать, что всякое, даже малое изменение формы неминуемо влечет за собой изменение поэтического содержания».

Искусство преподавателя заключается в том, чтобы сделать анализ текста таким же увлекательным и интригующим, как чтение детектива, в котором рано или поздно, но обязательно восторжествует добро и правда. И все же в анализе должна быть своя логика:

1. Осмысление темы в процессе первичного восприятия (реконструкции названия).
2. Осмысление идеи в процессе со-противопоставления (термин Ю.М. Лотмана семантических единиц текста (истолкование важнейших семантических единиц текста: глаголов, организующих мотивную структуру, и номинативов, организующих образный ряд).
3. Осмысление синтаксической и композиционной структуры текста (в поэтическом тексте синтаксическая и композиционная структура как правило тесно связаны).
4. Выявление интертекстуальных связей (например, гиперссылка на Библейское сказание о сотворении мира «работает» на идею вечного преображения мира).

М. Л. Гаспаров выделил в художественном тексте три основных уровня: первый, верхний, уровень – идейно-образный. В нем два подуровня: 1) идеи и эмоции; 2) образы и мотивы. Второй уровень, средний, – стилистический. В нем тоже два подуровня: во-первых, лексика, т. е. слова, рассматриваемые порознь (и прежде всего – слова в переносных значениях, "тропы"); во-вторых, синтаксис, т. е. слова, рассматриваемые в их сочетании и расположении. Третий уровень, нижний, – фонический, звуковой. Это, во-первых, явления стиха – метрика, ритмика, рифма, строфика; а во-вторых, явления собственно фоники, звукописи – и аллитерации, ассонансы. Как эти подуровни, так и все остальные можно детализировать еще более подробно и пр.

Множественность прочтений художественного текста является его неотъемлемым свойством, однако студенты должны действовать не по принципу «я так считаю», а по принципу «я так думаю», по возможности, во-первых, сохраняя потенциальные смыслы, заключенные в художественном тексте, во-вторых, приводя аргументы в пользу той или иной интерпретации. Наша задача приучить студентов выстраивать «ответственную интерпретацию», а такой мы называем интерпретацию, выстроенную на основании анализа и по возможности учитывающую все потенциальные возможности прочтения художественного текста.

Образцовый читатель художественного произведения, по-видимому, должен обладать определенной читательской компетенцией, необходимой для адекватного понимания прочитанного. Эта компетенция двуедина по своим характеристикам: она формируется до чтения текста и в процессе чтения: «... хорошо организованный текст, с одной стороны, предполагает определенный тип компетенции, имеющей, так сказать, внетекстовое происхождение, но, с другой стороны, сам способствует тому, чтобы создать – собственно текстовыми средствами – требуемую компетенцию».

Первую можно назвать культурной памятью читателя, обеспечивающей процесс предпонимания (по терминологии Г. Гадамера) и определяющей горизонты читательского ожидания, о второй же следует сказать особо. Мы разделяем позицию У. Эко, утверждающего, что «... текст, сам по себе потенциально бесконечный, может порождать лишь те интерпретации, которые предусмотрены его собственной стратегией, ибо в текст встроена стратегия его чтения, более того, в нём есть некая «инструкции для читателя», которая «вложена» или «встроена» в текст. Задача преподавателя - помочь студентам воспользоваться этой инструкцией, что в конечном итоге и станет инструментом развития их литературной грамотности и, в конечном счёте, читательской компетенции.

Список использованной литературы:

1. Государственная программа развития образования РК на 2011-2020 годы.
www.akorda.kz/ru

2. Национальный план по развитию функциональной грамотности на 2012-2016 годы. www.uchi.uccz.ru
3. Ежи Фарыно. Анализ текста. Три уровня осмысления. Варшава, 1991
4. Умберто Эко. Шесть прогулок в литературных лесах. Opera Arenta, 1994
5. Энгельгардт Б.М. «Формальный метод в истории литературы», М., «Высшая школа», 1996
6. Лихачев Д.С. Искусство учит добру. Санкт-Петербург, «Нева», 1999
7. Грачева С. В. «Осмысление этических категорий на уроках русской словесности». /журнал «Русская словесность», 2004, № 4, с. 21-27/
8. Эткинд Е.Г. Закона единства формы и содержания в искусстве. М., «Высшая школа», 1998
9. Лотман Ю. М. Анализ художественного текста. М, «Просвещение», 1982
10. Гаспаров М.Л. Методика анализа художественного текста и интерпретации. Санкт-Петербург, «Эспо», 2003

ОБ ОТНОШЕНИИ К НЕКОТОРЫМ ПРОБЛЕМАМ СОВРЕМЕННОГО МИРА И ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЯХ СТУДЕНТОВ КОЛЛЕДЖА

Легкоконец Е.В., Капанова И.Х.

Карагандинский колледж актуального образования «Болашак»

Компетентностный подход в образовании предполагает формирование у студента компетентности, обеспечивающей конкурентоспособность личности и ее успешную самореализацию.

Напомним, что под компетентностью понимается владение, обладание соответствующими компетенциями: учебно - познавательной, информационной, ценностно-смысловой, общекультурной, коммуникативной, социально-трудовой, личностного самосовершенствования и др. Кроме этого, понятие компетентности включает в себя личностное отношение к предмету деятельности и своему собственному развитию.

Другими словами, компетентность – уже состоявшееся личностное качество, точнее совокупность личностных качеств (ценностно-смысловых ориентаций, знаний, умений, навыков, способностей), обусловленных опытом деятельности в определенной социально и личностно значимой сфере. На наш взгляд, именно формирование ценностного ядра личности студента, его ценностно-смысловой картины мира, ценностно-смысловых отношений и решает задачу «выращивания» его компетентности, которая, в свою очередь, обеспечивает конкурентоспособность личности.

Нами уже говорилось о том, как можно решать проблему формирования ценностного отношения к миру на уроках литературы. Задача же данной статьи - рассмотреть ценностные ориентации, ценностные отношения студентов колледжа, получить своеобразный ценностно-ориентационный портрет современного первокурсника.

Определим некоторые понятия: «ценности», «ценностно-смысловые отношения», «ценностно-ориентационный портрет студента».

По определению Д.А. Леонтьева, «личностные ценности есть более или менее осознаваемая модель должного(желаемого), которая отражает опыт жизнедеятельности социальной общности». Ценность может рассматриваться как предмет, удовлетворяющий ту или иную потребность, как идеал, как социальная норма, положительная как значимость чего-либо для человека или для группы. Ценность – это то, что вызываем

интерес, в чем человек видит высший смысл жизни. Каждый человек имеет свою систему ценностей и их иерархию.

М. Рокич определяет ценность как «...устойчивое убеждение в том, что определенный способ поведения или конечная цель существования предпочтительнее с личной и социальной точек зрения, чем противоположный или обранный способ поведения». Исходя из этого, он разделяет два класса ценностей:

1. Терминальные ценности – убеждения в том, что какая-то конечная цель индивидуального существования стоит того, чтобы к ней стремиться.

2. Инструментальные ценности – убеждения в том, что какой-то образ действий или свойство личности является предпочтительнее в любой ситуации.

Ценностно-смысловые отношения проявляются в отношении человека к жизненным проблемам, выборе определенных целей своего существования, способов поведения.

Ценностные ориентации, или ценностно-ориентационный портрет, – важнейшее личностное образование, которое выражается в ценностном отношении человека к социальной действительности и определяет мотивацию его поведения.

С целью определения ценностно-ориентационного портрета студентов 1 курса колледжа нами использованы следующие методы исследования: психологическое тестирование (методика определения ценностей М.Рокича), анкетирование, анализ сочинений. В исследовании принимали участие студенты 1 курса групп ПР-13-2, Д-13-2, ИС-13-2,

ПД-13-2, всего- 42 человека.

Результаты данного исследования позволили составить ценностно-ориентационный портрет первокурсника.

1. Интересы студентов:

А) в свободное время они предпочитают (согласно ранговому показателю) встречаться с друзьями, слушать музыку, смотреть телевизор, читать газеты и журналы, читать книги;

Б) из кинофильмов предпочитают комедии, далее триллеры, боевики, фильмы ужасов, эротику;

В) среди любимых телепередач лидируют музыкальные программы, далее телесериалы, спортивные программы, телеигры и показы мод;

Г) наиболее предпочитаемые музыкальные направления - поп-музыка и рэп; далее рок, классика;

Д) любимые литературные жанры - детективы, приключения, любовные романы, фантастика, мистика, классическая литература.

2) Отношение к здоровому образу жизни.

Основными составляющими здорового образа жизни первокурсники считают:

А) занятия спортом, при этом всего 24% делают по утрам гимнастику, 7% принимают закаливающие процедуры; 28% занимаются в спортивных секциях, 46% в свободное время играют в спортивные игры. Наиболее предпочитаемые виды спорта: баскетбол, футбол, гимнастика, борьба, волейбол, бокс, теннис и др;

Б) не иметь вредных привычек – не пить, при этом 45% студентов употребляют спиртные напитки по праздникам, 12% - не реже 1 раза в неделю, 4% - чаще; не курить – при этом 33% курящих юношей и 27% курящих девушек; не употреблять наркотики – при этом 28% хоть раз пробовали наркотические вещества;

В) абсолютное большинство опрошенных (88%) считают необходимым придерживаться здорового образа жизни.

3) Отношение первокурсников к социальным проблемам:

А) большинство студентов чувствуют себя достаточно безопасно и отмечают, что с настоящей опасностью никогда не сталкивались. Однако свыше 80% опрошенных хотели

бы иметь какое-либо оружие в целях безопасности, при этом девушки отдают предпочтение газовому оружию, юноши – огнестрельному оружию;

Б) в списке вероятных опасностей и страхов лидирует опасность потери близких, затем страх стать жертвой насилия, далее опасность стать инвалидом, прикованным к кровати, стать жертвой катастрофы, наркоманом, участником гражданской войны;

В) в отношении к рэкету первокурсники оказались почти единодушны, считая это явление неизбежным злом, с которым нужно бороться; около 30% студентов признались, что испытали рэкет на себе, а 5% признались, что сами участвовали в рэкете;

Г) отношение к проституции в целом негативное, студенты почти единодушно (82%) осуждают это явление и считают, что с ним нужно бороться;

Д) вопрос о начале сексуальной жизни вызвал наибольшую дифференциацию среди студентов: так, юноши относят начало сексуальной жизни к 14-15 годам; девушки к 17-18 годам, при этом 11% юношей и 7% девушек признались, что уже имеют опыт сексуальных отношений;

Е) проблема ранней беременности воспринимается большинством опрошенных как сугубо личное дело, аборт считают настоящим убийством и выражают стремление отговорить подругу от этого шага 78%, а 9% опрошенных аборт считают «житейским делом».

4. Иерархия жизненных ценностей первокурсников.

А) на первом месте – крепкое здоровье; на втором – дружная семья, домашний уют; на третьем – хорошая профессия, позволяющая самореализоваться, и профессиональное мастерство; далее любимый человек, верные друзья, душевное равновесие, материальный достаток, полноценный отдых и развлечения; познание, развитие, творчество; власть, возможность руководить людьми;

Б) наиболее престижными считают профессии юриста, бизнесмена, воспитателя, экономиста, банкира, переводчика, преподавателя.

В) представления об идеальном друге, его предназначении: защитник – 28%, советчик – 45%, второе «я» – 30%, объект заботы – 8%;

Г) эталон мужественности (по мнению девушек): умный, кривой, спортивный, сексуальный, общительный, надежный, богатый, внимательный, предприимчивый, воспитанный, самостоятельный;

Д) эталон женственности (по мнению юношей): умная, сексуальная, красивая, женственная, нежная, элегантная, добрая, заботливая, верная.

5. Об учебе и профессиональной деятельности:

А) первокурсники отдают предпочтение тому колледжу, в котором учатся сейчас (86%), удовлетворены ролью колледжа в подготовке к будущей жизни 66%;

Б) наиболее предпочитаемые учебные предметы: всемирная история, литература, английский язык, физкультура, казахский язык, физика, человек и общество, география, экология; биология, математика, химия;

В) представления об идеальном педагоге: считают, что педагог должен быть понимающим – 70%, компетентным – 67%, умным – 55%, справедливым – 44%, веселым, с чувством юмора – 40%, добрым – 22%, объективным – 18%, привлекательным – 12%.

По результатам исследования можно сделать выводы, что интересы первокурсников больше направлены на общение с друзьями, просмотр телепередач, нежели на чтение книг. Абсолютное большинство первокурсников считает, что необходимо придерживаться принципов здорового образа жизни, но в действительности их соблюдают мало. В иерархии жизненных ценностей первые места занимают здоровье, семья, любовь, дружба. Студенты в достаточной степени удовлетворены ролью колледжа в подготовке к будущей жизни.

Результаты проведенного исследования могут быть использованы преподавателями колледжа при разработке целей занятий, в курсе преподавания педагогических дисциплин, в работе кураторов.

Литература:

1. Абрамова Г.С. Практическая психология. М. – 1998
2. Возрастная и педагогическая психология /под ред Дубровиной И.В./ М. -1998
3. Казанкина М.Г. Ценностные ориентации школьников. – М. 1997
4. Кантарбекова Г.К. Отношение старшеклассников к некоторым актуальным проблемам современности. /Материалы 4 городской научно-методической конференции «Теория и практика вариативных моделей обучения» /-Караганда - 2001
5. Легкоконец Е.В., Кожахметова И.Х. Современные подходы к преподаванию литературы. /Методические рекомендации для преподавателей литературы/ - Караганды, «Болашак- Баспа» - 2006
6. Немов Р.С. Психологическое консультирование. М.- 2001
7. Педагогическая диагностика в опытно-экспериментальной школе. Санкт – Петербург, 1997
8. Хуторской А.В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения. - Санкт-Петербург, «Питер», 2004

РОЛЬ КУРАТОРА ГРУППЫ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ СОПРОВОЖДЕНИИ СОЦИАЛИЗАЦИИ СТУДЕНТОВ

Легкоконец Е.В., Капанова И.Х.

Карагандинский колледж актуального образования «Болашак»

Педагогическое сопровождение социализации студентов как один из видов педагогической деятельности представляет собой атрибутивную характеристику любого образовательного учреждения, в том числе и колледжа, и в конечном итоге определяет его востребованность и популярность на рынке образовательных услуг. Успешная социализация студентов в колледже способствует сокращению отсева, а это, как известно, считается одним из главных показателей работы любого образовательного учреждения.

Педагогическое сопровождение – это один из видов педагогической деятельности, цель которого обеспечить необходимые условия для успешной образовательной деятельности студентов.

В юношеском возрасте основных чертах завершается физическое развитие человека, заканчивается период полового созревания. Продолжается функциональное развитие головного мозга и его высшего отдела- коры больших полушарий. Идет общее созревание организма. Это период выработки мировоззрения, убеждений, характера и жизненного самоопределения. Потребность в значимых для жизненного успеха знаниях – одна из самых характерных черт юношеского возраста.

Нравственные и социальные качества формируются ускоренными темпами. Этому способствует изменение характера деятельности, положения в обществе и коллективе, интенсивность общения. Более отчетливыми становятся моральные понятия, оценки. Крепнут этические убеждения. Появляется стремление выразить свою индивидуальность.

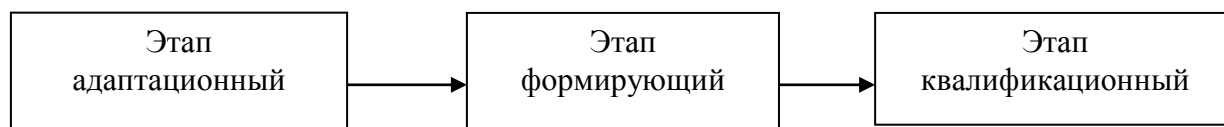
Усиливаются осознанные мотивы поведения. Важное значение имеет статус личности в коллективе, характер общения и отношений между членами коллектива.

Жизненные планы, ценностные ориентации отличаются резкой дифференциацией по интересам, намерениям, но совпадают в одном- каждый хочет занять достойное место в жизни, быть уважаемым, получить интересную работу, хорошо зарабатывать, иметь счастливую семью.

Позиция куратора группы – единство ценностно-смысловых установок и конкретных действий по воспитанию учащихся группы.

Социализация – процесс адаптации и успешной жизни и деятельности человека в условиях быстро меняющегося мира, социума.

Процесс социализации личности – сложный и длительный, требующий педагогического сопровождения на всех этапах обучения в колледже, складывается из трех последовательных этапов или фаз: адаптационного, формирующего и квалификационного.

Данные этапы соответствуют шкале психосоциальных жизненных кризисов, по Э. Эриксону, и обеспечивает последовательность и преемственность социализации. На адаптационном этапе обучения обучающийся испытывает жизненный кризис социального статуса, на формирующем – кризис поисков ролевой идентификации, на квалификационном – поиск близости с окружающими людьми и ориентации на достижение целостности личности.

Каждому этапу соответствует целевая установка, задачи обучения и воспитания, рекомендуемые формы работы по их реализации. В конце каждого периода определен предполагаемый положительный результат социализации студентов.

Целью вводного этапа является адаптация к условиям жизни в колледже. На данном этапе педагогами в совместной деятельности со студентами решаются следующие задачи:

- Усвоение новой социальной роли студента колледжа, правильное понимание и принятие традиций и правил колледжа, приспособление к новым условиям учебного процесса;
- Способствование становлению коллектива группы на основе общечеловеческих ценностей, нахождению студентами друзей в коллективе формальной группы;
- Помощь в правильном восприятии замечаний куратора, преподавателей, одноклассников;
- Обобщение и совершенствование системы интеллектуальных приемов и навыков, полученных в школе.

Предполагаемые положительные результаты адаптационного периода:

У студентов формируется оценка правильности своего выбора учебного заведения, потребность к информационно-познавательной деятельности, ощущение реализации своих возможностей и определение своего социального статуса.

Цель формирующего этапа – идентификация студентами различных профессиональных и социальных ролей, устойчивое развитие личности, формирование устойчивой направленности к профессиональному творческому труду, навыков самоуправления.

Педагогическое сопровождение на данном этапе предполагает решение следующих задач:

- Помощь в развитии качеств, необходимых в профессиональной деятельности по избранной специальности; осознание необходимости учиться и трудиться ответственно, в меру сил и способностей;
- Содействие развитию мобильности мышления; формированию понятия о способах преобразования действительности, связи различных учебных дисциплин и различных видов деятельности;

- Формирование умения координировать свои действия с другими людьми на основе социологии, культурологии, основ экономики и права;
- Готовность к переключению социальных и профессиональных ролей и умение осуществлять самоуправление личностью в соответствии с развитой системой ценностей;
- Понимание и принятие собственного жизненного пути как творческого процесса.

Предполагаемые результаты данного этапа:

Рольевая идентификация студентов, усвоение ими значимых образцов поведения и овладение социальными ролями специалиста-профессионала, гражданина, семьянина, сторонника здорового образа жизни, ценителя прекрасного.

Завершающий квалификационный этап имеет своей целью самопрезентацию личности, выражающуюся в профессиональной и психологической подготовке выпускников к дальнейшей самостоятельной трудовой и образовательной деятельности.

Педагогическое сопровождение на данном этапе предполагает решение следующих задач:

- Содействие развитию у студентов ответственного отношения к процессу и результату труда, формирование самостоятельности, аккуратности и добросовестности в выполнении заданий;
- Дальнейшая помощь в овладении смежными профессиями, помощь во включении в разнообразные виды труда и общественной деятельности;
- Формирование стремления к повышению квалификации, продвижению по ступеням мастерства;
- Готовность адаптироваться к изменяющимся условиям производства и рынка, к самостоятельному выбору сферы деятельности;
- Принятие ответственных решений, обеспечение саморегуляции, самоуправления своим поведением.

Предполагаемые результаты данного этапа:

Готовность студентов к адаптации в профессиональной деятельности и ответственному преобразованию мира на основе осознанных профессиональных и социальных ролей.

На любом из перечисленных этапов определяются следующие функции педагогического сопровождения социализации студентов.

Таблица 1. Функции педагогического сопровождения социализации студентов

Функции	Функции куратора	Функции преподавателя
Диагностическая: изучение особенностей личности студента; окружающей среды; условий жизни; выявление интересов и потребностей студентов, их проблем и затруднений.	+	+
Мотивационная: Определение целей, методов мотивации, ценностей и результатов социализации	+	+
Организационная: посредничество между студентами, семьей, окружением, предприятиями и учреждениями	+	+
Конструктивно-прогностическая: планирование совместно со студентами индивидуального жизненного плана, профессиональной карьеры, дальнейших путей обучения	+	+
Консультационная: Проведение индивидуальных и групповых консультаций по различным вопросам социализации	+	+
Психологическая: способствование в установлении		

гуманных, нравственно-здоровых отношений между всеми участниками образовательного процесса; содействие созданию благоприятного психологического микроклимата и комфорта в социализирующей среде колледжа	+	+
Информационная: Информирование студентов о всей совокупности видов деятельности, направленных на их социализацию	+	+
Тактическая: Выявление возможностей и ресурсов педагогического сопровождения социализации	+	+
Практическая: Выбор форм, методов и создание комплекса условий для социализации	+	+
Аналитическая: Анализ результатов и коррекция педагогического сопровождения социализации, осмысление проблем.	+	+

Можно выделить ряд существенных требований, предъявляемых к педагогическому сопровождению социализации студентов: диалогичность; деятельностный характер; направленность на поддержку индивидуального развития; предоставление студенту необходимого пространства свободы.

В настоящее время наиболее объективной и удобной представляется классификация методов воспитания на основе направленности – интегративной характеристики, включающей в себя в единстве целевую, содержательную и процессуальную стороны методов воспитания (Г.И. Щукина), которая выделяет три группы методов: методы формирования сознания личности; методы организации деятельности и формирования опыта общественного поведения; методы стимулирования поведения и деятельности

Таблица 2. Методы педагогического сопровождения социализации студентов

Методы формирования сознания личности.	Методы организации деятельности и формирования опыта общественного поведения.	Методы стимулирования поведения и деятельности
Разъяснение	Упражнение (способ привлечения к деятельности)	Поощрение (важная мера, достойная воспитанника, и справедливость)
Внушение и заражение	Метод требований (прямое, косвенное – совет, просьба, намек, доверие, игра и др.)	Соревнование (цели, условия определяются совместно со студентами)
Увещание (просьба с разъяснением)	Приучение (интенсивно выполняемое упражнение)	Наказание (педагогический такт, чувство меры, хорошее знание возрастной психологии)
Этическая беседа (выявить и)	Поручение (развивает необходимые качества)	Субъективно-прагматический

сопоставить точки зрения, помочь прийти к правильному выводу)		метод (быть нарушителем невыгодно, экономически накладно)

Нами разработаны методические рекомендации куратору по педагогическому сопровождению социализации первокурсников.

Три главных правила педагога:

1. Принимать ребенка таким, каков он есть. «Терпение – вот истинное мужество педагога.
2. Относиться к студенту так, как будто он уже стал таким, каким педагог его хотел видеть (Л.С. Выготский).
3. Организовать бытие студента так, чтобы дать ему побыть собой идеальным, желаемым, умным, благородным и почувствовать от этого радость, испытать удовольствие.

Позиция куратора группы должна, на наш взгляд, быть следующей:

1. Готовность находиться в постоянном диалоге со студентами; быть в роли партнера, индивидуального консультанта.
2. Способность выстраивать процесс деятельности студентов с учетом их знаний, культуры, подготовки, их индивидуальных и личностно-психологических качеств.
3. Готовность и способность оказать поддержку студенту в определении совместно с ним возможностей самостоятельно достигать желаемых результатов в обучении, самовоспитании, общении, образе жизни, а также в поиске путей преодоления препятствий, мешающих развитию, дать конкретные советы.
4. Готовность и способность обеспечивать эмоциональный фон доброжелательности, взаимопонимания, сотрудничества, демонстрировать свое полное доверие.
5. Готовность признать «самость» студента, его право на ошибку, помочь осознать ошибку и исправить ее.
6. Готовность сотрудничать с родителями на правах партнеров, ответственных за решение личностных и учебных проблем детей.
7. Способность стимулировать студентов на их пути к успеху.

Стимулы учения, которые рекомендует использовать гуманистическая педагогика, исключают открытое давление и грубое принуждение. Они могут быть таковы:

Опирайтесь на желания. Чего хочет студент – главный вопрос для педагога. Задача - сменить направленность устремлений, если она не совпадает с педагогическими целями.

Используйте идентификацию. Заставляйте студента страстно чего-то пожелать. Пусть даже это желание не совсем согласуется с вашими педагогическими намерениями. Главное, чтобы можно было опереться на это желание.

Учитывайте интересы и склонности. Проявляйте уважение и интерес к увлечениям, мнениям, оценкам студентов. Ваша цель – переориентировать их интересы на воспитание и дидактические цели.

Используйте намерения. Не упрекайте за невыполненное намерение, лучше научите, как его осуществить.

Поощряйте желание добиться признания. Всем людям свойственно желание быть признанным.

Показывайте последствия совершаемых поступков.

Признавайте достоинства. Вызывайте энтузиазм и развивайте все, что есть в человеке лучшего. Избегайте придирается по мелочам, не критикуйте. Будьте предупредительны. Искренне старайтесь понять человека.

Одобрите успехи. Это вдохновляет на самосовершенствование и личностный рост.

Сделайте работу привлекательной. Ищите новые формы обучения и воспитания.

Говорите иногда «надо». Придавайте этому стимулу личностную окраску: «Тебе это надо, прежде всего!»

Используйте ситуацию. Ловите момент.

Дайте учащемуся шанс. Выражайте уверенность в успехе.

Как показал опыт, хороший эффект имеют этические беседы. Этическая беседа – метод систематического и последовательного обсуждения знаний, предполагающий участие воспитателя и воспитанников. Ее предметом чаще всего становятся нравственные и моральные, этические проблемы. Цель этических бесед – углубление, упрочение нравственных понятий, обобщение и закрепление знаний, формирование системы нравственных взглядов и убеждений. Этическая беседа – это метод привлечения воспитанников к выработке правильных оценок и суждений по волнующим их вопросам.

Эффективность этической беседы зависит от соблюдения ряда важных условий.

1. Очень важно, чтобы беседа имела проблемный характер, предполагала борьбу мнений, взглядов, идей.
2. Нельзя допускать, чтобы этическая беседа развивалась по заранее составленному сценарию с заучиванием готовых или составленных взрослыми ответов.
3. Нельзя допускать, чтобы беседа превращалась в лекцию.
4. Материал для беседы должен быть близок эмоциональному опыту студентов.
5. В ходе беседы важно выявить и сопоставить все точки зрения.
6. Правильное руководство этической беседой заключается в том, чтобы помочь воспитанникам самостоятельно прийти к правильному выводу.

Список использованной литературы:

1. Вигман С.Л. Педагогика в вопросах и ответах. – М., «Проспект». 2005 г., стр. 23-24, 85-88, 161-170
2. Зудилова Л.В. Педагогическое сопровождение социализации студентов колледжа. // «Среднее профессиональное образование», ежемесячный теоретический и научно-методический журнал российской академии образования, 2009 год, № 3, стр. 30-32.
3. Созонов В.П. Организация воспитательной работы в классе. Методическое пособие для классного руководителя. – М., 2000 г., стр. 51-69.

ОБУЧЕНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

*Легкоконец Е.В., Адамова Г., Ш. Кулмагамбетова Б.М.
Карагандинский колледж актуального образования «Болашак»*

Важнейшей задачей современных учебных заведений является развитие гуманистических тенденций образования, восстановление поликультурных функций языка. Языковое образование входит в систему гуманитарного образования, сутью которого является изучение человека в его отношении к миру. Отношение человека к миру проявляется в его речи.

Предмет «Русский язык» в учебных заведениях с казахским языком обучения закладывает фундамент общего филологического образования студентов как целостной системы, изучающей духовную культуру народа, выраженную в языке и литературном творчестве.

Наряду с этим обучение русскому языку определяется национальной спецификой образовательного пространства Республики Казахстан. Необходимость интеграции нашего государства в мировое сообщество создаёт благоприятные условия для развития языковых процессов, служит основой для формирования межнационального и межкультурного общения как внутри республики, так и на межгосударственном уровне.

Всё большая открытость нашей страны, развитие и укрепление межгосударственных, политических, экономических и культурных связей, интернационализация всех сфер жизни способствуют тому, что полиязычие становится реально востребованным в обществе.

Незнание языков приведёт к тому, что будущие поколения не смогут полноправно принимать участие в диалоге культур.

Наряду с казахским, русский язык функционирует в нашей стране как официальный, употребляющийся в качестве языка межнационального общения между народами.

Соответственно, предполагается грамотное владение устным и письменным русским языком гражданами Республики Казахстан, осуществляющими деятельность в правовой, экономической, научной, общественной и других сферах на территории государства.

Изучение русского языка в колледже осуществляется на материале текстов, отражающих историю, культуру, экономику, политику, что помогает студентам осмыслить и понять окружающую действительность, происходящие события и явления. В этой связи необходимо соблюдать комплексный подход к образованию, развитию и воспитанию студентов, в результате которого помимо усвоения грамматики, развиваются и совершенствуются умения и навыки обучающихся в различных сферах коммуникации.

Ведущими лингводидактическими принципами при обучении русскому языку как неродному являются коммуникативность и комплексность.

Принцип коммуникативности предполагает:

- концентрацию правил-инструкций для употребления в речи единиц языка;
 - организацию ситуаций, близких и знакомых студентам;
 - группировку и конструирование коммуникативных единиц языка.
- Принцип комплексности предполагает:
- взаимосвязанное обучение различным видам речевой деятельности и форм речи (устной и письменной);
 - соединение работы над связными текстами с усвоением отдельных аспектов языка;
 - взаимосвязь различных структурных элементов урока.

Каждый урок русского языка является интегрированным, комплексным, коммуникативным, то есть уроком развития речи. Известные учёные в области преподавания русского языка предлагают назвать такие уроки частноречевыми или коммуникативными.

Функционально-коммуникативный подход к обучению обеспечивает формирование:

- языковых знаний, умений и навыков;
- речевых умений и навыков;
- коммуникативных умений и навыков;
- знаний о предмете и теме речи;
- этнокультуроведческих знаний;
- страноведческих знаний.

При функционально-коммуникативном подходе к обучению русскому языку в колледже особое место в учебном процессе занимает текст. Он помогает выполнять не только образовательные, но и воспитательные задачи при формировании духовно-нравственных качеств личности. Художественный текст служит основой для упражнения в развитии связной речи. Основным методом в совершенствовании умения воспринимать текст является анализ текста. К лингвистическому анализу текста обращаются ещё в школе. В обычные уроки включают фрагменты художественных произведений.

Типовая программа по дисциплине «Русский язык» для групп с нерусским языком обучения предусматривает изучение предмета по лексическим модулям, в которые вписаны грамматические темы. Например, при изучении лексической темы «Мой Казахстан», грамматической темой ряда уроков является «Наклонение глагола», «Деепричастие». «Понятие о деепричастном обороте». В разделе «Моя будущая профессия» изучается «Наречие как часть речи: понятие, роль в предложении, разряды». Формирование функциональной грамотности студентов на уроках русского языка - это одна из основных задач учителя - словесника.

Чтобы обеспечить функциональную грамотность студентов, их орфографическую и пунктуационную зоркость, навыки устной и письменной речи, теоретические сведения российские авторы предлагают программы и отдельные положения, элементы которых применимы при обучении русскому языку как неродному в казахской аудитории.

В основе их программы - педагогические и дидактические принципы вариативного развивающего образования, а именно:

А. Личностно ориентированные принципы: адаптивности, развития, комфортности;

Б. Культурно ориентированные принципы: картины мира, целостности содержания образования, непрерывности и преемственности, смыслового отношения к миру, ориентировочной функции знаний, опоры на культуру как мировоззрение и как культурный стереотип;

В. Деятельностно ориентированные принципы: обучения деятельности, управляемого перехода от деятельности в учебной ситуации к деятельности в жизненной ситуации, перехода от совместной учебно-познавательной деятельности к самостоятельной деятельности студента (зона ближайшего развития), опоры на процессы спонтанного развития, формирования потребности в творчестве и умений творчества.

Основные направления (линии) развития студентов в рамках предмета «Русский язык»:

1. Овладение функциональной грамотностью. Под функциональной грамотностью понимается способность студента свободно использовать навыки чтения и письма в целях получения информации из текста (понимания, сжатия, преобразования и т.д.) и в целях передачи такой информации в реальном общении. Функциональная грамотность - это умение пользоваться различными видами чтения: изучающим, просмотровым, ознакомительным, переходить от одной системы приемов чтения и понимания текста к другой, адекватной данной цели чтения и понимания к данному виду текстов (гибкость чтения);

2. Обучение полноценной и правильной читательской деятельности:

- Расширение активного и пассивного словарного запаса студента, более полное овладение грамматическим строем родного и неродного языков, овладение системой стилистических и функциональных разновидностей речи применительно к активному и пассивному словарю;

- Овладение продуктивными навыками и умениями различных видов устной и письменной речи;

- Овладение орфографией и пунктуацией;

- Овладение навыками и умениями понимания и анализа текстов разных видов, ориентировки в тексте, среди которых наиболее актуально умение адекватного восприятия художественного текста;

- Приобретение и систематизация языковых, прежде всего грамматических знаний о языке, с целью обеспечить ориентировку в системе языка, необходимую для формирования речевых навыков и умений, для обеспечения произвольности, намеренности и осознанности речевой деятельности на родном и неродном языке;
- Раскрытие для студентов культурологического и воспитательного потенциала языка, его тесной связи с историей, духовной культурой, менталитетом русского народа;
- Формирование общелингвистической компетенции (представления о языке как одном из вариантов языка вообще) наряду с конкретно-языковой компетенцией, что необходимо для успешного овладения иностранными языками и другими предметами;
- Формирование чувства языка (языкового чутья, языковой интуиции, языкового сознания).

Актуальность программ заключается в разрешении противоречия между невозможностью поставить студента в активную позицию самостоятельного овладения грамотностью по традиционной программе и необходимостью перехода к самостоятельной деятельности студента с опорой на формирование потребности в творчестве и в развитии креативных способностей.

Развивающая программа нацелена на переход от деятельности в учебной ситуации к деятельности в жизненной ситуации. В рамках предмета студенты овладевают функциональной грамотностью, т.е. свободно используют навыки чтения и письма для получения и передачи информации в реальном общении.

Смена образовательной парадигмы изменит и содержание, подходы к обучению. Важнейшей составляющей педагогического процесса становится личностно ориентированное взаимодействие педагога со студентами. В психолого-педагогическом плане происходит переход от учения как функции запоминания к учению как процессу умственного развития, позволяющему использовать усвоенное, от внешней мотивации к внутренней нравственно-волевой регуляции (Г.К. Селевко).

В работе по программе используется личностно ориентированная развивающая технология. Цель её - помочь студенту в самореализации, самоопределении. Применяются индивидуальные и дифференцированные формы работы, преобладающий метод – познавательный, через самостоятельную работу. При этом между преподавателем и студентом создаётся диалог, позиция студента – активно-инициативная, а кредо педагога - «я рядом с вами». В таких условиях постоянно формируется внутренняя систематическая мотивация к овладению функциональной грамотностью, необходимой каждому студенту.

Составляющие работы по обучению функциональной грамотности:

Обучение чтению: способность выбирать стратегию и тактику чтения в зависимости от цели чтения (гибкое чтение).

Развитие механизмов речи: умение делать эквивалентные замены, сжимать текст, предвидеть, предугадывать содержание текста.

Развитие устной и письменной речи:

- развитие орфоэпических навыков;
- работа по обогащению словарного запаса;
- развитие и совершенствование грамматического строя речи студентов;
- развитие устной разговорной, учебно-научной, художественной речи;
- развитие письменной разговорной, учебно-научной, художественной речи.

Задания к упражнениям по степени сложности могут быть разными:

- определить количество частей в тексте; поставить вопрос к каждой части, составить план;

- прочесть, определить основную мысль текста, соотнести с темой;
- вычленив из текста новую информацию и сформулировать его главную мысль.

Механизм речи развивается на таких упражнениях:

- механизм эквивалентных замен;

- механизм памяти;
- механизм сжатия текста;
- механизм предвидения, предугадывания.

Задача развития механизма речи может реализовываться путём выполнения заданий к свободным диктантам и изложениям художественных текстов (подробный и сжатый пересказ), составления устного рассказа в художественном стиле по данным опорным словам и словосочетаниям. Сочинение-повествование, сочинение-рассуждение, письменный ответ на вопрос по изученной теме с целью развития письменной учебно-научной речи, сочинение-описание (миниатюры) по опорным словам, редактирование художественного текста – для развития письменной разговорной речи с элементами художественной и современной художественной речи.

Изучаются тексты разных типов и стилей, особое внимание уделяется текстам публицистического стиля. Задания к упражнениям усложняются:

- по ходу чтения подчеркни слова, указывающие на принадлежность текста к определенному стилю;
- подготовь устный рассказ о текстах какого-либо стиля по плану.

В каком стиле будет твой рассказ?:

- из фрагмента газетной статьи выпиши слова и предложения, указывающие на принадлежность к публицистическому стилю;
- подробно изложи текст публицистического стиля;
- определи тип и стиль текстов.

На занятиях по русскому языку используются упражнения, задания которых направлены на формирование умения определять основную мысль текста, логически развернуть её, определять языковые средства, обеспечивающие связь предложений в тексте, выстраивать логические схемы для понимания содержания текста и его композиции.

Важной частью работы над текстом является определение языковых средств, обеспечивающих связность текста. Каждый предложенный текст содержит тестовые задания по определению стиля и типа речи, вида связи (цепной, параллельной, смешанной) между предложениями, средств выражения межфразовых связей в тексте. Студентам предложено определить: слова одной тематической группы; однокоренные слова; лексический повтор; синонимы, антонимы; местоименную замену; набор видовременных форм глагола и др.

Таким образом, в течение нескольких лет ведётся целенаправленная работа по формированию у студентов лингвистической, языковой и коммуникативной компетенции. Развитие речи – конечная цель обучения русскому языку студентов-казахов. Это предполагает, во-первых, обогащение словарного запаса обучающихся, во-вторых, овладение нормами русского литературного языка, и наконец, формирование умений и навыков связно и грамотно излагать мысли в устной и письменной форме.

Литература:

1. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования // Народное образование, 2003г.
2. Бунеев Р.Н. Формирование функциональной грамотности/ Р.Н. Бунеев, Е.В. Бунеева, Л.Ю. Комиссарова, И.В. Текучёва; под ред. А.А. Леонтьева. - М.: Баласс 2000.
3. Воителева Т.М. Теория и методика обучения русскому языку. - М.: Дрофа. 2006 г.
4. Бадамбаева Г.А. Тюлебаева М.А. «Русская речь»: методическое руководство для 10 класса. Алматы «Мектеп» 2012 г. ж. «Русский язык в школах и ВУЗах Казахстана» 2009 г.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМ ПРОЦЕСТЕРІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Маженова С. С.

*Абай Құнанбаев атындағы Саран гуманитарлы-техникалық колледжінің
педагогика және психология пәндерінің оқытушысы*

Қазіргі ғылыми-техникалық прогресс дәуірінде өндіргіш күштердің дамуымен бірге, қоғамның түрлі салаларында шығармашылықпен жұмыс істеудің мәні өсуде.

Оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін, белсенділігін қалыптастыруда олардың қабілеттерін дамытуға, танымдық жан қуаттарының оянуына ықпал етіп, ізденісіне, талабын ұштауға білім деңгейін жетілдірудің маңызы ерекше. Оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекеті күрделі процес. Ол іс-әрекет мақсатын, мазмұны мен қорытындысын, түрлері мен әдістерін, мотивтерін, деңгейлерін қамтиды. Оқу-танымдық іс-әрекет - шәкірттің білімге деген өте белсенді ақыл-ой әрекеті. Ол танымдық қажеттіліктен, мақсаттан, таным қисындарынан және әрекетті орындаудың тәсіл-амалдарынан тұрады.

Оқу үрдісі оқушылардың оқу-танымдық әрекеті негізінде жүзеге асады, ал оқу-танымдық, әрекеті негізінде оқушылардың танымдық белсенділігі қалыптасады. Белсенді танымдық іс-әрекеттің көздейтін ісі, білімнің қоғамдық мәнін ұғыну, қоғамға қызмет ету қарқынын үдету қажеттілігіне негізінде дамиды. Белсенділіктің жоғары көрінісі оқушылардың алған білімдерін өмірде пайдалана білуі болып табылады.

Оқу-танымдық іс-әрекет күрделі үрдіс болғандықтан, мұғалім мен оқушының бірлесіп жасайтын тиімді, сапалы әрекетін керек етеді. Егер педагог оқыту жұмысын ұйымдастыруға, ғылыми білімді жүйелі түрде баяндауға, тыңдаушылардың белсенділігін арттыруға күш-жігерін жұмсайтын болса, оқушылар білімді терең мағынада қабылдап меңгеруге, ұғынуға, өздігінен ізденіп, білімін толықтыруға байланысты белсенді түрде іс-әрекет жасауға міндетті. Мысалы, сабақ барысында мұғалім оқу материалын жүйелі түрде баяндап түсіндірсе, оқушылар оны мұқият тыңдап, өздігінен қосымша әдебиеттер мен оқу құралдарын оқып, өтілген материалдарды терең және сапалы түрде меңгеруге әрекеттенуі тиіс.

Сабақ барысында оқушының бойында танымдық белсенділік пайда болса, сонда оқушыларды ақыл-ой қабілеттерінің мынадай элементтері дамиды: зеректік, зейінділік, байқағыштық, ойлау және сөйлеу дербестігі т.б.

Оқу – танымдық іс - әрекет педагогикалық процестің құрамды бөлігі. Оқу – танымдық іс - әрекетке, педагогикалық процеске оқушының әлеуметтік болмысының ең маңызды, мәнді бөлігін қамтиды, бұл ұғымды көптеген ғылымдар: философия, әлеуметтану, психология, педагогика, білім беру философиясы, педагогикалық психология т. б. қарастырады. Оқу – танымдық іс - әрекетін ұйымдастыруда оқушыларды ғылымдар, білімдер жүйесімен, іскерлік дағдылармен қаруландыру, ақыл – ой, ерік-күш жігерін, психикалық процестерін: зейінін, есін, қабілетін дамыту, іс-әрекетті орындаудың нақты амал әрекеттерін пайымдау, дүниетанымын және жеке басын дамыту жолдарын, қалыптастыру тәсілдерін зерттейді.

Танымдық іс – әрекеттің өзге әрекет түрлерінен ең басты ерекшелігі – оқушының үнемі «жаңа дүниеге енумен», әрбір жаңа әрекеттерді оқушының оның бірінен екіншісіне ауысып отырумен байланысты. Сондықтан, оқу үрдісінде оқушының білім алуға, өз бетімен әрекет етуге деген құлшынысын оятуға, ақыл – ойының дамып, жетілуіне түрткі болатын танымдық іс - әрекетті ұйымдастырудың тиімді әдіс – тәсілдерін іздестіру өзекті сипат береді.

Мұғалім мен оқушы арасындағы бірлескен қарым – қатынастың маңызы ерекше. Оқушының ой – пікірі мен бастамасы, ұсынысы мен тапсырманы орындау шеберлігі, сөйлеу мәдениеті мен ой тұжырымы, пайымдаулары, талпыныстары мен ізденістері, қызығушылығы мен байқампаздығы, іскерлігі мен дағдысы, іске батыл, сеніммен кірісуі

жүзеге асады, мұнда бағыт – бағдар беру, істің дұрыс – бұрыстығын анықтау педагог тарапынан болуы шарт. Оқушының танымдық ынтасын құптау, оған сенімділік таныту – оның мінез – құлқында тұрақтылықты, өзін - өзі бағалауды, ерік әрекетінде батылдық пен табандылық, ұстамдылық пен сабырлылықты, өзіне - өзі талап қоя білуді, т.б. үйретеді.

Қазіргі кезеңгі қоғам талабына сай оқытуда жаңа технологияны пайдалана отырып, оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін белсендірудің шығармашылық әлеуетін көтерудің маңызы зор.

Жаңа технология үрдістерінің талабы – оқушыларға білім беруде белгіленген мақсатқа жету, оқушылардың іс-әрекеті арқылы ойлау дағдыларын, оқу- танымдық іс-әрекетін белсендіре отырып, сабақтағы үш біріккен мақсатты жүзеге асыруға қол жеткізу.

Танымдық ізденіпаздық ұғымы және оны қалыптастыру проблемасын көптеген педагогтар, психологтар мен әдіскерлер зерттеп, ғылыми еңбектер жазды. Бұл проблеманың түп тамыры сонау көне замандардан бастау алады.

Егер баланың қызығушылығы жайында жүйелі мәлімдемелер түсіп отырса, баланың даму үрдісі шапшаңдайды. Біз бұл жерде Л.В. Занковтың идеясын негізге алдық. Ол баланың қоғамдық өмірдің әртүрлі жақтарымен еркін араластыру керек, әртүрлі баланың дамуы үшін туындайтын шегіністерден қашпауымыз керек, керісінше, баланың дамуына қандай дәрежеде ықпал еткенін айқындай отырып, жүргізу қажет деген ұсынысын зерттеуімізге басшылыққа алдық. Тарихи ескерткіш мұраларға жүргізілген саяхат – сабақтар мен экскурсиялар баланың танымын қалыптастыруда негізгі орын алатынын практика барысында айқын байқадық.

Әртүрлі жүргізілген саяхат жұмыстары бастауыш сынып оқушыларының ынтымақтастығын жетілдіре түседі. Бұл туралы психолог Л.С.Выготский «Дербес жұмыс істегеннен гөрі бала ынтымақтастықта күштірек әрі ақылдырақ болып, ол өзі шеше алатын интеллектуалды қиындықтар деңгейі жөнінен биікке көтеріледі...», - дейді.

Жалпы жеке тұлғаның бойындағы адамгершілік құндылықтарын қалыптастыруға байланысты арналған ғылыми – зерттеу еңбектерін зерделеу барысында бастауыш сынып оқушыларының қалыптасуы, олардың психологиялық дамуына байланысты арналған еңбектер сараланып, жүйеленгенін байқадық. Мәселен, С.Төрениязова «Бастауыш мектеп оқушыларын сыныптан тыс оқу – тәрбие жұмысы арқылы дамытудың педагогикалық негіздері» атты ғылыми – зерттеу жұмысында оқушыны дамытуда білім мен тәрбие негізгі орын алатынын атап көрсете келе, дамудың бес жағдайын нақтылайды:

- психикалық дамуға – оқушының мінез – құлқының, ерік – жігерінің, қабілетінің дамуы;
- денелік дамуға – дене бітімінің өз жасына сай болуы;
- рухани дамуға - оқушының ішкі жан дүниесінің сырттан әсер ететін күште өзара бірлігі;
- әлеументтік дамуға – өздері өмір сүріп отырған қоғамдық ортаға үйлесе дамуы;
- жалпы дамуға – оқушының жан – жақты үйлесімді дамуы, - деп қорытындылай келе, сыныптан тыс уақытта бастауыш сынып оқушыларын дамытудың ғылыми – теориялық негізін айқындай отырып, бастауыш сынып оқушыларымен жүргізілетін жұмыстардың тиімділігін арттыруға, үйірме жұмыстары мен мектептегі қоғамдық ұйымдардың құрылымын айқындай отырып, тәжірибелік – эксперименттік жұмыстардың тиімділігін нақтылайды.

Ал, Л.К.Керимовтің қиын балаларға арналған еңбегінде, оларды «қиын балалар» етіп тәрбиелейтін әлеументтік жағдайларға ғылыми талдау жасай келе, тығырықтан шығу жолдарын саралап көрсетеді. Әсіресе, қиын балалардың мінез – құлқын түзетуде адамгершілік тәрбиесінің ықпалының мол екеніне тоқталады.

Көпұлтты Қазақстан жағдайында аралас мектептегі адамгершілік тәрбие мәселесі В.А.Кимнің еңбегінде негіз болады. әрбір этникалық топтың бір ұжымда тәрбиелену барысында олардың ұлттық ерекшеліктеріне, салт – дәстүріне, әдет – ғұрыптарына аса

мән бере отырып, адами құндылық қасиеттерін қалыптастыруда әр ұлт өкілдерінің ықпалын жан – жақты ашып көрсетеді.

Қоғам дамуының жаңа кезеңінде жоғарғы сынып оқушыларын адамгершілікке тәрбиелеудің ғылыми – педагогикалық тұрғыда жүйесін жасаған Р.К.Төлеубекова адамгершілік тәрбиесі – адамзат қоғамын үнемі толғандырып келе жатқан күрделі мәселенің бірі. Жаңа әлеументтік мәдени жағдайда жеке тұлғаның адамгершілік тұрғыдан қалыптасуына байланысты, біріншіден бүкіл адамзат қоғамының даму тарихында адамгершілік тәрбиесінің өзекті болғанын, екіншіден, философиялық, тарихи, әлеументтік, психологиялық, педагогикалық әдебиеттер мен зерттеулерге талдау жасай келе, адамгершілік адамның тұлғалық құрылымында ең алдымен өзін танып білуі, олармен қарым – қатынасы адамгершілік тәрбиенің бір қыры, үшіншіден, қазіргі әлеументтік жаңа орта жағдайында адамның адамгершілік тұлғада қалыптасуы өзі өмір сүріп отырған қоғамның және әлеументтік ортаның, оның жанды саласы – мектептің алатын орнының маңызы зор екеніне тоқталады.

XIX ғасырдың 60 жылдары мен XX ғасырдың 90 жылдары аралығында адамгершілік тәрбиенің даму тарихын зерттеген Э.А.Урынбасарованың еңбегіндегі қазақ төңкерісіне дейін және төңкерістен кейін де қоғам дамуында адамгершілік тәрбиесінің басты орын алғанына архив деректерін негізге ала отырып тұжырымдайды.

Ал, болашақ мектеп мұғалімдерінің мектепте адамгершілік тәрбиесін ұйымдастыруға байланысты А.А.Калюжный, А.А.Аманжолова, С.Қ.Әбділдинаның еңбектері арналған. Біз, тарихи ескерткіш мұралар арқылы оқушыларды адамгершілікке тәрбиелеуде жоғарыда аты аталған ғалымдардың, практиктердің ғылыми тұжырымдарын басшылыққа алдық. Әсіресе, «Тарих тағылымдары» атты бастауыш сыныптарға арналған бағдарламаның мазмұнын құрастыруда оқулықтардың мүмкіндіктерін негізге алдық.

Бастауыш сынып оқушыларына адамгершілік тәрбие берудің ғылыми – теориялық негізін айқындай келе, зерттеуімізге нысана етіп алып отырған ұрпақтан – ұрпаққа жалғасқан тарихи ескерткіш мұралардың тәлімдік те, білімдік те маңызының зор екенін зерттеу барысында айқындадық.

Тәуелсіз Қазақстан мемлекетінің қазіргі кезеңіндегі қоғамның түрлі сфераларының құрылуы мен тұлғаның белсенділігінің жоғарылауы арасында байланыс айқындала түсуде. Осыған байланысты балалардың танымдық әрекетін белсенділендіру, оны тиімді басқару және дамыту, әдістемелік, ұйымдастырушылық және моральдік – психологиялық тұрғыдан қамтамасыз ету күрделі педагогикалық мәселе ғана емес, маңызды әлеуметтік мәселе болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Жарықбаев Қ. Жантану негіздері. Алматы -2002.-250 бет
2. Зимняя И.А. Педагогикалық психология. Оқулық.Алматы-2005.- 359 бет
3. Намазбаева Ж.И. Психология, оқулық Алматы-2005.- 430 бет
4. Алдамұратов А. Жалпы психология,Алматы,1996. – 300 бет
5. Тәжібаев Т. Жалпы психология. Алматы 1993. – 300 бет
6. Илина Т. А. Педагогика:- Алматы, 1977.- 488 бет.
7. Ж..Б. Қоянбаев, Р. М. Қоянбаев. Педагогика. – Алматы, 2002. - 369 бет.
8. Педагогикалық психология. -Алматы, 1995. -350 бет.
9. Ж.Әбиев, С. Бабаев, А.Құдиярова. Педагогика. -Алматы. 2004. - 460 бет.

ТАРИХТЫ ОҚЫТУДА «СЫНИ ТҮРҒЫДА ОЙЛАУ» ЖОБАСЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Малик Т.

Қарағанды қаласы, Бұқар жырау ауданы, Киров орта мектебі, тарих және
қоғамтану пәндерінің мұғалімі

Қазақстан Республикасының әлемдік өркениетке кірігуіне қатысты білім беру саласына қойылып отырған заман талабы – шығармашылықпен жұмыс істей алатын, бәсекеге қабілетті тұлға тәрбиелеп қалыптастыру. Бұл жұмыс Қазақстан Республикасында білім беруді 2010-2015 жылдарға дейін мемлекеттің дамыту бағдарламасына сәйкес жалпы орта білімде 12 жылдық білім беру жүйесіне көшуге байланысты жүзеге асыру жоспарланған. Осындай білім беру жүйелерінде білім беруді ұйымдастырудағы жаңаша көзқарас ретінде қарастырылуда.

Тарихи сананы қалыптастыру міндетін жүзеге асыру үшін мектепке дейінгі, мектептегі және жоғарғы оқу орындарындағы білім беру жүйесі, бұқаралық ақпарат құралдары, мәдениет мекемелері, қоғамда тарихқа ден қою, тарихқа деген құрмет пен тағзым, тарихты түйсіну ахуалын туғызуы тиіс болды. Осындай игі шараның аясында Қазақстан тарихы пәні тек қане мектеп қабырғасында ғана емес, барлық жоғары жоғарғы оқу орындарындағы барлық мамандық студенттеріне міндетті пән ретінде оқытылып, мемлекеттік емтихан ретінде қабылдануда.

Тарих пәнінің оның ішінде Қазақстан тарихының мектепте 5 сыныптан бастап 11 сыныпқа дейін оқытылып, 11 сыныптың Ұлттық біріңғай тестісіне де негізгі пән ретінде енгені де белгілі. Тарих пәні сонымен қатар адамзат дамуының барлық сатысындағы әлемдік тарихты да қамтитыны белгілі. Ал, осындай өте үлкен тарихи кезеңіндегі сан қилы оқиғаларды тек қане дәріс, немесе мұғалімнің жетектеуімен оқушы санасында ұзақ уақытқа қалдыра алмайсың. Немесе, қазіргідей мектептен тыс уақытта да оқушының қолы жетер ақпараттық технологияның дамыған заманында жасөспірімдердің пәнге деген қызығушылығын арттыру үшін, ұстаз да өз пәнін жетік білетін, АКТ –ны меңгерген, кез-келген жайттардан шығар жолды оңай таба білетін, құзіреттілігі жан-жақты дамыған болуы қажет. Оқушы тарапынан қойылатын сауалдар өте көп, солардың жауаптарын қанағаттанарлықтай етіп беру де қажет. Тарихты бүгінгі заманның талабына сай оқытудағы басты талап – дүние жүзілік дамудағы адамзаттың орны, ол жасаған әлемдік құндылықтардан хабардар, жан – жақты жетілген, өз тарихының өткеніне көз жүгіртетін, қоғамның даму үрдісіне өзінше баға бере алатын, белсенді ұлтжанды, патриот азаматты қалыптастыру. Тарих пәнін оқыту, ұлттық идеологиямен сусындаған азаматтар тәрбиелеу, ашық қоғам орнатуға ат салысатын патриот болуға ықпал ету үшін қаншама шығармашылық ізденіс қажет.

Әрбір ұстаз алдында өз Отанын шексіз сүйетін, білімді, іскер, адамгершілігі мол, мәдениеті жан – жақты жетілген тұлғаны дайындау міндеті тұр.

Сабак түрі жаңа заман талаптарына сай өзгеріп, жаңарып отырса, болашақ ұрпаққа әсері мен ықпалы ерекше болады.

Жаңа технологиялардың мақсаты мен тиімділігі:

- Шығармашылықпен жұмыс істей алатын жеке тұлға қалыптастыру;
- Демократиялық білім беру;
- Білім берудің ұлттық үлгісін қалыптастыру;
- Білім сапасын көтеру;
- Өзін бағалай білу және өзгелердің ой – пікірімен санасуға, құрметтеуге басқаны баулу;
- Әр оқушы өз мүмкіндігінше дамиды;
- Жауапкершілігі, қызығушылығы артады
- Пікір айтуға жаңаш ойлауға жағдай туғызады.

Нағыз сабақ – ол әрқашан диалог, іздене, дайындала, үйрене, кеңесе, шәкірттер болашағын ойлай жасаған еңбек пен тәжірибенің бірлігі болуы қажет.

Педагогикалық технологиялар оқыту мақсатына жетудің тиімді, нақты жолдарын көрсетеді. Олар аз емес; мәселелік технологиялары, дебат, ойын әдістері, оқушының денсаулығын қорғайтын оқыту технологиялары, модульдік технология және сыни тұрғыдан ойлауға дамыту технологиясы. Мен осылардың ішінде «Сын тұрғысынан ойлау» технологиясына тоқтала кетпекпін.

Сын тұрғысынан ойлау мен жазуды дамыту технологиясы:

«Оқу мен жазу арқылы сыни ойлау бағдарламасы – алған білімін өмірде қолдана алатын, өзін таныта, дамыта білетін жеке тұлғаны қалыптастыруға мүмкіндік тудыратын технология»

«Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасы бойынша мынандай құрылым:

- шындалған ойлау, кез – келген даму деңгейіне байланысты мәселелерін сын көзбеу қарау;

- күрделі мәселелерді шешуге, аса маңызды, жауапты шешімдер қабылдауға құштарлық;

- үйрету мен үйрену бірлігін, үйренудің қызығуынан тұратын, үйренушінің сеніміне негізделген құрылым;

- баланың бойындағы құмарлығын жойып алмай, оның үнемі алға жылжуға деген талап – тілектерін, сұраныс пен қажеттілігін ескеру, шығармашылыққа баулу;

- білімді өз бетімен іздену арқылы йлауға жағдай жасау,

- өзін - өзі дамытатын тұлға қалыптастыру.

Сын тұрғысынан ойлау – шындалған ойлау. Сын тұрғысынан ойлау және оның бағдарламасы үш деңгейден тұратын оқыту мен үйрену моделі. Олар:

I. Қызығушылығын яту езеңі.

II. Мағынаны ажырату.

III. Ой – толғаныс кезеңі.

Оқушылардың қызығушылығын ояту үшін байырғы білімін еске түсіртіп, жаңа тақырып туралы болжам жасатып және сауал қою қажет.

Мағынаны ажырату кезеңінде оқушылар жаңа тақырыпты өздігімен қабылдап, өзіне пайдалысын алуы керек. Олар әр түрлі сұрақ қояды, жаңа білімді сын елегінен өткізе білуі керек, әдіс–тәсілдерді пайдалана отырып, білімін жетілдіреді.

Ой–толғаныс кезеңінде өзінің не үйренгенін тексеріп, сын көзбен қарап, жаңа әдіс–тәсілдер арқылы білімдерін кеңейтіп, тест құрастырып, проблемалы сұрақтарға жауап беруі тиіс.

Осы кезеңдердің ұтымды өткізілуі төмендегідей нәтиже береді:

- оқушылар басқалармен қарым – қатынас жасай біледі;

- басқаларды тыңдап кез келген жауапқа сыйластық, түсіністікпен;

- өз ойын топ алдында ашық айтып, қорғай біледі;

- керек кезде өз көзқарасын өзгертуге үйретеді;

- оқушының өз мотивациясы өзгереді;

- өз бетінше ізденуге үйренеді;

- ең бастысы сабаққа қызығушылығы артып, балалардың белсенділігі өте жоғары болады.

Қоғамымыздың қазіргі даму кезеңі мектептегі білім беру жүйесінің алдына оқыту үрдісін технологияландыру мәселесін қойып отыр. Оқытудың әр түрлі технологиялары жасалып, білім беру мекемелерінің тәжірибесіне енуде. Жаңа технологияларды меңгерту мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және де басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді.

Жаңа технологиялар теориялық тұрғыда дәлелденіп, тәжірибеде жақсы нәтижелер беруде.

Жаңа педагогикалық технологияларды күнделікті сабақ үрдісінде пайдалану үшін, әр мұғалім алдында отырған оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, педагогтік мақсатына, мүддесіне сай, өзінің шеберлігіне орай тандап алады. Бұл жаңа технологиялар-оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, терең ойлай білуін, теориялық негіздерін, эстетикалық көзқарастарын пайымдауын, баға беруін, танымдық белсенділігін дамытуға бағытталған. Жалпы білім беретін мектептердегі оқу-тәрбие үрдісін жаңаша дамыту, яғни оның нәтижесінің жоғарғы деңгейде болуын қадағалау жаңашыл педагогтардың қолында болды. Олар педагогикаға «жаңа технология» терминін енгізді. Бұл жаңашыл педагогтардың мақсаты-оқушылардың алатын білімдерін сапалы ету, оның толыққанды жеке тұлға болып қалыптасуына негіз болу. Осыған орай қазірде педагогикалық технологиялар көптеп саналады.

Мысалы, атап айтар болсақ, Ынтымақтастықта оқыту технологиясы, Ш.А.Амонашвилидің «Білім беруді ізгілендіру технологиясы», П.М.Эрдниевтің» Дидактикалық бірліктерді ірілендіру технологиясы», Л. С. Выготский, Л.В.Эльконин, В.В.Давыдовтің «Дамыта оқыту технологиясы», В.М.Монаховтың «Модульдік оқыту технологиясы», «Проблемалық оқыту технологиясы», В.Ф.Шаталовтың «Тірек сигналдары арқылы оқыту технологиясы», С.Н.Лысенконың «Түсіндіре басқарып оза оқыту технологиясы», «Деңгейлеп саралап оқыту технологиясы», «Оқытудың компьютерлік технологиясы», Сын тұрғысынан ойлау арқылы оқыту технологиясы»т. б. көптеген технологиялар енгізілді.

Бұл педагогикалық жаңа технологиялар бастауыш сынып мұғалімдеріне мынадай қағидаларды ұстанады: оқуға шығармашылықтың енуі, мұғалім мен оқушы арасында ынтымақтастық, өзара әрекеттестік сипатындағы жаңа әлеуметтік қатынастың пайда болуы, жеке тұлғаның дамуына жағдайдың туғызылуы, яғни жеке тұлғаға бағдарланған оқу, тұлға дамуының сыртқы әсермен бірге оқушының ішкі түрткілері негізінде жүргізілуі. Сонымен, педагогикалық технология дегеніміз - тәжірибеде жүзеге асырылып, нәтиже беретін педагогикалық жүйенің жобасы. Жаңа технологиялардың негізгі қағидалары:

- - балаға ізгілік тұрғысынан қарау;
- - оқу мен тәрбиенің бірлігі;
- - баланың танымдық және шығармашылық икемділігін дамыту;
- - баланың танымдық күшін қалыптастыру және дамыту;
- - әр оқушының, оның қабілетімен мүмкіндік деңгейіне қарай оқыту;
- - барлық оқушының дамуы үшін жүйелі жұмыс істеу.

Білімнің жаңа мазмұнын жүзеге асыру үшін жаңа технологиялар қажет-ақ. Жаңалықты меңгеру мен жүзеге асыруда дұрыс түсінбеушілік ұйымдастырушыға әртүрлі кедергі жасайтыны белгілі. Сондай педагогикалық технологиялардың бірі «Оқу мен жазу арқылы тұрғысынан ойлауды дамыту».

«Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясы әлемнің түкпір-түкпірінен жиналған білім берушілердің бірлескен еңбегі деп түсінуіміз керек.

Жаңа буын оқулықтарының талаптарын жүзеге асыруда, оқушылардың білім деңгейін көтеруде, балаларды шығармашылыққа баулуда, ойларын еркін айтуда тез арада дұрыс шешімдер табуға атсалысатын бірден-бір тиімді бағдарлама деп есептеймін.

Сын тұрғысынан ойлау-сынау емес, шындалған, бірін-бірі толықтырған ойлау десек қателеспейміз.

Сын тұрғысынан ойлау - бұл кез-келген мазмұнды сынау емес, оны зерттеу, бақылау, талдау, әртүрлі стратегиялар арқылы өзінің ойлау негіздерін сыни тұрғыда дамыту. Жаңа технологияның арқасында оқушының белсенділігі артып, жан-жақты талдауға, ойын ашық айтуға, оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауға үйренеді. Осындай жұмыстардың нәтижесінде бүгінгі күн талабына сай сауатты, білімді оқушылар тәрбиелеуге болады. Ол үшін мұғалім көп ізденіп, көп оқып, ізденіс үстінде болу керек.

Тарих сабағы көбінде ауызша жүргізілетін сабақтардың бірі, сондықтан сұрақ – жауап әдістерінің болуы заңдылық. Дегенмен, аталған технологияны сабақ барысында оны тек сабақтың бір құрамдас бөлігі деп қане қарастырмай, керісінше сабақтың негізгі қозғаушы күші ретінде қарастыруға болады.

Тарихты оқытуда оқушылардың креативтілік қабілетін дамыту қазіргі білім берудің негізі болып табылады. Сын тұрғысынан ойлау – креативті тұлғаны қалыптастырудың бір жолы. Креативтілік – ағылшынның Creativity сөзінен аударғанда «шығармашылық» деген мағынаны береді.

Сын тұрғысынан ойлау – сынау емес, шындалған ойлау. Сыни тұрғыдан ойлай отырып, оқушы сана-сезімін, ойлау қабілетін, дүниетанымын дамыта алады. Сыни тұрғыдай ойлауды тарих сабағында пайдаланған өте тиімді, әрі керекті әдіс деп қарастыруға әбден болады. Неліктен? Отанымыздың тарихына сараптама жасау арқылы оқушылардың өзіндік пайымы қалыптасады. Оқушылар тарих сабағында ұтқыр жауап айтуға тырысады: ең жақсы түсініктемені табуға ұмтылады, үзілді-кесілді жауаптарды іздеудің орнына тарихи сұрақтар қояды. Оқушылар болжамдар айтады, өзіндік сана-сезімі қалыптасады.

Еліміздегі әлеуметтік-саяси ахуал позициялар, пікірлер әртүрлігі жағдайында адамдар арасындағы сенім, өзара түсінушілік және өзара әрекеттестікке деген қажеттіліктерді қатты сездіруде. Оқушының жеке тұлға ретіндегі еркіндігі, мұғаліммен бірлестігі, өз еркімен, ықыласымен басқаларға тәуілді болмай қызмет жасауы, еңбектенуі біздің қоғам үшін маңызды. Сондықтанда «сыни ойлауды оқу мен жазу арқылы дамыту» жобасының осы жолда ең тиімді идеялар, қағидалар мен тәсілдер жиынтығы деп тануға болады. Бұл жобаның мақсаты – барлық жастағы оқушыларға кез-келген мазмұнға сыни тұрғыдан қарап, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін таңдауға саналы шешім қабылдауға сабақта үйрету. Сын тұрғысынан ойлау ұғымы белгілі бір идеяларды қабылдай отырып, оның неге қатысты екенін зерттеу, оларды жеңіл септикалық ойларға қарсы қоя білу, салыстыра алу, ол идеяларға қарсы кезқарастармен тепе-теңдікті ұстап зерттеу, оларға сеніммен қарау.

Қорыта айтқанда, педагогикалық жаңа технологиялардың барлығы жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуына, өздігінен шығармашылықпен жұмыс істей білу қабілетін және біліктері мен дағдыларын қалыптастыруға бағытталған алға қойған мақсатқа жетудің тиімділігін, нәтижелілігін қамтамасыз етуді көздейтін, берілген материалды жедел, әрі сапалы меңгертуге бағытталған.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді 2010-2015 жылдарға дейін мемлекеттің дамыту бағдарламасы
2. Камбасова М.М. «Тарих пәнін оқытудағы диалогтік әңгіменің тиімділігі мен маңызы»
3. «Мұғалімге арналған нұсқаулық». - 2012ж.
4. Сарбағысов А. Тарих сабақтарында аудио-бейнематериалдарды пайдалану.- «Қазақ тарихы», 2005, №3
5. Қазіргі педагогикалық технологиялар: оқу-әдістемелік құрал Алматы. 2008.
6. Б.Жолдасов. Инновациялық технологияларды білім беруде қолдану. Білім, №5, 2007 ж.
2. Сатдыкова Н.Н.: «Жаңа инновациялық технологияларды пайдалана отырып оқушылардың бойына тарихи танымды қалыптастыру»

БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУДЕ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

*Мәнен Г. Қарағанды қаласы,
№ 87 негізгі орта мектебі, бастауыш сынып мұғалімі*

Компьютердің пайда болуы адамзат қоғамына көптеген өзгерістер әкелді. Ғылым мен техниканың қарқынды дамуы және әлеуметтік экономикалық өзгерістер жас ұрпақты тәрбиелеуге жаңаша көзқараспен қарауды талап етуде. Бүгінгі білім беруді жаңарту жағдайында оны ақпараттандыру басым мәнге ие болып отыр. Жалпы бүгінгі күні әлемнің барлық елдерінің қоғамдық даму негізі - білім, ақпарат және ақпараттық технологиялар болып табылады. Соған сәйкес өркениет дамуының қазіргі кезеңін ақпараттандырумен және ақпараттық қоғамды қалыптастырумен байланыстыру кездейсоқ нәрсе емес.

Қазіргі таңда республикамызда білім беруді ақпараттандырудың негізгі мақсаты – бұл қазіргі ақпараттық технологияларды қолдану негізінде біртұтас білім ақпараттық орта құру арқылы мемлекеттік білім сапасын арттыру.

Оқыту жүйесінде ақпараттық технологияларды қолдану қазіргі таңда білім беруді жетілдірудің негізгі бағыттарының біріне айналды. Яғни, оқу үрдісінде ақпараттық технологияны қолдану:

1. Оқу үрдісін жетілдіруде ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың беретін мүмкіндіктері;
2. Бастауыш мектепте мұғалімдердің ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданудың мүмкін нұсқалары;
3. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды сабақта қолдану үшін пән мұғалімі мен оқушыға осыған сай дағдылары мен білімінің болуы.

Қазақстан Республикасы «Білімді дамытудың 2011-2020 бағдарламасына» сәйкес ақпараттық қоғам құруға көшуде. Бүгінгі күні ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды қолдана білу қабілеті - қоғамның әрбір мүшесі үшін қажетті оқу, жазу біліктерімен тепе-тең саналуда.

Қазіргі білім беру электрондық оқытуға көшу жолында жер-жерлерде ақпараттық технологияларды - компьютерлер, программалар, ақпаратты сақтау және тарату құралдарын т.б. қолдануға негізделген. Ол өз кезегінде әр түрлі деңгейдегі білім беру мекемелерінің түлектерімен қатар бастауыш сынып оқушыларының білімдерінің өзгерістерін жедел бақылауға мүмкіндік береді.

Расында, мектеп түлектерді қазіргі заман өндірісі жағдайында - ақпараттық технологияны қолдана алатын, өндірістік қызмет үрдісінде жұмысқа дайындауы керек. Бұл тек компьютердің тетіктерін басып, түрлі бағдарламалармен жұмыс жасау деген түсінік емес, ол ақпаратпен жұмыс жасай білу, ақпаратқа сараптама жасай білу, дұрыс сараланған шешім қабылдай білу, қабылданған шешімді соңғы нәтижесіне дейін жеткізу болып табылады.

Ақпараттық қоғамға көшу үрдісі ол *ақпараттандыру* деп аталады. Мектептер де қазіргі қоғамға сай болуы үшін ақпараттық технологияны қолданып оқыту негізіне көшуі керек. Сондықтан да білімді дамытудың басым бағыты ол – электрондық оқуға (e-learning) көшу мәселесі болып табылады. Осыған орай, білім беру мекемелерін ақпараттандыру мәселелері тек информатиканы оқытуды ұйымдастыру ғана емес, ақпараттық технологияларды қолдануды барлық пәндерді оқытуға тиімді қолдану, информатика кабинеттерінің осыған сай жабдықталуы және мұғалімдер мен оқушылардың осындай жаңалыққа дайын болуы.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану оқушылардың берілетін білімді игерулерулеріне айтарлықтай үлес қосады, сабақ материалын балаларға жеткізуді жақсартады, сабақты түсіндіргенде оның көңіл-күйлік, эстетикалық және ғылыми маңыздылығын арттырады.

Компьютерді сабақта қолдану оқушылардың сол пәнге, оқытушыға деген көзқарасын өзгертеді, тәртіп пен үлгерімді де жақсартады.

Ақпараттық технологияны қолдану арқылы пәнді оқыту: оқушыларға сабақ барысында мұғалімнің жалаң сөзін тыңдап қана қоймай, көптеген мағлұматты өз көзімен көру арқылы қабылданған ақпаратты есінде жақсы сақтап қалуына мүмкіндік береді. Пәнді оқыту барысында мұғалімнің оқушыларға қоятын талаптардың бірі: ақпараттық мәдениетінің дамуы, яғни: ой-өрісінің дамуына, түрлі ақпарат көзімен жұмыс істей білу және оны оқушыларға түсінікті етіп жеткізу арқылы оқушының пәнге деген қызығушылығы арттыру. Егер де, оқушының пәнге деген қызығушылығы жоғары болса, ол оқушының пән бойынша білім сапасының жоғары болуына әсер етеді.

Бұл мұғалімнің жауапкершіліктері мен міндеттері немесе өмірлік жоспарларын жүзеге асыруда қосымша мүмкіндіктер алу, бостандықтың бір түріне қол жеткізуі, кәсіби өсуі, оқушыларға жақындай түсу, олардың алдында беделінің артуы, балалармен бірігіп атқаратын шығармашылық жұмыстар, компьютер экранында тірек-конспектісінің болуы, әдістемелік материалының электрондық түрде жүйеленіп сақталуы, басқалардың тәжірибелерін сабақ барысында қолдануға мүмкіндіктердің пайда болуы және т.б. Осының барлығы да мұғалімнің қажет деп тапқан жағдайында оңай қолжетімді болады. Ал, егер мұғалім ізденбесе, алдыға жылжу болмайтыны белгілі. Сондықтан, әр бір педагог алдында осы бағытта өз қызығушылығын тауып, барлық күдік қорқыныштарын артқа тастап, сол тақырып бойынша балалармен бірігіп тереңірек жұмыс жасау керек.

Бүгінгідей таңда, ақпарат стратегиялық ресурс болып тұрған жағдайда, қоғамның дамуы, қазіргі заман білімі бұл үздіксіз үрдіс екеніне көз жеткізіп отырмыз. Сондықтан, дәл қазіргі уақытта білім беру үрдісін заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана отырып ұйымдастыру орынды болып тұр. Бұл жерде ақпарат көзі ретінде электрондық құралдар кеңінен қолданылады.

Бастауыш сынып үшін бұл білімнің мақсаттарын анықтатаудағы басымдылықтарының ауысуы: мектепте алғашқы сатыда білім алу мен тәрбиенің нәтижелерінің бірі ол – баланың заманауи компьютерлік технологияны меңгере отырып білім алуға дайын болуы.

Осыларды жүзеге асыру мақсатында бастауыш сынып мұғалімінің тәжірибелік қызметінде балаларды үйрету үшін білім беру мен тәрбие жұмыстарында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданудың қажеттілігі туындады. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданудың бастауыш сыныптардың сабағында қоршаған ортадағы ақпараттық ағында бағдар таба білуге, электрондық-техникалық құралдар арқылы ақпарат алмасуға, қажетті ақпаратпен жұмыс жасай білу әдістерін үйренуге мүмкіндік береді. Бастауыш сыныпта АКТ қолдану сабақты біржақты түсіндіруден екі жақты байланыс арқылы түсіндіруге ауысады. Бұнда оқушы оқу үрдісіне белсенді қатысу арқылы берілген материалдарды оңай меңгеруге мүмкіндік алады. Балалар «сабақты түсіну қиын деген» ойларынан оңай арылады.

Осылайша, заманауи мектепте білім беруде оқу үрдісінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану *өзекті мәселе* болып табылады. Бүгінгі күн мұғалімі өзі беретін пәні бойынша АКТ қолдана отырып сабақ дайындап оны өткізе білуі тиіс. АКТ қолдануымен өткізілетін сабақ бұл – түсті бояудағы көрнекі, ақпаратты, интерактивті, оқушы мен мұғалімнің уақытын үнемдейді, балаға өз жылдамдығында жұмыс жасауға мүмкіндік беретін, әр оқушымен жеке жұмыс жасауға ыңғайлы, білім сапасы мен нәтижесін жылдам және толық бағалауға да мүмкіндік береді. Сондай-ақ, бастауыш сыныпта қазіргі ақпараттық технологияларды оқу үрдісінде қолдану оқушылардың білімді сапалы да шығармашылық деңгейде қабылдауларына мүмкіндік берумен қатар, олардың білімді енжар қабылдаушы ролінен осы үрдістің белсенді субъектісіне айналуына да қолайлы жағдай туғызады.

Бастауыш сыныпта қазіргі ақпараттық технологияларды оқу үрдісіне пайдалану, оқушыларға білімді сапалы да шығармашылық деңгейде қабылдауға мүмкіндік беру мен қатар, оларды осы үрдістің белсенді субъектісіне айналуына да қолайлы жағдай туғызады.

Ақпараттық коммуникациялық технологияның келешек ұрпақтың жан-жақты білім алуына, іскер әрі талантты, шығармашылығы мол, еркін дамуына жол ашатын педагогикалық, психологиялық жағдай жасау үшін де тигізер пайдасы мол.

Ақпараттық-коммуникациялық технология құралдарын білім беру жүйесіне енгізу білім алушылардың танымдық қабілеттерін арттырудың бірден бір көзі. Сабақ барысында әр түрлі тәсілдер қолдану оқушылардың есінде ұзақ сақталады және білім мазмұнынан тыс яғни оқу материалынан өзгеше мағлұматтар ала отырып, сабаққа деген белсенділігін, пәнге деген қызығушылықтарының артқанын байқадық. Мысалы ана тілі, қазақ тілі, дүниетану, математика сабақтарында топтастыру, сәйкестендіру тестерін қолданамыз.

Математикада түрлі геометриялық фигураларды салу, салыстыру, құрау жұмыстары оқушылардың таным қабілеттерін арттыра отырып, пәнге деген қызығушылықтарын дамытамыз.

Бастауыш білім берудегі педагогикалық ақпараттық коммуникативтік технология құралдарын оқыту үрдісінің барлық кезеңдерінде, жаңа сабақты түсіндіруде, алынған білімді бекітуде, қайталауда, білім, білік, дағдыларын бақылау барысында қолдануға болады.

Ақпараттық технология көптеген оқу бағдарламаларының тууына, дамуына ықпал етеді. Оқушыларға уақытты орынды пайдаланып, оларға жаңа мағлұмат, тың дүние беру- жаңа технологиялардың, ақпараттық технологиялардың жетістігі. Жеке тұлғаның ақыл-ой санасы, оқу, білім алу барысында қалыптасады. Бала жаны жаңалыққа құмар, білмегенін білгісі келіп, белгісіз нәрсені ашуға тырысатын болғандықтан, олардың осы талпынысын дамытуға көңіл бөлемін. Оқушылардың өздігінен істейтін жұмысы олардың белсенділігін арттырады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

2. Какенова Д.М., «Ақпараттық-коммуникациялық технологияның оқушылардың танымдық қабілеттерін аттырудағы маңызы»

3. Мусатаева И.С., «Қазіргі заман оқыту технологияларының теория-әдіснамалық негіздері»

ОҚУ ҮРДІСІНДЕ КӘСІБИ ОЙЫН ЭЛЕМЕНТТЕРІНІҢ МАҢЫЗЫ

Макетова Меруерт Рымкановна

Қарағанды маңызды білім беру «Болашақ» колледжі

Еңбек және білім саласында қатар жүретін ойын – бұл адамзаттың ең негізгі қызметінің түрі, біздің өміріміздің қызықты феномені.

Іскерлік ойынының тарихына тоқталсақ, бұрынғы КСРО-да 30-шы жылдары пайда болған. Олардың аттары мен нысандары қазіргілерге қарағанда шамалы өзгешелеу, ал бірақ-та концепцияларының негізі бір.

Іскерлік ойынның алғашқы авторы – ленинградтық жас экономист М. М. Бирштейн. Ол 1932 жылы баспа машиналарын шығаруымен айналысатын Ленинградтық зауытта, сонан 1936 жылы «Қызыл тігінші» атты Ленинградтық фабрикада, ойын эксперименттерінің сериясын ұйымдастырған және оларды «өндірістік сынақты ұйымдастыру» деп атады.

50-ші жылдары іскерлік ойындар АҚШ-қа да жетті. Ондағы іскерлік ойындар экономист студенттерін, немесе фирмалардың болашақ басшыларын оқытуда қолданылды. Біртіндеп имитациялық ойындар психологтар мен әлеуметтанушыларда қызығушылық таныта бастады. Жастарды әлеуметтік ортамен таныстыру ойын түрінде жүргізеле басталды.

Іскерлік ойын (Business Game, Management Game) – имитация, үлгілеу, ойын түрінде нақты экономикалық ситуацияларды жеңіл түрде жаңғырту. Іскерлік ойында әр қатысушы ойын тәртібін ескере отырып адамдардың өмірдегі іс-әрекетіне тиісті өз рөлін ойнайды. Іскерлік ойындар экономикалық тәртіптің мөлшерін анықтау, экономикалық шешімдерді қабылдау үрдістерін игеру, экономика мен бизнесті тәжірибелік оқыту құралы мен әдістемесі ретінде қолданылады.

Теориялық мәліметке сүйенсек, сабақты жүргізудегі ойындардың сан алуан түрлері болады. Мысалы, аз уақытта ойналып аяқталатын ойындар эксперименттік жаттығулар деп аталады. Олар әдетте, лекция оқу барысында немесе әр-түрлі зерттеулерді жүргізген кезде иллюстрация ретінде қолданылады.

Компьютерлік іскерлік ойындар - бұл компьютер көмегімен жүргізілетін ойындар. Бұл тиісті ереже тәртіппен шынайы, нақты ситуацияларға жақын, математикалық модель негізінде құрастырылған үрдісті сипаттайтын оқыту-тренингтік компьютерлік жүйе.

Іскерлік қарым-қатынастың толық ұйымдастырушылығын, сонымен қатар стратегияны таңдауды үлгілік ойындар, кәсіпкерлік ойындар деп аталады. Оқушылар іскерлік ойындарға қатысу барысында теориялық материалдарды нәтижелі игереді. Ойын арқылы оқушыларды оқытып қана қоймай, сонымен қатар ол білім алушылардың теориялық білімдерін бақылауға мүмкіндік береді. Іскерлік ойындар оқу жоспарына сәйкес практикалық сағатын есепке ала отырып, экономикалық пәндердің лекция курстарын құрастыру әдістемесіне және топтағы студенттер санына негізделіп жасалынады.

Оқыту үрдісі нәтижесінде, іскерлік ойындарды пайдалану мүмкіндігін - білім алушыларға теориялық материалдарды түсіндіргеннен кейін, сонымен қатар түсіндіргенге дейін де қолдануға болатындығы анықталды.

Іскерлік ойындарды дайындаудың жалпы әдістемесі төмендегідей:

- ❖ Ойынның сценарийін дайындау кезінде топтың барлық оқушыларының қатысуын қадағалау;

- ❖ Ойынның динамикалық сипаты. Оқушылардың теориялық білімді игерудегі қызығушылығын арттыру.

Іскерлік ойындарды жүргізу барысында оқушылар активтік және пассивтік рөлдерді ойнай алады. Соңғы жағдайда кейбір оқушылар бақылау-есептік функцияларын орындап, ойынның нәтижесін шығару үшін ақпараттық база құрастыра отырып, байқаушы рөлін ойнайды.

Оқытушының рөлі іскерлік ойындарды жүргізу барысында келесідей:

- ❖ Тақырып таңдау және ойынның мақсатын анықтау;
- ❖ Іскерлік ойынның сценарийін және «әрекеттегі» тұлғалар тізімін әзірлеу;
- ❖ Әр қатысушының «рөлін» сипаттау;
- ❖ Қажетті реквизиттерді дайындау: мысалы, секундомер немесе құмсағат, зерттеу картасы, серіктес туралы мәлімет беру т.б;

- ❖ Ойынның сценарийімен таныстыру және топ арасында рөлдерді үлестіру;
- ❖ Іскерлік ойынды жүргізу барысында оның жүргізілу тәртібін қадағалау (темппін ұлғайту немесе баяулату, байқаушының қызметін байқау т.б);

- ❖ Ойынның соңында қорытынды жасау, барлық оң және теріс сәттерін анықтау, әр қатысушының немесе бөлінген топ бойынша рейтингін айқындау.

Айта кететін жай, рөлдерді үлестіру барысында оқытушы әр қатысушының жас ерекшелігін ескеруі кажет, бірақ тәжірибеде көрсеткендей, ойынға қатысушылар әр кезеңде рөлдерін алмастырып отырса, ойын тиімді және қызықты өтеді. Іскерлік

ойындарда рөлдерді жеребе тарту арқылы да үлестіруге болады. Бұл жағдайда оқытушының мақсаты, ойынға қатысушының бір рөлді бірнеше рет ойнамауын қадағалау.

Ойын үрдісінде нақты ситуацияларда жеткіліксіз болатын уақыт пен ауқымды кеңістікті еркін ұстануға болады.

«Өз бизнесінді баста және жетілдір» атты іскерлік ойын барысында оқушылар өз ой-өрістері мен дағдыларын қалыптастыратын келесі сұрақтарға жауап бере алады:

- ✓ Күрделі бизнесті жоспарлау және оны басқару
- ✓ Тәуекелді басқару
- ✓ Өнімнің сапасы және тиімді технологиялар
- ✓ Маркетинг және сатудың тиімді стратегиялары
- ✓ Баға белгілеу
- ✓ Сұраныс пен ұсыныс
- ✓ Бизнес жоспар және есеп беру
- ✓ Қаражат қозғалысының қаржылық шешімі және жоспарлануы
- ✓ Негізгі бизнес айналым /цикл/.

Жоғарыдағы аталмыш ойын жеке кәсіпкерлікті алға басуға бағытталған оқыту курстарының бір бөлігі болып саналады.

Қорытындылай келе ойын бір-бірінен ажырамас бірнеше элементтерден тұрады:

Кәсіби ойын жеті элементтен тұрады:

1. Оқу немесе оқыту
2. Өндірістік
3. Ғылыми-зерттеулік
4. Логикалық
5. Психологиялық
6. Әлеуметтік
7. Интегралдық

Іскерлік ойын арқылы көптеген салаларда келесі мәселелерді шешуге мүмкіндік болады:

- Білім, мәдениет тағы да басқа салаларда мәліметтерді дайындау, сынау және ең тиімді басқару жүйесін таңдау;
- Басқарушы, басқа мамандарды аттестациялау және таңдау;
- Жақсы қарым-қатынас, тез тіл табысу, ынтымақтастыққа келу, қызметтес болу;
- Жаңаша ойлауға бет бұру;
- Әр түрлі саяси мәселелерді шешу.

Ойын технологиясы арқылы алған білімді нығайту мен оларды тәжірибеде пайдаланумен қатар, оқушылардың іскерлігі мен дағдыларын қалыптастыруға мүмкіншілік береді.

Қазіргі уақытта елімізде және ТМД елдерінде болып жатқан глобальдық реформаларға байланысты іскерлік ойындар нарықтық экономикаға, табиғаттық ресурстарды тиімді пайдалану, экономикалық проблемаларды, әлеуметтік психологиялық, құқықтық сұрақтарға жауап беретін тақырыптарға сәйкес өзгеріп отырады және ұдайы қолданыста болып отыр.

Білімдерді қалыптастыру мақсатында, қазіргі жаңаша оқу шартындағы білім беру жүйесінде ойын элементтерін пайдалана отырып оқытудың педогогикалық шартын айқындау, теориялық тұрғыдан негіздеу және оны педагогикалық эксперимент арқылы дәйектендіру мәселелері көтерілді.

Қазіргі таңда білім беру жүйесіне үлкен өзгерістер мен жаңартулар енгізілуде. Әлемнің жаһандану мен ақпараттандырылуына байланысты арнайы мамандандырылған қызметкерлерді дайындау жоғарғы талаптарды қажет етеді.

Осыған байланысты білім беру жүйесінде орта білім беру саласындағы мамандар үшін ең негізгісі тәжірибиелік оқыту болып табылады.

Тәжірибеде көрсетіп отырғандай жобалық технологиялар, күрделі тапсырмалар мен ойын элементтері тәжірибиелік оқытудың мәселелерін тиімді шешуге негіз болады. Студенттердің келешектегі кәсіби шеберліктерін дамытуда іскерлік ойындар үлкен рөл атқарады.

Мамандықтарына жақын мәселелер туындаған жағдайда, олар қалыптасқан білімдерін іс жүзінде қолдануға, шешімдерді қабылдауға, ұжымда жұмыс атқаруға, шығармашылық тұрғыда ойлануға мүмкіндік туады. Ойын түрінде өткізілетін сабақ барысы, негізінен теориялық мәліметтерді қалыптастыруға, нәтижелі игеруге арналады, яғни сабақ тәжірибиелік сабақ түрінде өткізіледі. Іскерлік ойындар оқу жоспарына сәйкес тәжірибелік сағаттарды есепке ала отырып, экономикалық пәндердің лекция курстарын құрастыру әдістемесіне және топтағы студенттер санына негізделіп жасалынады. Оқыту үрдісі нәтижесінде, іскерлік ойындарды пайдалану мүмкіндігін – білім алушыларға теориялық материалдарды түсіндіргеннен кейін, сонымен қатар түсіндіргенге дейін де қолдануға болады.

Тәжірибиелік сабақта ойын элементтерінің әр түрлі нұсқаларын қолдануға болады. Мысалы, аз уақытта ойналып аяқталатын ойындар эксперименттік жаттығулар деп аталады. Олар әдетте, лекция оқу барысында немесе әр-түрлі зерттеулерді жүргізген кезде иллюстрация ретінде қолданылады. Іскерлік қарым-қатынастың толық ұйымдастырушылығын сонымен қатар стратегияны таңдауды үлгілік ойындар, кәсіпкерлік ойындар деп атайды.

Тәжірибиелік сабақтар сан алуан болғанымен, оның жоспарын құрастыру барысында бірдей талаптар қойылады. Тәжірибиелік сабақ алдында өткен тақырыпты қорытындылаушы болып табылады, сол себептен талқыланатын сұрақтар алдында қарастырылған дәріс тақырыбымен байланысты болуы тиіс. Студенттерді ынталандыру үшін сабақ барысы қызықты өткізілгені дұрыс. Қызығушылықты тудыру үшін, шым шытырыққа толы, заманауи мәселелерді қамтитын тапсырмалар арқылы шағын топтар арасында жарыс өткізуге болады. Мысалы, олар бір-біріне бәсекелес фирма қызметкерлері немесе өздері ұнатқан кейіпкерлер рөлін орындауларына болады. Айта кететін жай, рөлдерді үлестіру барысында оқытушы әр қатысушының жеке ерекшелігін ескеруі қажет, бірақ тәжірибеде көрсеткендей, ойынға қатысушылар әр кезеңде рөлдерін алмастырып отырса, студенттердің қызығушылығы арта түседі. Іскерлік ойындарда рөлдерді жеребе тарту арқылы да үлестіруге болады. Бұл жағдайда оқытушының мақсаты, ойынға қатысушының бір рөлді бірнеше рет ойнамауын қадағалау.

Шағын топтарға бөліну студенттерді ұжымда жұмыс атқаруға машықтандырады.

Тәжірибиелік сабақ барысында мамандықтарына жақын мәселелер қарастырылғаны дұрыс. Сонымен қатар, студенттердің әр сабаққа деген қызығушылығын тиімді арттыру үшін тәжірибиелік сабақтың түрлері мен формаларын алуан-түрлі деңгейде ұйымдастырған қолайлы.

Сабақтың ең негізгі қызықты сәті ол бағалау болып табылады. Искерлік ойынды бастамас бұрын бағалау талаптарымен таныстыру керек. Әділеттілік сақталуы үшін әр кезеңдерге арналған талаптар таныстырылып, кезең соңында нәтижелері көрсетілуі тиіс. Әр студент жеке бағаланатындығын ескере отырып, екі түрдегі кесте толтыруға болады. Бірінші кесте жеке топ мүшелерін және топтың қорытынды бағаларын айқындау үшін керек болса, екіншісі жалпы қатысушы топтарды бағалауға арналады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы , 27 шілде 2007 жыл № 319-III ҚРЗ
2. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту Тұжырымдамасы: Жоба //География және табиғат. – 2010. - N1. - С. С.3-16;
3. Білімнің деңгейін-халықаралық дәрежеге! //Орталық Қазақстан. - 2005. - 24 ақпан (ИЗ9-40);
4. Беркімбаева, Ш. К Бәсекелестік білім деңгейінің сапалылығында/ Беркімбаева, Ш.К //Қазақстан Заман. - 2011. - С. 21 мамыр(N21);
5. Тайбогаров С. З. Методологические основы и реализация комплексно-интегративного подхода к управлению развитием учреждения профессионального образования: региональный аспект/ С. З. Тайбогаров. - Усть-Каменогорск: ВКГУ им. С. Аманжолова, 2006. - 351 с.
6. В. Я. Платов. Деловые игры: Разработка, организация, проведение: Учебник. – М.: Профиздат, 1991.
7. Максимовская М. В. Специфика тренинга в инновационной игре. - Сб. Активные методы обучения.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ «РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ» НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Маметкулова Замзагуль Биляловна

учитель русского языка и литературы СОШ № 4 г.Сарани, Карагандинской области.

В настоящее время в педагогический лексикон прочно вошло понятие педагогической технологии. Прежде всего, выясним, что такое технология в целом: в толковом словаре технология определяется как совокупность приемов, применяемых в каком-либо деле, мастерстве, искусстве, по Шепелю В.М. технология - это искусство, мастерство, умение, совокупность методов обработки, изменения состояния. В то время как Лихачев говорит о педагогической технологии как о совокупности психолого-педагогических установок, определяющих специальный набор и компоновку форм, методов, способов, приемов обучения, воспитательных средств; что она есть организационно-методический инструментарий педагогического процесса. Педагогическая технология по Беспалько В.П. – это содержательная техника реализации учебного процесса. Волков И.П. видит педагогическую технологию как описание процесса достижения планируемых результатов обучения. Академик, член-корреспондент Российской академии образования Монахов В.М. понимает под педагогической технологией продуманную во всех деталях модель совместной педагогической

деятельности по проектированию, организации и проведению учебного процесса с безусловным обеспечением комфортных условий для учащихся и учителя.

Анализ приведенных выше определений показывает, что многие исследователи идентично трактуют сущность понятия педагогической технологии. Отличие между ними состоит лишь в том, насколько широко раскрывается данное понятие. Предпочтение отдается определению педагогических технологий Б.Т.Лихачёва.

Технология «Развитие критического мышления» разработана Международной ассоциацией чтения университета Северной Айовы и колледжей Хобарда и Уильяма Смита. Авторы программы - Чарльз Темпл, Джинни Стил, Курт Мередит

В основе технологии формирования критического мышления через чтение и письмо лежит теория осмысленного обучения Л.С. Выготского «...всякое размышление есть результат внутреннего спора, так, как если бы человек повторял по отношению к себе те формы и способы поведения, которые он применял раньше к другим.» (Выготский, 1984: 243), а также идеи Д. Дьюи, Ж. Пиаже и Л.С. Выготского о творческом сотрудничестве ученика и учителя, о необходимости развития в учениках аналитически-творческого подхода к любому материалу.

В качестве целей при изучении, например, русского языка выступает не обучение как таковое, при котором содержанием будут лишь практические знания, навыки и умения, а образование личности. При этом важно сформировать у учащихся комплекс медиаобразовательных умений.

Суть медиаобразования ясно отражена в мыслях Я.А. Коменского, что «учитель должен думать о том, чтобы сначала сделать ученика пригодным для восприятия образования. Учитель, прежде чем образовывать ученика своими наставлениями, сначала должен пробуждать в ученике стремление к образованию, делать ученика, по крайней мере, годным к образованию». Не объем знаний или количество информации, уложенное в голову ученика, является целью образования, а то, как он умеет управлять этой информацией: искать, наилучшим способом присваивать, находить в ней смысл, применять в жизни. Не присвоение «готового» знания, а конструирование своего, которое рождается в процессе обучения. В чем же инновационность представленной модели? Особенностью данной педагогической технологии является то, что учащийся в процессе обучения сам конструирует этот процесс, исходя из реальных и конкретных целей, сам отслеживает направления своего развития, сам определяет конечный результат. С другой стороны, использование данной стратегии ориентировано на развитие навыков вдумчивой работы с информацией, с текстом.

На сегодня существует больше ста стратегий критического мышления, и учителя каждый год придумывают все новые и новые методы обучения, делятся опытом друг с другом на семинарах и международных конференциях по критическому мышлению. Я бы хотела сегодня рассказать лишь о некоторых стратегиях, которые я применяю на своих уроках.

1. Например, стратегия кластер, которая относится к графическим органайзерам,- помогает быстро и в яркой, сжатой графической форме обобщить имеющийся фактический материал. Кластер может быть составлен двумя способами: от общего к частному, либо от частного к общему.

2. Стратегия биопоэма и пятистишье

Помогают активизировать учащихся на этапе побуждения и заставляют думать, анализировать произведения, героя или какую-либо заданную тему, делать самостоятельные выводы. Эти стратегии имеют определенную заданную структуру, с которой знакомятся учащиеся.

Пятистишье:

1. Существительное
2. 2-3 прилагательных
3. 3 глагола

4. 1 высказывание, вывод по данной теме
5. Синоним или ассоциация.

Пример: такое пятистишие было составлено учащимися в конце урока по теме: (Грибоедов. Личность и судьба (у всех пятистишья были разные).

1. Грибоедов
2. Остроумный, талантливый, любящий
3. Написал, сочинял, заключил (мир)
4. Грибоедов гениальный писатель, композитор, дипломат, автор бессмертной комедии «Горе от ума»
5. Драматург.

Биопоэма.

1. Имя
2. 2-3 прилагательных
3. Важное отношение к другим
4. 3-4 вещи, которые любит
5. 2-3 чувства, которые испытал
6. 2-3 вещи, явления, события, которые боится человек
7. 1-2 достижения
8. 2-3 вещи, которые хотел бы увидеть или испытать
9. Место жительства
10. Фамилия
3. Стратегия ЖИГСО 1.

Заставляет каждого ученика работать в группе, анализировать произведение самостоятельно, учит детей общению в группе, взаимопомощи, взаимообучению, свободно высказывать свою точку зрения и понимать точку зрения другого человека, оценивать свою работу и работу других.

4. Стратегия тур по галерее

Данная стратегия помогает обобщить имеющиеся знания; есть возможность посмотреть как другие увидели эту проблему; каждый учащийся должен высказаться, задать свой вопрос, оценить свою работу и работу другого.

5. Эстафета хороших известий.

Стратегия помогает мобилизовать внимание учащихся, создать условия для позитивного настроения, хорошо подходит на начальном или заключительном этапе урока. Берется мячик (ручка, какой-либо небольшой предмет, который можно передавать друг другу), задается вопрос.

6. Письмо герою.

Задается тема: написать письмо какому-либо герою с целью проанализировать характер или высказать свое отношение к поступкам персонажа, задать герою интересные вопросы. Данная стратегия развивает письменную речь учащихся, помогает каждому ученику задуматься над произведением, происходящими в нем событиями, сделать определенные выводы, высказать свою точку зрения. Учащиеся могут по желанию зачитать письмо в классе, вывесить лучшее от группы на стене, либо сдать работу учителю. По данным письмам можно провести дискуссию. Так или иначе, все стратегии критического мышления, используемые на уроках русского языка и литературы, помогают активизировать деятельность учащихся на уроках, видеть, что все, а не только сильные ученики работают на уроке, позволяют находиться с учениками в едином творческом поиске, творческом процессе, совместном достижении цели.

Использованная литература:

1. Руководство для учителя. Обучение критическому мышлению-2012г.-
2. .Александр Р.И. Культура и педагогика: международные сравнения в

начальном образовании. -2012г.

3. Гусинский Э., Турчанинова Ю. Введение в философию образования: Учебное пособие. - М. Издательская корпорация «Логос», 2000.
4. Заир-Бек С.И. Развитие критического мышления на уроке. – М.: Просвещение, 2004.
5. Заир-Бек С.И. Технология развития критического мышления посредством чтения и письма.- М. Первое сентября, 2001.
6. Халперн Д. Психология критического мышления. - СПб. Изд-во «Питер», 2000.

ҚАЗАҚ ГАЗЕТІ – ЕЛДІКТІҢ ЖАРШЫСЫ

*БК-41 тобының студенті Мұхаметжан Айымгүл
Жетекші Алиманова Сандугаш Нұртаевна
Академик Ж.С Ақылбаевтың Балқаш маңызды білім беру колледжі*

Халықтың өткен өмірі жалпықоғамдық мәні бар тәжірибе ретінде қорытылып, белгілі бір дәрежеде ұлт игілігіне асқанда ғана құндылыққа айналады. Онсыз өткен тарих мәнсіз әңгіме ғана болмақ. Егер біз Алаш қозғалысын ұлт тарихында ерекше орны бар құбылыс ретінде ғана бағалаумен шектелсек, онда оны түсіне алмаған ұрпақ болып шығар едік. Бізге бүгін жалпыұлттық деңгейде қорытылып, жалпыұлттық деңгейде игерілген, яғни ұлттық дүниетаным мен ұстанымның іргетасы міндетін атқара алатын тарих қажет. Ал Алаш қозғалысы мен Алаш жұртының алдаспанына айналған «Қазақ» газеті - сол дүниетанымдық тарихтың өзегі.

Осыдан дәл ғасыр бұрын 1913 жылдың 2 ақпанында қазақ даласында тарихи маңызы зор, алаш тарихындағы рухани сілкіністі оқиға орын алды. Дәл осы күні дүниеге алты алаштың жоқтаушысына айналған «Қазақ» газеті келді. Жылдар бойғы езгіден қажып, рухани қалжырай бастаған қазақ даласында ұлттың еңсесін көтеруге үндейтін, ұлттық идеяны насихаттайтын «Қазақ» газетінің алғашқы нөмірі осы күні жарық көрді.

«Қазақ» – қоғамдық-саяси және әдеби газет. 1913 жылдың 2 ақпанынан бастап Орынборда аптасына бір рет, 1915 жылы аптасына екі рет шығып тұрған. Таралымы 3000, кейбір мәліметтерде 8000-ға жеткен. Бірінші редакторы – әйгілі ғалым, жазушы қоғам қайраткері Ахмет Байтұрсынов, екінші редакторы - қоғам қайраткері, жазушы Міржақып Дулатов, бастырушысы - “Азамат” серіктігі болған.

Өткен XX ғасыр басында ұлт мұраты, ел мүддесі қатаң сынға түскен кезең болғандықтан, сол тұстағы зиялы қауым өкілі қазақ жұртының да өркениетті елдердегідей сауатты болуын тілеп, ең бастысы ұйқыға кеткен қоғамның саяси сауатын ашуға белсене кіріскен болатын. Осы бағытта ұлттың жоғын жоқтайтын, байтақ далаға қоныстанған ел арасына ендеп кете алатын, сол арқылы ұлттық идеяны, бостандық пен бірлікті насихаттай алатын баспасөздің рөлі ерекше сезілген еді. Мұндай мақсат-мұратты 5 жыл ғұмыр кешіп, 265 нөмірін жарыққа шығарып үлгерген "Қазақ" газеті шебер орындап шықты. Басылым туралы Мұхтар Әуезов: "Қазақ" газеті - ел дертінің себебін ұғып, емін біліп, енді қазақты оятып, күшін бір жерге жинап, патша саясатына қарсылық ойлап, құрғақ уайымнан да бос сөзден де іске қарай аяқ басамыз деп талап қыла бастаған уақытқа тура келді. Бұл тұтынған жолда "Қазақ" газеті өз міндетін дөп атқарды", - деп жазады.

Біз осы зерттеу жұмысы арқылы Алаш аспанының астында дүниеге келген тұңғыш ұлттық-демократиялық, саяси-қоғамдық басылым «Қазақ» газетінің негізгі мақсатымен, тұтқан жолымен танысып, бүгінгі таңдағы қазақ басылымдарымен үндестігін талдамақпыз.

Әлихан Бөкейхан, Ахмет Байтұрсынұлы, Райымжан Мәрсеқұлы және басқалар бастаған алдыңғы қатарлы қазақ оқығандары жалпыхалықтық газет ашумен 1905 жылдан айналыса бастады. Алдымен олар «18 ақпан жарлығы» шығысымен "Қазақ" газетінің басты ұйымдастырушысы, қамқоршысы әрі негізгі авторы Әлихан Бөкейханұлыөздерінің саяси талаптарын әйгілі «Қарқаралы петициясына» тізіп жазып, осы жарлыққа қол қойған орыс патшасының атына поштамен жөнелтеді.

Петицияның 3-тарауында: «Қазақ халқының қазіргі мұқтажын айқындау үшін қазақ тілінде газеттер басып шығару қажет, ол үшін бастапқы цензурасыз баспахана ашуға және газет басуға рұқсат сұрау емес, құлақтандыру тәртібін орнату керек болады» деп жазылған еді.

Тарихи деректерге қарағанда, «Қазақ» деген атаумен қазақ газетін шығаруға ресми рұқсат Ахмет Байтұрсынұлына 1905 жылғы желтоқсанның 9-ы берілген.

«Қазақ» газетін метрополияның Киевтен Қазанға, Санкт-Петербургтен Томскіге дейінгі университеттерінде білім қуып жүрген қазақ студенттері жаздырып оқығаны туралы деректер кездеседі.

Оксфорд университетіндегі Орталық Азияны зерттеу қоғамының пікірінше, «Қазақтың барлық маңдайалды жетекшілері оның «Қазақ» газетінің қызметкерлерінің арасында жүрді, оның ішінде М.Жұмабайұлы, М.Дулатұлы, Х.Досмұхамедұлы, Е.Омарұлы, А.-Х.Жүндібайұлы, М.Тынышбайұлы және тағы басқалар бар...». «А.Байтұрсынұлы және басқалар өздерінің қазақ тарихы, қазақ фольклоры және лингвистикасы туралы зерттеулерін жариялады. Жалпы «Қазақ» газеті өте жоғары ғылыми деңгейге жетті» деп есептейді Оксфорд университетінің зерттеушілері.

Әйтсе де «Қазақ» газетінің құрылтайшылары ағартушылықпен қатар, негізі 1905 жылғы «Қарқаралы петициясына» жазылған саяси мақсаттар мен мүдделерді де, оның ішінде стратегиялық мақсаттарды жүзеге асырғысы келді. Петицияда көрсетілмеген маңызды мүдденің бірі - газеттің атауы. Ол туралы «Түрік баласы» газеттің екінші санынан бастап «Қазақ тарихы» айдарымен жарияланған тізбекті мақаласында былай деп жазды: «...Біздің қазақ өзінің атынан айрылып, қырғыз атанып жүрмекші емес. Қияметке шейін қазақ қазақ болып жасамақ. Осы ғасырдағы әлем жарығына қазақ көзін ашып, бетін түзесе, өзінің қазақшылығын жоғалтпағандай және өзіміздің шарқ әдетіне ыңғайлы қылып «Қазақ мәдениеті» (Казакскаякультура) құрып, бір жағынан «Қазақ әдебиеті» (Казакскаялитература) тұрғызып, қазақшылығын сақтамақшы» (Түрік баласы. Қазақ тарихы. «Қазақ» газеті, 16 ақпан, 1913 жыл, № 3)

Шындығында "Қазақ" газетінің басты мақсаты "есігін тарс бекітіп, қалың ұйқыға кеткен" жұртты түндіктен сәуле болып кіріп, ояту болатын. Газеттің басына ақ орда қондырылып, түндігі жарық көрінуіне еркін ашық қойылып, есігін "Қазақ" күзетуі газеттің тұтқан жолы мен көздеген мақсаты не екендігін айтып тұр.

«Қазақ» газетінің ұстанған бағыт-бағдарына келсек, газет шығарушыларының бірі Міржақып Дулатұлы 1918 жылғы 258-санында жарияланған «Орда гербі (таңбасы)» деген мақаласында тоқталып, былай дейді: «Киіз үй - киіз туырлықты қазақ халқы. Үйдің түндігі ашық, есігі жабық болуындағы мағына: түндік жарық кіретін жол, есік түрлі заттар кіретін жол дегендік. Жарық жолы ашық, еркін болсын, түрлі заттар кіретін жол есігі еркін болмасын делінген еді. Түндіктен түсетін жарыққа өнер-ғылым енгізілген еді. Түндік күнбатыс жағынан ашылуы өнер-ғылым Еуропа жағында күшті болған себепті қазақ ішіне Еуропа ғылым-өнері таралсын деген мағына еді. Үйдің есігі «Қазақ» деген сөзден жасалған. Ондағы мағына «Қазақ» газеті қазақ жұртына әрі мәдениет есігі болсын, әрі жат жұрт жағынан күзетшісі болсын делінген еді. Қазаққа деген игілік нәрсені енгізу жолында газет қызмет етсін, сырттан келетін жамандық болса, күзетші орнында газет қызмет қылсын делінген еді».

«Қазақ» пен оның құрылтайшыларының орта және ұзақ мерзімге жоспарлаған мақсаттарына келсек, олар мыналар:

- Қазақтардың 1907 жылғы 3 маусым заңымен жойылған сайлау және сайлану құқығын қалпына келтіру;

- Келімсектерді қоныстандыру арқылы отарлау саясатына қарсы тұру және тәркіленген жерлерді қазақтарға қайтарып алып, меншікті жері ретінде заңдастыру;

- «Ауыл мектептеріне қазақ әліппесін енгізу, осы мектептерде балаларды ана тілінде оқыту» және «Болыс кеңселері мен халық соттарында ісқағаздарын қазақ тілінде жүргізу» арқылы астыртын және ашық орыстандыру саясатына төтеп беру;

- Дала өлкесіне заң жүзінде земство (жергілікті басқару) тетігін енгізу мен дамыту арқылы жаңа қазақ мемлекетінің негізін салуды бастау;

- Қазақтарды әскери қызмет етуге заң арқылы міндеттеу, сол арқылы қазақтар үшін қазіргі заманның әскери ілімі мен қару-жарағына жол ашу.

Алдына міне осындай мақсат-мүдделерді қойған «Қазақ» газеті мен оның құрылтайшылары мақсаттарына монархиялық билік дәуірінде қантөгіссіз күрес жолымен жетуге ұмтылды. Алайда, отаршыл империя заманынан аман шыға білген «Қазақ» газеті совет өкіметінің Қазақстанға билік орнатуға тырысқан алғашқы күндерінде-ақ – 1918 жылдың наурызында біржола жабылды. Көп ұзамай оның құрылтайшылары мен авторларының басым көпшілігі саяси қуғын-сүргін кезінде атылып кетті

«Қазақтың» тұңғыш нөмірінде жарияланған оқырманға арнау мақаланың авторы – Әлихан Бөкейханов «Құрметті оқушылар!» деп басталатын мақаласында: «Әуелі – газета халықтың көзі, құлағы һәм тілі...; «Екінші – газета жұрттың әулет басына қызмет ететін нәрсе...; «Үшінші – газета халыққа білім таратушы... «Төртінші – газета халықтың даушысы...» – деп, оның қатардағы адамдардың ар-намысын қорғайтын құрал екенін көрсетеді.

Әлихан Бөкейхановтың көсемсөзінде ерекше орын алатын 1913 жылғы «Қазақ» газетінің № 9, №10 «Үшінші дума һәм қазақ», №23 «Дума һәм қазақ», №19, №25 «Төртінші дума һәм қазақ» атты мақалалары. Тақырыбы бір бұл үш мақалада бір ғана қазақ халқына қатысты бірнеше проблема қозғалған. Бірінші мәселе: қазақ халқының өз билігін өзі пайдалана білмеуі. Бұл білім аздығының тағы бір белгісі. Өз құқықтарын өздері білмеген қазақ халқы осылайша жапа шеккен. Қазіргі таңға дейін аса үлкен кемшілігіміз болып табылатын халқымыздың заң білместігі ұлт болу, дамыған мемлекет болу жолында тоқырауға ұшыратарын Әлихан Бөкейханұлы осыдан қанша ғасыр бұрын айтып өткен. Екінші мәселе: Малдың соңынан жүретін қазақ, бар байлық малда деп ойлайды. Бірақ олар сол арқылы артта қалып барады. Әлихан Бөкейханов осы жерде: «Бұл тіршілік үлкен талас, бір бәйге: жүйрік алады, шабан қалады. Жүйріктік ақыл, ұсталық, жаһитшілікте. Еріншек – езге жол, бәйге, сыбаға, мүше жоқ. Үшінші мәселе: «Сайлау» мақаласында қозғалған мәселе, қазақ халқының өзара даудамайы, өзара бірін-біріне сатқындық жасауы. Мақалада Әлихан Бөкейханов: «Әке баладан, аға ініден, туған туысқаннан айырылып, бірі атқа, бірі асқа сатылып сандалады», дейді. Ал, төртінші мәселе: сайланатын ауылнай, би болсын, олардың пара алуы жайлы мәселе.

Әлихан Бөкейхановтың аузынан шыққан, қаламынан құйылған, «Қазақ» газетінің бетінде жарияланған мынадай қанатты сөздері де кімнің болса санасына сәуле түсіретіні күмәнсіз.

*Талас-тартыс жоқ болса – өмір абақтыға айналар еді;

*Жұрт әділ болмай, жұрт ісі алға баспайды;

*Бостандыққа апаратын жалғыз жол – ұлттық ынтымақ қана;

*Ұлтына, жұртына қызмет қылу – білімнен емес, мінезден;

*Адам баласы – нәпсінің құлы: маңдайы тасқа тимей тоқтамайды;

*Мансапқұмар ел – кемелдікке жетпеген ел;

*Жер десе, дірілдемей болмайды: жер мәселесі – негізгі өмір мәселесінің ең зоры;

*Еуропада газета – өмірайнасы: өмірде не болса, бәрі газетадан көрініп тұрады.

Газетаны оқып жұрт өзін-өзі көреді, өзін-өзі танып, біледі.

*Өз күшіне сенбеген адам да, халық та ешқашан өмір бәйгесін ала алмайды.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев: «Ғасыр басында мемлекет мүддесін ойлаған ұлы қазақтардың жеке басының тағдыры да қасіретті болды. Алайда ұлттық жігер мен толысқан зерде сабағы ұмыт болған жоқ. Жүз жылдықтың алғашқы жартысындағы қазақ зиялыларының жеке басының қасіретімен қатар өрілген қызметі өзінің бірегей құбылыс ретіндегі тұжырымды деңгейімен ғана емес, азаматтық һәм адамгершілік деңгейімен де осы заманмен үндес», - деп ерекше бөліп көрсеткен еді.

Алаш қозғалысының әлеуметтік істердегі салған арнасы азат Қазақстан мұраттарымен сабақтас болса, рухани, шығармашылық мұраттары көркем шығармашылығымызбен кіндіктес.

Алаш қозғалысына қатысқан азаматтардың басым көпшілігі ұлт мүддесіне арналған күнделікті аршынды іс, қарымды әрекеттермен айналыса жүріп, қуғын-сүргін азабына қарамастан, әдебиет, публицистика, ғылым, аударма салаларында орасан бай мұра қалдырды. Осы идеялар қазақ әдебиетінде бұрыннан бар үлгілермен қоса жанрлық формалар арқылы жүзеге асырылып, роман, драма, публицистиканың соны түрлері туды. Әлем әдебиетінің классикалық шығармалары аударылды. Сөйтіп, әсіресе Абай сабақтарын нысана тұтқан, бұрынғы озық дәстүрлерді жалғастырған жаңа сапалы Алаш ұранды әдебиет тарихымыздағы ерекше кезең болып табылады.

Ал Алаш көсемсөзін ұрпақ санасына сіңірудің дәл қазіргі күні ауадай қажеттігі бірнеше себептерге байланысты. Біріншіден, Алаш қайраткерлері ел тәуелсіздігі мен азаттығы туралы кемінде 70-80 жыл ілгерірек ойлаған. Бүгінгі күні тәуелсіздікке тұғыр болатын ойларды, идеяларды Алаш мұраларынан табамыз. Олар жазған көсемсөздердің, айтқан ойлардың зор ықыласпен қабылданып, қажеттілікке айналуының сыры осында.

«Қазақ» газеті жарық көрген уақыт ішінде өзі көтерген міндетті аса табысты орындап, ұлттық-демократиялық даму жолындағы алға қойған өз мақсатын ғаламат орындап шыға алды. Сол кездің өзінде тәуелсіз ел болуға үндеген, ұлт мұратын ұрпаққа аманат еткен алаш баспасөзінің атасы өзінен кейінгі баспасөз қадіріне қатысты үлкен даңғыл ашты. Ондағы айтылған ойдың, ұлттық, алаштық идеяның әлі күнге өзегін жоймай келе жатқаны да соның жарқын айғағы. Өзі айтпақшы «Халықтың көзі, құлағы һәм тілі» бола алған алаштың алдаспан газеті халық жадында ұдайы жаңғырып, тәуелсіз елдің тірлігімен қазіргі таңда да сабақтасып тұратынына еш дау жоқ.

Әлихан Бөкейхановтың: «Тірі болсақ – алдымыз үлкен той. Алаштың баласы бұл жолы болмаса, жақын арада өз тізгіні өзінде бөлек мемлекет болар» деп түйіндейді. Тәуелсіздік туы асқақтай желбіреген сәтті Ұлт көсемі көруіне тағдыр жазбаса да, міне, бүгін біз, ұрпақтары көріп отырмыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Балташұлы Е. «Әлихан Бөкейханов және «Қазақ» газеті», «Орталық Қазақстан» газеті, 2 ақпан 2013 ж.
2. Байтұрсынов А. Ақ жол: Өлеңдер мен тәржімалар, публицистикалық мақалалар және әдеби зерттеу. Алматы, 1991
3. Кенжалин Д. «Қазақ» газетіне - 100 жыл. «Егемен Қазақстан »,31 қаңтар 2013 ж.
4. Тілешов Е. «Алаштың жолы», Астана, 2008 ж.

ҚАЗІРГІ МЕКТЕПТЕРДЕГІ ПЕДАГОГ – ПСИХОЛОГТЫҢ ҚЫЗМЕТІ

Маженова Р.Б., Абылайхан С.М., Вахабова Н.К.

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Нарықтық қатынастар орныға бастаған егемен еліміздегі білім мекемелерінің алдына оқушыларға берілетін білім мен тәрбие сапасын көтеру және жақсарту міндеттері қойылды. Соңғы уақытта заман ағымына байланысты білім мазмұнында көптеген түбегейлі өзгерістер жүргізілуде.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы заңында», «Қазақстан Республикасы азаматтарының жаңа әлеуметтік мінез-құлқын қалыптастыру», «Қазақстан Республикасы мәдени-этникалық білім беру» тұжырымдамаларында білім беру ісінде жаңа рухани-мәдени құндылықтарды игеруге, ұлттық сананың қалыптасып өсуіне жағдай жасау, кәсіби білім берудің сапасын көтеруге кең жол ашу талап етіледі.

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін ақпараттандыру Мемлекеттік бағдарламасы қазіргі ақпараттық-коммуникациялық технологияларға бағдарланған болашақ мамандардың ақпараттық мәдениеті мен педагогикалық-психологиялық ерекшеліктерінің қалыптасуына жағдай туғызуда. Бүгінгі білім саласында Республикалық білім кеңістігін әлемдік деңгейге жеткізуге ұмтылыс барысында оқушыларға педагогикалық-психологиялық дайындықтың қажет екендігі мәлім. Олай болса, қазір қоғам алдындағы негізгі міндеттердің бірі - заман сұранысына сай оқу-ағарту, тәрбие мәселелерін сараптай келе ауыл және кейбір қала мектептерінде педагог-психолог қызметін сағат саны жетпей қалған пән мұғалімдері мен басқа сала мамандары атқарады. Бұл мамандар педагог-психолог қызметін өз деңгейінде атқара алмайтыны кімге болса да мәлім. Осындай себептерден кейін оқушылармен педагогикалық-психологиялық жұмыс жасайтын, психологиялық кеңес беретін, тұлғалық, адами құндылық қасиеттерін қалыптастыруда мектепте педагог-психолог маманның қажеттілігі туындап, штаттар мен арнайы бөлмелер ашыла бастады.

Педагогика-психология мамандығы Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің білім беру мекемелеріне педагог-психолог мамандығын енгізу туралы нұсқау хаты негізінде, еңбекақы қорынан жалақысы бекітілген, Қазақстан Республикасы «Білім туралы» заңына, Қазақстан Республикасы үкіметінің бұйрықтары мен қаулыларына сүйеніп жұмыс атқарады.

Педагог-психологтың қызметі - бұл кәсіби іс-әрекет, оның мазмұны оқушыларға білім беру, оқыту, тәрбиелеу, психологиялық кеңес беру және т.б. қызметтер көрсету.

Педагогикалық- психологиялық іс-әрекеттің ең маңызды қасиеттерінің бірі - бұл іс-әрекетте педагогтың өзін-өзі шыңдауы мен оқытуға бағытталған білімділігі, тәртіптілігі, дамытуы.

Кәсіби іс-әрекет арнайы білімді талап етеді, яғни, сол кәсіпке байланысты қызмет атқаруға қажетті арнайы білім, білік, дағдылар жүйесін меңгеру. Бұл білім-біліктерді меңгере отырып, теориялық және практикалық педагогиканы меңгереміз; іс-әрекеттің жоғары нәтиже алу үшін, кәсіпкерліктің жоғары деңгейіне жету үшін қажет білімдермен қаруланып шыңдаламыз.

Кәсіби педагогикалық іс-әрекетпен шұғылданатын адамды: тәрбиеші, мұғалім, оқытушы, педагог деп атайды. Ойланып көрейік, педагогикалық іс-әрекет ауқымы қандай кең, осы іс-әрекет арқылы қанша адам өтеді? Отбасында оқытады, тәрбиелейді (ата-ана, әже мен ата, бала бағушы, репетиторлар, үй мұғалімдері); балабақшада оқытады, тәрбиелейді (тәрбиешілер, үйірме жетекшілері, т.б.); мектепте оқытады, тәрбиелейді (педагог-психологтар, сынып жетекшілері, ұзартылған топ педагогтары, қосымша білім беретін педагогтар, т.б.). Сондықтан өсіп келе жатқан адам балалық шағынан бастап, көптеген адамдардың педагогикалық іс-әрекеттің нысаны болып табылады.

Әрбір педагог-психолог мамандығын алып шыққан соң, өмірде өз білімін тереңдетіп, мамандығын көтеріп, іс-әрекетін өзгертеді, тіпті әр түрлі себептерге байланысты мамандығын да өзгертуге тура келеді. Осыған орай, ол әр түрлі курстарда оқып, білім жетілдіру институттарында білім алады, жаңа және қосымша білім алады және педагогикалық іс-әрекетке түседі, яғни, бірде бір адам педагогикалық іс-әрекет нысаны болмай өмір сүре алмайды екен.

Педагогикалық қызметтің пайда болуы, оның кәсібилігі, арнайы білімдер мен біліктіліктерді меңгеруі сауаттылық, жазу пайда болуымен байланысты. Ауызша берілген тәрбие жазу арқылы бекітілген. Ал таным тарихындағы іс-әрекет ұғымына келетін болсақ ол екі түрлі мәнде болады, біріншіден, дүниеге көзқарастық ұстанымы ретінде, екіншіден, әр түрлі әлеуметтік ғылымдарға негіз болған.

XX ғасырда әлеуметтік өмір формалары мен мәдени құндылықтардың пайда болуының негізі, қайнар көзі іс-әрекет деп қарайтын ұстанымы бірқатар әлеуметтік ғылымдардың қалыптасып дамуына негіз болды.

Мектептерде педагог-психолог қызметінің негізі оқушылар тұлғасының дамыту мақсатында сүйенетін қызметі мен міндеттерінің қысқаша тізімі осындай болып келгенімен, мектептерде педагогикалық-психологиялық қызмет тәжірибесінде типологиялық әдісті қолдану ұсынылды, өйткені ол оқушылық кезеңге тән болып келетін міндеттер, қиындықтар, проблемалар, оларды шешу әдістері мен тәсілдері сипаттамасын игереді. Психологияның педагогика үшін ерекше маңызы бар, өйткені жеке адамдардың даму заңдылықтарын, балалардың жас мөлшеріне байланысты немесе дара ерекшеліктерін білу білім беру мен тәрбиелеудің неғұрлым тиімді әдістерін жасауға теориялық негіз болады.

Педагог-психологтар әсіресе мектептерде, мектеп интернаттарында, балабақшаларға өте қажет. Білім беру орындарындағы оқу-тәрбие жұмысының сәтті болуы психологтардың іскерлігіне тікелей байланысты. Педагог оқу тәрбие саласында қандай жұмыс жүргізбесін, балалардың жан дүниесін жете біліп, онымен әр түрлі жағдайда санаса білуі шарт. Олай етпеген жағдайда істің сәтсіздікке ұшырап, көңілдегідей табысқа ие бола алмауы мүмкін. Сондықтан жас буындарды ғылым негіздерімен қаруландырып, оларға тәрбие беруде баланың психикалық ерекшелігін жете біліп, соған сәйкес тиісті жұмыстар жүргізіп отырудың үлкен мәні бар.

Оқу-тәрбие жұмысының ойдағыдай жолға қойылуы үшін әрбір педагог оқушының ой-өрісі, мінез-құлқының ерекшелігімен жетік таныс болуы керек дейтін пікір тек бүгін ғана айтылып отырған мәселе емес. Бұл - ерте заманнан бері әр елдің көрнекті педагогтарының еңбектерінде сөз болып келе жатқан жай. Сондықтан тіпті дұрыс деп саналатын педагогикалық әдістің өзі де кейбір жағдайда айтарлықтай нәтиже берсе, ал басқа бір жағдайда нәтиже бере алмайтыны осыдан байқалады.

Мектеп құрамындағы оқушылардың мінез-құлықтары әр түрлі болғандықтан, педагогтармен жұмыс жасағанда келіспеушілік жағымсыз қатынастар пайда болуы мүмкін. Мұғаліммен қарым-қатынас сипаты оқушының, әсіресе, жеткіншек оқушының психологиялық келбетінің қалыптасуына, мектепке бейімделуіне, әлеуметтенуіне, оқушылармен қарым-қатынасы орнауына, іс-әрекеттерге қатысты қалыптасуына ықпал ететін басты факторлардың бірі деп кезінде Д.Н. Исаева көрсеткен.

Педагогтың балаға жағымсыз қатынасын айтпастан бұрын, педагогтың жеткіншек оқушыны бағалауы жөнінде сөз қозғау қажет. Үлгерім жөніндегі баға туралы айтылып жатыр. Бұдан туатын заңды сұрақ: бағамен не бағаланады? Оқушы жауабының деңгейі ме, әлде қандай амалмен болса да алынған бақылау жұмысының сапасы ма? Негізінен әрбір жауап үшін емес, өткен сабаққа қарағандағы жетістігі үшін қойылған дұрыс еді. Балалар психиатриясы оқулығының авторы Р. Лемп былай деп айтқан: «Әдеттегі бестігін алған оқушыға қарағанда, екіге оқитын оқушының үштік бағаны алуы оның ілгері қадам жасауы. Дегенмен үштік баға төрттік бағасына қарағанда бағалау иерархиясында төмен

тұрғандықтан бағаны жақсартудың нақтылы эффектісі төмендеп өзіндік бағасын жоғалтады».

Педагог-психологтар оқушылар мен педагогтардың арасында осындай келіспеушілік жағдайын тудырмау үшін және оқушылардың мінез-құлықтарына, өзіндік ерекшеліктеріне байланысты кеңес беру жұмыстарын атқарады.

Педагогикалық-психологиялық қызметте кеңес беру бағыты бойынша қызметкерлер нақты мынадай міндеттерді шешеді: оқу-тәрбие мекемелерінің әкімшілігіне, мұғалімдерге, тәрбиешілерге, ата-аналарға, шеберлерге балаларды оқыту мен тәрбиелеу және бірлесіп жұмыс істеу мәселесі бойынша кеңестер береді; балаларға оқу, жетілу, өмірлік және кәсіби өз-өзін анықтау, ересектермен және құрбыларымен өзара қарым-қатынас, өз-өзін тәрбиелеу және т.б. мәселелері бойынша жеке және топтық кеңес беріледі; жеке және топтық кеңес беру арқылы педагогикалық кеңестерге, әдістемелік бірлестіктерге, жалпы мектептік және ата-аналар жиналысына қатысып, дәріс оқу арқылы педагогтардың, ата-аналардың, мастерлердің, қоғамдық өкілдердің психологиялық мәдениетінің жоғарлауына септігін тигізеді; бала тағдырында мүмкін болатын өзгерістерді (арнайы оқу-тәрбие мекемелеріне жіберу, ата-ана құқығынан айыру, бала асырап алу және т.б.) анықтауға байланысты сәйкес инстанциялардан дұрыс шешім шығару мақсатында, халықтық соттың, қамқорлық көрсету ұйымдарының сұранысы бойынша баланың психикалық даму ерекшеліктері туралы сұрақтар бойынша шешім қабылдаған кезде кеңесші-сарапшы ретінде кеңес береді; өзін-өзі басқаруды ұйымдастыру сұрақтары бойынша нақты балалар мекемесіндегі тәрбиелеу жағдайларын балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкестендіріп, педагогикалық-психологиялық ерекшеліктерінің негізінде оқу-тәрбие шараларын жоспарлауға кеңесші ретінде қатысады.

Сонымен қатар, педагог-психологтар жетілдіру және педагогикалық-психологиялық түзету жұмыстарын да атқарады. Бұл бағыт баланың жеке тұлғалық және даралық қалыптасу процесіне педагог-психологтың белсенді әсер етуін білдіреді. Оның міндеті, әр баланың жас ерекшелік нормативтерінің сәйкестілігін қамтамасыз ететін, балаларды жеке оқытып, тәрбиелеуде, олардың қабілетін, бейімділігін дамытуда педагогикалық ұжымға көмек беретін педагогикалық қызмет бағыты болып табылады. Бұл бағытта балалардың мінез-құлқындағы және оқуындағы өзгерістер мен бұзылуларды, дамуындағы ауытқуларды түзету жұмыстары ерекше орын алады.

Мектептегі педагогикалық-психологиялық қызметтің бірі - баланың психикалық саулығына яғни, жандүниелік, физиологиялық дамуына және ортада қолайлы ахуал қалыптастыру. Бастауыш мектептен 5-сыныпқа өткенде, орта буын сыныбындағы дағдыға бейімделу кезінде балада дағдарыс сипаттары болады. Орта буын оқуындағы өзіндік қиындықтар, шәкірт психикасының өзгеруіне, эмоционалдық сферасын игерудегі қиындықтар, оқу үлгеріміне, психикалық саулығының төмендеуіне әсер етеді. Әр түрлі ұстаздардың дәріс жүргізу әдіс-тәсілдерінің түрліше болуы, мектеп ережесіне үйренуі, оқу үлгерімінің төмендеуі салдарынан ата-аналарының баланың жас ерекшелігіндегі құбылыстарын ескерместен наразылық тудыруы; бала болмысында аффектілі мінездердің көрініс беруі, қарым-қатынас барысында эмоциялық реакциялар, невротикалық күйзелістер байқалады. Бейімделу кезеңіндегі баланың дағдарыстан шығу жолдарын зерттеудің бір нысаны -отбасы болып табылады. Баланың жалпы интеллектісінің арнайы, шығармашылық қабілетінің дамуында жанұяның микроортасы негізгі фактор болады.

Бәрімізге аян, мектептерде, интернаттарда, мектепке дейінгі ұйымдарда кадрлар тұрақсыздығы, әсіресе, педагог-психологтары арасында үлкен орын алған. Мұның себебі, біріншіден, мектеп құрылымында педагог-психологтың статусы анықталмағандықтан. Екіншіден, педагог-психолог маманының қызметін реттейтін нормативтік құқықтық құжаттың мүлдем болмауы. Үшіншіден, психологтардың аттестациялау критерийлерінің, маман білім, білік, дағдыларына баға беруде әлсіздігі. Төртіншіден, педагог-психологтың қолданатын инструментарийлеріне қойылатын бірыңғай талаптың болмауы. Сондай-ақ, Қазақстанның этномәдени ерекшеліктеріне арнайы бейімделген төл әдістемелердің

болмауы, яғни психометрия талаптарына сай төл психологиялық әдістемелердің шығарылуын жүзеге асыратын зертханалардың мүлдем болмауы.

Сонымен, қорыта келе, мектептегі педагог-психологтың қызметін атқару үшін жан-жақты білімі бар сол кәсіпті бірінші өзі жете түсінуі қажет, сол кәсіп жайында мағлұматтары болып кәсіби даярлығы болуы керек. Себебі, педагог-психолог маманының адаммен қалай жұмыс жасау керектігін қыр сырын түсінген бойында адаммен тіл табыса білу қабілеті, қалай жұмыс жасай білу шеберлігі, сөйлесу мәдениеті, өзін-өзі ұстай білу және адамдармен араласқанда оларды өзіне қарата алушылық және сол сөзіне иландыра алу, ұйымдастырушылық қабілеті болуы керек.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

2. «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III Қазақстан Республикасының Заңы.

2 Қазақстан Республикасы Президентінің Қазақстан Республикасы орта білім беру жүйесін ақпараттандыру жөніндегі мемлекеттік бағдарламасы. – А., 2008 ж.

3 Успенский В.Б., Чернявская А.П. Введение в психолого-педагогическую деятельность. - М., 2003.

4 Абрамова Г.С. Практическая психология. - М., 2003.

5 Выготский Л.С. Психология развития личности. - М., 2005.

6 Мен – Адаммын. - Алматы, 2002.

7 Психология. Адамзат ақыл-ойының қазынасы. – А., 2006.

8 Бондаревская Е.В. Смыслы и стратегия личностно-ориентированного воспитания. — М., 2011.

МЕКТЕП ПСИХОЛОГЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КОРРЕКЦИЯ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ҒЫЛЫМИ-ТӘЖІРИБЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

Маженова Р.Б., Конхашова Ұ.М., Вахабова Н.К.

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Қазіргі таңда еркін, жеке тұлғаны қалыптастыру заман талабы. Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев өзінің «Қазақстан-2050» атты стратегиялық бағдарламасында халықтың білім алу және жастар тәрбиесіне көп көңіл бөлген. Онда: «Біздің басты оң игіліктеріміздің ішінде-халқымыздың сапасы тұр. Біздің ғылым және шығармашылық әлеуметінің деңгейі жоғары білім өрісі биік халқымыз бар. Біз қолымыздағы осындай баға жетпес капиталды жан-жақты дамытуға және оның дамуы үшін барған сайын жаңа әрі неғұрлым өркениетті жағдай туғызуға тиіспіз», - дейді. Сонымен қатар, бүгінгі таңда оқу-тәрбие саласында өскелең ұрпақтың жан-жақты дамып-жетілуіне ерекше көңіл бөлінуде.

Психологияны адамдар өмір тәжірибесіне енгізу нәтижесінде оның көптеген жетістіктерін пайдаланып адамдардың алдында тұрған қиын мәселелерді шешуге ықпал жасауға мүмкіндік туды. Қазіргі кезде психологиялық коррекция жүргізу әдістері тек орта мектепте ғана емес, барлық білім беру ұйымдарында кеңінен пайдаланылатын қызмет болып келе жатыр.

Психологтың психологиялық коррекция жұмысының технологиясы мен мазмұны әлі толық анықталмаған. Олардың үлгісін жасағандар А.А. Бодалев, А.В. Забрамная психологиялық қасиеттердің бұзылуымен байланысты жүргізілетін коррекциялардың негізін анықтап, пайдаланылатын әдіс-тәсілдер үлгілерін жинақтаған. Сонымен қатар И.В. Дубровина мен Л.И. Прихожан жасаған «Положение о школьной психологической службе» деген еңбектерінде жалпы білім беретін мектепте психикасы және әлеуметтік

жағдайы нормадағы балалармен жүргізетін психологиялық кеңес беру және интеллектуалдық қабілетін жоғарылату үшін психокоррекцияны ұйымдастыру жолдарын көрсеткен.

Психокоррекция дегеніміз адамның мінез-құлқы мен психологиялық қасиеттерін өзгерту мақсатымен оған арнайы әсер етіп, оның шытырман жағдайдағы өзін-өзі ұстау стилінің ыңғайсыздығын көрсетіп, бұл жағдайдан шығу жолын іздеп табу.

Психолог Курт Левин және оның әріптестері бірінші психокоррекциялық тренинг топтарының (Т-топтары) жұмысын 1946 жылы ұйымдастырды. Олар топтың тәжірибесін, онда ұйымдастырылған іс-шаралар нәтижесін қатысушылармен қосылып талдау барысында клиенттер алдында тұрған психологиялық мәселелердің мән-жайын терең түсініп, оларды шешу жолдарын анықады. Мұндай топтардың адамдарға қарым-қатынас мәдениетін және коммуникация жасау жолдарын үйретуге мүмкіншілігі өте мол екендігі анық байқалды. Кейбір Т-топтар қатысушылардың сана-сезіміне әсері үлкен болғандықтан оларды сензитивтік топ деп атады.

Т-топтың жетекші ұғымдары: үйрету зертханасы, оқу жолдарын үйрету, «қазір және осы жерде» ұстанымы. Үйрету зертханасының негізгі міндеті қатысушыларды өздеріне қауіпсіз ортада басқаларға ыңғайлы мінез-құлық жаңа тәжірибесін апробация жасату.

«Қазір және осы жерде» ұстанымы бойынша әр адам өзінің өмірінде бұрынғы болған оқиғалар мен сонымен байланысты туған тәжірибесін басшылыққа алмай, қазір болып жатқан жағдайға байланысты мінез көрсетуге үйрету. Т-топтарының негізгі мақсаты-барлық қатысушыларға сыйымды мінез-құлық үлгілерін көрсетіп, осы білім мен дағдыны отбасында және қызмет орындарында пайдалану жолдарын үйрету.

И.Д. Ялдың анықтауы бойынша Т-топтардың басым көпшілігіне тән 10 факторды анықтауға болады. Олар:

1. Ұжымшылдық - топтағыларға адамдардың арақатынастарын нығайтуға және ауызбіршілігін көрсетуге мүмкіндіктері бар екеніне сендіру.

3. Ниеттеріне сендіру - топтық үрдістердің нәтижесінде оң бағаланатын қасиеттердің орын алатынына, болашақта табысты болатынына сендіру.

4. Қорытындылау - әр оқушының мәселесі тек оның өзіне ғана тән емес, сол сияқты жағдайлар басқаларда да кездесетінін көрсетіп беру.

5. Альтруизм - әр адамға оның басқаларға керекті екендігін сипаттау.

6. Мәлімет беру - жеке тұлғалық ерекшеліктері бойынша және тұлғааралық қарым-қатынас ерекшеліктері бойынша мәліметтер беру.

3. Көп нәрсеге көшіру - өзінің теріс эмоционалдық жағдайын жансыз нәрсеге көшіру.

4. Бірін-бірі үйрету - топ мүшелерінің эмоционалдық реакциялары мен жаңа мінез-құлық түрлерін апробация жасау ортасын ұйымдастыруы.

5. Тұлғааралық қатынас дағдылары - қатысушылардың топтық іс-әрекет барысында бір-бірімен қарым-қатынас жасауға икемділігін тікелей немесе жанама түрде көрсетуі.

6. Иммитациялық мінез - басқалардың мінезін қайталауға және үйренуге құмарлығын қалыптастырып, өзгелерге жағымды мінез көрсету ептілігін нығайту.

7. Катарсис - топтағылардың бір-бірімен қарым-қатынас жасау барысындағы өздерінің анық айқындалған немесе іштей басып жүрген психологиялық кернеуден шығуға жағдай жасау.

Тренинг барысында жетекші топ мүшелерінің іс-әрекет түрлерін тандап алуына мүмкіндік беріп, олардың әрқайсысының белсенділігін мадақтап отыруы қажет. Сонымен қатар, топ мүшелері және жетекшісі ешкімге билігін жүргізбестен, әр адамның қалауымен есептесіп отырғаны жөн. Тренинг тобында жүргізілетін іс-шаралар мен әр қатысушының психологиялық проблемалары құпия сақалып, ешкімнің жан дүниесіне дақ түсірмейтіндей жағдай жасалуы керек. Топтық тәжірибені жүргізу ережелерін қабылдамаған адамдарды

тренингке қатыстыруға болмайды. Т-топтың қарым-қатынас ерекшеліктерін зерттеуге жұмылдырады.

«Қазір және осы жерде» ұстанымы топпен жүргізілетін коррекциялық жұмыстың табысты болуының маңызды шарты. Барлық талданған жағдайлар тек қана топта және қазір болып жатқан мәселелермен байланысты болуы керек. Бұрын болған оқиғаларды талдау қатысушыларды жалықтырып жібереді және жүргізуші “ақылгөйлiк” білдіргендей сезім туғызады. Сондықтан нақты тәжірибеде болған және барлығына қатысы бар нәрселерді талдаудың әсері әлдеқайда жоғары болады да, барлығын қызықтырады.

Т-топқа қатысушыларға өзінің жаңа тәжірибесін ақиқат өмірде пайдалану жолдарын үйрету (қызмет орнында, отбасын, т.с.с.).

Т-топтарында пайдаланылатын тәсілдер мен техникалардың көпшілігі конфронтацияға негізделген. Конфронтация – коммуникацияның басқа адамды өзінің қарым-қатынастарын талдауға және өзгертуге шақыратын өте белсенді түрі.

Психокоррекция жүргізу мақсатымен зерттелінген адамдардың жеке даралық психологиялық ерекшеліктері туралы жинақталған мәліметтерге байланысты бұл жұмыс екі бағытта жүзеге асырылады: нормативтерді құру коррекциясы; адамның даралық мүмкіндіктерін дамыту коррекциясы.

Нормативтерді құру коррекциясы. Адамның ішкі жан-дүниесінің жеке даралық сипаттамасын әлеуметтік ортада қабылданған нормативтерге сай келтіру коррекциясы топпен жүргізіледі. Олар көбінесе қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыру, мазасыздану және агрессия көріністерін төмендету, жеткіншектердің жас ерекшеліктеріне байланысты орын алатын акцентуация мәселелерін шешуге бағытталған. Коррекциялық әдістердің нәтижелі болуы ауытқудың синдромына және бұзылудың көрініс беру симптомдарының түрлеріне тәуелді. Мектеп оқушылары және олардың ата-аналарымен жүргізілетін коррекцияда қарым-қатынас тренингінің барлық түрлері қолданылады, олар мінез-құлықтың нақты формаларын меңгеруге көмектеседі және клиентке өзінің жан-дүниесіндегі неше түрлі құбылыстардың орын алғанына жауапкершілікті өз мойнына алуды үйретеді.

Сонымен қатар, әр жас кезеңінің және әлеуметтік ортадағы әр адамның атқаратын рөлдер репертуарына, оқушының алдында тұрған психологиялық мәселелеріне байланысты психокоррекцияны жүргізудің өзіне тән көптеген ерекшеліктері бар. Сондықтан бұл жас кезеңдегілермен коррекциялық жұмыстар олардың таным үрдістерін жетілдіру және мектеп режиміне үйрету, сыныптағы балалармен, оқытушылармен қарым-қатынас жасауға икемділігін қалыптастыру, қысқаша айтқанда, оның барлық көрсеткіштері бойынша мектеп өміріне даярлау болып табылады. Бастауыш сыныптарда бұл бағыттағы психологиялық қызмет көрсету жалғастырылады.

Жеткіншек жас кезеңдегілермен жүргізілетін психокоррекция, басқа жас кезеңдегілерден жиірек орын алады. Оның себебі, осы жас кезеңінің көптеген ерекшеліктерімен байланысты. Балалардың өтпелі жас кезеңінде басынан кешетін қиындықтарды психокоррекциялау және психологиялық кеңес берудің негізгі себептері болып табылады. Жеткіншектерде жиі кездесетін акцентуация, агрессия, дидоктегенді невроздар баланың тұлғалық қалыптасуына теріс әсерін тигізіп, оқушының мотивтік сферасының бұзылуына алып келеді. Білуге тырысушылық мотиві, кей кезде, оқу ісінде басты болудан қалады, өйткені, баланың құндылықтарды бағалауы, өзін-өзі бағалауы өзгереді. Оқушыны қатты шаршату, көп тапсырма беруде жүйеліліктің болмауы, кейінгі кезде орын алған аралық аттестациялауға баланың ішкі даярлығының төмен болуы олардың психологиялық жағдайына алып келуі мүмкін.

Осы мәселелерді шешуге психологиялық көмек көрсету, психопрофилактика, психокоррекция жасау және басқа мұқтаждарға көмектесетін шараларды жүйелі түрде ұйымдастыру қажет. Оның ішінде баланың дамуын диагностикалау, оның барлық мүмкіндіктерін ашу және балалармен, олардың ата-аналарымен, мұғалімдерімен психологиялық қызмет шеңберінде коррекциялық көмек көрсету қажет.

Топтық психокоррекцияны адам өмірінде үлкен рөл атқаратын іс-әрекеттер түрінде ұйымдастырылады. Балалық шақтан бастап барлық уақытта маңыздылығын сақтайтын, әсерлілігі өте жоғары болатын ойын әрекетінің рөлі өте үлкен. Балалар үшін өмір сүрудің, әлеуметтік тәжірибені меңгерудің негізгі түрі, ал үлкендер үшін өздерінің балалық “Менін” шақырып, басқа адамдардың, әсіресе, балалардың қылықтарын тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Сондықтан, ойын коррекциясы психологиялық қызмет көрсету тәжірибесінде кеңінен пайдаланылады.

Ойын терапиясын көптеген атақты психологтар (Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, Б.Д. Эльконин) зерттеген. Олардың ілімі бойынша эволюциялық даму барысында ойын әрекеті тұқымқуалаушылық құрылымдарда орын алғаны дәлелденген және оның ерекшеліктері жеке тұлға дамуындағы жас кезеңдеріне байланысты көрініс береді деген. Сонымен қатар, ойын биологиялық даму заңдылықтары бағдарламасына тәуелді болғанымен, жоғары әлеуметтенген іс-әрекет түрі болып табылады. Оның үйретушілік, дамытушылық және коррекциялық мәні өте терең. Ойын арқылы қимыл-әрекеттер меңгеріліп, оны жетілдіру жаттығулары жүргізіледі. Қоршаған ортамен танысу және әрекеттесуге негіз болатын әрекеттер кешені қалыптасады. Сонымен қатар, ойын барысында әлеуметтік қатынас элементтері меңгеріліп, жеке тұлға мінезінің ең маңызды көріністері жаттығады.

Ойынның дамытушылық мәні оның екі жақтылығымен түсіндіріледі. Біріншіден, ойын шынайы іс-әрекеттің түрі болғандықтан оны орындау нақты мәселелерді шешуді талап етеді, екінші жағынан – ойынның көптеген сәттері шартты болады да, шынайы жағдайлар мен жауапкершіліктерден ойнаушылар құтылып, олардың көңілдері басқа жаққа, ойынның шарттарына аударылады. Құрылымдық жағынан ойынға үш ерекшелік тән: ойын барысындағы қатынастардың реттілігі; ойынның ішкі сырының барлығы (қатынас екі деңгейде жүргізіледі де, олардың біреуі жасырын сыр болады); ұтыс бар.

К. Гросстың “Сақтандыру теориясында” ойынның дамытушылық функциясын жас ағзалардың өзін-өзі жетілдіру формасы деп түсіндірген. В. Штерн, З. Фрейд және оның шәкірттері ойынды адамның терең жатқан инстинктерінің көрінісі деп тауып, оны бейсаналылыққа жатқызған. Бұл тұжырымдамаға негіз болатын бір нәрсе бар. Барлық ойындар негізгі үш тақырыпта дамиды: “жыртқыш-құрбан” (ойнаушылардың біреуі қашып жасырынады, екіншісі оны қуалап немесе іздеп жүріп ұстайды); “некелік-серіктестік” (танысу ритуалдары, үй салу, егін егу, мал бағу); “ата-ана мен бала” (қамқорлық көрсету, қоректендіру). Ойын барысында өмірлік тәжірибені меңгеру – оның әлеуметтік мәні барлығын дәлелдейді. Ойынның өте тиімді психодиагностикалық және психокоррекциялық әдіс болуына оның осы екі жақтылығы негіз болады.

Күнделікті өмірде адам көптеген теріс эмоциялық сезімдерге бөленіп жүретін кездері болады. Олар ішкі үйлесімсіздіктермен немесе тұлғааралық қатынастан туған мазасызданудың нәтижесі болады. Осы мәселелерді адамдардың басым көпшілігі өздігінен шеше алмайтын болғандықтан олардың жағдайына сай келетін психологиялық көмек психокоррекция ретінде көрсетіледі. Коррекция көрсету жолдары өте көп. Коррекцияның адамға тигізетін әсері мен пайдаланылатын әдістемелерді зерттеушілер ойын коррекциясына ерекше көңіл аударады.

Ойын коррекциясының жеке тұлғалық қасиеттер мен эмоционалдық жағдайды түзетудегі мүмкіндіктері өте мол. Ойын терапиясының адамды негативтік эмоционалдық күйден шығару үшін пайдалану жолдарын анықтауға К. Левин тобының жүргізген зерттеуі маңызды үлес қосты. Шынайы өмірде орын алған қиын жағдайлардан ойын арқылы арылу үшін адам жалған, жорамалданған рөлде болып, сол жалған жағдайды талдау және жорамалданған жағдайдың ерекшеліктеріне түсіну арқылы өз өміріндегі мәселеге түсіну жеңілірек екенін Л.С. Выготский дәлелдеген.

Психотерапевтер жасаған коррекциялық ойындар әдістері көмегімен адамда орын алған агрессиялық сезімнің әсерін төмендету, мазасызданудан, депрессиядан шығару, басқа да невроз сырқаттары, эмоционалдық дүниесінің тапшылығы байқалатындар және

дене мен жаны сау адамдардың бейадекваттық реакцияларын реттеу үшін жүргізілетін коррекциялық жұмыстарда, көптеген шиеленіс мәселелерді шешуге кеңінен пайдаланылады.

Психокоррекцияны жүргізуге пайдаланатын әр ойын көп функция атқарады: бір оқушыға - өз-өзін бағалауын жоғарылату жолы; екіншілерге –сергіту құралы, қабілеттілікті арттыру және өзін емін еркін сезінуге үйрету жолы; үшіншілерге - көпшілікпен тіл табысып өмір сүруге, ұжымдағы адамдармен санасуға үйрететін әдіс. Психологтың коррекциялық жұмысты жүргізу техникасы осы іс-шаралардың әр кезеңінде анықталған мақсаттарына сай жүргенде ғана ол осы функциясын толық атқарады.

Сонымен, қорыта келе, психологиялық коррекцияны ұйымдастыруға және психотерапия жүргізуге пайдаланылатын әдіс-тәсілдер өте көп екені анықталды. Қазіргі кезде жеке тұлғалық қасиеттерді коррекциялау тренинг топтарында жүргізіледі. Тренингке қатысушылардың алдында тұрған, шешуін талап етіп отырған психологиялық мәселелеріне байланысты психокоррекциялық топтар әр түрлі болады. Оларды іріктеп алу және пайдалану оқушының алдында тұрған мәселелерге және психологтың қай ғылыми ағымды қолдайтынына байланысты.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті - Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы.
- 2 Психокоррекция: теория и практика / Под ред. Ю.С. Шевченко, В.В. Добриденция и др. – М.: НППЦ «Коррекция», 2005.
- 3 Чернявская А.П. Психологическое консультирование. - М., 2004.
- 4 Мектеп оқушыларының психологиялық ерекшеліктерін анықтауға арналған психодиагностикалық қызмет. - Алматы, 2004.
- 5 Нұрмұхамбетова Т.Р., Рсмаханбетова Ш.Е. Тәжірибелік психология. - Шымкент, 2004.
- 6 Абрамова Г.С. Практическая психология. - М., 2001.
- 7 Битянова М.Р. Организация психологической работы в школе. – Москва, 2003.
- 8 Рабочая книга практического психолога / Под ред. А.А. Бодалева, А.А. Деркача, Л.Г. Лаптева. - М., 2002.
- 9 Психология и педагогика: Учеб.пособие / Под ред. А.А. Бодалева, В.И. Жукова, Л.Г. Лаптева, В.А. Спасеника. – М., 2002.

ЖОБАЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ БІЛІМ САПАСЫН КӨТЕРУДЕГІ ЫҚПАЛЫ

*Макетова Меруерт Рымкановна
Қарағанды маңызды білім беру «Болашақ» колледжі*

*«Естігенімді-ұмытамын,
көргенімді-есте сақтаймын ,
өзім істегенімді – меңгеремін»
Конфуций*

Бүгінгі қоғамның ұстаздар алдына қойып отырған басты міндеті, артар жүгі – сапалы білім берумен қатар жан-жақты дамыған, өзіндік ой-пікірі қалыптасқан, өмірде ойын жүзеге асыра алатын тұлға қалыптастыру. Тұлға қалыптастыруда – оның тәні мен

жанын қатар дамыту, танымдық қызығушылығын дамытудың әдіс- тәсілдерін іздеу, анықтау, жүйелеу, қолдану.

ЮНЕСКО-ның анықтамасы бойынша, педагогикалық технология – бүкіл оқыту үрдісі мен білімді техникалық және адам ресурсын олардың бір-біріне өзара әсерін, білім берудегі формасын оңайландыру міндеттерін ескере отырып меңгеруді жүзеге асырудың жүйелі әдісі.

Білім - қоғамды әлеуметтік, мәдени-ғылыми прогреспен қамтамасыз ететін ғажайып құбылыс, адам үшін де, қоғам үшін де ең жоғары құндылық. Оның ең негізгі қызметі - адамның менталитетін, адамгершілігін, шығармашылық қабілетін қалыптастыру, дамыту. Осыған орай егеменді еліміз өзінің дамуының ең басты алғы шарты - білім беру жүйесінің білім ғасырындағы міндеті мен мазмұнын айқындап берді.

Қазақстанның тәуелсіз мемлекет ретінде қалыптасуы барысында орта білім берудің жүйелі реформалануы қоғамдық тұрғыдан үлкен маңызға ие. Білім берудің реформалауды жүзеге асырудың және бір маңызды сипаты қазіргі уақыттағы оқыту үрдісін технологияландырудың қажеттігінен туып отыр. Осыған орай, соңғы кезде оқытудың әр түрлі педагогикалық технологиялары жасалып, білім жүйесіне енгізіліп жатыр.

Оқу барысында студенттердің өз бетімен іздендіре отырып, өзіне деген сенімділік күшін тудырып, өз ойын анық жеткізе біліп, дұрыс шешім қабылдауға, яғни жеке тұлға болып қалыптасуына жобалап оқыту технологиясы өте тиімді.

Дәстүрлі сабақ беру жүйесінде оқушыны тұлға ретінде қалыптастыру мүмкін емес. ХІ ғасырда әлемдік білім беру жүйесінің дамуындағы негізгі басымдықтарының бірі – білім жүйесін халықаралық деңгейге көтеру. Ол студенттердің өз бетінше білім алып, оны іс жүзінде қолдана білу қажеттілігін тәрбиелеуге бағытталған. Сондықтан да жобалау технологиясының тиімділігі күннен күнге артуда.

Бұл технология әлемдік педагогикада жаңалық емес. Ағылшын тілінен аударғанда «cooperative learning» – бірге үйрену деген мағынаны білдіреді. Түсіндірме сөздікте оған төмендегідей анықтама беріледі: Жобалау технологиясы – оқушылардың жоспарлау және күрделене беретін тапсырмаларды орындау арқылы меңгеретін білімі [3].

Жобалау технологиясы ХІХ ғасырдың 2-ші жартысында АҚШ ауылшаруашылығы мектептерінде пайда болған. Оның негізін қалаған ағылшын психологы, педагогы және философы Джон Дьюи. Дьюидің ілімін жалғастырушы Колумбия университетінің жанындағы мұғалімдер колледжінің профессоры Уильям Херд Килпатриктің ойынша, балаларды өз жұмысының жемісін көруге ынталандыру арқылы үлкен өмірге дайындау – бұл технологияның негізі.

Жобалау технологиясын қолданудағы негізгі мақсат – білім алушылардың қызығушылық ынтасын дамыту, өз бетімен жұмыстарын жүргізу арқылы білімдерін жетілдіру, ақпараттық бағдарлау біліктілігін қалыптастыру және сыни тұрғыдан ойлау қабілетін арттыру арқылы білім алушыны болашақта әр түрлі жағдаяттарда, әр түрлі қоғамдық ортада өзін – өзі көрсете білуге бейімдеу.

Жобалап оқыту технологиясы педагогтың интеллектуалдық, кәсіби, моральдық, рухани, азаматтық және басқа да сапалық қасиеттерін қалыптастыра отырып, мұғалімнің жеке тұлғасына тікелей әсер етеді. Сонымен қатар, жобалап оқыту технологиясы студенттердің жеке тұлғасына көзқарасты өзгертеді. Ол студенттерді оқу үдерісін ұстазбен бірге тең дәрежеде жүзеге асырушы ретінде қарастырады, оның жас және жеке ерекшеліктерін ескеріп отырады. Мұғалім мен студент қарым-қатынасы психологиясын қайта құру, қайта қарау жұмыстары жүргізіліп келеді. Бірінші кезекте студентке субъект ретінде қарау керек. Оқытудың мазмұны мен түрі толығымен түседі, яғни әдістемелік жүйе адамгершілік тұрғыдан байи түседі.

Жобалап оқыту технологиясының қолжетімділігімен, қабылдау шапшаңдығын арттыруымен, барлық мұғалімнің қолдануына тиімді екендігімен ерекшеленетінін тәжірибе көрсетіп отыр. Одан басқа, технология кез-келген сыныпта, кез-келген пән бойынша қолданыла береді, оның жан-жақтылығы осында.

«Педагогикалық технология – барлық жағынан ойластырылған, жобалау, ұйымдастыру және оқу процесін жүзеге асыру барысында студент пен мұғалім үшін барлық жағдайды жасауды көздейтін педагогикалық қызметтің моделі. Технологияны дұрыс жүзеге асыру үшін ең алдымен төмендегі әдістемелік принциптерді сақтау қажет:

1. Мұғалімнің педагогикалық шеберлігіне сену керек;
2. Оқу үдерісінің кез-келген кезеңінде оқушылардың білім-білік, дағдыларына кепілдік беру;
3. Оқу үдерісін тақырып жағынан жобалау;
4. Баланың дұрыс дамуы;
5. Кертартпа іс -әрекеттер мен шектеулерді жоя отырып, дәстүрлі мектеп қорын дұрыс пайдалана білу
6. Оқу үдерісінде студент пен мұғалімнің бірлескен жұмысын дамыту;
7. Мұғалімнің өзін жайлы сезінуі және студенттің өзін жайлы сезінуі;
8. Оқыту технологиясын жобалауда мазмұны мен жүйелілігінің бірлігінің болуы;
9. Әрбір студенттің жалпы білім беру стандартының базалық деңгейін міндетті түрде меңгеруі;
10. Оқу технологиясын жобалауда міндетті нормалардың сақталуы педагогикалық технологияларда басты назар студенттің дамуына аударылады.

Зерттеу барысында студенттің бойында жұмысына қажетті төмендегідей біліктер қалыптасады:

- өзінің қабілеті мен қызығушылығына қарай тақырыпты еркін таңдай алады; алдына қойған міндетіне қарай жұмыстың мазмұнына өз бетінше талдау жасай алады;
- өз бетінше алдына қойған мақсатына жету және жүзеге асыру жолдарын іздестіреді;
- мүмкіндіктері мен мүмкіндіктер шегін тексеруге және дамытуға жағдай жасайды;
- мәліметтерді жинап, жүйелеп және сыни ойлауға үйренеді;
- әдістерді талдау, салыстыру арқылы жұмысына тиімді әдісті таңдай алады;
- аудиторияның алдында сөйлеуге, ойын дәлелді және логикалық жүйелікпен жеткізуге, аудиторияны өзіне қарата білуге дағдыланады;
- өзгелерді тыңдап, айтқандарын ой елегінен өткізуге дағдыланады;
- шешімі қиын сұрақтарды өз бетінше шеше біледі;
- өз көзқарасын дәлелдеп, шешімінің дұрыстығына тыңдаушылардың көзін жеткізуге тырысады.

Жобалау технологиясы негізінде - студенттер жұппен немесе топпен бірігіп дайындайтын шығармашылық жұмыстар жатыр. Студенттердің жоба жұмыстарын ұйымдастыру үшін жоғарғыда айтылғандай, оны жоспарлай білу қажет.

1. Дайындық кезеңі.

Бір бағыт төңірегінде оқушыларды тақырып таңдауға ынталандырады. Топтағы әрбір студенттің пікірін ескере отырып жұмысты жоспарлауға үйретеді. Әр студент өмірлік тәжірибесіне (егер ол болса), сүйене отырып, өз ойын ортаға салады, бірігіп жобаның мақсаты анықтайды.

2. Жоспарлау

Топқа бөлу. Ақпарат жинау және талдаудың жолдарын көрсету. Әрбір топ мүшесі алдындағы жұмысын анықтау.

Студенттерді өз бетімен ақпарат жинауды бағыттайды. Әрбір топ мүшесінің пікірін ескере отырып, ұжымдық талқылау шешімін тыңдайды, қажет болса өз ойымен бөліседі.

Топ арасында әркімнің атқаратын қызметін анықтайды, өз тақырыптарын анықтау жұмыс істеу кезеңдерін жоспарлап , бірінші нәтижеге жету уақытын белгілейді. "Қоғамдық" тапсырманы орындауға дайындығын көрсетеді.

3. Зерттеу жұмысы.

Ақпарат жинау, аралық нәтижені талдау, зерттеудің негізгі құралдары: сұқбат, анкета бақылау, алынған түрлі ақпаратты талдау.

Студент күнделігін бақылап, әрбір жетекшісімен топ мүшелерімен жеке - жеке сөйлесу, талдау, нәтижені салыстыру арқылы алдағы жұмысқа бағыт беру.

Жеке және жұптық жұмыс, анкета сұрақтарын құрастыру. Қажет болса сценари жазу, қоғамдық ұйымдар мен қарым қатынас қалыптастыру. Білімін әр пәндік салада кеңейтеді, түрлі қоғамдық жұмыстармен танысады, шығармашылық, белсенділік, талаптылық қасиеттерін бойында қалыптастырады.

4. Нәтижені талқылау.

Ақпаратты талдау, шешім шығару, тұсау кесердің қандай түрде өтетінін жоспарлау.

Бақылайды, кеңес береді. Топ ішіндегі жеке студенттердің еңбегін бағалай отырып, бірігіп қорғау үшін ынтымаққа бір-біріне деген сыйластыққа шақырады, қажетті аудио-видео техниканы жабдықтайды.

Топ арасындағы әркімнің рөлін анықтап, алынған ақпараттың арасынан ең негізгіні белгілеп жазады. Проблемаларды сұрақтарды анықтап, оны бірге шешуге дайындалады.

5. Жұмыстың тұсау-кесері.

Тыңдайды, проблемалық сұрақтарды қоя отырып, студенттерді сөйлетуге мүмкіндік жасайды. Алынған нәтиже туралы есеп береді. Бір-бірін мұқият тыңдай отырып, сөйлеу мәнерін ескере отырып, бір-бірінің ойларын жалғастырып отырады.

6. Бағалау және жоспарлау.

Шығармашылық жұмысты бағалайды, еңбек иелерін алдыңғы үлкен мақсаттарға жетелейді. Ұжымды талқылай отырып бір-біріне, өздеріне баға береді.

Осындай жобалау жұмыстарымен айналыстыру арқылы студенттің интеллектуалды эмоционалды контексті сөйлесуі іштей басқа әрекеттермен бірлікте жүреді. Басқа әрекеттер деп отырғанымыз, жоспарын жүзеге асыру үшін құжаттар, анкета, кесте бейнеролик т.б. дайындалады. Жобамен жұмыс істеу – шығармашылық процесс. Студенттер өздері үшін маңызды болып саналатын мәселені анықтау үшін өз беттерінше немесе оқытушының жетекшілігімен ізденуге кіріседі. Бұл студенттердің өз бетінше білімдерін, дағдыларын және біліктерін жаңа контексте пайдалануға көмектеседі. Бұлай іздену олардың қазақша кәсіби сөйлеуіне, табиғи және еркін түрде үйренуіне ықпал етеді. Әрине, мұндай жағдайда жобаға қатысушылардың өздерінің ынтымақтасу тілдік сауаттылығына емес, айтылатын ойдың мазмұнына аударған дұрыс. Жобалау кезінде студент өте белсенді болады, ол өзінің шығармашылықпен жұмыс істей алатынын көрсетеді. Жобамен жұмыс істеу барысында қазақша сөйлеу жағынан нашарлау және психологиялық жағынан белсенділігі төмендеу студенттің өзі де өзінің қиялдауына, белсенділігін және өз бетінше жұмыс істей алатынын көрсетуіне мүмкіндіктері өте мол.

Сонымен, жобалау жұмысы қазіргі оқытудың талабына сай жеке тұлғаға бағытталғанымен сипатталады. Кәсіби сөйлеуге үйрену процесінің негізгі сипаты тілді аутентті тілдік контексте табиғи түрде меңгеруге жақындайды. Жобалау жұмыстарын бір сабаққа немесе бір аптаға арналған шағын жобалау жұмыстары және бір-екі айға немесе бір семестрге арналған үлкен көлемді жобалау жұмыстары деп бөлуге болады. Бұлай бөлу студенттердің жоспарлаған жұмыстарына байланысты.

Егер студент жоба тақырыбын дұрыс таңдай отырып, жоспарлай білсе, оны дұрыс орындай алса, ол болашаққа дұрыс бейімделген тұлға болып қалыптасады. Әр түрлі жағдаяттарда дұрыс шешім қабылдай отырып, әр түрлі адамдармен тіл табыса отырып, әр ортада дұрыс бағыт – бағдар бере алады.

Жобаның тиімділігі – көзбен көріп, құлақпен естіп, есте сақтай отырып, оқушыны ізденіске, іскерлік пен танымдыққа, ынтаға, шығармашылық қабілетті жетілдіру арқылы түрлі мәселелерді шеше білуге, тапқырлыққа, жаңа ғылыми ізденіске жетелейді. Жобалау технологиясының негізінде оқушының жұппен, топпен бірігіп шығармашылық жұмыстарды орындауы жатыр, ал бұл ерекшелік оқушының қоғаммен жұмыс істеуіне септігін тигізеді.

Жоғарыда қарастырылып отырған оқыту технологиялары бәсекеге қабілетті ұлттық білім беру жүйесін дамытуға және оның мүмкіндіктерін әлемдік білімдік ортаға енгізудің негізі болып саналады. Мұғалімдер мен оқушылардың жан – жақтылығын дамытуға, оқу сапасын арттыруға, есептеуіш техникасымен жұмыс істеуге, оқу барысында компьютерді пайдалануға, модельдеуге, электрондық оқулықтарды, интерактивтік құралдарды қолдануға, интернетте жұмыс істеуге, компьютерлік оқыту бағдарламаларын қолдануға әсерін тигізеді. Үнемі ізденіс істінде жұмыс істейтін оқушының білім деңгейінің жоғарылауына, оқуға деген қызығушылығының артуына, шығармашылық қабілетінің дамуына, ғылым мен білімді толық дәрежеде меңгеруіне септігін тигізеді.

Қорыта келе айтарым, жаңа оқыту технологиялардың көмегімен оның ішінде жобалау әдісі студенттердің білімін жетілдіру мен оқу сапасын арттыруға, олардың дайын өнімді қабылдайтыны ғана емес, өз бетімен ізденіп, дербес іс-әрекет жасай алатын тұлға ретінде қарау – жоғарыда аталған технологиялардың негізі болып табылады. Сонымен қатар кәсіби сөйлеуге үйрену үшін және оны дамыта отырып, кәсіби сөйлеу дағдысын қалыптастыру үшін қоса жүргізілетін пайдалы әдістің бірі. Себебі, студент дайын материалды меңгеруге ғана дағдыланбайды, ол өз бетінше ізденіп, болашақ мамандығы рөліне ену арқылы әр түрлі қақтығыс ситуациялардан шыға білуге, сөйлеу үлгілерін дұрыс пайдалануға қалыптасады. Жобаны қорғау кезінде студент өз әрекетін ұйымдастырып бағалай алатын жеке тұлға ретінде ғана емес, өз бойындағы кемшіліктерді жеңуге де үйренеді. Сол сияқты, жобалау әдісі студенттердің бойында мынадай қасиеттерді қалыптастырады: іскерлік кәсіби жағдайда тез жол таба білу, ұжым мүшелерімен арадағы сыйластық, топпен жұмыс істей білу, жұмысқа шығармашылықпен қарау және т.б.

Нақты тақырып төңірегінде оқушының алдына әр кезеңде мақсат қоя біліп, сол мақсатқа қол жеткізудегі іс-әрекеті алдын-ала нақтылы жоспарлануы керек.

Жоғары да көрсетілген Конфуцийдің *«Естігенімді – ұмытамын, көргенімді есте сақтаймын, өзім істегенімді меңгеремін»* дегенін осы технологияның негізгі ұстанымы ретінде алсақ та, қателеспейміз деп түсінеміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Буга П.И., Карпов А.В. Технология обучения в высшей школе //Альма-матер. 1991. - №3. - С. 34-17.
2. Сакамото Т. Систематизированное обучение на основе системного способа мышления. Систематизированное обучение. Япония, 1974. – С.122-14.
3. Тіл білімі терминдерінің түсіндірме сөздігі - Алматы. «Сөздік-Словарь», 2005. – С.469-45
4. Килпатрик У.Х. «Метод проектов. Применение целевой установки в педагогическом процессе» (1928) /Спец. прилож. к журналу «Лицейское и гимназическое образование», вып. четвертый, 2003 – С.26-6.
5. Е.Г. Сатарова "Метод проектов в трудовой школе" (1926) - цит. по Педагогическая логика. 2003/04 учебный год. Метод проектов в школе " /Спец.прилож. к журналу «Лицейское и гимназическое образование», вып. 4, 2003-с. 12.
6. Килпатрик У.Х «Метод проектов. Применение целевой установки в педагогическом процессе» (1928)-цит по Педагогическая логика. 2003/04 учебный год. Метод проектов в школе /Спец.прилож. к журналу «Лицейское и гимназическое образование», вып-4 , 2003- с . 6.
7. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования/ под. ред. Е.С. Полат - М.:2000
8. Пахомава Н.Ю. Проектное обучение-что это?// Методист, №1, 2004-с. 42.

ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫН ДАМУ

Нургалиева Ж.Е, Нургалиева А.А
СҚО Шал ақын ауданы Ақсу негізгі мектебі
Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі

Заман алға жылжып, қоғам өзгерген сайын жаңа мазмұнды оқу жүйесін қалыптастыру өмір талабы. Сондықтан да қазіргі кезде білім беру саласында болып жатқан ауқымды өзгерістер жаңа технологияны пайдалану жолдары түрлі ынталы бастамалар мен түрлендірулерге кеңінен жол ашуда. Осы орайда ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс - әрекеттің ғылыми - практикалық негіздерін меңгеруі маңызды мәселелердің бірі болып отыр.

Мектепте оқу - тәрбие процесін дұрыс ұйымдастырудың бірден - бір жолы - ғылым негіздерінен білім берумен қатар, сол білімді алуға ынталылықты, яғни оқушылардың танымдық қызығушылығын ояту, өз бетінше ізденуін арттыру.

Әрбір мұғалімнің шығармашылық жұмысы белгілі бір мақсатты көздейтіні сөзсіз. Оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырудағы негізгі мақсат - олардың шығармашылық қабілетін дамыту. Ал, бұл мақсатқа жету оқытудың көптеген міндеттерін шешуге мүмкіндік береді, яғни:

- жаңа материалды берік және түсініп оқуына;
- білімін өз бетімен оқып толықтыруға;
- жоғары оқу орындарына жақсы дайындалған талапкерлерді беруге;
- сол талапкердің таңдаған мамандығын шығармашылықпен игеруге.

Мұғалімнің барлық қабілеті - оның шығармашылық жұмысынан көрінеді.

Бұл тұжырым - психологияның негізгі принциптерінің бірі. Оқушының білім алудағы жоғары белсенділігін қалыптастыру үшін оқытудың әдістері мен тәсілдерін дұрыс қолдану - оқушылардың танымдық қабілетін дамытудың ең басты құралы болып табылады. Сондықтан да оқушының танымдық дамуын қамтамасыз ету үшін, оқытудың белсенді әдіс - тәсілдерін жиі қолдану өте қажет. Бірақ түрі әдіс - тәсілдерді пайдаланғанда, оқушының бойында танымдық қабілеттің бар - жоғын ескеру қажет. Күрделі танымдық тапсырмаларды тек ғана қабілеті жоғары оқушыларға беру керек. Таным қабілетінің дамуына сай емес, оқушының мүмкіндігінен жоғары тапсырмалар, оқушының өз қабілеті мен күшіне деген сенімін жояды. Олай болса, оқушының танымдық қабілетін дамыту – ұзақ үрдіс деген қорытындыға келуге болады. Ол үшін мұғалімнің жұмыс жүйесі біртіндеп, жоспарлы және көздеген мақсатқа жетуге бағытталған болуы қажет.

Баланың белсенділігі – бұл оның өмірлік қажеттілігінің көрінісі. Адамның жасайтын кез - келген іс - әрекеті, оның физикалық және рухани күштерін белсенді қалыпқа келтіреді. Сондықтан сабақ кезіндегі оқушы белсенділігі оның әртүрлі іс - әрекеті кезінде көрінеді. Кейбіреуінде қозғалыс белсенділігі, ал кейбіреуінде рухани интеллектуалды белсенділік жақсы дамыған болады. Бірақ жеке тұлға жан - жақты қалыптасуы үшін оның бойында белсенділіктің барлық түрі көрінуі керек. Оқушы белсенділігі тұлғаның қалыптасуының барлық кезеңдерінде дамиды.

Психологиялық - педагогикалық зерттеулердің көрсетуі бойынша белсенділіктің бірнеше деңгейі анықталған, мысалы:

- көшірмелі еліктеу белсенділігі;
- ізденгіш - орындаушылық белсенділігі;
- шығармашылық белсенділігі.

Оқушы белсенділігінің әртүрлі деңгейіндегі түрлеріне талдау жасау мұғалімге уақыттың әрбір аралығында оқушы қай деңгейде жұмыс жасап отырғанын білуге елеулі көмек береді.

Бір сыныптағы оқушылардың танымдық қызығушылық деңгейі олардың жеке дамуына байланысты әртүрлі болады:

- қарапайым деңгей - бұл, оқушының сабақта берілетін жаңа мағлұматтарға, қызықты құбылыстарға қызығушылығы;
- орташа деңгей - бұл, оқушының заттар мен құбылыстардың қасиеттерін білуге, оның көзге көрінбейтін негізгі құрамын білуге деген қызығушылығы.

Бұл деңгей бар алған білімін пайдаланып, ізденуді, жорамалдап табуды қажет етеді. Бірақ бұл қызығушылық жекелеген фактілерді ғана қамтиды. Баланың санасы оның заңдылығын анықтауға әлі де болса жетпейді.

Зерттеулер көрсеткендей бұл саты, теориялық жағынан әлі жетілмеген төменгі сынып оқушыларына тән;

- жоғары деңгей - оқушының себеп - салдарлы байланыстың заңдылықтарын білуге, құбылыстардың әртүрлі ортадағы әсерінің жалпы заңдылықтарын анықтауға деген қызығушылығы.

Оқушылар бойында танымдық қызығушылықты қалыптастырудың әдістерін пайдалану үшін мынадай оқу моделін алған тиімді:

- Ой шақыру
- Мәнін ұғыну
- Ой толғау

Мысалы: 7 сыныптағы сабақ барысында 1492 жылдан Атлантиканы кесіп өткен саяхатшылардың тізімін жасауға тапсырма беріп, оқушылардың бұрын алған білімдерін естеріне түсірдім. Бұл тізімді сабақта алған білімдерімен салыстырып жазуды сұрап, жаңа алған білімнің мәнін ұғуға жетеледім. Сөйтіп өз білімімен жаңа берілген білімнің ішінен негізгісін алып, өз беттерінше қорытындылауға мүмкіндік бердім. Сабақ соңындағы 10 минуттық эссе жазу, оқушылардың ойларын жалғастыруға Х. Колумб туралы бұрыннан білетіндерін жаңа игерілген материалдармен қосып, ой толғау жасауына мүмкіндік берді.

I. Ой шақыру сатысы:

- Бірінші әдіс: Жұптасқан миға шабуыл

Екі оқушы берілген тақырып бойынша білетіндерінің тізімін жасайды. Уақыт 5 минут. Бұл көп оқушының әсіресе өз ойын жеткізіп айта алмайтын оқушылар үшін үлкен көмек. Көбіне жолдастарымен пікір алысу арқылы ол өзіне деген сенімділік пен бүкіл сынып оқушылары алдында жеңіл шыға алады. Жұппен жұмыс көп оқушыны бағалауға мүмкіндік береді.

- Екінші әдіс: Негізгі сөздер

Мұғалім мәтіннен 4-5 негізгі сөздерді таңдап, дәптерге жазуларын сұрайды. Жұптарға 5 минут беріліп, миға шабуыл тәсілімен осы сөздің мағынасын ашуға жұмыстанып, ортақ қорытындыға келгесін, осы мағынада қолданылып тұр ма, мәтінмен салыстырып оқуларын сұрайды.

- Үшінші әдіс: Кластерлерге бөлу.

Ең алдымен тақтаның ортасындағы дөңгелекке немесе дәптердің ортасына сөз не сөйлем жазу сұралады. Мысалы «Марко Поло» деген сөз. Сосын «ол не істеді?» деген сұрақ тастауға болады. Ол сөзді оң жағына дөңгелекшенің ішіне жазып негізгі сөзбен екеуінің арасын тіке сызықпен қосамыз. Енді біз оқушыларды оның не істегені туралы өз көзқарастарын айтуға шақырамыз. Бұл пікірлерді «ол не істеді» деген дөңгелектің айналасына топтастырып, жаңа дөңгелектерге жазып онымен қосуларын сұраймыз. Егер оқушы «ол саяхатшы болған» десе, «саяхатшы» деген сөз жаңа дөңгелекшеге жазылады. Егер оның саяхаты туралы жаңа мәлімет (қайда барды және т.с.с) болатын болса, онда ол сөздер «саяхатшы» сөзінен айналып жүретін серік - сөздер болады. Оқушылар кластерді орналастырып болған соң, олардан қай жерде ақпарат аз екенін көрсетуді сұраймыз. Егер

олар бір нәрсеге күдіктенсе, сол жерге үлкен сұрақ белгісін қою керек. Содан соң ненің дұрыс болғанын, қай жері дұрыс емес екенін, қандай тұстары анықталды соған көңіл бөлуін сұраймыз.

II. Мәнін ұғыну сатысы:

- Бірінші әдіс: Мәтінді белгілеу

Оқушылар мәтінді оқи отырып, қарандашты пайдаланып, мәтіндегі ақпаратты төмендегідей белгілермен белгілейді:

- - белгісімен мәтіндегі өздері білетін ақпараттарды белгілейді;
- - таңбасымен олардың түсінігіне қайшылық келтіретін тұстарын белгілейді;
- + - таңбасымен олар үшін қызықты, күтпеген ақпарат белгіленеді;
- ? – таңбасын осы ақпарат туралы әлі де толық білгісі келсе қояды.

- Екінші әдіс: Өзара сұрау.

Екі оқушы мәтінді кезектесіп, әрбір абзацтан кейін тоқтап оқиды және оқылған абзац бойынша бір - біріне кезектесіп сұрақ қояды.

III: Ой толғау сатысы:

- Бірінші әдіс: Жұптасқан миға шабуыл.

Миға шабуылды жүргізетін жұптар, мәтінді оқыр алдында алдыңғы жазбаларына қайта оралып, мәтінді оқығанға дейін және оқып болғаннан кейін қандай түсінік болғанын салыстырады. Салыстыру нәтижесімен өзі үшін жаңа деп есептейтін алған ақпараттарының тізімін жасайды.

- Екінші әдіс: Кластерге қайта оралу.

Мәтінді оқу алдында, яғни кластерлермен жұмыс жасағанда, олар ойларын негізгі тақырып айналасындағы айналып жүрген «серіктер» сияқты орналастырған еді. Олар түсінбеген жерлері мен өздері күдіктенген жерлерге «үлкен сұрақ» белгісін қойып кеткен болатын. Енді мәтінді оқып шыққаннан кейін оқушылар жұптасып немесе барлық сынып бірігіп, алынған ақпараттарды қайтадан кластер түрінде жазады. Сөйтіп сабақ соңында әрбір оқушы бүгінгі жаңа сабақтан өзінің не алғанын, не игергенін өзі қорытындылап өзіне өзі жауап бере алады. Оқушылардың білімді өз бетімен игеруі үшін ең маңызды саты - түсіндіре отырып жаттығу орындау болып табылады.

Барлық оқушы жұмысты дәптерге орындайды. Тақта алдына ешкім шықпайды, бірақ бір оқушы (мұғалімнің таңдауымен) орнынан тұрмай, дәптерге жазып жатқанын немесе картадан оқу арқылы дауыстап түсіндіре отырады, барлық сынып жазады немесе оның айтқанына картадан қарап ілесіп отырады, керек жерінде контур картаға да сызып отыруға болады. Егер бұл оқушы тоқтап қалса екінші оқушы жалғастырады. Бұған басында жақсы оқитын оқушылар белсене қатысады, ал, қандай да бір уақыттан кейін нашар оқитын оқушылар да еркін және тез түсіндіре бастайды. Мұндай жұмыс кезінде оқушылардың ойлары ашық және барлық жұмыс бақылауда болады, ұжымдық жұмыстың қарқыны көтеріледі.

Мысалы, 7 сыныптағы «Дүние жүзілік мұхит суы. Беткі ағыстар» тақырыбын өткен кезде оқушыларға «Дүниежүзілік мұхиттағы беткі ағыстардың қалыптасуы мен айналымын Атлант мұхитының солтүстік бөлігінен қарастырайық. Бұл ағыстар жүйесі қайдан басталады және қандай су айналымын түзеді?» деген сұрақ қойып, бір оқушыға тапсырманы бастауды тапсырамын. Ол атлас картаны пайдалана отырып, тапсырманы дауыстап орындайды, қалған оқушылар оның айтқаны бойынша картамен жүріп отырады, ол оқушы мүдірген кезде картаны әрі қарай оқуды келесі оқушы жалғастырып кетеді.

Оқушылардың танымдық қызығушылығының деңгейін көтерудің тағы бір белсенді тәсілі проблемалық тапсырмалар беру. Мысалы, 8 сыныптағы «Алаптар бойынша ірі өзендерге сипаттама» тақырыбын өткен кезде Ертіс өзенінің шатқалында Бұқтырма сағасынан төменіректе салынған биіктігі 96м орасан зор Бұқтырма бөгеті туралы айта келіп, оқушыларға: «Осындай құрылысты салу неге керек болды? Бөгетті жеңіл, арзан тәсілмен салуға болатын жол табуға болмады ма?» деген проблемалық сұрақ қою арқылы оқушылардың осы бөгеттің құрылысын салуға деген жалпы қызығушылығын ояттым.

Осы арқылы оқушыларды топ - топ болып бірігіп, карта арқылы жұмыс жасап жол табуға шақырдым. Оқушылар жер бедері, өзен ерекшелігі, соған сәйкес құрылыс материалдарын таситын жағдайларды ескерген барлық мүмкін нұсқаның сызбасын салып, оны әр топ бір - бірімен салыстырып, одан кейін оны Бұқтырма бөгетінің сипаттамасымен салыстырып өздерінше қорытынды - түйін жасады.

Міне, бұл сабақта оқушылардың бәрі де ізденісте болып, бәрі де қызу жұмыс жасап, сабақтың өн бойында қызығушылық танытты. Сондықтан да оқушының айтқан көзқарасын қолдайтын немесе оны жоққа шығаратын элементтері бар сабақ - өзінен өзі оқушылардың танымдық қызығушылықтарын тудырады.

Оқушылардың танымдық қабілетін жетілдіретін ең кең тараған, ең байырғы тәсілдердің бірі - мұғалімнің сұрақ қоюы. Бірақ мұғалім сұрағы оқушының тақырыпты игергенін тексеру құралы ретінде емес, оқушының білім қорын анықтайтындай дәрежеде қойылуы керек. Осы тұрғыда мен өзім сабақ беретін сыныптарымда «Ол кім? Бұл не?» немесе «Неге? Қалай? Қашан?» деген сұрақтарды жиі пайдаланамын. Мысалы, 7 сыныптарда әрбір материктерді оқып болғаннан кейін «Ол кім? Бұл не?» сұрақтарын пайдаланамын. Ол үшін оқушыларға кім, не деген сұрақтарға жауап беретін сөздер беремін, олар оның жауабын айтып отырады.

Солтүстік Америка материгі үшін: Колорадо -?

Бизон -?

Үндістер -?

Йеллоустон -?

Маккензи -?

Прерии -?

Тундра -?

Секвойя -?

Оттава -?

Колумб -? т. с. с.

География пәні ең қызықты, оқушылардың белсенділігін, танымдық қабілетін арттыруға мүмкіндігі жоғары пән. Дегенмен әрбір сыныптың танымдық қызығушылығының тәжірибесі мен даму дәрежесі әртүрлі. Ал әрбір сыныптағы әдіс пен тәсіл оқушылардың танымдық қызметінің белгілі бір деңгейіне есептелінеді. Сондықтан да оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту үшін сәйкес оқыту әдісін таңдай білу керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Сұрауымбетов Р. «Білім беру деңгейін көтеруде ақпараттық – коммуникациялық технологиялардың рөлі». Информатика негіздері №2 -2008 жыл
2. Ақитбаев Е.Т «Жеке тұлғаның шығармашылық дарындылығын дамыту жолдары», 2006 ж 15 бет
3. Сабыров Т.С «Оқыту технологиясының негіздері», Алматы Республикалық баспа кабинеті, 1993 ж.

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ

Райханова Б. Ж.

Қарағанды қаласы, № 87 негізгі орта мектебі, математика мұғалімі

Қазақстан Республикасының білім беру стандартында білім берудің басты міндеті логикалық ойлауды дамыту болып табылатындығы атап айтылған.

Бастауыш сынып – оқушылардың логикалық ойлауын дамытудың негізгі кезеңі. Бастауыш сыныпта балалардың ойлары нақты-бейнеліден абстрактылы - логикалық ойлауға қарай дамиды. Мектептің алғашқы сатысының міндеті – бала интеллектісін себеп – салдарлы байланыстарды түсіну деңгейіне дейін дамыту.

Логикалық ойлауды дамыту туралы сөз етпес бұрын логика туралы қысқаша айтып кету керек. Логика - (грек тілінен алынған *logis* - сөз, ой, ойлау, ақыл-ой) ойлаудың заңдылықтары мен түрлері туралы ғылым. Объективті пікірлерге негізделген процесс логикалық ойлау деп, ал дұрыс ойлаудың формалары мен заңдары туралы ғылым логика деп аталады. Логикалық ойлаудың қисындылығы олардың шындыққа сай келуінде. Логикалық ойлауға түскен құбылыстың себептері мен салдары, ұғымдар арасындағы байланыстар мен қатынастар логикалық ойлау жолымен ашылады. Пікір алмасу кезінде, әсіресе математикалық тұжырымдар кезінде пайымдау, ойлау заңдылықтарын немесе былайша айтқанда сол заңдылықтар мен формалары жөніндегі ғылым- логиканың көмегі мен бір пікірден екінші пікірді шығарамыз. Логикалық тұжырым теориясының ең алғаш грек философы Аристотель негізін қалаған.

Ой әрекеті барысында адам қоршаған дүниені танып, білу үшін ерекше ақын қызметін орындайды. Бұл нақты қызметіне талдау, біріктіру, салыстыру, дерексіздендіру нақтылау және қорытындылау арқылы жүзеге асырылады.

Талдау – бұл оймен бүтінді жіктеу немесе бүтіннен оның қырларын, әрекет не қатынас бірліктерін бөліп алу, қарапайым формадағы талдау әрқандай затты практикалық қажеттілікке орай құрама бөлшектерге ажырату.

Мысалы балаларды қандай да бір өсімдіктермен таныстыруда оның құрамын көрсетуден бастаймыз. (тамыры, сабағы, жапырағы). Талдау тәжірибелік және теориялық болып бөлінеді. Егер талдау жоғарыда айтылған ой операцияларына ұштаспаса, онда қате, механикалық сипат алады. Мұндай талдау элементтері жас балаларда көптеп кездеседі.

Біріктіру – бұл әрқилы бөлшектер, қасиеттермен әрекет қимылдарды тұтас бірлікке топтастыру. Біріктіру операциясы талдау әдістеріне қарама-қарсы. Бұл қызмет барысында жеке заттар мен құбылыстар күрделі, бүтін құбылысқа қатысы бар бөлшек, элементтер тобы ретінде қарастырылады.

Ой процесіндегі талдау мен біріктіру әрекеттері оқу жұмысында аса үлкен маңызға ие. Бала жекелеп талдау мен әріптерді тануға қол жеткізеді, ал кейін сол игерген әріптердің басын біріктіріп буын құрайды, буыннан сөз, сөзден-сөйлем, сөйлемдерді біріктіріп мәтін мазмұнын шығарады.

Салыстыру - әрқандай заттар мен құбылыстардың, не ойлардың бөліктері арасындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтарды білуге бағышталған ой әрекеті. Күнделікті тұрмыстық салыстырулар.

Логикалық ойлаудың ерекшелігі - қорытындылардың қисындылығы олардың шындыққа сай келуінде. Логикалық ойлауға түскен құбылыс түсіндіріледі, себептері мен салдары қатесіз анықталады. Ұғымдар арасындағы байланыстар мен қатынастар логикалық ойлау жолымен ашылады. Бұл байланыстар мен қатынастардың дұрыстығын теріске шығаруға болмайтыны пікірлерде көрсетіледі. Пікір дегеніміз - ойлау формасы, мұнда бір нәрсе мақұлданады, не теріске шығарылады. Бір немесе бірнеше пікірден жаңа пікір шығаратын ойлау формасы – ой қорытындылары деп аталады.

Математиканы оқытудың әрбір кезеңінде оқушылардың бағдарламалық материалды оқып үйренгендей қабылдауға терең де берік білімдеріне, іс-әрекеттеріне және дағдыларына, сонымен бірге, математиканы оқытудағы қызығушылығын дамытуға да байланысты болады. Сынып оқушылары бірдей емес. Олардың ішінде математиканы сүйіп оқитын, оған деген ынтасы зор оқушылар да бар. Оларды жеңіл, бірінғай жаттығулар орындау жалықтырады. Сондықтан белгілі бір ережені меңгеретін жаттығуларды орындағанда оларға қиынырақ тапсырмалар, міндетті емес тапсырмалар берілуі қажет. Қазіргі кезеңдегі мектеп математикасында әлі шешімдері табылмаған проблемалар аз емес. Соның бірі - оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамыту, кітапқа, оқуға, білім алуға деген құмарлықтарын арттыру. Осындай проблемаларды шешу мақсатында бастауыш сыныптан бастап логикалық есептерді шығару керек.

Оқу еңбегінің қаруы - ой. Логикалық жеке пікір мен өзіндік талдау біртұтас. Бұл талаптар ой мен іс -әрекеттің негізгі өзегі болып келеді. Ол үшін әр адам өз орынында еңбек өнімділігін арттырып қана қоймай, оның сапасын қлай өсіру керектігін ойластырғаны жөн.

Оқушылардың жеке ойлау қабілетін дамыту үшін олардың өзіндік күш қуаты мен сенімін арттыру керек. Қолынан келетін көп істердің мүмкіндіктеріне бағыт берген абзал. Оқушылардың білімді меңгеру үрдісі негізінен мына компоненттерден тұрады.

1. Қабылдау
2. Түсіну
3. Есте сақтау
2. Қорыту және жүйелеу.

Балалардың ойлауын дамыту туралы М.Жұмабаев былай деген:

«Ойлауды өркендету жолдары. Ойлау - жанның өте бір қиын, терең ісі. Жас балаға ойлау тым ауыр. Сондықтан тәрбиеші баланың ойлауын өркендеткенде, сақтықпен басқыштап іс істеу керек».

Логикалық жаттығуларды орындау баланың ақыл-ойын, қиялын, ой ұшқырлығын дамытады. Бұл оқушылардың түрлі мазмұнды есептерді шығаруда, есептің шартын құра білуге қалыптастырылады. Бір есептің бірнеше шешімдерін табуға жетелейді. Әрбір сабақ қызықты есептер мен аяқталып, логикалық есептер оқушылардың жас ерекшелігіне қарай күрделене түсуі қажет.

Логикалық зерттеу саласы – ойлау қабілеті. Демек адамның ойы – ғалымдардың зерттеу объектісі болып табылады. Сонда логиканың өзіндік ерекшелігі неде?

Ойлау формалары немесе логикалық формалар үшеу: ұғым, ой пікір және ой қорыту.

Психолого-педагогикалық ғылымда логикалық ойлауды бастауыш сыныптардан бастап кіргізу керек деген ұғым бар.

Балаларды логикалық ойлаудың тәсілдеріне үйрету керек: мұнысыз оқу материалын қабылдау мүмкін емес. Сондықтан да математикалық дайындық логикалық ойлау және көңіл бөлушілік дамыуымен байланысты болуы керек.

Бұл ойлаудың түрі негізі жалпы ойлаудың үш формасын меңгеру шартымен ғана дамиды: көрнекі әсерлік, көрнекі мүсіндік және логикалық.

Алғашқыда 3-4 жаста көрнекі әсерлік ойлау күш алады. Бала перамидка жинағысы келеді, одан соң оны түзетіп қалауға тырысады.

5-6 жаста көрнекі-мүсіндік ойлау дамиды, бұл көріп тұрған заттардан керектісін таңдай білуді, бұл заттардың бір-бірімен, бөлшектерінің өзара байланысын, қатынасын анықтауға көмектеседі бала мектеп, дүкен ойындарын ойнайды, суреттерді үлкен қызығушылықпен қарастырады.

Кейін ойлаудың дамуы балада логиканың дами бастауына соғады. Бала талдауға, талқылауға, қарапайым заңдылықтарға, логика заңдылығына байланысты ой қорытындыларын жасауға үйренеді.

Оқушыларды логикалық ойлауға қалай үйретуге болады? Бастауыш сынып оқушыларын логикалық ойлауға үйретуге бола ма? Балаларға жас ерекшелігіне байланысты қандай қиындықтағы тапсырмалар беру керек?

Міне, осындай сұрақтар көптеген мұғалімдері мазалайды. Мұғалімнің басшылығымен балалар түрлі есептер мен тапсырмалар орындай отыра логикалық тәсілдері қолдануды үйренеді. Сабақта әр түрлі әдіс-тәсілдерді пайдалану арқылы оқушының ойлау қабілеті дамып, білімдері бекіп, ізденуге, өз жұмыстарының ойларын ортаға салуға дағдыланады да, сөз қорлары молаяды. Олар басқа пәнге қарағанда математика ойлау, есте сақтауын қажет етеді, қызығушылығы оянып, ой-өрісі дамып, алған білімдерін анықтайды. Оқыту процесінің басты компоненті – оқытудың мақсаты мен міндеті.

Мысалы: логикалық есептер

1. Сұрақтарға жауап беріңдер:

1. Екі сиырдың мүйізі – (4);

2. Бір мысықтың аяғы – (4);

3. Бес қойдың басы – (5);

4. Үш адамның қолы – (6);

5. Бес баланың аяғы – (10);

8 майшам жағылды, оның 2 сөніп қалды. Барлығы қанша майшам қалды? Ж: 8 майшам

4. Ыдыста 9 тоқаш, 3 өрік және 5 құрма бар. Ыдыста барлығы неше жеміс бар? Ж: Ыдыста 8 жеміс бар.

5. Менің атым – Гүлнұр. Менің інімнің бір әпкесі бар. Оның аты кім? Ж: Гүлнұр

6. Інісі 5 жаста, апасы 8 жаста. 10 жылдан кейін апасы інісінен неше жас үлкен болады? Ж: 3

7. Бес балаға бір алма себетте қалатындай етіп қалай бес алманы бөлу керек? Ж: бір балаға алманы себетпен беру керек

8. Бөлмедегі үстелдің жанында 6 орындық бар еді. Екеуін терезеге қарай жылжытты. Бөлмеде неше орындық болды? Ж: 6

9. Қарындасы 2-де болғанда, ағасы 5-те болды. Ағасы 8-ге келгенде қарындасы нешеде болады? Ж: 5

10. Бір әкенің 6 ұлы бар, әр ұлдың 1 қарындасы бар. Әкеде барлығы қанша бала бар? Ж: 7 бала

11. Қарағайда 40 апельсин пісті, олардың 10 түсті. Неше апельсин қарағайда қалды? Ж: Ыдыста алма жоқ

12. Математикалық жұмбақтар.

1. Өз үлкен жануар, Үстінде екі тауы бар. (түйе)

2. Мың найзалы жалғыз батыр, Жауларына алғызбай тұр. (кірпі)

3. Тышқаннан басқа батпаған, Бір шланг, төрт баған. (піл)

4. Айқасқан екі таяқ, Тұрады жоқты сұрап. Бұл не? (х- икс)

5. Бүкірейген сызық, Әй, көнбейтін бір бұзық. (сұрақ белгісі)

6. Қос мықынын тіреніп, Тұрады ылғи шіреніп. (Ф әрпі)

13. Математикалық жаңылтпаштар.

а/ Көрмеген үш қыс, Ұшқыш. Құшақтап қыс, құш, Құш, қыс.

ә/ Үш кіші ішік піштім, Бес кіші ішік піштім, Неше кіші ішік піштім?

б/ Есет атам ет асатар, Ет асатса бес асатар.

14. Екі қыстақтың арасы 10 шақырым. Осы екі ортаға бір адам жолаушылап шығады. Оның өзі нағыз қырсықтың қырсығы екен. Ол күніне екі шақырым алға жүріп, бір шақырым кейін қайтыпты. Осы қырсық адам екінші ауылға қанша күнде жетер екен?

9 күн. Себебі, ол 8 шақырымды 8 күнде, қалған екі шақырымды 9-шы күні жүріп өтеді.

15. Үш ағайынды. Арман, Аян, Абзал ағайынды үшеуі әртүрлі сыныпта оқиды. Абзал Арманнан, ал Аян Абзалдан кіші емес. Бұл үйдің үлкені кім? Аян
16. Көшедегі жаяу жүргінші өтпесі жолақтап ақпен боялған. Егер олардың арасында 30 боялмаған жолақ болса, ақ жолақтар саны қанша болған. Жауабы: 30

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

*Рахыметжан А. Қарағанды қаласы, Бұқар Жырау ауданы,
Киров орта мектебі, қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі*

Тәуелсіз Қазақстанның тірегі мықты болуы үшін ең алдымен ұрпақ тағдырын ойлау керек. Осы орайда Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың: «Еліміздің ертеңі – бүгінгі жас ұрпақтың қолында. Жас ұрпақтың тағдыры – ұстаздардың қолында» деген қанатты сөзі еріксіз ойға оралады. Бала тәрбиесіне, оның білім алуына салғырт қарау - баланың тағдырына ғана емес, қоғамымыздың өркендеуіне жауапсыздықпен қарау деген сөз. Шәкірттерге терең де тиянақты білім беруде жаңа инновациялық технологияларды меңгеріп, құзыреттілігін дамытып, өз тәжірибесінде шеберлікпен қолдану – барша педагогтардың міндеті.

Кез-келген инновациялық үрдістің нысаны – оқушы десек, қазіргі ұрпақ тәрбиесіндегі басты мәселе – тұлғаны рухани дамыту. Рухани даму – тұлғаны қалыптастырудың өзегі және ол адамның тәндік, жандық, рухтық сипатының біртұтас үйлесімділікте дамуы. Даму күрделі, қозғалмалы үрдіс болғандықтан, тәрбие арқылы ұрпақтар тәжірибесі сабақтасады. Ал нәтижелі тәрбие - тұлғаны дамытады. Білім беру – қоғамда адамды дамыту жайын арнайы ұйымдастыратын жүйе. Оқыту – мұғалім мен оқушы арасындағы қатынастар арқылы ұрпақтар тәрбиесін беретін «алтын» үдеріс.

Оқыту принциптерін теориялық және практикалық бағытта алып қарайтын болсақ, оны жүзеге асыру сабақ мақсатымен, мазмұнымен, әдіс-тәсілімен, ұйымдастыруымен, өзара ынтымақтастық әрекеттермен тығыз байланысты.

Білім беру үрдісін ақпараттандыру – жаңа инновациялық әдістер мен оқыту технологияларын қолдану арқылы, дамыта оқыту, дара тұлғаны бағыттап оқыту мақсаттарын жүзеге асыра отырып, оқу- тәрбие үрдісінің барлық деңгейлерінің тиімділігі мен сапасын жоғарлатуды көздейді. Бүгінгі күннің талабына сай білім саласында жаңа технологиялар қолданудың маңызы зор.

Заман талабына сай білім беру оқушылардың адамгершілік, интеллектуалдық дамуының жоғары деңгейі мен білімін қамтамасыз етуге бағытталған оқытудың үздіксіз үрдісі десек, оның тиімділігі мен сапасын арттыру мұғалімнен оқу процесінің ғылыми теорияға негізделген және оқушының қабілеті мен бейіміне негізделген оқытудың таңдамалы әдістеріне көшуді талап етеді. Ондағы негізгі мақсат оқушыға сапалы білім беру болып табылады. Бүгінгі таңда жас ұрпаққа кезкелген пәнді ұғындырудың тиімді жолы - жаңа технология негіздері болып табылады.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда жаңа технологияларды пайдалану мұғалім үшін қандай маңызды болса, оқушы үшін одан да маңызды. Жаңа технологиялар оқушылардың білім сапасын арттыруға, өздігінен жұмыс істеу мүмкіндігін молайтуға көп көмегін тигізеді.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев көрсеткендей, Қазақстанның болашағы қазақ тілінің дамуына, тағдырына тікелей байланысты. Сондықтан да мемлекеттік тілдің оқытылу жағдайына көп көңіл бөлініп отыр. Осы тұрғыда жаңа технологияларды қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында кеңінен пайдаланамыз.

Соңғы жылдары оқытудың жаңа технологиялары білім беру саласында кеңінен қолданылып келеді. Олардың ішінде отандық әдіскер ғалымдар жасақтаған «Модульдік

оқыту технологиясы»(М.Жанпейісова), «Деңгейлік тапсырмалар» (Ж.Қараев), әсіресе қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарына арналған «Сатылай кешенді талдау» (Н.Оразақынова) т.б. технологиялары мұғалімдердің қызығушылығын арттырып, оқу үдерістеріне кеңінен ендірілуде. Мұндай әдіс-тәсілдер мен оқытудың жаңа технологиялары туралы арнайы еңбектер мен ғылыми-әдістемелік тұрғыдан баяндайтын құралдар, түрлі курстар мен білім сатысы оқулары арқылы мұғалімдердің әдіскерлік шеберліктерін ұштауларына мүмкіндіктер мол. Сондықтан түпкі нәтижені таңдаудың, оны мақсатқа сай ұйымдастыра білудің маңызы зор. Оқыту әдістерінің кез келген түрін белсенді әрекетке айналдыру – мұғалімнің әдіскерлік шеберлігі мен шығармашылық ізденісіне байланысты болмақ. Оқыту әрекетінде жеке, топтық, ұжымдық жұмыстарды оқу мазмұны мен мақсатқа сәйкес, үйлесімді түрде жүргізудің қажеттілігі осыдан туындайды.

Қазіргі заманның әлеуметтік экономикалық жағдайында оқушылардың білім деңгейін көтеру белгілі бір дәрежеде жеке тұлғаның өзін – өзі жан – жақты танып білуі мен қалыптасуына жағдай жасауға бағытталған. Осыған орай оқушылардың білімін тереңдету мақсатында колледжімізде жаңа технологиялық бағдарламалар қосылуда.

Бүгінгі оқыту жүйесінде әртүрлі жаңа технологияларды пайдалану тәжірибеге еніп, нәтижелер беруде. Әрбір сабақта оқытудың тиімді әдіс – тәсілдерін енгізіп жүрсе, білім сапасына елеулі әсер етеді. Кез келген сабақты қызықты өткізу үшін әрбір ұстаз жаңалыққа ұмтылып, ізденіс үстінде болғаны абзал.

Сабақ барысында бір ғана тәсілмен шектелмей, өз сабақтарымда қазіргі таңдағы инновациялық технологияларды оқушылардың жас ерекшеліктеріне байланысты таңдап қолданамын. Атап айтсақ, модульдік технология, сын тұрғысынан ойлау, тірек- сызба, дамыта оқыту, деңгейлеп-саралап оқыту т.б. Мен үшін әрбір сабаққа жаңалықтарды, озық тәжірибелерді пайдалану үлкен жетістіктерге жетелейді. Өзімнің әрбір сабағымда озық технологияларды пайдалану жақсы нәтижелер бергенін көрудемін. Кез келген сабағымда тақырып бойынша жаңалықтармен таныстыру арқылы бастау дәстүрге айналды. Қызығушылықты арттыру арқылы сабақты бастау сол сабақтың аяғына дейін қызық өтуіне себеп. Мен қызмет етіп жүрген Маңғыстау гуманитарлық колледжі біренеше мамандық бойынша мамандарды дайындайды. Сондықтан мектеп қабырғасынан келген оқушыларды (мемлекеттік тілде оқымайтын топтар үшін) қазақ тілі сабағында өз мамандықтарына бейімдей оқыту, тіл үйрету – бұл оқытушының міндеті. Мен көп жылдан бері мемлекеттік тілде оқымайтын топтарда қазақ тілі, қазақ әдебиеті, мемлекеттік тілде іс қағаздарын жүргізу пәндері бойынша дәріс беріп келемін. Соңғы екі жылдан бері қазақ тілді топтарда тіл біліміне кіріспе, қазіргі қазақ тілі пәндерін жүргіземін. Әр түрлі әдістерді сабағымда қолданып тиімді – тиімсіз жақтарын зерттеп, ізденіп жүрмін.

Қазақ тілі пәнін оқытуда жаңа технологиялардың элементтерін қолдана отырып, деңгейлеп оқыту технологиясына ерекше көңіл бөлемін. Өйткені, бұл технология баланың жеке мүмкіндігіне бағытталған. Ғалымдар Л.Выготский, В.Давыдов, Д.Эльконин т.б. осыны түбегейлі зерттеп, оқыту мен даму арасындағы тығыз байланысты анықтаған.

Сабақ барысында қандай оқушы болмасын І деңгей тапсырмасын орындайды, Әрбір оқушы І деңгей тапсырмасын орындауға міндетті және одан жоғары деңгейдің тапсырмаларын орындауға құқылы.

Деңгейлеп – саралап оқытудың тағы басты қажеттілігі, оқушыны өз бетімен ізденуге үйрету, олардың шығармашылық бейімділіктері мен икемділіктерін дамыту.

Жеке тұлғаның қалыптасып, ой-өрісінің дамуы, белсенділігіні, білім алу қажеттілігі, оны өмірде іс-тәжірибеде қолдану, шығармашылық міндеттерді ойдағыдай шешудің негізгі құралының бірі – оқушылардың өзіндік жұмысы болып табылады.

Деңгейлеп-саралап оқытудың және бір бағыты – тәрбиелік. «Адамға ең бірінші білім емес, тәрбие берілуі тиіс. Тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы», деп Әбу – Насыр әл-Фараби айтқан.

Қазіргі педагогикада пайдаланып жүрген технологиялардың бірі және бірегейі – модульдік оқыту технологиясы. Бұл технология қазіргі қазақ тілі пәнін оқытудағы тиімді

әдіс болып саналады. Студенттер мектеп қабырғасында меңгерген білімдерін колледжде одан әрі ғылыми–практикалық түрде дамытады. Осы мақсаттың орындалу жолында тілдік материалдарды модульдік жолмен ұсыну уақытты да үнемдейді, әрі студенттердің практикалық, лабораториялық жолмен жұмыс істеу дағдысын жетілдіреді. Олар түрлі тараулар мен тақырыптар бойынша дайындалған тірек кестелерімен, текстпен, басқа да ізденімпаздық, шығармашылық бағытта орындалатын жұмыс түрлерімен өздерінің іскерлік дағдыларын қалыптастыра алады.

Осы орайда қазіргі қазақ тілі, тіл біліміне кіріспе пәндері бойынша шығармашылық жұмыс түрлерін көбірек ұсыну, ойын түрлерін беру, оны кейін практикалық тұрғыда қолдана білуге үйрету жұмыстары өз нәтижесін беріп келеді.

Әсіресе, оқу сабақтарында модульдік оқыту технологиялары бойынша ұйымдастырылған ойын түрлерін сөйлесу бөлімінде шебер ұйымдастыра білу студенттерді шығармашылыққа, ізденімпаздыққа жетелейді.

Жаңа әрі пайдалы ізденістердің бірі қазақ тілі мен әдебиеті сабағында қолданылыпжүрген әдістердің бірі – «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлау» технологиясы. Бұл технология 18 елдің тәжірибесіне енгізілген. Бұл технология оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады, ойлау белсенділігін, тапқырлығын, өзіне деген сенімділігін, іскерлік дағдысын қалыптастырады. Сыни тұрғысынан ойлау технологиясы бойынша сабақ құрылымы қызығушылықты ояту, мағынаны ажырату, ой толғаныс кезеңдерінен тұрып, әр кезеңдегі тәрбиелік және оқу мақсаттары әр түрлі стратегияларды қолдана отырып, алға мақсат қою, мәселені зерттеу, жауап іздеу, оқушылардың өз ойларын ашық айта білуге тәрбиелейді.

Жалпы айтқанда, «Оқу мен жазуды сын тұрғысынан ойлау» стратегиясы сабақты жоспарлауда өте тиімді. Мұнда оқушының ойы шыңдалып, өз даму деңгейіне сай жетістіктерге жетуге болады. Сын тұрғысынан ойлау жобасы мынадай үш құрылымнан тұрады:

- қызығушылықты ояту;
- мағынаны тану;
- ой толғаныс.

Бұл технологияда бұрынғы білім мен жаңа ұғым ұштастырылады. Соңғы кезеңде оқушы өз шығармашылық қабілетін таныта алады.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында жаңа технологияларды қолдану арқылы оқушылардың таным белсенділігін арттыру, қазіргі қоғам талабына сай ой-өрісін дамыту, шығармашылығын кеңейту, дамыту, терең білімді, бәсекеге қабілетті тұлғаны жасау, заман сұранысына сай ізденімпаз тұлғаны қалыптастыру. Қорыта айтқанда, оқыту процесінің нәтижелі болуы оқытушының сабақ беру шеберлігіне, сабағын қызғылықты жүргізіп, зейін қойдыра білуіне, оқушылардың өздігінен білім алуға үйренуіне байланысты. Қандай да болмасын жаңа әдіс-тәсілдер әрбір оқушының өз бетімен оқып үйренуіне сенімін ұялатып, шығармашылықпен жұмыс істеуіне, қорытынды жасай алуына, сөйлеу мәдениетінің өсуіне ықпал етеді, білім сапасын арттырады. Оқыту технологияларын сабақта қолдану оқушылардың білім сапасын арттырып қана қоймайды, олардың жеке тұлға ретінде қалыптасуына әсерін тигізеді. Жаңа әдіс-тәсілдерді мән-мағыналарына, ерекшеліктеріне қарай таңдап қолдана білсек, балаға білім беруде ұтарымыз анық.

Сондықтан оқытушы үшін сабақтың жүргізілу жүйесін жетілдіріп, оқу – тәрбие жұмыстарын жүйелеп, сапасы мен тиімділігін арттырып, өзгерістер енгізуге барлық күш – жігерін жұмсауы тиіс.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Садуова Ж.Н. Жаңа педагогикалық технологиялар арқылы болашақ мұғалімдердің кәсіби бағыттылығын қалыптастыру

2. «Қазақ тілі мен әдебиеті» журналы 2012ж.
3. Бұзаубақова К.Ж. «Жаңа педагогикалық технологиялар» Тараз 2003ж.
4. Орта білім берудің мазмұны: Дәстүрлер мен өзгерістері халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция мақалаларының жинағы. Астана 2012ж.

ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ЗНАНИЙ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ В РАМКАХ КУЛЬТУРНОГО ПРОЕКТА «ТРИЕДИНСТВО ЯЗЫКОВ

*Рахимберлина Назгуль Сагындыковна
г. Балхаш, КГУ «Санаторная общеобразовательная
школа-интернат № 2 им. М. П. Русакова»*

«Казахстан должен восприниматься во всем мире как высокообразованная страна, население которой пользуется тремя языками. Это: казахский язык - государственный язык, русский язык – как язык межнационального общения и английский язык – язык успешной интеграции в глобальную экономику».

Н. А. Назарбаев.

Полиязычное образование в Республике Казахстан на сегодняшний момент является одним из главных направлений в системе образования. В ежегодном Послании Президента РК Н.А. Назарбаева народу Казахстана “Социально-экономическая модернизация – главный вектор развития Казахстана” отмечена актуальность полиязычного обучения, поскольку “одной из важных ценностей и главным преимуществом нашей страны являются многонациональность и многоязычие”.

Известно, что младший школьный возраст наиболее благоприятен для усвоения иностранного языка. Учитывая сензитивный период для ребёнка к восприятию и воспроизведению речи, в раннем возрасте можно развить и сохранить гибкость речевого аппарата для формирования и совершенствования речевой способности человека в течение всей его жизни.

Следует отметить, тот факт, что не во всех школах Казахстана обучение иностранным языкам начинается в начальном звене и при переходе в среднее звено, неимение определенного словарного запаса затрудняет обучение иностранным языкам.

Все отмеченное выше обуславливает актуальность сформулированной нами методической проблемы.

В связи с этим в условиях школы-интерната, где в основном обучаются дети, попавшие в трудные жизненные ситуации, была создана программа по повышению качества знаний по английскому языку в рамках культурного проекта «Триединство языков». Ведь, независимо от социального статуса, для формирования конкурентоспособного специалиста, коммуникабельной, позитивной личности, способной к активной и эффективной жизнедеятельности в многонациональной и поликультурной среде, обладающей развитым пониманием и чувством уважения других культур, умением жить в мире и согласии необходимо полиязычное образование.

Программа нацелена на реализацию личностно-ориентированного, коммуникативно-когнитивного, социокультурного деятельностного подхода к обучению английскому языку.

В качестве интегративной цели обучения рассматривается формирование иноязычной коммуникативной компетенции, то есть способности и реальной готовности школьников осуществлять иноязычное общение и добиваться взаимопонимания с носителями иностранного языка, а также развитие и воспитание школьников средствами учебного предмета.

Направленность программы: социально-педагогическая.

Новизна программы: обеспечение преемственности между начальным и средним звеном школы при обучении воспитанников английскому языку на раннем этапе.

Цель: повысить профессиональный и методический уровень учителей английского языка, педагогов школы как залог повышения качества знаний учащихся по данному предмету. Воспитание интереса к овладению английским языком, формирование гармоничной личности, развитие познавательных и языковых способностей, развитие активной и пассивной англоязычной речи, правильного произношения на осознанном уровне.

Программа носит интегрированный характер, поэтому она может использоваться в качестве дополнения к содержанию различных программ обучения и воспитания.

Задачи:

1. Проводить конференции, круглый стол, семинары на тему «Повышение качества знаний по английскому языку в рамках культурного проекта «Триединство языков»
2. Обеспечить кратковременную стажировку учителей школы.
3. Обеспечить совместное проведение уроков английского языка в 2-4 классах.
4. Проводить семинары с целью создания единой педагогической среды для учащихся, ликвидации разорванности в образовании.
5. Обеспечить эффективную преемственность в обучении английскому языку начального звена и среднего.
6. Обеспечить творческую свободу учителям английского языка в преподавании предмета.
7. Обеспечить условия для исследовательской деятельности воспитанников по английскому языку.
8. Проводить внеклассные мероприятия по английскому языку для учащихся всех классов с целью привития интереса к предмету, расширения кругозора, активизации позиции к данному предмету.
9. Создать систему контрольных измерителей по отслеживанию успеваемости и качества знаний учащихся по английскому.
10. Создать службу мониторинга по отслеживанию успешности в обучении английскому языку.
11. Ввести новую систему контроля знаний: зачетную, балльно-рейтинговую, элементы тестовых технологий, общественный смотр знаний.

Использование игровых технологий, технологий личностно-ориентированного и дифференцированного обучения, информационно-коммуникационных технологий способствует формированию основных компетенций учащихся, развитию их познавательной активности.

Ожидаемые результаты:

- У учащихся: возрастание интереса к изучению иностранного языка; развитие творчества учащихся; создание положительной атмосферы сотрудничества; увеличение активного языкового запаса учащихся, улучшение способности в запоминании новых слов, правил; расширение общего кругозора. Относительно свободное общение на английском языке в рамках рассмотренных бытовых тем и словарного запаса, а также начало процесса самоопределения учащихся в языке.

- У учителей: самообразование учителей; учителям начальных классов интегрированные уроки помогут в эффективном преподавании уроков трудового обучения, для учителей английского языка поможет в активизации позиции к данному предмету. Создание положительной атмосферы сотрудничества.

Ожидаемые результаты в создании новых методических решений:

Учитель может создать авторский раздаточный материал, различные информационные карты, картинки и карточки для игр, сможет научить ребят эффективно работать со словарями.

Основные методы и формы обучения:

При обучении английскому языку основными формами работы являются: коллективная, групповая, индивидуальная.

Использование игровых технологий, технологий личностно-ориентированного и дифференцированного обучения, информационно-коммуникационных технологий способствует формированию основных компетенций учащихся, развитию их познавательной активности.

Самым важным при создании программы на что опиралась наша школа, а именно преподаватели иностранных языков, явилось качество знаний учащихся по иностранным языкам, которое за последнее время имело тенденцию к понижению. Исходя из этого, было принято решение о создании такой программы. В конце 2012 – 2013 года был проведен семинар на тему «Повышение качества знаний по английскому языку в рамках культурного проекта «Триединство языков», где были обсуждены и рассмотрены результаты качества знаний по иностранному языку в школе, а также было пересмотрено календарно-тематическое планирование уроков трудового обучения в начальных классах. Были предложены идеи по внедрению обучения английского языка в начальной школе.

Среди учителей школы по всем образовательным дисциплинам было проведено анкетирование «Используете ли вы в своей работе знание иностранных языков» Результаты показали что в своей работе знание иностранного языка применяет 49% педагогов, хотели бы 48%, и только 3% ответили отрицательно. Это говорит о том, что в современном обществе не обойтись без знания иностранного, а именно английского языка – языка международного общения.

В течение февраля месяца каждого учебного года в школе согласно плану проводится фестиваль английского языка. Мероприятия, проведенные в рамках фестиваля английского языка. Для учителей:

1. Конференция «Повышение качества знаний по английскому языку в современной школе. Мониторинг повышения качества»
2. Круглый стол «Состояние интегрирования английского языка на уроках труда»
3. Проведение интегрированных уроков труда уроков в 2-4 классах учителями начальных классов.
4. Семинар - тренинг «Психологическая диагностика готовности учащихся к изучению иностранного языка»
5. Посещение уроков труда начальной школы учителями английского языка.

Мероприятия, проведенные с учащимися в рамках фестиваля английского языка:

1. Праздник английского языка в начальных классах;
2. Викторина «Великобритания» в 7-8 классах;
3. Конференция «Англоязычные страны» в 9-11 классах;
4. Олимпиада по английскому языку.
5. Конкурс знатоков английского языка среди 5-6 классов;
6. Смотр знаний среди классов двух параллелей со 2 по 8 классы;
7. Смотр знаний среди старшеклассников – 9-11 классы.

Также проводятся открытые уроки интегрированных уроков трудового обучения и английского языка, на которых учащиеся младших классов не только изготавливают своими руками поделки, но и учатся произносить иностранные слова.

Да, и самым, мой взгляд, главным и интересным мероприятием в нашей школе является проведение школьной утренней зарядки на английском языке. В этот процесс поистине, вовлечена вся школа, поскольку каждый ученик с 1 по 11 классы выполняя упражнения, учится произносить слова по английски. Но не только ученики, но и учителя английского языка, учителя физической культуры, а также классные руководители.

Эффект применения инновационных технологий с целью повышения профессиональной направленности изучения иностранного языка в школе, как показывает

практика, наиболее заметен, когда они применяются в системе занятий, обеспечивая овладение целым комплексом умений, закладывая результативную базу для его эффективной профилизации в жизни.

Владение казахским, русским и иностранным языками становится в современном обществе неотъемлемым компонентом личной и профессиональной деятельности человека. Все это в целом вызывает потребность в большом количестве граждан, практически и профессионально владеющих несколькими языками и получающих в связи с этим реальные шансы занять в обществе более престижное как в социальном, так и в профессиональном отношении положение. Мы уверены, что разумное, грамотное и правильное внедрение трехязычия даст возможность выпускникам наших школ быть коммуникативно-адаптированными в любой среде.

Таким образом, Казахстан, взяв курс на овладение его гражданами тремя языками, исходит из сегодняшних реалий – триединство языков будет являться свидетельством конкурентоспособности страны. Лингвистическое богатство влечет мощный социально-психологический эффект «открытого мышления», заряженного на поиск нового знания. Сами граждане, свободно владеющие несколькими языками, будут конкурентоспособными личностями как внутри страны, так и за рубежом. Иными словами, мы имеем дело с весьма прагматичной идеей.

Хочется добавить – способствуйте глобальному взаимопониманию и станьте гражданином мира!

Библиографический список:

1. Послание Президента РК народу Казахстана: Новый Казахстан в новом мире – Астана, 2007;
2. Английский язык. Primary colours. Cambridge University Press. 2011г.
3. Английский для малышей. Программа под редакцией И.А.Шишковой, М.,2007.
4. Английский язык в таблицах и схемах: пособие справочник, А.С Пчелкина, 2007 г.
5. Государственный общеобязательный стандарт образования Республики Казахстан, Астана, 2011г.
6. Журнал для изучающих английский язык «Speak Out», изд. «ГЛОССА-ПРЕСС»
7. Программа обучения дошкольников английскому языку. М.В. Штайнеприс, М., 2007;
8. Программа для учащихся начальной школы. Е.И. Негнивицкая, М.,2004.
9. Серия «Учение с увлечением». Внеклассные мероприятия по английскому языку для учащихся 5-8 классов. Трофимова. Москва, издательство «Глобус», 2009.
10. Учебные программы по английскому языку 5-10 кл, Астана, 2010 г.
11. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам. Базовый курс лекций. Москва, «Просвещение», 2002 г.

ҚАЗІРГІ ҚОҒАМДАҒЫ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІНІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН БОЛАШАҒЫ

Сүлеймен А.Е.

Караганды маңызды білім беру «Болашақ» колледжі

Денсаулығы мықты жас ұрпақтың тәрбиесі мен кәсіби дайындығы орта және жоғары кәсіби оқу орындарындағы оқытуды жүзеге асыратын, қазіргі білім беру процесін әлеуметтендірудің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Қазақстан Республикасының орта және жоғары кәсіби оқу орындарындағы дене тәрбиесінің барысы

көп жағдайда денсаулықты нығайтуға шұғылданушылардың жеке қызығушылығын қалыптастырып, үйренушілерге жеке тұрғыдан келуді жүзеге асыруға мүмкіндік беретін, тиімді педагогикалық процесті ғылыми-әдістемелік қамту болып отыр, соның негізінде әрбір тәрбиеленушіде мінез-құлықтың жеке ерекшеліктері де дамиды.. Сабак барысында оқушылар мен студенттерде адамның саналы қызметінің ең маңызды жағдайлары болып табылатын қозғалыс белсенділігіне деген ішкі себеп, ұмтылыстар қалыптасады. Әлеуметтік ерекше құбылыс ретіндегі дене тәрбиесі жүйесін алдағы уақытта жетілдірудің негізінде оқу-тәрбие барысын жеделдету, адамды дамыту мен тәрбиелеудің, адамды іскерлік тұрғыда дамытудың мақсат-мұраттары қалыптасып отыр. Сондықтан денені үнемі жетілдірудегі жігерлі белсенділік пен салауатты өмір салтына қажеттілікті өзіне біріктіретін адамның дене тәрбиесін қалыптастыру мәселесі бүгінде өте өзекті болып отыр.

Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті елу елдің қатарына кіруі жөнінде мемлекет басшысы алға қойған міндетті жүзеге асыруда халықтың денсаулығы ең маңызды мәселе болып табылады. Қазіргі уақытта әлеуметтік жағдай, өмір сүру ұзақтығының төмендеуі және адам экологиясының қолайсыздығы бүкіл өркениетті әлем үшін көкейтесті мәселе болып отыр. Салауаттылық ұғымы қазақ халқының көнеден келе жатқан мәдениетін, өнерін, әдет-ғұрпын, жас ұрпаққа ұғындыру. Бір сөзбен айтқанда, Салауаттылық - ішкіліктен, есірткі, темекіден аулақ болу, дене және жан тазалығын сақтау, тіпті қарапайым түрде айтсақ адамның киім киісі, тамақты қалыппен ішуі де кіретін игі іс-әрекет. Өмір заңдылығы салауатсыздықты кешірмейді, оғаш қылықтар түбінде опық жегізеді.

Жасөспірімдердің салауаттылық өмірге ұмтылысы, зиянды әдеттерді жек көрушілігі олардың өзге адамдармен қарым-қатынасына, яғни, әлеуметтік ортаға тығыз байланысты. Бүгінгі қоғамымызда салауатты өмір салтына деген саналы көзқарастың жеткіліксіздігі азаматтардың рухани деңгейінің төмендігіне және оның нәтижесінде жағымсыз жайттардың кең өрістеуіне себепкер болып отыр. Жастар денсаулығының нашарлауы, олардың ағзаларының ауруға қарсы тұру қабілетінің әлсіздігі, азып-тозуы, тез шаршағыштығы, өмірінің қысқа болуы – осы жайттардың айқын көрінісі. Бұл мәселелердің барлығы жастар арасында тәрбие жұмыстарының жұтаңдығының салдары екендігі даусыз.

Жастары әлсіз, денсаулығы нашар, білімсіз, зиянды әдеттерге әуес, жалқау, тәрбиесіз болса ол мемлекет қашанда әлсіз, қорғансыз. Жастар - біздің болашағымыз. Ал бізге болашағымыздың айбындылығы мен жарқындылығы қажет. Келешегінен үміт күткізіп отырған бүгінгі жастар - ертеңгі қоғам иелері.

Салауатты өмір салты - адам үшін аса маңызды, денсаулықпен тікелей байланысты құнды форма. Ол адам мәдениетінің бір бөлігі. Ал денсаулық адам бақытының негізгі бөлігі. Қоғамның болашағы әрбір адам денсаулығына байланысты. Денсаулыққа тек дененің сыртқы бүтіндігі ғана деп қарау ағаттық, жалпы алғанда оны организмнің жан-жақты дамуымен бүкіл қызметтердің жүзеге дұрыс асырылуы деп ұққан жөн. Сондықтан адам денсаулығының жағдайы тек қоғамдық дамудың ғана көрсеткіші емес, сонымен бірге қуатты экономикалық, еңбек, қорғаныс және мәдени әуес болып табылады. Бүгінгі таңда балалар мен жастардың денсаулық жағдайына басты назар аударуда. Салауатты өмір салтын қалыптастырудың мазмұны мен ұйымдастыру формалары мынаны көздейді:

- Жауапкершілік, яғни, өз денсаулығына жауапкершілікпен қарау;
- Табиғи сезімталдық, оқушылардың жас ерекшелігін ескеру;
- Ғылымилық, тек тексерілген ғылыми дәлелденген деректерге ғана сүйену;
- Экологияландыру, адам организміне қоршаған орта факторларының әсерін білу;
- Ұлттық аймақтық ерекшеліктерді ескеру, салауатты өмір салты туралы ұлттық салт-дәстүрлермен танысып, оны ұстана білу;
- Үздіксіз оқыту, салауатты өмір салты дағдыларын үздіксіз қалыптастырып үнемі пайдалану;

- Әлеуметтендіру, салауатты өмір салтын ұстанған қоғам мүшесін дайындау.

Осы ұстанымдарды негіздеп жасөспірімдерді салауатты өмірге тәрбиелеу барысында мұғалімнің орны ерекше болуы тиіс. Мұғалім мектепте болсын, колледжде болсын басты тұлға. Қай білім ошағының болсын нәтижелі, жемісті жұмыс істеуі, түптеп келгенде, сол мекеменің еңбек ететін әр мұғалімнің өз міндетіне, көзқарасына тікелей байланысты екені даусыз.

Әрбір ұстаз алдында отырған шәкірттері де сол болашаққа барар жол үстіндегі талапкерлер. Денсаулық - адам бақытының бірінші байлығы. Әрбір жасөспірімді сол бақытты уысынан шығармауға тәрбиелеуіміз керек. Денсаулықтың мықты болуы үшін ол қандай әдістерді қолдануды, жақсы жұмыс халін, күнделікті тұрмыс қиындықтарын жеңуді, белсенді өмір сүру жағдайларын білуі қажет. Денсаулық - салауатты өмір кепілі. Осы салауатты өмір кепілін, оның қыр-сырын білу - басты міндет. Қай заманда болсын, адамзат алдында тұратын ұлы мұрат, міндеттердің ең бастысы - өзінің ісін, өмірін жалғастыратын салауатты, саналы ұрпақ тәрбиелеу. Сол тәрбиенің бір түрі рухани байлық десек, артық айтқандық емес. Адам бойындағы жақсы қасиеттері мен игі істерінің қайнар көзі осы рухтан бастау алады. Рухани бай адам дегеніміз - өз тілін, өз тарихын, салт-дәстүрін жоғары бағалап, жан-жақты, өзін-өзі басқаратын, өмірдің ағымына дұрыс көзқараспен қарай алатын, мейірімді, әділ, қанағатшыл адам. Ол өзін тану арқылы өзгені танитын артықшылыққа ие болады. «Дүниедегі ең оңай нәрсе - кісіге ақыл айту, ең қиыны - өзінді-өзің түсіну» - деген екен ғұлама ғалым Әл-Фараби. Осы рухани байлықты жастардың бойына сіңіріп, сана сезіміне жеткізу - біздің міндетіміз. Бүгінгі күнгі ең маңызды мәселенің бірі - салауатты өмір салтын қалыптастыру, яғни, адамның денесінің саулығы, бірқалыпта сақталуы, нығаюы, ширауы, сергуі еңбекке қабілеттілігі, құлшынысы, құштарлығы, ниеттілігі, ынталылығы биологиялық үрдістен мәлім.

Бәсекеге қабілетті елдің болашағы тек жалаң адамдар тобынан ғана емес, сонымен бірге денсаулығы мықты, рухани дүниесі бай, жаны мен тәні таза, танымдық белсенділігі мен өзіндік білім алуға деген ынтасы және шығармашылық қабілеті ерекше тұлғалардан тұруы тиіс. Салауатты өмір салты - келеңсіз жағдайлардың алдын алу, адамдардың денсаулығын күшейту мен олардың жан-жақты үйлесімді дамуына қалыпты жағдайды туғызуды көздейді. Салауатты өмір салты - ең әуелі денсаулықты сақтауға және нығайтуға бағытталған сауықтыру жолындағы белсенді іс-әрекет. Адамның салауатты өмір сүру салты өздігінен қалыптаспайды. Салауатты өмір сүру салты өмір сүруде мақсатты түрде қалыптасады. Балалардың салауатты өмір сүруін отбасынан, балабақшадан бастап, одан кейін мектептерде, колледждерде жалғастыруымыз керек. Қорыта келсек, «Он екі мүшең сау болса – жарлымын сен демегін», - деп дана халқымыз денсаулықтың адам өміріндегі орнын, тән сұлулығын, жан тазалығын еш нәрсемен айырбастауға, теңестіруге болмайтынын ұрпақтарына ескертіп отырған. Дене тәрбиесі мен салауатты өмірді, денсаулықты, салауаттылықты және табиғи факторларды пайдалану жолдарын халық педагогикасымен тығыз байланыстыра отырып, батыл да, жүректі, елжанды, парасатты дені сау, бақытты азамат тәрбиелеуде жетістіктерге қол жеткізіп келеміз.

Қай жағдайда болмасын мақсатқа жетуде денсаулықтың алар орны дара. «Денсаулық – зор байлық», яғни денсаулық мықты болса, оған жоғарыда айтылғандай білім мен біліктілікті қоссақ, адам баласы алмайтын қамал болмайды. Адам бойындағы барлық жақсы қасиеттер, салауатты өмір – ең басты байлық.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мухамеджанов Б.Қ. Болашақ дене мәдениеті мамандарын кәсіби дайындаудың ғылыми-педагогикалық негіздері: пед. ғыл. док дис. Түркістан, 2008. – 257 б
2. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007, шілде - 27.

3. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы: Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты. - Астана, 2012, қаңтар - 27.

ОҚЫТУДЫҢ КӘСІБИ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНЕ ҚАТЫСТЫ ЖАЛПЫ ДИДАКТИКАЛЫҚ ҚАҒИДАЛАРЫ

*Сагинбекова А.Б., Омарова А.Қ., Мусина Р.М.
Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі*

Қазіргі таңдағы білім берудің қазіргі парадигмасы білім беруде нәтижеге бағдарлану, оқытуда оқушының жеке тұлғасына бағытталу, ал оқыту әдістерін тұлааралық қарым-қатынасқа бейімдеу болып отыр. Дидактиканың ғылыми-теориялық қызметі төмендегідей:

Дидактика - педагогиканың маңызды саласы. Дидактика – (грек сөзден шыққан «дидактикос» - оқыту) – бұл педагогиканың жартысы, оқыту теориясын анықтайды.

Дидактика әрі теориялық, әрі қолданбалы ғылым болғандықтан ғылыми-теориялық және қолданбалы қызметтер орындайды. Дидактиканың ғылыми-теориялық қызметі: білім беру мен оқыту процестерінің мәні мен заңдылықтарын, мазмұнын, принциптерін, ұйымдастыру формалары мен әдістерін зерттеу.

Дидактиканың қолданбалы қызметі: білім мазмұнын оқыту мақсатына сәйкестендіру, оқыту принциптерін белгілеу, оқытудың тиімді әдістері мен ұйымдастыру формаларын анықтау, жаңа технологияларды жасап енгізу.

Дидактиканың өз категориялары да бар: білім беру, оқыту, оқу, оқыту принциптері, оқыту процесі, мақсаты, міндеттері, мазмұны, түрлері, әдістері, құралдары, оқытудың нәтижесі. Кейбір категорияларға анықтама берейік.

Дидактикалық категорияларға анықтама беретін болсам:

Оқыту - оқушыны білімдендіру, тәрбиелеу, дамыту мақсатына бағытталған алдын-ала жоспарланған іс -әрекет.

Оқыту мазмұны - үкімет арнайы таңдап анықтаған белгілі салада жұмыс істеу үшін қажетті адамзат тәжірибесінің бөлшегі. Ол - оқытудың нәтижесі болатын білім, білік, дағды, тұлғалық қасиеттер жиынтығы.

Оқыту процесінің мәні, оның ерекшеліктері мен қызметі.

Оқыту процесі - білімді, біліктілік пен дағдыны меңгертетін, оқушылардың дүниетанымын, күш-қайратын, қабілеттерін тәрбиелеп дамытатын іс-әрекет барысы. Оқу барысында оқушының сана-сезімі, адамгершілік қасиеттері, эстетикалық талғамы, тұлғалық қасиеттері қалыптасып дамиды.

Оқыту - мақсатты процесс. Оқытудың басты мақсаты, әдіс -тәсілдері мазмұны мен міндеттері қоғам талабынан туындап, ұдайы өсіп, жаңарады.

Оқыту - таным процесі. Танымның ерекшелігі оқушыда білімге деген қызығушылығы ұдайы өсіп арта түседі.

Оқытудың міндеті - оқушыны айнала ортамен (табиғат, қоғам) және адам дамуының негізгі заңдылықтарымен қаруландыру.

Оқыту - даму негізі. Педагогикалық процесс өзіне тән негізгі екі белгіні: организмнің өзіндік дамуына жүйелі түрдегі көмек және жеке бастың жан-жақты жетілуін түйістіреді.

Баланың өзіндік дамуына әсер ететін негізгі фактордың бірі - өзара қарым-қатынас жасау іс-әрекеті. Сөйтіп, оқыту процесі - мұғалімнің баламен үнемі рухани қарым-қатынаста, ынтымақтастық жағдайда болуын қажет етеді.

Оқыту процесінде бала тек мұғалімнің әсерін қабылдаушы ғана емес, оның оқу іс-қимылы мен өзінің психикалық процестерін басқару, ұйымдастыра білуі (іс-әрекетін білуі, бағалауы, өзін-өзі басқаруы) оқытудағы субъекті екенін айқындайды. Оқыту процесінде бала логикалық ойлау болмысының жалпы тәсілдерін қолдануға және дербес шығармашылық әрекет жасауға дағдыланады.

Бұдан шығатын қорытынды: оқыту - баланың рухани жағынан жетілуін қамтамасыз етеді; оқыту - бала дамуының алғы шарты. Демек, оқыту мен дамудың арасында тығыз байланыс туындап отырады

Оқыту - екі жақты процесс. Оқыту оқушы мен мұғалімнің өзара бірлесіп жасайтын әрекетінен тұратын күрделі процесс. Өйткені, оқыту - мұғалімнің білім берудегі негізгі іс-әрекеті болса, оқу - баланың өзінің танымдық, практикалық әрекеті. Сөйтіп, оқушының таным әрекеті мұғалімнің басшылығы арқасында ғана жүзеге асады.

Оқыту - жоспарлы процесс. Мұғалім оқушылардың жалпы рухани дамуын жүйелі қамтамасыз етуі үшін оқыту процесін жоспарланған, ұйымдастырылған түрде жүзеге асырады. Оқушы білімді қысқартылған, педагогикалық тұрғыдан өзгертілген жолмен мұғалімнің және арнайы жазылған оқу құралдарының көмегіне сүйене отыра меңгереді.

Сөйтіп, оқыту процесі оқушылардың жас ерекшеліктерінің сәйкестігін ескере отырып, таным қызметінің формасы мен әдістерін соған орай өзгертіп отырады.

Оқыту - бұл күрделі процесс. Ол тұлғаға білім беру, тәрбиелеу және ақыл-ойы мен творчестволық қабілетін, демек біліктілігі мен дағдысын дамыту негізінде жүзеге асырылады. Мұның мәнісі, жеке тұлғаға біртұтас (комплексі) ықпал жасауды көздейді. Осы негізде, оқыту процесінің бірінші қызметі - оқушыларға білім беру.

Білім беру, біріншіден, ғылым негіздеріне сай оқушыларды нақты фактілермен, қағида және түсініктермен, заңдылықтармен қаруландыруды қамтамасыз етсе, екіншіден солардың негізінде, айналасындағы әртүрлі құбылыстарға олардың ғылыми көзқарасын қалыптастыру.

Екінші қызметі - тәрбиелеу. Оқыту барысында оқушыларды теориялық білімдер жүйесімен қаруландырып, жеке тұлғалық қасиеттерін қалыптастырып дамыту. Сонымен бірге оқыту барысында тәрбиенің мақсат, міндеттері және мазмұны мен тәсілдері анықталады. Оқытуда тәрбие мен оқытудың байланысы біржақты қарастырылмайды, керісінше біртұтастық принципке негізделіп, бірлікте қолданылады.

1. Жалпы білім беретін және жалпы техникалық пәндерді кәсіби бағыттау принципі. Бұл принцип бойынша кәсіп саласына бағытталған жалпы техникалық және арнайы пәндер циклы өзара байланыста оқытылады, олардың мақсаты білім алушылармен бірлесіп жүзеге асырылуы тиіс. Сондықтан оқытушылардың жасайтын кәсіптік оқыту бағдарламаларының мазмұны бір мақсатты көздейді.

2. Оқу материалдарын игеруде технологиялық бірізділік принципі. Бұл «Өндірістік оқыту» және «Арнайы технология» пәндеріне ғана тән. Ол оқушыларға өндірістік операцияларды бірізділікпен үйрете отырып, ол үлгілерді өндірісте қолдана машықтандыруы тиіс.

3. Оқу үрдісі кезінде кәсіби қызметті модельдеу принципі. Кәсіби қызметті оқу үрдісінде модельдеу деп белгілі бір кәсіби іс-әрекетті қалыптастыру үшін тиісті оқыту әдістері мен түрлерін тандап алу арқылы оқытуды айтады.

Жұмысшы қызметінің эталондық моделін қалыптастыруға мына талаптар ұсынылады:

- жұмыс орнындағы атқаратын қызметін жетік білу;
- жұмысшының өзі шешуі тиіс міндеттерін білу;
- тиісті міндеттерді орындау үшін жалпы кәсіптік, жалпы технологиялық және арнайы білім, білік, дағдыларын жете меңгеру.

4. Кәсіби жұмылдыру принципі. Бұл принцип білім алушылардың кәсіпті, жаңа техникалық құралды, технологиялық процесті, жаңа мамандықты игеруде, біліктілігін көтеруде білім мазмұны мен оқу үрдісін оқушылардың өздігінен үйрендіре жұмылдыру.

Өндірістің даму болашағын түсіну, бағытын білу, практикалық мәселелерді пайымдап шеше білу, ой - өрісінің кеңдігі. Шығармашылық қабілетін сол іске жұмылдыра білуіне байланысты. Принцип мақсаты тек кәсіби дағдыларды игеру емес, оны инновациялық түрде дамытып, техника, технологияның ұйымдастыру тәсілдерін тиімді жетілдіруінде болып отыр.

5. Кәсіби оқытудың модульдік принципі. Модульдік оқытудың мәні, оқушылардың жеке оқу бағдарламасына сай тапсырманы, не ақпаратты өзінше өңдеп, әдістемелік нұсқауларды басшылыққа ала отырып, көздеген мақсатына жету. Бағдарлама вариативті (таңдаулы) түрде беріліп, әлеуметтік сұранысқа орай модуль мазмұны жаңартылып отырады. Модуль деп оның принципін іске асыру оқушының барлық іс-қимыл әрекетін біртұтас етіп, кәсіби деңгейін дамыта отырып, дәрежеге бағыттап, жеткізуді қамтамасыз етеді.

Осы айтылған оқыту принциптерін жүйелі түрде сақтап, іс асырған инженер - педагог өз қызметінде шәкірттеріне дидактикалық, тәрбиелік және дамыта оқыту арқылы кәсіптік білім бере алады.

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА ДАМУЫНДА МҮМКІНДІКТЕРІ ШЕКТЕУЛІ БАЛАЛАРДЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ МӘСЕЛЕСІ ЖӨНІНДЕ

*Тебенова Қ.С. (ғылыми жетекшісі), Дузбаева Қ.Д. (1-ші курс студенті)
Академик Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды Мемлекеттік Университеті*

Бүгінгі таңда еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуының қазіргі кезеңінде мүмкіндіктері шектелген балалардың жеке даралық ерекшеліктеріне, оқытуына, қазіргі қоғамдағы алар орнына, олардың мінез-құлық және мінез ерекшеліктеріне мән бермеу бүгінгі қоғам дамуында мүмкін емес. Дегенмен «ерекше», арнайы білімді, көз қарасты қажет ететін балаларды оқыту мен тәрбиелеу және әлеуметтендіру күрделі мәселелердің бірі болып отыр. Аталған балалар категориясын қоғамға интеграциялауға дайындаудағы жағымды беталыстардың алдын-алу үшін оларды оқыту, тәрбиелеу және барлық өмірлік әрекеттерін ұйымдастыруда арнаулы (түзете-дамыту) білім берудің замануи проблемаларын талдаудан шығатын жаңа теориялық ықпал жасауды талап етеді және де бұл аталмыш балаларды әлеуметтік қорғауға қатысты медициналық, педагогикалық, әлеуметтік, әлеуметтік-психологиялық және өзге де кешенді мәселелерді ескере отырып шешілу қажеттігін туындатады.

Мүмкіндігі шектелген бала ерекше көңілді, көз қарасты қажет етеді. Осындай тұлғаны қалыптастыру үдерісін нәтижелі басқару үшін, түрлі жас кезеңіндегі бала дамуының өзіндік психологиялық-педагогикалық заңдылықтары туралы терең білу керек. Арнайы білім саласындағы мәлім болған психиканың тарихи-мәдени қалыптасу қағидасында әйгілі дефектолог Л.С.Выготский кез-келген кемшілік, баланың қоршаған ортамен, қоғаммен қарым-қатынасын шектеуде, оған адамзаттың мәдени, әлеуметтік тәжірибесін игеруге кедергі келтіретініне баса назар аударады.

Елбасының 2014 жылдың 17 қаңтарында «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» және 11 қарашада «Нұрлы жол – Болашаққа бастар жол» атты Қазақстан халқына Жолдауларында әлеуметтік мәселелерге, мектептер мен балабақшалар мәселелеріне көп көңіл бөлді. Соның ішінде «Мүмкіндігі шектеулі азаматтарымызға көбірек көңіл бөлу керек. Олар үшін Қазақстан кедергісіз аймаққа айналуға тиіс. Бізде аз емес ондай адамдарға қамқорлық көрсетілуге тиіс – бұл өзіміздің және қоғам алдындағы біздің парызымыз» – деп инклюзивті білім беру мәселесіне айрықша назар аударды

«Білім туралы» ҚР-ның Заңының 21-тармағының 3 тармақшасына сәйкес

«инклюзивті білім беру – оқытудың тиісті білім беретін оқу бағдарламаларына білім алушылардың өзге де санаттарымен тең қолжетімділікті, арнайы жағдайларды қамтамасыз ету арқылы дамытуға түзету-педагогикалық және әлеуметтік қолдауды көздейтін, мүмкіндігі шектеулі адамдарды бірлесіп оқыту және тәрбиелеу». Сондықтан мамандар елімізде инклюзивті білім беруді дамыту қажет екендігін алға тартады.

Атап айтсақ мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін ортаға енгізу мақсатында 2009 жылғы ҚР инклюзивті білім беруді дамыту тұжырымдамасының жобасы әзірленіп кейінгі жылдарда бірнеше мәрте талқыланды, сонымен қатар 2010 жылдың 1 ақпанында бекітілген ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын атауға болады. Бұл бағдарламаның басты міндеттерінің бірі – елімізде инклюзивті оқыту жүйесін 50-70% мектептерде дамыту болып саналады.

Жалпы инклюзия дегеніміз – бұл қосу, инклюзивті білім беру – психофизикалық амуында мүмкіндігі шектеулі балаларды оқытып-үйретудің бір түрі. Нағыз инклюзия жалпы және арнаулы жүйелерді бір-біріне қарама-қайшы қоймай, қайта жақындатады. Инклюзивті оқыту – мүгедек пен дамуында сәл бұзушылығы мен ауытқулары бар балалардың дені сау, қалыпты балалармен бірге олардың әлеуметтендіру және интеграция процестерін жеңілдету мақсатындағы бірлескен оқыту.

Қазіргі кездегі белгілі жайт: инклюзивті білім беру жағдайында сынып жетекшілерінің, тьюторлардың рөлі де артып күрделене түседі. Мүмкіндігі шектеулі оқушылардың оқып-үйренуіндегі қиындықтарын дер кезінде анықтап, оларға түзету-педагогикалық қолдау көрсету үшін, сондай-ақ жалпы білім беретін мектептегі білім игеруге байланысты қол жеткізілген деңгей туралы оқушылар мен ата-аналарды хабардар етіп отыру үшін тұрақты түрде психологиялық, педагогикалық мониторинг жүргізіп, ата-аналармен тығыз ынтымақтастық орнату мәселелерінің реттелуін нақ солар қамтамасыз етуі тиіс. Дәлелденген мәлімет: түзету жұмыстары тәрбиеленушілердің ата-анасының қоғамдастығының қатысуынсыз жүруі мүмкін емес. Сондықтанда, психология, педагогика қызметкерлерімен әрдайым тығыз байланыста отыруы тиіс. Ата-аналармен бірлесе отырып әр түрлі кеңестер, семинар, тренинг, әңгімелесу, оқыту процесстерін жүргізу керек. Осындай іс-шаралар ата-аналарының балалары қандай болса да қабылдап, даму келешектерін түсініп, балаларының инклюзивті топқа қосудағы жауапкершілігін түсіндіру мақсатында жүргізілуі тиіс. Бір сөзбен айтқанда, мүмкіндіктері шектеулі балаларды психологиялық-педагогикалық қолдау жүйесіне толық қосылып, қолдау көрсетіп, барлық іс-шараларға белсенді әрекет ету керек.

Инклюзивті білім берудің тиімділігінің маңызды шарты оқушыларға деген психологиялық-педагогикалық қолдау, балаға жеке көмек көрсету. Жалпы білім беретін мектепте мүмкіндігі шектеулі балаларға кедергісіз аймақ құру ғана емес, баланың психофизикалық мүмкіндігін, олардың жас ерекшелік психикалық дамуын ескере отырып құрылатын оқу-тәрбие процесінің ерекшелігін де ескерген жөн. Инклюзивті білім беру мүмкіндіктері шектеулі балаларға өздеріндей қарапайым құрбы-құрдастарымен бірге оқып, дамуға мүмкіндік береді. Инклюзивті білім берудің енгізілуінің маңыздылығы педагогикалық тәжірибеге ешқандай күмән келтірмейді. Керісінше, бұл оқу түрі мүмкіндіктері шектеулі балалардың қоғамға жақындауына, ата-аналарын кеңестік қолдауға, ал қоғамды мүмкіндіктері шектеулі балаларды қабылдауына дайындайды. Осындай инклюзивті саясат пен тәжірибені жүзеге асыра отырып, оқу мекемелерін инновациялық тәртіпте, ережеде жұмыс жасайды. Осы сәтте ең негізгі мәселе болып саналатын тиімді жүзеге асатын психологиялық-педагогикалық қолдау жүйесін қалыптастыру маңызды.

Бірқатар психологиялық-педагогикалық әдебиеттер көздерін талдау бойынша «қолдау» ұғымының бір мағыналы емес екендігі белгілі болды. Психолог-ғалымдар қолдау ұғымын психологиялық-педагогикалық технология ретінде, психологтардың кәсіби қызметі ретінде, психологиялық көмектің үлгісі ретінде қарастырады. Педагогтар да бұл ұғымды жекешелендіріп жан-жақты қарастырады. Бір қатар ғалымдар

педагогикалық қолдауды балаларға дербес көмек көрсету, педагогикалық қолдауды белгілі бір қызмет түрі, немесе бір тұтас педагогикалық жүйе ретінде қарастырады. Сонымен қатар, педагогикалық қолдау субъекті дамып келе жатқан қызмет түрі немесе жаңа білім беретін технология ретінде және қолдау үдерісінің әдістемесі мен жүзеге асыруының құралы ретінде санауға болатыны да аталған. Сол сияқты психологиялық-педагогикалық қолдау негізгі кезеңдерімен де ерекшеленеді және инклюзивті білім берудің негізгі қағидаларын негізге алып, субъекттерді даму мен қолдау, біріктірілген және инклюзивті білім берудің мағыналары ерекшеленеді.

Жоғарыдағыны ескере отырып, жан-жақты зерттей келе кешенді психологиялық-педагогикалық қолдауды дамуында мүмкіндіктері шектеулі балаларды тәрбиелеу, қоғамдандыру, оқыту, дамуындағы бір қатар мәселелерді шешуде көмек көрсететін кешенді үдеріс деп белгілейміз. Мүмкіндіктері шектеулі балаларды қолдау оқу процесінде білім беру үдерісінде баланың психологиялық түрде дамуына, әлеуметтік-психологиялық, педагогикалық жағдайларда табысты оқуы кезінде құрылатын толыққанды жүйелі ұйымдастырылған қызмет деп белгіленеді. Психологиялық-педагогикалық қолдау әр жас мөлшерінің кезеңінде өзінің өзгешелік, яғни, баланың айтулы психофизикалық және әлеуметтік ерекшеліктеріне ие. Инклюзивті білім беру жағдайындағы мүмкіндіктері шектеулі балалардың психологиялық-педагогикалық қолдау қажеттілігінің әртүрлі формалары тәртібіндегі ауытқулар, бұзылулар, ерікті-эмоционалды орта, танымдық қызметінің ерекшеліктерімен ескеріледі. Мүмкіндіктері шектеулі балалар төмен танымдық белсенділікке, мотивациялық-қажеттілік пен талап-тілек қалыптасуының жеткіліксіз болуы, сөйлеу-ойлау қабілетінің төмендеуі мен бұзылуы және басқа да дамуындағы ауытқуларға ие.

Психологиялық-педагогикалық қолдау жас өспірімдердің әлеуметтік, тәрбие, оқыту, дамыту міндеттерін шешуде көмектесу және ерекше мәдени қолдау сияқты кешенді технология болып есептеледі. Жас өспірімдердің қызығушылықтары мен құқықтары, ерікті тұлға ретінде дамуы, адамгершілік құндылықтарының басымдылығы, гуманизм сияқты қағидалар негізінде құралады. Психологиялық-педагогикалық қолдау мүмкіндіктері мен мұқтаждықтары сәйкес келетін әрбір баланың дамуы мен жемісті білім алуына педагогикалық және әлеуметтік-психологиялық жағдайлар туғызатын тұтастық пен жүйелік-ұйымдастырушылық қызметіндегі мамандары болып саналады. Бала белгілі бір мерзім аралығында сол арнайы оқу орнында болғанша, мекеме қызметкерлері мен тәрбиешілері баланың жан-жақты болып, өзінің қасындағы құрбы-құрдастарымен оңай араласып, дамуы үшін ерекше оқу қажеттіліктерін туғызу үшін бар жағдайды жасап отыруы тиіс.

Психологиялық-педагогикалық жұмыстарының бағыты ерекше білім беруді талап ететін балалардың қоғамдық өмірге араласулары үшін әлеуметтік-тұрмыстық білім мен икемдерін қалыптастыру екенін назарда ұстай отырып, педагог арнайы сабақтарда оқушылардың көлік, пошта, қоғамдық орындарда өздерін ұстай алу, қажетті хабарламалар мен жарнамалық акпараттарды түсіне бастауға үйрету керектігін де басты назарда ұстайды. Практика аталмыш балалармен жүйелі жүргізілетін психологиялық-педагогикалық жұмыстар нәтижесінде тігін машинасында, компьютерде, қылқаламмен көптеген әдемі туындылар жасай алатынын, белгілі бір еңбек даярлығын, кейін түрлі өндірісте ұжыммен бірлесе отырып, мүмкіндігіне сай айналыса алатын еңбек түрін анықтай алатынын көрсетіп отыр.

Психологиялық-педагогикалық қолдау қызметіндегі мұғалім-дефектолог баланы психологиялық-педагогикалық қолдауда тек білім мазмұнына ғана өзгерістер енгізіп қоймай, диагностика әдістері, кеңес жүргізу, түзету жұмыстарымен ғана емес, күрделі проблемалық жағдайларды жүйелі талдау, білім беру қызметіндегі қатысушыларға арналған (бала, ата-ана, педагог, психолог, медицина қызметкері, әкімшілік және т.б.) қызмет ортасын бағдарламалап, жоспарлау қажет, баланың танымдық қабілеттерін дамыту, тәрбие мен жалпы баланың өмірін ұйымдастыруды көздейді. Сонымен қатар

сыпайылық, құрмет, ізеттілік, педагогикалық әдеп, оқу кезінде балаға көмек қолын созу, сәтсіздіктердің себептері мен жетістіктерді ұғыну мен өз мамандығын сүйю сонымен қатар балаға деген сүйіспеншілік. Мұның барлығы баланың когнитивтік қызметінің, танымдық қабілетінің дамуына мүмкіндік жасап және баланың өзіне деген сенімінің артуына, жетістіктерге бірқадам жақындауға септігін тигізеді.

Инклюзивті білім беруді оқушылардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға, адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік беретін жүйе деп білеміз. Инклюзивті оқыту арқылы барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеріп, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісін дамытуға болады. Мұндай оқыту түрі арнаулы білім беру жүйесінде дәстүрлі түрде қалыптасқан және даму үстіндегі формаларды ығыстырмайды, қайта жақындатады. Инклюзивті бағыт арқылы мүмкіндігі шектеулі балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру мүмкіншілігін қалыптастырады. Осы бағытты білім беру жүйесіне енгізу арқылы оқушыларды адамгершілікке, ізгілікке, қайырымдылыққа тәрбиелей аламыз. Инклюзивті оқыту үрдісі балаларды толеранттылыққа тәрбиелеудің бастауы болмақ.

Мүмкіндігі шектеулі баланы психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінде ата-аналарға психологиялық кеңес беру, оларды бала дамуының мазмұнымен ақпараттандырып отыру, жалпы бала – ата-ана – педагог, отбасы және білім мекемесі арасындағы сабақтастықтың ойдағыдай жүзеге асуы тұлғаның әлеуметтік бейімделуінің алғы шарттарының бірі болады деген сенімдеміз [7-13].

Әдебиеттер тізімі:

1. <http://zkoipk.kz/>
2. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. – 2014 жылғы 17 қаңтар.
3. <http://www.24.kz/kz/zha-aly-tar/basty-zha-aly-tar/item/34749-elbasyny-n-rlly-zho>
4. Білім туралы. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі N 319 Заңы.
5. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2010 ж.
7. <http://worldofteacher.com/>
8. Глазков А.Н. Педагогическое сопровождение личностного развития учащихся в общеобразовательной школе: автореф. дис. канд. пед. наук / Т. В. Глазкова. – Иркутск, 2004.
9. Александрова Е.А. Педагогическое сопровождение самоопределения старших школьников / Е.А.Александрова. – М.: НИИ школьных технологий, 2010.
10. Спирина Н. П. Педагогическое сопровождение процесса преодоления речевых затруднений в общении младших школьников: моногр. / Н. П. Спирина. – Великий Новгород: НовГУ им.Ярослава Мудрого, 2003.
11. Бакулин С.В. Педагогическая поддержка как технология формирования готовности учащихся к личностным достижениям / С.В.Бакулин, П.В.Замкин // Гуманитарные науки и образование. –2012. –№3.
12. Казакова Е.И. Психоло-педагогическое консультирование и сопровождение развития ребенка / Е.И. Казакова, М.М. Жданова. –М.:Владос, науч.журн. – 2012. – №5 (30).
13. Шипицына, Л. М. Психоло-педагогическое консультирование и сопровождение развития ребенка: пособие для учителя-дефектолога / Л. М. Шипицын, М.А. Жданова, Е. И. Казакова. – М.: Владос, 2003.
14. Интегрированное и инклюзивное обучение в образовательном учреждении. Инновационный опыт / авт. –сост. А.А.Наумов, В.Р. Соколова, А.Н. Седегова. – Волгоград: Учитель, 2012.

СПОСОБЫ ТОЛКОВАНИЯ ПРОИЗВОДНОГО СЛОВА

Ещанова Рауза Туkenовна

Карагандинский банковский колледж им Ж.К.Букенова, г.Караганды

Словообразованию уделяется достаточно большое внимание и в школьной, и в практике преподавания русского языка в колледже. В методической литературе отмечается, что изучение словообразования играет важную роль в обогащении словарного запаса учащихся, которое предполагает сознательное усвоение правил образования слов, выявление общих закономерностей при моделировании производных.

В этой связи представляется необходимым обратить внимание на ряд общих и частных вопросов, связанных с изучением словообразовательного механизма языка, способов толкования производных, в частности отглагольных существительных.

Конкретизируя общеизвестное положение о том, что образование производных слов в целом зависит от семантики производящих, подчеркнем: словообразовательный потенциал глагола, в свою очередь, определен его синтаксической характеристикой, его релятивной (относительной) семантикой. Он рассматривается в данном случае как знак ситуации, представляющий ее как отношения между действием и его участниками. В значение глагола входит потенциально вся информация о его ожидаемом именном окружении. Поясню это на примере словарной статьи к глаголу лечить в «Русском семантическом словаре» (М., 1982). В ней приводятся следующие слова, раскрывающие, по мысли составителей словаря, лексическую семантику данного слова:

Банка, больница, ветеринария, врач, выздоравливать, гигиена, здоровый, инструмент, курорт, лекарство, медицина, мера, отпустить, пациент, пересадить, поликлиника, припарка, прописать, противопоказанный, профилактика, рвать, рецепт, салфетка, сера, сестра (медицинская), техника, хирургия.

Отвлечемся на время от предложенной словарной статьи. Глагол лечить, представляя некую стереотипную ситуацию «лечения», предполагает ряд обязательных участников этой ситуации (без которых данное действие невозможно представить) с такими семантическими ролями: 1) кто лечит – производитель действия; 2) кого (что) лечат – объект действия; 3) чем лечат – инструмент действия; 4) где лечат – место действия.

Вернемся к словарной статье: в ней зафиксированы и лексически заполнены практически все роли участников ситуации: кто лечит – пациента; чем лечат – банками, лекарством, припарками, инструментом; где лечат – в больнице, поликлинике, на курорте.

Заметим, что представление глагола как компактного наименования ситуации подтверждается психолингвистическими исследованиями значения слова, нашедшими отражение, например, в словарных статьях к глаголам в «Словаре ассоциативных норм русского языка» (М., 1977), и практически присутствует с большей или меньшей степенью полноты в любой словарной статье толковых словарей.

Рассмотрим, например, словарную статью к глаголу плавить: превращать твердое тело (преимущественно металл) в жидкое путем нагревания до высокой температуры посредством чего – либо. Плавить руду. Плавить металл (Словарь русского языка М., 1984). Уже в самом толковании глагола указаны два обязательных участника ситуации плавки: то, на что направлено действие (твердое тело), и то, посредством чего совершается действие. Сама же ситуация «плавки» в том значении, которое зафиксировано словарем к глаголу плавить, предполагает следующий список участников:

Плавить

1. Кто – то	2. Что – то	3. Чем – то	4. Где – то
(производитель)	(объект)	(инструмент)	(место)

При этом список участников ситуации задан функциональными рамками этого вида действия, и он будет типовым для всего ряда глаголов, входящих в лексико –

семантическую группу со значением обработки: молотить, точить, дубить, гранить и др. На синтаксическом уровне данная ситуация (плавки, молотыбы, гранки и др.) реализуется в простых предложениях с конкретно определенными участниками при замене семантических ролей участников именными лексемами: Рабочий плавит руду. Слесарь точит инструмент пилкой. Мастер гранит камень стеклорезом в цехе.

Однако участники ситуации, представленной глаголом, могут быть реализованы не только на синтаксическом уровне, а и на словообразовательном – в «запрограммированности» значений отглагольных производных. Так, в словообразовательных гнездах глаголов плавить, точить, молотить и их именных производных с тем же значением обработки системно – языковые значения отглагольных существительных полностью предопределены структурой ситуации, ролями ее участников:

1. Производитель действия – плавильщик, точильщик, молотильщик.
2. Место действия – плавильня, точильня (токаря), молотильня.
3. Инструмент действия – плавильник, молотилка, точило, точилка.

Семантическая роль объекта приложения действия (4) в ситуации «обработки», когда действие предполагает физическое преобразование объекта, обуславливает семантическую деривацию имен действия. Этой семантической ролью участника ситуации объясняется регулярное появление значений остатка, результата действия данной группы: обмолот – полученное после молотыбы зерно; сплав – то, что получено в процессе плавки.

Сложные слова, обусловленные теми же ролями производителя, инструмента и места действия, уже в расчлененном виде эксплицитно выражают те объекты, на которые направлено действие:

- 1) С которыми имеет дело производитель действия: кто – то плавит что – то (сталь, медь) плавильщик (→ стали, меди); кто–то плавит сталь сталеплавильщик, медь медеплавильщик;
- 2) Как объекты, на которые направлен инструмент действия: молотить лен чем – то льномолотилка, молотить кофе чем – то кофемолка; →
- 3) как объекты, действие над которыми совершается в определенном месте: где – то молотить муку мукомольня, соль → солемольня. →

Зависимость словообразовательного потенциала глагола, вероятность появления тех или иных отглагольных существительных с определенным значением можно показать и на примере других групп глагола. Так, если ситуация «воспитания» предполагает и того, кто воспитывает, и того кого воспитывают, то среди производных существительных мы можем выделить существительное со значением активного производителя действия – воспитатель и одушевленного объекта приложения действия – воспитанник. Аналогичны и отношения между глаголом учить и его производным: учитель, ученик.

Иногда та или иная роль может и не быть реализована на словообразовательном уровне. Например, у глагола прессовать нет производных со значением инструмента, хотя все глаголы группы образует существительные с данным значением: полировальник, рыхлитель, гранильник, тесак, ковало. Объясняется это тем, что в значение глагола уже включено значение инструмента: прессовать пресс (машина для обработки материалов давлением).

При «выведении» производных слов из той ситуации, которую представляет глагол, сходные процессы наблюдается и на материале казахского языка, что закономерно требует межъязыкового сопоставления. Так, казахские отглагольные производные существительные имеют значения, обусловленные отражением в них участников ситуации.

1. Производителя действия: балқыту (плавить) – балқытушы (плавильщик); ату (стрелять) – атқыш (стрелок, тот, кто стреляет).

2. Инструмента действия: кыру (скрести) – кырғыш (скребок); тесу (сверлить) – тескіш (сверло); тарау (расчесывать) – тарақ (расческа, то, чем расчесывают).

3. Объекта действия: жазу (писать) – жазба (рукопись, то, что написано); ср.: қолжазба (то, что написано от руки).

Таким образом, те или иные значения отглагольных существительных предполагаются тем, что глаголы рассматриваемых групп называют ситуации, в которых выделена ролевая характеристика участников. Сама же ситуация может быть реализована как на синтаксическом уровне в простых предложениях, так и на словообразовательном. Такой подход предполагает моделирование лингвистических ситуаций и закономерностей, лежащих в основе образования производных слов. Это, в свою очередь требует специальных упражнений.

Взаимосвязь синтаксических характеристики слова и его словообразовательного потенциала можно показать в ходе выполнения следующих заданий:

1. **Определить предложения-суждения, лежащие в основе образования выделенных слов.**

Капитан был опытным **судоводителем**.

Отец был прирожденным **воспитателем**, знал и любил детей.

Электрический **обогреватель** включен на полную мощность.

Мастера по обработке драгоценных камней собрались в **гранильне**.

На заводе его считали самым опытным **резчиком** по дереву.

На верстаке лежал **резак** для картона, имевший форму большого широкого ножа.

2. **Закончить предложения, используя известные наименования.**

Воду он вскипятил электрическим

Для окраски ткани используют натуральные и синтетические ...

... - помещение, предназначенное для плавки металла.

Бригада ... начала облицовку здания школы плитами из камня.

... занимались рубкой и валкой леса.

На ... производится размол и переработка зерна в муку.

3. **Ответить на вопросы, используя суффиксальные и сложные наименования.**

Как называется машина, предназначенная для очистки от снега дорог и улиц?

Как называется учреждение, где лечат кумысом?

Как называют рабочего – специалиста по красильному делу?

Как называют рабочего – специалиста по сталеварению?

Как называется специальное заведение или цех для копчения мяса, рыбы и т.п.?

Чем можно вскипятить воду?

Как называется помещение, где плавят металл?

4. **Привести русские эквиваленты следующих производных наименований и сгруппировать их по значению. Сравнить способы образования этих наименований в русском и казахском языках.**

Ағартушы, алушы, басқыш, бояушы, қозғаушы, жарма, күрек, сүрткіш, оқушы, қысқаш, оқулық, өтініш, білім, тыйым, көрік, елек, тескіш, жазушы.

Такого рода задания с использованием глаголов и их производных, относящихся к сфере производственной деятельности, дают возможность не только расширить знания старшеклассников и студентов-казахов в области русского словообразования, но и обогатить и активизировать их лексический запас.

Использованная литература:

1. Грамматика современного русского литературного языка Н.Ю Шведова
2. Стилистический аспект русского словообразования В.Н Виноградова
3. Словообразование и текст Р.Г Гатауллин

ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН БАЛАЛАРҒА ФИЗИКАЛЫҚ ГЕОГРАФИЯНЫҢ БАСТАПҚЫ КУРСЫН ОҚЫТУ

*Тебенова Қ.С. (ғылыми жетекшісі), Ешенгазина Г.С. (1-ші жыл магистранты)
Академик Е.А.Бөкетов ат. Қарағанды мемлекеттік университеті*

Елімізде әлеуметтік-экономикалық мәселелер арасында балалар мәселесі өзекті болып саналса, дамуында мүмкіндіктері шектеулі немесе кемтар балаларды қолдау да өте маңызды. Өртүрлі кемістігі бар балаларды тәрбиелеу мен оқыту – күрделі әлеуметтік және педагогикалық мәселе. Бұл мәселелер мүмкіндіктері шектелген немесе қандайда бір мүкістігі мен дамуында кемшілігі бар балаларды қолдан келгенше, қоғамдық өмірге пайдалы, белсенді, өз беттерінше өмір сүре алатындай етіп дайындауда көп жұмыстардың қажеттілігі туындауда. Іс-әрекет негізінде әр баланың негізгі әлеуметтік қызметі жатыр, сондықтан баланың ортаға тез бейімделіп, қоғамның ережелерін саналы түрде меңгеруіне, еңбек түрлеріне баулуларына жағдай туғызылып отырылуы тиіс. Баланың физикалық және психикалық дамуындағы ауытқудың ерекшеліктері оның барлық жетілу процестеріне, соңынан дүние танымындағы әрекеттеріне әсерін тигізеді. Сондықтан қандайда болмасын кемістік немесе ауытқуды дер кезінде аңғару мен зерделеу болашақта баланың айтарлықтай өзгеше кемістікке ие болмауы мен алдын алу жұмыстарын дер кезінде жүргізу қажеттілігі үнемі туындайды.

Соңғы жылдары психикалық дамуы тежелген (ПДТ) балалар қатарының көбеюі еліміздегі денсаулық сақтау, білім және әлеуметтік қорғау институттарының осы мәселеге араласып, көңіл бөлуін талап етіп отыр. Психикалық дамудың тежелуі (ПДТ) – бұл психикалық дамудың қалыпты қарқының бұзылысы, осының салдарынан бала мектеп жасына жеткен кезде де мектепке дейінгі ортада қала береді, ойынға қызығады. Психикалық дамуының тежелісі бар балалар мектеп әрекетіне қосыла алмайды, мектеп тапсырмаларын қабылдап және оларды орындай алмайды. Олар өздерін сыныпта балабақшада немесе үй ішінде ойын ойнап жүргендей ұстайды. Психикалық сипаттың келісімді және жалпы бейнесі, танымдылық объектілер арасындағы байланысты анықтаушы ойлау болып табылады. Ендеше ойлау бұл шындықты бейнелеудің жоғары формасы, заттармен құбылыстардың мағынасын, өзара байланысын, даму заңдылықтарын ұғынуға мүмкіндік беретін процесс.

Жалпы психикалық дамуы тежелген (ПДТ) балалардың қоршаған орта туралы білімі өте шектеулі, фрагментарлық болып келеді. Қабылдаудың заттық және құрылымдық түрлері жеткіліксіз болып келеді. Бұл балалар кез келген затты таныс емес ракурста немесе схемалық түрінде, контур түрінде тани алмайды. Ұқсас әріптер мен әріп элементтерін үнемі шатастырады. Көру арқылы қабылдау қабілеттерінің кемшілігі олардың оқу процесінде айтарлықтай қиындықтар туғызады. Сондай-ақ, тұтас қабылдау мүмкіндігі бұзылған. Яғни, балалар объектінің жеке элементтерін ажырата алмайды. Заттар мен құбылыстардың бейнелері нақты емес. Олардың қиялындағы бейнелер көлемі аз. Сонымен қатар, тұтас бейнені жеке бөліктерге ажырата алмайды, бұл кемістіктер кешігіп қалпына келеді. Мұндай балалар тұтас бейнені қабылдау үшін ұзағырақ уақытты керек етеді. Бұл балалар сыртқы дүниені қабылдауда оның көптеген элементтерін көрмейді. Әсіресе қабылдау кеңістігінің тарлығы сезім органдары арқылы түсетін ақпараттарды қабылдау мен қорытуда байқалады. Жалпы ПДТ балаларға енжарлық тән. Бұл балалар көбінесе тапсырмаларды тездетіп орындап құтылуға тырысады. Тапсырманы таңдауда оны орындауға мүмкіндігі жете тұра, бәрібір оңайына қарай ұмтылады. Сөйтіп, бұл балалардың қабылдау деңгейі өте төмен екендігі анықталған. Анализ көлемі шектеулі және анализ синтезден басым, заттың дәйекті және дәйексіз белгілерін ажырата алмайды. Және жалпылауыш терминдер мен ұғымдарды пайдалана алмайтындары көрінеді. ПДТ балалардың объектіні зерттеуге мақсатты, жоспарлы әрекеттері қалыптаспаған. Олардың

іздену әрекеттері импульсивті, бей-берекет жүргізіледі. Әсіресе, оң және сол жағын бағдарлауы қиындықпен қалыптасады.

Бұл балалардың кеңістікті бағдарлау саласын зерттеген ғалымдар кеңістікті бағдарлау кемшіліктерінің болашақта оқу, жазу және графикалық машықтардың қалыптасуына кері әсерін тигізетіндігін дәлелдейді. Мысалы, ең таныс бейне болып саналатын адамның суретін салуда фигураның қағаз бетіне дұрыс орналаспағандығы, дене бөліктерінің сәйкессіздігі көзге түседі. Дене бөліктері денемен дұрыс жалғаспайды, кейбір қас, құлақ, саусақ, киім тәрізді бөліктер мүлдем қалып қояды.

Қарастырылып отырған аспектісі бойынша ПДТ балалардың зейін қабілетін зерттеу саласында Л.И.Переслени, З.Тржесоглава, В.А.Пермякова, С.А. Домишкевич сияқты ғалымдар айналысып, зейіннің келесі ерекшеліктерін ашып көрсетті: зейіннің тұрақсыздығын, шоғырлануының төмендеуін, зейін көлемінің аздығын, зейін таралуының төмендігін, жоғары алаңдаушылығын, зейін тапшылығын. Қазіргі кезде балалардың зейіндерінің бұзылуы аса жоғары қимыл – қозғалыс және сөйлеу белсенділігімен асқынған жағдайлар көп кездеседі, осыған қатысты *«гипербелсенділікпен асқынған зейін тапшылығы синдромы»* деген термин пайда болды. Жоғарыда санамаланған зейін ерекшеліктеріне қарамай, кейде ПДТ балаларда өзіндік жеке көрсеткіштер де байқалады.

Сол сияқты ПДТ балалардың есте сақтау ерекшеліктеріне қатысты келіп түскен ақпаратты есте сақтаудың онтогенетикалық ерте түрі ырықсыз есте сақтау байқалады. Ол мектепке дейінгі жаста жадының жалғыз түрі болып есептеледі. ПДТ балалардың есте сақтау қабілетінің бұл түрінде танымдық белсенділіктің төмендігімен байланысты белгілі бір кемшіліктер болады. Т.В.Егорова өзінің тәжірибесінде ПДТ бастауыш сынып оқушыларына мынадай тапсырма береді: суреттерде берілген заттарды есте сақтап, бас әрпіне қарай бірнеше топтарға бөлуді түсіндіреді. Тәжірибе қорытындысы бұл балалардың тапсырманы орындауға, жоғары нәтиже алуға қызығушылық танытпағанын және есте сақтау қабілеттерінің төмендігін көрсеткен. ПДТ балаларға жоғарыда аталған заңдылық қатысты болып қала береді: сөздік материалдан гөрі көрнекі материал анағұрлым жақсы есте сақталады. Есте сақтау көрсеткіші басқа да психикалық көрсеткіштер сияқты сау балалар мен ақыл-ойы кемдар көрсеткішінің аралығын көрсетеді. Жалпы алғанда, мақсатты түрде жүргізілген коррекциялық жұмыстар, есте сақтаудың арнайы тәсілдеріне үйрету бұл балалардың мнемнистік әрекеттерін анағұрлым жақсарталады.

ПДТ балалардың ойлау процестерінде де өз ерекшеліктері бар. Ойлаудың басқа психологиялық процестерден айырмашылығы, бұл әрекеттің қандай да бір қиын мәселені, күрделі ситуацияны шешумен байланыстылығы. Ойлау қабылдау сияқты емес, сезімдік тәжірибе шеңберінен асып кетеді. Ойлауда сенсорлық ақпараттар негізінде теориялық және практикалық қорытындылар жасалады. Ойлау болмысты тек заттар түрінде ғана емес, олардың қасиеті, өзара байланысы, қарым-қатынасы түрінде, яғни белгілі бір заңдылықтар мен қорытындылар түрінде көрсетеді. Қазіргі кездегі ПДТ балалардың ойлау әрекетінің ерекшеліктері туралы айтқанда Т.В.Егорованың зерттеу материалдарына сүйенуге болады. Ол үлгермеуші бастауыш сынып оқушылардың көрнекі-бейнелік, көрнекі-әрекеттік, және сөздік – логикалық олдау түрлерін жан-жақты толық зерттеумен көп жылдар айналысты.

Мектепке келгенде балалардың ойлау әрекетінде кездесетін жоғарыдағы аталған қиындықтар ең алдымен, ойлау әрекетінің негізгі компоненттері болып табылатын зияткерлік операцияларды (анализ, синтез, салыстыру, қорыту және абстрактілеу немесе дәйексіздендіру) әлі толық меңгермегендігімен байланысты физикалық географияның бастапқы курсы оқытудың міндеттері төмендегідей:

- 1–5 сыныпта алған географиялық білімдерді жүйеге келтіру, табиғатты тікелей бақылау;
- отандық географиямен таныстыру, оқушыларды материктер мен мұхиттар географиясымен және әлем бірлестігінің географиясымен танысуға дайындау;

- жергілікті жердің жоспарын құруға және тани білуге үйрету;
- айнала туралы қарапайым білім беру, өлкетану материалына сүйеніп, табиғи ортаның маңызын көрсету.

Географияның бастапқы курсының мазмұны пропедевтика кезеңін қарастырады, 1–5 сыныптағы «Табиғаттағы жыл маусымдарының өзгеруі» тақырыбын оқыту процесіндегі алған білімдері мен қоршаған әлем туралы түсініктер балалардың алғашқы мағлұматтарын қалыптастырады.

Бағдарлама 5 бөлімнен тұрады. Кіріспе сабағында география пәні бойынша түсініктер, қарапайым географиялық көріністер қорының байқалуы, іскерлік пен дағдының қалыптастырылуы қарастырылады. Оқулық материалының мазмұны келесі ретпен орналасқан: Кіріспе – 3 сағат. Жергілікті жер бағдары – 5 сағат. План және карта – 8 сағат. Жердің жоғарғы қабаты. Жердегі су – 16 сағат. Жер шары – 14 сағат. Өз Отанының картасы – 20 сағат.

«Жергілікті жер бағдары» тақырыбын оқығанда оқушыларда кеңістік туралы мағлұматтары көбейеді. «План және карта» тақырыбы оқушылардың қабылдауына өте қиын. Оқушылар оны оқығанда план қалай құрылады, картадан айырмашылығы неде, «масштаб» түсінігі практикада қалай қолданылады деген сияқты жай мысалмен танысады. Осыдан кейін «Географиялық карта» түсінігі күрделенеді. Оқушылар географиялық картамен танысу процесінде практикалық жаттығулар түрінде план және картаны ажыратуды үйренеді, шартты белгілермен және географиялық картаның түрлерімен танысады. «Жергілікті жер бағдары» және «План және карта» тақырыбы географияның барлық оқыту процесіндегі практикалық материалдың маңызды бөлімдерін оқытады және даму мүмкіндігі шектеулі балалардың әлеуметтік бейімделуіне септігін тигізеді.

«Жердің жоғарғы қабаты. Жердегі су» тақырыбында географиялық картадан оқу дағдылары мен іскерліктері қалыптасады. Осыдан кейін географиялық картаны тану, жердің жоғарғы қабатының өзгешелігімен танысу, жердегі судың таралуы, адам өміріне маңызы туралы материалдар география сабағына деген оқушылардың практикалық қызығушылықтарын туғызады. Сабақта бұл тақырыпта жазықтың түрлері түсінігі, биіктігіне байланысты таулардың өзгешеліктері, жердің үстінгі қабатындағы шөл мен судың орналасуы, теңіз, мұхит, көл, бөгендер және ауызсуды ұқыпты жұмсау мен су бассейндерін ластамаудың маңызы туралы түсініктер беріледі.

«Жер шары» тақырыбын оқығанда оқушылар глобуспен, яғни жердің кішірейтілген түрімен танысады. Оқушылар глобустан материктер мен мұхиттардың орналасуын анықтайды, өз елінің және көрші елдердің тұрған жерін, аймағын ажырату оқытылады, «ауа райы», «климат» түсінігін және олардың айырмашылығын, жердің үстінгі қабатындағы климаттың өзгешелігі мен қандай климат типтері кездесетіндігі туралы танысады. IV тоқсанда оқушылар өз елінің картасымен танысады. Берілген тақырыпты оқығанда білімнің қайнар көзі ретінде географиялық картаны қолдану негізі бағдарланған. Барлық сабақта берілетін тапсырмалар картографиялық жұмысты ұсынады. Оқушылар өз елінің географиялық орнын, карта бойынша оқулық материалының мазмұнына байланысты ірі географиялық объектілерді тауып көрсетеді.

«Жергілікті жердің бағдары» тақырыбын оқыту әдісі.

«Жергілікті жердің бағдары» тақырыбын оқытуда оқушылар күн жарығының жан – жақтағы аралығын, белгілі орнын, компасты пайдалану қарастырылады.

Бұл жұмыстың реті:

1. «Көкжиек», «Көкжиек сызықтары», «Көкжиек шеттері», «Негізгі және көкжиек аралық шеттері» түсінігін қалыптастыру.

2. Оқушыларға күнді бағдарлауға, табиғат белгілермен және компаспен жұмыс істеуге үйрету.

3. Компастың жұмысымен және құрылысымен таныстыру;

Барлық сабақтардағы берілген тапсырмалар оқушылардан әр сабақта практикалық жұмыстың ұйымдастырылуын талап етеді. Егер ауа райы қолайлы болса, практикалық

сабақтарда балалар далаға шығарылады. Көбінесе географиялық атаулар және терминдер сөздік жұмысын өткізуді талап етеді.

Түсініктерді қалыптастыру мақсатында «көкжиек», «көкжиек сызығы», «көкжиектің бағыты мен жақтары» ұғымдарын түсіну үшін балаларға айналаны бақылау, аспанға көңіл аудару, аспан мен жердің шекарасын көру сияқты жұмыстар ұсынылады. Егер мүмкіндік болса «Шолу қалай өзгереді және биіктікке көтерілген сайын көкжиек сызығы қалай өзгереді» деген практикалық сабақ өткізуге болады.

«Көкжиек» түсінігін ПДТ балалар бірден меңгере алмайды, сондықтан алғашқы сабақтан-ақ практикалық жаттығулар өткізіледі. Негізгі көкжиек бағыттары бойынша түсініктер беріледі: С – солтүстік, О – оңтүстік, Ш – шығыс, Б – батыс және аралық бағыттар – СБ – солтүстік батыс, СШ – солтүстік-шығыс, ОШ – оңтүстік шығыс және ОБ – оңтүстік батыс. Атланың көмегімен және оқулық суреттерінің көмегімен практикалық жұмыс барысында «Көкжиектің сызықтары және жақтары» өтіледі.

Келесі сабақ берілген түсінікті қайталаумен басталады (көкжиек сызығы, көкжиек, күн жақтағы көкжиектің анықтамасы), осы кезеңде мұғалім «бағыт» ұғымын түсіндіреді, сосын қайтадан күннің бағытын анықтау іскерлігін ескереді, осыдан кейін тұрақты табиғат белгілері туралы қосымша материалдың көмегімен әңгіме жүргізіледі.

Келесі сабақта компастың қызметімен, оның қарапайым құрылысымен және бағыт тәсілдерімен танысу мақсатында әңгіме жүргізіледі. Осы материалды бекіту үшін оқушыларға еңбек сабағында картон компастың макетін дайындауларына болады. Мұғалімде көрсеткіш және үстел компасы болуы керек. Жаппай жұмыс өткізгенде «Магнит және компас» мәтінін сабақтан тыс оқуға болады.

Соңғы сабақта тақырып бойынша негізгі түсініктерді бекіту жұмысы жүргізіледі.

«План және карта» тақырыбын оқыту әдісі.

ПДТ оқушылар кеңістікті бағдарлауда, географиялық атауларды меңгеруде, түстерді ажыратуда үлкен қиыншылықтарға ұшырайды. Берілген тақырыпты оқу процесінде оқушылар қарапайым жоспар құруды, берілген бағытты анықтауды, объект арасындағы ара қашықтықты өлшеуді, масштаб планын сызуды, қарапайым планды оқуды, планның шартты белгілерін және географиялық картаның түс мағынасын үйрену қажет.

Жоспар құру процесінде мұғалім оқушыларға қағазда С – жоғарыда, О – төменде, Б – сол жақта, Ш – оң жақта екенін еске түсіріп отырады. Масштабпен танысу мұғалімнің үстелі мен партасын өлшеуден басталады. Осыдан кейін мұғалім: «Осындай үстелді қағаз бетіне салуға бола ма?» деген сұрақ қояды. Балалар мұғаліммен бірге үстел мен партаның қағаздағы масштабын анықтайды. Түзету мектептерінде сызықтық масштаб ұғымы ғана беріледі. Оқулықта үстел, сынып, мектеп учаскесі суреті берілген, мұғалімнің жетекшілігімен балалар мұқият оқиды да қарапайым жоспарды құрудың практикалық жұмысына көшеді.

Келесі сабақта мұғалім оқушыларды жоспардың шартты белгілерімен және практикадағы міндеттерімен таныстырады. Ол үшін мұғалім балаларға мектептің ауладан көрсетілген суретін және мектеп учаскесінің жоспарын таныстырады. Оқушылар дәптерге суретін салады, жергілікті жоспарды қарайды және оны оқулық суретімен салыстырады, жоспардан бірдей объектілерді табады және шартты белгілерін есте сақтайды. Жаттығу үшін топографиялық лото қолданған жөн, оның көмегімен топографиялық диктант өтіледі. Мұғалім диктант мәтінін айтып жаздырады, онда объект атауы бар жерге шартты белгілер қояды. Мысалы: Оқушылар (топырақ жолмен) жүрді. Кенеттен олар (теңізге) шықты. Теңіз жағасында (жалғыз ағаш) өсті. Оқушыларға қысқа жаттығудан кейін шартты белгілердің көмегімен досына қысқаша хат жазуына болады. Оқулық материалын саналы түрде меңгеру мен дағдыларды қалыптастыру дидактикалық ойындар көмегімен жүзеге асады. Жергілікті жоспар және географиялық картаның салыстыру сияқты практикалық жұмыстан кейін оқушылар физикалық картамен танысады. Географиялық картаның масштабын жергілікті жоспар масштабтарымен салыстырады.

Келесі сатыда мұғалім оқушыларды физикалық картадағы жердің үстіңгі қабатындағы көріністермен таныстырады, олардың шартты түстерімен және мағынасымен, географиялық картадағы географиялық объектіні дұрыс көрсетумен таныстырады. Бұл сабақтарда мұғалім оқушыларды географиялық объекті бояуын ажыратуын, түстің өзгешелігін, таудың биіктігін, тереңдік және биіктік шкаланың көмегімен теңіздің тереңдігін үйрету керек [1-3].

«Жердің жоғары беті. Жердегі су» тақырыбының оқыту ерекшеліктері.

Тақырыпты оқығанда әр түрлі практикалық жұмыстарға сүйенеді. Оқулық материалы түсті суретпен және схемалармен, суреттермен қамтамасыз етілген. Тақырыпты оқыту процесінде оқушылар бұрын кездеспеген жаңа сөздер: жазықтар, таулар, теңіздер, аралдар т.б. кездеседі. Оқушылар басында топсеруен кезінде айналыны бақылайды. Осыдан барып сыныпта суреттің, схеманың, макеттің, моделдің көмегімен оқып, дәптерге суретін салады. Оқушылар жақын арадан көре алмайтын объектілермен, мысалы көлдер, таулар, үлкен өзен және т.б. сыныпта әр түрлі көрнекіліктің көмегімен танысады (кинофильмдер, макеттер, суреттер). Содан кейін дәптермен және оқулықпен жұмыс жасайды және практикалық жұмыстар орындайды.

«Жер шары» тақырыбын оқыту әдістемесі.

«Жер шары» тақырыбы жаңа ұғымдар береді: жердің пішіні, глобус – жер шарының моделі, жердің осі, экватор және полюстер, глобустағы шөлдің және судың ерекшеліктері, физикалық жарты шар картасындағы және глобустағы материктер мен мұхиттар және т.б. Берілген тақырыпты оқыту процесінде мұғалім оқушылардың жердің пішіні туралы түсінігін молайтуы, оның шар тәрізді пішіні балаларда күмән қалдырмауы керек. Ол үшін мұғалім оқулықтағы жердің суретін, жер туралы ежелгі ұғымдар туралы әңгіме жүргізуі керек.

«Жер шар пішіндес» ұғымын өткізген соң глобуспен танысады. Алғашқы кезде рельефті глобус қолданылады, содан кейін оқулықтағы бүктемелі карта көрсетіледі. Берілген глобустың түрлері жеке, тақырыпқа, мақсатқа және мазмұнға байланысты болуы керек. Глобуспен танысқанда мұғалім жер шар пішіндес және біздің планетамыздың моделін, бірақ ол кішірейтіліп көрсетілген екеніндігін түсіндіреді. Оқушылар глобустың және физикалық жарты шар картасының масштабын салыстырады және жер осімен, экватормен, полюспен танысады. Глобуспен жұмыс жасағанда оқушылар «материк» және «мұхит» түсінігімен танысады, сонымен қатар Магелланның, Крузенштерннің саяхаттары туралы мағлұмат алады.

«Жерді өз осінен айналдыру» тақырыбы.

Жердің Күнді айнала жылдық қозғалысын көрсету үшін теллур құралы қолданады. Оның көмегімен оқушылар жердің қозғалысымен, күн мен түннің ауысымымен танысады. Оқушыларға өзі тұратын жердегі күннің шығуы мен батуын бақылау тапсырмасы беріледі. Өздік бақылау негізінде және теллурмен жұмыс істегенде оқушыларда жердің өз осінде қозғалысы кезіндегі күн мен түннің ауысымы туралы дұрыс ұғым қалыптасады. Теллур көрсетімі тек қана күн мен түннің ауысымын ғана емес, сонымен қатар күннің жерге аспалы, сырғымалы, көлбеулі сәулелерінің жарық түсіруін моделдеуге болады. Оқушыларға бұл «жарық түсіру белдеуі» туралы түсінік береді. Күннің қызметімен танысуда жарық беру және жылу беру, жарық беру белдеулері туралы айтқанда мұғалім оқушының өзіндік бақылауының нәтижесіне сүйенеді, әйтпесе ПДТ балалар климатты ауа райынан нашар ажыратады. Мұғалім өзі тұратын жердің климаттық сипаттамасына сүйенеді. Климаттың түрленгенін түсіндіргенде ауа райынан айырмашылығын көрсету керек. Мұғалім берілген материалды ойынды және кинофильмді пайдаланып түсіндіруі керек.

ПДТ оқушылардың ерекшеліктерін ескере отырып физикалық географияның бастапқы курсы оқыту барысында тиімді және жеңіл жеткізу жолдарын қолданған жағдайда жақсы нәтижеге жетуге болады.

1. Пороцкая Т.И. Обучение географии во вспомогательной школе. – М., 1990.
7. Лифанова Т.М. Использование элементов программированного обучения и контроля на уроках географии во вспомогательной школе. – М., 1984.
8. Любишина Л.С. Практическая направленность уроков географии во вспомогательной школе // Дефектология, 1990. – №2. – Б.29 – 32.

БЕЙІМДІ МЕКТЕП ЖАҒДАЙЫНДА МҰҒАЛІМ-ДЕФЕКТОЛОГ ІС-ӘРЕКЕТІНІҢ ҰЙЫМДАСТЫРЫЛУЫ ЖӘНЕ МАЗМҰНЫ

*Тебенова Қ.С. (ғылыми жетекшісі), Аймуханова А.Б. (2-ші жыл магистранты)
Академик Е.А.Бөкетов ат. Қарағанды мемлекеттік университеті*

Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасында әлеуметтік келісім мен толеранттық идеялары кеңінен таралуда. Бұл мүмкіндігі шектеулі балаларға мемлекеттік қарым – қатынастарды да өзгертіп, олардың білім алуға деген жалпыға бірдей тең құқығын мойындатты. Жалпыадамзаттық құндылықтарды қоғам түсінігінде бекіту, ең алдымен дамуында қиындықтары бар балаларға деген көзқараспен, оларды әлеуметтендіру, интеграция немесе инклюзивтік білім беру сұрақтарын шешумен байланысты. Қазақстан Республикасының білім беру ісін дамыту жөніндегі 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында аса маңызды міндеттердің бірі «мектепте инклюзивті білім беру жүйесін жетілдіру» екендігі атап көрсетілген.

Инклюзивті білім беру жағдайында білім беру үрдісін жүзеге асыратын мектеп ұжымы әр баланың жеке ерекшеліктерін есепке алу маңыздылығын түсіну қажет. Бұл, ең алдымен, мектепке бейімделуінде, оқуында қиындықтары бар балалардың сапалы білім алуы үшін маңызды болып табылады. Әрбір мектепте жалпы сыныптарда, түзете-дамыту сыныптарында мұндай балалар бар.

Инклюзивті оқыту – барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеретін, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісінің дамуы. Инклюзивті оқыту балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайлары да өзгереді.

Дамуында мүмкіндігі шектеулі балаларға (ДМШБ) өздерінің дені сау құрбы-құрдастарымен қатар білім беру үрдісі шет елдерде өз орнын тапқан. Қазақстан бұл бағытта жаңа адымдар жасап келеді. Мемлекетіміздің бірнеше мектептерінде эксперименталды түрде инклюзивті білім беру жүйесі енгізілді. Сондай мектептердің бірі Қарағанды қаласының №27 жалпы білім беретін орта мектебі болып табылады. Бұл мектепте психикалық дамуы тежелген, ерте жастағы балалар аутизміне шалдыққан, естуінде, сөйлеу тілінде кемістіктері бар, тірек-қимыл аппараты зақымданған, мінез-құлқында бұзылыстары бар балалар басқа балалармен қатар оқып білім алуда. Мектепте осындай балаларды анықтау және олардың білім алу үрдісіне қиындықсыз енуіне жәрдем жасау мақсатында педагогикалық – психологиялық қолдау қызметі құрылды. Құрамына инклюзивті білім беру координаторы, дефектолог, логопед мамандар, арнайы психолог, дәрігер-психиатр, әлеуметтік педагог енген бұл қызметтің мақсаты – білім алуында ерекше қажеттіліктері бар балалардың сапалы білім алып, нәтижелі әлеметтенуіне бағытталған диагностикалық, ағартушылық, түзету шаралары арқылы оқыту процесін психологиялық-педагогикалық-әлеуметтік қолдау.

Бейімді мектептегі мұғалім-дефектолог іс-әрекетінің мақсаты: оқушылардың барынша дамуы, олардың нәтижелі білім алуы мен әлеуметтенуі үшін жағдай жасауға бағытталған ағартушылық, диагностикалық және түзету шараларының кешенін жүзеге асыру.

Қойылған мақсатты шешу мұғалім-дефектолог іс-әрекетінің келесі негізгі бағыттарында жүзеге асады:

- диагностикалық;
- түзете-дамытушылық;
- кеңесші-ағартушылық және профилактикалық;
- ұйымдастырушы-әдістемелік;
- аналитикалық бағыт.

Әр бағыттың мазмұны келесі аспектілерін сипаттайды.

I. Диагностикалық бағыт – бейімді мектептегі психологиялық-педагогикалық қолдаудың негізгі бағыттарының бірі. Өткізілетін диагностика баладағы бұзылыстың психологиялық құрылымын анықтауға, түзете-дамыту жұмысының адекватты тәсілдері мен формаларын таңдау үшін бала дамуының сақталған аймақтарын анықтауға мүмкіндік береді. Осы бағытты жүзеге асыра отырып, біз ДМШ балалардың нейропсихологиялық диагностикасы бойынша Т. В. Ахутинаның әдістемесін басшылыққа аламыз. Бұл бала дамуының ерекшеліктерін түсінуге ғана емес, сонымен қатар оның актуалды және ықтимал мүмкіндіктерін, жақын даму аймағын анықтауға мүмкіндік береді. Қажетті білім алу бағдарын құрастыруға, дефектологтың және басқа да қолдау қызметі мамандарының түзете-дамыту жұмысының жеке бағдарламасының құрылымын анықтауға мүмкіндік береді.

Балаларға нәтижелі көмек көрсету, олардың оқудағы қиындақтарына сәйкес жеке дамыту бағдарламаларын құру үшін, алдымен, нені дамыту қажет екендігін анықтап алу қажет. Бұл оқушының қазіргі кездегі қиындықтарын жоюға ғана емес, сонымен қатар келешекте пайда болуы мүмкін қиындықтарды алдын алуға жағдай туғызады.

Диагностика 3 кезеңде жүргізіледі:

1 кезең. Бастапқы диагностика қыркүйек айы барысында жүргізіледі және ерекше маңызды болып табылады, себебі бұл диагностика кезінде алғаш рет:

- баланың актуалды және жақын даму аймақтарының деңгейі анықталады;
- түзете-дамыту жұмысының жеке бағдарламасы құрылады;
- баланың танымдық әрекетінің деңгейі зерттеледі;
- әдістемелердің деректік қоры құрылады.

2 кезең. Ағымдық диагностика қаңтар айының бірінші жартысында жүргізіледі және келесі міндеттерді шешеді:

- бала дамуының динамикасын бақылау;
- білім алу үрдісі барысында оқушыларды бақылау;
- түзете-дамыту жұмысының жеке бағдарламасына өзгертулер енгізу.

3 кезең. Қорытынды диагностика оқу жылының соңында жүргізіледі және келесі міндеттерді шешеді:

- түзету жұмысының нәтижелілігін бағалау;
- әрбір оқушыға ары қарайғы білім алу бағдарын белгілеу;
- баланың ары қарайғы дамуына қатысты болжамдар құру.

Барлық диагностикалық жұмыс жеке түрде жүргізіледі. Диагностика нәтижелері бойынша:

- тексеру хаттамасы толтырылады (бала дамуының профилі);
- оқушыға дефектологиялық анықтама құрылады;
- консилиумде мамандармен алынған нәтижелерді коллегиалдық талқылау жүргізіледі (консилиум баланың ерекшеліктері мен мүмкіндіктеріне сәйкес түзете-дамыту жұмысының жеке бағдарламасының мазмұнын анықтауға мүмкіндік береді);

- балаларды негізгі бұзылыстары бойынша топтарға бөлу, оқушыларды жеке және топтық сабақтарға алу жүзеге асады.

Оқушыларды тексеру негізінде мұғалім-дефектологтың барлық кейінгі түзете-дамыту жұмысы жоспарланады.

II. Түзете-дамыту бағыты:

Бұл бағыттың мақсаты баланың танымдық саласының бұзылыстарын дамыту және түзету, оқудағы жеке кемшіліктерін түзету.

Түзете-дамыту бағытын ұйымдастырудың негізгі формалары топтық және жеке сабақтар болып табылады. Топтық және жеке сабақтар сабақтан бос сағаттарда, мектеп тәртібін есепке ала отырып жүргізіледі. Сабақ ұзақтығы – әр оқушыға аптасына 60 минут [3]. Дефектолог сабағына қатысу және сабақтардың тақырыптары түзету сабақтарына қатысуды тіркеу журналында белгіленеді.

III. Кеңесші-ағартушылық және профилактикалық бағыттың мәні мыналарды құрайды:

- бала дамуының екіншілік және үшіншілік бұзылыстарының алдын алу;
- педагогтарға кеңес беру;
- ата-аналарға психологиялық-педагогикалық кеңес беру.

IV. Ұйымдастырушылық-әдістемелік бағытқа келесілер жатады:

- консилиумдарға дайындық;
- құжаттарды рәсімдеу;
- өздігінен білім алу (әдебиеттермен жұмыс, әдістемелерді таңдау және т.б.);
- басылымдарда жариялану, конференциялар, семинарлар, дөңгелек үстелдерге

қатысу.

V. Аналитикалық бағытоқушының дамуына түзете әсер ету үрдісін саралауды және оның нәтижелілігін бағалауды, мамандардың өзара әрекеттестігін талап етеді.

Дефектологтың негізгі құжаттамасына келесілер жатады:

- мұғалім-дефектологтың оқу жылына арналған жұмыс жоспары;
- оқушылардың портфолиосы;
- оқушылардың тізімі;
- жұмыс уақытының циклограммасы;
- түзете-дамыту сабақтарының кестесі;
- кеңес беруді тіркеу журналы;
- балалардың түзете-дамыту сабақтарына қатысуын тіркеу журналы;
- жылдық есеп.

Сонымен, мұғалім-дефектолог инклюзивті тәжірибені жүзеге асыру жағдайында даму мүмкіндігі шектеулі баланы психологиялық-педагогикалық қолдау жүйесінде маңызды орындардың бірін алады. Осы әрекеттің дұрыс және сауатты құрылуынан жалпы білім беру үрдісіне даму мүмкіндігі шектеулі оқушыларды ендірудің нәтижелілігі тікелей байланысты.

Әдебиеттер тізімі:

1. Даму мүмкіндігі шектеулі балаларды психологиялық-педагогикалық қолдауды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар (БҒМ № 524 бұйрық, 2011 жыл 12 желтоқсан).

2. Ахутина Т.В., Полонская Н.Н., Яблокова Л.В. Нейропсихологический подход. Нейропсихологическая диагностика. Нейропсихологическая помощь детям с отклонениями // Психолого-педагогическое обеспечение коррекционно-развивающей работы в школе. – М.: НМЦ «Дар», 1997. – Б.14-17.

3. Психикалық дамуы тежелген балаларға арналған түзету мектебінің типтік оқу бағдарламасы (№ 696, 2004 жыл 20 тамыз).

АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕЛЕРІНІҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТЫ

Тебенова К.С., Ишанова А.К.

Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Балалардың психикалық дамуында сөйлеу аса маңызды қызмет атқарады себебі сөйлеу тілінің көмегімен оның танымдық әрекеті, ойлау қабілеттері қалыптасады. Сонымен бірге қалыпты тілдік қарым-қатынас басқа адамдармен дұрыс байланыс жасауға қажет.

Сөйлеу тілі балалардың ақыл-ой және дене бітімдік дамуымен қатар оның жасқа сай дейгейін көрсетеді. Баланың ана тілін меңгеруі өзіне тән заңдылықтармен жүзеге асады. Сөйлеу тіліндегі патологияны ажырату үшін бұл процестің заңдылықтарын толық білу қажет. Бұл дұрыс диагностика жасауға септігін тигізеді, әрі коррекциялық тәрбие жұмысын дұрыс ұйымдастыруға негіз болады. Ал бала тіліндегі кемістіктер оның психикалық дамуына кері әсер етеді. Танымдық қызметтеріндегі жоғары даму деңгейлері тежеледі. Эмоция және ерік саласында ауытқулар пайда болады. Жеке тұлғалық қасиеттері дұрыс қалыптаспайды.

Тіл мүкістігі бар балаға ұшырасатын қиындықтар оның жеке тұлғалық дамуымен тікелей байланысты. Сөйлеу тіліндегі дыбыстық бұзылулар баланың психикалық дамуына кері әсер етеді: оның мінез-құлқында, іс-әрекетінде, тәртібінде айқын көрініс табады. Әртүрлі тіл мүкістіктері баланың ақыл-ой дамуына, оның ішінде танымдық қызметтің жоғары деңгейлерінің қалыптасуында ықпалы зор. Бұл сөйлеу мен ойлау қызметтерінің өзара тығыз байланыстылығымен және қоршаған орта нақтылығын танып білуге қажетті тілдік қарым-қатынас пен әлеуметтік байланыстардың шектеулілігімен түсіндіріледі.

Мектепте оқитын ересек және орта жастағы балалардың арасындағы ең көп тарағаны дыбыстарды бұзып айту ақаулықтары. Бұл топқа жататын есту қабілеті дұрыс балалар жеке дыбыстарды, бір немесе бірнеше топтағы (мысалы, ызың, ызың және ысқырық, ызың және аффрикат) дыбыстарды дұрыс айта алмайтындығы байқалады. Бұл балалардың сөйлеу тілінің дыбыстар жағын мұқият тексерген кезде солардың ішіндегі кейбіреулерінің дыбыстарды айтуы, сөздің құрамындағы буындық ырғақтың, дыбыстық түсінігінің барлық элементтерінің жиынтығының қалыптаспағандығын көрсетті. Бұл сияқты ауытқулардың ерекшеліктері оқуы мен жазуында дағдылануын меңгеруіне қауіпті десек болады.

Сөйлеу қабілеті - мүмкіндігі шектелген балалардың әлеуметтік бейімделуінде маңызды роль атқарады. Сөйлеу тілінің барлық жақтарын дамыту мен бұзылуларын түзету арнайы мекемелердің негізгі бағыттарының бірі.

Мемлекетіміздің алдында тұрған негізгі мәселелердің бірі оларды қоғамдық өмірге дайындау, әлеуметтік бейімдеу, жан-жақты дамуларына көмек көрсету, әлеуметтік өмір шеңберде тең құқылы тіршілік ете алуларына жағдай жасау.

Даму мүмкіндігінің шектелуі, әсіресе сөйлеу тілінің дамуындағы кемістіктер кез келген баланың қоғамдық ортаға бейімделуіне кедергі жасайды.

Қалыпты дамып келе жатқан балалар ең алдымен ауызша сөйлеу тілін меңгереді. Олар арнайы оқытусыз - ақ сөйлеу тілін айналадағы адамдармен тілдік қарым-қатынас жасау процесінде меңгереді. Даму кемістігі бар балалардың сөйлеу тілі тежеле, әрі өзіндік ерекшеліктермен дамиды. Өзіндік ерекшеліктер тілдің фонетикалық, лексикалық, синтаксистік жақтарын меңгеруде көрінеді: дұрыс дыбыстау, сөздік қорды молайту, сөйлем құру, диалог пен монолог құру т.б.

Жеке адамның сөйлеуі – оның білімі мен мәдениетінің, сауаттылығының, жалпы рухани дәрежесінің негізгі көрсеткіштерінің бірі. Сондықтан мектепте оқушылардың тілін дамыту өте кең тұрғыда және жүйелі жұмыс ретінде жүргізіледі. Соның нәтижесінде мектеп оқушыларға ана тілінен төмендегі дәрежеде білім беру мақсатын көздейді:

Мектеп балаға әдеби тілдің нормасын үйретеді. Мектепте оқушы әдеби тілді диалектіден, жаргоннан ажырата алатын болып, әдеби тілді ғылыми және ауызекі сөйлеу түрлерін меңгереді. Оны толығырақ айтса, оқушының сөздік қоры байиды, мыңдап жаңа сөздер, сөздердің жаңа мағыналарын үйренеді. Сөздердің түрлену жолдарын, бір-бірімен байланысу, сөз тіркестері мен сөйлем жасау тәсілдерін, сөздер мен тіркестердің орынды қолданылу жолдарын меңгереді. Сөз, сөз тіркесі, грамматикалық формалардың, түрлі тілдік жағдайларда қолданылу нормалары мен заңдылықтарын үйренеді. Оған жаттығады. Сонымен бірге орфографиялық, орфоэпиялық нормаларды да меңгереді.

Мектеп оқушыға қажетті оқу, жазу дағдысын қалыптастырады. Сол арқылы оқушы жазбаша тілдің өзіндік ерекшеліктерін меңгеріп, оны басқа стильден ажырататын болады.

Мектеп оқушыға тіл мәдениетін меңгертеді. Тіл мәдениеті қоғамның әр мүшесінің мәдени деңгейін аңғартатын көрсеткіштердің бірі. Әрине, мектепте оқушы тіл мәдениетінің ең жоғарғы деңгейіне жете алмайды, бірақ оның алғашқы сатысын меңгеруге тиісті.

Мектеп оқушының сөйлеу дағдысын қалыптастырады. Ал оның аумағы өте кең, оқушы сұраққа тар және кең түрде жауап бере алатын, оқығанын, тыңдағанын ауызша және жазбаша түрде анық, дәл әдеби тілдің нормасына сай жеткізетін шығарма жаза алатын, жоспар жасайтын, конспект және реферат жаза алатын болуға тиісті. Сонымен бірге оқушылар түрлі стиль жанрларымен және көркем сөз бейнелерімен танысып тілдік көрсеткіштерді сол стильдік ерекшеліке қарай қолдануға үйренеді.

Оқушы тілінің дамуы мектепке ғана байланысты деп санауға болмайды. Мектеп бала тілінің дамуы процесінде негізгі қызметті атқаратыны рас, бірақ ол бірден бір фактор емес. Адамның жалпы өсіп-дамуына, жеке басының қалай қалыптасуында, оның өскен қоғамдық ортасының ықпалы да күшті. Мысалы, көбіне қазақтар тұратын ауыл мектебінің оқушысы мен ондай мүмкіндігі жоқ қаладағы қазақ мектебінің балаларының тілінде үлкен айырмашылық бар. Оның үстіне бір жердегі әр отбасының баласының тілінен айырмашылық байқалады.

Қазақтың әдеби тілінде сөйлейтін отбасында өскен бала сол жердегі орысша сөйлейтін немесе ауызекі қарапайым тілде сөйлейтін балалардың тілі, оның даму ережесі бірдей болмайды. Бұл арада өскен ортаның әсері болатынын көріп отырмыз. Тіл дамытуға оқушының мектептен тыс уақытта кітапты көп оқуының алатын орны ерекше екенін ұмытуға болмайды. Алайда тіл дамыту жұмыс негізінен мектепке байланысты.

Мектепте мұғалім мен оқушының жоспары жүйелі, ұзақ уақытқа созылатын, үздіксіз жүргізілетін жұмысы ғана оқушының тіл дамыту мәселесін дұрыс шеше алады.

Осы орайда, А.Н. Корневтің пікірінше, оқуға үйретудегі қиындықтар үш құбылыстың нәтижесі болып табылады: ми жүйелерінің биологиялық жеткіліксіздігі, осының негізінде пайда болған функционалдық қабілетсіздік және тежелген немесе жетілмеген психикалық қызметтерге қоршаған орта тарапынан қойылатын жоғары талаптар. А.Н. Корнев балалардың басым көпшілігінің анамнезінде экзогендік зияндылықтар кездесетіндігін айтады. Олар көп жағдайда ми құрылымдарының зақымдануына әкеліп соқтырады.

Мысалы, сөйлеу патологиясы есту, көру және қозғалыс анализаторларының перифериялық және орталық бөліктерінің зақымдануы салдарынан болады. Есту анализаторларының перифериялық бөлігі зақымданған кезде ауызша сөйлеу тілін қабылдау мүмкіндігі бұзылады. Бұл сенсорлық афазия немесе алалияны туғызады, сөйтіп, фонемалық қабылдау қабілеті зардап шегеді. Ал көру анализаторының кейбір бөліктерінің зақымдануы жазба тілді қабылдау мүмкіндігін қиындатады. Сол сияқты, қозғалыс анализаторының моторлық аймақтарының зақымдануы дыбыстау кемістігін тудырады. Себебі, артикуляциялық мүшелердің (тіл, ерін, таңдай) және статикалық мүшелердің (қатты таңдай), дыбыс шығару және тыныс алу мүшелерінің (көмей, өкпе, бронхылар, трахея, диафрагма) жұмыстары бұзылады. Жоғарыда аталғандардың барлығы ғылыми әдебиетте сөйлеуге қатысатын қозғалыс анализаторының перифериялық бөлігі болып

саналады.

Баланың құрсақтағы дамуы кезінде миына әсер ететін түрлі қолайсыз, теріс жағдалардың салдарынан және бала өмірінің алғашқы жылдарындағы алған жарақаттар т.б сөйлеу патологиясын туғызады.

Сөйлеу кемістігінің құрылымы мен дәрежесі мидың зақымдану деңгейімен және окшаулануымен байланысты, ал бұл факторлар өз кезегінде миға әсер ететін патогендік себептердің уақытымен байланысты. Зақымданудың ең ауыр дәрежесі эмбриогенез кезеңінде болады. Оның ішінде алғашқы 3-4 ай немесе алғашқы триместр өте қауіпті кезең болып саналады. Ми жұмысының кемістігін туғызатын себептер негізінен түрлі уланулар, жұқпалы аурулар, нейроинфекциялар т.б. (Н.С.Жукова, Е.М.Мастюкова, Т.Б.Филичева).

Мидың жетілмеуі мен сөйлеу тілінің ауыр бұзылуларына әкеп соқтыратын себептердің ішінде жиі кезігетіні ананың жүкті кезінде жұқпалы науқастармен ауыруы және улануы(интоксикация), токсикоздар, асфиксия, ана мен бала қанының резус- фактор бойынша (резус-конфликт) немесе қан тобы бойынша сәйкес келмеуі, орталық жүйке жүйесінің науқастары (нейроинфекциялар –менингит, энцефалит, менингоэнцефалит) және бала өмірінің алғашқы жылындағы ми жарақаттары.

Моторлық алалияның пайда болу себебін зерттеген ғалымдар (Г.В Гуровец, С.И.Маевская) бұл кемістіктің себебі туу кезеңіндегі бас-ми жарақаты мен асфиксияның әсері екендігі дәлелдейді.

Ал Е.М.Мастюкованың еңбектерінде алкоголь мен никотинді қолдану құрсақтағы баланың жүйке-психикалық амуына кері әсерін тигізіп, нәтижесінде тіл кемістігіне әкеп соқтыратындығы айтылады. Алкоголь синдромымен дүниеге келген баланың дене салмағы нормадан анағұрлым кем, дене бітімі мен психикалық дамуында тежеліс болады. Бұл балалардың жалпы тіл кемістігі қимыл-қозғалыс бұзылуымен, аффективті қозғыштықпен және жұмыс істеу қабілетінің төмендігімен ұласады.

Балалардың сөйлеу тілі қалыптасқаннан кейінгі кезеңде мидың тілдік аймақтарына зақым келсе, сөйлеу тілі мүлдем жойылуы, яғни афазия пайда болуы мүмкін.

Сөйлеу тілінде қайта түзетілмес бұзылулардың пайда болуына балалардың өмір сүру ортасындағы зиянды әсерлер де себеп болады. Әсіресе, сөйлеу тілінің қарқынды дамуы кезіндегі психикалық депривация сөйлеу тілінің тежелуіне әкеп соқтырады. Сондай-ақ, егер бұл факторлар церебральды - органикалық кемшіліктермен немесе генетикалық бейімділікпен асқынатын болса, онда сөйлеу тілінің кемістігі анағұрлым күрделі, әрі тұрақты сипатқа ие болады.

Сөйлеу тілінің жалпы жетілмеуі әдетте мидың резидуальдық - органикалық зақымдануының нәтижесінде болады (бұл терминмен аяқталған патологиялық процесс нәтижесінде пайда болатын күйлер аталады). Мұн ағымдық жүйке-психикалық науқастардағы (эпилепсия, шизофрения т.б.) сөйлеу тілінің бұзылуынан ажыратып алған жөн. Интеллектуалдық кемістігі бар балалармен салыстырғанда, бұл балалардың орталық жүйке жүйесіндегі органикалық зақымданулардың қалдығы - минимальды ми дисфункциясы (ММД) сияқты көріністер байқалады.

Қазіргі кезде дислексиялық қателерге жатқызылатындар: әріптердің алмасуы, қосып жазылуы, шатастырылуы, жазылмай қалып қоюы, әріп элементтерінің жеке-жеке жазылуы, бір сөздің бөлініп жазылуы, екі сөздің қосылып жазылуы, контаминациялар, персеверациялар, аграмматикалық қателер, оптикалық сипаттағы қателер (И.Н. Садовникова, А.Н. Корнев).

Ғылыми зерттеулерге талдау жасай отырып, дислексиялық қателердің тұжырымдамасын жасауда авторлардың пікірлері әртүрлі екендігі анықталды. Р.Е. Левина, Л.Ф.Спирова, А.В. Ястребова, А.Н. Корнев әріп алмастырулары мен әріптерді өзара шатастырулар негізінен фонематикалық қабылдау қабілетінің жеткіліксіз дамуын көреді, И.Н. Садовникова болса мұның себебі дыбыстың әріппен қате таңбалануы екендігін айтады.

Әріптерді тастап кетудің себебі дыбыстық анализдің бұзылуы (И.Н. Садовникова, А.Н. Корнев).

Жалпы айтқанда, дамуында ауытқулары бар балалардың тілдік дамуы көп салалы процесс болып табылады. Оқу мекемелерде де, үйде де бұл процесті жан-жақты қамтамасыз ететін жағдайлар қарастырылуы керек. Есту-сөйлеу ортасын ұйымдастыру - есту қабілеті бұзылған баланың тілдік қабылдау және тілдік даму деңгейінің мүмкіндігіне қарамай үнемі сөйлесу дегенді білдіреді.

Күнделікті тұрмыстық жағдайлар балалардың өзара және ересектермен тілдік қарым-қатынас жасауына мүмкіндік туғызады. Балалар ересектердің іс-әрекеті мен сөйлеуін бақылайды. Ересектер балалардың сөйлеу талаптарын мақұлдайды және бағыт беріп отырады. Тұрмыстық жағдайлардың үнемі қайталануы, гигиеналық құралдарды, ыдыстарды, киімдерді үнемі пайдалану сөздердің қорлануына мүмкіндік туғызады. Оқытудың бастапқы кезеңдерінде тұрмыстық әрекеттер сөздерді мен көрнекіліктермен қамтамасыз етеді.

Балалардың тілінің дамуы әр түрлі әрекеттер барысында, яғни сабақтарда, ойнауда және қоршаған ортаны тануда жүзеге асады.

Есту қабылдауын дамыту және дыбыстауға үйрету сабақтары тілдік материалды естіп-көріп қабылдау машықтарын қалыптастыруға, оның дыбыстауды анықтауда маңызы бар сенсорлық негізін кеңейтуге көмектеседі. Сөйлеу тіліндегі жеке компоненттердің игерілуі тілдің түсінікті, ұғынықты, анық болуына әсер етеді.

Сөйлеу тіліндегі ақаулықтарды дұрыс түсініп және тиімді ықпал жасау үшін оны жоюдың ең ұтымды және үнемді жолын таңдау керек, яғни инновациялық технологиялар арқылы жазбаша сөйлеу тілін тузету. Сөйлеу тіліндегі мүкістіктің ішкі сырының ерекшелігін және оның ауқымын анықтай білу қажет. Жазбаша сөйлеу тілі жүйелерінің қайсы бөлігінің ақауы барлығын да дұрыс талдай білу қажет. Жазбаша сөйлеу тілінің мүкістіктерінің ерекшеліктері мен оның күрделілігіне байланысты әрбір нақтылы жағдайға сәйкес тапсырмаларды пайдаланып тексеру ішінара жекелеген болуы керек.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы Қазақстан Республикасының Заңы. 2002ж. 11 шілде № 343-ІІ тарау.
2. Рау Е.Ф., Рождественская В.И. Смешение звуков речи у детей. М.: Просвещение, 2002. – 362с.
3. Соботович Е.Ф., Гопиченко Е.М. Фонетические ошибки в письме умственно отсталых учащихся младших классов. //Хрестоматия по логопедии. - М.: ВЛАДОС, 2007-351с.
2. Логинова Е.А. Нарушения письма. Учебное пособие. / Под ред. Волковой Л.С. - СПб.: Детство-Пресс, 2004. - 208с.
3. Колпаковская И.К., Спирова Л.Ф. Характеристика нарушений письма и чтения. // Хрестоматия по логопедии. - М.: ВЛАДОС, 2007-256с.

ПРАВИЛЬНАЯ РЕЧЬ И ГРАММАТИКА ЛИТЕРАТУРНОГО ЯЗЫКА

Толеубай Асель, Ещанова Р.Т.

Карагандинский банковский колледж им Ж.К.Буменова, г.Караганды

Придание официального статуса русскому языку в нашей стране – исключительно важное событие в жизни республики. Нашему государству небезразлична судьба русского

языка; возрождая наш родной, государственный, казахский язык, заботясь о его развитии, мы одновременно живем и в информационном пространстве русского языка.

Казахстан – это двуязычное государство, и поэтому народы, живущие здесь, должны владеть двумя языками, а владение двумя языками, по выражению Чингиза Айтматова «двумя крыльями», дает огромное благо всем его жителям.

Язык – важнейшее средство человеческого общения и орудие художественного творчества. Культура речи – это степень нашего владения неисчислимыми богатствами языка.

Борьба за культуру речи, за правильный, доступный и яркий язык – это насущная общественная задача.

Что же такое культура речи? В узком лингвистическом смысле – это владение языковыми нормами (в произношении, ударении, словоупотреблении, в построении фраз и т.п.), а также умение пользоваться выразительными средствами языка в разных условиях общения в соответствии с целью и содержанием речи.

Конечно, есть такие скептики, которые считают: «Как сказал – так и ладно. Все равно поймут!» Но правы ли они? Можно ли утверждать, что небрежную, неточную речь правильно поймут? Нет, неправильную речь или трудно понять, или можно понять ошибочно. А неправильно поймешь – неправильно и поступишь. Значит, культура речи не личное дело каждого из нас, а общественная потребность и необходимость.

Средством, общим для всех, является литературный язык: он общепонятен, он независим от социального и территориального дробления общества.

Литературный язык – это язык культуры. А если расшифровать понятие культуры, то надо указать, что литературным является язык каждой отрасли культуры, любого ее проявления: науки, книги, прессы, радио, театра.

В современном русском языке идет закономерный процесс обогащения, пополнения словарного состава. Вместе с тем происходит и некоторое засорение, обеднение или искажение языка, которое проявляется и в словоупотреблении. Элементарные ошибки или грубые оговорки заметны всякому грамотному человеку и обычно встречают дружный отпор. Но гораздо опаснее для языка малозаметные, но распространенные и типичные ошибки словоупотребления. Нельзя забывать, что даже небольшая неточность может изменить, исказить содержание слова, его смысл. Вот почему всякий, кто хочет владеть культурной речью, должен обратить особое внимание на ошибки словоупотребления.

Ошибки словоупотребления и причины этих ошибок разнообразны. Чаще всего ошибка возникает в связи с незнанием или забвением истинного смысла слова. Отсюда употребление слов в неточных, несвойственных им значениях, и даже прямое искажение, переосмысление слов «на понятный лад».

Одним из главных коммуникативных качеств речи признается ее правильность. Что это такое? Это отсутствие в речи нарушений языковых норм.

Норма определяет, что правильно и что неправильно, она рекомендует одни языковые средства и способы выражения как «законные» и отвергает другие как противоречащие языковому обычаю, традиции.

Цель моего научного доклада – познакомить слушателей с основными современными проблемами культуры русской речи, проблемами, которые волнуют сейчас не только ученых-языковедов, но и широкую казахстанскую общественность, всех, кому русский язык по – настоящему близок и дорог, кто относится к нему с любовью и уважением. Приведем примеры.

Сходить и выходить. Нередко в бытовой речи возникает вопрос, как правильно сказать: «Вы сходите на этой остановке?» или «Вы выходите на этой остановке?»

Многозначные глаголы сходить и выходить в своих основных значениях четко различаются. Выходить значит «двигаться изнутри наружу» (сравните: выход), а сходить «спускаться вниз» (сравните: спуск).

Употребление глаголов выходить и сходить регламентируется и некоторыми собственно грамматическими правилами. В конструкции с предлогом из употребляется глагол выходить – выйти, а в конструкциях с предлогом с-глагол сходить-сойти. Поэтому из вагона, из трамвая, из автомобиля, из электрички выходят, а с поезда, с парохода, с корабля, с площадки сходят.

В тех случаях, когда говорящий не имеет специально в виду различии смыслов «оставление транспорта» и общего «движение изнутри наружу», употребляются оба глагола: выходить и сходить. Одинаково правомерны вопросы «Вы выходите?» и «Вы сходите?» по отношению к пассажирам городского транспорта (автобуса, троллейбуса, трамвая).

До'говор или договор? Приговор или приговор? В литературном языке ударение в этих словах падает на последний слог: договор и приговор.

В современной устной речи, и особенно в деловом просторечии, слова договор и пригово'р употребляются нередко с ударением на первом слоге: договор и приговор.

Однако литературный язык признает ударения договор и приговор разговорными вариантами. В строго нормированной речи эти слова имеют постоянное ударение на третьем от начала слоге: договор, договора и приговор, приговора; во множественном числе договоры и приговоры.

Колебания такого рода свидетельствуют об освоении русским языком заимствованных иноязычных слов, о подчинении их правилам русского языка.

Когда у нас возникают трудности в правописании, произношении или в грамматике, мы разрешаем их, вспоминая нужные правила.

Ошибочное употребление слов и некоторых грамматических форм, неправильное произношение слов может быть связано с привычками речевого поведения, сложившимися еще в детстве. Отклонения от норм литературного языка, связанные с тем, что эти нормы не были усвоены с детства.

Образованные люди, где бы они не жили, в какой бы семье их ни воспитывали, пользуются литературным языком. Речь человека – своеобразный индикатор, свидетельствующий об уровне образованности и культуры, о происхождении и социальном статусе.

Усвоив нормы литературного русского языка, мы заботимся о чистоте и правильности речи.

Использованная литература:

1. Культура устной речи Васильева А.Н
2. Русский язык и культура речи Зинковская Н.Я
3. Основы искусства речи М.Р Львов

ЖАҢА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ - БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛЫ

Хамитова С.К

«ЖББ М.П.Русаков атындағы №2 санаторлы мектеп-интернаты»

КММ, Балқаш қ.

"Білім беру мен басқарудың дәстүрлі мазмұнын өзгертіп, жаңа мыңжылдық мектебіне түбірлі бетбұрысқа батыл қадам жасауға тура келеді. Біреулер оны ертеңге қалдырады, біреулер бүгін бастайды. Кей баланың бағы бүгін жанады, басқасына 100жылдан кейін сәті түседі"
(Д.И. Менделеев)

XXI ғасыр – ғылым ғасыры. Сондықтан жас ұрпаққа, жас буынға жаңаша білім беру жолында түбегейлі өзгешеліктер жүріп жатыр. Жеке тұлға яғни дарынды, шығармашылық тұлға қалыптастыру білім мен тәрбие берудегі мемлекеттік істің ең маңыздысы. Мақсатты білім беру – тұлға дамуын жүзеге асыратын мәселе. Адамзат баласының өз ұрпағын оқыту тәрбиелеудегі ең озық тиімді ізденістерін, тәжірибелерін жалғастырып, тың жолдар іздеу педагогиканың озық үлгілерін жаңашылдықпен дамыту жалғаса бермек.

Халқымыздың ардақты ұлдарының бірі Міржақып Дулатұлы: “Жалғыз сүйеніш, жалғыз үміт – оқуда. Теңдікке жетсек те, жұрттығымызды сақтасақ та, дүниедегі сыбағалы орнымызды алсақ та, бір ғана оқудың арқасында аламыз. Жақсылыққа бастайтын жарық жұлдыз – оқу. Надан жұрттың күні – қараң, келешегі – тұман”, білім, оқудың маңызын қара халыққа көрсеткен.

Білімнің сапасын көтерудің қазіргі таңда жолдары көп. Ең бастысы білімді де білікті, ұшқыр ойлы шығармашылық қабілеті мол ұстаздың шәкіртімен бірлесе еңбек етуі талап етіледі.

Білім сапасы дегеніміз – мектепте білім алып отырған шәкірттің немесе мектеп бітірушінің білім алу арқылы әзірлігінің сапасы мен білім беру қызметінің сапасын қамтитын түсінік.

Сапалы білім тәрбие беруде орын алған кемшіліктерді жойып дүние жүзілік өркениеттілікке жету XXI ғасырдың үлесіне тиіп отыр. Сапалы білім беру дегеніміз – ғылымға негізделген жүйелі бағдарлама бойынша теориялық практикалық іске, еңбекке баулу дүниетанымын кеңейту. Баланың бойындағы бар қабілетін кемеліне келтіріп жетілдіру болып табылады.

Сапалы білім беру – оқыту мен тәрбиелеудің үздіксіз үрдісі. Қазіргі кезде білім берудегі мақсат жан-жақты білімді, өмір сүруге бейім өзіндік ой- тағамы бар адамгершілігі жоғары қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру.

Балалардың білім сапасын арттыруда мұғалім бала дамуының мынадай негізгі белгілерін: дербестігін, проблемалық ситуация, шығармашылық таным әрекетін, диалектикалық ойлауы т.б. қадағалап, балалар мен жеке, дара жұмыстар жүргізеді. Білімнің жаңа мазмұнын жүзеге асыру үшін жаңа технологиялар қажет –ақ. Жаңалықты меңгеру мен жүзеге асыруда дұрыс түсінбеушілік ұйымдастырушыға әртүрлі кедергі жасайтыны белгілі. Сондай педагогикалық технологиялардың бірі оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту.

Сын тұрғысынан ойлау - өз алдына сұрақтарға жауап іздеп, жан-жақты пікірлесіп, талдау жасап отыру. Бала санасын сол тақырыпқа байланысты ояту, ой шақыру, ойын тұжырымдау, қасындағы балармен пікірлесу, топтасу. Сын тұрғысынан ойлау – сынау емес, шындалған ойлау. Жас балалардың да бұл жұмысы дұрыс ұйымдастырылған жағдайда өз даму деңгейіне сәйкес ойы шындалып, белгілі бір жетістіктерге жетері сөзсіз.

Сапалы білім берудегі ата-ана рөліне, ұстаз еңбегіне, бала денсаулығы қоршаған орта әсеріне жан-жақты талдау жүргізу. Сын тұрғысынан ойлау бағдарламасы қызығушылықты ояту, мағынаны тану,ой толғаныс кезеңдерінен тұрады. Осы кезеңдердің мақсат мен міндеттері:

1. Қызығушылығын ояту-үйрену процесі –бұрынғы білетін және жаңа білімді ұштастырудан тұрады. Оқушыларға жаңа ұғымдарды,түсініктерді, өзінің бұрынғы білімін жаңа ақпаратпен толықтырып, кеңейте түседі. Сондықтан да, сабақ қарастырылғалы тұрған мәселе жайлы оқушы не біледі, не айта алатындығын анықтаудан басталады. Осы арқылы ойды қозғау, ояту, ми қыртысына әсер ету жүзеге асады. Осы кезеңге қызмет ететін «Топтау», «Ойлау», «Жұпта талқылау» және т.б. әдістер жинақталған. Сонымен қатар үйренушінің белсенділігін арттыру.Өйткені,үйрену-енжарлықтан гөрі белсенділікті талап ететін іс—әрекет. Оқушы өз білетінін еске түсіреді, қағазға жазады, қасындағы оқушымен бөліседі, тобында талқылайды. Яғни, айту, бөлісу, ортаға салу арқылы оның

ойы ашылады. Осылайша шындалған ойлауға бірте-бірте бағытталады. Оқушы бұл кезеңде жаңа білім жайлы ақпарат жинап, оны байырғы біліммен ұштастырады.

2. Мағынаны тану (түсіне білу)-ойлау мен үйренуге бағытталған кезеңі. Бұл кезеңде оқушы жаңа ақпаратпен танысады, тақырып бойынша жұмыс істейді, тапсырмалар орындайды. Оның өзен жұмыс жасап, белсенділік көрсетуіне жағдай жасалады. Оқушылардың тақырып бойынша жұмыс жасауына көмектесетін оқыту әдістері бар. Оқушы оқу, тақырыппен танысу барысында – «білемін», «мен үшін түсініксіз», «мен үшін жаңа ақпарат», «мені таң қалдырады» белгілері арқылы оқу тапсырылады. Оқығанын түсінуге, өз ойын басшылық етуге, ойын білдіруге үйрететін ұтымды құрал. Бір әңгіменің соңына тез жету, оқығанды есте сақтау, мазмұнын жете түсіну-күрделі жұмыс. Сондықтан да, оқушылар арасында оқуға жеңіл қарау салдарынан түсіне алмау, өмірмен ұштастыра алмау жиі кездеседі.

3. Ой-толғаныс - тақырып туралы кезеңі. Күнделікті сабақ барысында оқушының толғанысын ұйымдастыру, өзіне, басқаға сын көзбен қарап, баға беруге үйретеді. Оқушылар өз ойларын өздері байқаған ақпараттарды өз сөздерімен айтып берулері тиіс. Бұл кезеңде оқушылар бір-бірлерімен ой алмастырады, ой түйістіреді, өз кестелерін жасап, басқалардың да кестелерін үйреніп алуға тырысады. Нәтижесінде бұл үйрену сатысы – ойды қайта түйіп, жаңа өзгерістер жасайтын кезең болып саналады. Әр түрлі шығармашылықпен ой түйістіру болашақта қолданылатын мақсатты құрылымға жетелейді. Осы кезеңде тиімді етуге лайықталған «Бес жолды өлең», «Венн диаграммасы», «Еркін жазу» және т.б. әдістер әр сабақтың ерекшелігін, ауырдан жеңілділігіне қарай қолданылады.

Осы технологияларды қолдана отырып, шығармашылық іс-әрекет талаптары орындау мақсатында, оқушылардың қызығушылықтарын арттыру мақсатында бағдарламадағы мәтіндерге сәйкес деңгейлік, шығармашылық тапсырмаларды алып қарастырдық да, практика жүзінде қолданып, мынадай тұжырымдар жасадық:

- оқушылардың шығармашылық дербестігін дамыту арқылы оның жеке тұлғасын қалыптастыруға болады;
- қызығушылық іс-әрекет түрлері төменнен жоғары қарай, кезекті түрде, белгілі бір ретпен, жүйемен жүргізілуі нәтижесінде шығармашылығы дамиды;
- қызығушылық іс-әрекетті дұрыс ұйымдастыру біліктері мен ізденімпаздықтың қалыптасуы оқушыларды шығармашылыққа баулиды;
- оқушыларды танымдық тапсырмаларды орындау мүмкіндіктеріне қарай топтарға бөліп, сәйкес жұмыс түрлерін таңдап, жүйелі жұмыс жүргізудің маңызы зор;

Қызығушылық іс-әрекетте дәстүрлі емес әдіс-амалдар пайдалану интеллектуалдық қабілеттерін дамытып, оқу-танымдық және ғылыми ізденістер жасауға талаптандырады. Сапалы білімді қамтамасыз етуде қазіргі қолданылып жатқан әдіс-амалдар өте мол, оқушылардың қызығушылығын арттыруда жаңа технологиялар да артуда, тек әр ұстаз, өз оқушыларына ыңғайлысын қолдана білуден ұтады. Оқушының ойлау қабілетін дамыту үшін өздігінен жұмыс жасауға баулу өз ойын тұжырымдауға дағдыландыру, оқушы белсенділігін арттыру барысында проблемалық сұрақтарды пайдалану, проблемалық ситуациялар туғызу.

Сыни тұрғыдан ойлау оқушылардың көбінесе қарсы пікір айтуға, дұрыс шешімдерді қабылдауға, ойлауға және мәнмәтінді есепке ала отырып, бақылау мен тыңдау арқылы дәлелдер жинастыру және іс-әрекеттеріне тиімді әдіс-тәсілдер арқылы шешім қабылдай білуге үйрету және дағдыландыру дегенді білдіреді. Сыныптағы қарым-қатынасты зерттеуді көздеген еңбектер белгілі бір өзара әрекеттестік үлгілеріне зерттеушілік әңгіме, дәйек пен диалогтің мұғалімдер мен оқушыларды мағынаны мен білімді игерудегі бірлескен іс-әрекет кетартылумен қатар, жоғары деңгейдегі ойлау қабілеттерінің өрістеуіне және зияткерлік қырларының дамуына ықпалын тигізетіндігін көрсетеді. Балаларды диалог пен дәйектерді талқылауға тарту белсенді жүргізілген жағдайда олардың оқуы тиімдірек және зиятты жетістіктері жоғары болады. Мұғалім диалог жүргізудің ережелерін нақтылап, сыныпта диалогтік үлгі құру керек, оқушылар

бір- бірімен жаңа және тиімді тәсілдерді іздестіре отырып, мағына құрудың бірлескен тәсілдерімен әрекет жасауы керек. Ол үшін оқушылардың ерекшелігін мен қызығушылығын түсініп, олардың қарым- қатынастары мен эмоцияларына зейін аудару керек. Сыни ойлауда:

1. Оқушыларға ойланып-толғануға, ойын ашық айтуға рұқсат беру.
2. Әр түрлі идеялар мен пікірлерді қабылдау.
3. Оқушылардың оқу үрдісіндегі белсенділіктерін мадақтау.
4. Оқушыларға мысқылсыз еркін атмосферада жұмыс істейтіндіктеріне кепілдік беру.
5. сын ойлау тәжірбиесі үшін уақыт пен мүмкіндікер қамтамасыз ету.
6. Кез-келген оқушылардың сыни шешімді қабылдай алатын қабілетіне сенім білдіру.
7. Сыни ойлауды бағалау.

Тиімді сыни ойлауға қатысу үшін оқушылар өздеріне деген сенімдерін және өз пікірлері мен идеяларының құндылықтарын түсінуін арттыруға, оқыту үрдісіне белсенді қатысуға, басқалардың пікірлерін сыйлауға, пікірді қолдауға және құрастыруға дайын болулары керек. Сол сияқты оқушылардың өзара білім алмасуға жағдай туғызатын бірден-бір тиімді әдіс-тәсілдердің бірі «Көп деңгейлі сұрақ» стратегиясы. *Тура сұрақтар* (Litera I level). Мұндай сұрақтар қандайда бір фразаны немесе түрлерін еске түсіру үшін қойылады. Сұрақтардың жауаптары мәтіннің ішінде кездеседі, оқушыдан оны жаттап алып, айтып беру талап етіледі. *Өзгертуді талап ететін сұрақтар* (translation questions) жауап берушіден мағлұматты басқа формада жеткізуді күтеді. Мұндай сұрақ қою кезінде оқушы ойша болатын жағдайды елестетіп көріністі суреттеп берулері керек. Яғни, оқушылар ойша елестеткен кейіптер мен дыбыстарды талқылайды. Олар ең алдымен елестету тәжірибесін жинайды, содан кейін сөйлеу арқылы басқаларды өз қабылдауымен таныстырады. *Интерпретациялау-сұрақтары* (interpretation) оқушыларды идеялар мен фактілер, анықтамалар мен құндылықтар арасындағы байланыстарды табуға үйретеді. *Сұрақ-тіркеме* (application questions) оқушыларға мәселені шешуге немесе келесі мәселенің логикасы мен себептерін зерттеуге мүмкіндік береді. Сұрақ – баға (Evaluation questions) оқушыларды жақсы, жаман деген сияқты қорытынды шешім қабылдатады. ЖИГ СО – ұжымдық оқыту әдісі. Мақсаты жалпы мәселені алдымен жұпта, сосын ұжымда талқылау. Бұл жағдайда әрбір оқушы бір сәт өзін мұғалім ретінде сезінеді, оқуға деген жауапкершілігі артады. Әдісті қолдану төмендегіше ұйымдастырылады. Алдымен ұжым 4 адамнан тұратын топтарға бөлінеді. Бұл «жанұя» топтар деп аталады. Содан кейін 1, 2, 3, 4-ке санау арқылы 1-лер бөлек, 2, 3, 4-өз алдына «жұмыс» тобын құрайды. Оқуға ұсынылатын материалдың тақырыбы талқыланған соң, осы мәтінді түсіну қажет екендігі ескертіледі. 4 логикалық бөлікке бөлінген мәтіннің 1-бөлігін 1-лер, 2-бөлігін 2 санын алғандар, 3, 4 – нөмірлі топтарға оқуға тапсырылады. Жұмысты бастамас бұрын оқушыларға «жұмыс тобында» мәтіннің тиісті бөлігін жақсы меңгеру қажеттілігін, өйткені сол бөлікті «жанұя топ» оқушыларына түсіндіруге жауапты екенін, мәтінді тұтас түсіну әр оқушының ыждағаттылығына байланысты екенін түсіндіру қажет. Келесі кезекте ұжым мүшелері бастапқы топтармен қайта табысып, өздерінің үйреніп келген бөліктеріндегі мазмұнды ортаға салады. Осылайша ұжым мүшелері бірін-бірі оқытуға, сол арқылы ойлауға үйренеді.

«Қос жазба күнделігі» стратегиясы. Қандай да бір мәтін, әңгіме оқыған кезде оқушылар дәптерлерінің ортасынан вертикаль сызық жүргізеді. Мәтінді оқу барысында олар сызықтың бір жағына әсер еткен тұстар мен үзінділерін жазса, екінші жағына пікірін, яғни, нені еске түсіретінін, себеп салдарын жазады. Барлық оқушы тапсырманы орындап болған соң жұпта, топта талқылау ұйымдастырылады. Жұмыс аяқталған кезде мұғалім қорытуға арналған әзірлеп келген сұрақтарын қойып, жауаптар алады.

Сондай-ақ қазіргі заманға сай сапалы білім беруге ақпараттық- коммуникациялық технологияларды қолдану өте тиімді. АКТ оқушыларға ғылыми ұғымдарды түсіндіруді

және олардың қабылдауын, түсінуін жеңілдетуге мүмкіндік беріп, мұғалімдерге сабақ беруде көмектесетін маңызды құрал болып отыр. АКТ құралдарына :

- Теледидар бағдарламалары
- Сандық теледидар
- Интернет
- Ұтқыр қондырғылар
- Компьютер/ ноутбуктар

Сандық бейнені қолдану. Түсірілген бейнені редакциялауға мүмкіндік беретін және жеңіл қолданыста болатын Windows MovieMaker бағдарламалық жасақтама. Бұл бағдарламалық жасақтама оқушылардың ұшқыр қиялдарының шарықтауына мүмкіндік берді.

Аудио және подкастинг. Подкастинг балаларға өз жұмысы мен жаңалықтарын Интернеттегі өте үлкен аудиториямен бөлісудің керемет тәсілі. Ол радиоқойылымға ұқсас, бірақ тікелей эфирден шығарудың орнына подкаст жазылады және кез келген уақытта тыңдай алатындай етіп Интернет арқылы тыңдай алады. Подкаст жасаудың балалар үшін берері мол:

1. Өз жұмысын көрсету үшін оларға мыңдаған адамнан тұратын аудиторияны құрайды

2. Сауатты дағдыларын дамытуға көмектеседі (сценарий, сұхбат жазу) әрі балаға сөйлеу машықтарын іс жүзінде қолдануға мүмкіндік береді, сондай-ақ АКТ-ні қолдану жөнінде белгілі бір дағдыларды үйренеді

3. Подкасттар интерактивті бола алатындықтан аудитория өз пікірлерін білдіре алады, бұл балаларға өз жұмыстары туралы бағалы кері байланыс алуға мүмкіндік береді.

Подкастқа мектеп жаңалықтарын, балалар жұмыстарын, өлеңдерін, сұхбат, музыкаларын қосуға болады.

Активстудио бағдарламасы. Интерактивті тақтада активстудио бағдарламасы арқылы өткен әрбір сабақ қызықты да тиімді болып өтеді. Ол оқушылардың қызығушылығын ғана оятып қоймай, сондай-ақ ойлау қабілеттерін шындай түседі. Сергіту сәтінде интерактивті тақтада көрнекі жазылған ребус, жұмбақ, басқатырғыштарды шешу арқылы, ақыл - ойын, ынтасын, зейінін дамытуға болады. Тақырыпты пысықтау үшін оқушыларға әр түрлі тапсырмалар, тақырыптық тесттерді қолданамын. Бұдан шығатын нәтиже: сөздік қорын толықтырылады, жүйелі ойлау дағдысы дамиды.

Презентация жасау бағдарламасы. Microsoft Power Point бағдарламасы арқылы оқушылар өздерінің ізденіс жұмыстарына презентация жасап, оны көпшілік аудиторияда қорғауға үлкен мүмкіндік береді. Презентацияны оқушы өз шығармашылық деңгелеріне қарай жасайды: суреттер қойып, музыкамен сүйемелдеуге де болады. Бұл бағдарлама арқылы оқушы өзінің шығармашылық ойларын жүзеге асыра алады. Шығармашылық - өте күрделі психологиялық үдеріс. Ол іс-әрекеттің түрі болғандықтан, тек адамға ғана тән. Шығармашылық әрекеттер орындау арқылы өзінің ішкі мүмкіндіктерін дамытады. Қазіргі таңда білімді интеграциялау, оның ғылыми деңгейін көтеру баланың таңымдық қабілетіне орай дағдыларын жан-жақты қалыптастыру өзекті мәселеге айналып отыр.

Мұғалімдердің тағы бір және де өте маңызды міндеті- дарынды балалармен жұмыс істей білу. Барлық мұғалімдер балаларға білім беруде барынша жоғары жетістіктерге қол жеткізу үшін қолайлы орта жасауға тырысады. Балалар бір ғана пәннен емес бірнеше пәндерден олардан күткеннен жоғары деңгей көрсетуі мүмкін: мәселен, әртістік, спорттық, музыкалық және басқа таланттарымен танылуы ықтимал. Олар сондай-ақ бір салада қабілетті болса, басқа салада қиындыққа тап болуы мүмкін. Дарындылық пен қабілеттіліктерді мұғалімдер, ата-аналар, немесе балалардың өздері айқындай алады. Балалардың қабілеттерін, біліктілігін мүмкіндіктерін көрсетуге жағдай туғызу мұғалімнің, ата-ананың міндеттері болып табылады. Мұндай талантты балаларды түрлі сайыстарға, пәндік олимпиадаларға, ғылыми конференцияларға қатыстырып өздерінің қабілеттерін шындата түсіреді.

Келесі кезекте білім, білік және дағдыны бақылау және бағалау қызметіне тоқталамыз. Ол негізінен үш жақты сипатта болып келеді: білім беру, тәрбиелеу және дамыту. Бақылаудың білім беру қызметі негізінде оқушылар жаңа білімдерді қабылдайды, бұрын алған білімдерін толықтырып, жетілдіріп, белгілі бір жүйеге келтіреді. Тәрбиелік қызметі оқушыларды жүйелі түрде жұмыс істеуге үйретеді. Бақылаудың нәтижесінде олар күнделікті сабаққа үзбей дайындалады, жауапкершілік сезімдері артады. Дамыту қызметінің маңызы сол, оқушылар өз бетінше оқу тапсырмаларын орындауда жаңа білімдерді қабылдайды, қорытынды жасайды, баяндамалар әзірлейді, хабарламалар жасайды.

Осы технологияларды қолдана отырып, шығармашылық іс-әрекет талаптары орындау мақсатында, оқушылардың қызығушылықтарын арттыру мақсатында бағдарламадағы мәтіндерге сәйкес деңгейлік, шығармашылық тапсырмаларды алып қарастырдық да, практика жүзінде қолданып, мынадай тұжырымдар жасадым:

- оқушылардың шығармашылық дербестігін дамыту арқылы оның жеке тұлғасын қалыптастыруға болады;
- қызығушылық іс-әрекет түрлері төменнен жоғары қарай, кезекті түрде, белгілі бір ретпен, жүйемен жүргізілуі нәтижесінде шығармашылығы дамиды;
- қызығушылық іс-әрекетті дұрыс ұйымдастыру біліктері мен ізденімпаздықтың қалыптасуы оқушыларды шығармашылыққа баулиды;
- оқушыларды танымдық тапсырмаларды орындау мүмкіндіктеріне қарай топтарға бөліп, сәйкес жұмыс түрлерін тандап, жүйелі жұмыс жүргізудің маңызы зор;
- қызығушылық іс-әрекетте дәстүрлі емес әдіс-амалдар пайдалану интеллектуалдық қабілеттерін дамытып, оқу-танымдық және ғылыми ізденістер жасауға талаптандырады.

Сапалы білімді қамтамасыз етуде қазіргі қолданылып жатқан әдіс-амалдар өте мол, оқушылардың қызығушылығын арттыруда жаңа технологиялар да артуда, тек әр ұстаз, өз оқушыларына ыңғайлысын қолдана білуден ұтады, пәнге деген қызығушылықтары да арта түседі деп ойлаймын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Сабыров Т. Оқушылардың оқу белсенділігін арттыру жолдары. А., Мектеп, 1978 ж.
2. http://www.vkgu.kz/kz/gilim/innovacii/obrazov_tehnologii/tehnologiyalar_tizimi/cin_i_turgidan_tehnologiyalari.htm http://kk.wikipedia.org/wiki/Жаңа_білім_беру_жүйесі
3. Ералиева М. Оқытудың қазіргі технологиялары / М. Ералиева // Бастауыш мектеп. – 2006. - №5. 3-5 бет.
4. Абдрахманова К. Төменгі жастағыларды оқыту ерекшеліктері / К.Абдрахманова // Бастауыш мектеп. – 1989. - №9. 10 бет.
5. Мұқанов М. Жас және педагогикалық психология / М.Мұқанов. – Алматы: Мектеп, 1982. -182 бет.
6. Отарова Н. Сын тұрғысынан ойлау // Биология және салауаттылық негізі. - 2006. - № 1. - 21-23 б.
7. Давыдов В.В. О понятии развивающего обучения. – Томск, 1995,
8. Выготский Л.С. Психология. – М., 2000.
9. Менчинская Н.А. Проблемы учения и умственное развитие школьника. – М., 1989, 218 с.
10. 5. Ташенова А. Сын тұрғысынан ойлауды оқу мен жазу арқылы дамыту // Білім-Образование -2006. -№6. 3-4 б.

БҮГІНГІ ЖАС ҰРПАҚТЫ ТӘРБИЕЛЕУ – МҰҒАЛІМНІҢ МІНДЕТІ

Шаяхметова М.Н., Әлмұханбет Е.Е.

Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ

Кез келген маман иесінің құзырлығына баға берерде «Мұғалім кім болған екен» деп жатамыз. «Ұстазы жақсының ұстамы жақсы» деген халық даналығында да осы бір қасиетті мамандық иесінің ұрпақ тәрбиесіндегі алар ерекше орнын аңғару қиын емес.

Кешегі болған бөбектен Адам деген жаратылысты тәрбиелеп шығудан абыройлы іс жоқ шығар. Бұл ойымызға ұлы жазушы С.Мұқановтың:

Мұғалім! Бұл адамның ардақты аты

Білімділік бір биікке шығар саты.

Ең алғаш басталады сол адамнан

Сүйеді сондықтан да жақын, жаты

Деген өлең жолдары дәлел бола алады.

Тәуелсіз еліміздің мемлекеттігін нығайту өлшеусіз үлес қосып жүрген, республикамыздың білім беру жүйесінде жүргізіліп жатқан реформалардың табыстары мен жетістіктері үшін өздерінің кәсіби шеберлігін, патриоттық пен имандылығын арнаған мұғалімдер қауымының бүгінгі педагогикалық оқулары тарландарды танытатын, болашаққа бағдар беретін игілікті іс-шара.

Білім қызметкерлерінің І-құрылтайында елбасымыз Н.Назарбаев «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер –бүгінгі мектеп оқушылары мұғалімдер қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады» -деген еді. Ия, бұл сөздерде қарапайым мектеп мұғалімдеріне бүгін бір елдің болашағына жол салар, жас ұрпағын нұрлы аспанға көз тіктіріп, ұлы армандарға қанаттандырар құдірет иесіне деген үлкен сенім, жауапкершілік жатыр.

Білім беруді дамытудың 2001-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында «Қазақстандағы білім беру реформасының ортақ мақсаты білім беру жүйесінің жаңа әлеуметтік- экономикалық ортаға бейімделуі болып табылады» – делінген. Қазіргі уақытта қоғамның дамуына байланысты оқушыларға білім беру, оларды тәрбиелеу және дамыту міндеттері барған сайын күрделеніп бара жатыр. Басты міндеттің бірі: орта мектепті бітірген оқушы өмірге белсене араласып, ғылымның шапшаң дамуына ілесуі қажет. Ашылған жаңалықтарды өз бетінше оқып үйреніп, оларды өз ісіне жаратуы керек. Жеке тұлғаның дамуының, мәдениетаралық алмасулар, әр оқушы пікірін еркін айта алуы, жаңашыл жобаларды, шығармашылық ойларды іс жүзінде қолдана білу керек. Барлық пәндер бойынша оқытудың басты мақсаты оқушыға белгілі бір білім туралы түсінік беру ғана емес, оны бақылауға, ойлауға үйрету маңызды. Білімді терең де жүйелі меңгертуге септігін тигізетін оқуға ынталылық, пәнге деген қызығушылық, ата-анасы алдында, достарының алдында жауапкершілікті сезіну, қажеттілікті ұғыну, білімнің мәнін, қажеттілігін түсіну. Алған білімдерін тиісті жағдайда қолдана білу, талапты оқушылардың дамуына ықпал етеді. Сабақтың негізгі мақсаты мәтінмен жұмыс жасай білу болса, оның ерекшеліктері мұғалімнің басты қаруы – сөз арқылы оқушы жүрегіне ықпал ету, әсерлендіру, пәнге қызықтыру, логикалық ойлау қабілеттерін дамыту. Сонымен қатар оқушылар мектеп қабырғасында жүріп- ақ әлемдік құрылым қалыптасуының негізгі ғылыми ұстанымдарын, ойлаудың әдіс- тәсілдерін меңгеруі қажет.

Білім сапасы- мұғалімдер қызметінің сапасы. Оқушыларға нені үйрету керек екенін мемлекеттік стандарттар, бағдарламалар белгілейді. Ал, «қалай оқыту керек?» деген сауалға жауапты тек мұғалімнің кәсіби даярлығынан, өз ісін жоспарлай, өзінің нақты мақсаттарын болжап, көре алуын, баланың әрекетін ұйымдастыра білетін шеберлігінен іздеу керек.

Қазақтың XX ғасырдың белгілі ағартушысы Ж.Аймауытов «Қазіргі қазақ мектебіне қажеттісі –тек білім беруші мұғалім ғана емес, баланы өмір сүруге үйретуші ұстаз!» -

деген еді. Ал А.Байтұрсынов «Қазақ газетінде» (1914 ж.), «Мектеп керектері» деген мақаласында: «... Ең әуелі мектепке керегі – білімді, педагогика, методикадан хабардар оқыта білетін мұғалім» – деген екен. Бұл сөздердің бүгінгі күні де мәні өте жоғары. ХХІ ғасыр ғылым мен білімнің қарыштап дамыған ғасыры болады деп күтілуде. Сондықтан бүгінгі ұстаз шәкіртіне ғылым негіздерінен мәліметтер беріп қана қоймай, оны дүниежүзілік білім, ақпарат, экономика кеңістігіне шығуға, қатаң бәсеке жағдайында өмір сүріп, еңбек етуге дайындайды. Бұл істе нәтижеге қол жеткізу мұғалімнің өзінің жан-жақты білімдарлығымен, тұтас дүниетанымының болуымен, ой-өрісінің кеңдігімен тікелей байланысты. Өз пәнінің шеңберінде қалып қойған мұғалім балаға білім, тәрбие берудегі биік мақсаттарға жете алмайтыны анық. «Сабақ беру- үйреншікті, жай шеберлік емес, ол-үнемі жаңаны табатын өнер» -деген Ж.Аймауытовтың тағы бір сөзін келтіре отырып, қазіргі мұғалім бейнесін бедерлей түсетін ұстаз шығармашылығына тоқталғым келеді. Әр оқушының бойындағы бар шығармашылық көздерін ашу, жаңалық деген ұмтылыстарына дем беріп отыру арқылы біз өзіміздің қоғамдағы негізгі миссиямыз-адамзат баласын жаңа сапаға көтеруді табысты шеше аламыз.

Мұғалім кәсіби шығармашылық деңгейге өзінің жаңашылдығы, өз ісіне сергек қарауы, өзін-өзі өзгерте, іске қоса алуы арқылы қол жеткізеді. Әсіресе оқытудың жаңа технологияларын меңгеру, оны күнделікті әрекетте қолдану жаңашылдыққа жақындатары сөзсіз. Технология қолданылған сабақ ескі мен жаңаның арасындағы байланыс негізінде құрылады. Өйткені жаңа білім ешқайдан келмейді, оның қандай да болмасын бір белгісі өткен білімнен туындайды. Мұндай сабақтарды мұғалім оқушының шығармашылық қабілеттерін жетілдіре отырып, өзінің де ішкі күш-қуатын дамытуға мүмкіндік алады.

Мұғалімдік мамандық-адамтану, адамның күрделі де қызықты, шытырмансыз мол рухани жан дүниесіне үнілу, баланы түсіну. Мұнсыз дамыта оқыту мүмкін емес. Бұдан бүгінгі мұғалімді айшықтайтын тағы бір сапа –оның психологиялық білімінің тереңдігі мәселесі туындайды.

Баланы түсіну дегеніміз –олардың позициясында болу, сезімдерін бағалап, әрекетін, ісін елеулі түрде қабылдау, ілтипат көрсету. Баланың көңіл құбылысын, жүрек тебіренісін, сезімі мен талпынысын түсінген мұғалім баянды тәрбиеге ие болып, білімді жетістікке қол жеткізеді. Оқытудың оқушылардың ішкі күштері мен потенциалдық мүмкіндіктерін жандандыратындай, олардың дамуын жеделдететіндей етіп ұйымдастыру үшін де психологиялық білім қажет. Осы орайда соңғы уақыттары мектеп психологы, әлеуметтік психолог мамандарының қайта қызмет жасай бастауы көп мәселені шешеді деп ойлаймын.

Мұғалім кәсіби педагогикалық шығармашылық деңгейге өзінің ішкі ой белсенділігі мен ізденуі арқылы жететіні белгілі. Білім беру саласындағы инновациялық үрдістердің күрделілігі мен қайшылықтары жаңа құбылыстармен әрекеттесу және жалпы орта білімді ізгілендірудің сапалы кезеңіне қатысуы үшін мұғалімнің зерттеушілік мәдениетін қалыптастыру өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Педагогикалық процестің субъектісі ретінде ол мектептегі барлық өзгерістердің негізгі кейіпкері. Бұл одан тұрақты ізденісті, ғылымның жетістігін тәжірибеде тиімді пайдалануды қажет етеді. Кәсіби педагогикалық іс-әрекеттегі танымдық үрдістердің дамуы, педагогикалық – психологиялық, әдістемелік әдебиеттерді талдап, зерттеп отыру – ғылымға бағытталудың негізгі факторы.

Педагогтардың жеке тұлғасын дамытып, бейнесін сомдауға үздіксіз білімнің алар орны ерекше. Ғылым жетістіктеріне негізделген, тәжірибемен толықтырылған мұғалімдердің нақты талап-мүдделеріне жауап беретін, жаңаша ұйымдастырылған әртүрлі деңгейдегі әдістемелік жұмыстар мұғалімдерді кәсіби дамуға, жаңаша ойлауға, өзін-өзі іске қосып, еңбегінен қанағат табуға ынталандырады.

12 жылдық білім беру жүйесіне көшу - қоғамдағы елеулі өзгерістер мен адамдар арасындағы қарым – қатынас құралдарының қарыштап дамуына байланыста жаңа адамды қалыптастыруды көздеген заман талабы. Әлемдік білім кеңістігіндегі оқытудың озық технологияларын қамтитын жаңа білім мазмұны шынайы жарыс, адал бәсекеге қабілетті

адам тәрбиелеуді қамтамасыз етуі тиіс. Орта мектептен –ақ баланың өзіндік бағдарын айқындауына, 11-12-сыныптарда қабілетіне қарай болашақ мамандығына бағыт алатынына жағдай туғызуды көздейтін 12 жылдық білім беру жүйесін еліміздің өркендеуіне еркін атсалысуды көздейтін жастарды тәрбиелеп, ақылына білімі сай тұлға етіп өсіруді көздейді. Жастардың ақыл-ой әлеуметін барынша дамыту үшін білім беру жүйесін тиімді құра білген ұлттың еңсесі биік, абыройы жоғары болмақ. Сондықтан да бүгінгі күннің негізгі міндеті –білім беру жүйесін дамыту парадигмасының «балаға білім беру-таңдау бойынша білім беруге» ауысу болып табылады. Ол Қазақстан Республикасы жариялаған білім беру басымдылығында, «Жалпыға білім беру» моделінің «әр адамға білім беру» моделіне көшуге негізделген.

Білім берудің қай түрі болмасын – тәрбие. Бүгінгі күні білім мен тәрбиенің біртұтастығын сақтауда әлі де нақты шешім табылмай, негізгі жолдары айқындалмай отырған жағдайлардың орын алып отырғанын ескеруіміз керек. Тәрбие басы – тал бесік» деп қазақ халқымыз бекер айтпаған. Адамға ең бірінші білім емес, тәрбие керек. Әл-Фараби атамыз айтқандай «тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы, апаты», халқымыз қашанда бала тәрбиесіне ерекше мән берген. Сәби дүниеге келгенен бастап, оның ойлы, дене бітімінің дұрыс қалыптасуына, ақыл-ойының жетілуіне назар аударған. Шыр етіп туған күннен бастап, тәрбиенің негізін қалаған халық, ұрпақ тәрбиесіне ерекше мән берген. Сәбидің жүріп, сөйлей бастағаннан әдепке, мәдениетке баулу, жақсыдан үйренуге, жаманнан жиренуге тәрбиелеу отбасынан басталар мақсатты, халықтық педагогиканың даналығы. Балаға үнемі әдептілік тәрбиесін беру арқылы оларды дұрыс жолға бағыттау – өмір заңы.

Халықта «Баланды өз тәрбиенмен тәрбиеле, өз ұлтының тәрбиесімен тәрбиеле» деген мақал бар. Жан-жақты мәдениетті тұлғаны тәрбиелеу отбасынан басталады. Қазақ халқы балаға тәрбие берудің өзіндік әдет-ғұрып дәстүрлерін жинақтады. Әділдік, адалдық, имандылық, адамшылдық, бауырмалдық, шыдамдылық, парасаттылық, қамқорлық, кеңпейілділік. т.б. адамның рухани-моральдық нормаларын бала жанына сіңіре білді. Тәрбие саласындағы қордаланған мәселелердің қатарында өскелең ұрпақ тәрбиесіне тигізер қоғам мен мектеп байланысының ықпалы-ерекше ден қояр мәселелердің бірі.

Әдетте жиі қолданып жүретін «қоғам мен мектеп» байланысы деген сөз тіркестерінің астарында - отбасы, баланың денсаулығы мен әлеуметтік ахуалы, оның өз өмірінде басшылыққа алатын адамгершілік құндылықтары жатыр. Осы орайда 12 жылдық мектеп қабырғасындағы тәрбие мәселесін дұрыс жолға қоямыз десек мектеп өміріне қоғам ықпалының арта түсуіне ұмтылуымыз керек. Өйткені біздің қарқынды даму үстіндегі қоғамға адамның барлық өмір сүру ортасын тұтас қамтитын, олардың іс-әрекетін үйлестіруге тікелей ықпалы бар, тәрбие мен білімнің әлемдік және тарихи тәжірибелеріне негізделген біртұтас жүйе қажет.

Сондықтан да 12 жылдық білім беру жүйесін педагог ғалымға осы мәселені жан-жақты қарастыратын, зерттейтін маңызды міндеттер мен үлкен жауапкершілікті жүктейді. Оқу тәрбие процесін жаңартумен қатар, оны жүзеге асыратын әрбір педагогтың көзқарасын, оқушымен қарым- қатынасын түбегейлі өзгерту, әр баланың жеке және жас ерекшелігіне қарай дербес дамуын қамтамасыз ету, оларға білімнің өз мүддесі үшін қажеттігін сезіндіру, құзырлылығын айқындау- бүгінгі күннің көкейтесті мәселесі.

Мұғалім кәсібінің мән –мағынасы елеулі өзгерген шақта, жаңа тұрпатты педагог педагогикалық процестің бірізділігін және оқу мен тәрбиенің біртұтастығын сақтай отырып, оқыту модулін жобалай білуі шарт. Жаңа кезеңдегі мұғалімнің шығармашылық іс-әрекетінің зерттеушілік қызметтен, жеке ізденістерден, оқушы мен ата-анамен тығыз ынтымақтастықта тұрады.

Ахмет Байтұрсынов кезінде «Жақсы мұғалім мектепке жан кіргізеді» демекші, әрбір педагог әрбір баланың ойынан шығып, қажеттілігін қанағаттандыра білуге дайын болуы тиіс. Өйткені қазіргі мектеп жасындағы балалар қай сыныпта оқыса да, қай жаста болса да өзінің кім болатынын, қандай адам болатынын армандайтын және өмірден өз

орнын табуды басты максат деп санайды, сондай-ақ өзінің айналасына дұрыс бағдар беретін ақыл-кеңес күтеді.

Сондықтан оқушының рухани өсуіне жағдай туғыза алатын, жаңалықтарды қабылдауға даяр, өз әрекетіне өзгеріс енгізе алатын педагогтар ғана бүгінгі қоғамның мүддесі мен әр баланың үдесінен шыға алады. Ойы жүйрік, ақылы жетік, бәсекеге қабілетті, өзгерістерге бейім жеке тұлғаны тек қана жаңа тұрпатты педагог қалыптастыра алады.

Баланың шығармашылық қабілетін қалыптастыру, дамыту бағытындағы іс-әрекетке көшу – заман талабы. Шығармашылық – бұл адамның өмір шындығында өзін-өзі тануға ұмтылуы, ізденуі, өмірден дұрыс ой түйіп, өздігінен сапалы, дәлелді шешімдер қабылдай білуге үйрену қажет. Ұлы педагог Я.А.Коменский «Мұғалім – мәңгі нұрдың қызметшісі, ол барлық ой мен қимыл-әрекетіне ақылдың дәнін сеуіп, нұр құятын тынымсыз лаулаған жалын иесі» деп ұстаздың еңбегіне ерекше баға беріп, үнемі ізденісте, шығармашылық әрекетте болатын, жалындап жүретін тұлға екенін айтқан. Ал, шығармашыл мұғалімнің шәкірті де шығармашыл болуы керек. Дарынды балаға дарынды ұстаз қажет. Олай болса, оған білімнің нұрын құйып, шығармашылық ынтымақтастықта әрекет етсе, шығармашыл дарынды тұлға шығары сөзсіз. Ел ертеңі бүгіннен басталатынын терең түсінген дана халқымыз ежелден «Бала – өмір жалғасы» деп біліп бала тәрбиесін жақсы көңіл бөлген. Егеменді еліміздің тірегі – білімді ұрпақ. Болашақта еліміздің мәртебесін көкке көтеріп, экономикасы мен ішкі және сыртқы саясатын дамытатын да бүгінгі жас ұрпақ.

Білім, тәрбие жолы ұзақ жол. Мұғалімнің қателігі қоғам үшін өте қауіпті, ал, керісінше, оның нәтижелі еңбегі бүкіл ұлттың, Отанымыздың, өркениеттің тағдыры, оның ізгілікті істері ұзақ жылдар жемісін берері сөзсіз. ХХІ ғ.-бәсеке ғасыры, олай болса, кемелденген азаматтарды тәрбиелеудегі біліміміз бен білігімізді, қажыр – қайратымызды «Ұстаз» деген атқа лайықты қызмет ете берейік.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. С.Мұқанов. Ұстазға // Таптым-таптым! Эврика! // Алматы. – 2005. - №2.
2. Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан-2030 Стратегиясы» жолдауы.
3. Ж.Б.Қоянбаев, Р.М.Қоянбаев. «Педагогика». - 2006 жыл
1. 4. Қазақ әдебиеті. Энциклопедиялық анықтамалық. – Алматы: «Аруна Ltd.» ЖШС, 2010 жыл

ТОЛЕРАНТТЫЛЫҚ – АДАМГЕРШІЛІК НОРМАСЫ

Шаяхметова М.Н., Қалтаева Ж.А.

Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ

Бүгінгі күні адамзат қоғамы әртекті субъектілерден құралған күрделі организм болып табылады. Адамдар негізінен үлкен үш нәсілге (негроид, монголоид және европеид) кіретін көптеген ұлттар мен ұлыстардың өкілдері болып табылады. Мұның сыртында олардың діни, саяси және әлеуметтік ерекшеліктерімен дараланады.

Тарихи даму барысында Қазақстан қоғамы күрделі конгломерат ретінде қалыптасты. Қазіргі уақытта оның құрамына 100-ден астам ұлттар мен ұлыстар кіреді, олар бірнеше діни-конфессионалдық бірлестіктерге біріккен. Осындай әртектілік жағдайында әлемді алаңдатып отырған ұлтаралық, дінаралық қақтығыстарға ұшырамай, халықтардың бейбіт қатар өмір сүруіне мүмкіндік беретін күш қандай? Ғылымда «толеранттылық» атауымен белгілі ұғым, міне, осы жерде маңыздылыққа ие болады.

Бұл туралы «Қазақстан-2050» Стратегиясы: бір халық – бір ел – бір тағдыр» атты күн тәртібімен өткізілген Қазақстан халқы Ассамблеясының мерейтойлық XX сессиясы барысында Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев мәлімдеген болатын. Яғни, ғаламдық трендтерді ескере отырып, біз мемлекет, қоғам мен діннің өзара әрекеттестігінің тиімді моделін табуымыз қажет. Зайырлы мемлекет пен қоғам бұл – біздің тарихи таңдауымыз. Зайырлы атеистік дегенді білдірмейді. Зайырлы дегеніміз бұл – озық, толерантты, ашық қоғам. Біз дәстүрлі діндерге қолдау көрсетіп, кез келген экстремизм түрін үзілді-кесілді мойындамаймыз. Жастарды радикалды діни ағымдардан қорғауымыз қажеттілігіне сенімді екенін атап көрсетті.

«Толеранттылық» терминін саралау барысында ғалымдар арасында елеулі қайшылықтар туындайды. Біраз жағдайда оны тікелей «төзімділік» сөзімен байланыстырады. Қазақ тілінде «төзім» сөзі «шыдам», «сабыр», «тағат» мағынасында да қолданылады. Яғни, «төзімді болу» - басқаға, оның ісіне, құбылыстарға шексіз төзу, шыдауды білдіреді.

Сонымен қатар, толеранттылық сөзі әр түрлі тілдердің өзінде мағынасы жағынан ұқсас: ағылшын тілінде - шыдамдылыққа әрдайым дайын болу; француз тілінде- қарым-қатынасты білдіреді, яғни басқа адамның сен ойлағаннан басқа нәрсені ойлап, әрекет етуі; қытай тілінде- басқаларға тамаша көз-қараспен қарау; араб тілінде- қайырымшыл, шыдамды әрі аяушылық таныта білу; орыс тілінде- басқа адамды сол болмысымен қабылдай білу.

Жалпы алғанда, толеранттылықтың негізі - өзінің «басқаға, бөтенге» қатынасын бақылау болып табылады. Бұл күнделікті кездесетін, тұрмыстық деңгейден бастап кәсіби қарым-қатынас жасауға дейінгі аралықты қамтитын мәселе болып саналады.

Толеранттылық жайлы нақты ақпарат Б.З. Вульфовтың «Толеранттылық тәрбиесі: болмыс және амал» кітабында берілген. Бұл басқа ділдегі, бағыттағы қоғаммен түсінісуге арналған дүние. Заманауи педагогика толеранттылыққа аса көңіл бөліп отыр. Себебі, осы жолда оқушыларды халықтар арасындағы мәдениеттің дамуына қызығушылықтарын ояту, басқа халықтарға сыпайы және төзімділікпен қарауларына бейімдейді. Сонымен қоса, өзге де этникалық топтармен қарым-қатынаста болуына мүмкіндік тудырады. Бұл қолға алған бағытты білім беру саласында дамыту тиімді.

Профессор Т.Д. Дмитриев «Көп мәдениетті білім саласы» еңбегінде толерантты білімді дамыту мақсатында келесідей жұмыс түрін бөліп көрсетті.

I. Толеранттылықты оқыту.

Оқушыны дамыту үшін, мұғалім басқа ұлтқа қатысты мәселеде төзімді болуы керек. Басқа ұлтқа кері көзқараспен қарау дамуды тоқтатып тастайды.

II. Өзге ұлтты қолдау және оны тану.

Басқа ұлтты тереңдете тану процесі кезінде ұстаз да, оқушы да көп мәдениеттіліктің жаңа бір сатысына көтеріледі.

III. Ұлттар арасындағы мәдениеттің айырмашылықтарына сыйластықпен қарау.

Өзге ұлттың мәдениетіне жоғары баға беретін дара тұлғаның қалыптасуы.

IV. Мәдениеттегі айырмашылықтарды бекіту.

Саяси мәдениеттің білімдік деңгейі және мәдениеттің қалыптасуы. Бұл оқушы мен мұғалімнің еңбек ету жолындағы нақты бағыты. Осы жолда олар жаңа белсенді позицияны қалыптастырады.

Заманауи психология саласында бұл мәселелерге қозғау негізгі шарттардың бірі болып табылады. Себебі, әрбір адам өз өмірінде толерантты және интолерантты іс-әрекеттер жасайды. Психологияда негізгі айырмашылықтарды қарастырды:

1. Өзін-өзі тану.

Толерантты адамдар

Өздерін әрқашан сынға алып жүретін, өздерінің мәселерін шеше алатын адамдар типі.

Интолерантты адамдар

Тек жақсы жақтарын ғана байқай отырып, басқаларды кінәлайтын адамдар типі.

2.Қорғану.

Толерантты адам өзіне сенімді, қандай жағдай да болмасын тығырықтан шыға алады. Бұл толеранттылықтың қалыптасуы жолындағы маңызды шарт. Интолерантты адам болса, басқаларға сенімсіздікпен қарап, олардан бойын аулақ алып жүруге тырысады.

3.Жауапкершілік.

Толерантты адам жауапкершілікті өзгеге арта салмайды, өз ісіне өзі жауап береді. Керісінше, интолерантты адам болып жатқан жағдайға өзін жауапты деп санамайды. Ол басқа біреу оған зиянын тигізіп жатыр деп түсінеді.

4.Анықтылық қажеттілігі.

Толерантты адамдар жұмысқа өздері ұмтылады. Интолерантты адамдар өздерін артқа қарай тартады (тек мен емес).

5. Эмпатияға қабілеттілігі (өзгелер жайлы дұрыс ой тұжырымдау қабілеті).

Толерантты адам, тіптен, интолерантты адамға да оң баға бере алады. Ал интолерантты адам басқаны өзінше бағалайды.

6. Өзілді түсіне білу.

Толерантты адам басқамен өзілдесе алады. Интолерантты адамға бұл сезім жат болып келеді.

7. Авторитаризм.

Толерантты адам демократияда, бостандықта өмір сүргенді жөн көреді. Интолерантты адам болса, авторитарлық қоғамды жақтайды.

Жоғарыда айтылғандардан келе толеранттылықтың жоққа шығарылып мойындалмауы 3 топпен анықталады:

1. атолеранттылық – бұл толеранттықты өте қатты теріске шығару, ол толеранттықтың берілген контекстіге үйлеспеуін білдіреді. Атолерантты субъект толерантты да, нетолерантты да бола алмайды.

2. интолерантты – бұл сипаты бойынша бейтарап толеранттыққа қарама – қайшы ұғым, ол толеранттықтың жақсы мағынада болуын жоққа шығарады және сонымен бірге өзінің толеранттыққа тікелей қатыстығын білдіреді.

3. шыдамсыздық – бұл толеранттықтың негативті бір түрі.

Толеранттылықтың бағыттарының айырмашылығын анықтау үшін келесі сфераларға назар аударған жөн:

Саяси толеранттылық- басқа саяси көзқарасты ұстанатын адамдарға деген төзімділік, жеке саяси айқынды мәселелерге сыйластықпен қарау, өзінің де саяси көзқарастарына байланысты құқығынды білу.

Ғылыми толеранттылық- жекелеген адамдардың ғылыми ойына төзімділік таныту, әртүрлі теориялар мен ғылыми мектептер жайлы жорамалдарға жол беру қажет.

Педагогикалық толеранттылық- өз балаға, оқушыларға шыдамдылық танытып, олардың әлі де толық жетілмегендігін ескеріп, кешіре білу.

Әкімшілік толеранттылығы- ашу-ызасыз және қысымсыз басқару.

Алғаш рет халықтар арасындағы қатынастар толеранттылығы мәселесі туралы сұрақты академик, РАН антропологиясы және этнография Институтының директоры В.А. Тишков қозғаған. Оның берген анықтамасы бойынша, «толеранттылық – әлем және әлеуметтік орта -өте тармақталған, сонымен қатар, ол тек бір адамның мүддесіне жұмыс істемейтін жекелеген әрі жалпылама мінездеме. Ол толеранттылық психологиялық және саяси деңгейде көрсетіледі деп анықтамалап тұжырымдады.

Психологиялық деңгей:

- а) дара әрі ерікті таңдау;
- б) тәрбиелік ақпараты арқылы иелену;
- в) жеке өмірлік тәжірибе.

Саяси деңгей:

- а) әдейі белсенді түрдегі айқындама;
- б) ерікті түрде төзімділікке келісім беру.

Тарих және тарихты оқыту әдістемесі кафедрасының меңгерушісі, саяси ғылымдар кандидаты Е.М. Абеновтің пікірі, нағыз толеранттылықтың үлгісі болып табылады. Ол: «Біз, ортақ тарихи тағдыр біріктірген, Қазақстан халқы, байырғы қазақ жерінде мемлекет негізін қаладық» деп басталатын басты құжатта Қазақстанның тұрақты дамуы мен өркендеуінің берік негізі салынғанын айқындады. Осының негізінде, Қазақстанның мемлекеттік ұлттық саясаты қоғамдық келісім конституциялық қағидасына негізделі отырып, жалпы адамзаттық тұжырымдарға сәйкес халықтың біртұтастығын қалыптастыруға бағытталатынын көрсетіп, «Елімізде ұлтаралық татулықтың салтанат құруы – біз мемлекеттің негізін құрайтын қазақ халқының саяси мәдениетінің биік деңгейге көтерілгенінің белгісі. Қазіргі таңда өзге ұлт өкілдері Қазақстан халқы Ассамблеясының маңайына топтасып, өзінің салт-дәстүрі мен мәдениеттерін дамытуда»- екенін атап өтті. Осы орайда 1995 жылы құрылған Қазақстан халқы Ассамблеясының алатын орны ерекше. Бүгінде бұл аталған достық шаңырағы қазақ жерінде тіршілік ететін ұлттық-мәдени орталықтардың басын қосатын және аз ұлттардың мүддесін қорғайтын мекеме есебінде нәтижелі жұмыс жасауда.

Қорытып айтқанда, мейлі адамаралық күнделік байланыста болсын, немесе мемлекеттік, тіпті әлемдік қауымдастықта болсын өзара түсінісу мен кеңшілік етуге, сабыр сақтауға құрылған толеранттылық ұстанымының маңызы айрықша. Ол демократиялық құқықтардың сақталуына кепілдік береді, алдын алады, адамдарды өмірді сүйуге жетелейді, оқшауланудан, ауытқудан, кемсітуден арылтады. Дегенмен, толеранттылықтың адамгершілік қағидаттарына, елдің заң- тәртіптеріне, ұлттық мұратқа қайшы келмеуіне қол жеткізу қай-қашанда ескерілуге тиісті шешуші түйін болып есептеледі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Сафонова В.В. “Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций” Воронеж, Истоки, 1996 г.
2. Краткая философская энциклопедия М., Прогресс. Энциклопедия, 1994 г.
3. Вульф В.З. “Воспитание толерантности, сущность и средства” Внешкольник- 2002 г. № 6.
8. Декларация принципов толерантности. Утверждена резолюцией 5.61.Генеральной конференции ЮНЕСКО от 16 ноября 1995 г.
9. Тишков В.А. “Очерки истории и политики этничности в России”. М. 1997 г.

ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ ПРОЗАСЫНДАҒЫ ҚОҒАМ МӘСЕЛЕСІ

Жарылғапов Ж.Ж., Мирзахметов А.А.

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Қазіргі таңдағы жас қаламгерлер қазақ прозасында интеллектуалдық дамудың үрдісі жүріп, жаңа құндылықтармен толығып жатқанын анықтай түсті. Олар модернистік поэтиканың сана ағымы, фантастикалық бейнелеу, түс, тағы да басқа түрлерді туындарында молынан пайдаланған. Характерлердегі сапалық өзгешеліктер жаңа философиялық таным, дүниетану жаңа стильдік бедерлермен, көркемдік ерекшеліктермен қанық көрініс табуда. Постмодернизмде бірыңғай стиль жоқ, сондықтан жарып шыққан постмодернистік стиль болмайды. Қысқа да нұсқалық, қарабайыр емес, қарапайым суреттеу, оқырманды бірден оқиғаға тарту арқылы қызығушылығын арттыру бұл ағыммен

қатар келгенін де уақыт көрсетіп жатыр. Бірақ постмодернистік әдебиеттің дәстүрге қарама-қайшы келіп жататынын ескерсек, қаламгердің шығармашылығына қарап, нақты шешім қабылдау әлі ертерек екенін, оның осы екі ағым арасында ізденісте жүргенін аңғарамыз [1].

Әрбір суреткер тарих мен тарихи тұлға, қоғам мәселелерін әралуан деңгейде қарастырып, әрқилы мақсатпен, әрқилы тәпсірлеу тәсілімен шешеді. Қ.Жұмаділовтің «Жалдамалы күйеу», «Жемдеген қырғауылдар», «Құдайдың үйі», «Бір ғана ғұмыр», «Дөңгеленген дүние-ай», «Тіленші» (2000), «Бұқарбайдың бұқасы» (2000), «Ит базары» (2001) секілді әңгімелерінің негізгі өзегі де бүгінгі күннің оқиғалары, кейіпкерлері жаңа заманның адамдары. «Жалдамалы күйеудегі» (инженер) Баймырзаның өз бала-шағасын тастап, басқа бір ауқатты әйелге (Айсұлу) кетіп қалуы — өмірден алынған шындық. Сол секілді «Жемдеген қырғауылдардағы» аудан әкімі Нұрсаған Бектұрғановтың, «Құдайдың үйіндегі» Әкпар молданың, «Бұқарбайдың бұқасындағы» кәсіпкер Бұқарбайдың іс-әрекеттерін суреттеу арқылы жаңарған қоғамның сипатын, кескін-келбетін, тынысын ашып көрсеткен. «Тіленші» әңгімесіне XX ғасырдың тоқсаныншы жылдарындағы Кеңес Одағы ыдыраған тұстағы қазақ халқының тығырыққа тіреліп, экономикалық құлдырауға душар болған кезіндегі күйі әнші жігіттің тағдырымен бейнеленген. «Бұқарбайдың бұқасы» атты әңгімесінде тәуелсіздіктің алғашқы жылдарындағы жаңа қоғамды тосырқай қабылдаған жандардың қоғамның ыңғайына қарай бейімделе бастағандығы көркем бейнеленсе, «Ақынның ақырғы күндері» (2000) атты әңгімесінде Сәкен Сейфуллиннің трагедиялы өмірі суреттелген. Қабдеш Жұмаділовтің кейінгі жылдардағы әңгімелерінің басты тақырыбы қоғамдық өзгеріс тұсындағы қазақ елінің тыныс-тіршілігі, ауылдың да, қаланың да бұрынғы тіршілік қалпын өзгертіп, өмірге бейімделу кезеңін суреттеу болып табылады. «Бұқарбайы» жаңа заманға тез бейімделіп, тіршілігін дөңгелентіп әкетсе, «Айдарбегінің» қолынан келетін бар кәсібі — тіленіп ақша табу. Ал «Ит базары» (2001) әңгімесінде елдегі малдың қырылып, қазақтың енді итті қызықтауға шыққанын сөз етеді. Қабдештің әңгімелерінің көбінде қазақтың байлығы малдың азаюынан елдің азып-тозуы тілге тиек етіледі.

Адам санасының екіге жарылуын, мұндай ішкі ой қақтығыстарының жалғыздықпен байланысты құбылыс екендігін жазушы Қабдеш Жұмаділов С.Сейфуллиннің өмірі туралы жазған «Ақынның ақырғы күндері» (2000) атты әңгімесінде ерекшелеп көрсетеді. Зерттеуші Г.Пірәлиева жалғыздық туралы былай дейді: «Жалғыздық — қашан жеке адамның басындағы қайғы қасіретке, ішкі ойға, емін-еркін егілуге де, ішкі құпия тіршілікке ерік беруге, сезімін қадағалауға да, қадағаламауға да құқысы бар мезет. Өйткені адам жалғыз қалғанда ғана ішкі ой еркіндігіне бой алдырады. Ішкі монологтардың, ішкі ой қақтығыстарының жүзеге асатын кезі де осы сәт» [2, 25].

Мұнда кейіпкер санасының психологиялық тұрғыда екіге бөлінуі көрініс тапқан. Егіз кейіпкердің (ақынның ішіндегі екі дауыс) әдебиетте көтеретін мәселесі біреу-ақ, ол — адамның өз арымен айтысы. Және олардың айтысы философиялық, адамгершілік, руханият, саясат секілді күрделі мәселелерді қозғайды. Әңгімеде ақын санасындағы екі адамның сөз тартысы белгілі бір тақырып жөнінде ой өрбітіп, кейіпкерлер арасындағы диалог ретінде ақынның көрген-түйгені жан-жақты талданады. Қ.Жұмаділов әңгімелеріндегі ішкі диалогтың көркемдік табиғаты мен ішкі құрылымы, қызметі осылайша көрініс тапқан.

Жазушы осы әңгімесінде ақынның өлім сәтінің тақалып қалғанын түс көруі арқылы сезуін шебер жеткізеді. Шығармада түс көру, оны жору, болашақты түс арқылы болжау мәселесі қазақ сөз өнерінде бұрыннан қолданылыш келе жатқан әдіс. Ғалым Г.Пірәлиева шығармадағы түс көруді талдау мәселесі жөнінде: «Мифопоэтиканың эстетикалық деңгейінің биіктігін байқататын әдеби түс көруді талдау көркем мәтінде символдық, мифологиялық, информациялық, сәуегейлік, психоаналитикалық, т.б. қызмет атқарады» деген пікір айтады [3, 53]

Жазушы туындысында түс көру мотивтік суреткерлік шеберлікпен қолдана отырып, кейіпкердің ішкі әлеміне **еркін** енудің **таптырмас** құралы **ретінде** қолданады. Заманның аяқ асты құбылғанын қаламгер **кейіпкердің** түсі **арқылы** береді. Ақын үш күннен соң жендеттердің қолынан қаза **табады**. Әңгіменің шешімі осылайша түйінделеді. Қаламгердің бұл тарихи әңгімесі **өкінішпен** аяқталады. Әңгіменің тілі көркем, шығармада түрлі айшықтаулар өзіндік **орнын** тапқан, қаламы төселген қаламгердің басқа да шығармалары секілді қызықты әрі тез оқылады.

Шағын жанрға үздіксіз үлес қосып келе жатқан жазушы Бексұлтан Нұржекеұлының «Мүденің қатыны» (2000) атты әңгімесіне б.з.б. ІҮ-ІІ ғасырларда өмір сүрген көшпелі түркі халқы мен олардың даңқты патшасы Мөде ханның қытай елімен қақтығыстарының бірі шынайы бейнеленген. Сол кездегі бір-біріне елші жіберу, дипломатиялық қарым-қатынастар, көшпелі түркілердің соғыс тәсілдері оқиға желісінде шынайы бейнеленген.

Әрбір дәуірге тән белгілі бір заңдылықтарды, мәселен, елшіге тиіспеу, соғыста өлген адамдарды жинап, арулап көмуге мүмкіндік беру, жекпе-жекке араласпау, аманатқа адам беру, т.с.с. сол дәуір адамдары қатаң сақтап отырған. Жазушы мұндай жайттарды да әңгіме желісіне арқау етеді. Авторлық баяндау әдісін, лирикалық шегіністерді қаламгер сәтімен, ұтымды пайдаланған. Осының барлығы тұтаса келіп кейіпкердің бітім-болмысын бейнелі, тартымды түрде ашады. Б.Нұржекеұлы да түс көру эпизодық жоғарыда аталған әңгіме сюжетіне арқау етеді және де оған үлкен философиялық, әлеуметтік, психологиялық мағына береді.

Жазушының «Бейтаныс әйелдің құпиясы» (2002) атты жинағындағы әңгімелердің негізгі тақырыбы — махаббат. «Бейтаныс әйелдің құпиясы» — әйел мен еркек арасындағы құпия сезім сырларын паш ететін әңгіме. «Қамыт жағалы қоңыр көйлек», «Қыз сезім», «Құпия махаббат», «Қырғыз келіншек», «Өш алудан өршіген әдет», «Екі қырсық», «Күю» атты әңгімелердің де негізгі тақырыбы махаббат мәселесі болғандықтан, жазушы еркек пен әйел арасындағы сезімдік байланыстарды ашуға ұмтылған. Әңгімелердің барлығы да махаббат мәселесін көтергенмен, олардың бірі екіншісін қайталамайтын ерекше дүниелер.

Тоқырау жылдарындағы ауылдың трагедиялық хал-күйін көрсететін әңгімелердің қазақ әдебиетіндегі орны айрықша. Қазақ мектептері **мен** балабақшаларының саусақпен санарлықтай болуы, жер **асты байлығының** қарапайым халыққа бұйырмауы, қазақ халқына тән қонақжайлылық, қазақи психология Д.Исабеков, Т.Әбдіков, Қ.Найманбаев, Д.Досжан, С.Елубаев, С.Балғабаев, М.Асылғазин, С.Асылбеков, Д.Әшімханов, Т.Мәмесейіт, Т.Нұрмағанбетов **т.б. жазушылардың** әңгімелерінде шынайы да шымыр бейнеленген. **Қаламгерлер әлеуметтік талдаудың негізінде ұлттық мінезді ашуға, адам табиғатын психологиялық тұрғыдан танытуға күш салды [4, 187].**

Тынымбай Нұрмағанбетовтің «Анасын сағынған бала» атты әңгімесі ауыл трагедиясын шынайы бере білген. Күнкөріс қамымен бауырындағы баласынан ажырап, қала кезген ана мен ауылда қалып, анасына деген сағынышын жұртқа жария етудің өзінен тартынатын баланың сезімдік күйзелісін автор тартымды жеткізген. Әңгіме желісіне Алматыдан ауылға барған Есмағамбет атты кейіпкер мен жетім қалған Сержан арасындағы үш күндік қарым-қатынас арқау болған. Автор баланың әрбір қимылы мен әңгімесінен жеткіншектің бойындағы трагедиялық ахуалды танытып отырады, оған қоса баланың іс-әрекеттері арқылы жетімдік көріп өскен барша ауыл баласының бейнесін береді.

Автор баланың ішкі психологиялық иірімдерін бала мен кейіпкер арасындағы диалог арқылы, сондай-ақ кейіпкердің бірінші жақтан баяндауы негізінде **аша** алған. Қаламгер бала әңгімесі арқылы сол кездегі қоғамның тыныс тіршілігін әсерлі жеткізеді. Екі кейіпкердің сұхбаты шығармадағы оқиға желісін өрістетіп қана қоймай, тартыстардың сәтті шешіміне әкеледі. Кейіпкерлердің сөйлеу **мақамынан** мінез, **көңіл-күй** ерекшеліктерін **жіті** аңғарта білуі **қаламгердің шеберлігін аңғартады.**

Аға буын жазушылары көтерген тақырып бүгінгі күннің де өзекті мәселесі. Ұлт тағдырына қалам тербеген қаламгерлер ұлт болмысындағы көп түйткілдерді көтерді. Сатқындық, екіжүзділік, өркөкіректік, ашкөздік, ең өкініштісі мансапқұмарлық пен бақталастық сияқты мінез-құлықтан арыла алмаған ұлт өкілдерінің бір-бірін жау санап, көлденең көк аттыға жем болатынын уақыт шындығынан, адамдар тағдырынан таратып айтып, толғана бейнелеп берді. Шығармашыл топтың аға буын өкілдері әңгіме жанрында тиімді еңбек етіп, көркемдік қуаты мол шығармалар туындатты.

Әкім Таразидың «2999999+1» әңгімесінен отызыншы жылдардағы жаппай қудалаудың салдарынан ОГПУ қызметкерлерінің қазақ даласына жасаған қуғын-сүргінінің бір көрінісі елес береді. «Келін» әңгімесіндегі бір ауылды серілігімен дүрліктірген Танабай, бір сәттік сезімнің құрбаны болған Жауһаз, «Өлім» әңгімесіндегі Кірпішбайдың айрандай ұйыған отбасына іріткі түсірген досы Еркебұлан, оның серілігіне ерген Бәтиха сынды жандардың арамызда жүргені де жасырын емес. Осылайша жазушы таныс және бейтаныс кейіпкерлерін күнделікті өзімізбен араласып жүрген жандардың арасынан іздейді. Жаратылысы бөлек, ешкімге ұқсамайтын Сұлтанмен оқырман бірнеше әңгімеде кездеседі. «Ауыл шетіндегі үйдегі» қарындасын құсқа сататын, «Жабы сәйгүліктегі» Көкала атты айғырларға талатып өлтіретін, «Сауал» әңгімесіндегі араққа тойып елге масқара болатын Сұлтан әпенділігімен оқырман есінде ұзақ сақталатын кейіпкер. Бұл жазушының өз әлемін жасауға деген ұмытылысы, санасындағы кейіпкерін жан-жақты көрсетуі, жаңа көркемдік қырларын ашуы, Сұлтанның концепциясын нақтылауы деп қабылдағанымыз дұрыс.

Кейінгі кездері әңгіме жанрына көбірек қалам тербеп жүрген жазушы Қ.Түменбайдың «Көз» деп аталатын әңгімесіндегі сұрбойдақ атанып, жаңа үйленген жас отаулардың терезесін аңдитын Дәуренбай есімді жігіттің іс-әрекеттері еріксіз күлкі үйіреді.

Әңгіме жанрында үздіксіз (және нәтижелі) еңбек етіп келе жатқан жазушы Н.Ораздың «Аяқталмаған ертегі» әңгімесінде автор Алматыда тұратын Сағындық есімді ғылым кандидатының екі күндік өмірін суреттелсе, «Оңаша арал» (Ешкім мекен етпейтін арал) (2006) жалғыз басты әйелдер мұңынан сыр шертеді. Оның «Түнгі жалғыздық» (2008) әңгімесінің де сағыныш пен мұңға құрылғанын ескеретін болсақ, жазушы осындай қайғы мен мұңға толы әңгімелерінде адам жанына үңілуде психологизмді терең игергендігін байқатты. Ол «Біз, ол, «Мерседес» және махаббат» атты әңгімесінде ауылдың жайма шуақ өмірі мен қаланың тынымсыз тіршілігін бір-біріне қарама-қарсы бейнелеу арқылы олардың арасындағы айырмашылықты көрсеткен. Ауыл тұрғындарының аңғал, адал, еңбекқор болып, қала тұрғындарының безбүйрек, эгоист, дүниеқоңыз болып келуі — олардың қоршаған ортаға қарай икемделуін аңғартады. Жазушының «Жылқының көз жасы» (2007) әңгімесі Семей полигонына арналған. «Жын жайлаған меңіреу өлкенің» трагедиялы күйінен хабар берген жазушы бүкіл адамзат баласын алаңдатқан Семей полигоны туралы әңгімелерге өз үлесін, өзіндік үнін қосты. Сонымен қатар бұл тақырыпты Р.Мұқанованың «Мәңгілік бала бейне», «Қаралы төбе», Д.Рамазанның «Соңғы дем» әңгімелері толықтырғанын айта өту парыз.

Қолданылған әдебиеттер:

1. С.Қасымова «Жағымсыз кейіпкер неліктен «жағымды»?». // Ақ желкен журналы, №7, 2012 ж.
2. Пірәлиева Г. Изденіс **өрнектері**. - Алматы: Ғылым, 2001. - 221 б.
3. Пірәлиева Г.Ж. Қазіргі қазақ прозасындағы **психологизм мәселелері**. - 2004.-251 б.
4. ХХІ ғасырдағы қазақ әдебиеті: ұжымдық жинақ. – Алматы: Жазушы баспасы. -2012. – 420 б.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА 12 ЖЫЛДЫҚ БІЛІМ БЕРУГЕ КӨШУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚЫТУ МАЗМҰНЫНЫҢ ҚҰРЫЛЫМЫ

Баймұқанова Маржангүл Тоқтарқызы

*п.ғ.к., Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ әлеуметтік жұмыс және әлеуметтік педагогика
кафедрасының доценті*

Омашева Толганай Мусақызы

*Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ әлеуметтік жұмыс және әлеуметтік педагогика
кафедрасының магистранты*

Әлемдік білім кеңістігінің даму тарихы, оның әр кезеңіндегі айқындалған тенденциялары әр халықтың гүлденіп өркендеуінің, қоғамдағы прогрессивтік өзгерістердің білімге байланыстылығын, жалпы білім саласының маңыздылығын дәлелдейді. Әрбір мемлекеттің интеллектуалдық, экономикалық, парасаттылық және мәдени қарымы білім саласының күйіне және оның прогрессивтік даму мүмкіндіктеріне тікелей байланысты екендігін педагогика ғылымы мен білімінің даму тарихы айқындайды. Осы тұрғыдан алғанда егемен Қазақстанның ғылымы мен білімінің стратегиясы білім беру жүйесінің ұлттық білім мен тәлім-тәрбие идеяларын сақтай отырып, әлемдік білім кеңістігіне кірігумен анықталады. Үшінші мыңжылдық жылнамасын ашып отырған бүгінгі Қазақстанның білім беру саясатындағы өзекті ой–еліміздің экономикасы мен әлеуметтік саласының тұрақты дамуының басты факторларының бірі–білім екендігінде. Осынау ақиқаттың дәлелі–Қазақстан Республикасы дамуының 2030 жылға дейін межелеген стратегиясында, оны жүзеге асыруға бағытталған кезең-кезеңмен дамуының стратегиялық жоспарларында білім саласына айрықша басымдылықпен мән берілгендігінде [1].

Қоғамда орын алып жатқан әлеуметтік-экономикалық және саяси қатынастар білім беру ісін түбегейлі өзгертіп, оның тарихи тамырын қайта қарап жаңғыртуды талап етеді. Өткеніміз бен болашағымыздың өркендеуіне жол ашады. Өйткені ұлт тағдыры, халқымыздың әл-ауқатының жақсаруы жас ұрпақтың білім деңгейіне, мәдениетіне, өмірде өз таңдауларын дұрыс жасауға, қоғамдық қатынастарға, оны дұрыс ұйымдастыру қабілетіне тікелей байланысты. Бұл көзқарастың білім жүйесінде өзіндік маңызы зор.

Қазақстандағы білім беру жүйесінің қылыптасуы мен дамуы қазақ мемлекеттілігінің құрылу кезеңінен бастап ұзақ уақыт бойы елдегі болып жатқан саяси-әлеуметтік және мәдени өзгерістердің көрсеткіші болып табылды. Белгілі бір кезеңдердегі болып жатқан білім беру үдерісіндегі объективтік көріністердің қажеттілігі қазіргі отандық тарихи-педагогикалық ғылымда пісіп жетілгендей. Білім беру жүйесінің тарихы азаматтық тарихпен біте қайнасып және оның түбегейлі көріністері қоғамдық дамудың айтарлықтай барлық жақтарын қозғағанын атап өтуге болады. Әр түрлі тарихи кезеңдердегі қоғамдық-мемлекеттік құрылыстың өзгеруі аз ба, әлде көп пе тікелей білім беру жүйесіне әсерін тигізіп отырды.

Қазіргі таңда білім берудің Қазақстандағы дамуы мен педагогикалық құбылыстардың барлығы мемлекеттің және республиканың дамуы мен өмірі, жалпы тарихи дамуына талдау жасау негізінде, әлеуметтік-экономикалық, тарихи-мәдени даму ерекшеліктеріне сәйкес жүзеге асырылады. Осы себепті білім беру мен тәрбиедегі басты өзгеріс Қазақстан Республикасындағы 12 жылдық бейінді білім беруге көшуге байланысты педагогикалық-психологиялық негіздерін қарастыру болып табылады.

«Бізге экономикалық қоғамдық жаңару қажеттілігіне сай келетін осы заманғы білім беру қажет» деп атап көрсетті 2006 жылғы 1 наурыздағы «Қазақстанның әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті 50 елдің қатарына кіру стратегиясы» атты Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауында. Сондықтан да ел экономикасы жақсарып, алға қойған мақсаттарымыз айқындалған тұста білім беру

жүйесінде өзгерістер мен қайта жаңартулар орын алуда. 2010 жылдан бастап 12 жылдық білім жүйесіне көшетімізге байланысты республикамызда оған жан-жақты даярлықтар жүргізіліп жатыр. Еліміздің барлық мектептерінде Қазақстан Республикасы үкіметінің 2006 жылдың 6 шілдесіндегі №681 қаулысымен бекітілген 12 жылдық білім беруге көшудің іс-шаралар жоспары басшылыққа алынуда.

Қазақстан Республикасындағы білім беруді жаңарту бір-бірімен тығыз байланысты, әрі өзара шарттас екі қағидамен сипатталады: біріншіден, әлеуметтік ортаның терең демократиялығы, гуманизация және гуманитаризациямен байланысты; екіншіден, тұлғаның тұтас дамуына бағыттылығы. Кеңес дәуірі кезіндегі білім беруде тұлға тек білімді меңгеруші, халықтың мәдениетін тасымалдаушы және көрсетуші болып табылатын. Ал қазіргі 12 жылдық бейінді білім берудің өзіндік ерекшелігі бар, ол тұлғаның жан-жақты дамуына жағдай жасай отырып денсаулығын нығайту мен өзінің қоғамдағы орны мен рөлін, кәсіби қызығушылығы мен бағыттылығын еркінше таңдау, әрі меңгеру болып табылады.

Қазіргі кезде 12 жылдық мектепке есептелінген белгілі бір халықтардың білім беру стандарты қалыптасқан. Осыған байланысты, Еуропалық кеңестің 1992 жылғы декларациясына сәйкес 12 жылдық білім беру кеңістігіндегі 169 елде жүзеге асырылуда. 12 жылдық білім беру жүйесіне көшу - әлемдік білім кеңістігіне еркін енуді көздейтін заман талабынан туындап отырған мәселе [2].

Мектеп бітірушінің әлеуметтік және қоғамдық өмірдегі өзгерістерге икемделе отырып, еркін енуіне дайындығын тың мазмұнды жаңа мектеп қана қамтамасыз ететінін әлемдік тәжірибе көрсетіп отыр. Мәселен, алдыңғы қатарлы дамыған елдердің Финляндия, Қытай, АҚШ 12 жылдық білім беруге көшуіндегі нақты қадамдары еліміздің білім беру жүйесіне едәуір өзгеріс енгізу қажеттілігін дәйектейді. Біз бүгінгі күні осындай әлемдік білім беру жүйесіне негізделген басым бағыттарды қарастырып отырмыз.

Әлемдегі жалпы және орта білім берудің құрылымы:

Қазақстан 4+6+2, Қытай 3+6+3, Франция 5+4+3, Жапония 6+3+3, АҚШ 6+3+3, Германия 4+5+4, Англия 6+5+2, Норвегия 6+4+3, Канада 4+6+3, Беларусь 1+3+6+2, Швеция 3+6+4, Ресей 4+6+2, Украина 4+5+3 [3].

12 жылдық мектептің құрылымына сипаттама беретін болсақ: *бастауыш мектепте* қажетті біліктер мен дағдыларды игеруге, оқу, жазу, санау, шығармашылықпен ойлауға жетелейтін, жеке бас гигиенасы мен денсаулығын сақтау негіздерінің болуына ықпал ететін оқу әрекетін ұйымдастыру басты мақсат болып табылады. *Орта мектеп* сатысындағы білім мазмұны оқушының болашақ бағдарын саналы таңдауына игі ықпал ететін дайындық кезеңі мен педагогикалық, педагогикалық-психологиялық, ақпараттық және ұйымдастырушылық ұстанымдар-дан тұрады. *Жоғары мектеп*, бұл жалпы орта білім берудің соңғы кезеңі болып табылады. Үшінші сатының негізгі мақсаты – оқытудың саралануы мен даралануына бағдарланған жалпы орта білім беру, оқушылардың болашақ кәсіби қызметіне саналы да жауапты таңдау жасауына, жеке және өмірлік өзін-өзі танытуына жағдай жасауға, құзыреттілігін қалыптастыруға негізделеді.

12 жылдық білім беру жүйесіндегі басты артықшылық – баланың тек қана білім алып ғана қоймай, бейімі мен икемділігіне, таңдайтын мамандығына қарай алғашқы кәсіби бағдар алып шығуында жатыр. Яғни, 11-12 сыныптардағы білім мазмұны оқушының жоғары оқу орындарының алғашқы курстарында алатын білім мазмұнымен кіріктіріледі. Оқушы мен ұстаз арасында өзара түсіністік пен ықпалдастыққа негізделген оқыту үдерісі оқушының ойлау жүйесінің дамуына, құндылық бағдарының айқындалуына, қарым-қатынас жасай білу дағдысының қалыптасуына ықпал етеді. Нәтижесінде оқушының танымдық қабілетінің деңгейін өсіріп, ойлау қабілетін арттырып, ақпаратты қабылдап қана қоймай, оны талдап, оған өзіндік тұжырым жасай алатын дәрежеге қол жеткізеді. Бұл үрдіс 12 жылдық білім беру жүйесінде білім мазмұнын түбегейлі жаңартумен қатар, оқытудың тың әдістемесін дүниеге әкеледі [3].

«Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту стратегиясына» сәйкес 12 жылдық білім беруге көшудің басым бағыттарының бірі–тиімді қызмет ететін білім беру үлгісін қалыптастыру, Қазақстанның дамыған елдер арасында лайықты орын алуына мүмкіндік беретін оқыту мен кадрларды даярлаудың жоғары сапалы деңгейіне қол жеткізу болып табылады.

Қазақстан болашағын ойласақ – ұлттық даму, өмір сүру ерекшеліктеріне сай ұлттық мектептер қалыптасуы шарт, себебі әр елге немесе әр мемлекетке бірдей бірқалыпты педагогикалық теория да, білім жүйесі болуы да мүмкін емес. Болашақ 12 жылдық мектеп қандай болу керек, оның ерекшелігі неде? *Біріншіден*–ол Қазақстан мемлекетінің мүддесіне сай болуы міндетті, олай болса ұлттық тәрбие алған бала өз елінің қамын ойлайтыны заңдылық. *Екіншіден*–мектеп білім беру әдісінде жаңа тұжырымдамалар мен бағдарламалар жасалынып, олар мектептегі негізгі тұлға–оқушы мен педагог мүсінін толық қамтитын, әрі қорғайтындай болуы тиіс және «жалаң» теориясымен шектелмей, балалар қабілетін аша отырып, білімде құштарлықты арттыру бағыты психологиялық іс–әрекетке негізделуі. Өйткені білім қажеттілігін терең түсініп, оны үйренуге ұмтылған бала өмірге де қиындықсыз бейімделеді. *Үшіншіден*–оқушының бастауыш жас кезеңінен кәсіби қабілетін, оның бағдарламасын анықтау барысында жұмыстар жүргізіліп, азаматтың сапасын жетілдірсек, сонда білім беру де, болашақ елдің дамуы да нәтижелі болады. *Төртіншіден*–тәрбие отбасынан басталады, сондықтан ата-аналардың мектеппен байланысын күшейту керек. *Бесіншіден*–мектепке құқық тәрбиесін беру мен оқыту мардымсыз. Соның салдарынан балалар өздерінің міндеттері мен құқықтарын айыра алмайды.

Қазақстандық 12 жылдық орта мектептің мақсаты оқу мерзімін ұзарта отырып, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар аясында, оқушылардың білімділігін, біліктілігін, өзгермелі, бәсекелік ортада табысты қызмет жасау қабілеттілігін, өзін-өзі дамытуға және жүзеге асыруға бейімділігін қалыптастыру, білім мазмұнын ізгілендіру, білім беру мен басқару тәсілдерін жетілдіру, білім сапасын бағалаудың халықаралық стандарттары мен нормаларына көшу, әлемдік білім кеңістігіне біртіндеп ықпалдастыру көзделуде.

Қазақ елінде мектеп ашу, сауаттандыру ісіне талдау жасасақ, бізде, жаңа ХХІ ғасырдың басынан бастап жас ұрпаққа білім беруді одан әрі жетілдіруді немесе 12 жылдық оқуды ұйымдастыру қажеттілігін өткен тарих белестері дәлелдейтін сияқты.

12 жылдық білім беруге көшуде баланы мектепке неше жастан қабылдау керек? – деген заңды сұрақ туындауда. Оған 12 жылдық орталық қызметкерлері мен авторлардың әлемдік тәжірибелерін зерделеу негізінде 1 сыныпқа 6 жастан қабылдау мәселесі шешілді. Бұған әрине ресей ғалымдары П.Я.Гальперин, Л.С.Выготский, В.В.Давыдов, Л.В.Занковтың және т.б. бастауышта оқыту жөніндегі біраз республикамыздағы әдіскер ғалымдардың Қ.А.Аймағамбетова, С.Рахметова, В.К.Павленко, Ұ.Ботабаева және т.б. ғалымдардың еңбектері арқау болды.

12 жылдық білім мазмұнының негізгі өзегі–қарқынды дамып келе жатқан өзгермелі қоғамда өмір сүруге икемді, жеке басының, сондай-ақ қоғам пайдасына қарай өзін-өзі толық жүзеге асыруға дайын білімді, шығармашылыққа бейім, құзіретті және бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыру мен дамыту болып табылады.

Республикамыз белсенді даму үстінде, сондықтан республикамыздың білім беру жүйесі де қоғам дамуымен байланысты дамып, жетіліп отыруы анық. Жас ұрпаққа ұлағатты тәрбие беру жаңа кезде аса маңызды екенін мойындауымыз керек. Адамгершілік тәрбиесі жастардың қоғамға, отбасына, еңбекке, білімге, Отанға, жер бетіндегі бейбітшілікке қатынасын қалыптастырады. Осы заманғы адамгершілік тәрбиесі жекелеген бағыттарға емес, адамгершілік құндылықтарға негізделеді.

Адам–ең әуелі адамгершілігімен, парасатының биіктігімен көрікті. Мәдениеті жоғары адам айналасындағылармен қарапайым қарым –қатынаста болады.

Адамгершілік тәрбиесі жастарды адамгершілік ұғымы, принциптері, мінез-құлық нормалары жайындағы біліммен кемелдендіреді. Жастар оларды оқып үйренумен шектелмей, оқу, тәрбие, еңбек үрдістерінде іске асырғанда адамгершілік олардың сеніміне айналады.

Адамгершілік қатыныстар моральдық нормалармен өлшененеді. Моральдың негізгі міндеті -адамның мінез- құлқын тәрбиелеу, осы арқылы опардың бойында әдеп сақтау қатынастарын қалыптастыру, адам мен қоғам арасындағы қатынасты реттеу.

Адамгершілік тәрбиесі жас ұрпақтың моральдық сенімдерін, жағымды мінез-құлық дағдылары мен әдеттерін қалыптастырады.

Бұл үздіксіз педагогикалық білім жүйесіне жаңа формацияның рухани - адамгершілікті, рефлексияға қабілетті, ақпараттық,, коммуникативтік, әулеттік-тұлғалық құзырлылықтары қалыптасқан, шығармашыл мұғалімдерін қалыптастырудың тың жолдарын қарастыру қажеттілігін туындатады.

12 жылдық білім беру жүйесіне көшу тұсында мұғалімнің кәсіптік жетілуі мен дамуы тұрғысында көп мәселелер қарастырылуы қалыпты жағдай. Өйткені, ЫАлтынсариннің «Мұғалім- мектептің жүрегі» дегендей, бар күш мұғалімге түспек. Жаңа қоғам мұғалімнің «рухани-адамгершілігі дамыған» деген ұғымының мәнін ашар болсақ, ондағы рух оймен санасатын шоктығы, адамның психикалық белсенділігінің көрінісі, адамның сана сезімі мен қимыл әрекетінің озық болжампазы, тарихи тәжірибенің идеалды түрі болып табылады.Рухы жоғары адам тірліктің қиыншылығымен тұйықталып қалмай, өзгенің адамгершілігін құрметтеп, оған ілтипатпен қарап, көмектесуге бейім тұрады. Руханилық адамды шындық пен әділеттіктің бірлестігіне,өркениеттің үлгісіне жақындатады, ұлы құдіретті күшпен сырласарлық сезім шебін кеңейтеді.

Адамгершілік - адам өмірінің рухани негіздерін құрайды, ойластырады, болжайды және адамзат құндылығын қалыптастырады. «Адам жолында екі түрлі, бір- біріне қарама - қарсы ағыстар бар. Бір ағыс қаталдыққа жетелесе.екіншісі -мейірімге талпынады» деген Леккидің сөзінде үлкен мән бар.

Адамгершілік мәселелерін қарастыруға философтар ерте кезден- ақ ерекше назар аударған. Мәселен, И.Кант өзінің «Практикалық сананы сынау» этикалық шығармасында адамгершілік жүйесін емес, адамгершілік шындығының тұжырымдамасы жасалған алдыңғы этикалық дәстүрді қатты сынға алады. Ол мораль мен адамгершілікті бір -біріне ұқсамайтын ұғым деп қарастырады. Адамгершілікті Гегель, бір жағынаң солардың көмегімен адамдардың тәртібін реттейтін әдет- ғұрыптары мен дәстүрлерін, екінші жағынан, моральға жанама адамның нақты міндеттері деп түсінді. Оның пікірі бойынша,мораль адамгершілікке қарағанда неғұрлым кең ұғым болып табылады.

В.Г. Белинский: «Тәрбие-ұлы іс, тәрбие арқылы адам тағдыры шешіледі» десе, Д.И. Менделеев: «Тәрбиесіз білім -есуастың қолындағы қылыштай» деген болатын.

Тәрбиенің маңыздылығы сондай, біздің болашақ ұрпағымыз тәрбиеден ғана рухани байлық алып, тәрбие арқылы ғана Адам болып қалыптасады.

12-жылдық білім беру жүйесінің үлкен мақсаты -жастарымыздың бойында адамгершілік қасиеттер мен құндылықтарды тәрбиелеу.

Я.А. Коменский «тәрбие мойындамау - адамдардың, жанұяның, мемлекеттің және бүкіл әлемнің құруы» деген болатын . Ендеше тәрбие ауадай қажет.

Жас ұрпақты адамгершілік құндылыққа тәрбиелеу алдымызға мынадай міндеттер қойып отыр:

- баланың адамгершілік сана-сезімінің, ақыл-ой қызметінің дамуына. қалыптасуына ықпал жасай отырып, адамгершілік құндылықтарының тәрбиеленуіне қозғау салу;

- баланың өзін-өзі тануына, өзіндік «Мен» тұғырын оятуға бағдар беру;

- баланың тұлғалық дамуына педагогикалық жағдай жасау және рухани жағынан таза, өмірге, дүниеге тік қарай алатын, қоршаған ортамен жүйелі байланыс түзетін, тәрбиенің жаңа мазмұнын ашу, әлеуметтік өмірге бейімделген,

бәсекеге қабілетті жаңа ұрпақты қалыптастыру.

12-жылдық мектеп жолындағы Қазақстанға жанаша ойлайтын, өмірге көзқарасы тың, нарық жағдайында тіршілік етіп, жұмыс істей алатын барынша білімді адамдар қажет [4].

Қазіргі кезде болашақ мұғалімді даярлауда адамгершілік мәселесінің маңызы ерекше, өйткені, жас ұрпақты адамгершілікке тәрбиелеу салмағы осыған түседі. Бүгінгі күнде ғалым-педагогтар жалпы адамзаттық құндылықтардың, адамгершілік тәрбиесінің ақыл-ой дамуынан гөрі басымдығын мойындап, орнықтыруға күш салуда. Мұғалім бала бойында қандай адамгершілік түсініктер қалыптасқанын, ол қандай жағдайда жүзеге асқанын білуі қажет. Ал баланың адамгершілік көзқарасының қалыптасуының, адамгершілік-психологиялық ұғым-түсініктерінің бекуінің сөзсіз маңызды көзі - отбасы, онда өмірдің мәні мен мақсаты туралы алғашқы түсініктер, құндылық бағдар, адамгершілік және әлеуметтік қажеттілік т.б. қалыптасатыны белгілі. Ең дұрысы, педагог оқушының отбасындағы микроортасының, ал ата-аналар мектептегі микроортасының бір бөлшегі болулары тиіс. Отбасы - тұлғаны әлеуметтендірудің, мәдени, ұлттық, адамгершілік құндылықтардың тарихи жалғастығының маңызды институты.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Бала ойы қашан да ұшқыр // Қазақстан мектебі. -2000. -№3. –Б. 45-46.
2. Қазақстандағы мектепке оқушыларды даярлау мәселелері // «Қазіргі білім жүйесін дамыту және педагог мамандарды даярлау: мәселелері мен келешегі» (ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан Халқына Жолдауы негізінде) Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ-нің 10 жылдығына арналған педагогикалық факультеті оқытушы- ларының ғылыми мақалалар жинағы. –Астана, 2006. –Б. 377-379.
3. ТМД мен шетелдердегі 12 жылдық білім беру ерекшеліктері // Әлемдік білім беру кеңістігіндегі қазіргі үрдістер және бәсекеге қабілетті мамандар даярлаудың өзекті мәселелері: әдістаным, инновация, ізденіс. Республикалық ғылыми- практикалық конференция жинағы. –Астана, 2007. –Б. 38-43.
4. kense.oo.ap@pavlodar.gov.kz
5. <http://www.slideshare.net/Dan41k/12-33793837>

С.ЕЛУБАЙ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ КЕЙІПкерлер Әлемі

А.А.Мирзахметов, Ж.Ж.Жарылғапов

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Жаңа ғасырға аяқ басқан қазіргі қазақ прозасындағы көркемдік ерекшеліктерді, маңызды да мәнді жаңашылдықтарды, идеалық-тақырыптық сабақтастық пен ізденістерді, образдар әлемін жасаудағы өзгерістерді қамтыған аталмыш зерттеу жұмысының ауқымы өте кең. Себебі бүгінгі қазақ қаламгерлері заманауи маңызды мәселелерді толыққанды тұлғаның ортақ мұраттарына балағандықтан күрделі қоғамдағы адамының ерекше рухани бейнесі пайда болды. Адам жанының электронды ақпарат тасқынына тап болған кезеңдегі әрбір оқиғаға, ситуацияға сай өзгеріске ұшырауы, рухани толғаныс-толғамдарын көркемдік бағытта танып-білуге деген ұмтылысы соны ізденістер негізінде дүниеге келген туындылар қатарын мейлінше молайтты.

Адам болмысының табиғатына үңілу, оның рухани дүниесі мен жан әлеміндегі қатпарлы қалтарыстар жүйесінің сырын ашу, қоғамдық қарым-қатынастарын тереңдей зерделей бейнелеу — жаңа үшінші мыңжылдықтағы сөз өнерінің басты қағидасы. Қазіргі

қазақ прозасынан адамның ішкі әлемін етене жақын танытуға, жабық тақырыптар есігін ашуға деген ұмтылыстың басымдығы байқалады.

Ащы шындықтың аражігін ажырата білу мен әлеуметтік өмірдің көлеңкелі жақтарын әшкерелеу, рухани жаңару, азат рухты насихаттау, жаңалыққа құштарлық, ұлттық болмыстың жаңғыруына деген ұмтылыс бой көрсетті. Келмеске кеткен кеңестік дәуір мен бүгінгі демократиялық ашық қоғамның бет-бейнесі, оның бағыты, беталысы көркемдік шеберлікпен сипатталған туындылар саны көбейе түсті.

Солардың бірі, жазушы — С.Елубай.

С.Елубайдың «Жалған дүние» романының оқыған оқырман одан бұрын жарық көрген «Ақ боз үй» және «Мінәжат» романындағы кейіпкерлердің арғы тағдырларының қалай қалыптасқанына қанық болады. Бір бірімен жалғасып жатқан бұл үш шығарма қазақ халқының тарихындағы елу жылдық кезеңде орын алған жекелеген оқиғаларды қамтиды. Яғни, жанрлық сипаттарына қарағанда, бұлар - трилогиялық романдар.

«Ақ боз үйде» өткен ғасырдың жиырмасыншы-отызыншы жылдарына көркем барлау жасалса, «Мінәжат» кейіпкерлердің отыз жетінші жылдың зобалаңы мен Ұлы Отан соғысы жылдарындағы тағдырларынан сыр толғайды. Ал «Жалған дүниенің» кейіпкерлері - сол романдарда көрінген басты қаһармандардың ұрпақтары.

Трилогияның бірінші кітабында көрінген бас кейіпкерлерден арасынан Хансұлудың әбден қартайып өлермен шаққа жеткен кезеңіне куә боламыз. Бас кейіпкер Едіге болса, бір кездегі ер жігіт Бұлыш пен Балзия арудың бел баласы. Замана ағымымен тағдырлары түрлі өткелектерден өтіп келе жатқан бұл адамдардың өмірлері бейбітшілік орнаған жаңа заманда да бір арнаға түсіп, тыныштық әлдііне қарай ыңғайлана алмапты. Бір замандарда саяси нәубеттің әсерімен зорлық-зомбылықты, қасіретті нәубеттерді бастан кешкен аталар мен әжелердің ұрпақтары тағы да күрес жолында көрінеді. Бұл кезеңдегі күрестің сипаты бөлек, енді саясаттан гөрі әлеуметтік-моральдық мәселелер алдыңғы қатарға шығып, өз өктемдігін жүргізе бастаған.

Басынан өткізбеген қиындығы жоқ Хансұлу бүгінде өлім аузындағы кейуана. Өзінің о дүниеге аттанатынын жақсы түйсінгенімен, жаны байыз табар емес. Өйткені шешімін таппаған түйткілді мәселелер көп, жан дүниесін аяусыз жабырқатып, мынау пәни жалғанда жалғызсырататын да солар. Алатаудай арқа тұтып жүрген Алматыдағы бастық баласы Тұлымхан тағдыр тәлкегіне ұшырап, сүмірейіп ауылдағы үйіне қайтып келіп отыр. Жай келмей, маскүнемдікке салынып, қай жағынан болсын, тұңғиыққа қарай мүлде құлдырап кеткен. [1, 56]

Бар үміт артары - жоғары оқу орнына түскен немересі Бөпенай еді, оның да болашағы бұлыңғыр. Тек бұлыңғыр ғана емес, кәрі әжені шошытатындай қатерлі сияқты. Оған әженің бастығырылып жатып көрген түсі айғақ. Осы түс арқылы автор қасиетті кейуананың бірер жылдан кейін орын алған Желтоқсан оқиғасын мегзеп отырғаны анық. Осынау ауыр түсті көріп жатып, көз алдына әлденелер елестеген ананың қиналып жатып өмірден өтіп кетуінде де символдық мән бары байқалады.

Бас қаһарман Едіге отыз екінші жылдың ашаршылығы туралы романын бастыра алмай, басы қатып, сеңделіп жүр. Бір қарағанда, ол тек өзінің қара басының қамы, шығармашылық мұраты жолында ғана күресіп жүрген сияқты көрінеді. Бірақ бұл арада кейіпкердің жазушы екенін ұмытпауымыз керек. Өйткені жазушы деген бүкіл бір халықтың арман-мүддесін, ұлтының өзекжарды мәселелерін көтеретін белсенді тұлға. Демек, Едіге өз халқының тағдырындағы қасіретті кезеңді суреттеу арқылы сол халықтың мұң-мұқтажын да көркем ойдың өзегіне айналдырып отыр. Ендеше оның күресі - бүкіл бір ұлттың рухани мүддесі үшін күрес.

Шығарма оқиғасының едәуір бөлігі оқырманның көз алдында шегіністі баяндаулар арқылы көлденеңдеп жатады. Олар бас кейіпкерлер Хансұлу мен Едігінің өз өмірлерінің қайтып келмес жылдарына ойша барлау жасауы арқылы берілген. Хансұлу ой сапарын сонау отызыншы-қырқыншы жылдарға бағыттаса, Едігенің еске алатын кезеңдері әлдеқайда бертінірек. Оның шығармашылық, әлеуметтік қырларымен бірге астасып

көрінетін - моральдық ұстанымдары. Өзіне өзі иелік жасауға шамасы жетерлік жігіт ағасы қыз-келіншекке келгенде босаңдау. Өзімен бірге кино түсірісіп жүрген Назыкен есімді қызға көңілі кетіп, ынтызар болуы - бас кейіпкердің пендешілік осалдығынан хабар беретін деталь.

Кейіпкердің мұндай пендешілік әлсіздіктері қазақ прозашыларының көптеген шығармаларына тән. Мысалы, Ө.Ахметтің «Жылыстап өткен жылдар-ай» хикаятындағы бас кейіпкер тележурналист Ерғалиға өзімен бірге қызметтес Айнұр деген жас қыз көңілі кетіп, соңынан калмай қояды. Бұл екеуінің қыз-жігіт ретіндегі арақатынасы да іссапарда жүрген кезде айқындалады. «Жалған дүниеде» кейіпкерлер кино түсірушілер болса, «Жылыстап өткен жылдар-ай» туындысында телехабар түсіруші журналистер. Ситуациялардың бұлайша ұқсастықтарына қарап, оларды белгілі бір мамандық иелерінің, нақтырақ айтқанда, телевидение, кино қызметкерлерінің өмірінде кездесетін типтік құбылыс емес пе екен деп қалуға да болады.

Дегенмен, ұқсас ситуациядан туындайтын оқиға шешімі екі шығармада екі басқа. Едіге Назыкенге өзі ынтызарлық көрсетіп, екеуі күнәлы әрекетке барса, Ерғали өзіне жабысқан жас арудан ат-тонын ала қашады.

«Жалған дүние» романы бас кейіпкер Едігенің өктем үнмен сұхбаттасып жүріп, ақыры соңында жүгіріп келе жатқан бойы қазаға ұшырауымен аяқталады. Жалпы түрлі естелік баяндаулар және өктем үнмен сұхбат құру формасы туындының постмодернистік үлгілерді де негізге алғанын байқатса керек. «Іштегі бір қозғаушы күш, адамды өмір майданына айдап салып отыратын күш көзі тартылғандай. Кісі кәртайғанда сол күш, өмірге деген құштарлық сарқылмақ. Оны жұрт кәртаю дейді. Ақиқатына келгенде, сол «кәртаю» мысықтабандап келген ажал емес пе? Ал бұның ажалы төбеден түскен жайдай болды. Сонымен не ұқтың?.. Болжағаның сол... бір шым-шытырық түс көргендей болдың» [2, 154] деген философиялық түйіндеулер романдағы авторлық ұран екендігі де айқын.

Бас қаһарманның өлім алдындағы түсініксіз сәті «Кенет кеуде тұсының лау ете түскенін сезді, өзінің лезде от тиген қауырсындай лапылдап бара жатқанын сезді. Дүние шыр айналды да, іле құлаққа ұрған танадай тым-тырыс бола қалды. Қауырсындай қалқып, айналып ұшып келеді Едіге» [2, 156] деп суреттеледі. Бұл арадан қаны тамған реализмнің емес, постмодернистік ізденістің қазақ прозасындағы кезекті үлгісін байқаймыз. Мүмкін, жиырма бірінші ғасырдың романына тән өзіндік үлгі болуы әбден ықтимал. Қысқаша тұжырымдап келгенде, С.Елубаевтың «Жалған дүниесі» - тек психологиялық ғана емес, философиялық сипаты да көрініп тұрған, заманауи көркем ойдың өзгерістертіне ілесе білген роман.

Әдебиет және өнер қайраткерлерімен кездесуінде Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев еліміздің тәуелсіздігінің 20 жылдық тойына даярлық мәселесін көтере отырып, дүниеге тәуелсіздік көзімен қарайтын әдеби шығармалар тудырудың сара жолын сілтеген еді [3]. Шығармашылық зиялы қауым, сөз өнері қайраткерлері біздің жаңа дәуіріміздің рухын айқын көрсететін көркем туындыларды дүниеге әкелуі міндетін терең сезінеді. Талантты қаламгерлеріміздің жазу-сызуына тәуелсіздігіміздің шадыман шарапаты тиіп, жаңа сәулелі ізденістердің көзін ашқаны соңғы жылдардың шығармаларынан айқын аңғарылады. Туған әдебиетіміздің ел сенімін ақтамаған кезі болған жоқ. Еліміздің дербес мемлекет мәртебесінде қол жеткен зор жетістіктері жазушы қауымның қаламына дем беріп, шабытына шабыт қосып отыр. Бұл енді заманымызға лайық шығармалар туғызу үшін қаламдарына қарымдылық берер нағыз дер шағымыз.

Тәуелсіздік рухының әсерімен өмірге келген туындылардың тағы бір көркемдік мақсаты — қазақ халқының басынан өткізген отаршылдық зардаптарын шындық тұғырына иек арта отырып жеткізу. Сондықтан бұрынғы жабық тақырыпты қозғаған бұл туындыларды еліміздің тәуелсіздік алуымен бірге келген көркем ізденістердің айқын нышандарының бірі деп танығанымыз абзал.

Сонымен бірге уақыт көшіне ілесе келген тың тақырыптарды, өмір ұсынып отырған жаңа бедерлерді жинақтап корсету де эстетикалық мұратқа айналды. Әдебиеттің

тақырыбы өткен тарихты қозғаумен шектелмейтіні, әр қаламгер өзі өмір сүріп отырған кезеңнің көркем келбетін жасауға да ұмтылатыны белгілі. Бұл жағынан қазақ романшылары оқырман қауым алдында қарыздар болып қалмай, замана толқыны лекітіп әкелген өзекті мәселелерді көрсетуде қол қусырып қала алмады.

Бүгінгі прозадан төл әдебиетіміздің заңғар алыптары Майлин, Әуезов, Мүсіреповтер қалыптастырған дәстүр жаңашыл жазушыларымыздың қаламы қарымынан жаңаша сипатпен түлегені сезіледі. Қазақ әңгімесі, повесі, романдарындағы идеалық-тақырыптық ізденістері де тың. Заманында жабық тақырыптардың тізімінде тұрған Желтоқсан тақырыбы кеңінен, жан-жақты ашылып жатқаны көңіл қуантады. Жаңа мыңжылдықта дүниеге келген тарихи романдар қазақ ұлтының қаймағы ажырамаған шұрайлы тілімен ел басына күн туған замандарды шежіреледі, оқырман алдына ұсынды.

Қолданылған әдебиеттер:

1. ХХІ ғасырдағы қазақ әдебиеті: ұжымдық жинақ. – Алматы: Жазушы баспасы. - 2012. – 420 б.
2. Елубай С. Жалған дүние. Роман-ойтолғау. - Алматы: Қазғұрт, - 2003. - 160 б.
3. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан - 2050: Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. Астана: Ақорда, 2012.

СЕКЦИЯ 3
КӘСІПТІК БІЛІМ

СЕКЦИЯ 3
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

SECTION 3
PROFESSIONAL EDUCATION

КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУДЕГІ ТІЛ МӘДЕНИЕТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Алиманова С. Н.

Академик Ж.С.Ақылбаевтың Балқаш маңызды білім беру колледжі

Бүгінгі студент-еліміздің ертеңгі тірегі, болашағы. Оларға ана тілімізді, оның бар байлығы мен ғажайып көркемдігін, ойды берудегі мол мүмкіншілігін ұрпақтан – ұрпаққа жеткізеді деп сенім артамыз. Сол сеніміміздің негізі оқу орнында қалануы тиіс. Өйткені біз сөз еткелі отырған кезеңдегі жастардың сана – сезімі қалыптасып, оң- солын танып, тілдің мән- маңызын, қоғам өміріндегі орнын түсіне бастайды. Болашақта қандай кәсіппен айналысса да, қандай саланың маманы болып шықса да, ана тіліне деген құрмет пен талап барлығына бірдей екені ақиқат.

Сөз мәдениеті - өз мәдениетің. Мәдениетті де, білімді, ана тілінің бар мүмкіншілігін, қалаптасқан заңдылықтарын игерген, тіліміздің ата- бабадан келе жатқан ен байлық, мол мұра екенін түсінген, қадір- қасиетіне бойлаған студент оны қалай болса, солай қолдануға жол бермейді және өзгеден де соны талап ете алады деп үміттенеміз.

Сөз мәдениеті, жазу, сөйлеу әдебіерекшеліктері дегенде назарға алынатын түс – тілдің тазалығы. жазу мен сөйлеуде әдеби тіл нормасына жатпайтын, тіл көркемдігін бұзатын артық – ауыс сөздерді қолданбау қажеттігін барлығымыз білеміз. Тіл тазалығы айтар сөзге, ашар ойға пайдасы шамалы, қажеті мәнсіз, орны белгісіз сөздермен әуестенбеуді талап етеді. Басқа тілден енген сөздерді мүлде сөздік қордан да шығарып тастай алмаймыз. Десек те, оны қолданудың орнын, ретін тапқан жөн. Әрине, көркем әдебиетте белгілі бір ортаның ерекшелігін ашу үшін қаламгер басқа тілден енген сөздерді, диалектизм мен варваризмді пайдаланады. Бірақ бұның өзі шығарманың шырайын ашса ғана мақсаттың өтелгені. Көпшілік алдында неғұрлым әдеби тілде жинақы, ретті сөйлеу қажет болса, жазуда да әдеби тіл нормасына жатпайтын (диалект, варваризм, дисфемизм, бұлапыт сөздер, т.б.) сөздерді жөнсіз қолданғаннан аулақ болған жөн. Тіл тазалығы, тілдік нормадан ауытқымау дегеніміз – тілді бір ізбен қолдану емес, көркемдік тәсілдердің орнын тауып, қисынын келтіріп сөйлеу немесе жазу.

Сөз қайталау, сөйлем құрылымын ретсіз қою, жекелеген сөздердің мағынасына терең талдау жасамай қолдана салу немесе орынсыз бір – бірімен тіркестіру тіл тазалығын бұзады. Сөйлемдегі сөздердің мағынасы анық, әрі өз орнына қойылуын, сөйлем ішіндегі сөздермен лексико – грамматикалық, стильдік жағынан сәйкес келіп, ойды ашуға қызмет етуін назарға ұстау керек.

Сөздердің бір – бірімен тіркесу мүмкіндігін ескеру - тіл тазалығын сақтаудың шарты. Тілдегі синонимдер мағынасы жуық, бір сөз табына қатысты, түрлену сипаттары да ортақ болып келеді. Бірақ олар бірін – бірі үнемі ауыстыра бермейді. Мысалы, *әдемі ойыншық, әдемі сөз* дегенде *әдемі* сөзі ойыншық пен сөз сияқты зат есімдермен тіркескенімен *әдемі ит, әдемі тіл* деп қолдансақ, тіл тазалығын бұзамыз. Сол сияқты *қаламы жүйрік* дегенімізбен, *қарындашы жүйрік* дей алмаймыз.

Сөз, тіл тазалығы - әр сөздің қолдану аясын, стильдік реңін, бояуын, басқа сөздермен тіркесу қабілетін, мағына – мәнін, қызметін ескеру

Сөйлеу мен жазуда тілдік норманы сақтау қажет.

- Лексикалық норма: сөздің тура және ауыспалы мағына жасау мүмкіншілігін;
- Морфологиялық норма: сөзге қосымша жалғау ретін, сөзден жаңа сөз жасау ерекшелігін;
- Синтаксистік норма: сөз тіркесу, сөйлем мүшелері орнын, инверсиялық ерекшелікті назарда ұстау десек, осы нормаларды білу, ұстаным ету – сауатты да білімді, мәдениетті адамның ісі.

«Толғауы тоқсан қызыл тіл, Сөйлеймін десең өзін біл», - деп Абай айтқандай, әр сөздің өз қисыны мен қиюының тұрақты орны бар. Оны бір адам өзгерте алмайды, өйткені ол халықтың бүкіл ғасырлар бойы жасаған асыл қазынасы. Сөзге, тілге әмір жүрмейді. Сөз,

тіл құдіреті жоғары, мәртебесі биік, ешкімге бағынбайды, иілмейді. Дегенмен, өкінішке орай кейде сөз парқын білмейтіндер оның саф алтындай тазалығын, құнын кетіріп жүр. Әсіресе жастардың арасында қажетсіз жаргондар күннен – күнге көбейіп барады. Бұрын жеке бір сөздердің дұрыс қолданылмайтынына ренжуші едік. Енді тұтас бір фразалық тіркестерді еститін болдық. «Ертең мен сізге тақалам» (Ертең мен сізге жолығам дегені), «Келерде звондап қалам» (Келерде хабарласамын ғой дегені), «Маған қарай тартылсайшы» (Маған келіп кетсеңші дегені) осыған ұқсас басқа тілдерден тікелей аударма ма не екені түсініксіз фразалар пайда бола бастады.

«Мен заманында қандай едім? Мен ақын, шешен, тілмар бабаларыңның бұлбұлдай сайраған тілі едім. Мөлдір судай таза едім. Жарға соққан толқындай екпінді едім. Мен наркескендей өткір едім. Енді қандаймын? Кірленіп барамын. Жасыдым, мұқалдым» - деп налыған екен кезінде халқымыздың айтулы ұлдарының бірі Міржақып Дулатов. Қазіргі қазақ тілінде сөйлескен жастардың тілін естісе не дер еді? Күнделікті теле хабарларға келген қонақтар да, журналистердің өзі де сұрақ – жауаптарын «жалпы» деген жауыр сөзден бастайтын болды. Бұл орыс тіліндегі «значиттің» ролін атқаратын сөзге айналды деген сөз. Таяуда «Айқын» газетінде Есей Жеңісұлының «Болашаққа қандай тіл барады?» деген мақаласы жарық көрді. Теледидардан, газеттерден, сайттардан толассыз ағылып жатқан «кұрайды, болып табылады, үстіміздегі жылы, ойымен бөлісті, сөзімізге дәлел, үлкен есеппен алғанда, оңай шағылатын жаңғақ емес» дегенді естісе, ғасыр басындағы қазақтар «не деп кеттіндер, адам ұғатындай ғып айтсаңдаршы» деуі әбден кәдік дейді. Болашаққа қандай тіл жетеді? «Сылдырап өңкей келісім» тұнған, мұрты бұзылмаған, «жұп- жұмыр тегіс келсін айналасы» сөз жете ме, жетпей ме? «Күпі киген қазақтың қара өлеңі шекпен жабылып қайтарыла» ма? Әлде «қазақ тілі Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі болып табылып жүре бере ме? Илья Илинге: «Сіз сонда әлем чемпионы болып табыласыз ба? » деп жас балалар сұрақ қоя бере ме? , - деп мәселе көтереді де, солай болуы да мүмкін- ау, себебі қазіргі әдістемеліктермен қазақ тілін үйренушілердің бәрі осы тіркестермен үйренеді ғой, – деп түйеді. Мен оған «жаңбырдан кейінгі саңырауқұлақтай » деген тіркестің де жөн – жосықсыз қолданысқа енгенін қосар едім. Теледидардағы жарнамалардың тікелей аудармасының ешбір сын көтермейтіндігі туралы айтылып та, жазылып та жүр. Бірақ оны елеп ескеріп жатқан телеарналар жоқ. Себебі тіл тазалығы дегенде олардың өз білім, білігі де сол жарнама берушілерден аспай жатыр ма деп қаласың. Жергілікті Балқаш қалалық телеарнасындағы тілшілердің хабарларында да құлақты кесіп өтер төмендегідей тіркестер кездесіп жатады: «ыстық арна» (горячая линияны аударғаны), шайтанарбашылар жарысқа шықты (велошабандоздар жарысқа шықты дегені) Сонда бұлар өздерінен басқалардың жазғанын оқымай ма, айтқанын тыңдамай ма, әйтеуір шетінен болып, бітіп қалған жұлдыздар, бәрін өздері біледі. Бұлар жай ғана жергілікті арнаның тілшісі дейік , осы аптада ғана орталық арнадан берілетін «Поэзия әлемі» бағдарламасына келген бір ақынға: Адам бойындағы қандай қасиеттерді ұнатпайсыз ? - деген сұрақ қойылды. Ақын: Адам бойындағы ұнатпайтын қасиетім – ынжықтық,- жауап берді. Ынжықтық қасиет болса, онда қарық болған екенбіз. Оны бір ғана рет айтып қоя қойса бір сәрі. Қайта – қайта жарнамалайды. Естіген сайын «закон қуаты қолымда бар адам болсам ғой » дейсің де қоясың. Тілді халық жасайды да, сол тілде сөйлейді., сол тілде жазады. Ал оны жүйелеп жазатындар, дұрыс қолданудың үлгісін көрсететіндер – негізінен журналистер мен жазушылар. Бүгінгідей қазақ тілі бастан кешіп отырған қиын жағдайда дұрыс сөйлеп, түзу жазу бізге қай кездегіден де ауадай қажет екені айтпаса да түсінікті. Өйткені тіл білмейтін қаншама қандастарымызды қатарға тартып, қазақшасын қалпына келтіріп жатқан кезде баспасөз бен басқа да ақпарат құралдарына жүктелер міндет ерекше. Бұл әринемектеп пен басқа оқу орындарының жүгін жеңілдетпейді. Сондықтан біз тәрбиелеп отырған және болашақта мектепте мұғалім болуды қалаған жастар арасында тіл бұзушылықтың қандай түріне болсын қатал қарап, ескерту, түзету жұмыстарына көп көңіл бөлеміз. Аузына келген сөздерді қалай болса солай қолданып, артынан бұл «образды түрде айтылды» деп ақталып жататындар кездесіп жүр.

Образды түрде айту дегеннің өзі кез келгеннің қолынан келе бермейтін өнер екенін түсінбей, анайы сөйлеудің бәрі образды сөйлеу деп ұғатындарға не деуге болады? Жиналыста немесе үлкенді – кішілі мінбеде тұрып алып, мағынасыз қыстырма сөздерді жөн- жосықсыз қыстырмалап, сөздің де, тыңдаушының да берекесін алатындар бар. Сөз тыңдағаннан бұрын жүйкең ауырып , шаршап шығарсың.

Техникалық кәсіби білім беретін оқу орындарында оқушының таңдау пәні ретінде «Тіл мәдениеті» арнаулы курсы жоспарлады. Бұл пәннің басты мақсаты – болашақ мұғалімдердің сөздік қорын молайту, дұрыс әдеби, мәдени сөйлеуге үйрету, ой тазалығы мен сөз тазалығының байланысын аңғарту. Сонымен бірге тәжірибелік сабақтарда білім алушылардың тілін дамытатын әр түрлі жұмыстар мен ізденіс тапсырмаларын жинақтау да жақсы нәтижелерге қол жеткізеді. «Барасың ба не?», «Қайтасың ба не?», «Оқыдың ба не?» деген сұрақтар мен «бұл жаңағы» деп басталатын оқушы жауаптарындағы қателіктерді түсіндіруден басталған жұмыстар ғаламторда қысқартып жазамыз деп кейінгі кезде тауып алған «нестеватырсың» сияқты фразалармен күресумен жалғасуда.

Тіл мәдениеті халықтың жалпы мәдени дәрежесімен , әдеби тілдің қандай белесте екенімен тығыз байланысты. Халықтың жазу, әдеби мұралары , тіл жұмсау , сөйлеу өнері неғұрлым жоғары болса, әдеби тілдің мәдениеті де соғұрлым биік болмақ. Тіл мәдениетінің қамын жеу, сайып келгенде, тіл тазалығына, ой дәлдігіне қамқорлық жасау болып табылады.

Біздің «тіл мәдениеті» деген терминіміздің өзі де мазмұнына сай емес, өйткені өмірде мәдениетті тіл, мәдениетсіз тіл де болмайды. Мәдениеттілік те, мәдениетсіздік те тілді қолдануда, сөйлеу мен жазу үрдісінде болады. Тіл мен сөйлеу бір- бірімен айырылмастық бірлікте болғанына қарамастан, бұл екеуінің бірлігі – тепе- теңдік бірлік емес, әрқайсысының өзіндік ерекшеліктері бар диалектикалық бірлік. Тіл дегеннен оның құрамына кіретін дыбыстарды, сөздерді, грамматикалық формалар мен үлгілерді түсінеміз. Тіл дегеніміз- сөйлеуге қажетті материалдар жиынтығы. Ал сөйлеу – сол жансыз материалдардың өзара қарым- қатынасқа келуі, тілдің қимыл іс- әрекет үстіндегі күйі. Тілдің жаны, тіршілігі сөйлеуде. Сөйлеу процесінде тілдік материалдар жанданып, өз бойындағы мағыналық мүмкіндіктерін аша алады. Бірақ сол мүмкіндікті әркім өз шама- шарқына қарай пайдаланады: біреулер оның ішіндегі асылдарын іріктеп алып, оларды өз мақсаттарына лайықты тиісті орындарына қоя білсе, енді біреулерде ондай шеберлік, дарындылық бомайды. Осыдан келеді де, тіл шұбарлығы, тіл мәдениетсіздігі пайда болады, қоғамдық сипаты тіл жеке адамдардың сөйлеу процесінде даралық сипатқа ие болады. Тіл мен сөйлеудің бір – бірінен өзгешелігі де осында. Тілге жақсы, жаман, мәдениетті, мәдениетсіз деген сын жүрмейді. Осы себептен «тіл мәдениеті» деуден гөрі «сөйлеу мәдениеті» деу – өз мазмұнына сай келеді, - деген еді тілші ғалым Т.Қордабаев

Зиялы Мұстафа Өзтүрікбауырымыздың аманаты: «Біз Қазақстанға келіп тіл үйренеміз деп жүрсек, мұндағы жігіттер, балалар тілінен айырылып қалапты. Егер біз тілімізді, дінімізді жоғалтып алсақ, құдайды танымасак, әлхамдулилла мұсылманбыз дейміз, мұсылмандықтың шарттарын білмесек, онда біз әкемізді, шешемізді, жанымызда жүрген жолдастарымызды сыйламаймыз. Біз онда елімізді сыйламаймыз. Тіл, дін, әдеттеріміз бір болу керек. Бізден кейін келетін ұрпақтарда кінә жоқ». Алып – қосарымыз жоқ. Өзтүрік бауыр шындықты шыжғырып бетімізге басып тұр.

Мың өліп, мың тірілген халқымыз сияқты тіліміз де бір жығылып, бір тұрып, бүгінде босағадан төрге озуға талпынып келеді. Төрге бұрын шығып алғандардың ығыса қоюы да оңай емес. Оның үстіне қазақ өзі қазақылануды ойламайынша ана тіліміздің алдында асу бермес асқар бел тұрғанын еріксіз мойындайсың. Сондықтан әңгімені қазақтың ақылманы Қаз дауысты Қазыбек бидің ұлағатты сөздерімен түйіндейік. «Сөздің атасы бірлік, анасы – шындық», - депті бабамыз. Бүгінгі қазақ осы ұлағатты сөзге ден қойса, көкжиегі кеңіп, көсегесі көгереді, көші түзеледі деп ойлаймын.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Абай Тандамалы шығармалары, Алматы, 1995
2. Балақаев М. Қазақ әдеби тілі және оның нормалары, Алматы, 1984
3. Болғанбаев Ә. Қазақ тіліндегі синонимдер, Алматы, 1970
4. Бейсенбайқызы З. Тіл мәдениеті, Алматы, 2007
5. Қазақ тілінің орфографиялық сөздігі, 1988
6. Қордабаев Т. Қазақ тіл білімінің қалыптасу, даму жолдары, 1987

ТЕХНИКАЛЫҚ ЖӘНЕ КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУДЕГІ ТӘРБИЕНІ ЖЕТІЛДІРУ

Абдикалова Т.А, Жангелді Қ.

Буменов атындағы Қарағанды банк колледжі

Қазақстан Республикасында халыққа білім, тәрбие берудің негізгі мақсаты- Қазақстанның егемендігін қамтамасыз ететін, оны бүкіл дүние жүзіне мойындататын, онымен тең қарым-қатынас жасап, Қазақстандық патриотизмді, саяси бостандықты қамтамасыз ететін нарықтың іргетасын қалап, экономикалық бостандыққа қол жеткізетін, жан-жақты дамыған адамдарды тәрбиелеу.

Бүгінгі тәуелсіз мемлекетіміздегі жаңа қоғам мүддесіне лайықты, жан-жақты жетілген, бойында ұлттық сана мен ұлттық психологиясы қалыптасқан ұрпақ тәрбиелеу отбасының, білім беру ошақтары мен барша халықтың міндеті. Елімізде қоғам мен мемлекеттің қазіргі заманғы қажеттілігіне бағытталған тұтас тәрбие жүйесі қалыптасқан.

Осы заманғы тарихи жағдайларға байланысты халықаралық қауымдастық дүниежүзі тарихында халықаралық стандарт болып табылатын жалпы адамзаттың құндылықтар мен адамның негізгі құқығы, бостандығы ашылып көрсетілген ("БҰҰ адам құқығының жалпыға бірдей декларациясы". "Бала құқығының Конвенциясы") құжаттарын жасады. Олар осы заманғы тәрбие теориясы мен әдістемесіне, тәрбие мұраттары мен рухани құндылықтарға жаңаша бағыт береді. Қазақстан Республикасының "Білім туралы" Заңына сәйкес бұл құжаттар еліміздің білім саласындағы мемлекеттік саясатының негізі болды.[1,3]

Техникалық және кәсіптік білім беру оқу орындарындағы тәрбие жұмысына жүргізілген талдау қазіргі жағдайда өскелең ұрпақты тәрбиелеу проблемалары жедел шиеленіскенін көрсетеді. Бір жағынан студент жастарды дербестігі, іскерлігі мен икемділігі, өзінің тағдырына жауаптылығы, сапалы білім алуға және кәсіби даярлануға аса қызығушылық танытуы ерекшелендіреді. Екінші жағынан өтпелі жасқа, стрестік жағдайларға, толық емес отбасындағы тәрбиеге, ата-аналардың тәрбиеге уақытының жетіспеушілігіне, жастар арасындағы психологиялық жанжалдарға және тұрмысы нашар отбасыларға байланысты проблемалар бар. Білім алушылардың бір бөлігі девианттық мінез-құлықты адамдардың санатына қосылып кетеді. Сондай-ақ колледждер мен кәсіптік лицейлердегі тәрбие жұмысының проблемалары менталитетті, өмір сүру салтын, әлеуметтік-экономикалық факторларды өзгертудің күрделі процестеріне негізделеді.

Ұлы ұстаз Әбу Насыр Әл-Фараби: - «Адамға ең әуелі білім емес, тәрбие берілуі керек. Онсыз берілген білім - адамзаттың қас жауы. Ол келешекте оның барлық өміріне апат әкеледі» - деді. Ы.Алтынсарин: - «Өмірдің негізгі мәні — еңбек, ол адамның адамгершілік қасиетін мәртебелендіреді, өмірдің шын қадірін тек еңбексүйгіш адам ғана түсіне алады. Мәнсіз еңбек, мағынасыз бейнетқорлық адамның жігерін мұқалтады, өз еңбегінің қызығын, рақат-ләззатын көре білу - кісіліктің басты белгісі" - деген. Абай Құнанбаев: - «Талап, еңбек, терең ой, қанағат, рақым сынды жеке тұлғалық жақсы сапаларды қалыптастыру мақсатын қойып, өсек, өтірік, маңтаншақтың, еріншектік, бекер мал шашпақ», - сияқты зиянды әдеттерді жоюға шақырады. Американдық психолог

Л.Кольберг адамгершілік тәрбиелеудің басты мақсаты мінез- құлықты қалыптастыру емес, ұтымды пікір айту қабілеті деп түсіндіреді. Ғалымдардың көпшілігінің пікірі студенттерге адамгершілік мәдениетін қалыптастыру сөзге емес, тікелей қоршаған ортадан алған әсерлеріне негізделуі керек деп есептейді. Адамгершілікке тәрбиелеу мақсатында жоспарлы түрде әр қилы әрекеттерді ұйымдастыру керек. [3,52]

Азаматтық ұстанымның, патриоттық сезімнің, құқықтық және саяси мәдениеттің қалыптасу басымдықтары, ұлттық көзқарасты дамыту, ұлтаралық қарым-қатынас мәдениетінің, толеранттылықтың, жастар ортасындағы құқық бұзушылыққа қарсы тұруға дайындық басымдықтары студенттерді тәрбиелеудегі маңызды құрам бөлігін анықтайды.

Тәрбие - қоғамның негізгі қызметтерінің бірі, жеке адамды мақсатты, жүйелі қалыптастыру процесі, аға ұрпақтың тәжірибесін кейінгі буынға меңгертіп, олардың сана-сезімін, жағымды мінез-құлқын дамытушы. Ересек буын қоғамды тарихи өмірде жинақталған тәжірибені, білімді жас буынға тәрбие процесі арқылы береді. Өзіміздің өркениетті ел қатарына қосылу бағытындағы үлкен мәселелердің бірі келешек ұрпақтың рухани дамуы.

Тәрбие материалдық игіліктерді өндіруге қабілетті, іскер адамдарды дайындауға бағытталуы қажет. Басты өндіруші күш - жеке тұлға. Адам жүйелі түрде күрделі қатынастарға араласып, қоғамдағы қалыптасқан идеяны, саяси және моральдық көзқарастарды, сенімдерді қоғамдағы адамдардың өмір сүру тәртібін меңгереді. Тәрбиенің өзі қоғамның тарихи әлеуметтік-экономикалық жағдайларынан туатын объективтік процесс. Тәрбие процесінде білім алушы жас өзінің дамуына қажетті жағдайларды пайдалануға тиіс. Табиғи және әлеуметтік орта оның көзқарасын дамытады. Бір нерсеге ұмтылу, іске асыру арқылы тәрбиенің мақсатына жетеміз және жастарды өмірге әзірлеу мақсатымен жүргізілетін тәрбие жұмыстарының нәтижесін ерте болжаймыз.

Тәрбиенің мақсаты мен жүйесі мемлекеттің саясаты мен экономикасына тәуелді. Тәрбие мен қоғам бір мезгілде пайда болды. Тәрбие қоғамдық құбылыс, онсыз қоғам өмірі ілгері дамымайды. П.П.Блонский тәрбие мақсаты балаға жалпы адамзаттың және ұлттың мәдениетті меңгеруге көмектесу, жеке тұлғаның жалпы адамзаттық идеалдарын қалыптастыру деген. Тәрбиенің мақсаты қоғамға пайдалы, адамшылығы бар адамды тәрбиелеу және ол адамгершілік тәрбиесін ақыл-ой, еңбек тәрбиесімен тығыз байланысты және жас ұрпаққа берілетін білім, іскерлік, дағдыны, тәрбиелейтін сезімді біліп, жоспарлы, мақсатты тәрбие жұмысын жүргізу. [2,8]

Тәрбие бағытының барлығын қамти отырып жастарға діни секталардың ел тұтастығына тигізіп отырған зияны туралы түсіндіріп, студенттерді имандылыққа, толеранттылыққа тәрбиелеуде дәстүрлі тәрбиелік шаралар мелекеттік органдармен, діни бірлестіктермен тығыз байланыста өткізіледі. Жастардың бойында патриотизмді қалыптастыру, Елбасы саясатын насихаттау, «Нұр Отан» Халықтық демократиялық партиясының қоғамдағы ролін түсіндіру, қариялардың көңіл-күйін көтеру мақсатында қарттар үйіне қайырымдылық концерттер ұйымдастыру, көп жылдардан бері жалғызбасты адамдарға, қарияларға, Ұлы Отан соғысына қатысқандар, еңбек ардагерлеріне, мүгедек жандарға көмек көрсететін «Қазақстан студенттерінің Альянсы» штабының жұмысы студент жастарды көшбасшылық қасиетті ұштау, жастардың құқық бұзушылыққа жол бермеуін қамтамасыз ететін тәрбиелік шараларды жүзеге асыруда құқықтық тәрбие, құқық бұзушылық пен нашакорлыққа қарсы күрес кеңесінің жұмысы жатақханадағы және колледж студенттерінің тәртібін қадағалап, құқық бұзушылықтарды болдырмауға ат салысып, суицидтің алдын алу мақсатында шаралар өткізіліп, Наркобекет құрылып, жоспарға сай іс-шаралар жүзеге асырылуда. [4,60]

Ж.Қ. Буkenов атындағы Қарағанды банк колледжіндегі оқу – тәрбие жұмыстарының нәтижесі ретінде колледж студенттерінің республикалық, облыстық, қалалық байқаулардың жеңімпаздары болғандығын айтуға болады. Топ жетекшілері мен оқытушылар барлық күш-жігерін әрбір студенттің бойында өз Отаны үшін мақтаныш сезімін қалыптастырудың тиімді тәлім-тағылымдық жолдарын қарастыру бағытына жұмсап, ізденіспен қарауы,

сонымен қатар спорттық секциялар, клубтар, үйірмелер, тренажерлық залдар, мәдени-бұқаралық, спорттық-сауықтыру іс-шараларына ат салысу зиялы қауымның тәрбиеленуінде алар орны бөлек.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Ж.Қоянбаев, Р.Қоянбаев. Педагогика.-Алматы, 2012.
2. Е.Сағындықұлы. Педагогика. - Алматы, 2011.
3. С.Қалиев, Ш.Майғаранова, Г.Нысанбаева, А.Бейсенбаева. Оқушылардың тұлғалық қасиеттерін дамытудың педагогикалық негіздері. - Алматы, 2010.
4. Техникалық және кәсіптік білім берудің тұжырымдамасы. – А, 2002.

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЖАҢАША БАҒЫТТАРДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

*Абельдинова А.А., Мусина Р.м., Сагинбекова А.Б. ,
Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі*

Қазақстан Республикасы Тәуелсіздіктің 20 жылында еліміздің экономикалық және әлеуметтік дамуымен қатар білім беру жүйесін жаңғырту мақсатында кезең-кезеңімен реформалар жүргізіп келеді. Сол білім беру жүйесіндегі реформаларды жүргізу Егемен Қазақстанның алғашқы құқықтық құжаттарының бірі – Тәуелсіздік Декларациясында бекітілген болатын. Тәуелсіздік алған 20 жыл ішінде қазақстанның білім беру жүйесінің негізін қалаған екі іргелі стратегия қабылданды. Олар: 2000 жылғы «Білім беру» бағдарламасы және Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2005-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы еді.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың биылғы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту-Қазақстан дамуының басым бағыты» атты халққа арнаған кезекті Жолдауында мемлекетіміздің барлық салаларына қатысты мәселелер жан-жақты қамтылып, жүзеге асырылуға тиісті он нақты міндеттерді айқындап берді. Осы жолдаудағы маңызды мәселелердің бірі жетінші бөлімдегі білім беру мен денсаулық сақтау саласы. Дәл қазіргі жаһандану заманында білім беру жүйесін одан әрі дамытуға қатысты мәселелерді Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев осы жолдауда айқындап берді.

Атап айтар болсақ, бұл жолдауда Президенті Н.Ә.Назарбаев былай деген болатын: «Білім беру жүйесін жаңғырту барысында біз үшін келесі іс-шараларды жүзеге асырудың маңызы зор. Біріншіден, оқыту үдерісіне қазіргі заманғы әдістемелер мен технологияларды енгізу.

Бүгінде халықаралық стандарттар негізінде Назарбаев университеті мен Зияткерлік мектептер табысты жұмыс істелуде деп ойлаймын. Кәсіптік-техникалық білім берудің озық мекемелерінің желісі дамып келеді. Олардың тәжірибесін бүкіл қазақстандық білім беру жүйесіне таратып, барлық білім беру мекемелерін солардың деңгейіне тарту қажет.

Екіншіден, педагогтар құрамының сапасын арттырудың маңызы зор. Арқаулық педогогтық білім берудің үлгі-қалыптарын, мектептер мен жобалар оқытушыларының біліктілігін арттыруға талаптарды күшейту қажет.

Әр өңірде педогогтардың біліктілігін арттыратын интеграцияланған орталықтар жұмыс істеуі тиіс. Үшіншіден, біліктілікті бекітудің тәуелсіз жүйесін құру қажет. Мемлекет бір мезгілде білім беру қызметтерін көрсетуге әрі олардың сапасына баға беруге тиіс емес.

Үкіметке үстіміздегі жылы қанатқақты режимде салалық ассоциациялар арқауында 1-2 салаларда тәуелсіз Біліктілікті бекіту орталықтарын құруды тапсырамын», - деді Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев

Еліміз дамуының жаңа кезеңі барлық салалардың инновациялық-индустриялық дамуына көшуді қарастыратын жаңа міндеттерді алға қойды. Бұл жаңа талаптарға сәйкес білім беру жүйесінің барабар өзгерістерін талап етті. Осы мақсаттарды іске асыру үшін 2011 жылы Мемлекет басшысы Білім беруді дамытудың жаңа мемлекеттік бағдарламасын бекітті. Бұл стратегиялық құжатта Қазақстан Республикасы мемлекеттік саясатының 2011-2020 жылдарға арналған білім беру саласының ұйымдастыру негізі қаланды. Сонымен бірге тиімді адами капиталды құру, инновациялық жобаларды іске асыру үшін жоғары білікті кадрларды тәрбиелеу және жаңа технологияларды құруға ерекше назар аударылды.

Қазақстан Тәуелсіздігінің мерейтой жылы білім беруді дамытуды іске асырудың алғашқы жылымен тұспа-тұс келуі жай емес. Бұл жыл білім және ғылым жүйесіне терең және маңызды өзгертулер әкелді деп айтуға болады. Биылғы жылдың басты жетістіктерінің бірі – одан арғы жұмыстың құқықтық негізін қалаған «Білім туралы» және «Ғылым туралы» екі Заңның бекітілуі болып табылады. Оларды іске асыру үшін 2011 жылғы бірінші жартыжылдықта 83-тен астам нормативтік құқықтық актілер бекітілді, 48 акт әзірлену үстінде.

Білім беру үдерісіне оқытудың заманауи әдістемелері мен технологияларын ұдайы енгізіп отыру аталған саланы жаһанданудағы ең басты міндеттердің бірі ретінде алға тартты. Сонымен қатар, педогогикалық құрамның сапа-деңгейін арттыру мәселесі де маңызды шаралар қатарынан орын алды. Биылғы жылдан бастап базалық педогогикалық білім стандарттары мен біліктілікті арттыруға қойылатын талаптарды күшейту бойынша көптеген ұйымдастыру шаралары қолға алынғалы отыр. Сондай-ақ педогогтардың біліктілігін растайтын тәуелсіз мекемелер қызметіне жүгінетін боламыз. Қысқаша айтқанда, кадр сапасын сараптау міндетін сол кадрды даярлаған ЖОО-дан өзге бейтарап мекеме атқарғаны өте дұрыс деп ойлаймын.

Елбасы Н.Назарбаев белгілеген Қазақстанның даму стратегиясы еліміздің әлемдік қауымдастықтағы бәсекеге қабілеттілігін арттыруға бағытталған. Жалпы алғанда, ұлттық білім беру жүйесінің, оның ішінде жоғары мектептің ілгері дамуы Президент қойған міндеттердің табысты түрде жүзеге асырылып жатқандығының дәлелі болып табылады.

2010 жылы Қазақстанның Болонья декларациясына қосылуы еліміздің тарихындағы маңызды оқиға болып, отандық жоғары оқу орындарын еуропалық білім беру кеңістігінің толық құқылы серіктесі етті. Мұндай серіктестік белгіленген өлшемдерді ұстануға міндеттейді. Аккредиттеу арқылы білім беру қызметінің сапасын қамтамасыз ету осылардың ішіндегі басым бағыт болып табылады. Бүгінгі таңда әлемдік тәжірибе көрсетіп отырғандай, жоғары оқу орны үшін аккредиттеуден өту, оқу орнының жұмыс жасауы мен заңды түрде қызмет етуінің міндетті шарттарының бірі болып отыр. Еуропалық академиялық қауымдастық аккредиттеуді ұйымдастыру мен өткізу мәселесіне өте мұқият қарайды. Себебі, аккредиттеуден өту арқылы жоғары оқу орны өзі тәріздес оқу орындары арасында беделінің жоғары екендігін дәлелдейді және бұл оның «сапа белгісі» болып табылады.

Жетекші еуропалық елдердің аккредиттеу агенттіктері (олардың ішінде EQAR, ENQA) жүйелерінің салыстырмалы стандарттары білім беру бағдарламаларының жоғары сапасына кепілдік және жоғары оқу орнына жұмыс берушілер мен білім беру қауымдастығы ортасында танылуына мүмкіндік береді. Еуропалық жоғары оқу орындарында ұлттық және халықаралық аккредиттеуді өткізу тек сапа кепілдігі ұйымдарының еуропалық тізіміндегі арнайы агенттіктерге ғана сеніп тапсырылады.

Отандық жоғары мектеп осыған ұқсас жолмен келе жатыр: Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі отандық жоғары оқу орындарына өз қызметін тәуелсіз бағалауды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін аккредиттеу мен саралаудың ұлттық үлгісін құрды.

Бүгінгі таңда жиырмадан астам отандық жоғары оқу орны ұлттық институционалдық аккредиттеуге ие болды. Ал, бұл халықаралық аккредиттеуден өтудің міндетті шарттарының бірі болып табылады. Қазақстандық жоғары оқу орындарының халықаралық тұрғыда танылуға деген ұмтылысы қазіргі кезде қоғамдық-кәсіби аккредиттеуді дамытуға байланысты болуда. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы елімізде тәуелсіз аккредиттеу құрылымын дамыту бойынша шарттарды құруды қарастырады.

Президент білім беру жүйесін жаңғырту бағытында алдымызға ұлан-ғайыр міндеттер қойды. Оқыту үдерісіне қазіргі заманғы әдістемелер мен технологияларды енгізу уақыт талабы екенін ұғынатын мезгіл жетті. Сонда ғана қазақстандық білім беру жүйесі одан әрі өркендеп, халықаралық стандарттарға теңесетін болады. Елбасы Қазақстан халқына арнаған Жолдауында оқу үдерісіне осы заманғы әдістеме мен ақпаратты технологияны енгізу қажеттігін атап көрсетті.

Бүгінде оқу-әдістемелік базаны кредиттік технологиясыз көзге елестетудің өзі қиын. Оқу үрдісіне оқытудың интерактивті технологиясын енгізу, оның ішінде, бейнеконтентпен қашықтықтан оқыту технологиясын қолдану, инженерлік-техникалық мамандықтар бойынша материалдық-техникалық базаны нығайту, электронды оқу залдарының санын көбейту, ғылыми-зерттеулерді ұйымдастыру кеңінен жалғасып келеді.

Қазақстандықтарды жұмыспен қамту деңгейін жоғарылату жоғары білім беру жүйесіндегі жаңашылдықсыз іске аспайтынын қазір екінің бірі түсінеді. Академиялық ұтқырлық орталығы осы мақсатпен құрылған. Ол, екінші жағынан, академиялық ұтқырлық дамуының орталықтандырылған жобасын жүзеге асыру қажеттілігінен туындаған болатын. Қазақстан Республикасының білім беру ісін дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасына сәйкес Болон декларациясының бір қағидаты осылайша жүзеге асып отыр.

Қазіргі таңдағы адамзаттың тіршілігінің негізгі тұғырнамасы – білім болып табылады. Тәуелсіздік алғалы бері жыл сайын жүргізіліп, білім жүйесіне енгізіліп отырған реформалар біздің болашағымызға салынып жатқан даңғыл жол деп айтуымызға болады. Себебі, қай мемлекеттің болсын даму жолы, яғни экономикалық-әлеуметтік жағдайына тікелей апарар жол – сол елдің білімінің дамуы болып табылады. Яғни, болашақта бәсекеге қабілетті мемлекеттер қатарына ену міндеті бәсекеге қабілетті жас маман мойнына жүктелетін абыройлы да, жауапты міндет болып отыр. Бүгінгі жас ұрпақ – ертеңгі мемлекет тұтқасын ұстаушы білікті маман, ел тағдырын шешуші азамат. Олай болса еліміздің болашағы болып табылатын жас мамандарға білім беретін ЖОО-дың білім жүйесін дамыту заман талабы, — деп айтуымызға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Президенті-Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік Экономикалық жаңғырту Қазақстанның дамуының ерекшелігі» атты Қазақстан халқына Жолдауы. [e.gov.kz/wps/portal/Content?/3/president/..](http://e.gov.kz/wps/portal/Content?/3/president/)
2. «Білімді ұрпақ – ұлт болашағы» 30.12.2011. i-news.kz/news/2011/12/30/6223429.html
3. Аккредиттеу – алға басу кепілі Жұма, 27 шілде, 2012 «Егемен Қазақстан» газеті. Сәрсенбі, 5 қыркүйек, 2012. Еркін Кебеев, академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ ректоры, заң ғылымдарының докторы, профессор. Қарағанды.
4. Білім сапасы – басты ұстаным. «Егемен Қазақстан» газеті. Сәрсенбі, 5 қыркүйек, 2012 Оңдасын ӘШІМОВ, М.Қозыбаев атындағы СҚМУ ректоры, ҰҒА академигі. Солтүстік Қазақстан облысы.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ КӘСІПТІК ШЕБЕРЛІГІН ҚАЛЫПТАСЫРУ

Аманбекова Н.А

*Абай Құнанбаев атындағы Саран гуманитарлы-техникалық колледжі
Жоғары санатты технология пәнінің оқытушысы*

Білім берудің мақсатын, міндеттерін жүзеге асыруда мектеп ұжымдары, әр мұғалім күнделікті ізденіс арқылы барлық жаңалықтар мен өзгерістерге батыл жол ашарлық қарым-қатынас жасаулары керек. Оқыту түрлерін, әдістері мен құралдарын одан әрі жетілдіріп, тиімді тәсілдерді нәтижелі қолданудың жолдарын іздестірулері қажет. Оның өзі уақыт талабынан туындауда. Жаңа талап, жаңаша ойлайтын, шығармашылық қабілеті дамыған, бәсекелерге сәйкес туындылар жасай алатын мамандарға зәру. Сонымен бірге, материалдарды өндеудің де тың технологиясы, бұрын болмаған әдіс-тәсілдері қолдануда. Оқушылар теориялық білім және дәйекті шығармашылық дағдыларымен қамтамасыз етіліп, талаптарға сай қажетті білім, біліктерді меңгереді.

Қазіргі таңда еңбекке баулу сабағы мен оның ішінде сәндік қолданбалы өнер және матамен жасалатын бұйымдардың алар орны ерекше. Жалпы қазақ халқының мәдениетін сөз еткенде үй шаруасында қолданылатын заттар мен бұйымдарға сипаттамалар беріп, мәнін пайымдайды. Матамен жұмыс заман талабы сұранысына ие болған алдыңғы қатарлы өнер. Себебі «адам көркі шүберек» демекші күнделікті тұрмыста киетін киімімізде матаның небір түрлерінен жасалған.

Еңбек тәрбиесі арқылы киімді пішу, тігу қолөнер шеберлігін меңгерту арқылы ұрпақты адамгершілік рухында тәрбиелей аламыз. Өйткені, оқушы алған теориялық білімін іс жүзінде қолдана отырып, оны өмірімен, өзінің іс-әрекетімен байланыстыра білгенде ғана, өзіне де пайдасын тигізе алады. Технология сабағы арқылы оқушыны іскерлікке, ұқыптылыққа, әдемілікті сезініп қабылдауға үйретеміз. Оқушылар әр түрлі тігілген бұйымдарды зерттей отырып, баға берумен келешек кәсіби ісіне қажетті эстетикалық, ұлттық, этикалық және т.б. бағалы қасиеттерін өз бойларына қалыптастырады.

Еңбек сабағында оқушылардың іске икемділігі мен іскерлігіне, өнерге, шеберлікке деген бейімділігін дамыта отырып қалыптастырамыз. Оқушылар отбасында да тұрмыстың әр түрлі өнімді еңбегіне қатысады. Баланың бойындағы сапалық қасиеттері, еңбекке қызығушылығы, табиғатты қорғауы, ұқыптылығы арқылы еңбек адамын көру. Қазіргі кезде білім беру кеңістігінде инновациялық үрдістердің бағыттарының бірі – мектепке бағдарлау болып табылады. Оқушылардың қызығушылықтары, қабілеттері толық ескеріліп, сол қажеттілікке сай тиімді жағдайлар жасалып, білім береді. Оқыту мәселелерін бастамас бұрын, жас ұрпақты ұлттық рухта тәрбиелеуге ерекше мән беру керек.[1] Оқушыларға мата мен талшықты бұйым жасауға жұмсалатын талшықтар (жіп, жиектеме, бау), матаның жасалуы мен сипаты және олардың топтасуы мен түрлері туралы мағлұмат беріледі, онда балалар мата жасау, киім және тоқыма материалынан жасалған басқа да өнімдер өнеркәсібі және сала мамандары туралы аз да болса біледі және матаны қолмен өндеуге арналған құралдарымен әдістерімен танысады.

Бағдарлама анықтағандай мата және тоқыма материалдарын өңдей білу дағдылары ер балалар мен қыз балаларға бірдей қажет. Қажетті практикалық білім берсе, оқушылар тігін тігу дағдыларының қажеттілігін тез түсінеді. Тігін тігу, тоқыма т.б. еңбектерге балаларды жастайынан баулыса көбінесе ол өмір бойы есте сақталып қалады.

Тігін тігу сабақтарында оқушыларға берілген политехникалық білім олардың ой-өрісін кеңейтеді, адам өмірінде жиі кездесетін материалдар және оның қасиеттері, мата мен талшықты материалдарды өндеуге байланысты өнеркәсіп салалары, адамның күнделікті тұрмысы мен мәдени өмірінің қажеттілігін қанағаттандыратын бұйымдар жасауға байланысты өңделуі туралы түсініктері қалыптасады. Ең бастысы оқушылар тоқыма және тігін өнеркәсіптері және олардың кейбір түрлері туралы алғашқы түсінік

алады. Оқушылардың матаның қасиетімен оның ерекшеліктері, мата өнеркәсібі тағы басқа мәліметтермен таныстыру жұмыстары кішігірім әңгіме, тәжірибе жинақтау байқау процесінде игеріледі. Бұл мақсатта тақырыптық және кешенді экскурсия жұмыстарын жүргізген тиімді. Оқушылар әдемі маталар мен киімдер және басқада бұйымдарды жасауға қанша еңбек кеткенін көреді. Осыған байланысты ұйымдастырылған экскурсия қорытындысы ұқыптылық, күтіп кию, үлкендер еңбегіне құрметпен қарау туралы әңгіме өткізуге мүмкіндік береді.[2]

Практикалық сабақ барысында оқушылар қайшы, ине, өлшегіш құралдары сияқты аспаптармен жұмыс жасау дағдыларын игереді. Оқушылар осы құралдардың түрлерімен, олардың тиісті кәсіпорындағы және күнделікті тұрмыстағы қолданыстарымен танысады. Тоқыма материалдарын өңдеуге байланысты практикалық жұмыстар жалпы еңбекке дайындаудың басты элементі саналатын көзмөлшер қабілетін дамытады. Тоқыма материалынан жасалатын жұмыстың сапасы көбіне өлшеу, пішу, кесу жұмыстарының нақтылығы мен тиянақтылығына тікелей байланысты. Бағдарламада әр сыныпта игерілетін практикалық біліктің көлемі нақты көрсетілген. Мұғалім оқу материалын сабақта меңгерілген білім практикамен ұштасатындай етіп жіктейді. Әрине жұмсалатын уақыттың көп бөлігі оқушының өз жұмысына жұмсалады.

Кестелеу, тігу, тоқу жұмыстары оқушыларды өз жұмысының нәтижесімен қызықтырады. Бастауыш сынып оқушылары өз қолымен жасаған түрлі бұйымдарға қатты қуанады. Дәл осындай қуанышты олар 8 Наурыз немесе басқа да мерекелерге байланысты өз ата-аналары мен жақындарына жасаған сыйлықтарын да сыйлайды.

Түрлі бұйымдарды жасау арқылы күнделікті тұрмыс пен оқу сабақтарда өзін ұқыпты ұстауға тәрбиеленеді. Кейбір игерілген дағдылар оқушыны өз киіміне ұқыпты қарауды қамтамасыз етеді (түймесін қадау, ұсақ-түйек жөндеулер).

Матамен жұмыс істеу еңбек мәдениетін, өз жұмысын жоспарлау және ұйымдастыра білуді жетілдіреді. Мата, жіп және басқа да материалдарды үйлестіру арқылы түс үйлесімділігіне, мата мен жіп сәйкестігіне көңіл аударуға үйретеді. Біршама жұмыстар кестемен безендіріледі. Безендірілетін сурет сабақта мұғалімнің жетекшілігімен оқушының өзі құрастырғаны жөн. Материалды дайындау кезіндегі есептеу процесі нақтылыққа үйретеді. Себебі, дұрыс пішілмеген материал не тым үлкен немесе кіші болуы мүмкін.

Тігу, кестелеу, тоқу жұмыстары сурет сабағымен пән аралық байланыста жүзеге асуы мүмкін. Оқушылар түрлі бұйымдарды кестелеуге керекті жіптердің түсін таңдайды; олар заттың ерекшелігіне байланысты матаны таңдау керек екендігін меңгереді. Оқушылар өз бетімен оңай кесте суретін сәндік сурет сабағында меңгергендері жөн.

Еңбекке баулудың мазмұны мұғалімге келесі міндеттерді жүктейді:

1. Балалардың жеке және ұжымдық тәжірибесін, адамдардың кәсіби қызметі, қажетті техника туралы білімін, сонымен қоса материалдар және олардың қасиеті, құрал-жабдықтар және олармен жұмыс жасау ережелерін меңгеруге қажетті білімді қабылдау дәрежесін кеңейту мен жүйелеу;

2. Мата мен тоқыма материалын қолмен өңдеуде қолданылатын қарапайым еңбек құралдарымен жұмыс жасауға қажетті нақты біліктіліктері мен дағдыларын меңгерту, еңбек процесінде қарапайым графикалық құжаттарын пайдалануды меңгерту;

3. Жалпы еңбек біліктілігін, еңбек мәдениетін, еңбекке деген белсенді шығармашылықты, еңбек тәртібін, өзінің және достарының жұмысын жоспарлау мен ұйымдастыруды, өз жұмысын қадағалау мен бағалай білуді қалыптастыру;

4. Еңбек процесінде оқушыға жан-жақты білім беру және тәрбиелеу: ақыл-ой, эстетикалық және дене тәрбиесін беру;

5. Ұжымдық жұмысқа бейімдеу.

Мемлекетіміздегі қолөнер шеберханаларының өнімдерінің саны мен сапасының жақсаруы-оның бірден-бір айқын көрінісі деуге болады.

Өнерге байланысты жалпы мектептердегі тереңдетілген сыныптар, арнайы көркем-сурет, өнер мектептері, колледждер, жоғары оқу орындары жұмыс істеп, жастар арасында қолөнерді көркейту шараларын насихаттауға оқып үйретуге үлес қосуда. Адамзат қоғамында бұрын соңды жасаған мұраны мәдени, жүйесі меңгеруге, жалпы әсемдік рухани құнды игіліктерді бағалай білуге жастарды тәрбиелеу қашанда маңызды мәселе. Сондықтан халқымыздың келешегі үшін, оның өсіп-өркендеу, дамуы үшін жас ұрпаққа жақсы тәрбие беріп, өнер мен білімді үйретіп, мәдениетін көтеру қажет.

Өнерге деген құштарлыққа тәрбиелеуде оқушылардың эстетикалық талғамын дамыту үшін ең алдымен жанұяда, мектепте жан-жақты тәрбиелеуді қажет етеді.

Қазақстанның қолөнері -біздің мәдениетіміздің құрамды бөлігі. Оны дамыта отырып, жер-жерде халық шеберлерінің өнегелі істерін жас ұрпақтарға насихаттау, қолөнер бұйымдарының сапасын арттыра беру аса құрметті және игілікті іс болмақ.

Әдебиеттер:

1. Марғұлан А.Х. Казахское народное прикладное искусство, Алматы: Өнер,1986, том1.
2. Майорова И.Г. Трудовое обучение в начальной школе. – М.: Просвещение, 1978.

ҚҰҚЫҚТЫҚ БІЛІМ БЕРУ МЕН ТӘРБИЕ - ҚҰҚЫҚТЫҚ МЕМЛЕКЕТ ҚҰРУДЫҢ ТАЛАБЫ

*Абутаева Сапаркуль Базарбаевна
«Теміртау технологиялық колледжі» ЖММ*

Қазақ елінің өз тәуелсіздігін алып, егемендігіне қол жеткізгеніне биыл жиырма үш жыл толып отыр. Осы жылдар аралығында еліміз қиын да, қыстаулы кезеңдерді, жетістіктер мен алға ілгерушіліктерді бастан кешірді. Алғашқы күннен бастап еліміз зайырлы, әлеуметтік және құқықтық мемлекет құру бағытын таңдап алып, азаматтық қоғам институттарын дамытуды басты мақсат етіп қойды. Қазақстан Республикасының қазіргі 1995 жылы қабылданған Конституциясы бойынша әлеуметтік және құқықтық мемлекетті құрудың алғышарттары мен негізгі принциптері белгіленген: «1. Қазақстан Республикасы өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады, оның ең қымбат қазынасы – адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары».

Құқықтық мемлекет пен адам құқығының өзара байланыстылығы және өзара негізділігі құқықтық мемлекеттің басты бір мақсаты – адам мен азаматтың құқықтарын қамтамасыз ету болып табылады.

Адам тумасынан өзіне қажетті құқықтар мен бостандықтарға ие. Ал ол өз мемлекетінің азаматтығын алғаннан кейін азаматтық құқықтарға ие болып, тиісті міндеттерді қоса атқаруға тиіс. Конституцияда адамды қастерлеу, құрметтеу, адамгершілік сезімдеріне үлкен маңыз берілген. Әркімнің өзінің жеке басының бостандығы заң жүзінде қорғалған.

Қазақстан Республикасының Конституциясында бекітілген қоғамымызды одан әрі демократияландыру, құқықтық мемлекет құру ісі құқықтық оқыту мен тәрбиені жетілдіру, халықтың барлық топтарын және ең алдымен оқушы жастарды қамтитын, оларды оқытудың барлық кезеңінде үздіксіз құқықтық даярлау тұрғысында жалпыға бірдей заң білімін беруді ұйымдастыру жөнінде кезек күттірмейтін және пәрменді шараларды талап етеді.

Құқықтық тәрбие тұлғаның құқықтық санасын, саяси белсенділігін, мінез-құлқын қалыптастыруға, заңға мойынұсынатын, заңды білетін ғана емес, сонымен қатар, оларды саналы түрде орындайтын азамат тәрбиелеуге, ішкі еркіндігі мен өзіндік қасиетін тәрбиелеуге бағытталады. Бұлардың барлығы заманауи құқықтық даярлықты, заңдарды, өз құқықтары мен міндеттерін білуді, мемлекеттің құқықтық жүйесінің мүмкіндіктерін қолдану білігін талап етеді.

Құқықтық білім мен тәрбие Қазақстан Республикасының Конституциясын, азаматтардың негізгі құқықтары мен міндеттерін, заң жүзіндегі жауапкершілік, заңдылық пен құқық тәртібі мәселелерін, ең алдымен тұлғаның табанды адамгершілік-құқықтық қасиеттерін, оның әлеуметтік әділеттік, адамның шынайы азаматтығы туралы түсініктерді қалыптастырады.

Жастарды құқықтық оқытудың басты міндеті құқықтық тәрбиенің бүкіл кешенін биік құқықтық сана мен заңды қастерлеу дәстүрін қалыптастыруға жұмылдыруда болып отыр.

Құқықтық мемлекет құру жағдайында жастар арасындағы қылмыстық ахуал мен орта және жоғары оқу орындарында құқықтық оқытудың төмен деңгейі аландаушылық туғызбай қоймайды. Оқушылар оқу бағдарламаларына сәйкес құқық негіздерімен тек 9 сыныпта таныса бастайды.

Құқықты жоғары сыныптарда зерделеу тым кеш болады, өйткені құқықтық сана негіздері, тұлғаны қалыптастырудың іргетасы едәуір ертерек қалануға тиіс. Кәмелетке толмағандардың ауыр қылмыстары үшін қылмыстық жауапкершілігі 14 жастан басталатындығын да ескеру қажет. Сондықтан мектеп оқушылары осы жаста-ақ белгілі бір мөлшерде құқықтық білім алуға тиісті.

Көп жағдайда 14 жастан бастап заң бойынша тұлғаның құқықтық жағдайында елеулі өзгерістер болады. Кәмелетке толмағандардың жұмысқа қабылдануы ықтимал, 14 жастан бастап ішінара, ал 16 жастан бастап толық әкімшілік және қылмыстық жауапкершілік басталады, азамат жеке төл құжат алады, мүліктік, тұрғын үй және өзге де әлеуметтік қатынастар саласында оның азаматтық-құқықтық жағдайы өзгереді. Заңда белгіленген тәртіппен кәмелетке толмағандардың некеге тіркелу жасы кемітілуі мүмкін.

Білім беретін мекемелерде құқықтық білім мен тәрбиені шыңдайтын үйірмелер, клубтар, ғылыми қоғамдар, оқырмандар мен көрермендер конференциялары, олимпиадаларды ұйымдастыру қажет.

Жалпы білім беретін орта мектепте, кәсіптік-техникалық және арнаулы орта оқу орындарында құқықтық даярлық "Құқық негіздері" курсымен қамтамасыз етіледі. Оқушылардың білім берудің осы сатысындағы түсініктері өмірдегі шынайы ахуалдарды толығырақ бейнелеуге тиіс.

Білім берудің осы кезеңінің басты мақсаты оқушыларды келешек еңбек қызметі үшін қажетті құқықтық біліммен және машықтармен қаруландыру болып табылады. Бұл міндетті шешу заңдарды өндірістік әрі қызмет бабындағы іс-әрекетінде, сондай-ақ басқа жағдайларда да іс жүзінде қолдана білудің жеткілікті машықтарына баулумен байланысты. Бұған негізінен оқушылардың құқықтық санасына ықпал жасаудың қисындық-ұғымдық құралдарымен, біріншіден, құқық салалары мен институттарын қайткенде де барлық азаматтар қатысатын әдеттегі, қалыпты, неғұрлым кең тараған қатынастарды реттейтін заң нормаларының мейлінше нақты, практикалық мәні бар нұсқамаларын меңгеру жолымен; екіншіден, тиісті кәсіби қызметті реттейтін құқықтық нормаларды меңгеру жолымен жетуге болады.

Жалпыға бірдей құқықтық оқудың мақсаты - азаматтардың құқықтық мәдениетін көтеру және заңды құрметтеу дәстүрін қалыптастыру.

Жалпыға бірдей құқықтық оқудың принциптері: халықты жаппай қамту; жүйелілік; үздіксіздік; құқықтық білім алуға мүдделілік және оны алу мүмкіндігін жүзеге асыруды қамтамасыз етудегі мемлекеттің міндеті; дербестік болып табылады.

Құқықтың тәрбие беру баланың жеке тұлғасын қалыптастырып, олардың бойына жоғары идеялық пен қоғамдық меншікке қатысты көзқарасты дарытудың асыл міндеттерін атқарады. Мемлекетіміз жастарға құқықтың тәрбие беру ісіне үнемі маңыз беріп келеді. Қазақстан заңдарына терең құрмет сезімін қалыптастыру, оларды сөзсіз сақтау және орындау - ұзақ уақыт тәрбие жұмысын жүргізудің жемісі. Көбіне құқықтық сананың төмендегі, материалдық және рухани игіліктердің не екенін жөнді түсінбеушілік қоғамға жат қылықтарды туғызады. Сондықтан да әр оқушының санасына құқықтық нормаларды жеткізу, жеткізіп қана қоймай оның күнделікті мінез-құлық нормасына айналдыру үшін күресу құқықтық тәрбиенің міндеті болып табылады.

Қазіргі студент - ертеңгі маман, өндіріс жетекшісі, басшы. Демек, кәсіптік оқу орнын тәмамдаған оған кәсіби мамандықпен қатар құқықтың тәрбие де өте керек. Педагогика мен тәрбиенің халықтық ұстанымын ғылыми тұжырымдаған орыс педагогы К.Д.Ушинскийдің: "Өмірде де, ғылымда да барлық халықтарға бірдей тура келетін тәрбие жүйесі жоқ. Әр халықтың ұлттық тәрбие жүйесі әр-түрлі. Өз еліне басқа елдің тәрбие жүйесін енгізу мүмкін емес, себебі халықтардың өмір сүру моделі де, тәлім-тәрбие моделі де әр басқа" дегенін қайда қоймақпыз.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев «Біздің білім беруді дамыту бағдарламаларымыз жалғаса береді. «Нұрлы Жол» Жаңа Экономикалық Саясат - әлемнің ең дамыған 30 елінің қатарына бару жолындағы біздің ауқымды қадамымыз.

Бейбітшілік - ол әке мен ана қуанышы, ата-аналар денсаулығы және біздің балаларымыздың бақыты. Бейбітшілік - ол тұрақты жұмыс, жалақы және ертеңгі күнге деген сенім. Бейбітшілік пен тұрақтылық - күн сайынғы еңбекпен қорғап, нығайтуды қажет ететін жалпыхалықтық жетістік. Мен жастар - біздің болашағымыздың тірегі дегенді әркез айтып келемін. Мемлекет жаңа буынның алдында барлық есіктер мен жолдарды ашты! «Нұрлы Жол», міне, біздің креативті ырғақты жастарымыздың күш-жігер жұмсап, құлаш сермейтін тұсы осы!

Біз тұрақтылықты бағалай білгеніміздің арқасында бүгінгі табыстарға жеттік. Ешкімді кемсітпей, ешкімнің тілі мен ділін мансұқтамай, барлық азаматтарға тең мүмкіндік беру арқылы тұрақтылықты нығайтып келеміз. Біздің кейінгі ұрпаққа аманаттар ең басты байлығымыз - Ел бірлігі болуы керек. Осынау жалпыұлттық құндылықты біз әрбір жастың бойына сіңіре білуге тиіспіз» деп жастарға үлкен сенімін артатынын Қазақстан халқына «Нұрлы жол - болашаққа бастар жол» Жолдауында атап өтті.

Заңды білмеу — құқықтық мәдениеттің елеулі кемшілігі. Заңды білмеу, оны бұзу жауапкершіліктен құтқармайды. Бұл жерде жастар заң және құқықтық мәдениет ұғымын шатастырмаулары керек. Құқықтық мәдениет жастардан жан-жақты құқықтық білімдерді талап етеді.

Құқықты құрметтеу, әділдікті, борышты, жауапкершілікті, заңдылықты, сезіну - адам тұлғасының жоғарыдан көрінуі. Осыдан келіп заңдылықты сезіну құқықтық мәдениеттің құрамы екендігін түсіну қиын емес.

Қорыта айтқанда, жастардың құқықтық білімі мен тәрбиесін нығайту үшін білім беру мекемелерінің алатын орны ерекше екенін ескере отырып, жастарға құқықтық білім беру мен тәрбиелеуді жоғары деңгейде сіңіруді жүзеге асыру біздің міндетіміз екенін ұмытпайық. Құқықтық мемлекет құру жолында мемлекеттің әрбір азаматы құқықтық сауаттылығы мен мәдениеттілігін көтеру заман және заң талабы.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы. 30.08.1995 ж.
2. ҚР Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына «Нұрлы жол - болашаққа бастар жол» Жолдауы. Астана, 11.11.2014 ж.
3. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде тәрбие берудің 2013-2015 жылдарға арналған кешенді бағдарламасы. Астана, 2013 ж.

СИСТЕМНЫЙ ПОДХОД В ОРГАНИЗАЦИИ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКОЙ РАБОТЫ КОЛЛЕДЖА

*Агошкова Т.А., к.п.н., доцент
ГБОУ СПО «Жигулевский государственный колледж»*

Значение системного подхода для рационализации и проектирования научно-методической работы возрастает в связи с необходимостью учитывать в управленческой деятельности новых реалий, вызовов, с которыми приходится сталкиваться образовательным организациям в современных условиях.

Чтобы справиться с неизбежным ростом числа операций и их усложнением, научно-методическая служба любой образовательной организации должна основывать свою деятельность на системном подходе. В рамках этого подхода руководитель службы может более эффективно интегрировать свои действия по управлению, оптимизации ее работы, добиваться высокой результативности научно-методической работы коллектива колледжа в целом.

Значение системного подхода заключается в том, что сотрудникам проще согласовывать свою конкретную работу с работой организации в целом, если они понимают систему и свою роль в ней. Это особенно важно для руководителя, потому что системный подход стимулирует его поддерживать необходимое равновесие между потребностями отдельных сотрудников и целями всей научно-методической службы, заставляет думать о потоках информации, проходящих через всю систему, а также акцентирует внимание на важности коммуникаций. Системный подход помогает установить причины принятия неэффективных решений, он же предоставляет средства и технические приемы для улучшения планирования и контроля.

Научно-методическая работа является важной составляющей деятельности ГБОУ СПО «Жигулевский государственный колледж». Ее содержание определяется целями и задачами работы колледжа, особенностями его развития и образовательной политикой региона.

Одним из стратегических направлений в развитии Жигулевского государственного колледжа является реализация системного подхода в организации научно-методической работы как одного из средства обеспечения высокой эффективности работы колледжа в целом, средства оптимизации научно-методической и активизации научно-исследовательской работы как составляющей педагогической деятельности и профессионального роста каждого преподавателя.

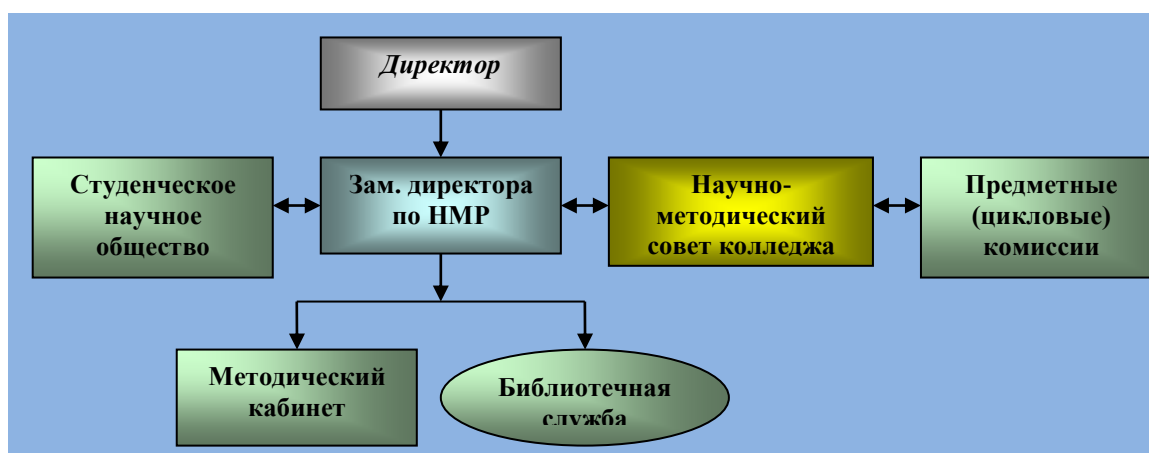

Схема 1. Структура управления научно-методической работой в ГБОУ СПО «ЖГК»

Общее руководство научно-методической работой осуществляет директор колледжа. Организует научно-методическую работу в колледже заместитель директора по научно-методической работе.

Схема 2. Содержание научно-методической работы

Реализация системного подхода в организации научно-методической работы предполагает работу по 3-м взаимосвязанным направлениям:

1. Планирование и мониторинг научно-методической работы служб и подразделений колледжа.
2. Планирование и мониторинг учебно-методической деятельности.
3. Планирование и мониторинг научно-исследовательской деятельности колледжа.

Эта работа включает в себя:

- 2) Формирование информационного и нормативно-правового обеспечения НМР;
- 3) Работу в соответствии с Целевой управленческой программой «Переход на ФГОС нового поколения в ГБОУ СПО «ЖГК»;
- 4) Организацию и мониторинг учебно-методической, инновационной и научно-методической работы предметных (цикловых) комиссий;
- 5) Создание временных творческих групп из числа преподавателей и обучающихся, работающих по различным темам научно-исследовательской деятельности;
- 6) Совершенствование работы студенческого научного общества;
- 7) Проведение мероприятий в соответствии с планом повышения квалификации кадров;
- 8) Изучение, обобщение и организацию использования передового педагогического опыта;
- 9) Создание условий для адаптации, становления, развития и саморазвития педагогических работников;
- 10) информационно-аналитическое и кадровое обеспечение инновационно-экспериментальной деятельности и научно-методической работы;
- 11) осуществление внешних связей, необходимых для успешной инновационной деятельности.

В 2013-2014 уч.г. прогнозировалось достижение следующих результатов:

1. Создание системы внутреннего контроля состояния научно-методической работы колледжа с использованием ИКТ.
2. Повышение квалификации 30-ти педагогов по именным образовательным чекам.
3. Аттестация 4-х педагогических работников на соответствие занимаемой должности.

4. Рост профессионального мастерства, как начинающих, так и опытных педагогов.

5. Рост применения современных информационных и других образовательных технологий в учебно-образовательном процессе.

6. Совершенствование учебно-методического обеспечения учебного процесса в соответствии с Положением об учебно-методическом комплексе по дисциплине (модулю) и требованиями ФГОС к реализации ОПОП по различным направлениям профессионального образования.

7. Выполнение аккредитационных требований – 100% комплектация учебно-методических комплексов.

8. Заключение договоров с образовательными организациями г.о. Жигулевск. Развитие системы социального партнерства.

Результаты научно-методической работы колледжа за 2013-2014 учебный год

1. Единая методическая тема, над которой работал педагогический коллектив колледжа – «Реализация компетентного подхода в организации учебно-познавательной деятельности обучающихся колледжа в соответствии с ФГОС нового поколения».

Этой проблеме было посвящено 3 заседания тематического педагогического совета (было подготовлено 9 выступлений по различным проблемам повышения качества образования, материалы выступлений опубликованы в сборниках). Материалы исследовательской деятельности нашли отражение в работе конференций различного уровня, публикациях и т.п.

2. Среди важных задач, над которыми работал коллектив колледжа в 2013-2014 уч.г., - подготовка организационной, учебно-методической документации в соответствии с требованиями ФГОС третьего поколения.

3. Осуществлялся мониторинг обеспечения дисциплин и модулей учебно-методическими комплексами в соответствии с учебными планами по различным направлениям профессионального обучения очной и заочной форм. Отслеживалось состояние разработки УМК на начало, середину и конец семестров, учебного года.

4. Проводилась активная работа по созданию и совершенствованию комплексного методического обеспечения преподаваемых дисциплин. За 2013-2014 учебный год преподаватели колледжа сдали в методический кабинет 993 ед. учебно-методической документации, среди них: 208 рабочих программ, 407 календарно-тематических планов; 148 ед. методических указаний по выполнению контрольных, самостоятельных, лабораторных работ, 11 методических разработок учебных занятий, 84 фонда оценочных средств, 88 ед. комплектов контрольно-оценочных средств и др.

Пополнился учебно-методической продукцией фонд библиотеки колледжа – в 2013-2014 уч.г. был опубликован 12 сборников методических указаний по различным дисциплинам и модулям.

В 2013-2014 уч.г. продолжил свою работу сайт медиатеки колледжа. Он содержит электронные издания, методические разработки и ссылки на Интернет-ресурсы по различным направлениям профессиональной подготовки в ГБОУ СПО «ЖГК».

5. В соответствии с планом научно-методической работы осуществлялся текущий контроль работы предметных цикловых комиссии (ПЦК): неоднократно проводились проверка отчетной и планирующей документации преподавателей, заведующих кабинетами; анализ методического обеспечения учебного процесса; проверка выполнения графика взаимопосещения, проведения открытых мероприятий и др. Проводились научно-методические совещания с председателями ПЦК.

6. В течение года систематически проводилась консультационная работа (по подготовке материалов портфолио, оформлению методических разработок, по подготовке работ на конкурсы педагогического мастерства, консультации по организации проектной

деятельности обучающихся, по подготовке докладов на тематических педсоветах, статей для публикаций и др.).

7. Важную роль в управлении образованием играет аттестация педагогических и руководящих работников образовательных учреждений. Аттестация является одним из инструментов повышения качества образования. В 2013-2014 учебном году успешно прошли аттестацию на соответствие занимаемой должности 3 педагогических работника колледжа.

Администрация колледжа прилагает значительные усилия по формированию стабильного, высокопрофессионального, мобильного, творческого коллектива, способного успешно решать задачи профессионального образования.

8. Повысили квалификацию по именным образовательным чекам по различным программам 33 сотрудника, из них 26 человек - в объеме не менее 72 часов.

9. По инициативе нашего колледжа совместно с Советом директоров образовательных учреждений среднего профессионального образования Самарской области была организована и проведена VI областная научно-практическая конференция студентов, учащихся и сотрудников образовательных учреждений «От творческого поиска к профессиональному становлению» (ГБОУ СПО «ЖГК», 22 апреля 2014 г.).

В работе конференции приняли участие 15 образовательных учреждений области. Всего было подано 115 заявок на выступление и публикацию статей. Выступили с докладами 89 человек. 109 работ опубликованы в сборнике материалов конференции.

По итогам работы конференции был выпущен сборник статей (ISBN 978-5-904903-02-2). В сборник вошли 14 статей преподавателей и сотрудников, 28 работ студентов нашего колледжа.

11. В октябре нашим учебным заведением был объявлен конкурс творческих работ «Путешествие во времени...», посвященный истории нашего колледжа, который проводился с 1 по 25 декабря 2013. В конкурсе приняли участие обучающиеся и сотрудники колледжа. Было представлено 12 работ: статьи, презентации, видеоролики. Эти работы дополнили фонд виртуального музея колледжа (<http://museum.zhrt.ru/>).

12. По инициативе ГБОУ СПО «Жигулевский государственный колледж» в соответствии с планом работы Совета директоров образовательных учреждений начального и среднего профессионального образования Самарской области был объявлен IV дистанционный областной конкурс педагогического мастерства «Копилка творческих идей», который проводился с 13 января – 28 февраля 2014 г.

Участниками конкурса стали 20 образовательных учреждений Самарской области. На рассмотрение было представлено 113 конкурсных работ по 7 номинациям, среди них – 18 методических разработок наших преподавателей. 2 из них получили призовые места.

13. Проводилась большая работа по организации участия педагогов и студентов в конкурсах и конференциях различного уровня.

Таблица 1

Участие обучающихся ГБОУ «ЖГК» в конкурсах исследовательских проектов, научно-практических конференциях, олимпиадах

Показатели	2008-09г.	2009-10г.	2010-11г.	2011-12г.	2012-13г.	2013-14г.
Количество участников	36	42	44	82	87	102
Количество призовых мест	11	6	8	25	16	27
Количество публикаций	27	33	36	52	40	47

Таблица 2

Результаты повышения квалификации сотрудников колледжа

Повышение профессионального уровня	2009-2010 уч.г.	2010-2011 уч.г.	2011-2012 уч.г.	2012-2013 уч.г.	2013-2014 уч.г.
Повышение квалификации по Именному образовательному чеку	40 74,07%	15 25,86%	56 93,33%	37 62,71%	35 89,74%
Участие в организации и проведении тематических педагогических советов	9 16,66%	6 13,04%	11 22,00%	11 23,40%	7 17,95%
Участие педагогических работников в научно-практических конференциях, проводимых на базе колледжа	12 22,22%	12 26,09%	19 38,00%	15 31,91%	13 33,33%
Участие педагогических работников в конкурсах методических разработок, профессионального педагогического мастерства	3 5,56%	11 23,91%	23 46,00%	24 51,06%	31 79,49%
Количество призовых мест по итогам конкурсов методических разработок, профессионального педагогического мастерства	1 1,85%	8 17,39%	-	13 27,66%	15 38,46%
Подготовка студентов педагогами для участия в научно-практических конференциях, проводимых на базе колледжа	29 3,35%	41 5,62%	38 5,37%	52 8,57%	51 8,28%
Участие педагогов в научно-практических конференциях, проводимых другими учебными заведениями	13 24,07%	16 34,78%	10 20,00%	23 48,94%	22 56,41%
Подготовка студентов педагогами для участия в научно-практических конференциях, проводимых другими учебными заведениями	15 1,73%	13 1,78%	19 2,69%	37 6,10%	25 4,06%

Таблица 3

Участие педагогов ГБОУ «ЖГК» в работе научно-практических конференций, методических семинаров, тематических педагогических советов

Показатели	2008-2009 уч.г.	2009-2010 уч.г.	2010-11 уч.г.	2011-12 уч.г.	2012-13 уч.г.	2012-13 уч.г.
Количество выступлений	13 41,94%	19 38,78%	25 54,35%	17 34,00%	26 55,32%	14 35,90%
Количество призовых мест	4 12,90%	13 26,53%	6 13,04%	12 24,00%	14 29,79%	14 38,46%
Количество публикаций	24 77,42%	21 42,86%	24 52,17%	29 58,00 %	33 70,21%	32 82,05%

14. Проведен внутриколледжного конкурса среди выпускников «Студент года – 2014».

15. Создан сайта студенческой газеты «StudLife» (<http://studlife.zhrt.ru/>).

16. Заключение договоров о сотрудничестве дополнительно с 4 образовательными организациями города и округа. и др.

В 2013-14 уч.г. коллектив колледжа, педагоги и студенты были отмечены следующими наградами:

1) назначение с 1 сентября 2013 г. на 2013/14 год стипендии Правительства Российской Федерации студентам 4 курса, обучающимся по специальности 230115 Программирование в компьютерных системах: Мартянову Владиславу, Штефуряк Алексею;

2) Присуждение Премии Губернатора Самарской области Солдатенковой Г.С., подготовившей призера регионального конкурса профессионального мастерства.

3) Присуждение Премии Губернатора Самарской области преподавателю Полушкиной И.Н., наиболее успешно реализующей долгосрочный воспитательный проект особой педагогической и общественной значимости, номинация «Научно-техническое творчество и учебно-исследовательская деятельность обучающихся».

4) Присуждение Премии Губернатора Самарской области Агошковой Т.А., наиболее успешно реализующей долгосрочный воспитательный проект особой педагогической и общественной значимости, номинация «Научно-техническое творчество и учебно-исследовательская деятельность обучающихся».

5) Министерство труда, занятости и миграционной политики Самарской области направило благодарственное письмо ГБОУ СПО «ЖГК», занявшему 2 место в номинации «Лучшая организация Самарской области по обеспечению безопасных условий и охраны труда в непроизводственной сфере» по итогам VI областного смотра-конкурса на лучшую организацию работы по охране труда в Самарской области (Министр труда, занятости и миграционной политики Самарской области – О.Б. Фурсов, Самара, 2014)

6) ГБОУ ДПО (повышения квалификации) специалистов ЦПК «Ресурсный центр г.о. Жигулевск Самарской области» в 2014 г. наградил коллектив ГБОУ СПО «Жигулевский государственный колледж» ГРАМОТОЙ за высокий профессионализм, активную жизненную позицию и многолетнее плодотворное сотрудничество».

7) Штефуряк Алексей стал лауреатом областного конкурса «Студент года 2013», вошел в пятерку лучших в номинации «Интеллект года».

Проведенный анализ научно-методической работы сотрудников колледжа показывает, что работа носит системный характер, результаты носят стабильный характер, имеют устойчиво высокие значения.

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ДАМУЫ

Абельдинова А.А., Мусина Р.М.

ҚМББ «Болашақ» колледжі

Жалпы білімнің жүйесі – қоғам дамуымен бірге дамып, әрдайым үнемі өзгеріп отырады. Ол әр елдің экономикалық ерекшеліктеріне қарай қалыптасып, үнемі үздіксіз жетіле отырып, барынша күрделене түседі. Бүгінгі жаңа қоғамда мұғалімнің ішкі жан дүниесі де жаңаша, демек болашақ ұрпақтан үлкен үміт күтілуде. «Ойдағыдай тәрбиелеудің сыры оқушыға деген құрмет сезімде жатыр» деп Р.Эмерсон өзінше баға бере білген.

Мектептегі басты тұлға ұстаз десек, білім саясаты ең алдымен ұстаздар қауымы арқылы жүзеге асырылады. Ал біздің келешектегі мақсатымыз – рухани жан дүниесі бай, жан-жақты жарасымды дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру. Білім ордасы - жас ұрпаққа сапалы білім, саналы тәрбие беру, бірнеше ғасырлар бойы жиналып сақталған мұраларын келешек ұрпақ игілігіне жеткізе алатын мәдени ошақтар, ұлттық тәлім – тәрбие орталығына айналмақ. Ұлттық мектеп тағдыры қай қилы заман да да, қай ұлттың болсын көзі ашық, көкірегі ояу, ұлтжанды азаматтарын толғандырып келген ең өзекті мәселелердің біріне саналды.

Қазіргі таңда Қазақстан бүкіл әлемдік білім кеңестігіне ену табалдырығында. Өмір ағымына қарай білім беру жүйесінің моделі күрделі өзгерістерге ұшырап отыр.

Сондықтан заман талабына сай жаңа мазмұнда білім беруді ұйымдастыру 12 жылдық оқытуға көшумен тікелей байланысты. Ондағы өзекті мәселе әлемдік білім кеңестігіне шығудағы Қазақстанның жаңа ұлттық білім моделін қалыптастырудың тиімді

жолын анықтауында. Елбасы Н.Ә.Назарбаев білім мен ғылым қызметкерлерінің екінші съезінде «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер – бүгінгі мектеп оқушылары. Мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан жүктелетін міндет өте ауыр» деген болатын. Осы ғылым мен білімнің негізін тереңдету нәтижесінде ғана еліміз өзінің елдігін басқа елдер алдында көрсете алады.

Ал ел тағдыры оның келешекте кемелді ел болуы мектептің қандай негізде құрылуына байланысты болмақ. «Біздің стратегиялық міндетіміз – бәсекеге қабілетті елдердің қатарынан лайықты орын алу» деп елбасшымыз әңгіменің басын ашып айтқаны бар.

12 жылдық білім берудің негізгі мақсаты еліміздегі білім беру жүйесінің құрылымы мен мазмұнын толықтай өзгерте отырып, заманына сай мектеп құру. Олардың білімді де, білікті, парасат пайымы мол, саналы да сарабал азамат боп жетілуі тәлім мен тәрбие беретін мұғалімге тікелей байланысты. Мұғалімге артылатын сенім жүгі соншалық ауыр дей отыра, сонымен қатар оның ұлағатты ұлы жол екенін естен шығарып алмаған жөн. Демек, өз ісіне берілген, жаңалықты жатсынбай қабылдайтын, ұлттық қасиеттеріміздің асылдарын асқақтата отырып, шәкіртінің жанына құятын ұстазды ғана бүгінгі күннің лайықты тұлғасы деуге болады.

Өз ойымнан түйгеннің бір шеті мынада жатыр. Жаңа көз – қарастағы мұғалім - рухани байлығы мол, өз ісінің шеберіне айналу және жаңашылдыққа талпынатын шығармашыл тұлға болуы керек. Әрине, өз мүмкіндіктеріне баға беретін әлемдегі білім беру кеңестігінің даму бағытын, болып жатқан әртүрлі интеграциялық процестерде бағдарлай алатын деңгейін естен шығармаған жөн. Қазақстан республикасында жалпы орта білімнің қазіргі жай-күймен әлемдік білім кеңестігінің дамуындағы бетбұрыстарға 12 жылдық жүйеге көшудің талаптарын түсініп игеру жолы тағы бар. Біздің ойымыздың түп төркіні бүгінгі күні 12 жылдық білім беру мазмұнында жатыр. Жаһандану үрдісі басым болғандықтан ба, батыстық өркениетке еліктеуі күшейіп келе жатқандықтан ба, қазіргі кезеңде білім саласындағы әр адамның көкірегінде қазақтың жарық жұлдызына айналған Мағжан Жұмабаевтың мына бір сөзіне құлақ асу абзал-ақ: «Қазақтың тағдыры да, келешек ел болуы да мектебінің қандай негізде құрылуына барып тіреледі».

Келешекте ақынның сөзі алдыңғы буын өкілдерінің жолбасшысы болары анық. Бүгінгі күнде жалпы орта білім беретін мектеп – жаңа қоғам мектебі, яғни болашақ мектебі. Халықтық мәдениетке интеграцияланған, баланың жеке басының дамуына педагогикалық жағдай жасайтын, рухани жағынан таза, дүниеге тік қарайтын, қоршаған ортамен жүйелі байланыс түзетін, білімнің жаңа мазмұнымен байланысқан, бәсекеге қабілетті жаңа ұрпақ өсіріп, дамытып жетілдіретін мектеп болуға тиіс. Елге танымал аты шулы ғұламалардың бірі Әл-Фараби былай деген екен: «Тәрбиесіз қолға білім салма» деген бағдарлы ойын тек қана ескеріп қана қоймай, педагогиканың діңгегіне, мектеп жұмысының тірегіне айналдыру баршамыздың міндетімізге айналуы тиіс. Менің ойымша білім беруді тәрбиеге негіздеудің екі қанаты бар. Олар білімді ұлттық құндылықтар мен өркениетке негіздеу. Шәкіртті өз күш-жігерін пайдалануға баулу. Бұл екеуі құстың қос қанатындай, бірінсіз бірі шәкіртті самғау биікке көтере алмайды. Ендеше сапалы білім беретін мектеп бүгінгі күнде өзіндік мектеп реформасын қажет етпек. Сондықтан да мектеп реформасын тек мектептің басқару жүйесі мен оқыту процессін ғана қамтып қоймай, сол мектептің бала оқытатын мұғалімдері жаңа бағытқа қарай кәсіби шеберлігін күнделікті ұштауын талап ету жағы тағы бар. Бүгінгі күнде мектептің жаңа реформалық жүйесі 12 жылдық білім беру турасында әрбір өзін кәсіби деңгейі жетілген деп есептейтін кез келген мұғалім, білім беру қызметкері бұл жүйенің қыр-сырын түгел меңгермей, бала дамуының мәселелерін түгелімен меңгере алмайды. Сондықтан да, білімнің жаңа үлгісі өзіне сәйкес жаңа мұғалімдерді талап етеді. Сіздің білім беруге қосар құнды үлесіңіз – ұнамды қатынас болмақ. Ендеше қазіргі заман мұғалімі шығармашылықпен жұмыс істей алатын жеке тұлға, педагогикалық қызметінің барлық келеңді- келеңсіз жақтарын зерттеп меңгеруге ынталы, өзінің пәнін жетік меңгерген, кез- келген педагогикалық жағдайда

өзінің білімділігі, іскерлігі, шеберлігі арқасында шеше алатын, педагогикалық үрдістің нәтижесін жақсартуға ұмтылатын мұғалім болуы керек.

12 жылдық білім беру жүйесіне көшу қарсаңында мұғалімнің кәсіптік жетілуі мен дамуы тұрғысында көп мәселелер қарастырылуы қалыпты жағдай болып табылады. Себебі, Ы.Алтынсарин «Мұғалім - мектептің жүрегі»,- деп айтпақшы, барлық күш салмағы оқытушыға түспек. Егер мұғалім өз саласы бойынша пәндік білімі жетік болса, педагогика мен психологияны толық меңгерсе, әр уақытта өз әрекетін дұрыс ұйымдастырып отырса, онда біртіндеп өзінің педагогикалық шеберлігін кәсіби тұрғыдан шындай түседі. Ұлы педагогтердің еңбектерін оқығанда, жауапсыз қалған сұрақтың шешімін табуға тырысып бағады екенсің. Сөзге тиек ететін болсақ, сонау өз заманының тұсында « Ұлы дидактика» деген еңбекті жазып шығараған педогок Янна – Амонс – Каменский ойыма оралып отыр. Белгілі педагог өз еңбегінде «Нені оқыту керек? Қалай оқыту керек? Не үшін оқыту керек?» деген сауалдарға өз жауабын нақты түрде бере білген. Ендеше бүгінгі күн талабының мектеп реформасында 12 жылдық білім беруге көшу мәселесінің ерекшелігі сол – 12 жылдық білім беру орталығы ғалымдарының зерттеулері бойынша жаңа қоғамдық формациядағы мектеп пен мұғалімдер алдында тұрған негізгі мәселелер «Баланы оқуға қалай үйрету керек?» «Ойлауға қалай үйрету керек?» «Қалай өз өмірінің менеджері болуға үйрету керек?» деген сұрақтарға жауап табатындай білім нәрін беруге бағытталып отыр.

12 жылдық білім жүйесіне көшуде мектеп алдында негізгі үш бағытты басшылыққа алады. Олар: бірінші бағыты - оқушының жеке қабілетін есепке ала отырып жеке даралық бағытта оқыту, екінші бағыты - оқушының потенциалдық мүмкіндіктерін есепке ала отырып жеке даралық бағытта оқыту, үшінші бағыты - ішкі қажеттіліктерді есепке ала отырып жеке даралық бағытта оқыту. 12 жылдық білім жүйесі бойынша бұл бағыттарды жүзеге асыру үшін мұғалім негізгі үш компонентпен таныс болуы тиіс.

Олар: инварианттық компонент – мемлекеттің базалық оқу стандарты жүйесіндегі талаптар мен мазмұндарға жауап беретіндей жалпы міндетті оқу жоспарының бөлімін меңгеру, профильдік компонент – профильдік оқу стандарты талаптарының мазмұнында көрсетілгендей оқу курстарының тереңділігін, оқытылатын пәндердің өзара байланыстылығын меңгеру, тұлғалық компонент – оқушылардың өзіндік зерттеушілік дағдыларын қалыптастыруға байланысты мектеп ұсынған арнайы таңдау курстарын, оқу жоспарларын меңгеру. Қазақ халқы қашанда сөзге бай, өз орнын білетін, рухы мен талғамы биік халық қой. Жыр десе ішкін асын жерге қоятын ұлы ақындарымыздың бірі данышпан Абай атамыз бірде былай деп жырлаған екен:

«Ақырын жүріп анық бас,
Еңбегін кетпес далаға.
Ұстаздық еткен жалықпас.
Үйретуден балаға».

Мұғалім үшін кәсіби шеберлікке жету, өз мамандығының данышпаны болу бір күнде пайда болатын дүние еместігін біз жақсы түсінуіміз керек және өмір бойы ізденушілікті, зерттеушілікті талап ететін мамандық екенін анық аңғарғанда ғана толық нәтижеге жете аламыз. Мұғалімнің әрбір сөзі мен ісі, қимылы, аяқ алысы, жүрісі, көзқарасы психологиялық және ізгілік тұрғысынан шәкірт жүрегінен үлкен орын алады. Сондықтан әрбір ұстаз үшін оқу мен тәрбие процесін ұйымдастыруда мол білімділікті, ақылдылықты, дұрыс іскерліктер мен дағдыларды қолдануды қажет етеді. Бүгінгі күні әлемдік қауымдастық қатарында өзіне лайық орнын белгілеген біздің мемлекетіміз үшін, қазіргі заман талаптарына байланысты демократиялық қоғамға сай өзіндік көзқарасы, саяси түсінігі бар, білімді әрі жоғары білікті жас ұрпақ тәрбиелеу қажеттігі бізден 12 жылдық білім беру жүйесіне өтуді талап етіп отыр.

12 жылдық білім берудің мақсаты: өзінің жеке қоғамның мүддесінде өзіне-өзі белсенді етуге дайын, өзгермелі даму үстіндегі ортада өмір сүруге бейім, бәсекеге қабілетті және құзіретті, шығармашыл, білімді тұлғаны дамыту мен қалыптастыруды

жүзеге асыруға бір адамдай жұмылып еңбектене білсек, барлық қиыншылыққа бірден төтеп бере алатынымыз анық. Қазақта «Тамызығын тапсаң, тас та жанады» деген сөз бар. Меніңше, басты идеясы «Тұлға жетістігі» болып табылатын 12 жылдық мектептің мән-мағынасы мен философиясы осы сөздермен үндеседі. Өйткені, оның мақсаты - әрбір балаға терең білім мен тәрбие беріп қана қоймай, әр баланың бойындағы табиғи қасиетін ашып, жеке тұлғаны қалыптастыру.

12 жылдық оқытуға көшу жалпы алғанда қазақстандық білім берудің ойлы, шығармашыл тұлғаны қалыптастыруға бағдарланған жаңа ұлттық үлгісін дамытуғ, «барша білім беру» үлгісінен «әрбір адамға өмір бойында білім беру» үлгісіне өтуге мүмкіндік береді және әлемдік білім беру кеңістігіне жедел енууді қамтамасыз етеді. Қазақстан әлемдік қауымдастық қатарында басқа елдермен терезесі тең дәрежеге қол жеткізуі үшін, жас ұрпақтың нұрлы болашағы үшін осындай батыл қадамдарға бару қажет. Қоғам игілігі, елдің өркендеп дамуы үшін жасалып жатқан осы маңызды бастамаға білім беру және ғылым саласы қызметкерлерінің, жалпы барша халықтың қолдау көрсетіп, барынша ат салысатынына сенеміз. Сол сенім бізді алға жетелейді. Халқымыздың ғасырлар бойы армандап, екі ғасыр тоғысында қол жеткізген бақыты ол біздің – тәуелсіздігіміз.

Оның іргетасының мықты болып, нығаюы жас ұрпақтың терең білімі мен тәлімді тәрбиесіне байланысты болмақ.

Бір сөзбен айтқанда, тұлғаға бағытталған білімдер жүйесі білім стандартына сай тұлғаның жан- жақты дамуына негізделген, алған білімін өмірдің қандай бір жағдаяттарына қолдана алатындай дәрежеде ұсыну педагогтің құзыреттілігіне байланысты болады.

Қорытындылай келе, жоғарыда айтылғандар бойынша, біздің ұсыныстарымыз:

1. Орта білім берудің барлық құрылымдарын жүйелі жаңарту қажеттілігін мойындау. 6-18 жас аралығындағы балаларға сапалы білім беру қызметін көрсету.

2. Бастауыш, негізгі және жоғары мектептерде білім берудің мазмұндық құрлымы мен құрамын, білім беруден күтілетін нәтиже ретінде білім беру мақсаттарының жүйесін құру және құндылықтарды анықтау негізінде қайта қарастыру.

3. Қазақстандық мектептер және әлемдік білім беру тәжірибесіндегі озық дәстүрлерді қолданып, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту үшін, пәндер бойынша білім берудің әр деңгейінде оқу бағдарламаларын құрастыру.

4. Критерийлер негізінде оқушылардың оқу жетістіктерін пән бойынша алған білімін ғана емес, сонымен қатар, кеңейтілген дағдыларын бағалау жүйесін құру және енгізу.

5. Оқушылардың өздігінен және ұжымдық жұмысын ұйымдастыруда жобалық-зерттеу жұмыстарын басты іс-әрекет негізінде жүргізіп, оның оқудағы маңыздылығын айқындау және нығайту.

Қорытындылай келе, орта білім берудің сапасын жоғарылату, білім беру мазмұнын анықтау, күтілетін нәтижеге бағытталған мақсаттар жүйесін және оқушылардың оқу жетістігін әділ бағалау жүйесін құрастыру қажеттілігін қалаймыз.

Қолданылған әдебиеттер:

1. А.С. Макаренко. Психология труда учителя. М., «Просвещение», 1993.
2. В.И. Андреева. Педагогика творческого саморазвития. Казань. 1996.
3. Қазақстан А.С. Макаренко. Педагогические сочинения. М., «Педагогика», 1988.
4. Республикасының «Білім туралы» Заңы // Алматы 2010.6-б
5. Қазақстан Республикасында 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы // Астана. 2004. 3-4б.
6. Краткий словарь иностранных слов // под. ред. О.П. Марасанова. М., 1993. 318-б

7. Советский энциклопедический словарь// М., Издательство «Советская энциклопедия», 1984. 613-б
8. С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. А.С. Макаренко. «Толковый словарь русского языка» // М., 2004. 288-б
9. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2005-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы // Астана . 2004. 28-б
10. С.Е. Шишов. Понятие компетенции в контексте проблемы качества образования // «Государство и образование», 2002. 88-б

ДУАЛДЫ КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

*Абдиманова Б.У., Бекова Б.Р.
Теміртау технологиялық колледжі ЖММ*

Бұл күндері елімізде білім саласында 2011-2020 жылдарға арналған ҚР-нда білім жетілдіру Мемлекеттік бағдарламасы белгілеген модернизациялау мен реформаландыру кезеңінің негізгі міндеттері мен бағыттарын басшылыққа алған жүріп жатыр. Техникалық және кәсіби білім жүйесінде елімізде жаңа басқару моделі туралы еңбек нарқында сұраныс пен ұсыныс жобасы құрылған. Қазір білім саласы мамандарында да, қызметке қабылдаушыларды да кәсіби-техникалық мамандарды даярлау мәселесіндегі жұмыстарында түбегейлі өзгерістер енгізілген. Қазіргі ғылыми-техникалық үрдістің үздіксіз, қарқынды дамуына байланысты білім беру жүйесінің алдына жаңа талаптар қойылып отыр. Кәсіби мамандарды дайындауда Қазақстан Республикасының жалпыға міндеті мемлекеттік стандартын жүзеге асырудың негізгі міндеті – ғылым мен білімді тәжірибемен ұштастыру.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев өзінің Қазақстан халқына жолдауында «Дуалды кәсіптік білім беруді дамытудың маңыздылығын» атап өткен болатын. Білім жүйесін жаңғырту аясында дуалды кәсіби білім беруді дамыту, жұмысшы кадрларының зәрулігін еңсеру үшін қолданалы мамандықтардың заманауи орталықтарын құру міндеттері құрылды. Бұл кәсіптік техникалық білім берудегі басты мәселе – оқу орнындағы теория мен заманауи өндіріс тәжірибесі арасындағы алшақтықты жоюға мүмкіндік береді. Мұндай оқыту өндірістің нақты сұраныстарына барынша жақындатады да, жұмыс берушілер кәсіби мамандарға ие болады. Қазақстандағы техникалық және кәсіптік білімді жаңғырту үрдісін тереңдетуге дуалды жүйені енгізу үлкен мүмкіндік берді. Осы арқылы жаһандық білім бәсекелестігіндегі кәсіби маман даярлауда кәсіби шеберлікке, іскерлікке қол жеткізуге болады. Қазіргі кезде әлемде оқытудың дуалды жүйесі – кәсіптік-техникалық кадрлар даярлаудың ең тиімді жолдарының бірі болып отыр. Іс жүзінде, дуалды модель – бизнестің, болашақ маман мен мемлекеттің мүдделерінің бірлестігі.

Бүгінде кәсіби білім беруде дуалдық оқыту ұғымы халық арасында жақсы таныс болып қалды. Дуалдық оқыту жүйесі жөнінде Елбасы Н.Назарбаевтың «Мәңгілік ел» болуды мұрат еткен «Қазақстан-2050» Стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты саяси маңызы зор тарихи жолдауында таяудағы 2-3 жылда дуалдық, техникалық және кәсіптік білім берудің ұлттық жүйесінің негізін қалыптастыру керектігі және келешекте жастардың техникалық білім алуын мемлекеттік кепілдендіруге көшіруді қарастыру қажеттілігі нақты айтылып өтті. «Озық индустриялы елдерде – Германияда, Англияда, АҚШ-та, Оңтүстік Кореяда – жұмысшы кадрларды даярлаудың дуалдық жүйесі өзін жақсы жағынан көрсетті. Даярлаудың осындай жүйесі Қазақстанда да кеңінен енгізілуде.бұл мәселе жұмыспен қамтудың жаңа стратегиясы арқылы өріс алып келеді.

Дуалдық жүйенің ерекше міндеті – кәсіби мамандар мен жұмыс берушілердің мүдделеріне негізделген әлеуметтік экономикалық және еңбек саясатын бірлесе әзірлеу

және іске асыру. Дуалдық жүйе бойынша оқыту білім алушылардың кәсіби біліктер мен дағдыларды, іскерліктерді тікелей жұмыс орнында меңгеріп, жан-жақты кәсіби дамуына мүмкіндік беріп, түрлі жүйелерінің – білім, ғылым, өндірістің – өзара байланысы мен әсерін, енгізілу тәжірибесін қамтамасыз ету арқылы кәсіптік білім беру жүйесінің сапасын арттырады. Дуалдық жүйеде тараптардың қарым-қатынасы тепе-теңдік және әділдік принциптері негізінде құралады. Білім алушылардың әлеуметтік кепілдікке ие болуға және бәсекеге қабілетті мамандық алуға, мемлекеттің кәсіби мамандарды даярлауға тапсырыстың қалыптасуына және орындалуына, өндірістің өмірге және жұмысқа жақсы дайындалған білімді мамандардың келуіне, оқу орнының білім беру қызметіне сұраныстың артуына деген мақсаттары орындалады. Дуалды оқыту жобасын толықтай іске асыру мақсатында Қарағанды облысы бойынша кәсіби және техникалық білім беру мекемелерінде «жоспарлау – іске асыру – бақылау – бағалау» жүйесінде өтетін мынадай шаралар жасалғанынан хабардармыз:

- теориялық және практикалық семинарлар өткізу;
- негізгі кәсіпорындарды белгілеу;
- студенттер тәжірибесін ұйымдастыру;
- инженерлік-педагогикалық қызметкерлердің облыс кәсіпорындарындағы тәжірибе алмасуын ұйымдастыру;
- мектептерде кәсіптік бағдар беру жұмыстарын ұйымдастыру;
- кәсіпорын басшылары мен жалпы білім беру мектептері түлектері арасындағы хаттамаларға қол қою;
- өндірістік тәжірибе өтетін және келешекте жұмыспен қамтитын кәсіпорындарға студенттерді тіркеу.

Енді тағы да шетел білім беру жүйесіне оралар болсақ Солтүстік Королина – Америка құрама штаттарындағы білім саясатына әсер етіп отыратын штаттардың бірі. АҚШ білім министрілігі ұлттық білім стратегиясына қатысы бар материалдар мен нормативтік құжаттар дайындауды Солтүстік Королина штатына көбірек тапсырады және осы штатта жасалған өнімдерін көп пайдаланады. Бұларға қоса Америкада география мен экономиканы да осы блокқа жатқызады. Солтүстік Королинада мектептеріндегі азаматтық білім мектепке дейінгі дайындық жылында өтілетін "әлемдегінің бәрімен салыстыру" деген бағдарлама бойынша оқытудан басталады (1– 2 сыныптарда өтілетін азаматтық циклге енетін білімдердің мазмұны). Бұл штаттағы азаматтық білім мен Қазақстандағы қоғамдық пәндерді оқытуға бөлінетін уақыт айырмашылығы 100/67 қатынасындай. Абсолюттік шамамен алғанда, оларда азаматтық білімге аптасына 60 сағат бөлінсе, бізде қоғамдық білімдерді оқытуға 39.5 сағат уақыт бөлінеді.

Біз қоғамдық білімдерді оқыта отырып, мектептің алдына көбірек қамтып, жүйелі білім беру мақсатын қоямыз. Құрама штаттар керектіні теріп ала оқытып, оқушыларды өмірге дайындау мақсатын қояды. Нәтижесінде біздің балалардың кейбіреулері қоғамдық білімдерден жүйелі білім бар, бірақ өзінің құқығын қорғауға шамасы келмейтін, билікке кімнің келіп– кетіп жатқанымен ісі жоқ демократиялық мәдениеті төмен адам болып шығады. Ал Америкалық жастар өзгеден бұрын өзінің құқығын білетін және оны қорғауға қабілетті, билік басындағылардың әрекеттерін бақылай алатын, мемлекеттің және халықтың мүддесін алға тарта отырып, белсенді әрекет ете алатын азамат болып шығады. Америка адамы дәлдік пен тәртіпке үйренген. Америка Құрама Штаттарының білім жүйесі екі деңгейден – федералдық үкімет және штаттардағы билік тарапының басқарылады. Сонымен қоса, білім депортаменті АҚШ конгресі бөлген қаражатпен жасалып жатқан шаралардың басым көпшілігін бақылауға алады, білім үрдісін ретке келтіретін құжаттар шығарып, білім бағдарламаларын орындалуын қадағалайды. АҚШ–та да білім беру 3 деңгейде ұйымдастырылған: бастауыш (мектепке дейінгі білімді қоса), орта, және жоғары. Кәсіптік

Білім беруді модернизациялау, бір жағынан, технологиялық даму ерекшеліктері мен экономикалық, мәдени дамудың бұрын–соңды болмаған өсуіне, ал екінші жағынан,

білім беру саласының жүріп жатқан өзгерістерге баяу бейімделуінен туындаған өткір кедергілерге байланысты болып отыр. Қазіргі уақытта оқушыларға білім мен тәрбие беруді жетілдіру негіздері, жаңа тәсілдері, тың ойлар айтылуда, бірақ олар ғылыми тұрғыда негізделмеген және білім беруді қалыптандыру үдерісін күрделендіре түседі. Білім беру жүйесі бұл өзгерістерді көбіне ескере бермейді және бейімделіп үлгере алмайды.

Толық аяқталған кәсіби– техникалық білімі болғанда ғана оқу уақыты бір жылға қысқартылуы мүмкін. 2012 жылдың соңындағы статистикалық мәліметтер бойынша, Австриядағы 35000 кәсіпорында 122000 оқушы дуалдық оқытумен қамтылған. Білім беруші кәсіпорын оқушыларға еңбекақы төлеп отырады. Біз білім беруші кәсіпорынға қойылатын негізгі талаптарға тоқталамыз:

Құқықтық бағыт. Дуалдық оқыту құжаты – лицензия, ол кәсіпорынға оқушыларға білім беру жұмыстарының орындалуына құқық береді.

Өндірістік бағыт. Толық көлемде іске асыра алмайтын кәсіпорындар үшін, зауытаралық мекемелер шеңберінде оқушыларға білім беруге мүмкіндік береді.

Жетекшілік. Нұсқаушылардың көпшілігі өзінің негізгі кәсіби еңбегі шеңберінде білім береді, дегенмен, көптеген ірі кәсіпорындарда штаттық нұсқаушылар да бар.

Е.А.Ямбергтың пікірі бойынша, қазіргі мәдени–білімдік жағдай ресей мектептерін реформалау жоспарларының, ағымдарының сипаттары жағынан полипарадигмальды болып табылады. Сынақтық–диагностикалық әдістеме ретінде эмпериялық апробациядан өтетін сауалнамалар кеңінен қолданылады. Өлшем әдістемесі кеңінен дамып келеді. XX ғасыр басында корреляциялық талдаудың пайда болуына байланысты диагностикалық әдістеменің, әсіресе тестілердің сенімділігін анықтаудың негізгі үш әдістемелік тәсілі ұсынылды:

1. Қайта тестілеу;
2. Сол тестінің басқа да түрлерін зерттеу;
3. Тест нәтижелерін екі немесе одан да көп бөлікке бөлу арқылы бір рет тестілеу.

Қазақстанда зерттеудің, ізденістің бұл бағыты қоғамдық ғылымдар үшін жоққа тән. Батыс жинақтаған тәжірибе қазіргі кезде ресей зерттеушілері үшін диагностикалық құндылыққа ие болып отыр. Диагностикалық әдістемені, әсіресе тестілеуді қолданудың жүз жылғы тәжірибесі зерттеушілердің тұлғалық ұстанымының рөлі айрықша екенін көрсетті. Т.Прадел сауалнамалық әдістеме жүргізу кезінде кездесетін қиындықтар ішінен жауаптарды, әсіресе жартылай жабық және ашық сұрақтарды іріктеудің тиісті дәрежеде жүргізілмеуі негізгі қиындық тудыратынын атап айтады. Қазіргі кезде социологтар мен психологтар қызықты зерттеулер жүргізуде, онда материалды апробациялап, әзірлеу әдістемесіне айрықша көңіл бөлініп отыр.

Қосалқы авторлар оқушыны зерттеуге қойылатын 11 талапты анықтады:

1. Зерттеу жұмысының әр оқушының психикалық даму үдерістері ерекшеліктерін анықтауға бағытталуы.
2. Оқушы дамуындағы ілгерілеуді анықтау мақсатында бұрынғы диагностикалық тексеру мәліметтерімен нәтижелерін салыстыру жолдары арқылы бағалау;
3. Оқушыны бүкіл оқу кезеңі бойына зерттеу;
4. Диагностикуаны жақын даму аймағына бағдарлау.
5. Оқушының даму деңгейін оның тиісті еңбегінің мазмұнды сипаты ретінде, ал даму үдерісін осы еңбектің сапалық кезеңдерінің ауысып отыруы ретінде бағалау;
6. Әдістеменің қажеттісін іріктеуді ескере отырып, белгілі педагогикалық міндеттерді шешуге бағыттап, ұжымдар мен оқушылар тұлғаларын зерттеу;
7. Оқушының оқып–үйренудегі педагогикалық оптимизм, оның өзіндік жетілуі кезінде сүйенетін тұлғалық қасиеттерін іздестіру;
8. Оқушының психикалық дамуының негізгі тұстарын қамтитын, мінез–құлқын зерттеу;

9. Тапсырмаларды түсінікті түрде ұсына отырып, жеке және жас ерекшеліктерін зерттеу;

10. Мектепте қолданылатын барлық негізгі әдістемелері, әрі оқу–тәрбие құралдары немесе әдістері ретінде қолданылатын қалыпты жағдайда оқу–тәрбие үдерісіне зерттеу жүргізу;

11. Диагностика жүргізу әдісі барлық оқушыларды қамтып, психикалық дамудың әр параметрі бойынша жүйелі түрде жүргізілуі тиіс.

Мынадай қорытынды шығаруға болады: Педагогикалық сауалнамаларды көпшілік түрде әзірлеп, қолданысқа енгізуде дилетантизмнің рөлі зор, ал бұл өз кезегінде зерттеулік және диагностикалық қолданбалы ұсыныстардың сапасын айтарлықтай төмендетеді.

Соңғы кезде кітап және журнал беттерінде стратегия термині жиі айтылып жүр. Педагогикалық зерттеулерде жүйелік тәсіл кең қолданылып жүрген соңғы отыз жыл ішінде педагогикалық оқыту жүйесі, яғни, оқыту мақсаттары мен әдістері, оның түрлері мен құралдары сияқты үш құрамнан тұратын әдістемелік жүйе кеңінен танылды. Педагогика ғылымында оқыту технологиясы түсінігі жиі қолданылуы әсерінен оқыту әдістемесі мен дидактикасы ұғымдары ұмыт қала бастады. XX ғ.аяғында педагогика ғылымында технологиялау ұғымы кең өріс алды. Я.А.Коменскийдің пікірі бойынша, мектеп–шеберхана, ол–адамдарды басып шығаратын тірі баспа. Бұл көзқарас оқушы үшін технологиялық тәсіл негіздері – жалғыз дұрыс траектория екендігіне сенімділікті білдіреді. Оларда жүйелік сипат болуы тиіс, яғни, олардың иерархиясын сақтау қажет. Мұндай мақсаттар стратегиялық мақсаттар деп аталады. Бұл үйлесімді дамыған тұлғаны қалыптастыру, эстетикалық талғамын дамыту мақсаттары болуы тиіс. Білім беру стратегияларына анықтама беріп көрейік: бұл–білім берудің стратегиялық мақсаттарын жүзеге асыру бағытындағы педагогикалық іс–қимылдар жоспары. Осыған байланысты, өзара келісілген негізгі үш білім беру стратегияларын белгілеуге болады: іріктеу; кезеңдер бойынша ұзақ мерзімді оқыту; әлеуметтік –мәдени тәжірибе бойынша оқыту. Бұл стратегиялардың біріншісі білім беру мазмұнын іріктеуге мүмкіндік береді. В.В.Краевскийдің тұжырымы бұл стратегияларды қазіргі жағдайға бейімдеп, әзірлеу үшін неғұрлым лайықты болып табылады, ол– білім беру мазмұнын адамзаттың әлеуметтік тәжірибесіне, адами мәдениетіне толық педагогикалық тұрғыда бейімдейтін тұжырым. Екінші стратегия кезеңдері бойынша ұзақ мерзімді оқытуда оқушылардың жас және психологиялық ерекшеліктерін, дамыта оқыту әсерінен оқушы тұлғасында пайда болатын сандық және сапалық өзгерістер ескерілуі тиіс. Дамыта оқыту стратегиялары Д.Б.Эльконин–В.В.Давыдов теорияларында неғұрлым көбірек қамтылған, оған сәйкес, оқу пәндерін дұрыс құру мектеп оқушыларында теориялық ойлауы мен ақыл ойының жаңаша қалыптасуына ықпал етуі тиіс. Мұндай ойлау жүйесі белгілі кезеңдерден өтеді, олардың әрқайсысы алдыңғыны жалғастырып, белгілі түрде аяқталып, келесісін бастауы тиіс. Әлеуметтік–мәдени оқыту стратегиясы оқыту практикасы, ғылым және техника қажеттіліктерімен, яғни, материалдық, өндірістікпен қатар, рухани мәдениетпен де тығыз байланыста болуы қажет.

Нарықтық экономика жағдайында жоғары білімді дамыту қазіргі уақыттағы ең өзекті мәселе болып отыр. Әлемнің дамуы жағдайында тек адамдардың білімі, тапқырлығы және жеке-ерік жігері айрықша маңызды ресурстар болып табылады. Бұл қасиеттерді дамытуда білім басты рөл атқарады. Қазақстан Республикасының заңына сәйкес, жоғары білімді дамытудың негізгі принциптері тұлға және азамат ретінде-адаммен тығыз байланысты. Бұл идеяларды өмірде жүзеге асыру әлемдік және қоғамдық даму динамизмі, мемлекеттің және жеке тұлғаның материалдық, рухани тұстарына айтарлықтай әсер ететін әлеуметтік -экономикалық прогресстің тез жүруі сияқты біраз объективті факторлар арқылы іске асады. Аталған жүйе Германия, Австрия, Дания, Нидерланды, Швейцария сияқты елдерде табысты түрде қолданылып келеді.

Қазіргі кезде қоғамдағы әр адамнан - жаңа жағдайларға бейімделумен қатар, кез келген жағдайларда өзінің дербестігін сақтап қалуға мүмкіндік беретін қасиеттер талап

етіледі. Бұл принципке жаңаша ойлау да сәйкес келеді және ол келесі компоненттерді қамтиды: белсенділік және бастамашылдық; өз пікірін қорғай біліп, дәйекті сұхбат жүргізе білу; негізделген шешімдер қабылдай білу; қоғам мен ғылым фактілеріне сүйену; ғылым жетістіктерін адамзат игілігіне және бейбіт мақсаттар үшін қолдану; қоршаған орта мен табиғатты тұтастай қорғау ісіне саналы түрде ұмтылу; өркениеттің басты мақсаттарына ұмтылу жатады.

Оқушылар дуалдық мақсаттық дайындық кезінде оқытудың бастапқы кезеңінде белгілі бір кәсіби құзырлықты, сондай ақ, топта жұмыс істей білу, технологиялық шешімді дәл таңдау дағдылары, сеніп тапсырылған еңбек түріне жауапкершілік сияқты жеке тұлғалық қасиеттерді игереді. Бұдан басқа, болашақ маман жақсы жұмыс істегенде жұмысқа қабылдауға қажетті қосымша кіріс және жұмыс өтілін қамтамасыз ете алады. Білім беру жүйесінің басты міндеті - кадрларды дайындау, ал дуалдық жүйе - бұл міндеттерді толықтай шешуге мүмкіндік береді, өйткені, бітіруші түлектерді еңбекпен қамту жоғары деңгейде қамтамасыз етіледі, себебі ол жұмыс беруші талаптарына толықтай жауап береді. Күнделікті өмірде біз «бақылаушы парадоксімен» жиі кездесеміз, ол балық туралы аңыз арқылы жақсы бейнеленіп, қабылданады (кішкентай балық теңіз патшайымынан «бәрі айта беретін теңіз деген осындай болады екен ғой?» деп сұраған). «Қазақстан педагогикалық мәдениеті» түсінігіне байланысты осындай ой бізде де туындады.

Мәдени үлгідегі парадигмалар санаға табиғи жағдайда енеді, оларға үйрене бастайсың, тіпті сезінбейсің деуге болады, өйткені сен әлемді тек солар арқылы ғана қабылдайсың. Біздің пікірлерімізді шартты түрде екі бөлікке бөлуге болады: білім беру проблемалары және білім берудегі проблемалар. Бұл АҚШ үшін, бірінші кезекте, штаттың мектепке қатысты заңды субъект ретіндегі ұстанымы. Мемлекеттік саясат білім беруді әлеуметтік белсенділіктің басты салаларының біріне айналдырды. Ал, әрбір азаматты функционалдық сауаттылыққа тәрбиелеу американ мектептері үшін басты мақсат деп есептеледі.

Американ мектептерінде әрбір сабақ міндетті түрде сынақтан, тәжірибеден басталды. Оқытушы студенттер сұрақтарына тіке жауап бермейді. Оқытушы-тьютордың рөлі көбіне жай кеңестер берумен, елеусіз ұсыныстар айтумен, мәдени үлгілерге сілтемелер берумен және сыныптағы ұйымдастыру жұмыстарымен ғана шектеледі. 1990-жылдары профессор Д.Дэвидсонның жетекшілігімен бір топ ғалым әлеуметтік сауалнамалар жүргізген болатын. Ең бірінші сөз ТАБЫС еді. Сауалнамалар нәтижесінде ресей және американ аудиториялары арасында үлкен айырмашылықтар бары анықталды. Қазақстанда табыс – қуаныш, сәттілік сияқты айрықша сезімдік деңгейде қабылданатынын айту керек. Қазіргі кезде де осылай жұмыс істеуге болады, тек қана түсініктер туралы келісу қажеттілігін естен шығармау керек. Екінші сауалнама 2003-жылы жүргізілді, КӨМЕК сөзімен байланысты болды, оған ресейлік менталитеттің көзқарасы оң болды. Ал американдық ұстанымды Р.У.Эмерсоннан артық жеткізу мүмкін болмас: «Бөгденің көмегінен бас тарту арқылы ғана адам өзін күштірек сезініп, салтанат құра алады. Көмектескісі келетін әр адам пайда болған сайын адам әлсірей береді». Бұл үндеу американ мектептеріндегі өтетін әр сабақта басты назарда ұстанады. Біздер мен біздің оқушыларымызға мұны түсіну, әзірге, қиын. Оларды АҚШ үшін демократияға бағытталған педагогика сипаттауға болады. Қазақстан педагогикасындағы практика балаларға «таланттылық, қабілеттілік» ұғымдарын үнемі таңудан зардап шегіп келеді. Шешімдер мен ұсыныстар үй ішілік әңгімеде ұсынылып, іске асады. Кейбір кезде бұдан жүз жыл бұрынғы кездегідей, тақта мен борды қолданбауға да болады. Қазақстан мектебі ғылым саласындағы жетістіктерімен белгілі. Ал бұл келешекте болашақ мамандарға әртекті құбылыстар арасындағы заңдылықтарды көре білуге мүмкіндік береді. Кейде физикалық сынақтарды өз бетінше өткізіп жатқан кейбір студенттердің әлсіздігін көргенде, оқытушы ретінде өз әлсіздігімді мойындау қиынға тиеді. Дегенмен, біздің әрқайсымыз шығармашылық кездесулер кезінде пайда болатын өзара іс-қимылдардың

себептерін анықтап, жақсылықтан үміттенгіміз келеді. Кейде бұдан екі жыл бұрын жазған мақаланды оқып, еріксіз қызарасың. Мақаланы тыныш кабинетте - өз ойларыңды, талдау тәсілдеріңді оңашада жаза отырып, өзіңе ғана тән, өзіңе ғана түсінікті жеке жүйенді ойлап табасың, мүмкін біздің де кемшілігіміз бар шығар, әйтсе де... Педагогикада мұндай карама-қайшылықтар көптеп кездеседі емес пе?

Әдебиет:

1. Гусинский Э.Н., Турчанинова Ю.И. Введение в философию образования. М., 2001 ю.
2. Зинченко В.П. Аффект и интеллект в образовании. М, 1995 ж.
3. Сенько Ю.В. Образование всегда накануне себя. Педагогика. 2004. № 5.
4. Выготский Л.С. Собр.соч.: в 6 т. М, 1992 г.
5. Сенько Ю.В. Педагогическая технология в герменевтическом круге.
6. Педагогика. 2005. № 6. Курдюмов С.П. Выбор стратегии и системный анализ.
7. Білім образования. 2002ж.
8. Кларин М.В. Непрерывное образование: Идея, принцип, парадигма // Инновационная деятельность в образовании. – 2001. - №3. – С.53.
9. Татур Ю.Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста// Высшее образование сегодня, №5, 2004-С.20.27.
10. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования.// Народное образование, №2, 2003.
11. Сергеев Н.К. Реализация идеи непрерывности в профессиональном педагогическом образовании.

КОМПЕТЕНТНОСТНО ОРИЕНТИРОВАННЫЕ ЗАДАНИЯ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ МОТИВАЦИИ К ИЗУЧЕНИЮ РУССКОГО ЯЗЫКА

*Адамова О.Ш., Абильденова Ш.М.
ККАО «Болашақ»*

*Плохой учитель преподносит истину, хороший учит ее находить.
А.Дистервег.*

Компетентностно ориентированные задания (КОЗ) являются одним из способов повышения мотивации к изучению русского языка, во-первых, потому, что, работая над ними, студент меняет подход к выполнению задания; во-вторых, компетентностно ориентированные задания требуют других способов деятельности; в-третьих, позволяют моделировать образовательные ситуации для освоения и применения деятельности посредством учета дополнительных возможностей изучаемого материала; в-четвертых, способствуют развитию мышления студентов, лучшему усвоению материала и изменению отношения к предмету.

Работая с КОЗ, студенты учатся извлекать информацию по самостоятельно сформулированным основаниям, исходя из собственного понимания целей выполняемой работы, систематизировать информацию в рамках предложенной структуры, аргументировать сделанный выбор. Перед началом работы студент получает информацию об ожидаемых результатах и критериях их оценки.

Данные задания расширяют возможности преподавателя по организации самостоятельной работы студентов, помогают более точно определить проблемы студентов по изучаемой теме, по овладению им основных лингвистических компетенций.

Компетентностно ориентированные задания можно использовать в виде раздаточного дидактического материала (самостоятельная, проверочная или контрольная работа) или показать через проектор на уроках изучения или закрепления данной темы для групповой или индивидуальной работы.

Структура компетентностно ориентированного задания четко определена: *стимул* (погружение в текст задания и мотивация для его выполнения), *задачная формулировка* (точное указание на деятельность студента при выполнении задания), *источник информации* (содержит информацию, необходимую для выполнения задания), *бланк для выполнения задания* (задает структуру предъявления студентам результата деятельности), *инструмент проверки* (аналитическая шкала, модельный ответ, ключ, бланк наблюдений).

Каждое КОЗ имеет собственную технологию оценивания. Планируемые результаты образования должны проверяться в рамках образовательного процесса средствами педагогической диагностики; содержать описания действий или деятельности студента, однозначно свидетельствующих о достижении определенного результата; однозначно трактоваться всеми участниками процесса оценивания: педагогами, обучаемыми.

Например, работая над орфографией, преподаватель ставит перед собой следующие задачи: выработать умение определять часть речи, знать ее грамматико-орфографические особенности, проводить морфемный анализ слова для правильного определения вида орфограммы, определять лексическое значение слова для более полного представления о нем, о его структуре. Поэтому первой задачей преподавателя является задача научить выделять опознавательные признаки орфограммы и осмысленно применять это на практике с помощью вопросов: что? где? почему?

Тема «Безударные гласные в корне» предполагает изучение трех видов орфограмм: гласные, проверяемые ударением, гласные, не проверяемые ударением, и чередующиеся гласные и требует особого внимания на любом уровне обучения. В колледже эта тема закрепляется и повторяется на первом курсе в группах с казахским языком обучения

Данная тема изучается традиционно: объяснение учителя, закрепление изученного материала, практическая отработка навыков. Можно изучать эту тему несколько по-другому: использовать КОЗ как способ для мотивации деятельности студентов, что позволит преподавателю проверить степень сформированности языковых компетенций и обеспечить понимание основных принципов русской орфографии и процессов развития языка.

На уроках по изучению (или повторению, обобщению) безударных гласных в корне компетентностно ориентированные задания могут быть направлены на отработку следующих умений: определять причины различия безударных гласных; применять разные способы проверки проверяемых гласных; находить среди предложенных правильно подобранные проверочные слова; составлять алгоритм проверки гласных и обосновывать свой ответ; уметь классифицировать корни с безударной гласной; анализировать языковой материал и систематизировать его.

Представим КОЗ, разработанные к теме «Правописание гласных в корне».

Задание 1.

Стимул	-Алия, нет ничего проще, чем проверить гласную в корне. Подбери проверочное слово с ударной гласной – и всё. -Нет, Сауле, не всё так просто. Если будешь пользоваться этим способом проверки, допустишь много ошибок.
Задачная формулировка	Кто прав? Сформулируйте причины различия безударных гласных в корне. Оформите результаты в виде таблицы, озаглавив столбики и распределяя примеры.
Источник информации	Пр..токол, укр..тить, ст..рожка, ум..рать, р..внение, к..т..лог, к..силь, к..сание, пр..оритет, пром..кашка, к..согор, к..нкурент

Бланк для выполнения задания	Безударные гласные			
	?.....?.....?			
	1.	1.	1.	
	2.	2.	2.	
	3.	3.	3.	
	4.	4.	4.	
Инструмент проверки	Критерии оценивания	1 столбик	2 столбик	3 столбик
	Классификация корней			
	Выбор гласной			
	Наличие правильного доказательства (можно графического)			

Примечание: количество предложенных слов может быть увеличено по желанию преподавателя.

За каждый верный ответ студент получает 1 балл.

За каждый правильный, но неполный ответ – 0,5 балла

За каждый неверный ответ – 0 баллов.

Максимальное количество – 9 баллов.

Работая по учебнику Н.Г. Гольцовой и И.В. Шамшина «Русский язык. 10-11 классы», сталкиваешься с тем, что задания по многим упражнениям однотипны и не вызывают интереса у студентов Поэтому некоторые «дублирующие» упражнения вполне можно заменить компетентностно ориентированными заданиями. Например, в процессе работы с безударными гласными на первом курсе используя материал упражнения 90, можно предложить другие задания или дополнение к предложенному в упражнении заданию. Приведем примеры таких заданий.

Задание. Перепишите, вставляя пропущенные буквы и подбирая проверочные слова.

Всю д..мовую работу Лонгрен исп..лнял сам: к..лол дрова, н..сил воду, т..пил печь, стряпал, ст..рал, гладил бельё и, кроме всего этого, усп..вал работать для денег. Когда Ассоль исполнилось восемь лет, отец выучил ее ч..тать и п..сать. Он стал изр..дка брать ее с собой в город, а затем посылать даже одну, если была надобность перехв..тить денег в магазине или сн..сти товар. Это случалось не часто, хотя Лисс лежал всего в четырех в..рстах от Каперны, но дорога к нему шла лесом, а в лесу многое может напугать д..тей, помимо физической опасности, которую, правда, трудно встретить на таком близком расстоянии от города, но все-таки не мешает иметь в виду. Поэтому только в хорошие дни, утром, когда окружающая дорогу чаща п..лна солнечным ливнем, цв..тами и т..шиной, так что впечатлительности Ассоль не гр..зили фантомы воображения, Лонгрен отпускал ее в город. (А. Грин)

Пример 1. Используем прием моделирования.

Задание. Существует несколько способов проверки безударных гласных в корне слова. Проанализируйте слова в тексте (включая те, в которых буква не пропущена) и сгруппируйте их по способам проверки. Сколько групп у вас получится? Обоснуйте ваш выбор. Составьте таблицу или схему.

Модельный ответ

Способы проверки безударной гласной

Подбор формы слова	Подбор однокоренного слова

кОлол	дОмовую
нОсил	испОлнял
тОпил	кОлол
пИсать	нОсил
снЕсти	тОпил
вЕрстах	пИсать
дЕтей	стИрал
	успЕвал
	чИтать
	изрЕдка
	перехвАтить
	пОлна
	цвЕтами
	тИшиной
	грОзили
	снЕсти
	лЕжал
	чЕтырѐх
	фИзической
	расстОянии
	горОда
	мЕшать
	иметь в вИду
	впечАтлительности
	дрОва

Обоснование

1) Нет способа проверки с помощью сложносокращенных слов. Данный способ проверки возможен для слов с непроверяемой гласной в корне: в сложносокращенных словах эта гласная не стоит под ударением, но слышится ясно (дИвизия – комдИв, брИгадир – комбрИг). Подобных слов в данном тексте нет.

2) Некоторые слова можно проверить обоими способами: н..сил – нОсит, поднОс.

Пример 2. Лингвистическое исследование (разрешение проблемной ситуации).

Задание. Вспомните все виды безударных гласных в корне слова. Авторами учебника слово СТИРАЛ отнесено к словам с проверяемой гласной в корне. Воспользуйтесь толковым словарем. Какое исследование можно провести, чтобы объяснить авторский выбор? Проведите его, используя необходимые справочные пособия, словари. *Запишите алгоритм исследования.* Свой вывод оформите в виде лингвистического сочинения.

Модельный ответ

Орфограмма в слове СТИРАЛ связана со значением слова. В данном тексте оно имеет значение «мыть (одежду, изделия из ткани)». В этом значении корень является проверяемым, т.к. произошло сращение морфем – приставки и корня.

В значении «трением удалить с поверхности» в корне происходит чередование Е-И, следовательно, эта гласная не проверяется ударением, а пишется по правилу «В корнях с чередованием -ТЕР-/ -ТИР- пишется А, так как после корня следует суффикс –А-». Однако исторически эти слова являются родственными.

Пример 3. Применение языковых знаний в нестандартной ситуации.

Задание. Проанализируйте в данном тексте слова с проверяемой гласной в корне. Выпишите из них те, которые можно проверить только подбором:

1. существительного _____
2. глагола _____

3. местоимения

Постройте ответ в виде устного рассуждения.

Модельный ответ

Среди данных слов есть такие, которые можно проверить обоими способами проверки: подбором однокоренных слов и подбором формы слова. Например, КОЛОЛ, ТОПИЛ, НОСИЛ, ИЗРЕДКА и т.д. Есть те, которые можно проверить одним из способов, например, ВЕРСТАХ, ДЕТЕЙ.

Проанализировав все слова, приходим к выводу, что с помощью только существительных можно проверить слова ДОМОВУЮ (дом), ФИЗИЧЕСКОЙ (физика), ДРОВА (дровни); с помощью только глагола – слово СНЕСТИ (нёс, перенёс), а с помощью местоимения - слово ЧЕТВЕРЫХ (четверо).

Приступая к выполнению задания, студент должен внимательно прочитать задачу формулировку, изучить бланк для заполнения. В процессе работы студент должен продемонстрировать следующие умения: классифицировать корни с безударной гласной (корни с гласной, проверяемой ударением; корни с непроверяемой гласной; корни с чередующейся гласной); выбирать гласную (с помощью подбора проверочного слова, нужного правила или орфографического словаря);

Аргументировать свой выбор.

Трудная работа с гласными в корне станет интересней и продуктивней, если вместо традиционного «вставьте буквы» мы предложим подобные задания. Их выполнение как нельзя лучше сможет убедить преподавателя в том, способен или не способен студент применить на практике навыки, полученные при изучении темы «Безударные гласные».

Такая работа на уроке или дома более эффективна, так как не является механической, а требует мобилизации умственных усилий, и в ходе этой работы студенты используют не только имеющиеся по данной теме знания, но в поисках правильного ответа находят новую информацию. А добытое с трудом всегда запоминается лучше.

Подобная работа приведет к тому, что студент впредь не будет бояться нестандартных заданий, научившись выполнять их, что, несомненно, вызовет интерес к изучению русского языка.

Использованная литература:

1. Лакоценина Т.П., Алимова Е.Е. Современный урок. Ростов н/Д: Учитель, 2007
2. Разумовская М.М., Львова С.И., Лекант П.А. Русский язык: Учебник для 5,6,7,8,9 кл. общеобразовательных учреждений. М.: Дрофа, 2008
3. Цветкова Г.В. Система контрольных и тестовых заданий на основе единого текста. Волгоград: Учитель, 2009
4. www.1september.ru
5. [http:// standart.edu.ru](http://standart.edu.ru)

ДАМУ МҮМКІНШІЛІКТЕРІ ШЕКТЕЛГЕН БАЛАЛАРДЫ ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕУ

*Абельдинова А.А., А.Қ. Омарова
ҚМББ «Болашақ» колледжі*

Қазіргі таңда қоғам өзгерісіне байланысты әлеуметтік мәселердің ішіндегі ең өзектісі жетім балалар тәрбиесі болып келеді. Балалар үйіндегі ұлттық тәрбие –қазақтың елдігінің мәселесі. Ұлттық тәрбие -қазақ ұлттының болашағы,үміт артқан ертеңі, жас жеткіншекті тәрбиелеу деп айтамыз.

Даму мүмкіншіліктері шектелген балалар үйіндегі тәрбиеленушілерді – оқу мен тәрбиесі қиын балалардың даму ерекшелігін есепке алатын және оның кемшіліктерін жоюға барлығынша көмектесу.

Ата – анасының қамқорынсыз қалған жетім балаларға қатысты ҚР мемлекеттік саясаттың, ДМШ балаларды медико – педагогикалық және әлеуметтік жағынан түзету мемлекеттік стратегиясының іске асуына жәрдемдесу.

Құбылып тұрған әлеумет жағдайына қарап, тәрбиеленушілерді жақсы өмірге дайындау үшін, балалар үйінде тәрбиелеу және түзете отырып дамыту кеңістігін ұлттық тәрбие арқылы құрылуда.

М.Жұмабаев айтқандай: “Тәрбие-қиын іс, тәрбиеге жағдай жасау-ең әуелгі борыштарының бірі. Өйткені, өзінді және жақындарыңды білімді етуден маңызды еш нәрсе жоқ.”

Балалар үйі мекемелеріндегі оқу-тәрбие және ұйымдық-әдістемелік жұмыстарды әдіскер, тәрбиеші, педагог-дефектолог, педагог-психолог, музыка жетекшісі, дене шынықтыру жөніндегі инструктор, медициналық мейірбике, даму мүмкіншіліктері шектелген балалардың дамып жетілулеріне байланысты тәрбиелік жұмыстарын жүргізеді.

Осы бағыттағы жұмыстың тәрбиелік құндылықтарын ұлттық тәрбие саласында жүргізу болып келеді. Келесі құндылықтар мен құрылғыларды ұлттық тәрбие арқылы өндіру жолдарын қарастырайық:

Адам құндылықтарының қалыптастыруы; әртүрлі көзқарас пен сенімділіктерге демократиялық ұстанымның болуы; белсенді азаматтық ұстанымның қалыптасуы; қоғам құндылықтары және қоғам міндеті санасында қалыптасуы; балалар үйі, сыны, мектеп, қаланың қоғамдық өмірінде қатысуға дайындық.

Қазақстан және туған жер аймағының тарихын білу; мемлекеттің құрылуы және дамуы; ҚР азаматтарының саясаттық құқықтары мен міндеттерін білу; саяси партиялардың ролі; ҚАЖ адам мен қоғам өмірінде; тұрғылықты және Республикалық деңгейде ҚР басқарма структурасын білу.

Тарихи деректерді әділетті бағалау және талдау; тарихи және саясат процестерін өз бетінше бақылау, өз өмірлік ұстанымын белгілеу; саясат деректерді әділ бағаланған, талданған мәселені, қабылданған шешімдерді, бір-бірімен байланысуына берілген анализ бойынша баға беру; жеке тұлғаның рухани байлығын қабылдау және оны өмірде қолдану; өзінің және қоғам игілігі үшін қоғам өміріне белсенді қатысу, заң нормаларының әралуандығына, қазіргі заман адамдарына ұсынылатын, өз бетімен жөн табу; қоғам және мемлекет өміріне белсенді қатысу; Отаның қорғауға дайындық; жеке адамды құрметтеу, басқа адамды жеке тұлға ретінде, өз таңдауын жасауға құқылы деп қабылдау.

Азаматтық және патриотизмді тәрбиелеу, Отаны – Қазақстан Республикасын сүйуге, мемлекеттік рәміздерді құрметтеу, халқымыздың салт – дәстүрін құрметтеу. Саясат мәдениетінің қалыптасуы. Этнопедагогика. Құқықтық саланың қалыптасуы, азаматтық жауапкершілікке тәрбиелеу.

Адамгершілік дүние танымын қалыптастыру; өз халқының және басқа елдердің салт-дәстүрлерін зерттеуге қызығушылықтарының қалыптасуы; адам өмірінде және қазіргі қоғамда рухани құндылықпен мәдениетінің қажеттілігін ұғыну; этика мен эстетиканы білу қажеттілігін ұғыну;

Әлемнің ғылыми суреті туралы; өз халқының және өзге ұлт халықтарымен салты мен дәстүрі; адам және қоғам өміріндегі рухани мәдениет; этикалық норма және өзін-өзі ұстау ерөз халқының және өзге ұлт халықтарының мәдени салттарын құрметтеу (саяси мәдениетті тұлға); рухани құндылықтарға құнтты қарау; мәдени және рухани жетілу; берілген мәдени орталығы шегінде жұмыс істей білу; басқаларды ести және тыңдай білу; әңгімеде интелегенттікті ұстану; қазіргі адамға ұсынылып отырған құндылықтар мен нормалар көптігінде өз бетімен бағдар алу; ауызша және жазбаша тіл мәдениетін білу.

Мұның бәрі баланың жеке тұлға ретінде дамуына қажетті көркемдік, ізгілік қасиеттерін бойына жинауда халықтың рухани мұрасының құндылығын қуаттайды.

Қазіргі таңда әрбір жеке тұлғаның бойындағы қасиеттерін дамытып, қалыптастыруға аса мән беріліп отырғаны белгілі. Әсіресе ұрпақтан-ұрпаққа мирас болып келе жатқан салт-дәстүр, әдет-ғұрыптар арқылы балалардың жеке бас қасиетін дамыту баршынша көңіл бөлінгенін аңғарамыз.

Бүгінгі бала – ол ертеңгі қоғам иесі. Сонымен қатар, балалардың дара ерекшеліктеріне байланысты (кемістік түрлеріне байланысты) тәрбиеленудің ең алғашқы сатысынан бастап оларға саналы тәрбие беру, оған ұлттық мағына бере келіп, ақыл-ойы дамыған салт-дәстүрін білетін баланы тәрбиелеп шығару-халықтың тәлім-тәрбиесі түрлерін көбірек насихаттап, ұрпақ бойына ізгілік, адамгершіліктің жақсы қасиеттерін жүрегіне ұялатсақ, олардың өз тіліне, Отанына, дініне, халқына деген сүйіспеншілігі артып, өз елінің әдет-ғұрыптарын бойына аздап болса да сіңіруі сөзсіз.

С.Қалиев, М. Оразбаева, М. Смайлова «Қазақ халқының салт-дәстүрлеріне» тоқтала отырып, үш жақты көрсетті: ол ұлттық сезім, ұлттық салт-дәстүрлер және ұлттық мінез. Осы үш бірлік ұлттық мәдени ерекшеліктің шартты белгілері болып табылады.

Ұлттық сезім дегеніміз - баланың туған жеріне, өскен еліне, ана тіліне, ұлттық салт-дәстүрлерге деген сүйіспеншілігін білдіреді.

Ұлттық сезім баланың жеке басының бір іске қанағаттануына, шаттануына немесе риза болуына, немесе қанағаттанбауына байланысты ой-қиял, әсер түйсігін тіл арқылы өзгелерге жеткізіледі.

Ұлттық салт-дәстүріміздің туы ұлттың ұлт болып қалыптасуына байланысты екенін айтып өткеніміз жөн.

Ұлттық мінез-құлыққа тоқталар болсақ, ақыл-ойы кем балаларға сана-сезімдерінің қабылдауы.

Даму мүмкіншілігі шектелген балаларға ұлттық тәрбие бере отырып, ұлының ұлағатты, қызының инабатты болып есейіп ер жетуі біздер үшін әрі қуаныш, әрі мақтаныш. Тал бойынан үлгі өнеге, тәлім-тәрбие көргендігі көзге ұрып тұрады. Аға-әкпелеріміз үлкенді сыйлап, кішіні аялап, өз қамқорлығына алып жүреді. «Қызға қырық үйден тию» демекші, қатаң тәртіптегі шолпысы шылдырлап, күлкісі сыңғырлап қана ақырын естілетін қыздар, ою-өрнектерін салып, кестелерін тігіп, құрақтарын құрап өнегелі болса, жаман болар ма еді. Ұлдар болса ата ұлағатынан үлгі алып, үй шаруасын жүргізіп, басқаруға икемдене бастаса, жаман болар ма?

Ал енді өзіміздің ХХІ ғасырлық жастарымызға көз жүгіртсек, Шортанбай Қанайұлының айтқанындай:

Бұл асылық асқан заманда

Баласы кетті тыюдан.

Қазіргі жастар үлкенді сыйлап, кішіге құрмет көрсетуден жұрдай, ата –анасын қадірлеу дегенді атымен білмейді. Осы балалар ертеңі өздері де әке болып, шеше болып, тастанды балалар санның көбейтсе ше? .

Қылт етсе, егісіп, тайталасып шыға келеді. Одан қалса, жоқтан жағаласып, жерден алып, жерге салатын әдеті тағы бар. Бұрынғы кездегі үкісін үлбіретіп, қос етек көйлеген әпкелеріміздің сыпайы жүріс-тұрысынан, байсалды іс-әрекетінен кісіге көрсеткен сый-құрметтері, әдепті көзқарастары бірден аңғарылушы еді. Ал бүгінгі қыздарымызда бір тамшы кішпайылдықтың ұшқыны қылаң бермейді. Киім киістері де, сөз саптаулары да өрескел. Өзін-өзі ұстау, үлкендерден қаймығу дегенді ұмытқан, мінездері жеңілтек, ұшып-қонған көбелектей еркін, жүрістері де ашық - шашық.

Сонымен қатар, салмақты да сабырлы, аз сөйлеп, көп іс тындыратын серілеріміз де бүгінгі таңда серілігін жоғалтқан. Балалар үйінің тәрбиеленушілеріне ар , ұят, ынсап деген адамгершілік туралы сөздерді, терең сіндіріп, ұзаққа бойлап, ақыл-ой өлшеміне салып салмақтайтын да тәрбиеші. Бала тәрбиесіне көп көңіл бөліп, үздіксіз жұмыс арқасында, қазіргі таңда балалар үйінің тәрбиеленушілері істерін орнықты, жұмыстарына тиянақты елімізді де, тәрбиешілерді де, ағайын-жұртымызды да көкке көтеріп, мерейін өсіріп, қадір-қасиетін білетін қаншама ұл, қызларымыз, ақылды, парасатты жастарымыз бар десеңізші?!

Ендіше, саналы, сауатты халқымыздың барлық салт-дәстүрлеріне де, әлем мәдениетіне де қанық, ел тізгінін берік ұстай білетін ұрпақ тәрбиелеу бүгінгі барлық мұғалім тәрбиешінің басты парызы.

Жағымсыз жақтарымызды көрсетпей, оны болашақта қайталамауға, сонымен бірге, түзетуге тырысуымыз керек. Еліміздің кемел келешекте өсіп, өркендеуі мен гүлденуі біздер, жастардың қолында. Балалар үйінің тәрбиеленушілеріне елі мен жерін, тілі мен дінін, халқы мен салтын шексіз сүюіне де қадірлеп, қастерлеуіне де тәрбиелейтін, әсер ететін де тәрбиешілер. Балалар үйінде негізгі өзекті мәселе бала тәрбиесі болғандықтан, тәлім-тәрбиеге де көңіл бөлетіні де сондықтан.

Балалар үйіндегі міндеттердің бірі ретінде, жеке адамның шығармашылық, рухани және дене мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтын берік негіздерін қалыптастыру, жеке басының дамуы үшін жағдай жасау арқылы интеллектіні байыту - деп көрсетілген.

Бүгінгі таңда даму мүмкіншіліктері шектелген балаларды ұлттық тәрбие арқылы тәрбиелеу, көпшілікпен, ұжымдық, тәрбиешілерге, мектеп ұжымына, мұғалімдерге міндеттеледі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Педагогикалық сөздік. Алматы, 1999ж
2. Болдырев Н.И. Мектептегі тәрбие жұмысының методикасы. Алматы: Мектеп, 2007 ж
3. Майғанова Ш., Нысанбаева Г. Тәрбие хрестоматиясы, «Ғылым» ғылыми баспа орталығы, Алматы, 2009 ж.
4. С.Қалиев, М. Оразбаева, М. Смайлова «Қазақ халқының салт-дәстүрлеріне», 2011ж.

РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ҚҰНДЫЛЫҚТАР БАЛАЛАРДЫҢ САЛАУАТТЫ ӨМІР DAҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ НЕГІЗІ

Абельдинова А.А., Сагинбекова А.Б.

ҚМББ «Болашақ» колледжі

Болашақта ел тұтқасын ұстар азаматтардың өнегелі тәрбиесі бүгінгі күн тәртібінде тұрған маңызды мәселердің бірі: олардың отан сүйгіштік сезімін, білім мен біліктілігін, дағдысы мен шеберлігін, асқақ адамшылдық пен адамгершілік қадір-қасиеттерін жаңа дүниетанымдық көзқарастарын, салауаттылық дағдыларын-ұнамды мінез құлық нормалары мен рухани –адамгершілік құндылықтар арқылы қалыптастыру қажеттілік екені, Ел Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан -2030» жолдауында жан – жақты негізделген.

Бұл мәселе Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі ретінде көрініс тапқан.

Атап айтқанда, Қазақстан Республикасының бұл заңында ұлттық және адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім үшін қажетті жағдайлар жасау жолдары белгіленген. Ал, Қазақстан Республикасы жалпы білім беретін мектептері білім мазмұны ізгілендіру тұжырымдамасында «жек адамның рухани және күш –қуат МШ мүмкіндіктерін ашу, адамгершілік пен салауаттылықтың берік негіздерін қалыптастыру, әрбір адамды дамыту үшін жағдайлар жасау»-міндеті ерекше атаулы біз

көтеріп отырған мәселенің қоғам талабынан туындап отырғандығын, тақырыбымыздың өзектілігін дәлелдейді.

Оның үстіне қоғамдағы рухани құндылықтардың табиғаты мәні, шығу тегі және атқаратын қызметтері туралы жан-жақты зертеулердің адамгершілік пен руханилық мәселесімен тікелей байланысты қараластырылып, осы кезгіндейін күн тәртібінен түспеуі біздің тақырыбымыздың құндылығын онан сайын күшейте түседі.

Өйткені даму мүмкіншіліктері шектелген балалардың адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру мәселелері көптеген ғылыми зертеулерге арқау болған. «Адамгершілік» ұғымының педагогикалық термин ретінде ғылыми тұрғыда қалыптасқан өзіндік мағынасы бар. Ал, «руханилық» ұғымының мәні әртүрлі салаларды қамтитыны белгілі. Бір қатар ғалымдардың (В.М. Коротов, И.С. Марьенко, Р.К. Төлеубекова, М.В. Новожилова, А.Е. Дайрбаева, А.К. Касимова т.б.) зерттеулерінде балалардың рухани дүниесіне көңіл бөлу мәселесі жете ескермегені анықталды.

Қазіргі кезеңде қоғамдағы ізгілікке, руханилыққа бетбұрыс оқу-тәрбие жұмысын рухани-адамгершілік құндылықтар негізінде ұйымдастырып, балаларды салауатты өмір сүру дағдыларын қалыптастыру қажеттілігін айқындап отыр. Бұл міндетті шешудің алғы шарттары соңғы кездері дайындалған кейбір зерттеулерде қарастырылған. Ол зерттеулердің мынандай бағыттарда дамып келе жатқанын көрусетуге болады:

-Рухани-адамгершілік құндылықтар мәні, тәрбиелік маңызы туралы ұлы ойшыл ғұламалар, қоғам қайраткерлері мен ағартушы-педагогтар ой-пікірлері мен көзқарастары (әл-Фараби, Ж.Баласағұн, Қожа Ахмет Иассауи, А.Құнанбаев, Ш.Уәлиханов, Ы.Алтынсарин, Ш.Құдайбердиев, А.Байтұрсынов т.б.)

-Құндылыққа бағдарлау негізіндері және отбасы тәрбиесіндегі ізгілік мәселелері (Г.К.Нұрғалиева, Г.К.Байдельдинова, Б.Р.Айтмамбетова, т.б.)

Ұлттық мәдениеттің тарихи аясының кеңейіп, қайта жаңғырып өркендеуі, халықтың рухани мұрасы мен дәстүрлерін қастерлеу-оның дүниежүзілік өркениеттің тіршілік тынысына үлес қосып, биіктерге көтеретін болмыс - Адам.

Адам – өз бойында адамзаттық, даналық болмысын жинақтаған тіршілік иесі. Ал тіршілік иесі-әлемдегі сан алуан халықтың, мемлекеттің, этикалық немесе әлеуметтік топтардың, адамдардың ортақ белгілері мен ұқсастықтарын біріктіретін жалпы адамзаттық құндылық түзетін пенде. Осы кішкентай ұғым XIX ғасырда ғана жер бетіндегі бүкіл адамзаттық тұтастық идеясына айналуға, оның дәлелі – Қазақстан Республикасы Парламентінің әлем парламентарийларына «XXI ғасыр Бейбітшілік пен Адамгершілік жүз жылдығы болуы тиіс!»- деген қаулысының негізгі тұжырымдамасында: жаңа ғасыр белесінде болашақ ұрпақтарымыздың жаңаша өмір салтын рухани құндылықтар негізінде құруы қажеттігі атап көрсетілген.

Бұл, біріншіден адамгершілік, руханилық әсемдік, ақиқат, ізгілік, еркіндік, рахымшылдық, кешірімділік, тәуелсіздік сияқты жалпы адамзаттық құндылықтардың өмірге еркін ене бастауы.

Екіншіден, жалпы адамзаттық құндылықтар мен қатар, ұлттың өз мәдениетін меңгере отырып, әлемдік рухани ынтымақтастық рухта дүние жүзі елдерімен бейбітшілікті сақтауы.

Үшіншіден, жаңа өмір салтына, балалардың жан дүниесін адами құндылықтар арқылы адамгершілік пен салауаттылықты берік орнықтыруы. Өйткені өмір салты, рухани мұра, адамгершілік, адами қасиеттер – баласының тіршілік құндылығы. Құндылықтар туралы алғашқы түсінік сонау антика заманында өмір сүрген Сократтан бастау алады. Сократтың «Игілік» деген ұғымды жеке бөле отырып, оған ерекше мән беруі, құндылықты болмысқа жақындатқаны, - дейді зерттеуші С.Е.Нұрмұратов. Ғалым С.Е.Нұрмұратов. зерттеуінде анық көрсетілгендей, «Платон үшін құндылық өмір сүру». Аристотель үшін құндылық – адамның даналығы, яғни қандай да болмасын құнды нәрсені таба білуі. Софистер үшін құндылық – «Адамның өмірдің бағалауы». Олай болса, Сократ заманынан негіз алған «құндылық» мәселесі XIX ғасырдың екінші жартысынан бастап ғылым ретінде

дараланып келеді. Адам құндылығының өзегін құрайтын және оны зерттейтін саланы – аксиология деп атайды. Аксиология («ахиа»- грекше «құндылық», логос – ілім, ғылым) ғылымының ең басты ерекшелігі, оның философиялық сипаты басым келеді, өйткені философия ақиқат, шындықты іздейді, Сондықтан аксиологияның ғылым ретінде қалыптасуына үлес қосқан философтар (Гегель, Кант, Ницше, Кассирер және т.б) мәдениеттің ішкі құрылымынан, жалпы адамзаттық құндылық арқылы адам алдына қойған мақсатына жету жолында өмір сүру негізін құрайтын «мәнділік», «еркіндік», «игілік», «жақсылық» сияқты құндылықтарға ұмтылу қажет екенін атап көрсетті.

Адам қажеттілігінің ең басты деңгейі – құндылықтарды тану және оларды қабылдау болып саналады. Құндылықтарды тану-адамның іс-әрекетін қалыптастырады. тану-адамның іс-әрекетін қалыптастырады, ал ол болса белгілі бір дәрежеде адамның әлеуметтік тәртібін анықтайды. Адамның мақсат тұтып ұмтылатын құндылығы: бостандық, шындық, сүйіспеншілік, намыс, ождан т.б

Адамның іс – әрекетін қозғайтын күш – қажеттілік пен мүдделілік. Мүдде мен қажеттілік арқылы адамның тәртібі, өмір сүруінің мазмұны және мақсаты қалыптасады. Мүддені мақсатқа айналдыру-адамның іс-әрекетінің ең көрсеткіші. Олай болса, адам өмірі жеке бас мүддесі (қажеттілік, қызығушылық, іс-әрекет, белсенділік, қабілет т.б) өзгешеліктерімен алға қойған мақсатына жету, себеп салдарымен (мақсат – орындау тәсілі – нәтижесі т.б) және өмір сүру жағдайымен (икем, дағды) ерекшеленеді. Осыдан келіп, салауатты өмір сүру үшін, адамның іс – әрекетінің негізі: гносеологиялық (танымдыбілімдік), аксиологиялық (құндылық), шығармашылық (ойлау), коммуникативтік қарым – қатынас (мінез - құлық) және көркемдік (өмір сүру қанағаттылығы) жүйесінен тұратын үздіксіз процесс түзіледі.

Адамның «өмір сүру қалпы, мәні» (образ жизни, смысл жизни) – өмір сүруге ұмтылысы, өзінің рухани – адамгершілік құндылықтардың қажеттілігін сезінуі мен өмір сүру салтының мәнін түсінуінен тұрады.

Адам қажеттілігіне іс – әрекет пен өмір сүрудің әдебінен «мұқтаждық, икемділік т.б» өлшемін сипаттайтын әлеуметтік сапа енеді.

Адам мұқтаждығы – бұл маериалдық және рухани жан дүниенің әлеуметтік рөлінің қанағаттану деңгейі. Адам икемділігі тіршілікте мінез – құлық ерекшеліктерін сипаттайтын жол. Сонда «өмір сүру»- бұл адамның болмыстық – тұрмыстық жағдайының сапасы, әлеуметтік – экономикалық деңгейімен және өмір сүру жолымен сипатталатын құбылыс. Сондықтан, құндылық адам мен оның қажеттілігінің өтелуі қоршаған ортамен арадағы байланыстың негізгі буыны деп түсінеміз.

Рухани – адамгершілік құндылықтар – нормалармен, салт-дәстүр, әдет-ғұрып, мораль, құқықтық білімдер негізімен қатар, әлеуметтік рухани өмірдің құндылық элементтері ретінде қарастырылады. Адам құндылығының ең маңыздысы «өмір сүру» болса, бұл екі бағытта сипатталады. Біріншісі – адамгершілік, екіншісі – руханилық қатынас. Ал, адамның адам болып қалыптасуына үлес қосатын негіз рухани – адамгершілік құндылық болып табылады.

Балалардың салауатты өмір сүру дағдыларын құндылықтар негізінде қалыптастыру жүйесі құрылады:

1. Ар-ұятты сақтау. «Жаным – арымның садағасы» дегендей, ар, сезім, ұят, тәртіп сақтау ережесін санасына қалыптастыру.

2. Балалардың өзін-өзі құрметтей білуі. «Өзіңді –өзің жаттай сыйла , жат – жаныңнан түңілсін» дегендей, өзін-өзі құрметтеу , өз өміріне, денсаулығына жаңаша көзқарасын қалыптастыру.

3. Өз құқығы мен тәртібін сақтау. Балалар өмірдегі өзінің орнын, мектептегі, қоғамдағы өз құқығын қорғай білу, қоғамдық тәртіпті сақтай біліп, жақсылыққа, жақсы мінез-құлыққа тәрбиелену, жауапкершілікке, шешім қабылдауға үйрену.

4. Әлеуметтік жағдайын өзгертуіне көңіл бөліп, тұрмысын түзеу. Өмір сүруге ұмытылу, өмір сүру әдіс-тәсілін, санасы мен дағдысын қалыптастыру.

5. Мінез-құлық мәдениетін қалыптастырып, жат қылықтар мен жағымсыз қасиеттерден бойын аулақ салу.

6. Рухани ойлау дәрежесін өсіру бала өз бойына игі қасиеттерді қалыптастырып, әлемдік, ұлттық мәдениетке, жалпы адамзаттық құндылықтар арқылы жетуге талпыну.

7. Қоршаған ортаны танып білуде-оны қорғауда, пайдалануда бір тұтастық пен ұштастығын үйлесімділік дүниетанымы қажеттілігін анықтау.

8. Шығармашылық деңгейі өсіп, қабілетін арттыру үшін рухани қазына құндылығының деңгейін бағалау.

Қазіргі кездегі тәрбиенің ерекшелігі-адамшылық, азаматтық қасиеттердің сынға түсуі, еліміздегі әлеуметтік болымсыздың жаңаруы үшін өте қажет. Ал, осы қажеттілікті жасайтын – Адам. Адам адам болғалы жақсылық пен жамандық, өмір мен өлім, өтірік пен шындық талант пен жағымсыздық жарыса өмір сүріп келеді. Адамның құндылығы – ең серек кездесетін жаратылысы арқылы анықталады, яғни жалпы алғанда өлшемсіз өмір. Ал, өмір-кез – келген рахаттың аса қымбат бағасы. Олай болса, өмірдің босқа өтпеуі үшін – адамның саналы, салауатты түрде өмір сүруі қажет.

Сондықтан, өмірді мәнді өткізу де ең маңызды бастау-құндылық болса, оның рухани-адамгершілік негізі-салауаттылық.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Нұрмұратов С.Е Рухани құндылықтар әлемі: әлеуметтік философиялық талдау. Алматы 2006ж.
2. Науырызбаев Ж. Ұлттық мектептің ұлы мұраты. Алматы 2009 ж.
3. Курманалина.С. Педагогика. Алматы, 2006 ж

ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

*Абильденова Ш.М., Адамова Г.Ш.
ҚМББ «Болашақ» колледжі*

«Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың 2012 жылғы 27 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту мақсатында бес жылдық ұлттық жоспарды қабылдау міндеті қойылды.

Осы міндетті жүзеге асыру барысында оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған Ұлттық жоспардың мақсат, міндеті нақтыланып жасалды.

Ұлттық жоспарда мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін төмендегідей кешенді жоспар жасалды. Олар: мазмұндық, оқу-әдістемелік, материалдық-техникалық іс-шаралар кешені. Бұл кешен Қазақстан Республикасындағы білім сапасын жетілдірудің негізгі бағдары ретінде мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту барысында жасалатын іс-шаралардың мақсаттылығын, біртұтастығын және жүйелілігін негізге ала отырып дайындалған.

Аталған Ұлттық жоспардың мақсаты - Қазақстан Республикасындағы мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін жағдай жасау. Ол үшін төмендегідей міндеттер қойылды:

- Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытудың отандық және халықаралық практикасын зерделеу;
- Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша шаралар жүйесін іске асырудың тетіктерін анықтау;

- Білім мазмұнын жаңғыртуды қамтамасыз ету: стандарттар, оқу жоспарлары мен бағдарламалар;
- Білім беру процесін оқу-әдістемелік қамтамасыз етуді әзірлеу;
- Мектеп оқушыларының білім сапасын бағалау және мониторинг жүргізу жүйесін дамыту;
- Мектептің және қосымша білім беру жүйесі ұйымдарының материалдық-техникалық базасын нығайту.

Жалпы функциональдық сауаттылық деген ұғымды таратып айтар болсақ, адамдардың (жеке тұлғаның) әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы және өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторы. Яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына қарай ілесіп отыруы. Сонымен, функциональдық сауаттылық адамның мамандығына, жасына қарамастан үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Мұндағы басшылыққа алынатын функциональдық сапалар: белсенділік, шығармашылық тұрғыда ойлау, шешім қабылдай алу, өз кәсібін дұрыс таңдай алуға қабілеттілік, тағы басқалары. Яғни, жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның физикалық құбылмалы әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады.

Ал сауатсыздық қашан пайда болады? Қазақ маманы С.Раевтың ойынша, сауатсыздық дерті адамға кішкентай кезінен бастап жұғады екен. Әсіресе бүлдіршінді жазу мен оқуға баули бастаған 1-ден 3-сыныпқа дейінгі аралықта пайда болады. Яғни, үшінші сынып оқушысы ешқашан кітапханаға бармаса, оқулықтан басқа ешқандай кітап оқымас тағы бір ертеңгі сауатсыздың дүниеге келгені. Ғалымдардың айтуынша, 8-сыныптан бастап оқушылардың 60 пайызының өз бетімен жазып-оқуға деген ынтасы жоғалады екен. Тіпті түлектердің үштен бірінің оқуға мүлдем құлқы болмайтын көрінеді. Елбасы дұрыс айтады, «білім беру тек қана оқытумен ғана шектелмей, оны керісінше, әлеуметтік адаптация процесіне бейімдеу қажет».

Сонымен, функциональдық сауаттылық дегеніміз не?

Функциональдық сауаттылығы дегеніміз – адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады.

Мұндағы басшылыққа алынатын сапалар:

- -белсенділік;
- -шығармашылық тұрғыда ойлау;
- -шешім қабылдай алу;
- -өз кәсібін дұрыс таңдай алу;
- -өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады.

Бұл функциональдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады.

Функциональдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары 2011-2020 жылының мемлекеттік бағдарламасында айқын көрсетілген.

Ұлттық жоспарды іске асырудың күтілетін нәтижелері:

Ұлттық жоспарды орындаудың нәтижесінде 2017 жылға қарай қазақстандық мектеп оқушыларының функциональдық сауаттылығын дамыту үшін мынадай жағдайлар жасалатын болады:

1. Ғылыми-зерттеу жағынан қамтамасыз етеді;
2. Білім беру мазмұнын жаңартады;
3. Оқу-әдістемелікпен қамтамасыз етеді;
4. Мектеп оқушыларының білім сапасын бағалау және оған мониторинг жүргізу жүйесі енгізіледі;

5. Материалдық-техникалық базасы жаңартылып, нығайтылады.

Ал қазақ тілі пәнінен оқушының функционалдық сауаттылығын дамыту мәселесіне мынандай тұжырымдарманы ұсынуға болады:

1. Оқушыларды бірінші сабақтан бастап сөйлесім әрекетінің түрлерін (айтылым, жазылым, тыңдалым, оқылым, тілдесім) меңгерте білу;

2. Оқушылардың алған білімдерін өмірде, кез-келген жағдайда, әлеуметтік ортада қолдана алуға үйрету;

3. 3.Мемлекеттік тілде ауызша, жазбаша қарым-қатынас жасау;

4. 4.Әлеуметтік талаптарына сай келу үшін оқушының ақпараттық технологияларды қолдану және проблемалардың шешімін таба алуға үйрету;

5. Оқушылардың өзгермелі өмірге бейімделуіне үйрету;

6. Оқушылардың жеке бас қабілеттерін дамытуы;

7. Оқушылардың әлеуметтік-мәдени дағдыларын дамытуы;

8. Қазақ халқының салт-дәстүрі, мәдениеті, тарихын түсіну және құрметтеге баулу.

Осы тұжырымдамаларды жүзеге асыру үшін қазақ тілі мұғалімінің міндетіне кіреді. Қазақ тілі мұғалімінің негізгі міндеті - оқушылардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру, сөздік қорын молайту, тілін дамыту. Оқу орыс тілінде жүретін мектептерде оқушылар қазақ тілін оқу барысында мұғалімінің қойған сұрақтарына түсініп, оған жауап қайтаруға, үйренген сөздерін бұзбай айтуға, әсіресе, құрамында қазақ тіліне тән дыбыстары бар сөздер мен сөз тіркестерін дұрыс қолданып, сөйлемді дұрыс құруға үйретіледі.

Қазіргі заман талабына сай білім беру үрдісі білімді жеке тұлғаға қарай бағыттап отырып, тұлғаны жан-жақты дамытуға, шығармашылықпен айналыстыруға жол ашып отыр. «Білім туралы Қазақстан Республикасының Заңында»: «Жеке адамның шығармашылық, рухани және дене мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру, жеке басының дамуы үшін жағдай жасау арқылы интеллектін байыту»-дейтін тұжырымдар бүгінгі білім берудің мақсаттары мен міндеттерін ғана емес, тіл дамытудағы өзекжарды мәселелерді де айқындайды .

Қазақ тілі сабағында оқушыларды сөзді дұрыс қолдана білуге, өз ойын орнықты жеткізуге, еркін сөйлей білуге жетелейтін тәсілдің бірі – тіл дамыту жұмыстары. Тіл дамыту мақсатындағы жүргізілетін жұмыстар оқушының ойлау қабілетіне, сондай-ақ өз ойын жеткізе білуіне, шығармашылық ізденісіне жол ашады. Оқушының білімі ғана жетіліп қоймайды, қабілетінің, дарын көзінің ашылуына түрткі болады.

«...барлық жаттығулар оқушылардың тілін дамытуға бейімделе жүргізілуі тиіс. Тіл сабағы негізінен оқушыларымызға тілімізді меңгертуді мақсат етіп қойды. Олай болса, оқу мен жазу сабақтарында әдеби тіліміздің нормаларын сақтау дағдысы бірдей дәрежеде берілуі қажет»-деген ұстанымды басшылыққа алсақ, тіл дамыту жұмыстарына бастауыш сыныптың өзінде-ақ аса назар аударылып келді.

Тіл дамытудың басты құралы сөздік қорда жатады. Оқушының сөздік қорының неғұрлым көп болуы және оны тиімді қолдана білуі жүйелі еңбекті қажет етеді. Тіл дамыту жұмыстарында басшылыққа алатын басты мәселелердің бірі оқушылардың сөздік қорды, ауызекі сөйлеу тілін тиімді ережеге сәйкес құра білуінде жатыр. Атақты ғалым С.И.Ожегов ол туралы төмендегіше анықтама береді: «Тіл мәдениетінің жоғары деңгейі-ол тіл арқылы өз ойын дұрыс, дәл және мәнерлі жеткізе алу».

Тіл дамытудағы өнімді тәсілдердің бірі – шығармашылық тапсырмалар.

Шығармашылықтың түрі әр алуан, мәні біреу – ол жаңа мазмұн жасау. Озық педагогика: әрбір бала өзінше талантты, әрқайсысы шығармашыл бола алады. Шығармашыл бала өзінің қабілетін, күш-қуатын, бейімділігін сезіне алатынын дәлелдейді.

Тамаша педагог В.Сухомлинский: «Шығармашылық арқылы тұлғаның рухани байлығы қалыптасады, шығармашылық адамды адамға тартатын магнитпен тең. Сондықтан да мектептің, мұғалімнің, ата-ананың, тәрбиешілердің негізгі мақсаты баланы өмірге, еңбекке шығармашылықпен қарауға үйрету» - деп атап көрсеткен.

Оқушылардың ауызекі сөйлеу тілдері мен жазба тілдерін тіл дамыту жұмыстарында бірлікте ала отырып жүргізудің тиімділігі зор. Өйткені оқушы қандай тапсырма түрін орындамасын, ол тіл арқылы, оны қаншалықты меңгергендігі арқылы жүзеге асады.

Оқушы тілін дамыту үшін әр түрлі әдістер жұмыстар өткізу керек. Оқушылардың сөйлеу қабілетін дамыту, мәтін бойынша сұхбат құрастыруда, мәтінің мазмұнын айтқызуда тірек сызбалардың берері көп. Бұл тәсіл жаңа сабақты жылдам түсінуге, есте сақтауға көмектеседі. Тірек сызба сұхбат құрғыза отырып, оқушылардың қазақша сөйлеу дағдысын қалып толтыруға, сөйлем құрастыруға мүмкіндік береді. Тіл дамыту жұмысында сөздікпен қолданудың үлкен мәні бар. Сөздікпен жұмыс істеу балалардың сөздік қорын байытуға негіз болып табылады. Ауызекі сөйлеу әдісінің бірі - диалог арқылы дамыту. Диалог құру үшін белгілі бір тақырыпта оқуға байланысты оқушының сөздік қорын дамыту, жаңа сөздер үйретіп, мағынасын ұқтыра отырып, оларды жасайтын формаларды меңгертіп, сөйлем құрауға үйрету, сөз бен сөзді байланыстыруға, ауызша ойларын жүйелі айтуға, әңгімелеуге жаттықтыру керек. Сонда оқушы диалог құру кезінде сауатты сөйлеуге, қазақ тілінің грамматикасын ескере отырып диалог дұрыс құруға тырысады. Бұл оқушының тілін дамытады.

Қазіргі заман талабына сай көп түрлі педтехнологиялар қолданылуда. Осыған байланысты мен өз тәжірибемде қолданылатын әдістеріме тоқтаймын.

Комуникативтік технологиясы.

Деңгейлеп оқыту технологиясы.

Интерактивтік оқыту технологиясы.

Сын тұрғысынан ойлау стратегиясы.

Ойындық оқыту технологиясы.

Қазақ тілін орыс мектептерінде оқытудағы басты мақсатымыз-оқушылардың сөздік қорын молайту, қазақ тіліне тән дыбыстарды дұрыс оқып, айта білуге, сауатты жазуға, бір-бірімен сөйлесе білуге дағдыландыру, ойын қазақша жеткізе алатындай дәрежеге жеткізу.

Осы мақсаттарымызды коммуникативтік технологиясы қазақ тілін басқа ұлт балаларына үйретудегі ұтымды әдіс деп санауға болады. Осы әдіс арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытамыз.

Қорыта келе, Елбасының «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Жолдауындағы оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту мақсатында құрылған бес жылдық Ұлттық жоспардың дер кезінде көтерілгендігін құптаумен қатар, бұл функционалдық сауаттылық мәселесінің алаш арыстарының да ой-тұжырымдарынан қағыс қалмағандығын жұртшылық назарына ұсыну болды. Сондықтан да функционалдық сауаттылыққа байланысты атқарылар іс-шараларда алаш арыстарының ұлт болашағы, оның сауатты, білімді, рухани дүниесі бай, ұлтжанды азамат тәрбиелеудегі педагогикалық көзқарастары үнемі басшылыққа алуынуы қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Н.А.Назарбаев. Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты. // Ана тілі газеті. № 5, 2-8 ақпан, 2012 ж.
2. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары.
3. Источник: <http://collegu.ucoz.ru/>

О.БӨКЕЙ ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ ҰЛТ ТАҒДЫРЫ

Абильденова Ш.М., Тюлемисова Л.С.

ҚМББ «Болашақ» колледжі

«Жазушылық дегеніміз – шындыққа жүгіну, ал әдебиет дегеніміз – сол шындықты шырақ алып іздеудің бір формасы», - деп Оралхан Бөкей айтпақшы, жиырмасыншы ғасырдың 60-80 жылдардағы қазақ романдарын сөз еткенде, міндетті түрде сол тұстағы қоғамдық-әлеуметтік жағдай, заман талабы, уақыт тынысы сияқты мәселелерді айтпай өте алмаймыз. Бұл кезең – 60-ыншы жылдардағы «жылымық» сәт пен 80-інші жылдардың орта кезінде басталған қайта құру, жариялылық, демократия процестерін айтпағанда, әлемдік деңгейде аса ірі империя салтанат құрған кезең.

Замана, дәуір талабы осындай жалпыадамзаттық проблемаларды алға тартса, тек қазақ әдебиеті ғана емес, бүкіл әлем әдебиеті осынау мәселелерге жауап табуға талпынды. «Суреткер – өз заманының ұлы, өз дәуірінің үні. Ол өзі өмір сүріп отырған мезгіл мен мекендегі қандай құбылысқа болса да енжар, бейтарап қарай алмайды. Оны бәрі тебірентеді, ол бәріне араласады. Ендеше, оның қаламынан туған шығармалар да бір емес, бірнеше тақырыпқа жазылады; бір емес, бірнеше проблемаға құрылады» -дейді З.Қабдолов.

Әр кезеңнің әдебиеті заманына, қоғамына өзінше баға беріп, болып жатқан оқиғаларды өзінше түсіндіруге тырысады. Жекелеген мәселелердің алдыңғы қатарға шығуы, көп назарын өзіне аударуы заңды құбылыс. Өткен ғасырда жатсынудың, көз қамандықтың түп-төркінін, шығу себептерін, генетикасын ашу мақсатында жазылған көптеген шығармалар ықылым заманындағы тарихтың тереңіне үңілуі арқылы рухани дағдарысты түсіндіруге деген қажеттіліктен туған. «Қай дәуір туралы қалам сілтемесін, жазушы – қашанда тарихшы. Әдебиеттің басты парызы – адамзат естелігінің үзік-үзік болмауына күш салу. Шежіре арқауы жалғанбайтын жерде, адамзат санасынан ғасырлар ғайып болып, тіпті мың жылдық жеңістер мен жеңілістер трагедиясы ұмыт қалады. Ал жазушы-адамзат зердесінің бірден-бір жоқтаушысы болғандықтан да тарихтың әлгіндей жыртықтарын романмен, поэмамен жамайды», - деп жазады О.Сүлейменов.

Күн бар жерде түн бары сияқты, шаттық бар жерде трагедия да бар. Дүниежүзілік әдебиеттің асыл мұралары болып табылатын бірталай шығармаларға көз тоқтататын болсақ, адамзаттың бақыты үшін, ізгілік үшін, өмірлік ұлы мұраттар үшін күресетін кейіпкерлердің тағдыры аянышты халде немесе өліммен аяқталып жатады. Қазақ прозашылары да бұл жерде әлемдік әдебиетте қалыптасқан іргелі дәстүрді еркін игерді.

Қазақ қаламгерлері кеңестік мемлекеттік құрылымның халықтар мен ұлттар басына, жалпы адамның абсолютті бостандық аясында дамуына мүмкіндік бермейтінін, өздерінің өмір сүріп отырған орталарының трагедиялық орта екендігін өз шығармаларында там-тұмдап болса да білдіре бастады.

Қайран қазақ! Айтуға болмайтын қаншама зобалаң өтпеді басыңнан! Жетпіс жыл бойы коммунистік идеологияның қыспағында болған халқымыз не көрмеді?! Оның бәрін санамаласақ, санына жете аламыз ба? Өкініштісі, соның бәріне «бұл қалай» деп жауап алуға да тиым салынды емес пе? Малынан айрылған халықтың жартсынан көбі аштан қырылса, жартысы азып-тозып ата-жұрттан алшақтады. Онымен қоймай, бас көтерер азаматтарымызды атып-асты. «Көп шуылдақ не бітірер бір бастаушы болмаса», «единица кеткен соң өңкей нөл қалдық» та (Абай). Ал дінінен, тілінен айрылған ұрпақ ата-анасын танымастай болып өзгеріп өсті. Жеріміз тозды, еліміз азды. Осылар – саналы азамат, түйсікті жанға аз қасірет пе?. «Ойлы адамға қызық жоқ бұл ғаламда» деп Абай атамыз айтқандай, Оралханның кейіпкерлері мұңды, ойшыл болып келетіні де сондықтан. Ел көтерген ауыр жүк жайлы жазылған Оралханның шығармалары аз емес. Жазушының «Қайдасың, қасқа құлыным?» повесі кейіпкерінің: «Бүгінгі ұрпаққа тарихтың жықпыл-жықпылында жатқан, тарихтың қойнау-қойнауына өз қолымызбен тығып жіберген

асылдарымызды көрсетуге бола ма, жоқ па? Міне, бізді шаршатып жүргені – осы жай... Атпай қалған тандар қаншама?» деп толғанатыны бар. Бажайлап қарасақ, бұл – автордың жан тебіренісі, жүректен шыққан сөзі екеніне шүбә келтірмесіміз хақ. Тағыда аталмыш пьеса кейіпкеріне сөз берсек: «Дүниедегі ең жаман нәрсе – жүрегінді жастай жаралау. Жүрегін жастай жаралаған адамның оңғанын көргем жоқ. Бір бітеу жара жазылмай сыздап, еңсенді басады да жүреді. Біз балалықты тым-тым ерте жоғалттық. Ал қазіргі жас сол балалықтан арыла алмай дал». Иә, қанша дәурен өтсе де бұл жайдан біз әлі арыла алмай жүрміз. Бәтуалы сөз айтар қариялар да қалмай барады ғой. Әлі де болса «бас шұлғығанды көндіге, көз жұмғанды өлдіге санап, бөркін теріс кигенді құбыжық көрген» жайымыз бар. Мына жаһандану дәуірінде «қазақ дархан халық» дегенге масайрап жүрген елімізден балалық қашан кетер екен? Бұл да – автордың жан сыры, шын сөзі.

Дегенмен алмастың алты қырындай, сан қырлы талант иесі Оралхан Бөкей әлгі айтуға болмайтын, өзегін өртеген өкінішті орайын келтіріп жаза білді. Сол дәуірдегі барлық қазақ қаламгерлері жүгінген подтекстке барды.

Жазушының «Қайдасың, қасқа құлыным?» повесіндегі Таңатардың жұмбақ өлімі, Сарқынды шал трагедиясы көп жайды аңғартады.

Таудың қуысында ешкімге араласпай, жұмбақты ғұмыр кешіп жатқан Сарқынды шал неге қобызын зарлатып, қайғылы күй тартады? Оған неге Алтай күрсінеді? Әуликөл неге тебіренеді? Сарқынды шал неге азаланады? Неге кектенеді? Жаңа туған қара қасқа құлынды қызғаныштан шыдай алмай: «Менің бабамның жылқысынан қалған тұяқ, сондықтан да менің малым» деп сары мойын кездігімен алқымынан орып жібереді. Содан кейін боз бие құлындамай бедеу қалады. Неге? Бұл арқылы автор нені меңзеп отыр?

Сарқынды шал неге кектенбесін, несіне жетісіп қуансын? Кеңес үкіметі бір тұяқ қалдырмай бар жылқысын тартып алса, ауып келген кержақтар ата қонысынан қуып шығады. Өмірі жетесіз ұрпақты желкесіне мініп қартайса, азаланбай нетсін? Бұдан артық қорлық бола ма? Сарқынды шал өмірі кекпен қайнап өткен халқым болса, боз биенің бедеу қалуы – қазақтың басынан бағының таюы емес пе? Шалдың о дүниеге аттанар сәтіндегі мына толғанысына назар аударайық: «Шын жыласа соқыр көзден жас шығар болар, мен қамықсам, қызғаныштан қамықтым, мен қаралы күй тартып зарласам, ата-бабамның ақ бөкендей жосылған, жер қайыстырар жылқысын, қолында қаршыға, соңында құмай тазысы бар әкемді, сол әкемнің қырық нарға артқан зарын, қойдай өріп, жылқыдай жусайтын момақан елін елестетем».

Азып-тозудың басы осы да. Ал Сарқынды шал өлерінде қобызы мен домбырасын өзімен бірге көмуді сұрайды. Неге? Салт-дәстүр, ұлттық болмысымыз, тіліміз, дініміз де солармен бірге көміліп кеткен жоқ па?

Осы Сарқынды, Қоңқай сияқты елден қол үзіп, үйірінен адасқан қазақ аз ба? Соры қайнаған қазақ бас сауғалап қайда бармады? Туған жеріне, ел-жұртына әлі орала алмай жүрген жоқ па! Қайта Сарқынды мен Қоңқайдың туған жерден табан аудармай қасарысып жатып алуы олардың рухтарының мықтылығын көрсетеді.

Бұл шығармада халқының басындағы трагедияны осылайша ишара, астармен жеткізген жазушының халқының тағдырына жаны ауыратын қаламгердің ата-баба сертіне адал жаңа ұрпақты аңсауы деп түсінеміз.

«Текетірес» пьесасында екі бас кейіпкердің арынды өзенге салынған көпірдің үстінде кездесіп, біріне-бірі жол бермей тектіреске түсуі кейіпкерлер арасындағы әлеуметтік қайшылыққа ұласады. Орман шаруашылығының қызметкері Ақтан мен жол құрылысының бас инженері Қаратан арасындағы тартысты қоғамдағы адалдық пен арамдық көрінісі ретінде алады. Екеуінің достығы есейе келе қастыққа айналады. Отыз жылдан кейін кездескен ескі достар бүгін бет жыртысып, әрқайсысы өз бақыты үшін күреседі. Болмыстары жағынан Ә.Нұрпейісовтің «Соңғы парызындағы» Жәдігерлерді еске түсіреді. О.Бөкей бұл пьесада қоғам дамуындағы әлеуметтік қайшылықты суреттеумен бүгінгі болмысымыз жайлы өткір философиялық топшылаулар жасайды.

Жазушының өткен күннің оқиғасына құрылған шығармасында да бүгінгі күннің үні мен мұңы, қазіргі заман талабына қажет ой толғануы айқын көрініп отырады. Бұл ретте О.Бөкейдің «Жетім бота» повесін мысалға алуымызға болады. Қарыштап дамыған технократтық дәуірдегі адам жанының тасқа айналып, рухани құндылықтардан алшақтап бара жатқан жағдайымызды дәп басып көрсететін бұл шығарма өзектілігі бүгін де жойылған жоқ.

Тасжан – бүгінгі заманның білімді де ақылды азаматы, талантты архитектор. Шығарманың басындағы арсыз келіншекпен болған оқиға авторлық идеяға бастау ретінде алынған. Осы эпизодтағы Тасжанға ақыл беретін қарттың сөзіне ден қояйық: «Балам, есінде болсын,-деді шыншыл да қамқор көңілмен, -Жалғанда қаланың қатынына жолама – қарасы жұғады, әсіресе ішіп алып жылағандарына. Апыр-ау, түбі не болар екенбіз?!». Алғашында елеусіз болып көрінетін бұл эпизод – көркем детальдың орнына жұмсалады. Өйткені, осы «не болар екенбіз?» сауалы кейіпкердің негізгі ой бағытын айқындайды. Осы арқылы автор жойқын цивилизация мен адамның рухани келбеті аумағында пікірін сабақтайды.

Тасжан өзінің жан азабы тұтқынында қалуын технократиялық санасынан көреді. «Қазіргі адамдарды таң қалдыру аса қиын, өйткені біздер таң қалу сезімімізді жылдар жылжыған сайын жоғалтып барамыз» – деп толғанады. Бұл неліктен? Мұндай селк етпес сезімдердің төркіні неде? Оны рухани дағдарысқа ұшыратқан да қоғамдық құрылымның өркениеттің шырқау биігіне ұмтылған қазіргі бет алысы емес пе екен? Бұл сауалдың жауабын ол Ақботамен жолыққанда табады, яғни адамдардың әлемі «тасқа» айналып, «жанымен» қосыла алмай жүруі. Бұл да болса өз өткенінен қол үзген халқымыздың бүгінгі жағдайы деп түсінеміз.

Ал қоғамдағы әділетсіздікті шенеп, еңбектің нәтижесін көрсетпейтін бұл қоғамдағы тоғышарлықты қарама-қарсы образдар арқылы танытатын шығармасы – «Құм мінезі». Мысал келтірейік: «Бархан міне қырықтың бесеуіне келді... Радио деген шуылдақты бұрап қалса болды, шүлдір-шүлдір етіп не басқа тіл шыға келеді, не анау бір әрі композитор, әрі әнші жалғыз өзі қақсап кеп тұрғаны. Бұлардан да әбден мезі болды. Ал айына бір рет үйіп-төгіп тастайтын газеттің бетін ашып қалса, баяғы бір кісілердің, баяғы сол көрші Сейітқұлдың сығырайып өзіне қарап отырған етектей суретін көреді, оған жазылған етектей мақаланы көреді». Сейітқұлдың осынша атақ-абырой жинауы – екіжүзділіктің, жағымпаздықтың арқасы.

Бернард Шоу: «Өзі және өз уақыты туралы жазатын адам ғана барлық халықтар мен барлық уақыттар туралы жаза алады», - дейді. Р.Бердібаев айтқандай, «Замана жайлы терең үңіліп, жаңадан туындап жатқан қалың құбылыстар ішінен ең өміршең, өскелең, ділгір мәселелерді екшеп алу – қаламгердің белсенділігіне, халық тағдырына, өмір сауалдарына қаншалық зерек, елгезек қарайтынына сын» болар еді дейді. Жиырмасыншы жылдарда еліміз өміріндегі ұлы өзгерістерді, Түркісіб құрылысын тұңғыш рет кең көлемде, нақтылы адам тағдырлары ретінде бейнелеген тұңғыш роман – «Өз отынды өшірме». «Арқада қыс жақсы болса, арқар ауып несі бар» деп Таңатар шал айтпақшы, қоғамдағы жайсыздықтар талай ерге өз туған жерінің топырағының бұйырмауына себеп болды. Роман басында Омар ақсақал мен Еркіннің әңгімесінде сөз болған, қазаққа нәубеттей келген – кәмпеске. Иә, «бай - жауыз» деп ұрандап, халықты кедей қылған да, ашаршылықта қырған да, ерлерді елінен тентіреткен де осы тәркілеу ғой. Шығармада бұл жағдай кешеді Таңатардың, бүгінде Омар, Долдаштардың өре көшуінен білінеді.

Романдағы дараланған образ – Оспан. Бар жүкті соның каталдығы арқалап тұрғандай. Гүлияның бетін тілуі, Дарханға оқ атып, қаңғырған оқ жүкті Гүлияға тиюі – сюжетті ширықтырумен қатар адам, қоғам психологиясындағы сараңдық, қатыгездікті танытады. Сонымен қатар Оспан күйінің белгісіз қалуында да терең ой бар. Ендеше, Оспандар әлі өлген жоқ, олар арамызда бар. Иә, мәңгілік сауал - «Оспандар қай вагонда кетіп барады екен?...».

Жазушының кейінгі кезде жазған күрделі шығармасы – «Атау кере» повесі. Мұнда бұрынғы атып, аштан қырудан мүлде өзгеше, басқа тұрпатты зұлматтың пайда болғанын, оның, тіпті халқымызды улап, ұрпағымызды аздырып бара жатқанын жазады автор.

Сөйтіп, өз қағынан жеріп, өз топырағынан алыстаған, құдайдан безіп, дінінен ажыраған, ана тілі мен төл мәдениет, салт-дәстүрінен безінген, «тамырсыз», «тексіз» ұрпақтың өсіп шыққанын жүрегі қан жылап отырып жазған.

Ондай ұрпақта бір-біріне ықылас, талпыныс жоқ. Қарым-қатынастарында сезім, сенім жоқ. Құрғақ та қатал. Олар өз бойларынан әсемдік, сұлулық, ізгілікті тәркі еткен. Маскүнемдік Тағанды Ерікке құл етті. «Мен, қымбатты жолдастар, жалғыз-ақ нәрсені өзгеден көрем: Ол неге біз осындаймыз» деген Тағанның мас кезінде оқитын лекцияларында қоғамның болмысы мен шындығы жатқандай. Ал Еріктің мына «лекциясына» зер салып көрейікші: «...бұған дейін шыншыл да шынайы тарихымыздан толық мәлімет беруге рұқсат болмады, сондықтан да тарих-ананың көптеген беттері, әрі нағыз керек беттері желімделіп немесе жыртылып тасталды, немесе көмескі ғана айтылып әрі жазылып келді. ...Неге біз осы – осындаймыз?». Талай жыл қанды құрықта бұғалғанымыздың айғағын осы жолдар ғана көтеріп тұрған жоқ па? Оралханның барлық кейіпкеріне де ортақ сауал - «неге біз осы...». Бұл – қоғам мен адам арасындағы үйлесімділіктің бұзылуы.

Мұнда негізгі проблема – маскүнемдік, руластық, сыбайластық. Сонымен қатар талай жылдар орыстың бодауында келген тірлікке, орыс саясатына қарсылық. Нүрке кемпірдің өлер алдындағы шағын еске түсіріп көрейікші, ол ақтық демі үзілерде шіркеудегі қоңырау дабылын естіп, шоқынбаушы ма еді, ал сандық түбіндегі икона ше? Ендеше қай халық болмасын қазаққа сіңдім десе де, қойнына тыққан тасы болады. «Ана сүтімен дарыған рух жоғалып кетпейді».

Автор өз түпкі ойын жеткізу мақсатында будан араларды өте ұтымды пайдаланған. Олар жай ара емес, американдық аралар. Ендеше, осының барлығы біздің қазіргі «Үш тұғырлы тіліміздің» көрінісі емес пе? Және шығарма соңында «Амал не, Алтайдың ана аралары ОЛАРМЕН әлдеқашан шағылысып, «жауыздардың» ұрпағы анау қаптаған ұяның әрқайсысында қыбырлап жатқанын сезген жоқ еді...» деп жазады. Яғни біздің қан тазалығымыз да жоғалған.

Автор адам өмірінің мәні, ұлт тазалығы, қан тазалығы туралы айта келіп, солақай идеологияға өз қарсылығы ретінде жазған шығармасында жан тазалығын, биік дүниетанымды, ұлтжандылықты, биік парасатты уағыздайды. Сонымен қатар «катал да қайырымсыз, ешкімге де, еш нәрсеге де сенбейтін, сезімсіз, сергек» қоғамның бет-бейнесін әшкерелейді. Қайталанбас ірі таланттың қаламынан шыққан бұл шығарма, бүгінгі ұлттық әдебиетіміздегі құбылыс дерлік туынды.

Оралхан Ұлы Отан соғысы жылдары дүниеге келген ұрпақтың өкілі. Сол бір алапат-сойқанды көзімен көрмесе де анасының құрсағында жатып, тылдағы ауыр еңбектен қабырғасы қайысып, күрсіне-күңірене жүріп күн кешкен қамкөңіл жандармен бірге тыныстап, бірге қиналып дүниеге келген бұл ұрпақтың да жанына соғыс салған жара аз болған жоқ. Осы соғыс тақырыбына жазушы "Бәрі де майдан" повесін арнады. Бұл повесть - тақырыбының сонылығымен де, кейіпкерлерінің тосын тағдырымен де ерекше шығарма. Шығарманың негізгі қаһарманының бірі - Ақан. Қолына мылтық алып, қан майданға қатыспаса да, еңбек армиясында болады. Белуардан батпақ кешіп, таң атқаннан күн батқанға дейін тыным көрмей жер қазатын. Тамағы да өте нашар еді. Қатықсыз қара көже ішіп, үсіген картоп жеген кісілер ауыруға шалдығады. Өлім -жітім де болады. Осының бәріне Ақан мойыған жоқ. Мұнда да ол соғысқа қатысқандардан аз азап шеккен жоқ. Оны қиындықпен келген Ұлы жеңіске үлес қоспады деп ешкім айта алмайды. Ендеше неге бұның: "Еңбегім елеп ескерілмеді? Неге ол Жеңіс мерекесіне арналған жиналысқа шақырылмайды? "Менің кінәм не сонда? Бар жазығым қолыма мылтық орнына күрек ұстағаным ба? Біле-берсе күрек те қару ғой. Осы ғой жанға бататыны. Әйтпесе батыр атағын бермеді деп жүрген мен жоқ",-деп қиналады Ақан.

Жалпы, әдебиетімізде соғыс кезіндегі қара жұмыста болғандар еңбегі туралы жазылған шығармалар жоқтың қасы. Көбіне тікелей соғысқа қатысқандарға қарағанда осы бір белгісіз ерліктің иелері еленіп - ескеріле бермейді. Осынау еңбекте ерлік көрсеткен мыңдаған адамдардың тіршілігі қан майдан қаһармандарының тасасында қалып келгені белгілі. Сол олқылықтың орнын толтырған, ерліктің бағасы біреу ғана екенін, мейлі ол майданда жасалсын, мейлі ол тылда көрсетілсін, ашып, айғақтаған бұл повестің тағылымы мол, тәрбиесі толайым. Жақсылыққа ізгілікке деген ұмтылыста жүрген, ұлы сенімді серік еткен Ақан, Алма сынды кейіпкерлер әр жүрекке жол табады. Олардың көрген қиыншылықтары, тартқан азаптары жігерлерін шыңдап, қажыр - қайраттарын арттыра түсуі көңілге қонады.

Талай жыл соқыр сенімнің жетегінде жүрген, сол себепті де асылы мен жайсаңынан айрылған халқымыздың тағдырын көрсететін тағы бір туынды – О.Бөкейдің «Алданған ұрпақ» атты аяқталмаған романы. Шығарманың «Алданған ұрпақ» аталуында көп мән жатыр. Шығарма «...Ұлы көсеміміз Сталин мәңгілікке көз жұмды деген сөзді естіген күні Шыңғыстайда жыламаған адамы қалмады» деп басталады. Осы сөйлемнің өзі автордың айтар ойын айқын жеткізсе керек, сіз тіпті «бұл не қылған ұрпақ?» деп бас қатырмайсыз да. Өкіндіретіні, роман аяқталмады. Аяқталғанда, сөз жоқ, тарихымызды таразылап берер туынды болар еді. «Алданған ұрпақ», турасын айтқанда, адами мәселелерді көтере келіп, «бұл не қылған ұрпақ» деп ұнжырғасын тіктеді. Ұрпақты алдап, жақсысын алған не? Идеология? Социализм? Одан қалды ел билеген идеалдар – Ленин, Сталиндер ме?

«...күнсіздерге күн болған, жер жүзіне нұр болған әкелерің Сталиннен айрылды...» - деп жазғандай алданған ұрпақтың соры – имандай иланғыштығында, көзсіз сенгіштігінде. Ақыры не болды? Талғамсыздықпен табынған идеяның да, идеалдың да күлі көкке ұшты. Көсемдердің де, көгендердің де күні күрт өзгеріп күрмеле берді. Алдаудың не екенін, алданудың не екенін түсінгеніміз томсардық, мойындадық. Ал басында миы жоқтарымыз әлі шаңғыта шауып жүрміз. Автор шығарманы идеологиялық көзбен кестелемей, керісінше кісі-киік мінез танытты. Түсінігімізді тұманнан тазартуға себепші болды. Ұрпақтың ұсқыны, толқынның тұрқын, аяқтың аңдысын осылайша аңғардық.

Сонымен, суреткердің дербес стилін айқындайтын үлкен белгілердің бірі – «мәселе көтергіштік», бүгінгі заманның ең көкейкесті проблемасын дәл тауып, адамдар тағдырына қалай әсер еткенін таңбалау. О.Бөкей шығармаларының проблематикалылығы жазушының заман алдындағы жауапкершілігін жете сезінуінің нәтижесін айғақ етеді. Ұлтымыздың болашағына қаламгер бей-жай қарай алмай, сергек әдебиеттің, сезімтал әдебиеттің жақтаушысына айналды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. ҚазҰУ хабаршысы. Филология сериясы, №2 (92). 2006
2. Хамзин М., Қазіргі қазақ романы. – Қарағанды, 2001.-205 б.
3. ҚазҰУ хабаршысы. Филология сериясы, №8(116). 2008
4. Қазақ әдебиеттану ғылымы: кеше және бүгін. Ғылыми мақалалар жинағы, I кітап. –Қарағанды, 2006. -239 б.
5. Мәмесейіт Т. Дидар.Әдеби сын(мақалалар, портреттер мен эсселер). –Астана: Елорда, 2005. -344 б.
6. Қазақ әдебиетінің тарихы: Кеңес дәуірі (1956-1990). –Алматы, 2005. -991 б.
7. Бөкей О. Таңдамалы. –Т.1. –Алматы, 1994. -415 б.

РОЛЬ НРАВСТВЕННО-ДУХОВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ЦЕННОСТЕЙ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ

*Алтысбаева М.Б., м.с.р., ст.преподаватель
КарГУ им. академика Е.А. Букетова*

Человеческое общество стремительно развивается, возрастает благосостояние, создаётся больше условий для физического и интеллектуального развития, всё большее количество людей получает образование. Казалось бы, есть причины для оптимизма. Человечество стало могущественной силой благодаря своему развитому техническому и интеллектуальному потенциалу. Судьба планеты и всего живого на ней зависит от нас, так велика наша технократическая власть над природой. Но парадокс заключается в том, что наша цивилизация и сама планета, такой, как мы её знаем, находятся на грани самоуничтожения. К сожалению, при высоком уровне интеллектуального потенциала снижаются нравственные качества людей, поэтому ситуация становится все более опасной: все мы наблюдаем такие явления, как террористические акты, войны, рост самоубийства, дети-сироты при живых родителях, болезни, обездоленные старики, загрязнение окружающей среды.

Как писала С.А. Назарбаева, в поисках ответа на вечные вопросы: «...считается, что главная цель образования – научить ребенка компьютерной грамотности, иностранным языкам для дальнейшего получения диплома престижного вуза. В итоге вырастает «дитя прогресса», которое не в состоянии отличить добро от зла, сострадать и сопереживать ближнему своему. С самых первых шагов в жизни детям нужно прививать знания об извечных общечеловеческих ценностях: любви, всепрощении, терпимости и милосердии». [1, с. 23-27]

К сожалению, главный упор в сегодняшнем образовании делается на интеллектуальных достижениях, другими словами, на сдаче экзаменов и получении хороших оценок. Образование сегодня состоит из того, что в голову детей вкладывают информацию, которую затем они выдают на экзамене и после этого уходят, больше не обремененные ею. Ученики получают огромные объемы знаний и информации без умения разбираться, что с ней делать! Так что же является целью образования, если большая часть того, что мы учим, так быстро забывается? Реальная ситуация, сложившаяся в образовательной среде, свидетельствует о девальвации нравственных ценностей, смещении приоритетов в сторону материального благополучия.

Действительно, несмотря на растущие удобства современной цивилизации, в мире отсутствуют спокойствие и надежность. Например, вспомним о глобальных проблемах современного мира: экологические катастрофы, социально-экономический кризис, террористические акты, межнациональные и межрелигиозные конфликты. Также кризис сегодня остро проявляется не только в плоскости социально-экономических отношений и экологии, но и во внутренней жизни личности в виде потери смысла жизни, наркомании, суицидов. Приобретая сумму знаний, но все меньше задумываясь о духовном, о добре и зле, о любви и милосердии, человек не может чувствовать себя счастливым.

Вышесказанное позволяет сделать вывод о том, что сейчас следует обратить особое внимание на цели и приоритеты образования. Современное образование с избытком удовлетворяет потребности ума, давая ему огромные объемы информации. Великий Абай («Слова назидания», слово 17) считает, что истинно научный подход к воспитанию Разума и Воли - это воспитание Сердца: «Разум человека совершенствуется безграничной, неиссякаемой любовью к добру». К сожалению, современная наука и образование служат, скорее, разуму и воле, чем сердцу, поэтому, основная задача современности - возвращение науки и образования к своему высокому изначальному предназначению.

В результате неверно расставленных приоритетов в образовании развитые одаренные школьники могут получить все знания и навыки, положенные по программе, но не будут подготовлены для того, чтобы использовать накопленные знания в целях своего дальнейшего развития и на благо общества. *Образование должно быть ради жизни, а не только ради заработка на жизнь.*

Цель образования - во всестороннем целостном развитии ребенка. В процессе образования следует развивать не только физические и интеллектуальные аспекты личности ребенка, но и, прежде всего, раскрывать высшую нравственно-духовную природу ребенка.

Нравственно-духовное образование - это целенаправленный педагогический процесс организации и стимулирования активной учебно-познавательной деятельности учащихся через включение в содержание образования общечеловеческих ценностей, способствующих раскрытию высшей нравственно-духовной природы учащегося, и имеющий целью становление человека совершенного характера, живущего в единстве мысли, слова, дела.

Сегодня необходимо гармоничное развитие двух аспектов образования - интеллектуального – внешнее, образование для ума, нравственно-духовного – внутреннее, образование для сердца. Необходимо слить образование и жизнь в одну прекрасную гармонию. Мировоззренческие основы интеграции нравственно-духовного образования учебных дисциплин состоят в целом понимании мира и человека, как обладающих не только биологической и социальной, но и высшей духовной природой, которая в окружающем мире проявляется как жизнь, движение, развитие, порядок и гармония; в сознании человека проявляется как вечные общечеловеческие ценности.

Интеграция духовно-нравственного образования в предмет – это прежде всего, оживление знания, выявление его духовно-нравственной сущности, это целостное знание, синтез всех предметов на основе общечеловеческих ценностей и видения единства в многообразии. Вечные ценности должны стать фокусной точкой образования, другими словами должны составить единое целое во всем, чему мы учим.

Педагогическая межпредметная интеграция рассматривалась в работах А.А.Бейсенбаевой. Ученый подчеркивает в своих работах, что «задача усовершенствование учебных планов, программ и учебников состоит в том, чтобы отразить в них не только достижения отдельных отраслей знаний, но и аксиологический характер современной науки, ее преобразующее значение, влияние на нравственность человека, его духовный мир». [2, с. 57-61]

Педагогические принципы, которыми следует руководствоваться в процессе интеграции духовно-нравственного образования в учебные дисциплины:

- Принцип общечеловеческих ценностей;
- Принцип выявления и саморазвития личности в процессе обучения;
- Принцип единства;
- Принцип вдохновенного научно-исследовательского творчества учащихся;
- Принцип социального взаимодействия или принцип служения обществу;
- Принцип позитивности;
- принцип культуросообразности;
- Принцип природосообразности. [3, с.19-25]

Принцип общечеловеческих ценностей. Вечные общечеловеческие ценности: любовь, истина, спокойствие, долг, ненасилие, добро, сострадание и другие – имеют вечную, исторически не локализуемую духовную природу, являются инвариантами изменчивой системы социальных, политических, национальных, научных, личностных и других ценностей. Таким образом, в основе содержания образования должны лежать вечные ценности, составляя его ядро.

Принцип выявления и саморазвития личности в процессе обучения. Духовно-нравственное образование – внутреннее образование, направленное на выявление высшей

духовной сущности человека, вектор которого исходит изнутри вовне. В данном случае учитель не предлагает знания в готовом виде, он лишь направляет вектор развития ученика от изучения внешнего мира на открытие бесконечной красоты своего внутреннего мира. Таким образом, духовно-нравственное образование сродни процессу выявления, раскрытия, возвращения того, что уже заложено в человеке изначально.

Принцип единства. Процесс истинного мышления начинается с расширения сознания до уровня «Все взаимосвязано, все это - Я». Одна из основных задач современного образования – обучение учащихся способности мыслить. Т.е. подразумевается решение не только стандартных задач, сколько умение находить нестандартное, неожиданное решение. И чтобы принимаемые решения, учитывали интересы природы, других людей и способствовали улучшению духовно-нравственного климата планеты.

Принцип вдохновенного научно-исследовательского творчества учащихся. Важно вдохновлять учащихся на научно-исследовательскую деятельность, проведение проектных исследований, отражающих внутренние связи и единство всех видов научно-рационального знания на основе их общечеловеческой ценностной направленности.

Принцип социального взаимодействия или принцип служения обществу. Рожденный в обществе человек должен работать для благополучия и развития общества. «Простая жизнь, возвышенное мышление – идеал образования, а не высокий уровень жизни, приземленное мышление». Важно верно расставить приоритеты в образовании учащихся, чтобы в дальнейшем, полученные знания они могли бы использовать в целях своего развития и на благо общества.

Принцип позитивности. Развитие учащихся позитивного отношения к действительности и различающего мышления, ценностного отношения к природному началу, к другому человеку, к миру в целом. На занятиях важно создавать атмосферу любви и доверия, это делает процесс образования лично значимым и пробудит внутренние силы саморазвития и самовоспитания учащихся.

Принцип культуросообразности. Предусматривает обогащение процесса обучения мудростью и красотой мирового культурного наследия и проявление уважительного отношения к культурам всех народов. Истинная культура – это расширение границ любви, отход от узости мышления и развитие более широкого видения мира, результатом которого, будет истинная радость как для нас самих, так и для окружающих нас людей.

Принцип природосообразности. Необходимо учитывать возрастные, индивидуальные и психологические особенности личности, состояние физиологического и психического здоровья. Педагогам необходимо применять гуманистический подход ко всем сферам деятельности учащихся, активизируя их самостоятельность.

Совершенствование учебной деятельности в настоящее время определяется характеристиками совместной деятельности учащихся и педагога по достижению намеченных целей, задачами обучения, воспитания и развития высоконравственной творческой личности. Воспитание человека, умеющего позитивно мыслить, стремящегося к самопознанию, обладающего чувством ответственности, терпимого к постоянно меняющемуся миру и способного духовно обогащать его, является целью современного образования.

Примеры интеграции на занятиях.

Учитель физики Ирена Стульпинене (г. Клайпеда, Литва) в своей книге «Физика языком сердца» отмечает: «..когда основы определены, тогда и содержание предмета могу интерпретировать согласно своему мировоззрению. Не приходится ничего специально заучивать, интерпретации естественно живут во мне – этим живу...».

Из Уроков Жизни на уроках физики.

Тема: «Конденсаторы»

Конденсатор - как человек; а его ёмкость - как способности человека:

- вмещать сильное поле противоположностей,

- в равновесии выдерживать огромное напряжение,
- в один миг отдать всю собранную энергию...

Ради единой цели разной «ёмкости» люди способны дружно поделить на них выпадающие напряжения и заряды не арифметически «поровну», а «по плечу».

Уроки Биологии.

Тема: Познания мира. (Виктория Бак, учитель биологии, Украина)

Солнце, Земля, Луна, растения, животные без устали служат человеку, обеспечивают его теплом, пищей, жертвуя своими жизнями, не ожидая ничего взамен. В древности это называлось кругом жертвенности. Вся природа приносит себя в жертву для того, чтобы человек жил полноценной жизнью.

Вопросы для размышления:

- А современный человек оправдывает своей жизнью эти жертвы?
 - Чему мы можем научиться у природы?
- Чему мы можем научиться у животных? и т.д.

Опыт таких мудрых учителей необходимо использовать и в учебном процессе высших учебных заведений.

Таким образом, в заключении резюмируем некоторые основные направления осуществления процесса комплексной интеграции интеллектуального и нравственно-духовного образования в учебном процессе:

- Выявление и практическое использование аксиологического и гуманитарного потенциала современной науки как эффективного средства развития не только интеллектуальной и культурологической, но, прежде всего, духовно-нравственной сферы личности;
- Проведение междисциплинарных проектных исследований, отражающих внутренние связи и единство всех видов научно-рационального знания на основе их общечеловеческой ценностной направленности;
- Обсуждение и оценка естественнонаучных, экономических, социальных и политических научных проектов, прежде всего, с точки зрения их нравственной, этической и экологической ценности;
- Развитие процесса взаимодействия в открытой системе «учитель-ученик», в целях расширения сознания от индивидуального до планетарного переосмысления ложных ценностей и обращения к истинным и глубинным смыслам бытия.

Интеграция интеллектуального и нравственно-духовного образования в учебном процессе будет способствовать развитию у учащихся следующих важных качеств:

- 1) Умение оценить любую жизненную ситуацию и научную проблему с позиции духовного уровня;
- 2) Знания о сущности вечных нравственно-духовных ценностей и осознание своих метапотребностей в них;
- 3) Умение видеть аксиологический характер науки и внутреннее единство всех видов знания;
- 4) Умение интегрировать общечеловеческие ценности в проектную научно-исследовательскую деятельность;
- 5) Социальная активность и готовность к бескорыстному служению обществу;
- 6) Развитие позитивного мышления;
- 7) Развитие различения между вечными и временными ценностями;
- 8) Знание и осмысление мирового культурного наследия для поиска вечных смыслов и идей.

Литература:

1. Назарбаева С.А. Этика жизни – Алматы, 2001.

2. Бейсенбаева А.А. теория и практика гуманизации школьного образования. – Алматы: Ғылым, 1998.
3. Мукажанова Р.А., Омарова Г.А. «Самопознание» и другие учебные предметы: возможности интеграции содержания и методов обучения. Учебно-методическое пособие/ - Алматы: ННПООЦ «Бөбек», 2013.

ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

*Асланиди Галина Валериевна
ККАО «Болашақ»
Алексеева Ирина Валериевна
КТУ «СОШ №59»*

*“Если человек сам следит за своим здоровьем,
то трудно найти врача, который знал бы лучше полезное для его здоровья, чем он сам.”
(Сократ)*

Здоровьесберегающие образовательные технологии – это многие из знакомых большинству педагогов психолого-педагогические способы, приемы, которые не наносят прямого или косвенного вреда здоровью.

В соответствии с Законом “Об образовании” именно здоровье школьников относится к приоритетным направлениям государственной политики в сфере образования.

Цель профессиональной деятельности учителя физкультуры - укрепление и сохранение здоровья учащихся средствами физической культуры. По сути, сам урок физкультуры является здоровьесберегающим. Это урок, где учащиеся могут разгрузиться не только физически, но и эмоционально.

Как же использовать здоровьесберегающие технологии на уроках физической культуры? Прежде всего, чётко определить для себя понятие «здоровьесберегающие технологии».

К здоровьесберегающим образовательным технологиям относятся технологии, которые основаны на возрастных особенностях учащихся, обучении на оптимальном уровне сложности, вариативности методов и форм обучения, оптимальном сочетании двигательных и статических нагрузок, использовании наглядности, сочетании различных форм предоставления информации, создании эмоционально благоприятной атмосферы, формировании положительной мотивации к учебе (“педагогика успеха”), на культивировании у учащихся знаний по вопросам здоровья.

Учителям физической культуры близки физкультурно-оздоровительные технологии. Они направлены на физическое развитие учащихся.

По характеру действия различают следующие технологии:

- Стимулирующие.

Они позволяют активизировать собственные силы организма, использовать его ресурсы для выхода из нежелательного состояния. Примерами могут быть – закаливание, физические нагрузки.

- Защитно-профилактические.

Это выполнение санитарно-гигиенических норм и требований. Ограничение предельной нагрузки, исключающей переутомление. Использование страховочных средств и защитных приспособлений в спортзалах, исключающих травматизм.

- Компенсаторно-нейтрализующие технологии.

Это физкультминутки, физкультпаузы, которые в какой-то мере нейтрализуют неблагоприятное воздействие статичности уроков.

- Информационно-обучающие технологии.

Обеспечивают учащимся уровень грамотности, необходимый для эффективной заботы о здоровье.

Для достижения целей здоровьесберегающих образовательных технологий обучения применяются следующие группы средств:

1. Санитарно-гигиенические

- проветривание спортивного зала естественным сквозным способом;
- влажная уборка зала;
- наличие раздевалок (женская, мужская);
- соответствующее освещение, наличие аптечки;
- спортивный инвентарь по возрасту (баскетбольные мячи разного диаметра, лыжный инвентарь, набивные мячи);
- наличие у каждого учащегося сменной спортивной обуви и спортивной формы для занятий на уроке физической культуры в зале и соответствующей формы при уроках на свежем воздухе.

Несоблюдение гигиенических требований к проведению занятий снижает положительный эффект здоровьесберегающих образовательных технологий обучения.

2. Естественные силы природы

- разностороннее воздействие на организм учащихся солнца, воздуха и воды;
- занятия на свежем воздухе;
- сочетание естественных сил природы с физическими упражнениями увеличивает их закаляющее действие на организм.

Использование оздоровительных сил природы оказывает существенное влияние на достижение целей здоровьесберегающих образовательных технологий обучения. Проведение занятий на свежем воздухе способствует активизации биологических процессов, вызываемых процессом обучения, повышают общую работоспособность организма, замедляют процесс утомления и т.д. Учет влияния метеорологических условий (солнечное излучение, воздействие температуры воздуха и воды, изменение атмосферного давления, движение и ионизация воздуха и др.) на определенные биохимические изменения в организме человека, которые приводят к изменению состояния здоровья и работоспособности учащихся может способствовать снятию негативного воздействия обучения на учащихся.

3. Физические упражнения

- *это простые двигательные действия*, направленные на решение задач вводно-подготовительной, основной и заключительной части урока;

Планируется переход от одного этапа урока к другому с чередованием разных видов деятельности, фаз напряжения и отдыха. В каждый урок включаются 2-3 коротких «пики» нагрузки продолжительностью до 2 минут в целях тренировки и повышения функциональных возможностей сердечно-сосудистой системы. Нагрузки даются с учётом возрастных особенностей учащихся. В оздоровительных целях оптимальный диапазон нагрузок на занятиях находится в пределах ЧСС от 130 до 170 уд/мин.

- *это сложные двигательные действия*, направленные на решение задач в подвижных и спортивных играх, с необходимостью оптимального соотношения темпа и информационной насыщенности.

Кроме физической нагрузки ведётся теоретическая подготовка детей. Нагрузка чередуется с теорией физической культуры.

Комплексное применение этих средств позволяет решить задачи педагогики оздоровления.

Поддержание и укрепление физического здоровья напрямую связано с двигательной активностью учащихся.

Двигательная активность восполняется при использовании различных форм:

1. Проведение уроков физической культуры
 2. Учащимся предоставлена возможность заниматься в спортивном зале, и на спортивной площадке
 3. Организация и проведение физкультурных праздников и дней здоровья
 4. Участие учащихся в спартакиадах
 5. Домашнее задание
 6. Вовлечение учащихся в городские спортивные кружки и секции
- Здоровьесберегающие технологии, используемые на уроках это:

- Первое условие оздоровления - это создание на уроках физической культуры гигиенического режима. В обязанности учителя входит умение и готовность видеть и определить явные нарушения требований, предъявляемых к гигиеническим условиям проведения урока и, по возможности изменить их в лучшую сторону – самой, с помощью администрации, медицинского работника, классных руководителей.

- Второе – использование оздоровительных сил природы, которое оказывает существенное влияние на достижение целей здоровьесберегающих технологий на уроках. Проведение занятий на свежем воздухе способствует активизации биологических процессов, повышают общую работоспособность организма, замедляет процесс утомления.

- Чередование видов деятельности. Разнообразие форм организации урока, чередование умственной и физической нагрузки учащихся - один их способов повышения эффективности урока.

- Благоприятная дружеская обстановка на уроке. Урок должен быть развивающим, интересным. На уроке обязательно необходимо обращать внимание на физическое и психологическое состояние учащихся, смотреть как они воспринимают задания, как оценивают работу. Предъявлять требования и замечания только в дружественной форме.

- Дозировка заданий. Главное при выполнении упражнений - не допускать перегрузки учащихся.

- Индивидуальный подход к каждому. Учащиеся очень разные, но учитель должен сделать свои уроки интересными. Для этого необходимо создать для каждого ученика ситуацию успеха, предоставить всем учащимся право оценить свой результат.

- Валеологическое просвещение учащихся. На уроках практиковать беседы о здоровом образе жизни. При выполнении различных упражнений объяснять занимающимся их значение. С целью более наглядного представления о здоровом образе жизни использовать компьютерные презентации. Это особым образом стимулирует познавательную активность учащихся, повышает интерес к теме, способствует усвоению основных правил соблюдения здорового образа жизни.

- Использовать физические упражнения, которые направлены не только на физическое развитие занимающихся, но и имеющие лечебно-воспитательный эффект, корректирующие, коррекционные упражнения. Например, ходьба по лестнице, гимнастическим палкам, канату укрепляет и развивает мышцы стопы и предупреждает развитие плоскостопия. Упражнения со скакалкой и обручем содействуют формированию правильной осанки, благотворно действуют на сердечно-сосудистую и дыхательную системы.

- Комбинировать игровой, соревновательный и круговой метод. Применяя тот или иной метод, учитывать возрастные особенности учащихся, не допускать переутомления, направлять их действия и контролировать нагрузку. С целью полного и точного описания техники упражнений для наглядности показывать последовательность действий. В своей практике применять методы разбора упражнений, подсказывать, помогать выполнять, но

при этом учитывать физическое развитие и уровень физической подготовленности занимающихся так как методы убеждения и поощрения оказывают на учащихся особое воздействие.

Именно на интересе учащихся к занятиям необходимо строить уроки, тем самым, формируя навыки и умения, обеспечивающие мотивацию на здоровье.

Но только лишь на уроках физической культуры мы не сможем решить проблему организации физической активности учащихся, профилактики гиподинамии. И здесь большую роль играют внеклассные формы физкультурно-оздоровительной и спортивно-массовой работы.

Профилактика гиподинамии во многом зависит и от позиции семьи к данной проблеме. Именно поэтому необходимо уделять большое внимание на привлечение семей в различные мероприятия внеурочной деятельности (“Папа, мама, я – спортивная семья”).

Доказано, что только здоровый человек, обладая хорошим самочувствием, оптимизмом, психологической устойчивостью, высоким уровнем умственной и физической работоспособности способен активно жить, преодолевать профессиональные и бытовые трудности, добиваться успеха в современном, динамичном мире. Таким образом, ключевой компетенцией учителя, в частности учителя физкультуры, является сохранение и укрепление здоровья учащихся. Здоровье, сформированное в период роста и развития организма детей и подростков, в значительной степени определяет продолжительность жизни взрослого человека.

Только здоровый человек может быть свободным, радостным, счастливым.

Литература:

6. Абаскалова, Н. П. Теория и практика формирования ЗОЖ учащихся и студентов в системе «Школа-ВУЗ» [Текст]: автореф. дис. доктора пед. наук / Н. П. Абаскалова. – Барнаул, 2000. – 48 с.
7. Кулева, С. В. Проблемы создания школы здоровья в условиях инновационного учебного заведения [Текст] / С. В. Кулева // Завуч. – 1998. – №3. – С. 49–60.
8. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. М.1999г.
- 4.Смирнов, Н. К. Здоровьесберегающие образовательные технологии в работе учителя и школы [Текст] / Н. К. Смирнов. – М.: Аркти, 2003. – 272 с.
9. Тихомирова, Л. Ф. Методические преобразования в школе в рамках осуществления идей здоровьесберегающей педагогики [Текст] / Л. Ф. Тихомирова // Наши дети: обучение, воспитание, развитие, здоровье. – 2003. – № 4. – С. 21–22.
10. Тихомирова, Л. Ф. Теоретико-методические основы здоровьесберегающей педагогики [Текст]: монография / Л. Ф. Тихомирова. – Ярославль, Изд-во ЯГПУ, 2004. – 240 с.
11. <http://festival.1september.ru>
7. <http://www.zavuch.info>

ДУАЛЬДЫ ОҚЫТУ – ТЕХНИКАЛЫҚ ЖӘНЕ КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУДЕГІ ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІ

*Алшынбаева Ж.Е., ҚазАТУ докторанты Астана қаласы,
Әділбаева М.Б. ҚарМТУ студенті Қарағанды қаласы*

Еліміздің индустриялық-инновациялық даму міндеттері ауқымының жедел қарқынмен өсуіне байланысты техникалық және қызмет көрсету еңбегінің кадрларын даярлауда сапалы ұмтылыстың қажеттілігі туындап отыр. Осыған байланысты елімізде

заман талабына сай білімді, озық технологияларды жетік меңгерген, кәсіби білікті жұмысшы мамандар даярлауда техникалық және кәсіптік білім беретін оқу орындарында үлкен міндеттер мен талаптар жүктеліп отырғаны белгілі.

Кәсіптік - техникалық білім беруді дамытуды Елбасы Н.Назарбаев өз Жолдауында ерекше мәселе етіп көтерді. Яғни, тікелей Елбасының бастамасымен елімізде индустриялық - инновациялық даму бағдарламасы сәтті жүзеге асуда. Соңғы кезде индустриялық - инновациялық даму бағдарламасымен кәсіптік - техникалық білім беру жүйесі бірте - бірте жетілдіріліп келетінін айтып кеткен жөн. Атап айтқанда «Жұмыспен қамту - 2020» бағдарламасының бірінші бағыты кәсіптік - техникалық білім беру мекемелеріне тікелей байланысты болып отыр.

Елімізде өзінің техникалық және кәсіптік білім беру жүйесін әлемдік стандарттарға жақындататын білім берудің ұлттық моделі қалыптасуда.

Біріншіден, колледждердің материалдық-техникалық базасы жаңғырту; екіншіден, әлеуметтік әріптестікті дамыту; үшіншіден, бәсекеге қабілетті маман дайындауда инновациялық технологиялар негізінде алатын педагогтардың кәсіби біліктіліктерін арттыру.

Қазіргі жас маман техниканың, жабдықтың, технологияның жаңа білімдерін өндірісте қолдана отырып терең игере білу керек. Қазіргі Қазақстан үшін бұл өзекті мәселені шешу техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарындағы арнайы пән оқытушыларының сапалық дайындығынсыз мүмкін емес.

Қазіргі таңда кәсіптік салада жан-жақты білімді, білікті, бәсекеге қабілетті маман даярлау олардың әлеуметтік, кәсіптік, өзіндік жұмыс жасай алу қабілеттерін дамытумен белгіленеді.

Индустриялық өндірістің модернизациясы жаңа кәсіпорындардың жасалынуы, отандық және импорттық жаңа техникалық жабдықтардың, ақпараттық технологиялардың кең қолданысы ел өнеркәсібі үшін жұмысшы кадрларының және орта буын мамандарының дайындық сапасын көтеруді талап етуде. Кәсіптік білім берудің әлемдік тәжірибесінде әлеуметтік серіктестікті жүзеге асырудың тиімді жолы ретінде Германияның, Сингапурдың қос бағытты білім беру – дуальдік жүйесі кеңінен қанат жаюда.

Дуальдік оқыту жүйесі дегеніміз - теорияны өндіріспен ұштастыра оқыту технологиясы. Ол алғаш Германияда пайда болып, негізі қаланды. Дуальдік оқыту жүйесінің кәсіби мамандар даярлауда тиімділігі мен нәтижелілігі зор екендігі тәжірибеде дәлелденген. Дуальдік оқыту жүйесі қазіргі дүние жүзілік тәжірибеде бар дүние. Мұнда оқушылар уақытының үштен екі бөлігінде еңбек ете жүріп өндірістен қол үзбей оқиды, тек уақытының үшінші бөлігін теориялық оқуға, білімді ұйымдастыруға арнайды.

Дуальдік оқыту жүйесінің негізгі мақсаты – техникалық – кәсіптік оқу орындарының жұмыс беруші жеке сектордағы өндіріс, шаруашылық мекемелерімен серіктестік ретінде бірлесе отырып, нарық заманында бәсекелестікке төтеп бере алатын, жаңа инновациялық-технологиялық бағдарламаларды меңгеруге дайын жұмысшы мамандар даярлау.

Қазіргі кезде әлемде оқытудың дуальдік жүйесі – техникалық және кәсіптік мамандар даярлаудың ең тиімді жолдарының бірі болып табылады. Бұл оқыту жүйесінің басқа оқыту технологияларынан ерекшелігі: барша күш-жігерді нақты өндіріс жағдайларына бейімделген, жұмыс орнында дағды мен білімді тікелей игеруге бағытталған, практикалық сағаттардың оқыту бағдарламасына барынша үйлесіммен біріктірілетін білікті мамандарды даярлауға жұмылдыру.

Бүгінгі таңда еңбек нарығында жоғары білікті мамандар тапшылығы ерекше орын алуда. Қалыптасқан жағдайдың негізгі себепшісі білім беру үрдісін ұйымдастыру және жүйедегі мәселелер, яғни жас маманның бойынан табылуға тиісті тәжірибелік дағды, білім мен тәжірибені талап ететін нақты өндірістік жағдайлардан теориялық білім берудің алшақтап кетуі болып табылады. Қалыптасқан жағдайда теория мен практиканың

арасындағы алшақтықты жою мәселесімен жұмыс берушіге күресуге тура келеді, себебі білікті мамандармен қамтамасыз ету – бұл жетістікке қол жеткізудің кепілі. Мұндай жағдайда жас мамандардың оқу үрдісінде алған білімдерін жүзеге асыру жоспарланатын кәсіпорын қызметінің ерекшелігін ескере отырып, қосымша оқу, тәжірибеден өту, қайта даярлау қажеттілігі туындайды.

Әлемдік тәжірибеге көңіл салсақ, білім берудің дуальдік жүйесі мамандардың кәсіби даярлығын жоғарылатуға айтарлықтай ықпал етеді, еңбек өнімділігі анағұрлым ұлғаяды.

Оқу үрдісіне дуальдік білім беру жүйесін сәтті енгізу келесі мәселелерді шешуге мүмкіншілік береді:

1. Талапкерлердің кәсіби өзін өзі билеуі;
2. Оқу мекемесінің тартымдылық беделінің артуы, студенттер контингентінің жоғарылауы;
3. Оқушылардың қызығушылығы мен сұранысына қарай бағдарламалар, элективті (икемді) курстар бағдарламаларын әзірлеу;
4. Мамандықты тереңірек ойланып таңдауға, социализация, тапқырлық пен шығармашылыққа бейімдейтін біліктіліктің дамуы;
5. Дуальдік жүйе бойынша оқытылатын тұлғаның қажетті біліктілік пен еңбек дағдыларына, кәсіби білімге ие болып еңбек нарығында сұраныс деңгейінің жоғарылауы;
6. Бітірушілерді дайындау деңгейінің жоғарылауы;
7. Бітірушілерді одан әрі жұмысқа орналастыру, жұмыссыздықтың қысқаруы;
8. Бітірушілердің әлеуметтік бейімделуі;
9. Білім беру мекемелерінің жобаларды жүзеге асыру кезеңдерінде қосу арқылы кәсіпорындармен өзара әрекеттесу аясын кеңейту;
10. Білім беру мекемелерінің бәсекелесуге қабілеттілігін жоғарылату.

Бұл мақсатқа жетудің негізгі сапалы білім беріп, дұрыс жолға бағыттаушы, оның кәсіби жетілуі үшін қажетті жағдайларды жасаушы – өз пәнін жетік білетін, кәсіби дағдылары, педагогикалық дарыны бар, жаңашылдыққа ұмтылатын, өзіне сын көзбен қарай алатын оқытушылар мен оқу өндірістік шеберлері.

Еңбек нарығы шарттарының өзгеруін ескере отырып, білікті мамандар даярлау жүйесін құрудағы әлеуметтік серіктестіктердің құрылымын белсенді пайдалану қажет. Кәсіптік білім беру саласында әлеуметтік серіктестіктің байланысы арқылы білім алушылардың таңдаған мамандық туралы түсініктерін қалыптасады, оқу процесінде алған теориялық білімдерін тәжірибеде пайдалану дағдыларын тереңдетеді, өндірістік жағдайда шешім қабылдау іскерлігі қалыптасады.

Дуальдік оқытуда студенттер теориялық қана емес, тәжірибелік тұрғыдан да білім алуы үшін барлық жағдай бар. Колледж бітірген түлектердің барлығы келешекте міндетті түрде тұрақты жұмысқа орналастырылады.

Қазіргі жағдайда басты міндет - жұмыс берушілермен тығыз байланыс орната отырып, кәсіби деңгейі жоғары мамандар шығарып, олардың әрі қарай еңбекке араласуын қамтамасыз ету.

Жаһандану заманында студент жастарға кәсіби бағдар мен сапалы білім беру ең маңызды стратегиялық міндеттердің бірі екенін ескерсек, оны қазір жүзеге асыру үшін аталмыш оқу мекемесінде қажетті мықты материалдық- техникалық базасы, өз ісіне адал тәжірибелі де білікті педагогтар ұжымының зор ұмтылысы бар.

Елімізде 2020 жылға қарай колледждердің 50 пайызы дуальдік оқыту жүйесіне ауысады. Бүгінде білім ордалары мен жұмыс берушілер арасында екі мыңдай келісім жасалған. Студенттер оқу мен тәжірибені қатар алып жүреді.

Елімізде 43 мыңдай инженер-техник жетіспейді. Бұл мамандыққа деген қызығушылықтың төмендегенін көрсетеді. Тоғызыншы сынып бітірген түлектердің тек 12 пайызы ғана жұмысшы мамандығын таңдайды екен. Ал дамыған мемлекеттерде бұл көрсеткіш 30-40 пайыз. Бізде тіпті оқу стандарттары да ақсап жатыр.

Өндірісте жұмыс істеген тәжірибесі бар инженер, педагог мамандар саны азайып барады. Жалақының төмендігі оқу үрдісіне білікті кадрлар тартуға мүмкіндік бермейді. Инженер, педагогтардың жыл сайын тек 7,5 пайызы ғана біліктілігін арттырады. Көрсеткіш 20 пайыз болуы тиіс. Кәсіби стандарттарға сай құрылған білім беру бағдарламасы жоқ.

Кәсіптік техникалық мамандық иелерін даярлауға қаражат соңғы үш жылда 2 есеге көп бөлінгенімен, бұдан білікті маман саны көбейіп кеткен жоқ. Оқу бітіріп диплом алып шыққандары өндіріс талабына сай емес. Өйткені теория мен тәжірибе қатар жүрмейді.

Бізде көптеген жастар колледжге барады. Колледжге барғанда жұмыс орнына орналаса алмайды. Неге оқытып жатырмыз, қаржы бөлініп жатыр, мамандық беріліп жатыр? Бұл жерде өндіріс пен қарым қатынас таяздығы.

Сондықтан колледж бен жұмыс берушінің арасын нығайтатын дуальдік білім беру саласы.

Алдағы уақытта оқушылардың «кәсіби біліктілігін» арттыру мақсатында колледждердің материалдық-техникалық базасын жаңарту қажет.

Қорыта келгенде, дуальдік жүйе бойынша оқыту білім алушылардың кәсіби біліктер мен дағдыларды, іскерліктерді тікелей жұмыс орнында меңгеріп, жан-жақты кәсіби дамуына мүмкіндік беріп, түрлі жүйелердің – білім, ғылым, өндірістің – өзара байланысын, өзара әсерін, өзара кірігуін қамтамасыз ету арқылы кәсіптік білім беру жүйесінің сапасын арттыратындығы сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған бағдарламасы
2. «Дуальдік оқыту жүйесі: кәсіби біліктілікті арттырудың жаңа мүмкіндігі» «Кәсіптік мектеп». – 2007. – № 4. – 39-43 б.
3. Батышев С.Я. «Профессиональная педагогика». М.: Ассоциация «Профессиональное образование», 1997 г.

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ТАПСЫРМАЛАР

*Абильденова Ш.М., Адамова Г.Ш.
ҚМББ «Болашақ» колледжі*

Еліміздегі дүбірлі өзгерістер, қайта жаңғырулар білім беру жүйесіне де айтулы реформалар мен мақсаттар әкелді. Білім стандартының жасалуы, мектептерді жаппай компьютерлендіру, инновациялық технологиядан іздену, білім мазмұнын байыту, әлемдік білім кеңістігіне ену мақсатындағы жұмыстар сол өзгерістің куәсі. Білім парадигмасы өзгерді. Білімді жеке тұлғаға қарай бағыттау оқушының «мен» менталитетін және белгілі бір құзіреттілікті қалыптастыру негізгі субъект болмақ.

«Құзыреттілік» терминіне алғаш анықтама беріп, лингвистикаға енгізген американдық ғалым Н.Хомский. Оның пайымдауынша, құзыреттілік термині грамматика білімдеріне негізделеді. Жалпы алғанда, құзыреттілік дегеніміз - жеке тұлғаның белгілі бір мәселені шешудегі өзара байланысты білім, білік дағдыларының жиынтығы және адамның жеке өзінің іс-әрекет, қызмет саласына сай құзыреттерді меңгеруі. Құзіреттілік дегеніміз - оқушының алған білімі мен дағдыларын тәжірибеде, күнделікті өмірде қандай да бір практикалық және теориялық проблемаларды шешу үшін қолдана алу қабілеттілігі. Құзырлылықтың (құзіреттілік) латын тілінен аудармасы белгілі сала бойынша жан -

жақты хабардар білгір деген мағынаны қамти отырып, қандай да бір сұрақтар төңірегінде беделді түрде шешім шығара алады дегенді білдіреді - деп көрсетеді. Бұл жайлы Б.Тұрғанбаева «Өзінің практикалық әрекеті арқылы алған білімдерін өз өмірлік мәселелерін шешуде қолдана алуын – құзырлылықтар (қүзіреттілік) деп атаймыз» деп анықтаса, Ресей ғалымы Н.Кузьминаның көзқарасы бойынша, «Құзырлылық (қүзіреттілік) дегеніміз - педагогтің басқа бір адамның дамуына негіз бола алатын білімділігі мен абыройлығы».

Қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты - бәсекеге қабілетті маман дайындау. Ал білімнің базалық мақсаттары мен құндылықтарын жүзеге асырушы – ұстаз, мұғалім.

Қазіргі заман талабына сай, әр оқытушы, өз білімін жетілдіріп, ескі бір сарынды сабақтардан гөрі, жаңа талапқа сай инновациялық технологияларды өз сабақтарында күнделікті пайдаланса, сабақ тартымды да, мәнді, қонымды, тиімді болары сөзсіз.

Бұл жөнінде Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 8-бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп атап көрсеткен. Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев жолдауында айқандай: «Болашақта өркениетті дамыған елдердің қатарына ену үшін заман талабына сай білім қажет. Қазақстанды дамыған 50 елдің қатарына жеткізетін, терезесін тең ететін – білім». Сондықтан, қазіргі даму кезеңі білім беру жүйесінің алдында оқыту үрдісінің технологияландыру мәселесін қойып отыр.

Қазақстан Республикасы 2015 жылға дейінгі білім беруді дамытудың Тұжырымдамасында «Білім берудің негізгі міндеті – білімдік шоғырланудан нәтижеге бағытталған құзіреттілік тұрғыға көшу...» - деп көрсетілген.

Қазақстанның жаңа білім беру жүйесінде жеке тұлғаны дамытуға, оның қабілетін басқаруға және үнемі жаңарып отыратын ақпаратты өз бетімен меңгертуге деген қажеттілік оқытудың дәстүрлі тұрғысын қайта қарастыруды талап етуде.

Жаңа білім беру жүйесі қазіргі уақытта теория жағынан да, практикада қолданылуы бойыншада өңделуде. Оны күнделікті өз іс-тәжірибемізден көріп жүрміз.

Жаңа стандарт мазмұны педагогтардың өз бойында жаңа көзқарастар мен жаңа тұлғалардың қалыптасқан үрдісті «бұзу», «құрсаудан босату» үшін заман талабына сай кәсіби құзіреттілігі жоғары мұғалім болуды талап етеді.

Кәсіби құзіреттілігі жоғары мұғалім – алдындағы әр студент, оқушы бойындағы талант көзін ашушы. Сондықтан да студенттердің, оқушылардың бойында құзіреттіліктерді қалыптастыру және олардың қалыптасу деңгейін бағалауға даярлығы сол құзіреттіліктердің педагогтың өз бойында қалыптасу деңгейімен байланысты.

Ал кәсіби құзіретті әр пән мұғалімі жаңа технологияларды жүйелі жұмыс барысында, өз мақсатын жүзеге асыруда нәтижелі еңбек биігіне жетеді. Әйтседе қазіргі таңда әдебиет пәнін оқытуда бірқатар қиындықтар кездеседі. Яғни,

- Оқушылардың барлығы бірдей көркем шығарманы оқымайтындығы
- Кейбір бағдарламалық шығармалардың қазіргі заман оқушыларының қызығушылығын тудырмайтындығы
- Заманның ақпараттануына байланысты оқушылардың кітапқа, көркем әдебиетке сұранысының төмен болуы.

Осы қиындықтар қайқайсысымыздыда толғандырады.

XX ғасыр басында педагог-психолог Ж.Аймауытов: «Сабақ беру үйреншікті жай ғана шеберлік емес, ол жаңадан жаңаны табатын өнер» - деген екен. Ал шығармашылық ізденімпаздықтан туады. Біздің, жаңа заман мұғалімдерінің, бүгінгі мен келешегі оның үнемі ізденуінде, шығармашылық дамуында, жаңа әдістемелер мен ақпараттық құзіреттілігінде.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінен күнделікті сабақ жоспарын жасағанда құзіреттілікті басшылыққа аламыз.

Ақпараттық құзіреттілік:

Сыни тұрғыдан талданған ақпараттар негізінде саналы шешім қабылдауға, өз бетінше мақсат қоюға және осы мақсаттарға жету үшін танымдық қызметтерді жүзеге асыруға өз бетінше табуға, талдауға, іріктеу жасауға, қайта құруға, сақтауға, түсіндіруге, ақпараттарды тасымалдауды, оның ішінде қазіргі заманға ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың көмегімен жүзеге асыруға, ақпараттарды қолдануға мүмкіндік береді.

Ақпараттық құзіреттілікке жетудің өзіндік жүйесі бар. Ол оқулықтан, баспасөзден, ғаламтордан тағы да басқа дереккөздерінен іздеу үшін оқушы бойында қажеттілік пайда болады. Көреді, талдайды, сұрыптайды, өмірде пайдаланады.

Коммуникативтік құзіреттілік:

Өзара әрекеттесуді көздейді, нақты өмір жағдайында қазақ және басқа тілдерде ауызша және жазбаша коммуникациялардың түрлі құралдарын қолданады. Қарым-қатынас міндеттерін шешуге сәйкес келетін стильдермен жанрларды таңдайды.

Өзіндік пікір білдіруге, түрлі көзқарастағы және әртүрлі бағыттағы адамдармен нәтижеге қолжеткізу үшін сұхбат жүргізеді.

Қазақ тілі сабақтарында оқушылардың коммуникативтік құзыреттіліктерін қалыптастыруда қатысымдық әдістің маңызы зор.

«Коммуникативтік құзыреттілік» (латынның «competere» - қол жеткізу, сәйкес келу, сөзінен шыққан) – оқушылар және қоғам үшін күнделікті оқуда, қатысымдық міндеттердің тіл арқылы шеше білу қабілеттілігі; қатысымдық мақсатты іске асыруда оқушының тіл және сөз құралдарын пайдалана алуы. Егер оқушы сол тілде сөйлеушілермен тікелей немесе аралық қарым-қатынас барысында сол тілдің нормалары мен мәдени дәстүріне сәйкес өзара түсінісе алса, коммуникативтік құзыреттілікті меңгергені.

Коммуникативтік құзіреттілік өз ана тілін және басқа тілді білудегі қабілеттілігін қарастырады. Ол құрамына қарай 5 негізгі бөлікке бөлінеді:

1. Грамматикалық құзіреттілік;
2. Социоллингвистикалық құзіреттілік;
3. Дискурсивті құзіреттілік;
4. Стратегиялық құзіреттілік;
5. Социомәдениеттік құзіреттілік.

Енді осы құзіреттіліктердің анықтамасына тоқталайық.

Грамматикалық құзіреттілік – тіл ережелерін білу, грамматикалық ережелерді оқыту. Оқушыларға грамматикалық кестелер арқылы жан-жақты білім беруді негізге ала отырып, оқулықта берілген грамматикалық ережелерді жаттату, талдату.

Социоллингвистикалық құзіреттілік – мәтіндердің шығу және танып білу үрдістерін меңгеру. Бұл тыңдалым арқылы басқа адамның (мұғалімнің немесе оқушының) тілін ұғу болып табылады. Бұл үшін оқушылардың бірін-бірі тыңдауына жағдай жасау қажет. Бұл жағдайда тілдік орта қалыптасады, яғни оқушыларды мәтін арқылы сөйлеуге үйрету.

Дискурсивті құзіреттілік - айтылымдардың құрылым ережелерін меңгеру. Бұл қазіргі таңдағы ең қажетті құзіреттілік. Себебі, оқушыларды дұрыс сөйлем құрып, өз ойларын дұрыс жеткізуге үйрету қажет. Ал мұның өзі мемлекеттік тілді деңгейлеп оқыту ұстанымдарында ерекше айтылады. Онда сөйлеу тілін үйретуді фонетикадан емес, синтаксистен, яғни, оқушыларға алдымен сөйлеуді үйрету қажеттілігі айтылған.

Стратегиялық құзіреттілік- әңгімелесуші адаммен байланыс жасау. Бұл - диалог құру және оны жалғастыру барысында жүзеге асатын үрдіс. Бұның өзі бастапқы мәселенің практикалық бөлігі болып табылады. Оқушылар диалогтік тілдерін жұптық жұмыс кезінде жаттықтырады. Диалогтік тілдің оқушылар үшін күнделікті өмірде бір-бірімен қарым-қатынас жасау кезінде маңызы зор екендігін әрбір оқушының санасына жеткізуге тырысу керек.

Социомәдениеттік құзіреттілік – тілді тасымалдаушы, қолданушы – халық мәдениетін білулерін білу және қолдану. Қазақ тілі оқулықтарына халық педагогикасы бойынша тақырыптар енгізілген. Олар: қазақ халқының салт-дәстүрлері, ұлттық ойындар,

ұлттық тағамдар, ұлттық киімдер және мейрамдар, отбасы тәрбиесінің дәстүрлері және қазақ халқының қонақжайлылығы. Осы тақырыптар бойынша оқушыларды қазақ халқының әдет-ғұрып, салт-дәстүрлерімен таныстыра отырып, оқушылардың қазақ тіліне деген қызығушылықтарын арттыру және қазақ халқының мәдениеті, тұрмысы, салт-дәстүрлері туралы білімдерін тереңдету.

Коммуникативтік құзыреттілік жеке тұлғаның рухани өсуін қалыптастырады, адамдарды түсіне білуіне көмектеседі.

Сондықтан мұғалім алдына мақсат қоя білетін, анық та дұрыс сөйлей білетін, өз ойын жарыққа еркін шығара алатын, түсіне білетін, қызығушылықпен тыңдай алатын адамды өмір жолына аттандыра білуі керек.

Оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамыту үшін жүргізілетін жұмыс түрлері төмендегідей:

- Сұрақ – жауап (мұғалім мен оқушылар)
- Диалог (оқушы мен оқушы, мұғалім мен оқушы)
- Қатысым (мұғалім мен оқушылар, оқушы мен оқушы, мұғалім мен оқушы)
- Жазылым (тақырыпқа байланысты мәтінмен жұмыс)

Бұл жұмыс түрлері коммуникативтік құзыреттіліктің алашқы баспалдағы болып есептеледі. Себебі, бұл жұмыс түрлерін барлық сабақта мұғалім мүмкіндігінше қолдана алады.

Коммуникативтік құзыреттілікті дамыту үшін жүргізілетін жұмыс түрлері оқушылардың

Қатысым және жазылым қарым – қатынасын қалыптастыруға сөйлеу тілін дұрыс меңгеруге жеке тұлғаның құзіреттілік қатысымдылығын жүзеге асыруға ерекше ықпал ететінін көруге болады.

Өйткені, осыған байланысты әдіскер - ғалым Ф.Ш. Оразбаева қатысымдық әдістің өзіндік белгілерін көрсете отырып, оған мынадай анықтама береді: «Қатысымдық әдіс дегеніміз – оқушы мен оқытушының тікелей қарым – қатынасы арқылы жүзеге асатын, белгілі бір тілде сөйлеу мәнерін қалыптастыратын, тілдік қатынас пен әдістемелік категорияларына тән басты белгілер мен қағидалардың жүйесінен тұратын, тіл үйретудің тиімді жолдарын тоғыстыра келіп, тілді қарым- қатынас құралы ретінде іс жүзіне асыратын әдістің түрі».

Осылайша мұғалімнің оқудағы құзіреттілікке бағыт – бағдар беруі оқушылардың ой-қорытынды жасауына, өз ойын айта білуіне, оны күнделікті өмірде пайдалана білуіне көмегін тигізеді.

Өзге ұлт өкілдеріне қазақ тілін үйретуде коммуникативтік құзіреттілікті қалыптастыру - заман талабы.

Коммуникативтік құзіреттілік қазақ тілі сабақтарында қалай көрініп, жүзеге асады?

Әрбір оқушы тандаған үлгісі бойынша және белгілі бір жазбаша қатынастың жанры бойынша рәсімдейді. Баяндаудың жоспарын жасап барып, топтың алдында сөз сөйлеуге кіріседі. Сұхбаттасудың нәтижесінде көпшілік талқылауға жетудің мүмкіндіктерін алдын-ала ұйымдастырады. Топтық пікір-сайыстың нәтижесінде шешілген проблема жөнінде оқушы өзінің көзқарасын дәйектей алады. Оқушылар берілген тапсырманы орындауда қоғам өміріндегі, табиғаттағы проблемалардың шешімін табуға жоғары белсенділік танытты.

Проблеманың шешімін табу құзіреттілігі:

Оқушылар берілген ақпарат ішінен түсініксіз мәселелерді бөліп алып тереңірек тоқталып өзіндік жұмыстануы, өзіндік бағалау мен қорытынды жасауға, нақты шешім қабылдауға мүмкіндік туады. Бұл түйінді құзіреттіліктер пән мұғалімінің кәсіби шеберлігіне сай іске асырылады.

- Оқушылардың өз беттерімен жұмыс істеу қабілеттері дамиды
- Көркем әдебиетке қызығушылығы артады
- Көркем әдебиетті тебірене қабылдап, оқу белсенділігі күшейеді

•Мұғалім мен оқушының қарым-қатынасы нығаяды

Дегенмен осылардың ішінде басты орынды проблеманың шешімін табу күзiреттiлiгi алады. Атынан көрiнiп тұрғандай, туындаған проблеманы шешуге тiкелей жауапты бұл күзiреттiлiкке бiрден жету қиынға түседi. Одан бұрын туындаған проблеманың шешiмiн табатын жолдарды арнайы дереккөздерiнен iздеуге тура келедi. Ис жүзiнде кез-келген ғылыми, өмiршең проблемаларды шешу үшiн оны ақпарат көздерiнен танып сонан кейiн барып iске кiрiсуге болады. Заманның жаһандануына орай бiлiм беру iсiнде де жаңа технологиялар молынан кездеседi, бiрақ жаңа технологияны пайдаланып бiрден нәтижеге жете қою қиын. Нәтижеге жету оқушылардың игерген бiлiм деңгейi мен мұғалiмнiң бiлiктiлiгiне байланысты. Оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру үшiн әр сабақты дұрыс ұйымдастыру, педагогикалық шеберлiктi iзденiстер мен жаңартып отыру әр мұғалiмнiң мiндетi болуы тиiс. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев «Елiмiздiң ертеңi– бүгiнгi жас ұрпақтың қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры ұстаз қолында» деген едi. Ендеше бәсекеге қабiлеттi туған тiлiн, елiн, жерiн сүйетiн, өз ойын еркiн жеткiзе алатын күзiреттi тұлға тәрбиелеу – қазiргi заман талабы.

Пайдаланылған әдебиеттер тiзiмi:

1. Б.А. Тұрғынбаева. Мұғалiмнiң шығармашылық әлеуметiн бiлiктiлiктi арттыру жағдайында дамыту: теория және тәжiрибе // Алматы. 2005. 174б.
2. Қазақстан Республикасының 12 жылдық бiлiм беру тұжырымдамасы. Астана, 2007
3. <http://kk.wikipedia.org/wiki/>
4. <http://library.wksu.kz/index>

ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ – ЕЛ БОЛАШАҒЫ

*Аға оқытушы Ахметова И.А., 2 курс студенті Шаяхмет Б.А.
Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті*

Бүгiнгi таңда ХХI ғасыр табалдырығын еркiн аттаған азат ұрпаққа тәлiм-тәрбие мен бiлiм берудi жетiлдiрудiң басым бағыттарын айқындап, педагогика ғылымында ұлттық сананы қалыптастыру көкейкестi мәселелердiң бiрi болып отырғаны анық. Сондықтан келешек ұрпақты ұлттық, халықтық тұрғыдан тәрбиелеу қажет. Жас ұрпаққа ұлттық тәрбие берудiң негiзгi бағдарлы идеялары елiмiздiң Президентi Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан - 2030» халыққа жолдауында былай деп жазылған: «Толық өркениеттi ел болу үшiн алдымен өз мәдениетiмiздi, өз тарихымызды бойымызға сiңiрiп, содан кейiн өзге дүниенi игеруге ұмтылғанымыз жөн».

Олай болса, басты мақсат – жас ұрпақты ұлттық игiлiктер мен адамзаттық құндылықтар, рухани-мәдени мұралар сабақтастығын сақтай отырып тәрбиелеу. Ұлттық құндылықтарымызды әлемдiк деңгейге шығаруға қабiлеттi тұлға тәрбиелеу үшiн:

- оқушылардың ұлттық сана-сезiмiн қалыптастыру;
- жас ұрпақ санасына туған халқына деген құрмет, сүйiспеншiлiк, мақтаныш сезiмдерiн ұялату, ұлттық рухын дамыту;
- ана тiлi мен дiнiн, оның тарихын, мәдениетiн, өнерiн, салт-дәстүрiн, рухани-мәдени мұраларды қастерлеу;
- жас ұрпақ бойында жанашырлық, сенiмдiлiк, намысшылдық тәрiздi ұлттық мiнездерiн қалыптастыру сияқты мiндеттердi орындағанда ғана басты мақсатқа жетемiз.

Ұлттық тәрбие қазiр елiмiзде орын алып отырған көптеген мәселелердi: ана тiлiн, ата тарихын, ұлттық салт-дәстүрiн бiлмейтiн жастар, тастанды жетiм балалар, «қиын»

балалар, карттар үйлеріндегі әжелер мен аталар, нашақорлыққа салынған жастар, тағы басқаларды бірте-бірте жоюдың және олардың алдын алып, болдырмаудың негізгі жолы. Ұлттық тәрбие алған ұрпақ дені сау, білімді, ақылды, ұлтжанды, еңбекқор, сыпайы, кішіпейіл болып өседі. Сондықтан да ұлттық тәрбие – ел болашағы. Қазақ халқының ғасырлар тұңғыығынан бері тарихымен біте қайнасып келе жатқан ұрпақ тәрбиелеудегі тәжірибелері бізге сол рухани мәдениет, этикалық, эстетикалық құндылықтарын құрайтын ұлттық әдет-ғұрып, салт-дәстүрлер, әдеби, музыкалық, кәсіби, тұрмыстық фольклорлар мазмұны арқылы жетіп отыр. Сонымен бірге ұрпақ тәрбиесіне, жалпы халықтың рухани дамуына байланысты ұлттық тәлім-тәрбиелік ой-пікірлерді: Қорқыт ата, Әл-Фараби, Қожа Ахмет Иассауи, Мұхамед Хайдар Дулати, Жүсіп Баласағұн, Махмұт Қашқари, Асанқайғы, т.б. қазақ ақын- жырауларының мұраларынан, билер мен шешендердің тәлімдік сөздерінен көреміз.

Тәрбие дегеніміз не? Тәрбие деп үлкендердің кішілерге азаматтық қасиетін қалыптастыруға тигізетін әсерін айтады. Тәрбиенің өзі неше түрлі саладан, айталық, моральдық, интеллектуалдық, эстетикалық және еңбекке үйретуден, дене шынықтырудан құрастырылады[1].

Мектеп пен жанұяның негізгі мақсаты – оқушыға мораль тұрғысынан тәрбие беріп, оның қазіргі өскелең талаптарға сай әр алуан қасиеттерін сана жағынан өрістету. Моральдық принциптерді тәрбие арқылы іс жүзіне асырудың өзінше мынадай екі түрлі жолы бар: бірінші жолы – мектеп бойынша, тәртіп сақтауда әр түрлі істерді меңгеріп, соған дағдыландыру; екінші жолы – моральдық принциптерді ауызша түсіндіру.

Бүгінгі білім саласындағы өзгерістер , бірнеше ойдан таралған аса бай мұраларды қолға алу арқылы білім алушылардың ел мүддесі үшін жұмыс жасауына септігін тигізіп отыр. Оқыту мен тәрбие бүгінгі өмірмен ғана астасып қана жатқан жоқ, тарихтың тұңғыығымен астасып жатыр. Сол себептен де өткеннің кейбір іргелі тағылымдарына ден қоюға тура келеді. Бүгінде жаңа бетбұрыс жасау кезеңі деп білеміз. Педагогика ғылымы алдында оқу-тәрбие жүйесін ұдайы жетілдіру мәселесі қойылып келеді. Қазіргі кезде қазақ мектебі оқушыларының игеруіне арналған бағдарламалар бұрынғы жылдармен салыстырғанда анағұрлым күрделі. Ақпараттарды жоғары ғылыми-теориялық деңгейде терең және тыңғылықты оқыту, оқу мәліметтерін терең және шығармашылықпен меңгеру талап етіледі. Яғни өздік білімін көтеруіне, ақпарат көздерін алуға, ақыл-ой қабілетінің дамуына, білім негіздерін саналы түрде игеруіне барынша көңіл аударылуы қажет деп білеміз. Мектеп өз түлектерінің мәдени негізінің қалыптасуына ықпал етеді, ол дегеніміз – мектеп бітірушінің білім мазмұнын, жеке тұлғаның өзін – өзі ары қарай дамыту факторы. Қойылған мақсат тәрбиелік міндеттер арқылы жүзеге асады. Оларды анықтаудың әр түрлі әдістемелері бар. Мысалы, Н.Е.Щуркова келелі тәрбиелік міндеттерді ұсынады:

- а) тәрбиелеу және дамыту іс – әрекеттерін ұйымдастыру;
- ә) ұжымды ұйымдастыру мен дамыту;
- б) оқушы жеке тұлғасының қалыптасуына көмектесу, оның ішкі мүмкіншілігі, бейімділігі, мақсат – мүдделері мен қабілеттерінің көрінуі мен баюы үшін жағдай жасау.

Тәрбие процесі жеке тұлға теориясы мен іс – әрекет теориясына, құндылықтар теориясы мен басқару теориясына сүйенуі қажет. Ал, жеке тұлға теориясы арқылы мұғалім оқушының тек тәрбие объектісі ғана емес, сонымен қатар ол іс – әрекеттің субъектісі екенін де түсінеді. Оқушы бойына мотив, мінез – құлық пен іс – әрекет нормаларын қалыптастырады. Мотивтің қалыптасуы – оқушыларға адамгершілік түсініктерді ұғынуға; мінез – құлық пен іс – әрекет нормаларының қалыптасуы – өз әрекетіне қанағаттануға жағдай жасайды.

Дарынды оқушыға талантты мұғалім қажет. Егер ұстаз өз сабағын жан-тәнімен жақсы көрмесе, оның негізгі білімді жеткілікті түрде білім алушыға беруі мүмкін емес. «Еліміздің, ертеңі-бүгінгі жас ұрпақтың қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры – ұстаздың

қолында»,- деп елбасымыз Н.Ә. Назарбаев айтқандай әр мұғалім өзінің білімін үздіксіз көтеріп отыруы қажет.

Білімді, жан-жақты қабілетті ұрпақ – ұлтымыздың баға жетпес қазынасы. Ал, қазақ халқының ұлттық тәжірибелері мен тағылымдарының мол қазынасы – халықтық педагогика. Бүгінгі қазақ мектептерінің алдында тұрған басты міндет – оқушының ұлттық сана-сезімін оятып, тәрбиелеп қана қоймай, оның бойына халықтық педагогиканы, ғасырлар бойы қалыптасқан тіл, дін, тәрбие, ұлттық салт-дәстүр, үлгі-өнегені сіңірту, яғни тәрбие беру мен оқыту әдістемелерінің түрлері көп.

Сынып жетекшісінің іс – әрекетінде басқару теориясының маңызы да бар. Педагогтың негізгі жұмысы – оқушылардың іс – әрекетін ұйымдастыру, ал ұйымдастыру басқару теориясының құрамды бөлігі болы табылады. Оның заңдылықтарын білу педагогтар мен оқушылар арасындағы қатынасты, сыныптағы тәрбие жүйесін басқаруға мүмкіндік береді.

Сынып жетекшісінің жұмысында сыныппен немесе жеке бір оқушымен этикалық әңгіме өткізу ерекше орын алады. Өсіп келе жатқан адамның қиындықтарын адамгершілікпен түсіндіру, ересек адам тарапынан көрсетілген өз мезгіліндегі моральдық қолдау, оқушы жеке тұлғасының қалыптасуына көп әсер етуі мүмкін. Өкінішке орай, көбінесе, этикалық әңгімелер үгіт – насихатпен алмастырылады. Мұғалімдер В.А.Сухомлинскийдің мұғалімнің сөзіне, оның оқушымен әңгімесіне зор мән берген пікіріне қосылады.

Пән мұғалімдердің оқушыларды тәрбиелеуі сынып жетекшілерінің басшылығына тәуелді. Осылайша, олар сыныптағы тәрбие жүйесін жүзеге асырады. Сонымен, сынып жетекшісі дегеніміз – оқушылар тәрбиесін реттеуші мұғалім. Мектептің тәрбие міндеттеріне сүйене отырып, осы мәселені шешуге пән мұғалімдері, оқушыларды, ата – ананы, демеушілерді т.б. тарта отырып, тәрбие жұмысын ұйымдастырады.

Бала ана құрсағынан мектепке барған сәтке дейін жанұя тәрбиесін алады. Жанұя, барлық уақытта да, өсіп келе жатқан ұрпақтың тәрбиесі мәселелерін шешуде үлкен мүмкіндіктерге ие болған. Қазіргі заманғы жанұяның өсіп келе жатқан ұрпақтың тәрбие мәселелерін шешудегі ерекшелігі – ата – ананың білім мен жалпы мәдени деңгейінің жоғары болуы.

Балалардың жанұядағы тәрбиесі оның белгілі бір тұрақты әлеуметтік институт ретінде анықталады, ол жанұя мүшелері арасындағы өзара қатынастардың қалыптасуы мен дамуына септігін тигізетін адамдардың жақындығы, туыстық қатынастар, өзара үйелмендік, тұрмыстық өмір. Жанұя тәрбиесінің артықшылығы да осы қатынастарда, оны тәрбиенің ешқандайда түрі алмастыра алмайды.

Қазақ отбасында балаға тілі шығып, анық сөйлей бастаған кезден-ақ, ағайын туысты, нағашы жұртын, ата-тегін, руын, ел жұртын білдіруге ерекше көңіл бөлген. «Жеті атасын білу» заң болған. Ата-бабаларымыз өз тегінің шығу тарихын білуді әр азаматқа парыз деп ұққан. «Жеті атасын білмеген ер жетім», «Жеті атасын білген ұл, жеті жұрттың қамын жер» деген аталы сөз содан қалса керек. Баланың өзі шыққан тегін білуі оның азаматтық, елжандылық, отансүйгіштік қасиеттерін қалыптастырады деп есептеген. Отбасы мүшелері балаға тек жеті атасына дейінгі бабаларының атын жаттатып қана қоймаған. Олардың қандай адам болғанын, өнегелерін үлгі етіп отырған. Әрі сол арқылы отбасы шежіресін жалғастыруға баулуды мақсат еткен. Қазіргі медицина ғылымы дәлелдегендей, жеті атаға дейін қыз алыспауы қанның тазалығы, яғни ұлттың таза болуына әкеледі, екіншіден, қазақ ұрпағы жеті атасына дейін араласып, ынтымағы бір болсын деген.

Жанұя тәрбиесінің қоғамдық және мемлекеттік тәрбиеге қарағанда артықшылығы басым. Алайда, қазіргі қоғамдық өмірде болып жатқан әлеуметтік, экономикалық және демографиялық өзгерістер жанұяға белгілі бір қиыншылықтар туғызады.

Өркениетті қоғам дамыған сайын жанұядағы бала саны азайып келеді. Аз балалы жанұяда, негізінен бір баласы бар жанұяда, ішкі жанұялық тәрбиенің ең басты жағдайы

жоқ, ол – балалар қарым – қатынасы. Бір баланың тәрбиесі қосымша педагогикалық күш салуды талап етеді. Жалғыз балаға деген ата – ананың, әжесі мен атасының артық көңіл бөлуі оны белсенділігінен айырып, оның эгоистік жақтарының басым болуына әкеліп соғады.

Толық емес жанұяларда, ата – анасының біреуі жоқ болған жанұяларда тәрбиелік мәселелерді шешуде кейбір адамгершілік – психологиялық ыңғайсыздықтар болуы мүмкін. Мұндай жанұялардың көбінде ана және бала ғана болады. Мұндай жанұя тәрбиесінің проблемасы – ананың жанұя тұрмысынан қолы босамауы. Ананың уақыты жетпеуі көбінесе насихат, жазғыру, ұрсу сияқты тәрбиелік ықпалдың нәтижесіз әдістерін пайдалануға мәжбүр болады. Осының нәтижесінде елімізде девиантты мінез – құлықты балалардың саны, яғни қиын балалардың саны артуда. Қазіргі жастардың ақыл парасаты құлдырау үстінде. Олар аяқ астынан бөлеге ұрынып, абыройынан айырылып қалатын жағдайлар да баршылық. Кейбіреулер білімді болса тәрбие өзі – ақ қалыптасады дейді. Сондықтан білімді болған жөн деседі. Білім алғанның бәрі жақсы тәрбиелі бола алмайды. Білім алу үшін де тәрбие қажет. Тәртібі осал, ата-анасының ақылын алмай сабақ бетіне қарамайтын бала қалай білімді бола алады. Бір сөзбен айтқанда тәрбиелі болса ғана білім алады. Тәрбие ақылмен тығыз байланысты. Адамды адам қылатын - ақылы. Халқымызда “Ақылдыға ерсең адаспайсың” деген нақылы бар. Ата – ана мен аға буындардың ақылын алып, солар сілтеген дұрыс жолмен жүретін болса жас жеткіншектерге тәлім – тәрбие қалыптасады. Бірақ оларға тіршілік еткен ортадан әсер ететін тәлім – тәрбие де жоқ емес. Әсіресе бала үлкендерге еліктегіш келетінін ескерген жөн.

Баланы дұрыс тәрбиелеу – тек әке – шешенің ғана міндеті емес. Бұл баршаның ісі. Бала-біздің болашағымыз, қоғамның бір мүшесі және оны ары қарай дамытушы, келешек кемеңгері, саясаткер, ел ағасы. Сондықтан баланы инабаттылыққа тәрбиелеу – бәріміздің абзал борышымыз. Тәртіп, баланы салауатты тепе-теңділікпен өмір сүруге үйретеді. Тәртіп баланың дұрыс және терісті, халал мен харамды айыру, өзін бақылау, адамгершілік қарым – қатынастарына шек қоя білу, жақсы мен жаманды айыра алатын т.с.с сана-сезімдерін қуаттандырады.

Негізге алынатын факт ретінде, біз девиантты мінез – құлық – бұл жүйелі немесе көпжақты анықтаушы (полидетерминтті) құбылыс. Аталған құбылыс пайда болғанда тарихи, микроәлеуметтік, әлеуметтік – психологиялық және жеке тұлғалық факторлар бірлесе әрекет етеді.

Қазіргі кезде девиантты мінез құлықты зерттеу екі бағытта қарастырылады: біріншісі – психикалық денсаулық нормасынан ауытқыған мінез – құлық ретінде (жүйке аурулары, психосоматикалық бұзылулар, патологиялық күй және т.б.); екіншісі – «әлеуметтендіру – дезадаптация – оқшаулау» құқықтық, мәдени және әлеуметтік нормаларды бұзумен байланысты әлеуметтікке қарсы мінез – құлық. Девиацияның ең айқын көрінісіне деликвентті (құқыққа қарсы) және криминалды (қылмыстық) мінез – құлық жатады. Психологиялық сөздікке девиантты мінез – құлық «адамның белгілі бір қоғамда бекітілген немесе қалыптасқан нормалар мен үміттерге сай келмейтін іс – әрекеті, қылығы» деген мағынада берілген. Сондықтан да ауытқыған мінез – құлық психология, педагогика, психатрия секілді ғылымдардың нысаны болса, әлеуметтік құбылыс ретінде әлеуметтану, құқық, әлеуметтік психология ғылымдарының зерттеу пәні болып табылады.

С.А.Беличаева девиантты мінез – құлықтағы әлеуметтік ауытқуды былайша топтастырады:

а) пайдакүнемдік бағыттар: материалдық, қаржылық, мүліктік пайда табуға ұмтылумен байланысты заң бұзушылық, теріс қылық. Бұлар: ұрлық, тонау, алыпсатарлық, алаяқтық және т.б.

ә) қастандық бағыттар: жеке тұлғаға қарсы бағытталған әрекеттер (тіл тигізу, бұзақылық, ұрып соғу, өлтіру, зорлау және т.б.).

б) әлеуметтік енжар түрлері: белсенді өмір салтынан қашқақтау, азаматтық міндеттерден бас тарту, жеке және әлеуметтік мәселелерді шешуге құлықсыз болу. Бұл

топқа жұмыстан, оқудан бас тарту, кезбелік, маскүнемдік, нашақорлық, токсикомания, өз – өзіне қол жұмсау және т.б. жатады.

Ал Абрумова А.Г. мен Жезлова Л.Я. девиантты мінез – құлық түрлерінің, әлеуметтік тәсілдерге негізделген, тұжырым ұсынады. Олар балалар мен жасөспірімдердегі девиантты мінез – құлықтардың негізгі төрт түрін бөліп көрсетеді:

1. Тәртіпке қарсы мінез – құлық;
2. Антиәлеуметтік (қоғамға қарсы);
3. Делинквентті (құқыққа қайшы келетін);
4. Аутоагрессивті мінез – құлық.

Девиантты мінез – құлықтың тәртіпке қарсы түріне оқу – тәрбиелеу мекемелерінде қалыптасқан режим мен тәртіпті бұзу жатады, мысалы: сабақтан күнделікті қалу, оқу тапсырмаларын орындаудан бас тарту және т.б.

Антиәлеуметтік мінез – құлыққа мінез – құлықтың көпшілік мақұлдаған өнегелі нормаларын мойындамау мен орындамауға байланысты қылықтарды, оқу мен еңбек әрекеттерінен бас тартуды, кезбелікті, ерте жастан жыныстық қатынасқа түсуді, сексуалды ұстамсыздықты, ішімдік ішу, нашақорлық, улы заттарды қолдануды жатқызуға болады.

«Делинквентті мінез – құлық» ұғымы кәмелетке толмағандар құқықты бұзу әрекеттерін жасаған кезде ғана қолданылады. Бұған – біреудің мүлкін қорқытып тартып алу, көліктерді ұрлау сынды заң бұзушы әрекеттер жатады. Мұндай жағдайда емдеу мен оңалту мақсатында дер кезінде диагностика жасау, сонымен қатар мінез – құлықтың бұзылуының ең ауыр формалары мен баланың жеке тұлғалық дезадаптациясының алдын алу қажет.

Жеке тұлғаның ауытқушы мінез – құлықын әр түрлі әлеуметтік институттар зерттейді. Қоғамдық әсер ету – құқықтық санкциялар, медициналық араласу, педагогикалық ықпал, әлеуметтік қолдау және психологиялық көмек сипатында болуы мүмкін. Мінез – құлықтық бұзылулардың күрделі сипаты, олардың алдын алу мен жою әлеуметтік ықпалдардың жақсы ұйымдастырылған жүйесін талап етеді.

Девиантты мінез – құлықты кәмелетке толмағандардың отбасындағы қарым – қатынасты түзету нәтижесі бүкіл отбасына тура және жанама әсер етудің үндесуіне байланысты болады.

Бала санасына ұлттық тәрбиені қалыптастыра алсақ девиантты мінез – құлықты балардың санын біршама болсада азайта алар едік. Ұлттық тәлім тәрбиенің іргетасын дұрыс қалай білу мұғалімдердің ата-аналармен қосылып жүргізген шараларына байланысты болмақ. Өйткені, бірінші ұлттық тәрбиенің ошағы – отбасында, екінші – мектепте болғандықтан, ата-ана мен мектеп, яғни мұғалімдер мен жұртшылық тығыз байланыста болуы шартты нәрсе.

Өскелең ұрпақ білім мен ұлттық тәрбие негіздерін өзінің ұлттық мектебінен алатыны сөзсіз. «Ұлттық мектеп дегеніміз – ұлттық рухта тәрбие беретін орын».

Елдің туын көтеріп, тәуелсіздік талаптарын орындау ісіне батыл бетбұрыс жасаған бүгінгі таңда адамзаттық игіліктерді, халқымыздың ғасырлар бойы армандаған мәдени – рухани мұрағаттары мен ұлттық тәлім – тәрбие саласындағы, білім жүйесіндегі ізденістерін көрсету басты міндетіміз болып қала бермек.

Ұлттық тәрбие – біздің ұрпақтан – ұрпаққа жеткізетін асыл қазынамыз. Ал мұндай мәселелерді зерттеп, көпшіліктің ой – пікірлерін қауым елге жеткізетін негізгі құрал – бұқаралық ақпарат құралдары екені даусыз.

Біздің ұлттық өнеріміздің, мәдениетіміз бен дәстүрлеріміздің алдыңғы қатарлы үлгілерін, тіліміздің орасан зор байлығын жас жеткіншектердің жан дүниесіне сіңіріп, сол арқылы әлемдік рухани өркениеттің өріне шығып, нәр алу – бүгінгі күн талаптарының маңыздысы. Ата-бабаларымыздың сан ғасырлар бойы ұрпағына азық болған ақыл-кеңес, өсиеттері, асыл мұрасы ұлттық рух, ұлттық мақтаныш, ұлттық намыс, ана тілі мен ұлттық мәдениетін қалыптастыру сезімін ояту – баршамыздың парызымыз. Сонда ғана ұлттық

сана-сезімі толыққанды жетілген, туған тілін еркін білетін, ұлттық сипаты мен ұлттық рухын жоғалтпаған ұрпақ тәрбиелей аламыз. Адамзат баласының алға қарай сатылай өркениет өріне жетуі әр адамның дұрыс ой түйіп, өнегеге жол сілтеуі, рухани күшін нығайтуға, аға буын өкілдеріне ізет көрсету отансүйгіштік тәрбиенің бастамасы болып табылады. Елбасымыздың кезекті жолдауында да болашақ ұрпаққа білім мен тәрбие беру мәселесі де басым бағыттардың бірі болып отырғаны тегін емес. «Адамға ең бірінші білім емес, тәрбие берілуі керек, тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы » дейді Әбу Насыр әл-Фараби өз қағидасында.

Сол себепті, мектебіміздің де күнделікті тыныс тіршілігі әр дайым тәрбиеден басталады.

Белгілі педагог В. А. Сухомлинскийдің еңбектерінде "мектептік – отбасылық тәрбие" ұғымы кең қолданылады. Оның пікірінше тәрбиені мектептік немесе отбасылық деп қарастыруға болмайды, өйткені бала тұлғасы бір тұтас және оны қалыптастыру процесі де біртұтас сипат алады. Міне, осындай біртұтас тәрбие процесінде мектеп жетекші рөл атқарады. Ұрпақ тәрбиесі– адамзат баласының асыл мұраты. Түбегейлі өзгерістерге бет бұрған жаңа қоғамда тек білімді болу жеткіліксіз, сондықтан әрбір жеке тұлғаның бойында әр ұстаз адамгершілік, ізгілік кішіпейілділік, қарапайымдылық, отансүйгіштік қасиеттерін тәрбиелейді. Бұл ретте мектептегі тәрбиенің мақсаты: ұлттық сана-сезімі оянған, рухани ойлау дәрежесі биік, парасатты, мәдениетті, ар – ожданы мол, еңбекқор, бойында басқа да ізгі қасиеттері қалыптасқан азаматтарды тәрбиелеу.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мұқанов М.М. Жас және педагогикалық психология. Алматы 1982ж.
2. Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті. Педагогика. Алматы 2003ж.
3. Акажанова А.Т. Девиантология. Оқу құралы. Алматы 2009ж.
4. Қоянбаев Ж.Б. Қоянбаев Р.М. Педагогика. Алматы 2004ж.

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ДАМУЫНА ЖАҢА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ӘСЕРІ

Абылайхан С.М., Базылова С.

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Қазіргі уақытта дәстүрлі педагогикалық технологияларды өзгеріске ұшырататын тенденциялар қарастырылуда.

Индустриалды қоғамнан ақпараттық қоғамға өту адамзаттың өсіп-дамуы үшін оның көптеген кәсіби, экономикалық, әлеуметтік және тұрмыстық мәселелердің тиімді шешілуіне мүмкіндіктер ашады. Бірақ бұл мүмкіндіктерді қажетті білімі және іскерлігі бар, жаңа ақпараттық кеңістікте бағыт ала алатын қоғам мүшелері ғана қолдана алады. Мұндағы мақсатты сұрақ жаңа ұрпақты ақпараттық болашаққа, қазіргі заманға сай дайындайтын білім беру қызметін ұсыну болып табылады. Осы жағдайда ақпараттық технологиялар жаңа дидактикалық тапсырмалардың мақсатты қатарын кәсіби білім беруде қолдану, оның сапасын арттыруды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Жаңа технологиялардың пайда болуына және іс-әрекеттердің жаңа аймақтарын меңгеруге байланысты, қоғамдағы жағдайлардың тез және жылдам өзгеруінің алдында дәстүрлі емес шарттарда жұмыс істеу үшін, мамандардың іскерлік қасиеттеріне кепілдік беру мен оларды болжау, жобалау сияқты мәселелер тұр.

Білім беру жүйесінің дамуындағы мұндай беталыстар мен өзгерістер жаңа ортаның – ақпараттық қоғамның пайда болуына байланысты екендігі жоғарыда айтылды. Мұндай беталыстарды Қазақстанның мектептерінде жүзеге асыру үшін оқу орындарына жаңа ақпараттық технологияларды, оқыту әдістері мен түрлерін заманға сай білім беруді енгізу жүргізілуде. Жаңа оқыту технологиялары білім сапасын көтеруге ықпалын тигізіп қана қоймай, білім беру қызметіндегі бәсекеде өзінің мүмкіншілігін арттыруға ықпал етеді.

Білім беру процесіне жаңа ақпараттық технологияларды, оған оқыту әдістері мен түрлерін енгізу ақпараттық өнімдердің, құралдардың, технологияның негізінде педагогикалық процестерді қайта құруға байланысты шаралар кешенін қабылдауды, яғни білім беруді технологияландыру жүзеге асырылуда.

Оқытудың жаңа ақпараттық технологиялары компьютерлік оқытумен тығыз байланысты, оларды жүзеге асыру талаптары келесідей:

- көрсетілген жағдайлардың жүзеге асуын қамтамасыз ететін технологиялық жағдайларды, ақпараттық және бағдарламалық жүйелерді және телекоммуникациялық жүйелерді қалыптастыру;
- дүниежүзілік еңбек бөлінісі шеңберінде ұлттық бәсекелестігі бар технологиялар мен ресурстардың өсуін индустриялы-технологиялық базасымен қамту;
- ақпараттар мен білім өндірісінің алдыңғы қатарлы дамуын қамтамасыз ету;
- жоғары білікті, кәсіби құзыретті, мамандандырылған кадрлар даярлау;
- ақпараттық технологиялардың білім беруге, ғылымға, мәдениетке, транспортқа, өндірісті басқаруға, энергетикаға т.б. енуін жүзеге асыру [1].

Осыған байланысты соңғы жылдары «оқытудың компьютерлік технологиясы» деген ұғыммен қатар «ақпараттық технологиялар», «коммуникациялық технологиялар» ұғымдары пайда болды. Бірақ компьютер мүмкіндіктерін асыра бағалауға болмайды, өйткені ақпарат беру – бұл білім мен мәдениетті беру емес, сондықтан ақпараттық технологиялар педагогтарға тек қосымша тиімді құрал ретінде қызмет атқарады.

«Ақпараттық технология» ұғымының педагогикадағы мәнін ашу үшін, алдымен «ақпарат» ұғымын қарастыру қажет.

В.И.Першиков пен В.М.Савинков «*ақпарат*» сөзі латынша «*information*» қоғамның жалпы білімділік сұранысын анықтайды. С.И.Ожегов сөздігі бойынша «бір нәрсенің жағдайы туралы мәліметтер беретін хабарлама» деген анықтама берілген.

В.В.Криворучко, В.В.Егоров пен Ж.Б.Оспанованың пікірлерінше, *ақпарат* дегеніміз – адамдар арқылы ауызша, жазбаша немесе басқа да тәсілдермен (шартты сигналдар, техникалық құралдар және т.б. арқылы) жеткізілетін мағлұматтар. Осы ақпарат ұғымын талдау бейнелеудің негізгі мазмұны болып табылады, бейнелер әр қилы болуы мүмкін, ал олардың мазмұны өзгеріссіз қалады, – деген қорытынды шығаруға мүмкіндік береді.

Қазіргі ғылымның дамуына байланысты бұл ұғым келесіде анықталады, яғни ақпарат – жалпы ғылыми ұғым, адамдар, тұлғалар және автомат, автомат пен автомат арасындағы мағлұматтармен алмасу; жануарлар және өсімдіктер әлемінде сигналдар арқылы алмасу [2].

Ақпарат – философияда ежелден пайдаланып келе жатқан ұғым және соңғы кездері ол жаңа, мәнге ие болды. Оны ең алғашында бір адамнан келесі адамға ауызша, жазбаша немесе қандай да бір басқа тәсілмен (мысалы, техникалық құралдармен қолданылатын шартты сигналдар) жеткізілетін мәліметтер.

Ғылыми түсініктерге байланысты ақпаратты үш бағытта жүргізеді:

- ақпараттың негізгі қасиеттерін бейнелейтін математикалық ақпараттың өңделуі;
- қолда бар құралдармен ақпараттың әр қилы аспектідегі түрлі қасиеттерін зерттеу, теориялық өңдеу;
- ақпараттық әдістерді лингвистикада, биологияда, психологияда, педагогикада және т.б. пайдалану.

Әлеуметтік энциклопедиялық сөздікте «ақпарат» ұғымына екі анықтама беріледі: 1) бір нәрсе туралы хабарлама; 2) сақтау, өңдеу және жеткізудің нысаны ретіндегі мағлұматтар [3].

«Ақпараттық технология» және оның білім беру жүйесіне енгізілу тұсынан қарастырар болсақ, ақпараттық технология XX ғасырдың 70-80 жж. ерекше мәнге және қазіргі заманғы мағынаға ие болған ұғым. «Ақпараттық технология» ұғымын алғаш рет қолданысқа енгізген В.Глушков болатын. Автор оған былай анықтама береді: «*Ақпараттық технология* дегеніміз – ақпаратты өңдеумен байланысты процестер». Ал В.Апатова болса В.М.Глушковтың берген анықтамасын жоққа шығармай, оны нақтылай түседі, яғни «ақпаратты өңдеу процесінде қолданылатын құралдар мен әдістер жиынтығы», – дейді.

Г.М.Коджаспирова мен К.В.Петровтың пікірінше, ақпараттық технология дегеніміз – өндірістік процестердің, бағдарламалы-техникалық құралдардың технологиялық тізбекке біріктірілген ақпараттық қорларды жинауды, өңдеуді, сақтауды, таратуды және бейнелеуді қамтамасыз ететін әдістер жиынтығы, сонымен бірге олардың сенімділігін және оперативтілігін жоғарылатады. Ақпараттық технология – ақпаратты жинау, сақтау, іздеу, өңдеу немесе жіберу тәсілдері мен әдістер жүйесі.

Ақпараттық технологияның негізінде уақыт өте қоғамның ақпараттық тұтынуын қанағаттандыратын және ірі әлеуметтік-техникалық құралдардың пайда болуына әкеліп соғатын техникалық өнертапқыштар жатыр.

Практикада оқытудың ақпараттық технологиялары дегеніміз – арнайы техникалық ақпараттық құралдарды (ЭЕМ, аудио-, кино-, бейне-) пайдаланатын барлық технологияларды атайды.

Қазіргі заманғы оқытудың жаңа ақпараттық технологиялары қалыптасқан қағидаларынан шығатыны «толық оқыту жүйесі іспеттес, ақпараттық азықты бейнелейтін, оқыту жүйесіне жаңа жүйелерді және берілгендерді өңдеу әдістерін білім беруді ұйымдастыру басқармасының жүйесіне енгізу жиынтығы» [1].

Білім беру саласындағы жаңа ақпараттық технологиялар жеке тұлғаны қалыптастырудың алдыңғы қатарлы факторларының бірі болып саналады.

Т.С.Назарова мен Е.С.Полат пайымдауларына, жаңа ақпараттық технология бағдарламалық оқыту идеяларын дамытады, олар келесі қағидаларға негізделеді:

- *кіші қадам қағидасы.* Оған сәйкес оқу материалын мүмкіндігінше кіші бөліктерге (қадамдарға немесе микроақпаратқа) бөлу қажет, себебі оларды меңгеру оңай;
- *жауапты тез арада мақұлдау қағидасы.* Үйренуші бағдарламалық мәтіндегі сұраққа немесе тапсырмаға жауап бергеннен кейін өзінің жауабының дұрыстығына немесе дұрыс еместігіне жауап алады, содан осы келесі қадамды орындауға көшуге мүмкіндік алады;
- *оқыту ырғағының жекелік қағидасы.* Бұл қағида бағдарламаның барлық кезеңдерінен өткеннен кейін үйренуші өзіне ыңғайлы тәртіпте жұмыс істеуді талап етеді, себебі тек сол жағдайда ғана ол сәйкес нәтижеге қол жеткізе алады;
- *күрделіліктің біртіндеп өсу қағидасы.* Бірінші қадамдағы сан біртіндеп азайып отырады. Соның нәтижесінде бағдарламаның қиындығы жоғарылайды;
- *білімді дифференциалды бекіту қағидасы.* Осыған қатысты бағдарламаның мәтнінде бар әрбір жалпылауды әр қилы мазмұн тұрғысынан бірнеше рет қайталау қажет және қатаң таңдап алынған материалдар көмегімен көрсету;
- *саймандар арқылы оқытудың біртүрлілік қағидасы.* Бұл қағидамен оқыту процесін сызықты құрылыммен келесі түрде анықтайды үйренуші реттелген тізбектілік бойынша (ақпараттың кішігірім бөлшегі) жүреді. Нәтижесінде аз ғана қателіктер жіберіледі және дұрыс реакциялар бекітіледі, яғни аз қадамның көмегімен «берік» білім пайда болады.

Оқытудың ақпараттық технологиясы – бұл ақпаратпен жұмыс жасау үшін арнайы тәсілдер, педагогикалық технологиялар, бағдарламалық және техникалық

құралдар (кино, аудио мен бейнеқұралдар, компьютерлер, телекоммуникациялық желілер) жиынтығы.

Төмендегі қасиеттер білім жүйесінің өзіндік ерекшелігі болып саналады:

- тұтынушының қолдану сапасы;
- әр түрлі салаларда қолданылатын, ақпараттық технологияларды жасау сапасы.

Білімді ақпараттандырудың негізгі мақсаты – оқушыларды ақпараттық қоғам жағдайында тұрмыстық, қоғамдық және кәсіби салалардың іс-әрекетіне толық, тиімді араластыру болып табылады. Бұл процестің басты ерекшелігі – қоғамдық өндіріс саласындағы үстемдік етуші қызметтің саласына ақпараттық және коммуникациялық технология құралдарының негізінде жүзеге асырылатын хабарларды жинау, ақпараттарды өңдеу, олардың қорын жасау, сақтау мен оларды тарату жатады [3].

Білім беруді ақпараттандыру процесіне тән ерекшеліктің бірі – ол оқу процесіне ақпараттық және коммуникациялық технологиялардың негізінде қолданыс табатын, оқу құралдарының жаңа түрлерінің пайда болуы және оларды қолданысқа енгізу болып табылады. Ал мұндай мүмкіншіліктер білім беру процесінің дамуына (интенсификациясына) жол ашты: оқу материалдарын, ақпараттарды компьютерлер арқылы беру, көлемі үлкен хабарларды архивте сақтау, есептеу, ақпараттық ізденіс қызметімен айналысу, оқу тәжірибесінің нәтижелерін автоматтандыру, оқу қызметін басқару мен бақылауды автоматтандыру, жедел түрде жүзеге асырылатын кері байланыстар жасау және т.б.

Қазіргі уақытта ақпараттармен, түрлі хабарлармен жан-жақты қамтамасыз етудің бір жолы – білім беру саласын әдістемелермен, сонымен қатар ақпараттық және коммуникациялық технологияларды жасау, оны тиімді пайдалана білудің тәжірибесімен қамту процесі болып саналады. Осыған байланысты оқу процесіндегі ақпараттық және коммуникациялық технологиялар құралдарының мүмкіншіліктері артуда.

Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар құралдары деп – микропроцессорлық және есептеу техникасының негізінде қызмет атқаратын, сонымен бірге хабарларды таратудың жаңа құралдары мен жүйелері, хабарларды жинақтау мен олардың қорын жасау, сақтау мен өңдеу, оларды жан-жақты тарату, компьютерлік жүйелердің хабарлар қорына енуі қамтамасыз ете алатын бағдарламалық, бағдарламалы-ақпараттық, техникалық құралдар мен құрылымдарды атаймыз.

Жаңа ақпараттық және коммуникациялық технологиялар құралдарына келесілер жатады: ЭЕМ, дербес компьютерлер, жергілікті есептеу жүйелері, тексттік және графикалық хабарлардың құрылымдары, көлемі үлкен архивтік хабарларды сақтау құралдары, аудиовизуалды ақпаратты (мультимедиа технологиясы арқылы) бақылайтын құралдар мен құрылымдар, машиналық графика жүйелері, бағдарламалық кешендер, жергілікті жерлермен қатар әлемдік деңгейде хабарлар алмасуды қамтамасыз ететін қазіргі кездегі байланыс құралдары [4].

Жаңа ақпараттық құралдар дегеніміз – микропроцессорлы, есептеуіш техника, сонымен қазіргі заманғы құралдар және ақпаратпен алмасу жүйесі, ақпаратты жинау, сақтау, өңдеу, жеткізу бойынша операциялармен қамтамасыз ету негізінде жұмыс істейтін бағдарламалы-аппаратты құралдар мен құрылғылар.

Көптеген елдердің ғылыми орталықтары мен оқу орындарында нақ осы білім қажеттілігі үшін мамандандырылған компьютерлік жүйелер саны дайындалды, олар оқу-тәрбие процесінде әр түрлі жағынан қолдауға бағытталды. Бұл – жүйелердің негізгі түрлері болып табылады.

Оқытудың ақпараттық технологиялары осы ақпараттық білім жүйесінің шегінде жүзеге асырылатын болғандықтан, осы білім технологиясына ақпараттық және бағдарламалық қолдаумен көрсететін құралдар бір ғана компьютермен, оған енгізілген бағдарламамен шектеліп қалмауы керек. Шын мәнінде бәрі керісінше, оқытудың ақпараттық технологияларының бағдарламалық құралдары және білім

технологияларының өздері ақпараттық білім ортасына – ақпараттық білім беру жүйесінен бөлінген жүйешелер түрінде қосылады [5].

Сонымен, қорытындылай келе, оқытудың ақпараттық технологиясын – білімді жаңаша беру мүмкіндіктерін жасау (педагогикалық іс-әрекетті өзгерту), білімді қабылдау, білім сапасын бағалау, оқу-тәрбие процесінде студенттердің жеке тұлғасын жан-жақты қалыптастыру үшін ақпараттық технологияның қосымшасы деп түсіну керек.

Әдебиеттер:

1. Хроленко, А. Т. Современные информационные технологии для гуманитария: практ. Рук-во / А. Т. Хроленко, А. В. Денисов. – 3-е изд. – М. : Флинта. – [Б. М.] : Наука, 2010. - 128 с.
2. Айтбаева А.Б. Білім берудегі жаңа технологиялар. Оқу құралы. Әл-Фараби атындаы КарГУ, 2009, - 99с.Қазақ Ұлттық университеті. – Алматы: Қазақ Ұлттық университеті, 2011. – 161б.
3. Ишанов П. З. Современные образовательные технологии: учеб. пособие / П. З. Ишанов ; Карагандинский гос. ун-т . - Караганда : Санат- Полиграфия, 2008. - 160 с.
4. Сарсекеева Ж.Е., Тусупбекова Г.Т. Практикум по курсу современные педагогические технологии. Метод. пособие. Павлодарский гос.пед.ин-т – Караганда: Изд-во
5. Жалпы педагогика. С.Б.Бабаев, Ж.Қ.Оңалбек – Алматы: NURPRESS, 2011. – 227Б.

ДУАЛЬДЫ ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІНЕ КӨШУ– ЗАМАН ТАЛАБЫ

*Баймуханова Айжан Сапарғалиқызы
«Қазақстан Республикасының
Халық қаһарманы» Рақымжан Қошқарбаев атындағы
Балқаш техникалық колледжі»*

ҚР-ның Президенті Н.Назарбаев жыл сайынғы жолдауында білім саласына ерекше басымдылық беріп, жастардың білім-біліктілігін жетілдіру үшін барлық жағдай жасауда «Қазақстан-2050» Стратегиясында: —Біздің жастарымыз оқуға, жаңа ғылым-білімді игеруге, жаңа машықтар алуға, білім мен технологияны күнделікті өмірде шебер де тиімді пайдалануға тиіс. Біз бұл үшін барлық мүмкіндіктерді жасап, ең қолайлы жағдайлармен қамтамасыз етуіміз керек. «Біздің басты мақсатымыз – 2050 жылға қарай мықты мемлекеттің, дамыған экономиканың және жалпыға ортақ еңбектің негізінде берекелі қоғам құру. Мықты мемлекет экономикалық жедел өсу жағдайын қамтамасыз ету үшін аса маңызды болмақ» деп, Қазақстанның алдыңғы қатарлы жоғары дамыған 30 мемлекеттің дамуына кіру үшін нақты мақсаттар жүктеген болатын. Аталған бағыттардың табысты іске асырылуы ең алдымен, тек білімнің сапасымен анықталатыны белгілі. Осы негізде қазіргі таңда білім мен ғылымды инновациялау мен модернизациялау экономикалық дамудың басты бағытына айналды. Еліміздің дербес даму бағыты айқындалып, халықтың тарихқа деген көзқарасы жаңа қырынан жаңғыра бастаған бүгінгі таңдағы негізгі міндеттердің бірі – «білім беруді жаңа инновациялық жолмен дамыту болып отыр».

Елбасы білім саласына айрықша басымдық берді. Оның ішінде техникалық және кәсіптік білім беру саласын дамытуда дуальды оқыту технологияларын енгізуді, осыған орай Үкіметке тиісті шаралар қабылдауды тапсырды. Осы орайда Үкімет алдында білім саласын инновациялау міндеті тұрды. Білімді иновациялаудағы «Инновация» терминіне тоқталсақ: (лат. «novatio», «жаңарту») («өзгерту»), «in», «бағыттау», егер толық аудармасы

«Innovatio» — «өзгеріске бағыттау») — «жаңару, өзгеру» деген мағынаны білдіреді. Инновациялық құбылыстар білім беру саласында өткен ғасырдың сексенінші жылдарында кеңінен тарала бастады. Бұл процесс адамзаттың интеллектуалдық қызметінің нәтижесімен, яғни ой-танымымен, шығармашылық жаңа ашылуларды ойлап табумен айқындалады. Сондай-ақ, «инновация» бірнеше өзекті мәселелердің түйіскен жерінде пайда болады да, берік түрде жаңа мақсатты шешуге бағытталады, педагогикалық құбылысты үздіксіз жаңғыртуға жетелейді. Осы негізде жаңа технологияны игеру мен оны әлемдік тәжірибеден үлгі алып, өндіріс саласында қолдана білу білім саласының алдына жаңа міндеттерді жүктеп отыр. Сонымен қатар елбасы өз жолдауында техникалық мамандықтар жүйесін дамытуды қамтамасыз етуді тапсырды. Кәсіби-техникалық және жоғары білім ең бірінші кезекте ұлттық экономиканың мамандарға деген қазіргі және келешектегі сұранысын барынша өтеуге бағдар ұстауы керек. Көп жағынан бұл халықты еңбекпен қамту мәселесін шешіп береді. Жоғары оқу орындары білім беру қызметімен шектеліп қалмауы тиіс. Олар қолданбалы және ғылыми-зерттеушілік бөлімшелерін құруы және дамытуы қажет» осы негізде кадрларды дайындаудың мамандандырылған жүйесін жасауда ғылыми техникалық прогресстің қазіргі деңгейін ескере отырып, білім беру саласына қойылатын жоғары халықаралық талаптарды да қанағаттандыру мақсатында еліміздің аймақтарында, кәсіптік-техникалық білім беру саласына жаңа жүйе — дуальды оқыту әдісі енгізіліп, осыған орай, қазіргі қоғамға ақпараттық-коммуникациялық технологияларды, оның ішінде, дуальды оқыту жүйесін енгізу осы салада нақты біліктілігі мен мамандығы бар кадрларға деген сұранысты арттырады деп болжам жасалуда.

Дуальды оқыту жүйесінің негізі — студенттерді оқу орны мен өндірісте қатар оқыту. Дуальды оқыту жүйесі - маман даярлауда өндіріс, білім алушының және мемлекеттің мүдделерін біріктіруге бағытталған кәсіптік білім берудің түрі. Дуальды оқыту әдісі әлемнің көптеген ірі дамыған мемлекеттерінде мысалы, Германия, Австрия, Дания, Нидерланды, Швеция, Англия, Оңтүстік Корея сияқты дамыған елдерінде жоғары нәтиже беріп жүргізіліп келеді. Яғни білім алушыны жан-жақты дайындау. Сонымен қатар, еңбек нарығындағы жұмыссыздық мәселесін шешу, жас білім алушының жаңа технологияны меңгере отырып, еңбек нарығында сұранысқа ие бола алатындай жұмыс күшін қалыптастыру. Дуальды оқыту жүйесі өнеркәсіп саласына қажетті мамандарды даярлау мәселесін толық қанағаттандыратын негізгі жүйенің бірі болып табылады. Сондай-ақ, дуальды оқыту жүйесі арқылы, білім беру мен кәсіпорын арасында тығыз байланыстың орнауына да үлкен септігін тигізеді.

Дуальды оқыту әдісіндегі ерекшеліктердің бірі оқу орындары өздеріне әлеуметтік серіктес табуы керек. Яғни оқушыларға тәжірибе сабақтарын өткізуі үшін өздерінде даярланатын мамандықтарға сай келетін кәсіпорындармен келісімшартқа отыруы тиіс.

Осыған орай, бұл оқыту жүйесінің тиімділігі жан-жақты талқыланып, білім және ғылым министрлігінің шет елдердің тәжірибелерін зерттей келе, техникалық және кәсіптік білім беру жүйесіне енгізу басшылыққа алынды. Сондай-ақ, дуальды жүйенің басымдығы оқытудың өндіріспен тығыз байланыс орнап, қазіргі таңда елімізге осы жүйе қолданысқа ене бастады. Бұл өндіріс орны үшін экономикалық жағынан тиімді. Маманды қайта даярлауға, жұмыс орнына бейімдеуге уақыт кетпейді. Білім алушы жастар үшін - өмірдегі өз орнын ерте табуға мүмкіндік туады, жұмысқа ерте араласып, бейімделеді. Қазіргі кезде, әлемде оқытудың дуальды жүйесі - кәсіптік-техникалық кадрлар даярлаудың ең тиімді жолдарының бірі. Оның ерекшелігі сол - кәсіптік оқыту үдерісінің басым бөлігі оқу орнында емес, кәсіпорындарда технологиялық, диплом алдындағы тәжірибелерден өтеді.

Шаруашылықтың қай саласын да өздері таңдаған мамандықтарын кәсіби тұрғыдан жан-жақты игеріп, озық технология мен заманауи техника тілін меңгергендер ғана дамыта алады. Сондықтан еліміздегі өндіріске қажетті мамандар әзірлеу деңгейін көтеру міндетін әлеуметтік серіктестік, теория мен тәжірибенің үйлесімділігі атқарады. Бұл үйлесімділік дуальды білім беру жүйесінде жан-жақты өрістей алады.

Нәтижесінде, маман дайындаудың дуальды жүйесі дәстүрлі оқыту әдістеріндегі кемшіліктерді, теория мен тәжірибе арасындағы алшақтықты жояды, студент өзінің ертеңгі жұмыс орнымен танысады, оған ие болу мүмкіндігін сезінеді, сондай-ақ, ол бәсекеге қабілетті болса ғана кәсіби маман ретінде бағаланып лайықты табысқа қол жеткізе алатындығын түсінеді.

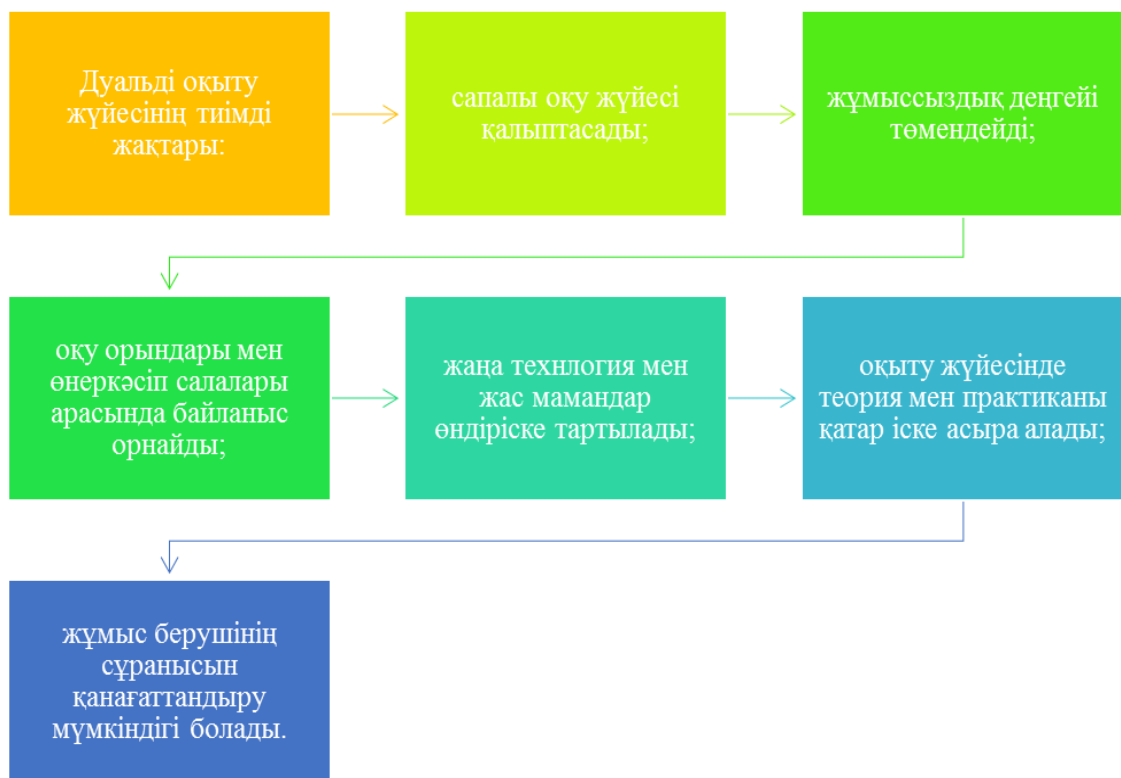
Дуальды жүйені оқу процесіне енгізу мақсатында елімізде әлемнің жетекші кәсіптік-техникалық білім беру мекемелерімен ынтымақтастық дамытылып жатыр. Халықаралық ынтымақтастықтың нәтижесінде Қазақстанның оқытушылары Германия, Сингапур, Канада елдерінің кәсіптік-техникалық білім беретін оқу орындарында тәжірибеден өтіп келді. Мысалы, былтыр жыл аяғында Еуро Одақ қаржыландырған «Қазақстан Республикасында кәсіптік-техникалық білім беруді қолдау» жобасы аясында еліміздің әр өңіріндегі кәсіптік-техникалық білім беретін оқу орындарының 20 оқытушысы Германияға барып өз білімдерін осы сала бойынша жетілдіріп келді. Мақсат — дуальды жүйенің әдістерін үйрену.

Дуальды жүйенің негізі — болашақ жас маманның оқу орны мен өндірісте қатар оқыту, түлектердің жұмысқа орналасу көрсеткішін жоғарылату. Дуальды жүйе бойынша білім алған колледж түлегі жұмыссыз қалмайды. Өйткені теория мен тәжірибені ұштастыру нәтижесінде, оқушы оқу бағдарламасын жақсы меңгеріп қана қоймай нағыз дайын маман болып, жұмыс берушілердің сұраныстарына, талаптарына сай кәсіптік-техникалық кадрлар даярлайтын болады және дуальды оқыту әдісінің тағы бір ерекшелігі — еңбек нарығына қажетті жас мамандарды даярлауға тек білім мекемелерінің ғана емес, сонымен қатар жұмыс беруші мекемелердің де жауапкершілігін арттырады.

Бұл білім берудің қолданбалылық бағыттағы оқу процесін мекемемен немесе өндіріспен тікелей әлеуметтік әріптестікте үйлесімді ұштастыру, болашақ маманның кәсіби теориялық білімінің бекітілуі, тереңдеуі мен артуымен бірге, білім алушылардың кәсіби еңбегіне уәждеуі мен қызығуы, ерте кәсіби еңбекке бейімделуі мен алғашқы кәсіби құзыреттілігі, іскерліктері мен машықтығы, өндірістік қатынастардың мазмұнымен таныса еңбек ету қабілетін сынай, мамандармен қарым-қатынасқа түсе коммуникативтік және әлеуметтік қасиеттерін қалыптастыруға, еңбек мазмұнының ерекшеліктерін ерте жете түсініп, өзінің болашақ еңбегіне дайындығы ерте басталады. Бұл өз кезегінде кәсіптік оқу орнын бітіргеннен кейін маманның еңбекке орналасудағы бейімделу кезеңінен өтуді күттірмей, бірден продуктивті еңбек қатынасына кәсіби лайықты маман ретінде қажетті еңбек функцияларын толық және шығармашылықта мекемеге немесе өндіріске дербес үлестерін қосуға мүмкіндік алады. Сонымен бірге, еңбек процесіндегі қиындықтар мен әр түрлі жағдаяттарды біріге шешу, альтернативті ұсыныстар жасау тәсілдерін өндіріс немесе мекемеде тәжірибе жүзінде ерте сыннан өтіп қатысуға мүмкіндік алады.

Осыған байланысты, соңғы жылдары Қазақстанның техникалық және кәсіптік білім беру саласы әлеуметтік серіктестік аясында кәсіптік жоғары және орта білім беру оқу орындары мен өндірістік (мекеме) ұйымдар өзара кәсіби білім беруді біріге қолдау жасау және оны ұйымдастырып жүзеге асыру мәселесі кеңінен, жандана көтеріліп келеді. Білім беру оқу орны мен өндірістің біріге мамандарды даярлаудың жаңа бір формасы - дуальды оқыту. Ол кәсіби мамандарды даярлаудың өзекті формасына айналып келеді. Қазіргі кезде Қазақстанның техникалық және кәсіптік білім беру оқу орындарында, әсіресе, кәсіптік орта білім беру оқу орындарында жұмысшы мамандарды, орта буын мамандарын және кейбір мамандықтар бойынша жоғары кәсіби білім беру оқу орындарыда мамандарды даярлау қолға алу тәжірибесі басталыпта кетті.

Дуальды жүйемен оқытудың жетістігі көп. Дуальді оқыту жүйесінің тиімді жақтары төмендегі сызбада келтірілген. (Сызба №1)

Жоғарыда аталған мәселелердің барлығы дуальды оқыту технологиясы енгізіліп, жүзеге асқан кезде төмендегі нәтижелерге қол жеткізе аламыз.

Біріншіден, бітіруші түлектердің жұмысқа орналасу көрсеткіші жоғары болады, себебі оқу барысында өндіріспен тығыз байланыста болған студент жұмыс берушінің барлық талаптарын игеріп, меңгерген жұмысшы маман болады.

Екіншіден, жақсы білімді, болашақ жұмысшы маман психологиялық жағынан жаңа ортаға бейімделген дайын маман болып шығады. Өндірісте өздігінен шешім қабылдай алады. Теория мен тәжірибені меңгеріп, бекітілген жұмысқа деген жауапкершілік сезімі жоғарылайды. Өндірісте болғандықтан ұжыммен жұмыс жүргізеді және өндірістегі жұмыстарға бейімделеді.

Үшіншіден, «тәжірибеден теорияға» принципімен жұмыс жүреді, студент теориялық, яғни текстпен айтудан гөрі, өндірістегі жағдаяттарға сәйкес жұмыс жүргізеді. Теориядағы қиындық келетін терминдер мен есептерді тәжірибе жүзінде шешеді.

Төртіншіден, жұмыс берушінің студентке берген бағасы дайындалған маманның біліктілігімен байқалады. Алғашқы күннен бастап ұзақ уақыт өндірісте жұмысшы болған студент, өзінің білім мен ынтасын көрсетеді.

Бесінші, оқытушы тек қана теорияны ғана меңгермей, өндірістегі соңғы жаңалықтарды біліп, заманауи талаптарды меңгереді.

Алтыншы, бюджеттік шығын азаяды, себебі оқуға кеткен шығынның біраз бөлігі өндірісте болғандықтан студент оны күнделікті көріп, игереді.

Ең бастысы, түлектердің жұмысқа орналасу көрсеткіші жоғары болады. Дуальды жүйе бойынша білім алған колледж түлегі жұмыссыз қалмайды. Өйткені теория мен тәжірибені ұштастыру нәтижесінде, оқушы оқу бағдарламасын жақсы меңгереді деу аз, нағыз дайын маман болып шығады. Яғни біз жұмыс берушілердің сұраныстарына, талаптарына сай кәсіптік-техникалық кадрлар даярлайтын боламыз.

Дуальды оқыту әдісінің тағы бір ерекшелігі — еңбек нарығына қажетті жас мамандарды даярлауға тек білім мекемелерінің ғана емес, сонымен қатар жұмыс беруші мекемелердің де жауапкершілігін арттырады.

1. Н.Ә. Назарбаев. «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты // Егемен Қазақстан, 14 желтоқсан, 2012. № 106 (28143) -6-7 б.
2. Азгальдов Г. Г., Костин А. В. Интеллектуальная собственность, инновации и квалиметрия // Экономические стратегии, 2008. — № 2 (60). — С. 162-164.
3. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011 –2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Алматы, 2010. -52-54 б.

ОЦЕНКА КОМПЕТЕНЦИЙ В ПРОЦЕССЕ ЗАЩИТЫ ПРОЕКТА КАК ФОРМЫ ВКР

Барова Д.В.

*Бюджетное профессиональное образовательное учреждение Омской области
«Омский государственный колледж управления и профессиональных технологий»*

Внедрение федеральных образовательных стандартов ППКРС, основанных на компетентном подходе, потребовало изменения образовательных технологий, результатом реализации которых станет квалифицированный рабочий, владеющий необходимым для работодателя набором компетенций, социально мобильный, способный к дальнейшему профессиональному саморазвитию. [1]

Анализ компетентностно-ориентированных образовательных технологий, запросов работодателей, потребностей обучающихся и возможностей профессионально-образовательной среды колледжа привел нас к необходимости выбора проектной деятельности как ведущей образовательной технологии при подготовке обучающихся по профессии «Мастер садово-паркового и ландшафтного строительства».

Типы мышления, которые формируются внутри проектной деятельности, можно сопоставить с продуктивным, критическим мышлением. Проектирование также способствует развитию навыков разрешения проблем и принятия решений. [2] Проектирование – это обязательно практическая деятельность. Она в гораздо меньшей степени регламентируется педагогом, т.е. в ней новые способы деятельности не приобретаются сами по себе, а превращаются в средства решения практической задачи. [4]

Поисковый этап. В рамках поискового этапа осуществляется информационный поиск, направленный на обоснование идеальной ситуации, детальное описание и анализ реальной ситуации. [3] На этом этапе проводится серия вводных занятий. При проведении вводных занятий происходит мотивация обучающихся. Причем деления на «слабых» и «сильных» обучающихся не происходит, так как эти понятия относятся к успеваемости. Но образовательным результатом в ходе проектной деятельности являются *компетенции* [2; 3; 5], т.е. освоенные способы деятельности, и необязательно, что у «сильного» обучающегося уровень форсированности компетенций будет выше, чем у «слабого». «Сильного» обучающегося проще мотивировать на деятельность, но если успеха достигает так называемый «слабый», эффективность использования проектной деятельности многократно возрастает.

Аналитический этап. На этом этапе проектной деятельности обучающийся определяет *цель и задачи проекта*, результат и планируемый продукт своей деятельности, ищет способ достижения своей цели, планирует порядок своих действий и необходимые ресурсы. [3] Как и на поисковом этапе, здесь осуществляется работа обучающегося с информацией. Разрабатывается рабочий чертеж будущего проекта, определяется

ассортимент растений.

Практический этап. Этот этап наиболее длительный по времени. Поскольку выполняется проект озеленения, необходимо соблюдать определенные критерии. Здесь учитывается климат, почва, древесная растительность, цветочное оформление, дорожки площадки, таким образом используются общие и профессиональные компетенции, сформированные при освоении трех профессиональных модулей из четырех (ПМ.01 «Выращивание цветочно-декоративных культур в открытом и защищенном грунте», ПМ.02 «Выращивание древесно-кустарниковых культур», ПМ.03 «Озеленение различных объектов»).

Презентационный этап. На данном этапе с помощью преподавателя обучающийся готовит презентацию своего проекта. [3] При подготовке обучающегося к презентации необходимо обращать внимание на нормы публичной речи и понятия регламента. Когда обучающийся начинает ориентироваться в пространстве презентации, необходимо обсуждать с ним, не просто структуру его выступления, но и средства, с помощью которых он может сделать его более ясной для аудитории. Нужно уделять внимание на использование наглядных материалов и др. Представление обучающегося проводит руководитель проекта (дается также внешняя характеристика от руководителя практики и т.д.). Как правило, презентация проекта проходит в форме доклада, реже - мультимедийной презентации.

Контрольный этап. Содержанием контрольного этапа является осмысление обучающимся хода и результатов проектной деятельности, и оценочной деятельности. [3] Обучающиеся зачастую стремятся делегировать преподавателю функцию как промежуточного, так и итогового контроля. Поэтому, при руководстве проектом преподаватель должен постепенно отказаться от функции контроля и организовать ситуацию, вынуждающую обучающегося проводить самоконтроль. Объектами оценки являются: результативность проектной деятельности (закончена разработка или нет, возможность внедрения, соответствие СНиП и т.д.); продукт проектной деятельности (качество отмытки, соответствие эталону); продвижение обучающегося (ориентация в проекте и в целом в профессиональной деятельности); уровень сформированности компетенций. По трем первым пунктам происходит самооценка обучающегося. Руководитель по окончании данного этапа проводит оценку уровня сформированности компетенций обучающихся.

Проектная деятельность позволяет обучающимся определить свое место в профессиональной деятельности. Это мощнейшая мотивация на профессиональное развитие. Меняется и отношение работодателя к выпускнику с расширенным диапазоном профессиональных умений. Такой выпускник более востребован на рынке труда. Элементарные навыки проектирования позволяют выпускнику в дальнейшем быть более конкурентоспособным, иметь более широкий выбор рабочих мест. [3]. Если говорить о формировании компетенций, то тот опыт, который приобретается в результате самостоятельной деятельности над разработкой проекта (практическая деятельность) наиболее ценен. Он позволяет видеть свою профессию не кусочками (занятиями, порой оторванными по смыслу друг от друга), а в целом со всеми недостатками и достоинствами, способствуют лучшему и более глубокому усвоению информации, формируют устойчивый интерес к выбранной профессии.

Список литературы:

1. Федеральный государственный образовательный стандарт по профессии 250109.01 «Мастер садово-паркового и ландшафтного строительства».
2. Голуб Г.Б., Перелыгина Е.А., Чуракова О.В. Метод проектов – технология компетентностно – ориентированного образования: Методическое пособие для педагогов-руководителей проектов. - Самара: «Учебная литература», 2006. - 176 с.

3. Пахомова Н.Ю. Проектное обучение – что это? // Методист №1, 2004
4. Поливанова К.Н. Проектная деятельность школьников: Пособие для учителя. - М: «Просвещение», 2008. - 192 с.
5. Платонова Т.И., Ульянченко (Раковская) О.Л. Инновационные педагогические технологии как средство активизации творческой деятельности студентов колледжа. Сборник научных трудов «Теоретические исследования 2006 года»: Материалы ежегодной конференции / Под редакцией В.А. Мясникова; сост. А.В. Овчинников. М.: ИТИП, 2007. - с. 280-286.

КРЕДИТНОЙ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ В ШКОЛАХ КАРАГАНДИНСКОЙ ОБЛАСТИ

Бекбулатова Т.Д.

В Государственной программе развития образования в РК на 2011–2020 годы указывается, что общеобразовательная школа призвана не только предоставлять академические знания, но и «развивать компетенции для формирования образованного, высоконравственного, критически мыслящего, физически и духовно развитого гражданина, способного к саморазвитию и творчеству». В документе указывается на необходимость кардинальной модернизации образования, что должно привести к улучшению его качества. Так же обозначены будущие стратегические направления деятельности системы образования. Одно из направлений предполагает, что «переход на модель 12-летнего образования не значит лишь увеличение продолжительности периода обучения в средней школе, он заключается в изменении содержания, улучшении качества и предоставлении не только знаний, но и компетенций, а также умения применить их в жизни».

Целью внедрения кредитной технологии (КТ) в учебный процесс школах колледжах высших учебных заведений является:

- интеграция отечественной системы образования в международное образовательное пространство;
- обеспечение академической мобильности субъектов образовательного процесса.

Кредитная система обучения – способ организации учебного процесса, при котором обучающиеся в определенных границах имеют возможность индивидуально планировать последовательность образовательной траектории. Основными задачами кредитной технологии обучения являются:

- унификация объема знаний студентов;
- максимальная индивидуализация обучения;
- повышение роли самостоятельной работы.

Важное значение имеет повышение роли самостоятельной работы студентов, которая позволяет развивать творческий подход и исследовательские навыки.

Самостоятельная познавательная деятельность студента предполагает его умение ориентироваться в новой ситуации, самостоятельно видеть и ставить проблему, находить подходы и пути ее решения.

Самостоятельная работа обучающегося (СРО) – работа по определенному перечню самостоятельно осваиваемых тем, обеспеченных учебно-методической литературой и рекомендациями. При кредитной системе обучения самостоятельная работа обучающегося имеет две составляющие:

- самостоятельная работа обучающегося выполняемая под руководством преподавателя;
- работа (задание), выполняемая обучающимися полностью самостоятельно.

В «Законе об образовании Республики Казахстан» акцентируется внимание на «внедрение экспериментальных образовательных учебных программ, направленных на апробацию новых технологий обучения, нового содержания образования; предусматривается «внедрение и эффективное использование новых технологий обучения, в том числе кредитной, дистанционной, информационно-коммуникационных, способствующих быстрой адаптации профессионального образования к изменяющимся потребностям общества и рынка труда»

Основная идея эксперимента заключается в апробации кредитной технологии в организации общего среднего образования, которая позволит повышать уровень качества предоставляемых образовательных услуг, способствовать формированию и развитию компетентностей учащихся, реализовать принцип преемственности с вузовским образованием, что в будущем предполагает в условиях 12-летнего обучения дать возможность учащимся 11-12 классов освоить программу бакалавриата. готовности студентов-первокурсников к обучению по новым образовательным технологиям, к исследовательской деятельности, к самостоятельному добыванию знаний, развития способности ориентироваться в новых ситуациях, ставить проблемы и находить пути их решения, объективно оценивать уровень собственных учебных достижений.

Более 90% выпускников – студенты высших учебных заведений, в которых начиная с 2003-2004 учебного года в качестве эксперимента была введена кредитно-дистанционная система обучения.

Опыт показал, что выпускники школ, поступающие в высшие учебные заведения и незнакомые с технологией кредитно-дистанционного обучения(КДТ), испытывают затруднения при распределении своего учебного времени между лекциями, семинарами и практикумами, которые предполагают работу с преподавателями, и самостоятельной работой с источниками информации, предусматривающейся КДТ. Как следствие, происходят потеря мотивации студентов к обучению, низкие учебные показатели, психологическая неудовлетворенность, неуверенность в своих способностях. и вузах имеются различия в учете учебных достижений обучающихся. Наличие указанных проблем связано с тем, что процесс подготовки обучающихся в средней и высшей школах осуществляется по различным технологиям. Для снижения и устранения перечисленных негативных явлений было решено изучить опыт вузов по использованию КДТ и адаптировать его к условиям профильного образования. С 2007 г в Караганде совместно с Карагандинским государственным университетом им. академика Е.А. Букетова и Карагандинским Экономическим Университетом проводят, экспериментальную работу по внедрению кредитной технологии обучения в учебный процесс общеобразовательных школ. Экспериментом стали школа-гимназия №38 г.,№101 Караганды, школе-лицее №4 им. Абая, г.Сатпаев. Эксперимент направлен на обеспечение преемственности образовательных программ на этапе среднего и вузовского образования; создание методического сопровождения учебных дисциплин в учреждениях среднего образования, обеспечивающего взаимосвязь классной и внеклассной самостоятельной работы учащихся; разработку системы кредитов и универсального механизма учета академических достижений обучающихся в общеобразовательных школах. Практика сотрудничества в рамках эксперимента подтвердила широкие возможности для взаимовыгодного и равноправного партнерства вузов и общеобразовательных учреждений в сфере образования.

Министерством образования и науки проведена определенная работа по формированию нормативно-правовой базы КТ обучения, регламентирующей основные требования по организации и ведению учебного процесса в рамках кредитной системы.

По результатам работы коллективов школ и реализации экспериментальных образовательных программ 10-11 классов в условиях кредитной технологии обучения были созданы: нормативные документы по организации учебного процесса по КТ в

общеобразовательных школах; экспериментальные учебные планы и программы для обучающихся старшей ступени; учебно-методические комплексы дисциплин;

Для реализации учебного процесса по кредитной технологии. основной формой организации уроков стали обзорные и проблемные лекции, лабораторные практикумы, семинарские занятия в виде защиты проектов, конференций и презентаций. Большое внимание было уделено использованию интерактивных методов обучения, которые развивают и формируют у учащихся учебно-познавательные и профессиональные умения, навыки самостоятельного и творческого изучения учебного материала, выступления перед аудиторией, аргументированного высказывания собственного мнения и уважения позиции оппонентов. Одним из главных резервов повышения качества обучения и подготовки выпускников к ЕНТ(Единое национальное тестирование) стала самостоятельная работа обучающегося под руководством преподавателя. Результаты мониторинга показали, что КТ способствует повышению качества знаний обучающихся, показывает достаточно высокий уровень подготовленности к дальнейшему обучению

Согласно статистическим данным за последние три года качество знаний в экспериментальных классах составляет 90-100%; СОУ – 73 – 84 %. Увеличился средний балл ЕНТ от 94,5 до 101,5.

Внедрение в учебный процесс экспериментальных школ КТ обучения значительно повысило активность как самих учителей, так и учащихся. Ученики стали уделять больше времени самостоятельной работе, проявлять интерес к выбору учебных дисциплин и преподавателей. Наблюдается приятное беспокойство обучающихся за результат своего учебного труда.

Список литературы:

1. Государственная программа развития образования Республики
2. Казахстан на 2011-2020 гг.
3. ГОСО РК 5.04.19-2008 «Высшее образование. Бакалавриат.
4. Основные положения».
5. ГОСО РК 5.04.033-2008 «Послевузовское образование.
6. Магистратура. Основные положения».
7. Правила организации учебного процесса по кредитной
8. технологии обучения. Приказ МОН РК от 22 ноября 2007 года № 566 с
9. изменениями и дополнениями от 30.07.2010г. № 404.
10. Дакаримова М Д, Окольников Л. «Внедрение кредитной технологии обучения». Внедрение кредитной технологии обучения в учебный процесс общеобразовательных школ. Материал Республиканского семинара (19 марта 2013г Караганда Карагандинский Экономический Университет)
11. 7.Осариев А.А, Жолшибекова М. Особенности подготовки управленческих кадров по кредитной технологии образования

РАЗРАБОТКА КОМПЕТЕНТНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫХ ЗАДАНИЙ ПО ЭКОНОМИКЕ

Бекбулатова Т.Д.
ККАО «Болашак

*Компетентностно-ориентированное задание – задание,
которое требует использования знаний
в условиях неопределенности,
за пределами учебной ситуации,
организует деятельность студента,
а не требует воспроизведения
им информации или отдельных действий
(В.А. Болотов)*

Основной тенденцией развития и реформирования современного обучения является, прежде всего, изменение сущности и качества образования. Согласно стандартам нового поколения процесс обучения должен быть практико-ориентированным, с тем, чтобы результаты обучения могли применяться за пределами системы образования, т.е. в повседневной жизни, в процессе социальных отношений, возможно, в профессиональной сфере. Одним из инструментов достижения этой цели может быть компетентностно-ориентированное обучение, предполагающее систему заданий и направленное не на получение суммы усвоенной информации, а на формирование способности человека (в данном случае учащегося) действовать в различных проблемных (нестандартных ситуациях).

Компетентностно-ориентированные задания, позволяют существенно изменить организацию занятия через создание специально организованной деятельности, создав тем самым условия и среду для самореализации и раскрытия творческих способностей студентов.

Целью компетентностно-ориентированных заданий является формирование ключевых компетенций, направленных на умение применять полученные знания в различных жизненных ситуациях.

При выполнении компетентностно-ориентированных заданий студентов необходимо тщательно прорабатывать теоретический материал, привлекать дополнительную литературу, что способствует усвоению не суммы готовых знаний, а методов их приобретения, более глубокому усвоению уже полученного материала. Привлечение к учебно-исследовательской и проектной деятельности позволяет студентам проявить себя, попробовать свои силы, приложить свои знания и показать публично достигнутый результат. Исследовательская деятельность закладывает основу для дальнейшего самоопределения и саморазвития личности, формирует у обучающихся готовность самостоятельно осваивать новые способы деятельности в любой сфере человеческой культуры.

Показатели компетентностно-ориентированного - контекст, жизненность тематики заданий (моделирует практическую, жизненную ситуацию);

- деятельностный компонент, определены виды деятельности на проверку которых направлено задание (на тот или иной аспект компетенции);

- актуальность для студентов материал задания.

Отличительные характеристики КОЗ от традиционных задач: значимость полученного результата, что обеспечивает познавательную мотивацию студента; условие задачи сформулировано как сюжет, ситуация или проблема, для разрешения которой необходимо использовать знания на которые нет явного указания в тексте задачи. Информация и данные в задаче могут быть представлены в различной форме (рисунок,

схема, таблица и т.д.), что потребует распознавания объектов; указание (явное или неявное) области применения результата, полученного при решении задачи. По структуре эти задачи нестандартные, т.е. в структуре задачи неопределенны некоторые из ее компонентов; наличие избыточных, недостающих или противоречивых данных в условии задачи, что приводит к объемной формулировке задания; наличие нескольких способов решения, причем данные способы могут быть неизвестны студентам, и их потребуется сконструировать.

Требования к «КОЗ»: задание требует продвижения от воспроизведения известного образца к самостоятельному пополнению знания. В таком задании предлагается создать или исследовать новую для студентов информацию на основе имеющихся знаний. Задание требует поиска и разработки новых, не изучавшихся ранее подходов к анализу незнакомой проблемы или ситуации, требующей принятия решения в ситуации неопределенности, при этом разрешение проблемы или ситуации может иметь практическое значение, или представлять личностный, социальный и или познавательный интерес.

Задание предполагает создание письменного или устного связного высказывания, например, текста-описания или текста-рассуждения, устного или письменного заключения, комментария, пояснения, описания, отчета. Формулировки и обоснования гипотезы, сообщения, оценочного суждения, аргументированного мнения, призыва, инструкции и т.п. С заданными параметрами: тематикой, коммуникативной задачей, объемом, форматом.

Задание предполагает разумное и оправданное использование ИКТ в целях повышения эффективности процесса формирования всех ключевых навыков (самостоятельного приобретения и переноса знаний, сотрудничества и коммуникации, решения проблем, самоорганизации, а также навыков использования ИКТ).

Структура КОЗ:

А) Задачная формулировка указывает на деятельность студентов, необходимую для выполнения задания

В) Стимул погружает в контекст задания и мотивирует на его выполнение

С) Источник информации содержит необходимый материал для успешного выполнения задания

Д) Бланк для выполнения задания нужен только в том случае, если задание предусматривает структурированный ответ и должен фиксироваться на специальном выданном бланке

Е) Инструмент оценивания представляет собой шкалу критериев и показателей, модельного ответа, бланка наблюдения и т.д.

Функции стимула: - мотивирует студента на выполнения задания;

- моделирует практическую, жизненную и др. ситуации;

- может нести функцию источника информации при необходимости.

Выделяют требования к формулировке стимула: должен быть кратким (не более трех предложений), и не отвлекать студента от содержания задания.

Требования к задачной формулировке: должна указывать ученику на ту деятельность, которую он должен совершить; должна содержать требование к способу предоставления результатов работы; быть интересной для студентов;

Соответствовать возрасту студентов; соотноситься с инструментом проверки.

Требования к источнику информации: должны содержать информацию, необходимую для успешного выполнения задания; быть достаточными для выполнения заданной деятельности; на одном источнике желательно основывать несколько заданий; источник должен быть интересным для студента; учитываться возрастные особенности

Элементы модельного ответа: пример формулировки правильного ответа;

другие формулировки правильного ответа, если ответ не однозначен и есть альтернативы; примеры ответов, которые частично верны; подсчет баллов (содержит указание количества баллов за верный или частично верный ответ)

Требования к структуре заданий: должно быть определение аспектов формируемой (оцениваемой) компетенции; формулировка задания на основе выбранного аспекта компетенции, обозначение проблемы; создание ключей, модельных ответов, шкал; указание на формы и виды деятельности по решению проблемы (что должен сделать студент, чтобы решить задачу); информация или ссылки на необходимую информацию для решения проблемы; форма предъявления результатов.

Терминология: *Ключ* – это четко зафиксированный ответ. *Модельный ответ* – это примерный ответ, с которым преподаватель может сравнить ответ студента. *Шкала* – за что и в каких пределах устанавливаются.

Уровни построения компетентностно-ориентированных заданий: это актуализация имеющихся знаний и способов деятельности. Необходимость применения знаний и способов деятельности в субъективно новой для студента ситуации. Трансформация известного и открытие нового в процессе анализа, синтеза, моделирования, оценки. Действия в творческой ситуации.

Типы компетентностно-ориентированных заданий: задания, в которых имеются лишние данные; задания с противоречивыми данными; задания, в которых данных недостаточно для решения; многовариантные задания (имеют несколько вариантов решения); комплексные задания и др.

Формулировка заданий - знаниевый подход «Охарактеризуйте, опишите явление, события» - Компетентностно-ориентированный подход «Проведите сравнительный анализ, сделайте вывод»

Примеры компетентностно-ориентированных заданий: создание кроссворда по теме, курсу (наглядное, схематическое представление); создание кластера по определенной теме, проблеме; создание концептуальных схем, таблиц; разработка тестовых заданий по алгоритму; разработка ситуативных задач; написание статей, очерков, эссе, сочинений, рефератов, курсовых и т.д.; создание компьютерных презентаций по теме, проблеме; подготовка доклада, выступления; выполнение мини проектов, проведения исследований и т.д.

Рекомендации при разработке КОЗ: - задания должны создавать условия для демонстрации компетенций, их проявлении в деятельности; давать возможность объективной оценки, независимой от частного мнения или суждения; быть комплексными, предоставлять возможность оценивать группы компетенций и др.

Требования к оцениванию ключевых компетенций студентов: требования к оценке доведены до каждого студента; задания должны проверять достиг ли студент ожидаемого результата; соответствовать заявленным целям и ожидаемым результатам.

Технология проектирования КОЗ при разработке компетентностно-ориентированных заданий. Преподавателю необходимо: первоначально определиться с компетенцией или компетенциями, формируемыми на данном занятии, прописать планируемый результат с позиции компетенций, продумать на каком содержании предложить задания. Выбрать или сформулировать компетентностно-ориентированное задание, нацеленное на формирование и оценивание той или иной компетенции, выбрать, на каком этапе занятия целесообразно включить, данное задание, продумать формы работы студентов, на занятие способствующие формированию той или иной компетенции.

Структура «КОЗ»:

Элемент структуры	Требования
Компетенция	На какой аспект компетенции направлено КОЗ
Стимул	погружает в контекст задания и мотивирует на его выполнение

Задачная формулировка	
Источник информации	содержит необходимый материал для успешного выполнения задания
Бланк выполнения задания (если необходим)	
Инструмент проверки	Критерии оценки, модельный ответ

Компоненты «КОЗ»: [2]

Стимул - погружает в контекст задания и мотивирует на его выполнение.

Задачная формулировка - точно указывает на деятельность студента, необходимую для выполнения задания.

Источник информации - содержит информацию, необходимую для успешной деятельности обучающегося по выполнению задания;

Бланк для выполнения задания - задает структуру предъявления студентам результата своей деятельности по выполнению задания.

Бланк ответов как способ детализации деятельности студента по выполнению задания.

Инструмент проверки содержит: аналитическую шкалу как способ детализации выполнения КОЗ; модельный ответ - перечень верных и/или частично верных ответов; ключ - эталон результата выполнения задания

Возможные ошибки при проектировании КОЗ:

1. Не указан тип разработанного КОЗа.
2. Путают типы КОЗов, нарушая их структуру. Например, указывают задание «классического типа», а сами в структуре пишут название задания, личностно-познавательный вопрос.
3. Вместо оценки компетенции указывают компетентность.
4. Не указаны аспекты компетенции на оценивание которых рассчитан данный КОЗ. А без аспекта не ясно, что вообще оценивается и по каким критериям.
5. Неправильно поставлен стимул, который не стимулирует на выполнение данного задания.
6. Не правильно поставлена задачная формулировка. Некоторые задачные формулировки начинают не с глагола действия и далее контекст задания, а наоборот. Либо в задачной формулировке ставятся глаголы без контекста самого задания.
7. У некоторых участников не разработана шкала переводов баллов в оценку и др.

Библиографический список:

1. В.И. Блинов, И.С. Сергеев, Как реализовать компетентностный подход на уроке и во внеурочной деятельности: Практическое пособие. – М., 2007.
2. М Демидова Компетентностно – ориентированные задания в научно – естественном образовании. Народное образование. – 2008. № 4
3. Концепция модернизации Российского образования
4. Центр развития молодёжи г. Екатеринбурга
5. Компетентностно-ориентированное задание в системе высшего образования Учебное пособие Шехонин А.А Клещева И.В НИУИТМО 2014
6. <http://www.cerm.ru>
7. <http://www.edu.ru>

ҰЛЫЛАР ҮНДЕСТІГІ

Абай Құнанбаев атындағы Саран гуманитарлы-техникалық колледжінің қазақ тілі мен әдебиет пәндерінің оқытушысы: Баймолдина Анар Сабыровна

*Жұрт ұқпаса, ұқпасын, жабықпаймын.
Ел бүгіншіл, менікі ертең үшін.
Ахмет Байтұрсынов*

Ұлы ойшыл, қазақ тіл білімінің негізін салушы лингвист, тұңғыш әдебиет теориясын жазған ғұлама ғалым, ақын, аудармашы Ахмет Байтұрсыновтың әдеби мұрасы сан салалы. Соның бірі-аудармашылығы. Оның творчестволық қалыптасуында ерекше мәнге ие екі жинағын атау орынды. Ол-1909 жылы жарық көрген «Қырық мысал» мен 1911 жылы жарық көрген «Маса» жинақтары.

«Қырық мысал» Ахмет Байтұрсыновты аудармашы ретінде танытқан тұңғыш шығарма. Кітапқа И.А.Крыловтан аударған қырық мысалы енген. Жинақтың «Қырық мысал» атануы да осыдан. Аудармашы мысалдардан қазақ тіршілігіне жақын келетіндерін таңдап алған. И.А.Крылов мысалдарының негізгі мазмұнын сақтай отырып, оны қазақ оқырмандарының ерекшелігіне лайықтап еркін аударуды негізгі принципі еткен. Әрбір аударма соңынан мысалдың негізгі идеясын неғұрлым айқындай түсу үшін ол өз тарапынан бірер шумақ қосып, өзінше түйіндеп отырған. Бірсыпыра мысалдарды аудару арқылы қазақ тіршілігіндегі, жалпы қоғам өміріндегі әділетсіздік пен надандықты әшкерелеу, оларға қарсы күрес ашу мақсатын алға қойған. Қалай халықты ояту, санасына, жүрегіне әсер ету жолдарын іздеген ақын Ұлы Абай тапқан соқпақ- аударма жасау дәстүріне тоқталады. Бұрынғы ертегі, хикая үлгілері емес, енді жаңа өлеңдік форма мысал арқылы әлеуметтік ойға ықпал етуді қарастырады.

Әдебиеттегі мысал жанры қай халықтың болса да ғасырлар бойы жинақталған даналығын танытатындығы, ондағы жасырын астар, тұспал, ащы әжуа, ойнақы күлкі-сол халықтың табиғи ерекшелігін білдіретіндігі. Солардың бәріне ортақ белгі- оның айнымас бұқарашылдығы, қарапайым халық пейілімен үндестігі. Осы айтылған ерекшеліктер Ахмет Байтұрсынов мысалдарында айқын көрініс тапқан. М.Әуезов «Қырық мысал» жинағын «Қалың қазақ жұртының алғашқы естіген төңкеріс рухындағы сөзі» деп баға берген.

Крыловтан Абай-14, С.Көбеев-37, Б.Өтетілеуов-12 мысал аударған. Бір мысалдың бірнеше рет аударылғаны да бар. Мысалы: «Аққу, шортан һәм шаян», «Ат пен есек», «Қасқыр мен тырна», «Шал мен ажал», «Айна мен маймыл», «Маймыл мен көзілдірік» мысалдарын Ахмет Байтұрсынов та, Спандияр Көбеев те аударған. «Ала қойлар», «Есек пен бұлбұл», «Қарға мен түлкі», «Есек пен қамыс», «Бақа мен өгіз» мысалдарының Абай аударған нұсқасы да, Ахмет Байтұрсынов аударған нұсқасы да бар. Абай аудармалары Крылов түпнұсқасымен көбіне дәл келеді, Спандияр Көбеев 8 мысалды қара сөзбен баяндаған. Ахмет Байтұрсынов аудармаларының ерекшелігі еркіндік басым, қазақ тұрмысына жақын, халықтың төл туындысы сияқты. Аудармаларында әр түрлі аңдар әр түрлі адамдар кейпінен хабар беріп, ишара тұжырым жасалады. Кісілердің мінезі, өмір ағысы, тағдыр сабағы, заман қабығына қатысты көптеген жағдайларды Ахмет Байтұрсынов жұмбақтап, тұспалдап, кейде ашық айтылатын ойлар да бар.

«Қарға мен түлкі» мысалы қалың оқырманға Ы.Алтынсарин, А.Құнанбаев аудармалары арқылы жақсы таныс. Түпнұсқада мысалдың көлемі 26 жол болса, Ыбырай аудармасында 28 жол, Абайда 47 болып ұлғайтылған. Ахмет аудармасында 40 жол болып, бұған қоса екі шумақ қосылған. Бұл еркін аудармаға тән нәрсе. Ахмет тәржімасы көбінесе Абай аудармаларын еске түсіреді. Бұл оның ақындық-аудармашылық шеберлігінің көрінісі.

Жалпы алғанда, Абай мен Ахмет Байтұрсынов шығармаларындағы үндестік тек аудармаларында ғана емес, Абайдың қара сөздерінің мазмұнына үңілсек, шығармаларының айтайын деген ойынан, идеясынан, тәрбиелік мәнінен ұқсастық көруге болады.

«Қарға мен түлкі» мысалында түлкінің өтірік мақтағанына алданып, аузындағы ірімшігінен айрылған қарғаны суреттей отырып, Ахмет Байтұрсынов мынадай шумақ қосады:

Жұрт едік аңқау өскен қазақ болып,
Далада, кең сахарада көшіп-қонып.
Алдаған залымдардың тіліне еріп,
Жүрмесек болар еді мазақ болып.

Абай 3- қара сөзінде: «Қазақтың біріне-бірі қаскүнем болмағының, бірінің тілеуін бірі тілеспей тұғынының, рас сөзінің аз болатындығының, өздерінің жалқау болатындығының себебі не? Нәмма ғаламға белгілі данышпандар әлдеқашан байқаған: әрбір жалқау кісі-қорқақ, қайратсыз тартады, әрбір қайратсыз –қорқақ, мақтанғыш келеді; әрбір мақтаншақ- қорқақ, ақылсыз, надан келеді; әрбір ақылсыз-надан, арсыз келеді; әрбір арсыз жалқаудан сұрамсақ, өзі тойымсыз, өнерсіз, ешкімге достығы жоқ адамдар шығады», -дейді.

«Аққу, шортан һәм шаян» мысалында бірліктің жоқтығынан бір жүкті үшеуі үш жаққа тартып, қозғалта алмағандығын айта келіп, соңына мынадай шумақ қосады:

Жігіттер, мұнай ғибрат алмай болмас,
Әуелі бірлік керек, болсаң жолдас.
Біріңнің айтқаныңа бірің көнбей,
Істеген ынтымақсыз ісің оңбас –деп, ынтымақ бірлікке шақырады.

Абай 17-қара сөзінде Қайрат, ақыл, жүрек үшеуі өнерлерін айтысып, таласып келіп ғылымға жүгініпті. Сөз соңында ғылым: Сен үшеуіңнің басыңды қоспақ менің ісім. Осы үшеуің бір кісиде менің айтқанымдай табылсаңдар, табанының топырағы көзге сүртерлік қасиетті адам сол-деген екен.

«Екі шыбын» мысалында күні бойы сабан тартқан өгіздің мүйізінде отырған шыбын қайтар жолда бір танысын көріп: «Күні бойы жер жыртып шаршап келем», -деп өгіздің жасаған еңбегін өзі атқарғандай маңғазданыпты. Соңында ақын:

Адамды кейбір түрлі алып еске,
Қарасақ, ғибрат бар бұл кеңесте.
Біреудің я қайратын, я дәулетін
Өзімсініп жүретіндер бар емес пе? -дейді.

Абай өзінің 21-қара сөзінде: «Аз ба, көп пе, адам баласы бір түрлі мақтаннан аман болмағы - қиын іс. Сол мақтан деген нәрсенің мен екі түрлісін байқадым: Біреуінің атын үлкендік деп атаймын, біреуін мақтаншақтық деймін. Жатқа мақтансам екен деген елім мақтаса екен дейді. Еліме мақталсам екен деген ағайын мақтаса екен дейді. Ағайынның ішінде өзі мақтау іздеген өзімді өзім мақтап жетем дейді».

«Маймыл мен көзілдірік» мысалында «көз кетсе-көзілдірік ем» дегенді естіген маймыл бес-алты көзілдірікті алып, оны құйрығына тізді, төбесіне қойды, қалай пайдалану керек екенін білмей ақырында оларды тасқа ұрып, лақтырады. Мұның соңында Ахмет Байтұрсынов:

Алғанға бұл кеңесте ғибрат бар,
Маймылша іс ететін көп надандар.
Пайдалы затты орнына жұмсай алмай,
Сөгетін, пайдасыз деп, жоқ па адамдар?!

«Қасқыр мен қозы» мысалында бұлаққа су ішуге келген Қозыға тасада кез болған Қасқыр «менің су ішкен бұлағымды лайладың» деп жазықсыз жазғырады. Қойларға кеткен есесін айтып, Қозыны жемтік қылады.

Қасқырдың зорлық болды еткен ісі,

Ойлаймын, оны мақтар шықпас кісі.

Нашарды талай адам талап жеп жүр,

Бәрінен артық дейміз оның несі?!

Абай отыз сегізінші сөзінде: «Күллі адам баласын қор қылатын үш нәрсе бар. Содан қашпақ керек. Әуелі- надандық, екінші- еріншектік, үшінші- залымдық деп білерсің. Надандық- білім-ғылымның жоқтығы, дүниеден еш нәрсені оларсыз біліп болмайды. Еріншектік-күллі дүниедегі өнердің дұшпаны. Талапсыздық, жігерсіздік, ұятсыздық, кедейлік-бәрі осыдан шығады. Залымдық- адам баласының дұшпан. Адам баласына дұшпан болса, адамнан бөлінеді, бір жыртқыш хайуан хисабына қосылады», - дейді.

Бұл шығармалары арқылы екі ақынның ой үндестігін, келешек ұрпаққа қандай жолдың дұрыс екендігін даналықпен, көрегендікпен көрсете білгендігін байқауға болады.

Пайдаланған әдебиеттер:

- 1) А.Байтұрсынов «Ақ жол» Алматы, 1991 ж.
- 2) А.Құнанбаев «Қара сөздер» Алматы, 2007 ж.
- 3) С.Мақырұлы, Т.Сыдықов «Қазақ әдебиеті» Астана-2007ж.
- 4) Құрастырған- Д.Әшімханов. «Бес арыс» Алматы, 1992ж.

НЕСИММЕТРИЧНОЕ ПРИБЛИЖЕНИЕ В ПРОСТРАНСТВЕ $l_\theta(L_p)$

Бекмагамбетова Э.К.

(Карагандинский государственный технический университет)

В статье рассмотрим вопросы существования элемента наилучшего несимметричного приближения в пространстве $l_\theta(L_p)$. Этот вопрос при $\theta = p$ ранее исследовали В.Ф. Бабенко [1], И.Е.Симонова и Б.В. Симонов [2].

Определение 1. Измеримая по Лебегу на $[0, 1]$ функция $f \in l_\theta(L_p)$ если

$$\|f\|_{l_\theta(L_p)} = \left(\sum_{v=1}^{\infty} \left(\int_{\frac{1}{v+1}}^{\frac{1}{v}} |f(t)|^p dt \right)^{\frac{\theta}{p}} \right)^{\frac{1}{\theta}} < +\infty, \quad 1 \leq p, \theta \leq +\infty.$$

Если $\theta = p$, то $l_\theta(L_p) = L_p$ - пространство Лебега.

Зададим числа $\alpha > 0, \beta > 0$ и определим на $l_\theta(L_p)$, $1 \leq p, \theta < \infty$ функционал

$$\|f\|_{l_\theta(L_p)(\alpha, \beta)} = \|\alpha f_+ + \beta f_-\|_{l_\theta(L_p)} = \left(\sum_{v=1}^{\infty} \left(\int_{\frac{1}{v+1}}^{\frac{1}{v}} |f(t)[\alpha \operatorname{sign} f_+(t) + \beta \operatorname{sign} f_-(t)]|^p dt \right)^{\frac{\theta}{p}} \right)^{\frac{1}{\theta}},$$

где $f_+(t) = \max(f(t), 0)$, $f_-(t) = \max(-f(t), 0)$.

Определение 2. Пусть $F \subset l_\theta(L_p)$, $1 < p, \theta < \infty$, $\alpha > 0, \beta > 0$. Наилучшим (α, β) - приближением элемента $f \in l_\theta(L_p)$ множеством F называется величина

$$E(f, F)_{l_\theta(L_p)(\alpha, \beta)} = \inf_{u \in F} \|f - u\|_{l_\theta(L_p)(\alpha, \beta)}.$$

Определение 3. Элемент $u_0 \in F$ называется элементом наилучшего (α, β) - приближения для $f \in l_\theta(L_p)$, если

$$E(f, F)_{l_\theta(L_p)(\alpha, \beta)} = \|f - u_0\|_{l_\theta(L_p)(\alpha, \beta)}$$

Замечание. При $\theta = p$ понятие наилучшего (α, β) - приближения определил В.Ф.Бабенко [1].

Лемма 1. Для любых функции $f, g \in l_\theta(L_p)$ справедливо неравенство

$$\|f + g\|_{l_\theta(L_p)(\alpha, \beta)} \leq \|f\|_{l_\theta(L_p)(\alpha, \beta)} + \|g\|_{l_\theta(L_p)(\alpha^{-1}, \beta^{-1})}, \quad 1 \leq p, \theta < \infty.$$

Теорема 1. Если $f \in l_\theta(L_p)$ и $g \in l_{\theta'}(L_{p'})$, $\frac{1}{p} + \frac{1}{p'} = 1$, $\frac{1}{\theta} + \frac{1}{\theta'} = 1$, то

$$\int_0^1 f(t)g(t)dt \leq \|f\|_{l_\theta(L_p)(\alpha, \beta)} \|g\|_{l_{\theta'}(L_{p'}) (\alpha^{-1}, \beta^{-1})}.$$

Доказательство. Для функции $f \in l_\theta(L_p)$ для краткости положим $\chi_{(\alpha, \beta)}(f, t) = \alpha \operatorname{sign} f_+(t) - \beta \operatorname{sign} f_-(t)$ и заметим, что всегда

$$\chi_{(\alpha, \beta)}(f, t) \chi_{(\alpha^{-1}, \beta^{-1})}(f, t) \equiv 1, \quad f(t) \chi_{(\alpha, \beta)}(f, t) \geq 0.$$

Воспользуемся неравенством [1]

$$\int_0^1 f(t)g(t)dt \leq \int_0^1 [f(t) \chi_{(\alpha, \beta)}(f, t)] [g(t) \chi_{(\alpha^{-1}, \beta^{-1})}(g, t)] dt \quad (1)$$

и применяем неравенство Гельдера к интегралу в правой части. Тогда

$$\int_0^1 f(t)g(t)dt \leq \left\{ \sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\frac{1}{\nu+1}}^{\frac{1}{\nu}} |f(t) \chi_{(\alpha, \beta)}(f, t)|^p dt \right)^{\frac{\theta}{p}} \sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\frac{1}{\nu+1}}^{\frac{1}{\nu}} |g(t) \chi_{(\alpha^{-1}, \beta^{-1})}(g, t)|^{p'} dt \right)^{\frac{\theta'}{p'}} \right\}^{\frac{1}{\theta}} \quad (2)$$

Теперь нужно доказать равенство

$$\sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\frac{1}{\nu+1}}^{\frac{1}{\nu}} |f(t) \chi_{(\alpha, \beta)}(f, t)|^p dt \right)^{\frac{\theta}{p}} = \sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\frac{1}{\nu+1}}^{\frac{1}{\nu}} |f(t)|^p [\alpha^p \operatorname{sign} f_+(t) + \beta^p \operatorname{sign} f_-(t)] dt \right)^{\frac{\theta}{p}} \quad (3)$$

Обозначим $\Omega_+(\nu) = \left\{ t \in \left[\frac{1}{\nu+1}; \frac{1}{\nu} \right] : f(t) \geq 0 \right\}$, $\Omega_-(\nu) = \left\{ t \in \left[\frac{1}{\nu+1}; \frac{1}{\nu} \right] : f(t) < 0 \right\}$.

Тогда по свойству интеграла

$$\begin{aligned}
& \sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\frac{1}{\nu+1}}^{\frac{1}{\nu}} |f(t) \chi_{(\alpha, \beta)}(f, t)|^p dt \right)^{\frac{\theta}{p}} = \sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\frac{1}{\nu+1}}^{\frac{1}{\nu}} |f(t)|^p |\alpha \operatorname{sign} f_+(t) - \beta \operatorname{sign} f_-(t)|^p dt \right)^{\frac{\theta}{p}} = \\
& = \sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\Omega_+(\nu)} |f(t)|^p |\alpha \operatorname{sign} f_+(t) - \beta \operatorname{sign} f_-(t)|^p dt + \int_{\Omega_-(\nu)} |f(t)|^p |\alpha \operatorname{sign} f_+(t) - \beta \operatorname{sign} f_-(t)|^p dt \right)^{\frac{\theta}{p}} = \\
& = \sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\Omega_+(\nu)} |f(t)|^p \alpha^p dt + \int_{\Omega_-(\nu)} |f(t)|^p \beta^p dt \right)^{\frac{\theta}{p}} = \\
& = \sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\Omega_+(\nu)} |f(t)|^p [\alpha^p \operatorname{sign} f_+(t) + \beta^p \operatorname{sign} f_-(t)] dt + \int_{\Omega_-(\nu)} |f(t)|^p [\alpha^p \operatorname{sign} f_+(t) + \beta^p \operatorname{sign} f_-(t)] dt \right)^{\frac{\theta}{p}} = \\
& = \sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\frac{1}{\nu+1}}^{\frac{1}{\nu}} |f(t)|^p [\alpha^p \operatorname{sign} f_+(t) + \beta^p \operatorname{sign} f_-(t)] dt \right)^{\frac{\theta}{p}}.
\end{aligned}$$

Равенство (3) доказано. Аналогично доказывается равенство

$$\sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\frac{1}{\nu+1}}^{\frac{1}{\nu}} |g(t) \chi_{(\alpha^{-1}, \beta^{-1})}(g, t)|^{p'} dt \right)^{\frac{\theta'}{p'}} = \sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\frac{1}{\nu+1}}^{\frac{1}{\nu}} |g(t)|^{p'} [\alpha^{-p'} \operatorname{sign} g_+(t) + \beta^{-p'} \operatorname{sign} g_-(t)] dt \right)^{\frac{\theta'}{p'}} \quad (4)$$

Из (2)-(4) следует что

$$\begin{aligned}
& \sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\frac{1}{\nu+1}}^{\frac{1}{\nu}} |f(t)|^p |\alpha \operatorname{sign} f_+(t) - \beta \operatorname{sign} f_-(t)|^p dt \right)^{\frac{\theta}{p}} \times \\
& \times \sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\frac{1}{\nu+1}}^{\frac{1}{\nu}} |g(t)|^{p'} [\alpha^{-p'} \operatorname{sign} g_+(t) + \beta^{-p'} \operatorname{sign} g_-(t)] dt \right)^{\frac{\theta'}{p'}}. \quad (5)
\end{aligned}$$

Далее по определению функции f_+ , f_- имеем

$$\begin{aligned}
& \sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\frac{1}{\nu+1}}^{\frac{1}{\nu}} |f(t)|^p [\alpha^p \operatorname{sign} f_+(t) + \beta^p \operatorname{sign} f_-(t)] dt \right)^{\frac{\theta}{p}} = \sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\Omega_+(\nu)} |f(t)|^p \alpha^p dt + \int_{\Omega_-(\nu)} |f(t)|^p \beta^p dt \right)^{\frac{\theta}{p}} = \\
& = \sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\Omega_+(\nu)} |f(t)|^p [\alpha \operatorname{sign} f_+(t) + \beta \operatorname{sign} f_-(t)] dt + \int_{\Omega_-(\nu)} |f(t)|^p [\alpha \operatorname{sign} f_+(t) + \beta \operatorname{sign} f_-(t)] dt \right)^{\frac{\theta}{p}} =
\end{aligned}$$

$$= \sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\frac{1}{\nu+1}}^{\frac{1}{\nu}} |f(t)[\alpha \operatorname{sign} f_+(t) + \beta \operatorname{sign} f_-(t)]|^p dt \right)^{\frac{\theta}{p}} = \|f\|_{l_{\theta}(L_p)(\alpha, \beta)}^{\theta}. \quad (6)$$

Аналогично доказывается равенство

$$\sum_{\nu=1}^{\infty} \left(\int_{\frac{1}{\nu+1}}^{\frac{1}{\nu}} |g(t)|^{p'} [\alpha^{-p'} \operatorname{sign} g_+(t) + \beta^{-p'} \operatorname{sign} g_-(t)] dt \right)^{\frac{\theta'}{p'}} = \|g\|_{l_{\theta'}(L_{p'}) (\alpha^{-1}, \beta^{-1})}^{\theta'} \quad (7)$$

Из соотношении (5)-(7) вытекает

$$\int_0^1 f(t)g(t)dt \leq \|f\|_{l_{\theta}(L_p)(\alpha, \beta)} \|g\|_{l_{\theta'}(L_{p'}) (\alpha^{-1}, \beta^{-1})}.$$

Теорема доказана.

Замечание. В случае $\theta = p$ из теоремы 1 следует теорема В.Ф.Бабенко [1]

Теорема 2 (о существовании элемента наилучшего (α, β) -приближения). Пусть $1 < p, \theta < \infty$, $F \subset L_p(l_{\theta})$ - конечномерное подпространство и $\alpha > 0, \beta > 0$. Тогда для любой функции $f \in l_{\theta}(L_p)$ существует элемент наилучшего (α, β) - приближения в F .

Доказательство. Пусть $f \in l_{\theta}(L_p)/F$. Так как F - замкнутое подпространство, то $E(f, F)_{l_{\theta}(L_p)(\alpha, \beta)} = d > 0$.

По определению точной нижней грани для каждого $m = 1, 2, \dots$ существует элемент $u_m \in F$, такой что

$$\|f - u_m\|_{l_{\theta}(L_p)(\alpha, \beta)} < d + \frac{1}{m}, \quad m = 1, 2, \dots$$

В силу неравенства Минковского (лемма 1) имеем

$$\|u_m\|_{l_{\theta}(L_p)(\alpha, \beta)} \leq \|u_m - f\|_{l_{\theta}(L_p)(\alpha, \beta)} + \|f\|_{l_{\theta}(L_p)(\alpha, \beta)} < d + \frac{1}{m} + \|f\|_{l_{\theta}(L_p)(\alpha, \beta)} \leq d + 1 + \|f\|_{l_{\theta}(L_p)(\alpha, \beta)}, \quad m = 1, 2, \dots$$

Значит $\{u_m\} \subset F$ - ограниченная последовательность. Так как F - конечномерное, то найдется последовательность $\{u_{m_k}\} \subset \{u_m\}$ сходящаяся к некоторому u_0 . Так как F - замкнуто, то $u_0 \in F$. Таким образом

$$\|u_{m_j} - u_0\|_{l_{\theta}(L_p)(\alpha, \beta)} \rightarrow 0, \quad j \rightarrow +\infty.$$

Теперь по определению наилучшего (α, β) -приближения

$$d \leq \|f - u_{m_j}\|_{l_{\theta}(L_p)(\alpha, \beta)} < d + \frac{1}{m_j}, \quad j = 1, 2, \dots$$

В этом неравенстве переходя к пределу при $j \rightarrow +\infty$ имеем $d = \|f - u_0\|_{l_{\theta}(L_p)(\alpha, \beta)}$,

то есть $u_0 \in F$ является элементом наилучшего (α, β) - приближения для $f \in l_{\theta}(L_p)$.

Теорема доказана.

Список использованных источников:

1. Бабенко В.Ф. Несимметричные приближения в пространствах суммируемых функции // Украинский математический журнал.-1982.-Т.34-№4- с. 409-415.
2. Симонова И.Э., Симонов Б.В. О полиноме наилучшего приближения в пространстве Орлича// Изв. Вузов, 1995. с. 50 – 56.
3. Корнейчук Н. П. Экстремальные задачи теории приближения.-М.: Наука, 1976. - 320 с.
4. Бердышев В. И., Петрак Л.В. Аппроксимация функций, сжатие численной информации, приложения. Екатеринбург, 1999. -297 с.
5. Тиман А. Ф. Теория приближения функций действительного переменного.- М.: Физматгиз, 1960. - 624

Қарағанды облысы,Саран қаласы №4 ОЖББМ

Бейнелеу өнері пәні мұғалімі: Бекжанова Курмет Советовна,

Сабақ жоспары

Бейнелеу өнері	6 сынып	
Сабақтың тақырыбы	Ресейдің дәстүрлі қолданбалы өнері.	
Мақсаты	Ресейдің дәстүрлі қолданбалы өнері туралы түсінік бере отырып, «хохлама нақышы» бойынша сурет салу дағдыларын қалыптастыру.	
Жұмыс нәтижесі	Ресейдің дәстүрлі қолданбалы өнері туралы білу; «Хохлама нақышы» бойынша сурет салу; Қазақстан мен Ресейдің қолөнерін салыстырып, айырмашылықтарын айқындау.	
Сілтеме	Презентация, мұғалімге арналған нұсқаулық 2014, бейнелеу өнері оқыту әдістемесі 2011жЖеделов Қ.Бейнелеу өнері оқулық 2011 Алматы кітап.	
Негізгі идеясы	Ресейдің дәстүрлі қолданбалы өнері, «Хохлама нақышы» бойынша суреттер, Қазақстан мен Ресейдің қолөнерінің ұқсастықтарымен айырмашылықтары.	
Сабақта қолданылатын модульдер	Ақпараттық коммуникативті технология, ынтымақтасқан және топтағы бірлескен жұмыс, талантты және дарынды балаларды оқыту, оқыту және оқу үшін бағалау.	
Ресурстар	Ақпаратты коммуникативті технология, компьютер, қозғалмалы магниттік тақта, подиум, презентациялар, планшет, альбом, плакат, желім, қайшы, түрлі- түсті бояу	
Сабақтың өтілетін уақыты	45 минут	
Сабақ жоспары	1. Ұйымдастыру : шаттық шеңберінде көңіл күйлерін көтеріп, тақтайша, матрешка, себет суреттерінің қималары бойынша үш топқа бөлу. 2. Үй тапсырмасын сұрау: жабық және ашық сұрақтар арқылы 3. Жаңа сабақты түсіндіру: презентация арқылы, топқа бөліп, тақырыптың мақсатын ашу 4. Қортындау:сарамандық жұмысты талдау, постер жасау. 5. Рефлексия: «Екі жұлдыз, бір тілек».	

	6. Бағалау. 7. Үйге тапсырма беру.
Үйге тапсырма	Оқушылар Ресей қолөнерінің бір түрін бейнелейді.

Ойлауды блум бойынша жіктеу	Мақсат	Тапсырма түрі, түрткілер	Нәтиже	Бағалау			
				критери йлер	дискрип тор	ұпай	Жиын тық баға
Білу	1.Қазақстанның қолөнері бойынша түсінгендерін анықтау.	Ашық және жабық сұрақтар. 1.Қазақстан қолөнер түрлері қандай? 2.Қазақстан қолөнер шеберлерін ата. 3.Ағаш шеберлері қандай бұйымдар жасайды? 4.Қазіргі заманда қолөнер бұйымдарының пайдаланамыз ба?	Өткен еске түсіру арқылы, білімдерін бекіту	Откен тақырып бойынша білімдерін зерделеу.	Толық жауап берсе	3	
					Жартылай жауап берсе	2	
					Жауап беруге тырысса	1	
Түсіну	Жаңа тақырыпты меңгерту, игеру.	Презентация арқылы тақырыпты ашу, топтар бойынша тақырып мазмұнын ашу.	Тақырыптың мазмұнын ашу, тақырыпты игеру.Алған білімдерін тәжірибеде қолдана білулері.	Жаңа тақырып мазмұнын толық ашып, басты идеясын табу	Толық мазмұнын түсіндірді	3	
					Жартылай мазмұнын аша алды Жаңа тақырып мазмұнын ашуға тырысты	2	
Қолдану	Алған бағалары	Альбомдарына топ	Алған білімдері	Іс-тәжіриб	Толық дұрыс	3	

	н тәжірибед е қолдану	бойынша шеңберлер ге ұнаған қолөнеріні ң суретін салу	н тәжірибед е қолдана білулері	еде жасау дағдысы н қалыпта стыру	орындау		
					Тапсыр маны жартыла й орындас а	2	
					Тапсыр маны орындау ға тырысса	1	
Талдау	Алған білімдері н талдау, салыстыр у.	«Венн диаграммас ы бойынша әр топ постерге Қазақстан мен Ресей қолөнерін салыстыру.	Салыстыр у: айырмаш ылық пен ұқсастықт арын, топ басшысы шығып қорғау.	Венн диаграм масы бойынш а Қазақста н мен Ресейдің қол өнері ұқсасты қтары мен айырма шылықт арын айқында у.	Тапсыр маны толық орындау .	3	
					Тапсыр маны жартыла й орындау	2	
					Тапсыр маны орындау ға тырысу.	1	
Жинақтау	«Ресейдің қолданба лы қолөнері» тақырыбы бойынша алған білімдері н пысықтау .	Әр топ постерге, жаңа тақырып бойынша түсінгенде рін белгілеу, топтан спикерлер шығып қорғау.	Тақырып бойынша білімдері н жинақтау, ой- түйіндері н дамыту.	Әр топ постер сызып, қорғау.	Дұрыс орындап қорғау.	3	
					Жартыл ай орындап , қорғау.	2	
					Орында уға тырысу.	1	
Бағалау	Әр топта топ басшылар ы топ мүшелері н смайликт ер арқылы бағалау,	Топ басшылары бағалау, кері байланыс. «Екі жұлдыз, бір тілек» (Сабақтың екі жақсы	Сабақтағ ы оқушылар бағалары ның жиынтық бағасын қою, үйге тапсырма беру, кері				

	Жасыл- «3» Сары- «2» Қызыл - «1»	кезеңі мен бір тілектерін жазу)	байланыс жасау.				
	Ұпай саны	Бағас ы					
	14-15	«5»					
	10-13	«4»					
	5-9	«3»					
Үйге тапсырма: Оқушылар Ресей қолөнерінің бір түрін бейнелейді. Кері байланыс: «Екі ұсыныс, бір тілекке» сабақтың екі жақсы кезеңі мен бір тілектерін жазу ұсынылды.							

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУ – УАҚЫТ ТАЛАБЫ

Байкенова Н.С.

Ж.Қ.Букенов атындағы Қарағанды банк колледжі

Бүгінгі күні басқа елдермен тереземіз тең егемен ел болып отырғанда, Елбасының Қазақстан халқына жолдауындағы кешенді мәселенің бірі - еліміздің ертеңі болатын ұрпаққа сапалы да, нәтижелі білім беру болып табылады. Сондай - ақ күн өткен сайын ғылым мен техника дамып, адамзат қиял жетпес қияндарға жол салып, өркениетті елдерден қалып қоймай, жас ұрпаққа білім беру саласын дүниежүзілік стандартқа сай жетілдіре түсу өзекті мәселе болып отыр.

Оқыту мен оқу, үйрету мен үйрену белгілі педагогикалық тәжірибемен тығыз байланысып жатыр. Қазақстанның тәуелсіз мемлекет ретінде қалыптасуы барысында орта білім берудің жүйелі реформалануы қоғамдық тұрғыдан үлкен маңызға ие. Білім беруді реформалауды жүзеге асырудың және бір маңызды сипаты қазіргі уақыттағы оқыту үрдісін технологияландырудың қажеттілігінен туып отыр. Қазіргі уақытта оқу сапасын жақсартуда әр түрлі жаңа технологияларды пайдалану тәжірибеге еніп, өз деңгейінде нәтижелер беруде. Елімізде білім беру саласында қазір демократияландыру, ізгілендіру іске асырылуда. Шетел тілі ана тілімен қоса студенттердің сөйлеу қабілетін және жалпы дамуын ғана жетілдіріп қоймайды, оны өзін қоршаған айналасындағы адамдармен қарым – қатынас мәдениетіне де үйретеді.

Шетел тілін үйреткенде біз оларға басқа халықтың мәдениетіне әрі дүние жүзі мәдениетіне жол ашамыз, басқа халықтармен қарым - қатынас жасауға мүмкіндік туады. Шетел тілінің қызметі – студенттерді өздері үйреніп жатқан тілде сөйлейтін халықпен түсіністік, ортақ көзқарас орнатуға дайындап, тәрбие, білім беріп әрі жеке басын, өмірге көзқарасын жан – жақты дамыту.

Оқытушыларға деген бүгінгі талап өте жоғары. Білім, методикалық шеберлік, жеке бастың моральдық тұлғасы, мінез – құлқы, мәдениеттілігі маңызды роль атқарады.

Оқу барысында студенттің қызығушылығын оята алатын, ізденуге талпындыратын, сын тұрғысынан ойлау қабілетінің қалыптасып дамуын дұрыс жүргізу қажет. Осы мәселедегі маңызды бағыттың бірі студенттердің сабақтағы оқу еңбегін ғылыми тұрғыда ұйымдастыру болып табылады.

Оқу-тәрбие үрдісінің нәтижесі студенттердің оқу ынтасы мен белсенділігін арттыруға, әрі өз бетімен жұмыс істей білу дағдысын қалыптастыруға тікелей байланысты. Осыған орай қазақ аудиторияларында шетел тілін үйрету жұмысына аса жауапкершілікпен қарау қажет. Әр өтілген сабақ студенттердің сөздік қорын молайтып, сөйлем құруға үйретумен қатар, оларды шетел тілінде дұрыс қолдана білуге, ойын дұрыс жеткізуіне жаттықтыруы тиіс.

Шетел тілдерін оқыту әдістемесінің ең басты мәселелерінің бірі- тілдік материалды сөз әрекетінің әр түрінде дұрыс қолдана білу дағдыларын қалыптастырып, оны одан әрі дамытуға тиімді жаттығулар жүйесін жетілдіру. Шетел тілін оқыту әдістемесінде жаттығуларды орындалу мақсатына қарай мынадай негізгі топтарға бөледі: тіл жаттығулары, сөз жаттығулары. Бұл жаттығулар тобының әрқайсысы белгілі бір міндетті шешуге бағытталған. Оларды орындау барысында студенттер әр түрлі сипаттағы қателерді жіберетіндігін байқауға болады. Қателерді болдырмаудың негізгі себептері мен жағдайларын жақсы білу қажеттігін М.А.Бух атап көрсеткен. Бұл қателерді болдырмаудың жолы, біріншіден: ана тілі мен шетел тілін салыстыра отырып үйрету; екіншіден: тілді үйрену кезінде туындайтын типті, тұрақты қателерді зерттеп білу. Сөйлеу кезінде кездесетін тұрақты типті қателерді тілді үйренудің барлық деңгейінде байқауға болады. Біз сөйлеу кезінде шақтық формаларды қолданудағы кездесетін интерференциялық құбылысты ескеруге және оны жоюға арналған жаттығу түрлерін қарастырамыз. Әдетте интерференциялық құбылыс үйренушінің ана тілі мен үйренетін тілдердің жартылай ұқсастығының негізінде, олардың ұқсас емес құбылыстарын теңестіруінен пайда болады. Осындай ағылшын және қазақ тілдерінің грамматикасын дұрыс пайдалана білмеуден туындайтын интерференциялық құбылысты нақты мәлеметтермен көрсететін арнайы жаттығулар қажет.

Студенттер үшін қазақ тіліндегі шақтық формалар жүйесінен елеулі айырмашылығы бар ағылшын тілінің шақтық формалар жүйесі ең күрделі грамматикалық категория болып табылады. Осы шақтық формаларды студент жақсы түсінуі үшін көп уақытты талап етеді. Ең алдымен, студент өзі үшін әрекеттің, іс - қимылдың үш уақыттық кезеңде орындалатынын анықтап алуы қажет. Осыған сәйкес, қазақ тілінде әрекеттің өту барысының сипатына байланысты мынадай шақтық формалар қолданылады. Осы шақты білдіру үшін: нақ осы шақ, жай осы шақ. Ал істің, қимылдың өткен шақты болып өткенін білдіру үшін: жай өткен шақ, бұрын өткен шақ, істің ілгеріде болатындығын білдіру үшін жай келер шақ формалары қолданылады.

Ағылшын тілін алып қарастырсақ, әрекеттің өту сипатына байланысты Simple Present және Present Continuous, Simple Past және Past Continuous, Simple Future және Future Continuous, Perfect формаларын алады. Осы грамматикалық шақтық формалардың көптірлілігі, оның білдіретін мағынасын түсінуге белгілі бір жаттығулар жүйесі қажет. Ол үшін грамматикалық жаттығуларды орындауға қойылатын жалпы талаптарды білуіміз керек:

- а) жаттығулар тізбегі психофизиологиялық және лингвистикалық заңдылықтарға сәйкес болуы керек;
- ә) жаттығулардың коммуникативтік бағдары болуы керек;
- б) сөйлеуді дамыту үшін қажетті дағдылар мен іскерліктің қалыптасуын қамтамасыз етуі тиіс;
- в) студенттердің ойлау қабілетін дамыту керек;
- г) жаттығулар жүйесі оқытудың басты мақсаты мен міндеттерін жүзеге асыруы тиіс;

Ағылшын тіліндегі шақтық формалар тек бір нақты мағынаны білдіріп қоймайды. Осы шақтық формалардың әр алуан мезгілдік реңктерді атауы контекстке байланысты. Мұндайда шақтық мағынамен қолданылып тұрған пысықтауыш сөздердің атқаратын қызметі ерекше.

Студенттерге қиындық тудыратыны – ағылшын тілінің Present Continuous, Simple Future, Future Continuous, Perfect шақтық формалары.

Осы аталған шақтық формаларды қолдану кезінде студенттер «to be», «to have» және «shall, will» көмекші етістіктерін пайдаланбайды. Мұны мынадай себептермен түсіндіруге болады: біріншіден, шақтық формалардың мағынасын жете білмегендіктерімен, екіншіден, осы көмекші етістіктермен қолданылатын жетекші, негізгі етістіктерді айыра білмегендіктерімен. Сондықтан Perfect формасын түсіндіру кезінде «to have» көмекші етістігімен қолданылатын негізгі етістіктерге көп көңіл бөлу керек. Сонымен қатар, студенттер ағылшын тілінің «-ed» жұрнағының көмегімен жасалатын әлсіз етістіктің өткен шақ тасымалдау жолы арқылы осы топтағы кез келген етістіктің өткен шағын жасай алады. (telephon-ed, stay-ed және т.с.с.)

Қазақ студенттеріне қиын түсетіні – жай сөйлемдегі баяндауыштың орны. Олар ағылшын тіліндегі сөйлемді қазақ тіліндегі үлгімен жасайды. (The boy in the sitting-room play).

Сондықтан грамматикалық материалды бекітуге арналған жаттығулар мынадай болғаны жөн:

1. еліктеу арқылы қайталау;
2. грамматикалық құрылымдардың кейбір элементтерін өзгерту арқылы Осы қалыптасқан дағдыны әлді етістіктердің жасалуына да дәл сол күйінде тасымалдайды. (know-ed, find-ed, spend-ed) Сондықтан студенттерге ағылшын тілінің грамматикасындағы өткен шақ формасындағы әлсіз етістіктердің «ed» жұрнағының көмегі арқылы жасалатынын, ал әлді етістіктердің жасалу жолының өзгеше екенін жете түсіндірген абзал.
3. тапсырмалар беру;
4. өз ойын ауызша немесе жазбаша жеткізу үшін грамматикалық құрылымдарды
5. құрастыруға бағытталған жаттығулар;
6. оқып жатқан грамматикалық құбылысты мәтінде тануға арналған жаттығулар;
7. ұқсас құрылымдарды бір – бірінен ажыратуға арналған жаттығулар;
8. өтіп жатқан грамматикалық құбылыстарға сүйене отырып, оқығанын түсінуге
9. үйрететін жаттығулар;

Мысалы:

- i. Complete the sentences. Use the Simple Present or the Present Continuous:
- ii. Right now. I am in class. I (sit) ... at the same desk in class every day.
- iii. Using the models, make up sentences:
- iv. Model: to speak English:
- v. I speak English. He speaks English too.
- vi. To Read the newspapers, to study English, to listen to a lecture.
- vii. III. Choose the right form

I write to (he, him) and he writes to (I, me)

We know (them, they) very well.

Студенттер осы сөйлемдерде кездесетін шақтық формаларды аударуы керек. Мысалы: Биыл біз көптеген халық жазушыларымен кездестік. Бірнеше жылдар өтті .

Осындай жаттығулар студенттердің грамматикалық шақ формаларының өту кезеңін дұрыс анықтай білуіне, өз ойын ауызша және жазбаша дұрыс айтып жеткізуіне үйретеді.

Осы грамматикалық шақтық формалармен жұмыс істеуге арналған жаттығулар үшін тұрақты да, сенімді тірек болуы қажет. Шақтық формаларды үйретуге бағытталған жаттығуларды орындау барысында әр шақтық формаларға тән пысықтауыш сөздерге көңіл бөлген жөн.

Simple Present –often, always, seldom, sometimes, usually, every day.

Present Continuous – right now.

Simple Past – yesterday, last night, two days later, a week ago.

Simple Future – tomorrow, next month, in a week, soon.

Осындай пысықтауыш сөздер студенттердің сөйлемінің мағынасына сай шақтық формаларды тану дағдысын қалыптастыруға көмегін тигізеді. Бұл жерде ескеретін жай, студент осы пысықтауыш сөздерді механикалық түрде жаттап алмай, тапсырманы орындау барысында контекстке де назар аударуы керек. Студент осы әр контекстен шақтық формалардың әрқайсысы өзінше автордың ойын ашатындығын және нақтылайтындығын түсіне алуы керек. Бұл жаттығулардың мақсаты - шақтық формалардың жасалуын есте сақтап қалу емес, оны ауызша сөзде қолдана білуге үйрету.

Қолданылған әдебиеттер

1. Қ.Мамытбеков, С.Лұқпанова, Қ.Омарова. «Ағылшын тілінің негіздері»
2. Республикалық баспа кабинеті, Алматы, 1998ж.
3. С.Иманқұлова «Жаңаша оқыту әдістемесі», Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің хабаршысы, Филология сериясы, 97-98 беттер, №1, 2006 ж..
4. Г. Ботағарина, «Ағылшын тілін оқытудағы бүгінгі белес», Білім, 70-бет, №3, 2006 ж.
5. Г. Шамшырақова «Ағылшын тілін оқытудың құрылымы», 12-бет, Кәсіптік мектеп, №3, 2007 ж.

СТРУКТУРА И КЛАССИФИКАЦИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИННОВАЦИЙ

Бекбулатова Т.Д.

ККАО «Болашақ колледж»

В послание Президента народу Казахстана от 17.01.2014 «Казахстанский путь – 2050 Единая цель, единые интересы, единое будущее» «Наш путь в будущее связан с созданием новых возможностей для раскрытия потенциала казахстанцев. Развитая страна в XXI веке – это активные, образованные и здоровые граждане. Что нам нужно сделать для этого? Во-первых, все развитые страны имеют уникальные качественные образовательные системы. Нам предстоит большая работа по улучшению качества всех звеньев национального образования. Поэтому важно дать им современные программы и методики обучения, квалифицированные кадры. Выпускники школ должны знать казахский, русский и английский языки. Результатом обучения школьников должно стать овладение ими навыками критического мышления, самостоятельного поиска и глубокого анализа информации. Считаю необходимым создать эффективную систему поддержки студентов и учащихся с высокой успеваемостью.» Педагогическая инноватика рассматривается сегодня как отрасль педагогической науки, изучающей процесс обновления в педагогической деятельности принципов, закономерностей средств и форм обучения. Педагогическая инноватика как наука имеет свой категориальный аппарат. Её основными понятиями являются следующие: «новое», «новшество», «инновация», «инновационный процесс», «инноваторы», «инновационная среда», «инновационный потенциал». В работе отечественных учёных – специалистов и педагогов раскрыты сущность обозначенных понятий, закономерности педагогической инноватики, типы и структура инновационного процесса.

Понятие «инновация» (лат. In – в, novus – новый) трактуется как нововведение. В научной литературе русское слово нововведение определяется как целенаправленное изменение, вносящее в среду внедрения новые стабильные элементы (новшества), вызывающие переход объекта из одного состояния в другое.

Педагогический инновационный процесс – это целенаправленная комплексная деятельность по созданию, освоению, использованию и распространению дидактических новшеств. В основе сущности инновационных процессов лежат две важнейшие проблемы педагогики: 1) изучение, обобщение и распространение передового педагогического опыта; 2) внедрение достижений педагогической науки в практику. Отечественные учёные и педагоги В.А. Сластенина, Л.С. Подымова и И.Ф.Исаев [17] и др. впервые объединили их и стали рассматривать инновационные процессы в одной плоскости. Таким образом, результатом инновации должно быть использование теоретических и практических новшеств в целостном педагогическом процессе.

С позиции системного подхода сущность педагогических инноваций по отношению к педагогическому процессу представляет собой введение нового в цели, содержание, методы, и формы обучения и воспитания, организацию совместной деятельности учителей и учащихся, то есть введение нового в основные компоненты педагогического процесса как целостной системы. Введение нового в один из компонентов педагогической системы объективно предполагает определенные изменения и других ее элементов; если это особенность не учитывается в процессе внедрения новшеств, их использование не дает положительного эффекта.

Важным условием успешного использования многих инноваций, с целью повышения эффективности функционирования педагогической системы колледжа, является участие в этом процессе не только педагогов, но и медиков, психологов, социологов.

Роль инновационных форм и методов обучения состоит в обеспечении достижения ряда важнейших образовательных целей:

- стимулирование мотивации и интереса в области изучаемых предметов;
- повышение уровня активности и самостоятельности студентов;
- развитие навыков анализа, критичности мышления, взаимодействия, коммуникации;
- изменение установок (на сотрудничество) и социальных ценностей;
- саморазвитие и развитие благодаря активизации мыследеятельности и диалогическому взаимодействию с преподавателем и другими участниками образовательного процесса.

Инновационные формы и методы обучения завоёвывают сегодня всё большее признание и используются при преподавании различных учебных предметов. Они показывают новые возможности, связанные, прежде всего, с налаживанием межличностного взаимодействия путём внешнего диалога в процессе усвоения учебного материала. Действительно, между учащимися в группе неизбежно возникают определённые межличностные отношения, и от того, какими они будут, во многом зависит успешность их учебной деятельности. Умелая организация преподавателем взаимодействия студентов на основе учебного материала становится важным фактором повышения эффективности учебного процесса в целом.

Формирование инновационной направленности предполагает использование определенных критериев, позволяющих судить об эффективности того или иного нововведения. Принимая во внимание имеющийся опыт исследований по педагогике [1; 4; 9; 10; 11], можно определить следующую совокупность критериев педагогических новшеств: новизна, оптимальность, высокая результативность, возможность творческого применения инновации в массовом опыте.

Основным критерием инновации выступает новизна, имеющая равное отношение к оценке, как научных педагогических исследований, так и передового педагогического опыта. Поэтому для преподавателя, желающего включиться в инновационный процесс, очень важно определить, в чем состоит сущность предлагаемого нового, каков уровень новизны. Для одного это может быть действительно новое, для другого — оно таковым может не являться. В этой связи необходимо подходить к включению преподавателей в

инновационную деятельность с учетом добровольности, особенностей личностных индивидуально-психологических характеристик. Выделяют несколько уровней новизны: абсолютная, локально-абсолютная, условная, субъективная, отличающиеся степенью известности и областью применения.

В научной педагогической литературе отсутствует единый подход к классификации педагогических инноваций. Наиболее общепризнанным является подход, раскрытый в исследованиях целого ряда учёных [10; 18] Педагогические инновации в контексте данных концепций подразделяются по признаку их отнесённости к учебно-воспитательному процессу на следующие группы (типы) инноваций: в содержании образования; в методике обучения: приёмы, формы, средства; в методах; в технологиях; в организации учебно-воспитательного процесса; в управляющей системе обучения. Рассмотрим некоторые из них.

Классификация нововведений в образовании. Таблица 1.

п/п	Критерии	Типы нововведений
1.	Масштаб преобразований	Частные, модульные, системные нововведения.
2.	Инновационный потенциал	Модификационные, комбинированные, радикальные нововведения.
3.	Отношение к предшественнику	Замещающие нововведения, отменяющие нововведения, ретровведения.
4.	Сфера использования	Учебный процесс; внеучебная деятельность.

На смену традиционной системе обучения пришли инновационные системы.

Сравнительная характеристика традиционной, развивающей, личностно ориентированной и личностно ориентированной развивающей систем обучения.

Таблица 2.

Критерии	Традиционная система	Инновационные системы обучения		
		Развивающая	Личностно-ориентированная	Проблемно-развивающая
1. Цель	Обучающая (передача и Воспроизведение знаний, умений, навыков)	Интеллектуальная (умственное развитие)	Создание условий для реализации личностных функций	Помощь в самопознании, самореализации, в самоопределении
2. Преобладающий метод обучения	Информационный, репродуктивный	Проблемно – поисковый	Познавательный через самостоятельную деятельность	Активное экспериментирование
3. Содержание	Государственные стандарты	Спецпрограммы: Л.В.Занкова, Эльконина-Давыдова	Стандарт, личностный опыт педагога и обучающегося	Стандарт и личностный опыт студента
4. Формы работы	Фронтальные Или групповые	Групповые и индивидуальные	Индивидуальные и групповые	Индивидуально – дифференцированные
5. Кредо	«Я над вами»	«Я вместе с	«Я вместе с вами»	«Я рядом с

педагога		вами»		вами»
6. Стиль Взаимодействия преподавателя и студента	Монолог	Диалог	Диалог	Диалог
7. Мотивация студента	Внешняя, эпизодическая	Внутренняя Целенаправленная	Внутренняя систематическая, целенаправленная	Внутренняя целенаправленная, систематическая
8. Конечный результат	Пассивная личность ученика	Активная личность студента при наличии интереса к обучению	Активно – инициативная личность студента	Инициативная с критичностью мышления

Как видно, две последние системы обучения наиболее соответствуют требованиям современного общества к колледжу, поскольку при этом следует иметь в виду, что любая современная технология представляет собой синтез передовых достижений педагогической науки и практики, сочетание отдельных позитивных традиционных элементов прошлого опыта и того, что рождено общественным прогрессом, гуманизацией и демократизацией.

С середины 90-х годов всё большую популярность в образовании приобретают разнообразные нетрадиционные формы уроков. Анализ педагогической литературы [5; 6; 7; 8] позволил выделить несколько десятков типов нестандартных уроков. Их названия дают некоторое представление о целях, задачах, методике проведения таких занятий. Наиболее распространенные из них: уроки-«погружения»; уроки-прессконференции; уроки-соревнования; уроки типа КВН; театрализованные уроки; уроки-консультации; компьютерные уроки; уроки с групповыми формами работы; уроки взаимобучения студентов; уроки творчества; уроки-аукционы; уроки, которые ведут сами студенты; уроки-зачеты; уроки-сомнения; уроки-творческие отчеты; уроки-формулы; уроки-конкурсы; бинарные уроки; уроки-обобщения; уроки-фантазии; уроки-игры; уроки-«суды»; уроки поиска истины; уроки-лекции «Парадоксы»; уроки-концерты; уроки-диалоги; уроки «Следствие ведут знатоки»; уроки-конференции; уроки-семинары; уроки-игры «Поле чудес»; уроки-экскурсии; межпредметные уроки и др.

Конечно, нестандартные занятия, необычные по замыслу, организации, методике проведения, больше нравятся учащимся, чем будничные учебные занятия со строгой структурой и установленным режимом работы. Поэтому, по мнению И. П. Подласого, «практиковать такие уроки следует всем педагогам. Но превращать нестандартные занятия в главную форму работы, вводить их в систему нецелесообразно из-за большой потери времени, отсутствия серьезного познавательного труда, невысокой результативности» [12]. Можно согласиться с мнением учёного, на наш взгляд в том, что подменять инновационное обучение нестандартными уроками не целесообразно.

Инновационные формы обучения.

1) Интегрированные (межпредметные) занятия, объединённые единой темой или проблемой.

2) Комбинированные (лекционно-практические и внеурочные) занятия, способствующие длительной концентрации внимания и системному восприятию учебного материала.

3) Проектные занятия, направленные на воспитание культуры сотрудничества (субъект-субъектных отношений) и культуры умственного, учебно -продуктивного и творческого труда (субъект-объектных отношений).

В своей педагогической деятельности я использую комбинированную инновационную форму обучения на всех основных этапах современного занятия.

I. Актуализация прежних знаний и способов действий студентов.

II. Формирование новых знаний и способов действий студентов.

III. Применение на практике знаний и способов действия.

Инновационные формы внеучебной деятельности студентов колледжные областные/экономические олимпиады.

Предметная олимпиада [15] – это форма интеллектуального соревнования студентов в определённой научной области, позволяющая выявить не только знание фактического материала, но и умение применять эти знания в профессиональных ситуациях, требующих творческого мышления. Практика проведения предметных олимпиад позволяет классифицировать их по следующим критериям:

1. Форма проведения – письменные, устные, смешанные;

2. Цели обучения и время – текущие и итоговые;

3. Уровень проведения – индивидуальные, групповые, «мини-олимпиады» и «макси-олимпиады»;

4. Охват участников – колледжные, городские, областные, республиканские.

В нашем колледже ежегодно проводятся колледжные олимпиады по экономике, бухучету. В колледжные туре олимпиады принимают участие все желающие с 1- – 3курс .

Олимпиада по экономике проводится в колледже с целью:

- выявления одарённых и талантливых студентов;

- формирования творческих наклонностей студентов.

- Задачи предметной олимпиады:

- создание условий для реализации творческих способностей студентов;

- развитие познавательной активности и самостоятельности студентов;

- выявление наиболее способных учащихся для участия в следующих турах олимпиад.

Задания экономических олимпиад отличаются многосторонностью и включают в свою структуру различные виды:

1. Тесты разных видов, позволяющие участнику выбрать правильный ответ и дать ему обоснование. В обоих случаях учитывается в балльной системе полнота ответа и его аргументированность.

2. Экономическая задача – дающая возможность участникам олимпиады проверить свои теоретические знания на практике и одновременно, показать полноту знаний категорий и формул, отражающих процесс экономической жизни.

3. Проблемные экономические ситуации – позволяющие видеть поведенческую линию участника олимпиады и умение правильно ориентироваться в конкретной ситуации, выбрать наиболее рациональное управленческое решение.

Для того, что бы добиться хороших результатов в олимпиаде, студенты занимаются дополнительно, выполняя задания повышенной сложности. Процент студентов обучающихся на «4»и «5» возрастает и по годам соответственно составил: 2011-2012 – 68,68%, 2012–2013 – 71,88%, 2013–2014 – 72,5%.

Список литературы:

1. Загвязинский В.И. Инновационные процессы в образовании и педагогическая наука - Тюмень, 2006
2. Инновационное обучение: стратегия и практика Под ред. В.Я. Ляудис. – М.: 1994.
3. Инновации в системе регионального образования: методология, теория, практика: Материалы межрегиональной научно-практической конференции, Н.Новгород, 25-26 октября 2005г.- Н.Новгород: НГПУ, 2005.
4. Кайзер Ф.-Й. Методика преподавания экономических дисциплин: Основы концепции, направленной на активизацию процесса обучения: Книга для учителя – М.: Вита-Пресс, 2007.
5. Кульневич С.В., Лакоценина Т.П. Не совсем обычный урок: Практическое пособие.- Воронеж, 2006.
6. Кульневич С.В., Лакоценина Т.П. Совсем необычный урок: Практическое пособие.- Воронеж, 2006.
7. Лукьянова Р.С. Система дидактических игр и творческих учебных заданий: учеб.пособие– Н.Новгород: Нижегородский гуманитарный центр, 2007.
8. Лукьянова Р.С. « Инновационная природа современного урока экономики, теория и практика» Педагогическое обозрение 2006. № 2.
9. Никишина И.В. Инновационные педагогические технологии и организация учебно – воспитательного и методического процессов в школе: использование интерактивных форм и методов в процессе обучения учащихся и педагогов. – Волгоград: Учитель, 2007.
10. Никишина В.И. Инновационная деятельность современного педагога в системе общешкольной методической работы. – Волгоград: Учитель, 2007.
11. Подласый И.Л. Педагогика – М.: ВЛАДОС., 2005.
12. Преподавание экономики в современной школе: теория и практика: Из опыта работы педагогов Нижегородской области.- Н.Новгород: Нижегородский гуманитарный центр, 2004.
13. Российский статистический ежегодник. 2005.- М., 2006.
14. Сборник олимпиадных заданий по экономике для школьников – Н.Новгород: Нижегородский институт экономического развития, 2007.
15. Сборник программ по экономике для средней школы. – Н.Новгород: Нижегородский гуманитарный центр, 2002.
16. Сластенина В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н. Общая педагогика: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. В 2ч.- М.: ВЛАДОС, 2003. Хомерики О.Г., Поташник М.М., Лоренсов А.В. Развитие школы как инновационный процесс. М.: Новая школа, 1994.
17. Экономические олимпиады для школьников. Учебно-методическое пособие./Сост. З.М. Ларичева, Ю.А. Лебедев, Т.А. Логинова и др. - Н.Новгород: ННГУ им. Н.И. Лобачевского, 2004.

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРИ ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

Бобровская Т.Г., преподаватель
ГБОУ СПО ЖГК

«Искусству душевного контакта нельзя научиться по учебнику. Его важнейшая предпосылка – чуткость и душевная открытость самого учителя, его готовность понять и принять нечто новое и непривычное, увидеть другого как себя и себя как другого».

Гуцол Е.В.

Тенденция современной системы образования, основанная на воспитании саморазвивающейся личности, предполагает учет индивидуальных особенностей, потребностей, возможностей студента. Выступая как субъект педагогической деятельности, студент должен быть ориентирован на свободное развитие личности, творческую инициативу, самостоятельность, конкурентоспособность, профессиональную мобильность, что требует качественно нового подхода к формированию будущего специалиста.

В настоящее время в России идет становление новой системы образования, ориентированной на вхождение в мировое образовательное пространство. Этот процесс сопровождается существенными изменениями в педагогической теории и практике учебно-воспитательного процесса. Новые жизненные условия, в которые поставлены все мы, выдвигают свои требования к формированию молодых людей, вступающих в жизнь: они должны быть не только знающими и умелыми, но мыслящими, инициативными, самостоятельными. Переход экономики России на рыночные отношения остро ощущается противоречие между динамично меняющимися требованиями рынка труда в высококвалифицированных профессионально мобильных специалистах и уровнем их подготовки.

Использование только традиционных технологий, построенных на объяснительно-иллюстративном способе обучения, приводит к тому, что основное внимание в своей работе педагог отводит трансляции готового учебного содержания, при этом преподнесение учащимся информации, определенной рамками программы, практически всегда происходит в форме монолога преподавателя. В связи с этим в учебном процессе возникает много проблем, главными из них являются низкий уровень навыков общения, невозможность получить развернутый ответ студента с его собственной оценкой рассматриваемого вопроса, недостаточное включение слушающих ответ учащегося в общее обсуждение.

Личностно-ориентированное образование предполагает внедрение в педагогическую практику инновационных подходов, которые гарантируют предоставление каждому студенту право выбора собственного пути развития на основе выявления его личностных особенностей, жизненных ценностей, устремлений.

Переход на новые федеральные государственные образовательные стандарты требует дифференциации и интеграции содержания образования по основным видам будущей профессиональной деятельности, что способствует не только формированию компетенций выпускника, но и развитию нестандартного творческого мышления и исследовательских умений будущих специалистов.

Процесс информатизации современного общества требует применения в образовательном процессе современных информационно-коммуникационных технологий. Это позволяет использовать в процессе обучения не только печатные издания - книги, журналы, но и - мультимедиа ресурсы: электронные учебники и энциклопедии, записанные на CD-дисках или хранящиеся на образовательных серверах в Интернете.

Наиболее часто в учебном процессе используются приложения общего назначения, такие как: MicrosoftWord, MicrosoftExcel, MicrosoftPowerPoint, MicrosoftFrontPage, MicrosoftPublisher, AdobePhotoshop и др. При работе с компьютерной презентацией, преподаватель может соединять вместе диаграммы и фотографии, карты и схемы, фильмы и аудиозаписи - все это при необходимости можно снабдить подписями и комментариями, выделить цветом, шрифтом и светом информацию. Студенты используют презентации для представления своего интеллектуального продукта: доклада, сообщения, домашней работы, реферата, и т.п.

Использование электронных образовательных ресурсов значительно облегчает и сокращает время подготовки преподавателя к уроку. Более того, дает возможность «конструировать» уроки и другие учебные занятия, определяя их оптимальное содержание, формы и методики обучения; способствует организации учебного процесса не только в традиционно-урочной, но и в проектной, дистанционной формах обучения.

В образовательном процессе помимо информационно-коммуникационных технологий преподавателями часто используются: разноуровневое обучение, технология развивающего обучения, игровые технологии, проектная исследовательская деятельность, технология проблемного обучения, здоровьесберегающие технологии и др.

Одна из наилучших технологий, которая помогает понять, на сколько знания учащихся превратились в компетенции, являются игровые технологии. Использование игр на уроках способствует повышению познавательной активности обучающихся, формированию интереса к знаниям, развитию учебной мотивации и инициативы, стремлению к творческой деятельности. Кроме того, использование игровых форм предупреждает утомление, создает комфортную среду обучения; в игре создаются условия для формирования качеств, связанных с управлением своим эмоциональным состоянием. Игра позволяет заинтересовать учащихся изучаемым материалом, преподнести знания в более легкой и «ненавязчивой» форме.

Метод проектов, как педагогическая технология, ориентирован на самостоятельную деятельность учащихся, которую последние выполняют в течение определённого отрезка времени. В основе метода проектов лежит развитие познавательных навыков учащихся, умений самостоятельно конструировать свои знания, умений ориентироваться в информационном пространстве, развитие критического и творческого мышления.

В табл. 1 представлены СОТ с кратким описанием результата использования и перспективным развитием итога обучения.

Таблица

Образовательные технологии и их результативность

Технологии	Результат использования	Перспективное развитие обучения
Проблемное обучение	Всестороннее развитие учащегося	Формирование Я-концепции личности учащегося
Разноуровневое обучение	Дифференцированный подход в обучении	Разработка разноуровневых заданий
Технология проектного обучения	Выход проектов за рамки учебного предметного содержания, переход на уровень социально-значимых результатов	Выступления на городском конкурсе исследовательских проектов
Технология исследовательской направленности	Развитие исследовательских навыков в процессе обучения	Выступление учащихся на конференциях разного уровня

Технология использования в обучении игровых методов: ролевых, деловых, и других видов обучающих игр	Активное включение учащихся в учебно-воспитательный процесс	Повышение качества обучения
Технология уровневой дифференциации на основе обязательных результатов	Обработка образовательных стандартов, предупреждение неуспеваемости	Повышение качества обучения
Информационно-коммуникационные технологии	Интенсификация процесса обучения, повышение мотивации к учебе, развитие информационной культуры учащихся	Конструирование урока с использованием ИКТ-средств. развитие навыков работы с информацией
Здоровьесберегающая технология	Усиление здоровьесберегающего аспекта предметного обучения	Повышение качества обучения
Система инновационной оценки «портфолио»	Повышение мотивации к учебе	Создание портфолио, прогресс в обучении

Для результативной работы преподавателя важны не только методы, но и формы проведения уроков. Пожалуй, главной на сегодняшний день, формой проведения уроков является работа в группах. Она помогает повысить мотивацию учащихся к изучению материала, внести элемент соревновательности, добиться работы каждого в меру своих сил и способностей, приносящему пользу своей группе. В последнее время часто используется методика мобильных групп. Этот метод используют, когда необходимо, чтобы в течение урока учащиеся побывали в разных группах. Это, так называемые, первичные и вторичные группы. Первичные группы образуются в соответствии с индивидуальным подходом к задачам формирования, развития или совершенствования определенных учебных умений и навыков. Задачи первичных групп: выполнение заданий, подготовка выступлений по содержательному компоненту задания. Вторичные группы формируются в результате объединения за одним столом представителей различных первичных групп. Задача вторичных групп - взаимное обучение: обмен информацией, взаимооценка, закрепление изученного материала.

В заключении, хотелось бы отметить, что эффективность освоения и последующего использования инновационных технологий определяется, прежде всего, осознанием преподавателем того факта, что эти технологии являются средством развития обучаемых и его собственного профессионального развития. Целью современного ОУ является формирование личности информационной, то есть способной не только, и не столько выполнять свои функции, сколько принимать критические решения и устанавливать новые отношения в быстро меняющейся реальности.

Список литературы:

1. Борисова Н.В. Образовательные технологии как объект педагогического выбора. Учебное пособие. - М. Исследовательский центр подготовки специалистов, 2000.
2. Единая коллекция цифровых образовательных ресурсов <http://school-collection.edu.ru/Омсквики> <http://wiki.omskedu.ru>.

ВЛИЯНИЕ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ НА СТАНОВЛЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ УМЕНИЙ И НАВЫКОВ СТУДЕНТОВ КОЛЛЕДЖА

Баязова Б.Т.

Гуманитарный колледж г.Астана

Педагог как субъект педагогического процесса является главным действующим лицом любых преобразований в системе образования. Процессы кардинальных преобразований школы и общества требуют от будущего учителя переориентации его деятельности на новые педагогические ценности, адекватные характеру научно-исследовательской деятельности, что, в свою очередь высвечивает одну из основных проблем педагогического образования – формирование исследовательской культуры учителя.

С появлением новых технологий, с внедрением иных средств обучения (электронные учебники, компьютерные обучающие программы, учебники, составленные по принципам программированного обучения) на первый план выходят способы организации самостоятельной познавательной деятельности детей. Новое содержание образования и метод его реализации требует учителя нового типа, владеющего принципиально новой технологией. Основная задача у этого педагога на уроке не передача знаний, а организация собственной деятельности. Среди многих проблем профессионального образования особое внимание необходимо уделить сфере воспитания, заботе о формировании личности будущего учителя. Необходимо воспитать готовность решать проблемы, стоящие перед обществом сейчас и в будущем. Современный учитель должен легко оперировать полученными знаниями, уметь использовать полученные знания, уметь использовать их в разных условиях и ситуациях, при решении проблемных задач и выполнении практических заданий. Формирование гибких знаний требует от педагога всемерной поддержки самостоятельности, инициативы, находчивости. Необходимо учить деятельности, творчеству. Предмет не должен быть сводкой результатов. Упор должен делаться на оценку умения самостоятельно принимать решения и решать профессиональные задачи.

Эрудиция преподавателя, умение предъявлять студентам колледжа необходимые требования и последовательно усложнять познавательные задачи, педагогический оптимизм способствуют познавательному интересу обучающихся. Помочь студенту в выработке умений и навыков взаимодействия с детьми, способности взвешенно анализировать любые, самые сложные педагогические ситуации, не бояться новизны решений, приучаться к постоянному самоанализу и объективной оценке своих действий и действий окружающих. Достижения по включению студентов в творческую деятельность, безусловно, значительны. Однако следует отметить, что уровень развития творчества в целом по колледжу еще не отвечает в полной мере требованиям времени. Всесторонние и глубокие знания, умения и навыки, формируемые у студентов в период обучения в колледже, оставляют неизгладимый след в жизни каждого студента, определяют и закрепляют его интересы, развивают волю, стремление к преодолению трудностей и творческую направленность любой трудовой деятельности. Для обеспечения продуктивности педагогического процесса необходимо, чтобы учитель не только знал все современные методы, умел их применять, но и был способен к научно-обоснованному, комплексному использованию различных методов и приемов, поскольку эффективность их определяется конкретными задачами процесса обучения и наоборот: оптимальность

решения учебных задач зависит от методов организации учебного процесса. У студентов колледжа формируются такие качества личности, без которых невозможна любая творческая работа: аккуратность, воля, настойчивость, умение доводить начатое дело до конца, инициативность, ответственность, умение коллективно решать творческие задачи. Творческая, активная деятельность в процессе обучения формирует у студентов колледжа ряд качеств (умственная активность, стремление добывать знания и формировать умения для выполнения практической работы, самостоятельность в решении поставленной задачи, трудолюбие, изобретательность и др.), которые в конечном итоге положительно скажутся на характере личности будущего учителя. Перед учителем стоит задача научить ученика ориентироваться в потоке информации; уметь находить нужную и критически ее осмысливать, воспринимать; анализировать и сопоставлять, делать выводы и обобщения. Главная функция современного учителя – управление учебно-познавательной деятельностью ученика.

Возрастание объема научных знаний в содержании образования и развитие самостоятельной мыслительной активности школьников потребовало расширить творческую сторону учебного процесса в колледже. Участие в исследовательской работе становится неотъемлемой составной частью подготовки студентов: разработка и внедрение в практику надежных критериев для своевременного распознавания способностей детей; система форм, методов и стимулов, активизирующих деятельность учащихся, поддерживающих их самостоятельность, инициативу и творческий подход; ориентация на усвоение системообразующих знаний об основах наук, реализация формирующего воздействия учебного материала на учащегося (развитие способности ориентироваться в науке, воспринимать новое, применять на практике полученные теоретические знания); акцент на развитие воображения, фантазии, абстрактного мышления и других качеств, необходимых для творчества; создание благоприятного психологического климата в коллективе. Проблема развития познавательной самостоятельности и творческой активности занимает особое место. Она вытекает из основных тенденций современной науки, которая характеризуется возрастанием объема научной информации, быстрым устареванием справочно-информационного материала и отдельных научных положений, возрастанием роли теоретических знаний и резким сокращением времени между научным открытием и его практическим использованием[3]

Для воспитания творческой активности личности необходимы качественно новый подход, интеграция всех средств, форм и методов учебно-воспитательной работы. Высшим уровнем активности является творческая активность, где в единстве выступают интеллектуальные, волевые, эмоциональные процессы. Для развития у студента колледжа творческой познавательной активности преподавателем необходимо знать интеллектуальные возможности обучаемых, их волевые качества, степень проявления интереса к своему предмету, степень удовлетворенности избранной профессией и т.д. Особое внимание надо обратить на профессиональные запросы и потребности будущего учителя, его интересы, увлечения, способности, объективность самооценки и адекватность ее восприятия сокурсниками. Необходимо активно привлекать будущего учителя к обмену опытом, обеспечивать условия для своевременного представления наработанного им, для возможности объективно оценить и откорректировать свою работу, получить оценку товарищей, что позволит студенту колледжа утвердиться, даст хороший стимул к саморазвитию.

Развитие творческого потенциала – это саморегулирующийся процесс, системообразующими компонентами которого выступают самопознание, творческое самоопределение, самоуправление, самосовершенствование, творческая самореализация педагога и его профессионально-творческое становление. В учебном заведении применяются инновационные методы обучения: деловые и ролевые игры, интегральные и бинарные уроки, уроки с приглашением специалистов-практиков, конференции и конкурсы, практические занятия. Коллективная деятельность, предполагающая

распределение индивидуальных обязанностей между участниками, оказывает большое положительное влияние на становление чувства ответственности, позволяет увидеть себя частицей всех, а их – продолжением себя. Используя игровые формы проектирования можно научно подходить к организации профессиональной деятельности в отличие от существующей действительности. И хотя бы через игровые формы осуществлять радикальные изменения в сознании будущих специалистов по отношению к культуре профессионального труда. О положительной динамике развития творческого потенциала коллектива также свидетельствует рост методической культуры педагогов. Это выражается в использовании на занятиях широкого арсенала приемов, методов, образовательных технологий, многие из которых являются инновационными: сказкотерапия, методика ТРИЗ, исследовательские игры, психотренинг, методика эмоционально-творческого развития, интеграция иностранного языка с предметами эстетического цикла и др. Игро моделирование дает возможность преподавателям понять, что качество профессиональной подготовки будущих учителей зависит не столько от тех, кто учится, но в большей мере от тех, кто учит, причем не только преподносит готовые профессиональные знания, но учит их самостоятельно находить.

Инновационная деятельность в творческой группе обеспечивает внутреннюю мотивацию его участников, позволяет овладеть способами решения педагогических и исследовательских задач. Конечная цель научно-методической работы – помочь творческому росту каждого преподавателя, а через него активно влиять на совершенствование всего комплекса работ по воспитанию творческой активности учащихся. Каждый учебный год анализировались итоги опытно-экспериментальной работы и на основе этого анализа разрабатывались дальнейшие пути, формы и методы намеченной активизации учебно-познавательной деятельности учащихся колледжа. Таким образом, для формирования творческой активности личности есть два пути: первый – через профессиональное мастерство; второй – через воспитание подлинной личности, ее внутренней культуры, нестандартного мышления. Мы считаем, что для учителя, желающего овладеть педагогическим мастерством и стать мастером педагогического труда, создать собственную творческую лабораторию, необходимо осознание педагогической деятельности как творчества, постоянное творческое профессионально-личностное самовоспитание. Полученные при исследовании результаты в своей совокупности представляют решение крупной научной проблемы. Научная новизна исследования при этом определяется следующим: научно обоснована и опытно-экспериментальным путем проверена оптимальность модели творческой лаборатории. Опытная работа доказала, что в ней готовятся учителя высокой квалификации, способные работать не только в сельских школах, но и в лицее, гимназии, колледже. Преподаватель в данной ситуации выступает не как источник информации, а как организатор деятельности учащихся колледжа. При проведении практических занятий необходимо проверить теоретические знания учащихся, четко сформулировать задачу и цель исследования, определить методы исследования. Студенты колледжа выявляют закономерности, делают выводы (таблица, схема, график, рисунок) и обсуждают результаты исследований на заседании творческой лаборатории, на студенческой конференции с последующими публикациями в журнале «Талимгер».

Литература:

1. А.Щетинская – Развитие творческого потенциала педагогов // Воспитание школьников № 7/ 2001, с. 23-26.
2. Кукарина Г.И.- Подготовка учителя начальных классов к работе по казахстанской программе//Начальная школа Казахстана № 3/2002,-21-23с.
3. Ларин А.Е. – Воспитание творческой активности учащихся ПТУ. - Мн.: Высш. шк. - 1990,-206с.

4. Анцибор М.М. – Активизация учебно-познавательной деятельности студентов при изучении дисциплин педагогического цикла. - Москва, Изд-во «Прометей», -1989,-240с.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДИКИ ТВОРЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ ЛИЧНОСТИ ПРИ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Баязова Б.Т., Гуманитарный колледж г. Астана

Современная школа в условиях перехода на национальную модель образования нуждается в новом типе учителя, творчески думающем, умеющем прогнозировать свой конечный результат, владеющем современными методами и технологиями обучения, приемами психолого-педагогической диагностики, способами самостоятельного конструирования педагогического процесса в условиях творческо-поисковой деятельности. Творческо-поисковая деятельность – универсальная технология, которая эффективно применяется в учебно-методическом комплексе: детский сад-школа-колледж с различным контингентом студентов для формирования творческой активности личности. Учебно-методический комплекс предусматривает: *в детском саду* – развивать у студентов колледжа способность занимать исследовательскую позицию, самостоятельно ставить и достигать цели в учебно-воспитательной деятельности на основе применения элементов творческо-поисковой деятельности в рамках предметов учебного плана и элективного курса; - *в школе* – создавать условия для развития способностей и склонностей обучающихся, в соответствии с их специфическими потребностями в условиях гибких образовательных программ и индивидуального сопровождения; - *в колледже* – развивать исследовательскую компетентность, прививать культуру профессиональной проектной деятельности путем развития аналитических и прогностических способностей обучающихся средствами исследования.

Ведущим видом деятельности является обучение, направленное непосредственно на усвоение опыта. В структуре содержания учебно-методического комплекса: детский сад-школа-колледж находит отражение структура опыта личности. В структуре опыта личности выделяют четыре группы компонентов, которые пересекаются между собой:

- опыт личности, дифференцируемый по принципу теория – практика (знания и умения);
- опыт личности, дифференцируемый по творческому признаку (репродуктивная и творческая деятельность);
- опыт поисковой деятельности, выражающийся в готовности к решению новых проблем;
- опыт воспитанности потребностей, мотивов и эмоций, обуславливающих отношение к миру и системе ценностей личности.

Основные критерии студентов колледжа, необходимые для работы в учебно-методическом комплексе:

- гармонизация образа «Я», выступающая в преобладании позитивных самооценок;
- сближение «Я-реального» и «Я-идеального»;
- повышение степени самопринятия и уверенности в себе и своих возможностях.

Критериями оценки деятельности студентов в учебно-методическом комплексе должны быть умения и собственные идеи, позволяющие выпускнику колледжа влиться в вузовскую образовательную систему и продолжить научно-исследовательскую работу на более высоком уровне. Учебно-методический комплекс: детский сад-школа-колледж включает три центра – учебный центр, научный центр, этнокультурный центр.

Научный центр - творческо-поисковая работа включает следующие структурно-содержательные блоки:

А) *теоретический блок* - отражает результативность изучения и обобщения теоретических посылок к данной проблеме, предполагает осмысление, обработку теоретических концепций по предмету исследования;

Б) *методологический блок* – предполагает обоснование актуальности темы, определение объекта и предмета исследования, целей и задач, выдвижение гипотезы, уточнение терминологии;

В) *экспериментальный блок* – включает проведение эксперимента, обоснование его замысла и полученных результатов. Необходимо описание методов исследования, техники сбора данных, краткое описание хода эксперимента. На основании эксперимента исследования выдвигаются рекомендации и возможные перспективы.

Учебный центр - творческо-поисковая деятельность включает следующие компоненты:

А) самостоятельное осуществление ближнего или дальнего, внутрисистемного и межсистемного переноса знаний и умений в новую ситуацию;

Б) видение новой проблемы в традиционной ситуации;

В) видение структуры объекта;

Г) видение новой функции объекта в отличие от традиционной;

Д) учет альтернатив при решении проблем;

Е) комбинирование и преобразование ранее известных способов деятельности при решении новой проблемы;

Ж) создание принципиально нового подхода (способа, объяснения).

Этнокультурный центр - уровни педагогического творчества:

А) *репродуктивный* – уровень адаптации и применения на практике инноваций, разработанных другими;

Б) *уровень оптимизации* – в умелом выборе и целесообразном сочетании, комбинации разработанных другими методов, приемов, форм;

В) *эвристический* – поиск «нового», обогащение известного своими собственными находками, открытиями;

Г) *исследовательский* – опираясь на творческую индивидуальность, строить педагогическую деятельность, развивая идеи, разрабатывая новые способы их реализации.

В процессе организации и проведения работы в учебно-методическом комплексе: детский сад-школа-колледж прослеживаются четыре основных этапа:

Подготовительный этап (1 курс). *Цель:* Сформировать интерес к профессии учителя, интерес к самоорганизации как условию и средству развития творческой активности личности. *Содержание:* - в доступной форме раскрыть возможности и пути становления личности; выявить интересы, склонности, способности студентов колледжа. *Проблемно-творческие задания:* - ознакомиться с работой учебно-методического комплекса: детский сад-школа-колледж, с целью определения его воспитательных и образовательных функций; - работа с библиографией (поиск и отбор книг); - рассмотреть различные варианты учебников (общее представление); - дискуссионный клуб – открытие «Я»; - организация часов коррекции; - анкетирование студентов с целью выявления креативности; - тренинг - особенности взаимоотношений учителя и учащегося.

1 этап (2 курс) – детский сад. *Цель:* Сформировать психологическую установку к работе в учебно-методическом комплексе *Содержание:* - наблюдение за формой работы в детском саду; - контроль за работой, ее результатами; - коррекция с использованием данных контроля; - упражнения по самоанализу и самооценке своих свойств и качеств характера, поведения и учения. *Проблемно-творческие задания:* - азбука исследовательского труда; - конкурс «Старая сказка на новый лад»; - дискуссионный клуб – «Сильнее всех – владеющий собой?»; - коррекционная работа; - контроль своего поведения; - тренинг: «Особенности взаимоотношений мальчиков и девочек»;

сконструировать задания творческого характера; -консультация по проблемам диагностики ребенка; - работа с библиографией (поиск и отбор книг); - создание педагогических ситуаций и способы их разрешения.

2 этап (3 курс) – школа. Цель: Сформировать интерес к творческо-поисковой деятельности как условию формирования творческой активности личности. *Содержание:* - пробная практика, самостоятельная работа в школе; - упражнения в налаживании правильных, разумных взаимоотношений с учителями и учениками; - закрепление привычки к самоанализу и самоконтролю с помощью заполнения анкет и листов самооценки. *Проблемно-творческие задания:* - уровни профессионального мастерства учителя начальных классов; - творческие задания для самостоятельной работы студентов.

3 этап (4 курс) – колледж. Цель: выработать устойчивую привычку-потребность в постоянном совершенствовании своей личности. *Содержание:* - разработка новых проектов в колледже; - побуждать к передаче своего опыта по развитию тех или иных свойств, способностей и умений со студентами. *Проблемно-творческие задания:* - ознакомление с формами активизации познавательной деятельности; - контроль и учет успеваемости студентов на базе конкретного учебного предмета.

Работа в учебно-методическом комплексе предполагает два направления:

Первое – это самостоятельная мыслительная работа в процессе творческо-поисковой деятельности под руководством преподавателя;

Второе – творческо-поисковая работа, осуществляемая во внеурочное время для раскрытия творческого потенциала студента колледжа и приобретения разнообразного жизненного опыта: умение управлять собой, противостоять обстоятельствам, развивать себя. Суть работы в учебно-методическом комплексе: детский сад-школа-колледж состоит:

На *1 этапе* – планирование и организация проблемно-творческой работы студентов колледжа: проанализировав проблемы, выдвигают гипотезы их решения.

На *2 этапе* студенты колледжа обсуждают методы проверки принятых гипотез, а также возможные источники информации для аргументированного их подтверждения или опровержения.

На *3 этапе* – защита проекта.

Формирование и развитие творческой активности личности – процесс не мгновенный, он складывается постепенно. Творческая активность составляет предпосылку и условие личностного роста личности, открытия им самого себя. Усваиваемые знания и умения должны открываться в виде концепций, стратегий или принципов, для которых имеется ряд альтернатив. При таком обучении особенно возрастает роль индивидуальных различий студентов. Воспитание творческой активности личности – процесс индивидуальный. Он возможен только при ориентации на конкретную личность, что предполагает целеустремленное и систематическое изучение студентов. Это одно из важнейших слагаемых творческой педагогической деятельности:

Во-первых, в интегрированном учебном заведении образовательное пространство должно обеспечить непрерывность становления педагога. При этом важно ориентироваться на то, что студент – это не простой исполнитель определенной социальной роли, а творческая личность.

Во-вторых, с учетом индивидуально-особенного в человеке, его уникальности, самобытности, неповторимости целесообразно ориентироваться на индивидуально-творческий подход в подготовке будущих учителей. В связи с этим необходимо модернизировать содержание и технологию учебно-познавательной деятельности, совершенствовать систему воспитательной и организационно-управленческой работы в учебном заведении.

В-третьих, понимание студента как субъекта деятельности позволяет определить организационно-педагогическое и методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса в учебном заведении через деятельный подход. На основе такого подхода

деятельность в учебном заведении нового типа выделяется в качестве структурообразующего элемента развития и саморазвития личности.

В-четвертых, высший уровень мотивации связан с возникновением внутренних мотивов, которые рождаются в процессе самостоятельной творческой деятельности. Наше исследование направлено на поиск рациональных видов деятельности в процессе учебно-воспитательных работы, которые формируют потребности и внутренние мотивы, обеспечивающие простор для работы и развития активности и творческих сил личности.

Литература:

1. Львова Ю.Л. – Творческая лаборатория учителя – М: Просвещение, 1992,- 224 с.
2. Анисимов О.С. – Педагогическая акмеология: общая и управленческая – Минск, - 2002,-788с.
3. Подласый И.П. – Педагогика начальной школы – М: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС,- 2000,- 400с.

ЖАРГОН В РЕЧИ ПРОГРАММИСТА

Бейсен Ж.Д., учащаяся группы ИС-11-9-1

Балхашский гуманитарно-технический колледж им. А. Мусина

Руководитель: Алимберлина Ж.С.

Современная речь изобилует словами, которые нельзя отнести к правильному, красивому, литературному языку. Причем, слоги такого языкового включения существовали и раньше, существуют и сейчас, и имеют тенденцию к изменению, развитию, проникновению в повседневную речь.

Гипотеза исследования - сленг и жаргон обогащают речь подростков, несут дополнительную смысловую и экспрессивную окраску в общении в связи с тем, что словарный запас литературного языка учащихся недостаточен для передачи эмоций и информации.

Цель моего исследования сопоставить профессиональную речь и жаргоны, употребляемые программистами; изучить уровень владения профессиональной речью своих сокурсников.

Актуальность темы исследования: Мышление и речь человека развиваются и проявляются в единстве. В любом виде мышления обнаруживается роль речи, которая есть непосредственная действительность мысли. Слова являются средством образования и выражения.

Исследовалась речь людей, профессия которых непосредственно связана не только с программированием, но и вообще со сферой информационных технологий, готовых предоставить мне бесценную информацию о текущем состоянии языка программистов, а также речь учащихся колледжа.

Задачи исследования:

определить некоторые слоги нелитературного языка, выявить их характерные особенности и отличия;

1. проследить связь изменения сленга и жаргонов в зависимости от общественного развития;

2. выяснить, какие слова сейчас наиболее употребительны в речи программистов, а какие уже не используются или устарели.

Методы исследования — изучение литературных источников, опросы, анкетирование.

Анализ литературных источников показал, что вся лексика любого языка делится на литературную и нелитературную. К литературной относятся книжные слова, стандартные разговорные слова, нейтральные слова. Вся эта лексика, употребляемая либо в литературе, либо в устной речи в официальной обстановке. К нелитературной лексике мы можем отнести профессионализмы, вульгаризмы, жаргонизмы, сленг. Эта часть лексики характерна своим разговорным и неофициальным характером.

Профессионализмы - это слова, используемые небольшими группами людей, объединенных определенной профессией.

Вульгаризмы - это грубые слова, обычно не употребляемые образованными людьми в обществе, специальный лексикон, используемый людьми низшего социального статуса: заключенными, торговцами наркотиками, бездомными и т.д.

Жаргонизмы - это слова, используемые определенными социальными или объединенными общими интересами группами, которые несут тайный, непонятный для всех смысл.

Сленг — это слова, которые часто рассматриваются как нарушение норм стандартного языка. Это очень выразительные, ироничные слова, служащие для обозначения предметов, о которых говорят в повседневной жизни.

Необходимо отметить, что некоторые ученые жаргонизмы относят к сленгу, не выделяя их самостоятельную группу, и сленг определяют как особую лексику, используемую для общения группы людей с общими интересами.

Жаргон (французское *jargon*, предположительно от галло-романского *gargone* - болтовня), - речь относительно открытой социальной или профессиональной группы, которая отличается от общеразговорного языка особым составом слов и выражений. Это условный язык, понятный только в определенной среде, в нем много искусственных, иногда условных слов и выражений. Жаргон развивается в среде более или менее замкнутых коллективов: школьников, студентов, военнослужащих, различных профессиональных групп. Жаргон лексически и стилистически разнороден, отличается неустойчивостью и быстротой сменяемости наиболее ходовой лексики.

Виды молодежного жаргона.

В молодежный жаргон включает в себя: жаргоны учащейся молодежи (школьников, учащихся ПТУ, студентов техникумов и вузов); жаргоны солдат и матросов срочной службы; жаргоны неформальных молодежных объединений (хиппи, панков, металлистов, фанатов); жаргон молодежи, объединенной общими интересами (компьютерные, спортивные интересы).

Если лексика студентов, школьников, учащихся профессионально-технических училищ тесно связана с процессом учебы («шпора» - шпаргалка, «стипа» - стипендия), то у солдат - с воинской службой («комод» - командир батальона, «дембель» - увольнение в запас). Жаргон неформальных молодежных группировок отличается своей специфичностью и нередко обозначают атрибуты определенной неформальной группировки (у металлистов «лопата» - гитара, у панков «дикообраз» - вид прически). Каждый из видов молодежных жаргонов не является замкнутой системой: наблюдается взаимопроникновение их элементов.

Общемолодежным жаргоном пользуются все молодежные объединения и группировки. Он состоит из слов, не связанных с процессом учебы, труда, службы в армии. Его основа - экспрессивные эквиваленты разговорно-бытовой лексики («чувак» - парень, «локаторы» — уши, «бабки» - деньги).

Так что же представляет собой молодежный сленг? Это смешение многих жаргонов: криминального (шмонать, базарить, шмотки, стрелка...), компьютерного (винды, драйв...) нормативной лексики и ненормативной: хилить, бакланить и другие слова, образованные присоединением матерных частей к установившимся жаргонным.

Лексика жаргона ограничена интересами тех, кто его использует. В данном случае это мода, школа (институт), представители противоположного пола, музыка, досуг и

прочее.

Часто слова и фразы молодежного сленга заимствованы у «коллег» из-за рубежа: «блэк», «бакс», «хаэр»... Стоит заметить, что все Берется из английского, американизированного языка, но при нынешней политике, возможно, в моду войдут исковерканные слова немецкого происхождения. А пока можно выделить такие группы заимствований из английского языка:

1. Прямые приобретения. Слово встречается в русском сленге приблизительно в таком же виде и значении, что и в оригинале. Сайз - размер, хаэр - волосы, мани - деньги.

2. Гибриды, образованные присоединением к иностранному корню русских морфем (суффикса, приставки или окончания). Часто не меняется значение слова: литловский - маленький.

3. Английские слова, получившие новое значение под влиянием русских слов. Microsoft - мелко-мягкие.

4. Слова, звучащие похоже на английские, которые используют в том же значении, что и оригинал. Клава - клавиатура.

5. Переделывание имен знаменитостей для более легкого произношения, а иногда и для восприятия. Например, Паша Макаров - Пол Маккартни, Ленин - Дисон Леннон, Макар - Андрей Макаревич. Но если вдуматься, то зачем молодежи придумывать что-то новое, неужели нельзя говорить на нормативном, признанном языке? Можно-то можно, но зачем?

6. Сленг - то, что отличает подростка от более взрослых людей (не считая внешнего вида).

Жаргоны объединяют людей одного рода занятий, а в случае с молодежным жаргоном и одного возраста. Молодежь, являясь преимущественным носителем жаргона, делает его элементом поп-культуры, который в свою очередь делает его престижным и необходимым для самовыражения.

Юношей и девушек отчасти привлекает к употреблению жаргонизмов выраженное в слове пренебрежение к случаю, опасности, смерти («засыпаться» - не сдать экзамен, «погореть» - попасться при совершении плохого поступка, «жмурик» - покойник). Молодых людей привлекает в жаргонизмах звучание, эмоционально-экспрессивная окраска. Отсюда такие оценочные слова: «потрясно», «обалдеть», «убойный», «кайф».

Сленг богат и смешными словами, чем снимает грубость некоторых выражений («копыта» - ноги, «филолух» - студент филологического факультета).

Компьютерный жаргон содержит лексику, отличающуюся разговорной, грубо-фамильярной окраской. В нем, как и в профессиональной лексике программистов, довольно много англицизмов. Однако иноязычные заимствования отнюдь не единственный источник пополнения жаргона компьютерщиков.

Для большинства жаргонных систем продуктивным оказался способ метафоризации. С его помощью в компьютерном жаргоне образованы слова: "блин" — компакт-диск, данные с которого считывает компьютер; "крыса" — мышь советского производства (очень большая, по сравнению со стандартной); "плитка" — печатная плата; "реаниматор" — специалист по "оживлению" отключившейся вычислительной машины; "мусор" — помехи в терминальной или телефонной сети. Многочисленны глагольные метафоры: "тормозить" — проводить время за компьютерными играми, бездельничать; "сносить" (сов. вид "снести") — удалять из памяти компьютера невостребованную информацию (компьютерную почту); "жужжать" — устанавливать связь при помощи модема и др. Употребление жаргонизма "железо" в значении "компьютер" (механические и электронные части компьютера) — пример метонимии. Особое место в компьютерном жаргоне занимают слова, не имеющие семантической мотивировки. От арготизмов их отличает связь с теми общенародными словами и компьютерными терминами, вместо которых они используются в жаргонной системе. Например, программисты называют

лазерный принтер (печатающее устройство) "лазарем" вследствие частичных звуковых совпадений в корнях семантически несхожих слов: Лазарь и лазерный. Так, слово, имеющее в общенародном языке значение мужского имени Лазарь, в компьютерном жаргоне приобрело совершенно новое содержание.

В чем состоит отличие компьютерного жаргона от диалектов иного типа? Эмоционально окрашенная лексика программистов отличается от русской разговорной речи и просторечия "зацикленностью" на реалиях мира компьютеров. Явления, не относящиеся к этому миру, не побуждают программистов давать им жаргонные названия.

От профессиональной терминологии программистов жаргонная лексика отличается эмоциональной окраской и некоторой размытостью значений слов, не характерными для терминов. Как правило, жаргонизмы выступают в качестве стилистических синонимов профессиональных терминов. Сравним, например, синонимичные конструкции: "стрелялка" (жарг.) и аркада (проф.); "бродилка" (жарг.) и квест (проф.); "леталка" (жарг.) и авиационный симулятор (проф.) и др.

Компьютерный жаргон - явление в русском языке новое. Новизна его определяется тем, что носители и создатели данной лексики - представители сравнительно молодой профессии - программисты. Существование компьютерного жаргона позволяет специалистам в области программирования не только понимать друг друга с полуслова. Благодаря знанию этого специального языка компьютерщики чувствуют себя членами некоей замкнутой общности, обособленной от "непосвященных".

Названия программных продуктов, отдельных программ, команд и файлов: филе, файло - файл; живность, жук, зверь - компьютерный вирус; глюк, косяк, заляпон - сбой в работе программы; дося — дисковая операционная система DOS; полуось - операционная система OS/2; айболит - антивирусная программа; кириллизатор - программа русификации экрана.

Названия операций и отдельных действий: взорвать, грохнуть, проломить - разрушить систему защиты; клавиши топтать - работать с клавиатурой; кликать по иконкам - работать с мышью; висеть, тормозить - не реагировать на вопросы извне; думать - играть в компьютерную игру DOOM; взять аккорд - перезагрузить компьютер с помощью трех клавиш.

Сообщения системы пользователю: инвалид девице (от англ. invalid device) - неверно указано имя устройства; гамовер (от англ. game over) - окончание игры

Названия людей, занятых тем или иным видом деятельности: юзер, усер - пользователь; хакер - программист-взломщик; чайник - неквалифицированный пользователь; трубочист - программист, пишущий на языке Turbo-Pascal; насильник - программист, пишущий на языке Си.

Любой жаргон имеет ограниченную сферу распространения. Сфера действия компьютерного жаргона охватывает людей, профессионально работающих с компьютерами, и просто пользователей, т.е. она достаточно широка. Поэтому мы можем выделить ряд разнообразных функций, выполняемых жаргоном в зависимости от того, кто им пользуется. 1. Прежде всего, как и любой другой «язык», свойственный той или иной группе людей, компьютерный жаргон является средством самовыражения участников коммуникации, которых сближает общее дело, одна специальность. Использование жаргона позволяет свободно общаться специалистам и пользователям разного уровня. 2. Важнейшей функцией компьютерного жаргона является выражение эмоций (например, стервер - сервер), оценочного отношения (например, пренебрежительное бутявка - загрузочная дискета). Использование эмоционально окрашенных жаргонных слов позволяет оживить скучную профессиональную беседу. 3. Очень важна функция экономии языка, т.к. в компьютерном жаргоне существует множество слов, являющихся эквивалентами громоздких терминов, например: прополоть, или прополлить (от англ. poll - опрос) - провести опрос пользователей сети; чат (от англ. chat - беседа) - специальная программа в Интернете, позволяющая вести диалог в режиме реального времени.

Указанные выше жаргоны чаще употребляются моими сокурсниками, будущими программистами на занятиях.

Проверяя опрос среди них, для выявления уровня владения профессиональной речью, мы выяснили следующее.

Проведенное анкетирование показало, что современные подростки уже не всегда понимают сленг и жаргоны их сверстников конца XX в. Появились новые слова, выражения, окраска: «чайник»-глупый, «метло»- язык, «базар фильтруй» - следи за речью, «рамсы попутал»- не на того на напал, «крыша» - защитник, «лавэ, зелень, капуста, лаванда»- деньги, «палива»- что-либо узнавать, «огонь» - все хорошо, «братиш»- друг, приятель, «лыбу давишь»- улыбаешься, «жбан» - голова, «репа» - голова, «не кипяшуй» - не переживай, «потеря потерь» - пропадать, «бык театральный» - человек, который ничего не знает, «встревать» - вмешиваться, «не рамси»- не наглей, «кенты» -друзья, «спс»- спасибо, «пж» - пожалуйста, «грядки не путай»- следи за своим действием, «не быкуй»- не злись, «не тыкай»- не лезь куда не надо, «лузер»- неудачник, «спасибо кэп» - всем известно.

Опрос показал, что 60% учащихся колледжа владеют жаргонами, 35% - правильно владеют профессиональной речью. 5% учащихся, выпускники сельских школ, плохо владеют русской речью.

Подводя итог исследования, я смогла определить следующее:

1. С модернизацией общества, развития инновационных технологий, изменяется наш лексикон, в нашу речь проникают жаргонные выражения.

2. Подростки, учащиеся школьного возраста употребляют жаргон или сленг, потому что им не хватает активного словарного запаса в речи, применение жаргонов экономит время.

3. Использование жаргона и сленга позволяет учащимся чувствовать себя «своим» в подростковой среде.

Большинство учащихся предпочитают использовать жаргоны. Между тем, жаргонизмы обедняют нашу речь, засоряют её. Для того, чтобы стать квалифицированным специалистом, мы должны владеть правильно выстроенной профессиональной речью, избегая жаргонизмы. Изучение специальной литературы для программистов, уроки по профессиональному русскому языку помогут нам в этом.

Список литературы:

1. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. М., 1959.
2. Валединский В.Д. Информатика. Словарь компьютерных терминов (для средней школы). М.: Аквариум, 1997.
3. Земская Е.А. Словообразование как деятельность. М.: Наука, 1992.
4. Словарь бизнес - сленга. 1992 г.
Толковый словарь пользователя РС. СПб.: Атон, 1998.

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

*Варяница Г.Н., преподаватель
ГБОУ СПО ЖГК*

Современный этап развития среднего профессионального образования характеризуется устойчивой тенденцией к расширению масштабов подготовки специалистов. Кардинально меняются требования к содержанию среднего профессионального образования. Перед ним ставятся принципиально новые задачи по

формированию у студентов системного мышления, коммуникативной, правовой информационной культуры, творческой активности, умения анализировать результаты своей деятельности.

В условиях продолжающегося реформирования российского общества система среднего профессионального образования играет значимую роль в удовлетворении интересов личности, потребностей региональных рынков труда, перспектив развития экономики и социальной сферы.

Можно выделить следующие тенденции развития системы профессионального образования в РФ:

- разработка новой номенклатуры профессий и специальностей (с их укрупнением, интеграцией), а также оптимизация направлений подготовки кадров на всех уровнях профессионального образования в соответствии с современными требованиями;

- широкое использование новых образовательных технологий, в том числе технологий «открытого образования», интерактивных форм обучения, проектных и других методов, стимулирующих активность познавательного процесса, формирующих навыки анализа информации и самообучения; увеличение роли самостоятельной работы учащихся и студентов;

- обеспечение инновационного характера профессионального образования, в первую очередь за счет: а) интеграции сферы образования, науки и производства; б) разработки проектов, связанных с развитием различных отраслей экономики, фундаментальной и прикладной науки, с обновлением содержания образования и технологий обучения;

- постепенное смещение приоритетов от прямого обучения к индивидуальному контакту со студентами. Ключевые лекции и семинарские занятия остаются, конечно, незаменимыми, однако существенная часть учебного процесса может проходить во время индивидуальных консультаций с преподавателями по конкретным темам или проблемам.

Однако, большое внимание, помимо профессиональных компетенций студента, необходимо уделить на развитие надпрофессиональных качеств личности выпускника среднего профессионального образовательного учреждения. Современного работника должны отличать: компетентность; самостоятельность; ответственность и мобильность; системное и аналитическое мышление; информационная, правовая и экологическая культура; предпринимательская и творческая активность; готовность к постоянному обновлению знаний. В настоящее время одним из ведущих направлений развития системы среднего профессионального образования признается совершенствование воспитания как неотъемлемой самоценной части целостного образовательного процесса на основе следующих принципов: гуманистической направленности воспитания, его природосообразности и культуросообразности, эффективности социального взаимодействия, концентрации воспитания на развитие социальной и культурной компетентности личности.

Ориентация на личность обучающегося определяет следующие организационно-педагогические условия развития среднего профессионального образования:

- Мониторинг и прогнозирование изменений в профессионально-квалификационной структуре региона, в содержании образования, востребованности профессий/специальностей;

- опытная подготовка по новым профессиям/специальностям;

- реализация личностной ориентации в образовании, создание условий для самоопределения, саморазвития личности обучающегося;

- воспитание как средство формирования социально-устойчивой личности учащегося/студента;

- создание в образовательном учреждении системы, обеспечивающей высокое качество образования;

- развитие психолого-педагогического сопровождения учащихся/студентов и их социальной поддержки;
- развитие научно-исследовательской деятельности обучающихся как основы для их мотивации к дальнейшему образованию.

Под воспитанием понимается целенаправленный процесс создания условий для развития, саморазвития и самореализации личности воспитуемого. При этом следует исходить из признания того, что только совокупное действие таких условий воспитания, как создание здоровьесберегающего образовательного пространства, влияние личности воспитателя и его деятельности, эффективная организация социальной ситуации развития, личностное и социально-ролевое общение, осуществление деятельностного сотрудничества в коллективе, активная, творческая деятельность воспитуемых, соотнесенная с особенностями их социально-возрастного периода развития, может дать положительный воспитательный эффект.

Для социально-возрастного периода развития студентов среднего профессионального образования характерно развитие мотивационной сферы личности, выражающейся в определении своего места в жизни, формировании мировоззрения и его влияния на познавательную деятельность, самосознание и моральное сознание. В юношеском возрасте решающее значение придается динамике "внутренней позиции" формирующейся личности, которая складывается из того, как молодой человек на основе своего предшествующего опыта, своих возможностей, своих ранее возникших потребностей и стремлений относится к тому объективному положению, какое он занимает в жизни в настоящее время и какое положение он хочет занимать. Именно эта внутренняя позиция обуславливает определенную структуру его отношения к действительности, к окружающим и к самому себе. Вместе с тем, в образовательном процессе происходит формирование познавательных и профессиональных интересов студента, его способности строить жизненные планы и вырабатывать нравственные идеалы, которые в свою очередь влияют на становление внутренней позиции личности студента.

Средние специальные учебные заведения, являясь важным институтом социализации, продолжают вслед за общеобразовательной школой осуществлять воспитательные воздействия, раскрывающие для студентов новые грани общечеловеческих ценностей Жизни, Добра, Истины, Красоты.

Среднее профессиональное образование имеет возможность показать студентам пути реализации таких качеств человека как милосердие и сострадание не только в обыденной жизни, но и в профессиональной деятельности - медицинской, социальной, педагогической, правовой и др.

Средняя профессиональная школа позволяет представить ценность познания, разума, понимания сущности бытия, мироздания не только как абстрактный идеал, но и как учебную и практическую деятельность, как процесс становления и самосовершенствования Профессионала.

Ценности красоты и гармонии могут воплотиться для студентов среднего профессионального образования в конкретных продуктах их собственного труда, типах отношений между сверстниками и сверстницами, которые складываются в студенческом возрасте.

Особый смысл приобретает на этом этапе жизни молодежи формирование их активной гражданской позиции, что выражается в гражданском самосознании, осознании прав и свобод человека, правовой культуре, правовом поведении, способности к диалогу, толерантности, ответственности за свои поступки и свой выбор, социальной справедливости.

Такие качества человека как ответственность, целеустремленность, самостоятельность и др. формируются у студентов в условиях стремительно расширяющегося круга их делового и профессионального общения. У юношей и девушек

появляется чувство ответственности не только перед собой, семьей, конкретным преподавателем, но и перед потребителями результатов их профессиональной деятельности. Целеустремленность начинает приобретать конкретное содержание в стремлении так освоить получаемые знания, чтобы быть конкурентоспособным на рынке труда. Развитая самостоятельность должна обеспечить выпускнику среднего профессионального образования уверенность в себе, в своих способностях, соответствовать быстро меняющимся условиям жизни и работы.

Воспитание в системе среднего профессионального образования необходимо осуществлять на основе следующих принципов:

- преемственности воспитательной деятельности, осуществляемой на предшествующих уровнях системы непрерывного образования, с учетом изменившихся возрастных и социально-психологических особенностей обучаемых - студентов ;
- целенаправленного управления развитием личности студента как целостным процессом с учетом региональных и национальных особенностей, а также профессиональной специфики;
- личностного подхода, признающего интересы личности обучаемого и его семьи;
- гражданственности, выражающейся в соотнесении воспитательной деятельности с интересами общества и государства;
- вариативности воспитательных систем, предполагающих различные модели воспитательной деятельности;
- компетентного использования педагогическим коллективом среднего профессионального образования обоснованных психолого-педагогической теорией и практикой подходов, методов и приемов.

Основными ориентирами для оценки результативности воспитания в системе среднего профессионального образования могут быть показатели сформированности у студентов и выпускников таких качеств, которые необходимы им для реализации своих умений и навыков на предприятии, гражданских прав и свобод, соблюдения требований общества, государства, выполнения обязанностей члена семьи, трудового коллектива.

В условиях реализации стратегических задач образования на передний план выходит задача развития научных исследований по важнейшим проблемам воспитания и распространения их результатов в системе среднего профессионального образования.

Для целенаправленного развития и повышения качества воспитательной деятельности в средних специальных учебных заведениях важное значение имеет ее кадровое обеспечение, готовность педагогов к решению проблем и современных задач воспитания. В этой связи актуальным становится материальное и моральное поощрение педагогических коллективов и отдельных педагогов-воспитателей за успехи в воспитательной деятельности.

Воспитание - сложный, многоплановый и многоуровневый процесс, в котором положительный результат достигается путем расширения пространства социального партнерства, развитием согласованного взаимодействия самого воспитуемого, педагога-воспитателя, коллектива среднего профессионального образования в целом, органов управления образованием, других организаций и ведомств. Лишь такое взаимодействие позволяет воспитателям эффективно решать задачи обеспечения самоопределения личности, создания условий для ее самореализации, экономического и социального прогресса общества, укрепления и совершенствования правового государства.

Литература:

8. Программа развития воспитания в системе среднего профессионального образования на 2001 - 2005 годы (утв. Минобразованием РФ 5 марта 2001 г.).
4. Иванова И.Н. О тенденциях развития современного образования // Инновации в образовании. 2008. № 3. С. 5-23.

«ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ»

Гриднева А.С., Цой И. Г.

ЧУ «Темиртауский технологический колледж»

«Я хочу, чтобы Казахстан славился не только богатыми недрами, но и своим благородным духом, культурой, амбициями, нацеленными на благо Родины и всего мира.»

Н. А. Назарбаев

Тенденции в развитии содержания современного образования связаны со стремлением общества реализовать на практике универсальную модель образования, нацеленную на формирование у учащихся способности к самоопределению во всех сферах своей жизнедеятельности, умений самостоятельно добывать знания, применять их в новых условиях и т.п.

Образование и наука как социальные отрасли базируются на развитии научно-технического потенциала, которое должно рассматриваться не в качестве сопровождающего фактора, а как один из секторов экономики, обладающий теми же особенностями, правилами и регулируемыми методами.

В настоящее время Казахстан признан мировым сообществом как страна с рыночной экономикой. За короткий исторический период обретения независимости Казахстан сделал мощный прорыв в экономике, интеграции в мировую цивилизацию, использовании новых прогрессивных технологий. Определены перспективы социально-экономического развития страны.

В этом контексте возрастает роль и значение современной системы образования, показатель развития которой выступает критерием уровня общественного развития и составляет основу нового качества жизни общества, являясь важнейшим фактором и базой экономической мощи и национальной безопасности страны, определяя ее место в мировом сообществе.

Напомним: «тенденция» — это синоним слов «направление развития», «склонность», «стремление».

В основу целей образования в ряде стран (в том числе в Европейском союзе) положены четыре базовых принципа, изложенных в документах Международной комиссии по образованию для XXI в. Они характеризуют и тенденции развития образования. Эти тенденции учитывают мировой опыт, опираются на анализ действительности, отвечают современным и перспективным запросам изменяющегося общества, сегодняшним и завтрашним потребностям, интересам человека.

Первый принцип — научиться познавать, приобретать знания, умение учиться. Рост мировой научной информации, удваивавшейся каждые 10—15 лет, ее быстрое частичное устаревание, общественное развитие, открывающее новые возможности экономической, политической, социальной Деятельности, требуют сочетания широких общекультурных знаний с глубоким постижением непрерывно развивающихся наук, освоением способов самостоятельного добывания знаний

В условиях перехода к постиндустриальному, информационному обществу этот принцип воплощается в двух тенденциях: выдвижении в образовательном процессе на первый план не только формирования знаний, но и овладения способами самостоятельного труда по их приобретению; возрастающем значении общекультурного аспекта образования, соединении фундаментальной профессиональной подготовки и овладения гуманитарными знаниями.

Второй принцип — научиться делать, научиться работать, приобретать не только профессиональную квалификацию, но и компетентность, являющуюся основой конкурентоспособности выпускника образовательных учреждений.

Напомним: термин «компетентность» имеет несколько значений. В общей форме компетенция определяется как знания, опыт в той или иной области деятельности. Профессиональная компетентность — круг связанных с профессией проблем, в которых индивид обладает познаниями, жизненным и учебным опытом, достаточным для решения практических и теоретических задач.

Третий принцип — научиться жить вместе, сосуществовать, воспитывать способность к пониманию других людей, народов; развивать знания об их истории, традициях, образе мышления, уважать их ценности. Надо осознать зависимость людей друг от друга; это поможет преодолению препятствий на путях развития цивилизации. Люди должны научиться совместно, проектировать свои личные и коллективные действия для разумного и мирного решения возникающих конфликтов.

Развитие непрерывного образования способствует распространению тенденции совершенствования общего образования. Именно общее образование помогает людям лучше понимать друг друга, координировать свои действия, дает индивиду целостную картину мира, включая основы культуры, понимания места и роли личности в этом мире, в культуре.

Надо признать, что Казахстан шагнул на ступень индустриально-инновационного развития. По мнению казахстанских ученых, данный этап характеризуется перепрограммированием научной системы в соответствии с современными экономическими требованиями, следовательно, развитие науки, регулируемой соответствующими нормативными показателями, структурной, организационной, кадровой, инфраструктурной и финансовой обеспеченностью, должна привести к коренным изменениям.

Что касается научно-технического потенциала Казахстана, то здесь следует отметить, что он формируется из фундаментальных секторов науки, научно-технических институтов по отраслевым направлениям, которые должны в совокупности работать с проектно-конструкторскими лабораториями предприятий и учреждений, включая иные научно-исследовательские подразделения, которые заняты производственной деятельностью. Научно-технический потенциал определяется совокупным объемом научных знаний, степенью подготовки их практического применения, качественным и количественным показателями научных сотрудников и инженерно-технических кадров. В Казахстане важной частью современной научно-технической сферы является формирование сети национальных и межотраслевых научных центров. Наряду с прикладными исследованиями, они должны расширять исследования фундаментального характера.

Построение в высших учебных заведениях центров передовых исследований, дающих консультации частным и профессиональным секторам экономики, технологических отделений, студенческих конструкторских бюро, малых инновационных предприятий будет способствовать обеспечению подготовки и выпуску новых видов продукции, проведению работ по их развитию. Тогда ВУЗы со встроенными в систему менеджмента университета научно-технологическими подразделениями могут функционировать в качестве научно-образовательных консорциумов и научно-технологических холдингов.

Необходимо также ускоренное обновление материально-технических баз НИИ и всех государственных научных центров, создание благоприятных условий для развития негосударственных научных организаций с обновлением их материально-технического обеспечения.

В Казахстане имеются высококвалифицированные научные специалисты и интеллектуальные кадры, а также производственный потенциал. Важно знать, как

правильно использовать эти ресурсы для экономических служб. Закономерным является тот факт, что с экономическим ростом в стране на предприятиях и научных учреждениях будет возрастать потребность в высокопрофессиональных и квалифицированных специалистах для таких отраслей, как высокоразвитая информационная технология, биоинженерия, экология, микробиология, космические исследования, медицина и в другие сферы научных знаний.

В первую очередь, необходимо разработать мощный мотивационный механизм для развития научного сектора, его структуры, определения приоритетных направлений, построения опытно-экспериментальных баз.

В свою очередь, изменения в системе общественных отношений, воздействуют на образование и требуют от него мобильности и адекватного ответа на задачи нового исторического этапа. Система образования должна быть приведена в соответствии с потребностями развития Казахстана. Однако все эти изменения происходят в условиях прежней методологии образования, структуры и содержания, которые недостаточны для поэтапного вхождения системы образования страны в мировое образовательное пространство. В ведущих мировых державах происходят глобальные тенденции обновления философии и методологии образования, совершенствование на этой основе содержания образования, поиски более эффективной модели обучения и способов управления образованием.

Мировая тенденция развития среднего образования характеризуется главным образом переходом от традиционной репродуктивной модели школы к ее развивающей, конструктивной модели, ориентированной на результат.

В системе высшего образования стали также нарастать негативные тенденции. Недобросовестная конкуренция за счет искусственно созданных демпинговых цен на образовательные услуги не дает развиваться вузам, тормозит процессы их модернизации, лишает возможности конкурировать на международном рынке. Происходит отвлечение кадровых и распыление финансовых и материальных ресурсов, выделяемых государством, для развития сферы высшего образования.

Недавно в Евразийском Национальном Университете имени Л. Н. Гумилева Президент Республики Казахстан проводил лекцию. В обращении к молодежи он сказал следующие слова «Особую роль в системе научных разработок в технологически развитых странах играют университеты, являющиеся научными комплексами, занятыми не только обучением специалистов, но и фундаментальными и прикладными исследованиями в области технических, естественных и гуманитарных наук.»

Таким образом, анализ современного состояния системы образования показывает, что произошло, во-первых, снижение качества образования на всех уровнях и ухудшение уровня среднего общего образования по естественнонаучным направлениям.

Во-вторых, явное отставание образовательной системы от потребностей рыночной экономики и открытого гражданского общества.

В-третьих, ориентированность системы образования на подготовку специалистов по узким направлениям.

В-четвертых, наблюдается отступление от общечеловеческих норм нравственности, что ведет к росту правонарушений и преступлений среди несовершеннолетних и молодежи.

В-пятых, на смену традиционным, прежде всего, духовным ценностям приходят материальные, не подкрепленные соответствующими знаниями и умениями, что влечет за собой и ценностную переориентацию самой личности.

В-шестых, в поведении подростков и молодежи наблюдается эмоциональная и личностная отчужденность и неудовлетворенность социально-психологическим климатом в обществе.

ПЕДАГОГИКА ПӘНІН ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ

Дукенбаева Гулназ Ернатбековна

Ә.Мусин атындағы Балқаш гуманитарлы-техникалық колледжі

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында оқыту формасын, әдістерін, технологияларын таңдауда көп нұсқалық қағидасына мұғалімдердің өзіне ыңғайлы нұсқаны қолдануына мүмкіндік береді. Сонымен қатар білім сапасының алдында шығармашылық бағытта жұмыс істейтін тың жаңалықтар ашатын ойлау қабілетімен ерекшеленетін жеке тұлға қалыптастыру міндеті тұр.

Егер жалпы білім беретін және жоғары мектептер өскелең ұрпаққа жинақталған тәжірибе беру бойынша міндеттерді нәтижелі шешетін болса үздіксіз білім беру идеясы қазіргі заманғы жағдайда іске асуы мүмкін. Өскелең ұрпаққа тәжірибе беруге ақпаратпен жұмыс істеу әдістеріне, жаңа білімдерді құру әдістеріне, ең маңыздысы - әлемнің дамуы туралы білімдердің қажетті деңгейін қалыптастыратын әдістерге үйрету. Сондықтан әрбір оқытушыға және оқушыға «оқыту» мен «үйрену» процестерін игеру үшін 3 тілді меңгеруі қажет: ана тілін, ғылым тілін және технология тілін.

Соңғы жылдары ғылым саласында жаңа мектеп құруда мектептің даму үрдісін зерделеуде білімнің жаңа бағыты ретінде педагогикалық *инновация* дамып келеді.

Біз оқытуды және білім беруді, егер сабақ барысында мұғалім мен оқушы арасында өзара әрекеттестіктің жоғары деңгейіне қол жеткізсе, «*белсенді*» деп атаймыз. *Белсенді әдістің* мақсаты – тек ақпаратты беру ғана емес, оқушыларға жауаптарды өз бетінше табу дағдысын меңгерту екендігімен байланысты.

Белсенді оқыту әдістері дәстүрлі оқыту әдістерінен оқу үрдісінде оқушылардың өзінің өмірлік тәжірибелерін пайдалану арқылы есте берік сақтауымен, мәліметтерді талдап, жинақтау арқылы жеке және кәсіптік қабілеттерін аша алуымен ерекшеленеді.

Оқытудың белсенді әдістерінің артықшылығы:

- ✓ тұлғаның қызығушылығын туғызады;
- ✓ әрқайсысының оқу процесіне қатысу белсенділігін кеңейтеді;
- ✓ әрбір тұлғаның сезіміне назар аударады;
- ✓ оқу материалдарын тиімді меңгеруге бейімдейді;
- ✓ тұлғаға көп жоспарлы әрекет етуге әсер етеді;
- ✓ тұлғаның пікірлері мен қарым-қатынастарын қалыптастырады;
- ✓ мінез-құлықтың өзгеруіне көмектеседі.

Егерде дәстүрлі «білім беру» өз мақсаты мен мағынасын нақты белгілеген (мемлекеттік стандарттарда көрсетілген пәндер, тақырыптар мен сабақтардың аумағында) білім жиынтығын игерумен шектесе, тұлғалық даму мен өздігімен білім құрастыруды негізгі идея деп ұстанған инновациялық көзқарас оқу негізін тек пәндер емей, ойлау мен рефлексияға негізделген интербелсенді әдістер құрауы керек деп түсінеді. Ал интербелсенді әдістер мен тәсілдер үйренушілердің тұлғалық тұрғыдан өзіндік және дербес түрде дамуына әкеледі, оларды өз мүмкіншіліктері мен ұстанған құндылықтарын түсінуге және бағалауға жетелейді.

Интербелсенді оқыту – әрекет көмегімен және әрекет арқылы үйрету, ал мұндай ұстаным қомақты нәтижелерге жеткізетін ең тиімді жүйе деп есептеледі, өйткені адамның жадында бірінші мезетте тек өзінің әрекеттері мен өз қолымен жасағаны ғана қалады. Кезінде көне қытай ғұламасы Конфуций былай деген екен: «Маған айтып берсең – ұмытып қаламын, көрсетсең – есте сақтармын, ал өзіме жасатсаң – үйренемін!».

Сол себепті де интербелсенді оқыту үйренушілердің оқу процесіндегі белсенді әрекеттерін үйренудің негізгі құралдары мен тәсілдері ретінде таниды. Сондықтан да интербелсенді оқыту оқу процесінің тиімділігі мен нәтижелігін үйренушілердің есте сақтау дәрежесімен өлшемей, олардың әрекеттерімен бағалайды, тек әрекет арқылы ғана үйрену ықтимал деген қағида ұстанады.

Интербелсенді оқыту студенттің өз тәжірибесі және өзге де студенттердің тәжірибесі тұрғысынан жасалған белсенді қарым-қатынасқа негізделеді. Ал үйренушілердің тәжірибесі дегеніміз олардың өзіндік пікірлері мен көзқарастары, ойлары мен идеялары, ұстанымдары мен пайымдаулары, тұжырымдары мен қорытындылары, дәлелдері мен уәждері деп айтуға тұрарлық. Студенттер таным процесінде бір-бірімен осы тәжірибесімен бөліседі, міне осындай байланыста, қарым-қатынаста жаңа білім құрастырылып, саналы түрде игеріледі.

Белсенді әдістерді оқыту барысында қаншалықты қолданатындығын анықтау мақсатында оқытушылар арасында сауалнама жүргізілді. Нәтижесінде 40% оқытушы белсенді әдістерді қолданады, оның ішінде 50% ашық сабақтарда, 30% сабақтарда, 20% тәжірибелік сабақтарда жүзеге асырады. Белсенділігі, сенімділігі, өз бетінше жұмыс жасау қасиеттері артатынын – 20%, пәнге деген қызығушылығы оянады – 25%, материалды жақсы қабылдайды – 20%, тәжірибе барысында шығармашылық қабілеттері ашылады – 25%, есте сақтау қабілеті, зейіні, ойлау қабілеті артады – 10% жауап көрсеткіштері анықталды.

Осы сауалнама қорытындысы бойынша:

1. Белсенді әдістер оқыту барысында көп қолданылмайды;
2. Белсенді әдістер туралы ақпарат аз болғандықтан оқытушылардың арасында кеңінен қолданылмайды.

Осыған байланысты колледжде оқытушылардың қатысуымен көмек ретінде әкімшіліктің ұйымдастыруымен «Сабақ барысында белсенді әдістерді тиімді қолдану» тақырыбында семинар-тренинг өткізілді. Соңында әр оқытушы белсенді әдістердің қоржын топтамасын (оның ішінде 62 белсенді әдіс түрлері берілген) оқу-әдістемелік кешеніне қосты.

Мен өз тәжірибемде қолданған осы интерактивті әдістердің 3 түрін сіздерге ұсынбақшымын.

1. «Дельфи 1» әдісі
2. «515» әдісі

Мысалы: педагогика сабағында «Бастауыш білім беру» мамандығын оқытуда «Дельфи 1» әдісін қолдандым. Оның мақсаты – оқушылар өз бетімен ұсынылған жағдаяттарды шешеді, қорытындысын талдап, топпен талқылайды. Топта әркім өз ойын білдіреді, бір шешімге келеді. Нәтижесінде бұл әдіс студентке өз бетінше жұмыс істеуіне, бірінін ойын бірі тыңдауға, қорытындылауға көмектеседі.

«515» әдісін қолданған кезде студенттерге бір жағдайды шешу үшін 5 минут ішінде ойға келген 15 идеяны жазып беру ұсынылды. Бұл әдіс топтық және жеке тұрғыда жүзеге асырылады. Нәтижесінде студент берілген жағдайдан жол табуы көзделген. Бұл әдіс түрінде басқаша өзіңізге ыңғайлы етіп қолдануға болады. Мысалы: 5 адам 15 идея ұсыну. Бұл жерде уақыт берілмейді, қай топ бірінші болып аяқтайды, яғни жарыс түрінде жүзеге асады.

Оқу процесінің барысында оқушылар мыналармен қарым-қатынасқа түседі:

- оқытушымен (оқушылар оқытушының сұрағына жауап берген кезде);
- шақырылған адамдармен (немесе топ оқушыларының өздері әлде бір ұйымдар мен адамдарға баруы мүмкін);
- өзге оқушылармен (бірігіп жұмыс істеу барысында);
- шағын топтармен (3-5 оқушымен);
- оқушылардың үлкен тобымен (көбіне пікірталас, топ болып әлде бір мәселені талқылау барысында);
- оқушылардың тобымен және халықпен (топ әлеуметтік сауалнама жүргізеді);
- кейбір техника түрлерімен (мысалға компьютермен).

Интербелсенді әдістерді қолданбас бұрын:

Бірінші ереже. Аудиторияны жұмысқа дайындау.

Екінші ереже. Топқа бөлу.

Үшінші ереже. Мақсаттарды және күтілетін нәтижелерді айқындау.

Төртінші ереже. Жұмыс ережелерін қабылдау.

Бесінші ереже. Сенім және жұмыс атмосферасын қалыптастыру.

Алтыншы ереже. Барлық үйренушілер жұмысқа қатысуы қадағалау.

Жетінші ереже. Барлық пікірлер тыңдалуы керек.

Сегізінші ереже. Жазбаша жұмыстарды ұйымдастыру.

Тоғызыншы ереже. Кері байланыс жүргізу ережелерін ескеруіміз керек.

Бұл әдістерден басқа «Сократтық диалог», «Тізбек», «Шешім ағашы», «Бағдаршам», «Аяқталмаған сөйлем», «Броундық қозғалыс», «Жалған ауру» сияқты көп деген әдістер сабақтың ажарын ашады, оқушылардың қызығушылықтарын арттырады, мағлұматты жеңіл қабылдайды. Қандай интерактивті әдісті алсақта оқушыларға әр түрлі білімдерді синтездеу кезінде шығармашылық өнім жасауға жағдай жасайды, түрлі ситуациялар мен мәліметтерді талдап, сараптап, зерттеу барысында жаңалық ашуға көбірек мүмкіндік береді.

Белсенді әдістерді қолдану кезінде келесі қағидаларды ескеру керек:

- ✓ тұлғаның еркіндігі мен құқықтары сақталуы керек;
- ✓ тұлғаның өзін көрсете алуына жағдай жасау керек;
- ✓ оған өзіндік даралығын көрсетуге мүмкіндік жасау керек;
- ✓ педагогикалық қолдау көрсету.

Белсенді әдістер әр адамды білім алудың барлық кезеңдерінде белсенді жағдайға қояды, білім алу үрдісін мәнді етеді. Қорыта айтқанда, белсенді әдістерді қолдану арқылы белгілі бір жетістіктерге жете аламыз. Болашақ ұрпақтың жеке тұлға болып қалыптасуында білім беру жүйесін ізгілендіру, инновациялық үрдісте тиімді қолдану қазіргі заман талабы.

Сонымен, қазіргі әлем бойынша индустриялық қоғамнан интербелсенді қатынас жасауға, оны жүзеге асыратын ақпараттық қоғамға көшу үрдісі жүріп жатқанда, интербелсенді әдістерді тиімді қолдана білсек, студенттерімізді жаңа ғасырдың білікті, бәсекеге қабілетті, білімді, ақыл-ойы дамыған азаматы етіп даярлай аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Григальчик Е. К., Губаревич Д. И. Обучаем иначе. Стратегия активного обучения. – Минск: Современное слово, 2003.
2. Педагогика. Учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей / Под. Ред. П.И. Пидкасистого. - М: Педаг. Общество, 1998. - 640 с.
3. М.Жұмабаев. Педагогика. - Алматы: Ана тілі, 1992. -160 б.

СТУДЕНТТЕРДІҢ ЗЕРТЕУШІЛІК ЖӘНЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУДАҒЫ ОҚЫТУШЫНЫҢ РӨЛІ

Досанова Н.К.

Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі

XXI ғасыр қоғам өмірінің әр түрлі саласында үнемі өзгеріп отырған маңызды ғаламдық процестермен сипатталады. Ол білім беру саласына да әсер етіп, студенттердің шығармашылық әлеуетін қалыптастырудың жаңа жолдарын іздестіруді талап етеді. Осыған орай, бүгінгі ақпараттық қоғам жағдайының өркениетті, прогресшіл бағытына сай, терең білімді, өзгермелі жағдайға тез бейімделгіш, өзін – өзі саналы игеретін, бәсекелестік жағдайда өресі биік, азаматтық – тұлғалық бет-бейнесі қалыптасқан, рухани жан дүниесі

бай, шығармашыл тұлға тәрбиелеу қоғамның басты мақсаттарының біріне айналды. Бұл мақсат-міндеттердің жүзеге асуы адам бойындағы асыл қасиеттердің көзін ашып, оқыту мен тәрбиені сабақтастықта, шығармашылық мақсат қоя отырып, арнайы оқыту процесін жүргізгенде мүмкін болмақ.

Қазіргі кезеңдегі білім беруде жеке тұлғаның шығармашылық бағыттылығын қалыптастыру студенттің оқу – танымдық іс – әрекеттегі шығармашылық қызығушылығына тікелей байланысты. Шығармашылық қызығушылық тұлғаның ізденімпаздық қабілет сапасын дамытудың негізгі өзегі болып табылады. Себебі өмірдегі құндылықтардың барлығы да жаңашылдық бағыттар арқылы ғана іс – әрекетке тұрақты шығармашылық қызығушылық нәтижесінде танылып, болашақта өміршең дамуына мүмкіндік алады. Сондықтан шығармашылық қызығушылықты жеке тұлғаның дамуына, оның рухани жетілуінде мәні терең, мотивациялық, білімділік бағдар құндылығы ретінде танылуының маңызы зор.

Яғни, оқытудың нәтижесін алдын – ала болжап, студенттердің қызығушылықтары мен ізденімпаздығы негізінде білімі мен біліктерін жетілдіріп, оны сана «сүзгісінен» терең зерделей отырып, шығармашылық әлеуетін үнемі дамытуға және рухани толысуға ұмтылысын қалыптастыруды бағдар тұтады. Студенттің шығармашыл тұлғасын қарастыру оның көптеген сапалық қасиеттерінен тұрады:

1) когнитивтік (таңымдық) сапалары – қоршаған әлемді түсінуі, құбылыстардың мәнін білуге ұмтылуы, танымдық ынтасының тұрақтылығы т.б.

2) креативтілік (шығармашылық) сапалары – ойлау белсенділігі, шығармашылық шабыт, қиял, болжай білу, ой тереңдігі, қарама – қайшылықтарды көре білу немесе сезу, өзекті мәселені табу, шығармашылық қызығушылығының тұрақтылығы т.б.

3) әдіснамалық (ұйымдастырушылық) сапалар – тапсырманың мақсаты мен мәнін түсіну, мақсатқа жетуде іс – әрекетті оңтайлы ұйымдастыру, нәтижеге жетудегі табандылық, рефлексиялық ой – санасы, коммуникативтік қабілеттері т.б.

Студенттердің дарындылығын дамытуда, ғылыми зерттеу жұмысының тақырыбын таңдауға студент пен оқытушының ынтымақтастығы зор роль атқарады. Студенттердің шығармашылық сипаттағы тапсырмаларын жүйелі түрде ұйымдастыру және оны болашақтағы кәсіби бағдармен сабақтастыра зерттеу оқытушының педагогикалық құзіреттілігіне де байланысты. Өз пәнін жетік меңгерген және оның мазмұнын жаңа біліммен үнемі толықтыра отырып, шығармашылықпен жұмыс істеуі, өз болмысын терең зерделей отырып, жеке тұлғаның дамуы мен қалыптасуына өзінің қолтаңбасын қалдыруына, рухани тұрғыда терең түсінуі оқытушының ішкі құндылық бағдарына байланысты.

Ғылыми зерттеу жұмысының тақырыбын таңдаған студент өз тақырыбы бойынша мәлімет жинауға талпынушылығы, тәжірибеден өткізуге дайын тұруы, дарынды студентке тән қасиет. Олай болса, зерттеушілік, ізденушілік – студент табиғатына тән құбылыс.

Ұлы Абай өзінің жетінші қара сөзінде: «Жас бала анадан туғанда екі түрлі мінезбен туады. Біріншісі – ішсем, жесем ұйықтасам деп тұрады. Екіншісі – көрсем, білсем деп ержеткенде ит үрсе де мал шуласа да, ол неге үйтеді, бұл неге бүйтеді деп, көзі көрген, құлағы естігеннің бәрін сұрап, тыныштық бермейді», - деген тұжырымын растайды.

Жеке тұлғаны дамытып қалыптастыру үшін олардың таңдаған тақырыбына байланысты әрекеттерін айналадағы нақты құбылыстар мен таныс объектілерді зерттеумен байланыстырудың маңызы зор. Студенттің дарындылығының дамуы, қабілетінің ашылуы көбінесе Оқытушының кәсіби біліктілігіне, және оның тұлғалық қасиетіне байланысты екені айдан анық.

Зерттеу – дарынды студенттерді оқытудың негізі, онсыз студенттің потенциалды қабілетін ашу, дамыту мүмкін емес. Оқытушылар арасында көбінесе «дарынды студент – бұл жақсы оқитын студент» деген пікір қалыптасқан. Белгілі ағылшын психологі П.Торранстың зерттеулері бұл пікірдің оқытушылар арасында жиі кездесетінін анықтады. Оларға оқуда қиыншылық туғызбайтын, тәртіпті, ұйымшыл, білімді, тұрақты, ұғымтал, өз

ойын нақты және түсінікті жеткізе алатын студенттер көбірек ұнайды. Ал қисынсыз сұрақ қоятын, өз жұмысымен ғана айналысатын, тәуелсіз, көбіне түсініспеушілік туғызатын, қияли, әр нәрсеге көзқарасы бөлек студенттер ұнамайды. П.Торранстың зерттеулері нақ осы қасиеттер нақ осы қасиеттер студенттің шығармашылық дарындылығын көрсететінін және оның нашар оқитын студенттердің арасында да аз емес екендігін айқындаған. Сондықтан оқытушылар осы зерттеулердің нәтижесін есте ұстағаны жөн.

Студентпен жұмыстың негізгі мақсаты – олардың шығармашылық жұмыста өзінің қабілетін іске асыруға дайындығын қалыптастыру. Ал бұл мақсатқа жету студенттің танымдық белсенділігін дамыту арқылы жүзеге асады. Ғылыми зерттеулерге сүйенетін болсақ, студент шығармашылығын дамытуда «шығармашылық тапсырмалар» үлкен роль атқарады. «Шығармашылық тапсырмалар» атауы педагогикада белгілі, екі құрамдас бөліктен тұрады:

- біріншіден, студенттер дербес, өз бетімен ойдан жаңаны құрастырады;
- екіншіден, жағдай тудырушы материалдар даярлап, шығармашылыққа икемдейтін ересек адамның қатысуы қарастырылады.

Оқытушыға жауапкершілік жүктеледі, жұмыс нәтижесі оның іскерлігіне байланысты. Шығармашылық қабілет әр студенттің табиғатында болуы мүмкін. Біздің міндетіміз – студентке оның бойында жасырынып жатқан мүмкіндіктерін ашып көрсету.

Студент шығармашылығын дамыту бір күннің, бір айдың емес, бірнеше жылдың үздіксіз жемісі, еңбегі. Бұл қоғам талабынан туындайтын қажеттілік. Қоғамның әлеуметтік – экономикалық даму деңгейі сол қоғамдағы жеке адамның шығармашылық мүмкіндігіне байланысты. Студент шығармашылығы практикалық әрекеттер, ізденімпаздылық арқылы дамиды. Оқытушы бақылаушы емес, бағалаушы емес, танымдық іс – әрекетін ұйымдастыратын шығармашылық істердің ұйытқысы. Тек осындай жұмыс жасау ғана студент интеллектісінің көзін ашып, шығармашылығын дамытады.

Жаңалыққа деген қызығушылық – басты ішкі талпыныс екендігін жоғарыда айтып кеткеніміздей студенттерде жаңа, өзі білмейтін іске деген қызығушылық басым болады. Ондай істер студенттің бар ақыл – ойын, ішкі күштерін жұмылдырады және ерекше қуат береді.

Студенттің зерттеушілік және шығармашылық қабілетін дамытуда оқытушы әр уақытта студенттің бойындағы интеллектуалдық ерекшеліктерін ескеріп отыруы қажет және осы бағытта жұмыс жасауға студентті бағыттауы қажет. Менің ойымша олар негізінен мыналар:

1) талдау, 2) топтау, 3) салыстыру, 4) шолу, 5) маңыздыны бөліп көрсету, 6) дербестік, 7) ойлау икемділігі, 8) сөйлеу жүйелігі, 9) ойлау шапшаңдығы. Міне, осы атап көрсетіліп отырған ерекшеліктерді студент бойына ұялата, дарыта білсек, онда біз зерттеушілік және шығармашылық қабілеттері қалыптасқан тұлғаны тәрбиелеген оқытушы боларымыз хақ.

Сонымен зерттеуге тақырыпты қалай таңдау керек?

Зерттеу жұмысының бастамасы – студенттің жұмыс тақырыбы. Студентті не қызықтыратынын анық білсеңіз, тақырып таңдау қиын емес. Тақырыптар негізінен үш топқа бөлуге болады. Олар: фантастикалық – қиялда өмір сүретін денелер мен құбылыстар тақырыбы. Эксперименттік – жеке тәжірибе өткізуге болатын тақырыптар. Теориялық – әр түлі кітаптарда, фильмдерде және басқа да мәлімет көздерінде кездесетін заттарды зерттеу тақырыптары.

Зерттеу тақырыбының мақсаты мен міндетін анықтау демек өзіңе және өзгелерге бұл зерттеуді не үшін жүргізуді шештің деген сұраққа жауап беру. Зерттеу жұмысының гипотезасы. Гипотеза – бұл болжам, зерттелмеген тәжірибемен анықталмаған ой. Гипотеза сөзі грек тілінен аударғанда «негіз, болжам» деген мағынаны білдіреді. Зерттеу барысында кездескен кедергілерден өту үшін бір немесе бірнеше гипотеза керек болады. Зерттеу жұмысын ұйымдастыру жұмыс жоспарын қалай құру керек? Жұмыс жоспарын құру үшін мына сұраққа жауап беру керек. Зерттеуге мәліметті қайдан алуға болады. Бұл

үшін қандай тәсіл пайдалануымыз керектігін анықтап тізбегін жасау керек. Ол үшін студентке осындай тәсілдің бірнешеуін ұсынамыз:

- жеке ойлану;
- зерттелетін жұмыс туралы кітаптар оқу;
- басқалардан сұрастыру;
- кино, телефильмдер көру;
- компьютерге, интернетке жүгіну;
- бақылау, байқау;
- тәжірибе өткізу.

Мүмкін, жас зерттеуші үлкен ғалым болмайтын шығар, бірақ алғашқы тәжірибелерін, жүргізген зерттеу жұмысының нәтижелерін, ешқашан ұмытпайды. Сонымен қатар ізденіп тапқан білімі де ұмытылмайды.

«Бала мейлі жақсы, мейлі жаман іс болсын, әйтеуір бірдеме істеуі керек. Ештеңемен айналыспаған адамның жан дүниесі жөнді жетілмейді» - деп Ж.Аймауытовтың айтқанындай бұл пікірді белгілі психолог А.Н. Леонтьевтің адам психологиясы тек іс – әрекет үстінде дамып отырады дейтін қағидасына жақын тұжырым деп есептейміз. Демек, студенттің болашақтағы мамандығына байланысты, оның кәсіби тағдыры тек қана жақсы оқытушыға байланысты.

Шығармашылық процесс негізінен үш сатыдан тұрады. Оның алғашқы сатысында (шығармашылық көңіл күйінің тууы) көрінетін қабілет қасиеттері:

- бірінші саты жаңаны, өзгеше тың дүниені сезе білу, қарама – қайшылықтарды түсіне білуде сезімталдық, сындарлылық, шығармашылық ой талдауға бейімділік, жан дүниесіндегі ішкі тартысты оята білу қабілеті, танымдылық, қызығушылық;
- екінші саты (оқиға, образ жасаудың бағыт – бағдар ұстанар кезеңі – эвристикалық саты) – интуиция, шығармашылық қиял, әдемілікті сезіне білу, сөз ұшқырлығы, шығармашылыққа деген ішкі құштарлық;
- үшінші саты (сын, дәлелдеме сатысы) – өзіндік сын, бастаған ісін аяғына дейін жеткізу, дәлелдеме, дәйектемелер ұсына білу, оның формаларын табу.

Осы орайда студенттің бойынан төмендегі қасиеттерді оята білу қажеттілігі туындайды. Олар:

- қоршаған ортаны сезе білу, құбылыс себептерін іздене білу;
- ақыл парасатты игеріп, ойлау, сезім қабілеттерін арттыру;
- алдына мақсат қоя білу және жетуге ұмтылу;
- өзін – өзі талдауды, өзін – өзі бағалай білуді меңгеру;
- басқа адамдармен қарым – қатынас жасай білу, осы заманға сай технологияларды пайдалана білу (интернет, электронды пошта);
- қоршаған ортада өз орныңды, жеке рөліңді анықтай білу.

Ендеше, қазіргі таңдағы педагогиканың міндеті де осы тың қасиеттерді кез келген студенттің бойында қалыптастыру. Ертеңгі күні мектеп бітірген жас ұлан қоғам алдында дәрменсіздік көрсетпеуі үшін шаруашылықтың кез келген саласына қажетті ортақ білік – дағдыны мектептен алып шығуы тиіс. Өздеріңіз білетіндей, бұдан 2,5 мың жыл бұрын өмір сүрген қытай философы Конфуций, грек философы Платон дарынды балаларды патша сарайында арнайы тәрбиелегенде ең алдымен оларды көркемөнер түрлеріне үйреткен. Олар, әрине, солардың сарай ақындары, суретшілері шықсын дегенді мақсат тұтпаған. Өз ұлтын, мемлекетін өркендететін білімді, алғыр, болашақ данышпан шәкірттер тәрбиелеу үшін, бірінші кезекте балалардың сезімталдығын, ойын, тілін дамытуды қолға алған. Бір кездері ұлы ойшыл Плутарх кезінде былай депті: «...Көптеген табиғи талант дарынсыз ұстаздардың кесірінен жойылып кетеді. Олар дарынның табиғи құбылысына терең бойлай алмай, тұлпарды есекке айналдырып құртып тынады». Сондықтан, ұстаз осындай келеңсіздікке жол бермеуі керек.

Студенттердің шығармашылық қабілетін арттырып, ынталандыру үшін сабақтарды мынадай жолдармен өткізуге болады:

1. Сабақта кең көлемде көрнекі құралдарды пайдалану;
2. Сабақты түрлендіріп өткізу;
3. Сабақта студенттер өздері жасаған суреттер, сызбаларды пайдалану;
4. Техникалық құралдарды тиімді қолдану;
5. Сабаққа қатысты бейнетаспаларды, фильмдерді көрсету.

Оқытушы мен студент мақсатқа бірлесе отырып жетуі қажет. Дж.Дьюи «Студенттің өзіне танымдық мақсаттарды қоя білуіне мүмкіндік жасау керек» дегенді айтады. Ал оқытушы мақсатқа жетудің тиімді әдістерін таңдауы қажет және оның тиімділігін анықтайтын бағамдар мен әдістер жиынтығы қажет.

Қорыта келгенде, студенттердің шығармашылық қызығушылығын қалыптастырудағы басты мақсат – қазіргі білім берудің жаңа парадигмасы жағдайындағы студенттердің жеке тұлғалық сапалық қасиеттерін дамыту, шығармашылық ойлауын дамыта отырып, заман талабына сай құзырлылығын қалыптастыру және рухани жан дүниесінің дамуына жағдай жасау. Демек, егемен еліміздің келешегі жас ұрпақты тәрбиелейтін орта мектеп өзіне жүктелген әлеуметтік міндетті атқару үшін ондағы игерілетін білім мазмұны, білім берудің түрлі жолдарын бүгінгі талапқа сай жаңартуға ұмтылуы заңдылық.

Зерттеу жұмыстары барысында студенттердің шығармашылық қызығушылығын қалыптастыруда білім берудің жаңашылдық сипатына сәйкес, білім мазмұнын, ұйымдастыру формаларын, технологияларын, оған қатысушы субъектілердің бағытын, білімдік ортаны өзгерту арқылы ғана мүмкін болатындығына көз жетті.

Зерттеу жұмыстары маңызды мәселенің шешімін табуда теориялық, әдіснамалық, дидактикалық деңгейлерде жүрді:

- әдіснамалық деңгейде - шығармашылық қызығушылықтың адамның өзін – өзі, айналасындағы әлем мен ортасын өзгертуге көмектесетін, танымдық ынтасы мен әлеуметтік жағдайларға негізделген мүмкіндіктері ретіндегі мәні мен мазмұны ашылды. Сонымен қатар білім беру процесінің жаңашылдық сипатының басымдылық бағыттары мен жеке тұлғаның шығармашылық мүмкіндіктерін белсендіру арқылы оның субъектілігін қалыптастырудың қажеттігі анықталды;

- теориялық деңгейде – білім беру парадигмалары және жалпы орта білім беруді дамыту тенденциялары, шығармашылық қызығушылықты қалыптастырудың құрылымдық – мазмұндық моделі, шығармашылық қызығушылықты қалыптастырудың ғылыми – педагогикалық тұғырлары мен психологиялық ерекшеліктерін анықтаумен сипатталады;

- дидактикалық деңгейде – студенттердің шығармашылық қызығушылығын қалыптастыруды нәтижелі ететін педагогикалық технологиялардың философиясы, құрылымы сараланады, шығармашылық сабақтар мен оқытудың инновациялық бағыттары, дистанциялық оқыту мен оның болашақтағы бағдары анықталады.

Ендеше, студенттерді зерттеу жұмысына қалыптастыру мен шығармашылық жұмысқа баулу мектебіміздің алға қойған мақсаттарының қазығы болуға тиіс. Олай болса, құрметті оқытушылар біздің алдымызда бүгінгі таңдағы жаңа технологиялардың тиімді әдіс – тәсілдерін қолдана отырып, студенттердің жас ерекшелігін, қызығушылығын, бейімділігін ескере отырып, оқытудың шығармашылық сипатын күшейту, сөйтіп, студенттің жеке қабілеті мен әлеуметтік белсенділігінің дамуына жол ашу, шығармашылық тұлға қалыптастыру міндеті туындайды.

Қолданылған әдебиеттер:

1. «Студенттердің көркем шығармашылық қабілетін дамыту» Қ.Әбдібекқызы, Алматы, «Рауан» -1994 жыл
2. Оқу үрдісін жетілдірудегі басты бағдар //Қазақстан мектебі,2006.- №12. – Б.59-

3. Шығармашылық – жеке тұлғаны қалыптастыру кепілі //Білім берудегі менеджмент, 2007.- №3. – Б.85-91
4. «Білім» Ғылыми – педагогикалық журнал.№2,2001 жыл

ПОЛОЖИТЕЛЬНЫЕ И ОТРИЦАТЕЛЬНЫЕ СТОРОНЫ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ, ПУТЕМ ИЗУЧЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО МНЕНИЯ СРЕДИ СТУДЕНТОВ 1-4 КУРСА БГТК

Дуанбекова А.Н.

Руководитель: Ахметжанова Г.С.

Балхашский гуманитарно-технический колледж имени А.Мусина

Актуальность. В настоящее время количество социальных сетей (таких как «Одноклассники», «ВКонтакте», «МойМир», «МойКруг», «МирТесен», MySpace) в Интернете и численность их участников растет с невероятной быстротой. Социальные сети сегодня уже посещает более чем две трети онлайн - аудитории во всем мире, и это четвертая по популярности онлайн- категория после поисковых порталов, информационных порталов и программного обеспечения, которая опережает даже электронную почту (по данным компании Nielsen Online, исследующей онлайн поведение в 9 странах). По данным той же компании, использование онлайн - сообществ сегодня растет вдвое более быстрыми темпами, чем любой из четырех других секторов сети Интернета и в три раза быстрее, чем пользование Интернетом в целом.

Социальные сети – это важный и актуальный на сегодняшний день вопрос. Последнее время именно этот тип сайтов получил наибольшее распространение как на Западе, так и у нас – в Казахстане. Результаты многочисленных исследований свидетельствуют, что социальными сетями уже охвачено более половины всех пользователей Интернета. В Казахстане этот показатель пока меньше мирового, но он стремительно растёт.

Социальные сети имеют свои как положительные стороны, так и отрицательные. Так, с одной стороны, они оказываются бесценным помощником в поиске своих старых знакомых и друзей, в поддержании с ними отношений, не смотря на расстояние и занятость. Кроме того, социальные сети являются ценным инструментом в процессе поиска работы у современных людей. С другой стороны, в последнее время ученые всерьез обеспокоены тем, какое количество времени тратит современный человек, находясь в социальных сетях, ставя вопрос о возможном психическом расстройстве – психологической зависимости от социальных сетей.

Все вышесказанное еще раз подчеркивает важность и актуальность поставленной проблемы.

Цель работы – выявить и определить основные плюсы и минусы социальных сетей.

Цель работы диктует следующие задачи:

- провести социологическое исследование среди учащихся 1-4 курсов БГТК;
- проанализировать и обобщить результаты проведенного исследования «Мое отношение к социальным сетям».

Объектом исследования являются социальные сети.

Предмет исследования - положительные и отрицательные стороны социальных сетей.

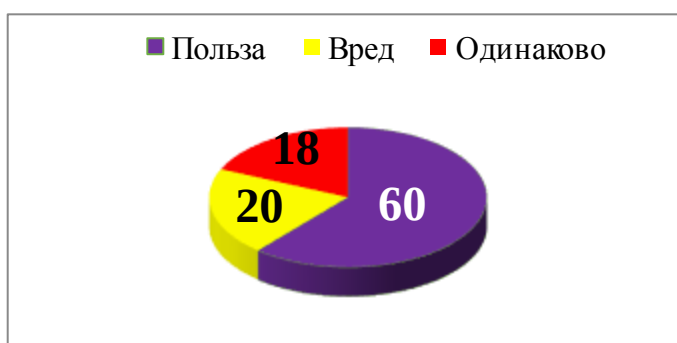
Не забывайте, что интернет нас словно засасывает и мы должны знать себе меру, Интернет заменяет реальность, и у нас друзей тысяча человек из которых мы знаем пятьдесят. Мы действительно забываем реальность, и я считаю это главной проблемой,

многие считают, что можно отправить подарок чем купить своей любимой розочку, лучше написать как любишь, чем шепнуть эти слова на ухо, уже не поиграть в футбол, ведь на моей странице меня ждут новые комментарии и лайки, зачем мне улица?

Собирая информацию о социальных сетях я не переставала задавать себе вопросы. Почему каждый день миллионы людей, в любое время дня и ночи сидят в Интернете? Какие цели они преследуют, проводя достаточно много времени в социальных сетях?

Для поиска ответов на эти и другие вопросы мною было принято решение о проведении социологического опроса на тему: «Мое отношение к социальным сетям» среди студентов 1-4 курса БГТК. В данном опросе приняло всего 98 учащихся.

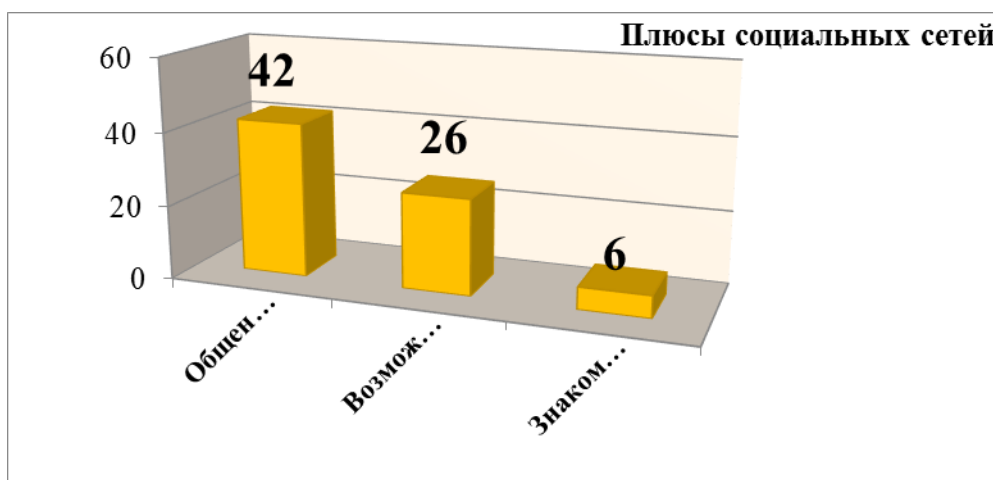
Проанализировав результаты ответов на первый вопрос «Социальные сети приносят больше вреда или пользы?», я пришла к такому выводу, что социальные сети приносят больше пользы.

По результатам ответов на следующий вопрос, можно выделить основные плюсы и минусы социальных сетей.

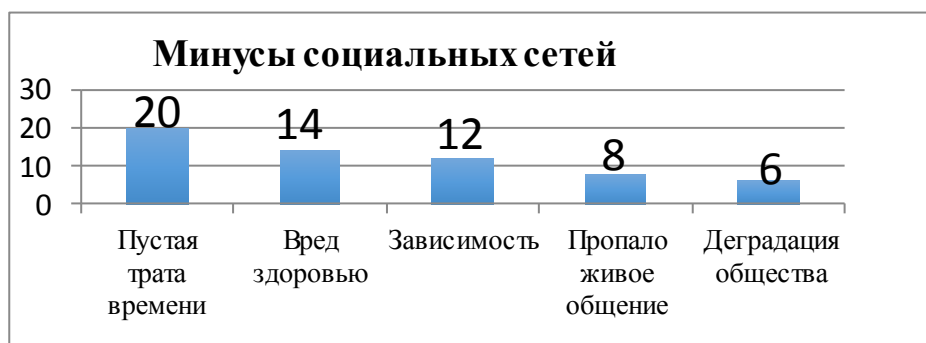
Плюсы социальных сетей:

- ✓ благодаря социальным сетям общение не имеет границ, т.к. это, во-первых, помощь в общении людям с ограниченной возможностью, во-вторых - это связь людей на расстоянии;
- ✓ социальные сети дают возможность что-то узнать;
- ✓ социальные сети помогают приобрести новых друзей.

Минусы социальных сетей:

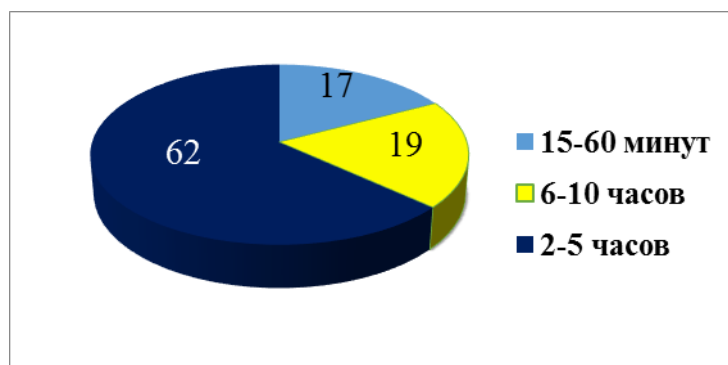
- пустая трата времени;
- вред здоровью;
- зависимость;
- из за социальных сетей пропадает живое общение;
- деградация общества.

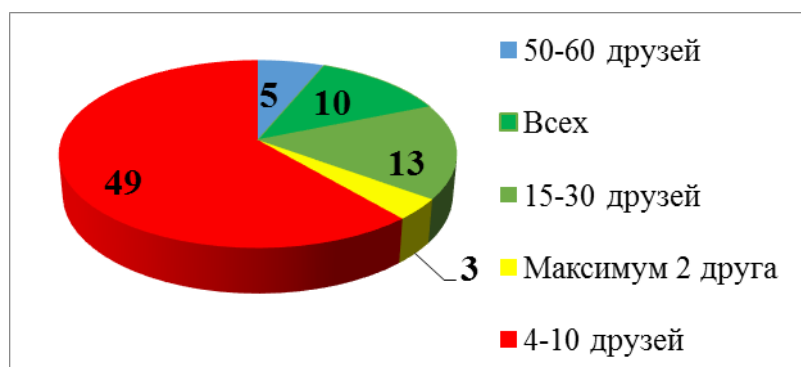
Ответы на вопрос, «Какими социальными сетями вы пользуетесь?» показали, что самая популярная социальная сеть среди молодежи - ВКонтакте.

ВКонтакте.....(67 человек)
 @mail.ru(60 человек)
 Facebook и Одноклассники.....(18 человек)
 Skype.....(6 человек)
 YouTube.....(5 человек)
 Google и Яндекс(4 человека)
 Twitter(3 человека)
 Аська.....(2 человека)

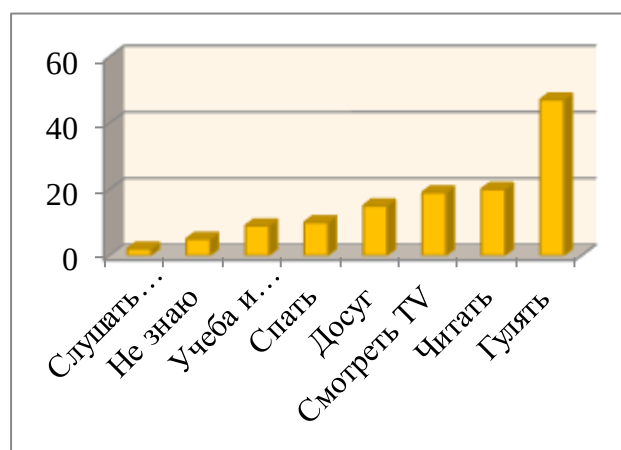
Следующий вопрос: «Сколько времени вы проводите в социальных сетях?». Результаты такие: учащиеся проводят в социальных сетях в среднем от 2-х до 5-ти часов в день.

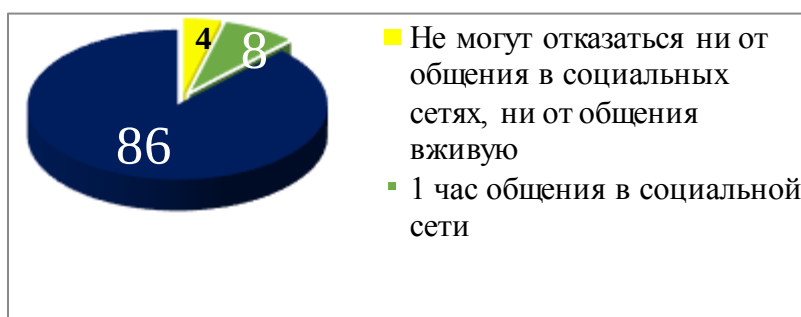
«Сколько зарегистрированных у вас в социальных сетях друзей вы считаете настоящим другом?» Ответы на этот вопрос показали, что большинство людей имеют в социальных сетях от 4-х до 10-ти настоящих друзей, в то время как зарегистрировано у каждого в «друзьях» в среднем 100-300 человек.

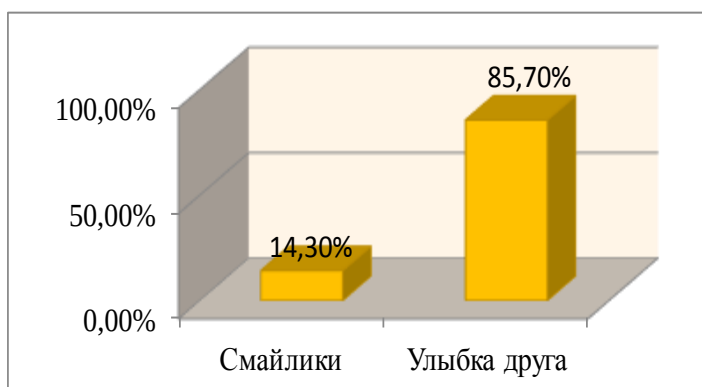
В следующем вопросе было предложено написать, как бы провели свое свободное время, если бы отключили Интернет. Большинство учащихся решили, что пойдут гулять. Были и другие варианты: чтение, просмотр телевизора, сон, досуг и т.д.

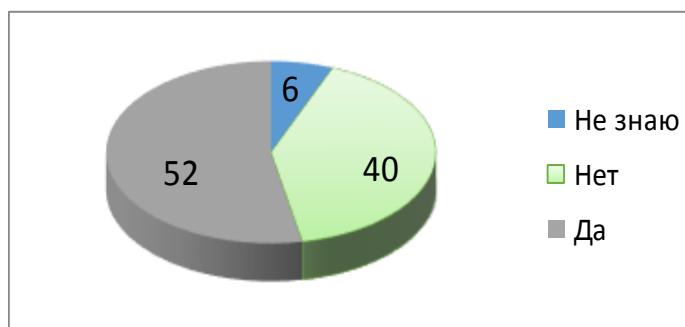
Результаты ответов на вопрос «Лучше сидеть 1 час в социальной сети или общаться 30 минут вживую?» показали, что, несмотря на социальные сети, общение вживую ценится гораздо больше.

По результатам ответов на вопрос: «Что приятней: получать смайлики или видеть настоящую улыбку друга?» можно сказать, что большинство учащихся приятней видеть улыбку друга.

По результатам ответов на вопрос «Могли ли бы вы отказаться от социальных сетей по собственной воле?» можно сказать, что современное общество практически не в силах отказаться от социальных сетей, т.к. мнения разделились почти поровну: 52 учащихся смогли бы от них отказаться, а 40-нет.

В ходе данного исследования мною была достигнута поставленная цель, т.е. выявлены и определены основные плюсы и минусы социальных сетей.

В результате проведенного мною теоретического и практического анализа такого явления, как социальные сети, можно сделать следующие выводы.

Социальные сети – это компьютерные технологии, которые получили значительное распространение в мире интернета на сегодняшний день: более половины его пользователей зарегистрированы в той или иной социальной сети. Самыми популярными социальными сетями являются ВКонтакте, Мой Мир, Facebook, Skype, Одноклассники, YouTube, Twitter.

Социальные сети имеют как свои положительные стороны, так и отрицательные. Одним из негативных последствий распространения социальных сетей является формирование у человека психологической зависимости от них. Базой для зарождения этого состояния, по мнению специалистов, является неуверенность в себе человека. Чрезмерное увлечение социальными сетями, по мнению ученых, вредит как социальному, так и психологическому здоровью. Наиболее опасно данное увлечение для подростков. Самой распространенной мерой в борьбе с зависимостью в настоящее время является блокирование образовательными и офисными учреждениями доступа к социальным сетям.

Библиографический список:

1. Аксёнов И.Н. Социализация подростков. М., МАИ, 1996. — 178 с.
2. Солдатова Г., Зотова Е., Чекалина А., Гостимская О. Пойманные одной сетью. М. МГУ. 2011. — С. 36—43.
3. Солдатова Г.В. Российские школьники: проблемы и риски Интернет-социализации//Школьная библиотека № 4—5, — 2012. — С. 71.
4. Шапранов П. Интернет мешает социализации подростков// [Электронный ресурс] — Режим доступа. — URL: <http://ctrlc.ru/>
5. Ярцев Д.В. Особенности социализации современного подростка // Вопросы психологии. — 2003. — № 6. — С. 54—58.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ

Диябекова Н.К., Еркинова З.А.

*№101 мектеп-лицейінің бастауыш сынып мұғалімі
Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ, МДОжТ-11 студенті*

Егеменді еліміздің өсіп келе жатқан ұрпағын ойлы да іскер, өзіне - өзі сенімді, интеллектуалдық деңгейі биік азамат етіп тәрбиелеуде мектептің алатын орны ерекше. Бастауыш саты - білім, дағды, іскерліктің қалыптасуының бастамасы болып табылады. Біздің міндетіміз - жеке тұлғаны дамытып, білімге деген сенімін нығайту, оқуға қызығушылығын оятып, ынтасын арттыру.

Қазіргі заманғы ғылыми - техникалық үрдістің қарқыны білім беру жүйесінің алдына үлкен мақсаттар мен жаңа міндеттер жүктейді. Жас ұрпақты жан - жақты жетілген, ақыл - парасатты, ой - өрісі биік, бәсекеге қабілетті азамат етіп тәрбиелеу - қоғамымыздың ең өзекті мәселесі. Бұл әр мұғалімнің шығармашылық ізденіспен жаңаша істеуін қажет етеді.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында білім беру жүйесінің жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсібін шыңдауға бағытталған рөлі атап көрсетілген: «педагог қызметкерлер оқушылардың мемлекеттік білім беру стандартында көзделген деңгейден төмен емес білім, білік, дағды алуын қамтамасыз етуге, жеке шығармашылық қабілеттерінің көрініп, дамуы үшін жағдай жасауға міндетті», - делінген.

Заман талабына сай педагогикалық теория мен практиканың даму кезеңінде актуальді проблеманың бірі- оқушының танымдық қабілетін арттыру. Жас ұрпақты өмірдің сан саласында еңбек етуге даярлау, ғылыми- техникалық өзгерістерге белсене қатыстыру сияқты негізгі міндеттер осы үрдіс барысында шешілмек. Республика ғалымдары Ж.А. Қараев, Н.Д. Хмель, М.Ә. Құдайқұлов, А.Е. Әбілқасымова, Қ.К. Жанпейісова, т.б. ғылыми еңбектерінде танымдық қызығушылық дағдыларын қалыптастырудың тиімді негіздерін зерттеген. Білім берудің әдісін қалыптастыруда танымдық қызығушылық ерекше маңызды. Оқытудың танымдық қызығушылығын қалыптастырудағы маңызын И.Я. Лернер, Б.Г. Ананьев, М.А. Данилов, М.И. Махмутов, Ю. К. Бабанский, Б.П. Есипов, Г.И. Щукина, Т.И. Шамова, және т.б. еңбектерінде зерттеген. ХҮІ ғасырда өмір сүрген француз ғалымы Мишель Монтень оқытудағы танымдық әрекеттің маңыздылығы жөнінде: «Оқушыға мұғалімнен алған білімін түгел сүзбеден өткізіп, өз бетінше талдау жасату қажет. Нәтижесінде білімге құштарлығы дами түсетіні сөзсіз», - деп атап көрсеткен.

Сондықтан оқу материалдарының мазмұны, жан-дүниені қызықтыруға бағытталуы керек. Танымдық қызығушылықты дамытудың үш шарты бар: мазмұнның жаңғыртылуы, бұрын жарияланып өтілген фактілерді жаңаша сипаттау, хабарланып отырған мәліметтерге тарихи бағдар беру, білімнің тәжірибелік мәнін ашып көрсету және ғылымның соңғы жаңалықтарын, табыстарын жүйелі баяндау; өз бетінше жұмыс істеудің әр-түрлеріне негізделген, оқытудың проблемалық тұрғыда алған мәліметтерді зерттеу негіздеріне және оқушының шығармашылық, тәжірибелік жұмыстарына бағытталған оқыту тәсілдері; оқушының қабілетін ұштау, оқытушының оқушыға көмек беруге дайын тұруы, олардың мүмкіндіктеріне қолдау көрсету қабілеті, талап қоюшылығы мен адалдығы, оқушыларды көтермелей білу, сондай-ақ оқушылардың өзара бәсекелестігіне көмек көрсете білу қасиеті.

Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын дамытудың негізгі факторы олардың білімі мен дағдыларының дәрежесі ғана емес, сонымен бірге, баланың маңызды психикалық қызметтерін, ақыл - ой жұмысының тәсілдерін қалыптастыруға мүмкіндік беретін оқу процесін жолға қою керектігі саналады. Оқушының шығармашылық қабілеті де оның ойлау мен практикалық әрекеттері арқылы ғана дамиды. Ойлауға үйренетін сабақтарды дамыта оқыту сабақтары деп білеміз.

Білім негізі бастауыштан басталатыны белгілі. Бастауыш сынып оқушысы не нәрсені болса да білуге құмар, қолымен ұстап, көзбен көргенді ұнатады. Зейіндері тұрақсыз болғандықтан бір сарынды оқудан тез жалығады. Сондықтан оқу мазмұны мен тәрбие әдістерін жаңарту бағытында оқушыларға сапалы білім мен саналы тәрбие беру үшін жан - жақты іздене отырып, өз алдыма мынандай мақсат қойдым: «Бастауыш сынып оқушыларының танымдық үрдістерін дамыту жолдарын айқындап көрсету».

Әр сабағымызды қызықты, өзгеше өткізу үшін, әр пән бойынша көптеген жұмыстар жасауға тура келеді. Танымдық белсенділік дегеніміз - оқушының оқуға, білімге деген ынта - ықыласының, құштарлығының ерекше көрінісі. Ал, «таным - ойдың білмеуден білуге қарай дәл емес, білуден неғұрлым толық дәл білуге қарай ұмтылатын ой - өрісінің күрделі үрдісі».

Таным теориясы оқу әрекетіне тікелей қатысты. Білім игеру әрқашан таныммен байланысты келеді. Оқудың міндеті - табиғат, қоғам және оқушының психикалық процестерінің даму заңдылықтарын оқушы санасына ендіру. Таным мен оқу арасында жалпы ортақтастық көп. Оқушы қоршаған дүниені тану арқылы дамиды, кемелденеді. Оқу жұмысын таным істерінің өзінше бір формасы ретінде қарастыруға болады.

Оқу - танымдық іс - әрекет - бұл арнайы оқушының өзі ұйымдастырған және адамзат баласы жинақтаған мәдени байлықты игеру мақсатында сырттай тану. Оның пәндік нәтижесі ғылыми білім, білік, дағды, тәртіп үлгісі және оқитындар меңгеретін іс - әрекеттер түрлері болып табылады.

Оқу - танымдық іс - әрекет педагогикалық процестің құрамды бөлігі. Оқу - танымдық іс - әрекетке, педагогикалық процеске оқушының әлеуметтік болмысының ең маңызды, мәнді бөлігін қамтиды, бұл ұғымды көптеген ғылымдар: философия, әлеуметтану, психология, педагогика, білім беру философиясы, педагогикалық психология т. б. қарастырады. Оқу - танымдық іс - әрекетін ұйымдастыруда оқушылардың ғылымдар, білімдер жүйесімен, іскерлік дағдылармен қаруландыру, ақыл - ой, ерік - күш жігерін, психикалық процестерін: зейінін, есін, қабілетін дамыту, іс - әрекетті орындаудың нақты амал әрекеттерін пайымдау, дүниетанымын және жеке басын дамыту жолдарын, қалыптастыру тәсілдерін зерттейді.

Танымдық іс - әрекеттің өзге әрекет түрлерінен ең басты ерекшелігі - оқушының үнемі «жаңа дүниеге енумен», әрбір жаңа әрекеттерді оқушының оның бірінен екіншісіне ауысып отырумен байланысты. Сондықтан, оқу үрдісінде оқушының білім алуға, өз бетімен әрекет етуге деген құлшынысын оятуға, ақыл - ойының дамып, жетілуіне түрткі болатын танымдық іс - әрекетті ұйымдастырудың тиімді әдіс - тәсілдерін іздестіру өзекті сипат береді. Терең білімге негізделген танымдық біліктердің қалыптасуы оқушылардың білімді теориялық негізде қорыта алуға мүмкіндік беріп, интеллектуалдық белсенді ойлауын жандандырып, шығармашылыққа жетелейді, нәтижесінде, оқушы жеке тұлғасының қалыптасуына негіз болады.

Оқушының танымдық іс - әрекет құрылымын: танымдық қызығушылықтан, танымдық белсенділік, танымдық ізденімпаздық және шығармашылық іс - әрекеттен тұрады. Оқушы қоғам өмірінде маңызды іс - әрекетке дайындалып жатқандықтан, оның оқу - танымдық әрекеті болашақ кәсіби әрекетінің дидактикалық бейнесі болуы керек. Сондықтан оқушының іс - әрекеті бағытталған, ал оның әлеуметтік және танымдық белсенділігі оның өмірлік жолын анықтаудағы ұмтылысы болып табылады. Сонымен қатар, оқушылардың іс - әрекет ерекшелігіне: өзіндік мақсаты мен нәтижесінің болуы (білім, білік және дағдыны игеру, жеке қасиеттерінің дамуы); оқу нысанының ерекше сипаты (ғылыми білім, болашақ қызметі туралы ақпарат және т. б.); оқушы іс - әрекетінің жоспарлы жағдайда өтуі (бағдарлама, оқыту мерзімі); оқыту құралдарының болуы - кітаптар, лабораториялық құрал - жабдықтар, болашақ кәсіптік еңбектегі модельдер, техникалық құралдар, т. б. жоғары интеллектуалды жүктеме (емтихан, сынақ тапсыру, ғылыми жұмыс қорғау, т. б.) жатады.

Танымдық қызығушылық – оқушының табысқа жету дағдысын қалыптастырады.

Танымдық қызығушылықты дамыту нәтижелері: белсенділік, білімге деген қызығушылық; өздігінен іздену; орындалатын жұмыстың мақсаты мен міндеттерін айқындау; оқу-танымдық қызметтегі негізгі түйінді анықтау; игерілген білімді тасымалдай білу; өз іс-әрекетін бақылау, бағалау.

Танымдық қызығушылық 3 деңгейде жүзеге асады: жоғары деңгей - білуге деген қызығушылық, іс-әрекетті бағалай білу; орта деңгей - танымдық іс- әрекетті өздігінен орындау; төменгі деңгей - тапсырманы қайталау, оқытушы көмегіне жүгіну. Танымдық сапаны арттыруда қолданылатын әдістемеде көрнекілік, үлгі көрсету, проблемалық ізденістер туғызу, нақты өмір деректеріне жүктеледі. Танымдық процесс зейін қою, қабылдау, елестету, еске сақтау және ойлай білу арқылы жүзеге асады.

Осы орайда халқымыздың ұлы ақыны Абайдың «Адам баласы өмірге келгеннен кейін ішсем, жесем, көрсем, білсем, үйренсем екен деп армандайды»- деген қара сөзі еске түседі. Бастауыш сынып оқушыларының таным мотивациясын арттыру үшін білімді меңгерудің мынадай жобасы болуы керек: мақсат қою (мақсатты түсіну); мақсатты жүзеге асыру (тапсырманы орындау); нәтижені бағалау (бақылау, баға).

Оқудағы белсенділік оқып - үйренетін тақырыпқа, пайда болған мәселеге, міндетке тұрақты ынтаның пайда болуымен, назар мен ой - сана операциясының бағыттылығымен (талдау мен синтез, салыстыру мен салмақтау, т. б.) оқып жатқан материалды түсінумен бейімделінеді.

Белсенділік адамның әрекетке қатынасын өз бетінше әрекет етуге дайын болудан ұмтылысынан, алға қойған мақсаттарға жету үшін оңтайлы жолдарды таңдай білуден көрініс табатын жеке тұлғаның сипаты ретінде айқындалады.

Оқушының танымдық белсенділігі өз кезегінде қабылдау, есте сақтау, ойлау, қиялдау үрдістері мен зейіннің тұрақты күйін қажет етеді. Оқу барысында оқушының танымдық белсенділігін арттыруда олардың өз бетінше танымдық ықылас - ынтасын, шығармашылық әрекетін дамытатындай етіп ұйымдастыру қажет. Оқушының қабылдауы, негізінен мұғалімнің сабақты жүйелі түрде жүргізуіне байланысты. Оқушылардың жаңа материалдарды қабылдауына негіз болатындай етіп даярлық жұмыстары жүргізіледі. Оқушылардың оқу - танымдық қызметін арттыру дұрыс әрі нақты әрекеттер негізінде іске асады. Оқушының өзіндік сезімдік танымы (қалауы, ынтасы, құштарлығы, әсерленуі) негізінде қабылданған білім, дағды, ептілік әлдеқайда нәтижелі әрі жемісті болады.

Оқушылардың оқу - танымдық іс - әрекетін белсендіруде оқу материалының маңыздылығы дәрежесіне қарай, оның құндылығын анықтай білу, сабақ беру мен оқу үрдісін ұйымдастыра білудің маңызы зор. Оқытудың мазмұнына да фактілерден, әрекет тәсілдерінен басқа оқытудың шын мазмұнымен бірге оқу үрдісінде қатысушылардың арасында ақпарат алмасу қорын құратын және оқушылардың осы мазмұнды игеруіне және оны практикада қолдануына қызмет ететін мәліметтер қамтылады.

Қазіргі кезеңгі қоғам талабына сай оқытуда жаңа технологияны пайдалана отырып, оқушылардың оқу - танымдық іс - әрекетін белсендірудің шығармашылық әлеуетін көтерудің маңызы зор. Жаңа технология үрдістерінің талабы - оқушыларға білім беруде белгіленген мақсатқа жету, оқушылардың іс - әрекеті арқылы ойлау дағдыларын, оқу - танымдық іс - әрекетін белсендіре отырып, сабақтағы үш біріккен мақсатты жүзеге асыруға қол жеткізу.

Белгілі бір дәрежеде оқу - танымдық іс - әрекетті белсендірудің қажеттігі туындайды. Мұнда оқыту үрдісіндегі әдістемелік жүйенің (мазмұн, әдіс - тәсілдер, оқыту формасы, оқыту құралдары) өзара байланысы негізінде оқу - танымдық іс - әрекет міндеттерін жүзеге асырылуын талап етіледі. Оны оқу - тәрбие үрдісінде қолдану үшін мына ұстанымдар жүзеге асуы тиіс: оқушының өзіндік жұмыстарының жоғары формасы болып табылатын олардың өз еркімен жаңа амал - тәсілдер қолданып жасайтын шығармашылық жұмыстарына басты назар аударылуы тиіс; жаңа педагогикалық технологияны қолдану оқушылардың оқу - танымдық белсенділігін арттырып, өзін - өзі тәрбиелей алатын жеке тұлға ретінде қалыптасуына мүмкіндік береді.

Оқыту үрдісінде оқушының оқу - танымдық белсенділігін қалыптастыру үшін барлық қажетті шарттарды: білімдер мен әрекет тәсілдерін алуды, қажетсінуді қалыптастыратын шарттарды, өзін - өзі бейімдеу шарттарын, проблемаларды шешудің түрлі нысандарын ұйымдастыру дағдыларын дамытудың шарттарын қамтамасыз етуге тиіс.

Оқу - танымдық белсенділіктің деңгейлерінің даму барысы дәл анықталуы, мүмкіндігінше неғұрлым дәл бақылау өлшемдеріне ие болу үшін қажет. Бұл адамның «ішкі» мүмкіндіктерін «сыртқы» факторлар арқылы жарыққа шығару нәтижесінде жүзеге асады.

Оқушылардың белсенділігін арттырудың жаңа формаларын епті пайдалана отырып, жаңашыл ұстаз белсендіру әсерін жүзеге асырады, онда оқушылар: өз пікірінде тұра алуы; пікірталастар мен талқылауларға қатысуы; өз жолдастарына және мұғалімдеріне сұрақ қоя алуы; жолдастарының жауаптарын түзету; жолдастарының жауаптары мен жазба жұмыстарын бағалай білу; артта қалған оқушыларды оқытуы; үлгерімі нашар оқушыларға түсініксіз жерлерді түсіндіруі; өз бетінше шамасы келетін тапсырмаларды таңдауы; танымдық міндетті (мәселені) шешудің бірнеше түрін табуы; өзін - өзі тексеру үшін, өзіндік танымдық және тәжірибелік әрекеттерін талдау үшін жағдайлар ойластыруы; танымдық міндеттерді шешімнің өзіне белгілі тәсілдерін жинақтап қолдануы. Көптеген зерттеушілердің пікірінше, өз бетінше үздіксіз білім

алудың қажетті жағдайы ретінде оқу - танымдық белсенділікті қалыптастыру болып табылады. Алайда, мектептерде оқушының осы қасиеттерін дамытуға байланысты бағытталған оқушылардың өзіндік жұмысының жүйесі әзірге қалыптасқан жоқ.

Білім беру жүйесі қоғамның әлеуметтік - экономикалық дамуында жетекші роль атқарады, сондай - ақ оны әрі қарай айқындай түседі. Ал білімнің қалыптасып, дамуының жалпы шарттары философияның негізгі мәселесі - рухтың материяға, сананың болмысқа қатынасы тұрғысынан зерттелетін ілім таным теориясы деп аталады. Таным теориясының басқа ғылыми теориялардан түбірлі айырмашылығы - ол білімнің қалыптасуы мен негізделуінің жалпы ұстанымдарын, объективтік қатынастарды қалыптастырады.

Танымдық әрекет - шәкірттің білімге деген өте белсенді ақыл - ой әрекеті. Ол танымдық қажеттіліктен, мақсаттан, таным қисындарынан және әрекеттің негізінде оқушыларда танымдық белсенділіктерінен ізденімпаздық қалыптасады.

Танымдық ізденімпаздық ұғымы және оны қалыптастыру проблемасын көптеген педагогтар, психологтар мен әдіскерлер зерттеп, ғылыми еңбектер жазды. Бұл проблеманың түп тамыры сонау көне замандардан бастау алады.

Егер баланың қызығушылығы жайында жүйелі мәлімдемелер түсіп отырса, баланың даму үрдісі шапшаңдайды. Біз бұл жерде Л. В. Занковтың идеясын негізге алдық. Ол баланың қоғамдық өмірдің әртүрлі жақтарымен еркін араластыру керек, әртүрлі баланың дамуы үшін туындайтын шегіністерден қашпауымыз керек, керісінше, баланың дамуына қандай дәрежеде ықпал еткенін айқындай отырып, жүргізу қажет деген ұсынысын зерттеуімізге басшылыққа алдық. Тарихи ескерткіш мұраларға жүргізілген саяхат - сабақтар мен экскурсиялар баланың танымын қалыптастыруда негізгі орын алатынын практика барысында айқын байқадық. Әр түрлі жүргізілген саяхат жұмыстары бастауыш сынып оқушыларының ынтымақтастығын жетілдіре түседі. Бұл туралы психолог Л. С. Выготский «Дербес жұмыс істегеннен гөрі бала ынтымақтастықта күштірек әрі ақылдырақ болып, ол өзі шеше алатын интеллектуалды қиындықтар деңгейі жөнінен биікке көтеріледі...» - дейді.

Қорыта келгенде, тәуелсіз мемлекетіміздің ертеңі ұрпақтың рухани байлығы, мәдениеті, саналы ұлттық ойлау қабілеті мен біліміне, іскерлігіне байланысты. Осыған орай мектептегі оқу үдерісінде оқушылардың танымдық қызығушылықтарын арттыру, дамыту болашақта білімді өз бетінше жинап алу қабілеттерін дамытуда жетекші рөл атқарады және пәндерді оқыту барысында көзделетін білімділік, дамытушылық, тәрбиелік міндеттерді жүзеге асыруда оқушылардың танымдық қызығушылығын дамыту және қалыптастыруда сабақта әртүрлі әдіс - тәсілдерді қолданудың тиімділігіне көз жеткізуге болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III Қазақстан Республикасының Заңы.
2. И.А. Зимняя. Педагогическая психология. - Москва, 2009.
3. Мен – Адаммын. - Алматы, 2002.
4. Психология. Адамзат ақыл-ойының қазынасы. – А., 2006.

МЕСТО ТЕОРИИ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА В СИСТЕМЕ ЮРИДИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН

*Дюсембенова Гульшара Жумахановна,
Карагандинский банковский колледж им.Ж.К.Букунова.*

История юридической науки уходит в глубокую древность. Еще Платон и Аристотель пытались разрешить некоторые юридические проблемы. Однако формирование юриспруденции как науки началось благодаря стараниям римских юристов (Гая, Павла, Ульпиана, Цицерона). Сплав римского права и греческой философии способствовал окончательному формированию юридической науки.

Значительную роль в этом процессе играли европейские университеты. Их влияние на развитие юридической науки заключалось в том, что они:

- а) установили транснациональный характер правоведения на Западе, способствовали тому, что само право приобрело единую терминологию и метод, который позволил строить правовые системы из обычаев и законов;
- б) возвысили роль ученого в формировании права;
- с) способствовали отделению права от богословия, риторики, этики и политики;
- д) подняли анализ права на уровень науки путем концептуализации правовых институтов и систематизации права как единого свода знаний;
- е) создали класс профессиональных юристов.

Теория государства и права - это определенная юридическая наука, т.е. одна из юридических наук. По своему научному статусу и значению теория права и государства является фундаментальной юридической дисциплиной общетеоретического и общенаучного характера и значения.

При этом общенаучный (общетеоретический) характер теории права и государства значим не только в рамках юриспруденции и не только применительно к самим юридическим дисциплинам (историческим, отраслевым, специальным), но также и применительно ко всем тем неюридическим наукам, которые изучают те или иные аспекты права и государства и в своем подходе к данной тематике, по логике научного познания, должны опираться на уже имеющиеся научные положения и достижения в этой сфере исследований.

Речь, конечно, идет об учете и творческом восприятии — в русле междисциплинарных связей различных наук — научных знаний о праве и государстве, представленных в теории права и государства и юриспруденции в целом, а вовсе не о механическом их заимствовании и догматическом использовании. Игнорирование же другими науками общетеоретических (значимых для всех наук) достижений юридической науки, выраженных в теории права и государства, наносит существенный ущерб познавательным возможностям не только этих наук, но и всей системе научного познания в целом.

Между теорией государства и права и отраслевыми юридическими науками существует двусторонняя связь, тесное взаимодействие. Отраслевые науки в свою очередь имеют большое значение для теории государства и права. Они питают ее фактическим материалом. Выводы и данные отраслевых юридических наук служат важнейшей предпосылкой более глубоких теоретических обобщений, дальнейшего развития теории государства и права в целом.

Таким образом, говоря о взаимодействии теории государства и права с другими юридическими науками, нужно исходить из того, что это взаимодействие тоже носит двусторонний характер, имеет прямую и обратную связь.

Функции теории государства и права раскрывают и показывают роль данной науки в общественной жизни, её значение для общественной и юридической практики. В

учебниках по теории государства и права чаще всего называются такие её функции, как гносеологическая (познавательная), практико-организационная, идеологическая, прогностическая и методологическая. Эти функции являются наиболее значимыми для характеристики науки теории государства и права и их можно назвать основными.

Гносеологическая функция выражается в том, что теория государства и права, как и любая другая наука, осуществляет познание окружающего мира. Она познает государство, право и другие государственные и правовые явления, получает о них необходимые знания, объясняет их с научных позиций.

Практико-организационная функция (для краткости её можно назвать праксеологической) выражается в том, что теория государства и права, как всякая наука, должна обслуживать практику. Она должна вырабатывать и вырабатывает рекомендации, направленные на совершенствование государственно-правового строительства, законодательства, юридической практики.

Идеологическая функция теории государства и права характеризуется тем, что эта наука аккумулирует различные идеи, взгляды, представления о государстве и праве, вырабатывает определенные идеологические ориентиры, связанные с объяснением государственно-правовых явлений.

Суть прогностической функции состоит в том, что теория государства и права должна прогнозировать будущее государственно-правовых явлений. Выявляя закономерности их развития, теория государства и права вполне способна давать прогнозы как на ближайшее будущее, так и на перспективу в виде научных гипотез (предположений).

Наконец, методологическая функция теории государства и права выражается в том, что эта наука выступает в качестве своеобразной методологической основы для всех других юридических наук. Во-первых, она исследует методологические вопросы всей юридической науки, формируя при этом основные подходы в познании государственно-правовых явлений. В этом плане теория государства и права выступает для других юридических наук в качестве своего рода философии государства и права. Во-вторых, будучи наиболее общей наукой в системе юридических наук, она вырабатывает основополагающие государственно-правовые понятия (категории), положения и выводы, которые используются другими юридическими науками в качестве базовых, отправных при исследовании своих предметов.

Подводя необходимо отметить следующие основные положения.

Теория государства и права - это самостоятельная отрасль научного знания о государстве и праве. Ее роль и место в системе юридических наук характеризуется тем, что по отношению к отраслевым и специально-юридическим она является наукой:

6. общей, т. е. она призвана изучать те закономерности государственно-правовой действительности, которые "работают" во всех отраслях юридического знания. Например, одни и те же способы толкования применяются при раскрытии содержания норм уголовного, трудового, экологического и т. д. права. Основные государственно-правовые категории понятийного аппарата науки теории государства и права являются общими для всей юридической науки;

7. обобщающей, т.е. ее выводы по своей природе интегративны, представляют собой систематизированный итог знаний, накопленных отдельными юридическими науками. Например, право (уголовное, гражданское, финансовое и др.) регулирует только волевое поведение людей, поддающееся внешнему контролю;

8. методологической, т.е. ее выводы как общетеоретические фундаментальные положения применяются при решении частных вопросов в рамках отдельных юридических наук. Например, отраслевая (уголовно-процессуальная) теоретическая модель правового статуса подозреваемого конструируется на основе общетеоретической (общеправовой) модели правового статуса личности.

Государство и право, сами по себе и рассматриваемые в плоскости их взаимосвязи между собой, с гражданским обществом, личностью - явления многомерные, многогранные, системные, сложно-структурные, многофункциональные, исторически развивающиеся и одновременно сохраняющие ряд своих признаков неизменными. В силу этого государство и право является предметом изучения многих юридических наук. Каждая из этих наук имеет свои собственные исследовательские задачи, цели, подходы. Теория государства и права связывает воедино теоретические и прикладные отрасли знаний не только юридических, но и иных общественных наук. Она является единой юридической наукой, объединяющей важнейшие теоретико-методологические аспекты государственно-правовой действительности. Из всех юридических наук общая теория государства и права наиболее тесно связана с мировоззрением юристов.

Неслучайно именно с теории государства и права начинается изучение всей юриспруденции. Ее категории и понятия, синтезируя опыт отраслевых правовых наук, направлены, в конечном счете, на обеспечение успешной практической деятельности юриста.

Использованная литература:

1. Алексеев С.С., Проблемы теории права. Курс лекций в 2-х т.// С.С. Алексеев - Свердловск, 2001.
2. Баранов В.М., О «хрестоматийных истинах» теории государства и права./ В.М. Баранов // Государство и право. - 2002. - № 8. - С. 109-111.
3. Брызгалов А. И., Юридическая наука сегодня: теоретико-методологические проблемы, которые ждут решения/ А.
4. Мартышин О.В., Общетеоретические юридические науки и их соотношение/ О.В. Мартышин // Государство и право.- 2004. - № 7.- С. 5-11.
5. Матюхин А.А. Государство в сфере права: институциональный подход.- Алматы: ВШП «Әділет», 2000.
6. Елюбаева Ж. Демократия и тоталитаризм /Закон и время, 2000. № 1.

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Досмагамбетова М.Б.

Карагандинский колледж актуального образования «Болашак»

Стремительный социально-экономический прогресс диктует высокие требования к уровню преподавания иностранного языка в профессиональных учебных заведениях, так как каждое новое поколение студентов должно подниматься на более высокий уровень владения иностранными языками. Изменение социокультурного контекста иностранного языка, новые запросы студентов в отношении уровня владения им обуславливают необходимость качественного изменения профессиональной подготовки студентов.

Одним из способов интенсификации учебной деятельности студентов, повышения уровня их мотивации к изучению иностранного языка и развивающих активность и творчество, умение командной работы является компетентностный подход к обучению иностранного языка.

Понятие «компетенция» происходит от латинского слова *compete*, которое означает подходить, соответствовать, добиваться. В общем смысле оно означает соответствие предъявляемым требованиям, установленным критериям и стандартам в соответствующих областях деятельности и при решении определенного типа задач, обладание

необходимыми активными знаниями, способность уверенно добиваться результатов и владеть ситуацией [2].

Впервые понятие “компетенция” появилось в 60-е годы XX века в Соединенных Штатах Америки, где использовалось в рамках деятельностного образования, целью которого была подготовка профессионалов, конкурентоспособных на рынке труда. Первоначально все сводилось к автоматизации полученных практических навыков в рамках бихевиористского подхода, что явно являлось недостаточным для развития творческих и индивидуальных способностей обучаемых. В связи с этим было предложено различать два понятия: компетентность и компетенция (competence and competencies). Компетентность стала рассматриваться как личностная категория, а компетенции превратились в единицы учебной программы и составили “автономию” компетентности [5].

Компетенции нередко используются для характеристики потенциальных возможностей специалиста получить работу на рынке труда. Для этого ему необходимо обладать так называемыми “ключевыми компетенциями”: грамотный и достаточный уровень владения родным и иностранным языками (literacy), компьютерная грамотность (information technology skills), владение способами решения проблем (problem-solving skills), гибкое и инновационное мышление (flexibility and adaptability to innovations), склонность и способность к непрерывному процессу получения образования (life-long learning). Ключевые компетенции показывают, что языковое образование может соответствовать жизненным требованиям, если узко понимаемая коммуникативная компетенция (как готовность общаться в учебной группе) будет дополнена подготовкой к реальному жизненному общению.

Компетентность можно как комплекс компетенций, то есть наблюдаемых проявлений успешной продуктивной деятельности. Компетентность – это комплексный личностный ресурс, обеспечивающий возможность эффективного взаимодействия с окружающим миром в той или иной области и зависящий от необходимых для этого компетенций [4].

Под компетентностным подходом в образовании понимается метод обучения, который направлен на развитие у студента способностей решать определенного класса профессиональные задачи в соответствии с требованиями к личностным профессиональным качествам: способность искать, анализировать, отбирать и обрабатывать полученные сведения, передавать необходимую информацию; владение навыками взаимодействия с окружающими людьми, умение работать в группе; владение механизмами планирования, анализа, критической рефлексии, самооценки собственной деятельности в нестандартных ситуациях или в условиях неопределенности; владение эвристическими методами и приемами решения возникших проблем.

Компетентностный подход предъявляет определенные требования к студентам и уровню владения ими иностранным языком. В связи с этим различают базовые и продвинутое компетенции у студентов.

На базовом уровне предполагается владение языком как средством общения (определенный словарный запас, владение основными грамматическими структурами, знание закономерностей функционирования языка, знакомство с культурной средой и т.д.)

Продвинутое уровень предполагает, что студенты будут использовать иностранный язык для решения практических задач, например, для поиска необходимой информации по профилю своей специальности. Этот уровень имеет междисциплинарный характер и оценивается по достигаемому результату, а не только по правильности употребления определенных грамматических конструкций и активной лексики.

Насколько успешно реализуется компетентностный подход в обучении, можно судить по тому, насколько студенты со своим уровнем владения иностранным языком оказываются способными в будущем выдержать конкуренцию на свободном рынке труда и занять достойное место не только в своем обществе, но и в международном сообществе.

В условиях обучения иностранному языку у студентов развиваются определенные компетенции путем приобретения знаний, которые они смогут приобрести в своей дальнейшей профессиональной деятельности в сфере экономики, коммерции и бизнеса, овладение различными способами решения проблемно-познавательных задач, опытом эффективного принятия решений и достижения поставленных целей через преодоление препятствий. Запас знаний, владение способами решения проблем и опыт достижения цели являются необходимыми составляющими компетенции студентов. Отсутствие хотя бы одного из этих компонентов делает компетентность дефектной.

Таким образом, компетентностный подход в обучении иностранному языку развивается как альтернатива традиционному обучению, в процессе которого идет овладение знаниями, умениями, навыками, ограничивающими практическое их применение в будущей профессиональной деятельности студентов и недостаточно учитывающих сущность компетентности современного человека в условиях конкуренции свободного рынка.

Прежде чем приступить к использованию компетентностного подхода в обучении иностранному языку, необходимо выполнить следующие требования.

Сначала необходимо ознакомить студентов с сущностью и содержанием компетентностного подхода. Студенты должны овладеть определенными интеллектуальными, творческими и коммуникативными умениями. Это значит, что они должны уметь работать с текстом (выделять основную мысль, осуществлять поиск необходимой информации в иноязычном тексте), анализировать информацию, делать обобщения и выводы, уметь работать с разнообразным справочным материалом, а также уметь вести дискуссию, слушать и слышать собеседника, отстаивать свою точку зрения, подкреплять ее вескими аргументами, уметь идти на компромисс с собеседником, уметь лаконично излагать свои мысли.

Кроме того, студенты должны уметь работать в различных организационных формах: в парах, группах, в командах, где идет четкое распределение ролей (например, начальник, секретарь, топ-менеджер и т.п.).

Что касается практических навыков владения иностранным языком, то студенты должны владеть определенным программным лексическим и грамматическим материалом, уметь работать с деловой корреспонденцией на иностранном языке и самостоятельно составлять различные документы на русском и иностранном языках, иметь представление о ведении деловых переговоров и быть инициаторами диалогического и полилогического общения на иностранном языке [1].

Таким образом, для грамотного использования компетентностного подхода требуется значительная подготовка, создание прочной языковой базы у студентов, которая осуществляется в системе обучения.

Реализация компетентностного подхода в обучении английскому языку осуществляется через использование инновационных технологий и методов.

Технология критического мышления. Технология развития критического мышления направлена на развитие навыков работы с информацией (текстом), умения не только вдумчиво читать, быть активным слушателем, но и анализировать, применять данную информацию, увязывая новое знание (на смысловой стадии) с уже имеющимися представлениями.

Метод эмпатии (вживания) означает "вселения" студентов в изучаемые объекты окружающего мира, попытка почувствовать и познать его изнутри. Рождающиеся при этом мысли, чувства, ощущения и есть образовательный продукт студента, который может затем быть им выражен им в устной, письменной форме.

Метод "Mind-Map" (Карта памяти) является простой технологией записи мыслей, идей, разговоров. Запись происходит быстро, ассоциативно. Тема находится в центре. Сначала возникает слово, идея, мысль. Идет поток идей, их количество неограниченно, они все фиксируются, начинаем их записывать сверху слева и заканчиваем справа внизу.

Метод является индивидуальным продуктом одного человека или одной группы. Выражает индивидуальные возможности, создаёт пространство для проявления креативных способностей.

Особо хочется отметить *метод проектов*. Студенты выбирают индивидуальные, парные или групповые типы проектов. Работа над проектом позволяет самостоятельно добывать знания, взаимообмениваться, развивает коммуникативные навыки. В группах студенты, вступая в контакт, решают коммуникативные задачи: учатся высказывать свою точку зрения, слушать и понимать собеседника, вести дискуссию. Проектная деятельность включает не только работу исследовательского характера, но и поиск, обработку данных по теоретической и практической проблеме, связанной с существующей реальностью.

Эффективным методом в рамках компетентного подхода при формировании коммуникативной компетенции студентов является *просмотр видеоматериалов*, которые не только представляют им живую речь носителей языка, но и погружают их в ситуацию, в которой они знакомятся с языком мимики и жестов, стилем взаимоотношений и реалиями страны изучаемого языка.

Видео на уроке представляет язык в живом контексте. Оно связывает урок с реальным миром и показывает язык в действии.

При просмотре можно проводить следующие виды работ:

- а) Проверка предсказаний, сделанных студентами до просмотра;
- б) Информационный поиск. После первого просмотра студентам предлагаются упражнения на поиск информации, и сюжет просматривается снова, по сегментам или целиком, в зависимости от уровня группы и задач урока;
- с) Работа с отдельным сегментом. Студенты просматривают какой-либо отдельный сегмент видеосюжета и выполняют одно (или более) из предложенных видов упражнений.

Иногда можно убрать изображение, чтобы остался только звук. Сюжет проигрывается по частям и студентам задаются вопросы, кто говорил, где происходило действие, что делали герои, куда пошли, о чем беседовали и т.д. Когда они собрали всю возможную информацию, они смотрят еще раз, уже с изображением и проверяют свою интерпретацию.

Подводя итог, хотелось бы отметить, что сегодня невозможно достичь цели, решить задачи обучения студентов иностранному языку без создания условий для самостоятельного присвоения, приобретения и осмысления ими знаний. Задача современного преподавателя – не преподносить знания студентам, а более практичная и приземленная – создать мотивацию и сформировать комплекс умений учить самого себя. Назначение иностранного языка как предметной области обучения состоит в формировании коммуникативной компетентности, то есть способности и готовности осуществлять непосредственное иноязычное общение. Сотрудничество преподавателя и студента предполагает умение педагога дозировать и направлять самостоятельность, предоставляемую студенту, которая ведет к целеполаганию автономизации его познавательной деятельности как основы личностного становления и развития.

Процесс обучения осуществляется в условиях постоянного активного взаимодействия всех студентов. Преподаватель и студент являются равноправными субъектами обучения. Исключается доминирование какого-либо участника процесса. Это учит гуманному, демократическому подходу к модели.

Список литературы:

1. Есина Л.С. Работа над проектом при обучении деловому английскому языку/Современные теории и методики обучения иностранным языкам. – М.: Экзамен, 2004. – С.258-261.

2. Мильруд Р.П. Компетентность в изучении языка//Иностранный язык в школе. – 2004. - №7. – С.30-36.
3. Johnson Ch. Intelligent Business: Pre-Intermediate. Longman, 2006.
4. Norris N. The trouble with competence. Cambridge Journal of Education. Vol.21/3: 331-334, 1991.
5. Velde Ch. Crossing Borders: an alternative conception of competence. 27 Annual SCUTREA conference: 27-35, 1997.

АРАЛ МЕН БАЛХАШ СУЛАРЫНЫҢ ТАҒДЫРЫ

*Есмагамбетова А.А, А.К.Рахымжанова
ҚМББ «Болашақ» колледжі оқытушылар*

Табиғатты қорғау мәселесі бүкіл дүниежүзілік проблемаға айналууда. Экологиялық проблема дегенде ең алдымен Арал, Балқаш, Каспий, Семей қасіреттері еске түседі. Арал теңізі - Қазақстанның інжу-маржаны. Арал теңізі ірі экологиялық апатқа ұшырағанға дейінгі көлемі - 1066 км², тереңдігі - 30-60 м, тұздылығы - 10-12% болған. Қойнауы кәсіптік бағалы балықтарға бай, жағасы қоға мен қамысты теңіз еді.. Халық санының өсуіне орай суға деген қажеттілік те артты. Осыған орай 1970-1980 жылдар аралығында аралға құйылатын су мөлшері азайды. Оның негізгі себептері антропогендік факторлар еді. Екі өзен бойындағы суды мол қажет ететін күріш пен мақта өсіру ісі қарқында дамыды (Шардара). Сонымен Арал апатына себеп болған факторлар:

- жергілікті жердің тарихи-табиғи ерекшеліктерін ескермеу;
- ауылшаруашылығын дұрыс жоспарламау, судың қорын есепке алмау;
- суды өте көп қажаёт ететін күріш, мақта дақылдарын барынша көбейтіп жіберу;
- жерді игерудің агротехникалық шараларын сақтамау және суды үнемді пайдаланбау;
- табиғат ресурстарын пайдаланудағы жіберілген қателіктер мен оны меңгерудің ғылыми тұрғыдан негізделмеуі болып табылады.

Осы аталған факторлар Арал теңізі экожүйесіндегі тіршілік атаулының экологиялық дағдарысқа әкелді. Бұл жағдайлар адам баласының қолдан істеген қателігі ретінде дүниежүзіне белгілі болды. Арал өңірінде туындап отырған қазіргі экологиялық апаттар нышаны жыл өткен сайын теңіз суын тарылтуда. Оның фаунасы мен флорасы жойылып бітуге жақын. Топырақтың тұздануы өте жылдам жүруде. Арал теңізінде балық өсіру шаруашылығы тоқталып, соңғы 1-2 жылда ғана қайта қолға алынды. Ондағы тұрғындардың әлеуметтік жағдайы төмендеп кетті. Теңіз түбінен көтерілген улы тұздардың мөлшері жылына 13-20 млн. тонна деп есептеледі. Тіптен, тұзды шандар әсері сонау Орта Азия республикалары аумағына жетіп, ауыл шаруашылығына зардабын тигізуде. Арал өңіріндегі климаттың өзгеріуі шөл белдеменің табиғи ландшафтарын бірте-бірте күрделі әрі қайтымсыз антропогендік экожүйелерге қарай ығыстыруда.

Балқаш көлі - Қазақстандағы ең ірі экожүйелердің бірі. Көлемі - 501 мың км², ұзындығы - 605 км, ені - 9-74 км аралығында. Ал ең терең жері - 26 м. Бұл көлдің 1970 жылдарындағы сипаты болса, қазір мүлдем басқаша. Жетісу өзендерінің ішінде Іле, Қаратал, Ақсу және Лепсі өзендері Балқашқа құяды. Балқаш көлінің экологиялық жағдайының нашарлау себебі Қаратал, Лепсі, Ақсу өзендерінің мол суының Балқаш көліне жетпей суармалы егістерге жұмсалыуынан. Оның үстіне бұрынғы кездерде Аягөз, Биен, Сарханд және Басқан өзендері Балқашқа құйып, оның табиғи су деңгейін сақтап отырған.

Аталған антропогендік жағдайлар Балқаш көлінің жағдайын шиеленістіріп жіберді. Балқаш экожүйесінің одан әрі нашарлауына Іле өзені бойына салынған Қапшағай су қоймасы да әсер етеді. 1970 жылы Қапшағай су қоймасындағы Іле өзенінің суын бөгейтін Қапшағай бөгеті салынды. Оған қосымша Іле өзенін қоректендіріп отырған Шелек өзені Бартоғай бөгетімен бөгеліп, онда көлемі 300 мың м³ су жинақталды. Осылайша Үлкен Алматы каналы (БАК) салынды. Каналдың салынуына байланысты Шелек өзені Ілеге құюын тоқтатты.

Арал теңізі-Қазақстанның інжу-маржаны, шөл белдеміндегі бірден-бір көгілдір су айдыны. Оның апатқа ұшырағанға дейін көлемі-1066 км², тереңдігі-30-60 метр, тұздылығы -10-12% болған. Қойнауы кәсіптік бағалы балықтарға бай, жағасы қоға мен қамысты теңіз еді. Сол кездерде жылына едәуір мөлшерде бұлғын терісі игерілген. 1960 жылдардан бастап Арал өңірін игеру қолға алынды. Осы аймақтығы игерілетін жер көлемі бұрынғыдай Өзбекстан мен Тәжікстанда 1,5, Түрікменстанда 2,4, Қазақстанда 1,7 есеге өсті. Ал Әмудария мен Сырдария бойындағы халықтың саны 1960-1987 жылдар аралығында 2,2 есеге артты. Халық санының өсуіне орай суға деген қажеттілік те артты. Осыған орай, 1970-1980 жылдар аралығында Аралға құйылатын су мөлшері азайды. Оның негізгі себептері антропогендік факторлар еді. Екі өзен бойындағы суды мол қажет ететін күріш пен мақта өсіру ісі қарқындап дамыды. Қазақстан мен Өзбекстанның мақта және күріш егістігіне өзендердің суын қарқынды пайдалану себебінен Арал теңізінің деңгейі едәуір төмендеді. Өзен бойлары игеріліп, суды ысырапсыз пайдалану жүзеге асты. Мәселен, Арал 1960-1965 жылдар арасында 44 мың м³, ал 1990 жылдары екі есеге қысқарды. Нәтижесінде, Арал теңізінің деңгейі 23 метрге дейін төмендеп, оның су айдыны 30-200 км-ге дейін қусырылды. Судың тұздылығы 40 пайызға дейін артты. Оның үстіне екі өзен бойындағы шаруашылықтарда тыңайтқыштар мен химиялық препараттарды қолдану 10-15 есеге өскен. Осындай антропогендік факторлар Арал өңірін экологиялық апатқа ұшыратты. Құрғап қалған теңіз түбінен жыл сайын айналаға зияндылығы өте жоғары 2 млн. тұзды шаңдар көтеріліп, желмен тарай бастады. Оның зияны тек Қызылорда облысы, Қазақстанға ғана емес, әлемнің талай түкпірлеріне баратыны туралы деректер келіп түсуде. Сондықтан Арал қасіретін тек жергілікті емес, дүние жүзілік қасірет деп түсіну керек. Сонымен, Арал апатына себеп болған факторларға:

- Жергілікті жердің тарихи-табиғи ерекшеліктерін ескермеу;
- Ауыл шаруашылығын дұрыс жоспарламау, судың қорын есепке алмау;
- Суды өте көп қажет ететін күріш, мақта дақылдарын барынша көбейтіп жіберу;
- Жерді игерудің агротехникалық шараларын сақтамау және суды үнемдеп пайдаланбау;
- Табиғат ресурстарын пайдалануға жіберілген қателіктер мен оны меңгерудің ғылыми тұрғыдан негізделмеуі болып табылады.

Осы аталған факторлар Арал теңізі экожүйесіндегі тіршілік атаулыны экологиялық дағдарысқа әкелді. Бұл жағдайлар адам баласының қолдан істелген қателігі ретінде дүние жүзіне белгілі болды. Арал өңірінде туындап отырған қазіргі экологиялық апаттар нышаны жыл өткен сайын теңіз суын тарылтуда. Оның фаунасы мен флорасы жойылып бітуге жақын. Топырақтың тұздануы өте жылдам жүруде. Арал теңізінде балық өсіру шаруашылығы тоқталып, соңғы 1-2 жылда ғана қайта қолға алынды. Ондағы тұрғындардың әлеуметтік жағдайы төмендеп кетті. Теңіз түбінен көтерілген улы тұздың мөлшері жылына 12-20 млн. т деп есептеледі. Тіптен, тұзды шаңдар әсері сонау Орта Азия республикалары аумағына жетіп, ауыл шаруашылығына зардабын тигізуде.

Қазіргі Арал өңірінде адамдардың денсаулығы күрт төмендеп кетті. Бұл өңірде соңғы мәліметтер бойынша туберкулез, бүйрекке тас байлану, сарысу, өкпе-тыныс өңірімен салыстырғанда жоғары көрсеткішті беріп отыр. Қазақстан Республикасы Президентінің 2003 жылғы 3 желтоқсандағы №1241 Жарлығымен мақұлданған 2004-2015 жылдарға арналған экологиялық қауіпсіздігі тұжырымдамасында атап көрсеткендей,

экологиялық қауіпсіздіктің негізгі міндеттерінің біріне экологиялық апат аймақтарын, әскери – ғарыш полигондары мен сынақ кешендерін оңалту жатады. Міне осы айтылған жәйттердің бәрі біздің өңірден тиісті өз орындарын алады. Мысалы, Арал апат аймағын, «Байқоңыр» ғарыш аймағын және қауіпті «Возрождение» аралын бұған әбден жатқызуға болады. Демек, бұлардың қолайсыз экологиялық зардаптарының өңір халқының денсаулығына айтарлықтай зияндарын тигізіп келеді. 1950-1990 жылдар арасында шанды дауылдардың жиілігі 60 есеге көбейді. Кеуіп кеткен теңіз түбінен жылына 200 млн тонна көтерілген улы-тұзды шаң-тозаң ауаға таралады. Егістік жер мен жайылымдарды уландырады, біраз жерді сортаңға айналдырды. Табиғи ортаның азып-тозуы жергілікті халықтың денсаулығына біраз зардабын тигізіп отыр. Жеке тоқтап айтар болсақ, Арал өңірі экологиялық аймағында (186,3 мың халық бар 178 елді-мекен) тұрады. Сондай-ақ бұл өңір тұрғындарында ішек-қарын аурулары мен қан аздығы, әсіресе әйелдер мен балалар арасында балалар өлімі мен туа біткен аурулар және жүйке аурулары көбею үстінде. Мысалы, облыста 2001-2003 жылдар аралығында 1408 бала алғаш тер мүгедектігіне куәландырылды. Демек, балаларды мүгедектікке шалдықтырып отырған негізгі аурулардың ішінде белді орынды жүйке жүйесі аурулары иеленеді. 2000 жылы куәландырылған 355 баланың 104-і (29,9) ал қайта куәландырылған 1186 баланың 364 (30,6) осындай науқасқа шалдыққан. 2002 жылы бұл көрсеткіш 458 баланың 108-і (23,5) , қайта куәландырылған 1293 баланың 433-ін (33,4) құраған-ды. Демек осы науқастың түрі балалар арасында жылдан-жылға етек алып келеді.

Жалпы, адам үшін бірінші байлық-денсаулық. Сондай-ақ ертеңін ойлаған әрбір ел алдымен халқының саулығын, ұрпағының салауатты өмір сүруін қадағалайтынын әркез естен шығармаған абзал. Сонымен бірге өңірде іш сүзегімен ауыратындар саны 7 есеге өскен. Сол сияқты қоршаған ортаның ластануынан аймақта жүрек-тамыр және онкологиялық (обыр) аурулары әлдеқайда жиі кездеседі. Демек, бұларды ғаламшар тұрғындарын өлім жітімге душар ететін, осы заманғы бірінші орындағы аурулар десе де болады.

Бүгін Қазақстан ғалымдары тағы бір экологиялық апат қаупін болжамдайды. Олардың айтуынша , Балхаш көлінің құрғап кету қаупі бар.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Оспанова Г.С., Бозшатаева Г.Т. Экология. – А., 2002
2. Ұ.Б. Асқарова. Экология және қоршаған ортаны қорғау. – А., 2005
3. Канаев А.Т., Сагындыкова С.З. Экология окружающей среды Казахстана. – А., 2002
4. Саданов А.К., Асқарова У.Б. Экология: Учебник для студентов ВУЗов.- А.,2001
5. Бродский А.К. Краткий курс экологии. – А., 1998
6. Акимова Т.А., Хаксин В.В. Экология. – М.,1998
7. Ә.С. Бейсенова, Ж.Б. Шілдебаев және т.б. Экология. – А., 1999
8. Чернова Н.М., Белова А.М. Экология: Учебное пособие. – М., 1998
9. Ж.Ж. Жатқанбаев. Экология негіздері. – А., 2003
10. Киселев В.Н. Основы экологии. – Минск, 2002
11. Коробкин В.И., Передельский Л.В. Экология. – Ростов- на –Дону, 2005
12. Мамедов Н.М., Суравергина И.Т. Экология.- М.,1996
13. Шилов И.А. Экология. – М., 1998
14. Г.Б. Бейсеева Ә.С., Бейсенова және т.б. Адам экологиясы. –А., 2001
15. К.С. Ормантаев, С.Н. Ешмұқанбетова. Экология және адам мен бала денсаулығы. –А.,1991

«НҰРЛЫ ЖОЛ-БОЛАШАҚҚА БАСТАР ЖОЛ» - ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖАҢА ЭКОНОМИКАЛЫҚ САЯСАТЫ

Естай А.Ө.

Әлихан Мусин атындағы Балқаш гуманитарлы-техникалық колледжі

Бұл мақалада Елбасының халыққа жолдауы және Ә.Мусин атындағы Балқаш гуманитарлы-техникалық колледжінде қолданылып жүрген «e-Learning» бағдарламасы туралы жазылған.

Елбасының жыл сайынғы Жолдауы тың идеямен, ел дамуының жаңа бағытын айқындаумен айрықшаланады. Еліміздің басты бағытын айқындап берген жолдау, өз елін, отанын сүйетін, мақтан тұтатын әр адам үшін үлкен міндет жүктейді. Жолдаудың әр жолынан Елбасының елімізде тұтастық пен бірлікті сақтап қалуға, еліміздің берекесін еселеуге, алға қарай ілгеріленуге деген ниеті серпім тұрады, жолдау сонысымен де құнды деп есептеймін. Жастарға деген қамқорлық мемлекеттің дамуы мен оның әлем алдындағы абыройын асқақтатады.

Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев Қазақстан халқына арналған дәстүрлі Жолдауын жариялады. Жалпы тәуелсіздігімізге жиырма жылдан астам уақыт болған ел егемендігінің тарихына үңілсек, мемлекетіміздің алуан бағыттағы тыңыс – тіршілігінің дамуына бірден-бір ықпал еткен фактор – бұл Елбасымыздың халыққа арналған Жолдауы екендігіне көз жеткізер едік.

«Қазақстан - әлемдік экономиканың бір бөлігі. Сондықтан, әлемде болып жатқан дүниелер бізге де ықпалын тигізбей қоймайды. Мен өзімнің үлкен тәжірибеме сүйене отырып айтарым, алдағы жылдар жаһандық сынақтар жылы болады. Әлемнің архитектурасы өзгереді. Осы қиын кезеңнен барлық мемлекеттер өте алмайды. Бұл кезеңнен тек еті тірі, мықты мемлекеттер ғана өтеді. Қазақстан әлемдік экономиканың бір бөлігі ретінде, геосаяси қиындықтардың орталығында орналасқан ел ретінде осы процестердің барлығының ықпалына ұшырайды. Соның салдарынан не болып жатқанын қазір көріп отырмыз. Бағалар төмендеп, экономиканың өсімі бәсеңдеді. Әлемдік сарапшылар болжағандай, 2014 жыл мен алдағы екі-үш жыл ішінде әлемдік экономика құлдырайды. Сондықтан, біз жедел түрде бірқатар позицияларымызды қарап, алдағы кезеңдегі жоспарларымызға түзетулер енгізуіміз керек», - деді Елбасы [1].

Елбасының әр Жолдауы – толғауы терең қайталанбас дүние. Биылғы Жолдау да Президентіміздің өзіндік стиліне сәйкес көптеген ерекшеліктерімен ел есінде қалады деген сенімдемін. Тәуелсіздікке қол жеткізген сәттен бастап өз елін жарқын болашаққа бастап келе жатқан Нұрсұлтан Назарбаев сынды Ұлы көшбасшысы бар Қазақ елі – аз уақыт ішінде тарихта бұрын-соңды болмаған табыстарға қол жеткізді. Бүгінгі Қазақстанның басты мақсаты – экономикасы дамыған, бәсекелестікке қабілетті, ең дамыған 30 елдің қатарынан көріну.

Соңғы уақыттардағы әлемдік экономикалық ахуал, геосаяси дағдарыстар, шикізат ресурстарына әлемдік нарықтағы бағаның төмендеуі жаңа сынақтар мен жаңа экономикалық талаптармен беттестіріп отыр.

Күні кешегі Елбасының Қазақстан халқына Жолдауы әлемдік экономикалық ахуалдан туған азаматтарымыздың көкейлеріндегі сұрақтарға нақты жауап болды. Президент алдағы жылдарды жан-жақты экономикалық сараптай отырып, негізгі бағыттарды айқындап, Жаңа Экономикалық Саясатты жариялады.

Экономикалық сыни кезеңдерде банк секторына үнемі Мемлекеттік қолдау көрсетіліп келеді. Сондықтан да болар, Мемлекет Басшысы шағын және орта бизнесті экономикамыздың күретамырына айналдыру мақсатындағы жұмыстарға жаңа қарқын бере отырып, кәсіпкерлікті жеңілдікпен несиелеу қажеттілігі баса айтылды.

Көліктік-логистикалық инфрақұрылымдарды дамытудың кешенді жоспары, индустриялық және энергетикалық инфрақұрылымдарды дамытудағы мақсаттарымыз экономикамыздық қана емес сонымен қатар әлеуметтік те жаңа серпін берері сөзсіз.

Әлеуметтік инфрақұрылым, тұрғын үй инфрақұрылымын нығайту, баспана мәселесі және оның қатардағы азаматтарымызға, әсіресе жастарымызға қол жетімділігін қамтамасыз етуге байланысты Елбасы талаптарын ерекше жауапкершілікпен және толық орындалуы керек. Біз өз кезегімізде дайынбыз.

Президенттің 11 қарашадағы Жолдауы қаншалықты қарқынды және күтпеген жерден болса, атқарылатын жұмыстардың соншалықты маңыздылығын және аса жауапкершілікпен, жылдам, нәтижелі орындалуы керектігін көрсетіп отыр [2].

Жаһандық күрделі үдерістер, әлемдік геосаяси және геоэкономикалық дағдарыстар, дүниежүзілік беймаза әлеуметтік, мәдени және діни ахуал – осының барлығы адамзат алдына шырмауы шым-шытырық мәселелер тудыруда. Қазіргідей көзді ашып-жұмғанша ертеңің кешегіге айналатын заманда жайбасарлық жақсы нышан емес. Сондықтан да болар, Жолдаудың мұнша жылдам боларын ешкім де болжап-білмей қалғаны. Елбасы үндеуі қашанда ел көңілінен шығып жатса, онда елі үшін қызмет етіп отырғандығының белгісі. Осы ретте әдеттегідей, биыл да Елбасымыз жұртшылыққа арналған жолдауын жария етті. Онда елдің экономикалық ахуалын, әлеуметтік саланы, білім беру мен денсаулық сақтау саласына айрықша көңіл бөлінгендігін көреміз.

Бұған дейін де 2030 жылға жоспарланған қыруар межені аз ғана уақытта еңсеруіміз –біздің еліміздің даму екпіні мен білім-білігін, қажыр-қайратын көрсетеді. Өйткені Елбасы Н.Назарбаевтың биылғы Жолдауы көңілімізді көтеріп, болашаққа деген сенімімізді бекіте түсті. Елбасының 2050 жылға ауқымды жоспарлар белгілеп, ол үшін басты-басты бағыттарды айқындап беруі – қазақстандықтардың бақытты болашағының кепілі деп білемін.

Елбасы Жолдауында білім саласы қызметкерлерінің алдына үлкен міндеттер қойды. «Ұлттық білім берудің барлық буынының сапасын жақсартуда бізді болашақта ауқымды жұмыс күтіп тұр. 2020 жылға қарай Қазақстандағы 3-6 жас аралығындағы балаларды мектепке дейінгі біліммен 100 пайыз қамту жоспарлануда. Сондықтан оларға заманауи бағдарламалар мен оқыту әдістемелері, білікті мамандар керек.

Сондықтан біз бүгінгі күннен бастап, ертең колледжді бітіріп шыққанда жап-жақсы тиянақты дайындалған маман ретінде өзімізді көрсете алуымыз керек. Заманауи бағдарламалар мен жаңа технологияларды жақсы меңгерген маман ретінде бізге деген сұраныс жоғары болу үшін, осы бастан барлық мүмкіндіктерді пайдаланып, өзімізді көрсете алу үшін оқып-үйренуіміз қажет. Күн сайын жаңалықтар еніп отырған бүгінгі таңда, жаңалықтардан тыс қалмай, үйреніп қана қоймай, толық игеріп, іс жүзінде жүзеге асыра алатын жан-жақты маман болып қалыптасуымыз қажет.

Орта білім жүйесінде жалпы білім беретін оқу орындарды Назарбаев зияткерлік мектептеріндегі оқыту деңгейіне жеткізу ең басты мақсат. Осыған орай, үлкен жауапкершілік жүктеліп отырғандықтан жаңашылдықпен жұмыс жасауға дайындалуымыз қажет. Ең алдымен өзіміздің білім сапасын арттыруымыз керек. 2013-2014 оқу жылында мазмұнды және оқыту технологиясын жаңарту негізінде орта білім берудің сапасын елеулі арттыру мақсатында экспериментті «e-Learning» электронды оқыту жүйесі біздің колледжге де енгізілді.

«e-Learning» электронды оқыту жүйесі – Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасына қосылған ауқымды мемлекеттік жоба. Осы жобаны біліп қана қоймай, одан әрі дамытып жүйелендіруге маман ретінде бізде үлесімізді қосамыз.

Қазіргі кезде біздің Ө.Мусин атындағы Балқаш гуманитарлы-техникалық колледжімізде «e-Learning» бағдарламасы толықтай орнатылды. Оның артықшылығы ата-аналар балаларының күнделікті алған бағаларын үйде интернет желісі арқылы көре алады. Күнделікті енгізіліп отыратын бағалар, оқу жылының соңында өзгертілмейді. Сондықтан

да студенттер оқуға баса назар аударып, барынша жақсы баға алуға тырысады. Сол әрекеттерінің арқасында біздің топ студенттерінің білім жүйесі жақсарып, студенттер оқуға зерек кірісті. Алдыңғы жыл бағаларымен өткен жылдың бағаларын салыстырсақ оқу үлгерімдері төмендегі диаграммада көрсетілген. Осы орнатылған жүйені менде қолдаймын. Себебі, осы жүйе орнатылғаннан бастап, студенттердің көпшілігі оқуға толығымен кірісіп, бағаларын жақсартты. Мысалы: 2012-2014 жылдарының қорытындысы бойынша ИС-11-9-1 тобының білім сапасының өзгергенін диаграмма арқылы көруге болады.

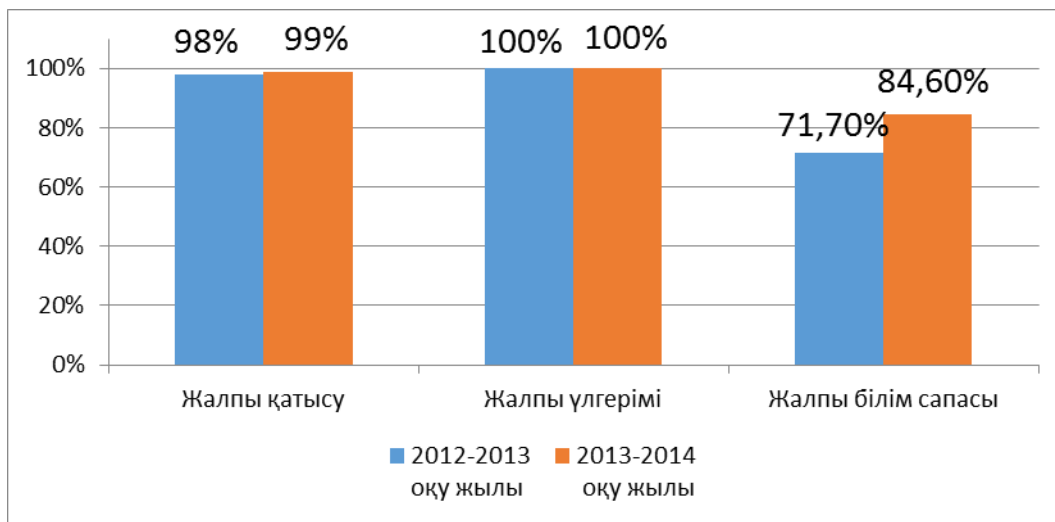

Диаграмма-1. ИС-11-9-1 тобының оқу үлгерімі

Елбасы саясаты – баянды болашақтың кепілі. Елбасының он ілкімді идеясы ел тарихына енетіні сөзсіз.

Қорытындылай келе Ә.Мусин атындағы Балқаш гуманитарлы-техникалық колледжінің студенттері Елбасы саясатын қолдайды және оны жүзеге асыруға ат салысады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. BNEWS KZ <http://bnews.kz/kk/news/post/238499/>
2. Сайт «Өз елім». www.el.kz
3. Халықаралық ақпараттар агенттігі. www.inform.kz
4. e-Learning жобасы. <https://e.edu.kz/>

КОМПЕТЕНТНОСТНО - ОРИЕНТИРОВАННОЕ ЗАДАНИЕ

Ежова Н.И.

Министерство образования и науки Самарской области государственное бюджетное образовательное учреждение среднего профессионального образования «Жигулевский государственный колледж»

В настоящее время перед современной педагогической наукой стоит проблема: как повысить интерес студентов к техническим дисциплинам. Одна из причин потери интереса – это непригодность ряда традиционно применяемых приемов обучения для нынешнего контингента студентов: ведь у нашей молодежи сегодня сильно развито

чувство самосознания и собственного достоинства, она о многом имеет представление, поэтому занятия, базирующиеся на авторитарном нажиме, приказе, запугивающих указаниях и бездоказательных утверждениях, вызывает лишь раздражение и скуку - они не приемлемы. Это побудило преподавателей искать новые методы и средства обучения, способствующие развитию интереса к предмету, воплощающие в себе идеи высокой требовательности и уважения, опирающиеся на возросшую самостоятельность учащихся и, наконец, значительно расширяющие и обогащающие методический арсенал преподавателя, поскольку известно, что постоянство – враг интереса.

Из нетрадиционных форм проведения занятий проводятся уроки-исследования, уроки-соревнования, уроки – конференции, уроки-презентации. Компетентностно-ориентированного задания- это одна из форм нетрадиционных форм проведения урока.

Структура компетентностно- ориентированного задания:

- Во-первых, это деятельностное задание;
- Во-вторых, оно моделирует практическую, жизненную ситуацию;
- В третьих, оно строится на актуальном для учащихся материале;
- В-четвёртых, его структура задаётся следующими элементами:

Стимул (погружает в контекст задания и мотивирует на его выполнение)

Задачная формулировка (точно указывает на деятельность учащегося, необходимую для выполнения задания)

Источник (содержит информацию, необходимую для успешной деятельности учащегося по выполнению задания)

Инструмент проверки (задаёт способы и критерии оценивания результата)

Требования к компетентностно- ориентированному заданию

Часто, читая условие заданий из учебника мы встречаемся с путаницей в понятиях, некорректными формулировками, неконкретными заданиями. Громоздкие условия не настраивают учащегося на выполнение задания, а отвлекают от него. Самое главное требование – это чтобы задание было понято однозначно! Если Вы сформулировали задание, и не возникло ни одного вопроса на уточнение – значит, задание сформулировано очень грамотно!!!

Рекомендации по составлению тестов:

Объемы тестов должны быть разумными.

Учет возрастных и тендерных особенностей.

Не использовать однотипные задания в одном тесте.

Не использовать глагол НЕ.

Не использовать программный материал.

Стимул - мотивирует ученика на выполнение задания, [включает описание ситуации или другие условия задачи, которые играют роль источника информации].

Стимул в компетентностно-ориентированном задании выполняет несколько функций:

- мотивирует учащегося на выполнение задания;
- моделирует практическую, жизненную ситуацию;
- при необходимости может нести функцию источника информации.

Стимул должен:

- быть кратким (не более трёх предложений);
- НЕ отвлекать учащегося от содержания задания.

Задачная формулировка - понимается однозначно, четко соотносится с модельным ответом \ шкалой, соответствует возрасту учащегося, интересна учащемуся. [Мы не можем проверять то, что не требовали в задачной формулировке. Мы обязаны проверять то, что предписывали в задачной формулировке]

Источник информации - содержит информацию, необходимую для успешной деятельности учащегося по выполнению задания [Необходим и достаточен для выполнения заданной деятельности, интересен, соответствует возрасту учащихся]. На

одном источнике (наборе источников) может строиться несколько заданий. Учащийся не должен быть знаком с источником до выполнения задания.

Бланк - задает структуру предъявления учащимся результата своей деятельности по выполнению задания.

Инструмент проверки:

Инструмент проверки – определяет количество баллов за каждый этап деятельности и общий итог в зависимости от сложности учебного материала, дополнительных видов деятельности.

Инструментом проверки может быть:

Ключ - используется для тестовых заданий закрытого типа.

Модельный ответ – обычно используется для открытых тестовых заданий с кратким ответом.

Аналитическая шкала - используется для открытых тестовых заданий с развёрнутым ответом.

Бланк наблюдений за групповой работой – используется для оценки вклада каждого участника в групповой продукт и эффективности деятельности всей группы в целом.

Ключ – предлагает выбор из нескольких вариантов ответа, из которых правильным является один или более одного (множественный выбор).

Специфика открытых тестовых заданий состоит в том, что их относительно легко формулировать и очень трудно оценивать. Открытые вопросы, даже те, которые требуют только кратких ответов, вызывают такое широкое разнообразие ответов, что практически невозможно описать их все.

Модельный ответ - для открытых вопросов обычно состоит из следующих элементов :

- пример формулировки правильного ответа,
- другие формулировки правильного ответа,
- примеры ответов, которые частично верны,
- подсчет баллов (содержит указание количества баллов за верный или частично верный ответ).

Модельный ответ должен позволять оценить выполнение всех действий, обозначенных в задачной формулировке.

Аналитическая шкала – используется для оценки развёрнутых ответов.

Аналитическая шкала описывает критерии выставления баллов за ответ по некоторому набору параметров.

В параметры аналитической шкалы включены:

- параметры Единой шкалы (предъявляют общие требования к развёрнутому ответу),
- параметры Специфической шкалы (для конкретного тестового задания).

Единая шкала используется для оценки всех тестовых заданий, требующих развернутого ответа, и предъявляет следующие общие требования:

- Содержание и полнота выполнения тестового задания.
- Организация текста (Деление на абзацы, логические связи между частями текста, формат текста).
- Речевое оформление (Использование терминологии, запаса лексики, соблюдение норм русского языка).
- Орфография и пунктуация.

Приведен пример компетентностно - ориентированное задание по дисциплине Прикладная электроника.

Компетентностно - ориентированное задание

по теме: Построение нагрузочной прямой и определение координат рабочей точки

ОК 2.1. Планирование деятельности
 ОК 3.2. Текущий контроль и коррекция деятельности
 ОК 3.3 Оценка результатов деятельности
 ОК 4.2. Извлечение и первичная обработка информации
 ОК 4.3. Обработка информации
 ОК 6.4. Эффективное общение: письменная коммуникация
 ПК 1.1. Выполнять требования технического задания на проектирование цифровых устройств.

Уровень 1.

Корректно воспроизводит технологию по инструкции.

Осуществляет текущий контроль своей деятельности по заданному алгоритму.

Извлекает информацию по одному основанию из одного источника и систематизирует ее в рамках заданной структуры.

Выделяет в источнике информации аргументы, обосновывающие определенный вывод.

Создает стандартный продукт письменной коммуникации простой структуры

Стимул: Вы – молодой специалист по компьютерным системам. По роду деятельности Вы будите сталкиваться с различными приборами, поэтому Вы должны понимать основные принципы, лежащие в основе работы описанного устройства. Вам необходимо показать свою компетентность при работе с предложенным текстом.

Задачная формулировка:

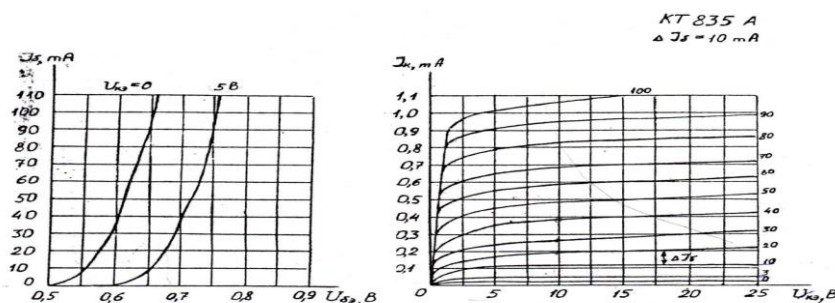
Для транзистора КТ835 А определить $U_{к-э0}$, $I_{к0}$, $U_{б-э0}$, $I_{кнас}$, если дано $E_k = 20 В$, $R_k = 40 Ом$, $I_{б0} = 30 мкА$

Бланк ответа:

Решение задачи выполнить в рабочей тетради

Источник:

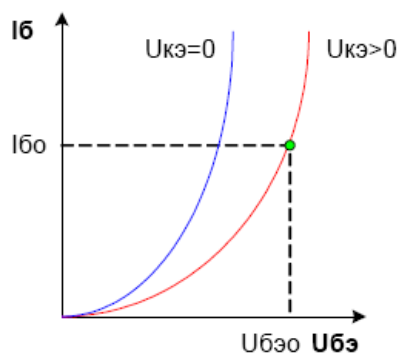
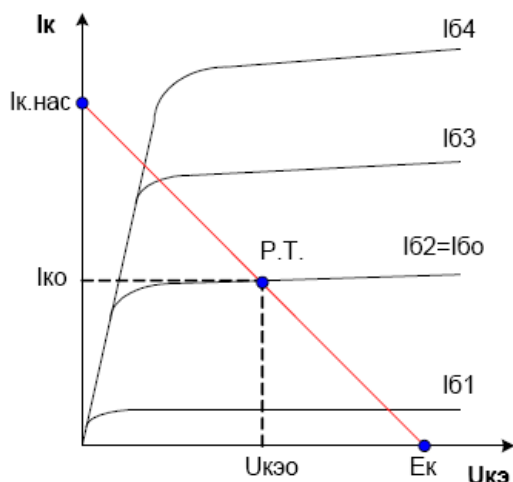
Модельный ответ:

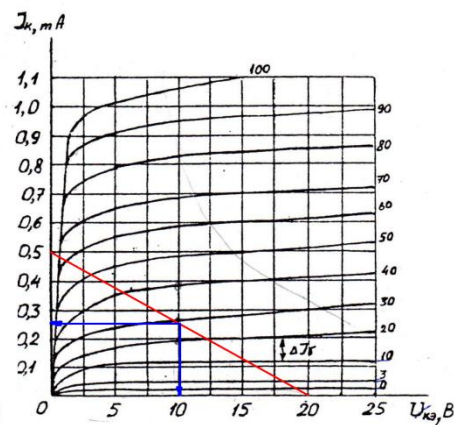
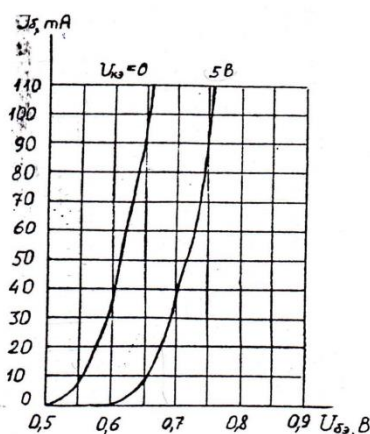
Задача №3

Построение нагрузочной прямой и определение координат рабочей точки по графикам (смотрите рисунок 295). Дано: E_k ; R_k ; I_{b0} . Определить: $U_{kэ0}$; I_k ; $U_{bэ0}$.

Зная ток I_{b0} , из графика рисунка 296 определяем $U_{bэ0}$. Из формулы $I_{k.нас} = \frac{E_k}{R_k}$ определяем $I_{k.нас}$. Зная E_k и $I_{k.нас}$, отложим их значения на осях координат графика, изображённого на рисунке 295.

КТ 835 А
 $\Delta I_b = 10 \text{ мА}$

$$I_{k.нас} = E_k / R_k = 20 / 40 = 0,5 \text{ мА}$$

$$U_{kэ} = 10 \text{ В}, I_k = 25 \text{ мА}$$

Максимальный балл за каждый параметр- 2балла

Максимальный балл за всё задание – 8 баллов.

Оценка выставляется в зависимости от количества набранных баллов:

5 (отлично) - свыше 20 баллов;

4 (хорошо) – 15 баллов;

3 (удовлетворительно) – 10 баллов;

2 (неудовлетворительно) – менее 5 баллов.

Список литературы:

Жеребцов И.П. Основы электроники: производственное издание/И.П.Жеребцов-5 –е изд., перераб. и доп.-Ленинград. Энергоатомиздат, 1990-352с.:с ил.

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ

Есмағамбетова Ж.Е

№25 ЖББОМ математика пәнінің мұғалімі

Білім берудегі мұғалімдер алдындағы басты мақсат—жас ұрпақтың білім деңгейін жоғарлата отырып, алған білімдерін өмірде пайдалана алатын, жан - жақты дамыған, өз ойларын еркін жеткізе алатын, ынталы, сенімді, сыни көзқарасы қалыптасқан жеке тұлға тәрбиелеу.

Орта мектеп бағдарламасындағы ең негізгі пәндердің бірі – математика. Оқушылардың математикалық ой өрістерін дамытып, пәнге деген қызығушылықтарын ояту мұғалімдерге қиынға соғатыны сөзсіз. Күнделікті сабақтағы бірсарындылық оқушылардың ынтасын, қызығушылығын төмендетеді. Сондықтан, сабақты түрлендіріп ойын сәттерін қолданып өткізсе, оқушылардың тақырыпты меңгеруіне және барлық оқушының сабаққа тегіс қатысуына тигізер септігі зор. Себебі ойын оқушының бойындағы жақсы қасиеттерді қалыптастыруға, жалпы өмірдегі процестерге өзінше баға беру мен сараптай алуға үйретіп, адамдармен қарым-қатынас жасауға тәрбиелейді, белсенділігі, зейіні арта түседі, есте сақтау қабілеті дамиды. Ойын түрлерін сабақта тиімді, ұтымды пайдаланса, мұғалімнің түсіндіріп отырған материалын оқушылардың зейін қойып, аса зор ықыласпен тыңдап, жемісті меңгеруіне әсер етеді.

Мұғалімнің міндеті оқушылардың өздігінен жұмыс жасау дағдыларын жетілдіру. Ендеше, өтілетін тақырыпқа байланысты, жас ерекшеліктерін ескере отырып, ойын түрлерін тиімді қолданса, бұл әдіс оқушылардың өз бетінше жұмыс жасай алу дағдыларын дамытып, ойлау қабілеттерін, іздемпаздықтарын арттырады, сөздік қорларын молайтады. Ең бастысы, балалар зерікпей, қайта, сабақта тез серігіп тапсырманы жылдам, дұрыс орындайтын болады және бір-біріне үйретуге мүмкіндік болады. Ал зерттеушілердің пікірінше 90% білімнің есте қалуы—білімнің қалай берілуінде. Олай болса, ойын түрлерін қолдану сынып оқушыларының пәнге деген қызығушылығын, белсенділігін арттырып, материалды қажетті деңгейде игеруіне ықпал етеді.

Ойын мазмұны баланы қызықтыра алатындай құнды болу керек. Ойын әрекеті сабақта игерілген білім, білік, дағдыға сүйене отырып, оқушылардың өзіне және басқаға сын көзбен қарап, тиімді шешім қабылдауына мүмкіндік туғызады. Ең басты әлеуметтік психологиялық талаптардың бірі шынайы қарым-қатынас практикасы мен ойынның логикалық үйлесімді болуы. Ойын сабақтарының түрлерін тандап алу, оны жүргізу мұғалімнен үлкен шығармашылық ізденісті талап етеді. Балалардың еңбегі, оқуы ойынан басталады. Ойын арқылы оқушыны білім алуға, оқуға қызықтыра отырып тұлғалы дамуын қалыптастыруға болады.

Жалпы, математика сабағында қолданылатын ойын түрлері оқушылардың математикалық ұғымдарын кеңейтіп, ойлау қабілеттерін арттырып, есептеу дағдыларын шындай түсетіні белгілі. Ойынды сабақтың *басында* қолдану жаңа сабаққа немесе сұралатын үй тапсырмасына оқушыларды түгел қатыстыру мақсатын көздейді. Егер ойынды сабақтың *ортасында* қолданса, онда оқушылардың көңіл-күйлерін сергіту, шаршағанды ұмыттырып, ерік жігерін дамыту мақсатын көздейді. Ойын сабақтың *соңында* болса, тақырыпты бекіту, не сол сабақтан алған білімін жинақтау мақсатында пайдаланылады.

Сабақтарымда қазақтың ұлттық ойындарын қолданылды. Мысалы: «Ақсүйек», «Сақина салу», «Хан талапай», «Тенге алу», «Қыз қуу» т.б. «Ақсүйек» ойынында бір формуланы екі кеспе қағазға бөліп жазылып, әр оқушы өзінің формуласының жалғасын іздеп табу мақсатын көздейді. «Тенге алу» ойыны 5-6 сыныптарда амалдарды орындауға арналған есептер шығаруда пайдаланылды. Дұрыс шығарған есебіне тенге алып отырады. «Қыз қуу» ойынында тапсырманы бір ұл және бір қыз бала орындайды. Өтілген тақырыптағы сабақ материалына лайықтаған ойын есептерін алып, тек ғана оқушының

орындай алатын іс-әрекетімен шектелу жеткіліксіз. Мұндай ойынды ұйымдастырудың және басқарудың сипаты мен жолдары және оларды қолданудың тиімді бөліктері жан-жақты ойластырылуы керек. Ойын үрдісінде балалардың білімі тереңдей түседі, осыған дейінгі білімдері мен түсініктері баянды болып, жаңа білім игеріледі.

Жалпы білім беретін мектептердің оқушыларының ой-өрісін дамытатын ойындардың бірі– «Сақина тастау». Дидактикалық мақсаты–берілген мысалды тақтаға шығарып, сақинаны өзі қалаған оқушыға салу. Ойын осылайша жүзеге асады. Ойынды басқара жүріп, мұғалім оқушының жеке басының ерекшелігіне, оның санасына, сезіміне, ерік-жігеріне, мінез-құлқына ықпал жасайды.

Ойын–адам өмірі танымының алғашқы қадамы деп білеміз. Оның басты ерекшелігі баланың ойлау қабілетін жетілдіру болып табылады. Ойында балалар әр нәрсеге жақсы зейін қояды және көбірек есіне сақтайды. Ойын үстінде ол алдына қойған мақсатты шұғыл және оңай жүзеге асырады. Ойын шарттарының өзі баладан заттарға, айналатын көріністер мен сюжетке назар аударуды талап етеді. Егер бала ойын шартына, талабына зейін қойғысы келмесе, ойын шартын есіне ұстамаса, онда оны құрдастары ойыннан шеттетуі ықтимал. Ойын - оқушылардың негізгі іс- әрекетінің бір түрі. Ойын барысында оқушының жеке басының қасиеттері қалыптасады. Мысалы: кіші мектеп жасындағы балалардың көргендерін, байқағандарын, айналасынан естігендерін ойын кезінде қолданалытанын байқау қиын емес. Ойын айналадағы болмысты бейнелейді. Ойын барысында балалар дүниені тани бастайды, өзінің күш-жігерін жұмсап, сезініп білдіруге мүмкіндік алады, адамдармен араласуға үйренеді.

Мектеп оқушыларының мектепке келгенге дейінгі әрекеті ойын десек, оқу-тәрбие үрдісінде олар біртіндеп ойын әрекетінен оқу (таным) әрекетіне бейімделуі тиіс. Ол сабақ барысында қолданылатын дидактикалық ойындар арқылы жүзеге асырылады. Ойын баланың сабаққа ынтасын аударуға, көңіл қойғызуға, сондай-ақ қабылдауын жеңілдетуге, білімді толық игеруіне көмектеседі. Ойынның түрлері өте көп: ойын сабақ, ойын-жаттығулар, сергіту ойындары. Сабақта ойын элементерін пайдалану оқушылардың ой-өрісін, танымдылық белсенділігін арттырады. Теорияны практикамен ұштастыруға жол ашады. Алайда ойынды үнемі оқу үдерісіне пайдалануға, ұзақ уақыт созуға болмайды. Ойын белгілі бір уақытта жүзеге асырылып, сабақ кездеріне нұсқан келтірмейтіндей жымдасып жатуы тиіс.

Оқушылардың қызығушылығын арттырудың бір көзі–математикалық ойын элементтерін қолдану деп ойлаймын. Менің ойымша, математикалық ойындар–сыныпта жүргізілген жұмыстардың ең қызықтысы. Ойынның қандай түрі болса да балаларды өзіне тартады. Мен сабақта қолданған әрбір ойын жөнінде терең толғанып, оның тәрбиелік маңызын түсінуге тырысамын. Оқушыларға сұрақты қысқа, түсінікті етіп қоямын, ойын үдерісінде мүмкіндігінше ойынның бірнеше түрлерін кезектестіріп отырамын.

Математика сабақтарында халық ойындарын дидактикалық материал ретінде қолданып сабақ өткізу өте пайдалы.

ACTIVE INSPIRE БАҒДАРЛАМАСЫНДА ACTIVE EXPRESSIONS ТЕСТІЛЕУ ҚҰРЫЛҒЫЛАРЫ КӨМЕГІМЕН ТЕСТ СҰРАҚТАРЫН ДАЙЫНДАУ

*Елибаева – Мухтар А.М., Нургалиев Н.К.
Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі*

Дамыған елдердегі білім беру жүйесінде ерекше маңызды болып табылатын мәселелердің бірі - оқытуды ақпараттандыру, яғни оқу үрдісінде ақпараттық технологияларды пайдалану болып табылады. Қазіргі таңда да елімізде білім беру

жүйесінде жаңашылдық қатарына ақпараттық кеңістікті құру еніп, көкейкесті мәселе ретінде күн тәртібінен түспей отырғандығы мәлім.

Ақпараттандыру жағдайында студенттер меңгеруге тиісті білім, білік, дағдының көлемі күннен күнге артып, мазмұны өзгеріп отыр. Колледждің білім беру саласында ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы білімнің сапасын арттыру, білім беру үрдісін интенсификациялау мен модернизациялаудың тиімді тәсілдерін іздестіру жұмыстары жүргізіліп жатыр. Бұл жұмыстардың тиімділігі мен нәтижелілігі бірнеше оқу-әдістемелік, психологиялық-педагогикалық мәселелердің шешімін ғылыми түрде негіздеуді талап етеді. Оларды бірнеше бағыттарға бөлуге болады:

- оқу үрдісінде ақпараттың технологияларды пайдалануды іске асырудың жүйелі ғылыми-әдістемелік жолын анықтау;
- студенттердің тәжірибелік іс-әрекетінде ақпараттық технологияларды пайдаланудың әдістемесін жасау;
- мұғалімдердің ақпараттық технологияларды меңгеру және оқу үрдісінде пайдалану бойынша кәсіби біліктерін жетілдіру;
- оқушыларды білім, білік, дағдыны меңгеру үшін ақпараттық технологияларды пайдалануға үйрету;
- мектептің материалдық-техникалық базасын нығайту.

Оқу үрдісінде компьютер, интерактивті тақта және мұнда орнатылған Activstudio бағдарламасы мен Active Expressions тестілеу құрылғылары оқып-үйрену нысаны ретінде, сонымен бірге оқыту, тәрбиелеу, дамыту мен оқытудың мазмұнын меңгеруді диагностикалау құралы ретінде әрекет етеді. Мұның өзі ақпараттық технологияларды пайдаланудың екі бағыты бар екендігін анықтауға мүмкіндік береді. Бірінші бағыт тұрғысынан алып қарасақ, интерактивті тақта білім, білік, дағдыны игеру үшін қажетті ресурс болып табылып, оқушылардың саналы тәрбие, сапалы білім алуына жағдай жасайды, ал екінші бағыт тұрғысында ақпараттық технологиялар оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастыру тиімділігін арттырудың қуатты құралы болып табылады.

Бүгінгі таңда колледждің білім беру жүйесін ақпараттандыру, жаңа құрылғыларды оқу үрдісіне енгізу жағдайында өзіндік қайшылықтардың да орын алып отырғанын айту қажет. Білім беруді жаңа сатыға көтеру үшін тек білім мазмұны мен оқыту әдістерін ғана емес, ақпараттық технологияларды кеңінен пайдалану арқылы оқытуды ұйымдастыру формаларын да жетілдіру керек. Мұның өзі мынадай оқу-тәрбие міндеттерін шешуге көмектеседі:

- оқу үрдісін дербестендіру. Мәселен, бұл мақалада Active Inspire бағдарламасында тест сұрақтарын дайындауға және дайындалған тест жинақтарын Active Expressions тестілеу құрылғысымен тестілеу жүргізу кеңінен ашылып, тек қана информатика пәні мұғалімдеріне ғана емес, барлық пән мұғалімдері түсіне алатындай етіліп ашылып жазылған;
- нақты әрекетке негізделген кері байланысты қамтамасыз етеді. Мәселен, тестілеу құрылғысын сабақта пайдаланған әрбір студент өзінің білімін бақылауға, тексеруге және бағалауға мүмкіндік алады;
- материалды меңгеру жылдамдығын арттыруға болады.

Оқытудың ақпараттық технологияларының мәнін ашып көрсетейік.

1. Компьютерлік және ақпараттық сауаттылық. Компьютерлік сауаттылыққа электронды есептеуіш техникасымен жұмыс істеу білігін жатқызуға болады. Ақпараттық сауаттылық ақпаратты алудың, қайта жасаудың, жеткізудің, сақтаудың және пайдаланудың негізгі ережелерін білуді көздейді.

2. Оқу үрдісінде компьютерді, мұнда орнатылған түрлі қолданбалы бағдарламаларды, қосалқы құрылғыларды пайдалану студенттердің өзіндік жұмыстарын ақпараттық-әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз етуге де елеулі өзгерістер енгізуге мүмкіндік береді.

Active Inspire бағдарламасының тест сұрақтарын дайындау қосымшасы, Active Expressions тестілеу құрылғыларының жетістіктері мыналар болып табылады:

- шұғыл кері байланысты қамтамасыз етеді;
- дәстүрлі тестілеуден айырмашылығы – көрнекіліктігі, тартымдылығы;
- тест сұрақтарын дайындауда бірнеше түрлі нұсқаларды қолдану мүмкіндігі («Ия/Жоқ», жауаптар саны тест сұрақтарын дайындаушы мұғалімнің қалауымен қойылуы) оқытудағы ең бір қиын мәселелерінің бірі «біркелкіліктен» сақтандырады, яғни әр бір келесі тестілеу ерекше бір үлгіде жүргізілуі студенттердің пәнге деген қызығушылығын арттыра түседі;

- - белгілі бір бөлімдер бойынша дайындалған тест сұрақтары әр бір бөлім, тарау соңында студенттер алған білімдерін тексеріп отыру мүмкіндігі туады.

Тест сұрақтарын дайындау.

Active Expressions тестілеу құрылғыларымен тест қабылдау негізгі екі кезеңнен тұрады. Бірінші кезең – жалпы тест сұрақтарын дайындау алу. Екінші кезең – Active Expressions құрылғыларын тест қабылдауға дайындау және олардың көмегімен тест жүргізу.

Бірінші кезең.

1. Active Inspire бағдарламасын іске қосамыз.
2. Бұл стандартты терезе. Командалар орналасуы Active Inspire бағдарламасы орнатылған компьютерлерді осы үлгіде болады. Тек *Открыть последний флипчарт:* қатарындағы файлдар тізімі сіздің компьютеріңізде өзгеше болуы мүмкін.

3. Осы терезеден батырмасын шертеміз.

4. Мастер вопросов терезесі ашылады. Мастер вопросов қосымшасын пайдаланып түрлі үлгідегі тестілерді дайындауымызға болады. Сонымен қатар жауап нұсқасы Ия/Жоқ, Дұрыс/Қате үлгісінде болатын сауалнамаларды да құрастыруымызға болады. Жауаптар саны неше нұсқадан тұратынын – екі нұсқа, үш нұсқа, алты нұсқадан тұратынын да өзіміз тағайындаймыз.

Мастер вопросов қосымшасы бізге тест сұрақтарын дайындау, өңдеу және сақтау сияқты мүмкіндіктер береді. Бұл қосымша бірнеше қадамнан тұрады. Әр қадамда біз өзімізге қажетті параметрлерді енгізіп отыруымыз керек.

Бірінші қадам:

Екінші қадам терезесі

Екінші қадамда біз:

- ✓ Тип вопроса командасының астындағы үшбұрыш белгішені шертіп ашылған нұсқалардан бірін таңдаймыз. Сұрақтарға жауап беру 7 түрде болуы мүмкін. Ия/Жоқ, Дұрыс/Қате 2 нұсқадан дұрысын таңдау, 3 нұсқадан дұрысын таңдау, т.с.с. 6 нұсқаға дейін. Егер біз Множественный выбор 4 қатарын тандасақ терезенің оң жағындағы жауап нұсқалары қатарынан Е және F нұсқалары алынып тасталады.

- ✓ Правильный ответ командасының астындағы үшбұрышты шертіп енгізіліп жатқан сұрақтың дұрыс жауабы қай нұсқаға жазылатынын немесе жазылғанын көрсетуіміз керек (яғни, бұл әрекетті сұрақты жазбай тұрып та, жазып болған соң да орындауымызға болады). Ескертіп кететін жайт – сұрақтар терілгенде автоматты түрде Правильный ответ қатарында Нет жауабы орналасып тұрады. Оны дұрыс нұсқаға өзгертіп қоюды ұмытпаңыз.

г) Компоновка. Сұрақтардың экранда орналасуының схемасы. Сұрақ және жауаптардың орналасу схемасын таңдау үшін Использовать эту схему расположения для всех вопросов қатарына қанатбелгі орнатып схемалардың бірін (айналдыру жолағын пайдаланыңыз!) таңдаймыз.

д) Сұрақтарды Вопросы командасындағы 1 саны жазылған қатарға тышқанды бір рет шертіп енгіземіз. Сұрақ енгізіліп болған соң Ответы на вопросы қатарына жауап нұсқаларын енгіземіз. Естен шығармау керек – дұрыс жауап нұсқасы Правильный ответ қатарына орнатқан нұсқамен бір болуы керек.

е) Бірінші сұрақты енгізіп болған соң Новый вопрос батырмасын шертеміз. Бірінші сұрақтың астында 2 цифры пайда болады. Оның қатарын шертіп екінші сұрақты енгізе бастаймыз.

- мына сұретте бірінші сұрақ енгізіліп болып Новый вопрос батырмасы шертілген жағдай көрсетілген.

ж) Проказать библиотеку батырмасын шерту арқылы компьютер жадында сақталған тестілеріңіз болса оларды көшіруге болады.

Соңғы қадам:

Үшінші қадамды орындап Далее батырмасын шертсек экранға құжатты сақтау сұқбат тезесі шығады. Бұл терезеде құрастырған тест сұрақтарымызға ат беріп оны сақтап қоямыз. Автоматты түрде бұл құжатқа .flp кеңейтілуі беріліп ол Мой мастер вопросов қапшығына (бумасына, папкасына) сақталынады. Тест алардан алдын ол құжатты оңай тауып алу үшін Жұмыс үстеліне жарлығын (ярлык) орнатып қойсаңыз өзіңізге қолайлы болады. Тест сұрақтарын құрастыру кезеңі аяқталады.

Күнделікті сабақтарды интерактивті тақта, түрлі тестілеу, зертханалық тәжірибелерді жүргізу құрылғыларымен ұйымдастыру студенттердің білімді, жан-жақты қалыптасқан, тәрбиелі азаматтар болып шығуына кепілдік береді. Бұл азаматтар келешекте тәуелсіз мемлекетімізге қызмет етіп, жоғарыда айтылған қызмет етуші адамдар ағынын құрап Қазақстан Республикасында жаңа инновациялық IT-технологияларының дамуына өз үлестерін қосатын болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Осы бағдарламаны веб-торабы: www.prometheanplanet.com
2. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. – М. 1989г.
3. И.С.Якиманская. Развивающее обучение – М., 1979г.
4. И.С.Якиманская. Принцип активности в педагогической психологии. // Вопросы психологии. – 1989г. №6.
5. И.С.Якиманская. Дифференцированное обучение: «внешние» и «внутренние» формы // Директор школы. – 1995г.-№3
6. Интерактивтік жабдықтармен жұмыс жасаудың әдіс-тәсілдері. – (әдістемелік құрал) – Алматы, 2007, 74-б.

ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУДІҢ ДАМУ БАҒЫТТАРЫ

*Жексенбаева Кульзия Елубаевна
Рысбекова Гульманат Отынишевна
«Теміртау Технологиялық колледжі» ЖММ*

XXI-ғасыр қатаң бәсеке ғасыры, ақпараттық қоғам дәуірі, технологиялық мәдениет дәуірі, адамның кәсіби мәдениеттілігіне мұқият қарайтын дәуір. Жаңа ғасыр жас ұрпақтың жан-жақты дамуына, білімді, интеллектуалды білімі терең болуын қажет етеді. Заман талабына, қажеттіліктеріне сай белгілі мамандық түрлері үнемі жаңарып, көбейе түсуде. Толып жатқан жаңа кәсіптер, өндіріс пен тұрмыстағы заман талабы жаңа технологиялар саласындағы білімге деген тұрақты сұранысқа алып келеді. Қазір бір емес, бірнеше мамандықты меңгерген қызметкерлер сұранысқа ие. Нарықтық заман шығармашылық пен жобалау мен жоспарлай білуді, жаңа технологияны қысқа мерзімде игеруді және жауапты шешімдерді қабылдауды талап етуде, яғни, жас ұрпаққа заман талабына сай бір емес бірнеше мамандықты игеруге тура келеді.

Бұл жағдайда білім беру қандай болуға тиісті?

Әлемдік білім беруді дамытудың басымдылығы көрсеткендей, қазіргі жағдайда білім беру оған қоғам мен мемлекет тарапынан қойылатын талаптарға сәйкес болуы керек. Бүгінгі күннің ең басты мақсаты салауатты, білімді, саналы ұрпақты тәрбиелеу. Ғылым мен техниканың дамыған заманында озық ойлы, шығармашылығы дамыған оқушы тәрбиелеу әрбір мұғалімнің басты міндеті. Қазіргі заман талабы-оқу тәрбие процесін түбегейлі өзгерту. Білім жүйесінің жаңа құрылымы мен оқу әдістемелік жұмыстарының мазмұнының өзгеруі мұғалімнің де кәсіби шеберлігін жаңартуды, шыңдауды талап етеді.

Қай мемлекеттің де негізгі тірегі - асқақтаған күмбездер де, ғимараттар да, экономикалық жағдай да емес, білімді де білікті, іскер де, белсенді адамдар. Әрине, келешектің иесі - жастар. Жастар өзінің ата-анасынан гөрі заманына көбірек ұқсас келеді. Сондықтан қоғам талабына сай, сол қоғамды көркейтетін, дамытатын жастар тәрбиелеу ең маңызды мәселе екені даусыз. Қоғамның дамуына қарай ғылым мен техниканың деңгейі де, оны басқару жүйесі де өзгеріп отыратыны белгілі. Осыған орай маман қызметінің мазмұны жаңарып, жаңа мақсат, жаңа көзқарас, жаңа шешімдер мен жаңа мүмкіншіліктерді қажет етеді. Ондай мүмкіншілік тек білім арқылы келеді.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және азаматтық құндылықтар мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайларды жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желіге шығу» - делінген.

Білім - қоғамды әлеуметтік, мәдени-ғылыми прогреспен қамтамасыз ететін ғажайып құбылыс, адам үшін де, қоғам үшін де ең жоғары құндылық. Оның ең негізгі қызметі - адамның менталитетін, адамгершілігін, шығармашылық қабілетін қалыптастыру, дамыту. Осыған орай егеменді еліміз өзінің дамуының ең басты алғы шарты - білім беру жүйесінің білім ғасырындағы міндеті мен мазмұнын айқындап берді.

Ертеңгі күннің бүгінгі күннен асып түсуіне ықпал етіп, адамзат қоғамын алға қарай жетелеуші құдіретті күш тек білімге ғана тіреледі. Білім беруге заман талабы тұрғысынан жеке тұлғаны дамытудағы қоғамның рухани және адамгершілік құндылықтарын қалыптастыруда білім беру саласы – баса назар аударарлық мәселе.

Білім беру сатыларының сабақтастығын қамтамасыз ететін білім беру процесінің үздіксіздігі, оқу мен тәрбиенің бірлігі, білім беруді басқарудың демократиялық сипаты, білімнің, ғылымның және өндірістің интеграциялануы, ақпараттануы, оқушыларды кәсіптік бағдарлау, білім беруді саралау, ізгілендіру, гуманитарландыру және т.т. – білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі принциптері. Сонымен қатар Қазақстан Республикасының ғылым және ғылыми-техникалық саясат тұжырымдамасында да ғылымды демократияландыру, интеграциялау, инновациялық процестің білім, ғылым саласында кең өріс алуы да атап көрсетілген.

Білім жүйесін дамыту стратегиясының басты мақсаты – ұлттық білім моделін жасау.

Ұлттық білім үлгісінің негізгі бағыты — адамды қоғамның ең негізгі құндылығы ретінде тану, оның қоғамдағы орны мен рөліне, әлеуметтік жағдайына, психикалық даму ерекшелігіне мән беру, сол арқылы оның рухани жан-дүниесінің баюына, саяси көзқарасының, шығармашылық еркіндігі мен белсенділігінің, кәсіби іскерлігінің қалыптасуына жағдай жасау, мүмкіндік беру. Яғни, ХХІ ғасырдың маманы – жаратылыстану мен гуманитарлық ғылымдар бойынша ой-өрісі кең, жан-дүниесі бай, ұлттық менталитеті жоғары, кәсіби білікті маман, адамдармен дұрыс қарым-қатынас жасай алатын, басқаның пікірімен санасатын, кез келген ситуациядан шығудың жолын таба алатын, жауапкершілік сезімі жоғары, қоғамда белгілі бір рөл атқаратын, қайталанбайтын дара тұлға болуы тиіс. Ал мұндай мүмкіндіктің негізі - жоғары білімде. Өйткені жоғары білім – үздіксіз білім беру жүйесінің шешуші тетігі. Сондықтан білімгерді тек маман ретінде ғана қарамай, оны өз қоғамының азаматы, жеке тұлға,

келешектің иесі, тірегі ретінде тану, соған мүмкіндік жасау қажет. Ұлттық үлгідегі жаңа парадигманың негізгі бір мәселесі – білімгерге іргелі де терең, тиянақты да жүйелі білім беру. Іргелі білім берудің міндеті – адамды ғылыми ойлауға, болмысты тану, оны қабылдаудың әдіс-тәсілдерін білуге, өзін-өзі дамытуға, өз бетімен білім алуға, ізденуге іштей қажеттілігін туғызу.

Еліміздің егемендік алып, қоғамдық өмірдің барлық, соның ішінде білім беру саласында жүріп жатқан демократияландыру мен ізгілендіру мектепті осы кезге дейінгі дағдарыстан шығаратын қуатты талпыныстарға жол ашты.

Білім мазмұны жаңа үрдістік біліктермен, ақпаратты қабылдау қабілеттерінің дамуымен, ғылымдағы шығармашылық және нарық жағдайындағы білім беру бағдарламаларының нақтылануымен байи түсуде. Атап айтқанда:

Есте сақтауға негізделген оқып білім алудан, бұрынғы меңгергендерді пайдалана отырып, ақыл-ойды дамытатын оқуға көшу;

Білімнің статистикалық үлгісінен ақыл-ой әрекетінің динамикалық құрылым жүйесіне көшу;

Оқушыға орташа деңгейде білім беретін бағдарламадан жекелеп, саралап оқыту бағдарламасына көшу.

Кез-келген елдің экономикалық қуаты, халқының өмір сүру деңгейінің жоғарылығы, дүние жүзілік қауымдастықтағы орны мен салмағы сол елдің технологиялық даму деңгейімен анықталмақ. Жалпы қоғам дамуы мен жаңа технологияны енгізу сапалығы осы елдегі білім беру ісінің жолға қойылғандығы мен осы саланы ақпараттандыру деңгейіне келіп тіреледі. Экономикалық күшті дамыған елдердің тәжірибесі экономика, ғылым және мәдениеттің қарқынды дамуының негізгі кілті екендігін көрсетіп отыр. Ендеше қазіргі заманның ақпараттық технологиясын игеру міндетіміз.

Жаңа ақпараттық технологияның әдіс-тәсілдерін қолданудың мынадай тиімді жақтары бар:

- Оқушының оқуға деген ынтасы артады;
- Әр оқушының жеке қабілеті айқындалады;
- Жақсы оқитын оқушының тереңірек білім алуына жағдай туады;
- Әр оқушы өздігінен жұмыс істеуге дағдыланады;
- Оқушы өз білімін бағалай білуіне бағыттауға мүмкіндік береді.

Білім беру – аса күрделі әлеуметтік-экономикалық механизм. Оны реформалаудың мәселелері де сан қырлы. Қазіргі кездегі Республикамызда қолға алынған білім беру жүйесін реформалау ісі осы саланың экономикалық-ұйымдық, құқықтық, құрылымдық жақтарын түбегейлі өзгертуге бағытталған біртұтас кешенді шаралармен тығыз байланысты.

Білім беру жүйесін жаңғырту барысында біз үшін келесі іс-шараларды жүзеге асырудың маңызы зор.

Біріншіден, оқыту үдерісіне қазіргі заманғы әдістемелер мен технологияларды енгізу. Бүгінде халықаралық стандарттар негізінде Назарбаев университеті мен Зияткерлік мектептер табысты жұмыс істеуде. Кәсіптік-техникалық білім берудің озық мекемелерінің желісі дамып келеді. Олардың тәжірибесін бүкіл қазақстандық білім беру жүйесіне таратып, барлық білім беру мекемелерін солардың деңгейіне тарту қажет.

Екіншіден, педагогтар құрамының сапасын арттырудың маңызы зор. Арқаулық педагогтық білім берудің үлгі-қалыптарын, мектептер мен жобалар оқытушыларының біліктілігін арттыруға талаптарды күшейту қажет. Әр өңірде педагогтардың біліктілігін арттыратын интеграцияланған орталықтар жұмыс істеуі тиіс.

Үшіншіден, біліктілікті бекітудің тәуелсіз жүйесін құру қажет. Мемлекет бір мезгілде білім беру қызметтерін көрсетуге әрі олардың сапасына баға беруге тиіс емес.

Кәсіптік білім берудің сапасын одан әрі жаңарту және олардың кәсіби даярлығын жетілдіру XX ғасыр деңгейінде білім беру мен кәсіптік даярлаудың негізгі міндеттерінің

бірі болып табылады.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың қазақстан халқына жолдауында:

«Біз болашақтың жағұт технологиялық және ғылыми қолтиімді өзгерістері үшін кадрлар жасақтауымыз қажет. Осы заманғы білім беру жүйесінсіз әрі алысты барлап, кең ауқымды ойлай білетін осы заманғы басқарушыларсыз инновациялық экономика құра алмаймыз. Демек, барлық деңгейдегі техникалық және кәсіптік білім беруді дамытуға бағытталған тиісті шаралар қолдануымыз шарт».

Еліміз дамуының жаңа кезеңі барлық салалардың инновациялық-индустриялық дамуына көшуді қарастыратын жаңа міндеттерді алға қойды. Оқыту үдерісіне қазіргі заманғы әдістемелер мен технологияларды енгізу уақыт талабы екенін ұғынатын мезгіл жетті. Сонда ғана қазақстандық білім беру жүйесі одан әрі өркендеп, халықаралық стандарттарға теңесетін болады. Бүгінде оқу-әдістемелік базаны кредиттік технологиясыз көзге елестетудің өзі қиын. Оқу үрдісіне оқытудың интерактивті технологиясын енгізу, оның ішінде, бейнеконтентпен қашықтықтан оқыту технологиясын қолдану, инженерлік-техникалық мамандықтар бойынша материалдық-техникалық базаны нығайту, электронды оқу залдарының санын көбейту, ғылыми-зерттеулерді ұйымдастыру кеңінен жалғасып келеді.

«Ұстаздың білігі, ойлана қарасаң, биіктей береді, үңіле қарасаң, тереңдей береді; қол созсаң – қарсы алдында, айналсаң – артында тұрғандай», -деп Сократ айтқандай, егеменді еліміздің алдыңғы қатарлы мемлекеттің қатарына қосылуға табандылықпен жылжу саясаты қоғамымыздың барлық саласында түбегейлі өзгерістер енгізіп, жаңа талаптар қойылуда. Соның ішінде болашақ ұрпаққа әлемдік деңгейде білім беру мақсатына орай білім мазмұны мен әдіс-тәсілдерінің жақсаруы бәсекелестікке қабілеті мол, шығармашылық бағытта еңбектенетін, ой қабілетімен ерекшеленетін азаматты тәрбиелеуді көздейді. Сапалы білім ел болашағын айқындайтын басты көрсеткіш болып табылады.

Қазақстандықтарды жұмыспен қамту деңгейін жоғарылату жоғары білім беру жүйесіндегі жаңашылдықсыз іске аспайтынын қазір екінің бірі түсінеді.

Қазіргі таңдағы адамзаттың тіршілігінің негізгі тұғырнамасы – білім болып табылады. Тәуелсіздік алғалы бері жыл сайын жүргізіліп, білім жүйесіне енгізіліп отырған реформалар біздің болашағымызға салынып жатқан даңғыл жол деп айтуымызға болады. Себебі, қай мемлекеттің болсын даму жолы, яғни экономикалық-әлеуметтік жағдайына тікелей апарар жол – сол елдің білімінің дамуы болып табылады. Яғни, болашақта бәсекеге қабілетті мемлекеттер қатарына ену міндеті бәсекеге қабілетті жас маман мойнына жүктелетін абыройлы да, жауапты міндет болып отыр. Бүгінгі жас ұрпақ – ертеңгі мемлекет тұтқасын ұстаушы білікті маман, ел тағдырын шешуші азамат. Олай болса еліміздің болашағы болып табылатын жас мамандарға білім беретін ЖОО-дың білім жүйесін дамыту заман талабы, — деп айтуымызға болады.

Бүгінгі күн талабына сай ақпараттық технологияны пайдалану өскелең ұрпақты заманға сай құралдар мен қамтамасыз етеді. Білім саласындағы кез-келген пәннің жеке тұлғаны қалыптастыруда өзіндік үлесі бар. Қазіргі кезде еліміздегі ақпараттық технологияның кеңінен қолданылуына байланысты, мектепте көптеген жаңа талаптар мен өзгерістер енгізілуде.

Еліміздің білім беру жүйесі әлемдік білім беру кеңістігіне бағыт алуда. Қазақстан Республикасының Президенті – Ұлт көшбасшысы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына арнаған «Әлеуметтік – экономикалық жаңғыру – Қазақстан дамуының басты бағыты» Жолдауында білім беру жүйесінің жаңаруына баса назар аударды,білім беруді жаңарту оқушыларға тек білім берумен шектелмей, сонымен бірге, оны қолдана білуге, яғни функционалдық сауаттылықтарын немесе күйреттіліктерін қалыптастыруға мүмкіндік туғызады. Одан басқа, білім беруді жаңарту қазіргі оқыту үдерісін оқушы тұлғасын тәрбиелеуге, оларға ұлтжандылық құндылықтарды, мораль мен адамгершілік нормаларда,

ұлтаралық келісім мен төзімділікті, рухани және әлеуметтік, дене дамуын, заңға бағынушылықты дарыту үдерісіне бағдарлануы тиіс. Бұл құндылықтар заманауи тәрбие жұмыстарының өзегіне айналуы керек.

Соңғы кезде дүниежүзінде оқытудың тиімді жолдары мен әдістерін іздестіру жұмыстары кең ауқымда жүріп жатыр. Сондықтан жаңа технологиялар мен әдістерді іздеу, оқушылардың шығармашылығын дамыту, іскерлігін, шеберлігін, икемділіктерін қалыптастырудың жаңа жолдарын іздеу, қазіргі экономикалық жағдайға үйрету басты міндет.

Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек. Қазіргі әлемде жай ғана жаппай сауаттылық жеткіліксіз болып қалғалы қашан. Біздің азаматтарымыз үнемі ең озық жабдықтармен және ең заманауи өндірістерде жұмыс жасау машығын меңгеруге дайын болуға тиіс. Сондай-ақ балаларымыздың, жалпы барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет. Балаларымыз қазіргі заманға бейімделген болуы үшін бұл аса маңызды. Бүкіл әлемдегі сияқты, Қазақстан мектепке дейінгі білім берудің жаңа әдістеріне көшу керек. Кәсіби-техникалық және жоғары білім ең бірінші кезекте ұлттық экономиканың мамандарға деген қазіргі және келешектегі сұранысын барынша өтеуге бағдар ұстауы керек. Жоғары оқу орындары білім беру қызметімен шектеліп қалмауы тиіс. Олар қолданбалы және ғылыми-зерттеушілік бөлімшелерін құруы және дамытуы қажет. Біз академиялық автономия кепілдігін берген жоғары оқу орындары тек оқу бағдарламаларын жетілдірумен шектелмей, өздерінің ғылыми-зерттеушілік қызметін де белсенді дамытуы тиіс. Жеке бизнестің, үкіметтік емес және қайырымдылық ұйымдарының, жеке адамдардың әлеуметтік жауапкершілігі білім беру саласында айрықша көрінуі керек. Бұл ең бірінші кезекте лайықты білім алуда оқу ақысын өз бетінше төлей алмайтын жастарға көмек беруге қатысты.

Ол үшін жоғары және орта білім беру жүйесін дамыту үшін мемлекеттік-жекеменшік әріптестігі желісін құру, көпсатылы оқу гранттары жүйесін әзірлеу, бүкіл ел бойынша ғылыми-зерттеушілік және қолданбалы білім берудің өңірлік мамандықтарды ескеретін мамандандырылған оқу орындары жүйесін құру, жоғары оқу орындарындағы оқудың екінші курсынан бастап кәсіпорындардағы міндетті өндірістік тәжірибені заңнамалық тұрғыда бекіту, оқыту әдістемелерін жаңғырту және өңірлік мектеп орталықтарын құра отырып, білім берудің онлайн-жүйелерін белсене дамыту керек болады. Біз қалайтындардың барлығы үшін қашықтан оқытуды және онлайн режимінде оқытуды қоса, отандық білім беру жүйесіне инновациялық әдістерді, шешімдерді және құралдарды қарқынды енгізуге тиіспіз.

Білім берудің тарихы қоғам дамуының белгілі бір нақты кезеңімен сабақтасып жататыны белгілі. Себебі, білім берудің мақсаты мен міндеттері қоғамның сұранысымен айқындалады және де қоғам дамуының барысы білім берудің жай-күйінен де байқалады. Өзінің мемлекет болып қалыптасу және даму тарихында көптеген сын сағаттарды, сындарлы кезеңдерді басынан өткерген Қазақстан халқы тағы да жаңа белеске көтерілу жолында тың серпіліс жасап отыр. ҚР Президенті, Елбасымыз Н. Назарбаев «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында тәуелсіздіктің үшінші онжылдығына қадам басып отырған кезеңдегі ел дамуының негізгі басымдықтарын айқындап берді. Олардың қатарында еліміздің білім беру жүйесін, соның ішінде жоғары оқу орындарын оңтайландыру мәселесі де бар.

Елбасы Н. Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясындағы біз, яғни білім беру қызметкерлері басты негізге алатын мәселе - Қазақстандағы білім беру жүйесіне енгізілуі тиіс басымдық-тар мен жаңалықтар. Яғни, біз білім және кәсіби машықтың заманауи білім беру жүйесінің кадр даярлау мен қайта даярлаудағы негізгі бағдары екендігін өзіміздің әріптестеріміз бен білім алушы жаңа буын жастарға терең түсіндіре отырып, оларға жаңа серпілістерді ұғындыруымыз қажет.

«Он бес жыл бұрын, «Қазақстан-2030» Стратегиясы қабылданғанда біздің жаңа мемлекетімізде дүниеге келген қазақстандықтардың жаңа буыны енді ғана мектепке баруға даярланып жатты. Бүгінде олар еңбек етуде немесе жоғары оқу орындарын аяқтауда. Енді екі-үш жылдан соң Тәуелсіздіктің екінші буыны дүниеге келе бастайды. Сондықтан, қазірдің өзінде оларға дұрыс бағдар нұсқау туралы ойланғанның маңызы зор», деген Елбасы мемлекет болашағын экономикадағы келешегі зор салаларды дамытып, мәдени-рухани тың серпілістер жасаумен байланыстырды.

Елбасы Жолдауында әсіресе, бәсекеге қабілетті білім беру, саналы ұрпақ тәрбиелеу, салауатты өмір салтын қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінген. «Бізге мемлекеттің келешегі, болашақ дамуы үшін не керек?» деген сұрақ төңірегінде игілікті істер атқару қажеттілігі айтылды. Елбасының дәстүрлі Жолдауларында әсіресе жоғары оқу орындарында инновациялық әдіс-тәсілдерді тиімді қолдану, бәсекеге қабілетті білім беруге баса назар аудару қажеттілігіне басымдық беріліп келеді. Қазіргі жаһандану дәуірі мен жастардың заманауи тұрғыдан қалыптасуында білім алу формасына ерекше ден қою қажеттігі Елбасы Жолдауында айқын көрсетілген. Қазақстан Республикасының бәсекеге қабілетті мемлекет болуы үшін негізгі алғышарт сауаттылығы жоғары елге айналу. Білім мен ғылымның шарықтау заманында өмір сүріп отырған біздер үшін жастардың сауаттылығына инновациялық және ақпараттық-электрондық тұрғыдан білім бере отырып, ерекше ден қою қажет. Кәсіби-техникалық және жоғары білім ең бірінші кезекте ұлттық экономиканың мамандарға деген қазіргі және келешектегі сұранысын барынша өтеу-ге бағдар ұстауы керек. Бұл халықты еңбекпен қамту мәселесін шешуге де ықпал ететіні даусыз.

Токсан ауыз сөздің тобықтай түйіні, білім беру жүйесін ақпараттандырудың негізгі бағыты ХХІ ғасыр талаптарына сәйкес қоғамды дамытудың жоғары тиімділік технологиясына сүйенген жаңа білім стратегиясына көшу болып табылады. Білім беру жүйесін ақпараттандыру бағыты жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы дамыта оқыту, қашықтықтан оқыту, дара тұлғаға бағыттап оқыту мақсатын жүзеге асыра отырып, оқу-тәрбие үрдісінің барлық деңгейінің тиімділігі мен сапасын жоғарылатуды көздейді. Қазіргі заманда адамзат дамуының ерекшелігі – ақпараттық өркениетке көшу, адамның интеллектуалдық мүмкіндіктерін арттыратын есептеуіш техника мен ақпараттық технологияның жедел қарқынмен дамуы болып табылады. Президентіміз ықпал етуі тарапынан ҚР орта білім беру жүйесінде жаңа технологияларды енгізу туралы мемлекеттік бағдарламада «Қазақстан Республикасы дүние жүзінің дамыған елдері сияқты орта білім беру жүйесінен ақпараттандырудың нақты жолына түсуі тиіс, яғни біріңғай ақпараттық білім беретін желіге негізделіп оқыту жүйесін жасау қажет» делінген.

Қазіргі қоғамда болып жатқан әлеуметтік-экономикалық өзгерістер жеткілікті дәрежеде дәстүрлі орташа жай білім беруге жасалған моделінің тоқырауын жеткілікті дәрежеде анық көрсетіп берді. Қазіргі дүниеде тұлғаға деген талаптың қатаңдай түсуі мен білім беру кеңістігінде өзгерістердің әлеуметтену түсу тенденциясының өсуіне әкеледі. Жаңа технологиялар өсіп келе жатқан ұрпақтарға білім, білік және дағдыларды сапалы әрі нақтыалуға мүмкіндік береді.

Жалпы оқытудың типтерін, түрлерін, технологияларын таңдап алу білім беру парадигмасына, дидактикалық тұжырымдамаларға, оқыту теориясына, оқытудың мақсаттары мен міндеттеріне, жеке тұлғалық және кәсіби мүмкіншіліктерге, ұстаздың білімі мен жоғары бағалауына байланысты. Оқушылардың білімге деген қызығушылығын арттыру және олардың білім алуға деген ынтасын дамыту үшін жаңа технологиялардың маңызы зор. Сабақты мұғалімдердің әр түрлі әдіс-тәсілдерді пайдаланып өтуі жас ұрпақтың өз бетінше ізденіп жұмыс істеуіне, ойының дамуына, айналасындағы жолдастарымен дұрыс жұмыс істеуіне үйретеді. Сондықтан ұстаздардың жаңа технологияларды игеріп, әр сабақты түрлендіріп өтуі білімді ұрпақтың өсуіне және еліміздің болашағының жарқын болуына бір себеп болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. ҚР Білім Туралы Заңы.
2. ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Қазақстан халқына Жолдауы
3. «Педагогика мәселелері». Ғылыми-теориялық журнал, 2/2012
4. «Техникалық және кәсіптік білім». Ақпараттық-әдістемелік журнал, 3/2014
5. ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020ж. Мемлекеттік бағдарламасы, Астана, 2010
6. Даналардан шыққан сөз. Нақылдар жинағы. Алматы.

**ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫН ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ
ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ**

*Жапабаева А.С, Смагулова А.С
Қарағанды қаласы, №66 ЖББОМ*

Қазіргі ғылыми- техникалық жедел дамуға, ақпараттардың жан- жақты өрістеуіне қарай бағдарламаларды күрделендіре отырып сауаттылыққа үйрету- баланың интеллектуалдық, психикалық, физикалық мүмкіндіктерін ескеріп, оқу- тәрбие үрдісінің сапасын жақсартатын ғылыми- әдістемелік жаңа, тиімді технологиялармен қарулануы қажет.

Н.Ә.Назарбаев.

XXI ғасыр – ғылым ғасыры болып табылады. Сондықтан жас ұрпаққа, жас буынға жаңаша білім беру жолында түбегейлі мәселелер жүріп жатыр. Оның ішінде жеке тұлға, яғни дарынды, шығармашылық тұлға қалыптастыру білім мен тәрбие берудегі мемлекеттік істің ең маңыздысының бірі. Бүгінгі таңда болашақ ұрпағымызды білімді, мәдениетті, саналы етіп тәрбиелеуде қазақ тілін оқыту мәселесі үлкен маңызға ие болып отыр. Осы орайда егеменді еліміздің білім беру жүйесінде әлемдік деңгейге жету үшін жасалынып жатқан талпыныстар оқытудың әр түрлі тәсілдерін қолдана отырып, терең білімді ізденімпаз, барлық іс-әрекетінде шығармашылық бағыт ұстанатын сол тұрғыда өз болмысын таныта алатын жеке тұлға тәрбиелеу ісіне ерекше мән берілуде. Еліміздің ұлттық саясатының басты бағдарларының бірі ата-ана тілінде таза сөйлеу, ұлт тарихын, мәдениетін құрметтейтін ұлтжанды азамат тәрбиелеу. Қазақ тілін оқыту процесінде тілді дұрыс қолдану, ауызша сөйлеу, сауатты жазу, мәнерлеп оқу өте маңызды. Ол көп кәсіби шеберлікті талап етеді. Қазіргі таңда жалпы орта білім беретін мектептерде қазақ тілі пәнінің берілу сапасына заман талабы артып отырғаны мәлім. Қазіргі жас ұрпақ өз Отанына адал қызмет ететін, талабы мен білімі жоғары, өз ортасын жарып шыға алатын, әлемдік өркениетке ұмтылған, мемлекеттік тілді жетік меңгерген маман болуы қажет. Қазақ тілін оқытудың сапасын арттыру мұғалімдердің оқыту әдістерін ұтымды қолдануына, таңдауына байланысты. Оқыту әдістерін таңдау мен қолдану педагогиканың міндеті болып қалмай, оны сабақ барысында жүзеге асырудың жолдарын іздеу қажет. Қазақ тілі мен әдебиетін оқыту әдістемесінің негізін қалаушылардың бірі, ғалым-ағартушы Ахмет Байтұрсынұлы «Қай әдіс жақсы» деген мақаласында әдіс туралы үлкен мәселенің бетін ашып, дәлелді, нақты түрде тұжырымдап береді. «Әдіс деген қатып семіп қалған догма емес», деп айта келе, одан әрі ойын былай сабақтайды: «Жақсы дерлік те, жаман дерлік те бір әдіс жоқ. Әдіс керектіктен шығатын нәрсе. Әдістің жақсы- жаман болмағы жұмсалатын орынның керек қылуына қарай. Әдістің де озығы бар, тозығы бар, әрбір ұлт тіліне лайық- лайықсызы бар, қолайлысын таңдап алу күрделі іс»- деп түйін

жасайды. Ғалымның жоғарыда келтірілген пікірінің күні бүгінге дейін өзектілігі жоғары және ғылыми әдістемелік, тәрбиелік, тәлімдік мәні зор екенін байқаймыз. Қазақ тілін оқыту әдістемесі – қазақ тілін оқытудың тиімді жолдары мен тәсілдерін, қазақша дұрыс сөйлеу, сауатты жазудағыларын қалыптастырудың әдіс- тәсілдерін түсіндіретін, қажеттілігін баяндайтын педагогикалық ғылым болып табылады. Осы мәселені іске асыру барысында жалпы білім беретін мектептерде қазақ тілін жаңаша әдіс- тәсілдермен, технологиялармен оқыту жолдары басты назарда. Уақыт талабына қарай әдістеме ғылымының бір ерекшелігі- тілді үйретудің жаңа технологияларын тәжірибеде кеңінен қолданудың тиімді тұстарын пайдалану.

Бүгінгі таңда болашақ ұрпағымызды білімді, мәдениетті, саналы етіп тәрбиелеуде қазақ тілін оқыту мәселесі үлкен маңызға ие болып отыр.

Қазақ тілін оқыту процесінде тілді дұрыс қолдану, ауызша сөйлеу, сауатты жазу, мәнерлеп оқу өте маңызды. Ол мұғалімнен көп кәсіби шеберлікті талап етеді. Ең алдымен оқушы өз ана тілін жетік білуі керек. Егер ол өз тілін жетік білмесе, оған қазақ тілін үйрету, яғни, тілді меңгерту өте қиынға соғады. Әдістеме ғылымы әрқашан білікті мамандардың өзіндік сабақ беру шеберлігімен дамып, жаңарып отырады. Яғни, әдістеме көп жылдар бойы ұстаздық қызметтегі тәжірибемен, күнделікті сабақ беру процесімен тығыз байланысты. Өз мамандығын шын сүйетін, өзі оқытатын пәнін жақсы көретін мұғалім әрбір сабағын ерекше дайындықпен және үнемі ізденіс үстінде жүргізіледі. Оқушылардың ынтасын арттыру, пәнге қызығушылығын дамыту, білімді берік те саналы жеткізу жолында жаңаша әдіс-тәсілдерді ізденіп қолданады. Қазіргі кездегі қоғамдағы өзгерістер білім беру жүйесіне де ықпал ететіні сөзсіз. Мұғалімге білімді біржақты формада беріп қана емес, оқушылардың оқуын басқарып, бағыт бағдар көрсетіп, жол сілтеп, кеңес беріп отыру қызметін жүктейді. Қазақ тілі пәні бойынша оқушы ереже немесе ұғымдар анықтамасын тек жаттап алғаннан гөрі, оларды іс жүзінде санаулы түрде қолдана алу қажет. Қазақ тілін оқытуда дидактикалық ойындарды пайдаланудың маңыздылығы зор. Ол оқушылардың лидерлік қабілеттерін жетілдіріп, өз пікірін дәлелдеуге, сыныптастарымен еркін пікірлесуге ықпал жасайды. Оқушылардың танымын кеңейтіп, ойлау қабілетін, ізденімпаздығын, еңбекқорлығын жетілдіруге, олардың сөздік қорын дамытуға ықпал етеді. Жалпы педагог ғалымдар ойындарды оқыту үрдісінде қолдану мәселесіне ерекше көңіл аударып келеді. Ойын- бала шығармашылығы. Ол баланың қиялынан туындайды, дамиды. Ойын түрлері- белгілі бір білімді, іс- әрекетті үйретуші тәсіл.

Қазақ тілі сабағында дидактикалық ойындарды қолдану жолдарын қарастырып, әдістемелік негіздерінің қалыптасуына А.Байтұрсынов пен М.Жұмабаев ерекше үлес қосқан. Бұл мәселеге айрықша көңіл аударған әдіскер- ғалымдар О.Байкуатова, М.Жазыбаев, Ә.Нағашыбаева, Қ.Молдабек т.б. еңбектері жан- жақты қарастырылады. Дидактикалық ойындар- оқушылардың сабаққа белсенділігін арттыратын, олардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытатын ойын әдісінің бір тәсілі. Дидактикалық ойындар арқылы қазақ тілін меңгерту барысында оқушылардың сөйлеу мәдениетін жетілдіруге, тілдік қарым- қатынасқа еркін түсуін дамытуға басты назар аударады. Бұл оқушыларға тілдің фонетикалық, лексикалық және грамматикалық заңдылықтары мен ережелерін үйретумен қатар, олардың сөйлеу мәдениетін жетілдіру мақсатында туындап отыр. Сондықтан төменгі сыныптарда қазақ тілін дидактикалық ойындар арқылы меңгерту мақсатында мынадай негізгі талаптар ескерілуі қажет:

- 1) оқу жоспарына сай оқыту процесінде дидактикалық ойындарды қолдану жолдары;
- 2) дидактикалық ойындардың оқушыларға дамытушылық әсерінің себептері;
- 3) оқушылардың мұғаліммен өзара қарым- қатынасқа түсу формалары;
- 4) дидактикалық ойындар арқылы оқушыларға тілдік материалдарды игерту әдіс- тәсілдері;

5) дидактикалық ойындарды оқушылардың танымдық, білімдік, шығармашылық қабілеттерін жетілдіру дәрежесіне қарай дұрыс тандай білу жолдары;

6) оқушылардың сөйлеу мәдениетін жетілдіру жолдары;

7) дидактикалық ойындар арқылы оқушылардың сабаққа деген қызығушылықтарын туғызу жолдары;

8) қазақ тілі заңдылықтары мен ережелерін дидактикалық ойындар арқылы меңгерту оқушылардың білімін тереңдетуге, тіл мәдениетін жетілдіруге септігін тигізетіндігі.

Демек, дидактикалық ойындар оқушының ынтасын, танымын, шығармашылық дербестігін дамытады. Оқыту үрдісінде ойындар арқылы оқушылардың белсенділігі мен іс- әрекеті артады. Оқушыларға сапалы білім беру мақсатында олардың оқуға деген қызығушылығы мен ынтасын дидактикалық ойындарды дұрыс іріктеп қолдану мұғалімнің шеберлігіне байланысты.

Дидактикалық ойын түрлерін төрт түрге бөліп қарастырамыз:

- тапқырлық;
- ізденімдік;
- рольдік;
- іскерлік.

Тапқырлық ойындар – оқушылардың логикалық ойлауын қалыптастыратын, әрбір тапсырмада жауаптардың нұсқалары берілген, соның арасынан дұрыс жауапты табуды қажет ететін ойын түрі. Тапқырлық ойындар өтілген сабақты түсіндіруде, жаңа сабақты бекітуге, яғни ғылыми ақпараттарды ұғындыруда қолданылады. Бұл ойынның өзіндік ерекшелігі- мұнда тапсырмалардың дайын жауаптары беріліп, оқушылар игерген білім деңгейлеріне қарай тапсырманы орындауы қажет. Ол оқушыларды тез ойлауға, тапқыр болуға дағдыландырады. Сонымен тапқырлық ойындар барысында оқушылар зейінімен, ұшқыр оймен, зерек көңілмен сабақты көңіл қоя тыңдап, берілген білім мен дағдыны қалыптастырады

Ізденімдік ойындар- оқушыларды өздігінен ойлауға, меңгерген білімін жүйелеп, жинақтауға, жаңа білімді меңгерту барысында белгісізді іздеуге дағдыландыратын ойын түрі. Ізденімдік ойындарға: жұмбақтар, метаграммалар, сканвордтар, жаңылтпаштар, сөзжұмбақтар жатады. Ізденімдік ойындарды қазақ тілі сабағында жаңа материалдарды өту кезінде қолданған тиімді.

Іскерлік ойындар- оқушылардың түрлі жағдаятта дұрыс сөйлеуін қалыптастыратын, диалогтік және монологтік сөйлеу үлгілерін жетілдіретін, көшбасшылық қабілеттерін дамытатын ойын түрі. Ол ойын барысында оқушылар шығармашылық жұмыс істеуге үйренеді, басқа жолдастарының сөзін дұрыс қарауға, олардың пікірін бағалауға төселеді. Іскерлік ойындар оқушыларды дұрыс шешім қабылдауға үйретеді. Сонымен қатар шәкірттердің сөйлеу мәдениетін жетілдіруде, әдеби сөйлеу дағдыларын қалыптастыруда кеңінен пайдаланылады.

Рольдік ойындар- оқушылардың шығармашылық ойлау қабілетін дамытады, сабақ үрдісін жандандырады, тілді үйренуге деген қызығушылығын арттырады. Сонымен рольдік ойындардың басты қызметі- шынайы, дайындықсыз сөйлеуге қажетті ахуалды туғызу. Тіл үйренушілер сөйлеу жағдаятына ене отырып, тілді қатынас құралы ретінде пайдалануға ұмтылады. Рольдік ойынды ұйымдастырудың мынадай кезеңдерін бөлуге болады:

1) ойынның мақсаты мен тілдік материалдың мазмұнын анықтау (қандай тілдік материалды қолдануды көздейді? Қандай сөйлеу мақсатын орындауға бағытталады?);

2) ойын сценарийін құру;

3) рольге бөлу;

Адам өмірінде ойын әрекеті төмендегідей қызметтер атқарады: ойын- сауық (бұл ойынның негізгі қызметі- ойнату, қанағаттандыру, қызықтыру) - қатысымдық (қатынас диалектикасын меңгерту) – болжамдық (әдеттегі мінез- құлықты анықтау, ойын

барысында өзін-өзі тану) - ойын арқылы емдеу, басқа қызмет түрінде пайда болатын әр түрлі қиындықтарды жеңу - өзін-өзі көрсете алу (қабілеттің және жасырын мүмкіндіктердің көрінуі) – халықаралық қатысым (барлық адамдарға бірдей әлеуметтік – мәдени құндылықтарды меңгеру) Қазақ тілі сабағында дидактикалық ойындарды қолдану әдістемесінің тиімділігін ескере отырып, мынадай қорытындыға келуге болады:

1. Қазақ тілін дидактикалық ойындар арқылы оқытқанда мектепте берілетін білім маөмұны тереңдеп, оқушылардың пәнге деген ынтасын арттыруға мүмкіндік туады.

2. Дидактикалық ойындарды пайдалану арқылы оқушылардың сөйлеу мәдениетін, сөздік қорын дамытуға болады.

3. Қазақ тілі сабағында қолданылатын ойындардың ұтымды түрлерін іріктеу және тиімді әдістерді анықтау сабақтың сапалы өтуін қамтамасыз етеді.

4. Тақырыптық ойындар бағдарлама бойынша орындалып, лексикалық, грамматикалық, тілдік материалдарды, ғылыми қағидаларды қызықты мысалдармен жүйелі түрде өткізуге ықпал етеді.

5. Ізденімдік ойындар арқылы оқушылар тапсырмаларды өздері шешуге дағдыланып, өзіндік пікірлерін айтуға, дәлелдеуге үйренеді.

6. Рольдік ойындар оқушылардың шығармашылық ойлау қабілетін дамытады.

7. Іскерлік ойындар оқушылардың дұрыс сөйлеуін қалыптастыруға зор ықпал етеді.

Оқу процесінде дидактикалық ойын түрлерін қолдану- бүгінгі күннің өзекті мәселесі. Сабақ барысында ойын түрлерін тиімді пайдалану оқушылардың ынтасын арттырып, сабаққа деген қызығушылығын дамыта түседі. Сондықтан әрбір мұғалім заман талабына сай оқушылардың білімін тереңдету үшін, тілге деген қызығушылығын арттыру үшін көп еңбек етуде. Ұрпақ тәрбиелеу мәселесі- қоғам дамуының талабына қарай өзгеріп, дамып жетіліп отыратынын ескерсек, оқушыларға тек пәнді терең игертіп қана қоймай, оны болашақта қажетіне жарата алатын, мемлекеттік тілді жетік меңгерген жан-жақты дамыған тұлға ретінде тәрбиелеуге мән берілуі қажет. Оған жету үшін білім беру үрдісінде оқытудың тиімді технологияларын енгізу, сол арқылы оқушының шығармашылық ойлауын, рухани дамуын, интеллектуалдық өсуін қалыптастыруымыз қажет деп ойлаймыз. Тіл қоғамдағы өте қажетті қатынас құралы болғандықтан, ол жауапсыздықты, немқұрайлықты көтермейді. Тіл- біздің өткеніміз ғана емес, бүгініміз, ертеңіміз және болашағымыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Арсенова Т.В «Рольдік ойындар». А. Архисема, 2007ж.
2. А. Байтұрсынов «Тіл тағылымы» А, Ана тілі, 1992ж
3. Жақсылықова Қ «Қазақ тілі әдістемесі», А, 2007, №4,
4. Құрманова Н «Қазақ тілін дамыта оқыту» Астана, 2007 ж

ШЕШЕНДІК СӨЗДЕРДІ ОҚИТУ АРҚЫЛЫ РУХАНИ-МӘДЕНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ НАСИХАТТАУ

Жахметова Б.К.

Әлихан Мусин атындағы Балқаш гуманитарлы - техникалық колледжі

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан жолы-2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауында «Қазақстан-2030» Стратегиясының орындалу қорытындыларын шығара отырып, Қазақстанның даму көкжиектеріне бағдар берді. «Білім мен кәсіби машық – заманауи білім беру, кадрларды даярлау мен қайта даярлау жүйесінің негізгі бағдары» деп атап, Елбасы бәсекеге қабілетті

дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек екендігін нақты көрсетті. Демек осы тұста, біздің, ұстаздар қауымының еңбегі ерен болуы шарт. Ұстаз - жас ұрпақтың рухани сәулеткері, қоғам, халық өзінің үміті мол болашағын тапсырытын сенімді өкілі. Біз сол сенімді ақтай отырып, зерделі де зерек, парасатты, ұлттық және адамзаттық құндылықтарды бойына дарытқан тұлғаларды тәрбиелеуге күш - жігерімізді саламыз. Елбасымыз сондай-ақ «Еңсесін енді көтеріп келе жатқан біздің еліміз үшін дарынды ұрпақтың орны бөлек» деп атап көрсеткен. Сол жас ұрпақтың егемен еліміздің ертеңін ойлар, білімді де саналы, Отанын, туған жерін, ұлтын сүйетін ұлтжанды парасатты азаматты тәрбиелеуде халық ауыз әдебиетінің орны орасан зор екені бәрімізге мәлім.

Елдің елдігін, ұлттың ұлттығын танытатын басты белгі – өзінің төл мәдениеті, өйткені, халықтың жаны мәдениетінен, әдебиетінен танылады. Жас ұрпаққа рухани – мәдени құндылықтарды насихаттауда Елбасының елдің ұлы мұраттарын белгілеген «Мәдени мұра» бағдарламасының маңызы өте зор. Қазақ халқының фольклорлық, авторлық ауыз әдебиеті мұралары – бабалардан аманат болып қалған ұлттық байлықтарының бірі екенін ұғындыру, сөйлеу мәдениетін қалыптастыру, сөз маржандарымен сусындауларын қамтамасыз ету.

Бастауыш сынып оқушыларына шешендік сөздерді оқытудың мақсаты:

«Әдебиеттік оқу» бағдарламасына енген шешендік сөздерді оқыту, тәлім тәрбиелік мәнін көрсету.

Міндеті:

- отансүйгіштікке, шығармашылыққа тәрбиелеу, ақыл - ойын жан - жақты дамыту,
- сапалы білім, саналы тәрбие беру,
- заман талабына сай бәсекелестікке қабілетті жеке тұлға етіп қалыптастыру.

Тіршілік көзі-су. Ал тіршілік нәрі - күн. Күн - халық ауыз әдебиеті. Күн сәулелері ойға түрткі салар - жұмбақтар, өмір тәжірибелері тұжырымдамалары – мақал - мәтелдер, қиыннан қиыстырар айтыс, шешендік сөздер, қиялдан туған –ертегілер деп алуға болады. Халқымыз адам бойына адамгершілік тәрбиені қалыптастыруда шешендік сөздерге ерекше мән берген. Даналардың шешендік сөздері адалдық пен әдептілікке, тапқырлыққа үндеген. Сонымен бірге қоршаған өмірдегі заттар мен құбылыстарды таныту құралы қызметін атқарды. Ұрпақтар тізбегінде, ғасырлар бойы ізін жоғалтпай, тарихымызды танытып, рухымызды көтеріп, ұлттық намысымызды оятып жүрген шешендік сөздер – әдебиетіміздің асыл қазынасы. Сонау ықылым заманнан бері, сан ғасырлар бойы халықтың өзімен бірге жасасып, ұрпақтан-ұрпаққа мұра етіп келе жатқан ауыз әдебиетінің бай саласының бірі – қазақтың шешендік өнері.

Шешендік сөздер – өсиет, ұлағат, тәлім парасатқа толы. Шешендік сөздер – халық өмірінің айнасы, халқымыздың адамгершілік тәрбие берудегі тиімді құралдарының бірі болып табылады. Шешендік сөздер, нақылдар мен толғаулар – үлкенге де, кішіге де өмірлік ғибрат аларлық тұнып тұрған өсиет. Жалпы даналардың шешендік сөздері аяқталған тұжырымды ой арқылы алуан адамгершілік қасиеттерге баулиды.

«Жақсының аты өлмейді, ғалымның хаты өлмейді», «Қызыл тілдің қадірін, тоқтағанда білерсің, білгенінді сөйлеп қал, білгендерден ғибрат ал». Бабаларымыздың нақыл сөздері адам бойына жақсы қасиеттерді дарытып, үлкендерді сыйлап, құрметтеуге, кішіге ізет білдіруге, жаны қиналғанда көмектесетін адал дос болуға шақырады. Шешендердің көтерген өзекті мәселелері – адамгершілік, ынтымақ - бірлік, адалдық, қайырымдылық, ел тыныштығы. Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы мақсат – саналы ұрпақ тәрбиелеу. Болашақ ұрпақ – келешек қоғам иесі. Сол келешек қоғам иелерін жан - жақты жетілген, ақыл - парасаты мол, мәдени - ғылыми өрісі озық азамат етіп тәрбиелеу – біздің де қоғам алдындағы борышымыз.

Оқушы ой - өрісін, сана-сезімінің жан - жақты дамуы бастауыш сыныптан басталады. Бастауыш мектептен бастап баланы өмірге дайындау, тәрбиелеу жоғарғы

орынға қойылады. Адамзат тарихының түрлі кезеңдерінде әр өлке, әр елде өмір сүрген атақты білімпаз, ақылгөй даналар айтып, жазып қалдырған, уақыт елегінен өтіп, ұрпақтар зердесіне ұялаған ұлағатты нақылдар ұшан-теңіз. Сондықтан тек сабақта ғана емес, сыныптан тыс тәрбие, үйірме жұмыстарында да ұлтымыздың асыл мұраларын дәріптейтіндей, баланың бойына озық әдет - ғұрып, салт - дәстүрлерін сіңіретіндей, имандылыққа, ізгілікке тәрбиелейтін нақыл сөздер болып табылып отыр. Біздің жарқын болашағымыз – өскелең жас ұрпақтың біліктілігінен байланысты. Жас ұрпақ – өркениетті тәрбие шуағына шомылса ғана, білім нәріне сусындаса ғана мемлекетіміздің көсегесі көгереді – егеменді ел болады. Шешендік сөздерді озат ойшылдар мен тілмар шешендер жасап, халық сынынан, ғасыр шындауынан өткізген, сөз өнерімен соғылған әдеби мұра, асыл қазына деуге болады. Халқымыз адам бойына адамгершілік тәрбиені қалыптастыруда шешендік сөздерге ерекше мән берген. Шешендік сөздердің маңызы өте зор. Шешендік сөздер 1 - 4 сыныптың оқулығына да енгізілген. Шешендік өнерге оқушыларды баулу бағытында би-шешендердің қысқаша өмірбаяндары мен ел ауызында қалған өсиет сөздері берілген. Шешендік өнер тарихы халық арасында ауыз әдебиеті үлгісінде дамып келген болса, бұл күнде мектеп бағдарламасына арнайы енгізіліп, оқушылардың жас ерекшелігіне, білім деңгейіне сәйкес шешендік сөздер оқулық беттерінен көрініс тапқан. Шешендік сөздер сынып жоғарылаған сайын күрделеніп, көлемі ұлғая түскен.

Мысалы, 1-сыныптың ана тілі оқулығында «Досбол шешеннің тапқырлығы» сөздері берілген (207-бет).

2-сынып оқулығында 64 - 65 беттерде «Үш арыстың үлгілері» деп аталатын тақырыпта Төле би, Қазыбек би және Әйтеке бидің шешендік сөздері берілген.

3-сыныптың оқулығында шешендік сөздер «Сарқылмас қазына» деп аталатын үлкен бөлімге енгізілген. Бұл жолы шешендік сөздер қазақ халқының ұмтылмас асыл мұрасы аңыз әңгімелермен байланыстырылып берілген. «Абылай хан», «Төле бидің төрелігі», «Қазыбек бидің толғауы», «Бала Әйтекенің билігі», «Әнет бабаның әңгімелері»-деп аталатын ел аузынан алынған мазмұнды мәтіндер мақал - мәтелдермен жалғастырылып берілген.

4 - сыныпта шешендік сөздер кең ауқымды, күрделі түрде берілген. Оқулықта «Төле бидің төрелігі», «Халқыңа адал бол», «Белтірік шешеннің тапқырлығы», «Малайсары мен Сырым батыр», «Қазыбек бидің шешендігі» атты өнеге мен ғибратқа толы, мазмұнды мәтіндер берілген.

Бүгінгі студент – ертеңгі мұғалім, психолог тәрбиеші. Әсіресе бастауыш мектеп мұғалімдері оқу мазмұнындағы барлық пәнді беріп қана қоймай, тәрбие жұмысын да жүргізеді.

Сондықтан бастауыш мектеп мұғалімінің жүгі ауыр. Мұғалім іс-әрекетінің түгелге жуығы сөйлеу, әңгімелесу, баяндау, яғни тіл арқылы жүзеге асатынын білеміз. Қай пәнді болса да оқушыға түсінікті, қызықты, тартымды, қысқа – нұсқа тілмен, күнделікті өмірмен, жаңашылдық (инновация), қоршаған ортамен байланыстыра отырып баяндау – оқыту әдістемесінің басты құралы.

Үшінші сыныпта «Ана тілі» пәнінде «Қазыбек бидің толғауы» деген тақырыпта ашық сабақ өткіздім. Сабақта мынандай білімділік, тәрбиелік және дамытушылық мақсаттарды көздедім: оқушыларды Қаз дауысты Қазыбек бимен таныстыру. Оларға шешендік сөздің мәнін ұғындыру. Ата сөзіне қызықтыру. Қазақ даласында өмір сүрген от ауызды, орақ тілді шешендердің сөздерімен таныстыра отырып ұлттық ерекшелігімізді, салт – дәстүрімізді, тіл байлығын игерту. Оқушыларды ана тілін қастерлеуге, шыншылдыққа, татулыққа, ақылдылыққа, мәдениеттілікке тәрбиелеу. Сөз қадірін түсіну, үлкеннің сөзін тыңдау парыз екендігін ұғындыру. Оқушылардың ойлау қабілетін дамыту, тіл байлықтарын сөздік қорларын арттыру, дүниеге көзқарастарын қалыптастыру.

Көрнекілік ретінде Төле, Қазыбек, Әйтеке билердің суреттері, «Шешендік сөздер» тірек – сызбасы, сабақтың тірек жоспары, қанатты сөздер пайдаланылады. Жаңа сабақты кіріспе әңгімемен бастадым.

Қазақ тілі – бай тіл. Біздің сөздік қорымызды байытудың, тілімізді ширатудың, ой – өрісімізді дамытудың құнарлы да қайнар көзінің бірі – шешендік сөздер.

Шешендік сөздер дегеніміз – ел ішіндегі өткір тілді билер мен ел ағаларының тауып айтқан өнегелі сөздері. Шешендік сөздер көбіне ауызша айтылып ауызекі түрде тараған. Сондықтан, олар бастапқы қалыпта емес, қысқарып, ұстартып, халық шығармасына айналған.

Шешендік сөздер мағынасына қарай түрлерге бөлінеді. (Тірек - сызбамен жұмыс)

Шешендік сөздер

Шешендік арнау	Шешендік толғау	Шешендік дау
Сәлем, сын, әзіл, бата, көңіл айту.	Нақыл, мақал, мысал, жұмбақ, жауап.	Жер, кесір, құн, мал, ар дауы

Шешендік сөздердің түрлерінен үзінділер айтылады.

1. Шешендік арнау (бата, көңіл айту).
2. Шешендік толғау (насихат айту).
3. Шешендік дау (сахналық көрініс).

Шешендік өнер туралы түсінік бергеннен кейін, негізгі тақырыпты баяндадым.

Жас ұрпақ – ел тірлігі, ертеңіміздің кепілі. Оларды отансүйгіштікке, шығармашылыққа, ақыл - ойын жан - жақты дамытуға, сапалы білім, саналы тәрбие беру, заман талабына сай бәсекелестікке қабілетті жеке тұлға етіп қалыптастыру міндеті көзделген. Елбасының «Адамнан барлық нәрсе тартып алынуы мүмкін. Бірақ, білімнің мен кәсібің болса, оны сенен ешкім тартып ала алмайды» деп айтқаны жүрегімнің төрінен орын алды. Жалпы Мемлекет басшысы елдің қазіргі жағдайын, алдағы бағытымызды, жүріп өткен жолымызды, әсіресе, жастардың патриот болып өсуі туралы өте керемет, қарапайым ғана тілмен, мысалмен түсінікті қылып айтып берді. Елбасының бұл сөзі, мысалдары әрбір жасқа, бала тәрбиелеп жатқан әрбір ата-анаға, әрбір мұғалімге үлкен ой салып, өмірлік бағыт болатыны ақиқат.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан жолы-2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауы
2. Б.Адамбаев. Халық даналығы (1976); Қазақтың шешендік өнері.- А., Ғылым, 1984
3. Б.Әлменұлы. Шешендік сөздер.- А., Ғылым, 1993
4. Билер сөзі.-А., Қазақ университеті, 1992ж.
5. Даналардан шыққан сөз.-А., Мектеп, 1987ж.
6. С.Негимов. Шешендік өнер.-А., Ана тілі, 1997ж.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ С ПОМОЩЬЮ ДУАЛЬНОЙ СИСТЕМОЙ ОБУЧЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

*Жумукова Ж.Ж.
Колледж им.Д.А.Кунаева*

В Послании Президента Н.А. Назарбаева народу Казахстана первоочередной задачей выдвигается повышение уровня образованности как фактора конкурентоспособности нации. В последнем послании «Нұрлы Жол» Нурсултан Назарбаев сконцентрировал внимание на молодежи, сказав: «молодежь-основа нашего будущего».

Поэтому закономерно, ставится важная задача создания национальной системы образования, соответствующей современным требованиям и мировым стандартам.

Казахстан также идет в ногу со всем миром, используя в системе образования все лучшее из мировой практики для формирования общества, основанного на знаниях.

Используя опыт зарубежных стран Национальная палата предпринимателей РК совместно с Министерством образования и науки запустила проект Дорожная карта внедрения дуального обучения. Сегодня по этой системе работают 60 стран мира.

Дуальная система обучения – самая распространенная, популярная в обществе, среди молодежи траектория профессионального образования ФРГ.

На сегодняшний день уровень подготовки выпускников учреждения технического и профессионального образования зачастую не соответствует современным требованиям рынка труда, т.е. дуальное обучение - это более эффективный способ подготовки кадров. Эффективность заключается в том, что полученные теоретические знания подкрепляются практическими работами в учебных мастерских, а также во время производственного обучения. То, что сегодня расскажут студентам в аудитории, – завтра они применяют в действии на предприятии.

Суть дуальной системы обучения - сочетание теоретического обучения с практическим обучением на предприятии. По дуальной системе образования студенты получают более глубокие знания и навыки по выбранной специальности, т.е. эта система, при которой студенты половину всего своего учебного времени посвящают практике на том предприятии, где они в дальнейшем будут работать, что позволяет студентам не только успешно освоить учебную программу, но и получить хорошие практические навыки, наладить контакты в трудовом коллективе.

Практическая (производственная) часть составляет примерно две трети времени обучения, а школьная (профессионально-теоретическая) часть, примерно одну треть времени обучения. Эта система практикуется не только в Германии, а ещё в Австрии и в Швейцарии.

Такая форма образования - прекрасная возможность для работодателей обучить специалистов, нужных предприятию, а для студентов – получить не только теоретические, но и практические знания.

Дуальная система обучения открывает дополнительные возможности повышения эффективности подготовки рабочих и технических кадров высшей квалификации, обеспечивает диверсификацию профессионального образования, т.е. позволяют увеличить разнообразие предлагаемых профессиональных программ. Также, такая система получения образования способствуют более разностороннему профессиональному развитию учащихся и обеспечивает взаимосвязь, взаимопроникновение и взаимовлияние различных систем (наука и образование, наука и производство и т.п.), что приводит к качественным изменениям в профессиональном образовании.

Работодателям, в конечном счете, экономически целесообразно инвестировать в образование, поскольку «на выходе» они получают готового специалиста, досконально знакомого с особенностями работы именно этого предприятия (организации).

Для обучаемых дуальное образование, наряду с оптимальной передачей профессионального опыта, означает и совсем иную степень социализации: молодые люди проходят проверку и учатся утверждать свою позицию в производственных условиях и, тем самым, в ситуациях «реальной жизни».

Подготовленные кадры по окончании обучения сразу же могут быть задействованы в производстве: необходимость профессиональной адаптации отпадает.

Благодаря сочетанию практики и теории будущим выпускникам предоставляется возможность проявить себя, доказать будущему руководителю, что он готов приступить к работе, не хуже специалиста с большим опытом. Появится здоровая конкуренция среди работников и студентов, что способствует улучшения качества получаемых теоретических и практических знаний, будущие специалисты будут заинтересованы и полностью вовлечены в процесс дуального образования.

Благодаря внедрению дуальной системы обучения, создается трехсторонний договор, каждый из участников которого имеет и заинтересованность.

В программе Дорожная карта дуального образования, которая содержит 11 приоритетных отраслей региона такие как: машиностроение, металлургия, сельское хозяйство, транспорт. На период 2014-2016 г.г. более 10 тысяч специалистов по 83 специальностям для порядка с 400 предприятиями совместно с более 170 колледжами осуществят свою деятельность. В этот период объединяться интересы бизнеса, государства и будущего специалиста. Данная система предполагает, что 70-80% времени учащийся обучается непосредственно на производстве, и только 20-30% - в колледже. Основной упор делается на технические специальности т.к. на данном этапе рынок труда наиболее нуждается в данных специалистов. Хотелось бы, чтоб данная программа заняла достойную нишу в нашей системе образования, и получила положительные результаты по итогам завершения. Думаю, что в скором времени дуальная система обучения расширится и предоставит возможность экономическим профессиям, также закрепить свои практические знания в области бухгалтерии и экономики, благодаря этому вырастит класс специалистов подкованных теоретическими знаниям, подкрепленных практическим опытом.

В заключении, хотелось бы, отметить совершенствования современной системы образования с помощью дуального метода обучения позволит решить основную проблему профессионально-технического образования - разрыв между теорией и практикой.

Для молодых людей дуальное обучение - отличный шанс рано приобрести самостоятельность и легче адаптироваться к взрослой жизни.

И в безусловном выигрыше остается и государство, которое эффективно решает задачу подготовки квалифицированных кадров для своей экономики.

Список использованных источников:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана. 17 января 2014 г
2. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана. 11 ноября 2014 г
3. www.akorda.kz
4. www.palata.kz
5. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020
6. <http://news.nur.kz/214021.html>
7. Статья «Перспективы и возможности внедрения дуальной системы обучения.

ПРИМЕНЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ ИСТОРИИ КАЗАХСТАНА

Жанабергенова Д.К.

Темиртауский технологический колледж, г.Темиртау.

Для того чтобы урок стал успешным, прежде всего, необходимо знать свой предмет, но это еще не показатель успешности, главное заинтересовать и удивить учащихся, уметь грамотно преподнести урок.

Современный урок немыслим без методов и приемов обучения. Сущность метода заключается в организуемом способе познавательной деятельности учащегося, в его активности, развитии способностей и познавательных сил.

Как говорил выдающийся представитель немецкой классической философии Г.В.Ф.Гегель: «Человек, которого ничто не удивляет, живет в состоянии тупости».[370] Поэтому, чтобы успешно преподавать, учителю необходимо владеть определенными приемами, методами обучения, знать психологию учащихся.

Прежде всего, методы обучения на уроке должны соответствовать задачам урока, уровню ЗУН учащихся, характеру и содержанию учебного материала, ТСО, эмоциональному настрою учащихся, личным качествам преподавателя, уровню его знаний, подготовленности и методического мастерства. Зачастую, преподавание истории в средне - специальных учебных заведениях носит поверхностный характер. В основном используют однообразные лекции и опросы, хотя существуют различные типы лекций. Например: лекция вдвоем (преподавателя, учащегося) по одной и той же теме, проблематизация происходит за счет содержания и формы, проблемная лекция (знания учащиеся приобретают самостоятельно), лекция – консультация, лекция пресс-конференция, лекция – провокация, лекция – визуализация (графики, рисунки, схемы и т.д.) при этом можно использовать инновационные технологии обучения (интерактивная доска, компьютер, планшеты, электронные учебники, материалы интернет - ресурсов), так же хорошим материалом при подготовке к урокам послужат учебные пособия по истории. Предлагаемые учебные пособия предназначены для усиления наглядности преподавания и усвоения учащимися исторического материала.

Широко в учебном процессе по системе колледж - ВУЗ используют семинары. Одна из важных форм успешного усвоения материала при проведении семинаров – это выработки у учащихся самостоятельности, активности, умения работать с литературой, творчески мыслить и действовать. Семинары от уроков отличаются тем, что можно изменить этапы обучения, т.е. домашнее задание может носить опережающий характер, его проверка будет совпадать с изучением новой темы, учащиеся при этом выполняют информационную функцию, а преподаватель регулятивную и организационную.

При планировании урока нужно не забывать о том, что положительный результат могут принести нетрадиционные типы уроков: круглый стол, урок КВН, мозговая атака, аукцион знаний при обобщении тем, урок-диспут, урок-состязание, урок-диалог, урок-брифинг, викторина, деловая игра и т.д.

Методы обучения каждый педагог выбирает сам для себя. Многообразие методов позволяют преподавателю выбор: это может быть метод проблемного обучения, который наиболее полно решает задачи развития учащихся при обучении истории, методы организации учебно-познавательной деятельности (словесный, наглядный, практический), методы контроля и самоконтроля, методы самостоятельной познавательной деятельности, методы стимулирования и мотивация (игры, дискуссии), интерактивное обучение.

Интерактивное обучение – это обучение погруженное в общение и взаимодействие. Интерактивное обучение является актуальным в наше время, так как содействует формированию у учащихся коммуникативной компетентности.

Интерактивное обучение осуществляется через последовательные этапы:

- Формирование групп
- Организация учебной деятельности учащихся в группе
- Презентация совместных работ
- Рефлексия

В интерактивном обучении осуществляется две педагогические задачи: интеракция (организация общения) и достижение результата познавательной деятельности (обучения). Рассмотрим на примере одну из форм интерактивного обучения – это диалог. Предметом анализа должны выступать реальные проблемы, допускающие согласие-несогласие, понимание - непонимание, несовпадение мнений двух или более сторон. Приведем пример задания по теме: «Принятие казахами Младшего жуза подданства России. Политика хана Абулхаира».

Согласны ли Вы с политикой Абулхаира хана?» Почему?

За/да	Против/нет

Диалогическое обучение предполагает свою стилистику, например вопросы могут быть устремлены в будущее с прогнозированием: «Что было бы с Казахстаном, если бы это государство не являлось колонией Российской империей?», «Что будет, если в Казахстане, ислам станет государственной религией?»

Как форму интерактивного обучения можно использовать групповую работу. Преимущество этой работы в отличие от других форм обучения в том, что учащийся учится высказываться и отстаивать свою точку зрения, прислушиваться к мнению других, анализировать, сопоставлять. Вырабатываются навыки контроля и самоконтроля, развивается критическое мышление и поисковая активность. Такое обучение проходит более успешно. Как гласит пословица: «Одна голова хорошо, а две лучше». Например по теме «Образование Казахского ханства» :

Хочу узнать	Узнал	Новые вопросы
Как и когда образовалось Казахское ханство?	Основатели казахского ханства Жаныбек и Керей.	Почему правитель Могулистана выделил территорию казахским ханам?

Несомненно надо учитывать то, что с большим количеством учащихся, работоспособность группы снижается. Поэтому не всякий учебный материал можно изучать через групповое обучение. Задание необходимо разбить на отдельные подпункты, оно должно быть достаточно трудным и допускать различные точки зрения. Учитель при этой форме выполняет функции организатора и консультанта.

Хотелось бы остановить внимание читателя еще на одной форме интерактивного обучения – это учебная дискуссия. Эта форма чем, хороша, так как происходит внутри группы обмен идеями, суждениями, мнениями, поиск решения истины, при этом каждый участник по своему участвует в этом процессе. Учебная дискуссия эффективна для закрепления сведений, осмысления изученного материала и формирования ценностей.

Для каждого из малых групп распределяются роли:

- Организатор
- Аналитик
- Секретарь
- Наблюдатель

Необходимо соблюдать порядок работы при этом:

- постановка проблемы
- разбить учащихся на группы
- распределить роли
- пояснения учителя
- обсуждение проблемы в группах

- представление результатов обсуждения перед другой группой
- обсуждение и подведение итогов

Перед началом дискуссии нужно создать благоприятную психологическую обстановку, привлечь интерес к поставленной проблеме, использовать вопросы «открытые», «оценочные», «дивергентные».

Основные приемы при использовании дискуссий: изложение проблемы, ролевая игра, демонстрация кинофильма «Чингисхан» ВВС, о «Великой Отечественной войне», «Современный Казахстан», «Наше будущее», демонстрация материала (объекты, иллюстрации), приглашение экспертов, использование новостей, магнитофонные записи, инсценировка, ролевое разыгрывание эпизода, вопросы «Что? Где? Когда? Почему?»

Постоянная постановка проблемных ситуаций учит учащихся не бояться проблем, а наоборот, стремиться их разрешить, тем самым помогает раскрыть творческий потенциал каждого из них. Тем самым, они будут более адаптированы к современным реалиям жизни.

Ознакомившись с приемами и методами преподавания на уроках истории, можно сделать вывод, что современное общество ставит перед педагогом задачи поиска более совершенных способов подготовки учащихся к новым реалиям жизни. В настоящее время на уроках истории практикуется технология модульного обучения М.М.Жанпеисовой.

Использование проекта RWCT учит нас ставить цель, направленную на деятельность учащегося. Преподаватель становится консультантом и организатором учебного процесса. Структурой урока является: содержание, последовательность, предварительная работа. Особый интерес вызывает трех фазная система обучения - Побуждение, Осознание смысла, Размышление, особенно при планировании таких типов уроков, как Урок-зачет, урок-Ввод в модуль, урок- творчество, планирования после изучения каждой блок-схемы.

Задания по развитию критического мышления учит самосовершенствоваться, понимать свои поступки, выражать свою точку зрения. Об этом писал Луций Сенека: «Существует три пути самосовершенствования: размышление - самый благородный, опыт – самый трудный и подражание - наиболее простой и соблазнительный. В Храме Апполона в Дельфах выгравировано его изречение: «Познай самого себя».[377]

Именно это изречение актуально для сегодняшнего дня, времена меняются, и мы педагоги должны меняться, познать самих себя, уметь идти в ногу со временем, искать новые пути решения для успешной работы в учебном процессе. Преподавателю не надо забывать, что успех урока зависит от нас, от хорошего знания материала, свободы на уроке, от правильного выбранного метода обучения и их разнообразия, занимательность изложения, богатство интонаций, эмоциональное отношение педагога к излагаемому материалу.

Закончить статью хочется всем известной поговоркой: «Что посеешь, то и пожнешь». Уважаемые педагоги, давайте сеять в нашем молодом поколении, только хорошее, полезное и будьте осторожны насчёт того, что сажаете сегодня. Ведь это определит ваш завтрашний день. Прорастающие семена могут улучшить или ухудшить нашу жизнь, и они – плоды наших деяний. Да, однажды мы насладимся последствиями наших дел или будем платить за тот выбор, который сделали сегодня. Ведь молодое поколение –это будущее нашего государства.

Литература:

- 1.Кононенко Б.И. Культурология в терминах, понятиях, именах. Москва, 2001. – 405с.
- 2.Хочу,могу,умею//Обучение, погруженное в общение.М.,1997.
- 3.Учить,общаясь,а не поучая.// Директор школы,1998,№7.
- 4.Погружение в общение//Директор школы,2000.№1.

А.ҚҰНАНБАЕВ ШЫҒАРМАЛАРЫ АРҚЫЛЫ ҚАЗІРГІ ЖАСТАРДЫ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ МҮМКІНДІКТЕРІ

*Жангазакова Ж.М., Көкетай А.
Астана қаласы Гуманитарлық колледжі*

Қазақ халқының басына тәуелсіздік бақытын сыйлаған, соңғы он бес шақты жылдың көлемінде рухани дамуымызға бірқатар оң өзгерістер дүниеге келді. Егемен ел болып дүние жүзіне танымал болдық. Алғашқы асуды алдық. Осы жемісті жетістікке жеткізу үшін Қазақстан халқының, соның ішінде рухани және материалдық игіліктерін арттыру үшін атқарылар іс ауқымды. Сондықтан Республика халқының ақыл-ой мәдениетін, білімін, ұлттық сана-сезімін көтермейінше, ілгері баса алмаймыз. Себебі, бұл бұрынғы жақсы салт-дәстүр, көне мәдениет, тарих, халықтық педагогика мен ұлттық тәрбие, тарихи тұлғаларды қалпына келтіру арқылы жүзеге аспақ. Бұрын жоғалтқан асыл қазыналарымызды қайта таптық және өлгеніміз тіріліп өшкеніміз жанды. Қоғамның құрылымдық сипаты ғана емес, тұтастай ойлау жүйесі жаңғырды. Тәуелсіздік қазақ халқының ғасырлар бойы аңсаған асыл мұраты еді. Ата-бабаларымыз қанын да, жанын да аямай, қанша арпалысса да жете алмай кеткен осынау қастерлі мақсатқа біздің ұрпақ XX ғасырдың аяғында дау-дамайсыз қол жеткізді. Мұның өзі қоғамдағы орнықты саяси ахуал жағдайында халықтың басым көпшілігінің рухани жаңаруы арқасында жүзеге асуы мүмкін. Адамдар санасының өзгеруі, халықтың басым көпшілігінің әлемдік өркениет үлгісімен рухани жаңару процесінің күрделі сипатын ашып көрсете отырып, ел Президенті бұл процестің қазіргі таңда қалай жүріп жатқанына да баға берді. «Біздің кейінгі ұрпаққа аманаттар ең басты байлығымыз - Ел бірлігі болуы керек. Осынау жалпыұлттық құндылықты біз әрбір жастың бойына сіңіре білуге тиіспіз» - дейді Президент Н.Ә.Назарбаев.

Абай Құнанбаев мұрасы – халқымыздың ғасырлар бойы ұрпақтан-ұрпаққа жалғасатын, маңызын жоймайтын зерттеудің қайнар көзі. Егер Абай мен Шәкәрім қазақ халқының өткен заманындағы зиялылығы мен кемеңгерлігінің асқар шыңы болса, бұл құдіретті бейнені романист қаламымен қайта тіріліткен Мұхтар Әуезовтің өзі жаңа замандағы жаңғырған қазақ мәдениетінің тарихында асқар шыңға айналды. Зеңгір аспандағы бір-бірімен біте қайнасқан ұлттың аса көрнекті үш алып тұлғасының, былайша ғажайып түрде тұтасып және тілдесіп кетуі – бүкіл дүниежүзілік әдебиет тарихындағы, көркем ойдағы өзіндік бір ерекше құбылыс. А.Құнанбаев, Ш.Құдайбердиев, М.Әуезовты дүниеге келтірген қасиетті Шыңғыстау өңірі. Селеулі дала төсінде өскен самал өзі естіген жаңалықты дүниенің төрт бұрышына таратуға тырысып асыға соғады. Олар XIX ғасырдың аяғы және XX ғасырдың бас кезінде өмір сүріп, қазақтың қоғамдық, әлеуметтік, рухани, мәдени, әдеби өміріне белсене араласып, гуманистік, адамгершілік, демократтық, педагогикалық идеяларды уағыздаған.

Жалпы Абай Құнанбаев шығармаларының философиялық, психологиялық, педагогикалық мүмкіндіктері мен әдебиеттанудағы маңызына байланысты З. Ахметов, Ж.Аймауытов, М.Әуезов, А.Байтұрсынов, Х.Досмұхамедұлы, Ғ.Есім, М.Жұмабаев, С.Қирабаев, С.Мұқанов, Қ.Мұхаметханов, М.Мырзахметов, К.Оразалин, М.Орынбеков, Х.Сүйіншәлиев, Т.Тәжібаев, зерттеулерін т.б. айтуға болады. «Абайдың ақындық мектебі» деген ұғымға алғаш рет ғылыми түрде анықтама беріп кеңінен тоқталған М.Әуезов болатын. Бір пікірінде М.Әуезов былай дейді: «Қазақтың басқа ақындығымен салыстырғанда Абайдың үлгісін алған шәкірттері болуы – Абайдың әдебиеттік мектебін жасады. Абай шәкірттері өз ұстазына әр алуан жақтарынан еліктеді». 1950 жылдары Абай мектебі тақырыбы кандидаттық диссертация болып қорғалды (жетекші – М.Әуезов, қорғаушы – Қайым Мұхаметханов).

А.Құнанбаевтың педагогикалық пікірлеріне ең алғаш 1934 жылы жазылған Ш.Әлжанұлы мақаласын Б.Р.Айтмамбетова, Б.Әбілғазиев, Г.З.Әбдрәсімова,

А.Е.Дайрабаева, А.Елемесова, Қ.Ж.Жарықбаев, К.Ж. Ибраева, А.Көбесов, К.Қ.Құнантаева, А.Қартаева, З.Қабдол, Қ.Ж.Қожахметова, С.Қалиев, О.Р.Мұқажанова, Б.Майтанов, Р.Мұқажанова, А.Д.Мұханбетжанов, Ә.Нысанбаев, К.Сыздықов, Ж.Тұрсын, Г.И.Туретаева, С.Ізтілеуова, К.Шаймерденова, І.Р.Халитова т.б. ғылыми-зерттеу жұмыстары мен басқа да авторлардың жекелеген еңбектерін айтуға болады.

А.Құнанбаев шығармаларындағы дидактикалық ой-пікірлердің ерекшеліктеріне байланысты кейбір пікірлерді Н.Алдабек, А.Айтбаева, Н.Берікұлы, А.Бейсенбаева, Ә.Балтабай, А.Н.Ильясова, Ә.Қоңыратбаев, Ә.Молдаханов, А.Т. Тлеуханова, Ж.Б.Сәдірменов, І.Р.Халитовалардың ғылыми-зерттеулері мен т.б. жекелеген мақалаларынан табуға болады.

Қазақтың қоғамдық ой алыптары А.Құнанбаев, Ш.Құдайбердиев, М.Әуезов өміріндегі сабақтастық туған топырақ, кіндік қан тамырымен ұштасып жатыр. Олардың есімдері ылғи бірге аталады: аға және іні, рухани туысқандар, ұстаз және шәкірт, қоғамдық жұмыстағы идеалистік қызметтестер. Абай мені ағартушылық, ғылым жолына әкелгендер деп ағасы Халлиолланы, әжесі Зерені және орыс достарын атап кеткен, Шәкәрім өз шәкірттік ризалығын атасы Құнанбайға, ағасы Абайды айтса, ал Мұхтар Әуезов атасы Әуезді және ұлы адамның «Ақ батасын» алғанын жадында мәңгі сақтап, Абай мен Шәкәрімнің педагогикалық ықпалын бағалаған. Тақырып, мазмұны жақтарынан ұстаз бен шәкірттердің өлеңдері, қара сөздері ұштасып жатады. Абайдың тәлімдік, таланты Шәкәрімнің сегіз қырлысында өз көрінісін тапса, Мұхтар Әуезов осы ғасырдағы Абай мен Шәкәрім армандарын жеткізуші жарық жұлдыз. Абайдың қара сөздері қазақ философиясының негізгі ой түрткісі болса, Шәкәрімнің «Үш анығы» - қазақ философиясының шыңы, ал Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» роман-эпопеясы бүкіл әлемге әйгілі. А.Құнанбаев, Ш.Құдайбердиев, М.Әуезов біздің әдебиет, философия, педагогика тағы басқа салаларында көп зерттелген, солай болуы заңды да.

Қазіргі кезде оқыту мен білім беру, тәрбие мәселелерінде айтарлықтай үлкен өзгерістер болып жатыр. Осыған орай қоғам өмірінің жаңа сапасының негізін құрайтын қазіргі білім беру жүйесі және тәрбие болып табылады.

Ең алғаш тәрбие мен оқыту идеясы И.Г.Песталочийдің педагогикалық тәжірибесінде жарық көрген, кейіннен И.Ф. Гербарттың еңбектерінде оқыту теориясының тәрбиелік мәні көрсетілген. «Педагогикалық энциклопедияның» авторы В.Е.Гурман педагогикалық процес туралы ұғымға мынандай анықтама берді: Бұл терминнен ұйымдастырылған тұтас оқу-тәрбие процесін, ұстаздар мен тәрбиеленушілердің, оқытушылар мен оқушылардың іс-әрекеттері ретінде қарастырды. Ал, А.Құнанбаев, Ш.Құдайбердиев, М.Әуезов шығармаларындағы өзара сабақтастықты оқу-тәрбие процесіне ендірілмеуі, тек жекелей пәндерде ұлы ғұламалардың шығармалары арқылы яғни, қара сөз, әңгіме, өлең, роман, дастан, аудармаларында жеткізген.

А.Құнанбаев, Ш.Құдайбердиев, М.Әуезов шығармаларындағы өзара сабақтастықты оқу-тәрбие процесіне оқыту мен тәрбиелеу мақсаты: шәкірттердің ойлануына, толғануына, пікір таластыруына ықпал ету, дүниеге деген көзқарасын қалыптастыру, эстетикалық талғамын тәрбиелеу, адамгершілік әлеміне жетелеу, сабақты қызу еңбекке құру, оларды құр тыңдаушыдан еңбек етуші, білімді өз еңбегімен алушы, ізденуші дәрежесіне жеткізу деп түсінген.

Біз А.Құнанбаев, Ш.Құдайбердиев, М.Әуезов шығармаларындағы «толық адам» болуға ұмтылу идеясын алсақ, оған жету жолдарын білім, ғылым іздеу, өнер үйрену, еңбектенуді әдетке айналдыру, өзін-өзі жетілдіріп отыру, Аллаға, ақиқатқа, адамға сүйіспеншілікпен қарау, осылардың барлығы табылса «сонда толық боласың елден бөлек», ұлы ғұламалардың өмірбаянын оқытуда бірізділікті, жүйелілікті көздеумен бірге, біртіндеп өсу жолдарын көрсеттік.

А.Құнанбаев, Ш.Құдайбердиев, М.Әуезов шығармаларындағы педагогикалық идеялардың сабақтастығындағы студенттердің белсенділігін дамытуға арналған

зерттеулердің нәтижелерінің көрсеткіштері төмендегідей белгілерді алуға мүмкіндік берді:

- тәлім-тәрбиелік процесіндегі белсенділігі;
- өздігінен шығармашылық әрекет жасауға ынтасы;
- орындалатын жұмыстың мақсаты мен мәнін анықтай білуі;
- игерілген білімді практикады қолдана білуі;
- өз іс-әрекетіне баға беруі, өзіндік бақылауы.

Осы келтірілген көрсеткіштің негізінде Абай, Шәкәрім, Мұхтар Әуезов шығармаларының педагогикалық идеяларының сабақтастығы арқылы студенттердің белсенділігін дамытуды мынадай өлшемдер арқылы анықтадық:

- білімге қызығушылығы, жаңа білімді игеруге бағытталуы;
- шығармашылық әс-әрекеті;
- білімді тәжірбие жүзінде пайдалана білуі.

Егемен Қазақстан елінің өркениетті дамуында жас ұрпаққа тәрбие мен білім берудің мазмұнын ұлттық рухани мұра негізінде қайта қарап, оны қоғам талабына сай жоғары сапалық деңгейге көтеру – бүгінгі таңдағы көкейкесті мәселенің бірі.

Қазіргі бетбұрыс кезінде әдебиет пен өнер аясында осы күнге дейін белгісіз болып келген қаншама жұлдыздар жарқырай түсті! Қандай асыл жандарды жасырған біздерден. Таңқалған жас ұрпақтың көз алдында қазақ жерінде өніп-өскен бәйтерек пен арыстар айқын болды. Сол арыстардың бірі Абай Құнанбаев, Шәкәрім Құдайбердиев, Мұхтар Әуезов. Олар орыс және шығыс классиктерімен қазақ жастарын таныстырған шебер аудармашылар, бармағынан өнер тамған сегіз қырлы өнерпаз, үлкен мәдениет қайраткерлері, ағартушы, ғалымдар еді.

Абайдың қара сөздері қазақ философиясының негізгі ой-түрткісі, олай дейтін себебіміз: әрбір қара сөздерінде жас ұрпақты тәрбиелеуде құндылығы жоғары тәлімдік ой-пікірлер – еңбек сүйгіштік, отанын қорғау, жамандықтан аулақ болу, өнер-білім мен ғылымға құштарлық, отбасы тәрбиесінің ықпалы, имандылық, адамгершілік, мейірімділік, қайырымдылық сияқты қасиеттер жан-жақты ашылып, адам өміріндегі басты мәселе екендігі паш етілген. Ал, Шәкәрімнің «Үш анығы» – қазақ философиясының шыңы, өйткені «Үш анық» философиялық еңбектің де өзіндік ерекшеліктері осы жоғарыда айтылған тәлім-тәрбиелік идеяларды жалғастырып, олардың өміршеңдігін дәлелдей түседі. Мұхтар Әуезовтың «Абай жолы» роман-эпопеясы арқылы бүкіл әлем қазақ халқының философиялық жүйесін, педагогикалық көзқарастарын, сол кездегі әртүрлі әлеуметтік-тарихи жағдайларды суреттей отырып, тарихи кезеңдерге бөліп, ұрпақ тәрбиелеуде отансүйгіштік, еңбекқорлық, намысшылдық, имандылық, ар-ұяттың болуы қажеттілігі айқындалды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы.
2. Нурахметов Н. Абайдың ұстаздық ұлағаты. //Абай, № 3, 1996, 66-72 бб
3. Сүйіншәлиев Х. Қазақ әдебиетінің тарихы. Алматы, 1997 – 929 б.
4. Султанова Нургуль Камильевна. А.Құнанбаев, Ш.Құдайбердиев, М.Әуезов шығармаларындағы педагогикалық идеялардың сабақтастығы және оны оқу-тәрбие үрдісіне ендіру. Педагогика ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алу үшін дайындаған диссертацияның авторефераты. Қарағанды, 2007 ж.
5. Сәкен Өзбекұлы «Абай және адам құқы» Жеті жарғы. Алматы 1995, 3-6 бет.
6. Омаров Д. «Абайтану». Алматы 1995 ж.

ТЕХНОЛОГИЯ ОПОРНЫХ КОНСПЕКТОВ В ОБУЧЕНИИ ФИЗИКИ

Жумадильдина И.К.

Частное учреждение «Карагандинский колледж экономики и статистики»

В современное время продолжается процесс становления новой системы образования, нацеленной на вхождение в мировое образовательное пространство. Вследствие этого процесс сопровождается ревизией и последующим развитием педагогической теории и практики учебно-воспитательного процесса, плюрализмом в выборе методических ориентиров в исследовании современных актуальных проблем обучения и воспитания детей и молодежи. Стремительный рост научно-технического процесса, рост учебной информации, влияет на современный этап развития образования, что характеризуется рядом отличительных особенностей. Именно дети с большим интересом встречают все новинки технологического процесса. В связи с этим, необходимо использовать высокую познавательную активность школьников для развития их личности. Для осознанного усвоения курса физики, принципиальное значение имеет формирование познавательного интереса учащихся [1].

Несмотря на успехи в развитии теории и практики педагогических технологий обучения физики, требования к результативности обучения и формированию всесторонне-развитой личности создают необходимость дополнительных исследований в разработке личностно-ориентированных направлений технологии обучения, которые необходимо адаптировать к методике преподавания физики.

Обучение будет эффективным при использовании принципов наглядности, многоуровневого обучения и дифференциации обучения на основе организации самостоятельной работы ученика на уроке и во внеурочное время. Эти принципы могут быть реализованы в разработке технологии опорных схем.

Технология опорных конспектов включает не только опорные схемы. Технология может использоваться для изучения нового материала для контроля в устной форме, письменной или компьютерных формах, так как опорные конспекты определяются различной методикой использования в разных условиях с разными дидактическими целями. Опорные схемы могут использоваться учащимися в готовом виде, а могут по заданию учителя и при наличии примерных ориентиров составляться учениками.

Познавательная деятельность включает непосредственное восприятие изучаемого материала, осмысление и запоминание его, применение знаний на практике. Эти процессы протекают эффективнее при сочетании слухового восприятия объяснения учителя со зрительным восприятием различных средств наглядности, одним из которых является опорный конспект. Опорный конспект как средство обучения отражает опорные знания, способствует достаточно компактно выстроить систему некоторого блока содержания, облегчает понимание его структуры и тем самым способствует усвоению. Ведь чем больше опор, тем упорядоченный материал, что значительно облегчает усвоение нового [2].

Опорный конспект позволяет ученику: глубже разобраться в изучаемом материале, вычленив связанные с отдельным положением конспекта, и с помощью учителя до конца понять данный материал, легче запомнить изучаемый материал, используя опорный конспект при ответе, грамотно, точно изложить материал, приводить в систему полученные знания, особенно при повторении.

Опорный конспект помогает учителю: наглядно представить весь изучаемый материал ученикам класса, сконцентрировать внимание на отдельных, наиболее трудных местах изучаемого материала, многократно повторять изучаемый материал, быстро, без больших временных затрат и энергетических затрат, проверить, как ученик понял и запомнил изученный материал, привлечь к контролю знаний родителей. Даже не зная и не

особенно понимая, что учит их ребенок, они, проверив опорный конспект, могут увидеть, готов он к уроку или нет, особенно если ученик им расскажет материал по конспекту [3].

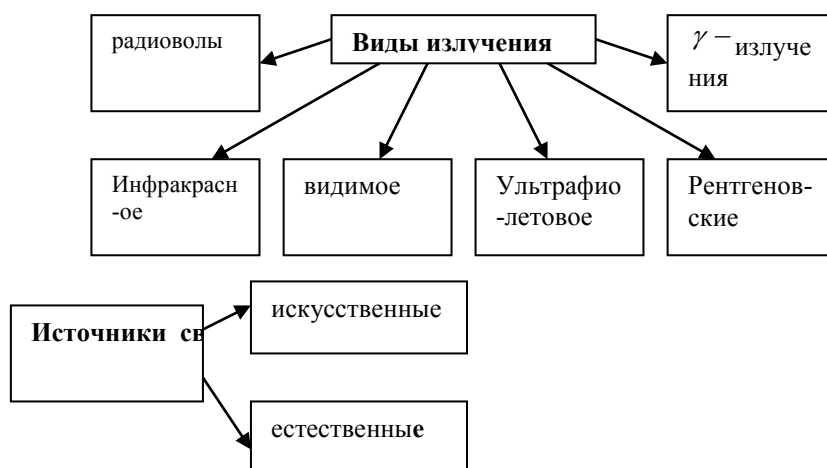
Нами впервые разработаны опорные конспекты по теме «Световые явления».

Опорный конспект № 1.

Свет. Источник света. Скорость света.

Свет – это электромагнитные волны, вызывающие в глазу человека зрительные ощущения.

Волны с частотами $4 \cdot 10^{14} - 8 \cdot 10^{14}$ Гц.

Виды испускаемого излучения источниками света разделяют

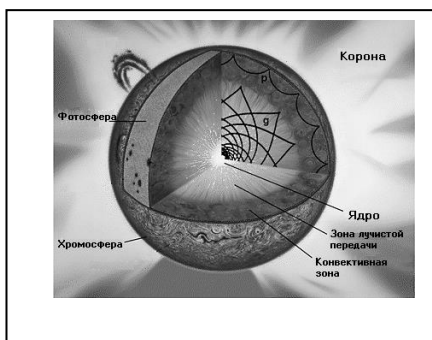

тепловые

люминесцентные

Скорость света в вакууме: $c = 3 \cdot 10^8$ м/с, в воздухе $c = 299711$ км/с, в воде **225000** км/с, в стекле **200000** км/с.

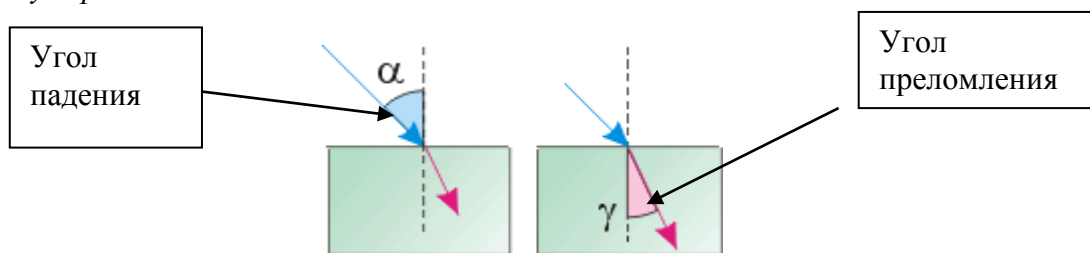
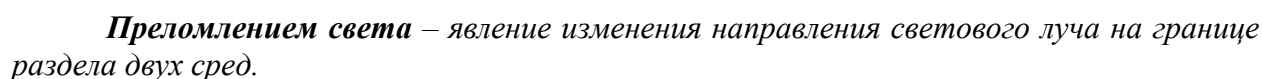
Звезда – Солнце.

Естественный источник света – Солнце. 1 а.е. = $1.49600 \cdot 10^{11}$ м = $1.5 \cdot 10^8$ км.

$T = 6000$ К, $v_n = 618$ км/с, $P = 3.8 \cdot 10^{23}$ кВт, $g = 274$ м/с²,

$\rho = 1410$ кг/м³, $m_c > m_z$ в 333000 раз, $R_c = 109R_z$, $V_c = 1300000V_z$.

Отражение и преломление света.

Показатели преломления некоторых
сред ($T=20^0$):

Ср		С	
еда		реда	
Ва	1	В	
куум		ода	.33
Во	1	С	
здух	.0003	текло	.5 – 2.
Ле	1	А	
д	.31	лмаз	.42

Законы преломления:

1. Луч падающий, луч преломленный и перпендикуляр к границе раздела двух сред в точке излома луча всегда лежат в одной плоскости.
2. Отношение синуса угла падения к синусу угла преломления есть величина постоянная для двух данных сред, не зависящая от угла падения луча.

$$\frac{\sin \alpha}{\sin \gamma} = n$$

$n = \frac{c}{v}$ - абсолютный показатель преломления второй среды

относительно первой среды; $n = \frac{v_1}{v_2}$ - относительный показатель преломления первой среды относительно второй среды.

Опорный конспект № 3.

Полное отражение. Плоское зеркало. Сферическое зеркало.

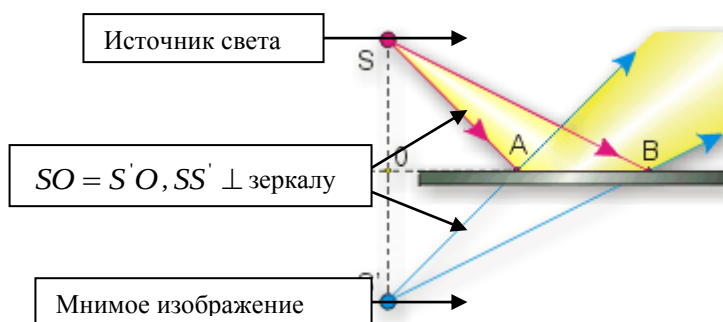

$$\beta > \alpha,$$

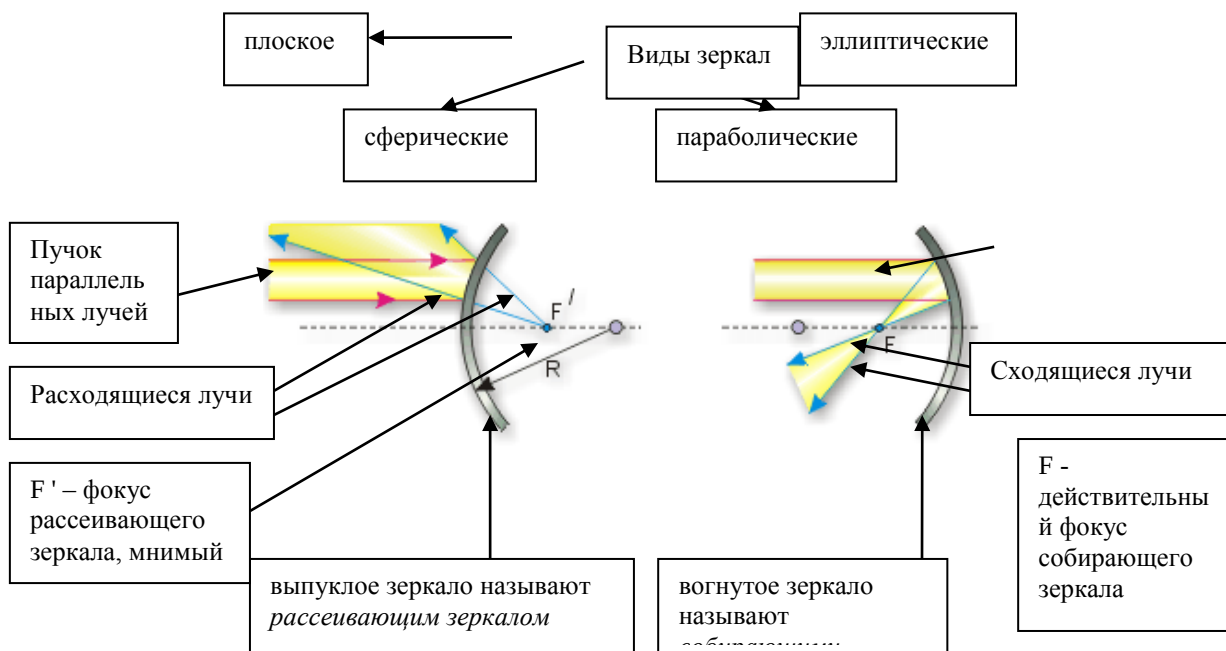
$$\sin \beta_{пред} = \sin 90^\circ = 1$$

$$\sin \alpha_{пред} = \frac{1}{n}$$

Плоское зеркало

Сферическое зеркало

$$\pm \frac{1}{d} \pm \frac{1}{f} = \pm \frac{1}{F}$$

«+», если действительное; «-», если мнимое – d, f, F.

Актуальность изучения технологии опорных конспектов выражается стремлением педагогов повысить усвояемость предмета, т.к. традиционная для современных школ организация учебно-воспитательного процесса должна учитывать: во-первых, многопредметность, особенно в средней и старшей школе, где количество изучаемых предметов значительно. Во-вторых, ограниченное количество часов на изучение учебных предметов. Технология опорных схем позволяет большой объем информации изложить в сжатой форме, и если урок построен в структурном отношении по системе блоков, то при недостатке времени перенести часть материала на следующий урок.

Разработанные опорные конспекты были апробированы и внедрены в учебный процесс на уроках физики. Опорные конспекты применялись при объяснении нового материала, его закреплении, для самостоятельного повторения изученного материала. Они как средство обучения позволили четко и логично представить учебный материал, что способствовало осмысленному усвоению понятий, формированию глубоких знаний, и их систематизации, управлению познавательной деятельности учащихся, развитие у них умений самостоятельной работы, самоконтроля. Данные конспекты вызвали интерес к изучаемому материалу, активность в классе возросла. Опорные конспекты были розданы учащимся на дом, они готовили домашнее задание по схемам. На следующем уроке они без труда отвечали на вопросы домашнего задания.

Список литературы:

1. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011 – 2020 годы.
2. Кронгарт Б.А., Кем В.И., Койшыбаев Н. Физика. -Алматы: Мектеп, 2006
3. В.Ф. Шаталов, В.М. Шейман, А.М. Хайт Опорные конспекты по кинематике и динамике. – М.: Просвещение, 1989. –с, 6-7.
4. Методика преподавания физики в средних специальных учебных заведениях /Под.ред. Пинского А.А., Самойленко П.И. -М.: Высш. шк., 1986

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРАКТИКА КАК УСЛОВИЕ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ

Заверина Е. В, ККАО «Болашак»

*Увлекающийся практикой без науки – словно кормчий,
вступающий на корабль без компаса.
Леонардо да Винчи*

В настоящее время образование рассматривается во всем мире как процесс, сопровождающий человека на протяжении всей его жизни и обеспечивающий каждому наиболее полную реализацию в профессиональной, личной и общественно-политической сферах. Общие тенденции в сфере развития образования направлены на подготовку

профессионалов для основных сфер деятельности в современной социокультурной ситуации.

Личность воспитателя, его профессиональная компетентность, социальная зрелость и духовное богатство сегодня, как никогда, оказываются наиболее важными условиями обеспечения эффективности процесса обучения и воспитания самых юных граждан нашей республики Казахстан - дошкольников. Сегодня лучшей школой педагогической подготовки воспитателей можно рассматривать специально организованную деятельность студентов колледжа – педагогическую практику, которая в свете современных требований приобретает учебно-исследовательский характер. Занимаясь педагогической деятельностью как исследовательской, будущий воспитатель субъективно переживает смысл использования научных знаний не только для повышения эффективности результатов учебно-воспитательной работы с дошкольниками, но и для себя лично.

Качество образования будущего воспитателя и уровень сформированности его профессиональной компетентности являются социальными критериями состояния и результативности процесса образования, его соответствия потребностям современного общества в формировании и развитии профессионально-личностной компетентности специалиста. Однако в настоящее время наблюдается несоответствие уровня подготовки будущих воспитателей современным требованиям. Опрошенные нами студенты - практиканты отмечают чрезмерную теоретизацию процесса профессионального обучения, его оторванность от реальных процессов, происходящих в детском саду, недостаточную сформированность у них коммуникативной культуры, способов взаимодействия с разными категориями детей и родителей. Кроме того, на основе результатов опроса педагогов-наставников, воспитателей детских садов города Караганды, можно отметить неготовность большинства студентов брать на себя персональную ответственность за определенную деятельность, отсутствие инициативы, оригинальности мышления, стремления к развитию и самосовершенствованию, уверенности в себе и способности справляться с трудными ситуациями, возникающими в процессе прохождения производственной практики.

В настоящее время значительно увеличился объем функциональных обязанностей воспитателя. К традиционным видам деятельности: обучающая, воспитывающая, развивающая, методическая, культурно-просветительская – добавились: диагностическая, социально-воспитательная, коррекционно-развивающая, коммуникативная и другие, к которым будущего воспитателя готовят и в нашем колледже.

Основная цель педагогической практики в нашем колледже – формирование у студентов педагогических умений и профессионально значимых качеств личности воспитателя. В ходе практики в дошкольных учреждениях преподаватели – методисты нашего колледжа закрепляют у студентов теоретические знания, полученные ими в ходе аудиторных занятий, формируют понимание необходимости постоянно их совершенствовать, в процессе чего у них возникает более устойчивый интерес к профессии, они получают полные представления о разнообразии задач и направлений работы в сфере дошкольного образования.

Обычно в образовательное учреждение мы направляем 6–10 студентов. Это количество является оптимальным как для закрепления воспитателей-наставников, так и для распределения их по группам. Для руководства студентами назначаются наиболее опытные воспитатели. Наших студентов знакомят с содержанием каждой практики, определяют место и задачи каждого члена коллектива дошкольного учреждения для успешной ее организации, степень и формы включения практикантов в решение задач педагогической деятельности дошкольного учреждения. Таким образом обеспечиваются положительный настрой на работу с практикантами и четкое представление всех членов коллектива детского сада об их предстоящем участии в практике студентов колледжа. Все педагоги, закрепленные за студентами, имеют первую и высшую квалификационную категорию и педагогический стаж свыше десяти лет.

Мы организуем следующие виды практики, осуществляемой на базе дошкольных учреждений города:

- - пассивная практика, включающая наблюдение за детьми и педагогическим процессом, составление психолого-педагогической характеристики группы детского сада, разработку и проведение фрагментов занятий с детьми, подготовку внеучебных мероприятий;

- - итоговая практика (преддипломная)

Обучение студентов способам организации образовательной работы с детьми строится преподавателями колледжа на системном подходе. Основное время практики посвящено освоению студентами всех форм образовательной работы с дошкольниками, выполнению функциональных обязанностей воспитателя.

В образовательном учреждении практикант находится в течение шести часов. Дни, пропущенные студентом по уважительной причине, должны быть подтверждены документально и отработаны в другое время.

Ежедневно работу студентов наблюдают воспитатели –наставники. Для удобства учета выполнения студентами всех задач практики и видов деятельности, предусмотренных планом, и для систематизации проделанной работы в дошкольном учреждении были разработаны и введены:

- Методические рекомендации для студентов;
- Таблица «Обязанности участников педагогической практики»;
- «Таблица учета выполнения студентами задач практики»;
- «Индивидуальный маршрутный лист студента-практиканта»
- «Лист самооценки педагогической деятельности студента-практиканта»

Весь период практики условно делится на несколько этапов: ознакомительно-адаптационный, диагностико - прогностический, конструктивно-исполнительский, итоговый.

Ознакомительно-адаптационный этап – период, в ходе которого студенты знакомятся с содержанием и методами работы воспитателей, изучают характер представлений и уровень развития дошкольников, их психологические и индивидуальные особенности.

На диагностико-прогностическом этапе студенты завершают психолого-педагогическую диагностику, анализируют ее результаты, изучают рабочую программу воспитателей и в соответствии с ней проектируют свою будущую педагогическую деятельность на последующий период практики.

На конструктивно-исполнительском этапе студенты работают в качестве воспитателя, реализуют поставленные задачи, разрабатывают и проводят режимные моменты и занятия с дошкольниками, выполняют функции воспитателя, проводят различные мероприятия.

Нами выработаны следующие критерии оценки практики:

- уровень сформированности профессионально-педагогических умений;
- профессиональная компетентность;
- отношение к практике, проявление профессионально значимых качеств;
- качество выполнения всех задач и видов работы на практике;
- качество и своевременность сдачи отчетной документации.

Итоговый этап позволяет проанализировать результаты практики. Студенты составляют отчетную документацию, им предлагается заполнить "Лист самооценки педагогической деятельности практиканта». По итогам практики проводится круглый стол с присутствием методиста дошкольного учреждения, где рассматриваются успехи и трудности при прохождении практики, предложения по совершенствованию и организации практики.

Заключительным этапом является итоговая конференция в колледже, куда приглашаются воспитатели, курировавшие студентов в ходе практики.

Представляется интересным и необходимым для анализа результаты опроса воспитателей, курирующих студентов-практикантов:

Уровень осведомленности практикантов в правовой сфере обеспечения педагогической деятельности:

Высокий – 70% Средний - 25% Низкий – 5%

Уровень методической подготовки студентов в начале прохождения практики:

Высокий – 50% Средний - 37% Низкий – 13%

Рост методических навыков к моменту окончания практики:

Высокий – 70% Средний - 22% Низкий – 8%

Наибольшую успешность отмечают в :

А) умении разработать сценарии мероприятия – 60%

Б) умение организовать мероприятие и распределить роли - 30%

В) умение поддержать познавательную активность – 10%

Наибольшие затруднения у студентов вызывают :

А) умение побудить дошкольника к рефлексии – 55%

Б) умение организовать самостоятельную работу детей – 20%

В) умение мотивировать дошкольников – 15%

Г) умение задать цель деятельности – 10%.

Положительный эффект для себя во взаимодействии с будущими педагогами, обогащение опыта: отмечают 9 чел., не отмечают - два воспитателя.

Воспитатели так же отмечают следующее:

- необходимость повысить степень взаимодействия методистов колледжа и образовательного учреждения по вопросам повышения эффективности производственной практики;

- хотелось бы, чтобы студенты имели более высокий уровень знаний по отдельным методикам обучения и воспитания дошкольников;

- в колледже больше внимания уделять привитию студентам практических навыков – составлению планов занятий, технологических карт, циклограмм деятельности и проведению пробных занятий в рамках урочного времени.

Преподаватели нашего колледжа постоянно совершенствуют своё профессиональное мастерство для того, чтобы педагогическая практика студентов дошкольного отделения стала главным условием реализации профессионально-педагогической подготовки будущих специалистов для дошкольных учреждений.

ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ МЕН ӘДІСІН ДАМУЫДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Ибраева. А.Б.

Ж. Қ. Букенов атындағы қарағанды «банк» колледжі

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының басты мақсаты білім беру мекемелерінде Қазақстан Республикасының зияткерлік, рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру.

Сонымен қатар, жеке тұлғаның, мәдени аралық алмасулардың, пікірін еркін білдірудің, жаңашыл жобаларды, шығармашылық ойларды іске асыру қажеттілігі аталып көрсетілген.

Дегенімен қазіргі таңда білім беру мекемелерінде шешілмей жатқан мәселелер баршылық. Солардың бірі:

Білім беру сатылары мен деңгейлерінің арасындағы сабақтастықтың толық мәнді қамтамасыз етілмеуі;

Оқушылардың болашақ кәсіптерін тандауы үшін алдын ала кәсіби бағыт бағдардың өз дәрежесінде болмауы.

Оқу жүктемесінің шамадан тыс көптігі мен қиындығының салдарынан оқушылардың оқу бағдарламаларын меңгеру коэффициентінің төмендігі.

Оқу әдісіне сан алуан жетілдірулер барысында қазіргі уақытта Қазақстанда білім берудің өзіндік ұлттық үлгісі қалыптасуда. Бұл процесс білім парадигмасының өзгеруімен қатар жүреді. Білім берудегі ескі мазмұнның орнына жаңаша оқытудың технологиялары енгізілуде. Бұл жаңа технологияларды балаға оқу қызметінің субъектісі ретінде, өзін өзі өзектілендіруге, өзін танытуға дамытушы тұлға ретінде бағытталған.

Мұндай жағдайда педагогикалық процестің маңызды құрамы оқу ісіндегі субъектілер оқытушы сан оқушының тұлғалық бағытталған өзара әрекеті болып табылады. Пәнді оқыту барысында курстың мақсаты мен міндетін, оқу процесінің құрылу принципі, мазмұны, сабақ өткізу барысында теориялық және өндірістік оқыту әдістемелік тәсілдерінің жүйесін, білу керек.

Оқыту технологияларының әдісін қолдану барысында оқу қызметінің субъектісі - білім беруді жетілдіруді, тәрбиелеу және дамыту барысында белгіленген мақсатқа жетуді қамтамасыз етуге, ғылымда зерттеуді жүзеге асыруға көмектесетін тәсіл, алға қойған міндеттерді шешу үшін ұйымдастырады.

Оқыту технологияларын қолдану барысында оқушыларды өздігінше еңбек етуге даярлайтындықтан, оның бұрынғы еңбекке баулу жүйесін, ол баланың жеке тұлғалық шығармашылық дамуын қалыптастыруы тиіс. Осы айтылғандардың бәрі жеткіншектердің кәсіптік бағдарды сезінуіне, еңбекті бағалауына, бірге атқаратын жұмысқа дағдылануына, жауапкершілікті сезінуіне, мінез-құлық және қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыруына септігін тигізеді.

Қазіргі оқыту технологиясы барысында оқушы тыңдаушы ғана емес, олардың ыңтасы мен таным деңгейін кеңейту әдістері, тыңдаушыдан белсенді пікір айтушы, ой бөлісуші дәрежесінде болуы керек.

Оқу сабақтарында оқушы тек қана мәтіннің мазмұнын өз сөздерімен айтып қоюмен шектелмейді, сонымен бірге оған талдау жасап, мазмұнына өз пікірін айтуға дағдыланады.

Білім алушылар әр түрлі тұрмыстық өнімдік еңбекке шамаларына қарай ертерек тартылады, сол арқылы және қол өнеріне сәйкес жұмыстарымен айналысуымен өнерге, кәсіби еңбектерге талпыныс қызығушылықтары артады. Жан мен тәннің қажеті - еңбек десек артық емес.

Оқу, әдіс, тәсіл және ережелері түсінігі мен мәніне келетін болсақ: Оқытудың жаңа технологиялық әдісі – білім игеру мақсаттарына қол жеткізуге бағытталған оқытушы мен оқушының бірлікті іс-әрекеттік қимыл-тәсілдері. Оқу мақсаты жолындағы ұстаздың оқыту жұмысы мен шәкірттің оқып-үйрену әрекеттерінің өзара байланыстылығы және анайылығы осы оқу әдісінен көрінеді.

Оқыту әдістері деп оқу-тәрбие мақсаттарына жетуге бағытталған мұғалім мен оқушылардың өзара байланысты іс-әрекеттерінің тәсілдері.

Дидактикада кең қолданыс тауып жүрген және бір түсініктер легі - бұл «оқу тәсілі» және «оқу ережелері».

Оқу тәсілдері - оқу әдісінің құрамды бөлігі немесе бір қыры, яғни жалпы «әдіс» түсінігіне байланысты жалпы ұғым. Бұл екі ұғымды өз алдына шектеп болмайды, олардың ара қатынасы ауыспалы, өзгермелі. Кей жағдайларда әдіс педагогикалық міндетті шешудің дербес жолы болып есептелсе және бір ықшам оқу-тәрбие мәселесіне орай - тәсіл болуы мүмкін. Мысалы, егер мұғалім жаңа білімдерді сөздік, ауызша әдіспен (түсіндіру, әңгімелеу, сұхбат) ұсыну барысында көрнекі құралдарды пайдаланса, онда бұл көрнекілік –тәсіл ретінде қабылданады. Егер де көрнекіліктер білім игертудің негізгі құралы болып, солар негізінде оқушылар жаңа білім ақпараттарын қабылдаса, онда көрнекілік - әдіс, ал мұғалімнің қалған оқу іс-әрекеттерінің бәрі тәсіл болып есептеледі.

Оқыту технологияларының тиімділігін арттыру сабақтарда үнемі біркелкі әдістерді қолдану емес, әр түрлі, бірнеше әдістерді ұштастырып, қолдана білуге байланысты. Бір әдіс қандай жақсы болса да, ол оқыту процесінің барлық міндеттері мен құрылымының бөліктерін қамтамасыз ете алмайды. Ең көп таралған әдісінің классификациясы бойынша, яғни негізінде білім, іскерлік, дағдының қалыптасуы, сонымен қатар оқытушы жағынан оқушылардың танымдық іс-әрекетінің бағытталуы.

Әдістердің түрлеріне келетін болсақ: Сөздік әдістер. Мектептегі ең кең тараған оқыту әдісі – ол мұғалімнің ауызша баяндауы. Бұл әдіс оқу процесінде жетекші роль атқарады: барлық пәндерді оқытуда және сабақтың түрлі кезеңдерінде, әсіресе жаңа материалды түсіндіруде кеңінен орын алады. Сөз, - дейді В.А. Сухомлинский, ең маңызды педагогикалық құрал, оны еш нәрсемен ауыстыра алмайсын деп тұжырымдаған. Сөздік әдісі – бұл ауызша түсіндіру, кеңес, әңгіме, техникалық әдебиеттермен, оқу әдебиеттермен жұмыс істеу жатады.

Оқу әдістерінің топтарының жіберілуі оқушылардың графикалық материалдармен, мысалы: кинематикалық электрлік схема, хабар көмегімен көрсетіледі, яғни графикалық белгілер арқылы қажетті

Баяндау – азырақ қолданылады. Оны оқушыларға шеберханадағы сабақтардың оқу мәселесі жөнінде, тәртіп ережелері туралы, халық шаруашылығының белгілі салаларындағы жетістіктері туралы және тағы басқаларын айтуға болады.

Түсіндіру - әдетте оқулық көрсетуімен қабаттас жүреді. Баяндау мен түсіндіруге мынадай талаптар қойылады:

- материалды логикалық кезекпен баяндау. Техникалық объектілер немесе технологиялық процестер туралы мәліметтерді түсіндіргенде алдымен түгелдей объектімен немесе процеспен таныстырып, кейін оны бөлшектеп, оның құрама бөлігін түгелдей оқып білу және тағы да объектіге қайтып оралу;

- дәлдік және дәлелдік. Теориялық қағидаларды және еңбек тәсілдерін қолдану ережелерін қысқаша, ашық және көз жететіндей дәлелдеуге мүмкіндік береді;

- әсерлі сөзбен баяндау және оқушыларға толық жеткізе білу.

Әңгімелесу – кеңінен қолданылады. Әңгімелесуді жаңа материалды баяндағанда, оқылған материалды баянды етуге және тексеруге, өткен материалды талдап қорытуға қолдануға болады. Әңгімелесуге дайындалғанда мұғалім сұрақтарды іріктеп алады.

- дәлдік және дәлелдік. Теориялық қағидаларды және еңбек тәсілдерін қолдану ережелерін қысқаша, ашық және көз жететіндей дәлелдеуге мүмкіндік береді;

- әсерлі сөзбен баяндау және оқушыларға толық жеткізе білу.

Олар оқушыларға түсінікті, істің мәнін көрсететін болып және керекті кезектен әрі қысқа көлемде қойылады.

Оқулықпен және кітаппен жұмыс істеу әдісі. Бұл әдіс тек оқу процесінде барлық пәндерге ортақ және кеңінен қолданатын жетекші әдістердің бірі болып табылады. Оқулық пен кітап оқушы үшін сабақта және сабақтан тыс уақытта өздігінен білімнің өте маңызды көзі екенін ескерту қажет.

Көрнекілік әдісі – демонстрация, тәжірибе, демонстрациялық эксперимент, визуалды техникалық тәсіл, бақылау, сонымен қатар оқушылар көрнекі сезімді, техникалық объектіні және технологиялық процесті қабылдайды.

Көрнекілік әдістері - бұл әдістердің ішінде ең басты роль атқаратыны – бақылау әдісі.

Бақылау әдісі барлық пәндерді оқытуда кеңінен қолданылады. Бақылау әдісі сабақта нақты заттар мен көрнекі және техникалық құралдарын демонстрациялау кезінде, сондай-ақ саяхатта, зертханалық жұмыстарда, еңбек операциясын орындау барысында ерекше орын алады.

Практикалық әдіс – зертханалық және практикалық жұмыстар, жаттығулар, графикалық жұмыстар.

Сонымен білімді, іскерлікті, дағдыны бағалауды тексеру тәсілі де бар. Кейбір жағдайда әдістердің классификациясын оқушылардың белсенділік көрсету қабілеттері бойынша да жасайды.

Иллюстрациялық түсіндіру немесе репродуктивті әдіс. Бұл әдісте оқушылар білімді, оқытушының сөзі немесе оқулық арқылы алады, ал іс-әрекетті көрсету арқылы үйренеді.

Проблемалық әдіс. Мұнда оқытушы оқушыларға тапсырма беріп және оларды белсенді қатыстыра отырып өзі шешеді.

Зерттеу әдісі. Мұнда оқытушы оқушыларға тапсырма беріп және сол тапсырманы шешу әдістерімен іздестіруді ұйымдастырады.

Бөлшектенген іздестіру әдісі. Оқушылар проблеманың бөлігін өздері зерттейді. Қарастырылған шектерден (критерий) және оқу шеберханаларында қолданылатын еңбекке баулу ерекшеліктерінен бұл әдістерді 3 топқа бөлуге болады:

Бірінші топ - бұл ұйымдастыру, техникалық және технологиялық білімді нығайту тәсілі;

Екінші топ - бұл демонстрациялық тәсілі;

Үшінші топ - бұл оқушылардың практикалық жұмыс тәсілі.

Жобалау әдісі. Эксперименталды бағдарламаның авторлары оқушылардың шығармашылық қабілетін, шеберлігін, бейнелеушілігін дамыту және өз бетінше орындайтын жұмыстарының деңгейін көтеру үшін жобалау әдістерін қолдануды ұсынады. Бұл әдістің негізгі міндеті жұмыс істей алатын, өзінің алдына үлкен сарамандық міндеттер қойып, оны орындай білетін адамды тербиелеу болып табылады.

Оқу ережелері (дидактикалық ережелер) – оқу процесінің қалыпты педагогикалық жағдайларында қандай және қайтіп әрекет жасау қажеттігін көрсететін нақты ұсыныс.

Ереже әртүрлі тәсілдің сипаттамасы, норматив моделі есебінде қолданылады. Нақты міндет шешіміне пайдаланатын ережелер жүйесі - әдістің норматив-сипаттама моделін құрайды.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында оқыту формасын, әдістерін, технологияларын таңдауда көп нұсқалық қағидасы бекітілген. Осыған орай М.М. Жанпейсованың Модульдік оқыту технологиясы сапалы білімге қол жеткізуге, сол арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру, оқушыны ізденуге, өз бетімен жұмыс істеуге, қорытынды жасауға үйретеді.

Модульдік оқыту технологиясын қолданғанда нәтижеге үшінші жылдың соңында қол жеткізілетіні айтылған.

Алғашқы қадам жаңа тәсілдерді сынауға арналған.

Даму қадамы оқу процесі тұрақтандырылады.

Нәтиже жетістігі көптеген оқушыларда пайда болумен сипатталады.

Жаңа технологияларды сабақ үрдісінде пайдалану өткен сабақты пысықтауда, білімді тиянақтауда жаңа сабақта, қорытынды бөлімде оқушылардың көріп, ойнау арқылы есте сақтауы, кемшіліктерін жоюға ұмтылуы, логикалық ойлауы, шығармашылық т.б. қабілеттерін дамытуына, артуына үлесі орасан зор.

Қорыта айтқанда бұл заманауи технологиялық әдістер мен тәсілдерді қолдану, оқыту үрдісінің ең тиімді жолдары деп айтуға болады.

Әдебиеттер:

1. В.И. Андреева .Педагогика творческого саморазвития. Казань 1996 г.
2. Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға білім беру стандарты, 2010 ж.
3. Қазақстан Республикасында 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы // Астана. 2004 ж. 3-4 б.
4. С.Е. Шишов. Понятие компетенции в контексте проблемы качества образования// Государство и образование, 2002 ж. 88 –б

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В УСЛОВИЯХ ВНЕДРЕНИЯ ФГОС ПО ПРОФЕССИИ «ПОВАР, КОНДИТЕР»

*Иванова Г.А. , преподаватель
ГБОУ СПО ЖГК*

Изменения, происходящие в экономике страны, вхождение России в общеевропейское и мировое образовательное пространство потребовали новых подходов, как в образовательной политике России, так и в системе профессионального образования. Главная проблема традиционных форм профессионального образования заключалась в том, что выпускник, был готов к овладению профессиональными функциями, но не готов к их реализации. Разрешение данной проблемы – в изменении целей образования и параметров его качества, когда результатом становится готовность человека к эффективному выполнению производственных функций. Так в педагогической науке появился принципиально новый подход - компетентностный, в основе которого – лежит целевая ориентация учебного процесса на формирование определенных компетенций. Новая образовательная концепция потребовала нормативных документов, регламентирующих образовательный процесс. Одним из таких документов стал Федеральный государственный образовательный стандарт (ФГОС).

Новый госстандарт трансформирует предмет стандартизации от минимума содержания к минимуму результата как набора компетенций (готовности и способности выполнять профессиональную деятельность). Федеральный государственный образовательный стандарт по профессиям НПО и специальностям СПО был введен в действие в профессиональных образовательных учреждениях с 1 сентября 2011 года. Введение ФГОС потребовало серьезной перестройки образовательного процесса, всех его компонентов. В этих условиях возросла роль методической работы, так как появилась необходимость методического обеспечения введения новых стандартов. Исходя из данных перемен, меняется и педагогическая деятельность, т.е. подход к современному уроку.

На мой взгляд, современный урок должен отражать владение классической структурой урока на фоне активного применения собственных творческих наработок, как в смысле его построения, так и в подборе содержания учебного материала, технологии его подачи и тренинга. В настоящее время большинство преподавателей, по-прежнему, тяготеет к традиционному уроку. Это объясняется многими причинами: привычкой к традиционным формам обучения и боязнью нового; непониманием огромного количества инноваций. Существуют свои плюсы и минусы традиционного урока.

С внедрением федеральных государственных образовательных стандартов появляется много нового не только в теоретическом обучении учащихся по профессии, но и в учебной практике. В первую очередь это модульное обучение, уроки строятся по другой схеме. Например, при подготовке к уроку я использую учебник и методические рекомендации, интернет-ресурсы, использую информационные технологии. При проведении урока половины времени отводится на самостоятельную деятельность учащихся, это может быть: поиск и обработка информации; постановка учебной задачи, это может быть какая-то проблемная ситуация, методы решения проблемы. Форма урока у меня может быть как групповая, так и индивидуальная. При проведении урока я опираюсь на межпредметные связи и производственное обучение с целью их использования для формирования у учащихся целостного представления об изученном материале, а так же формулируют конечный результат своей работы на уроке. В конце урока проводится учет динамики результатов обучения учащихся относительно самих себя. Оценка промежуточных результатов обучения, это могут быть тестовые задания, т.е. тестовый контроль, он помогает мне выявить уровень усвоения нового материала

учащимися. С введением федеральных государственных образовательных стандартов я применяю на своих уроках технологические карты.

Технологическая карта - это новый вид методической продукции, обеспечивающей эффективное и качественное преподавание учебных материалов и достижения планируемых результатов освоения основных образовательных программ в соответствии с ФГОС второго поколения. Обучение с использованием технологической карты позволяет организовать эффективный учебный процесс, обеспечить реализацию предметных, личностных умений (универсальных учебных действий), в соответствии с требованиями ФГОС второго поколения, существенно сократить время на подготовку преподавателя к уроку. Технологическая карта предназначена для проектирования учебного процесса по темам. Технологическая карта позволит мне, как преподавателю спецдисциплин: реализовать планируемые результаты ФГОС второго поколения; системно формировать у учащихся универсальные учебные действия; проектировать свою деятельность на полугодие, год посредством перехода от поурочного планирования к проектированию темы; на практике реализовать межпредметные связи; выполнять диагностику достижения планируемых результатов учащимися на каждом этапе освоения темы.

Вывод: так что же для нас современный урок? Это урок-познание, открытие, деятельность, противоречие, развитие, рост, ступенька к знанию, самопознание, самореализация, мотивация, интерес, профессионализм, выбор, инициативность, уверенность. Что главное в уроке? Каждый преподаватель имеет на этот счет свое, совершенно твердое мнение. Для одних успех обеспечивается эффектным началом, буквально захватывающим учащихся сразу с появлением учителя. Для других, наоборот, гораздо важнее подведение итогов, обсуждение достигнутого. Для третьих - объяснение, для четвертых - опрос.

Новизна современного российского образования требует личностного начала преподавателя, которое позволяет ему либо «урочить», наполняя учащихся знаниями умениями и навыками, либо давать урок, развивая понимание этих знаний, умений, навыков, создавая условия для порождения их ценностей и смыслов. Урок должен быть одушевленным личностью учителя. На мой взгляд, внедрение ФГОС - это существенный скачок вперед в образовании. Новые стандарты позволяют мне работать по новому, учащиеся проектируют предстоящую деятельность, моделируют жизненно важные профессиональные затруднения, педагог ведет учащегося по пути субъективного открытия, он управляет проблемно – поисковой или исследовательской деятельностью учащегося.

Список литературы:

1. Борисова Н.В. Образовательные технологии как объект педагогического выбора. Учебное пособие. - М. Исследовательский центр подготовки специалистов, 2000.
2. Единая коллекция цифровых образовательных ресурсов <http://school-collection.edu.ru/Омскивики> <http://wiki omsk.edu.ru>.
3. Зеер Э., Сыманюк Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования // Высшее образование в России. - 2005. - № 6.
6. - С. 23-30.

САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА НА УРОКАХ ИСТОРИИ И ОБЩЕСТВОЗНАНИЯ КАК СРЕДСТВО РЕАЛИЗАЦИИ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ОБУЧЕНИЯ

Ишанкулова Р.М.

Карагандинский колледж актуального образования «Болашақ»

В современных, быстро меняющихся условий в сфере экономики, образования востребованы специалисты, которые не только свободно владеют своей профессией, но и готовы к постоянному профессиональному росту, социальной и профессиональной мобильности. Внедрение компетентностного подхода в систему технического и профессионального образования направлено на подготовку таких специалистов. Это позволит повысить востребованность и конкурентоспособность выпускников колледжей на рынке труда.

Объектом данной работы являются методы самостоятельной работы студентов на уроках истории и обществознания.

«Самостоятельная учебная работа - такой вид учебной деятельности, при котором предполагается определенный уровень самостоятельности ученика во всех ее структурных компонентах — от постановки проблемы до осуществления контроля, самоконтроля и коррекции, с переходом от выполнения простейших видов работы к более сложным, носящим поисковый характер»[1] - мы взяли за основу данное определение, предложенное в словаре по педагогике авторов Коджаспировой Г.М., Коджаспирова А.Ю.

Считаем, что самостоятельная работа студентов позволяет реализовать компетентностный подход в обучении. Одним из принципов компетентностного подхода является создание условий для формирования у обучаемых опыта самостоятельного решения познавательных, коммуникативных, организационных, нравственных и иных проблем, составляющих содержание образования[2].

В работе предлагаем для рассмотрения ряд форм, методов и приемов организации самостоятельной работы. Этот материал можно использовать в качестве практических рекомендаций для учителя по использованию методов и приемов самостоятельной работы студентов на уроках гуманитарного цикла.

Следует отметить, что тема «самостоятельная работа» практически неисчерпаема и предоставляет большие возможности для реализации образовательных задач. Ее формы, методы и приемы разнообразны, что дает простор для работы преподавателя. Проблема применения самостоятельной работы не теряет своей актуальности и находится в постоянном развитии, в поиске новых форм ее организации.

С точки зрения организации самостоятельная работа, как и обучение, в целом может быть фронтальной – студенты выполняют одно и то же задание, например, пишут сочинение на заданную тему; групповой – для выполнения учебного задания студенты разбиваются на небольшие группы (по 3–6 чел.); парной; индивидуальной – каждый студент выполняет отдельное задание, например, пишет доклад, реферат на заданную тему. Выбор формы зависит от содержания и целей заданий[3].

Наиболее часто используются различные виды самостоятельной работы с учебником, справочной литературой, материалами средств массовой информации. Например, такие известные и часто используемые – прочитать и составить план, прочитать и выделить главные идеи текста, подготовить пересказ текста. В целях повышения мотивации, с одной стороны и достижения доступности выполнения задания для студентов с низким уровнем подготовки, с другой, мы предлагаем и другие задания. Это – составить пересказ по ключевым словам (записаны на доске), выписать ключевые слова или выражения самим студентам, составить вопросы по теме или определенному тексту, составить вопросы для проверочной работы. При этом студенты более внимательно и осознанно работают над текстом. Часто предлагается составить вопросы по теме или определенному тексту, используя слова «Почему...?», «Что стало причиной...?».

«Каковы итоги...?». Это позволяет направить мысль студентов на выяснение причинно-следственных связей, что является важным при изучении исторических и общественных событий и явлений.

Традиционным приемом работы является составление различных хронологических таблиц, посвященных различным историческим событиям или периодам истории (например, «Первая мировая война», «Национально-освободительное движение 1916г.» и др.). Составление тематических таблиц также широко используется многими преподавателями, что позволяет сопоставлять различные события, сравнивать итоги восстаний, войн и т.п. Так, в таблицах «Итоги освоения целины», «Присоединение Казахстана к России», студенты заполняют две графы – «Положительные итоги» и «Отрицательные итоги». Это позволяет им развивать навыки анализа, сравнения и усвоить необходимый фактический материал.

В качестве самостоятельной работы часто предлагаем студентам написать по обществознанию сочинение-рассуждение «Что значит быть счастливым», «Образ идеальной семьи», «В чем смысл жизни». Эти сочинения мы обсуждаем только по желанию автора. Главной задачей считаем, заставить молодого человека задуматься над этими вопросами, осознанно относиться к своей жизни, ставить для себя жизненные цели. По истории предлагаем сочинение-рассказ «Один день из жизни представителя андроновской культуры (сакского воина и др.)», «Что я увидел бы в путешествии по Казахстану во второй половине 19в. или др.».

При изучении различных понятий и терминов можно использовать следующий прием самостоятельной проработки новых определений: напишите свое определение (например, «человек», «личность», «общество», «демократия», «тоталитарный режим» и др.). Сравните свое определение с определениями студента или группы студентов, выявите общее и отличия, скорректируйте свое определение и затем сравните его с определением, изложенным в учебнике или на доске. После этой работы происходит обсуждение и подводятся итоги, определяются лучшие определения студентов.

Для отработки понятий предлагаем использовать и такой прием, который вызывает интерес у студентов – перескажите текст определения понятия (к примеру - менталитет, революция, реформа, прогресс) доступными словами для первоклассника и запишите его в тетрадь. После выполнения такого задания студенты, как правило, хорошо усваивают данное понятие.

При изучении темы «Этика» дается задание самостоятельно изучить текст и подобрать цитаты, позволяющие дать представление о моральных принципах Абая, Шакарима, Юсуфа Баласагуни и др. Затем организуется обсуждение, предлагается выделить главную цитату, обосновать свой выбор, определить свою позицию. Несмотря на кажущуюся простоту, такое задание способствует формированию базовых компетенций студентов.

В ходе изучения ряда тем по обществознанию и современной истории Казахстана дается самостоятельное задание по материалам средств массовой информации. Это способствует расширению кругозора, отработке навыков работы с источниками, навыков поиска и отбора информации. Перечислим для примера ряд таких заданий: 1. Подобрать газетный материал об экономическом развитии Казахстана, Караганды, Карагандинской области. 2. Доказать, что экономика Казахстана носит рыночный характер, используя для иллюстрации материалы СМИ. 3. Выявить какие методы регулирования экономикой использует государство. 4. Подобрать газетный материал, подтверждающий наличие признаков правового, демократического, светского, унитарного характера РК. 5. Подобрать материал о работе высших органов власти, местных органов управления и др. Организация таких заданий позволяет учить анализировать информацию о развитии экономики, политики, закреплять знания по различным темам.

Самостоятельная работа в группах позволяет реализовать воспитательный эффект коллективной работы, учит работать в команде, позволяет каждому студенту внести свой

вклад в решение учебной задачи. При изучении темы «Социальная структура» дается понятие «средний класс», «общество среднего класса». Для закрепления этих понятий можно дать задание по группам «Составить бюджет семьи из среднего класса», предварительно обсудив совместно со студентами, как будет выполняться эта работа. Завершается работа обсуждением, сравнением результатов работы студентов, формулированием выводов. При этом нужно использовать воспитательные возможности темы. При обсуждении затрагиваются такие вопросы: Что дает человеку статус представителя среднего класса? Как нужно строить свою карьеру, чтобы иметь уровень жизни представителя среднего класса? Какую роль играют образование, профессиональная квалификация?

При закреплении темы «Политические партии» можно дать задание также для выполнения в группе «Составьте программу партии, которая бы выражала интересы предпринимателей (женщин, студенческой молодежи или свой вариант), дайте ей название». Задачи этой работы - закрепить понятие политической партии, способствовать развитию умений выражать свое мнение, отстаивать свою точку зрения, вести дискуссию. После работы в группе организовать защиту программ, затем путем опроса или голосования выявить, кто был убедительнее. Задание, как правило, вызывает интерес у студентов.

При изучении темы «Эстетика» считаем недостаточным изучить теоретические знания о категориях эстетики, роли искусства. Предлагаю студентам познакомить нас с произведениями классики музыки, живописи, поэзии, архитектуры. Они получают задание на дом подготовить сообщение об авторе и представить его произведения (фрагменты музыкальных произведений, иллюстрации картин, зданий, стихи). Студентам нужно отобрать материал, чтобы он был интересен другим, уложиться в регламент. Многие студенты, подготовив такое задание, делают для себя открытия, что классика может быть такой интересной, впечатляющей. Часто это дает толчок для более подробного знакомства с выдающимися произведениями искусства, расширяет кругозор студентов.

Наиболее сложным видом самостоятельной работы при изучении истории и обществознания считаем работу над проектом. Под методом проектов в дидактике понимают совокупность учебно-познавательных приемов, которые позволяют учащимся приобретать знания и умения в процессе планирования и самостоятельного выполнения определенных практических заданий с обязательным представлением результатов.

В данной статье мы не ставим задачу подробного рассмотрения этого вида работы, но предложим ряд тем проектов, которые могут быть выполнены студентами. Это в основном мини-проекты: буклет «Что необходимо знать молодому избирателю», «История моей семьи», «История моей улицы», фото-экскурсия «Памятники Караганды», «Экскурсия в прошлое: Карлаг» и др.

Большинство заданий для самостоятельной работы соответствуют характеристике компетентностно-ориентированного задания - это деятельностное задание, оно моделирует практическую, жизненную ситуацию, оно строится на актуальном для студентов материале.

Использование самостоятельной работы позволяет сделать изучение истории интересным. Самостоятельная деятельность вызывает проявление познавательной активности у студентов, делает их уверенной личностью, формирует не только умения и навыки, но и базовые компетенции, что помогает студентам в дальнейшем профессиональном обучении.

Список литературы:

1. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Словарь по педагогике. - Москва: КЦ «МарТ»; Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2005.

2. Лебедев О.Е. Компетентностный подход в образовании //Школьные технологии. – 2004. – №5. – с. 3–12.
3. Матронева Л. Ф. Организация самостоятельной работы студентов.- М.: МИРЭА, 1993Ж.

Ж. АЙМАУЫТОВ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ КӨРКЕМДІК ЕРЕКШЕЛІГІН ТАНЫТУ ЖОЛДАРЫ

Исманов Қ.М.

А.Құнанбаев атындағы Саран гуманитарлы-техникалық колледжі

Жүйрік ойлы жазушы, сезімтал қалам иесі Жүсіпбек Аймауытовтың жалпы білім бертін орта мектептің бағдарламасы бойынша 1-сыныпта, 4-сыныпта және 7, 9, 11 сыныптарда шығармалары оқуға берілген.

Жүсіпбек Аймауытов - жас ұрпақты тәрбиелеуге үлкен мән беріп, баланың жан дүниесіне үңілу, оның дұрыс өсіп, дұрыс жолды таңдай білулеріне көмек көрсету мәселелеріне терең тоқталған ғалым. Ол жастарды оқытып-тәрбиелеуде, оның жеке тұлғасын, өзіндік «мәнін» қалыптастыруда мұғалімнің ролі айрықша екендігіне көп көңіл бөлген, әрі өзінің зерттеулерінде оқушының психологиялық даму кезеңдері және олардың көркем мәтінді қабылдау деңгейі, кейіпкерге мінездеме беру, баяндау, мәнерлеп оқу, шығарманы жанрлық ерекшелігіне қарай талдау мәселелеріне де көңіл бөлген-ді.

Сондықтан болар, Ж.Аймауытовтың мектеп бағдарламасында қарастырылған кез-келген шығармасы кейіпкерлердің психологиялық ішкі иірімдеріне құрылған. Сол себепті де бағдарламада жазушы шығармалары оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай ұсынылған. «Торғай мен қарлығаш» атты әңгімеде жан-жануарлардың тіршілігін, олардың мінез ерекшеліктері түсіндіріледі. «Әнші» әңгімесін оқыту кезінде оқушының шығарманың көркемдік-эстетикалық қуатын айқындау, елестету, өкіну, жаны ашу, қайғыру т.б.таным-түсініктері қалыптасады. Шығарма кейіпкері Шәккеттің ыдыс - аяқты ұқыпты, таза ұстауын суреттеу арқылы жазушы біріншіден, тазалыққа тәрбиелесе, екіншіден, қазақтың ұлттық таным - түсінігіне, тұрмыстық психологиясына байланысты этнопедагогикалық ұғымдарды игертуге назар аудартады. Әсіресе, сәтті шыққан психологиялық сипаттаулар «Ақбілек» романында көптеп кездесетіндігі белгілі, шығармадағы кейіпкер жан дүниесіндегі тебіреністер, қайғы мен жан күйзелістерін жоғарғы сынып оқушылары талдап, танып, сезінулеріне мүмкіндіктері бар. Жоғары буын әдеби білім берудегі шешуші кезең болғандықтан романдағы күрделі психологиялық жағдайлар тереңірек талданады.

«Қаһарманның рухани әлемін, жан сырын жеткізу амал-тәсілдерінің жиынтығы немесе идеялық-эстетикалық шығармашылық феномен- психологизм», - дейді Б.Майтанов.

«Соны ойлаған кезде ақ торғын маңдайынан екі тік сызық көріне қалады. Апасы есіне түседі де, көзінен екі моншақ домалап кетеді... Жан апасы бұл үшін өліп кетті-ау! Тым болмаса бір ауыз тіл қатуға да мұршасын келтірмеді-ау! Жан апасынан мәңгілік айырылып, басы қаралы, жүзі жаралы болып отырып, не бетімен бай іздегені? Апасын өлтіріп кеткен, өзін тартып әкелген, ауылын шапқан, талаған орыстың тұқымына не ғып өз еркімен көнгені? Ел қайда? Бұл қайда? Әкесі, аулы не күйде? Ақбілек туралы олар не ойлап жатыр десейші...» - деген жолдар арқылы көрінетін кейіпкер жан дүниесіндегі тебіреністерді оқушының түсінуі үшін мұғалім романның өн бойындағы Ақбілектің психологиялық образына байланысты нақтылы жағдайларды оқушылармен талдай отырып меңгерте алады. Сана ағымындағы күрделі толқындарды суреттеу, ішкі толғаныстарды көрсету, жан диалектикасын бейнелеу - аналитикалық психологизм деп аталады. Аналитикалық психологизм-негізінен психологиялық роман жанрының тууына,

шығармаға психологиялық талдау жасауға негіз болған бірден бір тәсіл. Аналитикалық тәсіл Қ.Әбдікованың көрсетуінше «Ақбілек» романының негізгі желісін құраған, оның басты көрінісі- ішкі монолог. Романның бүкіл оқиғасы Ақбілектің айналысында соның ойында өтеді. Психологиялық талдаудың аналитикалық түрі арқылы кейіпкер өзін-өзі таниды. Ішкі жан дүниесінің дірілі, сезім қақтығыстары арқылы танылады».

Г.Пірәлиева: "эмоционалдық қозғалыс ой қозғалысына дем беріп отырады",- деп, ішкі әлемді әшкерелеудің (бейнелеудің) бірден-бір әдісі осы психологиялық тұрғыдан өзін-өзі талдау (өзін-өзі жегідей жеу) екенін айтады. Бұған "Ақбілектенің " Мұқаш бейнесін жатқызуға болады, аналитикалық тұрғыда Ақбілектің де, Мұқаштың да жан дүниелерінің сұлбасы жасалған. Ж. Аймауытов аналитикалық психологизмге синтетикалық тәсілді де үстемелеп отырады. Шығармадағы осындай нақтылы мысалдармен біреудің жан дүниесіндегі қайғы мен ауыр жан күйзелістерін түсінуге, бір-біріне деген қайырымдылық қасиеттерін қалыптастыруға болады. Зерттеушілік бағыттағы тапсырмалар жүйесін алдын-ала дайындаған мұғалімнің осындай дәйектемелерді кестеге түсірту арқылы да мәтінмен жұмыс түрлерін жандандыруына мүмкіндігі бар.

«Соны ойлағанда Ақбілек: «Менің кімге жазығым бар еді» деп тағы да ойлады. Өзін торғайға, өзіне қастық қылғандарды жыланға теңеді. Торғайдың жауын мен өлтірдім, менің жауымды да біреу өлтіреді екен деп, бұл оқиғаны өзінше жақсылыққа жорыды...» - деген үзінді арқылы жазушы қазақ халқының ұлттық дүниетанымыдағы ырымға сену қасиетін көрсетеді. Сондай-ақ, жылан мен торғайдың әрекетін сипаттау арқылы психологиялық параллель әдісін алып Ақбілек монологын жазушы сәтті шығарғанын оқушы мәтінді талдау барысында түсінеді. Оқушылардың бойындағы аяныш сезімдерін туғыза отырып, қазақ ұлттық дүниетанымындағы табиғат пен адам байланысына негізделген табиғатпен етене өмір сүру идеясын да осы арада байланыстыра айтуға болады.

«Қартқожа» романын қарастыру барысында сағыныш, мұң, арман сияқты сезімдер суреттеріне психологиялық талдаулар жүргізе кетсек артық болмас еді. «Кісі-місі көрінер ме екен деп, Қартқожа төбеге шықты. Көрінбейді. Құдық басында жылқы су ішіп жатыр. Желтең, қара мал тырағайлап жайылып жүр. Оты қанған бөдес тайлар бірін-бірі қуалап, шапқыласып, секірісіп, тістелесіп жүр. Кенже торы құлын құйрығын тігіп алып, енесін айнала зырқырап шабады. Енесі қасында, тамағы тоқ, ойнамай қайтсін! Ойында түк жоқ! «Менен де осы торы ырысты-ау! Қарашы, бұлталаңдап, асыр салып жүргенін, қандай жақсы, бір күнде осыларды көруге де зар болармыз-ау» деп ойлады Қартқожа» Осы үзіндінің өзінде-ақ кейіпкердің жан толқынысы сезілетінін білген соң оқушылар мұндай дәйектемелерді тере отырып, жазушы шығармашылығындағы ерекшеліктің бірі - психологиялық иірімдерді дәл бере білетін жазушыға тән қабілетті таниды.

Ал шығарма қаһарманы жайындағы жазушы толғанысында бүкіл романның пафосы жатыр.

«Күнікейдің жазығы» повесіндегі қыз баланың өзіне ғана тән ішкі психологиялық жай- күйі де байыппен оқыған оқырманын ерекше әсерге бөлейді.

«Сөз адамдарға олардың ойларын жеткізу үшін ғана емес, сонымен қатар олардың сезімдерін таныту үшін де қызмет етеді» дейді Г.В. Плеханов өзінің «адрессіз хаттарында. Байқағанымыздай, Жүсіпбек Аймауытовтың портрет жасаудағы тәсілі алуан түрлі екеніне қарамай, түп негізі бір дерлік. Өйткені, ол портрет жасай отырып, әрбір кейіпкердің өзіне тән мінез-болмысындағы, түр-кескініндегі ерекшелігін, даралығын қатаң сақтауға тырысады. Жазушы портрет жасауда әр түрлі тәсілдер қолданады. Автор адамды тұлғалауда, портрет жасау кезінде ұзақ баяндаулар қолданбайды. Кейде кейіпкерлердің портретін басқа бір кейіпкердің көзімен, қабылдау психологиясымен береді.

Ақбілек жаңа шешесіне көз қырын салды. Көзі тікшейген, жұқа қабақ, қайқаң ерін, таңқы танау, тымырайған, тымпиған, қайқаңдау қара сұр адам екен. Үйге жылан кіріп келгендей, Ақбілектің жүрегі су ете түст.

Ақбілек көзімен берілген Өріктің портреті, «жылан кіріп келгендей, Ақбілектің жүрегі су ете түсті» деген авторлық баяндаумен қатар автор позициясы да қатар алынады. Жазушының тағы бір ерекшелігі-кейіпкерлер тілі арқылы мінездеме портрет беруі.

Біреуі:

- Кәпірдің тікірейген көзі жаман екен, оңдырмас,-деді

Енді бірі

- Ерні қаймыжықтай екен. Сөзге сойқан шығар,-деп

Тағы бірі:

- Қабағы қарақтай болып ,танауы делдейін тұр екен ,дәу де болса көкайыл, болар шығар,-десті.

Әй, мынау шеше болып жаратпас қатігез тұсақша бедірейін тұр екен,-десті. .

Кейіпкерлер сөзіндегі Өріктің тұлғасы мен мінезінің сәйкестігі қоса өрілген. Ерні қаймыжықтай, қабағы қайрақтай, қатігез тұсақша теңеулерін қолданған. Мұндағы «қатыгез тұсақша» деген тіркес мағынасын оқушылармен бірлесе отырып талдағанда автор пайдаланып отырған тіркестің ұлттық таным мен тарихилық аясында алынғаны айқындалды. Себебі тұсақ қой өз қозысынан жерігенде ешқандай айла-тәсіл арқылы қайта баласына емірену мүмкін емес. Бір ғана деталь кейіпкер болмысын ашады. Сондай-ақ, Өрік портретіндегі *тікірейген көзі, ерні қаймыжықтай, танауы делдейін* деген тұрақты тіркестер кейіпкер мінезі мен оның болашақта Ақбілекке көрсетер қиындықтарынан хабар береді.

Кейіпкер портретін беруде жазушы теңеулердің бірнеше түрін пайдаланған. Көру, сезу, есту, сезім, көңіл-күй, қимыл әрекет, жүріс-тұрысын суреттейтін жағымсыз, жиіркенішті, сүйкімсіз мінез жасау үшін көзі қасқырдың көзіндей , аузы даладай боп, түрпідей сүйел саусақтары , жалақ ерін, тоқымдығы кеппей жүрген қунақы жануардай т.б.теңеулерін қолданған.

Романдағы Бекболат, ақ офицері, Мұқаш бейнелерін жасауда, портреттерін, ішкі ой-сезімдерін жеткізуде автор олардың өз пайым-түсініктеріне сүйенеді. Кейіпкердің монологын пайдаланады.

Ж.Аймауытов шығармаларында әдебиеттің ажарлау құралдарына метонимия тәсілі де теңеу мен метафора, синекдоханы кейіпкердің белгілі қасиеттерін ерекшелеп көрсету үшін пайдаланған. Мысалы, жау жүректер, күйінділер, даңғойлар, ұр да жықтар т.б. метонимия тәсілімен бейнелі образдар жасаған. Синекдохалар кейіпкер бейнесін жасауда әр түрлі қызметте жұмсалса, идиомалар авторлық баяндауда, кейіпкер тілінде өз орнын тауып, аса шеберлікпен жұмсалған. Кейіпкер мінезін беруде жазушы тура мінездеу, жанама мінездеу тәсілін де қолданған. Жазушы адамның ішкі сезімін, көңіл-күйін сыртқы дене мүшелерімен астастыра суреттейді. Сыртқы кескін-келбетін суреттей отырып, кейіпкердің эмоциялық жай-күйін, мінез қырын айқындайды.

Жазушы шығармаларының көркемдігін талдап - таныту мұғалімнен теориялық білімді ғана емес, әдістемелік тұрғыда сабақты дұрыс ұйымдастыра отырып, тиімді тәсілдерді дұрыс іріктеп, онтайлы пайдалана біліуді қажет етеді.

Ж.Аймауытов қазақтың мақал-мәтелдерін шығарма көркемдігін арттыру мақсатында үнемі қолданғанын айта отырып, оқушылармен мәтінді талдау сәтінде оларға картотека әдісі арқылы мақал-мәтелдерді тергізу жұмысы жүргізуге болады. Оқушылардың терген мақал-мәтел картотекасы жұмыс барысында талданды. Шығарманың көркемдік ерекшелігін таныту кезінде оқушылармен жүргізілген жұмыс әдеби шығармаға талдау жасай алуға, әдеби теориялық ұғымдарды терең меңгеруге, оқушылардың әдеби білімдерін дамытуға көмектеседі. «Ақбілек» романында «Жақсы лепес-жаным ырыс», «Қорыққанға қос көрінер», «Өлмегенге өлі киік», «Құлақ естігенді көз көреді», «Басқа түссе,баспақшы», «Жаман иттің атын бөрібасар қояды», «Есептескен дос болмайды», «Құда мың жылдық», т.б. мақал-мәтелдерді тауып, олардың көтеріп тұрған көркемдік жүгін анықтауымызға болады.

Жүсіпбектің туған жерге деген шексіз сүйіспеншілігін оқушыларға жазушының шығармасынан үзінді келтіре отырып түсіндіру де тиімді әдістердің бірі болды.

Жүсіпбек Аймауытовтың 7-сыныпта оқытылатын «Әнші» әңгімесін оқытуда жазушы стилін таныту, тіл шеберлігін айқындаумен қатар оқушыларға көркем сөз мәйегінен мәлімет беру, көріктеу құралдарымен таныстыруымыз қажет. Автордың стильдік ерекшелігін, шығарма құрылысын, образды сомдау мен идеяны беру шеберлігі және т.б. қырлары қарастырылады. «Әнші» әңгімесімен оқушы 4-сыныптан таныс. Дегенмен, оқушының жас ерекшелігі мен психологиялық бітім-болмысына сай онда әңгіме қысқартылып алынса, 7-сыныпта көлемдірек, 9-сыныпта жалғасы бар. Сондықтан әңгімені оқыту кезінде шығарма табиғатына сай әдіс-тәсілдерді таңдау басты назарға алынады.

Мәтінді бөлшектерге бөліп, ат қойып, жоспар құру, сөздікпен жұмыс, мәтіндегі мағынасы түсініксіз сөздермен сөздік жұмысын жүргізу дұрыс ұйымдастырылса, мәтіндегі қиын сөздер сөздігін жасауға оқушылар белсене қатысатыны анық. Нәтижесінде бержабай, кашаба, шүлеңгір, құжыра, шәулі сияқты сөздер оқушының сөздік қорына оңай қосылған болар еді.

Жазушы шығармаларынан көнерген сөздерді тауып, түсіндірме сөздікті пайдалана отырып мағынасын ашу оқушының сөз танымына ғана емес, жазушы шеберлігіне мән беруіне жол ашады.

Әдебиет пәннің тағылымдық мәні, эстетикалық талғамы, рухани әсер күші ұрпақ тәрбиесі үшін айрықша мол. Сондықтан жазушы шығармашылығының көркемдік деңгейін таныту, оны шәкірт санасына сіңіре білу оқырмандық мәдениетті қалыптастырудың бастауы деп түсінеміз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Әдебиеттануға кіріспе. А., 1991 ж.
2. Ж.Аймауытов шығармалары., А., 1989 ж.
3. Майтанов Б. Қазақ романы және психологиялық талдау. Алматы: Санат, 1996 ж.
4. Әбдікова Қ. Ж.Аймауытов романдарындағы тұлға концепциясы. А., 1997 ж.

АҚПАРАТТЫҚ ЖӘНЕ КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ҚАЗІРГІ ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІНДЕ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ ТУРАЛЫ

Келесбаева Ш.К.

Д.А.Қонаев атындағы колледж

XXI ғасыр-ақпарат ғасыры болғандықтан адамзатқа компьютерлік сауаттылық қажет. Білім беру үрдісін ақпараттандыру-жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы дамыта оқыту, дара тұлғаны бағыттап оқыту мақсаттарын жүзеге асыра отырып, оқу тәрбие үрдісінің барлық деңгейлерінің тиімділігі мен сапасын жоғарлатуды көздейді.

Қазақстан Республикасының Білім туралы заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі-білім беру бағдарламаларын меңгеру үшін жағдайлар жасау керек»-деп көрсетілген[1]. Солардың бірі білім беруді ақпараттандыру барысында дидактикалық және оқыту құралы болып компьютер саналады. Сондықтан кез келген білім беру саласында мультимедиялық электрондық оқыту құралдары барлық пәндерді оқытуға пайдаланады. Бұл бағытта ақпараттық технологияны оқыту үрдісіне екпінді түрде енгізу қажеттілігі көрінеді.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Нұрлы жол-болашаққа бастар жол» атты биылғы Жолдауында: «Мен жастар -біздің болашағымыздың

тірегі дегенді әркез айтып келемін. Мемлекет жаңа буынның алдында барлық есіктер мен жолдарды ашты! «Нұрлы Жол», міне, біздің креативті ырғақты жастарымыздың күш-жігер жұмсап, құлаш сермейтін тұсы осы!», - деп жастарымызға зор үміт артады[2]. Жастарымыз оқуға, жаңа ғылым-білімді игеруге, жаңа машықтар алуға, білім мен технологияны күнделікті өмірде шебер де тиімді пайдалануға тиіс. Ал бұл үшін мемлекетіміз барлық мүмкіндіктерді жасап, ең қолайлы жағдайлармен қамтамасыз етуде. Республикасында білімді дамытудың 2011 - 2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасында экономиканың тұрақты дамуы үшін білімнің сапасын арттыру арқылы адами капиталды дамытуды алға қойылып отыр [3]. Бұл аса жауапты міндеттер.

Қазақстан қоғамында болып жатқан әлеуметтік-экономикалық, саяси өзгерістер, күннен - күнге үдеп келе жатқан интеграциялық үрдістер, еңбек нарығындағы бәсекелестіктің артуы техникалық және кәсіптік оқу орнын бітіретін мамандарға қойылатын талаптарды күшейтуде. Сондықтан да оқу орындарында уақыт талабына сай білім мен ғылымды игерген, сауатты да салауатты, шығармашыл, кәсіби құзыретті, ақпараттық мәдениеті қалыптасқан мамандар дайындаудың қажеттілігі артуда.

Қазіргі уақытта кез келген іс-әрекетте жоғары сапаға жету, адамның ұтқыр болып, өз бетінше жылдам ықпалды шешім қабылдай алуды ақпараттық технологияларды меңгермей жүзеге асыру мүмкін емес. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар уақытты үнемдеп, білімдік ақпарат алуды жеңілдетеді, қашықтықтан білім алу мүмкіндігін туғызады. «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар құралдарын қолданып оқыту қызметін ұйымдастыру»бойынша электрондық оқулықтар жасалынып, дәріс барысында пайдаланылды. Электронды оқулық-оқу пәнінің негізгі ғылыми мазмұнын қамтитын компьютерлік технологияға негізделген оқыту, бақылау, модельдеу, тестілеу, т.б. бағдарламалар жиынтығы. Электрондық оқулық жай оқулықтарға қарағанда өте тиімді қосымша мүмкіндіктер береді. Кез келген сабақта электронды оқулықты пайдалану студенттердің танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға, шығармашылықпен еңбек етуге жағдай жасайды. Электрондық оқулықпен оқытудың негізгі мақсаты: оқыту үрдісін үздіксіз және толық деңгейде бақылау, сонымен қатар, ақпараттық ізденіс қабілетін дамыту және бұл әдістің студенттерге тиімді жақтары: қашықтықтан оқытуды жүзеге асыру арқылы өз бетінше білім алу, танымдық белсенділікті арттыру, білім сапасын арттыру, функционалдық сауаттылықты дамытуға ықпалы мол. Интерактивті құралдарды сабаққа пайдаланғанда дидактикалық бірнеше мәселелерді шешуге көмектеседі :

- Пән бойынша базалық білімді меңгеру ;
- Алған білімді жүйелеу ;
- Өзін –өзі бақылау дағдыларын қалыптастыру;
- Жалпы оқуға деген ынтасын арттыру

Білім берудің ақпараттандыру процесі пән оқытушыларға жаңа ақпараттық технологияны жан-жақты пайдалану саласына үлкен талап қояды.Интерактивті құрылғылардың барлық мүмкіндіктерін пайдалана отырып, оқушылардың шығармашылық даралығын қалыптастыру үшін сабақта төмендегі іс – шаралардың қолданудың маңызының зор екенін байқадым:

1.Студенттің дайындық деңгейін, ынтасын және қабылдау жылдамдығын ескеру арқылы жаңа материалдарды меңгеруге байланысты оқытуды ұйымдастыру және оқыту процесіне интерактивті құрылғылардың мүмкіндіктерін пайдалану

2.Оқытудың жаңа әдістері мен формаларын (проблемалық, ұйымдастырушылық іс-әрекетін т. б.) сабақта жиі қолдану.

3.Проблемалық зерттеу, аналитикалық және модельдеу әдістерін қолдану арқылы классикалық әдістерді жетілдіру.

4.Жаңа ақпараттық технология құралдарын (жаңа типті компьютерлер, телекоммуникация, виртуальды орта және мультимедия-технология, интерактивті

құрылғылар) пайдалану арқылы оқу процесінің материалдық –техникалық базасын жетілдіру.

Сабақ материалы Power Point презентациясы немесе мәтіндік ақпарат түрінде беріледі. Сонымен қатар, материалдың құрамына кесте, диаграмма, сурет, басқарушы батырмалар, гиперсілтемелер, графиктер болады. Түсіндіру барысында мұғалім тақтаның алдында тұрып жасырулы ақпаратты және объектілерді көрсете алады және өзгертеді. Сабақтың соңында қолданылған материалды есте сақтап, қажет жағдайда қайталап қолдана алады. Интерактивтік тақтамен жұмыс істеу барысында жасалған файлдар белгілі бір форматпен сақталады, сонымен қатар PDF форматында да сақтап, студентке электрондық пошта арқылы жіберуге болады. Оқытушы алдын-ала дайындаған сабақты оқушының білімін, біліктілігін, дағдысын бақылауға бағытталған тапсырмаларды орындауға береді. Сабақтың барысында тапсырманы орындау бойынша ауызша түсіндіру жүргізіледі, интерактивтік тақтаны пайдалану арқылы теориялық материал қайталанатын. Қажетті жағдайда, оқытушы тақта арқылы мысал есепті шығаруды, графиктерді құруды, құрал-саймандарды қолдануды көрсетіп түсіндіреді. Оқытушы студентті тақтаға шығарып, оған жеке тапсырма береді, оған қалғандардың көңіл бөлу үшін бағыт береді және бақылап отырады.

Сонымен, интерактивтік тақта сабаққа қатысушылардың барлығының ойын бір ортаға жинақтап, қажет ақпаратты өңдеу арқылы жалпыланған ақпараттық біліктілікті қалыптастыратын тиімді құрал болып табылады. Алдын ала дайындалған оқу материалдары -презентациялар, мәтіндік, графикалық ақпараттық объектілер – сабақтың жақсы өтуін және барлық ақпарат түрлерін қолдануды қамтамасыз етеді. Сонымен, «Активті экран» кешенін қолдану арқылы оқыту үрдісінде жаңа дидактикалық мүмкіншіліктерді ашуға мүмкіндік береді.

Сабақта уақытты үнемдеу, демонстрациялық материалдар даярлау мақсатында интерактивті тақтаны пайдаланған тиімді. Интерактивті тақтаның үш режимінде де жұмыс жасауға болады.

Ақ тақта режимі-ең қарапайым режим. Ақ тақта режимін қолданғанда оны ақ бет қағазбен жұмыс жасағандай және тақырыпқа қажетті жерін белгілеулермен, негізгі ұғымдарын ерекшелеу үшін түрлі түсті қаламды қолдануға болады. Ақ беттің артына фон ретінде мазмұнды суретті пайдалануға болады.

Ақпараттық - коммуникациялық технологиялардың барлық мүмкіндіктері ,атап айтсақ, электрондық оқулықтарға негізделген дәрістер, мультимедиялық презентациялар пайдаланылған дәрістер мен семинар сабақтар.

Дәріс– бұл оқытушының жүйелі түрде ауызша оқу курсының бөлімін баяндауынан тұратын оқытудың ұйымдастырушылық түрі. Ол негізінен дәстүрлі оқытуда жиі қолданылады. Оқу орнындағы дәстүрлі дәрістің қарсыластары бұл оқыту әдісінің осал жерлерін көрсетеді. Негізінен дәріс өзге адамның ойын жай қабылдауға бейімдейді, ол студенттердің жеке жұмыс жасауына кері әсерін тигізеді, лектордың баяндап жатқан материалын оқушылардың барлығы бірдей қабылдамайды. Қазіргі таңда бұл-белгілі көзқарастардың бірі.

Дегенмен, дәріс осы күнге дейін қолданыста және қазіргі уақытта оқу орындарында оқу үдерісін ұйымдастыру түрі болып табылады, Сондықтан дәрісті ақпараттандырудың жолын іздеу –оқу орнындағы өзекті міндеттердің бірі.

А.А. Вербицкий бойынша дәрістің типтер топтамасы белгілі, бұл ақпараттық ресурстар ортасын интеграциялау және топтастыру үшін негіз бола алады. А.А.Вербицкий келесі дәріс түрлерін көрсетеді [4]:

- ақпараттық дәріс;
- проблемалық дәріс;
- алдын-ала қатемен жоспарланған дәріс;
- пресс-конференция дәрісі;
- визуализацияланған дәріс.

Дәріс - сабақтың үдерісі кезінде ақпараттық білім ортасының электрондық оқу ресурсын пайдалану арнайы кітапхана түрінде сандық-дәріс материалды қолдануға болады, яғни телеконференция режимінде оқу мекемесінің ауқымды (internet) және жергілікті (internet) жүйе арқылы жүзеге асыруға болады. Пропедевтика негізінде сандық дәріс материалды пайдалану оқу компоненті ортада бейімделген дәріс – визуализацияны қарастыруға болады, сондай-ақ көрнекілік ұстанымындағы тәжірибелік тәсілді іске асыру ретінде қарастырылады. Бұл типтегі дәрісті оқу нақты дәрістің тақырыбын толығымен ашудағы оқытушының визуалды материалды кеңінен баяндауына тура келеді.

Біздің тәжірибеде дәрістер арнайы жабдықталған кабинеттерде ақпараттық технологияларды пайдалану негізінде ұйымдастырылады.

«Тәжірибелік сабақ» термині педагогикада түпкі түсінік ретінде қарастырылады, оған зертханалық жұмыс, жаттығу, семинар сияқты жұмыс түрлері жатады. Тәжірибелік сабақтар пәнде қарастырылған мазмұнынды оқып білуге арналған. Оқу орынында олар болашақ маманның оқытушы қызметімен бірге практикалық міндеттемелерді шешу мақсатында дағдыны қолдану үшін маңызды рөл атқарады. Оқытуды ұйымдастыруда студенттерге электрондық пошта, жеке сайт жасау, электрондық портфолио жүргізу бойынша тәжірибелік сабақтар жүргізілді.

Тәжірибелік сабақтар студенттердің жеке және топтық жұмыс жасауының мүмкіндігін қарастырды. Тәжірибелік жұмыстағы жеке жұмыстың ерекшелігі студенттер оқу тапсырмасын жеке орындайды, сөйтіп ол оқытушының көмегін тікелей және жанама қолданады. Бұл-студенттің білім алуындағы қарқынын реттеуге мүмкіндік берді.

Барлық тәжірибелік сабақтарда ақпараттық білім ортасының ресурстар мүмкіндігі белсенді қолданылды. Айталық, осындай қолданысты ескере отырып, имитациялық, есептік, зертханалық, модельдік, оқу-ойындық орта жасау қарастырылды. Оның жобалануы мен тәжірибелік қолдануында сабақтың сипаты, студенттің жұмыс жасау ерекшелігі ескеріліп, «оқытушы-студент» қызметінің тәжірибелік түріне байланысты әдісі қолданылды. Ақпараттық-дамытушылық орта жасаудың мына төмендегідей қағидалар басшылыққа алынды:

- топтардың ұйымшылдығы;
- білім қалыптастыру траекториясын анықтап, студенттердің ерекшеліктеріне және сұраныстарына негізделуі;
- білім алу үшін топтарда жағымды психологиялық ахуалдың болуы;
- ашық пікір алмасулар мен білім алудағы еріктілік пен еркіндіктің болуы.

Ол ортада:

- білім алушының өзімен, өзгелермен әрекеттесу кеңістігін жасау;
- қатысушылар, олардың мәдени-құндылық бағдарлары, қызығушылықтары мен мүмкіндіктері, жеке ерекшеліктерін ескердік.
- Ақпараттық-дамытушылық ортада:
- студенттердің өзгелерге үлгі көрсетуі;
- басқалармен біртұтастықта болуға ұмтылуы;
- жағдайды ортаның ортақ көзқарасына сай бағалау және бақылау;
- өзгенің жеке ерекшеліктерін бағалай білуі қамтамасыз етілді.

Семинарлық сабақтар әрбір пәнді тереңдетіп оқып білуге және студенттер контингентінің тақырып бойынша қосымша материалдармен жұмыс жасап, білімдерін толықтыруларына мүмкіндік береді. Мақсатына қарай семинарлар: курсты тереңдетіп оқып білу мақсаты бар және онымен тақырыптық тығыз байланысқан семинар, ізденушілік типті семинар сабақтарын өткізу формалары оқушыларға алдын- ала хабарланған жоспар бойынша кең көлемдегі сұхбат түрінде немесе оқушылардың шағын баяндамаларын семинарға қатысушылармен талқылауынан тұрады. Осыған байланысты, ақпараттық білім ортасының ресурсына сай сақтау құралдары, қайта өңдеу және қолданылатын баяндамалардың мазмұнын ұсыну немесе осыған тән материалы болуы

керек. Семинар сияқты құралды қолдана отырып және оқып білуге қалдырылған теориялық материалды пайдалануға болады.

Хабарламалар дайындап, презентациялау т.б.с.с. сияқты тапсырмалар берілді. Бұл тапсырмаларды орындауда ақпарат жинаудың, оны ұсынудың технологиялық мүмкіндіктерін пайдалану қарастырылды. Бір айта кететін жайт студенттер семинарға дайындалуда қазақ тіліндегі ақпараттық ресурстардың өте аздығынан қиындық көрді. Орыс тілінен аударма жасауға тура келді. Бұл біздің еліміздегі Интернет желісінің мемлекеттік тілдегі қорының тым жеткіліксіз екендігінің дәлелі деп білеміз.

Студенттер мультимедиялық технологияларды әртүрлі типті мәліметтерді дайындау, өңдеу, біріктіру, ұсыну әрекеттерін аппараттық және бағдарламалық жабдықтарды пайдалану әрекеттерін аппараттық және бағдарламалық жабдықтарды пайдалану арқылы жүзеге асыратын құралдар, әдістер мен тәсілдер жиынтығын пайдалануды меңгерді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы 2007 жыл 27 шілде № 319-III.
2. Қазақстан Республикасында білімді дамытудың 2011 - 2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы № 1118 Жарлығы.
3. ҚР Президентінің «Нұрлы жол - болашаққа бастар жол» атты Қазақстан халқына Жолдауы. 11 қараша 2014 ж
4. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе.-М.,1991.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ИЗУЧЕНИИ СПЕЦИАЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН

Каюмова И.И.

Балхашский гуманитарно-технический колледж

Сегодня все более возрастает роль информационных технологий в образовании.

Введение новых государственных стандартов требует от выпускников СПО умения владеть такими компетенциями как «использовать информационные технологии для развития профессиональных навыков» и «Осуществлять поиск информации, необходимой для эффективного выполнения профессиональных задач». Применение ИКТ в учебном процессе позволяет подготовить грамотного выпускника, успешно овладевшего компетенциями и соответствующего современным требованиям работодателей.

В настоящее время информационные технологии внедрены во все сферы образовательного процесса. Использование компьютерной техники открывает огромные возможности для педагога: компьютер может взять на себя функцию контроля знаний, поможет сэкономить время на уроке, богато иллюстрировать материал, трудные для понимания моменты показать в динамике, повторить то, что вызвало затруднения.

Понятие ИКТ включает следующие составляющие:

- информация — это понятие, обозначающее некоторые сведения, совокупность каких-либо знаний;
- коммуникация — это путь сообщения, форма связи между двумя или более индивидуумами с помощью технических средств численно большим, рассредоточенным аудиториям;
- технология — это совокупность методов и инструментов для достижения желаемого результата.

Таким образом, информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) - это всевозможные способы и методы обмена знаниями, фактами, правилами или совокупность методов, производственных процессов и программно-технических средств, интегрированных с целью сбора, обработки, хранения, распространения, отображения и использования информации в интересах ее пользователей.

Основной целью использования ИКТ является повышение эффективности урока. Это достигается через реализацию следующих задач:

- повышение мотивации обучения;
- развитие познавательной активности обучающихся;
- стимулирование самостоятельности обучающихся при подготовке к урокам;
- совершенствование форм и методов организации учебного процесса.

Для преподавателей нашего колледжа проводились курсы по использованию современных информационных коммуникационных технологий в учебном процессе. Их цель заключалась в подготовке преподавателей по теории и практике применения информационных технологий в учебно-воспитательном процессе на базе современных технических средств.

В ходе проведения занятий преподаватели овладевали знаниями о методах и приемах использования средств информационных коммуникационных технологий в различных видах и формах учебной деятельности; умениями использовать их в своей профессиональной деятельности; навыками разработки педагогических технологий, основанных на применении информационных коммуникационных технологий и др.

Преподаватели всегда могут проконсультировать по возникающим проблемам, а также получить отчет о проделанной работе. Все рабочие компьютеры преподавателей подключены к сети Интернет. Это позволяет повысить мотивацию преподавателей

В своей работе я тоже использую информационно – коммуникативные технологии.

Первоначально компьютер дал возможность систематизировать уже имеющиеся методические разработки, перевести их в электронный формат. Тематическое планирование по спецдисциплинам, учебные карточки, задания, инструкционные карты, схемы, варианты тестирования легко обновляются, тиражируются при изменениях в учебных программах.

В дальнейшем в практику работы были включены программы составления тестов, презентации, обучающие компьютерные программы, Интернет-ресурсы, накоплен огромный материал, который я сейчас использую на своих уроках.

В своей педагогической деятельности использую компьютер на различных этапах урока: при изучении нового материала, закреплении полученных знаний и их контроля. При проведении уроков применяю электронные учебники

Популярным на сегодняшний день стало создание презентаций к урокам. Я даю учащимся задание, и они находят много интересного, делают презентацию и защищают на уроках. Ребятам это очень интересно. Презентация применяется и при введении и закреплении нового материала, при проверке усвоения изучаемого материала. На всех этапах урока использование электронной презентации позволяет в ограниченные рамки урока время дать больший по объёму материал, сочетать одновременно несколько вариантов работ.

Готовлю с помощью компьютера задания для промежуточного контроля. Для формирования адекватной самооценки учащихся проводится работа, в которой учащиеся самостоятельно выбирают уровень сложности. Независимая оценка знаний обучающихся с помощью применения на уроке компьютерных тестов позволит преподавателю за короткое время получать объективную картину уровня усвоения изучаемого материала. При этом есть возможность выбора уровня трудности задания для конкретного ученика.

Для этого провожу компьютерное тестирование. Компьютерная проверка уровня ЗУН, результат которой появляется на экране монитора сразу по окончании тестирования,

позволяет исключить фактор субъективного отношения преподавателя к работе учащегося.

Свободный доступ в Интернет помогает учащимся в проектной деятельности. Интернет предоставляет огромные возможности получения информации.

Одним из распространенных приёмов у нас является применение учебных фильмов. Благодаря им, мы можем показать те процессы, которые нельзя показать в условиях учебных кабинетов и лабораторий. Это способствует приближению теории к практике. Часть из этих фильмов мы находим в сети Интернет. Но не всю информацию можно там найти. Поэтому наши преподаватели сами проводят съёмки учебных фильмов. С помощью этих фильмов можно показать производственное оборудование, технологические процессы, а значит качественно раскрыть содержание темы, показать её наглядно, что обеспечивает понимание и усвоение материала. Перед показом фильмов ставятся вопросы, на которые учащиеся должны ответить после просмотра. Также учащиеся комментируют процессы при отключенном звуке, т.е. озвучивают «немое кино». Например, это может быть процесс сборки двигателей, ремонт или монтаж электрооборудования. Отдельные фрагменты обсуждаются и учащиеся делают выводы.

При использовании интерактивной доски на электротехнических дисциплинах, остановлюсь на некоторых направлениях её использования.

Первое – это виртуальные лабораторные работы. Эти работы мы проводили в компьютерном классе без ИД. При объяснении учебного материала приходилось каждому учащемуся индивидуально объяснять ход работы. С ИД появилась возможность демонстрировать процессы всей аудитории. Соответственно доступнее идет усвоение материала всеми учащимися. Объяснение идет с использованием заданий, упражнений.

Учеба не возможна без ошибок, а ошибки в электролаборатории могут быть опасными и дорого стоить. Поэтому работая в виртуальной лаборатории, учащиеся застрахованы от поражения электрическим током, а приборы не выйдут из строя из-за неправильно собранной схемы. В программах показывается, что произойдет, если не правильно собрать схему. Это делается для того, чтобы учащиеся наглядно видели последствия своих ошибок, учились разбираться в причинах.

Мы также используем программу «EletctroM 3d», которую можно успешно демонстрировать на интерактивной доске. Суть этой программы заключается в сборке электрической схемы. Выбор элемента осуществляется щелчком мыши на название нужного элемента. При наличии параметров у элемента появляется текстовое окно для их установки. Отличие этой программы заключается в том, что она позволяет рассматривать элементы электрической цепи масштабно, т.е. увеличивать и уменьшать размеры, а так же рассматривать элементы в трехмерном пространстве - фронтально, горизонтально и профильно.

Огромное значение применение ИД имеет при проведении внеклассных мероприятий по специальности, где используются игровые моменты. Ежегодно мы проводим конкурс среди учащихся «Лучший по профессии». Всегда проводится этот конкурс в различных видах, это были «Умники и умницы», «Своя игра», «Что? Где? Когда?», «КВН» и др. Почти на каждом этапе нам помогала интерактивная доска.

Задача современного специалиста не только в получении знаний, но и в развитии навыков самостоятельной работы.

Наши учащиеся готовят творческие проекты, которые используются как зачетный материал, а также служат для накопления материала преподавателя. Эти задания развивают творческое мышление, активизируют исследовательскую деятельность, способствуют углублению знаний учащихся.

Идея проекта – создание информационного банка практического применения теоретических знаний. Для учителя польза – пополнение банка данных, для ученика – осмысление знаний, формирование ИКТ-компетенций, опыта проектной деятельности (от

идеи до защиты перед аудиторией). Выбранные направления применения ИКТ позволяют повышать качество обучения, делает учебный процесс более увлекательным.

Большая роль отводится самостоятельной работе обучающихся. Выполненные самостоятельные работы они могут прислать в электронном виде на проверку преподавателю на специально созданный адрес электронной почты.

ИКТ активно используется при оформлении и выполнении курсовых проектов и выпускных квалификационных работ. Обучающиеся присылают на электронную почту преподавателя свои работы, которые проверяются и с изменениями и рецензией отправляются обратно обучающемуся для доработки.

По электронной почте, не посещающие занятия по болезни обучающиеся, получают задания индивидуальных, домашних и самостоятельных работ и присылают преподавателю для проверки. По моему мнению, ИКТ принадлежат к числу эффективных средств обучения, способствуют активизации мышления обучающихся и позволяют повысить качество обучения.

Рассмотрим преимущества использования ИКТ. Это:

- рост объема выполненных на уроке заданий. Интегрирование обычного урока с компьютером позволяет преподавателю переложить часть своей работы на компьютер, делая при этом процесс обучения более интересным, разнообразным и интенсивным. Становится более быстрым процесс записи определений.

- расширение информационных потоков при использовании Интернета побуждает преподавателя искать новые, нетрадиционные формы и методы обучения, стимулирует его профессиональный рост.

- освоение учащимися современных информационных технологий. Они овладевают компьютерной грамотностью и учатся использовать в работе компьютер. Это - возможность для обучающихся проявить свои творческие способности.

- повышение мотивации и познавательной активности за счет разнообразия форм работы, возможности включения игрового момента, вызывает у обучающихся эмоциональный подъем.

Учащиеся стали более активными. Они обсуждают новые темы, принимают участие в работе, быстрее запоминают материал. Использование ИКТ приводит к хорошим результатам: отсутствие неуспевающих по предмету, повышается активность, качество знаний по предмету стабильно.

В настоящее время в нашем колледже внедрены программы АСУ "Білімал" и «E-learning».

Внедрение этой программы и электронной системы обучения не только повышает качество обучения учащихся, но и квалификацию самих преподавателей. Электронная система обучения позволяет учащимся просматривать расписание занятий, домашние задания, получать напоминания об имеющихся задолженностях по предметам, обмениваться информацией с одноклассниками, получить равный доступ к лучшим образовательным ресурсам вне зависимости от места проживания. Они могут принять участие в любых конкурсах и олимпиадах, проводимых дистанционно - достаточно иметь лишь выход в Интернет и зарегистрироваться на сайте олимпиады.

Наши преподаватели планируют занятия, виртуально общаются с родителями, делятся опытом с коллегами. Теперь даже если родители появляются в колледже редко, ничто не мешает им контролировать успеваемость своего ребенка, следить, не прогуливает ли он занятия. Можно посмотреть расписание и домашнее задание, просто заглянув на свою интернет-страничку. Родители могут своевременно получать информацию о родительских собраниях, мероприятиях, связываться с классным руководителем, преподавателями и администрацией колледжа с помощью системы обмена сообщениями.

Таким образом, использование ИКТ, помогает обеспечить устойчивую мотивацию у обучающихся к получению знаний, повысить их познавательную активность. В этом мы уже убедились.

Список литературы:

- 1) Белякова, Л.А., Беляков Е.В. Понятие информационно-коммуникационных технологий и их роль в образовательном процессе [Электронный ресурс] / Л.А. Белякова, Е.В. Беляков— Режим доступа: http://belyk5.narod.ru/ИКТ_new.htm Семенова, Н.Г Информационные и коммуникационные технологии в профессиональном образовании [Электронный ресурс] / Н.Г Семенова, В.М. Вакулюк – Режим доступа: <http://www.science-education.ru/19-659>
- 2) <http://www.dioo.ru/poleznyie-statii/ispolzovanie-novyih-informatsionnyih-tehnologii-v-obrazovanii.html>
- 3) <http://altaynews.kz/1664-e-learning.html>

МОНИТОРИНГ КАК СРЕДСТВО УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ КОЛЛЕДЖА

*Кнашина А.А., Абдрахметова А.Ж.
ЧУ «Темиртауский технологический колледж»*

«Развитая страна в XXI веке – это активные, образованные и здоровые граждане».

Н.А.Назарбаев, Послание Президента Республики Казахстан народу Казахстана. 17 января 2014 г.

Изменения, происходящие в обществе за последнее десятилетие, привели к определенным изменениям в образовательной сфере, а именно, к жёсткой конкуренции на рынке труда, которая предъявляет к молодым специалистам всё более высокие требования.

В такой конкурентной среде способен развиваться и работать с наилучшей отдачей только специалист высокого уровня квалификации. Исходя из этого, возрастает ответственность учреждений профессионального образования за качество подготовки выпускников, причём не только перед государством, но и перед молодыми специалистами, которым предстоит пройти через жёсткий отбор на рынке труда.

В связи с этим при рассмотрении вопросов современного функционирования и развития профессионального образования в ряд центральных все больше выдвигаются проблемы качества образования, управления качеством в образовательных учреждениях.

Управление качеством образования – комплексный, целенаправленный, скоординированный процесс воздействия как на образование в целом, так и на его основные элементы с целью достижения наибольшего соответствия параметров его функционирования, развития, их результатов соответствующим требованиям, нормам и стандартам.

Эффективность управления любым сложным, динамическим объектом и прогнозирование его изменения возможно только на основе непрерывного потока информации о его состоянии и тех процессов, которые обеспечивают динамическое равновесие системы или угрожают его нарушить. Поэтому для осознания процессов, происходящих в образовании, для действительного управления ими, а не спонтанной борьбы с неожиданными фактами, необходимо непрерывное слежение за состоянием, то есть мониторинг.

Мониторинг (англ. Monitoring - осуществление контроля, слежения) – комплекс динамических наблюдений, аналитической оценки и прогноза состояния целостной системы.

Мониторинг - это наблюдение, оценка и прогноз состояния окружающей среды в связи с деятельностью человека.

А термины «педагогический мониторинг», «мониторинг качества» появились в сфере образования сравнительно недавно. Существует несколько определений термина «педагогический мониторинг».

«Педагогический мониторинг» - это система организации сбора, хранения, обработки распространения информации о деятельности педагогической системы, обеспечивающая непрерывное слежение за её состоянием и прогнозированием её развития.

«Педагогический мониторинг» - это организованное целевое, системное наблюдение за качеством образования в системе образовательных учреждений, позволяющее отслеживать как отклонение от государственных образовательных стандартов, так и уровень удовлетворения образовательных потребностей населения.

Мониторинг в образовании - это система отбора, обработки, хранения и распространения информации об образовательной системе или отдельных её элементах, ориентированных на информационное обеспечение управления, которая позволяет судить о состоянии объекта в любой момент времени и может обеспечить прогноз его развития.

Целью мониторинга является создание оснований для обобщения и анализа информации о состоянии образовательного процесса и основных показателей его функционирования, для оценки и прогнозирования тенденций развития, принятия управленческих решений по достижению качественного образования.

Для достижения поставленной цели ставятся следующие задачи:

- систематическое и всестороннее изучение состояния учебно-воспитательного процесса в колледже и качества подготовки рабочих и специалистов по реализуемым в колледже профессиям и специальностям;
- получение достоверной и объективной информации об условиях, организации, содержания и результатах образовательного процесса на всех этапах;
- создание механизма мониторинговых исследований;
- создание информационной локальной сети структурных подразделений колледжа для систематизации информации, повышения ее оперативности и доступности, оптимизации информационных потоков;
- координация деятельности всех субъектов мониторинга в колледже;
- совершенствование технологии информационно-аналитической деятельности на основе современных достижений и ИКТ;
- своевременное выявление изменений в образовательном пространстве колледжа и внесения корректив в план работы.

Чтобы определить роль и значение мониторинга в учебном процессе, необходимо определить функции мониторинга.

Доктор педагогических наук, профессор П. И. Третьяков предлагает в своих работах следующие функции управления школой, которые можно считать и функциями мониторинга образовательного процесса:

- *Мотивационно – целевая функция* - чёткое выполнение всеми членами педагогического коллектива работы в соответствии с делегированными им обязанностями и планом, соотносясь с потребностями в достижении собственных и коллективных целей.
- *Информационно – аналитическая функция* – функция управления, направленная на изучение физического состояния и обоснованности применения совокупности способов, средств, воздействий по достижению целей, на объективную оценку результатов педагогического процесса и выработку регулирующих механизмов по переводу системы в новое качественное состояние.

- *Планово – прогностическая* функция – деятельность по оптимальному выбору идеальных и реальных целей в разработке программ их достижения .

- *Организационно – исполнительская* функция – объективно принадлежит каждому циклу управления и несёт в себе основной потенциал социального преобразования школы; характеризуется как деятельность субъекта (объекта) управления по формированию и регулированию определённой структуры организованных взаимодействий посредством совокупности способов и средств, необходимых для эффективного достижения целей. Организационные отношения можно определить как связи между людьми, установленные по поводу распределения полномочий и закрепления за ними функций их совместной деятельности.

- *Контрольно – диагностическая* функция. Содержание педагогической диагностики понимается как одновременное оперативное изучение и оценка, регулирование и коррекция процесса или явления, будь это на уровне личности ученика, деятельности учителя или руководителя школы.

- *Регулятивно – коррекционная* функция определяется как вид деятельности по внесению корректив с помощью оперативных способов, средств и воздействий в процессе управления педагогической системой для поддержания её на запрограммированном уровне.

Обычно мониторинг качества образования в колледже осуществляется по следующим направлениям:

- Образовательный процесс;
- Воспитательный процесс;
- Методическая работа.

В *мониторинге образовательного процесса* рассматриваются следующие индикаторы оценки качества учебной работы:

- Сохранность контингента
- Посещаемость занятий
- Выполнение образовательной программы
- Результативность учебного процесса

Мониторинг воспитательной работы осуществляется по следующим индикаторам оценки качества воспитательной работы:

- Участие в конкурсах, мероприятиях различного уровня.
- Наличие призовых мест
- Индикаторы оценки работы с родителями: родительские собрания, совместные мероприятия, анкетирование, родительская спонсорская помощь, индивидуальные и групповые консультации, просветительская работа.

Индикаторы оценки качества *методической работы*:

- Повышение квалификации
- Наличие публикаций у педагогов
- Самообразование
- Уровень методической работы педагога

Так же, мониторинг качества образования может осуществляться по отдельным видам и направлениям, например:

- соблюдение законодательства в сфере образования;
- соответствие образовательного процесса в колледже требованиям государственных образовательных стандартов по реализуемым профессиям и специальностям;
- материально-техническое оснащение образовательного процесса; оснащённость образовательного процесса;
- уровень индивидуальных образовательных достижений обучающихся и воспитанников;
- социализация обучающихся;

- состояние здоровья обучающихся;
- профессиональное мастерство педагогов;
- структурный и функциональный анализ образовательных систем;
- состояние делопроизводства;
- организация управленческой деятельности;
- организация отдыха и оздоровления;
- эффективность воспитательных систем;
- выполнение социального заказа;
- психологический климат в образовательной системе;
- инновационная деятельность;
- реализация продуктивных педагогических и информационных технологий.

Чем выше уровень собранной и обработанной информации, тем показатели качества образования или показатели эффективности управления качеством образования являются показателями оптимальности созданных условий: научно-методических, кадровых, информационных, материальных, финансовых, нормативно-правовых, мотивационных.

Мониторинг является отражением новых требований управления к качеству, объёму и срокам подачи информации для принятия управленческих решений, адекватных реальному положению дел.

Сравнивая данные мониторинга с запланированными показателями можно удостовериться в верности того или иного управленческого решения, вовремя скорректировать, пересмотреть методы, способы, действия, или же утвердиться в их правильности.

Администрация и преподаватели колледжа заинтересованы в адекватной оценке учебных достижений студентов, оценке учебной деятельности преподавателей, колледжа в целом. Поэтому, в учебных заведениях с каждым днем появляется необходимость в постоянном мониторинге во всех сферах образовательного процесса с целью внесения необходимых корректив для улучшения качества образования.

Для администрации колледжа всегда важно иметь оперативную, точную и объективную информацию о текущем состоянии учебного процесса. Это позволяет своевременно осуществить методическую поддержку преподавателей, внести требуемые коррективы в учебно-воспитательный процесс и, как следствие, приводит к повышению качества образовательного и воспитательного процесса в колледже. Такую информацию могут предоставить регулярно проводимые мониторинговые исследования, которые являются необходимым инструментом анализа различных сторон учебного процесса.

Н.А.Назарбаев в своем послании отметил, что: «Все развитые страны имеют уникальные качественные образовательные системы. Нам предстоит большая работа по улучшению качества всех звеньев национального образования».

Как было сказано выше, мониторинг - это важный инструмент, направленный на получение оперативной и достоверной информации о качестве достигаемых образовательных результатов на разных ступенях образовательного процесса, о качестве условий, в которых достигаются эти результаты, и о том, какова цена достижения качественно новых образовательных результатов. Поэтому, именно мониторинг является информационной основой управления качеством образования и средством управления развитием колледжа.

Список использованной литературы:

1. Большой энциклопедический словарь, с.831
2. Майоров А.Н. Мониторинг в образовании. СПб.: Образование –культура, 1998
3. Мониторинг – как средство управления качеством образования. // Верховцева Е.Ю. Социальная сеть работников образования. www.yandex.ru

4. Мониторинг качества обучения студентов как средство управления образованием// Бондарева О.В. Вопросы Интернет-образования. www.yandex.ru
5. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана. Казахстанский путь – 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее. 17 января 2014 г.

ЕЛІМІЗДЕ БІЛІМНІҢ НЕГІЗГІ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

*Касымова Н.К., Нургалиева А.А.
Қарағанды маңызды білім беру «Болашақ» колледжі*

Қазақстан үшін ең негізгі басымдықтың бірі - білім. Білім - ғылымның іргетасы және мемлекет дамуының алтын арқауы. Қазақстан өз тәуелсіздігін жариялағанына биыл 23 жыл толып отыр. Осы уақыт ішінде елімізде оң өзгерістер, табыстар мен көптеген ғылыми жаңалықтар өмірге келді. Жаңа ғасырдың жаңаша ойлайтын білімді де білікті жастарының арқасында жаңа технологиялар өндіріске енгізіліп, қай салада болмасын әлемдік озық тәжірибе өмірімізге еніп келеді. Білім беру мен ғылымды дамыту мәселелерін Елбасы әрдайым өзінің басты назарында ұстайды. Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлының көреген саясатының арқасында Қазақстан әлемдік қауымдастықтың ортасынан лайықты өз орынын таба білді. Елбасымыздың «Біз таяу уақытта дамыған 30 елдің қатарына жетуіміз керек» деген мақсатына қол жеткізуіміз керек.

Тәуелсіздік алған 23 жылдың ішінде Кеңес үкіметі заманында даярланған кадрлардың орнын заманауи техниканы меңгерген білімді мамандар басты. Бүгінде барлық салалар жоғары қарқынмен даму үстінде. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан–2030» Қазақстан халқына арналған жолдауында «Біздің жас мемлекетіміз өсіп, жетіліп, кемелденеді, біздің балаларымыз бен немерелеріміз онымен бірге ер жетеді. Бүкіл дүниежүзілік білім беру кеңістігіне кіру мақсатында қазіргі кезде Қазақстанда білімнің жаңа жүйесі құрылуда. Бұл процесс педагогика теориясы мен оқу – тәрбие процесіне нақты өзгерістер енгізумен қатар, елімізде болып жатқан түрлі бағыттағы білім беру қызметіне жаңаша қарауды, қол жеткен табыстарды сын көзбен бағалай отырып саралауды, жастардың шығармашылық әлеуетін дамытудың, мұғалім іс-әрекетін жаңаша тұрғыда ұйымдастыруды талап етеді», деп атап көрсеткен болатын.

Осыған байланысты педагогикадағы жаңалықтарды жасаушыларды ерекше атап өту қажет. Себебі, инновациялық дамудың негізгі түсініктерін ашу жаңалықтарды іске асырушы адамдарсыз мәнсіз болып табылады. Педагог-новатор нақты жаңалықты жүзеге асырушы сонымен бірге, жаңалықты жасаушы немесе үлгісін көрсетуші. Инновациялық педагогикалық іс-әрекет белгілі оқытудың, тәрбие беру мен дамытудың стереотипіне қарама-қайшы, ол белгілі межеден шығып, жеке шығармашыл, өз бағытымен жұмыс істей алатын мұғалім қалыптастыруға бағытталады. Педагогикалық жаңалық-жаңа идеялар, әдістер, технологиялар ғана емес, педагогикалық процесс элементтерінің бірлігінің немесе жеке элементтерінің білім беру мен тәрбиелеудегі белгілі міндеттерді тиімді шешу жолы. Педагог-инноватор - субъект, үнемі инновацияны жасаушы, өз іс-әрекетін өзгертуге, жетілдіруге ұмтылушы. Инновациялық іс-әрекет субъектісінің басты мінездемесі-саналы түрде әрекет ете білу (өз инициативасының субъективті мүмкіндіктерімен қоғамдық тәжірибеге енгізу негіздерін өз әрекетінде көрсете білуі. Қазіргі жағдайда инновациялық процестер, жылдам басқару мәселесі педагогикалық инноватиканың құрылымында негізгі түйіні болып табылады. Ғылыми білімнің саралануы, олардың үздіксіз дамуы білім беру мазмұнына көлемді практикалық және теориялық материалды қосуды талап етеді. Алайда, кәсіби және жоғары оқу орнында оқыту уақыты шектеулі болғандықтан, заман талабынан шығатын маманды дайындауға жеткілікті білімді саралауды тандап алу мәселесі

көтерілуде. Инновациялық процестерді олардың дамуындағы тенденциялары мен қайшылықтарды аша отырып талдау қажет. Инновациялық процестер - бүкіл әлемнің білім беру жүйесі дамуының негізгі және қажетті тенденцияларының бірі болып табылады.

Педагогикалық жаңалықтарды жасау, игеру қолдауды біріктіретін инновациялық процесстер білім беруді және мектептегі оқу процесін жаңарта алатыны сөзсіз. Сондықтан да, инновациялық процестерді игеру, жасау, қолдану мәселелерін талдау және жүзеге асыру білім беру жүйесінің әр түрлі баспалдақтарында кеңінен қолдануда. Еуропалық білім кеңістігіне ену- қазіргі кезеңнің басты шындығы, уақыт талабы. Жалпы еліміздегі білім жүйесі батыстық білім беру жүйесіне бағытталып отыр. Қоғамдық даму динамикасы екпінді дамып келеді. Адамдардан меңгеру және жинақталған тәжірибені өз тіршілік әрекетінің шартына қолдану қабілеттілігі ғана талап етілмейді, сонымен қатар қалыпсыз жағдайларда әрекет ету, қатерге дайын болу талап етіледі. «Бүгінгі күні сәби болу және есею қиындап келеді, себебі социализация және өмір сүру шарттары импульсті, тұрақсыз және шексіз болып келеді.». Қазіргі білімнің тенденцияларын талдай отырып, қазіргі әлемдегі білімнің келесі негізгі даму тенденцияларын ерекшелеуге болады: «Білім=үйрену» парадигмасының «білім=қалыптасу» парадигмасына ауысуы. Білімнің негізгі қоғамдық капиталға айналуы, үздіксіз білім алу тұжырымдамасының дамуы. үйренуді біртіндеп жекелендіру. Үйрену диверсификациясы (Диверсификация жаңа білім мекемелерінің ұйымдастырылуымен, қоғамдық мекемелерге білім беру функцияларының берілуімен, оқытудың жаңа бағыттарының енгізілуімен және жаңа пәндердің енгізілуімен байланысты. Білім алушыларды қабылдау процедурасы, оқытудың әдіс-тәсілдері өзгереді). Білім алуды басқару жүйесі, оқу орындарының құрылымы және олардың қаржылану тәртібі қайта ұйымдастырылады.

Ғаламдандудың бүкіләлемдік процесстерімен сәйкес білімнің ынтымақтастығы. Білімнің ынтымақтастығы, керісінше, ұлттық жүйелердің жақындауына, оларда ортақ әмбебап концепттер және компоненттердің табылу және дамуына бағытталған. Ынтымақтастық құралы ретінде студенттермен, оқытушылармен және зерттеушілермен айырбас жасау, дипломдар және ғылыми дәрежелерді мойындау, білімнің жалпы стандарттарын құру болып табылады. Саяси және әлеуметтік: бірлесіп шешім қабылдауға қатысу, өзіне жауапкершілік алу, көп мәдени қоғамдағы өмірге қатысты құзырлар айырмашылықтарды түсіну, өзара сыйласу, мәдениеті, тілі, діні басқа адамдармен қатар өмір сүре білу қабілеттілігі. Ауызша және жазбаша қарым-қатынасты меңгеруге қатысты құзырлар, соның ішінде шет тілдерді меңгеру құзыры. Ақпараттық қоғамның пайда болуымен байланысты құзырлар, электрондық құзырлар. Өмір бойы оқи білу қабілеттілігі - кәсіби дамуда, сонымен бірге жеке, қоғамдық өмірде үздіксіз дайындалудың негізі.

Қазіргі ақпараттық технологиялардың қарқынды даму кезеңінде кәсіби білім беретін оқу орындарының оқу үдерісінің тиімділігі мұғалімнің кәсіби дайындығына тікелей қатысты. Сол себепті педагогикалық іс-әрекетте оқыту технологияларын кеңінен қолдана білу іскерліктерінің жоғары деңгейде қалыптасуы мектеп мұғалімдерінің кәсіби дайындығына қойылатын талаптар қатарына енеді.

Білім саясатының өзекті мәселелері – кәсіптік даярлаудың сапасын жақсарту, біліммен қамтамасыз етудің ғылыми-әдістемелік жүйесін түбегейлі жаңарту, оқытудың формалары мен әдістерінің түрлерін өзгерту, ондағы алдыңғы қатарлы оқу-тәрбие тәжірибелері мен қазіргі қоғамның сұраныстарының алшақтығын жою, білімдегі жаңашылдықты саралау, білімді жетілдіру үдерісіндегі үздіксіздікті қамтамасыз етуде оның ролін арттыру және қазіргі заман техникасы мен технологиясын жоғары деңгейде қолдана білу. Қоғам дамуының қазіргі кезеңі адам қызметінің басым бөлігін ақпараттандырумен, компьютерлендірумен ерекшеленеді. Соған байланысты мұғалімдердің қызмет аясы кеңейіп, ақпараттық-компьютерлік іс- әрекетінің практикалық сұранысы артуда. Қоғамдық прогрестегі жетістіктер болашақ ұрпақтың білімі мен тәрбиесіндегі жетістіктерге, ал ол өз кезегінде жаңа мұғалімінің білік деңгейіне

байланысты. Сондықтан да мұғалімдердің инновациялық біліктілігі проблемасы аса назар аударуды талап етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мұқаметқали М. Мұғалімдерді кәсіби педагогикалық инновациялық іс-әрекетке даярлау жолдары - Өскемен, 2013ж.
2. Внутришкольное управление: теория и опыт педагогических управленческих инноваций / Под ред. Н.В. Горбуновой. М. Новая-шк., 2012г.

ЭКОНОМИКА ЖҮЙЕЛЕРІНДЕГІ НЕГІЗГІ ЖАЛПЫ МӘСЕЛЕЛЕР

Касымова Н.К.

Қарағанды маңызды білім беру «Болашақ» колледжі

Сабақ мақсаты:

Білімділік: Оқушыларға «Экономика жүйелеріндегі негізгі жалпы мәселелер» атты бөлім бойынша, толық мәлімет бере отырып, алған білімдерін меңгерту, жетілдіру, тиянақтау.

Дамытушылық: Оқушылардың экономикалық білімін, танымдық ойлау қабілетін дамытып, өз бетімен жұмыс жасауға дағдыландыру.

Тәрбиелік: Еркін сөйлеуге, өз ойын ортаға салуға, өзгелердің пікірін тыңдауға, тапқырлыққа, ізденіп, шешім қабылдауға тәрбиелеу.

Сабақты түрі: Қайталау сабағы

Сабақтың әдісі: Тест, ойын элементтері

Сабақтың көрнектілігі: Интерактивті тақта, слайдтар, схемалар, тест сұрақтары

Сөздік қормен жұмыс: Меншік, иелену, пайдалану, билік ету, рента, пайыз, дивиденд, мемлекеттік, жеке еңбектік, ұжымдық, акционерлік, кооперативтік, коммуналдық, муниципалдық меншік түрлері, дәстүрлі экономика, нарықтық экономика, әкімшіл-әміршілдік экономика, аралас экономика, аралас әлеуметтік бағытталған экономика, экономикалық жүйе, жекешелендіру, экономикалық мүдделілік, экономикалық қажеттілік.

Сабақтың барысы:

1. Ұжымдастыру кезеңі.

2. Өткен тақырыпты қайталау барысында тест жүргізу.

Тест

I-вариант

1. Өндіріс факторларының қандай түрлері бар?

А. Индукция, дидукция

В. Жер, еңбек, капитал, кәсіпкерлік

С. Материялды, материялды емес

Д. Барлық жауап дұрыс

2. ... меншік объектілерінің қатыстылығы жөніндегі адамдар арасындағы экономикалық қатынастар.

А. Кәсіпкерлік

В. Меншік

С. Бизнес

Д. Барлық жауап дұрыс

3. Мүлікті іс жүзінде иелену мүмкіндігінің заң жүзінде қамтамасыз етуін не деп атаймыз?

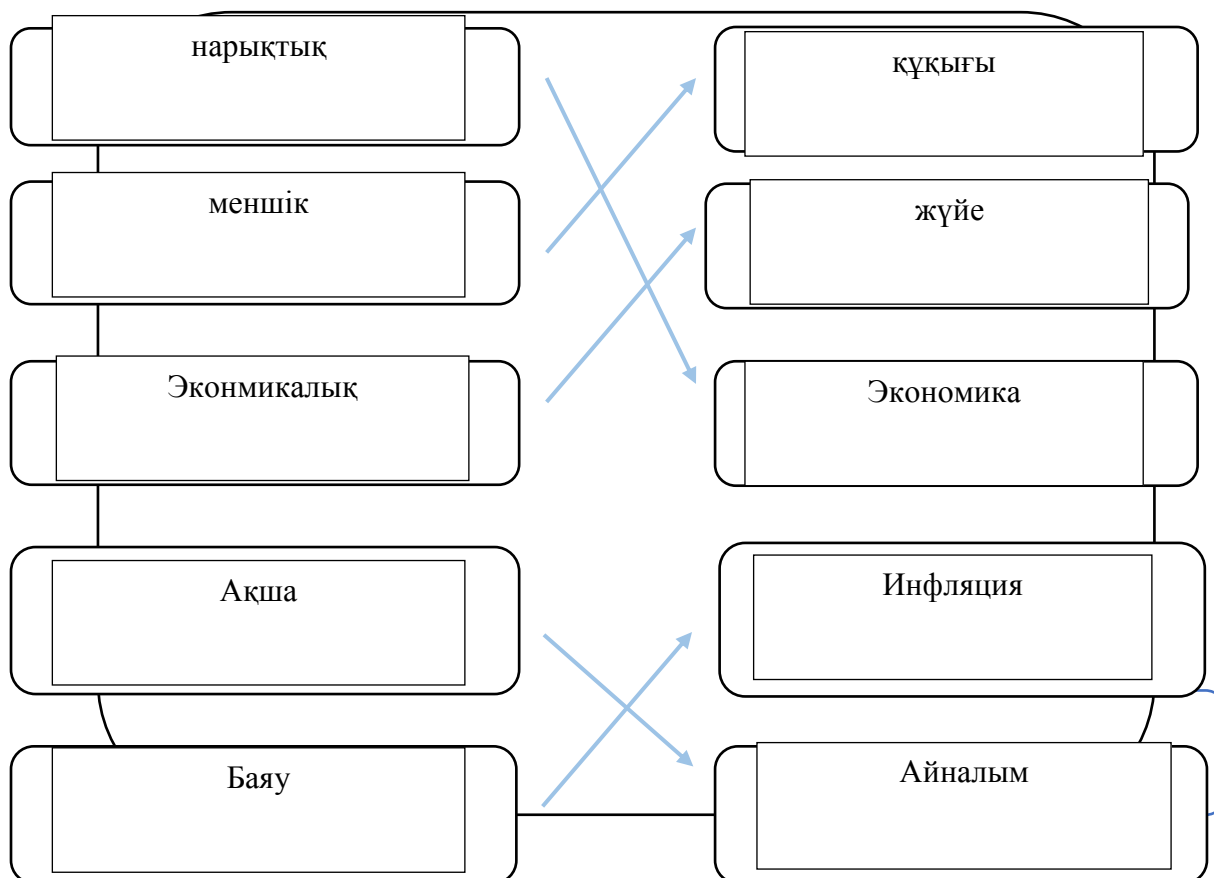
- А. Иелену
- В. Меншік
- С. Капитал
- Д. Барлық жауап дұрыс емес
- 4. Меншіктің экономикалық түрлері қандай?
 - А. Жеке, ұжымдық, мемлекеттік
 - В. Позитивті, нормативті
 - С. Дербес, мемлекеттік, халықаралық
 - Д. Барлық жауап дұрыс емес
- 5. Меншік формасына байланысты кәсіпкерліктің қандай формалары бар?
 - А. Жеке, мемлекеттік.
 - В. Жалпа, орташа
 - С. Ұжымдық, мемлекеттік, серіктестік
 - Д. Барлық жауап дұрыс емес
- 6. Ұлттық өнім экономикаға нені зерттейді?
 - А. Ақша ағымын
 - В. Ақша айналымын
 - С. Экономикалық өсу
 - Д. Барлық жауап дұрыс емес
- 7. Төмендегілердің қайсысы ақшаның көмегімен басқа барлық тауардың құнын көрсетеді?
 - А. Айналым құралы
 - В. Құн өлшемі
 - С. Төлем құралы
 - Д. Барлық жауап дұрыс емес
- 8. Баға жылдам өсетін 20%-200% -ға дейін өсетін инфляцияның түрі?
 - А. Баяу
 - В. Ұшқыр
 - С. Қарқынды
 - Д. Барлық жауап дұрыс
- 9. Өндіріс факторлары нешеге бөлінеді?
 - А. 2
 - В. 6
 - С. 4
 - Д. 5
- 10. Қоғамдық өндіріс құрылымы нешеге бөлінеді?
 - А. 2
 - В. 4
 - С. 3
 - Д. 6
- 11. Инфляция түрлерін ата
 - А. Баяу, қарқынды, ұшқыр
 - В. Баяу, сұраныс, қарқынды
 - С. Орташа, ұшқыр баяу
 - Д. Барлық жауап дұрыс
- 12. Ақшаның қызметтері нешеге бөлінеді?
 - А. 3
 - В. 7
 - С. 5
 - Д. 3
- 13. Инфляция дегеніміз не?
 - А. Қағаз ақшаның көтерілуі

- В. Қағаз ақшаның құнсыздаруы
 С. Қағаз ақшаның төмендеуі
 Д. Барлық жауап дұрыс
14. Қандай инфляция кезінде айналымдағы ақшаның саны мен баға астрономиялық жылдамдықпен өседі?
 А. Қарқынды
 В. Баяу
 С. Ұшқыр
 Д. Барлық жауап дұрыс емес
15. Жерді пайдалануға төленген баға қалай аталады?
 А. Аренда
 В. Рента
 С. Жалақы
 Д. Барлық жауап дұрыс емес
16. Кейін қайтарыммен алынған ақша немесе зат?
 А. Аванс
 В. Құн
 С. Қарыз
 Д. Барлық жауап дұрыс
17. Адамның, кәсіпорынның немесе мемлекеттің қандай болмасын мүлікке иелік етуі?
 А. Меншік
 В. Серіктестік
 С. Ұжымдық
 Д. Кооперативтік
18. Қандай да бір істі орындау кезінде түскен таза табыс, олжа деген не?
 А. Рента
 В. Пайда
 С. Салым
 Д. Меншік
19. Ақшаны банкте сақтаудан алынған табыс?
 А. Пайда
 В. Салым
 С. Рента
 Д. Меншік
20. Мемлекеттік мүлікті адамдар меншігіне беру?
 А. Қаржыландыру
 В. Жекешелендіру
 С. Сақтандыру
 Д. Билік ету

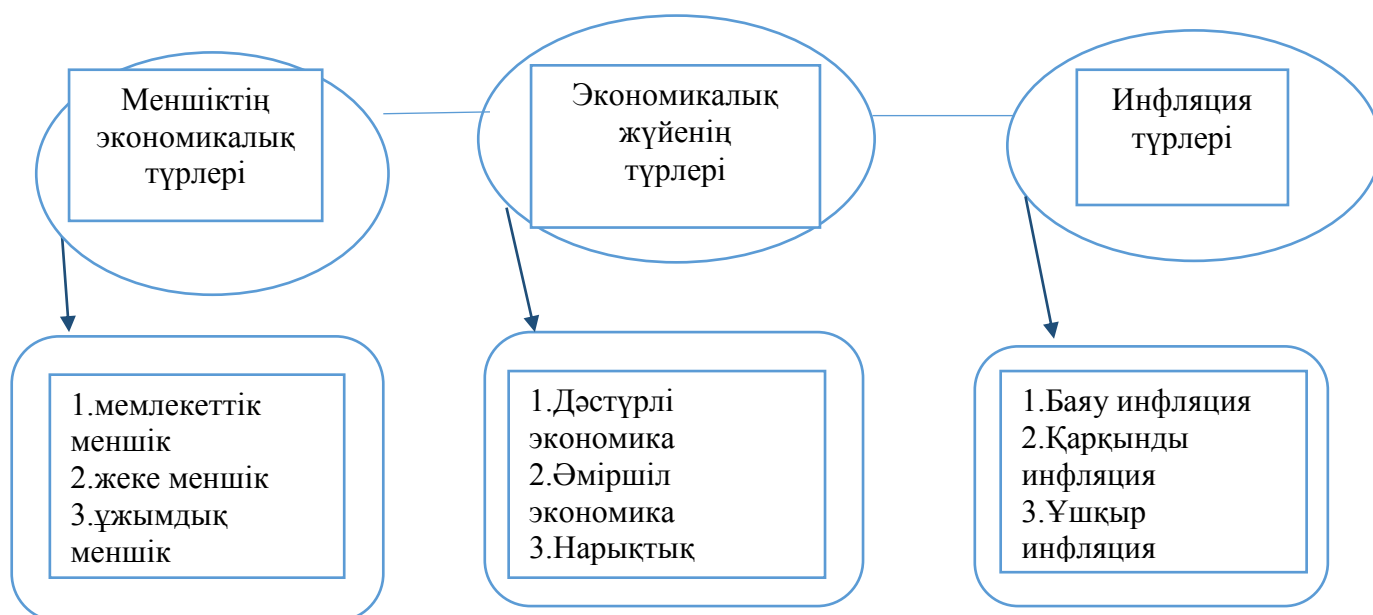
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Д	А	С	В	Д	А	А	В	А
10	11	12	13	14	15	16	17	18
А	А	Д	Д	С	А	С	Д	А

Ойын элементтерін пайдалану.

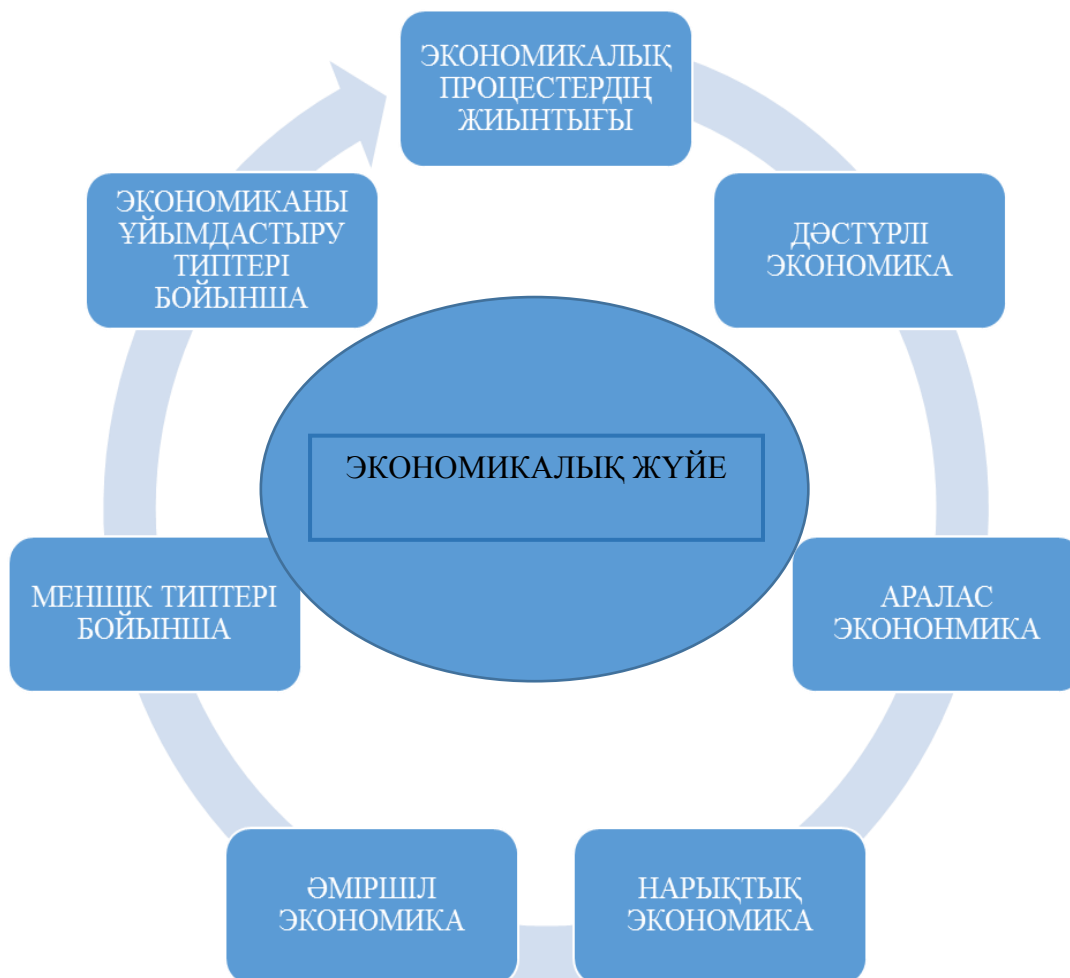
1.Сергіті сәті. «Сөз түркесін табу» ойыны, дұрыс жауаптарын тауып, сәйкестендіру керек.

2. «Кім тез» тапсырмасымен жұмыс

3.Сабақты қорытындылау. Топтастыру стратегиясы.

4.Бағалау

5.Үйге тапсырма

СТУДЕНТТЕР ОРТАСЫНДА ДЕНСАУЛЫҚТЫ САҚТАУДАҒЫ МӘДЕНИ ДЕНСАУЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ФАКТОРЛАРЫ

Куатова Г.А.

Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі

Елбасы қазіргі жастардың болашағына зор сеніммен қарап үміт артады. Яғни, дені - сау, білімді, білікті, жан - жақты қалыптасқан болашақ жастарды елестетеді. Қазақстанның 2030 жылға дейінгі даму стратегиясына орай Президентіміздің «Еліміздің болашақта гүлденуі бүгіннен басталады» атты жолдауындағы 4-ші бөлімі азаматтарымыздың салауатты өмір сүруіне арналғаны белгілі. Бұны Елбасы жолдауындағы «Салауатты өмір салтын ынталандыру әрқайсымызға, дұрыс тамақтануымызға, есірткілерді, темекі мен алкогольді тұтынуды қойып, тазалық пен санитария шараларын сақтауымызға және т.с.с. бағытталған» деген жолдарынан байқауымызға болады.

Бүкіл одақтық денсаулық сақтау ұйымы жарғысында денсаулық дегеніміз сырқаттың және физикалық ақаудың жоқтығы ғана емес, сонымен қатар, толық әлеуметтік және рухани амандықтың болуы деп анықтама беріледі.

Салауатты өмір салты денсаулыққа оптимальды адамдардың профессионалды, қоғамдық және тұрмыстық функцияларды атқаруына ықпал ететін барлық жағдайларды біріктіреді. Өкінішке орай, иерархия кезеңінде денсаулық алдыңғы қатарда емес, бірақ ең алдыңғы қажеттілік болуы тиіс. Әсіресе ол дені сау жас адамдарға қатысты. Оларда денсаулық сақтауда және нығайтуда қажеттілік жоқ.

И.И. Брехман атап айтқандай, жаңа ғылыми - техникалық революция жағдайында көптеген себептер тұлғаның эффективті өмірінің табиғи негізінің нақты дезорганизациясына, эмоциональды дағдарысқа әкеледі. Ол ауру денсаулықтың төмендеуіне әкелетін эмоциональды дисгормония түрінде көрінеді.

Денсаулықтың негізгі факторларының бірі ретінде мәдениетті алуға болады. В.С. Семенова бойынша, мәдениет адамның өзіне деген, қоғамға деген, табиғатқа деген үлкен әсері. Егер біздің ата – бабамыз өздерінің білместігінен аурулар алдында қорғансыз болса, қазіргі заман адамы өзінің табиғаты жайлы, ағзасы, аурулары, денсаулыққа қауіп факторлары жайлы біледі. Соған қарамастан, оны аурушандық деңгейі әлі де жоғары. Мұндай жағдайды И.И. Бехман былай түсіндіреді: «адамдар денсаулықтың үлкен физиологиялық, психологиялық резервтеріне ие екендігін білмейді. Оларды сақтап қолдана алса бақытты және белсенді өмірін ұзартуға болар еді.

Өмір салты – адамның өмір сүру типін айқындап көрсететін және еңбек қызметін сипаттайтын биоәлеуметтік категория. Өмір салты жайлы айта отырып, оған әлеуметтік-экономикалық факторлардың қатыстылығын, сонымен қатар адамның қызметіне, оның психикалық ерекшеліктеріне, денсаулық жағдайына және ағзаның функциональдық ерекшеліктеріне байланысын атап айтқан жөн. Адамның өмір салты үш категориядан тұрады: өмір деңгейі, өмір сапасы және өмір стилі. Өмір деңгейі – ең алдымен экономикалық категория. Ол адамның материалды, рухани және мәдени қажеттіліктерінің деңгейін айқындайды. Өмір сапасы адам қажеттіліктерін айқындайды. Өмір стилі адамның жүріс- тұрыс ерекшеліктерін сипаттайды.

Адамдардың денсаулығы оның толыққанды тіршілік етуін ғана емес, сонымен қатар оның мүмкіндіктерінің әлеуетін анықтайтын факторға айналып отыр. Халық денсаулығы жағдайының деңгейі өз кезегінде, елдің әлеуметтік-экономикалық, мәдени және индустриялық даму шамасын айқындайды. Медициналық көмек көрсетудің қолжетімділігін, уақтылылығын, сапасы мен сабақтастығын қамтамасыз етуге қызмет ететін бірыңғай дамыған, әлеуметтік бағдарланған жүйені білдіретін денсаулық сақтау саласы халық әл-ауқатының орнықты және тұрақты өсуі тұрғысынан алғанда республикадағы негізгі басымдықтардың бірі болып табылады.

Қазіргі заманда көптеген ауқымды проблемалар бар, бірақ соның ішінде денсаулық сақтау жүйесінің жағдайы ғана емес, сонымен қатар барлық қауымның жағдайын шешетін өмірлік мәнді сұрақтар орын алады. Денсаулық сақтау жүйесінің жаңаруы мен «Денсаулық» және «Білім» сияқты халықтық проекттердің таралуы жағдайында денсаулық сақтау мәселелерінің бірі болып студенттердің денсаулығын нығайту және сақтау жолдарын іздеу болып табылады. Студенттер арасында денсаулыққа зиянды әдеттердің (алкоголь, шылым шегу, наркомания, токсикомания) таралуы әсерінен жағдай шиеленісіп отыр. Ал ол өз кезегінде өмірлік сапаның төмендеуіне әкеледі. Үнемі психологиялық күште жүру, өзінің болашағына сенбеушілік студенттерден гиподинамиямен, оқу процесінің интенсификациясымен, тамақтану сапасының төмендеуімен көрінетін жоғарғы ой жүктемесінің, өмір сүрудің, оқудың, және басқа да негативті факторлардың жаңа жағдайларына бейімделуге күш қажет етеді (Зайцев В.П., 2000; Ста-родубов В.И., 2003; Кучма В.Р., 2002; Максимова Т.М., 2002; Непряхин Д.В., 2005 және т.б.). Осыған байланысты алдыңғы қатарға студенттердің денсаулық жағдайына әсер ететін қауіп факторлары және қоғамның аталған контингентінің денсаулығын сақтау және нығайтуда профилактикалық шаралары қойылады.

Студенттер қауіп факторы жоғары топқа жатады, себебі жас адам ағзасы белсенді физиологиялық өзгерістер процесіне жиі ұшырайды, тұлғаның социализациясы, жаңа жағдайларға бейімделуі жиі болып тұрады.

Колледждер ортасында денсаулық сақтаудағы басты қалыптастыратын факторымыз: студент үшін оқытушы - екінші анасы. Осы атты арқалап жүрген оқытушылар студенттердің қандай көңіл – күйде екенін және олардың ішкі – жан дүниесіндегі өзгерістерді ұғына білуі керек. Қазіргі таңда біздің жастарымыз денсаулықты сақтауға аса мән бермейді. Олар «жоқ», «дұрыс емес», «үлкен айтқанда» тыңда, ол «зиян» т. б. сөздерді елегілері келмейді. Себебі, бұл сөздер күнделікті айтылып өз қасиетін жоғалтқан. Сондықтан жастар үшін көздерімен көріп қолдарымен ұстап сезетіндей әдістерді қолдану керек. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұжымының деректері бойынша, денсаулыққа әсер ететін факторлардың 50-60% өмір тіршілігіне, 20% - тұқым қуалаушылыққа, 20% - сыртқы ортаның жағдайына, 8-10 % - дәрігерлік көмектің деңгейіне байланысты. Бұл деректер денсаулық үшін күрестің негізгі бағыты – салауатты өмір салтын қалыптастыруға, оны насихаттауға бағытталған шаралар екенін дәлелдейді.

Салауаттану білімі мен тәрбиенің бірлескен жүйесі студенттердің денсаулығын сақтауға және нығайтуға көмектеседі. Сондықтан, студенттердің дені сау болып, сапалы білім алуы үшін бүгінгі заман талабына сай игі дәстүрлер мен құнды әдеттерді қалыптастыра отырып, салауатты өмір сүрудің құндылығына, қажеттілігіне оқушының көзін жеткізу, оны іске асыру жолдарын көрсету, нақты шешім қабылдауға үйретуіміз керек. «Студенттің саулығын сақтау» жөніндегі ақыл - кеңестерді денсаулықты сақтауға үйрететін толық құрал ретінде қарауға болмайды. Әйткенмен, осында айтылған шараларды орындап тұрса, жас буынның тазалықты сақтап, бойларын күтуіне едәуір себеп болар еді, деген ойдамын. Денің сау болсын десең: «Ауырып – ем іздегенше, ауырмайтын – жол іздейік»

Денсаулық дегеніміз — ағзаның айналаны қоршаған сыртқы орта факторларының бейімделуі. Айналаны қоршаған сыртқы орта факторлары әсерінен адамдардың денсаулығы қалыптасып дами түседі.

Қазіргі кезде денсаулықтың бірнеше түрі бар екені белгілі. Олар:

1. Физикалық денсаулық – ағза жүйесі мен органдардың өсу деңгейі. Оның негізін морфологиялық және функциялық кезектер қалайды. Олар ағзаның бейімделу реакциясын қамтамасыз етеді.

2. Соматикалық денсаулық – адам ағзасы мен органдарының арасындағы биологиялық жағдай. Оның негізін ағзаның жеке басы дамуының биологиялық бағдарламасы реттейді.

3. Психикалық денсаулық – адамның психикалық сферасының жағдайы. Ауруды болдырмау - адекватты реакцияларды жасау. «Адам өмірінің мақсатын болжау биологиялық және әлеуметтік қажеттіліктен туындайды. Ағзасында функциялардың өздігінен реттенуі, функциялық үрдістердің келісімді түрде өтуі, айналаны қоршаған сыртқы орта факторларының әсерлеріне бейімделуі, қасиеттерінің жоғары дәрежелі жағдайда болуы.

4. Рухани денсаулық — адамдардың информацияны қабылдау қабілеттілігі мен мотивациялық іс - әрекетінің арасындағы қарым - қатынастардың сипаттамасын көрсетеді. Оның негізгі бағалық жүйесі, индивидтердің қоғамдағы орны мен оның мотивті түрде орнығуын баяндайды және адамның көңіл - күйін анықтайды. Өйткені, рухани денсаулық жалпы адамдардың жомарттылығын, сүйіспеншілігін және жан - дүниесінің сұлулығын көрсетеді.

Физикалық, соматикалық, психикалық және рухани денсаулықтардың жинақталған көрсеткіштері мен критерийлері болады. Олар:

1. Соматикалық және физикалық денсаулықтың критерийі мен бәрін «өзім жасай аламын» деп көрсететін критерий;

2. Психикалық денсаулықтың критерийі — маған қажет заттардың бәрін «өзім тауып аламын»;

3. Рухани денсаулықтың негізгі критерийі — мен «өзім жасауым керек».

Денсаулықты көрсететін негізгі белгілер:

1) Адам ағзаларында арнаулы (иммунды) және арнаулы емес түрде пайда болып қалыптасқан денсаулық және оны бұзатын факторларға денсаулықтың қарсы тұра алатындығы.

2) Ағзаның өсуі мен дамуының көрсеткіші.

3) Ағзаның қор ретінде (резервте) жиналған және функционалды жағдайын сипаттайтын белгілер.

4) Әр түрлі дефектілерге байланысты дамымай қалған немесе бір ауруларға сәйкес денсаулықтың болмауы және денсаулық деңгейі;

5) Моральді еріктің деңгейі және рухани - мотивациялық белгі.

«Адамдардың денсаулығы неге байланысты болады?» деген сауалға келетін болсақ, денсаулықты шартсыз түрде 100 пайыз етіп алсақ, оның 20%- тектік факторларға, 20% - айналаны қоршаған сыртқы орта жағдайларына, экологиялық факторлардың әсеріне, 10% – денсаулық сақтау жүйелерінің әлсіздігіне байланысты болатыны анықталып отыр. Денсаулық сақтау жүйесі жақсы түрде қызмет жасайтын болса, және дәрі - дәрмектер жеткілікті болса, онда адамдардың денсаулығы арта түсетіні сөзсіз. Неше түрлі жұқпалы дерттерге адам ағзасы қарсы тұра алады. Өйткені адам ағзасы табиғаттың өзі ерекше түрде жаратқан құбылыс. Денсаулықтың 50%- інің жақсы болуы адамдардың өздеріне байланысты болатынын медицина және биология ғылымдары ғылыми тұрғыдан дәлелдеп шықты. Көптеген адамдар: олардың ішінде жас жеткіншектер денсаулықтарын өздері бұзатыны байқалып отыр. Олар: ішімдік ішу, есірткі заттармен айналысу және токсикалық уларды иіскеу, немесе денелеріне жағумен әуестену. Олар адам өмірін өте қысқартып жіберетіні сөзсіз.

Студенттерге байланысты қолайлы факторлар:

а) қимыл - қозғалысының қалыпқа сай толық жеткілікті болуы;

б) оқу - тәрбие процесстерінің және күн тәртібінің дұрыстығы;

в) ойын, оқу және еңбек іс-әрекеттеріне қойылатын гигиеналық талаптардың орындалуы;

г) тамақтануды ұйымдастыру шарттары;

д) гигиеналық дағдылардың қалыпты болуы, зиянды әдеттермен айналыспау;

е) колледжде және студенттер арасындағы қолайлы психологиялық климат.

Өз денсаулығына жауапкершілікпен қараудың негізгі шарттары:

- денсаулығына құндылыққа қарағандай қарау;

- өзін дені сау адам ретінде қалыптастыру;

- денсаулығын жоғалтудан үрейлену;

- денсаулықты сақтауға, бекітуге қызмет ететін бар ақпаратты өз мінез - құлқына басшылыққа алу, үрейлену энергиясын іс - әрекет энергиясына айналдыру;

- салауатты өмір салтын дағдыға айналдыру.

Студент жастардың дене тәрбиесінде төмендегідей міндеттер белгіленді:

- «Өз денесін жетілдіру мен салауатты өмір салтына қажеттілікті қалыптастыру;

- дене тәрбиесі саласындағы іскерліктер мен дағдыларды, білімді кеңейту және тереңдету;

- болашақ мамандардың кәсіби маңызды дене қасиеттері мен жүйке-қозғалыс қабілеттерін дамыту, жалпы дене дайындығы мен спорттық жаттыққандық деңгейін арттыруды (немесе қалыпта ұстауды) қамтамасыз ету;

- аурудан сақтандыру, денсаулықты сақтау мен нығайту, дене тәрбиесі-спорттық жаттығу барысында өзіне-өзі бақылау жасау үшін дене тәрбиесі құралдарының мүмкіндігін толық мәнінде пайдалану».

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 29 қарашадағы №1113 Жарлығымен, Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау саласын дамытудың 2011 - 2015 жылдарға арналған «Саламатты Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы.
2. Рахыпбеков Т.К. «Формирование здоровья студента». Оқу әдістемелік құрал. - Семей, 2010.
3. Жузжанов О.Т., Филатов А.М. Проблемы нравственного воспитания молодежи и демографическая ситуация в республике // Региональная научно-практическая конференция «Молодежь и актуальные проблемы современного мира». - Караганда, 2002.

ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Касымова Н.К.

Қарағанды маңызды білім беру «Болашақ» колледжі

Білім берудегі қазіргі заманғы технологиялардың көмегімен жаңа білім беру парадигмасы іске асатын құрал ретінде қарастырылады. Білім беру технологияларының даму тенденциялары тұлғаның өзін-өзі тануына және өзін-өзі дамуына мүмкіндік беретін гуманитарлық білім берумен тікелей байланысты. "Білім беру технологиялары", "педагогикалық технология" терминімен қатар "оқыту технологиялары" термині қолданылады. Оның біріншісі көлемді болып келеді. Өйткені, білім беру технологиясында оқушының, үйренушінің тұлғалық сапасын дамыту және құрумен байланысты болатын тәрбиелік аспекті бар. "Оқыту технологиясы – белгіленген мақсатқа нәтижелі қол жеткізуді қамтамасыз етуде оқытудың формасы, әдістері мен құралдарын ашып көрсетіп, оқу бағдарламасында белгіленген оқытудың мазмұны жүзеге асырылады", – деп С.Әбенбаев айта келіп, оның құрылымын төмендегідей етіп көрсетеді .

- оқытудың мақсаты;
- білім берудің мазмұны;
- педагогикалық өзара әрекеттестіктің құралы (оқыту және мотивация), оқыту процесін ұйымдастыру;
- студент, оқытушы;
- әрекеттің нәтижесі (сонымен бірге кәсіптік даярлықтың деңгейі).

Сонымен қатар, С.Әбенбаев нақтылы педагогикалық процесті талдап жүзеге асыруды «оқыту технологиясын жобалау процесі деп атауға болады» деп айта келіп, оның құрылымын төмендегідей анықтайды:

- оқу жоспары және бағдарламасына сай оқытудың мазмұнын таңдау;
- оқытушы бағдарлай алатын оқытудың басымды мақсатын таңдау, яғни жобалау барысында білім алушыларда қандай кәсіптік және тұлғалық сапа қалыптасады, міне соны анықтау;
- мақсаттарға немесе басымды бір мақсатқа негізделіп оқыту технологиясын таңдау;
- оқыту технологиясын талдап жасау.

Педагогикалық зерттеулердің нәтижелеріне сәйкес білім берудің қазіргі заманғы технологиясының нұсқауы, төмендегі принциптердің қатысуымен жасалуы тиістігі анықталуда:

- дидактикалық жүйені көрсететін технологияның бүтіндік принципі;
- қойылған мақсатқа жету үшін нақты педагогикалық ортада технологияларды қайта өндіру принципі;

-сәйкес келетін педагогикалық жүйелердің өзін-өзі дайындау механизміне әсер ететін факторлардың приоритеті және педагогикалық құрылымдарының сызықтық емес принципі;

-студентін жеке тұлға ретінде қалыптасуына және оның танымдық қабілеттілігіне оқыту процесінің бейімделу қағидасы;

-біріктірілген білімдерді құру үшін оптимальді жағдай жасайтын оқу ақпараттарының потенциалды көп болу (артық болу) принципі.

Педагогикалық технологияның міндеттері:

-әр түрлі қызмет саласындағы іскерлік пен дағдылардың шыңдау, білімнің тереңдігін, беріктігін арттыру;

-мінез – құлықтағы әлеуметтік құнды әдеттер мен формаларды нығайту және арттыру;

-технологиялық құрал-саймандармен жұмыс істеуге үйрету;

-технологиялық ойлау дағдыларын дамыту;

-оқу міндеттері мен қоғамдық пайдалы еңбек ұйымдастыруда технологиялық тәртіпке сай нақты әдеттерді тәрбиелеу.

Педагогикалық технология әр түрлі жағдайлардағы нақты өзара іс-қимылдарды, жүйеленген, бағдарланған, оқыту және тәрбиелеу стандарттарына сай тәсілдер негізінде компьютер мен техникалық құралдар қолдану арқылы да ұйымдастырылады. Бүгінгі таңда білім беру жүйесінің құрылымдарында оқытудың айқындалған көптеген технологияларын пайдаланып жатқандығы белгілі. Болашақ маманға тәжірибе беруде ақпаратпен жұмыс істеу әдістеріне, жаңа білімдерді құру әдістеріне, ең маңыздысы - әлемнің дамуы туралы білімдердің қажетті деңгейін қалыптастыратын әдістерге үйрету. Сондықтан әрбір оқытушыға және оқушыға «оқыту» мен «үйрену» процестерін игеру үшін 3 тілді меңгеруі қажет: ана тілін, ғылым тілін және технология тілін. Сонымен технология көмегімен білімдерді, іскерлікті, дағдыларды игеру процесінде тұлғалық қасиеттің дамуында нәтижелі шешімге жету мүмкіндігі қамтамасыз етіледі. «Педагогикалық технология» оның ішінде «оқыту технологиясы» ұғымын анықтауда, басым көпшілік мамандар оларды үш маңызды жағдайлармен біріктіреді:

- іс-әрекетінің жиынтығы түріндегі қажет ететін үлгіні дәл анықтау негізінде оқытуды жоспарлау;

- оқытуды талап ететін әрекетті қалыптастыруды іріктеген қатаң тізбекті әрекеті түріндегі оқытудың барлық процесін "бағдарламалау".

- алғашқы белгіленген эталонмен оқытудың нәтижесін салыстыру. Оқыту технологиясы негізінен педагогикалық процестегі «Қалай нәтижелі етіп оқыту керек?» мәселесін шешуге бағытталатынын айтады. Оқыту технологиясы жөніндегі ой-пікірлерді саралай келе, біздер оны: біріншіден, оқытудың мақсатқа сәйкес нәтижесіне қол жеткізудегі нақты қадамдарды және олардың үйлесімділігін зерделейтін ғылым саласы; екіншіден, оқытудың нақты жағдайда нәтижелі жүзеге асырылуын белгілейтін жобалау немесе модельдеу; нақты оқыту процесін нәтижелі етіп оқытудағы процес деп білеміз.

Б.Қуанбаева өзінің зерттеуінде әдістемелік жүйені технологиялық негізде жетілдіруді төмендегідей дидактикалық талаптарының орындалу негізін белгілейді:

а) оқытудың мақсаты диагностикалық операцияларды анықтаулы тиіс, яғни иерархиялық тізбек түрінде берілген мақсаттар таксономиясы құрылуы қажет;

ә) білім мазмұны мақсаттар таксономиясына сәйкес анықталып, оны анықтау принциптері ізгілендіру тұрғысында қайта қаралуы қажет;

б) оқытудың белсенді әдістерін басым түрде түрде пайдаланып, оқыту әдістерінің басты аспектілерін ескерілген үш деңгейлі моделі құрылып, кеңінен пайдалануы қажет;

в) оқытудың формасы студентін жеке даму траекториясын, сондай-ақ педагогикалық жағдаяттарға сәйкес жеке, жұптық және топтық формалардың тиімді үйлесуін қамтамасыз ететіндей түрде жетілдіруі тиіс;

г) оқыту құралдарын жетілдіру компьютерлік техника мен ақпараттық технологияларды олардың дидактикалық мүмкіндіктері нақты анықталып, дәстүрлі құралдармен үйлесімді бірге пайдалануға бағытталуы қажет .

Жалпы «Педагогикалық технология» түсінігі қаншалықты қолданыста болғанымен, ол жөніндегі түсінік ұғыныңқы болмаған. Білім берудің қазіргі кездегі практикасында бұл ұғым стандартты емес ғылыми көріністерде ереже ретінде қолданылып, педагог жұмыстарының өндірілген әдіс-тәсілдерін, құралдарын білдіреді. Технологияны түсіну үшін ең алдымен педагогикалық іс-әрекеттің өндірушілік белгісіне көңіл аудару қажеттігіне зейін аударады, әлеуметтік тұрғыдан бұл белгі, технологияның басқа белгілерінен оның жалпылық сипатымен байланыстылығын сипаттайды. Қазіргі білім беру технологияның классификациялық параметрлері тұрғысынан: қолдану деңгейі, негізгі дамыту факторы, меңгеру тұжырымы, жеке тұлғаның құрылымына бағдарлау, мазмұн сипаты, басқару типі, ұйымдастыру формалары, балаға ықпал ету тәсілдері, әдістердің басымдылығы, жетілдіру бағыттары, оқушылар категориялары бойынша нақтылап көрсетеді.

Оқытудың қазіргі технологияларының аттарын атап көрсетіп, олардың мақсаттарын, тұжырымының және мазмұны мен әдістерінің ерекшеліктерін сипаттап көрсетеді. Жұмыста педагог-ғалымның зерттеулері басшылыққа алынған .

Сонымен педагогикалық технологиялардан төмендегілерін бөле жарып көрсетуге болады:

- -ойын арқылы оқыту технологиясы;
- -проблемалық оқыту технологиясы;
- -деңгейлік саралап оқыту;
- -міндетті нәтижелерге негізделген деңгейлік оқыту технологиясы;
- -бағдарламалап оқыту технологиясы;
- -оқытудың компьютерлік технологиясы;
- -дидактикалық бірліктерді ірілендіру технологиясы;
- дамыта оқыту технологиясы;

Сондай-ақ Қазақстандық ғалымдардың оқыту технологиялары белсенді түрде білім беру жүйесінде қолданылуда. Бұл технологиялардың өздеріне тән ерекшеліктері бар.

- -үнемі қайталау;
- -ірі блокпен оқыту, тіректі қолдану;
- -жеке бағдарлы қарым-қатынас, ықпал;
- -ізгілік;
- -зорлықсыз, еркімен оқыту;
- -әр студенттің табысының жариялылығын түзетуге, өсуге, табысқа жетуге жағдай жасау;

- -оқыту мен тәрбиелеуді біріктіру.

Сондай-ақ әрбір педагогикалық технологияның өзіндік ерекшеліктері бар. Олардың негізгі қарастыратыны оқытуды нәтижелі ету.

Педагогикалық жүйедегі негізгі өзекті мәселе - оқушылардың, студенттердің ойлау қабілетін дамытып, өздігінен жұмыс істеуге баулу, өз ойын тұжырымдауға дағдыландыру болғандықтан сабақ барысында кеңінен деңгейлеп, дамыта оқытудың модульдік әдісін жиі пайдалану қолдау табуда.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ахметова Г., Әбенбаева И. Дәстүрлі емес сабақ турасында // . 2012, №2, бб.11-16.
2. Қуанбаева Б. Оқытудың педагогикалық жүйесін технологиялық негізде жетілдірудің дидактикалық шарттары: дисс. Пед. ғыл.канд. – Алматы, 2012. –137 бет.

3. Селевко Г.К. Современные технологии в образовании. –М., 2010.
4. Таубаева Ш.Т. Оқытуың қазіргі технологиялары //Алматы -2013. №4. бб-5-12.

ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ С КНИГОЙ: КАК СДЕЛАТЬ РАБОТУ С ТЕКСТОМ ИНТЕРЕСНОЙ

*Кожяхметова Р.Т. преподаватель педагогики и частных методик
ГККП «Гуманитарный колледж» города Астана*

*Скажи мне — и я забуду,
Покажи мне — и я zapomню,
Дай мне сделать — и я пойму
Конфуций*

Участие в различных семинарах, открытых уроках, мастер-классах, анализ литературы, посвященный практике образовательной работы, да и просто размышления над собственным опытом работы, позволяют сделать вывод о том, что сегодня работа с текстом не является активной частью «профессионального портфеля» педагога. Несомненно, гораздо большей популярностью пользуются дискуссии, интерактивные и ролевые игры, групповая работа. Их применение уже стало нормой и визитной карточкой любого «показательного» урока.

В то же время не нужно забывать о том что работа с текстом – это основа получения знаний, а значит - она таит в себе огромный потенциал. Возможно, она не всегда очевидна для педагогов (обратите внимание особенно на педагогов, имеющих огромный стаж – на уроке они стараются очень много говорить, причем навязывая свою точку зрения понимания текста учебника) – а это значит, что мы не даем студентам самостоятельно и критично осмыслить теоретический материал учебника. Именно поэтому, работа с текстом имеет ряд трудностей, которые и препятствуют ее активному распространению.

Зададим себе несколько вопросов: Почему работа с текстом редко используется на уроках? Что делает студент, когда читает текст?

Ответы, как мне кажется, на данный вопрос должны содержаться в следующем:

- Какие образовательные задачи ставит педагог;
- Какие способы работы с текстом он предлагает;
- Какие типы отношений к тексту бывают.

Одним из первых барьеров, которые препятствуют работе с текстом является то, что «учение по книгам» противопоставляется «учению через опыт». Если обратить внимание со стороны на материалы к уроку, которые он готовит, то главным в работе является нечто «свое» - и этому объективные причины есть – книги устарели (некоторые морально и физически, особенно по педагогике, где есть еще пресловутые «задачи КПСС в воспитании гражданина СССР»). Это «свое» - это те методы и приемы, которые позволяют в короткое время понять «как должно быть», но не всегда объясняют «почему». То есть урок, в принципе – это форма обучения прежде всего посредством опыта, а основным механизмом, обеспечивающим образовательные эффекты является коммуникация.

Иными словами, образовательная стратегия урока пытается уйти от традиционной подачи (понятие, формула, правила и т.д.) в готовой форме, к «переживанию», рефлексивному «оформлению» студентом новых знаний. То есть современные требования говорят нам о том, что знания не должны передаваться, они должны конструироваться (или реконструироваться) в образовательном процессе. Поэтому работа с текстом и

выпадает из общего контекста современного урока. А ведь текст – это экспертное мнение, утверждение, претендующее на статус истинного знания. Именно поэтому сейчас отмечается низкий уровень интеллектуальных знаний, мы учим получать готовую информацию (в интерактивной, игровой форме) и не работаем с теоретическими источниками.

Второй барьер, это мнение о том, что работа с текстом – это скучное занятие. Дж.Дьюи в своей работе «Демократия и образование» писал: «У скольких книги стали ассоциироваться с тяжелой унылой работой, и теперь они испытывают отвращение к любому чтению, кроме разве что рекламы?» (М., 2000, с.333).

Действительно, с его мнением нельзя не согласиться – кто имеет высшее образование помнят, чаще всего тягостный опыт необходимости прочтения большого количества книг и учебников. Для большинства, в том числе и для наших студентов работа с текстом – это напряжение, они так и говорят «как это напрягает...». Почему? Потому что характер этого напряжения сводится к вынужденному запоминанию текста для последующего воспроизведения его на экзаменах, зачетах и т.п.

Третий барьер – он прост и логичен – практически нет методов, которые активизировали бы работу с текстом.

Эти проблемы и заставила меня начать изучение данного вопроса. Научить студента каким-либо навыкам – это не проблема, а вот думать теоретически, делать что-либо исходя из научных знаний – это и есть мастерство педагога.

Изучая различные источники (научные статьи, интернет-ресурсы, учебную литературу по методологии преподавания), я пришла к выводу о том, что «текст применяется для расширения, дополнения имеющихся представлений, т.е. для введения культурного опыта в большом объеме в краткий период времени и без посредника». Действительно, для самостоятельного мышления нужен достаточный запас знаний, как говорил Д.Клустер «Информация является отправным, а отнюдь не конечным пунктом критического мышления. Как говорится: «Нельзя думать с пустой головой». Чтобы породить сложную мысль, нужно переработать гору «сырья» - фактов, идей, текстов, теорий, данных, концепций». (Д.Клустер Что такое критическое мышление// Перемена. – 2001, № 4, с.37).

Приведу примеры работы с текстом, которые, на мой взгляд, продуктивны, интересны, не долгосрочны, т.е. достаточно активизируют интеллектуальную деятельность студентов на уроке.

Мозаика 1. Данный метод предусматривает произвольное объединение участников в группы, по 3-6 человек каждая, для работы над материалом учебника, который разбивается на 3-6 завершенных по смыслу частей. Каждый участник получает свой отрывок (определяющийся количественным составом группы), работает над ним и становится экспертом в его содержании и обдумывает методы и приемы, с помощью которых он может донести прочитанный материал.

Затем члены разных групп, изучающие одно и то же содержание, встречаются в новых группах – «группах экспертов» - для обсуждения своей части. (Например, те, которые читали отрывок №1 собираются вместе и выясняют непонятные вопросы, что главное из текста нужно донести и как).

После этого участники возвращаются в свои первоначальные (домашние) группы и преподают коллегам по группе свой материал. Таким образом, у каждого в результате проделанной работы должно сложиться целостное представление об изучаемом тексте.

Знаю/ Хочу узнать/ Узнал. Данный способ предполагает выполнение следующих действий:

- Мозговой штурм, результатом которого должно стать определение того, что участники знают по теме;
- Определение того, что они хотят узнать из текста;

- Знакомство с текстом с фиксацией того нового, что удалось узнать в соответствии со своим исходным запросом.

Результаты такой работы могут быть представлены в виде таблицы:

Знаю	Хочу узнать	Узнал

Карта идей/ понятий. Предлагает участникам индивидуально или в малых группах изобразить содержание текста (или отдельного понятия из текста в виде карты). Карты идей или понятий могут быть достаточно простыми, например, в виде блок-схем, а могут содержать сложные ответвления. Кроме фиксации основных идей, участники могут установить внутренние логические связи предложенного материала и изобразить графически неявные модели.

Критические дискуссионные группы. Это вид работы, предполагающий, что участники подходят к тексту с заведомым скептицизмом и подвергают сомнению его содержание. Тем более сейчас, когда приходится заниматься по устаревшим учебникам, мне кажется, это актуально. В принципе, можно использовать педагогические задачи, статьи и т.п.

Для работы с текстом может быть предложен ряд вопросов, например:

- Какие основные методы и приемы обучения предлагает автор? Какие из них на современном этапе неактуальны?
- Какие ценности, которые не указаны в тексте, вы считаете наиболее актуальными в наше время?
- с какими предложениями автора по воспитанию нравственных качеств вы согласны, а какие требует корректировки?
- Какие факты автор просит принять на веру?
- Что осталось недосказанным.

Оставьте за мной последнее слово. Это способ чтения текста, при котором участники выбирают самый важный, по их мнению, отрывок и записывают его на одной стороне листа бумаги. С другой стороны пишутся следующего рода комментарии:

- Какие мысли вызвал этот отрывок?
- Почему это важно?
- Можно ли подвергнуть это сомнению?

Во время последующего обсуждения поочередно читаются выбранные для комментирования отрывки. После чтения каждым своего отрывка преподаватель приглашает других прокомментировать этот же отрывок, выслушав всех, участник читает свой комментарий. За ним, таким образом, остается последнее слово.

I.N.S.E.R.T. Данный способ предполагает сравнение первоначальных ожиданий с результатами чтения.

Обработка текста производится с помощью последующих пометок:

+ укажите место, которое подтверждает верность ваших предположений;

- укажите место, которое опровергает ваши предположения;

! укажите место, в котором содержится важная информация, которую вы не ожидали увидеть;

? укажите место, содержащее то, о чем вы хотели бы узнать больше.

После чтения участники могут сравнить свои пометки.

Тесты по чтению. Этот вид работы предлагает участникам, разбившись на пары, составить друг другу тест по тем понятиям и идеям, которые содержатся в материалах для чтения.

После выполнения тестов по парам предлагается сверить ответы, обсудить тесты на предмет точности вопросов и их связи с текстом. Если в процессе обсуждения между

партнерами возникают серьезные разногласия, педагог может выступить в качестве арбитра.

SQ3R. Этот способ расшифровывается так:

S – обзор, Q – вопрос, R – чтение, R – повторение, R- вывод, резюме.

Данный метод предполагает 2 этапа.

- Этап – «Беглый обзор текста».
- Выделение заголовков и рубрик для того, чтобы получить общее представление о содержании и структуре текста. Заголовок или рубрику можно представить в виде вопроса.
- Просмотр первого и последнего абзацев, с тем, чтобы получить общее представление о содержании.
- Беглый просмотр всего фрагмента текста.
- Этап – «Основной».
- После получения общего представления о содержании необходимо поставить вопросы к тексту, который затем будет прочитан:
- Что мне известно по данной теме?
- Какие основные темы, вопросы или идеи вынесены в заголовок?
- Что мне предстоит узнать?

В качестве одной из основных задач педагога при работе с текстом является методическая поддержка. Основной ее смысл – не замена себя текстом, а обеспечение встречи текста и студента.

Таким образом, можно сказать, что текст читает студент, студента читает текст, текст содержит экспертное знание, студент взаимодействует с автором текста. Чтение текста – это прежде всего самостоятельная работа студента. А это значит, что данный вид образовательной деятельности – огромный потенциал практики урока, в котором и делается главный акцент на активность студента.

Литература:

1. Галатенко Н., Ильясов И., Усачева И., Бирюкова М. Самостоятельная работа с книгой. Методические рекомендации для студентов. – М., 1988.
2. Григальчик Е., Губаревич Д., Губаревич И., Петрусов С.. Обучаем иначе. Стратегия активного обучения – Мн., 2003
3. Дьюи Дж. Демократия и образование. – М., 2000.
4. Зинченко В. Психологические основы построения системы развивающего обучения Д.Б.Эльконина – В.В.Давыдова: Учебное пособие. – М., 2002.
5. Хамблин Д. Формирование учебных навыков. – М., 1986

РОЛЬ ЭЛЕКТРОННЫХ УЧЕБНИКОВ В БУДУЩЕМ

Каримбергенев С.Е.

*КГКП Балхашский гуманитарно-технический колледж имени Алихана Мусина
Руководитель: Алимберлина Ж.С.*

На сегодняшний день такие понятия как «персональный компьютер» и «глобальная компьютерная сеть» является неотъемлемой частью нашей жизни.

Гипотеза исследования: Современное информационное общество требует перехода всех социальных институтов, в том числе и образования, на новые технологии передачи информации.

Цель исследования - Определение наиболее эффективных средств передачи информации в современном мире.

Задачи:

1. проанализировать способы передачи информации в XXI в.;
2. выбрать наиболее эффективный язык программирования для создания электронного пособия;
3. провести анализ достоинств и недостатков хранения, передачи и использования информации на бумажных и электронных носителях.

Мы живем в веке новых информационных технологий и умение создавать web-страницы и сайты становится элементом общей культуры современного общества.

Web-страницы могут существовать в любом формате, но в качестве стандарта принят Hyper Text Markup Language - язык разметки гипертекстов, предназначенный для создания форматированного текста, который может включать в себя изображения, звук, анимацию, видеоролики и гипертекстовыми ссылками на другие документы, разбросанные как по всему Web-пространству, так и находящиеся на этом же сервере или являющиеся составной частью этого же Web-проекта.

Исходя из того, что наиболее распространенным языком программирования для представления материалов в сети Интернет является HTML, нами было принято решение создать электронное пособие для учащихся, которое поможет освоить HTML без особого труда. Пособие имеет не сложную структуру, которая подобна структуре программы «Проводник». Окно разбивается на две основные области.

Левая часть окна служит для отображения четырех основных компонентов:

- HTML Book - это компонент в котором содержится вся основная информация, служащая для помощи учащимся при изучении языка гипертекстовой разметки;
- Архив - в нем предлагаются дополнительные материалы по программированию в HTML;
- полезной информации - в которой имеются полезная информация по использованию цветов, шрифтов, правила размещения Web-страниц в Интернете и другая информация;
- STester - программа тестирования учащихся, редактор тестов и журнал результатов для создания и проведения компьютерного тестирования, сбора и анализа результатов, выставления оценки по указанной в тесте шкале.

Правая часть окна содержит информацию по выбранному пункту левой части окна. Вся работа с пособием основана на гипертексте.

Внедрение языка HTML привело к развитию электронной литературы в Интернет, т.к. для работы с HTML - документами не требуется установки дополнительного программного обеспечения, все теги пишутся в простом текстовом редакторе «Блокноте» и просматриваются в любом браузере.

Электронные книги и пособия медленно, но уверенно завоевали признание во всем мире. И это не удивительно, т. к. они имеют множество преимуществ по сравнению с бумажными изданиями, а именно:

1. Электронные книги доставляются почти мгновенно. В считанные минуты их можно купить, загрузить и приступить к чтению, для этого не нужно идти в книжный магазин, ждать дни, а иногда и недели, чтобы получить заказанную книгу.
2. Хотя электронные книги и требуют затраты электричества, на их продукцию не расходуется бумага, чернила и другие ресурсы, которые используются для изготовления бумажной книги. Сохраняется огромное количество зеленых насаждений!
3. Благодаря услугам Интернет, многие электронные книги можно скачать бесплатно.
4. Малый объем: электронные книги занимают меньше места. Вам не нужна библиотека или специальная комната для них. Вы можете сохранять сотни электронных книг в Вашем компьютере. Примерно 500 средних электронных книг может поместиться

на одном CD (эквивалент к нескольким полкам напечатанных книг) или букридере.

5. Электронные книги мобильны. Вы можете носить целую библиотеку книг с собой на CD, ноутбуке или любом устройстве для чтения электронных книг, не беспокоясь об их весе.

6. Благодаря сегодняшней технологии, Вы можете читать электронные книги где угодно: в автобусе, поезде, самолете или пока стоите в пробке.

7. В электронных книгах информация доступна для поиска. Вместо того, чтобы листать страницу за страницей, Вы можете легко найти любую информацию, пару раз щелкнув мышкой. Электронные книги могут показывать ссылки для легкого доступа к детальной информации. Это делает их превосходным выбором формата для занятий, которые выигрывают от поисковых и перекрестных возможностей ссылки, например, для словарей, работы с ссылками, определенных видов учебников.

8. Электронные книги могут быть интерактивными и содержать аудио, видео и анимации.

9. Если Вы хотите прочитать электронную книгу в традиционном варианте, Вы можете очень недорого распечатать ее на Вашем домашнем принтере или в любом магазине печати.

10. Возможность быстрого и простого изменения: размер шрифта электронной книги можно менять, что облегчит чтение для людей с физическими недостатками. С помощью дополнительных программ, возможно, превратить некоторые из электронных книг в звуковые. Кроме того, некоторые устройства для чтения электронных книг с подсветкой поддерживают чтение при низком уровне освещенности или даже в полной темноте.

11. Люди, живущие в мегаполисе, в удаленной деревне или на островке, имеют одинаковый доступ к электронным книгам, в отличие от бумажных.

12. Некоторые книги существуют только в электронном варианте.

Несмотря на многообразие преимуществ, электронные книги имеют и некоторые недостатки:

При чтении информации в электронном виде ухудшается зрение, так как при чтении с электронных носителей необходимо делать перерывы.

Производятся затраты электроэнергии.

Необходимо иметь ПК или электронный планшет, приобретение которых требует финансовых вложений.

С технической точки зрения издательство и выпуск электронной версии бумажной книги не представляет никакой сложности и не требует дополнительных затрат. Однако в Казахстане, как и в СНГ в целом, отсутствует действенное законодательство, способное защитить производителей электронных продуктов.

Проведенный анализ показывает, что преимущества преобладают. Вопрос о внедрении электронной продукции ведется в государственных масштабах, так как это приводит к экономии значительных средств на издании бумажных книг и снижает вред, наносимый природе.

Кроме того правительство развитых стран ведет тенденцию замены бумажных носителей на электронные. К примеру, правительство Южной Кореи намерено полностью отказаться от бумажных учебников и перейти на электронные. В школах России и Украины и Казахстана уже внедряются пилотные проекты по замене бумажных учебников электронными.

Электронные учебники и пособия по прогнозам экспертов уже через десять лет заменят обычные. Ученые говорят, за электронными книгами будущее.

Я считаю, что книжный фонд учреждений образования придет в полную негодность через четыре - пять лет, и восполнять его на бумажных носителях так дорого и сложно, что, по всей видимости, современное общество заставит нас перейти на электронные библиотеки.

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ДАМЫТА ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Копишева Аксаулем Дауренбековна

*Абай Құнанбаев атындағы Саран гуманитарлы-техникалық колледжінің
педагогика және психология пәндерінің оқытушысы*

Бүгінгі таңдағы оқыту үрдісі жаңа әдіс-тәсілдерді, жаңаша идеяларды қолдануды талап етеді. Әр мұғалім өз тәжірибесінде көптеген ұйындықтармен, кедергілермен кездеседі. Ол заман көшіне ілесу үшін өз білімін жетілдіріп отыруы қажет.

Әрбір мемлекеттің өсіп-өркендеуінің, бәсекеге қабілетті болуының ең басты ошағы- ұстаз берген білім. Сондықтан да дамудың ең биік көкжиегінен көрінгісі келетін кез-келген мемлекет, ең алдымен, білім беру саласын жолға қойып, сапасын көтеруді мақсат етеді. Ендеше, осындай бәсекеге қабілетті, рухы биік ұрпақ тәрбиелеу мұғалімнің еншісіне тиері анық.

Егеменді еліміздің білім беру жүйесінде әлемдік деңгейге жету үшін жасалынып жатқан талпыныстар оқытудың әртүрлі әдіс-тәсілдерін қолдана отырып, терең білімді, ізденімпаз, барлық іс-әрекеттерінде шығармашылық бағыт ұстанатын, сол тұрғыда өз болмысын таныта алатын жеке тұлға тәрбиелеу ісін жетілдіруді көздейді. Демек, мектептегі оқу процесі оқушылардың танымдық қызығушылын арттырып, шығармашылық әрекетін дамытуына жол ашуы қажет.

Қызығушылықтың баланы оқуға тартудағы мүмкіндігін, оқуды табысты, әрі қолайлы етудегі мәнін классикалық педагогиканың өкілдері Я.А.Коменский, И.Гербарт, Ж.Ж.Руссо, Л.Н.Толстой, К.Д.Ушинский т.б. дәлелді тұжырымдаған.

Қызығушылықтың өнер-біліммен сусындауда, жеткіншектерді тәрбиелеуде ерекше мәнге ие екендігі А.Құнанбаев, Ы.Алтынсарин, Ж.Аймауытов, М.Жұмабаев, А.Байтұрсынов, т.б еңбектерінде арнайы айтылады.

Абай Құнанбаев бала мінезінің қалыптасуы жөргектен басталатынын айта келіп, «Жас бала анадан туғанда екі түрлі мінезбен туады: біреуі-ішсем, жесем, ұйықтасам деп тұрады. Біреуі – білсем екен. Мұның бәрі- жан құмары, білсем екен, көрсем екен, үйренсем екен», деген тұжырым жасайды. Абай бала психологиясының басты ерекшелігі-білуге құштарлық деп есептейді.

Қазіргі жағдайда жеке тұлғаны педагогикалық процестің субъектісі ретінде қалыптастырудың дербес жүйесі маңызды мәнге ие болып отыр. Бастауыш мектеп- оқушы тұлғасы мен санасының дамуы қуатты жүретін, ерекше құнды қайталанбас кезең. Бастауыш мектепті бітіргеннен кейін бала еркін ойлап, қоршаған ортамен белсенді байланыс жасай білуі керек, толығымен алдында тұрған міндеттерді шешу дағдыларын игере алуы қажет. Мұның өзі оқыту процесінде баланың жеке тұлғасын шығармашылық бағытта жан-жақты дамытуды талап етеді.

Бастауыш сынып оқушыларының іс-әрекетінің негізгі түрі оқу жұмысы, яғни қажетті білім, білік және дағдыны меңгеру болып табылады. Бұл жаста абстрактылы ойлаудың дамуы жүзеге асырылады, ал оның даму деңгейі баланың танымдық қызығушылығына байланысты, өйткені оқушыда қызығушылық болмаса, оқу жұмысының тәсілдерін меңгеру қиынға соғады.

Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылын қалыптастырудың бірнеше жолдары бар, және бүгінгі күні әдебиеттерде қарастырып жүр. Бастауыш мектепте оқыту процесінде оқушылардың танымдық қызығушылығын қалыптастырудың жолдары:

- тапқырлыққа, ой ұшқырлығына берілген шығармашылық тапсырмалар;
- проблемалық оқыту тәсілдері;
- өзіндік жұмыстар;
- дидактикалық ойындар;

- жұмбақтар, жаңылтпаштар, санамақтар;
- жаңа педагогикалық технологиялар;
- дәстүрлі емес сабақтар;
- сыныптан тыс жұмыстар.

Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылын қалыптастыруды мақсат ете отырып, мен дамыта оқыту технологиясын пайдалануды жөн көрдім. Себебі, дамыта оқытудың негізгі мақсаты – баланы оқыта отырып, шығармашылық бағытта жан-жақты дамыту. Оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулып, олардың белсенділіктерін, қызығушылықтарын арттыруда, шығармашылық қабілеттерін дамытуда оқыту процесінде әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдануға болады.

Қызығушылық- тұлғаның туа біткен қасиеті емес, оның дамуының нақты нәтижесі. Тұлға қызығушылығының қалыптасуына қоршаған орта, жағын адамдардың мүддесі, тұлғаның өз әрекетінің белсенділігі, сонымен бірге қызығушылықты дамытуда ынталандыратын оқу мен тәрбие процесі ықпал етеді. Тұлғаны қалыптастыратын проблеманы, яғни оның мүддесін осы тұлғаның іс-әрекетімен өзара байланыста қарастыру қажет, өйткені іс-әрекетсіз қызығушылықты дамыту мүмкін емес.

Бастауыш сынып оқушыларының дамыта оқыту технологиясы арқылы танымдық қызығушылығын қалыптастырудың өзіндік ерекшеліктері болатыны хақ. Бастауыш сынып оқушысы оқи отырып, жаңа білімді ашуға жол салады, мұнда жаңалық субъективті сипатқа ие болады. Демек, шәкірттер тек өздері үшін ғана жаңаны таниды, ғылымды зерттеп және танып қойған нәрсені біледі.

Танымдық қызығушылықты қалыптастыру құралдарының ішінде «оқу мазмұнын, оқытудың әдістері мен тәсілдерін, оқытуды ұйымдастыру формаларын» дидактар ерекше бөліп көрсетеді.

Дидакт-ғалымдар сабақта оқушылардың танымдық қызығушылын қалыптастырудың басқа да шарттарын атап көрсетеді: сыныптағы микроклимат, оқуға деген ынтаны қалыптастыру, оқушыларды танымдық іс-әрекеттің қолайлы тәсілдері мен жолдарымен қаруландыру және т.б.

Енді, осы айтылған құралдарды мұғалімдердің іс-тәжірибесінде қалай жүзеге асыруға болатынын қарастырайық.

Оқу материалының мазмұны баланың білімін байытуға және кеңейтуге, тәжірибе алуға, ой-өрісін дамытуға әсіер етеді. Бірақ кез-келген оқу мазмұны бастауыш сынып оқушыларын өзіне тарта бермейді. Сондықтан мұғалімнің негізгі міндеті оқушының қызығушылығын ояту болып табылады. Баланың танымдық қызығушылығын қалыптастыру құралдарының бірі- оқу материалының мәні мен құндылығын көрсету. Мысалы, «Шамалар» тақырыбын өткенде, бұл материалды меңгерудің қажеттілігі күнделікті өмірде шаманы және оның өлшем бірліктерін дұрыс қолдануда екендігін көрсету керек.

Бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктері оларды тапқырлыққа баулуға жетелейді. Сондықтан сабақтарда мақсатты түрде ребустар, дидактикалық ойындар, викториналар, жұмбақтар және сол сияқты материалдарды пайдалануға тура келеді.

Пәнішілік және пәнаралық байланыстарды орнату оқу материалының мазмұнын байыта түседі, балалардың бұрын алған білімдерінің қажеттілігіне көздерін жеткізеді, олардың оқу процесін қызықты ете түседі. Бұл талап еске түсіру, салыстыру, басқа пәндерден алған білімдерді пайдалану арқылы танымдық есептерді шешу сияқты тәсілдер арқылы жүзеге асырылады.

Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылын қалыптастыру процесін зерттегенде, міндетті түрде әрбір пәнді оқытудың өзіне тән ерекшеліктерін есепке алу қажет. Оқыту процесінде негізгі міндет оқу іс-әрекеті арқылы қызығушылықты қалыптастыру болып табылады. Осыған байланысты танымдық іс-әрекетке қызығушылықтың екі аспектісін бөліп көрсетуге болады. Біріншіден, өзі үшін, яғни өзінің білімдік деңгейін көтеру үшін арнайы білім жүйесін меңгеруге деген қызығушылық;

екіншіден, алынған білімді іс жүзінде қолдана білуге деген қызығушылық. Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығы жаңа білімді алуда кездесетін кез-келген қиыншылықты шешуге мүмкіндік тудырады. Мұның негізінде оқуға талпыныс, мақсатқа бағытталған бақылау, жүйелі логикалық тұжырым қалыптасады, міндеттерді шешудің жаңа тәсілдері пайда болады.

Сурет 1.

Дамыта оқыту ұлы неміс педагогы А.Дистервегтың әйгілі «Неміс мұғалімдерінің білім беру ісіне басшылық» атты еңбегінің де негізі болып табылады. Дамыта оқыту деп баланың білім алуға әрекет етуін ұйымдастыратын оқытуды атаған. Дамыта оқыту-оқыту мақсаты, міндеттері, әдіс-тәсілдері баланың даму заңдылықтарына сәйкестендірілген оқыту. Сондықтан да жаңа сапаға ие, шығармашыл, қабілетті адамдар тәрбиелеу үшін дамыта оқыту жүйесін ең негізгі басшылыққа алар нысана деп білеміз.

Дамыта оқыту бағытындағы педагогикалық технология Л.С.Выготский, Д.Б.Эльконин, В.В. Давыдов, Л.В. Занков, Г.И.Щукинаның зерттеулерінде қарастырылған.

Дамыта оқыту қағидасын В.В.Давыдов бүтін жүйе ретінде қарастыруды ұсынды.

Қорытындылай келе, бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын қалыптастыруда дамыта оқытудың элементтері арқылы мүмкін болатынына көз жеткіздік.

Сонымен, бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын қалыптастыруда *дамыта оқыту технологиясын* пайдаланудың мәні зор. Себебі, дамыта оқытудың негізгі мақсаты- баланы оқыта отырып, шығармашылық бағытта жан-жақты дамыту. Оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулып, олардың белсенділіктерін, қызығушылықтарын арттыруда, шығармашылық қабілеттерін дамытуда оқыту процесінде әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдануға болады.

Бастауыш сыныптың қай пәнінде болмасын оқушыларды дамыта оқыту олардың танымдық қызығушылығын оятып, ойын, ынтасын дамыта түседі.

Әрине, атқарылған істер аз емес. Дегенмен, әлі де болса бізді ойландыратын, толғандыратын істер жетерлік. Атап айтқанда, олар – білім сапасын арттыру, оқушылардың біліміне, ойлау қабілетіне сай деңгейлеп оқыту, ғылыми - ізденіс қабілеттерін қалыптастыру, т.с.с. Өйткені, ХХІ ғасыр - білімділер ғасыры. Ендеше бізге ой өрісі жоғары дамыған, зерделі, жан - жақты парасатты ұрпақ керек екенін бір сәтте естен шығармағанымыз жөн деп ойлаймын.

Әдебиеттер:

1. ҚР Білім туралы Заңы. Астана. 2004 жыл.
2. Қоянбаев. Педагогика. Алматы., 1997ж.
3. Б. А. Тұрғынбаева Дамыта оқыту технологиялары. Алматы. 2000 жыл.
4. Қазіргі заман мұғалімі. Қазақстан мектебі. 2003ж. №6
5. Мұғалімнің педагогикалық шеберлігі. Білім әлемі. Алматы., 2004ж №6
6. Сабыров Т. Оқушылардың оқу белсенділіктерін арттыру жолдары. Алматы. Мектеп. 1978ж
7. Серімбетова С. Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту. Бастауыш мектеп. 2003ж. №7.-32-33б.
8. Щукина Г.И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся. Педагогика 1988-2008с.
9. Щукина Г.И. Проблемы познавательного интереса в педагогике. Педагогика 1971ж 352с.

**ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ ПӘНІН ОҚЫТУДА ЖАҢА
ТЕХНОЛОГИЯ ЭЛЕМЕНТТЕРІН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ**

*Күленбаева Айбарша Исатаевна,
Абай Құнанбаев атындағы Саран гуманитарлы-техникалық
колледжі, Саран қаласы.*

Қазіргі замандағы дәуірде дүниежүзіндегі мемлекеттердің мәртебесі оның білімдік әлеуетімен және ғылымымен анықталады әрбір жеке адамның мәртебесі көп жағдайда жоғары технологияларға, ақпараттардың жетекші роліне, көп мәдени үрдістердің дамуына, алған білімінің дәрежесіне байланысты болмақ.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев «Ұлттық бәсекелестік білімділік деңгейімен айқындалады. Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет» - деп, отандық оқытушылардың алдына бағдарлы мақсат қойып, үлкен міндет жүктеді. Әрине, жаңа ғасыр - дамыған жаңа инновациялар әлемі. Сол жаңа инновациялық технологияларды меңгерген жан-жақты, бәсекеге қабілетті, талапты да талантты, зерделі тұлғаны тәрбиелеп, бағыт-бағдар беру қазіргі таңда мемлекетіміздің және білім саласындағы қызметкерлердің еншісінде.

Бүгінгі таңда алдымызда Қазақстандық білім беру жүйесін ең жоғары халықаралық талаптарға сай дамыту міндеті тұр. Сондықтан, ұстаздардың кәсіби әлеуметін үздіксіз көтеріп отыру - маңызды шаралардың бірі. Оқытушылардың тұлғалық дамуының негізгі көрсеткіштерінің бірі - жалпы адамзаттық құндылықтарға бағытталу, оның ішінде, зиялылық, креативтілік, белсенділік, ой-пікірдегі тәуелсіздік. Олай болса, осы көрсеткіштерді білім беру үрдісінде тәжірибемен ұштастыру, сабақ барысында кәсіби шеберлігі мен біліктілігін шәкірт бойына сіңіру оқытушылардың алдында тұрған басты міндеттердің бірі болып сан алуда. Соған орай қазіргі білім беруде студенттерге тек пәндік білім, білік дағдылардың белгілі жиынтығын меңгертуге бағытталып, олардың жеке басының дамуына, тұлға ретінде қалыптасуына көңіл бөліп отыр. Еліміздегі жаңа білім беру жүйесі әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағытталуда. Яғни, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, басқаша қарым-қатынаспен ерекше.

Қазақстан республикасының «Білім туралы» заңында «Білім беру жүйесінің басты мақсаты - ұлттық және мәдени құндылықтар негізінде жеке тұлғаның қалыптасуына

қажетті жағдай жасай отырып, оның шығармашылық қабілетін және эстетикалық білім беруді дамыту» деп атап көрсетілген. Осыған орай кез келген мұғалімнің алдында оқушыға білім, білік, дағдыларын игертіп қана қоймай, қабылдауын, ойлауын, қиялын, сезімдерін, ерік-жігерін, тұлғалық қасиеттерін, яғни оқушыны жан-жақты дамыту міндеттері тұр.

Сондықтан да қазіргі қоғамымызда әр оқытушы өз іс - әрекетінде қажетті өзгерістерді әр түрлі тәжірибелер жөніндегі мағлұматтарды жаңа әдіс - тәсілдерді дер кезінде қабылдап, дұрыс пайдалана білу керек. Сонымен қатар колледждегі оқу - тәрбие жүйесі, оқытушы мен студенттер арасындағы қарым - қатынас жалпы оқытуды ұйымдастыра білу керек. Сабақ барысында біз оқытушылар тек қана білім беріп қана қоймай, тәрбиеге де көп көңіл бөлуіміз керек. Тәрбие жоқ жерде ешқандай, білім жоқ.

Студенттерге білім беруде жаңашыл технологияларын қолдану инновациялық бағытта жұмыс жасау заман ағымына сай талап етілуде. Бүгінде қоғамның жеке тұлғалы дамыған адамын тәрбиелейтін ұстаз өзінің шығармашылық ізденуі, оқытуда жаңа педагогикалық технологиялар мен инновациялық әдіс-тәсілдерді меңгеруі, кәсіби құзырлығының жоғары деңгейде болуы қажет. Студенттерге білім алуға, оқуға, үйретуге көп мән берілуі тиіс. Студенттерге білім алуымен қатар шешендік шеберлігі мен баяндау жүйелілігі қалыптасады, өз пікірін ашық білдіретін саналы ұрпақ тәрбиеленеді. Жаңа технология жүйесінде проблемалық және іскерлік ойын арқылы оқытудың да маңызы зор. Студенттер әр түрлі проблемаларды талдайды, оның шешу жолдарын іздестіреді. Мұндай сабақтар студенттердің логикалық ойлау қабілетін дамытады, пәнге қызығушылығын арттырады, өмірде кездесетін түрлі қиындықтарды жеңуге тәрбиелейді.

Инновациялық технологиялардың басты ерекшелігі – мақсаттарының айқындығы. Әр технология сабақтың әрбір бөлігінде белгілі бір нәтижеге қол жеткізуді бағыттады. Олар тек білімді беріп қана қоймай, пәндермен терең де берік қаруландыруды, сонан соң меңгерген білімдерін күнделікті өмірде өз деңгейіндегі іскерлікпен қолдана білуді көздейді.

Қазіргі білім жүйесінің ерекшелігі – тек біліммен қаруландырып қана қоймай, өздігінен білім алуды дамыта отырып үздіксіз өз бетінше ізденуіне қажеттілік тудырады. Педагогикалық технологиядағы басты міндет – оқушының оқу-танымдық әрекетін жандандыра отырып, мұғалімнің кәсіби қызметін жаңғырту арқылы алға қойған мақсатқа толықтай жету.

Технологиямен жұмыс жүргізу 4 саты арқылы іске асады. Олар: оқып меңгеру; тәжірибеде қолдану; шығармашылық бағытта дамыту; нәтиже.

Менің де мұғалім ретінде алдыма қойған мақсатым – студенттерге ұлттық педагогикалық тәрбие мен білім берумен қатар олардың шығармашылық қабілеттерін арттыру. Сол себепті сабақты идеялық жағынан ғылыми негізде өмірмен байланысты ұйымдастырып, студенттердің қызығуын, білім құмарлығын таныту, әр сабақта студенттерді ойлануға, өздігінен ізденіс жасауға баулып, ойын ауызша, жазбаша жинақтап баяндай білуге, мәдениетті сөйлеуге үйрету арқылы дағдыландыру – әрбір ұстаздың абыройлы борышы.

Бүгінгі заман талабына сай қазіргі студенттердің алдында келелі міндеттер тұр. Жылдам өзгеріп отыратын өмір жайларына тез бейімделе алатын, қажетті білімді өз бетінше меңгере және қолдана білетін, дербес сыни тұрғыда ойлай алатын, мәселелердің шешу жолдарын іздеп таба білетін, ақпараттармен сауатты жұмыс жасайтын, коммуникабельді тұлғаларды қалыптастыру.

Жаңа технологияның әдіс-тәсілдеріне сәйкес инновациялық құрылғыларды пайдалану - білім сапасын арттырудың бірден - бір жолы.

Дәстүрлі емес сабақтарды өту арқылы студенттердің ой толғауын, білімін, қабілетін кеңейтуге болады. Білімді даяр күйінде бермей, студенттердің алдына белгілі бір мәселені міндет етіп қойсақ, олар инновация элементтерін пайдалана отырып ізденіп шешуге талпынады. Бұл арқылы олар проблемалық жағдай туған кезде оны дұрыс шеше

білу тәселдерін үйренеді. Мұның нәтижесінде өз бетінше өмір сүре алатын шығармашыл азаматтар тәрбиелейміз.

Өз тәжірибемде педагогика ғылымының докторы, профессор Ж.Қараевтың «Деңгейлік оқыту» жүйесіне, «Сын тұрғысынан ойлау» стратегиясына, Шаталовтың «Тірек сигналдары арқылы оқыту» жүйесіне сүйеніп сабақ жүргіземін.

Оқу мен жазуды сын тұрғысынан ойлау стратегияларын сабақта қолдану барысында қол жеткен нәтиже: студенттердің оқуға қызығулары артады, іскерлік дағдысы, ойлау белсенділігі, тапқырлығы, өзіне деген сенімі қалыптасады, пікір таластыра білуді, ойын жүйелі түрде жеткізуді, қолданбалы бағдарламаларды пайдаланып, бағдарлама құрастыруды үйренеді. Студенттердің жеке қасиеттерін ашу арқылы тәрбиелей отырып, танымдық күшін қалыптастыру және студенттердің шығармашылық қабілетін дамытуда ойын түрлері, топтастыру, сәйкестендіру, толықтыру стратегияларын кеңінен қолданудамын.

Өзім дәріс беретін қазақ тілі, қазақ тілін оқыту әдістемесі пәндерінен жаңа технология элементтерінің тиімді жақтарын алып, әдістемелік даму жолдарыма пайдаланудамын. Технология элементтерін жай қолданбай, шығармашылықпен жүзеге асырып сабақтың қарқынын күшейтудің мықты құралы ретінде қолданамын. Осыған дәлел ретінде қазақ тілі оқыту әдістемесі пәнінен «Бастауыш сыныптарда жүргізілетін диктант түрлері» тақырыбына бойынша өткізілген сабағымда жаңа технология элементтерін тиімді қолдана отырып, сабақты мынадай жоспар үлгісінде өткізгенімде өте тиімді болды.

I. Ұйымдастыру кезеңі.

«Білім және білімін пайдалана білетін студент», онда үй жұмысын тексеру. Білімді болумен бірге, білімін пайдалана білетін қазіргі заман азаматы екенін айтып, ойларын шыңдай түсу мақсатында топты үшке бөліп, үй тапсырмасын сұрау.

I топ. Жазуға байланысты жүзгізілетін жұмыстар түрі, ойларыңызды машықпен байланыстырыңыз.

II топ. Оқушыларды сауатты жазуға үйрету жағдайларын атап айт, олардың әрқайсысына мысалдар келтіре отырып, ойыңызды дәлелдеңіз.

III топ. Жазуға қойылатын талаптар, ойыңды мысалмен дәлелдеңіз.

II. Жаңа материалды меңгерту.

«Кешегіні білетін, бүгінгі түсінетін, ертеңіне сенімді студент» айдарымен жаңа материалды проблемалық сұрақтар қою арқылы түсіндіремін.

Студенттер проблемалық сұрақтарға жауап бере отырып, диктант түрлерін, диктантқа қажетті қағидалар, жазба жұмыстарының нормалары жайлы толық түсінік алады.

III. Жаңа материалды бекіту. «Ойтолғаныс»

«Ашық, коммуникативті, әр ортада орын табатын студент». Бастауыш сыныптарды жүзгізілетін диктант түрлерін әр сынып бойынша өз қалауларына орай жүзгізу тәсілдерін, жолдарын айтып, ойларын машықпен байланыстырып, топ-топпен орындайды.

I топ. Буын диктанты (1-сынып бойынша диктанттың жүзгізілу үлгісін көрсету).

II топ. Түсіндіру диктанты (2-сынып бойынша диктанттың жүзгізілу үлгісін көрсету).

III топ. Шығармашылық диктанты (3-сынып бойынша диктанттың жүзгізілу үлгісін көрсету).

IV топ. Терме диктанты (4-сынып бойынша диктанттың жүзгізілу үлгісін көрсету).

V. Венн диаграммасы арқылы жұптық жұмыс орындау.

Диктант түрлерін салыстыру, бастауыш сыныпқа тиімді көп қолданылатын диктант түрлерін айтып, ойларын мысалмен дәлелдеу.

VI. Ой қорыту.

«Бәйге» ойыны арқылы білімдерін қорытындылау.

«Алдына мақсат қойып, оған жетер жол таба білуші» жоспары бойынша өткен тақырыптарды қорытындылау мақсатында берілген ұяшықтарды таңдап, сұрақтарға жауап береді.

Ұяшықта берілген сұрақтар:

1. Жазу жұмысының мақсаты;
2. Грамматика мен жазу сабақтарында жүргізілетін сабақ түрлері;
3. Біріккен сабақ дегеніміз не?
4. Сабаққа қандай дидактикалық талаптар қойылады?
5. Диктант түрлерін айтыңыз.
6. Бақылау диктантының ерекшелігіне тоқталыңыз.

VII. INSEPT әдісі бойынша сабақта не білгенін, не білгісі келетіні жайлы ойларын жазады.

Не білемін?	Не білгім келеді?	Не білдім?

Бағалау. «Адалдық пен мейірімділікті ту етер мейірімді жан» айдары бойынша әр уақытта өз жұмысын адал бағалай білетін, жүрегінен адамға деген ұшқыны сезілетін білімді студенттердің білімін алған ұпай сандары арқылы бағалау.

VIII. Үйге тапсырма. «Жер-үйім, адамдар-бауырым дейтін студент» бөлімі бойынша бауырмалдылықты, топтағы құрбыларын сыйлай алатын, тапсырманы жасырмай айтатын, көмектесе білетін азаматша тәрбиелеуде мынадай тапсырмалар беріледі.

1. Бақылау диктантының сабақ жоспарын жасау.
2. Әр сынып бойынша тиімді диктант түрлеріне сабақ үлгілерін жасап, көрнекілік дайындау.
3. Қорыта келгенде, жаңа технологиялар студенттерге тек білім негіздерін беріп қана қоймай, сонымен қатар заман жүгін арқалауға қабілетті тұлға ретінде қалыптасуға көмектеседі.

Қолданылған әдебиеттер:

- 1) Н.Ә.Назарбаев. Қазақстан халқына жолдауы. А.2012.
- 2) Қ.Ж.Бұзаубақова. Жаңа педагогикалық технология. Тараз. ТарМУ, 2003.
- 3) С.Рахметова. Қазақ тілін оқыту методикасы. А. 1993.
- 4) Ж.Қаратаева. Сын тұрғысынан ойлау технологиясы. Қазақстан мектебі, 2012

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ҒАЛАМТОР ЖЕЛІСІН ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Куленбаева А.И.

*Қарағанды облысы, Саран қаласындағы
№40ЖББ мектептің бастауыш сынып мұғалімі*

Елбасының «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» атты жолдауында: «Біз бүкіл еліміз бойынша әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы білім беру қызметін көрсетуге қол жеткізуіміз керек» делінген, ХХІ ғасыр – бұл ақпараттық қоғам дәуірі, технологиялық мәдениет дәуірі, айналадағы дүниеге, адамның денсаулығына, кәсіби мәдениеттілігіне мұқият қарайтын дәуір. Білім беру үрдісін ақпараттандыру – жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы дамыта оқыту, дара тұлғаны бағыттап оқыту

мақсаттарын жүзеге асыра отырып, оқу тәрбие үрдісінің барлық деңгейлерінің тиімділігі мен сапасын жоғарлатуды көздейді.

Қазіргі заман – ғылыми және ақпараттық технологиялар заманы. Уақыт өткен сайын ақпараттардың таралуы да арта түсуде. Кейінгі кезде ақпараттар көлемінің артуы мен компьютерлік технологиялардың жылдам дамуына байланысты компьютерлік технологиялармен оқытуды белсенді түрде дамытып келеді. Ақпараттық – коммуникациялық технология электронды есептеуіш техникасымен жұмыс істеуге, оқу барысында компьютерді пайдалануға, модельдеуге, электронды оқулықтарды, интерактивті құралдарды қолдануға, интернетте жұмыс істеуге, компьютерлік оқыту бағдарламаларына негізделеді.

Қазіргі кезде оқу жүйесін басқаруды автоматтандырудың әдістерін көлемді және

қарқынды қолдану, жан-жақты оқу, тәжірибелік және теориялық мәселелерін зерттеуді, комплекстік ізденістерді жүргізуді талап етеді. Мысалға алсақ, бірнеше жылдар бұрын ақпаратты игеру үшін оқушылар тек кітап қолданса, қазіргі кезде мектептерде интерактивті тақталар, мультимедиа кабинеттері орнатылған. Ақпараттық – коммуникациялық технологияның келешек ұрпақты жан-жақты білім алуына, іскер әрі талантты, шығармашылығы мол, еркін дамуына жол ашатын педагогикалық, психологиялық жағдай жасау үшін тигізер

пайдасы мол. Осыған орай компьютерлік желіні, яғни ғаламторды пайдалану қазіргі таңда жиі қолданыста. Ғаламторды пайдаланып оқытудың негізгі мақсаты: оқыту үрдісін үздіксіз және толық деңгейде бақылау, сонымен қатар ақпараттық ізденіс қабілетін дамыту. Ғаламторды пайдаланып оқыту – бұл білім берудің компьютерлік технологиясын кеңінен пайдалану. Оқушыларға білім беруде жаңа оқыту технологияларын қолдану, инновациялық бағытта жұмыс жасау заман талабына сай талап етілуде. Оқу процесінде ғаламторды тиімді пайдалану және қолдану кейінгі жылдары оң нәтижесін беріп отыр. Атап айтсақ, білім алушылардың өз бетімен ізденісі, пәндерге деген қызығушылықтары артуда және оқу қызметінің мәдениетін қалыптастыруға, дербес жұмыстарын ұйымдастыруға ерекше қолайлы жағдай туғызып отыр.

Инновациялық білім беру – білім сапасын жақсартудың негізгі тетігі. Бүгінгі таңда ақпараттық технологиялар үстемдік құрған дәуірде таптырмас көмекші міндетін атқара алатын ақпараттың жаңа түрлерін ойлап табу қажеттігі туындап отыр. Ол – ғаламтор.

Ғаламторды пайдаланудың ең тиімді тұсы – бұл оқушының қызығушылығын оята отырып, білім алуға ықыласын арттыру

болып табылады. Соның бір дәлелі менің жетекшілік етіп отырған сыныбымда қазақ тілі пәнінен тақырыбы: «Сын есімді бекіту» сабағында ғаламторды тиімдірек пайдаландым.

Бұл жерде оқушыларды үш топқа бөле отырып, әр топқа Абай Құнанбаевтың өлең шумақтарынан үзінділер берілді. Сонда оқушылар өлеңнің мазмұнына сәйкес планшет арқылы ғаламтор желісінен сурет әздеп, оған қысқаша әңгіме құрады. Шын мәнісінде ғаламторды пайдалану – ақпарат құрал екеніне көзім жетті. Онда мультимедиялы, яғни бейнеақпараттар біріктірілген. Қазіргі кезде әрбір Қазақстандық ғаламтор желісін тиімді пайдалануда. Ғаламторды пайдаланып Онлайн сабақ өткізу жүзеге асырылуда. Біздің мектебіміз үнемі қоғамдастық қауымында бірнеше онлайн сабақтар көрсетіп тұрады. Менде өзімнің жетекшілік етіп отырған сыныбыммен қала мектептеріне бірнеше онлайн сабақ үлгілерін өткіздім. Соған тоқтала кетсем, қазақ тілі пәнінен «Мәтінді бекіту» тақырыбында онлайн сабақ түрін көрсеттім. Алдымен сабақ жөнінде оған қандай модульдерді ықпалдастырғанымды және стратегияларды қолданатыным жөнінде түсініктеме беріп кеттім. Сабағымда көбінесе жеті модуль технологиясын стратегиялар арқылы ықпалдастырамын. Әсіресе мен үшін АҚТ технологиясы тиімдірек. Бірнеше сабақ үлгісінде ақпараттық коммуникациялық технологиясының түрлерін пайдаландым. «Кезбе тілші», «Сәйкестендір», «Джостик ұяшықтары» әдістерінде қолдандым. Бұл жерде оқушылар микрофон, джостик құралдарын өз көздерімен көріп, қолдарымен ұстап пайдаланды.

Ғаламторды пайдаланудың құрылымы

1. Браузерді таңдап, керекті сайттың адресін енгізіп, іздеу батырмасын басу керек.
2. Ақпаратты іздеу үшін: google, yandex қосымшаларына ақпараттың атын теру керек.

Ғаламторды пайдаланудың маңызы зор.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Досжанов Б.А. Мультимедиялық технологияларды пайдалану арқылы оқыту процессін жетілдіру дидактикалық негіздері. Түркістан – 2007 жыл.
2. Молянинова О.Г. Мультимедия в образовании (теоретические основы и методики использования): Монография Красноярск: ИЗД. КрасГУ 2002. 300 ст
3. Мұғалімге арналған нұсқаулық. НИИШ

КӨРКЕМ ШЫҒАРМА ОБРАЗДАРЫНА ТАЛДАУДАҒЫ ЖҰМЫС ТҮРЛЕРІ

*Кабылова Меруерт Блялкызы
ҚМББ «Болашақ» колледжі*

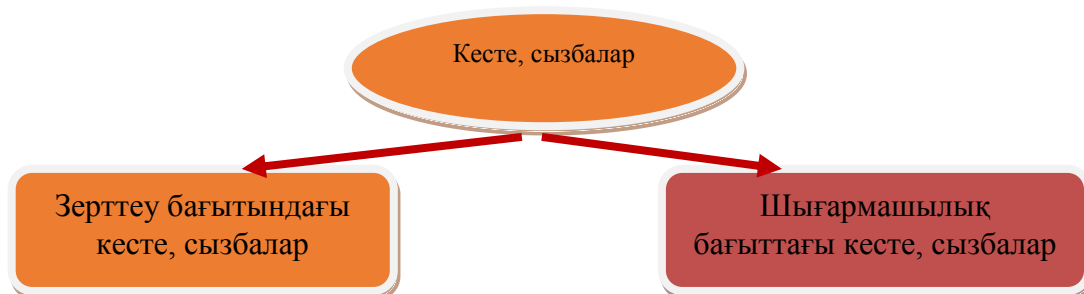
Ұстаз болу – өмірлік оқу, жұмыс істей жүріп басқаның да тәжірибесін бойыңа жинау сияқты еңбекті талап етеді. Кез келген пәндердің ішінен баланың жан жүрегіне, ой дүниесіне бойлай еніп, оның рухани өрісін болжай алатын пән – әдебиет пәні. Әдебиет арқылы студентті тұлға ретінде қалыптастыруға жол ашамыз. Қазақ әдебиетінің мұғалімі көркем шығарма тарихы мен теориясын терең білумен шектелмей, әр шығарманы, ондағы әр кейіпкердің жасалу жолдарын, қаламгер шеберлігін танытуда жұмыс түрлерін түрлендіріп отырса, студенттің әдебиетке деген қызығушылығы анағұрлым артар еді деп ойлаймын. Сол себепті де көркем шығармаға талдау жұмыстарын өз тәжірибемде түрлендіріп отыруға тырысамын. Солардың бірі – көркем шығармадағы образдар жүйесіне талдауда жүргізетін жұмыс түрлері.

Қазіргі әдістемеде көркем шығармаға талдау жасаудың 4 түрі (тұтастық немесе автор ізімен, тақырыптық, проблемалық, образ бойынша) ұсынылып жүр.

Қандай талдау түрі болса да, не мақсат көзделеді? Бұл сұраққа әдіскер Қ.Бітібаеваның сөзін негізге ала жауап берсек:

1. Оқушының туындыны қабылдауы, әсері, эмоциясын тану;
2. Эстетикалық талғамын қалыптастыруға сеп болу;
3. Таным қабілеті, ойлау белсенділігі мен дербестігін ұштау;
4. Ең бастысы – көркем туынды бойынша талдау жасау, пікір айту жолдарын меңгерту.

Көркем туындыны оқытып, сауатты талдауға қол жеткізу үшін автордың мақсат-мұратын, ойын білдіретін деталь, көркемдік тәсілді дәл танып, жазушы шеберлігін оқушыға дұрыс таныта білу керек. Күнделікті сабақ барысында образдар жүйесіне талдау кезінде көбінесе жетелеме сұрақтар, мінездеме жаз, портретін тап, т.с.с. жаттанды жұмыс түрлерін жүргізу студентті жалықтырады. Осындай келеңсіздікті болдырмау үшін көркем шығармаға талдауда көбінесе түрлі мазмұндағы кесте, сызбаларды пайдалануға тырысамын. Алайда талдау барысында айтылар ойды негізгі мәселенің төңірегінен өрбітіп отыратын жүйелілік қажет. Кесте, сызбалармен жұмыс жасату студенттерді жүйелілікке жетелейді. Ал осы кесте, сызбаларды жұмыс жасау мазмұнына қарай екіге бөлуге болады.

Зерттеу бағытындағы кесте, сызбалар көркем шығарманы талдауда мәтінге сүйене отырып толтырылады. Мұнда студент өз бетімен ізденеді, мәтінді зерттейді. Кейбір студенттер шығарма мәтінін толық меңгермеуі де мүмкін. Осы кестені толтыра отырып, шығарманың мазмұнын пысықтай түседі. Ал шығармашылық бағыттағы кесте, сызбаларда студент өз шығармашылық қабілетін дамытады. Сөзіме дәлел болу үшін зерттеу мазмұнындағы кесте, сызбаларға назар аударайық. Мысалы, Ж.Аймауытовтың «Әнші» әңгімесі бойынша мынадай зерттеу сызбасын пайдалануға болады.

№	Әңгіменің композициялық жоспары	Көркемдік әдіс	Суреттеу тәсілі	Әңгіменің поэтикалық элементтері
1	Жетішатыр қаласы	Реализм	Баяндау	
2	Қымызханашылар	Реализм	Диалог	Теңеу, метафора
3	Әншімен кездесу, өнерін тамашалау	Реализм	мінездеу	Теңеу, метафора
4	Әмірханның әні		суреттеу	Теңеу
5	Ақтамақ оқиғасы	Реализм	Кейіпкердің тілі арқылы баяндау	Теңеу

Кестеде мазмұн жүйелілігімен қоса, негізгі мәселе төңірегінен ауытқымау да қамтылады. Яғни, әнші төңірегі. Осы кесте арқылы әңгіменің басты кейіпкерін анықтап аламыз. Студент зейінін кейіпкерге аудару үшін, әдебиет теориясынан алған ұғымдарын еске түсіре кеткен тиімді. Бұл арқылы біз әдебиет теориясынан алған білімдерін студент жадында жаңғыртсақ, екіншіден, студенттің зейін тұрақтылығын қалыптастырамыз.

Көркем шығармадағы сөзбен сомдалған бейнені кейіпкер десек, кейіпкер бейнесін екіге бөліп қарастыруға болады.

Кейіпкер бейнесін автор түрлі әдіс-тәсілдер арқылы сомдайды: сипаттау, кейіпкердің сөйлеу тілі, суреттеу, баяндау, монолог, диалог, т.б. Кейіпкер теориясын еске түсіргеннен кейін, студент зейінін шығармадағы кейіпкерлердің түрлерін (басты кейіпкер, жанама немесе эпизодтық кейіпкер) анықтау үшін «Кейіпкерлер әлемі» кестесін ұсынуға болады.

«Кейіпкерлер әлемі» кестесі

Кейіпкерлер	Бөлімдері
Шәкет	I бөлім
Әмірқан	Барлық бөлім
Әбіжан	II бөлім
Рақымбек	II бөлім
Ақтамақ	III бөлім

Басты кейіпкердің (Әмірқанның) тұлғалық бейнесін анықтау кестесі

№	Бөлімдер	Дәйектер
1.	Шыққан ортасы	Қарапайым кедей отбасы
2.	Өмірлік мақсаты	Бар байлығы – өнерімен елді сусындату
3.	Отбасы	Қарт шешесі, қоңыр ғана келіншегі бар
4.	Халыққа деген қарым – қатынасы	Көпшіл, қонақжай, бауырмал
5.	Халықтың бұған деген қарым - қатынасы	Өнерін қадірлейді.

Жанама немесе эпизодтық кейіпкерлер бейнесін жасаудағы жазушының әдіс – тәсілін саралау кестесі

Кейіпкер	Мінез	Жазушы әдісі	Портрет	Жазушы әдісі
Шәкет	Кербез, таза, жинақы, өз ісіне тиянақты адам	Баяндау	Алтын сырғалы, ақ құба, бидай өңді кербез жеңгей.	Сипаттау
Ақтамақ	Паң, махаббатқа адал.	Кейіпкер тілі арқылы баяндау	Үріп ауызға салғандай жұтынып тұрған сұлу.	Суреттеу

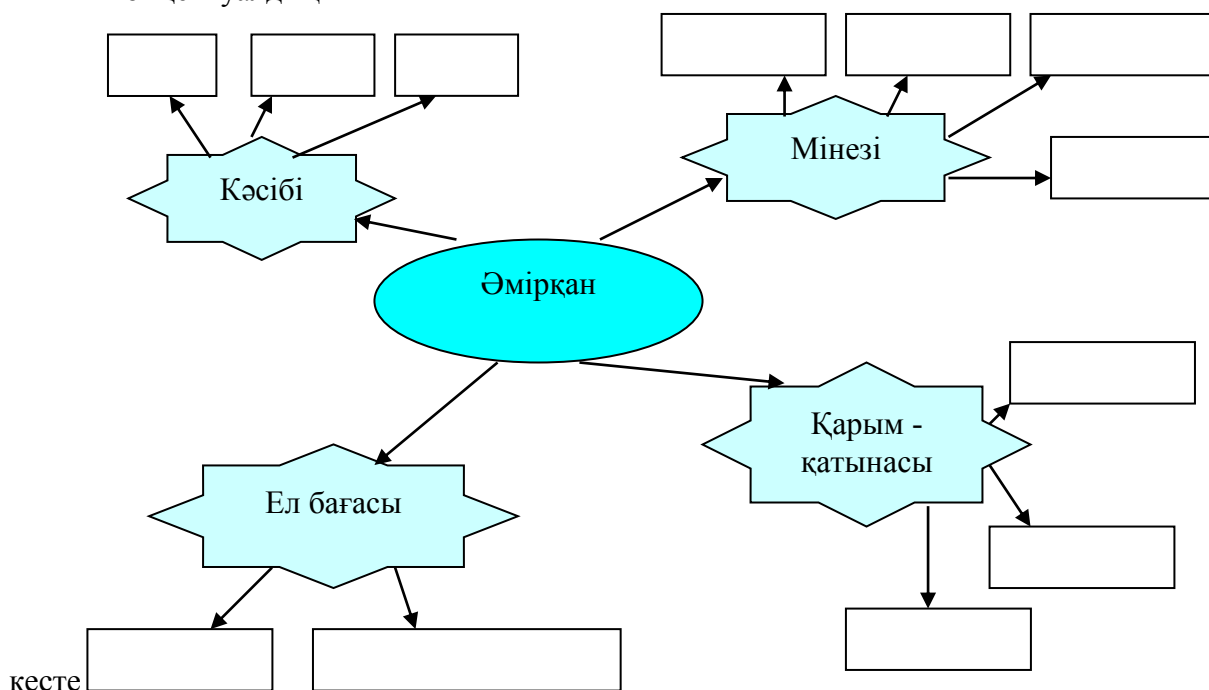
Басты кейіпкер бейнесін жасаудағы жазушының әдіс – тәсілін саралау кестесі

Жазушы әдісі	Дәйектеме	Мінез
Баяндау	Әзілі жараса алмай, қымыз ұсынуға зорлап отырғанда, арасалаңдаған бір жігіт кіріп келді. Өз үйінен жаңа келе бір кесені алып, «Құйшы» деп, Шәкетке сүйкене отыра кетті.	Қазақы еркіндік
Диалог	- мірқанның үйі осында ма? - Осында - Үйінен қашан табылар екен? Әнін бір естуге.	Сал, сері

	- Оны үйден ұстай алмайсыңдар. Ол – бір сағым. - Көп ішіндегі жігіт емес пе? Оған кедейлік бар ма?	
Диалог	- Өлеңді ақша сұрап айта ма? - Аштан өлуге бейіл, өлең айтып ақша сұрағанын көргеніміз жоқ.	Өнерге адал
Баяндау	Әнін тыңдамай, жыбырлап сөйлесе бастаса, Әмірқан тұрып кетеді, айтпайды.	Бірбеткей

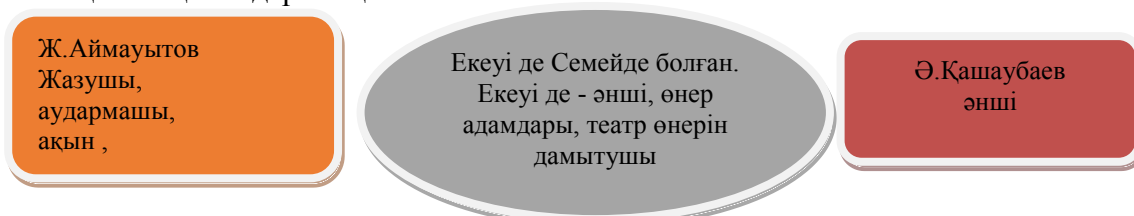
Студент ойы шашыраңқы болып кетпеу үшін, ойын жинақтау мақсатындағы сызбалар да студентті көркем шығармаға зерттеу жасай отырып, ойын жинақтап отыруға баулиды. Мысалы, «Топтастыру» стратегиясы, семантикалық карта, сәйкестендіру кестесі, концептуалды кестелер.

Концептуалдық

Кейіпкер бейнесін толық ашу үшін оның тарихи жағын да ескерусіз қалдырмау қажет. Яғни, «Жазушы неге осы кейіпкерді басты кейіпкер қылып алды?» деген сұраққа студенттің назарын аудару керек. Әмірқан бейнесін толықтай аша түсу үшін, Әмірқан бейнесінің прототипін айту - шарт. Прототип (түптұлға)- әдеби шығармада кейіпкер бейнесін жасауға тірек, негіз болатын өмірде болған адам, түпкі тарихи тұлға. Әмірқанның түптұлғасы – қазақтың арынды әншісі, қазақтардың ішінен тұңғыш болып Парижде ән салған Әміре Қашаубаев. Автор неліктен Ә.Қашаубаевтың өмірін өз шығармасына негіз қылып отыр деген сұраққа ұқсастық пен даралық кестесі арқылы жауап беруге болады.

Ұқсастық пен даралық кестесі

Осы сызбадан көріп тұрғандай, екі тұлғаны біріктіріп тұрған – Өнер. Осы арқылы шығарманың көтерген тақырыбы, негізгі ойы студентке қиындықсыз түсіндіріледі.

Әдебиет - сөз өнері, шығармашылық сабағы. Сондықтан сабақта студентті тек іздендіру, зерттеу мақсатындағы жұмыстармен шектеу – қателік. Әдебиет сабағында студент сөз өнерінің қыр – сырын меңгереді, өз ойын, пікірін ортаға салуға дағдыланады. Сондықтан шығармашылық бағыттағы кестелер студенттердің шығармашылық

кабілеттерін шындайды. Ондай мазмұндағы кестелерге төмендегі жұмыс түрлерін ұсынуға болады.

Кейіпкер келбетін сипаттайтын бейнелі сөздер. (Студент өзі толтырады)

Кейіпкер	Зергер	Теңеу	Эпитет	Метафора	Тұрақты тіркес
	Автор				
	Студент				

Баға беру кестесі

Кейіпкер	Ұнайды	Ұнамайды

Жоғарыда ұсынылған кесте, сызбалар - түрлі оқыту технологияларының сызба-кестелері. Кейіпкер бейнесін ашуда тиімді деп тапқандарымды саралап және сол кестелерге сүйене отырып, өзім де түрлі мазмұндағы сызба-кестелерді ойластырамын. Көркем шығарманы технологияға негіздей оқытудың өзім үшін осындай тиімді жолдары студенттердің көркем шығарманы меңгеру дағдыларын қалыптастырып, танымдық-шығармашылық қабілеттерін, ойлау белсенділіктерін дамытып, өз жоба-жорамалын ұсыну, салыстыру, зерттеу сынды қабілеттерін өмірде қолдана алуға баулиды деп ойлаймын.

Зерттеу бағытындағы және шығармашылық бағыттағы кесте-сызбаларды әдебиет сабағында пайдалану арқылы біз:

- Студенттерге төл әдебиеттің ұлттық сипатын, ондағы халықтың әдет-ғұрып, салт-санасының көрінісін, жанрлық, стильдік ерекшеліктерін танытамыз;
- Түрлі технология арқылы жаттандылықтан, бірізділіктен арылып, көркем әдебиетке деген қызығушылықты арттырамыз;
- Студент бойына нақтылық, тиянақтылық нәрін себеміз, себебі сызба-кестелер көпсөзділіктен гөрі, нақтылықты, жинақтылықты басты назарға алады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Бітібаева Қ.О. Әдебиетті оқыту әдістемесі: Педагогикалық оқу орындарына арн.оқулық.- Алматы: Рауан, 1997
2. Қабдолов З. Сөз өнері .Алматы: ҚазақУниверситеті, 1992
3. «Қазақ тілі мен әдебиеті» республикалық журналы, №1, 2008ж., №1.2005ж.

МІРЖАҚЫП ДУЛАТОВ ПЕН ҰЛЫҚБЕК ЕСДӘУЛЕТ ПОЭЗИЯСЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ РУХ САБАҚТАСТЫҒЫ

*Қабылова Меруерт Блялқызы
ҚМББ «Болашақ» колледжі*

Ықылым заманнан бері арнасы құрғамай, арыны басылмай келе жатқан ағыны күшті ақдария-жыр тасқыны сол баяғы толас таппаған күйінде жаңа ғасыр қақпасын айқара ашты. Тегі мықты, текпіні тегеурінді күш «Міне, мен бармын» дегендей, бұрынғыдан бетер мінсіз, таза, мөлдір қалпында, көңілін аңсаған шекердей шөлінді қандырып, шекеңнен терінді бұрқ еткізер ылғи бір жауһар дүниелер жалғасын табуда. Әрісі Ақтанбердінің ағыл-тегіл толықма- шалқыма екпіні, ақ найзасынан найзағай ойнатқан Махамбеттің текпіні, берісі- Абайдын ақыл-парасаты, алтын оттай жайнаған дауылпаз үнді Міржақыптың өршілдігі, Мағжанның мақамы, Сырбайдың сырлары, Мұқағалидың мұнды әні, Жүмекеңнің жұмбағы, Кеңшіліктің кең тынысы, Ұлықбектің өрелігі – бәрі-бәрі «Әдебиет» атты айдынның сабақтасып жатқан арнасындай.

«Толқыннан толқын туады» дегендей, бірі келіп тербеген толқынды екіншісі, ізбасары келіп тербеп, одан өрбіп, дамуы - заңдылық. Әр заманның өз жаршысы бар. Рас, ұлы ақындар ұлт өмірінде өшпес із қалдырып, жырлары мәңгі жасайды. Солай бола тұрса әр заманның сыры бөлек, ендеше жыры да бөлек. Қазір заман да, қоғам да, соған орай өмір де, адам да өзгерген шақ. Жалғыз қазақ елі емес, жер жүзінде ғажайып жаңалықтар, ғаламат өзгерістер бар. Ендеше, сол уақыт көшінің – алаңартып өлеңде өрнектейтін өзгеше сипаттағы жаңа ақындар туады. Бәрі өзгереді, өзгермейтін бір-ақ нәрсе. Ол - ұлттық рух.

«Ұлттық рух дегеніміз- өз ұлтыңның озық салт-дәстүрлерін, әдет-ғұрпын, таңғажайып тілін бала кезіңнен бастап, қашан жер құшағына енгенше төбеңе ту етіп көтеру, тілін, тәрбиесін берген халықтың лайықты азаматы бола білу деген сөз», - делінген «Төрт ана» атты кітапта.

Ескі мен жаңаны жалғастырып тұрған алтын көпір іспетті ұлттық рух ұғымы ескісі Алаш арыстарының ортасында тұлғасы толық, тұрманы түгел, тұйғындай түлеп, алтын оттай жайнаған дауылпаз үнді өршіл ақын, жалынды көсем сөзші, сан қырлы сарабал, салиқалы қайреткер, әмбебап білімпаз Міржақып Дулатұлының шығармаларында үлкен суреткерлікпен көрініспен тапса, жаңасы қазақ поэзиясына майда леп әкеліп, әуезді лирикасы жүректің ең нәзік пернелерін сөйлетіп, дыбыстың айрықша үйлесімін тауып, өлең жолдарын күйше күмбірлеткен дарынды қаламгер Ұлықбек Есдәулеттің өлеңдерінде жалғасын тапқан.

1909 жылы «Оян, қазақ!» деп қыранша қанат қағып, сұңқарша саңқылдап, қазақ жұртына:

Көзіңді аш, оян, қазақ, көтер басты,

Өткізбей қараңғыда бекер жасты.

Ер кетті, дін нашарлап, хал қарап боп,

Қазағым, енді жату жарамасты,- деп айқын ойшылдық, көрегендік, суреткерлік тегеурінмен дабылдата ұрандатқан-ды. Бұл – бір тас үйін толғам-толғаныс Міржақып Дулатұлының өршеусіз тарихи қызметі, дархандықпен дарыған ақындығының асыл сипаты. Ақын өзге көсемсөзшілерден өзінің сан алуан лағыл сырларымен, түйінді тұжырымдарымен, оюлы-ойлы оралымдарымен, рух, тіл, сезім, көңіл байлығымен өзгешеленеді. Ол «Оян,қазақ!», «Бақытсыз Жамал», «Азамат», «Есеп құралы», тағы басқа көптеген сүбелі шығармалар тудырған. Алаш ардақтысының буырқанған ойынан, ғұламалық зердесінен, даналық кеудесінен толқындап туған шығармаларының бәрінен дерлік ұлттық болмыс, ұлттық рухты танимыз.

Ал осы ұлттық болмыс, ұлттық рух сабақтастығы кейінгі буын ақындарының ішінде Ұлықбек Есдәулет шығармаларынан көруге болады. «Ұлықбек Есдәулет- өз тұстарынан әдебиетке әлдеқайда ерте келіп, жұрт көзіне ерте іліккен жігіт. Ол шәкірттік мектептен шұғыл түрде өтті де, өлеңдегі өз жолын, өз үнін бірден-ақ белгілеп алды», - деп белгілі ақын Темірхан Медетбек баға берсе, «Бұл күнде Ұлықбек десе, қазақ өлеңі, өлең десе, Ұлықбек көз алдыға тұра қалады.Өзі өлеңге, өлеңі өзіне айналып, жырға айналғандай», - дейді Ғ.Байбатыров. Ақынның «Киіз кітап» жинағын оқып отырғанда, ойынды да, бойынды да, еріксіз азаматтық, ұлтжандылық сезім билейді. Себебі ақын өлеңдері елге деген мөлдір де кіршіксіз таза махаббатпен өрілген өрнекке толы. «Перзент парызы» деген өлеңінде:

Туған үйімнің терезесінен,

Қазақстан даласы көрінеді.

Аспанда ақша бұлт керіледі.

Ақша бұлтқа жолдаған сәлемі деп,

Ошағымның түтіні өріледі,- дейді ошақтан басталған Отанның көркем бейнесі, ақын жүрегіне бойлай еніп, ұлттық рухқа толы өлең өрнегі болып өріледі.

Ашылды кітап, кірпігі баяу...

Аталы сөздің сиқыры бар-ау,

Оята алмай арманда кеткен
 Ұрпағы әлі ұйқылы-ояу,- деген Ұлықбек жыры Міржақыптың:
 Найзаменен түртсе де,
 Жатырсың қазақ, оянбай.
 Мұнша қалың ұйқыны
 Бердің бізге, ой, аллай-ай!- деген өлең жолдарымен бір жағынан үндесіп жатса,
 екінші жағынан, Ұлықбек ақын абыз ақын рухымен сырласқандай болады. Одан әрі:
 Шәкірттері іздеп,
 Шақыра барды.
 Туған жеріне Ақын оралды:
 Алдымен жетті киелі сөзі,
 Соңынан келді .
 Сүйегі – өзі,- деп ақынға деген құрметін шәкірттік, ізбасарлық үнімен білдіреді.
 Жеке бастың, әлеуметтік топтың, белгілі таптың мүддесі емес, екі ақынды
 толғандырар мәселе – халық тағдыры, елдің қайғысы мен мұңы, ел шері. Ұлтының
 өркендеуіне тілеуқор, мақсаткер Міржақып Дулатұлының даңқты «Оян,қазақ!» кітабында
 ел мен жер тағдыры, замана, қоғам қайшылықтары, рухани сұлулық турасындағы
 шамшырақтай ой-толғаныстары шоғырланып ширықталған. Намыстың отына күйіп-
 жанып, күйініштің улы заһарын жұтынып, заман запыранынан жиіркене тұншығып, торға
 шырмалған тоты құстай шырылдап, қазақтың қасіреті, ата қонысынан айырылуы
 «Қазақтың жерлері» атты өлеңінде айшықты сипатталады.
 Кір жуып, кіндік кескен қайран жерлер,
 Мұжыққа, қош аман бол, барасың ба?
 Қасиетті бабамыздың зираты,
 Қалды ғой, көшесінің арасында.
 Көзден жас көлдей болып ағасың да,- деп ақын елмен бірге рухани күйзеліске
 түссе, Ұлықбек ел басындағы бұл қасіретті:
 Ақ бесігін тастаса да қырқысқа,
 Атымдай боп көрінуге тұр ұста.
 Бабалардың қаны сіңген байтақ жер,
 Айналып бір кетпесе екен жыртысқа,-деп жырлап келіп:
 Жыртқанымен,
 Құртқанымен,
 «Тың игеру! Егіс!» деп
 Ата-баба қабірлерін бітіре алмас тегістеп.
 Уақыт өзі аттай алмас аруақтардың үстінен,
 Арманда өткен арыс үшін,
 Бұдан асар жеңіс жоқ-деп, жігері жасыған елді жырымен жұбатып рух береді.
 Қазақ халқының жайбарақат мінезі , бейқам қалпы екі ақынды да тебіrentпей
 қоймады.
 Бұл жөнінде Міржақып:
 Әр халық алға кетіп жатсадағы,
 Біздің жұрт шегінеді қадам баспай,-десе, Ұлықбек:
 Қайда бейнет,
 Білмейтін қайда рахат.
 Қарық бопты бітірмес пайдаға қап,
 Мың жасайтын сияқты көреді өзін
 Қашан болсын керенау жайбарақат,- деп халқының әрекетсіз, енжар жатқанына екі
 ақын да күйінеді, күйзеледі. Сөйте тұрып:
 Біз онша сатып алған құл емеспіз,
 Әркімді төбемізге шығаратын,- деп Міржақып жырласа, Ұлықбек оны былай
 жалғайды:

Найзағайлы намысы оянғанша,
Жуас болып көрінер жүндегенге.

Сыртқы жуастық, бейқамдықтың астында «найзағайлы намыс» жатқандығын, ата-бабамыздың асқақ рухының күші намыста екенін мақтана жырға қосады.

Ел басындағы ауыр тағдырды екі ақын да жүрегімен сезінеді, оған жандары күйзеледі. Мысалы, Міржақып «Елім-ай» өлеңінде:

Қандай едің, қара кейін қайырылып,
Қандай едің, тұрсың одан айырылып.
Мүгедек боп қос қанатың майырылып,

Өксіп жылап өгей ұлша, елім-ай!- десе, «Ұлытау, Құрбандық» деген өлеңде Ұлықбек:

Қабырғам қақырайды қасіреттен
Қан жұтып, қайғы жұтып ғасыр өткен
Құдай-ау,
Қай дәуірде,
Қай заманда

Қазақтың көздерінен жасы кепкен?- қазақтың басына төнген қауіп-қасіретті ақындық жүректің қасіретіне айналдырады. Халқының басына төнген қайғы-шер, қараңғылықтан шығар жол жастардың қолында екенін екі ақын да сезінеді.

Халыққа жастар басшы бол!

Қараңғыда жетектеп

Терең судан өтер ме,

Мың қойды серке бастамай,- деген Міржақыптың жастарға деген сенімін Ұлықбек былай сабақтайды:

Қожайыны сен болсаң кең даланың,
Қамытыңды ала қой,

Кел, Қарағым!- деп, жастарды қазақтың кең даласының қожайыны ретінде, бақытты болашаққа бастаушы ретінде таниды.

М.Дулатов ақындығының алтын жалауындай, туған елі үшін бүкіл өмірін құрбан етуге сәт сайын дайын тұрған күрескердің бейнесіндей болып, ел аузында жатталып қалған.

«Шағым» атты өлеңдегі қанатты шумағына үңілсек:

Мен біткен ойпаң жерге аласа ағаш,

Емеспін жемісі көп тамаша ағаш.

Қалғанша жарты жаңқам мен сенікі,

Пайдаланған шаруаңа жараса, Алаш.

Осы өлең шумағындағы ақын бойын кернеген буырқаған қалың қайратты, жалындаған жігерді, «Алаш» деп соққан рухты жүрегін ақынның кез келген өлеңдерінен табуға болады. Осы рух, осы жігер Ұлықбек өлеңдерінен де көптеп көрініс тапқан. Басқаны былай қойғанда, «Жылқы мінез», «Қасқыр мінез», «Таулық мінез» деген өлеңдерінің шеңберінің өзінде ғана алатын болсақ, жылқы мінезді ұлтының қасқыр мінезді азулы, айбарлы, таулық мінезді алып рухын танимыз.

Сөз соңында айтарым, Мұқағали, Есенғали, Мұхтар, Ұлықбек сынды қазіргі таңдағы аға буын өнімдеріне сара жол салып берген абыз ақындарымыздың ішінде «Алаш!» деп ұран салған Міржақып шығармаларының шоқтығы биік.

Оның «Оян,қазақ!» идеясы-қазақтың нағыз ұлттық идеясы. Бұл идея бізге әлі мыңдаған жылдарға азық болары хақ. Біздің оянғанымыз – өз тәуелсіздігімізді, мемлекеттігімізді нығайтып, ана тілімізді әлем тілдерімен тең дәрежеге көтеріп, қазіргі алпауыт елдермен экономикамыз бен рухани әлеуметіміз бір сатыда тұруы деп ойлаймын. Сондықтан «компьютербасты» ұл-қыздарымыздың ұйқыда жатқан ұлттық рухтарын ояту қажет. Ол үшін «Оян,қазақ!» деп ұрандап өткен Міржақып пен «Шаңырағың-шырағым, Топырағың-тұмарым...» деп, ұлтының ұлылығын ұлықтаған Ұлықбек ақындардың

өлеңдерімен жас ұрпақты сусындату қажет. Сонда ғана Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың «Мәңгілік Ел» идеясы жүзеге аспақ.

Пайдаланылған әдебиеттер:

5. Қабдолов З. Сөз өнері .Алматы: ҚазақУниверситеті, 1992
6. Есдәулетов Ұ. Өр мінезді өлең. Жұлдыз, 1986
7. Қазақ поэзиясының антологиясы. Егемен Қазақстан, 2004
8. Әлібеков Ә. Ұлттық поэзиямыздағы Ұлықбек жырлары. Астана хабары, 2004
5. Есдәулетов Ұ. Киіз кітап. Астана, Елорда, 2000
6. Дулатов М. Оян, қазақ! Алматы: Атамұра, 2003
7. Дулатов М. І,ІІ том . Алматы: Мектеп, 2002
2. Ғабдуллаұлы С. Ақын Ұлықбек Есдәулет 50 жаста/. Тіл мен діл, 2004.

АЛКОГОЛЬНАЯ УГРОЗА В МОЛОДЕЖНОЙ СРЕДЕ

Китаева З.П., Перегудова В.П.

*Бюджетное профессиональное образовательное учреждение Омской области
«Омский государственный колледж управления и профессиональных технологий»*

Актуальность выбранной темы не вызывает сомнений в наше время. Главным фактором российской сверхсмертности является потребления алкоголя. 20% всех смертей в России напрямую связаны с алкоголем.

По данным Министерства образования алкогольные напитки потребляют 80,8% подростковых и молодежи. Возрастает число больных алкогольными психозами и хроническим алкоголизмом, среди подростков и молодежи, впервые взятых под наблюдение в наркологических учреждениях. Потребления больших количеств алкоголя за раз, даже если оно случается не так часто является значимым фактором сердечнососудистой смертности.

При такой модели потребления алкоголя даже не сильно пьющие подростки попадают в группу риска. И если в экономической сфере последние годы наблюдается положительная динамика и восстановления, то в социальной сфере тяжелейший кризис, охвативший широкий слой молодежи, и не собирается заканчиваться.

Одной из важнейших причин социальной деградации подрастающего поколения является крайне тяжелые алкогольные проблемы, достижения масштабов гуманитарной катастрофы. Между тем, алкоголизм наиболее распространенная причина оставления детей и лишения материнских прав даже среди молодых женщин между тем, есть основания полагать, что алкоголизация негативно влияет не только на смертность, но и на уровень рождаемости в обществе. Из-за широкого распространения сильных алкогольных интоксикаций показатели смертности среди молодежи в России в разы выше, чем во многих постсоциалистических странах, включая беднейшие. Многие юноши и девушки умирают, не успев развести на свет потомство. Катастрофическая смертность мужчин так же является фактором снижения рождаемости. Смертность молодого мужского населения репродуктивного возраста автоматически увеличивает процент неполных семей, в результате чего растет процент одиноких женщин, отказывающихся от заведения второго или даже первого ребенка.

Алкоголь – одна из важнейших причин высокого уровня преступности в России. Ежегодно сотни тысяч молодых людей совершают в состоянии алкогольного опьянения преступления, которые не собирались совершать или могли бы не совершить: убийства, случаи умышленного причинения тяжкого вреда здоровью, хулиганские выходки,

грабежи, разбой, угоны машин и т.д. Многочисленные случайные преступления среди молодежи наносят огромный урон обществу. Сами же преступники расплачиваются за них не только годами своей молодой жизни, поскольку физические и социально-психологические условия содержания в российских исправительных учреждениях не способствуют долголетию.

Таким образом, обусловленные алкоголем социальные проблемы вносят свой вклад в алкогольную смертность подрастающего поколения. Мерами по реализации государственной политики по снижению масштабов злоупотребления алкогольной продукцией по профилактике алкогольной зависимости среди молодёжи являются: организация в средствах массовой информации компаний, направленных на укрепление общественных поддержки существующих или новых стратегий борьбы со злоупотреблением алкогольной продукцией разработка и установление механизма координации обучающих программ и проведение компаний по формированию здорового образа жизни среди молодого населения и возрастных групп создание реабилитационных и психологических центров по профилактике алкоголизма для работы с молодёжью и многое другое.

В ближайшее время предусматривается значительно сократить потребление алкогольной продукции населением особенно детьми и молодёжью, а также снизить уровень смертности в связи со злоупотреблением алкогольной продукцией. В области просвещения и средств массовой информации необходимо проведение новой национальной информационной кампании в СМИ, направленной на просвещение населения, в первую очередь молодёжи, о катастрофическом ущербе, наносимом потреблением алкоголя человеку и обществу, введение специальных учебных курсов об уроне, наносимом алкоголем человеку и обществу, образовательные курсы по биологии, ОБЖ, обществознанию и другим предметам в образовательных учреждениях, просвещение будущих мам о недопустимости потребления алкоголя во время беременности.

Эффективными мерами решения проблемы алкоголизации среди молодёжи, с нашей точки зрения, являются законодательное ограничение продажи алкогольных напитков в киосках, в том числе, пива, полный запрет продажи алкоголя в вечернее и ночные время. Необходимо значительно повышать цену на алкоголь. Всё это поможет справиться нашему обществу и государству с алкогольной угрозой в молодёжной среде, ставящей под вопрос развитие нашего общества.

Список литературы:

1. *Анисимов, Л.Н.* Профилактика пьянства и наркомании среди молодежи. М.: Просвещение, 2006.
2. *Герасименко Н. Ф., Коротаев А. В., Кулаков В. Н., Понкин И. В., Ульянов А. С., Халтурина Д. А.* Программа первоочередных мер государственной политики в сфере производства, оборота и потребления алкоголя. Проект (октябрь 2006 г.). М.: Общественный совет Центрального федерального округа, 2006.
3. *Гилинский Я.* Пьянство и алкоголизм. Глобализация и девиантность. СПб. Юридический центр Пресс, 2006.
4. *Золотухина В. И., Лебедев О. Е., Майоров А. Н., Чепурных Е. Е.* Дети улицы. Образование и социальная адаптация безнадзорных детей. М.: Интеллект-Центр, 2002.
5. *Колесов Д.В.* Беседы об антиалкогольном воспитании. М.: Просвещение, 2007.

ПЕДАГОГТЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК МЕНЕДЖМЕНТІ КРЕДИТТІК ЖОСПАР КАРТАСЫНЫҢ ҮЛГІСІНДЕ

*Кушкимбаева Д.С.
«Жезқазған Бизнес және көлік колледжі» ЖМ*

*«Басқаларды үйретіп жүріп біз өзіміз үйренеміз»
Сенека*

Қазақстан Республикасының Елбасы Ә.Н.Назарбаев Халыққа Жолдауында білім саласы қызметкерлерінің алдына үлкен міндеттер қойды: «Ұлттық білім берудің барлық буынының сапасын жақсартуда бізді ауқымды жұмыс күтіп тұр. Осыған орай, үлкен жауапкершілік жүктеліп отырған мұғалімдерге жаңашылдықпен жұмыс жасауға тура келеді. Білім - барлық уақытта жоғары құндылықтардың бірі болған. Тек білімді, сауатты адам ғана келешек тізгінін қолына ала алады». Осыны ескере отырып, Қазақстан Республикасының Білім беру жүйесін әрі қарай дамыту, жетілдіру жоспарын құрып, көптеген мақсаттарды көздеп отыр. Білім саласында, инновациялық бағдарламаларды жүзеге асыру, жаңашылдық енгізу сынды жаңа жұмыстар орындалу керек. Соған орай, «Жезқазған Бизнес және көлік колледжінде»ЖМ Елбасының тапсырған жұмыстарын жүзеге асыруға бағытталған бірнеше іс-шаралары бар.

«Жезқазған Бизнес және көлік колледжі» ЖМ 2009 жылы құрылып, 14 мамандық бойынша түлектер тәрбиеленуде. «Бизнес» арнайы пәндер, «Мамандықтану»- арнайы пәндер, «Табиғат» математика-жаратылыстану және «Білім» әлеуметтік- гуманитарлық пәндер кафедраларынан тұрады. Педагогтардың кәсіби-шығармашылық құзыреттіліктерін жақсарту үшін колледжімізде 2011 жылдан бастап, үздіксіз білім алу жүйесі бойынша бірнеше модуль жасалған. Жүйелі түрде мұғалімдер құрамының сапасын жақсарту бірінші кезекте, «Әдістемелік жұмыс менеджменті. Педагогтардың үздіксіз білім алу менеджменті» атты экспериментальды жобаның жүзеге асырылуының арқасында. Бұл жобаның ең негізгі қасиеті барлық мұғалімдерге өздерінің кәсіби шеберлігін арттыруға бірдей құқық пен мүмкіндіктер беруінде. Бұл инновациялық жоба төмендегідей модульдерден тұрады:

- Педагогтың іс-әрекетін кредитті жобалау;
- Кәсіби дамудың технологиялық картасы;
- «Педагог портфолиосы» жүйесі;
- «Өзіндік талдау жүйесі»;
- «Рейтинг жүйесі»;

Осылардың ішінде, педагогтың іс-әрекетін кредитті жобалауға толығырақ тоқталайық. Сонымен, кредиттік жобалау дегеніміз – бұл, сапалы нәтиже мен өнім беретін үздіксіз білім алуға ғылыми - тұрақталған тиімді технологиялардың бірі. Бұл картада педагогтың бір жылда атқаратын жұмыстарының бәрі тіркеледі. Сонымен қатар, әр атқарған жұмысына сәйкесінше баллдық жүйеде кредиттер беріледі. Бұл педагогтың уақытын үнемдеуге және жоспарларының жүзеге асқандығын анықтауға мүмкіндік береді.

Педагогтың іс-әрекетін кредитті жобалау 3 негізгі компоненттен тұрады. Олар міндетті құрам, колледж (вариативті) компоненті және тұлғалық (жеке) компонент.

Міндетті құрамға педагогикалық кеңеске қатысу, әдістемелік кеңеске қатысу, кафедра отырысы, кафедра декадасы, «шеберлік» педагогикалық тәжірибе мектебінің отырысы, «ұшқын» жас мамандар мектебінің отырысы, уақытша шығармашылық топ, педагогтардың өз-бетінше кәсіби- педагогикалық білім алуын жоспарлау және онымен жұмыс істеу, педагогикалық форум, ашық сабақ, сыныптан тыс іс- шараға қатысу және талдау, әкімшіліктің (жетекшінің) сабақтарға кіруі, педагогтардың өз әріптестерінің сабақтарына кіруі, әлеуметтік серіктестікпен бірігіп өткізілетін іс- шаралар, дипломдық, курстық жұмыстардың жасалуы және оған жетекшілік ету, сапаны тәуелсіз бақылау, өз

педагогикалық әрекетіне сараптама жасау, біліктілікті арттыру курсынан өту сияқты жұмыс түрінен тұрады. Атына сай, бұл бөлім барлық педагогтардың қызметінде көрініс табуы қажет. Яғни, барлық педагогтар міндетті түрде орындайтын компоненті болып табылады. (Кесте №1)

Кесте №1. Педагогтың кредиттік жоспарының міндетті компоненті

Түрі	Мерзімі	Кредиттер		
Міндетті құрам				
		жоспарлануы	орындалысы	
1.Педагогикалық кеңеске қатысуым	тамыз	3	3	
	қараша	3		
	қаңтар	3		
	наурыз	3		
	мамыр	3		
		15		
2.Әдістемелік кеңеске қатысуым	қазан	3		
	желтоқсан	3		
	ақпан	3		
	сәуір	3		
	маусым	3		
		15		
3.Менеджерлік кеңес	Қыркүйек	2(х9) 		

Мұнда, кредиттік жоспардың алдыңғы 3 бағаны ғана келтірілген, яғни бір педагогикалық кеңеске қатысуыңға 3 кредит беріледі. Сөйтіп, бір жылда сіз педагогикалық кеңеске қатысып барлығы 15 кредитқа ие боласыз. Осы сияқты басқа бағаналарға да өзіне тән кредит баллдары беріледі.

Колледж (вариативті) компоненті колледжде педагогикалық кеңестерде оқылатын баяндамалар мен әзірлемелерді дайындау, инновациялық жобаларды қорғау, әдістемелік нұсқаулық, студенттер мен оқытушылар конференциясына қатысу, дөңгелек столдарға қатысу және олимпиадаларға студенттерді қатыстыру сынды педагогтардың үздіксіз білім беру жұмыс жүйесі арқылы жобалау зерттеу шығармашылығын сипаттайды. (Кесте №2)

Кесте №2. Колледж (вариативті) компоненті

Колледж (вариативті) Компоненті				
17. Инновациялық жобалар мен әзірлемелерді қорғау (қатысып отыру)	жоспар бойынша	3 3		қатысу (КДМК)

Тұлғалық (жеке) компонент

18.Білім беру мазмұнын жаңарту, авторлық оқу дидактикалық материалдарды әзірлеу: бағдарламалар, материалдар жинағы, ОӘК, контенттер	жыл бойы	60x2 120	60+ 60	жасалған өнім
19.Педагогикалық оқуларға, конференцияға, семинарға материал дайындап, сөз сөйлеу	Жоспар бойынша	6 (x2) 12	1+ 6	жасалған өнім

Тұлғалық (жеке) компонент. Мұнда, педагогтың жеке-дара жұмыстары көрсетіледі. Жарияланымдар дайындап, ғылыми-әдістемелік журналдарда, жаршыларда, конференциялар мен семинарлардың жинақтарында шығару, мақала дайындап газетке шығару, білім беру мазмұнын жаңарту, күнтізбелік- тақырыптық жоспар дайындап, оқу-жұмыс бағдарламасын жасау, оқу- әдістемелік кешен жасау, семинарларға материал дайындап сөз сөйлеу, студенттерді конференцияларға дайындау, педагог тәжірибесін зерделеу сынды педагогтың кәсіби өсу траекториясын қамтитын іс- шаралардан тұрады.

Төмендегі кестеде, тұлғалық жеке компоненттің бірнеше бағаны келтірілген.

Кесте №3. Тұлғалық (жеке) компонент

Әр осы берілген критерийлер бойынша кредит түріндегі ұпай беріледі. Әр қайсысының өзіне тән максималды көрсеткіші бар. Соларды толтыру, арқылы педагогтар бір жылда жинайтын ұпай санын шағарады. Көп

жағдайда ол ұпай көрсеткіші жоспарлаған шамадан асып кетеді. Мысалы, 2013-2014 оқу жылында «Бизнес» арнайы пәндер кафедрасының оқытушысы Кушкимбаева Д.С. жыл басында 538 кредит жоспарлаған болатын, жыл соңында бұл көрсеткіш 739 кредитті құрады. Яғни, жоспарлағанымнан 201 кредитке артық орындадым. Ол педагог мәртебесін көрсетеді. Сонымен қатар, әр кредиттік жоспардың соңында, мысалы төмендегідей үздіксіз білім беру жүйесі бойынша оқытушылардың кредиттік жоспар матрицасы беріледі. (Кесте №4)

Кесте № 4. Педагогтардың кредиттік жоспар матрицасы

Жоғарғы санат	I санат	II санат	санатсыз
400	360	320	280

Сонда, көріп тұрғандарыңыздай, мен кредит саным бойынша санатым жоқ жас маман болсамда жоғарғы санатты педагогтан да асып кеттім. Өйткені, 2013-2014 жылы мен 6 оқу-әдістемелік кешен әзірледім. Бір ОӘК – 60 кредитпен бағаланады. Сонда мен 360 кредитті тек қана ОӘК әзірлеуден жинап тұрмын. Кредиттік жоспарлаудың артықшылығы, жасаған еңбегіңіз қараусыз қалмайды. Небәрі, бір әдістемелік кешеннің өзі жыл соңында кредит жинауда үлкен септігін тигізеді. Бір жағынан, кредиттік жоспарлау педагогты одан сайын үлкен қарқынмен және қызығушылықпен жұмыс жасауға ынталандырады.

Үздіксіз білім алудағы кредиттік жоспарлаудың артықшылықтары:

- Кредиттік жоспарлауда жас маманмен санаты бар педагогтың арасында айырмашылықтың болмауы, яғни жоғарғы санатты педагогтың жұмысын жас маманда атқара алады;
- Үздіксіз білім алу жұмыс жүйесі «өмір бойы білім алу» кредосымен байланысты;
- Жоспарлы түрде уақытты тиімді пайдалану;
- Жұмыс барысын жоспарлау;
- Қарағанды оқу-әдістемелік орталығы ұсынған «Жаңашылдыққа 5 қадам» инновациялық жобасында рейтинг жүйесіне ерекше көңіл бөлінгендігі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қ.Р. Елбасының Қазақстан халқына жолдауы
2. «Жаңашылдыққа 5 қадам» инновациялық жобасы
3. «Жезқазған Бизнес және көлік колледжінің» ЖМ даму бағдарламасы
4. «Жезқазған Бизнес және көлік колледжінің» ЖМ «Бизнес» арнайы пәндер кафедрасының оқытушысы Кушкимбаева Д.С. кредиттік жоспары

УСЛОВИЯ ВНЕДРЕНИЯ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ОБРАЗОВАНИИ

*Капанова И.Х., Досмагамбетова М.Б., Конакбаева А.Д.
Карагандинский колледж актуального образования «Болашак»*

Повышение качества образования является одной из актуальных проблем не только для Казахстана, но и для всего мирового сообщества. Решение этой проблемы связано с модернизацией содержания образования, оптимизацией способов и технологий организации образовательного процесса и, конечно, переосмыслением цели и результата образования.

Через трактовку понятий «компетенция» и «компетентность» в зависимости от того, как определены эти понятия и их соотношение, может быть понято содержание и самого компетентностного подхода.

Они либо отождествляются, либо дифференцируются. Компетенция определяется как:

- 1) Способность делать что-либо хорошо или эффективно;
- 2) Соответствие требованиям, предъявляемым при устройстве на работу;
- 3) Способность выполнять особые трудовые функции.

В рамках такого отождествления этих понятий подчеркивается именно практическая направленность компетенций — «Компетенция является, таким образом, сферой отношений существующих между знанием и действием в человеческой практике», а «Компетентностный подход предполагает значительное усиление практической направленности образования»

Компетентность означает doskonaльные знания в какой-либо области. Компетентный человек - это знающий, хорошо осведомленный о чем-либо человек, т.е. компетентность, как правило, связывают с квалификацией специалиста, имеющего исчерпывающие знания в какой-либо профессиональной области.

В настоящее время «предпринимателям нужна не квалификация, которая с их точки зрения слишком часто ассоциируется с умением осуществлять те или иные операции материального характера, а компетентность, которая рассматривается как своего рода набор навыков, свойственных каждому индивиду, в котором сочетаются

квалификация в строгом смысле этого слова, социальное поведение, способность работать в группе, инициативность и любовь к риску».

Каковы же общие принципы компетентностного подхода:

1. Смысл образования заключается в том, чтобы развивать у студентов способность самостоятельно принимать решения на основе полученного опыта.
2. Содержанием обучения становятся действия и операции, соотносящиеся с навыками, которые нужно получить.
3. Необходимо создавать условия для формирования у студентов опыта самостоятельного решения поставленных проблем.
4. Оценка результатов обучения основана на анализе уровня образованности, достигнутого студентами, т.е. на уровне его компетенций.

Проще говоря, знания в обучении перестают играть главную роль. Знания, безусловно, важны, однако главная задача образования – научить студентов пользоваться этими знаниями для решения различных проблем.

Цели образования с точки зрения компетентностного подхода заключаются в следующем:

2. Научиться учиться, т.е. научиться определять цели познавательной деятельности, выбирать источники информации, находить оптимальные пути к цели, оценивать результаты и самостоятельно организовывать свою деятельность.
3. Научиться объяснять явления действительности, их сущность и причины, используя соответствующий научный аппарат.
4. Научиться ориентироваться в ключевых проблемах современности (экономике, политике, межкультурном взаимодействии и т.д.).
5. Научиться ориентироваться в мире духовных ценностей.
6. Научиться решать проблемы, связанные с реализацией разнообразных социальных ролей.

2. Научиться решать проблемы, общие для различных видов профессиональной деятельности.

Таким образом, обучение принимает совершенно новую форму. Принципы, заложенные в компетентностный подход, должны в итоге обучать самостоятельных, уверенных в себе личностей. Личностей, обладающих достаточными компетенциями для дальнейшей жизни, для самореализации и раскрытия своего потенциала.

Таким образом, можно выделить следующие требования к организации обучения в рамках компетентностного подхода.

1. К целям:
 - цели образования необходимо описывать в терминах, отражающих новые возможности студентов, рост их личностного потенциала;
 - цели обучения должны быть направлены на развитие у студентов способности использовать полученные в ходе учебного процесса знания.
2. К отбору содержания:
 - определение целей предмета должно предшествовать отбору его содержания: сначала надо выяснить, для чего нужен данный учебный предмет, а затем уже отбирать содержание, освоение которого позволит получить желаемые результаты;
 - необходимо учитывать, что знания могут иметь различную ценность и что увеличение объёма знаний не означает повышения уровня образованности;
 - повышение уровня образованности в ряде случаев может быть достигнуто лишь при уменьшении объёма знаний, который обязаны усвоить студенты.
3. К отбору приемов, методов, средств:
 - студенты должны достигать личностные результаты путем получения опыта самостоятельного решения проблем;
 - необходимо взаимодействие учебного предмета с другими составляющими образовательного процесса;

- должна быть решена проблема мотивации учебной деятельности путем реализации модели «учения с увлечением».

Цель внедрения компетентностного подхода в профессиональном образовании – формирование эффективного компетентного специалиста высокого профессионального уровня. Результат внедрения компетентностного подхода:

1. Востребованность и конкурентоспособность выпускника на рынке труда.
2. Готовность выпускника к эффективной профессиональной деятельности.
3. Способность специалиста решительно действовать в различных ситуациях и эффективно решать производственные проблемы.

Задачи компетентностного подхода:

1. Совершенствование и развитие ключевых компетенций, освоенных в школе.
2. Формирование, совершенствование и развитие интеллектуально-творческого потенциала студентов.
3. Внедрение активных методов обучения, адекватных видам профессиональной деятельности.
4. Освоение базовых, вспомогательных, общих и основных (профессиональных) компетенций.
5. Повышение эффективности и качества обучения путём актуализации всех видов компетенций в процессе интеграции теории и практики.
6. Формирование способностей решать профессиональные задачи.
3. Приобретение профессионального опыта.
4. Обеспечение соответствия освоенных компетенций направлению профессиональной деятельности.

Для успешной реализации компетентностного подхода в профессиональном образовании необходимо выполнение следующих условий:

1. Наличие компетентностной модели выпускника (функциональной карты специалиста), в которой отражены его основные функции и компетенции.
2. Определение конкретной цели обучения.
3. Определение конкретных способов достижения цели.
4. Формулирование конкретных результатов обучения в форме конкретных компетенций.
5. Наличие в учебном заведении соответствующей среды обучения и квалифицированных в модульно-компетентностном обучении преподавателей.

Преимущества компетентностного подхода:

1. Формулируются цели и задачи программ обучения, соответствующие требованиям работодателей.
2. Повышается гибкость учебных программ.
3. Повышается мотивация получения профессии.
4. Повышается эффективность и качество профессиональной подготовки, уровень профессиональных компетенций.
5. Создаются стандартные, объективные и независимые условия оценки качества обучения.
6. Повышается уровень взаимодействия и взаимной ответственности студентов, преподавателей.
7. Подготовка студентов к профессиональной деятельности осуществляется с учётом реальных производственных условий, за счёт чего ускоряется адаптация молодых специалистов на производстве.

8. Формируется производственная культура и уважение к выбранной профессии.

Какова роль каждого из нас: научить студентов учиться; переход от ЗУНовской системы к системе деятельностной; сформировать ключевые компетенции; каждый из нас должен владеть современными педагогическими технологиями; научить студентов брать на себя ответственность в принятии решений; совершенствование самого учителя.

Список литературы:

1. Байденко В. Компетенции в профессиональном образовании (К освоению компетентностного подхода) // Высшее образование в России. 2004. №11. С.24.
2. Батышев С.Я. Проблемы развития и совершенствования учебно-воспитательного процесса в ПТУ// Психологические проблемы профтехобразования. – Ереван, 1977, с.72.
3. Вишнякова С.М. Профессиональное образование: Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика. - М.: НМЦ СПО; Изд-во “Новь”, 1999.
4. Гильмеева Р.Х. Развитие профессиональной компетентности учителей в системе повышения квалификации. // Методист. 2002. №5

«ДЕТИ И СОВРЕМЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ»

Коваленко И.В., Цой И. Г.

ЧУ «Темиртауский технологический колледж»

«Качественное образование и воспитание приоритет государственной политики Казахстана»

Воспитание детей – это огромные инвестиции в будущее. Мы должны подходить в этом вопросе именно так и стремиться дать нашим детям лучшее образование. Именно так говорится в стратегии Казахстан-2050.

Образование – процесс обогащения личности человека новыми знаниями, умениями и навыками, которые в последствие помогут обеспечить человеку достойное будущее, как в материальном, так и в духовном плане.

В современном мире образование, причём хорошее образование, играет очень важную роль. Потребность людей в учёбе, приобретении знаний и умений существует на протяжении всей их жизни – с детских лет до глубокой старости. Образование – один из древнейших видов деятельности человека. Все мы – участники бессознательно охватывающей нас деятельности образования.

Сегодня под образованием чаще понимается формальный процесс, на основе которого общество передаёт ценности, навыки и знания от одного человека или группы другим. Процесс передачи знаний и навыков хорошо технологизирован, организационно оформлен в виде многоступенчатой системы учебных заведений. Итак, социальные аспекты образования связаны с передачей индивидуумам навыков, умений и, главное ценностей общества. Образованный человек всегда ищет для себя смысл жизни, своё место в обществе. Но в наше время целью становится деньги.

По характеру образовательных программ образование в Казахстане делится на общее и профессиональное образование. Различают следующие уровни образования: дошкольное воспитание и обучение, среднее образование, высшее и послевузовское профессиональное образование.

В последнее время всю прогрессивную общественность республики волнуют вопросы организации школьного образования, его модернизации, так как школа – в широком смысле этого слова – должна стать важнейшим фактором гуманизация общественно экономических отношений, формирования новых жизненных установок личности. Процесс обучения в школе должен обеспечить подрастающему поколению возможность получения надежных, необходимых и прочных знаний, являющихся фундаментом компетентной личности. Развивающемуся обществу нужны современно образованные, нравственные, предприимчивые и компетентные личности, способные

самостоятельно принимать ответственные решения в ситуации выбора, прогнозируя их возможные последствия, умеющие выбирать способы сотрудничества. Они отличаются мобильностью, динамизмом, конструктивностью, обладают развитым чувством ответственности за судьбу страны.

Отличительной особенностью современности является возрастание темпов и масштабов перемен, обусловленных становлением информационного общества, в котором приоритетную значимость имеют информация и информационные процессы, знания и высокие технологии.

Тенденции и темпы развития этих перемен убедительно свидетельствуют о том, что наступивший век будет веком информации, обладающей свойством взаимодействия как с духовным, так и с материальным миром человека.

Процессы компьютеризации и информатизации играют основополагающую роль в становлении информационного общества, когда главным объектом управления становятся не материальные объекты, а символы, идеи, образы, интеллект, знания; когда большинство работающих заняты производством, хранением, переработкой и реализацией информации, особенно высшей ее формы – знаний.

Можно выделить следующие основные тенденции развития образования в современном мире:

- гуманизация образования как коренной поворот от его технократической цели (обеспечение производства кадрами, их приспособление к нуждам производства) к гуманистическим целям становления и развития личности, создания условий для её самореализации;
- демократизация образования как переход от жесткой централизованной и единообразной системы организации обучения к созданию условий и возможностей для каждого учебного заведения, каждого учителя, преподавателя, учащегося и студента наиболее полно раскрыть свои возможности и способности;
- опережающее развитие общего и профессионального образования личности по отношению к уровню развития производства, его техники и технологии;
- стремление к непрерывному образованию как переход от конструкции «образование на всю жизнь».

Но данные подходы не учитывают одну из основных особенностей современной цивилизации, которая обусловлена процессами глобализации. Вследствие этого тенденции развития современного образования, на наш взгляд, необходимо рассматривать в глобальном масштабе, то есть в контексте развития мирового образовательного процесса.

Дети – это наше будущее от них зависит будущее развитие страны. Наше будущее зависит от уровня их образованности и воспитанности. Одной из главных наших задач дать им качественное и современное образование. Время не стоит на месте развитие технологий движется вперед. И благодаря этим технологиям мы можем дать более высокий уровень образованности будущего поколения. В наше время, почему то устраивают кучу лишних тестирований, от которых не так уж много толку. Место того чтоб тестировать детей и решать многих из-за этого тестирования хорошего образования может, начнем учить их и воспитывать. Новое поколение перестало быть заинтересовано в получении знаний, учеба для многих перестала быть интересной. С новыми технологиями и ресурсами легко сделать образование более интересным. Так же можно разделять детей перед переходом в старшие классы на гуманитариев и техников. Детям с техническими наклонностями давать более углубленно технические предметы, а для гуманитариев наоборот. Дать несколько предметов по выбору ребенку таких на пример как социология, культурология, охрана природы, инженерия. В школах так же можно открывать кружки и клубы, например: клуб юный техник, кружок дискуссий и т.д. К каждому ребенку нужен свой подход. Детей нужно заинтересовать в учебе, чтоб они

посещали уроки с интересом. А для этого преподавателям следует понятно и доходчиво объяснять материал и по возможности использовать методику: покажи и расскажи, с новыми технологиями это становится делать еще более просто. Дети любят смотреть мультфильмы, кино, играть в игры. Во всемирной паутине такого материала предостаточно. Преподаватели могут найти все необходимое, а вот теперь вопрос становится следующим образом: нужно ли тратить свое личное время педагогам на поиски интересного материала для проведения занятий. Можно заинтересовать детей в поиске познавательных фильмов и мультфильмов, например на уроки истории и литературы. Многие дети с удовольствием поищут такую информацию, так же с большим интересом посмотрят ее на занятиях.

Дистанционное образование не должно быть только высшее, а также среднее и начальное. Для детей с ограниченными возможностями дистанционное обучение прекрасно подходит. Им станет гораздо проще учиться и общаться.

В высших учебных заведениях необходимо, так же как и в школах водить новые технологии. В этих учебных заведениях должно стать строже: «хочешь учиться учись! Не хочешь – до свидания!» Образование должно даваться более углубленно в профессиональные предметы, побольше практики, побольше нововведений. В учебные заведения такого рода поступают уже не дети, так что они к учебе должны относиться более серьезно.

Учеба должна перестать стоить так дорого, нашим долгом сделать образование более доступным. Чем больше образованных людей в стране, тем лучше. Давайте же уходить от невежества и деградации. Мы можем стать лучше умнее прогрессивнее и вывести страну на новый уровень.

«Сегодня мы, пользуясь, случаем, поговорим на эту тему. Потому что все, что мы делаем, делаем для нас. Мы хотим воспитать таких граждан, которые будут трудолюбивыми, разносторонне образованными. В будущем они будут жить, они будут управлять страной. А чтобы наша страна была равной со всеми и мы достигли своих целей, именно такие граждане нам нужны», - сказал Н. Назарбаев.

Мы новое поколение нашей страны, от которого будет зависеть интеллектуальное и техническое развитие нашей родины.

РЕАЛИЗАЦИЯ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА К ОБУЧЕНИЮ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ИСТОРИИ

*Левагина Л.М., преподаватель
ГБОУ СПО «Жигулевский государственный колледж»*

Современному обществу нужны образованные, нравственные, предприимчивые, компетентные люди, способные самостоятельно принимать ответственные решения в ситуации выбора, быть мобильными, динамичными, конструктивными специалистами, обладать развитым чувством ответственности за судьбу страны. Одной из главных целей профессионального обучения сегодня является формирование компетенций. Под обучением, основанном на компетенциях, понимается обучение, которое строится на определении, освоении и демонстрации не только умений и знаний, но и типов поведения и отношений, необходимых для конкретной трудовой деятельности, т.е. процесс обучения должен быть практико-ориентированным.

Главная цель уроков истории - формирование у студентов исторического мышления. Мой опыт работы показывает, что у большинства обучающихся отсутствует системное представление об обществе, они часто не в состоянии применить полученные

знания при анализе процессов и явлений современной общественной жизни, критически и творчески относиться к поступающей исторической информации.

Основу преподавания истории должны составлять такие образовательные технологии, которые способствуют развитию способности рассматривать события и явления с различных точек зрения: сопоставлять различные версии и оценки исторических событий и личностей, определять собственное отношение к дискуссионным проблемам прошлого и современности.

Это, прежде всего, коммуникативная технология и технология проблемного обучения - совокупность средств и способов организации учебной деятельности, основанная на диалоге, полилоге, учебной дискуссии, деловой игре, решении проблемных задач, упражнений, учитывающих специфику предмета.

На каждом занятии я стараюсь, чтобы студенты размышляли, высказывали свои мысли, пусть не совсем правильные, ведь главное, чтобы они думали и говорили. В ходе обсуждений ребята дают собственную оценку исторической личности, историческим и обществоведческим событиям, проводят параллель с современными процессами.

Самостоятельный поиск решения проблемного вопроса воспитывает обучающихся тем, что они ощущают себя исследователями. Чтобы занять определенную позицию, студенты должны не только соотнести свои ценности с ценностями других людей: авторов учебника, ученых, преподавателя, наконец, своих одноклассников, а, прежде всего, решать проблемы на основе добра и зла, на основе принципа справедливости.

Проблемные вопросы и задания можно разделить на *три типа*:

Первый тип вопросов соединяет в себе новую информацию и нравственное осмысление:

- Как вы понимаете высказывание: «В погоне за информацией мы теряем знания»
- Что означает надпись на чаше, сделанной печенегам из черепа Святослава: «Чужое ища - свое потерял»?

- Могут быть победители в гражданской войне?
- Политика большевиков - это путь к демократии или к диктатуре?
- Почему монголо-татары не тронули духовенство?
- Объяснить слова Достоевского: «У нас много родителей, но мало мам и пап».
- Растить и воспитывать – это одно и то же?
- Другой тип вопросов подразумевает демонстрацию своей нравственной позиции и начинается словами «Согласны ли вы ...»

- Согласны ли вы с тем, что пакт о ненападении с фашисткой Германией дал СССР отсрочку от войны?

- Согласны вы с мнением, что славяне не смогли создать государство самостоятельно?

- Согласны ли вы, с тем, что ученый должен нести ответственность за свои изобретения?

- Согласны ли вы с мнением историков, которые называют Петра I «революционером на троне»?

- Третий тип вопросов требует решения проблем, которые поставила история перед представителями той или иной эпохи, и вариантов того, как решили бы их студенты, если бы находились в тех условиях:

- Как бы вы поступили, если бы нашли хлебные карточки?
- Что бы вы сделали, если бы узнали, что ваш друг собирается участвовать в восстании?

- Если бы «машина времени» предоставила Вам возможность оказаться в историческом прошлом, то в каком временном периоде вы бы чувствовали себя уверенно, были «своим среди чужих».

- В какую партию вы вступили бы в начале 20 века?

Решая проблемные задачи обучающиеся учатся умению:

- решать проблемы, использовать собственный опыт;
- заниматься самообразованием;
- работать с различными базами данных, документацией;
- добывать информацию;
- иметь собственное мнение;
- понимать позицию других людей;
- оценивать поступки, вредные привычки;
- принимать решения;
- работать в группах;
- организовать свою работу;

Одним из элементов проблемного обучения является работа с источниками (документам, воспоминаниями, текстами и.т.д. Подбор источников необходимо поводить таким образом, чтобы они отражали различные взгляды на проблему. Работа с документом приближает учеников к изучаемому событию, создает особый эмоциональный фон восприятия. Это позволяет учащимся выработать свое собственное отношение к рассматриваемой проблеме. Учебный процесс приобретает исследовательский характер, у студентов формируется интерес к предмету.

Основной проблемой реализации данной технологии в полном объеме считаю недостаточную информированность обучающихся о процессах, ситуациях, происходящих в современном мире, т.к. они мало читают газет, не смотрят новостные передачи, а субъективного опыта у них еще мало.

История инструментальна, она учит мыслить. Следовательно, инструментом познания выступает метод. Распространенным и результативным методом исторического познания является историко-сравнительный метод. Сопоставляя происходившее в разных пространственно-временных ареалах: одновременно в разных частях света, разных странах и разных регионах или разновременно в одном и том же месте, устанавливаются сходство и отличия. К примеру, сравнительный анализ цивилизаций: европейских (христианских) и восточных (мусульманской, буддистской) позволяет установить много общего в сакральном отношении к миру, нравственно-этических ценностях, образе жизни, но и выявить отличия. Сравнительный метод продуктивен в любой науке, его применение расширяет и углубляет познавательное пространство, за ним стоит возможность сопоставления различных объектов, выдвижения гипотез, высказывания суждений на основе выделения сходства и различия.

Изучение исторических процессов невозможно без изучения исторической личности. В этом вопросе очень важно рассматривать историческую личность, прежде всего, как человека с его переживаниями, проблемами. Это позволяет приблизить его к реальной жизни. Осмысление исторических событий и свое отношение к ним студент может выразить форме письма историческому герою, или готовя вопросы для интервью с тем или иным историческим персонажем.

Эффективным элементом в развития исторического мышления является моделирование ситуации, т.е. действия студента в предполагаемой ситуации, например:

- Вас устроили на работу в III отделение жандармерии? Расскажите чем вы бкуете заниматься и почему Вам нельзя об этом рассказать родным?
- выступить от имени представителя той или иной партии, того или иного сословия;
- В 1937 году вас в качестве политинформатора послали в школу объяснить значение подписанного советско- германского пакта о ненападении? Подготовьте тест политинформации.
- Если бы машина времени предоставила возможность оказаться в историческом прошлом, то в каком периоде времени вы бы чувствовали себя уверенно, были «своим среди чужих»

Формированию общих компетенций способствует также технология личностно-ориентированного обучения. Личностно-ориентированный подход в обучении и воспитании предполагает изучение и учет личного опыта студентов, стремление установить доверительно-уважительную атмосферу занятий. На занятиях предоставляю свободу выбора творческих заданий, например, подготовить творческую работу по темам: *История профессии, Улица, на которой я живу, История моего увлечения, Моя семья на страже Отечества, Интервью с исторической личностью и др.*

Вывод: проблемное и коммуникативное обучение:

- 1) обеспечивает оптимальное сочетание самостоятельной поисковой деятельности студентов и усвоение готовых выводов исторической и обществоведческой науки;
- 2) повышает познавательную активность и творческую самостоятельность студентов;
- 3) формирует следующие общие компетенции: поиск и использование информации, работа в группах, эффективное общение, планирование своей деятельности, решение проблем и т.д.

Литература:

1. Бершадский М.Е., Гузеев В.В. Дидактические и педагогические основания образовательной технологии. – М.: Педагогический поиск, 2003.
2. Мельникова Е.Л. Проблемный урок, или Как открывать знания с учениками: Пособие для учителя. – М., 2002.
3. Педагогические технологии: Учебное пособие. / Авт.-сост. Т.П. Сальникова. – М.: ТЦ Сфера, 2005.

РЕСМИ ІС ҚАҒАЗДАР СТИЛІ

Мателова А.С., Г.С.Турсынова

Ж.Қ. Букенов атындағы Қарағанды Банк колледжі

Биыл Еліміздің Тәуелсіздік алғанына 23 жыл толып отыр. Тіліміздің де өз тұғырына қонуы үшін біраз жұмыстар атқарылып жатыр. Іс қағаздарын мемлекеттік тілде жүргізілуі күнделікті өмір қажетінен туындап отыр. Елімізде іс қағаздарын мемлекеттік тілде жүргізуде көп ілгерілеушілікті байқауға болады.

Мемлекеттік және мемлекеттік емес органдарда, мекемелерде, ұйымдар мен кәсіпорындарда мемлекеттік тілде іс қағаздарын жүргізу, қатынас қағаздарын толтыру, жалпы айтқанда, құжат айналымын іске асыру – бүгінгі таңда өткір тұрған мәселе. Қазақ тілінің мемлекеттік тіл ретінде қызмет етуінің алғы шарттарының бірі – оның қоғамдық өмірдің әр алуан саласында қызмет етуі және соған орай іс қағаздарының қазақша жүргізілуі. Демек, мемлекетіміздің арқа сүйер болашақ мамандарына іс қағаздарын толтырудың мемлекеттік стандарттары мен толтыру әдістерін, жазылу стилін меңгеруі – басты міндет болып табылады.

Іс қағаздарының әрқайсысының бұрыннан белгілі бірыңғай сөздері, қалыптасқан сөз тіркестері мен сөйлем үлгілері болады. Іс қағаздарын жазу – жаттығу, дағдылану арқылы меңгеріледі. Кез келген ресми құжат қоғамдық және еңбек қарым-қатынастарын реттеп, талдап отырады, демек, ресми тілде қолданылатын тілдік құралдарды, емле ережелерін пайдалануға нақты талаптар қойылады.

Бізге белгілі әдеби тілдің бес негізгі стилі бар: ғылыми, ресми іс қағаздары, публистикалық, көркем әдебиет (кітап стильдері) және ауызекі сөйлеу тілінің стилі.

Стиль түрлері мен ерекшеліктері

Стиль түрлері	Қолдану аясы	Стильдік ерекшеліктері	Ауызша түрі	Жазбаша түрі
Ауызекі сөйлеу стилі	Тұрмыста, отбасында, достық қарым-қатынаста	Еркіндік, эмоциялық, экспрессивтік-бағалаушылық	Диалог, әңгімелесу	Пьеса, хат, көркем шығармадағы төл сөз, кино сценарийі т.б.
Ғылыми стиль	Ғылым мен техникада, оқу процесінде	Нақтылық, дәлдік, логикалық жүйелілік	Лекция, баяндама, диалог т.б.	Оқулық, ғылыми кітаптар, диссертация, ғылыми мақалалар, реферат, конспект, курстық, дипломдық жұмыстар т.б.
Ресми іс қағаздар стилі	Басқару, әкімшілік, құқықтық салада	Ресмилік, нақтылық, дәлдік	Ресми қарым-қатынастың ауызша түрінде, келіссөздер жүргізілгенде, сот процесінде, жиналыстарда, түрлі кеңестер мен отырыстарда т.б.	Заң, жарлық, қаулы, бұйрық т.б. ресми іс қағаздары
Публицистикалық стиль	Бұқаралық ақпарат құралдарында	Сендіру, бағалау	Теле-радио бағдарламаларында жиналыстарда сөйленетін сөздер.	Баспасөз беттеріндегі материалдар (мақала, репортаж т.б.)
Көркем әдебиет стилі	Әдебиет пен өнер саласында	Образдылық, еркіндік, бағалағыштық, эмоционалдық - экспрессивтік	Өлең оқу, цитаталар келтіру, әзіл-қалжың айту т.б.	Көркем шығармалар

Стильдердің бұлай бөлінуінің бірнеше негізі бар. Біріншіден, бұлар тілдің қоғамдық қызмет аясына жатады. Іс құжаттары тілі үшін мұндай қызмет аясына құқықтық қатынастар саласы, яғни, басқару саласы жатады. Бірақ мұнда құқықтық қатынастар мемлекетаралық қатынастарда, мемлекеттің өз азаматтарымен және олардың бірлестіктерімен, сондай-ақ мекемелер, кәсіпорын ішіндегі азаматтар арасындағы ресми қатынастарды және шаруашылық субъектілерінің арасындағы қатынастарда орын алады. Осыған байланысты іс-құжаттары стилінің үш түрі ажыратылады. Мұны кесте түрінде былай көрсетуге болады:

Ресми іс жүргізу стилі		
Дипломатиялық стиль	Заң шығарушылық стиль	Күнделікті іс жүргізу стилі

Екіншіден, ресми іс жүргізу стилі әлеуметтік сананың ерекше формасы - құқықтық санамен сәйкеседі. Біздің әрқайсымыз белгілі бір дәрежеде өз құқымыз туралы, мысалға отбасы қарым-қатынасындағы, қызметтегі, қоғамдық орныдардағы және мемлекет

алдындағы міндеттемелеріміз бен жауапкершіліктеріміз туралы білеміз. Мұндай құқықтық нормаларды тәжірибе жүзінде меңгеруіміз бізге басқа адамдармен қатынас жасауға мүмкіндік береді.

Ресми іс қағаздар стилі кейде кеңсе стилі, ресми стиль, іс қағаздар стилі деп те айтыла береді. Ресми іс қағаздар стилінің ерекшелігі - онда факті дәл көрсетіліп, бір ізбен, жүйелі жазуға айрықша мән беріледі. Өйткені іс қағаздары да ерекше қатынас жасау құралдары болып саналады.

Ресми іс қағаздарының түрлі ерекшеліктеріне қарай бөлінуі

Жасалу деңгейіне қарай	Мазмұнына қарай	Формасына қарай	Қолдану орнына қарай
1. Түпнұсқалық 2. Көшірмелік	1. Ұйымдық 2. Өкімдік 3. Ақпараттық-анықтамалық	1. Типтік 2. Трафареттік 3. Еркін мәтінді	1. Мекемеішілік 2. Мекемеаралық 3. Мемлекеттік 4. Халықаралық

Бұл стиль ел билеу, мемлекет жұмыстарын жүргізумен байланысты. Ресми құжаттарда қоғамдық-саяси лексиканың, әкімшілік терминдердің қолданылуы басым келеді. Ресми стильге жататын мемлекеттік құжаттар жанр және мазмұн жағынан әр түрлі болып келгенімен, олардың барлығына ортақ жалпы сипаты болады: белгілі бір қалыптасқан үлгіде, баяндау тәсілімен жазылады; ойдың логикалық жүйелілігін сақтау мақсатымен сөйлем күрделі құрылады. Іс қағаздары бейтарап тонмен, ресми түрде жазылуы керек, дегенмен де кейбір іс қағаздарында иэкспрессивті, эмоционалды бояуы бар тілдік құралдар да қолданылады. Мәселен, халықаралық ұйымдар мен жеке мекемелердің, белгілі бір қоғам қайраткерлерінің мүшел тойына арналған құттықтаулар. Құттықтау мәтіндерінің қайсысы болса да жігер, қуатқа толы жақсы тілектер айтылып, жылы сезіммен жазылады. Сондықтан да онда эмоционалды бояулы сөздердің қолданылуы заңды құбылыс.

Ресми құжат – тұтас құрылым, сондықтан онда:

- мазмұны қысқа әрі тұжырымды түрде баяндалуы тиіс;
- тұжырымдар дәл, нақты түрде болуы тиіс;
- сөздер мен терминдер нақты өз мағынасында пайдаланылуы тиіс;
- терминдер мен тұрақты орамдардың бірегейлігі сақталуы тиіс;
- бірнеше варианттағы терминдердің мүмкіндігінше мемлекеттік терминология комиссиясы тарапынан бекітілген немесе реми тілде стандартталған, сондай-ақ жазба тілде қолданылу жиілігі жоғары (нормаға айнала бастаған) тұлғасы пайдаланылуы тиіс;
- талдаудың, шешімнің мазмұны екіұдайылық тудырмас үшін көсемсөз стилінің, ауызекі сөйлеу тілінің тілдік-стильдік элементтері араластырылмауы қажет.

Ресми құжаттарды ресімдеуге қазақ емлесі ережелерінің сақталуы қадағаланады сондай-ақ емле қағидаларына баса назар аударылады.

Ресми іс қағаздар тілінде кейде бір заттың я ұғымның атауы қолданылу орнына қарай әр түрлі аталады. Мысалы, «адам» деген сөз ресми құжаттарда- *азамат*, үйде- *ата-ана*, телефон станциясында - *абонент*, ательеде - *тапсырыс беруші*, шаштаразда - *клиент*, ауруханада- *науқас*, емделуші, шипажайда - *демалушы*, *тынығушы*, қоғамдық көлікте - *жолаушы*, кітапханада - *оқырман*, сауда орнында - *тұтынушы*, қызмет орнында - *маман*, *қызметкер*, т.б. болып айтылады. Яғни кез келген адам күнделікті өмірде белгілі бір әлеуметтік рөлді атқарады. Қарым-қатынас жағдайына қарай бір рөлден екіншісіне көшіп отырады.

Қызметтік құжаттарды, хаттарды жазарда есте болатын кейбір жағдайлар:

1. Қызметтік құжаттар бейтарап қалыппен, ресми түрде жазылуы керек. Қызметтік хат жазу барысында адресатты марапаттап, мадақтайтын, немесе намысына тиетін, дөрекі сөздерді қолданудан аулақ болған жөн.

2. Адресаттың сізден қызмет дәрежесінің төмен я жоғарылығына қарамастан *«тез арада орындаңыз», «Кідіртпей жауабын я қорытындысын хабарлаңыз», «Қысқа мерзімде жауап беріңіз»* деген сөйлемдерді қолданбағаныңыз жөн. Оның орнына хаттың жауабын я мәселенің шешімін білгіңіз келетінін *«Осы күнге дейін жауап беруіңізді сұраймын»* деп белгілі бір күнді көрсетіңіз немесе *«Өз шешіміңізді хабарлауыңызды сұраймын»* деген сөйлемдерді қолдану арқылы білдіріңіз.

3. Өз өтініш, талаптарыңызды орынды көрсете білуге тырысыңыз. Қызмет бабындағы, кез келген оқиға, жағдай, мәселеге баға беріп, оны ресми құжатта көрсету, баяндау я хабарлау барысында барынша салқынқандылық таңытыңыз. Көп эмоцияға бой ұрмаңыз. Фактілерді объективті түрде көрсетіңіз. Қызмет бабында ресми түрде шара қолдану түрін анықтау барысында адамгершілік танытуға тырысыңыз. Кез келген мәселе бойынша шығарылатын қорытынды барынша нақты болуы керек.

4. Егер қызметтік хатта ол мекеменің, я қызметкердің өтінішін я болмаса тапсырылған ісін орындау мүмкін емес екендігін айтқыңыз келсе хатты бірден «ол мәселенің орындалуы я қабылдануы мүмкін емес» деген сөздерден бастамаңыз. Алдымен аталған мәселеге тоқталып, содан кейін өз шешіміңіздің себебін негізді етіп түсіндіріп, содан кейін барып бұл өтініштің, я болмаса істің қазіргі жағдайда орындалуы мүмкін болмай тұрғанын айтыңыз. Қажет болған жағдайда, бұл мәселенің қайта қаралуы да мүмкін екенін айта кетуге болады.

5. Егер өтініштің, я, тапсырылған істің немесе қойылған мәселенің дұрыс шешілгені туралы жазатын болсаңыз, бұл мәселенің дұрыс шешілуі үшін сіздің өз басыңыздың, я мекемеңіздің қосқан үлесін я еткен еңбегін атап кеткеннің артықтығы жоқ.

6. Сізге, я сіздің мекемеңізге келіп түскен қызметтік құжаттармен танысқанда, ол құжат бойынша мәселе көтерерде, я қол астыңызда істейтін қызметкерлерге тапсырма берерде, құжаттағы мәселе бойынша жауап жазарда, бұл мәселе менің я болмаса біздің мекеменің міндетіне кіре ме деген мәселені де ойлау керек.

7. Сіздің хатыңыз заңды, мазмұны айқын болуы керек. Бұл әсіресе қаржы, кадр құжаттары үшін міндетті.

8. Қызметтік хаттар мүмкіндігінше сирек және қысқа жазылуы керек. Қағаз бен сөздің көптігі істі жылдамдатуға септігін тигізе қоймайды.

9. Хатыңыз көпшілікке түсінікті тілмен және ресми түрде жазылуы керек.

10. Қызметтік құжаттың қай түрін жазсаңыз да көп ойды аз сөзбен жеткізуге тырысыңыз.

11. Іс қағаздарын жазарда орныққан сөз тіркестері мен қалыптасқан терминдерді қолданыңыз.

12. Бастауыш сөйлемнің басында баяндауыш соңында, анықтауыш анықталатын сөздің алдында тұратынын да естен шығармаңыз.

13. Іс қағаздарын жазуда көнерген сөздер, архаизмдер, диалект сөздер, қазіргі қазақ тілінде ескіріп, айналымнан шыққан тіркестер қолданылмайды.

14. Жазылған құжатты қайтара оқып шығып, сөйлемдегі басы артық сөздерді алып тастау керек.

15. Сөйлем баяндауышы я ашық райда (*пайдаланылады, қаралады, қолдануда, жүріп жатыр, ескертілді*) я бұйрық райда тұруы керек. (*орындалсын, шешілсін, келісілсін, жеткізілсін, қаралсын* т.б.).

Сонымен, осы мақаламда іс қағаздарының стиліне толығымен тоқтала келіп, мұнымен қоса ақпарат, мәліметтердің дәлдігі өте күшті рөл атқаратынын басып айтқым келеді.

Іс қағаздарында қолданылып отырған ақпарат, мәліметтің барлығы мұқият тексерілуі керек. Іс қағаздарында ақиқаттығы күмән тудыратын мәлімет қолданылмағаны жөн, құжаттардағы шындыққа жанаспайтын қате мәлімет қай кезде жіберіледі:

- дайындалған құжаттың мазмұны мен сапасына немқұрайды бақылау жасалғанда;
- құжатты дайындаушының білім мен тәжірибе деңгейі төмен болғанда; жүктелген тапсырма олардың біліктілігімен сәйкес келмеген жағдайда;
- құжатты дайындау барысында дұрыс мәлімет қолданбаған жағдайда;
- құжаттарды дайындау барысында бағдарламалық – техникалық құралдарды дұрыс пайдаланбаған жағдайда;
- құжаттарды дайындау технологиясы бұзылған жағдайда.

Құжат дайындаған жағдайда іскерлік, қатынас жасап отырған мекеменің аты, реквизиттері, мекеме басшысының аты – жөні, лауазымы анық, сауатты жазылуы керек. құжаттағы сандық мәліметтер, уақыт көрсеткіштері, цифрлар қайта бір тексеріліп барып жіберілуі керек.

Егер құжатта қосымша (приложение) болатын болса ол жолдама хатта көрсетілуі керек, я болмаса құжаттың соңында ескертілуі тиіс. Мысалы, *Көлемі 5 беттен тұратын қосымша бөлек дайындалған немесе бұл құжаттан бөлек, 10 беттік қосымшаны қоса жіберіп отырмыз т.с.с.*

Құжаттағы бүкіл ақпарат мұқият тексерілуі керек. Құжаттағы ақпаратты тексеруді бірнеше түрде жүргізуге болады. Олар мыналар:

1. Техникалық. Мұнда қате жазылған сөздер, дұрыс қойылмаған тыныс белгілері, дұрыс түспеген әріптер т. б. басты назарда ұсталады.
2. Заңдық. Мұнда құжат мазмұнының қазіргі күші бар заңдарға және құқық нормаларына сәйкестігі тексеріледі.
3. Қаржы-экономикалық. Мұнда құжатта шығарылған қаржы-экономикалық шешімдердің үйлесімділік, тиімділік дәрежесіне баға беріледі.
4. Статистикалық. Мұнда құжаттағы статистикалық мәліметтердің өзектілігі мен ақиқаттығы, дәлдігі тексеріледі.
5. Конфиденциалдық. Мұнда құжат мазмұнында жариялылығы шектеулі мағлұматтың немесе мемлекеттік құпия болып саналатын немесе қызметтік, комерциялық құпия болып табылатын мәліметтің жіберілмеу жағы тексеріледі.
6. Ақпараттық. Мұнда құжатты алушының мекенжайы, реквизиттері сияқты мәліметтердің дұрыстығы тексеріледі.

Құжаттағы мәліметтердің дәлдігі, оның мерзімінде дұрыс жасалу жауапкершілігі құжат дайындаушы адамға жүктеледі. Егер құжат дайындаушы адам бірнешеу болса жауапты орындаушы белгіленеді.

Құжатты дұрыс дайындап, уақытылы жіберу іс қағаздарын жүргізушіге жүктеледі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1) Дүйсембекова Л., Іс қағаздарын қазақша жүргізу, Алматы, 2004.
- 2) Қазақстанда іс қағаздарын жүргізу. Журнал 2007.
- 3) Дүйсембекова Л., Қазақ тілінде іс қағаздарын жүргізу, Алматы, 2010.
- 4) Салагаев В., Шалабай Б., Іс қағаздарын жүргізу, Алматы, 2004.

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЗИТИВНОГО СОЦИАЛЬНОГО ОПЫТА СТУДЕНТОВ ЧЕРЕЗ УЧАСТИЕ В ТВОРЧЕСКИХ ПРОЕКТАХ

Мальцан Л.А

*Бюджетное профессиональное образовательное учреждение Омской области
«Омский государственный колледж управления и профессиональных технологий», г.Омск*

В современном обществе все большее значение приобретает необходимость поиска педагогических путей развития индивидуальности человека, формирования активной жизненной позиции, сознательного отношения к своим действиям, стремления к нравственному самосовершенствованию, любви к себе и другим, предупреждения конфликтных ситуаций. Несмотря на глубокие социально-экономические и социокультурные изменения, переживаемые страной, не снижена потребность в духовности и морали, нравственных ценностях, гармонии чувств и поступков.

Позитивная социализация зависит от включения личности в реальную деятельность, участия в труде и творчестве, а для этого необходимо целенаправленное воздействие, создание психолого-педагогических условий, использование инновационных технологий, форм и методов воспитательной работы.

Развитие навыков исследовательской и творческой деятельности студентов начинается в колледже с первого курса обучения. Методологическую помощь в развитии способностей студентов оказывает преподаватель.

Традиционной работой для студентов первого курса обучения является творческий проект «Моя семья». Ощущение добра, любви, заботы у человека рождается в семье. Родители, бабушки и дедушки, братья и сестры — это особый мир, который закладывает нравственный мир человека. Студентам предлагаются темы: «История моей семьи в истории страны», «Страницы семейного альбома», «Родной, любимый человек», «История одной награды», «Моя родословная», «История моего имени, отчества и фамилии», «Память о прошлом — путь к будущему».

Данную работу я называю *общением*, потому что она предполагает участие не только авторов (студентов), но и живущих совместно родственников и особенно родителей. Каждый факт будущего сочинения обсуждается в семье. Работу невозможно написать без помощи представителей старшего поколения, так как нужно уточнять даты, имена, географические названия. Непременным условием этой работы является подлинность, достоверность фотографий, документов. Работу выполняют студенты первого курса, что дает возможность познакомиться с их семьями, а тем самым лучше узнать и самих ребят.

Мера современности — это столетие. Сто лет — это три поколения, от деда до внука, то есть время живой памяти. О том, что было 100 лет назад, человек еще может услышать от живых свидетелей, именно поэтому в семье должна жить эта память.

Работа предполагает несколько этапов: сбор информации, обработка ее, написание сочинения.

Цель данной работы - *приобщение к нравственным ценностям посредством:*

- Воссоздания облика родных и заботы о близких людях;
- Формирования доверительных отношений в семье;
- Рассмотрения аспекта — семья - носитель культурных ценностей и важнейший агент социализации общества
- Семейная память как средство воспитания чувства гордости за своих родных.

Общение с близкими — важный фактор позитивного социального опыта: родной, любимый человек для ребенка — основа воспитания в семье; без прошлого — нет настоящего (необходимо знать свои «корни» — свое прошлое); семья — самое главное в жизни человека; человек живет, пока о нем помнят; изучая историю своей семьи, каждый знакомится с историей страны.

Сочинения о семье — дают возможность проявить чувство уважения, любви к близким людям, воспитывают чувство гордости за старшее поколение, заставляют по-иному взглянуть на своих близких.

Жексембаев Мейрам в своей работе рассказывает о бабушке, Уалиевой Батиме Ахмедияновне, которой уже нет в живых, но память о ней хранят близкие. «В шесть лет бабушка осталась круглой сиротой. В её жизни было все: горе, радость, любовь, разочарование, а ещё — Великая Отечественная война, которая круто изменила жизнь моей бабушки. Ей было всего девять лет, но, когда началась война, детство закончилось. Сколько трудностей и невзгод пережила бабушка, но осталась удивительно добрым, терпеливым человеком».

«Любовь и уважение к родителям без всякого сомнения есть чувство святое». С этих слов В.Г.Белинского начинается работа Афанасьева Ксения. Студентка рассказывает о семье прадеда по материнской линии, о которой ей известно со слов бабушки, Басова Николая Григорьевича. «Для моего деда его отец, Григорий Степанович, всегда был человеком, заслуживающим самого большого уважения и любви. Требовательный, но справедливый, таким он остался в памяти своих детей. В 1941 году он ушел на фронт, был политруком, получил звание лейтенанта, а в 1942 году погиб под Старой Руссой и похоронен в братской могиле. Мы все, внуки и правнуки храним память о Григории Степановиче».

Подводя итог, хочется подчеркнуть, что студенты, принимая участие в работе по описанию жизни своих родных, получают позитивный социальный опыт. Творческий проект «Моя семья» - не разовый проект, а постоянная составляющая воспитательной работы колледжа. Лучшие работы представлены на выставке, которая проходит в учебном заведении. Информационный ресурс колледжа сайт «Возвращение к истокам» ежегодно пополняется творческими работами студентов. Наиболее интересные работы студентов обсуждаются на классных часах, используются в рамках программы нравственного и патриотического воспитания.

Список литературы

1. Скрыпник В.И. Российская национальная идея целостного гармонического общества // Школа духовности. 1999.- №4.
2. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. М.: Народное образование, 1998.
3. <http://nsportal.ru/shkola/klassnoe-rukovodstvo/library/priobretenie-obuchayushchimisya-pozitivnogo-sotsialnogo-opyta>

ВОЛЕЙБОЛ ОЙНЫНЫҢ ӘДІС –ТӘСІЛДЕРІН МЕНГЕРУ

*Абай Құнанбаев атындағы Саран гуманитарлы –техникалық колледжі
дене тәрбиесі пәнінің мұғалімі Монголия Жансерік*

Спорт –қазіргі заманғы өркениеттің өзекті мәселесі. Қоғамның әртүрі деңгейіндегі әлеуметтік құрылымы жүйесіндегі әлеуметтік тұрмыстың аса қажетті бөлшегі ретінде қарау дағдыға енеді. Мысалы,Қазақстан Республикасының президенті Н.Ә.Назарбаев спорттың брнеше түрлері мен тұрақты айналысатыны мемлекетіміздің халқына өнеге.Отанымыздағы барлық азаматтардың әрқайсысының жасына ,қызметіне қарамастан спортпен айналысуда тырақты дағдығаайналдыру бүгінгі жас буынға пайдалы ықпал береді.

Қазіргі кезде Қазақстандағы газет-журнал, теледидар, радио, редакциялары журналистердің волейболдан жарыс өткізуден игі бастама болып қолға алынып,енді

тұрақты дағдыға ене бастады.Осындай жақсы дәстүрлі базалық құрылымы жақсы жабдықталмаса да колледжде қолға алуға болады деп ойлаймын.

Табиғи шынығып жетілген колледж балаларына спорттық ойындардың ережелерімен заңдылықтарын дұрыс үйрете білу біздің дене тәрбиесі пәнінің мұғалімдерінің міндеті деп білемін.Осы міндеті алдыма қоя отырып,спорттық ойындардың бір түрі-волейбол үйірмесін қолға ала отырып,«Допты қабылдау»,«Пас беру»,«Шабуыл жасау» тәсілдерін үйретуге өз тәжірибемді ортаға салмақпын.

Мен бұл тақырыпты алмас бұрын колледждегі студенттерден волейбол ойнына икем-дағдысы бар студенттерді зерттеп,таңдап алдын-ала дайындық жұмыстарын жүргіздім.Содан соң,барып волейбол заңдылықтары мен ережелерін белгілі бір жоспар бойынша үйретуге тырыстым.

Сабақтың тақырыбы: «Волейбол ойынының әдіс-тәсілдерін меңгеру»

Сабақтың білімділік мақсаты: Волейболдың адам денсаулығына ерекше ықпалы,салауаттылық түрі.

Сабақтың тәрбиелік мақсаты: Кезекшінің берген рапортын тыңдау.

Оқушыларды түгендеу.

Дене қыздыру жаттығуларын жасату.

Жаңа сабақты ауызша және көрсету арқылы түсіндіру.

Сабақты қорытындылау үйге тапсырма беру.

Оқушыларды сапқа тұрғызу,сәлемдесу,түгендеу спорттық формаға көңіл бөлу,сабақтыңмақсатын түсіндіру.

Оңға бұрыл!Спорт алаңын айнала жүру,жүгіру жаттығулары.

а) Спорттық адыммен жүру.

б) Жеңіл жүгіріспен жүру.

в) Аяқты артқа тастап жүгіру.

г) Тізені жоғары тастап жүгіру.

д) Екі жанмен кезек-кезек жүгіру.

е) Қысқа қашықтыққа жүгіру.

Оқушылардың демдерін баса жайлап жүргізе отырып, сапқа тұрғызып дене қыздыру жаттығуларын жасату.

а) Мойынды оңға,солға айналдыру.

б) Қолды артқа ,алға айналдыру.

в) Белді оңға,солға айналдыру.

г) Тізені бүгіп,ішке,сыртқа айналдыру.

Допты қабылдау

Допты ойынға қосқан кездегі волейболдағы ең басты элементтердің бірі болады. Берілген допты дұрыс қабылдап,ұйымдастырушыға өз дәрежесінде жеткізе білу жақсы шабуылдың нәтижелі ойынның бірден - бір кепілі.Допты аяқпен бір рет алуға болады. Допты дұрыс қабылдаудың бірден-бір кепілі доптың астына дұрыс шыға білу. Бұл жағдайда доп тура өз қолыңа тиетіндей тұрыста болу керек. Қарсыластың ойынға қосқан не шабуылдаған немесе алдайтын соққы мен жіберген добын төменнен екі қолмен қабылдаған жақсы. Бұл жағдайда допты қабылдаудан кетпейді. Қол алға, алақандар біріктіріліп ұсталады. Қолдың қозғалысын қиындатпау үшін оны еркін ұстайды.Соққыны жұмсарту үшін, допты қабылдау кезінде екі шынтакты жақындатады, қолдың қарын көтеріп бұрады.

Допты білекпен қабылдау

Допты екі қолмен жоғарыдан беру.

Ол үшін волейболшының тұрысынан ойыншы бір аяғын екіншісінің жанына әкеліп доп бағытына сәйкес қозғалыс жасап, ілгері қарай бүгіліңкіреген күйде допты қолдан жоғары көтеріп, қарсы алады. Доп қолына тиісімен жазылып, серпіле бере оны тиісті жаққа бағыттап жібереді.

Ойын өрнегін анықтайтын ойыншы ретінде алаңда ойынды ұйымдастырушы (шабуылшыға пас беруші) ойыншыны атайды. Ол ойынды ұйымдастырушы, команданың пас беруші әріптестерін шабуылға бастаушы және блок қай жерде қойылмасын пасты дәл, ұтымды бере отырып, секундқа болсада қарсыласынан ерте білу керек.

Төменде ұйымдастырушы ойыншының пас беру тәсілдері.

№	Аталуы	Мазмұны	Пасберушінің қимыл әрекеті
1	«Жай»	Жоғарыдан әуелете 4 немесе 2-ші номерлі ойыншы тұрған алаңына пас беру	Пастың берілу бағытына қарай алақанмен сеткаға параллель қозғалыс
2	«Душка»	Пас төмен және тез шабуылшы жүгіріп келіп ұруға пас берушінің қолы допқа тиген сәтте дайын болуы керек.	Алақан кеудеге қойылады
3	«Метр»	Пас 3-номерлі ойыншының зонасына жоғары және сеткадан метірден алшақ беріледі.	Сұқ саусақ бүгілмейді, қалғаны жұдырықта
4	«Метр артқа»	Пасты ұйымдастырушы ойыншы басынан асыра артқа береді, ойыншының шабуылшы жүгіріп келіп 3-номерлі зонасымен 2-номерлі зонасы ортасынан соққы соғады.	Бас бармақпен сұқ саусақ жанына қарай, қалғаны жұдырықта.
5	«Взлет»	3-номерлі ойыншы зонаға қысқа, тез, ұйымдастырып ойыншының қолы допқа тиген кезде шабуылшы секіріп, допты ұруға дайын болуы керек. Ұйымдастырушы пасты ойыншының алақанына қойып беруі керек. Пас өте күрделі.	Саусақтың бәрі бүгулі жұдырықта
6	«Взлет артқа»	Дәл осы пасты артқа қарай беру. Ойнау үшін ұйымдастырушы шабуылшының қай жерге секіретінін дәл анықтай білуі керек, өйткені пас «соқыр, көрмей» беріледі.	Саусақтың бәрі жұдырықта, бас бармақ бүгілмейді
7	«Стопка»	3-зонада ойналады, допты сеткадан 20-40 см биіктікте іліп қойғандай етіп қалды, көп жағдайда кистевой удармен ұрылады. Бірақ бұл тәсілге блок қою оңай.	Бас бармақпен сұқ саусақ жартылай шеңбер көрсетеді, қалғаны жұдырықта.

8	«Стрелка»	Пас 4-ші зонаға немесе 3-ші мен төртіншінің ортасына атып жібергендей беріледі.Пастың ұшу траекториясы полмен параллель деуге болады.Доп ұйымдастырушының қолына тиген кезде, шабуылшы секірген қолында соққы жасауға дайын болуы керек.	Бас бармақпен сұқ саусақ жартылай шеңбер көрсетеді, қалғаны жұдырықта.
9	«Марита»	Пас « метр» тәсіліндей жоғары беріледі, бірақ шабуылшы секіргендей болады да, тоқтайды.блок көтеріледі сол кезде шабуылшы секіреді, ол доппен бірге түсіп келе жатқан блоктан асып барып соққы береді	Бас бармақ пен сұқ саусақ шеңбер жасап тұрады

Шабуыл

Шабуылшының әрекетін үш топқа бөлуге болады.

1.Жойқын шабуыл соққылары

2.Кистевой соққы

3.Скидка (алдау,лақтыру,қолмен ұстап лақтыру емес)

Шабуылдау соққысы екпін алудан, секіруден және жеке соққы жасаудан тұрады.

Ұшып келе жатқан допты көргеннен кейін, қолдарын алға әрі жоғары көтере серпіле секіру керек. Ұратын қол допты соғу үшін сермеледі. Кеуде шамалы ғана артқа шалқайтылады. Соғу кезінде кеуде соғатын қолмен бір мезгілде ілгері қарай ұмтылады.Соққы допка күшті тиюі үшін қолдың ұшы бос ұсталуы керек. Соққы дәл болуы үшін саусақтар жинақы болған дұрыс. Шабуыл соққыларын жасауды бірден үйрену қиын. Сол себепті сабақта болмаса жеке жаттығу кезінде мына қимыл қозғалыстарды орындап машықтанған жөн:

1) бір не екі қадаммен секірген кездегі аяқпен қол қимылдарының үйлесімділігін орындап көру;

2) шабуыл соқысын жасау;

3) екпін алып теннис добын тор арқылы лақтыру(бұл жаттығуды орындағанда шабуылдап доп соғуға тән қимыл қозғалыстардың ырғағын сақтай білу);

4) екпін алып секіріп теннис добын қағып алу;

5) теннис добын жоңары лақтырып, тор арқылы «шабуыл соқысын» жасау (әуелі тек жай секірістен және жұппен орындау;

Шабуыл соққыларына:

Кистевой соққы-қысқа және тез берілген паста пайдаланылады. Тез берілген пастар сеткаға жақын және сетканың үстіне беріледі.Осы кезде шабуылшы кистевой соққы жасап және сеткаға тимеу керек.

Скидка (лақтыру,алдау) –Пас жайсыз берілсе, шабуылшының соққысы қалай болғанда да блокқа тиетін болса, шабуылшы алдау әдісін жасайды.Өте әдемі түрде бірінші линияға тастауға болады, егерде үшеулеп блокқа шықса қалған ойыншылар артқы линияда болады. Бұл әдісті ұйымдастырушы ойыншыда жасай алады, егерде дәл және биік пас берілсе.

-Егер доп екі ойыншының ортасымен ұшса, кімнің қолы жақын болса сол допты қабылдайды

-Егер допқа жүгірсең допты алғанша жүгір, доп сенікі емес екенін сезсен де «мен» деп айтта допты қабылда.Әріптестеріңе де осылай үйрет. Бірақ бұл екінші зонадан 5-зонаға«мен» деп айғайлап жүгіру емес.

-Екінші доп әрдайым ұйымдастырушыныкі. (егер бірінші допты қабылдасыз) Егер екінші допқа ұйымдастырушы ойыншының жетуі мүмкін болмаса, допқа жақын тұрған ойыншы шабуылға пас береді.

-Падача берілген кезде допты қабылдасыз, іріптесіңе кедергі келтірме. Қазіргі әлемдік волейболда көп жағдайда допты қабылдаушы ретінде екі ойыншы алаңда ойнайды, бір-біріне кедергі келтірмес үшін.

-Ойыншының тұрысы неғұрлым төмен болса, полға жақын болса допты қабылдау оңайға түседі.[2]

Блок қоярда шабуылшының жүгірер алдындағы алаңға қарау көз қарасына қара, алаңға қараған жағына шабуылшы көп жағдайда ұрады.

-Ең тұрақты, ақылды, жүйкесі мықты, командасын алға сүйрейтін ойыншы-бұл ұйымдастырушы.Команда осыдан басталады, сондықтан бірінші ұйымдастырушыны табу керек немесе тәрбиелеу қалғанын содан кейін жинақтау керек.

-Кейінгі кездері бірінші линияның шабуылшылары доп қабылдауға қатыспайды, сондықтан олар шабуылға шығуға әрдайым дайын тұрады.

Комбинация

Мақсаты-блок қоюшын шатастыру,шабуылшыға жалғыз блокқа немесе блок қойылмай тұрған жерге пас шығару.

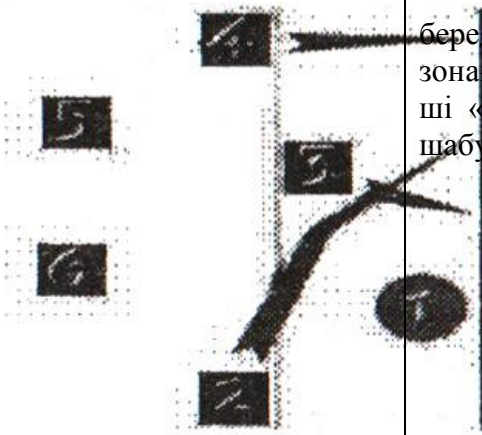
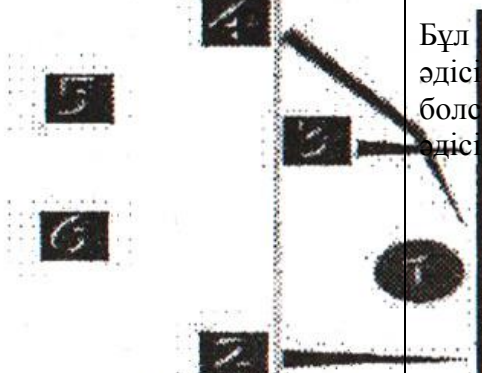
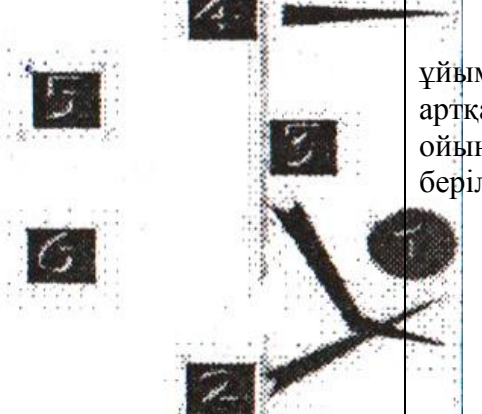
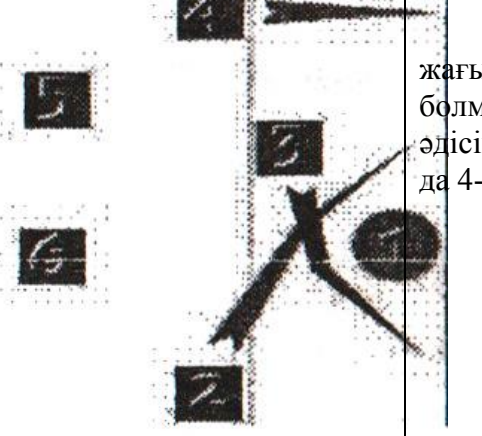
Шабуылшылардың кезектесе шабуыл әрекеті.

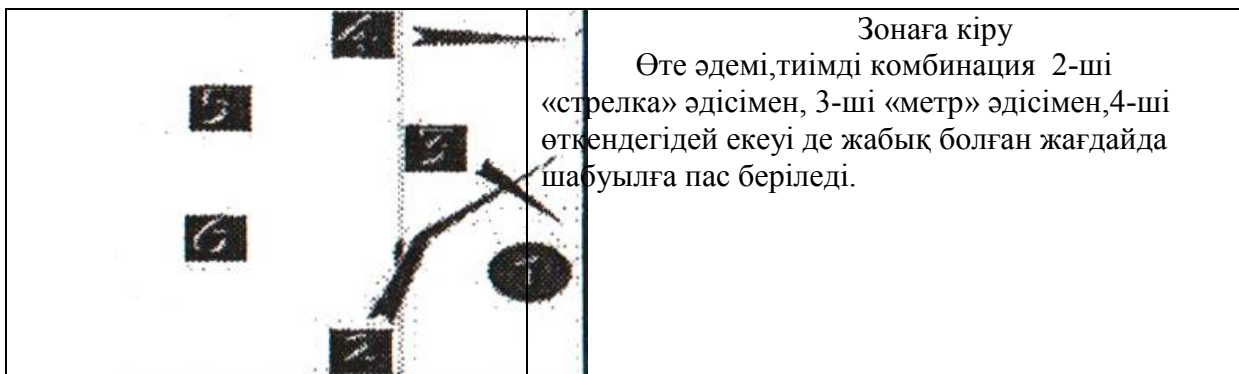
Қызыл стрелка-бірінші темп.

Көк стрелка –екінші темп.

Жасыл стрелка-үшінші темп.

схема	мазмұны
	«Толқын» (Волна) 3-ші шабуылшымен ұйымдастырушыға өте қолайлы комбинация, барлық шабуылшыларды көріп тұра блок қоюшылардың тұрысына қарай пас бере алады.2-ші «взлет» әдісімен,3-ші «метр»4-ші «просто» не «душка».
	«Толқын» (Волна) 2-шабуылшы мен.Бұл ойында 2-ші ұйымдастырушының артынан өз зонасында «метр арқа» не болмаса «жай» әдістерімен ойнайды,3-ші «взлет»,4-ші соның ішінше «метр» әдісімен.

	«Крест» не болмаса «взлет» әдісімен пас беріледі. Егер екі ойыншы да жабық болса пас 4-ші зонаға беріледі. 3-ші «взлет» әдісімен жүгіреді. 2-ші «метр» 4-ші «душка» немесе «жай» әдісімен шабуылдайды.
	«Крест» 3-ші және 4-шінің қатысуымен. Бұл жағдайда 4-ші «взлет» әдісімен, 3-ші «метр» әдісімен егер екі ойыншы да блокпен жабық болса, пас 2-шіге «метр артқа» немесе «жай» әдісімен пас беріледі.
	Крест артқа. Барлығы «крест» әдісіндей бірақ пас ұйымдастырушының артына беріледі. 2-ші «взлет» артқа әдісімен, 3-ші «метр артқа» әдісімен, екі ойыншыда блокпен жабық болса пас 4-шіге беріледі.
	Қарсы крест Ойыншылар ұйымдастырушының жан-жағынан шабуылдайды. «взлет» әдісімен не болмаса «стрелка» әдісімен, 3-ші «метр артқа» әдісімен егер екеуі де блокпен жабық болса тағы да 4-шіге беріледі.

Қорытынды

1. Оқушыларға жаттығу, жаттығу ойыны кезінде жіберген кемшіліктерін, қателерін, жасай алмаған элементтерін түсіндіру, үйрету.
2. Үйге тапсырма:
 Волейболдан КСРО-ға танымал қазақ волейболшылары Октябрь Жарылғапов, Жәнібек Сауранбаевтардың өмірбаянымен, спорттағы жетістіктерімен танысу.
 Қоштасу.

Әдебиеттер:

1. Есмағамбетов З - Дене тәрбиесінің теориясы мен әдістемесі. Қарағанды, 2011
2. Есмағамбетов З - Дене тәрбиесін өткізу жіне басқару. Қарағанды, 2004

ТЕХНОЛОГИЯ РАЗНОУРОВНЕВОГО ОБУЧЕНИЯ

Михеева Е.В.

*Бюджетное профессиональное образовательное учреждение Омской области
 «Омский государственный колледж управления и профессиональных технологий»*

В существующей практике обучения все чаще возникают проблемы, связанные с неоднородностью состава обучающихся в одной учебной группе: по их учебным возможностям, общим и специальным способностям, индивидуальным психофизиологическим особенностям, интересам, проектируемой профессии, национальному признаку, религиозной принадлежности, социальному и имущественному положению родителей, уровню воспитанности.

Достичь абсолютной однородности группы по составу невозможно. Это признают разработчики разноуровневой технологии: достоверность психологических методик не превышает 0,8, и гомогенной считается группа, в которой выравнивание по учебным возможностям учащихся составляет не менее 70 %. Отсюда следует, что изначально закладывается 50 % «брака» в работе преподавателя.

Закладываемые критерии формирования учебных групп, эффективности и качества работы свидетельствуют о направленности на знания, умения, навыки и интеллектуальное развитие обучающихся. На второй план уходят остальные аспекты развития и воспитания обучающихся. Все это, в свою очередь, мешает получить эффект целостности в формировании всесторонне и гармонично развитой, гуманной, свободной, активной и ответственной личности обучающегося.

Решению всех этих задач и проблем может способствовать внутренняя дифференциация учебных групп, которая составляет основу технологии разноуровневого обучения. Цель дифференциации процесса обучения – обеспечить каждому

обучающемуся условия для максимального развития его способностей, склонностей, удовлетворения познавательных интересов, потребностей в процессе освоения содержания образования. Под дифференциацией понимается способ организации учебного процесса, при котором учитываются индивидуально-типологические особенности личности; создаются группы учащихся, в которых элементы дидактической системы (цели, содержание, методы, формы, результаты) различаются.

Обеспечение разноуровневого обучения предусматривает, в частности, решение:

1. Психологических задач (определение индивидуально-личностных особенностей учащихся, типов их развития на основе выявления качеств внимания, памяти, мышления, работоспособности, сформированности компонентов учебной деятельности и т. п.).

2. Предметно-дидактических задач (разработка учебного материала, его гибкое структурирование), обеспечивающих изоморфизм структур содержания и типологического пространства учебно-познавательных возможностей учащихся.

3. Реализации принципа «воспитывающего обучения».

Без успешного решения всех трех задач дифференцированное обучение скорее всего может быть редуцировано к одномерной модели «слабый – средний – сильный» обучающийся.

Решение первой задачи опирается на психологическую дидактику, второй – на дидактический анализ, вскрывающий уровень доступности учебного материала, его сложность, абстрактность, обобщенность, конкретность, логичность и системность, третьей задачи – на диагностику целостных ориентаций, способностей общения и деятельности. Для решения комплекса задач необходимо знание, как минимум, индивидуально-типологических особенностей обучающихся.

Таким образом, главный акцент в развивающей модели уровневой дифференциации ее авторы делают не на деление обучающихся по их способностям или уровню обученности, а на идею согласования процесса обучения с психологической и нравственной структурой развивающейся личности обучающихся, что решается через:

1) разработку учебного материала, для которого каждый уровень его репрезентации (обязательный, дополнительный, повышенный, улучшенный и т.п.) мог бы быть предложен в многообразии индивидуально-личностных особенностей обучающихся;

2) предоставление обучающемуся возможности самостоятельной ориентации в многообразии учебного материала, в способах учебной работы, выбора для себя посильного уровня учения, т.е. возможности стать субъектом познавательной, нравственной деятельности и общения.

Основу технологии разноуровневого обучения составляют:

- ♦ Психолго - педагогическая диагностика учащегося;
- ♦ Сетевое планирование;
- ♦ Разноуровневый дидактический материал.

Сетевой план – это модель учебного процесса, которая позволяет каждому обучающемуся видеть наглядно все, что он должен выполнить за одно занятие, неделю, месяц, семестр и т.д. и стать личностью действующей, т.е. субъектом обучения.

Педагогу сетевое планирование позволяет перейти от дискретного (прерывистого) управления деятельностью обучающихся, когда задания выдаются «порциями» на занятии преподавателем, к непрерывному рефлексивному управлению и самоуправлению учебным процессом.

Что касается разноуровневого дидактического материала, то практика и передовой опыт убеждают, что только структурированное и дозированное по объему содержание осваиваемого курса наряду с развивающими рефлексивными педагогическими технологиями являются гарантами саморазвития личности.

Задача структурирования содержания решается при разноуровневом обучении с помощью деления текстов, заданий и т. п. на три уровня сложности:

I уровень – сохраняет логику самой науки и позволяет получить упрощенное, но верное и полное представление о предмете;

II уровень – углубляет первый и обогащает по содержанию, глубине проработки, не требуя переучивания. Это происходит за счет включения ранее намеренно пропущенных подробностей, тонкостей, нюансов и т. п.;

III уровень – углубляет и обогащает второй как по содержанию, так и по глубине проработки. Это происходит за счет включения дополнительной информации, не предусмотренной стандартами.

То есть эти три уровня можно охарактеризовать при проведении занятий следующим образом:

1. Проблемное изложение (обучающийся осваивает образец умственных действий).
2. Частично-поисковый (формируются элементарные умения и навыки поисковой деятельности).
3. Исследовательский (формируются навыки творческой деятельности).

При этом ориентировочный алгоритм изучения темы, его пошаговое описание, основанное на особенностях процесса освоения знаний, опыта и способов деятельности и эмоционально-ценностном отношении, может быть следующим:

1 шаг – проблематизация. Для этого необходимо связать изучаемую тему с актуальными потребностями обучающихся, общества с целью привлечения внимания к изученной теме. Это реализуется путем установления связи содержания темы с опытом обучающихся, их интересами, уже изученным материалом.

2 шаг – мотивация обучающихся, которая включает в себя несколько блоков: работу с мотивами, целями, эмоциями, учебно-познавательной, нравственной деятельностью и общением.

3 шаг – ознакомление с информацией.

4 шаг – освоение информации, которое может происходить через:

- проработку текста;
- взаимообучение.

5 шаг – контроль освоения информации.

Таким образом, основные правила технологии разноуровневого обучения можно свести к следующему:

1. Не дотягивать всех обучающихся до единого уровня, а создавать условия каждому в меру его потребностей, сил и желания.
2. Последовательное освоение и сдача уровней.
3. За одно занятие можно сдать только одну тему.
4. Для получения оценки «3» необходимо знание не менее 50 % из числа предложенных в данный период времени тем, на «4» – 70–80 %, на «5» – 90–100 %.
5. При подготовке к практическому занятию можно выбрать любой уровень заданий и повысить свою обычную отметку.
6. Основными принципами являются: доброжелательность, взаимопомощь, нормотворчество, право на собственное мнение и ошибку.

Список литературы:

1. Колеченко, А. К. Энциклопедия педагогических технологий [Текст]: пособие для преподавателей / А.К. Колеченко. - СПб. КАРО, 2008. - 368 с.
2. Мурзина, Н. П. Педагогические технологии: учебные задания, вопросы и упражнения [Текст] учеб. Пособие для студ. вузов, обучающихся по спец. "Профессиональное обучение" (по отраслям) / Н. П. Мурзина Омск. гос. пед. Ун-т. - Омск Изд-во ОмГПУ, 2009. - 280 с.
3. Педагогические технологии [Текст] учеб. Пособие / автор-сост. Т. П. Сальникова. - М. Сфера, 2008. - 124 с.

4. Современные образовательные технологии [Текст]: учеб. Пособие для студ., магистрантов, аспирантов, докторантов, шк. Педагогов и вузовских преподавателей / Под ред. Н.В. Бордовской. - М. КноРус, 2010. - 432 с.

5. Технологии образования взрослых [Текст]: пособие для тех, кто работает в системе образования взрослых / ред. О. В. Агапова. - СПб. КАРО, 2008. - 204 с.

ВЛИЯНИЕ ИНТЕРНЕТА НА МОЛОДЕЖЬ

Манашева Д.М., студентка группы ВТ-13-9

КГКП Балхашский гуманитарно-технический колледж имени Алихана Мусина

Руководитель: Алимберлина Ж.С.

Знания не инертный, пассивный посетитель, приходящий к нам, хотим мы этого или нет; их нужно искать, прежде чем они будут нашими; они - результат большой работы и потому - большой жертвы. - Г. Бокль. Именно стремление человечества к знаниям заставляло открывать всё более и более доступные пути их приобретения. Доступные, а главное - компактные. Возьмём любую книгу в руки, и отметим, что, несмотря на ценность имеющихся в ней знаний, лично я, вряд ли предпочла бы её компактному ноутбуку, имеющему доступ в Интернет. А уж в глобальной сети таких книг, этого и других авторов, несметное множество. Вот и обрисовалось первое преимущество глобальной сети, которую называют Интернет.

В Интернете, в отличие от телевидения, время передачи информации не ограничено. Телекомпании передают новости несколько часов в день, на веб-сайтах с ними можно знакомиться в течение 24 часов в сутки. Благодаря Интернету теле- и радиовещательные компании теперь могут предлагать информацию для узкого круга людей, не утомляя ею массовую аудиторию.

В век интернета, человек начал жить быстрее, то, на что раньше нужно было потратить несколько дней, сейчас делается за несколько минут.

Значимость Интернета в наши дни переоценить нельзя, те кто "попал в сети" интернета уже не сможет без него, уж очень много возможностей он нам дает, так почему бы ими не пользоваться во благо.

Интернет дает возможность человеку быть услышанным, каждый может на различных форумах, социальных сетях выразить свое мнение, поделиться своими мыслями и впечатлениями. Я знаю многих людей, которым тяжело общаться в реальной жизни. Кто-то стесняется сказать в прямой беседе, о чем он думает. Кому-то просто в силу его места нахождения трудно найти собеседника, который смог бы поддержать его, а в Интернете такой человек очень легко найдет людей-единомышленников, с которыми ему будет легко и приятно пообщаться.

Я считаю, Интернет - завоевал" весь мир, он сделал нашу жизнь намного интересней и легче. Интернет предлагает любому пользователю работать в сети, не выходя из дома, находясь почти в любой точке планеты и в любое время. Любые операции, множество услуг, можно выполнить в Интернете и это происходит без бюрократического механизма с которым мы встречаемся в своей повседневной жизни. Это тоже большой плюс работы в Интернете.

Я выбрала тему «Влияние интернета на молодежь», потому что считаю, её актуальной для нашего времени, времени, в котором мы променяли реальный мир на виртуальный.

Цель исследования: выявить основные позитивные и негативные стороны Интернета, его влияние на общество - людей разного возраста и особенно молодежь.

Этапы исследования:

1. Подбор литературы по выбранной теме, выбор методов исследования, сбор данных по теме.
2. Анализ критических статей и публикаций в газетах и журналах по исследуемой теме.
3. Выявление положительных и отрицательных сторон общественного явления - Интернета.
4. Проведение социальных опросов.

А теперь давайте ответим на такой вопрос: «Кто является частым пользователем всемирной паутины?». Да, - неискушенная обыденной рутинной, вечная искательница знаний - молодежь.

Думаю, первоначально Интернет создавался с целью обогащения человечества знаниями, а уж потом Интернет стал источником других возможностей. И таковым его сделало молодое население человечества. Именно тяга к неизведанному, присущая молодежи, создала такого двуликого Януса, с одной стороны положительного, несущего свет и добро, а с другой стороны - отрицательного, разлагающего человека изнутри. Вопрос только в том, с каким из Янусов, тебе диктуют общаться твои потребности.

Образовательные учреждения стали всё чаще направлять учеников к поиску знаний в Интернете. Создание докладов, рефератов, курсовых и дипломных работ, превратилось из скучного многочасового просиживания в стенах пыльных библиотек, в увлекательное путешествие по сайтам глобальной сети.

Я опросила преподавателей нашего колледжа о такой работе студентов, и 80% процентов из 100, сказали что: «Такие знания абсолютно бесполезны, молодежь не работает над их получением! Влез на нужные страницы интернета, скачал, распечатал и сдал, - вот и весь труд обучающегося». И лишь 20% процентов ответили иначе. Ведь, в конечном счете, всё зависит от того, как мотивировать ученика на приобретаемые знания. Ученик, желающий узнать что-то новое о предмете, прочитает, изучит исследования, просмотрит фото и видеоматериалы. В этом большой плюс Интернета - изучение интересующего вопроса во всех его аспектах, в доступной и наглядной форме.

Другим преимуществом является то, что интернет является источником безграничного общения с широким кругом людей, близких по взглядам и идейным соображениям. В наш век, когда растёт число замкнутой, а то и наоборот чрезмерно раскрепощенной молодежи - это качество сети существенно. Тебя поймут, примут, поддержат в трудную минуту не один, два, а сотни тысяч, таких же особенных как ты людей. То, что тебе казалось нерешенной проблемой, оказалось под силу решить «сетевому товарищу». Интернет явление неоднозначное и таким же неоднозначным является его влияние.

Я провела опрос среди своих сверстников, задавая всем один вопрос: «Что для вас самое интересное и привлекательное в Интернете?!». Результаты были таковы:

1. Общение и использование различных социальных сетей, чатов - 46%
2. Игры и развлечения заняли второе место с результатом в 30%
3. Музыка, фильмы, различные познавательные статьи, книги-24%

Как мы видим, самым привлекательным из возможностей Интернета учащиеся определили общение и развлечения. В нем очень легко найти круг общения по интересам, не раскрывая свою истинную личность, и море развлечений в виде игр, фильмов, музыки и т.п.

Но не все так безобидно как кажется на первый взгляд. Интернет - виртуальный мир, в котором, в отличие от мира реального, все дозволено и это - его опасный недостаток. Наряду с полезной информацией, здесь есть клубы наркоманов, самоубийц, террористов, здесь море порнографии, представляющей огромную опасность для подростков, у которых моральные ценности еще не сформированы, а простое любопытство и тяга к «взрослым» развлечениям достаточно велика.

Не ограниченная ничем тяга к Интернету перерастает в зависимость от него.

Теперь она уже признана учеными подобной зависимости от наркотиков и протекает с теми же последствиями.

Я считаю, что это и есть один из главных недостатков глобальной сети. Занимаясь поиском ответа на очередной образовательный вопрос, случайно ловим себя на мысли, что чисто машинально отключаем все дополнительно всплывающие на интересующей нас странице окна. Взгляд невольно задерживается на содержимом и - ШОК!!! А ведь кто-то из молодых людей, специально ищет подобную информацию. Удовлетворяя свои нереализованные желания. Они становятся неспособным воспринимать жизнь в ярких красках. Теперь таким людям всё под силу, и что вчера было нельзя, сегодня становится доступным. Секс, наркотики, жажда мести, убийства, искалеченные люди - всё это и подобное этому смотрит на тебя на простой поисковой странице безобидного сайта. И винить здесь молодежь - не самое правильное. Молодая кровь, избыток гормонов и адреналина, множество запретов - вот, что толкает их посещать подобные страницы.

По моему мнению, современной молодежи Интернет заменил многое в жизни. Не находя поддержки и нужной заботы в друзьях и знакомых вы понимаете, что никого не волнуют чужие проблемы. И вот тогда - единственным спасением вновь становится Интернет. Мы проводим там круглые сутки, занимая чем-то все свободное время. Многие становятся зависимыми от игр, но где гарантия, что этот самый ребенок, который всё в своей жизни заменил игрой, не выйдет завтра на улицу и не станет воплощать игру в жизнь? А ведь играют они чаще всего в такие игры, где нужно кого-то поймать, убить! А на улице объектом их агрессии становится живой человек, но они уже не осознают этого. Юноши и девушки в юном возрасте часто остаются со своими проблемами один на один, и вновь за помощью обращаются в Интернет. И в таких ситуациях начинают прислушиваться к каждому слову собеседник, и вот этот «добрый» человек, возможно, уже попросту уставший вас слушать, ссылается на сайт, что-то вроде Суицид.ru. И отчаянный, начинает искать выход именно там, где сотни психологов, а может даже и психов, которые начинают рассказывать тебе различные способы суицида, предлагают поддержку и готовы, ради тебя, пойти даже на групповое самоубийство, они умело давят на твоё сознание, и ты сдаёшься. По данным Всемирной организации здравоохранения, Казахстан входит в первую пятерку в мире по количеству суицидов, а за прошедшие 45 лет количество самоубийств увеличилось на 60 процентов. В наше время много девочек страдающих анорексией и прочими заболеваниями. Современная мода диктует жестокие правила. Заходя на любой сайт, ты видишь сотни реклам и отзывов, и вот насмотревшись на эти идеалы, ты понимаешь, что от него далек. Тогда начинаются поиски информации на эту тему, все это безумно тебя захватывает, и ты уже хочешь большего эффекта и желательнее быстрее, тогда ты начинаешь искать различные препараты, и сразу появляются люди готовые тебе помочь, и каждому из них абсолютно все равно, что потом будет с тобой.

Но, к великому сожалению, исключить такой минус всемирной сети невозможно. Остается только уповать на существующую у молодого населения нравственность, которая даст возможность воспринимать подобную информацию адекватно.

Поэтому из всего вышесказанного можно сделать вывод, что Интернет, безусловно, важное, но вместе с тем имеющее много опасностей изобретение человечества. По моему мнению, снижением влияния отрицательных сторон интернета может являться формирование культуры поведения в Интернете, решения вопроса некоторой запретности посещения мировой глобальной сети молодежью, обучения приемам посещения сети с самого раннего детства.

Закончить эссе хочется словами Л. Н. Толстого: «Часто слышишь, что молодежь говорит: я не хочу жить чужим умом, я сам обдумаю. Зачем же тебе обдумывать обдуманное? Бери готовое, и иди дальше. В этом сила человечества» - и предназначение её великого изобретения - Интернета. Главное, разумное использование его

возможностей. А этому надо начинать учить ещё в начальных классах средней школы, возможно на уроках информатики и других.

АҚПАРАТТЫҚ ЖӘНЕ ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ИГЕРУ ҚАЗІРГІ ЗАМАНДА ӘРБІР ЖЕКЕ ТҰЛҒАҒА ҚАЖЕТТІЛІГІ

Манат Е.М.

Жетекшісі: Ахметжанова Г.С.

Ә.Мусин атындағы Балқаш гуманитарлы-техникалық колледжі

Ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды игеру қазіргі заманда әрбір жеке тұлға үшін қажетті шартқа айналды. Оқытылатын тауарларды оқытудың жобалау әдісімен оқыту барысында ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың мүмкіндіктері мен жетістіктерін пайдалану оқушы мен оқытушы арасындағы қарым-қатынасты жақсартады. ХХІ ғасыр-ақпарат ғасыры болғандықтан адамзатқы компьютерлік сауаттылық қажет. Бүгінгі таңда мектеп пәндерін компьютер көмегімен оқыту ең басты орын алады. Болашақ ұрпақты ақпараттық қоғаммен қарым қатынасқа оқытып тәрбиелеуге жағдай жасайды. Елдерде қазіргі технологияның дамуы, қоғамды парасаттандыру, жаңа білімді туындату, игеру қабілетімен де анықталады. Жеке адам мен бүкіл дүниежүзілік қоғамдасдықтың өмір сүруі үшін жаңа жағдайларды қамтамасыз етуде жаңа технологиялардың кең көлемде қолданудың маңызы зор. Қазақстан Республикасында білім жүйесін реформалауда, оны ұлттық модель құруға бағыттау барысында парадигмалардың ауысуы орындалады. Жоғары мектептің әлемдік білім кеңістігіне ену үндерісі педагогикалық технологияның жаңару қажеттілігін тудырады. Үйлестіру үдерісінің қарқынды дамуы, кәсіби және академиялық тәжірибелердің өсуі оқыту әдістерінің тиімділігін арттырады. Осыны жүзеге асыру үшін электронды оқулықты пайдалана білуіміз қажет етеді. Электронды оқулықтар студенттің ойлау қабілетін, өзін-өзі реттеуді дамытады, өздігінен оқыа үйренуге талпындырады. Мысалы, қазақ тілін нәтижелі үйрету, мемлекеттік тіл мәртебесін көтеру, сұранысын туындыру-бүгінгі күннің маңызды мәселелерінің бірі. Компьютер оқу материалын беру мүмкіндігін кеңейтеді. Оқыту жүйесінің жан-жақтылығын көрсетеді. Компьютермен оқытудың мақсаты білім деңгейлері жоғары дәрежелі болуына жағдай жасайды, студенттің тілге деген қызығуы, сабақ сапасы бұрынғыдан да арта түседі, диалогтік, монолистік тілдері кітаптағы берілген тапсырмалар арқылы дамытады. Ертеңгі күнімізге аттамас бұрын бүгінгі ұстаздың кім екендігіне баға беріп көрейік. Бүгінгі мұғалім ата-ана, қоғам қайраткері. Мұғалім-оқытушы, мұғалім-ұстаз, мұғалім-оқулық авторы, мұғалім-технолог, мұғалім-жаңалықты дәріптеуші, таратушы. Электрондық оқулықтарды сабақтарда пайдаланудың тиімділігі Қазіргі заман-ғылыми және ақпараттық технологиялар заманы. Уақыт өткен сайын ақпараттардың таралуы да арта түсуде. Кейінгі кезде ақпараттар көлемінің артуы мен компьютерлік технологиялардың жылдам дамуына байланысты компьютерлік технологиялармен оқытуды белменді түрде дамытып келеді. Ақпараттық-коммуникациялық технология электронды есептеуіш техникасымен жұмыс істеуге, оқу барысында компьютерді пайдалануға, модельдеуге, электронды оқулықтарды, интерактивті құралдарды қолдануға, интернетте жұмыс істеуге, компьютерлік оқыту бағдарламаларына негізделеді. Заман талабына сай мамандардың жоғары жетістікке жетуіне компьютердегі жұмыстың маңызы жоғары. Қазіргі кезде шапшаң жүріп жатқан жаһандану үрдісі әлемдік бәсекелестікті күшейте түсуде. Қазіргі білімді даму болашағы қоғамның даму үрдісімен үнемі өсіп отыратын ақпарат көлемінің әр түрлі тегімен анықталады. Компьютерге байланысты мамандықты игергендер үнемі білімін жетілдіріп,

көш алдында болғаны жөн. Өйткені уақыт өткен сайын техниканың жаңаруы мен дамуына сәйкес бағдарлама пакеттері ескеріп, жұмыстың тәсілі өзгереді. Ақпараттық жақсы дамығанымен ол оқытудың басты құралы болып есептелмейді. Ол үшін оқу бағдарламасында және оқыту әдістеріне өзгеріс өндіру керек. Жаңа технологияны қолдану оқытушыға дайындық жұмыстарына көп уақытты керек етеді. Әрбір оқытушының ізденуі, шығармашылық жұмыс жасауды, алыс-жақын шетелдердің озық тәжірибелерімен танысуды және оның күнделікті өмірде қолануды қажет етеді. Студенттерге білім беруде жаңа оқыту технологияларын қолдану, инновациялық бағытта жұмыс жасау заман талабына сайталап етуде. Қазіргі кезде электрондық WEB оқулықтың қандай екендігі туралы бір тұтас ой жоқ. Электронды оқулық дегеніміз-мультимедиялық оқулық. Электронды оқулық пен оқытудың негізгі мақсаты: «Оқыту процесін үздіксіз және толық деңгейін бақылау, сонымен қатар ақпараттық ізденіс қабілетін дамыту». Білім берудің кез келген саласында электронды оқулықтарды пайдалану студенттің танымдық белсенділігін арттырып, ойлау жүйесін қалыптастыруға шығармашылықпен жұмыс істеуге жағдай жасайды. Электрондық оқулықты пайдалану мұғалімнің де ғылыми-әдістемелік потенциалын дамытып, оның сабақ үстіндегі еңбегін жеңілдетеді. Оқытудың әр сатысында компьютерлік тесттер арқылы оқушыны жекелей бақылауды, графикалық бейнелеу, мәтіндері түрінде, мультимедиялық, бейне және дыбыс бөлімдерінің бағдарламасы бойынша алатын жаңалықтарды іске асыруға көп көмегін тигізеді. Электронды оқулықтарды қарапайым оқулықтарға қарағанда пайдалану ыңғайлы және оларда өзін-өзі тексеру жүйесі бар. Осы электронды оқулықтың артықшылығы болып табылады. Сондықтан, өзін-өзі тексеру жүйесі оқушы мен оқытушының арасындағы байланысын алмастырады. Электрондық оқулықтарды пайдалану оқушылардың, танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай жасайды. Электронды оқулықтың дәстүрлі қағаз кітаптардан айырмашылығы «жанды» юлып келеді және педагогика ғылымының негізін салушы Ян Амос Каменский тұжырымдаған: «Барлық мүмкін деген нәрселерді қабылдауды сезіммен жүзеге асыру керек, атап айтқанда: қабылдау үшін көруді, көзбен; естуді есту қабілетімен; иістерді иіс түйісімен; дәмге тиістіні дәммен; түйіске қатыстыны түйсіну жолымен. Егер қандайда болмасын затты бірнеше сезіммен қабылдау керек болса, бірнеше сезімді салу» дидактиканың ережесіне сәйкес келеді. Студент әр пән бойынша оқу материалын көру арқылы қабылдауды қамтамасыз ететін түрлі суреттер, сызбалар, фотосуреттер көре алады, тарихи және географиялық карталарды, көркем экспонаттарды және тағы басқа көптеген нәрселерді қарастыра алады. Оқу материалын бірнеше рет көре алу мүмкіндігін студенттің жеке басының ерекшелігіне сай: біреулеріне өмір бойы есте сақтап қалу үшін бірақ рет қарап шығу жеткілікті, екіншілеріне-материалды бірнеше рет қарап шығу қаже. Бұдан барлығы мүмкін, өйткені студент электронды оқулықпен жеке жұмыс жасайды. Электронды оқулық- бұл студентке ғана емес, сонымен қатар оқытушаға да көмек. Осы уақытқа дейін білім беру саласында тек мұғалімнің айтқандарын немесе оқулықта пайдалану қазіргі заман талабына қанағаттандырмайды. Сондықтан қазіргі ақпараттандыру қоғамында электронды оқулықтарды пайдаланбай алға жылжу мүмкін емес, сондықтан электронды оқулықтың құрамы сапалы жаңа деңгейде болуы тиіс. Электронды оқулық студенттің уақытын үнемдейді, оқу материалдарын іздеп отырмай, өтілген және оқытушының ұмытып қалған материалдарын еске түсіруге ықпалы үлкен. Сондай-ақ электронды оқулықтарды сабақта пайдалану кезінде студенттің бұрын алған білімдерін кеңейтіп, өз бетімен шығармашылық жұмыстар орындайды. Әрбір оқушы таңдалған тақырып бойынша тапсырмалар орындап, тестілер шешіп, карталар және схемалармен жұмыс жасауға дағдыланады. Мұғалім үшін электрондық оқулық бұл күнбе-күн дамытылып отыратын ашық түрдегі әдістемелік жүйе, оны әрбір оқытушы өз педагогикалық тәжірибесіндегі материалдармен толықтыра отырып, ары қарай жетілдіре алады. Мазмұны қиындау бір үлкен тақырыптың бөліктерін өткенде қосымша бейнехабар және клиптер қажет элемент болып табылады. Бейнеклиптер уақыт масштабын өзгертуге

және көріністерді тез және жай түрде көрсетуге пайдалы. Электронды оқулық таңдап алынған хабарды көшіруге мүмкіндік туғызады. Электронды оқулық арқылы түрлі суреттер, видеокөріністер, дыбыс және музыка дындатып көрсетуге болады. Бұл, әрине мұғалімнің тақтаға жазып түсіндіргенінен әлдеқайда тиімді, әрі әсерлі. Меңгерілуі қиын сабақтарды компьютердің көмегімен оқушыларға ұғындырса, жаңа тақырыпқа деген баланың құштарлығы оянады деп ойлаймын. Электронды оқулық- бұл дидактикалық әдіс-тәсілдер мен ақпараттық технологияны қолдануға негізделген түбегейлі жүйе. Электронды оқулықпен оқыту, мұғалімнің оқушымен жеке жұмыс істегеніндей болады. Дәстүрлі оқытуда кейбір студенттер түсінбей қалған материалды мұғалімнен қайталап сұрай беруге кейде қысылады, сол себепті жаңа тақырыпты дұрыс қабылдай алмауына әкеп соғады. Ал электронды оқулықпен жеке жұмыс істеудің арқасында сол тақырыпты бірнеше қайталап оқуыны, тыңдауына, тіпті түсінбеген сөзді біліп анықтама бөлімнен карауға, сол сөздің түсіндірмесін білуге көптен-көп көмегін тигізеді. Электронды оқулықтар студенттің білім сапасын бақылау жүйесін өзгертуге мүмкіндік жасайды. Дәстүрлі оқытуда әр оқушы оқытушы тарапынан бақылау өте жиі болмай қалуы да кездеседі, ал электронды оқулықтың көмегімен оқыту үрдісіннің әр этапын бақылай алады. Тіпті кейде тапсырманың дұрыс орындалуын қанағалап қана қоймай, қате орындалған жағдайда оқулықтың тарауына, керекті тақырыбына немесе қажет ақпаратқа сілтемелер беріп отырады. Бұл студент үшін, біріншіден үлкен көмек, жеңілдіктер туғызса, екіншіден, сол материалды автоматты түрде бақылап, әділ бағасын беруге, студентке қажетіне қарай кеңес беруге, сол жайында барынша мәлімен алуға мүмкіндік жасайды. Электронды оқулықта берілген мәтіндік материалдар белгілі бір қатынас жағдайларына қолданылатын сөйлемдерді құрайды. Сұхбаттар көлемі жағынан шағын және жеңіл жатталады. Сонымен қатар берілген тақырып төңірегіндегі сөйлемдер мен әңгімелерді микрофонның көмегімен компьютерге басып, өздері тыңдап, өзін-өзі тексеруге, дұрыс сөйлеуге, ойын жинақтауға көмектеседі. Электронды оқулықтар студенттерге- білім деңгейін тереңдетуге;- өз бетінше іздену қабілетін қалыптастыруға; - ойларын дамытуға;- өз ісіне талай жасай алуға көптен-көп көмегін тигізеді. Оқу үрдісінде электронды оқулықты қолданудың маңызы өте зор. Электронды оқулықты пайдалана оырып көрнекті түрде ақпарат ала алады. Заман талабына сай жас ұрпаққа сапалы білім беруде электрондық оқулықтарды сабаққа пайдалану- оқытудаң жаңа технологиясының бір түрі ретінде қарастыруға болады. Ой өрісі дамыған, шетелдік білім жүйесінен қалыспайтын жас ұрпаққа білім беру жолындағы ортақ міндеті өз мәнінде жүргізу үшін, бір-бірімізден тәжірибе алмасып, кемшілік-жетістіктерді айтып отырсақ жұмысымыз өнімді болады деп ойлаймын.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Ошанова Н.Т. Білім беру жүйесінде коммуникациялық технологиялардың көмегімен оқушылардың дүниетанымдық көзқарастарын қалыптастыру. Вестник КазНПУ им.Абая, Алматы, №2(13), 2005г., 161-165б.
2. «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дамуындағы ашық қашықтан білім берудің келешегі» халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның материалдар жинағы, Алматы, 2009ж., 21-22 қазан.
3. А.Иманбаева, Оқу-тәрбие үрдісін ақпараттандыру ділгірлігі. Қазақстан мектебі, №2, 2000
4. Білім заңы. Алматы, 2007 ж.
5. С.Т.Мұхаметжанова, Ж.Ә.Жартынова, Интерактивті жабдықтармен жұмыс жасаудың әдіс-тәсілдері. Алматы, 2008ж.
6. Т.Жұмажанова, С. Дүйсебаев, Ә. Мамырова, З. Көпбаева, «Қазақ әдебиетінің» әдістемесі. Алматы «Білім», 2003ж.

ФОРМИРОВАНИЕ ОБЩИХ И ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ ПРИ ОСВОЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ МОДУЛЕЙ ПО ПРОФЕССИИ «ПОВАР, КОНДИТЕР»

*Мишенкина Е.С., тьютор
ГБОУ СПО ЖГ*

В настоящее время остро стоит вопрос о подготовке конкурентноспособных специалистов, которые в современных социально-экономических условиях будут способны развивать производство, стремиться к профессионализму, чтобы сразу включиться в производственный процесс. Эти показатели непосредственно связаны с содержанием образовательных программ и педагогических технологий их реализации.

Очевидно, что обучение основным знаниям, умениям и навыкам, которые являются профессиональными, должно занимать значительное место в образовательном процессе. Образовательный процесс должен быть построен таким образом, чтобы каждый его элемент и составная часть способствовали формированию соответствующих компетенций.

Формирование общих и профессиональных компетенций необходимо осуществлять на протяжении всего процесса обучения, а именно:

1. Период введения в профессию.

Необходимо всесторонне раскрыть перед будущим рабочим общественную значимость осваиваемой профессии, ее роли в промышленности и перспективы развития.

С этой целью рассказывают о значении общественного питания в нашей жизни, о применении новейшего оборудования и инвентаря в работе повара, кондитера, о новых технологиях приготовления блюд, художественном оформлении.

2. Период овладения профессией.

В этом периоде формирование общих и профессиональных компетенций следует проводить путем развития интереса к профессии через активизацию познавательной деятельности по нескольким направлениям.

2.1. Связь теоретического и производственного обучения.

Принципом единства связи теории и практики в обучении и воспитании пронизана вся педагогическая система А.С. Макаренко.

Так при изучении тем «Технология обработки овощей и грибов», обучающиеся теоретически изучают весь технологический процесс обработки, а потом на производственном обучении применяют полученные на теории знания. Или при изучении темы «Приготовление блюд из овощей и грибов», обучающиеся изучают технологию приготовления блюд, учатся составлять технологические карты, а потом на производственном обучении приготавливают данные блюда.

Далее задача усложняется: обучающимся предлагается самостоятельно разобрать другой пример, опираясь на полученные знания. Преподаватель управляет учебной деятельностью, консультирует, не допуская снижения интереса к уроку.

Приобретённое умение самостоятельно разбираться в многообразии современного технологического оборудования, в специфике приготовления блюд, умение исправлять ошибки в работе и формирует профессиональные компетенции.

2.2. Применение учебно-наглядных пособий.

Обучающиеся ГБОУ СПО с первых дней обучения имеют дело с материалами, инструментами, приспособлениями и оборудованием. Изучению этого поможет лишь применение принципа наглядности, который является одним из дидактических принципов педагогики. Наглядность обеспечивает связь между конкретным и абстрактным и содействует логическому мышлению. Например, при изучении темы «Кулинарное использование овощей различной формы нарезки для приготовления блюд» преподаватель показывает плакаты и слайдовые презентации. При закреплении учебного материала составляется таблица нарезки овощей и использование в кулинарии, что

неизменно вызывает в группе «живой интерес», активизирует работу обучающихся

2.3. Применение продуктивных методов, ориентированных на организацию активной деятельности самих обучаемых.

Такое обучение носит не чисто сообщающий, а поисковый характер, в значительной степени моделирующий процесс мышления, а потому гораздо больше развивает. Дидактическую проблему преподаватель должен организовать, совместное с обучающимися ее осмысливание должно привести к возникновению проблемной ситуации. Например, в ходе занятия по теме «Приготовление блюд из овощей и грибов», можно поставить проблемный вопрос: При приготовлении картофельного пюре, пюре получилось клейким, тягучим, серого цвета. Объясните, какая была допущена ошибка технологического процесса.

Проблемную ситуацию можно создать при помощи разнообразных методических приемов. В ходе обсуждения обучающиеся получают способность к самообразованию и самооценке и дальнейшему совершенствованию знаний и методов их приобретения.

3. Контрольно-заключительный период.

Характеризуется усилением работы по становлению профессионального интереса, в результате чего он становится чертой личности современного молодого рабочего. Приоритетным в этот период является разработка тем выпускных письменных квалификационных работ, направленных на формирование умений творческого решения проблем и самостоятельного поиска путей достижения цели выпускниками СПО. Требования к подготовке творчески активной личности рабочего, который сможет быстро осваивать изменяющуюся технику, диктуют необходимость самого пристального внимания при индивидуальных консультациях в ходе написания выпускных работ и подготовке к их защите на выпускных квалификационных экзаменах.

Обучение приобретает личностный смысл, если оно тесно связано с подготовкой к профессиональной деятельности. У обучающихся складывается представление о своей профессии, содействуя развитию сознания причастности к профессиональной общности. «Образ профессии» становится основанием выбора ориентиров для подражания (профессионал - мастер своего дела, профессиональная группа, к которой хотел бы принадлежать обучающийся). Поэтому «образ профессии» является важным психологическим условием формирования адекватных целей и мотивов обучения. Профессиональная компетентность выпускников является интегральным критерием качества профессионального обучения, залогом их успешного трудоустройства, личностной реализации, готовности к дальнейшему профессиональному росту и самосовершенствованию.

Список литературы:

1. Борисова Н.В. Образовательные технологии как объект педагогического выбора. Учебное пособие. - М. Исследовательский центр подготовки специалистов, 2000.
2. Единая коллекция цифровых образовательных ресурсов <http://school-collection.edu.ru/Омсквики> <http://wiki omskedu.ru>.
3. Зеер Э., Сыманюк Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования // Высшее образование в России. - 2005. - №
4. - С. 23-30.

ҚАЗІРГІ ҚОҒАМДАҒЫ КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУДІ ЖАҢҒЫРТУ НЕГІЗДЕРІ

*Мусина Р.М., Сагинбекова . А. Б., Омарова А.К.
Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі*

Білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасы аясында тиімділігі жоғары инновациялық үлгіге көшу мақсатымен ел экономикасын кәсіптік-техникалық кадрлармен қамтамасыз етуге бағытталған арнайы техникалық және кәсіптік білім беру бағдарламасы жүзеге асырылуда. 2011 жылы Қазақстан Үкіметі әлеуметтік жаңғыртудың негізін салуға бағытталған Мемлекеттік білім беруді дамыту бағдарламасын жүзеге асыруды бастады. Қазіргі таңда осы бағдарлама аясында кәсіптік және техникалық білім беру жүйесі жетілдіріліп жатыр, бұл — елді индустрияландыру қажеттілігінен туындаған іс-шара.

Қазіргі таңда Қазақстанда Индустрияландыру бағдарламасындағы кадр сұранысын есепке ала отырып, кәсіптік-техникалық білім беруді жаңғырту бойынша ауқымды жұмыстар қолға алынуда. Кәсіптік-техникалық білім берудің қолжетімді болуын қамтамасыз ету мақсатымен Қазақстанда кадрлар даярлау мен қайта даярлайтын төрт өңіраралық орталықтың құрылысы жүріп жатыр. Атап айтсақ, Атырау қаласында мұнайгаз саласы үшін кадрларды даярлау мен қайта даярлау жөніндегі өңіраралық орталықтың құрылысы аяқталуға жақын. Екібастұздағы отын-энергетикалық саласында техникалық және қызмет көрсету еңбегі үшін және Өскемен қаласында машина жасау саласы үшін кадрларды даярлау мен қайта даярлау жөніндегі өңіраралық орталықтардың құрылысы жалғасуда. Ағымдағы жылдың қараша айында Шымкент қаласында өңдеуші өнеркәсіп саласы үшін өңіраралық орталықтың құрылысы басталды.

Елбасының тапсырмасына сәйкес Қазақстанның Астана, Алматы, Ақтөбе, Шымкент қалаларында кәсіптік-техникалық білім берудің халықаралық стандарттары енгізілетін әлемдік деңгейдегі 4 колледждің құрылысы жоспарланып 2015 жылға дейін 22 кәсіби лицей салынуын қолға алған.

Кәсіптік-техникалық білім беруді дамыту үшін қазіргі таңда төрт өңіраралық орталықтың құрылысы жүріп жатыр. Атап айтсақ, Атырау қаласында мұнайгаз саласы үшін кадрларды даярлау мен қайта даярлау жөніндегі өңіраралық орталықтың құрылысы аяқталуға жақын. Екібастұздағы отын-энергетикалық сала үшін техникалық қамтамасыз ету еңбегі үшін және Өскемен қаласында машина жасау саласы үшін кадрларды даярлау мен қайта даярлау жөніндегі өңіраралық орталықтың құрылысы жалғасуда. Ағымдағы жылдың қараша айында Шымкент қаласында өңдеуші өнеркәсіп саласы үшін өңіраралық орталықтың құрылысы басталды.

Қазақстан ТМД елдерінің арасында бірінші болып бұрынғы бастапқы және орта кәсіптік білімнің базасында техникалық және кәсіптік білім жүйесін құрды және бұл бастама кадрларды дайындауға техникалық бағыт беруге, бірнеше біліктілік деңгейін белгілеуге мүмкіндік берді. Өз кезегінде ұлттық экономика салалары үшін білікті мамандар даярлау жаңа индустриялық жобаларды жүзеге асырумен қатар Қазақстан Үкіметінің басты міндеттерінің біріне айналды.

Бүгінде отандық білім беру мен бизнес саласы арасындағы әріптестік байланыс күшейіп келеді. Оған ел экономикасының дамуына қажетті мамандықтар даярлаудың себепкер екенін ескерсек, бұл арнадағы жұмыстар өз ретімен орындалуда. Бұл бағыттағы жүйелі жасалған жұмыстар екінші жағынан аймақтық бәсекені арттырары сөзсіз. Дей тұрғанмен, жасыратыны жоқ, елімізде кәсіптік білім беруді көздейтін стандарттарға енді ғана көңіл бөлініп келеді. Осы ретте ірі кәсіпорындар кәсіптік білім беру жүйесіне қыруар қаржы салып, жас мамандарды даярлау ісіне белсене қатысуда.

Білім беру жүйесін дамыту үшін елімізде аталмыш сала құрылымдық, мазмұндық бағытта жаңаруда. Озық әлемдік технологиялар енгізіліп, ауқымды жұмыстар жасалып жатыр. Білімнің жоғары деңгейге көтерілген заманда адамның білімі мен кәсіби біліктілігі экономика дамуының басты тетігіне айналып, мұның өзі заманауи техниканы жан-жақты

меңгерген кәсіби білікті мамандардың қажеттілігін туғызуда. Осы мақсатта қабылданған білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы аталған мәселелерді шешуге арналған ұлттық мамандар даярлаудағы негізгі қарқынды жоба болып табылады. Техникалық және кәсіптік білім беруде оқу орындары мен әлеуметтік серіктестіктердің байланысының жақсарғандығын осы секілді игі бастамалардан аңғару қиын емес.

Түптеп келгенде, облыс халқының басым бөлігі ауылшаруашылық саласында еңбек етеді. Бірақ, облысты өзге аймақтармен қатар дамыту керектігін ескерсек, индустрияландыру бағытына негізгі басымдық беру керек деп ойлаймын. Оған республикада қабылданған индустриялық-инновациялық бағдарлама зор мүмкіндік беріп отыр.

Әлемдегі өзге елдермен қатар Қазақстанда да кадрлар даярлаудағы кәсіптік-техникалық білім беру жүйесі бизнес пен жұмыс берушілердің белсенді қатысуымен дамуда. Бизнесі техникалық және кәсіптік білім беруге тарту Мемлекеттік индустриялық-инновациялық даму бағдарламасында айқындалғанын айта кету керек. Мысалы, 2011 жылы техникалық және кәсіптік білім беретін 104 оқу мекемесі индустрияландырудың әрбір жобасы үшін базалық болып анықталған.

Бүгінде еліміздің кәсіптік білім беру жүйесіне мән беріліп отырғаны мәлім. Сұранысқа ие кәсіптік мамандарды сапалы даярлаудың нақты өлшемдерін анықтауда бітірушілердің кәсіптік даярлық деңгейін бағалау мен біліктілікті берудің құқықтық базасы қаншалықты оңтайлы жүйеде дамыған.

Бүгінде техникалық және кәсіптік білім (ТЖКБ) беру саласын дамытуға негіз боларлық отандық білім беру жүйесінің құқықтық базасы қалыптасып келеді. Білім беруді дамытудың 2011 – 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы қабылданып, Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізілді. Ұлттық біліктілік жүйесі құрылып, сапалы маман даярлауға оң ықпалын тигізетін ондаған нормативтік-құқықтық актілер әзірленді. Бұл құжаттардың барлығы техникалық және кәсіптік білімнің келешек өркендеуіне берік негіз болары анық.

Нақтырақ айтсақ, қоғамның негізі болып табылатын орта буын мамандар жаңа технологияларды әзірлеуге қатысып, еңбек үдерісін ұйымдастыруға, барлық инновациялық жобалардың іске асырылуына атсалысады. Жалпы алғанда, экономиканы дамытуға өз үлестерін қосатын болады. Негізінен, жұмысшы кадрлар құрылымына сапалы өзгерістер жасауға ықпал ететін іс-шаралардың бірі – кәсіптік даярлық деңгейін тәуелсіз бағалау арқылы анықтау. Бұл бағыт Қазақстан Республикасында техникалық және кәсіптік білімді дамытудың мемлекеттік бағдарламасында қарастырылған. Бұл орайда біздің «Техникалық және кәсіптік білімді дамыту және біліктілікті берудің республикалық ғылыми-әдістемелік орталығы» акционерлік қоғамына біршама міндеттер жүктелген. Атап айтқанда, отандық техникалық және кәсіптік білім беру жүйесін жаңғырту мақсатында оның даму траекториясын анықтай отырып, кәсіптік даярлық деңгейін бағалаймыз. «Білім туралы» заңның 28-бабы, 10-тармағына сәйкес техникалық және кәсіптік білім алушылардың қорытынды аттестациясы – кәсіптік даярлық деңгейін бағалауды және біліктілікті беруді қамтиды. Кәсіптік даярлық деңгейін бағалауды енгізу және біліктілікті беру – Орталық қызметінің негізгі бағыттарының бірі болып саналады.

Техникалық және кәсіптік білім орындарындағы кәсіптік даярлық деңгейін бағалау 3 кезеңде жүргізіледі:

I кезеңде: оқу орындарындағы теориялық тестілеу – мультимедиялық кластарда өткізіледі;

II кезеңде: практикалық тестілеу – жұмыс берушілердің қатысуымен оқу орындарындағы арнайы шеберханалар мен кәсіпорындарда өткізіледі. Оған қатысатын Біліктілік комиссияларының мүшелері ірі өнеркәсіп орындары, салалық ассоциациялар және кіші орта бизнес өкілдері болып табылады. Мұндай кәсіпорындар қатарында Павлодар қаласындағы «Қазақстан Алюминий» АҚ, Қарағанды Электр-техникалық

жабдықтар зауыты, Қостанай қаласындағы «Соколов-Сарыбай кен байыту өндірістік бірлестігі», «Петропавл Ауыр машина жасау зауыты» АҚ және ірі кәсіпорындардың бар екенін айта кету керек.

ІІІ кезеңде: жоғарыда аталған екі кезеңді жемісті өткен бітірушілерге мемлекеттік үлгідегі біліктілікті беру сертификаты беріледі. Біліктілік емтихандарына қатысушылардың даму қозғалысын салыстырсақ, жыл өткен сайын оның өсу қозғалысын байқауға болады. 2006 жылы кәсіптік даярлық деңгейін бағалаудан өткендер саны 1443 болса, 2013 жылы кәсіптік даярлық деңгейін бағалауда техникалық және кәсіптік білімнің 141 мамандығы қамтылып, 726 оқу орнынан 112 613 бітіруші түлек қатысты.

Кәсіптік даярлық деңгейін бағалауды сапалы өткізу тест тапсырмаларына тікелей байланысты. Ол – студенттердің жалпы техникалық және арнайы пәндер бойынша нақты білім деңгейлерін анықтаудың кепілі, олардың өндірістік оқытудағы іскерліктері мен практикалық дағдылар деңгейінің көрсеткіші. Сонымен қатар мамандықтары бойынша оқу бағдарламалары мен біліктілік талаптарына сәйкестігін бағалауға мүмкіндік береді. Сол себепті де, техникалық және кәсіптік білім беру жүйесі түлектерінің кәсіптік даярлық деңгейін бағалау мен біліктілікті беруге арналған тест тапсырмаларын әзірлеудің сапасын жетілдіруді жақсарту жұмыстары үнемі басты назарға алынуда. Осы мақсатта Кәсіптік даярлық деңгейін бағалау басқармасы «Техникалық және кәсіптік білім беру оқу орындары бітірушілерінің кәсіптік даярлық деңгейін бағалау және біліктілікті берудің тест тапсырмаларын құрастыру жөніндегі әдістемелік ұсынымдар» әзірледі. Ұсынымдар жоғары санатты арнайы пәндер оқытушылары, тиісті біліктіліктердің өндірістік оқыту шеберлері, бейіндік оқу-әдістемелік бірлестіктер қызметкерлері, сондай-ақ жұмыс берушілер өкілдеріне арналған. Әдістемелік ұсынымдарда тест тапсырмаларының мазмұнына және рәсімделуіне, келісу және бекіту рәсімдеріне қойылатын негізгі талаптар берілген.

Жұмыс берушілер мен еңбек нарығының талаптарын ескере отырып, техникалық және кәсіптік білім мамандықтары бойынша тест тапсырмаларының бүкіл базасын жаңарту жұмысы басталды. Бұл іске арнайы пәндердің білікті оқытушылары, жұмыс берушілер, оқу орындарының әлеуметтік әріптестері, ірі орта бизнес кәсіпорындары, бейіндік оқу-әдістемелік бірлестіктері тартылған. Тек сапалы құрастырылған тест қана еңбек нарығындағы сұранысқа ие болашақ маманның білімі, практикалық іскерліктері мен дағдыларының әділ бағалануына ықпал етеді. Әрі нақты мамандық бойынша тиісті біліктілік деңгейін беру туралы мемлекеттік үлгідегі сертификат алуына жол ашады. Техникалық және кәсіптік білім беру оқу орындары студенттерінің кәсіптік білім деңгейін бағалау үдерісін автоматты басқару үшін теңдесі жоқ бағдарлама – автоматтандырылған тестілеу жүйесі (АСТРА) әзірленіп, тиімді қолданылуда. Мұнда кәсіптік тест материалын қолдана отырып, тестіленетін ТЖКБ бітірушілерінің білімі және дағдыларының деңгейі туралы нақты ақпарат алуға болады. Биылғы жылы сертификат беруді есепке алуды бақылау және жетілдіру мақсатында бағдарламаға толықтыру енгізілді. Арнайы бағдарлама «АРМ Сертификат» сертификаттарды автоматтандырылған түрде басып шығарады және берілген сертификаттардың нөмірлерін қадағалап отырады.

Тест тапсырушылар біліктілік емтиханын тапсырғаннан кейін, оларға сол күні сертификат беріледі. Бұл өз кезегінде, уақытты үнемдейді, ұтқырлықты, құпиялықты қамтамасыз етеді және сыбайлас жемқорлыққа жол бермейді. Осы бағдарламаны біздің орталықтың республикадағы 16 өңірлік филиалы қолданады, ақпараттың нақтылығын, тұтастығын және қауіпсіздігін қамтамасыз етеді. Тестілеу қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде өткізіледі. Еліміздегі индустриялық-инновациялық дамудың мемлекеттік бағдарламасына сәйкес өңірлік деңгейлердегі кәсіптік құрылымдардың түбегейлі өзгерістеріне орай оқу орындары да, бітірушілер де осындай сертификатқа ие болуға ұмтылады.

Қорыта айтқанда, отандық білім беру алдында ауқымды міндеттер тұр. Соның ішінде техникалық және кәсіптік білім беру жүйесі экономиканың басым секторлары үшін

білікті мамандар даярлау сапасын қамтамасыз етуі тиіс десек, кәсіптік білім деңгейін тәуелсіз бағалау жүйесінің маңызы күннен-күнге арта түспек.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы “Білім мемлекеттік бағдарламасы” / Қазақстан мұғалімі. – 2000. - №33-34
2. Қазақстан Республикасында гуманитарлық білім беру тұжырымдамасы. – Алматы: Қазақстан, 1994ж
3. Қазақстан Республикасында орта білімнің дамыту тұжырымдамасы. – Алматы: Қазақстан, -1997, 34б.
4. Таубаева Ш.Т., Барсай Б.Т. Оқытудың қазіргі технологиялары // - №3, 4, -1999.

**МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК
ТӘРБИЕСІ – ӨЗІН-ӨЗІ ТАНУДЫҢ НЕГІЗІ**

Маженова Р.Б., Кантарбаева Ж.Е.

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту білім беру үрдісінің бірінші деңгейі болып табылады.

Жаңа кезеңдегі білім берудің өзекті мәселесі жас ұрпаққа рухани-адамгершілік тәрбие беру, бала бойындағы мәңгілік құндылықтарды дамыту, рухани бай адамды қалыптастыру оның туған кезінен басталуы керек.

Рухани-адамгершілік тәрбие отбасынан басталады. Бала тәлім-тәрбиені, адамгершілік қасиеттерді ата-анасынан, үлкендерден, тәрбиешілерден насихат жолымен емес, тек шынайы көру, сезім қатынасында ғана алады. Дәлірек айтқанда, адалдық пен шыншылдық, адамгершілік пен кішіпейілділік, қарапайымдылық пен сыпайылық, үлкенді сыйлау мен инабаттылық адамзат тәрбиесінің ең өзекті мәселелері. Мектепке дейінгі адамгершілік тәрбие – балалардың сана-сезімін, мінез-құлықты қалыптастыруды қамтиды. Ұрпақ тәрбиесі – келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан-жақты жетілген, ақыл-парасаты мол, мәдени, ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу – біздің де қоғам алдындағы борышымыз. Бұл жөнінде Елбасының биылғы жылғы «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауында мектепке дейінгі білім беруді дамытуға баса назар аударылды.

Рухани-адамгершілік тәрбие ерте балалық шақтан бастау ала отырып, адам өмірінің әр кезеңдерінде жүйелі дами келе, осы тәрбие үрдісін дұрыс ұйымдастыру нәтижесінде, рухани бай, дамыған жеке тұлғаны тәрбиелеуге өріс ашады.

Мектепке дейінгі кезеңде жалпыадамзаттық құндылықтарға сәйкес баланың жеке тұлғалық мәдениетінің негіздері қаланады. Сондықтан, баланың бойына туған-туысқандары мен жақын адамдарына сүйіспеншілік, айналасындағы жанды-жансыз дүниеге қайырымды көзқарастары мен сезімталдық сияқты адамгершілік сапаларын қалыптастыру аса маңызды. Жеке тұлғаны қалыптастыру үрдісі адамгершілік, еңбексүйгіштік, ізеттілік, шыншылдық, жауапкершілік, әдептілік, т.б. адами қасиеттерді дамытуды көздейді.

Мектепке дейінгі жастағы балаларды адамгершілікке тәрбиелеудің негізгі міндеттері – балалардың адамгершілік сезімдерін, мінез-құлықтың ізгі дағдылары мен әдеттердің адамгершілік ұғымдары мен мінез-құлық түрткілерін қалыптастыру. Баланы тәрбиелеуде оның өмірінің алғашқы жылдарынан бастап-ақ адамгершілік сезімдерін

калыптастыру үлкен орын алады. Үлкендермен қарым-қатынас жасау үрдісінде оларды жақсы көру сезімі, олардың нұсқауларына сай әрекет жасауға, оларға қуантуға, жақын адамдарын ренжітетін қылықтар жасамауға ұмтылу пайда болады. Бала өзінің тентектік, қателік жасаған кездегі ренішті немесе наразылықты көргенде толқуды бастан кешіреді, ал өзінің жақсы қылықтарына жылы шыраймен қараса, оған қуанып, жақын адамдарының ризашылдық білдіруінен рақат алады. Мектепке дейінгі шақта балада қайырымдылық, жанашырлық, қуанышқа ортақтасу сезімдері қалыптасады. Сезім балаларды белсенді іс-әрекетке: көмек көрсетуге, қамқорлық жасауға, көңіл аударуға, жұбатуға, қуантуға итермелейді. Патриоттық сезімге: туған өлкесін, Отанын сүйуге, басқа ұлттардың адамдарын құрметтеуге тәрбиелеудің ерекше маңызы бар.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында қатынаста болу, серуен, жеке шығармашылық үшін уақыт үнемдеуге әсер ететін ықпалдасу жолын жүзеге асырудың негізгі түрлерінің бірі және ойын әрекетінің ең бастысы – ықпалдасқан сабақтар болып саналады. Педагогикалық процеске тұтастық-ықпалдасқан жол мектепке дейінгі жастағы балаларға әлемнің толық бейнесін беру, оларды жүйелі білімді қалыптастыру, қорытылған ептілік және ең маңыздысы, адамгершілік қасиетін тәрбиелеу, руханилығын ашу. Тұтастық «үйлесімділік» және «ықпалдастық» түсініктерімен бір маңызды байламға жалғанады. Үйлесімділік - бұл саналуандықтың бірлігі, ал ықпалдастық - бірліктің саналуандылығы. Үйлесімділік ықпалдастықпен ғана тығыз байланыста емес, сонымен қатар, тұтастықпен де байланысты: педагогикалық процестің тұтастық деңгейі барынша жоғары болса, ол сонша рет үйлесімді және тәрбиелеу мен оқытудың басты болашағы - жан-жақты дамыған жеке тұлғаның қалыптасуы тиімді шешіледі. Керісінше, педагогикалық процестің үйлесімділік дәрежесі барынша жоғары болса, сонша рет ол тұтастық болып есептеледі және ол өзінің қызметтерін нәтижелі орындайды. «Жеке тұлғаның сан алуан жағының дамуы», оның дене бітімінің және рухани күштерінің, оның барлық шығармашылық қабілеттерінің және таланттарының, сонымен қатар, жоғары адамгершілік қасиеттерінің, жан-жақты рухани және материалды құндылықтармен эстетикалық және мәдени құндылықтарды таратушысы ретінде белгіленетін баланың жеке тұлғасының жан-жақты дамуы. Оқытуда ықпалдасу идеясы Я.А. Коменскийдің еңбектерінде бастау алады, ол бір-бірімен байланысты нәрселер, ұдайы байланыста болуы және ақыл-парасат, ес және тіл арасында бірдей бөлінуі керектігін дәлелдейді. Сонымен, барлығы, адамды неге оқытатын болса, ол аз, бірікпеген болмауы керек, керісінше бірыңғай және тұтас болуы керек. Ықпалдастық-заманауи білім берудің қалыптасуының ең маңызды және болашағы бар әдістемелік бағыттарының бірі болып саналады. Білім беруде ықпалдастық білім беру әдістерінің тәрбиешілерге ерекше ықпалы, тәрбиелеу мен оқытудың позитивті нәтижесін, өмірдің барлық тұстарының негізі ретінде гуманистік бағытты қамтамасыз етуші олардың әрқайсысының жеке-жеке әсеріне қарағанда, көбінде белсендірек және тәуірлеу деп есептелгенінде көрінеді. Педагогтың негізгі міндеті—баланың алдында әлемді жалпы ашу, оған әлемді орасан кең және сан қырлы етіп, бұл үшін дыбыстарды, сөздерді, кимылдарды, ым-ишараларды және иістерді қабылдап, қолдана отырып үйрету болып табылады. Балалар, орман, өзен, жер және т.б. бар екенінен хабардар болуы шарт, және олардың қандай да бір жағдайда қалай өзара әрекетте болуын білуі керек. Бірақ олар жеке іс-әрекетте және сондай-ақ бірлескенде қандай нәтижелер алып келетінін білмейді. Әрине қорытындысында біз білетін, бірақ түсінбейтін баланы аламыз. Түсінетін бала ол алдымен, барлық нәрсенің тұтас байланыстарын және қатынастарын көруге қабілетті, құбылыстар арасында кішкентай ғана байланыстар мен өзара тәуелділікті, сонымен қатар іс-әрекеттерінен туындайтын зардаптарды көруге қабілетті бала. Бұл, сезінуге қабілетті, біреудің қайғы-қуанышына ортақтаса білетін, «барлығының бірлікте, бәрімен байланысты екенін» сезінеді нәтижесінде білуі мүмкін, бірақ түсінбейді.

Мұның барлығы әртүрлі білім беру саласында жалпыадамзаттық құндылықтарды ықпалдастыруға мүмкіндік береді. Осылай мазмұн ықпалдаса қалыптасуы мүмкін:

- бейнелеу және тіл, бейнелеу өнері және музыкалық даму, мұнда байланыстырушы элементі болып бейне көрінеді (көркем және тіл);

- техникалық және көркем – эстетикалық құрастыру, қызметтің осы түріне шығармашылық сипат береді, мұнда рухани-шығармашылық даму және қабілеттердің дамуы болады;

- математикалық және ақпараттық, құрылымдық, балалардың математикалық ойлауын дамытуды теңестіру, талдау, пайымдау, қорытындылай білу, ойша пайымдауларды, әртүрлі нүктелер, қасиеттер, алуандар арасындағы қатынастарды түсіне білуді қамтамасыз етеді;

- әлеуметтік мәдениетпен экологиялық білім беру, бұл өз кезегінде балаларда экологиялық қауіпсіздіктің, тірі әлемге күш көрсету, экологиялық мәдени ойлай білу және мінез-құлықты қалыптастыру, қоршаған ортада адамгершілік мәндерін ажырату, табиғатта және әлеуметтік ортада өзін тани білу негіздерін дамытудың міндеттерін шешуге мүмкіндік береді;

- валеологиялық және физикалық дамыту «өзі туралы» білімдердің қалыптасуының және балалардың денсаулығын жақсарту міндеттерін шешуге мүмкіндік береді;

- байланыстырушы элемент болып табылатын бейне, құбылыс, категория, түсінік шығатын танымдық және бейнелеу; балаларда танымдық процестердің дамуын қамтамасыз етеді, шығармашылыққа жол ашады.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту үздіксіз білім беру жүйесінің алғашқы деңгейі ретінде қазіргі тұрақты өзгеріп тұрған әлемде табысты бейімделуге қабілетті бала тұлғасының қалыптасуы мен дамуы үшін жағдайлар жасайды. Жетекші ғалымдар мен практиктер жүргізген көптеген психологиялық-педагогикалық зерттеулер нақты мектепке дейінгі жастың зияткерлік, тұлғалық, әлеуметтік және эмоционалдық дамуын анықтайтын шарт екендігін дәлелдеді. Уақытында алынған мектепке дейінгі білімнің әр бала үшін де, еліміздің әл-ауқаты үшін де өмірлік маңызды мәні бар.

Балалар бақшасында және жанұяда балаға қойылатын талаптардың жүйелілігі, бірізділігі және бірлігі мінез-құлық дағдыларын бекем меңгеруді, баланың жеке басының адамгершілік қасиеттерінің қалыптасуын қамтамасыз етеді. Бұл заңдылық тәрбиешіден барлық тәрбие жұмысын жүйелі түрде, тәрбие міндетін бүкіл топқа тұтас және әр балаға өз алдына (оның ерекшеліктерін және енгізілген адамгершілік ережелерді меңгеруін, мінез-құлық тәжірибесін есепке ала) біртіндеп күрделендіре отырып жүзеге асыруды талап етеді. Сондай-ақ тәрбие міндетін неғұрлым толық шешуді қамтамасыз ететін жағдай жасау қажет: қандай да болса адамгершілік қасиетті қалыптастыру үшін баланың сол қасиеті бейнеленетін қылықтарын жүйелі жаттықтыру қажет, сонымен бірге оны тәрбиелеуші адамдардың талаптарының бірдей болуын қамтамасыз ету керек. Әйтпесе, балаларда өз мінез-құлқын саналы басқару емес, тек үлкен адамдардың бұйрығына бағына білу ғана қалыптасады. Бейімделгіш болу қаупі туады. Балаларды құрбы-құрдастар ұжымында тәрбиелеу жеке-дара тәсіл заңдылығымен де жүзеге асырылады, мұнда жас ерекшеліктерін, адамгершілік түсінік дәрежесін және баланың мінез-құлық тәжірибесін есепке алу керек. Бұл заңдылықты жүзеге асыру үшін тәрбиешіден әр жастағы баланың психо-физиологиялық және әрбір тәрбиеленушінің дамуының жеке-дара ерекшеліктерін терең білуді талап етеді.

Адамның моралдық сапа негіздері мектепке дейінгі балалық шағында қалыптасады. Мектепке дейінгі жылдарда бала ересектердің жетекшілігімен жақын адамдарымен, құрдастарымен, заттармен, табиғатпен қарым-қатынас жасаудың, тәлім-тәрбие алудың бастапқы тәжірибесіне ие болады. Балалардың іс-әрекеттерін басқара отырып, тәрбиеші олардың бойында Отанын сүю, айналадағыларға ықыласпен қарау, шамасы келгенше оларға көмектесуге ұмтылу, дербес іс-әрекетте белсенділік және белгілі бір іске бастама (инициатива) көрсету сияқты адамның маңызды сипаттарын қалыптастырады. Дұрыс тәрбие балаларда теріс тәжірибе көбеюіне жол бермейді, баланың адамгершілік сапасының қалыптасуына қолайсыз әсер ететін мінез-құлықтағы теріс дағдылар мен

әдеттердің дамуына кедергі жасайды. Тәрбиеші балаларда үлкендерге құрмет көрсетуді, өз қатарларымен дұрыс қарым-қатынас жасауды, заттарға ұқыпты қарауды білдіретін сан алуан мінез-құлық дағдыларын қалыптастырады. Бұлар әдет бола отырып, мінез-құлық нормасына айналады: сәлемдесу мен қоштасу, біреудің көрсеткен қызметіне рақмет айту, алған затын орнына қою, қоғамдық орындарда өзін мәдениетті ұстау, өтінішін ізеттілікпен білдіру әдеті. Мектепке дейінгі естияр жаста үлкендермен, өз қатарларымен мәдениетті қарым-қатынас жасау, шын айту, тазалық, тәртіп сақтау, пайдалы іс-әрекет жасау, еңбек ету әдеті қалыптаса береді. Мектепке дейінгі ересек жаста балалар қылығының адамгершілік мазмұнына ой жүгірте қарау негізінде дамыған адамгершілік дағдылар мен әдеттер неғұрлым берік болады. Тәрбиеші балалардың адамгершілік нормаларына бағынатын, саналы түрде меңгерілген мінез-құлыққа тәрбиелейді. Сезімге, санаға және мінез-құлыққа ықпал жасау бірлігі заңдылығы жеке адам дамуы үдерісінің біртұтастығы ұғымынан туады. Ол адамгершілік тәрбие құралдары мен әдістерін тандап алуда кешенді қатынасты талап етеді.

Адамгершілік тәрбиесінің мазмұнына балалардың интерационалдық рухта тәрбиелеу де жатады. Өйткені, ол адамгершілік тәрбиесінің негіздерінің бірін құрайды. Балабақшада көптеген ұлттың балалары бар олардың бәрі бірдей тәрбиеленіп, бірдей қамқорлыққа бөленеді. Осының өзі-ақ балалардың бір-біріне жолдастық, достық сезімін тәрбиелеудің қолайлы жағдайы.

Адамгершілік тәрбиесінің мазмұнына баланың мінез-құлқын тәрбиелеу жатады. Мінез-құлық дегеніміз – адамдардың өзін қоршаған ортаға, қоғамға, басқа адамдарға деген қарым-қатынасынан көрініс табатын тұрақты психикалық ерекшелігінің жиынтығы.

Бұл ерекшеліктердің ең бастысы - сана мен ерік. Мінез-құлық ерте жастан бастап қалыптасады және саналы, ақылды ұйымдастырылған тәрбие ісіне бағынады. Еріктік сапаға: қажыр-қайрат, өзін меңгере алу, сабыр, төзім, мақсаттылық, шешімділік, тұрақтылық, ұстамдылық, батылдық, белсенділік жатады. Бұл қасиеттер балалардың іс-әрекет, еңбек, ойын, оқу-тәрбие жұмыстары үстінде көрініс тауып, қалыптасады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Балаларды мектепке дейінгі тәрбиемен және оқытумен қамтамасыз ету жөніндегі 2010 – 2020 жылдарға арналған «Балапан» бағдарламасы.
2. Меңжанова Ә. Мектепке дейінгі педагогика. - Алматы, 1992.
3. Белобрыкина О.А. Психологическая диагностика самооценки детей старшего дошкольного возраста. - Новосибирск: ГЦРО, 2000.
4. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. - М.: Прогресс, 1986.
5. Лисина М.И., Сильвестру А.И. Психология самопознания у дошкольников. - Кишинев: Штиинца, 1983.

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ЖАҢАРУЫ – ИННОВАЦИЯЛЫҚ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

*Мукишева Майра Абдрахмановна
география, биология пәндерінің оқытушысы
«Жезқазған Бизнес және көлік колледі» ЖМ*

Бүгінгі таңда инновация теориясының дамуына жаңаның қалыптасуы, жаңа енгізілімдерді тарату, инновациялық шешімдерді жасау, инновацияны білім беру үрдісіне енгізу өзекті мәселе болып отыр.

Инновациялық қозғалыстар білім беру жүйесінің жаңаруының маңызды айғағына айналып келеді. Инновациялық қозғалыс бірнеше проблемалардың қиылысуынан туады және ауытқымай жаңа мәселелерді шешеді, білім беру жүйесінің үздіксіз жаңарып тұруына әкеледі.

«Инновация» термині латынның «novis» – жаңалық, «in» – енгізу деген сөзінен шыққан, яғни, «жаңару», «жаңашыл», «өзгеру» деген мағынаны білдіреді. Инноватика философия, психология, әлеуметтену, басқару теориясы, экономика және мәдениеттану пәндерінің тоғысуынан жүргізілген зерттеулердің пәнаралық саласы ретінде қалыптасқан.

Педагогикалық инновация жалпы білім беру жүйесі мен оның жеке бөлімдері бөліктерінің сипаттамасын жақсартады, жалпы қоғамның іс-әрекетінің жаңа түрін жоспарлайды және ынталандырады. Инновациялық үрдістерді зерттеу әртүрлі бағыттар бойынша жүзеге асырылуда. Жаңалықтарды енгізудің жүйелі тұжырымдамасын А.Г.Кругликов, Н.И.Лапин, А.И.Пригожин, Б.В.Сазонов және Н.Л.Степановтар ұсынған болатын.

Оқытушының инновациялық іс-әрекетінің өлшемдік сипаттары: мотивациялық шығармашылық бағыт (өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу, инновациялық іс-әрекет мақсатын түсіну), жаңалықтар енгізуге технологиялық дайындығы (іс-әрекетті түзетуге, қайта құруға қабілетті болу, басқа оқытушылардың шығармашылық іс-әрекетін, тәжірибелерін жинақтау, пайдалану қабілеттілігі), өзін-өзі басқару қабілеттілігі (өзін-өзі талдау, өз бетімен жоспарлау, ұйымдастыру, бақылау қабілеттері).

Оқытушының инновациялық іс-әрекет мақсатын түсінуінен тұратын мотивациялық шығармашылық бағыттағы өзін-өзі жетілдіруге ұмтылуы, іс-әрекетті түзетуге, қайта құруға қабілетті болу, басқа оқытушылардың шығармашылық іс-әрекетін, тәжірибелерін жинақтау, пайдалану қабілеттілігінен тұратын жаңалықтар енгізуге технологиялық дайындығы, өзін-өзі талдау, өз бетімен жоспарлау, ұйымдастыру, бақылау қабілеттерін қамтитын өзін-өзі басқару қабілеттілігі оның инновациялық іс-әрекетінің өлшемдік сипатына жатады.

Педагогикалық инновация – бұл жаңа педагогикалық технологияны, оқыту қызметінің жаңа әдістерін, тәсілдерін, әдістемелерін әзірлеу және тарату.

Технологиялық инновация – бұл жаңа заманның компьютерлік және телекоммуникациялық технологиялары. Технологиялық инновацияны әзірлеу және пайдалану, білім беру үрдісінде жаңа педагогикалық инновацияны дамыту негізгі фактор болып табылады. Жаңа технологияны пайдалану бүкіл білім беру жүйесіне маңызды.

Ұйымдастырушылық инновацияны терең ойластырып, оны кеңінен тарата отырып, оқу әдістері бойынша мамандар даярлау, оқу үрдісіне бақылау жасаушы мамандар дайындау, ақпараттық технологиялар негізінде оқытушыларды, мамандарды қашықтықтан оқыту, т.б. жұмыстар бойынша жұмыс жасау қажет.

Технология – бұл қандай да болсын істегі, шеберліктегі, өнердегі амалдардың жиынтығы немесе қарапайым сөзбен айтқанда, әдістемелік жүйені жүзеге асыратын тиімді құрал. Әдістеме жалпы мақсатқа, ал технология соңғы нәтижеге бағытталады. Сонымен бірге технология әдістемеден оқыту әрекетін өңдеуге болатындығымен ерекшеленеді. Педагогикалық технологияны бірнеше анықтамамен түсіндіруге болады.

М.В.Клариннің айтуынша, «Педагогикалық технология – бұл педагогикалық мақсатқа қол жеткізу жолындағы қолданылатын барлық қисынды ілім амалдарымен әдіснамалық құралдардың жүйелі жиынтығы, жұмыс істеу реті», ал Беспальконың анықтамасы бойынша, «Педагогикалық технология – практикада іске асырылатын педагогикалық жүйенің жобасы».

Жұмыстарды ұйымдастыру үшін басқаруды дамытуға бағытталған жаңа инновация керек, яғни білім беру үрдісінде тағы да жаңа педагогикалық инновацияны енгізу керек. Ол – педагогикалық менеджмент. Педагогикалық менеджмент – адамдардың өзін-өзі дамытуы, еркіндігі және шығармашылығының дамуы болып табылады. Менеджменттік

басқару әдісінде адамдарға сенімділікпен қарау негізі қаланған. Менеджменттің басты мақсаты – жетістік болса, қалған адамдар соған ұмтылуына бастаңғы жол.

Оқытушының инновациялық даярлығын қалыптастыру инновациялық білім беру мен оқыту арқылы жүзеге асырылады.

Инновациялық оқыту дегеніміз – қазіргі кезеңдегі әлеуметтік, мәдени ортадағы инновациялық өзгерістерді жете қарастыратын үрдіс және оқу, білім беру әрекетінің нәтижесі. Оқытушының инновациялық даярлығын қалыптастыру – оқытушының меңгерген инновациялық–педагогикалық технологиясын өз тәжірибесінде қолдануға даяр болуы деген сөз.

Оқытушыларға инновациялық білім берудің міндеті – оларды ізденімпаз жаңашыл ұстаз етіп даярлау, күнделікті білім мен білімділігін көтеру, өз ісіне шығармашылықпен қарау, меңгерген инновациялық технологияны өзі сабақ беретін топтарының ерекшеліктерін ескере отырып түрлендіре алу, шағын өзгерістер енгізе білу, өз ісіне сыни көзқараспен қарау, жеткен жетістіктері мен жіберген кемшіліктеріне педагогикалық сараптама жасай алу, өзінің авторлық технологиясын өмірге әкелу, оны әдіснамалық тұрғыдан негіздеу, ұдайы әдістемелік жетілдіріп отыру болып табылады.

Инновациялық білім беру барысында түрлі педагогикалық семинар–конференциялар, инновациялық–педагогикалық оқулар мен форумдар, ғылыми жобаларды қорғауға арналған түрлі байқаулар мен жарыстар және т.б. формалары жүзеге асырылуы тиіс. Инновациялық білім беруде әңгімелесу, пікірлесу, талқылау, жаттығу, сұрақ–жауап, миға шабуыл және т.б. эвристикалық әдістер қолданылады.

Инновациялық білім берудің нәтижесінде оқыту мен тәрбиелеудің соңғы әдіс–тәсілдерін, инновациялық–педагогикалық технологияны меңгерген, психологиялық–педагогикалық диагностиканы қабылдай алатын және нақты тәжірибелік іс–әрекет үстінде өзіндік даңғыл жол салуға икемді, шығармашыл педагог, зерттеуші жаңаша оқытушы болып шығады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қ.М.Нағымжанова. Инновациялық оқыту жағдайларындағы мұғалім қызметінің психологиялық–педагогикалық негіздері. Өскемен, 1999 ж.
2. «12 жылдық білім», №8, 9, 2006 ж.
3. Қазақстан мектебі журналдары, №4, 5, 2008 ж.

ДУАЛДЫҚ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ АҚПАРАТТЫҚ ЖҮЙЕ МАМАНДАРЫН ДАЯРЛАУ ҮРДІСІНДЕГІ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

*Мауленов Жасулан Серикович
«Теміртау технологиялық колледжі» ЖММ*

Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты жолдауында «Кәсіби - техникалық және жоғары білім ең бірінші кезекте ұлттық экономиканың мамандарға деген қазіргі және келешектегі сұранысын барынша өтеуге бағдар ұстауы керек» деп атап көрсеткен болатын. ТжКБ жүйесін модернизациялау - мемлекеттік үдемелі индустриалдық - инновациялық даму бағдарламасын жүзеге асырудың тиімді жолы болып табылары сөзсіз.

Қазақ елінің инновациялық болашағы еңбек ресурстары сапасына тікелей байланыста болғандықтан да түбегейлі жаңа әдіс және технология қажеттігі туралы мәселеге Елбасы өз Жолдауында баса назар аударды. Бұл - қазіргі дүниежүзілік

тәжірибедегі қолданылып келе жатқан үрдіс- дуалдық жүйе үлкен маңызы бар екеніне күмәнім жоқ.

Еліміздің кәсіптік және техникалық білім беру жүйесі өзінің өмір сүру уақытының барлық кезеңдерінде де заманының талабына сай маман даярлау жұмысымен шұғылданып келеді. Егеменді ел атанып, нарықтық экономика жүйесіне көшкеннен бері білім беру жүйесінің дуалдық жүйені енгізуі жаңа технологияларды меңгерген, білікті маман даярлау ісін орасан зор пайдасын тигізеді.

Дуалдық оқыту жүйесі - кадрлар даярлаудың тиімді әрі жаңаша тәсілі болып табылады. Оның ерекшелігі - кәсіптік оқытудың көп бөлігі оқу орнында емес, мекемеде өтетіндігінде. Аталған жүйе бойынша білімгер өз уақытының 70-80%-ын тікелей өндірісте, тек 20-30%-ын ғана колледжде өткізуді көздейді. Дуалдық модель – бизнес, болашақ маман және мемлекет мүддесінің біріктірілуі. Бұл жүйе Германия, Австрия, Дания, Швейцария, Сингапур елдерінде өз нәтижелерін беруде, оны олардың экономикалық даму қарқынынан көруге болады. Онын ішінде технология жағынан бізден көп саты жоғары.

Ал біздің елімізде материалдық ресурстар жетіктікті, технология дамыту мүмкіндігі бар. Тек еңбек ресурсын дамыту қажет.

Әрине әр мамандықтың өзіндік ерекшелігі бар, сондықтан дуалдық жүйені енгізуде дүниежүзілік тәжірибеден басқа, өз отанымыздың ішкі жағдайларына көңіл бөліп, мамандықтарға практикамен/теория қатынасын анализдеп жасаса тиімді болады деп ойлаймын.

Токтала кететін жайт, дуалдық жүйеге сәйкес, колледж бітірушілердің білімін оқытушылар емес, ендігіде жергілікті жұмыс берушілер бағалайтын болады. «Мәселен, жұмыс берушімен студенттердің теориялық білім алғаны, ондай білім шеберхана, зертханаларда шындалғаны расталады.

Мен өзімнің қызмет барысымда инженер-бағдарламашы, инженер-жүйетехник, ақпараттық жүйелер мамандығы арнайы пәдері оқытушысы болып жұмыс атқарғандықтан дуалдық білім беру жүйесінің ақпараттық жүйе мамандарын даярлау үрдісіндегі маңыздылығы туралы айтып тоқталғым келді.

Мемлекетіміздің экономикалық, әлеуметтік, саяси бәсекелестігінің артуы ол заманауи үрдістің дауы қарқананан қалыспау, ол үшін өндірісті, білім алуды, басқада жұмыс барысын автоматтандыру үлкен маңызы бар. Әрине автоматтандыру жүйесін маман, яғни заман талабына жауап бере алатын инженер-жүйетехник, инженер-бағдарламашы құрастырады. Сондықтан бұл мамандарды дайындауға үлкен көңіл бөлінуі тиіс. Мамандарды дайындау факторына әсерін көбірек тигізетін ол оқу барысы, ол дуалдық жүйе деп пікір айтамын.

«Ақпараттық жүйелер» мамандығына дуалдық жүйе енгізу мәселесі тиімді болып табады. Оған себептер:

- біріншіден «Ақпараттық жүйелер» мамандығы қазіргі заман талабына сәйкес қарастырсақ барлық салалар бағытында сұранысқа ие болып табылады. Яғни, оған себеп жұмыс берушілермен байланыс орнатуға ұйымдар мен кәсіптік өндірісттік салаларды іздестіру қиынға соқпайды;

- екіншіден «Ақпараттық жүйелер» мамандығы оқу орнының өз қабырғасында да, маманды тәжірбиелік даярлау мүмкіндіктері баршылық;

- үшіншіден «Ақпараттық жүйелер» мамандығы техникалық бағыта болғандықтан тәжірбие, оны ішінде өндірістетегі тәжірбиені кеңінен қажет етеді;

- төртіншіден «Ақпараттық жүйелер» мамандығы өзінің ішінен бірнеше маман саласына бөлінетіндіктен, болашақ кадр өз бағытын таңдап оны дамытуға тиіді;

- бесіншіден жұмыс беруші болашақта кадрлар қатарын толықтыруда таңдау мен өзі даярлау мүмкіндігі туындалған. Жұмыс беруші талабын қанағаттандыратын мамандар даярлауда олармен оқу орны тығыз қатынаста болады;

- алтыншыдан болашақ техник колледж қабырғасында шындаған білім көзімен қатар, білікті инженер-бағдарламашы, жүйетехник, web-дизайншы, IT-маман сяқты мандармен бірге жұмыс істеп білімін және біліктілігін шындай түседі;

- жетіншіден жас маманды жұмыспен қамтамасыз ету мәселесі шешімін табады.

Әрине кері көзғарастарда туады, бірақ оларда шешіледі мысал өндірістерге, техникалық қауіпсіздікке байланысты бұл күрделі үдеріс екені белгілі. Мұнда студенттерге өндіріске жіберу рұқсаты да талап етіледі. Ал ондай рұқсаттарды студенттер тікелей оқу үдерісіне қатысу арқылы ғана алады. Мәселен, әрбір студент өзі білім алатын жылдар бойында өндірістегі жұмысқа рұқсат алу үшін білімін сатылап шындайтын болады. Жұмыс берушілер де студенттерді тек олар толық жұмыс нормасын орындай алатын жағдайда ғана қабылдайды. Шындығында, жұмыс істей алмаса, жұмыс нормасын біліп, оны орындай алмаса студентті өндірістік тәжірибеге жіберудің қажеті де шамалы. Өйткені, жұмыс берушінің қызметі де нарықпен тығыз байланысты, ешкім де шалағай студенттің кесірінен өндірістегі зиянды шеккісі келмейді. Түйіндей айтқанда, колледж студенттері жұмыс берушілерге техник-бағдарламашы ретінде толық дайын болып барады және олар өндірісте өздерінің дағдысын тек тереңдете шындай түседі. Ал білім мекемелерімен етене араласқан жұмыс берушілер өздеріне қажетті мамандарды сол колледждің қабырғасынан-ақ өздері атсалыса отырып, даярлайды деген сөз.

Сонымен дуалдық жүйе үрдісі болашақ техник-бағдарламашыға оқып жүріп пайда табуға, яғни табыс көзінде таба алады.

Бұл жүйенің бір жақсы жағы студент мамандығын дұрыс таңдағанын, не бұрыс таңдағанын ерте түсінеді.

Студенттер өзін-өзі даярлау бағыты дуалдық жүйеде іздену ісі көп болғандықтан жақсы дамыған. Бұл әрине болашақ маманға өте пайдалы.

Мысалдар ататын болсақ студент белгілі бір кәсіпорынмен тығыз байланыста болып, сол кәсіпорының талаптарын орындай отырып бағдаралма жасап белгілі бір жоба дайындап шығу мүмкін. Ол студентке дайын диплом, табыс көзі, табылмас кәсіптік тәжірибие деп ойлаймын.

Мысалға өзімді алсам оқу барысында алған теориялық білімімді тәжірибие өту кезінде шындадым. Жұмысқа тұрғанда теориялық білімді пайдаланып тәжірибиелік үрдіске көштім. Ал дуалдық жүйе оқып жүріп ақ теорияны тәжірибиеде пайдалану мүмкіндігін тудырады.

Соңынан айтарым мемлекетіміздің жарқын болашағы, экономикалық тұрақтылығы, халықаралық бәсекелестігі үшін білім беруде ұсынылып жатқан жаңа технологиялар пайдасы мол.

Болашақ «Ақпарттық жүйелер» маманы мықыт, білікті және дүниежүзілік бәсекелестікке төтеп бере алатын маман болуы үшін білім алу жолында тәжірибиелік үрдістің пайызы көп болғаны менің ойымша дұрыс бағыт.

ЖАЙ ДИФФЕРЕНЦИАЛДЫҚ ТЕНДЕУЛЕРДІ MATHCAD ҚҰРАЛДАРЫМЕН ШЕШУ

Н.Т.Ниханбаева, А.Б. Тендикова

Қарағанды маңызды білім беретін «Болашақ» колледжі

Ақпараттық технологияларды қолданудың бірден-бір негізгі облысы математикалық және ғылыми-техникалық есептеу болып табылады. Бүгінгі күні мұндай есептеу жұмыстарын жүргізу өте өзекті мәселе. Бұл үшін барынша сәйкес келетін ең бір мықты және тиімді математикалық жүйе-Mathcad болып табылады. Mathcad-Matlab, Maple, Mathematica және тағы да басқа көптеген осындай жүйелер арасындағы

айрықша орын алатын жүйе. Mathcad-әдеттегі математикалық тапсырмалардың шешімін сипаттайтын бірден-бір жалғыз жүйе болып қалады. Mathcad өте тиімді бағытталған-математикалық интерфейс және керемет ғылыми графика құралы бар жүйе, сонымен қатар сандық және аналитикалық есептеулерді орындауға мүмкіндік береді.

Одной из основных областей применения информационных технологий являются математические и научно-технические расчеты. Сегодня актуально уметь производить такие расчеты. Для этого наиболее подходящей является одна из самых мощных и эффективных математических систем - Mathcad, которая занимает особое место среди множества таких систем (Matlab, Maple, Mathematica и др.). Mathcad остается единственной системой, в которой описание решения математических задач задается с помощью привычных математических формул и знаков. Mathcad позволяет выполнять как численные, так и аналитические (символьные) вычисления, имеет чрезвычайно удобный математико-ориентированный интерфейс и прекрасные средства научной графики.

One of the main fields of using PC is mathematical and scientific-technical calculations, teaching the simple methods of calculations by using modern information technologies. The most suitable for it is one of the most powerful and effective mathematical systems - Mathcad, which has a special place among lots of similar systems (Matlab, Maple, Mathematica and others). Mathcad remains the only system in which the description of mathematical tasks solution is given by means of usual mathematical formulas and signs. Mathcad allows to perform both numeral and symbolic calculations. It has a very convenient mathematically-oriented interface and perfect means of scientific graphic arts.

Жай дифференциалдық теңдеулерді шешу ғылыми-техникалық есептеулер тәжірибесінде кең қолданылады. Сызықтық жай дифференциалдық теңдеулердің арнайы функциялар түрінде шешімі болғанымен, көп физикалық жүйелер сызықтық емес және аналитикалық шешімдері жоқ сызықтық жай дифференциалдық теңдеулермен сипатталады. Бұл жағдайда жай дифференциалдық теңдеулерді шешуде сандық әдістерді қолдануға тура келеді.

Жай дифференциалдық теңдеулерді шешу үшін, тәуелді айнымалының мәнін және туындылардың кейбір мәндердегі тәуелсіз айнымалысының мәнін білу керек [3]. Егер бұл қосымша шарттар бір мәнде тәуелсіз айнымалы түрінде болса, онда мұндай есеп Коши есебі деп аталады. Егер шарттар екі немесе көп тәуелсіз айнымалы түрінде болса, онда есеп шектік деп аталады.

Коши есебі.

Коши есебін төмендегіше сипаттауға болады, Жай дифференциалдық теңдеу берілсін:

$$\frac{dy}{dx} = f(x, y) \quad [1]$$

Бастапқы шарты $y(x_0) = y_0$. Көрсетілген теңдеуге жеткілікті функцияны, яғни бастапқы шартты қанағаттандыратын $y(x)$ функцияны табу керек.

Коши есебінің сандық шешімі $y_1, y_2, \dots, y_n$. $y(x)$ теңдеудің $x_1, x_2, \dots, x_n$ нүктелеріндегі шешімдері жақын мәндердің кестесін құрастырудан тұрады. Жиірек $x_i = x_0 + ih, i = 0, 1, \dots, n$ мұндағы h – x айнымалы өсімшесінің қадамы, $n - h$ қадамының шешімінің интервалдарының саны.

Коши есебінің шешімінің сандық әдістерінің екі тобын қарап шығамыз: бір қадамды және көп қадамды.

Бір қадамды

Бір қадамды әдістер - бұл $y = f(x)$ қисығындағы келесі нүктені табу үшін алдыңғы тек қана бір қадам туралы мәлімет керек болатын әдістер. Бір қадамды әдістер ішінде ең оңайы Эйлер әдісі:

$$y_{i+1} = y_i + f(x_i, y_i)h, i = 0, 1, \dots, n-1 \quad [2]$$

Эйлер әдісі жоғары емес дәлдікте болады (h -тың реті).

Жоғары жетістіктерге жету үшін (h^4 -тің реті), төртінші ретті Рунг-Кутта әдісін пайдаланады:

$$y_{i+1} = y_i + \frac{k_0 + 2k_1 + 2k_2 + k_3}{6}, \text{ мұндағы} \quad (3)$$

$$k_0 = h \cdot f(x_i, y_i), \quad k_2 = h \cdot f(x_i + \frac{h}{2}, y_i + \frac{k_1}{2}),$$

$$k_1 = h \cdot f(x_i + \frac{h}{2}, y_i + \frac{k_0}{2}), \quad k_3 = h \cdot f(x_i + h, y_i + k_2)$$

Көп қадамды әдістер

Көп қадамды әдістерде $y = f(x)$ қисығының келесі нүктесін табу үшін, алдыңғы нүктелердің бірі туралы мәліметті білу керек. $y_{i-3}, y_{i-2}, y_{i-1}, y_i$ мәні жүйелі, бірізді төрт нүктесінде табылсын. Сонымен бірге бұрын есептелген теңдеудің оң жақ бөлігіндегі мәні бар (1) $y_{i-3}, y_{i-2}, y_{i-1}, y_i$ Онда Адамс әдісінің схемасын мына түрде көрсетуге болады:

$$y_{i+1} = y_i + hf_i + \frac{h}{2} \Delta f_i + \frac{5h}{12} \Delta^2 f_i + \frac{3h}{8} \Delta^3 f_i, \quad i = 3, 4, \dots, n-1 \quad [4]$$

Мұндағы, x_i нүктесіндегі шекті айырымдар мынадай түрде болады:

$$\Delta f_i = f_i - f_{i-1}, \quad [5]$$

$$\Delta_2 f_i = f_i - 2f_{i-1} + f_{i-2},$$

$$\Delta^3 f_i = f_i - 3f_{i-1} + 3f_{i-2} - f_{i-3}$$

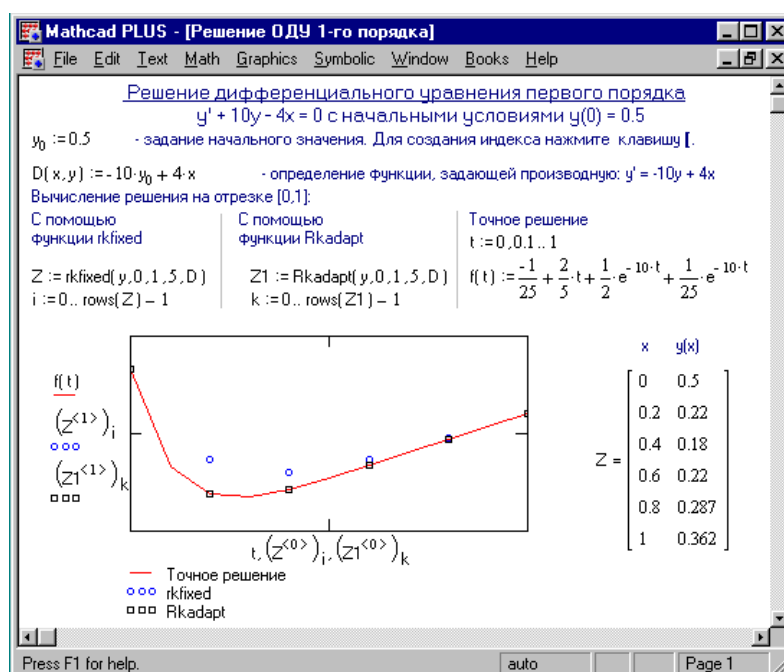
Коши есебін Mathcad құралдарымен шешу.

Әр түрлі реттегі жай дифференциалдық теңдеулерді шешу үшін, Mathcad-та кең спектрмен кірістірілген функциялар көрсетілген [1], соның бірі (*rkfixed* - Рунг-Кутта әдісі (*rk*) төртінші ретті бекітілген (*fixed*) интегралдаулар қадамымен) 1-суретте көрсетілген.

$rkfixed(y, a, b, n, D)$	Р + 1 бағаналары және n + 1 жолдары бар матрицаны қайтарады. (p - теңдеулердің саны немесе теңдеудің реті, n - [a, b] интервалындағы қадамдар саны) - жүйелер шешімдер кестесі: бірінші бағана - бұл x аргументінің мәні, ал келесі бағаналар - шешімнің ординаталарының мәні. y - n-ның бастапқы шартты өлшемдерінің векторы. D(x, y) - функция- n элементтен тұратын вектор, ол алғашқы

	белгісіз функциялардың туындысынан тұрады.

Есепті дәлірек шығаруға болады, егер h қадамын азайтатын болса, мұнда туынды жылдам өзгереді, және өзін жай көрсететін жерде кадамды үлкейту керек. Ол үшін Rkadapt-тың функциясы ескерілген (*adaption* - адаптация) [6]. Rkadapt функциясымен қайтарылған аргументпен матрица дәл солай болады *rkfixed* (1- суретте көрсетілген). Жай дифференциалдық теңдеулер жүйесін шешу 3-суретте көрсетілген

1-сурет. 1-ші реттегі дифференциалдық теңдеулер жүйесін шешу

Шектік есептер

Шектік есеп төмендегіше құрастырылады: $[a, b]$ кесіндісінде дифференциалдық теңдеудің шешімін табу керек болсын [5] (мазмұны оңай болу үшін екінші ретті жай дифференциалдық теңдеулерге мысалдар келтіреміз).

Мысалы:

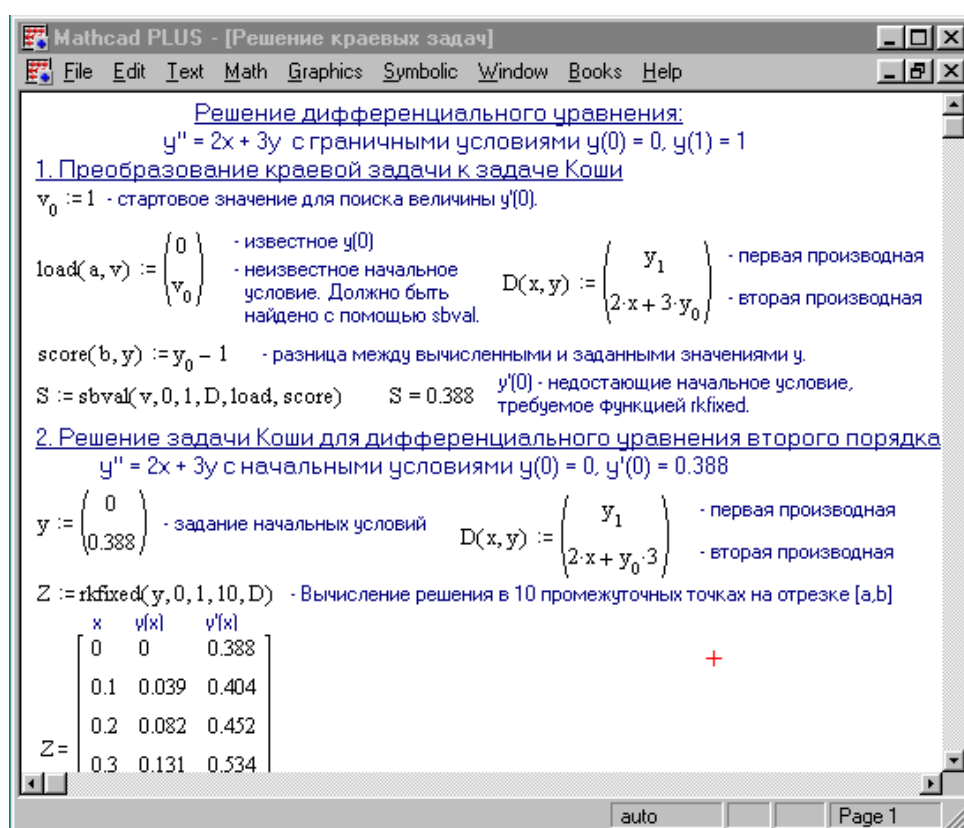
$$\frac{d^2 y}{dx^2} = f(x, y, y'), \text{ шекті шарт-арда} \quad [6]$$

$$y(a) = A, y(b) = B.$$

Осы жағдайда a нүктесіндегі бастапқы жетіспейтін шарттарды табу үшін, Mathcad sbval функциясын пайдалануды ұсынады.

$Sbval(v, a, b, D, load, score)$	а нүктесіндегі бастапқы жетіспейтін векторды қайтарады. V вектор бастапқы жуықтауларды береді, a, b - шешімдердің интервалының шекті нүктелері, $D(x, y)$ - функция - белгісіз функциялардың бірінші туындылары бар вектор, $load(a, v)$ - функция-вектор, а нүктесіндегі бастапқы шартты қанағаттандыратын мәнді қайтарады. $score(b, y)$ - b нүктесінің бастапқы шартында әрбір элементі айырмашылықта, және ізделіп отырған шешімі бұл нүктеде болатын функция-вектор.

Осыдан, жетіспейтін бастапқы шарттар алынғаннан кейін, жоғарыда айтылған кез-келген функцияны қолданып (1-сурет), кәдімгі бастапқы шарттардағы есепті шешуге болады, яғни - Коши есебін [4]. Шектік есептің шешімінің мысалы 2-суретте көрсетілген.

2

2-сурет. Шектік есепті шешу

Сызықтық дифференциалдық теңдеулердің нышандық шешімі.

Mathcadқа сызықтық аналитикалық шешімдерді алу үшін келесі әрекеттерді орындау керек:

- Егер сіз Mathcad 5.0 пакетімен жұмыс істесеңіз, нышандық процессордың жүктелулері үшін бастапқы **Symbolic Load Symbolic Processor** командаларын орындауды ұмытпаңыз, ал егер сіз Mathcad 6.0. пакетімен жұмыс істеу білсеңіз, бұл пункті тастап кетіңіз[2];
- дифференциалдау операторы мен пернелер комбинациясын қолдана отырып, бастапқы теңдеуді басып шығару [Ctrl] = ;
- Тәуелсіз айнымалыны белгілеп, Лапластың тура өрнектеуін орындау **Symbolic Transforms Laplace Transform (Лапластың өрнектеуі)**. Жай дифференциалдық теңдеулердің нәтижесі алмасу буферінде орналастырылады. Оны F4 пернесін басып шақырыңыз;

- Лапластың өрнектеулері нәтижелері бойынша алгебралық теңдеуді қолдан құрау, $L = \text{laplace}(y(t), t, s)$, $C1 = y(0)$ и $C2 = \text{diff}(y(0), 0)$ белгісін қабылдап;
- **Symbolic Solve for Variable (Айнымалы туралы шешу)** командасын қолдана отырып, L айнымалысына қатысты жасалған алгебралық теңдеу шешуге болады.

Список литературы:

1. Гурский Д., Турбина Е. Вычисления в Mathcad 12. — СПб.: Питер, 2006. — С. 476-490.
2. Дьяконов В.П. Справочник по MathCAD PLUS 6.0 PRO. — М.: СК Пресс, 1997. — 336 с.
3. Атанбаев С., Сұлтангазин О. Есептеу әдістерінің қысқаша теориясы. — Алматы: Білім, 2001. — С.36-67.
4. Зубков В.Г., Ляховский В.А., Мартыненко А.И., Миносцева В.Б. Курс высшей математики. — 6-ое изд. — Москва: МГИУ, 2003. — 483с.
5. Ханова А.А. Численное решение уравнений и систем. — Астрахань: Изд-во АГТУ, 2001. — 44 с.
6. Ханова А.А. Символьные вычисления в среде MathCAD. — Астрахань: Изд-во АГТУ, 2001. — 34 с.

References:

1. Gurskyi D., Turbina E. Calculations in Mathcad 12. — SP.: Peter, 2006. — P. 476-490.
2. Dyakonov V. P. Manual on MathCAD PLUS 6.0 PRO. — M: SK Press, 1997. — 336 p.
3. Atanbayev C, Sultangazin O. Short theory of calculation methods. — Almaty: Bilim, 2001. — P. 36-67.
4. Zubkov V.G., Lyahovsky V.A., Martynenko V.A., Minoszeva V.B. Course of the higher mathematics. — 6th ed. — Moscow: MSIU, 2003. — 483p.
5. Hanova A.A. Numerical solution of equations and systems. — Astrakhan: Publishing house ASTU, 2001. — 44 p.
6. Hanova A.A. Symbolical calculation in the environment of MathCAD. — Astrakhan: Publishing house ASTU, 2001. — 34 p.

ИНТЕРНЕТТЕ WEB-САЙТТЫ ЖОСПАРЛАУ ЖӘНЕ ОРНАЛАСТЫРУ

Нурғалиев Н.К., Елибаева – Мухтар А.М.,
Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз» атты жолдауында: «Сапалы білім беру Қазақстанның индустриалдық-инновациялық дамуының негізі болуы тиіс» деп атап көрсетілгендей қазіргі кездегі білім беру жүйесі әлемдік өркениет көшіне сай, жан-жақты ақпараттық-коммуникациялық технологиялармен қамтамасыз етілуі керек.

Ақпараттық-коммуникациялық технология білім беру жүйесін ақпараттандыруға, білім сапасын арттыруға, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге, электрондық есептеуіш техникамен жұмыс істеуге, электрондық оқулықтарды, интерактивтік құралдарды

қолдануға, интернет желісін пайдалануға бейімделуіміз қажет - деп атап көрсетілді. Интернет қазіргі өркениеттің ажырағысыз бөлігіне айналды. Internet-арқылы, нақтырақ алғанда интернет сайттар арқылы кез келген ақпаратқа қол жеткізе аламыз. Қазіргі күнде, миллиондаған сайттардан тұратын интернет – сіз жайлы, көрсететін қызметтеріңіз, өндіретін өніміңіз және шығармашылығыңыз жайлы ақпаратты жеткізудің ыңғайлы жолы болып табылады. Өз бизнесінің дамуы немесе өз шығармашылығының кеңейуін жоспарлайтын кез-келген компания, қоғамдық ұйымдар ерте ме, кеш өз сайтың жасайды. Себебі, веб сайт – компанияның халықаралық интернет жүйесіндегі тікелей өкілі болып табылады. Қазіргі күнде көптеген компаниялар сайт жасау қызметін ұсынады. Олар арқылы жеке сайт құруға болады. Мысалы: Dreamweaver, SiteEdit, SunCreate, Lauyan TOWeb Business Edition т.б.

Соңғы жылдары интернеттің және сайт құру технологиясының жедел дамуына байланысты сайт жасау тек веб-мамандар ғана емес, кез-келген адам үшін қол жетімді болып отыр. Ғаламторда өзіңіздің сайтыңыздың болуы біріншіден мәртебелі, екіншіден кәсіби әрекетіңізді жүзеге асыруға зор мүмкіндіктер береді: жедел ақпарат алмасу, тәжірибеңізді тарату, әріптестеріңізбен пікір алмасу, шәкірттеріңізді қашықтан оқытуды ұйымдастыру, т.с.с.

Web-беттегі графика мен мультимедия

World Wide Web алғашқы жылдары тек мәтіндік ақпаратты ғана орналастыруға пайдаланылатын. Тек Mosaic браузерінің пайда болуынан бастап, графикалық суреттері бар ресурстарды көруге болатын. Web-те суреттердің қолданылуы ауқымды желі арқылы деректер ағынының интенсивті өсуіне әкелді. Сонымен қоса, Web-беттерде әртүрлі графикалық ақпараттың орналасуы қолданушылар санын да арттырды.[1]

Web-беттерде суреттерді қолдану құжаттардың қабылдануын сөзсіз арттырады, бірақ шамадан тыс графикамен әуестену кері әсер береді. Біріншіден, графикалық суреті бар құжат ұзақ жүктеледі. Нашар модеммен немесе байланыстың нашар линиясымен қосылған Интернетпен қолданушы суреттің жүктелуін бірнеше минут күтуі мүмкін. Осылайша суреттердің баяу жүктелуі оны ашуландыруы мүмкін, осыдан кейін ол осы Web-сайтқа қайта кірмеуі де мүмкін. Сондықтан графиканы қолдану кезінде келесі ұсыныстарды ескеру қажет:

- Web-беттерде орналасқан графикалық ақпарат санын минимумға дейін жеткізу қажет. Бұл суреттің санына да, оның өлшеміне де байланысты.
- Мүмкіндіктерді беттің ашылу жылдамдығы бойынша қолданған жөн: суреттің кішірейтілген нұсқасын алдын-ала жүктеу, жолдық развертка, сонымен қоса қолданушының браузерінде суреттердің шығуына рұқсат бермейтін альтернативті мәтін.
- Көп суреттерді қолдану кезінде жалпыға ортақ ережелерді ескеріңіз: ірі суреттер арнайы және тар сұрақтарға жауап беретін төменгі деңгейдегі беттерде орналасуы қажет. Сайттың басты бетінде тек кіші суреттер ғана қолданылуы тиіс.

Суреттер жайлы ақпараттар графика форматының файлдарында сақталған. Графикалық деректердің ұйымдастырылуын қамтамасыз ететін көптеген форматтар бар (мысалы, BMP, EPS, GIF, JPEG, PCX, TIFF және т.б.). Бірақ, берілген форматтағы графикалық суретті браузер қолдаса ғана, қолданушы оны көре алады. Сондықтан, суреттер көптеген браузерлер түсінетін форматтарда жасалады. Бұндай форматтарға келесілер жатады:

- GIF (Graphics Interchange Format – тасымалдаудың графикалық форматы), кеңейтілуі - .gif;
- JPEG (Joint Photographic Experts Group – фотографиялар эксперттерінің бірлескен тобы), кеңейтілуі - .jpg немесе .jpeg;
- PNG (Portable Network Graphics – тасымалданатын желілік графика), кеңейтілуі - .png. [4]

Web-бетке суретті орналастыру процедурасы өте қарапайым және BODY элементінің кез-келген жеріне жалғыз тегімен орналастырылады. Сонымен қоса

суреттің URL-адресі *src* (бұл атау *source* – қайнар көз деген сөзден алынған) атрибутының мәнімен беріледі. Бұл атрибут - тегінің ішінде міндетті түрде болатындардың бірі.

Беттің жүктелуін дайындау кезінде браузер бетте орналасқан суреттердің өлшемдерін ескереді. Үнсіздік бойынша графикалық файлдарда сақталған суреттердің шынайы өлшемдері алынады. Бұл өлшемдерді *width* және *height* атрибуттарының көмегімен өзгертуге болады. Олардың мәндері суреттің ені мен ұзындығын анықтайды.

Суреттердің өлшем мәндері пиксельмен беріледі, мысалы, *width="133" height="33"*. Сонымен қоса, суреттердің ені мен ұзындығының мәнін пайыздық қатынастарда беруге болады.

Суретті бетке қойғаннан кейін оның бетте орналасуына көңіл бөлеміз. Ол үшін тегін қосымша *align* атрибутымен толықтыру керек. Бұл атрибут суреттің туралануын мәтінге қатысты орындайды.

Тігінен туралау үшін *align* атрибутының келесі мәндері қарастырылады:

- *bottom* – суретті қою кезінде оның төменгі шекарасы жолдың төменгі шеті бойынша тураланады (бұл мән, әдетте, үнсіздік бойынша орнатылады);
- *middle* – суреттің ортасы мәтіндік жолдың шетімен тураланады;
- *top* – суреттің жоғарғы шекарасы мәтіннің жоғарғы шеті бойынша тураланады.

Көлденеңінен туралау үшін *align* атрибутының келесі мәндері қарастырылады: [2]

- *left* – суретті беттің сол жағына қарай орналастыру; мәтін суреттің оң жағына орналасады;
- *right* – суретті беттің оң жағына қарай орналастыру және мәтінді сол жағына жазу.

Көптеген түрлі-түсті суреттер экранда әдемі көрінгенмен, олар ұзақ ашылады. Netscape компаниясы осы проблеманы шешетін *lowsrc* атрибутын қолдануды ұсынды. Бұл атрибут кіші өлшемді графикалық файлға сілтеме жасайды да, оны бірінші ашады, содан кейін *src* атрибутында көрсетілген файл жүктеледі.

Web-беттердің тез ашылуы үшін көптеген қолданушылар өз браузерлерінен суреттерді ажыратады. Суреті жоқ бос орынға оның мағынасын түсіндіретін мәтін жазуға болады. Оны альтернативті мәтін дейді.

Осы мүмкіндікті жүзеге асыру үшін тегіне *alt* атрибутын қосу қажет. Осы атрибуттың мәні ретінде тырнақшаға алынып жазылған альтернативті мәтін беріледі. Мысалы,

```
<IMG src ="middlesea_acuba. gif" width="500" height="150" alt="Акуба курортының тамаша түрі">
```

Web-беттерде дыбыстық жазбалардың қолданылуы қандай да бір эффект береді және экранда көрінбейді. Дыбысты қолданылуын қажет ететін сайттар бар (мысалы, әуендік). Алайда, беттерде көптеген дыбыстық файлдар мен мультимедиялық материалдарды орналастыру үлкен көлемді және ұзақ жүктелуді талап етеді. Егер қарапайым арналарды қолдану кезіндегі жүктелу уақыты 10 секундтан асса, жүктелетін файлдың көлемін және форматын көрсеткен жөн. Дыбыстық жазбаның жүктелуі видеофильмнің жүктелуіне қарағанда аз уақыт алады, сондықтан бетте дыбыспен қоса фотографияларды қолдану видеоны қойғанға қарағанда тиімділеу. Web-беттердің интерфейсіне дыбыстар кейбір оқиғаларды дыбыстау үшін қолданылады: терезенің ашылуы, батырманың басылуы, сілтеме бойынша шертпе және т.б. Негізінен сапалы дыбыстар қолданушының қызығушылығын арттырып, оның осы сайтқа қайта кіруіне әсерін қалдырады.

Сайт құрылымы. Дизайн

HTML-бетті құру алдында, оның құрылымы мен жұмыс істеуін талқылау керек. Web-сайт навигация және көру үшін ыңғайлы болуы қажет, бұл әрқашан орындалуы керек аксиома. Өзіңіздің шығармаңызды өңдеп дұрыстауға уақытыңызды алмаңыз- қайтару сілтемелері, мәтіндегі қосымшалар және көмекші фреймдер сияқты кез келген пайданы

ұсақ-түйектер әрқашан да өзіңіздің де, біреудің көңілін көтереді. Уақыт өте келе сайтқа жиі кіріп, оны аралап отыру керек. Алғашқыда оңай түзелетін бағтар кездеседі. Жұмыс істемейтін сілтемелер-дөрекі және өкінішті қате, оларды серверге жүктер алдында ұстау керек. Upload барысында бұзылған суреттерді тез арада ауыстырып отыру керек-олар қолданушылардың көңілін өлі линктерден кем емес түсіріп, рейтингілері серверлер алдында шайқалады. Сайтты жетілдіру бойынша қазіргі идеалары оның онлайндық тексеру процестерінде келеді. “Жалынған” және дұрысталған сайт, тіпті қарапайым дайындалса да, құрмет пен эстетикалық қанағатты тудырады.

Жаңадан құрылған сайтқа қолданушылар аз келеді немесе тіпті келмейді. Бұл жоққа шығаруға қиын болатын аксиома. Құрылған бірінші аптада сайт жарнамасы бойынша максимум күш кетіру. Іздеу машинасынан басталатынына көбісі қателеседі. Алдымен өз тақырыбыңыз бойынша конференциялар анықтаңыз. Бұл Usenet немесе Fido (соңғысы тиімді емес-оны қолданушылардың жартысы желіге шыға алмайды) түріндегі жаңалықтар тобы, сол сияқты Веб-сайттардағы хабарламалар тақтасы бола алады. Конференцияға орналастырылған сайттың ашылуы туралы хабарламаның нәтижесі барлық үміттерден асып түседі, әсіресе егер конференция жалпы сипат алса (ағымдағы хабарламалар саны 300-ден астам). Өзіңіз туралы жазбаларды қайда болсын қалдырсаңыз, конференцияларда, басқа сайттардың қонақ кітаптарында, тіпті тақырып бойынша сәйкес келмейтін бірнеше жағдайларда-адамның қызығушылығында шек жоқ.

Тематика бойынша ұқсас, Веб-сайттар иелеріне хат жазып, оларға сілтемелерді айырбастауға ұсыныңыз. Көптеген жағдайларда бұл да өз нәтижесін береді. Жарнамалық e-mail-дарды жіберуге қандай да бір база бойынша немесе сәйкес интернет сервистерін пайдалануға болады. Бірақ спаммерлерді еш жерде ұнатпайтынын есте сақтаңыз және жіберулер соның ішінде болуы мүмкін. Сонда Веб-мастер ретінде қалған бірінші әсерлер бұзылуы мүмкін.

Web-сервер концепциясы

Web-сервер концепциясы (ыңғайлы навигация, модификациясының қарапайымдылығы) оның құрылымын ұйымдастырудан басталады. Web-сервердің ең қарапайым құрылымы толық байланысты құрылым делінеді. Мұндай құрылымы бар Web-сервер бас беттен тұрады, онда барлық сілтемелер орналасқан.

Ыңғайлы навигация

Web-серверге келуші гипермәтіндік құжаттарды қарайтын схема навигация деп аталады. Навигация ыңғайлы, түсінікті және ойланып жасалған болуы керек екені түсінікті. Навигациялық схеманы құрғанда Web-сервердің негізгі тақырыбынан қолданушының көңілі бөлмейтін түстер гаммасын қолдану керек. Негізгі навигациялық элемент, мысалға басы, ережеге сәйкес, жоғарыда орналасады, ал екінші элементтер кез келген жерде, барлық жалпы дизайнерлік шешімдер болып табылады.

Web-дизайн және графика

Web-бетті графикалық толтыру жалпы стилде орындалуы керек деп есептеледі. Бұл жағдай Web-беттің шебер орындалуын сипаттайды. Әрі қарай оны Internet-те қалай жүзеге асыруға болатын жолдар кетеді. Алдымен бұл түсі, басы(шапка), мәзірі, кестелері және сілтемелер.

Интернетте Web-сайтты жоспарлау және орналастыру.

Сайтты құру кезінде оның нақты неге тағайындалғанын анықтау қажет. Сайттар өзі немесе ұйымы туралы жариялауға, жұмыс нәтижелерін немесе өз жетістіктерін хабарлауға, қызмет қатынастарын жақсартуға, тауар немесе қызметтері жайлы жарнама беруге және т.б. қолданылады. Сайттың тағайындалуынан басқа оның потенциалды қолданушыларын, яғни аудиториясын анықтау керек. Олар әртүрлі жастағы немесе әр мамандықтың адамдары, сонымен қоса қызығушылықтары да әртүрлі адамдар болуы мүмкін. Сондықтан олар сайтқа қай тілде және қай уақытта кіре алады? Қандай браузерларды қолданады? [4]

Келесі кезең – *материалдарды таңдау*. Сайт тақырыбына байланысты Интернетте барлық материалдарды жариялап қажеті жоқ. Қолданушылар үшін материалдың сапасы мен қызықтығын бағалаған жөн.

JavaScript сценарийлерінің тілі

Қазіргі таңда Бүкіл Дүниежүзілік өрмек – мыңдаған адамдар үшін ақпарат алмасу ортасы болып табылады. Олар мәтіндерді, бейнелерді, дыбыс және ақпараттарды қолдана отырып, жылдан жылға web беттерін күрделендіре түсуде. JavaScript – бұл қолданушылардың қарым-қатынастарының мүмкіндіктері мен функционалдығын арттыру үшін HTML құжатының құрылымында қолданылатын жаңа программалау тілі. JavaScript Web-беттерді құруға өте ыңғайлы тіл болып саналады.[8]

HTML құжатының стандартты тэгтерімен орындай алмайтын әрекеттерді JavaScript көмегімен жүзеге асыруға болады. Қандай да бір оқиғалардың нәтижесінде скрипттер орындалады.

JavaScript-те басқа программалау тілдеріне тән барлық элементтер кездеседі, яғни айнымалылар, циклдер, шартты операторлар.

JavaScript сонымен қатар объектіге бағытталған тіл болып табылады. Объектілерді қолдану барысында компоненттерінің арасында қандай да бір әрекет жүретіндей активті объектілер болуы мүмкін. Бұлар әдістер немесе әрекеттер деп аталады(немесе ішкі программалар, процедуралар, функциялар, т.б.). JavaScript – Web-серверлер мен браузер компоненттерін басқарады.[6]

JavaScript тілінің қолданылуының негізгі облысы:

- өзгермелі беттерді құру, яғни құжат жүктелген кезде өзгертін беттер;
- форманы серверге жібермес бұрын оның дұрыс толтырылуын тексеру;
- сценарийдің көмегімен көптеген “локальды” есептерді шешу, т.с.с. [7]

JavaScript тілінде сценарий, яғни программа, браузерде орнатылған интерпретатор бойынша өңделеді.

Ғаламторда өзіңіздің сайтыңыздың болуы біріншіден мәртебелі, екіншіден кәсіби әрекетіңізді жүзеге асыруға зор мүмкіндіктер береді: жедел ақпарат алмасу, тәжірибеңізді тарату, әріптестеріңізбен пікір алмасу, шәкірттеріңізді қашықтан оқытуды ұйымдастыру, т.с.с. Сайт жасауды хобби ретінде бастаған талай адамдар сайтын кәсібіне айналдырды. Қолдануға қолайлы әрі тиімді. Оның шаблондарын тез ауыстыруға болады. Әрі интернеттен дайын түрдегі шаблондарды тегін жүктеуге мүмкіндік бар. Мәтіндер, презентациялар және бейнероликтер түріндегі әрекетіңізді қадамдап түсіндіріп отыратын нақты нұсқаулықтар арқылы өз сайтыңызды жасауға мүмкіндігіңіз бар.

Қолданылған әдебиеттер:

1. ГАФФИН А.Путеводитель по глобальной компьютерной сети Internet.- М.: Артос, 1996.- 274 с.- (Просто о сложном).
2. ГИЛСТЕР П.Навигатор INTERNET: Путеводитель для человека с компьютером и модемом.- М.: Джон Уайли энд Санз, 1995.- 735 с.
3. Интернетке кіріспе «Бүкіл дүние жүзілік өрмек»: Әдістемелік құрал.- Алматы, 1999.-25б.
4. Шөкіш А. Интернет – Америка барлаушылығының туындысы немесе ғаламдық ақпараттар туралы не білеміз?//Алтын орда.-2002.- ақпан.-Б.19
- 5.Комолова Н. HTML: Учебный курс. – СПб: Питер, 2006.– 272 с.
- 6.Смит К. Web-дизайн: Photoshop & Dreamweaver: три ключевых этапа. Пер. с англ. – М.: КУДИЦ – ОБРАЗ, 2004. – 263 с.: ил.
- 7.Интернет желісі <http://www.joomlacms.kz/>
- 8.Интернет желісі <http://joomla-umnik.ru/zaschita-adminiki-joomla>

ПОЛИКУЛЬТУРНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ЧАСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Нурекенова А.А.

Карагандинский колледж актуального образования «Болашақ»

Сегодня мировая культура выглядит многоликой панорамой национальных культур, это мировой интеграционный процесс, в котором происходит смешение различных этнических культур. В результате человек (в педагогической ситуации это преподаватель и студент) в современной социокультурной ситуации находится на рубеже культур, взаимодействие с которыми требует от него диалогичности, понимания, уважения к культурной идентичности других людей. Отсутствие толерантности в отношениях разных этнических групп, конфликты на национальной почве в разных странах – следствие сложного комплекса социальных факторов. Один из них – пренебрежение поликультурным образованием подрастающего поколения.

Культура человека, особенно взрослого, многоаспектна. В понятие "культура личности" мы включаем степень ее развития и совершенства, в том числе качества ума, характера, памяти и воображения, полученные человеком в процессе воспитания и образования. Качества каждого культурного человека профессионально значимы для любого педагога, хотя они могут непосредственно не относиться к конкретной его специальности. Прежде всего, от уровня общей культуры педагога во многом зависит развиваемый им уровень культуры учащихся, таким образом культура педагога значима не только для него одного. Изучая иностранный, учащийся углубленно познает способы оформления мысли и тем самым лучше познает свой родной язык. Как справедливо отмечал Л.В. Щерба, иностранный язык, выступая как эталон для сравнения с изучаемым языком, дает возможность учащемуся осознать, что существует иные, нежели в родном языке, способы выражения мысли, другие связи между формой и значением. Это утверждение с определенной долей поправки имеет отношение и к овладению учащимся чужой культурой. Приобщаясь к иностранному языку, учащийся познает:

- а) мировую культуру, национальные культуры и социальные субкультуры народов стран изучаемого языка и их отражение в образе и стиле жизни людей;
- б) духовное наследие стран и народов, их историко-культурную память;
- в) способы достижения межкультурного взаимопонимания.

В условиях многокультурного мира и полиэтнического казахстанского общества поликультурное образование рассматривается как важная часть современного образования, способствующей усвоению учащимися знаний о других культурах, уяснению общего и особенного в традициях, образе жизни, культурных ценностях народов, воспитанию молодежи в духе уважения инокультурных систем. Существенную роль в поликультурном образовании, готовящем молодых людей к жизни в XXI веке, играет изучение общечеловеческих ценностей и мировой культуры. В совокупности аспектов общей культуры взрослого человека можно выделить его нравственную, бытовую, научно-техническую и профессиональную культуру.

В процессе обучения озвученных проблем можно выделить два этапа. Первый – теоретическое обсуждение проблемы поликультурного образования педагога как часть педагогической культуры преподавателя. Второй – практическая часть, содержательное наполнение теоретических положений конкретной практической реализацией в соответствии с культурным проектом «Триединство языков». Главная цель, стоящая перед преподавателем и студентом, – это развитие поликультурной личности, способной на социальное и профессиональное самоопределение, знающей историю и традиции своего народа, владеющей несколькими языками, способной осуществлять коммуникативно-деятельностные операции на трех языках во всех ситуациях, стремящейся к саморазвитию и самосовершенствованию.

Одной из задач колледжа является приобщение подрастающего поколения к универсальным, глобальным ценностям, формирование у детей и подростков умений общаться и взаимодействовать с представителями соседних культур и в мировом пространстве. Наряду с казахским языком, имеющим статус государственного, и русским – языком межнационального общения, важным средством общения выступает иностранный язык.

Помимо знаний языков и названных выше сторон культуры человека существуют особые аспекты внутренней и внешней культуры, непосредственно относящиеся к педагогической профессии и составляют блок “профессиональная культура педагога”. В эти аспекты входит, в первую очередь, эрудиция в области педагогической теории и смежных с нею наук или отраслей знания, культура руководства обучением и воспитанием учащихся, в том числе культура профессиональной речи преподавателя и его педагогический такт, поликультурное образование.

Педагогическая профессия является одновременно преобразующей и управляющей. А для того, чтобы управлять процессом развития личности, нужно быть компетентным. Понятие профессиональной компетентности педагога представляет собой интегративный ресурс, обеспечивающий успешную деятельность за счет усвоенных теоретических и практических знаний, способствующих в целом достижению конечных целей осуществляемой деятельности в той или иной социально значимой сфере.

Содержание профессиональной компетентности педагога той или иной специальности определяется квалификационной характеристикой. Она представляет собой нормативную модель компетентности педагога, отображая научно обоснованный состав профессиональных знаний, умений и навыков. Квалификационная характеристика – это, по существу, свод обобщенных требований к преподавателю на уровне его теоретического и практического опыта. Следовательно, профессиональная компетентность педагога составляет содержание педагогической культуры.

Особо важно определить роль и значение термина компетентность в сфере педагогической культуры. Итак, профессиональная компетентность есть осведомленность, авторитетность преподавателя в своей работе и она помогает преподавателю найти правильный подход к студенту. Большинство исследователей придерживаются той точки зрения, что компетентность – это возможность не просто обладать знаниями, но скорее потенциально быть готовым решать профессиональные задачи со знанием дела.

Выделяют в структуре педагогической деятельности три взаимосвязанных компонента: конструктивный, организаторский и коммуникативный. Для успешного осуществления этих функциональных видов педагогической деятельности необходимы соответствующие способности, проявляющиеся в умениях.

Конструктивная деятельность, в свою очередь, распадается на конструктивно-содержательную (отбор и композиция учебного материала, планирование и построение педагогического процесса),

- конструктивно-оперативную (планирование своих действий и действий учащихся),
- конструктивно-материальную (проектирование учебно-материальной базы педагогического процесса).

Организаторская деятельность предполагает выполнение системы действий, направленных на включение учащихся в различные виды деятельности, создание коллектива и организацию совместной деятельности.

Коммуникативная деятельность направлена на установление педагогически целесообразных отношений педагога с воспитанниками, другими педагогами колледжа, представителями общественности, родителями.

Преподаватель – не только профессия, суть которой транслировать знания, а высокая миссия сотворения личности, утверждения человека в человеке. В этой связи

цель педагогического образования может быть представлена как непрерывное общее и профессиональное развитие преподавателя, которого характеризуют:

- высокая гражданская ответственность и социальная активность;
- любовь к детям, потребность и способность отдать им свое сердце;
- подлинная интеллигентность, духовная культура, желание и умение работать вместе с другими;
- высокий профессионализм, инновационный стиль научно-педагогического мышления, готовность к созданию новых ценностей и принятию творческих решений;
- потребность в постоянном самообразовании и саморазвитии;
- физическое и психическое здоровье, профессиональная работоспособность.

Исследование проблемы педагогической культуры преподавателя в теоретическом плане предполагает формирование поликультурного сознания педагогов в процессе проведения мероприятий: обучающие семинары, участие в мероприятиях района и города по проблемам поликультурного образования, самообразование. Результатом участия педагогов в них должно стать повышение методического уровня преподавания и совершенствование учебно-исследовательской работы, усвоение педагогами передовых достижений в соответствующих областях знаний.

В практическом плане реализация теоретических положений означает формирование поликультурных знаний, умений и навыков, опыта позитивного взаимодействия с представителями разных культур в практической деятельности, соблюдение социальных норм и правил поведения в поликультурном обществе. Для этого могут быть использованы следующие средства обучения: государственные общеобязательные стандарты, программы поликультурного образования, учебные программы и учебные планы, учебные пособия, дидактические материалы, Интернет-ресурсы, разработка и проведение интегрированных уроков и мероприятий в учебном процессе, непосредственное участие педагогов в реальных жизненных ситуациях, требующих проявления поликультурной компетенции.

Итак, профессиональная культура педагога – это, по мнению исследователей, прежде всего, его способность к развитию и совершенствованию своих творческих возможностей в профессиональной деятельности. Преподаватель, обладающий педагогической культурой, стремится не только обучить учащихся устному и письменному общению на межкультурном уровне, но и приобщить своих студентов к культурному наследию предшествующих поколений, совершенствуя в них способность к дальнейшему развитию и обогащению культуры, к культуротворчеству, так как человек с одной стороны, является творением культуры, а с другой, одновременно ее творцом и вдохновителем.

Литература:

1. Гальскова Н.Д., Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. пособие для студ. линг. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений// Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез. – 6-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2009.
2. Мильруд Р.П., Карамнов А.С. Компетентность учителя иностранного языка// Иностранные языки в школе. – 2012. -№1. – С.11-17.
3. Мынбаева А.К. Основы педагогики высшей школы: Учебное пособие.— 2-изд., доп.-Алматы, 2010.
4. Бим И.Л., Садомова Л.В. Педагогическая культура учителя и культура учения учащегося// Иностранные языки в школе. – 2011. -№6. – С. 2-5.

МҰҒАЛІМНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУДАҒЫ ӘДІСТЕМЕЛІК ҚЫЗМЕТТІҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ

Нургазиева Н.М.

Астана қаласы Гуманитарлық колледжі

Қазақстандағы білім беру кеңістігінде соңғы уақытта болып жатқан өзгерістер болашақ мұғалімдерді дайындайтын оқу орындарының алдына маңызды міндеттер қойып отыр. Ол – кәсіби құзыретті маман дайындау.

Болашақ құзыретті мұғалімдерді даярлау үшін алдымен болашақ маманның кәсіби әрекетінің негізі болатын құзырет, құзыреттілік, кәсіби құзыреттілік ұғымдарының мәнін ашқан жөн.

Құзыреттілік – істі біліп іс-әрекет атқаруға қабілеттілікті білдіретін жалпы балама ұғым. Әдетте, белгілі бір әлеуметтік-кәсіби лауазымы бар адамдарға қатысты қолданылады, оның орындайтын міндеттері мен шешетін күрделі мәселелерінің нақты деңгейіне сай білім мен іскерлігінің сәйкесті мөлшерін анықтайды.

Құзыр ұғымы тұлғаның даму деңгейі немесе білім беру нәтижесі ретінде қарастырылады. Ал құзыреттілік – құзыр ұғымының туындысы. Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігінде «Құзыр» ұғымы – біріншіден, қайсыбір тапсырманы орындауға қабілеттілік немесе бір нәрсені жасау; екіншіден, тіл мен психолінгвистикада – тілдің базалық, абстрактілі ережелерін меңгеру» деп анықталады. И.С.Ожеговтың сөздігінде «құзыреттілік – белгілі бір мәселені жан-жақты білу» делінген. Ал, «Шет тілдер сөздігі» «құзыретті – құзырларға – қызметтік өкілеттілікке ие» деп анықтайды.

Құзыреттілік кез-келген кәсіби әрекеттің өз бетіндік әмбебап құрамдас бөлігі ретінде қарастырыла бастады. Сондықтан құзыреттілікке қалай үйрету мәселесі туындады. Педагогтің кәсіби құзыреттілігі ұғымы мұғалімнің түрлі педагогикалық міндеттер мен жағдаяттарды өз бетінше және тиімді шеше білудегі жеке мүмкіндіктерін білдіреді. Сөйтіп, құзыреттілік мәселесі білім беру саласында да маңызды орынға ие болды.

«Кәсіби құзыреттілік» ұғымы педагогикалық еңбектің сипаттамасы ретінде ХХ ғасырдың 80-жылдарында қолданыла бастады. Құзыреттілік туралы адамның еңбегінің нәтижесіне қарап ой түйіндеуге болады. Болашақ педагогтердің кәсіби құзыреттілігінің мәселесі философия, педагогика, психология, әлеуметтану, кәсіби білім берудің теориясы мен әдістемесі және тағы басқа ғылымдарда түрлі қырынан қарастырылу үстінде. А.Н.Ахулкова, С.И.Архангельский, О.А.Абдуллина, Е.А.Генике, И.В.Гришина, С.Ц.Нимбуева, О.Ю.Ипатьева, А.И.Пискунов, В.В.Погодин, Т.Н.Шайденкова т.б. шетелдік ғалымдар құзыреттілік мәселесін жан-жақты зерттеуде.

Қазақстан Республикасындағы білім саласында да болашақ педагог-маманның құзыреттілігін қалыптастыру, жетілдіру, дамыту бағыттарында зерттеулер кең өріс алуда (А.П.Сейтешов, Б.Т.Кенжебеков, В.Е.Абаев, Н.М.Аблязимова, Ж.Қ.Ахмадиева, С.З.Байхонова, А.А.Белегова, М.А.Галымжанова, А.Б.Изделеуова, Ш.Т.Мұқанбетова, Г.И.Муратова, К.С.Құдайбергенова, М.В.Семенова, Г.У.Сыздықбаева, С.И.Ферхо т.б.).

Педагогикалық зерттеулерде «кәсіби құзыреттілік» пен «кәсіби-педагогикалық құзыреттілік» ұғымдары кездеседі.

С.Л.Рубинштейннің пікірі бойынша «Кәсіби-педагогикалық құзыреттілік білім және іскерлік жиынтығымен анықталмайтынын, олар нақты білім беру тәжірибесінде қолдану, меңгеру қажеттілігі және тиімділігімен анықталады».

И.А.Колесникова кәсіби-педагогикалық құзыреттілікті әлеуметтік қоғамда нақты бір тарихи сәтте қалыптасқан нормалар, стандарттар, талаптарға сәйкес педагогикалық қызметтерді орындау қабілеттілігі мен дайындығын анықтайтын ықпалдасқан кәсіби-тұлғалық сипаттама ретінде түсіндіреді.

С.Г.Молчановтың пікірі бойынша «кәсіби-педагогикалық құзыреттілік» ұғымы педагогтің кәсіби-педагогикалық әрекетіндегі құзыреттілік көлемі, құзырлылық аясы.

Б.Т.Кенжебеков кәсіби құзыреттілік түрлерін былайша жіктейді:

- арнайы құзыреттілік – өзінің кәсіби іс-әрекетін жеткілікті дәрежеде меңгеру, өзінің кәсіби қалыптасуын жобалай білу;
- әлеуметтік құзыреттілік – бірлесе (топпен, кооперативпен) кәсіби іс-әрекетті атқаруды, ынтымақтасуды, сондай-ақ осы кәсіпке қатысты қатысымды меңгеру; өзінің кәсіби еңбегінің нәтижелері үшін әлеуметтік жауапкершілік;
- жеке тұлға құзыреттілігі – өзін көрсете білу мен қалыптастырудың амалдарын, жеке тұлғаның кәсіби деформацияларына қарсы тұру құралдарын игеру;
- дара құзыреттілік – өзінің қабілетін жүзеге асыру және кәсіп аясында өз даралығын қалыптастыруға қабілеттілік, кәсіби тұрғыдан өсуге деген дайындығы, өзінің даралығын сақтауға деген қабілеті, кәсіби тұрғыдан қартаюға бой бермеу, өз еңбегін артық уақыт пен күш жұмсалмай-ақ ұтымды ұйымдастыруға икемділігі, еңбекті қиындықсыз, шаршаусыз, тіпті, сергіту арқылы нәтижеге жеткізу.

Құзыреттіліктің аталған түрлері, шын мәнінде, адамның кәсіби іс-әрекетте, кәсіби қатысымда, кәсіби кәнігі тұлға мен оның даралығының қалыптасуындағы кемелденуін белгілейді.

Н.В.Кузьмина кәсіби құзыреттілік ұғымын педагог әрекетінің белгілі бір аумағымен анықтайды.

Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі арнайы, әдістемелік және психологиялық аумақтағы білімен қамтамасыз етіледі. Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін дамытуда мектепте жүргізілетін әдістемелік қызметінің негізгі бағыттарының дұрыс жүзеге асуының маңызы зор. Оқу-әдістемелік қызметтің жұмысы оқу жылына бекітілген жоспар бойынша жүргізіледі.

Апта сайын директордың қатысуымен өтетін мәжілісте, әдістемелік кеңестерде, пән бірлестік отырыстарында пәнді оқыту әдістемесін жетілдіру мәселесі бойынша бақылау әрекетінің нәтижелері шығарылады; білім беру процесін ұйымдастырудағы жағымды және жағымсыз әрекеттер; олардың тиімділігі және нәтижелігі жөнінде ақпарат беріледі, жетілдіру үшін ұсыныстар қарастырылады.

Жас мұғалімдерге әдістемелік көмек көрсету мақсатында «Жас педагог мектебін» құруға болады. Бұл мектептен жас педагогтер әдістемелік ұйымдастырушылық жағдайды қалыптастыру мақсатында қазіргі білім беру жүйесіндегі кәсіптік дағдыны дамытуда әр түрлі құралдар мен қарым-қатынас психологиясын, оқыту және тәрбие формаларын үйренеді. «Жас педагог мектебі» мұғалімнің бойына үнемі әдістемелік білімін жетілдіруге көмектеседі.

Кез келген оқу орындарындағы әдістемелік қызметтің соңғы нәтижесі пән мұғалімдерінің іс-әрекетінің жемісінен байқалады. Сол сияқты технология пәні әдістемелік қызметі де педагогтің өз әлеуетін толық жүзеге асыра алатындай жағдай жасауы қажет. Сонда ғана түрлі пән мұғалімдерінің соңғы нәтижесі төмендегідей болады:

- мұғалімнің педагогикалық шеберлігі артады.
- мұғалім аттестацияда өз біліктілігін неғұрлым жоғары көтере алады.
- білім беру процесінің сапасы жоғарылайды.
- инновациялық идеялар мен технологиялар саны көбейеді.
- авторлық шығармашылық бағдарламалар саны артады.
- мұғалімдердің ұжымда ынтымақтастықпен нәтижелі жұмыс жасау қабілеті артады.
- ұжымда педагогикалық іске қызығушылықпен, шығармашылықпен жұмыс жасауға ұмтылыс байқалады.

Өз білімін жетілдіруге деген қажеттілік үнемі байқалады.

Пәндердің әдістемелік қызметі *негізгі төрт бағытты* қамтиды. Атап айтсақ, аналитикалық іс-әрекет, ақпараттық іс-әрекет, ұйымдастырушылық-әдістемелік іс-әрекет, кеңес беру іс-әрекеті. Әрбір бағыттағы іс-әрекет міндеттерін қарастырайық.

Аналитикалық іс-әрекет:

- білім беру жүйесіндегі пән мұғалімдерінің кәсіби және ақпараттық қажеттіліктерінің мониторингі;
- тұрғылықты жер бойынша (аудан, қала, облыс) білім беру мекемелерінің пән мұғалімдері туралы мәліметтер базасын құру;
- білім беру мекемесінің пән мұғалімдерінің біліктілігін арттырудағы әдістемелік жұмыстарының жағдайы мен нәтижесін талдау, оны жетілдірудің негізгі бағыттарын анықтау;
- пән мұғалімдерінің білім беру процесіндегі дидактикалық және әдістемелік сипаттағы қиындықтарын анықтау;
- тұрғылықты жер бойынша (аудан, қала, облыс) білім беру мекемелерінің пән мұғалімдерінің оқу-тәрбие жұмыстарының нәтижесі туралы ақпарат жинау және өңдеу;
- тұрғылықты жер бойынша (аудан, қала, облыс) білім беру мекемелерінің пән мұғалімдерінің озық педагогикалық тәжірибелерін зерттеу, насихаттау, тарату.

Ақпараттық іс-әрекет:

- нормативті-құқықтық, ғылыми-әдістемелік, жалпы педагогикалық ақпарат қорын қалыптастыру;
- пән мұғалімдерін кәсіби, педагогикалық, психологиялық, әдістемелік, ғылыми әдебиеттермен таныстыру. Әдебиеттерге шолу қағаз және электрондық түрде болуы мүмкін;
- білім беру мекемелерінің педагогикалық және әкімшіліктегі қызметкерлерін пән мұғалімдерінің инновациялық іс-әрекеттері мен озық педагогикалық тәжірибелерін зерттеу, насихаттау, таратуға тарту;
- білім беру мекемелеріндегі пән мұғалімдеріне мектепке дейінгі тәрбие, жалпы, арнаулы білім және қосымша білімдегі балалардың дамуы, сонымен қатар, білім беру бағдарламалары, жаңа оқулықтар, оқу-әдістемелік кешендер, үн және бейне материалдар, ұсыныстар, нормативті актілер мазмұнының жаңа бағыттары туралы ақпарат беру;
- пәнге қажетті заманауи оқу-әдістемелік материалдардың медиатекасын құру, ақпараттық-библиографиялық әрекетті жүзеге асыру.

Ұйымдастырушылық-әдістемелік іс-әрекет:

- түрлі пән мұғалімі біліктілігіне ие болған жас мамандарға оқу-тәрбие процесінің өн бойында, сонымен қатар барлық мамандарға аттестациядан өту кезінде әдістемелік қолдау көрсету;
- білім беру мекемелеріндегі пән мұғалімдерінің біліктілігін арттыру және қайта даярлауды жобалау, жоспарлау, ұйымдастыру және оларға үздіксіз білім беру жүйесінде ақпараттық-әдістемелік көмек көрсету;
- білім беру мекемелеріндегі түрлі пән мұғалімдерінің әдістемелік бірлестіктерінің жұмыстарын ұйымдастыру;
- түрлі пән бойынша білім беру стандарттарының мазмұнын жасауға қатысу;
- жалпы білім беру мекемелерінде оқушыларға кәсіптік бағдар беру аясында элективті курстар ұйымдастыру;
- түрлі пән мұғалімдерінің білім беру мекемелерінің даму бағдарламаларын дайындауға қатысу;
- білім беру мекемелерінде бейіндік оқытуды әдістемелік қолдау;
- білім беру мекемесінде түрлі пән бойынша оқулықтар, оқу-әдістемелік әдебиеттер қорын жинақтауды қамтамасыз ету;
- білім беру мекемелерінің педагогикалық және әкімшіліктегі қызметкерлердің қатысуымен түрлі пән мұғалімдерінің инновациялық іс-әрекеттері мен озық педагогикалық тәжірибелерін зерттеу, насихаттау, сондай-ақ тарату мақсатында семинар,

практикумдар, басқа да шаралар өткізу үшін тірек мектептер, мектепке дейінгі мекемелерді анықтау;

- түрлі пән мұғалімдерінің ғылыми-практикалық конференциясын, педагогикалық оқуларын, кәсіби шеберлік сайыстарын ұйымдастыру және өткізу;

- білім беру мекемелері оқушыларының пәндік олимпиадалар, көрмелер, фестивалдар, сайыстар, конференциялар ұйымдастыру және өткізу;

- түрлі пән мұғалімінің әдістемелік әрекетін білім беру басқармасының және қосымша кәсіби (педагогикалық) білім беру мекемелерінің сәйкес бөлімімен үйлестіру;

- өндірістегі инновациялық технологияларды жетік білу мақсатында кәсіпорындарда түрлі пән мұғалімдерінің біліктілігін арттыруды ұйымдастыру.

Кеңес беру іс-әрекеті:

- муниципалдық білім беру мекемелерінің түрлі пәні мұғалімдері үшін кеңес беру жұмыстарын ұйымдастыру;

- ауылдық білім беру мекемелерінде бірнеше пәннен сабақ беретін мұғалімдерге арнап кеңес беруді ұйымдастыру;

- арнаулы (үйлестіруші) білім беру мекемелерінің пән мұғалімдері үшін кеңес беру жұмыстарын ұйымдастыру;

- түрлі пән бойынша жаңа өндірістік, педагогикалық және психологиялық зерттеулер нәтижесін көпке тарату;

- білім беру мекемелерінің түрлі пәнінің мұғалімдері мен ата-аналарды, оқушыларды оқыту мен тәрбиелеу мәселелері, соның ішінде бейімділігі бойынша шығармашылығын дамыту мәселелері бойынша кеңес беру.

Осындай әдістемелік қызметтің бағыттары арқылы мұғалімнің кәсіптік құзыреттілігін дамытуға болады.

Әдебиеттер:

1. Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі: Педагогика және психология /Жалпы редакциясын басқарған А.Қ.Құсайынов. Алматы, Мектеп, 2007. 256 б.

2. Ожегов С.И. Словарь русского языка /Под ред. чл-корр. АП СССР П.Ю.Шведовой. 18-е изд., М., Русский язык, 1987. 797 с.

3. Словарь иностранных слов. 18 изд. М., Русский язык, 1989. С.624.

4. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. М., 1997. С.10

7. Молчанов С.Г. Профессиональная компетентность в системе повышения квалификации// Интеграция методической работы и системы повышения квалификации кадров: Материалы всероссийской научно-практической конференции. Ч.1.-Челябинск, 2003. – с.3-7.

8. Кенжебеков Б.Т. Жоғары оқу орны жүйесінде болашақ мамандардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру. Пед. ғыл. докторы ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация. Қарағанды, 2005.

9. Кузьмина Н.В. Методы исследования педагогической деятельности / М., Высшая школа, 1990. 119 с.

THE USE OF THE FILMS AT THE LESSONS OF ENGLISH

Новик Н.В.

Карагандинский колледж актуального образования «Болашақ»

The communicative competence and the ways of its achieving is one of the main problems considered by the methodology of foreign languages. Therefore the aim of the teacher

is to create the conditions for communication at the lesson of foreign language, using different methods and means, such as role plays, projects. Moreover, it is very important to involve students into the cultural values of native speakers of foreign language. One of the ways of achieving this goal is the applying of the films at the lessons.

Practical experience has shown that the use of video is an effective means of developing student's activity, allowing solving several problems at once. It corresponds to the principle of an integrated approach to learning. Students get a visual representation of life, traditions, and linguistic realities of English-speaking countries. Using video promotes individualization of learning and motivation of student's speech activity development. Due to the change of impressions and the emotional impact of the movie, the personal attitude of students to what they see is formed.

While selecting the video, the teacher has to be guided by the following principles:

- the interests of students;
- the information importance;
- the educational and cultural value of the movie;
- the degree of emotional impact;
- the methodological feasibility.[1; c.20]

It should be noted that the tutorial application of the video is not only the use of another source of information. The conditions for the development of various aspects of mental activity, attention and memory of students are created. During the film viewing the atmosphere of collective cognitive activity is created. In order to understand the contents of the film, students need to make some effort. So involuntary attention goes into arbitrary one. And the intensification of attention affects the process of remembering. [2; c. 31]

Thus, the psychological peculiarities of film viewing impact contribute to intensification of educational process and create favorable conditions for the formation of the communicative competence of students. Successful achievement of this goal is possible only in a systematic video watching and methodically organized demonstration.

In work teachers use the following types of video material:

- training video courses;
- feature films and documentaries;
- animated films;
- music videos;
- records of television news,
- computer programs with the video.

As an example, let's take into consideration a very popular video course among the English language learners «Extra».

The basis of this course is the life story of typical British youth. The presence of permanent characters makes it possible to connect scenes together, which helps to focus the viewer's attention. Training exercises at the end of each of the episode are designed to secure the speech samples, phonetic, lexical and grammatical material, as well as the development of cross-cultural skills of listening information.

The distinctive features of the video course:

- the effective methods of words and phrases comprehension are used here;
- the speech of the actors is simple and clear;
- It is possible to expand the vocabulary and to improve pronunciation.

Let's give the examples of post viewing exercises after one of the episodes:

1. Meet the characters. Match photos 1-5 with the descriptions.
 - a) Bridget is slim and she has blonde hair.
 - b) Nick is tall and slim and has blonde hair.
 - c) Hector has black hair and dark eyes.
 - d) Annie has long brown hair and dark eyes.
 - e) Charlie is black and white and has four legs.

2. Read the information about the characters and then complete the sentences.

Bridget and Annie live together in a flat in London. Bridget is pretty and she likes exercising. Annie is friendly and relaxed. She has a dog. Nick is a neighbour of Bridget and Annie, and he spends a lot of time in their flat. Hector is from Argentina. Seven years ago he was Bridget's pen pal. Now he's in London but he doesn't speak English very well. Hector is quite rich. At home in Argentina, he has a lot of fast cars and there are several servants in his house.

1. Bridget and Annie
 - a) are neighbours.
 - b) share a flat.
 - c) are very similar.
2. Hector and Bridget
 - a) are old friends.
 - b) used to write to each other.
 - c) live in the same flat.
3. Nick and Hector
 - a) are same nationality.
 - b) come from different countries.
 - c) look very similar.
3. Watch Part two and number these events in the correct order:
 - a) Annie writes an email to her friend Nadia.
 - b) Hector meets Nick and thinks he's butler.
 - c) Bridget and Annie show Hector the bedroom.
 - d) Bridget writes an email to someone called Chrissy.
 - e) Hector shows his photographs to Bridget and Annie.
 - f) Bridget and Annie talk in the bathroom.
 - g) The girls leave and Nick gives Hector an English lesson.

One of the advantages of the video course is that it can be used as an additional material to class book. The effectiveness of the work depends on the rationally organized structure of video lesson.

I want to make one more example of the work with a film. And now I would like to take into consideration "Practical recommendations to the film "Enchanted", which I made for a work with this film.

I took a usual film in English and divided it into semantic parts. Then I distinguished four stages of the work with a film:

- Previewing
- Viewing
- Post viewing

Then according to these parts I worked out the exercises. Now I want to give some examples of such exercises.

Previewing exercises:

Answer the following questions. Take into consideration the name of the film:

- 1) Why the film is called "Enchanted"? Say your suggestions.
- 2) How do you think who the main characters of the film are and why do you think so?
- 3) How do you think what is the main idea of the film? [3; c.3]

Viewing exercises:

While viewing follow the instructions:

- try to understand the background information
- observe the characters
- define a situation
- listen for the general ideas
- listen for the specific information
- define a series of actions

Ex. 1 Fill in the gaps with an appropriate preposition (you can use the same preposition twice):

On in of for

- 1) Close the door... me!
- 2) And to think that ... a few moments that Edward and I...
- 3) That's very kind ... you.
- 4) Granny has a wedding gift ... you, child.
- 5) Lean ... close.
- 6) Are you wishing ... something?

Ex. 2 Put the phrases in the dialogue in the correct order:

- Oh, Pip. I know he is there out somewhere.
- I... I what?
- Everybody, scatter!
- Honey, do you really think your dream boy exists?
- Eye! Eye! Eye! Eye!
- I eat you now.
- Gotcha. Hey, that's cheating. I suppose to eat you. [3, c.8]

Post viewing exercises:

Ex.1 Answer the following questions:

1. What is the plot of the story?
2. Which scene do you like the best?
3. Which scene do you think is the most colourful? Why?
4. Which scene do you think is the most interesting?
2. If you were a stage manager, how would you title this film?
3. Which characters do you like? Which don't you like?
4. What does the film make you think of?

Ex. 2 Tasks

1. Write a paragraph telling the story of the people (choose the one of them) in the film.
You can write as many details as you wish.

2. Choose one of the problems in the film and discuss it.
3. Mime (Do not tell the group mates the name; they should guess the name of character):
 - a) Pip
 - b) Giselle
 - c) Edward
 - d) Morgan

At the end of the film watching I offered to make final tasks:

1) Video Project

For this project you should divide into the pairs and produce three - minute film.

Follow the rules:

- a) Each pair must write, direct, and edit their movie themselves.
- b) Each student should use as much new vocabulary as possible.
- 2) Write a composition or essay. Choose one of the following themes:
 1. Being deeply loved by someone gives you strength, while loving someone deeply gives you courage.
 2. What would you do for your loved one?
 3. What is love for you?
 4. Love from the first sight.
 5. Love is the most powerful thing in the world. [3; c.31]

Nowadays there are a lot of films in English for children and teenagers, which can be successfully used in the teaching process. Of course, the great work of teacher is required: you want to see the film several times, organize vocabulary and verbal clichés, taking into account the specific level of students to develop a system of language and speech exercises. Due to the listening comprehension of the films, the lexicon of the students is enriched and moreover pronunciation skills become closer to the pronunciation of native speakers. But the spent of extra time is rewarded by the increasing motivation to learn the language, an extension of cultural horizons of students and a fairly high level of communication skills.

Summarizing the above mentioned, it can be argued that authentic film reveals opportunities for active work in the development of listening and speaking skills of students and make process of learning a foreign language attractive for students at all stages of education.

Список использованной литературы:

1. Барменкова О.И. Видеозанятия в системе обучения иностранной речи //Иностранные языки в школе № 3 1999 г.
2. Верисокин Ю.И. Видеофильм как средство мотивации школьников при обучении иностранному языку // Иностранные языки в школе - 2003 г. - №5
3. Методические рекомендации к фильму «Зачарованная» по английскому языку для студентов колледжа начинающего и среднего уровня/сост. Новик Н.В. – Караганды: «Болашақ-Баспа», 2012

КОЛЛЕДЖДІҢ ОҚЫТУ ҮРДСІНДЕГІ ЖАҢАШЫЛДЫҚТЫҢ МӘНІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚАЖЕТТІЛІГІ

Нурғалиева А.А, Касымова Н.К

Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі

Ертеңгі келер күннің бүгіннен гөрі нұрлы болуына ықпал етіп адамзат пен қоғамын алға апаратын құдыретті күш бұл білім. Ғылым мен техникалық прогрестің дамуы қоғамның өзгеруі жаһандану заманның басталуы, білім мазмұнын жанартуға мол мүмкіндіктер туғызды. Сондықтан білім сапасын арттырудың тиімді жолдарын табу, оны тәжірибеге енгізу - уақыт күттірмейтін мәселе. Заман талабына сай білім де жаңарып отырады.

Бүгінгі таңда білім берудің ұлттық жүйесі өте маңызды, қарқынды өзгерістердің сатысында тұр. Қазіргі кезде қоғам дарынды, қабілетті адамдарды қажет етеді. Сондықтан да қазіргі уақытта мамандық атаулының барлығы дерлік бейімділікті, ептілікті, ерекше ой қызметін ғана емес, білім беру мекемелердің ұжымынан үлкен жауапкершілікті, қызу белсенділікті талап етеді. Осыған орай жаңа инновациялық оқыту технологиясы кәсіптік қызметтің ерекше түрі болып табылады. Инновациялық оқыту технологиясын меңгеру үшін педагогикалық аса зор тәжірибені жұмылдыру қажет. Бұл өз қызметіне шығармашылықпен қарайтын, жеке басының белгілі іскерлік қасиеті бар адамды қажет ететін жұмыс. Шындығында да әрбір педагог жаңа инновациялық технологияны меңгеру барысында өзін-өзі дамытады және өзін-өзі қалыптастырады. ХХІ ғасырда болашақ мамандарды даярлау, олардың кәсіби бейімделуін қалыптастыру мәселелері - кезек күттірмейтін өзекті қоғам талабы.

Оқытудың жаңа педагогикалық технологияларын меңгеру оқытушыдан орасан зор іскерлік пен шығармашылыққа негізделген ізденістерді қажет етеді. Осындай мақсат көздеген жүйелі ізденістер оқытушының жаңа технологияны меңгеруіне, инновациялық жетілуіне мүмкіндік береді. Бірінші бағыт тұрғысынан алып қарасақ, ақпараттық

технологиялар білім, білік, дағдыны игеру үшін қажетті ресурс болып табылып, студенттердің саналы тәрбие, сапалы білім алуына жағдай жасайды, ал екінші бағыт тұрғысында ақпараттық технологиялар оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастыру тиімділігін арттырудың қуатты құралы болып табылады.

Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасының жобасында «Жоғары білімді дамытудың негізгі үрдісі мамандар даярлау сапасын арттыру, қарқынды ғылыми-зерттеу қызметімен ықпалдастырылған инновациялық қажеттіліктерімен тығыз байланысты білім беру және технологияларды жетілдіру көзі» деп атап көрсеткендей, қазіргі білім беру саласындағы басты мәселе: әлеуметтік педагогикалық ұйымдастыру тұрғысынан білім мазмұнына жаңалық енгізудің тиімді жаңа әдістерін іздестірумен және оларды жүзеге асыра алатын болашақ мамандарды даярлау болып отыр.

Қазіргі заман педагогтерінің негізгі мақсаты-білім алушылардың білімін сапалы ету, оның толыққанды жеке тұлға болып қалыптасуына мүмкіндік жасау. Осыған орай, соңғы кезде оқытудың әр түрлі педагогикалық технологиялары жасалып, енгізіліп қолдануда.

Үздіксіз жаңалық енгізу білім беру мекемелерінің, соның ішінде техникалық және кәсіптік білім беретін мекемелер жұмысының дамуының ең басты факторы болып отыр және білім сапасын және пәрменділігін арттыру мәселесі оқу үрдісіне оқытудың жаңа технологияларын тереңдете ендіру жолымен шешіле алатындығы сөзсіз және бұл ретте тұтас алғанда білім берудің сапасы мүлде көтеріліп, шығармашылықты жеке тұлғаны дамытудың жоғары деңгейіне қол жеткізу қамтамасыз етіледі.

Педагогикалық теориямен жеткілікті түрде қаруланған оқытушының іс-әрекеті тиімді болатыны әркезден-ақ мәлім. Ендеше оқыту технологиясын оқу үрдісіне енгізу білім сапасын қажетті деңгейде және оны басқаруды қамтамасыз етеді.

Қазіргі күннің өзінде де үлкен педагогикалық және экономикалық мүмкіндіктерге ие бола тұра, оқытудың жаңа технологияларының оқу үрдісіне ендірілу қарқыны жеткілікті деңгейде емес.

Бұны түсіндірудің бірнеше себептері бар. Мысалы, оқу орнында жаңа педагогикалық технологияларды ендіруге қажетті педагогикалық, әдістемелік шарттарының болмауы, оқытушылардың технологиялық әрекетінің жеткіліксіз мотивациялануы мен ынталандырылуы, оқытушылар мен оқу орындары басшыларының кәсіби әрекетке өзгеріс енгізуге құлықсыздығы, т.б.

Ең алдымен оның себебін оқытушылардың жаңа педагогикалық технологияларға қатынасы айқын бейнеленген жағымды мотивация мен саналылықтың жеткілікті жоғары деңгейімен сипатталғанмен, олардың технологияларды жобалау мен ендіруге дайын еместігінен, яғни әлсіз теориялық психологиялық-педагогикалық, технологиялық және технологияларды оқу үрдісіне ендіру бөлгілі-бір шарттарды қажет етеді.

Олар:

- оқытушының оқу үрдісін жаңа технологиялар негізінде ұйымдастыруына құзырлылығының жеткілікті деңгейі;
- оқыту субъектілерінің (оқытушы мен студент) жаңа технологияларды қолдануға дайындығы, жағымды психологиялық -педагогикалық ахуал;
- оқытудың жаңа технологияларын жүзеге асыруға мүмкіндік беретін оқу - әдістемелік, дидактикалық базаның болуы;
- оқу бағдарламасының қамтамасыз етілуде жаңа мақсаттар мен қоғам талабына сай түзетілуі және ақпараттандырылуы.

Білім сапасы оқытушының шеберлігіне байланысты. Оқытушы шеберлігі қойылған педагогикалық мақсатқа және бағдарламаға сай қажетті мазмұнды таңдап алуда және де тиімді әдістер мен құралдарды пайдалана білуінде.

Оқытушының педагогикалық қызметін технологияландыру педагогикалық технологиялардың бөлгілері туралы біліммен, оқытушының шеберлігіне қарасты белгілі шарттардың сақталуын талап етеді.

Олар:

- оқытушының оқытудың жаңа технологияларына бетбұруы, ынта қоюы;
- қолда бар технологиялық ресурстарға талдау жасауы;
- басты бір мақсатқа немесе мақсаттар жиынтығына бағытталған технологияларды таңдауы;
- жоспарлай алуы, жобалау дағдысының болуы;
- мақсат қоя алу және міндеттерді бөлу қабілеті;
- іс-әрекетін ұйымдастыру және оған талдау жасау мүмкіндігі;
- өз тәжірибесін рефлексия арқылы меңгеру, оны технологиялық түрде көрсету;
- технологияның ескіруін көре білу, оны қайта құру, өңдеу дағдысының болуы.

Оқыту технологияларының қайсысын болмасын пайдалану жеңіл іс емес, ол оқытушыдан білімділікті, іскерлікті, еңбекқорлықты, шығармашылықты, құнттылықты, жаңашылдықты және мол дайындықты қажет етеді.

Жаңа технологияларды енгізу кезінде оқытушының технологиялық құзырлығының жоғары деңгейін қамтамасыз ету үшін оқытушы білуі керек:

- жаңа технологиялар көмегімен шешілетін мәселелерді;
- жаңа технологияны қолдану арқылы алынатын нәтижелерді;
- жаңа технология мәнін, алынатын нәтижелердің теориялық негізін;
- жаңа технологияда оқытушы қолданатын әдіс-тәсілдерді;
- студенттердің жұмыс әдісін;
- студенттерді жаңа технологияда жұмыс істеуге үйрету әдісін, оқытушы істей алуы керек;

- қандай да бір технология үшін оқу бағдарламасының түрлендірілген нұсқаларын құрастыруды;

- күнтізбелік-тақырыптық жоспарлауды;
- әр сабақта сауатты жоспарлауды;
- оқу моделін құрастыруды;
- студенттердің өзіндік жұмыстары үшін таратпалы материалдарды дайындауды;
- студенттерге арналған өзіндік тапсырмаларды құрастыруды;
- студенттер үшін деңгейлік тапсырмалар жасау;
- тестілік бақылау тапсырмаларын дайындау;
- компьютерлік бақылау үшін тапсырмалар дайындау;

Оқытушы дұрыс ұйымдастыруы қажет:

- жаңа технологияда пайдаланатын жәкелеген әдістер мен тәсілдерді қолдануды;

- түрлі типтегі сабақтарды өткізуді;

- өткізілген сабақтарға талдау жасау, жіберілген кемшіліктердің себептерін анықтауды;

- жаңа технологияда қолданылатын оқу әрекеттерінің әдістерін студенттерге үйретуді;

- педагогикалық диагностиканың қарапайым әдістерін қолдана отырып, жаңа технологияны пайдалану тиімділігін бағалауды.

Педагогикалық қызметті осылайша ұйымдастыру - жаңаша оқытуға жеткізетін жол.

Оқу үрдісін «технологиялауда» оқыту субъектілерінің, яғни оқытушы мен студенттердің дайындығының психологиялық аспектілері де маңызды рөл атқарады.

С.И.Годник зерттеулері көрсеткендей, жеке тұлға жаңа жағдайларға бейімделуде, жеке және кәсіби сапаларды жүзеге асыруда, әрекеттің жаңа тәсілдеріне ие болуға байланысты қиындықтарды сезінуі мүмкін.

Жаңалықты меңгеруге бүкіл ұжым құлшыныспен кіріседі деп үміттенуге болмайды, оқытушылардың бұған деген іс-әрекеттерінде үлкен айырмашылық болады.

Социологтардың мәліметтері бойынша педагогтердің тең жартысы инновациялық әрекетке бірден енуге дайын, ал қалған жартысы сенімсіздік, ұстамдылық, тіпті кей жағдайда өшпенділік те білдіруі мүмкін.

Оқытушылардың педагогикалық технологияларды енгізуге байланысты кейбір психологиялық қарсылықтары түсінікті.

Олар үйреншікті іс-әрекетті өзгертуге деген қалауларының болмауымен, жаңалықты игере алмаймын деген қорқыныштың болуымен, іс-әрекеттің жаңа әдіс-тәсілдерін меңгеру қиыншылықтарымен, өзінің күші мен мүмкіндіктеріне сенімсіздігімен, т.б. шартталған.

Бұл мәселені шешуде колледжде кәсіби педагогикалық іс-әрекетті «технологиялауды» мотивациялау мен ынталандыру жүйесінің (материалдық және моральдық ынталандыру шаралары) жасалуы, жағымды психологиялық-педагогикалық ахуал туғызатын арнайы ортаны құру және педагогикалық технологияларды жобалау мен ендіру үрдісіне білікті басқаруда көмектесуі мүмкін.

Оқу орнында технологияны ендіруге жағдай жасайтын ұйымдастыру жағдайлары туралы айтқанда жағымды ахуал, материалдық және техникалық құралдар, технологиялау процесіне әдістемелік қолдау, талап және мұғалімдер іс-әрекетін бағалау, оқытушылардың кәсіби әрекетін технологиялау туралы білімдерін тереңдету мақсатында біліктілігін көтеруге мүмкіндік беру (қайта даярлау курстары, түрлі ақпараттық ресурстарды пайдалануға қол жеткізу) сөз болады, яғни оқу орны әкімшілігін педагогикалық ұжым мен оқытушы жұмысына жаңа педагогикалық технологияларды ендіру мәселесі бойынша жұмыс жасауға үйретіп, ол жұмыстарды мына жеке бағыттарда ұйымдастыруға болады:

- өз тәжірибесінде жұмыстың инновациялық түрлерін қолданып жүрген тәжірибелі оқытушылармен жұмыс.

- Олардың мақсаты - өз жұмысына қандай да бір технологияны кезеңмен ендіріп, нәтижесін ұжым талқысына шығарып, сол арқылы әріптестерінде жаңашылдық үрдісіне ену, олардың іс-әрекетін қайталау тілектерін туғызу:

- әрқайсысына тәжірибелі тәлімгерлер бекітілген жас мамандармен жұмыс:

Туындаған сұрақтарына жауап беріп, сабақтарына қатысып, әдістемелік көмек, ақыл-кеңес, беретін тәжірибелі әріптеспен бұндай жұмыс әрқашан нәтиже береді; өз жұмысына өзгеріс енгізуге тілек білдірмеген оқытушылармен жұмыс. Олар үшін технологияны тұтас алғанда және әрбір элементін жеке қолданудың тиімділігіне баса назар аударта отырып ашық сабақтар өткізу.

Оқу үрдісін технологияландыру - білім беру жүйесінің оқытушының ғылыми-әдістемелік пен қамтамасыз етілу жүйесі, оқытушының жеке әдістемелік жүйесі, оқу үрдісі, оқулықтар мен оқу құралдарын дайындау жүйесі, оқу жоспарлары мен оқу бағдарламаларын құрастыру жүйесі сияқты педагогикалық объектілерін жетілдірудің ғылыми негізделген, көп деңгейлі, көп кезеңді үрдісі.

Сонымен, білім сапасын арттырудағы колледждің оқу үрдісіне жаңа педагогикалық технологияларды ендіруді жүзеге асыруда төмендегі жайттарды ұмытпау керек деп тұжырым жасауға болады:

1. Ең алдымен оқу орнының үрдісін технологияландыруда таңдап алынған мәселенің жағдайын тереңдеп зерттеу:

- бітірушілердің біліктілік сипаттамасы негізінде студенттердің кәсіби әрекетке дайындық деңгейіне терең талдау;

- курстық, дипломдық жұмыстарына, мемлекеттік емтихандар қорытындыларына талдау жүргізу;

- бітірушілердің даярлық деңгейіне біліктілік, мөлшерлік талаптарды зерттеу және талдау;

- оқу орнының нақты мамандық бойынша білім беру бағдарламаларына (оқу жоспарына, оқу бағдарламаларына), олардың біліктілік, мөлшерлік талаптарға сәйкестік тұрғысынан талдау жасау;

- квалификациялық мінездеме талаптарының сабақтардың мазмұнында, өндірістік тәжірибе жинақтаудың барлық түрлерінің мазмұнында, қорытынды мемлекеттік аттестациялау сұрақтары мен тапсырмаларында көрініс табуы;

- осы талаптардың оқу пәндері мен тәжірибе жинақтаудың түрлері арасында бөлінуі (кәсіби әрекетке даярлықты қамтамасыз етуге ұжымдық жауапкершіліктің бөлінуі);

- студенттерді кәсіби әрекетке дайындаудың әдістемелік және оқу-материалдық қамтамасыз етілуіне талдау.

2. Ендірілетін технологияның теориясы мен әдістемесін зерттеу:

- жаңа педагогикалық технологиялар бойынша әдебиеттерді талдау, бұл ұсынылатын әдебиеттер бойынша ақпараттық тізімдерді жасауды, әдебиеттерді жинақтауды, түрлі көрмелер ұйымдастырып, оқытушылар біліктілігін арттыру жүйесінде (әдістемелік сағаттар, озық тәжірибе мектебі, мәселелік семинарлар, т.б.) талдауды қажет етеді;

- басқа оқу орындарының, салалық құрылымдардың оқу үрдісіне жаңа технологияларды ендіру тәжірибесімен танысу (журнал мақалалары, ғылыми еңбектер жинақтары, басқа оқу орындарының жұмысын бақылау, т.б.);

- берілген бағыттағы өз тәжірибесін пәндік циклдік комиссиясы (ПЦК) мәжілістерінде талдау және талқылау;

- жаңа педагогикалық технологияларды оқу үрдісіне енгізуге шешім қабылдап, педагогикалық ұжым алдында перспективаға мақсат-міндеттер қоя отырып, педагогикалық кеңесте жаңашылдықтың мәнін түсіндіріп, оны жүзеге асыру жолдарын жобалау;

- тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың жоспарын құрастыру.

3. Тәжірибелік-эксперименттік жұмыстарды ұйымдастыру.

Жаңа педагогикалық технологияларды меңгеруге оқытушыларды жалпы ынталандырумен қатар оқу орнында тәжірибелі, белсенді, бастамашыл, ендірілетін технологияның мәні мен мазмұнын түсінген 8-12 оқытушылардан тұратын тәжірибелік-эксперименттік топ құрған жөн.

Оларға барлық оқытушыларға жаңа технологияны меңгеруге көмек көрсету қызметі, өз тәжірибесін демонстрациялау және талдау жасау, нәтижелерін эксперименттік түрде тексеру міндеттері жүктеледі.

Сонымен бірге оларға оқу жоспарлары мен оқу бағдарламаларын қайта жасау, толықтырулар енгізуді қамтитын оқытушылардың жаңа технологияның ғылыми - әдістемеліктің қамтамасыз етілуіне көмектесу міндеті де қойылады.

Тәжірибенің мақсаты - қолданылып отырған технологияның тиімділігін мұқият тексеріп, оны жүзеге асырудың ғылыми-әдістемелік базасын жасап, өз тәжірибесіне және оқыту технологиясының теориялық негіздеріне сүйене отырып, инновацияны насихаттаудың негіздемесін дайындау.

Оқытушылардың эксперименттік тобы жаңа технологияны ендірудің жалпы жоспарына сай келетін өз жоспарларымен жұмыс жасайды. Тәжірибе-эксперименттік жұмыстың екінші жылында оған қатысушы оқытушылардың шеңбері кеңейіп, жаңа технологияларды жаппай ендіру мәселесі қойылуы мүмкін.

4. Жаңа педагогикалық технологияға негізделген оқу бағдарламалық базаны қамтамсыз ету.

Нақты бір мамандықтар бойынша біліктілік сипаттамасының талаптарына жасалған талдау негізінде оқу бағдарламаларына түзетулер, толықтырулар енгізу (теориялық және практикалық сабақтардың ара-қатынасын қайта қарау, мекеме тандау пәні, студенттің тандау пәндері есебінен әрекетті-бағдарлы пәндер көлемін арттыру).

5. Жаңа педагогикалық технологияларды ендірудің материалдық-техникалық базасын құру.

Жаңа педагогикалық технологиялардың қолдану тиімділігін арттыруда осы көрсетілген бағыттардың құрылымдық мазмұнын іске асыру, сапалы жүргізу нәтижелікке бағдарланған жұмыс болып табылады.

Қорыта айтқанда, оқытудың озық технологиялары мен инновациялық әдістердің қай түрін алсақ та, олардың тиімділігі тек қана оқытушының шеберлігімен және осы шеберлікті шыңдай түскендігімен ғана шын күшіне ие бола алады. Сондықтан білім алушылардың ынтасын арттыруға арналған әдістемелік құралдардың жүйесі мен амалдары әр оқытушыдан оларды терең игеруін, іске асыруын және оған сай болатын іскерлікті талап етеді.

Жаңалықтарды меңгеру оқытушының зейін-зерделік, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген ұстаздық келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін жүйелі ұйымдастыруына көмектеседі.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Бұзаубақова К.Ж. Жаңа педагогикалық технология. Алматы, 2004,
2. Сарбасова Қ.А. Инновациялық технологиялар. Алматы, 2006.
3. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасының жобасы // Егемен Қазақстан, 26 желтоқсан 2003ж.
4. Қараев Ж.А. Жетілдірген педагогикалық жүйені жобалаудың дидактикалық шарттары // Ізденіс. – Алматы, 2004. №2.

РЕАЛИЗАЦИЯ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ПОДГОТОВКЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ В СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Новик Е.П.

*Бюджетное профессиональное образовательное учреждение Омской области
«Омский государственный колледж управления и профессиональных технологий»*

Одна из проблем профессионального образования, по нашему мнению, выражается в вопросе: какой субъект труда нужен производству? Либо это гармоничный человек, интересы которого выходят за рамки своей работы, инициативный, творческий, сомневающийся, стремящийся что-то преобразовать. Либо это работник послушный, "не высовывающийся", "знающий свое место", умеющий молчать, а иногда и вообще отключающий свое мышление специалист. Вполне очевидно, что современная экономика ориентирована на кадры, которые намного превосходят показатели профессионального образования большинства выпускников.

Очевидно и то, что более значимыми и эффективными для успешной профессиональной деятельности являются не разрозненные знания, а обобщенные умения, проявляющиеся в способности решать жизненные и профессиональные проблемы, в способности к общению, в подготовке в области информационных технологий и формировании творческого потенциала студента.

На сегодняшний день задача формирования готовности студента к развитию творческих способностей является актуальной для мастеров производственного обучения и преподавателей, осознается значимым компонентом их профессиональной компетентности.

Приоритетным направлением нашей работы является создание условий для саморазвития и самореализации студентов, раскрытия их творческого потенциала, обеспечивающего способность принимать нестандартные решения, успешное продвижение в профессиональной и иной сфере деятельности.

Профессиональное становление личности невозможно без творческого подхода. Квалифицированный специалист сегодня – это конкурентоспособный специалист.

Конкурентоспособность специалиста – это компетентность и профессиональная мобильность, целеустремленность и уверенность в своих силах, предприимчивость и деловитость, эмоциональная устойчивость и коммуникабельность.

Большое значение в творческой деятельности имеет непрерывность творческого процесса. Непрерывная, систематическая творческая деятельность студентов приводит к воспитанию устойчивого интереса к творческому труду, следовательно, и к развитию творческого потенциала.

На основе современных информационных технологий создаются условия, в которых человек мог бы раскрыть свой творческий потенциал полностью, развить свои способности, воспитать в себе потребность непрерывного самосовершенствования и ответственности за собственное воспитание и развитие.

Информационные технологии, в частности компьютер, позволяют нам решать многие задачи в обучении, среди которых: обеспечение обратной связи в процессе обучения, обеспечение индивидуализации учебного процесса, повышение наглядности учебного процесса.

Традиционно при изложении нового материала преподавателем используются словесные методы, демонстрация наглядных пособий, трудовые приемы и т.д. Задача мастера и преподавателя – превратить все виды учебной деятельности студента в живой источник получения новых и расширения старых знаний.

Видеофильм – самое распространенное техническое средство обучения, позволяющее демонстрировать объекты и явления в движении, развитии, анализировать и обобщать материал, не требующее особых условий: остановив в любой момент видеофильм, можно ответить на вопросы или прокомментировать действия в кадре, а также проконтролировать восприятие и усвоение учебной видеоинформации. Фрагменты фильма, плохо воспринимаемые студентами, можно неоднократно повторить. Использование видеофильмов способствует решению нескольких задач. В процессе анализа содержания тех или иных кадров (по ходу их демонстрации) студенты подводятся к обобщению выводов, а также к установлению причинно-следственных связей.

Создание и использование нами мультимедийных презентаций подходит для совместной работы пар или групп студентов. При этом участники работы выполняют как однотипные задания, взаимно контролируя или заменяя друг друга, так и отдельные этапы общей работы, совмещая «парное» и проблемное обучение. Реализуется двукратное включение студентов в учебный процесс – один раз в роли ученика, выполняющего задания своего напарника, другой раз – в роли мастера, направляющего и контролирующего работу напарника. В итоге это приводит к глубокому и прочному усвоению изученного материала. Выполнение задания в парах или группах не требует одинакового уровня владения информационными технологиями, в процессе совместной работы происходит и совершенствование практических навыков более «слабых» в этом отношении студентов. Мультимедийные презентации, по нашему мнению, являются эффективным способом изучения материала и контроля знаний. После изучения темы предлагается тест для самоконтроля и закрепления знаний. При неправильном варианте ответа переход к следующему вопросу не возможен, поэтому можно вернуться к любому слайду для повторения темы.

На современном этапе совершенствования методики обучения увеличивается роль демонстрационного эксперимента, потому что физические процессы и явления в электронных устройствах скрыты от непосредственного наблюдения. Судить о сущности

процессов, которые протекают в электронных схемах, студенты могут только по результатам этого процесса (загорание лампочки, звуковые эффекты и т.д.) или по электроизмерительным приборам, контролирующим параметры электрической цепи. Поэтому демонстрационные опыты на занятиях являются источником знаний. В процессе демонстрации студенты ведут записи в тетрадях.

Достоинства информационных технологий в формировании творческого потенциала студентов несомненны:

- они способствуют созданию эмоционального фона;
- повышают мотивацию учения за счет осознания ценности творческого труда в освоении современных информационных технологий;
- способствуют выработке устойчивого интереса к отработке профессионального значимых умений и навыков через изменяющуюся и усложняющуюся деятельность студента.

С нашей точки зрения, информационные технологии в теоретическом и производственном обучении имеют свою рациональность и практическую ценность.

Список литературы:

1. Е.В.Михеева. Информационные технологии в профессиональной деятельности. - М., Изд. центр «Академия», 2005 г.
2. Семенова Н.Г., Вакулюк В.М. Информационные и коммуникационные технологии в профессиональном образовании // Современные проблемы науки и образования. – 2006. – № 6 – С. 97-99
3. Н.Угринович. Информатика и информационные технологии - М., БИНОМ, 2003г.
4. Ю.Шафрин. Информационные технологии. - М.: Изд-во «Лаборатория Базовых Знаний», 2000 г.
5. <http://www.science-education.ru/19-659> Информационные и коммуникационные технологии в профессиональном образовании
6. <http://www.un.org/ru/development/ict/> Информационно-коммуникационные технологии

СТУДЕНТТЕРДІҢ ЗЕРТЕУШІЛІК ЖӘНЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУДАҒЫ ОҚЫТУШЫНЫҢ РӨЛІ

*Қарағанды мемлекеттік техникалық университеті
Ақпараттық технологиялар факультеті
Ақпараттық есептеуіш жүйелер кафедрасы
Оқытушы Оспанова Асем Елубаевна*

Қазіргі ғаламдану заманында еліміздің әлеуметтік – экономикалық дамуы, индустрияның қарыштап өсуі, әлемдік деңгейге көтерілуге бет бұруы кезеңіндегі ұлттық мәдени – тарихи, рухани құндылықтарымызды бойына сіңірген азаматтарға қоғамның сұранысының өсуі білім жетістіктерін өркениетті елдердің білім деңгейіне көтеру қажеттігін алға тартады.

XXI ғасыр қоғам өмірінің әр түрлі саласында үнемі өзгеріп отырған маңызды ғаламдық процестермен сипатталады. Ол білім беру саласына да әсер етіп, студенттердің шығармашылық әлеуетін қалыптастырудың жаңа жолдарын іздестіруді талап етеді. Осыған орай, бүгінгі ақпараттық қоғам жағдайының өркениетті, прогресшіл бағытына сай, терең білімді, өзгермелі жағдайға тез бейімделгіш, өзін – өзі саналы игеретін, бәсекелестік

жағдайда өресі биік, азаматтық – тұлғалық бет-бейнесі қалыптасқан, рухани жан дүниесі бай, шығармашыл тұлға тәрбиелеу қоғамның басты мақсаттарының біріне айналды. Бұл мақсат-міндеттердің жүзеге асуы адам бойындағы асыл қасиеттердің көзін ашып, оқыту мен тәрбиені сабақтастықта, шығармашылық мақсат қоя отырып, арнайы оқыту процесін жүргізгенде мүмкін болмақ.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауында (Астана, 1 наурыз, 2006 жыл.) «Біз қазақ халқының сан ғасырлық дәстүрін, тілі мен мәдениетін сақтап, түлете береміз. Сонымен қатар ұлтаралық және мәдениетаралық келісімді, біртұтас Қазақстан халқының ілгері дамуын қамтамасыз етеміз» - деген сөздері соңғы жылдары оқу – тәрбие процесіндегі жеке тұлғаны дамытуға бағытталған оқытуға үлкен мән берудің өзі еліміздегі өзгерістердің маңыздылығын көрсетеді.

Қазіргі кезеңдегі білім беруде жеке тұлғаның шығармашылық бағыттылығын қалыптастыру студенттің оқу – танымдық іс – әрекеттегі шығармашылық қызығушылығына тікелей байланысты. Шығармашылық қызығушылық тұлғаның ізденімпаздық қабілет сапасын дамытудың негізгі өзегі болып табылады. Себебі өмірдегі құндылықтардың барлығы да жаңашылдық бағыттар арқылы ғана іс – әрекетке тұрақты шығармашылық қызығушылық нәтижесінде танылып, болашақта өміршең дамуына мүмкіндік алады. Сондықтан шығармашылық қызығушылықты жеке тұлғаның дамуына, оның рухани жетілуінде мәні терең, мотивациялық, білімділік бағдар құндылығы ретінде танылуының маңызы зор. Яғни, оқытудың нәтижесін алдын – ала болжап, студенттердің қызығушылықтары мен ізденімпаздығы негізінде білімі мен біліктерін жетілдіріп, оны сана «сүзгісінен» терең зерделей отырып, шығармашылық әлеуетін үнемі дамытуға және рухани толысуға ұмтылысын қалыптастыруды бағдар тұтады. Студенттің шығармашыл тұлғасын қарастыру оның көптеген сапалық қасиеттерінен тұрады:

1. когнитивтік (танымдық) сапалары – қоршаған әлемді түсінуі, құбылыстардың мәнін білуге ұмтылуы, танымдық ынтымақтың тұрақтылығы т.б.

2. креативтілік (шығармашылық) сапалары – ойлау белсенділігі, шығармашылық шабыт, қиял, болжай білу, ой тереңдігі, қарама – қайшылықтарды көре білу немесе сезу, өзекті мәселені табу, шығармашылық қызығушылығының тұрақтылығы т.б.

3. әдіснамалық (ұйымдастырушылық) сапалар – тапсырманың мақсаты мен мәнін түсіну, мақсатқа жетуде іс – әрекетті оңтайлы ұйымдастыру, нәтижеге жетудегі табандылық, рефлексиялық ой – санасы, коммуникативтік қабілеттері т.б.

Студенттердің дарындылығын дамытуда, ғылыми зерттеу жұмысының тақырыбын таңдауға студент пен мұғалімнің ынтымақтастығы зор роль атқарады. Студенттердің шығармашылық сипаттағы тапсырмаларын жүйелі түрде ұйымдастыру және оны болашақтағы кәсіби бағдармен сабақтастыра зерттеу мұғалімнің педагогикалық құзіреттілігіне де байланысты. Өз пәнін жетік меңгерген және оның мазмұнын жаңа біліммен үнемі толықтыра отырып, шығармашылықпен жұмыс істеуі, өз болмысын терең зерделей отырып, жеке тұлғаның дамуы мен қалыптасуына өзінің қолтаңбасын қалдыруына, рухани тұрғыда терең түсінуі мұғалімнің ішкі құндылық бағдарына байланысты.

Ғылыми зерттеу жұмысының тақырыбын таңдаған студент өз тақырыбы бойынша мәлімет жинауға талпынушылығы, тәжірибеден өткізуге дайын тұруы, дарынды студентке тән қасиет. Олай болса, зерттеушілік, ізденушілік – студент табиғатына тән құбылыс.

Ұлы Абай өзінің жетінші қара сөзінде: «Жас бала анадан туғанда екі түрлі мінезбен туады. Біріншісі – ішсем, жесем ұйықтасам деп тұрады. Екіншісі – көрсем, білсем деп ержеткенде ит үрсе де мал шуласа да, ол неге үйтеді, бұл неге бүйтеді деп, көзі көрген, құлағы естігеннің бәрін сұрап, тыныштық бермейді», - деген тұжырымын растайды.

Жеке тұлғаны дамытып қалыптастыру үшін олардың таңдаған тақырыбына байланысты әрекеттерін айналадағы нақты құбылыстар мен таныс объектілерді зерттеумен байланыстырудың маңызы зор. Студенттің дарындылығының дамуы,

қабілетінің ашылуы көбінесе мұғалімнің кәсіби біліктілігіне, және оның тұлғалық қасиетіне байланысты екені айдан анық.

Зерттеу – дарынды студенттерді оқытудың негізі, онсыз студенттің потенциалды қабілетін ашу, дамыту мүмкін емес. Мұғалімдер арасында көбінесе «дарынды студент – бұл жақсы оқитын студент» деген пікір қалыптасқан. Белгілі ағылшын психологі П.Торранстың зерттеулері бұл пікірдің мұғалімдер арасында жиі кездесетінін анықтады. Оларға оқуда қиыншылық туғызбайтын, тәртіпті, ұйымшыл, білімді, тұрақты, ұғымтал, өз ойын нақты және түсінікті жеткізе алатын студенттер көбірек ұнайды. Ал қисынсыз сұрақ қоятын, өз жұмысымен ғана айналысатын, тәуелсіз, көбіне түсініспеушілік туғызатын, қияли, әр нәрсеге көзқарасы бөлек студенттер ұнамайды. П.Торранстың зерттеулері нақ осы қасиеттер нақ осы қасиеттер студенттің шығармашылық дарындылығын көрсететінін және оның нашар оқитын студенттердің арасында да аз емес екендігін айқындаған. Сондықтан мұғалімдер осы зерттеулердің нәтижесін есте ұстағаны жөн.

Студентпен жұмыстың негізгі мақсаты – олардың шығармашылық жұмыста өзінің қабілетін іске асыруға дайындығын қалыптастыру. Ал бұл мақсатқа жету студенттің танымдық белсенділігін дамыту арқылы жүзеге асады. Ғылыми зерттеулерге сүйенетін болсақ, студент шығармашылығын дамытуда «шығармашылық тапсырмалар» үлкен роль атқарады. «Шығармашылық тапсырмалар» атауы педагогикада белгілі, екі құрамдас бөліктен тұрады:

Біріншіден, студенттер дербес, өз бетімен ойдан жаңаны құрастырады;

Екіншіден, жағдай тудырушы материалдар даярлап, шығармашылыққа икемдейтін ересек адамның қатысуы қарастырылады.

Мұғалімге жауапкершілік жүктеледі, жұмыс нәтижесі оның іскерлігіне байланысты. Шығармашылық қабілет әр студенттің табиғатында болуы мүмкін. Біздің міндетіміз – студентке оның бойында жасырынып жатқан мүмкіндіктерін ашып көрсету.

Студент шығармашылығын дамыту бір күннің, бір айдың емес, бірнеше жылдың үздіксіз жемісі, еңбегі. Бұл қоғам талабынан туындайтын қажеттілік. Қоғамның әлеуметтік – экономикалық даму деңгейі сол қоғамдағы жеке адамның шығармашылық мүмкіндігіне байланысты. Студент шығармашылығы практикалық әрекеттер, ізденімпаздылық арқылы дамиды. Мұғалім бақылаушы емес, бағалаушы емес, танымдық іс – әрекетін ұйымдастыратын шығармашылық істердің ұйытқысы. Тек осындай жұмыс жасау ғана студент интеллектісінің көзін ашып, шығармашылығын дамытады.

Жаңалыққа деген қызығушылық – басты ішкі талпыныс екендігін жоғарыда айтып кеткеніміздей студенттерде жаңа, өзі білмейтін іске деген қызығушылық басым болады. Ондай істер студенттің бар ақыл – ойын, ішкі күштерін жұмылдырады және ерекше қуат береді.

Студенттің зерттеушілік және шығармашылық қабілетін дамытуда мұғалім әр уақытта студенттің бойындағы интеллектуалдық ерекшеліктерін ескеріп отыруы қажет және осы бағытта жұмыс жасауға студентті бағыттауы қажет. Менің ойымша олар негізінен мыналар:

1) талдау, 2) топтау, 3) салыстыру, 4) шолу, 5) маңыздыны бөліп көрсету, 6) дербестік, 7) ойлау икемділігі, 8) сөйлеу жүйелігі, 9) ойлау шапшаңдығы. Міне, осы атап көрсетіліп отырған ерекшеліктерді студент бойына ұялата, дарыта білсек, онда біз зерттеушілік және шығармашылық қабілеттері қалыптасқан тұлғаны тәрбиелеген мұғалім боларымыз хақ.

Сонымен зерттеуге тақырыпты қалай таңдау керек?

Зерттеу жұмысының бастамасы – студенттің жұмыс тақырыбы. Студентті не қызықтыратынын анық білсеңіз, тақырып таңдау қиын емес. Тақырыптар негізінен үш топқа бөлуге болады. Олар: фантастикалық – қиялда өмір сүретін денелер мен құбылыстар тақырыбы. Эксперименттік – жеке тәжірибе өткізуге болатын тақырыптар. Теориялық – әр түлі кітаптарда, фильмдерде және басқа да мәлімет көздерінде кездесетін заттарды зерттеу тақырыптары.

Зерттеу тақырыбының мақсаты мен міндетін анықтау демек өзіңе және өзгелерге бұл зерттеуді не үшін жүргізуді шештің деген сұраққа жауап беру. Зерттеу жұмысының гипотезасы. Гипотеза – бұл болжам, зерттелмеген тәжірибемен анықталмаған ой. Гипотеза сөзі грек тілінен аударғанда «негіз, болжам» деген мағынаны білдіреді. Зерттеу барысында кездескен кедергілерден өту үшін бір немесе бірнеше гипотеза керек болады. Зерттеу жұмысын ұйымдастыру жұмыс жоспарын қалай құру керек? Жұмыс жоспарын құру үшін мына сұраққа жауап беру керек. Зерттеуге мәліметті қайдан алуға болады. Бұл үшін қандай тәсіл пайдалануымыз керектігін анықтап тізбегін жасау керек. Ол үшін студентке осындай тәсілдің бірнешеуін ұсынамыз:

- жеке ойлану;
- зерттелетін жұмыс туралы кітаптар оқу;
- басқалардан сұрастыру;
- кино, телефильмдер көру;
- компьютерге, интернетке жүгіну;
- бақылау, байқау;
- тәжірибе өткізу.

Мүмкін, жас зерттеуші үлкен ғалым болмайтын шығар, бірақ алғашқы тәжірибелерін, жүргізген зерттеу жұмысының нәтижелерін, ешқашан ұмытпайды. Сонымен қатар ізденіп тапқан білімі де ұмытылмайды.

«Бала мейлі жақсы, мейлі жаман іс болсын, әйтеуір бірдеме істеуі керек. Ештеңемен айналыспаған адамның жан дүниесі жөнді жетілмейді» - деп Ж.Аймауытовтың айтқанындай бұл пікірді белгілі психолог А.Н. Леонтьевтің адам психологиясы тек іс – әрекет үстінде дамып отырады дейтін қағидасына жақын тұжырым деп есептейміз. Демек, студенттің болашақтағы мамандығына байланысты, оның кәсіби тағдыры тек қана жақсы мұғалімге байланысты.

Шығармашылық процесс негізінен үш сатыдан тұрады. Оның алғашқы сатысында (шығармашылық көңіл күйінің тууы) көрінетін қабілет қасиеттері:

- бірінші саты жаңаны, өзгеше тың дүниені сезе білу, қарама – қайшылықтарды түсіне білуде сезімталдық, сындарлылық, шығармашылық ой талдауға бейімділік, жан дүниесіндегі ішкі тартысты оята білу қабілеті, танымдылық, қызығушылық;
- екінші саты (оқиға, образ жасаудың бағыт – бағдар ұстанар кезеңі – эвристикалық саты) – интуиция, шығармашылық қиял, әдемілікті сезіне білу, сөз ұшқырлығы, шығармашылыққа деген ішкі құштарлық;
- үшінші саты (сын, дәлелдеме сатысы) – өзіндік сын, бастаған ісін аяғына дейін жеткізу, дәлелдеме, дәйектемелер ұсына білу, оның формаларын табу.

Осы орайда студенттің бойынан төмендегі қасиеттерді оята білу қажеттілігі туындайды. Олар:

- қоршаған ортаны сезе білу, құбылыс себептерін іздене білу;
- ақыл парасатты игеріп, ойлау, сезім қабілеттерін арттыру;
- алдына мақсат қоя білу және жетуге ұмтылу;
- өзін – өзі талдауды, өзін – өзі бағалай білуді меңгеру;
- басқа адамдармен қарым – қатынас жасай білу, осы заманға сай технологияларды пайдалана білу (интернет, электронды пошта);
- қоршаған ортада өз орныңды, жеке рөліңді анықтай білу.

Ендеше, қазіргі таңдағы педагогиканың міндеті де осы тың қасиеттерді кез келген студенттің бойында қалыптастыру. Ертеңгі күні мектеп бітірген жас ұлан қоғам алдында дәрменсіздік көрсетпеуі үшін шаруашылықтың кез келген саласына қажетті ортақ білік – дағдыны мектептен алып шығуы тиіс. Өздеріңіз білетіндей, бұдан 2,5 мың жыл бұрын өмір сүрген қытай философы Конфуций, грек философы Платон дарынды балаларды патша сарайында арнайы тәрбиелегенде ең алдымен оларды көркемөнер түрлеріне үйреткен. Олар, әрине, солардың сарай ақындары, суретшілері шықсын дегенді мақсат тұтпаған. Өз ұлтын, мемлекетін өркендететін білімді, алғыр, болашақ данышпан

шәкірттер тәрбиелеу үшін, бірінші кезекте балалардың сезімталдығын, ойын, тілін дамытуды қолға алған. Бір кездері ұлы ойшыл Плутарх кезінде былай депті: «...Көптеген табиғи талант дарынсыз ұстаздардың кесірінен жойылып кетеді. Олар дарынның табиғи құбылысына терең бойлай алмай, тұлпарды есекке айналдырып құртып тынады». Сондықтан, ұстаз осындай келеңсіздікке жол бермеуі керек.

Студенттердің шығармашылық қабілетін арттырып, ынталандыру үшін сабақтарды мынадай жолдармен өткізуге болады:

1. Сабақта кең көлемде көрнекі құралдарды пайдалану;
2. Сабақты түрлендіріп өткізу;
3. Сабақта студенттер өздері жасаған суреттер, сызбаларды пайдалану;
4. Техникалық құралдарды тиімді қолдану;
5. Сабаққа қатысты бейнетаспаларды, фильмдерді көрсету.

Мұғалім мен студент мақсатқа бірлесе отырып жетуі қажет. Дж.Дьюи «Студенттің өзіне танымдық мақсаттарды қоя білуіне мүмкіндік жасау керек» дегенді айтады. Ал мұғалім мақсатқа жетудің тиімді әдістерін таңдауы қажет және оның тиімділігін анықтайтын бағамдар мен әдістер жиынтығы қажет.

Қорыта келгенде, студенттердің шығармашылық қызығушылығын қалыптастырудағы басты мақсат – қазіргі білім берудің жаңа парадигмасы жағдайындағы студенттердің жеке тұлғалық сапалық қасиеттерін дамыту, шығармашылық ойлауын дамыта отырып, заман талабына сай құзырлылығын қалыптастыру және рухани жан дүниесінің дамуына жағдай жасау. Демек, егемен еліміздің келешегі жас ұрпақты тәрбиелейтін орта мектеп өзіне жүктелген әлеуметтік міндетті атқару үшін ондағы игерілетін білім мазмұны, білім берудің түрлі жолдарын бүгінгі талапқа сай жанартуға ұмтылуы заңдылық.

Зерттеу жұмыстары барысында студенттердің шығармашылық қызығушылығын қалыптастыруда білім берудің жаңашылдық сипатына сәйкес, білім мазмұнын, ұйымдастыру формаларын, технологияларын, оған қатысушы субъектілердің бағытын, білімдік ортаны өзгерту арқылы ғана мүмкін болатындығына көз жетті.

Зерттеу жұмыстары маңызды мәселенің шешімін табуда теориялық, әдіснамалық, дидактикалық деңгейлерде жүрді:

- әдіснамалық деңгейде - шығармашылық қызығушылықтың адамның өзін – өзі, айналасындағы әлем мен ортасын өзгертуге көмектесетін, танымдық ынтасы мен әлеуметтік жағдайларға негізделген мүмкіндіктері ретіндегі мәні мен мазмұны ашылды. Сонымен қатар білім беру процесінің жаңашылдық сипатының басымдылық бағыттары мен жеке тұлғаның шығармашылық мүмкіндіктерін белсендіру арқылы оның субъектілігін қалыптастырудың қажеттігі анықталды;

- теориялық деңгейде – білім беру парадигмалары және жалпы орта білім беруді дамыту тенденциялары, шығармашылық қызығушылықты қалыптастырудың құрылымдық – мазмұндық моделі, шығармашылық қызығушылықты қалыптастырудың ғылыми – педагогикалық тұғырлары мен психологиялық ерекшеліктерін анықтаумен сипатталады;

- дидактикалық деңгейде – студенттердің шығармашылық қызығушылығын қалыптастыруды нәтижелі ететін педагогикалық технологиялардың философиясы, құрылымы сараланады, шығармашылық сабақтар мен оқытудың инновациялық бағыттары, дистанциялық оқыту мен оның болашақтағы бағдары анықталады.

Ендеше, студенттерді зерттеу жұмысына қалыптастыру мен шығармашылық жұмысқа баулу мектебіміздің алға қойған мақсаттарының қазығы болуға тиіс. Олай болса, құрметті ұстаздар біздің алдымызда бүгінгі таңдағы жаңа технологиялардың тиімді әдіс – тәсілдерін қолдана отырып, студенттердің жас ерекшелігін, қызығушылығын, бейімділігін ескере отырып, оқытудың шығармашылық сипатын күшейту, сөйтіп, студенттің жеке қабілеті мен әлеуметтік белсенділігінің дамуына жол ашу, шығармашылық тұлға қалыптастыру міндеті туындайды. Осы міндетті атқару барысында

атқаратын еңбектеріңізге мол шығармашылық табыс тілеймін. Қажымай – талмай қажырлы еңбек етейік, құрметті ұстаздар.

Қолданылған әдебиеттер:

1. 12 жылдық білім берудің бастауыш буынындағы оқу – тәрбие үрдісі. Әдістемелік құрал. –Астана: 12 жылдық білім беру проблемалары РҒПО, 2003. -46 б.
2. Жақсы істердің бастауы – жаңашылдықта. //Қазақстан мектебі, 2002. - №6. – Б.55-56.
3. Шығармашылық – басты мақсат //Бастауыш мектеп, 2006.- №3. -Б. 30-32.
4. Оқу – танымдық әрекетті белсендіру //Қазақстан мектебі,2006. - №12. – Б.35-38
5. Оқу үрдісін жетілдірудегі басты бағдар //Қазақстан мектебі,2006.- №12. – Б.59-62
6. Шығармашылық – ізденіске жетелейді //Қазақстан мектебі,2006.- №4. – Б.47-49
7. Шығармашылық дербестікті қалыптастыру // Қазақстан мектебі,2006. – Б.23-25
8. Шығармашылық – жеке тұлғаны қалыптастыру кепілі // Білім берудегі менеджмент,2007.- №3. – Б.85-91
9. «Студенттердің көркем шығармашылық қабілетін дамыту» Қ.Әбдібекқызы, Алматы, «Рауан»-1994 жыл
10. «Білім» Ғылыми – педагогикалық журнал.№2,2001 жыл
11. Қазақстан мектебі, №3-2002 жыл
12. Бастауыш мектеп, №1-2002 жыл

ТҮЛҒА ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ҚҰЗЫРЕТТІЛІК БІЛІМ БЕРУ НЕГІЗДЕРІНІҢ БІРІ

Омарова А.К., Абельдинова А.А.

Қарағанды маңызды білім беру «Болашақ» колледжі

Қоғамдық дамудың қазіргі үрдісі өзінің іс-әрекетін тиімді жоспарлай алатын, танымдық қызметінде алынған білімді орынды пайдалана білетін, түпкі нәтижеге жету үшін әр түрлі топтардағы адамдармен тиімді қарым-қатынас диалогіне түсе алатын білімді тұлғаны тәрбелеу мәселесін қойып отыр. Сапалы білім алған, танымдылығы жоғары, құзыретті, бәсекелестіктің қайсыбір мықты тегеуірініне төтеп бере алатын студенттерге ғана болашақтың кілтін аша алады. Еліміздің жаһандық дүниеде даралануы білімді, жігерлі, ұлттық санасы рухани бай жас ұрпақ арқылы іске асады.

Бүгінгі таңда жалпы кәсіби білім беруді жетілдірудің негізінде құзыреттілік тәсілді алу ұсынылып жүр. Қазақстан Республикасы білім беруді дамыту тұжырымдамасында да білімге бағытталған мазмұнды құзыреттілік, яғни нәтижеге бағдарланған білім мазмұнына алмастыру қажеттілігі көрсетілген.

Құзыреттілік ұғымы «білім», «білік» және «дағды» сияқты ұғымдарды қамтиды. Бірақ бұл білім, білік, дағды жаңаша жай ғана жиынтығы емес. Құзыреттілік оқыту нәтижесін білім және білік ғана емес, сонымен бірге ол студенттердің шығармашылық іс-әрекет тәжірибесі мен құндылық бағдарларының жүйесін де көрсетеді. Құзыреттілік – бұл алынған білімдер мен біліктерді іс-жүзінде, күнделікті өмірде қандай да бір тәжіриелік және теориялық мәселелерді шешуге қолдана алу қабілеттілігі. Ол, ең әуелі оқыту үрдісінде қалыптасады. Сонымен, оқытудағы құзіреттілік тәсіл білім беру нәтижесі ретіндегі оқыту сапасын қамтамасыз етеді, ал ол өз кезегінде кешенді әдіс-тәсілдерді жүзеге асыруды, колледжде оқыту сапасын бағалаудың біртұтас жүйесін құруды талап

етеді. Демек «құзырет» және «құзыреттілік» ұғымдарын педагогикалық тәрибеге енгізу білім берудің мазмұны мен әдістерін өзгертуді, іс-әрекет түрлерін нақтылауды талап етеді.

Құзыреттілік тәсіл бірінші орынға студенттің хабардарлығын емес, нақты құбылыстарды танып білу мен түсіндіруде; қазіргі заманғы техника мен технологияны игеруде; тәжірибелік өмірде; мамандық таңдау кезінде өзінің кәсіби білім алуға дайындығын бағалауда; еңбек нарығын бағдарлау қажет болғанда; өмірден өз орнын анықтауға; өмір салтын, кикілжіңдерді шешу тәсілдерін таңдауға байланысты мәселелерді шешу қажет болғанда туындайтын өмірлік мәні бар мәселелерді шешу біліктілігін шығарады.

Б.Тұрғанбаева: «Құзырлыққа бағытталған оқыту үрдісінде тәжірибелік жолмен мәселені шешу мүмкіндігі молаяды. Осы жағдай біліктілікті арттырудағы екінші үлгіге көшірудің негізі бола алады.»Тұлға құзырлығын қалыптастыру жолдары:

- білім беру жүйесіндегі жүйеге кіретін бала жүйеден шыққанда түлек болады;
- тұлғаның ұжымға енуі арқылы әлеуметтік-психологиялық сипаты көрінеді, - деп тұжырымдайды.

Құзыреттілік тәсіл білімдік парадигмадан біртіндеп колледж бітірушінің қазіргі көпфакторлы әлеуметтік-саяси, нарықтық-экономикалық, коммуникациялық және ақпараттық қаныққан кеңістік жағдайында тіршілік ету қабілетін көрсететін құзыреттер кешенін игеруге жағдай жасау дағдыларын қалыптастыруға қарай бет бұруды білдіреді.

Ғалымдар білім берудегі құзыреттілік тәсілді жүзеге асырудың төрт аспектісін ажыратады:

- * түйінді құзыреттер;
- * жалпыланған пәндік біліктіліктер;
- * қолданбалы пәндік біліктіліктер;
- * өмірлік дағдылар;

Бұл төрт бағыттың бәрі біздің білім үшін өте қажет. Бұлардың әрқайсысын орындау колледж түлектерінің құзыреттіліктерін, олардың колледж бітіргеннен кейін жұмысқа дайындығын арттыруға себептесетін болады.

«Құзырлық», «құзыр» ұғымдарының қолданыстағы білім, білік, дағдыдан айырмасы төмендегідей ажыратылады:

А) білімнен айырмасы – қызмет жөніндегі ақпараттық сипатта емес, өнімді қызмет формасы түрінде байқалады.

Ә) дағдыдан айырмасы – оқыған материалды топтастыра, құбылыстарды, заңдылықтарды шығармашылықпен пайдалана отырып өзгерте алатын саналы қызмет.

Б) біліктіліктен айырмасы – дағдыға автоматты түрде жету немесе алмастыру емес, керісінше бірнеше пән дағдыларын кіріктіру, жалпы қызмет негіздерін сезіну.

Қазіргі кездегі білім берудегі мұғалімнің мақсаты білім мазмұнын игеруге және оны өзінің жеке білімдік капиталына енгізуге арналған ақпараттық ортадағы берілген мүмкіндіктерді қолдану болып саналады. Мына заманда біздің студенттердің алдына қойылатын талаптар да күннен-күнге, жылдан-жылға өсуде. Заман талабы студенттердің бойында түйінді құзыреттіліктерді қалыптастыру болып табылады.

Білім беру жүйесінде студенттің бойында коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыруда ақпараттық-коммуникативтік технологияның рөлі ерекше. Бұл технологияны қолдану студенттердің қызығушылығы мен белсенділігін және жұмыс істеу шеберлігі мен қабілеттіліктерін арттырады. Бағдарламаны жақсы меңгеруге, өз жұмысын жоспарлауға, өз бетімен жұмыс істеуге үйретеді. Студенттің қазіргі заман талабына сай білім алуына, білім сапасына тікелей әсер ететіндер – ақпараттық құралдар.

Ахмет Байтұрсынұлы айтқандай: « Мұғалім әрдайым ізденісте болса ғана шәкірт жанына нұр құя алады.» Мұғалімнің ізденісі, жан-жақтылығы айтылып кеткен құзыреттілік арқылы айқындалады. Құзыреттіліктің мазмұны жеке кәсіптік, интегралдық сипаттама ретінде төмендегі қызметтерді жүзеге асырумен анықталады.

Болжау

Ұйымдастыру
Бақылау
Реттеу
Үйлестіру
Сәйкестендіру
Белсенділігін арттыру
Зерттеу

Оқыту формасында студенттің өз еркімен білім алуына, материалды ойлау қабілетіне бағыттауға, оқытуды жаттанды түрде емес, шығармашылықпен меңгертуге көңіл бөлу қажет. Студент қиялы жүйрік, жан дүниесі нәзік, өзін қызықтырған істе белсенді, ақыл-қабілеті дамыған, сондықтан шығармашылық оған шын ләззат, қуаныш сезімін әкелуі тиіс. Студенттердің шығармашылығын дамыту жолдарын ақпараттық және коммуникативтік құзыреттіліктер арқылы іске асыруға болады.

Ақпараттық құзыреттілік арқылы нақты объектілер көмегімен қажетті ақпаратты іздеу, талдап таңдап (іріктеп) алу, ұйымдастыру, түрлендіру, сақтау және ақпаратты беру біліктері қалыптасады. Бұл құзыреттілік студенттің оқу пәндеріндегі және білім аймақтарындағы, сонымен бірге қоршаған дүниедегі ақпараттармен жұмыс істей білу дағдыларын қамтамасыз етеді.

Коммуникативтік құзыреттілік – қажетті тілдерді, қоршаған адамдармен және оқиғалармен әрекеттестікте болу тәсілдерін білуді, топта жұмыс жасау дағдыларын, ұжымдағы әр түрлі әлеуметтік рөлдерді меңгеруді қамтиды. Студент хат жаза, анкета толтыра, арыз жаза, сұрақ қоя, пікір таластыра т.б. білуі тиіс. Бұл құзыреттілікті оқу үрдісінде игеру үшін коммуникациялардың нақты нысаналарының қажетті және жеткілікті саны және олармен жұмыс тәсілі белгіленуі тиіс.

Студентті шығармашылыққа бағыттау мынадай мәселелерді қарастыруы тиіс:

- бағдарламалық-мотивациялық;
- ізденушілік-зерттеушілік;
- тәжірибелік;
- рефлексиялық- бағалаушылық;

Бүгінгі таңда білім саласының алдында дайын білімді, дағдыларды меңгеретін, қайталайтын ғана емес, шығармашылық бағытта жұмыс істейтін, тың жаңалықтар ашатын, біртума ойлау қабілетімен ерекшеленетін жеке тұлға қалыптастыру міндеті тұр. Бұл, әрине, студенттердің шығармашылық әрекетін дамытуда маңызды мәселе. Ғылыми зерттеулерге сүйенер болсақ, студент шығармашылығын дамытуда «шығармашылық тапсырмалар» атауы педагогикада белгілі екі құрамдас бөліктен тұрады. Шығармашылықты, біріншіден, студенттер дербес, өз бетімен ойдан жаңаны құрастырады, екіншіден, жағдай тудырушы материалдар даярлап, шығармашылыққа икемдейтін адамның қатысуы арқылы қарастырылады. Педагогке жауапкершілік жүктеледі, жұмыс нәтижесі оның іскерлігіне байланысты.

Шығармашылыққа баулу шәкірт бойындағы талант көзін ашып, тілін байытып, қиялын ұштау мен өз бетінше ізденуге зор әсерін тигізбек.

Студенттердің келесі жұмыстар арқылы шығармашылыққа баулуға болады деп есептеймін:

- сюжетті сурет бойынша әңгіме жазу;
- тақырыптарға шығарма, ойтолғау, эссе жазу;
- ұжым болып есептер құрастыру;
- тақырыпқа байланысты сұрақтар беріп, пікір айту;
- өз білімдері бойынша пікір алмасу;
- оқыған кітаптары бойынша ойтолғау жазу;
- қоғамдағы әр түрлі өзгерістерге байланысты пікір айту;
- баспасөз материалдары бойынша пікір айту;

- ақпарат құралдарын пайдалана отырып, реферат, баяндама жазу;
- іс қағаздары үлгілерін жаздыру;
- оқиғаға қатысты өз ойларын айту;
- автордың көзқарасы туралы айта білу;
- көркем туындыны талдау, салыстыру, қорыту, шешім көрсету т.б.

Қазір ғалымдардың зерттеулерінде құзырлықты қалыптастыру білім беру мазмұны құралдары арқылы жүзеге асатыны, осыдан келіп студенттің қабілеттілігі дамитыны және күнделікті өмірдегі шынайы жағдайлардың – тұрмыстық мәселелерден бастап, өндірістік және әлеуметтік мәселелерді шешу мүмкіндіктері пайда болатындығына баса назар аударылып отыр. Әр күні өзгеріске толы бүгінгі жауапты кезеңде замана көшінен қалып қоймай уақыт талабына сай ертеңгі болашақ жас ұрпақты білімді етіп тәрбиелеу ұстаздарға зор жауапкершілікті жүктейді. Ол мұғалімнен үздіксіз ізденуді, өз білімін үнемі жетілдіріп отыруды талап етеді. Өйткені еліміздің ертеңі жас ұрпақтың қолында. Мұғалімнің шеберлігі мен жетістігі – сапалы білім және жақсы тәрбие алған шәкіртінде. Студент шығармашылығын дамыту ісі үздіксіз жүргізіле бермек. Бұл қоғам талабына сай туындайтын қажеттілік. «Ұлт данышпандары арқылы ұлы мақсаттарға жетеді» деген сөзбен ойымды аяқтағым келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. Алматы-2012
2. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы.
3. Б.А. Тұрғанбекова «Мұғалімнің шығармашылық әлеуетін біліктілікті арттыру жағдайында дамыту: теория және тәжірибе» Алматы-2011

ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ БІЛІМ БЕРУДЕ САЛАСЫНДА ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Омарова А.К.

Қарағанды маңызды білім беру «Болашақ» колледжі

Қазіргі білім жүйесіндегі игі өзгерістер мен жаңалықтар соның нәтижесі. Бүгінгі білім беру үрдісінде жаңа ақпараттық технологияны пайдалану және оны мақсатты түрде жүзеге асыру – ақпараттық қоғам дәуірінің негізгі көзі.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен тәжірибе жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау; оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді акпараттандыру» - деп білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттері көрсетілген. Солардың бірі білім беруді акпараттандыру барысында дидактикалық және оқыту құралы болып компьютер саналады. Сондықтан кез келген білім беру саласында электрондық оқыту құралдары барлық пәндерді оқытуға пайдаланады. Осы ретте ақпараттық технологияны пайдаланудың тиімділігін ашып айтуға болады. Қазіргі таңда жаңа технологияның жетістіктері интерактивті тақта мен электрондық оқулыққа тоқталар болсақ.

«Активті экран» кешені білім үрдісінде қолданылатын ақпаратты көрсетуге және оны компьютермен басқаруға тағайындалған әмбебап интерактивтік жүйе болып табылады. Бағдарламалық-техникалық кешенді дидактикалық мақсатта пайдалану барысында олардың негізгі қызметі – жалпы ақпаратпен кәсіби біліктілікті жетілдіру бағытында қолданып, сонымен қатар бұл құралдың студенттердің, ойлау және ойын қысқа

және түсінікті түрде жеткізе білу қабілетін арттырып, өз ойларын жаңа технология құралдары көмегімен жүзеге асыруын қалыптастыруды қамтамасыз ете алатыны белгілі болды.

Бағдарламалық-теникалық кешеннің құрамына кіретін интерактивті тақтаны студент сабақты қызықты және динамикалық түрде мультимедиялық құралдар көмегімен оқушылардың қызығушылықтарын тудыратындай оқуға мүмкіндік беретін визуалды қор деп те атауға болады. Сабақты түсіндіру барысында мұғалім тақта алдында тұрып, бір мезетте мәтіндік, аудио, бейне құжаттарды және Интернет ресурстарын қолдана алады. Бұл кезде мұғалім қосымшаны іске қосу, ақпарат сақтау, белгі жасау тышқанды ауыстыратын арнайы қалам арқылы жазулар жазу және т.б. әрекеттерді жеңіл орындай алады. Студенттерге оқу материалдарымен өздігінен жұмыс істегенде әдістемелік көмек беру. Бұл технологияны оқу материалын хабарлау және студенттердің ақпаратты меңгеруін ұйымдастыру арқылы, көзбен көру жадын іске қосқанда арта түсетін қабылдау мүмкіндіктерімен қамтамасыз ететін әдіс деп қарауға болады.

Студенттердің көпшілігі естігенінің 5% және көргенінің 20% есте сақтайтыны белгілі. Аудио және видео ақпаратты бір мезгілде қолдану есте сақтауды 40-50% дейін арттырады.

Қазіргі заман мұғалімнен тек өз пәнінің терең білгірі болуы емес, тарихи танымдық, педагогикалық – психологиялық сауаттылық, саяси экономикалық білімділік және ақпараттық сауаттылық талап етілуде. Ол заман ағымына сәйкес білім беруде жаңалыққа жаны құмар, шығармашылықпен жұмыс істеп, оқу мен тәрбие ісіне еніп, оқытудың жаңа технологиясын шебер меңгерген жан болғанда ғана білігі мен білімі жоғары жетекші тұлға ретінде ұлағатты саналады.

Жаңа технологияның бізге ұсынып отырған тағы бір жетістігі бұл әрине - электрондық оқулық. Білім берудің кез келген саласында танымдық белсенділікті арттырып, ойлау жүйесін қалыптастыруға шығармашылықпен жұмыс істеуге жағдай жасайтын – электрондық оқулық. Электрондық оқулықты пайдалану мұғалімнің ғылыми-әдістемелік потенциалын дамытып, оның сабақ үстіндегі еңбегін жеңілдетеді. Оқытудың әр сатысында компьютерлік тесттер арқылы оқушыны жекелей бақылауды мәтіндері түрінде, бейне және дыбыс бөлімдерінің бағдарламасы бойынша алатын жаңалықтарды іске асыруға көп көмегін тигізеді. Электрондық оқулықтарды қарапайым оқулықтарға қарағанда пайдалану ыңғайлы және оларда өзін-өзі тексеру жүйесі бар. Осы электрондық оқулықтың артықшылығы болып табылады. Мұғалім үшін электрондық оқулық бұл күнбе-күн дамытылып тұратын ашық түрдегі әдістемелік жүйе, оны әрбір студент өз педагогикалық тәжірибесіндегі материалдармен толықтыра отырып, ары қарай жетілдіре алады. Мазмұны қиындау бір үлкен тақырыптың бөліктерін өткенде қосымша бейнехабар және клиптер қажетті элемент болып табылады. Электрондық оқулық таңдап алынған хабарды көшіруге мүмкіншілік туғызады. Электрондық оқулық арқылы түрлі суреттер, видеокөріністер, дыбыс және музыка тыңдатып көрсетуге болады. Бұл әрине, мұғалімнің тақтаға жазып түсіндіргенінен әлдеқайда тиімді, әрі әсерлі. Меңгерілуі қиын сабақтарды компьютердің көмегімен студенттерге ұғындырса, жаңа тақырыпқа деген баланың құштарлығы оянады.

Компьютерлер мен интерактивті тақта студенттердің тілдік құзіреттілігін, шығармашылық потенциалын дамыту құралы ретінде пайдалану интеллектуалдық, эстетикалық және ақпараттық сауаттылығын арттыруға көмектеседі, ал көрнекі құрал ретінде пайдалану оқу-танымдық үрдіс тиімділігін арттырады. Еңбек құқық сабағында компьютерді қолдану мәтіндер мен ақпаратты білуге жол ашады. Тіпті нашар оқитын студенттердің өзі компьютермен жұмыс істеуге қызығады, өйткені кейбір жағдайларда компьютер білмеген жерін көрсетіп, көмекке келеді.

Ақпараттық оқу құралдары сабақты түрлендіруге көмегін тигізіп, сабақтың барлық кезеңінде оқытуды қызықты да әсерлі өткізуге ықпалын тигізеді. Студенттердің қызығушыларын арттыруда, сабақ барысында дидактикалық материал түрінде қолдануға,

жаңа тақырыптар меңгерген кезде мұғалімге түсіндіру барысында, студенттерге тақырыпты меңгеруге көмекші ретінде қолданылады. Әр тұлғаның қайталанбас мүмкіндігін есепке ала отырып, әр студенттің өзіндік дамуына, өзіндік ізденуіне ықпал ету арқылы оның ой - өрісін кеңейту, біліктілігін нығайту. Бұл технология оқыту әдісінің тиімділігі, жеке тұлға ретінде ашылуы, оның жан – жақты дамуына табиғи әсер етеді. Интерактивті оқыту әдісі – студенттің оқу үрдісін ұйымдастыруға толық қатынасын белсенді тұлға болып қалыптасуына мүмкіндік ашатын тиімді оқыту әдісі. Еңбек құқық сабағында ақпараттық технологияларды тиімді қолдану әр ұстаздың міндетіне айналып келеді. Бірақ бұл технологияларды біз қалай қолдануымыз керек? Мұғалім бұрынғыдай дайын білім бермейді, студенттерге өз бетімен ізденуге нұсқау ғана береді. Біз бейбіт елде, мемлекеттік білімді жетілдіруге аса мән берген елде тұрамыз. Жалпы білім берудің мақсаты – терең білімнің, кәсіби дағдылардың негізінде еркін бағдарлай білуге, өзін-өзі дамытуға адамгершілік тұрғысынан жауапты шешімдерді қабылдауға қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыруға, яғни жеке тұлғаны қалыптастыруға негізделген, ақпаратты технологияны терең меңгерген, жылдам өзгеріп жататын бүгінгі заманға лайықты, жаңашыл тұлғаны қалыптастыру.

Қазақстанның тәуелсіз мемлекет ретінде қалыптасуы кәсіби білім беру жүйесінің дамуымен тығыз байланысты. Қай халықтың, қай ұлттың болсын толығып өсуіне, рухани әрі мәдени дамуына басты ықпал жасайтын тірегі де, түп қазығы да – білім. Білім деңгейін көтеру және онда интерактивті құралдарды пайдалану арқылы оқу – тәрбие процесін тиісті деңгейге көтеру, мектеп ұстаздарының, басшыларының, педагогикалық ұжымның жүйелі басшылыққа алған бағыты деп есептейміз. Жаңа технологияның келешек ұрпақтың жан-жақты білім алуына, іскер әрі талантты, шығармашылығы мол, еркін дамуына жол ашатын педагогикалық, психологиялық жағдай жасау үшін де тигізер пайдасы аса мол. Ғасыр ұрпағын парасатты да білікті, мәдениетті де білімді етіп тәрбиелеп, олардың дүниетанымын жоғары дәрежеде дамытып, бойында ұлттық намысы бар, елін, жерін сүйетін ұрпақ етіп өсіруде. Әр сабағына үлкен жауапкершілікпен қарап, шәкірт жүрегіне жол тауып, білім нәрімен сусындатуда ізденіс пен шығармашылықты тең ұстап, үздіксіз еңбекпен бар білімін жеткізіп жүрген ұстаздар да аз емес. Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалды, кәсіптік адамгершілік, рухани азаматтық және де басқа көптеген адами келбетінің қалыптасуына әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үлгісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. Сабақта қолданылатын әдістер көмегімен жеке тұлға ретінде жан-жақты дамыған, шығармашылық ойлау білімі меңгеріледі. Бұл проблемаларды шешуде жаңа технологиялардың атқаратын орны бөлек. Болашақта өркениетті елдердің жоғары технологиясын меңгерту, дүниежүзілік білім кеңістігіне шығу-бүгінгі күннің мақсаты.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Бөрібаев Б., Балапанов Е. «Жаңа технологиялар», Алматы, 2013.
2. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан экономикалық, әлеуметтік және саяси жаңару жолында», «Егемен Қазақстан» газеті, 3/ III-2012. № 13
3. Істеміров Н «Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары», Алматы, 2010

ЗАМАНАУИ САБАҚТЫҢ ТИІМДІЛІГІН АРТЫРУ

Омарова А.К., Мусина Р.М.

Қарағанды маңызды білім беру «Болашақ» колледжі

Заманауи сабақтың тиімділігін анықтау мақсатында оны дәстүрлі сабақпен салыстырудың көптеген жолдарын қарастырып көрейік: Біріншіден: сабақ үш - төрт студенттен үй тапсырмасын сұраудан басталады. Сонымен бірге бір студент сабақ уақытының көп бөлігі кететін тапсырманы шешеді немесе үй тапсырмасын оқиды.

Екіншіден: мұғалім жаңа тақырыпты түсіндіреді. Студенттер жаңа тақырып бойынша бір немесе бірнеше тапсырма орындайды; Үшіншіден: сабақтың ресми бөлігі – мұнда мұғалім жеке студенттерге бағаларын айтады, үй тапсырмасын береді. Төртіншіден: үлгірімі нашар студенттерден сұралмай қалуы да мүмкін, өйткені олардың ойларын толық жеткізуі үшін бағалы минуттар қажет. Дәстүрлі сабақта сабақ соңында бағалау әр студентке тимейді. Бесіншіден: сол сабақта өз ойын айтқысы келген студенттердің жабулы қазаны жабулы күйінде қала береді. Мүмкін олардың ойын жеткізуіне, сабаққа қатысуына мұғалімнің мақсатқа жетуде жасаған жұмысының аздығы болуы мүмкін. Сабақтың мақсаты сабақ соңында барлық студенттер жетуі тиіс мекен екенін есте сақтаған жөн.

Мына жағдаятты еске түсірсек: анасы баласынан сұрайды: «бүгін сен сабақта нені үйрендің?» Баласы іскерлік түрмен жауап береді: «бүгін ештеңені үйренгенім жоқ. Сабақ бойы тек мұғалім сөйледі». Мұнда сабақ барысында қызметтің белсенді орталықтарын құруға мұғалім еңбек етуде: сөйлейді, жазады, талдайды, пайымдайды, салыстырады, қорытынды жасайды және бағалайды. Ал – студент тыңдап отырған пассивті бақылаушылар түрінде қатысады, бірақ оқу үрдісіне қатыспайды, олардың қатысу белсенділігі тек тыңдаумен ғана шектеледі. Бұл жағдаят біздің дәстүрлі сабақтарымыздың көлеңкелі жері деуге болады. Осындай кемшін тұстар болмауы үшін заманауи үлгідегі сабақтарды қолдау, білім өміріне енгізу бірден - бір тиімді жол болып отыр.

Енді заманауи сабақтардың бізге берері не екеніне тоқталып өтсек:

- Студент барынша еңбек етеді
- Мұғалім студенттің білімді өзі алу мүмкіндігі болатындай етіп ұйымдастырады.
- Студент еңбек жасап, іздене отырып, өз жұмысына өзі баға береді.
- Студент бір ғана тақырыпты ғана қамтымай, өз өмірімен салыстыра алады, тұжырым жасайды.
- Студент өзінің қасиеттері шегінде барынша белсенді әрекет етеді және өзі үшін пайдалы да маңызды бірдеңе алады.
- Барлық студенттер тепе - тең дәрежеде болады - бірдей тапсырмалар және бірдей уақыт.
- Өз елінің қоғамының талаптарына сәйкес студент қалыптасатын сабақ.
- Студентке білімнің түрлі нүктелерінде заманауи өмірге ену үшін қажетті құзыреттіліктер қалыптастыратын сабақ.
- Мұғалімнің топта жүзеге асыратын, мақсаттарға жетуге, баланың жаңа әлеуметтік - педагогикалық жағдайда өмір сүруге дайын тұлғасын қалыптастыру мен дамытуға бағытталған сабақ.
- Мұндай сабақта барлық оқушылар еңбек терісін аямай жұмыс жасайды, ал мұғалім оқыту үрдісін басқарады (ол еңбек терісін аямай сабаққа дайындалды). Заманауи педагогика бізден не талап етеді?
- Заманауи педагогика жай сөз түрінде ғана емес, тәжірибелік оқу жұмысын жоспарлау мен ұйымдастыруда негізгі әрекеттегі элементі студент болғанын талап етеді.
- Заманауи білім ордасындағы сабақтың мақсаты нақтылықпен, оған жету құралдарын көрсетумен және оны нақты дағдыларға ауыстырумен ерекшеленеді. Мақсаты

нақты көрсетіледі және жасалатын іс - әрекеттер арқылы білімін жинақтайды, өзін бақылау, бағалау дағдылары қалыптасады.

- Заманауи сабақ құзыреттіліктердің қалыптасуына бағытталған. Сабақтың соңында топтағы студенттердің көпшілігі мақсатқа жетеді және өз жұмысын өзі бағалайды. Ал егер сабақтың мақсатына барлық студент жетпесе, онда мұғалімнің өз қатесін дұрыстауына және барлық студенттерге мақсатқа жетуге мүмкіндік беретін стратегияны әзірлеуге мүмкіндігі мол. Мақсатқа кішкене жетуге болмайды, оған жетесің немесе жетпейсің!

- Мұндай сабақтың нәтижесінде мұғалім сабақтың мақсатты ұстанымдарын орындауды, мазмұнды, сабақтың түрі мен құралдарын таңдаудың дұрыстығын ұғынады. Заманауи сабақты оқытудың мақсаты – ғылыми танымның нәтижелерін ғана емес, сол нәтижелерді алу үрдісін меңгеру, оған студенттің интеллектуалдық, уәждік, эмоционалды және т. б. басқа орталарын қалыптастыру мен дамыту, оның жеке қабілеттерінің дамуы, яғни проблемалық - дамытушы оқытуда студенттерге ғылымның дайын қорытындыларын беру емес, студенттің жалпы дамуына көңіл бөлінеді.

Заманауи сабақ білім алушыны (студенті) неге дайындайды?

- Білім алушыларды өмірдің үнемі өзгеріп отыратын жағдайына дайындайды.
- Білім алушының жаңа ақпараттық мәдениетін қалыптастырады.
- Ақпараттық ресурстарды, информатиканың заманауи құралдары мен ақпараттық технологияларды өзінің өмірі мен дамуын қамтамасыз ету мүддесімен қалыптастыру мен пайдалану қабілетін сипаттайды. білім алушыны білім шарындағы өркениеттің тұрақты даму мәселелері контекстінде қалыптастыру мен дамыту – бір жағынан, бұл құлықтың қажетті және жеткілікті стандартталған түрін (құзыреттіліктер) қалыптастыру, екінші жағынан – интеллектуалдық және шығармашылық әлеуетті барынша дамытады.Өзін - өзі тәрбиелеу үрдістерін басқара алады.Заманауи сабақты өткізгенде мұғалім нені жетекшілікке алуы қажет?

- Мен әр студент жеке интеллектуалды және шығармашылық әлеуетке ие екенін жетекшілікке алу.

- Әр студенттің білім алуға құқығы барын есінен шығармау
- Білім беру үрдісі сабақ бұл шарт орта, ол студентке өзінің интеллектуалды және шығармашылық әлеуетін барынша жүзеге асыруға көмектесетіндей етіп жобалау.

- Білім алушыға өзінің интеллектуалды және шығармашылық әлеуетін барынша жүзеге асыруға көмектесетін оқыту әдістері мен тәсілдерін жетік білу.

- Әр студенттің өзінің интеллектуалды және шығармашылық мүмкіндіктерін анықтай алатынына сену.

- Студенттің интеллектуалды және шығармашылық әлеуетін дамыту үшін сабақта оқытудың фронталды әдісін және «Мен сияқты жаса, менен де артық жаса» ұранын мүмкіндігінше пайдалану.

- Сабақта әр студенттің қызметін бағалауға үлгіру.

- Сабақта студент өзінің интеллектуалды және шығармашылық әлеуетін жүзеге асыруға кедергі жасауға ешкімнің құқығы жоқ екенін естен шығармау.

Сонымен қатар мына нанымды сөздер де мұғалімнің есінде болып, үнемі қолданатын құралы болса: Білім – қазыналар қоймасы, олардың қоймада болуына мұғалім жауап береді. Қоймаға кірген студент өз қалтасын қазынамен өзі толтырады, мұғалім студенттің қалтасына қазынаны өзі тықпайды және шекарашы рөлінде болуы тиіс емес. Студенттің өзі сабақта қанша байлық алып кететінін, қанша алып кете алатынын өзі шешеді және қанша байлық алғанын өзі бағалайды. Заманауи сабақ мұғалімнен нені талап етеді? -шығармашылық ізденісті,мамандықты білумен қатар педагогиканың теориялық және практикалық білімін,тиісті оқу материалын оқушының қабылдау ерекшелігіне бейімдеуін,топтағы әр студенттің мүмкіндіктері шегінде белсенді әрекет ететініне жағдай жасауын,оқу жоспарлары мен материалдардың үнемі жаңартылуын,қажетті ақпаратты іріктей алуын, сабақ барысында мұғалімнің жұмысқа жағымды эмоционалды көңілінің

болуын студенттерге сабақ тақырыбын ғана емес, мақсатын, олардың қызметін ұйымдастыру түрін хабарлауын, үнемі ізденіс үстінде болуды, әр тақырыптың мағынасын аша алуы сабақтың мақсатын ашуда түрлі ізденіс тапсырмаларының жүйелілігін. Студенттердің осы сабақта меңгеретін және болашақта нақты құрамды құзыреттілікті меңгеруі үшін қажетті операцияны таңдай алуын. Сабақтың мақсатына жетуді қамтамасыз ететін қажетті және жеткілікті мазмұнның оқулықта болуын анықтай алуын. Берілген сабақ бойынша оқулықтағы ақпаратты қажетті және жеткілікті ақпаратпен салыстыра алуын оқулықта артық ақпарат көп болса, қажетті және жеткілікті ақпаратты қалай бөліп алу керектігін ойластыра алуын. Оқулықта қажетті және жеткілікті ақпарат жеткіліксіз болса, онда сабаққа қосымша ақпараттық карточканы әзірлей алуын. Берілген оқу тапсырмасын оңтайлы орындауға қандай оқу техникасы мүмкіндік беретінін анықтау қажеттігін. Сабақта студенттеге білім алуға кедергі жасалмауын, яғни оларға жұмыс жасау үшін көбірек уақыт беру қажеттігін. Берілген сабақтың алдында өткізілген сабақпен салыстырмалы талдауын жасауы. Әр студенттің оқу траекториясына назар аудару қажеттілігін. Барлық студенттердің сабақ мақсатына жеткен - жетпегеніне назар аударылуын. Рефлексивтік талдаудың нәтижесінде алынған барлық түзетулерді сабақ жоспарына жазуын және оларды әрі қарайғы жұмыста ескеру қажеттігін. Заманауи сабақ студенттерден нені талап етеді?

Оқуда жетекшілікті қабылдау, оқуда жетекшілікті іздеу, өз оқуы үшін жауапкершілікті өзіне алу, өздігінен басқара оқуын көрсету, өз оқуын бағалау және оқуды жалғастыру үшін қажетті оқудағы қажеттіліктерді анықтау, өз оқуын бірізді бағалау және оқудағы қажеттіліктерді анықтау, оқу үрдістерін түсінудің жоғарғы деңгейін және оқуды басқарудағы автономиялықты көрсету, жаңа идеялар мен үрдістерді әзірлеуге тұрақты қызығушылығын және оқу үрдістерін түсінудің жоғарғы деңгейін көрсету. Сабақтың мақсатына жетуде тапсырмалардың дұрыс орындалуын колледжде өмірінде алған білім - біліктерін пайдалана отырып, ситуациялық жағдаяттарды шеше алу. Берілген тақырыптағы жүйеленген тапсырмаларды нақты орындау алу. Алты деңгейдің де тапсырмасын берілген имерзімде орындап шығу. Өз оқуын уақытты тиімді ұйымдастыру және жеке немесе топтарда басқару арқылы ұйымдастыра алуы қажет. Өзінің оқу үрдісін, қажеттіліктерін ұғыну. Қол жетерлік мүмкіндіктерді анықтау, сәтті оқу үшін кедергілерден өтуі. Осы талаптарды орындай отырып, заманауи сабақтың мақсатына жетуге болады.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Оқу әдістемелік хрестоматиясы № 5, 2012ж
2. Мұғалім және заң журналы № 9, 2013ж

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Оспанова Гүльнар Қуантаевна

Ж.Қ. Букенов атындағы қарағанды банк колледжі

Келешегіміздің келбетті, болашағымыздың баянды болуы бүгінгі жастарға тікелей байланысты. Өйткені олар - «ертеңімізді жасайтын бүгінгіміз». Елдің қуаты мен қозғаушы күші де - осы жастар. Сондықтан да жастардың сапалы білім, саналы тәлім-тәрбие алып, саламатты болып өсуі - мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының бірі. Ұлт көшбасшысы, Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев сөзін былай деп жастарға арнайды: - Мен жастар - біздің болашағымыздың тірегі дегенді әркез айтып келемін. Мемлекет жаңа

буынның алдында барлық есіктер мен жолдарды ашты! «Нұрлы Жол», міне, біздің креативті ырғақты жастарымыздың күш-жігер жұмсап, құлаш сермейтін тұсы осы!».

Колледжде берілетін білім мазмұны тәрбиелеу мен сезімді дамытудың барлық өрісін ескере отырып, оқытудағы негізгі салмақты оқушылардың шығармашылық ойлауы мен еңбектенуі мақсатына аудармақ.

Шығармашылық сөзінің төркіні - «шығару», «іздену», «ойлап табу» дегенге келіп саяды. Демек, бұрын тәжірибеде болмаған жаңа нәрсе ойлап табу, жетістікке қол жеткізу деген сөз. Энциклопедиялық сөздіктерде «Шығармашылық деген қайталанбайтын тарихи қоғамдық мәні бар, жоғары саладағы жаңалық ашатын іс-әрекет», - деп тұжырымдалады. Л.С.Выготский «Шығармашылық» деп жаңалық ойлап табатын іс - әрекетті атаған. Ал шығармашылық мәселесін терең зерттеген Я.Н. Понамарев оны «даму» ұғымымен қатар қояды. Өйткені әрбір жаңалық, әсіресе, интеллектуалдық тұрғыдан, баланы жақсы техникалық санаға көтереді. Ізденімпаздық - шығармашылыққа апаратын бірден - бір жол. Шығармашылық тұлға қалыптастыру үшін оқушының өзін - өзі тануына өзіндік «менін» қалыптастыруға, сол «меннен» шығармашылық тұлғаға жетуіне ықпал жасау әр оқытушының міндеті.

Кез - келген дамыған өндіріс қазіргі таңда шығармашылықпен жұмыс жасауды талап ететін адамды қажет етеді. Шығармашылықпен жұмыс жасайтын адамның негізгі іс - әрекеті ақыл - ойға, әрі алған білімді басқа таныс емес іс - әрекетте тасымалдай алуға негіздейді.

«Шығармашылық» ұғымы жөнінде Қазақстан Республикасы Орта білімді дамыту тұжырымдамасында: «Шығармашылық - бұл адамның өмір шындығында өзін - өзі тануға ұмтылуы, ізденуі. Өмірде дұрыс жол табу үшін адам дұрыс ой түюі, өздігінен сапалы, дәлелді шешімдер қабылдай білуге үйренуі қажет.

Химия сабағында оқушылардың білім деңгейлерін шығармашылық деңгейге дейін жеткізу мақсатындағы іс - әрекеттердің бірі - шығармашылық тапсырмалар болып табылады.

Шығармашылық тапсырмалардың өзін студенттердің қабілетіне, пәнге деген қызығушылығына байланысты оқуға қойылатын талаптарын басшылыққа ала отырып, жүргізген жөн. Ол үшін оны түрлендіре әрі орындауға жеңіл етіп берген тиімді болмақ. Бір сабақтың өзінде бірнеше тапсырма беріп, таңдап орындауды баланың өз қалауына қалдыру керек. Өте жемісті тәсілдердің бірі - тапсырмаларды жүйеге бөліп, оқушының біліміне, қабілетіне байланысты ұсынуға болады.

Оқушыларға қойылатын талап:

- Алдына мақсат қоя білу және жетуге ұмтылу;
- Қорытынды жасап отыру;
- Қосымша материалдар табу, іздену;
- Өзін - өзі талдауды, өзін - өзі бағалай білуді меңгеру;

Жаңашыл педагогтер оқушының жеке тұлғалық абройын барынша құрметтеуге, оның шығармашылық қабілеттері мен бейімділіктерін, өздігімен ойлау қабілетін дамытуға, жағымды эмоциональдық педагогикалық үрдісті қалыптастыру.

Жаңашыл педагогтардың тәжірибесі мына ережелерге негізделеді:

- Оқытуды оқытушы мен оқушының өзара шығармашылық қарым-қатынасы ретінде қабылдау;
- Күрделі мақсат идеясы (оқушының алдына барынша күрделі мақсат қойылып, оны орындай алатындығына сенімін нығайту);
- Өзіндік талдау (оқушылардың жұмыс нәтижелерін жеке және ұжымдық талдау);
- Ерікті таңдау (оқытушының оқу материалының жақсы меңгерілуі мақсатында сабақ уақытын өз бетінше пайдалану);
- Оқушылардың өзін-өзі шығармашылық басқаруы;
- Тәрбиеге жеке тұлға тұрғысынан қарау;

- Ата-аналармен ынтымақтастық құру;
Сонымен, осы қасиеттер толық болған жағдайда ғана тұлғаны дамытуда ізгілік және шығармашылық көзқарасқа негізделген әдістер мен жүйесін құрайды.

Оқытушының біліміне қойылатын талаптар:

- Өзінің сабақ беретін пәнін мемлекеттік стандарт деңгейінен жоғары деңгейде білу;
- Қазіргі заманға сай оқытудың жаңа технологияларын білу;
- Білім беру, тәрбиелеу үрдісінде үлгірімге ғана көңіл бөлмей оның басқа да көрсеткіштерімен байланысына да көңіл бөлу;
- Оқушылардың қабілеттерінің ерекшелігін ескере отырып, оларға шығармашылықпен жұмыс жасайтын тапсырмалар дайындай білуі.

Химия сабағында қабілетті оқушылармен жұмыс істеудің негізгі мақсаты - олардың шығармашылық жұмыста өзінің қабілетін іске асыруға дайындығын қалыптастыру. Ал мақсатқа жету оқу бағдарламасын тереңдетіп оқыту және оқушының танымдық белсенділігін дамыту арқылы жүзеге асады.

Оқушылардың шығармашылық қабілетін арттырып, ынталандыру үшін сабақтарды мынадай жолдармен өткізуге болады:

4. Сабақта кең көлемде көрнекі құралдарды пайдалану;
5. Сабақты түрлендіріп өткізу;
6. Сабақта оқушылар өздері жасаған суреттер, схемаларды пайдалану;
7. Техникалық құралдарды тиімді қолдану;
8. Сабаққа қатысты бейнетаспаларды, фильмдерді көрсету.

О.Бальзактың «Ұдай еңбек ету - өнердің де, өмірдің де заңы» дегеніндей, оқушылардың шығармашылық қабілеті мен белсенділігін арттыруда оқытушыға үнемі ізденуге, тұрақты еңбек етуді міндеттейді. Сондықтан, білім сапасын арттыру, оқушылардың біліміне, ойлау қабілетіне сай деңгейлеп оқыту, ғылыми - ізденіс қабілеттерін қалыптастырып, бізге ой өрісі жоғары дамыған, зерделі, жан-жақты парасатты ұрпақ керек екенін бір сәтте естен шығармағанымыз жөн.

Қорыта айтқанда, істелген жұмыстардың нәтижелері неден көрінеді:

1. Оқушылардың білім көрсеткіштерінің артуы;
2. Қоғамдық жұмысқа белсенділіктің артуы, үйірме, сыныптан тыс шаралар, әр түрлі сайыстар т.б.;
3. Өткізілген шаралардың сапасының жақсаруы.

Жүсіпбек Аймауытов: «Сабақ беру - үйреншікті жай ғана шеберлік емес, ол - жаңадан жаңаны табатын өнер» деген екен. Осы мақсатпен оқушының шығармашылық қасиетін дамыту - басты қағидам. Оқушы тұлғасының дамуына, қабілетінің артуына жаңа технологиялардың ерекше ықпал ететіні сөзсіз және әрбір әдіс тәсілдің оқытушылар үшін маңызы өте зор.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2014 жылғы 11 қараша. Нұрлы жол - болашаққа бастар жол.
2. ҚР Білім туралы Заңы. Астана. 2004 жыл.
3. Б. А. Тұрғынбаева Дамыта оқыту технологиялары. Алматы. 2000 жыл.

БІЛІМНІҢ ЖАҢАША ТАЛАПТАРЫ- ҚОҒАМНЫҢ ҚАЖЕТТІЛІГІ МЕН МҮЛДЕСІ

*Омарова А.К., Сагинбекова А.Б.
Қарағанды маңызды білім беру «Болашақ» колледжі*

Кез келген өзгеріс қажеттілігіне байланысты туындайтыны белгілі. Өзгеріс дегеніміз не? Қалыптасқан жүйені түзету, өзгерту. Білім берудегі өзгерістер мемлекеттің дамуындағы қажеттіліктерге сәйкес туындауы да орынды. Жаңартудың көзі ретінде мемлекеттің даму барысындағы әлеуметтік сұраныс; адам туралы ғылым кешендерінің жетістіктеріне; озық педагогикалық тәжірибе; әкімшілік пен педагогтардың шығармашылығы; тәжірибелік алаң нәтижелері, сонымен қатар шетел тәжірибелері болуы мүмкін. Білім беру жүйесіндегі инновация, яғни жаңарту: мақсат, мазмұн, әдіс және технологиялар, басқарудың түріне және оның жүйесіне; педагог қызметіне және оқыту-таным үрдісіне; білім деңгейін бағалау және бақылауға; оқыту-әдістемелік қамтамасыз етуге; оқу жоспары мен бағдарламасына енгізілетін өзгерістермен тікелей байланысты. Қазіргі таңда заман талабына сай тұлғаның дамуына бағытталған білім орын алып отыр. Оның негізі — заманауи білімнің даму тенденциялары: білім алудың әр деңгейі үздіксіз оқу жүйесінің құрамдас бөлігі болып саналуы; дәстүрлі бағыттағы білімді өзгертіп оқушылардың зияткерлік қызметін кеңейтетін ақпараттық технологиялардың кеңінен енгізілуі; білімді ұйымдастырудың өздік және өз білімін толықтыруды дамытуға көшуі; оқушы мен мұғалім арасындағы қарым-қатынастың өзгеруі. Бұл тенденциялар дамыған елдердің заманауи білім беру күйін сипаттайды, сонымен қатар үшінші мыңжылдықтағы білім беру саласындағы өзгертулердің принциптерінің шарты болып табылады. Тек жүйелі білім үрдісі ғана оқушының жеке тұлға ретінде дамуына жағдай жасайды. Қоршаған әлем өте жылдам қарқынмен өзгеруде, ал білім алу мен зерделеу тәсілдері, оқыту мен оқушылардың қабілеттерін дамыту формалары, әдістері мен технологиялары оқу үдерісіне баяу енуде.

Қазіргі үшінші мыңжылдық қоғамына өзінің іс-әрекетіне өзі басшылық жасап, шұғыл, әрі дұрыс, нәтижелі шешім қабылдай алатын тұлға қажеттігі туындауда. Осындай талаптарға сай тұлғалар оқытудың жаңа технологияларын қолданудағы жаңа әдіс-тәсілдер нәтижесінде қалыптасатынын соңғы жылдардағы тәжірибелер көрсетіп отыр. Студент пен мұғалім, студент пен студент арасындағы ынтымақтастық, түсіністік, сыйластыққа негізделу оқушының ізденушілігін дамыту — қазіргі оқыту жүйесінің бағыт алатын өзекті мәселелері. Жаңа инновациялық педагогикалық технологиялар тұлғаның ойлау жүйесін қалыптастыруды, әр түрлі жағдайларда нақты шешімдер қабылдай білуге, өзіндік көзқарасы мен пікірін жеткізе білуге үйретуді мақсат етеді. Осы педагогикалық ұстанымдар мен көзқарастар – білім беру жүйесін жаңартудың негізгі көзі. Білім беруді жаңартуда модульдік оқыту технологиясы, саралап деңгейлеп оқыту педагогикалық технологиясы, дамыта оқыту, сатылай кешенді талдау төл технологиясы, сыни тұрғыда ойлауға үйрету стратегиялары, ұжымдық оқыту әдістері және т.б. өз нәтижелерін беруде. Оқыту технологияларының ең басты ерекшеліктері — өзіндік ой-пікірі бар жеке тұлғаны қалыптастыруға бағытталуында және жаңа материалдарды оқушының өз бетімен іздену арқылы меңгеруі.

Оқытудың жаңа технологиялары тұлғаның ойлау жүйесін қалыптастырады, сонымен қатар әртүрлі жағдайларда нақты шешімдер қабылдай білуге, өзіндік көзқарасы мен пікірін жеткізе білуге, өзінің іс-әрекетін бағалай білуге үйретеді. Бұрынғы білім беру жүйесі оқушының оқулықтағы білімді меңгеруіне ғана ден қойды, ол білімді оқушы тәжірибе жүзінде қолдана алмады. Қазіргі өзгермелі заман талабына сай оқушы алған білімін түрлендіріп қажеттілігіне қарай тәжірибеде қолдана алуының қажеттілігі ерекше болып отыр. Шетелдің озық тәжірибесі болып саналатын, Б.Блумның «толық меңгеру теориясы» осы маңызды көкейкесті мәселені шешуге жол ашатындығы айқындалды.

Студент сабақта тыңдады, ойлады, еске сақтады, түсіндірді, көрсетеді, жазады, айтады. Алайда алған білімін пайдалана отырып, проблеманы шешу, салыстыру, іздендіру, талқылау, бағалау, өз ойын айту сияқты әрекеттер, тек жекелеген ұстаздардың тәжірибесінде ғана жүзеге асырылып отырады. Уақытпен шектелген оқу үрдісі барысында оқу материалын әртүрлі білім деңгейлі студенттің меңгеруіне, анықталған құзіреттіліктер қалыптасуына қол жеткізу – бүгінгі білім беруді жаңартудың тиімді жолы болмақ. Осындай көкейкесті мәселелерді шешу үшін жаңа технологияларды қолдану барысында жаңа әдістер қолданудың маңызы зор. Әдістерді тиімді қолдану білім жүйесінің даму жоспарынан басталатыны сөзсіз. Сонымен қатар, әр мұғалім өзін тек білім стандарттарын орындаушы ғана емес, оны сапалы, әрі тиімді орындау үшін жұмысын ұйымдастыруда зерттеуші болу қажеттілігі туындауда, яғни әр жаңа тәсілмен қолданылған жаңа технологияның, әр студенттің білім сапасына әсері жан-жақты зерттеліп, бақыланып, қадағаланып отыруы тиіс. А.Г.Маслоудың зерттеуінше оқыту әдістерінің тиімділігінің таным пирамидасыбойынша: лекция-5, оқу -10, аудио-видео-20, көрнекілік-30, топтық жұмыс-50, тәжірибені пайдалану-70, өз белсенділігі 90 % білім сапасын құрайтындығы белгілі. Бұл жерде: «Естігенімді – ұнатамын, көргенімді – еске сақтаймын, өзім істегенімді – меңгеремін», - деген Конфуцийдің сөзі де осыны меңзейді. Білім беруді жаңартудың негізгі талабы да осы мәселелерді жүзеге асыруда болып отыр.

Бүгінгі оқытудың жаңа жүйесіне көшу әлемдік білім кеңістігіне енуді көздейтін заман талабынан, мемлекет саясатынан туындаған мәселе екені анық. Техникалық даму және өндірісті жетілдіру үшін жоғары білікті, кәсіби құзіретті, коммуникативті, белсенділігі жоғары, жаңашыл, компьютерлік бағдарламаларды меңгерген мамандар қажет. Сондықтан болашақ мамандық иелеріне оқу-тәрбие үрдісі барысында осы құзіреттіліктерді дамытатын дағдыларды қалыптастырудың маңызы зор. Сондықтан, бүгінгі таңда педагогикалық кадрлардың біліктілігін арттыру мен қайта даярлау жүйесін жаңарту елімізде білім сапасын арттырудың және оны халықаралық білім кеңістігіне кіріктірудің басты шарты ретінде, педагогтардың кәсіби деңгейі мен біліктілігін үнемі жетілдіріп отыру қажет болып отыр. Жаңашыл іс-әрекеттің кезеңдері:

- жаңа өзгерулердің қажеттілігінің тууы;
- қажетті инновацияны іздеу;
- алдағы барлық өзгерістерді анықтау;
- инновацияны қолданып, нәтижесін бақылау;
- инновацияны қолдану және енгізу.

Үшінші мыңжылдық табалдырығындағы Қазақстанның білім беру жүйесі қажетті инновацияны шетел және отандық озық тәжірибелер негізіндегі деңгейлік бағдарламаны ұсынуда. Қазіргі таңда Республикамыздың алдыңғы қатарлы педагогтары Назарбаев Зияткерлік Мектебі мен Кембридж университеті ұсынған деңгейлік бағдарлама арқылы өз кәсіби шеберліктерін жетілдіруде. Бірқатар педагогтар осы бағдарлама бойынша білімдерін жетілдіріп, жаңашыл іс-әрекеттің келесі кезеңі — болашаққа қажетті өзгерістерді анықтау үстінде. Деңгейлік бағдарламадағы негізгі деп танылған 7 негізгі идеяларын оқыту үрдісінде қолдану, оның тиімділігіне көз жеткізудеміз. «Мұғалім күнделікті оқыса, үйренсе ғана мұғалім. Ал оқымаса, үйренбесе ол сол күннен бастап мұғалімдіктен қалады» деп атақты педагог К.Д.Ушинский айтқандай жаңа форматты, қазіргі заман талабына сай кез келген педагог өз кәсіби білімін жетілдіруден шаршамайды. Кез келген пәннің жетістігінің негізі- пәнге деген қызығушылық. Деңгейлік бағдарлама осы қызығушылықты оятуды үйретеді. Әр педагог қолданған жаңа технология болсын, әдіс-тәсілі болсын, барлық сабақ үстіндегі өз іс-әрекетіне, студенттің іс-әрекетіне рефлексия жасауды үйренді.

Зерттеуді үйретті, көптеген сұрақтарға жауап берді, көкейкесті мәселені шешуге жол ашты. Білім сапасын арттыру үшін әр сабақ ынтымақтастықта топтасқан жұмысты қамтамасыз ететін тренингтерден басталады. Сабақ жоспарын құруда әр оқушының тұлға екендігі ескеріліп, әр оқушы өзінің мүмкіндігін көрсете алатындай тапсырмалар беріліп,

жағдай жасалады. Маслоу пирамидасы негізіндегі тұжырымды тиімді пайдалану үшін оқу үрдісінде сын тұрғысында ойлау кеңінен етек алды. Құрамы өзгеріп отыратын топтарда, жұптарда жұмыс істеу білім деңгейі әртүрлі студенттердің оқу материалын толық немесе жартылай меңгеруіне мүмкіндік тудыруда. Бағалау үрдісінің формальдығы жойылды. Баға енді оқу үшін және оқыту үшін болып өзгерді. Бағалаудың мұндай түрі бағалардың әділ, әрі нақты болатындығын көрсетті. Кез-келген мұғалім өз жұмысының нәтижесін дарынды, талантты студенттер арқасында көре алатын болса, осы жеті модульде де дарынды, талантты студенттермен жұмыс та тыс қалмаған. Бағдарламамен таныс емес бірқатар мұғалім қауым дарындылық пен талант туа бітетін қасиет деп шешсе, бағдарламамен таныса отырып, ол қасиеттерді жүре келе де дамытуға болатындығын көреміз. Жаңа әдістерді пайдаланып диалог және оқу үшін оқыту арқылы оқыту, студенттің дамуы негізінде білім алу қабілеттерін қалыптастыру үшін сын тұрғысында ойлауды қолдану, студенттің оқыту үрдісіне деген ішкі уәжін жоғарылату үшін оқу және оқыту үшін бағалау, жас ерекшеліктеріне сәйкесті балалардың метатаным деңгейін деңгейін дамыту, таланты және дарынды студенттерге ақпараттық алу, беру, сақтау және өңдеу үшін ақпараттық құралдар технологиясын қолданудың маңызы ерекше және деңгейлік бағдарламаның оқу жүйесінің әр мәселесін кеінен қамтитындығы айғын.

Қорта айтқанда қоғамда модульді атып қарасақта, олардың әр қайсының білім беру үшін өте пайдалы екенің айтуға болады. Осындай жаңа әдіс тәсілдер арқылы берілген сабақтарда жан жақты дамыған бәсекеге қабілеті, сыни ойлай алатын студент қалыптасып, жетіледі. Сондықтан – ай қоғамда туған қажетілікті қамтамасыз ету үшін жаңа заман талабына сай, басты қағида үздіксіз білім болатын педагогтың орны ерекше.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Ел басының \Қазақстан халқына жолдауы \ 2014ж
2. Мұғалімге арналған нұсқаулық \ 2013ж

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ, УМЕНИЙ И ЗНАНИЙ В ПРОЦЕССЕ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УРОЧНОЕ И В НЕУРОЧНОЕ ВРЕМЯ

*Полушкина Ирина Николаевна
ГБОУ СПО «Жигулевский государственный колледж»*

Направления моей работы соответствуют единой методической теме, над которой работает весь педагогический коллектив колледжа – «Реализация компетентностного подхода в организации учебно-познавательной деятельности обучающихся колледжа в соответствии с ФГОС нового поколения».

Цель моей работы – способствовать формированию профессиональных компетенций, умений и знаний в процессе учебно-познавательной деятельности в урочное и в неурочное время. Считаю необходимым организовать учебный процесс так, чтобы он обеспечивал благоприятные условия для достижения всеми обучающимися уровня подготовки, соответствующей требованиям Федерального государственного образовательного стандарта.

Обучение стараюсь организовать в атмосфере доброжелательности и целеустремленности. Стараюсь развивать и поддерживать интерес к предмету. Включаю на уроке игровые моменты, компетентно-ориентированные задания, проблемные ситуации, элементы исследовательской работы. Задаю домашнее задание, предполагающее творческую самостоятельную деятельность: выполнение проектных

заданий, составление кроссвордов, написание сообщений, составление тестовых заданий. В целях эффективного использования рабочего времени на уроках использую различные формы организации учебного процесса: лекции, практикумы, консультации, дополнительные занятия, олимпиады и конкурсы. На уроках стараюсь сочетать групповую форму работы с индивидуальной и самостоятельной; подбираю и составляю развивающие, логические, проблемные, интеллектуальные задания, которые носят обучающий, занимательный и развивающий характер, воспитывают у учащихся веру в свои силы.

В своей педагогической деятельности использую технологии:

- модульное обучение;
- метод проектов;
- информационно-коммуникационные технологии обучения;
- элементы дистанционного обучения.

Модульное обучение применяю при изучении дисциплины «Основы алгоритмизации и программирования». При реализации этого метода учитывались следующие факторы:

- содержание обучения должно быть представлено в законченных самостоятельных информационных блоках;
- общение преподавателя и обучаемого должно осуществляться через индивидуальное консультирование;
- при организации учебно-познавательного процесса большое внимание необходимо уделять самостоятельной деятельности обучаемых.

В результате были разработаны пять самостоятельных модулей, включающие весь материал учебной дисциплины. Каждый модуль содержит учебную цель, виды и содержание работ, систему контроля и критерии оценок, источники дополнительной информации.

По окончании изучения каждого модуля проводится промежуточный контроль знаний.

Привлекательность данной технологии объясняется ее ориентированностью на развитие профессиональных навыков, повышение мотивации к обучению, уровня организованности обучаемых на уроке, индивидуальным подходом.

Метод проектов используется при организации самостоятельной внеурочной работе студентов. При выборе тем проектов ориентируюсь на личные интересы и увлечения обучаемых. Все темы проектов практико-ориентированы, что способствует формированию умений и знаний, профессиональных компетенций обучаемых. Защита проектов проходит на уроках-конференциях. Лучшие проекты выдвигаются на участие в различных конкурсах, конференциях на окружном, областном, федеральном и международном уровнях. Имеются высокие результаты.

Информационно-коммуникационные технологии используются в ходе объяснения нового материала, закрепления полученных умений, при оценивании знаний обучаемых.

При объяснении нового материала используются презентации, видео-ролики, слайд-шоу. На уроках учебной дисциплины «Основы алгоритмизации и программирования» все задания практико-ориентированы, и их выполнение невозможно без использования персональных компьютеров.

При оценивании знаний использую автоматизированную систему контроля виде компьютерных тестов. Для этого использую системы тестирования для установления уровня знаний и умений обучающихся – это Web-сервисы, позволяющие проводить контроль знаний обучаемых или тренаж при подготовке к итоговой аттестации в форме компьютерного тестирования. Некоторые из подобных ресурсов дают возможность преподавателю самому создавать желаемые тесты.

- Яндекс – Единый государственный экзамен (<http://ege.yandex.ru>);
- Система оценки знаний «Инфотест» (<http://infotest.by>);

- Система StartExam (прежнее название – OpenTest) (<http://www.opentest.ru>);
- Единый портал Интернет-тестирования в сфере образования (<http://www.i-exam.ru>).

При подготовке к урокам использую следующие электронные образовательные ресурсы:

- Единая коллекция цифровых образовательных ресурсов (<http://school-collection.edu.ru>);
- Каталог электронных образовательных ресурсов (<http://fcior.edu.ru>);
- Единое окно доступа к образовательным ресурсам (<http://window.edu.ru>).
- Единый каталог цифровых образовательных материалов для школьников с навигацией по 22 000 понятиям школьной программы (www.indigos.ru). Специально для удобства пользования учителей, учеников и школьников создана навигационная система по обучающему цифровому контенту.

Моя педагогическая деятельность даёт положительные результаты. Среди учащихся в течение последних пяти лет нет неуспевающих по изучаемым дисциплинам. Уровень успеваемости составляет 100%. Процент качества колеблется от 60 до 80. Результаты обученности учеников за последние 3 учебных года стабильны.

Таблица 1

Мониторинг отслеживания «качества знаний» учащихся при использовании модульного метода обучения

<i>Учебный год</i>	<i>% успеваемости</i>	<i>% качества</i>	<i>Средний балл</i>
2011-2012	100	50	3,9
2012-2013	100	59	3,9
2013-2014	100	58	3,9

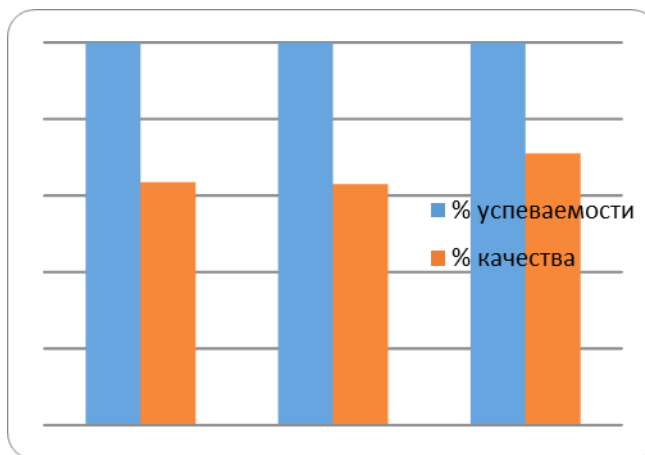

Рис.1. Качество и успеваемость

Таблица 2

Результаты применения проектного метода обучения

Учебный год	Количество студенческих проектов	Количество студенческих проектов имеющих высокий результат на областном, Всероссийском и международном уровнях
2011-2012	8	2
2012-2013	12	3
2013-2014	12	4

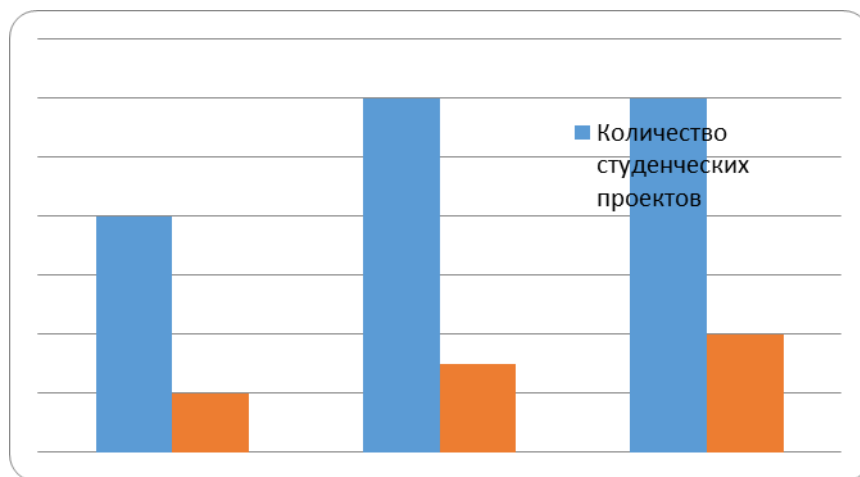

Рис.2. Количество студенческих проектов

Таблица 3

Контроль знаний с использованием информационно – коммуникационных технологий (промежуточное тестирование)

<i>Показатели Учеб. год</i>	<i>% успеваемости</i>	<i>% качества</i>
2011-2012	100	69,5
2012-2013	100	69,8
2013-2014	100	71

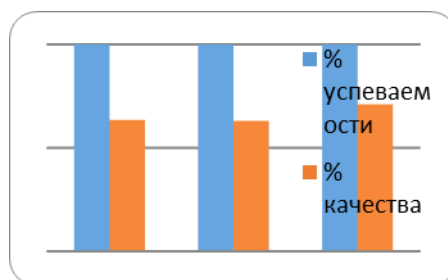

Рис.3. Качество и успеваемость

Таблица 4

Результаты государственной итоговой аттестации и квалификационного экзамена (2013-2024 учебный год)

Наименование вида мониторинга	2013-2014 уч. год				
	«5»	«4»	«3»	«2»	Качество знаний (в %)
Экзамен квалификационный	12	7	2	-	90,47
Качество знаний (в %) по году	-	-	-	-	90,47

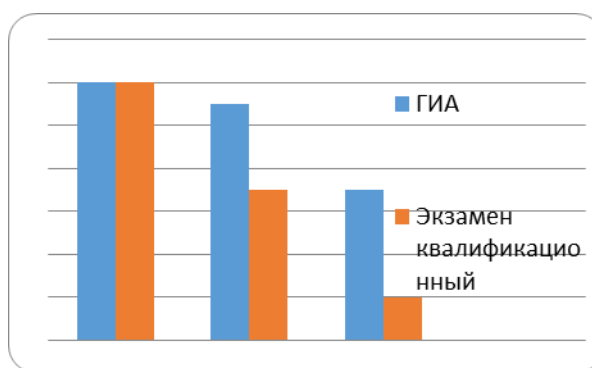

Рис.4. Результаты государственной аттестации и квалификационного экзамена (по оценкам)

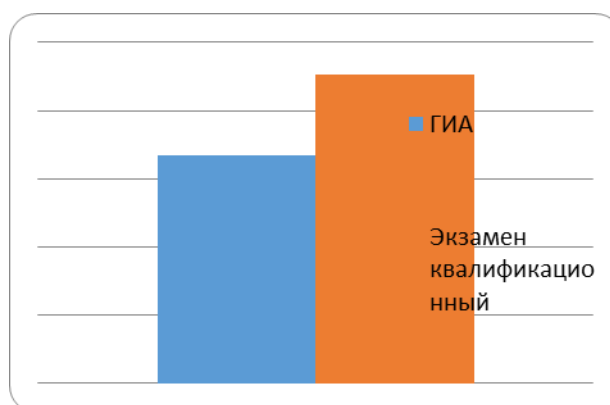

Рис.5. Результаты государственной аттестации и квалификационного экзамена (качество знаний)

Одним из важнейших результатов обучения является отношение к предмету. Известно, что положительное отношение к изучаемому предмету важно не только само по себе, но и влияет на учебные достижения студентов. Как показывают результаты мониторинга, отношение учащихся к изучаемой дисциплине и элективным курсам остается высоким.

Таблица 5

Мониторинг отношения учащихся к изучаемой дисциплине

Отношение к предмету	Процент учащихся
Нравится и очень нравится	91 %
Не нравится и очень не нравится	9 %

Рис.6. Мониторинг отношения учащихся к изучаемой дисциплине

С 1 сентября 2013 года на 2013/2014 год назначили стипендии Правительства Российской Федерации студентам 4 курса, обучающимся по специальности 230115

Программирование в компьютерных системах: Мартянову Владиславу, Штефуряк Алексею. С 1 сентября 2014 на 2014/2015 год назначили стипендию Правительства Российской Федерации студентам 4 курса, обучающимся по специальности 230115 Программирование в компьютерных системах Горелых Анатолию.

ОБ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ МАТЕМАТИКИ КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ОБЩИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Патракова Т.Д.

Государственное автономное образовательное учреждение среднего профессионального образования Свердловской области «Уральский радиотехнический колледж им. А.С. Попова», г. Екатеринбург

В связи с переходом на новое поколение стандартов, в основу которых положен компетентностный подход, перед преподавателями профессиональных организаций стоят следующие задачи:

- проанализировать сложившийся опыт работы на соответствие новым требованиям,
- разработать новые технологии обучения, которые должны исходить из требований ФГОС и принципов деятельностного подхода к обучению.

Требования ФГОС содержат перечни общих и профессиональных компетенций, которыми должны обладать выпускники.

Важно, что общие компетенции техника едины для всех специальностей.

В стандартах большинства специальностей требование формирования всех общих компетентностей предъявляется ко всем дисциплинам и междисциплинарным курсам.

Такая общность требований неслучайна и предполагает, что при разном содержании технологии обучения должны обеспечить определённые виды деятельности студентов, направленные на формирование этих общих компетенций.

Важно, чтобы студенты знали требования стандарта к общим и профессиональным компетенциям. Несмотря на то, что работа по установлению междисциплинарных связей ведётся много лет, делать ссылки на формирование профессиональных компетенций сложно.

Существует несколько определений компетентностей, одно из них следующее.

Компетентность есть умение действовать на основе полученных знаний, она есть мера включенности учащегося в деятельность.

Суть деятельностного подхода кратко можно передать так:

Бернард Шоу: «Единственный путь, ведущий к знанию,— это деятельность».

Академик А.Л. Минц: «Напичканный знаниями, но не умеющий их использовать ученик напоминает фаршированную рыбу, которая не может плавать».

Знать - значит осуществлять определённую деятельность, связанную с этими знаниями.

Через практическую постановку проблем студенты узнают, что их знания по отношению к профессиональным компетенциям имеют пробелы. В процессе действий студенты начинают реальнее осознавать уровень своих ключевых учебных компетенций. С целью формирования компетенции «самостоятельно определять задачи профессионального и личностного развития, осознанно планировать повышение квалификации» в колледже проводится самооценка основных учебных умений студентов 1 курса. Им предлагается анкета с перечнем 17 учебных умений. Перед заполнением даются краткие пояснения о том, что перечисленные умения совершенствуются всю

жизнь человека, поэтому стоит самокритично оценивать достигнутый уровень. Это подсказка, на что необходимо обратить внимание в работе по саморазвитию.

Главный акцент при деятельностном подходе переносится на самостоятельную работу студентов.

Однако, иногда от преподавателей приходится слышать: «Студенты теперь не те! Всё разжуёшь, в рот положишь, и никакого толка! О какой самостоятельной работе Вы говорите?» А ведь данное высказывание как раз и доказывает несостоятельность способа «разжевать и положить». В наши дни студенты находятся в постоянном информационном шуме, им трудно выбрать из него то, что нужно понять и запомнить, а многие считают, что при современных носителях информации и запоминать ничего не надо. Отсутствует мотивация на серьёзную работу, понадобится что-то – найду в Интернете! А ведь нужна не только информация, важно саморазвитие, овладение определёнными умениями.

Самостоятельная работа может быть организована на занятиях и вне аудитории.

На занятиях используются такие формы, как:

- индивидуальные практические работы (каждый студент получает свой вариант и методические указания по выполнению работы или алгоритм действий);
- работа в малых группах (2-6 человек, чаще 4 – две соседние парты), она может включать изучение нового материала, отработку теоретических положений на практических задачах, тренинги по решению упражнений (решение уравнений, вычисление пределов, дифференцирование, интегрирование и т.п.), повторение-обобщение по теме или разделу (например, составление вопросов каждой группой для остальных).

Работа в малых группах способствует формированию общих компетенций, что позволяет оптимизировать работу преподавателя по проверке и оценке знаний.

Самостоятельная работа вне аудитории предполагает выполнение домашних заданий, подготовку сообщений, докладов, рефератов, проектов, проведение экспериментов (бросить монету 10 раз и сосчитать число выпавших «орлов», подсчитать частоту букв русского алфавита в случайном тексте из 100 знаков), статистического наблюдения, построения графиков функций с помощью компьютера, самостоятельное изучение нового материала с составлением конспекта, домашние контрольные, подготовку к классным контрольным работам, составление справочника формул, составление алгоритмов и т.п.

Всем известно, что часто домашние задания не выполняются. Чтобы увеличить долю тех, кто выполняет домашнее задание, нужно оценивать их выполнение у каждого. Это трудозатратно, но лучше задавать меньше и проверять, чем задавать много и не проверять.

Чтобы избежать списывания, задания носят частично творческий характер: привести примеры видов событий, сходящихся и расходящихся рядов, бесконечно малых и бесконечно больших последовательностей, придумать задачи на теоремы сложения и умножения вероятностей, найти несинусоидальные периодические сигналы, примеры статистических данных в периодической печати и т.п.

На занятиях студенты выполняют с подготовленным материалом различные задания (не выполнившие домашнее задание не могут принять участие в работе), обмениваются придуманными примерами, решают их, отдают на проверку авторам. Преподаватель оценивает правильность составления, решения и проверки заданий.

Дополнительным мотивом выполнения домашнего задания, которые не проверяются в классе, служит включение упражнений из них в контрольные работы и экзаменационные билеты.

Вся внеаудиторная самостоятельная работа студентов прописана в рабочей программе с указанием времени, необходимого для выполнения.

Кроме того, домашние задания, подлежащие проверке, включены в рейтинговую ведомость с указанием возможного количества баллов за каждое из них.

Анализ самостоятельной работы студентов II курса специальности 210413 «Радиоаппаратостроение» показал, что задания выдаются по 1-2 в неделю, в объеме 1-2 часа, творческие задания составляют около 50%, все задания способствуют формированию общих компетентностей.

Таким образом, исходя из собственного педагогического опыта, можно сделать следующие выводы:

- две традиционные задачи педагогики - передача знаний и формирование умений - заменяются одной: формирование способа действий с усвоением знаний,
- методики, ориентированные на действие, как правило, оказывают более сильное влияние на мотивацию к обучению, чем учительские объяснения.

Литература:

Гин А.А., Приемы педагогической техники: Свобода выбора. Открытость. Деятельность. Обратная связь. Идеальность: Пособие для учителя. – М.: Вита-пресс, 2013.

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ ПОСРЕДСТВОМ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Пак Р.В.

Карагандинский банковский колледж имени Ж.К. Буkenова

В послании народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050» Президент страны Н.А.Назарбаев подчеркнул, что образование и наука относятся к стратегическим направлениям развития республики в ближайшее десятилетие. В системе образования РК проводятся работы по интеграции средств информационных и коммуникационных технологий, научно- методического обеспечения учебного процесса и научных исследований с целью объединения наработки системы образования с новейшими информационными технологиями.

Использование современных информационных технологий является необходимым условием развития более эффективных способов обучения и повышения эффективности познавательной деятельности учащихся. Информационные технологии способствуют повышению мотивации обучения студентов, экономии учебного времени, а интерактивность и наглядность способствуют лучшему представлению, пониманию и усвоению учебного материала. Успех обучения во многом зависит от развитости познавательных способностей человека - его внимания, памяти, восприятия, воображения и т.д.

В педагогической практике используются различные пути активизации познавательной деятельности: разнообразие форм, методов, средств обучения, существенно влияет на эффективность учебной деятельности, стимулируя активность и самостоятельность студентов.

Со стороны преподавателя учебный процесс может быть управляемым пассивно и активно. Пассивно управляемым процессом считается такой его способ организации, где основное внимание уделяется формам передачи новой информации, а процесс приобретения знаний для студентов остается стихийным. В этом случае на первое место выступает репродуктивный путь приобретения знаний. Активно управляемый процесс направлен на обеспечение прочных знаний студентов, на усиление обратной связи. Здесь предполагается учет индивидуальных особенностей студентов, моделирование учебного

процесса, его прогнозирование, четкое планирование, активное управление обучением и развитием каждого студента.

Наибольшей активности студентов можно достичь тогда, когда во время занятий создаются ситуации, в которых студенты сами должны: отстаивать свое мнение, участвовать в дискуссиях и обсуждениях, задавать вопросы, рецензировать и оценивать ответы, самостоятельно выбирать посильное задание, применять самопроверку, решать познавательные задачи путем комплексного применения известных им способов решения.

Познавательная активность и самостоятельность неотделимы друг от друга: более активные студенты, как правило, и более самостоятельны. Компьютерные технологии позволяют повысить качество самостоятельного обучения студентов: информация, добытая путем собственного труда, имеет огромную познавательную ценность не только в учебе, но и в воспитании молодого поколения. Так вовлечение студентов в поисковую деятельность с использованием современных информационных технологий глобальной сети интернет обладает практически неограниченным потенциалом воспитательного воздействия на сознание молодежи.

Состязательность также является одним из главных побудителей к активной деятельности студентов. Компьютерные технологии позволяют реализовать её на новом уровне и в новой виртуальной среде, особенно когда занятия проводятся в игровой форме. Проводить такие занятия с применением компьютерных технологий сегодня особенно интересно, ведь игровой характер занятий включает в себя и фактор профессионального интереса, и фактор состязательности.

Когда сегодня говорят об информационных технологиях в образовании, не редко подразумевают мультимедийные технологии, которые помогают более глубоко исследовать многие вопросы, при этом сокращают время на изучение материала. Мультимедиа представляет собой текстовую, видео, звуковую и фото-информацию, представленную в одном цифровом носителе, а также предполагающую возможность интерактивно взаимодействовать с ней. Проще говоря, мультимедиа позволяют вам одновременно работать с изображением, текстом и звуком. Например, в обучающем курсе можно менять темп обучения или самостоятельно проверять, насколько хорошо освоен материал. Такой индивидуальный подход не только более успешно раскрывает способности учащегося, но и предполагает развитие творческого начала.

С использованием новых Интернет- технологий возможен пересмотр и изменение целей, содержания обучения, возрастает роль интегрированных знаний. При обучении студентов работе с компьютерными технологиями в Интернет, можно использовать как традиционные методы – беседа, рассказ, объяснение, самостоятельное изучение, так и новые формы организации учебной деятельности: проектные методы, работа в группе, автономное обучение и т.д. В настоящее время одним из направлений модернизации развития образования выступает процесс информатизации системы образования, а также процесс внедрения в учебный процесс комплекса разнообразных информационных технологий. Основными задачами информатизации являются обеспечение доступности, качества и эффективности предоставления образовательных услуг в образовательных учреждениях, а также создание условий для поддержки системного внедрения и активного использования информационно-коммуникативных технологий в образовательном процессе. Информатизация современного общества предусматривает обязательное применение компьютеров в образовании, что обеспечивает информационную грамотность и информационную культуру студентов.

В общем объеме знаний, умений и навыков, получаемых учащимися, важное место принадлежит математике, которая широко применяется при изучении других предметов и в практической деятельности будущих специалистов. Главная задача каждого преподавателя – не только дать учащимся определённую сумму знаний, но развить у них интерес к учению, научить учиться.

Урок – основная форма организации учебно-воспитательного процесса, и качество обучения – это прежде всего качество урока. Можно ли назвать современным урок, если он проведён без наглядных и технических средств обучения? С ними урок богаче, ярче, образнее. Чтобы процесс обучения был эффективным и интересным, мы (преподаватели математики) используем различные приёмы активизации учащихся на уроке. Остановимся на некоторых из них. Проведение уроков с использованием ИКТ – это мощный стимул в обучении. В курсе математики много различных формул. Чтобы учащиеся могли свободно оперировать ими при решении задач и упражнений, они должны самые распространённые из них, часто встречающиеся на практике знать наизусть. В своей работе мы используем такую информационную технологию, как компьютерные презентации, разработанные в среде Power Point, которые способствуют решению развивающих и воспитательных целей, поставленных нами на уроках математики, мультимедийные технологии, проблемные ситуации, при которых учащиеся ведут самостоятельный поиск и исследование проблем, творчески применяют и добывают знания. В ходе диалогового обучения учащиеся учатся критически мыслить, решать сложные проблемы на основе анализа соответствующей информации, взвешивать альтернативные мнения, принимать продуманные решения, участвовать в дискуссиях, общаться с другими учащимися. Для этого на уроках организуются индивидуальная, парная и групповая работа. При повторении и обобщении темы применяем деловые игры. Класс разбивается на группы (3 – 4). Каждая группа получает задание и затем рассказывает их решение. Проводится обмен задачами.

Способы активизации познавательной деятельности, которые мы применяем на уроках математики:

1.Создание атмосферы заинтересованности: достижение поставленной цели, оценка труда.

2.Стимулирование к диалогу, создание ситуации общения, то есть такой ситуации, в которой ребята должны:

- защищать свое мнение, приводить в его защиту аргументы, доказательства, использовать приобретенные знания;

- задавать вопросы учителю, товарищам, выяснять непонятное, углубляться с их помощью в процесс познания;

- рецензировать ответы товарищей;

- делиться своими знаниями с другими;

- помогать товарищам при затруднениях, объяснять им непонятное;

3. Побуждать учащихся находить не единственное решение, а несколько решений примененных самостоятельно;

Таким образом, факторами повышения эффективности познавательной деятельности, посредством применения компьютерных технологий, на наш взгляд, являются:

- включение обучаемых в решение проблемных ситуаций; - опора на интересы обучаемых и формирование мотивов учения, среди которых на первом месте выступают познавательные интересы, профессиональные склонности;

- стимулирование коллективных форм работы, взаимодействие студентов в учении;

- использование игр в процессе обучения.

Учет в преподавательской практике этих факторов позволит повысить эффективность познавательной деятельности студентов.

Литература:

9. Назарбаев Н.А. «Стратегия «Казахстан-2050» - новый политический курс состоявшегося государства» Послание Президента РК народу Казахстана. - Алматы: Білім, 2012 г.

10. Концепция Инновационного развития Республики Казахстан до 2030 г.
11. Бордиловский Г.А. Новые технологии обучения: Вопросы терминологии//Педагогика.2000, №9
12. Основы дистанционного обучения. Дистанционный курс. Под редакцией профессора Кухаренко В.Н. Харьков, ХГПУ 2010 г.
4. Дидактические основы дистанционного обучения. Андреева А.А.2012г.
5. <http://www.imsproject.org>
6. <http://www.aicc.org>

БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУДЫҢ ПРОБЛЕМАЛАРЫ

*Рахымжанова А., Есмағамбетова А.А
Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі*

Елбасы «бәсекеге барынша қабілетті 50 елдің қатарына кіру стратегиясы» жолдауында Қазақстанның бәсекеге қабілеттілігін жүзеге асырудың тиімді жолдарын айқындап көрсетті. Қазіргі заманның маңызды проблемаларының бірі – қоғамның жастар біліміне деген әлеуметтік тапсырысы арқылы жалпы білім беру жүйесінің деңгейін анықтау екендігі белгілі. ҚР «Білім туралы заңына» сәйкес білім берудің ізгілікті сипатын, тұлғаның еркін дамуы мен жалпы адамзаттық құндылықтарды ескере отырып, білім беретін мекемелердің негізгі міндеттерінің бірі - өзгермелі өмірдің жағдайларына тез бейімделуге қажетті белгілі бір білімдер жүйесі мен тұлғалық қасиеттерді оқушылар бойында қалыптастыру болып табылады. Еліміздегі ғылым-техникалық және әлеуметтік мәдени жетістіктердің қарыштап дамуы үшін жастардың біліктілігі мен дағдыларын қалыптастыру қажеттігі туындайды. Әлемдік білім кеңістігінен жалпы білім берудің басымдылық мақсаты - өзгермелі білім жағдайына тез бейімделетін өз жолын дұрыс таңдай білетін, оң шешім қабылдай алатын тұлғаны даярлау.

Қазіргі дидактикада оқушыларды математикаға оқытудың үш негізгі мақсатын бөліп көрсетеді: практикалық, білім берушілік және тәрбиелік. Практикалық мақсаттың маңыздылығы – оқушылардың қазіргі қоғамға қажетті білім, білік, дағдыларды меңгеруінен байқалады. Математикалық оқытудың білім берушілік мақсаты олардың математикалық мәдениетінің жоғары болуы қажеттігінен және математиканың басқа ғылым салаларында, өндіріс пен өмірде қолдану қажеттігінен келіп шығады. Басқа ешқандай пән табандылық, мақсатқа ұмтылу, тәртіптілік, жаңаны қабылдау және тағы басқа тұлғалық қасиеттерді дамыту сияқты көпқырлы қызмет атқара бермейді. Дегенмен, математиканы ең алдымен адамның логикалық ойлауын дамыту мен жетілдіру мүмкіндігі үшін жоғары бағалайды.

Қазіргі кезде ғалымдар математикалық білім беру мазмұнын жаңарту мен оны оқыту әдістемесін жетілдіруден бұрын математикалық білім беру сапасын жолға қою қажеттігін жиі айтады.

Ендеше математикалық білім беру туралы мәселені математикалық сауаттылық мәселесінен бастауымыз керек. Ал, сауаттылық мәселесі математика оқытушысың дайындық сапасының негізгі проблемасы. Бұл проблемалар:

-Оқытушының теориялық әдістерінің тереңдігі - Оқытушының кәсіби білімін үздіксіз жетілдіруі (курстар, семинарлар т.б.) - Пән дамуының ішкі қисындылығы, яғни логикалық ой – өрісінің жан – жақтылығы[1].

Математика мұғалімінің алдына қойған мақсаты: «Оқытудың озық ақпараттық – инновациялық технологиялар әдістерінің тиімді жағын пайдаланып, математикалық білім жүйесін дамытып, сапалы білім беру» болуға тиісті[1]. Оқушыларға білім беруді

дамытуда білім сапасын толықтығы, тереңдігі, икемділігі, нақтылығы, жүйелілігімен анықтауға болады.

Білім беруді дамытудың проблемалары – қазіргі педагогикалық теория, практика талаптарына сай келетін, жеке тұлға, қоғам мен мемлекеттің білімге деген қажетін қанағаттандыра алатын білім берудің маңызды белгілерінің жиынтығы, жалпы білім жүйесінде ақпараттық технологиялардың тереңдеп енуі оны оқыту әдістемесін ғана емес, мазмұнын да өзгерте бастады. Математика саласын да математикалық әдістер мен математикалық ойлауғана емес, жалпы ғылыми дүниетаным да жаңаруда. Қазіргі кезде математикалық білім беру мазмұнын жаңарту мен оны оқыту әдістемесін жетілдіруден бұрын математикалық білім беру сапасын жолға қоюымыз қажет. Қазіргі кезде білім беру: пәндік – мазмұндық, мазмұндық – әрекеттік және мазмұндық – тұлғалық байланыста болуы керек [2].

Оқушыларды есеп шығаруға үйрету мәселесі негізгі проблемалардың бірі болып табылады. Есеп шығара білу – оқу материалын игеру мен математикалық дамудың негізгі көрсеткіштерінің бірі. Математиканы оқытуда оқушыларды есептерге оқыту, конструкциялау және зерттеу объектісі ретіндегі көзқарастарын қалыптастыру қажет. Сондықтан, есептер шығарудың әртүрлі оқыту әдістемелері талап етіледі. Олардың төмендегі классификациясын келтіруге болады:

- нысандардың сипаттамасы бойынша (практикалық, қолданбалы);
- теорияға қатысты (стандарт, стандарт емес);
- талап етудің сипаттамасы бойынша (ізделінділерді табу, дәлелдеу, салу) [2].

Бұрынғы шығарған есеппен аналогияны іздестірудің өзі бұған ұқсасты еске түсіруді ғана емес, сол аналогияны табу үшін аналитикалық-синтетикалық әдісті қолдануды талап етеді. Сондықтан есептер жүйесін іріктеумен қатар әрбір есепті шығарғанда оқытушы мен оқушының жүргізген жұмысының әдістемесінің ролі мен маңызы үлкен. Оқытушының есеп шығарғандағы әдістемелік жұмысы, біріншіден шығарылған есептің шартын талдаушы, екінші жағынан синтездей отырып, есеп шығаруды үйретудің тиімділігін қамтамасыз етеді [3].

Оқушыға артық күш түсірмеу үшін есеп шығару үрдісін төрт кезеңге бөлуге болады:

1) Есептің мазмұнымен танысу; 2) Есептің шешуін іздеу; 3) Есепті шығару; 4) Есеп шығаруды көрсету.

Есеп шығару тәсілдері мен құралдарын тандауда оқушыларға толық еріктілік беру керек. «Есеп шығаруды қалай бастау керек?» деген сұраққа «ойланындар» деп жауап береміз. Өзіміздің сұрақтарымызбен оқушыларды есепті нақтылы шешуге емес, шешудің жалпы идеяларына әкелу керек. Бұдан біз есеп шығармашылық көзқарас тудыру әдістемесінің негізін көреміз. Есеп шығаруда ойлану үрдісін түйінді үш кезеңге бөлеміз: оқушының ойы есептің мазмұнына анағұрлым терең бойлайды, ойлау әрекетінің белсенділігі ең жоғарғы деңгейге жетеді, есепті талдау, есепті алдын-ала зерттеу және таныс әдісті қолдану мүмкіндіктерін зерттейді.

1. Есептің шартын талдау. Есептің шартына кіретін шамалардың сан мәндерінің арасындағы байланыстарды анықтау мақсатымен есептің берілгені мен белгісізін салыстыру немесе геометриялық фигуралардың жекелеген элементтерінің арасындағы байланыстарды анықтау және шамалар арасындағы тәуелділікті анықтау.

2. Есепті алдын-ала зерттеу. Берілген есептің түрлі нұсқасын қарастыру, есептің кейбір берілгендерін сақтай отырып, басқасын еркін өзгерту және бұл үрдістегі заңдылықты табу.

3. Таныс әдісті қолдану мүмкіндігін зерттеу. Есепке белгілі бір көзқарас тұрғысынан қарау, есептің берілгені мен белгісіздігінің арасындағы зерттеу әдісіне тән ерекше байланыстарды анықтауға ықпал етеді [4].

Мен өз сабақтарымда Караевтың деңгейлеп-саралап оқыту технологиясын бірнеше жылдан бері пайдаланып келемін.

Үздіксіз білім беру жүйесінде математиканы оқытудың мақсаттарын іс жүзіне асыру үрдісі дидактиканың қағидаларын, мазмұнын, оқыту формалары мен құралдарын зерттей келе, білім алушыларға қазіргі заман математика бағдарламасының негізгі рухани мазмұндық-әдістемелік бағыттары жөнінде білім бере отырып, қазіргі замандағы білім беру әдістерін және қазіргі мәдени-әлеуметтік кезеңнің ерекшеліктерін ескере отырып, математиканы оқытудың жаңа әдістемелерін, ақпараттық технологияларды пайдалануды, креативтік әдістемелер мен интерактивтік тәсілдерді қолдануды талап етіп отыр.

Математика өркениет тудырған және оны барлық кезеңінде дамытуға ықпал етіп келе жатқан маңызды ғылым саласы. Қазіргі кез келген ғылым саласы математикалық әдістерді қолданып қана қоймай, математикалық заңдылықтар арқылы құрылады. Қазіргі ғылым мен техникаға жол тек қана математика арқылы өтеді.

Математикалық білім беру математика ғылымының бір бөлігі ғана емес, жалпы адамзаттық мәдениет құбылысы. Ол адамзат ойының даму тарихының бейнесін береді. Сондықтан адамның мәдени дамуында математикалық білім беру үнемі маңызды роль атқарып келе жатыр.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Абылкасымова А.Е. Современный урок. – Алматы: Ғылым, 2003.
2. Садыков Т.С. и др. Методология 12-летн. Обр-ния. – Алматы, 2003.
3. Садыков Т.С. и др. Жоғ. мект. білім берудің дид-лық негіздері. – Алматы, 2003.
4. Агабекян Р.Л. и др. Матем. методы в социологии. – Ростов-на-Дону, 2005.

САБАҚ ЖОСПАРЫ: ҚАҒАЗ ЖӘНЕ ҚАТЫРМА ҚАҒАЗБЕН ЖҰМЫСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ. ҚОРАП ДАЙЫНДАУ

БМ 9б – 12 тобының студенті Рахымжан Фариза

Ғылыми жетекшісі: Аманбекова Н.А

Абай Құнанбаев атындағы Саран гуманитарлы-техникалық колледжі

Білім беру жүйесі – әр елдің даму болашағын айқындайтын, әлемдік өркениетке жетудің негізгі бағыттарын көрсететін біртұтас құрылым. Білім беру үрдісінде қолданыс тапқан педагогикалық технологиялар жаңаша сипат алуда. Оқушыларға техникалық еңбек сабақтарының өмірдегі маңыздылығын түсіндіру, онда орындалатын әр түрлі бұйымдардың жасалу тәсілімен таныстыру, шығармашылығын, эстетикалық талғамын шыңдау, қандай іс болсын гигиеналық және қауіпсіздік талаптардың орындалуын талап ететін түсіндіру әдістерін іздестіру болып табылады.

Пәнді оқытудағы негізгі мақсат – оқушының еңбек әрекетін қалыптастыру арқылы оның еңбек дағдылары мен шығармашылық қабілеттерін арттыру. Осы мақсатқа орай мынадай міндеттерді іске асыру көзделеді:

- еңбек біліктілігін қалыптастыру арқылы еңбекке қызығушылығын арттыру, мінез-құлқын тәрбиелеу;
- оқушылардың әр түрлі материалдарды көркем өңдеу және құрастыру мен модельдеудегі практикалық дағдысын қалыптастыру;
- қарапайым еңбек құралдарын пайдалана білуге үйрету;
- еңбек әрекетін жоспарлай білу, өзінің және өзгенің ісін бақылау, баға беру, түзету, өзіне-өзі қызмет ету дағдыларын қалыптастыру;
- шығармашылыққа баулу;
- эстетикалық, экономикалық, экологиялық тәрбие беру;

- оқушылардың ақыл-ой өрісін дамытып, ізгілікке, имандылыққа баулу;

Бағдарламада қағаз және қатырма қағазбен жұмыс істеу көбірек орын алады. Қағаз және қатырма қағаз конструкциясына қарай әр түрлі бұйымдар, ойындар, шығармашылық ойындарға қажетті атрибуттар, тұрмыстық заттар жасауға болады. Қағаз және қатырма қағазбен жұмыс істеуді бастауыш сынып оқушылары тез үйренеді. Нақты сабақ жоспарының берілуі арқылы техникалық еңбек сабақтарын жүргізудің нақты әдіс-тәсілдері қарастырылған.

Еңбекке баулу сабақтарында балалардың жұмыс істеуіне ең қолайлы материал – қағаз. Қағаз және қатырма қағазбен жұмысты бастамас бұрын мынадай тақырыптарда «Қағаз қалай пайда болды?», «Дәптер қалай жасалған?», «Қағаздан қандай заттар жасауға болады?» т.б. әңгіме сабақтарын ұйымдастыруға болады. Қағазбен, қатырма қағазбен жұмыста олардың түрлері, ерекшеліктері, қасиеттері, қолданылуы жөнінде қысқаша мәлімет берілгені дұрыс. Қазіргі таңда қағаздың 600-ден астам түрі бар. Бірақ, барлық қағаз түрлерін бастауыш сынып оқушылары қолдана бермейді. Жалпы қағаздарды 4 топқа бөлеміз:

1. Баспа қағаздары: газет, журнал, кітап, форзац, картографиялық, тыстық, құжаттық(құжаттық қағазбен жұмыс істемейді).
2. Жазуға арналған қағаздар: блокнот, сурет, сызу, нота, пошта, калька, жазу, масштабты-координатты, сұраныс.
3. Сорғыш қағаздар: салфетка, папирус, пергамент, фильтр.
4. Боялған қағаздар: гофрирді, шагрен, глянец, түрлі-түсті, обой, бархат, металданған, стол, тығыздалған, мраморға ұқсас, орайтын.

Қатырма қағаз — меншікті салмағы жоғарылығымен (250 г/м² - жоғары) ерекшеленетін қағаздың қалың, әрі тығыз түрі. Бір қабатты, көп қабатты қатырма болады. Оны өндіру жолы қағаз жасаумен бірдей, тек қатырма қағаз үшін ірілеу және қатты ағаш талшықтары қолданылады. Қатырма қағаз: полиграфиялық, орамалау, аяқ киім жасауда қолданылатын, т.б. да түрлері болады.

Қағаздардың стандартты өлшемдері бойынша баспа өнімі ретінде пішіндері дайындалады:

- А6 – 105x148 мм;
- А5 – 148x210 мм;
- А4 – 210x297 мм;
- А3 – 297x420 мм;
- А2 – 420x594 мм;
- А1 – 594x841 мм.

Сабақ жоспарының үлгісі: 2 сынып

Пәні: еңбекке баулу

Сабақтың тақырыбы: Қатырма қағаздан қорап жасау

Құзреттілікке жеткізетін сабақтың мақсат-міндеттері:

А) Проблеманы шешу: Сызбаны меңгеру, дайындау тәсілі бойынша біліктілігі мен дағдыларын игеру.

Ә) Ақпараттық: Сызбаны оқу, талдау, қорапты орындау. Техникалық мәліметтер: қатырма қағаздан жасалатын көлемді бұйым, қатырма қағазбен жұмыс жасау және қатырма қағазды бүктеу технологиясы туралы білімдерін толықтыру. Қауіпсіздік техникасы ережелерін сақтау және тазалық-гигиеналық талаптарды меңгеруді жалғастыру.

Б) Коммуникативтік: Жұмыс орнын дайындау, экологиялық, эстетикалық мәдениетін қалыптастыру.

Сабақтың түрі: практикалық сабақ

Сабақта қолданылатын әдістер: әңгімелеу, сұрақ-жауап, салыстыру, практикалық жұмыс, жекелеген жұмыстар. Жұмыс әдістері: өлшеу, сызу, бүктеу, қию, желімдеу, құрастыру. Материалды үнемдеп пайдалану.

Сабақтың көрнекілігі; үлгі, сызба, нұсқау карта, суреттер, слайд.

Пәнаралық байланыс: бейнелеу өнері, математика, технология

Шамамен берілген тапсырма: Қорап(ұсқа-түйек салатын)

Сабақ барысы:

Ұйымдастыру кезеңі: сабаққа дайындық.

Өткенді қайталау.

- 1) Қағаз қашан және қай елде пайда болды?
- 2) Қағаздан қандай тұрмыстық заттар дайындалады?
- 3) Қағазды неден дайындайды?
- 4) Сендер қолданып жүрген қағаз қалай аталады?

Жаңа тақырыпқа байланысты оқушылар білімін тексеру:

- 1) Қағазбен жұмыс істеу ережесін еске түсіру;
- 2) Қайшымен жұмыс істеу ережесін;
- 3) Белгілеу – өлшеу тәсілдерін;
- 4) Тілуді;
- 5) Қиюды;
- 6) Құрастыруды;
- 7) Желімдеуді
- 8) Өлшеп белгіленген материалды үнемдеп пайдалануды.

Күтілетін нәтиже: Өткен материал бойынша білімдерін жүйелейді.

Жаңа сабақ.

Мұғалімнің түсіндірмесі. Кіріспе бөлім. Қораптар әр түрлі болады. Қораптарды қағаздан, қатырма қағаздан, тақтайдан, қаңылтырдан, темірден де жасайды. Қораптардың қолданылуын айту.

Негізгі бөлім. Слайдта қатырма қағаз бетіне өлшем бірліктерді қалай түсіру, мұнда сызбаны оқу, талдау айтылады. Нұсқау картаның орындалу ретін номерлейді. Қорапты жасалу тәсілін түсіндіру арқылы көрсетеді. Қатырма қағаздан қорапты көрсету(үлгі) арқылы бұйымды талдайды, талдау барысында жұмыс жоспарын құрады. Нәтижесінде алынатын бұйымды көрсетеді. Қатырма қағазды тілу әдісін көрсетеді. Желім жағу ретін айту.

Күтілетін нәтиже: қорап түрлерімен танысады, дайындау технологиясы білімдерін жүйелейді, білетін және білмейтін сұрақтарын анықтайды.

Практикалық жұмыс.

Қорап нұсқау карта бойынша дайындалады. Оқушылар өздеріне ұнаған түстерді таңдайды. Қатырма қағаз бетіне өлшем бірліктері арқылы сызбаны орындайды, тіледі, қияды, бүктейді, құрастарады, желімдейді. Әр оқушыға назар аудару, бағыт-бағдар беру, кемшіліктерін түзету

Оқушылардың өздік жұмысы.

Оқушылар жұмыстарын талдау және бағалау.

Күтілетін нәтиже: қойылған міндеттерді шешу үшін игерген операцияларды есіне түсіреді, технологиялық операцияларды практикалық жұмыста қолдана біледі, білімдерін жүйелейді. Проблеманы өз бетімен шешеді. Жұмысты орындау үшін операцияларды меңгерген және меңгермегенін практикалық түрде көрсетеді.

Сабақты қорытындылау.

Жұмыс орнын жинау.

Әдебиеттер:

1. Жалпы білім беретін мектептің 1-4 сыныптарына арналған «Еңбекке баулу» оқу бағдарламасы- Астана, 2013

Бастауыш білімнің міндетті мемлекеттік стандарты. Алматы, 1998

АҚПАРАТТЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРДІҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН ДАМУЫ.

*Рахымжанова А.Қ, Есмағамбетова А.А.
Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі*

Оқытушының ақпараттық-коммуникативті құзыреттілігі – бұл икемділік пен өзгерістерге дайындығын, ақпараттық-коммуникативті технологияны қолдану арқылы ақпараттық және коммуникативті құзыреттілікті меңгерумен қазіргі замандағы қоғамның ақпараттануы жағдайында кәсіби іс-әрекетінің тиімділігін қамтамасыз ететін жеке басының қалыптасқан қасиеттерінің жиынтығы.

Оқытушының коммуникативті құзыреттілігі – негізгі компоненттері эмоционалды тұрақтылық (бейімделумен байланысты); экстраверсия (деңгейі және тиімді көшбасшылықпен байланысты); тура және кері байланысты орнату қабілеті; сөйлеу қабілеті; тыңдау қабілеті; марапаттау қабілеті; коммуникацияны «тегіс» ету қабілеті болатын кәсіби маңызды, интегративті қасиет.

Коммуникативті құзыреттілік – бұл, біріншіден, оқытушының дамуы кезінде қалыптасатын оның жеке басының қасиеті; екіншіден, оқытушының педагогикалық қатынастың мақсаттары, мәні, құрылымы, құралдары және ерекшеліктері жайында хабардар болу дәрежесі; белгілі бір технологияны меңгеру дәрежесі; маманның жеке басының психологиялық қасиеттері; коммуникативті әрекетін тұрақты жетілдіруге ұмтылуы; адам тұлғасының басты құндылық ретінде қарастырылуы, сонымен қатар педагогикалық қатынас барысында пайда болатын мәселелерді шығармашылықпен шешу қабілеті.

Ақпараттық құзыреттілік оқытушының өзі және студенттері, басқа оқытушылардың жұмыс тәжірибесі жайлы ақпарат (білім) көлемін қамтиды.

Қазіргі кезде әлемде орын алып жатқан индустриалдық қоғамның ақпараттық-коммуникативті қоғамға айналуы ақпарат пен коммуникацияның адамдар іс-әрекетінің барлық салаларына енуімен, ақпараттық-коммуникациялық құрылымдар мен үрдістердің жаңа түрлерінің пайда болуы және дамуымен, әлеуметтік өмірдің ақпараттық-коммуникациялық табиғатының, ақпарат пен коммуникацияның орны мен маңызының қоғам дамуында жаңадан ұғынуымен қатарлас.

Соңғы он жыл ішінде ақпараттық және коммуникациялық технологиялардың жаңа құралдары кәсіби іс-әрекет пен адамдар арасындағы қатынасу тәсілдері түбегейлі өзгертуде. Олардың пайда болуы білім беруде және басқа салаларда орасан зор өзгерістерге әкелді. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар білім беру сипатын өзгертуде мүмкіндігі бар – білім беру үрдісінің модельдері де, ондағы оқытушы мен студенттердің рольдері де өзгереді.

Ақпараттық қоғамда бейімделу дағдыларын дамыту қажеттілігі өскен кезде ақпарат ағымдары мен пайдаланатын технологиялардың қарқынды алмастырылуы жағдайында оқытушының ақпараттық-коммуникативті құзырлығының дамуы ерекше маңызға ие болып отыр. Мұнда екі қарама-қайшы мәселе туындайды: білім беру үрдісіне қатысушылардың басым бөлігінің (студенттер, оқытушылар) жаңа ақпараттық технологияларды пайдалануға дайын еместігі немесе, керісінше, басқа коммуникация түрлеріне аз көңіл бөліп, ақпараттық технологияларды шектен тыс пайдалану [2].

Ақпараттық технологиялардың жаппай енгізілуі жағдайында оқытушының ақпараттық-коммуникативті құзырлығын компьютерді, бағдарламалық жабдықтауды, Интернетті, кітапханалардың электронды каталогтарын пайдалануды, БАҚ-да ақпарат таба білуі тарапынан қарастыруға болады. Алайда, қазіргі кездегі білім беру саласында ақпараттық мәдениетті дамытумен қатар, оқытушылар арасында ақпаратты жеткізе білу, орынды мысалдар келтіру, тыңдаушылармен қатынас орнату, яғни ақпараттық-коммуникативті құзыреттілікке ие болатын тұлға қасиеттерін көрсету аса маңызды.

Білім беру саласында компьютерлік технологияларды кеңінен қолдану соңғы онжылдықта аса қызығушылық туғызуда. Ақпараттық-коммуникативті технологияларды оқыту үрдісіне енгізу тек заманауи техникалық құралдардың пайда болуымен ғана емес, сонымен қатар жаңа оқыту формалары мен тәсілдерінің пайда болуымен сипатталады.

Қазіргі замандағы ақпараттық және мәселені шешу құзыреттілігі оқушының білім беру үрдісінде шығармашылық қабылетін дамытуға айқын мүмкіндіктер береді. Сондай – ақ оқушының танымдық іс - әрекеттері күшейіп, өзіндік жұмыстарды тез орындау мүмкіндіктері артады. Дыбыстық, графикалық, видео, мультимедия, гипертекстік элементтер мен қашықтан компьютерлік оқытудың мүмкіндігі пайда болды. Осылайша оқыту құралдарының бірі – электрондық оқулық. Ол оқушыларда даралай оқытуда жаңа информацияларды жеткізуге, сондай – ақ игерілген білім мен біліктерді тестік бақылауға арналған программалық құрал.

Білім берудегі ақпараттану ролінің күшейе түсуі оқытушыларда ақпараттық-коммуникативті құзыреттіліктің қалыптасуын қажет етеді. Ақпаратты іздеу және жүйелендіру, электронды түрде түрлендіру, бір белгі жүйесінен екіншісіне айналдыру (мәтін, карта, кесте, сызбнұсқа), мәселелерді талқылауға қатысу, талқаланып жатқан мәселе бойынша өз көзқарасын білдіру, жұмыс нәтижелерін көрсете білу, заманауи коммуникация құралдарын танып білу, ақпараттық-коммуникативті технологияларды кәсіби мәселелерді шешу үшін пайдалану дағдыларын меңгеру тұлғалық бағытталған білім беру қағидасының іске асуына мүмкіндік туғызады. Оқытушылардың ақпараттық-коммуникативті құзыреттіліктерінің стандарттары барлық оқытушыларға көзделген және алты компоненттен тұрады:

- ақпараттық технология саласында жалпы түсініктер;
- оқу үрдісін ақпараттық технологияларды пайдаланып жоспаралау және оны іс жүзінде қолдану;
- ақпараттық технологиялардың нақты пәндер бағдарламаларына енгізілуі;
- ақпараттық технологияларды білімді бағалау үшін пайдалану;
- ақпараттық технологияларды кәсіби құзыреттілік деңгейін арттыру үшін пайдалану;
- ақпараттық технологияларды пайдаланудың әлеуметтік, этикалық, құқықтық және қоғамдық құндылықтарын түсіну.

Құзыреттілікке бағытталған білім беруге көшу – әлеуметтік тапсырысқа білім беру жүйесінің тиісті реакциясы [3].

Ақпараттық құзыреттіліктердің қалыптасуы мен дамуы келесі іс-әрекеттерді көздейді:

1. Компьютерді ақпаратпен жұмыс істеу құралы ретінде тану, әртүрлі құрылғылармен жұмыс істеу дағдыларын дамыту.
2. Ақпаратпен жұмыс істеу тәсілдерін меңгеру:
 - Каталогтарды, іздеу жүйелерінде, иерархиялық құрылымдарда іздеу;
 - Ақпаратты жүйелендіру, талдау және сұрыптау (сұрыптаудың алуан түрлері, фильтрлер, сұраулар, файлдық жүйенің құрылымы, мәліметтер базасын құрастыру, т.б.).
 - Ақпаратты түрлендіру (графикалық түрден мәтінге, аналогтық түрден сандық түріне, және т.б.).
3. Оқытушылық мәселелерді шешу үшін ақпараттық және коммуникациялық технологияларды пайдалану.

Коммуникативті құзыреттілікті айта отырып, бұл бағыттың келесі түрлерін айқындауға болады:

1. Сөйлеудің түрлерін меңгеру (монолог, диалог, сұрақ қою, мысал келтіру, пікір таластыру).
2. «Адам» - «техникалық жүйе» диалогын жүргізу (диалогтық терезелермен жұмыс жасау, негізгі қағидаларды түсіну, т.б.).

3. Мәтінді түрлендірудің тәсілдерін меңгеру (электронды хат алмасу, желідегі әдеп, мәтіндік құжаттарды жасау, т.б.).

4. Қашықтықтағы әңгімелесушімен қатынасу үшін телекоммуникацияларды меңгеру (коммуникациялар түрлерінің мүмкіндіктерін түсіну, оларды пайдалану ерекшеліктерін білу және т.б.).

5. Байсалдылық, басқа пікірлерді қабылдай білу.

Осыған сәйкес қазіргі замандағы оқытушы мәдениетті, білікті, ақпараттық сауаты мен құзырлығы бар маман болуы тиіс.

Оқытушының ақпараттық-коммуникативті құзырлығын дамыту міндеттері келесідей:

- Информатика және ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласында білім мен дағдыларды меңгеру;

- Бірегей ақпараттық кеңістікте интерактивті диалог құру.

Оқу процесінде жаңа ақпараттық технологияны енгізу ісі де математикамен тығыз байланысты өткізіледі. Сондықтан, математика пәні мұғалімдерді компьютерлік техниканы меңгеріп қана қоймай, оны өз пәндерінде кенінің қолдануда.

Математикадан сабақ беру әдістемесі педагогикалық ғылымдар жүйесінің бір бөлігі болып табылады. Пән ерекшелігіне қарай математика курсын толығымен компьютерлік негізде ауыстыруға болмайды. Мысалы, аксиома, теорема, оларды дәлелдеулер жолымен оқушылардың абстрактылық ойлау қабілетін дамыту істері бұрынғы тәсілдермен жүргізілуі тиіс. Тек кейбір тақырыптар мен тарауларды оқып үйренуді ғана компьютерлік технологияға жүктеу керек.

Оқушылардың пәнді жақсы игеруінің басты шарты оқытушының осы сабаққа деген қызығушылықты тудыра білуінен басталады. Жаңа технологиялар – педагогтың мүмкіндігін күшейтетін құрал, бірақ ол мұғалімді алмастыра алмайды. Сабақты компьютермен сүйемелдеу ісін жүзеге асыру, оны негіздеу осы негізден қарастырылуы тиіс:

- математикада компьютерді пайдалану арқылы оқу сапасының артуы мен оқыту аймағының кеңеюіне байланысты қоғамның әлеуметтік талабына сай болуы;
- компьютерлік технологияның бұрынғы дәстүрлі пәндерге, оның ішінде математикаға араласуы, енгізілуі;
- оқушылардың әртүрлі компьютерлік техникалық құралдары игеріп, соларды тұтыну тәсілдерінің қалыптасуы, яғни оларды игеру оқушыларды жаңа білім ортасына жылдам енгізеді;
- математикалық түсініктер мен концепциялды оқып үйренуге қажет жоғары деңгейдегі ойлау қабілетін қалыптастыру мен дамытуда компьютерлік техниканың тұрақты қолдану мүмкіндіктерінің пайда болуы.

Ақпараттық оқытудың өз мақсаты, мазмұны, формасы және ерекше өткізу тәсілі бар екені белгілі.

Осындай сабақтар жасаудың мынадай негізгі кезеңдері:

- оқыту мақсатын анықтау;
- өкілетін тақырыптың, бөлімнің материалдарын талдау, керектілерін таңдап алу және оның тиісті құрылымын жасау;
- оқыту тәсілін таңдау;
- сабақты жобалау, яғни оның сценарийін құрастыру;
- сабақты жүргізудің программасын жасау (программалау);
- оқу процесінде компьютерлік сүйемелдеу бар сабақтарды кіргізу.

Сабақтарды жасаудың алғашқы кезеңі таңдап алынған тақырып бойынша оқыту мақсаттарын анықтаудан басталады.

Білім беру мақсатын жүзеге асыру нәтижесінде оқушылар оқу материалдарының жаңа көлемін игереді, оның сапасын арттырады, деңгейін өсіреді.

Бұл мақсат екі топқа бөлінеді:

- оқушыларды білім негіздерімен, нақты фактілермен, түсініктермен, заңдармен, теориялармен таныстыру;

- жалпы әлеуметтік пәндік және пәнаралық біліктілікті, соларды игеруді қалыптастыру, яғни алдыңғы білімді қолдану тәсілдерін меңгеру.

Дамыту мақсаттары жеке тұлғаның бойындағы сапалық қасиеттерді дамытудан тұрады. Бұл мақсатын да үш тобын атап өтуге болады:

- ойлау аймағына жататын іс - әрекеттерді табысты түрде орындау;
- іздеу әрекеттері;
- кейбір интеграциялық әрекеттерді табысты түрде орындау, есте сақтау,

пайымдау түрлерін игеру.

Оқу материалының мазмұнын талдау мен тандап алу кезеңінде алдымен пән бағдарламасына сәйкес оқушылардың игеруге тиісті теориялық сұрақтарын, білімдерін анықтап қарап шығып, оған арналған сағаттар санына да көңіл бөлу керек. Бағдарламаны талдау кезінде пәнаралық байланысты есепке алып отыру ұмытылмауы тиіс. Сатыға көтеру болып табылады. Міне осыған байланысты тұлғалық өзекті тақырыптын мақсаты:

Оқу танымдылық коммуникативтік құзіреттіліктің және ақпараттық оқу технологияларын жетілдіре отырып, математикаға деген қызығушылығын арттырып оқушылардың ой-өрісін кеңейту.

Міндеттері:

- Түйінді мәселенің теориялық аспектілерін зерттеу;
- Ізденіс тақырыптың методикалық негізін әзірлеу;
- Негізгі құзырлықтарды сабақ барысында қалыптастыратын теңбе-тең оқу технологиясын іріктеу;

- Мұғалімдердің кәсіптік шеберлігін жоғарлататын оқу-әдістемелік шараларында қатысу;

- Оқушылардың шығармашылық, зерттеушілік қызметтерін дамыту барысында жағдайлар жасау.

Өзекті тақырыптың құндылығы

- Проблемалардың шешімін табу құзіреттілігі;
- Түрлі жағдайларда проблемаларды анықтауға, жауапты шешім қабылдауға, өз шешімінің нәтижесін бағалауға;
- Өз іс-әрекетіне мақсат қоя алуға, оны іске асыруға қажетті жағдайларды анықтауға, оған жету жолдарын жоспарлы түрде ұйымдастыру;

- Логикалық операцияларды (талдау, дәлелдеу, жинақтау, моделдеу, материалдарды жүйелеу) қолданады;

- Нәтижелі өзара іс-әрекет;

- Ақпараттандыру – жеке және заңды тұлғалардың ақпаратқа деген талаптарын қанағаттандыру мақсатында ақпараттық және коммуникациялық технологияларды пайдалану.

Білім беру нәтижелері ретіндегі білім, іскерлік дағдылары

1. Айналадағы дүниені түрлендірудегі математика мен ақпараттық технологиялардың алатын орнын түсіндіру;

2. Математика мен ақпараттық құралдардың көмегімен мәселелерді шешу;

3. Табиғат құрылыстарын, қоғамдық үдерістерді сипаттауда математиканың тәсілдерін пайдалану.

Қолданылған әдебиеттер:

1. В.А. Болотов, В.В. Сериков «Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе» //Педагогика, 2003 г. №10.

2. Голуб Г.Б., Перельгина Е.А., Чуракова О.В. Метод проектов – технология компетентностно-ориентированного образования: Методическое пособие для педагогов –

руководителей проектов учащихся основной школы / Под ред. д.ф.-м.н., проф. Е.Я. Когана. – Самара: Издательство «Учебная литература», Издательский дом «Федоров», 2006.

3. А.Сахатова, «Ақпараттық технологиялардың мүмкіндіктерін пайдалану», Математика в школе – журналы, 2001.

4. А.Құдайбергенова, «Жеке тұлға құзыреттілігі», Астана, 2006.

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ САБАҚ ҮРДІСІНДЕ ҚОЛДАНУ

Рахымжанова А.Қ., Есмагамбетова А.А
Қарағанды «болашақ» маңызды білім беру колледжі

«XXI ғасырда білімі дамымаған елдің тығырыққа тірелері сөзсіз» делінген Қазақстан Республикасының президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың 2005 жылғы 18-ші ақпандағы Қазақстан Халқына Жолдауында. Бұл мәселе, ең біріншіден жалпы білім беретін мектептерге және оқушылар болашақта жақсы маман, білімді азамат болуына ең басты жауапты адам- мұғалімге байланысты екені баршаға мәлім. Ұстаз еңбегі оқушы білімімен өлшенеді.

Сондықтан мұғалімге мынадай талаптар қойылады:

1. Біліктілігін үнемі көтеруі
2. Кәсіптік табыстары рейтингісінің жылдар бойы өсуі
3. Әдістемелік жұмыстары
4. Кәсіптік жаңашылдық қызметі
5. Пән бойынша сыныптан тыс жұмыстары.

2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасының негізгі мақсаты-білім беру жүйесінің барлық деңгейінде қоғамның талаптарына сәйкес келетін білімді, кәсіби біліктілігі жоғары тұлғаны тәрбиелейтін, бәсекеге қабілетті білім негізін қалыптастыру.

Бұл, жаңа кезеңде адамды өмір сүруге баулу үшін бұрынғыдан да мол деңгейде білім беру деген сөз.

Бүгінгі таңда «адам», «қалыптастыру», «жеке тұлға», «бағдарланған оқу» деген ұғымдарды көп қолданамыз. Философтардың айтуынша «Адам»-дегеніміз өмірлік қатынаста өзін еркін ұстайтын, әрекетшіл, басқа адаммен бірігіп әрекет ететін, биологиялық және әлеуметтік болмыс. Адам-дербес сананың иесі, сезімі, ойы бар ең күрделі құндылық. Күні бүгінге дейін педагогикада «Адам» ұғымы дара қолданылған жоқ, ол «жеке бас», «жеке тұлға», «индивид», «оқушы» деген сияқты ұғымдар арқылы айтылып келді.

Олай болса, «Жеке тұлға» дегеніміз кім? Психолог А.Н.Леонтьевтің пікірінше: «жеке тұлға » қоғамдық ортада өмірден туындайтын тәжірибені қолданушы, ерекше типтегі психологиялық құрылым. Әлеуметтанушылар «Жеке тұлға» адамның әлеуметтік маңызды сапаларының жүйесі деп топтайды. Педагогикада «жеке тұлға» әлеуметтік қатынастар мен саналы іс - әрекеттің субъектісі ретінде индивид жеке тұлғаның басты белгісі- оның әлеуметтік мәнінің болуы.

Жеке тұлға атауы екі негізгі бағытта қолданылады:

1. кез келген саналы адам;
2. өзінің психикалық даму үрдісін және мінез-құлық, жүріс-тұрысын басқара алатын қабілетіне сай деңгейдегі психикасы бар адам.

Индивид болып туады, ал тұлға болып қалыптасады .

Жеке тұлғаны қалыптастыру білім беру мен тәрбие үрдісінде жүзеге асырылатындықтан, білім мазмұнын таңдауда әр оқушының жеке тұлғалық ерекшеліктерін ескеру мәселесі тереңірек, нақтырақ қарастырылуы қажет болады.

Тәрбие мен білім беруде адамның табиғи қасиеттерін ескеру қажет, оның бейімділігі мен қабілеттілігін анықтай отырып, олардың әрі қарай дамуының амал-тәсілдерін, формалары мен әдістерін айқындау керек.

Жеке тұлғаның дамуы үшін оқушының қарқынды іс-әрекеті болу шарт. Қабілеттіліктің дамуы үшін оқушының бойында жағымды сезімдер туғызатын іс-әрекет қажет.

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» заңында қоғамды ізгілендіру, яғни адамдар арасында бір-бірін сыйлау, көмектесу, қамқорлық жасау сияқты адамгершілік тәрбие негіздерін оқушының дүниетанымындағы басты құндылықтар ретінде қалыптастыру қажеттілігі айтылған. Сондықтан жаңа технологияның негізі саналатын ізгілендіру (гуманизациялау) оқу-тәрбие үрдісін жетілдірудің басты ұстанымы болып табылады.

Ізгілік бағыттың негізгі идеялары: оқушымен ұнамды қарым-қатынас; қысым көрсетпей, еркін ұстау; оқушы еңбегін бағалау; тұлғаны дамыту; өзіндік көзқарас; өзін-өзі сыйлау идеясы, өз пікірін білдіру; баланың болашағына, қабілетіне сену; баланың кемшіліктеріне шыдамдылық көрсету; баланы ынталандыру.

Шығыс даналығы: «Маған айтсаң ұмытып қаламын, көрсетсең есімде қалар. Істеуін көрсетіп берсең, үйреніп аламын» деген екен. Бұл – баланың ынтасын жетелеу арқылы оқыту, үйрену деген сөз. Оқытушы білімді оқушы санасына сабақ арқылы жеткізеді. Сондықтан мұғалімнің ең басты мақсаты:

1. Әр баланы Тұлға ретінде қабылдау.
2. Оның жеке тұлғалық қасиеттерін анықтап, ашу.
3. Бұл қасиеттерін пайдалануға мүмкіндік туғызу.

«Биоинформатика және синергетика» (БЖС) – орта мектептерде сапалы білім беруді басқару технологиясы, автор Ф.Я. Вассерман. Бұл, оқыту сапасындағы оқушы жетістігін бағалауда әділсіздікті қоспағандағы, мұғалімнің нақты өлшеуіштеріне тәуелсіз болатын жалғыз ғана технология.

Сапалы менеджменттік жүйе (СМЖ) – бұл 9000 сериялы ИСО халықаралық стандартқа сай басқару жүйесі, СМЖ бақылау сапасынан басқару сапасына өту болып табылады.

International Standardization Organization (ISO) – стандарттау бойынша халықаралық ұйым.

ИСО ҚР СТ – халықаралық стандарттарға сәйкесті Қазақстан Республикасындағы стандарттар.

ИСО 9001-2000 - сапалы менеджменттік жүйені (СМЖ) ұйымдастыруға қойылатын талап.

Биоинформатика – бұл бір тірі организмнен екінші біреуіне ақпаратты жеткізу

Синергетика – бұл әр түрлі серіктес қоғамның өз бетінше ұйымдасқан түрдегі жалпы бірдей мақсатқа жету үрдісі

Технологияның мақсаты мен міндеттері – оқушылардың төмендегідей ойлау сапасының әлеуметтік қажетті түрде даму негізіндегі оқыту мен оның әлеуметтік нәтижесіне жету

1. *Шапшаңдық* (скорость)
2. *Жады* (память)
3. *Сөздік қоры*
5. *Логика*
6. *Сыни көзқарас* (критика)
7. *Шығармашылық*
8. *Талдау* (Синтез)
5. *Ақпараттық шыдамдылық* (информационная выносливость) «БЖС»

технологиялық карталар

- Алгоритм
- Биоинтернет

- Тренажер
- Логика
- Лидер
- CPB
- «Ауызша сабақ» сериясы – 3 карталар
- Әмбебап сабақ
- ИСН

Қазақстандағы бірыңғай саяси индустриалды-инновациялық инфрақұрылымды қалыптастыру және дамыту Тұжырымдамасына сәйкес арнайы экономиялық және индустриалды аймақтар, технопарктер және бизнес-инкубаторлар құрылуда.

Технопарк – инновациялық жобаларды жүзеге асыру үшін, қажетті жұмыспен қамтамасыз ету және қызмет көрсетуге болатын негізгі іс-әрекеттермен біріккен материалды-техникалық кешенге иелік етуге құқығы бар заң өкілі немесе консорциум (уақытша келісім). Технопаркті құруды анықтайтын алғышарттар: Қарағанды қаласында қазіргі таңдағы ғылыми және технологиялық потенциалдарды, сонымен қатар жоғары білікті кадрлар мен ақпарат көздерінің ресурстарын интеграциялау.

2002-2007 жылдар аралығында ОҚО және Теміртау қаласындағы «Престиж» жекеменшік мектебінде Н.Назарбаевтың Білім беру Қорымен біргелесе отырып «Орта мектепте сапалы білім беруді басқару технологиясы» («Биоинформатика және синергетика») жобасы апробацияланды. Белгіленген мониторингтер өткізіліп, мынадай нәтижелер айқындалды:

- технология жалпы орта білім беруде 1 сыныптан бастап 11 сыныпқа дейінгі балалардың жас ерекшелігін қамтиды;
- білім беруді сапалы басқару, технологиялық регламентті сақтай отырып әсерлі түрде жүзеге асыратын арнайы, өзіндік сапалы қызмет көрсететінін анықтады;
- технология оқушылардың өз бетінше 70%-ға дейін сапалы білім алуды басқаруға, бағдарлы оқытуды жүзеге асыруға және оқушылардың қоршаған ортада қажет ететіндей, басқару менеджменті ретінде бағыттау негізінде сәттілі түрде әлеуметтендіруге жайдай жасайды;
- технология аясында бастапқы оқу іс-әрекетінде көрсетілген негізгі ой операциясы – ойлау, жадылау, логикалау, синтездеу және шығармалау жылдамдығы негізінде білім беру үрдісінің соңғы нәтижесінің тұжырымдамасы жүзеге асады. Бұл ойлау сапасы жоғарғы сыныпта оқушыларды әлеуметтендіру негізі мен бейініне бағдарлау және мектеп бітіргеннен кейін қоршаған ортаға жылдам бейімделуіне кепілдік береді;
- технология оқыту сапасының өлеуіштері мұғалімге тәуелсіздігін көрсетеді, оқушының жетістігін бағалауда мұғалімнің әділетсіз бағалауына жол бермейді.

Осыған байланысты оқытудың нормативті сапалық деңгейі әрбір деңгейде 63%-дан кем болмайды, бұл көрсеткіш оқытудың тұрақты сапасының нормативтік кепілі болады. Ондай болса, тәжірибе, технологияны қолданған бақылау сыныптарында қарапайым сыныптарға қарағанда, жас ерекшеліктеріне тәуелсіз, оқушылардың білім сапасы 100%-ға дейін көтерілгенін көрсетті. Сонымен қатар, бұл аталған технология - оқу үрдісінде оқушының оқу жүктемесінен қорғайтын, денсаулығын сақтай отырып оқытудың жоғары сапасын қамтамасыз ететін әсерлі механизмге ие.

Технологияны жобалаудың соңы, осы аталған технологиямен мектепте ұзақ мерзімде жұмыс жасау үшін және оқытуда күтілетін жоғары деңгейлі сапаны алу механизмін құруға мүмкіндік берді. Бұл технологияны жаппай ендіру қазіргі таңдағы орта мектептерде басқару жүйесіне, шұғыл түрде мемлекет тәрпынан әкімшілік-басқару және қаржылай демеуді қайта құруды керек етеді.

Биоинформатика – бұл бір тірі организмнен екінші біреуіне ақпаратты жеткізу

Синергетика – бұл әр түрлі серіктес қоғамның өз бетінше ұйымдасқан түрдегі жалпы бірдей мақсатқа жету үрдісі

- Стратегия – бұл төрт кезеңді: білім, білік, дағды және шығармашылықты қамтитын тақырыптық жоспар
- Тактика – бұл сабақ жоспары. Сапа өлшеуіші (критерий): сабақтың нәтижесі болуға және КЕФ бойынша есептелуі тиіс
- Алгоритм – қарастырылған тақырып бойынша бастапқы білімі мен білігін меңгеру және диагностикалау. Баға қойылмайды.
- Биоинтернет – білім мен білікті әңгімелеу арқылы бекіту, ұран «Жауабын таптым және түсіндірем - меңгердім». Әңгімелеуінің жетістігін бағалау.
- Тренажер – дағдының меңгерілуі, МЖББС бойынша нормативтер мен өз бетінше жұмыстарды тапсыру. Қорытынды баға.
- Логика – үштікте жұмыс жасау, талдау және топтау. Тақырыпты терең меңгеру. Индукция мен дедукцияны дамыту.
- Лидер – қатармен жұмыс жасау, шығармашылық және логика. Коммуникативті дағды мен алған білімін топтауды дамыту.
- СРВ (Солнышко, Ромашка, Ветерок) – 7 адамнан құрылған топта жұмыс жасау. Жобалап ойлауын дамыту.

Пайдалынған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді 2010 жылға дейін дамытудың мемлекеттік бағдарламасы, Астана, 2004ж.
2. Қазақстан Республикасындағы 12 жылдық жалпы орта білім беру тұжырымдамасы, Астана, 2006ж.
3. Ожегов С.И. Словарь русского языка, Москва, Советская энциклопедия 1973г.
4. Дьяченко М.Н., Кандыбович Л.А. Психологиядан анықтамалық сөздік., М. 1998.
5. Гуревич Т. Педагогическая мысль в Казахстане во второй половине XIX века. Алма-Ата, Казахстан, 1965.
6. Вассерман Ф.Я. Управление качеством обучения в общеобразовательных школах (Биоинформатика и синергетика). Алматы, 2008г

ТЕМЕКІ ЖӘНЕ ДЕНСАУЛЫҚ

*Рахымжанова А.К Есмагамбетова А.А.,
МББ «Болашақ» колледжінің оқытушылары*

Темекі– заңды түрде қолдануға болатын есірткі түрі. Темекі жапырағында танин, желім, шайыр, крахмал және алколоиндер бар өсімдік. Темекіден ауаға жылына 720 мың тонна күкірт қышқылы, 384 мың тонна аммиак, 180 мың тонна никотин, 660 мың тонна темекі майы, 550 мың тоннадай иісті газ шығады. Темекінің жалпы шығу тарихына келер болсақ: Темекі Еуропа мен Азияға 15 ғасырда келген. Алғашқы кезде темекі тіс ауруына қарсы қолданылатын дәрі ретінде пайдаланылып жүрген. Темекіні ең алғаш емдік шөп ретінде пайдаланған. Содан кейін темекі тарту әдеті жайлы ең алғашқы кітаптар жазыла бастады. Оның бірін Эрпандесуде Овьедо жазды. Ол “Америка тұрғындарының адамгершілігі мен әдет-ғұрыптары” деген атпен жарыққа шыққан болатын. Ең алғаш қолданған халықтардың бірі “Расанолла” аралында тұратын халық. Олар қасиеті жағынан діуанаға ұқсас шөпті жандырғанда шыққан түтінді танаулары арқылы ішіне тартып масс болады екен. 1492 жылы 12 қазанда Христофор Колумб белгісіз аралдың (қазіргі Америка) жағалауына келіп тоқтағанда арал тұрғындары қонақтарға күнге кептірілген бүктеулі жапырақ ұсынады. Олар оны «петум» деп атаса керек. Колумбтың екінші саяхатынан соң

табак дәні бірінші Испанияға, содан бүкіл жер бетіне тарап кеткен. Темекі – заңды түрде қолдануға болатын есірткі түрі.

Темекі жапырағында шайыр, крахмал және алколоиндер бар өсімдік. Темекі түтінінде 30-дан астам улы заттар бар: никотин, көміртек тотығы, көгеретін қышқыл, органикалық қышқылдар және басқалары. Темекіден ауаға жылына 720 мың тонна күкірт қышқылы, 384 мың тонна аммиак, 180 мың тонна никотин, 660 мың тонна темекі майы, 550 мың тоннадай иісті газ шығады. Темекі өсіру – техникалық өсімдіктер шаруашылығының бір саласы. Темекі құнды техникалық дақыл ретінде белгіленген. Еуропада 16 ғасырда алғаш гүл және дәрілік өсімдік ретінде өсірілген. Қазақстанның оңтүстігінде, әсіресе Алматы облысының Еңбекшіқазақ, Талғар аудандарында, сондай-ақ Жамбыл, Оңтүстік Қазақстан облыстарының кей өңірлерінде өсіріледі. Темекі жапырағындағы мөлшеріне байланысты және адамның әр түрлі органдарына және жүйесінің әрекет күшіне байланысты никотин бірінші орын алады. Ол организмге темекі иісімен бірге кіреді, оның құрамында, никотиннан басқа, тітіркендіретін әрекеттегі заттар, соның ішінде, канцерогендік яғни қатерлі ісік пайда болуға себепші, көп көмір қышқыл газы - 9.5% және көміртек топтығы - 5% Әрбір жетінші ұзақ уақыт шылым шегетін қантамырларының қатты сырқатымен ауырады. Темекі өнімдерінің құрамында белок, углеводтар, минералды тұздар, клетчатка, ферменттер, майлы қышқылдары және басқалары бар, кептірілген темекі жапырақтарынан жасалынады. Шылым шегу көбінесе ер адамдарды зақымдаушы, аяқ тамырларының қатты тырысуының ең басты себебі болуы мүмкін. Бұл ауру тамақ ішудің бұзылуына, гангренаға және нәтижесінде аяқты ампутациялауға апарады. Темекі түтініндегі заттардан сондай-ақ, ас қорытқыш тракт, бірінші кезеңде тістер және ауыздың шарышты қабығы азап шегеді. Шылым шегетіндерде, трубканың мүштерінде жиналып қалатын канцерогендік экстракт әсерінен, төменгі еріннің қатерлі ісігі жиі болады. Өте жиі шылым шегу, ылғи жөтелмен ауыздан шығатын жағымсыз иісі бар, бронхитты созылмалы ауруға дамытуға әкеп соғады. Созылмалы қабыну нәтижесінде бронхалар кеңейеді, содан қиын салдары бар бронхоэктаз – пневмосклероз болады, өкпенің эмфизема, жеткіліксіз қан айналымына апаратын, өкпе жүрегі деп аталатынына әкеп соғады. Шылым шегу жарым-жартылай немесе толық соқырлыққа апарады. Бұл өте қауіпті ауру, ол уақытта тіпті қатты емдеуде жеткіліксіз болуы мүмкін. Шылым шегушілер өздерін ғана емес, айналасындағы адамдарға да қауіп төндіреді. Медицинада «Пассивтік шылым шегу»-деген термин пайда болды. Шылым шекпейтін адамдардың организмінде темекі тартқан және желдетпеген бөлмеде болғаннан кейін, никотинның едәуір концентраты анықталады. Алғаш тартқанда темекінің улы никотині мен уланады. Егер шылым шегушілер күніне 20 тал темекі шексе, олардың өкпе рагы ауруына шалдығу қаупі өзгелерге қарағанда 10-15 есе артып, ал бүйрек дертіне бес есе көп шалдығады екен. Егер адам 15 жасынан бастап темекі тартса, оның өмір сүру жасы сегіз жылға қысқарады. 15 жасынан бастап темекі тарта бастаған адамдар да өкпе қатерлі ісігі жиі кездеседі.

Тыныс жолы арқылы кірген көміртек тотығы ең кемінде 100 есе құштарлықпен қан түйіршіктеріне жабысып, оларды ортадан оңашалайды. Темекі тартқандардың қан түйіршіктерінің 5-8 пайызы көміртек тотығының қысымында қалады да, ауа жеткізе алмай керексіз күйде шеттеп қалады. Сол себепті темекі тартқан адамның күш-қуатын, темекі тартпаған адамның күш-қуатынан әлде қайда әлсіз болады. Темекі тартатын жас адамның кеуде клеткасының көлемі, өкпесінің, жетілуі темекі тартпайтын жас адамнан 25% артта қалған. Олар жиі суыққа ауырады. Өкпесінде сырыл болады. Осы айтылғандардың бәрі темекі тартудың басталғанына 2-ақ жыл болған адамдарда кездеседі. Темекі тартуды тастағандар алғаш қолайсыз жағдайды бастан кешіреді. Ашушаң болып, көңіл күйі төмендеп, темекіге әуестеніп тұруы мүмкін. Никотин жүйкелі уларға жатады. Жануарларға жасалған эксперименттерде және адамдарға жасалынған бақылауда, никотин аз мөлшерде жүйке клеткаларын қоздыруға, дем алу және жүрек қағыс жиіленуге, жүрек жиылынуы, ритмы бұзылуға, жүрек айнуға және құсуға себепші болады. Әйелдер темекінің зиянына

еркектерден гөрі тез ұшырайды. Екі қабат кезінде темекі тартқан аналар босану кезеңінде қауіпті жағдайға душар болуымен бірге, арық, нәзік, сырқат, тіпті өлі бөбек тууы мүмкін. Жүктіліктің төртінші айынан бастап, үнемі күніне он тал темекі тартқан аналарда босану мезгілінде өлім мөлшері 30 пайызға артады. Әрі темекіге құмар шешеден туған сәбидің салмағы қалыпты жағдайдан төмен болады. Ананың темекіге құмарлығынан ауру, кемтар балалар туылу мүмкіндігі де артқан. Әдетте екі қабат әйелдерде қалыпты жағдайда 15-20 пайыз тік түсік кездеседі. Бала емізетін әйелдердің емшек сүтіне араласқан никотин балаға өтіп, оған кері әсер етеді. Әдетте екі қабат әйелдерде қалыпты жағдайда 15-20 пайыз тік түсік кездеседі. Ал темекі тартқан әйелдерде түсік тастау мөлшері 28 пайыз болып отыр. Темекі тартқан 100 мың екі қабат әйел мен темекі тартпаған 100 мың екі қабат әйелдерді салыстырып зерттеу жүргізгенде, темекі тартқандар 4000 мөлшерден артық түсік тастағаны байқалған. Осы зерттеулердің нәтижесіне қарағанда баланың жатыр сыртына бітуі темекі тартқандардың тартпағандарға қарағанда артық болған. Бала емізетін әйелдердің емшек сүтіне араласқан никотин балаға өтіп, оған кері әсер етеді. Тіпті, өкпе туберкулезі және мазасыздыққа апарып соғатын болған. Темекі осы арқылы қаншама адамның ағзасына сініп, қоздыруы мүмкін. Егер шылым шегушілер күніне 20 тал темекі шексе, олардың өкпе рагы ауруына шалдығу қаупі өзгелерге қарағанда 10-15 есе артып, ал бүйрек дертіне бес есе көп шалдығады екен. Жөтел және қақырық пайда болады, созылмалы тыныс жолдары қабынуына әкеліп соқтырады. Көмекей және өкпе рагына тап болушылардың 90 пайызы темекінің себебінен. Шылым алдымен, қан тамырларына әсерін тигізеді, қан тамырларының жұмысын нашарлатып, оларды жіңішкертіп, қан қысымын көтеріп, жүрек талмасына жетелейді. Миға баратын қан азаяды.

Ми өз деңгейіндегі жұмыс істемейді, қандағы холестерол артады, бүйрек үсті бездерінен адренаменатты гармон қабынады да, бүтін денені өртейді. Тамырлар жиырылады, жүрек бұрынғы қызметін ауырсынады, қан қысымы жоғарылайды. Денеге сіңген никотиннің әсерінен дененің барлық ағзаларында тамырдың жиырылуынан қан аз өтеді, бұл дененің, бүтін ағзалардың өз деңгейінде жұмыс істемеуіне әкеп соғады. Егер темекіні тастасаңыз: 24 – сағаттан кейін жүрек талмасы қаупі азаяды, 2 – күннен кейін дәм мен иіс сезу жағдайы әдеттегі адамдармен теңеседі, 3 – күннен кейін тынысалу қалыпты жағдайға жетеді, 3 – айдан кейін өкпе әдеттегіден 30 пайыз артық жұмыс жасайды, 1 – жылдан кейін жүрек ауыру қаупі 50 пайызға азаяды, 10 – жылдан кейін өкпе рагіне шалдығу қаупі темекі шекпеген адамдікімен теңеседі, 15 – жылдан кейін жүреппен қан қысымы ешқашан темекі шекпеген адамдар мен бірдей болады. Осындай жағдайларды болдырмау және жастар арасында көп таралмауына тікелей байланысты етіп, Қарағанды "Болашақ" маңызды білім беретін колледжінің студенттерін анкетамен қамтып, олармен тікелей сауалнама жүргіздім. Осы сауалнама арқылы темекінің жаман жаған көріп ойланды деген сенімдемін.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Н. Назарбаев "Қазақстан - 2030". Ел Президентінің Қазақстан халқына жолдауы. Білім баспасы, 1998 жыл.
2. "Үлгілі елдің ұл-қыздары"
3. "Мен адаммын" жеке тұлғаның рухани адамгершілігін дамытуға арналған әдістемелік құрал. Алматы, 2000 ж.
4. Бақыт Қарпықбаева, Меліс Доланбаева. Республикалық «Денсаулық журналы», 2004 ж
5. Әлима Қасымова, Салауаттану, Республикалық «Валеология» журналы, 2007 ж
6. Алтынай Игжанова. Республикалық «Валеология» журналы, 2008 ж
7. Қарағанды облыстық денсаулық сақтау басқармасы. Егер сіз денсаулығыңызды сақтағыңыз келсе, 2009 ж
8. Сен үшін темекі туралы мәліметтері бар кітапша

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ, ЕГО ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ. ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ И КРИТЕРИИ ИНОВАЦИОННОГО ПРОЦЕССА.

*Ращупкина М.А., преподаватель специальных дисциплин
ГБОУ СПО «Жигулевский государственный колледж»*

Улучшение компетенций будущих специалистов, путем введения инновационных технологий в обучение является важнейшей задачей на сегодняшний день в образовательном процессе.

В образовательных учреждениях распространена устаревшая или неэффективная методика обучения специалистов, что влияет на развитие общества и России.

Изучение новых методик обучения позволяет эффективно использовать время подготовки специалистов. А, проверка новых методик на практике в качестве эксперимента позволяет лучше освоению компетенций будущим специалистам.

Аттестация и введение новых методик в основную программу является на сегодняшний день важнейшей задачей образовательного процесса.

Современная система образования переживает достаточно тяжёлые времена. На смену приходят европейские тенденции. Порой внедрение новшеств происходит на неподготовленную почву, или инновации не адаптированы под российский менталитет. Проблем в современном российском образовании достаточно. Попробуем в них разобраться.

Во-первых, всё чаще приходится слышать о кризисе старой системы образования. В высшей школе выход был найден в переходе на систему бакалавриат и магистратура. Но остались не охваченными техникумы, ПТУ, колледжи и профессиональные училища. Недавно изданный закон об образовании призван решить и эту проблему. А насколько он будет действенным, покажет практика. Сейчас же стала очевидной необходимость изменения подхода к процессу обучения. Современное общество находится на таком уровне развития, когда пора уже отойти от обучения как заучивания фактов. Нужно учить студентов добывать информацию, понимать её и применять на практике.

Второй проблемой образования в России называют излишнюю его теоретическую направленность. Воспитывая учёного-теоретика, мы создаем огромную нехватку узких специалистов. Получив хорошую теоретическую подготовку, мало кто может применить знания на практике. Поэтому, устроившись на работу, новые сотрудники переживают серьёзную адаптацию, связанную с невозможностью сопоставить свои знания с практической деятельностью.

Третья проблема характерна не только для образования — это недостаточное финансирование. Отсутствие средств является причиной нехватки кадров в системе образования в целом по стране. К тому же, чтобы идти в ногу со временем, необходимо внедрять новые технологии, обновлять уже устаревшее оборудование. На это у учебного заведения средства есть далеко не всегда.

Четвёртая проблема, которую особо остро начинают ощущать студенты-первокурсники, это низкий уровень связи между этапами образования. Особенно если вуз престижный и конкурс на выбранное направление подготовки будет большой. Отличается и уровень требований, который предъявляли в школе, от уровня, необходимого для обучения в вузе. Поэтому первый год обучения — самый тяжёлый для студентов и

отличается наибольшим количеством отчисленных ребят, не выдержавших нового ритма учёбы.

Пятая проблема вытекает из, казалось бы, положительной тенденции на увеличение спроса на вузы. Всё большее число вчерашних студентов стремится получить документ о высшем образовании. Но эта тенденция имеет свой недостаток, т.к. увеличилось число негосударственных вузов, с которыми нужно быть очень осторожными и внимательными.

Конечно, нельзя пройти мимо такой проблемы, как коррупция. Одних объявлений о продаже дипломов о высшем образовании в сети Интернет можно найти множество.

Для решения подобных проблем преподавателями разработано много методических приемов, новшеств, новаторских подходов к проведению различных форм занятий. По форме проведения можно выделить следующие группы нестандартных уроков:

1. Уроки в форме соревнования и игр: конкурс, турнир, эстафета (лингвистический бой), дуэль, КВН, деловая игра, ролевая игра, кроссворд, викторина и т.п.

2. Уроки, основанные на формах, жанрах и методах работы, известных в общественной практике: исследование, изобретательство, анализ первоисточников, комментарии, мозговая атака, интервью, репортаж, рецензия.

3. Уроки, основанные на нетрадиционной организации учебного материала: урок мудрости, откровение, урок-блок, урок-«дублер» начинает действовать».

4. Уроки, напоминающие публичные формы общения: пресс-конференция, аукцион, бенефис, митинг, регламентированная дискуссия, панорама, телепередача, телемост, рапорт, диалог, «живая газета», устный журнал.

6. Уроки, основанные на имитации деятельности учреждений и организаций: суд, следствие, трибунал, цирк, патентное бюро, ученый Совет.

7. Интегрированные уроки.

8. Трансформация традиционных способов организации урока: лекция-парадокс, парный опрос, экспресс-опрос, урок-зачет (защита оценки), урок-консультация, защита читательского формуляра, телеурок без телевидения.

Данные системы обучения без сомнения приведут к повышению компетентности обучающихся.

Ретроспективная (“реконструктивная”) игра моделирует ситуацию, ставящую учеников в позицию очевидцев и участников событий в прошлом. Главным признаком игры такого типа является “эффект присутствия” и принцип исторической беллетристики – “так могло быть”. По словам психолога А.Н. Лука, в такой игре подростку “удается прыгнуть выше себя, на некоторое время стать умнее, смелее, благороднее, справедливее”. Ретроспективные игры подразделяются на ролевые и не ролевые.

Можно отметить такую проблему, как падение престижа ПТУ, техникумов и колледжей. Это ведёт к нехватке рабочих кадров на предприятиях, в обслуживающей сфере и т.д.

Закон об образовании — попытка решить ряд назревших проблем. Но для полноценного развития нации необходимо принятие ещё ряда мер в сфере образования. Государство должно не только стремиться сделать так, чтобы образование соответствовало международным стандартам, но и полностью удовлетворяло нужды страны в квалифицированных специалистах и высокообразованных гражданах.

Полностью нивелируется процесс обучения и сводится к абсурду сам процесс обучения, который предусматривает не только запоминания материала, но и его переосмысление и умение применять на практике. Для примера возьмем книгу, в которой есть готовые домашние задания по экономике. Экономика это предмет, который состоит из теории и практики. Но ее мало вы зубрить. Ею нужно уметь пользоваться и уметь ими оперировать. Их нужно уметь применять на практике. А что получится, если студент привыкнет просто переписывать с интернета готовое задание. Это будет просто зубрежка и набор, каких то хаотичных знаний. Ведь только практика может упорядочить наши

знания, а решение большого количества задач и примеров это и есть практика. Например, книга, в которой написаны ответы к задачам, может полностью лишить смысла программу обучения по этому предмету.

Помимо всего это пагубно может сказаться и в будущем. Если человек с детства привыкнет к поиску легких путей это деградирует творческую часть личности. Человек превратится просто в глупого тупого исполнителя и добиться каких то результатов в своей деятельности ему будет очень сложно. Что касается ответов в конце учебников, то это на первый взгляд может принести скорее пользу, чем вред. Учащийся, который самостоятельно решает задание должен как то проверить результат своей работы и здесь не может идти речи, о какой то подгонки под ответ. Весь процесс обучения должен сводиться к тому, что человек, учащийся должен научиться самостоятельно, мыслить, а задача учебных заведений заключается в том, что бы вырастить самостоятельных, творческих людей, а не малограмотных авантюристов которые в жизни не будут способны, на что то высокое и полезное не только для себя, но и для общества.

Это самое распространенное мнение людей, которые живут прошлым. Это мнение людей, которые отстали от динамики жизни. Это мнение людей, которые хотят, что бы было все по старинке.

Нововведения, или инновации, характерны для любой профессиональной деятельности человека и поэтому естественно становятся предметом изучения, анализа и внедрения. Инновации сами по себе не возникают, они являются результатом научных поисков, передового педагогического опыта отдельных учителей и целых коллективов. Этот процесс не может быть стихийным, он нуждается в управлении.

Инновационный процесс заключается в формировании и развитии содержания и организации нового. В целом под инновационным процессом понимается комплексная деятельность по созданию (рождению, разработке), освоению, использованию и распространению новшеств. Поэтому мы можем выделить основные этапы инновационного процесса:

1. Определение потребности в изменениях;
2. Сбор информации и анализ ситуации;
3. Предварительный выбор или самостоятельная разработка нововведения;
4. Принятие решения о внедрении (освоении);
5. Собственно само внедрение, включая пробное использование новшества;
6. Институализация или длительное использование новшества, в процессе

которого оно становится элементом повседневной практики.

Для выявления степени эффективности педагогического процесса и его оценки надо иметь критерий, в котором определены: признаки объекта, мера для определения того, в какой степени выражен тот или иной признак у данного объекта. Без этих компонентов нет надёжного критерия и, значит, невозможна объективная оценка педагогического опыта.

Первым важным признаком или критерием ППО является его соответствие тенденциям общественного развития, социальному заказу. Передовые педагоги чутко реагируют на требования общества к образованию, обучению и воспитанию подрастающего поколения и находят эффективные пути совершенствования, модернизации педагогического процесса в соответствии с этими требованиями.

Второй признак ППО - высокая результативность и эффективность педагогической деятельности. ППО должен давать "обильный урожай", высокое качество знаний, значительные сдвиги в уровне воспитанности, в общем и специальном развитии детей. Причём результаты педагогов должны существенно отличаться по качеству при сравнении с результатами массового опыта деятельности педагогов и коллективов.

Третий показатель ППО - оптимальное расходование сил и средств педагогов и детей для достижения устойчивых положительных результатов обучения, воспитания и развития. Нельзя считать передовым такой опыт, при котором высокий уровень знаний

достигается за счёт перегрузки детей дополнительными занятиями, большим объёмом трудоёмких заданий и т.д. Труд педагога-новатора не должен сопровождаться перенапряжением его сил и сил детей, приносить вред их здоровью.

Четвёртый показатель ППО - стабильность результатов образовательного (учебно-воспитательного) процесса. Сохранение заданного уровня результатов при изменяющихся условиях обучения и воспитания, а также достижение положительных результатов на протяжении достаточно длительного времени.

Пятый показатель ППО - наличие в нём элементов новизны. Они проявляются в результате наблюдений педагогического процесса. Непосредственное наблюдение даёт возможность видеть реальный педагогический процесс в его движении и развитии, новизну педагогических идей, приёмов, средств и методов педагогического воздействия по сравнению с общепринятым в практике. Они могут проявляться на уровне научных открытий (новое содержание, новые формы, методы обучения и воспитания, установление новых закономерностей, эффективного совершенствования педагогического труда и повышения его результатов) или (и) как эффективное применение на практике известных научных положений и совершенствование на этой основе образовательного процесса, или (и) как реализация отдельных сторон педагогического труда. В практике бывают случаи подмены ППО прожектёрством. Прожектёрские начинания, которые чаще всего делаются "на показ", в погоне за дешёвым успехом, не выдерживают проверки временем, не дают устойчивых положительных педагогических результатов. Вот почему так важно безошибочно отличать действительно ППО от беспочвенного прожектёрства. Чувство нового всегда связано с широтой педагогического кругозора, с глубоким пониманием перспектив развития ОУ.

Шестой показатель ППО - его актуальность и перспективность. Обоснование актуальности и перспективности опыта должно вытекать из двух основных позиций:

- в какой мере данный опыт способствует решению основных задач воспитания и обучения, поставленных перед ОУ (социальный заказ), для дальнейшего совершенствования практики педагогической работы;

- какие противоречия и затруднения, встречающиеся в массовой практике успешно решаются данным опытом. Раскрытие противоречий, на разрешение которых был направлен опыт педагога, помогает глубже понять смысл, научное и практическое значение опыта и по достоинству оценить достигнутые результаты.

Седьмой показатель ППО - репрезентативность. Репрезентативность - это:

- достаточная проверка опыта по времени;
- подтверждение позитивных результатов не только в работе одного учителя, воспитателя, но и в деятельности всех педагогов, которые берут этот опыт на вооружение;
- возможность повторения и творческого использования опыта одного педагога другими, расширение этого опыта до массового.

Восьмой показатель ППО - соответствие опыта современным достижениям педагогики и методики, научная обоснованность. Должна существовать возможность анализировать передовой опыт с позиций современных педагогических знаний. ППО может быть или результатом творческих теоретических поисков педагога или его находкой в процессе проб и ошибок. Но в любом случае такой опыт всегда будет иметь научную основу. Одна из задач обобщения ППО и заключается в том, чтобы дать ему научное истолкование.

Вывод

Данные предложенные системы помогут повысить уровень компетентности обучаемых и уже, прошли проверку в образовательных учреждениях, показав отличные показатели. Уже сегодня можно создать коммерческую замкнутую систему, которая позволила бы оказывать образовательные услуги на совершенно ином качественном уровне. При этом данные системы должны включать все уровни системы образования и получить государственную аккредитацию (без которой аттестаты и дипломы данной

системы не будут признаваться работодателями), причем наиболее перспективным направлением в данном случае было бы развитие системы со стороны высшей школы, а не со стороны системы общего и среднего образования. Но тогда образование станет полностью элитарным, так как обеспечение функционирования такой системы потребует очень больших финансовых вложений. Элитарный подход к образованию уже скоро лишит экономику страны перспективных потенциальных возможностей и существенно сузит горизонты конкурентоспособности национальных экономических субъектов на мировых рынках.

Таким образом, при реализации инновационных реформ в системе образования в России необходим системный подход. Анализ факторов инновационного развития сферы образования показал, что наиболее успешно реализуются комплексные реформационные мероприятия, которые охватывают совместное осуществление целого ряда инновационных программ, приводят к существенному увеличению скорости информационного обмена.

Библиографический список:

1. Валдайцев С.В. Управление инновационным бизнесом. - М., 2013.
2. Инновационный менеджмент /Под ред. С.Д. Ильенковой. - М., 2012.
3. Wikipedia.ru

**ИНТЕГРИРОВАННАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ СРЕДА ОБУЧЕНИЯ:
ИНТЕГРАЦИЯ ЭЛЕМЕНТОВ СИСТЕМЫ ДИСТАНЦИОННОГО
ОБУЧЕНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНУЮ ПРОГРАММУ СОВРЕМЕННОГО
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ**

Рогов А.Ю.

*Государственное автономное образовательное учреждение среднего
профессионального образования Свердловской области «Уральский радиотехнический
колледж им. А.С. Попова», г. Екатеринбург*

В ходе модернизации образования при выполнении государственных заказов в образовательной сфере последних лет созданы необходимые условия для поэтапного перехода к новому содержанию образования на основе информационно-коммуникационных технологий (ИКТ). Их использование позволяет обеспечить возможность самостоятельной работы учащихся, наглядное представление учебных курсов в мультимедийном виде, позволяет развить образное мышление, раскрыть творческие способности учащихся. Широкое распространение и развитие Интернет-технологий сделало возможным:

- оперативную доставку учебных материалов учащимся от преподавателя и организацию обратной связи;
- доступ к образовательному контенту, ИКТ-средствам и сервисам обучения с любого компьютеризированного рабочего места;
- создание цифровых учебных материалов с развитыми мультимедийными и интерактивными возможностями;
- общение и сетевое взаимодействие с помощью электронных коммуникаций.

Тем не менее, эффективность реального использования компьютерной техники и информационного образовательного контента, в том числе размещенного в составе образовательных порталов, пока ниже ожидаемой. Во многом это объясняется отсутствием реального перехода от традиционных методов к практическому внедрению

современных методик обучения учащихся, основанных на использовании ИКТ и возможностей образовательного Интернета, а также дальнейшего развития на этой базе учебно-методического обеспечения для подготовки учащихся.

Организация непрерывного и доступного обучения требует создания:

- информационно-технологической базы для решения задач компьютерного и web-обучения с использованием цифровых учебных материалов, которая может быть настроена под потребности учеников той или иной группы;

- специальных средств поддержки образовательного процесса, способных обеспечить освоение учебных предметов с использованием ИКТ за счет новых способов работы с учебными материалами, включая индивидуальные занятия и самоподготовку учащихся, доступ к образовательным ресурсам, интерактивный режим проведения занятий и др.

Реализацией такой стратегии является создание в рамках образовательного учреждения или сети образовательных учреждений интегрированной информационной среды обучения на базе специализированных программно-инструментальных средств и образовательного контента, которую можно определить как информационно-ресурсную или контентную виртуальную среду обучения (ИТ-среда).

Информационная среда является практическим инструментарием подготовки и проведения уроков, создания цифровых учебных материалов с обеспечением свободного и гарантированного доступа учащихся к образовательным ресурсам и сетевым образовательным услугам.

Существует ряд задач, связанных с реализацией данного направления, причем приоритетными среди них являются следующие:

1. Создание и развитие информационно-технологической инфраструктуры открытой управляемой среды обучения и коллективного взаимодействия на уровне образовательного учреждения и выше.

2. Типизация технических решений, в том числе в отношении системных компонентов, инструментальных средств разработки и использования образовательных ресурсов, средств технической реализации информационно-ресурсной среды обучения, включая средства интерактивного взаимодействия учащихся и преподавателя.

3. Разработка и апробация технологий организации и методик проведения индивидуальных и коллективных учебных занятий на принципах открытости и доступности, включая разработку методического обеспечения проведения учебного процесса.

4. Разработка цифрового контента в форме поурочного учебного материала по дисциплинам и его размещение в составе открытой информационно-ресурсной среды.

5. Формирование педагогических кадров, способных на практике реализовать программы обучения школьников с использованием ИКТ и Интернет-технологий, подготовка преподавателей и технических специалистов для работы в интегрированной программной среде и ее администрирования.

Решение этих задач позволяет эффективно использовать современные информационные технологии в обучении и передовой педагогический опыт, обеспечивает оптимизацию образовательного процесса, доступность и качество образования.

На настоящем этапе существуют две, практически независимые системы образования - очная и дистанционная. Каждая из систем имеет свои особенности, достоинства и недостатки. Однако, независимо от формы, решаются одни и те же задачи.

Многие образовательные учреждения, так или иначе, используют как очную, так и дистанционную форму обучения (в самом простейшем случае домашние задания можно рассматривать как некоторый простейший вариант дистанционного обучения). Однако две эти системы живут как бы в параллельных мирах, и основная проблема кроется в том, что каждая из форм обучения имеет свою образовательную среду.

Объединение двух этих форм в одну стало возможным с использованием образовательной среды на базе ИКТ.

Это позволит обеспечить:

- непрерывность образовательного процесса – будет использоваться одна среда обучения в классе и дома и, как следствие, установка на получение знаний, заданная в классе, будет перенесена и за пределы образовательного учреждения;

- возможность дома еще раз повторить или заново изучить пройденный на уроке материал. Ни для кого не секрет, что уровень дисциплины во время урока зачастую оставляет желать лучшего. Поэтому объем материала, даваемого учителем, уменьшается из-за дисциплинарных пауз. Плюс к этому учитель вынужден ориентироваться на некоторый средний уровень класса, что достаточно пагубно сказывается на интересе к учебе сильных и слабых учеников из-за невозможности уделить им достаточное количество времени для усвоения базовых знаний или наоборот, выдачи знаний повышенного уровня;

- индивидуализацию заданий. Электронные системы позволяют существенно расширить диапазон выдаваемых заданий. В идеале каждый учащийся, как на уроке, так и дома получает свой уникальный, в пределах класса, материал. Это позволяет исключить (или минимизировать) списывание решений учащимися друг у друга. Для сильных учеников это означает не просто дать списать готовое задание, а еще раз потренироваться в решении, а для слабых – получить именно помощь в решении, а не готовый ответ. Вряд ли сильный ученик будет решать примеры за двоечника – скорее он постарается объяснить задачу и пути ее решения;

- внедрение кейс-технологий, как для индивидуального, так и для группового решения, при непосредственном общении в классе, а так же средствами среды обучения за его пределами;

- возможность ведения нескольких элективных курсов в дистанционной форме с консультациями в классе. Самое дорогое для любого человека, как для ученика, так и для учителя – это время. Внедрение дистанционных технологий позволит более равномерно распределить нагрузку и, как следствие, позволит организовать обучение каждого учащегося именно по той тематике, которая ему наиболее интересна. На уровне среднего образования учащиеся еще не готовы полностью самостоятельно постигать тот или иной предмет, следовательно, требуется, хотя и в значительно меньшей мере, чем при традиционном очном образовании, уделять время личному общению с учащимися;

- прозрачность процесса контроля обучения. Как родители, так и администрация образовательного учреждения могут в любой момент просмотреть успеваемость учащихся, принять необходимые меры. То есть, по сути, образовательная среда сможет совмещать еще и функции электронного дневника.

Кроме непосредственно образовательных факторов имеет место еще и психологический аспект: самостоятельная работа учащихся с образовательной средой воспитывает как усидчивость, так и привычку самостоятельно находить и применять информацию. Учитывая сложившуюся ситуацию, современные ученики привыкли больше пользоваться не книгами, а электронными источниками информации – в частности сетью Интернет. Реализация образовательной среды на базе web-технологий позволит ученикам получать информацию в привычной для них форме, что положительно скажется на желании получать нужную информацию. Ведь теперь для этого им не будет требоваться использовать дополнительные методики и источники. Любая, даже самая лучшая, образовательная среда не сможет обеспечить всей необходимой информацией, однако, важна не столько сама информация, сколько устойчивая привычка самостоятельно искать и получать ее.

Среди системных платформ, которые могут служить основой создания контентной виртуальной среды обучения для образовательного учреждения необходимо выбрать такую, которая удовлетворяла бы следующим требованиям:

- общедоступность и открытость, т.е. обеспечение возможности легального использования технического решения и его компонентов с ориентацией на web-технологии и свободно распространяемые программные продукты (класса Open Source);
- комплексность с возможностью охвата всех этапов обучения и участников процесса обучения - учащихся и преподавателей;
- настраиваемость и изменяемость для адаптации к потребностям учебного заведения и ученика, как с помощью изменения настроек, так и с помощью дополнительных программных компонент;
- решение должно иметь простой и понятный интерфейс пользователя, как для учащихся, так и для преподавателей, оптимально - типовой веб-браузер;
- наличие максимального количества пользовательских сервисов, в том числе по организации работы удаленного пользователя в соответствии с учебным планом и разработки преподавателем собственных учебных ресурсов, созданных с учётом специфических потребностей и целей образовательного учреждения;
- обеспечение бюджетной поддержки со стороны образовательного учреждения, техническое сопровождение и развитие собственными силами образовательного учреждения.

В интересах общего образования с учетом масштабов учебной аудитории пользователей, финансовых аспектов развертывания и поддержки в качестве программной среды целесообразен выбор свободно распространяемой системной платформы Moodle (MOODLE - Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment). Система распространяется бесплатно в виде набора компонент с открытым исходным кодом по лицензии GNU GPL, что обеспечивает возможность ее использования без привлечения дополнительных финансовых затрат.

Основные особенности системы:

- многоплатформенность (работает без модификаций на популярных операционных системах - Unix, Linux, Solaris, Windows, Mac OS X, Netware);
- модульность (проектируется как набор модулей и позволяет гибко добавлять или удалять элементы на различных уровнях);
- простота обновлений (легко обновляется от версии к версии, имеет внутреннюю систему для обновления собственной базы и восстановления);
- интегрируемость - использование совместно с другими приложениями;
- безопасность (обеспечивает безопасность на любом уровне: формы проверяются, данные проверяются на достоверность, cookies шифруются и т.д.);
- простота работы (имеет простой, эффективный, совместимый для разных браузеров web-интерфейс.).

Система Moodle широко используется в организации дистанционного обучения на различных уровнях образования в стране и мире. Это комплексный программный продукт, на базе которого может быть сформирована единая информационно-образовательная среда, позволяющая обеспечить набор сервисов сетевого обучения, доступ и управление программными инструментами, цифровыми ресурсами, техническими и пользовательскими приложениями, структурированными данными. Решение отвечает всем необходимым требованиям и обеспечивает:

- открытую инфраструктуру для развития контентной информационной среды и интеграции аппаратно-программных компонент и разработок;
- организацию сетевого обучения и оценку знаний в удаленном доступе с локального рабочего места;
- возможность интеграции с внешними устройствами, инструментальными средствами, с приложениями и образовательным мультимедиа контентом третьих фирм;
- единую регистрацию и авторизацию пользователей, регулируемое назначение ролей;
- доступ пользователей через web-интерфейс, в том числе при работе с контентом;

- легкость обучения работе с системой;
- безопасность ресурсов и данных встроенными средствами;
- возможность использования современного интерактивного оборудования (доски, планшеты) и терминальных устройств для организации учебного процесса;
- наличие простого настраиваемого интерфейса с использованием встроенных шаблонов и визуальных панелей управления для создания текстов, формул, графики;
- организацию сетевых сообществ учащихся, учителей, родителей;
- поддержку индивидуальных траекторий обучения;
- высокую масштабируемость в зависимости от количества пользователей.

Созданная информационная среда обучения реализуется в виде виртуального класса, который является пользовательским ядром образовательной ИТ-среды и представляет собой комплексную систему, включающую задействованные в учебном процессе инфраструктурные программные компоненты, сервисы, аппаратные средства.

Находясь в виртуальном классе, учащиеся могут получать и выполнять задания индивидуально или коллективно, общаться в форме диалога с преподавателями, передавать друг другу и преподавателю сообщения, получать замечания по выполненной работе и помощь от преподавателей. Так же как и в классической школе, в виртуальном классе должен быть журнал для регистрации посещаемости и успеваемости, предусмотрены средства для подготовки материалов преподавателем.

Данная форма занятий не противопоставляется традиционному уроку, а является его дополнением и развитием, по крайней мере, на современном этапе.

Модули совместной и распределенной работы групп пользователей основаны на технологии Wiki, представляющей собой интегрированную гипертекстовую среду для сбора и структуризации письменных сведений.

Практическая реализация компонентов ИТ-среды обучения возможна как в локальном варианте (учебный класс, школа), так и в масштабах региона (для группы школ) при подключении локальной сети образовательного учреждения к региональной сети и Интернет. Сетевой вариант позволяет минимизировать затраты на серверное оборудование, так как информационная система разворачивается в условиях, когда несколько образовательных учреждений образуют сообщество, и решение внедряется во всех учреждениях на конкретной территории. Существующие базы знаний, содержащие обширный мультимедийный контент, легко интегрируются в образовательную ИТ-среду в различных вариантах их представления. Они могут быть расположены на серверах школы, либо на внешних серверах, например, в одном из базовых региональных вузов, доступ к которым возможен через Интернет. Таковыми являются образовательные порталы, хранилища ЦОР и электронные библиотеки.

Методическая и содержательная составляющие образовательной ИТ-среды формируются с учетом особенностей преподавания в конкретной школе, регионе при поддержке отраслевого ресурсного обеспечения. В этом случае возможна настройка обучения в соответствии с потребностями учеников той или иной группы, либо в соответствии с их индивидуальными траекториями обучения.

Внедрение подобных проектов, наряду с положительными факторами имеет и некоторые проблемы:

- материально – финансовые затраты. Однако даже при сравнительно небольших затратах, возможно организовать комфортную работу с использованием современных технологий;
- отсутствие определенного опыта у учреждений образования по организации такого обучения, отсутствие подготовленных педагогических кадров, способных проводить обучение с использованием Интернет;
- отсутствие специально проработанных методов обучения в условиях использования Интернет, в особенности на профильном уровне;

- недостаточное количество ЦОР и других учебных материалов (электронных и бумажных), необходимых для сетевых форм обучения;
- недостаточный уровень ИКТ-компетентности учащихся, их организационная неготовность, в ряде случаев, к обучению с использованием Интернет;
- технологические ограничения: низкая скорость работы Интернет в образовательных учреждениях, что не позволяет полноценно использовать имеющиеся электронные образовательные ресурсы;
- материальные затраты: при внедрении интегрированной среды обучения требуется реализация концепции «один ученик – один компьютер».

Решением этих проблем является расширение эксперимента для детальной отработки новых технологий, дальнейшая подготовка преподавательского состава, организация профессионального on-line общения педагогов, развитие учебного контента и материальной базы образовательных учреждений.

Список использованной литературы

1. Кулагин В.П., Кузнецов Ю.М., Заботнев М.С., Линецкий. Б.Л. Интегрированная информационная среда обучения.
2. http://school.iot.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=181&Itemid=237
3. Подгребельная Н.И., Соколова Л.А., Модель интеграции очной и дистанционной форм обучения в образовательном процессе училищ олимпийского резерва. <http://lib.sportedu.ru/Press/FKVOT/2007N2/p14-16.htm>
4. Рогов А.Ю., Реализация проекта по развертыванию системы видеонаблюдения и системы дистанционного обучения. Проблемы инновационного развития технического обеспечения образовательного процесса: материалы участников третьего межрегионального круглого стола. под.ред. А.Г. Уймина, А.Ю. Рогова. –Екатеринбург, 2012 г.

ИНТЕРАКТИВТІ ТАҚТАНЫ ҚОЛДАНУДЫҢ КЕЙБІР ӘДІСТЕРІ

*Рахымжанова А.Қ, Есмагамбетова А.А.
Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі*

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін 2015 жылға дейін дамыту тұжырымдамасы атап көрсеткендей қазіргі замандағы білім берудің мақсаты – тез өзгеріп отыратын ақпараттық заман жағдайында алынған терең білімнің, кәсіби дағдылардың негізінде еркін бағдарлай білуге, өзін-өзі дамытуға және өз бетінше дұрыс, адамгершілік тұлғасынан жауапты шешімдер қабылдауға қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру. Жаңа заман ағымына сай білім саласында инновациялық технологиялар қолдану, мәдени дамудың жоғарғы деңгейі мен білімін қамтамасыз етуге бағытталған тәрбие беру мен оқытудың үздіксіз үрдісі десек, оның тиімділігі мен сапасын арттыру оқытушыдан оқу үрдісінің ғылыми теорияға және студенттің қабілеті мен бейіміне негізделген оқытудың таңдамалы, белсенді, қарқынды әдістеріне көшуді талап етеді.

Ондағы негізгі мақсат – білім алушылардың барлығын және жекелей алғанда жақсы оқыту болып табылады. Осы мақсатты жүзеге асыру барысында педагогика саласында бірнеше инновациялық технологиялар жүйесі зерттеліп, қолданысқа енгізілді.

Инновация латын тілінен аударғанда “жаңалықты енгізу” деген мағынаны білдіреді. Ал инновациялық оқыту дегеніміз – жаңалықты ашу, оны игеру және оқу үрдісіне енгізу. Инновация – жаңа практикалық әдісті тарату және қолдануды құрудың

комплекстік үрдісі немесе ғылыми-техникалық шешімнің, жаңашылдардың ұсыныстарының, жаңа идеялардың тәжірибеге енуі, іске асырылуы және де соңғы нәтижеде қолданылуы.

Инновациялық технологияның мақсаты - білім алушыларды технологияға бейімдеп, шығармашылық, ізденіс қабілетін дамыту, жеке тұлғаны қалыптастыру. Инновациялық технологиялар түрлері:

- Денгейлеп саралап оқыту
- Сын тұрғысынан ойлау
- Дамыта оқыту
- Модульдік оқыту
- Проблемалық оқыту
- Ақпараттық технология және т.б

Осы технологиялардың ішінде ақпараттық технологияны өз сабақтарымда қолданамын. Қазіргі уақытта заманымызға сай қазіргі қоғамды ақпараттандыруда педагогтардың біліктілігін ақпараттық – коммуникациялық технологияны қолдану саласы бойынша көтеру негізгі міндеттерінің бірі білім беруді ақпараттандыру барысында дидактикалық және оқыту құралы болып компьютер саналады. Бұл бағытта ақпараттық технологияны оқыту үрдісіне екпінді түрде енгізу бағытында және қолданылатын жаңа құралдардың бірі – бағдарламалық – техникалық кешен болып саналатын интерактивті тақта болып табылады.

Интерактивті тақтаны дидактикалық мақсатта пайдалану барысында, бұл құралдың ойлау және ойын қысқа және түсінікті түрде жеткізе білу қабілетін арттырып, өз ойларын жаңа технология құралдары көмегімен жүзеге асыруын қалыптастыруды қамтамасыз ете алатыны белгілі болды. Интерактивті тақтаны қызықты және мультимедиялық құралдар көмегімен студенттердің қызығушылықтарын тудыратындай оқуға мүмкіндік беретін визуалды қор деп те атауға болады.

Интерактивті тақтаны қолданудың кейбір әдістері:

- Мультимедиа презентацияларын ұсыну;
- Ауызша есептеулерді жүргізу;
- Ақпаратты біртіндеп берілуі;
- Формула, мәтін, тапсырмалардағы бос орындары толтырылуы;
- Цифр, сөз, сан немесе суретті жылжыту арқылы керекті объектілермен өзара әрекеттесу, байланыстыру;

- Дайын коллекциядағы суреттер кадрларын қиыстыру(кесте, графика, сызықты қағаз, нышандар, иллюстрация, координаталар жүйесі, сызғыш, схема және т. б.);

Сабақты түсіндіру барысында оқытушы тақтаның алдында тұрып жасырулы ақпаратты және объектілерді көрсете алады және өзгертеді. Тапсырманы орындау бойынша ауызша түсіндіру жүргізіледі, интерактивті тақтаны пайдалану арқылы теориялық материал қайталанады. Қажетті жағдайда, оқытушы тақта арқылы есеп шығаруды, құрал саймандарды қолдануды көрсетіп, түсіндіреді. Сабақтың соңында қолданылған материалды есте сақтап, қажет жағдайда қайталап қолдана алады. Сонымен, интерактивті тақта студенттердің ойын бір ортаға жинақтап, қажет ақпаратты өңдеу арқылы жалпыланған ақпараттық біліктілікті қалыптастыратын тиімді құрал болып табылады

Қарапайым тақта және компьютер проекторына қарағанда, интерактивті тақта сабақ мазмұнын кеңінен ашуына мүмкіншілігі өте зор. Интерактивті тақтаны пайдалану кезінде үлкен жетістікке қол жеткізу үшін, тек қана сабақты тиянақты жоспарлап, керекті материалдарды алдын-ала дайындау керек.

Сабақта оқытушы интерактивті тақтаны бір емес бірнеше рет пайдалана алады, қарапайым тақтаға қарағанда интерактивті тақта пайдалануға ыңғайлы, әрі уақыт үнемдейді.

Интерактивті тақта оқытудың басқа тәсілдеріне қарағанда (салыстырғанда), көптеген жетістіктері бар.

Оқытушылардың көрсетуінше интерактивті бағдарлама олардың жартылай жұмысын атқарады, мысалы: белгілі бір материалды интерактивтік тақтада орындау арқылы файлдағы белгілермен өзгерістерді сақтап қалуға болады, бұны сабақта болмай қалған студенттерге қайта түсіндіруге немесе келесі жолы тағы да қолдануға болады. Материалдарды оқып үйрену барысында интерактивті тақтаны пайдалану білім өрісін кеңейтуге мүмкіндік береді, сондықтан оқытушылардың дайындаған материалы студенттерге түсініктірек болады. Көп оқытушылардың байқағанындай сабақтың студенттерге қызықты және дәлелді (мағыналы) болады, және оны (студенттер) жылдам есте сақтайды. Интерактивті тақта оқу сапасын жоғары деңгейде тағы да оқытушылардың уақытын үнемдейді, оған бұрын өтілген материалдардың екінші рет қайталауға қажеті жоқ.

Интерактивті тақта барлық сабақта қолдану мүмкін, жоқ болмаса сабақтың әрбір сатысында. Басқа да заттар сияқты интерактивті тақтаны пайдаланудан ең көп тиімділікке сабақта қойылған мақсаттарға сәйкес қолдану арқылы жетуге болады.

Интерактивті тақтамен бірге жүретін бағдарламалық нұсқаулықты жақсы біліп, оны сабаққа дайындалғанда қолданулары керек. Оқытушыларға тағы басқа да бағдарламалық құжаттар керек. Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, айта кетейік: Сабақ алдын - ала дайындалған болу керек, сонда ғана материалдар жылдам түсіндіріледі. Интерактивті тақтада бір уақытта бірнеше материалдарды қолдануға болады: бейне, дыбыс, сурет, мәтін, және т. б. Сабақ соңына дейін логикалық үздіксіз түрде болса, сонда ғана сабақ қойылған мақсатына жетеді; Сабақ кезінде сақталған файлдар студенттерге беріледі: сондай - ақ бұл файлдарды келесі сабақта өтетін материалдарды қайталау және толықтыру үшін қолданылады.

Сабақта интерактивті тақтаны қолдану студентті оқыту тиімділігін арттырады. Сабақ үрдісінде пайдаланып жүрген әдіс - тәсілдер студенттердің оқуға деген ынта - ықыласының, дағды мен ой - өріс, білім - біліктерінің артуымен сипатталары сөзсіз.

Оқу – тәрбие процесін тиісті деңгейге көтеру, ұстаздарының, басшыларының, педагогикалық ұжымның жүйелі басшылыққа алған бағыты деп есептейміз. Интерактивті құралдарды қолдану негізінде оқыту сапасын арттырып, білім беруді ақпараттандыру жүйелі түрде іске асады деуге болады.

Оқу процесінде, оның ішінде практикалық сабақтарда интерактивті құралдарды қолдану оқытушының жеке тәрбиесіне, шығармашылық ізденісіне байланысты. Интерактивті құралдар оқыту формасын ұйымдастыруды түрлендіруге, дәстүрлі оқыту әдістеріне жаңа элементтер енгізуге мүмкіншіліктер жасайды. Бұл студенттердің пәнге деген қызығушылығын арттырады. Интерактивті құралдарды орынды қолдану оқыту сапасын жетілдіруге көмектеседі.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. «Математика және физика журналы» 2012 ж. № 5
2. ҚР Жоғары білім беру мемлекеттік стандартының тұжырымдамасы. Алматы қаласы.
3. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту

ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНЖЕНЕРНОЙ ГРАФИКИ ПРИ ОБУЧЕНИИ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Русских Л.Ю.

*Государственное бюджетное образовательное учреждение
среднего профессионального образования
«Жигулевский государственный колледж»*

Современное образование невозможно представить без компьютерных технологий. Использование таких технологий способствует формированию профессиональных компетенций у студентов, повышает мотивацию обучения, влияет на качество подготовки выпускников. Основная задача преподавателя – это подготовить конкурентоспособных, технически грамотных специалистов среднего профессионального образования, способных самостоятельно решать технологические задачи. Используя только традиционные методы обучения, решить эти задачи невозможно.

Такие дисциплины, как «Инженерная графика», «Компьютерная графика» составляют фундамент подготовки специалистов технического профиля, способствуя развитию пространственного мышления, без которого невозможна конструкторская и технологическая деятельность. Изначально, курс «Инженерная графика» в колледжах опирался на предмет «Черчение» в школах. В последнее время «Черчение» сочли не нужным предметом для школьников, но важность этой дисциплины для развития ребенка очевидна. Основная масса школьников приходящих в колледж в школе «Черчение» не изучали, что дает дополнительную нагрузку, как студентам, так и преподавателям. В то же время нельзя заменить предмет «Инженерная графика» изучением графических систем. Возможно современная молодежь излишне компьютеризирована, но не зная азов черчения, не имея представления о сечениях, разрезах, основных линиях и многих других базовых понятиях не имеет смысла приступить к изучению компьютерной графике.

Задачи компьютерной графики - это формирование навыков работы с конкретными графическими системами геометрического моделирования; изучение и практическое освоение методов компьютерного выполнения чертежей, способов автоматизированной разработки графической конструкторской документации, автоматизированного проектирования чертежей. Поэтому, если преподавание «Инженерной графики» начинается в 1 семестре, то «Компьютерную графику» раньше 2 семестра не имеет смысла вводить в образовательный процесс. Только после того, когда студент овладеет приемами создания чертежа «вручную», прочувствует чертеж, у него разовьется пространственное мышление, только тогда выполнение части графических работ можно перенести на компьютер.

Процесс обучения должен идти параллельно, сочетая ручное и компьютерное выполнение чертежей. Нельзя полностью исключить «ручную работу», особенно на стадии эскизирования. Этот этап является первичным при выполнении любых заданий, так как обеспечивает компоновку чертежа, отработку его до положенного уровня.

Компьютер становится для студента таким же инструментом, как карандаш, линейка или циркуль. В этом случае компьютер рассматривается студентом как механизм конструктора, обеспечивающий современный уровень подготовки производственной графической документации. Следовательно, обучение компьютерной графике следует рассматривать как обучение инженерной графике другими средствами. Компьютерная графика должна быть направлена на изучения приемов решения графических задач, а не на изучение возможностей компьютера.

Использование современного программного обеспечения на занятиях по инженерной и компьютерной графике активизирует познавательную деятельность учащихся, приводит к развитию образного мышления, сокращается время выполнения задания, стимулируется творчество, повышается интерес к предмету. Не секрет, что часто

заведомо «слабый», но «продвинутый» в компьютерном плане студент с интересом выполняет задания на занятиях по «Компьютерной графике». На любом этапе студент может видеть наглядное изображение результата своей работы. В дальнейшем весь приобретенный багаж знаний и умений обучающийся реализует при выполнении курсовых работ и дипломного проекта.

Важным является и то, что применение САПР делает графическую деятельность учащихся наиболее продуктивной. Студенты принимают активное участие в создании учебно – методического комплекса для последующих поколений студентов, разработанные им чертежи используются как задание для выполнения практических работ по дисциплине «Программирование для автоматизированного оборудования» Эта творческая работа способствует освоению студентами образовательной программы и формированию профессиональной компетентности будущих специалистов.

АКТИВИЗАЦИЯ МЫСЛИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК ОДНО ИЗ УСЛОВИЙ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ВЫСОКОГО КАЧЕСТВА ПАМЯТИ

Рахимберлина А.С

г. Караганда, Карагандинский колледж актуального образования «Болашак»

Современная наука определяет память как систему запоминания, хранения и воспроизведения информации.

Уже в древнейшие времена делались попытки объяснить механизм запоминания. Древнегреческий философ Аристотель (IV в. до н.э.) предполагал, что при восприятии испускаемые изучаемым объектом материальные частицы проникают в голову и оставляют отпечаток на личном веществе мозга, как на глине или воске.

Если память — процесс динамический, то, очевидно, степенью активности психической деятельности человека и определяются ее качественные и количественные показатели. Память - это процесс. Процесс, который начинается с момента рождения человека и длится всю его жизнь.

Вместе с тем из этого определения следует, что именно активизация всех интеллектуальных процессов обеспечивает и высокое качество памяти. В самом деле, если человек активно и много читает, думает, творчески решает стоящие перед ним задачи, его память горит ярким огнем, освещая все закоулки мозга, куда поступает и закрепляется нужная ему информация. И наоборот, если человек ленивый, ничего не читает и не утруждает себя размышлениями, его память тлеет тусклым угольком, и то, что человек видит, чувствует, воспринимает, не запечатлевается в лабиринте его мозга. Именно о таких людях говорят обычно: в одно ухо вошло, в другое вышло.

Обучение человека, осуществляется благодаря памяти, которая, по словам И.М. Сеченова, является “краеугольным камнем психического развития”. Ему же принадлежит и другое крылатое выражение, имеющее прямое отношение к мнемотехнике, т.е. к технике запоминания: “Учение о коренных условиях памяти есть учение о силе, сплачивающей, склеивающей всякое предыдущее со всяким последующим. Таким образом, деятельность памяти охватывает собой все психические рефлексы”.

По своей природе память многообразна: осознаваемая, неосознаваемая, кратковременная, долговременная, эмоциональная, зрительная, слуховая, словесно-логическая, двигательная. У разных людей превалируют различные виды памяти. Обычно у художников хорошо развита зрительная форма памяти, а у музыкантов - слуховая. У спортсменов, как правило, доминирует двигательная память, у философов, политиков, дипломатов - словесно-логическая.

Различают обычно четыре типа памяти: зрительный, слуховой, моторный (двигательный) и смешанный.

Как установить свой тип памяти? Допустим, работая с книгой, вы замечаете, что лучше всего запоминаете прочитанное, когда читаете молча, про себя. Стремясь вспомнить какую-либо мысль, формулу или цифру из только что прочитанного, вы предварительно должны представить, в каком месте страницы книги и каким шрифтом эта формула отпечатана. Побывав один раз в незнакомой комнате, вы сразу запоминаете находящиеся в ней предметы и подробности обстановки, и если потом, закрыв глаза, вы ясно представляете то или иное место, надо полагать, что у вас лучше всего развита зрительная память. Человек, обладающий зрительной памятью, особенно хорошо запоминает то, что схватывает его взор (иллюстрации книги, чертежи, схемы, диаграммы, формулы, картины и т.п.), то, что сам читает и подчеркивает, особенно цветным карандашом.

Если же вы легче запоминаете то, что слушаете (лекцию, доклад, объяснения), то, что читаете вслух, значит, у вас развита слуховая память.

Если же ваша память лучше усваивает материал, когда вы совершаете те или иные движения: записываете, зарисовываете, читаете, - то у вас моторный тип памяти. Этот тип памяти довольно распространен.

У большинства же людей развита смешанная память, т.е. у них в той или иной степени есть элементы всех трех типов памяти.

По данным психологии восприятия, человек с любым типом памяти усваивает материал значительно лучше тогда, когда он гибко использует все три основных способа запоминания (и зрительный, и слуховой, и двигательный), чем при использовании только одного, доминирующего (скажем, зрительного).

Жизненный опыт показывает, что ребенок, запоминающий с помощью вспомогательного средства, строит операции в ином плане, чем ребенок, запоминающий непосредственно, потому что от ребенка, употребляющего знаки и вспомогательные операции, требуется не столько память, сколько умение создать новые связи, новую структуру, богатое воображение, иногда хорошо развитое мышление, т.е. те психические качества, которые в непосредственном запоминании не играют сколько-нибудь существенной роли.

Теоретические исследования подтвердили гипотезу Л.С. Выготского, что развитие человеческой памяти в историческом развитии шло главным образом по линии опосредованного запоминания, т. е. человек вырабатывал новые приемы, с помощью которых он мог подчинять память своим целям, контролировать ход запоминания, делать его всё более и более волевым, делать его отображением все новых специфических особенностей человеческого сознания. В частности, нам думается, что проблема опосредованного запоминания приводит к проблеме вербальной памяти, которая у современного культурного человека играет существенную роль и которая основывается на запоминании словесной записи событий, словесной их формулировки.

Из опыта работы с детьми по усвоению тех или иных знаний, умений и навыков замечено, что некоторые понятия и умения труднее усвоить и запомнить непосредственно, чем остальные. Например, при решении уравнений учащиеся должны знать правило нахождения неизвестного компонента. Даже если ученик выучит наизусть эти правила, то это не гарантирует правильного выбора решения.

Сталкиваясь с затруднением подобного рода, возникает необходимость нахождения такого алгоритма объяснения и усвоения данных, который помог бы активизировать мыслительную деятельность учащихся так, чтобы детям было доступно и понятно.

Активизация мыслительной деятельности учащихся на уроках - одна из самых актуальных проблем.

Важно прививать умение самостоятельно пополнять свои знания, ориентироваться в стремительном потоке научной и политической информации.

Что здесь требуется?

Необходимо научить школьников учиться, подготовить их к самообразованию, к самостоятельному овладению знаниями, чтобы воспитать творцов, созидателей общества.

Теоретической разработке проблемы методов активизации мыслительной деятельности учащихся на уроках и применению этих методов в условиях начальной школы отводится особое внимание.

Метод обучения — это способ организации учителем деятельности учащихся в процессе изучения ими определенного предмета. Любой из методов обучения предполагает взаимодействие учителя и учащихся - это способ их совместной деятельности.

Сейчас, когда перед нашей школой поставлены задачи всемерной активизации мыслительной деятельности учащихся в процессе изучения ими различных предметов, воспитания гражданской активности школьников, необходимо искать методическое решение этих задач с учетом достижений современной психологии и дидактики.

Применение общедидактических методов обучения предполагает рассмотрение ряда других вопросов, и, прежде всего - о проблемной ситуации, возникающей при постановке задачи, которую предстоит решить, учащимся. Проблемная ситуация характеризует определенное психологическое состояние учащихся, которое возникает в процессе выполнения задания, требующего открытия новых знаний о предмете, способах или условиях выполнения задания. В основе проблемной ситуации имеется затруднение определенного типа, которое предстоит преодолеть учащимся. Для них не является проблемой вопрос, ответ на который им уже известен заранее, а также вопрос, ответить на который учащийся не в состоянии. Проблемная ситуация, это ситуация, вызывающая у учащихся осознанное затруднение, путь преодоления которого следует искать.

Преодолевая затруднения, возникающие в связи с проблемными ситуациями, учащиеся - овладевают навыками поисковой деятельности; разрешая эти ситуации, они овладевают новыми знаниями и способами их добывания. Необходимы специально сконструированные задания, создающие условия для поисковой деятельности учащихся.

Это обучение естественно, осуществляется на всех этапах урока, при выполнении различных видов работ, но задания поискового характера способствуют формированию умения применять знания и навыки в новой ситуации, что очень важно для полноценной подготовки выпускников к жизни.

На каком же этапе работы над новой темой слабые и даже средние учащиеся становятся пассивными на уроке, начинают отставать? В момент первого объяснения учителя, когда он использует яркие предметы, картинки, рисунки, таблицы, дети принимают участие в работе, отвечают на вопросы, а порой и делают правильные выводы.

Серьезные затруднения учащиеся испытывают при переходе от яркой, доступной наглядности к более серьезному материалу, когда на основе хорошо усвоенных выводов надо строить свои суждения. А это часто у некоторых учащихся не получается. Они не могут ни понять с первого урока, ни быстро усвоить. Это и обуславливает проявление, а затем и нарастание пассивности.

Включить каждого учащегося в активную деятельность на всех уроках, довести представления по изучаемой теме до формирования понятий, устойчивых навыков — вот цель. Помогают достичь ее так называемые опорные схемы. Опорные схемы, или просто опоры — это выводы, которые рождаются на глазах учащихся в момент объяснения и оформляются в виде таблиц, карточек, наборного полотна, чертежа, рисунка.

Очень важное условие в работе со схемами — то, что они должны постоянно подключаться к работе на уроке, а не висеть, как плакаты. Только тогда они помогут учителю лучше учить, а детям легче учиться.

И вот от ярких картинок-игрушек, иллюстрирующих решения математических заданий, переходим к опорной схеме.

Цель таблицы — оставить наглядный след первого объяснения элементов задачи.

Никаких лишних слов, нет и напряжения. Исчезла скованность даже у слабых учащихся. С каждым уроком растет оперативность в работе со схемой. Дети ясно понимают, что спрашивает учитель. Все меньше записей на доске.

Активный ответ — первостепенное условие высокой обратной связи, доброго делового контакта на уроке. В.А. Сухомлинский писал: “Мастерство организации умственного труда в младшем возрасте заключается в том, чтобы ребенок внимательно слушал учителя, запоминал, думал, не замечая на первых порах того, что он напрягает силы, не заставляя себя внимательно слушать учителя, запоминать, думать”. Этому и помогают схемы-опоры.

Схема становится алгоритмом рассуждения и доказательства, все внимание направлено не на запоминание или воспроизведение заученного, а на суть, размышление, осознание причинно-следственных зависимостей и связей. Обычная наглядность ожила, заговорила. Если раньше ощущался недостаток обратной связи, когда на вопрос следовало молчание большинства, то теперь резко возрастает учебная активность, интерес к уроку.

Библиографический список:

1. Андреев О.А. Техника быстрого чтения. Ростов-на-Дону. Изд-во Феникс, 2003.
2. Выготский Л.С. Психология. М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000.
3. Лысенкова С. Н. Педагогический поиск. М.: Изд-во “Педагогика”, 1988. с 65.
4. Сухомлинский В.А. Павлышская средняя школа. Формирование умственных способностей учащихся. – М.: Просвещение, 1985.

ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫН ӘЗІРЛЕУГЕ ҚОЙЫЛАТЫН НЕГІЗГІ ТАЛАПТАР

Сагинбекова А.Б.

Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі

Оқу – әдістемелік кешен жүйесінің әр пән бойынша негізгі құрамы бағдарлама болып табылады.

Оқу бағдарламасы әр оқу пәні бойынша меңгерілуге тиісті білім мазмұны мен мөлшерін, білік пен дағдыларды және оқу жылдары бойынша бөлінген бөлімдермен тақырыптардың мазмұнын анықтайтын құжат болып табылады.

Бағдарламаларды құрастырғанда, оларға қойылатын дидактикалық талаптарға жүгіну қажет.

Жалпы білім беретін орта мектептерге арналған бағдарламалар оқу пәнінің мазмұнын белгілеу формасы болып табылады және білім мазмұнын нақты оқу процесіне енгізу үшін оқу материалы деңгейіне аударылады, яғни жоспарланған мазмұнның оқу процесінде іске асырылуы үшін қызмет етеді.

Сонымен қатар бағдарлама мұғалімдер мен оқушылардың іс – әрекетін анықтайтын нормативтік құжат болып табылады.

Бағдарлама білім мазмұны арқылы оқыту мақсаттары жүзеге асырылатын нормативтік құжат белгісі түрінде және сабақта мұғалімнің сол мазмұнды ашатын қызмет құралы ретінде болуы тиіс.

2. Бағдарламаларға қойылатын талаптар

Бағдарламаларға қойылатын жалпы талаптарға олардың толықтығы, нақтылығы, процессуалдық сипаты жатады.

Толықтық дегеніміз – алға қойылған мақсаттарды іске асыру үшін жеке тұлғаны дамыту, оны оқушылардың ақыл – ойының дамуымен тығыз байланыстыру, ең соңында негізгі көрсеткіштер ретінде алған білімді қолдана алу және қосымша білім алу біліктерін ескере отырып, бағдарламаға барлық қажетті және жеткілікті мазмұн элементтерін енгізу болып табылады.

Бағдарламаның құрылымы: Түсініктеме, Ақпараттық әдістемелік бөлік, Тұжырымдық бөлі, Нормативтік.

Түсініктеменің негізгі құрылымдық элементтеріне мыналар жатады: оқу пәнінің мақсаттарын ашу; білім мазмұнын тандап алу мен жалпы логиканы негіздеу және оның жүйелілігін тағайындау; оқу процесінің, әдістерінің, жұмыс формасының, құралдарының жалпы сипаттамалары; алдыңғы бағдарламалармен салыстырғандағы бағдарламаға енгізілген жаңалықтарды түсіндіру, бағдарламаның текстіне техникалық нұсқаулар беру.

Бағдарлама тексті бағдарламаның негізгі құрылымдық – *тұжырымдық* (мазмұндық) бөлігі болып табылады, онда оқу пәнінің мазмұны мен құрылымы аса толықтылықпен және нақтылықпен қамтылып көрсетіледі. Бағдарламаның бұл бөлігінің негізіне нақты пәннің мазмұнын іріктеу мен түзудің теориялық аспектілері алынған.

Оқу пәнінің қызметі мен оның барлық мақсаттарының жүзеге асырылуы бағдарламаның осы бөлігінің құрылымы арқылы ашылады: бөлім мен тақырыптарды бөлу; олардың берілген пән үшін жетекші болып табылатын мазмұн компонентімен толтырылуын және жүйеленуін көрсету. Мазмұнының жетекші компоненті «ғылыми білім» (ғылым негіздері) болып табылатын физика, химия пәндерінде бағдарлама текстінің негізін дүниетанымдық идеялармен үйлесімді түрде құрылған білімдер құрайды.

Бағдарламаларға зертханалық, сарамандық жұмыстар, экскурсиялар, көрсетілімдер, техникалық құрал сияқты оқыту құралдары туралы нұсқауларды енгізу толықтылық, нақтылық пен процессуалдық сипаттарға сәйкестікті көрсетеді. Оқыту құралдары тақырыптар бойынша бөлініп, нақты материалдармен үйлестірілуі тиіс.

Текстке қойылатын келесі талап – бағдарлама мазмұнының міндетті және қосымша бөліктерге анық түрде бөлінуі.

Сонымен, бағдарламаның мазмұндық (тұжырымдық) бөлігі бірнеше қызметтерді атқарады:

1. Оқу материалының мазмұнын анықтайды
2. Тараулардың көлемін анықтайды
3. Көрсетілген мазмұнды меңгерудің минимал міндетті деңгейін анықтайды.

Бағдарлама оқу пәнінің мазмұнын ғана ашып қоймай, оқу процесін және оның нәтижелерін реттейді. Бағдарламаның *нормативтік* бөлігіне жеке тақырыптарды оқып – үйренуге бөлінетін уақыт және арнайы айдармен берілген «Білім, білік, дағдыларға қойылатын талаптар» жатады.

Білім, білік және дағдыларға қойылатын талаптар дегеніміз – оқытудың жоспарланған нәтижелерін белгілеуге, көрсетуге мүмкіндік беретін, оқушылардың нені қалай меңгеру керектігін, қызметтің қай түрлерінде қайсы бір білімдері мен біліктерінің көрінуі қажеттігі оқушылардың қандай қасиеттерге ие болуын көрсетеді.

Басқаша айтқанда, талаптар білім мақсаттарының нақтылануы болып табылады, әр түрлі деңгейлерде берілетін және оқытудың, тәрбиелеу мен дамытудың жоспарланған нәтижелерінің сипаттамасы.

Әдебиеттер:

1. 1.В.И. Андреева Педагогика творческого саморазвития. Казань 1996.
2. Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға білім беру стандарты, 2010ж
3. Қазақстан Республикасында 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы // Астана. 2004. 3-4б.

4. 4.С.Е. Шишов. Понятие компетенции в контексте проблемы качества образования// Государство и образование, 2002. 88 –б

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ САМОУПРАВЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ «ЖАСТАР ОДАҒЫ» В БГТК ИМ. А.МУСИНА

Савин А.К.

Балхашский гуманитарно-технический колледж им.А.Мусина

Одним из приоритетов Стратегии государственной молодежной политики в Республике Казахстан определено развитие активности молодежи, и в частности развитие моделей и форм самоуправления молодежи.

Учащиеся средне-специальных учебных заведений являются активной составляющей частью молодежи и на современном этапе общественная значимость данной категории молодежи постоянно растет.

Самоуправления студентов «Жастар Одағы» - добровольное объединение всех студентов Балхашского гуманитарно-технического колледжа им.А.Мусина, является одной из форм студенческого самоуправления.

Организация создана и действует в соответствии с законодательством Республики Казахстан, пользуется помощью и поддержкой администрации и профсоюзного комитета студентов.

Действуют на принципах добровольности, равноправия всех членов, законности, самоуправления, отчетности и гласности деятельности. Студенческая организация не зависит от религиозных объединений, политических партий и движений.

Основной целью является создание условий для плодотворного развития и активизации студенческой молодежи колледжа в реализации государственной молодежной политики и стратегии развития Республики Казахстан.

Основные задачи:

- 1) вовлечение молодежи в процессы построения демократического, социально-справедливого общества;
- 2) формирование у молодежи чувства казахстанского патриотизма и ответственной гражданской позиции, уважительного отношения к государственным символам республики, культурному наследию, языкам и традициям народа Казахстана;
- 3) содействие в реализации государственной молодежной политики Республики Казахстан;
- 4) поддержка и реализация социально важных инициатив молодежи;
- 5) содействие улучшения жизненных условий, духовному и физическому совершенствованию молодежи, формированию здорового образа жизни;
- 6) воспитание молодежи в духе уважения, заботы и милосердия к старшему поколению;
- 7) профилактика молодежной преступности, наркомании, токсикомании и других девиантных проявлений в молодежной среде;
- 8) поиск, поддержка талантливой молодежи.

Высшим органом управления самоуправления студентов «Жастар Одағы» является Совет студенческого самоуправления.

Членами Совета являются полномочные представители студенческой молодежной организации.

В своей работе Совет руководствуется Конституцией Республики Казахстан, законами «Об образовании», «Об общественных объединениях», иными

законодательными и нормативными актами Министерства образования и науки Республики, внутренним положением колледжа.

Для осуществления своих целей и задач Совет взаимодействует со всеми подразделениями колледжа, другими общественными, коммерческими, благотворительными и другими организациями.

Деятельность Совета носит гласный и общественный характер.

Основной целью деятельности Совета является создание условий для наиболее полного раскрытия творческого потенциала, для удовлетворения культурных, творческих и организационных потребностей студентов, улучшения уровня профессиональной подготовки, формирование у них активной гражданской позиции, умений и навыков самоуправления, подготовка их к участию в жизни общества.

Студенческий совет проводит работу, направленную:

- на повышение сознательности студентов и их требовательности к уровню своих знаний;
- воспитание бережного отношения к имущественному комплексу колледжа;
- укрепление учебной дисциплины и правопорядка в учебных корпусах и студенческом общежитии;
- проводит работу со студентами и по выполнению правил внутреннего распорядка колледжа;
- своевременно в установленном порядке рассматривает все заявления и обращения студентов, поступающие в студенческий совет;
- проводит работу в соответствии с Положением и планом деятельности студенческого совета на учебный год;
- поддерживает социально-значимые инициативы студентов;
- содействует созданию необходимых социально-бытовых условий, а также условий для учебы и отдыха студентов;
- представляет и защищает интересы студентов перед органами управления колледжа, государственными органами, общественными объединениями, иными организациями и учреждениями;
- информирует органы управления колледжа соответствующего уровня о своей деятельности.

Общее руководство деятельностью Совета осуществляет Председатель (Президент) студенческого самоуправления.

Студенческий Совет колледжа формирует и утверждает состав секторов (комиссий, комитетов и др.).

Взаимоотношения Совета студенческого самоуправления с органами управления колледжа регулируются Положением о Совете студенческого самоуправления колледжа.

Решения по вопросам жизнедеятельности колледжа представители органов управления колледжа принимают с учетом мнения совета студенческого самоуправления соответствующего уровня.

Совет самоуправления, возглавляемый председателем, принимает активное участие в решении вопросов организации учебного процесса, выполнения правил внутреннего распорядка, в организации досуга студентов

При планировании мероприятий по воспитательной работе учитывается сочетание личных интересов и профессиональных возможностей студентов.

С участием студенческих активистов проводятся мероприятия, направленные на формирование гражданского сознания.

Традиционными стали: «Посвящение в первокурсники», конкурсы «Осенний бал», «Шабьт». Активное участие принимают в торжественных мероприятиях, посвященных

празднованию «Дня учителя», «Международного женского дня», праздника «Наурыз».

Наряду с внутриколледжными мероприятиями, студенты активно принимают участие в общественной жизни города.

Большое значение в патриотическом воспитании студенческой молодежи придается изучению Государственных символов Республики Казахстан.

Торжественные мероприятия, посвященные государственным праздникам начинаются с исполнения Государственного гимна РК. Совсем недавно прошли торжественные линейки, посвященные дню рождения Алихана Мусина и День первого президента Республики Казахстан. На высоком профессиональном уровне преподаватели, студенты подготовили мероприятию посвященный Дню Первого Президента РК

Все эти традиционные мероприятия способствуют, в первую очередь преемственности поколений и несут в себе колоссальное объединяющее начало, делают единым коллективом и взрослых и молодежь.

Это стратегическая идея воспитательной системы нашего колледжа, ориентированная на воспитание высоконравственной личности, патриота Казахстана, человека с активной жизненной позицией.

Коллектив и студенческая молодежь колледжа осознает масштабность этой цели и, продолжая высокие традиции, готов совершенствовать свою воспитательную систему, чтобы соответствовать требованиям современности.

БАЛАНЫҢ МЕКТЕПТЕГІ ОҚУҒА БЕЙІМДЕЛУ МӘСЕЛЕСІ

*Серік А. «Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының
2 курс студенті*

(Ғылыми жетекшісі: п.ғ.к., доцент Бейсенбекова Г.Б.)

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Баланың мектептегі оқуға бейімделу мәселесі Коломинский Я.Л., Панько Е.А., Чуткина Г.М., Венгер Л.А., Мухина В.С. т.б. ғалымдардың зерттеулерінде орын алды.

Мектептегі оқудың басталуы - бала өмірінде физиологиялық және әлеуметтік-психологиялық негіздегі сияқты жауапты және қиын кезеңдердің бірі. Адам өмірінің және әрекетінің жаңа шарттары ғана емес - бұл жаңа байланыс, жаңа қарым-қатынас, жаңа

міндеттер. Бұл кезде баланың барлық өмірі өзгереді: барлығы мектеп ісіне, мектепке, оқуға бағынады. Балалар үшін ынталы, қызу кезең, себебі, мектеп оның алдына алғашқы күннен бастап, оның тәжірибесімен байланысты емес міндеттер қояды, физикалық және интеллектуалдық күшті талап етеді.

Мектептегі оқудың алғашқы кезінде барлық балаларда төмендегілер байқалады: әрекетінің қозуы немесе тежелуі, тәбетінің төмендеуі, ұйқысының бұзылуы, ашуланшақтық, шаршау. Бұл бала ағзасының күнделікті өмір жағдайынан біртіндеп жаңа жағдайға енуінің заңды реакциясы болып табылады.

Бейімделу - ағза функцияларының, құрылысының, оның органдарының және клеткаларының орта жағайына ыңғайлануы, бейімделуі.

Баланың мектепке бейімделуі жылдам өтпейді: ол үшін, яғни мектепке толығымен үйренуі үшін бір күн, бір апта талап етілмейді. Бұл барлық ағза жүйелерінің маңызды ширақтылығымен байланысты ұзақ өтетін үрдіс. (М.М.Безруков - 5-6 апта, И.В.Дубровин - 4-7 апта, Н.В.Самоукин - 3 ай-1,5 жыл).

Бейімделу – баланың ол үшін жаңа болып табылатын мектеп өміріне, талаптар мен қадағалаудың жаңа жүйесіне, жаңа ұжымға енуінің көп факторлы үрдісі. Баланың мектепке бейімделуіне жағымды және жағымсыз түрде не әсер ете алады? Баланың мектепке бейімделуіне келесілер әсер етеді:

Бейімделуге әсер ететін факторлар

Жағымды	Жағымсыз
Жағдайын адекватты түрде бағалау	Отбасындағы тәрбиенің дұрыс емес тәсілдері
Ойыннан әрекетке көшудің өз уақытылы болуы	Мектептегі оқуға функционалды түрде дайын болмау
Отбасындағы тәрбиенің дұрыс тәсілдері	Ересектермен қарым-қатынаспен қанағаттанбаушылық
Баланың құрдастар тобындағы әлеуметтік жағдайының қолайлы болуы	Құрдастар тобындағы әлеуметтік жағдайын адекватсыз қабылдау

Әрине, баланың мектепке бейімделуі бірден болмайды. Мектепте толығымен меңгеруіне бір күн немесе бір апта жеткіліксіз. Бейімделу ұзақ мерзімді қажет етеді. Бала өміріндегі бұл мерзімнің бала өміріндегі өзгерістерінің психологиясы мен мінездемесін Р.С.Немов дамудың әлеуметтік жағдайы мен ішкі позициясының түсініктерімен байланыстыру қажеттігін ұсынды. Сонымен қатар, ғалымдар М.М.Безруких, С.П.Ефимова баланың мектепке бейімделуін ұзақ мерзімдегі үрдіс ретінде қарастырып, оны әлеуметтік-психологиялық және физиологиялық жақтарын сипаттады.

Олардың көзқарасынша, баланың өмірінің өзгеруі: барлығы мектепке бағынады, мектеп жұмысына, сабаққа көп уақыты кетеді. Бұл өте қысымды кезеңдер. Себебі мектеп алғашқы күннен бастап өзінің талаптарын қояды[2].

Баланың мектепке бейімделуіне негізгі үш жақты қиындық әсер етеді:

Біріншісі, мектептің жаңа күн тәртібі – ерте ұйқыдан тұру, тыныш отыру, сабақтан қалуға болмайды, дер кезінде сабақта орындау және т.б. Мұндай дағдылар балада бұрын қалыптаспағандықтан олар шамадан тыс шаршайды, сабақтан қалығысы келіп тұрады, мазасызданады және т.б. Көбіне алты-жеті жастағы балаларда өзіндік әдетердің қалыптасуының алғышарттары қалыптаса бастағандықтан кейбір жаңа құбылыстарға бейімделу қиынға соғады. Ең бастысы мұғалім мен ата-ана осы жағдайларды дұрыс ескергендері маңызды.

Екіншісі, баланың мектеп мұғалімімен, құрбыларымен және отбасымен өзара қатынасына байланысты туындаған мінез-құлықтар. Жай ғана мейірімділіктен мұғалім өзінің авторитарлық стилі талап етушілік, қаталдық, мінез құлықта қажетті әрекеттердің

орындалуын талап етуші болып көрінеді. Ол үнемі баланың жұмысын бағалап отырады. Кей жағдайда бала өзін құл ретінде сезуге дейін барады. Нәтижесінде кейбір балалар жасқаншақ немесе мектепте мүлдем басқаша қылық көрсетеді.

Кейбір балалар жаңа ортада өздерін дұрыс меңгере алмай, басқа балалармен танысуы бірден болмағандықтан, өзін жалғыз сезінеді. Тәжірибелі мұғалім барлық балаларға бірдей талап қояды, бірақ әр баланы жеке-жеке қадағалайды. Бала мектепке келгеннен соң оның үйдегі орны да өзгереді. Оның міндеттері де және құқықтары да жаңаша құрылады. Мысалы оның сабақ орындауына ерекше, бөлек уақыт қажет болғандықтан үлкендер оның күн тәртібімен санасады.

Үшінші түріне балалар оқу жылының ортасына қарай сезінеді. Олар басында мектепке бірден жүгіріп, уақытынан ерте баратын болса, кейіннен ересектердің ықпалымен ғана барады. Өздерінің әрбір алған бағасына қуанып, сабақты қызығушылықпен орындаса осы кезеңде ол төмендейді және бәрі бірлікке ауысады. Мұғалімдер бұл кезеңде баламен сыртқы жағдайларына да әсер ететін тапсырмалар береді.

Балалардың мектептік өмірге бейімделуінде оның жеке басының қасиеттерін зерттеуде, онымен жүргізілетін жұмыстардың әдіс-тәсілдерін іріктеу үлкен маңыздылықты талап етеді. Бала бойындағы алғашқыда байқалмаған қасиет екінші күні байқалып отырады.

Сондай-ақ, мамандар баланың мектепке физиологиялық бейімделуінің үш кезеңін бөліп көрсетеді [3].

Бірінші кезең - бағдарлану жүйелі оқытудың басталуымен байланысты, барлық кешенге жаңаша әсер етуге, қарқынды реакциялардың және ағзаның барлық жүйелерінің маңызды қозуымен жауап беруі. Бұл «физиологиялық толқын» ұзаққа созылады (2-3 апта). Бұл кезеңде бала өз мүмкіндігінің шегінде жұмыс істейді. Сондықтан оқудың алғашқы аптасында балалардың салмағының төмендеуі, ұйқысының бұзылуы, бас ауруы байқалады.

Екінші кезең - тұрақсыз бейімделу. Мұнда бала ағзасы бұл әсерлерге қандай да бір тиімді реакциялар нұсқаларын іздеп, табады. Бірінші кезеңде ағза ресурстарын үнемдеу туралы сөз болмайды: ағза не бар соның бәрін жоғалтады, ол кейде «үнемдейді»: сондықтан мұғалім бұл кезеңде әрбір бала ағзасы қандай жоғары «бағаға» өлшенетінін білу керек.

Үшінші кезең - тұрақты бейімделуге қатысты кезең. Мұнда ағза мектеп жүктемесіне әсер ететін, барлық жүйелердің аз мөлшерде күшін талап ететін қажетті нұсқаларды табады. Осыларға қатысты, барлық педагогикалық үрдісті әр баланың денсаулығына зиян келтірмейтін етіп, құру қажет.

Бейімделу үрдісінің табысты болуы, көбіне баланың денсаулық жағдайымен анықталады, сондықтан мектепке бейімделу мәселесімен ертеден дәрігерлер айналысады. «мектеп стрессі», «мектеп үрейі», «мектептік қорқыныш» жөнінде дәрігерлер 50-жылдардан бастап сөз қозғап және бұл құбылыс жоғалмайды, жылдан-жылға үлкен қиыншылықпен пайда болатынын көрсетті.

«Мектеп стрессі» - бұл психикалық күйінің бұзылуы. Баланы қарапайым өмірден алшақтатып, қалыпты жағдайының жылдам бұзылуына әкеледі және балаға оқу жүктемесін табысты орындауына жол бермейді.

Қалыпты жағдайына, өмірдің өзгерген шартына байланысты мектепке бейімделу әр түрлі жүреді. Балалар тобын жеңіл бейімделу, орташа ауыртпашылықты бейімделу, ауыр, қиын бейімделу деп бөледі.

Жеңіл бейімделуде бала ағзасының функционалды жүйесі жағдайы бірінші тоқсан мерзімінде дұрысталады. Орташа ауыртпашылықты бейімделуде денсаулығының және көңіл-күйінің бұзылуы бірінші жарты жылдықта байқалуы мүмкін. Кейбір балаларда мектепке бейімделу ауыр, қиын өтеді. Мұнда денсаулығының бұзылуы оқу жылының басынан аяғына дейін созылады.

Жеңіл және орташа бейімделуді бала ағзасының, өмірдің өзгерген шартына заңды реакция деп есептеуге болады. Бейімделудің ауыр өтуі балалардың ағзасы үшін оқу тәртібі және оқу жүктемесі аса ауыр болуымен сипатталады. Өз кезегінде, бейімделу үрдісінің ұзақтығы баланың денсаулық жағдайына, жүйелі оқудың басталуына тәуелді.

Қорыта келгенде, бейімделу кезеңнің сұрағын оқып білу бойынша жұмыс нақты баламен жұмыс стратегиясын анықтайтын, мектептегі оқуға баланың бейімделуі бағдарламасы бойынша өтеді. Бейімделу үрдісін жақсартуын қамтамасыз ету бойынша мектептерде психологтардың, мұғалімдердің, ата-аналардың біріккен ісі арқылы жүзеге асады.

Баланың мектепке бейімделуіне байланысты мұғалім мен ата-аналардың маңызды көңіл аударатын негізгі шарттары:

- Баланың тәртібін сабақ үстінде және сабақтан тыс кезеңде бақылау.
- Баланы, оны не қызықтырады және жақсы көретін сабақтары жөнінде әңгімелесу.
- Бала жөнінде достарымен, ата – анасымен әңгіме жүргізу.
- Бала мектепке үлкен қызығушылықпен келеді, ең негізгі шарт бала бойындағы қызығушылықты жоғалтып алмау.
- Бала бойындағы қиындықтарды дер кезінде анықтап, түзету жұмыстарын жүргізу.
- Балаларды қанағаттандыратын эмоционалдық жағымды өзара қарым–қатынас жүйелерін (құрбыларымен, мұғалімдермен, ата - аналарымен) қалыптастыру.

Әдебиеттер:

1. 1.Бейсенбекова Г.Б. Кіші жастағы оқушы тұлғасының психологиялық-педагогикалық диагностикасы. Қарағанды: Санат-Полиграфиясы, 2008.- 126 б.
2. http://www.rusnauka.com/5_SVMN_2013/Psihologia/7_129321.doc.htm
3. 3.Карманова Ж. А., Абылайхан С.М. Бастауыш мектеп оқушысы психологиясының ерекшеліктері. Қарағанды: ҚарМУ, 2010.-92б.

КӘСІПТІК БІЛІМ МАЗМҰНЫ ЖӘНЕ МІНДЕТТЕРІ

Сагинбекова А.Б., Омарова А.Қ.

Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі

Арнайы пәндердің оқыту әдістемесі» пәні оқушыларды өздігінше еңбек етуге даярлайтындықтан, оның бұрынғы еңбекке баулу жүйесінен айырмашылығы сол, ол баланың жеке тұлғалық шығармашылық дамуын қалыптастыруы тиіс.

«Арнайы пәндердің оқыту әдістемесі» пәнін игеру барысында оқушы белгілі бір политехнологиялық білімдерді меңгеріп қана қоймай, сол алған білімдерін іс жүзінде қолдана алуы үшін ізденуі қажет.

Мәселен, оқушылар материалдық, интеллектуалдық мүмкіндіктерді пайдалана отырып, аталған пән бойынша алған білімдерін үйде, мектепте, өндірісте, бизнес саласында қолдана алуы тиіс.

Осы айтылғандардың бәрі жеткіншектердің кәсіптік бағдарды сезінуіне, еңбекті бағалауына, бірге атқаратын жұмысқа дағдылануына, жауапкершілікті сезінуіне, мінез-құлық және қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыруына септігін тигізеді.

Қазіргі оқыту технологиясы барысында оқушы тыңдаушы ғана емес, олардың ынтасы мен таным деңгейін кеңейту әдістері, тыңдаушыдан белсенді пікір айтушы, ой бөлісуші дәрежесінде болуы керек.

Оқу сабақтарында оқушы тек қана мәтіннің мазмұнын өз сөздерімен айтып қоюмен шектелмейді, сонымен бірге оған талдау жасап, мазмұнына өз пікірін айтуға дағдыланады.

Оқушылар әр түрлі тұрмыстық өнімдік еңбекке шамаларына қарай ертерек тартылады, сол арқылы және қол өнеріне сәйкес жұмыстарымен айналысуымен өнерге, кәсіби еңбектерге талпыныс қызығушылықтары артады. Жан мен тәннің қажеті - еңбек десек артық емес.

«Арнайы пәндердің оқыту әдістемесі» пәнін оқыту барысында курстың мақсаты мен міндетін, оқу процесінің құрылу принципі, мазмұны, сабақ өткізу барысында теориялық және өндірістік оқыту әдістемелік тәсілдерінің жүйесін, білу керек.

2. Оқу жоспарлары, бағдарламалары және оқу құралдары.

Білім мазмұны оқу жоспарларында, бағдарламаларында, оқулықтар мен оқу құралдарында айқындалады.

Білім мазмұны: оқу жоспарлар; оқу құралдар; бағдарламалар, оқулықтар.

Оқу жоспары

- оқу орнында игерілетін оқу пәндерінің құрамын,
- оларды меңгеру бірізділігі мен кезек тәртібін,
- әр пән бойынша жылдық, апталық бөлінген сағат санын,
- оқу жылының бас-аяқ мерзімі және апта, айларын анықтап беретін құжат.

Түбір оқу жоспарында әрқилы білім саласына, факультативтерге, оқушылар таңдауымен енген курстарға арналған сағаттар бөлігі өрнектеледі.

Түбір жоспар негізінде жеке ерекшеліктерін ескерумен мектеп (ЖОО) өз оқу жоспарларын жасайды. Оқу формаларына қарай күндізгі, ауысымды, сырттай, қашықтықтан оқыту жоспарлары да әр қилы келеді. Оқу жоспарлары негізінде оқу бағдарламалары түзіледі.

Оқу бағдарламалары өз ішіне:

- 1) нақты пәнді оқу жөніндегі түсініктемені;
- 2) оқушылардың (студенттердің) біліміне қойылатын талаптарды;
- 3) әр сыныпта (курста) пән бойынша өтілетін материалдардың тақырыптық жоспарын;
- 4) пән курсы бойынша білімдер мен тақырыптар тізімін, яғни бағдарламаның өзін;
- 5) пәнге орай оқу жабдықтары мен көрнекі құралдар тізімін;
- 6) қажетті әдебиеттер ауқымын;
- 7) бақылау сұрақтарын;
- 8) курстық, дипломдық жұмыстар тақырыбын (ЖОО- да) қамтиды.

Түбір бағдарламалары. Мемлекеттік білім стандарты негізінде нақты пән бойынша құрастырылады. Оларды ұсыныс сипатында қабылдауға болады. *Оқу - жұмыс бағдарламалары* түбір жоспары негізінде түзіліп, мектептің педагогикалық кеңесінің (ЖОО-да жетекші кафедра) шешімімен бекітеді. Бұл бағдарламалар білім стандартының талаптарына сәйкес, сонымен бірге ол нақты оқу орнының мүмкіндіктерін ескерумен жасалады.

Авторлық оқу жоспарларында білім стандартының талаптары міндетті сақталады, бірақ оқу материалын ұсынудың өзгеше қисыны, оқу барысында оқып-зерттелетін құбылыстар мен процестерге автор тарапынан өзіндік көзқарастар болуы мүмкін. Мұндай бағдарламалар көбіне таңдамалы курстар мен факультативтерде қолданыс табады. Оқу бағдарламаларын құрастырудың педагогика тарихында екі әдісі белгілі: концентрлі және тізбекті.

Концентрлі әдіске орай бір оқу сатысында өтілген оқу материалы алдағы жоғарылау сатыларда күрделірек күйде және оқылады. Бұл әдісті қолданудың қажеттігі оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеру принципін сақтаудан туындайды.

Тізбекті әдіспен түзілген оқу бағдарламаларында әр кезекті оқу сатысының материалы өткен жылдардағы игерілгендердің қисынды жалғасы ретінде қабылданады. Мұндай оқу өзінің үнемділігімен еленеді.

Білімдік оқу материалының нақты мазмұны оқулықтар мен оқу құралдарында ашылады.

Оқулық мектептік (ЖОО) білім ақпаратының көзі, әрі оқу жабдығы, білімдену мақсаттары мен мазмұнын айқындайды.

Оқулықтың басты көрінісі - мәтінде. Мәтін келесі бірліктерден құралады:

- негізгі (тұғыр терминдер, олардың анықтамалары, негізгі деректер, құбылыстар, оқиғалар; заңдар, теориялар және жетекші идеялар және т.б. баяны);

- қосымша (құжаттар, хрестоматиялық және анықтамалық материалдар, өмірнама деректері, статистика мәліметтері ж.т.б.);

- түсініктеме (кіріспе, ескертулер, сөздіктер, көрсетпелер ж.т.б.)

- Оқулықтарға қосымша оқу құралдары дайындалады. Мұнда оқулық материалдарының кейбірі мазмұн тұрғысынан тереңдей түседі, кеңейеді. Оқу құралдары – бұлар хрестоматиялар, есеп жинақтары, атластар, жаттығу жинақтары және с.с.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Скворцова Н.А.

ГБОУ СПО «Жигулевский государственный колледж»

Целью деятельности преподавателя является:

- выполнение требований Федерального государственного образовательного стандарта, обязательных при реализации основных профессиональных образовательных программ по специальности;

- формирование общих и профессиональных компетенций;

- формирование знаний, умений и практического опыта, с учетом потребностей регионального рынка труда;

- обеспечение эффективной самостоятельной работы обучающихся;

- создание условий, необходимых для всестороннего развития и социализации личности;

- использование в образовательном процессе активных и интерактивных форм проведения занятий в сочетании с внеаудиторной работой для формирования и развития общих и профессиональных компетенций обучающихся.

В целях реализации компетентностного подхода к образовательному процессу изучаю и внедряю в практику преподавания различные современные педагогические технологии. На мой взгляд, обучение происходит более эффективно через такие технологии, как:

Технология критического мышления.

Цель данной образовательной технологии - развитие мыслительных навыков, необходимых не только в учебе, но и в обычной жизни (умение принимать взвешенные решения, работать с информацией, анализировать различные стороны явлений и др.)

Основой технологии развития критического мышления является трехфазовая структура занятия, включающая в себя вызов, осмысление, рефлекссию.

Первая стадия - фаза вызова, на которой ставится задача не только активизировать, заинтересовать обучающегося, мотивировать его на дальнейшую работу, но и «вызвать» уже имеющиеся знания либо создать ассоциации по изучаемому вопросу, что само по себе станет серьезным, активизирующим и мотивирующим фактором для дальнейшей работы.

Вторая стадия - фаза осмысления (реализация смысла). На этой стадии идет непосредственная работа с информацией, причем приемы и методы КМ позволяют сохранить активность обучающегося, сделать чтение или слушание осмысленным.

Третья стадия - фаза рефлексии (размышление). На этой стадии информация анализируется, интерпретируется, творчески перерабатывается.

Например, по теме «Сервисная аппаратура для диагностики компьютера, периферийного оборудования, сети» предлагаю вспомнить виды и типы измерительных приборов, методы измерения токов, напряжений, сопротивлений и других параметров. Режимы работы средств измерения. (Первая фаза). Далее предлагаю ознакомиться с классификацией сервисного оборудования для диагностики компьютера, периферийного оборудования, сети, принципом ее действия и с особенностями применения. (Вторая фаза). На следующем этапе обсуждаю со студентами достоинства и недостатки данных устройств; анализируем альтернативные способы контроля параметров и диагностики компьютерных систем. (Третья фаза).

В результате такого урока возрастает познавательный интерес к изучаемой теме, активизируется поиск дополнительной информации, вырабатывается способность работать целенаправленно и продуктивно, повышается способность принимать осмысленные решения.

Элементы данной технологии применяю на каждом учебном занятии.

Информационно-коммуникационные технологии.

Использование ИКТ реализую через следующие формы:

- создание электронных тестов по дисциплине для проверки уровня текущих знаний на промежуточной аттестации;
- создание презентаций как формы наглядности при изучении нового материала;
- использование электронной почты преподавателя предоставляет возможность внеурочной деятельности и индивидуальной работы, как со способными учениками, так и с отстающими: консультации при подготовке курсовых проектов, консультации при подготовке к экзаменам и зачетам, элементы дистанционного обучения участников образовательного процесса;
- использование Интернет-ресурсов при подготовке и проведении практических, лабораторных и самостоятельных работ;
- передача опыта использования ИКТ студентам, консультируя их при выполнении учебных заданий по работе с разными программными средствами (текстовых и табличных редакторов, программ по составлению презентаций и др.).

Например, по теме «Типовые алгоритмы нахождения неисправностей СВТ» провожу уроки с демонстрацией видеосюжетов по поиску неисправностей и их устранению различных компонентов ПК, периферийных устройств и компьютерных сетей.

Студенты самостоятельно готовят презентацию к защите курсового проекта по дисциплине.

В результате использования ИКТ:

- происходит оптимизация времени преподавателя и обучающихся;
- возрастает количество опрашиваемых за урок;
- повышается успеваемость и качество обучения, объективность оценки и самооценки;
- повышается уровень активности студентов в поиске дополнительной информации и желанию повторить увиденное в видеосюжетах в практической деятельности.

Научно-исследовательский метод.

К научно-исследовательской деятельности студентов относится самостоятельное выполнение аудиторных и домашних заданий с элементами научных исследований под методическим руководством преподавателя (подготовка рефератов, докладов, отчётов по

учебным и производственным практикам, выполнение курсовых и выпускных квалификационных работ);

Например, по дисциплине предусмотрено выполнение курсового проекта. Студенты получают индивидуальное задание, выполнение которого требует научно-исследовательского и творческого подхода, креативности мышления и т.д. Аргументированность выводов, глубина проведенного анализа, вариативность решения – это основные критерии оценки работы.

На протяжении многих лет готовлю со студентами рефераты и доклады различной тематики по направлению их дальнейшей профессиональной деятельности. Устраиваю конкурсы рефератов в группах. Студенты принимают участие с докладами в работе научно-практических конференций различного уровня.

На старших курсах, когда студенты проходят производственную практику, использую *метод исследования на предприятии*. Этот метод позволяет сформировать общие и профессиональные компетенции при подготовке специалистов по специальности. Каждый студент, исходя из специфики предприятия, на котором будет проходить практика, получает индивидуальное задание: перечень вопросов, на которые он должен дать ответы. По итогам прохождения практики студенты составляют отчет о работе на предприятии.

По результатам всех видов практик на производстве, студенты получают положительные отзывы и, со слов руководителей предприятий, готовы к выполнению должностных обязанностей специалиста своего профиля, что облегчает их дальнейшее трудоустройство.

Активное использование научно-исследовательского метода год от года увеличивает количество желающих принимать участие в конкурсах, научно-практических конференциях, олимпиадах различного уровня.

По окончании колледжа многие выпускники продолжают обучение в ВУЗах по выбранной специальности.

В заключении хочется сказать, что применение современных образовательных технологий позволило изменить роль преподавателя, который является не только носителем знаний, но и наставником, инициирующим творческие поиски студентов.

ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В РАМКАХ КОММУНИКАТИВНО-ДЕЯТЕЛЬНОСТНОГО ПОДХОДА

Сыздыкова А.К.

Карагандинский колледж актуального образования «Болашак»

Современность предъявляет всё более высокие требования к обучению практическому владению иностранным языком в повседневном общении и профессиональной сфере. Разрабатываются пути повышения результативности общего образования, вкладываются большие средства в разработку и внедрение новых информационных технологий. Использование информационных технологий раскрывает огромные возможности компьютера как средства обучения. Компьютерные обучающие программы имеют много преимуществ перед традиционными методами обучения [1].

Они позволяют тренировать различные виды речевой деятельности и сочетать их в разных комбинациях; помогают осознать языковые явления, сформировать лингвистические способности, создавать коммуникативные ситуации; автоматизировать языковые и речевые действия; а также обеспечивают возможность учёта ведущей репрезентативной системы, реализацию индивидуального подхода и интенсификацию

самостоятельной работы ученика. Компьютерное обучение несет в себе огромный мотивационный потенциал. Учителя стараются применять в своей работе новые современные технологии. Ими используются разные дополнительные электронные пособия и программы, но не всегда это подходит непосредственно к учебнику. Поэтому в настоящий момент мы вынуждены разрабатывать дидактическое обеспечение урока самостоятельно с использованием, конечно же, мультимедийных технологий. Нам хочется поделиться своими некоторыми наработками.

Для чего это нужно? С какой целью?

Цель:

- Повышение результативности в обучении английскому языку.
- Мотивация учащихся к изучению иностранного языка.

Задачи:

- ❖ Развивать различные виды коммуникативных умений.
- ❖ Сформировать лингвистические способности.
- ❖ Создавать коммуникативные ситуации.
- ❖ Реализовать индивидуальный подход и интенсификацию самостоятельной работы ученика.
- ❖ Развивать творческие способности у учащихся.
- ❖ Развивать различные виды коммуникативных умений.

При реальном общении различные коммуникативные умения обычно неразделимы. Для ведения разговора требуются сформированные умения и аудирования и говорения.

При заполнении бланков необходимо писать и читать. Это так называемые “интегративные, или комплексные умения”. На уроке развиваются различные коммуникативные умения.

ИКТ осуществляют возможность проводить экстенсивное аудирование, где важно понять определенную информацию. Это можно делать как со всей группой так и индивидуально. И существует возможность быстро проверить себя и узнать результат своей работы. А затем плавно перейти к говорению, так как услышанное часто порождает желание рассказать о себе или просто продолжить разговор по заданной теме.

Задания такого рода можно составить самим, используя возможности интерактивного комплекса "Mimio" "Smart". Все на доске перемещается – слова, картинки. Учащиеся не только визуально воспринимают информацию, но и практически, перемещая слова.

Ребята с удовольствием выполняют такие задания. И главное создается ситуация успеха, так как все справляются с заданием.

Формирование лингвистических способностей.

Для использования грамматического материала в речи учащимся необходимо знать лексику, которая употребляется в модели. В этом случае учитель вводит сначала необходимые слова.

Можно использовать графические возможности компьютера. Это особенно важно при ознакомлении с новой лексикой, так как изображение на мониторе позволяет ассоциировать фразу на иностранном языке непосредственно с действием, а не с фразой на родном языке.

И тут к нам снова на помощь приходит компьютер. С этой целью можно использовать программу Power Point. А для закрепления лексики можно использовать возможности комплекса Mimio и Smart. На интерактивной доске задания можно строить разные, а цель одна - активизировать лексику по теме. Ребята могут перемещать картинки или слова и создавать правильную пару. Лексико-грамматические структуры обычно отрабатываются в заданиях игрового характера. А на более старшей ступени можно составлять и такие задания, где можно писать на доске, а затем проверить работу с помощью компьютера, возможна индивидуальная работа за персональным компьютером,

а можно работать в тетрадах и потом проверить на доске, используя мультимедийный комплекс [2].

Положительные стороны этого вида работы:

Повышение общей мотивации учащихся. Проекты – личностно-ориентированный вид работы, так как учащиеся пишут о своих увлечениях, изучают интересные для себя темы. Драматизация - один из видов проекта

Драматизация может быть использована в рамках урока, на повторительно-обобщающих занятиях, на уроках домашнего чтения и развития речи, во внеклассной работе. Инсценировки помогают закрепить и расширить изученную лексику, ненавязчиво и без монотонности отработать грамматический материал. Практика показывает, что в условиях эмоционального подъема, репетиций, праздника, публичного выступления фонетические, грамматические и лексические умения и навыки усваиваются очень быстро и прочно, используются более осознанно.

Положительным аспектом этого вида учебной деятельности является и то, что в этой работе могут активно участвовать все ученики, независимо от уровня их владения языком роль найдется каждому. Участие в подобных мероприятиях очень важно для ученика, несет ему положительный эмоциональный опыт, позволяет развить свои творческие способности, реализовать себя как личность, принадлежащую к определенной социокультурной общности, с одной стороны, а с другой стороны, -воспитывает в нем интерес и уважение к культуре страны изучаемого языка.

Организация учебной и внеклассной деятельности с элементами драматизации это способ органично сочетать кинестетический стиль обучения, наиболее естественный для младшего и среднего школьного возраста, с вербальным, визуальным и аудиторным. Для ребенка -это способ удовлетворить свои познавательные потребности, проявить и развить творческие способности в предметно-практической деятельности, актуальной для этого возраста: движении, танце, пении, изготовлении декораций, костюмов и т. п. При этом в активную работу включаются все виды памяти [3].

Повышение значимости английского языка как средства общения. Такая форма работы ставит ребенка в центр процесса обучения, повышает его интерес к иностранному языку, дает чувство комфортности и удовлетворения от работы, обогащает его эмоциональный опыт.

Образовательная и воспитательная ценность. Межпредметные связи способствуют развитию у учащихся познавательной активности, самодисциплины и т.д.

Психологические приёмы повышения мотивации обучения:

- Новизна материала, опора на любознательность
- Поощрять любые усилия
- Дать проявить самостоятельность
- Воспринимать ученика в положительном свете, несмотря на успеваемость
- Учить слушать, выбирать существенное
- Чтение противоречивого материала
- Говорить о практической значимости знаний
- Налаживание эмоционального контакта с учениками и их родителями
- Дать испытать ситуацию успеха хоть в чём-либо

Технологии более не являются частью будущего, и учителя должны приложить усилия, чтобы стать “грамотными” в их применении и внедрять их в процесс преподавания и обучения. Использование новых информационных технологий расширяет рамки образовательного процесса, повышает его практическую направленность.

Повышается мотивация учащихся в образовательном процессе и создаются условия для их успешной самореализации в будущем. И это не просто слова. Проанкетировав учащихся, мы узнали, что такая форма работы им нравится. Все ребята дали утвердительный ответ “Да”. – 100%.

Интернет позволяет не только насытить обучающихся большим количеством готовых, строго отобранных, соответствующим образом организованных знаний, но и развивать интеллектуальные, творческие способности учащихся, их умение самостоятельно приобретать новые знания, работать с различными источниками информации

Активное и эффективное внедрение этих технологий в образование является важным фактором создания системы образования, отвечающей требованиям ИО и процессу реформирования традиционной системы образования в свете требований современного общества.

Одним из самых важных результатов применения ИКТ в области образования является появление возможности в большей степени удовлетворять индивидуальные потребности учащихся. Технологии не только обеспечивают более интересное содержание учебных программ, но и позволяют провести более достоверную оценку знаний учащихся, выявить слабые стороны их подготовки и определить оптимальные варианты действий преподавателей для передачи им необходимых знаний и навыков [4].

Повышение мотивации в изучении иностранного языка (уроки проходят “на одном дыхании”), а соответственно это оказывает существенное влияние на усвоение материала, на успеваемость. Мы не можем сказать, что все стали учиться на отлично. Это не так. Но нет неуспевающих. Слабые ученики предпочитают выполнять работу в компьютерном варианте и делают это охотнее, с большим удовольствием.

Экономия расходования материалов учителем (нет необходимости создавать бесчисленные карточки, печатные материалы).

Эстетичность презентации учебных материалов.

Совершенствование процесса проверки работ учащихся.

Повышение авторитета учителя (“идет в ногу со временем”).

Трудности интегрирования ИКТ и преподавания английского языка.

Необходимость владения навыками педагогического дизайна.

Затрата времени на отбор и адаптацию материалов при подготовке урока.

Список использованной литературы :

1. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам М., 2000.
2. Яковлев А.И.: Информационно-коммуникационные технологии в образовании. [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://cor.edu.27.ru/>
3. Электронные технологии в системе образования. [Электронный ресурс]. – Режим доступа. <http://som.fio.ru/getblob.asp?id=10007856#Тoc2615513>
4. Использование новых информационных технологий в преподавании английского языка в средней школе .[Электронный ресурс]. Режим доступа <http://portal.krsnet.ru/razdels/uchitelia/rmo/metod/ang/itdokald.htm>
5. Единая коллекция Цифровых Образовательных Ресурсов. [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://school-collection.edu.ru>

ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕПТЕРДЕ ЖҮРГІЗІЛЕТІН ТӘРБИЕ ТҮРЛЕРІ.

Смағұлова С.А., Мергембаева А.Ж
Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Аннотация

Бұл мақалада жалпы білім беретін мектептерде тәрбие түрлерін жүзеге асыруда оқушылардың бойына адамгершілік қасиетін қалыптастыру және дүниетанымдарын кеңейту арқылы оқытудың тиімділігін арттыру жолдары қарастырылды.

В данной статье рассматривается углубление в систему организаций виды воспитания мировоззрения и человеческих качеств, учеников, увеличивая эффективность обучения в общеобразовательных школах.

In this article examined the teaches efficiency increases ways student`s height morality quality forms and extends world cognition in carries out kind of bringing at the school of general education forms.

«Балаға білім беру үшін, ең алдымен оны тәрбиелеген жөн, тәрбиесіз берілген білім, ол ертең бір апатқа әкеп соғады» деген дүнежүзілік білім мен мәдениеттің екінші ұстазы атанған данышпан, ойшыл, энциклопедист ғалым Әбу Насыр Әл – Фараби.

Еліміздің болашағы – жас ұрпақты тәрбиелеуде бірінші бесік-отбасы, ата-ана тәрбиесі болса, екінші бесік – білім беру мекемесі. Мектепке дейінгі кезеңдегі және мектеп қабырғасындағы тәрбие – адам қалыптасуының алғашқы баспалдағы. Балабақшадағы тәрбие мен жалпы мектептерде жүргізілетін тәрбие түрлері бала табиғатына ерекше әсер етіп, оған өмір бойы өшпестей із қалдырады. Заман талабына лайық тәрбие мен білім беру жұмысын кешенді ұйымдастыру жаңа технологияларды, идеялар мен шығармашылық, инновациялық жаңашылдықты қажет етеді. Жас ұрпаққа білім беруді жетілдіру мәселесі толассыз күн сайын өзгеріп тұрған әлеммен бірге жүрері анық. Балабақшада және жалпы білім беретін мектептерде берілетін тәрбие – барлық тәрбиенің бастамасы, әрі жан-жақты тәрбие мен дамыту ісінің түпкі негізін қалайтын орын. Бала бойындағы жақсы қасиеттер мен мүмкіндіктерді ашып олардың өнегелі, тәрбиелі болып өсуіне балабақша мен мектеп ошағының тигізер әсерінің маңызы зор [1].

Бүгінгі таңда жас ұрпақты өз халқының тарихын, тегін, салт дәстүрін, тілін білімін, адамзаттық мәдениетті, адами қасиетті мол терең түсінетін шығармашыл тұлға етіп тәрбиелеу өмір талабы, қоғам қажеттілігі. Қазақстан Республикасы Білім туралы заңында жас ұрпаққа жан-жақты білім мен тәрбие берудің мемлекеттік саясатының негізі ұстанымдарын айқындап берді. Олар: Қазақстан Республикасының барлық адамзатының білім алуға тең құқылығы, әрбір адамзаттың интеллектуалдық дамуы, психо - физиологиялық және жеке басының ерекшеліктері, халық үшін білімнің барлық деңгейіне кең жол ашылуы. Яғни, білім заңында әрбір азаматтың білім алуға құқықтығын негізге ала отырып, оқушы бойына ұлттық құндылық қасиеттерін қалыптастырып, құрметтеуге тәрбиелеуде дидактикалық шарттар яғни оқыту, тәрбиелеу, дамыту, қалыптастыру үрдісін жан-жақты қамту қажеттілігі туындайды [2].

Жалпы білім беру мазмұнындағы тәрбие – бұл баланың өзіндік санасы мен сезімнің және адамгершілік көзқарасының қалыптасып дамуына, ол қасиеттердің оның мінез-құлқына сіңуіне бағытталып арнайы мақсатта ұйымдастырылған іс-әрекеттер. Тәрбие қазіргі өзгермелі, сан-салалы, көпмәдениетті, көпэтникалық үлкен өмірге енуге дайын қабілетті, тұлғаның дамуына бағытталған және рухани құндылықтардың негізінде құрылады.

Тәрбиенің ең басты мақсаты – болашақ жастарды өмірге әзірлеу мақсатымен жүргізілетін тәрбие жұмыстарының нәтижесін ерте болжау [3].

Ең бастысы, тәрбие ісі оқушылардың ізгілік деңгейін, адамгершілік жағынан тәрбиелілігін арттыруға бағытталуы тиіс. Осы орайда тәрбиенің құрамдас бөліктеріне тоқталып өтер болсақ:

Ақыл-ой тәрбиесі – оқушылардың ақыл-ой күшін, ойлауын дамыту және ақыл-ой еңбегі мәдениетін дарыту үшін атқаратын мақсатты іс-қызметі. Ақыл-ой тәрбиесі білім қорының жинақталуына, оқу-танымдық меңгеруге тікелей ықпал етеді. Оқушылардың ойлау қабілетін, дүниеге ғылыми көзқарасын қалыптастырады. Оқушылардың бойына табиғат және қоғам жайлы ғылыми білімдерді қаруландыру, ақыл-ой түрлерін дамыту мен негізгі ойлау тәсілдерін меңгеру, зиялылық біліктерді және дүниетанымды қалыптастыру.

Адамгершілік тәрбие – оқушыларды адамгершілік ұғымы, принциптері, мінез-құлық нормалары жайындағы біліммен кемелдендіру. Оқушылар білім алып, сабақтарды оқу кезінде адамгершілік қасиетін бойларына сіңіріп, үйренумен шектелмей, оқу, тәрбие, еңбек процесінде іске асырғанда адамгершілік олардың сеніміне айналады.

Адамгершілік қасиеті руханилықтың негізінде адамның мінез-құлқы қалыптасады, ар-ұят, өзін-өзі бағалау және адамгершілік сапалары дамиды. Мұның өзі мейірімділікке, ізгілікке шақырады. Олар адамды құрметтеу, оған сену, әдептілік, кішіпейілдік, қайырымдылық, жанашырлық, ізеттілік, инабаттылық, қарапайымдылық тағы да сол сияқты адами қасиетті қалыптастырады.

Адамгершілік тақырыбы–мәңгілік. Ол ешқашан ескірмек емес. Жас ұрпақтың бойына адамгершілік қасиеттерді сіңіру - ата-ана мен ұстаздардың басты міндеті. Адамгершілік әр адамға тән асыл қасиеттер. Адамгершіліктің қайнар бұлағы - халқында, отбасында, олардың өнерлерінде, әдет-ғұрпында. Әр адам адамгершілікті күнделікті тұрмыс-тіршілігінен, өзін қоршаған табиғаттан бойына сіңіреді. Жас ұрпақты саналы, сергек етіп тәрбиелеу отбасы мен мектеп қызметкерлерінің бірден бір парызы. Балаларды сабақтармен ғана шектемей, сабақтан тыс уақытта алуан түрлі шаралар өткізу керек. Мысалы, «Жирен жаман әдеттен, үйрен жақсы әдеппен» - дегендей халқымыз балалармен «Әдептілік - әдемілік» атты тәрбие сағатын өткізер болсақ, осы кеште балалар әдептілік туралы мақал-мәтелдер айтып, қойылымдар көрсетеді. Сынып жетекшінің алға қоятын мақсаты, баланың бойына ұлттық сананы қалыптастыра отырып, халқының әдет-ғұрпын салт-дәстүрлерін көңіліне тоқыған дені сау, шымыр да шыныққан, сымбатты, қайырымды, кішіпейіл, халықтың тілін білетін, рухани байлығы мол, адамгершілік құндылықтары қалыптасқан, жан-жақты азамат тәрбиелеп өсіру. Оқу тәрбие жұмысын дұрыс жолға қоюда ата-аналармен жұмыстың орны орасан. Сондықтан жалпы мектеп қабырғаларында ата-аналармен жұмыстардың алуан түрлері іске асырылуы тиіс. Онда «Білгенге маржан», «Қауіпсіздік ережесі», «Ата-аналарға кеңес» деген сияқты сынып бұрыштары болуы тиіс [4].

Экологиялық тәрбие беру деп адамның қоршаған табиғи ортаға саналып, табиғатқа ұқыпты түрде қарап, оның байлықтарын үлкен парасаттылықпен пайдаланылатын, табиғи ресурстарды байыта түсудің қажеттігін түсінетін, табиғатты қорғауға белсене қатысатын көзқарасты қалыптастыруды айтамыз. Ал, экологиялық білім беру дегеніміз –адамзат қауымының, қоғамның, табиғаттың және қоршаған ортаның үйлестігінің ең тиімді жолдарын ұрпаққа түсіндіру. Экологиялық білім беру жеке адамның экологиялық мәдениетін қалыптастырудан бастап, көпшілікке үздіксіз экологиялық білім беруді қарастырады. А.А.Вербицкий өзінің зерттеулерінде оқушыларға экологиялық білім берудегі мақсат: экологиялық таным мен ойлауды дамыту және экологиялық мәдениетті қалыптастыра отырып, табиғат қорғауға деген жауапкершілікті дамыту деп түйеді. Экологиялық білім мен тәрбие берудің мақсаты: мектеп оқушысын сыртқы қоршаған ортаға саналы түрде, жауапкершілікпен қарайтын құндылықты, мінез-құлықты, іс-әрекетті қамтамасыз ету немесе жеке адамның бойына табиғатқа деген ізгілік қатынастарды

калыптастыра отырып, адам–қоғам–табиғат арасындағы толық үйлесімділік рухында тәрбиелеу.

Мектепте оқушыларға экологиялық білім мен тәрбие беру «Атамекен» (П.Р.Құрсабаев), «Елім-ай» (М.Х.Балтабаев), «Кәусәр бұлақ» (З.Ахметова) бағдарламалары ерекше орын алады. «Атамекен» бағдарламасы жалпы білім беретін мектептегі оқу-тәрбие процесінің, сыныптан тыс жұмыстардың өзіндік ұлттық ерекшеліктерін айқындайтын қазақ халқы педагогикасының тәлім-тәрбиесінің – ұстанымдарына негізделген ғылыми-педагогикалық және әдістемелік бағдарлама. Оның негізгі мақсаты – оқу-тәрбие жұмысының жаңа үлгідегі жобасын жасау, әрбір мектепте балалар мен үлкендерді біріктіретін кеңес, топ, бірлестік құру, әрбір мектепте халықтық, ұлттық тарихи – этнографиялық мұражаймен бірігіп әр жыл сайын дәстүрлі бүкіл мектептік, қалалық, облыстық, республикалық «Атамекен» тойын салтанатты түрде өткізу болып табылады. Қазіргі таңда оқушыларға экологиялық білім беру мен табиғатты қорғауға тәрбиелеуді ұйымдастыруда жүргізілетін сыныптан және мектептен тыс жұмыстардың орны ерекше. Бұл жұмыстарды дұрыс ұйымдастыра білгенде оқушыларға экологиялық тәрбие беру өз нәтижесін беріп, қоршаған табиғи ортаға жауапкершілік қатынасын қалыптастырып, қастерлеуге, аялауға үйренеді. Табиғатты қорғау және экологиялық тәрбие беру мақсатындағы сыныптан тыс және мектептен тыс жұмыстар толықтай кешенді шаралардан тұрады.

Еңбек тәрбиесі – тәрбиенің жалпы жүйесінің құрылымды бөлігі. Еңбекке баулу және кәсіптік бағдарлау. Мектеп оқушыларының қоғамдық пайдалы өнімді еңбекке тікелей қатысуы оқуға деген саналы көзқарасты тәрбиелеудің, азамат болып өсудің жеке адамды адамгершілікке және зиялылық жағынан қалыптастырудың негізгі көзі болып табылады, осымен қатар мұны еңбек тәрбиесінің мақсаты десек болады.

Оқушыларды іскерлікке, еңбек дағдысына үйрету, еңбек түрлерімен таныстырып, мамандық таңдауға және озық еңбек дәстүрлеріне тәрбиелеу, яғни үй-шаруашылық жұмыстарын үйрету.

Экономикалық тәрбие – адам бойына тәртіптілік, ұжымшылдық, ықыластық, іскерлік, еңбектегі шығармашылық тағы да басқа қасиеттерді дарытуға бағытталған. Ал, экономикалық білім беру - басқа білім түрлері сияқты белгілі-бір білім жүйесін игеру, экономикалық есептеуде іскерлік пен дағдыны қалыптастыруда, өндірістегі іс-әрекет экономикасын талдауда меңгеріледі. Оқушыларды қоғамның даму заңдылықтарымен, өндіріс экономикасымен таныстыра отырып, басқаларға тән – ұқыптылық, іскерлік, ықыластық, тәртіптілік, тағы да басқа қасиеттерді дағдыландыру. Және де экономикалық есеп, талдау жасау дағдыларына үйрету, еңбекте ғылым негіздерімен байланыстыра білуге бейімдейді.

Оқушыларды патриотизмге тәрбиелеудің педагогикалық негізі-тұлғаның патриоттық сана-сезімін қалыптастыру; патриоттық іс-әрекетін ұйымдастыру; мінез-құлқына патриоттық сипат беру бастауыш сыныптағы оқу-тәрбие ісінің өзегі болуы керек. Бұл оқулықтар, оқу-әдістемелік құралдардың мазмұнынан бастау алып, сабақтан тыс тәрбиелік жұмыстарда жалғасын табуы тиіс. Мысалға, «Азамат боп мен ертең, Отанға қызмет етемін» - атты ашық шара өткізе отырып, оқушыларды патриоттық сезімге тәрбиелеу туған еліне, жеріне деген сүйіспеншілігін арттыру, әскердегі борышын өтеуге дағдыландыру мақсаты алға қойылады. Және де «тәрбиенің тал бесігі отбасынан басталады» демекші, «Отбасы» тақырыбына байланысты «Отбасы - алтын ұям» атты ашық шара, ата-аналардың қатысуымен өткізіліп, үлкен жұмыс жүргізілуі қажет. Ата-аналар мұғалімнің басты көмекшісі ретінде, әр дайым демеу беріп, бірігіп патриоттық сезімін қалыптастыра отырып, оқушылардың жасалған жұмыстарына көрмелер ұйымдастырулары керек. Оқушылармен туған ұялары жайында, анасымен диалог түрінде сөйлестіріп, өз пікірлері мен ойларын еркін білдіре алуға тәрбиелеу.

Эстетикалық тәрбие беру мектепте ең алдымен сабақта жеке пәндерді оқыту жүйесінде іске асады. Жекеленген пәндерді оқу арқылы оқушылар өзін қоршаған

табиғатты адамдардың қарым-қатынасындағы, өнердегі әсемдіктің негіздерімен танысады.

К.Д.Ушинский оқытудың тәрбиелік сипатта болу принципіне ерекше мән берді. Бұл жөнінде ол: «Адам сезімін қамтымайтын оқу жақсы оқу емес. Мұғалім оқу арқылы бала жанына ұрық беру үшін барлық кезеңді де пайдалануы қажет. Бұл жағдай барлық ғылым саласында да мүмкін», - деді. Сабақта эстетикалық тәрбие беруде балалардың жас ерекшеліктерін ескеріп отыру керек. Мәселен, бастауыш сынып оқушылары сыртқы ортаның әсеріне өте сезімтал келеді. Бұл кезеңде қоршаған ортадағы әртүрлі тітіркендіргіштердің әсері орасан зор.

Мектепте оқу пәнінің ішінде ана тілінің атқаратын рөлі зор. Ана тілінің құдіреттілігі, оның адамға эмоциялық тұрғыдан ерекше күшпен әсер ететіндігі. Атақты педагог Сухомлинский: «Бала кезде үш жастан он екі жасқа дейінгі аралықта әр адам өзінің рухани дамуына қажетті нәрсенің бәрін де ертегіден алады» демекші, әдеби шығармалардағы кейіпкерлер адамның бала қиялына, ой-сезіміне тікелей әсер етеді, дүниені сұлулық тұрғысынан дұрыс тани білуге үйретеді. Кез-келген көркем шығарма балалардың алдына өмір қойған адамгершілік, эстетикалық проблемаларды шешуге көмектеседі. Табиғаттың тамаша сұлулығы дүниетану пәнін оқыту процесінде жан-жақты беріледі. Бұл пәнді оқу арқылы табиғат заңдылықтары мен құбылыстарын оқушылардың жете түсінуіне көмектеседі. Эстетикалық тәрбие беруде дәстүрлі ата-аналар жиналыстарымен бірге: «Балаға көркемдік тәрбие беру» тақырыбы аясында, ашық сабақтар, ойын-сауық кештері, ата-аналарға арналған сауалнамалар және тағы да сол сияқты шаралар ұйымдастырылып отыру қажет. Ата-аналарға арналған мерекелік шараларды мысалға алар болсақ: «Менің Қазақстаным», «Жаңа жыл мерекесі», «Бәйшешек бүр жарғанда» - атты аналарға, әжелерге арналған мерекелік және «Қош бол, мектебім» атты үлкен кештер өткізуге болады. Ал, ата-аналармен жүргізілген әңгіме - кеңесте бала тәрбиесі мәселесінде ата-ананың жауапкершілігі зор екендігі, баланың отбасында адам баласына тән қасиеттерге дағдыланып ұяда көргенінен өнеге алатындығы сөз болмақ [5].

Ең бастысы сол — мектептегі сабақтарда, сыныптан тыс және мектептен тыс уақытта “мұғалім мен оқушының” өзара қатынасында қажетті білім көлемін игерту арқылы ғылыми көзқарастар негізін қалыптастыруға қамқорлық жасалуы керек. Сонымен қатар, тұлғаны рухани-адамгершілік құндылықтарымен байыту көзделуі керек, соның нәтижесінде оқушылардың жоғары қабілеттілігі дамиды, еңбекке, табиғатқа, өнерге, айналадағы адамдарға саналы қатынасы орнайды, тиісінше өзін қоғамда ұстай білушілігі қалыптасады.

Олай болса, қазіргі кезеңде мектеп табалдырығынан бастап білім беруде ел тарихын терең қозғап, тәрбие сағаттарында қазақ зиялы қауымының еңбектерін, қоғам дамуына қосқан үлесін айтып түсіндіру арқылы оқушылардың адами құндылық қасиеттерін қалыптастыра аламыз. Оқушының жалпы адамзаттық қасиеттеріне меймандостық, кісілік, сыйласымдылық, имандылық, кішіпейілдік, кеңпейілділік, салауаттылық, тіршілікке бейімділігі, өнерпаздық, шешендік, ақынжандылық, сыпайлығы, мәдениеттілігі тағы да басқа қасиеттері арқылы ерекшеленеді [6].

Жалпы білім беру мектептерінде тәрбие түрлерін жүзеге асыру жүйесінде оқушылардың дүниетанымын тереңдете отырып, оқытудың тиімділігін арттыруға көмектесуі ғылыми педагогикалық дәлелдеме ретінде танылады. Оқушылардың әртүрлі пәндер бойынша берілетін теорияларды түсініп-білуі, олардың жалпы адамгершілік құндылықтарын қалыптастыра отырып, ақыл-ойына серпін туғызып, патриоттық сезімін ұшқындатып, бойындағы ар-намыс сезімін оятып, танымдық іс-әрекеттеріне шығармашылық сипат беріп, барлық алынған білімін жүйелейді.

“Білімді ұрпақ – болашақтың кепілі”, – демекші, қазіргі таңда елдің болашақ азаматтарын қалыптастыру бағытындағы білім беру мәселесі – мемлекетіміздің басты саясатының бірі. Оқушылар бойына ұлттық құндылықтар мен жалпы адамзаттық

қасиеттерді қалыптастыру мен құрметтеуге, сақтауға тәрбиелеуде белгілі әлемдік, отандық ғалымдардың еңбектерін пайдалануға болады. Осы арқылы оқушының мәдениетті, білімі кеңейеді. Оқушының мәдениетті болуы үшін ұлттық мәдениетті ұштастыруы қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. <http://goo.kz/blog/>
2. Серікқалиұлы З. «Дүниетану даналығы» Алматы 1994жыл.
3. С.Қалиев, Ш.Майғаранова, Г.Нысанбаева, А.Бейсенбаева. Оқушылардың тұлғалық қасиеттерін дамытудың педагогикалық негіздері. Алматы, 2001.
4. Сәрсенова.Ж. Тәңірбергенова.Ғ. «Әлеуметтану»-Алматы 2000.
5. <http://referat911.ru/Pedagogika/>
6. Өтешова.Б.«Ұлт ұрпағының дүниетанымын халық тағылымдары арқылы дамыту» Алматы-2007 ж.

ГУМАНИТАРЛЫҚ КОЛЛЕДЖДЕГІ ЭТНОМӘДЕНИ БІЛІМ БЕРУ

Сулейменова С.Ы.

Ә. Мусин атындағы Балқаш гуманитарлы-техникалық колледжі

Қазақстан Республикасында 130-дан астам ұлт пен ұлыстардың өкілдері тұрады. Бұл өз кезегінде, әр ұлт өкілінің төл мәдениетін, ана тілін сақтап, ұлттық салт-дәстүріне қызығушылығын арттыру, оларды игеруге ұмтылысын күшейту қажеттілігін туындатады. Сонымен қатар, өз мәдениетімен қоса ортақ Отанға, мемлекеттік тілге құрметті арттыру, халықтың этностық-мәдени мүдделерін іске асыру – білім беру саласындағы аса маңызды міндеттердің бірі екендігі сөзсіз.

Бүгінгі таңда этномәдени тұрғыда толыққанды дамыған, көпмәдениетті ортаға бейімделген, шығармашылық қабілеті жоғары, нарықтық бәсекелестік жағдайында өмір сүруге дайындалған, өзіндік ұлттық бет-бейнесі анықталған этнос субъектісін қалыптастыру күн тәртібінде тұр. Мұның барлығы қазіргі таңда этномәдени білім берудің зәру тақырып екендігін айқындай түспек.

Қазақстан Республикасында этномәдени білім беру жүйесін реттеу мен дамытудың басты принциптері еліміздің негізгі заңнамалық құжаттарында көрініс тапқан. Олар: Қазақстан Республикасының «Тілдер туралы» заңы (1997), Қазақстан Республикасы «Білім туралы» заңы (2007), Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы Ұлттық Кеңес бекіткен бірнеше Тұжырымдамалар: Қазақстан Республикасында гуманитарлық білім беру тұжырымдамасы (1994), Қазақстан Республикасында білім беру саласындағы мемлекеттік саясат тұжырымдамасы (1995), Қазақстан Республикасындағы этникалық-мәдени білім тұжырымдамасы (1996) және т.б. Оларда барлық құндылықтарды сақтай отырып, білім беру жүйесін Қазақстан Республикасы халықтарының ұлттық-мәдени және мәдени-тарихи дәстүрлерін ескере отырып қайта қарау қажеттілігі айтылған. Зерттеу тақырыбы елімізде Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың қолдауымен қабылданған «Қазақстанның ел бірлігі» Доктринасымен, «Тілдердің үштұғырлығы» ұлттық мәдени жобамен және «Мәдени мұра» бағдарламасымен де үндесіп жатыр.

Қазақстанда оқушыларға этномәдени білім берудің қалыптасуы мен дамуын сөз етпес бұрын, «этнос», «мәдениет», «этномәдениет», «білім беру» терминдерінің ұғымдық деңгейлерін, қолданылу аясын анықтап алу қажет.

«Этнос» гректің – *ethnos* – тайпа, халық деген сөзінен шыққан. Этнос – бір халықтың екіншісінен ажыратуға мүмкіндік беретін ортақ белгілері бар қауымдастық. Көрнекті тарихшы-этнограф Лев Гумилев: «Этнос дегеніміз – жер бетіндегі белгілі бір тіршілік аймағы мен әлеуметтік ортаның білігінде жатқан салт-дәстүрі, тұрмыс-тіршілігі, шаруашылық кәсібі, мінез-құлқы, тілі мен мәдени мұрасы бір халықтар тобы» деген анықтама береді.

«Мәдениет дегеніміз не?» - деген сұраққа жауап беру үшін, бұл сөздің этимологиясына, яғни осы бір күрделі ұғымды білдіретін сөздің шығуына тоқталуды жөн көрдік. Қазақ тіліне бұл термин арабтың «*маданият*» - қала, қалалық деген сөзінен енген. Бұл орта ғасырлардағы мұсылман мәдениетінің өркендеу кезеңінде қалыптасқан түсінікпен байланысты. Мәдениетке берілген көптеген анықтамаларды альтернативтік (қарсы қоюшылық) деп атауға болады. Бұл жерде алдымен көзге түсетіні – мәдениет пен табиғатты, «*культура*» мен «*натураны*» қарсы қоюшылық. Көне заманда «культура» деген ұғым «*жерді өңдеу*» деген мағына берген. Кейінірек, дәлірек айтқанда Цицеронның еңбектерінде (б.з.д. 45 ж.) бұл сөздің мағынасы тереңдеп, «*жанды жетілдіру*» деген ұғымды білдірді. Уақыт өткен сайын еуропалық тілдерде мәдениет сөзі «*білім беру*», «*даму*», «*қабілеттілік*», «*құрметтеу*» сияқты мағыналарға ие бола бастады.

Сөйтіп, мәдениетке адамдардың бірлесе ғылыми, моральдық – әлеуметтік, көркем және техникалық құндылықтар жасаудағы қарым-қатынастар жиынтығы деген тұжырымды құптауға болады. Мәдениеттің мәні адамның дербес еңбегіне байланысты туындайтын дүние деп санаймыз.

Білім беру – оқушылардың белгілі ғылыми білім жүйесін және танымдық білік пен дағдыларын игеруін, соның негізінде дүниеге көз қарасының, адамгершілік қасиеттерінің қалыптасуын және олардың шығармашылық күштері мен қабілеттерінің дамуын қамтамасыз ететін процесс.

Бұл ғылыми-ұғымдық талдау «этномәдени білім беру» түсінігінің анықтамасына тоқталуға мүмкіндік береді. Сонымен, оқушыларға этномәдени білім беру балаларға ана тілін, төл мәдениеті мен ұлттық құндылықтарын, жалпыадамзаттық мәдени қазынаны игерте отырып, олардың мәдениетаралық ұлттық сана-сезімі мен этномәдени сәйкестілігін қалыптастырып, төзімділігін тәрбиелеуге бағытталған білім беру жүйесі болып табылады.

XIX ғ.-XX ғ. басында ұлттық білім беру проблемалары Ы.Алтынсарин, А.Байтұрсынов, С.И.Гессен, М.Жұмабаев, Н.И.Ильминский, П.Ф.Каптерев, В.В.Розанов, К.Д.Ушинский, Ш.Уәлиханов және т.б. еңбектерінде қарастырылады. Ш.Уәлиханов этномәдени білім беру мазмұнында қазақ халық ауыз әдебиетін жинақтау арқылы балалар мен жастар тәрбиесінің әлеуметтік – тарихи тәжірибесін әсерлі көрсете білді. Абайдың этномәдени білім беру идеяларындағы басты нысана – «Атаның баласы болма, адамның баласы бол... жақсы көпке ортақ, пайдаң еліңе, халқыңа тисін», - деген гуманистік ой-пікірді қуаттау болды. Абай адамды тұтас жеке тұлға ретінде қабылдады, «толық адам» идеясын ұсынды. Ы. Алтынсариннің пікірінше, оқу-тәрбие процесінде халық шығармашылығын пайдалану балаларды ата-баба салт-дәстүрлерін сыйлауға, адамдардың ойлары мен әрекеттерін дұрыс түсінуге үйретеді, адамгершілік сапаларының, эстетикалық талғамдарының және т.б. қалыптасуына септігін тигізеді.

XX-XXI ғ.ғ. педагогикалық теория мен практикада этнопедагогика ғылымы қанат жайып, этномәдени білім беру қайта жаңғырлатып, дамытылды. Бұл М.В.Богуславский, Л.Н.Беленчук, Қ.Бөлеев, Г.Н.Волков, Р.Қ.Дюсембинова, Ш.И.Джанзакова, Б.А.Жетпісбаева, С.Т.Иманбаева, С.Қалиев, К.Ж.Қожахметова, Ш.М.Мұхтарова, Ж.Ж.Наурызбай, Ә.Қ.Нұрғалиева, Ә.Табылдиев, С.А.Ұзақбаева, В.К.Шаповалов және т.б. зерттеулерінде кеңінен көрініс тапты.

Тәуелсіз елімізде оқушыларға этностық-мәдени білім берудің әдіснамалық, теориялық және практикалық мәселелерін шешуде «Қазақстан Республикасындағы этникалық – мәдени білім» тұжырымдамасының маңызы зор болды. «Қазақстан Республикасындағы этникалық-мәдени білім беру» тұжырымдамасында (1996) атап

көрсетілгендей, халықтың этностық-мәдени ерекшелігі өз тарихында, мәдениетінде болған оқиғаларды білу, қалыптасқан рухани құндылықтарға адалдық, ұлт қаһармандарын қастерлеу нәтижесінде құралады. Ол ұлттық азат және ерікті жасампаздық шығармашылығы процесінде қалыптасады. Этностық-мәдени ерекшелік жағдайына халықтың өзі тудырған әлеуметтік-мәдени жүйе арқылы қол жетеді. Бұл жүйеге отбасы, мектепке дейінгі балалар мекемелері, оқу орындары, ұлттық, мәдени орталықтар, бұқаралық ақпарат құралдары, көркем және ғылыми әдебиет, ғылыми-зерттеу және әкімшілік мекемелері, тағы басқалары жатады.

Қазақстанда оқушыларға этномәдени білім беру теориясының негізін қалаған Ж.Ж.Наурызбай Қазақстан Республикасында оқушыларға этномәдени білім беру тұжырымдамасы мен моделін, тіл саясаты тұжырымдамасын ұсынып, оқушыларға этномәдени білім берудің ғылыми-теориялық негіздерін, мақсаты мен міндеттері, құрылымы мен жүзеге асыру принциптерін айқындап берген.

С.Қалиевтың «Қазақ этнопедагогикасының теориялық негіздері мен тарихы» еңбегін қазақ этнопедагогикасы тарихын бір жүйеге келтірген тұңғыш құнды зерттеу деуге болады. Ол «Қазақ этнопедагогикасының теориялық негіздері мен тарихы» атты еңбегінде XV-XIV ғасырларда өмір сүрген қазақ ақын-жырауларының поэзиясынан халықтың салт-дәстүрін, ой-арманы мен тілек мақсатын айқындап берген. Себебі, жыраулар толғауларынан халқымыздың небір тағылымдарға толы ойлары, мұң-мұқтажын, ой-толғаныстары, қуаныш-сүйініші, болашақ ұрпаққа айтар өнегелі өсиеті берілген. Осы жөнінде С.Қалиев былай деп жазды: «Қазақ жырауларының толғау-тебіреністері, қанатты сөздері өзінің тәлімдік шарапаты жағынан ғана емес, сонымен бірге рухани эстетикалық, отаншылдық мәні жағынан да аса маңызды болды. Жыраулар жауынгерлік заманда хандар мен бектердің, қолбасшы батырлардың ақылгөй-кеңесшісі болып, жорыққа бірге аттанды, ру-тайпаларына басшылық етіп, сұрапыл қанды майдан көріністерін жырға косты, ерлікті мадақтады, шейіт болған батырларды жоқтап, ел қайғысын бөлісті». Ғалымның ойынша, олар халықтың тәлім-тәрбие мектебінің, ұлағатты ұстаздарның ролін атқарады.

С.Қалиев қазақ этнопедагогикасының өзіндік ерекшеліктерін, халқымыздың ұлттық қадір-қасиеттерін баса көрсетіп, оларға сипаттама берді. Бауырмалды, ата салтын бұзбау, үлкенді, ата-ананы сыйлау, қайырымдылық сияқты қасиеттерді жас ұрпақ бойына сіңірудің жолдарын да анықтады. Сондықтан ғалым бұл қасиеттерді ұлттық ерекшеліктеріміздің көрінісі деп санады. Бұл қасиеттер жөнінде ғалым нақты мысалдар келтіру арқылы халық даналығына жүгінеді: үлкеннің кішіге қамқорлығы, кішінің үлкенге көмегі, баланың ата-анаға, әке-шешенің балаға мейірім шапағаты.

Профессор Қ.Б.Жарықбаевтың пайымдауынша, еліміздегі тыныс-тіршіліктің кез-келген саласында ұлттық ерекшеліктерді ескермей, бұларды ғылыми тұрғыдан сараптамай тиянақты жұмыс жүргізу қиын. Әсіресе, Қазақстан секілді көптеген ұлт өкілдері мекендеген елде этнос психологиясы мен педагогикасы үнемі санасып отыруы аса маңызды, әр түрлі этностар мен халықтардың ұлттық мүдделерін, халықтарын қорғау, олардың әрқайсысының дәстүр-салты мен әдет-ғұрпын ұқыптылықпен қарау қажет.

Қ.Б.Жарықбаевтың, С.Қалиевтың, З.Әбілованың, Қ.Бөлеевтің бағдарламалары болашақ мұғалімдерді оқушыларға ұлттық тәрбие беруге дайындаудың мазмұнын жасауға арналған. Бұл бағдарламаларда қазақ этнопедагогикасының теориялық, практикалық және тарихи мәселелері жан-жақты қарастырылған. Солардың мазмұндары арқылы мұғалімдер оқушыларға ұлттық тәрбие берудің әдістемесін меңгереді.

Колледж – жалпы орта білім берудің жалпы білім беретін оқу бағдарламалары мен техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің кәсіптік оқу бағдарламаларын іске асыратын оқу орны. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың халыққа арналған жолдауларында көрсетілгендей, бәсекелестікке қабілетті елу елдің қатарында болу үшін болашақ мамандардың біліктілігіне қойылатын талапты күшейту екені белгілі. Осыған орай бәсекелестікке қабілетті, жан-жақты әрі теориялық дайындығы жоғары маман дайындау – бүгінгі күнде колледждің басты міндеті. С.Қалиев: «Ұлттық мәдениет пен

мемлекеттік тілдің өркендеуі Қазақстанда тіршілік ететін ұлттардың этникалық жағынан өркен жайып көркеюіне мұрындық болып отыр. Этностық мәдениеттің өсіп-өркендеуі үшін де қолайлы жағдай, мәдени кеңістік керек. Ол кеңістік деп – отбасын, мектепке дейінгі балалар мекемелерін, оқу орындарын, ұлттық мәдени орталықтар мен газет-журналдар, көркем және ғылыми әдебиеттерді, ғылыми-зерттеу және әкімшілік мекемелерін жатқызамыз» - дейді. Сондықтан да гуманитарлық колледждегі этномәдени білім беру арқылы оқытушылардың өз білімдерін жетілдіру, олардың кәсіби шеберлігін арттыру, біліктілік санатын көтеру, өзінің төл мәдениетін саналы, сыни тұрғыдан игеру нәтижесінде негізге мақсат – бәсекелестікке қабілетті маман дайындауға бағытталған.

Қазіргі кезеңде тәуелсіз еліміздің ертеңі жастардың білімінің тереңдегімен өлшенеді. Білімді, жан-жақты қабілетті ұрпақ – ұлтымыздың баға жетпес қазынасы. Бүгінгі таңда педагогика ғылымның өзекті мәселелерінің бірі – оқушыны жан-жақты дамытуда, білім беруді, ғылымның соңғы жетістіктерін қолданып, шығармашылық жұмыспен шұғылданатын қабілетті, дүниетанымдық көзқарасы кең, рухани бай, ұлттық қасиеттерді жете түсінетін ұрпақ дайындау.

Олай болса, ұрпағымызды тәртіпсіздік сияқты жаман қасиеттерден сақтандыру үшін колледж оқушыларының бос уақытын дұрыс пайдалана біліп, сабақтан тыс іс-шаралар арқылы ұлттық құндылық қасиеттері бойынша дамытуымыз қажет. Өйткені, оқушылар бойында зерігушілік әдепсіздікке соқтыратындығын, теріс жолға бастайтындығын мектеп өмірінен жиі байқаймыз. Ондай жолға жібермеудегі тосқауылдан туған жол – халқының әдет-ғұрпындағы, салт-дәстүріндегі әдептіліктің таным-тағылымы. Сондықтан да жастарымыздың санасына ұлттық ұлағатты қасиеттерді сіңіре білудің мәні зор. Ақынжандылық, шешендік пен өнерпаздық, өнегелі халқымыздың ғасырлар бойы қалыптасқан тәлім-тәрбиелік әдеттері мен ғұрыптары, рәсімдері және салт-саналық дәстүрлері жас ұрпақтың жан дүниесіне әсер етіп, санасына сіңсе, ұлттық мәдениетті игерген, иман жүзді, инабатты ұрпақ жалпы адамзаттық асыл қасиеттерді игіліктерімен тоғысуына мүмкіндік алады. Жас ұрпаққа халқымыздың төл мәдениетін, ана тілін сақтап, асыл қазыналарын білуге, игеруге қызықтыру, ұлттық салт-дәстүріне қызығушылығын арттыру негізінде этномәдени білім беру – басты міндет.

Әдебиеттер:

1. Мәдениеттану негіздері: Оқулық – Алматы: Дәнекер, 2000.
2. Қазақстан Республикасындағы этникалық-мәдени білім беру тұжырымдамасы, 1996.
3. Қазақтың тәлімдік ой-пікір тарихынан. – Құрастырғандар Қ. Жарықбаев, С.Қалиев. – Алматы: «Рауан», 1994. – 320 б.
4. Жарықбаев Қ.Б. Аталы ар сөзі – ақылдың сөзі. – Алматы: Қазақстан, 1980. - 121 б.
5. Қалиев С., Базило Ж. Қазақ халқының салт – дәстүрі және димократ ағартушылары. – Алматы: РБК, 1993. – 179 б.

СОЗДАНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО ЖУРНАЛА КЛАССНОГО РУКОВОДИТЕЛЯ

Скворцов И.И.

ГБОУ СПО «Жигулевский государственный колледж»

Научный руководитель Скворцова Н.А.

Работа преподавателя и классного руководителя подразумевает формирование отчетов по успеваемости и посещаемости студентов, а так же доведение этой информации

до сведения родителей. Один преподаватель может иметь классное руководство у одной или нескольких групп. Возникает необходимость автоматизации работы по составлению отчетов.

Цели и задачи проекта:

- Изучить работу классного руководителя;
- Создать модель электронного журнала;
- Разработать рабочую версию журнала.

Мною разработан проект и рабочая версия электронного журнала в программе Microsoft Office Access.

Основные принципы его работы:

Инфологическая модель журнала представляет собой таблицу базы данных. Вся информация об успеваемости и посещаемости должна быть сведена в отчеты.

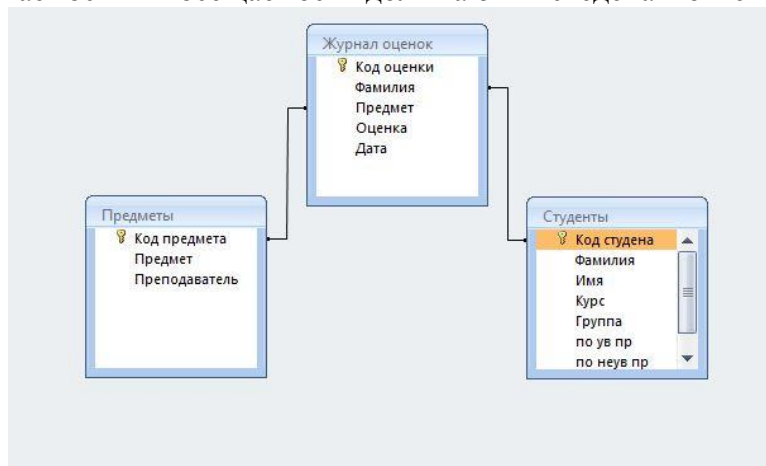

Рисунок 1. Инфологическая модель электронного журнала классного руководителя.

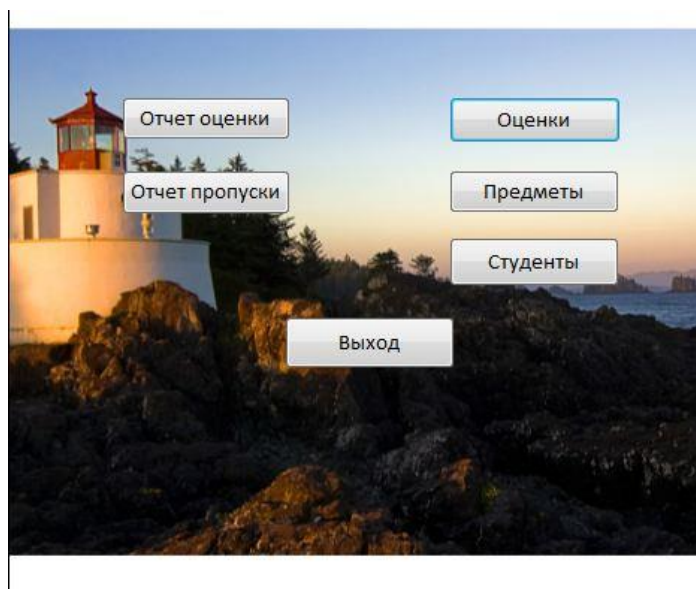

Рисунок 2. Стартовое окно программы

На стартовом окне программы предусмотрены пиктограммы основных функциональных элементов журнала.

Списки студентов можно формировать в форме 1 или в форме 2 на усмотрение классного руководителя.

Код студент	Фамилия	Имя	Курс	Группа	по ув пр	по неу пр	Всего пропусков	Добавить поле
1	Иванов	Иван	2	Д2М1				
2	Петров	Николай	3	Д3С1				
3	Сидоров	Михаил	1	Д1ТО1				
*	(№)							

Рисунок 3. Форма 1

Студенты

Код студента: 1

Фамилия: Иванов

Имя: Иван

Курс: 2

Группа: Д2М1

по ув пр: 10 Часов

по неу пр: 8 Часов

Всего пропусков: 18 Часов

Всего студентов: 3

Навигационные кнопки: < << <<< >>> >

Рисунок 4. Форма 2

Список предметов можно формировать в формах 3, 4 и 5.

Предметы

Предмет: ТО и ремонт компьютерных систем

Преподаватель: Скворцова Н.А.

Навигационные кнопки: < << <<< >>> >

Количество предметов: 16

Рисунок 5. Форма 3

Форма 3 содержит краткую информацию о предмете и ведущем преподавателе.

Код предмета	Предмет	Преподаватель	Добавить поле
1	Иностранный язык	Полякова Е.В.	
2	Физическая культура	Галыгин В.А.	
3	Метрология	Скворцова Н.А.	
4	Основы алгоритмизации	Полушкина И.Н.	
5	Компьютерные сети	Кузнецов Е.Г.	
6	Цифровая схемотехника	Ежова Н.И.	
7	Проектирование ЦУ	Ежова Н.И.	
8	ИКТ	Форсюк Л.В.	
9	Модернизация и ТО ЭВМ	Скворцова Н.А.	
10	Основы философии	Щеголина И.Б.	
11	Основы предпринимательства	Заякина Н.А.	
12	Базы данных	Полушкина И.Н.	
13	Электропитание СВТ	Форсюк Л.В.	
14	Микропроцессорные системы	Кузнецов Е.Г.	
15	Периферийное оборудование	Кузнецов Е.Г.	
16	ТО и ремонт компьютерных систем	Скворцова Н.А.	
*	(№)		

Рисунок 6. Форма 4

Форма 4 содержит развернутую информацию обо всех изучаемых предметах в учебном семестре (году) и ведущих преподавателях.

В форме 5 можно увидеть, кто из студентов на определенную дату имеет оценку по данному предмету.

Код предме	Предмет	Преподаватель	Добавить поле
1	Иностранный язык	Полякова Е.В.	
Код оценки	Фамилия	Оценка	Дата
2	Сидоров	3	07.03.2014
7	Иванов	5	01.04.2014
*	(№)		
2	Физическая культура	Галыгин В.А.	
3	Метрология	Скворцова Н.А.	
Код оценки	Фамилия	Оценка	Дата
3	Петров	5	10.03.2014
*	(№)		
4	Основы алгоритмизации	Полушкина И.Н.	
5	Компьютерные сети	Кузнецов Е.Г.	
6	Цифровая схемотехника	Ежова Н.И.	
Код оценки	Фамилия	Оценка	Дата
*	(№)		
7	Проектирование ЦУ	Ежова Н.И.	
8	ИКТ	Форсюк Л.В.	
9	Модернизация и ТО ЭВМ	Скворцова Н.А.	
10	Основы философии	Щегонина И.Б.	
11	Основы предпринимательства	Заякина Н.А.	
Код оценки	Фамилия	Оценка	Дата
9	Иванов	4	07.04.2014
*	(№)		
12	Базы данных	Полушкина И.Н.	
13	Электропитание СВТ	Форсюк Л.В.	
14	Микропроцессорные системы	Кузнецов Е.Г.	
15	Периферийное оборудование	Кузнецов Е.Г.	
16	ТО и ремонт компьютерных систем	Скворцова Н.А.	
*	(№)		

Рисунок 7. Форма 5

Оценки в журнал заносятся классным руководителем в формах 6 или 7 с помощью контекстных меню.

Код оценки	Фамилия	Предмет	Оценка	Дата	Добавить поле
1	Сидоров	Физическая культура	3	05.03.2014	
2	Сидоров	Иностранный язык	3	07.03.2014	
3	Петров	Метрология	5	10.03.2014	
4	Петров	Базы данных	4	14.03.2014	
5	Сидоров	ИКТ	5	20.03.2014	
6	Иванов	Основы философии	3	31.03.2014	
7	Иванов	Иностранный язык	5	01.04.2014	
8	Петров	Периферийное оборудование	5	04.04.2014	
9	Иванов	Основы предпринимательства	4	07.04.2014	
10	Сидоров	Базы данных	4	09.04.2014	
11	Петров	Микропроцессорные системы	5	14.04.2014	
*	(№)				

Рисунок 8. Форма 6

Код оценки	Фамилия	Предмет
1	Сидоров	Физическая культура

Оценка: 3

Дата: 05.03.2014

Рисунок 9. Форма 7

Формирование отчетов происходит в автоматическом режиме. Отдельно формируются отчеты по оценкам и пропускам.

Программа предоставляет возможность сортировать данные об оценках по дате, фамилии, предмету или оценке с автоматическим выводом на печать.

Журнал оценок				
Код оценки	Фамилия	Предмет	Оценка	Дата
1	Сидоров	Физическая культура	1 2 3 4 5	05.03.2014
2	Сидоров	Иностранный язык	1 2 3 4 5	07.03.2014
3	Петров	Метрология	1 2 3 4 5	10.03.2014
4	Петров	Базы данных	1 2 3 4 5	14.03.2014

Рисунок 10. Отчет по оценкам

Информация о пропусках сортируется по фамилии студента или по группе.

Пропуски					
Фамилия	Имя	Группа	по ув пр	по неуз пр	Всего пропусков
Иванов	Иван	Д2М1	10 Часов	8 Часов	18 Часов
Петров	Николай	Д3С1	5 Часов	0 Часов	5 Часов
Сидоров	Михаил	Д1Т01	0 Часов	0 Часов	0 Часов

21 апреля 2014 г. Стр. 1 из 1

Рисунок 11. Отчет по пропускам

Достоинства журнала

1. Облегчает формирование отчетов классного руководителя.
2. Предоставляет возможность обработки информации по нескольким группам одновременно, в то же время по каждому студенту отдельно.
3. Упрощает информирование родителей об успеваемости и посещаемости студента.

ОҚУ АҚПАРАТЫН ЖЕТКІЗУ ЖӘНЕ МЕНГЕРУ ӘДІСТЕРІ

*Сагинбекова А.Б., Абельдинова А.А., Мусина Р.М.
Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі*

Практикалық белгілеу іс-әрекеті таңбалық жүйе мен практикалық белгілер әрекетіне негізделген (түрлі есептерді шешу, кесте, сұлба бойынша мәліметтер іздестіру, жинақтау т.б).

Оқыту үрдісін қамтамасыз ету оқыту әдістері мен оқу түрлері арқылы жүзеге асады. Тәсілдер жүйесі пәннің әдістік мазмұнын құрайды. Оқытудың мақсаты мен мазмұнына байланысты әр сабақтың белгілі бір міндеттерін белгілеп, соған лайық қимыл-әрекет түрлерін қалыптастырамыз.

Оқытудың теориялық және өндірістік әдістерінің арасында белгілі бір дәрежеде айырмашылық бар.

Егер оқытушы кәсіби пәндер циклі бойынша теориялық, сабақ барысында мәліметтерді барлық оқушыларға бір мезгілде жеткізсе, ал өндірістік оқыту жағдайында сабақ топтарға, қажет болған жағдайда, жеке де жүргізіледі.

Теориялық оқытудың әдістері: Монолог, Диалог, Іздену әдісі, Көрнекілік әдіс, Эвристикалық әдіс, Бағдарламалап оқыту әдісі.

Монолог түрінде жүргізілетін әдіс. Бұл әдіс бойынша теориялық сабақ өткізуде оқытушының рөлі басым. Оқытушы ақпаратты ауызша жеткізеді, ал оқушылар болса атқарушы рөлінде болады, олардың іс-әрекеті берілген үлгі бойынша ұйымдастырылады.

Көрнекілік әдіс. Оқытушы оқу материалын демонстрациялау арқылы тәжірибе түрінде түсіндіреді. Оқушылардың іс-әрекеті репродуктивті.

Іздену әдісі. Оқытушы мен оқушының өзара іс-әрекеті іздену арқылы ұйымдастырылады.

Бағдарламалап оқыту әдісі. Бұл әдіс оқу үрдісін бағдарламалаған оқу-әдістемелік құралдар көмегімен іске асырылады.

Білім, білік және дағдыны дамытуға арналған әдістердің ішінде жаттығу негізгі және басты білім мен білікті дамыту әдісі болып табылады. Жаттығу белгілі бір әрекеттердің оларды саналы жетілдіру үшін бірнеше рет қайталануы.

Жаттығу процесінде сан сапаға өтеді, білімнің жетілуінен, әрекет тәсілдерінен, білік пен дағды қалыптасуынан көрінеді.

Жаттығуларды классификациялаудың екі түрі бар. Біріншісі - дидактикалық мақсаты бойынша: бастапқы білік қалыптастыруға арналған, дағды қалыптастыру, күрделі білік қалыптастыруға арналған жаттығулар.

Екіншісі-мазмұны бойынша: еңбек тәсілдерін орындау; еңбек операцияларын орындау бойынша, технологиялық процесті басқару бойынша жаттығулар. Жаттықтыру жаттығулары оқытудың бірінші кезеңінде оқушылардың жекелеген жұмыс қозғалысын, қиын емес операцияларды және тәсілдерді орындаудың бастапқы біліктілігін қалыптастыру. Сонымен, оқыту әдістері оқушының білімін, іскерлігін және дағдысын қалыптастырып қана қоймай, оның танымдық қызығушылығын да оятуға көмектеседі.

ВОЗМОЖНОСТИ ИНТЕГРИРОВАННЫХ УРОКОВ

*Сыздыкова Р. К., Молдабаева З.Г.
Карагандинский гуманитарный колледж*

*«Всё, что находится во взаимной связи,
Должно преподаваться в такой же связи»
Ян Амос Коменский*

Современное состояние гуманитарного образования в Республике Казахстан, перспективы его обновления делают настоятельной задачей повышения развития языковой культуры нашего общества в первую очередь посредством организованного обучения. Мы живём и работаем в эпоху глобализации всех сфер деятельности человека, что влечёт за собой пересмотр приоритетов в образовании. Взяв курс на интеграцию в мировое образовательное пространство, наша страна поставила своей целью сделать казахстанское образование качественным и конкурентоспособным.

В последнее время все сильнее осознается необходимость формирования коммуникативной компетенции будущего специалиста. Только обучение через деятельность ведет к овладению искусством коммуникации, который предполагает использование приобретенных навыков в ходе обучения в разных сферах деятельности.

Современному обществу нужен человек, самостоятельно критически мыслящий, умеющий видеть и творчески решать возникающие проблемы, и наша задача – формирование всесторонне развитой личности. Основная цель обучения сегодня – научить студентов свободно говорить о любой современной проблеме поликультурного мира, понимать главную идею различного литературного и публицистического материала, писать официальные и неофициальные письма, электронные сообщения, резюме, разнообразные поздравления и сочинения; т.е. формирование коммуникативных компетенций. Кроме того, изучение дисциплин должно способствовать развитию интеллекта, памяти и творческого воображения – основы творческого потенциала.

Сегодня наиболее очевидно, что сформировать такие умения и навыки невозможно, решая педагогические проблемы устаревшими методами. В практике развития образования встал вопрос об интегрированном подходе к преподаванию различных предметов.

В обучении интеграция – это процесс установления связей между структурными компонентами содержания в рамках определенной системы образования с целью формирования целостного представления о мире, ориентированный на развитие и саморазвитие личности обучающихся.

Не всякое объединение различных дисциплин в одном уроке автоматически становится интегрированным уроком. Необходима ведущая идея, реализация которой обеспечивает неразрывную связь, целостность данного урока. С другой стороны, этот метод обучения очень привлекателен и для учителей: помогает им лучше оценить способности и знания обучающихся, понять его, побуждает искать новые, нетрадиционные формы и методы обучения. Это большая область для проявления творческих способностей для многих: учителей, методистов, психологов, всех, кто хочет и умеет работать

Понятие «интеграция» может иметь два значения:

- А) создание у обучающихся целостного представления об окружающем мире;
- Б) нахождение общей платформы сближения знаний.

По мнению исследователя И. М. Фролова, именно интегрированное обучение является образованием будущего. Основной формой интегрированного обучения является интегрированный урок. Под *интегрированным* понимается урок, в ходе которого реализуется взаимосвязь знаний смежных учебных дисциплин, зависящая от уровня интеграции, в результате чего образуется новое качество, представляющее собой неразрывное целое. Интегрированный урок выступает как оптимальная форма организации учебного процесса, которая позволяет дать обучающимся целостную картину изучаемого процесса или явления в системе его внутренних и внешних связей. Тема и задачи урока определяют необходимый уровень интеграции учебного материала и процессуальных аспектов обучения объединяемых дисциплин.

Интеграция выполняет ряд функций в обучении:

1. Методологическая функция – формирование у обучающихся современных представлений изучаемых дисциплин.
2. Образовательная функция – формирование системности, связанности отдельных частей как системы, глубины, гибкости осознанность познания.
3. Развивающая функция – формирование познавательной активности, преодоление инертности мышления, расширения кругозора.
4. Воспитывающая функция – отражает политехническую направленность.
5. Конструктивная функция – совершенствование содержания учебного материала, методов и форм организации обучения.

В программах многих дисциплин есть немало "перекрёстков": совпадающих тем, общих проблем и вопросов, нередко изучаются явления, рассматриваются с разных позиций те же объекты. Всё это "заявка" на интеграцию, хотя бы по отдельным темам. Язык настолько универсален, что при желании может интегрироваться с любым

предметом. В каждом уроке языка можно найти связь, с какой-либо дисциплиной. Язык тесно связан со многими науками, такими, как математика, химия, физика, экономика и другими, что позволяет осуществлять, как опорные, так и перспективные, межпредметные связи.

Преподаватели Карагандинского гуманитарного колледжа работают над проблемой совершенствования интегрированного обучения с целью совершенствования учебных программ. Нами был проведен ряд интегрированных уроков русского языка с другими предметами. Опыт проведения таких уроков показывает, что у студентов создается целостное восприятие об окружающем мире, особенно высока мотивация интегрированных уроков с английским языком. Благодаря такой работе новые слова, которыми овладевают студенты, соединяются в их сознании с конкретными представлениями о предметах и явлениях, наполняются богатым жизненным содержанием. Все это подготавливает их к сознательному чтению рассказов, статей, стихотворений.

Какие уроки можно интегрировать? Наиболее распространённой является интеграция русского языка с литературой, изобразительным искусством, музыкой. Наличие такой бесспорно. В цепочке "русский язык - другие предметы" эта связь устанавливается не столько для русского языка, сколько для всех других предметов, т.к. язык в качестве орудия познания является одним из решающих условий усвоения обучающимися знаний по любому предмету. А также эти связи могут переплетаться ещё теснее, где интегрируются не два предмета, а три и даже больше. Такие уроки способствуют глубокому проникновению обучающихся в слово, в мир красок и звуков, помогают формированию грамотной устной и письменной речи обучающихся, её развитию и обогащению, развивают эстетический вкус, умение понимать и ценить произведения искусства, красоту и богатство родной природы.

Интеграция уроков русского языка с музыкой даёт эффективный результат, например, при изучении некоторых падежных форм и слов с "трудными" ударениями. Так, при помощи стихов или песен обучающиеся лучше осваивают эту тему. Таким образом, у преподавателей русского языка и музыки много общих задач, которые гораздо более эффективно могут быть решены объединёнными усилиями. Материал русского языка и музыки во многом родствен, и даже различия могут быть использованы с методическим эффектом при умелом сопоставлении.

Музыка на уроках русского языка создаёт непринуждённую атмосферу, помогает ученикам глубже погрузиться в атмосферу быта, природы. "На таком интегрированном уроке воспитательная функция музыки не менее важна, чем образовательная. Так как при прослушивании какого-либо произведения на уроке, преподаватель чаще всего сообщает и краткие данные об авторе, и историю создания произведения. Это позволяет и способствует расширению кругозора обучающихся. От преподавателей, в свою очередь, требуется основательная подготовка к подобной интеграции.

Интегрированные уроки – необычные по замыслу, форме организации, методике проведения, нестандартные и увлекательные – больше нравятся студентам, чем традиционные уроки, поэтому практиковать проведение их необходимо в своей работе. Интегрированные уроки оставят яркий след в памяти студентов, им захочется вновь пережить чувства, разбуженные искусством звучащего слова, чудесной музыкой, запоминающимися образами. Такой урок побуждает к мыслительной деятельности, учит понимать язык искусства, развивает потребность в чтении, снимает утомляемость, перенапряжение обучающихся за счёт переключения на разнообразные виды.

Структура интегрированных уроков отличается: четкостью, компактностью, сжатостью, логической взаимообусловленностью учебного материала на каждом этапе урока, большой информативной емкостью материала. Следует так спланировать уроки, чтобы сведения, получаемые из разных предметов, дополняли и углубляли друг друга. Таким образом будут решены образовательные задачи и воспитания у обучающихся

гуманных чувств. При изучении познания мира мы будем идти от сознания к чувствам, при изучении чтения, воздействуя прежде всего на чувства, мы будем формировать убеждения, развивать эстетически.

В свою очередь к учителю предъявляется очень много требований. Интегрированный урок требует от учителя дополнительной подготовки, большой эрудиции, высокого профессионализма. Разрабатывая такой урок, учитель должен учитывать, что считать важным, а что второстепенным, чтобы научить рационально оформлять работу обучающихся, правильно строить устные ответы, привить им навыки самоконтроля и самооценки и т.п.

Процесс подготовки к интегрированному уроку представляет собой структурированную систему, состоящую из следующих этапов:

I этап – подготовительный: планирование урока, формирование творческой группы преподавателей, определение общей цели и структуры урока, подбор и систематизация материала, составление плана-урока.

II этап – основной: (проведение интегрированного урока).

III этап – аналитический: (анализ проведения урока, выводы).

Эффективность учебного процесса во многом зависит от умения преподавателя правильно организовать урок и грамотно выбрать ту или иную форму проведения занятия. Такие формы проведения занятий «снимают» традиционность урока, оживляют мысль. Немаловажное значение имеет то, знает ли учитель, когда и какие предметы можно и необходимо интегрировать, чтобы добиться наиболее эффективного результата. Главной особенностью интегрированного урока является то, что такой урок строится на основе какого-то одного предмета, который является главным. Остальные, интегрируемые с ним предметы, помогают шире изучить его связи, процессы, глубже понять сущность изучаемого предмета, понять связи с реальной жизнью и возможность применения полученных знаний на практике.

Но важно отметить тот факт, что злоупотребление интеграцией может привести к нежелательным результатам. Поэтому необходимо знать, что интеграция возможна только при ряде условий: родстве наук, соответствующих интегрируемым учебным предметам; совпадении или близости объекта изучения; наличии общих методов и теоретических концепций построения. Умение донести до слушателя новые компетенции, мотивировать обучающихся на усвоение материала и осмысление его для дальнейшей своей жизни и результаты интеграции предполагают, что знания обучающихся приобретают системность; усиливается мировоззренческая направленность познавательных интересов, формируются их убеждения и достигается всестороннее развитие личности.

Использованная литература:

1. Дьяченко В.К. «Основные направления развития образования в современном мире», Москва, 2005 г.
2. Матрос Д.Ш. «Управление качеством образования на основе новых информационных технологий и образовательного мониторинга» Москва, 2010 г.
2. Иванов Д.А. «Компетентный подход в образовании. Учебно-методическое пособие» Москва, 2008 г.
3. Грищенко Н.В. «Интегрированные уроки одно из средств привития интереса к учебным предметам» Начальная школа. 1995. № 11.
2. Данилюк А.Ч. «Учебный предмет как интегрированная система», Педагогика. 1996. № 10

ТЕХНИКАЛЫҚ ПРОФИЛЬ БОЙЫНША МАМАНДАРДЫ ДАЙЫНДАУ КЕЗІНДЕГІ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Сериков М.К.

Ә.Мусин атындағы Балқаш гуманитарлы-техникалық колледжі

XXI ғасыр – өткен «индустрияландыру дәуірімен» салыстырғанда, «ақпараттандыру ғасыры» деп аталады. Бұл дегеніміз – жаңа әлемдік көшбасшылар ретінде, көбірек көмір немесе автомобильдер өндіретін мемлекеттер емес, жаңа ғылыми технологияларды дамытатын елдер есептеледі деген сөз.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың халыққа Жолдауында «Біз техникалық және кәсіптік білімнің рөлін жаңаша сезінуге тиіспіз. Үкімет, барлық деңгейдегі әкімдер жастарға кәсіптік білім беретін оқу орындары желісін дамытуға бағытталған пәрменді шараларды қолдануға тиіс»,– деп білім нарығындағы бәсекелестікте мамандардың қажеттілігі – біліктілік деңгейімен айқындалатынын баса айтқан.

Заманымыздың талабына лайық кадрларды дайындауға көңіл бөлу – бұл ертеңгі күнгі экономика дамуының сенімді іргетасы болып табылады. Нарықтық экономика да бәсекеге қабілетті мамандарға сұранысты қажет ететіні мәлім. Кез келген жас маман өзі таңдап алған кәсібінің қыр-сырын ғана емес, сол саладағы жаңа технологияларды, жаңаша жұмыс жасау дағдыларын, жаңаша ойлауды, белгілі ортаға икемді қарым-қатынастарды қалыптастыруды үйреніп, заман талабына сай қолдана білсе ғана, бәсекеге қабілетті болатыны сөзсіз.

Жоғары білікті мамандарды кәсіби дайындаудың қазіргі заманғы талабы ақпараттық мәліметтерді өңдеу процесінде адамның толық функционалды тәуелсіздігін қамтамасыз ете алатын қазіргі заманғы ақпараттық құралдар технологияларды меңгеруің деңгейін қажет етеді. Сондықтан педагог ғылымда білім беруді ақпараттандыру, яғни ақпараттық қоғам жағдайында толыққанды өмір сүруге, жұмыс жасауға мүмкіндігі бар кәсіби маманды қалыптастыру процесіне ерекше көңіл бөлінеді.

Қазіргі кезде оқытушыларға қойылатын негізгі талаптардың бірі – дайын білім беріп қана қоймай, оқушыларды ақпаратпен өздері жұмыс жасай алуларына өйрету. Жалпы білім берудің мақсаты – терең білімнің, кәсіби дағдылардың негізінде еркін бағдарлай білуге, өзін-өзі дамытуға, адамгершілік тұрғысынан жауапты шешімдерді қабылдауға қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру, яғни ақпаратты технологияны терең меңгерген, жылдам өзгеріп жататын бүгінгі заманға лайықты, жаңашыл тұлғаны қалыптастыру. Осы мақсатқа жету үшін сабақтарда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану өте тиімді.

Ақпарат беретін жаңа технологиялар үш бөліктен тұрады: техникалық құралдар, бағдарламалар, білім алуға керекті құралдар. Ендігі кезекте осы айтылғандардың барысына назар аударсақ. Техникалық құралдар: компьютер, принтер, модем, сканер, теле және бейне аппараттар, ақпаратты бір формада екіншіге өзгертетін құралдар. Техниканың екіншісі – компьютердегі жұмысты басқаратын бағдарламалар. Үшінші – оқу құралдары. Бағдарламаның ерекше тобы оқытатын бағдарламалар, жүйелер. Оқытатын жүйенің кең таралғандары: іскерлік пен дағдыға жаттықтыру, білімді қалыптастыратындар, проблемалық оқыту, модельдеу, дидактикалық ойындар.

Ақпарат – ең жоғарғы құндылық, ал адамдардың ақпараттық сауаттылығы – олардың еңбек әрекеттілігін анықтайтын фактор. Білім беру жүйесінде бұл талаптар өзгереді, білім берудің статусын көтереді.

Осы факторлар адамзаттың білімін ұжымдық, көпшілік түрге айландырады және көпшілік шығармашылықтың факторы болып табылады.

Дамыған елдерде ақпаратқа тәуелділіктің артуы және ақпаратты өңдеу, тасымалдау құралдарын пайдалану тиімділігі, даму деңгейі сексенінші жылдардың соңында жаңа «ұлттық ақпараттық қор» ұғымының пайда болуына әкелді.

Сондықтан ақпараттық қор — қоғам қызметінің жаңа функционалдық категориясы және маңызды компоненті болып табылады. Келесі назар аударатын мәселе ақпараттық оқыту қорлары.

Ақпараттық қорды игеру процесі тиімді және білімді орталықтандыру негізі болып табылады.

Бақылаушы және тестілеуші бағдарламалар. Жалпы пәндер бойынша электронды тестерді құрар алдында оқу курсының құрылымын ескеріп, тест жоспары мен бағаның нақты бағалық бөліктерін қалыптастыру қажет. Тесттік тапысырмалар оқушы мен оқытушының уақытын үнемдеуге, оқушы білімін бекітуге, қайталауға, жүйелеуге мүмкіндік береді. Электронды тестер сабақ пәндері бойынша жүргізілетін бақылаулардың өткізілу уақыттарын анағұрлым қысқартатындықтарынан, көбіне белгілі бір оң нәтижелерді береді. Бағдарлама-жаттықтырушылар. Оқытудың тиімділігін арттыру жолдарының бірі компьютерде жасалған арнайы бағдарламаларды пайдалану болып табылады. Яғни оқушылардың білімін арнайы құралған жүйелік бағдарламалар бойынша тексеруге мүмкіндік береді.

Ақпараттық-анықтамалық жүйе. Ақпараттық оқытудың тәсілдерін іздеуді, ақпараттарды мәлімет қоры арқылы жүйелеуді, қазіргі заманғы ақпарат алу тәсілдеріне иемденуді қалыптастырады. Қазіргі заманғы ресурстар туралы оқушылардың терең білімі, жинақтау әдістері туралы білімін шындайды.

Модульдеуші бағдарламаларды қолдану оқу уақытының аз мөлшерін жұмсай отырып, оқушылардың жаңа тақырыпты меңгеруіне жағдай жасайды. Яғни оқытушы оқушылардың әрқайсысының жұмыстарын бақылап отыруға, әр оқушымен жекелеме жұмыс істеуіне мүмкіндік туғызады.

Электронды оқулықтардың ерекшелігі — оқытудың модульдік технологияға сәйкестігі, жоғары тиімділігі мен оқушының оқуға, үйренуге икемділігі. Бұл оқулық ғылыми-педагогикалық құрал болып табылады. Болашақ мамандарды кәсіптік дайындауда электронды оқулықты қолдану өте тиімді. Электронды оқулықты қолдану жоғары белсенді дүниетаным мен өзіндік жұмыс аясын кеңейтеді, білім мазмұнын ізгілендіруге көмектеседі.

Электрондық оқулықта гипермәтін құрылымдандырылған мәліметтер қорын (білім, ақпарат), терминдер, ұғымдар, кестелер, графиктер, диаграммалар сипаттайды. Гипермәтінмен жұмыс, бір жағынан – оқу танымдылығын арттыру болса, екінші жағынан – жеке тұлғаның ақпараттық сауаттылығының құрамдас бөлігі болып табылатын студенттерді танымдылық біліктіліктермен қаруландыру болып есептеледі. Электрондық оқулықтарды құрастырудың педагогикалық технологиясын қарастырсақ:

1. Жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану арқылы білім беруді ақпараттандырудың кең көлемді құралдары;
2. Пәндік білім мен оны игеру тәсілдері аумағында ғылымдар мен педагогтардың жетістіктерін жинақтау мен сақтауға мүмкіндік беретін ашық дамушы әдістемелік жүйе.
3. Оқытудың дидактикалық принциптеріне сүйеніп оқушылар мен студенттердің жеке потенциалдық мүмкіндіктерін ашу құралдары.
4. Өз білімін жетілдіру және өзін көрсету тәсілдерін, педагогикалық ақпарат қорын, дидактикалық қорды жинақтау және жаңартуға мүмкіндік беретін құралдар;
5. Білім беру процесі субъектілерінің өзара қарым-қатынас жағдайында мұғалім мен оқушының басқарушы ретінде мақсаттан нәтижеге бағытталған оқыту процесін автоматтандырудың қашықтан оқыту формалары.

Мультимедиялық бағдарламалар.

Мультимедиялы технология сабақтың көрсеткішін әлдеқайда жоғарылата түседі, яғни ол бізмезгілде оқу материалын көре отырып, әрі есту қабілеттері арқылы сіңіріледі.

Сабақта компьютер мен интерактивті тақтаны қолдану сабақтың оқу-зерттеу мәселесімен ұласып, тақырып көлемді түрде түсіндіріледі. Сол сияқты, слайд-дәрістер де

оқытушы мен оқушы алдында кең мүмкіндіктерді туғызады. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың оқыту мақсаты:

- бағдарламалау дағдыларын дамыту;
- мәтіндік редактор, электрондық кесте басқа да тәжірибелік қосымшаларды пайдалануға үйрету;
- желіден, CD –ROM –нан ақпарат іздеуді үйрету;
- желі көмегімен қарым-қатынас жасауға үйрету.

Дистанциялық оқыту (алыстан білім беру), электрондық және телекоммуникациялық құралдар арқылы алыста орналасқан адамдардың оқу-танымдық қызметі мен дамуын ұйымдастыру. Оған әр түрлі субъектілер қатысады:

Дистанциялық — оқытушы, тікелей білім беретін оқытушы, техникалық жобалаушы, үйлестіруші немесе дистанциялық оқытудың әкімшілігі, оқу материалының авторлары болуы шарт.

Дистанциялық сабақ элементтеріне тоқталсақ, оның негізі - оқу материалы. Оқытушы оқытудың диалогтық түрі басталғанға дейін оқушылардың барлығын сабаққа әзірлену үшін оқу материалымен қамтамасыз етеді. Оқушыға керекті материалдар мынадай тәсілдермен беріледі.

- CD-ROM немесе flash-карта, аудиокассета, бейнекассета «қағаз» құралдар (кейс-технология) пошта арқылы салынады.

- файлмен электрондық почта арқылы жіберіледі.

- дистанциялық мекеменің білімдік сайтына орналастырылады.

- веб-беті түрінде, керекті материалға сілтеме жасалады, Интернет жүйесіне беріледі.

- оқушыға бір немесе бірнеше электрондық кітапханада жұмыс істеуге мүмкіндік жасалады. Оны қарастыратын болсақ, ол мынадай болып келеді. Қазіргі жаңа ғасыр талабына сай оқыту үрдісіне жаңа ақпараттық технологияларды енгізу лицей мен колледж оқушыларының кәсіби білімін, біліктілік дағдыларының қалыптасуына оң ықпалын тигізеді. Сондай-ақ, оқытушы-педагогтың алға қойған мақсаттарына жол ашып, биік шыңдарға ұмтылдыра түседі.

Пайдаланған әдебиеттер

1. «Президент және халық» газеті, 2011, №9.
2. Черненко О.Н. Информационные технологии в учебном процессе: нормативное обеспечение. Волгоград, 2007.
3. «Инновациялық тәжірибе орталығы – педагогикалық технология көзі» — Алматы, 2006-86 бет.
6. Құрманбаева А., Дидактикалық ойындардың маңызы. Информатика негіздері, №5 – 2009 ж.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

*Тебенова А.С. (студентка 4-го курса), Манабаева А.Ш. (научный руководитель)
Карагандинский государственный университет им.академика Е.А.Букетова*

В настоящее время существует множество дидактических материалов и инновационных технологий, позволяющих учителям и педагогам оптимизировать процесс обучения. В рассматриваемом контексте задача учителя изобразительного искусства

состоит в выявлении и развитии творческого потенциала в доступной и интересной детям деятельности.

Впервые понятие «нового» в педагогике было глубоко рассмотрено в работе М. С. Бургина, в которой автор описал уровни новизны в педагогике, её свойства, определил меру новизны и показал возможности математики в оценке новизны.

Р.Н. Юсуфбекова, рассматривая понятие «педагогическое новшество», определяет его как такое содержание возможных изменений педагогической действительности, которые ведут к ранее неизвестному, ранее не встречающемуся состоянию, результату, развивающих теорию и практику обучения и воспитания. Это содержание может касаться педагогической действительности в целом или отдельных её составляющих.

О том, что уроки художественно-эстетического цикла должны создавать условия для формирования и развития художественной культуры, говорится достаточно много, с момента становления изобразительного искусства. Но существует задача – как сделать уроки искусства более интересными и запоминающимися? Для этого в помощь учителю изобразительной деятельности могут прийти вспомогательные дидактические материалы, такие, как компьютерные инновационные технологии, в частности мультимедийные.

Особенностью мультимедийных технологий является то, что они значительно расширяют арсенал средств педагога, помогая «достраивать» те условия обучения, которые необходимы для решения развивающих задач, но не могут быть созданы при помощи традиционно применяемых средств.

Преимущества компьютерной техники, как инструмента обучения школьников состоят в том, что с его помощью становится возможным:

- мотивировать детей к сложным для них видам деятельности;
- вводить дополнительные визуальные динамические опоры для анализа ребенком собственной деятельности в режиме реального и отсроченного времени.

Учитывая значимость и актуальность применения мультимедийных технологий в учебном процессе, учителя общеобразовательных школ используют такие компьютерные программы как «PowerPoint» (для создания слайд-шоу, слайд-презентаций), аудио-, видеоматериалы и другие [1].

Собственно термин «мультимедиа» (от «multy», множественный, состоящий из многих частей и «media» – среда, средство) дословно означает «многие среды». В отношении визуальных искусств он впервые был применен музыкантом и антрепренером Бобом Голдстейном (Bob Goldstein) в качестве рекламного слогана к эффектному шоу «LightWorks at L'Oursin», поставленному в июле 1966 года в Саутгемптоне (Southampton, New York). Представление включало в себя шумную дискотеку, эффектное световое шоу, синхронизированное с музыкой, кинопроекции, слайд-шоу и банкет.

Термин «мультимедиа» также, используется для обозначения носителей информации, позволяющих хранить значительные объемы данных и обеспечивать достаточно быстрый доступ к ним (первыми носителями такого типа были Компакт-диски). В таком случае термин «мультимедиа» означает, что компьютер может использовать такие носители и предоставлять информацию пользователю через всевозможные виды данных, таких как аудио-, видео-, анимация, изображение и другие средства, в дополнение к традиционным способам предоставления информации, таким как текст.

Самым используемым на данный момент, среди мультимедийных технологий является слайд-презентация, то есть слайды в программе PowerPoint.

Используя возможности программы PowerPoint, учителям дана возможность разрабатывать презентации многих тем уроков. Они помогают разнообразить уроки. Так, уроки-презентации широко используются:

- на уроках знакомства с жанрами изобразительного искусства;
- при изучении таких видов изобразительного искусства, как «Живопись», «Рисунок», «Композиция» и т.д.

- возможность обеспечить не только аудиальное, но и визуальное восприятие информации;
- обеспечивает последовательность рассмотрения темы;
- иллюстрации доступны всем учащимся, изображение на экране дает возможность рассмотреть мелкие детали, достоинства художественного произведения;
- обозначенные на экране этапы практической работы в течение всего времени позволяют детям с различной степенью подготовленности спокойно выполнять задание;
- технически возможно включить видеоотрывки, аудиозаписи в слайды;
- применение новых компьютерных технологий позволяет ускорить учебный процесс и заинтересовать детей [2]. Таким же образом современное искусство может представить повседневные, обыденные вещи в новом виде.

В слайд-презентации учитель может включать картинки, аудио и видео, а так же текст. То есть данный продукт поможет преподавателю более обширнее и интереснее донести до учеников тему и, в конечном счете, он получит значительный эффект усваиваемости предоставляемого материала и положительный результат.

Уроки в сопровождении мультимедийных презентаций позволяют учащимся углубить знания, полученные ранее. Применение современных технологий в образовании создает благоприятные условия для формирования личности учащихся и отвечает запросам современного общества.

Благодаря комплексу мультимедийных возможностей компьютера и большому разнообразию образовательных CD-дисков, работа по созданию уроков с применением новых информационных технологий становится увлекательной и для самого учителя. Диски содержат большое количество информации по предмету, делая процесс обучения ещё более эффективным и увлекательным для учеников. Например, представленные диски, часто используются для проведения уроков-путешествий, презентаций, викторин и т.д. Кроме того, через мультимедийные технологии можно реализовывать электронные экскурсии по мировым музеям изобразительного искусства, при этом презентации могут применяться в различных целях, как для обеспечения самостоятельной работы обучающихся по овладению новым материалом, так и реализации дифференцированного подхода к организации учебной деятельности, контроля качества обучения и т.д., что способствует развитию у школьников зрительной памяти, акцентируя внимание на важных объектах благодаря фрагментальной подаче материала.

Как известно, на уроках изобразительного искусства необходимо показывать огромное количество репродукций. За счет использования электронных образовательных ресурсов, интернета, сканера, проектора решаются проблемы: отсутствия достаточного количества наглядных пособий в качественном полиграфическом исполнении; отдаленности от музеев и выставочных залов, где хранятся известные мировые шедевры изобразительного искусства. Кроме иллюстративного ряда, презентации, в зависимости от своей структуры и назначения, помогают решать конкретные задачи на уроке. Они могут сопровождать объяснение новой темы учителем, могут являться алгоритмом действия для учащихся, могут быть помощником в написании опорного конспекта, в выделении ключевых мыслей и т.д. [3].

Одним из очевидных достоинств мультимедийного урока является усиление наглядности. Напомним известную фразу К.Д. Ушинского: «Детская природа ясно требует наглядности. Учите ребенка каким-нибудь пяти не известным ему словам, и он будет долго и напрасно мучиться над ними; но свяжите с картинками двадцать таких слов, и ребенок усвоит их на лету. Вы объясняете ребенку очень простую мысль, и он вас не понимает; вы объясняете тому же ребенку сложную картину, и он вас понимает быстро... Если вы входите в класс, от которого трудно добиться слова (а таких классов у нас не искать стать), начните показывать картинки, и класс заговорит, а главное, заговорит свободно...». Использование наглядности тем более актуально, что в школах, как правило, отсутствует необходимый набор таблиц, схем, репродукций, иллюстраций или

же они низкого художественного качества. В таком случае проектор может оказать неоценимую помощь. Однако достичь ожидаемого эффекта можно при соблюдении определенных требований к предъявлению наглядности:

- узнаваемость наглядности, которая должна соответствовать предъявляемой письменной или устной информации;
- динамика предъявления наглядности. Время демонстрации должно быть оптимальным, причем соответствовать изучаемой в данный момент учебной информации. Очень важно не переусердствовать с эффектами;
- продуманный алгоритм видеоряда изображений.

Вспомним уроки, где учитель закрывал (переворачивал) подготовленные наглядные пособия, чтобы предъявить их в необходимый момент. Это было крайне неудобно, отнимало у учителя время, терялся темп урока. Средства мультимедиа дают учителю возможность представить необходимое изображение с точностью до мгновения.

На этапе подготовки к уроку учителю необходимо проанализировать электронные и информационные ресурсы, отобрать необходимый материал по теме урока, структурировать и оформить его на электронных или бумажных носителях. Большую помощь в поиске необходимой информации учителю может оказать каталог образовательных ресурсов по искусству, размещенный во всемирной сети. Но используя возможности компьютера и прикладных программ и приложений, учитель формирует собственные средства обучения, составляет свои презентации и осуществляет образовательные проекты, создавая тем самым многочисленные варианты работы, которые помогают разнообразить уроки искусства. Это небольшие мультимедиа презентации по творчеству того или иного художника, тесты - опросники по различным темам, как в электронном, так и традиционном (бумажном) виде. Всё это:

- можно использовать как при индивидуальной работе с детьми, так и при работе с целым классом (при наличии проекционного экрана) во время опроса;
- позволяет каждому ученику работать самостоятельно в собственном темпе;
- позволяет ученикам, не обладающим хорошими коммуникативными способностями, успешно справляться с заданиями [4].

Использование мультимедиа презентаций целесообразно на любом этапе изучения новой темы и на любом этапе урока, как с помощью компьютера, так и с помощью мультимедийного проекционного экрана.

Создание уроков с использованием мультимедийных технологий требует от учителя умения пользоваться компьютерной техникой и большого количества времени, что в итоге оправдывается повышением познавательного интереса к предмету.

Использование на уроке презентаций имеет следующие преимущества перед традиционным ведением урока:

- возможность обеспечить не только аудиальное, но и визуальное восприятие информации;
- обеспечивает последовательность рассмотрения темы;
- иллюстрации доступны всем учащимся, изображение на экране дает возможность рассмотреть мелкие детали, достоинства художественного произведения;
- применение новых компьютерных технологий позволяет ускорить учебный процесс и заинтересовать детей.

Об этом свидетельствует и решение задач 12-летнего образования, анализ концепции которого позволяет убедиться в том, что главной целью является формирование и развитие образованной, творческой, компетентной и конкурентоспособной личности, способной жить в динамично развивающейся среде, готовой к самоактуализации, как в своих собственных интересах, так и в интересах общества.

Резюмируя можно представить, что ожидаемые результаты образования определены в виде различных ключевых компетенций выпускника, в том числе и

информационно-технологическая компетенция, предполагающая умение ориентироваться, самостоятельно искать, анализировать, производить отбор, преобразовывать, сохранять, интерпретировать и осуществлять перенос информации и знаний при помощи реальных технических объектов и информационных технологий, в частности мультимедийных.

Таким образом, используя возможности мультимедийных технологий, можно формировать собственные средства обучения, составлять свои уроки, используя слайд-презентации, включающие видео-, аудио-, наглядные материалы, как картинки, и осуществлять образовательные проекты, создавая тем самым многочисленные варианты работы, которые помогут разнообразить уроки искусства, тем самым повышая уровень усвоения материала, качеств знаний обучающихся.

Список литературы:

1. Тебенова К.С., Тебенова А.С. Применение современных компьютерных технологий с элементами рисования / Современное образование. Сборник научных статей. – Караганда: Изд-во КарГУ, 2012. – С.179.
2. Электронный документ – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Мультимедиа> (дата обращения: 12.11.2014).
3. Шлыкова, О. Немного о мультимедиа в профессиональном образовании / О.Шлыкова // Библиотека. – 1998.
4. Коцюбинский А.О., Грошев С.В. Компьютер для художника. – Москва: Изд-во Триумф, 1999-2000. – 386 с.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ ЭЛЕКТРОТЕХНИКИ

Тенисбаева Э.С.

Балхашский гуманитарно-технический колледж имени Алихана Мусина

Современное учебное занятие по электротехнике должно учитывать влияние всех вызовов (глобальных тенденций) современности на формирование сознания и миропонимания подрастающей личности и ее оценку смыслов и ценностей. Так, информационный вызов предполагает развитие знаний и умений обучающихся об использовании компьютерных технологий, культуры работы с информацией. Современные студенты предпочитают восприятие информации в динамике, особенно с помощью интенсивного визуального ряда, а не текста. Ориентация сегодня делается на мультимедийное образование. В широком смысле слова термин «мультимедиа» означает спектр информационных технологий, использующих различные программные и технические средства с целью наиболее эффективного воздействия на пользователя. Грамотное использование этих средств развивает ресурсы современного урока и оптимизирует учебный процесс.

Анализ исследований в области использования ИКТ в процессе обучения позволяет выделить три основных подхода: 1) комплексное их использование на различных этапах урока; 2) частичное использование готовых электронных образовательных комплексов в учебном процессе; 3) использование инструментальных и прикладных программных средств для разработки авторских приложений. При этом особое значение приобретает третий подход, при котором педагог имеет возможность реализовать собственные методические идеи обучения, адаптировать его содержание к возрастным и индивидуальным особенностям обучающихся, модифицировать методические разработки,

автоматизировать процессы консультирования, педагогической поддержки, контроля результатов обучения.

Сегодня в обучение широко внедряются информационные технологии. Под информационными технологиями понимаются проекты конструирования процессов накопления, обработки, представления и использования информации с помощью электронных средств. Информационная технология обучения - процесс подготовки и передачи информации обучаемому, средством осуществления которого является компьютер.

Информационные технологии значительно расширяют возможности предъявления учебной информации. Применение цвета, графики, звука, всех современных средств видеотехники позволяет воссоздавать реальную обстановку деятельности. Компьютер позволяет существенно повысить мотивацию обучающихся к обучению. ИКТ вовлекают учащихся в учебный процесс, способствуя наиболее широкому раскрытию их способностей, активизации умственной деятельности. Использование ИКТ в учебном процессе увеличивает возможности постановки учебных заданий и управления процессом их выполнения. ИКТ позволяют качественно изменять контроль деятельности обучающихся, обеспечивая при этом гибкость управления учебным процессом. Компьютер способствует формированию у них рефлексии, обучающая программа дает возможность наглядно представить результат своих действий. Следует систематизировать, где и как целесообразно использовать информационные технологии в обучении, учитывая, что современные компьютеры позволяют интегрировать в рамках одной программы тексты, графику, звук, анимацию, видеоклипы, высококачественные фотоизображения, достаточно большие объемы полноэкранного видео, качество которого не уступает телевизионному:

- 1) при изложении нового материала — визуализация знаний (демонстрационно-энциклопедические программы; программа презентаций Power Point);
- 2) закрепление изложенного материала (тренинг — разнообразные обучающие программы);
- 3) система контроля и проверки (тестирование с оцениванием, контролирующие программы);
- 4) самостоятельная работа обучающихся (обучающие программы типа "Репетитор", энциклопедии, развивающие программы);
- 5) тренировка конкретных способностей обучающегося (внимание, память, мышление). Моделирование.

Изменяется содержание деятельности преподавателя: преподаватель перестает быть просто "репродуктором" знаний, становится разработчиком новой технологии обучения, что, с одной стороны, повышает его творческую активность, а с другой - требует высокого уровня технологической и методической подготовленности.

Благодаря наличию обратной связи, при компьютерной форме обучения существенно меняется характер самоконтроля в процессе обучения. Каждый обучающийся, отвечая на вопросы или решая учебные задачи по электротехнике, может сравнивать собственные ответы, способы решения задач с правильными, а в случае ошибки прийти с помощью компьютера к верному ответу.

Я по-разному применяю компьютер в работе: на уроках, во внеклассной работе по электротехнике.

Компьютер в урочной деятельности я использую на всех этапах обучения. При этом для обучающегося, он выполняет различные функции: преподавателя, рабочего инструмента, объекта обучения, сотрудничающего коллектива, игровой среды. В функции преподавателя компьютер представляет источник учебной информации (частично или полностью заменяющий преподавателя и книгу); наглядное пособие (качественно нового уровня с возможностями мультимедиа и телекоммуникаций); индивидуальное информационное пространство; тренажер; средство диагностики и контроля.

С какой целью я применяю компьютер на уроках?

Во-первых, для того, чтобы решать практические задачи, записанные в программе по электротехнике:

- формирование прочных вычислительных умений и навыков;
- овладение нормами электротехнического языка;
- знание электротехнических терминов и законов;
- знание условных обозначений электронных устройств в электрических схемах и умение их изобразить.

Во-вторых, при организации самостоятельной работы обучающихся по формированию основополагающих знаний колледжного курса, по коррекции и учету знаний обучающихся использую обучение и тестирование с помощью компьютера. Тестовый контроль и формирование умений и навыков с помощью компьютера предполагает возможность быстрее и объективнее, чем при традиционном способе, выявить, знает или не знает предмет обучающийся. Этот способ организации учебного процесса удобен и прост для оценивания в современной системе обработки информации.

В-третьих, применение информационных технологий позволяет формировать ключевые компетенции обучающихся. Помогают решить эти проблемы и учебные компьютерные программы по электротехнике. Их в настоящее время создано достаточно много.

Информационные технологии не только облегчают доступ к информации, открывают возможности вариативности учебной деятельности, ее индивидуализации и дифференциации, но и позволяют по-новому организовать взаимодействие всех субъектов обучения, построить образовательную систему, в которой обучающийся был бы активным и равноправным участником образовательной деятельности. Внедрение новых информационных технологий в учебный процесс позволяет активизировать процесс обучения, реализовать идеи развивающего обучения, повысить темп урока, увеличить объем самостоятельной работы учащихся.

Одним из преимуществ использования новых информационных технологий является переакцентирование с вербальных методов обучения на методы поисковой и творческой деятельности. Информационные технологии можно использовать для всех типов уроков.

Применение компьютерных программ на уроках электротехники вызывает повышенный интерес у обучающихся интересной работой с компьютером, творческими заданиями, возможностью без преподавателя (для себя) проверить свои знания в конкретном разделе электротехники, получить квалифицированный совет по дальнейшему обучению.

При использовании данной компьютерной программы у обучающихся вырабатывается навык работы с тестами, которые в последнее десятилетие приобрели особый статус контрольных материалов. Таким образом, использование ПК на уроках позволяет обучающимся получать знания, повышая качество и собственную ответственность за результат.

Я убедилась, что использование мультимедийных средств помогает реализовать личностно-ориентированный подход в обучении, обеспечивает индивидуализацию и дифференциацию с учётом особенностей обучающихся, их уровня обученности.

Список информационных ресурсов:

1. Аствацатуров, Г.О. Дизайн мультимедийного урока: методика, технологические приёмы, фрагменты уроков/Г.О. Аствацатуров, канд.ист. наук.- Волгоград: Учитель, 2009.-133 с.
2. Технологический приём «Интерактивная лента» http://it-n.ru/communities.aspx?cat_no=13748&&tmpl=com
3. Ю.В. Корнеев. Компетентностный подход в профессиональном образовании. Профессиональное образование № 11, 2008.

4. Г.В. Дроздова. Современные технологии образования. СПО № 9, 2007.
5. Информационные и дистанционные технологии в образовании: путь в XXI веке. - М.: 1999.
6. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность. - М.: Политиздат, 2005.

ПРИМЕНЕНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО УЧЕБНИКА ПО ДИСЦИПЛИНЕ «КОМПЬЮТЕРНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ»

Тоганбаев Ж.Ж.

Балхашский гуманитарно-технический колледж им.А.Мусина

В современных образовательных учреждениях большое внимание уделяется компьютерному сопровождению профессиональной деятельности. В учебном процессе используются обучающие и тестирующие программы по различным дисциплинам образовательного процесса.

Применение электронных учебников позволило повысить не только интерес к будущей специальности, но и успеваемость по дисциплине. Большинство студентов воспринимают лучше информацию зрительно, тем более, если она качественно оформлена. Эти программы дают возможность каждому студенту независимо от уровня подготовки активно участвовать в процессе образования, индивидуализировать свой процесс обучения, осуществлять самоконтроль. Быть не пассивным наблюдателем, а активно получать знания и оценивать свои возможности. Студенты начинают получать удовольствие от самого процесса учения, независимо от внешних мотивационных факторов. Этому способствует и то, что при информационных технологиях обучения компьютеру на время переданы отдельные функции преподавателя.

Из разных источников следуют следующие определения электронного учебника:

– это совокупность графической, текстовой, цифровой, речевой, музыкальной, видео-, фото- и другой информации, а также печатной документации пользователя. Электронное издание может быть исполнено на любом электронном носителе – магнитном (магнитная лента, магнитный диск и др.), оптическом (CD-ROM, DVD, CD-R, CD-1, CD+ и др.), а также опубликовано в электронной компьютерной сети.

– должно содержать систематизированный материал по соответствующей научно-практической области знаний, обеспечивать творческое и активное овладение студентами и учащимися знаниями, умениями и навыками в этой области. УЭИ должно отличаться высоким уровнем исполнения и художественного оформления, полнотой информации, качеством методического инструментария, качеством технического исполнения, наглядностью, логичностью и последовательностью изложения.

– учебное издание, содержащее систематическое изложение учебной дисциплины или ее раздела, части, соответствующее государственному стандарту и учебной программе и официально утвержденное в качестве данного вида издания.

– это электронное издание, частично или полностью заменяющее или дополняющее учебник и официально утвержденное в качестве данного вида издания.

– это текст, представленный в электронной форме и снабженный разветвленной системой связей, позволяющей мгновенно переходить от одного его фрагмента к другому в соответствии с некоторой иерархией фрагментов.

Основные формы электронного учебника (рис.1).

Как и в создании любых сложных систем, при подготовке электронного учебника решающим для успеха является талант и мастерство авторов. Тем не менее, существуют устоявшиеся формы электронных учебников, точнее, конструктивных элементов, из которых может быть построен учебник.

Уроки. Уроки в электронном учебнике наиболее естественно осуществляет функцию обучения. Учащийся получает учебную информацию, которая необходима для решения конкретной задачи. Главная проблема – подбор задач, перекрывающих весь теоретический материал.

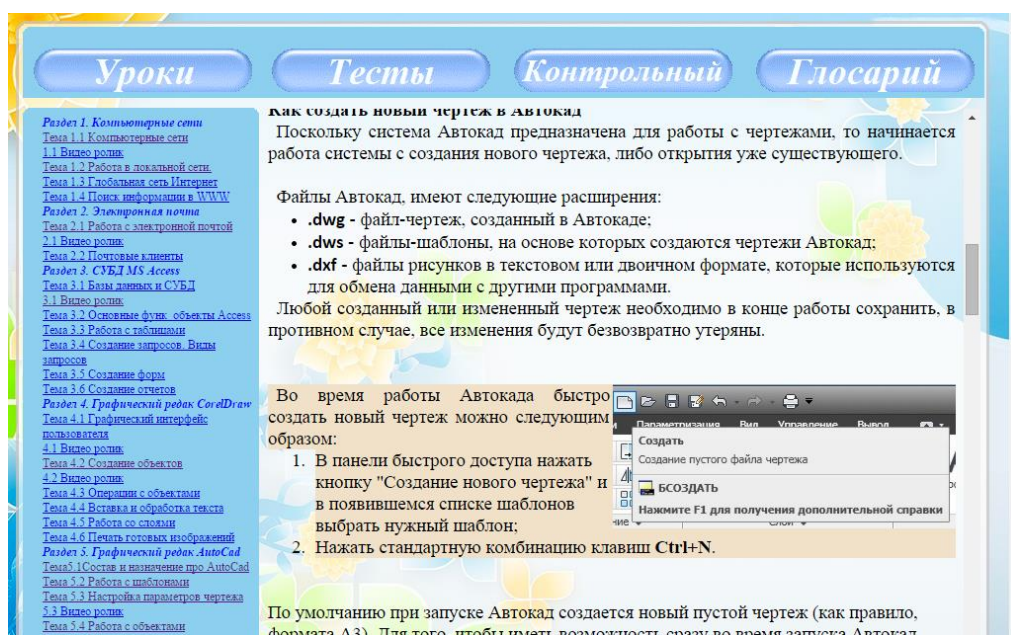

Рисунок 1. Рабочая область электронного учебника

Тест. Внешне, это простейшая форма электронного учебника. Основную сложность составляет подбор и формулировка вопросов, а также интерпретация ответов на вопросы. Хороший тест позволяет получить объективную картину знаний, умений и навыков, которыми владеет учащийся в определенной предметной области.

Глоссарий. Это базовая форма электронного учебника. На содержательном уровне термин энциклопедия означает, что информация, сконцентрированная в электронном учебнике, должна быть полной и даже избыточной по отношению к стандартам образования.

Контрольный. Современные электронные учебники должны обеспечивать творческую работу учащегося с объектами изучения и с моделями систем взаимодействующих объектов. Именно творческая работа, лучше в рамках проекта, сформулированного преподавателем, способствует формированию и закреплению комплекса навыков и умений у учащегося.

Перечисленные формы электронного учебника могут быть реализованы в виде отдельных электронных учебников либо сгруппированы в рамках единого ансамбля.

Основные этапы разработки электронного учебника

1. Выбор источников
2. Разработка оглавления и перечня понятий
3. Разработка тестов
4. Разработка алгоритма программы
5. Оцифровка учебного материала
6. Оцифровка тестовых заданий
7. Разработка интерфейса программы для пользователя
8. Реализация функционала программы

Данный электронный учебник необходим для самостоятельной работы учащихся, призван облегчить понимание изучаемого материала за счет иных, нежели в печатной учебной литературе, способов подачи материала, допускает адаптацию в соответствии с потребностями учащегося, уровнем его подготовки, интеллектуальными возможностями,

предоставляет возможности для самопроверки на всех этапах работы, позволяет преподавателю проводить занятие в форме самостоятельной работы за компьютерами, оставляя за собой роль руководителя и консультанта, позволяет преподавателю с помощью компьютера быстро и эффективно контролировать знания учащихся, задавать содержание и уровень;

Как показывает анализ, большинство студентов уже на ранних стадиях учебы прекрасно осознают необходимость применения компьютера в своей профессиональной деятельности. Эффект познания усиливается, если учебные задачи, решаемые в рамках информационных технологий обучения, связаны с практической деятельностью будущего специалиста или представляют интерес в его сегодняшней учебной работе.

Литература:

1. //www.education.ru
2. А.Р. Аронов Создание электронного учебного пособия. – М., 2009.
3. Р.Д. Калинов Разработка электронных учебников. - М., 2005.
4. Христочевский С.А. Электронные мультимедийные учебники и энциклопедии. 2008.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

*Абай Құнанбаев атындағы Саран гуманитарлы – техникалық колледжі
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің оқытушысы Такирова Кулайым Хамитовна*

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев: «Адамзат үшін ХХІ ғасыр жаңа технологиялардың ғасыры болмақ, ал осы жаңа технологияларды жүзеге асырып, өмірге - енгізу, игеру және жетілдіру – бүгінгі жас ұрпақ, сіздердің еншілеріңіз. Ал жас ұрпақтың тағдыры – ұстаздардың қолында» деп атап көрсеткендей, бүгінгі ұстаздар қауымы алдында үлкен міндет жүктелгенін байқаймыз. Егер, өткен уақыттарда таным процесін біз «білім беру», «оқыту», «үйрету» деп түсінсек, бүгінгі уақытта бұл түсініктерді «білім алу\ игеру», «оқу», «үйрену» деп өзгерту керек. Қазіргі таңда технологиялардың дамыған кезеңінде инновациялық әдістермен оқытудың ақпараттық технологияларын қолдану арқылы студенттердің ойлау қабілетін арттырып, ізденушілігін дамыту өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Білім берудің маңызды шарты – оқу үдерісін жаңарта отырып, студенттердің білімге қызығушылығын арттыру, шығармашылық қабілеттерін дамыту, олардың өздігінен білім алуға құштарлығын жетілдіру, қол жеткен табыстарды сын көзбен бағалай отырып саралауда мұғалім іс – әрекетін жаңаша тұрғыда ұйымдастыру. Студентті еркін ойландырып, өзінің танымдық ой пікірін қалыптастыру арқылы саналы білім бере отырып, болашақта өз білімін іс жүзіне асыра алатын жеке тұлға тәрбиелеу.

Ал ЮНЕСКО «адам ресурстары» деп аталатын классикалық ұғымнан «адамның құзіреттілігі» деп аталатын тұжырымдамаға көшу қажеттілігін ұсынып отыр. Бұл айтылған тұжырымдамада адамның жан – жақты, мейлінше жоғары деңгейде қызығушылық танытуы тиіс – білімділік, іскерлік, дағды қасиеттері, денсаулық сақтау мен мәдениетті дамыту, қоршаған ортаны қорғау, еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болу, сондай – ақ кәсіби құзіреттілікті игеру сияқты ең маңызды сапалы жиынтықтарды қамтамасыз ету көзделеді.

Осыған орай, ғалымдар жүргізген тәжірибе барысында, барлық пәндердегі білім мазмұнында оқушының шығармашылық қабілеттерінің дамуы басты нысана болып

алынуымен байланысты. Оқулықтарда берілген тапсырмалардан басқа өздігінен бақылау жүргізу, қарапайым тәжірибе, эксперимент қою, мәтінмен, сызбамен, суретпен, диаграммамен жұмыс істеу, жекеден жалпыны шығару, жалпыны жекелей қолдану т.б. студенттерді іскерлікке, дербестікке баулитын, ойына түрткі болып, шығармашылыққа жетелейтін, өздігінен ізденіске салатын, айналадағы дүниемен қарым – қатынасқа түсетін, «жаңалық ашып», оның нәтижесінің «қызығына» бөлейтін әдіс – тәсілдер мен мазмұндық ойындар, қызықты тапсырмалар тұрақты жүргізіліп отыруы біз көтеріп отырған мәселені одан әрі нәтижелі етеді деп ойлаймын.

Жаңа форматта оқытылатын сабақтарда оқушының шығармашылығын арттыруға мынадай жоспар құра отырып сабақты қызықты өткізуге болады.

- Кембридждік тәсіл бойынша сабақ жүйелі, нәтижелі болу үшін алдымен ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру қажет.
- Сабақ барысында студенттермен жекелей немесе топтық жұмыс түрлерін жүргізу, студенттерді өзара дұрыс қатынас жасауға және өзара сыйластыққа жетелейді.
- Студенттердің сабаққа деген қызығушылықтарын арттыру үшін зерттеулік, шығармашылық, ақпараттық тәсілдерді қолдану артық етпейді.
- Әр сабақта сергіту сәтін түрлендіріп өткізу.
- Сабақтың соңында рефлексия жүргізу, өзара бағалауға және өзін – өзі бағалауға үйрету.

«Білім берудегі Кембридж тәсілдерінің теориялық негіздері» басты мақсаттарының бірі – баланы оқыта отырып ой еркіндігін, белсенділігін, ізденімпаздығын қалыптастыру, өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру.

Жаңа ақпараттық технологияның негізгі ерекшелігі – студенттерге өзбетімен немесе бірлескен түрде шығармашылық жұмыспен шұғылдануға, ізденуге мүмкіндік береді. Ол үшін мұғалім өткізетін сабағының түрін дұрыс таңдай білуі қажет. Сабақты сәтті ұйымдастырудағы басты мақсат – оқушының сабаққа деген қызығушылығын арттырып, бүгінгі заман талабына сай білім беру. Сабақтың сәтті өтуі біріншіден, мұғалімнің біліміне, іскерлігіне, тәжірибесіне байланысты болса, екіншіден, сабақ материалына, ал үшіншіден, сынып типіне, төртіншіден, мұғалім мен студенттің көңіл – күйіне де байланысты. Сабақты тартымды әрі ұтымды өткізе білу мұғалімдер қауымынан көп ізденуді, білімділікті, қабілеттілікті және тапқырлықты қажет етеді.

Жаңа әдіс – тәсілдерді қолдана отырып, оқушыларды топқа бөліп оқытудың тиімділігі зор екеніне көз жеткіздім. Оқушылар күрделі тапсырмалар орындағанда, бір – біріне көмектеседі. Топпен жұмыс істегенде, үлгерімі нашарларға талантты және дарынды оқушылар келетінін білгеннен кейін, еңселерін көтеріп, ұялмай жауап бере алады. Бұл бала үшін өте маңызды екенін біз ұмытпауымыз керек.

Зерттеулік – ғылыми - зерттеу жұмыстарына жақын, өзіндік құрылымы бар аздаған ізденімпаздық жұмыс түрі. Бұл жерде мәселені анықтау, одан шығатын зерттеу міндеттерін анықтау, зерттеу жолдарын талқылау, түпкі нәтижені рәсімдеу, алынған қорытындыны талдау, түзетулер және тұжырымдар жүргізу арқылы зерттеу әдістерін қолдана аламыз.

Шығармашылық – негізгі нәтижелердің қорытындысы. Осы жұмысқа қатысатын студенттердің топтық ойлау қабілеттері мен қызығушылықтарынан туады. Сондай – ақ шығармашылық – ол таңқалу және танымдық қабілет, белгісіз жағдайда шешім таба алу іскерлігі, жаңалық аша білу және өзі ашқан тәжірибені ұғына білу қабілеті.

Ақпараттық – оқыту тілінде хабарлар жинау, қатысушыларды таныстыру, үлкен аудиторияға арналған хабарлар тудыру. Ақпараттық – коммуникациялық технологиялардың бірі – интерактивті тақта, мультимедиялық және онлайн сабақтары. Интерактивті тақтаны сабақта пайдаланудың маңыздылығы, яғни оның көмегімен оқыту үрдісіндегі өзекті мәселелерді шешуге болатындылығы. Интерактивті тақтаны пайдалану арқылы мұғалім қазақ тілінен ақын - жазушылардың бейнефильмдері мен слайдтарын,

анимациялық роликтер көрсете отырып, веб – слайдтар және басқа да ресурстар қолдану арқылы материалды түсінікті, әсерлі етіп жеткізуге болады.

Сонымен қатар, мұғалім сабақ арасында студенттерге сергіту сәтін жүргізе алады. Сергіту сәтінде ойнап, билеп қана қоймай, қызықты бейнефильмдер, презентациялар көрсету арқылы тақырыпты одан әрі аша түсуге болады. Мысалы, қазақ тілі сабағында сергіту сәтін жүргізу кезінде презентация көрсету арқылы жаңа тақырып бойынша сұрақтар қою арқылы бекіту кезеңіне көшуге болады.

Бұл технологияларды қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында қолдану мынадай артықшылықтарды аңғартады:

- ✓ студенттердің дүниетанымын кеңейтуге мүмкіндік береді;
- ✓ пәнді оқып – үйренуге деген мотивация жоғарылайды;
- ✓ жаңа тақырыпты оқып, өзін – өзі бақылауға әзірлейді;
- ✓ шәкірттердің пәнге деген қызығушылықтарын оятады;
- ✓ ақпараттық – коммуникациялық құралдарды меңгеруге мүмкіндік тудырады;
- ✓ танымдық қабілеттерін дамытады;
- ✓ мұғалімдердің оқу барысында сабақ түсіндіру, бақылау алу, тапсырманың орындалуын қадағалау, бағалау, білім мен іскерлікті игеру деңгейлерін анықтау сияқты, басқару жұмыстарының шығармашылық іс – әрекетке көшуіне алып келеді;
- ✓ өз бетімен іздену мүмкіндігін тудырады;
- ✓ әлемдік білім кеңістігіне енуге алғашқы қадам жасалады.

Мен сабақ барысында оқушыларды біліммен қаруландырып қана қоймай, оларды қисынды ойлау, есте сақтау қабілеттерін дамыту үшін «Дөңгелек үстел», «Кім жылдам?», «Кім тапқыр?», «Сөз мерген», «Алтын сандық» атты сайыстар мен ойындар арқылы студенттердің танымдық және іскерлік құзіреттіліктерін арттыруға тырысамын.

Студенттердің бойына танымдық құзіреттіліктерін қалыптастыру мақсатында «Тіл-тірегім», «Қазақ тілінің қазіргі жағдайы», «Тәуелсіздік төрімде», «Қазақстанның болашағы – қазақ тілінде» деген тақырыптарға дөңгелек үстел, «Мың бір мақал, жүз бір жұмбақ» атты интеллектуалдық сайыс сабақ, «Жүзден – жүйрік, мыңнан – тұлпар» атты мәнерлеп оқу сайыстарын өткіздім. Үй тапсырмасын тексеру кезінде пәнге деген қызығушылықтарын арттыру үшін «Білімді сынап көр», «Сюжеттік кесте», «Білім шыңы» сияқты сұрақ – жауап, ойын элементтерін қолдану арқылы белсенділіктерін арттырамын. Рефлексия кезінде «Қайталау – оқу анасы» деген нақыл сөздерді қолданып, тақырыпқа байланысты сөздік қорларын молайтып, өтілген тақырыптың мазмұнын толық ашу үшін сабақты қорытындылап, бекітемін.

Қорыта айтқанда, жаңаша бой түзеп жатқан мемлекетіміздің педагогикасына жаңа рухтандырушы, шабыт беруші тың идеялар қосу үшін, жауапкершілігі мықты ұстаздық жолда зейінді, сауатты ұрпақты оқытып, тәрбиелеуде педагогикалық шеберлігімізді нығайтып, одан әрі дамыта түсу үшін, ұстаздар қауымы, сіздерге айтарым, студенттердің білімге қызығушылығын, ынтасын арттырудың әдістерін меңгеруге, оқытуға деген көзқарастарымызды өзгертуге, өз әрекетімізге сыни тұрғыдан баға бере отырып, оқыту процесін студент қажеттілігіне бағыттап ұйымдастыруға ұмтылып, әркез жаңалыққа жақын болуға дайын болайық.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың сөзімен айтқанда, «Біз жеткіншек ұрпақтарымызды босбелбеу тіршілікке емес, басқалармен бірдей бағын сынайтын нартәуекел мен іскерлікке тәрбиелеуіміз لازым» екендігін, ана тілінің нағыз жанашырлары тіл ғұмыры – болашық ғұмыры екендігін, оған жайдан – жай қарауға болмайтындығын жас ұрпаққа түсіндіруіміз қажет.

Әдебиеттер:

1. «Қазақ тілі мектепте, колледжде және ЖОО да оқыту». № 4-5. 2014 ж.
2. «Білім берудегі менеджмент». № 1-2. 2014 ж.

3. «Қазақ тілі мен әдебиеті». № 1-3. 2014 ж.
4. «Бастауыш сыныпта оқыту әдістемесі». № 3. 2014 ж.

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ФРАНЦУЗСКИЙ ХАРАКТЕР СКВОЗЬ ПРИЗМУ ЯЗЫКА

*Томпиева З.Е., магистр гуманитарных наук.
Карагандинский колледж актуального образования «Болашақ»*

Национальный характер – основа общественного сознания, а так же существенный компонент духовной жизни нации, это совокупность наиболее устойчивых для данной национальной общности особенностей эмоционально-чувственного восприятия окружающего мира и форм реакций на него. Выражаясь в эмоциях, чувствах, настроениях, национальный характер проявляется в национальном темпераменте, во многом обуславливая способы эмоционально-чувственного освоения политической реальности, скорость и интенсивность реакции политических субъектов на происходящие политические события, формы и методы презентации ими своих политических интересов, способы борьбы за их реализацию.

В основу национального характера включают представления основных элементов национальной культуры – от народных сказок до наиболее значимых для народа литературных произведений, памятников архитектуры и т.п. Национальный характер как часть культуры, который формируется в культурном и историческом условиях, являясь независимой национальной характеристикой. Исследования национального характера продвинули развитие ценностных подходов антропологии.

Национальный характер, некоторая неизменная сущность, присущая всем людям определенной нации, которая отличает их от всех других этнических (национальных) общностей людей. Национальный характер, незримо определяет поведение нации, отражает определенную историческую реальность: общность произведенных и усвоенных в процессе совместного исторического развития психологических черт и способов действия, закрепленных самосознанием нации. Национальный характер выражается в общности национальной культуры, в национальном своеобразии психологии и сознания, национальном менталитете и др.

В формирование национального характера особую роль играет язык. В содержательной стороне языка представлена картина мира конкретного этноса, которая становится основой культурных стереотипов. Анализ содержательной стороны языка помогает понять различия национальных культур, и то, как они взаимно дополняют друг друга в мировой культуре.

Язык может открыть дорогу к пониманию современного стиля этноса, и к событиям жизни прошедших поколений. Кроме того, он не является простой суммой знаков, это форма национальной социальной памяти, которая представлена в виде целостной системы средств вербализации сложного мира человеческого сознания, фиксирующего фрагменты реального мира. И лингвистика призвана изучить способы фиксации и репрезентации мыслительного содержания человека посредством языка.

В составе языка отражаются ценностные ориентации социума, система моральных, этических, а так же эстетических предпочтений, характер, темперамент, чувства и эмоции, привычки и поведение, вкусы, потребности которые иллюстрируют особенности менталитета конкретного этноса.

Франция, ее неповторимый шарм и своеобразие являются результатом вольных или невольных усилий множества племен и народов, начиная со времени Великого Рима. В одних районах чувствуется культурное влияние Германии, в других – еле уловимый, но

терпкий испанский колорит, в-третьих – вольный итальянский дух. Но при всем разнообразии и пестроте, Франция едина, и «лица не общее выражение» ей не занимать.

La douce France – «сладкая / милая Франция» так она называется ещё в «Песне о Роланде», средневековом эпосе – сладкая страна, женщина, возлюбленная и супруга:

Для любого француза очень важно им и являться, то есть, не кем-нибудь, а именно Истинным Французом. Они всегда аккуратны, что вовсе не означает спокойных размеренных характеров. Под внешним лоском скрыты пылкие сердца, и иногда французы способны на диковатые порывы, и необдуманные, но крайне эмоциональные «безумства». Французская душа не выносит взаимоисключаемости, «крайности – сходятся» – французский девиз (*Les extrêmes se touchent*). В оригинале:

Les sciences sont deux extremes qui se touchent.

В науках имеются две крайности, которые сходятся

Национальный французский темперамент определяют два выражения: «*la force*» – «сила, держава, во имя державы» и «*Comme il faut*» – «как надо».

Так, например, в тексте песни «*Ma philosophie*» (Amel Bent)

Je n'ai qu'une philosophie

Être acceptée comme je suis

Avec la force et le sourire

Le poing lève vers l'avenir

Lever la tête, lever le torse

Sans cesse redoubler d'efforts

La vie ne m'en laisse pas le choix

Je suis l'as qui bat le roi

Другими словами, все, что ни делает француз – он делает во имя родины и так, как следует. Недаром о французских патриотах во все времена складывали сказания, а сама Франция уже которое столетие носит титул «законодательницы моды».

Французский мужчина патриот всегда и везде: и на политическом митинге, и в парижском кафе. Он ведет себя свободно и раскованно, но все его действия регламентированы десятком писаных и тысячью неписаных законов: «*Comme il faut*» так принято. Не мудрено, что в женщинах французы более всего ценят два качества: верность и умение вписаться в общество, хорошо себя подать с самого начала и прилично выглядеть в дальнейшем, так в тексте песни «*À toi*» (Joe Dassin):

À toi

À la façon que tu as d'être belle

À la façon que tu as d'être à moi

À tes mots tendres un peu artificiels

Quelquefois

À toi

À la petite fille que tu étais

À celle que tu es encore souvent

À ton passé, à tes secrets

À tes anciens princes charmants

В данном исследовании под национальным характером, вслед за Н.М. Фирсовой, понимаем «своеобразие национальных психологических черт, менталитета, национальных традиций и обычаев, сформировавшихся под влиянием климатических и географических факторов, особенностей исторического развития, религиозных верований данной нации и проявляющихся в специфике её национальной культуры, в языке и коммуникативном поведении народа».

С целью выявления фразеологических единиц, репрезентирующих исследуемый фрагмент языковой картины мира «французский национальный характер», мы рассмотрели дефиниции лексемы *caractère* в толковых словарях «*Le Petit Robert*», «*Le Robert Méthodique*»: «1. Trait propre à une personne et qui permet de la distinguer d'une autre.

2. Ensemble des manières habituelles de sentir et de réagir qui distinguent un individu d'un autre».

Дефиниции позволяют нам определить основные содержательные стороны исследуемого понятия:

1. Черта, свойственная человеку, которая позволяет отличить его от другого человека.

2. Совокупность обычных способов восприятия и реагирования, которая отличает одну личность от другой.

Анализ французских синонимических и ассоциативных словарей позволил выделить содержательную структуру и понятийное наполнение пространства «французский национальный характер».

Оригинал «J'espère» (Marc Lavoine):

J'espère, j'espère, j'espère

Oh oui, j'espère.

C'est mon caractère

J'espère

Так, анализ словарей E.D. Bar и P. Ripert показал, что лексема caractère имеет лексические синонимы: comportement «поведение, поступки», composition, tempérament «темперамент»:

Оригинал «Pas de doute» (Mylène Farmer):

Tout n'est qu'une vaine mise en scène

Tes va et vient sont toujours les mêmes

Ton point de vue tordu sur le sexe faible

S'effondre un rien dans un cas pareil

Après tout c'est bien là ton tempérament

Dès qu'on réplique

Toi tu fous le camp

Ne dit-on pas

qui ne tente rien n'a rien

В ассоциативных словарях Ch. Maquet и P. Rouaux понятийное содержание исследуемого фрагмента широко представлено разными классами слов.

1) номинацию признаков характера, вербализуемую существительными: acrimonie «едкость, язвительность, сварливость», aigreur «язвительность, колкость», brusquerie «резкость, грубость», fermeté «твердость, стабильность», caprice «непостоянство», douceur «мягкость, нежность», aménité «приветливость, любезность», manie «странность, причудливость, сумасшествие, безумие», misanthropie «человеконенавистничество, нелюди-мость», sociabilité «общительность», insociabilité «необщительность», volonté «воля», bonne pâte «добродушие, смирение, душевность»;

2) номинацию общей оценки характера, вербализуемую прилагательными: agréable «приятный», facile «покладистый», taquin «задорный», mauvais «плохой», détestable «отвратительный», revêche «неуживчивый», morose «угрюмый, мрачный, суровый», acrimonieux «злобный, язвительный», aigri «озлобленный, сварливый», bizarre /lunatique «странный, причудливый», difficile «трудный», désagréable «неприятный», indomptable «неукротимый, необузданный»;

3) номинацию человека, вербализуемую прилагательными, основанную на его преобладающих чертах характера: affable «приветливый, любезный», doux «нежный», entière «бескомпромиссный», énergique «энергичный», fier «гордый», franc «надежный, открытый, чистосердечный, искренний, верный», hargneux «злобный, раздраженный», litant «обходительный, приветливый», rond /traitable «сговорчивый, покладистый, решительный», sentimental «сентиментальный, чувственный», sociable «общительный», souple «мягкий, податливый», sympathique «симпатичный», bourru /maussade «угрюмый, хмурый, ворчливый, сердитый», carrée «прямой», cassant / sec «резкий, прямолинейный»,

capricieux «капризный», despotique «деспотичный», faible «слабый, бесхарактерный», intraitable «несговорчивый», hésitant «нерешительный, непостоянный», pointilleux «щепетильный, обидчивый», pointu / ombrageux «обидчивый», tracassier «надоедливый, придирчивый», violent / emporté «вспыльчивый», vétilleux «мелочный, придирчивый»;

4) номинацию человека, вербализуемую существительными, основанием которой выступают его ярко выраженные черты характера: misanthrope «мизантроп, человеконенавистник, нелюдим», ours «бука, увалень», taciturne «молчун», butor «грубиян, тупица», bougon / boudeur / grondeur «ворчун, брюзга», brouillon «путаник, беспорядочный, бестолковый человек», tâillon «мелочный человек, придира», grognon «брюзга», atrabilaire «тяжелый человек»;

5) номинацию действий, вербализуемую глаголами, ассоциативно связанными с той или иной чертой характера; как правило, ассоциации с глагольными лексемами возникают в связи с существованием устойчивых выражений их содержащих, что подтверждает анализ французских фразеологических словарей.

Например: assouplir – assouplir le caractère «смягчить характер, сделать характер мягче», dresser – dresser une piège «устроить ловушку», former – former le caractère «формировать характер», manquer – il ne manque pas d'audace «смелости у него достаточно», il manque de cœur «у него нет сердца, он бессердечный», il manque d'expérience «он неопытный, ему не хватает опыта», il manque de franchise «он не отличается прямоотой», il manque de jugement «ему не хватает здравого смысла», il m'a manqué de respect «он проявил ко мне неуважение», il manque de tenue «он не умеет себя вести», rentrer – rentrer dans son caractère «побороть себя, взять себя в руки», sortir – sortir de son caractère «вспылить, разозлиться, выйти из себя», soutenir – soutenir son caractère «держаться себя, вести себя как обычно».

«Toutes mes erreurs» (Garou):

Quand je pense à ces souffrances,

Les mots viennent à me manquer,

Et mon courage peut s'évader

Анализ словарей показал, что черты характера номинируются не только лексическими, но и фразеологическими единицами. Накопленный жизненный опыт французского народа находит свою лингвистическую объективацию в наиболее «колоритном» слое национального языка, представленном фразеологическими знаками. По сравнению с лексемами они с большей степенью точности и дифференцированности репрезентируют оттенки характера человека. Идиотизмический характер каждого фразеологического знака обнаруживается во всех его блоках:

1) с языком, включающий лексический, грамматический, комбинаторный, семантический уровни;

2) с объективным миром, а именно посредством первичного десигната (воображаемый или реальный образ экстралингвистической действительности) – с этимологическим дискурсом, посредством вторичного десигната (психический образ с обновленной семантикой) – с актуальным дискурсом;

3) с мышлением носителей языка, включающие интерпретатора, интерпретанту (воздействия, в силу которого соответствующая вещь оказывается знаком), интенцию, установку (готовность этноса к реализации интенции в данной ситуации), префразеологический аспект первичного десигната как результат синтеза предшествующих компонентов. Национально-культурное своеобразие фразеологии языка объясняется:

1) особенностями лингвокреативного мышления,

2) этноязыковой спецификой интерпретации познаваемого мира,

3) особенностями вторичной концептуализации и категоризации, отраженных в сознании человека представлений о ценностно-смысловом статусе жизненно значимых объектов для данного этноса.

Национальное языковое сознание позволяет трансформировать элементы действительности в языковые пресуппозиции, которые, подвергаясь речемыслительным и модально-оценочным преобразованиям, «обрастая» национально-культурными смыслами, перерастают в культурно-прагматические компоненты языковой семантики, отражающие соответствующие фрагменты национальном языковой картины мира.

Французы постоянно конфликтуют в политике и легко налаживают личные отношения. Этому способствует и эмоциональная открытость французов. В отличие от политической сферы, *la vie en famille et privée* – семейная и личная жизнь, поскольку она для каждой семьи формируется и рассматривается с позиции индивидуализма, отличается согласованностью, естественностью и непринужденностью. Эмоциональная атмосфера во французских семьях теплая и живая. Вопросы семейной жизни, любви, вопросы, связанные с бытовыми нуждами, свободно обсуждают и дискутируют в дружеском, семейном кругу. Чувства французов – свободны и открыты, но не подавлены разумом. Иногда это создает впечатление легкомыслия и даже цинизма.

Страсть французов к отточенности формы проявляется в общении. Общительность является одной из самых характерных черт французской нации. Французы имеют вкус к интеллектуальным дискуссиям, которые разгораются по всякому поводу. У них даже термин специальный для этого есть: *le discours* – дискурс, рассудочная речь, хотя на самом деле слово это может обозначать все что угодно – от пустой болтовни до торжественной речи. Впрочем, французы предпочитают употреблять его в следующем значении: «разумная аргументация». Владеющих мастерством искусной, остроумной и чуть ироничной беседы, любящих изощренные игры со словами и их смыслами, (а их среди французов примерно 95 процентов) здесь ценят и уважают.

Самая характерная черта во французской манере говорить – это вытягивание губ. Конечно, дело не только в манере речи: во французской фонетике преобладают передние гласные (даже согласные продвинуты вперед), много округленных (губных) гласных. Из-за этого, для правильного французского произношения, необходима четкая и напряженная работа губ. Отменное владение, словом демонстрируется с гордостью в любом обществе, невзирая на мнение и реакцию окружающих. Во время беседы французы без конца перебивают друг друга. Это отнюдь не проявление невоспитанности, но, напротив, доказательство того, что они внимательнейшим образом слушают, ужасно заинтересованы разговором и им тоже не терпится высказаться. Наверное, именно это дает иногда иностранцам основание упрекать французов в неискренности, холодности и позерстве. Но и в этом также заключен французский шарм.

Таким образом, проведенное исследование показало, что образ человека, запечатленный во французском языке, сопряжен с зафиксированными значимыми для данного этноса фрагментами жизнедеятельности. Их значимость определяется соответствием сетке ценностно-смысловых отношений, лежащих в основе этнокультуры. В процессе раскрытия сущности французского языка, обращенной к человеческому характеру, замечаем, что в ней интегрированы результаты отражения объективной действительности и субъективного отношения к ней самого человека как носителя определенного национального менталитета.

Литература:

1. Моисеева Н.А., Сорокикова В.И. Менталитет и национальный характер // Социс. 2003 № 2. – С.45-55.
2. Гумбольдт В. Фон. Язык и философия культуры. М.Прогресс, 1985.
3. Кокшаров Н. Нация и культура (социально-философский анализ). – Новгород, 1997.
4. Стереотипы и национальная языковая картина мира. Монография. – Караганды: Изд-во КарГУ, 2007. – 368 с.

9. 5 Вьяльцев С.В. Национальный менталитет как предмет этнопсихологического исследования. Объединенный научный журнал, 2004, №. 4, 21–22.

РАЗВИТИЕ СРЕДНЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СФЕРЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СВЕРДЛОВСКОЙ ОБЛАСТИ НА ПРИМЕРЕ УРАЛЬСКОГО РАДИОТЕХНИЧЕСКОГО КОЛЛЕДЖА ИМ. А.С.ПОПОВА

Терентьева О.А.

*Государственное автономное образовательное учреждение среднего профессионального
образования Свердловской области «Уральский радиотехнический колледж им. А.С.*

Попова», г. Екатеринбург

В Свердловской области осуществляют подготовку специалистов для сферы информационных технологий 38 профессиональных образовательных организации СПО. Подготовка кадров ведется по рабочим профессиям и по специальностям, которые делятся на три направления: «Информатика», «Информационная безопасность», «Электронная техника».

Образовательные организации, занимающиеся подготовкой кадров в области информационных технологий, расположены на всей территории Свердловской области: 34% находятся в г. Екатеринбурге и соседних городах-спутниках и 21% в Горнозаводском округе. Колледжи и техникумы, готовящие кадры для информационно-технологического направления, применяют различные технологии обучения, в том числе неформальное дополнительное образование, добиваясь значительных результатов, которые признаются работодателями. Так, на базе Уральского радиотехнического колледжа им. А.С.Попова созданы авторизованные учебно-производственные центры D-link Corporation и Microsoft IT-Academy, Cisco Systems. После прохождения обучающего курса и независимого квалификационного испытания обучающиеся (студенты, преподаватели, иные лица, желающие сменить специальность), получают сертификаты, подтверждающие качество их умений в конкретной области компьютерной деятельности. За 2014 год дополнительное образование в сфере информационных технологий получили более 200 человек. Это неформальное образование повышает качество умений и знаний студентов в области информационно-технологической деятельности, что проявляется на различных олимпиадах и конкурсах. На протяжении нескольких лет, с учетом требований работодателей к компетенциям выпускников, образовательными организациями проводятся олимпиады и конкурсы профессионального мастерства. Например, в апреле 2014 года в Международной олимпиаде профессионального мастерства обучающихся в учреждениях ВПО и СПО по направлению «Основы сетевых технологий»,

Рис. 1. География участников Международной Олимпиады «Основы сетевых технологий» в 2014 г.

организованной и проводимой Уральским радиотехническим колледжем им. А.С. Попова приняло участие 924 команды из 469 учебных заведений 260 городов России, Украины, Белоруссии, Казахстана и Монголии (рис. 1). Техническим партнером этой олимпиады выступило региональное представительство компании D-Link, предоставив сетевое оборудование на 51 рабочее место на сумму 900000 рублей, взяв все риски по выходу оборудования из строя на себя.

Командам было предложено разработать проект соединения основного территориально распределенного офиса компании и двух филиалов в единую локальную сеть через сеть провайдера. Каждый из трех участников команды должен был дополнительно развернуть те или иные сервисы на своем рабочем месте (капитан – сервис мониторинга сетевого оборудования, 1 участник – маршрутизация трафика и безопасность доступа в интернет, 2 участник – систему видеонаблюдения на базе программного квадратора). Большинство команд справились с поставленной задачей, сконфигурировав сетевое оборудование и настроив связь. Итоги олимпиады (первые 10 мест) приведены в таблице 1.

Таблица 1 - Итоги Международной олимпиады «Основы сетевых технологий» в 2014 г.

Команда	Количество баллов	Место
Уральский радиотехнический колледж им. А.С. Попова	71	Вне конкурса
Магнитогорский государственный технический университет им. Г.И. Носова	33	1
Владимирский государственный университет им. А.Г. и Н.Г. Столетовых	26	2
Волгоградский государственный университет	18	3
Качканарский филиал Уральского радиотехнического колледжа им. А.С. Попова	16	4
Калужский колледж информационных технологий и управления	15	5
Марийский радиомеханический техникум	15	5
Омский авиационный колледж имени Н.Е. Жуковского	14	6
Юргинский технологический институт, филиал Национального исследовательского Томского политехнического университета	13	7
Смоленский промышленно-экономический колледж	13	7
Озёрский технический колледж	11	8
Дзержинский химический техникум имени Красной Армии	10	9
Ярославский Государственный университет им. П.Г. Демидова	10	9
Уральский Федеральный университет имени первого Президента России Б.Н.Ельцина	10	9
Рязанский государственный радиотехнический университет	8	10

Итоги очного тура этой олимпиады показывают, что СПО готово и может конкурировать с ВПО по образовательным программам информационных технологий. ВПО стабильно показывает высокий уровень теоретической подготовки (заочный этап), но не может с таким же качеством выполнить задания практического (очного этапа), на котором СПО показывает достойный уровень конкуренции.

Заниматься не только с одаренными детьми, но и помогать им стать успешными – одна из главных задач преподавателей. Занимаясь внеурочной деятельностью, участвуя в

олимпиадах, студенты приобретают позитивный социальный опыт. За 2013-2014 учебный год 108 студентов Уральского радиотехнического колледжа им. А.С. Попова приняли участие в 19 Олимпиадах и научно-исследовательских конкурсах, проектных работах Всероссийского и Международного уровней, таких как Международный конкурс инновационных проектов «Живая идея» в Казахстане; X Всероссийский открытый конкурс научно-исследовательских и творческих работ молодежи «Меня оценят в XXI веке»; 15 Всероссийская олимпиада «Созвездие»; Всероссийские олимпиады профессионального мастерства обучающихся по информационной безопасности, программированию, радиоэлектронике; Межрегиональная Олимпиада по техническому обслуживанию и ремонту радиоэлектронной техники; чемпионат по профессиональному мастерству Worldskills Russia и др. Условия проведения олимпиад разные, но цель одна: создание благоприятных условий, способствующих проявлению обучающимися профессиональных и образовательных достижений, мотивирование их к освоению общих и профессиональных компетенций, соответствующих запросам современного рынка труда, развитие творческой инициативы, развитие социальной ответственности и профессиональной мобильности. В формате достижения этой цели 8 апреля 2014 года Профильным ресурсным центром развития профессионального образования в сфере информационных технологий и робототехники на площадке Уральского радиотехнического колледжа им. А.С. Попова были проведены областные олимпиады профессионального мастерства по специальностям «Программирование в компьютерных системах» и «Компьютерные сети», «Информационная безопасность автоматизированных систем» (Основы сетевых технологий). В областных олимпиадах по информационным технологиям приняли участие 22 студента, представляющие 11 образовательных организаций четырех административных округов области.

Областные олимпиады состояли из теоретического и практического туров. Теоретические туры проводились в форме компьютерного тестирования в среде Moodle, но по содержанию были приближены к практическому заданию. Тестовые задачи носили не только ситуационный характер, но и предусматривали анализ и исправление ошибок, анализ профессиональной ситуации, поиск решения проблем. Итоги теоретического тура приведены на рис. 2. Разброс результатов очень большой: участники реализовали свои возможности от 22,2 до 93,3%.

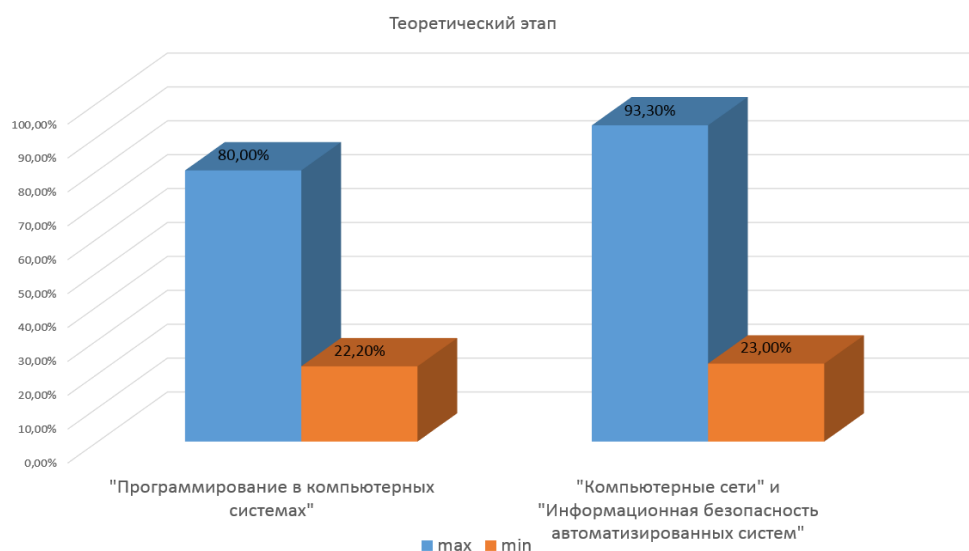

Рис. 2. Результаты теоретического тура областных олимпиад по информационным технологиям в апреле 2014 года.

Выполнение заданий практического тура на областных олимпиадах позволило продемонстрировать основные виды профессиональной деятельности. Конкретный результат по направлению «Программирование» получили всего 33 % участников. По

направлению «Основы сетевых технологий» конкретный результат получили 78 % участников. Качество полученного продукта по направлению «Основы сетевых технологий» также намного выше по сравнению с направлением «Программирование»: 62 % и 19 % (рис. 3).

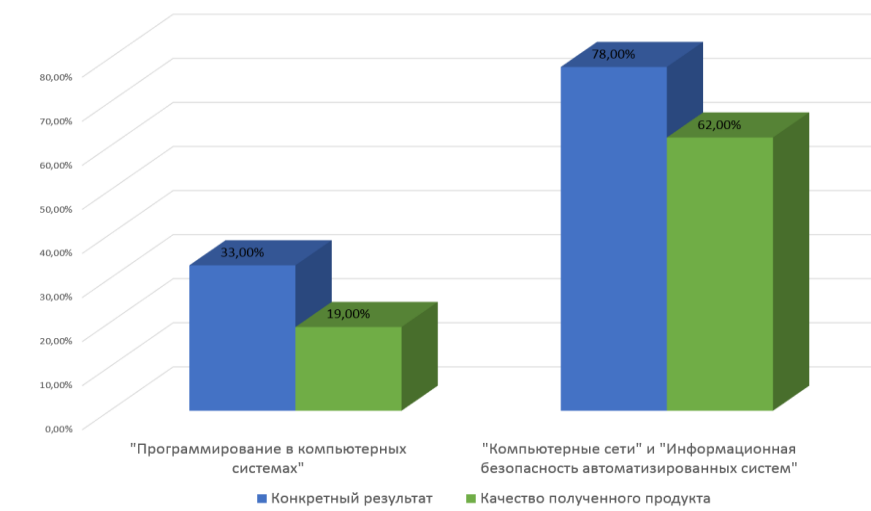

Рис. 3. Вариация

3. конкретного результата и качества полученного продукта при выполнении практического задания на областных олимпиадах 2014 г.

Наименее сформированные общие компетенции, выявленные на олимпиадах по информационным технологиям в 2014 году одинаковы для всех специальностей: студенты хуже всего ориентируются в условиях смены технологий. Наименее сформированы следующие профессиональные компетенции по направлению «Основы сетевых технологий»:

- обеспечение защиты информации в сети с использованием программно-аппаратных средств,
- применение программно-аппаратных средств обеспечения информационной безопасности в автоматизированных системах; по направлению «Программирование»:
- выполнение отладки программных модулей с использованием специализированных программных средств,
- осуществление разработки тестовых наборов и тестовых сценариев.

Результаты достижений уровней ФГОС при выполнении заданий олимпиады колеблются от 7 % до 100 % (рис. 4). Самый высокий уровень достижения в 100 % – ознакомительный, зафиксирован по всем специальностям. Самый низкий уровень в 7 % – продуктивный аналитический, зафиксирован на специальности «Программирование в компьютерных системах». Работодатели-члены жюри отметили недостаточный опыт некоторых участников олимпиады в работе с современным программным обеспечением, что показывает невысокий уровень оснащения лабораторного практикума в учебных заведениях и методику реализации

ФГОС. уровней

Рис. 4. Результаты достижений ФГОС по

специальностям на олимпиаде в 2014 году

Партнерами проведения олимпиад различного уровня являются работодатели, производители программного продукта и оборудования: компании Компьютер 3000», D-Link International, Intel, Microsoft, Gigabyte, Western Digital, Adobe, ViewSonic, ESET, Panda, Лаборатория Касперского, Unit, TP-Link, "Диалог - Екатеринбург", Mirex, Радиоимпорт, ООО «ProSoft systems» а также предприятия оборонной отрасли: ФГУП «НПО «Автоматики им. академика Н.А.Семихатова», ОАО «УПП «Вектор», ОАО «Завод радиоаппаратуры, ЗАО «НПК ВПП», ОАО «Уралтрансмаш», ОАО ПО «Уральский оптико-механический завод», ОАО машиностроительный завод имени Калинина.

Организация и проведение олимпиад показывают, что процессы формирования и оценка общих и профессиональных компетенций неотделимы друг от друга. Оценивание общих компетенций должно быть неотделимо от оценивания профессиональных. Это необходимо учитывать при разработке олимпиадных заданий, при создании оптимальных условий для приобретения обучающимися положительного социального опыта, проявления профессиональных и образовательных достижений.

На Всероссийской олимпиаде по специальности «Информационная безопасность автоматизированных систем», проходившей в г. Барнауле в июне 2014 года, Курепин Дмитрий – студент Уральского радиотехнического колледжа им. А.С.Попова, поразил жюри высоким уровнем профессиональных знаний, а главное, умений, став победителем Всероссийской Олимпиады, несмотря на то, что являлся студентом только второго курса.

Результаты проведенных Олимпиад и конкурсов, маркетинговые исследования, показывают, что не все образовательные организации, реализующие профессиональные программы по направлению «Информационные технологии», имеют современное программное обеспечение, достаточный лабораторный практикум, методику преподавания. Реализация специальностей информационного профиля требует мощной, постоянно обновляющейся материально-технической базы. Структура материально-технической базы включает в себя не только ПЭВМ, но и специализированное сетевое оборудование; программно-аппаратные комплексы систем безопасности; оборудование для монтажа и тестирования структурированных кабельных систем; средства проектирования и отладки устройств на базе однокристальных ЭВМ; пакеты прикладных программ; средства разработки (IDE и компиляторы), графические пакеты и т.д. Только наличие такой материально-технической базы позволит реализовать требования ФГОС и подготовить конкурентоспособного специалиста для экономики региона. Не все образовательные организации, которые реализуют специальности информационно-технологического направления и которые не являются для них профильными, могут в полной мере обеспечить качественную реализацию этих программ.

Одним из путей решения этих проблем является более широкое внедрение сети образовательных услуг, направленных на подготовку, переподготовку и повышение квалификации кадров в сфере информационных технологий и радиоэлектроники через реализацию практико-ориентированных образовательных программ, разработанных на основе профессиональных стандартов и (или) согласованных с работодателями. Для этого необходимо использовать международную практику консолидации материально-технических ресурсов в «центре сети». Это позволит транслировать опыт в области современных информационных технологий, актуализировать использование сетевого образования.

Исходя из практико - ориентированного характера обучения, необходимо учитывать мнение работодателей, которое сводится к трем составляющим: развивать материально-техническую базу, основываясь на требованиях конкретного работодателя; повышать квалификацию преподавателей в форме стажировок на предприятиях; корректировать содержание лабораторно-практических работ, проводимых в рамках профессиональных модулей с учетом полученной от работодателей информации.

ВЛИЯНИЕ ЦВЕТА НА РАЗВИТИЕ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Тасбулатова М.А.

Карагандинский колледж актуального образования «Болашақ»

В Законе Республики Казахстан «Об образовании» от 27.07.2007 года говорится о развитии творческих, духовных и физических возможностей детей дошкольного возраста, формировании прочных основ нравственности и здорового образа жизни, обогащении интеллекта путем создания условий для развития индивидуальности [1].

Цвет как объект изучения всегда привлекал внимание ученых, психологов, искусствоведов, естествоиспытателей. Они рассматривали цвет со всех сторон: физиков интересует энергетическая природа цвета, физиологов - процесс восприятия света человеческим глазом и превращение его в цвет, психологов - проблема восприятия цвета и воздействие его на психику, способность вызывать различные эмоции. Цвет является одним из самых сильных средств выразительности. Хорошо развитое чувство цвета помогает полнее почувствовать красоту окружающего мира, гармонию красок, ощутить душевный комфорт.

С первых месяцев жизни цвет является сильным раздражителем для зрительного восприятия ребенка. Ребенок с самого раннего детства проявляет избирательность по отношению к цвету. С самого рождения цвет управляет эмоциональным состоянием, вызывает те или иные чувства, формирует отношение к предметному миру, к природе, людям. Детей радует яркий цветок, они могут выбрать в друзья Мишу или Дашу только потому, что у него (у нее) яркая шапочка или нарядные туфли.

Ребенок, получая возможность рисовать карандашами, красками, открывает для себя удивительный мир графических построений и цвета, в котором линии и цвета, смешиваясь друг с другом, создают многообразие сочетаний, воздействующих на его эмоциональную сферу. Получая удовольствие в многоцветности на поверхности листа, ребенок познает законы изображения и выражения отношения к нарисованному. Весь мир преобразается в глазах ребенка оттого, что он научился чувствовать и понимать тихий язык красок, совершенно не интеллектуалистический, но глубоко проникающий в суть всех вещей.

Низкий уровень развития чувства цвета резко снижает возможности обучения ребенка. Не менее важно иметь в виду значение высокого уровня такого развития для человеческой деятельности. Важнейшее место в ряду способностей, обеспечивающих успехи художника, архитектора, писателя, занимают художественные способности, позволяющие с особой глубиной, ясностью и точностью улавливать и передавать тончайшие нюансы цвета. А истоки художественных способностей лежат в общем уровне художественного развития, достигнутого в дошкольном периоде детства. Хорошие знания о цвете позволяют детям полнее выразить свое отношение к изображаемому. Отражая в изображении свое отношение к событию, ребенок переживает его острее и глубже. Процесс изображения является как бы итогом, кульминацией переживаний. Поэтому очень важно научить детей уже в дошкольном возрасте выражать цветом свои чувства, эмоции.

В настоящее время по проблеме восприятия цвета детьми дошкольного возраста проведено много исследований. Исследователи Э.Мейман, Н.И.Красногорский, Г.Валентайн, М.Шинн, Е.А.Аркин, А.С.Сулина решали проблему возникновения цветового зрения и определяли периоды, когда впервые ребёнок начинает различать цвета. З.И.Истомина, Ж.И.Шиф изучали особенности восприятия и названия цвета детьми старшего дошкольного возраста. Эти исследования отмечают, что дифференцирование цвета у дошкольников развивается сначала в отношении самих цветовых тонов, а затем в отношении светлот. При различении и отборе тёплых цветов (красный, оранжевый, жёлтый) дети делают меньше ошибок, чем при различии и отборе

холодных цветов (зелёного, голубого, синего, фиолетового). Е.А.Аркин отмечает, что старшие дошкольники могут уже точно подбирать большое количество оттенков одного цвета, т.е. у них развито цветовое чувство в большей степени.

Исследователи отмечают, что при ознакомлении детей с процессом получения нового цвета, нужно обратить его внимание на красоту цвета. Необходимо разъяснить ребёнку то, что он не должен быть равнодушен к цвету, ему необходимо понять, что он сам может изменить его, сделать лучше, красивее. Так, чтобы зелёный цвет стал ярче, можно добавить немного жёлтой краски, получится цвет молодой весенней зелени. Подробные эксперименты помогают детям понять, что важен не сам процесс смешивания, а результат этого процесса – получение нового цвета. Каждый ребёнок воспринимает мир по-своему. Поэтому становление и развитие чувства дифференциации цветовых тонов происходит в различных видах деятельности (декоративном рисовании, художественном конструировании), ознакомление с окружающей средой (явлениями природы, её отдельными элементами, повседневным бытом), произведениями изобразительного и декоративно – прикладного искусства (рисунки, книжные иллюстрации, изделия из глины, ткани), но наиболее эффективным средством в развитии цветовосприятия является игра. Научившись работать с палитрой и получать из пяти красок двадцать – ребёнок ощущает себя творцом своего любимого цвета. Развивая глаз, он начинает видеть множество цветовых оттенков. Его собственный мир обогащается и расцветается десятками красок. Даже смешивая две краски – жёлтую и красную – никто не получит одинаковый оттенок оранжевого цвета. Ребёнок радуется, что только он может создать такой цвет. Дети, которые познакомились с некоторыми свойствами красок, никогда не скажут: «Небо – синее, облака – белые, ночь – чёрная». Ведь теперь они знают, что небо синим, бывает лишь несколько раз в году, а ночь состоит из огромного количества тёмных красок и что ночь можно изобразить даже светлыми красками. Ребёнок может вдруг заметить, что лес бывает не только зелёным: дальний лес кажется голубым, утром оранжевым, вечером он выглядит багровым. Ребёнок сможет разглядеть бесконечные оттенки синего, зелёного, розового, оранжевого. Человеческий глаз способен увидеть не только красный, зелёный, синий, жёлтый цвета, но и более сорока тысяч самых различных оттенков. Таким талантом от рождения обладают немногие, поэтому это умение развивать необходимо, а поможет в этом ребёнку игра. Придумывая игровые приёмы, педагог ориентируется только на интерес детей к игре, считая, что наличие игровых моментов уже само по себе интересно и эффективно. Действительно, дети обычно откликаются на любое игровое воздействие. Интересна уже сама возможность поиграть, но насколько глубок и устойчив этот интерес, чем он вызван и помогает ли он в обучении? Педагогу надо знать, что содержание игровых задач и игровых действий должно соответствовать знаниям детей и их интересам. В противном случае, интерес детей на занятии носит поверхностный сиюминутный характер [2].

Ученые отмечают, что цвет может радовать и вызывать раздражение, тревогу, чувство тоски или грусти. Иными словами, цвет оказывает на людей эмоциональное воздействие. Одни цвета успокаивают нервную систему, другие, наоборот, раздражают. Успокаивающее воздействие оказывают зеленый, голубой, синий, а возбуждающее – пурпурный, красный, оранжевый, желтый цвета.

Японские педагоги определили, что цветовое восприятие дает возможность наиболее широко развивать органы чувств ребенка, его естественный вкус (мышление, творческие способности), что в свою очередь оказывает влияние и на общее развитие человека. Немецкие искусствоведы пришли к выводу, что цвет является средством непосредственного отображения мира переживаний и эмоций ребенка. Так Фиту С. считает, что задача ориентированного на ребенка урока художественного воспитания, должна заключаться в развитии цветовых ощущений ребенка, за счет умелого использования наглядности по цветоведению.

Проблеме восприятия детьми цвета большое внимание уделяли такие известные педагоги и психологи, как Л.А. Венгер, И.Д. Венев, Г.Г. Григорьев, З.М. Истомина, В.С. Мухина, Э.Г. Пилюгина, Н.П. Сакулина, А.М. Фонарев и другие. Они пришли к выводу, что использование на занятиях изобразительного искусства цветовых и «сенсорных эталонов» имеет огромное значение не только для развития цветоразличительных, но и для формирования абстрактно - образного мышления. О факте воздействия цвета на эмоциональное состояние свидетельствуют реакции ребенка дошкольного возраста на объекты различных цветов. Так научные данные, полученные в исследованиях последних десятилетий показали, что дети уже с первых недель и месяцев жизни способны различать предметы разного цвета. Уже в четыре года дети воспринимают цвет в книжной иллюстрации и в своем рисунке как средство украшения.

Положение об использовании цвета, как выразителя эмоционального отношения ребенка к изображаемому, выдвинутое еще Е.А. Флериной, подтверждается исследованиями В.А. Езиневой, А.В. Компанцевой, В.С. Мухиной и др. Ребенок способен осознанно использовать цвет для передачи своего отношения к изображаемому образу: яркими, чистыми, красивыми цветами он обычно изображает любимых героев, приятные события, а темными («грязными») - нелюбимых, злых персонажей и печальные явления. В исследованиях известного психолога В.С. Мухиной отмечено, что при изображении приятных событий дети предпочитают теплые тона, а неприятных - холодные. По мере усвоения ребенком изобразительного опыта, познания им окружающего мира, цвет в детском рисунке становится более реалистичным (исследования В.С. Мухиной, Н.П. Сакулиной, Е.А. Флериной и др.).

В практике детского сада овладение детьми цветом организуется с целью решения двух взаимосвязанных друг от друга задач. С одной стороны, формирование чувства цвета является неотъемлемой частью сенсорного воспитания, направленного на развитие у детей умения ориентироваться в окружающем их мире. С другой стороны, овладевая эталонной системой свойств и признаков предметов (в том числе и общепринятыми эталонами цвета) непосредственно в изобразительной деятельности, дети учатся соответствующим образом отражать эти свойства и признаки в рисунке.

Вместе с тем, усвоение эталонов цвета (как и формы) имеет двойное влияние на развитие восприятия ребенка. Как отмечает В.С. Мухина, эталоны определяют с одной стороны, характер развития восприятия: ребенок учится классифицировать предметы по их свойствам. Однако, с другой стороны, в восприятии ребенка закрепляется канонизированная нормативность цветов и других качеств, характеризующих предмет, и при непосредственном восприятии этот предмет соотносится с усвоенным эталоном, при этом индивидуальные его особенности могут не фиксироваться. В.С. Мухина считает необходимым расширять канонизированную нормативность (эталонность) восприятия в условиях изучения детьми «художественных языков» при обучении рисованию. Это, по ее мнению, обогатит восприятие и одновременно освободит ребенка от упрощенной стереотипной нормативности, даст возможность получать эстетическое наслаждение от красоты конкретного предмета или явления.

Список используемой литературы:

- 1 Закон «Об образовании» Республики Казахстан. – Алматы, 2007.
- 2 Мухина В.С. Детская психология. / Под ред. Л.А. Венгера, - М.: Просвещение, 1985. – С. 36 - 45
- 3 Миронов А.В. Эстетическое и нравственное в эстетическом воспитании детей: пособие для учителей. Казань, 1989. – С. 22 - 25
- 4 Манселла Ж.Агостон Теория цвета и ее применение в искусстве и дизайне. – М.: Мир, 1982. – С. 49 - 56
- 5 Риччи К. Дети - художникам. - М.: Педагогика, 1972. – С. 38 - 42

НАЦИОНАЛЬНАЯ КАЗАХСКАЯ ЛИТЕРАТУРА

Тлеукобылова Д.Т

*Бюджетное профессиональное образовательное учреждение Омской области
«Омский государственный колледж управления и профессиональных технологий»*

Наша страна, наше общество чрезвычайно многообразно. Россия объединила под своим крылом десятки народностей - носителей самобытных культур, языков, традиций и обычаев. Испокон веков на нашей земле они мирно соседствовали, взаимно обогащая друг друга. Зал национальной литературы Центральной городской библиотеки проводит работу, целью которой является сближении национальных культур. Традицией стало проведение культурно - досуговых мероприятий, знакомящих с национальными обычаями, фольклором и богатой историей народов, живущих в России и за ее пределами.

Выбранная мною тема стала для меня интересна после знакомства с интересными людьми, работающими в зале национальной литературы Городской центральной библиотеки. Елена Александровна Краус заведует этим залом в библиотеки, она организует встречи читателей с представителями национальных объединений города Омска. Я вместе со своими одноклассниками побывала на мероприятии, которое называлось «День толерантности». На нем речь шла о взаимоотношениях людей разных национальностей, об обычаях и традициях людей разных наций, живущих в единой стране. Именно после этой встречи мне захотелось рассказать о национальной казахской литературе и ее месте среди культур других народов. Мне было интересно узнать великом просветителе, поэте, человеке Абае Кунанбаеве. Увидеть его вклад в развитии не только казахской литературы, но и мировой, потому что культуры всех народов тесно связаны и имеют единые исторические корни.

Наша страна, наше общество чрезвычайно многообразно. Россия объединила под своим крылом десятки народностей - носителей самобытных культур, языков, традиций и обычаев. Испокон веков на нашей земле они мирно соседствовали, взаимно обогащая друг друга. (87,5 % национального состава населения - русские, 2,8% - украинцы, 2,8 % - казахи, 1,9 % - татары, 1,8 % - немцы.)

Библиотека в широком смысле как один из важных центров культуры должна давать человеку полное представление об окружающем мире. В контексте межнационального взаимодействия это означает соседство на книжной полке русской классической литературы и книг на национальных языках, специальных периодических изданий, проведение культурно-досуговых мероприятий, знакомящих с национальными традициями и обычаями, фольклором и богатой историей народов, живущих в России и за ее пределами.

27 апреля 2010 года при поддержке Администрации города Омска в Историко-культурном комплексе «Омская крепость» состоялось открытие Зала национальных литератур - структурного подразделения Центральной городской библиотеки Бюджетного учреждения города Омска «Омские муниципальные библиотеки». (В настоящее время Зал находится в Центральной городской библиотеке по адресу: Бульвар Победы, 4).

Зал национальных литератур сегодня – это формирующийся информационный, культурный, а в перспективе и методический центр по этнокультурным проблемам и краеведению, основная цель деятельности которого – сохранение культур народов Омского Прииртышья; дальнейшее развитие межкультурного взаимодействия через книгу и чтение.

Сотрудничество Зала национальных литератур с национально-культурными центрами позволяет поднять его деятельность на качественно новый уровень. Дальнейшее развитие Зала национальных литератур Центральной городской библиотеки – в предоставлении информации о литературном наследии, культуре, истории и обычаях народов Омского Прииртышья; в осуществлении информационной поддержки

национально-культурным центрам в реализации программ, направленных на конструктивное использование и продвижение идей толерантности; в продолжение знакомства горожан с литературой и культурой народов разных национальностей, проживающих в Омском регионе. Сейчас омичам Зал национальных литератур предоставляет следующие информационные ресурсы: фонд печатных изданий – произведения классиков национальных литератур на русском языке, литературу на национальных языках, научно-популярную литературу. Библиотечный фонд включает традиционные издания (книги, журналы, газеты) и нетрадиционные (видеофильмы, CD, DVD) и насчитывает около тысячи экз. документов на русском и национальных языках – татарском, казахском, чувашском, армянском, бурятском, мордовском.

Зал национальных литератур это сектор Отдела работы с читателями Центральной городской библиотеки. Специалист ЗНЛ – Елена Александровна Краус – ведущий методист ЦГБ в зале национальных литератур работает со дня его открытия (27 апреля 2010 года).

Общаясь с представителями другой национальности, узнаешь много нового и интересного о другой культуре, традициях, обычаях. Многое становится простым и понятным, обретаешь новых товарищей. Такое общение более полезно в личностном плане, чем профессиональном.

Зал национальных литератур организует встречи с национально – культурными объединениями нашего города: Татьяна Реевна Сим (Омское региональное объединение общественной организации «Общероссийское объединение корейцев»); Гаяне Ливоновна Акопян (Омская региональная общественная организация «Армянский культурный центр» «Луйс»); Алтынай Хайдулловна Жунусова («Сибирский центр казахской культуры «Молдир»); Григорий Титович Федоров (Омская городская национально – культурная автономия чувашей «Юлташ»); Чулпан Рафиковна Шихова (татарский молодежный клуб «Заман»); Евгения Юрьевна Ботэ(Омская региональная общественная организация «Польское культурно – просветительское общество «RODZINA - Семья»)

Активное участие в формировании фонда принимают национально – культурные центры Омска и коллеги из национальных библиотек Российской Федерации. Работники библиотеки и читатели благодарны Консульству Республики Казахстан в городе Омске (консул – О. М. Мухсиынов) за уникальный подарок – коллекцию книг на казахском и русском языках и Национальной академической библиотеке Республики Казахстан (г. Астана) (генеральный директор – Р. Отарбаев) за подаренную литературу, а также главному редактору областной газеты «Звезда Прииртышья» (г. Павлодар).

Первоисточниками казахской литературы являются дастаны «Алып Ер Тонга», «Шу»

Батыр», созданные в 11—3 веках до нашей эры. Научными исследованиями доказано, что описанные в них события тесно связаны с древней историей казахского народа.

Фольклорное наследие тюркской литературы представлено легендами, сказками, пословицами, поговорками, героическими и лироэпическими поэмами. В число нетленных образцов героического эпоса народов мира входят “Алпамыс”, “Қобыланды”, любимые в казахском народе социально-бытовые эпические поэмы — “Қозы Қорпеш — Баян сулу”, “Қыз Жибек”, более поздние сюжеты — “Айман — Шолпан”, “Күлше-қыз”, “Мақпал-қыз”. В 9—12 веках с развитием устного народного творчества и письменной литературы формируются первые понятия об образности, художественном, воспитательном значении искусства слова. Словарь “Дивани лугат ат-тюрк” Махмуда Кашгари — яркое свидетельство культурного уровня тюркских народов в 11 веке. Несмотря на лингвистический характер, словарь считается и литературно-историческим и этнографическим сборником. В нем несколько сот стихотворных строк, десятки пословиц, поговорок, мудрых крылатых выражений. Дастан “Кутадгу билиг” (дидактическое произведение “Благодатное знание”) — свод мудрых советов, наставлений Юсуфа Хас

Хаджиба Баласагуни, одного из высокообразованных тюркских поэтов и писателей. Дастан связывает литературу с устной поэзией. Диалог сочетается с формой айтыса. Казахские жырау обогатили древнетюркскую письменную поэзию темами, жанрами, продолжили философско-дидактические традиции, внесли патриотические мотивы, признаки реалистического изображения. Первыми видными представителями являются Кодан-тайшы, Асан Кайгы, Казтуган жырау. В их творчестве находят отражение исторические события периода становления Казахского ханства и казахского народа. На развитие и расцвет поэзии особое влияние оказала творчество деятельность Доспамбета и батыра Шалкииза жырау Тиленшиулы. Шалкииз обогатил казахскую поэзию и в области стихосложения. В их творчестве обрели свою законченную форму основные принципы стихосложения жырау, которые складывались веками. Занимая несколько веков в хронологической периодизации казахской литературы, поэзия жырау часто вызывала дискуссии и споры и только в конце 80-х годы 20 века получила соответствующую оценку.

Видные представители поэзии акынов 18 века — Коктем и Шал. Мотив сочинений Коктема (1745—1818) — горести и лишения неимущих. 19 век знаменует новый этап в истории казахской литературы. Ее развитие было обусловлено творчеством М.Отемисова, Ш.Жарынгасова, С.Аронова. Большой вклад в развитие казахской поэзии во 2-й половине 19 века внесли акыны Б.Кожажулов (Биржан сал), А.Найманбаев, А.Корамсаулы (Акан сери), Ж.Жабаев.

В 20-х гг. 20 века завершился процесс становления прозы в Казахстане. Б.Майлин, М.Ауэзов, С.Сейфуллин, И.Жансугуров, С.Муканов, С.Шарипов, Ж.Тлепбергенов, Г.Мусрепов, Г.Мустафин, У.Турманжанов, Е.Бекенов и др. писали рассказы, очерки, повести, романы. С 1933 в Союзе писателей Казахстана работает секция русской литературы. Романы И.Шухова “Торькая линия” (1931; на казахском языке в 1972, перевод О.Оспанова), “Ненависть” (1932; перевод Х.Есенжанова) относятся к значительным произведениям современной литературы того периода в жанре романа.

Абай (Ибрагим) Кунанбаев (1845—1904) – Абай, живший во второй половине XIX века, на окраине России, далеко от культурных центров, от очагов передовой общественной мысли, в силу своей необычайной одаренности сумел критически подойти к оценке окружающей его действительности.

Великий поэт, писатель, общественный деятель, основоположник современной казахской письменной литературы, реформатор культуры в духе сближения с русской и европейской культурой на основе просвещенного либерального ислама. Абай родился 10 августа 1845 г. в Чингизских горах Семипалатинской области в семье крупного феодала Кунанбая Ускенбаева. Семья Абая была потомственной аристократической, и дед (Оскенбай) и прадед (Иргизбай) главенствовали в своём роду в качестве правителей и биев. Учился в медресе муллы Ахмет-Ризы в Семипалатинске и одновременно посещал русскую школу.

Исключительной заслугой его перед народом явилось то, что он одним из первых во весь голос заговорил о необходимости сближения с русскими, с их культурой. В этом он видел единственный верный путь, который должен был вывести его соотечественников из вековой отсталости. Абай страстно бичевал казахских баев, биев (судей), управителей и родовых старейшин – всех, кто препятствовал движению народа к прогрессу. Он был неутомимым борцом за просвещение. Однако мысли поэта, те добрые семена, которые были брошены им, дали бурные всходы спустя всего лишь два десятилетия после его смерти. Абай заронил в сердца лучшей части казахской молодежи чувство неудовлетворенности, жажду к знаниям, стремление выйти на широкую дорогу социального и культурного развития. Всем этим дорого нам Абай, близок и современен.

В одном из своих писем к известному польскому поэту-романтику Густаву Зелинскому А. Янушкевич писал о Кунанбаеве: «Сын простого киргиза, одаренный природой здравым разумом, удивительной памятью и даром речи, дельный, заботливый о

добре своих соплеменников, большой знаток степного права и предписаний Алкорана, прекрасно знающий все российские уставы, касающиеся киргизов(казахов), судья неподкупной честности и примерный мусульманин, плебей Кунанбай стяжал себе славу пророка, к которому из самых дальних аулов спешат за советом молодой и старый, богатый и бедный».

Будущий поэт вырос в среде, где еще сохранялись обычаи, крайне унижительные для женщины-казашки(многоженство, калым, аменгерство-обычай, по которому вдова должна была выйти замуж за брата покойного мужа).

На формирование мировоззрения Абая оказали влияние поэты и ученые Востока, придерживавшиеся гуманистических идей (Фирдоуси, Алишер Навои, Низами, Физули, Ибн Сина и другие), а также произведения русских классиков, а через них и европейская литература вообще. Он переводил басни И. А. Крылова, стихи М. Ю. Лермонтова, «Евгения Онегина» А. С. Пушкина, стихи Гете и Байрона. Абай Кунанбаев способствовал распространению русской культуры среди казахов. В одном из своих посещений библиотеки Абай познакомился с русскими политическими ссыльными Е. П. Михаэлисом, М. И. Долгополовым и другими.

Особое место в творчестве Абая занимает "Кара соз". Под этим наименованием объединены 45 "Слов" - небольших законченных фрагментов, выраженных в тщательно, художественно стилистически обработанной прозаической форме. Это и непосредственное обращение к читателю, откровенный разговор - собеседование, это и "ума холодных наблюдений и сердца горестных замет", это и философия жизни отдельного человека на фоне судеб народа. Термин "кара" (черный) в сочетании с термином "соз" (слово) чрезвычайно многозначен: это и обозначение прозы в отличие от рифмованной речи и текста, это и обозначение печали, и, наконец, обозначение, идущее от тюркской традиции, важного, значительного, первостепенного.

Некоторое время Абай работал волостным управителем. Однако в скором времени, разочаровавшись в своей способности использовать должность на благо народа, оставил её.

В истории казахской литературы Абай занял почетное место, обогатив казахское стихосложение новыми размерами и рифмами. Он ввел новые стихотворные формы: восьмистишья, шестистишья и другие.

Первый биограф Абая, Какитай Исхаков, отмечал, что именно 1889-1890-е годы были наиболее плодотворными в творческой деятельности поэта. Наряду с созданием оригинальных произведений Абай в это время переводит отрывки из «Евгения Онегина» и создает к ним мелодии.

Абай был композитором, знатоком и ценителем народной мелодии и не мог не восхищаться, по выражению Р. Роллана, «этим цветением прекрасных и здоровых мелодий, которые украшают степь». Собственные мелодии Абая и по сей день пользуются большой любовью («Ты – зрачок глаз моих...»).

От родовых старшин и управителей шли в Семипалатинск к губернатору многочисленные доносы. Губернатор, прекрасно знавший о популярности поэта, ограничился лишь тем, что прекратил переписку Абая с русскими ссыльными, изолировав его таким образом от «неблагонадежных» людей.

С одной стороны, признание и огромная любовь народа, с другой - ненависть степных властей к поэту постоянно напоминали ему о страшной несправедливости в устройстве мира, разделенного на богатых и бедных, о том, как сложна и труднодостижима цель (освобождение народа от бесправия и невежества), в которой он видел смысл своей жизни.

К разочарованности, к сознанию своего одиночества и бессилия прибавилось еще большое личное горе – смерть сына Абдрахмана (1868 – 1895), на которого поэт возлагал большие надежды. Оправившись от горя, Абай все свои надежды возложил на другого сына - талантливого поэта Магавью (1870 – 1904). Преждевременную гибель этого сына

он уже не смог перенести: на 60 – м году жизни (1904), раздавленный горем, спустя всего лишь сорок дней после смерти Магавью Абай умирает.

Жаз

Абай Құнанбайұлы (Абай Кунанбаев)

Жаздыгүн шілде болғанда,
Көкорай шалғын, бәйшешек,
Ұзарып пісіп толғанда;
Күркіреп жатқан өзенге. (...)

Лето

Абай Кунанбаев. (Перевод с казахского Анар Лизари)

День июля летний пришёл.
Где подснежник весной одиноко
Рос - там стебли травы большой
Всё покрыли. В пыли дорога. (...)

Список использованной литературы:

1. Книга о классике казахской литературы. Стихотворения и поэмы Абая Кунанбаева. Л. О. Издательства «Советский писатель», 1966.
2. Книга Абай Кунанбаев. Издательство «Министерство культуры, информации и общественного согласия Республики Казахстан» 2002.
3. Книга Абай Кунанбаев. Избранное. Издательство «Альпина нон-фикшн» 2012.
4. Интернет - источники:
5. http://www.epwr.ru/quotauthor/txt_50.php
6. <http://www.stihi.ru/2011/03/19/8196>
7. <http://visitkazakhstan.kz/ru/about/60/>

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Томпиева З.Е., магистр гуманитарных наук.

Карагандинский колледж актуального образования «Болашак»

Необходимо отметить, что на современном этапе главной задачей государственной образовательной политики является создание условий для достижения нового качества образования в соответствии с перспективными потребностями современной жизни.

В современных условиях нужно больше внимания уделять развитию творческих способностей студентов, их познавательных потребностей и интересов. В данной ситуации преподаватель не только преподносит информацию по своему предмету, но и планирует, организует и контролирует учебную деятельность учащегося, развивает навыки учебного труда, мышление, способности, умение применять знания на практике.

Особое место в решении этих задач принадлежит методам обучения, которыми каждый преподаватель должен уметь грамотно пользоваться. Без методов невозможно достичь поставленной цели, реализовать намеченное содержание, наполнить обучение познавательной деятельностью.

Методы обучения – один из важнейших компонентов учебного процесса. Без применения соответствующих методов невозможно реализовать спланированные преподавателем цели и задачи обучения своему предмету.

Одним из основных современных методов обучения является программированный метод обучения с использованием компьютера. Эффективность воздействия учебного материала на студенческую аудиторию во многом зависит от степени и уровня иллюстративности устного материала. Визуальная насыщенность учебного материала делает его ярким, убедительным и способствует интенсификации процесса его усвоения.

Современные педагогические технологии такие, как обучение в сотрудничестве, проектная методика, использование новых информационно-коммуникативных технологий, Интернет-ресурсов помогают реализовать личностно-ориентированный подход в обучении, обеспечивают индивидуализацию и дифференциацию обучения с учётом способностей учащихся, их уровня склонностей.

На уроках английского языка с помощью компьютера можно решать целый ряд дидактических задач: формировать навыки и умения чтения, совершенствовать умения письменной речи учащихся; пополнять словарный запас учащихся; формировать у школьников устойчивую мотивацию к изучению английского языка. Мир новейших информационных технологий занимает всё большее место в нашей жизни. Использование их на уроках мы повышаем мотивацию и познавательную активность учащихся всех возрастов, расширяет их кругозор. Информационно-коммуникативные технологии способствует усилению учебной мотивации изучения ИЯ и совершенствованию знаний учащихся. ИКТ направлены на интенсификацию процесса обучения, на совершенствование форм и методов организации учебного процесса.

Одним из новых требований, предъявляемых к обучению языкам с использованием Интернет-ресурсов, является создание взаимодействия на занятии, что принято называть в методике *интерактивностью*. Согласно определению Р. П. Мильруда, интерактивность – это «объединение, координация и взаимодополнение усилий коммуникативной цели и результата речевыми средствами».

Как информационная система, и интернет предлагает своим пользователям многообразие информации и ресурсов. Базовый набор услуг может включать в себя:

1. Электронную почту;
2. Телеконференции;
3. Видеоконференции;
4. Возможность публикации собственной информации, создание собственной домашней странички;
5. Доступ к информационным ресурсам;
6. Справочные каталоги;
7. Поисковые системы;
8. Разговор в сети.

Эти ресурсы могут быть активно использованы на уроке английского языка.

Овладение коммуникативной и межкультурной компетенцией невозможно без практики общения, и использование ресурсов. Интернет на уроке иностранного языка, в этом смысле просто незаменимо: виртуальная среда. Интернет позволяет выйти за временные и пространственные рамки, предоставляя ее пользователям возможность аутентичного общения с реальными собеседниками на актуальные для обеих сторон темы. Однако нельзя забывать о том, что Интернет - лишь вспомогательное техническое средство обучения, и для достижения оптимальных результатов необходимо грамотно интегрировать его использование в процессе урока. На факультативных занятиях моим учащимся очень нравится разговор в сети Интернет с носителями английского языка.

Достичь коммуникативной направленности при обучении иностранным языкам с помощью компьютера можно в режиме текстового редактора. Word - одна из самых совершенных программ в классе текстовых процессоров, который предусматривает выполнение сотен операций. Текстовый процессор может использоваться как инструмент для создания тренировочных упражнений, как инструмент для стимулирования деятельности учащихся по созданию текстов на изучаемом языке.

Примеры заданий:

- напечатайте текст, внесите в него изменения;
- сократите текст, оставив в нём самую важную информацию;
- Найдите, выделите в тексте ответы на следующие вопросы;
- поделите текст на смысловые части;
- восстановите правильный порядок следования предложений;
- в тексте нет знаков препинания, заглавных букв, пробелов между словами.

Восстановите его;

- найдите и выделите пассивные конструкции (жирным шрифтом, курсивом);

В программированном методе обучения существуют следующие основные формы использования информационных технологий на занятиях:

1) Компьютерные презентации в виде слайдов, созданные преподавателем и студентом;

2) Электронные учебники;

3) Электронные словари, энциклопедии;

4) Фрагменты виртуальных лекций;

5) Работа с тестирующими программами.

Существует множество компьютерных программ, которые помогают преподавателю английского языка и учащимся при овладении английским языком.

Компьютерные обучающие программы имеют много преимуществ перед традиционными методами обучения. Они позволяют тренировать различные виды речевой деятельности и сочетать их в разных комбинациях, помогают осознать языковые явления, сформировать лингвистические способности, создать коммуникативные ситуации, автоматизировать языковые и речевые действия, а также обеспечивают реализацию индивидуального подхода и интенсификацию самостоятельной работы учащихся.

Компьютер максимально приближает процесс обучения английскому языку к реальным условиям. Компьютеры могут воспринимать новую информацию, определённым образом обрабатывать её и принимать решения, могут запоминать необходимые данные, воспроизводить движущиеся изображения, контролировать работу таких технических средств обучения, как синтезаторы речи, видеомагнитофоны, магнитофоны. Компьютеры существенно расширяют возможности преподавателей по индивидуализации обучения и активизации познавательной деятельности учащихся в обучении английскому языку, позволяют максимально адаптировать процесс обучения к индивидуальным особенностям учащихся.

Новые информационные технологии привлекают учащихся и являются одним из главных их интересов. Поэтому использование информационных технологий в учебном процессе способствует формированию положительной мотивации. Преимущество использования компьютера заключается в том, что он позволяет повысить профессиональный уровень преподавателей. Знакомство с новыми ИКТ поражает своими возможностями, которые открываются для совершенствования учебного процесса и системы образования в целом. Новые информационные технологии, внедряемые в образовании, способствуют его подъёму на качественно новый уровень.

Современный период развития цивилизованного общества характеризует процесс информатизации. Одним из приоритетных направлений процесса информатизации современного общества является информатизация образования – внедрение средств новых информационных технологий в систему образования.

В связи с развитием процесса информатизации образования изменяется объем и содержание учебного материала, происходит реструктурирование программ учебных предметов. Параллельно этим процессам происходит внедрение инновационных подходов к проблеме уровня знаний учащихся, основанных на разработке и использовании

комплекса компьютерных тестирующих, диагностирующих методик контроля и оценки уровня усвоения.

Процесс информатизации образования приводит не только к изменению организационных форм и методов обучения, но и к возникновению новых.

Основные виды работы с персональным компьютером на уроках английского языка можно поделить на две группы: использование обучающих и познавательных программ на CD и создание программ в различных приложениях самим учителем с дальнейшим применением на уроках при объяснении материала или при его отработке и проверке.

Использование обучающих программ – наиболее доступный способ использования компьютера, как на уроках, так и во внеурочное время. Разнообразные мультимедийные игры способствуют расширению словарного запаса, знакомят с грамматикой английского языка, учат понимать речь на слух, правильно писать. Мультимедийные возможности позволяют прослушивать речь на изучаемом языке, а регулирование скорости звучания позволяет разбивать фразы на отдельные слова. Использование микрофона и автоматического контроля произношения позволяет скорректировать фонетические навыки.

В настоящее время существует множество компьютерных программ, помогающих учителю английского языка и учащимся в овладении английским языком. Компьютерные обучающие программы имеют много преимуществ перед традиционными методами обучения. Они позволяют тренировать различные виды речевой деятельности и сочетать их в разных комбинациях, помогают осознать языковые явления, сформировать лингвистические способности, создать коммуникативные ситуации, автоматизировать языковые и речевые действия, а также обеспечивают реализацию индивидуального подхода и интенсификацию самостоятельной работы учащихся.

В период обучения грамматике велика роль тренировочных упражнений. В этом смысле, обучающие компьютерные программы предоставляют широкие возможности. Это и подстановочные предложения, предложения с пробелами, составление предложений из набора слов, образование вопросительных и отрицательных предложений и т.д. Собственно говоря, это самые обычные упражнения, но разница состоит в том, что учащиеся видят их не на бумаге, а на мониторе. Положительный момент состоит и в том, что можно сразу узнать, правильно ли выполнено то или иное упражнение. Компьютерная программа «Профессор Хиггинс» дает учащимся три попытки выполнения задания, после чего учащемуся предлагается правильный вариант.

Таким образом, компьютер позволяет существенно повысить мотивацию и интерес студентов к обучению, так как преимущество программированного обучения состоит в том, что оно позволяет обучающемуся двигаться в собственном, удобном для него темпе. Переход к следующему блоку материала происходит только после того, как усвоен предыдущий. И в заключении хочется отметить, что программированный метод обучения с использованием компьютера позволяет разнообразить деятельность студентов, активизировать внимание, повышает творческий потенциал личности. Именно информационные технологии способны сделать учебный процесс для учащихся лично значимым, в котором он сможет полностью проявить свои исследовательские способности, фантазию, активность, самостоятельность. Недаром эта технология относится к технологиям 21 века. Очевидно, что уже в ближайшее время изучение иностранных языков с внедрением новых информационно-коммуникативных технологий из области исследований перейдет в область обучения и получит широкое распространение.

Список использованной литературы:

2. Кочергина И.Г. Совершенствование познавательных способностей учащихся через использование информационно-коммуникационных технологий в обучении английскому языку. Иностранные языки в школе, № 3, 2009 г., стр.45-49.

3. *Матвеева Н.В.* Применение компьютерных технологий при обучении иностранным языкам. Информатика и образование, № 6, 2006 г., стр. 72-76.
4. *Петрова Л.П.* Использование компьютеров на уроках иностранного языка – потребность времени. Иностранные языки в школе, № 5, 2005 г., стр. 57-60.
5. *Подопригорова Л.А.* Использование Интернета в обучении иностранным языкам. Иностранные языки в школе, № 5, 2003 г., стр. 25-31.

ИЗМЕНЕНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПАРАДИГМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

Уймин А.Г.

*Государственное автономное образовательное учреждение среднего профессионального
образования Свердловской области «Уральский радиотехнический колледж им. А.С.
Попова», г. Екатеринбург*

Сегодня профессиональная образовательная среда претерпевает количественные и качественные изменения. Сразу оговорюсь, что, являясь преподавателем в области информационных технологий, дальнейшее повествование буду вести только в рамках данной области. Мне хотелось бы выделить два основополагающих момента:

1) «Информационный шквал». Современным студентам нет необходимости посещать учебные заведения или идти в библиотеку для получения информации. На большое количество тем уже созданы обучающие ресурсы, как платные, так и бесплатные. Их бесконечное множество можно найти на просторах интернета: Университет Интуит intuit.ru, Обучающие программы Яндекса academy.yandex.ru, Coursera www.coursera.org/courses и т.д. Сегодня у абитуриентов и их родителей возникает резонный вопрос: «А зачем тратить время на очное обучение в колледже, если всю информацию можно получить, не выходя из дома, а некоторые ресурсы предлагают еще и диплом по специальности?» И я, как преподаватель и как технический специалист, с ними согласен. Зачастую можно найти более качественные, интересные, актуальные, доступные, адаптированные (нужное подчеркнуть) материалы по предмету, чем может подготовить преподаватель. Сужу по себе, так как сам систематически со студентами пользуюсь материалами academy.yandex.ru. Сегодня меняется парадигма работы образовательного учреждения так как для преподавания уже недостаточно парты, мела и доски, «стандартных» компьютеров. Сегодня любой желающий может пройти онлайн-курс, в том числе с участием «живого» преподавателя дома, за своим компьютером. Поэтому образовательное учреждение должно стать именно техническим полигоном и экспериментальной площадкой, которая может предоставить студенту дорогостоящее промышленное оборудование и программное обеспечение, необходимое для формирования профессиональных компетенций будущего специалиста, а также дать возможность получить сертификацию стороннего вендора по приобретенной квалификации. Так, например, на базе Уральского радиотехнического колледжа им. А.С. Попова с 2014 года начала функционировать «Академия CISCO», созданная при материально-технической и методической поддержке компании CISCO. На текущий момент лаборатория оснащена 12 рабочими местами в составе оборудования: 12 ПЭВМ (Core i3/MEM4Gb/HDD500Gb), 3 маршрутизатора C2801-IPBASE-M, 3 коммутатора C2960-LANBASEK9-M, 9 коммутаторов SF 300-24P, консольный сервер MOXA NPort 5610, соединенные в единую учебную локальную вычислительную сеть. Перечисленное оборудование необходимо для формирования практических компетенций студентов специальностей 09.02.01 «Компьютерные системы и комплексы», 09.02.02

«Компьютерные сети», 10.02.03 «Информационная безопасность автоматизированных систем», реализуемых в колледже. Приобретение этого или аналогичного оборудования требует затрат более 300 тыс. рублей, что затруднительно для одного человека. А без практики работы с «реальным» оборудованием никакие виртуализаторы и эмуляторы не позволят сформировать навыки, необходимые для профессии. При прохождении практики у студентов есть возможность сдать квалификационный экзамен и получить не только зачет по предмету, но и международный сертификат компании по освоенной технологии.

2) «Логический коллапс». Из первого пункта возникает вопрос: «А кто тогда современный педагог?». Если есть теоретический материал, есть устоявшийся термин «googlinl», который говорит о том, что максимум теории есть в свободном доступе и есть возможность задать вопрос по конкретной проблеме узконаправленному практику в технической поддержке компании или на специализированном форуме, чате, вебинаре То в классическом преподавателе, «читающем» лекции, надобность отпадает. При этом я не отрицаю организационной роли педагога для «мотивации» наших студентов, но как источник знаний конечной информации по предмету, он вынужден терпеть жесточайшую конкуренцию. Сегодня меняется парадигма работы преподавателя профессионального учебного заведения, так как для преподавания уже недостаточно иметь профильное образование (как правило, и инженерное, и педагогическое), опыт работы по профессии, надо быть «докой» в вопросе преподаваемых технологий. Сегодня преподаватель должен быть именно техническим тренером, тьютором. Кроме этого, самостоятельная разработка учебно-методических комплексов трудоемка, только сотрудничая с производителями программного или аппаратного обеспечения, можно получить полный комплект документации и обширные практики внедрения. Такое сотрудничество позволяет образовательным организациям получать доступ к методическим материалам официальных учебных курсов компаний. Такой альянс сертифицированных преподавателей обеспечит работу команды, способной готовить студентов на качественно новой основе. Квалификация преподавателя должна быть подтверждена ведущими производителями оборудования и программного обеспечения, так как это, с одной стороны, является гарантом для производства в качестве подготовки, а, с другой стороны, повышает качество учебного процесса ввиду получения информации педагогом об оборудовании и программном обеспечении «из первых рук». Например, на базе Уральского радиотехнического колледжа им. А.С. Попова в упомянутой выше «Академии CISCO» в настоящий момент работает два преподавателя, имеющих статус Cisco Trainer. Один из них получил учебную сертификацию CCNA (Cisco Certified Network Associate), а другой - промышленную сертификацию CCNA. Проблемой является то, что данные статусы мало учитываются при аттестации педагогов, так как в международных сертификатах не указывается продолжительность обучения, а указывается только присвоенный статус.

Вместо заключения. Вышеописанные «моменты» заставляют нас по-другому взглянуть на вещи, требуют качественно новых материальных и трудовых затрат для создания современной образовательной среды. Одним из решений является сетевое взаимодействие образовательных учреждений, которое позволит сократить издержки и оптимально использовать специалистов для подготовки кадров региона.

Список литературы:

1) Приказ Министерства образования и науки РФ от 23 июня 2009 г. № 218 «Об утверждении Порядка создания и развития инновационной инфраструктуры в сфере образования» // Вестник образования России 2009 г. № 12. С. 8–16.

2) Уймин А.Г. Стратегия «сетевого взаимодействия» образовательных организаций среднего профессионального образования как основа подготовки качественно нового специалиста для рынка труда / А.Г. Уймин, О.А. Терентьева, К.О. Ершова //

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД КАК СРЕДСТВО ДОСТИЖЕНИЯ НОВОГО КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ СТУДЕНТОВ КОЛЛЕДЖА

Филиппова Н.Г.

ГБОУ СПО «Жигулевский государственный колледж»

Социально-экономические преобразования в России, существенно изменили ценностные ориентиры общества, что повлияло на переосмысление парадигмы образования. В «Концепции модернизации российского образования на 2011–2015 годы» подчеркивается, что стратегической целью государственной политики в области образования является повышение доступности качественного образования, соответствующего требованиям инновационного развития экономики, современным потребностям общества и каждого гражданина. В связи с этим возникает проблема подготовки педагогических кадров, способных реализовать свой творческий потенциал в профессиональной деятельности, как в собственных интересах, так и в интересах общества.

При этом существуют различные понимания термина «компетенция». Сущность этого понятия как нельзя лучше раскрывается в его происхождении. В самом деле, слово с **ompetence** (англ.) является однокоренным по отношению к словам с **ompetition** – конкуренция, соревнование, конкурс; с **ompetitor** – конкурент, соперник. Если в советские времена существовал институт государственного распределения, и выпускник среднего специального учебного заведения мог не беспокоиться о своем профессиональном трудоустройстве, то теперь молодой специалист оказывается в конкурентной среде на рынке труда, и уже одно это заставляет его осваивать предметные области, в которых он к окончанию среднего специального учебного заведения должен быть компетентным. Следовательно, речь идет об обучении не как о пассивном наполнении знаниями, а как об их активном освоении.

Отсюда следует, что переход среднего профессионального образования на федеральные государственные стандарты третьего поколения предполагает глубокие системные преобразования. Ведущим требованием к результатам освоения новых программ являются не только знания, умения и навыки, но и компетенции — в профессиональной и в социально-личностной деятельности, что в совокупности с интеллектуальной рефлексией, в конечном результате составляет профессиональную культуру специалиста.

Иными словами, студент должен не только получить некий массив знаний и отработать совокупность умений – по завершении обучения он должен мочь и хотеть делать то, ради чего все обучение и затевалось. Понятно, что разница между двумя этими итогами огромна.

Итак, компетенции – это не просто знания и умения, это владение такими формами поведения и индивидуальными характеристиками, которые необходимы для успешной деятельности на том или ином поприще. За поведением этим, конечно, стоят и знания, и умения, но не только они. Не менее важное значение имеют личностные черты, установки, ценности, убеждения, эмоции, способность ладить с людьми и самооценка.

Современная социокультурная и образовательная ситуация свидетельствуют о наличии некоторых противоречий:

1. между теоретическими и практическими задачами, встающими перед выпускниками колледжей, новыми требованиями, предъявляемыми обществом к специалистам и реальным содержанием подготовки студентов, недостаточной теоретической и практической разработкой подходов к профессиональному образованию будущих специалистов;

2. между высокими требованиями к личности молодого специалиста и недостаточным вниманием к воспитанию профессионально важных личностных качеств у студентов.

Разрешением данных противоречий как раз и служит внедрение компетентного подхода в структуру СПО. Компетентный подход делает акцент на усиление связи образования с практикой, с реальными потребностями общества и олицетворяет инновационный процесс в образовании. Ведется также психологическая подготовка, формируются нужные установки, развиваются определенные личностные качества, нарабатываются конкретные алгоритмы эффективной деятельности.

Итак, в целом, компетенция — это обобщенный способ действия, обеспечивающий продуктивное осуществление профессиональной деятельности. Это способность человека реализовывать на практике теоретические и эмпирические знания. В процессе выполнения различных видов деятельности и происходит реализация компетенций. Необходимо отметить, что в структуру компетенций входят мотивационный и эмоционально-волевой компоненты, а также опыт — объединение в единое целое отдельных действий, способов и приемов решения задач, усвоенных человеком.

В числе образовательных результатов, определенных стандартами профессионального образования третьего поколения, названы общие компетенции, которые понимаются как «универсальные способы деятельности, общие для всех (большинства) профессий и специальностей, направленные на решение профессионально-трудовых задач и являющиеся условием интеграции выпускника в социально-трудовые отношения на рынке труда».

На современном этапе развития общества для молодого специалиста процесс формирования и развития общих компетенций является неотъемлемой составляющей его профессионального и карьерного развития, являющегося показателем успешной профессиональной социализации молодого специалиста и необходимого для эффективного осуществления той или иной профессиональной деятельности.

Таким образом, с введением стандартов третьего поколения, ориентация на личность и компетентность приобретает все более и более значимую роль, как в системе профессионального образования, так и на рынке труда, в частности для работодателей. Вне всяких сомнений, именно присущие компетенции позволят выпускникам колледжей существенно облегчить адаптацию к предстоящей профессиональной деятельности. Именно сегодня компетентные специалисты, способные эффективно работать в динамичных социально-экономических условиях, становятся все более и более востребованными на современном рынке труда. Ведь именно потребности развивающегося рынка труда, и потенциальные работодатели привели к формированию компетентного подхода.

Библиографический список:

1. Валдайцев С.В. Управление инновационным бизнесом. - М., 2013.
2. Инновационный менеджмент /Под ред. С.Д. Ильенковой. - М., 2012.
3. Wikipedia.ru

МЕТОД ПРОГРАММНО-ЦЕЛЕВОГО ПРОЕКТИРОВАНИЯ

Фокина Светлана Владимировна

*Бюджетное профессиональное образовательное учреждение Омской области
«Омский государственный колледж управления и профессиональных технологий»*

В современном информационном обществе требуется новый человек, который не только вооружен знаниями, но который по-новому относится к процессу познания, к добытым знаниям и умеет их применять для решения встающих перед ним проблем в быстро меняющемся мире.

Традиционными методами организации образовательного процесса эта проблема решается не всегда эффективно. Нужны приемы и методы обучения адекватные вызовам времени. Полезным представляется метод программно-целевого проектирования или метод проекта, применяемый на занятиях.

Каждый преподаватель порой сетует на равнодушие и инертность своих студентов и, в то же время, чувствует усталость от постоянной рутины ежедневных дел и обязанностей. Конечно, универсального средства быть не может, но все, же одним из действенных и эффективных способов решения этих проблем может стать проектно-исследовательская деятельность студентов.

Как организовать проектную деятельность? Какова роль преподавателя в проектной деятельности? Когда можно применить метод проектов? Каковы преимущества проектного метода как педагогической технологии? Персональные или групповые проекты: что эффективней? Какие умения и навыки формируются в проектной деятельности у студентов? Почему метод программно-целевого проектирования представляется полезным? Попробуем разобраться.

1. Тема для проектирования может быть предложена студентами и вытекать из реальных «живых» проблем и обстоятельств, определённых студентами в ходе предварительной игры, суть которой заключается в микрогрупповом скоростном определении наиболее значимых проблем, связанных с темой и возможным направлением исследований.

2. При определении технологии проектной работы необходимо добиться такого уровня системности, при котором выполненная работа в отличие от фрагментарных знаний, как правило, полученных на занятии, позволяла бы студентам видеть, понимать и получать необходимые навыки и умения в рамках учебной программы с одной стороны, а с другой – способствовать формированию у них интереса и умений заниматься творчеством, учиться совместной работе в группе.

3. Метод программно-целевого проектирования может быть использован для изменения ценностных ориентаций студентов, улучшения климата в коллективе, индивидуализации и дифференциации обучения.

4. Поскольку выполнение работ может быть растянуто по времени, преподаватель должен продумать систему промежуточного контроля и мотивации (например, карта должностей, моральные стимулы, торжественный характер защиты проектов).

5. Другой серьёзной задачей следует считать создание условий для творчества и заботы о придании всей деятельности позитивной эмоциональной окраски.

6. При формировании проектных команд и выдаче заданий важно помнить, что как правило, в работе происходит расслоение на лидеров, заинтересованных, знающих, мотивированных и на тех, кто прячется за спиной гигантов, проявляя пассивность и практически мало что получающих от групповой работы. В качестве коррекционного обстоятельства можно использовать несколько приемов:

- Командно-ролевой характер защиты проектов
- Текущая смена руководителя

- Назначение докладчика в последний день
- Собеседование – допуск к защите

7. Серьезной поддержкой при разработке и реализации проекта является консультирование. Однако оно может сыграть негативную роль в случае, если консультант, подменяя собой участников проектной группы, фактически станет навязывать им единственно правильное решение.

8. Разработка проектных заданий может осуществляться в группах, включающих студентов разных курсов.

Проектирование может охватывать достаточно широкий круг проблем. В списке программ справа от названий вводятся следующие позиции:

1. Проблема

2. Количество участников

3. Форма промежуточного и окончательного представления материала (защита доклада, представление письменной работы, проведения мероприятия, листовка, буклет, журнал (брошюра), публикации, анализ социологического опроса, презентации, законопроект, оформление кабинета; выставка, газета; пакет рекомендаций, листовка; праздник; публикация; путеводитель; серия иллюстраций; справочник; сценарий; экскурсия; атрибуты несуществующего государства)

4. На каком уровне проводится представление и защита (группа, экспертная комиссия)

5. Сроки представления работы (продолжительность этапов)

6. Формы педагогического поощрения (грамота или диплом, рекомендации для участия в конкурсах и олимпиадах).

Современные студенты это – уже не чистый лист бумаги, на который наносятся знания. К ним поступает так много информации извне, что просто нельзя не учитывать. Но студенты часто не умеют перерабатывать полученную информацию в знания, не умеют анализировать, структурировать, выделять главное, т.е. не владеют элементарными навыками поисковой работы и исследовательской деятельности.

Существуют определённые принципы проектной деятельности:

- Вариативности (использование индивидуальной, парной, групповой форм работы, выбор темы, изучение материалов, составление таблиц, диаграмм, карт, анкет);
- Решения проблемы (проблема заставляет студентов думать, а значит – учиться);
- Самостоятельности (уточнение формулировки задачи, выбор формы проекта, распределение заданий в группе, систематизация промежуточных материалов);
- Создания комфортной обстановки на уроке (отсутствие страха перед ответом помогает лучше усваивать трудные темы программы);
- Учения с увлечением (усвоение материала идёт легче, если процесс студентам нравится);
- Личностного фактора (проектная работа предоставляет студентам возможность думать и говорить о себе, своей жизни, своих интересах, увлечениях);
- Адаптации заданий (нельзя предлагать студенту задание, с которым он не сможет справиться, при выборе задания следует учитывать особенности, учебные возможности, этап работы над проектом).

Основной задачей педагога является подготовка в жизнь человека, умеющего находить и извлекать необходимую ему информацию и усваивать ее в виде новых знаний.

Любая компетентность предполагает не только наличие необходимых знаний, но и сформированность умения их использовать. Считаю, что помочь в решении данной задачи на занятиях может как раз метод программно-целевого проектирования.

Список литературы

1. Масюкова, Н. А. Проектирование в образовании [Текст] / Н. А. Масюкова; под ред. проф. Б. В. Пальчевского. – Минск Технопринт, 1999. – 288 с.
2. Мурзина, Н. П. Педагогические технологии: учебные задания, вопросы и упражнения [Текст] учеб. Пособие для студ. вузов, обучающихся по спец. "Профессиональное обучение" (по отраслям) / Н. П. Мурзина Омск. гос. пед. Ун-т. - Омск Изд-во ОмГПУ, 2009. - 280 с.
3. Радионов В.Е. Теоретические основы педагогического проектирования [Текст] автореф. Дис. Доктора пед. Наук / В.Е. Радионов; - СПб. 1996. - 36 с.
4. Современные образовательные технологии [Текст]: учеб. Пособие для студ., магистрантов, аспирантов, докторантов, школьных педагогов и вузовских преподавателей / Н. В. Бордовская [и др.] ред. Н. В. Бордовская. - 3-е изд., стер. - М КноРус, 2013. - 432 с.
5. Турик, Л. А Педагогические технологии в теории и практике [Текст]: учеб. Пособие / Л. А. Турик, Н. А. Осипова. - Ростов н/Д. Феникс, 2009. - 282 с.

СОЦИАЛЬНОЕ ПАРТНЕРСТВО - ОДИН ИЗ ОСНОВНЫХ ФАКТОРОВ МОДЕРНИЗАЦИИ ТИПО

Федотова О. А.

КГУ «Карагандинский колледж питания и сервиса»

*«Чтобы стать высокоразвитым, конкурентоспособным государством, мы
должны стать высокообразованной нацией»
Н.А.Назарбаев*

В настоящее время Казахстан признан мировым сообществом как государство с рыночной экономикой. За короткий исторический период обретения независимости Казахстан сделал прорыв в экономике, интегрируясь в мировую цивилизацию, используя новые прогрессивные технологии. Определены перспективы социально-экономического развития страны. В этом контексте возрастает роль и значение современной системы образования, человеческого капитала как критериев уровня общественного развития, составляющих основу нового уровня жизни общества и являющихся важнейшими факторами, базой экономической мощи и национальной безопасности страны.

Исследуя тренды инновационной индустриализации, пути внедрения, становится, очевидно, что отечественная система образования требует коренных изменений. Процесс внедрения новых форм жизни, перелом общественного сознания, неразрывно влечет за собой кардинальные изменения как в целом в устройстве общества, так и в образовательной системе. Учитывая актуальность этой проблемы, мы должны не только планировать и рассматривать положительные стороны всей системы педагогики, но и учитывать все плюсы и минусы, и подходить объективно к данной проблеме.

На современном этапе развития экономики Казахстана главное значение приобретает развитие качественного профессионального образования. В связи с этим Президента РК Н.Назарбаевым было дано поручение МОН РК «О формировании национальной модели дуального обучения в Казахстане и совершенствования партнерства по вопросам подготовки кадров для инновационной экономики государства» С этой целью Постановлением Правительства Республики Казахстан от 7 июля 2011 года № 777 был создан Холдинг «Кәсіпқор» для создания и развития сети колледжей мирового уровня. Миссия Холдинга - подготовка конкурентоспособных профессионалов

высочайшего класса для удовлетворения потребностей рынка труда в высококвалифицированных специалистах технических специальностей и инновационного развития страны.

Подготовка специалистов нового уровня, отвечающего современным требованиям не только внутреннего, но внешнего рынка труда, задача очень сложная и ответственная, требующая кардинально изменить отношение самих педагогов к ведению учебного процесса.

Сегодня кадровая проблема в образовании одна из самых серьезных, требующая создание банков преподавателей через привлечение высококлассных специалистов - практиков с производства, обучение и повышение квалификации всего педагогического состава ТиПО, что также является одной из основных задач деятельности Холдинга «Кәсіпқор».

Система ТиПО близко связана с экономикой и производством, а если есть такая необходимость работы, то вытекает вопрос разработки программ для ведения учебного процесса ТиПО. Целью Холдинга «Кәсіпқор» не является навязывания личной позиции, он совместно с существующей системой ТиПО и производством ищет тот путь, который позволит соединить все вопросы и в этом случае «Кәсіпқор» становится маяком который будет светить всем колледжам Казахстана.

Президент республики Казахстан Нурсултана Абишевич Назарбаев рассматривая реформирование системы ТиПО и применение мирового опыта, сделал заявление о намерении казахстанской стороны внедрить систему подготовки профессионально-технических кадров на основе немецкой дуальной модели, в рамках визита в Федеративную Республику Германия в феврале 2012 года.

В целях реализации данных предложений между Министерством образования и науки РК и Германским Обществом по Международному Сотрудничеству (GIZ) (далее - GIZ) подписано Соглашение о реализации пилотного проекта «Внедрение дуального обучения в Казахстане» от 1 апреля 2013 года. В рамках этого предусмотрены разработка и внедрение принципов дуального обучения, на основе германских образовательных стандартов с учетом потребности экономики РК. Экспертная поддержка деятельности Национального совета по подготовке профессионально-технических кадров, координирующего органа и их секретариатов. Для реализации проекта между АО «Республиканский научно-методический центр развития ТиПО и присвоения квалификации» (далее - АО «РНМЦ») и GIZ подписано Соглашение о создании Секретариата предоставлением необходимых условий международному советнику-эксперту.

Внедрение дуального обучения на основе германских образовательных стандартов позволит повысить имидж ТиПО среди молодежи,

возможность трудоустройства молодых специалистов и их карьерных рост, будет способствовать транслированию международного опыта во всех колледжах, а также подготовке конкурентоспособных кадров. Достижение результата возможно только в тесном сотрудничестве образовательных систем Казахстана и Германии. С этой целью Холдингом «Кәсіпқор» организованы конкурсные отборы лучших специалистов системы ТиПО, которые составят кузницу кадров для колледжей новой формации. На базе Холдинга проводятся

курсы повышения квалификации с приглашением лучших тренеров Германского Общества по Международному Сотрудничеству (GIZ), а также обучающие тренинги с выездом за границу. Полученные знания и опыт слушатели президентского кадрового резерва ретранслируют на свои педагогические коллективы. Через проведение обучающих тренингов, мастер-классов, выступлений на методических советах и в СМИ. Все это дает конструктивно подойти к разработке новой системы образования, с использованием опыта зарубежных коллег, адаптированной к экономике и сохранению достижений образовательной системы Казахстана.

Одним из первых пунктов является оснащение современными техническими средствами колледжей Казахстана, что предполагает расширить возможности информационного пространства и условий обучения усовершенствование классификаторов занятий с применением

информационных, коммуникационных технологий. Чрезмерное увлечение реферативным обучением; применением ИКТ – технологий влечет снижение инженерного мышления, стремление к поиску нестандартных решений; критическому анализу производственных вопросов. Необходимо проведение уроков с более глубоким погружением в профессию, применение новых методов и приемов обучения. Так на уроках можно создавать ситуации, решение которых требует от студентов синтез, анализ и оценку приобретенных знаний и требований современного рынка. При этом применяется способ проблемно-ориентированный организации учебной деятельности, который требует от преподавателя тщательной подготовки, знания современного производства и психологии студентов, а также творчества и любви к профессии, что и предусматривает система дуального обучения. В связи с этим встает вопрос о тесном сотрудничестве производственного и учебного сектора. Это двойная система - контент, при котором в разработке учебно-методического комплекса задействованы два партнера- работодатель и преподаватель. Несомненно, начальная стадия внедрения будет очень сложная, т.к. это новое и здесь главное уметь слушать друг друга. Работодатели понимают что, при новых рыночных отношениях необходимы кардинальные перемены, но при этом они не хотят брать на себя ответственность за участие в подготовке кадров. Проще со стороны наблюдать, обсуждать и называть виновных, на самом деле сложнее самому вступить в процесс изменения возможно даже финансово. Ведь если обратиться к Германской системе профессионально-технического образования, то образовательные системы там являются только представителями по оказанию образовательных услуг, в остальном все что касается набора, представления мест практики, оплата обучения и т.д. полностью лежит на работодателях. Нет уверенности, что производственники, вступив в систему ТиПО, смогут вести этот процесс. В связи с этим от всех участников этого процесса и от каждого требуется личный вклад и самообразование для реализации поставленных задач. Тем не менее, это очень важное решение для Казахстана - получение квалифицированных студентов и улучшение базы профессионалов, решает много социальных проблем. Многие молодые люди будут заняты работой и, имея уверенность в завтрашнем дне, будут строить мирное государство.

Переход на дуальную систему происходит в Казахстане поэтапно, созданы различные программы и пилотные проекты (программа «Дорожная карта», Палаты предпринимателей). Это нелегкий путь полный препятствий и камней на дороге, но в

конце пути - экономический подъем государства. Внедрение дуальной системы и развитие соцпартнерства открывают перед казахстанцами новые рабочие места; выпуск и насыщения рынка труда высококлассными специалистами; повышение значимости профессии педагога и рабочего.

Социальное партнерство важный аспект не только для системы ТиПО, но и связующее переговорное звено между государством и работниками. Увеличение населения всегда приводит к сокращению рабочих мест, а в следствии к снижению экономических показателей и безработицы. И одним из решений данной проблемы является организация подготовки специалистов востребованных на мировых рынках труда. Ведь не секрет, что в настоящее время многие инвесторы при создании своих форм производства привлекают свои трудовые ресурсы. А это отрицательно сказывается на экономике нашего государства.

Например: в Казахстане мало предприятий, которые могут построить большие заводы и поэтому нужно быть гибкими, чтобы получить инвестиционные вложения. В связи с чем возникла потребность разработки НРК.

Национальная рамка квалификаций (НРК) - это программа развития личности по 8-ми уровням, интегрированная к международному стандарту. Эти требования адаптированы, как к выпускнику колледжей, так и к педагогам. Первый квалификационный уровень разработан для профессий не сложных, и предполагает личные пути развития и профессиональные компетенции и знания и т.д.

Выпускник современного колледжа согласно НРК должен соответствовать третьему, четвертому, пятому уровню. Адаптировать эти рамки к системе ТиПО задача требующая высоких профессиональных качеств от педагогов и понимания значимости Проекта. Если говорить о нынешнем ТиПО, то выпускников колледжей можно приравнять согласно НРК к 1-му и 2-му уровню, первый уровень- несложные знания (1 год), 2-й уровень – максимально выполнение простых и сложных работ – 2 года обучения, после окончания этих уровней выпуск специалиста -ассистента; с 3- по 5 – от менее до самого сложного. В НРК видна разница по усложнению квалификационных требований. Если на 3-м уровне комплекс сложных и простых работ, на 4-м все то же плюс принятие индивидуальной ответственности за выполненные работы; то в 5 пункте еще и подача развития проектов, новые подходы и ответственность за команду. Вся НРК дает возможность подготовки специалистов востребованных и конкурентоспособных на международном рынке труда. Эта первичная задача, которая стоит перед колледжами «Кәсіпқор» -выпуск студентов соответствующих 5-му уровню. Этот уровень предусматривает не только профессиональные, социальные, коммуникативные, но и личные качества. Умение работать в группе, разрабатывать инновационные проекты, выпуск и реализация продукции собственного производства. В этом случае важно не только содержание учебного плана но и методы и методики которые будут приниматься для достижения поставленных задач.

В Казахстане сложилась внутреннее мнение, что каждый ребенок должен иметь высшее образование. Это право каждого казахстанца. Но при этом возникает дефицит рабочих кадров. А кто сказал, что рабочий не может иметь высшего образования? Как же решить эту дилемму? Одним из способов может стать обучение без отрыва от производства, что это дает и в чем разница между студентом и учащимся без отрыва от производства? Это профессиональный выбор на раннем сроке и

полное погружение в профессию, но тут возникает противоречие с трудовым законодательством. Если внедрять эту систему вопрос должен стоять не о том с какого возраста разрешается привлекать детей к труду, а право выбора. Все эти вопросы можно отрегулировать. В связи с чем есть необходимость принимать такие решения. Можно вводить разные системы обучения – кратковременные курсы, дистанционное обучение, обучение на рабочих местах и т.д. В этом случае возрастает роль наставника. Преподаватель может быть работником предприятия. А это дополнительные вложения и более целенаправленное и эффективное распределение средств, а именно финансирование передовых образовательных программ развития; поиск талантливых и выдающихся педагогов, их материальная мотивация; решение жилищных проблем.

Несомненно, любое новшество имеет свои риски, но невозможно остановить развитие прогресса.

Сегодня не может быть ни одной страны, претендующей не только на экономическое и политическое лидерство в новом тысячелетии, но даже на экономическую и политическую самостоятельность, которая не осуществляла бы в соответствии со своими целями действенную реформу своей системы образования. Образование оказывает масштабное влияние на цивилизацию, уровень общественного, социально-экономического, технологического развития и обладает мощным потенциалом самоорганизации и самокорректировки.

Реформы в системе образования призваны вывести Казахстан на передовые позиции в мире, обеспечить будущее казахстанской нации, достойную жизнь каждому гражданину через личное восприятие и осознание нужности поставленных задач.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ГРУППОВОЙ ФОРМЫ ОРГАНИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ ИНФОРМАТИКИ

Форсюк Л. В.

ГБОУ СПО «Жигулевский государственный колледж» г. о. Жигулевск

К настоящему времени сложилось значительное количество разнообразных образовательных технологий. В основе всех технологий лежит идея создания адаптивных условий для каждого ученика, т.е. адаптация к особенностям ученика содержания, методов, форм образования и максимальная ориентация на самостоятельную деятельность. Комплексное использование технологий с учетом разноуровневой подготовки учащихся позволит повысить качество обучения и упростит усвоение каких-либо тем или материала в целом.

Для достижения выше сказанного, на занятиях можно применять различные методы и формы обучения, современные технологии: это и обучение в сотрудничестве, и проблемное обучение, игровые технологии, групповые технологии, технологии модульного обучения, технологии проектного обучения и другие. Подробнее я хочу остановиться на групповой форме организации обучения.

Такая форма активизации потенциала учащихся имеет ряд достоинств:

1. Повышается учебная и познавательная мотивация учеников.
2. Снижается уровень тревожности, страха оказаться неуспешным, некомпетентным в решении каких-то задач.
3. В группе выше обучаемость, эффективность усвоения и актуализации знаний.
4. При совместном выполнении задания происходит взаимообучение, поскольку каждый ученик вносит свою лепту в общую работу.

5. Происходит содействие личностному росту каждого ученика, развитию его коммуникативных навыков.

Именно групповая работа способствует улучшению психологического климата в классе, умению вести диалог и аргументировать свою точку зрения.

- Класс разбивается на несколько небольших групп.
- Каждая группа получает свое задание. Задания могут быть одинаковыми для всех групп либо дифференцированными.
- Внутри каждой группы между ее участниками распределяются роли.
- Процесс выполнения задания в группе осуществляется на основе обмена мнениями, оценками.
- Выработанные в группе решения обсуждаются всем классом.

Как видим, для такой работы характерно непосредственное взаимодействие и сотрудничество между учащимися, которые, таким образом, становятся активными субъектами собственного учения. А это принципиально меняет в их глазах смысл и значение учебной деятельности.

Надо помнить, что не всякий учебный материал подходит для групповой работы. К нему предъявляются по крайней мере два требования. По своей структуре задание должно быть таким, чтобы его можно было бы расчленить на отдельные подзадачи и подпункты. Быть достаточно трудным, желательно проблемным, допускать разные точки зрения, несовпадение позиций.

Организация учебного труда учащихся в группах на разных этапах обучения имеет свои особенности.

На *этапе формирования знаний* у учащихся целесообразно провести с ними сначала фронтальный разбор учебного материала, а затем повторный разбор изучаемого материала в группах. Для этого на доске надо заранее написать вопросы, которые разбираются в группах. При такой организации обучения каждый ученик чаще, чем при фронтальной, выражает свои мысли вслух. Затем я с помощью фронтального опроса подвожу итог, чётко формулируя основные выводы по рассматриваемой проблеме. Наблюдая за работой детей, уточняю, с какими трудностями они встречаются. В ходе фронтальной беседы я устанавливаю причины затруднений и разбираю возникшие вопросы.

Возможна *организация изучения учащимися программного материала в группах по учебникам*. Ученики сначала читают текст учебника, затем совместно разбирают его содержание, отвечают на вопросы, заранее подготовленные мной. В процессе сотрудничества учащиеся усваивают материал учебника лучше, чем при индивидуальной работе.

На мой взгляд, групповая работа наиболее результативна в плане *формирования у учащихся обязательных результатов обучения, а также развития творческих способностей каждого ученика*. Каждая группа получает карточку с заданиями. Ученики в группе приступают к работе. В случаях затруднения плохо подготовленному, слабоуспевающему ученику оказывают помощь среднеуспевающие и хорошо успевающие ученики. Вся работу в группе организует ответственный консультант. Когда все задания выполнены, ответственный консультант оценивает деятельность каждого ученика в группе. При этом учитываются: 1) правильность выполнения каждого задания; 2) уровень самостоятельности. Следующий этап – отчёт групп о проделанной работе.

Групповая форма работы оправдывает себя и *при повторении ранее изученного материала*. Работа учащихся в группах на этом этапе обучения способствует повышению их активности. Повторение превращается в процесс репродуктивно-поисковой деятельности, позволяющей сформировать глубокие знания у всех учащихся.

Групповая форма учебной работы используется и *при выявлении знаний и умений учащихся*. Для проведения взаимного контроля знаний в учебных группах в структуре урока выделяется 10-15 минут. На доске заранее записаны вопросы, отвечая на которые,

учащиеся отчитываются перед собой и группой в том, как усвоили материал. Слушая ответы товарища, они поправляют его, уточняют отдельные положения. Я в это время наблюдаю за их работой, выясняя неточности в знаниях.

Групповая работа применяется мною *при проведении зачётов*. Ответственные консультанты (командиры групп) помогают мне в их проведении. При проведении зачёта с помощью консультантов разбиваю класс на несколько групп, по 5-6 учеников в каждой. Опрос в каждой группе ведётся консультантом под моим руководством, при этом работа каждого ученика оценивается по трём параметрам: а) состояние рабочей тетради; б) знание вопросов теории; в) умение выполнять практические задания. Итоговую оценку ставлю сама, но обсуждаю её с консультантом. Опрос консультантов ведётся на уроках до проведения зачёта, тем самым учащимся показываются образцы лучших ответов.

Групповая форма обучения используется мною *для проектной деятельности*. Каждая группа работает над своим заданием в проекте, в результате чего формируется единое решение по проектному заданию для всего класса. Группа при этом выполняет весь спроектированный цикл от начала и до конца: придумывает, разрабатывает, корректирует, производит работы, связанные с внедрением и сопровождением. При таком уроке приходится тщательно прорабатывать задания для каждой группы и готовить специализированное дополнительное оборудование, позволяющее ученикам не только выполнить задание качественно и в единый срок, но и затем объединить каждый фрагмент решения и получить единый результат. Для каждой группы возможно использование оборудования различной комплектации: например, группа сбора информации должна иметь цифровые устройства для сохранения результатов наблюдения за объектом, процессом, их ввода в компьютер для дальнейшей обработки. Группы обработки информации должны иметь специальное программное обеспечение. Группа обобщения результатов должна использовать презентационное оборудование. Проекты, предусмотренные мною многообразны: информационные буклеты-памятки, буклеты-справочники; информационные каталоги; образовательные модели книг, стендов, наглядных пособий; электронные фотоальбомы разной тематики, слайдовые мультипликационные сказки и др.

Одно из самых важных условий эффективной организации групповой работы - правильное, продуманное комплектование групп. При комплектовании групп в расчет надо брать два признака: уровень учебных успехов учащихся и характер межличностных отношений. Сразу же хочу отметить, что группа, состоящая только из слабых учеников, себя не оправдывает. Низкая обученность, пробелы в знаниях, слаборазвитые коммуникативные способности, несформированность познавательного интереса, отсутствие лидера - все это не приведет к каким-либо положительным результатам.

Чтобы учебные группы успешно работали целесообразно формировать их из учеников с разными учебными возможностями. В этих группах ученики, обладая разной обучаемостью, интересами и работоспособностью, дополняют друг друга. Ученики с высокими учебными возможностями при самостоятельной работе, как правило, успевают выполнить задание за более короткий срок, благодаря чему у них находится время для оказания помощи товарищам. Совместно анализируя материал, решая задачи, они все достигают более высоких результатов. Сильный ученик, успешно справляясь с заданием, попутно помогает менее способному уяснить непонятное, наблюдая за его работой, предупреждает появление ошибок, в результате он сам усваивает материал глубже, основательнее. Необходимо добиться, чтобы в группе работали все дети. Например, это произойдёт, если результат оценивается по тому, насколько активны все ученики. Либо задание для группы даётся таким образом, что каждый получает свой "участок работы" и достичь результата можно только при условии, что каждый выполнит свой фрагмент общего задания. Ещё один способ максимально активизировать всех учеников в группе: вначале предложить решить задачу самостоятельно, затем обсудить в группе каждое

индивидуальное решение (не вынося критических оценок) и в конце выработать одно решение от группы.

В ходе работы в группах ученики лучше узнают друг друга. Иногда возникают трения между ними, появляются желающие перейти из одной группы в другую. Оптимальный состав учебных групп формируется постепенно. В большинстве групп состав остаётся стабильным в течение учебного года. Учащиеся привыкают друг к другу, чувствуют локоть товарища в совместной работе. Это доставляет им удовольствие.

Командиров групп (консультантов), с согласия учеников, я назначаю сама. Ими становятся учащиеся, хорошо усваивающие материал по предмету, отличающиеся собранностью и требовательностью к себе. С их помощью получаю информацию об усвоении каждым учеником изучаемого материала.

Из собственного опыта могу сказать, что группа из четырех человек в большей мере склонна к обсуждению проблемы, чем группа из восьми человек. Деятельность группы из четырех человек более продуктивна, чем работа пары. Важно и то, четной или нечетной является группа. Группа с четным составом учащихся при обсуждении сложной и спорной проблемы распадается на равные подгруппы и с трудом приходит к общему решению. Целесообразнее создавать группу с нечетным составом. Вообще считаю, что группа из пяти человек является самой оптимальной. При определении количественного состава группы надо помнить одно: с увеличением численного состава снижается ее работоспособность, соответственно - и результативность.

Организация групповой работы меняет функции учителя. Если на традиционном уроке он передает знания в готовом виде, то здесь должен быть организатором и режиссером урока, соучастником коллективной деятельности. Его действия должны сводиться к следующему:

- Объяснение цели предстоящей работы.
- Разбивка учащихся на группы.
- Раздача заданий для групп.
- Контроль за ходом групповой работы.
- Попеременное участие в работе групп, но без навязывания своей точки зрения как единственно возможной, а побуждая к активному поиску.
- После отчета групп о выполненном задании учитель делает выводы. Обращает внимание на типичные ошибки. Дает оценку работе учащихся.

Преимущества групповой формы учебной работы

1. Не все ученики готовы задавать вопросы учителю, если они не поняли новый или ранее изученный материал. При работе в группах, при совместной деятельности ученики выясняют друг у друга всё, что им не ясно. В случае необходимости не боятся обратиться все вместе за помощью к учителю.

2. Учащиеся учатся сами видеть проблемы и находить способы их решения.

3. У учащихся формируется своя точка зрения, они учатся отстаивать своё мнение.

4. Каждый понимает, что успех группы зависит не только от запоминания готовых сведений, данных в учебнике, но и от способности самостоятельно приобретать новые знания и умения применять их в конкретных заданиях.

5. Дети учатся общаться между собой, с учителями, овладевают коммуникативными умениями.

6. Развивается чувство товарищества, взаимопомощи.

Опыт работы позволяет говорить о том, что эта форма дает результаты.

Групповая форма работы не является универсальной и не может быть применима на каждом уроке, но плодотворность ее для меня несомненна.

Библиографический список:

1. Буланова М.В.- Топоркова Педагогические технологии- Москва - Ростов- на-Дону, 2004.
2. Гребенюк О.С., Гребенюк Т.Б. Теория обучения - М., 2003.
3. Кукушин В.С. Дидактика (теория обучения) - Москва - Ростов- на- Дону, 2003.
4. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. Под редакцией Е.С. Полат - М., 2003

**КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ СТУДЕНТТІҢ КӘСІБИ
ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

Хамитова Ш.А.

«Теміртау технологиялық колледжі» ЖММ

*«Еліміздің ертеңі бүгінгі жас ұрпақтың қолында,
ал жас ұрпақтың тағдыры ұстаздардың қолында»*

Н. Ә. Назарбаев

Қазақстан Республикасында білім беру жүйесіндегі модернизациялау үдерісі – білім мазмұны мен сапасын арттыру, білім берудің ұлттық моделін жетілдіру, ақпараттық технологиялар жөнінде жаңаша педагогикалық көзқарас қалыптастыру секілді кешенді шараларға тікелей қатысты. Әлем тәжірибесі көрсеткендей, кез-келген мемлекеттің экономикалық жетістігі сол елдің білім жүйесі мен азаматтарының білім дәрежесіне байланысты. Өйткені білім арқылы ғана қоғамның интеллектуалдық капиталы мен инновациялық әлеуеті қалыптасады.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан-2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында «Білім және кәсіби машық – заманауи білім беру жүйесінің, кадр даярлау мен қайта даярлаудың негізгі бағдары. Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек. Барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет», – деп атап көрсетті. Қазіргі замандағы білім берудің негізгі мақсаты: еңбек нарығында бәсекеге қабілетті, құзыретті, өз жұмысын жақсы білетін, жан-жағына бағыт-бағдармен қарайтын, әлемдік стандарт деңгейінде нәтижелі жұмысқа, кәсіби өсуге, әлеуметтік-саяси оңтайлы тез әрекет жасауға, болып жатқан өзгерістерге тез бейімделуге қабілетті білікті маман, индустриалды-инновациялық жағдайды шешуге лайық, өз қалауы мен қоғам талабына сай өзін көрсете білуге бейім, өз ойын еркін айта алатын, жоғары білімді, ұлттық тілді, тарихты жетік меңгерген, отандық және әлемдік мәдениетті бойына қалыптастырған, шығармашыл, оңтайлы кәсіби маман дайындау.

Педагогикалық технология әр түрлі жағдайлардағы нақты өзара іс-қимылдарды, жүйеленген, бағдарланған, оқыту және тәрбиелеу стандарттарына сай тәсілдер негізінде компьютер мен техникалық құралдар қолдану арқылы да ұйымдастырылады. Бүгінгі таңда білім беру жүйесінің құрылымдарында оқытудың айқындалған көптеген технологияларын пайдаланып жатқандығы белгілі. Болашақ маманға тәжірибе беруде ақпаратпен жұмыс істеу әдістеріне, жаңа білімдерді құру әдістеріне, ең маңыздысы - әлемнің дамуы туралы білімдердің қажетті деңгейін қалыптастыратын әдістерге үйрету. Сондықтан әрбір оқытушыға және оқушыға "оқыту" мен "үйрену" процестерін игеру үшін 3 тілді меңгеруі қажет: ана тілін, ғылым тілін және технология тілін. Сонымен технология көмегімен

білімдерді, іскерлікті, дағдыларды игеру процесінде тұлғалық қасиеттің дамуында нәтижелі шешімге жету мүмкіндігі қамтамасыз етіледі.

Бұл мақсатты жүзеге асыруда еліміздегі білім беру саласының бағыт-бағдарын айқындайтын Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы қабылданғаны бәрімізге белгілі.

Бағдарлама бірнеше мақсаттар мен міндеттерден туындап отыр, соның ішінде техникалық және кәсіптік білім берудің мақсаты қоғамның және экономиканың индустриялық-инновациялық даму сұраныстарына сәйкес техникалық және кәсіптік білім беру жүйесін жаңғырту, әлемдік білім беру кеңістігіне кірігу, кәсіби мамандықтың беделін көтеру, білімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру.

Білім беру жүйесіндегі жаңа білім парадигмасы білім, білік, дағды жиынтығын толық меңгерген, қоғам өміріне белсене араласатын, шығармашылықпен ойлайтын, өзін-өзі көрсете алатын, өздігінен ақпаратты іздеп, талдайтын және оны дамытуға қабілетті, кәсіби құзыретті, функционалды сауатты жеке тұлғаны қалыптастыруға бағытталған.

Мемлекетіміздің тек саясат пен экономика емес, білім беру жүйесіне де үнемі назар аударуы еліміздің болашағы жайындағы кемел ойлардан туындап отырғаны түсінікті. Өйткені, ел байлығы тек мұнай мен газ емес, адам екені белгілі. Қай қоғамда болмасын шешуші фактор – адам және жеке тұлға болып қала бермек. Еліміздегі әлеуметтік-экономикалық және саяси өзгерістер, республиканың әлемдік деңгейде білім беру жүйесіне жетуде жасаған қадамдары осы кезге дейін педагогика теориясы мен практикасында бекітілген білім беру парадигмаларын, жүйелерін, әдістерін, формаларын жетілдіру талабын қойды. Білім берудегі жаңа басымдықтар – ізгіліктік педагогика, студенттердің тұлғалық әлеуетін анықтау және дамыту, әлеуметтік үдерістер мен тұлғааралық қарым-қатынастарды ұйымдастырудың ерекше формасы ретінде танылатын оқыту үдерісінің тиімділігін арттыру болып отыр.

Техникалық және кәсіптік білім беру жүйесіндегі білім беру мен тәрбие жұмыстарының талапқа сай жетілдірілуі студенттердің болашақ кәсіби құзыретті маман болып қалыптасуына зор ықпал етеді. Қазіргі таңда білікті маман даярлаушы техникалық және кәсіптік білім жүйесінде бәсекеге қабілетті маман қалыптастыру үшін, алдымен маманның кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру керек деген әр түрлі пікірлер жиі айтылуда.

Болашақ кәсіби құзыретті маман осы ақпараттық қоғамнан қалыспай, жедел ойлаушы, жедел шешім қабылдаушы, ерекше ұйымдастырушылық қабілетті, нақты бағыт – бағдар беруші болып шығуы – бұл қазіргі заманның талабы.

Құзыреттілік қалыптастыру дегеніміздің өзі болашақ кәсіби маманның – қазіргі студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып ойлаудың, интеллектуалдық белсенділіктің жоғары деңгейіне шығу, жаңаны түсіне білуге, білімнің жетіспеушілігін сезінуге үйрету арқылы ізденуге бағыттауды қалыптастырудағы күтілетін нәтижелер болып табылмақ. Студенттердің кәсіби құзыреттілік мәселелері туралы пікірлер кәсіби маман даярлау мәселелерімен айналысып жүрген отандық және шетелдік ғалымдар, педагогтар, психологтар еңбектерінде көрініс табауда.

«Құзыреттілік» түсінігі білім беру саласында 1960-1970 жылдардағы шетел әдебиеттерінде, ал 1980 жылдардың соңында отандық әдебиеттерде кездесті. «Кәсіби құзыреттілік, жете білушілік» ұғымын енгізудің қажеттілігі оның мазмұнының кеңдігімен, интегративтік сипатымен, «кәсіптілік», «біліктілік», «кәсіби мүмкіндіктер» және т.б. түсініктерді біріктіреді.

Д.И. Ушаковтың редакциясымен жарық көрген түсіндірме сөздіктің авторлары «құзыреттілік» және «құзырет» сөздерінің арасындағы айырмашылықтарды дәлелдеуге тырысқан. «Құзыреттілік» – хабардар болушылық, абыройлық; «құзырет» – жеке тұлғаның кәсіби қасиеті және қызметтік сипаттардың нақты жиынтығы.

Ғалым С.М.Вешнякованың «Кәсіптік білім беру» сөздігінде: «Кәсіби құзыреттілік competens - қабілетті, белгілі бір саланың тұлғаларының білімінің, білігінің, тәжірибесінің сәйкестігінің мөлшері», - деген анықтама берілген.

Ғалым Дж. Равеннің «Қазіргі заманға қоғамдағы құзыреттілік» атты еңбегінде «кәсіби құзыреттілік» терминіне жеке тұлғаның көп қасиеттерін топтайтын ұғым деген анықтама беріледі.

Л. М. Митина «құзыреттілік» ұғымына «білім, дағды, білік, сонымен қатар практикада, тілдесімде, жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуда қолданатын тәсілдері», - деген анықтама береді.

Г.Ж. Ниязова зерттеу жұмысында «құзыреттілік» ұғымына «Білім беру құзырлары – бұл студенттің мағыналық бағдарлары, білімдері, біліктіліктері мен тұлғалық және әлеуметтік іс-әрекетін жүзеге асыруына қажетті нақты анықталған объектілер шеңберіне қатысты тәжірибелерінің жиынтығы», - деп анықтама береді.

Б. Т. Кенжебеков құзыреттілік жөнінде: «Құзыреттіліктің бар-жоғын адам еңбегінің нәтижесіне қарап пайымдау қажет. Кез – келген қызметкер, өз әрекетімен кәсіби іс-әрекеттің түпкі нәтижесіне сай талаптарға жауап беретін жұмыстарды орындаса ғана, кәсіби құзыретті болып саналады», - деп анықтама береді.

Ғалымдардың пікірлерін басшылыққа ала отырып, біз «құзыреттілік» ұғымына – студенттердің жеке тұлғалық психологиялық ерекшеліктеріне байланысты меңгерген білімдерін, дағдыларын мен біліктерін, танымдық және тәжірибелік іскерлігін Өмірде дұрыс қолдануы деген анықтама бере аламыз.

Сонымен педагог-психолог, ғалымдардың пікірі бойынша еңбек нарығында бәсекеге қабілетті, кәсіби оңтайлы. Маманның бойында белгілі бір құзыреттіліктер қалыптасуы қажет:

- бағдарлы құзыреттілік (азаматтық белсенділік, саяси жүйені түсіну, баға бере білу, елжандылық, т.б);
- мәдениеттанымдылық құзыреттілік (ұлттық ерекшеліктерді тани білу, өз халқының мәдениеті мен өзге ұлттар, әлем мәдениетін салыстыру, саралай білу қабілеті);
- оқу-танымдық құзыреттілік (өзінің білімділік қабілетін ұйымдастыра білу, жоспарлай білу, ізденушілік-зерттеушілік әрекет дағдыларын игеру, талдау, қорытынды жасай білу);
- коммуникативтік құзыреттілік (адамдармен өзара қарым-қатынас тәсілдерін білу, мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілінде, халықаралық қатынаста шетел тілінде қатынас дағдылары болуы);
- ақпараттық-технологиялық құзыреттілік (ақпараттық технологиялармен, техникалық объектілер көмегімен бағдарлай білу, өз бетінше іздей білу, таңдай, талдай білу, өзгерте білуді жүзеге асыра білу қабілеті);
- әлеуметтік-еңбек құзыреттілігі (әлеуметтік-қоғамдық жағдайларға талдау жасай білу, шешім қабылдай білу, түрлі өмірлік жағдайларда жеке басына және қоғам мүддесіне сәйкес ықпал ете білу қабілеті);
- тұлғалық өзін-өзі дамыту құзыреттілігі (отбасылық еңбек, экономикалық және саяси қоғамдық қатынастар саласындағы белсенді білімі мен тәжірибесінің болу қабілеті).

Сонымен, кәсіби құзыреттілік дегеніміз ең алдымен студенттің функционалдық сауаттылығы мен кез-келген мәселені дұрыс шеше білу қасиетінен көрініс табады. Студент қоғам талабына сай өзін-өзі үздіксіз жетілдіріп отыратын, кәсіби білімді, жаңа технологияларды меңгерген, ортамен қарым-қатынасқа тез бейімделе алатын, ұйымдастырушылық қабілеті жоғары, тәжірибесі мол, т.б. қасиеттерді жинақтағанда ғана кәсіби құзыретті маман бола алады.

Педагогикалық жүйедегі негізгі өзекті мәселе - оқушылардың, студенттердің ойлау қабілетін дамытып, өздігінен жұмыс істеуге баулу, өз ойын тұжырымдауға дағдыландыру болғандықтан сабақ барысында кеңінен деңгейлеп, дамыта оқытудың модульдік әдісін жиі пайдалану қолдау табуда. Студенттің кәсіби құзыреттілігі кәсіби және жеке сапалардан

құралады. Кәсіби құзыретті маман деп өзінің педагогикалық әрекетін жоғары дәрежеде жүргізе алатын, қарым-қатынасқа әрдайым дайын, педагогикалық үдерісте үнемі оң нәтижелерге қол жеткізіп отыратын маманды атауға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. Астана, 14 желтоқсан, 2012ж.
2. Ш.Х.Құрманалина,Б.Ж.Мұқанова. Педагогика. А., 2007
3. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. М., 2002
4. Митина Л.М. Психология профессионального развития учителя. — М., 1998
5. Омарова Л.Т. Кредиттік оқыту жүйесінде студенттердің кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастырудың педагогикалық шарттары
6. Сенкибаева А.Т. Мұғалімнің кәсіби құзырлылығын дамыту//Білім берудегі менеджмент, №4,2009.
7. Интернет ресурстары.

ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Хамзин М.К.

Карагандинского колледжа актуального образования «Болашак»

Состояние образования в современном мире сложно и противоречиво. С одной стороны образование в XX веке стало одной из самых важных сфер человеческой деятельности; огромные достижения в этой области легли в основу грандиозных социальных и научно-технологических преобразований, характерных для уходящего века. С другой стороны, расширение сферы образования и изменение ее статуса сопровождаются обострениями проблем в этой сфере, которые свидетельствуют о кризисе образования. И, наконец, в последние десятилетия в процессе поисков путей преодоления кризиса образования происходит радикальные изменения в этой сфере и формирования новой образовательной системы.

Место образования в жизни общества во многом определяется той ролью, которую играют в общественном развитии знания людей, их опыт, умения, навыки, возможности развития профессиональных и личностных качеств. Эта роль стала возрастать во второй половине XX века, принципиально изменившись в его последние десятилетия. Информационная революция и формирование нового типа общественного устройства - информационного общества - выдвигают информацию и значение на передний план социального и экономического развития. Изменения в сфере образования неразрывно связаны с процессами, происходящими в социально-политической и экономической жизни мирового сообщества. Именно с этих позиции попытаемся выделить и проанализировать основные тенденции мирового образования.

-приобретение новых знаний, информации, умений, навыков, утверждение ориентации на их обновление и развитие становятся фундаментальными характеристиками работников в постиндустриальной экономике.

Становление образования как важнейшего фактора преодоления отсталости в развитии большей части человечества. Становление информационного общества требует качественного повышения человеческого, интеллектуального потенциала развивающихся стран, и тем самым выдвигая сферу образования на первый план общественного развития.

- Функции образования выполняют самые различные социальные институты, и не только школы и ВУЗы.
- Переход от концепции функциональной подготовки к концепции развития личности. Суть этого перехода заключается не только в смене приоритетов: от государственного заказа на подготовку специалистов к удовлетворению потребностей личности.
- Развитие концепции непрерывного образования, стремление реализовать ее на практике.
- превращение знаний в основной общественный капитал, возрастание выгод, связанных с получением знаний.

Перечисленные тенденции определяют основные направления в развитии новой образовательной системы. Принципиальное отличие этой новой системы от традиционной заключается в ее технологической базе. Технологические элементы крайне неразвиты в традиционном образовании, которое опирается в основном на обучение «лицом к лицу» и печатные материалы. Новая образовательная система ориентирована на реализацию высокого потенциала компьютерных и телекоммуникационных технологий. Именно технологический базис новых информационных технологий позволяет реализовать одно из главных преимуществ новой образовательной системы - обучение на расстоянии или, как его называют иначе, дистанционное обучение. Основной тенденцией современного образования является постепенное смещение приоритетов от прямого обучения к индивидуальному контакту со студентом. Ключевые лекции в семинарских занятиях остаются, конечно, незаменимыми, однако существенная часть учебного процесса может проходить во время индивидуальных консультаций по конкретным темам или проблемам. В качестве основной черты современного образования можно назвать его диалогичность, которая появляется в существовании как различных подходов к преподаванию, так и самих методов преподавания. Уже при подготовке студентов колледжа по юридическому профилю надо формировать их ментальную совместимость, умение разрешать возникшую проблему. Для обеспечения ментальной совместимости юристов, они сами должны уметь:

- уметь вести диалог с коллегами
- определять степень сложности различных юридических ситуаций
- формулировать проблемы в категориях целей и решений

Выпускнику в современной школе нужны не сумма знаний, и умений, а способности к их получению: неисполнительность, а инициатива и самостоятельность. Саморазвитию научить напрямую нельзя - это способность не передается, но преподаватель может создать условия для «выращивания» этой способности. Умение создать такие условия становятся профессиональными требованиями к преподавателю. Для реализации новых целей нужен новый преподаватель - преподаватель - профессионал. В отличие от специалиста в предметной области профессионал должен уметь работать с процессами образования и развития. Преподаватель - профессионал это уже не транслятор предметных знаний, он становится организатором учебной работы по решению творческих задач, многоплановой социально-значимой деятельности подростков и юношей. Преподаватель имеет дело с человеком развивающимся, его действия строятся на знании психологии личности, основных подходов к пониманию и объяснению характера, развития личности в определенные периоды жизни. Поэтому каждый преподаватель должен получить психологическое образование и психологическую подготовку. Психологическое образование невозможно получить путем простого суммирования различных психологических дисциплин, а психологическую подготовку - несколькими часами студенческой практики. Поэтому при обучении студентов в колледжах и на курсах повышения квалификации преподавателя целесообразно вести курс «Психологичной антропологии» - целостного учения о субъективной реальности человека, его становление и развитие в образовании. Этот курс должен стать основой психологического образования преподавателя.

Необходимо о смены парадигмы «Образование обучению», парадигмой «образование=становление», имея ввиду установление человека, его духовности, его самосозидание, самоформирование, самооформление в личность, персону. Образование должно служить прогрессивному развитию человека, общества и цивилизации в целом во всех смыслах, поскольку мы говорим о том, что образование должно перестать быть трансляцией культуры и призвано скорее научить человека найти свое место в жизни, своей профессии юриста. Именно образованный человек может стать любым специалистом высокого уровня, и поэтому обновленное образование необходимо рассматривать как самую эффективную в стратегическом плане инвестиционную сферу и для отдельной личности и для любого государства.

Конечно, подобные изменения самой сущности образования неминуемо влечет за собой и адекватные изменения применяемых форм образовательной деятельности и типов образовательных пространств. Когда образование перестает быть простой трансляцией культуры и определенного набора профессиональных знаний, умение и навыков, тогда любой учебный предмет или дисциплина в рамках образовательного процесса уже не могут являться его целью, равно как и какая-либо форма образовательной деятельности. Они в этих условиях, безусловно, должны обрести для субъекта образовательного процесса статус инструмента смыслопорождения и самооформления - как человека и личности, специалиста и профессионала. Все это выдвигает на первый план вопрос о необходимости существенного пересмотра, переоценки некоторых привычных для традиционного образования идеалов и норм, в том числе и из ряда так называемых общечеловеческих ценностей, во всяком случае, многие из них должны быть заново интерпретированы и адаптированы в изменившихся параметрах реальности. И в первую очередь речь здесь идет о некоторых стереотипах - как старого, так и нового образования.

ХАТТАМА ҚҰЖАТТАРЫН РЕСІМДЕУ

Хасен М.А., Тунгушбаева У.Ж.

Ж.Қ.Букетов атындағы Қарағанды Банк колледжі, Қарағанды қаласы

Хаттама (протокол) сөзінің мазмұндық төркіні гректің Protos – «бірінші» және kolla – «желім», яғни «свиткаға» желімделген бірінші парақ деген сөздерінен шыққан. Оған титулдық ақпарат (мәселен, жазу датасы, жазбагердің аты – жөні) және ширатпаның (бейненің) қысқаша негізгі мазмұны жазылатын). Бұдан кейінгі барлық мән-мағына осы бірінші парақ мазмұнынан туындайды.

Хаттама – ұйымдық өкімдік құжат. Ресми түсіндірмесі бойынша «жиналыстарда, конференцияларда және алқалық органдар мәжілістерінде мәселелердің талқылану және шешімдердің қабылдану барысын хатқа түсіретін құжат». Негұрлым кең ауқымды түсіндірме сөздіктер оны негізінен «мәжілістерде, жиналыстарда болған нәрселердің бәрін жазба түрде көрсететін құжат» деген сипатта береді.

Хаттама жиналыстарда, конференцияларда, мәжілістерде мәселелердің талқылану және шешімдердің қабылдану барысы жайлы егжей-тегжейлі немес қысқаша түрде мазмұндалатын ерекше құжат түрі болып табылады. Хаттама ресми құжат. Басшылық соның негізінде қызметкерлерден алған тапсырмаларын орындауды талап етуге құқылы.

Бұл жерде мына жәйтті де ескерген жөн, ұйымдар мен кәсіпорындарда «Хаттама» деген атпен оның нақты мәніне сәйкес келмейтін құжаттар да жасалады. Мәселен, келісім-шарттық қарым-қатынастар саласында көзделген шаралар туралы хаттамалар, пікір қайшылықтары туралы хаттамалар, келісімдер туралы хаттамалар деген хаттамалар жасалады; акционерлер жалпы жиналысы негізгі құжаттарының бірі есеп комиссиясының хаттамасы деп аталады т.б. Хаттамалардың мұндай түрлеріне негізінен актілерге ұқсайды.

Сондықтан біз қарастырып отырған хаттамаларға қатысты ережелердің бұл хаттамаларға қатысы жоқ.

Жалпы алғанда хаттама жасау тәртібі мынаған саяды:

- ❖ Күн тәртібіне қойылған мәселелер, яғни шешім қабылдануға тиісті мәселелер атап көрсетіледі;

- ❖ Негізгі баяндамашылар құрамы белгіленеді;

- ❖ Тиісті материалдар, мәселен, талқылайды, бекітуді қажет етеін құжаттар жобалары, баяндамалардың мәтіндері т.б. іріктеліп алынады.

Хаттаманы ресімдеуге әзірлік мәжілісін өткізілетін датасы мен уақыты, қаралатын мәселелер ауқымы белгіленген сәттен басталады. Мұндай шешім әдетті күн тәртібі бойынша ресімделеді. Күн тәртібі хаттаманың бір бөлігі болып табылады. Мәжіліс өткізілгенге дейін қатысушыларға сол бойынша хабар беріледі. Мәжілістің күн тәртібінде қаралатын мәселе немесе мәселелер, баяндамашының лауазымы және фамилиясы көрсетіледі. Егер қаралатын мәселе бірнешеу болса, олар араб цифрларымен нөмірленіп, күрделілігіне, маңыздылығына және талқылану ретіне қарай беріледі, қызыл түсті жолдармен бөлектеліп көрсетіледі. Күн тәртібіндегі мәселелер «Не туралы?» деген сауалға жауап беретіндей сипатта беріледі. Әрбір мәселеге өз реттік нөмірі қойылады. Олардың тақырыптыра «туралы» деген сөзбен аяқталады.

Мәжілістің алдын ала жасалған күн тәртібі бойынша қамтылған мәселелер қатары қарауға және талқылауға болатындай мөлшерден аспауы тиіс.

Жиналыста немесе мәжілісте төраға мен хатшы басты әрекет етуші тұлға болып табылады.

Төраға – мәжілісті жүргізетін лауазымды тұлға, оның лауазымы хаттамада көрсетілмейді;

Хатшы –мәжілісті ұйымдастыру мен оның қызметін құжаттауға, яғни хаттама жасауға және ресімдеуге жауапты тұлға. Тұрақты әрекет ететін алқалы органдарда хатшы лауазымды тұлға болап табылады.

Мәжілісте қатысушылардың нақты тізімін хатшы мәжіліс өтетін күні жасайды, өйткені алдын ала белгіленген тізім нобайы мен кейінгі нақты тізім сәйкес келмеуі мүмкін. Мәжіліске қатысушылар тізімін жасаудан хаттаманың ресімделуі басталады.

Хаттама мәжілісте хатшының қолмен жазған немесе диктафон пайдалана отырып қағазға түсірген жазбалары негізінде жасалады. Неғұрлым маңызды мәжілістер стенографияланады, баяндамалар мен жарыссөздер – диктафонға жазылып алынады. Бұл материалдардың бәрі де соңынан хаттама жасауға негіз болады.

Хаттама мәжіліс, жиналыс кезінде жазылған жазбалар, баяндамалар мен жарыссөздердің ұсынылған тезистері, анықтамалары, шешімдердің жобалары және басқа да материалдар негізінде хаттама бланкісіне немесе жалпы бланкіге басылады. Қағаз негіздегі хаттаманы әзірлеу мен ресімдеу кезінде арнайы схема сәйкес ретпен орналастырылатын реквизиттер қолданылады. Реквизиттерді орналастыру тәртібі Мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдарда құжаттау мен құжаттаманы басқарудың типтік ережелерінде, Мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдар қызметінде түзілетін сақтау мерзімі көрсетілген типтік құжаттар тізбесінде белгіленген.

Мәселен, кіші және орта кәсіпкерлік субъектілер хаттаманы таза ақ параққа жасауына болады. Бұл орайда қағазға мыналар көрсетілуі тиіс:

- 1) құжат жасаушы ұйымның ресми атау;
- 2) құжат түрінің атауы;
- 3) құжат күні;

- 4) құжаттың тіркеу нөмірі;
- 5) құжатқа қол қойған тұлға лауазымының атауы; қол және қойылған қолдың толық мәтіні;
- 6) мөр таңбасы.

Хаттама бланкілері А4 (210Х297) форматындағы стандартты қағаз парақтарына жасалады. Бланкіде болсын, жай қағаз болсын, ресімделген хаттамалардың әр парағында мынадай мөлшерде жиектік бос орындар болуы тиіс:

сол жақтан – 20мм;

оң жақтан – 10мм;

жоғарыдан – 10мм;

төменнен – 10мм.

Хаттама бланкілерін оперативті полиграфия құралдары арқылы баспаханалық тәсілмен немесе тікелей құжат жасау кезінде оны компьютермен көбейту арқылы жасауға болады.

Ұйымның ресми атауы құрылтайшылық құжаттарындағы ұйымдық-құқықтық формасы көрсетілген атаумен сәйкес болуы тиіс. Ұйым атауын қысқарту ол құрылтайшылық құжаттар арқылы бекітілген болса ғана және толық атаудан кейін жақша ішіне ала отырып келтіріледі. Филиалдың, өкілдіктің, құрылымдық бөлімшенің атаулары олар құжат авторы болған жағдайда көрсетіледі және олар ұйым атауынан төмен орналастырылады.

Хаттама күні құжатта мазмұндалған жәйттің күні болып табылады. Басқаша айтқанда, хаттамаға қол қою күні емес, мәжіліс болған күн қойылады. Хаттама күні араб цифрымен айдың белгілі бір күні, ай, жыл реті бойынша ресімделеді. Айдың белгілі бір күні және ай арасына нүкте қоя отырып екі жұп араб цифры арқылы, ал жыл – төрт араб цифры арқылы белгіленеді.

Қажет болған жағдайда қол жеткізіледі шектеу грифі хаттамаға бірінші парақтың оң жақ жоғарғы бұрышынан қойылады. Құжаттың нешінші дана екендігі көрсетіледі.

Индекс күнімен қатар бір жолға берілетін және ол мәжілістің жыл аясындағы реттік нөмірін беріледі. Мысалы: «№02» немесе «№12». Реттік нөмірлер ұйымда жасалатын хаттамалардың әр тобына жеке-жеке беріледі. Акционерлік жалпы жиналыстарының хаттамалары; директорлар кеңесі мәжілістің хаттамалары; басқарма мәжілістерінің хаттамалары т.б. осылайша әрқайсысы өз алдарына дербес нөмірленеді. Мәжілістің күнтізбелік жыл аясындағы немес сайланбалы органның әрекет ету мерзімі ішіндегі реттік нөмірі – хаттаманың тіркеу нөмірі болып табылады. Хаттамаларды тіркеу кезінде арнайы тіркеу-есепке алу формасы жүргізілмейді, жаңа хаттамаға іске соңғы тігілген хаттама нөмірінен кейінгі реттік нөмір беріліп отырады.

Жалпы бланкі реквизиттерінің тағы бірі «құжат жасалған орын» болып табылады. Бұл жағдайда аталмыш реквизит ұйымның тұрған орыны емес, мәжіліс өткізілген орынды білдіреді. Тиісті елді мекен қабылданған әкімшілік – территориялық бөлініске сәйкес көрсетіледі.

Хаттама тақырыбы –аса маңызды іздестіру белгісі. Ол керекті құжатты тез әрі мейлінше аз шығынмен тауып алуға мүмкіндік береді. Бірақ құжат түрлерінің көпшілігінде әр түрлі мәселелер қамтылатындықтан олардың құжаттар қатарына жатады. Сондықтан кез келген хаттаманың тақырыбы әрі ықшам әрі мәселені нақты сипаттайтындай болуы тиіс. Тақырып құжат түрі атауына сәйкес және «не туралы?» («кім

туралы?»), «нені?» («кімді?») деген сұрақтарға жауап беруі тиіс. Мұндай тақырып күнімен және индексмен бірге қосылып қажетті ақпараттың тез табылуына көмектеседі.

Хаттама мәтіні тақырыбы құжаттың сол жағынан бастап тасымалсыз жазылады және оның әр жолында 35 белгіден артық белгі болмауы керек.

Хаттама мәтіні жазу машинкасында жоларалық бір жарым интервалмен немесе компьютерде Times New Roman шрифтінің 14-ші мөлшерлері әріптерімен жоларалық бір интервал арқылы басылады. Жекелеген жағдайларда әріп мөлшері мен жоларалық интервалдар өзгеше болуы мүмкін.

Хаттама екі немесе одан да көп парақтарға ресімделген кезде екінші және одан кейінгі парақтар нөмірленеді. Нөмірлер парақтар жоғарғы жиегі орта тұсынан араб цифры арқылы, тыныс белгілерінсіз қойылады.

Хаттамаға қол қою мыналарды қамтиды:

1) құжатқа қол қоюшы тұлғаның лауазым атауы, құрылымдық бөлімшенің немесе ұйымның ресми атау;

2) жеке қолтаңба және оның толық мәтіні.

Ұйымда хаттамалар толық немесе қысқаша формада жасалуы мүмкін.

Толық хаттаманың мәтіні, әдетте, екі бөлімнен: кіріспе және негізгі бөлімнен тұрады.

Хаттаманың тақырыбынан кейінгі **кіріспе бөлімінде**: төрағаның, мәжіліс хатшысының фамилиясы және өз аты мен әкесі атының бас әріптері көрсетіледі, қатысушалар тізімі беріледі. Қатысушалар саны 10 адамнан асса, тізім қосымша параққа жазылып, хаттамада оған сілтеме жасалады.

Хаттаманың **негізгі бөлімі** күн тәртібі пункттеріне сәйкес тараулардан тұрады. Әр тараудың мәтіні мына схема бойынша беріледі: **ТЫҢДАЛДЫ – СӨЗ СӨЙЛЕДІ – ҚАУЛЫ ЕТТІ ШЕШІМ**. Бұлар бас әріппен тараулардың тақырыптары ретінде жазылады.

Қысқаша хаттама – мәжілісте талқыланған мәселелер, баяндамашылар фамилиялары және қабылданған шешімдер жазылған құжат. Мұндай хаттама, әдетте, мәжіліс стенографияланатын болса немесе ол оперативті сипатта өткізілсе ғана жасалады. Қысқаша хаттамадан мәселенің талқылану барысын, айтылған пікірлерді, ескертпелерді, хаттаманың өкімдік бөлігін жасауға яғни басқару шешімдерін қабылдауға байланысты процестерді танып білу мүмкін емес.

Қысқаша хаттаманың негізгі бөлігі қаралған мәселелер мен солар бойынша қабылданған шешімдерді қамтиды. Мәселенің тақырыбы нөмірленеді және ол «туралы», «жөнінде» деген көмекші сөздермен аяқталып отырады. Тақырып жол ортасына жазылады және соңғы жолдың асты бір сызықпен сызылады. Сызық астынан осы мәселе бойынша сөз сөйлеген лауазымды тұлғаның фамилиясы беріледі. Мұнан соң бұл мәселе бойынша шешім көрсетіледі.

Хаттамалардың бірқатар түрлерін ұйым басшысы бекіту керек. Бекіту бірінші парақтың оң жақ жоғарғы бұрышына гриф қою: «Бекітемін» сөзінен кейін лауазым атауын, есімін бас әрібін, фамилиясын және күнін жазып, қолтаңбасын түсіру арқылы ресімделеді.

Құжат екі немесе одан да көп тұлғалар тарапынан бекітілетін болса, бекіту грифтері ұйымдық атаулардың алфавиттік реті бойынша орналастырылады.

Хаттама тиісті қолдар қойылғаннан кейін ғана өзінің заңдық күшіне енеді.

Хаттамаға қол қою мыналарды қамтиды:

1) хаттамаға қол қойған тұлға лауазымының атуы, құрылымдық бөлімшенің немесе ұйымның аты;

2) жеке қолы және қойылған қолдың толық мәтіні

Хаттамаға лауазымдары тең екі немесе одан да көп тұлға қол қоятын кезде қойылатын қол оларға тән ұйымдардың немесе құрылымдық бөлімшелердің ресми атауларына сәйкес алфавиттік рет бойынша орналастырылады.

Хаттама бірнеше лауазымды тұлға қол қоятын болса, олардың қолдары қызмет иерархиясына сәйкес дәрежелерінің кішіреюіне қарай бірінен кейін бірі орналастырылады.

Мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдарда сақтау мерзімдері көрсетіле отырып түзілетін типтік құжаттар тізбесінің 10-тармағына сәйкес хаттамаларды сақтаудың мынадай мерзімдері белгіленеді:

❖ ұйымдық алқалық атқару органының (алқаның, кеңестің, дирекцияның, басқарманың т.б.) хаттамалары – тұрақты;

❖ ұйымның ғылыми, сараптамалық, әдістемелік, консультациялық органдары (комитеттер, комиссиялар, кеңестер т.б.) хаттамалары – тұрақты;

❖ ұйым басшысы алдындағы мәжілістердің хаттамалары – тұрақты;

❖ ұйымға тән еңбек коллективтерінің хаттамалары – тұрақты;

❖ ұйымға тән құрылымдық бөлімшелер жиналыстарының хаттамалары – 5 жыл СТК

❖ акционерлер, үлескерлер жалпы жиналыстарының хаттамалары – тұрақты;

Хаттамалардың үлкен бөлігі тұрақты сақтауға жатады Сондықтан оларды тек мұрағаттық сақтау ғана емес, сонымен бірге бекітілген істер номенклатурасына сәйкес кәсіпорында оперативті түрде сақтау мәселесі де маңызды болып табылады. Жауапты кезең мәжіліс соңынан басталады. Қабылданған шешімнің тиімділігі оның орындалуына байланысты. Бұл үшін хаттама жасап, онда қабылданған шешім мен оның жауапты орындалушылар және тапсырманы жүзеге асыру мерзімі белгіленеді.

Әдетте, мәжіліс соңынан төраға талқылаудың қорытындысын шығарып, қандай іс-әрекет жасалатыны, қандай шара қолданылатыны, оларды кімдер атқаратыны және қашан атқаратыны туралы айтады. Міне бұл жәйтті, қол жеткенін растап, алда тұрған жұмыстардың бағыт-бағдарын құжат түріне белгілейтін нақ осы хаттама болып табылады.

Мақаламды қорытындалай келе, былайша тұжырымдауға болады. Хаттама ұйымдық-өкімдік құжаттар жүйесінде айрықша орын алады. Бір жағынан оны ақпараттық құжатқа жатқызуға болады, екінші жағынан – хаттамалар өкімдік функциясын да атқарады. Хаттама мәжіліс қорытындысына тән міндетті элемент болып табылады.

Хаттама мәтінінің құрылымы

Ұйымның ресми атауы

(мемлекеттік тілде)

ХАТТАМА

(мемлекеттік тілде)

(күні)

№ _____

Ұйымның ресми атауы

(орыс тілінде немесе басқа тілде)

ПРОТОКОЛ

(орыс немесе басқа тілде)

(дата)

Шыққан орны
(мемлекеттік тілде)

Шыққан орны
(орыс тілде)

Комиссиясының ... жөніндегі отырысы

Төраға – Т.А.Ә.

Хатшы – Т.А.Ә.

Қатысушылар: (сан) адам (тізім қоса беріліп отыр)

Кіріспе бөлім

КҮН ТӘРТІБІ

1. ... әзірлемесі мен оның принциптері туралы меңгерушісінің ... баяндамасы
2. ... туралы

1. ТЫҢДАЛДЫ:

Т.А.Ә. – баяндама мәтіні қоса беріледі.

СӨЗ СӨЙЛЕГЕНДЕР:

Т.А.Ә. – сөйлеген сөздің қысқаша жазбасы.

Т.А.Ә. –

Негізгі бөлім

ҚАУЛЫ ЕТТІ:

1. ... мақұлдансын
2. ...

Төраға

қолы

Қолтаңбаның толық жазылуы

Хатшы

қолы

Қолтаңбаның толық жазылуы

Қолданылған әдебиеттер:

1. Асқаров Н.Ә., Нәлібаев Ж.Б., Белғара Б.Б. «Іс қағаздарын жүргізу негіздері» Алматы: Сапа, 2007ж.
2. А.Алдашева, З.Ахметжанова «Ресми іс қағаздары» Астана, 2000ж.
3. Журнал «Қазақстанда Іс қағаздарын жүргізу» 2013-2014ж. Алматы қ.
4. В.И. Скала, Б.В.Скала, Н.В.Скала «Қазақстан Республикасында іс қағаздарын жүргізу» 2008ж. Алматы қ.

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІ

Химади Т

ғылыми жетекші Абенова Гульмира Оразхановна

Ж.Қ.Букетов атындағы Қарағанды Банк колледжі, Қарағанды қаласы

Білім (лат. *scientia*, ағылш. *knowledge*) – адамдардың белгілі бір жүйедегі ұғымдарының, деректері мен пайымдауларының, т.б. жиынтығы. Білім адамзат мәдениетінің ең ауқымды ғымдарының бірі болып табылады. Ол сана, таным, объективті әлем, субъект, ойлау, логика, ақиқат, парасат, ғылыми және т.б. күрделі де терең ұғымдармен тығыз байланыста әрі солар арқылы анықталады. Біз білеміз білім- адамзат баласынаң қол жеткізген ұлы игіліктерінің бірі. Білім өте ертеде пайда болып, ұрпақтан-ұрпаққа ауызша, жазбаша немесе көркем әдебиет арқылы жетіп отырды. Қазіргі таңда білім беру бір сарынға түсіп, білім берудің өзіндік жүйесі қалыптасқан. Сонымен қатар, елімізде арнайы білім беру туралы Заң қабылданған. Білім беру туралы Заң 1999 жылы маусымның 7-нде қабылданды. Қазақстан Республикасының Білім беру Заңы-республика азаматтарының білім алуға конституциялық құқығын қамтамасыз етуге арналған заң. Заңда білім беру саласындағы қоғамдық қарым-қатынастарды реттейтін, білім алушылардың құқылары мен міндеттері, жауапкершілігі бекітілген. Білім беру жүйесінің міндеттері көрсетіліп, осы сала ұйымдарының ережелері, бағдарламалары мен білім деңгейлері анықталған. Білім беру жүйесі қоғамның әлеуметтік – экономикалық дамуында жетекші роль атқарады, сондай – ақ оны әрі қарай айқындай түседі. Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаев "біз білім, ғылым және инновация билігі жүретін постиндустриалдық әлемге кетіп барамыз"-деп, атап өткен болатын. Бұл нені білдіреді? Яғни, ұстаз алдында тұрған басты міндет-болашақта бәсекеге қабілетті ұрпақ оқытып шығару. Орыс педагогі К.Д.Ушинский айтқандай, қазіргі заман талабына сай, әр мұғалім, өз білімін жетілдіріп, ескі бірсарынды сабақтардан гөрі, жаңа талапқа сай инновациялық технологияларды өз сабақтарында күнделікті пайдаланса, сабақ тартымды да, мәнді, қонымды, тиімді болары сөзсіз. Бұл жөнінде Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 8-бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп атап көрсеткен. Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев жолдауында айтқандай: «Болашақта өркениетті дамыған елдердің қатарына ену үшін заман талабына сай білім қажет. Қазақстанды дамыған 50 елдің қатарына жеткізетін, терезесін тең ететін – білім». Сондықтан, қазіргі даму кезеңі білім беру жүйесінің алдында оқыту үрдісінің технологияландыру мәселесін қойып отыр. Оқытудың әртүрлі технологиялары сарапталып, жаңашыл педагогтардың іс – тәжірибесі зерттеліп, мектеп өміріне енуде. Білім беру жүйесінің мақсаты - бәсекеге қабілетті маман дайындау. Мектеп – үйрететін орта, оның жүрегі - мұғалім. Ізденімпаз мұғалімнің шығармашылығындағы ерекше тұс - оның сабақты түрлендіріп, тұлғаның жүрегіне жол таба білуі. Ұстаз атана білу, оны қадір тұту, қастерлеу, арындай таза ұстау - әр мұғалімнің борышы. Ұстаз өз кәсібін, өз пәнін, барлық шәкіртін, мектебін шексіз сүйетін адам болуы қажет. Елбасымыз ұстаз алдына қойған талаптары орындалуы үшін, ұстаз ең алдымен– педагогикалық құралдардың барлығын меңгерген, тұрақты өзін-өзі жетілдіруге талпынған, рухани дамыған, толысқан, шығармашыл ең бастысы, өз мамандығын жетік меңгерген педагог болуы тиіс. Заман талабына сай мұғалімге қойылатын талаптар:

- бәсекеге қабілеттілігі;
- білім беру сапасының жоғары болуы;
- кәсіби шеберлігі;
- әдістемелік жұмыстағы шеберлігі.

Қазіргі білім беру жүйесі «білікті адамға» бағытталған білімнен «мәдениет адамына» бағытталған білімге көшуді көздейді. Сондықтан бүгінгі күні еліміздің білім

жүйесінде білім сапасын арттыру және нәтижеге қол жеткізу міндеті тұр. Егеменді еліміздің ертеңгі болашағы білімді жастардың қолында. Сондықтан балаларға сапалы білім беру-болашақ кепілі. Француз қайраткері «Адамға оқып – үйрену өмірде болу, өмір сүру үшін қажет» дегендей оқыту процесін технологияландыру, осыған сәйкес оқу бағдармаларын жасау, ғалымдар мен жаңашыл педагогтардың еңбектерімен танысу жұмыстары мұғалімдердің үздіксіз ізденісін айқындайды.

Қазақстандағы білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы жобасында Қазақстанда оқитындарды сапалы біліммен қамтамасыз етіп, халықаралық рейтингілердегі білім көрсеткішінің жақсаруы мен қазақстандық білім беру жүйесінің тартымдылығын арттыру үшін, ең алдымен, мұғалімдердің мәртебесін арттыру, олардың бүкіл қызметі бойына мансаптық өсуі, оқытылуы және кәсіби біліктілігін дамытуды қамтамасыз ету, сондай-ақ педагогтердің еңбегін мемлекеттік қолдау мен ынталандыруды арттыру мәселелеріне үлкен мән берілген. Білімнің сапалы да саналы түрде берілуі білім беру жүйесіндегі педагогтердің, зиялылар қауымының деңгейіне байланысты. Дәстүрлі білім беру жүйесінде білікті мамандар даярлаушы кәсіби білім беретін оқу орындарының басты мақсаты – мамандықтарды игерту ғана болса, ал қазір әлемдік білім кеңестігіне ене отырып, бәсекеге қабілетті тұлға дайындау үшін адамның құзырлылық қабілетіне сүйену арқылы нәтижеге бағдарланған білім беру жүйесін ұсыну – қазіргі таңда негізгі өзекті мәселелердің бірі.

Қазақстандағы мектептердің бүгінгі жайы мен ертеңі, оқушылардың білімділік және тәрбиелік деңгейі шешуші дәрежеде мұғалімге, ата-анаға және қоғам қауымдастығына жүргізілген жұмыстарға, ізденісіне байланысты. Бастауыш сыныптарға арналған бағдарламалар педагогикалық үрдісті жаңаша қарауды талап етеді. Педагогика ғылымында баланы оқыту мен тәрбиелеудің мақсаты – жан-жақты дамыған жеке тұлға қалыптастыру болса, оқытудағы негізгі мақсат - өздігінен дамуға ұмтылатын жеке тұлғаны қалыптастыру. Жеке тұлғаның дамуында маңызды роль атқаратын оқушының өз бетінше жұмысын тиімді ұйымдастыра білу; сол арқылы материалды саналы меңгерудің жүйесін жасау; оқушының түрлі дара қабілеттерін арттыру.

Өзіндік жұмыстың негізгі мақсаты оқушылардың танымдық міндеттерін қалыптастыру, шығармашылық қабілеттері мен қызығушылығын жетілдіру, білімге құштарлығын ояту. Мұғалім сабақта әдіс-тәсілдерді пайдалана отырып, балалардың ұсыныс - пікірлерін еркін айтқызып, ойларын ұштауға және өздеріне деген сенімін арттыруға мүмкіндік туғызып отыру қажет. Әдіс – тәсілдер арқылы өткізген әрбір сабақ оқушылардың ойлануына және қиялына негізделіп келеді, баланың тереңде жатқан ойын дамытып оларды сөйлетуге үйретеді. Түрлі әдістемелік тәсілдер пайдалану арқылы қабілетті әртүрлі балардың ортасынан қабілеті жоғары баланы іздеп, онымен жұмыс жасау, оны жан - жақты тануды ойлап, оқушылардың шығармашылық деңгейін бақылап отыру әрбір мұғалімнің міндеті. Ал, жаңа технологияны меңгеруде мұғалімнің жан – жақты, білімі қажет.

Балаларға білім беру кезінде отбасы жетекші орын алады. Әл-Фараби: "адамға ең бірінші білім емес, тәрбие берілуі керек, тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы, ол келешекте оның барлық өміріне апат әкеледі"-деп, айтқан болатын. Ата-ана бала тәрбиесіндегі басты тұлға. Ата-ананың ұйымдастыру және бағыттаушы рөлін, ата-анамен бала арасындағы өзара қатынастың сипатын, бала тәрбиесіне әсер ететін жанұяның мақсатты адамгершілік бағыттарын, баланың жанұядағы араласатын іс-әрекетінің алуан түрлілігін, ата-ананың тәрбие құралдарын, тәсілдерін, әдістерін пайдалана алу қабілеттерін, баланың белсенділігінің дәрежесін көруге болады. Сынып жетекшісінің ата-аналармен өзара іс-әрекетінің ерекшеліктері К.Д.Ушинский айтқандай, «Мұғалім тек өз пәнінен сабақ беріп қана қоймауы керек, сонымен қатар тәрбиеші адал, әділетті, шыншыл адам болуы керек».

Тәуелсіз ел тірегі – білімді ұрпақ десек, жаңа дәуірдің күн тәртібінде тұрған мәселе – білім беру, ғылымды дамыту. Өркениет біткеннің өзегі, ғылым, тәрбие екендігіне

ешкімнің таласы жоқ. Осы орайда білім ордасы – мектеп, ал мектептің жаны – мұғалімдердің басты міндеті - өз ұлтының тарихын, мәдениетін, тілін қастерлей және оны жалпы азаматтық деңгейдегі рухани құндылықтарға ұштастыра білетін тұлға тәрбиелеу.

Бәрімізге белгілі, біздің қоғам аса күрделі жағдайларды бастан кешірді. Өтпелі кезеңге тән өмірдің ауыртпалықтарын ешкім жоққа шығара алмайды. Бірақ адам қандай жағдайда да өзінің биік адамгершілік сипаттарын, кісілік қасиеттерін сақтап қалуға тиіс. Тәрбиенің осы жақтарын қазақ жастарының санасына кішкентайынан терең енгізу қажет. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында да мектеп оқушылары бойында адамгершілік және тұрмыс негіздерін қалыптастыру, азаматтыққа тәрбиелеу және олардың ақыл–ойын айқындау басты міндет екендігі айтылған. Олай болса, қоғам болашағы- жас ұрпақтың бойына адамгершілік, ізгілік, мейірімділік, ақыл-ой, сана-сезім қалыптастыратын салауатты тәрбие беру мазмұнын жаңаша құру қажет. Осы орайда, «Сабақ беру – үйреншікті жай шеберлік емес, ол – үнемі жаңадан жаңаны табатын өнер» деген, Жүсіпбек Аймауытовтың сөзін айта кету артық болмас.

Егеменді еліміздің ең басты мақсаты өркениетті елдер қатарына көтерілу болса, ал өркениетке жетуде жан-жақты дамыған, рухани бай тұлғаның алатын орны ерекше. Қазіргі білім берудің басты мақсаты да сол жан-жақты дамыған, рухани бай жеке тұлға қалыптастыру болып табылады.

Рухани бай, жан-жақты дамыған жеке тұлғадағы ең басты қасиеттердің бірі - тіл байлығы, өз ойын нақты, терең мағыналы әрі көркем жеткізе білетін, шешен де ойлы сөйлей білетін, Абайша сөйлегенде сөзі жүрекке жылы тиетін, сөз құдіретін игерген адамдарда да тұлғалық қасиет болады. Рухани адамгершілікке тәрбиелеудің басты мақсаты оқушылардың белсенді өмірлік жолын, қоғамдық борышқа саналы көзқарасын, сөз бен істің бірлігін қамтамасыз етіп, адамгершілік нормаларынан ауытқушыларға жол бермеуді қалыптастыру болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Жантану атауларының түсіндірме сөздігі -Алматы: «Сөздік-Словарь», 2006-384 бет.
2. Бикенов К. Садырова М. Әлеуметтанудың түсіндірме сөздігі - Алматы: «Сөздік-Словарь», 2007 -344 бет.
3. «Қазақстан» Ұлттық энциклопедия Бас редактор Ә.Нысанбаев-Алматы «Қазақ энциклопедиясы» Бас редакциясы 1998ж.

АВТОМАТИЗИРОВАННЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В БУХГАЛТЕРСКОМ УЧЕТЕ

Шкредь Е.П.

ГБОУ СПО «Жигулевский государственный колледж»

Проблемы повышения прибыльности предприятия, эффективности работы персонала, создание оптимальной структуры управления волнуют любого руководителя. Ему приходится принимать решения в условиях неопределенности и риска, что вынуждает его постоянно держать под контролем различные аспекты финансово - хозяйственной деятельности. Эта деятельность отражена в большом количестве документов, содержащих разнородную информацию. Грамотно обработанная и систематизированная она является в определенной степени гарантией эффективного управления производством. Напротив, отсутствие достоверных данных может привести к неверному управленческому решению и, как следствие, к серьезным убыткам.

Внедрение бухгалтерских пакетов и программ позволяет автоматизировать не только бухгалтерский учет, но и навести порядок в складском учете, в снабжении и реализации продукции, товаров, отслеживать договоры, быстрее рассчитывать заработную плату, своевременно сдавать отчетность.

Из-за небрежности в бухгалтерском учете предприятие может сильно пострадать или даже потерпеть крах. Примеров тому и очень много, причем часто страдают предприятия, стремящиеся работать честно. Страдают из-за небрежного ведения внутренней бухгалтерии предприятия. Страдают также из-за незнания и соответственно невыполнения последних законов и распоряжений. При ведении бухгалтерского учета вручную возможны и простейшие арифметические ошибки.

Конечно, компьютер не может заменить опытного и грамотного бухгалтера, но позволит упорядочить бухучет, увеличить количество получаемой информации, повысить оперативность бухучета, уменьшить число арифметических ошибок, оценить текущее финансовое положение предприятия и его перспективы.

Этапы автоматизации бухгалтерского учета в России.

В мире существует более тысячи тиражируемых бухгалтерских пакетов различной мощности и стоимости, однако российские бухгалтеры и предприниматели предпочитают отечественные пакеты, как наиболее подходящие для условий переходной экономики и быстрой смены законодательных актов, регулирующих порядок бухгалтерского учета.

Автоматизация бухгалтерского учета в России происходила в несколько этапов. Первый этап разработки программ автоматизации бухгалтерского учета совпал по времени с перестройкой, когда в России появилась реальная потребность в программных продуктах такого типа для нужд малых предприятий и кооперативов, обслуживания временных трудовых коллективов и других новых субъектов бухгалтерского учета. Этот период характеризовался массовым ввозом в нашу страну персональных компьютеров, что в значительной степени обусловило выбор последних в качестве основной аппаратной платформы для бухгалтерских разработок. Большинство программ создавалось в виде АРМ (автоматизированных рабочих мест) и предназначалось для эксплуатации на автономных компьютерах. В это время были популярны первые бухгалтерские программы: "Финансы без проблем" ("Хакерс Дизайн"), "Турбо-бухгалтер" ("ДИЦ"), "Парус" ("Парус").

Второй этап был связан с развитием коммерческих структур и началом приватизации. Десятки тысяч создаваемых ТОО, АОЗТ и кооперативов нуждались в бухгалтерском учете. На волне всеобщей коммерциализации наблюдался бурный рост тиражируемых разработок, в значительной степени вытеснивших заказные. Энтузиастов-одиночек и временные трудовые коллективы сменили профессиональные группы специалистов, объединившихся в собственные компании, которые хотели получать прибыль с продаваемого тиража бухгалтерских программ. Именно тогда были образованы сегодняшние фирмы-лидеры: "1С", "Диасофт", "Омега", R-Style Software Lab.

Третий этап развития бухгалтерских систем характеризуется созданием интегрированных программных средств, объединяющих несколько предметных областей автоматизации.

Требования к бухгалтерской системе.

Хорошие бухгалтерские системы вне зависимости от их масштаба, программно - аппаратной платформы и стоимости должны обеспечивать качественное ведение учета, быть надежными и удобными в эксплуатации.

Они должны безошибочно производить арифметические расчеты; обеспечивать подготовку, заполнение, проверку и распечатку первичных и отчетных документов произвольной формы; осуществлять безошибочный перенос данных из одной печатной формы в другую; производить накопление итогов и исчисление процентов произвольной степени сложности; обеспечивать обращение к данным и отчетам за прошлые периоды (вести архив).

В зависимости от особенностей учета на предприятии базы данных могут иметь разную структуру, но в обязательном порядке должны соответствовать структуре принятого плана счетов, задающего основные параметры настройки системы на конкретную учетную деятельность. Модули системы, обеспечивающие проведение расчетов, суммирование итогов и начисление процентов, должны использовать расчетные нормативы, которые приняты в текущее время.

Надежность системы в компьютерном плане означает защищенность ее от случайных сбоев и в некоторых случаях от умышленной порчи данных. Как известно, современные персональные компьютеры являются достаточно открытыми, поэтому нельзя достоверно гарантировать защиту чисто на физическом уровне. Важно, чтобы после сбоя разрушенную базу данных можно было легко восстановить, а работу системы возобновить в кратчайшие сроки.

Элементы компьютерной системы

1. Аппаратные средства. К ним относятся: оборудование и устройства, из которых состоит компьютер, в частности центральный процессор, жесткий диск, устройство чтения CD-ROM, принтеры, сетевые карты и т.п.

2. Программные средства.

а) Системные программы. К этим программам, выполняющим общие функции, обычно относят операционные системы, системы управления базами данных (СУБД), и сервисные программы. Системные программы обычно разрабатывают поставщики аппаратных средств или фирмы, специализирующиеся в области программного обеспечения, и модифицируют с учетом индивидуальных требований.

б) Прикладные (пользовательские) программы - это наборы машинных команд для обработки данных, которые организация-пользователь разрабатывает самостоятельно или приобретает у внешнего поставщика.

3. Документация - описание системы и структуры управления применительно к вводу, обработке и выводу данных, обработке сообщений, логическим и другим командам.

4. Персонал - работники, которые управляют системой, проектируют ее и снабжают программами, эксплуатируют и контролируют систему обработки данных.

5. Данные - сведения о хозяйственных операциях и другая необходимая информация, которую вводят, хранят и обрабатывают в системе.

6. Процедуры контроля - Процедуры, обеспечивающие соответствующую запись операций, предупреждающие или регистрирующие ошибки.

Способ обработки хозяйственных операций при ведении бухгалтерского учета оказывает существенное влияние на организационную структуру фирмы, а также на процедуры и методы внутреннего контроля. Компьютерная технология характеризуется рядом особенностей, которые следует учитывать при оценке условий и процедур контроля. Ниже приведены отличия компьютерной обработки данных от неавтоматизированной.

Единообразное выполнение операций. Компьютерная обработка предполагает использование одних и тех же команд при выполнении идентичных операций бухгалтерского учета, что практически исключает появлению случайных ошибок, обыкновенно присущих ручной обработке. Напротив, программные ошибки (или другие систематические ошибки в аппаратных либо программных средствах) приводят к неправильной обработке всех идентичных операций при одинаковых условиях.

Разделение функций. Компьютерная система может осуществить множество процедур внутреннего контроля, которые в неавтоматизированных системах выполняют разные специалисты. Такая ситуация оставляет специалистам, имеющим доступ к компьютеру, возможность вмешательства в другие функции. В итоге компьютерные системы могут потребовать введения дополнительных мер для поддержания контроля на необходимом уровне, который в неавтоматизированных системах достигается простым

разделением функций. К подобным мерам может относиться система паролей, которые предотвращают действия, не допустимые со стороны специалистов, имеющих доступ к информации об активах и учетных документах через терминал в диалоговом режиме.

Потенциальные возможности появления ошибок и неточностей. По сравнению с неавтоматизированными системами бухгалтерского учета компьютерные системы более открыты для несанкционированного доступа, включая лиц, осуществляющих контроль. Они также открыты для скрытого изменения данных и прямого или косвенного получения информации об активах. Чем меньше человек вмешивается в машинную обработку операций учета, тем ниже возможность выявления ошибок и неточностей. Ошибки, допущенные при разработке или корректировке прикладных программ, могут оставаться незамеченными на протяжении длительного периода.

Потенциальные возможности усиления контроля со стороны администрации. Компьютерные системы дают в руки администрации широкий набор аналитических средств, позволяющих оценивать и контролировать деятельность фирмы. Наличие дополнительного инструментария обеспечивает укрепление системы внутреннего контроля в целом и, таким образом, снижение риска его неэффективности. Кроме того, некоторые прикладные программы накапливают статистическую информацию о работе компьютера, которую можно использовать в целях контроля обработки операций бухгалтерского учета.

Инициирование выполнения операций в компьютере. Компьютерная система может выполнять некоторые операции автоматически, причем их санкционирование не обязательно документируется, как это делается в неавтоматизированных системах бухгалтерского учета, поскольку сам факт принятия такой системы в эксплуатацию администрацией предполагает в неявном виде наличие соответствующих санкций.

Программа «1С: Бухгалтерия» - универсальная бухгалтерская программа, являющаяся самой распространенной (по данным «Финансовой газеты», газеты «Софт-Маркет» и др.) бухгалтерской программой в России. «1С: Бухгалтерия» может быть настроена самим бухгалтером на особенности бухгалтерского учета на своем предприятии, на любые изменения законодательства и форм отчетности. Один раз освоив универсальные возможности программы, бухгалтер сможет автоматизировать различные разделы учета: кассу, банк, материалы, товары, основные средства, расчеты с организациями, зарплату и т.д. «1С: Бухгалтерия» успешно используется на малых предприятиях, в торговле, в бюджетных организациях, в СП, на заводах и т.д.

В базовый комплект поставки входят одна или две дискеты, руководство пользователя и регистрационная анкета. Для установки и эксплуатации программы компьютер должен иметь операционную систему Windows, процессор Intel-80386DX или выше, оперативную память не менее 4 Мбайт, жесткий диск (используется около 4 Мбайт), накопитель на гибких магнитных дисках, принтер, дисплей.

Для предотвращения возможности незаконного тиражирования «1С: Бухгалтерия» предоставляется пользователям в защищенном от копирования виде (ключевая дискета, аппаратный ключ и др.)

Основные особенности «1С: Бухгалтерия»:

- ведение синтетического и аналитического учета применительно к потребностям предприятия;
- возможности ведения количественного и многовалютного учета;
- получение всей необходимой отчетности и разнообразных документов по синтетическому и аналитическому учету;
- полная настраиваемость: возможность изменять и дополнять план счетов, систему проводок, настройки аналитического учета, формы первичных документов, формы отчетности;
- возможность автоматической печати выходных первичных документов.

Исходными данными для программы являются проводки, вносимые в журнал хозяйственных операций. В программу следует вводить все проводки, отражающие хозяйственную деятельность предприятия. Программа рассчитана на хранение большого числа проводок – десятков и сотен тысяч, однако среди них всегда можно найти нужные по дате, счетам дебета и кредита, сумме или содержанию. Кроме этого можно ограничить «видимость» проводок за год, полгода, квартал и т.д.

Программа позволяет вводить проводки следующими способами:

-при ручном вводе проводок в журнал указывается дата, корреспонденция счетов, сумма и содержание операции. Если по указанным счетам ведется аналитический учет, то программа потребует ввести признаки аналитического учета (субконто). Если по счетам проводки ведется количественный и/или валютный учет, то программа потребует ввести количество и/или сумму в валюте;

-использование типовых операций позволит автоматизировать ввод стандартных или часто используемых операций. При вводе типовой операции создаются одна или несколько проводок, причем суммы этих проводок могут вычисляться автоматически. Например – можно оприходовать материалы и сразу же списать по ним НДС, начислить зарплату и сразу же определить отчисления в пенсионный фонд и другие фонды и т. д. С помощью типовых операций можно также закрыть счета, рассчитать прибыль.

С помощью режима «Документы и расчеты» в журнал операций можно ввести данные о некотором документе (платежном поручении, накладной и т.д.) или расчете (прибыли, налогов, переоценки валюты и т. д.) и связанные с ними проводки, которые автоматически рассчитываются по заданным формулам. Можно установить автоматический перерасчет проводок, связанных с документом или расчетом. Эта возможность очень удобна для таких операций как переоценка валюты, расчет прибыли и налогов и т.д.

Программа позволяет при вводе проводок автоматически формировать и распечатывать выходные документы. Один раз введя реквизиты операции (количество, сумму, дату и т.д.), можно сразу получить и проводки в журнале операций, и выходной (первичный) документ (платежное поручение, накладную, счет, расходный или приходный ордер).

На основании введенных проводок формируется отчетность и различные вспомогательные документы: оборотно – сальдовую ведомость, шахматку, анализ счета, обороты счета, журнал – ордер и ведомость по счету, сводные проводки, анализ счета по датам, отчет по журналу операций, карточку счета.

Документы могут содержать сведения за месяц, квартал, год или любой другой период времени.

Кроме журнала операций программа поддерживает несколько списков справочной информации (справочников): план счетов, список видов объектов аналитического учета, списки объектов аналитического учета (субконто), констант и т.д.

В программе существует режим формирования произвольных отчетов, позволяющий на некотором бухгалтерском языке описать форму и содержание отчета, включая в него остатки и обороты по счетам и по объектам аналитического учета. С помощью данного режима реализованы отчеты, предоставляемые в налоговые органы, кроме этого данный режим используется для создания внутренних отчетов для анализа финансовой деятельности организации в произвольной форме.

При самом простом использовании «1С: Бухгалтерии» можно ограничиться только простым ведением синтетического учета. При этом можно вводить проводки и на их основе получать оборотно-сальдовые ведомости, карточки счетов, главную книгу, вести кассу, обрабатывать банковские документы, печатать платежные документы и выдавать отчеты для налоговых органов.

Полностью возможности программы «1С: Бухгалтерия» раскрываются при ведении аналитического учета. В этом случае программа позволит отслеживать расчеты с

конкретными покупателями и поставщиками, учитывать наличие и движение товаров и основных средств, выполнение договоров. Расчеты по зарплате и с подотчетными лицами и т.д.

Кроме этого программа имеет функции сохранения резервной копии информации и режим сохранения в архиве текстовых документов.

Вместе с продуктом предлагается широкий перечень заполняемых форм первичных документов, но если пользователя не устраивает какой-либо документ, он может изменить его печатную форму и алгоритм заполнения. Пользуясь внутренним макроязыком, можно описать практически любой документ. Реализованные в базовом комплекте алгоритмы переоценки валюты и начисления амортизации требуют от пользователя строгого соблюдения правил отражения информации на счетах. Система формирует всю отчетность, предоставляемую в налоговые инспекции. Для этого используется генератор отчетов, в котором при помощи внутреннего макроязыка создаются собственные отчетные документы. Чтобы расширить функциональное наполнение САБУ, можно разработать собственные алгоритмы переоценки валютных пассивов и активов в зависимости от действующего законодательства, начисления амортизации по нематериальным активам, формирования учетных регистров.

Библиографический список:

1. 1С: Предприятие. Версия 8,0 Руководство пользователя. М: Фирма 1С, 2009г.
2. Меркулов Т.А., Ярушкина Н.Г. Автоматизированный бухгалтерский учет в среде 1С: Предприятие. Ульяновск, УлГТУ, 2009г.
3. План счетов бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности организаций и инструкций по его применению. М: Статус-Кво 9 7, 2010г.
4. Подольский В.И., Дик В.В. Бухгалтерский учет на персональном ЭВМ. Система автоматизированных рабочих мест бухгалтера. –М.: Бухгалтерский учет, 2012г.
5. Подольский В.И., Дик В.В. Обработка учетной информации на ПЭВМ: Учебное пособие. М.: МЭСИ, 2011г.

EFFECTIVENESS OF USING GAMES AT THE ENGLISH LANGUAGE LESSONS

Шоенбаева С.С., Тусунбаева Д.Б.

Карагандинский колледж актуального образования «Болашақ»

Learning a foreign language makes the pupil acquainted with the life, customs and traditions of people whose language he studies through visual material and reading material dealing with the countries where the target language is spoken. Foreign language teaching should promote pupils' general educational and cultural growth by increasing their knowledge about foreign countries, and by acquainting them with progressive traditions of the people whose language they study.

When you are teaching somebody to swim or drive a car, teaching doesn't start to be effective until the learner is in the water or the driving seat. It is waste of time to give him lectures about swimming strokes or how the carburetor works. He needs a model to imitate and plenty of practice of the right kind. In fact we learn to do things by doing them, and this applies no less to language learning than to swimming or driving.

It is useful to think of mastering a language in terms of four related skills: two passive and two active. These are the skills of listening with understanding, to tell language, that of reading it with understanding, and the active skills of self expression through the spoken and written word. Because of this it is necessary to have ample practice in listening to the language,

in reading the language, and in practicing. Learning a foreign language consists of forming the sounds of the language, of framing the structures correctly, of choosing the right word in the right place in a pattern, of using the right intonation with each structure and so on.

Learning a language is not a matter of acquiring a set of rules and building up a large vocabulary. The student's mastery of language is ultimately measured by how well he can use it, not by how much he knows about it. A student who has learnt a lot of grammar but who cannot use a language is in the position of a pianist who has learnt a lot about harmony but cannot play the piano. The student's command of a language will therefore be judged not by how much he knows, but how well he can perform in public.

As in life, an enriched environment stimulates thought and language. This is a challenge for busy teachers with little and material support to provide children with the need to express themselves. Some teachers have the children to create the pictures and the stories for themselves and their classmates. Drawing on cooperative learning practices, students learn to work together to carry out tasks, advising and correcting each other. Cooperative learning gives structure to student roles and communication as well as a teacher role that is secondary, or supportive to the learning process. There are numerous well-known structures defined as part of the notion of cooperative learning: the Group-Investigation, Think-Pair-Share, Student teams. In her book *growing up with English*, Janet Orr discusses at some length Cooperative Learning. She gives one good example of Numbered Heads Together where a class divided into groups of 4 is given a question and each group consults together to the right answer. The teacher calls out the number from 1 to 4, and the child in each group with that number, already prepared and confident, answers the question on behalf of their group. Besides establishing a realistic rationale for using the language in a question and answer as well as negotiating context, the strategy minimizes the threat of failing and increases confidence and pleasure in using the new language.

Any new program with new approaches is a challenge. This proposed expansion of English language instruction to the second form is certainly that. The wise education management will realize that this is an opportunity to capitalize on change by moving away from the old rote patterns and "teaching English in Kazakh".

Many people think using English language games in the ESL/TEFL classroom is a trivial time-filler, but teachers experienced in using the right types of games will tell you otherwise. English games, when used correctly, take the stress out of learning a language and help pupils succeed by learning naturally.

In an effort to supplement lesson plans in the ESL classroom, teachers often turn to games. The justification for using games in the classroom has been well demonstrated as benefiting students in a variety of ways. These benefits range from cognitive aspects of language learning to more co-operative group dynamics.

General Benefits of Games

Affective:

- lowers affective filter
- encourages creative and spontaneous use of language
- promotes communicative competence
- motivates
- fun

Cognitive:

- reinforces
- reviews and extends
- focuses on grammar communicatively

Class Dynamics:

- student centered
- teacher acts only as facilitator
- builds class cohesion
- fosters whole class participation

- promotes healthy competition

Adaptability:

- easily adjusted for age, level, and interests
- utilizes all four skills
- requires minimum preparation after development

Games are important part of the teacher's repertoire. Although they are recreational activities by nature whose main purpose is enjoyment, in the language learning process their purpose is to reinforce what has already been taught. In the course of a game, learners are engaged in enjoyable and challenging activity with clear goal. Often students are so involved in playing the games that they do not realize they are practising language. Among numerous sources of children's interest in the language learning process, games seem to be very important. Obviously, there are a lot of other sources, such as pictures and stories. Pictures serve as a visual stimulus, while games use both visual and aural channels and activate language production and, sometimes, physical movement.

In addition to spelling and grammar, games can provide practise in another key language area: vocabulary. Such games facilitate initial practice and periodic revision of vocabulary in an enjoyable context, thus making classroom vocabulary study an amusing and satisfying experience for teacher and student alike. Some games are played with the whole class, often with the students divided into two teams, while others can be played in pairs or small groups. Now let us look at what games the teacher may exploit while working with words.

1. Memory game begins with one student saying a sentence and the next student in turn adds another word or phrase to the sentence, repeating what has gone before in the same order, for example,

- Student 1: I went shopping.
- Student 2: I went shopping and bought a jacket.
- Student 3: I went shopping and bought a jacket and a cap,

and so on . Anyone who cannot add to the list or makes a mistake in ordering the words must drop out of the game. The last player remaining is the winner. This game may be exploited while working with words related to any topic.

2. Word association requires students to name all the words they know associated with any lexical category, and then the next student must immediately say another word from the category. The next student continues with another word and so on around the class.

3. Miming can be used as a guessing game. This wordless activity leads the learners to talk quire naturally. Someone mimes an action and the others try to guess what it is. This kind of guessing game can provide further practice of a wider variety of lexical and grammatical units, such as those related to occupations. One student chooses a job and mimes a typical activity that it involves. The others try to guess the job by asking either about the activity or the job, for example, do you work outside (in an office)? Do you wear a uniform (use a tool)? The student miming provides only nonverbal clues to help the rest of the class guess what the job is.

4. Guess the tool provides a good opportunity to develop students' skills in defining words and paraphrasing. For this game the teacher puts the students in pairs, facing each other, and gives a card with two words written on it to each student and asks them not to show each other their cards. The two words written on the cards are a tool and related occupation, for example, saw and carpenter, chalkboard and teacher.

5. Human sounds can be used after students have learned the vocabulary of some of the sounds that humans make, for example, cheer, cough, cry, hum, scream, shout, sing , whisper, whistle, and mumble, and have grouped them according to the following categories: happiness, pain, sadness, disapproval, annoyance, fear and excitement . The teacher gives the class situation in which people make noises and asks students to make the sound corresponding to each situation as well as say what it is.

There are teachers who fail to realise the importance of games, considering them not a wealth of various techniques and an opportunity for real communication but an uncontrolled and

noisy waste of time. However, children in general learn better when they are active. Thus, when learning is channelled into an enjoyable game, they are very often willing to invest considerable time and effort in playing it. Moreover, in view of diverse learning styles and preferences the students display, benefits from games seem to cater for everyone as children find playing activities much richer language studying work than doing other kinds of practice. If games are properly designed, they may become an excellent and essential part of a children's learning programme.

Games are workable because they can easily attract the attention of students, thus influencing student motivation and enhancing English ability. Games offer a chance for real communication, while also decreasing the stress-levels experienced by students. Using games, according to the same study, also maintains high levels of attentiveness as any basic understanding of human nature might suggest probable. To continue with the idea of human nature leads us to the biological approach, where, it is argued, playing is vital to the development of the flexible and adaptable human brain because children's imagination and creativity are enhanced by playing. Based on the material mentioned above, the importance of using games in facilitating children's motivation and confidence appears to be well supported.

- 1 Rogova G.V. Methods of teaching English. - М.: Просвещение, 1983.
- 2 Тер-Минасова С. Г., Фатющенко В. И. Английский язык. Пособие для поступающих в вузы. 2-ое изд. – М.: изд-во МГУ, 1994. – 155 с.
- 3 Janet Funston. English for young learners: challenge and opportunity for Kazakhstan // «Мектептегі шет тілі»- «Иностранный язык в школе» №6/2004.
- 4 Shalva Shaposhvili. Vocabulary practice games // «English Teaching Forum» April 2002.
- 5 Kun Noemi. Games in teaching English as a foreign language. New methods in language learning. - VDM Verlag Dr.Muller, 2008.

АЛҒАШҚЫ ӘСКЕРИ ДАЙЫНДЫҚ ЖӘНЕ ДЕНЕ МӘДЕНИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ЖАС ҰРПАҚТЫ ПАТРИОТИЗМГЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Шотаев Т. Д.

Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі

Қаз дауысты Қазбек би бабамыз «Алтын ұя Отан қымбат, туып өскен елің қымбат, кіндік кесіп, кір жуған жерің қымбат» демекші, Қазақстан-жүз отызға тарта ұлт өкілдерін бауырына басқан көпұлтты мемлекет, нанымен тойдыртып, суымен шөлді басқан туған жер-Қазақстанды сүйе, оны жаудан қорғау әрбір Қазақстан азаматының ұлтына, дініне қарамастан барлығының ортақ парызы.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің студенттерімен кездесуде: «...Еркін елде өскен ұрпақтың рухы әрдайым биік болуға тиіс. Жастары жалын жүректі, өршіл намысты, биік рухты болса, ол елдің еңсесі де биік болады. Өршіл, намысшыл жас Отаншыл патриот келеді, халқына, өз ұлтына адал қызмет етеді» - деген болатын. Ел өміріндегі бірқатар мәселелерді шешу көп жағдайда азаматтық қоғамның даму деңгейіне, жоғары патриоттық сананың қалыптасуына, өз еліне деген мақтаныш сезімге, Отанының мүдделерін қорғау жөніндегі азаматтық борышын орындауға дайындығын тәрбиелеуге байланысты. Патриоттық тәрбие жүйесі білім беру мекемелерінің барлық типтері мен түрлеріндегі оқыту мен тәрбиелеу үрдісіндегі әлеуметтік маңызды құндылықтарды, азаматтылық пен патриотизмді қалыптастыру мен дамытудағы, еңбек ұжымдарында, әскери, қоғамдық ұйымдарда бұқаралық саяси тәрбие жұмысын жүргізуді, бұқаралық ақпарат құралдарының азаматтарға патриоттық тәрбие

беру тақырыптарын талдауға, зерделеуге және көрсетуге бағытталған қызметін жүзеге асыруды көздейді. Осы орайда алғашқы әскери дайындық және дене мәдениеті сабақтарында жастарды патриотизмге тәрбиелеудің рөлі ерекше зор. Алғашқы әскери дайындық және дене мәдениеті сабақтары бір-бірін толықтырып тұрады. Дене мәдениеті сабақтарын саптық дайындықсыз өту мүмкін емес. Себебі, ол гимнастиканың негізі болып табылады. Алғашқы әскери дайындық пәні жастарды Отан қорғауға дайын болуға, патриотизмге тәрбиелейді десек, ол мақсатқа дене тәрбиесінсіз жету мүмкін емес. Жастарды Отан алдындағы борышын өтеу үшін, алдын ала осы екі пән дайындайды. Алғашқы әскери дайындық пәні әскери білім берсе, ал дене тәрбиесі пәні жастардың әскерге барар алдында жақсы дамуын, денсаулығының нығаюын қалыптастырады.

Жалпы патриотизм ұғымына тоқталатын болсақ, «Патриотизм» гректің patriots – Отандас, patrios – Отан, туған жер деген мағынаны білдіреді екен.

Патриотизм – адамдардың өз Отанына деген сүйіспеншілігі мен адалдығын көрсететін сезім. Ол адамның өз Отанын күшті де айбынды етіп, ұмтылуымен сипатталады. Қандай да бір жағдайда Отанын қорғауға дайын тұруын көрсетеді. Патриотизм, сондай-ақ, туған жерге деген, ата-бабасы жатқан жерге деген құштарлықты, перзенттік махаббатты да білдіреді.

Алғашқы әскери дайындық пәні – Қазақстан Республикасының азаматтарын Қарулы Күштерде, басқа да әскер және әскери құрамаларда қызмет етуге дайындайтын мемлекеттік жүйенің негізгі құрамы болып табылады. Алғашқы әскери дайындық пәнімен әскери-патриоттық тәрбие тығыз ұштастырыла отырып, жастардың әскери істі жақсы меңгеруіне, төтенше жағдайларда қорғанудың тәсілдері мен құралдарын дұрыс пайдалана білуіне ықпал етеді.

Алғашқы әскери дайындық бөлімінің кіріспе бөлімінен бастап, әрбір тақырыптары жастардың бойында терең патриоттық сезім қалыптастырады деп айтсақ болады. Оқытушы кіріспе сабақты өткізуде оқушыларды әскери қызметке және Қазақстан Республикасын қорғауға дайындаудың маңызына, алғашқы әскери дайындық курсының оқу міндеттерін орындауға байланысты моральдық-психологиялық және дене күшін шоғырландырудың қажеттілігіне ерекше көңіл бөледі. «Қарулы Күштер Қазақстан Республикасының егемендігі күзетінде» тарауындағы «Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерінің нышандары және әскери бөлімнің жауынгерлік туы» тақырыбында мемлекеттік нышандарды зерделеуге ерекше мән беріледі. Республика нышандарының саяси және рухани мәнін айымдау арқылы жастардың азаматтық міндеттері туралы дүниетанымы кеңейеді және тереңдей түседі. Нышандарды оқи отыра жастар ел тарихының маңызын, еліміздің болашағы үшін жауапкершілік сияқты жалпы адамгершілік нормаларды бойларында қалыптастырады. Әлемде азаматтардың бойында ұлттық нышандар: туға, елтаңбаға, әнұранға, ұлттық мерекелерге патриоттық сезімді, оларға құрметпен қарауды мақсатты түрде қалыптастырып отырған елдер аз емес. Көптеген елдер мемлекеттік нышандарды мемлекеттің оң бейнесін жасаудың негізі, патриоттық сезім мен ерік-жігерді танытудың нысанасы ретінде пайдаланады. «Сабақтан тыс әскери-патриоттық тәрбие ретінде нышандар» тақырыбында деректі фильмдер, конференциялар, ашық сабақтар өткізіп кеңінен насихаттауға болады. Әскери қызметтің қиындықтарын табанды өткеруде алғашқы әскери дайындық сабақтарының тақырыптарынан басқа әскери патриоттық тәрбиенің алар орны ерекше деген болсақ қателеспеген болар едім. Әскери істі жіті меңгеруге дайын болу үшін сабақтан тыс Ұлы Отан және Ауған соғысы ардагерлерімен кездесулер, әскери-спорттық ойындар мен эстафеталық жарыстар, әскер тақырыбындағы ерлік сабақтар, қалалық, облыстық слеттерге қатысудың тәрбиелік мәні зор. «Денсаулық – зор байлық» - дейді қазақ. Халықтың денсаулығын сақтау, аурулардың алдын алу мен оларды емдеу бағыттары мемлекеттік, әлеуметтік, экономикалық, медициналық және биологиялық мәселе. Адамның еңбек пен тұрмыс жағдайын жақсарту беру, аурулардың алдын алу, халықтың дене және рухани күшінің жан-жақты дами беруіне қолайлы жағдайлар туғызу-тәуелсіз

мемлекетіміздің аса маңызды міндеттерінің бірі. Халқымыздың басынан қилы да қиын кезеңдер өтті. Ата-бабаларымыз ту ұстап, тұлпар мініп өзгеге бодан болмас үшін, келешек ұрпағы үшін шыбын жанын шүберекке түйген өзінің Отанының кең-байтақ жері үшін аянбай күресті. Олардың аңсаған армандарына біздер жетіп қана қоймай, оның босағасын бекітіп, шаңырағын шайқалтпай нығайта бастадық. Жасыратыны жоқ тәуелсіздік алғалы, Қазақстан Республикасы болғалы көп қиындықтар болды. Республика тәуелсіздікке жетіп экономикалық жағдайы оңала бастаған шақта қоғам мүшелерін отансүйгіштік рухта тәрбиелеу мәселесін бірінші кезекке қойып отыр. Ел тәуелсіздігі қолға конған бақыт құсы екенін тілге тиек ете отырып, оны ұшырып алмаудың қамын жасап, жастарды да сол бақыт сақтау жолында ат салысуға тәрбиелеуіміз қажет. Әрбір адам, әр азамат елін, Отанын сүюді өзінің қасиетті борышы деп санаса бізге одан артық еш нәрсе керек емес. Сондықтан да, алғашқы әскери дайындық пәні оқытушысы ретінде осы істі берік қолға алып, уыстан шығармай ары қарай жастар бойында патриоттық сана-сезім қалыптастыруымыз қажет. Сол кезде ғана еліміз, жеріміз, халқымыз деген азаматтар көбейіп, еліміздің өркендеуіне ат салысатын жастардың өсіп шығатыны хақ.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. С.Ғ.Тәжібаева. Тәрбие жұмысын ұйымдастыру тұжырымдамасы. Алматы: “Қазақстан мектебі № 3”, 2007.
2. Н. Ә. Назарбаев “Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан” Егемен Қазақстан
3. “Қ. Р. Азаматтарына патриоттық тәрбие берудің 2006-2008 жылға арналған мемлекеттік бағдарлама” Егемен Қазақстан 2008
4. Құсайынов А. “Білім және Реформа” Алматы 2010
5. Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдарында 2006-2011 жылдарға арналған кешенді тәрбие бағдарламасы

ҚАЗАҚ БАСПАСӨЗІНІҢ ПАЙДА БОЛУЫ

ҚТӘ – 31 тобының студенті Қалдыбеков Нұрдаулет

Жетекшісі: Алиманова Сандуғаш Нұртаевна

Академик Ж.С. Ақылбаевтың Балқаш маңызды білім беру колледжі

Енді ғана өз билігі өзіне тиіп, ұлттық мемлекетінің іргетасын қалай бастаған қазақ халқы үшін өзінің жүріп өткен жолының ғылыми шынайы тарихын жазу қажеттілігі күннен - күнге айқын сезіледі. Өйткені ұлттың бүгінге дейінгі тарихы – оның ертеңгі тағдыры.

Біз қазақ баспасөзінің дәлірек айтсақ, XIX ғасыр мен XX ғасырдың басындағы қазақ баспасөзінің сипатына, ондағы қарастырылған басты мәселелерге тарихи тұрғыдан тоқталып өттік. Бұл кезең қазақ баспасөзінің енді - енді ғана дүниеге келіп, халықтың арасына тарай бастаған кезеңі, әрі халықтың тар жол тайғақты кезеңі. Осындай аласапыран кезеңде халық тағдыры мен қоғам өмірінің шындығын бүкпесіз батыл жариялаған қазақтың баспасөзінің қызметі де орасан зор болды.

Дипломдық жұмысының өзектілігі сол – XIX ғасыр мен XX ғасырдың басындағы қазақ баспасөзінің атқарған қызметтері, міндеттері, көздеген мақсаттарының қандай болғандығы, сол баспасөз беттеріндегі қазақ халқының тарихы, өмірі мен жағдайы, сонымен қатар әдет - ғұрыптары мен салт - дәстүрлері жөнінде тарихи тұрғыда қаралып, мәлімет беруінде.

Қоғамда болып жатқан әр алуан, ірілі - ұсақты оқиғалар туралы дер кезінде оқырмандарына мәлімет жеткізу міндетін атқаратын мерзімді басылым, уақыт өте келе баға жетпес құнды деректер көзіне айналады. Халыққа болған оқиға туралы жедел ақпарат таратқан мерзімді басылым, сол оқиға туралы өз бойына қажетті мағлұматтар да жинайды, сөйтіп уақыт өте келе өзі де тарихи дерек көзі ретінде ғылымға қызмет етіп, оқиғалардың, басқа да мәселелердің кейбір қырларын ашуға көмектеседі.

Бір жарым ғасырға таяу ғұмыры бар қазақ баспасөзі халқымыздың тағдырымен біте қайнасып, бірге жасасып келеді. Осы мезгіл ішінде түрлі кезеңдерді бастан кешіп, біресе алға басып дамыса, енді бірде жүрісін баяулатып, тіпті тоқыраған тұстары да болмай қалған жоқ. Бір кереметі, қандай жағдайда да қоғамдық ойдың қозғаушы күші қызметін адал атқаруда.

Ұлтымыздың кейінгі жүз жылдан аса тарихының сырлы шежіресі – қазақ баспасөзі XIX ғасырдың екінші жартысында «Түркістан уалаятының газеті», «Дала уалаятының газеті» болып патшалы Ресей үкіметінің үкімімен дүниеге келді. Бұл басылымдар отарлаушы елдің жыртысын жыртып, жырын жырлау мақсатында шығарылғанымен, шын мәнінде, сол шеңбермен тұйықталып қалмай, ұлтымыздың жоғын түгендеу бағытында едәуір көп еңбек сіңірді. Баспасөз – халықтың қоғамдық - әлеуметтік ой - пікірін оятуға, мәдени - әдеби дүниетанымын қалыптастыруға, әдет - ғұрпын, салт - дәстүрін танып білуге, ұлттық намысын оятып, кеңейтуге әсер ететін, сөзсіз бірден – бір құрал.

Қазақ баспасөзінің де халықтың саяси ой – пікірін оятып, дүниетанымын байытуға едәуір әсері болды. Газеттің ақпарат жеткізуші, үгіт – насихат саласындағы қызметі жөніндегі А. Байтұрсыновтың: “Газет – халықтың көзі, құлағы һәм тілі. Адамға көз, құлақ, тіл қандай керек болса, қасында құлағы жоқ керең, тілі жоқ мақау, көзі жоқ соқыр сықылды” – деуі, газеттің әлеуметтік – қоғамдық өмір саласындағы алатын орнын, қызметін нақты бағалаудан туындаған.

Қазақстанның қалаларында патшаның жергілікті әкімшілік орындарының ресми органдары болып табылатын газеттер шыға бастады. «Облыстық ведомстволармен» қатар қазақ тіліне аударылып, Орынборда «Торғай» газеті, Омбыда «Дала уалаяты» газеті, сондай - ақ Оралда және басқа қалаларда шығарылған газеттер де Қазақстан өмірімен байланысты болды.

Мерзімді басылымдарды түрлі мамандық иелері әр - түрлі мақсаттармен, әр - түрлі қырынан зерттеуі мүмкін. Тарихшыны өзі зерттеп жүрген тақырыбы бойынша жарияланған фактілік материалдар қызықтырады. Ал деректанушы баспасөзді оның деректік маңызы мен ерекшеліктерін көрсету үшін, жалпы тарих дерегі ретіндегі ғылыми құндылығын анықтау үшін зерттеді.

Қазақ халқының мерзімді баспасөзін өздерінің зерттеп отырған тақырыптарының басты мәселелерінің бірі ретінде қарастырып, зерттеген Кеңестік зерттеушілеріміз аз емес екені бізге мәлім. Оларға тоқтала кетсек, А. М. Панфилова, С. И. Антонова, В. Н. Алексеенко, К. Кереева - Канафиева, сонымен қатар, 50 - жылдардың соңы мен 80 - ші жылдардың екінші жартысына дейін еліміздегі баспасөз тарихына арналған Т. Амандосов, С. Имашев, М. Фетисов, Б. Кенжебаев, Т. Қожакеев, Х. Бекхожин, С. Матвиенко, С. Қозыбаевтардың еңбектері де жарық көрді.

Қарастырылып отырған зерттеу жұмысының деректік көзі ретінде көптеген авторлардың, тарихшылардың, жаушылардың еңбектері, сонымен қатар, шығармалар, газет - журналдар, авторефераттар, монографиялық еңбектері алынды. Солардың бастыларына тоқталып кетсек, Қамбар Атабаевтың «Қазақ баспасөзі: Қазақстан тарихының дерек көзі» атты еңбегі, «Қоғам және дәуір» атты ғылыми - сараптамалық журнал, «Қазақстан тарихы» әдістемелік журналы т. б. ғылыми еңбектер дерек көзі етіліп алынды.

Мерзімді басылымдар мәліметтерін тарих дерегі ретінде зерттеумен, оларды белгілі бір дәрежеде талдаумен немесе сыннан өткізумен тарихшы - зерттеушілердің барлығы айналысады. Дегенмен, оларды нақты тарихи проблемаларды зерттеуші тарихшылар және

мерзімді басылымдарды тарих дерегінің көзі ретінде зерттеушілер - деректанушылар деп бөлуге болады.

Жұмыстың алдына қояр негізгі мақсаты – қазақ баспасөзінің, дәлірек айтсақ, XIX ғасырдың II жартысы мен XX ғасырдың басындағы қазақ баспасөзінің тарихи тұрғыдан сол кездегі басты - басты қарастырылған, негізгі көтерілген мәселелерін ашып көтеру, сонымен қатар қазақ халқының хал - жағдайын, өмірін, әдет - ғұрпы мен салт - дәстүрлерінің қырын ашу болып табылады.

Баспагерлер арасындағы қазақтың әдет - ғұрпы және рухани өмірі жағынан рухани сабақтастықты, тарихи үндестікті пайымдау. Осы кезеңдегі қазақ баспасөзінің тарихи қызметін анықтау. Міне, осы мақсатты жүзеге асыру үшін жұмыстың алдына мынадай нақты міндеттер қойылды:

- «Дала уалаяты газеті», «Қазақ», «Серке», «Айқап», «Түркістан уалаяты газеті», т. б. газет беттеріндегі негізгі мәселелер, олардың топтастырылуын анықтау;
- Осы кезеңдегі алғашқы қазақ баспасөзінің шығу тарихын, ондағы көтерілген басты мәселелерді саралап, жүйелеу;
- Қазақтың мерзімді баспасөзіндегі Қазақстанның әлеуметтік - экономикалық және рухани өмірін барынша айқындап, ашып көрсету;
- XIX ғасырдың II жартысы мен XX ғасырдың басындағы қазақ баспасөзінің негізгі атқарған міндетін айғақтау, көздеген мақсаты мен жасаған қызметін ашып көрсету.

Жұмыстың зерттеу әдістері. Жұмыстың негізгі әдіс - тәсілдері – баяндау, салыстыру, қажетті мәліметтерді саралау, ұғымдарды жинақтау, пікірлерді қорыту, ғылыми тұрғыда талдау. Сондай - ақ, тарихи талдау басшылыққа алынды.

Сонымен бірге, жұмысты жазу барысында салыстырмалы - тарихи талдау, сыни талдау, бақылау, логикалық зерттеу әдістері кеңінен пайдаланылды.

Жұмыстың хронологиялық ауқымы. Жұмыстың хронологиялық ауқымы XIX ғасыр мен XX ғасырдың басы аралығындағы ауқымды қамтиды.

XIX ғасырдың екінші жартысында пайда болып, XX ғасырда қоғам өмірінің ажырамас бір бөлігіне айналған қазақ баспасөзінің тарихы «Түркістан уалаяты газетінен» бастау алары баршаға аян. 1870 жылы сәуірдің 28 - інде (ескі стиль бойынша) Ташкент қаласында жарық көрген бұл газет, тек қазақ тілінде емес, жалпы Ресей қоластындағы барша түркі халықтары тілінде шыққан алғашқы басылым болды.

XIX ғасырдың II жартысы мен XX ғасырдың басындағы қазақ баспасөзі патша үкіметінің екіжүзді мақсатына қарамастан, Қазақстандағы мәдениеттің дамуына елеулі әсер етті. Патша үкіметінің заңдарын, жарлықтарын жариялап, оның реакцияшыл, отаршылдық саясатын уағыздай отырып, сонымен қатар бұл газеттер өнеркәсіп пен ауыл шаруашылығы өндірісін дамыту мәселелерін көтеруге мүдделі болды. Газет беттерінде мал шаруашылығы жайлы, мектептер, егіншілік туралы және сауда туралы жазылып тұрды, қазақ халқының тарихына, тіліне, ауыз әдебиетіне, этнографиясына, Қазақстанның археологиясы мен пайдалы кен байлықтарына арналған мақалалар басылып отырды.

Қазақ тіліндегі алғаш жарық көрген «Түркістан уалаятының газеті» де, «Дала уалаятының газеті» де біздер үшін де, келер ұрпақ үшін де, ең алдымен, қазақ тарихының өзіндік ерекшеліктері бар жазба деректері, әсіресе қазақ жерлерін Ресейдің отарлауы тарихының дерек көзі ретінде қымбат.

Кез - келген дерек сияқты, олар да нақты уақиғаның, қоғамдық құбылыстың негізінде, белгілі бір уақыт пен кеңістікте, белгілі бір әлеуметтік топтардың не таптардың сұранысына, қажеттігіне сай дүниеге келді. Сондықтан, олар алдымен өзін дүниеге әкелген уақыт пен ортаның жемісі ретінде өз бойында, сол уақыт кезеңін сақтайды, сол ортаны бейнелейді. Аталған басылымдардың тарихи дерек ретіндегі мұндай табиғи қасиеттері оларды тарих үшін, сол өздері пайда болған уақыты мен ортасы туралы объективті мәлімет көзіне айналдырды. Елімізде большевиктік диктатура толық орнағанға дейінгі кезеңде ана тілімізде шығып тұрған 14 - 15 газет - журналдар арасында ең ұзақ

өмір сүргендері де осы екеуі болған. «Түркістан уалаятының газеті» 1870 - 1882 жылдар аралығында, «Дала уалаятының газеті» 1888 - 1902 жылдар аралығында шығып тұрған.

Сонымен, «Дала уалаятының газеті» де, «Түркістан уалаятының газеті» де пайда болуының және мерзімді басылым ретінде қалыптасуының ең басты объективті алғышарты қазақ жерін, қазақ елін отарлаудың одан әрі күшеюі болды.

«Түркістан уалаятының газетінің» қандай мақсатпен шығарылғандығы туралы Х. Бекхожин: «Газет патшаның отаршылдық саясатын күшейте түсу, Россияға жаңадан қосылған өлкенің жай - жапсарын, табиғат байлығын орыс буржуазиясының талабына орай зертеп білу мақсатымен шығарылды» десе, «Дала уалаятының газеті» туралы: «Бұл газетте патша үкіметінің отаршылдық саясатын күшейте түсу, оның бұйрық жарлықтарын, ресми көзқарастарын халық арасына кең таратып, бұқараның санасын уландыру мақсатымен шығарылды» - дейді.

Қазақ ғалымдарының ресми басылымдарға байланысты айтқан бұл пікірлерінің шындықтан алыс емес екендігін, сол газеттерді шығарушылардың өздері де дәлелдейді. Мысалы, «Туркестанские ведомости» газетінің шығарылуына байланысты, сол газеттің бірінші санында жарияланған бас мақалада патша өкіметінің Түркістан өлкесін отарлаудағы мақсатын, алдарында тұрған міндеттерін еш бүкпесіз ашық айтқан.

Түркістан өлкесінің қазіргі әкімшілігі алдына қойып отырған басты және негізгі міндеті осы. Осы мақсатқа жету өте - мөте қажет. Өйтпеген жағдайда Түркістан өлкесіне орыс элементтерін енгізу - тек қара күшпен ғана жаулап алу дәрежесінде қалып қояды. Орта Азияны дәл солай бағындырып, арада біршама уақыт өткенде із - түзсіз жоғалып кеткендер де болған. Егер орыс халқының рухани орасан зор күш - қуаты жәрдемдеспесе, Орта Азияға орныға бастаған орыс элементі де жойылып кетуі мүмкін».

Қасиетті Түркістан жеріне мәңгіге орналасып, оның шексіз байлығын иеленудің бірден - бір сенімді жолы – жергілікті халықтарды рухани жеңу екендігін жақсы сезінген Түркістан өлкесінің алғашқы генерал - губернаторы өз мақсатына жету үшін өлкелік басылымның қажеттігін де жақсы түсінді. Сондықтан газет шығару ісімен тікелей өзі айналысқан.

Зерттеуші М. Жақыптың айтуынша, ол «1868 жылы патшалық Ресейдің сол кездегі астанасы Петерборға барған сапарында Түркістан генерал - губернаторлығының ресми үні - «Туркестанские ведомости» газетін шығарудың қамына кірісті. Түркістан өлкесінде жарыққа шығатын тұңғыш орыс отаршыл газеті «Туркестанские ведомости» деп аталды.

«Түркістан уалаятының газеті» алғашында айына төрт рет, екі нөмірі қазақша, екі нөмірі өзбекше шығатын болған. Газеттің басты міндеті - басқарушы өкіметтің Түркістан өлкесіндегі органы болу, ал, мақсаты ұзақ жылдар бойы мұсылмандық пен азиялық деспотизм езгісінде болған елде азаматтық тәртіп орнату, жалпыхалықтық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және өркениеттілік пен жалпыадамзаттық идеяларды енгізу жолында жүргізіліп жатқан үкімет шаралары мен жергілікті әкімшілік бұйрықтарын әрбір адамның қабылдауына және көруіне мүмкіндік жасау. Яғни, басқаша айтсақ, әр түрлі әдемі сөздермен бүркемеленген мұндай мақсаттың мәні: жаңа билеушілердің жергілікті халықтарды діни сенімі мен қалыптасқан дәстүрлі басқару жүйесінен айыру жолында жүргізіліп отырған отаршылдық іс - әрекеттерді ақтау. Олардың халық мүддесі үшін жүргізіліп жатқандығына әрбір адамды сендіру.

«Туркестанские ведомости» газетінің екінші бір маңызды міндеті: «Түркістан өлкесінің Ресей үшін маңызы туралы барлық жат мақсаттардан таза, дұрыс көзқарас қалыптастыру. Өйткені, кейде шетелдік газеттерде орыстардың Орта Азиядағы іс - әрекеттері туралы шындыққа сай келмейтін бұрмаланған материалдар кездесіп қалады. Газеттің ең басты міндеті сол жалғандықтар мен бұрмалаушылықтарды дер кезінде әшкерелеу. Газеттің үшінші бөлімінде Түркістан өлкесінің тарихы, географиясы, этнографиясы, статистикасы туралы ғылыми мақалалар мен заметкалар, атап айтқанда, Ішкі Азияның таулы аймақтарының топографиялық құрылымы, олардың геологиялық құрылысы, литологиялық ерекшеліктері туралы мақалалар жергілікті жердің аны мен

құсы туралы заметкалар. Орта Азияның, әсіресе, Түркістан өлкесінің көшпенді және отырықшы халықтарының этнографиялық ерекшеліктері туралы, археологиялық зерттеулер мен жаңалықтар, жергілікті ертегілер, аңыз - әңгімелер, өлкедегі түземдіктер мен орыстардың сауда және өнеркәсіп саласындағы қызметі, Ресейдің Орта Азиямен сауда қатынасы туралы мәліметтер метеорологиялық бақылау, Ташкент және басқа да Түркістан өлкесіндегі қалалардағы қоғамдық өмірі туралы заметкалар, жергілікті маңызы бар әр - түрлі хабарлар, анықтамалар, хабарландырулар, жаңадан шыққан кітаптар, карталар және өлкеге қатысты жоспарлар туралы мазмұндалған библиографиялық еңбектер т. б. Қазақ баспасөзі тарихын зерттеуші Б. Кенжебаев: «Қазақ халқының тарихында тұңғыш рет XIX ғасырдың ақырынан бастап қазақша газет шықты.

Патша өкіметі тарапынан қазақ тілінде шығарылған келесі және соңғы ресми газет «Дала уалаятының газеті» болды. Ол Омбы қаласында, 1888 жылдың 1 қаңтарынан бастап, 1902 жылдың 12 сәуіріне дейін шығып тұрды. «Дала уалаятының газетінің» дүниеге келуі 1882 жылы құрамына Ақмола, Семей және Жетісу облыстары кірген, Дала генерал - губернаторлығының құрылуымен байланысты.

«Дала уалаятының газеті» авторларының қазақ тарихындағы алар орындары, олардың басым бөлігінің келешекте алаш ардагерлері ретінде жеке тұлғаларға айналуы, олардың кезінде «Дала уалаятының газеті» бетінде жарияланған еңбектерінің қазақ тарихының дерегі ретіндегі маңызын арттыратын фактор екендігі даусыз. Мысалы, газеттің белсенді авторлары: Мәшһүр Жүсіп Көпеев, Шәкәрім Құдайбердиев, Әлихан Бөкейханов, Асылқожа Құрманбаев, Отыншы Әлжанов, Сәдуақас Шорманов, Мейрам Жанайдаров, Қорабай Жапанов, Барлыбек Сыртанов, Жақып Ақпаев, Жағыпар Айманов, Әміре Айтбакин т. б. өткен ғасыр соңындағы қазақ өмірін терең білетін, ол халықтың тек өзіне ғана тән ұлттық ерекшеліктерін, мүддесі мен мақсаттарын жан дүниесімен сезініп, газет бетінде айта білген адамдар екендігіне ешкімнің күмәні жоқ деп ойлағанымыз дұрыс.

Газеттің алдына қойылған негізгі мақсатына сай, патша үкіметінің жергілікті әкімшілік орындарының бұйрық - жарлықтары, нұсқаулары, т. б. ресми материалдары орысшадан қазақшаға аударылып басылса, жергілікті авторлардың мақалалары, аңыз - әңгімелер, әдеби нұсқалар, өлең - жырлар т. б. қазақшадан орыс тіліне аударылып басылған. Газетте сапалы аудармалармен қатар, аударма тәжірибесінің жоқтығы, сауатты аудармашылардың жетіспеуі, қазақ баспасөз ісінің енді ғана қалыптаса бастауы, жатық газет тілінің әлі қалыптаспауы, т. б. себептерге байланысты аудармаларда кемшіліктер жиі кездеседі.

Жалпы газет қазақ баспасөзін шығарудың, таратудың, журналистік шеберлікті қалыптастырудың өткен ғасыр соңындағы өзіндік мектебі болды деп айтуға болады. Оның беттерінде Абайдан бастап, XIX ғасырдың аяғындағы ұлтымыздың белгілі азаматтарының шығармалары, хаттары, мақалалары басылып тұрды. Оларда бұдан бір ғасыр бұрынғы қазақтардың қоғамдық, саяси өмірі, таптық - әлеуметтік жағдайы, экономикасы, шаруашылығы, мәдениеті т. б. туралы мол мәліметтер берілген. Бүгінгі күні, әсіресе келешекте, бұл мәліметтердің XIX ғасыр соңындағы халқымыз тарихын зерттеуде баға жетпес дерек көзі міндетін атқарары даусыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Аманжолов А. История тюркской филологии и письменности. Алматы, 1996.
2. Бекмаханов Е. XIX ғасырдың 20-40 жылдарындағы Қазақстан. Алматы, 1990.
3. Қозыбаев М. Ақтандақтар ақиқаты. Алматы, 1991.
4. Арғынбаев Х., Мұқанов М., Востров В. Қазақ шежіресі ., Алматы, 2000.

ОСОБЕННОСТИ КОМПЛЕКСНОГО ПОДХОДА В ФИЗИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ С НОДА

Ишанкулова Ш.М.

КГУ «Карагандинская областная школа-интернат для детей с НОДА»

Вся учебно-воспитательная работа в школе для детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата (с НОДА) направлена на решение главной задачи – реабилитация и оздоровление учащихся.

Реабилитация – в соответствии с трактовкой понятия экспертами ВОЗ, является процессом, с помощью которого стремятся предупредить инвалидность в период лечения болезни и помочь инвалидам достичь максимальной физической, психической, профессиональной, социальной и экономической полноценности, возможной в рамках существующей болезни. Реабилитация инвалида (восстановление здоровья и работоспособности) может быть достигнута лишь в результате деятельности большого коллектива медицинских работников, педагогов, психологов.

При проведении уроков по двигательной коррекции важно учитывать не только возраст и уровень моторного развития ребенка, но и форму церебрального паралича, а также интеллектуальные и эмоционально-личностные особенности.

При спастической диплегии, когда у ребенка преимущественно поражены ноги, при всех видах спортивных упражнений широко используются хватательная и опорная функции рук.

Эмоционально-личностные особенности этих детей проявляются в виде психической незрелости – психического инфантилизма. Такие дети отличаются крайней несамостоятельностью, пассивностью, слабостью волевого усилия, пугливостью, повышенной заторможенностью.

У некоторых из них закрепление тормозных форм поведения носит компенсаторный характер. Дети с сохранным интеллектом заторможенностью и замедленностью, стараются как бы, завуалировать свой двигательный дефект. Они особенно нуждаются в похвале и поощрении со стороны взрослого.

Эти дети отличаются ярко выраженными нарушениями работоспособности и проявлениями, так называемой раздражительной слабости. При утомлении у них нарастают раздражительность, плаксивость, боязливость. Повышенная внушаемость сочетается с проявлениями упрямства, плохой переключаемостью внимания.

Для этой категории детей особенно важно, чтобы предъявляемые им задания соответствовали бы их возможностям. В противном случае у них могут возникать сложные психические состояния, проявляющиеся в виде беспокойства, ощущения беспомощности, пассивности и отказа от выполнения задания. Эти дети особенно подвержены страхам, которые могут возникать в связи с резким изменением положения тела, различными незнакомыми тактильными раздражителями, новыми впечатлениями. Появление страха усиливает спастическую напряженность мышц и затрудняет выполнение произвольных движений.

Во время занятий с этими детьми во всех упражнениях спортивного характера следует стремиться к мышечному расслаблению, особенно приводящих мышц бедер, выпрямлению спины.

Выполнению спортивных упражнений при этой форме ДЦП могут препятствовать контрактуры (ограничение или полная невозможность движений) в тазобедренных суставах, которые обычно сочетаются со слабостью мышц – разгибателей бедер.

При гиперкинетической форме церебрального паралича основной причиной двигательной недостаточности являются насильственные, произвольные движения – гиперкинезы, которые сочетаются с меняющимся мышечным тонусом. Эти нарушения приводят прежде всего к выраженной дестабилизации позы. У ребенка отсутствует

правильная установка туловища и конечностей, все произвольные движения отличаются размахистостью и нарушением координации.

Атонически-астатическая форма ДЦП – в структуре двигательных нарушений преобладают нарушения координации движений и равновесия.

Формирование двигательных навыков и умений тесно связано с интеллектуальным и психическим развитием ребенка, с воспитанием нравственно-волевых черт его характера [1].

Упражнения развивают сообразительность, смекалку, воображение и творчество, воспитывают у ребенка потребность в движении и эмоциональном восприятии жизни. Активные движения повышают устойчивость организма к простудным заболеваниям.

Физические упражнения способствуют развитию интеллекта детей, их восприятия, мышления, внимания, пространственных и временных представлений. Учитель активно формирует у них волевые качества, целеустремленность, настойчивость, выдержку, смелость и др. особенно важно поддерживать в детях желание и умение преодолевать препятствия.

В арсенале у учителя необходимо иметь большой и многоцелевой набор физкультурного и коррекционно-реабилитационного оборудования:

1. Вертикализаторы
2. Ортопедические укладки
3. Массажеры ручные, ножные
4. Фитболы различных размеров и конфигураций
5. Эспандеры ручные, кистевые, двойного действия
6. Следовые, массажные дорожки
7. Тренажеры механотерапевтические (10 видов)
8. Валики различных размеров
9. Мячи, медицинболы
10. Гимнастические палки, обручи
11. Механотерапевтические мотомеды «Грацил».

Подвижные игры для детей с ДЦП (детским церебральным параличом) играют важную роль в обогащении двигательного опыта. В них дети выполняют те или иные доступные задания: добежать или дойти до определенного места и взять какой-нибудь предмет (кеглю, мяч, палочку), бросить и поймать мяч определенное количество раз, броски мяча другому ребенку, прокатывание фитболов, подлезание под дугами. Широко применяю игры-эстафеты для детей младшего школьного возраста. В них дети обучаются ловкости движений, меткости, координации, ориентировке в пространстве, согласованности действий. Развивается зрительно-моторная координация, глазомер, совершенствуется опорная функция рук, закрепляются приобретенные двигательные навыки и умения[2].

Большое внимание на уроках отводится упражнениям по тренировке навыков правильной ходьбы. Прежде всего, в них ставится задача координации движений рук и ног при ходьбе. У детей с церебральным параличом координирование движения рук при ходьбе обычно отсутствует, руки прижаты к туловищу либо отведены в стороны, иногда одна рука прижата, а другая отведена в сторону. Тренируя ходьбу надо следить за тем, чтобы ребенок производил попеременные действия руками; при этом при движении вперед левой ноги он должен выносить вперед правую руку и слегка поворачивать голову к правой руке. Эти упражнения формируют так называемую перекрестную схему ходьбы, которая имеет большое значение для развития общей моторики.

Для детей с НОДА характерна также неравномерность шагов, неустойчивость темпа ходьбы. Поэтому их важно учить ходьбе по следовой дорожке, в определенном заданном темпе. Обращается внимание на прямое положение головы и спины. С этой целью используется ходьба парами, ходьба с положенным мешочком на голове [3].

Работа по физическому воспитанию и реабилитации детей с НОДА основывается на научных разработках и технологиях таких авторов как Закирьянов К.К., Бальсевич В.Н., Стрельникова А.Н., Е.М.Мастюкова, Ефименко Н.Н., Б.В.Сермеев.

Накопленный практический опыт позволил подготовить методические пособия, статьи, учебную программу по ЛФК (лечебной физкультуре), ставшую основой для программы по ЛФК для детей с НОДА, выпущенной в 2009 году. Программа по ЛФК характеризуется интегративностью с такими предметами как физическая культура, коррекционная ритмика, логопедия, лечебная гимнастика. ЛФК в КГУ «Карагандинская областная школа-интернат для детей с НОДА» включена в рамки учебного процесса и получила статус урочной формы занятий по двигательной коррекции. В связи с этим возникла необходимость разработки образовательной программы по ЛФК. Учебная программа состоит из трех разделов: 1. Основы знаний по лечебной физкультуре. 2. Коррекция нарушений опорно-двигательного аппарата. 3. Нетрадиционные формы уроков [4].

На уроках физиореабилитационного направления используются элементы логопедической ритмики. При реализации образовательных задач дети с речевой патологией усваивают теоретические знания в области метроритмики, музыкальной культуры, музыкального восприятия и впечатлительности. Занятия логопедической ритмикой содействуют:

- развитию чувства ритма, способности ощущать в музыке, движениях и речи ритмическую выразительность;
- развитию способности восприятия музыкальных образов и умению ритмично, выразительно двигаться в соответствии с данным образом, т.е. умению перевоплощаться, проявлять художественно-творческие способности;
- воспитанию положительных личностных качеств, чувства коллективизма, обучению правилам в различных видах деятельности и др.
- Коррекционная направленность упражнений обусловлена учетом механизма и структуры речевого нарушения, комплексностью и поэтапностью логокоррекции. Учитель учитывает возрастные и личностные особенности ученика, состояние его двигательной системы: пространственного праксиса, гнозиса, слухового и зрительного восприятия, внимания, памяти и т.д.

В комплексе двигательной коррекции немаловажное место занимают физкультурные праздники, несущие не только оздоровительно-закаливающий эффект, но и большой положительный психоэмоциональный заряд. Ставшими уже традиционными спортивные праздники «Осенний марафон», «Фестиваль здоровья», Малые зимние школьные спартакиады, военно-спортивная игра «Калкан». В них ребята демонстрируют свои возросшие физические возможности в беге, лазании, подтягиваниях, в спортивных и подвижных играх, умении передвигаться на лыжах. Закаляется не только тело, но и характер – сила воли, настойчивость, упорство, умение проявлять двигательные качества в необычных соревновательных условиях и игровых ситуациях. Немаловажную воспитательную роль играет и привлечение родителей к таким мероприятиям. На спортивных праздниках родители принимают активное участие в состязаниях, показывают пример детям своим положительным отношением к ЗОЖ.

Для родителей проводятся консультативные мероприятия по коррекции нарушенных движений, домашние задания в виде повторения упражнений, которые дети выполняли на уроках. Положительная динамика лечебно-коррекционных мероприятий зависит и от активной позиции со стороны родителей.

Комплексное применение взаимодополняющих средств медицинского восстановления, физического воспитания, лечебной физкультуры обеспечивает наиболее полноценный функциональный результат, необходимый для достижения реабилитации детей с НОДА. Сочетают лечебное применение физических упражнений, гидрокинезотерапию, массаж, коррекцию положением, рефлексопсихотерапию,

лекарственную терапию и воздействие физических факторов. При этом основную роль в связи с мощным патогенетическим характером действия на функции различных систем и органов играет лечебная физическая культура.

Работа по физическому воспитанию и реабилитации детей с НОДА приносит успешные результаты, если ведется с учетом диагнозов учащихся и комплексно.

Использованная литература:

1. Мастюкова Е.М. Физическое воспитание детей с церебральным параличом. – М.: Просвещение, 1991. – 159 с.: ил.
2. «Справочник по детской лечебной физкультуре», Под ред. М.И.Фонарева. – Л.: Медицина, 2003. – 360 с., ил.
3. Милюкова И.В., Евдокимова Т.А. «Лечебная гимнастика при нарушениях осанки у детей». – М.: Издательство Эксмо, 2005. – 160 с: ил.
4. Ишанкулова Ш.М., Сыздыкова С.Ж. Образовательная программа по ЛФК для детей с НОДА. – Караганда: Региональный центр, 2009 – 22с.

ЖАҢА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ ҚҰРАЛДАРЫН ПАЙДАЛАНУ

Есим Жадыра Есимқызы

Қарағанды қаласы, қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі

XXI ғасыр ақпараттық қоғам табалдырығына аяқ басқан сәтте-ақ республикалық білім берудің жаңа жүйесі, яғни білім беру жүйесін ақпараттандыру ісі қолға алына бастады. Заман талабы оқу үрдісінде компьютерлік технологияны енгізуді, оны кең көлемде қолдануды қажет етеді. Электронды оқыту интерактивті жүйе болып табылады.

Білім беруді ақпараттандыру – жаңа технологияны пайдалану арқылы дамыта оқыту, дара тұлғаны бағыттап оқыту мақсаттарын жүзеге асырады. «Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет» деп, Ел басы атап көрсеткендей жас ұрпаққа білім беру жолында ақпараттық технологияны яғни компьютерді оқу үрдісінде оңтайландыру мен тиімділігін арттырудың маңызы зор.

Ақпараттандырудың негізгі міндеттерінің бірі – оқу орындарда компьютерді оқыту құралы ретінде қолдану: оның мүмкіндіктерін жаңа материалды баяндауда (білімді виртуальды өмірде қолдану), үйрету программаларын қолдану арқылы виртуальды лабораториялық жұмыстарды жүргізу, баяндалған материалды бекіту (тренинг), Интернет-технологияларды қолдану.

Ақпараттық іздеу жүйесі- арнайы мәліметтер қорында белгілі бір мәліметті іздеуді қамтамасыз ететін жүйе, ол ақпараттық іздеу тілінде және сәйкес іздеу ережелеріне негізделген.

Жаңа ақпараттық технология құралдарын пайдалану

Қашықтықтан оқыту компьютерлік техника мен телекоммуникациялық желілерді қолдану барысында ұйымдастырылады. Телекоммуникациялық желілер оқытушы мен үйренуші арасында қашықтық проблемасын шешеді және жедел байланысты ұйымдастырады. Қазіргі ақпараттық технология құралдары материалдарды әр түрлі формада (графика, дыбыс, анимация, видео) пайдалануға мүмкіндік береді. Компьютерлік үйрету және бақылау программалары тыңдаушыға, бір жағынан, оқу материалын жедел меңгеруге көмектессе, ал екінші жағынан, оқу материалдарын қандай деңгейде жедел меңгергенін бақылауға көмектеседі.

Оқыту процесін қашықтық режимінде ұйымдастыру барысында барлық ақпараттық қызмет типтері пайдаланылады:

Электрондық пошта телеконференция:

- ☐ мәліметтерді жіберу (FTP-сервер)
- ☐ гипермәтіндік орта (WWW-сервер)
- ☐ Интернет желісінің әлемдік ресурстары (WWW кеңістігі, деректер қоры,

ақпараттық іздеу жүйелері)

- ☐ видеоконференциялар

Аталған типтердің көмегімен тыңдаушы мен оқытушы арасында оқыту мен дидактикалық міндеттер шешіледі. Бұл құралдар WWW-сервер арқылы хаттар мен файлдарды жіберу мен телеконференция типі түрлі талқылауларды жүзеге асырады.

Электрондық пошта көмегімен оқытушы мен тыңдаушы арасында оқу материалдарын жіберу мен оқытушыға өздеріне түсініксіз болған материалдар бойынша сұрақтар жіберуіне мүмкіндік алады. Бір жағынан, ол оқытушының жұмысын жеңілдетеді. Бұл жағдайда, оқытушының жұмысы материалдар мен тыңдаушылардың сұрақтарына жауаптарына жіберу қызметтерін атқарумен шектеледі.

Телеконференция оқу тақырыптары бойынша үйренушілер арасында жалпы пікірталасты ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Телеконференция оқытушының басқаруымен өткізіледі. Оқытушы пікірталастың тақырыбын белгілейді, конференция барысында өткізілетін мазмұндарды бақылайды. Телеконференцияға қатынасушылар түскен хабарламаларды қарап, конференцияға өзінің хабарламаларын (хаттарын) жібере отырып, пікірталасқа қатынасады.

FTP-серверлерінің қызметі өте үлкен көлемдегі файлдарды (ақпараттарды) жіберуге мүмкіндік береді. Мұндай жіберулерді ұйымдастыру мен оны бақылауда FTP-серверлерінің қызметін атқаратын функциялар орналасады. Ал WWW-сервері оқу материалдарын орналастыруға мүмкіндік береді. Бұл материалдар гипермәтін түрінде ұйымдастырылатын болады. Гипермәтін материалдарды жүйелеп құруға, атап айтқанда, оқу материалдарының бөлімдерін гипербайланыс арқылы бір-бірімен байланыстыруға, материалдарды бір-бірімен толықтырып отыруға мүмкіндік береді. WWW-құжаттарында тек мәтіндік ақпаратты ғана емес, сонымен бірге, графиктік, дыбыстық және видеоақпараттарды да орналастыруға болады.

WWW-желісінің әлемдік ресурсында гипермәтін түрінде көрнекі және анықтамалық материалдар орналастырылады. Оқытушы іздеу жүйелерінің көмегімен WWW-беттерінде Интернет ресурстары бойынша анықтамалар арқылы сілтемелер жинағын дайындауға болады. Педагог мамандардың үйренетін материалдарын да осы құжатқа енгізеді және ол жөнінде оған хабарлама беріледі. Егер олар Интернетке шыға алатындай мүмкіндік алса, онда ол осы берілген материалдарды оқи алады.

Оқыту ортасын дамыту құралдары

Жаңа ақпараттық технология құралдары оқыту құралы қызметін атқарады. Дәстүрлі оқу құралдарынан басқа тыңдаушыға мына типтегі материалдар ұсынылады:

- ☐ компьютерлік үйрету бағдарламалары
- ☐ электрондық оқу құралдары
- ☐ компьютерлік тестілеу жүйесі мен білімді бақылау
- ☐ электрондық анықтамалар мен энциклопедиялар
- ☐ аудио және видеоматериалдар
- ☐ Интернет желісіндегі ақпараттық материалдар

Аталған құралдар оқу материалдарын жеделдетіп меңгеруге және оқытудың сапасын арттыруға игі әсерін тигізеді. Қашықтықтан оқыту материалдарын жасақтаушылар осы құралдарды негізге алуы қажет. Оқу құралдарын жасақтау ұзақ процесс. Оқу құралдарын жасақтау қашықтықтан оқыту формасының тиімділігін арттырудың негізгі көзі болып табылады.

Қашықтықтан оқытудың техникалық базасы

Қашықтықтан оқытудың техникалық базасы (телефондық және телекоммуникациялық арналар, телевидение және радио) ақпараттарды жіберу жүйесін құрайды.

Қашықтықтан оқыту- қазіргі заманға сай педагогтік компьютерлік және телекоммуникациялық технологиялар жиынтығы, әдістер мен құралдар, оқу орнына бармай-ақ оқу-білім алу мүмкіндігін қамтамасыз ету. Білім алудың қашықтан оқыту түрі уақыт пен аумақтық талаптарды оқу үрдісінде қажет етпейді.

Жаңа ақпараттық технологиямен білім беру ақпараттық технологияны яғни компьютерді оқу үрдісінде оңтайландыру мен тиімділігін арттырудың маңызы:

- жаңа ақпараттық технологияны қолдану арқылы білімнің сапасын көтеру;
- жаңа ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды енгізу арқылы білім беру мазмұнын жаңарту;
- жаңа ақпараттық технологияны қолдану саласы бойынша студенттердің мамандыққа баулу механизмін құру;
- біздің еліміздегі және шет елдердегі жинақталған ақпараттық ресурстарға жедел ену;
- мультимедиялық электрондық оқулықтарды, виртуальдық лабораторияларды және бақылау программаларын жасақтап, қамтамасыз ету;
- отандық білім беру жүйелерін біртұтас әлемдік ақпараттық білімдік кеңістікке ену арқылы сабақтастыру;
- білім берудің телекоммуникациялық желілерін құру;
- республиканың білім беру мекемелерін басқарудың біртұтас ақпараттық желісін құруға негіздеп, білім берудің басқару салаларының ақпараттық желісін құру болып табылатын ақиқат.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін 2010 жылға дейін дамытудың Мемлекеттік бағдарламасы.
2. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін 2015 жылға дейін дамыту тұжырымдамасы
3. Доллинер Л. Ақпараттық коммуникациялық оқыту технологияларының мәселелері және болашағы Информатика негіздері ғылыми-әдістемелік журналы 2008 жыл №1 2-4 б.
4. Мұхамбетжанова С.Т. «Ақпараттық технология және қашықтықтан оқыту»
5. Матрос Д.Ш., Полев Д.М., Мельникова Н.Н. Управление качеством образования на основе новых информационных технологий; М.;2001;30-33бб.
6. Мақаш Б. Деңгейлеп оқыту технологиясы. Мектептегі технология -2005. №5, Б.3
7. Мұхамбетжанова С.Т., Мелдебекова М.Т. Педагогтардың ақпараттық – коммуникациялық технологияларды қолдану бойынша құзырлылықтарын қалыптастыру әдістемесі. Алматы: ЖШС «Дайыр Баспа», 2010 жыл
8. Қазақстан республикасының мемлекеттік стандарты. Ақпараттық технологиялар. Электрондық басылым. Электрондық оқу басылымы. Қр ст 34.017-2005.

ОЙНАЙ БІЛГЕН БАЛА - ӨМІР СҮРЕ БІЛЕДІ.

Мұстафина Н.С

Қарағанды облысы. Саран қаласы КМҚК "Берёзка" бөбекжайының

Сабақта бүлдіршіндерді қызыл, жасыл, сары, көк, көгілдір, қызғылт-сары түстерді

бір-бірінен айыра білуге үйрету, ойын арқылы заттардың сенсорлық белгілеріне (көлемі, пішіні, түсі) қарай айыру, жұмсақ ойыншықтарды көрсете отырып, балалардың үйлесімді қимыл жасауын қадағалау, дидактикалық ойындар арқылы ойлау, есте сақтау қабілеттерін арттыру мақсаты көзделеді. Сұрақ-жауап, көрсету, түсіндіру, әңгімелеу әдіс-тәсілдері қолданылады.

Мақсаты: балаларға ойын ойнату, ұсақ қолмен жұмыс жасату, түстерді көрсету арқылы көздерінің көруін дамыту.

Керекті құралдар: жұмсақ түрлі-түсті доптар, қолтырауын, жылан, тасбақа, жұлдызқұрт, жұмсақ ойыншықтар, үш кубик (қызыл, жасыл, көк т.б)

Сабақтың барысы: балалар көңілді әуенмен шеңбер жасап тұрады.

Тәрбиеші: Балалар, бүгін біздің сабағымызға көптеген қонақтар келді. Барлығымыз ең бірінші алтын күнмен, ашық аспанмен, қонақтармен сәлемдесейік.

Шаттық шеңбері: Сәлем бердік алтын күн,
Сәлем бердік ашық аспан,
Сәлем бердік Жер-Ана,
Сәлем бердік баршаңа. (Балалар қонақтарға иіліп, сәлем

береді)

Тәрбиеші: Балалар, біз бүгін саяхатқа шығамыз. Саяхатқа шығу үшін жылы киінеміз (балалар қолдарымен қимыл арқылы киініп, көрсетеді). Жолда көптеген кедергілер кездеседі. Батыл, ақылды болуымыз керек. Саяхатқа бару үшін біз пойызға отырамыз (балалар пойыздың жүрісін және дыбысын келтіреді: "пш-пш-пш").

-Балалар, қазір жылдың қай мезгілі?

-Күз!

-Далада күн суық па, әлде жылы ма?

-Суық.

-Біз қалай киініп жүрміз?

-Жылы.

-Ой, балалар, қараңдаршы, мынау не?

-Тасбақа!

-Балалар, қазір күн суық, тасбақа тоңып қалыпты, қане, тасбақа көмектесейік.

Ойын: "Тасбақаны киіндір". -Шарты: үш-төрт бала тасбақаны жылы киіндіреді (аяғына шұлық, мойнына шарф, бас киім, үстіндегі түймелерге геометриялық пішіндерді жабыстыру, екінші тасбақаның үстіндегі жібін байлау, т.б)

Тәрбиеші: Жарайсындар, балалар! Тасбақаны жылы киіндірдіңдер. Енді мына тасбақаның қасында тұрған сары қорапқа сары доптарды жинап берейік (балалар сары доптарды қораптарға лақтырып салулары керек).

-Балалар, енді осы сары доптан тасбақаға күн құрастырайық. Тасбақаны жылытып, күн шуағын шашып тұрсын.

(Балалар сары доптан тасбақаға күн жасап береді).

-Балалар, тасбақа сендерге рахмет айтып жатыр. Ал енді балалар, біз әрі қарай саяхаттайық!

-Балалар, қараңдаршы, мына жерде кішкене көлшік жатыр. Бұл көлшіктен қалай өтеміз? Қане, кім айтады? Кім бізге көмекке келер екен?

-Апай, көлден өтуге бізге көмекке жылан келіп тұр.

-Балалар, жыланның денесі жұмсақ, оны ауыртып алмай, екі қолымызды жанымызға созып, аяғымызды ақырын басып, жыланның үстінен жүріп өтейік. Ойын: "Жыланна өту". (Балалар жыланның үстінен басып, судың арғы бетіне шығады).

Тәрбиеші:

-Балалар, жылан бізді судан өткізіп көмектесті, енді біз де жыланға көмектесейік. Жыланның қасында тұрған көк қорапқа мына доптарды лақтырып жинап берейік. Осы доптардан жыланға үй құрастырып, оған сыйлық жасайық (балалар жыланға үй құрастырып береді).

-Жарайсыңдар, балалар! Балалар, жылан сендерге рахмет айтып жатыр. Енді біз де жыланға рахмет айтып, саяхатымызды әрі қарай жалғастырайық.

-Балалар...Тыңдаңдаршы. Біреу жөтеліп жатыр.Ол не екен?(балалар тыңдайды, жан-жақтарына қараса, қолтырауын жатыр екен).

-Балалар,мынау не?

-Қолтырауын!

-Қолтырауынның түсі қандай?

-Жасыл.

-Балалар, қолтырауынның ауызы мен тісі, құйрығы қандай?

-Ауызы үлкен, құйрығы ұзын, тістері үшкір.

-Ия, балалар, қолтырауынның ауызы үлкен. Ол ауызын ашқанда тамағына суық тимеу үшін, жылы киім киюге көмектесейік.

Ойын: "Қолтырауын"

Шарты: үш-төрт бала шығып, қолтырауынның ауызындағы замокты жауып, оны жылы киіндіреді.

-Ақылды балалар екенсіңдер,сендерге қолтырауын да рахмет айтып жатыр. Қане, балалар, қолтырауынға сау бол деп саяхатымызды әрі қарай жалғастырайық. (Балалар әрі қарай жүре береді).

-Ой,балалар,қараңдаршы!Мынау не домалап жатқан?

-Жұлдызқұрт.

-Жұлдызқұрттың түсі қандай?

-Қызыл, жасыл, көк, сары, қызғылт-сары, көгілдір.

-Дұрыс айтасыңдар, балалар! Енді осы жұлдызқұрттың киімін дұрыстап кигізейік.

Ойын: "Жұлдызқұртқа көмектес".

Шарты: Төрт-бес бала жұлдызқұрттың киімінің түймесін ағытып, дұрыс кигізуге көмектеседі.

Тәрбиеші:

-Балалар, жарайсыңдар! Жұлдызқұртқа да көмектестіңдер, ақылды балалар екенсіңдер. Енді сендермен тағы да бір ойын ойнайық.

Ойын:"Өз үйіңді тап".

Шарты: үш қызыл, жасыл, көк кубикті үй етіп алып, балаларды үшке бөліп, үш түсті кубикке отырғызу. Музыканы қосқанда балалар ортаға шығып билейді, музыка тоқтаған кезде балалар өз үйлерін, яғни кубиктерін табулары керек. Балалар ойын ойнап болған кезде есік қағылады. Сырттан қолына көп шар ұстаған екінші тәрбиеші келіп кіреді.

-Ой ,апайларың сендерге қандай көп шар әкелген. Оның түстерін атай аласыңдар ма? (Балалар түстерін айтып береді)

Бұдан кейін музыка ойналып,бүлдіршіндер әуен ырғағымен шарларын ұстап, шығып кетеді.

Ойын арқылы баланың қимыл-қозғалысын дамыта отырып, есте сақтау қабілетін арттыру.

Әдебиеттер:

1. Б. Оспанова. «Ойлаймыз да ойлаймыз. Отбасы және тәрбиесі № 5.2013ж.
2. Ж.Ө.Шайхина. «Бала тілін дамыту». Отбасы және балабақша. 2009.

ТҰЛҒАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ХАЛЫҚТЫҚ ПЕДАГОГИКАНЫҢ РОЛІ

Белгібаева Г.Қ., Алибекова М.Д.

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Халықтық педагогикалық көзқарастарын жүзеге асыру жұмысын мақсатқа сай қамтамасыз ету мен тәрбие дәстүрлерін бекіту, оларды нақтылау, толықтыру және жетілдіруге көмегін тигізген жеке сынақ әдісі ел арасына кеңінен мәлім болды. Жеке сынақ әдісі қандай да бір жаңа заңдылықтар ашудың емес, ой мен идеяны тексерудің сәтті тәжірибеден туған құралы, немесе белгілі заңдылықтарды нақтылаудың тәсілі қызметін атқарды, яғни бұл әдістің көмегімен халық педагогикасында бұрыннан белгілі сыни тұрғыда қайта қаралды. Ал әңгімелер халық педагогикасының дамуындағы ең кең тараған бастаулар болды. Тәрбиешілердің бір-бірімен әңгімелесулері, ата-анамен, ата-әжемен тәрбиеленушілердің өздерімен әңгімелер педагогикалық ойланулар үшін қашанда саналуан және құнды материал берді және педагогикалық мәдениеттің биіктеуіне ықпал етті. Халық даналары әңгімелерді тәрбиенің озық тәжірибесін таратуда, бақылаулары мен жеке сынақтарында және басқа жағдайларда пайдаланды, яғни әңгімелер халық педагогикасының дамуына ықпал еткен көмекші құрал қызметін атқарушы тәріздес.

Қалай болғанда да әңгімелер жинақталған мәліметтерден құндыны және пайдалыны екшеп алу, қажет емес немесе күмән тудыратыннан бас тартуға жәрдемдесті, яғни, жағымды педагогикалық мәліметтерді жинауға, осыған орай халықтың педагогикалық ойының дамуына ықпал жасады. Халыққа сөзбен әсер етудің сан түрлі тәсілдері белгілі, сезім мен санаға ықпал ету шараларының көптеген түрлері бар. Дәстүрлі бата-тілектер әсерлі ықпал етуді көздеді. Әрине шаралар қолдану мен сөзбен әсер етуде. халықтық педагогика сезімге ықпал жасау шарттарын естен шығармады. Балалар достарына, есейе келе өзіне, үлкен ағаларына, ата-аналарына, ауылдастарына ант берді. Балалар ортасындағы серттар сөзге, борышқа, достыққа берік болу міндеті сипатында болды. Халықтық пікір анттарға байыпты қарым-қатынасты ұдайы қолдап отырды. Балалар мен жастар ортасының аса тиімді құралдарының келесі бірі - ойындар. Халық педагогикасы олардың бала өсуі, дамуы мен қалыптасуы факторын көрді. Оның "Бала өсірген ата-ана бала болып ойнайды, Бала оқытқан ұстаздар бала болып ойлайды" деді осыдан.

Ойындар тек жұбаныш пен уақыт өздыру, сауық-сайран мен балалар үшін қуаныш қана емес. Көптеген балалар ойындарының дене күштерін дамыту, көркемдікке және адамгершілікке баулуда маңызды мәні бар. Мәселен, балалар ойындарын этнографиялық және педагогикалық тұрғыдан талдауға ұмтылған Ә.Диваев талпынысы үлкен ғылыми қызығушылық туғызады. (А.А.Диваев. Игры киргизских детей. Туркестанские ведомости, Ташкент, 1905).

Әрбір және кез келген халықтың педагогикалық мәдениетінде жетілген адам идеясын жүзеге асыруға бейімделген өзіндік табыстары бар. Бұл табыстардың жекелеген кейбіреулері тек тұлғаның бірнемесе бірнеше жақтарына қатысты болса, ал өзгелері кемелденудің халықтық идеалын жан-жақты ашып көрсетеді. Халықтық тәрбиенің демократиялық мәні оның негізі идеяларының, формаларының, құралдарының және т.б. сабақтастығын қамтамасыз етеді. Олар өзінің дамушы табиғатына сай ұрпақтан ұрпаққа кеңейіп, байып және түрін өзгертіп ауысып отырады.

Халықтық тәрбие түрлері халықтың әлеуметтік өмірінің бүкіл өзге салаларымен, сенім-нанымдарымен дәстүрлерімен, салттары және әдет- ғұрыптарымен, шаруашылық кәсібі түрлерімен, қоғамдық тәртіп қалыптарымен ажырамас бірлікте алға шығады. Бұл қалыптар орнықты әлеуметтік қатынастар жиынтығымен бірге ең ақырында, қоғам мүшелерінің әдеттері мен тәртіптерін белгілейді, белгілі өмір тәжірибесі сондай-ақ ішкі мақсат пен дағдыланған әрекеттер тудырып, жеткіншек тұлғасының дамуы мен қалыптасуын жобалайды және бағыттайды. Төменде автор мақалаларымен және балалар

мен жастар ойындары жайлы баяндалатын өзге де бірқатар шығармалардан мәліметтер берілген.

А.А.Диваев "Қазақ балаларының ойындары" мақаласында ер балалар мен қыздардың саз балшықтан жануарлардың түрлі мүсіндерін жасау, қуыршақтарына киім тігу қабілеттері көрсетіліп, "Соқыр теке", "Көк сиыр", "Бөрік жасырмақ" т.б. ойындардың мазмұнын ашады. Сондай-ақ "Қырғыз жастарының көне ойындары" мақаласында, тойда, айттарда ауыл жастарының ат жарыстары "Қыз қуу", "Көкпар", "Аударыспак" т.б. ойындары жайында мағлұматтар береді. Әрине бұл ойындардың дене тәрбиесінде алатын орны өзгеше, әсіресе, спорт саласында. А.Диваев "Қырғыз балаларының ойыны" деген еңбегінде ойынның бала тәрбиесіндегі ролін айта келіп, жас өспірімдерді негізінен үш топқа бөледі:

1. Бір жастан жетіге дейін - нәресте, жеті жастан он бес жасқа дейін бозбала, ал он бестен отызға дейін - жігіт. Осыған орай ойындарды да сәбилер ойыны, бозбалалар ойыны және жігітер ойыны деп негізінен үш топқа белген, Диваевтың ойынды үш топқа белгендегі ескергені біріншісі ежелгі қазақ ойындары; екіншісі қозғалмалы ойындар, үшіншісі спорт ойындары. Сондай-ақ А.Диваев мына мәселеге ерекше көңіл бөлген: "бұл жерде менің айтарым, егер қыз баланың қолдан жасайтын қуыршақтары мен ер балалардың өздерінің балшықтан жасап алатын жылқы мен түйе сияқты жануарлар мүсіні болмаса, қазақтың балалар ойыншығы мүлде жоқ, ...Бірақ та антропологиялық көзқараспен қарайтын болсақ, олардың осы ұсқынсыз ойыншықтары баланың өз творчестволық қиялымен туғандықтан құнды болып есептеледі." Шындығында балалардың өмір сүрген ортасына байланысты алған әсерлері олардың шығармашылық шабытын оятумен қатар өзін қоршаған дүниенің танып білуіне мүмкіндіктің бәрі ойын арқылы іске асатыны күмән тудырмаса керек.

Басқа бір зерттеуші Сөкен Сейфуллин өзі "Біздің ауылда барлық жерде өнді де, ертегіні естуге болатын. Кештер, ойын-сауықтар, айтыс жиі ұйымдастырылатын. Бала жастан осы әндер, айтыстар, ошақ қасында естіген осы ертегілер мен аңыздар менің санамда қалып қойды," - деп балалар ойындарын әндермен, айтыстармен байланыстыра қарастырады. Қазақ халқының өмірінде ойынсыз тірлік бітпеген тіпті көшіп қонуда да жастар аяғын ойынға айналдырып отырған. "Бұл елдің ескі бір салты бойышша, көші-көн кезінде жастар әуелі үлкендердің үйін тігісіп береді. Одан соң жетім қалған үйлерді де тігіседі. Ең соңында отау үйлерді қалдырып, аяғын ойын-сауыққа айналдырып әкетеді" - деп жазған екен Ғабит Мүсрепов "Жұппан" повесінде.

XIX ғасырдың бірінші жартысында қазақ даласын Сібірге жер аударылған поляк А.Янушкевич өзінің жазып жүрген күнделіктерінде қазақтың ойын сауығының халықтық тұрмыс-тіршілігімен, әдет-ғұрпымен қоршаған ортамен астасып жатқанын таң-тамаша еткенін сөз етеді. "Кешкісін біздің үйде бір қызық болды. Ол әр түрлі аңдар мен құстардың, әсіресе, түйенің, құланның, бүркітгің дауысын айнытпай салады. Бұны одан артық айнытпай салу ешкімнің қолынан келмейді." - деп таң-тамаша болған.

Жаңылтпаш ойыны. Бұл ойынды әуелде тілінің мүкісі бар, әр әріпті, дыбысты дұрыс айта алмайтын балалар үшін пайдаланған халық педагогикасының бір саласы. Кішкене кезінде "р"-дың орнына "и" дыбысын ауыстырып айтуға байланыты халық үні, әуені әдемі, өлеңдетіп:

Дегенде, ей, Тайқарбай, өй, Тайқарбай,
Қойынды мол жусанға жай, Тайқарбай,
Тайқарбай, Майқарбайлар толып жатыр,
Өй, Тайқарбай, дегенің қай Тайқарбай?

- деп балаларға әр дыбысты өз орындарында айтуға дағдыландыру арқылы тіл мүкісін түзетуге көмектескен - ойын түрі. Халық ойнатып отырып, ойланып сөйлеуге баулыған.

"Соқыр теке" ойыны. Оның шарты қатысулардың әр қайсысына мал аты қойылады. Ең соңғы аталған бала "Тентек теке" болады:

Бұзау, бота, құлыншақ

Токты, серке, тай торпақ,
Тана, тайлақ, құнан, дөнен, бесті бар.
Малдың жасын айыра біл, естіп ал,
Бұқа, бура, айғыр, қошқар, теке бар
Сүзегенсің, тентек теке, жеке қал.
Көзін байла, теке-теке "бақ-бақ"
Соқыр теке қайдан бізді таппақ.

Ойын үлкен шеңбер ішінде ойналады. Ойынды бастаушы "Тентек текені" көзін байлап, ортаға шығарып: «ал ойын басталды» дегенде, "Тентек теке" былай дейді:

Қараңғыда көзім жоқ
Тиіп кетсем сөзім жоқ,
Маған жақын келіндер,
Бір қыз ұстап беріндер!

Балалар көзі байлаулы "Соқыр текені" мазақпа өлеңдетіп:

Соқыр, соқыр, соқырақ,
Оң көзіне топырақ
Топырағын алатын,
Тотияйын салатын.
Ал ұстап көр, батырым,

Міне, келе жатырмын! - деп әр жаққа қашады. Ары қарай ойын жалғаса береді.

Сәбит Мұқанов өзінің "Әмір мектебінде" кейбір ойын-түрлері жайлы былай деп баяндаған екен: "Хан" деген сөзді мен кішкене күнімнен білем. Ауылдың баласы есін білер-білмес кезде, асық ойнай бастайды. Асықтың да "ханы" болады. Ол - өрі оңқай, әрі қошқар сияқты үлкен қойдың асығы. "Ханды" балалар қынаға бояйды. Асық ойынының бір түрі: ойынға қатынасатын балалар сан мөлшерін бірдей ғып асық шығарады да ұтысады. Тыстың тәртібі: әуелі ойынға қатынасатын балалар "ханды" жағалай иіріп шығады да, кім алшы түсірсе, ойынды сол бастайды. Ойын бастаған бала, балалардың ойынға салатын асықтарын жерге шашып жібереді. Тәртіп: бүкті бүкпен ғана, шікті шікпен ғана, тәйкені тәйкемен ғана, алшыны алшымен ғана, шомпыны шомпымен ғана ату, және бір ғана үсік саусағымен ату... Бала ең алдымен "ханды" атып алады. Атқан асығына тигізе алмаса, екінші балаға кезек береді... Асықты алғаш шашқанда, "хан" алшы түссе, "хан таламақай" болады, онысы - шашылған асықты үлгергенше талап алу... Бұл "таламақай" да, әр бала қолына "ханды" түсіруге тырысады...

"Хан" ойынының бұл - бір түрі. Екінші түрі, балалар түнде жиналады да, екіге бөлініп, әр топ орталарынан бір баланы "хан" сайлайды. Екі "ханды" арасы алшақ екі жерге отырғызып, ол араны "орда" деп атайды. Аржағындағы тәртіп "Ақ сүйек" ойнау. Онысы - екі топтан бір бала шығу керек те, даярлап қойған малдың қу сүйегін (әдетте ол жілік болуы керек) алысқа апарып лақтырып келуі керек. Сол сүйекті балалар іздеп, тапқан бала, өз "ордасына" алып кашу керек. Ол баланы өзге балалар қуғанда, қашқан баланың жақтастары, екінші топтың балаларына сүйекті бермеуге тырысып, қай жүйрігі қағып әкете береді. Жеткен балаға, қай топтың баласы болса да, сүйекті қарсыласпай береді.. Сүйек келген "орда" жеңген жақ болады. Жеңілген жақ айыпқа бала береді. Мақсат - баланы көп ұту. Егер бір "орда" балаларын түгел ұтқызса, ол "орданың ханын" балалар түйе-бас қылады.

"Хан" ойынының үшінші түрі, қыз-бозбала жиналғанда "хан жақсы ма?" ойнайды, оның тәртібі: ойынды басқаратын "хан" мен "ханша" жөне "уәзір" сайланады. (Әдетте "хан үйленген" жігітпен, "ханша" келіншектен болады. "Уәзір" қай жігіт болса да мейлі.) Ойынды басқаратын "ханның" бұйрығы бойынша, бір қыз, бір жігітпен араласа отырады. Хан жігіттерді кезекпен шақырып, әртүрлі өлеңдер айтқызады.) Хан бұйыратын өлеңнің барлық саны 24 ауыз және жігіттер бірін-бірі қайталамай, тыңнан өлеңдер табуы керек... Осы бұйрықты орындап шыққан жігітке "ханның" берер сыйы - тандаған қызының қасына отырғызу.

Бұйрықты орындай алмаған жігіт өзінің отырған орнынан айрылып қалады. Қу "хандар", өленді ақшамен де, немесе орамал, айна, тарақ, кисет сияқты заттармен де өтетеді. Бірақ борышын олай өтеген жігіт, тек орнынан ғана айрылмайды, сүйгенінің олай өтеген жігіт, тек орнынан ғана айрылмайды, сүйгенінің қасына отыра алмайды. Ойын осы тәртіппен өткеннен кейін, "уәзір" ойынға қатынасушылардан "хан жақсы ма?" деп сұрайды. Әдетте жастар ойынды "ханды" мазақтаумен аяқтайды. Балалардың да, жастардың да осылар сияқты "хан" сайлайтын шағымызда талайлардан естідік те, естігендерімізді өзгелерге де айттық, Солардың ішінде қылығына қарай жақсы көрген де, жек көрген де "хандарымыз" болады...- дейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қалиев С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық негіздері мен тарихы. Алматы. «Рауан», 1998, 125-128 бет
2. Қазақстан мектебі 2006 ж. №2, 58-62 б.
3. Қазақстан мектебі 2008 ж. №4, 72-78 б.
4. Қазақстан мектебі 2008 ж. №9, 54-55 б.
5. Қазақстан мектебі 2010 ж. №12, 39-40 б.
6. Мектептегі сыныптан тыс жұмыстар 2009 ж. №4, 43-45 б.

ЖАҢА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ САБАҚ ҮРДІСІНДЕ ТИІМДІ ПАЙДАЛАҢУ

*Тапенова Гүлмира Сағатовна
Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі*

Қазіргі заман талабына сәйкес соңғы үлгідегі жаңа ақпараттық технологияларды тек «информатика» сабағында ғана емес, сонымен қатар басқа да пәндерде тиімді пайдалану – студенттердің пәнге деген қызығушылығын арттырады, оның өзіндік дамуына жол ашады. Осы орайда, **Елбасымыз Н. Ә. Назарбаев «Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет»** деп атап көрсеткендей, елімізде білім беруде ақпараттық технологияларды пайдаланудың маңызы зор.

Аталған мәселе, кәсіби орта білім беру жүйесінде – болашақ мамандарды дайындауда, олардың кәсіби біліктіліктерін толыққанды меңгеруде аса өзекті болып табылады. Білікті маманның қалыптасуы – оқытушы қызметімен, кәсіби шеберлігімен, оқу үрдісін тиімді ұйымдастыра білуімен тікелей байланысты. Мұндағы, әрбір оқытушының сабақ барысында ақпараттық технологияларды тиімді, әрі белсенді пайдалануы, келешек маманның құзыреттілік сапаларды игеруіне жағдай жасау маңызды екендігі сөзсіз.

Жаңа технологиялар арқылы жүзеге асырылып жатқан оқыту процесі - студенттің жаңаша ойлау қабілетін дамытып, кәсіби потенциалының артуына жол ашады. Бүгінгі таңда студенттің ойлау қабілетін қалыптастыратын және компьютерлік сауаттылығын дамытатын жалпы заңдылықтардан тарайтын педагогикалық технологияларды тиімді деп есептеуге болады.

Дәстүрлі оқыту жүйесіндегі тек оқытушының басқаруымен ғана сабақты өткізу, қазіргі заман талаптарын қанағаттандырмайды. Жаңа ақпараттық технология мүмкіндіктерін сабақ беру үрдісінде тиімді пайдалану – жаңа формациядағы педагог оқытушының негізгі қасиетіне айналуы тиіс.

Осы орайда, жаңа ақпараттық технологияларды пайдаланудың мынандай артықшылықтарын атап кетуге болады:

- ✓ Түсінікті, әрі қызықты интерфейстің бар болуы;
- ✓ Мультимедиялық мүмкіндіктері;
- ✓ Студенттің дербес жұмыс істеуіне жағдай жасау;
- ✓ Студенттің оқу еңбегінің дағдысы қалыптасады;
- ✓ Білімге деген көзқарасы өзгереді, тез ойлауға мүмкіндік береді;
- ✓ Табанды проблемаларды шешуге дағдыланады;
- ✓ Студенттің өзіндік дамуына жағдай жасалады;
- ✓ Студенттің интеллектуальдық қасиеттері дами түседі;
- ✓ Студент оқу тапсырмасын өз бетінше орындайды, жаттығуларды және білімді меңгеруге белсене қатысады;

Сонымен қатар, оқытушыларға сабақ беру үрдісінде мынандай жеңілдіктер жасайды:

- ✓ Сабақ үрдісін барынша қызықты ұйымдастыруға септігін тигізеді;
- ✓ Оқу материалдарын тиімді, әрі әсерлі формада ұсынуға жол ашады;
- ✓ Электрондық оқулықтарды, электронды оқу құралдарын және т.б. қолдануға мүмкіндік береді;
- ✓ Электрондық құжаттаманы жүргізуге мүмкіндік береді.

Ақпараттық технологияларды пайдаланудың негізгі мақсаты – дербес компьютерлермен жұмыс атқаруға, білім алу барысында компьютерлерді барынша пайдалануға, компьютерлік модельдеуге, электрондық оқулықтарды, электронды оқу құралдарын, интерактивті құралдарды пайдалануға, бүкіләлемдік өрмекпен жұмыс істеуге, компьютерлік оқыту бағдарламаларын пайдалануға, компьютерлік сызбаны жүзеге асыруға негізделеді.

Осы мақсатты жүзеге асыру барысында студенттердің ақпараттық мәдениетін қалыптастыруда жана әдістерді қолдану қажеттілігі туындайды. ХХІ ғасырда ақпараттық қоғам қажеттілігін қанағаттандыру үшін білім беру саласында төмендегідей міндеттерді шешу көзделіп отыр: компьютерлік техниканы, интернет, компьютерлік желі, электрондық және телекоммуникациялық құралдарды, интерактивті құралдарды, электрондық оқулықтарды оқу үрдісінде тиімді пайдалану арқылы білім сапасын көтеру.

Еліміздегі саяси, әлеуметтік-экономикалық өзгерістерге сай білім беруді ақпараттандыру бағытында колледжімізде жүргізіліп жатқан жұмыстар ақпараттандырудың мемлекеттік бағдарламасына сәйкес жүзеге асырылуда.

Ақпараттық технологияның келешек ұрпақтың жан-жақты білім алуына, іскер, әрі талантты, шығармашыл, өзінің еркін дамуына жол ашатын педагогикалық, психологиялық жағдай жасау үшін де тигізер пайдасы мол. Оны сабақ үрдісінде қолданудың негізінде біздің колледжде келешек маман иелерін дайындауда, арнайы пәндерін оқытудың сапасын арттырып, білім беруді ақпараттандыру жүйелі түрде іске асырылып жатыр.

Осы бағыттағы техникалық мамандықтар бойынша мамандарды даярлау – біздің міндетіміз, ал жақсы даярланған білімді, өз мамандығын жетік меңгерген, кәсіби біліктілігі жоғары, құзыретті, кез-келген жағдайда бәсекеге қабілетті төтеп бере алатын маман иесі – еліміздің болашағы емес пе?!

Колледжіміз жас ұрпақты оқытып-тәрбиелеуде де осы мәселеге баса назар аударып, сабақ үрдісін ұйымдастыруда барлық жағдайды жасауда. Колледжіміз қазіргі заманауи ақпараттық технологиялармен жабдықталған. Оның ішінде «Ақпараттық жүйелер» және «Электрондық есептеу техникасы мен бағдарламалық қамтамасыздандыру» мамандықтары үшін арнайы жабдықталған кабинеттер, «Шет тілі» мамандығы үшін мультимедиялық кабинет, басқа да мамандықтарға арналған компьютерлік кабинеттер мен интернет залы бар. Информатика кабинеттерінде локальді және аумақтық желі орнатылған. Онда колледждің студенттері мен оқытушыларының ақпараттық оқу құралдарын толыққанды пайдалануға және бүкілдүниежүзілік өрмекке еркін еніп, өз білімдерін жетілдіруге жағдай жасалған. Колледж оқытушылары жаңа

заманға сай оқыту технологияларын пайдаланумен қатар, пәндеріне сәйкес келетін электрондық оқулықтарды пайдаланып, оларды сабақ барысында кеңінен қолданады.

Сонымен, ақпараттық технологиялар білім беру жүйесіне шынайы перспективалар ашады, ол компьютер құралдарын кеңінен пайдалануға, оқу материалдарын көрнекті етуге, ақпараттық ресурстарға қол жеткізуге толық мүмкіндік береді. Студенттердің шығармашылық жеке қабілеттерін ашу мен дамыту үшін оқыту әдістемесі мен құралдарын пайдалануды қамтамасыз етеді.

Ақпараттық технологиялар өз кезегінде білімді дамыту, жалпы және кәсіптік білімге қол жеткізуге жағдай жасайды.

Қазақстан Республикасында білім беру жүйесін ақпараттандырудың басты мақсаты ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану негізінде қазақстандық білім беру сапасын арттыруға мүмкіндік беретін ортақ ақпараттық білім беру ортасын құру, азаматтардың барлық сатылар мен барлық деңгейлерде білім алуына барлық мүмкіндіктерді қамтамасыз ету болып отыр.

Жаңа ақпараттық технологиялар оқушыға толыққанды, әрі жан-жақты білім алуға ықпал етіп, мұндай жүйенің қызығушылықты екі жақтан да, яғни студент және оқытушы жағынан да арта түскенін байқатқан.

Демек, бүгінде жаңашылдық пен биік белестерге ұмтылған еліміздің білім саласындағы үлкен өзгерістер дәстүрлі білім беруден гөрі, инновациялық технологияларға негізделген жүйенің әлдеқайда жоғары нәтижелерді беретіндігін көрсетті.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Илина Т. А. Педагогика - Алматы, 1977 ж.
2. Ж. Б. Қоянбаев, Р. М. Қоянбаев Педагогика – Алматы, 2002 ж.
3. Ж. Әбиев, С. Бабаев, А. Құдиярова Педагогика – Алматы, 2004 ж.
4. Айтмамбетова Б. Жаңашыл педагогтар идеялары мен тәжірибелері - Алматы, 1991 ж.
5. Педагогика және психология сөздігі - Алматы, 2002 ж.

Мазмұны - Содержание

СЕКЦИЯ 1	<u>НАЧАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ</u>	3
Айтжанова Р.М., Баярхуу М.	МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУДА ИНТЕГРАЦИЯЛАУ ТӘСІЛДЕРІН ҚОЛДАНУ	4
Алтынбекова А.Т.	ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРДІ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ	8
Алимова Г.Х.	УПРАВЛЕНЧЕСКАЯ ПОДДЕРЖКА ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГОВ ДОШКОЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ	11
Амирбекова М.Р., Медиева С.Х., Скакова А.К	ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К ИННОВАЦИОННОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	16
Абильдина Б.К	БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ШЕШЕНДІК СӨЗДЕР АРҚЫЛЫ ОТАНСҮЙГІШТІККЕ БАУЛУ	18
Аманбек Д.	ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ ЭЛЕМЕНЕТТЕРІН САБАҚ БАРЫСЫНДА ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ	24
Алтынбекова А. Т.	БАСТАУЫШ СЫНЫПТЫҢ МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ	26
Айдарханова Г.К.	БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫНЫҢ РОЛІ	30
Абдраманова Г. Б., Арыстанова С. А.	ЖОҒАРҒЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН БИОЛОГИЯ ПӘНІНЕ ОЛИМПИАДАҒА ДАЙЫНДАУДЫҢ ӘДІС- ТӘСІЛДЕРІ	32
Адилова М.Б.	ОЙНАП ӨСПЕГЕН БАЛА - ОЙЛАП ӨСПЕЙДІ	36
Айтжанова Р.М., Базылова С.О, Женис А.А.	МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРҒА ТӘРБИЕ БЕРУДЕГІ ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРДЫҢ МАҢЫЗЫ	39
Альфрейтор И.Н	ФОРМИРОВАНИЕ ЗНАНИЙ ДОШКОЛЬНИКОВ О ЖИВОТНЫХ КАЗАХСТАНА, ЗАНЕСЕННЫХ В КРАСНУЮ КНИГУ.	44
Айдарбекова К.А., Айдарбекова А.Қ.	БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕ ДЕҢГЕЙЛЕП САРАЛАП ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ	46
Арыстанова Н.Н.	ОҚЫТУ НӘТИЖЕСІН БАҒАЛАУ-БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫСЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ДАМУ ЖОЛЫ	51
Адамова З.Х , Манас Р.Т.	БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ БОЙЫНДА АДАМГЕРШІЛІК-РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ	54
Әмірбекова М.Р., Медиева С.Х., Скакова А.К.	ОҚУШЫЛАР ҰЙЫМЫ АРҚЫЛЫ ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУДІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ	57
Әбдіғаппар Ж.С, Сапарбекова М.С	БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ДЕҢГЕЙЛЕП-САРАЛАП ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	61
Әбілдина С.Қ., Жұмабекова А.А.	БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ТӘЖІРИБЕСІНЕН	64
Белгібаева Г.Қ., Алимжанова А.К	ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ	67
Белгібаева Г.Қ., Сахиева Г.Н	ҚОҒАМНЫҢ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯСЫНА САЙ БҮГІНГІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ДАМУЫ	70
Белгібаева Г.Қ., Майданова Т.К.	ОТБАСЫ – БАЛА ТӘРБИЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ ЕҢ АЛҒАШҚЫ БЕСІК	73
Биғазы А.Қ.,	БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТІЛ ДАМУ САПАСЫН АРТТЫРУ	76
Бибосынова Н.	ӘЛЕМ ЖЫЛДАМ ӨЗГЕРУДЕ	80
Бикмурзина Л.В.	КОММУНИКАТИВНОЕ ОБЩЕНИЕ ПЕДАГОГА С ДЕТЬМИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ РАЗВИВАЮЩИХ ИГР И УПРАЖНЕНИЙ НА РАЗВИТИЕ РЕЧИ ДЕТЕЙ.	81
Диябекова Н.К., Еркинова З.А.	БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ	83
Догдорхан А.	САЛАУАТТЫ ӨМІР СҮРУ МӘДИНЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	87
Жолкенова Г.Ж.	ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ҮРДІСТЕРІНІҢ ФИЛОСОФИЯЛЫҚ, ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ	91

Жасұланова З.	БІЛІМДІ ҰРПАҚ – ЕЛ БОЛАШАҒЫ	94
Жумабекова А.А.	ФОРМЫ И МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ	96
Кошикова М.Б., Фейзулдаева С.А.	ҰСТАЗ ШЕБЕРЛІГІ – ӘР ЖҮРЕКТІ БІЛІМ ШҰҒЫЛАСЫМЕН НҰРЛАНДЫРУДЫҢ ЕҢ ТИІМДІ, ЕҢ ТӨТЕ ЖОЛЫ	98
Күленбаева Г.И.	ОЙЫННЫҢ БАЛА ТӘРБИЕСІНДЕГІ МАҢЫЗЫ	101
Қайырбеков Т.Қ.	ТАРИХ САБАҚТАРЫНДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯ ЭЛЕМЕНТТЕРІН ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ, ОҚУШЫЛАРДЫҢ ПӘНГЕ ДЕГЕН БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ	104
Қалиева С.Н., Абильдина С.Қ.	ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІН АЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ	108
Қалиакпарова Ә.	СӘКЕН СЕЙФУЛЛИН – ҚОҒАМ ҚАЙРАТКЕРІ	112
Қадыс Ғ.Ә.,	ҚАЗІРГІ ЗАМАН ОЙЫНШЫҚТАРЫНЫҢ ПАЙДАСЫ МЕН ЗИЯНЫ	115
Қыдырәлиева Л.Т.	ДОБРО И ЗЛО В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ	119
Малик Т.	ТАРИХТЫ ОҚЫТУДА «СЫНИ ТҮРҒЫДА ОЙЛАУ» ЖОБАСЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ	123
Мадешова А.А.	МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	127
Мадыханова Г.М.	ҚАЗАҚ ТІЛІ ЖӘНЕ АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАТИВТІК ТЕХНОЛОГИЯЛАР	130
Маженова Р.Б., Кантарбаева Ж.Е.	МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ РУХАНИ- АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕСІ – ӨЗІН-ӨЗІ ТАНУДЫҢ НЕГІЗІ	133
Мәнен Г.	БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУДЕ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ	136
Мадешова А.А., Баяндина Д.Д.	ОТБАСЫ МЕН БАЛАБАҚША ҒЫТМАҚТАСТЫҒЫ	139
Мұхтарқызы Р.	БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ ЖӘНЕ ОНЫ ОҚУ ҮРДІСІНЕ ЕНГІЗУ ЖОЛДАРЫ	142
Ондырханова Ж.М. Туткышева Ғ.Т.	ҰЛТ КЕЛЕШЕГІН ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	146
Омашева А.М.	МАТЕМАТИКАЛЫҚ БІЛІМ ЖҮЙЕСІН АҚПАРАТТЫҚ- ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ ДАМУ	150
Омашева А.М.	БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ	155
Омарова Т.Ж.	БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КӨРКЕМДІК ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН ЕҢБЕКKE БАУЛУ НЕГІЗІНДЕ ҚАЛЫПТАСТЫРУ	160
Райханова Б. Ж.	МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ	166
Рахыметжан А.	ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ	169
Сапарбекова М.С., Әбдіғәппар Ж.С.	БАСТАУЫШ МЕКТЕП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШЕБЕРЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	172
Серік А.	БАЛАНЫҢ МЕКТЕПТЕГІ ОҚУҒА БЕЙІМДЕЛУ МӘСЕЛЕСІ	175
Серік А.	БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫ ТҰЛҒАСЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	178
Седова А.В.	ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЗАНЯТИЯХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ДЕТСКИХ ДОШКОЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ	181
Солодова М.Н.	ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИГРЫ НА ЗАНЯТИЯХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ДЕТСКОМ САДУ	182
Сидорова С.М.	ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАЗВИТИИ РЕЧИ ДЕТЕЙ И ОБУЧЕНИИ ОСНОВАМ ГРАМОТЫ И ПИСЬМА.	186
Санақбек А.С.	ОЙЫН - БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ҒЫТАЛАНДЫРУ ҚҰРАЛЫ	189
Тлеуберлинова Ә.Б., Айдарбекова К.А.	ӘДЕБИЕТТІК ОҚУ САБАҚТАРЫНДА БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ	192
Тришина Т.П.	ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ ДОШКОЛЬНОГО И НАЧАЛЬНОГО	197

	ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СТАНОВЛЕНИИ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ	
Тебенова К.С., Ишанова А.К.	БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІН ДАМУЫ МЕН БҰЗЫЛУЛАРЫН ТҮЗЕТУ - АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕЛЕРІНІҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТЫ	199
Туганбаева А.К.	ХАЛЫҚ ПЕДАГОГИКАСЫН БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІНДЕ ҰТЫМДЫ ҚОЛДАНА БІЛУ	203
Чилимова З.Г.	ЗДОРОВЬЕ СБЕРЕГАЮЩЕЙ ТЕХНОЛОГИИ	205
Петкер Л.Ф.	ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЗДОРОВЬЕ СБЕРЕГАЮЩИХ ТЕХНОЛОГИИ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ПРОЦЕССЕ ДО	211
Шәкірт Р.Т., Аяған Е.С.	СЫН ТҮРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫНЫҢ АҚЫЛ-ОЙЫН ДАМУЫ	213
Төленова А.	ТӘРБИЕ БАБАЛАР СӨЗІНЕН БАСТАЛАДЫ	216
Балғынбаева А.Ж., Алиманова С.Н.	ОРТА МЕКТЕПТЕ ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН ШЫҒАРМАЛАРЫН ОҚЫТУ	219
Серғазынова Ж.Ж., Алиманова С.Н.	ҰЛТТЫҚ ОЙЫН АРҚЫЛЫ ҚАЗАҚ ТІЛІНЕ ҮЙРЕТУ	223
Елкен Ж., Алиманова С.Н.	ҚАЗАҚ ЕРТЕГІЛЕРІНІҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ	227
Исмамбетова Ә., Алиманова С.Н.	АБАЙ ҚАРА СӨЗДЕРІНДЕГІ АР – ҰЯТ ЖӘНЕ АДАМГЕРШІЛІК МӘСЕЛЕСІ	229
Мұхаметжан А., Алиманова С.Н.	ҚАЗАҚ ГАЗЕТІ – ЕЛДІКТІҢ ЖАРШЫСЫ	234
Мүсілімбек А., Алиманова С.Н.	САБАҚТА ДИАЛОГТІК ӘНГІМЕНІ ҚОЛДАНА ОТЫРЫП, ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОГНИТИВТІ ДАМУЫН ЖЕТІЛДІРУ	238
Омарбекова Г., Алиманова С.Н.	КІШІ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ АҚЫЛ-ОЙЫНЫҢ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІГІ МЕН ФИЗИОЛОГИЯЛЫҚ, ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КӨРСЕТКІШТЕРІНІҢ ДИАГНОСТИКАЛЫҚ МОНИТОРИНГІСІ	242
Сағынтай А., Алиманова С.Н.	БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ЕСЕПТЕР ШЫҒАРУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОЙЛАУЫН ДАМУЫ	246

<u>СЕКЦИЯ 2</u>	<u>СРЕДНЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ</u>	250
Алиева А.С.	ОҚУШЫЛАРДЫҢ БОЙЫНДА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП ДӘСТҮРЛІ ХАЛЫҚТЫҢ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	251
Аманбек Д	ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ ЭЛЕМЕНЕТТЕРІН САБАҚ БАРЫСЫНДА ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ	253
Абдикешова А.М.	ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАР - САПАЛЫ БІЛІМ БАСТАУЫ	256
Абдибекова Г.Т.	ЖАҢА ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	258
Абдраманова Г.Б., Арыстанова С. А.	ЖОҒАРҒЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН БИОЛОГИЯ ПӘНІНЕ ОЛИМПИАДАҒА ДАЙЫНДАУДЫҢ ӘДІС- ТӘСІЛДЕРІ	262
Алтаев Б.	ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАР ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІНДЕ	267
Акишкина О.Н.	СКВОЗНАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ЗАДАЧА КАК ЭЛЕМЕНТ ТЕХНОЛОГИИ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ	269
Ахатова. А.А.	ИНТЕГРАЦИЯ МЕН ИННОВАЦИЯНЫ ДАМУ - БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІКТІ АРТТЫРУДЫҢ НЕГІЗІ	270
Әбдібекова Ә.М.	ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУ	273
Баянишова Ф.Т., Тебеннова Қ.С.	ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУ МӘСЕЛЕСІ ТУРАЛЫ	278
Белгібаева Г.Қ., Майданова Т.К.	ОТБАСЫ – БАЛА ТӘРБИЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ ЕҢ АЛҒАШҚЫ БЕСІК	283
Белгібаева Г.Қ., Алимжанова А.К.	ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ	285
Жумағалиева Б.А.	ТЕАТР ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ МИНИАТЮР	288
Жолкенова Г.Ж.	ЕЛІМІЗДЕГІ БІЛІМНІҢ НЕГІЗГІ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ	291
Кусаин Ж.И.	ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ БАЛАНЫҢ ТІЛ КЕМІСТІГІН ЖЕТІЛДІРУ	294
Кусаинова Қ. И.	ҚОЙЫЛҒАН ЗАТҚА ҚАРАП КЕЗЕҢГЕ БӨЛЕ ОТЫРЫП СУРЕТ САЛУ	295
Корнейченко Н.А., Одинцова С.А.	ПОНЯТИЕ «ПРОБЛЕМНАЯ СИТУАЦИЯ» КАК ОСНОВНОЙ ЭЛЕМЕНТ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ	298
Кулембаев А.Т.	ИНФОРМАТИКА САБАҒЫНДА ЖЕТІ МОДУЛЬ ТИІМДІ ҚОЛДАНУ	302
Қуатова Г. Қ	ҰЛТТЫҚ МЕКТЕП – ҰЛТТЫҢ ЕРТЕҢІ	306
Қыдырәлиева Л.Т.	ДОБРО И ЗЛО В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ	311
Легкоконец Е.В., Адамова Г.Ш., Кулмагамбетова Б.М.	АНАЛИЗ ТЕКСТА КАК ОСНОВНОЙ ИНСТРУМЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИТЕРАТУРНОЙ ГРАМОТНОСТИ	314
Легкоконец Е.В., Капанова И.Х	ОБ ОТНОШЕНИИ К НЕКОТОРЫМ ПРОБЛЕМАМ СОВРЕМЕННОГО МИРА И ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЯХ СТУДЕНТОВ КОЛЛЕДЖА	318
Легкоконец Е.В., Капанова И.Х.	РОЛЬ КУРАТОРА ГРУППЫ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ СОПРОВОЖДЕНИИ СОЦИАЛИЗАЦИИ СТУДЕНТОВ	321
Легкоконец Е.В., Адамова Г. Ш., Кулмагамбетова Б.М.	ОБУЧЕНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	326
Маженова С.С.	БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМ ПРОЦЕСТЕРІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ	331
Малик Т.	ТАРИХТЫ ОҚЫТУДА «СЫНИ ТҮРҒЫДА ОЙЛАУ» ЖОБАСЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ	334
Мәнен Г.	БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУДЕ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ	338
Макетова М.Р.	ОҚУ ҮРДІСІНДЕ КӘСІБИ ОЙЫН ЭЛЕМЕНТТЕРІНІҢ МАҢЫЗЫ	340
Маметкулова З. Б.	ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ «РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ» НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ	344
Мұхаметжан А. Алиманова С.Н	ҚАЗАҚ ГАЗЕТІ – ЕЛДІКТІҢ ЖАРШЫСЫ	347
Маженова Р.Б., Абылайхан С.М., Вахабова Н.К.	ҚАЗІРГІ МЕКТЕПТЕРДЕГІ ПЕДАГОГ – ПСИХОЛОГТЫҢ ҚЫЗМЕТІ	351

Маженова Р.Б., Конхашова Ұ.М., Вахабова Н.К	МЕКТЕП ПСИХОЛОГЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КОРРЕКЦИЯ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ҒЫЛЫМИ-ТӘЖІРИБЕЛІК НЕГІЗДЕРІ	354
Макетова М.Р.	ЖОБАЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ БІЛІМ САПАСЫН КӨТЕРУДЕГІ ЫҚПАЛЫ	358
Нургалиева Ж.Е, Нургалиева А.А	ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫН ДАМУ	363
Райханова Б. Ж.	МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ	367
Рахыметжан А.	ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ	370
Рахимберлина Н.С.	ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ЗНАНИЙ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ В РАМКАХ КУЛЬТУРНОГО ПРОЕКТА «ТРИЕДИНСТВО ЯЗЫКОВ	373
Сүлеймен А.Е.	ҚАЗІРГІ ҚОҒАМДАҒЫ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІНІҢ МӘСЕЛЕСІ МЕН БОЛАШАҒЫ	376
Сагинбекова А.Б., Омарова А.К., Мусина Р.М.	ОҚЫТУДЫҢ КӘСІБИ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНЕ ҚАТЫСТЫ ЖАЛПЫ ДИДАКТИКАЛЫҚ ҚАҒИДАЛАРЫ	379
Тебенова Қ.С. Дузбаева Қ.Д	ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА ДАМУЫНДА МҮМКІНДІКТЕРІ ШЕКТЕУЛІ БАЛАЛАРДЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ МӘСЕЛЕСІ ЖӨНІНДЕ	381
Ещанова Р.Т.	СПОСОБЫ ТОЛКОВАНИЯ ПРОИЗВОДНОГО СЛОВА	385
Тебенова Қ.С Ешенгазина Г.С	ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН БАЛАЛАРҒА ФИЗИКАЛЫҚ ГЕОГРАФИЯНЫҢ БАСТАПҚЫ КУРСЫН ОҚЫТУ	388
Тебенова Қ.С Аймұханова А.Б.	БЕЙІМДІ МЕКТЕП ЖАҒДАЙЫНДА МҰҒАЛІМ-ДЕФЕКТОЛОГ ІС-ӘРЕКЕТІНІҢ ҰЙЫМДАСТЫРЫЛУЫ ЖӘНЕ МАЗМҰНЫ	393
Тебенова К.С., Ишанова А.К.	АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕЛЕРІНІҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТЫ	396
Толеубай А., Ещанова Р.Т.	ПРАВИЛЬНАЯ РЕЧЬ И ГРАММАТИКА ЛИТЕРАТУРНОГО ЯЗЫКА	399
Хамитова С.К	ЖАҢА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ-БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛЫ	401
Шаяхметова М.Н., Әлмұханбет Е.Е.	БҮГІНГІ ЖАС ҰРПАҚТЫ ТӘРБИЕЛЕУ – МҰҒАЛІМНІҢ МІНДЕТІ	407
Шаяхметова М.Н., Қалтаева Ж.А.	ТОЛЕРАНТТЫЛЫҚ – АДАМГЕРІШЛІК НОРМАСЫ	410
Жарылғапов Ж.Ж., Мирзахметов А.А.	ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ ПРОЗАСЫНДАҒЫ ҚОҒАМ МӘСЕЛЕСІ	413
Баймұқанова М.Т. Омашева Т.М.	БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА 12 ЖЫЛДЫҚ БІЛІМ БЕРУГЕ КӨШУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚЫТУ МАЗМҰНЫНЫҢ ҚҰРЫЛЫМЫ	417
Мирзахметов А.А., Жарылғапов Ж.Ж.	С.ЕЛУБАЙ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ КЕЙІПкерлер Әлемі	421

СЕКЦИЯ 3	ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ	425
Алиманова С. Н.	КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУДЕГІ ТІЛ МӘДЕНИЕТІ МӘСЕЛЕСІ	426
Абдикалова Т.А., Жангелді Қ.	ТЕХНИКАЛЫҚ ЖӘНЕ КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУДЕГІ ТӘРБИЕНІ ЖЕТІЛДІРУ	429
Абельдинова А.А., Мусина Р.М., Сагинбекова А.Б	БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЖАҢАША БАҒЫТТАРДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ	431
Аманбекова Н.А.	ОҚУШЫЛАРДЫҢ КӘСІПТІК ШЕБЕРЛІГІН ҚАЛЫПТАСЫРУ	434
Абутаева С.Б.	ҚҰҚЫҚТЫҚ БІЛІМ БЕРУ МЕН ТӘРБИЕ - ҚҰҚЫҚТЫҚ МЕМЛЕКЕТ ҚҰРУДЫҢ ТАЛАБЫ	436
Агошкова Т.А.	СИСТЕМНЫЙ ПОДХОД В ОРГАНИЗАЦИИ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКОЙ РАБОТЫ КОЛЛЕДЖА	439
Абельдинова А.А., Мусина Р.М.	БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ДАМУЫ	444
Абдиманова Б.У., Бекова Б.Р.	ДУАЛДЫ КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	448
Адамова О.Ш., Абиьденова Ш.М.	КОМПЕТЕНТНОСТНО ОРИЕНТИРОВАННЫЕ ЗАДАНИЯ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ МОТИВАЦИИ К ИЗУЧЕНИЮ РУССКОГО ЯЗЫКА	453
Абельдинова А.А., А.Қ. Омарова	ДАМУ МҮМКІНШІЛІКТЕРІ ШЕКТЕЛГЕН БАЛАЛАРДЫ ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕУ	457
Абельдинова А.А., Сагинбекова А.Б.	РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ҚҰНДЫЛЫҚТАР БАЛАЛАРДЫҢ САЛАУАТТЫ ӨМІР ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ НЕГІЗІ	460
Абиьденова Ш.М., Адамова Г.Ш.	ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ	463
Абиьденова Ш.М., Тюлемисова Л.С.	О.БӨКЕЙ ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ ҰЛТ ТАҒДЫРЫ	467
Алпысбаева М.Б.,	РОЛЬ НРАВСТВЕННО-ДУХОВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ЦЕННОСТЕЙ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ	472
Асланиди Г.В. Алексеева И.В.	ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ	472
Алшынбаева Ж.Е., Әділбаева М.Б	ДУАЛЬДЫ ОҚЫТУ – ТЕХНИКАЛЫҚ ЖӘНЕ КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУДЕГІ ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІ	479
Абиьденова Ш.М., Адамова Г.Ш.	БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ТАПСЫРМАЛАР	482
Ахметова И.А., Шаяхмет Б.А.	ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ – ЕЛ БОЛАШАҒЫ	486
Абылайхан С.М., Базылова С.	БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ДАМУЫНА ЖАҢА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ӘСЕРІ	491
Баймуханова А.С.	ДУАЛЬДЫ ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІНЕ КӨШУ – ЗАМАН ТАЛАБЫ	495
Барова Д.В.	ОЦЕНКА КОМПЕТЕНЦИЙ В ПРОЦЕССЕ ЗАЩИТЫ ПРОЕКТА КАК ФОРМЫ ВКР	499
Бекбулатова Т.Д.	КРЕДИТНОЙ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ В ШКОЛАХ КАРАГАНДИНСКОЙ ОБЛАСТИ	501
Бекбулатова Т.Д.	РАЗРАБОТКА КОМПЕТЕНТНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫХ ЗАДАНИЙ ПО ЭКОНОМИКЕ	504
Баймолдина А.С.	ҰЛЫЛАР ҮНДЕСТІГІ	508
Бекмагамбетова Э.К	НЕСИММЕТРИЧНОЕ ПРИБЛИЖЕНИЕ В ПРОСТРАНСТВЕ $l_\theta(L_p)$	510
Бекжанова К.С.	РЕСЕЙДІҢ ДӘСТҮРЛІ ҚОЛДАНБАЛЫ ӨНЕРІ.	514
Байкенова Н.С.	АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУ – УАҚЫТ ТАЛАБЫ	517
Бекбулатова Т.Д.	СТРУКТУРА И КЛАССИФИКАЦИЯ ПЕДОГОГИЧЕСКИХ ИННОВАЦИЙ	520
Бобровская Т.Г	ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРИ ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА	526
Баязова Б.Т.	ВЛИЯНИЕ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ НА СТАНОВЛЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ УМЕНИЙ И НАВЫКОВ СТУДЕНТОВ КОЛЛЕДЖА	529
Баязова Б.Т.	ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДИКИ ТВОРЧЕСКОЙ	532

	АКТИВНОСТИ ЛИЧНОСТИ ПРИ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ	
Бейсен Ж.Д	ЖАРГОН В РЕЧИ ПРОГРАММИСТА	535
Варяница Г.Н.	ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ	539
Гриднева А.С., Цой И. Г.	ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ	543
Дукенбаева Г.Е.	ПЕДАГОГИКА ПӘНІН ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ	546
Досанова Н.К.	СТУДЕНТТЕРДІҢ ЗЕРТЕУШІЛІК ЖӘНЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУДАҒЫ ОҚЫТУШЫНЫҢ РӨЛІ	548
Дуанбекова А.Н.	ПОЛОЖИТЕЛЬНЫЕ И ОТРИЦАТЕЛЬНЫЕ СТОРОНЫ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ, ПУТЕМ ИЗУЧЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО МНЕНИЯ СРЕДИ СТУДЕНТОВ 1-4 КУРСА БГТК	553
Диябекова Н.К., Еркинова З.А.	БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ	557
Дюсембенова Г.Ж.	МЕСТО ТЕОРИИ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА В СИСТЕМЕ ЮРИДИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН	562
Досмагамбетова М.Б.	КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА	564
Есмагамбетова А.А, Рахымжанова А.К.	АРАЛ МЕН БАЛХАШ СУЛАРЫНЫҢ ТАҒДЫРЫ	568
Естай А.Ө.	«НҮРЛЫ ЖОЛ-БОЛАШАҚҚА БАСТАР ЖОЛ» - ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖАҢА ЭКОНОМИКАЛЫҚ САЯСАТЫ	571
Ежова Н.И.	КОМПЕТЕНТНО-ОРИЕНТИРОВАННОЕ ЗАДАНИЕ	573
Есмагамбетова Ж.Е	МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ	578
Елибаева – Мухтар А.М., Нургалиев Н.К.	ACTIVE INSPIRE БАҒДАРЛАМАСЫНДА ACTIVE EXPRESSIONS ТЕСТІЛЕУ ҚҰРЫЛҒЫЛАРЫ КӨМЕГІМЕН ТЕСТ СҰРАҚТАРЫН ДАЙЫНДАУ	579
Жексенбаева К.Е. Рысбекова Г.О.	ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУДІҢ ДАМУ БАҒЫТТАРЫ	582
Жапабаева А.С, Смагулова А.С	ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫН ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ	588
Жахметова Б.К.	ШЕШЕНДІК СӨЗДЕРДІ ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ РУХАНИ-МӘДЕНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ НАСИХАТТАУ	591
Жумукова Ж.Ж.	СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ С ПОМОЩЬЮ ДУАЛЬНОЙ СИСТЕМОЙ ОБУЧЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	595
Жанабергенова Д.К.	ПРИМЕНЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ ИСТОРИИ КАЗАХСТАНА	597
Жангазакова Ж.М.	А.ҚҰНАНБАЕВ ШЫҒАРМАЛАРЫ АРҚЫЛЫ ҚАЗІРГІ ЖАСТАРДЫ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ МҮМКІНДІКТЕРІ	600
Жумадильдина И.К.	ТЕХНОЛОГИЯ ОПОРНЫХ КОНСПЕКТОВ В ОБУЧЕНИИ ФИЗИКИ	603
Заверина Е.В.	ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРАКТИКА КАК УСЛОВИЕ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО - ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ	607
Ибраева. А.Б.	ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ МЕН ӘДІСІН ДАМУДАҒЫ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ	610
Иванова Г.А.	ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В УСЛОВИЯХ ВНЕДРЕНИЯ ФГОС ПО ПРОФЕССИИ «ПОВАР, КОНДИТЕР»	614
Ишанкулова Р.М.	САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА НА УРОКАХ ИСТОРИИ И ОБЩЕСТВОЗНАНИЯ КАК СРЕДСТВО РЕАЛИЗАЦИИ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ОБУЧЕНИЯ	616
Игманов Қ.М.	Ж. АЙМАУЫТОВ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ КӨРКЕМДІК ЕРЕКШЕЛІГІН ТАНЫТУ ЖОЛДАРЫ	619
Келесбаева Ш.К.	АҚПАРАТТЫҚ ЖӘНЕ КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ҚАЗІРГІ ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІНДЕ	622

	ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ ТУРАЛЫ	
Каюмова И.И.	ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ИЗУЧЕНИИ СПЕЦИАЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН	626
Кнашина А.А., Абдрахметова А.Ж.	МОНИТОРИНГ КАК СРЕДСТВО УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ КОЛЛЕДЖА	630
Касымова Н.К., Нургалиева А.А.	ЕЛІМІЗДЕ БІЛІМНІҢ НЕГІЗГІ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ	634
Касымова Н.К.	ЭКОНОМИКА ЖҮЙЕЛЕРІНДЕГІ НЕГІЗГІ ЖАЛПЫ МӘСЕЛЕЛЕР	636
Куатова Г.А.	СТУДЕНТТЕР ОРТАСЫНДА ДЕНСАУЛЫҚТЫ САҚТАУДАҒЫ МӘДЕНИ ДЕНСАУЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ФАКТОРЛАРЫ	640
Касымова Н.К.	ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ТЕХНОЛОГИЯЛАР	644
Кожлахметова Р.Т.	ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ С КНИГОЙ: КАК СДЕЛАТЬ РАБОТУ С ТЕКСТОМ ИНТЕРЕСНОЙ	647
Каримбергенов С.Е.	РОЛЬ ЭЛЕКТРОННЫХ УЧЕБНИКОВ В БУДУЩЕМ	650
Копишева А.Д.	БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ДАМУДА ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	653
Куленбаева А.И.	ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ ПӘНІН ОҚЫТУДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯ ЭЛЕМЕНТТЕРІН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ	656
Куленбаева А.И.	БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ҒАЛАМТОР ЖЕЛІСІН ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ	659
Қабылова М.Б.	КӨРКЕМ ШЫҒАРМА ОБРАЗДАРЫНА ТАЛДАУДАҒЫ ЖҰМЫСТЫРЛАРЫ	661
Қабылова М. Б.	МІРЖАҚЫП ДУЛАТОВ ПЕН ҰЛЫҚБЕК ЕСДӘУЛЕТ ПОЭЗИЯСЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ РУХ САБАҚТАСТЫҒЫ	665
Китаева З.П., Перегудова В.П.	АЛКОГОЛЬНАЯ УГРОЗА В МОЛОДЕЖНОЙ СРЕДЕ	669
Қушқимбаева Д.С.	ПЕДАГОГТЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК МЕНЕДЖМЕНТІ КРЕДИТТІК ЖОСПАР ҚАРТАСЫНЫҢ ҮЛГІСІНДЕ	671
Капанова И.Х., Досмағамбетова М.Б., Қонақбаева А.Д.	УСЛОВИЯ ВНЕДРЕНИЯ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ОБРАЗОВАНИИ	674
Коваленко И.В., Цой И. Г.	ДЕТИ И СОВРЕМЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ	677
Левагина Л.М.	РЕАЛИЗАЦИЯ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА К ОБУЧЕНИЮ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ИСТОРИИ	679
Мателова А.С. Турсынова Г.С.	РЕСМИ ІС ҚАҒАЗДАР СТИЛІ	682
Мальцан Л.А.	ФОРМИРОВАНИЕ ПОЗИТИВНОГО СОЦИАЛЬНОГО ОПЫТА СТУДЕНТОВ ЧЕРЕЗ УЧАСТИЕ В ТВОРЧЕСКИХ ПРОЕКТАХ	687
Монголия Ж.	ВОЛЕЙБОЛ ОЙНЫНЫҢ ӘДІС – ТӘСІЛДЕРІН МЕНГЕРУ	688
Михеева Е.В.	ТЕХНОЛОГИЯ РАЗНОУРОВНЕВОГО ОБУЧЕНИЯ	694
Манашева Д.М.	ВЛИЯНИЕ ИНТЕРНЕТА НА МОЛОДЕЖЬ	697
Манат Е.М.	АҚПАРАТТЫҚ ЖӘНЕ ЭЛЕКОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ИГЕРУ ҚАЗІРГІ ЗАМАНДА ӘРБІР ЖЕКЕ ТҰЛҒАҒА ҚАЖЕТТІЛІГІ	700
Мишенкина Е.С.	ФОРМИРОВАНИЕ ОБЩИХ И ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ ПРИ ОСВОЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ МОДУЛЕЙ ПО ПРОФЕССИИ «ПОВАР, КОНДИТЕР»	703
Мусина Р.М., Сагинбекова. А. Б., Омарова А.К.	ҚАЗІРГІ ҚОҒАМДАҒЫ КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУДІ ЖАҢҒЫРТУ НЕГІЗДЕРІ	705
Маженова Р.Б., Қантарбаева Ж.Е.	МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕСІ – ӨЗІН-ӨЗІ ТАЛУДЫҢ НЕГІЗІ	708
Мукишева М.А.	БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ЖАҢАРУЫ – ИННОВАЦИЯЛЫҚ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ	711

Мауленов Ж.С.	ДУАЛДЫҚ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ АҚПАРАТТЫҚ ЖҮЙЕ МАМАНДАРЫН ДАЯРЛАУ ҮРДІСІНДЕГІ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	713
Ниханбаева Н.Т., Тендикова А.Б.	ЖАЙ ДИФФЕРЕНЦИАЛДЫҚ ТЕНДЕУЛЕРДІ МАТНСАД ҚҰРАЛДАРЫМЕН ШЕШҮ	715
Нургалиев Н.К., Елибаева – Мухтар А.М.	ИНТЕРНЕТТЕ WEB-САЙТТЫ ЖОСПАРЛАУ ЖӘНЕ ОРНАЛАСТЫРУ	720
Нурекенова А.А.	ПОЛИКУЛЬТУРНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ЧАСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА	725
Нургазиева Н.М.	МҰҒАЛІМНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУДАҒЫ ӘДІСТЕМЕЛІК ҚЫЗМЕТТІҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ	728
Новик Н.В.	THE USE OF THE FILMS AT THE LESSONS OF ENGLISH	731
Нургалиева А.А., Касымова Н.К.	КОЛЛЕДЖДІҢ ОҚЫТУ ҮРДІСІНДЕГІ ЖАҢАШЫЛДЫҚТЫҢ МӘНІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚАЖЕТТІЛІГІ	735
Новик Е.П.	РЕАЛИЗАЦИЯ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ПОДГОТОВКЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ В СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ	740
Оспанова А.Е.	СТУДЕНТТЕРДІҢ ЗЕРТЕУШІЛІК ЖӘНЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУДАҒЫ ОҚЫТУШЫНЫҢ РӨЛІ	742
Омарова А.К., Абельдинова А.А.	ТҰЛҒА ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ҚҰЗЕРЕТТІЛІК БІЛІМ БЕРУ НЕГІЗДЕРІНІҢ БІРІ	747
Омарова А.К.	ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ БІЛІМ БЕРУДЕ САЛАСЫНДА ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ	750
Омарова А.К., Мусина Р.М.	ЗАМАНАУИ САБАҚТЫҢ ТИІМДІЛІГІН АРТЫРУ	753
Оспанова Г. К.	ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ	755
Омарова А.К., Сагинбекова А.Б.	БІЛІМНІҢ ЖАҢАША ТАЛАПТАРЫ- ҚОҒАМНЫҢ ҚАЖЕТТІЛІГІ МЕН МҮЛДЕСІ	758
Полушкина И.Н.	ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ, УМЕНИЙ И ЗНАНИЙ В ПРОЦЕССЕ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УРОЧНОЕ И В НЕУРОЧНОЕ ВРЕМЯ	760
Патракова Т.Д.	ОБ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ МАТЕМАТИКИ КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ОБЩИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ	765
Пак Р.В.	ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ ПОСРЕДСТВОМ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ	767
Рахымжанова А., Есмағамбетова А.А.	БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУДАҒЫҢ ПРОБЛЕМАЛАРЫ	770
Рахымжан Ф., Аманбекова Н.А.	САБАҚ ЖОСПАРЫ: ҚАҒАЗ ЖӘНЕ ҚАТЫРМА ҚАҒАЗБЕН ЖҰМЫСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ. ҚОРАП ДАЙЫНДАУ	772
Рахымжанова А.Қ., Есмағамбетова А.А.	АҚПАРАТТЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРДІҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН ДАМУЫ	775
Рахымжанова А.Қ., Есмағамбетова А.А.	ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ САБАҚ ҮРДІСІНДЕ ҚОЛДАНУ	779
Рахымжанова А.Қ. Есмағамбетова А.А.	ТЕМЕКІ ЖӘНЕ ДЕНСАУЛЫҚ	782
Ращупкина М.А.	ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ, ЕГО ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ. ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ И КРИТЕРИИ ИНОВАЦИОННОГО ПРОЦЕССА	785
Рогов А.Ю.	ИНТЕГРИРОВАННАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ СРЕДА ОБУЧЕНИЯ: ИНТЕГРАЦИЯ ЭЛЕМЕНТОВ СИСТЕМЫ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНУЮ ПРОГРАММУ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ	789
Рахымжанова А.Қ., Есмағамбетова А.А.	ИНТЕРАКТИВТІ ТАҚТАНЫ ҚОЛДАНУДЫҢ КЕЙБІР ӘДІСТЕРІ	794
Русских Л.Ю.	ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНЖЕНЕРНОЙ	797

	ГРАФИКИ ПРИ ОБУЧЕНИИ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ	
Рахимберлина А.С.	АКТИВИЗАЦИЯ МЫСЛИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК ОДНО ИЗ УСЛОВИЙ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ВЫСОКОГО КАЧЕСТВА ПАМЯТИ	798
Сагинбекова А.Б.	ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫН ӨЗІРЛЕУГЕ ҚОЙЫЛАТЫН НЕГІЗГІ ТАЛАПТАР	801
Савин А.К.	ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ САМОУПРАВЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ «ЖАСТАР ОДАҒЫ» В БГТК ИМ. А.МУСИНА	803
Серік А.	БАЛАНЫҢ МЕКТЕПТЕГІ ОҚУҒА БЕЙІМДЕЛУ МӘСЕЛЕСІ	805
Сагинбекова А.Б., Омарова А.Қ.	КӘСІПТІК БІЛІМ МАЗМҰНЫ ЖӘНЕ МІНДЕТТЕРІ	808
Скворцова Н.А.	ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ	810
Сыздыкова А.К.	ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В РАМКАХ КОММУНИКАТИВНО-ДЕЯТЕЛЬНОСТНОГО ПОДХОДА	812
Смағұлова С.А., Мергембаева А.Ж	ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕПТЕРДЕ ЖҮРГІЗІЛЕТІН ТӘРБИЕ ТҮРЛЕРІ	816
Сулейменова С.Ы.	ГУМАНИТАРЛЫҚ КОЛЛЕДЖДЕГІ ЭТНОМӘДЕНИ БІЛІМ БЕРУ	820
Скворцов И.И.	СОЗДАНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО ЖУРНАЛА КЛАССНОГО РУКОВОДИТЕЛЯ	823
Сагинбекова А.Б., Абельдинова А.А., Мусина Р.М.	ОҚУ АҚПАРАТЫН ЖЕТКІЗУ ЖӘНЕ МЕНГЕРУ ӘДІСТЕРІ	827
Сыздыкова Р. К., Молдабаева З.Г	ВОЗМОЖНОСТИ ИНТЕГРИРОВАННЫХ УРОКОВ	828
Сериков М.К.	ТЕХНИКАЛЫҚ ПРОФИЛЬ БОЙЫНША МАМАНДАРДЫ ДАЙЫНДАУ КЕЗІНДЕГІ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ	832
Тебеннова А.С., Манабаева А.Ш.	ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА	834
Тенисбаева Э.С.	ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ ЭЛЕКТРОТЕХНИКИ	838
Тоганбаев Ж.Ж.	ПРИМЕНЕНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО УЧЕБНИКА ПО ДИСЦИПЛИНЕ «КОМПЬЮТЕРНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ»	341
Такирова К.Х.	ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ	843
Томпиева З.Е.,	НАЦИОНАЛЬНЫЙ ФРАНЦУЗСКИЙ ХАРАКТЕР СКВОЗЬ ПРИЗМУ ЯЗЫКА	846
Терентьева О.А.	РАЗВИТИЕ СРЕДНЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СФЕРЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СВЕРДЛОВСКОЙ ОБЛАСТИ НА ПРИМЕРЕ УРАЛЬСКОГО РАДИОТЕХНИЧЕСКОГО КОЛЛЕДЖА ИМ. А.С.ПОПОВА	851
Тасбулатова М.А.	ВЛИЯНИЕ ЦВЕТА НА РАЗВИТИЕ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	856
Тлеукобылова Д.Т	НАЦИОНАЛЬНАЯ КАЗАХСКАЯ ЛИТЕРАТУРА	859
Томпиева З.Е.,	ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ	863
Уймин А.Г.	ИЗМЕНЕНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПАРАДИГМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ	867
Филиппова Н.Г.	КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД КАК СРЕДСТВО ДОСТИЖЕНИЯ НОВОГО КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ СТУДЕНТОВ КОЛЛЕДЖА	869
Фокина С.В.	МЕТОД ПРОГРАММНО-ЦЕЛЕВОГО ПРОЕКТИРОВАНИЯ	871
Федотова О. А.	СОЦИАЛЬНОЕ ПАРТНЕРСТВО - ОДИН ИЗ ОСНОВНЫХ	873

	ФАКТОРОВ МОДЕРНИЗАЦИИ ТИПО	
Форсюк Л. В.	ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ГРУППОВОЙ ФОРМЫ ОРГАНИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ ИНФОРМАТИКИ	877
Хамитова Ш.А.	КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ СТУДЕНТТІҢ КӘСІБИ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	881
Хамзин М.К.	ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ	884
Хасен М.А., Тунгушбаева У.Ж.	ХАТТАМА ҚҰЖАТТАРЫН РЕСІМДЕУ	886
Химади Т.	БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІ	892
Шкрель Е.П.	АВТОМАТИЗИРОВАННЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В БУХГАЛТЕРСКОМ УЧЕТЕ	894
Шоенбаева С.С. Тусупбаева Д.Б.	EFFECTIVENESS OF USING GAMES AT THE ENGLISH LANGUAGE LESSONS	899
Шотаев Т. Д.	АЛҒАШҚЫ ӘСКЕРІ ДАЙЫНДЫҚ ЖӘНЕ ДЕНЕ МӘДЕНИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ЖАС ҰРПАҚТЫ ПАТРИОТИЗМГЕ ТӘРБИЕЛЕУ	902
Қалдыбеков Н. Алиманова С.Н.	ҚАЗАҚ БАСПАСӨЗІНІҢ ПАЙДА БОЛУЫ	904
Ишанкулова Ш.М.	ОСОБЕННОСТИ КОМПЛЕКСНОГО ПОДХОДА В ФИЗИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ С НОДА	909
Есим Ж.Е.	ЖАҢА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ ҚҰРАЛДАРЫН ПАЙДАЛАНУ	912
Мұстафина Н.С	ОЙНАЙ БІЛГЕН БАЛА - ӨМІР СҮРЕ БІЛЕДІ.	915
Белгібаева Г.Қ., Алибекова М.Д.	ТҰЛҒАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ХАЛЫҚТЫҚ ПЕДАГОГИКАНЫҢ РӨЛІ	917
Тапенова Г.С	ЖАҢА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ САБАҚ ҮРДІСІНДЕ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ	920